

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Dette er en digital kopi af en bog, der har været bevaret i generationer på bibliotekshylder, før den omhyggeligt er scannet af Google som del af et projekt, der går ud på at gøre verdens bøger tilgængelige online.

Den har overlevet længe nok til, at ophavsretten er udløbet, og til at bogen er blevet offentlig ejendom. En offentligt ejet bog er en bog, der aldrig har været underlagt copyright, eller hvor de juridiske copyrightvilkår er udløbet. Om en bog er offentlig ejendom varierer fra land til land. Bøger, der er offentlig ejendom, er vores indblik i fortiden og repræsenterer en rigdom af historie, kultur og viden, der ofte er vanskelig at opdage.

Mærker, kommentarer og andre marginalnoter, der er vises i det oprindelige bind, vises i denne fil - en påmindelse om denne bogs lange rejse fra udgiver til et bibliotek og endelig til dig.

Retningslinjer for anvendelse

Google er stolte over at indgå partnerskaber med biblioteker om at digitalisere offentligt ejede materialer og gøre dem bredt tilgængelige. Offentligt ejede bøger tilhører alle og vi er blot deres vogtere. Selvom dette arbejde er kostbart, så har vi taget skridt i retning af at forhindre misbrug fra kommerciel side, herunder placering af tekniske begrænsninger på automatiserede forespørgsler for fortsat at kunne tilvejebringe denne kilde.

Vi beder dig også om følgende:

- Anvend kun disse filer til ikke-kommercielt brug
Vi designede Google Bogsøgning til enkeltpersoner, og vi beder dig om at bruge disse filer til personlige, ikke-kommercielle formål.
- Undlad at bruge automatiserede forespørgsler
Undlad at sende automatiserede søgninger af nogen som helst art til Googles system. Hvis du foretager undersøgelse af maskinoversættelse, optisk tegngenkendelse eller andre områder, hvor adgangen til store mængder tekst er nyttig, bør du kontakte os. Vi opmuntrer til anvendelse af offentligt ejede materialer til disse formål, og kan måske hjælpe.
- Bevar tilegnelse
Det Google-"vandmærke" du ser på hver fil er en vigtig måde at fortælle mennesker om dette projekt og hjælpe dem med at finde yderligere materialer ved brug af Google Bogsøgning. Lad være med at fjerne det.
- Overhold reglerne
Uanset hvad du bruger, skal du huske, at du er ansvarlig for at sikre, at det du gør er lovligt. Antag ikke, at bare fordi vi tror, at en bog er offentlig ejendom for brugere i USA, at værket også er offentlig ejendom for brugere i andre lande. Om en bog stadig er underlagt copyright varierer fra land til land, og vi kan ikke tilbyde vejledning i, om en bestemt anvendelse af en bog er tilladt. Antag ikke at en bogs tilstedeværelse i Google Bogsøgning betyder, at den kan bruges på enhver måde overalt i verden. Erstatningspligten for krænkelse af copyright kan være ganske alvorlig.

Om Google Bogsøgning

Det er Googles mission at organisere alverdens oplysninger for at gøre dem almindeligt tilgængelige og nyttige. Google Bogsøgning hjælper læsere med at opdage alverdens bøger, samtidig med at det hjælper forfattere og udgivere med at nå nye målgrupper. Du kan søge gennem hele teksten i denne bog på internettet på <http://books.google.com>

Vet Scand. III B 4.

Danske Ord Bog

indeholdende

det danske Sprogs Stammeord,

tilligemed afledede og sammensatte Ord,

efter den nuværende Sprogbrug forklarede i deres forskellige
Betydninger, og ved Talemaader og Exempler oplyste,

af

Christian Molbech.

Første Deel.

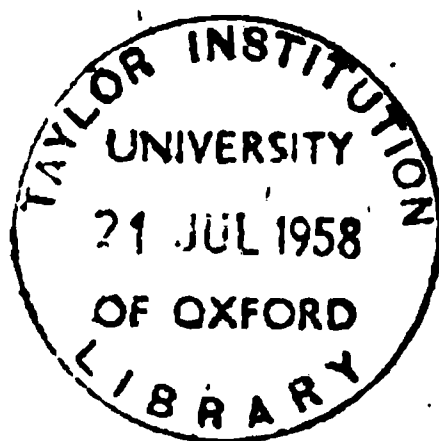
A—L.

Med en kort Oversigt af det danske Sprogs Historie.

K i ø b e n h a v n.

Paa den Gyldendalske Boghandlings Forlag
trykt hos Andreas Seidelin, Hof- og Universitets-Bogtrykker.

1833.

For tale.

Endskiøndt det vilde falde for vidtløftigt, her at gjøre Rede for alt det, der rekkommer et Arbeide, som denne Ordbog, og omstændeligen at fremsætte den Plan, som ved samme er fulgt, eller de Grundsætninger, som have ledet Forfatteren under Værkets Udarbeidelse: holder jeg det dog for ikke overflødigt, til dels endog for nødvendigt, kortelig at berette, hvorledes og i hvilket Diemed Ordbogen er bleven til; hvilke Egenskaber den har. — eller hvilke jeg i det mindste har stræbt at give den; og i hvad Forhold den staaer til tidligere danske Ordbøger.

Det var allerede i Aaret 1813 at dette Værks Forlægger, Eieren af den Gyldendalske Boghandling, Secretair J. Deichmann, foreslog mig at udarbeide en dansk Ordbog efter den nærværende Sprogbrug, der, uden at overstride et maadeligt Binds Størrelse, kunde forene en nogenlunde fuldstændig Ordrigdom med den største mulige Kortbed, Sikkerhed og Tydelighed i Ordernes Forklaring og i Udviklingen af deres forskjellige Bemærkelser. Da jeg selv i en Række af Aar havde deeltaget i Udarbeidelsen af den Ordbog, som det Kongel. Danske Videnskabernes Selskab udgiver: var det mig tilfulde bekiendt, at dette endnu hidtil ufuldendte Værk, udført efter en Plan, der i meer end et halvt Aarhundredes Forløb, fra den Tid da det første Bogstav udkom, har lidt mangen Forandring, og under saa mange Medarbeideres og Bestyreres forskjellige Synsmaader, hverken har kunnet opnaae Eenhed, eller en overalt vedliges holdt kritisk Nøiagtighed. Saa nyttigt dette vidtløftige Værk derfor endog kan være, betragtet som et Sprogmagazin, eller som en Forberedelse til et lexikalisk Arbeide over Modersmaalet: saa lidt kunde det tiene som fast og gyldig Auctoritet for et sprogrigtigt Udtryk hos Skribenten, eller for en efterfølgende Ordbogsskriver. Dette blev mig end mere indlysende, efterat jeg allerede havde begyndt at udarbeide nogle Bogstaver efter en langt mere indskrænket Plan, end den, som nu i nærværende Værk er fulgt, og efter hvilken jeg mere vilde have frembragt en ny Bearbeidelse af min tidligere orthographiske Ordbog, med tilføjede Ordforklaringer, eller et Slags kort Udtog af Videnskabernes Selskabs udvalgte Arbeide, for saavidt som dette-naaer, end en selvstændig dansk Ordbog. Forlæggeren, hvis Venstab for mig endnu forhøiede hans varme Deeltagelse i Fuldførelsen af mit langvarige og møjsomme Foretagende, betænkte sig intet Ples blif paa at indvilge i en saadan Forandring af den oprindelige Plan, hvorefter min Ordbog i det mindste maatte blive dobbelt saa stor, som dens første Bestemmelse havde været. I Følge heraf besluttede jeg ikke allene, at underkaste Grundstoffet til Videnskabernes Selskabs Lexicon, de Mothske Ordbogssarbejder, et nyt Glennemsyn, og, hvor det behøvedes, at anføre og beraabe.

mig paa disse Riiber; men ogsaa at bidrage til at oplyse og bestyrke mine Ordfor-
 klaringer ved tilstrækkelige og passende Exempler til enhver særskilt Modi-
 fication i Ordnes Brug og Bemærkelse. Længere hen kom jeg fremdeles til den
 Overbeviisning, at denne uundværlige Bestanddeel af enhver Ordbog, der vil
 medføre en uforkastelig Prøvesteen paa Rigtigheden af de givne Ordforklaringer
 og Bemærkelser, endnu vilde vinde saare meget i Sprogty, Mangfoldighed og
 overbevisende Kraft, naar den, i det mindste saa ofte som muligt, foruden selv
 dannede Talemaader og Exempler, tog Skriftsteder af gode og bekiendte
 danske Forfattere til Hielp. Heraf udrandt det Foretagende, efterhaanden, saa
 vidt Leilighed dertil fandtes, at giennemlæse et betydeligt Antal af saadanne
 ældre og nyere danske Bøger, der paa en eller anden Maade udmærke sig ved
 deres Sprogform, og af disse at samle og optegne Udtryk og Talemaader, som
 kunde være anvendelige i Ordbogen — hvis Grændser dog naturligviis heri
 meget indskrænkede mig, og ikke tillod at vælge andre, end de korteste. At
 udføre dette Foretagende i en Udstrækning, der endog kun nogenlunde nærmede
 sig en, Sprogforraadet udtømmende Fuldstændighed, overgif dog langt mine
 Kræfter; men endskiøndt de danske Forfattere, jeg længere hen skal opregne,
 umuligen kunde blive benyttede af mig i ovenmeldte Hensigt ved en omhyg-
 gelig Giennemlæsning af alle deres Skrifter, og det herved vundne Udbytte
 upaatvivlelig vilde have blevet endnu langt større end det, jeg nu kan fremlægge:
 tør jeg dog ansee Optagelsen af flere tusinde nœiagtigen affkrevne Exempler og
 Auctoriteter af de bedste, eller fra Sprogets Elde mest agtede danske Prosaister
 og Digtere, som en af de vigtigste Fortienester, denne Ordbog har. Om Arbej-
 dets Omfang og Møjsommelighed vil den Erfarne kunne dømme.

Dette, og flere Forarbejder, tilligemed personlige Omstændigheder, hvis
 Opregnelse ikke hører hid, vare Aarsag i, at jeg ikke før mod Slutningen af
 Aaret 1823 begyndte paa den egentlige Udarbejdelse af Ordbogen, ved hvilken
 jeg nærmest fulgte min 1813 udgivne danske Haandordbog som Grundlag eller
 Ledetraad; men sammenholdt denne paa ny, dels med Langebeks fra A—L
 udførte Redaction af Rostgaard's Ordregister; dels og fornemmelig, under
 stadig Benyttelse af Videnskabernes Selskabs Ordbog (Bogstaverne A—K),
 med den oprindelige Grundvold for dette Værk: Geheimeraad Moths allerede
 over 120 Aar gamle lexicalske Arbejde over det danske Sprog. Denne i en lang
 Periode, under Christian den Femtes Regiering, betyvende og i en af Rigets vig-
 tigste Embedsposter (som Oversecretair eller Præsident i det danske Cancellie)
 mægtige Mand's Fortienester af et for sin Tid høist mærkværdigt, og fra flere
 Sider for Sproghistorien uundværligt og uourdeerligt Værk, har jeg tidligere
 udviklet;* og beskrevet den utrættelige, næsten utrolige Arbejdsflid og Tid,
 som han anvendte paa dette Foretagende, i en Række af nogle og tyve Aar; vel
 ikke uden Manges Medhielp, men dog med en derfor ikke mindre forbausende
 Udholdenhed og Anvendelse af egne Kræfter. "Moths colossale Plan var intet
 "mindre, end at forene i et eneste Værk ikke blot hvad det danske Talesprog og
 "Skriftsprog, i ældre og nyere Tid, havde havt i sig, af enkelte og sam-
 "mensatte Ord, af særegne Udtryk, Talemaader og Ordsprog, uden at ubelade
 "enten de ældste og mest uforstaaelige Ord, de laveste og mest trivielle Udtryk,
 "eller saadanne Ord, som blot forekomme i Almuens Dialecter; men endog alle

*) "Historisk Udsigt over de danske Ordbogsarbejder i det 17de og 18de Aarh. af Geheimer-
 raad Matthias Moth, Conferentsraad Fr. Rostgaard, og Etatsraad J. Langebek."

Kbh. 1827. 4. (Udtrykt af Nye Danske Magazin 5te Bind.)

"Læseord, geographiske, historiske og mythologiske Særnavne, den hele videns-
 skabelige Terminologie og en stor Mængde reent fremmede, kun ved en foran-
 sæt Endelse fordanskede Ord." *) Hertil havde han skaffet sig Medhjælpere ved
 at lade Præster og andre studerede Personer overalt i Landet, dels samle og
 arbejde Udkast til enkelte Bogstaver af en dansk Ordbog; dels gjøre Samlin-
 ger af Almueord og Udtryk, enhver i sin Egn. Et saa uhyre, og man kan
 sig, hos os fra de første Elementer optaget Bærf, bragte Geheimeraad Noth
 virkelig i Stand i Haandskrift, og med den Udstrækning, som hans samlede
 Materialer til Bærket vare i Stand til at give det. Det vilde have været til
 særberdlig Nytte for Sproget, dets Historie og Lexikographie, om hans store
 Ordbogsarbejde (uden sammes særskilt ordnede techniske og videnskabelige Deel,
 som den mindst nyttige) var blevet trykket aldeles uforandret, saaledes som
 han tilfaldt, efter flere Omarbejdelser, havde nedskrevet det. Vi havde da vel ikke
 beholdt en kritisk dansk Ordbog; ei heller en saadan, der fuldstændigen omfattede
 Sprogets nuværende Brug og Udstrækning; men et paa sig selv beroende,
 dog vigtigt historisk Bidrag til Kundskab om Sprogbrugen og Ordforraadet
 i vort Modersmaal, saaledes som det var ved Overgangen fra det 17de til det
 18de Aarhundrede; og det ikke allene i Skriftsproget, for saa vidt som et
 saadant paa den Tid var til, men ogsaa i den mundtlige Tales Udtryk, lige
 indtil Almuens og Hverdags sprogets laveste Kreds. Da en saadan Udgivelse af
 Noths Ordbog ikke har fundet Sted, vil hans Haandskrift aldrig tabe den
 Bærd, det har som en vigtig Kilde for Sprogets Historie, baade i grammati-
 sk og lexical Henseende; og det en Kilde, som Sprogforskeren aldrig kan
 aflade at raadføre sig med, fordi den i det sildigere og rigere, men mere uselv-
 stændige Forraadskammer for den danske Lexikographie hverken aldeles fuldstændigt

*) Det fortjener vel Opmærksomhed, at Noths Plan, i hvormeget den endog i visse Dele
 synes at strække sig videre end de Grændser, som videnskabelig Eenhed og Consequents
 synes at foreskrive Lexikographien i et levende Skriftsprog, dog selv i vor Tid har fundet
 Efterfølgere. Man kan saaledes nævne Th. Seinsius, hvis "Volksthümliches Wörterbuch
 der deutschen Sprache" (i Hovedsagen et Udtog af Adelungs og Campes Ordbøger) har den
 Egenhed, at indbefatte Dialectsproget, eller Ord af alle Tydsklands Mundarter; og Todd,
 som i sin engelske Ordbog, en forøget Udgave af Johnsons, bl. a. har beriget dennes
 Bærf med en stor Mængde ganske forældede Ord og Udtryk. Men endnu nylig, og
 i Rusland, hvor der siden 1783, da det russiske Academie stiftedes, er gjort meget
 for Lexikographien, har Noths Ordbogsplan fundet et Slags Forsvar. Den bekiendte
 russiske Statsmand og Sprogforsker, Senator og Admiral Alex. Schischkow, Præs-
 dent i det russiske Academie, har i sine "Bemærkninger over en tilkommende ny Bear-
 bejdelse af den russiske Ordbog" (Untersuchungen üb. die Sprache, in den Nachrichten
 der Russ. Academie. Aus dem Russ. überf. 1 Th. Petersb. 1826. S. 15 o. f.) udstrakt
 Begrebet om dennes Indhold og Omfang meget vidt; ja fra en vis Side endnu videre, end
 Noth. I følge Schischkows Definition kan et Sprog siges at bestaa af "alle os
 bekiendte Ord, som blandt alle Mennesker, i den nærværende og forbigangne Tid, ere
 "eller engang have været brugelige, og som findes i Bøger." Men ogsaa denne Defi-
 nition er som endnu ikke tilstrækkelig. Han udvider den derfor ikke allene til alle Landsskabs-
 ord, eller Almueudtryk, som forekomme i russiske Provindsers Dialecter; men endog
 til alle Ord af slavonisk Rod i og uden for Ruslands Grændser, som enten oplyse
 russiske Ords Afstammelse, eller som kunne overføres i det russiske Sprog og der træde i
 Stedet for fremmede. Skiondt de slaviske Dialecter, som tales i Polen, Böhmen,
 Mähren, Krain, Illyrien, o. s. v., ere forstieilige fra den russiske Dialect "saa have
 vi dog alle, siger han, et fælles Tungemaal." Slavoniske Ord, som nu kun bruges
 i Polen, have tilforn ogsaa været russiske, og findes f. Ex. i Nestors Aarhøger; til
 mange russiske Ord maa Roden søges i det Böhmske, Polste, Illyriske, o. s. v.
 Bilde vi anvende Schischkows System paa det danske Sprog, saa maatte en dansk
 Ordbog ikke allene optage de danske Landsskabsord, men ogsaa en stor Mængde islandiske,
 angelsagiske, gammeltydske og svenske Ord.

er benyttet; eller saaledes, at man overalt havde affondret Moths Text fra fildtgeres Medarbeideres Tillæg til og Omdannelse af denne Text, hvoraf den aller største Deel vel er til i Videnskabernes Selskabs Ordbog; men sammensmeltet med nyere Bestanddele.

Moth nøledes ikke med at give danske Ordforklaringer, men vilde tillige bringe en dansk-latinsk Ordbog i Stand, og tilføiede overalt en fra classiske Forfatteres Skrivebrug hentet latinsk Oversættelse, ikke allene af hvert Ord i dets forskellige Bemærkelser, men af enhver dansk Talemaade. Ved denne til to Sprog deelte Opmærksomhed kunde den nøiagtigere Udvikling af Modersmaalets Sprog; Egenheder vel ikke altid vinde; men at man hos Moth ikke finder de danske Præpositioner, Adverbier og flere Ordklasser, hvis forskellige Brug og Betydninger, naar de i nogen Fuldstændighed skulle angives, udkræve meget Arbeide og dybere Sprogforskning, saa udsørligt og nøiagtigt behandlede, som man nu vil fordrø det: kan ei lægges en Ordbogsriver til Last, i hvis Lidsalder philosophisk Sproglære og dansk Sprogkritik ei engang kiendtes af Navn. Det er allerede saare meget, at man hos Moth ikke savner en temmelig Fuldstændighed i Angivelsen af de danske Substantivers, Adjectivers og Verbers Bemærkelser, og de sidstes Brug og Forbindelse med Præpositioner. Heri har dog Moth begaaet den (paa en næsten ubegribelig Maade ogsaa til Videnskabernes Selskabs Ordbog forplantede) Feil: at han for en stor Deel forvirrer eller sammenblander den forskellige Brug og Bemærkelse af de med Præpositioner forenede Verber, naar disse have Præpositionen vedhængt foran, og naar den adskilt følger efter samme — en Feil, der ophæver en af de væsentligste og vigtigste Eiendommelligheder ved den danske Sprogbrug. Det bør derimod nævnes som en af Moths sande Fortienester i hans Ordbogsarbeider: at han i sit Sprog og i sine Ordforklaringer intet kiender til Germanismer og tydske Bendinger; hvortil ei kan regnes, at man i hans Ordbøger finder en heel Deel nyere Ord af tydske Art og Oprindelse, som allerede i hans Tid vare overførte af dette Sprog, eller som han tildeels selv først har dannet og brugt. Men langt hyppigere har han, ved Anvendelse af vort Modersmaals egen Dantellighed, tilveiebragt en Mængde Ord for at udtrykke fremmede Begreber, særdeles i Videnskaber og Konster; af hvilke Ord endeel just ei kunne kaldes heldige, og hvoraf overhovedet ikke mange ere gaaede over i Sprogbrugen, af den naturlige Grund, at Moths Ordbogsarbeider bleve henliggende og saa godt som ukiendte. Dette, saavel som en anden Omstændighed ved de Mothske Ordbøger: at man næsten ingensteds der finder angivet, fra hvilken Kilde et nu ubekiendt eller ualmindeligt og sieldent dansk Ord er taget, og at de alle vegne fra, af norske og danske Dialecter samlede Almuesord, blandede med ikke saa islandske eller gammelnordiske Ord, som hverken vort Skriftsprog eller de danske Mundarter have optaget, yderst sielden af Moth ere betegnede som saadanne, forvolder, at hans Ordbøger nødvendig maa benyttes med langt større Forsigtighed og Kritik, end det, især i de to første Bind af Videnskabernes Selskabs Ordbog er fæet. Man har nemlig her, for det meste uden udmærkende Affondring, optaget og anført som dansk næsten ethvert Ord, enhver Bemærkelse, der findes i de Mothske Ordbøger, uden Hensyn til, om de ere endnu brugelige, eller ubrugelige, om de tilhøre det dannede Skriftsprog, Provindsernes Dialecter, Hverdagstalen, eller Modersmaalets uddøde Verden; og uden at angive denne Ordenes forskellige Gyldighed. — I Forbigaaende vil jeg her indskyde den Erindring: at jeg derimod, under min stadige Brug af Moths Arbeider, omhyggelig har vogtet mig for, af denne eller andre Kilder at optage noget Ord eller nogen Bemærkelse, der ikke fandt Hjemmel i den nærværende almindelige Sprogbrug, uden at udmærke det som forældet, sieldent,

eller usædvanligt*) (thi af Grunde, der længere hen komme til Omtale, kunde ikke alt det Sprogstof, man henregner til hlin Klasse, udelukkes). Man vil derfor heller ikke finde Moths Auctoritet anført paa alle de Steder, hvor hans Ordbøger have været min Kilde; men fornemmelig der, hvor jeg har fundet Anledning til af samme at optage fiendnere, og mindre bekendte danske Ord og Udtryk, eller hans egne uforandrede Ordforklaringer; for hvilke derfor Moths Navn burde staae som Auctoritet.

Uden her videre at indlade mig paa at angive flere Eiendommeligheder eller Mangler ved Moths lexicaliske Værker, hvis Fortieneste af at have samlet og bevaret en overordentlig rig, om endog i sine Bestanddele blandet dansk Sprogstat, bliver uforgængelig: vil jeg kun endnu, af min tidligere og udførligere Charakteristik af bemeldte Arbejder, gjentage dette: "at en af deres største og vigtigste Fuldkommenheder er den Rigdom af ægte danske Talemaader, den Mængde af Idiotismer, Ordspog og Mundheld, som næsten ved ethvert Ord findes samlede, og hvorved saa meget af vort Modersmaals eiendommelige Kiærne og indvortes Væsen er bragt for Dagen." Ogsaa fra denne Side har jeg ikke ladet disse Skatte, som den danske Lexikographies Fader samlede for en Efterverden, der i meer end et Aarhundrede blev ubekendt med Omfanget af hans store Fortienester, være ubenyttede. Men uagtet jeg, baade af denne Hovedkilde, af Rostgaards og Langebells Ordbøger, med flere andre Kilder (Holbergs Skrifter f. Ex.), og af min egen Kundskab til den danske Sprogbrug, er rigeligt nok, for at medgive min Ordbog en ikke ringe Mængde af Talemaader og SprogEgenheder eller Idiotismer, som høre til det levende Sprogs endnu gieldende Brug og aandeligt virkende Organisme: saa jeg mig dog heri indskrænket ved Ordbogens Grændser og ved dens nærmeste Bestemmelse, at være en Løff for det rene, det dannede Skriftsprogs rigtige Brug i vor nærværende Alder.

Men en sliq Sprogbrug kan i et levende Tungemaal dog ei paa noget Tidspunkt, altsaa heller ei i vor Alder, tænkes som fængslet eller bunden til en vis, engang for alle afsluttet Grændse; og det ligesaa lidt en Grændse, der aldeles affaar Brugen fra alt Sammenhæng med det forbigangne, eller (som man siger) forældede Sprogliv, som en saadan, der skulde standse Sprogets stigende Udviifling, eller dets omstiftende Skikkelse i tilkommende Tider. Fra begge Sider gives der imidlertid en betingende Grundsfætning for Brugen's Lovskraft, for Gyldigheden af dens Regler eller Forskrifter, og for dens Grændsers Udstrækning; og denne Grundsfætning udgaaer fra Talens Væsen og Formaal. "At tale eller skrive et Sprog, for at blive forstaaede af Andre, som tale eller skrive det; og Fornuftens evige Lov byder: at vi ville opnaae denne Hensigt paa den fuldkommenste og paa den letteste Maade."**) Almindelighed i den

*) Jeg har nemlig ved Benævnelsen forældet især villet udmærke de Ord og Udtryk, der, skiondt brugbare, kunne anses for aldeles at have tabt sig af den nærværende Sprogbrug; ved fiendent derimod de Ord, som vel endnu skiondom forekomme, men ikke ofte; ved usædvanligt et Ord, om hvis Brug og Forekomst man kan have Uvisshed — Alt under Forudsætning af, at saadanne Ord til rette Tid og Sted dog endnu kunne være brugbare. Undertiden er ogsaa paa den anden Side ved enkelte nydannede Ord, af en eller anden Grund, deres fiidligere Opkomst bemærket, enten ved at nævne Forfatteren, der har brugt dem; eller ved at angive deres Aahed (N. O. ell. nyt O.) hvorved jeg overhovedet har ville tilkiendegive, at saadanne Ord omtrent i de sidst forløbne 30—50 Aar er opfommen.

**) Jof. min videre Udviifling af Begrebet om Sprogbrug, dens Natur, Gyldighed og Udstrækning, i Maanedsskrift for Literatur. V. Bd. S. 296—302 og i mit Nordiske Tidsskrift I. Bd. S. 578—582, hvormed bl. a. kan jævnfores Marmontels skarpsindige Afhandling: de l'autorité de l'usage sur la langue. (Tablettes d'un curieux. Brux. 1780. T. I. p. 322—388.)

Betegning af Tanker, som er Ordenes Bestemmelse, eller med et andet Udtryk Forstaaelighed, er derfor det herskende Princip for Brugen, som gieldende Sproglov, og Prøvestenen for en rigtig Anvendelse af denne Lov. Hvil Almindelighed i Sprogets Betegnings-Evne fordrer Eenhed og Overensstemmelse i Anvendelsen af de betegnende Midler (Ord eller enkelte Udtryk, Udsagn eller Sætninger, og Talebygning eller Perioder.) En saadan Eenhed er det, man kalder Sprogrigtighed; og denne er igjen tre Slags: den grammaticalske, den lexicaliske og den stilistiske. Den sidste, skøndt af mere almindelig logisk og æsthetisk Natur, behøver og forudsætter dog et vist givet Sprog for at opnaae en fast Anvendelse. Den grammaticalske Sprogrigtighed, allene betinget ved ethvert enkelt Sprogs positive Bedtægt eller Brug, er den strengeste, eller den, som allermindst tillader enten at gaae tilbage til uddøde Former, eller at ville danne nye og vilkaarlige. Derimod grunder vel ogsaa den lexicaliske Sprogrigtighed sig paa Anvendelsen af de rette Ord, og paa at bruge dem i deres rigtige Mening i ethvert Tilfælde, hvor de finere Modificationer af Tankens Udtryk beroe paa, at dette paa det næieste staaer i Samklang med Sprogbrugens Bedtægt; men her indtræder dog hiint Forhold af et Slægtskab imellem den nærværende, den nyere Sprogbrug og en ældre og forbigangen Tids. "Forstaaeligheden, en vis, let og strax opstaaende Fortrolighed giennem Vret og Sprogandsen med mange enkelte Bestanddele af det ældre Sprog eller den ældre Talebrug, er ligesom Prøvestenen for, hvormed af denne der kan siges at have bevaret sin Gyldighed og Brugbarhed." — Det er derfor ogsaa egentlig allene ved denne Prøve, at det lader sig afgjøre, hvilke af de saakaldte forældede Ord, Udtryk og Talemaader der kunne finde Plads i en Ordbog over det nærværende Sprog; fordi de nemlig ere af en saadan Beskaffenhed, at de ikke, ved at gaae af Brug, tillige have ophørt at være beslagtede med den nyere Talebrug, og fordi de altsaa ikke blot ere forstaaelige, men ogsaa, under de fornødne Betingelser, brugelige, ja maaſkee endog af fortrinligt Værd, hvor de til rette Tid og Sted anvendes.

Det er Hensynet til disse Betingelser, som fortrinlig har ledet mig i at udstrække min Ordbogs Omfang, skøndt nærmest indskrænket til den nuværende Sprogbrugs Ordforraad, ogsaa til ældre danske Forfatters Skrifter; men ligesom overhovedet kun det levende Princip i Sprogets Aand, Slægtskabet giennem Ordenes almene Forstaaelighed, her har været min Leder og Rettesnor: saaledes har jeg ikke blot maattet tage et nødvendigt Hensyn til Ordbogens Hovedformaal, at fremstille det nærværende Sprog; men jeg har ogsaa været indskrænket ved Grændserne for min Arbeidskraft. I den Fortegnelse, som nedenfor vil blive meddeelt over de til Ordbogen benyttede danske Forfattere, vil man ogsaa finde enkelte, fra vor Literaturs tidligste Begyndelse; men Sprogkoffet, som disse frembyde til en dansk Ordbog, er jeg saa langt fra at have udtømt, at jeg egentlig snarere kan siges at have viist, hvorledes det i denne Hensigt kan benyttes; og jeg har overhovedet her kun med strengere Udvalg optaget saadanne forældede Ord, hvis aflagte Brug har efterladt et Savn i Sproget, som tillige ere almeen forstaaelige og derfor kunne fortjene Fornælse (særdeles, naar de virkelig af nyere Forfattere igjen ere optagne;) eller enkelte af saadanne, som paa en eller anden Maade kunne være nødvendige eller tjenlige til at oplyse endnu brugelige Ord og disses Betydning.

For nu endvidere at sætte Læseren i Stand til, at danne sig en Forestilling om de vigtigste Punkter i Planen for min Ordbog, og om dens Indretning og Bestemmelse, troer jeg det nyttigt at meddele følgende Uddrag af en Anmeldelse, hvori jeg i Aaret 1827 offentlig bekendtgjorde dens forestaaende

Udgivelse; i det jeg tillige, ved højt og her tilføiede Bemærkninger og Exempler, nærmere oplyser disse Hovedpunkter:

"Det er en Ordbog over det danske Sprog i dets levende Skikkelse, med nærmest Hensyn paa Skriftsproget, men tillige omfattende Alt, hvad der hører til Sproget i den almindelige og dannede Talebrug, (hvis Auctoritet i ethvert tvivlsomt Tilfælde sættes over Sproglæreres vilkaarlige Forskrifter) i dette Sprogs hele Eiendommelighed og lingvistiske Rigdom, i den rigtige Bøining, Sammensætning, Anvendelse og Forbindelse af Ordene, som Forfatteren har søgt at tilvejebringe, med Stræben efter fornøden Fuldstændighed; men tillige med Udelukkelse af alt uvæsentligt, Planen ubedkommende: Alt, hvad ei bør søges i en almindelig Ordbog over det danske Sprog, saaledes som det forekommer i Skrift og dannet Tale; men nærmest i et dansk Glossarium og Dialectlexikon,*) eller i en technisk Ordbog. — Som en Følge heraf vil i denne danske Ordbog findes:

1. Ethvert i det dannede Tale og Skriftsprog nuomstunder bruges ligt dansk Hovedord (usammensat Ord), med Udvikling og Forklaring af dets forskjellige Bemærkelser, ordnede efter disses Forhold, og oplyste, deels ved selvannede Exempler, deels ved ordret anførte Steder af de bedste danske Prosaiteres og Digteres Skrifter. Gamle nye, eller nylig opkomne, og endnu ei almindelig antagne Ord, forbigaaes enten reent; eller naar de indlemmes i Ordbogen, da skeer det stedse med den fornødne Kritik, og med Hensyn til deres sprogrigtige Dannelse, deres Værdi og Brugbarhed."

Om forældede Ords Optagelse er ovenfor talt. Ord af Almuesproget, eller Landsskabsord, kan man i denne Ordbog mindst søge; og høist sjelden er her taget Hensyn til et saadant Ord.

2. "Ethvert i Skriftsproget og i dannet Talebrug forekommende afledet eller afstammende Ord, saavel som ogsaa de ved Sammensætning dannede; de sidste dog ei uden kritisk Udvalg; saaledes at vel end ikke de nyeste sprogrigtigen dannede Ord udelukkes; men derimod alle saadanne Sammensætninger, der stride mod Sprogets Aand og Orddannelse, der give ingen, eller en falsk Mening, og overhovedet hverken have, eller nogentid kunne faae egentlig Gyldighed. — At der i Optagelsen af de sammensatte Ord ogsaa tages Hensyn paa Digtersproget, er naturligt; dog er heri en vis nødvendig lexicaal Grændse antaget, og denne fornemmelig bestemt, deels ved de poetiske Ords logiske Rigtighed, deres eiendommelige Værdi, Fynd og udtrykfulde Klarhed; deels ved deres almene Brugbarhed i rhetorisk, eller overhovedet i høiere prosaisk Stil."

Ved Ovenanførte kan endvidere bemærkes; at endskiøndt Ordbogens Bestemmelse og Grændser overalt have gjort kritisk Udvalg til et høiere, eller mere herskende Piemed, end den blotte Ordrigdom: saa er dog det danske Sprogs Begivenhed til, ved Sammensætning at danne nye Udtryk og Ordformer, en saa eiendommelig og væsentlig Beskaffenhed ved Sproget, at den nødvendigen maatte medvirke til, at jeg bestræbte mig for at indlemme saa stor en Mængde sprogrigtige og brugelige Ord af dette Slags, som det, med Hensyn til Ordbogens Omfang, og under de stedfindende Vilkaar for dens Udarbejdelse, var muligt at opnaae. Man vil derfor finde en betydelig Mængde ei allene af

*) Ordbøger af denne Art, eller med udelukkende Hensyn til disse to endte Dele af det danske Sprogmaals Ordfat, er det mit Forsæt særskilt at udgive; og af det danske Dialectlexikon er første Hæfte alt under Pressen.

oftere anvendte, ikke erkjendtes som gielbenbe, selv om de findes hos gode Forfattere. Af saadan Grund ere f. Ex. Ord som Antog (for: Klædning; Olufsen. Danm. Brændselv. S. 218), gudstienselig (Bastholm. Hist. og Undersøg. S. 533), Noksomhed (Baggesen. Labyr. I. 45), Retsindgr (A. Ørsted. Eunomia II. 115), Sædelov (A. Ørsted), sædet (cultiveret "den sædede Europæer." Walling over Gerner. S. 16), at vedbeva (Walling over Geuß. S. 9), Blisling (F. Guldbergs Digte II. 51), og Mængde lignende, forsættligen ubelødt. Med endnu stærkere Grund er et i ringere Antal af barbariske Ord, der i den nyere og nyeste Tid, som flette Forbansninger, næsten bogstavret ere overførte fra det tydske Sprog, eller, som Wiedersfostere af Sprogslødesløshed, endog forekomme hos berømte og gode Forfattere forviste af denne Ordbog, f. Ex. Understiel, som O. Guldberg har brugt (Berlingske Hist. I. 485); geleide og Hinderhold, som findes hos den ellers ved Sprogrenhed udmærkede Jacobi. (Saml. Skr. S. 9. 10); ruske, (det T. rauschen) hvormed Evald og Oenebors have vanhædet deres Stil, og som man har givet Plads i Videnskabernes Selskabs Ordbog; lispke, som baade Evald og Baggesen have brugt; og mange flere af den sidste halvt eller heelt tydske, eller paa anden Maade barbariske Ord, f. Ex. at bliske, at skuddre, at svadse, rings, Klub, Snæv, Grust, m. fl. Det er bekendt nok, hvor stærkt en Deel danske Forfattere i de sidste 50 Aar have holdt til en alt for rigelig, Sprogets Selvstændighed og Organisme skadende, Benyttelse af Letheden i at gjøre Tydske til Dansk; og det er allermindst den kritiske Ordbogsforfatters Sag, at fremme en magelig Willkaarlighed og Stilsløshed, der omfider reent vilde lamme al Stræben efter at opbyrke Sprogets egen Ager. — Til udelukkede Germanismer kan ogsaa regnes adskillige allerede hos Noth-forekommende, men selvgjorte og overflødige Verber med den tydske Forstavelse be, og flere af samme Art, som enkelte Nyere have brugt; f. Ex. beblomme, beblæse, bebløde, bebusket (Baggesen), bedufte (Baggesen), berende, beseire, m. fl. At mangfoldige endnu flettere Ord, som ere optagne i Videnskabernes Selskabs Ordbog (allene af Sammensætninger med præpos. ind kunde gøres en lang Liste, f. Ex. indgemagt, indgetogen, Indgus, indhække, indsnive, indsnorpen, indstue, indspodst, indsvadse, indsvag, indsvelte, indtone, indtrætte, m. fl.) her ere forfaste: vil ei kunne undre Nogen.

En anden Sag er det med de, dog ikke ret mange Ord af tydske (særdeles nedersarisk) Oprindelse, som, uagtet deres flette og reent ubanske Form og Bestanddele, have allerede i meer end et Aarhundrede fundet almindelig Indgang og Borgerkab i Sprogbrugen, f. Ex. beskæftige, Bomolie, Bomuld, Døgenigt, Dørslag, Fastelavn, Fruentimmer, Gartner, Gevær, Gærder, Gemyt, geraade, Gevær, Jomfru, Klub, Mistbænk, Oberst, offentlig, radbrække, Spidsrod, Stervbo, Waldhorn, vidtløftig (hvortil egentlig ogsaa høre alle af det tydske stellen (at stede) og dets Afledninger overførte Ord; saasom stille, Stilling, fremstille, henstille, indstille.) Med de her anførte Ord er Dret, selv i den daglige Talebrug, allerede giennem et langt Tidsløb blevet saa fortroligt, at Ingen, ved at bruge dem, mere tænker paa deres, i det danske Sprog meer eller mindre meningsløse Dannelses. I en dansk Ordbog over det nærværende Sprog kunne de saameget mindre udelukkes, som nogle endog ere blevene aldeles uundværlige; men den Erindring er ikke overflødig: at Perioden for en saa vidt drevnen Lethed i at gjøre tydske Ord til danske overhovedet er forbi; og at Sproget, paa den Culturgrad, som det har opnaaet, fordrer en ulige strengere Omhu for Reenhed i Orddannelsen. At man vil savne mange nygjorte Ord af den Art,

om her siges til, kan derfor i det mindste ikke tilregnes mig som Udeladelsesynd; eftersom de med fuldt Vidende og Overlæg ere udelukkede. Jeg veed vel, hvor Grændsen er imellem lovlig Frihed i Ordbannelsen, og lovløs Vilkaarlighed, der hverken agter Sprogbrugens, Sprogkulturens, Smagens — ja end ei den sande Fornuft's Love; og jeg har i det mindste omhyggelig stræbt efter, ei at overtræde hiin Grænse; om man endog i enkelte Tilfælde kan vise mig, at flere eller gode og agtede Forfattere have gjort det. Den eller de Enkeltes Brug af Barbarismer og flette Ord, kan ei give dem Gyldighed i Sproget — hvilken bestige Ord undertiden ei i et heelt Aarhundrede kunne vinde. Man finder saaledes allerede hist og her i Moths Ordbog barbariske, tydsagtige Udtryk, som endnu høres i daglig og skidsløs Tale, eller forekomme hos ucorrecte Stilister; men uden at de kunne siges at være optagne i det danske Sprog. Selv den hyppigste Brug af et nydannet Ord, især i Talesproget, giver det ingen Auctoritet, og beviser intet for dets Brugbarhed i den rene Tale og gode Stil, eller for dets Optagelighed i en Ordbog, saalænge det støder et for Sprogbrugen dannet Øre og den finere Sprogsands. Man vilde dog ei i en dansk Ordbog fra det 19de Aarhundrede søge Geburtsdag, skiondt dette i hvert dansk Øre stærkende Ord, der ikke eier meer end et eneste Bogstav, som tilhører os, endnu er saa aldeles hjemme i det almindelige, men derfor i dette Tilfælde ikke desmindre barbariske Omgangsprog, selv i dannede Kredse, at det er iblandt de største Sieldensheder, at høre en Dansk sige Fødselsdag. Men heller ei vil man af en saadan Ordbog kunne forvise f. Ex. det nydannede Plantenavn Kiærminde (der først indførtes som konstigt Slægtnavn af E. Viborg), da det hører til de allers hyppigst forekommende poetiske Udtryk, endskiondt det aldrig falder nogen Dansk ud at bruge det i Talen.

Med det her anførte staaer den følgende Artikel af Ordbogens, ved dens Plan bestemte Indhold, ikke i Modsigelse:

3. "Fremmede Ord; der ved almindelig Brug i dannet Tale og i Skriftsproget, og tildeels ved at modtage dansk Endelse, have faaet den fornødne Børgerret, og ere blevene ligesaa almeenforstaaelige, som de oprindelige danske Ord; hvorimod alle, ældre og nyere, slet dannede, overflødige, især af det Franske og Tydske optagne Ord, som hverken ere eller kunne blive indlemmede i vor eiendommelige Sprogbrug, udelades; og ved endel overflødige fremmede Ord henvises blot til de danske, som fuldsommen udfylde hines Plads."

Det lader sig ikke negte, at Indlemmelsen af fremmede Ord, og i Særlhed Ord af latinisk, fransk, og overhovedet hverken af skandinavisk eller germanisk Rod, i en dansk Ordbog, fra et vist Synspunkt kan ansees for urigtig; og i det mindste ikke let kan gaae ud fra nogen-aldeles fast og følgeret Grundfærning. Jeg erindrer derfor ogsaa, at den, skiondt meget sparsomme Optagelse af deslige Ord, jeg har tilladt mig, vil af den strenge lexicographiske Kritik kunne lægges mig til Last. Dette Slags Ord, kan man sige, kunne aldrig (som ogsaa ovenfor er bemærket), vinde egentlig Indføds-ret i vort Tungemaal; de beholde stedse deres Stempel som fremmede, og maa saaledes bestandig udgøre en uorganisk Bestanddeel af en Ordbog over det danske Tungemaal. Deres Brug er end videre, vilkaarlig, og kunstfælig, eller kun bunden til et vist Tidrum; de ere Gæster, som komme og gaae, men næsten aldrig vinde varigt Børgerkab-i Sprogets Hiem. *)

*) Af de her antagne Grunde vil ogsaa Schischkow (i sin ovenanførte Afhandling) have alle fremmede Ord (>: som ei have russisk eller slavonisk Rod) udelukkede af den russiske Ordbog. (Man jævnfore hans herfor angivne Grunde i det anførte Skrift S. 26—29). Indskrænkningen staaer han dog, (S. 28) at da et Ord undertiden bliver saa rodkræftig, at

Men paa den anden Side ere dog endeel af saadanne Ord gængse i den daglig Talebrug, ja selv blandt Almuen, og for enhver Dansktalende ligesaa forstaaelige, som Ord af ægte nordisk Rod — ja undertiden langt mere, end saadanne af disse, der ere meer eller mindre forældede. De allerfleste, som bruge en dansk Ordbog, vilde stødes, som ved et utilgiveligt Savn, om flige Ord manglede, som f. Ex. Canal, Cancellie, Candidat, Cattun, Charakter, Classe, Confirmation, confirmere, Credit, Kaffee, Kammerat, Kanon, Kapper, og desl. fl. Mange af deslige fremmede Ord have ikke allene antaget dansk Endelse og danske Bøjninger, men endog dannet en Stamme af sammenfattede og afledede Ord. Hver Borger og Bønde i Danmark kender til Credit, baade Tingen selv og Navnet; men ikke mindre hyppigt og almindeligt hører man tale om Creditører og om at creditere. For Ordbogsforfatteren bliver derfor neppe anden Udvei, end den, som jeg baade her, og i min 1813 udgivne Haand-Ordbog, har fulgt: kun at optage de mest almindelige, eller i Brugen hyppigste og uundværligste af dette Slags Ord; at udmærke dem som fremmede eller udanske; og at gøre opmærksom paa ethvert, der kan ombyttes med en indfødt Ord.

4. "De almindeligste, i daglig Tale jævnlig forekommende tekniske Ord og Udtryk (Konstord); især saadanne, der kunne ansees for at være af oprindelig dansk Herkomst, eller nedstamme fra en dansk Rod. Hertil kan ogsaa henføres virkelige (ikke selvgiorte) danske Navne paa de hyppigst forekommende indenlandske Dyr og Planter, der omtaltes og oplyses ved Tilføjelse af de latinske systematiske Benævnelser."

5. "Af danske videnskabelige Udtryk optages især de vigtigste juridiske og philosophiske, der forklares med Korthed og Tydelighed, og ved hvis Indlemmelse i Ordbogen man troer at kunne give den en forøget Brugbarhed, saavel for den practiske Embedsmand, som for Enhver, der i sit skriftlige Foredrag vil beslutte sig paa Rigtighed, Klarhed og Tydelighed."

J Henseende til de tekniske Ord, eller Konstordene, er det min Mening, at disse vel egentlig nærmest bør komme i Betragtning til Optagelse i en almindelig Ordbog; for saa vidt som de høre til Sprogets rene Bestanddele; eller for saa vidt som de, enten ved Afstammelse fra og Slægtskab med andre Ord i Sproget, eller som oprindelige Rodord, virkelig udgøre en Deel af det indenlandske Sprogstof. Erholder man engang en fuldstændig, med den fornødne Kritik og strenge Nøiagtighed udarbejdet dansk teknisk Ordbog, da vil det være saa meget mere tilstrækkeligt, i et almindeligt Lexikon over Sproget kun at indlemme de tekniske Ord, der tilhøre Sprogets oprindelige og gamle Stof, eller paa en eller anden Maade linguistisk kunne oplyse samme. Hertil f. Ex. bør upaatvilelig henregnes alle indenlandske og indfødte Benævnelser paa Naturgjenstande, særdeles Dyr og Planter, hvoraf blandt andet mange Eenstavelsesord uden Tvivl høre til Sprogets allerældste Eiendom. At udvide Indlemmelsen af tekniske Udtryk i en almindelig Ordbog til alle dem, der Tid efter anden ligefremt ere overførte fra det høitidske, nedertydske og hollandske Sprog, og i en meer eller mindre udenlandsk Form bruges i Konster, Haandværker, Syssler og Næringsbrug i Danmark: vilde derimod være, at gaar uden for de linguistiske Grændser for en saadan Ordbog, der vil skille Sprogets Eiendom fra dets laante Besid-

der kan blive til Nødvendighed, saa kan dog Regelen for den strenge Udelukkelse af udenlandske Ord tilføje enkelte Undtagelser; men disse maa være saa faa som muligt, og kun finde Sted ved de ganske almindelige brugelige og uundværlige fremmede Ord.

Men Grændsen i den Henseende er ikke altid let at drage; og endnu mindre tør, saaledes som der hidtil er forarbejdet, den Enkelte, som ei kunde give en heel Række Aars udelukkende Arbejde derpaa, gøre sig Haab om, med Udmønstethed og Nøiagtighed at kunne samle, affordre og forklare Alt, hvad de kritiske Sprogkiender vilde henregne til den førstnævnte Afdeling af vore tekniske Ord. Ikke engang over Konstordene, der høre til saa ældgamle og almindelige Syssler i Danmark, som Agerbrug, Fiskeri og Søfart, er man selvstændige Fortegnelser eller nøiagtige Forklaringer, der tillige overalt træffe imellem de almindelig bekiendte og brugelige, og de i enkelte Landsskaber særlige Benævnelser. Endnu mindre gives der nogen dansk Haandværksordbog; og hvad man finder adspredt i Lexika, eller i enkelte, tildeels oversatte Skrifter i de tekniske Fag, er langt fra at være tilstrækkeligt, eller altid paalideligt for en Sprogforsker; det sidste saameget mindre, som der i endeel af saadanne Skrifter ofte gøres Forskiel paa de, i vedkommende Sprogkreds gangbare og gieldende Udtryk (hvilke, i hvor flette de endog mangen Gang ere, dog, i det mindste i denne deres Kreds, have Brugens Gyldighed), og nydannede, af denne eller den Forfatter opfundne, som maaskee kunne være bedre og mere sprogrigtige Benævnelser — men som Haandværksmanden eller Fabrikarbeideren ikke kiender, eller ikke forstaaer. Til Moths Plan hørte ogsaa, at indlemme alle danske tekniske Ord i sit colossale Lexikon; og virkelig indeholder dette en Mængde endnu brugelige; men tillige en heel Deel selvgiorte, eller nu ikke længere bekiendte. I Bøenslæbernes Skrifts Ordbog finder man (foruden de Mothske Ord) ligesåets kun Fragmenter, og det stundom ikke meget nøiagtige, til dette Slags Ordbogsskab. Under saadanne Omstændigheder var der for mig, og efter min Plan, ikke andet at gøre, end at samle de almindeligste og hyppigst forekomende danske tekniske Ord, af den ovenansførte Beskaffenhed, og at sørge for, at saae disse saa nøiagtigt, som muligt forklarede. At enkelte siendene forekommende Ord af den Art, enkelte Ord, der røbe deres fremmede Sprogkiend og Slægtsskab, ogsaa have fundet Veien ind i denne Ordbog, vil man saameget gerne oversee: som Antallet af tekniske Ord i samme overhovedet er langt mindre, end jeg ønskede det. — Til Forklaringen over disse, saavelsom over en Deel videnskabelige Ord, har jeg jævnlig søgt og fundet Hielp hos adskillige af mine Venner; og bør jeg saaledes blandt andre med Tak nævne Hr. Professor Ursin som den, der oftest i saadanne Tilfælde har været mig behjælpelig.

En Klasse af særegne eller videnskabelige Udtryk, som fortvænligen fortjene den danske Ordbogsskriveres Opmærksomhed, ere de, som forekomme i Lovene og i det danske Lovsprog. Disse ere næsten uden Undtagelse, især naar vi ikke holde os til den nyeste Tid, af ægte dansk Rod og nordisk Oprindelse; og udgøre saaledes i enhver Henseende en elendommelig, vigtig og rig Deel af det indfødte Sprogmaal. Jeg har derfor heller ikke undladt, deels ved egen Læsning af Retskræfter og Skrifter over den danske Lovkyndighed, deels ved at benytte forhaandenværende Hielpemidler (saasom Dr. G. L. Badens juridiske Ordbog) at samle og efter Ordbogens Plan, saa kort som muligt, at forklare de vigtigste Ord, Udtryk og Talemaader, som forekomme i det danske Lovsprog. Men ligesom jeg ogsaa her bestandigen maatte have denne Ordbogs Bestemmelse og Grændser for sig: saaledes var det særdeles nødvendigt, at agte paa Grændsefæstet mellem Lovsprogets endnu brugelige, og dets forældede Ordforraad; og jeg er derfor i Benyttelsen af Kilderne til samme ikke gaaet længere tilbage i Tiden, end Kong Christian den Femtes endnu gieldende danske Lov.

6. "Alle Ord, hvor saadant finder Anvendelse, anføres med Hensyn til deres Slægtsskab, eller de umiddelbart affammende og sammensatte

satte Ord under vedkommende Hovedord — en Fremgangsmaade, der i dansk Ordbog; formedelt en stor og næsten almindelig Simpelt i dansk Orddannelse, er den naturligeste, og aldeles ingen Vanskelighed medfører ved Brugen. I ethvert Tilfælde, hvor det kunde synes noget vanskeligere (saasom ved Vocalforandring) at finde et afledet eller sammensat Ord under Stammeordet, er der paa vedkommende Sted i Bogstavrækken henvisst til samme. Denne Bogens etymologiske Orden medfører blandt andet den væsentlige og betydelige Fordeel, at den, der vil bruge samme for at danne og befæste sin Kundskab til Modersmaalets Sprogrigdom, og erhverve Sikkerhed i sammes rigtige Anvendelse, finder enhver Ordfamilie for det meste samlet paa eet Sted; og ved at kunne med Lethed og i Hast overskue de beslægtede Ord, ofte kan vinde betydeligt i Sprogkundskab."

Med Hensyn til den her berørte Bestaffenhed ved Ordbogen troer jeg, at den Fremgangsmaade, som er fulgt i at samle og ordne de afledede og sammensatte Ord under deres Hovedord, meget let, og efter en kort Brug af Ordbogen, vil falde enhver i Minde; og at det derfor vilde være overflødigt, her at gøre Rede for hver enkelt Omstændighed, som vedkommer denne Deel af Bogens mechaniske Indretning. Jeg bemærker blot, at man, ogsaa ved at bedømme denne, ikke bør glemme, hvor nødvendigt det var at tage Hensyn til Bogens materielle Omfang; og at dettes Sammenpresning gjorde det umuligt at sørge for den større Lethed og Bequemmelighed i at opsoge og finde afledede og sammensatte Ord, naar disse ved Indrykning, ved forskjellig Tryk, eller andre Midler havde været mere affondrede fra Stammeordene. Man vil imidlertid finde, at jeg undertiden har afskilt nogle af de første (afledede) Ord fra deres Ordslægt, naar de i Bogstavrækken kunde følge umiddelbart efter Stammeordet, for derved, hvor det saaledes lod sig gøre, at formindste Slægtens sammenpakkede Ordmasse. — Enkelte afstammende Ord, som formedelt Vocalforandring, eller i deres hele Form ere meget stærkt afvigende fra Rodordet, har jeg vel ogsaa stundom afskilt derfra, og hensat paa deres ved Bogstavrækken bestemte Plads; men i disse Tilfælde er da stedse henvisst til samme under Hovedordet. I Almindelighed maa det bemærkes, at de fiernere Afstammelser, f. Ex. ved Forstavelser (befæstede af fast, forvolde af volde; og desl.), eller ved middelbar Afledning (f. Ex. myrde af Mord, rumme af Rum, eller Sæd af at saae, og desl.), næsten aldrig ere anførte under Hoved- eller Stammeordet; men i Bogstavrækken. Overhovedet maa man ikke glemme, at min Plan ikke medførte, at give en streng etymologisk Ordbog, hvori Ordnes Slægtskab og Afstammelse i ethvert Tilfælde, og indtil de fierneste Slægtled, skulde blive den ledende Grund for deres Ordning og Sammenstilling; men at den valgte Orden er en blandet alphabetisk etymologisk; hvilken jeg anseer for den gavnligeste og bequemmeste for denne Ordbogs practiske Brug.

7. "I at angive Ordnes Betydning og forskjellige Bemærkelser har man stræbt at forene logisk Bestemthed, og en paa historisk-kritisk Kundskab til Sprogbrugen bygget Nøiagtighed, med Klarhed og Kortbed. Saavidt en Ordbog tillader det, er ogsaa det Grammaticalske ved Ordnes rigtige Bøining, Brug og Forbindelser oplyst; overalt efter Sprogbrugens Lovbog, og med Forkastelse af vilkaarlige Paasund og selvgiorte Regler hos Sproglærere. — Præpositioners og andre Partiklers Brug i det danske Sprog vil man, saavidt Rummet og Bogens Bestemmelse tillader det, her første Gang finde udviklet med nogenlunde Fuldstændighed. Tillægget nogenlunde er ei overflødigt; thi absolut Fuldstændighed i en saadan Udvikling vilde allene fordre et eget Værk."

Skulde jeg her foretage mig, ubeførligen at udvikle og opløse de faa og smaa Træk, hvormed de sidst anførte Linder af Ordbogens Plan angive Fremgangsmaaden ved den vigtigste Deel af Lexikographens Arbejde: da maatte jeg udarbejde en heel theoretisk Afhandling, eller i det mindste sammenbrage og gienrangs, hvad allerede af mange Andre er skrevet. Men jeg har alt været vidtløftigere, end jeg selv ønskede. Fortalen kan hverken gøre Ordbogen bedre, eller ringere, end den er; og hvorledes den er udarbejdet, hvilke Grundsætninger jeg har fulgt i min Ordforklaring, eller i at udvikle, fremstille og opløse de forskellige Begreber, som et dansk Ord, deels i og for sig selv, deels ved Forhold og Forbindelser, kan udtrykke: maa Ordbogen selv lære dem, der ville bruge den. I Almindelighed, troer jeg, vil det findes, at jeg har besluttet mig paa Korthed, Klarhed, Rænhed og oprindelig dansk Sprogtaal, uden at frygte for, om denne undertiden har faaet et noget ældre Præg. — Den lexikographiske Ordforklaring er en Kunst, der fordrer ikke blot dybere Fortrolighed med det Sprog, hvis Betegning af Talemådenss Indtønder, eller enkelte Forestillinger og Begreber, skal bestemmes og forklares; men ogsaa Kundskab i flere Sprog, og andre Færdigheder, som Studium og Øvelse maa give. Hvad det første angaar, saa havde det været en Naarlighed af mig, at foretage mig det mælsommeligste og betydeligste Arbejde, jeg har udført, eller i mit Liv kommer til at fuldføre, hvis jeg ikke havde troet at behøve en saadan Kundskab til det danske Sprog, at jeg var i Stand til at give min Ordbog Rigtighed, Næagtighed og Klarhed i at bestemme Ordernes Bemærkninger og Brug; eller med andre Ord, dersom jeg ikke havde tilegnet mig den Fortrolighed med den danske Sprogbrug, at jeg kunde lade Ordbogen fremtræde som dens troe og paalidelige Organ; og det ikke blot i Henseende til Bogen sproget (hvis tidligere Udvikling dog ingensteds er overseet eller forsømt), men ogsaa til Talemådens oprindelige Brug, og Hverdagstale's vigtigste Egenskaber, med disses Fremtræden i Ordernes Bemærkninger og Forbindelser, i figurlige Udtryk, Talemaader, m. m. Herom tør jeg være overbevist; for saa vidt som dette Bærf kan betragtes som et Arbejde, hvori jeg, efter omhyggelig og frimodig Prøvelse, har nedlagt Frugten af min, ved meer end 25 Aars Studium, og ved mangehaande hermed forbundne og beslægtede Øvelser, erhvervede Kundskab til det danske Sprog. — Skulde man derfor ved omhyggelig Grandforskning opdage, at jeg i enkelte Punkter, som vedrøre Brugen og dens Forskrifter, havde fejlet: da tør jeg dog frimodigen forudsige, at disse Tilfælde ville være faa (en og anden Gang kunde vel den ved saa mange tusinde, ofte nær i hinanden løbende Tilfælde, som tidt en lille Partikel, eller dens Stilling, bestemmer, uophørlig spændt Opmærksomhed slappes); eller at det vil være Tilfælde, hvor en Vasten i Talebrugen, som endnu ikke er tilstrækkelig fæstet ved Skriftsproget og classiske Autoriteter, gjør Sagen tvivlsom. Men ogsaa disse Tilfælde ville ei være mange; thi jeg har vogtet mig for at ville afgjøre, hvad der endnu virkelig kan siges at være uafgjort; og jeg har ikke taget i Betænkning, f. Ex. ved enkelte Ord's visse Køn og Artikel, eller ikke ret afgjorte Form og Skrivemaade, at angive saadan Uvisshed. Disse Tilfælde ere, særdeles udenfor den blotte Skrivebrugs Virkekræft, lykkeligvis kun sjeldne; og med Alt, hvad der undertiden er sagt om Uvisshed, om Forvirring og Ubestemthed i den danske Sprogbrug og Sproglære: saa er det dog vist, at disse Mangler ved det danske Sprog ere mere udbildte, end virkelige; eller findes mere i Grammatikerne, end i Sproget. Sel kan dette baade forvirres og forværres ved flatte Skribenter; og Talemådens visse Kredse lide under skødesløs Forsømmelse og Mangel paa tidlig Dannelses og rigtig Øvelse. Men Sproget maa heller ikke bedømmes efter de flatte, uduelige Forfattere, som mishandle det; og Sprogbrugen ikke efter den forvanslede Tale

i enkelte Kredse, om disse endog vare nok saa forfinede og polerede i anden Henseende, end i at tale Røbersmaaler. Heller ikke tør man allevegne stole paa deres Foregivende, der ville gielde for Sprogkiendere og Sproglærde i Røbersmaalet, uden at besidde den hertil vigtigste og uundgaelig nødvendige Betingelse en tilstrækkelig og omfattende Fortrolighed med Sprogets Bæsen og Brug, i dets Skikkelser og Grene, og giennem enhver Tidsalder, hvori Dansk har været talt og skrevet. Det er undertiden disse, der klage mest over Mangel og Uviden i Tale og Skrivebrug; uagtet de ikke kiende, eller kun ufuldkomment kendskielne imellem det Rigtige og det Feilagtige i dansk Tale eller Skrift, fordi fattes den hertil uundværlige Prøvesteen, som kun det historisk-kritiske Studium af Sproget kan give.

Hvorvidt det nu i det Hele er lykkedes mig, i denne Ordbog at meddele de vigtigere, i deres Brug og i en større Mangfoldighed af Bemærkninger og forskiellig Anvendelse mere indholdsrige danske Ord en tilstrækkelig Bestemmelse og Forklaring, og hvorvidt jeg, i at affatte, anbringe, og ved anførte Talemaader og Exempler at opløse mine Ordforklaringer, vil kunne tilfredsstille Sprogets Kiendere: derom maa Samtidens og Eftertidens omhyggelige Prøvelse dømme. Vanskeligheden af at give mange, endog af de mest enkelte, mange almindelige og bekiendte Udtryk en tydelig og logisk rigtig Forklaring, idet samme Sprog, som Ordbogen behandler — og det især en saadan Forklaring, der maa være indskrænket til saa Ord eller Linier: vil ikke let undgaae Noget, der har udsætsat sig med lignende Arbejder. Der gives, siger Johnson, en Mængde Gienstande, som ikke ere for lidt, men for meget bekiendte, til overalt at kunne lige heldigt og tydeligt forklares. Men der gives ogsaa en stor Mængde Ord, hvis Brug og Bemærkninger spredt sig i saa mange og saa fine Grene, at det neppe er muligt, i et saa indskrænket Rum, at forfølge og sammensætte dem alle. Ikke mindre vanskeligt er det, i en Ordbogs Forklaringer at kunne fremstille de hele Mangfoldigheder af Tilfælde, hvor et Ord med meer eller mindre Frihed anvendes i uegentlige og figurlige Bemærkninger. Et levende Sprog har i Stil og Udtryksmaaden en Grad af Dannelighed og Udstrækningsevne, som undertiden langt overskrider Grændserne for lexikalske Bestemmelser og Hensørelser. Ordbogsskriveren maa overlade meget til den specielle Sproggrundforskning og Sprogkritik; og der, hvor saa lidt er forarbejdet, som i det danske Sprogs grammatiske Kritik, og i danske Sprogværkers Undersøgelse og Drøftelse fra denne Side, tør han saameget mere vente sig billigt Hensyn til Arbejdets Vanskelighed, end den menneskelige Evnes Begrænsning. Tillige tør han ved et Værk, som nærværende, der er det første af sin Art, henlede den prøvende Grundforskning til Ordbogens Bestemmelse. Denne har fra først af været, at give den almindelig Brugbarhed, at gøre den til en Folkebog, mere end til et Værk, bestemt for enkelte Lærdes Brug i de vanskeligste, sjældnest forekommende Tilfælde. En saadan Bestemmelse har medført mange særegne Beskaffenheder ved dens Indretning, som det er ufornuddent at optælle; da de let af sig selv falde i Øinene. Jeg vil blot erindre, at dertil f. Ex. ogsaa hører, at jeg har søgt at bringe den simpelfste og lettest tilgængelige Orden i Ordernes forskiellige Bemærkninger, ved overhovedet først at anføre de egentlige, de nærmeste, eller de, hvori Ordet hyppigst i det almindelige Talesprog forekommer; fra hvilke jeg da har søgt gradviis at gøre Overgangen til de mere uegentlige, de figurlige, de sjældnere forekommende og de reent forældede — hvor saadanne af en eller anden Grund anføres. Den undertiden (f. Ex. ofte hos Adelung) fulgte Fremgangsmaade, at opføre et Ords ældste eller oprindelige Bemærkelse, og stille denne, om end den nu ganske ubrugelig, i Opidsen for de faldigere, antager jeg for mindre passende

en Ordbog, som nærværende; da den er skiftet til jævnlig at forvilde og standse
 Brug af samme hos den store Mængde, hvis Lær det fornemmelig er at vide,
 holdes Ordene efter den nærværende Sprogbrug anvendes. Det er især paa
 at bringe denne Brug, i dens Reenhed og ægte Skikkelse, eller grundet paa
 især Taleprog og paa erkendte Auctoriteter i Skriftsproget, for Lyset. — eller
 at fremstille og oplyse Sproget, som det virkelig er — at mit Formaal og min
 Beværelse er gaaet ud. Men jeg maa ogsaa her gjentage: at hvis Ordbogens
 Indhold, for saa vidt som det strækker, overhovedet findes at være bygget paa
 rigtig Indsigt i Sproget, da vil ikkun en Ubillighed, som jeg vil ansee med den
 største Ligegyldighed, kunne dadle, at dette Indhold i mange Dele kunde have
 været rigere, i nogle Tilfælde maaskee endog behøvede at være fuldstændigere.
 Det er ikke blot Sproget selv, hvis Dannelse og Udvikling lykkeligvis endnu
 vil have en betydende Bane at gennemløbe, som begrænses den danske Lexikogra-
 fi, baade i Rigdom, og i en allevegne sikker og afgjort Bestemthed; men ofte
 er det ogsaa Mangel paa tilstrækkelige Undersøgelser, Forarbejder og Materialer,
 som sætter Ordbogsskriverens Byrder, og gjør hans Rald, at være en tro og
 naaløs Tolk for det bestemt Tilværende, men ingen egenmyndig Lovgiver,
 endda langt vanskeligere.

Skiondt her ikke nærmest kan være Spørgsmaal om den grammati-
 calste Deel af Sprogbrugen, vil jeg dog bemærke: at ogsaa denne er hos os langt
 fra at være underkastet en tilstrækkelig dyb og omfattende Grandforskning af dens
 virkelige Tilstand og hele Omfang; men særdeles i dens syntactiske Hovedgreen.
 En gennemført kritisk dansk Sproglære fattes os endnu; uagtet vi besidde endel
 gode Bidrag til en saadan, omstræbe i enkelte af de hidtil leverede danske Gram-
 matiker. Men med saa Undtagelser ere disse meer eller mindre skrevne med for-
 udsatte Meninger, eller efter et forud antaget System; og have næsten alle den
 Mangel, at de kun tage Hensyn til en begrænset Deel af Sprogbrugen og
 Sprogets Eiendom; imedens de stundom, ved at bringe selvdannede og vilkaar-
 lige Forskrifter ind i Sproglæren, omstyrte dennes empiriske Grundvold og med
 den bringe hele Bygningen til Fald; stundom ogsaa ved at ville holde sig for nær
 til det nordiske Grundsprøg, for os uddøde Former, overse, at vi have langt nær-
 mere, hidtil næsten ubenyttede Kilder at ransage: vor egen Litteratur, eller hvad
 der er skrevet i nyere Dansk i 4 til 500 Aar — hvoraf man sielden tager mindste
 Hensyn til noget, der er ældre, end det 18de Aarhundrede. Ja, endskiøndt Ingen
 vil kunne negte, at det danske Sprog, vi tale og skrive, fortrinligen har dannet
 sig i Siælland, eller nærmest er grundet paa det siællandske Almuesprøgs
 Grammatik: er dog ei engang denne, for Bogsproget vigtigste Deel af det danske
 Sprøgs Hoved, Mundarter hidtil underkastet en grammatisk, kritisk Undersøgelse.

I den egentlig lexicalste, og den for lexicalst Fremstilling egnede syntac-
 tiske Deel af Sprogbrugen, eller Sprogets endnu levende, giældende og brugelige
 Ordformer, elendommelige Udtryk og Talemaader, tilligemed de vigtigste Bø-
 ningsformer, og de Ordforbindelser, som vise Verbernes Styrelse, Præpositio-
 ners og Conjunctioners rigtige Brug, m. m., er vist nok betydeligt forarbejdet
 for en dansk Ordbogsskriver; saavel ved de ovenfor opregnede og fortellig bestrevne
 ældre, i Haandskrift tilværende Arbejder, som ved deres for en Deel videre udførte
 Bearbejdelse i Videnskaberne's Selskabs Ordbog; ved nyere Ordbøger over frem-
 mede Sprog med dansk Fortolkning; ved nogle Bøger over danske eenstydige
 Ord, og ved herhen hørende Bidrag i nogle danske Grammatiker. Men en meget
 rig og vigtig Skat til dansk Lexikographie ligger dog endnu, man kan sige næsten
 ubenyttet, i det danske Skriftriges ældre og nyere Regioner. Hvad en Ordbog
 kan blive, hvad den kan vinde i Rigdom, Naalidighed, Liv og Interesse,

ved at se af de Sprogkilder, som rinde i fortrinlige Forfatteres Skrifter, i hvorledes det, ved af disse at samle sit Forraad af oplysende Bevissteder, faa opnaae classisk Værdi og Varighed: have vel saa i den Grad lagt for Dagen som Englands uadellige, endnu med forbauset Beundring betragtede Samuel Johnson. — Det er sandt, man har i vore Dage ogsaa begyndt, at ville nedrive det Mindesmærke, denne, ved colossal Lærdom og Arbeidskraft udmærkede Mand reiste sig. Man har lagt for Dagen, at hans rige Ordbog endnu kunde beriges med mange tusinde Ord — et Vidnesbyrd om, hvilke Skatte det engelske Sprog eier! Man har gjort sig megen Umage med at vise, at den, uagtet de store eiendommelige, næsten alle tidligere Ordbøger i noget omhøist nyere Sprog forbundne lende Fortjenester, hvilke man ei tørster sig til at negte den, har enkelte Mangle — men det er næsten kun saadanne, som Forfatteren selv kiendte og erkjendte da han lod sit forbausende Værk træde ud i Verden. — Ikke anderledes er det gaaet med Adelung i Tydskland. Dennes høitidske Ordbog er bleven angrebet og dattet af Flere og paa forskjellige Maader; og mere end een sildigere tydsk Lexikograph har gierne paa hans Skuldre villet faae Verden til at træ, at har saa langt videre og bedre, end Adelung. Men af dennes hidtil uovergaaede og uundværlige tydske Ordbog ere to Udgaver udsolgte; imedens man for ikke længe siden har prøvet paa, ved at nedsætte Prisen paa Campes, jeg veed ikke med hvormange tusinde Ord berigede, paa Adelungs Arbeide byggede tydske Ordbog, at formindske det endnu betydende Oplag af dette, med saamegen Brann og Ophævelse forkyndte Værk.

Jeg har nævnet disse mine Mestere og Lærere, ikke fordi jeg bristede mig til, selv i Afstand at ligne mit Arbeide med deres; men fordi jeg taknemmelig erkjender, hvad jeg skylder et omhyggeligt Studium og en vedvarende Benyttelse af begge disse, hver paa sin Maade originale og fortrinlige Ordbøger. At endog en meget fuldstændig dansk Ordbog ikke vilde blive saa rig, som en engelsk eller tydsk, der kunde tillægges denne Egenkab, er en nødvendig Følge af, at vort Sprog hverken har den tidlige Dannelses, eller det Omfang i Literaturværker, som hine. Men hvad nærværende Værk angaaer, saa maa jeg her atter gien tage: at det i langt ringere Grad tør gjøre Paastand paa Fuldstændighed, eller en, Sprogets hele Etendom udtømmende lexikalisk Rigdom, end paa et rigtigt Udvalg, en kritisk Behandling i Ordnes Forklaring, og en omhyggelig Grundforskning af Sprogbrugens Love og Forskrifter. Selv kan jeg, som ogsaa af det, jeg ovenfor har yttret og gjort Rede for, vil fremgaae, ikke betragte dette lexikaliske Arbeide anderledes, end som den første Grundvold til en sprogrigtig, med kritisk Nøiagtighed og med consequent Eenhed i Planen udført Ordbog over det nærværende danske Sprog; og Ingen kan bedre kiende eller vide, end jeg selv, hvormeget den endnu kunde udvides eller vinde i Omfang; mindre dog ved forsøgt Ordrigdom, end ved at beriges endnu mere med oplysende Talemaader og Skriftsteder. Af de sidste ere mange meddeelte; mange, naar der sees paa Antallet, og paa den Tid og Møie, som det maatte koste en Ordbogsskriver, der fra det første Blad til det sidste har været allene om sit Arbeide, at samle dem; men saa, naar man vil see hen til den store Mængde Ord eller Bemærkelser, som fattes Bevissteder af danske Forfatteres Skrifter. At disse dog ere hyppigen, med langvarigt og mofommeligt Arbeide, og til sand og varig Berigelse for denne Ordbog, benyttede til Oplysning af Sproget gennem dets ægte og rene Kilder: vil fremgaae af den herester følgende Fortegnelse over de fortrinlige og hyppigst brugte og anførte Forfattere, af hvilke jeg vil henseer de Afvædes Navne i nogenlunde chronologisk Orden, med Angivelse af Tiden, da de begyndte og ophørte at skrive. Man vil, som naturligt er, finde, at de ældre af disse

danſke Forfattere ere de færreſte i Tallet, og de i Ordbogen mindſt hyppigt forekommande: man vil ogſaa, ved dens Brug erfare, at endnu mange andre Skrif-
ter, ſeruden de her optalte Forfatters, ved enkelte Leiligheder ere benyttede og
førte; og er jeg undertiden maaskee gaaet noget for vidt i Næiagtighed, ved at
føre den enkelte Bog og paaviſe Sidetallet: ſaa er dog Pladsen, ſom derved
borttages, ſaa ringe, at Nyttten, ſom dette ſtundom medfører, vel kan betale den.

Afdøde danſke Forfattere:

Chriſtiern Pedersen. (1510—1534.)

Hans Tausen. (1528—1552.)

Peder Tidemand. (Frugtbar og heldig Oversætter. 1539—1563.)

Den danſke Bibel af 1550. (Oversættelsen er udarbejdet imellem
1540 og 1550.)

Anders Sørensen Vedel. (1571—1592.)

Peder Clausen (Friis.) født 1545. d. 1623. (Hans Fordanſkning af
Enorre og Beſkrivelse over Norge udkom først 1632. 33.)

Arild Hvittfeldt. (1594—1604.)

Anders Arreboe. (1611—1637.)

P. Jensen Lolding. (Hans Reformationſhiſtorie 1614. Latinſt; danſt
og danſt; latinſt Ordbog. 1622. 1626.)

Anders Bording. (1647—1677.)

Birgitte Thott. (Senecas Skriſter; fordanſkede 1658.)

Thomas Ringo. (1672—1700.)

K. Chriſtian den Femtes danſke Lov. 1683.

Ludvig Holberg. (1711—1754.)

Vilhelm Gelt. (døde 1724.)

Chr. Falſter. (1719—1739.)

H. A. Brorſon. (1730—1764.)

Ambroſius Stub. (1730—1755.)

Frederik Chriſtian Eilſchov. (1743—1750.)

Jakob Langebek. (1745—1775.)

Jens Kraft. (1749—1764.)

Jens Schielderup Sneedorf. (1752—1764.)

Chriſtian Br. Tullin. (1758—1765.)

Tyge Rothe. (1759—1794.)

Ove Guldberg. (1760—1806.)

Andreas Schytte. (1763—1774.)

Johannes Ewald. (1764—1781.)

Jakob Baden. (1766—1803.)

Peder Lopp Wandal. (1767—1794.)

Benj. Georg Sporon. (1768—1792.)

Chr. Frederik Jacobi. (1770—1800.)

Joh. Hermann Weſſel. (1772—1785.)

Joh. Nordal Brun. (1772—1816.)

Peter Magnus Troiel. (1773.)

Edvard Storm. (1774—1791.)

Chriſtian Baſtholm. (1775—1808.)

Laurids Smith. (1776—1794.)

Claus Grimmann. (1776—1811.)

Ove Malling. (1777—1827.)

Henrik Kampmann. (1779—1799.)

Knud Lyne Rahbek. (1780—1830. Af denne Forfatter er især benyttet de første 10—12 Bind af den danske Tilsvær, hans samlede Døesier og prosaiske Fortællinger.)

Thomas Thaarup. (1782—1820.)

Christen Henriksen Pram. (1782—1817.)

Jens Baggesen. (1786—1826.)

Jonas Rein. (1786—1810.)

Michael Gottlieb Birckner. (1788—1798.)

Johannes Boye. (1790—1814.)

Christian Oluffsen. (1790—1827.)

A. V. Schack Staffeldt. (1795—1808.)

Jens Michael Herz. ("Det befriede Israel." 1804.)

Foruden dette betydelige Antal af meer eller mindre berømte, og af Sprøget fortiente afdøde danske prosaiske og poetiske Forfattere, vil man af de endnu levende især finde følgende benyttede og anførte: St. Blicher, L. Engelstoft, P. H. Frimann, N. J. S. Grundtvig, J. Guldberg, J. L. Heiberg, B. S. Ingemann, P. E. Müller, J. P. Mynster, J. Smidth, V. Treschow, A. Øhlenschläger, H. C. Ørsted og A. S. Ørsted.*) — Endnu kan bemærkes, at ogsaa nyere danske Oversættelser af græske og latinske Klassikere nu og da ere anførte; ligesom vor nyere, landgængse og auctoriserede Bibels oversættelse, skundom for sig selv, og skundom for at sammenligne et Udtryk eller en dansk Ordform med de tilsvarende i Bibelen af 1550. — Heller ikke er det for en Ordbog vigtige og magtpaaliggende Hensyn til Synonymet, eller eenstændige Ord, og disses beslægtede Betydning og Brug, forbigaaet; for saavidt som Værkets Plan og Størrelse tillod det. Herved ere fornemmelig Sporons L. Heibergs og P. E. Müllers Arbejder benyttede; det sidste dog ikke ganske fra Begyndelsen, da det udkom efterat alt nogle Bogstaver af Ordbogen var trykte. At jeg i Særdeleshed har indskrænket mig til at anføre saadanne Steder af disse Forfatters Skrifter over den danske Synonymik, der enten umiddelbart fremvise Ordernes Brug, eller i hvilke det korte og syndlige Udtryk med faa Ord eller Linier angiver og bestemmer væsentlige Liigheder og Forskieligheder i vedkommende Synonymers Betydning: vil findes overensstemmende med Ordbogsarbejders Natur; ligesom det er begribeligt, at jeg, særdeles hos Sporons, der ikke altid var ganske hjemme i Sprogbrugen, har gjort Udvalget efter mit eget Skøn om Rigtigheden af de givne Bestemmelser. Ved endelig Artikler i denne Ordbog vil man ogsaa finde danske Synonymer udmærkede og bestemte, der ikke forhen ere behandlede i bemeldte Forfatters Arbejder, eller hos Andre.

Blandt flere Gienstande, der endnu kunde komme til Omtale paa dette Sted, ere to, hvis Vigtighed ikke tillader mig at lade dem være ganske uberørte. Stammeordenes Oprindelse eller Etymologie, og den i Ordbogen fulgte Orthographie eller Skrivemaade. — For at undgaae unødvendig Vidtløftighed i Forklaring og Forsvar af det, man vil finde meddeelt til Oplysning om danske Ordslægtsskab, maa det være nok, historisk at berette følgende: Fra først af var det min Hensigt, i Følge den Plan, der var lagt til at sammentrænge Værket

*) Jeg har ikke seet nogen gyldig Grund til at udelukke Ord, der (tilbeds forstegang) forekomme i mine egne Skrifter, eller enkelte Steder af disse, blandt de anførte Exempler. I begge Tilfælde — der dog ei ere hyppige, da jeg, af Aarsager, som lettelig begribe, ikke har søgt dem — ere de udmærkede ved Bogstavet (M).

Omfang faa meget som muligt, aldeles at ubelade etymologiske Oplysninger. Først efterat den største Deel af Haandskriftet var udarbejdet, forandrede jeg min Tanke, og besluttede at anføre de vigtigste af saadanne Oplysninger; nemlig de tilsvarende Ord af de med vort danske Tungemaal nærmest beslægtede; førstingen det gammelnordiske (islandske) Stammesprog, og hernæst det angelsaksiske og det nyere nedersaksiske eller plattyske, endelig ogsaa det høityske Sprog; hvortil endnu hist og her blev føjet beslægtede svenske, hollandske og engelske Ord. Det sidste er at betragte, mere som en underholdende, vel ogsaa nyttig Berigelse; end som en nødvendig Egenkab ved en dansk Ordbog. Bort Modersmaal er et nyere, et afledet Tungemaal; hvis Hovedstamme er det Islandske, og hvis vigtigste sildigere Kilder ere det Nedersaksisk-Tyske og det Høityske. At gaae videre tilbage i Undersøgelse af de danske Stammes oprindelse og Slægtled: tilhører mere den islandske og angelsaksiske end tyske Etymologie, end den danske; eller kunde endog føre til etymologiske Undersøgelser og Experimenter, der, igiennem flere europæiske Sprogstammer og Sprogregioner, tilsidst kunde føre os ind i Indien, og reent bort fra Gienstanden for en dansk Ordbog. — Da bemeldte Arbejde først er forestaget efterhaanden som Haandskriftet blev giennemseet til Trykken: vil det ikke feile, at Nogle nu og da vil se, hvad de ønskede at forefinde. Dog vil et saadant Gavn af islandske Ord, som de vigtigste og nødvendigste, uden Tvivl være sieldent; og de øvrige kunne for denne Gang ansees som en Tilgift.

Hvad angaaer den her fulgte Orthographie eller Skrivemaade, da kan jeg i Henseende til Grundsætningerne for samme henholde mig til det, som dels er fremsat i Fortalen til min 1813 udgivne danske Haandordbog, dels i den færdige Anvisning til dansk Rettskrivning, som er forudsendt samme Ordbog. Ligesom i dette tidligere Arbejde, saaledes ogsaa i nærværende, har jeg antaget den herskende Skrivebrug, som Ordbogens orthographiske Grundlov. Men for at bestemme Begrebet om en saadan Skrivebrug, maa man ikke glemme: at et Skriftsprog ei engang blot er til i de fleste, end lige i nogle faa Forfatteres Skrifter, det være nu, at disse ere samtidige med os, eller fra en ældre Periode i Litteraturen. Skrivebrugen har, ligesom Alt i Sprogene, en historisk Oprindelse, en vedvarende Udvikling gennem Tiderne; og der gives Elementer i den nærværende danske Skrivebrug, som vi kunne forfølge i dansk Skrift gennem en Række af 5—600 Aar. Der gives ogsaa Omskiftninger og Forandringer i denne, især foregaaende i det 18de Aarhundrede, hvorom Ingen vil tvivle, at de ere bleve almindelige og herskende; eller at de have uddannet et System i den nærværende Skrivebrug, der i mange Dele er forskielligt fra det 17de eller det 16de Aarhundredes. At man nu skriver have og ikke haffve, Lyb og ikke Lius, vil Ingen drage i Tvivl. Men at det endnu aldrig er blevet Brug, og altsaa heller ikke orthographisk i det danske Sprog, at skrive Ben i Stedet for Been, Mus i Stedet for Muis, måskje i Stedet for maa skee, o. s. v., kan den fornuftige ligesaa lidt tvivle om; endskiøndt man har villet, ikke blot foreslaae, men foreskrive det, som hørende til den danske Rettskrivning. Læren om denne har jeg tilforn (i Fortalen til min tidligere Ordbog) kaldt "et Sammen drag af de Regler, hvilke Skrivebrugen har givet almeen Gyldighed, og som man blot i uvisse eller vakkende Tilfælde kan være beføiet til at udfylde eller understøtte ved Brugen af Ordslægtskab (Etymologie), Ordliighed (Analogie) eller andre Hjælpe midler;" ved hvilke sidste især maa forstaaes den gode og rene Udtale; eller den, som i Almindelighed har dannet sig, tilligemed Sprogkulturen ved Skrifter, der hvor Sproget tales offentligt, i det gode rhetoriske, høitidelige eller declamerende Foredrag, og blandt den cultiverede Deel af Folket. Det er en utvivlsom

Sag, at man i mange Tilfælde, hvor Skrivemaaden er usikker, eller ikke afgjort og almindelig, først maa adspørge det Organ, der staaer Talen nærmest, ligesom Diet Skriften; men det er ligesaa vist, at hvor de Skrives Beskrivelse er almindelig (Enkeltes Undtagelser bryde den ikke), maa Ingen være mere opmærksom på denne Beskrivelsesskrifter, Ingen vogte sig mere for, uden stærke Grunde, at forlade den, end Ordbogskriveren. Men en saadan almindelig Overensstemmelse er endnu langt fra at finde Sted i et af de mest tvistige Punkter i det danske Skrivebrug: Anvendelsen af Vocaltegnet i eller Consonanttegnet j (Jod) hvor det forekommer tilligemed nogen af de øvrige Vocale i een Stavelse; eller hvor j-Lyden sammensmelter med en anden Vocallyd. At de allerfleste nu skriver i efter en anden Vocal (eller i Tvehyden ai, ei, oi, si) vil ei kunne modsiges; men heller ikke, at en stor Mængde Skrivere have antaget Brugen af Jod foran Vocalen i samme Stavelse (eller at de f. Ex. skrive Skjald, Kjende, Kjole, Hjul, Kjærlighed, Bjørn.) Nu er det vist, at vi maa antage (som jeg ikke vil benegte) at et Slags Consonantlyd af Jod, et Slags håardere, fremstødt j-Lyd, lader sig bringe ind i saadanne Stavelser, hvilken Lyd nogle derfor ville betegne med j: saa bringer man dog derved, naar man saaledes vil gjøre denne Lyd til en afgjort eller stærk Consonantlyd (Jod, Lyden), en falsk, tildeels provincial (slesvigsk?) Udtale ind i disse og lignende Ord; hvis rette danske Udtale er Skjald, Kiende, Kirole, Hjul, Kjærlighed, Bjørn, formedels en blot Sammensmeltning af j-Lyden med den efterfølgende Vocal i een Stavelse; eller i en Udtale, hvor de tvende Vocal-Lyd (i og a, i og e, o. s. v.), efter en berømt Sprog-Philosophs Utring om denne Gienstand, blive til "noget, der svæver imellem Diphthong og Stavelse."*) Af denne Grund allene maa den sidstnævnte Skrivemaade ansees for rigtigere eller mere naturlig, end den første; om den endog ikke, som jeg andensteds har beviist,**) var ligesaa gammel, som de ældste danske Haandskrifter. At man i vor Tid har begyndt at fortrænge den, er ovenfor sagt; men nærværende Ordbog er ikke Organet for det sidste Decenniums, endnu hverken stadige eller almindelige Skrivebrug i dette Punkt; dens Forbillede er snarere den danske Skrivebrug, saaledes som den fremtræder i vore navnkundigste og mest læste Forfatteres Skrivemaade i den hele Periode, der omfatter den danske Literaturs egentlige Opkomst og Uddannelse, hvilken omtrent kan regnes fra Midten af det 18de Aarhundrede indtil vore Dage. — Man finder ikke blot hiin Brug af j foran og bag efter en anden Vocal i een Stavelse, men Vocalfordoblingen (ee, ii, uu) for at betegne visse Stavelers Længde, og overhovedet den i Ordbogen fulgte danske Skrivemaade i alle dens Hovedpunkter, saavel i vor landgængse og auctoriserede danske Bibel, som i den nyere Kirke-Psalmebog, i den for hele Landet anordnede (Valles) Lærebog i Religionen, i nogle af de til alle Elementarskoler udbredte Lærebøger i Bibelhistorien. Samme Skrivemaade findes og i Landets gældende Lovbog. Man finder den i følgende, og mange flere danske Forfatteres Skrifter: A. Ancher, Baggesen, Bastholm, Birckner, J. Boye, Ewald, O. Guldberg, Holberg, J. Kraft, Langebek, Malling, Münster, Pram, Rein, T. Rothe, Schytte, Schøning, J. S. Sneedorf, Sporon, Stampe, Suhm, Tode, Wandal, Weesel. Ligeledes hos de fleste af

*) H. F. Bernhardt's Sprachlehre. Berl. 1803. II. S. 277. Ogsaa J. Grimm antager vort ia, ie, io &c. for en diphthongisk Lyd: "und Schreibungen wie Mjød, fjelden &c. widersprechen der consonantischen Natur des j." Deutsche Gramm. 2 Aufl. I. 562.

**) Om den ny-svenske Skrivemaade i dansk Skrift. Kbh. 1825. S. 19—31.

de 19de Aarhundredes mest berømte og agtede, endnu levende Forfattere; s. Et. Engelstoft, Grundtvig, P. A. Heiberg, P. E. Müller, Mynster, Schlegel, Treschow, Øhlenschläger, A. S. Ørsted, og fl. Jeg kiender ikke nogen Auctoritet i vore Dages for en Deel af følgende Skrivemaade, der falder kunne siges at ophæve en Hiemmel for Skrivebrugens Bedrægt i bemeldte Tilfælde, som støtter sig paa de nyeste Udgaver af Folkets Religionsbøger, hvor: med danske Børn, fra Kongens indtil Bondens, opvokse; paa Landets almindelige Lærebog; og paa Overeensstemmelse hos en saadan Mængde af de mest anseede og mest læste danske Forfattere.

J øvrigt ville man erindre, at her hverken er Stedet til at udvikle det orthographiske System, som følges i Ordbogen, og hvis Grundlov nu er angivet; eller til at forsvare den Skrivemaade af enkelte Ord, hvori jeg enten har fundet Grund til at afvige fra Videnskabernes Selskabs Ordbog (som jeg vel i saadanne Tilfælde har berigtiget,*) men hvis System i det Hele falder sammen med mit) eller fra min egen tidligere Ordbog. Ikke uden paa ny omhyggeligt at prøve og prøve Grundene for ethvert tvivlsomt Ords Skriftform, have saadanne Afvisninger fundet Sted; og jeg har overhovedet, i ethvert Tilfælde, hvor den nærværende Skrivebrug vakler, eller ikke er ganske almindelig, og hvor Ordenes Skrivemaade ikke ved let tilgængelige Grunde lader sig rette eller fastsætte, heller anført den dobbelte Form, end villet give mig Skin af noget Slags vilkaarlig Myndighed i Skrivebrugens Rige.

I det jeg har angivet de Grundregler, hvilke jeg med den største mulige Omagtighed og Consequents overhovedet har fulgt i denne Ordbogs Skrivemaade: maa den, i Anvendelsen paa de enkelte Tilfælde, forsvare sig selv. Kun med et eneste, vil jeg her gøre en Undtagelse, fordi det er det eneste, hvor jeg paa en i sine faldende Maade har afvejet fra en, om ikke ganske, saa dog meget almindelig Skrivebrug. Det er Ordet *Konst*, som de allerfleste Nære skrive *Kunst*. Jeg anseer dog hiin Skrivemaade for den afgjort rigtige; denne derimod for intet andet end en feilagtig Nyhed, opkommen ved Efterabelse af den tyske, for dette Sprog rigtige Skrivebrug (omtrent ligesom man i en tidligere Tid har begyndt at ville skrive med Tydslerne *Hengst*, i Stedet for det danske *Hingst*.) Vi udtale Ordet i Danmark *Konst*, eller med den samme *O*, *Lyd* som i *Bonde*, ikke som *U*, *Lyden* i *Dunst* og *Gunst*. Vore Forsædre udtalte det endog (ligesom endnu de Svenske) *Kaanst*, og skrev det derfor saaledes i det 16de og Begyndelsen af det 17de Aarhundrede. Siden blev *Lyden* mindre bred eller aaben; og man skrev *Konst* i det 17de og 18de Aarhundrede; ligesom ogsaa de nyere Islændere, hvor de bruge dette, oprindelig tyske Ord. Udtalen har vedligeholdt sig hos os; hvorfor da skrive Ordet som Tydslerne? — "Fordi det kommer af *funne*," sige Nogle. Men i saa Fald maatte jo Tydslerne skrive, ikke efter deres Udtale, men *Konst*, fordi hiint Verbum hos dem hedder *kónnen*. — Andre, som have indseet dette, mene da: Vi bør skrive *Kunst*, fordi Islænderne have *Kunnátta* og *Kunnleiki*, vort *Kundskab*, *kuungðore*, *Kunningi*, vort *Kynding*, m. fl. Men disse Ord nedstamme ikke nærmest fra *kunna*, at *funne*; men fra *kunnr*, bekiendt; som

*) Heril hører s. Ex. den aldeles falske og vilkaarligt omdannede Skrivemaade af enkelte Ord, som man der har indført, saasom *Fæder* for: *Siæder* ell. *Sieder*; *Guldbryllup* for: *Guldbryllup*; *Ledtorn* for: *Ligtorn*, m. fl. Heller ikke saadanne (i Vid. Selsk. Ordb. fulgte) Nyheder, som at stave *Thing* (forum) i St. f. *Ting*, har jeg taget Hensyn til. Hiin Skrivemaade er udansk, og forekommer hverken i Love eller andre offentlige Skrifter. Skulde den islandske Skrivemaade her følges, maatte vi jo ogsaa skrive *Thræl*, *thung*, *Thvang*, o. s. v.

ogsaa vi have beholdt i Kundgiøre og Kundskab. — Her har man Grødene, hvorfor jeg i Ordbogen i dette Tilfælde har vedligeholdt den ældre, og ogsaa af enkelte Nyere, selv i det 19de Aarhundrede fulgte Skrivemaade.

Det kan være Tid, at tænke paa Slutning af en Fortale, som Læser maaskee for længe siden er endnu mere træt af, end Forfatteren, der, efter et Aars daglige Syssel, anvendt paa denne Bog (desværre, under store tiltagende Afbrydelser), helligen længes efter Hvilefrist. — Jeg veed ligesvel, som min engeliske Mester Samuel Johnson: "at aldrig noget Skrift blevet skaaet af Omhed for Forfatteren; og at Verden bryder sig lidt om vide, hvorfra Manglerne i den Bog, som staaer for Døddel, reise sig." Men jeg veed ogsaa, at de Savn eller Mangler ved denne Ordbog, der ikke allerede ovenfor ere nævnte som uadskillelige fra dens Plan og Indretning, og hvilke de vilde falde mig ulige lettere, selv at udpege, end Andre at opsoge, da Ingen kan kiende dem bedre, end jeg — ei ville betage den det mindste af Indholdets Værd, eller forringe dens Brugbarhed og Gavnlighed, for saavidt som det Indhold strækker sig. Den hører til de Arbejder, hvis Natur det er, at behøve Tiden for mere at modnes og nærme sig Fuldkommenhed, end det første Går kan opnaaes. "It may, siger Johnson, repress the triumph of malignant criticism to observe, that if our language is not here fully displayed. I have only failed in an attempt, which no human powers have hitherto completed." Uden at jeg behøvede at gentage de Beviser herpaa, som Johnson anfører, kunde jeg holde mig til det, der ligger os nærmest. Jeg kunde beraabe mig paa, at et dansk Ordbogsværk (i hvis Udarbejdelse jeg selv har taget en ikke liden Deel), hvorpaa er anvendt henved 60 Aars Arbejde, og en Betøining, hvis Størrelse det er vanskeligt at nævne, uden at mistænkes for Overdrivelse — et Værk, hvorpaa det første videnskabelige Samfund i Danmark har anvendt saa stor Glid og Møie, dog ei har kunnet undgaae saadanne Ufuldkommenheder, som de ere, hvilke sprogkyndige Lærde (en Werner Abrahamson, L. Zeiberg og P. E. Müller) have lagt for Dagen ved Værkets første Dele; og som vel i betydelende Grad ere formindskede ved de følgende, men skundom ikke uden tildeels at afløses ved andre. Det er dog ingenlunde min Hensigt at opholde mig ved Andres Mangler, som ei kunne dække mine egne; endnu mindre at frakende Andres Arbejder den mindste af de virkelige Fortienester de besidde. Jeg har benyttet det Gode, Rigtige og Brugbare hos mine Forgængere, lige fra Moth, indtil det nyeste Bøgstav (N) af Videnskabernes Selskabs Ordbog; og dette paaskønner jeg i saameget højere Grad, som jeg har været i Stand til at benytte det med Sprogkundskab og Sprogkritik. Jeg veed, at min Ordbog, baade ved at beriges og indskrænkes, ved Tillæg af det Manglende og Udeladelse af det Overflødige og Upassende, har vundet; jeg veed, at der i denne er undgaaet og rettet utallige Feil, forbedret uheldige Forklaringer og urigtigt angivne Ordbemærkelser hos disse Forgængere; og jeg frygter ikke for Sammenligningen af nogen Artikel i min Ordbog med den tilsvarende hos hine. Dog fattes mit Arbejde ikke Ufuldkommenheder nok, fordi jeg tør kalde det: det bedste lexicaliske Værk over Modersmaalet, som hidtil er fremkommet. Men hvad der ved dette Værk er forsøgt, vil dog, om end Maalet for samme ikke første Gang ved mine Kræfter kunde opnaaes saa fuldelig, som jeg ønskede (og vel engang haabede), ikke være forgieves anvendt Møie. Det vil være en Tid, inden nogen anden Haand fra Grunden af omstøber det Værk, her meddeles det danske Sprogs Borgere, uden at Forfatteren ønsker andet: end at Bogen maa bruges, grandtles, rettes og beriges, af dem, som kunne det; og hans eneste Høst blive den: at have været Sprogets troe og sanddrue Tolk. — Jeg veed,

at vil allerede være saare meget, at opnaae denne Roes; thi det tilhører Forfatteren af den Natur, som en Ordbog, at de maae stilles blot for den strenge Døddel, uden at kunne haabe lige Billighed, eller en lige retfærdig Erkjendelse af Fortienesten, de muligen kunne have erhvervet. Saa ere i Stand til at kenne paa denne; endnu færre kunne have Forestilling om Arbeidets Banffelighed og fløende Misfommelighed; men den enkelte Feil, som een eller Anden maa tage, kunne Tusinde strax og med lige Lethed see, naar den vises dem. — End ringe Forandring kan jeg ogsaa anvende paa mig selv de Udtryk, med hvilke Johansen sætter Fortællingen til sin berømte Ordbog: "Jeg har maattet forhale mit Arbeide, indtil Mænge, hvis Bifald jeg havde ønsket mig, ere gaaede til Hvile. Heldigt eller uheldigt Udfald ere her kun tomme Ord; og et Værk, som dette, maa staa eller falde ved sig selv. Jeg sender det derfor ud i Verden med kold Kolighed; thi jeg har lidet, enten at frygte, eller haabe, af Døddel og af Roes."

Det staaer endnu tilbage, at tilføie nogle historiske Omstændigheder, om Ordbog vedkommende. Ikke før i de første Maanedeg af 1828 var Udarbejdelsen saa vidt fremskreden, at Trykningen af begge Værkets Dele paa engang kunde begynde. Imidlertid foresandt der sig i mine Samlinger endnu mange Ord at tilføie, og under Trykningen var uafslæbigen saa meget at gienneføie, rette og forandre: at denne kun fik langsom Fremgang; saameget mere, som jeg selv ganske ene har maattet besørge tre Corrécturer paa ethvert trykt Art (en Omstændighed, som vel kan bidrage til at undskyldes de, jeg vil haabe, saa Trykfeil, som ville forefindes). Hvormeget og hvor ofte jeg ogsaa i flere Tilfælde, hvor jeg kunde behøve at raadføre mig med en lærd Kiender af Modersmaalet, har maattet beklage Graværelsen af min Ven, Hr. Overlæter Dahl i Frederiksborg: ville de, som ere bekendte med hans Indsigter og Smag, kunne dømme om. Han havde vel den Godhed at love mig, efterhaanden at gienneføie mit Haandskrift; men dette udførtes kun ved et Par af de første Bogstaver; da Graværelsen, og Umuligheden for mig af at kunne undvære Manuskriptet, forbød det. — Banffelighederne ved, at indbringe slige Nyheder i Skrifterne til saa vidtløftigt et Værk og i dets Trykning, hvorved det kom saa meget an paa, at spare Rum og paa ei at forsøge den allerede store Beføstning: tillod mig heller ikke (ei engang ved Stammeordene) at benytte Hr. Dahls (i hans "Overføgt af den danske Retskrivningslære," Kbh. 1823. S. 14) foreslaaede Toneegn eller Accenter; uagtet jeg fuldkommen erkiender, ei allene Rigtigheden af det Dahl'ske Accentuationsystem; men ogsaa Nyttens af at det anvendtes i en Ordbog, og derved en af vort Modersmaals fineste og mest nationale Sprog Egenheder, der hidtil næsten af alle Sproglærere er overføet, blev oplyst og lettere tilgængelig for Indfødt og Fremmede, der ville beslitte sig paa en rigtig dansk Udtale.*) Det eneste af denne Art, jeg har kunnet iværksætte, er at ved nogle Ord, hvor Misgreb er lettest, har jeg ved en Accent over Vocalen udmærket den Stavelse, som har det stærkere Tonefald (s. Ex. Førfald og Førfald, Førdom og Førdrag.)

De med Ordbogens Udarbejdelse uundgaelig forbundne Banffeligheder, og den fløise vorende Mængde af Excerpter og Materialier til samme, tilliges med disses forskjellige Art og Optegningsmaade, og de daglige Afbrydelser og

*) En Hovedhindring for en saadan Accentuation af Ordene i dette Lexikon var ogsaa den: at den Tid, da Trykningen skulde begynde med Skrifter, som dertil vare forskrevne udenlands fra, gaves her ikke et eneste Skriftstoderi, hvor de fornødne accentuerede Bogstaver kunde tilveiebringes.

Forstyrrelser ved andre Oplysninger, hvorunder jeg har maattet arbejde: have blandt andet medført den Ulempe, at jeg ikke engang altid har kunnet udtømme de nærmest tilgængelige og stadigen benyttede Kilder, ja ei engang fuldstændigen og til ret Tid finde og benytte hvert optegnet Ord i mine egne Samlinger. Den Erfaring, jeg derfor næsten ved ethvert trykt Ark maatte gjøre, at et eller andet opdagedes, som imod min Hensigt var udelukket fra Ordbogens Text, og min vorende, ængstelige Higen efter at berige denne, eller saa meget som muligt forebygge Udeladelser og Savn, der vare mig ukiære, blev omsider til et Slags Sindssuro og virkelig Sjælslidelse hos mig; og dette bragte mig tilsidst paa den Tanke: at i det mindste hvad jeg saaledes endnu opdagede i mine Samlinger, eller hvad der paa middelbar Maade under den fremskridende Trykning kom mig for Næse som forbigaaende, kunde endnu ligesom reddes fra Tab og Forglemmelse, ved at medgives Ordbogen i et Tillæg; hvor ogsaa en eller anden Rettelse kunde finde Sted. Dette er skeet; og uagtet dette Tillæg vil synes meget usædvanligt ved en Ordbog, som denne; uagtet Nogle maaskee ville stødes derover, og Andre ville finde, at jeg derved selv lægger for Dagen, hvor lidt man her kan vente sig det danske Ordforraad fuldstændigen samlet: kan jeg dog ikke andet end ansee det for en ikke blot uskarpsindig, men nyttig Tilgift, hvorved adskillige Ord (som dog næsten Alle kun ere saadanne, der med Udvalg ere udtegnede af Skrifter) bevares for en ny Udgave, eller for en tilkommende Lexikograph. Ja, havde denne lille opsamlede Efterhøst ikke anden Nytte, saa kan den dog have den, at give Flere et Bink om, hvorledes de, (s. Ex. ved at lade Bogen glennemskyde) kunne ved mangen forekommende Leilighed berige det her meddeelte danske Ordforraad.

Et andet Tillæg har Ordbogen faaet i den forudsendte korte Udsigt over Sprogets Historie. Denne havde jeg bestemt (efter Johnsons Exempel) at medgive Barket (egentlig kun som Commentar til en Række af *Prover*), længe inden en sprogkyndig Forfatter (Hr. Archiv-Registratør Petersen) i et eget Skrift behandlede en Deel af det danske Sprogs Historie. Ligesom begge Arbejder havde en meget forskiellig Bestemmelse, saaledes have de ogsaa faaet en forskiellig Skikkelse; og Kortheden maatte volde, at meget hos mig ikke blev fuldstændigen udviklet; ofte blot angivet ved fiernere Hentydning. En næiere begrundet Udførelse af mine Synsmaader kan muligen blive et af de Fremtidsarbejder, hvorved jeg ønsker at fortsætte mine Bestræbelser for Fædrelandets Sprog og Literatur.

Da jeg for noget over 9 Aar siden begyndte paa Udarbejdelsen af dette Bærk, var min Stilling saaledes, at jeg umuligen kunde have enten Tynde, eller Sindssuro, til at anvende de mange Aars Arbejde derpaa, som jeg forudsaa, det vilde udkræve. Heller ei havde jeg kunnet vove mig til at begynde derpaa, om ikke en offentlig Understøttelse havde forsøgt den mulige Godtgørelse, som Forlæggeren kunde tilstaae; men som i vort Land ikke paa nogen Maade kunde blive Erstatning for den Tid, Møie og Anstrengelse, som et Foretagende udfordrede, hvilket jeg ikke har kunnet fuldføre, uden hyppigen at negte mig Nattens Hvile og fornøden Omhu for Helbræden. Jeg søgte og erholdt en saadan Understøttelse, i det mig allernaadigst blev bevilget 250 Rbdlr. aarlig i fem Aar af Fondet ad *usus publicos*; men ikke mindre, end ved denne kongelige Naade, opmuntredes og styrkedes jeg til det langvarige og mættomme Arbejdes Fuldførelse, ved de gjentagne naadige Ytringer af Deeltagelse for samme, som Hans Majestæt Kong Frederik den Siette, hvis Yndest for Landets Sprog i et halvt Aarhundrede har været dets mægtige Børn, har behaget at skienke mig. I det jeg nu overgiver mit eget Fædreland, og mine Fædres Land, Norge, et Arbejde, som kun er blevet til af Kiærlighed til disse Rigers Sprog, det danske Tungemaal — i det jeg med dyb Taknemmelighed nedlægger dette

i Nodermaalets Gavn og Fremme sigtende Værk, for Landets Fader og Sprogets kongelige Beskytter: kan jeg heller ikke undlade offentlig at bevidne en uforgængelige Tølelse af Erkiendtlighed, hvormed jeg mindes den Anbefaling i Kongens Naade, som mit Værk fandt hos Hs. Excellence Geheimre, Statsminister Møsting og Hr. Conferentsraad og Finants-Deputeret Collin. Uden disse værdige Herrer's Interesse for mit Foretagende, havde jeg neppe været mig at begynde det; uden den Sidstes, og mange andre af mine Belynderes og Venners Opmuntring og Bisald, havde jeg maaskee ikke bevaret Mod og Udholdenhed til at fuldføre det. Men ei heller skal den Mand's Navn her være glemt, under hvis Tag min Ordbogs Udarbejdelse baade blev begyndt og sluttet. I Hr. Justitsraad og Dispatcheur Langberg fandt jeg en faderlig Ven, og om denne Dog skulde naae en følgende Slægt, da være den ogsaa ledsaget af hans, i et Aar end hans Nærmeste Klære og agtede Minde.

Saaledes skilles jeg fra et Arbejde, som i en lang Række Aar har været min daglige Ledfager i blide og mørke Dage, og hvis Byrde for et taknemligt Sind tidt har været tungere end de fleste andre. Den Gud, der sendte mig Livet og Kræfterne til at fuldføre det, holde sin mægtige Haand over Folket, af hvis gamle Tungemaal's nyere Skikkelse her fremtræder en Skoggetegning! — Hvad denne fattes i Liv og Gylde, kan Fremtiden nu lægge frie til; og saa længe tiene da ogsaa dette Værk til Sprogets Fremtids og til Nytte for den opvoksende Slægt.

København den 12te Marts 1833.

Forklaring over de betydeligste, i Ordbogen jævnlig forekommende Forkortninger.

absol. — absolute (allene, uden Forbindelse med andre Ord.)
adj. — Adjectivum. (Egenskabsord.)
adj. v. — adjectivum verbale. (Adjectiv dannet ved et Participle.)
adv. — adverbium. (Omstændighedsord.)
alm. almindel. — almindelig.
Alm. — i Almindelighed.
Art. — Artikel. (Rensord.)
A. S. — Angelsætt.
Bem. Bemærk. — Bemærkelse.
best. Art. — bestemt Artikel.
bl. a. — blandt andet.
br. — bruges.
brugel. — brugelig, brugeligt.
conj. — Conjunction.
D. Bibel. — Nye danske Bibeloversættelser.
D. S. O. v. Forfatterens Danske Gaande Ordbog; Kbh. 1813.

D. Lov. — Christian V. danske Lov.
d. Tale; dagl. T. — daglig Tale (i daglig Tale.)
d. s. s. — det samme som (fuldkommen eens Betydning af to Ord.)
E. — Engelsk (i det engelske Sprog.)
e. a. — eller andet.
e. d. — eller deslige.
ell. — eller.
f. — for.
fig. figurl. — figurligen (i figurlig, ikke egentlig Bemærkelse.)
fl. a. — flere andre.
Fr. — Forordning.
gen. Gen. — genitivus.
gl. — gammelt. (gl. T. gammelt Tydsk; o. s. v.)
Holl. — Hollandsk.
I. og Isl. — Islandsk.
I Alm. — i Almindelighed.

med Sprogets Historie; eller paa en Maade høre til dets Udsager og tilbringe til oplysning dets Afstammelse, Opløbs og Slægtskab. Den første Gienstand, her komme under Betragtning, er det skandinaviske Stammesprogs oprindelige Eenhed i de tre nordiske Riger. Denne sag bestrækes, saavel ved de overblevne Slægtskabene, der endnu findes i Almuesprogets mange forskellige Mundarter i de tre Riger, som ved en større eller mindre Elighed i de ældste Sprogværker hos alle tre Nationer og endelig ved Vidnesbyrd, der forekomme i nogle af de ældste islandiske Skrifter, ere bevarede. Til den nordiske Sagnhistorie hører Fortællingen: at Sproget kom med Aserne eller "Ælismændene" ind i Norden, og at det derefter udbredte sig blev herskende i Danmark, Norge og Sverrige; men tillige i "Saxland"*) (hvor maa forstaaes en Deel af det nordlige Tyskland); ligesom ogsaa, tilføies det Sted,**) "i nogle Dele af England." Om der ved det sidste menes Sproget, som Angelsaxerne ved deres Erobring af Britannien indførte i Landet og beholdt, underes, endnu ikke ganske ophørte folkelige Afsondring fra de til Bjerget og Udlandet af Landet fortrængte britiske Folkeslægter; eller der menes den tidligere Blanding af Angelsaxernes Tungemaal med det skandinaviske eller danske, ved de Danes langvarige Krigstog til England og endelige Erobring af dette Rige, hvor de ogsaa allerede før Erobringen i Rængde vare bosatte: dette kan være tvivlsomt, men vedkommer her ligesaa lidt, som at undersøge, hvilken Betydning de islandiske Sagnskrivere have forbundet med Udtrykket "Saxland," og med at udstrække det nordiske Tungemaal (Norrøna) til bemeldte Lande. Derimod kan det være værd at bemærke, at i endnu saa langt ned i Tiden, som i det 12de og 13de Aarhundrede, i de islandiske Sagnbøger og Love tales om det nordiske Sprogs Eenhed over alle tre Riger, og under den, i hine Skrifter hyppigt forekommende fælles Benævnelse: den danske Tunge, eller det danske Sprog. Iagtet denne Benævnelse i øvrigt ikke vedkommer den nuværende Sprog, eller det nyere danske Tungemaal: bliver det dog altid et paafaldende og minderværdigt Phænomen, at Islændere og Normænd, blandt hvilke Nordens gamle Digtetunst og Literatur fortrinligen blomstrede, gav deres og hele Skandinaviens Sprog (som de dog stundom ogsaa kaldte det nordiske Tungemaal, Norrøna) Navn efter det danske Folk, hvilket hele Middelalderen igennem, indtil Calmar Unionen, var og blev et for hine fremmedt Folk; men med hvilket Normænd og Islændere unegtelig altid havde større Samkvem ved Skibsfart, Handel og Krig, end med det mere fraliggende Sverrige, der i Nordens ældre Historie fremtræder mindre politisk betydnende, end Danmark og Norge. Enkelte af de Beretninger, som lægge den gamle Sprogelighed i de tre skandinaviske Riger, og Brugen af bemeldte almindelige Sprogbenævnelse, tydeligt for Dagen, ville vi ogsaa her give Plads.***)

*) "Oc þeir Æsir hafa haft tunguna norðr hingat i heim, i Noreg oc Svíþjóð, i Danmörk oc Saxland." Fortællingen til Snorres Edda.

**) "Ok gekk sú tunga um Saxland, Danmörk ok Svithjóð, Noreg ok um nokkra hluta Englanda." I et Segubrot, aftrykt i det nord. Oldskriftsklubs Fornmanna Sögur. XI. S. 412. [Jvf. hermed bl. a. Stedet i Skalds, hvor Gorr. (Olaf Hvitaskald) ved Midten af 13de Aarh.) i at tale om de Angelske og deres Skrift, i Forhold til Islændernes, siget: "da vi ere af eet og samme Tungemaal" (altså ver erum æinn tungu) men tilføier: at Sproget hos begge, dog mest hos Englænderne, har undergået en del Forandring.] Jvf. ogsaa N. Rer. Dan. V. p. 26,

***) Jvf. i øvrigt særdeles: P. Vidalini de linguae septentrionalis appellatione: Dönn tunga 3: lingua danica. (Gunlaugs Saga. Hafn. 1778. 4. p. 220—227.) Torf. Hist. Norv. II. pag. 90—91. Suhms crit. Hist. af Danmark. I. S. 209—22. P. E. Müller om det isl. Sprogs Betydning. Kbh. 1813. S. 17—25. N. N. Petersen det danske, norske og svenske Sprogs Hist. I. S. 15—28.

Det hedder saaledes i den under Navn af "Graagaasen" berømte ældste Lovbog for Island, samlet i Begyndelsen af det 12te Aarhundrede (1118) i Stykket, der handler om Døds: "Hvis Udlændinge dræbes her i Landet (Island), enten Danske, Svenske eller Norske, af de trende Kongeriger, i hvilke vort Tungemaal findes, da skal deres Frænder have Søgemaal, om de ere her i Landet; men af alle andre Tungemaal, end det danske, maa ingen Frænde her begynde Søgemaal, undtagen Søn, Søns og Broder" o. s. v. *) I den sildigere islandske Lovbog, "Jonsbogen," der udkom omkring 1280, fastsættes det: at hvis Udlændinge fra Norge, Danmark eller Sverige, døde i Island, skal deres nærmeste Frænder tage Arv efter dem: "Men lægges der til — af andre Tungemaal end dansk skal ingen Frænde her tage Arv, uden Fader, Søn og Broder, med mindre de have lovlig Fuldmagt," o. s. v. **) I Fortællingen til det ældste Digt "Grottesangen" forekommer det, ogsaa i anden Hensigt mærkelige Sted: at "fordi Kong Frode var den mægtigste Konge i Norden, blev den Fred, som Augustus stiftede ved Christi Fødselsstid, ham tillagt hvorsomhelst man talte den danske Tunge; og kaldte nordiske Mænd den Frode-Fred." — Snorre Sturlesen begynder sin berømte norske Kongekronike med disse Ord: "I denne Bog lærer jeg I at vide gamle Frøysagn om de Hovdinge, som have regieret i disse nordiske Lande og brugt dansk Tungemaal." — I Olaf Trygvæsenes Saga af Sunlaug Sigfusson (II. Cap. 96) siges: "at Slaget ved Svolder blev navnkundigt, fordi der overlevedes den Konge, der var den mest berømte af den danske Tunge." — Oddur Halvsson (Republikens Udg. S. 169) fortæller: at en af Hindringerne for Christendommens Indførelse i Norge, var den, at dens Færrere og Udbredere ikke forstod det danske Sprog. Ja, lige til ned i det 14de Aarhundrede brugtes denne Benævnelse i islandsk Skrift om dette Land, eller det gamle nordiske Sprog. Saaledes siger Islænderen Einar, der levede i dette Aarhundrede, i hans Digt Lilia: "at gamle vise Mænd tidligere havde bestemt deres Konger i hans Modersmaal, det danske Sprog, hvori de vilde sige." ***)

Man har bestræbt sig for at finde adskillige Aarsager til dette Phænomen, at det fortiden over hele Norden herskende Sprog, der ogsaa ved Krigstog og Erobringer blev bekendt og tildeels indført i England og i Normandiet, har faaet Navn efter det danske Folk; og at derimod ingensteds i de gamle nordiske Skrifter nævnes enten det gotiske eller svenske Tungemaal; men Sproget istun kaldes afvejlende enten dansk eller nordisk (man skal dog ei uden Sandsynlighed for den Mening: at man ved Norden nærmest har forstaaet den egentlig norske eller norsk-islandsk Sprogart; og kun ved den danske Tunge, det gamle nordiske eller skandinaviske Stammesprog, som omtrent var det samme, og i alle Riger og Lande, hvor det taltes.) Da Undersøgelsen af denne Sag mere udfølgende vort Fædrelands og det danske Folks ældste Historie, end vort Sprogs Stillestand og Udvikling: kunne vi nøies med at gjentage, som en af de

*) "Ef atlandir menn verpa vegnir á landi her, Danskir ept Sönskir ept Norrönnir, er þeirra Konunga veldi þriggja, er var tunga er: þar eiga frændr þeirra þær mætt, ef þeir eru út her; enn af öllum tungum öðrum, enn af Danskri tungu, þá á engi mætt her vigaðh at sökia af frændsemi sökum," etc. Grágás. Vígsl. c. 37. Hefn. 1829. II. p. 71. 72.

**) "En af öðrum tungum, enn Danskri, skal eingi mætt at frændsemi arf taka her," etc. Jónab. Arvab. c. 23.

**) "Fyrri menn, er frændin kunnur forn — af sinum kóngum sungu lof með danskri tungu. I þvílíku móturmále meir skyldunust ec — hrærdann dikt — at gjalda." v. Finni Johannæi H. Eccl. Island. II. 400. (Jvf. ogsaa Stedet i Saml. Saga I. 80, hvor det hedder: at alle Danske skulde lyde under Lunds Ertes biskop; og i det dertil anførte Brev: alle Folk af den danske Tunge.)

rimeligste Grunde, den af flere Lærde angivne: at Danmark uden Tvivl langt tidligere har vundet historisk Betydning og udgjort et under en Overtønge samlet Rige, Norge og Sverrige. Ege fra Jvar Bidsadmes, Harald Hildetands og Regner Ebrofs Tid var ikke allene en stor Deel af Danmark (hvortil Skåne, og mere af Fölandet paa hiin Side Öresund ogsaa hørte) oftere samlet under enkelte mægtige Drotters Vælde; men adskillige af disse havde ogsaa ved Stog, frigerste Indfald Erobringer gjort det danske Navn bekendt og frygtet; baade i Bretland og i det tydske eller frankiske Rige, i det mindste fra det ottende Aarhundrede af. De danske Landets naturlige Beskaffenhed maa deels have givet Anledning til en tidligere og mere lønende Jorddyrkning; deels fra ældgamle Læder af have gjort Indbyggerne til et søvarende og søfarende Folk. Danske og Normanner bleve de Benævnelser, hvormed man i den tidligere Middelalder i Europa betegnede de nordiske Folkeskæb, hvilke man kun, efter i Særdeleshed, kendte som voldsomme Erobrere. Hos de ældste tydske eller frankiske Annalister bruges disse Navne skiftevis; derimod tale Englands tidligste Krønikeskrivere altid om Indfald af de Danske; og i det saakaldte Normandiet, hvor den navnkundige Rolf, i Begyndelsen af det 10de Aarhundrede, stiftede et Hertugdømme under fransk Eghedsforhold, kendte man ifkun Benævnelsen dansk for Sproget, som Erobrerne talte.*) At disse virkelig for den største Deel have været Danske, er ogsaa deraf saameget mere sandsynligt, som det uden al Tvivl har været de Danstes, i flere Aarhundreder fortsatte Stog mod de belgiske eller frankiske og de engelske Kystlande, der endelig ogsaa førte dem ind i Seineslodens Munding og til Normandiet.

Endnu fortæller det vel, ved Beretningen af disse vort Modermaals Oldsage, at erindres: at imidlertid der findes endeel historiske Vidnesbyrd for, at det Angelsaksiske Tungemaal, der blev det herskende i England fra det 5te og 6te Aarhundrede af, saafaa, om et for det samme, saa dog meget nær beslægtet med det nordiske; sees det derimod af Normandiets latinske Krøniker, at man der allerede i det 10de Aarhundrede skelnede imellem det danske og saksiske, hvorved her menes det tydske Sprog, som imellem to, skønt beslægtede, Tungemaal, dog saa forskellige, at de vel ikke var gjensidigen reent forstaaelige for de Folkeskæb, der talte dem; men at Danske og Tydske dog behøvede at lære hinandres Sprog ved Øvelse, for at opnaae Færdighed i at tale dem. Ved et Møde, som holdtes 942 imellem de Tydskes Konge Otto I. og den franske Konge Ludvig IV. (d'Outremer), hvorved Hertug Wilhelm I. af Normandiet mødte som Mægler med fem hundrede Riddere, gav disses adle Præbeterne, eller de Tydske, der vare i Kong Henriks Følge, Anledning til at tale derved med Forundring og ikke uden Døddel. Hertug Wilhelm forstod, ved Hjælp af de Danske Tungemaal, hvad de sagde; og forlod Forsamlingen med nogen Fortrydelse herover.***) Ved et nyt Møde den følgende Dag tilstalte den saksiske Hertug Herman (Biskup) Wilhelm i det danske Sprog, hvorpaa denne spurgte ham: "Hvordan har lært du det Sprog, der tales i Danmark og som Saxerne ikke forstaae?"***)- Herman gik

*) For at underhandle med Rolf, sendte man to franske Krigere til ham, der forstode det danske Sprog (*duos milites dacicos linguas peritos.*) *Dudo de mor. 8. ac Normannor. L. II. Du Chesne Scriptor. Hist. Norm. Par. 1619. p. 76.* (Jv. ogsaa den gammelfranske Rimkrønike, *Roman de Rou. Par. 1827. I. p. 126.*)

**) *Willelmus vero, per Dacicam linguam quæ dicebant subsannantes, intelligens subaudit, parumpertus commotus ira discedit. Dudo. L. III. hos Duchesne l. c. p. 90.*

***) "*Quis tibi Dacicæ regionis linguam, Saxonibus inexpertem, docuit? Respondit bellicosum egregiumque genus tuæ arripotentis progeniei me nolente Dacicæ linguam docuit.*" *Dudo. l. c. p. 100.*

is til Bær: at han imod sin Villie havde lært Sproget af det ypperlige og frigerste
 fælskab, til hvis Stamme Hertug Wilhelm selv hørte. German var nemlig bleven
 fanger af de Danske, og havde længe opholdt sig iblandt dem. — Viser dette os alt i
 det 10de Aarhundrede en bestemt Forskellighed imellem det tydske og det danske eller
 ættiske Talsprog: saa fremtræder ogsaa denne Forskiel tydeligt nok, naar vi ville
 sammenholde de ældste tydske Sprogmonumenter fra det 9de Aarhundrede med de ældste
 ættiske eller islandiske, endskøndt Forholdet her ikke bliver ganske ligeligt, da de sidste
 er fra en langt tidligere Tid. — Imidlertid vil enhver nøiere Undersøgelse af de ældste
 Sprogarter i germaniske Dialecter overtyde os om, at den allerførste Deel af de
 sprog, som det nyere tydske Sprog ikke har tilfælles med vort Modersmaal eller med det
 islandske, kunne vi derimod gienfinde i de gammeltydske Sprogarter, og det ligesaa
 i de saakaldte overtydske, som i de nedertydske; ja dette gielder endog om et ikke
 saa lital Ord i det allerældste germaniske Sprogart: den mosogothiske Bibeloversættelse.
 Et oprindeligt Slægtsskab, eller Stamme-Enhedens Forhold, imellem de
 germaniske Sprogarter og det gammelnordiske Sprog, lader sig derfor ligesaa lidt negte,
 end et Sligheder i Sprogbygningen, eller en grammaticalst Forskellighed, som vi kunne
 følge op til de tidligste nordiske og tydske Sprogarter, tyder hen paa en Afstikkelse
 af det oprindelige Stammesprog, der ligger længere tilbage i Tiden, end noget historisk
 Bær. — At imidlertid den ældste germaniske Sprogart, hvoraf skriftlige Mindesmærker
 er bevarede, den mosogothiske, synes at have Spor tilbage af en tidligere Tilværelse,
 end det gammelnordiske Sprog, saaledes som vi kende dets Bygning af de
 ældste islandiske Sprogarter: er en Formodning, som leilighedsvis er udtret af en
 lærer Kiender (afdr. Professor Rast), og som her blot i Forbigaaende berøres, da den
 langt mere vedkommer det islandiske, end det nyere danske Tungemaal's Historie.

Er det nu endog afgjort, at dette vort Modersmaals umiddelbare Slægtsskab
 den nærmeste Afstammelse ikke kan søges i nogen germanisk Sprogart, selv ei i den
 der den, der ligger det saa nær, som de jariske, friske og nedertydske, men maa
 søges til et med hine færdordnet nordisk eller skandinaviske Stammesprog, som vel
 mere er til i dets allertidligste Skikkelse; men hvoraf dog den ældste Levning er
 det islandske, der saaledes maa betragtes som det egentlige Modersprog for det danske
 og hærste Sprog: saa er dog denne, særdeles ved Undersøgelse af den nordiske Sprog-
 bygning bevistlige Kiendskab ingenlunde allene tilstrækkelig til at oplyse det nyere
 danske Sprogs Optrædelse eller tidlige Dannelse og Udvikling. Vi nødes meget mere
 til at tilføje, at een af Hovedsilderne til at begrunde og tilvejebringe en saadan
 Oplysning, nemlig en fuldstændig Undersøgelse af det danske Almueprog i dets for-
 skjellige Dialecter, og hvad disse have af særegnet i deres grammaticalst Sprogbygning,
 endnu er aldeles uberørt. Dog lader det sig let til Opne, at et nødvendigt og uund-
 sælgelig Middel til at gøre Rede for Oprindelsen og Udviklingen af det nyere danske
 Tungemaal, netop maa ligge i en saadan Rundskab om en Mængde, endnu skjulte,
 fuldstændigen beklendte, eller ingen videnskabelig Prøvelse underkastede Egenheder i
 det danske Almueprogs Grammatik. At Almuens Tungemaal, i dets forskellige
 Sprogarter, bevarer mange af ethvert levende Sprogs ældste Bestanddele, er en
 uimodsigelig Sag, og kan bevises endog blot af den Mængde, ellers ubekendte, reent
 ukendte, i det almindelige dannede Talsprog, eller i Bogsproget, ikke optagne Ord
 og Udtryk, som Brugen ved den mundtlige Overlevering har forplantet fra Slægt til
 Slægt i en større eller mindre Talskreds. Vi finde heller ikke sjelden en langt større
 Slighed imellem ældgamle Poesier i et levende Sprog, og en eller anden af dette
 Sprogs Mundarter, end imellem saa gamle Sprogarter og det nyere Bogsprog.
 Landadamerne's Digte vil Landmanden i Provence, og Sydskand's Minnesange den

svabiske Bønde, uden Tvivl finde mere forstaaelige, end den, der aldrig havde hørt og talt andet; end det franske eller tyske Bogsprog. — Hos Os fattes saa gamle sproglige Sprogindesmærker til Sammentilgning med Almuens Taleprog; men vi kom længere hen til at omtale det ældste, som endnu er til af dansk Prosa og danske Rimer eller Viser, og dets Forhold, saavel til Sproget i vore gamle Love, som til nuværende Taleprog.

Med Hensyn til de danske Dialecter, eller den dansk-talende Almuens forskellige Mundarter, indskrænkes vi os her til følgende Bemærkninger, der kunne siges at stå i Berøring med Formaalet, at handle om vort Modersmaal, det nyere danske Sprogstiebnen og tidlige Udvikling. — Som Hovedafdelinger i de danske Dialecter antages: a) den fællandske, med en tildeels ikke ubetydelig Forskellighed imellem den nordfællandske og sydfællandske Almuesprog, til hvilket sidste den fælsterste og lollandiske Dialect nærmer sig; men ikke uden endel elendommeligt, og heller ikke uden Slægtskab (særlig i Lolland) med følgende Klasse, eller b) den fynske, hvortil kan herregnes Sproget paa Fangeland og flere mindre Øer. At denne, baade i Udtale og anden Henseende, er forskellig fra den fællandske Dialect, kan bl. a. bevises af den tydelige herstende Adskillelse af Substantivernes Køn, ved en særegen Artikel (in eller in, med Næselub) for Kvindelighed, hvortil man intet Kender i Skælland men som derimod findes i andre danske Landstæder, f. Ex. Bendsbyssel. c) Den jydsk Dialect, hvilken ikke blot, i Folge Provindsens Størrelse og tildeels fra øvrige meget forskellige Naturbeskaffenhed, er den, som har de fleste fra hinanden afgaaende Afstregninger; men tillige den stærkest udprægede Form, og den, som frembyder baade den største Mængde af særegne Ord og Udtryk, og de fleste elendommelige Beskaffenheder. Den mærkværdigste af disse er unegtelig den hidtil ikke meget bemærket eller omtalt: at den jydsk Dialect deles sig i to Hoved-Sprogarter, der adskilles ved den enkelte, men vigtige og afgørende grammatiske Forskellighed: at i den ene finder man Brugen af en præpositiv bestemt Artikel æ (det engelske the) til Substantiver uden Hensyn til Køn eller Tal (æ Mand 3: Manden; æ Bord 3: Bordet; æ Hest 3: Hestene); i den anden hersker derimod Brugen af den sædvanlige danske eller nordiske postpositive bestemte Artikel en og et; i pl. ne eller ene (Manden, Bordet, Hestene, Kvinderne, Børnene.) Grændsesteden for denne Sprog-Egenhed naaer fra Sønderjylland (hvor den ogsaa hersker), i den vestre Deel af Nørrejylland op til Thy; men ikke Norden for Limfjorden.*) Denne, væsentlig i Sprogbygningen indgribende Egenhed i en saa betydelig Deel af Jyllands Tungemaal er desuden forenet med mangen anden Forskellighed i Orddannelse, Ordbøjning og Udtale (hvoraf vi her blot ville nævne det personlige Pronomen a og æ for jeg (Englændernes I, efter Udtale æi)**) og den hos Jyderne næsten almindelige Udeladelse af e i Enden af Substantivernes, og e finale i Substantiver, hvori den jydsk Udtale falder sammen med den engelske Sprog; (f. Ex. lær' for lære: ramm' for ramme; Pig' for Pige; Pøls' for Pølse, o. s. v.) Heller ikke gives der nogen anden dansk Dialect, hvis Accentuation saa paafaldende forskellig fra den fællandske og fra den, som hersker i det almindelige

*) "Denne Sprogforskjel (har jeg ovensteds sagt) strækker sig i en noget skraa Linie (f. Ex. fra Østen mod Vesten) heelt op igjennem Jylland, forbi Viborg, indtil i Thy, hvor den ender; saaledes at Vesten for denne Linie, og Vesten for det brede Band, hvor Limfjorden, omtrent i Midten, udbreder sig, bruges den fællandske Artikel, men Øst for samme ikke." Nordisk Tidsskrift for Hist. Lit. og Konst. III. Bd. S. 161. (J. Werlauffs Priissskrift over det danske Sprogs Historie i Sønderjylland S. 20. 21.)

**) Ogsaa i Nord-England bruges i nogle Egne et langt a (aw) for I. (Jysk og dansk Dialect-Lexikon S. 1.)

lands Taleprog, som den jydsk Mundart. Alt dette viser tydeligt, nok hen til en Blanding af to forskellige Folkestammer, som i Jylland har fundet Sted i ældgamle Tider; og vi ville neppe ved heri at see en Betyrktelse mere for de historiske Grunde, som tale for, at Jyderne oprindelig have været en saksisk Stamme, som paa Halvøen har blandet sig med det skandinaviske-danske Folkeslægts; men som rimeligvis (i Følge den nærre Egenhed i Artiklens Brug) i gamle Tider ikke have udstrakt deres Indflydelse og tidligere Sprognavn længere end til Sønderjylland, samt den sydlige og vestlige Deel af Nørrejylland.

Saa i Forbigaaende kan her være Sted at henvise til de historiske Bidragsbøger, som sætte Jyderne som en germanisk Folkestamme, hvilken, skildt, som det synes, end i Antal, end Anglerne og Saxerne, i Forening med disse gjorde det navnkundte Tog til Britannien i det 5te Aarhundrede, som havde dette Lands Undertrykkelse, og gamle Britters Fordrivelse, og, med Indtagelse af enkelte af disse liggende Egne, landets Befolkning med germaniske (angelsaksiske) Indbyggere, til Følge. At allerede Beda (l.c. 13) nævner Jyderne, tilligemed Angler og Saxer, som "et af de tre tydske Folkeslægts, der drog over til England;" at i Følge den gamle angelsaksiske Krønike, Indbyggerne i landskabet Kent, paa Den Wight, og "den Flot i Westsex, som man endnu kalder Jætslægten" (Jutnacypn) fornehmelig nedstammede fra Jyder; og at et mærkeligt Sted i en angelsaksisk Lov fra det 11te Aarhundrede endnu foreskriver: at Jyder skulle behandles i England lige med Anglerne, da de ere af eet Blod, og altid med dem skulle regnes som en Nation:**) disse kunne regnes for de vigtigste Steder i gamle Skrifter, som antale dette Slægtskab imellem Saxer og Jyder, hvilket ogsaa en af vore lærdeste Historikere finder Grund til at antage; imedens han tillige holder for, at Jyderne vel, som det yderste Led i den germaniske Folkeslæde af beslægtede Stammer, (Friser, Saxer, Angler og Jyder) der naaede fra Schelde til Elagen, have ved tidlig Døngang, meer end de andre, i Sprog og Nationalitet nærmet sig Skandinaverne**) (hvis Indvandsning Nord fra i den cimbriiske Halvø, og særdeles i Vendsyssel, vel ikke er urimelig); men dog have vedligeholdt den saksiske Charakter, indtil de i en tidligere Tidsalder blev deris fortrængte af, dels blandede med Skandinaverne. — d) Som den fjerde af de danske Mundarter kunne vi nævne den sønderjydske, eller Sproget i den Deel af Hertugdømmet Slesvig (Sønderjylland), hvor Almuen endnu taler Dansk, uagtet det Tilfælde finder Sted, at Retsforhold, Ungdommens Undervisning, og Religiøst Fordrag i en stor Deel af Hertugdømmet, hvor Dansk er Folkesproget, stæer i det tydske Sprog. Den danske Dialect i Sønderjylland har alle eller de allerfleste Eensartigheder tilfælles med den tydske Mundart i den Strækning af Nørrejylland, hvor den saksiske Artikel bruges; men udværfte sig ved en betydelig Mængde af egne Ord og Udtryk, som ikke forekomme i Nørrejyllands Almuesprog, ved en fra dette Steds afvigende Udtale og Accentuation, og ved en stærkere Blanding med Ord af det gammel-saksiske og af det nedertydske eller saakaldte plattyske Sprog. Det er vel ikke uden al Grund, at en lærd Sprogmand fra denne Provinds har anseet den danske Dialect (hvilken man, efter hans Beretning, i Landet selv kalder det Rodeske "das Burzeldänisch") for at staa i et Forhold til det almindelige danske Taleprog, ("das Hochdänisch") der har endeel tilfælles med Forholdet imellem det Plats-

*) J. Will. Lambardi's *Archæonomia*. Cantabr. 1644. F. p. 148. Suhm om de fra Norden indvandrede Foll. I. 356. II. 2. 45; Werlauffs ovenanf. Priisfr. S. 19.

**) Werlauff, i det anf. Priisfr. S. 19. 20. jvf. Suhms *Krit. Hist.* I. 97, og Thunmanns *Untersuch. üb. die alte Gesch. einiger nord. Völker* S. 231.

tydske og Høitjydske. *) e) Endelig kan man vel endnu til de danske Dialecter regne Almuesproget i en Deel af Skaane. Det er uden Tvivl historisk vist, at Dansk eller en dansk Folkestamme, i den sjerne Fortid har været dette Landstabs Indbygger ligesom det er bekendt, baade at der endnu findes mange Egenheder i det skaaniske Almuesprog, som adskille det fra Sproget i de Provindser, der fra ældgamle Tider hørte til det svenske Rige; og at det har mange Ord og Udtryk, som det svenske Sprog ikke kender, men som tildeels høres i Skaane, saasnart man f. Ex. kommer over den smaalandiske Grænse, tilfælles med Sproget i Skåland. Om de grammatiske Egenheder ved den skaaniske Dialect savne vi dog en nøiere videnskabelig Undersøgelse og Oplysning; og at bestemme dens nærværende eller forhenværende Forhold til det danske Sprog i Almindelighed, eller til den skålandske Dialect i Særdeleshed, vil med nogen Sikkerhed kunne skee, saalænge en saadan Undersøgelse mangler. Sammeget er i øvrigt utvivlsomt, og bekræftes ved gamle Sprogmonumenter (f. Ex. ved den skaaniske Lov), at har man endog i Skaane, efterat Sprogadskillelsen i Skandinavien havde udviklet sig, talte en mere dansk, end svensk Mundart, som Følge af Skaaningerne oprindelig en dansk Folkestamme: saa har dog det skaaniske Almuesprog, endog fra en meget gammel Periode, været betydeligt afvigende fra de øvrige danske Provindseres Rungemaal, og længe end disse bevarede Præg af en Tilhørskab til det nordiske Stammesprog, der tidligere tabte sig paa de danske Ølande og i Jylland. Enhver Sammenligning, som man blot vil gjøre imellem Sproget i vore gamle skålandske, eller i den jydsk Lov og Sproget i den skaaniske Lov, er nok for at bevise dette.

Ved at ville bestemme det nærværende danske Sprogs tidligste historiske Udvikling blot efter de saa gamle Sprogmonumenter, som ere levnede os, vil meget altid bli usikkert og utilstrækkelig opklaret; og mangen Omstændighed vil forekomme os fremmed og besynderlig, der muligen ved et blyere Kendskab til Almuesproget og alle de Egenheder i de forskellige Provindser, vilde komme i et rigtigere Lyd. At det nærværende almindelige danske Talesprog nærmest slutter sig til den skålandske Dialect, eller at Mundarten i denne Provind har haft den største Indflydelse paa at danne det: lærer af Erfaring. En saadan Indflydelse maa ogsaa have været meget gammel, da man ikke i noget gammelt eller ældre dansk Sprogmonument, som er tilovers, finder nogen af de andre Provindseres Mundarter (f. Ex. den saa betydeligt afvigende jydsk) anvendt; eller møder Spor til anden Indvirkning af disse Landstabs Dialecter end i det høieste enkelte særegne Ord, en eller anden Vending eller Skrivemaade, som man gienfinder i Almuesproget udenfor Skåland. Endog de under Navn Kong Erik's Krønike bekendte Annaler paa Dansk, som uden al Tvivl ere skrevne i Jylland (Haandskriftet fra det 14de Aarh.) have kun saa Spor af jydsk Dialect.

Undersøge vi nu vore ældste danske Sprogmonumenters Bestaaenhed, (hvortil et Haandskrift haves ældre, end det 13de Aarhundredes Midte) saa træffe vi uagtet mangen her bevaret og fremtrædende Levning af det gamle nordiske Stammesprogs Tid

*) N. Gugen Versuch einer Beantwortung der Preisaufgabe über die dän. Sprache Schleswigschen G. 5.

**) Man antager, at det Helsingborgske Haandskrift af Jydsk Lov (et af de ældste, som haves) bærer enkelte Præg af den jydsk (og maaskee snarest sønderjydsk) Dialect, som andre Haandskrifter af denne Lov ikke have. Ligeledes findes i den ældste danske Bibeloversættelse fra det 15de Aarh. enkelte Spor af den jydsk Mundart; (S. Fortalen min Udg. af samme G. XIV.) Endnu hos Tausen i første Halvdel, af det 16de Aarh. forekomme enkelte jydsk, og andre Landstabsord, eller en Skrivemaade eller andre Dialecter, end den skålandske (f. Ex. wutte for vogte) (Skåll. voute.) So for Sugl; fløie for flyve (Skåll. flue.) Mallen for Marven. En Ma 3: En Orken for Aften (En Ork, i Jylland: en Riste.) o. a. fl. Tausen's 3. Hefte. 153

nlte Former og Bøisninger, og mange forældede Ord; og vi finde, Jærdeles i Lovene, at Siden af manges afgjort Overeensstemmelse med vort nuværende Sprog, dog tillige i endel Ordformer og Ordboisninger, samt i Sporene af de islandfke Former, en Forskellighed fra det nuværende danske Talesprog, der gjør det noget vanskeligt for os at troe, naar vi nu høre den danske Almue tale, at dens Sprog (hvilket, som bekendt nderi langsomt forandrer sig)*) skulde, for ikke meer end fem til sex hundrede Aar siden, fuldstommen have lignet Sproget i den jydsk eller fællandske Lov; med andre Ord, at man dengang overhovedet talte i Danmark saaledes, som man i et Skriftsprog, hvilket da først skulde dannes, optegnede langt ældre Bedtægter og gieldende Leebud, hvorefter upaatvivlelig en stor Deel ved mundtlig Overlevering fra Slægt til Slægt ordret vare bevarede hos Folket fra langt ældre Tider. — Herved kan tillige bemærkes: at naar man vil sammenholde Lovsproget fra det 13de Aarhundrede med et andet gammel dansk Sprogvært fra første Halvdeel af dette Aarhundrede (Sentrif Særpeftrængs Lægebog), vil man komme til den Overbeviisning, at en ikke ringe Deel af Vanskeligheden ved at forstaae de gammel danske Love ligger i Indholdet, i Lovsprogets særegne Udtryk og Stil; thi man vil finde, at Sproget i Lægebogen, naar man først hør fra Ordernes gamle Skrivemaade, og undtager enkelte fældne Ord og forældede Udtryk, ikke blot forekommer os mindre fremmedt, end Lovenes Sprog, men let forstaaeligt for enhver dansk Læser.***) Et lignende Forhold finder Sted med de ælste danske Kongebreve og andre Diplomer, som vel ikke gaae længere op i Tiden, end til Slutningen af det 14de Aarhundrede; men hvori Sproget ogsaa allerede er i en Grad overensstemmende med det nyere, at intet, uden de forekommende Udtryk og Talemaader af den Tids offentlige Forretningsstil og Lovsprog, kan standse en Læser i vore Dage. Overhovedet forsvinder den allerførste Deel af det, som i deslige Brevsfaber eller i andre gammel danske Skrifter forekommer os afvigende, vanskeligt eller forstaaeligt i Læsningen, naar vi, uden al Ordforandring, kun omskrive dem efter den nuværende Skrivebrug.

At derimod en afvigende Sprogform, eller Dialect-Forskiel, fra en langt tidligere Periode, end det 13de eller 12te Aarhundrede, har adskilt Sproget i Danmark fra Sprogarten, eller den nordiske Dialect, i de to andre scandinaviske Riger: er en Formodning, der uden Tvivl har megen Rimelighed. Man har til at bestyrke denne, ikke uden Grund, beraabt sig paa Skrivemaaden af endel danske Ord og Navne, saaledes som de forekomme i latinske Diplomer og i Alnoths A. Knud den Helliges Levnet, fra første Halvdeel af det 12te Aarhundrede, og der afgive et Beviis paa: at allerede paa denne Tid afveg Sproget paa de danske Ver (og formodentlig endnu mere i Sps

*) At denne Langsomhed i Forandringen af Almuens Sprog især er betyden under en ringere Kulturstilstand, behøver intet Beviis, saalidt som, at netop den mest boelige Deel af Sprogformen: Udtale, Accentuation og Ordernes Flexioner, er den, hvori Forandringer behøve den længste Tid. Finde vi endog, i det Danske, som er skrevet for henved 600 Aar siden, naar Skrivemaaden lempes efter den nu brugelige, en saadan Lighed med det nuværende, at Enhver uden stor Vanskelighed kan læse og forstaae det: saa kunne vi have Grund til at slutte, at den jydsk, spenske og fællandske Almue for endnu længere Tid siden, har talt end nærmere det Sprog, den endnu taler. — Som Beviis paa den Fæsthed, hvormed Almuen holder over Sprogeneheder, kan ogsaa den ovenanførte Grundfæstethed i Artikelens Brug hos Jyderne nævnes. Denne Forskiel har sin Grændselidende midt igennem Landet; og iagttages endnu fra Slægt til Slægt, endog i Nabosogne, uden Omfistning. Endvidere maa erindres: at Tidsløbet for Omdannelsen af Sproget i Danmark, fra den Form, det har i Loven, til den nuværende, egentlig maa nedrættes fra 8 til 600 Aar til en Periode af 2 til 300 Aar; thi at man for 300 Aar siden i alt Væsentligt skrev det samme Sprog, som nuomstunder, ligger klart for Dagen.

**) Jof. herom Indledningen til min Udgave af S. Særpeftrængs Lægebog. S. 15—18.

land) meget fra det Islandskke. *) Og saa vore ældste Lovbøger, hvort endnu endel Reminder af gammelnordisk Sprogform findes, fremvise dog allerede en grammatical forandret Mundart. "Man behøver kun at læse et Capitel i en islandsk eller norsk Lovbog, og i den størkandste Kirkeret eller verdslige Lov; for at overbevises om, hvor meget lettere de sidste forstaaes af en Dansk, end de første." **) Men enten man nu med nogle Forsattere, vil antage Knud den Stores Periode, for den Tid, da Sproget Danmark begyndte at forandres og at afvige fra de oprindelige islandsk eller gammelnordiske Former — eller man (med større Rimelighed) vil sætte denne Periode for den danske Mundarts særegne Dannelse højere op i Tiden: saa er det en i begge Tilfælde afgjort Sag, at vort Modersmaal i dets Ordforraad og Orddannelse har Elementer, som vidne om en tidlig Indflydelse af det gamle sarske (angelsarske) Sprog paa samme. Denne Indflydelse har dog, som vel er at mærke, aldrig strakt sig til Sprogbygningens grammaticalste Organisme; thi stærke eiendommelige Præg adskiller denne i det danske Sprog fra alle tydske Mundarter. Som nogle af de mest fremtrædende af disse grammaticalste Ulligheder kan nævnes: 1. At det tydske Sprog ifftan ha een og samme (præpositiv) bestemte Artikel til Substantiver og Adjectiver (der Mand Manden, der gute Mann, den gode Mand), og aldrig hænger Artiklen bag efter Ordet, saaledes som i det danske Sprog (hvis bestemte Artikel uden Tvivl har sin Oprindelse af den islandsk Artikel hinn, hin, hitt.) 2. At Adjectiverne i det tydske mangler Hverkenkønnets Endelse paa t (die Frau ist schön; das Haus ist schön — Konen er smukt; Huset er smukt.) 3. At intet germanisk Sprog kender den passivste Form paa s, som fra det islandsk er gaaet over til det danske og svenske Sprog, og udgør en af deres væsentligste grammaticalste Egenskaber. 4. At de tydske Verber i Infinitiv endes alle paa n; de danske alle paa e. 5. At det danske Sprog ikke kender noget til den forøgende Partikel ge, som de tydske Participier tage til sig (f. Ex. gehabt, havde været, været, gemacht, gjort), m. m. — Tillige maae vi henvise til en meget vægtig Grund for, at det oprindelige eller ældste Sprog, som i Danmark er talt af dansk Folketamme, har været et skandinavisk Grundprog, og ikke nogen i sin Oprindelse germanisk Sprogart: Almuesprogets Forhold til det dannede Taleprog og Skriftsprog i Danmark. Den allerførste Deel nemlig af de tydske Ord, udtryk og Sprog vendinger, som i tidligere Perioder ere overførte i vort Skriftsprog, hører man endnu aldrig i den danske Bøndes Mund. Havde en tydske Sprogart nogentid hersket i Danmark eller havde den endog kun været den nærmeste Kilde, hvoraf vort Modersmaal var udrundet: maatte et modsat Forhold finde Sted; eller mange tydske Ord, som Bogsproget havde udstødt, maatte være bevarede i vor Almues Mundarter, hvilke derimod netop ere en stor Mængde Ord, der i Tidens Løb have tabt sig af den almindelig danske Sprogbrug, men heller ikke findes i noget Sprog af germanisk Stamme. — Det er saaledes afgjort, at den danske Sprogbygning, og selvsig den oprindelige Grundvold for Sprogets Organisme, er skandinavisk og ikke germanisk; hvoraf endvidere følger, at den danske Folketamme fra Norden og Osten har udbredt sig over Verne, ikke omvendt fra Syden og Vesten; og at vort Modersmaal ikke har noget

*) Jvf. J. S. Bredsdorff om Sproget paa de danske Øer i Begyndelsen af det 12te Aarhundrede. (Blandinger fra Sorø. 1ste Hæfte. 1813. S. 77—85.) Man finder saaledes allerede ved den Tid vort Sven (Sveno), Eriik (Ericus), Hedeby (Hetheby), Fridkøp (Fritheop), Topshøg (hos Saxo), Odense (Othense), Ringsted (Ringstad og Ringstadensis), Knud (Knut), Dalby, o. s. v., i Stedet for den islandsk Skrivemaade: Sveinn, Eiríkr, Heidubær, Fridkaup, Topshaugr, Othinsey, Hringstadr, Knutr, Dalbær, etc.

**) Indledning til H. Harpestrengs Lægebog. S. 18.

altsammen flørdnet Sten iblandt de germaniske Sprog; men har kun en eneste saadan i det endst afledede Skandinaviske Tungemaal: det svenske (hvis Forhold til vort Sprog er endnu nærmere, end Forholdet imellem det Hollandske og Plattyske, ell. imellem det Spanske og Fæstingske.) Men i en eneste germanisk Sprogart synes at kundgiøre sig en meget grund Dørgang fra de Skandinaviske til de germaniske Sprog; særdeles i den mærkelige grammaticalske Egenhed, som det Frisiske, ene af alle tyske Mundarter, har Lighed med det Islandiske, Danske og Svenske, at Infinitivet ikke endes paa en Consonant (n) men paa Vocalen a. — Ligesaa eiendommelig for vort Modermaal, og ligesaa stærkt og mærkeligt Træk af en Afsondring fra det Islandiske, er imidlertid den danske (og svenske) Endelse af Verbernes Præsens, som, med Undtagelse af saa Genstavelser (vil, skal, kan, maa), er Consonanten r; men aldrig, som i de tyske og en stor Række islandiske Verber, en Vocal. — At det nyere danske Sprog under dets særegne Dørling har hentet en stor Deel af sine Ordformer og af sin Ordannelse fra Tyskland, lader sig derimod ligesaa lidt nægte, som at dets grammaticalske System ikke er germanisk, men skandinaviske. Naar man derfor, til Brevs imod Slægtskabet imellem Dansk og Sarsk, anfører en Mængde Ord, som i begge Sprog ere hinanden ganske lige, imedens de ligne hinanden meget i det Danske og Islandiske: (s. Ex. *N. S. Gast, Flac, kald, slapan, macian, betwax. Isl. Andi, Kiöt, gamall, sofa, gidra, willum. Dansk: Hand, Kiød, gammel, sove, giøre, imellem*), saa burde man tillige ikke undlade at bemærke: at der gives en stor Deel angelsaksiske Ord, der lyde aldeles som de tilsvarende danske, saaledes som vi den Dag i Dag udtale dem; og mange, der alige mere, end det tilsvarende islandiske Udtryk, nærme sig den danske Ordform; her er at tale om danske Ord, som det Islandiske aldeles mangler.* Den her tilføjede Lighed imellem Dansk og Sarsk, bliver endnu langt større, naar vi gaae ned til den sarske-tyske, eller nedersarske Mundarts tidligere Skikkelse, eller det saakaldte Plattyske, der endnu er Tale sproget i saa stor en Deel af det nordlige Tyskland. Her er Ligheden alt for almindelig og paafaldende til at man ikke let skulde indse, at der er megen Banfelighed ved at forklare sig den anderledes, end ved de Danstes tvivle og vedvarende Samkvem med de nordtyske Folkeskæb fra en tidligere Periode, at den, hvortil man pleier at ville henlægge Begyndelsen af det tyske Sprogs Indskæbelse paa det danske, nemlig det 13de og 14de Aarhundrede. Herved maae vi dog ikke tænke os en Indvirkning af den germaniske Mundart, som i geographisk Henseende ligger os nærmest, nemlig den sarske, nedertyske eller plattyske, der er en ældre Sprogart, end det nuværende tyske Skriftsprog. — Imidlertid er det en historisk Kundskabsgerning, som ved vore ældste danske Sprogmonumenter lader sig bevise, at allerede i det 13de Aarhundrede herskede i Danmark et Sprog, hvis Form var tiendelig afvigende baade fra enhver germanisk Sprogform, og fra det nordiske Stammesprog; og det tillige tydeligt viser sig, at man i at danne den tidlige Skikkelse, hvori et sarsk Skriftsprog fremtræder, har haat dette Stammesprog, og dets stilistiske Karakterer (i Lovbøgerne og Sagerne) for Ole.

Men at antage, at man endnu i det 12te og 13de Aarhundrede skulde have talt et Sprog i Danmark, der i den Grad lignede Islandisk, at enhver Dansk forstod Islæns-

*) Saaledes s. Ex. *N. S. Snehl, Læce, Loppe, Tyf, Topp, Telt. Dansk: Snehl, Læge, Loppe, Tyv, Top, Telt. Isl. Snigill, Læknari, Fló, Piofr, Kollr, Tind. Man vil let af Ordbogen kunne samle en Mængde lignende Exempler. Af danske Ord, som ere aldeles forskellige fra de i Benævnelse tilsvarende islandiske, kan til Exempel nævnes: Saar (Sandr), Læbe (Vör), Sør (Lin), steil (brattr), lunken (volgr), Hoppe (Hroas, Mere), spæd (amar, ungr, klen, e. best.), Lomme (Taska), Snul (Matvæle), spila (penia), Torden (Skrugga), m. fl.*

deres aldeles som sin Landsmand, er dog lidet sandsynligt; *) og der findes vitteligvis til, at uagtet Benævnelsen dansk Tunge var, og langt ned i Tiden vedblev at være, hvorved man oftest forstod det gamle eller oprindelige nordiske Sprog, gjorde Jætlændere alt i Begyndelsen af det 13de Aarhundrede Forskiel imellem en sær dansk Dialect og det almindelige nordiske Sprog. **) At islandsk Skalde end i Midten af det 13de Aarhundrede opholdt sig ved Danskens Hof (Olaf Svitaaf hos Valdemar II. imellem 1236—40 er den sidste, Historien melder om), beviser meget for den ovennævnte Mening; thi det kan ligesaa godt bevise, at Kongerne og Fornemme, eller andre mere kultiverede Danske, paa en Tid, da hverken Danmark eller Överrige havde noget Spor til egen Literatur, lagde sig efter at blive fortrolige i den ældre danske Tunge, eller hvad vi nu kalder det islandsk Sprog, og at kunne med Let forstaae Sange og Sagaer, som dars skrevne eller fortalte i dette Sprog. Ogsaa var maaskee i det 13de Aarhundrede mere en Levning af gammel Høfslig, end det stolt egentlig Kiærlighed til Skaldesang hos Kongerne, at man den Tid træffer de Jætlændere ved det danske Hof. Ligesaa lidt bevise Runestenene, hvis Alder desu tildeels er usikker, og hvoraf man skundom vil gjøre nogle saa unge, at Sprogformerne disse Steenskrifter kun lidet vil svare til de skriftlige Sprogmonumenter, med hvilke skulde være samtidige. At Runemestrene, eller de, som i Danmark indhuggede Runeskrift paa Mindestene, have været egne, skriftkundige Folk, der udøvede en Kunst, som uden al Tvivl var bragt ind fra Överrige og Norge: er meget sandsynligt; og man kan ligesaa lidt slutte fra hine korte Formularer eller Steenskrifter, at den danske Almue over hovedet har talt i den selvsamme Sprogform, som Runeskrifterne fremvise: som man kan sige, at Almuen i de forskjellige danske Provindser nu taler ganske som Sproget er i Överriges Skrifter paa vore Kirkegaarde. — At Folket over hele Danmark i det 12te og 13de Aarhundrede skulde have talt som Sproget er i Haandskrifterne af Kirkelovene, af de indiske og de skotske Love: tør vi saameget mindre antage, som dette maatte forudsætte, at den betydelige og mangfoldige Dialect-Forskiellighed, der endnu findes i danske Provindser (ja som endog yttres sig med mærkelig Afvigelse i den samme Provind, f. Ex. i Skotland), den Tid el maatte have været til; men have dannet sig i senere Perioder, hvilket ikke har nogen Rimelighed. At hilen Dialect-Forskiel dog imod tyder hen paa en ældgammel, forhistorisk Afsondring og Afspredelse af den danske Folkestamme, efter at den havde befolket vore Ølande og en Deel af Syllan og at Talesproget i Danmark uden Tvivl allerede før Riget samlede under eet Overhoved har haft forskjellige Mundarter: vil findes langt mere sandsynligt og antageligt. Man finder i det mindste en stor Mængde rent danske Ord, efter vor nærværende Udtale, i Nord-Englands og i de skotske Lavlandes Almuesprog; ja man finder saadanne Ord, og danske Talemaader, i engelske Digtninger, endnu fra det 13de Aarhundrede anden Halvdeel (f. Ex. Havelock the Dane.) At dette er Levninger af de i England bosc Danske Sprog, og saaledes ældre end Knud den Stores Tid — eller ældre end Begyn-

*) Det var ogsaa Gramms Mening: "at de tre nordiske Riger, og deres saa vidt adskilte Lande, Provindser og Øer, have, endskiøndt med eet og samme Sprog, dog (nemlig alt i meget gamle Tider) været adskilte i Dialecter;" og at Danske, Jætlændere og Norske have, allerede i hine Tider (hvorved Gram vel har tænkt sig de nordiske Folkestammers bestemte Adskillelse i de tre Riger) saaledes forstaaet hinanden, som nu Englænderne forstaae Hollænderne. (Jvf. Rbh. Bid. Selsk. Skr. V. S. 128.)

**) I et islandsk Fragment, omtr. fra 1220 (Script. Rer. Dan. II. 426) siges om Knud den Store, at han "kalladr er á danska tungu oc Norrena Knutr riki." Jvf. N. M. Petersen det danske, norske og sv. Sprogs Hist. I. 72.

men af det 11te Aarh. behøder intet Bevis.*) Endaa i vore Dage er ogsaa ikke blot Mønt Sprog, men selv Hverdagstalen hos de cultiverede Glasfer, i mange Henseender et andet Sprog, end Bogsproget. Det Sprog derimod, som hersker i Lovene og andre gamle Skrifter fra det 12te og 13de Aarh., var vel endnu intet Bogsprog; men det fremkaldte dog de tidligste Forsøg paa at danne et nyere Skriftsprog i Danmark. Vi kunne en anden ferudsætte, at man f. Ex. havde nedskrevet den jydsk Lov aldeles lige som den i en vis dansk Provinds herskende Mundart — og dette maatte da blive den naturligste; eller vi maae antage, at man, i det yderst vanskelige Forøgetagende, at bringe de gamle Retsvedtægter i skriftlig Form, i et Sprog, hvori saa godt som Intet naar var skrevet, tildeels har fulgt archaïserende Former, og derhos gjort sig Umage at udvise en fastere, mere ordnet og consequent dansk Sprogform (et Slags *Soi-kunst*, saaledes som det tidligere *Soitydsk*), paa hvilken dog, af Grunde, som tale for Landets allerede den Tid afgjorte politiske Overvægt iblandt de danske Provindser, den landskabs Mundart uden Tvivl har faaet en overvældende linguistisk Indflydelse.

Vi tør derfor vel antage det som rimeligt, at der i de gamle danske Love, hvis samlige Kjøttelse falder i det 13de Aarhundrede, som nogle af de allertidligste Frugter af Beftrebelsen for at tilvejebringe et eget Skriftsprog i Danmark, lyder en noget ander, ligesom høitideligere Sprogform end den, som da har været det almindelige Taleprog, endog i Sjælland. Dette bliver saameget mere sandsynligt, naar vi see, hvor længe en saadan ældre Sprogform har vedligeholdt sig i vort Lovsprog, der endnu naaede Slutningen af det 17de Aarhundrede (i Christian den Femtes Lov) har en særskilt Karakter, meget forskjellig fra det danske Sprog i samtidige Skrifter. Uet med Slutningen af det 12te Aarhundrede, eller i dets anden Halvdeel, som smaaendelig er den tidligste Periode, hvortil man kan hense nogen skreven dansk Lov, maa have faldet vanskeligt at bringe denne tilveie i et Skriftsprog, der først kunde dannes, er let begribeligt; og hvor lidt man var bevant med eller i Stand til, selv i Haldemærkets Tidssalder, i hvilken man tænker sig Sproget i Danmark paa et høit Trin af Reenhed, Kraft og Nationalitet, end i den følgende, for Landet uheldig Periode, at bruge Mødermaalet til egentlige Literaturværker, viser sig bedst deraf, at ikke et eneste saadant findes eller findes fra hvin blomstrende Tidssalder; at selv for den Tid udmærkede historiske Forfattere, Eventu Kagesen og Saxo, maatte skrive paa Latin;**) at *Ryrtlinga-Saga*, den eneste, der nærmest eller ubeløstende fortæller danske Begivenheder, og formodentlig omtrent er forfattet paa samme Tid, som Saxos Historie, og følgelig paa en Tid, da Landet var i sin ypperste Velmagt, maatte skrives i det gamle nordiske eller islandsk Tungemaal, og sikkert af en Islænder; og at man endnu i Midten af det 14de Aarhundrede ikke var naaet videre i Færdigheden, at kunne skrive danske Annales, end den saakaldte Kong Erik's Krønike udviser.

*) Det kan her erindres, at dog i den bekjendte Runecodex af Skaanske Lov (som dog næppe kan gøres yngre end det 13de Aarh.) findes under en med Møder udsat Melodie, og ogsaa med Runer skrevet Fragment af en dansk Bise, der lyder saaledes

Drømde mit en Drøm i Nat

Um Silki af ærlig Pæl (Pæl.)

Dette er langt fra at lyde islandsk; men Sprogtonen minder os meget om de danske Kampeviser.

**) Det vilde være høit urimeligt at bebreide dem dette, eller at tilskrive det enten Ringen og for Fædrelandets Sprog, eller Higen efter udenlandsk Navnkundighed. Begge disse Historiskrivere have haft en geistlig, eller lærd og udenlandsk Dannelse. At bringe denne i Harmonie med et ganske udpræget Sprog, som det danske endnu var; at skabe en fortællende prosaisk Stil i dette Sprog, og for et Folk, hvor man indtil den Tid ikke kendte andet, end historiske Sagn, Eventyr og Sange, som den mundtlige Tradition overlevede: var noget, der overgik begges Evne.

Dette maa uden Tvivl for en Deel forklares af, at de danske hele Middelalderen igiennem vare et frigerst og sefarente Folk, som, hvad Ræddom og Eiter angik, nattedes med Raan og Brug af fremmed Eiendom, saavel fra England og Indsland, som fra Island og Norge. Geistlighedens Cultur, saadan som den indskrænktes til det latinske Sprog; Kongerne holdt nu og da islandsk Skialde Sagnfortællere eller Sagamænd ved deres Hof; Nordens gamle Tungemaal, som dengang vel lettere forstaaeligt, end nuomstunder, var dog allerede (som en Sammenligning imellem Rynstinga-Saga og Lovene fra Valdemarernes Alder kan udvise) blevet til en fremmed Mundart; og den danske Almue talte Modersmaalet i flersikkert allerede den Gang udprægede Dialecter. — At disse, endog i en Tid af 600 Aar have været ulige ringere Forandring underkastet, end Skriftsproget (og selv dette i dog siges at være i det Væsentlige det samme, som det var for 400 Aar siden), bliver flere Grunde meget sandsynligt. De Harsager, man anfører til det nyere danske Sprogs Afvigelse fra den gammelnordiske Sprogform, kunne ogsaa for en Deel (af den tydske Indflydelse) istaa lidet anvendes paa Almuen; og det er endog saa langt fra at nogen betydelig eller væsentlig Fortydskning af det nyere danske Sprog overhovedet i tidligere Perioder kan paavises: at selv efter den Tid da tydske Indflydelse paa Danmark var bleven stærkere og mere udbredt, end nogensteds tilforn — da en tydske Kyrstamme var ophøiet paa den danske Kongethrone, og tydske Slægter mere og mere indtrængte sig og blandedes med danske — saaledes hele det 16de Aarhundrede igiennem — var endog Skriftsproget hos os, som fra dette Aarhundredes Begyndelse egentlig ret udviklede sig, langt renere, mere eiendommeligt, mindre dannet efter den tydske Sprogkarakter, end vi finde det langt ned i det 18de Aarhundrede. Det modsiges heller ikke ved den allerede ei ubetydelige Indførsel til Danmark af tydske Sprog-Elementer, som under Skriftsprogets, egentlig først i det 15de Aarhundrede begyndende Udvikling, fandt Sted. Thi man fortydskede dog ikke endnu Sprogets organiske Bygning, saa lidt som dets Tone og Karakter, fordi man af virkelig Trang (da den skandinaviske Sprogtilde var saa godt som afstaaet) maatte søge at berige det unge Skriftsprog ved at laane enkelte Udtryk og Ordformer af den eneste tilgængelige beslægtede Sprogtilde, som da kendtes. — Hvad Menigmands Sprog, eller de danske Dialecter angaaer, da have disse upaatvivtellig ligesaa vel til vore Dage bevaret en stor Deel af det Præg, de allerede for Aarhundreder siden besad, som Bønderne i Norge tale et forældet Sprog, der er høist afvigende fra det, ogsaa i dette Land herskende danske Bogsprog; som de islandsk Bønder, kendt med Dialectforskellighed, dog all endnu tale en fra det gamle nordiske Sprog lidet forskellig Mundart; og som ogsaa Almuen i Øverrige taler i Dialecter, der i adskillige Provindser ere saa afvigende fra det svenske Skriftsprog eller dannede Taleprog, at man, selv med Færdighed i dette har meget vanskeligt ved at forstaae dem.

Betragte vi de ældste, Danmark tilhørende Sprogmonumenter, som i det 12de, 13de og 14de Aarhundrede indskrænte sig til Lovbøger og Forordninger, tilligemed nogle Løgebøger: saa finde vi ogsaa allerede i disse Skrifter meget af vor nyere danske Sprogform, blandet med enkelte, endnu ikke afledte Præg af det gammelnordiske Sprog og dets konfigere Grammatik. Man plejer at føre disse de tidligste Mindesmærker af det danske Skriftsprogs Dannelse op til det 12de Aarhundredes anden Halvdeel, hvilken Tid man tilskriver den verdslige skandinaviske Lovs Affattelse; ligesom man ogsaa har en skandinaviske Kirkelov, givet 1141 og en, med denne i de allerførste Artikler overensstemmende skandinaviske Kirkelov, publiceret 1170. At man af disse Love dog ikke har noget ældre Haandskrift, end fra det 13de Aarhundrede, er med Hensyn til Sprogformen i samme af mindre Betydning, end at det Sprog, hvori de skandinaviske Love

en sprog, ikke saameget bør kaldes en ældre dansk Sprogform, som en fra den skandinaviske, og fra de øvrige danske Landstaders Mundart temmelig afvigende Sprogform.^{*)} Denne Forskiel, som her ikke er Sted til i det Enkelte at bevise, kan tilfredsstillende lægges for Dagen, f. Ex. ved en Sammenstilling af nogle Stykker, tagne af den skandinaviske Kirkelov, med de tilsvarende Stykker af den skandinaviske, begge af Håndskriftet fra een Tid:

Skandinaviske Kirkelov.

De presbitero eligendo.

Kirkia um los wærtþer, bondor stulu
meth biskops wilia prest til wælia. Sit-
þer prest at mægora with bonda, bota
þær þu, nydi kirkia sinna. Bondor
mægu æi prest wæra, of æi ma han
þær þær wilia with stilia.

De occulto homicidio.

En a thessilund agbu Stra at fara.
Wærtþer man wæghin, of gangar engin
meth, tha a þin ætha soðia wil, ni man
meth iarni at soðia, of sithan lati han i
þær satia. Wil han nokum manni a
þær soðia, tha swæria a hand þannum
meth tolf lagfastum mannum, of þin
þær a set sithan. Swa of um trol-
þær, ælla forðættær.

De legatia.

En om man liggir a dætha dighi, of
þær han guthi egn sin, tha ma han
þær þær honoth lot sin, of æi i soð-
þær wæra. En um that wil dylia ærui
þær a þannum dæthum, of sigþir prest
a at giuit war, tha dylia that ærui meth
meth lagfastum mannum. En um thet
þær the, ær a þærthu oc withir satu,
a wil the ær ærui igen witna, dylia
þær wi meth tolf næfnum mannum i
þær soðia. En um hel man wil sið
þær, tha færi in, um han wil, meth
þær honoth lot sin.

[Dette samme Capitel af den skandinaviske Kirkelov meddeles nedenfor (i en, som det
har været yngre Sprogform) efter den Afskrift af bemeldte Lov, hvoraf et betydeligt
fragment er bevaret i Håndskriftet af H. Sæphestrengs Lægebog. (jvf. min Udg. S. 9.)

Skandinaviske Kirkelov.

Um Kirke wærtþer los.

Wærtþer kirka los, tha stulla kirka men
prest til taka meth biskops villia. Bru-
þer prest wærtþer sin kirka men, tha
bota sin brota æsther sin gerninga,
oc wæra wæth sin kirka. Wæder agþær
ey prest at wæra, of ey ma han wærtþer
þær stilia wæth þær villia.

Um mord oc trældom.

Tetti et ræth um þær. Wærtþer man
drapan, oc gor the engæn man wærtþer,
tha a þin the theth wil soðia, ni man til
næfud at koma, oc sitan lata han bæn-
sætia. En wil han then sinda man a
þær soðia, tha stalla han swæria þannum
a hand meth tolf lagfastum man, oc þin
wæria sið meth næfud. Thet sama er
logh um trældom eller um forgiærningær.

Um man wil gifna i sata sængþ.

Wil nokær gifna i soð, tha a þær ey
mer at giua, en half sin honeth loeth.
En um hans æruinga villia dylia (negte)
teth æsther þannum dætan, oc siðer prestþær
en æth teth war gifueth, tha mæghær
æruinga teth dylia meth tolf lagfastum
man. En er thet twiggær manna witna
til, the a þær, tha mæghær æruinga
dylia teth meth næfud i kirka soðia.
Wil man hel (sund) i closter fara, tha ma
þær in fara meth ald sin honeth loeth.

^{*)} Dgls Prof. Brededorff (ovenanf. St. S. 88) antager det for afgjort, "at Sproget
paa de danske Øer i Begyndelsen af det 12te Aarhundrede (efter de i Diplomerne fore-
kommende Spor) nærmer sig mere til Sproget i de skandinaviske, end det i de skandinaviske
Lænder; hvoraf igjen synes, at det Sprog, som vi finde i Skandinaviske Lov, ikke har her-
stet over hele Danmark, men kun i Skåne, Halland og Bleking; hvor vi ogsaa
nu (ja endog paa Bornholm) finde, at Dialecten mere nærmer sig Svensk, end Dansk."

Efter en Bemærkning af Eudorff haues neppe to Afskrifter af den staaſke og færøiske Rirkeret, som i Ordene stemme overens.]

Men om man liggæ a døzdagi sinum oc giswæ guthi egn ſina, tha ma giswæ halfunæ ſin hoſwoth lot, oc æi i ſotum meræ. Men om that wil dyliæ ær hans, ath hanum dæthum, oc ſigir præſt ath giſwith war, tha dyli that ærſ math tolf lagfaſtum mannum. Men om withni ær til, the ær a hørtho oc æſi ſato, oc wil to æn ærſwæn i gen withni, dyliæ tha witi that math tolf næfnd mannum i fyrkis ſoga. Men om hel man wil ſic ingiswæ, tha ſare han in m allum ſinum homoth lot.

Af den verbſlige ſtaanſke Lov. I. 1.

(Runchaandſkriftet.)

ſar man kunu, of dæ han ſæ en hun ſæ barn, of ſier hun of henne frender at hun ær mæþ barne, þa ſtal hun ſitia i egen begia þere uſſiſto tiukhu ugu of til ſe mæþ ſinum veriende. Er hun ei mæþ barne, of ær þer gopre kina uitne til, þa ſtiſtes egen þerre, hus of bolſe of kape iorþ. Anur iorþ gange til rette ærue.

Følgende Stykker af den verbſlige ſtaanſke Lov (eſter Runchaandſkriftet), h gbetiende Afſattelsſtid dog neppe ær ældre end Slutningen af 12te eller Begyndel af 13de Aarhundrede, kunne tiene til Sammenligning med Sprogprover af No Eriks Stælandſke Lov, der nedenfor ville blive anførte, og handle om ſamme Wiſenſta En Prove af et ſildigere danſt Sprogværk, (ſomodentlig ſra Begyndelsen af 15de Aarhundrede) ſom uden Tvivl ogſaa har hlemme i Staaen, vil længere hen bl meddeelt til Sammenligning med Prover af omtrent ſamtlidige Gaandſkrifter fra danſke Der og Jylland.

Af den verbſlige ſtaanſke Lov.

Sylgir man biſuerne ſinum, i hegneþe ſtoge anners mans, ſigi til þanum, ſog a, of haſi halt huer þera. lil hin, ær ſog a, ei late hoggie tre ſit, þa late i ſitie bi fuer, eller han late bort take þem, þanum ſtæpelof, ær ſog a. Sæller h tre uten hins lof, ær ſog a, bote þanum þre marf eller dyli mæþ tylter æþ. — Tel hin bi bort, ær ſog a of tre, ſare hin eſtir ær bi æte, of taſſore ſin bi, of løſe ſæ kufftolen, eller ſore rantæſit, mæþ ſiata mans æþ, eller hin æri ſore þema ſet m twiggia manna uitni of tylter æth. — Søter man bi i anners mans hegneþe ſog of hitir, ſigi til þinum ær ſog a, of haſe halft huer þera. Sigir han, ær ſog a, han hitti ſorra, æri ſor þinum mæþ þriþa mans æþ. o. ſ. v.

Af ſamme Lov.

Uarþer borne iorþ ulofliſe ſald eller kopt, of ſalle the ſipan a iorð, ſigie þe haſe uretliſe miſt, ta late þe ut þinum uerþ, ær iorþene haſe hande mellin, of tylter æþ opolbonds, at the ego ei mer ut at late, of haſe iorþ ſine. — Gar bornu yſilda ofna hender ſua at the mugu ei ſæþe þem, utan þe ſæli þere iorþ, þa mugu ſelie mæþ þere neſte frende ræþe, of þa ſtar þat kopt.

Til de ældſte danſke Sproglevninger hører uden Tvivl det bevarede Fragment af Knud den Stores Gaardsret (Vithirlagsret), ſaaledes ſom den i Knud d Stettes og Abſalons Tid blev nedſkreven paa Danſt (ſomodentlig enten eſter mundt Tradition; eller ſom et Udtag af en ældre, maſkee paa Latin forſattet Recenſion). Følgende Prove ær taget af et Gaandſkrift, ſom tillægges det 14de Aarhundredes ſæ Paludeel (No. 136. 4to. Univ. Bibl.) men Sprogformen, ſom derfor ſynes betydel

den, er skrift, ikke skrift; da Skriftet er skrevet i Skane. (Oversættelse af den danske-see A. Rosenkranses danske Gaards- og Stadsretter. S. 7.)

Af Witherlags-Retten.

Witherlaghit war trolife tatit mella herre oc mannum sinum, oc stoth swa i etta konunga daghum, som ware Gamle Knuz, Sarte Knuz, Magnus jarl, Sorn Astradhesens, Haraldz her, hin helghe Knut i Othinsø, Olaff hans brøder oc Eric hin egothe. oc brødis ey far en i nunde konungs dagha; thet war Eric. The uth Christiern Swensson: til, oc hio Thure Doka; thet war hint forsta Thirlaghest. Tha thette bathe konung Niclis oc Christierns frendir want wara: wate konung af konungs garth meth nithings irth; forthy at hans brøther twa ar biskopa, Nifur ærkebiscop oc Swen biscop aff Wibiergha, oc andra brøthir hans me, Efil oc Aggi, oc fathir therra Swen Trundasson, ware howithmen i Danmark; oc wille hellir lada malit til boda. Tha litte the aff Bo Sethinsson af Tork, ther gamla Knuz man war, oc aff andre the elste men i Danmark ware, wate waro minne til, thet witherlagh war for brudit oc bæt estir; oc matte ey thet doma til. Tha melte Bo Sethinsson: Mæthlin ey ere doma til fare (ere) ware dagha, tha gorum the minne, ther wara skula estir ware dagha, o. s. v.

Vi komme til Betragtningen af de ældste egentlig danske Sprogmonumenter, heri det Sprog nyere Skikkelse fremtræder, nærmere beslægtet med den nærværende Sprogform, end dette er Tilfældet i de skandinaviske Love. Allerede er anført den skandinaviske Kirkebog, hvis Affattelse falder i Slutningen af det 12te Aarhundrede, med dens skandinaviske Afvigelse i den almindelige Sprogkarakter fra den noget ældre skandinaviske Retten af Kirkebogen; i Forhold til hvilken den skandinaviske overhovedet blot kan betragtes som en lidet forskellig eller modificeret Udgave af den samme Anordning. De mange af de ældste Lovbøger (nemlig den saakaldte gamle og nye skandinaviske og de nye Lov) kunne vi vel, i det mindste i deres skriftlige Affattelse, henregne til det 13de Aarhundrede, hvilket den skandinaviske med historisk Bisked tilhører. Da disse Lov, tilligemed Henrik Harpestrengs Lovebog, ere de betydeligste og vigtigste Lovbøger fra dette Aarhundrede, hvis Sprogform ogsaa for en Deel endnu vedligeholdes sig ned i det 14de, ville vi fornemmelig af dem meddele nogle Sprogprøver efter de skandinaviske Skriftter; men forudsende følgende almindelige Bemærkninger.

Nær man taler om, at Sprog, Historie og Digtekunst forfaldt og vanslegetes Danmark efter de første Baldemarers Periode, eller fra det 13de Aarhundrede, og at den første Forfald holdt Skridt med og var en Folge af Statens og Folkets Afmagt, Landets Forandring og Fordærvelse, udenlandsk Klædeskik og Levemaade, o. s. v., kan man tildeels om en Forringelse af det, som ikke havde været bedre, fordi det ikke havde været til. Dansk Historiefortælling havde lige saa lidt, som "egentlig dansk Historie" nogensteds fundet Sted, enten før eller under hin Periode; og det saas meget mindre, som ingen af Dele endnu havde oprindeligt Sted i Skandinavien, men man egentlig blot adopterede den paa Island oprundne og opfattede historiske og litterære. Overfor i Danmark eller Overfor i Skander man noget til indvirkning af Sprogform eller Skik; Vores gamle Historie er vel ikke blot, skønt uden Tvivl for den første Deel, bygget paa mundtlig bevarede Sagn; men de Skikdekvad, som har brugt og tildeels oversat, kunne meget vel have været islandsk; det vil sige, ligesom i en gammel, eller allerede paa hans Tid betydeligt forældet Sprogform; og næppe endog af indfødte Islandere. Island har upaatvivlelig været den Deel af

*) "Det danske (den gamle nordiske Digtekunst og Literatur) var uden Tvivl ogsaa egentlig dansk (d. s. forfattet af) forfattet." Petersen det d. Sprog Hist. S. 131.

Norden, hvor Sagnfortælling og Sangdigtning, længe pleiet glennem mundtlig Tradition, først har udviklet sig til en Literatur; eller hvor man først, og det formodes fra England (hvor Literaturen i Modersmaalet hos Angelsaxerne, tilligemed Skendommen, var flere Aarhundrede ældre, end i Island), har faaet Bogstavskrift skrevne Bøger. Graagaasens kristelige Redaction er fra det 12te Aarhundrede (1100) og til de tidligste Værker (i det mindste i Prosa), som man har bragt i Skriftskrift, hører vist nok Landets Lovbog. Dog kunne maaskee gamle Skjaldekvad, som mindst i Omfang, noget tidligere have været opskrevne; men neppe før omtrent i Aare 1100. Tidssalder (1067—1148); thi den Redaction af Edda, som tillægges ham, er uden Tvivl at forstaae om disse Sanges tidligste Nedskrivning. Til Norge har vel den islandsk Literatur forplantet sig; men i ringe Omfang. Saa norske Sagaer findes, skrevne i Normænd. Dog var det her, i Islændernes Stammeland, hvor Nordens gammle Stammesprog (Norrøna mál og Dönsk tunga), næst efter Island, vedligeholdtes længst i den rene og mest uforandrede Form. Derfor har Norge af alle tre skandinaviske Riger haft de tidligste Kongebrev og andre Brevskaber i Landets Sprog; derfor ogsaa er endnu Almuens Tungemaal i det Indre af Norge det mest afvigende fra det nyere danske og svenske Tale- og Skriftsprog. Efter dette følge de svenske Dialekter; men de danske, som de fra den islandsk Sprogform mest afvigende, vil tydeligt om en langt tidligere Sprogforandring i Danmark, end i de to andre nordiske Riger. Sandsynligt er det derhos, at naar Islænderne endnu i det 12te og 13de Aarhundrede tale om den danske Tunge som et fælles Sprog for hele Norden, og mene de dermed nærmest, at det gamle nordiske Stammesprog har eksisteret som fælles Skriftsprog — eller et saadant, som man, skøndt Talem og Mundarterne allerede meget havde forandret sig, endnu den Tid forsked og brugte i de tre nordiske Riger, fordi man ikke havde noget andet Hovedsprog, eller nogen anden Literatur, end den islandsk, der, ligesom Sproget, gik og gjaldt over hele Skandinavien; den Tid vil ligende Maade, som det høitidske Skriftsprog gik og skreves over hele Tydskland, naaet man i dette Rige taler saa høist forskellige Mundarter.

I Slutningen af det 12te, men særdeles i det 13de Aarhundrede (som ovenfor hovedet kan kaldes Lovgivningens, og dermed tillige Sprog- og Skriftdannelse Aarhundrede i de tre skandinaviske Riger), begyndte man derimod ogsaa i Danmark danne et eget Skriftsprog, for at kunne deels benytte dette til at samle og ordregulere Folkets Retsvedtægter i Lovbøger; deels meddele Rægsfolk og de Klostergeistlige, der vare stærke i det latinske, nyttige Regler og Forordninger i Bygdomstilsættelse. Bidskræfte sig neppe Brugen af dansk Skrift i det 12te og 13de Aarhundrede. At imidlertid Skrivetougen, efter sin første Anvendelse paa et Tungemaal, der endnu var ganske uden Bogstav og Literatur, er bleven stillet nok over paa denne Maade af danske Munk og Geistlige: derom vidner Bestaaenheden af de ældste danske Codices, som tilgive de islandsk og norske meget efter. *) Til Geistlighedens Undervisning og Studier vedblev man at benytte det latinske Sprog; ja dette brugtes endog fremdeles, afværende med det danske, til verdslige Love og Anordninger. Ikke før i det 14de Aarhundrede prøvede man at optegne raare Annales i Modersmaalet, og med Enden af dette Seculum forekomme de tidligste danske Kongebrev. At man ogsaa i disse Aarhundre har digtet Folkevise, og at enkelte af de endnu tilværende kunne, i deres oprindelige

*) At intet dansk Haandskrift eksisterer, som er ældre end 1260 kunne vi ikke med temmelig Bished. Antage vi de ældste, som findes, at være fra Aarhundrethet imellem 1250 og 1350, maae vi dog ogsaa allerede for disse tænke os øvede Skrivere, som uden Tvivl have lært deres Kunst i Tydskland, eller dannet Skriften i de ældste og simpleste danske Haandskrifter nærmest efter tydsk, ikke efter islandsk eller nordisk Møn-

fra vore saa gamle: er vel sandsynligt, men ikke bevist; da ikke en eneste dansk er til i saa gammel en Form; da den Skikkelse, hvori vi nu have dem, ikke synes at bære paa nogen tidligere Alder, end det 15de Aarhundrede; og man ikke finder her til en tidligere skriftlig Optegnelse af saadanne Biser, end i første Halvdeel af 16de. Om det danske Skriftsprog's tidligere Form maae vi derfor især søge Kundskab i Læerne og Lægebøgerne fra det 13de Aarhundrede, til hvis anden Halvdeel man ogsaa tør henføre de ældste Haandskrifter af samme, som endnu ere til. Af saadanne er følgende Sprogprøver uddragne:

Baldemars (eller den gamle) Siællandske Lov. I. 16. 17.

En um swa er at frughan hauer nokar sine born i selugh til mannæ, of hær the nokar systæn til utarf, of dær that barn thær i selugh er mæth mannæ of frughan, that that frughænæ er barn: tha tækar utarf i iorth of i fa of i la mæ ær full lot sum antigh mother allar that systæn, that i selugh er mæth mother. En ær the flær follæ, tha æghe the thothwaræn at ærnæ alla thæn, tha sum i æt hær nu sagh. — En that wilæ wi at i wita, at of thæn man of thæn frughe hær born samæ, for æn thæn utarf dær, thær æt hær for um æt: the ærnæ the sum annæn born, thær wi hær for um mælt.

Af samme Lovbog. I. 13.

En of ænty er swa at hun hær æy ættæn wyntær gamæl søn, oc gangær hær thær a hærder at hun skal sin iorth æfhænda: tha ma hun æy æfhænda, æn hær næst æræ with thæn thær ful ældær ær. En hær hun æy brothær, thær hæræ wæriænda ma mæth ræta wæra, tha tæka hun sin frænda, thær hæræ æræ. En flæta oc hun hælða, oc giuæ ia with. For that sigæ wi swa, at æn, that hun flæta tha (at iuzt logh) æ hun æy at bota for hæræ flotning, æn thot hu hælð æy,

Til Sammenligning meddeles følgende Stykke af denne siællandske Lov med det Tilsvarende, af samme Indhold, ia saa godt som ligelydende, af den staanske Lov; lige af Haandskrifter, omtrent fra een Tid:

Af samme Lovbog.

Staanste Lov. III. 14.

Frænda mughe æy born fran thæræ mother tæka, æ mæthen hun wil manlæsa of væra (værgæ) foræ sin born, oc æ thæræ æghu forhæghthæ. Frænda skal til se mæth hæræ. En wil thæræ mother mannæ, tha gæmæ thæn thæræ æghu, thær næst ær frænda, of ful ældær æ. En nokar hæræ barn spæt, tha wæra that mæth hæræ, til that ær syu ættær gamæl, of thæn thær barnsæns æghu gæmæ, giuæ thæs mother hæræ æt hæl mælt for thæs søzla, num thæs at hu ær swa ræk man, at han wil mæ giuæ.

Frænda mughu æi tæka born fran mother thær thæræ, æ mæthen hun wil manlæsa wæra oc sitia fore bornum sinum oc thæræ æghu. En tho sculu frænda til se at mother forhæghthær æi æghu borna sinæ. Wil mother borna mannæ, tha walda thæn borna æghu, æ næst ær værn. En ænnat barn spæt, tha wæra that mæth mother, æ til that ær siu ættær gamæl, oc thæn, barns æghu gæmæ, giuæ barns mother hæræ æt hæl mælt fore fostæræ lön; utan swa ræk man se (con). for: han ær) at han wil mæ giuæ.

Rong Eriks Siællandske Lov. V. 5.

En swa born lørð oc hær the æti til fæ, allar oc cummæ swa hunger ær, at the gita thæn æy hælðæt utan the seliænæ: tha skal thæræ frænda fara til thing mæth thæn, bathæ fæthærns oc motherns, oc liusa thet æ thingi at the hær æy ændæ hælpa, oc tha, mæth thing mænæ ræth oc swa thæræ frænda, tha skal man hælðæt selia iorthæn æn the swæltæ. For thy hwat dughær thæn iorthæn, æn the æs svaluæ fra? oc tha ætæ thæræ frænda næst at fæpa, oc thot hæræ

sva sum thingmen gora stath a. Men kopa ey frændar, tha kopa the er wila: er them æm hœmelt sum the kopta af gamla men. Men illa ara the frændar iorth worth, æt thea frændbœrn wila ey hialpa i sifa thyrft.

Uf samme Bœv. V. 35.

Slyghær manz bi fran hanum oc fylghær han, ær a, tha fighær hinum til skoghæn a, oc ma han them swa ut fa at han spillær ey hins træ. Tha sakæ sinæ oc fara væl mæth. Men fighær hin, ær trææt a, at bin ara hanseghæn oc fran hanum floghnæ, oc at hin hauær wrænt fiænd: tha sweria til mæth trithia manna at æra hans æghnæ oc fran hanum flughnæ. Men fighær hin swa: tu hauær ræt fiænd, oc iæt wil ey lata them for utæn thu swær til; tha fara hin, ær ut æm, wither mæth en eth, oc sweria at han fuldæ sinæ bi oc the ara hans æghnæ oc tha hauæ the bathæ til halsæ fellæ, thær the wila.

Men of bondæn, ær trææt a, fighær swa: iæt wil ey fellæ mit træ for the bi; tha standæ trææt oc hins æghæ wæra thot hwaræn a bin, ær them a. Nær fi trææt fallær, tha a hin ær bin a, bathæ hunugh oc bin.

Ved at sammenligne Sproget i de danske Lovbøger, hvoraf disse Prøver tagne, med Sprogformen i den skaanste geistlige og verdslige Lov, vil man let finde at den sidste røber en noget forskiellig Sprogart, og har beholdt noget meer af gammelnordiske Stammesprogs Grammatik. Saaledes findes baade i de skællandske og den jydsk Lov, langt fældnere den islandiske Genitivus og Dativus, som endnu træffes hyppigen i de skaanste Love. Ordene islandiske Endelse paa a er for det meste ombryttede med æ, som gjør Overgangen til det fældigere danske e; og det indstøbte i eller j for det ubetonedes i Infinitivens Endestavelse bliver fældnere; men beholdes især efter og r (dylia, wila, swæria) hvor det gjør Overgangen til det fældigere danske. Adjectivernes gamle Fleertals-Endelse paa r (som *rettir*, *spakir*) er som oftest ombryttet med det nu brugelige e, eller med æ (som *rættæ*, *spakæ*.) Verbernes Bøjningsmaader ere langt nærmere den nærværende danske, end den islandiske Sprogformer, og Levningerne af disse allerede kun faa og adspredte. Ogsaa den islandiske Conjunctiv, hvoraf flere Spor forekomme i de skaanste Love, er hiit langt fældnere skændt ikke reent forsvunden (s. Ex. *waræ* el *logh a lande*. Fort. til 331. Lov.) Hele Skrivemaaden viser tilfælde, hvor almindeligt allerede de blødere danske Former havde faaet Indgang i Sproget og dets Udtale. (Saaledes v eller u for f; og f for æftir for det isl. *eptir*; jamngod er blevet til æmgoth; syrir þvi til forthy; the til the; saklauser til saklosæ, o. s. v.) Hvorledes Forholdet var imellem de nordiske Landes Tungemaal, i deres Skriftform, paa den Tid da jydsk Lov blev udgivet, eller i Midten af det 13de Aarhundrede, kan for en Deel høitligst oplyses af Blet ved Sammenstillingen af et Stykke, taget af bemeldte Lov, deels med en Overføttelse af samme paa Islandsk, deels med Stykker, tagne af norske, islandiske svenske Love fra bemeldte Aarhundrede:

Af Jydsk Lovs Fortale.	Ordret i nyere Form.	Islandsk Overføttelse.
Logh skal wæra ærlig, ret, tholic æfter landens anæ, quemlic oc thyrftærlig, oc openbar, swa at allæ	Lov skal wære ærlig, ret, taalig æfter Landets Bane, qvemmelig (passende) og tarvlig (som Læro er), og	Lög skulu wera samgjörn ok rettvis, ok haglig swa at hlýði landsháttum ok þærlig,

*) Flere Exempler, hvor den conjunctiviske Form endnu forekommer, tagne af vore danske Love, i hos Petersen I. S. 166—67; og overhovedet om Sprogets Charakter i denne Periode, hvortil disse høre, S. 143—175. Høff. har dog ogsaa her mere gjort til Formaal, at samle og fremstille hvad der var levet af ældre nordiske Former, hvad der alt havde dannet sig som nyere dansk Sprogform.

heyrum kunnig, at hvör
 megi vita ok skilia hvat
 lög bióða; ok séu eigi
 giörd edr ritin nokku-
 rum til vildar, heldr öl-
 lum i hag, er i landinu
 bua. Engi má dæma gegn
 þeim lögum, er konungr
 skipar ok um alt land er
 vidtaka veitt; því at þeim
 skulu dómur ok lands-
 rettindi fara. þau lög, er
 konungr setr ok vidgáng
 fá af alpyðu manna, þau
 má hann eigi afmá edr
 breiting á giöra, utan
 alpyðu sé vili til; nema
 opinberlega gegn gudi sé.
 — Skyldt er at konungr
 ok landsins höfudsmenn
 giæti dóma ok skipi rét-
 tindum manna, ok biálpi
 þeim er órétt lida, hvört
 heldr eru ekkiur edr mu-
 nadarlaus börn, þá píla-
 grímar, þá utanríkismenn
 edr létækir, sem tíðast
 fyri ofríki verða.

Crister ær först i laghum uarum, tha ær kristna uar. Uarther barn horet til kirkyu oc bethes kristnu, tha skal father oc mother, guthfathur oc guthmother til fa oc salt. Tha skal barn, til kirkyu bera oc a præst kalla. Han skal a kirkyubole boa. Barn skal brimsigna for utan kirkyu dör. Sithan skal font uia, oc præster skal barn döpa oc guthfather oc guthmother a halda oc

eru adrir menn til. Ok dyfi barninu i vatnit þrisvar sinnum, ok mæla þessi ord meðan: *Ek skiri þik i nafni födr, ok sonar, ok anda heilags.* — — Deyr ok barnit ádr enn til prests komi, ok kvedz sá skirt hafa sem með fer, edr hiá verit þeim er skirdi — ok þikkir presti rett skirt: þá skal barn kyrkiu græft vera; enn egi elligar. Kemr ok barn lífs til prests, þá skal hann veita þi alla þjónustu sem hann er skyldr þil.

til namn sigis. Præster skal brenna þuurlænge fathur oc mothor skal uarþ ueda. Hænder Soot a uægh, oc ey til kirkyu koma, tha skal döpa uatne, i namn fathurs, oc sons thæs hælgha anda, þa skal thæt i kirkyu garth grafua, oc arff taka. Konu þer liuande barn fram, tha skal til brimsigna oc kristna, oc optare döpa. Hænder barn sykdomber ær kona een inna, þa skal hua döpa thæt oc thy namn gifua; tho s thæt thy huaru i kyrkyu garth grafua oc arff taka.

Omtrent samtidigt med Jydsk Lov er et andet mærkeligt og vigtigt dansk Sprogmonument: den 1826 udgivne Henrik Harpestrengs Lægebog. En Canonicus Roeskilde Domcapitel af dette Ravn, bekendt for sine Indsigter i Lægekunsten, d. 1244; og det bedste og ældste Haandskrift, hvorefter Udgaven af bemeldte Lægebeholder saakaldte Urtebog, med de to andre Skrifter, som følge paa samme, er besørgt tilhører Slutningen af det 13de eller Begyndelsen af det 14de Aarhundrede.*) Sproget i dette Skrift (som for en Deel er Oversættelse og Uddrag af et medicinsk Poem fra Middelalderen), har jeg forhen sagt: "at det, uagtet de enkelte Spor, endnu bærer af Slægtskabet til det nordiske Stammesprog, dog hører til Sprogformerne i det nyere danske Tungemaal; da de grammaticke Former, Bøjninger, Ordforholdene, med saa Undtagelser, tilhøre, ikke den islandiske, men den danske Sproglære;" og at "det ikke vil undgaae nogen agtsom Læser af Lægebogen, at Sproget i samme, hvad dets Materie angaaer, langt fra ikke er saa forældet, som Ordet Skrivemaade ved første Blik kunde bringe os til at troe."**) Ligesom nu det omhandlede Sprogmonument, tilligemed flere gammel-danske Lægebøger, hvilke Tid har levet os, ere saa meget vigtigere for vort Sprogs Historie, som deri forekomme andre, og det gunstige Livs Forhold tildeels nærmere berørende Gienstande, end Lægebøgerne: saaledes kan bemærkes, at man, ved Sammenligning imellem den jydsk Lov og Henrik Harpestrengs Lægebog, hvis Forfatter eller Samler omtrent er samtidigt med denne Lovs Redaction, vil møde flere Spor af en ældre Sprogform i den sidste end i Lægebogen. Dette kan dog saameget mindre undre os, som et lignende Forhold endog vil kunne iagttages, naar man sammenholder Christian den Femtes danske Lov fra 1683 med hvilken som helst dansk gubelig, historisk eller medicinsk Bog fra bemeldt Tid. Et Par Sprogprøver af det ældste Haandskrift, der indeholder Harpestrengs Lægebog m. m., med hofslet ordret Omfærdning i nyere Dansk, vil kunne bidrage til at oplyse de her berørte Punkter.

*) En af de lærde Udgivere af Sveriges gamle Love, Hr. Dr. Schlyter, har, efter fortrolige Kiendskab til svenske Haandskrifter fra Middelalderen, erklæret sig for sin Mening: at den her omtalte Codex af Harpestrengs Lægebog maa være fra det 13de Aarhundredes anden Halvdeel. Det kan bemærkes: at Afstiveren har nævnt sig; at en Munk i Sorø Kloster af samme Ravn (Frater Kanutus Yul) levede 1311 (S. Rec. D. IV. 496.)

**) Indledningen til min Udg. af Henrik Harpestreng S. 14—15. (Jvf. ogsaa den her 18—31 meddelte Charakteristik af Sprogformen i denne Lægebog.)

I første Urtebog. Cap. 47.

Som vil lathdom tæke, han skal
 se, at nogen stærk lathdom ma ei
 ges born, oc ei gammelt folk, oc ei
 anderthar frænk er. Oc ei skal lath-
 dom tæke allar giuere i mykæl betæ, oc
 ni mæl fuld. Man skal ei tva lath-
 dom tæke en dagh. Thæger lathdom
 a tæke til løsn: haner man ei fangar
 a, the skal met ei tæke fyrre en læ-
 dom haner sin dygh fullummet. Tæke
 a met fyrre, the ma han ræthæ at
 a jager rythæ. Thæn, the lath-
 dom haner tæket, ma annæn dagh ba-
 de: at thet, the løst er af lath-
 dom, ma mæth bastuf af tømæ.

I første Urtebog. Cap. 10.

Thæse gæghen gør bastuf: Sun wæ-
 ler lykm, oc opner swetæ: rone, oc
 thet af man ser, oc mindster thæn fylle
 der lykm haner, oc løser hunstæ, oc
 er et sone, oc gør thet bloth thunt
 der thior(t) er. Sun hæfter quith,
 a lier vætt; gør man hwil, ær træt
 a. Thæse stathæ gør bastuf: Sun
 mindster man; kraft, oc gør stundom hær-
 der sone het at man daner thær af.
 Læuf gør at wæmi, oc giuer summe
 an efne til stot at dø. Oc for thi
 l(e) the thær ser haner, allar boldæ,
 æl luns, se met bastuf. Man skal ei
 ær i bastuf æfter mat, utæn man wil
 ærthæ fætt i syn lykm. Mæfter bastuf
 skal nolær stund wætt fyr æn man
 ær.

Dirret i nyere Dansk.

Som vil lathdom tage, han skal det
 vide, at nogen stærk lathdom maa ei gives
 Born, og ei gammelt Folk, og ei andre,
 der svage ere. Og ei skal lathdom tages
 eller gives i megen Bede, og ei i megen
 Kulde. Man skal ei to lathdomme tage
 (paa) een Dag. Naar lathdom er tagen
 til Afføring: (og) haver man ei faaet
 Afføring, da skal Mad ei tages, før end
 lathdom haver fuldkommet sin Virkning.
 Rager man Mad før, da kan han (man)
 besværgte, at han (man) faaer Feber. Den,
 der haver taget lathdom, kan anden Dag
 (derefter) bades (bruge et Bad); at det,
 der løst er af (ved) lathdommen, maa med
 Badstue (a: Badet) afstømmes (afføres).

Disse Gævn gjør Badstue: Sun væder
 Legemet, og aabner Svedehuller, og tøer
 af Mand Ureenlighed, og mindster den
 Fylde, som Legemet haver, og løser ond
 Vædste og gjør at sove, og gjør det Blod
 tyndt, der tykt er. Sun hæfter (stopper)
 Bugen, og linner Bærk, (og) gjør Mand
 hvil (udhviler) der træt er. Disse Glæde
 gjør Badstue: Sun mindster Mand
 Kraft, og gjør stundom Piertet saa heft
 at man daaner deraf. Badstue gjør at
 væmmes (giver Qualme) og giver somme
 Mænd (Folk) Gvne til hastigen at dø.
 Og fordi skulle de, der Gaar have, eller
 Bylder eller Knuds, see ved (være forsig-
 tige med) Badstue. Man skal ei fare i Bad-
 stue efter Mæden, uden man vil werde sed
 i sit Legem. Efter Badstue skal nogen
 Stund være (forløbe) inden man æder.

Af Steenbogen. s. 52.

Saphiens heter en ærlig steen. Han haner lins: bla lyt (Farve), æn
 l(h)man (lig lig Himmel). Thæn fra Medos kommar ær bæst; oc thæn thær
 kunn (vil) bætt, skal reen i syt wætt; oc han ær goth with øghn oc wisne
 lums (lums); oc hanum stathær ei swit, oc ei æuend, oc ei ræglæ; oc hanum
 rætt (ætt a: tilstaaet) bæn, oc ær guth thærlig (tættelig); oc han ær gooth til
 l(h)maal oc sættæ (Fredmaal og Forsig). Han helær lykm oc styllær swet; rensær
 øghn (Dine) oc menær (hindrer) houath: wætt. Of han thwætt (twætt) i miæll, oc
 lætt han a (paa) byld, the helær thet.

Af Røgebogen. S. 15.

Quomodo temperetur cibus, qui vocatur hvitmoos.

Man skal takke sjetmiak, oc wæl writhet hmetebroth, oc slagha æg, oc a writhæt safran, oc lata thæt wælla (koge) til thæt warthæt thinct. Sithen la thæt up a (paa) dyft, oc faste i smor, oc stre a puluær af fanial. Thæt hetar hwitmoos.

Efter Midten af det 13de Aarhundrede, eller fra dette Aarhundredes Slutning og i Løbet af det 14de Aarhundrede, kan man antage, at en ikke ubetydelig Forbring er foregaaet med det danske Skriftsprog, og at det efterhaanden, ved end mere, end tilforn, at nærme sig Talesproget, fuldstændigere har udviklet den nye Form, som vi finde allerede med Slutningen af det 14de Aarhundrede, og i Begyndelsen af det 15de, tydeligt nok udpræget. Den danske Mundart, allerede fra æld Tid mere afvejen fra det nordiske Stammesprog, end de norske og svenske Mundarter, sluttede sig, under sin Dannelse til et Skriftsprog, idelig nærmere til den Rationelle Sprog, med hvilken Danmark nærmest kom i aandelig Berøring: den tydske; og følge en sædvanlig historisk Gang i Sprogens Omklædninger, hvorefter de afstøtteligere og mere sammensatte Formerns Lyd, efterhaanden som de optage et fast Indhold og fremmede Bestanddele, virkede den danske Mundarts Forandring tilbede paa den norske og svenske, i disses Skriftform. Hiin, der altid havde staaet Stammesprogets oprindelige Form nærmest, tabte sig rent som Skriftsprog; den svenske Mundart, der, som vi have seet, endnu i det 13de Aarhundredes Skriftform, havde tiendeligt ældre Præg, end den danske, i dennes samtidige begyndende skriftlige Dannelse, gik i det 14de og 15de Aarhundrede mere og mere over til Lighed med dansk Skrift. — Tidsvillkaarene vare imidlertid glennem hele denne Periode, eller fra det 13de Aarhundredes Midte, i Norden overhovedet, og i Danmark i særdeleshed, tiendeligt gunstige for videnskabelige Sysler og Kandskultur, at det ei var at vente, at Literatur, og med den et egentligt Bogprog, endnu skulde kunne danne sig. Efter Valdemar den Andens Død sank Danmarks indvortes Kraft og Velstand mer og mer glennem et langt Tidsrum, ved indvortes Uroiligheder, ved Strid imellem Kongemagt og Geistlighed, ved dennes og Adelsens tiltagende Bælde, ved Folkesfrihedens Uudgang, ved uheldige Forhold til Fyrsterne i Slesvig og Holsten, og ved tydske Handelsstæders udsugende Handelsaag. De Geistlige, der ene vare i Besiddelse af Skrivekonsten, der ene ved udenlandske Universiteter hentede canonisk og scholastisk Lærdom brugtes nu ogsaa hyppigen af Kongen i Statsfager og Statsærender. En Følge heraf blev, at Kongerne begyndte at give, ogsaa verdslige Love i det latinske Sprog og langt senere i Danmark, end i Norge (hvor man har norske Diplomer fra Slutningen af det 12te Aarh.) brugte man Landets Tungemaal til offentlige Documenter og Kongebreve; endskiøndt det, efter Lovens Sprog at dømme, allerede i Begyndelsen af det 13de Aarhundrede hertil i det mindste ei kunde være uskiftet. Man kunde ogsaa undres over, at saa yderst faa danske Skrifter fra det 13de og 14de Aarhundrede ere tilovers, efterdi endog de ældste Haandskrifters Bestaafenhed, saavel med Hensyn til Skriftens Form, som til Ordens Retkrøning, synes at vidne om en, hverken for eller ringe Væelse i at anvende Skrivekonsten paa Landets Tungemaal. Imidlertid nærmer Charakteren i disse Haandskrifter sig dog mere den, som hersker i Samtiden i latinske eller nedertydske Codices, end den fra disse noget forskiellige, der findes i norske og islandske Haandskrifter fra samme Periode; og det turde, som allerede bemærket, være en rimelig Formodning, at de ældste Bog-Skrivere i Danmark, have været Munkte eller Geistlige, der i Tydskland have lært Skrivekonsten, eller dannet den danske Skrift i Codices (betydeligt forskiellig fra Diplom-Skriften) efter samtidige

mindste og latinske Haandskrifter. Danske Haandskrifter fra anden Halvdeel af 14de, og fra det 15de Aarhundrede, vidne ogsaa allerede om, at Skrivetonen først her i Landet, ligesom i andre Lande, med dens hyppigere Brug.

Større mindre vist er det, at ogsaa Kundskab og Lærdom fra Slutningen af det 14de Aarh. østog i Danmark; at de latinske Glassternes Studium, der i Saxos Tid var højt og dyrket af Enkelte hos os, efterhaanden reent blev tilfældet og glemt; og at man fra Paris, ved hvis Universitet fra det 14de Aarhundrede af et større Barbarie begyndte at faae Overhaand, kun hentede en mager Indsigt i den for Gæstlige ikke uundværlige canoniske Ret, og en overstrømmende Vandflood af skolastiske Spidsfærdigheder, hvorved Kæbd og Videnskaber druknede i Ordskæveri og en indbildt logisk Færd. Det fattedes heller ikke paa Danske, der selv i Paris og andensteds ved slige ringbare Studier skaffede sig udmærket Berømmelse og et stort Navn; f. Ex. en Magister Martinus de Dacia, der af Erik Menved i Slutningen af det 13de Aarh. kaldes som Gesandt til det pavelige Hof, og der blev berømt i Frankrige og det hele Land Europa ved Opfindelsen af en ny syllogistisk Methode, som efter ham fik Navn af Modi Martini; en Petrus de Dacia, Rættist fra Ribe, som 1326 var Rector ved Universitetet i Paris, og af samtidige Skribenter berømmes som sin Tids ypperste Philosoph, Mathematiker og Astronom; foruden flere andre. Men denne Rømtfærdighed, som enkelte Danske vandt udenlands, ja selv de i Flor tiltagende Cathedral- og Klosterkoler her i Landet, hjalp intet til at vedligeholde og forfremme Moderens mægtige Cultur, eller til at danne en indenlandsk Literatur. Derfor vedblev, under det 14de Aarhundrede, Lovbud og Anordninger at være næsten de eneste Gjenstande for det danske Skriftsprog's Anvendelse. Saaledes befalede Erik Menved 1304, at den mægtige Røn af Thord Degns Artiller bekjendte Samling af Lovbud, skulde oversættes fra Latin paa Dansk. Man har ogsaa baade fra det 13de Aarhundredes anden Halvdeel, og fra det 14de Aarhundrede, endel Ridskedlove eller Stadsretter, og Lovstykke eller Forordninger i det danske Sprog,*) hvilkte dog i Betydning, og i litterær Betydning, langt staae tilbage for vore forhen omtalte gamle Lovbøger. Et saadant kort Lovstykke er ogsaa den saakaldte gamle Konninge Lov, et Udkast til den forarbejdning af Aar 1320, som forelagdes Christoffer II., eller rettere til en almindelig Haandskriftning for de danske Konger; og haves den i en gammel og næsten samtidig Text i et Haandskrift i Stockholm. (Jvf. Rosob Anchers danske Lovhistorie. II. 41—46.) En Prøve heraf meddeles nedenfor til Sammenligning af Sproget i det 14de Aarhundredes første Halvdeel med Sproget i den henved 100 Aar ældre jydsk Lov; hvilket er at mærke, at Texten til denne Kongelov maaskee haves i det 14de Aarhundredes første Haandart; da den er bevaret i et Haandskrift af den første Lov, neppe ældre, end dette Aarhundredes anden Halvdeel.

Det eneste historiske Stykke paa Dansk fra det 14de Aarhundrede, som Tiden har levet os, er en kort Krønike i annalistisk Form, bekjendt under Navn af Kong Erik's Krønike, og sandsynligen en Oversættelse eller fri Bearbejdelse af en lignende latinsk Aarhog over den danske Historie. Da den slutter med Aar 1314, kunde den dog Altsamlingen være skreven ikke længe derefter; men Haandskriftet er uoplyst, af en færdig Sprogform, der ikke synes at være ældre end Slutningen af 14de eller Begyndelsen af 15de Aarh.; og formodentlig er det skrevet af en Munk i Ry's Kloster i

*) De optegnes bl. a. i min Indledning til Forelæsninger over det danske Sprog og den danske Rationalist. Hist. Kbh. 1822. S. 38—39; men fuldstændigere (fra 1241 til 1522) og med Angivelse af Stederne, hvor de trykte findes, i Kolderup-Rosenvinges danske Retshistorie. 2den Udg. Kbh. 1832. I. S. 38.

Jylland. *) En anden, og som det synes bedre Redaction af den samme Krønike, findes i et Haandskrift paa det kongel. Bibliothek i Stockholm (Cod. membr. No. 77. E) som tillige indeholder skaanske Lov. — Langt bedre, end i bemeldte, fra Jylland stammende Haandskrift af den ældste danske Krønike i Prosa, — er Sprogformen i gammel dansk Lægebog, hvoraf et smukt og godt Haandskrift, sandsynligvis fra 14 Aarhundredes anden Halvdeel, findes paa Universitetsbibliotheket. (Cod. Arn. Mag. 8vo. No. 187.) Ligeledes finde vi en nogenlunde omhyggelig Skrivemaade og Sprogform i de tidligste Kongebreve og andre Diplomer paa Dansk, hvoraf hidtil intet ældt findes, end fra 1386.

S p r o g p r ø v e r.

Af Flensborgs Stadsret. 1284. **)

Sra wæs hæræ ær thusænd wintær oc tu hundræth fyrsintiughæ oc fyre wintær, a fyrmer wor frugh æftæn, aldærmæn oc rathmæn oc ollæ bymæn i flæmborgh lotæ scriuæ thinnæ sra, thær hærtugh woldemar af iutland gaf them stadfæst mæth sin naath oc wold, forthi at the hæft ey fyr stathæligh sra.

§. 1. Af (dersom) husbond dør i by oc husfrugh liucæ, i oll ærf stift af oll ærf hæn take lauæn loth with æruing thær mest takæ. Thær yuær ien fælsæng. Af thry par flæthær takæ hun then mæthælst, af tu par then framfæ af ien par saanger hun æffi.

§. 41. Swilt landbo hæuer eghæt hus a annæns iorth, han mæ ei annæ man thet hus sælæ, fyr en han biythær ham thet salt, then thær iorth æ; forthi at fæpær annæn man thet hus, han thær hus sald letæ at sint wæth hwor he wil, forthi at then æ hus, thær iorth æ.

Af Gamle Konninghe Logh. (1320.)

Swro Konninge skal foræ.

Then timæ ther Konningh skal foræ i Danmark, tha skal ther degthinges æfyrpas at biscopæ oc abbotæ oc alle andre kirkione formæn, bothe prelati oc andre skulle nyde theræ frælse oc frihet ower alt thæræ goð oc alle theræ wornadhe, swa friith som the hæwe bæst nôt af aldinges oc the maghe bewisse met thæræ privilegia oc ey skule the plicughe være at fæpe thæræ frælsæ aff ny eller therræ frihet; oc ey skule the thet oc myste for Konninge wilæ eller nogher sagh skuldh; num fa th at brytæ, tha skule the bætræ for theses brwt; som then helige kirkis log tilfiger.

Af the jord, thet ligghe til en gard, ther soknakirke hæwer, som præst æ wæn at boe innen, skal engin Konings thienist fræwæs æ.

Konningen skal ey a modh nogher man orlogh begunnæ utæn met riksen bæste mænig radh oc wilæ.

Engin thythæst skal hæwe sæste innen Danmark, eller læn eller land, oc ey met nogher made i Konnings swornæ radh skulæ (æhe), væræ æ.

*) Efter dette Haandskrift (paa Universitetsbiblioth. Donat. Variorum 8vo No. 3) er "de saakaldte Kong Eriks Krønike" trykt ved Agerups Omsej, med Ordforklaringer a Aast. i Nye Danske Mag. V. Bind; og deraf særskilt. Kbh. 1827. 40 S. 4to.

**) Efter et fortrinligt Haandskrift fra Slutningen af 13de eller Begyndelsen af 14de Aarh (1295—1321). Sproget har et fiendeligt jydsk Anse; tildeels saaledes, som man finder det i enkelte gamle Codices af Jydsk Lov. Endebogstavet e mangler f. Ex. hyppigen i Infinitiverne (stift, skuld, giæld, for stifte, skulde, giælde;), o findes offt for a, og æ for a (oll for all; hæuer for hæuer;) og jen, jet finder man alle vegne for en, et. (Jvf. Rosenvinges gamle d. Lov. V. Judicdn. S. XLV.)

Uf den gamle fkaanfte Stadsret. (14de Karb. første Saldeel. 1326?)*

14. Then man thiowf takir, han skal lada thiowf til things letha, oc hawa wigge manna witne til at han ær ful thiowf hans oc all, at the costa han hawir a i baf. Tha skal han standa thingmanna dom, hwilken dom the willia honum gewe.

27. Thet ær ret um quinsenga: Swilkin man ther wil fette sit kona ellir æt til hoesu, tha skal han henne meth prest witne, oc andra gotha manna oc wunne, fæsta. 28. Swa skal han of gulfeite sit hoesu til halft bo, awlat oc awlat (erhvervet og ikke erhvervet). 29. Um man ellir kona hawir born tha the samra cumma, tha skal gistas til half howithlot withir swenbarn Gul, ther hun fæst meth. Der han, tha skal huun gul hava; der huun, tha skal bondins rette æt æt (nute) fæstegul.

57. Takir bonde annars dottir ellir frenku, oc worthir ther grepin withir, æt hawir bonde wold til at sædie homum i fiedir, oc holda hanum til rette, oc lada wunne til gotha men, oc siga them aff thelike gierninge som ther ær giort. Wil han ther fæsta the kona sit til hoesu, tha ma han hawa frith oc gotha nadha. En æt han ey fæsta oc ingin hethir gora (henna) tha hawir bondin wold til at gora homum lytir a hans limmir. warthir han ey grepin withir, oc gangir the withir, æt skal han boda (IV mark) henne til bot. Dyl han, werie sit meth tyltir eth.

58. Um man gar i annars mans girth, oc wedir homum aræthe i sit eyghit hus, worthir husbondin hans iurman, oc gor nofir gierning uppa then man, oc æt ther gotha manna witne til at swa ær giort, hawe theth for sit eyghit hwat þu han far i the ganga, o. s. v.

Uf den danske Eriks-Retelse.

Strothi hin sæmildæ, hans son, kom næst æsther hannum, oc word funingh i righet. Thænnæ samæ han forarmdæ sæg oc righet, swo at han leeth stor need. The sæt han at sporyæ, at i Wændelsysæl laa een draghæ paa mæghet gul oc sielf (sylv). Tha for wouethæ han seg ene aa mood thæn græmmæ orm, oc for æt hannum oc drab hannum, oc swo thog han thet gul oc sylv, oc met thet samæ liggjæda sæt man han mangæ landæ, oc giordhæ thæm under Danmarch stat skildig.

Uf det Stockholmske Haandskrift af samme Retelse.

The sæthe hækon konung: hwar laat tu i nat? Snio swaræthæ konungæn: thær sum sætæn atæ uluænæ. Swæ swa? Sorthy at uluæn sojs of gafs saarum a driffa for lægædom. Swæ laat thu andræ nat? sæthe konungæn. Snio swaræthæ: thær sum uluæ atæ waghæn of ækæn lœp bort. Swæ mattæ thet waræ? Sorthy uluæ atæ biæuær thrælæn, thær weth hæstæ mællæn sin ben, of the sum dragho, the lœpæ bort. Swæ laat thu thrithæ nat, sæthe konungæn. Thær sæt mys atæ yrenæ oc æi sæstæt. Swi swa? Sorthy born giorthæ yre af hwit æt, hænæ atæ mys; skiffæn war sæstæt af træ. Tha sporthe han æstær tithændæ a Snio; Snio swaræthæ: bin sætæ all worthælos. Tha ær rættæn dæthær. Thær sigær thu of æi iæf.

[3 det danske Haandskrift (hvor den her meddeelte Fortælling er langt kortere) hær denne Slutning saa: Kuningin sæudæ: Mougæl sætæ Rættæ funing æt dæth, Snio swaræthæ: Serræ, thet sæyæ i of iæfæ i æf.]

*) Ved denne Stadsret er at mærke, at dens sidste 10 Paragrapher (56—65) uden al Tvivl ere senere end 1326; de første 55 derimod i deres Indhold ere ældre end dette Aar (s. Rosenvinges d. Gaards- og Stadsretter. Indl. S. XVIII.) I Stilen er den ogsaa uden Tvivl fiendeligt.

Af et originalt Huldingsbrev. 1387.

Thet skal alle metu funnet wære, the thette breff se ællær høræ læse, wi Henning af Pudebut, Danmarks Righes Droft, Jons Thrumessen, landsdom i Siælend o. s. v. — — — thet efter thet Drotning Margrete ær Koning Wolmars dater oc Koning Oleus mother, ther bathe wore Herrer woræ, oc fram farne, guth there siel haue, of for the gothe willæ of gonst, ther wij af henne hærnt (prøvet) oc funnet i manghe mather, thet ære wi endrechtlet meth henne yene wurthen oc hun meth os, thet wi of the engen Herre eller Gosthing æl nogher man skule til Kong teghe, oc engen man in at dræye (drage) i Danmark, engen man til hielp at tæghe, ther henne noget lund amoeth ær, of ey nogher mæthen meth henne Raeth of meth henne willæ, o. s. v.

Af et originalt Diplom. 1393.

Wi prieriffa oc conuent i war frumæ Kloster i Roskildæ, helsa allæ som thet breff høræ ællær see, ewinneleke quætiæ meth war herræ. — — Oc mæthe mæssæn swongis skal brænnæes eet Liws, oc hwar dagh æftir thæn sammæ mæssæl swongis eet laaff aff war frumæ som hedir ære regina celorum. Thet skal gøres til fornescndæ drotning Margrethes fathirs oc hennæs forældræs hænnæ wenis oc hennæs eghin siælæ gagn oc bestandilsæ; oc skal gøres hænnæ fathirs oc hænnæ forældræs oc hænnæs egin ættiith, een hwart ær, annæn dagh æftir war frumæ dagh assumptionis; oc thæn dagh skal prieriffæn oc fornescndæ Klosters forstandærae plæghe nunnærne thet bestæ the funnæ til maat oc æl; skule nunnærne swongæ then sammæ æftæn fore thet fornescnda war frumæ ælæ thet fornescnda laaf aff war frumæ, som hedir ære regina celorum æ.

Af Dronn. Margrethes Instruction for Erik af Pommern paa han Reise til Norge. (Omtr. 1405.)

Om Hr. Amund eller nogher anner byudher hanom til gæst, han jo the ædher meth them, oc om nogher, man eller [quinne]¹⁾ yng eller gammel, byudher sich til at gifue hanom noghet [smæt] eller dyghert²⁾, at han taghe the lyofleghe³⁾ af them; hwilket om han ely glorthæ, tha mate folkit ær thet noghet styggilsæ⁴⁾ aff, oc toghe man thet annerlethis at wære, æn som han thet mentæ oc thet mate⁵⁾ meghit aff komme.

— Item at wor dotter bliuer quær vpa husit; thy thet skal ey wel, ha forer hæne om land meth sich; mæn at han lader samen komme vpa husit, both aff byen oc aff gengærthe⁶⁾ [alt hwæt] han ænde kan, æfter thy som fore ær sacht til at haldæ [wor] dotter meth, mædhen han ær vpa Tunsbergh oc sich . . . forstæ han i gen komme.

— Item at han ær jo thollich oc tidich⁷⁾ bothæ ærlæ oc syllæ, oc thæne gudh forst om daghen, oc at han wæchter sin ordh, oc talær ænste thet fram hwerken i harmæ eller anner tidh, som han eller flæræ mughe songæ schadæ foræ eller nogher man mærfæ æfter hanom.

I det 15de Aarhundrede vedblev det danske Sprog omtrent den samme Udviklingsgang, der i de foregaaende to Aarhundreder var begyndt, og det havde omtrent

¹⁾ I det originale Haandskrift, som er Udskrift til denne historisk mærkværdige Instruction ere nogle Ord i Randen afslidte, som dog i de meddelte Stykker næsten alle funnede. ²⁾ stort (snarere end: dyrt.) ³⁾ æ: venligen. ⁴⁾ Uvillie. ⁵⁾ maatte æ kunde. ⁶⁾ Siengierd æ: Leverancer eller Skat, som gædes i Naturalier. ⁷⁾ tidig æ aarvaagen, rede til sin Wierning.

de samme Plødringer og Mangler at færpe ind. Endskøndt Statens Kraft fra Balthazar den Tredies Tid betydeligt hørvede sig, og Danmarks Hæd under Dronning Margarethe spantes paa ny at blive endnu hastigere, end det i det 13de Aarhundrede var. Det vedblev dog den tydske Indflydelse ligesom at virke paa Nationen og Sproget, saaledes at ikke allene de enkelte Levninger af det gamle Stammesprogs Reininger og Endelser, som endnu i det 14de Aarhundrede sparsomt vare tilbage, enden rent tabte sig; men med dem ogsaa en stor Deel gamle Ord og Udtryk gik af Brug, og flere nederlændske tydske Ordformer og Sprog vendinger indlemmedes i den danske Talebrug. — En af de betydeligste Forandringer, som Sproget i det 15de Aarh. antog ved Gaan fra Tyskland, var dets Forsøelse med en Mængde Ord og Ordformer, dannede ved at optage tydske Forstaveller, særdeles de og for (sildigere hen er og en.) Til de sidste to findes vel yderst faa Spor i det 15de Aarh. (dog forekommer *u. a.* *Utskrig* i *Altminst. B.* 1474.) Men af den nu saa talrige Klasse af danske Ord, som begynde med *be*, skrive allerede et betydeligt Antal sig fra bemeldte Aarhundredes anden Halvdel; og baade ved denne Tid, og i det 16de Aarhundredes første Decennier, fortas endog en heel Deel af dette Slags Ord i Brug, som ikke have holdt sig, men ere aflagte.* — Med Hensyn til Modersmaalets grammatiske Forandringer under dets begyndende Udviining til Skriftsprog i det 15de Aarhundrede, da hører det til de betydeligste blandt disse, at hvad der endnu var tilbage af Substantivernes Bøjningsendelser, og af Verbernes Conjugationer efter gammelnordisk Sprogform, med hvert Decennium mere tabte sig; men at der i Ordenees Række endnu var en del Balle mellem hils ældre Sprogforms Afsondring af Funktion og Funktion, og den nyere danske Sammenkøining af begge til et Fælleskøn, med Afsondring af Overkøiningen. Det sidste almindelige og fælle Bestemmelse fuldendtes dog først for det danske Skriftsprog i sildigere Perioder (eller i det 16de og 17de Aarhundrede); ja Levninger af Uvisshed, ere endnu tilbage; en betydelig Deel af det danske Folk (Sinderne) kender næsten ikke til Overkøiningen; selv i de øvrige Provindser er det seldnere, end i Skriftsproget; og Almenen har ikke forladt Adskillelsen af Ordenees Funktion og Funktion, men udtrykker den i en stor Mængde Tilfælde ved Brugen af han og hun som pron. relat. Den i det 13de og 14de Aarhundrede***) endnu seldne Brug af den danske bestemte (postpositive eller vedhængte) Artikel, blev nu hyppigere, og omfattede almindelig; og ligeledes kan det fortløbe at bemærkes, at Dannelsen af den passiviske

*) Det fortæner at bemærkes, at i en gammel dansk Postil eller Samling af Homilier, som jeg antager at være skreven i Skaaen i første Halvdel, eller i Midten af 15de Aarh. findes endnu saa faa af disse Ord, at jeg ikke har opdaget flere end to beholde og beqvem). — I et andet Haandskrift, indeholdende Oversættelser af nogle Skrifter af latinske Kirkesædne og et Par Helgenes Levnet, skrevet i Mariager 1488, forekommer i det hele omtrent 14 eller 16 af bemeldte Ord; i Præsten Dr. Michaels Digte (fra 1496) neppe 8 eller 10; men i den danske Rimekrønike (imellem 1470-80) findes dog allerede følgende: bebreve, bedrive, bedrovet, beslaaden (omslødt), befinde, befale, begiue, begrave, begynde, behage, beholde, Behu (Behov), behændelig, beslaade, Befommer (Beføining), Beleilighed (Omstændighed), belægge, bemande, beqvem, beraade sig, berette, befinde, beslaade, beslaatte, bestierne, beskrive, bespeide, bespise, bestaae (modstaae), bestalle (beleire), bestille (lave, indrette), bestride (besæmpe), besvare, besværges sig (sammenfværges sig) besætte, betegne, betiden (betids), betroe, betræde (saae fat paa), betælle, betænke, bevare, bevise, Beviisning, bevoret. I Jernegns Postil af Chr. Pedersen (1515) forekommer omtrent 50; og endnu flere i samme Forfatters lat. danske Vocabularium af 1510. (Jof. ogsaa Fort. til min Udg. af den gammelb. Bibeloversætt. S. V.)

**) Jof. Indlædn. til min Udgave af Henrik Harpestrengs Lægebog S. 19: og den der anførte Bemærkning af J. Grimm.

Form ved Endelsen * i det 15de Aarhundrede blev langt almindeligere, end den var det 13de og 14de, da man ofte udtrykte den ved Participlet og et Hielpverbum.*)

Skrivemaaden fortydskedes ogsaa betydeligt; saaledes, at endog Rydtegen som det danske Tungemaal endnu den Dag i Dag slet ikke kender, saasom i for f og sch for ff, indførtes i dansk Skrift, hvor de holdt sig til hen i det 17de Aarhundrede. At imidlertid dog Hovedmassen af Sproget vedblev at være dansk, eller vedligeholdt sin eiendommelige Charakter, og at mange Levninger af det Gamle bevaredes i Talesproget, ved Siden af endel tydske eller tydsksagtige Ord, som efterhaanden gik over i Skriftsproget, dette lærer vi ikke blot af de gamle danske Folkeviser (eller saakaldte Kæmpeviser), blandt hvilke en god Deel af dem, som endnu høves, uden Tvivl ere opkomne i det 14de og 15de Aarhundrede (imodens enkelte, i deres oprindelige Form vel kunne have været ældre); men ogsaa af Almuesprogets Bestaaenhed i Danmark, saaledes som det endnu er, og i hvis langt mere indskrænkede Tale- og Sprogkreds vi ville finde allige mindre af de sildigere tydske Bestanddele, end hvad Skriftsproget har optaget.

Hvad dette i det 14de og 15de Aarhundrede tabte i Reenhed, eller i Elægtstabslighed med Nordens Stammesprog: det vandt det for en Deel efterhaanden i geographisk Udstrækning. Fra Margrethes Tid begyndte den danske Dialect at faae stærk Indflydelse paa det svenske Skriftsprog. Undtager man enkelte Forskielligheder i Skrivemaaden, og nogle flere, skøndt ikke meget væsentlige Levninger af gamle Ordbrøininger: saa kan man alt i Begyndelsen af det 15de Aarhundrede neppe skielne svenske Diplomer fra danske; og denne Tilighed tiltog saaledes, at mod Slutningen af dette Aarh. ophører næsten ganske Sprogforskielligheden i svenske og danske Brevstaber. Slet blot udstedte de over Øverrige regierende danske Konger Christian I. og Hans deres Breve og Befalinger for Øverrige i dansk Dialect; men selv de af svenske Herre i Øverrige udstedte Breve kunne i Skrivemaaden neppe skielnes fra danske Breve.**)

I Norge var Skriftsproget vel allerede i det 13de og 14de Aarh. stærkt afvejet fra den gamle islandiske Form; dog har det endnu i det sidsnævnte Aarhundrede, som af norske Diplomer fra den Tid sees, langt mere tilbage af denne Form, end Sproget i Danmark selv i det 13de Aarhundrede. Efter Unionen begyndte derimod det danske Sprog at faae betydelig Indflydelse i Norge, og Skriftsproget i dette Land, som nu dog allene anvendtes til Brevstaber (af egentlige Sprogværker eller Skrifter, Norge tilhørende, findes intet i hele det 15de og langt ned i det 16de Aarhundrede), begyndte efterhaanden mere at nærme sig den danske Form; dog, som mærkværdigt er, allige langsommere og i en ringere Grad, end det skete med det svenske Skriftsprog i det 15de Aarh. Man finder saaledes endnu i Midten af dette Aarhundrede en meget tiendelig Forskiel imellem Sproget i de norske Diplomer, som vare conciperede der i Landet af indfødte Normænd, og i de Kongebreve og andre offentlige Brevstaber, Norge vedrørende, som udstedtes i Danmark, og hvori derfor den danske Skrivemaade fulgtes. Dette viser sig f. Ex. ved at sammenligne Christoffer af Baierns Stadsfæstelsesbrev paa det Trondhiemske Domcapitels Privilegier, givet i Upsala 1442 og

*) Et Exempel herpaa ved Sammenligning af et gammelt og nyere Haandskrift af H. Parpestreng. s. Indl. til dennes Lægebog. S. 37.

**) Tager man f. Ex. blandt de efter Hadorphs Udg. af de svenske Rikshistorier aftrykte Diplomer, Sten Stures Dagtingsningsbrev om Stegeborgs Overgivelse af 1487, da finder man her Rige, Riddere, Samtykke, Svæne (Svende), engin, sielfve, ærlige, vtrwisc, begærede, elstede, Slotidh (Slottet), Wenner, Mgederler, og saa fremdeles mest lutter danske Ordformer og Endelser; blandt hvilke pron. jak for jæll eller jell næsten fremtræder som den eneste svenske Form.

Erl. Knudsens Brev af samme Indhold, givet i Trondhjem 1449, med Christian den Fjerdes Bestræffelse paa bemeldte Privilegier, udfærdiget i Kiøbenhavn 1455.

J. E. Knudsens Brev læser man f. Ex.

3 Christian I. Brev. 1455.

"Weer williom at ther vitit at förer
Guds elsko skuld oc wyrdingh hins
hgha Olafz Kongz oc heilagrar Kirkin,
hussom Ver tekit vora kiera oc besyn-
derlighe winn, Canickana, Corsbrödra
Niderose, alla oc huan (hvar) ein aff
dem för seg, Communz gaard theirra
oc alla adra Garda, eer their eiga etc.
oc alla thera Varnadha, y Guds Heignad
oc y vort Vvald oc könungeligh troust
oc förmar till allra retta maale" etc.

"Tha haffue wi annamet oc vndfanget
oc annamte oc vndfange meth tesse vore
obne breffue them alle oc huer their för
seg oc alle theris godz laust oc fast, oc
alla theris landboo oc tienestefolk, vdi
vör Konunglighe Vern, Segn, Fred oc
Befterming att förhuare oc fördractinghe
till alle rette maal," &c.

3 Danmark havde man i det 15de Aarhundrede ei alene, som en Frugt af
Christian den Fjerdes Romerreise, faaet et Universitet i Kiøbenhavn (1479. 1 Jun.
indviides det); men noget over 10 Aar tidligere kom ogsaa Bogtrykkerkonsten til Dan-
mark, omtrent 30 Aar efterat den ret var kommen i Gang i Tydskland, Nederlandene
og Italien. Men om vi endog saaledes, med Enden af dette Aarh. kunne begynde at
træde de første Spor til en egentlig Literatur i vort Fædreland, og til en mere fri og
selvstændig indenlandsk Bidskabslighed og Bidskabedyrkning: saa gik det dog her-
med i hendes et halvt Aarhundrede endnu maadeligt nok. Universitetet kunde længe
ikke komme til ret Fremgang, og dets Tilstand var lige indtil Reformationen intet
andre end glimrende, hvortil en vigtig Karsag uden Tvivl var, at det ved dets
Efterskole kun blev stillet betydeligt, og derfor havde Mangfoldighed ved at finde hædelige Lærere.
Der var ogsaa, hvor stik det her var bestilt med Skoleundervisning i Middelalderen,
og at, endskiøndt man i det mindste fra det 14de Aarh. af har haft Cathedral-skoler og
andre latinske Skoler i Danmark (hvoraf de første især vare saa stærkt besøgte, at der ved
Reformationstiden skal have været 700 Pæblinge i Ribe Skole og 900 i Roskilde), vare
disse Skoler dog endnu med Enden af det 15de og i Begyndelsen af det 16de Aarh. i
en stik Forfatning. For at overtyde sig herom, behøver man allene at gøre sig noget
nærmere bekendt med de latinske Skolebøger, som den Tid brugtes, næsten ene til Unders-
visning i dette Sprog, og som vare vandrede herind fra Tydsklands og andre Landes
Lærerskoler i Middelalderen, for den classiske Literaturs Gienfærdelse. (Den eneste
indenlandske Skolebog fra den Tid, som kendes, er den, under Navn af Peder Lølls
Ordspog allerede i det 15de Aarhundrede bekiendte Samling af gamle og giældende
latinske Ordspog, med tilsvarende Oversættelser af samme i barbariske, tildeels rimede
latinske Vers; hvilke man endnu i 1ste Halvdeel af det 16de Aarh. brugte til at tyde
og forklare i Skolerne.) Naar endnu Christen Pedersen ved den Tid (1531) flager
der, at det ikke var ualmindeligt, at Skolepæblinge i Danmark gik 16 til 20 Aar i
Skole, og dog "lærte de hverken at tale ret Latin, eller skrive god Dansk paa deres
egne Talemåal:" saa vil man saameget mindre undres herover, da der lige indtil
Reformationen, imedens den gienfærdte græske og romerske Literatur allerede var i fuld
Blomstring i Italien, Frankrige og Tydskland, neppe var noget Glimt af classisk
videnskab at finde i Danmark eller det øvrige Norden; ei engang blandt Gæstligheden,
hvor hvillen Bidskab og Lærdom efterhaanden til den Grad forfaldt og blev saa lidet
værdig til Fjersømmelse, at man endog finder en Canonikus omtalt, der ikke kunde
sige sit Navn. — Men "at skrive godt Dansk" var i det 15de Aarhundrede en ligesaa
alene Ting, endog hos de Gaa, som den Tid kunde giælde for studerede Mænd.

Allerede var i Tjuehundreder et stort Samfundsbånd med Nordens gamle Litteratur lønderrevet. Ingen kendte engang, mindre læste eller forstod de islandiske Digteres Sagastrieneres Værker; og den eneste Levning, der endnu var tilbage af den gamle nordiske Kunst i Sang og i Fortælling, havde fundet et skult Hiem paa det fjerne og mere forsamte og halv glemte Island, hvor man endnu bestandigen agtede bevarede og læste de gamle Arsnifer og Skjaldesange, og hvor endnu i det 15de Aarhundrede og oversatte fremmede Fortællinger gavede en Efterhøst til den gamle nordiske Litteraturs tidligere Rigdom.

Da saaledes i Danmark Slægtskabet med Forskjægenes Sprog var næsten uddødt; da det nye Lys, som fra den antike Verdens atter oplyvede Kandsvært begyndte at sprede sig over Europa, endnu et var trængt til Norden; og da Alt, hvad med Kundskab, Videnskab og Lærdom søktes og fremmes, her var i den ringeste fordeligste Tilstand: saa kan det hverken være meget eller betydeligt, hvad man kan vente sig af den nyere danske Litteratur, saaledes som den viser sig i sin allerførste Fremspil, i anden Halvdeel, eller mod Slutningen af det 15de og i Begyndelsen af det 16de Aarhundrede. Det danske Skriftsprog var i sin Barndom, eller i en end meget raa og lidet udviklet Tilstand; thi da her, af de nylig anførte Aarsager, søgtes Kundskab til gode fremmede Mænd, som kunde vække heldige Efterligninger, kunde enhver dansk Forfatter, som prøvede paa i Vers eller Prosa at bringe Noderne maalet i kristelig Form, ikke gjøre meget andet, end at holde sig til det almindelige Taleprog, der paa den Tid endnu vel næsten har været eens hos alle Stænder. Man finder derfor ogsaa i de tidligste danske Digterarbejder eller Rimværker, som tilovers fra det 16de Aarhundrede, Præg af en naiv, ganske ustudet Simpeltid udtrykket; der viser, at disse Vers omtrent maa være skrevne i den daglige Sprogtone, eller som man den Tid talte i Danmark. — Det synes at være fra Midten af det 16de Aarhundrede, at enkelte Spor af et vaagnende Kandsliv have begyndt at vise sig, ogsaa i en Stræben efter at oversføre den ikke betydelige Kundskabsmasse som Geistlighed og Klosterkolerne pleiede, i Landets Længemaal. Man har udvundet alt i dette Aarhundrede brugt danske Bøger og Tidebøger i Klostrene; og det Midte eller anden Halvdeel maa den ældste danske, ordret efter Vulgata udarbejdede Bibeloversættelse henføres. Man oversatte i Klostrenes Skrifter af latinske Kirkeskrifter paa Dansk; og en Runt i Gorse, i Christian den Fjerdes Tid, skrev (eller, som nogle mene, fortsatte) danske historiske Rim efter Saxo, eller rettere efter dennes Epitome af Thomas Chenevier. Ikke blot i denne Rimkrønike, men i adskillige af Ribbelalderens Folkebidtninger og Eventyr, som oversattes og indskræftes i danske Rim (Flores og Blanche-f. Gr.) sporer man i Sprog-Charakteren et Slægtskab til vore gamle Folkeviser — hvis Sprogform, saaledes som de nu findes, i det Hele taget, kan siges at tilhøre Slutningen af 15de og Begyndelsen af 16de Aarhundrede. Noget mere Ros i Poesie og Beretning findes allerede i de for sin Tid ikke ringe metriske Arbejder af Præsten Hr. Michael ved Dronning Christines Hof (1496) og vi kunne overhovedet sige: at Sproget i de versificerede Arbejder fra denne Tid allerede staaer paa et noget højere Trin i Cultur og Udvikling, end i det med langsomme og mere usikkert Gled fremskrivede prosaiske Foredrag.

S p r o g p r ø v e r.

Af en dansk Lægebog, fra anden Halvdeel eller Slutningen af 14de Aarhundrede.

Jæf hygger thær om, at manghæ tæker til at være læse thær thær æy. Fa. Jorthi hauer læt læt (ledt, udset) som (sand) lærdom; oc hånun hauer id

hæm. *Sæt byrnes af hœmæth wærf, hwæt thær flæ geres fere. The ofæn (Eas-
es) of swæter beto (Beder, Roer) - oc lath mæth halfth af hunægh, oc lat theth i
neir thom thær hœmæth wærf hæwer, swa at theth ganger þanum op i gomæn.
The flæ æll færdom af hœmæth. —*

For wi haue nu talet oc sagt oc screuet oc fient (laert) thet sum tharflekt
 æt for ælfens houæth wærf. Nu wilæ wi fighæ oc scriuæ af (om) thæn læghædom
 æt æt for æghæn. For thi at æghæn æræ all lechæmæns æræ oc fæghærendæ
 (trudelfe). For ægne wærdh. Tac gron celidonium, oc thryft ofæn gæmæn en ren
 æt clut, oc drop theth i æghæn. — Æt hæt af fallet aff houæthet, the wæxer
 æt thet af, oc houæthæt clathæs meth fæghæ loða: oc æt hinna æ æghæn,
 the taghet theth hæne af, oc theth gæt bathæ iæmt at fæ meth æghæn, oc hwa
 æt cælder for hæner oc drifter theth met wætn, the bathææs hanum.

Pf en dansk Børgebog fra 15de Aarhundredes første Halvdeel.

Marryftæ, faa ftullæ i gomæ ethers daglighæ lyffneth, fom þæt æt ftrefsneth, i ftullæ ædæ æt tyme (Gang) om daghen. Løfter ether, æt ædæ om afftægnæ, æt ftæi thet wæra lythet math, fom æt wæga hæna oc ftæta fwinæ fædhet, oc fæi fæftwæth, wæghæ æt, nyt fmar oc fæft wæ, lidheth pæret æt epla. Swæta bræd æt beft oc nybægeth byghædth, oc hæftæbrædth mæghæ i oc ædæ, wæftth æt rag bræd fæi thet byndhet wædth lyff fæi fæft, then fom æt hæwer lyfomfens ætæthæ.

Swæ som wil lætædom tel lofn taghæ, han stal wiðhæ theth, ath nogher
kerf lætædom ma (ey) born oc ey gammelt folt oc ey frankt folt gýwea,
Lætædom stal ey i mæfel hetæ eller fultæ taghes. Om een dagh stal man (ey
wo) lætædomæ tagæ. Om han tagher lætædom tel lofn, ther han eer taghen, oc
was hwer (ey) fanggeth lofn, tha stal math ey færræ taghes, æn lætædom hamer
fultommet syn dyght. Thages mat færræ, tha maa ræthes at han fangher
rædhæ soth.

Thessa gaffn gor bastowæ: hun wæther lyfomæ, opner swet borer, swæ-
cā sor, mynster swolsnæ, losar hunstæ, gor at sowæ, gor tælt bloth thent, oc innen
hagh liner wætt, gor theæt hwyel. Thessa stæta gor bastowæ: hun mynster lyfo-
rens styrkæ, oc gor stundom hiarthet swa het at man doner, oc gor hun at
ræmyæ, oc gor somnæ stot at des. For thy stulle the thet rydha hawa, eller
fæ, eller bulda, eller fawset beem, rædes bastowæ oc see with. Alsther mat
fel man ey i bastowæ fare. Ther off sangher man setmæ. Alsther bastowæ stal
æ dwala wætt mellom math ody dryt. *)

Pf. Døenke Gildeskræa. (Haandskr. fra 15de Aarh. første Halvdeel.)

Art. 17. So som finder sin gildbroder i hase nød, han skal tagæ hanom i kyp. Och om thet er notthorft, tha skal han vt castæ ett pund af siit gots af kyp; og giuæ hanom life hielp; huilket then som i hase nød vor stæd skal gialda via som hanom reddædæ nær han kommer heem, om han hæuer thet æfne tel. Alre scula alle gildbrodræ betala foræ hanom, om thet æn voræ tre marks styld.

*) De sidste to Stykker, som i denne Lægebog ere optagne af Henrik Harpestrengs, give Anledning til en mærkelig og interessant Sammenligning med den samme Text, saaledes som den ovenfor (S. LIII.) er meddeelt efter det ældste Haandskrift af H. Harpestreng. Man ser, hvor liber Afskriverne dog overhovedet, i en Tid af 120—30 Aar., ere skogene fra den oprindelige Text, og hvor faa Ord og Bendinger de have ombyttet med nyere. De første indskrænke sig omfrent til, at det ogsaa forældede Swet-Bæger er sat i Stedet for det endnu ældre Swetæ-røuse. (Svedepuller).

Art. 24. Om dreef fates i gildes huset, gerdaman (Elaftere) bødæ i foræ IX Skillingæ. Om brødræ velæ lengæ fide om æftenæ, tha æyæ gerder at thiænæ them. Om noget dyrues ath sidæ æfter alle, tha sculæ gerdamen se foræ hanom een span fuld met æl, och eet lidet lius, och saa gangæ tel seen. Men om the for bort gangæ, tha sculæ the bødæ IX skillinge.

Af den S. LIX. omtalte (staanske, om ikke svenske) Samliefamling af 15de Aarh.

Var herræ figher: hwilken som gar ij wsmittæder wagh han skal thiænæ meth, of hwært biærg of fullæ skal nedher thryffæ. That ær at hoghfærdugher skal ædhmyghes, som scripten figher, hwære meghet meer thu æst, swa meghet meer tha ædhmyghe thed, oc thu skal sinne nadhæ for guth.

— Amen tidh uedher fræstædher iæ æhenæ at stwæ hannem nedher af eet hogh flint, at han stulde swa alder swædertræsæ. Men thy at han wilde æy tha æller swa dæ, wtgif han wstædder af theræ hænder. Swa uedher fræstæ nu lættææ of trullonor, of allæ the hælghæ tro willææ, som andelighe hans ligheme swondertræsæ, spællæ the hælghæ tro, aff hwilke jomfru maria sagde sancte birghite.

— Thet forstæ ær mæth thætteligheæ of thet nytteligheæ, at thu giffwer een pænnyng bort then stwænd thu lesswer, ij myn hedher, æn thæ gæsses æfter thyn dædt for thet eet biærg af flært gul, swa stort som fræn jordhen of til hymmelin om thet wææ mæghelict.

— Engin sighe swa æller thænke: lant ær til myn dædz oc doms dagh. Thy at allæ mænissæ liifs timæ ær stættæth, of then samme lille liifs time ær wwis hwære lang han kan wææ.

Af R. Christian I. Haandfæstning. 1448.

Item schule wy ænghe vdlendæsche, Herre eller andre, indrage i rygghet vden mæstæ delen Righens Rædhs rædh, oc idæ forscriffue noget vdlendæsche noget Righens Rænte. Item schule wy ængghen vdlendæsche fange Slot, Land eller Leen i Dansmark, och engen vdlendæsche hæue vdi Righens Rædh. Item schule wy ængghen Arlig wpa flæ meth noget, vden meth

Af et S. LIX. og LXII. omtalt Pæærist, skrevet 1488 i Mariager Kloster.

Leen æsthen som sanctus Jeronimus sadh meth syne brødhææ oc hordhææ lænnyng i then hæligh skiffth, tha fæsnærlighe een løfwe, læm oc hælthend oc gif indh i clostæth. Thet the andæ brødhææ sawe henne, tha flyddhe the bort. Tha gif Sanctus Jeronimus emoth hæn som han stulle hæfwe ganghet emoth gæstth. Thet løffmen thedhe hannum færdh, som stædh wææ, tha lællæthe Sanctus jeronimus at brødhæææ oc bædh the two hennes fæddher oc søghe grangiweligh, hwæ hun sææ wææ. Thet swa giordhe, tha bæfundhe the at ilundhææ fæddhen wææ sææ pææ henne, thet wææ giorth aff thæornæstnyng, swa rædte the henne grangiffweligh oc hun worth læst igghen. Oc the æstther offwærgæss hæn all grymhæeth gif i klostæth blant brødhæææ som æthampth dyææ. Thet Sanctus Jeronimus saw at gudh æy ænæsthe sændhe henne closther for syn, læstthæth oc hælbrædh mæn mææ for theæ gæssu, Tha mæ syne brødhæææ ræadh sid han læstthæth æmbæth, at hæn stulle een æssom hænthe then meth æssloffwææ fælghe till mææden, thet hæn thog sy fæddhe, oc thæghe hannum till wæææ.

Af Christian I. Privilegier for stæanske Ræbstæder. Malmæ 1488.

Item ær och lærtth for æss, at mæn wææ Almæge bæwæææ med wlogghliæ Pænthning nær the fææ till Stogæ pætheris rette Stogwæææ, ænd tog the hæssue læyt Stogh, huilket wii engelund tillstæde wille at swa stæ skal, wten the æghæ i noget Mæns æghæ eller æng eller Sæd, tha scæll the fæææ meth forstæffuæ stææ. Thi forbiude wii æss

me Kyghens Rædh fulbordh og wilghe. her emoth ath gora wnder thre Marchs
 im schule wy enghen Landstat legge brøthe for hwar tiidh man thet gørende
 æ Kyghens Inbiggere, vden meth mene warde. — Item Færes och fore off, at
 lighens Rædhs Fulbord og wilge. Item man maa egh hugge i vor Almening i
 stæde wy ey gæste, eller stedhe at gæste Bare herret, som falles mellom wægo,
 lyster, eller ander Steder, eller Almwe som af ærold warit hæffuer, o. s. v.
 i vffellighed.

Æf den gammel-danske, i Sylland skreyne-Bibelo-versættelse;
 fra 15de Aarhundredes anden Halvdeel.

Uthæn orman war Flogeræ oc Fyndere, æn alla iordæns dyr som herræ-
 æth hæffde giorth, Swillæn orm sagde til qwynnæn: Swi bedh gudh edher
 æi skulde ikke ærdhæ aff all paradiis trææ? hwillæn qwynnæn swaredhe Æff alla
 træns frøtt, som æræ i paradiis æthæ wij, wtæn aff thet trææs frøtt, som ær
 æth i paradiis, bedh gudh off ath wij skulde ikke æthæ aff, Of skulde ikke røæ
 æth, æth mæstæ wij skulde ikke døe.

Æf en dansk Bønnebog, som Anna Brahe, Abbedisse i Mariboe
 Kloster, lod skrive 1497.

Jæt oplæder myn hiartens røst til at loffue oc ære tæ, then hellige trefols-
 lighedh for hwet then tymæ oc punct oc ægnæblit tw giøres imod i tændæ, i villæ,
 i ærdh oc gerninger, i glømmelsæ oc forsømmelse, sosom thet ær vbe-gribelicht thet
 æt giøres imod nath oc dagh; oc so loffuer jæt tæ oc velsigner tæ for hwet synne
 æ oc æwynnelighe. O herræ gudh, thu som æst alla dygders ophoff oc fulkom-
 ælse, fullom thenne stædæde hiertæns loff i then hellige trefolligheds æsyn, i
 thenne punct oc æwynnelige.

— Tha wort thin bøn san oc fullkommen, i huilken tw tillforn hæffde bedæt,
 æ segde: Sader, jæt vill æth hwar jæt ær thet skal mynæ thænæræ være; och thet
 ær ælt stædh, forthi æth all then glæde oc ælt thet gode, som tw sælffuer æst,
 fullæ oc væte theres ewerdelige vden ende. Jæt bedher tæ, ælskeligste gudh søn
 oc menniskens dagtingeræ oc mydleræ. — æth tw vildæ giffue mæ alle thine hellige
 æng ælsfærd; sælffæp, oc alla myne venner, æth wi meth them mæ hæffue tæ,
 æ æst sælff ælt glæde oc ælt goth, æe før vden ændæ.

Æf den danske Rimekrønike. (Udg. af 1495.)

Swær koning oc hwer mæchtig man
 burde them at ære, som scriffue kan;
 Forthi at hwad som manneligh gers,
 i frem tiidh theth ey lengæ spers;
 men bliffuer snart meth alla forglømt,
 wthen theth wordet i scriffthen gømt.
 Dog ieg i myn tiidh megeth bedress,
 tha hade iegh inghen som thet æff screff.
 Bland ændræ koningæ stor (stær) ieg saa,
 som theth træ ey frøgt ær pæ. (B. 1225—34.)

Jaghen fullæ noghet mang gæffue forsmæ,
 Swad heller the ære mange elder sæ;
 men taghe them heller meth ynde.
 Jaghen man fullæ oc iætte borth
 then swell, som slæter, han wedh ey hwort,
 thy han ær ond at synde. (3988—93.)

Af Prøsten Fr. Michaels Digte; henvet 1496.

Jegh ær nu wordhen stærk och froo;
 thet. fændes paa mynæ næbbeda floo,
 mynæ klædher hæffuæ manghæ lydhæ (Farver).
 Swo mig tør brydhæ eth ordh i mod,
 myt swærd schal læggæ hanum fot myn fod,
 inthet wænschaff schal han nydhæ.

Then tiid han ood syn siistæ mad
 meth synæ disciplæ godhæ,
 Ty noghen aff them war tha fuld glad,
 tog the hoss iesum stodhæ.

Loffuer gud baada mend och qwindæ,
 Mariam hans brud, aff gudeligæ findæ.
 Loffuer hannum swo paa iorden hæ
 At i mughæ kommæ them baado nær.

Af den danske Flores og Blantzeflor. (Tr. førstegang 1509.)

The gaffue them naffn i samme ijd,
 forthi the fødtes mod sommerens tiid.
 Flores falledede the then søn,
 oc Blantzeflor then iomfrø fløn.
 Hans naffn en rød blomme lyder,
 hennes naffn eth hwit blomster tyder.
 The børn føde op then cristne qvinnæ,
 hun syntes at hæffue sawræ finnæ.
 Swer there hæfde hint anneth saa fær,
 for vdhæn alffens falsk oc alffens flær.
 The fødtes op met cristne seed,
 Oc glædes sammen allen tiid. (B. 85—94.)

Vi nærme os nu det Tidsløb, da vort Modersmaal begyndte at udykke d
 Gvner til at danne sig til et selvstændigt Skriftsprog og til at frembringe en
 Literatur, hvortil man i den foregaaende Tid kun havde seet saa spæge Spor, at
 danske Sprog, skildt det i en Række af Aarhundreder havde levet som en
 Mundart hos Folket, først med det 16de Aarhundrede kan siges at fremtræde
 egentligt Bogsprog. Hertil hdrog intet saa meget, som den store Omvæltning i
 gisfe Begreber, der medførte en høiere aandelig Frihed i Tro, Grandstning og Læ
 ning, ved Siden af et begyndende friskere Liv i Statens og Folkets indvortes Forho
 og derhos Modersmaalets Brug ved Gudstienesten, danske Bibeloversættelser; og
 første Spirer til dansk Skoleundervisning. Det tidligste Sted til disse døbt ind
 begge Forandringer blev givet under en af de mærkværdigste, ligesom en af de udy
 ligste Konger, som have siddet paa den danske Throne (1513—1523). Med
 forrig Mand og megen Selvkraftsomhed forenede Christian den Anden et saa libensst
 ligt Temperament, et høit, men tillige saa heftigt og uroligt Sind, at Klogskab
 Raadehold aldrig kunde lede hans, til mange velglørende Formaal sigtende Statsfor
 At han ikke vilde opgive sine Rettigheder til en fremmed Throne, men som Gro
 med Sværdet tilkæmpede sig et Rige, hvor han ikke engang forstod, som i Danmark
 Norge, at vinde Almuens Hjærter: lagde Grunden til hans Fald; og at han i D

naa vilde oplyste og forsvare Borger og Bonde mod Klerke og Adel, fuldenbte hans
 betyng. Men skøndt han selv blev et uskyldigt Offer for saadanne Planer, for-
 tælle Siden i Danmark ikke var moden, og som han ikke besad Entsbhed eller Klog-
 hed til at gennemføre: havde den Rystelse og Glæring, som han frembragte i det
 danske Statslegeme, ikke mindre vigtige Følger, end den politiske Omvæltning og
 Statsforandring, som han, imod sin Villie, gav Anledning til i Overrige, blev
 Lærende for dette Rige, ved at gjøre Ende paa det unaturlige Unionsforhold. Alt
 det og utrolig var denne Konges Regjering, til at den kunde have nogen betydnende
 Virkelse paa Videnskab, Lærdom og Literatur;*) men dog var det alt under
 Christian den Anden, at Christen Pedersen, en Mand, som vi kunde kalde vor Literas-
 us Stifter og den tidligste danske Stilist, begyndte at virke for Sprog og National-
 literatur. Han led i Paris 1510, hvor han i en Række Aar opholdt sig og studerede,
 og den ældste latinsk-danske Ordbog, og 1515 sin bekiendte Jertegns Postil. Siden,
 daerat til Kongens Historiograph, fulgte han ham i hans Landfingtrighed, udgav
 1519 i Antwerpen Davids Psalmer paa Dansk, og en Oversættelse af det Nye Testa-
 ment, der har betydelige Fortrin for den noget ældre Oversættelse af Testamentet,
 som er enden af den landfingtige Konges trofaste Tilhængere, den Malmøse Borgers-
 onke Hans Mikkelsen, 1524 udgav i Leipzig. Af begge ville vi nedenfor jævnledes
 meddele en Sprogprøve, saavelsom af et Par andre Skrifter af Christen Pedersen,
 hvis Frugtbarhed og Virksomhed som dansk Forfatter var ligesaa stor, som hans Forties-
 erke af Sprogets Dannels. Ikke blot hans Bibeloversættelser vare nøiagtige, i et utvun-
 rent, rent og flydende Sprog; men dette kan siges om de fleste af hans øvrige Bøger;
 lyksom han ovenhovedet er den tidligste Forfatter, der gav den danske Prosa Periode-
 bygning, et sammenhængende fortællende og dogmatisk Foredrag, og stilistisk Charakter.

S p r o g p r ø v e r.

Af Christen Pedersens: Vor Frue Tider. Paris 1514.

Sellig er den Mand som lessuer retferdelige oc ey effterfølger onth selffaff
 der sentycker vretuise eller vmilde domme. Men alt hanff acth oc vilge er ath
 han vil fulkomme gudz budord oc haffue dem stedse i hans herte nat oc dag,
 hued helder verden er hannum met eller emod. Han maa lignes vedh eth træ
 som stonder haff eth rindende vand oc bær sin fruct i sin rette tiid oc ey felder sine
 lied. Saa skal alle hanff gerninger blive fructsommelige oc velsignede aff gudh.

Af: Jertegns Postil. Paris 1515. Fol. 8.

Vi læse at det (3: der) vor en bodel, som hedrede Jomfru maria met en Rue-
 aria naar han gif fram for hendiss billede oc befol sig hende i wold. En dag
 som han bad til Jomfru marie da kom domerenff bwd at han komme skulle at henge
 en mand. Der han kom paa wegn (Veien) da wor der nogre hanff fiender. som
 luge hannum i hiel. Der wor oc i samme by en god gudelige prest som plegde at
 gange om alle kirkegaarde, som i byen vaare, hwer nath. Der han kom paa vor
 stor kirkegaard den natt effter at samme bodel slagen wor, da saa han der ganste
 meget folk blant hwilke han kende mange, som han tilforn lessuendiss kend hadde.
 Thü sagde han til en aff dem, hwad betyder det at her nw er saa meget folk?
 Han suerede hannum, Bodelen her i byen wor slagen i hiel i dag, oc diefflene

*) Christian den Anden, der i sin Ungdom havde lært Latin og faaet en efter den Tids
 stile Skil indrettet lærd Underviisning, vedligeholdt eller erhvervede under sin Land-
 fingtrighed Agtelse for Videnskabsmænd og Kunstnere; men var uden Tvivl altid en Vnder-
 af Roberstmaaler. Herom vidner, bl. a. hans Omhu for at Dronning Elisabeth, skøndt
 fransk af Fødsel, ikke allene lærte Dansk, men endog bestandig førte sin Brevverling
 med Kongen i dette Sprog.

fanget hanff, siel oc siqe, att hun hør dem till. Men iomfru Maria emod at hwn hør hende til. Nu stonder dette folk her at høre dom derom saakaldte Sanctuarium Birgerianum, eller Erkebiskop Birgers Stiftelses for Gudstienesten i Runds Kraftkirke. (Før 1513.)

Thaa war høyghboren førsthe Koning Sans wor fiare nadighe herre d och affraadhe oss, ath wij saadanth Capell ther edie bygge skulde. ath thett möghet bædræ woræ, raadeligære och nyttelighere ath affbryapper som wppbyggde staa heer wppaa then syndræ siidhe wed kirken, gge och wppfærdhe kirckie-wæggghernæ ighen medh saadan steen och m on førsthe sinnæ bygdh war meth, baadæ for synlighett och fasthedh, nghe sagher skyldh, æn at ladhe heer bygghe flæræ capeller; och raadhe i, wthi then stadh wij saadanth Capell bygghe schuldhe, skuldhe reform en) som nw ydelighe staar medh watn gulfuedt ower, ath inghen g sthe Pandh holdes ther medh beqwemmelighett; och ath thett skulde gu a mariæ, Sancto Johanni baptiste, Patron i fornæmpdhe Craft, oc San tio meghett tædelighere ware, saadanth eth kostheligth Craft oc mærkel gh wpp at færdhe ighen och wedh matth, at holdhe, æn saadanth at ladhe bygghe.

ans Mikfelsens Nye Testa-
nte. 1524. Joh. Ev. G. 10.

er thend guode hyurde, en guod giffuir sijt lijff for foorn, men en nd huilken icke er hyurde, oc huil rne er icke eygen, naar hand seer i komme, forlader hand fooren oc e wlfssuen griber oc spreder fooerne, suendnen flyer, for hand er lijes n, oc er icke omhugelige for fooern. thend guode hyurde, oc ieg kender n foor, oc ieg kender aff myne, fadern kender meg, sso kender fadern, oc ieg vtfetter mit lijff for Jeg hassuir oc andre foor, huilke aff thendne foorstige, thennom g oc sso att tilliede, oc the skulle yn røst, oc skal worde en foorstie yurde.

Af Christen Pedersens Nye Te-
stamente. 1529.

Jeg er en god hyrde. En god hyr lader sit liif for sine faar. Men en le suend, Eller en hyrde som faarene i høre till, naar han seer wlfssuen kom Da forlader han faarene och flyer, wlfssuen griber faarene oc atstil dem. Suenden flyer, for han er leyder, Oc h hassuer ingen omhw for faarene. Jeg en god hyrde oc kender mine faar, oc kende mig. Som min fader kender mi Saa kender ieg oc faderen oc ieg vdsæt mit liif for mine faar. Jeg hassuer oc andre faar, som icke ere aff denne faare Dem skal ieg oc hente hid, Oc de skal høre min røst. Och der skal bliffue faare sti oc en hyrde.

Af Christen Pedersens Fortale til det N. Test. 1529.

Christus wil ath alle skulle bliffue salige, saa vel den ene som den ander e til ingens persone. Thi bød han apostlene ath predicke faar alle mennist e ath de skulle alle vide hans ord paa deris egne twngemaall, ath de kunde re faarstaa dem och vide hans vilge oc bliffue salige. Men vanwittige Fler den hellige kirke, oc hennis prelater, hassue forbudet, ath almwes so affue eller læse i euangelii bøger. Svad er det andet ath siqe, en ath de le vide Gudz ord oc vilge, eller huorledis dem bør cristelige ath leffut mo deris ieffn cristen? thi siqe de reth twert emod Gudz bud.

risten Pedersens "Om Børn at holde till Scoler oc Studium." 1531. Effter thi ath Gud hassuer nw giffuit sin store naade der till, at børn c enniste kunde nw lære meth leeg, løst oc glede alle honds wisdom oc kon

en æstetisk tungemaalt, for uden saadan vbarthertelige hvidstrængelse, slag og slæger af ferier, og af store bøddels riss som mand pleyede for at bruge i vaare danske Sænske og Norske scoler, Met hvalke stammelige og umissundelige hudsingelser slag og hæng de umilde scolemestere fordressue mange gode unge pæbinger og degnene fra scolen og god lerdøm. De fortvædede og mange met store slag og hæng, at de skæde saa redde som en hare for hunden. Og de waare saa forferde sig, at de kunde ikke merke eller komme i hu, hvad der leddis og sagdis for dem, De troede altid mere paa de hæng som de skulle faa, og saage mere til ferien og risene, end altid hængde-officer deris hoffsuit, en (end) de gjorde paa deris hører og legse, & for saadan fortvæelse kunde de ingen act giffue paa det de skulle høre og lære.

Man vil af disse Prøver kunne skønne, hvormeget Sproget under Christen Pedersens Haand havde vundet i Dannelsen, hvormeget det prosaiske Foredrag hos ham havde udviklet sig fremfor hvad det var i Slutningen af det 15de Aarhundrede, og hvormeget denne Forfatter lagde Vind paa en rene, bedre og mere følgeret Orthographe. I det sidste staaer han ikke allene langt over Hans Rikkelsen, der synes at staa i en mere jydsk, end skællandsk Mundart; men med ringe Forandring (f. Ex. at sætte v for fu eller fo, u for w, t for th) ville vi finde ubetydelig Forskiel mellem Christen Pedersens og det 19de Aarhundredes danske Skrivebrug. Hvad det nye Haand angaaer, kunne vi ikke sige, at denne af vort Sprog høit fortiente Forfatters Exempel virkede overalt hos hans Samtidige. Derimod var den, under hans Indflydelse i Udlandet begyndte Kirke-reformation, hvortil han ved sine Bibeloversættelser og flere Skrifter vel middelbart medvirkede, men hvori han ingen umiddelbar Deel tog, et af de mægtigst virkende Midler til en høiere og mere udviket Sprogdannelse. I Al lang blev vel den danske Literatur mest indskrænket til gudelige Skrifter; men dog med høert Aar vorende Antal, den i Mødermaalet (vist nok jævnlig i et slet Sprog og i en ussel Stil) førte Polemik imellem det catholske og protestantiske Parti, Kirkeens Omdannelse, Psalmebøger, Bønnebøger og Postiller paa Dansk, med flere andre Rødder i Sproget, som den korte Tid af et Par Decennier medførte, frembragte en almindelig Glæring, et nyt og friskt Liv, hvorved det danske Skriftsprog, der saa længe havde begyndt at udfolde sig, snart vandt ligesaa meget i Omfang, som i Kraft og Klarhed. Dog var det endnu kun det prosaiske Foredrag, eller dets første Elementer, som i denne Periode, og vi kunne sige det hele 16de Aarhundrede igennem, ledtog betydelig Bindning og Berigelse. Undtage vi enkelte Psalmer, hvori hist og her nogle Glimt af poetisk Længsel og Udtryk viste sig: saa har dette hele Aarhundrede ikke frembragt nogen Forfatter, som kunde gjøre Krav paa Digternavn; og de i den anden Halvdeel udgivne danske Folkesange eller Kæmpeviser, fremtalde intet Løb til Efterligning.

Blandt Kirke-reformationens tidligste og ivrigste Befordrere ved Lære og ved Skrifter, fortjener Hans Tausen (eller Tagesen) en udmærket Plads; men skøndt han skæde meget og mangfoldigt ved begge, blev han dog langt fra ikke for det danske Sprog, hvad hans store Lærer Luther blev for det tyske. Hans største og vigtigste Værk, en dansk Postil, eller Aargang af Prædikener (som Tausen udgav 1539 i to Dele), har vel fra Indholdets Side endeel forud for Christen Pedersens 20 Aar ældre Jærgens Postil; men ikke saa meget i Sprogets Fuldkommenhed. Tausens Foredrag er ikke seldn ligeligt og naivt; men noget mindre reent og mindre dannet, end Christen Pedersens, helst i dennes tidligere Skrifter. Pilen har adskillige Spor af det jydsk, og andre Provindsers Almuesprog; og hans Orthographie er mindre rensat, end den skællandske Forfatters; ligesom ogsaa Tausens Oversættelse af de fem Rossebøger

(Magdeb. 1535), i det Heltetaget, staaer tilbage for Christen Pedersen's Nye Testamente. — Lausens Modstander, den af sin Ustabilitet i Religionsmeninger bemærkede Povel Vendekjaabe (Poul Eliesen eller Paulus Elia) var ligeledes en temmelig frugtbar Forfatter; og foruden sine polemiske og ascetiske Arbejder, oversatte han Par Smaa skrifter af Erasmus. Han udmærkede sig ved et renere og mere dansk Sprog, end Andre af det catholske Partis Forfattere; hvis danske Stil neppe gav dem nogen Ret til den haanlige Dadel, hvormed de revsede hans Værkelsen for det Nye Testamente.

At nævne alle øvrige danske Forfattere i Perioden mellem 1520 og 1550 har vi ikke herhvid. Det maa være nok, at gjøre den almindelige Bemærkning: at det i denne Periode, hvori den danske Prosa efterhaanden, og under en vedvarende Stræng, der endnu lod meget ubestemt og vakkende i Ordernes Skrivemaade, og end gav megen Skledesløshed og Tilfældighed Rum, dannede sig til et, om endog lært og temmelig fattigt, indskrænket og uhielpsomt Bogsprog. Paa denne Dannelse har hos enkelte Forfattere af mere Lærdom, (s. Er. Chr. Pedersen og Poul Eliesen) latinste Sprog ikke været uden Indflydelse; men denne var dog indskrænket og ubetydelig, i Sammenligning med den vedvarende Indvirkning, som det tyske Sprog beholdt i vort Fædreland. Denne Virkning udøvede det nu ikke blot, som forhen, paa Dannelsen af Talesproget, men ogsaa paa Udviklingen af et dansk Skriftsprog i det første Barndom. Tyskland blev næsten det eneste fremmede Land, ved hvis Universiteter de unge danske Theologer studerede. Indtil 1550, eller endnu længere senere Tiden, var den danske Literatur saa godt som indskrænket til Skrifter af gudeligt eller religiøst Indhold; og en stor Deel af disse vare blotte Oversættelser af Tysk. Saa hidtil især den nedertyske Dialect virket paa Talesproget, saa begyndte nu ogsaa fra Luther og hans Samtidige udgaaende høityske Skriftsprog at blive det nærmeste Mønster eller Forbillede, som dels ved Oversættelser, dels ved hyppig Læsning, Indgang og Indflydelse hos danske Forfattere. I hele det 16de Aarhundrede kien og læste man i Danmark saa godt som intet, uden Latin og Tysk; og uden for Tyskland var Latin det almindelige Middel, som Danske benyttede til mundtlig Meddelelse og det Sprog, hvoraf Fremmede, som ei forstod og talte Tysk, maatte betjene sig i Danmark. Dog blev Virkningen af det tyske Sprog, uagtet al Anledning der til ikke saa mægtig, at den nogensid kunde ophæve eller tilintetgjøre den elendomme nationale Charakter, som det nyere danske Tungemaal, ogsaa som Skriftsprog, havde ligeholdt eller videre udviklede, i det 16de, ja endog i det 17de Aarhundrede. Endstaaende Danmark fra det 14de Aarhundrede af var blevet oversvømmet med tyske Familier, staaende Skandinavien i det 15de Aarhundrede regieredes af Fyrster, tyske af Fødsel, og et nedertysk Fyrstehus i Midten af dette Aarhundrede gav Danmark sin endnu blomstrende Kongestamme: blev dog aldrig det tyske Sprog (saaledes som det franske i England) Statsproget eller Regeringens Organ; saa lidt som det egentlige udenfor Hertugdømmet Slesvig og endel af Nørre-Jylland, formaaede at trænge ind i Organismen og den store Masse af Folkesproget, hvilket vel beholdt sin tidligere Slægtsskønlighed i Ord, Ordformer og Udtale med det Nedertyske eller Plattyske men uden at denne Sprogblanding og Indvirkning af det Tyske enten gred videre i i Ordbygningen og andre grammatiske og syntaktiske Forhold, eller paa langt nær udstrakte sig saa dybt i Sprogets Aand og stilistiske Charakter, som i tidligere Perioder; og navnlig i det 18de Aarhundrede. Denne Sprogets aandelige Bestanddel opholdt og næret ved dets oprindelige Rod og Stamme, og ved en herfra udgaaende grammatiske Bygning, holdt sig fra Begyndelsen af altid nærmest til sit nordiske eller skandinaviske Stammelem. Derfor ogsaa udviklede det nyere danske Skriftsprog

et tærbt almindelige Talesprog, sig fra Vernes, men i Særbeleshed fra den selsk. Mundart og dennes grammaticalste Bygning; ikke fra den herfra saa betydeligt afvigende jydsk, som, i Fald den var bleven overvægtig, uden Tvivl vilde have givet det danske Skriftsprog en betydeligt forskiellig Charakter, der i enbeel Sprogformer og Bøjninger formodentlig langt mere, end dette nu er Tilfældet, vilde have nærmet sig til de Plattyske og det engelske Sprogs Former. Denne Nærmelse eksisterer uægtesk paa en Maade (der gives intet fremmedt Skriftsprog, til, hvis hele Structur det danske lettere og nærmere flutter sig, end det engelske); men den har dog ingenlunde øvret de karakteristiske Egenheder, hvorved det almindelige danske Talesprog, holdt paa Siden af hine tvende, udmærker sig som selvstændigt Idiom. Et saadant Forhold finder ikke Sted imellem det danske og det svenske Tungemaal, hvilket, naar vi betragte dem i deres fuldstændige Udvikling, og sammenholde deres hele syntaktiske Form og stilistiske Charakter, egentlig kun udgøre eet Sprog, med saa lidet betydende Dialectforskellighed i visse Ordformer og Ordbojninger, at de ere langt fra at snerne sig samlet fra hinanden, som f. Ex. det Østtyske og det Hollandske, der ligeledes ere Gane af en fælles Sprogstamme.

Fra det danske Bogsprogs egentlige Dannelse i første Halvdeel af det 16de Aarhundrede, og i et Tiløb af over hundrede Aar, holdt det sig saaledes vel i sin fremvridende Gang nærmest til det tyske Sprog, hvis nyere Prosafarm, om den endog havde flere og rigere Elementer i en ældre Literatur, dog kan regnes at have sin egentlige Grundvold i Luthers og hans Samtidiges magtfulde virkende Skrifter og dybt indgribende Sprogforbedringer. Men Indflydelsen af det tyske Sprog blev dog aldrig saa almindelig og overvægtig hos os i det 16de Aarhundrede, at den indfødte Sprogcharakter og Sprogtone tabte sig; og hertil bidrog det uden Tvivl meget; at Literaturen vedblev at være indskrænket i en snever Kreds, og at en dansk Aand og Tone udviklede sig med overvældende Indflydelse ved Hofset og hos den magtige Adels i Danmark, tilk alleene gienennem hele det 16de Aarhundrede; men indtil Midten af det 17de. Som et nærmest hidsørende Bevis af mange paa denne Aand, kan det anføres: at den Eft, at samle danske Slægtbøger og i dem bevare historiske Optegnelser, Familierne vedkommende, var meget hyppig blandt adelige Damer; ligesom og at de danske Folkeskoler i det 16de Aarhundrede endnu havde deres Piem overalt i Adelsens Borge; og at man i de mange Bisebøger fra dette Aarhundrede, for en Deel skrevne med kvindelige Hænder, som endnu ere tilovers, aldrig finder andet end danske Biser. — Det var ogsaa med en betydende Hurtighed, at det danske Skriftsprog fra dets endnu raarelementer i Slutningen af det 15de og Begyndelsen af det 16de Aarhundrede, udviklede sig, i Lidet over 50 Aar, til et vel ikke meget rigt eller fyldigt, men derimod gebisjant, syndigt og reent Foredrag i Prosa, saaledes som det møder os allerede i anden Halvdeel af det 16de Aarhundrede, ja i Midten af samme, deels i det berømmelige danske Sprogværk: Biskoversættelsen af 1550, deels i flere originale og oversatte danske Bøger fra den Tid; men fornemmelig hos Peder Claussen og Anders Sørensen Vedel.

Den Bibels-Version, den første, hvori man læste hele Bibelen i Modersmaalet, var vel af Kong Christian III. overdraget de 4 theologiske Professorer ved Kiøbenhavns Universitet; dog blev den ingen Oversættelse efter den hebraiske og græske Standard; men kun en Fordansning af Luthers Bibel. Dette Arbejde er imidlertid udført med saa stor Skionsomhed, og saa dyb en Fortrolighed med det danske Tungemaal, at man vel kan sige, Oversætteren eller Oversætterne have tilegnet Modersmaalet Alt hvad det tyske Sprog havde vundet ved Luthers berømte og udsødelige Version, uden at opoffre eller bortgive noget af hvad det danske Sprog eiede i Midten

af det 16de Aarhundrede; men snarere, at de have beriget Tungemaalst med Sprogstat, hvis rige Kilbe er saa langt fra at være udtømt eller tilstrækkelig benyttet, at man endog, ved i nyere Oversættelser at forlade den, for at holde sig til *Strasproget*, har givet os hebraisk-danske og græsk-danske Bibler, i Stedet for det ægte, gedigne, trohædte og kraftige danske Maal, der lyder (om endog mindre ordrigtigt) helligt, for Sproget og dets Historie uundværlige Bog. At det 16de Aarhundrede var Periode i Danmark, da der (uagtet helligt Adelsmagt og Adelsrigdom, som man plejede at dable, og uagtet Alt, hvad her endnu fattedes i Videnskab, Oplysning, Forsinelse) var Kiærne, Kraft, Dygtighed, Nationalaand og Egenhed hos Folket, derom maa ogsaa Tungemaalst vidne. Thi en blodagtig, svag, aandløs og ufejlende Nation, og et udartet, forringet, i fremmedt Ledebaad vaklende Sprog (som man undertiden vil skildre det nyere danske), kunde ikke frembringe saadanne Skrifter som Anders Vedels danske Saxo, Peder Claussens norske Krønike (en fri Bearbejdelse af Snorre), Bibelen af 1550, Herman Weigers Reinde Kos, og en Mængde andre Sprogværker, af anden Rang, som alle dog vidne om Udviklingen af en frisk, kraftig og indfødt Aand i Tungemaalst. At disse Arbejder næsten alle kun vare Oversættelser, svækker ikke det Vidnesbyrd, de give om Sprogets Tilstand og Dannelse; men det viser tildeels, at Sprogdannelsen endnu paa det Trin, den stod paa, mere var Folkeejendom, end udmærket hos visse Stænder eller hos Individer; at Skriftsproget endnu laae Folkets og Almuens Tungaal nærmere, og ikke havde adskilt sig i et konstant Bogprog og et forfæmmt, uddannet og tildeels ringeagtet Taleprog (saaledes som det senere hen gik). At ikke mange originale danske Skrifter tilhøre helligt Periode, kommer for en Deel ogsaa deraf, at lærde og studerede Folk i Danmark allerede fra Midten af det 16de Aarhundrede begyndte at skrive Bøger paa Latin; og dog kan vort Fædreland bl. a. fremvise fra dette Aarhundredes første Halvdeel Christen Pedersen, og fra den anden Halvdeel Anders Vedel, som originale Forsattere, der i det mindste hvad Sproget angaaer, vel tør maale sig med de bedste blandt deres Samtidige i England og Tydskland. — Da vi her ei tør gaae videre i det Enkelte, men maae nøies med i ovenfor angivne Træk og Hentydninger: kunne efterfølgende Sprogprøver fra det 16de Aarhundrede indtil noget efter dets Midte (de sildigste, som det her synes fornødent at meddele), tiene til at bestyrke, hvad i Almindelighed er anført om Sprogets Tilstand i bemeldte Tid, og til at give et Billede af den sildigste danske Sprogform og Sprogkarakter, som vi endnu for en Deel kunne kalde forældet.

· Af P. Eliæ Oversættelse af: "En Christen Gyrfles Underviisning".
af Erasmus Roterd. (Roestilde 1534.)

· Saaar som icke er frihed till att wdkaare een Furste, ther skall met liige stor flydt then wdkaaris, som een Furste skall tudte oc oplære. Att ther skall fødhis en god Furste, skall aff Gud ønschis; Men nar som hand er fød, oc skall aff god lerdom oc tudt forbædris, thet staar een stor partt till off.

Inghen tiid er saa beqwem till att straffe oc lære een Konge, som nar hand er saa ung, hand wed seg icke att wære Konge; tha skall han holdhis fra swale oc wqwemne ting, oc met noget strengheid twingis till dygd oc thet som gott er. Efter thi att the foreldre, som icke ere platt wilde eller daarske, mett saa stor flyt opføde theris børn, som ere dog icke fødde wden til een ager eller rett hwiss, huor megett større flytt skall ther fordi giøris paa een Kongis opfødsel, som fødhis icke alfoemeniste till eet land eller een stad, men till mange land og stæder att raade oc regere.

Af S. Hansens Postill. Winterbeløn. 1539.

Som Jesus wor nu nylig kommen wdaff daaben, oc hadde begynt att tage til discipule til, da gaff han seg wd eblant folk, oc lete effter orsager til att wdbrede oc forkynde Guds ord, oc gaff seg fordi wdi saadane sellstæff, gid til brullup oc gæstgæd, icke saa storlig for den bugfylde oc søde, som dennom til forbædring, han gik til oc omgik med. Dog wilde han der med lære oss sine Christne, att wy det icke skulle regne for stor synd, om wy gaa end stundom til Collatz, slaa oss lose, oc gaa oss noget maadelig glade, meer end wy pleye almindelig hwer dag. Wy miue icke hysse sielshellige Phariscer fare med denne mening, hwilke Jesum forachtede, oc kaldede hannom en frogere oc en wynslommere for den samme sags skyld, att han yderligere wor stundom sellstæff lyg, oc gjorde understundom en søye blid Collatz med. Men skulle wy oc lade desse sielssøde Christne fare for seg, hysse giendøbere, meere end, som giøre store dødelige synder der wdaff, om nogen aade ret eble effter han hadde slødt den bittere hunger, eller drucke en thaar offuer sin tørst. (Joh. xii.)

Af den danske Bibel-Oversættelse fra 1550.

Af Fortalen. Oc skal der ogsaa vere vdi Læseren en induortis brendende begærlighe oc kierlighed til den hellige Skrifft. Thi det kaaftelige Alenodt vil icke dæmpe vere elstet, men vil oc haffue it hungriigt oc tørstigt hierte, som icke seer til andre ting. Vilt du gaa ind i den hellige oc lønlige Sted, saa leg aff dig al hoffmod oc stolthed. Thi Guds Aand flyer oc flyer saadanne ting, oc boer gerne vdi en vdmøgt hierte. End dog Pallaget er vñt oc herligt, saa er dog dørren saare lau oc trang. Derfaar maat du alt bøye din stercke oc stinde halff, oc bukke, om du vilt et mand skal lade dig ind.

1 Moselbog. C. 3. V. 1—7. Oc Sugormen vor tredffere end alle diure pæ mæden, som Gud Herren haffde giort, oc sagde til Quinden: Ja, skulde Gud hysse sagt, I skulle icke æde aff alle bonde Træ i haffuen?

Da sagde Quinden til Sugormen: Vi æde af træernis fruct i Saffuen. Men om det træis fruct som staar mit i Saffuen sagde Gud: æder icke deraff, oc vort det icke heller, at I skulle icke ds. Da sagde Sugormen til Quinden: I skulle ingeledis ds, Men Gud ved, at huilken dag I æde deraff, da skulle eders øyen opladis, oc I skulle bliffue lige som Gud, oc vide huad got oc ont er.

Oc quinden saa, at træet vor got af æde aff, oc løsteligt til at see, oc icke skont træ, effterdi det gjorde floger. Saa tog hun af Fructen oc od, oc gaff sin mand ogsaa deraff, oc han od. Da oplodis baade deris øyen, oc de fornumme at de vare nøgne, oc de bunde figenblad sammen oc gjorde skort aff.

Af Herman Weigeres Reineke Boss. 1555.

Paa Pingst dag, ville i det mercke,
Da hørde mand siunge Gog oc Lærde.
Skoffuene stode grøne, store oc smaa,
Jorden gaff sine Blomster huide oc blaa,
Grøne oc gule, met herlig luct;
Alle smaa Sule de siunge smuct.
En saare lystig Dag vden Rægn oc Vær,
Alle vaare glade, som der vaare nær.
Nobel, offuer alle Diur en Kong,
Han haalt sit hoff alt samme gong
Vdi en Stad, som hed Lemuig,
Thi han vaar veldig, stor oc rig.
Han lod vdroebe i sit Land
En Serredag saar menig Mand.

Af A. S. Bedels Fortale til sin danske Sære. 1575.

Thi det gaar io saaledis til, at det er alt it Spil, som altid driffues denne Verden. Personerne oc Soldet forandris alene. Men ligeruis som med felig Natur den er en, oc sig selff altid lig paa sin art oc stid, saa oc saa med handel og vandel, Raad, Anslag, Lyde, Modgang, Afgang, hendelse, fald fremgang, vdi al bestilling. De sinis vel at gaa bort; men de komme dog igien, oc giøre deris Omlob med it nyt oc ferskt Sold, naar som den ene Alde affdød oc den anden arffuer Stæden igien.

(Af Særes Fortale.) "Ser bør de fromme Ifflenders flittighed icke at gættis. Effterdi deris Land er hart oc vfructsommeligt, saa giffues dem oc icke aarsage til Dructenskab oc Graazeri; men (de) leffue vdi idelige Sparfommeligh oc vende meste patten deris tander oc idret der hen, at gienne oc optegne atskill Nationers historier. At huad dem brøster paa atskillige liffs lyst oc offuerflødigh det vederlegge de med artighed oc fløge nemme. Thi intet er dem fierre, end at kunde forfare oc vide meget at sige aff vdlendingers villor; oc er dem lige meg huad heller de tale om fremmed dyd, eller de selff bedriffue noget merckeligt. E haaffuer ieg icke bluedis ved, att følge saadanne forfarne sold effter vdi man stycker; men randsaget oc grandgiffueligen offuerslaget deris Aronider, oc eff deris Sandsagn ført meget ind vdi denne min Historie."

Naar en dansk Præst *) i Midten af det 17de Aarhundrede (1661) udlæber med: "at det er alt for vitterligt, at det gode, giæve danske Sprog efter Reformationen og henimod halvandet hundrede Aars Tid er meget blevet forsmæt, og af man foragtet:" da er dette en af de hyppige eensidige uhistoriske Klager, der egentlig indfigne, fordi de ville sige for meget. Efter Reformationen forsmættedes ikke Sproget, men opdyrkedes netop, som vi ovenfor have seet. Forsømmelsen begyndte først med 17de Aarhundrede, eller i dets første Halvdeel; thi skulde den paa den yngre Arreboes Tid allerede have vedværet i henimod 150 Aar, saa maatte den have begyndt med 16de Aarhundrede — altsaa endnu før end den nyere danske Prosa egentlig havde dannet sig. Men fra Christian den Fjerdes fildigere Regieringsaar, og meer endnu eft Midten af det 17de Aarhundrede, kan det vel siges at Sproget forsmættedes og forfalt ligesom det samme indtraadt med den tydske Prosa og den tydske Literatur, der vel blev at være de danske Forfatters nærmeste Forbilleder. Hertil bidrog vel endel, Statsforholdene i Danmark forvirredes og Statens Kræfter sløvedes; men ogsaa, det latinske Sprogs Dyrkelse blev meer og meer almindelig; at de lærde og videnskabeligt dannede Forfattere nu næsten allene skrev i dette bøde Sprog; at Tydsk blev Hoffsproget, og det snart i den Grad, at flere af vore Konger i det 17de og 18de Aar næsten allene talte, og (tildeels slet nok) skrev paa Tydsk; i Stedet for at endnu Christian den Fjerde, som baade talte og skrev Latin, til den Grad yndede og brugte Møbersmaalet, at han endog kan siges at have dannet sig en egen dansk Stil i sin Breve, hvoraf han egenhændigen skrev en næsten uberegnelig Mængde; hverimod han conciperede sine tydske Breve og Befalinger i et temmelig barbarisk, og med Danlsme opfyldt Sprog. Vel manglede det ikke det 17de Aarhundrede paa danske Forfattere hvis Antal tværtimod endog tiltog saaledes, at efterhaanden en nogenlunde fuldstændig

*) Christen And. Arreboe i Fortalen til hans Faders, ved ham udgivne Digt: Heraemeron, eller Verdens første Uges sex Dages Gierning &c. Kbh. 1661. 4.

Ansætt i Modersmaalet, saavel i Prosa som i bunden Stil, begyndte at fremstaae. En hel Aarhundrede har ingen Prosaist at fremvise, der for sin Tid kunde række at liges ved Coryphæerne fra det 16de Aarhundrede: Christen Pedersen, Anders Edell og Peder Claussen.

Disses Eftervirkning vedvarede dog endnu under Christian den Fjerde; som vi se hos Svitsfeldt, Lyschander, Niels Michelsen Aalborg, Brochman, og flere. Men i det 17de Aarhundredes anden Halvdeel forfaldt den danske Prosa betydeligt; og vi ser kun meget faa (s. Gr. Birgitte Thott, ved sin, for den Tid (1658) meget anseede Oversættelse af hele Seneca), der lagde for Dagen, at det ikke var Sprogets Eftel, hvis det forringedes; det var kun Enkelte (som Bording og Kingo), der kunde foredrage i bunden Stil til en renere og bedre Sprogform, udvide de tidligere indskrænkede Grændser, og tildeels lagde den første Grund til et værdigere og mere poetisk Udtryk af alvorlig Charakter; hvortil Begyndelsen vel var gjort, deels af ældre Psalmedigtere i det 16de, deels af Anders Arreboe i første Halvdeel af det 17de Aarhundrede; men næsten altid, enten med prosaisk Ekvilibre, eller med idelglæder paa Forfatterens Smagløshed og frugtesløse Kamp imod et for Poesien endnu ikke dannet Bogsprogs formløse Raahed eller fattigdom. At man imidlertid ogsaa i det poetiske Udtryk søgte, i det mindste for Kingo, gik tilbage, end frem i det 17de Aarhundrede, og saaledes fra 1600 til 1650: er en Bemærkning, som allerede Gram har gjort.*) Anfagen hertil maa uden Tvivl især søges deri, at dette Aarhundrede var en Bløds Overgangsperiode i Sproget og Literaturen. Man havde s. Gr. i Poesien allerede begyndt at tabe Sands og Smag for de gamle Folkevise, og hvad der nærmest sig disses Tone. Naturdigtningen var ophørt; og der fattedes saare meget, for at Kunstens Periode kunde indtræde. Man begyndte vel at blive noget beklædt med fremmede Sprog og disses Literature, og at oversætte af Fransk (d'Urfé's Astræa s. Gr. der oversattes 1643 af S. Torkelsen, som ogsaa foranstillede Digte af Opitz og af Hollænderen Cseh); men Virkningen heraf sporedes næsten kun i en mod Slutningen af det 17de og i Begyndelsen af det 18de Aarhundrede udbrydende Syge, at ville latinisere og forfranske det danske Tungemaal, ved at optage en saadan overvæltet Rængde Ord af disse Sprog med dansk Endelse og Bøjning, at vort Modersmaal, naar man ser en Bog i Prosa fra hlin Periode, kunde synes at have undergaaet en fuldstændig Forvandling; helst efterdi man den Tid brugte, at trykke alle slige fremmede Ord med latinsk Skrift, hvorved deres Rængde falder saameget lettere i Øinene. Denne uheldige Raade at berige Sproget paa, finder man Spor til gennem det hele 17de Aarhundrede; men dens Anvendelse blev hyppigst og mest udbredt ved Overgangen til det 18de og i dets første Halvdeel, i hvilken Tid den omtrent naaede sin Højde hos Holberg. Det var nærmest en fra Sydskland hentet Mode, hvormed man uden kække Anstrengelse behjælp sig, under den tiltagende Trang, man idelig følte til at udvide Sprogets Betegningskreds og Ordrigdom; og at den, i Følge det Standpunkt, som Smag og Aandsdannelse stod paa hos Nationen i det Hele, kan siges at have været et paa den Tid nødvendigt Hjælpemiddel: viser sig bedst af den uheldige og meningsløse Raade, hvorpaa enkelte Purister i det 17de Aarhundrede (s. Gr. S. Gerner og P. Eyo) vilde arbejde imod Sprogets Forfald, ved at danne nye Ord, eller ophjælpe

*) Det er ellers sæt nok, at de Sange og andre Vers, som ere ældre end A. 1600, eller da omtrent, ere med al deres Enfoldighed og urigtige Stavelsemaal, dog almindeligvis bedre digtede og tænkte, end de sildigere. Dette sees af M. Hans Thomesens, M. Adamus Katholms, Gr. M. Barfers Psalmer, saa og M. Anders Bedels, Claus Lyschanders og deres Skrifter; uanset, der ogsaa falder meget elendigt Løi imellem." (Grams utrykte Udsagt til en Fort. til Bording's Skrifter, forfærdig fra den trykte.)

det ved enkelte islandste Barbarismer. I øvrigt var hiin Blanding med latinske franske Bestanddele et Foretagende, der indtraadte i en saa sildig og ny Tid, og som lidet vedførte de organiske Dele af Sproget, at Staden, som den tilføiede det egentlig kun blev at belejre det med en fremmed og broget udbvendig Kluderynt, som det i en sildigere Tid, da Sproget opnaaede en rigere indvortes Udviſning og Dannelselse, efterhaanden har kunnet affaste, eller dog for en stor Deel stille sig ved; udgaaſte at opgive den Fordeel, i enkelte Stilarter at kunne give Udtrykket enten Afveſning, eller større Tydelighed og finere Overgange i Betegningen af Begreber, formidlet en mere sparsom Brug af optagne Ord af latinsk eller fransk Oprindelse. Endelſes har dog det danske Sprog, ligesaa vel som det tyske, vedligeholdt den oprindelige Charakter, som det har bevaret uden overvægtig eller Organismen opløsende Blanding med en fremmed og forſkiellig Sprogſtamme; at i Stedet for at f. Ex. det nyere Engelske, de for det gamle ſariske Stammesprog fremmede Ord af latin eller fransk Rod have vundet samme Indfødsret, som de angelsariske: ſaa kan derimod aldrig noget Ord af den latinske Sprogſtamme, ſom bruges i dansk Tale og Skrift blive virkelig indlemmet i Sproget, eller ophøre at udmærke ſig ſom udenlandſt og fremmedt for Landets eget Tungemaal.

Imidlertid det 17de Aarhundrede og Begyndelsen af det 18de fremviſte et langt Lidsrum, hvori det danske Sprog tabte meget af dets ældre Reenhed, Fyndighed og nationale Charakter: opveiedes dette Tab ingenlunde ved en til andre europæiſke Sprogs Cultur og Rigdom ſvarende Dannelselse og Forædling af det danske Skriftſprog. Denne Mangel udsprang fra og ſtod i Forbindelse med det endnu ſtedfindende Savn af en nogenlunde fuldstændigen dyrket indenlandſt Literatur. Thi for ſaa vidt ſom Sproget brugtes, og i de Skriftſag, hvori Mogensmaalet jævnlig fra ældre Tider var benyttet af danske Forfattere, kunde det, ſelv i hiin Tidsalder, hverken kaldes rart eller fattigt. Kingos Psalmer (henimod det 17de Aarhundredes Slutning), S. A. Brorſons aandelige Sange, Salſters Satirer, Selts, Roſes, Keenbergs og Stubbergs, fra første Halvdeel af det 18de Aarhundrede, vare deres Forgængere ikke uværdige; eller ſtode endog tildeels paa et høiere Trin i Sprogforædling og Sprogrighed. Endog det proſaiſke Foredrag, ſkøndt forholdsviis mindre dyrket, end den bundne Stil, iſær i komiſke eller muntre Alim, viſte ſig hos Enkelte i en Stikkelse, ſom bebudede, hvad Sproget, under en med Aandsrighed, og omfattende videnskabelig Dannelselse begavet Forfatters Hænder kunde blive til. En ſaadan vandt det 18de Aarhundrede i Ludvig Holberg, ſom man kan kalde Stifteren af den nyere danske Literatur. Hans klare Hoved og lyſe Forſtand, hans vidtomfattende Studier, hans ved mange Reiſer erhvervede Fortrolighed med fremmede Nationers Cultur og Sprog, hans abſtrakte Læſning og Bekendſkab med det beſte af de meſt dannede europæiſke Folkeſærds Literaturer, gav ham et uudtømmeligt Forraad paa Tanker, og han forſtod dermed at berige Sproget paa en Maade, ſom fra flere Sider var det til ſtor Binding. Thi foruden at han, ſom komiſt Digter, ſkabte en Literatur, der var ſaa eiendommelig, ſaa aldeles beſlægtet med det danske Folks nationale Charakter, Tænkemaade, Sæder og aandelige Tilværelſemaade i hans Levetid, at den nødvendigen, ogſaa ved ſin fuldkommen naturlige og folkelige Sprogform, maatte blive tilgængelig for enhver danſkdt Læſer: ſaa blev han en ikke mindre populær Forfatter i det hiſtoriſke Foredrag og flere Arter af proſaiſt Stil. Overalt medførte han den ubungne Lethed og Naturlighed i Udtrykket og i Periodebygningen, hvori knap nogen ſildigere Forfatter har naaet eller overgaaet ham, i hvormeget end Sproget ſiden Holbergs Tid har vundet i Reenhed, Rigdom og Elegance; og det fortjener vel at bemærkes, at med al Holbergs Forſtandighed og Vittighed, er hans Stil og Sprogtone, trods alle

den skandinaviske Ord og Talemaader, saa fuldkommen naa, og har, tillige med sin Originalitet, saameget af det Stags humoristiske Charakter, som den danske Prosa antog hos mere begavede Forfattere i det 16de, 17de og Begyndelsen af 18de Aarhundrede: at Holberg, med hvem det danske Sprog nærværende stilistiske Form nærlig begynder, tillige kan siges at staae som den sidste danske Forfatter, med hvem Sprogets ældre Tone og stilistiske Charakter slutter.

Holberg var heller ikke endnu, efter en meer end fyrgetyveaarig Forfatterbane, naaet over i Evigheden, før allerede de første Spor havde vist sig til en ny Periode i det danske Skriftsprog, der i det mindste, hvad det prosaiske Foredrag angaaer, naaer den Afslutning ved nogen ny Epoke eller til Grunden indgribende Omvæltning, lige til nye Dage. Grundvolden til denne vort Modersmaals sidste stilistiske Dannelse, som var lagt af Holberg; men hans Røster, i visse Maader alt for nyt og alt for endommeligt, til at kunne blive almindelig efterfulgt, afgav dog kun enkelte Glæder til Sprogets nyeste Udvikling og Dannelse, saaledes som denne i det 18de Aarhundredes anden Halvdeel fremstred og udfoldede sig. Holberg havde aabnet Banen for denne Udvikling af Sprog og Literatur, ved at henvise til fremmede, og særdeles franske Forfattere og Sprogværter, som Rulder for Modersmaalets Dannelse og Berigelse. Men den alt for yppige, alt for rigelige, og man kan sige alt for magelige Brug, som denne aandsfulde og oplyste, let og hurtigt arbejdende Forfatter gjorde af det skandinaviske Sprogstof, hvilket han tilegnede sin fortællende og dogmatiske Prosa, mens han i sine Lysspil og komiske Digtninger bevarede en aldeles indfødt og ægte dansk Sprogtone, nærmest øst af det almindelig herskende Folkesprog — hvin, med sin fremmede, og som saadanne aabenlyst fremtrædende, Ord og Udtryk broderede Sprogcharakter syntes at opfordre til en Modvirkning, der ogsaa alt i Holbergs Tid vakte sig. Fr. Chr. Rulchow, den første Danske, der behandlede Emner af den antikke og moderne Philosophie i Modersmaalet, havde allerede i en ganske ung Alder ved udbredt Læsning i nyere franske, tyske og engelske Forfattere, dannet sin Læsemanier; men endstaaende han, langt mindre original end Holberg, og bortset i sit Liv, hverken naaede at tilegne sig Modenhed som Tænkter, eller en egen Stil, følte han dog Trangen til ogsaa paa den videnskabelige Bane, og i det dogmatisk-philosophiske Foredrag, at udvikle og berige Modersmaalet af dets egen Kilde. Han søgte alle alene theoretisk at bevise: at Videnskaberne fortrinligen bør dyrkes ved Foredrag og Skrifter i Modersmaalet, og fulgte sine Grundsaetninger ved at forfatte sine philosophiske Forsøg i dette Sprog (1743—1750); men han var ogsaa en af de første, der methodisk gik ud paa, dels at opfinde danske Benævnelser for videnskabelige og abstracte Begreber og for tekniske Gjenstande; dels kritisk at undersøge og udslette de allerede dannede og optagne. Var han endog, som en af de første Beskydere, heri ikke altid lige heldig, og maatte derfor høre ilde og taale Spot: saa burde vi dog ikke glemme, hvad neppe Nogen, 86 Aar efter hans Død, mere tænker paa, at naar vi nu, tildeels endog i daglig Tale, bruge Ord som Beviisgrund, Bogsal, Drivkraft, Enkelthed, Hengivenhed (?), Svilepunkt, Søresal, Jordlag, Konstdommer, Konstord, Omkreds, Personlighed, Ketslærd, Selvsbevidsthed, Selvstændighed, Lovkonst, Evangelov, Valgsprog, Virglas, Velanstændighed, m. fl., saa ere disse af de Ord, som Rulchow først prøvede paa at føre i Brug.

Noget tidligere end denne, endnu længe før hans Modenhed bortdøde Forfatter, havde man gjort de første Skridt i Danmark til ved Oversættelser at tilegne Modersmaalet det filosofiske og videnskabelige Foredrag. Uheldigvis valgte man hertil ikke Bøger i det engelske eller franske Sprog, hvis bedre og mere dannede stilistiske Form og hvis mindre lignende Charakter og beslagtede Organisme vilde have fordret

mere selvstændig Raastandenhed og Sprogkunst hos Oversætterne, og derved havde forbeelagtigere og mere dannende Indflydelse paa Modersmaalet. Man vedblev, saaledes foregaaende Aarhundreder, at holde sig til Tydskland, og det var tørre eller systematiske Lærebøger, som man, med ringe Kunst, skønt ikke uden Binding for Sprogets Lærraad, omklædte i en dansk Dragt, der hyppigt nok røbede sin tydske Herkomst. Bindningen for Modersmaalet af disse Oversættelser var derfor temmelig indskrænket og førte ikke til Udviklingen af en mere selvstændig Sprogcharakter og Stil i danske Prosa, der i meget højere Grad fandtes hos Holberg. — En langt større dybere indvirkende Indflydelse paa Sprogdannelsen udsprang derimod i en Periode, som man efter Stedet, hvor dens Ophavsmænd i nogle Aar virkede, pleier benævne den Sorøiske. Ved det her under Frederik den Femte oprettede, eller saaledes Gang fornævnte Academie var den sædvanlige, saakaldte Lærdom, eller Universitetsdannelsen gennem philologiske Studier, ikke anvist Plads som væsentligt Formaal; i Stiftelsen var mere givet den Bestemmelse, at virke til Adelsens Dannelse for Borgerlivet og en vis Grad af Embedsduelighed. Dette medførte ogsaa det udtrykte Kongebud: at der skulde lægges særdeles Vind paa Landets Sprog, saavel ved Oversættelser, som Stiløvelser (Frederik V. Fundat. for Sorø Acad. II, 5.); hvilket upaatvivlelig havde virket mindre for Sproget, end det gjorde, dersom man ikke havde været heldig nok til i Sorø at kunne samle en Forening af Mænd, som med Lærdomsvidenskabelig Dannelse forenede en meer eller mindre dyrket, ved Rundskab til fremmede Literaturer rensket og forædlet Smag; i Forening med Klarhed til Landets Sprog og Iver for at ophjælpe dets Literatur. I begges Historie ville Navnene J. A. Kraft (fra 1749), Jens Schielderup Sneedorf (1752); Ove Guldberg (1761) og Andreas Schytte (1763) aldrig glemmes; og tildeels samtidigen med disse, eller noget tidligere, levede og lærte ved Sorø Academie Gerh. Schønning, John Erichsen, Lauritz Ronglev, der ogsaa bidroge deres til at gøre dette Sted til en Planteskole for et forbedret Skriftsprog, og saaledes at frembringe den nødvendige Grundvold for virkelig national Literatur. Af de forstnævnte Forfattere kunne Kraft og Guldberg Sneedorf og Schytte nærmest sammenstilles; i det hvide i deres prosaiske Stil egentlig mere holdt ved Sprogets ældre Tone og Charakter; disse derimod, ved en friere mere flersidigt opløst Aand, og ved en større Fortrolighed med nyere Sprogs Cultur med den franske og engelske Literaturs Hovedforfattere, opnaaede som Stilister bedre Smag og en mere uddannet Sprogcharakter. Hos Kraft og Guldberg efterblevs deels en snævrere Tanketred og større aandelig Ensidighed, deels disse Forfattere tiendelige Bestræbelser for at give Sproget Ryndighed, Kraft, Bestemthed og Reenhed eller at danne det efter antike (græske og romerske) Mønstre og Former, undertidigt Spør af Lørdhed, Haardhed og Anstrengelse; uden at engang den efterstræbte Sprogrenhed og Sprogriktighed altid opnaaedes. Sneedorf og Schytte, Mænd af en i deres Tid og Livsforhold faare opløst Aand og liberal Dannelse, overførte denn-

*) Gottscheds "Grundvold til den hele verbale Wijsdom" i 3 Dele udkom oversat i København 1742 o. f. og har upaatvivlelig haft en ikke ringe Indflydelse paa Sprogdannelsen. 1742 udkom ligeledes Oversættelsen af Wolffs "fornuftige Tanker om menneskelige Forstands Kræfter," eller Logik; og 1744 hans "fornuftige Tanker om det som Menneskene have at gøre og lade," eller Ethik. Noget tidligere, end begge, det første originale Skrift, hvori Modersmaalet anvendtes tildeels paa et filosofisk Fordrag, er Præsten P. J. Dandiel's "Discourser over den menneskelige Skæbne, uddrag af Fornuften og af den h. Skrift." 2 Dele 8. Kbh. 1736. (Et tidligere saakaldt Compendium philosophicum, eller kort Begreb af Philosophien" af Hans Himmerich. Kbh. 1726. 4. er uden alt Værd, og svarer ikke til sin Titel. Dets Indhold er mest alchemisk).

en Skrift og prægede den i deres Sprog, som hos Begge har en eiendommelig og behagelighed, Lybhelighed og Klarhed i Stilen; hos Begge et Anstrøg af godsmælt og fortrolighed med Skient og Ironie; hos Sneedorf mere Dybde og Indsigt, hos Schytte en høj Grad af flydende Rethed, i Forening med en næsten absolut correct Sprogrenhed og Rigtighed. — At Anordning og Bedtægt gjorde sig gældende, indtil vor Tid bevaret Skik, at benytte Modersmaalet, i Begyndelsen betragtede med det latinske, tyske og franske Sprog, men efterhaanden allene, til de skriftlige, som holdtes ved Sørre Academie: udmærkede denne Stiftelse som det eneste Sted i Danmark, hvor det danske Sprog dannedes til verdelig Belsøgenhed; og som Fruktene heraf aldrig naaede at blive classiske, saa have dog enkelte af de lærde Sæler eiendommelige Sprogfortiener, og lagde for en Deel Grunden til den skriftlige hen udviklede danske rhetoriske Prosa.*) Denne opnaaede ogsaa allerede inden et Par Decennier en højere Glans og Gjælde ved de historiske Mindetaaler af Jacobi, Kampmann og Vogelius, som det 1759 stiftede Selskab for de skriftlige Beskrivelser fremkaldte; hvilke imidlertid, med ikke ringe Fortiener af Sproget, var den Mangel at de vare fremkomne til at blive Lovtaler, og dels af denne Art, dels fordi de enten ubelukkende, eller dog alt for nær, holdt sig til franske Rhetorik, Skandem, ved Siden af den opnaaede ydre Elegants og Politur, var meget af den Sæmme af Sprogets eiendommelige Ræderne og nationale Charakter, og fremkaldte en declamatorisk Tone i Foredraget, som skadede dets Fjnd og Dyrkethed.

Imidlertid havde ogsaa den dogmatiske Prosa ved Kraft og Guldberg fra Midten af det 18de Aarhundrede begyndt, at danne sig ved originale Skrifter;**) og en Skole af Sæler, som med Haand og Barm fovenede mangesidige Studier, havde paa samme Tid begyndt, med større Klarhed og en næsten revolutionerende Sædighed at ville omvænde den danske Prosa. Men Tyge Rothe manglede dog for meget i Smag og i det skriftlige Dannelses til at kunne give sin Sprogbygning Hold og Fasthed; og hans Skrifter lide, hvad Stilen angaaer, ligesaa fremmede, isolerede og virkningsløse i det skriftlige, som de endnu ere det. Deres Hovedvirkning udsøvede de maaſtee paa den med et levende dansk Prosaisk og Digter, som dog var alt for dansk og fortrolig med det gamle Nordens Sprog og Literatur, til at han ikke skulde opgive al Efterligning, og i eiendommelig Sprogkraft og Sprogfyldde have sig over Røthes tanker, men uflære, tvungne, knudrede og haarde Foredrag. — I den historiske Stil havde Holberg vist Vejen til en naturlig, flydende og behageligt tilfældende Diction, der fandtes, i denne Retning, at maatte have nærmet den danske fortællende Prosa ligesaa meget til franske Rhetorikens Charakter, som den noget senere hen i det rhetoriske Foredrag gik i dets Spor. Men Holberg fandt ingen Efterfølgere. Bernh. Møller begyndte (1760) at skrive en Universalhistorie, der fra Sprogets Side vakte og vakte Dyrkethed ved et Glans original Charakter; men den blev kun et sært, endelst Forsøg. Guldberg, der især vilde danne sin historiske Stil efter de Gamle, holdes det ikke altid, ved Siden af vægtig Alvor og efterstræbt Fjndighed, at tillegne

*) Man har Sæler af Kraft fra Aarene 1749, 1752, 1753—64; af Sneedorf fra 1752 og 1760; af Frichsen fra 1760—69; af Guldberg fra 1763 og 1765; af Rongsløv fra 1773—82 m. fl.

**) Den første foredrag (1751—53) den Wolffske Philosophie i egne Lærebøger, der vare de tidlige philosophiske i vort Sprog. Hans endnu agtede System i de mechaniske Videnskaber (1763—64) udmærker sig ved Foredragets Renhed og Klarhed. I hans Foretagelse om de vilde Fjellslags Sæder og Meninger er Stilen meget fjndig og sammenstrængt, men endnu ubannet; og overhovedet manglede Kraft endel i Smag og Elegants. Guldbergs theologiske Lærebøger og øvrige Skrifter i Prosa, (1760—73) lide ogsaa under en vis Strøbet; men faaes ikke eiendommelig stilistisk Charakter.

fig Sprogrenhed og en naturlig dansk Tone; og hans, i øvrigt for sin Grund agtede Verdenshistorie, gavne den Charakter, en Bog maa bestaae af blive klassisk og blive almeen Læsning.

Smidlertid havde den danske Prosa i saa Decenniet gjort mægtige Frem- allerede antaget en betydende stilistisk Dannelselse og Bøielighed, og udvidet sig hidtil i den danske Sprogverden ukendt Omfang af Udtryk for Materier i de forskellige Stilarter. En stor Deel af dette var vist nok ikke vorer paa dansk Grund; tydelige Naboers Indvirkning paa Sprog, Videnskaber, Smag og Literatur i mark vedblev at yttre sig; men den var under Christian VI. og Frederik V. (fra 1730—1770) dog ikke saa dyb eller saa almindelig, som man skulde tænke sig Land, hvis indfødte Konger neppe talte; end lige frev Landets Sprog, hvor i Tungemaal var det tydske, og den hele fornemme Verdens Tone gik ud paa, at es det Fremmede og udenlandske. Noget Modvægt fandt den tydske Sprogindpo- deels i den under Frederik V. meget befordrede Cultivering af fransk Literatur franke belles-lettres; deels i en samtidigen begyndt Stræben for at føre den no- Historie nærmere tilbage til dens Rilder, og det danske Sprog til en renere, ægte og mere indfødte Skikkelse, ved at dyrke og fremdrage dets ældre Literatur bekendtgjære gamle Brevstaber, Beretninger, andre historiske Bidrag og Sprogmi- mærker i det danske Sprog. Langebek var en af de første Ophavsmænd, og utrætteligste Formand for disse patriotiske Bestræbelser, som, foruden deres reel materielle Udbytte for Historie og Sprogkundskab, virkelig bidrog ikke lidt til at f- og forfriske Modersmaalets Stamme, der havde begyndt at staa enkelte frodige kraftfulde, men ogsaa endeel vilde, saftløse og unyttige Grene. Med Langebek og trofaste Venner virkede Suhm; skøndt hans Forarbejder til den danske Hist- og dennes vidtløftige Behandling i Form af Annaler og Undersøgelser, intet mindre fremmede den gode historiske Stil; og skøndt Suhms nordiske Fortællinger, uden mangle en vis elendommelig jævnhed og national Charakter, der meddeelte sig til S- get, ikke skildrede os den nordiske Verden med samme Trost, som dens Billed- præget i Sagaerne: virkede dog disse, og andre lignende Arbejder, betydeligt Nationalfølelse og Selvagtelse, paa at vække eller styrke Kiærlighed til Forsædren Minde og til Landets gamle, af egne Rilder nærede, efter saa mange Aarhundre- Forløb endnu ikke sit oprindelige Stammesprog, fornegtende Tungemaal.

Der var unegtelig vaagnet et nyt aandeligt Liv i Danmark fra Midten af 18de Aarhundrede, og skøndt dets Uttringer her ei kunne alle optælles eller betegne maae vi dog gjøre Læseren opmærksom paa, hvor rask og hurtig dets Udvikling v- og hvor mægtig dets Indflydelse paa Sproget; thi i mindre end 40 Aar dannede i danske Prosa sig fra en høist indskrænket, og, naar vi undtage enkelte gode Element næsten ganske udrykket, fattig og ubielpsom Tilstand, til en, om ikke yppig og pragtfuld dog sund, livfuld, rigelig og mangefidig Blomstring. — Til de ovenfor nævngivne F- fattere kan føies i det historiske Foredrag P. T. Wandal og Ove Walling, hvis f- fællende Stil i Levnetsbeskrivelsen saa have nærmet sig i værdig Jævnhed, Reent og Afhold fra al falsk Glans og overflødig Ordprunk; i den geistlige Beltaal J. Nordal Brun, Christian Bæstholm og Lauritz Smith, som hørte til de første, i overførte det attende Aarhundredes Sprogdannelse og renere Smag paa det offentl- religiøse Foredrag, uden at berøve det Aandens Kraft og Hjertets Varme. Af d- blev ogsaa Smith en udmærket og næsten klassisk Prosaist i det populære philosophi- Foredrag; og Bæstholm, med en større Frugtbarhed, men ikke altid lige omhyggelig at danne og bearbejde sin Stil og Sprogform, bidrog dog meget, ved et stort Antal almeen Læsning skikkede Skrifter, til ogsaa at udbrede Skriftsprogets Kultur blan-

in forte, udfunderede Rængde af Nationen. Overhovedet var det et herskende Cha-
 rakter i den danske Litteraturs Historie fra 1760 til henimod Aarhundredets Slut-
 ning, at ligesom der blev skrevet mange og mangehaande Bøger paa Dansk, som kunde
 paa et stort Publicum: saaledes læstes der overhovedet langt mere, og tildeels bedre
 end i Modersmaalet, end det i Almindelighed og forholdsvis kan siges om den
 i den Tid, hvori man, over ubeplandst Læsning, undertiden var nær ved at glemme
 sin egen Litteratur. Da det i øvrigt her ikke er Hensigten at skildre den endelige Skikkelse,
 der opregne herre danske Forfattere, som bidrog til dens voksende Omfang og Rigdom:
 men det være nok med endnu at nævne Rahbek og Baggesen som de to endelige danske
 Forfattere, hvis Skrifter, henimod Slutningen af det 18de Aarhundrede, gav den
 danske Prosa en Sprogfylde, Polstrur og Smidighed, i Forening med correct og smags-
 fuld Aarsnhed, hvorved den opnaaede et høiere Trin i Omfang, Dannelselse og Udvikling,
 end den nogenstunde i dette Aarhundrede havde besiddet. Hvis den derfor endog kan
 siges, endnu ikke at have hævet sig til den Grad af Dannelselse, Kraft og Fylde, som det
 danske Foredrag i Modersmaalet: saa kunne vi være tilfreds med, at vor Litteratur
 overhovedet endnu er ny og neppe et Aarhundrede gammel; og at der gives saare
 meget, baade af det nordiske Stammesprogs Grundtilber, og af fremmede Nationers
 Sprogkætte, som vort bølkelige og let modtagende Tungemaal vil være i Stand til at
 kunne tilegne sig og berige sig med. — Heller ikke kan det derfor undre os, at der i
 Danmark endnu ikke er virket meget for Sproglære og Sprogkritik; i det mindste bør
 vi deri aldeles ikke see nogen skadelig Hindring for Sprogets frie Udvikling; men
 sætter en naturlig Følge deraf, at Sprogdannelsen endnu er fremskribende, og at den
 danske Sproglære savner de fornødne Forarbejder, af hvilke et vigtigt, den islandiske
 Grammatik, først i disse Dage har faaet en videnskabelig Behandling. Man begyndte
 allerede i Midten af det 17de Aarhundrede at bearbejde den danske Sproglære;
 men disse tidlige Forsøg vare og maatte være svage og ubetydende, i et endnu som
 Striktsprog næsten udannet, som Talesprog ikke kritisk undersøgt Tungemaal. Om trent
 hundrede Aar tidligere fremkom Seisgaards danske Syntax, som med sin forvirrede
 og umodne Form dog endnu er det lærdeste og grundigste grammatiske Arbejde over
 Modersmaalets Sprog, vi besidde; og hvis Benyttelse J. Baden skulder saa betydelig
 en Deel af de Forbedringer, han bragte ind i den danske Sproglæres Behandling;
 indens den tyske-fødte Abrahamson, ved et ikke mindre grundigt Studium af Sprog-
 brugen og Sprogets Organisme, var i Stand til at frembringe et Bærl over denne
 Sproglære, der ikke er blevet overflødig ved Indfødes (s. Ex. Blochs) tidligere og
 heldige Arbejder over den danske Sproglære. I finere, filosofisk Sprogkritik stod i
 det 18de Aarhundrede Sporon næsten allene; og han vilde endnu have staaet saaledes,
 hvis han ei i en mere omfattende Kundskab og dybere Fortrolighed til Sproget nemlig
 var bleven overgaaet af en levende berømt Forfatter.

Jævnfædes med den danske Prosas egentlige Dannelselse fra Midten af det 18de
 Aarhundrede, gik ogsaa Udviklingen af det nyere danske Digtersprog. Dettets Elementer
 var fra den komiske Side, hvor Sprogkarakteren mindst hæver sig over den daglige
 Tale mere eller mindre forædlede Udtryk og Form, allerede i en ældre Tid langt
 mere udviklede, end fra den alvorlige Side; og selv Danmarks første Komiker, Hol-
 berg, foresandt et Sprogforraad, hvis Rigdom han mere benyttede, end udtømte; i
 det han i sine Kjøbsspil, i Peder Paars og flere komiske Digte, med de heldigste Gaver
 og med en uovergaaelig Frihed og Naturlighed overførte den ægte danske Tale, det
 indfødte Folkesprog, som det den Tid, og for en stor Deel endnu lever i Midtelskand-
 nen og hos Almenen, med alle dets Egenheder og med dets fulde nationale Farve-
 ning, i den dramatiske Dialog, i den skemende Fortælling, og andre Skemtebidte. —

Men i den alvorlige Poesies Kunst og Sprogform stod vor Literatur indtil Midten af det 18de Aarh. endnu saa langt tilbage, at det i de den Tid næsten glømte danske Lader eller Ræmpeviser hersker et uilige Skønnere og ædlere, den uforbørrede Folkel Smag mere tiltalende Udtryk, en langt mere ægte og ren Sprogform, end selv bedte, og de mest begavede Forfatters alvorlige Digte fra det 17de Aarhundrede. er det en Kiendsgjerning, at den danske lyriske Folkepoeie, dels i Psalmer og alige Sange, dels i verdslige Viser, uafbrudt vedligeholdt sig, endog giennemt Hinderne, hvor man i vor Literaturs Historie kun møder saa og enkelte heldigere Digte eller Rimer; men det er ligesaa vist, at i det 18de Aarhundredes første Halv syntes al egentlig alvorlig Digtning at ville gaae til Grunde, og al Phantasie og geistring at være uddød i Danmark; imedens, under en Vandflod af de mest aand og smagløse Rimerier, som vort Sprog har at fremvise, "kun den gamle danske Lyffighed, den drøle og hvasse Skiemt, og satiriske Spot, holdt sig paa de tørre holere Steder." Nu fremtraadte Tullin noget efter Midten af det 18de Aarhundrede og begavet med et vist Naturanlæg, en vis Aandskraft og Sprogdannelse, men i ringe Forsielse, et indskrænket Studium (mest af enkelte engelske Digtere) og en ukultiveret Smag, blev han den første, der angav en renere Tone i den alvorlige danske Poesie. Virkningen heraf blev langt større, end man kunne beregne; det første S forplantede sig med stærkt vorende Kraft; og neppe to Decennier vare forløbene, da Evald havde vilst, hvad en for Poesien skabt Genius, selv under de udbortes uheldige Betingelser, kunde gjøre af det danske Tungemaal. Det var ham, der i Danmarks førstegang forlod den snævre, af rhetoriske Stilistkere afpælede Vej for Digteteksten ham det først lod Poesiens Aand have sig over den rimede Prosa, undertiden ret velige og blomsterprydede Sletter, og ham, der lagde Grundvolden til det danske Digtets sprog, i dets alvorlige Tonearter. Mange prøvede paa at optage den Lære, som havde en tidlig Død maatte bortlægge med en endnu frisk og usvækket Kraft; men Ingen naaede hans Toners Styrke og Reenhed, og neppe Nogen kom ham nær i Følelse. Ild. Baggesen "lagde Gude, Glands og Rigdom i Udtrykket til den poetiske Kraft. Gylde, som Evald allerede havde tænket Sproget;" og med et fældent og overordenligt Sprogtalent blev han original som vittig Lyriker, og en af de frugtbareste og mest virkende Digtere fra det Aarhundrede, eller det Alder, som han ganske tilhørte. Overgangen fra dette til vor Alder, udmærket ved en hurtigt og med stærke Fremstredende Sprogudvikling og Sprogrigdom, karakteriseredes dog i Poesien mere ved Slaphed og svagelig Sentimentalitet, end ved Phantasieens friske Liv, eller ved mandlig Kraft og klærefuld Aandsfulds. — I det vi her slutte, og afholde os fra at nævne fremstille nogen Medlevende, kunne vi et andet end undtage en eneste; thi siden Holberg, har ingen dansk Forfatter virket saa meget, og saa indgribende i Literaturen. Ingen ved sine Værker har saa stor Indflydelse paa Digteteksten og Digtetsprog i Danmark, som Ohlenschläger. Hvad han er bleven for Poesien, er Ingen endnu lige Grad bleven for den danske Prosa; og denne har endnu en vid Mark, hvor den til meer end een Side, kan vinde i Kraft, Evner og Rigdom. Et eneste, og det glædeligt Træk i dens nyeste Stikkelse ville vi her nævne: at med alt det Fremmede i Nationalitet i Stil og Sprogkarakter, som overhaandtagende Eieghedsfærdighed for det Indfødte hos en Mængde af Bogskrivere i det 19de Aarhundrede har indbragt, til Modersmaalets Forringelse: viser dette dog i den sidste Tid en bestemt og afgjort Drift til at afkaste og forskyde det Fremmede, og, om endog ved langsomme, saa desto sikrere Fremstriben, at udfolde større Gylde og Kraft af dets egen Stamme, af dets egne dannende Evner.

A., en. pl. - er. [J. f. N. S. Aue. A.
E. La. Band.] et skræbt, rindende Vand
gik end en Strøm ell. Flod, - større end
- (et.) Mange Bække og småa, gjøre en
A. Didspr. "Bækken er liden, Naen
Floden storst." Sporon. = Nabak:
Nabinsk, en. straa Jordhøining ved
af en A. Nabo, (pl. Nabort) og
Nabogger, en. den, som boer ved en A.
Nabed, en. det nærmest t. Naen grændsen:
Nagab, et. Munding, udløb af
A. Nagang, en. 1. Renden, hvori
A. løber. 2. Naens Løb ell. Fart. Na-
gangen er stærkest ved Broen. Nakande,
en. Søndplante. Nymphæa. Nalob, et.
Nagang, 2. Nalsvæg, et. Vands-
mel i en A. Navand, et. B. i en A;
et. B. som er af en A.

12. Udraabsord, som udtrykker Forundring, Forbavselse, Smerte, Glæde, Vrede. m. ell. lægges t. et faldende Imperativ. 13. her dog! — Det træder i Taleproget næsten overalt i St. f. O! hvor dette bruges i Skriftproget.

Ja, uadstillelig Præpos. (J. 4, paa.) i
saa næsten forældede, ell. ikke meget
nydel. Ord. S. Nabod, Nafed, Nafæde.

Aaben, adj. n. aabent, pl. aabne. [*J. pinn.*] som ei er lukket. En a. Dør; for aabne Vinduer; et aabent (uløgt) Saar; aabent (atert) Løi. 2. blot, ubedækket. m. aabent Brøst. Det ligger aabent (klart) for Les Vind. 3. ubestiermet. en a. (ubefæstet) Stad. Huset ligger aabent for alle Aale. 4. vid, rummelig, ubegrændset. En a. Mark, i a. En, under a. Himmel. 5. ledig, fri, ubindret. Hans Plads staaer a. Egen staaer ham a. Der er a. Fart. 6. første aabent Band (d. naar Ijen gaar ud), 6. almindelig, offentlig. holde a. Bod. 7. offentlig, uden Svig. En a. Handelsmaade, Adfærd; et aabent Ansigt. — 8. klart. At sige noget i eens aabne Vind (rent ud.) Modtage een med aabne Arme (n. for Glæde.) Et aabent (opvagt) Høi. = Aabenhed, en. ud. pl. Tilstanden, ei være aaben. (Dog tynt i Bemærk. 1. en. Ise, ei tilfukkede Mellemrum, f. Ex.

Bæggens, Lølets A. og 7. Aabenheden i hans Blit, Gandlemaade). aabenhiertet, aabenhiertig, adj. som ei følger sit Sindelag ell. sin Mening, oprigtig, uforstilt. Aabenhiertighed, en. ud. pl. aabenhiertiggen, adv. — aabenlydt, adv. ganske høit, at alle kunne høre det. — aabenlys, adj. ganske lys, fuldkommen klar, bitterlig for alle. en a. Sandhed. aabenlyst, adv. for Alles Vne. Han gjorde det ikke i Dølgemaal, men aabenlyst p. Gaden. (jvf. åabenbar, nebensfor.) Aabenmund, en. Sladdermund. aabenmundet, adj. som ei kan tie med noget, sladderagtig, laadmundet. (Den aabenmundede fortier ikke det, som bør forties; den laadmundede siger Alt, uden Forstiel, selv om han derved trænger Andres Personlighed og Følelse.) aabenrygget, adj. som er åben i Ryggen. En a. Stol. aabenstaaende, adj. v. som er åben, staaer åben.

Aabenbar, adj. ganske tydelig, uden Stul, klar, vitterlig for alle. En a. Sandhed. "Aabenbart, det som ikke bedæktes af noget Stul; aabenlyst, det som intet Mørke omgiver." Sporon. — aabenbare, aabenbart, aabenbærligen, adv. Han har aabenbare Uret. (måstee en Levn. af Adverbierne gamle Endelse paa e.)

Aabenbare, v. a. 1. bringe for Enset, udtre, røbe det, som forhen ei var bekendt. Tiden aabenbarer Alt. At a. skulte Ting, en Sammensværgelse. 2. meddele paa overnaturlige Veie (om Religionslærdomme.) Det aabenbarede Ord, den aabenbarede Religion, Theologie (modf. den naturlige.) 3. aabenbare sig, v. r. a) vise sig under en synlig Skikkelse. Gud aabenbarede sig for Moses. b) give sig tilkiende. At a. sig for nogen. Sagens Sammenhæng vil vel a. sig. = Aabenbarelse, en. pl. - r. 1. Gierningen, at aabenbare; det, at noget aabenbares. 2. Tilstanden at blive synlig, Paatagelse af en synlig Skikkelse. Engelen A. Christi A. for sine Disciple. Aabenbaring, en. pl. - er. 1. d. s. s. Aabenbarelse. 2. i Gærb. Meddeeling af guddommelige Sandheder og Lærdomme p. en overnaturlig Maade. 3. Indbegrebet af den aabenbarede

Sære. 4. De Stifter, der indeholdte denne Sære. 5. St. Hans's N. At see ud som Døden i Nabenboringen (bleg og ilde.)

Nabne, v. a. 1. gjøre noget aabent, gjøre Nabning i noget, oplukke, oplade; (modf. lukke.) At a. en Dør, et Brev, en Kære. 2. figurl. a) give uhindret Adgang, gjøre tilgængelig. At a. sine Hænder f. fremmede Skibe. Endnu har der ingen Vel aabnet sig for ham. Der aabner sig en smuk Udsigt. b) yttre, aabenbare. At a. sine Tanker, sit Hjerte for een. c) At a. en Forsamling, et Bal, Felttog. — At aabne et Bo, i Lovkyndigh. borttage Seglene i en Afskeds Brev, for at optegne hans Efterladenskaber. — Fægetonsten: At a. en Byld. aabnende (afførende) Fægemidler. — Nabning, en. pl. — er. 1. Gierningen at aabne. 2. Rum, som er aabent eller aabnet; Hul, Gab, Udgang, Sprække. N. i et Gierde, i en Muur. 3. ud. pl. i Fægetonsten: Stolgang.

Nabod, en. [af præp. aa. J. ábót.] Godtgjærelse, Tilgift, Forbedring. (kun brugel. i Lovsproget.) f. Norste Lov.

Nad, en. S. Od.

Nadsel, et. pl. — er og Nadsler. [J. áta, esca.] død Krop af et Dyr. (om Renne-ster br. i Alm. Liig; N. kun i enkelte Tilfælde: De Faldne laae som Nadsler p. Valpladsen.) aadslagtig, adj. liig et N. Nadselbille, en. et Slags Insecter, som fortærer Nadsler. (Silpha. Nadselgraver.) Nadselgrib, en. Navn p. en Rovfugl. (Vultur perenoptorns.) Nadselkule, en. N. hvori Nadsler nedgraves.

Nag, et. pl. d. f. [J. Oki.] et Træ, som lægges over Halsen paa Dyne, og hvormed de trække Plov ell. Bogn. At gaa i N. trække i N. 2. et Træ, der lægges over begge, ell. over een Skulder, for at bære Byrder, som hænge i Egeværgt p. Enderne af Naget. figurl. Byrde, besværligt Arbejde, trykkende Herredsmme. Trældoms Nag. At komme under, at aflaste Naget. = Nagbar, adj. som har Styrke t. at drage i Nag. en a. Stud. (Moth.) aagbunden, adj. v. spændt i Nag. Nages, et. (Nag: Es.) Jernfrog i Enden af Nagstagerne, dannet som et S. aagfri, adj. som ei er under Nag. (Perk.) Naghammel, en. Træet i et Nag, som bæres p. Skulderne. aagfsamlet, adj. v. spændt i eet Nag. Nagsle, en. Selen, hvori et aagspændt Dyr drager. Nagstaf, et. det nederste Træ i et Nag 1. (Moth.) Nagstagle, en. Reb, som hænger i Enderne af et Nag, hvori man bærer. Nagspand, et. Et aagfsamlet Par Dragere ell. Plovdyr. aagspændt, adj. spændt i Nag for at drage. Nagstok, en. det øverste, tykke og runde Træ i et N. 1. (Moth.) Nagtist, en. "En Jernring, liig et Bænkled, hvorigenne Plov-

retten stilles." Moth. (S. Tist.) aagvant, adj. v. vant til at trække i Nag. "Hyder a. Nakte frem." Storm.

Nage, v. a. 1. spænde i Nag. At aag af, spænde af Nag. At a. sammen, faa i eet Nag.

Nager, en. ud. pl. [J. Okr.] ulovlig Rente; den Binding, een derved gjør sig og Handlingen at tage sliig Rente. At dri N. leve af N. sagsøges for N. (Undertid fig. i god Betjdn. Jorden giver igien m N. hvad den har modtaget.) Nagerfæ en. den, som gjør Røring af Nager. Nagerrente, en. ulovlig Rente. Nagerstiel en. grov, ublu Nagerkarl. (Ewald.)

Nagre, v. n. 1. drive Nager, udlaa Penge paa Nagerrenter. Han lever af aagre. fig. i god Betjdn. At a. med Pund 3: benytte sine Evner, Indsigter "Og a. med sit Pund, sin Lid." Storm. 2. sælge, handle m. ulovlig ell. ubillig Faad. At a. med Kornvare (optisbe Korn naar der er Mangel, for at udsælge det de høieste Priser.) 3. v. a. (seldnere.) a. Penge sammen.

1. Nal, en. pl. d. f. [J. ál], en Fi i Skikkelse liig en Drm. (Anguilla.) stange Nal. Jof. Gaardaal, Strandaa. 2. Fængsel af Træ ell. Bylder p. et Fæd. (E. ding.) = Naledam, en. Dam, hvori N. sættes og leve. Nalefangst, en. Nalefiste Nalegaard, en. Gierde, som sættes tvæ over en Na, for at nøde Nalene til at se den Nabning, hvorfor Garnet er sat. Nalgjerd, en. Forken p. en Nalestang. (Moth.) Nalehamme, en. et Slags Nalegarn, i sættes i Strømme. (Moth.) Nalehov et. Nalens Hoved 2. fig. i lav Tale: Dødsmer. Nalefiste, en. Bygning af Byder i en Na, hvori Nalene nødes at ga ind, og saaledes fanges. Nalekone, Nalemoder, en. d. f. f. Naleqvabbe. Nalekrog, en. hvormed Nal fanges p. En Nalekule, en. En flettet Kurv, m. traformede Nabninger, hvori Nal fanges. Naleqvabbe, en. [f. Qvabbe.] en Fisk af Torfslægten. Naleruse, en. et Slags Ruse, en egen Indretning, hvormed fanges N. Nalesnor, Nalesnore, en. Snor t. at faa Nal paa. Nalestang, en. Stang, med tregrenet Fort i Enden, hvormed Nal fanges. Nalestanger, en. Mand som stang Nal. Nalesuppe, en. S. kogt p. Nal. Naleteen, en. et Slags Naleruse. = aalg. adj. meget glat, slibrig som en Nal. (Moth.) 2. Nal, en. i Bogtrykkerier: en S hvormed et urigtig sat Bogstav optages. (J. Alr, en Synl. N. S. Ale. T. Ahl.) 3. Nal, en. i Rhombrespil: Spillere første Indsæt, som forestilles ved en Penge ell. et Teg. "Rhombre m. Krug og Nal." Storm. Deraf: aale, v. n. i sætte nye Nal.

Idem, et. pl. d. f. et Stimmerlam.
 Idem. I. G. Eove, et Saar.
 Aand, en. pl. — er. [3. Ond. A. G.
 [ad.] Et ulegemligt, med Tænkene,
 kraft og høiere Kræfter begavet Væsen.
 Vi tænke vi os som høiere Aander.
 Aand, onde Aander; legemløse Aander. At
 fremkalde Aander. 2. et saadant
 Væsen, forenet m. den menneskel. Orga-
 nisme; Menneskets Siæl, (ikke om Dyrene)
 I og Egeeme. At opgive Aanden. Aand-
 ens Kræfter. 3. den høieste Kraft og
 Virkning i den mennesk. Siæl (*mens.*)
 aandelig Kraft og Virken; stærk Drift i
 Aanden. Spaadomsaand, Digteraand.
 Et stærk, magtig A. Gienrigheds A. 4.
 Aandens Siælskraft; Præg af Aand, af
 Genie. En Aand af Aand (Genie.) Der
 er megen A. i dette Skrift. 5. Tænke, ret
 Virkning i Ord og Skrift. Lovens A. (i
 Aandens t. dens Bogstav.) 6. Stems-
 kende, Tænkemaade. Folkets A. En videns-
 skabelig A. Dyrersaand. = a) aandsfuld,
 adj. t. f. f. aandsrig. aandsløs, adj. som er
 uden Aand, fattes Aand. En a. Forsat-
 ter, et aandsløst Digt. Aandsløshed, en.
 et. pl. Mangel paa Aand. (Lassen.)
 aandsrig, adj. som har megen Aand, Forsat-
 ter, gode Siælskræfter; ell. som begger
 om Egenkab for Dagen. (Roth.) En a.
 Dyrer. Et aandsrigt Arbejde. Aandsrighed,
 et. ud. pl. Den Egenkab at være aandsrig.
 — b) Aandelære, en. Lære om Aanden ell.
 om Aander og deres Væsen i Alm. (Pneu-
 mologia.) Aandemaner, en. (f. Aandes-
 tæ.) Aandseer, en. den, som troer og fores-
 gæver at kunne see, eller endog at mane,
 fremkalde Aander; (om det sidste: Aandes-
 maner, Maner.) Aandeverden, en. Aand-
 ens Verden og Tilværelse, den ulegems-
 le, oversandsfælige Verden. (3. Bøye.) —
 Aandsarbejde, et. A. hvortil Aandens
 Kræfter bruges. Aandsene, en. pl. — t.
 t. f. f. Aandskraft. aandsfattig, adj.
 fattig i Aanden; som mangler Siæls-
 ens høiere Kræfter. Deraf: Aandsfattig-
 hed, en. aandsfortærende, adj. v. som for-
 stærker Aandens Kraft, i høj Grad trættende
 forførende. et a. Arbejde. Aandsforvir-
 ring, en. Forvirring i Tænkningen, i Siæls-
 krafternes Brug. Aandsfoster, et. d. f.
 Aandsværk. Aandsfraværelse, en.
 Mangel p. Evne t. at sandse det nærvæ-
 rende, det, som viser sig ell. foregaaer nær-
 ved omkring os; Sandseløshed. Aands-
 frembringelse, en. noget, som frembringes
 af Aandens Kræfter; Aandsproduct. Aands-
 frihed, en. ud. pl. Frihed i Aandens og
 Aandskræfternes Brug, saavel den ind-
 vortes, som Mennesket har af sig selv, som
 den udvortes, der tilstedes det. En Aand
 af megen A. Denne Regjering søger at
 udtrykke af A. Aandsfylde, en. f.

eller høj Grad af A. eller aandelig Kraft.
 (f. Aand, 3.) Aandsgaver, pl. Gaver t.
 at virke v. aandelig Kraft ell. Aandsene.
 (Talenter.) Aandskraft, en. Kraft, Evne
 i Aanden, Siælskraft, aandelig Kraft. Al-
 derdom har ikke sløvet hans Aandskræfter.
 aandskraftig, adj. stærk i Aanden, aands-
 stærk. Aandsliv, et. aandeligt Liv. Aands-
 nydelse, en. Nydelse, som opnaaes ved
 Aandens Kræfter; modsat den sandfælige.
 Aandsnæring, en. ud. pl. Gjenfættelse,
 der nærer eller styrker Aandskræfterne.
 Aandsnærværelse, en. ud. pl. den Egen-
 skab, i Fare eller i Nødsid, hvor der maa
 handles efter hurtig Indsigelse, at be-
 holde sin Fatning, og at vælge det Rette.
 Aandspræg, et. det Præg, som et Mens-
 neskes Tale, Skrifter, Handlinger bære af
 hans Aand. Aandsretning, en. Tilboer-
 lighed t. en vis Aandsvirksomhed. Aands-
 slægtsskab, et. Elighed i Aandens Evner,
 i aandelig Bestaffenhed. aandsfløven-
 de, adj. v. som fløver, slapper Aands-
 kræfterne. Aandsfløvhed, en. Svaghed,
 Sløvhed i Aandskræfterne, Mangel p. aan-
 delig Kraft. Aandsmidighed, en. Lethed
 t. at omstifte Aand eller Stemning. (Phy-
 lenschl.) Aandsstyrke, en. Kraft i Siæls-
 len t. at udbholde Arbejde, Modgang, Sor-
 ger; til at udføre vigtige Foretagender,
 m. m. aandsstyrkende, adj. som styrker
 Aandskræfterne. aandsstærk, adj. aands-
 kraftig. Aandsstrang, en. aandelig Fors-
 nedsenhed. (Grundtvig.) Aandsstrang, en.
 Evang, som paalægges den menneskel. Aand
 i dens frie Virken, i Tænkning og Tæn-
 kens Virkning, m. m. Aandsvirkning, en.
 Virkning af aandelig Kraft. Aandsvirk-
 somhed, en. aandelig, intellectuel V. (P.
 G. Müller.) Aandsværk, et. et ved Aand-
 ens Kræfter frembragt Værk; et Skrift
 ell. andet Arbejde, hvortil Tænkning uds-
 fordres. Aandsyttring, en. udvortes Virk-
 ning ell. Yttring af Siælens høiere Kræf-
 ter. (foruden flere lignende Ord.) ==
 aandelig, adj. 1. som hører Aanden til,
 ulegemlig (modsat; legemlig, sandfælig.)
 et aandeligt Væsen. Det aandelige Liv.
 2. som vedkommer Menneskets Aand, og
 især dens Forhold t. det høieste Væsen og
 t. et evigt Liv; gudelig, hellig. Aandes-
 lige Betragtninger, Sange; den aandelige
 Poesie. (jvf. geistlig.) — aandig, adj. d. f.
 f. aandelig, 1. Menneskets aandige Na-
 tur. (et af nogle Nye indført Ord, der
 i enkelte Tilfælde synes bedre stillet t. at
 udtrykke Begrebet.)

Aande, en. ud. pl. Luft, Veir; især
 det Veir, som Mennesker og Dyr ved Lun-
 gerne, Stellerne, m. m. trække ind og støde
 ud gennem Mund og Næse. At trække,
 at tage sin Aande. At have en ond (ildest-
 lugtende) A. 2. Bevægelse i Luften, ved

Lidens Løb et A. igiennem. 2. Saml
 af Lidsfrister (Dagblade, Ugefrister, m.
 ell. af Prædikener for et heelt Aar. 3.
 hundrede, et. pl. - r. en Tid af hundr
 Aar. Aarknude, en. A. eller Ring
 Dvægets Horn, som viser dets Alder. A
 mærke, et. M. som tilkiendegiver et A
 Forløb (f. Gr. Ringene i Træer.) A
 regning, en. Regning efter Aar; ell.
 regning af Aarenes Følge 2c. i Chron
 gien. Aarring, en. i Trærnes Ved, hu
 af en' ny sættes hvert A. Aarrække,
 en Række, Følge af Aar. Aarsæl, adj.
 er bleven gammel t. Lykke og gode D
 (Moth.) Aartid, en. ell. Aartider, pl. aar
 Siølemesse. (førældet.) Aartusinde,
 pl. - r. en Tid af tusinde Aar. aart
 get, adj. poet. betyngtet af Alder, ga
 mel. "Omfiðer du skuer din Lykke, aart
 gede Sierte." Pers. aarvårig, adj.
 varer eet Aar. Aarverling, en. Aare
 Omstiftning eller Følge. aarvris, a
 efter Aarenes Følge, Aar efter Aar.
 b) Aarsarbeide, et. A. som medtager, t
 fulbendes i eet A. Aarsbarn, et. 1. a
 gammelt B. 2. den, som er født i sam
 A. med en anden. Aar er A. med m
 Aarsdag, en. En vis Dag i Aaret, no
 den atter vender tilbage. Aarsfest,
 Fest, som een Gang om Aaret hellighold
 Aarsfrihed, en. Forlov af Tieneste,
 Befrielse for noget (f. Gr. Stat) paa et
 Aarsfrist, en. Opsættelse, udsættelse (f.
 med Betaling) paa et A. Aarsføde,
 Føde, som behøves i et A. Aarsgruis,
 aargammel G. Aarsgrøde, en. Fr
 Jorden frembringer i eet Aar. Aarske
 en. det, som er tillagt een t. Fortærl
 ell. Underholdning i et Aar. (f. Maaned
 kost.) Aarsløn, et. aargammelt La
 Aarsløn, en. Løn for et Aars Tienest
 Aarspenge, n. s. coll. Aarsløn i Peng
 (høitfeldt.) Aarsffiste, et. 1. aarlig D
 ftning eller Ombytte. 2. Aarstidern
 Omstiftning. Aarsffud, et. det, som
 Træ skyder p. eet A. Aarstal, et. Tal
 p. et bestemt Aar efter en vis Tidsregnin
 Aarstid, en. 1. en vis Tid ell. Deel
 Aaret. De fire Aarstider. (derimod:
 Aars Tid 3: en Tid af et Aar.) 2.
 og beleilig Tid paa Aaret t. et vist For
 tagende. Det er nu Aarstiden at man
 pløie, t. at pløie. Aarstiener, en. da
 som tjener for Aarsløn. Aarsversel,
 i Lovkynd. Versel ell. Frist, som gives
 et A. Aarsveir, et. Veirligets Bestaffe
 hed p. en vis Aarstid. Aarsvæxt, en.
 ud. pl. saameget som en Siensstand vor
 i eet A. 2. pl. - er. en Væxt, der f
 varer i eet A. = = aarig, adj. 1. af det
 Aar. (br. fielden.) 2. som er visse A
 gammel; kun i Sammens. toaarig, tiaari
 halvkaarig. (Jvf. mindrekaarig.) — Aarin

a. pl. - er. et Mar, m. Hensyn t. Bejrs
og Afgørelse, (helt i pl.) Gode, flette,
mar Maringer. 2. d. f. f. Mar. (Hvite-
mar. "3 yngre Maringer." Rahbek.) aar-
mar, adj. og adv. (3. årlegr.) som stæ-
ker A., som behøves, regnes for hvert
A. — aarligeaars, adv. aarligen, hvert A.
Maring, en. aargammelt Dværgshoved.

Maræd, et. forsættlig Skade, som een
gjælder eller havde t. Hensigt at tilføie en
Mar. (forældet. D. Lov; ogsaa Maræth.)

1. Mare, en. pl. - r. [3. Ad, Adur.]
Mar i berispte Legemer. Den guldne M.;
Maris Engdom. 2. Gæstkar i Bærternes
Kæde. 3. Bandets Løb, Ertser, Metallers
Løb i Jord eller Steen-kele; en Bandoare,
Mar-ke. 4. farvede Linier, der sprede
sig, lig Marer, i Steen ell. Træ. hvort
Marmor m. sorte Marer. = Marebindsel,
M. B. som br. efter Mareladning. Mare-
tol, et. en Engdom. Varicocole. aares-
mar, adj. som har mange Marer. Mare-
tag, en. Marers Løb eller Strøg, saavel
i Legemer, som i Jorden. Marehinde, en.
Mares nødvendige Bæb. Marejern, et. f.
Lødgjern. Mareknude, en. R. eller Hæ-
fte p. en M. Varix. aarelade, v. a. [f.
Mar] aabne en Mare med et skarpt Jern, for
at lade Blod løbe ud. Mareladen, en. ud.
og Mareladning, en. pl. - er. Gierning
at aarelade. Marepresse, en. chirurg-
isk Redskab, hvormed Blodets Løb i Ma-
re standses i et vist Lem. Marespring,
Marevæld, f. Kildespring. = aaret, adj.
som har Marer (2 og 4) aaret Træ; guld-
mar Marmor.

1. Mare, en. pl. - r. [3. år.] en Stang,
der i den ene Ende, breder sig flad i den
anden, hvormed Fartøier roes frem i Ban-
en. = Marebaand, et. en Stroppe af
Mar, som tjener i Stedet for Maretol.
Marblad, et. Mares brede Ende. Mare-
tag, et. Bevægelsen med Maren, som den
færdig foretager; ogsaa: Marekast, Mare-
tag. — Maregreb, et. den øverste, runde
Ende af Maren. Marepind, en. Maretol.
Marekast, et. Maregreb. (Moth.) Mare-
steb, et. Stib, hvorpaa Marer bruges. Ma-
rætte, et. Skifte, Omverling af Roerkarle
i Fartøi. Mareslag, et. Mares Bevæ-
gelse gennem Bandet. Maretag, et. d. f. f.
Maretag. At holde Maretag ell. Mareslag
at een, tage lige lange Tag, lade Maren
i samme Tid falde i Bandet. Maretol,
en. pl. - le. Pinde af Træ eller Jern i
Fartøiers Relling, hvormellem Maren læg-
ses. = aaret, adj. kun i Sammens. et sex-
aaret Fartøi, som har 6 Par ell. 6 Marer.
Mares, v. d. aldes, blive gammel. (flet-
mat.)

Marsfugl, en. f. Urhane.

Marke, v. n. og a. f. orke.

Marle, adv. [3st. år. årla. A. S. aar.]

tidligt paa Dagen, tidligt p. Morgenen.
Han kommer der a. og flde. (mindre
rigtigt br. nyere Forf. det som adj.) aars-
ledags, adv. tidligt p. Dagen.

Marlig, adj. f. Mar.

Marsag, en. pl. - er. Det, hvorfor no-
get stæker, er til, ell. ligger en Forandring.
(jvf. Grund og Anledning.) Grund (ratio)
er egentl. en Marsag, som vi tydeligt ind-
se og erkende, fordi den berøer p. et Caus-
salltetsforhold i Sandseverdenen (reelt;) v.
Marsag (causa) tænkes derimod altid p. et
idealt Forhold. Gud er M. til Alt. Intet
stæker uden M. (f. Virkning.) Man angav
mange Marsager til hans Død; men den
rette Grund v. ed endnu ingen. Han er
M. i min ulykke. Af hvad M. kom han
ikke? Af visse Marsager, for visse Marsa-
gers Skyld. Af den M. Jeg har Marsag
t. at være bedrøvet. (Jeg har Grund,
mine Grunde, til ikke at troe ham.)
Et Marsagsforhold. (Causalitetsforhold.)
Marsageløshed, en. Den Bestaffenhed v.
en Ting ell. Handling, at den skulde være
ell. tænkes uden M. (Hovis.) [aarsagelig
= causal Forbindelse; Marsagelighed, Caus-
salitet: brugt af Myere.]

Marsage, v. a. (Arreboe) d. f. f. foraar-
sage (volde.)

Marsvaagen, adj. pl. - vaagne. [3. år-
vagr af år, tidlig.] aarle vaagen, tid-
lig i Virksomhed. "Den aarvaagne Lærte."
2. ret vaagen, ganske vaagen. At holde
sig, a. 3. udsovet, ei mere søvnig. Jeg
var endnu ikke ret a. 4. som let kan vaagne,
ei tung søvnig. En a. Hund. 5. figurl.
paapasselig, omhyggelig. a. i sit Kald, p.
sin Post. — Marsvaagenhed, en. ud. pl.

Mas, en. [3. år.] en langstrakt Forhøi-
ning; ell. den øverste Rand, Rygning af en
Høide. Jvf. Biergeas, Plovaas, Rygeas.

Mas, en. Løftemad, Mading. (Moth.)
deraf: aase, v. a. 1. sætte Mading paa.

Masted, et. pl. - er. et vist, bestemt
Sted, hvor noget er flett, (f. G. en Skade,
Misgjerning) hvor en Synsforretning i en
Sag, der handles om, kan optages. Ma-
stedsmøde, et. pl. - r. i Lovsproget: Møde,
som holdes paa et saadant Sted, hvor en
Skade er flett, ell. hvor en Sag, der tvis-
tes om, kan afgøres og bestemmes (lige-
ledes: Mastedsforretning, Mastedsdag.)

Masyn, et. ud. pl. [3. år.] Paa-
syn, Diesyn. (D. Lov.) 2. Ansigt, Ans-
igts Skikkelse. At kende een af M. (Bor-
ding) "Maaskee han for dit M. staaer."
Dh lenschl. 3. Ansigtstræt, Miner. blid,
bister af Masyn.

Masæd, en. ud. pl. i Lovsproget: Sæd,
som følger Jorden.

Masæde, et. pl. - r. Bopæl, Hoved-
gaard, Sædegaard (særb. i Norske Lov:
den Gaard, hvorpaa den Aføde har boet).

Navært, et. i R. Lov: den Stade, som tilføies en anden Mands Mart eller Stov.

Abbed, en. pl. — er. Forstander for et Kloster. **Abbedi**, et. pl. — er. et større, fornemmere Kloster, som styres af en A. — **Abbedinde**, **Abbedisse**, en. Nonne, som forestaaer et qvindeligt Abbedie. **abbedlig**, adj. abbedlig Værdighed.

Abe, en. pl. — r. [J. Api. A. S. Apa.] En udenfor Europa talrig Dyreslægt. Simia. 2. figurl. en Efteraber; en naragtig Person, Slægter. At gøre sig t. Abe. = **abeagtig**, adj. som ligner en Abe i udseende ell. Adfærd. **Abeagtighed**, en. ud. pl. — **Abeansigt**, et. grimt Ansigt, som ligner Abens; (**Abefæls**, dagl. T.) **Abeart**, en. pl. — er. En vis Art af Aber. **Abebragt**, en. naragtig Dragt. (**Bessel**.) **Abebragte**, en. naragtig Person, Fiante. (**Borsding**.) **Abekat**, en. pl. — te. d. s. f. **Abe**. **Abefærlighed**, en. utidig, overdreven Riærlighed, som Forældre vise mod deres Børn. **Abenoder**, n. s. pl. naragtige Fagter og Bader. **Abespil**, et. Glæfkeri, Narrespil. At drive A. **Abeunge**, en. liden Abe. **Abevært**, et. Narrevært, Glas, Gantesvært. **Abeværten**, et. **abeagtig**, **Adfærd**, **Narreværten**.

Abe, v. a. 1. drive Spot med, glæffe. Den som aber en Anden, gør sig selv t. Abe. **Ordspr.** (jvf. **efterabe**.) **Aberi**, et. pl. — er. Gierningen at abe; **Abespil**, **Gantesvært**.

Abild, en. [J. Apalldr.] et **Abile**, et **Abiletræ**. — forældet; ligesom **Sammensætn.** **Abildgaard**, en. pl. — e. **Abilehave**, **Frugthave**. **abildgraa**, adj. lysegraa som Bart p. **Abiletræer**, (**Mothe**) **graaftimlet**. (om **Heste**.) **Abildtræ**, et. **Abiletræ**. (s. **Stovabild**.)

Ablat, en. s. **Oblat**.

Aborre, en. pl. — r. en Fiskefægt, hvorefter især Ferskvands-Aborren (*Perca fluviatilis*) er beklendt.

Academie, et. pl. — r. hølere Læresanstalt, Højskole, Gymnasium, m. m. — **academist**, adj. som hører t. et Academie. **Academist**, en. pl. — er. den som studerer ved et Academie.

Accent, en. pl. — er. Tonehæld paa Vocale og Stavelses. 2. Tegnet, hvorved dette tilkiendegives; **Tonetegn**. — Deraf: **accentuere**, v. a. 1. udtale m. et vist Stavelsetryk; it. betegne denne udtale m. **Accenter**. At a. et Ord.

Accise, en. ud. pl. Afgift, Løb af Spise og Drikkevarer, som indføres i en By. (**Consumtion**.) Deraf: **Accisebod**, en. hvor Accisen betales. **accisefri**, adj. fri s. at betale denne Afgift. **Accisefrihed**, en. **Accisefedd**, en. o. fl.

Act, en. pl. — er. høitidelig Forretning. **Kroningsact**. 2. skriftlige Forhand-

linger i en Retsdag. **Acterne** i en S. 3. Hovedafdeling i et Stueespil; **Dpt**. Deraf: **Mellemact**, en mindre Act, et 2. tog imellem to Acter, der ikke umiddelbart hører t. Stueespillet. (**Intermezzo**.)

Actie, en. pl. — r. Løb ell. ligedelt P. i et Handelselskabs Grund: Capital.

Actiehandel, en. ud. pl. Køb og Salg. **Actiet**. **Actiehaber**, en. pl. — e. den, som er Eier af een eller flere saadanne Løbs-

Ad, præp. og adv. [J. at, ad.] 1. overhovedet Bemærkelsen af: til, hen hen imod, igiennem, efter; med Hensyn til Sted, Personer og Tid; og br. desuden nogle Tilfælde paa adskill. egne Maader. A. præp. Med ad, op ad Bierget; ad Østen; ud ad Vinduet. Hen ad Wei ad Høire, ad Venstre. At gaae, drage, re komme ad en Wei. Jeg reiste t. Helsing ad (over) Frederiksborg. Det ligger Roestilde til (hen imod, i den Retning) Kongs ad (med) Aaen. b) At smile, nikke, logge, knurre, true, snuse, hve ad een. At vinke, kalde ad een. c) I Liden; ad Aare 3: næste Aar. Det gr ad Dagen (ell. ad Dag.) Hen ad Aften. Det latter, liden ad Aften. d) Eg udtryk: To, tre ad Gangen. Een, fl ad Gangen. ad sig (til Venstre; naar man hører. At holde ad sig. Modsat: at holde fra sig 3: t. Høire.) Hvad gaar ad ham (om een, der pludselig forandrer sig, bliver vred, o. d.) I denne Talemaade vil nogle høre ad (**Bløds Sprog** l. s. 59) andre den forældede præp. a eller aa paa. (**Høisgaard**, **Synt.** S. 80.) At komme ad noget 3: faae, erhverve. B. adv. At ad, føle ad (nøie til.) At høre ad, spør ad (høre sig for; fornemme.) Jeg spur dem alle ad. At følges ad, hjælpes (med hinanden.) At stilles ad, spredes (fra hinanden.) At bære sig ad.

Adbyrd, en. [J. atburdr.] Adfærd. 2. Tildragelse. (forældet.)

Adel, adj. af Adel, adelig, it. anseet betydeligt, vigtigt. (i denne Bemærkning forældet) br. kun i Sammens. = ad baaren, adj. v. — baarne. adelsødt. **Adelbonde**, en. (forældet) 1. Selveierbonden. 2. **Adelsbond**. **Adelby**, en. Hovedby. **Adelbyrd**, en. adelig Fødsel. **Adelsrøken**, en. (**Hvitfeldt**.) adelsødt, ad v. s. af adelige Forældre. **Adelgade**, en. Hovedgade. **Adelhob**, en. den største De Hovedstyrken, Hovedcorpsen af en Regering. (**A. S. Bedel**.) **Adelhof**, et. Stadernes almindel. Møde; **Danehof**, **Adelthing**, **Althing**, **Rigsdag**. **Adelskone**, en. **Adelshustru**. **Adelskab**, et. ud. pl. 1. adelig Byrd, Værdighed, Rettighed; det, som er adel. 2. **Adelsstand**, **Adel**. **Adelsstamme**, en. adelig Stamme, **Adels** **Slægt**. (**E. E. Pontopp.**) **Adelsstand**, en.

1. adelig Bærdighed. 2. den adelige Stand, Adels i et Rige. Adelskone, et. almindelig Røde. (Generalforsamling.) foret. 3. Adelsvei, en. Hovedvei, Alfavel. Adelsvold, et. Kort Vold, Piorte, Daa-; Raadst. (Kjendte næsten alle forældede, kjendte disse Sammens. atter at optages.)

Adel, en. ud. pl. [3. Adall.] up-; adelig, adelig Byrd; adelig Bærdighed. Uværd af gammel, høi Adel. Han vandt i Adel ved Krigsbedrifter. At forbrude, at se sin A. forbrudt. Adelen (est. Adel) kan tabes ved æreløse Handlinger. 2. Adels-; stand, Samfundet af Adelige i et Land. En Adels-; den danske A. 3. fig. indvortes Adels-; ædle Egenheder. Stædens A. = Adelsbrev, et. Brev, Patent, hvorefter Adelskab meddeles; Adelspatent. Adels-; byrd, en. adelig Fødsel. Adelsfrue, en. adelig Frue. Adels gods, et. en fri Sædes-; værd, et S. med adelig Rettighed. (Moth.) Adelsmagt, en. Adelsstandens Magt, Adels-; stand. Adelsmand, en. Adelsperson, en. den, som er af Adel. — Adelsnavn, et. adeligt N. (Grundtvig.) Adelsstolthed, en. S. der grunder sig p. Adel. = adelig, ud. 1. udmærket v. Fødsel og A.; som er af Adel. En a. Somfru. 2. som hører i Adelen. a. Titel, Rettighed. 3. som har Adels Rettigheder. Et adeligt Fordegods.

Adfærd, en. ud. pl. Opførsel, Dands-; kemaade. Under A. efter Loven (3: som den byder det.) 2. udvortes Færd, den Maade, et Menneske har p. fig. "Hans A. er kun ringe." Moth.

Adgang, en. pl. - e. Indgang, Til-; gang. A. til et Hus, t. en By. 2. Til-; gættelse at komme. At have fri A. Han har A. hos Kongen. A. til Posten. fig. Ad-; gang, Adgang, t. at opnaae noget. A. til For-; sammelse. — Adgangsret, en. Ret til A.

Adjutant, en. pl. - er. [fransk.] en Of-; ficer, som gaaer en General, Oberst, ell. anden høi Krigsbefalingsmand til Haande.

Adkomme, v. n. 3. [komme.] tilstøde, hændt. 2. faae, overkomme, erhverve. hvilken a. en Ting. (nu fælden.)

Adkomst, en. pl. - er. Rettighed, Retts-; grunde t. en Eiendom og dens Erhvervelse. At have A. til noget. — Adkomstbrev, et. B. hvorefter A. eller Eiendom bevises.

Adle, v. n. 1. optage i Adelsstanden. 2. forædle. Under adle Mennesket. — Ad-; len, en. Gierningen at adle.

Adlyde, v. a. - lod. - lydt. efterkomme A. Bud, lytte en Befaling, en Magt.

Adlyste, v. a. 1. attraae, have lyst t. (fælden.) Det man adlyfter, kommer ikke for snart. Dr. & c.

Admiral, en. pl. - er. høi Befalings-; mand over Sø-Krigsfolk og Krigsskibe. —

Admiralsflag, et. F. som et Admiralskib fører. Admiralskab, et. Forening om fæl-

lebs Bistand imell. Skippere, som have een Reise for. (D. Lov.) Admiralskib, et. det Drageskib, som Admiralen fører.

Adskille, v. a. [stille.] dele et sammensat Heelt, ell. affondre nogle af dets Styk-; ker; stille det, som er forenet; gjøre Grændse imellem. At a. Alinten fra Hveden. Na-; turen har adskilt disse Lande. Skyerne have adskilt (fordeelt) sig. Danmark adskilles (stilles) fra Tyskland ved Elbern. Riget blev adskilt (deelt.) Amerika er adskilt fra de øvrige Verdensdele ved Oceanet. (jvf. stille ad, som oftere br. i Ordets egent-; lige Bemarkelse: deler.) 2. fig. a) gjøre Splid i; gjøre Skilsmisse. At a. et Ven-; skab, en Forening. b) gjøre kiendelig, ud-; mærke. c) gjøre Forskiel paa, skielne imel-; lem. Han kan ikke adskille Rug og Hvede, Byg fra Havre. d) paakrænde, afgjøre v. Dom. a. en Erætte. — Adskilles, adskille sig, forlade hinanden, gaae fra hinanden, ophæve en Forening, affondre sig fra. — adskilt (sammenløben) Vælf. (s. stilles ad.)

Adskillelig, adj. som kan adskilles.

Adskillelse, en. pl. - er. Gierningen at adskille; det, at noget stilles, som før var forenet.

Adskillig, adj. ulige, forskiellig. adskil-; lige Aaar. Han har haft en a. Skiebne. (Sneedorf.) Vilkaarene ere adskillige. Ad-; skilligt, alle slags, mangehaande. "To Ting ere adskillige, naar den ene ikke er den anden, forskiellige, naar den ene er ander-; ledes, end den anden." Sporon. (dog br. nu adskillig overhovedet fælden.) 2. pl. adskillige br. derimod hyppigen for: nogle, endel. 3 a. Tilfælde. a. Gange, Steder. — Adskillighed, en. ud. pl. 1. Forskiellig-; hed, ulighed. 2. Mangfoldighed. (fælden.)

Adsplitte, v. a. 1. dele noget heelt igiennem, flække. (s. splitte.) 2. rive fra hinanden, adsprede, stille ad. Stors-; men adsplittede Skibene. Riget blev ad-; splittet. (B. S. Drdb. anfører Skibes-; maaden adsplider, som nu ikke bruges; dog høres hos Almuen partic. splidt for split-; tet.) Adsplitning, en. pl. - er.

Adsprede, v. a. 1 og 2. strøe omkring, sprede. 2. fordele, stille ad. Børnene ere vidt adspredte. Gødet ligger meget ad-; spredt. 3. jage, drive fra hinanden. Flens-; dens Hær blev adspredt. 4. a. Tanterne, Sindet 3: henvende dem til forskiellige, op-; muntrende Gienstande, for at fordrive mørke, nedslaaende Forestillinger. Esge at adsprede sig. — adspredt, som et kan have Tanterne samlet, tankesild. — Ad-; spredelse, en. Gierningen at adsprede. 2. Tanternes omstiftende Retning t. forskell. Gienstande. 3. Forlystelse, Opmuntring. At sige Adspredelser.

Adspørge, v. a. 3. [s. spørge.] spørge een, (mest i part. pass. s. spørge ad.) Han

blev adspurgt, om. 2. spørge Al Maads, høre eens Mening. Jeg er ikke bleven adspurgt i denne Sag. 3. a. sit Brød 3: søge, erhverve. (forældet. Ringo. Mynster.)

Adstadig, adj. [er ud. Tvivl det forældede: astadig, bostidende.] sat, stadig, findig, ærbar, (modf. flygtig, adspredt, letfindig.) En a. Mand. (Sneedorf.) a. i Dpforsel, Klædedragt. En a. Hest. — Adstadighed, en. ud. pl.

Advare, v. a. underrette een om noget, han maa tage sig vare for. At advare een om en forestaaende Fare. 2. paaminde, formane. Jeg har tidt nok advaret ham. — Advarsel, en. pl. — varslar. Vierningen at advare. At give nogen en Advarsel.

Advocat, en. pl. — er. Sagfører, Procurator.

Af, præp. [udt. av. J. af. Lat. ab, ex, de.] Denne Præpositionens oprindelige Bemarkelse udtrykker en Bortfiernelse fra Stedet, hvor noget var i eller paa, og Forandringen, hvorved det forlader Stedet eller Handlingen, som der er begyndt, At hjælpe een af Hesten. At tage af Bordet. Børnene gaae af Skole, af Kirke (modf. i.) Soldaterne komme af Vagt. At tage sin Hat af (modf. at sætte den paa.) At sætte et Been af. At plukke Frugten af Træerne. At viske Støvet af. Farven gaaer af. At reise af Landet. At tiere af Veien for een. At komme af sin Wei. At komme af Syne, af Viesyn, af Lave, af Hænde. At gaae af Led. (Hertil kan ogsaa regnes de Tilfælde, hvori noget, som har været, betegnes som ophørt; ell. naar man udtrykker et Ophør af den Stilling eller Tilstand, hvori en Ting har været. At være af Mode, gaae af Mode, af Brug. Hun er af sin Tjeneste. Pengene ere af Omlob.) 2. betegnes v. Præp. af (med et Slags Bibegreb om Udtagen, altsaa Fiernelse fra et Heelt) en Deel af noget, et Forhold i Henseende t. Tal, Antal, Mængde. Een af hundrede. To af os, Ingen af os. En af Selktabet. At give fire af hundrede i Rente. En Deel af Sæden. Det meste af Kornet. To Tønder af den nye Rug. En af de Lærdeste. Den Viseste af Al. 3. et Karsags (Causalltets) Forhold, ell. Karsag, Ophav, Grund, Anledning t. noget. Bordet er gjort af en Snekter. Skriftet er af ham. Jeg hørte det af ham. At staa af Træng. Han døde af Brøstsyge. Et Slag af en Ræp. Dette følger af det foregaaende. Det kommer af Stillefiddens. Drukken af Wiin; henrøst af Rærlighed. At staa af Frugt; vanskægt af Gult. Af Bævere, af en Hændelse, af Ringragt, af Fortvivlelse. 4. et Middel, hvorved noget opnaaes (causa instrumentalis) At leve af Urter. Byen har sin meste Røring af Agerbrug. "De

hve Christelig og nære Ra af Brag." berg. 5. Materien, af hvilken en Ting dannet (ell. kommen af, ud af.) Et Rager af Guld. Et Bord af Træ, af Sten (lignens, lapideus.) 6. Bestaffens Egenkab ved en Ting (i St. for et Af En Sag af Vigtighed. En Mand af Afsigt af Forstand, af stor Forstand. Følge god Dydragelse. (Ogsaa styrende det Stant. som betegner en vis Deel, der Bestaffenheden: smuk af Ansigt, for Lemmer, stærk af Helbred.) [Brug af præp. af i dette Tilfælde, (som tilde kunde synes at være optaget efter det Forste) er dog indskrænket. Man siger f. ikke en Mand af Klogskab, af Forsigtighed en Ager af Frugtbarhed; men: en forsigtig Mand, en frugtbar Ager. Indskrænket er denne Brug, naar staaer et Adj. ved det, Egenkaben udtalende Subst. f. Er. et Taarn af betydelig Høide. En Pige af en fælden Stillehed. En Ager af rig Frugtbarhed.] det, som en Tilstand kan siges at gaae fra, ell. som er dens Karsag, Anledning (Sv. No. 3.) Ried af Livet, mæt af Dagtræt af Reisen, udtæret af Lidelser, nedslaaet af Sorger. 8. I Stedet for Genitivus, eller til at omstirve denne Kasus, visse Tilfælde (f. Er. hvor Taleren er om et frastilt Deel af noget, om Eiendom, om en Tings Dele eller Bestaffenheder, naar de særskilt omtales, om en Efterligning ell. Gientagelse m. fl.) Grene af Trælaae strøede p. Veien. (men: Træets Grene; ikke: Grenene af Træet.) Skindet en Hal. Han er ikke Gier af noget. Han var Gier af mange Guds. En Son den forrige Præst. Han er en god Ven. Manden, en Ven af Huset (3: Familien. Længden af et Huus. Roden af et Træ gaaer ofte dybt i Jorden. (Men: Træets Rod er frist.) Paa Toppen, p. Siden. Bierget. Billedet af en berømt Mand. Gienpart af Brevet. [Hvor Præpositionen i dette Tilfælde kan bruges, uden Sprogsfeil, ell. hvor sprogrigtig Brug fordrer Genitivus, lader sig her ikke udvikle, der er en Gienstand for Syntaxen.] 9. Sammensætn. med Subst., Adj. og Verber, gaaer præp. af deels ud p. en Handling, hvorved noget forlades, fiernes, borttages fra, forandres ved en Gienstand, ell. udgaaer, stilles fra et Sted (f. Er. afbrudt afdrage, Afald, afgaae, afgyde, Afhug, Afkom, Afreise, astage, astvinge;) deels bemærker den, snart en Formindskning, Forringelse ell. Overgang t. noget andet (Afsat, Afbræk, affaldig, aftør, v. n.) snart en Benægtelse eller Ophævelse af Begrebet (Afgud, Afgrund, Afmagt, affæle, affig, affindig) en Bøining, en affides Beliggenhed (Afsdal, Aftrog, affiggende, afvige) c

Arte, v. n. 1. arte sig, danne sig
: en noget forskiellig Maade. (forst. fra
arte.) En Plante afarter ofte, ved at
vokse i et andet Klima. — Afartning,
pl. - er.

1. Afbinde, v. a. 3. [binde.] binde noget i flere, særskilte Dele. At a. Kornet i Neg. 2. borttage, aftage en Ting ved at binde noget om den. At a. en Vort. 3. at a. et Huus, danne og forbinde Sæmmerærket til Huset sørend det velses. — Afbinding, en. pl. — er.

Afblade, v. a. 1. tage Bladene af, blæde. At a. Træer, Raal. — Afbladning, en.

Afblanke, v. a. 1. gjøre blank, blanke, polere. (B. S. D.)

Afblege, v. a. 1. borttage v. at blege. At a. en Plet. Farven er afbleget.

Afblomstre, v. n. 1. lade af at blomstre, tabe Blomsterne. Denne Plante afblomstrer i to Dage. fig. en afblomstret Skonhed.

Afblæse, v. a. og n. 2. tage bort ved at blæse. At affeie og afblæse Støvet.

2. v. n. gaar af, falde ned ved Blæst. (s. blæse af, som er den mere brugel. Form.)

3. at a. en Canon, rense den ved Løst Krud.

4. afblæst Vælt: afstummet, aflødet. — Afblæsning, en.

Afbomme, v. a. 1. stille ved det vævede Løi paa Bæverbommen. At a. en Bæver.

Afbone, v. a. 1. blanke, polere ved Bøning. s. bone.

Afbrase, v. n. s. brase.

Afbringe, v. a. 3. (s. bringe.) bringe een fra noget, formaae een t. at lade fare.

At a. een fra et Forsæt.

Afbrud, et. pl. d. s. Gjerningen at afbryde. 2. Dophold, Standsning. At afbrude uden Afbrud i tolv Timer.

Afbruge, v. a. 2. tage al den Brug og Nytte af noget, som man behøver ell. vil have. Jeg kan ikke a. det i Dag. Bogen har jeg afbrugt.

Afbruse, v. n. 1. Holde op at bruse. (Vædet har afbruset.) fig. Breden har nu afbruset hos ham.

Afbrusten, adj. v. affalden ved at briste, sprætte. Kalken, Kalkeringen er afbrusten.

Afbryde, v. a. 3. [s. bryde.] tage af, fjerne fra ved at bryde. At a. en Green, en Blomst. (s. bryde.) En afbrudt Green.

2. nedbryde, sløise. At a. en Bro, et Hæus, en Mur.

3. adskille, gjøre usammenhængende. Biergklæden afbrydes her ved en stor Dal.

4. fig. a) ophæve, gjøre Staaet i. Denne Tildragelse afbrød deres venstabelige Forbindelse. b) slutte, ende pludseligen. Han afbrød med eet al Omgang m. mig.

At a. sin Tale, sine Forretninger. — afbrudt, br. som adv. At tale afbrudt, usammenhængende, med Ophold. — Afbrydelse, Afbrydning, en.

Afbræk, en. Stabe, Tab, Hinder, Indgreb. At gjøre A. i noget. At lide A.

Afbrække, v. a. 1. d. s. s. afbryde. — Afbrækning, en.

Afbrænde, v. a. 2. ødelægge, tilintetgjøre ved Ild. At a. en By. Huset er reent afbrændt. (jvf. brænde af.)

2. tage bort ved at brænde. At a. Palm, Stubbe p. Marken.

3. affyre, lade gaar op i Ild. At a. en Canon, et Fyrværkeri.

4. afbrændt Blin, hvori man har tændt Ild, som forbrænder det Stærke. — Afbrænding, en.

Afbud, et. pl. d. s. Bud, hvorefter foregaaende Budskab, Løfte om at foretage ell. d., affiges. At sende A. At faa A. Der kom A. fra ham.

Afbulne, v. n. 1. gaar af ved Afbulning. Reglen er afbulnet (bulnet af).

Afbundte, v. a. 1. dele af i Bund. At a. Hør.

Afbygger, en. pl. - e. Den, som udført fra en By ell. Gaard t. et liggende Sted, eller p. en Deel af Gaardens Forder. (Parcellist.) Han har Afbyggere p. Hovedgaardens, Byens marker.

Afbyrd, en. ad. pl. At, Aftom.

Afbølge, u. a. 1. stille ved Bølgen. a. Erter.

Afbære, v. a. 3. [bære.] bære, gaa med Klæder til de ere opstidte. At a. Klæder. (B. S. D.)

Afbøde, v. a. 1. gjøre Bod for, affeie (skeldent.) 2. afvende, afværge ved Bøden, m. Skold ell. d. At a. et Sug.

Afbøie, v. a. 1. bøie t. en Side. a. en Green. 2. aflede. At a. en Aaet nyt Løb. — Afbøining, en. pl. - er. Gjerningen, at a., Bøining t. en Side.

Afbøn, en. d. s. s. Afbigt. (D. S.)

Afbørste, v. a. 1. tage bort ved Børste. At a. Støvet p. en Klole.

Afcirkle, v. a. 1. afpasse, affætte m. en Passer. fig. At gaar m. afcirklede Strik. "Det vise Forsyn, som afcirklet har m. Verden." Rein.

Afdal, en. pl. - e. en affides liggende Dal.

Afdampe, v. a. 1. tage Fugtighed fra ved Barmen. At a. Linned. 2. komme at bortdunste. At afdampe Saltlage.

Afdampning, en. pl. - er.

Afdele, v. a. [s. dele.] adskille noget i Dele. a. et Skrift i Capitler. en Stue ved et Stillrum. 2. affond fra Fælledskab. At a. en Bondes Jord.

Afdeling, en. pl. - er. Gjerningen at dele. 2. en afdeelt Part, en vis Deel.

Afdige, v. a. 1. stille fra v. Dige. Afdigning, en. pl. - er.

Afdrag, et. pl. d. s. Afbetaling p. Gield. En Sum til A. paa Capitalen.

2. Aftorkning. Dette Forskud kommer i Afdrag i hans Arbejds løn.

Afdrage, v. a. 3. [drage.] afføre, aftrække. At a. sine Stoe, Klæder. At trække bort fra. At a. een fra et Forbund.

3. afbetale. 4. afforte, aftrække. Det afdraget i hans Lønning. — Afdragelse, en. (B. S. D.)

Afdreie, v. a. 1. afbryde ved at dreie sig om sig selv. a. en Kvist. 2. borttage m. et Dreiejern. Disse Kanter, Hjørner maa afdreies. 3. afbøie, give et nyt Løb. Hvo kan afdreie Gieldstrømmen i dens Løb (jvf. v. n. dreie af.) Afdreining, en.

af-er. 1. Overtningen at afbrede. 2. det, som er breddet af fra en vis Retning.

Afdrift, en. i Skibssproget: Forskiellen mellem den Guds, et Skib styrer, og den af en Linie, som det virkelig seiler. fig. Den H. Ammestuehistorier havde givet en Læsestift. Rahbet.

Afdriste, v. a. 1. rense ved Driftning. It. Rota.

Afdrikke, v. a. 3. [drikke.] drikke Alt m. (B. S. D.) rettere: opdrikke. (Dermed: har du endnu ikke afdruttet? v. er du endnu ikke færdig med at drikke.)

Afdrive, v. a. 3. [drive.] uddrive, bortdrive. At afdrive Hæringskaften. 2. i Emulsioteknik: stille ædle Metaller fra Guller, hvori de indeholdes, ved kemisk Emulsioteknik. 3. drive et arbejdende Dyr i Hætte, udsæbe. At a. en Stud. (B. S. D.) jvf. v. n. drive af. — Afdrivning, en. pl. - er.

Afdunste, v. n. 1. bortdunste. — Afdunstning, en.

Afdybe, v. a. 1. gøre dybere, affænkke. a. en Grube. — Afdybning, en. pl. - er.

Afdække, v. a. 1. tage Dækkningen af et Bord. (Man afdækker et Bord; men afvikler det som er skult ell. tilhullet.) Afdækning, en. pl. - er.

Afdæmme, v. a. 1. hindre, forebygge Saalets Udsøb ell. Overløb ved en Dæmning. At a. en Flod. — Afdæmning, en. pl. - er.

Afdø, part. af det nu et brugel. af dø. Den, som er død. Den Afdødes Efterladenskaber, Gods, Børn, Slægtninge. Henset til afdøde Mand. I den Afdødes Sted.

Afdømt, adj. v. (Roth.) f. paadømt.

Affade, v. a. 1. komme Drikkevare af et Glas i et andet, ell. af større i mindre Glaser. Vinen i Drejehovedet skal affades p. Kalere.

Affald, et. pl. b. f. [Isl. Affall.] Fald fra et Sted, Nedfald. Lovets A. 2. Fald, Afsløb (om Vand.) 3. det, som falder af. At samle A. i Skoven. A. i en Frugthave. 4. det som levnes, falder af, gaar til Spilde. A. i en Huusholdning. A. af Metal, som forarbejdes. 5. Afkast fra den i Staten herskende Magt. Lige Provindsers A. Krigshærens A. A. fra Christendommen. 6. Aftagende Hvide og Strikthed. Dierget, Alinten har A. med Bæsten. 7. Aftagen, Formindskning i Størte, i Magt, Velstand. Bindens A. Træns A. Rigtets A. (Holtfeldt.) — Afsælsjor, en. Jord, som ligger langt fra Fæen, Ubjord. Affaldsørende, en. Rende hvorefter Vand har Affald. Affaldsøer, et. uskadigt Veir. (Roth.)

Affalde, v. n. 2. (er) br. fælden uden i part. act. og pass. (f. fælde af.) Den affaldende Frugt. Den affaldende, (svagere,

afstogende) Bone. (Carstens.) De affaldne (fraskaldne) Provindsler. — affalden, om Folks Udseende: mager, indsvunden. a. i Ansigtet.

Affare, v. n. 1. (er) reise, drage, flytte fra et Sted. (Heldent.)

Affart, en. Bortfart. Skibets A.

Affarvet, adj. v. broget. Men bruges mest om Farver, forskellige fra den, som hører til en vedtagen ell. befalet Dragt. Skundt han har Sorg, gaar han i af-farvede Klæder. Præster og Officerer maatte tilforn ikke bære affarvede Klæder.

Affatte, v. a. 1. [det tydske abfassen.] sammensætte, opsætte, forfatte. (om noget Skriftligt.)

Affavne, v. a. 1. afmaale fædnevis.

Affect, en. pl. - er. Sindsbevægelse.

Affecteret, adj. v. ikke naturlig, konstlet, fremkonstlet. (Ev. tilgiort.)

Affeie, v. a. 1. borttage ved Feining, m. en Rost, Børste. Affeining, en. pl. - er.

Affiedre, v. a. 1. plukke Fiedrene af.

Affile, v. a. 1. tage af, tage bort med en Fisl. a. et Samhoved. 2. polere ved Filing. At a. et Svær. — Affiling, en. pl. - er.

Affinde sig, v. rec. 3. (f. finde) forliges m. een om en Forbring, v. at tilstaae noget af dens Beløb. At a. sig med een. — Affindelse, en. (Rahbet.)

Affisse, v. a. 1. stille tom, gøre tom for Fisl. At a. en Dam.

Afflaae, v. a. 1. tage af ved at flaae. Den afflaaeede Hud.

Afflod, et. det, som flyder af ell. fra et Sted.

Afflyde, v. n. 3. S. flyde. (er.) flyde bort, flyde fra, have Afsløb. Det overskyllede Vand er endnu ikke Alt afflydt.

Afflatte, v. a. [f. flække.] stille fra ved at flække.

Afflode, v. a. 1. tage Floden af.

Affodre, v. a. 1. give det sidste Foder. Røgteren maa affodre Dvæget inden han lægger sig. (At have affodret, ogsaa: være færdig m. at fodre.)

Affordre, v. a. 1. træve, æfte noget af een. Røglerne bleve ham affordrede. Man affordrede ham sin Raad. Affordring, en.

Afforme, v. a. 1. give en raa Materie en vis Dannelsel. f. forme. 2. tage Formen af noget i en blød Materie. At a. noget i Bort, i Gips. — Afformning, en. pl. - er.

Affragte, v. a. 1. leie af een, imod at give Fragt. At a. een et Skib.

Affritte, v. a. 1. udløkke af een ved Fritten, idelig Spørgen. Han søgte at affritte Eleneren, hvad Herren havde betroet denne.

Affryse, v. n. 3. f. fryse. (er.) gaae af ved Frost. (kun i part. pass. f. fryse af.)

Affyre, v. a. 1. løse, afbrænde et Sted; degevær. a. en Kanon. — **Affyring**, en.

Affælde, v. a. 1. (fieldent.) a. en Bæb, o: at afstige det vævede Tøi.

Affældig, adj. brøstfældig, frøbellig. gammel og a. 2. oprørt, uhydig mod Regeringen og Dyrighed. At giøre Folket affældigt. — **Affældighed**, en. Ektræbelighed, Svaghed.

Affærde, v. a. 1. brugtes tilforn i St. for det følgende:

Affærdige, v. a. 1. [det L. afbærdige.] 1. afgiøre, bringe til Ende. At a. noget i en Pakt. 2. affende skriftligt eller mundtligt Bud; udsende en Person i offentligt Værende. 3. give Svær og Besked. At a. en fremmed Gesandt. — **Affærdigelse**, en. (B. S. D.) **Affærding**, en. (Hvitsfeldt bruger det for: offentlig Fuldmagt, Creditiv.)

Affødning, en. pl. -er. Yngel, Afkom. (om Børn. A. S. Bidel.) "Jordens Grøde og Dværgets Affødning." D. Guldberg.

Afføre, et. ud. pl. udførsel, Afførsel. (Hvitsfeldt.)

Afføre, v. a. 2. afdrage det, som een var iført. At a. sig sine Klæder. De afførte ham den kongel. Dragt. 2. føre bort, bort fra. De Fængne lod han afføre (føre) t. Fæstningen. a. Baudet ved Rønder; Grøfter. 3. rense Raven. afførende Midler. = **Afførelse**, en. Gierningen at afføre (1. 2.) Alrdernes A. — **Afføring**, en. pl. -er. (især i Bemærkelsen 3.) Den stærke Afføring har fladet den Enge. — **Afførsel**, en. Bortførsel. 2. Afdrag i et Regnskab. (B. S. D.)

Afgaae, v. a. 3. [gaae.] Afmærke, afmaale ved Stridt. A. et Markspil (fieldent.)

Afgaae, v. n. 1. drage bort, gaae bort, tage affted. Posten afgaaer i Morgen. Skipperen, Budet er endnu ikke afgaart. 2. komme fra en Bestilling, et Embede. Han er afgaet med Pension. Ved denne Forandring afgaae endel Betiente. 3. komme til Afdrag, affortes. Det kan a. i hans Løn. 4. fratages, fragaae. Der skal intet a. ham i hans Rettighed. 5. afgaae ved Døden, døe; uddøe. Den Afgangne, afdøde. (Jvf. gaae af.) = **Afgang**, en. ud. pl. [3. Afgangr.] 1. Afreise. Postens A. 2. Aflob. 3. Aftræk, Affættelighed. Bærene have god A. 4. Formindstning, Personers Udgang af Rister og Mandtal. A. og Tilgang. 5. Afsted, Afstættelse. Ved hans A. fra Embedet. 6. Mangel; Afbræk. 7. Død, dødelig A. Ved denne Linies A. uddøde hele Slægten. 8. At komme i A. a) komme af Brug, af Mode. b) komme i Forsæld; ikke være længer i Drift.

Afgade, en. ph. -r. affides Gade, Sted eller Ende.

Afgang, f. under afgaae.

Afgiørne, v. a. 1. giørne, drive fra

Afgiørde, v. a. 1. frastille, aflukke et Gierde. — **Afgiørning**, en.

Afgift, en. pl. -er. hvad Jorden bet af sig, Afgrøde. (fieldent.) 2. d. som een maa afgive for Leie og Brug. Jord ell. anden Besiddelse, enten t. Gierde ell. t. Staten. At svare en høl A. Den Bonde sidder for en ringe A. Afgifter indgaaende Bæb. = **afgiftsfri**, adj. for at svare A. Det modsatte: **afgiftspligtig**. — **Afgiftslehn**, et. forudm: Ieh, hvoraf svarede en bestemt aarlig A. Kongen. (Mandir d. Kammervæsen. 14)

Afgive, v. a. 3. [give.] give af sig. Disse Møner a. et rigt Udbytte. De som Godset afgiver, strækker ikke engang til at betale Statterne. 2. Stille, give Tleneste; om Folt, Mandstab. At Folt, Soldater til Arbejde. 3. give fra sig, aflægge, aflevere. a. et Brev. Karlen er afgivet t. et andet Regiment. 4. give skriftligen, ell. ved mundtlig Forklaring. At a. en Betænkning, Erklæring. — **Afgivelse**, en. Gierningen at afgive.

Afgiøre, v. a. 3. [giøre.] fuldende, bringe t. Ende. At a. et Arbejde. 2. at tale, beslutte, giøre klar. Vi have afgiørt imellem os, at ic. Den Sag er afgiørt. At a. en Trætte (ved at kiende imellem de Stridende.) 3. domme m. Vished ell. Tilid om en Sag. (især i part.) Tale i en afgiørende Tone. — **afgiørt**, br. for: viden, upaatvivlelig. Det er en a. Sandhed. (daglig L. ogsaa: nydet, afholdt. Han er meget afgiørt i den Familie.) [Jvf. giøre af.] = **Afgiørrelse**, en. Gierningen at afgiøre (i Bem. 1 og 2.) Tilendebringelse, endelig Beslutning. Det hæfter med Sagens A.

Afglands, en. ud. pl. stærkt Gienskin. fig. Afbræg af en Fuldkommenhed; Nyring af en stor Egenkab. "Han, som er Gude Bærens Afglands." Mynster.

Afglatte, v. a. 1. giøre fuldkommen, glat. — **Afglatning**, en. pl. -er.

Afgnalde, v. a. 1. afgnaave smaaligen (B. S. D.)

Afgnaave, v. a. 1. tage bort, flette bort ved at gnaave. a. Barken paa et Træ.

Afgnide, v. a. 1. tage af ved Gnidning. a. Pletter paa Tøi. 2. rense v. Gnidning. a. en Ensestage. — **Afgnidning**, en. pl. -er.

Afgreve, v. a. 1. og 3. [grave.] tage af m. en Spade. a. Græstov. 2. afmærke, afgrænse ved en Grøft. At a. et Stiel. 3. aflede ved Gravning. a. en Aa. 4. betage Udgang til, ved at fæste en Grøft. At a. en Bei, en Etl. — **Afgravning**, en. pl. -er.

Afgrund, en. pl. -e. Et Dyb, hots
at man ei kan maale ell. sine, et
høist Trængsel. Havets A. Jorden aab-
nede sine Afgrunde. 2. fig. en urands-
gældsmæssighed, en Sag, som ei kan
afgøres; noget, som tænkes i overens-
stemmelse med Mængde eller Grad. En A. af
Læst. Jordarbejdens A.

Afgrunde, v. a. 1. afdele, affondre
i Stiel. a. en Mark. — **Afgrunde**-
ning, en.

Afgrunde, v. a. 1. gøre bar for Græs.
Lade Løvet a. en Eng.

Afgrunde, en. ud. pl. Hvad Jorden giv-
er af sig til Menneskets og Husbondens
Brug og Nødsel; dog især om det, som
den frembringer efter Dyrtning. Denne
Erde gav kun en ringe A. Af Kartoflerne
har jeg faaet en god A. "Borte-
førte Regn Afgrunde af Mark ell. Stov."

Afgrunde, v. a. 1. afslutte, frastille ved
et Træf. a. en Wei. — **Afgrunde**-
ning, en.

Afgud, en. pl. -er. [A. G. Afgod.]
Et billede, opbygget Guddom, og Billedet,
der fremstiller en saadan. Bedenst Afs-
gude. En A. af Træ, Steen. 2. fig.
1. hvorpaa man sætter alt for høi ell. over-
skatlig bei Pris. Pengene ere hans A.
Lige Barn var Forældrenes A. = **Afs-
gude**, et. hvorpaa der offres til Afs-
gude. **Afgudsbilled**, et. som forestiller
en A. **Afgudsdyrkelse**, en. Ero p. Afs-
gude, og den dermed forenede Dyrkelse;
Idolatri. **Afgudsdyrker**, en. den,
der har en saadan Ero. **Afgudsoffer**, et.
Et til en Afgud. **Afgudspræst**, en. — **Afs-
gude**, et. hvor Afgudsbilleder ud-
sættes og Afguder dyrkes. **Afgudstiener**,
u. d. s. s. **Afgudsdyrker**. **Afgudstieneste**,
en. **Afgudsdyrkelse**. = **Afguder**, et. Afs-
gude. At bedrive A. (fig. bedrive
A. med noget, gøre det t. Gienstand for
en overdreven Attraa og Rærlighed.) **Afs-
gude**, adj. som hører t. Afguder og Afs-
guder; et forfalden t. Afguder.

Afgunst, en. ud. pl. **Ugunst**. (S. **Lau-**
g.) **Afgunstig**, adj. **ugunstig**. (A. G.
Bedel.)

Afgyde, v. a. 3. [gyde.] Halde noget
stående af. Vandet maa sagte afgydes.
A. a. noget i en Form.

Afgyde, v. a. 1. tage noget af en Page,
Lad en Page ud af en Stroppe.

Afhæfte, v. a. 1. bringe af ved at hæfte,
med et Redskab, ell. som Fugle, m. Reb-
et. a. en Trærod. a. et Stykke Rind.

Afhandle, v. a. 1. nøiagtigen giennem-
gaa i Strift ell. Tale, forklare, udvikle.
a. en Materie, et Spørgsmaal. 2. af-
gøre, afstale. Den Sag vil vi afhandle
imellem os. (Jvf. handle af, og afkiøbe.)

Afhandling, en. pl. -er. et Strift, inde-
holdende en undersøgelse, Forklaring, ud-
vikling af en vis Gienstand. 2. d. s. s.
Forhandling. Sagens A. for Retten.

Afharve, v. a. 1. borttage v. Harvning.
Afhæfte, (Moth.) ell. **afhæfte**, v. a. 1.
tage ud af Hæserne (Moth) ell. Hæserne.
(jvf. dette Ord.) At a. Medder. (Afs-
hæfte. Prams digt. Arb. I. 354.)

Afhæfte, v. a. 1. bringe Barn af Te-
nen p. Hæsen. At a. en Teen.

Afhæfte, v. a. 1. rense fra ved Hegling.

Afhæfte, v. a. affondre, afslutte ved
Hegn. At a. en Mark, en Wei. — **Afhæfte**-
ning, en. Gierningen at a. 2. et afhæfte
et Sted. (s. Indhegning.)

Afhente, v. a. 1. føre noget fra et Sted
til et andet, hvor det skal blive, eller en
Person t. sit Hiem. Brevet er afhentet.
Jeg vil afhente hende i Korsør. = **Afhente**-
telse, **Afhenten**, en.

Afhæfte, v. a. 1. fuge ilde til ved Brug
eller Banrøgt, tilhæfte. At a. en Riøle.
2. behandle, udføre sludselst. a. en Gierning,
et Arbejde.

Afhæfte, v. a. 3. [hielpa.] raade Bod p.,
bøde paa. At a. en Mangel, en Hindring.
(derimod: at hielpa een af sine Klæder.)

Afhæfte, v. a. 1. i Lovsprøget: be-
kræfte en Forretning ved Ed paa Tinget,
ell. ved skriftligt Vidnesbyrd. a. et Syn,
en Stævning. = **Afhæftelse**, en. pl. -er.
Gierningen at a. en Stævning o. d.

Afhold, et. ud. pl. det, at man afhol-
des eller afholder sig fra. A. fra Kirken,
fra Skolen. A. fra Wiin, stærk Drik. 2.
Undest. (A. G. Bedel. Moth.) 3. Af-
hold.

Afholde, v. a. 3., hindre, holde fra.
Han afholdt ham fra at gøre det. At a.
sig fra Wiin, stærk Drik, fra flet Sels-
kab, fra Qvindfolk. — **Afholdt**, br. som
adj. for: yndet, vel lidt (afholden. Moth.)
At være a. i Selskaber. (jvf. holde af.)
Afholdelse, en. Gierningen at afholde.
(A. G. D.)

Afholden, adj. som behersker sine Lyster.
a. (maadelig) i Mad og Drikke (ogsaa
for: tyndt.) Et afholdent Levnet. — **Afhol-**
denhed, en. ud. pl. den Egenkab at være
afholden.

Afholdig, s. afholden.

Afhude, v. a. 1. tage Huden af, flaae.
At a. en Hest. — **Afhugning**, en.

Afhug, et. pl. d. s. Hug, som stiller
noget fra; færd. lemlæstende Hug med et
Baaben. Saar og Afhug. (D. Lov.)

Afhugge, v. a. 1 og 3. [s. hugge.] stille
noget sammenhængende ad ved Hug m. et
stærkt Redskab. a. et Træ. a. eens Paand,
Hoved. Det afhugne (meiede) Korn. =
Afhuggen, **Afhugning**, en.

Afsvæffe, v. a. 1. borttage ved at hvæsse. a. et Staar i en Kniv.

Afhylle, v. a. 1. borttage Skul fra noget. — **Afhyllen**, **Afhylling**, en.

Afhælde, v. a. 1. bringe noget af et Kar ell. andet, ved at hælde det. Balde maa afhældes. — **Afhældning**, en.

Afhænde, v. a. 1. sælge, ell. paa anden Maade overdrage sin Eiendom til en Anden. a. et Gods til een. = afhændelig, adj. som kan ell. maa afhændes. — **Afhændelse**, en. — **afhændig**, adj. som er kommen ud af eens Haand ell. Eie, ud af eens Magt og Herredømme. At gjøre afhændig. (Hvitsfeldt.)

Afhænge, v. a. 2 og 3. [s. hænge.] besroe paa, komme an paa. Det afhænger af Omstændighederne. (et nyere, efter det t, ahhangen optaget Ord.)

Afhængig, adj. [s. ahhængig.] Andres Vilde, Herredømme, Bestemmelse, Befalinger undertastet. Et af Riget afhængigt Lehn. Han er ganske a. af sin Kone. — **Afhængighed**, en. ud. pl. den Tilstand, at være afhængig.

Afhøre, v. a. 2. høre Vidners Udsagn i Retten. At a. Vidner. — **Afhøring**, n. pl. - er.

Afhøste, v. a. 1. tage Jordens Grøde af Marken. At a. en Ager. (Han har endnu ikke afhøstet, er ikke færdig m. sin Høst.)

Afhøve, v. a. 1. tage af med en Høvl. At a. Ujævnheder. — **Afhøvling**, en. pl. - er.

Afjage, v. a. 1 og 3. fratage ved at jage efter. At a. Røven en Guds. (B. S. D.)

Afæld, et. pl. b. f. Bevill for den modtagne Arv, som en myndig Arving giver Formynderen, eller som gives en Børge, efter afslagt Regnskab, naar hans Børgemaal ophører. 2. Document, hvorefter ved een frastiger sig en tilkommende Arv.

Afælde, v. a. 2. bortfalde. At afælde (falde) een fra sine Forretninger.

Afstant, en. pl. - er. Afsteds Egn, Udstant.

Afstante, v. a. 1. banne noget m. Raster. a. et Stykke Træ. (B. S. D.)

Afstappe, v. a. 1. afhugge. (jvf. fappe.) At a. Grenene paa et Træ. — **Afstapning**, en. pl. - er.

Afstaste, v. a. 1. br. skelden i egentlig Bem. men næsten altid faste af (s. faste.) Laget blev afkastet ved Stormen. fig. 1. at a. Aget, a. en tung Byrde, befrie sig for. 2. indbringe, faste af sig. Dette Værk afkastet kun liden Fordeel. — **Afstastning**, en.

Afstile, v. a. 1. stille fra ved Hielp af en Rile. 2. afstøre i Riler, eller i flere Stykker.

Afstime, v. a. 1. time efterat noget er forbi. Saa længe Jden varer, tlemtes

der; naar den er ophørt, skal det afsti (I denne Talemaade er Bemærkelsen get forstællig fra den alm. Brug af p af, til at betegne Ophør. f. Ex: Mor ikke snart har afstimet? o. mon det snart vil holde op at time.)

Afstøb, et. Stærningen af afstøb og 2.)

Afstøbe, v. a. 2. erhverve ved J. Han afstøbte ham alle Værene. 2. een til at afstaae, frasælde en Ret til ell. Fordring, for Penge. Der var kun som gjorde Fordring p. Godset, og d fik han afstøbt.

Afstøre, v. a. 2. udmatte, udslæbe Ristel. Hans Heste ere reent afstøret.

Astlappe, v. a. 1. klappe og knuge at bringe Fugtighed ud. a. Smørre Kogetøsten. 2. Han blev afslappet banket. dagl. Tale.

Astlare, v. a. 1. luttre, klare. a. P. Honning. afslaret Smør, smeltet Smør som er klart og uden Bundfald. 2. g klar, betale. (Golding.) S. klare. = Flaring, en. pl. - er.

Astlarere, v. a. S. Flarere.

Astlemme, v. a. 1. afbrøde ved at flme, ell. med en Klemme. Han fik Fingre aflemte i Døren. At a. et Stykke Sut. 2. afknuge. a. Saften. — **Astlemmen**, ud. pl.

Astlippe, v. a. 1. flære af m., en S at a. Haaret. Gaae med afslippet (ti Haar. — **Astlipning**, en. pl. - er.

Astlæde, v. a. 2. tage de Klæder een har paa (klæde af.) Licensen er at astlæde ham. Han er endnu ikke klædt. Røverne astlædte ham nogen. tage Betlædning, Betrækt af. a. Bægge a. et Bærelse. Markerne see astlædre (ba usgne) ud. — **Astlædning**, en. pl. - er.

Astløve, v. a. 1. stille fra ved at flø

Astnappe, v. a. 1. formindste, i strænke det, man bruger eller giver; trække. Han har afstnappet disse Per fra sine nødvendigste Udgifter. At a. i get i en Regning.

Astnibe, v. a. 3. [nibe.] faae af at knibe; astlemme (1.)

Astnuge, v. a. 1. faae af ved Knug a. Saften. 2. knuge vel, for at bringe Fugtighed ud. At a. Urter, Salat.

Astoble, v. a. 1. gjøre løs af et Robt a. Heste, Sagthunde.

Astog, et. pl. b. f. Noget, som er kogt ell. kogt med, over noget andet. A. af krydrede Urter.

Astøge, v. a. 2. borttage ved Rogn a. Fedmen af Riødet. Det astøgte F 2. formindste v. Rogning. At a. en Bånd til det Halve. 3. fuge noget fast flydende Ting, indtil det er nok kogt, t til Kræften er udkogt. At a. Fijst m

Afslodde, v. a. 1. afdele i Lodder. a. en
 Jord, en Kro. 2. a. Havets Grund o:

maakte best Dybde ved Logkale, lodde. (B., S. D.) Aflodning, en.

Afløffe, v. a. 1. faae noget fra een ved at lotte for ham. At a. een et Løfte. 2. afstrage fra ved Løffemidler. a. een fra sin Tieneste. — Afløffelse, en. pl. — r.

Afløffe, v. a. 1. stille ved Løsten. (egentl. kun om Skibe.) a. et Skib. Inf. løffe. — Afløsning, en. pl. — er.

Afluge, v. a. 1. borttage ved Lugning. a. udtrud. — Aflugning, en.

Aflukke, et. pl. — r. et aflukket, ved Bælg, Stillerrum, Planterært afdeelt Sted.

Aflukke, v. a. 1. afdele ved Bælg eller Løffelse. 2. hindre Afdgangen til ved Bælg. At a. en Vel. — Aflukning, en. Sierningen at a.

Aflure, v. a. 1. faae noget fra een, erfare noget af een ved Luren og List. At a. nogen en Plan, en Hemmelighed.

Afluttre, v. a. 1. d. s. s. aflære, 1.

Aflyd, en. Mislyd, afvigende, uharmonisk End.

Aflyse, v. a. 2. kundgiøre paa offentlig Steder. At a. en Anordning fra Prædikestolen, p. Kirkesteene. ("Der blev idag aflyst for de Trolovede", bemærker derimod: der lyttes for dem sidste Gang.) 2. gientalde det, som forhen har været offentlig. At a. en Panteforstrivning. — Aflysning, en. pl. — er.

Aflægge, v. a. 3. [lægge.] lægge fra sig, afgive. At a. en Rørde, et Brev. 2. stille sig ved, lade fare, aflade at bruge. a. en Vane, a. at drikke Brændevin, a. Kongenavnet. 3. henlægge som afbrugt ell. ubrugeligt (om det, man gaaer i.) At a. Klæder, Støvler. 4. henlægge. Der blev aflagt en vis Sum aarligen t. denne Bestemmelse. 5. lægge for Dagen, fremlægge, iværksætte. At a. Prøver p. Tapserhed, Duellighed. At a. Regnskab, Gæd, Besøg, Vidnesbyrd, Tattsigelse. 6. vederslægge, belønne. Han blev aflagt med et godt Embede. En Regiering bør aflægge (lønne) sine Embedsmænd anstændigt. Han er godt, ringe aflagt. 5. udslætte, frie sig for. a. en Stam, Banære. (A. S. Bedel.) 7. i Haverkonsten: giøre Aflæggere. At a. Meliser, Jordbær. 8. at a. Bler, optage Sværmen i een eller flere Ruber. — Aflægger, en. pl. — e. Stud af Blomster ell. Træer, som enten høies fra Stammen i Jorden, for at stude Rod, ell. løses af og udplantes. — Aflæggelse, Aflægning, en.

Aflægs, adj. afbrugt, gammel, udslidt, udlevet, forældet. En aflægs Skif, Dragt, Klædning. Han bliver gammel og a. Et aflægs (forældet) Ord.

Aflænke, v. a. 1. tage af Lænke. a. en Hund. 2. at a. en Strømpe s: lukke Hælen ell. Foden i Ruytning paa en vis Maade.

Aflære, v. a. 2. oplære, afrette (Dyr.). Hundene er aflært til at gi Konster. 2. nemme en Konst, som anden kan, ved naie at give Ngt p. i øvelsen. (s. lære af.) Den Konst, de Haandgreb har han aflært ham. 3. holde op at gaae i Lære. Drengen har aflært (er udlært.)

Aflæse, v. a. 2. oplæse offentlig. a. noget fra Prædikestolen. 2. læse Ende, udlæst. Den første Deel af Bogen fik jeg aflæst. — Aflæsning, en. (langt a.)

Aflæsse, v. a. 1. stille ved Løstet, a. Bogn. — Aflæsning, en. (fort a.)

Afløb, et. pl. d. s. [3. Afhlaup.] 3 rinden, Afstyden, Vandets A. 2. Leilighed til at afløbe ell. afrinde. Seen borte Aflob. — Afløbende, en. pl. — r. 3 hvorigennem en flydende Ting har Afløb (ligel. Afløbsgrøft.)

Afløbe, v. a. 3. [løbe.] opside røben. a. sine Skoe, Strømper. 2. midt ved at løbe. a. Handen. 3. fuldende Løb. a. Banen. 4. afslude ved Løbet a. een et Væddemaal. At a. Veien for een s: løbe ham i Veien. 6. udtrætte ved Løben. At a. sig. Han afløb ham meget snart. (B., S. D.)

Afløbe, v. n. s. løbe af. Vandet afløbet. Skibet er endnu ikke afløbet (løbet af Stabelen.) sigurl. gaae til Ende "Maar, snart eller seent, vore Aar ere afløbne." Mynster.

Afløbe, v. a. 1. komme Løbe i. At a. Melk. (B., S. D.)

Aflød, en. (s. Lød.) adskillig Færve. En best, Dre med A. (Roth.) s. Aftege.

Afløfte, v. a. 1. afstige, borttage noget ved at løfte det. At a. Laaget. — Afløftning, en.

Aflønne, v. a. 1. betale m. af den forfiente Løn. At a. Haandværksfolk.

Afløse, v. a. 2. løse det, som er bundet paa. 2. fritage een fra et Arbejde, ved at træde i hans Sted, ell. sætte en anden i hans Sted. At a. en Vagt. Han har lovet at a. mig. sig. følge umiddelbart paa, Et Uheld afløser det andet. 3. afløre fri for Rirkens Band. (D. Lov.)

Afløse, v. a. s. løse. — Afløsning, en: pl. — el. 1. det, at een afløses. Væltens A. 2. Tilkiendegivelse af Guds Forladelse. "Lad mig min Guds A. faae Ringe. At faae A. i Striktestolen. 2 af Rirkens Band.

Afløve, v. a. 1. stille ved Løvet. Høsten har afløvet Træerne.

Aflmaale, v. a. 2. afdele efter et vis Maal. At a. Brænde færnevis. sig. a. passe. a. Arbeidet efter sine Kræfter. beregne, afsette en Gienstands Maal i Brændser. a. en Leir, a. Planeterna Gang. — Aflmaaling, en. pl. — er.

Afsmagt, en. ud. pl. Mangel p. Kraft, Svaghed. "Oldingens A. rørte ei dem." **Afsmagte**, 2. Daanelse. At falde i A. (Afsnudsaler. Treschow.)

Afsmale, v. a. 1. skildre, afbilde m. Farver. fig. beskrive noget p. en livelig, anstændig Maade. (ogsaa om Phantasiens Forskæmmelse). — **Afsmaling**, **Afsmalning**, en.

Afsmalte, v. a. 1. At afsmalte en Ko, f. den ganske ved Melken.

Afsmæde, v. a. 1. fraraade. (B. S. D.)

Afsmerve, v. a. 1. stille ved Marven. (B. S. D.)

Afsmætte, v. a. 1. stille ved Masten, for Masten af. (B. S. D.)

Afsmætte, v. a. 1. stille ved Masten. Et afsmættet Skib.

Afsmatte, v. a. 1. berøve Kræfterne, gøre kraftløs, udmatte. — **Afsmattelse**, en.

Afsmæde, v. a. 1. afmaale v. at mede et figt. a. to Steders Graastand.

Afsmæde, v. a. 1. afbugge med en Lee. a. Korn. 2. melde Gæden bort fra. En afsmædet Ager. — **Afsmæining**, en.

Afsmælde, v. a. 2. gientalde noget, som var meldt. At a. et Besøg. — **Afsmeldelse**, en.

Afsmindelse, S. Amindelse.

Afsmægtig, adj. 1. som har mistet Lege- mæts Kræfter, kraftløs, svækket. En a. Oldmand. 2. som intet formaaer, magtløs, vansmægtig. At gøre en a. Modstand. — **Afsmægtighed**, en. ud. pl. d. s. f. **Afsmagt**, 1.

Afsmærke, v. a. 1. betegne, adskille ved Mærker. — **Afsmærkning**, en. pl. — er.

Afsmønstre, v. a. 1. f. mønstre.

Afsmappe, v. a. 1. aftage ved at nappe. — **Afsmapping**, en.

Afsmæge, v. a. 1. f. opnege.

Afsmoppe, v. a. 1. stille ved Nopperne. At a. Løi, Klæde.

Afsmøde, v. a. 2. faae noget af een ved Røden, ell. ved Svang, afstvinge. De afsmødte ham sit Samthytte.

Afspætte, v. a. 1. tage det af, som var rækket paa. At a. sit Løi. 2. stille ved Løi, som er rækket paa. At a. en Vogn. — **Afspækning**, en. pl. — er.

Afspænte, v. a. 1. fratage ved udpantræng. Det Løi, Gods, man havde afspantet f. m. — **Afspantning**, en.

Afspærre, v. a. 1. f. afspæde.

Afspærre, v. a. 1. afdele parvis, samle i Par. At a. Handsker, Strømper. — **Afspærring**, en. pl. — er.

Afspæsse, v. a. 1. give noget efter Maal for rette Størrelse ell. Forhold. At a. en Frakke, Plante. 2. bestemme, indrette anstaltigen. a. Liden, a. sine Forretninger. "At Liden ikke just afspasset blev saa lige." Bessel. — **Afspæssing**, en.

Afspæile, v. a. 1. bestemme, assortte ved Prøving. a. Stibets Gæde. — **Afspæiling**, en.

Afspensle, v. a. 1. affrege m. en Pensel. "At a. en Muur med Fuger." Placat 6 Apr. 1813. 2. afbilde m. en Pensel, afmale. — **Afspensling**, en.

Afperse, v. a. 1. udperse. a. Gæsten. — **Afpersning**, en. pl. — er.

Afspidste, v. a. 1. aftage ved Pidskning. a. Huden. 2. pidske tilgavns. Han blev dygtig afspidstet. (part. afspidstet bruges i daglig T. om en meget spædet, tynd, svag Drik. a. Mælk, Fløde, Ol. B. S. D.)

Afspitte, v. a. 1. slaae af, tage af ved at pitte ell. smaabante.

Afspille, v. a. 1. tage af ved at spille. a. Skallen, Barten. (afspillet, i d. Tale, mager, indsvunden, udtæret.) — **Afspilling**, en. pl. — er.

Afspine, v. a. 2. [pine.] afpresse ved Pilsel. At a. en Forbryder Bekendelse. 2. uegentlig: afsnøde, afstvinge.

Afplanke, v. a. 1. afslutte ved Plankeværk. (Moth.) — **Afplanke**, en. pl. — er.

Afpluk, et. det, som afsluttes.

Afplukke, v. a. 1. aftage stykkevis m. Haanden. — **Afplukning**, en. pl. — er.

Afplyndre, v. a. 1. fratage ved Plyndring.

Afpløie, v. a. 1. borttage, aftage ved Pløining. At a. Jord fra en andens Ager. (Vi have afpløiet, ere færdige m. at pløie.) — **Afpløining**, en.

Afpolere, v. a. 1. afblanke. — **Afporlering**, en. pl. — er.

Afpompe, afposte, v. a. 1. borttage v. at pompe eller poste. At Vandet blev afpompet.

Afpramme, v. a. 1. tage ud af en Pram. Godsset bliver afprammet.

Afpresse, v. a. 1. d. s. f. afperse. — **Afpresning**, en.

Afsprikke, v. a. 1. afmærke v. Prikker. a. Linier, a. et Mønster.

Afsprutte, v. a. 1. faae Afslag i Prisen ved at prutte, afstinge. At a. en Mark paa en Alen. At lade sig noget afsprutte.

Afsprygge, v. a. 1. afbante m. en Riep. — **Afsprygling**, en.

Afsprædike, afpræke, v. a. 1. affnatte. (i daglig Tale.)

Afspræg, et. pl. d. s. afspræget Mærke, det som er afspræget. A. af et Stempel. A. af en Mønt i Tin.

Afspræge, v. a. 1. afstrykke et Præg i en Materie, især i Metal. fig. Hans Rand har afspræget sig i dette Værk. — **Afsprægning**, pl. — er.

Afspudse, v. a. 1. tage Ureenlighed af, blanke. a. en Geværlaas. 2. afglatte (en Bæg) ved paalagt Kalk. At a. en Muur. — **Afspudsning**, en.

Afsputte, v. a. 1. afsnøde ved Puffen og Brodsen.

Afpuſte, v. a. 1. afblæſe, puſte fra.
At a. Støvet.

Afpægle, v. a. 1. afmaale, afdele pæglevis.

Afpæle, v. a. 1. afdele, afmærke ved Pæle. 2. ſtryke ved nedrammede Pæle.
At a. Grunden til en Bygning. — Afpæling, en. pl. — er.

Afſviſte, v. a. 1. ſtille ved Dviſtene.
At a. et Træ. (S. afſviſta.)

Afſvutte, v. a. 1. afdrage, afſtorte i Penge, ſom udbetales. a. et Forſtub.

Afraabe, v. a. 2. falde fra ved Raaben. Man afraabte dem fra Arbejdet.

Afraad, et. pl. d. ſ. Handlingen at afraade, Raad imod et Forſæt eller Forſtagende. Han fulgte ikke mit A. (ſielden.)

Afraade, v. a. 1. ſøge ved Raad at bringe een fra ſit Forſæt. Jeg ſik ham det afraadet. At a. (raade) een fra at gjøre noget. (Sv. fraraade.)

Afraadne, v. n. 1. (er.) Gaae af ved at raadne. Grænen er afraadnet.

Afrage, v. a. 1. afſtage m. Ragetniv. a. Skægget. "Jeg lod ved Paafketid mit Hovedhaar a." Beſſel. — Afragning, en.

Afraſe, v. n. 1. (har.) holde op med at raſe. Han vil vel engang afraſe.

Afraſpe, v. a. 1. ſaae af ved at raſpe. At a. Brødkorpen. — Afraspning, en.

Afrebe, v. a. 1. afmaale m. Reb. At a. (ell. rebe) en Jord. — Afrebning, en.

Afregne, v. n. 1. (har.) gjøre Afregning. afregne m. een. — Afregning, en. en mellemværende Regnings Opgjørelſe. At gjøre A., komme til A.

Afreiſe, en. ud. pl. Reiſens Tiltrædſe, Bortreiſe. I Afreiſens Dieblik. Jeg ſik ham ikke i Tale før hans A.

Afreiſe, v. n. 1. (er.) begive ſig paa Reiſen fra et Sted. (ſielden uden i part. paſſ.) For en Time ſiden er han afreiſt (reiſt.) Han afreiſte herfra til Sæſ.

Afrenſe, v. a. 1. renſe fuldkommen. Haven er endnu ikke afrenſet. "Den afrenſer al Synd." D. Bibel. — Afrenſning, en.

Afrette, v. a. 1. oplære i Bærdigheder og Dveller (om Dyr.) a. en Jagthund til noget. (Om Menneſter i en ikke god Betydning. Han afrettede Drengen til at ſtiæle. afrettet paa Skelmæſtykker.) — Afrettelſe, en.

Afride, v. a. 3. [ride.] forðærve ved at ride. Rytteren havde reent afredet ſin Peſt. En gammel, afreden Peſt. 2. afgrændſe til Peſt. At a. et Markſtiel.

Afrids, et. pl. d. ſ. afridſet udkaſt, Aftegnung. At gjøre A. til et Maleri, t. et Huus. At tage et A. af noget.

Afridſe, v. a. 1. ridſe en Figur, ſom den ſkal være. a. en Grundtegnung. 2. aftegne mod Ridſepen eller Blyant. —

Afridsning, en. pl. — er. 1. Handlin. at afridſe. 2. d. ſ. f. Afrids.

Afringe, v. a. 1. afkalde ved at ringe. At a. Mandſkabet (fra Arbejde.) 2. a. Svilen o: tage Ringen af, ſom var i Næſen p. Svinet.

Afrive, v. a. 2. [rive.] 1. ſplitte, ſ. fra ved at rive. (ofteſt i part. paſſ.) et Stykke; et afrevet Blad af en B. 2. rive med en River ell. paa et Riveje. At a. en Farve med Band. afrive Brødkorpe. 3. i Bygningſt. At a. Muur, jærne, glatte den ved Rivning. 4. bortrydde m. en Rive. a. Høet p. Eng. — Afrivning, en.

Afrode, v. a. 1. forðærve, borttage at rode.

Afroe, v. a. 1. komme forbi ved roe haſtigere. Vi afroede ſnart de andre Baade. (B. S. D.)

Afrulle, v. a. 1. tage noget af, var rullet paa. Rortet paa denne Smaa afrulles.

Afrunde, v. a. 1. gjøre noget rund iſær ved at borttage Kanter eller Ujevnheder. Ruglen er ikke ret afrundet. Kanterne p. Bordet maae afrundes. fig. afrunde en Periode o: gjøre den mere ſluttende, vellydende. — Afrunding, en.

Afruſte, v. a. 1. tage af ved at ruſte. — Afruſtning, en.

Afruſte, v. n. 1. (er.) gaae af, at bort ved Ruſt. Det ſine Arbejde i Stallet er afruſtet.

Afryd, et. ud. pl. bet, ſom afryddes; Rydning af Jorder, ſom Dværgdrager.

Afrydde, v. a. 1. borttage ved Rydning, bortrydde; renſe ved Rydning. a. Steen, Utrub. a. en Mark. — Afrydning, en. pl. — er.

Afryge, v. a. 3. [ryge.] lade bortdun ved Ild. (i Chemien.) B. S. D. — Afrygning, en.

Afryſte, v. a. 1. tage af ved at ryſte. a. en Green, en Blomſt. — Afryſning, en.

Afryſte, v. a. 1. komme noget til falde af v. at ryſte. "Op, Helt, afryſ dine Kanter." Perſ. — Afryſtning, en.

Afroge, v. a. 1. udryge; ryge tilſtrøkeligt. Rødet er ikke afroget. At a. Ryge. (Har du ſnart afroget? o: er ſnart færdig m. at ryge.)

Affadle, v. a. 1. ſtille ved Sadelen. At a. en Peſt. — Affadling, en.

Affagn, et. pl. d. ſ. Rygte, almindeligt Sagn. Det gik A. om, at han var død. (ſielden.)

Affamle, v. a. 1. ſanke fra, pille ſ. Afſamle.

Affamle, v. a. d. ſamme ſom affamle.

Affave, v. a. 1. afſtøre m. en Saa. At a. en Green. — Affavning, en. pl. —

Affavn, et. pl. d. ſ. [maaſtee af J. a.

af, formegit; eller af Talem. "der
... af."] soleligt Savn. Et stort
Savn. At have A. efter noget. (Moth.)
Affe, v. a. 3. [see.] miste af Synne.
= den, hvis Selstas man ei kan und-
... han kan ikke a. Barnet en Time.
Affe, v. n. 1. (er.) gaar under Sell
... Sted. Skipperen, Stibet er af-
... — Affaling, en. Stibet stodte p.
... ved Affalingen.
Affe, v. a. 2. lade afgaae, bort-
... Budet er affendt. a. et Brev m.
... = Affender, en. den, som af-
... noget. — Affending, en. pl. — er.
Affe, en. pl. — e. d. s. f. Afbygger.
(B. S. D.)
Affe, en. affides, affiggende Sted.
... hør hellere ved en A. end lige ved
... At talde een hen til en A.
Affe, adv. paa et affliggende Sted.
... affides fra andre Folk. 2. i Gen-
... for sig selv. Lad os gaar a. = adj.
... langt fraliggende. Et a. Sted,
... Egn af Landet.
Affe, v. a. 1. frastille det Synde ved
... A. a. Paresappe. — Affiening, en.
Affe, v. a. 3. [fige.] 1. tilbagefalde
... som var berømmet ell. bestilt. a. et
... a. en Bogn, som var tilfagt.
... i Tidsskrift (som man holdt.) 2. lade
... forneget. a. fine Enster. "a. fine for-
... Sander." Mønster. a. Riætter. af-
... sig m. en Bestilling, m. et Embede.
... give Afflag. a. fine Friere. (A. S.
... 4. affige en Dom o: forkynde
... 5. En affagt (erklæret, aabenbar)
... — Affigelse, en. pl. — r.
Affe, en. En affagt Dom, Klendelse,
... ring. (D. Lov.)
Affe, v. a. 1. stille fra v. en Sigte.
— Affigtning, en.
Affe, adj. og adv. som har mistet
... Brag, er gaaet fra Forstan-
... d, benyttig. — At handle affindigt, være
... ad, som en Affindig. — Affindig-
... en. ad. pl. Tilstanden, at være a.
... i Mangel p. Forstand; Kaseri For-
... i Forstanden." Expon.
Affe, v. n. 1. (er.) rinde langsomt
... ad. Bandet, som var i Lønden,
... smøet.
Affe, v. a. 1. stille ved Livet. (fiel-
... den i part. pass.) Det affiælede
... Legeme.
Affe, v. a. 1. føre af Brug, op-
... a. en Stil, Lov, Misbrug. Jeg
... min Huusholdning. 2. give
... a. overskudige Besiente. = Af-
... fælse, en. (B. S. D.)
Affe, v. a. 1. gøre et Lov løst og
... (Stibord.) 3. skaka, ryste, støde.
Affe, v. a. 1. give en Straahed,
... Ratt.

Affalle, v. a. 1. stille ved Stallen. —
Affaling, en. pl. — er.
Affave, v. a. 1. afftræbe. [v. f. fave.]
— Affav, et. ud. pl. Det som afftræbes,
er afftavet. — Affavning, en.
Affed, en. ud. pl. Tillæbelse, ell. Be-
faling at forlade en Tjeneste. At give en
Karl, Tjener A. 2. Forlovelse fra et
Embede, ell. fra Rigtstjeneste. At begiere,
tage sin A. fra et Embede, en Post. Han
har faaet sin A. i Naade, i Unnaade.
Karlen har udtient og i Aar faaet sin A.
3. d. s. f. Afstedsbrev, Pas. Han foreviste
sin Affed. 4. Farvel, Afstedshilsen. At
tage A. med Nogen. Tage Affed fra,
mere uegentligen: forlade. f. Ex. jeg har
taget A. fra Landet. Han har nu reent
taget A. fra Hoffet, fra Verden. — til
A., adv. ved Skilsmisken, inden man
stilles ad. At omfavne hinanden, at drikke
et Glas sammen til A. = Affedsbesøg,
et. B. som gøres f. at tage A. Affeds-
blik, et. det sidste Blik før man stilles ad
ell. forlader noget. "Naar jeg mit A. til
Jorden sender." Rein. Affedsbrev, et.
1. Brev, Document, hvori een meddeles
Affed. 2. Brev, hvori man skriftlig tager
Affed med een. Affedsdag, en. Dag p.
hvilken man tager A. Affedsdigt, et.
D. forfattet i Anledning af eens Bort-
reise. Affedsilde, et. G. som holdes
til Affed, i Anledn. af Bortreise. At
give et A. (Saaledes: Affeds-hilsen,
Affedsmaalid, Affedsord, prædiken/
-sang, -tale, -time, o. fl. a.)
Affedige, v. a. 1. [I. verabschie-
den.] 1. forlove, give Affed. 2. affær-
dige, give Bæstet. a. et Sendebud med
mundtligt, skriftligt Svær. — Affedi-
gelse, en.
Affeie, v. n. 1. (har.) afvige. a. fra
Sandhed, fra den rette Tro. — Affeielse,
en. pl. — r. (B. S. D.)
Affibe, v. a. 1. udstibe (som er mere
brugeligt.)
Affiente, v. a. 1. stiente Alt af et
Aar. Vinen, al Vinen er affientet.
Affiste, v. a. 1. d. s. f. stiste, afdele.
Affitte, v. a. 1. affende.
Affildre, v. a. 1. afmale, aftegne.
(egentl. og figurl. a. Easternes Følger.) —
Affildring, en. pl. — er.
Affille, v. a. 1. adstille, affondre, fra-
stille. (D. Bibel.)
Affotte, v. a. 1. afstalle, afdele stot-
tevis. (B. S. D.)
Affolde, v. a. 1. afstige ved at stode.
affolde Paarene p. et Svinn.
Affove, v. a. 1. stove ell. sælde Trær,
saaledes at ingen bliver tilbage. At a.
en Hugst.
Affovle, v. a. 1. afstige, borttage m.
en Stovl.

Afstrab, et. ud. pl. det, som afstrabes.

Afstrabe, v. a. 1. tage af ved at strabe.

a. Barten af et Træ. — **Afstrabning**, en.

Afstrift, en. pl. — er. det, som er afstrøvet efter noget; Gienpart, Copie. At tage Afstrift af et Brev.

Afstrive, v. a. 3. [strive.] 1. skrive ligeløbende efter noget, tage Gienpart af, copiere. a. et Haandskrift. 2. tegne een for det han har betalt; føre ham det betalte til gode. a. en Bonde for Skatter. a. noget paa en Regning. 3. skrive til Ende. Jeg fik ikke Brevet afstrøvet. — **Afstriver**, en. pl. — e. den, som afstriver noget. — **Afstrivning**, en.

Afstrubbe, v. a. 1. tage af ved at strubbe. — **Afstrubning**, en.

Afstrue, v. a. 1. aftage det, som var paastruet, ved at strue tilbage.

Afstræt, en. ud. pl. Stræt, hvorved man afstræktes fra noget. (Schytte.)

Afstrække, v. a. 1. afholde fra noget ved Stræt; stræmme. Han lod sig ved Trudsel a. fra sit Forsæt. — **Afstrækkelse**, en. (W. & D.)

Afstrælde, v. a. aftage ved at strælde; stille ved en tynd Skal. a. Stallen paa et Vble. Kartoflerne maae først afstrældes (strældes.)

Afstruffe, v. a. 1. rense, borttage ved at struffe. a. en Gang, a. ukrud.

Afstum, et. pl. d. s. de stetteste, mest fordærvede af en Folketasse. **Afstummet** af Pøbel. 2. et enkelt stet, i høj Grad fordærvet Menneske. Et **Afstum** af Folk. Han er et A., et A. af et Menneske. (den egentl. Bemærkelse: noget som er afstummet, bruges ikke.)

Afstumme, v. a. stille ved Stummet, ell. ved Fløden. **Afstummet** Melk. — **Afstumning**, en. pl. — er.

Afsture, v. a. 1. borttage ved at sture. — **Afsturing**, en.

Afsty, en. ud. pl. en med den højeste Grad af Modbydelighed blandet Ulyst, Uvillie til en Person ell. Ting. At fatte, faae, bære, have A. for noget. A. for Mad, Lægemidler. Hendes Rædselighed til ham gik over til Eigegyldighed og Modbydelighed, tilsidst endog til A. (jvf. Sad.)

Afstyde, v. a. 3. [styre.] d. s. s. afføre. a. en Bøsse. 2. udkafe ved Skud. a. en Pill, a. en Kugle mod et Stib. (jvf. styde af.) 3. borttage, berøve d. at styde. Hans Arm blev afstødt.

Afstye, v. a. 1. fælde den højeste Modbydelighed for, Ulyst til. At a. en Person, a. Lasten. — **afstyelig**, adj. som opvækter, fortienet Afsty, vederstyggelig; i høj Grad modbydelig. — **Afstyelighed**, en. 1. ud. pl. den Egenkab, at være afstyelig. 2. pl. — er. afstyelig Sierning; eller det,

der synes een saa. Denne Skit er en A. (Vederstyggelighed.)

Afstygge, v. a. 1. kaste Styggetvise Billedet af noget i en Stygge. "A blot dit Legems ydre Glands afstygger dig her." Bagg. Jo siernere Gienstand, desto større afstygges den. Bagnir afstygger sig i Bandet. 2. give, frebringe Stygge; danne Grader i Styggen. (om Malning.) At a. en Tegning et Maleri. 3. fig. At a. Tankerne (i Udtryk.) "Til at afbilde eller rettere, a. Tankerne selv i Ordnes Lyd." Carst. — **Afstygning**, en. pl. — er. (Afstygning i et Maleri: Farvernes og Styggers Overgange. fr. nuances. W.)

Afstyl, et. ud. pl. det, som afsty ved Bandets Løb.

Afstylle, v. a. 1. borttage, bortstøde ved Styllen ell. Vandløb. Ullreuelig i Karrene maa afstyilles. Bølgerne b afstyillet Jorden fra Klinterne. — **Afstyling**, en. pl. — er.

Afstyrd, en. ell. **Afstør**, et. støren. (i Lovsproget.) 2. noget som afstaaet. (Moth.) forældet. S. Sty

Afstæste, v. a. 1. stille ved Stæf. At a. en Bøsse.

Afstære, v. a. 3. [stære.] stille med et størende Redskab. a. Gaaret. **afstaaet** Stykke. (s. stære af.) fig. at et Bogstav fra et Ord. En brat **afstaa** Klippe. 2. fig. hindre, betage, forme. At a. Fienden, en belejret By Tilfø. Alt Haab blev mig **afstaaet**. 3. J. Ea og Sø-krig: stille Tropper ell. Skibe Hovedstyrken, og derved undertiden n dem til at overgive sig. Dette Regim blev **afstaaet** fra Fæstningen. — **Afstøren**, **Afstøring**, en.

Afstlaae, v. a. 3. [stlaae.] bringe ved at stlaae. Deter **afstlaaet** med en Hammer. 2. stlaae Græsset p. et Stykke Jorden. Engen er **afstlaaet** (stlaaet.) 3. forjage tilbage drive en angribende Flende. a. Angreb. Stormen blev **afstlaaet**. 4. ville modtage, forkafe. a. et Tilbud. Han **afstlog** de tilbudte Betingelser. negte. a. en Bøn, en Begiering. Han **afstlog** at overgive sig.

Afstlag, et. pl. d. s. 1. Regtelse, Fæstelse. (J. Alsögn.) Han fik A. sin Ansøgning, Begiering. 2. Afstortning. Redstættelse i Skyld ell. i en fordret Præst. At give A. i Skat, Landgilde, i en Færding. 3. Sierningen at afstlaae, drive tilbage. Efter dette **Afstlag** vovede Fienden intet nyt Angreb.

Afstlette, v. a. 2. udstlette. a. Synder. (Laußen.)

Afstlibe, v. a. 3. [stlibe.] 1. borttage. **Afstlibning**. a. Kanterne, Rusten. 2. stlibe glatte noget heel over. Enen har **afstlibet**

At Stene ved at rulle dem. 3. fig. om
Sæters Birkning p. Menneſket. Denne
erotes Raahed vil Opdragelse og Dans
ikke afflibe. — Afflibning, en. pl. — er.

Afflib, et. ud. pl. det, at noget afflibes.

Afflide, v. a. 3. [slide.] borttage ved
Ell, ved megen Brug, ell. ved Sniden
af Breen. (ogsaa i Et. for udslide. Af-
fide Klæder, Skoe.)

Affliste, v. a. 1. aftage med Tungen,
at Eliften.

Afflime, v. a. 1. aftage Elimet, rense
at Elim.

Afflutte, v. a. 1. gjøre fuldkommen,
fuld Slutning paa. At a. en Regning,

Regnskab. 2. løse af Baand og Bæns-
er. a. fangerne. (B. S. D.) — Affluts-
ning, en.

Affløbe, v. a. 2. d. f. f. udløbe.

Affløre, v. a. 1. borttage Sløret fra.
ogsaa fig. At a. Hølleren. — Affløring, en.

Affmag, en. ud. pl. 1. en fra den
naturlige afvigende Smag ved noget; en
magt forberedt, ubehagelig Smag. Ris-
et har en A. Denne Mad har en A.
2. naturlig Smag i Munden. 3. illøst,
etc., Modbydelighed. At faae A. for et
Løfte, Forretninger. At have A. for Mad.

Affmegende, adj. v. som har en Affmag.

Affmelte, v. a. 1. bringe ud af ved
Endning, smelte reent. At a. Solnesedt.

Affnigre, v. a. 1. faae af een ved
Enigren. a. een et Løfte.

Affmøge, v. a. 1. smøge af, trænge
af. (smøge.)

Affraffe, v. a. 1. faae af een ved Snat
og Overtalelse. a. een et Løfte, en Foræ-
tæg. 2. faae een fra noget ved Forestil-
lunger og Overtalelse. Jeg fik ham endelig
affraffet fra dette Forsæt. Ingen kan a.
ham denne Indbildning.

Affnit, et. pl. d. f. noget som er af-
faret. A. af en Cirkel, Bue. 2. Af-
snit, Part, Især i et Skrift.

Affnitte, v. a. 1. afstære med et Snit.
(f. snitte.) = Affnitten, en. Gjerningen
at afnitte af. Affnitning, en. pl. — er. Snit-
ning. (Langebet.)

Affnoe, v. a. 1. afløse det som var
fæstet om eller paa.

Affnore, v. a. 1. afmaale, affætte m.
en Snor.

Affnylte, v. a. 1. faae af een v. Snyl-
te. a. een et Maaltid Mad.

Affod ell. Affsaad, et. ud. pl. det, som
er afstøbt. (Decoctum.) Roth.

Affondre, v. a. og rec. 1. adskille, fras-
pille. At a. Begreber. At a. sig fra
sænselig Selvf. — Affondring, en.
pl. — er. "Overtroist A. fra Verden."
Ernst. Begrebers A. (Abstraction.)

Affordle Ord, som nu ere i hyppig Brug.

Afflone, v. a. 1. gjøre fuldest for, op-

rette. At a. en Forseelse med Pengestraf.
En saadan Misgjerning kan aldrig af-
flones. Hun afflonede sin Døds ved Anger
og et gudfrøgtigt Levnet. — Affloning, en.
pl. — er.

Affspade, v. a. 1. aftage m. en Spade.
a. Græsterv.

Affspare, v. a. 1. faae tilovers fra ved
sparsom Brug. Disse Penge har han af-
sparet fra sine Fornødenheder. Affsparede
Timer.

Affspærke, v. a. 1. faae af, kaste af v.
at spærke. At a. Dennen.

Affspeile, v. a. 1. bringe tilsyne i et
Speil, danne Billedet af noget i et Speil.
(Baggesen.) fig. I dette Træk affspeiler
hans Charakter sig. — Affspeiling, en.

Affspidse, v. a. 1. tilspidse. (B. S. D.)

Affspinde, v. a. 3. [spinde.] tomme v.
Spinden; gjøre Spind færdigt. Hun har
affspundet sin Teen. Hørrer er affspunden.

Affspire, v. a. 1. (er.) udspire; af-
ramme.

Affspise, v. a. 2. opspise. At Maden
blev affspist. 2. a. een med noget, give
een (ringe Kost) at spise. Han affspiste os
(spiste os af) med et Smørrebrød. fig.
affærdige. At a. een med Snak, med
tomme Løfter. (At have affspist, have
endt Maaltidet.)

Affsplintre, v. a. 1. afride, borttage
i Splinter. Et fra Masten affsplintret
Stykke Træ.

Affspole, v. a. 1. bringe af ved at
spole ell. vinde af Spolerne. At affspole
Barn. — Affspoling, en.

Affspring, et. pl. d. f. Sidespring. Ha-
gen gjorde mange A. 2. Afstom. (fjelden.)

Affsprungen, part. som er sprungen af.

Affsprænge, v. a. 2. komme noget ved
Magt til at springe fra. At a. et Klippe-
stykke.

Affsprætte, v. a. 1. løbne det, som var
paasnet, sprætte fra. (f. sprætte, 2.)

Affspænde, v. a. 1. løbne, aftage det,
som var spændt ell. paaspændt. At a. en
Bue. a. fine Skoe. (jvf. spænde af.) —
Affspænding, en. pl. — er.

Affspændig, adj. uløblig, oprørt. (efter
det 2. afspændigt.) B. S. D.

Affspærre, v. a. 1. gjøre utilgængelig, af-
lutte. At a. alle Veie for een.

Affspøle, v. a. 1. affspøle, afstoe ved
at øse Vand paa.

Affstaae, v. a. 3. [staae.] overlade, af-
træde, oplade, frasælde. Han affstod Gaar-
den til sin Søn. At a. sit Embede, sine
Retligheder til een. At a. sin Deltale i
en Sag. (Hvitfeldt.) — Affstaaelse, Gier-
ningen at affstaae, Aftrædelse.

Affstaae, v. a. 3. aflade, fratræde. At
a. fra et Forsæt, Forhavende.

Affstable, v. a. 1. afdele i Stabler.

Afstage, v. a. 1. Stige fra ved Hielp af Stager. a. en Pram fra Landet. 2. afmærke ved opreiste Stager. At a. en Wei.

Afstamme, v. n. 1. (er.) nedstamme, have sit Udspring af. Disse Sprog afstamme fra det latinske. = **Afstammelse**, en. (L. Rothe.) **Afstamning**, en. pl. -er. "Ordenes A. ell. Overgang fra eet Sprog til et andet." N. Petersen dansk Orddannelses = Lære.

Afstand, en. Frastand. Solens Afstand fra Jorden.

Afsted, adv. fra Stedet. Gaae, komme, ile, løbe a. 2. frem, fremad paa sin Wei. Ingen kan komme a. paa denne Wei. At komme a. med et Arbejde (have Fremgang dermed.) 3. til Wei. At komme Ondt afsted. 4. Som Udraabsord: Afsted! Afsted med dig!

Afstede, v. a. 1 og 2. sende afsted; afsærdige. a. Bud til een. a. Beretning om noget. (B. S. D.)

Afstedkomme, v. a. 3. [komme.] staae, tilveiebringe. (D. Lov.) 2. overkomme, formaae. "Saamange de kunne afstedkomme." (D. Lov.) 3. forvalde, forarsage, være Aarsag i. At a. Ulykke. (Schytte.)

Afstemning, en. Stemmegivning. Da det kom til Afstemning.

Afstik, et. pl. d. f. Afstrik i Robber, Robberstik. (B. S. D.)

Afstikke, v. a. 3. [stikke.] afmærke, afsætte ved Stik, eller ved at sætte Stager. A. Punkter med Passeren paa Papiret. A. en Linie p. Marken. At a. Løven med Spaden. fig. "Vi, som ingen Tid vide, hvor lang en Bane der er afstukken for os." Rahbek. = **Afstikker**, en. brugel. i den Talem.: At gjøre en A. af sig o: snige sig bort fra et Kap eller Selskab.

— **Afstikning**, en. pl. -er.

Afstikkende, adj. v. ulig. uharmonisk; om Farver, ell. om Gienstande, hvis Forskellighed ved deres Nærhed falder meer i Øinene. En a. Farve, Dragt. Hvor a. er denne Pragt v. Siden af saa stor Lævelighed. (f. stikke, B. 2.)

Afstille, v. a. 1. sagte, stille, tilægge. a. et Oprør. a. Sager og Trætter. (Hvitefeldt.) forældet. (jvf. v. n. stille af.)

Afstive, v. a. 1. gjøre stiv. a. en Kiøle i Livet med Fiskebeen. 2. styrke, ved at sætte Stivere til. a. en Væg, et Plankeværk. — **Afstivning**, en.

Afstrafte, v. a. 1. revse, fuldbyrde Straffen p. een. Den Skyldige blev afstraffet. — **Afstraffelse**, en. pl. -er.

Afstrege, v. a. 1. afmaale, afmærke v. Streger. 2. udmærke v. Streger. a. (indstrege, understrege) noget i en Bog. 3. forsyne m. Streger. a. en Regnskabsbog, Rodehog. — **Afstregning**, en.

Afstride, v. a. 3. [stride.] gjøre noget stridigt. Ingen kan a. ham der Fortieneste.

Afstrigle, v. a. 1. tage af m. Strigle.

Afstryge, v. a. 3. [stryge.] afvise, stryge bort. En afstrøgen Stieppe (hvor Overmaalet er borttaget m. et Strøg) 2. hvæsse ved at stryge. a. en Rager 3. give den første Malning. At a. Væg med Eilmfarve, — **Afstrygning**, pl. -er.

Afstrog, et. ud. pl. det, som afstrøget f. Er. Overmaal af et Maalekar.

Afstudse, v. a. 1. fortælle v. at studiere af. a. Gaaret. a. Dreene paa en Dyr.

Afstumpe, v. a. 1. gjøre stumpet v. at støre af. afstumpede Klæder. — **Afstumpning**, en.

Afstympre, f. lemlæste, stympre.

Afstyrte, v. a. 1. samme ved at styrt. ud. a. en Kornstæ p. Loftet.

Afstævne, v. a. 1. affappe, stævne.

Afstøbe, v. a. 2. efterligne, eftergi. Formen af et Legeme v. at støbe over d. At a. en Billedstatue i Gips, a. en M. i Bly. — **Afstøbning**, en. pl. -er. Gieningen af a. 2. et afstøbt Billede, en afstøbt Efterligning. A. af en Statue.

Afstøde, v. a. 2. faae af ved at støde.

Afstøden, **Afstødning**, en. — **Afstødt**, en. Afviser v. en Port, ell. ved et Pierr (Rothe.)

Afstøve, v. a. 1. rense for Støv.

Afstøvning, en. pl. -er.

Affuge, v. a. 1. drage ud ved at sug. a. Blodet. 2. i Gavekonsten: pøde. Dvist af et Træ i et andet, uden at a. støre den, før den er voret fast i Podstammen. ablactare. = **Affuger**, en. G. affugget Podedvist. At tage Affugere et Træ. — **Affugning**, en.

Affvale, v. a. 1. d. f. f. afføle. "Bast — i det affvalede Band Gudindens delige Fødder." Ohlenschläger.

Affvide eller **affvie**, v. a. 3. [svide] afbrænde. (fielden og kun i part. pass. svide af.) 2. fordærve v. for stærkt Barm (ell. ved en lignende Virkning af Kulde) Kornet er reent affvedet ved den stærke Hede (ved Mattefrost.) B. S. D.

Affvoile, v. a. 1. forsyne (Kar) med Svovl, ell. lade giennemtrækkes af Svovldamp. At a. et Vilsfab.

Affværge, v. a. 3. [sværge.] affigfrænge sig ved Ed. a. sin Religion. vildfarende Meninger. a. alt Samfund med nogen. = **Affværgelse**, en.

Affsyde, v. a. 3. [syde.] d. f. f. affog. — **Affsydning**, en. pl. -er.

Affsynge, v. a. 3. br. undertiden overflødig for: synge, naar Talem. er offentlig ell. høitidelig Sang af flere. a. en Sang, en Cantate.

Afsynse, v. a. 1. d. l. s. **affsætte**. — **Afsynning**, en. pl. — er.

Afsætte, v. a. 1. borttage ved at sælde. — **Afsætte** fra Melet.

Afsælge, v. a. 3. [sælge.] sælge det som, Alt hvad der skal sælges. Vinen var afsælt (bortsolgt) da jeg kom. (B. S. D.)

Afsætte, v. a. 1. i Biergværker: for-
sætte en Stube, som er i Arbejde. — **Afsætning**, en. pl. — er. Handlingen at a.
— den derved frembragte Fordybning.

Afsæt, et. pl. d. s. Afsættelse af en
flaade ved et plant ell. jævnt Sted;
Afsætning. A. paa en Trappe (Hølleplads),
aa en Haveballe (Terrasse.) 3 St. for
hvilket har man brugt det A. Afsætt.

"Afsæt i en Have" forhøjet, og indfattet
Kontorbed. (Moth.) 2. Afsæt p. Ploven:
den i løbet befæstede Træ, som Plovman-
den med sin venstre Haand holder paa.
(Moth.)

Afsætte, v. a. 3. [sætte.] sætte hen
for sig selv, tilfælde (sætte af.) 2. stille
et en Bærdighed eller Betjening. Han
har afsat fra sit Embede. 3. sælge, for-
sætte. At a. sine Varer. Jeg har af-
sat mit hele Forraad. 4. i Chirurgien:
fælde fra Legemet ved stærkende Redskaber.

a. et Ben, en Finger. 5. afskrive hvad
der bærer til og findes paa et Kort ell. en
Korttegning; afmærke Stiel og Grænd-
ser paa opmaalt Jord. At a. en Vnes
Varer p. Kortet. Herredsgrændserne ere
afsatte p. dette Kort. At a. (afstikke)
Etiketten imellem to Jordlodder. 6. ud-
skille, efterlade sig. (om Børster og che-
miske Oplosninger.) Der affætter sig et
Sætsfald. Denne Oplosning affætter et
Salt. 7. a. et Ark, en Side (i Bogtryk.)

hvilket bekl. ud. = **Afsætning**, en. pl. — er.
Betjeningen at affætte. (1. 3. 4. 5. 6.)

Afsæt, v. a. 3. [sætte.] sætte hen
for sig selv, tilfælde (sætte af.) 2. stille
et en Bærdighed eller Betjening. Han
har afsat fra sit Embede. 3. sælge, for-
sætte. At a. sine Varer. Jeg har af-
sat mit hele Forraad. 4. i Chirurgien:
fælde fra Legemet ved stærkende Redskaber.

a. et Ben, en Finger. 5. afskrive hvad
der bærer til og findes paa et Kort ell. en
Korttegning; afmærke Stiel og Grænd-
ser paa opmaalt Jord. At a. en Vnes
Varer p. Kortet. Herredsgrændserne ere
afsatte p. dette Kort. At a. (afstikke)
Etiketten imellem to Jordlodder. 6. ud-
skille, efterlade sig. (om Børster og che-
miske Oplosninger.) Der affætter sig et
Sætsfald. Denne Oplosning affætter et
Salt. 7. a. et Ark, en Side (i Bogtryk.)

hvilket bekl. ud. = **Afsætning**, en. pl. — er.
Betjeningen at affætte. (1. 3. 4. 5. 6.)

Afsæt, v. a. 3. [sætte.] sætte hen
for sig selv, tilfælde (sætte af.) 2. stille
et en Bærdighed eller Betjening. Han
har afsat fra sit Embede. 3. sælge, for-
sætte. At a. sine Varer. Jeg har af-
sat mit hele Forraad. 4. i Chirurgien:
fælde fra Legemet ved stærkende Redskaber.

a. et Ben, en Finger. 5. afskrive hvad
der bærer til og findes paa et Kort ell. en
Korttegning; afmærke Stiel og Grænd-
ser paa opmaalt Jord. At a. en Vnes
Varer p. Kortet. Herredsgrændserne ere
afsatte p. dette Kort. At a. (afstikke)
Etiketten imellem to Jordlodder. 6. ud-
skille, efterlade sig. (om Børster og che-
miske Oplosninger.) Der affætter sig et
Sætsfald. Denne Oplosning affætter et
Salt. 7. a. et Ark, en Side (i Bogtryk.)

hvilket bekl. ud. = **Afsætning**, en. pl. — er.
Betjeningen at affætte. (1. 3. 4. 5. 6.)

Afsæt, v. a. 3. [sætte.] sætte hen
for sig selv, tilfælde (sætte af.) 2. stille
et en Bærdighed eller Betjening. Han
har afsat fra sit Embede. 3. sælge, for-
sætte. At a. sine Varer. Jeg har af-
sat mit hele Forraad. 4. i Chirurgien:
fælde fra Legemet ved stærkende Redskaber.

Det, at aftage, at formindstles. (Afta-
gende, et. Maanen er i Aftagende, i Mæ.)

Afstikke, v. a. 1. give Afstik, lade fare.
a. Krigsfolk, Officerer, Matroser. (jof-
takke af.) — **Afstikke**, **Afstikning**, en.

Afstikke, v. a. 1. stille ved Taktelad-
sen. a. et Stik, en Flaade. — **Afstik-
ning**, en.

Afstale, en. pl. — r. [A. Afstal.] det,
man ved Samtale enes om, bestemmer,
foresætter sig; indbyrdes Tilfagn, Over-
eenskomst. At gjøre A. med een om no-
get. Det er en A., det var A. imellem
os. Dette er imod Afstale. Jeg kommer
nu efter Afstale.

Afstale, v. a. 2. bestemme, afgjøre,
komme overeens om ved Samtale. Vi
have aftalt, at mødes. At a. Tid og
Sted til noget. Et aftalt Møde. 2. af-
gjøre, bilægge ved mindelig Samtale. En
aftalt (afgjort, bilagt) Sag. (Hvitfeldt.)

Afstappe, v. a. 1. lade flydende Ting
igienne et Laphul løbe af Lønder og
andre Kar. At a. Bl. Vinen er aftappet
paa Flasker. sig. at a. Blod. 2. tomme
ved Aftapning. Karret er aftappet. —
Aftapning, en.

Afstegn, et. pl. d. s. et udmærkende
Tegn, særd. i Dyrs Farve, hvorved man
i Beskrivelse kan betegne det. A. hos
Hesten (Blis, affarvet Man, Sotter,
m. m.)

Afstegne, v. a. 1. forestille ved Tegning
eller Malning. At a. en Person; a. noget
paa Papir. — **Afstegning**, en. Siernin-
gen at a.

Aften, en. pl. — er. [A. Aftan.] Da-
gens Dphør og Overgang til Natten.
"Dagen slipper bort og det bliver Aften."
D. Bibel. Fra Morgen til A. (hele Da-
gen.) Om Aftenen. (vesperi.) (Ogsaa
uden Partikel. Aftenen malkes Morgen
og Aften. "Jeg vil klage Morgen og Aften."
D. Bibel.) Ved Aftens Tid, mod Aftens
Tid. (D. Bibel.) Mod Aften, henimod
A., ad A. I Aften (hodie vesperi.) I
Aftes, i Gaar Aftes (heri vesperi.) I
Forgaars Aftes. I Morgen Aften. Ud
paa Aftenen. Til Aften eller til Aftens
(til Aftensmaaltid. At faae Grød t. Af-
tens, byde een til Aften.) God Aften!
(Hilsen om Aftenen.) sig. Livets Aften,
Allderdommen. 2. i Sammens. Aftenen
og Eftermiddagen for en Festsdag. Paaste-
Aften. St. Hans-A. Jule-Aften &c. =

a) Aftenarbejde, et. A. som foretages om
Aftenen. Aftenbakke, en. pl. — r. Flag-
germaus. Aftenbløde, en. stærk Aftens-
regn. Aftenbøn, en. som holdes, læses
om Aftenen. Aftendug, en. D. som fal-
der om Aftenen. Aftenfugl, en. i Ma-
turhist. en Klasse af Commerfugle, der
mest flyve om Aftenen. (Sphinx.) Af-

Aften, en. pl. — er. [A. Aftan.] Da-
gens Dphør og Overgang til Natten.
"Dagen slipper bort og det bliver Aften."
D. Bibel. Fra Morgen til A. (hele Da-
gen.) Om Aftenen. (vesperi.) (Ogsaa
uden Partikel. Aftenen malkes Morgen
og Aften. "Jeg vil klage Morgen og Aften."
D. Bibel.) Ved Aftens Tid, mod Aftens
Tid. (D. Bibel.) Mod Aften, henimod
A., ad A. I Aften (hodie vesperi.) I
Aftes, i Gaar Aftes (heri vesperi.) I
Forgaars Aftes. I Morgen Aften. Ud
paa Aftenen. Til Aften eller til Aftens
(til Aftensmaaltid. At faae Grød t. Af-
tens, byde een til Aften.) God Aften!
(Hilsen om Aftenen.) sig. Livets Aften,
Allderdommen. 2. i Sammens. Aftenen
og Eftermiddagen for en Festsdag. Paaste-
Aften. St. Hans-A. Jule-Aften &c. =

a) Aftenarbejde, et. A. som foretages om
Aftenen. Aftenbakke, en. pl. — r. Flag-
germaus. Aftenbløde, en. stærk Aftens-
regn. Aftenbøn, en. som holdes, læses
om Aftenen. Aftendug, en. D. som fal-
der om Aftenen. Aftenfugl, en. i Ma-
turhist. en Klasse af Commerfugle, der
mest flyve om Aftenen. (Sphinx.) Af-

Aften, en. pl. — er. [A. Aftan.] Da-
gens Dphør og Overgang til Natten.
"Dagen slipper bort og det bliver Aften."
D. Bibel. Fra Morgen til A. (hele Da-
gen.) Om Aftenen. (vesperi.) (Ogsaa
uden Partikel. Aftenen malkes Morgen
og Aften. "Jeg vil klage Morgen og Aften."
D. Bibel.) Ved Aftens Tid, mod Aftens
Tid. (D. Bibel.) Mod Aften, henimod
A., ad A. I Aften (hodie vesperi.) I
Aftes, i Gaar Aftes (heri vesperi.) I
Forgaars Aftes. I Morgen Aften. Ud
paa Aftenen. Til Aften eller til Aftens
(til Aftensmaaltid. At faae Grød t. Af-
tens, byde een til Aften.) God Aften!
(Hilsen om Aftenen.) sig. Livets Aften,
Allderdommen. 2. i Sammens. Aftenen
og Eftermiddagen for en Festsdag. Paaste-
Aften. St. Hans-A. Jule-Aften &c. =

a) Aftenarbejde, et. A. som foretages om
Aftenen. Aftenbakke, en. pl. — r. Flag-
germaus. Aftenbløde, en. stærk Aftens-
regn. Aftenbøn, en. som holdes, læses
om Aftenen. Aftendug, en. D. som fal-
der om Aftenen. Aftenfugl, en. i Ma-
turhist. en Klasse af Commerfugle, der
mest flyve om Aftenen. (Sphinx.) Af-

Aften, en. pl. — er. [A. Aftan.] Da-
gens Dphør og Overgang til Natten.
"Dagen slipper bort og det bliver Aften."
D. Bibel. Fra Morgen til A. (hele Da-
gen.) Om Aftenen. (vesperi.) (Ogsaa
uden Partikel. Aftenen malkes Morgen
og Aften. "Jeg vil klage Morgen og Aften."
D. Bibel.) Ved Aftens Tid, mod Aftens
Tid. (D. Bibel.) Mod Aften, henimod
A., ad A. I Aften (hodie vesperi.) I
Aftes, i Gaar Aftes (heri vesperi.) I
Forgaars Aftes. I Morgen Aften. Ud
paa Aftenen. Til Aften eller til Aftens
(til Aftensmaaltid. At faae Grød t. Af-
tens, byde een til Aften.) God Aften!
(Hilsen om Aftenen.) sig. Livets Aften,
Allderdommen. 2. i Sammens. Aftenen
og Eftermiddagen for en Festsdag. Paaste-
Aften. St. Hans-A. Jule-Aften &c. =

tenføde, en. Aftensmad. Aftengiest, en. som bydes t. Aften. Aftengift, en. Gøder, som gives Aftens, om Aftenen. Aftensglands, en. Glands af Aftenrøden. (Dehlschl.) Aftengrød, en. G. som spises t. Aftensmad. (Holberg.) Aftenklokke, en. som ringes ved Solens Nedgang og Aftenens Begyndelse. Aftenkulde, en. K. som fornemmes om Aftenen. Aftensføle, Aftenføling, en. sval Lust om Aftenen. Aftenlandskab, et. en Egn, seet om Aftenen. 2. et Landskabsmaleri, der forestiller en saadan Egn. Aftenluft, en. Luftens Bestaenhed om Aft. Aftenly, et. Ly (Hvile, Ro) som nydes om Aftenen efter Dagens Byrde. (Tulln.) Aftenlystighed, en. L. som holdes om Aftenen. Aftenmaal, et. det Maal, ell. den Mængde af Mad, som Aser give om Aftenen. Aftenmand, en. den, som godt kan vaage sig om Aftenen og ud paa Natten. Aftenmælk, en. som malkes om Aftenen. Aftenmesse, en. M. der holdes om Eftermidd. eller mod Aften; Aftensang. (Dehlschl.) Aftenmørke, et. Mørket, som falder paa om Aft. Aftenregn, en. ud. pl. Aftenrøde, en. ud. pl. det Røde i Horizonten ved Solens Nedgang. Aftensang, en. 1. S. som synges om Aft. Aftenspsalm. 2. Gudstjeneste, som holdes om Eftermiddagen. (i Modsætn. til Froprædiken og Høimesse.) Deraf: Aftensangspræst, en. som prædiker kun til A. o. fl. Aftenstumring, en. S. efter Solens Nedgang. Aftenskygge, en. S. som falder om Aft. Aftensol, en. Solen i sin Nedgang. Aftenspise, en. 1. Aftensmad. 2. Mad, som passer sig om Aft. Aftenstjerne, en. Planeten Venus, naar den om Aft. er synlig. Aftenstund, en. en Deel af Aftenen; en Aftentime. 2. i Aftenstunden, ved Aftenens Begyndelse. Aftensvale, Aftensvaling, en. d. s. s. Aftenføling. Aftensyg, adj. syg om Aftenen. Aftensæde, et. Sæde, Ophold paa et Sted om Aftenen. At have sit A. paa Wiinhuset. Aftentime, en. en Times Tid af Aftenen. Aftenvarsel, et. B. som gives om Aft. Aftenveir, et. Veiriget om Aft., Veir som kommer med Aftenen. = b) Aftensføst, en. Madver; Aftenspise. Raal og Knur er ond Aftensføst. Ordspr. Aftensmaaltid, et. M. som holdes om Aftenen, Madver. Aftensmad, en. den Mad, som spises t. Madver, om Aft. Aftenstid, en. Aftenens Begyndelse. Ved A. 2. den Tid, som regnes til Aftenen. Aftensvarsel, en. i Lovspr. Stævning med 24 Timers Frist. = = Aftnes, v. dep. og impers. (A. S. æolian.) blive Aften, qvelde. Det begynder nu tidlig at aftnes. — Aftning, en. ud. pl. den Tid, da Aftenen og Aftenmørket begynder. Det skete i Aftningen.

Aftiene, v. a. 1. gøre sig selv for at tiene, ved Arbejde. At a. et Forst ved Dagarbejde. a. Bøder. (At have a. tient, absol. at have ophørt, at tiene. I udtient.)

Aftigge, v. a. 1. faae af een ved Tigg.

Aftinge, v. a. 1. d. s. s. Afprutte.

Aftingning, en.

Aftnes, Aftning, s. under Aften.

Aftoe, v. a. 1. faae af, fæste bort at toe; aftvætte, afvaske. a. en Pl. 2. rense v. Toen. a. Legemet. — Aftoel, en. Aftvætning.

Aftog, et. Afmars, Afreise (om Arig hære og Flokke.) Da Hæren begyndte A. Aftoget skete i stor Orden. De vo paa Aftog. (Moth.)

Aftraad, Aftrede, et. (Aftred. Mott. S. Traad, Træde.

Aftrein, et. pl. d. s. Trin til en Sidetrin. Ved et eneste A. fra den smaa Sti, kunde man styrte ned af Bierget.

Aftrodse, v. a. 1. faae noget af e ved Trodsen. a. een sit Samtykke.

Aftroe, v. a. 1. faae af een ved Tru fler. At a. een Penge.

Aftrygle, v. a. 1. faae af een ved Trygle

Aftryk, et. pl. d. s. noget, som aftrykt. A. af et Skrift, af en Kobberplade. At tage et A. af noget.

Aftrykke, v. a. 1. udtrykke, udpres Den aftrykte Gæst. 2. bringe Formen noget i en blød Materie ell. p. Papir v. Trykning. a. et Signet i Bort. a. Kobberplade. Der er kun aftrykt f Exemplarer af dette Skrift. 3. trykke la At a. et Gevær. — Aftrykning, en.

Aftrede, v. a. 3. [træde.] løstræde bringe af ved at træde. Jeg har aftraa min Stohæl. 2. afdele, afvaske ved træde. a. et Urtebed. 3. fratræde, a. staae. a. en Eiendom, et Embede til ee — Aftredelse, en.

Aftrede, v. n. 1. (kun i partic.) træ fra; vige sin Plads (især i Forretning o. Opvartning.) Den (fra Bagten) aftrædende Officer. 2. tage ind undervejs af. Han var aftraadt (traadt af) et Bertshuus. (Deraf: Aftredsted. Ra bef.) 3. fratræde, stille sig fra. Da Kongen var aftraadt fra dette Forbund.

Aftrek, et. (en. B. S. D.) Aftrening; det, at noget aftrækkes. 2. A. løb, Afledning. Vandet maa have 2 3. Afgang, Afledning. (om Væd.)

Aftække, v. a. 3. [trække.] afføre, a drage. (s. trække af.) At a. Kort, i vi Lykkespil. 2. hvæsse, afstrøge. Den R getnib maa aftrækkes (trækkes af.) i glatte ved Boning m. m. At lade Snekeren a. et Bord. 3. afforte, fradrag a. een noget paa en Regning. 4. a. Art, Correctur: Art; hos Bogtryktere

gør et enkelt Aftrol deraf. — Astræf-
ing, en. pl. — er.

Astrælle, v. a. 1. aftiene ved at trælle,
at strengt Arbejde.

Astrænge, v. a. 2. afnøde, tvings fra,
strænge. (næsten forældet.)

Astrætte, v. a. 1. bringe fra ved Trætte,
Strid. Den Mening, Overbeviisning
at Jagen kunne astrætte mig.

Astrvinge, v. a. 3. [tvinge.] faae af
et, bringe een t. at give noget v. Tvang.
At a. een en Tilskaaelse, et Bøfte. "Hvor
Bøftet astrvinger Trælle Glædeslyd."

Astrvætte, v. a. 1. astoe. fig. udslætte.
Da Stam kan han aldrig a. (n. s. Af-
vætt, Alæder, som toes p. engang, har
Bøft.) — Astrvætning, en.

Astrvælde, v. a. 1. komme af et Rar i
et andet. Dilet astrvældes paa Tønder.

Astrvægt, en. (Egentl. Aftagen; eller
at som aftages; men br. kun om) fastsat
etlig Afgift af en Bondegård til Under-
tæning for den, som i levende Live af-
køber den til en anden.

Astrvælle, v. a. 1. [J. aspekia.] stille
at sit Tag. a. et Huus. — Astrvælling, en.

Astrvælle, v. a. 3. [J. tælle.] tælle og
forlægge eller fordele det Tælle. Astrvæl-
te, v. a. 1. a. noget i Gnesvælls. — Af-
vælling, en.

Astrvære, v. a. 1. udtære.

Astrvæste, v. a. [J. tærste.] udtærste.
a. Kærnen af Straet. It. tærste aldeles.
At Korn er astrvæstet. Denne Mand har
a. alt Kornet. — Astrvæstning, en.

Astrvære, v. a. 1. afgræsse ved tørrer
Læg. a. en Græsmark.

Astrvæmme, v. a. 1. gøre reent tom. —
Astrvæmmelse, en.

Astrvære, v. a. 1. borttage ved at tørre,
rørte. a. Bordet, Støvet. a. sine Læ-
ser. — Astrværring, en.

Astrvandre, v. n. 1. (er.) vandre bort.
(Bøftent.)

Astrvæne, en. Aftaden fra en Vane. At
komme i A. med noget. Han har faaet
A. til Arbejde, t. at være hjemme.

Astrvæste, v. a. 1. astoe, astrvætte. —
Astrvæstning, en.

Astrvæi, en. pl. — e. [J. Afvegr.] Bei,
som viger fra den rette. At forvilde sig,
bræve v. en A. fig. Afvigelse fra en mo-
del eller rigtig Handlemaade. — afvæis,
et. fra Beien, affides. Huset ligger
næst afvæis.

Astrvæie, v. a. 1. afdele efter Bøgt.
At a. noget pundevis. a. Meel til en
Bøgning. fig. afmaale, nøie afpasse. At a.
Bøggemøller. a. sine Ord. "Bøggemøller
at bestemme vor Stiebne og a. vor Lykke."

Astrvæieberg. — Astrvæining, en.

Astrvænde, v. a. 2. bortvænde, vende fra.

a. sine Væne fra noget. 2. fig. bringe
fra. a. een fra Brede, fra et Forsæt.
a. Sindet fra onde Tanker. 3. forlede. a.
Folket fra Trost. 4. afværg. a. Tab
og Skade. — Astrvændelse, en.

Astrvændig, adj. ulovlig, affældig, op-
røst. (B. S. D.)

Astrværlig, v. n. 1. (har.) stifte med,
stiftes til. At a. med at læse og skrive.
a. med Arbejde og Spille. 2. følge stiftes-
væls p. hinanden. Bierge og Dale a. med
hinanden. 3. afværlende, foranderlig,
omstiftende. En a. Stiebne; med a. Lykke.
— Astrværling, en. stiftende Forandring,
Omstiftning. "For den Videnskabsne et A.
Spille." Jacobi.

Astrvæge, v. n. 3. [vige.] vige t. Siden.
(J. vige af.) En afvigende Bei. Mag-
netnaalen afviger fra Polerne. 2. fig.
forlade, vige fra, udskiele fra i sin Siere-
ning, i sin Handlemaade. a. fra Dyden,
fra Skik og Brug. a. fra Materien (gaar
uden for.) 3. være uoverensstemmende
med. Denne Beretning afviger meget fra
den forrige. 4. det i de øvrige Tilfælde
(hvor afvegen, afveget bruges) neppe brug-
gelige part. afviget bemærker: (om Liden)
sibst forløben. I afvigte Rar, Maaned.
= Astrvigelse, en. Afvæining, udskielse,
Undtagelse, uoverensstemmelse. A. fra
en almindelig Regel. Magnetnaalens A.,
Misvæining.

Astrvælle, v. a. 1. (tydsk.) aftage noget
ved at vinde det af.

Astrvæinde, v. a. 3. [vinde.] vinde noget
fra een, fravinde. 2. vinde Garn, Traad
ell. Andet fra det, som det var paavundet.

Astrvæinkle, v. a. 1. afpasse m. Winkelhage.

Astrvæise, v. a. 2. [J. vise.] byde at gaae
tilside; bortvise, negte Afgang. At a.
paatrængende Folk. a. en Sag fra Rets-
ten. a. en Stævning, et Bøggemaal o: et
antage til Paastændelse. Han blev af-
væist m. sin Klage (eller: hans Klage blev
afvæist.) = Astrvæining, en. — Astrvæiser, en.
en Steen eller Andet, som sættes ved
Porte og Bøgninger, for at hindre Paa-
kørsel og tage af imod Stød.

Astrvæiste, v. a. 1. rense, astrvære ved at
vise. a. en Kanon, rense den med en
Bøst. — Astrvæistning, en.

Astrværet, partic. at have afværet, være
adværet, ikke være mere.

Astrværide, v. a. 3. [vride.] faae af ved
at vride. a. en Green. a. Bandet i Klæ-
derne. — Astrværidning, en.

Astrvæbne, v. a. 1. gøre vaabenløs, fra-
tage Vaaben og Værg. Han afvæbnede
sin Fiende, Modstander. De Fangerne bleve
afvæbnede. — Astrvæbning, en.

Astrvælte, v. a. 1. faae noget af ved at
vælte det. De afvæltede Stenen fra Gra-

ven. fig. At a. (fralægge sig) en Bestyrel-
ning. — Afvæltning, en.

Afvænne, v. a. [vænne.] bringe af el.
fra en Vane. a. et Barn (fra Brøstet.)
Man maa faae ham afvænt med (fra) den
Stif. Han har reent afvænt sig fra Sel-
skab, fra at drifke. (s. vænne af.)

Afværge, v. a. 1. afbede. a. et Hug,
et Stik. 2. afvende, hindre, forekomme.
a. en Støde, Ulykke. 3. afslaae, tilbage-
drive med Vaaben. a. Rigets Fiender.
(forældet.) — Afværgelse, en.

Afværne, v. a. 1. holde borte, afvende.
(fielden.) "Straaler, som knap Ornaden
grynne faar afværner." J. E. Heiberg.

Afvært, en. Afgrøde. 2. Forringelse
(Hvittfeldt.)

Afæde, v. a. 3. [æde.] astage ædende,
borttage ved at æde. Dvæget har afædt
Græsset, Bladene paa Træet.

Afændre, v. a. 1. forandre i det uvæ-
sentlige, i nogle Dele. — Afændring, en.
(Treschow.) [Nye Ord, efter det Endste
abändern.]

Afæste, v. a. 1. affordre. jvf. æfte.

Afse, v. a. 2. afse ud eller op af. Bæn-
det i Brønden maa afses. 2. borttage alt
Bånd fra, ved Væning. Brønden er afst.

Agat, en. pl.-er. et almindeligt Navn
for en meget blandet Stenart af Kisel-
Slagten, (Silix Achates) som deels efter
dens Sammensætning, deels efter Farven,
faaer forskellige Navne s. Gr. Calcedons
agat, Jaspisagat, Baandagat ic.

Age, v. a. og n. 1. Imperf. har ogsaa
og eller aag. [3. aka.] 1. act. føre ved
Hjælp af Heste og Ristetoi (Vogn, Karre,
Slæde.) At age Ps, a. Korn ind, a.
Glødning paa Ageren, a. Løv fra Mosen.
(i finere Talebrug er dette Ord fortrængt
af Fiøre.) 2. v. n. færdes p. Vogn eller
andet Ristetoi. Age i en Slæde, paa en
Vogn. a. med een. Den agende Post.
= Agedør, en. Ladeport, som man kan
age igennem. Agegab, et. stort Hul p.
et Gierde. Agehynde, et. Vognhynde.
Agelæs, et. saameget, som i eet Læs kan
ages. Et A. Ps. Agerum, et. 1. for-
nødent Rum til at age, t. at komme frem
med en Vogn. (Moth.) 2. i den flæ-
landste Dialect: en Port, et Vognstuur.
Agestriin, et. d. s. f. Vognstriin. (Moth.)
Agestol, en. Vognstøde, dannet som et
Slags Stol med Rng, men uden Fodder,
som hænges i Vognens Sider. Agestoi,
et. d. s. f. Ristetoi. Agevei, en. Rist-
revei. (Moth.)

Ager, en. [3. Akr.] 1. (ub. pl.) Jord,
som dyrkes t. Kornæd. (modsattes Eng.)
A. og Eng. Agerens Grøde. 2. pl. Agre.
en vis Deel eller Lod af saadan Jord.
Denne A. er mindre god, end den anden.
At pløje, tilsaac en Ager. En Rugager,

Rugager. (Ogsaa fordeles om det ple-
tum imellem to Agerrener.) = Agerb.
et. 1. den Rindskab og Syffel, at
og bruge Jorden til Kornavl; Agerd-
ning, Jordbrug. At leve, nære sig af
At lære, have lært A. Agerbrug er
sticlligt i forskellige-Lande. 2. den 3.
som een bruger og dyrker til Axl. P.
A. er kun lidet. Et stort, vidtloftigt
Agerbruger, en. Agerdyrker. Agerbu-
en. Jordbunden og dens Beskaffenh.
Agerland. God, flet, haard, løs, let,
agerdyrkende, adj. v. som driver A-
brug. Et a. Felt. a. Riststæder. (D.
sen.) Agerdyrker, en. den, som
Agerbrug til sin Syffel og Næring.
er en god A. (forstaaer sig godt p. A-
brug.) Agerdyrkning, en. d. s. f. A-
brug, 1. Agerfred, en. den ved F-
havdede Fred, som Agerdyrkeren bær n-
ved sin Gierning og paa sin Jord. Ag-
fure, en. dybere Fure, som gior S-
imellem Agre. Agergierning, en. Ma-
arbejde, Markgierning. (Moth.) Ag-
hyrde, en. H. som vogter Agrene
Dvæg. Agerhøne, en. pl. - høns.
spiselig Fugl, som lever og faages i Agre
(Tetrao perdrix.) Agerjord, en. So-
som er tienlig til Sæd. Agerkaal,
Et i Agrene hyppigt ukrud. (Brass-
campestris.) Agerland, et. d. s. f. Ag-
1. Agerjord. Denne Gaard har meget
men kun lidet Engjord. Agerlod,
Jordlod af Agerland. Agermand,
Agerdyrker, Landmand. "Skienf Ag-
manden selv sin Post." Storm. Ag-
mark, en. En i Agre inddeelt Mark el.
Byjord. Agermon, et. Jordsmon, tie-
ligt til Sæd; Agerjord. Agermuus,
Markmuus. Agermynte, en. En Plan-
Mentha arvensis. Agertran, et. Ra-
som begaæes ved at høste en Andens Re-
ell. Ps. (D. Lov.) Agerredskab, et.
som bruges ved Jorddyrkning. (Blusser
Agerreen, en. pl. - rener. smal Jor-
strimmel, el. Fure, som tjener t. Græn-
imellem to Agre. (tilførn ogsaa: Et
imellem to Rønds Agre.) Agerrende, c
Bandsure, Bandgrøft, Rende, som grav-
i en Ager t. Bandets Afsløb. Agerrydnin-
en. Agerens, Markens Rydning, Dydn-
ning. Agerryg, en. den høieste Deel i
pløjet Aget. Agerstiel, et. Stiel im-
lem to Agre. Agerstifte, et. 1. en v
Deel ell. Lod i Bymarker, der ei ere u-
stiftede. 2. den Deel af et Agerland, so-
er pløjet fra een Løb. Agersump, c
Sump, Samlingssted for Vand i en Age
(Golding.) Ageruld, en. En Plante v
lang, hvid Staud. Eriophorum poly-
stachion.

Agern, et. pl. - er og Agern. [A. E.
Akern, 3. akarn.] Egenus Frugt. Agern

lat. en. Stallen eller Bøgeret (Calix)
hvi Agernat fæder. (Moth.)

Agte, v. n. 1. (har.) raver, rokker
(Gr. om Drufne.) Moth.

Agte, et. [3. Agn.] Mading, Løftemad
et. R. S. D. (fieldest.) Deraf:
Agtehold, et. Modhage p. en Medetrog.
(Moth.)

Agte, en. ud. pl. [3. Akt.] Du, Tante.
(Moth.) "Det aldrig kom i nogens Agt."

Agte, 2. Forsæt, Hensigt, Viemod.
Du var ikke min A. i min A. 3. Op-

mærksomhed, Agten; Omhu, Opfigt. I
Agte Salmaader: at give Agt efter.

(at der tales) ell. paa (agte paa, lægge
Hæfte til.) "Var du givet A. paa min

Læse Job?" D. Bib. "Giv A. paa
min Ord." Læge i Agt (vogte m. Omhu.)

At læge sin Helbred i A. Læg dig i A.
(at dig) for Pesten! At have noget i A.

4. Agtelse, Ansættelse. At være, holdes i
Agt og Ære. = agtbar, adj. agtværdig.

anset, adj. som ei giver Agt, uagt som.
(Moth. II. 184.) agtpaagivende, adj. v.

mærksom, som giver nøie Agt paa.
Agtpaagivende, en. den Egenkab at

være agtpaagivende. Agtpaagiver, en.
pl. -e. den som giver Agt p. noget." At

være Agtpaagivere over en Embedsmand."
Agtsom, adj. 1. som tager vel

Agt eller i Bære; varsom, forsigtig,
omhyggelig, betænksom. At være a. over

for. En a. og paapassende Tjener. 2.
mærksom. At høre a. til. Agtsomhed,

en. pl. den Egenkab at være agtsom.
A. paa Belæstændigheden." Sneedorf.

Agtsomhed gjør, at alting kan blive be-
mærket; Agtsomhed, at intet bliver ube-

mærket." Sporon. agtværdig, adj. som
tjener, har Ære paa Agtelse.

Agte, v. a. og n. 1. [3. akta.] ud-
skrifter i Alm. en vis Virksomhed i Gæ-

ster, hvorved Lærerne fortrinligen, eller
end sædvanligt, henvendes til en

bestemt Gienstand; deels med Bibegreb
at, at denne Virksomhed fremkalder ved

siget udvortes, og er forbundet med en
følelse; deels uden dette Bibegreb, om

Erkænnelse overhovedet. 1. lægge Mærke
at give Agt paa, bemærke. (D. Lov. II.

7.) Agt mine Ord! — fornemmelig
og med præp. paa og efter (den sidste især,

hvi man vil udtrykke den begyndte Op-
mærksomhed; den første om det vedvæ-

rende i samme.) Han agtede ikke efter
hvi der taltes. Han vilde ikke a. paa

sin Ord. At a. paa Beirliget, paa en
Erkænnelse. "At a. paa Solens og Maas-

kens Gang, f. at beregne Tiden." Guld-
berg. (absol. og intrans. hos Almuen, og

daglig Tale. Drengen agter ikke, naar
han taler t. ham. Gunden vil ikke a.)

at tænke, tage i Betragtning. (v. n.)

Du maa a. at han er den stærkere. Han
er ingen ung Mand, skal du a. (d. Tale.)

3. om Opmærksomhed, yttret i Handling:
(neutr.) have i Agt, paasee, tilsee. Han

skal a. at der intet spildes. recipr. Agte
(vogte) sig. Agt dig f. Gunden! (i Al-

muesproget.) 4. brøde sig om, skiotte; (en
højere Grad af Opmærksomhed.) Han ag-

tede ikke mine Advarsler, Formaninger.
Han agter hverken Gud eller Mennesker.

Jeg agter intet derom. (Ogsaa med paa:
lden at a. paa Løfter og Tilfagn.) 5. be-

stemme, beslutte noget med Hensyn til en
Gienstand. (nu fielden.) Jeg havde agtet

ham noget bedre. Det er een agtet, en
anden bestøret. (Moth.) Den fanger ofte

Fald, som anden agter Fald. Ordspr.
6. I højere og overført Betydning: om

den Følelse, der vækkes ved Betragtningen
af udmærket Stærke, men særdeles for

saar vidt som den gaar ud paa det mor-
talste Gode. Jeg agter hendes Dyd, Mans-

dens Retfærdighed. Jeg agter høit en
saadan Uegennyttighed. Man maa agte

ham, skøndt man ei kan elske ham. "Vi
beundre ogsaa Ting, vi agte kun Perso-

ner; vi beundre Forstand og Talent, vi
agte selv Enfoldigheden, naar Willen er

god." C. Hornemann. (At a. sig 3: tage
sin Ære i Agt. Som man agter sig, saa

bliver man agtet. Ordspr.) 7. ansee, holde
for, vurdere, sætte Pris paa. Jeg agter

det fornødent. At agtes som en Falskner.
(D. Lov.) At a. noget høit, ringe. At

agtes for den ypperste. At agtes lige ved
(med) Aaa. At a. sig værdig, besøjet, be-

rettiget til noget. "At I skal agtes vær-
dige til Guds Rige." — "At a. een Dag for

en anden." (D. Bibel.) 8. mene, tænke,
holde for. (fielden.) "Jeg agter, at jeg

ei er ringere." (D. Bibel.) Gjør, som du
agter at forsvare. 9. være til Ginde,

have i Ginde. Jeg agter at reise i Mor-
gen. — Elliptisk og reflex. agte at begive

sig hen, hen til: Hvor agter du dig hen?
Jeg agter mig hjem, bort, ud herfra.

Han agter sig til Paris. 10. recipr. (nu
fielden): vente sig. Jeg agter mig noget

godt i Dag. (Moth.) Stinken hænger
aldrig saa høit, Gunden agter sig jo

Benet. Ordspr.

Agtelse, en. ud. pl. [3. agte, 6.] for-

deeltaglig Mening og Dom om en Person,
grundet paa Kundskab og Overbeviisning

om hans gode Egenskaber, indvortes For-
trin eller Fortjenester. At have, bære A.

for een. At nyde almindelig A., være i
høi, stor A., staa i A. hos een, erhverve

sig A. Han har tabt sin Agtelse (3: den
A. som Andre havde for ham.) Han har

tabt min A. (den A. jeg havde for ham.)
At tabe al A. for sig selv. 2. Yttring af

Agtelse; Ærbødighed, Opmærksomhed. At

vise een A. Af Agtelse mod Roven, mod Kongens Person. Ildvortes Agtelse.

Agter, adj. og adv. superl. agterst. [J. astari, astastr.] bag. (br. fælden uden i Skibssproget, og i nogle Sammensætn.) Den agterste Deel af Skibet. Agter, agterst i Skibet. a. ind, a. paa, a. ud. til Agters, tilbage i Forsald. At komme til Agters. (D. Bib.) Det gaaer til agters for ham. (dagl. T.) = Agterdeel, en. Bagdeel. Agterende, en. Bagende. Agtersflag, et. som heises agter paa Skibet. Agterseil, et. Seil p. den agterste Magt, ell. imellem denne og Stormasten. Agterskib, et. den Deel af Skibet, som'er bag Stormasten. Agterside, en. Bagside. agterslaae, v. n. 3. slaae bag ud. (Arreboc.) Agterspeil, et. Bagdelen af et Skib. Agterstavn, en. Bagstavn. Agtersting, et. Et vist Slags Sting i Snesning. Agtervind, en. fuldkommen Medvind, som blæser ret agterind i Skibet.

Agurke, en. pl. - r. En bekendt Havevæxt. Cucumis sativus. Agurkesalat, en. Salat lavet af Agurkesliver.

Ah! (langtrukket A.) et Ildraabsord, der udtrykker Forundring, undertiden blanset med Spot.

Aha! Ildraabsord (Tonen paa sidste Stavelse) f. Ex. naar man pludselig udfinder, opdager, kommer efter noget, m. m.

Ah! Ildraabsord, der udtrykker en bebrejdet, sørgmodig, deeltagende, beklagende Følelse og Sindssforsætning.

Akevit, en. Et af det lat. aqua vitae fordærvet Ord, der af Rogle udtales ell. skrives Aquavit: anden Gang over Tilførsætninger destilleret Brændevin.

Al, adj. n. alt. pl. alle. [J. allr.] bruges 1. for at betegne det Hele af en Ting, dens hele Størrelse ell. Mængde; saaledes at der et sees hen til dens Dele, eller til Spørgsmaalet, om den har Dele; heel, ganske. (kun i sing. og collectivt.) Al Verden. Alt Folket. Al Verdens Herskighed. "Over al Jorden." "I ser Dage skal du gøre al din Gierning." Al din Pu maa du vende berhen. Alt Haab er forspundet. Alt Riget sørgede ved Kongens Død. Al min Uimage (min hele ll.) er sorgledes. Alt mit Haab er forspundet. Al deres Mæle var spildt. 2. br. Al (i sing.) i St. for: fuldkommen, al mulig (v: i den bedste Udstrækning af Begrebet, som nævnes.) Han har al Karsag til at være fornøiet. Hun sagde det i al Ustyldighed. Jeg modtager det med al Taknemmelighed. Jeg ønsker dig alt Godt. I al Tre. Med al Agtelse, Erbødighed. Af al Magt. Til al Lykke. (Dette Begreb ophæves derimod ved at sætte uden forved; al staaer da i St. for nogen og uden al for: med ingen (sine ulla.) Uden al Tvivl. Uden al

Karsag. Han blev jorden uden al Pragt. 3. Al bemærker ogsaa: det Hele, med Indskrænkning af Begrebets Omfang. Saaledes a) tilføies det i sing. og pl. efterfølgende Substantiv (med best. Art. for at udtrykke, at der menes enhver Deel af det, som nævnes eller omtales, ingen undtagen. Al Melken er drukken. Al Søden er høstet. Alt Riødet var fordærvet. Al Pengene (hvorum Taleren er) ere opbrugt. Jeg har endnu alle Pengene. Jeg har glemt alle Bøgerne. (Derimod: hele Landet, hele Egnen, hele Røgheden.) b) a) (i sing. og pl.) foran pron. demonstrativ den, det, denne og disse, udtrykker: den, det, den nærværende, den hele Mængde, det hele Antal, der tales om. Al den Regn vi have faaet. Al den Tid, al den Uimag kunde jeg have sparet. Alt det Hø, han har bierget. Alt det Land, du seer. Al dette har jeg længe vidst. Med alle disse Forsikringer mener han intet. Hvad er alle disse Folk? c) Med lignende Indskrænkning foran en Genitivus eller pron. poss. Alle Havens Planter. Al hans Riødom. Al din Gierning. Al hans Børn. Alle mine Penge har jeg udgivet. d) i en indskrænket relativt Sætning. Alt (ethvert) Arbejde, som skal laves, maa seer med Lyst. Han gjorde det alt det Onde, han kunde. 4. bruges med Hensyn til hver enkelt Deel af et Hele ell. af et Slags, en Slagt; og til det hele Antal af disse Dele, naar de tænkes som særskilte ell. hver for sig (undertiden for: enhver, ethvert, hver een, eller for al Slags.) Al (enhver) Begyndelse er vanskelig. Alt Vand kan drikkes; men ikke alt kaldes drickeligt. Han er en Fader af al (al slags) Forsængelighed. Alle Mennesker, alle Planter v: det hele Land af M., af P., den hele Menneskeslægt derimod ikke: al Menneske, al Plante men: ethvert, hver. [Man siger heller ikke sprogrigtigt: alle Aar, alle Dage; men hvert Aar, hver Dag; derimod: i alle hans Aar; i alle mine Dage. Endnu mindre alle tre Aar, alle otte Dage; men hver tredje Aar, hver tredje Dag.] undertiden udelades det tilhørende Substantiv, naar dette er: Mennesker, Folk; (hvorefter ikke strengt menes: det hele, men et stort Antal Mennesker) eller naar det i en forbindelse nylig har været nævnt; da alle udtrykker da: det hele Antal af dem som menes, eller som have været nævnt. Alle (i Landet, paa Stedet) troe, Al sigte det. Alles Dine vare henvendte paa ham. Han er elsket af Alle (nemlig: af Alle, som kiende ham.) Alle gave ham den Vidnesbyrd. Hans Huus staaer aabent for Alle. Iblandt Pigerne er hun den smukkeste af Alle. (hvor det staaer over

liat.) Hvillen af Døttene liden du har? — Af alle (af dem alle) holder jeg mest af den brune. Jeg læser gjerne mange Digtere; men af alle under jeg mest Shakespeare. — Saaledes ogsaa: Hvor er Børene? — De ere alle ude. — 5. Brug af al i forskellige Construktur og med Pronomina kan end videre ses ved følgende Exempler: Alle ere de rødløse Folk. De ligne hverandre alle. Alle de øvrige. Alle øvrige Folk. Hvor er de alle henne? Hvad tage de sig af for? Alle vi, som her ere tilstede. Nr. 3, som have hørt det. Han uddeelte til til, blandt os alle. Naar de alle er borte. Al din Rigdom. I al min Tænk; i al hans Glæde. Med al hans Ertøse, er han dog en retfærdig Mand. Jeg havde ikke ventet dem alle. De ere endnu ikke alle komne. Alle tre, alle fire, e. s. v. (men: begge to.) 6. I Sammenfatninger br. al: a) med Adj. i Substantiver om den højeste Grad i Egenskaber og Fuldkommenheder, som tilskrives Gud: algod, Algodhed, alkiærlig, alkrædig (Arbejd), Almagt, almægtig, alsvarende (allesteds nærværende. Vagter), alvarende, alseende, alstyrende, alvidende, Alvidenhed, alviis, Alviisdom, Alvished, Alvælde, alvældig, alvarende (som er i Alt, og overalt); ligesom i de Tilnavne, som gives Gud: Alfader, Alherren, Alstyreren. b) med andre adj. i Bemærkelsen: alene; f. Ex. alfuld, alene. c) med Substantiver, i Bemærkelsen: almindelig, altså for alle: f. Ex. Alfarvei, Alhore (all. Stige), Alfieb, Alstrøg, Alfar. 7. I særegne Udtryk: Alle og enhver. Hun for Alle, og Alle for een (i Lovbrøget, om Forpligtelse, der hviler paa alle, betragtede som een Person. alle sammen (forstærker kun Ordet.) Alt sammen (det hele, intet undtaget.) alle Tider, adv. altid. Al den Stund, adv. (efter: Al, saa meget mere som.) I al sin Tid (for hele Liv.) Med alle (ganste, aldeles; for alle.) Med alt det, eller dette (ikke mindre, betragtet.) 8. Alt bruges som Substantiv, collectivt: a) for at udtrykke en Almindelighed, det hele Begreb af noget, som forudsættes eller forståes uanset: Alt er tabt, uden Vren. Enten Al, eller Intet. Jeg vil gjøre Alt (hvad jeg formaaer) for ham. Han er stiftet til Al. Saa snart Alt er færdigt. Jeg er i Alt (i eet og Alt) af hans Mening. Dette er endnu ikke Alt. Alt kommer an paa Alt, som dig synes. Alt, som man tager det. Det sees, jeg sees af Alt (forregaaende, det som er kommet til sin Række) at her er intet at haabe. b) i Et. for: det hele, alt det (med pron.

rel. hvad efter.) Alt, hvad jeg eier. Alt hvad jeg kan gjøre. Alt hvad du ønsker dig. Dette er Al. hvad jeg har at sige. Af Al. hvad jeg har seet. Jeg skal stræbe Alt hvad jeg kan. c) I de Udtryk: det hele Alt, det flabte Alt (universum.) "Det store Verdens Alt." Felt. — Mit Alt! Hun er hans Alt.

Al (med langt A) ell. Alh, en. ud. pl. [et i Island brugeligt Ord.] en haard, sort, jernholdig Sand, forenet med en ringe Mængde Leer, som især findes i Hederne under Kongstøben, hindrer Pløjningen, og er udstiftet til at modtage Sæd. (Mogle udelede heraf Navnet: Alheden.)

Alabast, en, et Slags mellekvid, giens nemstinnende og blød Gipssteen. — Alabastfabrik, en. hvor udstaarne Arbejder af Al. forfærdiges. Alabastlampe, en. o. fl.

Aland eller Alant, n. s. En Urt, hvis Rod har en stærk bitter Smag og krydret Lugt, og br. i Dyrlægekunsten, og som Farvestof; Ellens-Rod. Inula Helenium.

Alarm, en. ud. pl. [af det Fr.] egentl. Anstrig, Udbrud, hvorved Krigsfolk kaldes til Vaaben. At blæse Al. slaae Al. 2. Stræf, Lummel, Bulder. Blind Al., ugrundet Frygt. — Alarmtromme, en. flere Trommer, som slaes i en By eller Leir, naar alle Krigsfolk hurtigt skulle møde i Vaaben p. deres Post.

Albue, en. pl. — er. [I. Albogi.] Armens mellemste Led, imellem Haandledet og Axelen. = Albuemaal, et. Et Maal taget fra Albuen til Enden af Mellemfingeren. Albuestød, et. 1. Stød, som man faaer paa Albuen. 2. Stød, som gives en Anden med Albuen.

Album, en. Det ringeste eller mindste Maal i Hartkorn, eller Jordens Skoldsaetning i Danmark; $\frac{1}{4}$ af et Fierdingkar, $\frac{1}{8}$ af en Sticpe, $\frac{1}{16}$ af en Lønde Hartkorn.

Alhymie, en. Lære om Metalleres Forvandling, m. m. (s. Guldmageri.)

Aldeles, adv. [af al og Deel.] ganste, i alle Dele. a. nogen. Jeg er a. tilfreds. aldeles ikke, slet ikke, ingenlunde.

Alder, en. [I. Alder.] 1. ud. pl. Livets, et Livs Varighed i Tiden, Lovaalder. Menneftets, et Menneftes Al. gaaer sjelden over 70 Aar. Lovens, Døttens, Egens Alder. 2. ud. pl. den Tid, et levende Væsen, en tilværende Ting har levet, været til; ell. en vis Deel af denne Tid. Hvad er hans Alder? Barnets Al. er fem Aar. At fiende Døttens Al. af Lønderne. En hoi, ung, spæd Al. At komme til Skoles Aar og Alder. I ell. paa hans gamle Al. Alle Foreslagender stikke sig ikke for enhver Alder. 3. ud. pl. hoi Alder, Alderdom. Alderens Svagelighed. En Mand af Al. — til Alders, adv. og adj. i en begyndende Alderdom, gammel. Naar man er kommen

t. Alders. En Mand t. Alders. 4. pl.-e. og Aldre. En vis Deel af Tiden over hovedet, Tidrum. I vor A., i denne A., i Verdens første A. Middelalderen, Guldalderen. = alderstegen, adj. v. som har naaet en høi Alder. (Jacobi.) aldersvag, adj. svag af Alderdom. (Foersom.) "Smertens skielvende Søn og den aldersvage ei glemmes." Herp.

Alderdom, en. ub. pl. høi Alder (kun om Menneskets sidste Levetid.) En rolig A. I hans Alderdoms Dage. 2. Alderdommen bruges: a) som et Abstractum: Alderdommen (gamle Føle) er frøbelig, vanskelig. b) i St. for Oldtid, Fortid. I Alderdommen var det Skit. En Levnings fra Alderdommen, en Alderdomslevning.

Aldrende, adj. v. som begynder at ældes. (J. alldrædt.)

Aldrig, adv. [J. alldreigi.] ikke nogenfinde, ingenfinde. 2. I dagl. Tale: slet ikke, ingenlunde: Jeg veed a., hvort jeg skal finde det. Jeg kan a. begribe (aldeles ei.) Han talte a. et Ord. Der er a. det mindste tilbage. 3. aldrig saa, nok saa. Om han eiede a. saa mange Penge. aldrig saasnart, ikke saa snart, i samme Dieblis (med før eller førend.) Aldrig saasnart saae hun ham, før hun brast i Graad.

Alen, en. pl. d. f. og fælbner: Alne. [J. Aln, Oln.] Et vist Længdemaal, som beteges i 24 Tommer og 4 Quarter. 2. en Maalestok af een Alens Længde. En A. af Jern, Jernalen. fig. at maale een m. sin egen A.; med den rette A. 3. det, som efter Maal har en Alens Længde. En A. Klæde, to A. Baand. 4. i Sammens. med adj. alenbred, =dyb, =høi, =lang, =vid, som har en Alen i Bredden, Dybden, ic. = Alenmaal, et. a) d. f. f. Alen, 2. b) Afmaaling, Udmaaling med Alen. I Alenmaal, efter A. — Alental, i A., adv. bruges undertiden for: efter Alenmaal. At kigge, sælge i Alental, som ogsaa hedder: alenviis. — Alentræ, et. Maalestok af Træ paa en Alens Længde. = Aling, en. kun i Sammens. Tolvaling, Certensaling, om Tommer, som har denne Længde.

Alene, adv. [skrives ofte allene.] br. til at betegne en Glenstand, med Udelukkelse a) af alle andre; b) af alle andre nærværende. — a) ganske ene, ene blandt Alle. Gud a. veed det. Du skal tiene din Gud a. Sam a. tilhører Fortienesten. (Tillægget: ene og forstærker kun Udtrykket. Hun vilde tilhøre ham ene og alene.) b) uden andres Selstab, ell. Hjælp. Han lever meget alene, vil gjerne være a. Lad ham, os, dem være a. At være a. med een (i Centrum med.) At boe, leve, spise, sove alene. Barnet kan nu gaae a. (ene.) Jeg har gjort det a., ganske a. At være

a. om et Arbejde. (jvf. ene.) 2. f. iktun, blot. Jeg beder alene derom, at Jeg venter min Hjælp a. af Gud. (bruge det for conjunct. kun ell. men, Germanisme.) 3. ikke alene, ei blot. Han var ikke a. en Klog, men en Mand. [I Forbindelse med Substant. Adj. bruges aldrig alene, men ene. Enhandel, eneraadig, o. fl.]

Aleneste, adv. i dagl. Tale, for: alene (2.) kun, blot.

Alf, en. pl. -er. [J. alfr.] Arthig opdigtede Bæsenet, hvoraf Jordan, Bier, Skove trædes befolkede; Jordaaend, Bieraaend, Skovaaend. Biergals, Skovens Alf, Svartalfer, Ensalfer. (Jvf. Alve, Elv, folk, Ellekone, o. fl.)

Alfarvei, en. pl. -e. almindelig Landvei; Adelsvei. (Alf al ell. adel og fare fig. "En banet Alfarvei til Ere." Eva "Ligesom saamange andre Forslag, gaae noget udenfor Alfarveien." Bluffe)

Algebra, en. f. Bogstavregning.

Algod, Algodhed, Almagt, o. fl. f.

Alke, v. n. 1. (har.) være i Berøgelse, i Arbejde med noget, som er m. somt og ikke har ret Fremgang. a. m. i noget. a. i Dand, Snars. (dagl. Tale I Jylland om dem, som stange Kal.)

Alkøb, et. [f. al, 6. c.] almindelig Landekøb. (Rangebek.)

Alkove, en. pl. -r. [jvls Oprindelse] Afstakke ved et Værelse til at sætte Seng i. (Roth.)

Alke, en. pl. -r. [frans.] Bugan Trængsel i en Hæde eller andensteds Lyfsgang.

Allehaande, adj. af forskellige Slags adskillige, alle Slags. a. Varer, a. for bare Sager. Han kom med a. Udflugter. Han havde Allehaande med sig. Han ud til Allehaande (om en udvortes m. tænkelig Person.) 2. n. s. et Arnder de umdbne, tørrede Bar af Arndermynte (Myrtus pimenta.) Stødt Allehaande

Allehelgen eller Allehelgensdag, den første November, som i den cathol. Kirke helligholdes til alle Helgenes Erindring. Ved Allehelgenstid.

Allemand, n. s. coll. Hvermand, Allemands Ben. I Allemands Mund (daglig Tale.)

Allene, f. alene.

Aller, lægges (ligesom det L. aller bet Sv. aldra.) som en, egentlig overflødig, Forstærkelse til Superlativer. alle størst, den allerstørste, min allerfjærrer Ben. (aller er egentlig den gamle ge plur. allra o: af alle.)

Allerede, adv. [N. S. al rede. G. a ready.] udtrykker det Tidforhold, noget er sket tidligere, end det meent eller formodedes; enten i en forbigang

Al (alt): eller i en noget vedvarende (altså, modsat; endnu ikke.) Det Alrede stiet for otte Dage siden, for Alredens. Man sagde mig, at han var ikke kommen; og jeg hører nu, han Alrede været her i to Dage.

Alsammen, s. altsammen.
Alsted, adv. paa alle Steder, over Alsteds. Han har a. hjemme. Alsteds. Alsteds, adj. (alværende) og Alstedsnærvarrelse, en. (Omnipræsen- om Guddommen (i theol. Skrifter.) Alsteds, adv. overalt, allesteds, i Alsteds.
Alsteds, adv. desuagtet, ikke desuagtet. (i dagl. Tale, hvor ogsaa dog sæt- Alsteds.)

Alsteds, en. pl.-r. En Fugl af Ravn- Alsteds, der meget søger Tilhold i Taarne Alsteds hule, eensomme Bygninger. Cor- Alsteds monedula. Saa fuld som en A. Alsteds befrugt.)

Alm, Almetræ, s. Alm.
Almægt, en. ud. pl. Magt uden Grænd- Almægtighed. fig. en stor Magt. Almetræ A. — Deraf: almægtig, adj. Almetræ uden Grændser, som uden Ind- Almetræ formaaer Alt; uendelig mægt- Almetræ — Almægtighed, en. den Egenstaa- Almetræ, at han er almægtig. (s. al. 7.)

Almanak, en. pl.-er. En Bog, hvori Almetræ Dage, Uger og Maaned, med Almetræ, helligdage, Maanestifter, Planes Almetræ Stilling og andre astronomiske Bes- Almetræ findes opregnede; en Kalender. — Almanakmaaned, en. Maaned, som Almetræ er regnet i Almanakken.

Almen, adj. pl. almene. [3. allmennr.] Almindelig, som er for Alle, offentlig. (et Almetræ, men i den nyere Tid atter op- Almetræ Ord.) Til a. Rette, Sikkerhed. Almetræ. — Det forbindes som oftest i eet Almetræ med adskillige Subst., især følgende:

Almetræ, en. Rand, ell. Randsstem- Almetræ, der gaaer ud paa Folkets Vel; Na- Almetræ. (S. public. spirit.) Al- Almetræ, en. F. for det Hele, for Almetræ Vel. almeengyldig, adj. almeens- Almetræ, gyldig for Alle, som har al- Almetræ Gyldighed. Deraf: Almeengyl- Almetræ, en. ud. pl. En Lov, en Sæt- Almetræ A. Almeenslæsning, en. alminde- Almetræ, abbrebt s. Almeennytte, en. almin- Almetræ Rette, hele Børgersamfundets Gavn Almetræ publicus.) almeennyttig, adj. som Almetræ til eller fremmer hele Børgersam- Almetræ Gavn. Almeensikkerhed, en. of- Almetræ Sikkerhed, Statsamfundets S. Almetræ. (s. Almetræ.) Almeenssteder, n. s. pl. et Almetræ af Røgle for at udtørste det Lat. Almetræ communes s. hyppigen forekommende, Almetræ delig bekendte Sætninger, moraliske Almetræ og d. Almeestemning, en. her-

Almeestemning hos et Folk; ell. Stem- Almetræ ning for det hele Samfunds Vel. (Rah- Almetræ bet.) Almeensætning, en. pl. -er. 1. d. Almetræ s. s. Almeensætning. 2. almindelig, univer- Almetræ sal Sætning. Almeensvel, et. ud. pl. Almetræ det Heles, Stats Vel. (Engelstoft; men Almetræ urigtigen med best. Art.) Almeensvæsen, Almetræ et. ud. pl. Hvad der hører til, udgør det Almetræ Hele af et Stats ell. Børgersamfund.

Almeenhed, en. ud. pl. [Sv. Almåns- Almetræ het.] brugt af Røret for: Publicum, det Almetræ almindelige Væsen, Børgersamfundet.

Almind, et. ud. pl. (forældet) brugt Almetræ af Hvitfeldt i samme Bemærkelse som Al- Almetræ meenhed.

Almindelig, adj. som indbefatter det Almetræ Hele af sit Slags, af et Begreb; universal. Almetræ (modsat: besynderlig, særdeles.) En a. Almetræ Regel, Forstift, Sætning. Den almin- Almetræ delige Verdenhistorie. a. Menneftetiers Almetræ lighed. 2. som vedkommer, er fælleds for Almetræ Alle; enten for alle Mennefter, eller alle Almetræ Stabninger overhovedet, for et heelt Land Almetræ og Folk, eller for de Fleste, Mængden i Almetræ et Land, en Provinds, en Stad ic. Na- Almetræ turens almindelige Orden. Det alminde- Almetræ lige Bedste. Her er det a. Skik. En a. Almetræ Erfaring. Den almindelige Menneftesfor- Almetræ stand. En a. Landevei. 3. som vides, Almetræ kendes af alle, overalt bekendt. Et al- Almetræ mindeligt Sagn, Røgte, Ordspog. 4. Almetræ sædvanlig; ikke fielden. (modsat: ualmin- Almetræ delig.) Det er en a. Hændelse. Dette Almetræ Løi er af meer end a. Godhed. 5. den Almetræ almindelige Rand s. Almuen. — Det Al- Almetræ mindelige, hele Statsamfundet, Børger- Almetræ samfundet. "Almindelighed til det Almin- Almetræ delige." Sneedorf. "Det Almindeliges Almetræ Løi." Walling. — almindelig, almin- Almetræ deligen, adv. 1. overhovedet, i Alminde- Almetræ lighed. a. og besynderligen. 2. sædvan- Almetræ ligen. — Almindelighed, en. ud. pl. En Almetræ Sætnings A. — 3 Almindelighed br. som Almetræ adv. for: almindeligen, 1 og 2. — almin- Almetræ deligviis, adv. i Almindelighed.

Alminding, en. pl. -er. Jord, (Mark, Almetræ Skov, Hede) som ikke er nogen Enkelt- Almetræ Eiendom, men enten tilhører Kronen, ell. Almetræ bruges af Bymænd og Landets Indbyg- Almetræ gere i Fælledskab.

Almisfe, en. pl.-r. [3. Olmusa. A. S. Almetræ Almisse.] det, som frivilligen, af Barm- Almetræ hertighed gives den Fattige, Røplidende, Almetræ eller Liggeren. At give A. giøte A. = Almetræ Almisfeblof, en. B. hvori Penge lægges, Almetræ der samles til de Fattige. Almisfebolig, Almetræ en. Huus, hvor Almisselemmer nyde Bos- Almetræ lig; Fattighuus. Almisfebrød, et. Gøde, Almetræ som een har ved Almisse, ell. maa tigge Almetræ sig til. Almissegeler, en. som uddeler Almetræ den for de Fattige bestemte A. (B. S. D.) Almetræ Almissegierning, en. Velgierning imod Almetræ en Trængende, Hielp, som ydes ham, der

er saa god som A. Almisselem, et. en Trængende, som maa leve af Almisse. Almissestiftelse, en. S. hvor Trængende underholdes, eller Almisse uddeles. (B. S. D.)

Almue, en. ub. pl. [Isl. Almugi.] Mængden af Indbyggere i et Land, Mængmand, den store Hob af Folket (hvor til sædvanligen kun regnes Bondestanden og den ringere Borgerstand.) "Bønder og menige A." (D. Lov.) "Maar Kongen udbyder al Almuen til Landhjælp." sammest. Almuens Sprog, Skikke, Sæder. Almuen paa Landet og i Stæderne. =

a) Almuesagn, et. Sagn, som fra Slægt til Slægt bevares hos Almuen; Folkesagn. "Almuesagnet siger, at Kulden nu er langt større end i ældre Tider." Aagaard om Th. Almuesang, en. Sang, Vise for Almuen. (Baggesen.) Almueskole, en. S. for Børn af Almuen. Almueskrift, et. som er skrevet, bestemt til Læsning for Almuen. Almuesprog, et. det Sprog, som tales af Almuen. (M.) b) Almuesdigter, en. D. som skriver for Almuen, Mængden af Folket. (Bagg.) Almuesfolk, n. s. coll. Folk af Almuen, som høre til A. Almuesmand, en. Een af Folket, af Almuen. Almuesord, et. D. som kun bruges blandt Almuen. Almueskvinde, en. (Rahbek.) Almuesven, en. Ven af Almuen, som virker, arbejder til Almuens Bedste.

Alphabet, et. pl. -er. Samlingen af alle i et Sprog brugelige Bogstaver, i den Orden, hvori de sædvanligen opregnes. Det danske, det græske A. Efter Alphabetet, efter Bogstavorden. 2. 3 Bogtrykkerier: en Saml. af 23 trykte, til eet Skrift henhørende Art, som nedenunder Lerten betegnes med enkelte ell. fordoblede Bogstaver efter Alphabetet. Denne Bog bliver tre Alphabeter, er 3 A. stor. — alphabetisk, adj. efter Alphabetet, i Bogstavorden.

Alraadende, adj. v. som styrer og raader alt det Skabte; alstyrende. Det alraadende Forsyn.

Alrune, en. pl. -r. en Klog Kvinde, Spaaqvinde. (forældet.)

Altsammen, n. altsammen, pl. allesammen. Et af al dannet adj. der mest br. som adv. til at forstærke Begrebet i al: heel og holden, intet undtaget, alt tilhobe. "Beholde det Aars Tiende altsammen." D. Lov. Jeg gav ham det altsammen. Han tog dem allesammen. Altsammen (alt det foregaaende, det Dmtalte) er godt, undtagen dette.

Alseende, adj. v. som seer Alting. "Den Alseendes Dic." Mynster. (jvf. al, 6.)

Alsidig, adj. som tager Hensyn til,

behandler, betragter alle Sider af Gienstand. (A. Ordb.) s. fleersidig.

Alstabning, en. (med best. Art.) hele Stabning, det skabte Alt. (siet Thaarup.)

Alstens, adj. af alle Slags, allehaa [egentl. genit. als Kyns ell. als Kion af det forældede: Kyn, Kion, Slags.]

Alslags, adj. pl. alleslags. allehaa alstens. Der var nok af alslags Pan har forsynet sig med alleslags nødenheder. (Derimod: Noget af Slags.)

Alsteds, adv. [forskjelligt fra: allestedse, bestandigen. (forældet.)

Alstille, adv. altid, stedse, jævnlig (hos Almuen.)

Alstrøg, et. Sted, Vel, hvor Al en stor Mængde færdes. Den Kro ligger paa Alstrøget. Langebef.

Alstyrer, en. (med best. Art.) S som hele Stabningens Stykker. (F. G. berg.)

Alsædjord, en. Jord, som hvert tilsaes. (Moth.)

Alt, n. s. S. al, 9. i Alt, ell. A Alt, adv. i een Sum; overhovedet.

Alt, adv. d. s. s. allerede. Han er reist. Det er a. en Maaned siden. 2. deles, ganske. (som overflødigst Biv. Han blev ved alt til Enden. (Som en overflødig Partikel forekommer det ogsaa ofte i gammel dansk Poesie.) 3. alt stedse. Alt mere og mere, alt større større. Alt kommer han igien med de gamle Fortællinger. Alt blev han ved at se tilbage. 4. overalt, allevegne. (siet alt hvor han gaaer og staaer. 5. alt (med adj. og adv.) i for høi en St. overflødig. alt for stor, alt for t (undertiden br. det for: ganske, me. Jeg veed alt for vel.) 6. alt som, som, ret ligesom. alt som han gif, f. han. alt som jeg troede, han var kom paa Veien, stod han igien for mig.

Altan, en. pl. -er. [af Ital.] en lille m. Sitterværk omgivet Udbygning p. A ren af et Hus, t. at gaae ud paa fra Bærelse ell. Loft.

Alter, et. pl. -e. Oprindeligen og Christendommen: et Offerbord, et oph. Sted, i ell. uden for Templerne, hvor offredes til Guderne. 2. i christelige S fer: det Bord, hvorved Præsten læs Messe og uddeler den hellige Nadver. gaae til Alters, t. Guds Bord, nnde hellige Nadver, som altid kaldes: Alter (ikke: Alterets) Sacramente. = Alterb en. B. som indeholder de Bønner, Lec og hellige Sange, som Præsten læser messer for Alteret, tilligemed andre lit giste Formularer. Alterbord, et. 1. øverste og forreste Deel af Alteret.

Alterbord p. Alterbordet. 2. Et Alter
den sædvanlige Altertavle. Denne
har kun et A. — Alterdug, en. hvid
Dug, som bredes over Alterbordet.
Alterfod, en. Forhaining over Kirkegulvet,
hvor Alteret staar. Altergang, en.
Religionsstik, at uddøle og nyde den
Alter. Idag er der A. Han er ivrig
i Kirkegang og A. — Altergods, et.
anlagt til et vist A. i catholske Kirker.
Altergulv, et. d. s. f. Alterfod. Alterild;
Alterild, som i Templerne antændtes
Alteret. (C. Frimann.) Alterklæde,
1. et Klæde, sædvanl. af Fløiel eller
Silke, hvormed Alterbordet ovenpaa og v.
sider beklædes. 2. Alterklæder, pl.
Alterbordet: det, hvormed Alteret til Prydelse
beklædes. 3. pl. den Dragt, Præsten
bærer, naar han er for Alteret; Messeskjorte.
Alterfors, et. Kors, som man
ofte sætter p. Alteret, i Stedet
for Altertavle. Alterlys, et. Børlys, som
brændes paa Alteret. Alterstige, en. S.
Alterens. Altersteen, en. S. som er
for Alterbordet. (Ohlenschl.) Alter-
tavle, en. En med Malerier, Billedbærere
og andre Prædiker forsynet Tavle, opreist
paa Alteret. Altertjeneste, en. den
Tjeneste af Gudstjenesten, som forrettes for
Alteret. Altervæn, en. Væn, som bruges
paa Alterens Sacramente.
Altid, adv. til al Tid, uden Ophør,
(modsat: aldrig, undertiden.) Evigt
og altid. — I mindre strengt Be-
tydning: ved alle Leiligheder, i alle eller
i alle Tilfælde; som oftest. — Han er a.
Altid. Man finder ham altid snæversat.
Alting, et. [Aldelting.] almindeligt Ting,
Aldelting. Altinget paa Island. (Jysk.
Stridemaaden n. s. et Ting.)
Alting, n. s. ud. Art. [al Ting, enhver
Ting: omnia.] har samme Bemarkelse
n. s. Alt (S. al, 8. a.), og kan br.
enten i ethvert Tilfælde i St. for dette
ikke med pron. rel. hvad, eller med
Artikel) ligesom det i dagl. T. høres
hæft hyppigere. Han vil vove alting.
Han har sat Alting til (Alt hvad han
kunsten er ham med i alting. "De
har Ideen til Altings Begyndelse."
Alte. (I nogle, men ei i ethvert Til-
fælde, kan alle Ting sættes i St. for al-
ting. — for alting, fremfor alt andet,
først og fremmest. Lad os for alting ikke fortvivle.
— hvorefter Alting er, i hvorledes det end
er; med alt det.
Altsaa, conj. følger, derfor, i Følge
af forrige. Han trænger til Hielp,
og jeg kan hjælpe ham; altsaa bør jeg det.
Altsaa udtrykker, at Tingen skyder af
forrige; derfor, at den er grundet
paa. Epiton.
Altyd, en. Resktyd, Erketyd. (Gold.)

Alun, et. ud. pl. [Lat. alumen.] et af
Svovlsyre og Alunjord bestaaende mine-
ralist Salt. = Alunjord, en. 1. en Leers-
jord, der udgør en af Alunets Bestand-
dele. 2. Jord, som indeholder Alun.
Alunlader, et. Alunfind. Alunstifer, en.
Stiferart, som indeholder Alun: Alun-
find, et. S. som er tilberedt med Alun;
hvidgarvet Stind. Alunsyre, en. den
Svovlsyre, som indeholdes i Alun. Alun-
vand, et. B. hvori A. er opløst. Alun-
værk, et. hvor Alun virlles. — Alun-
handsker, n. s. pl. S. af Alunfind. =
alune, v. a. t. dyppe i Alun; fuge, til-
berede m. Alun. alunet Løi, Løder. (B.
S. D.)

Alvei, en. Adelvei, Alfarvei. (D. Lov.)

Alverden, n. s. br. af nogle som et
sammensat Subst. for at udtrykke Begre-
bet: Universum. (Treschow. S. Staffeldt.)
"En Fader i Alverdens Dommer." Thaa-
rup.

Alvidende, adj. som veed Alt. — Al-
videnhed, en. ud. pl. Guds Alvidenhed.

Alvis, adj. som besidder uendelig Blis-
dom, Alvisdom. (om Gud.)

Alvor, en og et. ud. pl. [Isl. Alvara.]

1. sand, virkelig Mening eller Villie, og
Fasthed, Eftertryk i Handling og Udfø-
relse. (modsat: Spøg, Skiemt.) Det er
mit (min) ramme, fulde A. At gøre
noget, tage sig af noget med A. Han lod
som han vilde gaa; men det var ikke
hans A. "Hvor lidt det ogsaa stikker sig
med Alvors Alvor selv at spøge." Bag-
gesen. 2. Virkelighed, Iværksættelse. Nu
er der engang blevet Alvor af. Bliver
det Alvor, til A. med Algen? At gøre
A. af noget, virkelig lægge Haand derpaa.

3. For Alvor, adv. a) virkeligen, i Gier-
ningen, alvorligen. Nu vil han til at
studere for A. Han blev for A. vred.
b) tilfulde, tilgavn. Det begynder nu
for Alvor at fryse. = alvorblandet, adj.
v. blandet med Alvor. a. Skiemt. — al-
vorlig, adj. [I. alvarlegr.] som viser Al-
vor, rober Alvor, enten i Minder og Ud-
seende, ell. i Handling; som vidner om,
et forbundet med, stærkt med Alvor. Han er
ligesaa streng og alvorlig; som hans Ane
er mild og munter. Det er min alvorlige
Mening, Villie. Et alvorligt Forsæt. Et

a. Ansigt, Udseende. Fra Drdstrid kom
det til alvorligt Skænderi. Han fik en
a. (stærk) Irettesættelse. — Alvorlighed,
en. ud. pl. 1. Udvores Alvor, alvorligt
Udseende. 2. Erbarhed. At opføre sig m.
anstændig A. 3. Strengheid, Alagtighed.
A. i Forretninger. At holde sine Unders-
gørelse med A. til Arbejde. = Alvorsord,
et. alvorligt Ord, Alvorstale. (Ohlenschl.)
Alvorsrøst, en. alvorlig Stemme. (Rah-
bek.) Alvorsfind, et. alvorligt, til Alvor

hengivent Sind. (Grundtvig.) Alvors-
tale, en. alvorlig Tale. Alvorstanke,
en. alvorlig Tanke. (G. Boye.)

Alvælde, en. Almagt. — alvældig, adj.
almægtig.

Alværende, adj. v. allesteds nærværende.
(Thaarup.) s. al, 6. a.

Ambolt, en. pl. -e. [N. S. Ambolt.]
Et i en Træblof sættet Jernredskab, hvor-
paa Metaller smedes, og Metalarbejder
dannes og files. At smede paa A. At
smede en A. s. forfærdige den. — Ambolts-
smedning, en. 1. S. som sker paa en
Ambolt. 2. Gierningen at smede en A.

Ambræ, en. 1. et Slags vellugtende
Harpir. 2. en vellugtende Haveplante;
Abrod. (Artemisia Abrotanum.) 3. fig.
hos Digtere for: Vellugt, Blomsterduft.
"Han indtrak dens (Blomsterkrandsens)
Ambra." — "Med lufte Dine aander han
den ambrosylde Lufst." Rein.

Ame, en. pl. -r. et stort Binsfad. En
Ame Rhinjvlin. [J. áma; amphora.]

Amethyst, en. pl. -er. en Edelsteen af
rødblåa Farve.

Amindelse, en. ud. pl. [a er her præp.
aa, paa.] Ihukommelse, Erindring (Fra-
værendes, ell. Afsødes.) Han vil blive i
evig A. At give een noget til en A. —
Deraf: Amindelsestale, en. Amindelses-
tegn, et. o. fl.

Amme, en. pl. -r. Et Kvindsfolk, der selv
har sødt, og opfoder en Andens Barn med
sin Mælk. Barnets A. At tiene for A.
Hun har A. til sit Barn. = Ammehold, et.
det, at holde A. til et Barn. (Rahbek.)
Ammeløn, en. Løn som gives Ammen, saa-
længe Barnet bier hende. Ammeplads,
en. Steneste som Amme. Ammesnak, en.
d. s. s. Ammestuesnak. (G. Frimann.)
Ammestue, en. S. hvor Ammen med det
spæde Barn opholder sig. Deraf: Am-
mestuefortælling, og -snak, en. barnagtig
Fortælling, daarlig, løs, urimelig Snak.

Amme, v. a 1. opføde med Mælk; give
Dit. Hun ammer selv sit Barn. At
amme et Barn op (opamme det) med Mælk,
ved en Flaske.

Amning, en. I Skibesproget: et Steds
rette Riddeldybde til Havbunden, som
maales fra For- og Bagstavnen, og an-
gives i Fod og Tommer.

Amphibium, et. pl. Amphibier. [Lat.]
Et Dyr, som har koldt Blod, hvis Om-
løb ikke ophører, skøndt Dyret en Tidlang
standser Aandedraget, og som derfor til-
deels kan leve saavel i Vandet, som paa
Landet. (Krybdyr. Wads Overs. af Cu-
vier's Dyrhistorie.)

Amt, et. pl. -er. [Tydsk.] en vis Deel
af Landet, der forestaaes af en Amtmand,
som den øverste borgerlige Embedsmand.
Sjællands Stift er deelt i 5 Amter. 2. I

nogle saa Ord (Postamt, Biergamt)
mærker det: et kongeligt, styrende E-
glum. 3. Barberernes Laugstret i S-
benhavn kaldes, m. et tydsk Udtryk: 2
eller Barbeeramt. = a) Amtmand,
pl. -mænd. En Embedsmand, som
staaer et Amt eller flere. Amtmands-
et. Amtmands Post ell. Bestilling.
for vare flere af de gamle Amter foren-
under eet A. Amtstue, en. Amts-
valterens Skriverstue eller Contor, h
Skatter og offentlige Indtægter betales
b) Amtsbetient, en. kongel. Betient,
har Deel i et Amts Bestyrelse. (D. 8)
Amtsbonde, en. Bonde af et vist A
Amtsforvalter, en. Den Betient,
oppebærer Skatter og offentlige Indtæ-
i et Amt. Amtshuus, et. Amtmands
Bolig. Amtsmester, en. Barberer i S-
benhavn, som har Amt. Amtsprøfst,
En geistlig Embedsmand, som skulde i
Opsyn med geistlige Sager, Kirker
Skolevesen i et heelt Amt. Man af-
fede snart igien Amtsprøfsterne. A-
prøfsti, et. det District, som en A-
prøfst skulde have under Opsyn. A-
rettighed, en. R. som følger med
Barbeeramt. Amtsskriver, en. til-
d. s. s. Amtsforvalter. (D. 8ov.)

An, en af det Tydske (for nemmelig
i det 17de og 18de Aarhundrede) la-
uadskillelig præpos. ell. Partikel, der
tes foran endeel Ord (mest Verber);
trent, efter dansk Sprogbrug, i følge
Bemærkelser: a) Bevægelse til Stedet
komme, Ankomst, Anløb.) b) Tilleg
(annamme, antage.) c) Gierning
Stedet (anbringe, anholde, ansætte,
tegne.) d) Begyndelse, Forberedelse
en Handling, et Foretagende (angi
Anlæg, anlægge, anrette.) e) For-
delse, Bekendtgivelse til eller for no-
(andrage, angive, anmelde.) f) et S-
Forholdelse ell. Forstærkelse af Verbs-
greb (anbefale, anstrenge, ansøge.) —
imod er Brugen af an (i St. for til)
at tilkiendegive en Forbindelse, (anbi-
anhefte, m. fl.) selv i den nærvæ-
Sprogbrug, udansk; og det samme
figes om mange flere tydskagtige og r-
overflødige Ord (s. Er. anbelange, a-
mærke, anbetroe, anblæse, anbynde, a-
kiende, anfange, ansætte, angaae, a-
legen, angennem, angrændse, anha-
ankynde, anlande, anlange, anlove,
prise, anfige, anstemme, anstille, anst-
anvøre o. fl.) som i teen og ædlere l-
ei kunne bruges, og hvoraf de fleste der
denne Ordbog udelades, eller ved dem
vises til det danske Ord. — Adskillig
Verb, og bag efter dette, kan an-
bruges i meget saa, af det Tydske opt-
Talemaader, som: at binde an med

at gøre en; at gribe sig an; at komme an (affled); at rette (Raden) an.

Anatomere, v. a. 1. Sønderlemme et organ i dets Dele. Anatomering, en. pl. — et. Sierningen at anatomere.

Anatomie, en. ud. pl. [Lat.] Den Deel af Lægevidenskaben, som lærer os Delene af et organ, (især dyrisk) Legeme, deres Sammensætning, og Legemets rigtige Sammenhæng, for at kunne adskille det i sine Dele. Den sammenlignende A. o.

der, som behandler det menneskelige Legeme, ell. Dele af samme, under Sammenligning med de samme Dele hos Dyr. = Anatomiskammer, et. det Sted hvor Anatomien læres ell. offentlig foredrages. = anatomist, adj. som hører til Anatomie.

Anbefale, v. a. 1. søge med Roes eller forbeholdstomt Bidnesbyrd at bibringe Nogen en god Mening om en Person eller Ting. Hans Forsatte have anbefalet ham til Anken. Han er anbefalet til dette Embedet. At a. een sin Sag. Jeg kan a. den dette Middel af egen Erfaring. Jeg anbefaler mig i, til Deres Erindring, Betragtning. — Anbefaling, en. 1. Sierningen af a. 2. Det, hvorved een eller noget anbefales. Han foreviste mig en skriftlig A. fra Biskoppen. Arbeidsomhed er en god Anbefaling.

Anbelange, f. vedkomme.

Anbetroe, v. a. f. betroe.

Anbringe, v. a. 3. [bringe.] bringe; sætte, anvende noget p. et belejligt Sted, hvor det passer. Her kunde anbringes Raskhed. At a. et Stab i Væggen. Denne Dør er ikke vel anbragt. Et vel anbragt Stab er ofte af stor Virkning. En ilde anbragt Bittighed. 2. figurl. stasse een Tilfættelse, sætte ham i Levevei, bringe ham i en Erilling og Virksomhed, hvorved han kan faae sit Ophold. Jeg vil søge at anbringe ham i et andet Fag. Han fik sin Een anbragt ved Toldvæsenet, i Handelsfaget. Han har faaet alle sine Børn godt anbragte. — Anbringen, Anbringelse, en. (Sibbern.)

Anbringende, et. S. Andragende, Forsøg.

Anbrud, et. Tilstanden, Tilnærmelse. Dagens, Morgenens Anbrud (bedre: Frembrud.)

Anbryde, v. n. S. frembryde.

Anbrænde, v. n. 1. S. svides, som er det første Ord. 2. act. begynde at tænde, tænde løseligen, og atter slukke, for deslettere at tænde p. ny. At a. Enb. (S. S. D.)

And, en. pl. Anden. [S. Ond. Sv. Anka, And.] en bekendt Huusfugl, som, naar den er tam, fører dette Navn, og i dens vilde Tilstand kaldes Vildand. (Anas Boschas.) 2. i Særd. Hunnen blandt Anderne. En Andrik og ti Anden.

(f. Melling.) = Andemad, en. Insegronne Vandplanter, paa Overfladen af stille- staaende Vand, som Under og Gaa gjerne øde. (Lemna trisulca og 3 andre Arter.) Andevadder, et. d. f. f. Andemad. Andesteg, en. stegt Andefisk. Andæg, et. Andensæg. = Andrik, en. pl. — fer. [S. Andriki.] Hannen blandt Anderne. (Sv. Andrake. G. Drake. L. Anterich.)

Andagt, en. ud. pl. [L. Andacht.] Sjælens udelukkende Sysselsættelse med Tanken paa Gud og Gudsdyrkelse; Tankernes Samling for at henvende dem allene til det høieste Væsen. Fordybnet i A. Overvære Gudsstienesten med A. 2. Andagts udvortes Dvæle; Deeltagelse i religiøse Skikke og Handlinger. At holde sin A. "Vi indbyde dig oftere, end sædvanligt til Andagtens Steder." Mynster. = andagtsfuld, adj. meget andægtig. Andagtsreise, en. Reise, som foretages af Andagt, i andægtig Hensigt; Pilgrimsreise (Guldberg.) Andagtsstunde, en. L. indviet, bestemt til Andagt. Andagtsøvelse, en. pl. — r. d. f. f. Andagt, 2. — andægtig, adj. 1. tilbøielig til Andagt, som gjerne og ofte hengiver sig til A. Hun er meget a. Et andægtigt Sind. 2. som hører til Andagt. andægtige Bønner; en a. Forsamling. — Andægtighed, en. ud. pl. den Egenkab at være a.

Andeel, en. pl. Andele. [L. Anthell.] Deel, som een har i noget; Lod, Part. (Moth.) "At vi have Andeel i et Rige, som ikke forgaaer." Mynster.

Anden, adj. n. andet, pl. andre. [S. annar.] 1. Ordenstal. (secundus.) Den første, den anden, tredje, o. f. v. Han kom anden Gang iglen. Det er hans anden Kone (ikke: den anden hans.) Min anden Søn (i Alder.) Han var den anden i Følget, i Ordenen. For det første, for det andet. Giver anden, af hver to een. (secundus quisque.) Giver anden Søndag. 2. A. ikke den samme, forskjellig. (alius.) Med Adj. ubest. Art. i sing. og pl. a) ikke den eller de samme. Lad mig faae en anden Bog, andre Bøger i St. for denne. Jeg kan ikke bruge denne Hat, og maa kobe mig en anden. Jeg har solgt mine gamle Bøger, og vil kobe mig andre. Til en anden Tid, paa et andet Sted, under andre Betingelser. b) ikke den samme som tilforn, ny. Vi have faaet en anden Præst. Gaden har faaet et andet Navn. Han er bleven et andet Menneske. Han tager hver Dag en anden Rioler paa. Der er kommet andre Folk i Huset. c) ikke een selv, ikke eens egen. Naar man ikke er sin egen Herre, men er afhængig af en Anden. Det er haardt, at skulle leve af en Andens Naade.

At benytte sig af Andres Arbejder, røbe Andres Hemmeligheder. Han har forladt sit Fædreland, og bosat sig i et andet (fremmedt) Land. d) af ulige (især bedre) Bestaffenhed. (som oftest med Mæg af: langt, heel ell. ganske.) Denne Præst er en langt anden Mand, end den forrige. Dette er en ganske anden Sag. Jeg har det paa heel andre Vilkaar, end min Formand. (er egentlig Bemærkelsen A, a) e) en anden, den anden, bruges for: een af samme Egenkab, som den der nævnes, en fuldkommen lignende. En anden Napoleon vil ikke let opstaae. Han bliver den anden Mozart. f) en anden, absol. een af samme Art, Bestaffenhed, foruden den første; nok een. Han har gjort een Rejse for sin Videnskab; en anden blot til Fornøielse. Han gav eet Legat til Kirken, et andet (ell. og eet) til de Fattige. (Saaledes ogsaa: To Sønner har han i Armeen; andre to (eller to andre) ere Studenter. B. Med Adj. bestemte Art. i sing. og pl. (aller.) a) den anden af to i Tallet, hiin. Naar den ene (een) vil frem, vil den anden tilbage. Jeg stod paa denne Side af Graften, og han paa den anden. b) det øvrige, de øvrige, overblevne. Kun dette er mig af Vigtighed; det andet er mig ligegyldigt. Een af sine Tienere sendte han ud paa Veien; de andre maatte gienemsege Skoven. Een Datter har han hjemme; de andre ere alle forsoegede. c) det andet Liv: det tilkommende, evige Liv. (ogsaa: I et andet Liv vil meget opklares, som nu er os mørkt.) C. Andet bruges absol. for: noget andet. Han tænker ikke paa Andet, end Forlystelser. Jeg har ikke Andet, at byde Dem. Hvad Andet, hvilket andet; og (til Svær naar een spørger med Uvisshed): hvad uden dette? — Hvad Andet har jeg tilovers, end ic. Jeg maa vel gøre hvad han har sagt mig? — Ja, hvad Andet? — 3. Egne Udtryk: Anden Dagen, Dagen efter, følgende Dag. (D. Bib.) Den anden Dag, forleden Dag, for saa Dage siden. En anden Dag, ell. et andet Aar, ad Aare, næste Aar ved samme Tid. Det faaer at beroe til et andet Aar. (begge Talemaader br. hyppigen hos Almuen.) Fra anden Haand, paa anden Haand, s. Haand, 2. e. Een og anden Gang, nu og da. Een og Anden, eet og andet, Mogle, Adskillige, Adskilligt. Jeg har hørt Een og Anden sige det. Jeg har eet og andet at tale med dig. andre Steder, adv. paa noget andet Sted. Man faaer det ikke andre Steder, end her.

Andendags, adj. som steer den følgende Dag; ell. som kommer hver anden Dag. (br. kun i Sammens.) Andendagsbryllup, et. (ogsaa adskilt: Andendags-Bryllup.) Gilde, som holdes Dagen efter Brylluppet.

Andendagsfeber, en. Koldfeber, der kommer igien hvert andet Dagn. andendagsmorgen, adv. næste Dag om Morgen.

Andensteds, adv. paa et andet Sted. Han kommer ingen andensteds, end h. sin Familie. Jeg har ikke været a. end Kirken. Gensteds bruges den Stik, a. (ell. en andensteds) en anden. andensteds fra, ikke hjemme fra, udenlands fra, fra andre fremmede Steder. (aliunde.) andensteds hen, til et andet, forstjelligt Sted. (alio.) Han er ikke mere i Paris; men er re. a. hen.

Anderledes, adv. [af Led, Wei, Kant. paa en anden Maade; ikke som før, ikke saaledes. Een vil have det saa, en Andet a. Dette vil jeg have a. gjort (omgjort). Han fortalte mig det paa den Maade, men jeg veed, det er a. Sagen er ganske a. bestaet. At blive a. til Guds. Det er ikke a. (dette er nu hans Natur, Karakter.) — I dagl. Tale som adj. (for anden, alius.) Det er en a., en ganske anderledes Mand.

Andrage, v. a. 3. [f. drage.] giør skriftlig Forestilling om, anmeldte. At noget for Øvrigheden. Han androg paa en Nedsættelse i Skatten. — Andragende, et. 1. skriftlig Forestilling, Anmeldelse for Øvrighed eller Foresatte. 2. Besværing. Alagemaal. (D. Lov.) Andragelse, en. Gierningen at andrage. (B. S. D.)

Andre, pl. S. anden.

Andrik, en. S. And.

Ane, en. pl. Aner, (som næsten en bruges.) [I Ahn, Ahnen.] Adelig Forsædte, opstigende Slægt af Adels paa fædrene og mødrene Side. Han talte fært Aner. — Aneregning, en. Udregning og Optælling af eens Aner. — Anet, et. Antal af Aner. At regne, udregne een Ane. — Anetale, en. Tale, hvorpaa eens Aner opregnes. Anevaaben, en. pl. -er. De Familiens Vaaben, som regnes til en Adelsmands Aner.

Anfald, et. pl. d. f. Gierningen at anfælde, Angreb. At gøre A. paa Fienden. Fiendens A. blev afslaaet. 2. Sygdom. Anfælde, udbrud, Utrring. Et pludseligt A. af Sidesling. Et Feber-Anfald.

Anfalde, v. a. 3. [falde.] angribe, overfalde. Fienden anfaldt Staden fra Sider. Røverne anfaldt ham i Huusveien. 2. figurl. overfalde, angribe med Ord. At a. een med Skjelsord. 3. paa komme, overfalde. Sygdommen anfaldt ham med fornyet Fæstighed. — Anfalden, en. pl. -e. den, som anfalder, overfalder een. "Da gaaer Forsvaret endog til at dræbe Anfalderen." Schytte.

Anfegte, v. a. 1. Egentlig anfælde m. Vaaben; men bruges kun figurl. At anfegtes (fristes) af Djævelen: anfegtes (fo

ærnes) paa sin Væ. anfegtes (plages) af Adelfer, af haarde Sygdomme. Søn-
ens Ulvste anfegter ham ikke (gaaer ham
til: art, ikke til Pierte.) Han lod sig ikke
anfegte (nedflaae) deraf. — Anfegtelse,
en. pl. - r. Fjæstelse, Angstelse, Sind-
ær, Plage.

Anføre, v. a. 2. føre til Strid; befale
art (Krigsfolk, en Hær.) Kongen an-
førte selv sin Hær i dette Slag. Gene-
ralen anførte den hvide Flot. 2. vellede.
Han anførte til Dyd og gode Gæder. 3. an-
førte, føre til Bog. Han har glemt at
anføre i Regnskabet. 4. fremføre, beraabe
sig paa. Han anførte dette til sin Und-
ersaetning. Jeg vil anføre mine Grunde.
i mæde, berette, omtale, indføre i et
Skift. Han anfører (citerer) overalt sine
Aner. Forsfatteren siger i det ovenfor
førte Eted. = Anfører, en. pl. - e.
En, som anfører (1.) En god A. (Hær-
fører, Fører.) Han var vor A. (Fører,
Führer) paa Reisen. At være A. i et
Skift, i en Sag, ved et Foretagende, for
en Afsættelse. — Anførelse, en. Siernin-
g at anføre. (i Bemærk. 3. 4. 5.) —
Anførelse, en. Sierningen at anføre, (1.
2. under Kongens A. Han vil under
sin A. (Reisning) danne sig til Embedet.

Angaa, v. a. 3. [gaae.] staa i For-
bindelse med, have Hensyn paa, vedkomme.
Et angaaer Forsømmelse i Embedet.
Hvad mig angaaer, eller er angaaende:
i Tale. der ofte høres i det dagl. Liv.
Angaaende (i Henseende til, med Hensyn
til) hans Begiering; hans A. angaaende;
i hvad angaaer hans Begiering.

Angbrystet, angbrystet, adj. [3. ang,
bryde.] trangbrystet, flaaand. Deraf:
Angbrysthed. (Roth.)

1. Ange, en. [jov. angbrystet.] Sygdom
hvis Hæ og Røer med trangt Andefang.
Deraf adj. anget. En anget Hest, Ro.
Roth. Anger hos Hent. Hæpstræng om
Anger.

2. Ange, en. fugtig Damp, Gem. Ange
i vinduesrunderne. (Roth.)

Anger, v. a. 1. give Ange fra sig.
(Roth. Pangebet.) 3. anga, durte.

Angel, en. pl. Angler. [3. Aungull.]
Aetrog, Fisketrog. Deraf: Angelfisker,
en. som meder med Snor og Angel.
Angelfiskeri, et. F. som steer v. at mede.
Angler, v. a. 1. [3. aungla.] Fiske med
Angel, mede.

Angulus, en. pl. d. f. et Slags
Eddemus. (Sorex mus araneus.)

Anger, en. ud. pl. [3. angr.] 1. For-
førelse over en Handling, som man selv
finder for uret eller syndig. At føle
A. over noget. "Min Angers Graad dig
til sig væde." F. Guldberg. "Stakket Enst
i sit lang Anger." Didspr. "Anger har

en moralst, og ikke, som Fortrydelse, en
blot psykologisk Grund." E. Hornemann.
"Anger bestaaer i den nedtrækkende Følelse
af sin egen Uværdighed." P. E. Müller.
2. i ældre Dant: Nød, Skade, Fortræd.
= angerfuld, adj. hvis Sind er opfuldt,
betaget af Anger. angergiven, adj. v. be-
tagen af Anger, angerfuld. "Det anger-
givne Pierte." Angerfiob, et. pl. d. f.
Fiob, som man anger eller fortryder.
angerlig, adj. som man anger paa, som
man har Grund til at fortryde. angerløs,
adj. 1. som intet har at angre eller be-
brejde sig. 2. fri for Ansvar eller Tiltale.
(i Lovsproget.) "Da bør han at være a.
for den Sag, han sigtes for." (D. Lov.)
"At han blev a. og frikendt samme Dag."
Holb. — Deraf: Angerløshed, en. ud. pl.
— Angerstaaer, en. Taare, Graad, som
frembringes v. Anger. (Jungmann.) =
Angre, v. a. 1. [maaskee af 3. angra,
trykke, trænge; ligesom Anger ogsaa for-
dum brugtes for: Trængsel, Nød.] 1.
føle Anger over, fortryde. Jeg anger
den Uret, jeg har gjort. At angre paa det
som er sket. Ogsaa impers. Det anger
mig meget, at jeg har gjort det. "Vi
fortryde, at vi ikke fulgte en Bøns Raad;
vi angre, at vi ikke fulgte hans Formaa-
ninger." E. Hornemann. 2. volds Anger.
Denne Handling angre mig meget. (Anger
og angre kunne nu betragtes som stærkere
Udtryk, end fortryde og Fortrydelse; ogsaa
af den Grund, at hine begynder i Tale-
sproget at gaae af Brug.)

Angest, en. pl. - er felden. [3. Angist.
A. og N. S. Angst.] Egentlig Klem-
melse, Trængning for Piertet; men bruges
kun for: en høj Grad af Frygt for eller
Betyrning over en forestaaende ell. truende
Fare. Hun udstød en stor A. Dødsangest
(A. for Døden,) Dødsfækt. = angest,
adj. betagen af en høj Grad af Frygt.
Jeg var angest for at hun skulde døe. =
angestfuld, adj. meget angest, opfuldt af
Frygt og Betyrning. (Storm.) Angest-
fug, et. S. som een af Angest giver fra
sig. (Grundtvig.) Angestved, en. Svøb,
som Angest frembringer.

Angielde, v. a. angaae, vedkomme.
(D. Lov.)

Angive, v. a. 3. [give.] paavise, melde,
vise, anmelde. Han angav Stedet hvor
han havde fundet det. Denne Prøve an-
giver Krubbedets Styrke. At a. de Væ-
rer, man fører med sig. a. sin Formue, sine
Indkomster. 2. berette; foregive. Fiens-
dens Tab angive Aliserne til (eller at
have været) 2000 Mand. Man angav
dette som Aarsagen. 3. anmelde, fore-
drage; røbe. a. en Sag for Dyrigheden.
Hans egne Folk angav ham for Toldsvig.
Loven angav sig selv. — Angivelse, en.

pl. - r. — Angiver, en. pl. - e. den som angiver noget. (i Bem. 3.) Af Boderne tilfalder det Halve Angiveren.

Angle, v. n. f. Angel. — Anglesnor, en. pl. - e. Medesnor.

Angre, v. a. G. Anger.

Angreb, et. pl. d. f. Det, at angribe, Anfald med Vaaben. = Angrebskrig, en. A. som føres ved at angribe Fienden, p. en angribende Raade. (modf. Forsvars- krig.) Angrebemiddel, et. M. som anvendes, er tiensligt til Angreb. Forsvars- og Angrebemidler. (Walling.) Angrebs- sted, et. S. hvor Angreb skeer eller er skeet. (Engelstoft.) Angrebsvaaben, et. V. som især br. til Angreb. angrebsviis, adv. p. en angribende Raade (modf. forsvarsviis.)

Angribe, v. a. 3. [gribe.] oversfalde, gaae løs paa med Vaaben. At a. Fienden. sig. At a. Sagen fra den rette Side. 2. antaste, fornærme. At a. een med Skieldbord, Iqvembord, ærerørende Beskyldninger. 3. gjøre ulovligt Greb i, besroe. At a. offentlige Midler. Han har angrebet Cassen, som var ham betroet. (At a. sin Capital, forbruge en Deel af Capitalen.) 4. stade, gjøre fiendelig Virkning paa, tære bort af. Syren angriber dette Metal. Dette Middel angriber Bryn- st. 5. Betage, hentage. Han er meget angreben af Sygdommen. Den lange Tale har angrebet ham meget. — Ans- griber, en. pl. - e. den, som angriber, den Angribende. (i Bemærk. 1. f. den 2.) Den Angrebne maa værge sig imod Ans- griberen.

Angroe, v. n. 1. groe fast til; fore- kommer kun i det Udtryk af Almuesproget: et angroet Barn s: som har den engelske Syge. (Skæver.)

Angst, f. Angest.

Anhang, et. [Tidst.] G. Tilhæng, (Parti) Tillæg (til en Bog.)

Anhold, et. Gierningen at anholde ell. gribe; Anholdelse. (B. G. D.)

Anholde, v. a. 3. fastholde, gribe (en Misgierningsmand, Forbryder.)

Anholde, v. n. 3. ansøge. (D. Lov.) a. om et Embede. — Anholden, en.

Anhangig, adj. indklaget, indstævnet. br. kun i den flette Talemaade af Lov- sproget: at gjøre en Sag a. (D. Lov.)

Anis, en. - En fremmed Plante, hvis Frøknorn (Anisfrø, Aniskorn) bruges som Kryderi. Deraf: Anismælk (M. hvori A. koges), Anisolie, Anisukker, Anis, ind- bagt i Sukker.

Ank ell. Anke, en. Klage, Klagemaal, Paatale. (D. Lov.) 2. Nag, Fortrydelse. (forældet.)

Anke, v. n. 1. (har.) Klage, føre Klage- maal over; være utilfreds med. At anke p. noget. (Kingo.) "Dg p. min Gensomhed

og tynde Skibne anker." Pelt. "A. Mennekstet undfne sin Siæl, sig selv i let, som Stav, hvorpaa det anker." Eva. (f. paa-anke, som nu næsten ene bruges)

Ankel, en. pl. Ankler. [G. Ank 3. Okull.] Fedet, som forener Benet m. Foden. — Ankelsode, en. pl. - r. d. udstaaende Beentnude ved Ankelen, d. nederste Deel af Beenpiiben. (Talus.) Ankelsko, en. et Slags Fruentimmerst. som gaae op til Anklerne.

Anker, et. pl. - e. et Maal i Danm. til Drikkevarer, som holder ½ Tønde, e. 38 Potter.

Anker, et. pl. - e ell. Ankre. [Lat. an- cora.] en svær Jernstang, oventil m. en Ring i Enden, nedentil med to op- buede Arme, med Hager i Enderne, se ved Børgten fæste sig i Havbunden, saaledes holde Skibet. At kaste A., ank- lægge Skibet for Anker. Lette An- vinde det op i Skibet. Flaaden, Skib- lettede Anker og gik under Seil. (m. be- Art. om et vist Anker. Da man lste Ankeret, brast Louget.) At drive for A. feret. At kappe Anker, overstære An- touget, i Stedet for at vinde det op. gaae til Ankers, ligge for Anker. Skif- er til Ankers. 2. En Jernstang, m. Hager i Enden, hvormed Muur- og Sø- merværk i en Bygning forbindes og fæst- At forbinde Bieltvært, styrke en Mu- med Ankere. Deraf Størsteensanker.

Ankerarm, en. En af de udstaaende Ar- ell. Grene p. Skibsankere. Ankerboie, e. Træklods ell. Tønde, fæstet til Ankertoug som flyder paa Vandet og tilkiendegir Stedet, hvor et Anker ligger. An- bund, en. Havbund, tiensligt til der- ankre. God, flet A. Ankersald, et. A- kerets Fald fra Skibet ved Rastninge- ankerfast, adj. som ligger fast for An- Ankerflig, en. d. f. f. Ankerhage. A- kerforing, en. Foring af Bræder uden Skibet, for at hindre det fra at gnav- ved det faldende Anker. Ankergreen, e. d. f. f. Ankerarm; Ankerflig. Ankergrun- en. d. f. f. Ankerbund. Ankerhage, e. Hagen paa Ankerarmen. Ankerhold, e. Lelighed til at ankre. At søge, fnd- have et A. Komme til A. (Hvitfeldt)

Ankerkapning, en. Gierningen at fap- Anker. Ankerflo, en. d. f. f. Ankergræ- ell. Hagerne i denne. "Naar Ankerflo- Sandet flaaer." Ohlenschl. Ankertra- en. En Pram med en bevagelig Kra- hvorved de svære Ankere bringes i og Skibene. Ankertrug, en. Ankergræ- Ankerhage. "Han Lyrens Hoved satte- skarpe A." Ohlenschl. Ankerleie, et. d. at ligge for Anker, Ankerhold. 2. d. f. Ankerplads. Ankerletning, en. Gierni- gen at lette Anker. Ankerlag, en. Sta-

ga i Ankeret, til hvis nederste og tykkeste Ende Armene eller Grenene smedes fast. **ankres**, adj. uden Anker, som har mistet sin Ankere. **Ankerplads**, en. et Sted, hvor man ankrer, ell. kan ankre. **Ankerløg**, en. den bevægelige Ring i Ankerløgens øverste Ende, hvori Ankertouget fæstes. **Ankerroring**, en. Bekræftning af Brevpart om Ankerringen, for at hindre den fra at gaae Ankertouget, eller for at sætte det v. Rust. **Ankersto**, en. Besættning af Træ, der sættes paa den Ankerstang, som først drages op, for at den skal gaae Stibet. **Ankersmed**, en. En smed, som forfærdiger Skibsankere. **Ankersmedie**, en. hvor Ankere smedes. **Ankerstrop**, et. En Binde paa Dækket, hvorefter Ankeret med Ankertouget drages op af Hærbunden og Havet. **Ankerstade**, et. Et Sted, hvor et Skib ankrer ell. kan ankre. **Ankerstok**, en. Et Stykke Træ, hvis Midte Ankerløggen fæstes nær ved Ringen, hvormed Ankeret bekvemmere kan sættes, og hvorved det hviler i Jraa Stilstand. **Ankertoug**, et. Et langt Kabelstykke, som sættes i Skibet og i Ankerringen, og hvorved Ankeret holdes, naar det er kastet. = = ankre, v. n. (har.) Træge sig for Anker, kaste Anker. — **Ankring**, en.

Anklage, v. a. 1. føre Klagemaal over, lægge paa en Person. At a. een for hans Forfælder. 2. klage for Retten over een, mistænke, sigte, kalde i Rette. Han er anklaget for Efterladenhed i sit Embede, for statsforræderi. Den Anklagede blev fristramt. = **Anklage**, en. ud. pl. — **Anklager**, en. pl. — c. den, som fører Klage over een.

Ankomme, v. n. 3. [komme.] Komme til Anker paa et Sted, komme derhen hvor man agtede sig. Kongen er i Dag ankommen (kommen til Staden.) Brevet var endnu i Gaar ikke ankommet. Han kom hertil for otte Dage siden. (meget fælden i præs. eller infinit.) 2. ankomme, adj. v. siges om Kise og andre færdvare, der have begyndt at raadne, rugne og antage en forderbet Smag. Fæsen er noget ankommen. — **Ankomst**, en. ud. pl. 1. Tilkomst, det, at ankomme til et Sted. Waar var, steds Ankomsten? Strax efter min A. "Som Nat- tals Laage sner for Solens A." Jacobi. 2. Tiltrædelse. Ved Kongens A. til Regeringen. (B. S. D.)

Ankre, v. n. s. under Anker.

Ankynde, s. forkynde.

Anledige, v. a. 1. give Anledning til, forårsage, bevirke.

Anledning, en. pl. — er. Leilighed, velskete Anlæg. Landsbytroerne give A. til Brandensdrift. Hvad var Anledningen

til at de blev Uvenner? Dette Tilfælde gav A. til en vigtig Opdagelse. A. til en Krig. Udvortes Anledninger. At tage A. af noget (som er fæst, sagt, o. s. v.) 3. Anledning af (som en Følge af) Deres kristelige Ytring. Der blev givet et Gilde, i A. af hans Hiemkomst. En Sang i A. af Kongens Fødselsdag. 2. Føle, Grund, Stiel. Billig A. til Mistanke. (D. Lov.) Jeg har ingen A. til at være misfornøjet med ham.

Anliggende, et. pl. — r. En Sag, et Vende, en Forretning, som er udført, eller endnu forestaer. Et vigtigt A. At betroee een sine Anliggender. — **Anliggenhed**, en. det samme; men mindre brugeligt. "Rigets Anliggenheder." Schytte.

Anliggende, adj. v. af det ikke bruges lige anligge. Magtpaalliggende, af Besindenhed. "Noget dem anliggende." (D. Lov.) At lade noget være sig anliggende.

Anlæg, et. pl. d. s. Gierningen at anlægge (1.) Velens A. er begyndt. En Colonies A. 2. udkast, Plan, Grundrids. A. til en Fæstning, til en Havn. 3. Forsæt, Plan. "Der hørte undertiden Aars hundredes Liv til at udføre vore Anlæg, og et eneste uventet Dieblis er nok til at fuldkaste dem." Rahbek. 4. Indretning, Stiftelse. Dette A. er i god Drift. Et A. i en Havn, et engelsk A. 5. Plantning af Træer, Buske m. m. efter en vis Plan, 5. fig. naturlig Færdighed, oprindelig Gavn eller Tilbøielighed til noget. (prædispositio.) At have A. (naturligt A.) til Rust. Drengen har gode A. som fortæntene at dyrkes. "Menneskenes oprindelige Anlæg kunne betragtes baade at være til det Gode og til det Onde." P. E. Müller.

Anlægge, v. a. 3. [lægge.] 1. Riste, grunde, indrette af ny. At a. en ny Stad, Fæstning, Skole, Fabrik, Havn, Vel. 2. anpende, sætte i (om Formue, Penge.) At anlægge (sætte) sine Penge i Handel, i Statspapirer, Jordegods. 3. isøre sig, begynde at bære. At a. Sorgedragt. Der er anlagt Hofforg. 4. gjøre det første Udkast til. At a. en Tegning, et Maleri. 5. At a. Sag imod een 5: give Klage over, lade indkalde een for Retten. (jvf. lægge an. — **Anlæg- gelse**, **Anlægning**, en. Gierningen at anlægge.

Anlægsmaal, et. [af Anlæg.] et Baand, en Snor med Bøgt i Enden, hvormed fæstes Høide maales.

Anløb, et. Løb; Anfald. (b. Bibel.) At gjøre et A. inden man springer.

Anløbe, v. a. 3. [løbe.] seile hen til, lægge an til. At anløbe en Havn. Paa Veien til Ostindien anløb han Madera. 2. a. en Fæstning 5: angribe, bestorme. (Hvitfeldt.)

Anløbe, v. n. (s. løbe an.) deraf partic. **anløben**, om glatte og blanke Ting (Metaller, Spille, m. m.) som af Fugtighed, Rust eller Lustens Virkning tabe deres Glans og Farve. **anløbet Staal**, som med Flid er betaget dets Glans, og har en blaa Farve.

Anmasse, v. rec. 1. tillegne sig uden lovlig Rettighed, tiltage sig. At a. sig Herredømmet, Regjeringen. Han havde anmasset sig en Myndighed, der ikke tilkom ham. (anmægte, forekommer hos Hvitfeldt.) — **Anmasselse**, en. pl. — r.

Anmelde, v. a. 2. give Kundskab om, tilmelde, angive. At a. et Dødsfald for Skifteretten. a. noget for Dyrigheden. 2. gøre offentlig bekendt. a. et udkommet Skrift i Aviserne, i et kritisk Blad. 3. melde til Besøg, Opvartning; lade sin Ankomst vide hos een. Han blev anmeldt af Tjeneren. Han har ikke anmeldt sig (meldt sig) i Porten ved Ankomsten.

Anmode, v. a. 1. [L. anmuthen.] begjære af, forlange (dog mere ved Bøn, end med Paastand.) At a. een om en Tjeneste, om et Laan. 2. kræve, begjære alvorligen. (D. Lov.) — **Anmodning**, en. pl. — er.

Anmærke, v. a. 1. betegne med et Mærke. a. Steder i en Bog. 2. optegne, opskrive, anføre i et Skrift. a. alle Omstændigheder i en Sag. Jeg har ovenfor anmærket. = **Anmærkning**, en. pl. — er. 1. Bemærkning, Hittning af noget, man har lagt Mærke til. Deres A. er fulkommen rigtig. 2. Antegnelse, især til Rettelse af Feil. At gøre Anmærkninger ved et Regnskab. At gøre Anmærkninger over Folt 3: opføre og dable deres Smaa-fæil. 3. Forklaring over Udtryk og Indhold i et Skrift. Lærde, oplysende, vidt-løstige Anmærkninger til et Skrift.

Annamme, v. a. 1. [s. Nam.] tage fat, tage imod med Haanden. "Man faaer alt det, som man ikke før havde; man annammer det, som overleveres." Sporon. 2. modtage i Almindelighed; oppebære. "Hvilket den Efterlevende maa til sig a." D. Lov. 3. antage, stede til. 4. anholde, paagribe. (Ordet er i alle Bemærkelser næsten forældet.) **Annam-melse**, en.

Annex, et. pl. — er. [Af Lat. annexus.] Kirkesogn, som ikke udgjør et Præstekald for sig selv, men er henlagt til et andet Sogn. Hovedsognet og Annexet. = **Annex-bonde**, en. som beboer og driver Præstens Annexgaard 3: en i Annexet beliggende Gaard; som Præsten har til Brug, fordi den forhen har været Præstegaard. **Annexkirke**, en. Kirken i Annexet.

Anordne, v. a. 1. stille, brøde, hvoreledes noget skal laves eller indrettes. At

a. en Hvitdelighed, Begravelse. 2. fæle, forordne. (i Embedsstil.) 3. stille, indrette. (D. Lov.) **Anordne**, en. pl. — er. 1. Forskrift, hvorefter et skal indrettes. At gøre A. til eller noget. At rette sig efter Sagens Anordning. 2. offentlig Forskrift, Befalingsforordning. En kongelig A. At udgive en A. En Stoleanordning.

Anraab, et. pl. d. s. Tilraab, Ansøgning.

Anraabe, v. a. 2. raabe til een, som han skal svare ell. give sig tilkiende. Han blev anraabt af Bagten. 2. Paaatvende sig til med ibrig Bøn. a. Gud Kongen om Raade. = **Anraabelse**, (Baggesen.) **Anraaben**, **Anraabning**, (Anraabningsord [Anraabsord] Feltens Sætrigs: Art.)

Anrette, v. a. 1. berede, rede til, volds. a. et Gæstebud. a. et Blodbad (tydsk og ikke meget brugeligt.) 2. kom den tillavede Mad paa Bord, gøre færdig til at sættes paa Bordet, og brøden bid. (oftest absol.) Der maa sørge for, at Maden ikke bliver kold medens anrettes. (Ogsaa rette an.) Der er anrettet (Maden er paa Bordet.) — **Anretning**, en. 1. Gierningen at anrette Maden. 2. Samling af Retter, som p. en gang sættes p. Bordet, Opdækning. 3. Anretninger. Den første Anretning.

Anrøre, s. vedrøre, vedkomme.

Ansee, v. a. 3. [see.] betragte, antage, holde for. Jeg anseer Sagen som gjort. Jeg anseer det for en god Hædel. 2. bedømme, optage. Dette Skrift af ham vil ikke blive vel anseet. Høffet. Man veed ikke med hvad den Sag vil blive anseet. — anseet at betragtning af. (Ogsaa i mere egentlig ellers ubrugelig Bemærkelse for: see p. betragte, forekommer det s. Ex. hos Berg: "Enhver, der anseer sigt med filosofisk Die." — "Du ei — anseer Norge m. Foragt." Rein. 3. agte, anse, ilde, sætte Pris paa. Han er meget, liden anseet. At være vel, ilde anseet. At ansee Personer, vise partisk Agtelse, ell. Sømmelighed. En anseet (agtet) Mand. "Hvor Foged, Præst og Degn kun Gavn anseer." Holb. 4. betænke, tage betragtning. "At Borgerne skulde a. h. Kar og Banlykke." A. Wedel. 5. antage for lovlig. (D. Lov.) 6. straffe (D. Lov.) At ansees efter Loven. 7. syn i den Talemaade: det lader sig anse som. = anseelig, adj. 1. som har Anseelse, anseet, agtet. En a. Mand i Staten. Han er af en a. (fornem) Familie. 2. betydelig, vigtig, stor. En a. Pengeansæelse. En a. Pengeansæelse. 3. af meer end almindelig udvortes Anseelse. En høj og a. Person. — **Anse-**

a. n. pl. advortes. **Anseelse**, Adseende. 1. af A. Efter Anseelse, som det var, synes. At kiende een af A. 2. Agtelse. En Mand af megen A. At se i A. hos nogen. 3. Persons A. 3: d. i. Agtelse. uden Persons A. (D. 2.) Indende, et. advortes Syn, Elin. Efter Indende, til A. 3: efter Synet at domme, synes at see til. At have A. af, synes, til at være.

Ansigte, s. tilfige. — At ansiges til, til Kongens Bord.

Ansigte, et. pl. — et. [fordum: Anlat, Anlat, Antlet. 3. Andlit; af and, imod, Ant, Antlig.] For: Delen af Ansigtets Hoved; Ansyn. (Facies.) At se i Ansigtet. At blive rød i Ansigtet. 2. fig. Eader, Miner. At see paa, som A. hoved har vil, sniker. At sætte Ansigt, værdt, suurt, fortrædeligt A. 3. Rørrelse, Ansyn (1.) Blig fra A. Kom aldrig mere for mit A. 4. Person. Et fremmedt, ubekendt A. 5. Landt latter nye Ansigter. = Ansigtsskræ. en. f. seret Farve, lig den, som A. landt Ansigt har. ansigtsskrævet, adj. Ansigtsskræ, n. a. pl. de Skræ eller Ansigtsskræ. som udgiøre Ansigtets egentlige ydre. (Lineamenter.)

Anstæffe, v. a. 1. bringe tilveie, stæffe. At a. noget i Huset, til Huusfæstningen. At a. sig en ny Kiole. — **Anstæffe**, en.

Anstige, et. pl. d. s. høit, overlydt. At, især til Advarsel. At giøre A.

Anstive, v. a. 3. [stive.] antegne, til Bog, indstive. At a. Indtægt. a. een til Skat. (Bastholm.) At være vel, ilde anstreven hos een 3: bedømt. "Gaa dog i Herredet, at vel anstrevet staaer." Holb. P. Paars. — **Anstivning**, en.

Anstue, v. a. 1. syn i den af nogle færdige indførte Bemærkelse: at erhverve indelbar (intuitio) Kundskab, saavel v. færdig, som ved Fornusten. — Dog v. Berp. mindre, end de afledede: anstue, adj. som kan anstues; ell. som erhverves ved Anstuelse; bestuelig. a. Kundskab; anstueligt Begreb. (Treschow.) — **Anstuel**, en. 1. Gierningen, at erhverve indelbar, særde. intellektuel Kundskab. 2. Synsmaade, Betragtningensmaade. — **Anstuel**: Anstuelsscene, o. fl.

Anstude, v. a. og n. 3. [stude.] i Tagt: saare, quæste ved Stud, uden at arbeide. Bierten blev anstudet. "Den ene blev søgt af en anstudet Biørn." Hætt. 2. v. n. (har.) i Chemien: anstue sig, stude ud, anstude i Chymie.

Anslaae, v. a. 3. [slaae.] vurdere, an-

sætte, farere. Godset er anslaaet til en Værdi af — Man anslaaer hans efterladte Formue til — (Syn. v. n. slaae an.)

Anslag, et. pl. d. s. Gierningen at opslaae noget (som Placater.) 3 Embedsstil. 2. Burdering, Ansættelse i Værdi. (Lansgeb.) 3. Forsæt, Plan, optænkt Raad. Et snildt A. At optænke, udføre, hindre et A. Hans A. vilde ikke lykkes, gik overstyr. Dette A. maa vi lade fare. At give een et godt A. 4. Anvisning, Paavistning. At give en A. paa noget.

Anspore, s. tilskynde, opmuntre.

Anspænde, v. a. 2. bruge af al Evne, anstrenge. At a. alle Siælens Kræfter. — **Anspænding**, en.

Anstaae, v. n. 3. [staae.] behage, være t. Behag, tæfles. (Moth.) [L. anstehen.] "Noget anstaaer den ene, som maa se ikke anstaaer den anden." Mynster. 2. egne, passe, somme sig for. "Som Dannemænd kunde egne og anstaae." Grundtvig.

Anstalt, en. pl. — et. [Indst.] Forberedelse, Tilnavning, Tilberedning. At giøre A. ell. Anstalter til noget. Anstalter til et Måaltid, t. Forsvar, t. Krig. 2. offentlig Indretning, Stiftelse. En Opdragelses-Anstalt.

Anstand, en. ud. pl. [Indst.] udsættelse, Opsættelse (i Lovspr.) 2. Værdighed, Sammelighed i Stilling, Betægsler, Eader. At tale, bevæge sig med Anstand.

Anstifte, v. a. ("At anstifte noget nyt." Mynster.) S. stifte, afstedkomme.

Anstikke, s. befænge, smitte.

Anstille, v. a. S. indrette, holde, forretnings, beramme, opføre sig. (Anstille sig, a. sig som, lade som, udgive sig for, vise sig.)

Anstrenge, v. a. 1. bruge m. al Kraft, bruge til det yderste. At a. sine Kræfter. At a. sig ved et Arbeide, over sin Evne. Et anstrengende Arbeide. (s. v. a. strenge.) — **Anstrengelse**, en. pl. — r.

Anstryge, v. a. 3. [stryge.] paastrøge, overstrøge. At a. en Væg med Kalk, Farve. — **Anstrygning**, en. pl. — et.

Anstrøg, et. det, hvormed noget er anstrøget eller overstrøget. Dette A. er for tyndt. Et nyt A. 2. fig. Elin, foregiven Anseelse af det, som Tingen ikke virkelig har. Han søgte at give sin Handsling et A. af Villighed, sin Tale et A. af Grundighed. 3. løselig Indsigt ell. Kundskab. Et A. af Lærdom, af Philosophie.

Anstændig, adj. [Indst.] passende til Tid, Sted, Stik, og andre udvortes Forhold; sømmelig, værdig. En a. Dragt. Dette Selskab er dig ikke anstændigt (ikke a. for dig.) Pigen var ham ikke a. Et anstændigt Giftermaal. "Guden maatte ved anstændige Gaver æres." Guldberg.

2. ærbød, flittelig, ærlig. En a. Dyfser. En a. Pige. Hun er af anstændige Forældre. Anstændige Borgerfolk. Et a. Huus. Et Sted, hvor anstændige Folk ei kunne komme. (Jof. anstaae og velansændig.) — Anstændighed, en. Sammelighed, Ærbødighed, Skikkelse. "Det er ofte Mangel paa Opdragelse, som er Aarsag til at Anstændigheds Grændser overtrædes." Sporon.

Anstød, et. pl. d. s. Stød, Støden imod. Ved dette A. paa Muren. 2. Røget, man støder paa ell. imod; mest fig. Pinder, Hindring, Forsang. At lægge A. i Veien for een. "Dg A. i dit Løb ei faaer." P. S. Frimann. 3. Standsning, Usikkerhed i Tale eller Læsning. At tale reent og uden A. At læse ud. A. 4. Anledning til Forbrydelse eller til Synd og Bidsælsel. At give Anstød. (D. Bib.) "Men just dette er andre til A." (er dem imod, ikke tilpas.) Mynster. 5. Anfald, Ytring af en Sygdom. Et Anstød af Feberen, Feber-Anstød. Samvittigheds-Anstød. (Schytte.) — Anstødssteen, en. egentl. en Steen, lagt til Pinder eller Anstød; men bruges kun figurl. om det, hvorved een bringes til at vakle i sit Forsæt ell. i sin Handling, bringes fra den rette Vej. Dette var en A. for hans Samvittighed, for hans Dyd. "Jeg haaber at overvinde disse Anstødssteene." Sneedorf.

Anstødelig, adj. forargelig, uanstændig. a. Tale, Dyfser. 2. ilde lidt, forhad. Sandheden er a. for mange. Det var ham anstødeligt at høre. — Anstødelighed, ud. pl. den Egenkab at være anstødelig. (Schytte.)

Ansvar, et. ud. pl. [egentl. Andsvar (som i ældre Danst bruges for: Svar.) Af Jsl. and, imod.] Skyldighed, Forpligtelse, Forløfte at svare til, at indestaae for noget. At staae til A. for noget. Du kan gjøre det paa mit A. Jeg vil staae til A. for (svare for) at det skal lykkes. 2. Borgerlig eller moralsk Forpligtelse, at gjøre Regnskab for sine Handlinger, for det, man har paataget sig. En Forsteds Ansvar. Forældre have et stort A. for deres Børns Opdragelse. Mennesket skal engang staae til A. for sine Handlinger. = ansvarlig, adj. forpligtet til Ansvar. At være a. for noget. Jeg vil være ansvarlig for Pengenes rigtige Betaling.

Answare, v. a. 1. [J. andsvara. A. S. andsvarian, gien svare, gienmæle, som er Ordets oprindelige Bemarkelse.] staae til Ansvar for, tilsvare. Han maa gjøre som han vil answare. "Da skal de kiende deres paa, som de ville answare." (D. Lov.)

Ansætte, v. a. 3. [sætte.] anstaae, vurdere, anskrive, paalægge efter Vurdering. Han er ansat til en høiere Formuestat.

Saarden er ansat høit i Hartkorn. høit ansætter man hans Formue? 2. ramme, bestemme. At a. en vis D. en Handling. 3. indsatte, bestikke. Han har ansat ham ved sin Garde. søger om at ansættes i Rentekammeret. Han er nylig bleven ansat (er nylig men i Embede.) = Ansættelse, en. ningen at a.; det, at ansættes. En bedsmænds A. Han søger om A. — sætter, en. Ladestok til Kanoner.

Ansætte, v. n. S. sætte an. S. som ansættende for fulde Seil.

Ansøge, v. a. og n. 2. søge, indkomme med Bøn om, hos Regjering, Dyr eller Forsatte. At a. Kongen om et Embede. At a. om en Bevilling i Cancelliet hos Dyrigheden. — Ansøger, en. som søger om noget, Supplicent. (Gberg.) Ansøgning, en. skriftlig Bøn om noget. At indgive A. om noget. venter endnu Udsaldet af hans A. At vilge, afslaae en A.

Antage, v. a. 3. [tage.] give Skede til, optage. Man vilde ikke a. i Selskabet. 2. tage i Tjeneste, falde en Betiening. At a. Soldater, Tjenestvædere, Feltpræster. 3. vælge, tage. Han antog ham i Sønns Sted. een til sin Børge, Sagfører. 4. tage. Han antog mit Tilbud. (modforfaste.) At antage en Religion, kiende sig til en ny A. 5. billige, tage; sætte noget som vist, grundet afgjort indtil videre. Denne Mening almindelig antagen. Lad os a. at det holder sig saa. "Hvor Nødvendigheder at antage denne Sammenhæng, og inanden, er indlæsende, bliver først Angelsen til Bished." Gibbern. 6. paatage. At a. et Embede, en Sag at føre et Værgemaal. 7. tillegne sig. At fremmede Gæder, Skikke. a. en an Natur, Skikkelse. 8. tiltage sig. antog Kongetitel. 9. optage, ansee. antog det for et Værfel. Jeg antog ham for en ærlig Mand. Hvor gammel tager De ham at være? 10. tage fuldest. Denne Undskyldning, Godtgørelse kan jeg ikke a. 11. At antage Verel, acceptere. (D. Lov.) 12. modtage en udbortes Skikkelse. Denne Steen tager en smuk Politur. 13. At a. sig Person eller Ting: tage sig af, bære Forsorg for. = antagelig, adj. som kan tages, som ei er at forfaste, modtaget beqvem, gyldig, rimelig. Antagelighed, en. ud. pl. — Antagelse, en. det, at tage: i Ordets forstieilige Bemarkelser

Antal, et. ud. pl. Tallet, Beløbet en Mængde eller Fleerhed. Antallet Indbyggere. 2. en ubestemt Mængde,

Ant. **Ant.** Et **N.** Mennesker, et stort
Antal Folk.

Antaste, v. a. 1. [tydsk.] anfælde, an-
røre. At a. Folk paa Gaden. a. (over-
løb, angribe) een med Stiefsord. "Over
Færdene, som antaster mindste Hellig-
hed." Baggisen.

Antegne, v. a. 1. opskrive, optegne
noget til egen eller Andres Efterret-
ning. 2. skrive Fortegnelse over, optegne,
opføre. (D. Lov.) = Antegnelse, en.
Antegne, som skriftlig bemærkes, især til
Bekendtgørelse. At gjøre Antegnelser i et Regns-
kab. — Antegning, en. pl. — er.

Antik, adj. [Fr. antique.] som til-
hører, vedkommer, er tilovers fra den
gamle Verden, dog især fra Grækerne og
Romerne's Tidsalder; hyppigst br. dette
ord om hvide Lids og hvide Fols-
kædets Kunstværker og Mindesmærker.
Antike Statuer, Templer, Ruiner. Et
antikt Arbeide. Den antike Tid, Kunst (i
Gæds. til den moderne.) "Naar man dig
nærmere Jyder for antike Karper byder."
Baggisen.

Antikviteter, pl. f. Oldsager.

Antog, et. Rigsfolks Fremrykten,
Kæmpe til et Sted. Fienden er i **N.**
(antog.)

Antrede, v. a. **S.** tiltræde.

Antæsse, v. a. **S.** træffe, forefinde,
betænde.

Antworde, v. a. 1. d. f. f. give i Hænde
(i Bibelen) overantworde, overgive. "Og
antworde hannem Stedets Overighed." (D.
1. 12.) 2. betroe (D. Bib.) men nu mindre
bragt. hvortilmod det i ældre Dants er
hæderigt. (R. S. antworden.)

Antyde, v. a. 1. tyde paa, tyde hen
paa, betegne. (L. Rothe. Mytister.) —
Antydning, en. (nye Ord.)

Antænde, v. a. 2. tænde, sætte Ild
til. At a. (tænde) et Fyrværkeri. Bør-
nene antændte selv deres Bly (satte selv
Ild paa.) — antændelig, adj. som kan
antændes. Antændelse, en.

Antvende, v. a. 2. bruge, benytte. At
a. sin Tid, sine Penge vel, ilde. En vel
antvendt Ungdom. 2. sætte paa, koste paa.
Han har antvendt meget, mange Penge
i Jordforbedring. 3. henvende, tilegne.
Han antvandre denne Signelle p. Forældre
i deres Børn. = anvendelig, adj. som
kan anvendes, nyttes, bruges, passe.
Tilfælde: Anvendelighed, en. den Egen-
skab, at være anvendelig; Brugbarhed. —
Antvendelse, en. Gierningen at anvende
(1. 2 og 3.) At gjøre en fornuftig An-
vendelse af noget.

Anvise, v. a. anviste, anvist. Paa-
vis, tilkendegive hvor en Person eller
Sag er at finde. 2. henvise til et be-
stemt Sted, til et vist Arbeide. At a. een

st Børrelse. a. Follene i Marken deres
Arbeide. 3. befale, bemyndige til udbe-
taling. Pengene ere anviste paa Amts-
kassen. At a. (give Anvisning) paa Ban-
ken. = Anvisning, en. 1. Henvisning.
Jeg gav ham **N.** paa en Mand, som har
dette Løi at sælge. 2. skriftlig Befaling
eller Begiering angaaende Penges udbe-
taling. 3. Veiledning, Anførsel, Hids-
visning. **N.** til et forbedret Agerbrug.

Apoplexie, en. [Lat.] En som oftest
bødelig Sygdom, der pludselig lammer
Nervesystemets Virksomhed, og betager
Sandserne deres Evne; Slag (2), Rø-
relse. — apoplektisk, adj. som kommer af,
høre til Apoplexie. Et a. Anfald.

Apostel, en. pl. Apostle og r. [af Gr.
og Lat.] Christi Læringer og den kristel.
Religions første Lærere og Fortyndere;
ogsaa om dem, der først have prædiket
eller lært Christendommen i et Land.
Sanct Ansgar, Nordens Apostel. — apos-
tolisk, adj. som har sin Oprindelse fra,
som vedkommer Apostlerne.

Apothek, et. pl. — er. [Lat. apotheca.]
et Sted, hvor Lægemidler tillaves og sæl-
ges. Apotheker, en. pl. — e. den, som
tillaver og falholder Lægemidler, som hol-
der et Apothek. (I Sammensætninger, m.
adjektivisk Bemærkelse: Apothekerdreng,
-konst, -svend, o. fl.)

Appel, en. pl. — ler. i Lovsproget: Ind-
stævning af en paadømt Sag for en Over-
Ret.

Appellere, v. a. 1. indstæde en paadømt
Sag for en højere Ret.

April, en. Aarets fjerde Maaned; Faas-
remaaned. At narre een April, sende een
April: faas ham den 1ste April til at
gjøre ell. gaas efter noget galt, noget som
ikke er; hvilket kaldes: at løbe April. —

Aprilmaaned, en. April. Aprilnar, en.
den, som narres April, af en anden.
Aprilveir, et. ustadigt, omstiftende Veir.

Ar, et. pl. d. f. [Isl. Og] Mærke
efter et Saar (Stramme), Snit, Stød,
eller anden Skade paa Legemets Udvores.

Arbeid eller Arbeide, et. pl. — r. [Isl.
Ervidi. T. Arbeit.] I Alm. Anven-
delse af Siælens eller Legemets Evner og
Kræfter paa at udrette eller frembringe
noget; Gierning, Forretning. Et let,
tungt, mælsomt, strengt, langvarigt **N.**
Legemligt **N.** modsat Handsarbeide. At
paatage sig, udføre et **N.** At stille sig vel,
ilde ved et **N.** At sætte een i **N.** At
have et **N.** for, under Hænderne. At
have noget under **N.** Det har alt længe
været i **N.** under **N.** Han er altid i Ar-
beide, i Virksomhed. At gaas paa Ar-
beide (begive sig til sit **N.**) At komme fra
N., være paa **N.** (kun om Haandværks-
folk, som arbeide uden for Huset.) At

være i A. med at pløie, høste, skrive.
 2. Det, som frembringes, dannes ved Arbeide; det, man arbeider paa. Udskaret, udgravet A. Denne Rester gjør godt A.
 En Forsatters Arbeider. Arbeidet er endnu ikke røkket vidt frem. (Jysk. Dærf.) = Sammensætninger, som alle dannes med Genitivus, ere bl. a. Arbeidsanstalt, en. Stiftelse, hvor især Trængende og Lediggængere sysselsættes m. Haandgierning. Arbeidsbl, en. den Klasse af Bier, der samle Vor og Honning, og bygge Ruben. Arbeidsbord, et. B. hvorved man arbejder. Arbeidsbrug, en. B. til Arbeide, til Slæb. Et Par gode Heste til A. Arbeidsbyrde, en. den Byrde, Møie, som Arbeide medfører. (E. Sono.) Arbeidsdag, en. D. hvorpaa der arbeides; modsat: Hviledag. arbeidsdygtig, adj. dygtig, i Stand til at arbeide. "arbeidsdygtige Hænder." (Mynster.) Arbeidsdyr, et. D. som bruges til at bære eller trække; Trældyr. fig. om Menneſter. "Rei! see det A. hvor ængstelig han stræber!" S. Monrad. Arbeidsfolk, n. a. pl. Folk, som bruges t. legemligt Arbeide (saaledes: Arbeidskarl, Arbeidsmand.) — arbeidsfri, adj. 1. fri for A., ledig. En a. Time. 2. fritagen for A., hoverifri. arbeidsfør, adj. som har Færlighed, Alder, Styrke til at arbeide. En a. Karl, Hest. Deraf: Arbeidsførhed, en. ud. pl. — Arbeidshest, en. som bruges ved Markarbeide, eller til streng Ridsel; modsat: Stadshest, Vognhest. Arbeidshiem, et. det Sted, hvor man opholder sig hjemme for at arbeide; Arbeidsværelse. "I hans eget A. tilbragte han Aftenstunden." Malsing. Arbeidshuus, et. H. hvor Fattige og Trængende arbeide for Underholdning ell. Betaling, hvor en Arbeidsanstalt findes. "Arbeidshuse, hvor den Trængende kunde finde Ophold." Sneed. — Arbeidskraft, en. 1. Kraft, Styrke t. at arbeide. 2. Kraft, som anvendes ell. kan anvendes paa Arbeide. (Dlussen.) Arbeidsleie, en. Leie, som finder Sted, naar man lader sig svinge t. legemligt Arbeide f. en anden, mod Betaling. Arbeidslyst, en. Lyst, Drift til at arbeide. (Schnitte.) arbeidslysten, adj. som har Lyst til, higer efter Arbeide. Arbeidsløn, en. det, som gives een i Løn eller Bederlag for hans Arbeide. Arbeidsmand, en. f. Arbeidsfolk. — Arbeidsmyre, en. vingelsø Myre, som arbejder paa Luen og skiotter Yngelen. Arbeidspenge, n. s. coll. P. som betales i St. for at gjøre Arbeide, Hveripenge. arbeidsparende, adj. v. som sparer Haandarbeide. a. Maskiner. Arbeidsstof, et. Stof, Materie til Arbeide, Materialier. Arbeidsstue, en. Arbeidsværelse. Arbeids-tid, en. den Tid, som anvendes, eller

kan anvendes t. Arbeide. "Arbeidsbefordres, ved at betænke hvor lang Arbeidstiden er." Müller. — Arbeidstid, T. hvori der arbeides; mods. Hvile. Arbeidsstøi, et. 1. Støi, hvorpaa der arbeides. 2. Bærtstøi. arbeidsvant, vant til at arbeide. "arbeidsvante der." Storm. Arbeidsvei, en. G. Maade, at arbeide paa, til at fortræde Ophold. Arbeidsvogn, en. som bruges til at at føre Læs paa; mods. Stads-Reisevogn, m. m. Arbeidsværelse, det Værelse, hvori man tager Værdisit Arbeide, studerer, o. desl.

Arbeide, v. a. og n. 1. a) anvendes lens eller Legemets Kræfter paa en Gjerning. At a. paa noget. Dette M. har han længe arbeidet paa. Han arbejder paa et Værk (Skrift) over Phylens Historie. At a. Jorden vel Pløining og anden Tilberedning.) D. Peret, Røderet maa arbeides (æltet, des) vel. At a. et Støb ind i Pavud af Isen, op af Grunden. At a. den op (naar den længe har hvilet. Arbeide sig, bringe sig ved at a. i en Tilstand eller Stilling. At a. sig t. sig, fattig. At a. sig frem igiennem G. gerne, igiennem en Folkestemme. At a. sig ihjel. a. sig op af Vandet. — At a. op, fig. forfremme sig, opnaae høiere St. ell. komme af Trang i Velstand, sit Arbeide. b) intrans. og absol. 1. v. sysselsat med Arbeide, bruge Legemets Kræfter. Den, som tænker arbejder ogsaa. Menneſket kan ikke a. a. det maa ogsaa hvile. Naar han arbejder, vil han have Rolighed. At a. i Lethed, med Længsel. At a. i Biergværk, i en Fabrik. At a. i St. Træ, Guld, Sølv. At a. i en Vidensk. i Historien. At a. i Jern v. v. dømt til Slaveri eller Fæstningsarbeide. Han arbejder ikke for Binding, men for Tren. 2. være i Bevægelse, i Giar. Stibet arbejder i Storm og Segal. Vinen arbejder i Fadet. = Arbeider, pl. - e. Den, som arbejder, som g. en Gjerning (især om legemligt eller mekanisk Arbeide.) Han er en god Arbeider. En Arbeider er sin Løn værd. At holde mange Arbeidere. At leie Arbeidere til noget. "Arbeidere, hvis Frembringelser have det særegne, at næsten deres hele Værdi er blot Arbeidsløn." Dlussen. — Deraf: Arbeiderske, en. Fruentimmer, som gjør legemligt Arbeide = arbeidsom, adj. som efter Arbeide nyttig Virksomhed, flittig, idelig, vedholdende i sit Arbeide. Arbeidsomhed, en. ud. pl. den Egenſkab, af være arbeidsom. Binsidellighed, Drift og Færdighed t. være virksom. "A. er modsat baade Pa-

et, som lediggang og henfigtelses Gys:
v. F. E. Müller.

Itudiom, adj. f. v. arbeide.

Indræt, Arbejd, en. En Bue, Flitts
Armbue. (Ev. og gl. L. Arborst.
forældede Ord, som man neppe rigt-
ig har strevet Armbroest, maa vel snarest
skiftes af Arbalestā, Arbaleste.)

Arbej. et. pl. - er. [Af Lat.] Siem-
 ned for offentlige Brevstaber; Brev-
 stabe, Brevstammer. = Archivar, en.
 k-n. den, som har et A. under Opsyn.

lg. adj. [H. S. arg.] ond, stem;
k. ringe. (forældet. Sæl. arg, forlagt,

1. "Jo argere Stalt, jo bedre Syfte."
 lat. Deras: Argelyst, en, Trodsighed,
 bestandighed. (Hvitt. Ingemann.) —

af. v. 2. forvætte, forringe, svække.
 (Linn.) Som man ældes, saa arges
 af. Drispr. (jvf. forarge.)

Int. ca. f. Dife, Sang.

Arld, gen. Arilds. et forældet Ord,
 som er: aldgammel, i Sammens. m.
 f. fra Arildstid, af Arildstid. Udsæ-
 tning i andre Forbindelser: "Vor Arilds
 Tid." N. Bedel. "Af Arilds = Frihed
 Tid." (S. Bull.)

1510, n. s. Pflanzenavn. f. Arne.

Induratus, en. ud. pl. [Af Lat.] Lære
 = Tællenes Natur; Tællere, Regnetonst.

1. Ark. m. [Lat. Arca. N. S. Earc. S.
lat.] En stor Riste. Pagtens Ark.
[Lat. Ark.] 2. et Farsai, som omtales
Sæden. Roa's Ark. 3. Udbygning
- Ousebag, Altan. (Roth.)

.. Ist, et. pl d. f. [36l. og Ev. Ark.]

Flad eller Støtte Papir; saa stort, at det gøres paa cengang i Formen. h. telt, halvt Ark. — Arkestrift, en. Str., som betales arkevis. Arkestriver, a. En Arkstriver, som betales arkevis i en Strift. arkevis, adj. i Ark, efter Ark, Ark for Ark. At betale a. At læse a. Ark i Materie arkevis.

Indlie, et. det Aflutte i et KrigsKb,
Arubdet giemmes; Arubkammer.

arm, adj. [361. armer.] nødtørftig, blegende, fattig. Den Rige og den

2. uffel, ringe. "Det er en arm
Sag, som intet drømmer af." Ordsprog.

Armod, en. ud. pl. [Isl. armót.]

ling, Fattigdom; (ofteft om en høiere
Erel.) "Armod eller intet, Fattigdom
eller intet tilensid." Sænen

Arm, en. pl. — e. [Skl. Armr.] den

af det menneskel. Eegeme, som naad
til Aalen til Gaandlebet, og deles vet
i Overarmen og Underarmen. N

... i M., i sine Arme (egentlig: i Favn, i Favn) under Armen: i imellem

2. en Deel, der ligg
Limen, 14. Grenen p. Træet, udgaar fra

det Hele. En A. af Havet, af en Bierge-
strækning. Armene paa en Lænestol, en
Lysekrone. = Armbaand, et. B. som til
Pyndelse bindes om Armen. Armbeen,
et. pl. d. s. Benene i Knehestets Arm.
Armsfuld, en. saameget, som man kan
gribe og bære m. begge Arme. Armguld,
et. poet. en Armring af Guld. (Inge-
mann.) Armhat, en. Hat, som bæres
nuder Armen. Armhul, et. ell. Armhule,
en. Hullet under Axelledet. Arms-
pibe, en. Benet i Overarmen. Os humeri.
(W. S. D.) Armpude, en. P. til at hvile
Armene paa. Armring, en. A. som bæres
til Pyndelse paa Armen. Armsrør, et.
Benet i Underarmen. Ulna. (W. S. D.)
Armsfinne, en. den Deel af et Harnisk;
hvormed Armene beklædes. Armsmykke,
et. S. som bæres paa Armen. (D. Bib.)
armstærk, adj. stærk i Armene. (Arrebo.)
Armskød, et. noget, som man hviler Ar-
mene paa. Armtag, et. 1. d. s. s. Favne-
tag. 2. Tag i Armene, s. Ex. i Brydning.

Armee, en. pl.-r. [Frans.] en Krigs-
hær til Lands.

Arne, en. pl. - r. [S. Arni.] Ildsted, fig. Bopæl, Hiem. = Arnegjeld, en. Ildstedstat. (forældet.) Arnekrog, en. Krog ved ell. bag Arnen, Størsteenkrog. (Insgemann.) Arnested, et. d. s. s. Arne.

Arpe, en. ud. pl. [maastee af Ar.]
 Hud som staller og sprækker af; Storpehud.

Arak, en. [fremmedt D.] et Slags,
af Riiis destilleret hvidt Brændevin.

Arrest, en. [barb. Lat. Arrestum.]
Fængsel; Beslag paa Gods og Eiend.

domme. 2. pl. - er. Fængsel. — Arrestant, en. pl. - er. Fange. arrestere,

v. a. 1. fængsle, sætte i Fængsel. Restforretning, en. i Lovsproget: den Rets

handling, at gjøre Arrest paa en Person,
ell. at lægge Beslag p. Gods og Eiendom.

Arrestforvarer, en. Slutter, fangebogs-
ter. Arresthuus, f. Fangehuus.

Arrig, adj. 1. ond, flet, arg. En arrig
Stalk. (forældet; dog høres endnu i dagl.
Tale: det arrigste. Snons det allerflet

Salte: det ættligste Snabbe, det anerkjendte, daarlige (Løi.) 2. bredbladen, opirret til Brede: bidst. (A. arge. et opirre.)

En a. Dvinde. At blive a. paa een.
En a. Hund. — Arrighed, en. den Egen-

flab, at være arrig. Arrigflab, et. Nts-
tringen af Arrighed; ell. d. s. s. Arrighed.

Ars eller Arto, en. [A. S. Ars-gang.]
Bag-Ende, Bagdeet hos Menneſtet; Sid-

demustler, Rumpe. (nu kun i lav Tale-
brug; fordm almindeligt, som endeel

gamle Ordspørg vife.) Arøbalde, en.
En af de fiendfulde Dele, hvoraf Bag-

Enden bestaaer. Arsbjld, en. B. i. Enbe-
tarmen. Arslæder, et. som Biergmænd
kræver, naar de fore ved i en Grube.

bruge, naar de late heb i en. Stabt.

Arsenik, en. et metallisk Regeme, der er en stærk Gift.

Art, en. pl. -er. [3. Art.] Natur, Væsen, naturlig Egenkab eller Bestaenhed. Det er i Menneſkets Art. Det ligger i Arten. Der er en ond Art i ham. 2. en Samling af Ting, der have Natur og Egenkaber tilfælleds; Slags. (Species.) Begge ere af een A. En Dyreart, Plantear. (Underafdeling af Slægt. Denne Slægt har mange Arter. Deraf: Artmærke; forſkielligt fra Slægtmærke.) Heste, Køer af en god Art. Ogsaa om enkelte Ting, der ligne eller kunne henføres til et Slags: En Art (et Slags) østerlandſt Dragt. Han gaaer med en A. Reſehue. 3. Vilis, Skik, Maade. Paa en egen Art. Efter hans gamle Art. 3 dagl. Tale: Det havde ingen Art (Fremgang) dermed. — Deraf: Alundart, Skriveart, Digteart.

Arte, v. n. (har) og rec. 1. slægte paa. Sønnen arter (arter fig) ikke efter Faderen. (ſ. udarte.) 2. ſlaae an, være. Denne Sædart vil ikke ret a. her i Landet. 3. arte fig, v. rec. a) ſaae Skik, danne fig, udvikle ſin Art og Natur. "At arte fig meer efter fædrene end mødrene Slægt." A. Bedel. "Arten arter fig." Arrebo. Dette Barn arter fig godt. (Deraf partic. artet, dannet efter en vis Art. Alle Menneſker ere ſaaledes artede, at — ſ. godartet, ondartet.) b) trives, lykkes, ſaae Fremgang. Denne Bort vil ikke arte fig i en ſaadan Jord. Hesten vil ikke arte fig. (Moth.) Hvad han forotager, vil ikke arte fig for ham. = artes, v. dep. d. ſ. ſ. arte fig. (ſieldnere.) "Hvad artes ſtal, endog i Buggen arter fig." Bording.

Artig, adj. ſtikkelig, velanſtændig i Opførel. Et artigt Barn. 2. høflig. Han var meget a. imod mig. Det er ikke artigt, at tale formeget i Selſkaber. 3. heldig, træffende, pynnelig. En a. Opſindſe, et artigt Indfald. Han kan ſkrive et ret artigt Verſ. 4. liſtig. At spille een et artigt Puds. 5. ſynderlig. Det var en artig Hændſe. — **Artighed**, en. 1. den Egenkab, at være og viſe fig artig (1. og 2.) 2. Høflighed i Tale, Compliment. At ſige et Frøentimmer Artigheder. Jeg tog det ikke for hans Alvor; men kun for en A. han vilde ſige mig.

Artikel, en. pl. Artikler. [Af Lat.] 3. Sproglaeren: Smaaord (i Danſken: en og et) der ſættes for eller bød efter Hovedordet (Subſtantivet), naar man vil tilkændegeve en enkelt Stenſtand, enten ubestemt (en Mand, et Træ), eller beſtemmende en vis (Manden, Træet.) Den ubestemte, beſtemte Artikel. 2. en ſærſtalt Part, Afdeling i viſſe Skrifter; en Poſt, Punkt. Artikler i Loven. En Troes-

Artikel. — En Handels-Artikel, Sagenſtand.

Artillerie, et. [frant.] Den Deel af Krigsvæſenet og Krigsruſtningen, indbefatter det ſaakaldte grove Skyt, ligemed den Deel af Krigsfolket, ſom tjener det. = Artillerievidenſkab, en. ren om at behandle og bruge det grove Skyt i Krigen. Artilleriſt, en. den, tjener ved Artilleriet; eller den, ſom ſtaaer Artillerievidenſkaben.

Artiſtok, en. pl. Artiſtkoffer. en Hørt, hvis Frugtbund ſpiſes. Cylind. Scolymus. (Ital. Articiocco.)

Arv, en. (pl. Arve ſielden. D. Eow 2, 29.) [3. Arf, Erfd.] Guds og Mandens, ſom tilfalder een efter Fierens Død i Folge lovbeſtemt Ret, eller i Folge Fierens Willie og Gave (Testament.) **Arve**, arve. At have en A. i Bente. ſaae en A. efter een. At tiltræde en A. At gaae fra Arv og Gield (efter den døde.) 2. Rettighed til Arv; Gierning at arve. At gaae i A., i lige A. at være berettiget til at arve med en Arvebroderen og Søſteren gaae i lige A. 3. Guds er gaaet i A. fra Fader til Søn. At ele, beſidde noget ved A. At forbyde udelukkes fra ſin A. At give een noget af A. og Gie (til fuld Gie.) = Arveadel, Adel, ſom gaaer i Arv, arvelig, egeadel (modſat: perſonlig Adel.) **Arvegravelfe**, en. Gravſted, ſom arveligt tilhører en Familie. arveberettiget, ſom har Arveret. Arvebyrde, en. en B. eller Beſværlighed. (Rahbet.) **Arvedeel**, en. 1. d. ſ. ſ. Arv (1.) 2. Deel, i en Arv, Arvepart. Arvedeling, Arveſtiſte. Arvedyd, en. D. ſom ligesom har arvet efter Forældre, fædre. (Bagg.) Arvefald, et. det Tilfælde, at Arv ved Fierens Død er at gaae til en Arvefald. (Deraf: Arvefaldet Kongens A.) Arveſiende, en. den, ligesom har arvet Hadet til en Andens ſine Forældre. Deraf: Arveſiendſkab. Arvefordring, en. 1. J. paa en Arv. 2. ſom man har arvet efter een. (Blandt Arveforening, en. mindelig Forening af Arv. Arvefæſte, et. Fæſte paa J. ſom gaaer i Arv til Fæſterens Efterkommere, og med denne Ret kan afhændes Andre (deraf: Arvefæſtegaard, Arvefæſtiende.) Arvefæſter, en. den, ſom Arvefæſte paa en Jorbeieendom. arvefæſt adj. v. ſom er Arving ved Jødselen. (Arveding.) Arvefølge, en. 1. den Orden i Folge, hvori Frænder efter Loven Arve. 2. Indtrædſe i en Andens Arvedighed ved Arveret; Succession. Han ſkifte Konge ved A. men ved Balg. Arvgang, en. Gierningen at gaae i Arv tage Arv; deraf: Arvegangsmåde,

Arvegang, hvorpaa Arvegang, efter visse Aar, færr. Arvegiæld, en. Giæld, som er indløst en Arv. Arvegods, et. 1. Arv, (1.) 2. et arvet Jordegods. Arveguld, et. Guld, som er gaaet i Arv til Slægt t. Slægt. (saaledes: Arvesolv.) Arveherre, en. den, som ved Arveret er herre over et Land og Folk. Arvehuus, en. 1. en Arveherres Familie. 2. et Huus, som er gaaet i Arv. Arvehylding, en. Arveherrens Hylding af Undersaatterne. Arvejord, en. Jord, som man har arvet. (sagt: Arvejord.) Arvekøb, et. 1. i en ældre Lovgivning: Afgift af den Arv til tilfaldt Udlændinge. (s. A. Andersens Arvekøb.) 2. Køb, der sluttet er en falden Arv, som endnu ei er tagen. (s. Arv.) Arvefonge, en. A. ved Arvesyge, i et Arverige. Arveland, et. 1. Land, som er en første regierer i Folge Arvesyge. 2. d. s. Arvejord. "Plac sine Arves Arveland." Jacobi. Arvelader, en. den Arvede, efter hvem Arven er falden (af det L. Erbskaffer.) Arvelehn, en. Lehn, som gaaer i Arv i en Familie, som følger nærmeste Arving efter en vis Lehn. Arvelinie, en. En Række af nedfaldende Slægtninge, i den Orden, de skal arve, eller have arvet. Arvelod, en. d. s. Arvedeel, 2. Arvelov, en. L. om Arv og Arvesølge. (Schytte.) Arvesol, en. Arv, Arvegods. (Roth.) Arvesol, adj. 1. stilt ved Arveret. At gøre en Arv a. 2. som et kan arves, som den Arving er til. Kongens Ret til arveløst Gods. Arvemaade, en. Arveskikkemaade. Arvemidler, n. s. pl. Midler, som ere tilfaldne een ved Arv. Arvsmagel, en. En arvet A. hvormed drages Dødsbo, som med Arvesolv. Arvesagt, en. Pagt ell. Contract, som indgaaes om Arv. (pactum successorium.) Arvepart, en. d. s. Arvedeel, 2. Arvesøn, en. en Prinds, som i et Arvesyge er den nærmeste Arvning, uden at være Regentens Søn. Arveregiering, en. A. som er arvelig i en Slægt, som grundet paa Arveret. Arverige, et. A. for monarkisk Arveregiering finder Sted (sagt Valgrige.) Arveret, en. ud. pl. At til at tage Arv eller til at faae noget ved Arvesølge. A. til et Rige, til et Jordegods. Arvesag, en. Sag, Forsøgning, Stridighed om Arv. Arvestifte, en. En Arvs lovlige Delling imellem Arverigene. (i Alm. blot: Skifte.) Arveskat, en. Skat med arvelig Regiering. (Schytte.) Arvestrid, en. Stridighed angaaende Arv, Arvetrætte, Arvetvist. Arvesvig, en. Svig, som begaaes ved at selge ell. fortie noget af en udeelt Arv til Etate for Medarvinger. Arvesyge, en. Sygdom, som antages at have forplantet

sig fra Forældre til Børn. Arvesynd, en. medfødt Anlæg og Tilbøielighed til at synde. Arvesæde, et. Gaard ell. Bosted, som besiddes arveligen af en Familie. Arvetal, et. Slægtstabs Beregning til Arveret, Slægtrækning. Arvetrætte, en. Arvestrid. Arvetagt, en. Gierningen at tage Arv, en Arvs Tiltrædelse. Arvesundersaat, en. Undersaat i et Arverige. Arvesol, et. fordom: Gilde t. den Arvedes Minde, som Arvingerne holdt. (P. Clausen.) s. Gravel.

Arve, v. a. og n. 1. [M. S. arwen.] tage Arv efter een. Børn arve deres Forældre. 2. erhverve, komme i Besiddelse af ved Arveret. At arve et Jordegods. Arvede Midler. Denne Gaard arvede han efter sin Farbroder. 3. neutr. gaae i Arv, være arveberettiget. "Ere et Børn, ei Børnebørn — da arver Fader allene." D. Lov. At arve efter Sødskende. At arve ned ad, i nedstigende; at arve op ad, i opstigende Slægtled. = arvelig, adj. som kan arves, som gaaer i Arv i en Slægt. Et arveligt Lehn. a. Adel; modsat: personlig. En a. Bærdighed. Lærdom er ligesom arvelig i denne Familie. Denne Sygdom ansees for at være a. — arvelig, arveligen, adv. efter Arv, med Arveret, paa en arvelig Maade. Regieringsformen er a. monarkisk. — Arving, en. pl. — er. [J. Arfi.] den, som ved Slægtstabs eller efter Testamente har Ret til at arve. Lovlige Arvinger. Han er A. til Godset. Han er bleven A. af store Midler. At gøre, indsatte, udnævne een til sin A. At døe uden Arvinger.

Arve, n. s. en meget almindelig Plante, hvis Blade og Frø undertiden gives Stuesugle; Jordarve, Arild, Fuglegræs. Al sine media.

Asen, et. pl. — er. [J. Asna.] Et Dyr af Hesteflægten; Gsel. Equus Asinus. = Asensole, en. et ungt Asen. Asens hud, en. Huden af et A. Aseninde, en. Hunnen blandt Asener. (s. Hsel.)

Ast, en. pl. — er. [J. Ask.] et beskæftet indenlandsk Træ. Fraxinus excelsior.

Aste, en. ud. pl. [Jel. Aska. A. S. Asce.] de overblevne jordagtige Dele af et brændt Legeme, især af Træ. Planteraste, Træaste, Potaste, Bøgeaste. At brænde noget til A. At lægge en By i Aste: ødelægge den ved Ild. Huset ligger i A. sig. døde og begravede Menneskers Levnninger. = askebagt, adj. v. bagt i heh Aste. askeblandet, adj. v. blandet med Aste. Askebranding, en. Gierningen at brænde noget til A., at frembringe A. (s. G. Potaste.) Aftedig, en. En af Træaste dannet Smeltedig. Aftedør, en. Dør paa en stor Døn, hvorigennem Asten

udtages. Afsefang, et., Samling i en muret Don, hvori Aften samler sig. Afsefarve, en. graa Farve, liig Aftens. afsefarvet, adj. v. og afsegraa, adj. som har en saadan Farve. Afsegrue, en. d. s. f. Afsefang. "En liden Snist i Afsegruen." Ohlenschl. Afsebul, et. f. hvoriglennem. Aften udtages af en Don. Afsefage, en. afsebagt Rage. Afsekrutte, en. R. hvori Been og Afse af brændte Eilg samledes; Urne. Afsebud, en. Bud som er sat paa Afse. Afseonsdag, en. Onsdagen efter Fastelavn. Afseregn, en. den ved ildsprudende Bierges Udbrud i Mængde opkastede og nedfaldende Afse.

Asp, en. pl. - er. [A. S. Espe.] Et Træ af Pile-Slægten. Populus tremula; kaldes ogsaa Asp.

Asparges, en. pl. d. s. en Risfknurt, hvis første Spirer man spiser. Asparagus.

Astronomie, en. ud. pl. [af Lat.] Videnskab om Himmellegerne og deres Bevægelser; Stjernetændighed. — Astronom, en. pl. - er. en Stjernetændig. astronomisk, adj. som henhører til Astronomien.

At, [A. at.] conj. hvorved især Giensstanden eller Objectet for et foregaaende og styrende Verbum forbindes umiddelbar med samme. (Objectet er her altid en (for sig selv infinitiv) Sætning.) Jeg erfarer, at han er død. Jeg troer, at det er forbi. Jeg forsikrer dig, at der er ingen Fare. Sæt, at det skete. (I lignende Tilfælde kan Conjunctionen udelades.) Det gjorde mig ondt, at jeg var borte. Det er ubehageligt, at han har glemt det. Det glæder mig, at finde Dem her. Det gjorde en sørgelig Virkning paa hans Helbred, at han saa sig berøvet alt Haab. (i saadanne Tilfælde maa Conj. nødvendig beholdes.) 2. elliptisk br. det a) for: paa det at: Kom hild, at jeg kan høre hvad I siger. b) i St. for: for at, hvor en Overgang er i Talen, eller hvor ingen, ikke nogen følger efter. Men, at jeg skal tale om hans Perkomst, saa — At Ingen skal troe, jeg vilde fortie noget, saa — (Maar denne Conj. synes, uden Forbindelse, at begynde en Sætning, er det kun ved Omsættelse. At tale meget om hans Fortjenester, forbyder hans Bestedenhed o: Hans Bestedenhed forbyder, at o. s. v.) 3. At jo bruges bekræftende, naar en Regtelse gaaer forud. Jeg tvivler ikke paa, at han jo (quin, quo minus) vil holde sit Løfte. 4. At sige, for: nemlig. "At sige naar de sigte rigtig." Bessel. 5. At betegner ogsaa det danske Infinitiv (Verbets substantiviske Maade) ell. en infinitiv Sætning. At vide, at høre, at læse. At have læst. At være kommen. At vide en Ting med Visshed. At læse rigtigt, (det, at læse r.) er ikke altid let. 6. Efter

nogle Adj. og part. pass. undertiden for: til at; f. Ex. færdig at reise; at erstatte Skaden. Berettiget at den Meningen er let at forstaae.

Atlas, en og et. En Samling af kort, indbundne i en Bog.

Atlast, et. [A. Atlas.] Et tykt og glat Silketoi. gen. Atlastes som Sløiels, Klædes, Plydses, o. som er af A. Atlastes Baand. En lastes Trøle.

Atten, Talord. 18. Den attende.

Atter, adv. [A. astr.] Paa ny, igen end en Gang. (Bemærkelsen: tilbage, er forældet; dog er Atterkom Gienskomst, brugt af Ohlenschl. "Det er lens Atterkomst sløi Sommerfugl t. Bløsten." Jældre dansk brugtes: attergiel Atterløn, atterløse, attervende o. fl. Tilgebet har: Atterfald, Tilbagefald. Atterhold, Baghold. Atterkøb, et. hører man paa ny tilkøber sig, hvad man i solgt. redemptio. Attersiden af en Mønt Atterstin af Solen.

Attest, en. pl. - er. skriftligt Vidnesbyrd. (attestere, v. a. give saadant Vidnesbyrd.)

Attraa, en. ud. pl. [A. præ. Ev. Tr. Drift, i Sjælen til at opnaae, at komme i Besiddelse af noget — en Drift, som stærkere end det blotte Ønske, og gaaer over til Tragten og Stræben. efter Træ. At sætte sin A. til noget (Bording.) Min A. er ikke til Mændens Bisid. Rigdom og Overflodig er ikke min A., ikke Maalet for min "Her — hviler min A. i Haab." S. Stfelt. "Hans brændende A. (Jær) Borgersamfundets Lær." Walling. attraae, v. a. 1. have Attraae til, f. Drift, Længsel efter at opnaae. At ønske og attraae, hvad andre foragte afstøje. "Maa attraae m. Willen, en m. Tanken, beglerer m. Ord." Sport. attraelig, adj. som kan ell. bør attraae ønskelig.

Au! Udbrabsord, der udtrykker Smertefuldselig Stræk, Bedrøvelse.

Auction, en. pl. - er. [af Lat. A. den Retshandling, hvorved Løssere eller faste Eiendomme ved offentligt Opkøb bortselges til den høistbydende. At høre A., sælge ved A., sætte noget til at købe paa en A. = Auctionsbud, et. en Betient, som gjør Tjeneste og Opdragning ved Auctioner. 2. Bud, som gives paa noget, der sælges ved A. Auctionforretning, en. En Auctions lovlig Forretning, og den derved skriftlig optagne Forretning (i Lovspr.) Auctionsforvalter, en. Embedsmand, som holder og forstaaer Auctioner paa et Sted. Auctionspenge, n. s. pl. Pengesum, der er i

Auction, en. Auction; Auctionsbeløb. **Auctionering**, en. Regning paa det, man sælger offentlig ved at købe paa en A. **Auctionsstøbe**, et. Støbe paa en Gienstand, man har købt ved A. **Auctionssted**, et. Stedet, hvor en Auction holdes. **Auctionsvarer**, et. Alt hvad der hører til, sælges og Auctionshold.

Avgift, en. den ottende Maaned i Aars- og Høstmaaned.

Ave, en. ud. pl. [S. Agi.] Evang. **Ave**. At være under Ave. At holde til A. "Og holde Boldsmand under Ave og Ave." Grundtvig. — **aveløs**, som er uden Ave, ikke holdes i Ave. **aveløst**, lever, han æreløs dør. Ordspr.

Ave, v. a. 1. [S. aga.] tugte, revse, straffe. **Ave**. At ave sit Barn. "Strengt Aves Fængsel avet." Øhlenschläger.

Ave, adj. [36. Øfugr.] vrang, bagvendt, urimelig. At være sig avet ad.

Avind, en. ud. pl. [S. Øsundr.] Nag, ond, ond Sind til een. At være A. til en = **avindsfri**, adj. som er fri for L, som ikke har ondt Sind til nogen ell. til alle nogen. (Rahb. **avindsfri**. Rein.)

Avindsfuld, adj. hadesfuld. **avindsløs**, som ikke værter Avind; umisundt. (P. L. sm.) **Avindsmand**, en. den, som har had og Avind til een, Fiende.

Avindsot, en. d. s. s. **Avindsyge**. (Bag- paa. usædvanligt.) **avindsyg**, adj. 1. **avindselig**, fortrodelig, utilfreds over en Læge og Belfærd. 2. **avindstent**, at giere til Raade. Et **avindsygt** Raad. En gammel a. Mand. — **Avinds- sig**, en. Rid, Misundelse.

Avindes, v. n. pass. være Avind og Avindstent til een; misunde. At **avindes** ved een. (forældet.) "avindes ved en; fætte." A. Bedel.

Avindshold, et. [Efter Røgles Mening, som meget af Avind, som af avet; i det er en svig Skold. Dog hæves i det S. Rindar-skiøldr.] Landsforræderi. "Med Læge Arm de tænde Fjeldens Blus." P. a. Bruges ellers kun i den Tale- st. at føre A. mod Kongen, Riget.

Avis, en. pl. **Aviser**. [Af det Ital. Avviso.] et til visse Tider udgaaende Avis, sædvanlig ei over et Aft stort, som indeholder Efterretning om inden- og uden- landske Begivenheder; en Tidende. = **Aviss- blad**, et. B. som bærer Aviser om. **Aviss- retning**, en. E. som meddeles i en Avis.

Avissfrieri, et. Frieri til ubekjendte Læger i en A. **Avissnyhed**, en. ny Avis, som Avisen bringer; **Avissidende**, en. ny Avis, som Avisen bringer; **Avissidende**, et. usikkert Røgte, der op- gaaer i en A. **Avisskriver**, en. den, som skriver og udgiver en A. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis.

Avissstrykker, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis.

Avissstrykker, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis.

Avissstrykker, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis.

Avissstrykker, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis.

Avissstrykker, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis.

Avissstrykker, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis.

Avissstrykker, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis.

Avissstrykker, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis.

Avissstrykker, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis.

Avissstrykker, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis.

Avissstrykker, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis.

Avissstrykker, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis.

Avissstrykker, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis.

Avissstrykker, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis.

Avissstrykker, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis.

Avissstrykker, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis.

Avissstrykker, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis.

Avissstrykker, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis.

Avissstrykker, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis.

Avissstrykker, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis.

Avissstrykker, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis.

Avissstrykker, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis.

Avissstrykker, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis.

Avissstrykker, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis.

Avissstrykker, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis.

Avissstrykker, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis. **Avissstrykker**, en. den, som besørger en Avis.

Afkom. (v. Aph.) Avledygtighed, en. den Egenskab, at være avledygtig, at have Avlekraft. Avleevne, en. Evne til at avle Børn eller Ungel. Avlekraft, en. d. s. s. Avleevne. fig. Jordens A. (Productionskraft.) J. Bone. Avlelem, et. de Egemsdele, hvorved Rissdriften tilfredsstilles, og som ere fornødne til at avle Afkom; Rissdele. (v. Aph.) Avlelemmerne hos begge Riss. Avlelyst, en, d. s. s. Avledrift. avlelysten, adj. som føler Avlelyst. = Avlen, en. ud. pl. Gjerningen at avle. — Avling, en. 1. d. s. s. Avlen. Deraf: Børneavling. 2. d. s. s. Avl, 3. Jordbrug, Landbrug. Han har en vidtløftig A. En Gaard uden A. Folk, Heste, som høre til Avlingens Drift.

Non, en. Uge, jævnt levende Strime
eller Hare i Træ. (Roth.)

Knob, en. pl. - e. et vildtvorende, ikke almindeligt Træ, der tilforn brugtes til Hækker i Løsthave, og som, uagtet Navnet og Bladenes Lighed, ikke hører til Bøgens Slægt. *Carpinus Betulus*.

Åvne, en. pl. -r. [**J. pl. Agnir.**]
Smaadele af Trøgjemmet eller Stallen,
hvori Kornet sidder, og som stiles fra
Straaet ved Lærstningen, ligesom Kornet
fra Åvnerne ved at lastes og renses i Boen.
= **Åvnbing**, en. stor Kasse, hvori Åvner
og Emter glemmes. — **åvnet**, adj. blanz
det med Åvner. (**B. S. D.**) åvnet Seer
til Klining. (**Woth.**)

Åvred, f. Åvred.

Ax, et. pl. d. f. [**Ax**. Goth. **Ahs**.] den Deel af en Kornplante, som indesholder Frugten, Kiernerne eller Kornet. Kornax, Hvedear, Rugar, Bygar. (Dog bruges Ax især kun om Hvede og Byg; Dippe om Rug; Rosme om Havre.) Kornet sætter Ax, (axes. Moth.) staaer i Ax. = **Axhuus**, et. den Bølg, hvori det spærde Ax er indsluttet, førend det skyder ud. (B. S. D.) **Axetrands**, en. En Krands, hvori Ax ere indflettede. **Axesantning**, en. Opsantning af Kornax p. en høstet Ager. **Axestæg**, et. den øverste Deel af Aret, der bestaaer ligesom af stride Børstehaar.

Axe, en. [det Lat. Axis.] En Linie, som tænkes dragen i en Kugle, fra et Punkt p. Overfladen til det modstaaende, igiennem Middelpunktet. Jordens Dreining om dens Axe. (S. det folg. Ord.)

1. **Ærel**, en. pl. - **Æler**. et vaffedannet eller cylindrisk **Ære**, hvorefter et: **Plul** eller

et lignende Begreb kan dreie sig, i
Arelen passende Gul. Bognaxel, W
axel, Portaxel. Kloftens Arel: den
vægellige Træ, hvori den hænger. = V
arm, en. den yderste Deel af Bognax
der gaaer igiennem Hiulnavet. Arel
et. Jern, som for Styrtes Skyld ind
tes i en Træaxel. Arelmule, en.
yderste Deel af Arelarmen, hvori S
stikken sættes, og som denne bedækker
Mulepladen. Arelplade, en. Jernpl
hvormed Arelarmen belægges; Skide
Arelstav, et. gammel og hårdet T
ell. Smørelse, som stræbes af Bogn
Arelstof, en. et til en Arel tilhu
Stykke Træ. Areltand, en. Rindt
(P. Syn.) Areltap, en. Tap i G
af en Arel (s. Tr. en Mølleaxel.) A
torv, et. pl. - e. [formodentlig af V
Bognaxel, i Stedet for: Bogn.] al
deligt Torv i Ridsstæderne, hvor B
vare bringes hen og sælges af Bønde
(D. Lov.) Areltræ, et. Træ brug
til en Arel.

2. **Arel**, en. pl. **Arler**. [**J. Oxl**] Deel af Kroppen, som gaar fra Hals til Armen, og indbefatter tillige den øverste Deel; **Stulder**. At løfte, noget paa **Arlerne**. At trække paa **Arlerne**, løfte dem i Beiret. 2. den af et Klædebon, som stuler **Arlen**. = **2** baand, et. Baand, hvormed en Klæd bindes sammen over **Arlerne**, ell. for fæstet til Prydelse paa **Arlerne**. **Arelk** et. Et af de Been, som slutte Brøventil, og fæste det til **Arlen**. 2. blad, et. f. **Stulderblad**, **Arelb** et. **Arelbenets Brud**. **Arelbyrde**, faa stor en Byrde, som man kan paa een eller begge **Arler**. **arelsfor**, for, stærkt over **Arlerne**. **Arelhæng** Skierf, som hænger fra højre **Arel** venstre Side, hvori Børgen bæres. (**W** **Arelkaabe**, en. kort Kaabe, der naaer midt paa Elvet. (**Woth.**) **Arelled**, Ledet, som forbinder **Arlen** med **Arl** **Arelmærke**, et. Mærke som klippes, en Vinkel, i Dret af et Dværgshæ (**Woth.**) **Arelstierf**, et. d. f. f. **Arelh** **Arelstykke**, et. Et Stykke Lerred, som styrkes Skuld spæd paa **Arlerne** af Skjorte, Krave ell. desl. **arelstærk**, **arelsfor**.

Axle, v. a. 1. [384. axla.] tage
over Axlerne. At axle sit Stind (3: fi
rede Raabe; en hyppig Talemaade i
gamle Biser.)

B.

Baad, en. pl. -e. [S. Båtr.] et lidet fartøj, som enten blot roes frem, ell. tillige har Mast og Seil. (S. Jolle, Slup.) En **alm. Baad**, som kun har Røster; modst. **Indbaad**. En **Seilbaad**, **Robbaad**, **Lynbaad**, **Krydsbaad**. = a) **Baadfuld**, n. (sammebet., som en Baad rummer), en Fartøjsladning. En **B. Følt**, **Fist**. **Baadført**, en. Den, der fører en Baad, styrer Fartøjet med en **B.** en **Baadskipper**. = b) **Baadebygger**, en. Den, som gior Beredelse af at bygge Baade. **Baaderbyggeri**, et. Sted, hvor Baade bygges. **Baadebygning**, en. Gierningen at bygge Baade. **Baadesfart**, en. Fart paa Søen p. Baade. **Baadeleie**, et. Sted, hvor Baade lægges til Land og fortsætt, havn p. Baade. (jvf. **Baadeleie**.) **Baadeskuer**, n. S. hvorunder Baade lægges op om Vintern. = c) **Baadsaare**, en. Aare til en Baad. **Baadsanker**, et. Lidet Anker til en Baad, en **Drog**. **Baadsfolk**, n. s. all. **Roerfarte**, **Matroser** til en Baad. **Baadsfragt**, en. Fragt, som betales af en Baad. **Baadsfore**, et. en **Baadsladning** (som er mere brugel.) **Baadsbage**, n. Etage med en Pige og Page i Enden, som bruges v. Baade, t. at føde dem fra Land hile dem til Land. **Baadsfart**, en. **Baadsmand**. **Baadsflampe**, en. pl. -r. rullede Træer, hvori Skibshaanden staar i Dækket, som paa en Fod. **Baadsført**, **Baadsfart**, **Roerfart**. **Baadsførdning**, en. den Ladning, en Baad fører ell. kan føre. **Baadsleie**, en. Leie eller Fragt, som betales af en Baad. **Baadsmand**, en. pl. **Baadsmande**. 1. Skibsmand, **Matros**. (forældet.) 2. en Underbefalingsmand til Skib, som har Opsyn med Løftelassen og Arbejdet ved Sammenlægning: **Baadsmandsdragt**, **Baadsmandsbu**, o. fl.). **Baadsmaest**, en. Mast i en B. **Baadspligt**, en. Pligtedet foran en Baade. **Baadsseil**, et. S. til en Baad. **Baadsstige**, en. Stige, hvor man Baade, Pramme eller Færger stodes frem i grundt Vand. **Baadsstofte**, f. Løse.

Baade, v. a. 1. at føre paa en Baad. 2. baade Gode i Land.

Baade, en. ud. pl. [S. Bati.] **Winger**, **Fordeet**, **Gavn**. Det var mig til Liden **B.** = **baadefuld**, adj. som giver nogen Baade, **fordeclagtig**. **Baaderieb**, n. **fordeclagtigt** Rieb, **Riebmandskab**, hvorefter den Riebende vinder. **baadelos**, adj. som ingen Binding giver. **baaderig**,

adj. **baadefuld**. (Bording.) **baadesyg**, adj. **vindebyg**. (Moth.)

Baade, v. a. 1. vinde, have Fordeel af noget. Derved **baadede** jeg intet. Han **baadede** intet v. Byttet. 2. gavne, bringe Fordeel. Denne Krig har ikke **baadet** Landet. (N. S. baten.)

Baade, adj. [S. badi.] begge. (næsten forældet.) "Naar nu hans Winger bredes **baade**." **Whlenschläger**.

Baade, conj. [S. badi. Goth. batho.] saavel — som; ikke mindre — end. (tager altid og efter sig.) Hun er **baade** smuk, og rig. Han kan derved **baade** udvide sine Rundskaber, og gavne Fædrelandet.

Baal, et. pl. d. s. [S. Bål. A. S. Bæl.] en Dyrge af Ved eller andre brændbare Ting, antændt, eller bestemt til at tændes. At opreise, optænde et **B.** At brennes t. **Baal** og **Brand**. (D. Lov.)

Baand, et. pl. d. s. [S. Band.] 3 Alm. det, hvorved noget bindes, forbindes, ombindes eller sammenbindes. "Enhver, som fræk forgriber sig paa mindste **Baand**, der noget binder." **Baggesen**. (Rorbaand, Snorebaand, Halsbaand, Anæbaand, Pattebaand, Løndebaand, Sættebaand, Skovbaand, Strømpebaand, o. fl.) 2. **Baand**, absol. bemærker som oftest en lang og smal vævet Strimmel, som egentlig bruges til at binde med; men ofte ogsaa kun til Pynt. At besætte en Kiole, et Skørt m. **Baand**. **Biltebaand**, **Erreedsbaand**, uldne **Baand**. (S. **Bændel**.) 3. **Baand** bruges i St. for **Ridderbaand**, **Ridderorden**. At bære **B.** og **Stjerne**. Det holde **B.** 3: **Dannebrog** **Ordenen**. Kongen gav ham det blaae **B.** 3: **Elefant** **Ordenen**. 4. **Baand** eller **Løndebaand** kaldes de tynde Ringe af flættede Pilegrene eller af Jern, hvorved Staverne i en Lønde og ethvert lignende Kar holdes sammen. (Deraf: **Baandpil**, **Baandstige** o. a.) 5. i Bygningsteksten: **Trærtræer**, hvormed Sparreværket og andet Lømmerværk i et Huus holdes sammen. 6. en Stribe, ikke alt for smuk. 7. det, hvormed en Fange er bunden eller stultet fast. **Baand** og **Fængsel**. (D. Lov.) At lægge een i **B.** og **Lænker**. 8. fig. a) **Forbindelse**, **Forening**. **Ægteskabs**, **Slægtkabs**, **Venskabs** **B.**, **Brøderbaand**. At forenes ved et helligt **B.** "Løst ikke røre ved det **Baand**, som bandt ham til den usle Binding." **Bagg**. b) **Forpligtelse**, **Forbindtighed**. At paalægge sig selv et **B.** c) **Evang.** **Bindring**, **Indskrænkning**. At lægge **B.** paa den menneskelige Frihed.

"J, som mig vil gjøre fri, seer de Baand, jeg holdes i." Rahb. "Et Baand, (p. den frie Siæl) der udelukker Tilregnelser, saasledes som Afstandighed." Horw. = Baand: driver, en. Redskab, hvormed Bødkere drive Baandene ned paa et Kar. Baand: hage, en. et Bødkerredskab, hvormed Baandene tvinges ned over Randen eller Luggen af Karret. Baandhue, en. Dvindehue, besat og smykket m. Baand. Baandjern, et. Jern, som valses fladt og klippes i Strimler, for at dannes til Løndebaand. Baandkniv, en. En egen Kniv, eller et skarpt Jern med Baandsfang i begge Ender, som Bødkere bruge, til at danne Baandsflagerne. Baandløkke, en. En af Baand sammensat og dannet Løkke; en Baandsløise. (Langeb.) Baandmager, en. den, som gjør Baandværk af at danne Lønder og Lødebaand. Baandpiil, en. En Piilart, hvis Grene br. til Løndebaand. Salix viminalis. Baandrulle, en. Et Stykke B. rullet om et rundt Træ. Baandsløise, en. s. Sløise. Baandsmække, en. S. besat med Hæftebaand. Baandstage, en. fløvet Green af Hassel, Pil eller lignende Træ, som dannes til Bæde eller Løndebaand. Baandstol, en. S. hvorpaa Bødkeren sidder, naar han gjør sine Baand tilrette. (W. S. D.) Baandvær, en. liden Bælv, hvorpaa Baand (2.) væves. Baandværer, en. den, hvis Baandværk er at væve Baand. Baandøre, en. kort, frum Dre, som Bødkere bruge.

Baande, v. a. 1. lægge Baand om. At b. et Kar. 2. absol. gjøre Baand af Regene paa Marken til at binde Græden. At b. paa Rugen, paa Havren.

Baar eller Baare, en. pl. -e. [A. S. Bære.] d. s. s. Bær, og bruges for: Liigbaare. (s. ogsaa Kosbaar.) "Han traadte til og røste ved Baaren." D. Bib.

Baare, en. [ogsaa Baarde.] en til Hvile udlagt Ager, en Bratmark. (Langebef. Nu neppe brugel. uden i Dialecter.) Deraf: Baarager, (med samme Bemærkelse) Baargræs, Baarhø, m. fl.

Baas, en. pl. Baasa. [J. Bäs.] Afdeling i en Dødsstald til eet eller to Høveder.

Baase, v. a. 1. [J. bäsä.] sætte i Baas, binde ind til Vinterforing. At b. Dvæget.

Bable, v. n. 1. (har.) [Jsl. habba.] pludde, tale utydeligt; fladdre, lade Munden løbe. (dagl. T.)

Bad, et. pl. -e. [J. og A. S. Bad.] Sted, hvor man bader sig, eller det flydende Legeme (Vand) hvori man bader sig. At gaa i Bad. At anlægge et Bad. Sæbad, Strømbad, Russiske Bade (Dampbad), At indrette varme Bade. Man er reist til Badet, til et Bad o: en Sundhedsbegynde, mineralst Brønd. 2. Gien-

ningen at bade sig; hele Legemets Rensning ved at stige ned i Vandet, eller i andre Maader i medicinsk Hensigt. tage et Bad, bruge Bad. Lægen foreskrevet ham dagligen et varmt B. et Kryderbad, Dampbad, Styrtebad. Jeg besøger mig vel efter Badet. Luftbad, Solbad, Sandbad, Jordbad o. fl. (naar Legemet eller Legemsdele forttes for Luften, Solen, bedæktes med varm Sand, o. s. v.) = Badstue, Stue, som er indrettet til at tage Bad. Deraf: Badstuehede, en. stærk Hede, i en Badstue. Badstuemand, en. d. s. Bader. (s. bade.) Ligeledes: Badstuepige, en. fl. nu ubrugelig.

Bade, v. a. og rec. 1. [Jsl. bade] toe, tvætte Legemet eller Legemsdele i at nedbryde dem. At bade Fødderne. bade sig i salt Vand. Drengen bader hver Dag badet i koldt Vand. Uegnet. At bade sig, bade sit Ansigt i Loarer. bade sig i Solen, lade sig giennevare af Solstrålerne. = Bæden, en. ud. Gjerningen at bade. — Bader, en. pl. den, som gjør Røring af at holde Bad eller Indretninger til at bade sig (og tilforn ogsaa aarelob og Løpsatte), en Bæstuemand. = Bædebank, en. Bank, som man sidder p. i Badstuen. (Moth.) Bægiæst, en. den, som besøger et Bad at bruge det. Bædehuus, et. Huus, Kamre og Indretninger til at bade i. Bædekammer, et. Kammer i et Bædehuus. Bædekar, et. Kar, som fyldes med Vand hvori man bader sig. Bædeklæder, n. pl. Klæder, som man ifører sig naar man gaaer i Bad. Bædested, et. beqvemt Sted i Stranden t. at kunne bade sig. Bædesvamp, et. S. som bruges ved eller efter Badning; Bædesvamp. Bædetid, en. d. s. rette ell. forvante Tid t. at bruge Bad. Bædning, en. pl. -er. Gjerningen at bade eller at bade sig. Legemets Bædning.

Bæds, et. pl. d. s. et lydende Sted. s. Bæst og bæste.

Bædter, en. pl. -e. [et forberedt Dampbad af det A. Bartscherer. Jsl. Bartscher] en Bædter, Bædterlæge, Chirurg. (forordet.) Bædterhaand, en. At ligge under B. o: at være saaret, eller have udvortes Skade, som en Bædter maa læge. Bædterkniv, en. K. som Bædtere bruge at affære Lemmer, eller til andre Operationer. Bædterkonst, en. den Konst at læge Saar, affære Lemmer m. v. Bædterkonst, en. Betaling, som en Bædter faaer for at hele Saar og udvortes Skader. (Danke Lov.) Ligeledes: Bædterredskab, Bædtertang, o. fl.

Bæg, en. ud. pl. [J. og A. S. Bæg] A. S. Bæc.] Den Deel af Overtroppen som er bag Ansigtet, fra Halsen ned

seer; særdeles Kuggen. "Lag Risten
paa sin Bag." (i en gl. Bise.) "Paa Ra-
tatten Bag." D. Bibel. "Da binde
brøderne paa hans Bag." (b. Rov.) fig.
Itale ide om een paa hans Bag, bagtale.
I bare mange Aar paa Bagen, være
nogen gammel. 2. den udvendige Deel af
huden. At lægge noget paa Bagen af
huden (modf. Gladen.) 3. Bagen (den
fr. Kant) af et Sværd, af en Kniv.

Bag, adj. bruges kun som adv. (s.
almind.) og i superl. bagest, som er længst
bag ved, sidst i Raden (modf. forrest.)
I den bageste Bogn (i en Række.) Fra den
fjerde til den Bageste (Rand.) Det
Lagte af Snydet. (i Udtalen hører ofte
Lagt, som dog er analogisk urigtigt.)

Bag, præpos. paa den fravendte Side,
2. person til den paagældende Person
Eftersag paa et Sted, som er i Kuggen af
det bag ved noget, eller som skules af
forstanden (modf. foran, for ved.) "Frels
dig, for ikke bag dig." — "Han saae
ind bag sig." — "Jeg hørte bag mig
i Aft." D. Bibel. Bag Døren, bag
Løbet. At gaar bag Ploven. Bag Tæp-
pet, bag Muren, bag Kattelovnen. Gaar
bag Stoven (hvor Pensyn tages
uden eller de Talendes Stilling.) Lige-
ledes, hvor Talen er om Handling (hvorefter
en Gienstand er, eller kommer til at
være bag en anden.) Han skulde sig bag
Løbet. Han smuttede bag Stiermbræt-
et. Jeg hørte nogen gaar bag Tæppet.
L. Forskiel paa Accentueringen i disse
Læde, s. Høisgaards Synt. S. 270.)
En Ting kan være for ved, foran eller
bag for os; men naar den følges, af en
forantrækkende Gienstand, siges den at
være bag denne; s. Ex. bag et Tæppe.]
L. Sags, foruden Stedets Begreb, med
Bemærk om Orden ell. Følge. Han stod,
bag sig bag ham. Bag Kongen gik Prind-
serne. — 3. figurl. At føre en bag Enset 3:
føle, nærre ham. At have noget bag
sig 3: have et hemmeligt Forsæt, ell. desl.

Bag, adv. modsat for; i samme Be-
retning, som Præpositionen. Hun be-
trækkede ham baade for og bag. [ad bag
bag til, bag ved, og: at være bag (til-
bag med sit Arbejde: ex. Provinds-ud-
valget.] adv. bag bruges nu følgende Præ-
positioner efter: af, efter, fra, i, ind,
om, op, paa, til, ud og ved; (Alt
Læst. til for ell. foran.) — At falde
bag af en Hest. At gaar bag af Dandsen
komme tilfodt; komme i Uheld.) At være
bag af en Bogn 3: være modfalden. —
At komme bag efter een. At komme
bag, ridende bag efter. Først kom
den bagelige Begne; bag efter (eller b. e.
den kom Prindsernes. Bag efter, for
den. Det var bag efter. — Han blev

stillet bag fra. At begynde noget bag fra
3: bagvendt, galt. At gaar bag fra et
Arbejde, gaar m. Stamme derfra. — At
gribe een bag i Ratten. Baade for og
bag i Bogen. Den ene sad for i Bognen;
den anden bag i. — Kuglen var gaaet
ham bag ind i Livet. Han var kommen
bag ind i Gaarden gennem en Laage. — At
gaar bag ned af en Bogn. Hendes Haar
hang bag ned 3: ned ad Ratten, Kuggen. —
At vende sig bag om, tilbage. Se dig
bag om! bag om (bag omkring) Huset.
Vi kørte bag om (udenom) Byen, i Ste-
det for at køre igennem den. — At kige
bag op i en Bogn. Hesten slaaer bag op
(slaaer op med Bagbenene.) — Bognsædet
hænger bag over. Han faldt bag over
(baglængs) og brød Halsen. — Tjeneren
stod bag paa Bognen. Han tog hende
bag (ved sig) paa Hesten. Riolen er itu
baade for paa og bag paa. At komme
bag paa een, overraske ham. — Han li-
kede sig bag til hende og greb hende om
Livet. For til seer Huset nyt ud; men
bag til er det meget forfaldet. — Snydet
gik ham bag ud af Livet. Han gik bag
ud af Huset. Hesten slaaer bag ud. —
bag ved, præpos. og bagved adv. (modf.
foran og forved.) Andre sidde helst foran;
men jeg holder mig bagved. Een gik
foran, og to bagved. Han stod bag ved
Kongen (bemærker: bag og tillige nær-
mest ved. Derimod: bag Kongen stode
Hoffolkene i flere Rader.) Hun satte
sig, og han stod bag ved hendes Stol. —
3 Sammensætninger (hvori egentl. Præ-
positionen bag forekommer) beholder det
tilføjede Ord næsten uden Undtagelse sin
oprindelige Bemærkelse, med det Tillæg,
at der a) betegnes enten den bageste Deel
af eller paa Tingen, i Modsetning til den
forreste: [Bagaxel paa en Bogn; Bagbeen,
et af de bageste Been hos firføddede Dyr;
Bagbov, den bageste Bov eller Laaret p.
disse Dyr; Bagende (s. Ex. Bagenden af
en Bogn); Bagfinne, hos Fiskene; Bag-
fod, hos firføddede Dyr; Baghaar, s.
paa Baghovedet; Baghiul, et af de ba-
geste Hiul paa en Bogn; Baghoved, den
bageste Halvdeel af Hovedet; Bagkant,
den Kant ell. Ende, som er bagtil; Bag-
krop, den bageste Deel af Kroppen paa et
Dyr; Bagkølle, (af en slagtet Kalb, Hiort,
o. fl.) Bagside, den bageste, bagvendte
Side af en Ting, s. Ex. Bagsiden paa en
Mynt; Bagsto (som lægges under Hestens
Bagbeen); Bagsok, Sok paa Bagbenene
hos en Hest (modf. Fremso); Bagstavn,
den bageste Stavn, Bagdelen af et Skib;
Bagstykke, et Stykke, som udgør eller
hører til Bagdelen af en Ting; s. Ex. Bag-
stykket i en Rioler; Bagtand, en af de ba-
geste Tænder, Kindtand; Bagvinge, en

af de bageste Binger paa et Insect, m. fl.] i hvilke Tilfælde der altid gives et modsat Ord, med præpos. for, s. Foraxel, Forbeen, o. s. v. b) Eller og der betegnes, at Tingen har en Betilgenhed eller Stilling, som er bag ved, eller i den bageste Deel af Noget, i Forhold til det, som er foran. (s. Ex. Bagdør, Baggaard, Baghus, Bagkammer, Bagrem, Bagstald, Bagstue, m. fl. som ikke alle have det ligesom frem modsatte Ord, med præpos. for.) See de øvrige nedenfor forklarede Ord.

Bagaro, en. Arv i opstigende Linie. (Moth.)

Bagbinde, v. a. 3. [binde.] binde eens Hænder p. Ryggen. At b. en Fange.

Bagbord, en. ud. pl. [3. Bakbord. A. S. bæc-bord.] den Side af Skibet, som man fra Agterenden af har paa venstre Haand; modsat Styrbord. Bruges i Sammensætning med alle Dele af Skibet, som ligge paa denne Side, s. Ex. Bagbordsbo, Bagbordsport, o. s. v.

Bagbræt, et. Bræt, som sættes bag ved noget, s. Ex. et Skilderi i en Ramme.

Bagbygning, en. pl. - er. Bygning, som ligger bag den egentlige Hovedbygning eller Forhuset.

Bagdeel, en. pl. - Bagdele. 3 Alm. den bageste Deel af en Ting. Særdel. et finere Udtryk for: Rump (Bagende.)

Bagdør, en. pl. - e. en Dør bag i Huset eller i Baggaarden, hvor man gaar bag ind og ud. Pak undkom glennem en skult Bagdør.

Bage, v. a. bagede, bagt. [Isl. baka.] gøre en raa Deel haard, tør og tienligere til at spises, ved at lægge den i en hed Døn, eller ved at stege eller koge den i noget fedt. At bage Brød. (absol. bage forståes altid om Brødbagning. I denne Uge skal vi b.) At b. Kager i en Form, i en Pande. At b. noget i Sukker. bagt Brød, i Kogekonen: Brød, som er sønderstaaet og bagt paa ny i en Pande. = Bagebaal, et. Baalet, hvorved en Bagerovn hedes. Bagebrænde, et. Bageved. Bagevarme, en. ud. pl. B. som er tilpas at bage ved. (Moth.) Bageved, et. ud. pl. Ved, tienligt til Bagning. = Bager, en. pl. - e. [Isl. Bakari.] den, hvis Haandværk er at bage Brød; Bagermester, Bagersvend. (jvf. Kagebager, Sukkerbager.) — Bagerbarn, et. en Bagers Barn. At give Bagerbørn Brød: give een noget, som han selv har nok af, eller kan faae saa tidt han lyfter. Bagerbod, en. B. hos en Bager, hvor Brød sælges. (Holberg.) Bagerbrød, et. B. som koster hos Bageren (modf. hjemmebagt Brød.) Bagerdreng, en. den, der staaer i Kæde hos en Bager som Dreng. Bagerenke, en. E. efter en Bager. Bagergaard, en.

B. hvor en Bager boer og har sit Bageri. Bagerkone, en. En Bagers Hustru. Bagerkro, en. Bagersvendenes Forsamlingssted. (s. Kro, 2.) Bagerkul, pl. Kul. Bagebaal, som sælges af Bageren. Bagerlaug, et. Bagerens Laugsforening i By. Bagerløn, en. ud. pl. det, som tales Bageren for en vis Deel Brødbage. Bagerovn, en. (i St. for: Bagerovn.) en muret Døn, hvori Brød bages. Bagerpenge, pl. d. s. s. Bagerløn = Bageri, et. pl. - er. 1. det Værk, at bage Brød. At nære sig af 2. en egen Bygning, eller en betydelig Afdeling i et Hus, bestemt til Bagning, tilligemed de dertil hørende Indretninger. At anlægge et B., indrette en Bygning. Bageri, — Bagers, et. (Bagerhus) den Afdeling i en Gaard, hvor Bagerovnen findes og Bagning t. Husholdning skeer. — Bagning, en. pl. - er. 1. Gierningen at bage. 2. d. s. s. Bagt. En B. Brød. — Bagerovn, en. s. Bagerovn. — Bagerværk, (i St. for: Bageværk.) egentlig Alt hvad der bruges til at bage, men bruges kun om det som bages af Kagedei. (s. Bakkefæ.) Bagt, en. pl. - er. saa meget Brød, som kan bages p. een Gang. Fuldt B., halvt B.

Bagende, en. den bageste Ende af noget, s. Ex. af en Bogn. 2. Rump. (Bagdeel.)

Bagest, superl. (uden compar.) s. at bage.

Bagstierding, en. pl. - er. Laar et Bagbo med Hæststøttet af et slagtet Kræmmer, som udgjør en Fjerdedeel af Kroppen.

Bagstiel, en. pl. - e. den Stiel, som ligger for Enden af en Arbeids- eller Jernlevogn.

Bagstik, en. pl. - fer. et Stykke Saaled, hvormed en forslidt Stohæl bædes.

Bagstikke, v. a. 1. forsyne m. Bagstikke. At forsaale og bagstikke et Par Støvler.

Bagstod, et. opstemmet Rollevan. Oversømmelse paa de bag Møllen liggende Enge, hvorved B. ved spildes eller holdes tilbage for andre Møller. (D. Rev.)

Baggaard, en. pl. - e. en Gaard bag ved en anden, eller som ligger afslædt, som Baghuset, og er særskilt afluft, enten ved en Mellembygning eller Muur. Den Bygning, Længe vender ud mod Baggaarden.

Baggrund, en. Den yderste eller bageste Deel af et Rum, man har for sig (modsat Forgrund.) Baggrunden paa Stuepladsen, paa et Maleri.

Baghaand, en. det øverste af Haanden (Kænge). 2 i Kortspil: at være, sidde Baghaanden: være den, der sidst spiller faste til det udspilte Kort. Modf. Forhaand. — figurl. At have noget i Baghaanden, (i dagl. Tale: have Penge, i

Bag, en forbeholden Hielp at gribe til i Nødsfald. "Da viid, at det er godt, i Baghaand lidt at have." Bessel.

Baghase, en. pl. - r. Hasen paa et Bagbeen.

Baghierne, en. den lille Hjerne; Bistum. Cerebellum.

Baghold, et. pl. d. f. Krigsfolk, som trædes paa et fiult Sted, for uforvarende at overfalde en fremrykkende Fjende.

1. Læge et B. i en Skov. 2. Fiult Sted, hvor man ligger paa Lur. At ligge i B. 3. Bagtrop i en Hær. (N. S. Bedel.)

Baghuus, et. pl. - huse. Den Huus, hvor, som ligger bag og lige for Hoveddøren, eller Forhuset, og hvortil Siderdøren fører. Man har leiet Forhuset bort, og trer selv i Baghuset.

Bagher, en. (N. S. Bedel.) d. f. f. Baghold 3, Bagtog, Bagtrop.

Bagkammer, et. pl. - kamre. Kammer, der ligger i et Baghuus. Saaledes ogsaa: Bagiel og Bagstue.

Bagkappe, en. pl. - r. et fiult Stykke Tæppe, der sættes bag om Hælen paa Sko og Støvler; Baglæder, Kappestykke.

Bagkast, et. pl. d. f. Tilbagekast; Et af en tilbagekastet Bind. Vi fik et Bagkast i Seilet. 2. uventet Storm, der overfalder en Seiler i fæleligt Veir. fig. uventet Ulykke. At faae et Bagkast. (Moth.) 3. Bagkast, et vist Slags Kast i Kuglespil.

Bagkiøb, et. fluttet Kiøbs Tilbagetale. (Moth.)

Bagkiød, et. Kiød af en Bagfjerding. Afsat Forkiød.

Bagklo, en. pl. - floer. Kloten paa en Fagls Bagtaa.

Bagkrog, en. affides Krog eller Braa i et Huus; Aftrog.

Baglaage, en. pl. - r. en Laage eller den Dør bag i Huset, ell. som fra Gaarden af. Høven fører ud i Marken. Fra Stalden fører en B. ud i Marken. (f. Bagdør.)

Baglaer, et. den bageste Deel af Laaret (især paa et flagtet Hoved.) Kiød af Baglaeret.

Baglaas, en. Naar en Laas, ved at skræbe Nøglen, ikke kan lukkes op, siges Læren: at være i Baglaas. fig. Munden gaar, løber i Baglaas for ham, om den, som ikke ret kan faae sin Tale fremført, som standser i Talem.

Baglast, en. [Moth. Nu den alm. Udsale. jvf. Adelungs t. Ordb. Jædre Strifter: Barlast. f. Vresunds Told Anordn. 7 Febr. 1558. J. Barlest.] Den nederste Last i et Skib, som ofte bestaaer af Steen, Sand e. d., og tjener til at holde det i Jævnvægt. At tage B. ind. At seile med B. "Man ham saae blandt Baglast hid og femme med et Rostotter Skib." Holb.

Y. Y. = Baglastjern, et. Jern, som br. til B. Baglastport, en. Port, hvorigiennem Baglasten indkastes i Skibet.

Baglaste, v. a. 1. forsyne m. Baglast. At baglaste et Skib.

Baglend, en. den bageste End paa et firføddet Dyr.

Baglæder, et. d. f. f. Bagkappe.

Baglænge, en. pl. - r. den bageste Længe af en Bygning, Baghuus.

Baglængs, adv. [Evensl baklænges. Strives af endeel: baglænds. Længebet. B. S. D. Derimod: baglængis i Bibelen af 1550, hvor senere Overs. have baglænds.] i en bagvendt Stilling; m. Ryggen for og Ansigtet bag. At gaae, ride, køre baglængs. At falde b. over, falde om paa Ryggen. "Da faldt han baglængs ned af Stolen." D. B. I. Sam. 4, 18.

Baglæs, et. den Deel af Læffet, som tvinger den bageste Deel af Bognen.

Bagplads, en. Plads, som ligger bag ved et Huus, eller bag ved Bygningerne i en Gade. (M.)

Bagplov, en. pl. - e. den Deel af Ploven, som er bag Hiulene, og v. Plovaasen forbindes med Forploven.

Bagport, en. pl. - e. Port i et Baghuus; Port, hvorigiennem en Udflørsel bag ud af Huset, eller som gaaer ud til en Baggaard.

Bagraad, et. pl. d. f. Raad, som gives for sidste, eller bag efter giort Gierning. "Bagraad kommer gierne i Altid." N. Bedel.

Bagreb, et. pl. d. f. det Reb, hvormed Bagenden af Læffestangen paa et Hjul eller Kornlæs tvinges ned, og som derefter snøres fast til Bognen.

Bagrede, et. d. f. f. Bagvogn. (hos Almuen.) 2. Bagtroppen af en Hest ell. et andet Dyr.

Bagregning, en. pl. - er. Regning, som kommer efterat en Afregning var giort klar.

Bagrem, en. Rem paa Hestens Sele, der gaaer langs hen ad Ryggen og omkring Hælen; Rumperem. (Moth.)

Bagrum, et. pl. d. f. R. bag i en Ting, ell. som er bag ved et andet Rum. (Moth.)

Bagtal, en. Tal, Bærelse i anden, tredje Etage af et Baghuus; ogsaa Etage eller Stokværk i et Baghuus. At boe p. første, anden Bagtal. (f. Tal.)

Bagseil, et. Et af de bageste Seil paa et Skib. 2. At saae Bagseil, kaldes til Skibe, naar Vinden pludselig springer om, og faster Seilbugene mod Masten, og Stænger.

Bagstaldet, adj. staldet paa Baghovedet. (Moth.)

Bagsto, en. pl. - stoer. Sko til en Hests Bagfod. (modsat Forsto.) — Deraf: bagsto, v. a. 1. forsyne med Bagsto.

Bagslag, et. pl. d. f. et Slag bag til eller bag fra. "Af os du derfor nu et B. lide bør." Holb. 2. d. f. f. Baglast, 3.

Bagsmæk, et. en ubehagelig, uheldig Omstændighed, der paakommer een uventet, og efter den Tid, da den kunde formodes. Han fik et slemt Bagsmæk. (daglig Tale.)

Bagsmætte, en. pl. -r. d. f. f. Bagfiæl. (modsat: Forsmætte.)

Bagstak, en. ud. pl. Snak og Tale, som kommer for seent, efterat noget er afgjort og aftalt; ogsaa: Bagsladder. (dagl. Tale.)

Bagsvat, en. Levning af en Vædste, som er bleven tilovers i et Kar. (dagl. T.)

Bagstald, en. pl. -e. Stald i en Baggaard, i et Baghuus.

Bagsting, et. f. Agtersting.

Bagstue, en. pl. -r. Bagkammer. 2. Værelse, Bolig i Stuen (eller underste Etage) i et Baghuus.

Bagstød, et. pl. d. f. Stød bag fra eller bag til. 2. Hjelp, understøttelse. (dagl. T.) At have et godt Bagstød i een. (Moth.)

Bagstæde, et. det bageste Stæde af flere paa en aaben Bogn. Bagstædet i en lukket Bogn er derimod det, hvorpaa den Gliddende vender Ansigtet mod Fæstene.

Bagtaa, en. pl. Bagtxer. den Tag p. en Fugls Fod, som vender fra Næbbet.

Bagtale, en. Tale efterat noget er sluttet; Bagsnak. (lidet brugel.) 2. Tale, hvorved en Fraværende lastes og spjærtes. (Bagmåle; i ældre Skrifter.) "Gaa stor til at foragte den menige Mands Roes, som tilforn Vens Bagtale." A. Bodel.

Bagtale, v. a. 1. [af Bag, Rng. Isl. bakmæla.] laste, tale ilde om en Fraværende, især det, man ikke kan bevise, og derfor ikke tør sige offentligt, eller i Bedkommendes Nærværelse. "Bagtal ikke en Tiener for hans Herre." D. Bibel. "At bagtale er, i nøiere Bemærkelse, at udtynke i eens Fraværelse noget til hans Bannere, som han nærværende kunde gjøre Rede for." Sporon. (jvf. fortale.) =

Bagtalelse, en. Gierningen at bagtale.

Bagtaler, en. pl. -e. den, som bagtaler andre. Bagtalerste, en. pl. -r. et Fruentimmer, som har denne Last. (D. Bib.) —

bagtalerst, adj. tilbøielig til Bagtalelse. "Den misundelige og bagtalerste Drel af Avindetionnet." Rahbek. 2. som hører til, eller udgaaer fra Bagtalelse. bagtalerste Rygter, Beskyldninger.

Bagtang, en. kaldes den bageste, bevægelige Deel af en Hølebænk.

Bagtog, et. den bageste Afdeling af en i Orden fremrykkende Krigshær. (egentl. den bageste Deel af Toget.) At være i Bagtoget. At lade Bagtoget rulle hastig

gere frem for at slutte sig til Hovedtoget. (Ogsaa: Bagtoget, en.)

Bagtrappe, en. Trappe, som ligger bag i et Huus, som fører ned i Gaard eller hører til Baghuset. (modsat Fortrappe.)

Bagtrop, en. d. f. f. Bagtog.

Bagtæppe, et. pl. -r. paa Stuecarpeten: et Tæppe, hvorpaa en Baggrundsmaleri.

Bagtøddel, en. Apostroph. (P. E. d. Sprogkonst. 10.)

Bagvand, et. kaldes ved Bandedet Vand, der flyder ned bag Røllehjul og der samler sig.

Bagvarme, en. ud. pl., den Varme, der endnu findes i Bagerovnen, efter Brødet er bagt og udtaget; modsat Svarme (og forskielligt fra Bagevarme.)

Bagvæsse, v. a. 1. [Et lignende mærk. har det N. S. bakwaschen, hvorfra vi have Ordet.] d. f. f. bagtale (med et endnu mere forhadet Bibegreb). "Naar det gielder at forsvare sin mod bagvæssende Lunger." Bastholm.

Bagvæsselse, en. Gierningen at bagvæsse (hos ældre Forf. findes ogsaa Bagvæsser, en. pl. Bagtaler. — Bagvæsseri, et. idelig gigttagen Bagvæsselse.

Bagved, adv. f. under bag, adv.

Bagvendt, adj. v. egentl. urigtig vendt saaledes at det, som bør være for, er vendt bag; fig. forkeert; urimelig. En b. Ord. En b. Levemaade. 2. adv. At tage bagvendt fat. At sætte sig b. paa en Bænk. — Bagvendthed, Forkeerthed.

Bagvinter, en. Vinter, som kommer om Foraaret, naar den egentlige Vinter mæntes at være forbi; Eftervinter.

Bagvogn, en. Bagarelen i en Bogn med de tilhørende Hjul m. m., som i Langvognen forenes med Forvognen.

Bagvold, en. Vold bag ved en anden. f. Gr. Jordvold bag et Steengierde. (Deccan. Annalet.)

Bagværk, f. under bage.

Bai, en. [frans.] en aaben Havbue eller Vig.

Bai, et. ud. pl. et Slags grovt uldet Lul eller Klæde.

Bajonet, en. pl. -ter. [frans.] et Sværd paa Enden af Fodfolkets Beværelse.

Baisalt, et. [G. Baysalt.] br. under tiden for: Salsalt, Salt, som faaes paa Vand (spanst Salt.)

Bak, en. Forhøining ell. Halvdæk, som Orlogsskibe have for i, oven over den øverste Kanondæk, og som paa en Maade svarer til Skandsen agter i Skibet.

Bakke, en. pl. -r. [N. S. Bak.]

Bakke ganste fladt Land med udbøjet eller rønde Rand, i Alm. gjort af Blis el. Jær, til at sætte og bære Kopper, Kugl. ell. desl. paa. En lakeret Bakke. f. Inderbakke. 2. drejede Træstaa, hvor Skibsfolket spiser ombord, og flere af samme Staal (Baksmænd.) 3. Deraf navn om det Antal Matroser som bærer en Bakke, f. Ex. Baadsmændsbakken, Ettermændsbakken, o. s. v. — **Bakkebord**, c. et Bord, hvis Blad eller Skive er lænnet som en Bakke.

Bakke, v. a. 1. se Mad i en Bakke. At b. op for Mandstabet. — 3. dagl. T. u. bakke op for een o: sætte megen Mad frem, træse for een.

Bakke, en. pl. — r. [Ex. Backe.] — Et rønde, straaliggende Jordsmøn. Her kommer Breen ned ad Bakke. At kiste langs kanten op ad en Bakke. figurl. Det gaaer ud ad Bakke med ham (hans Velstand, Læge, Helbred er i Afstagen.) 2. en Jordhøining, Bante. Bakker og Dale. (At bruges ogsaa om smaa Bierge af løst Ercenader; f. Ex. en Sandsteens-Bakke.) = bakkefuld, bakkerig, adj. som har mange Bakker. — **Bakkeland**, et. Et ujævn l. fladt Land. **Bakkerov**, et. Rov, som undertiden findes i Sandbakker ved havet. (B. S. D.) **Bakkesand**, en. S. som græses i Bakker (modsat: Strandsand.) **Bakkefoale**, en. et Slags smaa Svaller, som bygge i Bakker. = bakket, adj. ujævn ud Bakker. Et b. Land, en b. Wei. — **bakkevæs**, adv. i Bakker. Landet gaaer bakkevæs ned ad mod Stranden.

Bakkelse, en. pl. — r. [3 St. for Bagge, af bage; eller af det N. S. Bak: sikk.] Røge, Bagværk af det mindre Slags. Deraf: **Bakkelsedei**, **Bakkelseferm**, **Bakkelserulle** (en Trævalse, som bruges omkring en Stok, og hvormed Bakkelsedei rulles) o. fl. — **Bakkelsebest**, c. Skjoldbord i lav Tale til den, som lærer sig taabeligt ad. (Bessel. Maaskee fremend af Bagbest. N. S. Bakbest.)

Bal, et. pl. **Baller**. [fransk.] Et Selskab af begge Køn, samlet for at danske. L. give, gjøre, holde et B. Jeg var paa B. i Aften, Bal paa Bal i Aften. — Deraf: **Baldragt**, **Balflædning**, **Balsal**, o. fl. = **Ballet**, en. (Kønen paa sidste Staaelse.) pl. — ter. Skuespil, der forestilles af Dands; mimisk Skuespil. (fransk.)

Balance, en. [fransk.] S. Ligevægt, Ligning.

Barber, en. S. Barber.

Balde, en. pl. — r. [udtales og skrives ogsaa Balle.] Visse kiedfulde Dele paa det menneskelige Legeme. Balde i Haanden, under Foden; Arsbalde. 2. hos Fugttræere: et udstoppet Skind paa en rund Brille med Haandfang, hvormed

Svarten kommer paa den i en kiedende Strift. — balde, adj. store Balder; kiedfuld, mustelfuld. Balder, et. stærkt Skrald. Slag eller Fald. (Moth. dagl. T. af: baldre, v. n. 1. frembringe Skrald ell. Balder. At b. paa (B. S. D.)

Baldyre, v. a. 1. besne, belægne med Silke, Guld ell. Sølvtraller, o. desl. (Moth. Holberg. Hos nogle ældre Forfattere (f. findes i Stedet for dette Ord: S. brodere.

Balg, en. pl. — e. [3sl. Bal] Skede til et Sværd. Gik dit Balgen.

Ballast, en. ballaste, v. a. f.

Balle, en. pl. — r. [3. der B en stor indfyldt Pukke af visse Papir, Klæde, Lerred o. a.) til med Fragtvogne eller til Skibs. (Danst br. i Stedet f. dette Boidt. Lerred.) 2. En B. Papir, kaldes eller 200 Bager. (mest om Tryk

Balle eller **Ballie**, en. pl. — r. **Balle.**] Et Trækar af Stave Laag, flittet som en oversævet Basseballe, Dreballie, Hanteballe. de og Balle." D. Lov.) Deraf v. a. 1. til Skibs: se ud med Balle, eller et Vsetgr. At b. B af en Baad.

Ballet, en. S. Bal.

Balsam, en. pl. — er. en stærkende Saft eller Gummi, der udvækslen p. et næsten ubekendt Træbien (hvoraf ogsaa faaes Balsam ved.) 2. adskillige gunstige Safter, som tildeels bruges i flen; f. Ex. Ropaiwa: Balsam, p. B. o. fl. 3. en Urt, som dyrkes i Stuehave; Balsamine. Tanacetum samita. = Balsampoppel, en. Poppel: Slægten. Populus balsamifera, et. Træet, som giver eller arabiske Balsam. — balsam som har Egenstaber tilsættes med krydder, vellugtende, oplivende.

Balsamere, v. a. 1. fnyde et geme med vellugtende Urter og E at hindre eller forhale dets Fordæmning. Egypterne balsamerede ogsaa Dyr samering, en. pl. — er.

Balstyrig, adj. [3. haldstyrig] S. balstyrig. Ex. bångstyrig, lig, vild, uregierlig. En b. Dre (dagl. T.) — **Balstyrighed**, en.

Baltre, v. a. 1. (dagl. T.)

Bamse, en. pl. — r. [3. Bår] Hantbiørn.

Bancofeddel, en. pl. — fedler [Stat. banco, en Bank.] en C

Bevill, gyldigt for en vis Pengesum, som udstedes af en Bank, og i Banken kan, eller skulde kunne ombyttes for rede Penge.

Band eller Ban, (en) ud. pl. og sædvanlig uden Art. [Strivemaaden Ban var rigtigst. Isl. og Sv. Bann.] Udeluktelse af den kristne Kirkes Samfund for en begaaet Synd. Kirkens Band. At være, sættes i B. At løses af B. = Bandsbrev eller Bandsbrev, et. Brev af Paven eller en høj Geistlig, hvorved een sættes i Band. Bandlyse, v. a. 2. forkynde een at være sat i Band, bandsætte. Bandslysning, en. offentlig forkyndt Bandsættelse. Bandstraale, en. figurl. om Pavernes tiltagne Magt, at bandsætte Riger og Fyrster. bandsætte, v. a. 3. [3. bannsetta.] erklære een for udelukt af Kirkens Samfund, bandlyse. (bandsat, i dagl. og lav Talebrug: Han er reent b. 3: meget ond, vredi eller ustyrlig. Ogsaa adv. bandsat koldt, b. hed.) — Bandsættelse, en. pl. - r.

Bande, en. pl. - r. [Fransl.] en Forening af Mennesker i en flet og skadelig Hensigt. En Lyve-, Ligeuner-, Røver-Bande. 2. et Selskab af omløbende Sagslere; tilforn ogsaa om Skuespillere. "Den danske Bande:" kaldte det første danske Skuespillerelskab sig 1722.

Bande, en. pl. - r. ondt Ønske over een, Forbandelse. Eder og Bander. (i Almuesproget.)

Bande, v. a. og n. 1. ønske ondt over, forbande. "Du skal ikke bande dit Folks Overste." D. Bibel. 2. misbruge Ed og Sværgeren til at bekræfte ell. benegte noget. Han bandede en stor Ed. Han har den ufsik at b. ved Alt hvad han siger. At b. paa noget 3: bekræfte det ved Ed. 3. i dagl. Tale siges om noget (især Fødevarer) der er godt, der ei bør forsmaaes: det bander ikke. "Den Stinke bander ikke." Holb. P. Paars. = bandes, v. n. pass. verle Eder. At skændes og bandes. (Moth.) — Banden, en. ud. pl. Gierningen at bande. — Banderium, et. pl. d. s. Rium, der indeholde en Forbandelse. (Grundtvig.)

Bane, en. pl. - r. [G. Bane. Sv. Bana.] en jævnet Plads til et vist Foretagende, en ganske jævn Vel. En Reglebane, Aldebane, Legebane, Løbebane, Reverbane. En Glidebane. En Bane paa Sne eller Jis. 2. Himmellegemernes Løb, og den Vel, andre, ved en Kraft udkastede Legemer, efter Bevægelsens Lov tage i Luften. Planeters, Kometers B. Jordens B. om Solen. Bombens, Ruglens B. figurl. At fulbende sin Bane (enten om Livet, eller en vis betydende Syssel og Stræben i Livet.) Øndens, Vrens B. At bringe, føre noget paa Bane 3. bringe det paa Tale, forankede det. — Baneløb, et.

Løb, Beddeløb p. en Bane; it. d. s. f. B. 2. Himmellegemernes Baneløb. (Z. Roth.) Bane, v. a. 1. jævne, udjævne en Pl. (især om Vele.) At b. Vel over et Bi giennem en Skov. figurl. stasse Adg til, forberede. Disse Egenskaber bar ham Vel til Kongens Yndest. Minrens Fald banede Veien til den paa gende Fred.

Bane, en. [3. Bani.] dødeligt E eller anden voldsom Karsag til eens D. Dette Pug blev hans Bane. I dette S fik han sin Bane. 2. d. s. f. Banema (i vore gamle Love, og hos ældre F ligesom endnu hos Digtene.) = Banche et. Pug, der volder Døden. Banema en. [3. Banamadr.] den, som med Vil ell. af Waade, volder en andens D Den Dræbtes B. En B. kan dræbe Waade; en Morder dræber altid med F sæt. Baneraad, et. Anslag, opl Raad mod eens Liv. Banesaar, et. [Banasar.] dødeligt Saar. Banefag, Tilstale for Drab, Drabsfag. Banef en. dødelig Sygdom, Pelsot. Banef et. S. hvor een blev dræbt. (Baggesen.) Banestød, et. dødeligt Stød. Banet en. poet. Banestød. (Grundtvig.)

Bange, adj. [tydsk.] ræd, betagen Frygt, frygtsom. At være b. for nog Han er b. af sig. At være b. i Mør (mørkeræd.) 2. hange Raar 3: misli vanskelige at vælge imellem. (i ældre Sti "Han havde tvende Raar, og begge ban og haarde." A. S. Bedel. — Banghe en. Frygtsomhed. (Bedel.)

Banje, en. pl. - r. Dæk nede i Loft rummet paa et Stib.

Bank, en. pl. - er. en offentlig In retning, hvor Penge nedlægges i For ring, og hvori Penge indskydes af Lo tagere til udlaan og anden Pengehand At give en Kvittning paa Banken. (I Bancofeddel.) Deraf: Bankdirecteu Bankhæftelse, (den Panteret, som er giv den danske Nationalbank i faste Eiendomm for en vis Deel af deres Værdi), Ban laan (Laan, som Banken giver. b) u laan af en Bank), Bankobligation, o. f 2. i visse Lykkespil: den Pengesum, so een, der spiller mod flere (Bankholderen lægger op til at betale Spillerne deres Vin ding. At lægge Bank op. At holde Bank (Moth.)

Bank, et. pl. d. s. et lydeligt Slag 2. pl. Pug, Prøgl. At faae Bank, giv een Bank.

Banke, v. a. og n. 1. [3. banga.] giv lydelige Slag. At b. paa Porten. 3. hører nogen b. Det banker (der bankes. Hiertet banker (slaaer stærkt.) 2. slaae Person eller Ting med Haanden, med et Riep eller andet Redskab. Han bankede

Barbere, v. a. 1. aftage Slæg eller Haar med en Rageskniv; rage. (dette banste Ord gjør det fremmede fuldkommen overskudigt.) At b. sig selv; at lade sig barbere. = Barbeeramt, et. S. Amt, 3. Barbeerbækken og Barbeersad, et. Bækken ell. huult Fod af Tin ell. Messing, hvori Barberen bringer Sæbe til at skumme, og hvoraf han indfæber den, som skal rages. Barbeerskniv, en. Rageskniv. Barbeerskost, en. liden Kost af Børster, hvormed man indfæber sig. Barbeerrem, en. R. til at hvæsse Ragesknive. Barbeersæbe, en. S. tienlig til Barbering. Barbeersfilt, et. udhængte Barbeerbækkener, som tilkiendegive hvor en Barber boer. Barbeerstue, en. Stue hos en Barber, hvor Folk rages for Betaling. Barbeertoi, et. Redskaberne, som høre til at barbere. Barbeervand, et. varmt Vand, hvori Barbeersæbe bringes i Stum. = Barbering, en. Gierningen at rage.

Barcasse, en. pl. - r. [frans.] den første Skibsbaad paa Orlogsskibe.

Barde, en. pl. - r. lange, hornagtige Udværter, inden i Hvalens Overflæde, hvoraf Fiskebeen gøres; Hvalbarde. Dyr af: Bardehval, en. En med Barde forsynet Hval.

Barde, en. pl. - r. Digter, Skald (hos de gamle Galliere og Germanere.) Ordet er efter det Tydske først optaget af Ewald.

Bardun, en. pl. - er. visse Long til Skibs, hvormed Master og Stænger støttes.

Bare, adv. [S. bar, 4. 5.] ifkun, blot, aleneste. (dagl. T.) bare han dog vilde komme! Gjør det bare denne Gang!

Bare sig, v. rec. 1. [Sv. berga sig.] Holde sig fra, tvinge sig. Jeg kunde ikke bare mig for at lee. "Hvo kan vel høre fligt, og bare sig for Graad?" (Holberg.) 2. bevare sig, bierge sig, begaae sig. (Hvitefelt. At b. sig for Kulde. Moth. forældet.)

Barfred, en. (forældet.) Bagttarn ved en Stadsmuur. 2. Fristed, Tilflugtssted for Fredløse eller Forbrydere; Grændse om en Stad ell. et Slot, inden for hvilken man nød Fred og Beskyttelse. Asylum. Heraf: Barfredoret. Jus asyli. Moth.

Barfrost, en. ud. pl. [af adj. bar.] Frost uden Sne og Klim, tør Frost.

Bark, en. ud. pl. [J. Børkr.] den nederste Hud eller Beklædning, der omgiver Trærnes Væ. (Jvf. Bast.) At flaae Barken af et Træ. At lægge Huder i B. = barkagtig, adj. som ligner Bark. Barkbed, et. Et med Garverbark belagt Drivbed i en Have, s. Gr. til Ananas. (C. G. Rafn.) Barkbeg, et. Beg, som glemmes i Bark, eller smeltes paa smaa Barkstykker til Paster eller anden Brug. Moth. Barkbrage, en. et Redskab til

at brøde Bark med. (Moth.) Barkbrød, et. Brød af Meel, blandet med inderste Bark af unge Fyrretræer, som naar bruges i Norge. Barkfarve, bruun Farve, lig Garverbarkens. Barkgeroning, en. Læderets Geroning. Hjelp af Bark. barkhaard, adj. haard som Bark. barkhaarde Hænder. Barkhud, en. meget haard og ujævn Barkhudet, adj. som har en saadan Hud. (Vhlenschlag. Stærkodder.) Barkflud, Barkelud. Barkmølle, en. Mølle paa Garverbarken males fin. Barkpning, en. et Slags Podping, hvorved deqvisten stikkes ind i en Sprække i Træ. Bark, eller imellem Barken og Splint. Barkslag, et. paa Lommerstokke: de Kanter af Barken, som man ved Tilhæningen lader fælde. Barktorv, en. Slags Torv ell. Rager af brugt Garverbark, som bruges til Brændsel.

Bark, v. a. 1. berede noget ved lægge det i Bark eller Barkelud. (især Læder.) barkede Huder. — barket, ujævn og spæden af Sol og Vær. Et Ansigt, en b. Hud. (Bemærk. at barket et Træ, aftage Barken, har Langelæ rettere: afbarket.) = Barkekar, et. R. hvori Huder barkes. Barkelud, et. Vand, mættet med Barkens Garvestof hvori Huder nedlægges for at barkes. Barkning, en. Gierningen at bark.

Barkholt, en. pl. - er. de tykkeste Plaster i et Skibs Forhudning. [Skriveres h. Golding: Bergholt: og uledes maaske rigtigere af bierge, Sv. berga; J. biarg end af Bark.]

Barkskib, et. Et svært tremastet Skib hvis Tiltakling er omtrent som et Fregat skib, men som ei er saa stærkt bygget som dette.

Barland, et. [af adj. bar.] et ufrugtbart Sted, en gold Jord, hvor intet vorer. (Moth.)

Barlind, en. (et Træ.) S. Bar, c.

Barm, en. pl. - e. [J. Barmr. A. E. Bearm.] den nederste Deel af Brystet henimod og imellem Armene, eller den Deel, som man kan omspænde og bedække med Armene; ligesom og Rummet imellem denne Legemsdeel og Klæderne. At gaa med bløt Barm. En Høn Armbærm. At stikke Haanden i Barmen, stule noget i Barmen. — figurl. at gribe i sin egen Barm, gaae i Rette med sig selv, prøve sin egen Tænte eller Handlemaade. Uegentlig: Brystet, Brysthuulheden, som Hjertets Sæde. Hjertet slaaer i Barmen figurl. Hjerte, Siæl. Denne Følelse vil jeg glemme i min tause Barm.

Barmhiertig, adj. som røres ved Andres Nød, medlidende (især hvor Medlidenheden viser sig i Gierning.) 2. staaende

kn. 10364. — Barmhertighed, en. ud.
f. Reddensheds Øttring i Sierninger.
— Zænkel, Mistundhed.

Barn, et. pl. Børn. [3. Barn. A. S. Barn.] et Kvenneſte, forſaavidt det er et af Forældre, og med Penſyn til diſſe. Forældre med deres Børn. At antage

Barns Sted. Han har Glæde af
 sit Barn. At avle, faae Barn. At
 med Barn (frugtfuld) At være
 Barns Mod (have Fødselsmerter.) S.

Sittsbarn, Sorebarn, Pleiebarn,
Lingbarn, Mytebarn. 2. et Men-
ne fra Fædselen indtil den vorne Alder,
særl. hos os til Confirmationen; efter

1. Barn (der 20de Decbr. 1840 fødtes, og døde 1. det 15de Mar.) Han er ifte Barn
2. Barn (der 10de Decbr. 1840 fødtes, og døde 1. det 15de Mar.) Jeg var dengang Barn, et B.
3. Barn (der 10de Decbr. 1840 fødtes, og døde 1. det 15de Mar.) Barnsbarn (fra den spæde Alder.)
4. Barn (der 10de Decbr. 1840 fødtes, og døde 1. det 15de Mar.) om den, der, stundt voren, teer

1. Hørdning, Glægt, Aftom. Israels
Børn. 2. Sandets Børn (Indfødt.) 3. Han
4. 3 Sammensæt-

br. Ordet deels i sing., deels enten
pl. De sidste anføres
st. Sted, under Born. Af de første
enkle et dobbelt Flertal; andre

Barnealder, en. ub. pl. Barn, Barnsdoms-
Barnebarn, et. pl. Børnebørn.

VL 6. Bearna - bearn.] Barn af eens
 Parn; et Keneffe med Penson til bets
 Parnfærdre (Sønneson og Sønne-datter;
 Datterdatter og Datterson.) BARNEDAG,

et. pl. Sierningen at bøde et Barn.
 Barnefader, en. pl. Barnefædre. Fader
 til et rikt (især nægte) Barn, At udlæg-
 ge i en Barnefader (af Moderen.) Bars

Barnegierning, en. pl. **Børnegiøringer**. Gier-
ning, som passer sig for et Barn. **Børne-**

Barne, som paalet sig paa et Børn. Barnelæder, et. pl. - e. Børrelse: i et Husb, træder de mindre Børn opholde sig. " barnes- barn, adj. som elsker og glæde omgaaes med Børn. (Roth.) Barnelader, n. s.

barnagtige Bader og Fagter. **Barnes**
 mod, en. ud. pl. Mod, som laves t. spæde
 børn. **Barnemoder**, en. pl. **Barnes**
 mødre. 1. en Kvinde, som er eller ud-

1. en Lørdag, som et lille
 for Moder til et vist (især nægte)
 Barn. [overflødig for: Moder. "Da
 da i huset fro, som en Barnemoder
 Grundtvig.] 2. en Batseltone. (D.

Barnemord, et. pl. d. f. Mord,
 en begaaes paa et Barn, især paa sit,
 et Barn, af en Barnemorder ell. Bar-
 nemorderse. Barnepige, en. pl -r.

Barnestempe, en. Barnestige, en. pl. -e.
Barnestige, som sættes til at passe et B.
Barnestof, en. Barnestemme. Barnes-
ting, en. Gang af et Barn. (Grundtvig.)
Barnesind, et. Barnesind: barnligt

Sind. "At det fromme Børnesind børn-
ligt Gud berømmer." Grundtvig. Bør-
nestif, en. Stif, som Børn bruge. (Rin-
go.) Børnesto, en. pl. Børnestoe.

Stoe til et lidet Barn. At have traadt sine Børneskoe, være voren. Barnesnak, en. Snak af et Barn; barnagtig Snak. Børnestemme, en. 1. et Barns Stemme;

en Barnerøst. (pl. Børnestemmer.) Vi hørte en Børnesteme, nogle Børnestemmer. 2. Stemme, lig et Barns. Børnestreg, en. pl. Børnestreger. (Barnes

næg, m. pl. Børnægge. (Lær-
 steger, Heibergs Psyme. I. 51.) barnagtig
 Adfærd. At begaae Børnesteget (om
 Børn.) Barneftue, en. pl. Barneftuer.
 Barneflammer. Barneføb, et. hvort

spørde Børn, svarede. (Ringo.) Barnes-
tanter, pl. Tanter som Børn kunne have.
(Grundtvig.) Barneviss, en. Barneviss.
paa Barneviss, adv. — (Sammens. i denne

Form bruges desuden om Alt hvad der hører til et Barns Klædning og Fornsødenheder, og derefter er indrettet, f. Ex. Barnehue, Barnetøle, Barneflee, Bar-

Barnagtig, Barnagtig, Barnagte, Barn-
nægtorte, Barnestol, Barnevegn, m. fl.
Jof. de med Børn farrimensatte Ord.)
= h) barnagtig, adj. som har et Barns
Egenskaber; ligner et Barn; ell. som kun

passer sig, for Børn (om Borne) jvf. barns-
lig. Barnagtighed, en. 1. barnagtigt
Børn. 2. b. Opsørsel. Barndom, en.
ud. pl. [3. Barndømr.] 1. den Tid,

av. p. [J. Barnbom.] 1. den Tid,
hvori man er Barn, den barnlige Alder.
I min, i hans Barndom. Erindringer
fra Barndommen. (heraf: Barndomsegn,
(Phlenschl.), Barndomsgaarde, Barndoms-

liv, Barndomsminde o. fl.) 2. figurl
om en Stiftelses, en Indretnings første
Opkomst. I Videnskaberne, Konsternes
B. I Verdens B. 3. At gaae i Barn-

barnfødt, adj. v. født, med Hensyn til Sted eller Landstaa. Han er barnfødt i Odense, i Jylland. —

barnlig, adj. som hører til Barnets Na-
tur, til Barndommen. Den barnlige
Alder, barnlige Ønsker, Lege. Manden
kan bevare et barnligt Sind: men bør als

kun bevare et barnagtigt Sind; men det al-
 drig vise sig barnagtig. Deraf: Barn-
 lighed, en. ud. pl. — barnløs, adj. som
 ingen Børn har, — ell. har mistet sine Børn.
 Deraf: Barnløshed, en. ud. pl.

Baron, en. pl. - er. en adelig Titel:
Friherre. Baronesse, en. pl. - r. Fri-
herrinde. Baroniæ, et. pl. - r. en Bas-
rons Stamgods, et Friherstabs.

Barre, en. pl. - r. [fransf.], en Stang af ædle Metaller. Guld, Sølv i Barrer. Barsel, et. pl. - er. [gl. Barnsol.] Gilde i Anledn. af et Barns Fødsel. At

2. **Barnesfødsel**; i de Talemaader: at lave

(rede) til B. 3: være frugtsommelig. At gøre Barset, føde, blive forløst. = Barselbrev, et. Skriftlig Indbydelse til Barset. (Bording.) Barselseber, en. En ofte farlig Feber, der paa kommer Barselkønen i de første Uger efter Forløsningen. Barselfærd, en. Sygler i Anledning af Barset og Barselgilde. Barselgilde, et. d. s. s. Barset, 1. (et nyere Ord.) Barselgrød, en. hos Almuen: en vel tillavet Grød, som Naboerne sende en Barselkone. Barselkone, en. Kvinde, som nylig har gjort Barset. Barselkost, en. Mad, som er tienstlig for Barselkoner; eller som sendes dem fra andre Koner. Barselqvind, en. Barselkone. Barselseng, en. [J. Barnsæng.] egentl. Seng, hvori en Barselkone ligger; men bruges om Liden, hvori en Barselkone holder Sengen og holder sig inde. At ligge i Barselseng. Ogsaa i Stedet for: Barnesfødsel. Hun har denne Sygdom fra hendes sidste B. Barselstue, en. det Værelse, hvori en Kone ligger i Barselseng. Barst, adj. 1. haard, umild, streng. En b. Vinter, Kulde. 2. vild, haard, umild i Handling og Udseende. En barst Mand; et b. Ansigt. — Barsthed, en. ud. pl. Haardhed, Umildhed. "At Alvorligheden aldrig udartede til Barsthed eller Munterheden t. Raadhed." Bagg. N. Klim.

Bas, en. 1. den dybeste eller groveste Tone i Musik og Sang; Bastone. Han synger Basen. At sætte B. til en Melodie. 2. den groveste Stræng paa visse Instrumenter. 3. et musicalsk Instrument, dannet som en stor Fløjt; en Basfløjt. = Bassfløjt, en. En stor Fløjt af grovere Lyd. Baspipe, en. En af de grove Orgelpiber. Basfanger, en. S., der synger i Bastonen. Basstemme, en. grov, dyb Stemme, tienstlig til at synge Bas.

Bast, et. pl. d. s. et lydende Slag. Det gav et Bast. Ogsaa: Bug, Slag.

Baste, v. a. og n. 1. slaae med den flade Haand. At b. eens Dren. 2. v. n. give en Lyd, som naar man baster. Hanssen baster med Fingrene.

Basse, en. pl. - r. Egentl. et stort Dyr af Pantion, især Eglon. Isl. Bassi. (s. Vildbasse.) i dagl. S. om en stor, svær Kart. Det er en dygtig Basse. (I flere Tilfælde hos Almuen, som: en rig, fornem, storagtig Basse. S. Spradebasse.)

Basset, en. ud. pl. et Slags Lykkespil.

Bast, en. ud. pl. [J. Bast.] den Hinde, som paa Træer eller træagtige Værter ligger imellem Barken og Splinten, ell. det yderste Ved; Indbark. — sig. At lægge een i Baand og Bast 3: i Rænter, i Fængsel. = bastbinde, v. a. 3. binde med Bast ell. Reb. (Golding.) = Bastmaatte, en.

Maatte, flettet af Bast. Bastreb, Reb snoet af Bast.

Baste, v. a. 1. bastbinde. At b. og binde een. 2. at b. Træer, slaae stien af dem. (B. S. D.) 3. at b. Steg, bringe den en kort Tid for Stov og derpaa aftage den yderste Rindhinde, f. at Stegen kan brunes. (Moth.)

Bastion, en. pl. - er. [Frans.] en bygget Skanse paa Fæstningens Mur og Bolde; et Bulpørt.

Basun, en. pl. - er. et blæsende Instrument. At blæse i Basun. — Deraf: sunblæser, en. Basunlyd, en.

Basune, v. a. og n. 1. blæse i Basun. Mest figurl. at b. noget ud (eller udfunc) tale meget om og til mange.

Batallion, en. pl. - er. en vis Afdeling i en Hær; et halvt Regiment.

Batte, v. n. 1. forslaae, strække. Det vil ikke batte meget. (kun i dag Tale.)

Batterie, et. pl. - r. [frans.] en eller Skanse i Marken, hvorpaa Kanoner plantes; Styrkold. 2. en vis Sammen. 3. paa Krigsskibe: et Dæk, sat med Kanoner; Styrkø, Styrkø.

Baun, en. pl. - er. En Vedkast eller Ved-Dyng, opreist paa Bakker, for tændes som Varetegn ved en Fiendes Angang eller Fremtog. "Baunen lyfte Budstikken løb." Storm. = Baunhei, Høi, hvorpaa Baunen reises og tændes. Baunvagt, en. Vagt, som i Krig sættes ved Bauner.

Bautasteen, en. pl. - stene. En Sten, uden Skrift, opreist til Mindet over en Afsød; Mindesteen. (Dette gælder nordiske Dødt, som endnu bruges af Døttere, burde egentlig efter den islandske Udtale skrives: Bøitasteen.)

Bavian, en. En Klasse eller Slægt af Hænder m. affumpet Hale; it. en enkelt Art af en anden Klasse. (Simia Sphingaria.)

Baxe, v. a. 1. (Stibord.) bevæge tungt Legeme ved Hielp af Bøgtstæng. At b. en Kanon. 2. at baxes, v. n. paa slaaes ved Rævestød, føre Rævekamp. (E. to box.) = Bækekunst, en. v. Dyr og Undervilning erhvervet Færdighed i Rævekamp. — Baxen, Baxning, en. Baxer, en. pl. - e. en Rævefægter.

Be, en uadskillelig Partikel, der sættes til Verber og verbale Substantiver, herved Bemærkelse derved som oftest gaaer over til en, enten mere umiddelbar eller m. udbredt Virken paa et Object; undertiden forstærkes, eller fra en Tilstand (i intransitive eller uvirkende Verber) gaaer over til en Handling, (i transitive Verber; s. G. betænke af tænke, behoe af boe, begrænse af grænse, beherske af herske); flundom

en mere figurlig (beføre af føre, begribe og gribe, beholde af holde); i meget sa. Ellersde ganske forandres (f. E. besæge, beløbe, betage, betragte.) — Par: man be er allene loant af det Tydske; men alle dermed sammensatte Ord ere som Træl yngre end det 14de Aarhundrede, og en stor Deel af dem ikke ældre, end det 16de, 17de og 18de.

Beaande, v. a. 1. aande paa, blæse paa. "Et Lov, Zephyr beaander et Aar." Baggesen. 2. indgive Aand, besjæle. "Dg sølte Phobus — beaande hans Glæde spændte Bryst." Baggesen.

Bearbejde, v. a. 1. danne noget ved at arbejde (legemligt eller Aands-) Arbejde paa, gjøre det færdigt til Brug, eller give det en vis Form ved Arbejde. At arbejde heret, Jorden. Han vil b. dette Kunst i en Fortælling. — Bearbejdelse, m. pl. - r.

Bebinde, v. a. 3. ombinde, fæste ved Bånd. Et vel bebindet Sparreværk.

Belænde, v. a. 1. blande, sammensætte. (br. fælden og kun som rec. i Etet for: have legemlig Umgang med.) Belændelse, en. (D. Bib.)

Beboe, v. a. 1. have til Bopæl, Dyvelstede. At b. et Huus. Denne D er et beboet (har ingen Indbyggere.) = beboelig, adj. som kan beboes. At sætte et Huus i b. Stand. Beboelighed, en.

et. pl. Begjæmhed til at beboes. — Beskælle, en. ud. pl. den Bestaffenhed ved et Sted, at det er beboet. Dette Huus er ikke indrettet til B. "En saadan Egn — uden Tegn til Beboelse." Baggesen. Beboer, en. pl. - e. den, som beboer et Huus, eller er bosat i et Land. Man siger ligesaa: Indbyggere i en Stad, i et Land. "Her giøre Grundlovene Forskiel paa Borgere og Beboere i et Land." Gørte.

Bebreide, v. a. 1. [i ældre Danst: breis dr.] foreholde een noget som en Ufuldkommenhed eller begaaet Feil, forekaste, lade een noget til Minde med Daddel. At b. een noget. Hun bebreidede ham sin Utroskab. Jeg har i denne Sag intet at bebreide mig. En bebreidende Tine. — Bebreidelse, en. pl. - r. At gøre een blotte Bebreidelser.

Bebreve, v. a. 1. skadsætte, love, forstærke, overgive ved Brev og Segl; beskjæfte under Haand og Segl. "b. een sin Tro og Gie. — Den Frihed, som var dem bebrevet." A. Bedel. — Bebrevelse, en.

Bebræmme, v. a. 1. besætte m. Bræmmer.

Bedude, v. a. 1. [3. hoda.] melde, fortænde, bære Budskab om noget, som snart vil ske eller foregaae. At bedude eens Komost (Bedel.) — Bedudelse, en. pl. - r.

Bebygge, v. a. 1. besætte med Huse og Indbyggere. At b. en Plads. Man veed ikke, naar Landet først blev bebygget. Denne Egn er stærkt bebygget. — Bebyggelse, en.

Bebyrde, v. a. 1. lægge Byrde paa, betynge. (mest figurligen.) At b. sin Samvittighed b. sin Samvittighed med Synd. Jeg vil ikke b. Dem hermed. — Bebyrdelse, en.

Bed, et. pl. - e. afsælt Plads i en Have, til at plante Urter eller Blomster i; Urtebed, Blomsterbed. Et Salatbed, Kaalbed.

Bed, en. pl. d. s. [3. Bid, Ophold.] Forfriskning underveis for Hestene ved Foder. At give Hestene en Bed underveis. (Langeb.) 2. Den Tid, man florer ell. pløier med Heste, imellem Hviletiderne. Vi flørte fire Miil i een B. Vi har pløiet tre Bed i Dag. (Langeb.)

Bedaare, v. a. 1. forlede til noget daarligh; narre, gøre bag Lynet, bedrage. Hun lod sig b. af hans Løfter. "Kon ei en anden Drøm bedaarer mine Sandser?" Ewald. "Den Falskhed, hvormed Menneskene bedaare sig selv." Mynster.

Bedage, v. a. 1. udsætte; give Genstand, udsættelse. (forældet.) "At bedage een hans Giæld paa nogen Tid." Hvitfelt.

Bedaget, adj. som har oplevet mange Dage og Aar; meget gammel. (kun om Mennesker, og forstærker Begrebet: gammel. Man siger: en bedaget Olding.)

Bede, v. a. 1. gilde. At b. en Væder. (ikke meget brugeligt.)

Bede, en. pl. - r. en gildet Væder. Deraf: Bedekjød, Bederyg, Bedesteg.

1. Bede, v. a. 1. jage, opjage, fange paa Jagt. At b. en Hjort, b. Fugle. (forældet.) "Han vidste vel at jage og bede Dyr med Konst." Helt.

2. Bede, v. a. 1. berede ved at lægge i Kalkvand, eller anden stærk Vædske. At bede Skind (lægge i Bed. Langebet.) [Ev. beta. 3. beitz en. Bed, Garver-lud, "Suppe, hvormed Skind gøres til." Moth. br. lidet. Baade Verb. og Subst. ere forældede. jvf. beidse.] — Bedekar, et. Kar, hvori noget bedes. Moth.

3. Bede, v. n. 1. har. [3. bida, bie.] Holde stille p. en Reise, ell. under Pløiningen, for at lade Hestene hvile. At b. i en Kro. At lade Hestene b. — Bedested, et. Sted, hvor man kan bede paa en Reise; Kro.

4. Bede, v. a. og n. bad, bedet. [3. beida.] henvende sig med Bøn til een, for at opnaae, erholde noget; søge, anmode om noget ved Bøn eller høflig Begjæring. At b. een om noget. At b. om Hielp, om Almisse, om Naade. At bede for sig selv: bede om Staausel, Estergivelse, naar man har fortient Straf. Han bad for sit

Bede. [At b. noget af een, (s. Ex. "bede en Hustru af Forældrene," D. Lov.) er en nu ikke mere brugel. Talem.] 2. udvirke, opnaae ved Bøn. At b. en Fange løs. At b. sig Lov af Stolen, bede sig fri for Straf. 3. byde, indbyde. At b. Fremmede, b. Gæster, b. een til Bords, til Bryllup, til Fadder. At b. een hen, ind, til sig; b. een ud paa sin Enstigaard. At b. mange Folk sammen. 4. ønske. At bede Farvel, b. een være velkommen; b. Godt over een. 5. neutr. vende sig med Bøn til Gud, holde Bøn. At vaage og bede. At b. og synge Psalmer. At b. til Gud; b. for en Sng. "Vi kunne bede uden, at bruge Ord; vi kunne bruge Ord uden at bede." Bastholm. = **Bededag**, en. Dag, paa hvilken der efter Anordning holdes særdeles Bønner i Kirkerne. Deraf: **Bededagsansigt**, figurl. og i Skiemt: et meget alvorligt Ansigt. — **Bedehuus**, et. en mindre Kirke, et Capel. **Bedeflokke**, en. Flokke, hvormed der ringes til Bøn i Kirkerne. **Bedemand**, en. Betient i Stæderne, som for Betaling indbyder Folk til Bryllup eller Begravelse. **Bedeslag**, et. pl. d. s. 9 Slag, som klemtes til Bøn, efterat der til visse Klokketæt (Morgen, Middag og Aften, paa Landet) er ringet. **Bedestol**, en. En Stol ell. et Aflukke hvor man knæler under Bønnen. (Baggesen.) **Bedetime**, en. Time, som anvendes til Bøn. = **Beden**, en. ud. pl. Gierningen at bede.

Bede, en. pl. - r. En Haveurt, som dyrkes for Rodens Skyld, der koges og spises som Salat. (røde Beder, Rødbedet.) Beta vulgaris.

Beding, en. pl. - er. [A. S. heddunge, bedinge, *stratum, lectisternium*] Pælebygning paa et Bæst, hvorpaa Skibe bygges, og hvorfra de løbe af Stabel. 2. paa Skibe: en Forbinding af svære Egebjælker, agter for Fokkemasten, hvorved Ankertougene gøres fast, naar Skibet ligger til Ankers.

Bedrag, et. Svig, svigagtig Omgang eller Behandling. (D. Lov.) paa Bedrag, adv. for at bedrage.

Bedrage, v. a. bedrog, bedraget. følge, narre. At b. een i Spil, i en Handel. At b. en Pige ved falske Løfter. 2. stille ved, berøbe paa en svigefuld Raade. At b. een noget fra. Han har bedraget Regjeringen for store Pengesummer. 3. føre bag Lynet, bringe i Vildfarelse. Det udvortes kan let b. Skinnet bedrager ofte. Deri har jeg bedraget mig. "Den jamme Kunst, hvormed de b. andre, anvende de for at b. sig selv." Mynster. 4. stikke. At bedrages i sit Haab. = **Bedragelig**, adj. som kan bedrage, som er gjort for at bedrage; svigefuld, troløs. bedrager

lige Lærdomme; bedrageligt Arbejde; b. Handlemaade. = **Bedrager**, en. pl. 1. den, som forsætlig bedrager andre. den, som udgiver sig for andet, end i virkelig er. — **Bedrageri**, et. pl. - er. Gierningen at bedrage; Svig; det, som drager, eller hvorved man bedrages. **bedragerst**, adj. 1. hengiven til Bedrag. 2. som hører til, kommer fra en Bedrag (mest dog om Personer.) **Bedrager**, en. pl. - r. et bedragerst, svigfuldt Frumimmer.

Bedre, adj. compar. af god! betegner i Alm. en højere Grad i det Gode, bruges i alle Tilfælde og Bemærkelser i posit. god. s. Ex. god, bedre Enkelt. g. Rigt, b. Rigt. At være bedre in Fremmede, end mod sine Egne. Gode, Billaar. God, bedre Tid, Tønde. — br bruges ogsaa for: højere, af højere Stod Mod, til ringe, ringere.) De bedre Folclasser. — Det Bedre, det, som er bed den bedre Deel; en bedre Tilstand. S har valgt det Bedre. At omstiftes fra Bedre til det Værre. At gaae over til Bedre: til det andet Liv.

Bedre, adv. compar. af godt og v paa en fuldkomnere Maade. Han troer kunne gøre alting b. 2. paa en heldige mere beqvem, tienslig Maade. Nu han det b. Det gaaer bedre paa Maade. 3. med Hensyn til Helbred. Det er i Dag bedre med den Syge. S befinder sig b. 4. med Hensyn til St eller Grad i en Handling. Vi maae ta b. fat. Han maa tage sig b. i Agt. byde bedre (højere, paa en Auction, ell Spil.) 5. med Hensyn til Frastand; dere. Gaae b. frem! Vognen maa rtes b. tilbage. b. op, b. ned (høi lavere.) 6. hellere; mere. Jeg kan lide dette, end det andet. Dette Mal behager mig bedre.

Bedre, v. a. 1. forandre til det Bedr istandsætte, bøde, forbedre. "Staaer S bet ikke til at bedre." D. Lov. At paa en Muur, en Vel; at b. paa S derne. — bedres, dep. bliver bedre. D Enge bedres (kommer sig.) Det bedr med ham hver Dag; han begynder at dres. (Det bedrer sig m. ham. Roth.) bedre sig, forandre sig til det Gode. Re 2. erstatte, godtgjøre. (D. Lov.) "S vilde b. hvad han for havde brudt." S. Bedel. — **Bedring**, en. Omstiftelse det Bedre. Den Enge er i B. Bod B. (Omvendelse fra Svand.) **Bedring** tegn, et. Tegn til begyndende Bedring (Drsted.)

Bedrift, en. pl. - er. Handling; mofelig, almindelig Gierning. (mest i p Store, mandige Bedrifter. 2. Mærking

tra, (kun i sing.) At sidde i en stor Bedrift. (Sfr. Drift, 2.)

Bedrøve, v. a. bedrev, bedrevet. tværtimod, sultføre. (bruges nu sædvanl. kun om endte Gjerninger.) At b. Poet, Mord. — Gielden er Brugen i god Bemærkelse: At bedrøve Randdoms Gjerninger. A. Bedel. "J petersens Navn det var, de Daad bedrøve." Grundtvig.

Bedrøve, v. a. 1. [X. betruben.] sætte en Sorg, gjøre sorgmodig. At b. en Forældre. At være bedrøvet (sorgfuld, sorgmodig) over noget. dep. at bedrøves over noget. = bedrøvelig, adj. som volder Bedrøvelse, gjør en bedrøvet; trælselig; eller som vidner om Sorg. En b. Tidende. Et bedrøveligt Ansigt, Udseende. — Bedrøvelighed, en. bedrøvelig Tilstand, Betsaathed. — Bedrøvelse, en. nærgaaende Sorg, Sindskrænkelse. I: have megen Sorg og Bedrøvelse. At være en til B.

Bedse, v. a. S. beidse.

Bedst, adj. og adv. superl. til god og bedre. — bedst staaer undertiden eller i Et. for: det er bedst. Bedst, at enhver bærer ved sit. — Det bedste, adv. saa meget, alt hvad. At benytte en Ting det bedste man kan. Han skyndte sig det bedste han kunde. — Ikke med det bedste, At: særdeles vel, maadeligen. — Paa det bedste, paa bedste Maade. At anbefale en, udtølle eens Ord paa det bedste. — Til det Bedste, til største Fordeel. — Bedst, lægges i nogle Tilfælde til adj. for at lunde superl. Jeg skal gjøre min bedst mulige Flid. anvende de bedst tienslige Midler. — bedst, allerbedst (med som fraa eller efter) ret som. Som jeg bedst af. Allerbedst som jeg sad og strev.

Bedste, et. ud. pl. Gavn, Fordeel, Tænk. At se paa sit eget, paa det almindelige Bedste. Til Bedste for ham etc. — At have noget til Bedste, lægge sig noget til Bedste, til Overflødighed, mere end man bruger.

Bedstefader, en. pl. — fædre. Farsfader eller Morfader. — Bedstemoder, en. pl. — mødre. Farmor eller Mormoder. — Bedsteforældre, n. s. pl. Faders eller Moders Forældre.

Bedugge, v. a. 1. bestænke, befugte en. Dug. (Dhlenschl.) — Beduggelse, en.

Bedynge, v. a. 1. besætte m. Dyrer, inddyngge. (B. S. D.)

Bedæffe, v. a. 1. lægge noget over et andet for at skjule det, bevare det, eller i anden Hensigt; tilhylle, skjule. At b. Jorden paa et Træ med Jord. Havnen var bedæffet med Skibe, Himmelens med Skyer. 2. i Krigstjensten: beskytte, beskytte. At b. Fløiene m. Ryttteri. Hansidsflaaden var bedæffet af to Krigsskibe.

Den bedæffede Bei i en Fæstning. 3. Om Hestenes Parring: At lade en Hoppe b. af Hingsten. = Bedæffelse, en. pl. — r. Gjerningen at bedæffe. — Bedækning, en. pl. — er. 1. Bedæffelse. 2. det, hvorved noget bedæktes eller beskyttes. En B. af Ryttteri. At seile under Bedækning af et Krigsskib. 3. Hestenes Parring.

Bedømme, v. a. 1. fælde en Dom over noget, man har prøvet eller undersøgt. At b. en Sag, et Arbejde. — Bedømmelse, en. pl. — r.

Bedøve, v. a. 1. [X. betäub'en.] berøve Sandhed og Bevidsthed, gjøre følelseløs. Strakten bedøvede ham. bedøvende (narkotiske) Midler. En bedøvende Damp, Lugt. — Bedøvelse, en. Handlingen at bedøve, og Tilstanden at være bedøvet.

Been, et. pl. d. s. [Isl. Bein. N. S. Been.] 1. De haardeste Dele i dyriske Legemer, som deels omgive Legemets Huulheder, deels tiene Lemmerne og hele Legemet til Støtte. Armbeen, Laarbeen etc. At gjøre noget af Been. 2. Det Lem hos Menneſter og Dyr, som forener Laaret med Foden, og gaaer fra Knæet til Fodledet. (i alm. Talebrug regnes ofte Foden med, naar Benet nævnes.) Heraf: Beenflæder, (Burer) beenløs, adj. uden Been (sine pedibus.) Beenflade, Beenflinne, o. fl. 3. een af de Fødder, hvorpaa et Redskab hviler, for saavidt de ere adskilte, og have Liighed med Dyrernes Fod. At sætte Been under en Stol. Bordet hviler paa fire Been. En Potte med tre Been. 4. Been i en Paffer, de bevægelige Stængel, hvoraf den bestaaer. = Beenaare, en. fine Blodkar inden i Beenrørene. beenagtig, adj. som ligner Been. Beensborer, en. Redskab til at bore i Been, særdeles til at udbore Stykker af Hiernes skallen; Trepan. (Kottbol.) Beenbrud, et. pl. d. s. den Skade, at bryde Laarbeen eller Skinnebeen. beenbrudten, adj. som har brækket Benet (P. Claussen.) Beenbygning, en. Sammensætningen af Benene i et Dyr. Beendreier, en. Dreier, som især gjør Arbejder af Been. Beensedder, en. Engdom i Been hos Menneſket, hvorved de efterhaanden fortæres (Caries.) Beengjødning, en. Agerjords Gjødning ved fint knusede Knogler. beenhaard, adj. haard som Been. Beenhinde, en. tynde, med Nerver og Arter gienntvævede Hinder, som beklæder Benenes Yderside og den indre Beenvæv. (Periosteum.) Beenhoved, et. den runde Ende af et Been, der bevæger sig i Beenhulen. Beenhug, et. hugget Saar, som gaaer ind i Benet, som bestadiger Benet. beenshugget Saar. D. Lov. VI. 7, 3. Beenshule, en. den runde Fordybning i Enden af et Been, hvori et Beenhoved bevæger sig.

Beenhuis, et. Hus ved en Kirke, hvor Dødningsbeene samles. Beentlæder, pl. Klædemont, hvormed Benene og tildeels Underkroppen bedæktes; Buxer og Strømper. Beentnude, en. Knude ell. Udvæxt p. et Been. Beentkræft, en. d. s. s. Beenedder. Beenliim, en. ud. pl. Elim, kogt af Been. Beenlære, en. den Deel af Anatomien, som handler om Benene; Osteologie. beenløs, adj. som er uden Been i Legemet. (sine ossibus.) Beempibe, en. Røret i de store Been, hvori Marven sidder. Beenplade, en. Et fladt, tyndt Been. (Rottbol.) Beentråd, en. Samlingen af Benene i et dyrisk Legeme, i den Stilling og Forbindelse, de have i Legemet; Skelet. Beentrør, et. det Hule i Benen i Dyrenes Been eller Knogler. Beensalve, en. Salve til at læge Beensår. Beenskinne, en. pl. - r. den Deel af et Parnis, som bedækker Underbenet. Beensort, et. sort Farvestof af brændte Been, især Elfenbeen. Beensplint, en. et lidet, afbrudt Stykke af et Been. Beensykke, et. Et Stykke Kød af et slagtet Dyr, som der er Been ved. Beensygdom, en. Sygdom, Skade i Benene (som Beenedder o. fl.) Beentang, en. Et Jordemoder-Redskab. (Sartorph.) Beenudvæxt, en. Beentnude. Exostosis. Beenvæsen, et. den Materie, hvoraf Benene bestaae. (Sartorphs Osteologie.) Beenvæv, en. de fine Rør eller Stængler, som gaae igennem en Deel af Beentrøret. (Textura ossium.) Beenvæxt, en. Benenes Voren, Dannelsen, i Legemet. = benet, adj. fuld af Been. (ossibus plenus.) 2. beenagtig. (ossuus.) 3. i Sammensætn. om Been (2. 3.) af en vis Bestaaffenhed: langbenet, lavbenet, stærkbenet, smalbenet, o. fl.

Beenling, en. pl. Beenlinger. den Deel af et Skind, der sidder paa Benene og understøtter p. Hovedet, og afstøres til at gjøre Elim af. (Moth.)

Beenslug, et. Skade, som tilføies een ved at kaste eller hugge til ham m. Been. (i Lovsproget; og forkiølligt fra Beenslug.)

Beenvæd, en. Et indenlandst Træ, hvis Ved er meget haardt. Eumonymus europ.

Beest, adj. [3. heiskr.] bitter og tilslige ubehagelig, modbydelig for Smagen. b. som Galde. At have en b. Smag i Munden. — Beesthed, en. ud. pl.

Beestne, v. n. 1. blive beest. (B. S. D.)

Beest, et. pl. Bester. Dyr i Almindelighed (i lavere Talebrug.) Menneſter og Bester. At leve, dse som et B. 2. i Bondesproget: Pest, Arbeidshest. (D. Lov. VI. 8. 9.) — beest, adj. som ligner et Beest. beest, best, beremaade, Foldert.

Beet, en. pl. Beter. [fransk.] Taben i Kortspil, ved at faae ingen Stik ell. for

faa, og det, som derfor skrives den Spilende til Tab. At sætte en Beet, vin en Beet, spille Beterne ud. — Ogsaa ad At blive, giare een beet.

Befald, et. Behag, Lykke, Billie. Befald, til Billie. (B. S. S.) Du næste ubrugeligt, ligesom v. n. befalde, behag At lade sig befalde, finde sig i, give Billie til noget.

Befale, v. a. 1. (fleldnere i imp. b. foel.) anbefale, betroe, give i Bolk. At b. sin Sag i Guds Haand. b. Gud i Bolk. 2. byde, forestrive; it. b. over. Han befalede, i Stedet for at bed. Det befales i Loven. Kongen befalede at ic. At giøre en befalet Gierning. — b. falet Sag, i Lovspr. en Sag, som en Sagfører af Dyrigheden paalægges at føre. — Han har ikke over mig at b. At b. over en Hær, en Flæde (ansøre.) — Svad b. faler? høflig Anmodning til een om giøntage sine Ord, som man ei har hørt. = Befaling, en. pl. - er. (efter den æld. Skrivem. Befalning.) 1. Guldmagt. 2. give, faae noget i B. 2. Bud, Forskrift. En kongelig B. 3. Magt, Myndighed. Ansørel. Den høieste B. i en Krigshær. I Lovsproget: at have B., have i Befaling: have Embedsmyndighed, have raade over paa Kongens Begne. — Befalingsmand, en. 1. den, som anfører befaler over et Antal Krigssold. 2. den, der forestaaer en vis Deel af Landet. Kongens Befalingsmænd (Stiftamtmand og Amtmand.)

Befare, v. a. besøge, besøge, giennemreise, besøge, giennemse. At (giennemfare) en Landstrækning, et Biers et Hav, en Ryst. — befaren, søvart, sø i Søtjeneste. En befaren, heel b. Matro. 2. befare en Grube, et Biergværk, undersøge. = befarelig, adj. som kan befare. Et befareligt Hav. — Befarenhed, en. Dyrighed til Søtjeneste. — Befaring, en. pl. - er. Gierningen at befare (især i Biergværker.)

Befatte, v. a. og rec. 1. indeholde, indbefatte. 2. befatte sig med noget, for tage sig, give sig af med. At b. sig med at skrive Bøger, med Jordbrug, med uventommende Ting.

Befeide, v. a. 1. betrige, betormy (Rahbet.)

Befile, v. a. 1. file rundt om, faa fra v. Filen. At b. en Mynt. (Schynst.)

Befinde, v. a. og rec. befandt, befundet. Træffe, betraade. (D. Lov.) blive befunden i noget. (træffes saaledes at det kan tvølligen bevies.) 2. erfare, forvies om v. Eftersyn, Prøve. "Ende han skal befinde, Penge blot kan giørlig." Rahbet. Jeg har befundet det saaledes, som det var angivet. Begningen i

indes rigtig. 3. fæde, ansee, holde for.
 "Hederne befindende raadeligt." D. Lov.
 4. brinde sig. a) være (paa en vis Tid)
 2. være, være paa et Sted. Skibet be-
 findes sig da til Anfers i en Havn. b) være,
 være sig i en vis Forsatning ell. Helbredes-
 stand. Jeg befunder (finder) mig vel
 3. være i min nye Bolig. Den Enge be-
 finder sig bedre. — Befindende, et. ud.
 1. Tilstand, især Regemets, Helbredens.
 2. B. har forværet sig. At spørge
 3. B. 2. Skønnende, Takte. Efter
 3., efter Sagens Befindende 3: Bestafs-
 3. (kun i Lovsproget.)

Befugte, v. a. 1. berøre, besøge med
 fægt. (dagl. Tale.)

Befugte, adj. forlegen, forvirret ved
 en Dettastelse ell. Opdagelse. (kun i dagl.
 2. ligesom Substantivet Befugtelse.)

Befugte, v. a. 1. tilføje ild med 3it,
 2. (som mere bruges.)

Befugte, v. rec. 1. gøre sig 3lid for,
 2. Binde paa. At b. sig paa Dyd, p.
 3. Beder. At b. sig paa at være een
 4. B. "En alvorlig Opfordring til
 5. B. os paa det Gode." Rhnster.

Befugte, v. a. 1. besætte med Folk, med
 2. B. Amerika menes at være først
 3. B. fra Asien. Et vel befolket (folke-
 4. B. Land. — Befolkning, en. 1. Gier-
 2. Mængde, Antal af
 3. B. Landet har en ringe B. i
 4. B. til dets Størrelse.

Befugte, v. a. 1. bringe frem paa
 2. B. fæste affled. At b. en Rejsende,
 3. B. en Pakke. 2. hjælpe til, for-
 4. B. befordre een til sin Ret. (D. Lov.)
 5. B. fremme, fremhjelpe, fremstynde. At b.
 6. B. b. eens Dag, Undergang.
 7. B. b. et nyttigt Foretagende. 4. for-
 5. B. B. give Embede, Bærdighed. Han
 6. B. har lange søgt, men er endnu ikke befor-
 7. B. Han søger om at beforders til et
 8. B. Rald. = beforderlig, s. behjælpelig.
 9. Beforder, en. den som fremmer, frems-
 10. B. beforder; en Forsfremmer. — Be-
 11. beföring, en. 1. Gjerningen at befordre
 12. B. Deraf: Befordringsvæsen,
 13. B. alt det, som hører til Rejsendes Be-
 14. beföring i en Stat. 2. det, hvorved man
 15. B. p. en Reise, (B. og Ristetel)
 16. B. At have fri B., reise med egen
 17. B. En god, beqvem B. 3. B. B. B.
 18. B. 4. Forsfremmelse; Middel til Fors-
 19. B. At søge om B., faae Løse
 20. B. til et Embede. — Deraf: Befor-
 21. B. Befordringsmaade, Befordringsmiddel, Be-
 22. beföringsret, Befordringsvei, o. fl.

Befragte, v. a. 1. leie et Skib til
 2. B. At b. et Skib. — Befragter,
 3. B. den, som leier eller fragter et Skib.
 4. Befragtelse, Befragtning, en. Gier-
 5. B. at befragte.

Befrie, v. a. 1. gjøre fri for, stille ved
 2. B. noget ondt eller ubehageligt. At befrie
 (udfrie) een af Fangenskab. At b. et
 3. B. fra fremmedt Røg, fra en Tyrann.
 (Jof. redde.) "Man befrier en af hans
 4. B. fængsel; men man redder ham fra at
 5. B. komme der." Sporon. 2. fritage, for-
 6. B. staae for. Dette Land har i lang Tid
 7. B. været befriet for Krig. Byen blev paa et
 8. B. Kar befriet for Skat. — Befrielse, en.
 9. B. Gjerningen at befrie; det, at blipe befriet.
 10. B. — Befrier, en. pl. - e. den som befrier,
 11. B. udfrier af Fare, Skade, Undertrykkelse.
 12. B. Han var sit Fædrelands Befrier.

Befrugte, v. a. 1. gjøre frugtbar eller
 2. B. beqvem til at frembringe Afkom, Grøde.
 3. B. "Den (Naturen) blev befrugtet under Al-
 4. B. magts Binger." Ewald. — Befrugtelse,
 5. B. Befrugtning, en.

Befrugte, v. a. 1. frygte for, vente
 2. B. sig med Frygt. Det er at b. at denne
 3. B. Fred ikke vil vare længe. — befrygtelig,
 4. B. adj. som er at befrygte, som man har
 5. B. Grund til at frygte for.

Befugte, v. a. 1. gjøre fugtig, gjøre
 2. B. v. a. — Befugtelse, en. pl. - r.

Befænge, v. a. 2. [s. fænge.] meddele en
 3. B. Smitte, smitte, besmitte. Skibet, Byen
 4. B. blev befængt med Pest. "Det synes alt
 5. B. befængt, hvad de Befængte see." Popes
 6. B. Krit. v. Schiermann. — figurl. Han var
 7. B. befængt med alle Laster. = befængelig, adj.
 8. B. som let kan befænges, som modtager
 9. B. Smitte. — Befængelse, en. pl. - r.

Befæste, v. a. 1. gjøre fast, fæste paa
 2. B. sit Sted. At b. Planter paa Bropælene.
 3. B. Huset maa befæstes med Støtter. 2. fors-
 4. B. synne med Værn og Bolde til at modstaae
 5. B. Angreb. At b. en By, en Fæst. 3. styrke,
 6. B. gjøre stærkere. For at b. sig paa Thronen,
 7. B. gav han Folket større Friheder. "Derved
 8. B. vilde de for stedse befæste en Trost paa
 9. B. Jorden, stærkt nok til at overvinde enhver
 10. B. Sorg." Rhnster. At b. (bestyrke) een i
 11. B. Troen, i Bilsfarelser. = Befæstning, en.
 12. B. pl. - er. 1. Gjerningen at befæste. 2. Fæst-
 13. B. ningsværk. Befæstningskonst, en. den
 14. B. Konst at bygge eller anlægge Fæstnings-
 15. B. værter; Krigsbygningskonst.

Beføre, v. a. 1. give Grund til, berettigge.
 2. B. (mest i part. pass.) At være, troe sig,
 3. B. agte sig beføiet til noget. (beføiet er den,
 4. B. som har Marsag, Grund til, berettiget,
 5. B. den, som har Rettighed til noget.) — Be-
 6. B. føielse, en. Berettigelse. (fielden.) S. Foie.

Beføle, v. a. 1. føle meget ved, overs-
 2. B. føle. — Befølen, en.

Beføre, v. a. 1. tale Ondt for, fortale,
 2. B. angive eller anklage hemmeligen. At b.
 3. B. den uskyldige. At b. een for hans Fores-
 4. B. satte (især naar det sker uden Grund.)
 5. B. = Beførelse, en. (Jacobi.) Befører, en.
 6. B. Delator. Moth.

Beg, et. ud. pl. [S. Bik.] En stærkt flæbende, fast Materie, som faaes af Læge ved at indtage den. = begagtig, adj. som ligner Beg. **Begsaffel**, en. en af Loug-bæret ell. Pamp og Beg forfærdiget Fattel. **begsingret**, adj. tyvagtig. (dagl. Tale.) **Beggryde**, en. Jerngryde eller Rist paa en Stang, hvori Beg og Lougværk tændes for at oplyse en Plads. **Beghue**, **Beghætte**, en. Hue, bestrøget med Beg, som tilforn brugtes for at fordrive Sturv i Hovedet. **Begfage**, en. Beg, som smeltes i, Skikkelse af en Rage. **Begfrands**, en. R. af beget Lougværk, som tændes for at lyse. **Begolie**, en.olie, som vindes af Beg. **Begpande**, en. P. hvori Beg sydes. **Begplaster**, et. P. af kogt Beg, strøget paa Lerred. **Begrand**, en. Rand af Begtraad paa Stoc og Støvler. **Begrisp**, en. stærkt beget Traad, hvormed Stomagere sies Gaalen til Overlæderet. **begsort**, adj. sort som Beg. **Begsyder**, en. den, som koger Beg. **Begsom**, en. en med Begtraad snet Søm. **Begtraad**, en. d. s. f. Begrisp.

Begaae, v. a. og rec. begif, begaget (begangen.) 1. udøve, bedrive. (næsten altid om onde Sterninger.) At begaae et Mord, en Daarlighed, Feil, Forbrydelse. At fortryde begangne Synder. 2. helligholde. begaae en Fest. Roth. (fielden.) 3. mæge; slutte Forening om. (forældet.) 4. begaae sig, bierge, nære sig, slaae sig igiennem. "Den Svage tværtimod, om han sig vil begaae — for ilret takke maa." Helt. — Men kan ikke b. sig med ham omgaaes ham, leve med ham.

Begabe, v. a. 2. besee eller see paa uden Forstand, med dorst og dum Nysgjerrighed, og med upassende Vedholdenhed. (s. begloe.)

Begave, v. a. 1. aflægge med Gaver. Han blev rigelig begavet af Kongen. — sig. Naturen havde begavet ham med herlige Evner. Han var af Gud begavet med Forstand og Rigdom. At være vel begavet, s; at have gode Talegaver. — **Begavelse**, en. 1. det, at være begavet. "Bed Pennen mener jeg hans Aands Begavelse." Baggesen. 2. det, at begave een med noget (fielddnere.)

Bége, v. a. 1. (af Beg.) bestrøge, overstrøge med Beg. At bege en Baad. En beget Traad.

Beegne, v. a. 1. (tydsk.) behandle, opføre sig imod. (dagl. T. D. Guldberg.)

Beegnelse, s. Behandling, Medfart, Omgang.

Begeistre, v. a. 1. vække Sjælens Evner, især Phantasie og Villie, til en høj og meget levende Virksomhed. Religion og Frihedskærlighed have begeistret hele Nationer. At begeistres (opflammes, mæge-

stigen drives) til et Fortagende. En geistret Digter. — begeistret, bruges om det, der vidner om, er frembragt Begeistring. b. Andagt, et b. Digt, b. Tale. — Begeistring, en. den Tilstand at være begeistret.

Begge, adj. [S. beggia, Genit. af dir.] det ene, den ene tilligemed den. Jeg tilbød ham det ene Stykke, af de to Bøger; men han vilde have begge. b. Hænder, b. Rion. begge plegenastigt for: begge. "De drømte ba hørt en Drøm." I. Ros. B. 40. — b. Steder, beggesteds, adv. paa begge Ste-

Begiere, v. a. 1. (efter udtalen: giære.) attraae, hige efter. At b. Næstes Gode. 2. paastaae, forbre. b. Ret, b. en Sag undersøgt. 3. forlange, anmode, ansøge om. (jvf. attraae.) A Hielp. = Begiering, en. pl. -er. Sia Drift eller Villie til at gjøre vissie Handlinger eller deres Gienstande virkel. Attraa, Egen. (det Mods. til Afst.) "Den Fordærvelse, hvorefter vor B. stude." Mynster. At følge sine Lyster og gieringer. Verdelige, klødelige Begiering. D. Bib. "At den sandfælsigste Begierlig mere og mere tog de ædlere Begiering Plads." Mynster. 2. Fordring, Fordringende. En ublu B. At opfylde cens "De Retfærdiges B. skal Gud give de D. Bib. 3. Anmodning, Ansøgning. indkomme med en skriftlig B. At tilstaaflaae en B. (Mogle nyere Fors., saa E. Rothe, have forfattet dette Ord til gier, et: hvoraf adj. begierløs, som ikke gierer, hos S. Staffeldt.) Begieringevne, en. ud. pl. den Ytring af Villien kunne begiere, attraae noget. (ogsaa: giereevne. P. E. Müller.) = begierlig, 1. som begierer meget og heftigt, som stærkt Attraa til noget. b. efter Roes, 2. Rigdom. 2. som søges, attraaes med som mange have Lyst til. (Roth.) gierligen, adv. — Begierlighed, en. stærkt Attraa, Længsel. At have B. Noget. B. efter Are. 2. pl. -er. i dentlig, umaadelig Lyst. "Men strax vild Begierlighed dens hele Stat udtødu." Rein. At følge, tvinge sine Begierligheder.

Begive, v. a. begav, begivet. fare, afstaae fra, frasalbe. "Skal hvert Ridsmand da sit Ridsmandskab begive Helt. — At b. et Forsæt, en Reise, b. Ret.

Begive sig, v. rec. og impera. for sig, drage hen. At b. sig fra, til et S b. sig hen til en Person, b. sig paa Reise, paa Flugt, til et Arbejde. 2. drage sig, see. (mest impera.) Det gav sig engang, at ic. 3. foresalbe, i

træk. Derfor en Beilighed begiver sig.
4. færdede Udtryk: At begive sig paa
et, tage sig for, give sig til. At be-
ge sig med Dvindsolk. (H. Bedel.)

Begivenhed, en. pl. - er. det, som har
hævet sig, som er steet; Tildragelse, Hæns-
else. Begivenhedernes sanddrue Fortæl-
ling. 2. Tilfælde, Omstændighed. (dagl.
Tale.)

Begroe, v. a. 1. see paa med Uans-
kethed, stirre paa med Tilfidsættelse
af Beilighed ell. Sammelighed. (dagl. T.)

Begrundse, v. a. 1. undersøge, be-
grunde, ransage. (Hvitfeldt.)

Begrave, v. a. 1. lægge et Lig i Gra-
v, jorde, jordsætte. — figurl. begravet
(gjæst fordybet) i Bøger, i Studeringer.
Det var blevet begravet (forglemmt) blandt
mange Papirer. At begraves i For-
gæmmelse. — Begravelse, en. 1. Gier-
ning at begrave; Ligbegængelse, Jorde-
sæt. Hans B. seke om Matten. At bli-
vare en B. At være til B. Han fik en
norsk B. 2. Gravsted, Grav. En muret
Begravelse. En Familie-Begravelse.

Begreb, et. (pl. - er.) 1. ud. pl. egentl.
et Fladerum, som en Gienstand begriber
s. indbefatter; Omfang, Omkreds. (en
Bærelse, som fielden bruges.) 2. kort
begreb, sammensatt i Korthed, kortelig.
1. ud. pl. Gælens Evne til at begribe
et fætte; Nemme. Et godt, hurtigt,
begrebt Begreb. 3. pl. Begreber. (hos
Lactantius i pl. Begreb.) en Sammensæt-
ning ell. Fælle af de Forestillinger, som
fielden ved Hielp af Forstanden gjør sig
en vis Gienstand. conceptus, notio.
Et gøres, danne sig et B. om noget. — Et
begreb er en sammensat, middelbar For-
stilling; og saaledes modsat Anskuelse,
middelbar Erkiendelse, Fornemmelse. Et
brev, omfattende, indskrænket B. Ind-
skud, Omfang af et B. 4. At staae,
være i Begreb med, være i Færd med,
gøre noget for.

Begribe, v. a. begreb, begrebet. 1. ind-
skue, indbegribe. 2. denne Sum er ogsaa
i Renten begreben. (fielddere.) 2. fatte,
skue ved Hielp af Forstanden, have Be-
grebet om, danne Begreber. At b. Sam-
menhænge i en Sag. Jeg begriber ikke
dine Planer. Jeg forstaaer nok Ordene;
men Meningen begriber jeg ikke. "For-
staa er at vide, fatte og skønne; begribe
er at indsee og oversee." Sporon. = be-
grebellig, adj. som kan begribes, som let
gøres sig begribe; fattelig. — Begribe-
lighed, en. ud. pl. den Bestaenhed, at
være begribelig.

Begroet, v. a. 1. vore over et Rum,
begroe. Haven er begroet med Ulrud.
Et hus begroet m. Kratstov. (fielden uden
part. pass.)

Begrunde, v. a. 1. grundste over, søge
at udgrunde, at forstaae fra Grunden.
(Arreboe.) "Brøders Læve han begrun-
ded i tænksomme Pierte." Herp. 2. lægge
Grund til noget ved Tænkning, Grundst-
ning. At b. en Fort. "Hvad Videnskas-
ben skal behandle og begrunde." Rynster.
3. begrunde sig, komme til en fast, grun-
det Tilstand. "Uden dette — kommer Li-
vet et til at begrunde sig." Silbern. —
Begrundelse, en. Gierningen at begrunde.
(Rilsbrigh.)

Begræde, v. a. begræd, begrædt. sørge
over, beklage m. Læarer. At b. sin spildte
Ungdom. "Hun gjør ham ærlig Stiel der-
for, m. at rose og begræde ham, nu han
er død." Rahbek. — begrædelig, adj. som
maa begrædes, er værd at begræde; be-
klagelig. — Begrædelse, en. pl. - r.

Begrændse, v. a. 1. sætte Grændse for;
figurl. indskrænke, formindste Omfang ell.
Udstrækning. Regentens Magt er begrænd-
set v. Forsatningen. En begrændset Fattes-
evne. — Deraf: Begrændsning, en. "Uden
al Bestemmelse om Udstrækning eller B.
af deres Myndighed." M.

Begunstige, v. a. 1. [T. begunstige-
gen.] fremme eens Hensigter eller For-
deel, af Gunst for ham. (Moth.)

Begyde, v. a. begød, begydt. gyde
paa, overgyde. — Begydelse, en. pl. - r.

Begynde, v. a. og n. 2. [H. E. be-
ginnan.] 1. lægge første Haand p. en Gier-
ning, gjøre Begyndelse. (saavel om en
enkelt Handling, som om det, der har
Varighed, og om et nyt Tidsstifte.) At
b. paa et Arbejde. Vel begyndt er halv
fuldendt. Vi begyndte med Sang, og
endte med Dands. Man begyndte at tale
om hans farlige Stilling. Naar han først
begynder (med en vis Handling) vil han
aldrig holde op. At b. Dagen med Ar-
bejde, b. Aaret m. Gudstjeneste. 2. v. n.
(har.) tage sin Begyndelse (saavel om Tid
og Rum, som om Handlinger og Begiven-
heder.) Vinteren begynder tidlig i Aar.
Aaret begynder med Kulde. Her b. hans
Marer. Det b. at dages, at mørkne, at
snec, regne. Høstideligheden begyndte m.
Sang. = Begyndelse, en. Det første af
ell. ved noget, med Hensyn til Tid, Sted,
og Ophav. (modsat: Ende, Slutning.)
a) Ved Aarets B. 2 Begyndelsen af
næste Maaned. Han behagede mig bedre
i Begyndelsen af vort Kiendskab, end nu
(S. Forskning.) b) Veien er i Begyn-
delsen, ikke saa smuk, som længere hen.
At læse en Bog fra Begyndelse til Ende.
c) Enden var ikke Begyndelsen lig. Hand-
lingens, Skuespillets B. At gjøre B.,
en B. med noget. Høstiden tager nu sin
B. Begyndelsen til denne Stridighed
var følgende. = Begyndelsesbogstav, et.

pl. - er. stort Bogstav hvormed Afsællinger i en Bog begynde. Begyndelsesgrunde, pl. de første Grundtræk eller Forelæggelser af en Videnskab ell. Konst. — Begynder, en. pl. - e. den, som nylig har begyndt at lægge sig efter noget. At være Begynder i en Konst) Videnskab.

Begængelse, en. (Moth.) G. Liig-Begængelse.

Behag, et. ud. pl. 1. Sindsløst, Tilfredshed, Fornøjelse. "Du give Agt, med inderlig Behag, paa hvad han selv faaer sagt." Popes Krit. v. Schiermann. At finde Behag i noget. At være een til Behag (tilpas, til Maade.) 2. Lykke, Godtbejndende. At overlade noget til eens B. Efter Behag, efter eget Behag o: som man lyfter. [Jvf. Misbag.]

Behage, v. n. 1. (har.) være til Behag, til Maade; vække Behag, indtage. (modf. misbage.) Musiken behager mig. Pigen behagede mig meget. Hun behager mere ved hendes naturlige Ynde, end Søsteren ved hendes Skønhed. 2. Indbertiden act. i høflig Tiltale, for: lyste, finde Behag i. Behager De rød ell. hvid Viin? Behag at sætte Dem! = behagelig, adj. 1. som giver en tilfredsstillende, en kjær sandelig Fornemmelse. "Følelsen af den Lyst, som fornemmes, naar en sandelig Drift finder sit Gode, kalder vi behagelig." Mynster. En b. Smag, Lugt. Et behageligt Vætr. 2. i mere udvidet Bemærk. som behager, vækker Behag; tækkelig; fornøjelig, kjærkommen. b. i Selstaber. "Ingen Prophet er behagelig i sit Fædreland." Luc. IV. Et behageligt Budskab, Selstak. At have et behageligt Væsen. — Behagelighed, en. den Egenskab, at være b. (J. D. Bib. for: Behag (1.) Velbehag, Yndest. "Hver Siæl har ikke B. i enhver Ting." Sir. 37.)

Behandle, v. a. 1. anvende Arbejde og Stærkning paa, bearbejde. At b. Jorden. Dette Klæde er godt behandlet i Vævningen. 2. handle med, medhandle, omgaars. Han blev ilde behandlet i sit Fængenskab. At b. sit Løi ilde, b. en Sag skidesløst. — Behandling, en. pl. - er. Medfart, Omgang, Bearbejdelse. Jorden, Agetens omhyggelige B. — Behandlingsmaade, en. pl. - er. M. at behandle paa.

Behæfte, v. a. 1. forsyne med noget som tilhæftes. — figurl. belægge m. en Brevde, besvære. At være behæftet med Svagdom, Gudsset er behæftet med Gield. — Behæftelse, en.

Beherske, v. a. 1. herske over, styre. At b. et Land. beherskes af Fjendomme, Væner. — Behersker, (en.) pl. - e. den, som behersker noget. (s. Herster.) Om et Fruentimmer: Beherskerinde. — Beherskning, en.

Behielp, v. roc. 3. [hielp.] Naage igiennem, komme ud med. At b. sig i lidet; b. sig med flette Redskaber.

Behielpelig, adj. redebon til Hjælp villig til at hielp. At være een b. noget. (behielpsom, adj. s. hielpsom.)

Behiertet, adj. modig, uforfægt, uforædet.

Behold, en. ud. pl. Sikkerhed, usforæret, uformindstet Tilstand. ("At u komme til sit Behold." A. Bedel.) nu kun som adv. i den Talemaade: i Behold. At være i B., i god Behold uden Fare, uden Stæde.) At komme i (i Sikkerhed.) Han har endnu alle Pengene i B. (urørte.) Ved Kærets G. havde han 100 Rbd. i B. (i Overholdning fra udgiften.) — Beholdstet. St. hvor noget bevares, er i Behold (B. G. D. Beholdningssted. Oluffen.)

Beholde, v. a. 3. blive ved at holde at bruge; bevare, vedligeholde. (mod misse, tabe, give Slip paa.) At b. hvad man har faaet. Røveren lod ham beholde Livet. At b. Godhed for een. At b. noget hos sig selv (ikke meddele Andre det.) Beholdt saamange Penge tilovers. b. get i Futommelsen. At b. (tilbageholde) hvad man har laant, b. en Andens Egen- dom. 2. Lade blive hos sig. At b. en sin Tjeneste. b. een til Bords. At b. Lægemiddel (som er indtaget.) Mavnen intet b. = beholden, adj. 1. heel og beholden, uskadt, i Behold. Han er kommen b., vel b. tilbage fra sin farlige Rejse. "De Folk, som vare beholdne." A. Bed. 2. tilovers, ikke udgivet. Boets beholdt Formue, den beholdne Pengesum. — Beholdning, en. 1. (om Penge.) d. s. s. Behold, særbd. om rede Penge i offentlige private Casser. (Casse-Beholdning.) 2. s. s. Beholdsted. En Bænd-Beholdning.

Behov, et. ud. pl. Fornødenhed, Tærf. (s. Huusbehov, Krigsbehov, Skibsbehov.) At have til B. (saameget man behøver) At gjøre sit B. gaar til Stols. — behøve, adj. nødvendig, nødig, fornøden. (næst forældet.) "De Kærte have Bøgen til behov." Math. 9. Det gøres ikke behov. "Dersom det gøres behov, at jeg og I reise did." I. Cor. 16.

Behugge, v. a. [s. hugge.] tilhugge hugge rundt om.

Behændig, adj. 1. som har særde Memhed, Færdighed til en Stærkning. b. Konstner. b. i Legemsøvelser. 2. som vidner om, er gjort med Behændighed og Snildhed. Et behændigt Arbejde, Paafund. En b. List. [for adv. behændigt findes stundom i ældre Skrifter behandt] "Da vinkte Gud Thor behændig." Dhl. [slåger.] — Behændighed, en. ud. pl. den Egenskab at være behændig (1.)

Behænge, v. a. 2. besætte med noget knagende; omhænge. "De behængte Dødderne med Blomsterkrandsse." Schytte. Han var behængt med Ordenstegn.

Behør, et. ud. pl. det, som hører til, der findes ved en Ting; Tilhør; Fornødenhed. "At ruste sig m. allehaande Behør." Svitsfeldt. — behørig, adj. (tydsk.) forsigtig fornøden, tilbørlig, tilhørende. (Roth.)

Behove, v. a. 1. [A. S. behofan.] trænge til, have nødig, ei kunne undvære. At b. Hjelp. Barnet behøver Klæder. Man behøver ei at bede om det man har. Det behøves ikke (gøres ei frugtdent.)

Behøve, v. a. 1. høre over, høre nært. (Jelsbent. jvf. ubehøvlet.)

Bejae, v. a. 1. besvare med ja; tilstå, bekræfte; modsat: benegte. (D. tr.)

Bejære, v. a. 1. jamre over, beklage lidelsen, med Jammerstrig. — Bejamning, en.

Bejse, v. a. 1. lade noget indbriske, el. overdrages med en skarp ell. farvende Bort. At b. Træ i Stedet for at male det. Bordet er bejset. (Str. bede.) — Bejsning, en. pl. - er.

Beile, v. n. 1. (har.) [Jsl. bidla.] frie til, begiere t. Ægte. At b. til en Pige. 2. jagt. attraae, hige efter. At b. til eens Gæst, Gæst. (gøre sig Gild f. at opnaae.) "Er det kun et Eftermæle og Samtids Pils — I beile til." Grundtvig. = Beilelsk, en. den Kunst, at beile med Held. Beilekonst, pl. Konst, som udsæes f. at vinde Kjærlighed eller Æstere. (Lode.) Beile, en. Gjerningen at beile. Beiler, en. pl. - e. Friar. (i ældre Dansk Beile.)

Belefne, en. pl. - r. en Fugl af Sneppearten. Scolopax gallinago.

Befiende, v. a. 2. tilstaae, vedgaae, sige rent ud. (som oftest om det, der er rent.) At b. en Forbrydelse, b. sin Forskjætte, sine Synder. "Man befiender for at indgaae Brede, man tilstaaer for at indgaae Misforstaaelse og Fortrædelighed." Exeron. — "Man befiender det, man selv ved; man tilstaaer det, andre (ogsaa der allerede) vide." E. Heiberg. "Hvad befiender maa jeg i det mindste selv sige sandt." 2. At b. i Kortspil, kaste et Kort til af samme Farve, som det udspilte. 1. befiende sig til en Religion, være af, eller have antaget en vis Religion. = Befiendelse, en. pl. - r. frivillig eller aftrængt Tilstaaelse af noget, man har begaaet. B. for Retten. At gaae til B., befiende. Sandheds B. 2. Troesbefiendelse, mundtlig ell. skriftlig Erklæring om de Religionsmeninger, man troer paa, ell. befiender sig til. Den Augsburgske B. —

Befiender, en. Den kristelige Religions Befiendere.

Befiendt, adj. v. 1. Kiendt af een eller mange; vitterlig, aabenbar. Han er mig ikke b. Det er en b., almindelig b. Sag. En meget b. Mand (hvis Person eller Handlinger maae kiende.) At gjøre sig b. ved noget. Dette Sted er b. af et Slag (som der er holdt.) Han er b. for en ærlig Mand, b. for sin Egensstyrke. Et b. Huus, en b. Familie (som man kiender.) — At være sit Navn, sin Alder b., vedgaae, ikke følge den. Han vil ikke være b. at han har skrevet Bogen. 2. kiendt med, kyndig, ikke fremmed. Han er b. i Huset, med Familien. At være vel befiendt i en By, en Egn, et Land. At gjøre sig b. med noget, 3: lære at kiende, staae sig Kiendskab til. — Befiendt, en. pl. - e. en Person, man har Befiendtskab til og Omgang med; Kyndig. — befiendtgjøre, v. a. 3. (f. gjøre.) tilkiendegive, forkynde (offentlig), gjøre vitterlig. "Man tilkiendegiver for nogle; man befiendtgjør for alle." Sporon. At b. en Lov, Anordning. At b. noget i Aviserne. — Befiendtgjærelse, en. pl. - r. 1. Handlingen at befiendtgjøre. 2. Skrift, hvori det stæer. — Befiendtskab, et. 1. den Omstændighed, at være befiendt med (især om Personer.) 2. Kiendtskab. At gjøre B. med een. Jeg har intet B. til denne Mand. Det er et af mine første Befiendtskaber her i Byen. 2. Samling af Befiendte, Han har et stort, udbredt B. Han er af mit Befiendtskab.

Befige, v. a. 1. (S. fige.) betragte, bese alt for nøie.

Befken, et. S. Bækken.

Beflage, v. a. og rec. 1. yttre Sorg, Medlidenshed, Deeltagelse, Fortrydelse over noget. At b. eens uheldige Skiebne. Jeg beklager det Tab, De har lidt. Jeg maa b. at jeg saalænge miskiendte ham. "Vi beklage og langt fra ikke anklage Mehnetsket, at det har været saa sandfælt." Schytte. [At ønske een, er et stærkere Udtryk, end at b. een. "Man beklager den Ulykkelige; man ønsker den Glædelige." Sporon.] 2. At beklage sig over noget, føre Klage over, besvære sig. Han beklagede sig for mig over den Uret, som var stæet ham. — beklagelig, adj. værd at beklage, sørgelig, uheldig. — Beflagelse, en. pl. - r.

Beflatte, v. a. 2. besudle med Alatte. "Maar een beflatter sit Papir, som han selv haver skibt." Holberg.

Beflappe, v. a. 1. bisalde noget, yttre sin Roes derfor ved at klappe. At b. en Skuespiller. "Deres Spil i det mindste er bleven ulige mere beflappet." Baggesen.

Beflemme, v. a. [f. Flemme.] 1. trænge, indstutte, bringe i Klemme. (i ældre Skr.) "De vare saa beflemte, at de hverken kunde sige, eller faae Undsætning." A. Bedel. 2. ængste, gjøre hierteklemt (neppe uden i part. pass.) Jeg føler mig meget beflemt. Et beflemt Sind. "Dybe Suk fra det beflemte Hjerte." P. S. Grimann. "De Sukke, som brøde ud af det beflemte Brøst." Jacobi. — **Beflemmelse**, en. Ængstelse, Hierteklemmelse.

Beflikke, v. a. 1. besmitte med Rikter eller Pletter. br. flenden, undtagen figurl. for: tale ilde om, sætte Plet p. eens Rygte.

Befline, v. a. 1. overfline, bedække med noget paaklænet.

Beflippe, v. a. 1. flippe Ranterne, det Yderste af noget, flippe rundt om.

Beflumret, adj. tung, trykkende, qvalm, lummer. (om Lusten. dagl. T.)

Beflæde, v. a. 2. iføre Klæder (men kun om Væstklæder, og v. høitidelige Leiligheder.) Han blev beflædt m. Ordensdragten, m. Ordensstegnene. 2. overtrække, belægge, betrække. b. en Væg med Bræder, Tapeter. Slottet var udvendig beflædt med Marmor. — figurl. Marken er beflædt med Blomster. 3. figurl. b. et Embede, en Post, en Værdighed v: foreslaae, være i Besiddelse af. (fieldnere bruges: b. een med et Embede, en Værdighed.) — **Beflædning**, en. pl. - er. 1. Gierningen at beflæde. 2. det, hvormed noget er overtrukket eller beflædt. B. af Planter, Bræder. En Beflædningsmuur (f. Gr. uden om en Jordbold.)

Befnibe, v. a. 3. [knibe.] formindste, tage fra. At b. eens Indkomster. (dagl. Tale. Ligeledes br. i dagl. Tale Befneb. At være i Befneb, i Forlegenhed.)

Bekomme, v. a. bekom, bekommet. 1. erholde, modtage. 2. opnaae, erhverve. "Hvo Gflet faaer, den jo bekommer ogsaa Grimen." Holb. P. Paars. "Man faaer det, man ikke havde; man bekommer det, man søger; man forhyver det, man gjør sig Umage for." Sporon.

Bekomme, v. n. virke paa, have god eller ond Virkning paa. Madsen har ikke bekommet mig vel. Det bekom ham ilde, at han vilde blande sig i Striden.

Bekomst, en. Fyldest, saameget som behøves. Kun i den Talemaade: At faae sin Bekomst. (faae nok, eller saameget, at man ikke stotter mere; ogsaa af det, man slet ikke stotter om.) "Man kan her let faae sin Bekomst af Rikketaaerne." (blive fied af at see dem.) Baggesen. Labyrinth. II. 102.

Befoste, v. a. 1. koste paa, anvende Penge paa, gjøre Omkostninger paa. Han har bekostet meget paa denne Bygning. (Roth.) 2. anstaafe for Penge, lade stee

paa sin Befostning. At b. noget af. At b. sig en ny Riise. b. et Bryllup. bekostelig, adj. som udtræver Befostning, kostbar. — **Bekostelighed**, en. ud. Bestaffenheden, at være bekostelig, Barhed. — **Bekostning**, en. pl. - er. Pges Anvendelse paa en vis Ting, et Foretagende. At sætte sig, at føre en B. At anvende, gjøre B. paa noget. Paa egen, paa Andres Befostning. (Om Omkostning.)

Bekrandse, v. a. 1. pryde, behæ med Krands. "Bekrandset som en B. staaer nu den hele Jord." Rein. — **Bekrandning**, en. pl. - er.

Bekrige, v. a. 1. paaføre Krig, overfalde med Krig. "Da intet mere var b. ude, bekrigede de hinanden hiem m. J. Bone. — **Bekrigelse**, en. (B. S. 1)

Bekræfte, v. a. 1. give mere Styrke. D. Bibel. (forældet.) 2. g. Kraft ved Samtykke; bestyrke, stadfæ. At b. med Ed, b. med Haand og Se. At bekræftes i det Gode. b. et Forbud. En bekræftet (verificeret) Gienpart. 3. vidne Sandheden af, forstikke, bej. Noget bekræftede, Andre benegtede d. 4. stadfæste, bestyrke ved nyt Vidnesby. Denne Efterretning er ikke med sidste P. bleven bekræftet. — **Bekræftelse**, en. Gjerningen at bekræfte. Denne Tider behøver B. 2. det, hvormed man bekræfter. En skriftlig Bekræftelse.

Bekymre, v. a. 1. (tydsk.) volde Sorre Sindet. 2. bekymre sig om. a) br. sig om, ændse. "Hvo bekymrede sig mig om det, som gik for sig i dette Land. Basth. b) have Omsorg for. — **bekymret**, adj. v. 1. urolig i Sindet, sørgende, sorfuld, uglad. At være b. over noget; i een. "bekymret er man over det, som farligt; bedrøvet over det, som er ond sorfuld over det, som er nagenbe." Sporon. 2. bekymret for noget v: omhyggelig, som ændser, tænker paa. (fieldnere) "Et Daghold vare de bekymrede for sætte." Guldb. "For Evigheden dog lidt bekymret ere." Holberg. — **Bekymring**, en. pl. - er. Tilstanden, at være bekymret, Sorg, Sinduro. "Du m. B. gaaer og sørger for dit Brød." Holb. bekymringsfri, adj. (kammerfri.)

Bekæmpe, v. a. 1. føre Strid imod, bekriige, søge at overvinde. At b. sig i Ridenstaber. "Naar Geierherren skal i selv bekæmpe." S. Blicher.

Belade, v. a. 1. belæse. 2. bebyrde, overvælde. b. med Forretninger. belad med Engdom, med Sorg, Gield.

Belaste, v. a. 1. d. f. f. belade. (E. lade, belæse.)

Belave, v. rec. 1. gjøre sig rede til, berede sig til, være betænkt p. (noget, ma

nat.) At b. sig paa Angreb. — beløvet, part. beendt, betrakt. At være b. paa noget. Jeg var ikke b. paa et saadant Besøg.

Belæ, v. a. beloe, beleet. lee over, gætte til Gienstand for Fatter. At beleer Fædens Dagligheder. At beleer een i sit Tætte. "En Daare brøster sig, en andens fælle beleer." Holberg. "Du græd og jeg beleer din Taare." Ewald. (Man beleer ogsaa Forestillinger og upersonlige Gienstande; man udleer kun Personer.)

Belælig, adj. beqvem i Henseende til Etid eller Tid. Dette Sted fandt man belæligt til en Sammentkomst. Vi vil opsætte det til en b. Tid. I dag er det mig belæligt. — Beleilighed, en. Besættelse i Hens. til Beliggenhed ell. Tid. (at brægle.) "Tid og B. for Christens Lemmen til at grundfæste sig." Mynster.

Belære, v. a. 1. indslutte et befæstet Sted med Krigsfolk, for ved Angreb og Afledning at tvinge det til Overgivelse. At b. en By til Lande og Vand. = Besættelse, en. pl. - er. Gierningen at belære; Tilstanden, at være beleiret. — Belæringskonst, en. den Konst, at belære, angribe og indtage Fæstninger. (Walling.) Belæringskrig, en. den Deel af Krigen, der bestaaer i at angribe og at forsvare Fæstninger.

Belemre, v. a. 1. [M. S. belemmerna.] bekræfte, opfolde et Rum saaledes at man ikke kan røre eller vende sig. — belemret, i daglig Tale bebyrdet, beladt med. "Den anværende Deconomie belemrer sig ikke med store Indkøb." Rahbek.

Belene, v. a. 1. forlene. b. een med et Troppeskab. — Belening, en. pl. - er.

Belevne, adj. pl. belevne. artig, omgængelig, af god Levemåde. En dannet og b. Mand. — Belevenhed, en. ud. pl. (Comitas. Roth.)

Beligge, v. a. belæge, beligget. besøve, bebrænge. b. et Fruentimmer. (Mærkelig at her den fra Stammeordet afvigende act. Brug af ligge.)

Beliggende, adj. v. 1. som er og bliver liggende paa et vist Sted. Skibet skal ikke hixe der beliggende. 2. som har en vis Beliggenhed. Byen er vel b. til Handel. Et nær b. (nærliggende) Sted. — Beliggenhed, et. d. s. s. Beliggenhed. (Sneedorf.)

Beliggenhed, en. pl. - er. Et Steds Læge, Bestaaenhed i Henseende til Pladsen, hvor det ligger: Situation. En god, fin, fordeelagtig, flet Beliggenhed.

Belove, v. a. 1. tilsiige, love, udlove. (kun i part. pass.) Den belovede Hjælp, Belønning.

Belure, v. a. 1. lure paa. 2. besnære.

Belyse, v. a. 2. give lys, udbrede lys eller lysning over. Et Landskab, belyst af Morgensolen. — Belysning, en. det,

at belyses, eller at være belyst. En rigtig, svag, rigtig B. "I falsk Belysning aabenbaret." Baggesen.

Belyve, v. a. beløi, beløiet. lyve paa een, besvære ved Egen.

Belæg, et. 1. d. s. s. Belægning. 2. Bilag; det, hvormed et Document belægges til Bevis og Bestyrkelse.

Belægge, v. a. belagde, belagt. 1. forsøve, bedække, ved at lægge paa ell. uden om. At b. et Tag med Kobber. b. en Lønde med Baand, et Gulv m. Bræder. (At belægge en Seng i Hospitaller: bestemme den for en vis Sng eller Trængende. Man har Rettighed til at belægge en Seng i Bartou.) 2. skule, overdrage. Markerne ere belagte med Snee. Landet var belagt m. en Jisfkorpe. 3. paalægge, betyngge. Disse Værelser ere belagte med hoi Lold. Landet et belagt med mange Skatter og Afgifter. "At belægges med Trældom." Schytte. 4. omringe, indslutte, besætte. At b. en Fæstning, indslutte den med Krigsfolk (blokere, uden egentlig Besættelse eller Angreb.) Lauffen. b. en Vei med Tropper. (besætte.) 5. I Forsproget: At b. een med Arrest, fængsle. At b. en Forbrydelse m. en vis Straf. (A. Orsted.) At b. et Regnskab med Qvitteringer, b. en Stævning m. stemplet Papiir. 6. nævne. At b. en Ting m. sit rette Navn, "Stiebsnen, eller hvad man tankeløs belægger med dette Navn." Baggesen. 7. Man veed godt at b. sine Ord (at indflæde dem i et overtalende Foredrag.) = Belæggelse. en. Gierningen at belægge (B. S. D.) Belægning, en. pl. - er. d. samme. 2. det, hvormed noget, især Løi, Klæder, belægges. Strødderen har beregnet saa meget til Belægning.

Belære, v. a. 2. undervise, give Læresregler. At tale i en belærende Tone.

Belæsse, v. a. 1. betyngge med Byrde eller Læs. At b. een med meer, end han kan bære. At belæsse (overvælde) een m. Arbeide.

Belæst, adj. v. (langt æ.) som har læst meget, har megen Læsning. Bel b. i Bibelen. Man er meget b. uden at være lærd. "En lærd Mand (som veed og forstaaer meget) kan ogsaa den være, som har læst saa, men gode Skrifter; en belæst Mand maa have læst mange; ogsaa flette." Sporon. (subst. Belæstthed foreskommer vel; men er ikke alm. optaget. Endnu mindre Belæstshed. Sporon.)

Beløb, et. ud. pl. 1. det, hvortil flere Penge, sammenlagte, beløbe sig. Regningens B. 2. Færdighed, erhvervet ved lang Opvelse. (Routine.) Man har et godt Beløb i disse Forretninger. (B. S. D.)

Beløbe, v. a. beløb, beløbet. berende, bestorme. (P. Claussen.) — beløben, adj. v.

et, bevandret, drevet. b. i Forret,
i Regnskabsfører. (Moth.) Deraf:
enhed, en. ud. pl. d. s. f. Beløb, 2.
D.)

øbe, v. n. og rec. udgiøre i Penge.
Pantet kan beløbe højere." D. Lov.
om oftest recipr. Mit Udlæg be-
sig til — Giesden beløb sig til meer,
n elede.

ønne, v. a. 1. giengielde, veders-
een det Gode, han har gjort, paa
ade, der ei er ligefrem Betaling.
ønner en Arbejder; man belønner
tent Mand, en ædel Handling. At
Gode og straffe det Onde. Kongen
ede ham for denne Handling. Hvor-
il jeg b. dig? (jvf. Lønne.) = Be-
g, en. pl. - er. 1. Gjerningen at
2. Straf og B. 2. det, hvormed
ønnes for en Fortieneste, eller god
ig. Han fik en anseelig Belønning
Trostab.

ønner, en. pl. - e. den, som be-
en anden for noget. "Vi vide,
at du bliver deres Belønner, som
j." Mynster.

ale, v. a. 1. male allevegne, (helst
gilt.) overmale. At b. Vægge og
— Bemaling, en.

ande, v. a. 1. besætte med Mand-
t b. et Skib, en Flaade, en Fæstning.
forstærkte sig ved Mandstab. (Føit-
— Bemanding, en. 1. Gjerningen
inde. 2. Besætning af Mandstab
ia Skibe.)

ldt, adj. som er meldt om, om-
edvæn. ud. Art.) Hvad han skil-
bemeldte Sted i Bogen. (Ogsaa i
ns. nysbemeldt, sidstbemeldt.)

stre, v. rec. 1. bemægtige sig, faae
lb. At b. sig en Stad, Fæstning.
dlet, adj. som har Midler, er
med Formue; formuende. [Jvf.
nde.]

ndige, v. a. 1. give Myndighed,
gt til at gjøre noget, eller til at
for en Anden. (auctorisere; be-
s. det forældede mynde.) — Be-
lse, en.

gtige, v. a. og rec. 1. d. s. f.
ge. (forældet.) 2. v. rec. tilegne
mægtigen, vinde ved Magt. At b.
dens Eiendom. — sig. Brede havde
get sig hans Sind. (bemægte sig,
f Pangebet og D. Guldberg. "Den
vi bemægte os som Jordens Be-
Schytte.) — Bemægtigelse, en.

nge, v. a. 1. blande. bemænge
besatte sig med, blande sig i.

rke, v. a. 1. blive vaer, tagt-
t b. Lingenæs Riighed og Forfiel.
f.) 2. med Flid lægge Mærke
blev bemærket ved Doffet, at

Kongen længe talte med ham. Han
ber overalt efter at blive bemærket,
gjøre sig bemærket. 3. gjøre en Anme-
ning, anmærke. Jeg maa herved b. 4.
trykke en vis Mening, betyde. Hvad
mærker dette Ord i det Græske? =
mærkelig, adj. som kan bemærkes; be-
delig. — Bemærkelse, en. pl. - r. 1. An-
ning, som et Ord udtrykker, Betydning
Ordet bruges i to Bemærkelser. (signi-
catio.) 2. (fielden.) Gjerningen at læ-
Mærke til, Jagttagelse. (observatio.)
Bemærkning, en. pl. - er. 1. Anmærkning
(annotatio.) At gjøre sine Bemærkninger
ved noget. "Somme Bemærkninger af
betydelige Ting." Bagg. 2. Jagttage

Bemøde, v. a. 1. forårsage Møde
umage; besvære, umage. (Den æl-
Form, for: bemøie.) — Bemødelse,
(P. Claussen.)

Bemøge, v. a. 1. forsyne med M
(i lav Talebrug: besuble.)

Bemøie, v. a. 1. d. s. f. bemøde, (Ei-
heden med det foregaaende Ord i den da
Udtale gjør, at dette nu er næsten aflagt
— Bemøielse, en. (hellere bruges: A-
stræbelse.)

Benaade, v. a. 1. aflægge m. en Ra-
eller Raadegave. Kongen har benaa-
ham med en Restitel. "Den Høi-
Sendebud hilsede hende, som den bena-
dede, den velsignede blandt Dvinderne
Mynster. 2. tage til Raade, eftergive
fortient og idømt Straf. Kongen bena-
dede ham. Forbryderen blev benaadet
Livet. — Benaadelse, en. pl. - r. Gi-
ningen at benaade. — Benaadning, en.
pl. - er. 1. det, hvormed een benaade
2. Eftergivelse, Formildelse i Straf. De-
af: Benaadningsbrev, Benaadningsgrun-
(G. til at benaade, Ørsted.) Bena-
ningsret. (Malling.)

Benauelse, en. pl. - r. Hjertequalm
ondt for Hjertet. (d. Tale.) "Den py-
tede Hofmand Benauelser fik." Storm.

Benauet, adj. [Holl. benawt.] som b
Benauelser; beængstet.

Benegte, v. a. 1. negte, sige nei t
(modf. bekræfte.) Den ene benegter, hv-
den anden bekræfter. 2. fragaac; neg-
at have gjort eller sagt noget. (modsa-
tilstaae, bekiende.) "Bekiender han nog-
som han siden benegter." D. Lov. — B-
negtelse, en. pl. - r. (modsat: Bekræftelse)
Tilstaaelse.)

Benet, adj. s. under Been.

Bengel, en. pl. Bengler. Haandfang
hvormed Skruen i en Bogtrykkerpresse om-
dretes; Pressebengel. 2. et Skieldsbord.

Benytte, v. a. og rec. 1. tage Gavn
og Brug af, nytte, betjene sig af. At b
nytte Leiligheden. Denne Plante be-
tes til Farvning. At benytte sig af fi

Benytte — Benyttelse, en. Brug, Af-
nyttning.

Benævne, v. a. 1. navngive, nævne,
sige med et Navn. — benævnt, bemeldt.
Kraaf: forbenævnt, flidstbenævnt.

Beordre, v. a. 1. befale; foreskrive.

Beplante, v. a. 1. belabe, belæsse med
Planter. beplante en Bogn.

Beprøve, v. a. 1. forsyne m. Pand-
ser, klæde i Pandser. (Roth.)

Beplante, v. a. 1. besætte med Plan-
ter eller Bærter. — figurl. At beplante en
Bog med Kanoner. — Beplantning, en.
pl. - er.

Bepligte, v. a. 1. G. forpligte.

Bepryde, v. a. 1. (Arbejds.) G. pryde,
udsmykke.

Beprøve, v. a. overstrøse med Puder.

Bequem, adj. pl. bequemme. 1. tlenlig,
udlig, vel stillet. En hertil b. Materie.

b. til et Embede. "De Lemmer, som ikke
er bequemme til deres naturlige Forret-
ninger." Sæedorf. (jvf. duelig.) 2. på-
lidelig, vel afpasset. En b. Leilighed. Et

bequemt Sted. 3. beleilig. En b. Tid.

4. indrettet til Magelighed eller Bequem-
melighed. En b. Bolig. — Bequemhed,

en. den Egenskab, at være bequem. "Bed
Leilighed kan en Ting gøre noget, og
at Bequemhed blive til noget." Sporon.

Bequemmelig, adj. og adv. 1. b. f. f.
bequem, 4. bequemmelige Bærelser. 2.

kan med Bequemhed lade sig gøre, lems-
melig. bequemmeligen, bequemt, adv.

magelig, paa en bequem Raade. = Be-
quemmelighed, en. pl. - er. 1. den Be-
stemthed ved en Ting, at den er bequem,

2. magelig. Med B. 3: paa en bequem,
lemmelig Raade. 2. Enst til at have det

bequemt, Magelighed. At elste B. "Det
er vor Bequemmelighed for hvilken vi søge
Paastand." Rynster. At sørge for sin B.

Enst for B. (i god Mag.) 3. (pl. - er.)

noget, som hjælper til Magelighed, en Ting
eller Indretning, hvorved man sørger for

sin Magelighed. Livets Bequemmeligheder.

"De Læber, i hvilke Menneffene have
de største udvortes Bequemmeligheder."

Sæedorf.

Bequemme, v. rec. 1. lade sig bevæge
for formaae til. (med Bibegreb om en

stærk tvungen eller ikke ganske frivillig
Giftrigenshed.) At b. sig til noget. "Fol-

ket bequemmede sig til at antage den nye
Gæstgæst, i hvorf liden den var ind-

rettet efter deres Sandser." Schytte. At

lade sig b. Roth: der ogsaa har Tale-

maaden: At b. een til noget. Denne er
sædvanlig ligesom Brugen af bequemme,

intrans for: somme, passe sig, passe.
"Hvem bequemme disse Lærdomme bedre
end du?" B. Thott.

Beraabe, v. rec. 1. anfø-
re at bestyrke eller bevise hvad man
hvaad man gjør Paastand paa.
paa en Forsatters Vidnesbyrd
Forsædres Fortienester.

Beraad, et. ud. pl. Overla-
gning. "Den Veiledning for
langsom og efter lang Beraad."

At gøre noget med B., m.

At staae, være, gaae i B. n.

med en Anden om noget. At

i B. — Han var i B. om han

det (var ikke enig med sig selv).

Beraade, v. a. 1. overlæg-
ge Beraad. At b. en Sag. (Fr.

beraad, (beraadt, beraadet) ove-

beraad, vel b. Gu, med fuldt

Beraade, v. rec. overlæg-
ge sig. At beraade sig med sine

G. Bedel.)

Beram, et. kun i den Tale.

Beram, paa et B., paa Glu

Kraef. (Paa eget B., efter eget

egen Haand.)

Beramme, v. a. 1. bestemme

At b. en vis Tid. Brylluppet e-

til i Morgen otte Dage, at f.

i Morgen otte Dage. — Bera-

Berberis, en. pl. - ser. et

med røde Bær af en stærk, me-

genstændighed. Berberis vulgari

bruges ofte om Bærrene.) D.

berberishegn, Berberisfast, o. fl.

Berede, v. a. 1. og 2. sætte

brugbar Stand. At b. Skind,

b. (tillave) Lægemidler, b. et M.

b. Beien for een, bane Bei, f.

til. 2. sætte en Person i de

han bør være i, forberede, g.

At b. een, b. sig til Døden

til en Reise. "For at berede

Urenden, hvori de sendtes." M.

være beredt (belavet) paa no-

redelse, en. Stærken at ber-

Døden. — Beredning, en. 1.

at berede. Skindets B. 2. be-

redet, sat i Stand, i en vis Hens-

Bereden, adj. v. G. berid-

Beredskab, i B., adv. paa

til Rede. At have, holde nog

være, staae, holde sig i Bered-

Beredvillig, adj. (indst. f.)

bon, ganske villig. (B. G.

redvillighed, en. ud. pl. de

at være beredvillig, Redebon-

Beregne, v. a. 1. udregne

flere Tal eller Summer.

natten, Planeternes Gang.

en Bygning vil koste. — figur.

Kraefter. 2. føre til Regning

i en R. At b. til Indtægt.

Heri er ikke beregnet hvad M.

3. dels efter Udregning, lig

Rov.) — **Beregning**, en. pl. - er. Gjerningen, at beregne; Overslag, Sammenregning, Rigning, Udregning. Rentes B. At gøre en B. over noget. Efter Beregningen har enhver saameget at betale.

Bereise, v. a. 2. reise omkring i, omkring til, langs med. At b. et Land, en Ryst. Han har bereist Ridsstæderne i Siælland, de græske Der. — **bereist**, adj. v. som har reist meget. En b. Mand. At være vel bereist i et Land.

Berende, v. a. 2. indslutte med Rigsfolk. At berende en Fæstning. (Moth. B. S. D.) forældet.

Berette, v. a. 1. [T. berichten.] 1. fortælle, forebringe, fremføre. At b. en Sag med alle Omstændigheder. 2. melde. "De berettede denne Begivenhed til Rom." Basth. (Tydsk.) 3. meddele Alterens Sacramente til een, som er Døden nær. At b. en Sng, en Døende, en Ridsdøder. (egentl. vel: berede.) — **Beretning**, en. pl. - er. Fortælling, Efterretning, Underretning. En udførlig, nøiagtig, paalidelig, falsk Beretning. — **Berettelse**, en. Snges Berettelse (til Døden.)

Berettig, v. a. 1. Give Rettighed. At b. een til noget. Han er berettiget til Arv (har Arveret.) "Enhver som dertil efter Lovene var berettiget." Schytte. "Berettiget til at foretage sig noget er den, som har Rettighed dertil; beføiet ogsaa den, som har Karsag." Sporon.

Berg, et. [Denne i det Islandske og Tydske brugelige Form af Ordet Bierg, har været optaget i alle Blergværks-udtryk (s. Gr. Bergamt, Berghauptmann, Bergmand, Bergmester, Bergværk, o. fl.) men er dog, ved disse Ord, først i en sildigere Alder indkommen i vort Sprog; og formodentlig tildeels ved de tydske Biergsfolk, som i Begyndelsen brugtes til Bærterne. De omtalte Ord, forsaavidt som her er Sted til at forklare dem, findes derfor anførte under Bierg, som nu allene er den brugelige danske Form.]

Bergfist, en. ud. pl. et Slags store Torst, som tørrede udføres især fra Bergen. (Andre ville skrive Ordet: Bergfist, og udlede det af Berg, Klippe. s. Klippfist.)

Beride, v. a. bered, beredet. 1. afrette en Hest i Rideskolen; (Moth) tilride (som nu mere br.) 2. besøge en Strækning t. Hest, ride omkring i, Skovrideren berider Skoven. 3. partic. bereden, beredet, forsynet med Hest eller Heste. En vel bereden Rytter. Et vel b. Rytteri. (lige efter det Tydske.) = **Berider**, en. Den, som forstaaer at tilride Heste og at give Undervisning i Ridekonsten.

Berige, v. a. 1. gøre rig, forsøge eens Velstand, Formue. At b. sig ved Handel. 2. forsøge et Forraad. At b. sin Valeris

samling med gode Stykker. — **Berige** en. pl. - r.

Berigtige, v. a. 1. gøre rigtig, berigter var galt, rette.

Beringe, v. a. 1. indslutte, omringe med Folk. (P. Claussen.)

Berlinerblaat, et. Et Slags Farvestof som bl. a. laves af Dreblod, med Blanding af Allun og Jernvitriol.

Bernsteen, (tydsk) s. Kær.

Beroe, v. n. 1. henstaae, udsættes en vis Tid, eller for bestandig; forblive. Derved skal det b. Den Sag kan b. en mere beleilig Tid. 2. Grunde sig p. Det beroer p. et gammelt Sagn. 3. Komme an paa. Min Velsærd beroer herpaa. Det maa b. paa ham selv, om han modtager det, eller ikke. "Med hvilke Gaver vi skulde udrustes, beroede ikke p. os selv." Mynster.

Berolige, v. a. 1. gøre rolig, beroligsætte. Sagen trost kunde b. hende. "At berolige sig over Andres Eidselser." Mynster. — **Beroligelse**, en.

Beruse, v. a. 1. (S. Ruus.) 1. gisdrücken. Denne Drik beruser let, er meget berusende. 2. figurl. a) overvælde med sandfælsig Nydelse. At beruse sig i Vellyst. "Beruset af Nyde." Baggensen. "Forberuset Sandfers Træl skal Glæden have flye." Rein. b) begeistre, henrække. "Du minde min Aand beruser." Baggensen. = **beruset**, adj. v. drukken, bekiendte. — **Berufelse**, en.

Beruste, v. a. 1. bevæbne, udrust. (P. Claussen. Vel berustede Folk. Wedel.

Beryge, v. a. [s. ryge.] bruges undertiden for: berøge.

Berygte, v. a. 1. bringe i Vanrøgt, gøre mistænkt for en Forseelse eller Forbrydelse. "Paa det den berygtede, om han uskyldig er, ei skal komme i Vanrøgt." D. Lov. (sleiden brugel. undtages i part. pass.) berygtet, adj. som er mange bekiendt fra en slet Side, som har ondt Røgt. Han er berygtet for Bedragerier i Spil, som en falsk Spiller. En berygtet Fruentimmer (som har ondt Røgt for Uskyldighed.)

Beryl, en. pl. - ler. En Edelsteen af søgryn Farve.

Berøge, v. a. 1. røge omkring, lat. glennemtrænges af Røg.

Berømme, v. a. berømme og berømte. berømt. rose høiligen; tillægge Berømmelse. — **berømt**, adj. v. vidt bekiendt, navnkundig ved udmærkede, helst gode Handlinger. Han var b. for sin Konstlærdom. En b. Kunstner, Lærd, General. Ved denne Handling gjorde han sig meget berygtet, end berømt. "En berømt Mand er den, hvis Vær, og en berygtet Mand den, hvis Skam mange kiende." Sporon.

(fr. ærværdig.) = berømmelig, adj.
1. ærværdig, priselig. berømmelige Gier-
nær. Et berømmeligt Navn. 2. som
afholder Berømmelse. Et b. Vidnesboud.
3. berømt. Et berømmeligt Navn. — Be-
rømmelighed, en. f. Priisværdighed, Køes-
værdighed. — Berømmelse, en. pl. - r.
1. Gjerningen at berømme, at tillægge
et Roes. Han fortiente den B. man
gav ham. 2. prisværdigt, berømt Navn.
It indlægge sig B. Han har den B. hos
Sig, at være uegennyttig.

Berøre, v. a. 2. røre ved. (Hos Roth
Læst: røre ved p. en usømmelig Maade.)
2. fig. handle om, omtale. "En Materie,
som han ofte har berørt i sine Blade."
3. beret. Han undgik at b. denne Sag
i sin Fortælling. — Berørelse, Berøring,
en. pl. - er.

Berøve, v. a. 1. egentl. frarøve; men
b. mest for: stikke ved, betage. Engdom
har berøvet ham hans Kræfter. Han har
fra Berndommen af været berøvet sit Syn.
= Berøvelse, en. det, at berøve eller at
være berøvet noget. Synets Berøvelse.

Besaae, v. a. 1. forsyne (Jord) med
udlagt Sæd. At besaae et Stykke Jord,
med Sæd, med noget. — Besaaening, en.

Besjen, en. pl. - er. (Hollandst.) det
underste Seil paa Besanmasten eller Mes-
sanmasten, som er mere brugeligt.

Besee, v. a. besaae, beseet. tage noie
i Tidsen. At besee et Huus, en Maleris-
købling, b. fremmede Lande. At b. sig
(i et Speil) o: betragte sig selv. (forstels-
ligt fra: at see sig om.) "Man beseer af
Køigierlighed (ell. Videnskab;) man besigter
et Pligt; beskuer af Forundring, eller for
at at fatte, hvorledes Tingene er." Sporon.

Besegle, v. a. 1. lukke v. Segl, forsegle,
betæfte, stadfæste v. Segl. At b. et Do-
cument. beseglede Breve. — fig. stadfæste.
Den Leo, han havde bekiendt, beseglede
han med sit Blod. — Besegling, en.

Beseile, v. a. 1. besæere med et Skib.
At b. et Hav. 2. prøve et nyt Skib i
Seen. Fregatten er ude for at beseiles.
(Roth.) 3. part. beseilet bruger A. Bedel
en lignende Maade som bereden om Ryt-
tern. "Havning var alligevel bedre besei-
let og andstude dem." (Saro 16.) — Bes-
eiling, en. pl. - er. Gjerningen at beseile,
1 og 2. Skibet er ude paa Beseiling.

Besidde, v. a. besad, besiddet. have i
sin Bold, være Herre over, eller Bruger
af. At b. store Midler. At b. (beboe,
bruge) en Bondegård. (D. Lov.) figurl.
At b. enes Yndest, Tilid, Fortrolighed.
2. have, være forsynet med (om Natur,
Gaver, Egenstaber, Randsstaber.) At b.
Gudhed, Forstand, Fortienester. (f. eie.)
3. At besidde Retten, (om Dommeren)
tilslæde Dommerstædet. (D. Lov.) = Be-

siddelse, en. 1. det, at besidde noget. At
have noget i B. At komme, være, sætte
sig i B. af noget. B. gjør ingen til Eier.
At tage et Gods, en Gaard i B. 2. det,
man besidder; Eiendom (især fast.) Han
har betydelige Besiddelser i Frankrige.
De danske Besiddelser i Ostindien. — Bes-
siddelsesret, en. lovlig Ret til at besidde
en Ting. — Besidder, en. pl. - e. den,
som besidder, er i Besiddelse af noget.
En retmæssig, uretmæssig Besidder. En
svigagtig, en trostydlig Besidder (som need
af, eller ikke need af at han besidder det,
han ikke lovligent eier.)

Besigte, v. a. 1. "være undersøge en
Tings Bestaenhed, efter Befaling eller
paa lovlig Maade. At lade en Eiendom,
en Skade b. af Synsmænd. — Besigtelse,
en. pl. - r.

Befinde, v. a. og rec. 1. betænke, overs-
veie. (i ældre Str.) "Mange, som dybere
befindede hans Jdræt." Bedel. "Befin-
der ret, hvad Himlen vil." Bording. 2.
recipr. a) mindes ved nære Eftertanke.
Jeg kan ikke befinde mig at have hørt det.
b) samle Tankerne til at fatte en vis Bes-
lutning. Jeg vil først befinde mig derpaa.
c) fatte et andet Sind, betænke sig. Han
befindede sig og opgav Reisen. — Befin-
delse, en. At komme til Befindelse o: til
ret Eftertanke, til klar Erkiendelse.

Befindig, adj. som betænker, overveier
Følgerne af sine Handlinger; som ikke
overiler sig, findig. Deraf: Befindighed,
en. ud. pl. (A. S. Bedel.)

Befiæle, v. a. 1. give Stærl. Et be-
fiælet Legeme. "Mennesket er ikke Legeme
og Stærl, men et befiælet Legeme." Fos-
wig. 2. oplive, styrke Stærlens Kræfter.
Det var Mod og Frihedstærklighed, som
befiælede dem. befiælet af ædle Følelser,
af Mennesketærklighed. 3. poet. give Liv,
Aand. "Lad din Fortryllelse b. Harpens
Strænge." P. S. Frimann.

Bestade, v. a. 1. brugtes tilforn i St.
for det nu brugelige: bestadige, v. a. 1.
tilføie Skade, gjør brøstfældig. Et besta-
diget Redskab. Deraf: Bestadigelse, en.
pl. - r. (Hos Guldberg: Bestadelse.)

Bestaffen, adj. pl. bestafne. stiftet,
dannet, artet, indrettet. Mennesket er
saaledes bestaffent. Denne Sag er ander-
ledes b. (forholder sig anderledes) end man
troer. — Bestaenhed, en. pl. - er. Art,
Egenstøb, Tilstand, Forhold. Naturlig;
væsentlig, tilfældig B. Efter Tidernes,
Stedets B., efter Sagens B. (eftersom
Sagen befindes at forholde sig.) Jof.
Egenstøb.

Bestatte, v. a. 1. belægge, betyngne m.
Skat. At b. et Rige. "Vogter eder — at
I bestatte de Danske, førend I overvinde
dem." A. Bedel. — Bestatning, en. pl. - er.

Bested, en. ud. pl. [*A. Bescheld.*]
1. Svar, Underretning. At give *B.* faae *B.* paa ell. om noget. Jeg fik ikke ret *B.* af ham. "De sendte hans Bud tilbage uden *Bested*." Jud. I. 11. (nyere Overs.)
2. At vide *B.*, god *B.* med noget, være vel kiendt med, bevanhret, forfaren i. Derom veed jeg ingen *B.* (dagl. Tale.)
3. i Lovsproget og hos Almuen: Studsmaal, Paa. "De, som intet Paa, eller rigtig *Bested* have." D. Lov.

Besteden, adj. pl. *bestedne*, som i Tale, Opførsel og Adfærd mod Andre gjør maadelige Fordringer, kommer ringe om sig selv; it. som passer sig for en *b. Mand*. (Modsat: indbildt, forsængelt, fordringsfuld.) En *b. Færd*. *b. Opførsel*, *bestedne* udtryk. En *b. Fordring*, Paaastand. = *Bestedenhed*, en. ud. pl. den Egenkab at være *besteden*. "Ydmyghed tænker ringe om egne Fortienester; *Bestedenhed* taler ringe om dem; Høflighed opbøjer andres." Sporon.

Besteler, en. *S. Stodhest*.

Bestide, v. a. *bested*, *bestidt*. besuble med sit Skarn. — *bestidt*, tiden, ureen, (i den laveste Talebrug.)

Bestienke, v. a. 1. aflægge med Skient, begave. — *bestientet*, adj. v. beruset, drukken.

Bestierme, v. a. 1. give Ly ell. Skierm. *b. Værter* mod Kulden. 2. værne, forsøre, tage i Forsvar. (jvf. *bestytte*.) — **Bestiærmelse**, en. "Bestyttelse er Forsvar imod Ulykke, som er forhaanden; *Bestiærmelse* er Forsvar ogsaa imod mulig Ulykke." Sporon. — **Bestiærmer**, en. pl. — e.

Bestille, v. a. 1. sætte i Skik, bringe i Orden, i Rigtighed. At *b. sit Huus*. 2. indrette, mage. Han *bestillede* Alt, som det skulde være til Kongens Modtagelse. At *b. (fastsætte)* og ordne noget. 3. sætte, udnævne een til et Embede, en Betiening. At *b. een til Dommer*, *b. een i sit Sted*. 4. tildele, give een til Lod og Deel. "Præsterne havde deres *bestillede Del*." I. Mose B. 47. "Som det er Menneskene *bestillet*, at slutte sig til hvers andre, saaledes igien at adskilles." Wynster. At være tilfreds med det, Skiebnen har *bestillet* een: — "De Læder, som nu ere *bestillede* over Menneskene." — "Hvad der end skal *bestilles* over mig." Wynster. 5. i Lovsproget: æste ved udsendte Mænd et Svar, en Erklæring af een. At *b. een ved to Mænd*. (Subst. *Bestillelse* br. fælden undt. i sidste Bem. Heraf: *Bestillelsesforretning*, *Bestillelsesmand*.)

Bestinne, v. a. 1. skinne paa. At *bestinnes* af Solen. "Straaler dog af Livets Sol hendes Ansigt blidt *bestinne*." Grundtvig.

Bestiære, (ell. *bestiere*) v. a. 1. tildele,

bestille, 4. (*A. bescheren*.) s. nedenbestiære.

Bestrive, v. a. *bestrev*, *bestrevet*. fremstille, gjøre kiendelig ved at oprege en Tings udbortes Stikelse og Bestaffeligheder. (describere.) 2. handle om i Skrift. At *bestrive* (fortælle) eens Levn. Denne Krig har Thucydides *bestrevet*. 3. i Lovspr. At give en Dom, et Tingvidne, et Studsmaal *bestrevet*, 3: i Skrift, skriftligen meddeelt. 4. i Math. aftegne en Figur. At *bestrive* en Cirkel en Triangel. = *bestrivelig*, adj. som *bestrides*. — **Bestrivelse**, en. pl. — r.

Bestue, v. a. 1. betragte, bese med Omhu. (jvf. *bese*, *befigte*.) "At *bestue* en Ting, kræber man at Alt i den." Sporon. 2. opfatte noget umiddelbart ved den indre Sands, (i anstue.) "bestuende Erkiendelse." Wynster. = *bestuelig*, adj. 1. som kan *bestues*. "Guden — blev meer og meer *bestuelig* jo andægtigere Stillingen blev." Baggesen. 2. *b. Kundskab*, som opnaaes v. *Bestuelighed*. — **Bestuelse**, en. 1. Handlingen at *bestue*. 2. Sjælens umiddelbare Opfatning. De indre, indvortes *Bestuelse* (som stærkt ved den indre Sands.) "upaatvivelig har vi i *Bestuelsen* en fuldkommere og klarere Erkiendelse, end i Troen." Wynster. — **Bestuer**, en. pl. — e. den, som *bestuer* noget, hvis Sjæl er sysselsat med *Bestuelse*. "De vare og kaldte sig selv *Bestuere*." D. Guldberg. (jvf. *Tilskuer*.)

Bestyde, v. a. *bestød*, *bestudt*. støt paa, styre paa. At *b. en Fæstning*, *Stib*. — **Bestydning**, en. pl. — er.

Bestygge, v. a. 1. sætte, bringe under Stogge, fæste Stogge over. (Moth.) "E. Træ skal os venligt *bestygge*." Ohlensch. "Ved en *bestygget Bælt*." P. F. Grimant.

Bestylde, v. a. 2. lægge til Last. Han *bestylde* sig for Driftfærdighed. 2. fægte, tillægge Skyld for noget. At *b. een for* Inveri, et Mord. Man *bestylder* ham for at have dræbt et Menneske. — **Bestyldning**, en. pl. — er. 1. Siæringen i *bestylde*. 2. det, hvorfor een *bestyldes*.

Bestylle, v. a. 1. væds ved at styre op imod; mest i pass. begrænses umiddelbar af Vandet. I Flodtiden *bestyller* Aluppen af Bølgerne.

Bestytte, v. a. 1. tage i Forsvar, værne *bestierme*, holde i Hævd. "Den Mand, som vil og kan *bestytte* vor Velstand og v. Fred." Wald. — "Den, som *bestytter* sig imodstaaer Ulykken; den, som *bestierme* afværger den." Sporon. At *b. een* mod hans Fiender. At *b. Konster* og Videnskab. = **Bestyttelse**, en. At tage en undt. sin *Bestyttelse*. — **Bestytter**, en. pl. — e.

Bestæftige, v. a. 1. [*Best.*] flye, *bestille*, sysselsætte (som altid hellere bør

besteflige skive besteflige, som er en i. skiveget ubrugelig Form. Moth har bestefliget.) — Bestefligelse, en. pl. - r. 4. Enstelsattelse.

Bestemme, v. a. 1. tilføie Bagnere, ud-
sætte Stam. Han blev derved offent-
bestemmet. 2. vanære, gjøre Stam-
me Arbeide bestemmer Westeren. Ved
en Handling bestemmer han sig selv.

3. Naar vi der bestemmede, og have
et ret Bærdighed bort." Wynster. 3.

4. til Stamme. Den gamle Mand be-
stemmede alle de Unga ved sin Rasthed og
tænkthed. "Du bestemmede saa ofte
uærlige Bestemringer." Wynster. =

Bestemmelig, adj. bestemmende, som er til
Bestemmelse. (fjelden.) — Bestemmelse,

en. pl. - r. 1. Glerningen at bestemme.
Bestemt, Stam. Det var til stor
Bestemmelse for ham.

Bestæ, v. a. 2. bestaar, bestaaret. [f.
en.] borttage Kanter, Ujævnheder, unnt-
et Stud fra noget med Kniv eller Sax.

b. Papir, en Bog, et Træ. figurl.
en. Hans Indtømt har man meget
bestæet. Deraf: Bestæetkniv, Bestæet-
en. (som Bogbindere bruge.) — Be-

stæring, en. pl. - r. Bogens Bestæring.
2. Bestæ, v. a. 1. tilstikke, tildele som
Bestæring eller Gave. Det blev mig
bestæet. Moth. [Er ligesom oversført
til I. bescheren. A. S. sciran, hvore-

det G. Share.] "Den, som Sol og
Ma bestæet." Storm. "Jer Kernen har
bestæet et løstigt Perstertiv." Whlenschl.

Bestængen betes dette Verb. som bestæe
et Kniv eller Sax.) "Hvad dig Gud
Bestæet har bestæet." Grundtvig. —

Bestæ skive dette Ord bestæet eller bes-
æ. [oversat.]

Bestæ, v. a. 2. bestæet, bestæet. fors-
æ, først med smedet Arbeide. At b.
best (lægge Stoe under Hoven.) b. en

en, et Bindue, en Dør. 2. til Stibs-
best et Gell, binde det til sin Stang
at Raa.

Bestag; et. pl. b. f. 1. det, hvormed en
best bestæet. Bestæ-Bestag. Et Jerns-

bestag-Bestag. 2. Hindring, Arrest,
best lægges paa Ting eller Personer (dog
best om Ting eller Gods.) Hans Gens-

bestæet er tagne under B. At lægge B.
best om Person, paa Bæse, Stibe. —

Bestagere, en. Bæse om Bestenes rig-
best Bestag. Bestagmester, en. den, som
bestæet i Bestagelæren, eller forestaer

best Bestaget ved Rytteriet m. m.

Bestutte, v. a. 1. fatte et Forsæt, af-
bestæet, bestemme sig. Han besluttede (be-

bestæet sig til) at reise. Man besluttede
best Undergang. Raadet besluttede, at
best trækkende Forslag skulde afvises. 2.

Bestæ: b. f. f. slutte; ende, gjøre Ende

paa. "En Død som din beslutte vore
Dage." Evald. — Beslutning, en. pl. - r.
Et fast, afgjort Forsæt; det, som ved fleres
Overlæg vedtages og bestemmes. Det er
min faste B. Folkets, Raadets B. "Fors-

flernes Samtykke udfordredes til en fors-
bindende Beslutning." Schytte.

Bestægtelse, f. Slægtstabs.

Bestægtet, adj. forbunden ved Slægt-
stabs; Paarørende. Hun er nær b. med
ham. Han indbød Benner og Bestægtede.

— figurl. bestægtede Ord, som have et
fælles Stammeord, have en oprindelig
Stavelse tilfælles.

Bestemte, v. a. 1. besænge, paasære
en Smitte. (jvf. smitte.) 2. besudle, gjøre
ureen. "De som havde bestemtet sig, og
vilde offere, afstøede deres Hænder." Schytte.

— figurl. bestemtet med Laster. At b. sin
Væ, sin Samvittighed. "Bestemtet er
ogsaa den Uretfærdiges flette Binding." Wynster. — Bestemmelse, en. pl. - r.

Bestemse, v. a. 1. gjøre ureen, bes-
sude. (Moth. B. S. D.)

Bestemte, v. a. 1. give et falsk Skin;
give noget Anseelse af at være bedre eller
mindre slet, end det er. At b. en Sag,
en Last, en Forseelse. At dække noget m.

et bestemteende Navn. "De fleste — fors-
svare de Stores Wildfarelser, ligesom de
bestemte deres Gell." Sneedorf. "Et eller
andet Bedrag, der let kunde lade sig bes-

bestemte." Wynster. — Bestemteelse, en.

Bestemte, v. a. 3. (smøre.) overdrage m.
noget, som paasmøres, oversmøre. b. bes-
gemet, Paaret m. Dlie. — Bestemteelse, en.

Bestemte, v. a. 1. forlede ved at snakke
for een, ved Overtalelse. Han lod sig b.
til at give sit Samtykke.

Bestæ, v. a. 1. bedække med Sne.
bestæede Fjelde.

Bestemte, v. a. 1. svige, bedrage ved
Snildhed og Snedighed. (B. Selt.)

Bestemte, v. a. 1. bestæe (især Værter.)

Bestæ, v. a. 1. egentl. fange i Snare;
men bruges næsten kun figurl. At b. (bes-
nemte, forlokke) een ved Gledsthed, ved
List. Hans Fiender søgte at b. ham i hans
Tale. "De, som Begierlighed efter Rigs-

dom bestæer." Wynster.

Bestæde, v. a. 1. [E. besolden.] lønne,
give Løn. A. Bedel. (br. kun om Krigs-
folk.) — Besoldning, en. Løn, Lønning.
(D. Lov.)

Bestæve, v. a. 1. beligge i Uære, gjøre
et Fruentimmer, man ei har ægtet, frugt-
sommelig.

Bespare, v. a. 1. erhverve, beholde
tilovers ved at spare (2.) Der er i Flor
besparet en betydelig Sum. (Et ofte overs-

flødigt Ord, for: spare.) = Besparelse,
og Besparing, en. Glerningen at spare.
(jvf. Sparksomhed.) En klog B. af Tid,

Penge. At indføre mange Besparinger. Et Besparingsystem.

Bespeide, v. a. d. s. s. speide, act. At b. Landet. (D. Bibel. 1550.) "See dig — bespeidet af lurende Rovdyr." Evald. — Bespeidelse, en.

Bespise, v. a. bespiste, bespiist. Give Mad; forsyne med Næring, give Kost, Føde. (om Mennesker.) Han har mange Golt at b. At b. Fattige. (jvf. made.) "J har bespiist en Gud i ham, og en i mig." Bessel. — Bespiisning, en.

Bespotte, v. a. 1. drive Spot med, forhaane ved Spot. At b. Religionen. (medfører et værre, stærkere Begreb, end spotte.) = bespottelig, adj. som indeholder Bespottelse. — Bespottelse, en. pl. -r. 1. Sierningen at bespotte. 2. spottende Tale, ond Spot. — Bespotter, en. pl. -e.

Bespringe, G. bedække, 3. og springe.

Besprænge, v. a. 1. og 2. (tydsk.) besprænke, sprænke over. "Præsterne besprængede Offeret m. Vand eller Vin." Schytte. "Hun troer — at overalt hun er besprængt med Blod." Ohlenschläger.

Bespræite, v. a. 1. besprænke ved Sprøitning, oversprøite. — Besprøitning, en.

Bespytte, v. a. 1. besudle med Spyd, overspytte. — Bespyttelse, en.

Bespænde, v. a. 2. spænde for, forsyne med Bælte (om Ristestol.) To vel bespændte Bogne. 2. omspænde, spærre. b. en Skov med Garn. b. alle Døre. (P. Glaußen.) 3. klemme, knuge, pine. "Det af Sorg bespændte Herte." Evald. bespændt med Smerte. Hun er bespændt (hendes Bryster ere bespændte) af (med) Mel.

Bespørge, v. rec. bespurgt, bespurgt. spørge til Raads, raadføre sig med. At bespørge sig med een. (lidet brugeligt.)

Besqvulpe, v. a. 1. berøre i en squulpende Bevægelse. (om Bølgerne i en Sø eller i Havet.) Baggesen.

Bestaae, v. n. bestod, har bestaaet. 1. udgiøre væsentligen, have sit Væsen i. Hele Konsten bestaaer i et Blendværk for Synet. 2. være af, være sammensat af. Løiet bestaaer af (er af) Silke. (om usammenfattede Ting br. oftere: være.) Bogen bestaaer af tre Dele. 3. vedlive, være, være til. Gaalænge Verden bestaaer. "Thi nyd dit Liv mens det bestaaer, og græm dig ei, at det forgaaer." Ohlenschl. Modsigende Ting kan ei bestaae med hinanden. Dette kan ei b. med (stemme overens med) Sandhed, med Retfærdighed. Verden kan ikke bestaae ved sig selv (opholde sig selv.) 4. gælde, staae sin Prøve, holde ud. At b. i en Strid, b. for Guds Dom. "Hvo kan da b. mod Fjeldenes Ganner?" Pram. — 5. act. br. dette Verb. (kendt ikke efter almindelig dansk Sprogbrug) a) for: modstaae.

"Saa mange af Kong Svends Golt, de kunde vel bestaae." A. Bedel. A staae en: være ham voren. Roth. b. holde. "At b. en Kamp." Bagg. — b. den Strid, som kan vente os." A ster. — At bestaae en Prøve. Oluffen. lenschl. (Denne sidste Bemærkelse især, og Germanisme.)

Bestalling, en. pl. -er. (egentlig stallingobrev.) Kongebrev, hvorved bekræftes i et ham overdraget Embede Værdighed. (v. a. bestalle, bestikke, b. er ikke mere brugeligt.)

Bestand, en. ud. pl. Varighed. saadan Huusholdning har ingen B. har ingen B. med Udsæthed. (At komme Bestand, til Enighed. Hultfeldt. forældet.) Bestanddeel, en. pl. -dele. væse Deel af et Legeme, Grundstof. (i Tid optaget efter det Endste.)

Beständig, adj. 1. som bestaaer, vedvarende; varig, varagtig. Godt og beständig Arbejde. [bestandig br. dog om det, som er vedvarende i sin varig om legemlige Gienstande.] 2. st. uraggelig, uforanderlig. Intet i Verden er bestandigt. 3. tro, udholdende, fast. At være b. i sin Rærlighed til Guden. "Hun kun bestandig v. ubestændighed." Holberg. 4. uophældelig, vedvarende. bestandig Regn, B. Mathed. — Bestandighed, en. ud. den Egenkab at være bestandig. (1 og 3.) Varighed, Stædighed, Standtighed.

Bestede, v. a. 1. At b. een til Jorden begrave. (Bemærkelsen: anvende, Roth, er ei mere brugeligt.) — bested, adj. v. At være b. (befinde sig) i Rast. At være ilde bestedt. Bestemme, v. a. 2. afgjøre forud. b. eens Skiebne. Det er bestemt for hver at døe. Han synes at være bestemt til Uheld. 2. beslutte, beramme, fastsætte. At b. Tid, Størrelse, Maal, Pris. 3. vælge til. Hendes Bønner bestemte hende til at blive. At b. sig (beslutte sig) noget: "At du ikke lod dine Lidenheder bestemme din Dom." Mynster. 4. anordne en Tings Brug og Anvendelse, en Perle Levemaade, Næringsvei. Han har bestemt sin Formue til offentlig Brug. være bestemt til Studeringer. Kongen bestemte ham til denne Post. 5. bekræftig. afgjøre med Bished. Hvad der er sandt, tør jeg ikke b. 6. give det, som er uvisst ell. tvetydigt, Bished og Klarhed. b. et Ords Bemærkelser. = Bestemme.

Bestemme, en. 1. Sierningen at bestemme. 2. Maal, som er sat for een, eller han har bestemt sig. Menneskets Bestemme i Verden. Han fulgte ikke sin første Bestemmelse.

Bestemt, adj. v. og adv. 1. fast, vis. Fuglene have deres bestemte Tid. 2. fast, vis, tydelig. bestemte Udtryk. At bestemt og b. 3. fast, uforanderlig, fast, fast. Han har en b. Charakter, er meget b. i sin Handlemaade. Det er en b. Sandhed. — **Bestemthed**, en. ud. pl. b. i Udtryk. At tale med Bestemthed. Bestemthed (Fasthed) i Charakteren.

Bestige, v. a. besteg, bestegit. Komme op fra et lavere Sted, stige op paa. At b. et Bierg. — **bestigelig**, adj. som kan bestiges. **Bestigelse**, **Bestigen**, en. st. pl.

Bestik, et. pl. b. f. 1. Samling af Knive, matematiske eller chirurgiske Instrumenter b. i et Foder. 2. Udregning af det Fast, efter Længde og Bredegrad, hvor et Sted i Seen til en vis Tid skal være. For Stormandens B. — Deraf den Talemaade: At gjøre sit Bestik paa noget, gjøre Regning paa.

Bestikke, v. a. bestak, bestuffed. 1. bestikke m. noget, som stikkes ind. At b. med et Stykke Rind bestuffed med Læder. 2. prydet m. stuffed eller broderet Læder. (S. stikke.) En med Guld bestuffed (guldbestuffed, guldstuffed) Due. 3. underkøbe, forføre ved Gienfæll. Stikke. At b. een med noget. Dommeren sig b. = bestikkelig, adj. som lader sig bestikke. — **Bestikkelse**, en. pl. -r. Gienfælligheden at bestikke, at underkøbe; Underkøbelse.

Bestille, v. a. bestillede og bestilte; bestilte. 1. foretage, forrette, tage vare. At bestille meget, libet at b. Have noget at b. bestille een. (have at b. med en Rone. fem bestillere.) 2. udrette, iværksætte. Han bestilte ikke hvad han skulde. At b. et Bestillende til Gæst. 3. betinge, lade gjøre, bestille tilveiebragt. At b. sig en Klædebestilt Arbejde. At b. een til at bestille noget, b. een til sig. At b. ens Bestillingsmand. (At bestille af, s. afbestille.) 4. bestille, foranstalte; indrette, bestikke. (De Bemærkninger ere næsten forældede.) 5. Det er kun slet bestilt med hans Sager, bestilte hans Felbred. (bestaffet.) Det vil være bestilt (ude, forbi) med ham. — **Bestilling**, en. pl. -er. Forretning, Bestilling, Gæst. "En duellig Arbejder i hans sædvanlige Bestillinger." Mynster. 6. enestilling Betjening, hvormed Gæst og Bestilte er forbundet, Embed. "Da Embedet i den Tid ikke vare Bestillinger, men Levebrød." Rahbet.

Bestiæle, v. a. bestiæl, bestiælet. bestyrlig ved at stæle, frænge v. Læveri. Jeg blev en bestiælet. At b. en offentlig Bestiæle. "Han selv har vist bestiælet sig." Baggesen.

Bestorme, v. a. 1. søge med Storm eller ved Angreb af Mandskab at indtage et befæstet Sted; løbe Storm paa. At b. en Fæstning. — Ogsaa om voldsomme Anfald af en Mængde. Pøbelen bestormede Huset. — **Bestormelse**, en. pl. -r.

Bestraale, v. a. 1. bestinne med fine Straaler. "Nu bestraaledes Solen en Pomp og en Uffelhed; som jeg aldrig har seet Mage til." Baggesen.

Bestride, v. a. bestred, bestridt. 1. angribe i Strid, bekæmpe. (Moth.) "Hvor svage ere vi til selv at bestride disse mægtige Fiender." Basth. — figurl. at b. sine Lidenstaber. b. Bildfarelser. 2. komme til Ende med, udholde, overkomme, overvinde. Jeg kan ikke b. Arbejdet allene. b. en Vanskelighed, Beløftning. "De Embedsmænd, som tilforn kunde bestride Regteringsagerne." Schytte. (bestride for: overvinde i Strid. D. Alimkrænk.) — **Bestridelse**, en.

Bestritte, v. a. S. besnære.

Bestryge, v. a. bestrog, bestroget. 1. overdrage m. noget som paastrøges. At b. en Væg med Kalk. 2. strøge en Ting m. en anden. At b. Jern med Magneten. 3. figurl. berøre i sin Flugt. Ruglen bestrog netop Vandfladen. 4. bestrode, eller kunne bestrode i en vis Linie. Dette Bateria bestrog hele Dalen. — **Bestrygning**, en.

Bestræbe, v. rec. 2. gjøre sig Umage for, stræbe for. At b. sig for at opnaae, vinde noget. Jeg har bestrebt mig, at udrette det saa godt som muligt. — **Bestræbelse**, en. pl. -r. det, at bestræbe sig; Gyners, Kræfters Anstrengelse. "De Frugter, vi saae af vore Bestræbelser." Mynster. Alle hans Bestræbelser for at opnaae det vare forgæves.

Bestrænge, v. a. 1. forsyne m. Strænge. At bestrænge et Glæver. (Moth.)

Bestrøe, v. a. 1. bedække ved at paastrøe, overstrøe. bestrøe noget med Salt. figurl. Dalen er hist og her bestroet med Kratkov. — **Bestrøelse**, en. pl. -r.

Bestyre, v. a. 1. raade for, forestaae, have Opsyn over. At b. et Rige, et Gods, en Huusholdning. Han kan nu ikke mere b. alle sine Forretninger, som da han var yngre. — **Bestyrelse**, en. — **Bestyrer**, en. pl. -e. den, som forestaaer, bestyrer noget.

Bestyrke, v. a. 1. Gøre stærkere, befæste, forstærke. At bestyrke sig ved Forbund. 2. styrke, befæste. At b. een i sin Mening, i sit Haab, i sine Bildfarelser. "Dette bestyrkede dem i deres Overbeviisning." Basth. 3. bekræfte, gjøre mere gyldig. Dette bestyrkes ved Vidneres Udsagn. — **Bestyrkelse**, en.

Bestyrtelse, en. uventet, med Skral

blandet Forundring (en ringere Grad af Forsærdelse.) Ordet er ligesom dannet af det tydske: Bestürzung. Mogle (som Sporon) skrive det Bestyrtelse. I renere og ædlere Stil undgaaes det.

Bestyrtet, adj. forbauset, forfærdet. (Sneedorf. Jacobi. Andre: bestyrtset.)

Bestænke, v. a. 1. gjøre vaad ved at stænke, overstænke. Gulvet var bestænket med Blod. "De bestænkede Offeret med Blin og Alteret med Blod." Schytte. — Bestænkelse (Schytte) og Bestænkning, en. pl. -er.

Besudle, v. a. 1. [T. besudeln.] flyde ilde til, gjøre uren, tilføle. "At Pladsen blev besudlet med Rømpernes Blod." Guldberg. figurl. b. (besmitte) sin Samvittighed med en slet Handling. — Besudling, en. pl. -r.

Besvangre, v. a. 1. [af T. schwanger, schwängern.] beligge i Uære, besøve, gjøre frugtfuld. (figurl. gjøre frugtbar, opfylde med.) — Besvangrelse, en. pl. -r.

Besvare, v. a. 1. give Svar paa. b. et Brev, b. et Spørgsmaal med Ja. — Besvarelse, en. pl. -r.

Besvige, v. a. besveg, besveget. bevare paa en svigagtig Maade, bedrage. At b. een for noget, b. een noget fra. = besvigelig, adj. bedragelig, svigfuld. — Besvigelse, en. (Langebef.)

Besvime, v. n. 1. er. [T. svima M. S. beswimen.] daane, falde i Aftmagt. (Moth.) — Besvimelse, en. pl. -r.

Besvogre, v. rec 1. forene sig ved Svogerstab. At b. sig med en Mand, med en Familie. At være besvogret med een. — Besvogrelse, en. Forbindelse ved Svogerstab.

Besvær, et. ud. pl. det, som besværer, er til Byrde; Møie, Uleilighed. At gjøre een B., være een til B. "Hvorfor synes de ofte at være til Besvær i Stedet for til Glæde?" Wynster. = besværlig, adj. 1. som er til Besvær, møisommelig. En b. Reise, et b. Embede. 2. som Æer med Besvær, vanskelig. En b. Ildtale. — Besværlighed, en. pl. -er. Møie, Uleilighed, Vanskelighed. Livets Besværligheder.

Besvære, v. a. 1. [T. beschwören.] 1. gjøre tung, betynge. Luften er besværet med Dunster. (W. S. D.) At b. Raven m. for megen Mød. "Er der det mindste, som er besværet ved Undertrykkes Taarer." Wynster. 2. gjøre Besvær, bemøde, uleilige. Jeg vil ikke b. dem hermed. At besværes af Pede, Kulde. 3. trykke, bebyrde, plage. At b. Underaatterne med Skatter. Bønderne ere besværede med Hovet. "Gi den Tanke dem besværet, at Andens Lykke større er." Rein. = besvære sig, v. rec. klage over, anke paa. At b. sig over een,

over noget. — Besværing, en. pl. 1. d. s. s. Besvær. 2. Stærken at svære. 3. Tynge, Byrde, som hviler Jord, Eiendom, m. m. 4. Klage, J. gemaal.

Besværg, v. a. besvor, besvoret. bruge visse Bønner eller Formularer, i Meningen at fordrive Aander ell. at mane frem. (Moth.) Forhen brugte man a den urene Aand ved Daaben. (T. schwören.) 2. bede og formane høit. Hun besvor ham ved den evige Gud, alt det, som er helligt. (Ordet udt sædvanl. besvære, og er saaledes optaget W. S. D.) 3. Bemærkelsen: at samsværge sig, er forældet. (D. Bibel. Claussen.) — Besværgelse, en. pl. B. i Daaben. (Exorcismus.) Besværg, en. den, som foretager Besværgelse.

Besye, v. a. 1. forsyne uden paa, rundt om, med Synning.

Besyderlig, adj. og adv. 1. afsonet, særskilt. (nu den mindst brugel. Bemærk.) 2. som kun udgjør, hører til en Deel. Dele af en Ting (partiel) modsat: alderdelig. (Guldb. Treschow.) 3. ikke alderdelig, særdeles. At have en b. Høst, for een. "Med en Faders besynder Beskyttelse bevarede Gud det glennemfarer." Bagg. "Maanen har dog allerede været Gienstanden for min besynder Tilbedelse." Bagg. 4. usædvanlig, sær. en b. Lykke, ulykke. Han er en Menneſte, har besynderlige Meninger adv. besynderlig ell. besynderligen, br og for: især, fornemmeligen. = Besynderlighed, en. pl. -er. 1. Egenhed, besynderlig Omstændighed, Sæthed. 2. i besynderlighed, adv. a) hver for sig, i Sælsked. (modsat: i Almindelighed.) b) nemmelig, især.

Besyng, v. a. besang, besyngt. synge.) ophøje, berømme, gjøre bekendt i Sang ell. Digt. "Man opfylder den heldige Kunst, ved Viser at besyngte vigtige Tilfælde." Guldberg.

Besætte, v. a. besatte, besat. 1. s. fuld med. b. en Plads med Træer, Bord med Retter. Hans Legeme er besat med røde Pletter. 2. optage, udfylde Pladsen er besat. Han har alle sine met besatte med Undervisninger. 3. s. paa eller omkring Kanterne. b. en Rind med Pelsværk. 4. udnævne til et Embede. Denne Post vil snart blive besat. 5. besolke, bemande. b. et Pand Indbyggere, et Skib med Matroser, Fæstning med Soldater. (ogsaa om b. en Dam med Karper.) 5. forfætte ved Mandskab, Bøgt, Besætning af Arfolk. At b. Porten, b. en Vei, b. Huus med Bøgt. Fienden havde besat Stoven med Jægere. 7. besat, legen

der aandelig beherstet af en ond Aand.
— Besætning, en. pl. — er. 1. Gierningen
at besætte, i Ordets forskellige Bemaer-
kelser; Besættelse. 2. det eller de (Folk)
hvedt noget besættes; særbd. Krigsfolk,
hvedt en Fæstning, eller Esfolk, hvor-
med et Sted besættes. (Garnison; Mand-
sk.) At forstærke Besætningen. Stibet
der ind, halv B. 3. Samlingen af det
Læg og Redskab, som behøves til en
Kants Koldbrist. Han klobte Gaarden
med, uden Besætning.

Besøg, et. pl. d. f. Gierningen at bes-
øge en. At aflægge, modtage B. At
have Besøg af een.

Besøge, v. a. 2. gaar hen til een i hans
Bilag, for at see ham og tale med ham. At
h. sine Bøener, b. en Eng. 2. Indfinde
sig hos en Person eller paa et Sted i en
vis Hensigt. Lægen besøger sine Syge.
En Bisop bør besøge Kirker og Skoler.
At b. Guds Hous, b. Professorernes Fore-
lesninger. — Besøgelse, en. Gierningen
at besøge, Besøg. (som nu er mere brugel.)
Maris Besøgelse. (Vor Frue Biergegang.
d. 2 Jul.) — Besøger, en. pl. — e.

Betale, v. a. 1. ilde tilflyr, tilføle (som
der bruges.)

Besørge, v. a. 1. bære Omsorg for.
Lægen besørger sine Syge. Han besørger
Økonomien ved Stiftelsen. 2. sørge for
at noget sker, udrettes, eller at een faaer
noget. At b. noget gjort, b. et Brev til
en, til et Sted. "De skulde besørge de
brøge Dispedammers Besættelse." Schytte.
Jeg har lovet at besørge ham en saadan
Bættelse. — Besørgelse, en.

Betage, v. a. betog, betaget. 1. fra-
tage. At b. een sin Frihed. Dette betog
jeg alt paa. 2. borttage. At betage
etdragelig Smag. "Saadanne Begreber
maatte nødvendigen betage dem Dødens
Fragt." Balth. 3. optage, indtage. Alle
Pladser ere betagne. At betages af Stræk,
Fragt, Smerte, Engdom, Søvn. "En
før forfærdelse betog dem alle." Luc. 5.
4. betagen, adj. v. overvældet af Eng-
dom (af Forretninger.) Han blev plud-
selig ganske betagen. — betagen i Eiden,
en, apoplektisk. — "Kongen, betagen med
et første Riges Omsorg." P. Bogellius.

Bætte, v. a. B. tætte. (At b. sig,
at staa sig for paa en høflig Maade.
sej. L. Daggesen.)

Betale, v. a. 2. erlægge, udtælle. At
b. Penge paa Amtstuen. 2. erlægge hvad
man er skyldig; give Bærd, eller Bederlag
i Penge for klobte eller fortærede Ting. At
b. sin Gæld. At b. med Arbeide, med
Bærd, m. røde Penge. b. Renter, Stats-
ter, Landgæld, Bøder. Møden er betalt.
Han kan ikke b. (er uvederhøflig.) Han
har opført at b. (har fallet.) 3. lønne,

vederlægge, giengælde, erstatte. "Man
betaler et Arbeide; man lønner den Ar-
beidende." Sporon. At faae sit Arbeide,
sin Umag betalt. At b. Staden. b. Ondt
med Godt. = betalelig, adj. som kan bes-
tales, vederlægges. En b. Stade. — Bet-
taler, en. pl. — e. En god, nøiagtig B.
Glette Betalere. — Betaling, en. pl. — er.
1. Gierningen at betale, udtælling. 2. Er-
læggelse af det, man skylder. Riibmanden
træver, vil have sin B. 3. Bederlag, Er-
statning i Penge. "Hvor man lønner Ar-
beideren, der udregnes ikke Arbeidets Bet-
taling." Sporon. Deraf: Betalingsdags-
en. D. da Betaling skal skee, Betalings-
middel, Betalingsstid, o. fl.

Betee, v. a. 1. bevise i Gierning; frem-
vise, lade see. — betee sig, v. rec. 1. frem-
stille sig. 2. opføre sig. (D. Lov.) Sfr. tee
(og er, ligesom dette, næsten forældet.)

Betegne, v. a. 1. udmærke, gjøre tiens-
dellig ved Tegn, Ord, Billede. At b.
noget for een. Jeg betegnede ham det saa
godt jeg kunde. b. een m. Korsets Tegn.
2. bemærke, betyde. — Betegnelse, Bet-
tegning, en. — Betegningsmaade, en.
Maade at betegne noget paa.

Betids, adv. i Tide, i rette Tid, bes-
timtliggen. Han kom b. nok, saa betids,
at han endnu kunde følge med.

Betiene, v. a. 2. være til Tieneste, gaar
til Haande med sin Tieneste. (kun i enkelte
Tilfælde.) Denne Jordemoder har betient
Konen. Præsten betiener den Syge (med
Sacramentet.) b. Retten, beklæde Doms-
metsædet. (D. Lov.) 2. betiene sig (af)
v. rec. bruge, benytte sig af. — Betie-
ning, en. pl. — er. 1. Gierningen at betiene,
Opvartning. 2. Bestilling, Embede. At
forestaae, søge, faae en Betiening.

Betient, en. pl. — e. 1. Opvarter, Tiener.
(L. Bedienter.) 2. Embedsmand, Bes-
tillingsmand. En kongelig Betient. Hof-
betient, Soldbetient, Portbetient.

Betimelig, adj. som sker, kommer, fores-
gaaer betids, i rette Tid. b. Sielp. I b.
Tid, betids. "Den første er den natur-
lige, men betimelige Søvn; den anden,
den naturlige, men utidlige." Rahbel.

Betinge, v. a. 1. afgjøre, slutte ved at
tinge; gjøre Aftale om noget, der skal bes-
tales. b. et Kiøb, en Fragt. 2. fæste i
sin Tieneste, til sin Brug. At b. Arbeids-
folk, Bærelser, Bøgne. (B. S. D.) 3. for-
udsætte visse Vilkaar, og indskrænke ved
saadan Forudsætning. Han betingede fors-
ud, at der ikke skulde danses. Et betinget
Bisald. En betinget Roes. 4. forbeholde
ved Slutningen af et Kiøb eller Fordrag.
Han b. sig fri Bolig for sin og sin Roes
Livstid. — Betingelse, en. pl. — e. Gier-
ningen at betinge (2.) et betinget Vil-
kaar. At overgive sig paa gode, flette Bes-

ser. Jeg gør det med (paa) den B.
eneste Betingelse, under hvilken Ops
i Staten kan indrømmes ham." A.

title, v. a. 1. betegne med Titel ell.
krift. 2. begave med en Titel. be-
e Personer.

tle, v. a. 1. [L. betteln. J. betla.]
trygle, bede om Almisse; saae som
se. At b. sammen, b. sig Foden til.
verflødig, i Talesproget og hos Al-
næsten ganske fremmedt Ord. J. Sir.
1 har Bib. af 1550 trygle og Tryg-
or betle.) = betlefærdig, adj. tigg-
). — Betlen, en. Tigger, Tryglen.
r, en. Tigger, Stodder. — Betleri,
Tiggeri. — Bettermunk, en. Tigger.
— Betlerstav, en. Tiggerstav. At
e til Betlerstaven, blive reent fors-

trægte, v. a. 1. see paa, tage i Dis-
esee, bestue. 2. undersøge, overbeie,
ste. 3. agte, agte paa, see hen til.
see det, og betragte det ikke." Blisb.

5. (nyere Overs.) Naar man bes-
er hans Alder og lange Tieneste. =
gter, en. den, som betragter, bes-
noget. "Naturens Betragter." Wagg.
gning, en. pl. -er. 1. Bestuelse.
ens B. 2. Eftertænkning, Grandtæ-

Alvorlige, gudelige Betragtninger.
st, Henseende. J. B. af hans Fors-
er. At tage i B., v. agte paa, veie,
n til. At komme i B., blive anseet
get. — Deraf: Betragtningssmaade,
L. Rothe.)

roe, v. a. 1. give i eens Bold, med
til hans Tro eller Ærlighed. At b.
Åfærd i eens Hænder, b. een noget.
hvis Skyld jeg mig har betroet Pan
." Holberg. — "Omsavn din Fryd,
dig til din Glæde." Ewald. — At
betroet til noget. — betroet Guds,
faaet Guds, som er givet een i
ne. (D. Lov. 5. 8.) 2. laane, give
org. At betroee een Vare, Penge.
e i Fortrolighed tilkiende. At b.
mmeligheder. 4. At betroee sig til
ette sin Lid til, hengive sig til een i
Sager. 5. betroet, anseet for Væ-
som har Credit ell. Anseelse, Inds-
At gøre sig betroet. En af Rons-
nest betroede Mænd. — Betroelse,
S. D.)

ygge, v. a. 1. sætte i Sikkerhed,
rng. At b. een for Fare, Tab.
bol og for Storme hver Brua at
se." Pram. — Betryggelse, en.
igen at betrygge; Sikkerhed.
yk, en. nb. pl. Forlegenhed, Rød,
e. At være i Betryk for noget.
e een i Betryk. "De bragte ofte
errer i største Betryk." Guldberg.

Betræde, v. a. betlaadte, betra-
1. sætte Foden paa, træde paa. Fien
havde endnu ikke betraadt vore Grænd-
At b. Prædikestolen (prædike.) - 2. tru-
komme over. "Hvor vi betræde de
Hvilsfeldt. (Jær i Lovspr.) b. Giernt-
manden, Forbryderen (træffe, gribe
i Gjerningen. D. Lov.) At lade sig
en Misgjerning. — Betrædelse, en.

Betræffe, v. a. (S. træffe.) vedkom-
angaae. (tydsk.)

Betræk, et. pl. b. f. det, som tid-
til at betrække med. (mest om Bæg-
betræk, eller Tæpeter.) — Deraf: Betræ-
lærred, et. som bruges til at betra-
Bægge. Betrækpapir, et. Betræk-
ver, en. pl. -e. o. fl.

Betrække, v. a. betrak, betrukket.
klæde heel over, overtrække. At b. en St-
en Stol m. Fløiel. Himmelen er betrukket
(bedækket) med Skyer. — Betrækning, en.

Betrængt, adj. v. bestedt i Trang
Rød. At hjælpe den Betrængte. "I
betrængte Fædreland." Jacobi.

Betuttet, adj. forlegen, raadvild over
pludselig indtruffen Omstændighed. (Mor-
Deraf: Betuttelse, en. (bagl. Tale.)

Betvinge, v. a. betvang, betvunget.
holde i Tvang ell. Åve, indskrænke. "I
tving ikke en Flods Løb." Sir. IV. At
fine Lidenstaber. "Barnets Arm betving
Løven." P. P. Frimann. 2. undertving
b. et Land. — Betvinger, en. pl. -
"Havets mægtige Betvinger." Ewald.

Betvivle, v. a. 1. tvivle om, tvivle paa
(fielden.) "Denne Røre er betvivlet
andre." S. Rothe. Naturbetragtning. L. 82.

Betyde, v. a. og neutr. 1. betegne, i
mærke. "At dette betyder eder meget a-
det, end det betegner den ugudelige W-
den." P. Tidemand. 1564. Hvad betyd-
denne Figur? Jeg veed ikke hvad Ord
betyder paa dansk. 2. gjøre noget ved D-
eller Tegn forstaaeligt for Andre; give
forstaae, tilkiendegive. At betyde een si-
Pligter. Jeg betydede ham, at han gjør
bedst i at gaae. "Adskilligt — betydede
følgende Slægter, at Ceres havde eenga-
Levet." Guldb. 3. neutr. være af Bet-
denhed. Han betyder meget, har me-
at b. hos Grevnen (har megen Indflydelse)
Det betyder noget, at underholde-saa si-
en Familie. Han er en meget betyden-
Mand i Ministeriet. Det har intet at
v. er ikke farligt, vil ingen Følger har
= betydelig, adj. 1. som har noget
betyde, vigtig, betydende. 2. ikke lid-
eller ringe, anseelig. Af b. Størrel-
Omfang, Værdi. Betydelighed, en.
Betydelse, Betyden, en. Gjerningen
betyde (2.) — Betydenhed, en. den Ege-
skab, at være betydennde, vigtig. En Man
en Ting, en Sag af B. — Betydning

en. pl. - r. 1. det, som betydes, tilfældig; betegnelse; Betegnelse. "Alt var et tag for dem udført, indtil en vedtagen Sag bestemte Betydningen." Guldberg. "Er det han misforstod det sandelige Billedes Betydning." Birkner. 2. Bemærkelse. Et det kan tages i to Betydninger. En opmærksom, egentlig, afledet B. 3. Vigtighed, Betydning. At lægge B. i noget. — betydningsfuld, adj. som har meget at sige; hvori der ligger dyb Mening eller Betydning.

Betyng, v. a. 1. gjøre tung, forsøge; Sigt. figurl. betynges af Alverdom. — udlægge Længder, Byrder. "Betynges Billederne med alt for svær en Bægt." Rasmussen. "Naar ubudne Gæster betynges med Dig." Rasmussen. — figurl. At b. et Land. Statter, Paalæg. "Det, som mest havde betynges en i Livet." Baggesen. — Betyngelse, en. pl. - r.

Bevænde, v. a. 2. forvoldes Betændelse; betændelse (inflammation). Hans Lever var betændt. Ved Fortællelse kan Halsen let betændes. — Betændelse, en. en sygdomstilstand i en enkelt Legemsdele, som giver sig tilkende ved Rødhed, Smerte og Hævelse i denne. Inflammatio. — Betændelse, en. Feber, der ledsager en heftig B.

Betænke, v. a. 2. eftertænke, tænke; betænke paa. At b. sit Livs Betsord. At b. på hvide Alver. Dette Giftermaal har længe været betænkt (besluttet). (At være betænkt paa: efter-foregaaende Overlæg beløvet paa.) 2. tænke paa, mindre med en Gave eller Belønning. At b. de Fattige ved et Gilde. At b. een om noget. 3. At b. sig, v. rec. a) overlægge, overveie ved sig selv. "Den, der betænker sig og staaer i Tvivl, han er næst ved den, som siger slet nei." B. Thott. "Skal vi i saadan Sag os her b. længe?" Guldberg. b) eftertænke, tage i Betænkning; holde for betænkkelig. At b. sig paa noget. (eftertænke, om man vil gjøre det, eller ikke.) Jeg betænker mig ikke paa at lade ham Pengene (er ikke bange for.) "Se andre fine Tanker, sit Forsæt. Nu har han betænkt sig, og vil ikke reise med." — betænkkelig, adj. 1. som giver een anledning til at betænke. En meget b. Sag. Et betænkeligt (vanskeligt, tvøveligt) Skridt. Det ser betænkeligt ud. 2. som gjør sig Betænkning over noget. Han blev ganske b. ved at erfare dette. — Betænkkelighed, en. 1. Betænkkeligheden at være betænkkelig; Betænkkelighed, som medfører Betænkning. — Tvøvelighed, Tvøvelsmaade. At yttre Betænkkeligheder. — Betænkende, et. det, som tænktes og dømmes om en Sag, indholdet i en Erklæring. (Moth.) — Betænkning, en. 1. Glæmsningen at betænke sig paa; Overveie. Jeg tør gjøre det uden al

B. At tage i B. (gjøre sig B. over noget.) 2. b. f. f. Betænkende. At give sin Betænkning om, over noget. 3. b. f. f. Betænkelseslighed. Jeg staaer i Betænkning, om jeg skal antage Tilbudet. At gjøre sig B. over noget. — betænkkelig, adj. 1. som betænker sig vel, bruger Agtsomhed og Overlæg inden han handler. (jvf. eftertænkkelig.) At gaae betænkligt til Værk. 2. vel betænkt, overlagt. betænkkelige Dåd, — Betænkkelighed, en. ud. pl. "Betænkkeligheg gjør, at en vis Sag lykkes; Eftertænkkeligheg, at den lykkes ved de bedste Midler." Spørsk.

Beundre, v. a. 1. føle og yttre Forundring ved Synet af eller Tanken paa noget stort, fortrinligt ell. ophøiet. At b. Guds Visdom, Naturens Skønhed. — Vi beundre det, hvis Upprørelighed, hvis udmærkede Egenskaber gjør et stærkt Indtryk paa Sjælen; vi forundres over det uventede, det sjældne, ualmindelige, besynderlige. — Beundrer, en. pl. - e. den, som beundrer en vis Genstand. Hun har mange Beundrere. — Beundring, en. ud. pl. Deraf: beundringsværdig, adj. som fortjener at beundres.

Bevægen, adj. pl. bevæagne. tilbøjelig til at ynde, til at ville een vel; gunstelig. (Moth.) Bevægenhed, en. bevæagende Sindelag.

Bevænder, adj. v. egentlig: bereist; men br. mest figurlig for: øvet, forfaren, belæst. Han er vel b. i de græste Klassifikere. Den Forretning er jeg vel b. i.

Bevant, adj. v. 1. i Bane med, øvet, beløben. At være b. med noget. 2. ved Bane og idelig Brug fortrolig. "Ved idelige Glentagelser kunne Tingene blive os saa bevante." Sneedorf.

Bevar, et. ud. pl. Glemme, Forvaring. At være i Bevar. (B. G. D.)

Bevare, v. a. 1. holde v. Magt, glemme, forvare. At b. noget i et Skrin. b. Frugt Vinteren over. b. i Husmøllen. 2. vogte, beskytte. Gud bevare dig, os! 3. vogte, beskytte for at begaae eller lide Ondt. "Bevar din Tunge fra at tale Svig." Gud b. os for alt Ondt, fra at falde i Fristelse. 4. bevare sig med, besfatte sig med, have at gjøre med. "Bevar dig ikke med det, der ei kommer dig ved." Moth. (forældet.) — Bevaring, en. 1. Glæmsningen at bevare. Have, tage noget i B. 2. det, at bevares, Glemme, Bevar. — Bevaringsmiddel, et. som har den Kraft at bevare, virker til Bevaring.

Bevende, v. n. 2. berøe. (dagl. T.) bevendt, br. (altid med Bevegtelse) for at udtrykke Tilstand, Forsætning. Det er kun slet bevendt med hans Sager, Helbred. Det er intet b. at — (det nytter intet.)

Bever, en. S. Bæver.

Beberte, v. a. 1. forsyne (en Slægt) m. Spise og Drikke. — **Bevertning**, en. pl. -er. — **Bevertningstid**, et. Huus, offentligt Sted, hvor Gæster bevertes.

Bevidne, v. a. 1. stadfæste ved sit Vidnesbyrd. b. noget ved Ed for Retten. b. under sin Haand og Segl (ved Forsikring, som gælder for Ed.) 2. vdtne om, bære Vidne om, bevise. (D. Guldberg.) 3. erklære, forsikre om. At bevidne een sin Pøstagtelse. — **Bevidnelse**, en. pl. -r.

Bevidst, adj. v. beklendt, vitterlig, vidende. At være sig noget b. (vide noget med, om sig selv.) Sielen er sig b. (har Bevidsthed.) At være sig selv b. (ved sin Samling.) = **Bevidsthed**, en. ud. pl. 1. den Bestaffenhed, at være sig sin Tilværelse bevidst, at være vidende om den og om sig selv. 2. i enkelte Tilfælde: den Virksomhed i Tænkningen, at være sig noget, en vis Ting bevidst. (s. Selvsbevidsthed.) Det var Bevidstheden om hans Ustyldighed, der opholdt hans Mod. "Eller det er en god Bevidsthed, som gør ham stærk til at opløste sig over ugrundede Domme." Rynster. — **bevidstløs**, adj. som er uden Bevidsthed (egentlig: bevidsthedsløs.) Deraf: **Bevidstløshed**, en. (jvf. ubevidst.)

Beviis, et. pl. **Beviser**. 1. det, hvorefter med noget bevises. Et matematisk, filosofisk B. At føre, fremlægge B. paa sin Ustyldighed. B. (skriftligt B.) for bestemt Gæld, Renter m. m., f. l. Beviser. 2. Prøve, Kiendmærke. At aflægge B. p. Mod, Alogskab, Tapperhed. = **Beviisbyrde**, en. i Lovsproget: Pligt, som paa sig ligger een, at bevise noget i Rettergang. onus probandi. (Orsted. Jur. Arch. iv. S. 100) — **Beviisførelse**, en. Gierningen, at føre B. i videnskabeligt Foredrag eller for Retten (Grundtvig.) — **Beviisgrund**, en. Grunden, hvorpaa et videnskabeligt Beviis støtter sig. (Riisbrigh.) — **Beviismaade**, en. En vis Maade, at bevise noget paa, (s. bevise, 2.) = **beviisligh**, adj. som kan bevises. beviisligen, adv. med Beviis, efter Beviis. beviisliggiøre, v. a. 3. staae Beviis for. (i Lovsproget.) **Beviislighed**, en. 1. den Bestaffenhed, at være beviisligh. 2. Beviisligheder, lovlig Beviser.

Bevilge, v. a. 1. forunde; tillade; samtykke. (især om det, som tilstaaes af Regjering eller Vrigighed.) — **Bevilgning**, en. pl. -er. (skrives ofte: Bevilling.) 1. Samtykke, Bifald. (D. Lov. f. l. den.) 2. en af Regjeringen ell. Vrigheden forundt Retfærdighed eller Tilladelse. At faae Bevilling paa noget.

Bevinde, v. a. bevandt, bevundet. vinde helt om, omvinde.

Bevinge, v. a. 1. forsyne med Vinger.

"Hver Fugl, saa let bevinget." Dhl. slårer. "Hans Blit var som bevingt Pilt." Rein. — figurl. give en stor Færdighed. Længsel bevingede hans Strid.

Bevirke, v. a. 1. udvirke, frembringe.

Bevise, v. a. 2. vise i Gierningen, i Tænkningen. "Beviser Dyd i eders Tro, og i D. Randskab." 1. Pet. 1. At b. een stor B. Belgierninger, Maade. Han har bevist mig meget godt. "Den Belgierning, som bevises enhver, den er ingen tæftelig B. Thott. 2. lægge en Tings Sandhed eller Falskhed, Rigtighed eller Urigtig for Dagen ved Grunde, Vidner ic. At b. en Sætning, b. sin Ret. (s. overbevise) — **Beviisning**, en. 1. (af: bevise, 2.) B. Maades B. (skrives oftest i Ord. 2. (af: bevise, 2.) b. s. s. Beviis (f. l. den.) "Stadfæstende sin Herlighed de klareste Beviisninger." Rynster.

Bevogte, v. a. 1. holde Vagt over, have i Varetægt. Han maa nøie bevogte 2. bestierne, beskytte. Rydser b. f. l. sterne. At b. Grændserne. = **Bevogtel** **Bevogtning**, en. Han er under streng Bevogtning.

Bevoxe, v. a. 1. begroe. (f. l. den u i part. pass.)

Bevæbne, v. a. 1. forsyne, udruste. Vaaben, væbne. bevæbnede Skibe. b. sig til Strid. — figurl. at b. a. Kulden med Pelsværk. = **Bevæbning**, en. 1. Gierningen at bevæbne. 2. Rytning. En Rytter i fuld Bevæbning.

Bevæge, v. a. 1. bringe noget til at f. l. andre Sted; flytte, røre, sætte i Bevægelse. At b. Hænder og Fødder. At bevæge Binden. — b. sig, røre sig, være i Bevægelse. Huset bevægede sig i Storm. At spædsere for at b. sig. 2. figurl. tilskynde, formaae. Man ved ikke hvorefter bevægede ham til denne Handl. Han lod sig ikke b., var ikke at b. (net til at forandre sit Forsæt.) b) røre, vække Sindslidelse. Bevæges til Brede, Modfærdighed. Et bevæget Hjerte, Sind. "b. bevæges ikke paa samme Maade v. Bif og ved Mishag." Rynster. = **bevægel** **bevægeligt**, adj. 1. som lader sig bevæge; rørlig. bevægeligt (foranderligt) Sind. 2. rørende. en b. Tale. — **Bevægelighed**, en. den Bestaffenhed, at være b. B. i Sind (Ustabilitet.) — **Bevægelse**, en. 1. ud. Gierningen at stæde Sted, at røre sig; 2. rørelse. At gøre sig B. være i B. sætte no i B. 2. pl. -r. en vis Maade i Bevægelse, forandret Legemsstilling. Riddet er en af de gavnligste Bevægelser. gøre Bevægelser med Armene. 3. i vortes Iro, Glæring, Rørelse. b. b. Sind var i en heftig B. Hans Tale sa Alles Sind i B. Ingen kunde høre b. uden B. — **Bevæggrund**, en. pl. -c. 1.

Bedægggrund, Ordsfæder til villkaarlig Rindomhed, t. et Fortægende, en Handling, (D. Sultberg.) "Evens B. (Diemed) og Englede Rette." Engelst. At ledes af væsentlige Bedægggrunde. "En Attraa, en vatter villkaarlig Rindomhed, kaldes Bedægggrund, Motiv." Howis. "Den vilde Bedægggrund bestemmer os enten til at Gode, eller til det Onde." Basth.

Beængste, v. a. 1. valde Angest, sætte i Angstelse. (mest i partic.) Et beængstet Sind. (Sneedorf.) "Som en beængstet Lædes Pierte." Jer. 48. "Halv glad og halv beængstet smiler." Rein.

Beere, v. a. 1. vise een Tre, hørde. 2. en med sin Gudst, Mærkerelse.

Bi, en Partikel, som ganske fælden bruges adskilt (at staae bi; at lægge bi med et Stik) men oftest i Sammensætning; hvor den a) deels udtrykker: Mærke ved, Mærkelse til et Object, Hjælp, Understøttelse [det t. ben] f. Ex. bibringe, bibrage, Bifodder, Bistand; o. fl. [som sættes for anføres.] b) deels (med Substantiver) betegner, at Tingen i sin Art er af mindre Vigtighed og Betydning, at betragtes som et Anhang, Tillæg til Hovedtingen, til en anden Ting af samme eller lignende Art, som den staaer i et vist Forhold til [det t. neben.] Saadanne Ord ere især: Biaarsag, (modsat: Hovedsag) Bibeide (modsat: Hovedarbejde, o. fl.) Bibegreb, Bibygning (som tilføjes en Hovedbygning) Bidor, Bigring, Bihensigt, Bihierne (den mindre biene, Cerebellum) Bihiul (som medtages p. Reisevogne, for at kunne bruges i Redsfald) Biland (modsat Hovedland) Bimavn (som een har, foruden sit rette Navn) Bimyre (en af de Myrter, som ligger oven over Myrterne. Renes succenturiati) Biord (modsat Hovedord) Bipoft (som afgaer fra Hoved: Postcontorer til mindre Stæder) Biret (mindre Ret ved et Maaltid) Bisag, Bitime (en Mellemtime, man kan anvende paa Arbejder) Biting (Ting af mindre Vigtighed) Bivæl (som løber af fra en Hoved: Landevei) Bivogn (som følger den agende Post.) m. fl.

Bi, en. pl. — er. et beklædt og almindeligt Insect, som virker Honning. (Apis mellifica.) Tamme, vilde Bier (Stovvær.) At lægge Bier til. = Biaar, et. Læst med Hensyn til Biavl. Et godt, flet Biaar. (Fleischer.) Biantag, et. Indretninger til Biavl i det Støre. (Fleischer.) Biavl, en. Biers Formering v. Leest og Omfarg, for at drage Fordeel af Bør og Honning. Den vilde Biavl, Stovbiers Opelsning. — Bidronning, en. kaldes hunnen (Biseren) i en Bistube. Bieer, en. Eierne af et Biantag ell. af en Bistube. Bielsker, en. den, som

er Elsker af at lægge Bier til, og iagttage dem. Bigaard, en. aflukket Plads, hvor man har Bistader. (D. lov.) ogsaa: Bihave. Bihytte, en. Et Træstue, indrettet til at sætte Bistader i, for at værne dem mod Kulden, m. m. et Bihuus, (Fleischer.) Bihætte, en. 1. et Slags Hat eller Mæske, som man tager paa, for at beskytte Hoved og Ansigt mod Bienes Stik. 2. Dækkel af Langhalm, der om Vinteren sættes over Bistader. Bilage, en. Børilage, saaledes som Bjerne bygge den i Ruben. Biflynge, en. Bistværn, der har sat sig paa eet Sted i en Rlynge. Bistube, en. Huset, som man giver tamme Bier at bygge i, sædvanlig af Kurvefletning og i rundagtig Regleform, (s. Kube) eller af Træ. Bimoder, f. Bidronning. Bisalve, en. velsugtende Smørelse, som stryges i den tomme Bistube, for at lokke Børmen deri; kaldes ogsaa Bisminke. (Fleischer.) Bistidsfel, en. hvad der hører til Biers Opelsning og Biavl. (E. Pontoppidan.) Bistade, et. Samlingen af Bier i en Kube. Bistif, et. Stik af Bier. Bistof, en. Bistade. (P. Harpestræng.) Bistværn, en. Samlingen af de unge Bier, der med en egen Dronning om Sommeren forlade Ruben, hvor de udfækkes (Mordersværmen.) Bivogter, en. den, som passer Bjerne i Bigaarde eller Bihytter. Biværk, et. Vorkagerne med Honning, som Bjerne virke. Bivangel, en. Bienes Vngel. (Fleischer.)

Bibel, en. 1. Samlingen af de Christnes hellige Bøger; den hellige Skrift. (ud. pl.) 2. pl. Bibler, et trykt eller skrevet Exemplar af Bibelen. = bibelfast, adj. som er vel belæst i Bibelen, og kan anføre mange Skriftsteder. Bibelfortolkning, en. lærd Fortklaring over Bibelens Indhold, eller over en Deel af samme. Bibelhistorie, en. 1. historisk Fortælling af Bibelens vigtigste Indhold. 2. Historie om Bibelens Skiebne som Bog, om dens forskellige Udgaver, m. m. bibellærd, adj. som har lærd Indsigt i det, der hører til at forstaae og fortolke Bibelen. Bibellæsning, en. 1. Læsning i Bibelen. 2. offentlig Dplæsning og Fortklaring af Bibelftykker. (Balle.) Bibelfest, et. S. hvis Diemed er at fremme Biblers Udbredelse. Bibelsprog, et. enkelt Sted, udtryk, Lærdom, af Bibelen. Bibelværk, et. vidtløftigt Skrift til Bibelens Fortolkning. = bibelf, adj. som henhører til, findes i, stemmer overens med Bibelen.

Bibliothek, et. pl. — r. 1. Sal, Værelse, hvor et Bog: Forraad gemmes; Bogsal, Bogværelse. Jeg traf ham p. Bibliotheket. Han er inde i B. 2. Bogsamling. At eie, at forestaae et stort B. — Biblio:

thekar, en. pl. — er: den, som forestaer, har Opsyn med et Bibliothek; Bogværge.

Bibringe, v. a. 3. [bringe.] 1. give, tilbringe, indgive, især uventet, eller paa en skult Maade. At b. een et Stød, Gist. 2. faae een til at nemme, lære eller troe noget. b. Barnet de første Religionsbegreber. — Bibringelse, en.

Bid, et. pl. d. f. 1. Greb med Tænderne, Biden. 2. Saar, vibragt ved Biden. Slangebide, Hundebide. 3. Eg paa et skarpt Redskab. 4. Mundbid, Bidsel. "Gaardt Bid gjør ei Hesten bedre." Ordspr.

Bid, en. Saameget af en Ting (særd. af Mad) som paa een gang kan afbides ell. puttes i Munden. En Bid Brød, Kød. — Bidling ell. Bifling, en. pl. — er. en ganske liden Bid eller Smule.

Bide, v. a. bed, bidt. [Jsl. bita.] 1. bruge Tænderne til at klemme eller saare med, til at stære eller rive noget af, eller ved blot at trykke dem ned i noget. Han bed i Kilet, men bed intet af. At blive bidt af en Hund. Hunden bed efter Barnet. At b. om sig, som en Hund. At b. noget over. At b. paa noget, gnave paa med Tænderne. (Give een noget at b. paa: et Stykke Brød eller anden tør Mad.) At b. paa, eller b. paa Krogen (om Fiskene.) figurl. Dengang vilde han ikke b. paa: lade sig narre ved et Forslag e. d. At b. en Tand løs, ell. ud. (mist den ved Bid.) At b. sig fast i noget. 2. dræbe ved Biden. Ratten, Hunden bider Muus. Ræven har i Nat bidt fem Gæs. 3. (neutr.) volde en stærk pirrende, stikkende, skarp, gennemtrængende Fornemmelse. Salven bider i Saaret. Sennep bider p. Tungen. Kulden, Vinden bider i Ansigtet. En bidende Kulde. 4. (neutr.) være hvas til at stære eller klippe. Kniven, Særen, Leen, Sæven bider ikke. 5. uegentl. og i dagl. Tale: bruge onde, bidste Ord, være bitter, hvas, fornærmelig i sin Tale. At b. ad Folk, b. een af eller over. — bidende (hvas, bitter) Skemt, Satire. At b. fra sig, figurl. om den, som forsværer sig godt i Mundkamp. — bides, v. n. pass. Hundene, Hestene bides (bide hinanden.) = Biden, en. ud. pl. Gierningen at bide. — Bideflo, en. hos Insecter: en af de paa Hovedets nederste Deel stikkende Piger, hvormed Dyret griber sin Føde. (s. Strøm.) Bideredskab, et. — Legemsdeel hos Dyr til at bide ell. klemme med. Insecternes Bideredskaber. Bidetand, en. Fortand. — bidhvas, adj. 1. meget hvas. 2. meget arrig. (dagl. T.) — bidst, adj. 1. tilbøjelig til at bide. mordax. En b. Hund. 2. ond, arrig, spydig i sin Tale. — Bidsfhed, en. ud. pl.

Bidling, s. under Bid, en.

Bidrag, et. pl. d. f. [Jsl. Bentræ] Tilskud, Tilskød, Hielp, det som bidrag. At give B. til noget.

Bidrage, v. a. 3. [drage.] hielpetække Haand til, medvirke til. Dette M. greb bidrog mest til Seieren. At b. noget med Raad og Daad.

Bidsel, et. pl. Bidsler. [Jsl. Beitsl] egentlig Jernet, som gives Hesten i Munden for at styre og tvinge den, M. Mundstykke; men bruges ofte om alt d. som hører til Hestens Bidsel. At lægge B. paa en Hest. — Bidselstang, en. pl. stænger. en af Sidestængerne p. et Stangbidsel. bidselvant, adj. vant til at b. Bidsel. = Bidsle, v. a. 1. lægge Bidsel og Tømme paa. At b. en Hest. (Moth)

Bidst, adj. s. under bide.

Bie, v. n. og a. 1. (hør.) [Jsl. bida] 1. tæve, opholde sig nogen Tid. Vi have intet at b. efter. At b. nogle Dage over (opholde sig over den bestemte Tid.) 2. vent. At b. paa noget (som forhales, som ikke er færdigt.) Vi maatte b. en heel Tid paa Møden. — At b. efter een eller noget (som skal komme.) At bie efter Hjelpe. "Denne er den Dag, som vi biede efter." Jer. Begr. 2, 16. — Talemaaden: at bie om b. noget (D. Lov.) er nu forældet. 3. tæve med, dvæle. At b. med noget t. det Yderste. Han biede en heel Maaned, før han meldte sig. 4. beroe, henstaae. Det kan b. til en anden Gang. — Bien, en. det, at bie. Lov, Venten, Dvælen.

Bielke, en. s. Biælke.

Bierg, et. pl. — e. [Jsl. Biarg.] en betydelig Forhøining p. Jordklodens Overflade; særdeles en saadan Forhøining, som bestaaer af Steen. (s. Fjeld og Klippe.) Bierge, Bakker og Høje. Kridbierge, Grønnebierge. [I endeel Sammensætninger (s. Er. Biergsfolt, Biergmænd, Biergmestre) har Bierg Opsyn til Biergværk og staaer i St. for dette. Man har i disse Ord tildeels optaget den tydske Form: Berg; i endog indført tydske Ord reent uforandrede som Bergmand, Berghauptmand, hvilket her forbigaaes.] = Biergaas, en. lang strakt Biergholde; en lang og jævn Biergstrækning. biergagtig, adj. som ligner et Bierg. (W. G. D.) Biergarbeide, et. Arbeide ved Biergværker eller Grubedrift. Biergart, en. pl. — er. Steenart, som findes i Bierge, udgjør Bierge. Biergbeg, et. fast Biergolie. Biergblanding, en. B. af forskellige Biergarter. Bierghor, en. den, som boer paa et Bierg eller i en Biergegn. Bierghor, et. Redskab til at bore i Bierg og Steen, som man vil sprænge ved Kuld. Biergbrink, en. brat Affaldning paa et B. "Mine usikre Skridt p. Kanten af Biergbrinken." Bagg. Biergbrug, et. Bierkværtdrift, Grubedrift.

Bjergkrydal, en. En gennemskjellig, res-
genlig dannet (krydalliseret) Steenart
af Kalk-Slagten. **Bjergdal**, en. D.
et Bjerg ell. Bjergklæder. (L. Rothe.)
Bjergegn, en. Egn, hvor der er Bierge,
hvor Egn. **bieryfast**, adj. fast som et
Fjerg, særdeles fast. **Bjergflade**, en.
en flade, flad Strækning oven paa et
Fjerg. (s. Bjergflette.) **Bjergflod**, en.
s. en strømmer ned fra et Bjerg. "Thi
den den tænde B. bruset om Baaren fra et
af Fjeld." Ewald. **Bjergfolk**, n. s. pl.
1. Arbejdere ved et Bjergværk. 2. opdig-
te Selskab, som Overtro tillægger Op-
lyst i Biergene. **Bjergfos**, en. Vand-
fald fra et Bjerg, i en Bjergegn. "Bjerg-
falds Stam Kal atter Klippen tvætte."
Ewald. **bieryfuld**, adj. som har mange
Fjerge. **Bjergfæstning**, en. F. anlagt
paa et Bjerg. **Bjerggang**, en. Gang
af Streg af Grotterne i Biergenes Indre.
Ewald. (Gang, Klost.) **Bjerggrund**, en.
Jordbund, som bestaar af Fjeldsteen,
Bjerggrund. **bieryhøi**, adj. høi som et
Bjerg, meget høi. (Pram.) **Bjeryhør**,
n. et Raad, som gives Amlanten, hvoraf
et Slags uforbrændeligt Kinned og Papir
kan forfærdiges. **Bjergild**, en. Gld,
kan trækkes frem af et Bjerg. (Dhlenschl.)
Bjeryhøi, en. Bjerggrad, Bjergstrækning.
Bjeryhøi, en. steil, fremspringende Deel
af et Bjerg, især ved Havet. (Pram.)
Bjeryhøi, en. dyb Revne ell. Klost imel-
lem Klipper. **bieryfyndig**, adj. fyndig
da, som hører til Bjergværken og Grube-
drift. **Bjerylag**, et. Lag eller Streg af
forskellige Steenarter i Biergene. **Bjery-
lad**, et. bieryigt, bieryfuldt Land. **Bjery-
lid**, Bjerylide, en. Kant, Side af et Bjerg;
Bjeryide. (Arrebo.) **Bjeryluft**, en. Luft,
Lima p. Biergene, i Biergene. **Bjery-
mand**, en. Arbejder eller Betjent ved et
Bjergværk. **Bjerymester**, en. Betjent,
som har Opsyn over et eller flere Bjerg-
værker. **Bjerymo**, en. poet. en Pige
af Jettefløgt. (Dhlenschl. Nord. Guder.)
Bjeryolie, en. flydende Jordharpir, der
uadler ud af Bjerykloster, og ansees
for mineralisk; Jordolje, Steenolje. (Bi-
men petroleum.) **Bjeryordning**, en.
ordning angaaende Bjeryværkers Drift
og Bjeryværket. **Bjeryplante**, en. P.
som kan ell. især vorer p. Bierge. **Bjery-
sæt**, en. sammenhængende Række af Bierge.
Bjerystet, en. R. som dommer i Bjery-
sætsager. **Bjerygrøg**, en. det øverste af
Bjerygaas ell. Bjerystrækning. **Bjery-
lov**, en. Lov, der ligger paa et Bjerg,
i en Bjergegn. (Baggesen.) **Bjeryfred**,
en. Ridsstrækning af store Bjerystykker, som
ved Eneværdet svulmende Klippebætte
kan eg rive m. sig. **Bjerystrænt**, en. brat
Strækning p. Siden af et Bjerg. **Bjery-**

flette, en. En stor jævn Landstrækning, som
udgjør det øverste af en Bjeryegn, som
ligger betydeligt ophøiet over Havfladen.
Den mexicanske Bjeryflette. (Fr. plateau.)
Bjeryslot, et. Slot, bygget paa et Bjerg.
Bjerysnee, en. S. som falder paa Biers-
gene, og som altid bedækker de høieste
Fjelds Toppe. **Bjeryspids**, en. frems-
ragende spids Top af et Bjerg. "Knap
Solens Glands Bjeryspidserne forgylder."
Rein. **Bjerystad**, en. Stad, bygget paa
et Bjerg. **Bjerysteen**, en. Steen af et
Bjerg, Bjeryart. **Bjerystrækning**, en.
En betydelig lang, uafbrudt Strækning af
Bierge. **Bjerystrøm**, en. d. s. s. Bjery-
flod. **Bjerystyrkning**, en. En meget
brat, steil Side af et Bjerg, ell. et saadant
Sted paa en Bjeryvei. (Pram.) **Bjery-
svovel**, et. S. som findes gedigent i Biers-
gene. **Bjerysø**, en. Sø paa et Bjerg,
ell. imellem Bierge. (L. Rothe.) **Bjery-
tinde**, en. d. s. s. Bjeryspids. **Bjery-
top**, en. det øverste af et Bjerg. **Bjery-
trold**, en. Trold eller Tette i et Bjerg,
(Ewald.) **Bjerytørn**, en. "Jord blandet
med et harpiragtig brændbart Stof, eller
grovt Bjerybeg." Decon. Mag. iv. 309.
Bjeryurt, en. Bjeryplante. **Bjeryvei**,
en. Vei, anlagt paa, over eller imellem
Bierge. **Bjeryvold**, en. En p. et Bjerg
opført Jord- eller Muurvold. (Baggesen.)
Bjeryvæg, en. Siden af et Fjeld, der reiser
sig steilt og lige i Veiret, som en Væg;
Klippevæg. **Bjeryværk**, et. Sted, hvor
Metaller vindes af et Bjerg ved Grube-
drift. (Deraf: Bjeryværksseier, Bjery-
værksindtægter, Bjeryværksret, o. fl.)
Bjeryværken, et. Alt hvad der hører til
Bjeryværkers Drift og Bestyrelse. **Bjery-
vært**, en. Vært, som groer paa Bierge.
= bierygegierdet, adj. v. [usædvanlig Af-
ledning.] omringet, omgierdet af Bierge.
"En bierygegierdet Slette." Nord. Brun.
Bierge, v. a. 1. [Isl. biarga, byrgia.]
1. bringe i Behold, bringe i Huus (om
Sød) reddet (af Havsnød ell. anden Fare.)
Man bierygede endeel af Ladningen. "Og
gaaer det ogsaa nok saa slet, at bieryge
Rødet og Forstanden." Bagg. 2. stasse
tilveie ved Jdræt ell. Arbejde; nære, stasse
Ophold. "At bieryge og opholde mig, min
Hustru og Børn." P. Eldemand. 1543.
"At bieryge uden Fortieneste, at fortjene
uden Arbejde." Dlusfen. 3. Solen biers-
ges, gaaer ned (Bedel. Hvitsfeldt.) 4. re-
cipr. bieryge sig, nære sig, begaae sig.
Man kan knap b. sig for Hebe. Man biers-
ger sig nogenlunde. = Bieryefolk, n. s. pl.
som bieryge strandet Skib ell. Gods. **biery-
gelig**, adj. Som kan bierges, reddes.
Bjerygeløn, en. bet., som efter Lov eller
Overenskomst betales for Bjerygning. —
Bjeryget, en. pl. - e. den som bierger.

Biergning, en. pl. - er. Handlingen at bierge. Biergningen af strandet Gods. Skibets Biergning.

Biergig, adj. besat med Bierge, biergsfuld. Et biergigt Land.

Biering, en. egentlig det samme Ord som Biergning (Indhøstning, det som indhøstes.) Hobiering, Rorubiering. Røring og Biering.

Bifald, et. ud. pl. Medhold, Samtykke, Billigelse. At faae, at vinde B. At give een B. i noget. "Foragt for Daarers Bifald, som for deres ugrundede Dadel," Mynster. = Bifalddom, en. D. hvorefter ved man bifalder noget, bifaldende Dom. (M.) Bifaldsord, et. bifaldende Udtryk, Tale. "B. af Kongens Mund." Sneed. Bifaldsraab, et. R. hvorved man giver Bifald tilkiende. "B. fra forsamlede Stare." Berg. bifaldsrig, adj. som vinder stort Bifald. Bifaldsyttring, en. pl. - er. En indelig Bifaldsyttring.

Bifalde, v. a. 3. [falde.] give Bifald, billige, samtykke.

Biil, en. bred Dre, hvormed Lommer glathugges. [J. Byla; L. Beil, Dre.] = Biilbrev, et. 1. Pantebrev i et Skib, der staaer i Bygning; eller Forening om Laan til at bygge Skibet, imod Pant i samme. (D. Lov.) 2. Dyrighedens Bidsnesbyrd om, naar og hvor et Skib er bygget, og om dets Drægtighed. — biilfærdig, adj. biilfærdigt Skib, som er færdigt fra Skibsbygmesterens Haand. — Biilhammer, en. Et Slags H. hvormed man hugger i Stene, der skulle flækkes uden at sprænges. (Slussens Landoecon.)

Bilag eller **Bilæg**, et. pl. b. s. noget Skriftligt, som bilægges et Hoved = Document.

Bilager, et. [Indst.] findes brugt om Gæstgæst og fornemme Herrer's Bryllup.

Bild, en. pl. - er. et Redskab af Jern og Staal til at hugge i Sten med; s. Gr. til at bilde Møllestenene. Ogsaa: Bilde og Bildejern. (Moth.)

Bilde, v. a. 1. hugge Furer i en Møllesteen, eller ophugge dem paa ny. At b. en Dværn. — Bildning, en.

Bilde, v. a. 2. bruges i Danst allene i de Talemaader: at bilde een noget ind (faae een til at troe noget opdigtet) og: at bilde sig ind: 1. forestille sig. 2. gjøre sig en falsk Tanke om noget. 3. gjøre sig til af noget; have hule Tanker om sig selv. S. indbilde. (partic. bildende, de b. (plastiske) Konster er brugt af Mogle; men uden Bifald.) Jvf. affilde.

Bildhugger, s. Billedhugger.

Bile, v. a. 1. hugge glat med en Bille.

Biliggerste, en. Frille, Medhustru, Bohab. (forældet.)

Bille, en. pl. - r. Et Navn til flere

Slægt af haardvingede Insecter. (Halbiller, Guldbiller, Skoldbiller, Smalbiller, o. fl.) Jvf. Moth: Bilde.

Billed, Billede, et. pl. Billeder. [Bilddr, Bilæti. N. S. Bilid.] 1. en Forestilling eller Efterligning af en Ting i Stikkelse; Afbildning. Puslets B. i sig i Vandet. Et malet, udstaaet, gravet, udhugget, skabt B. 2. Forestilling om noget, som Sjælen dannet sig Indbildningskraften. Den Længsel, der følger helst ved mørke Billeder. 3. Billede, Lighed; it. Symbol. Jeg ser deres B. i Solen. "End skabte vi nestet i sit Billede." I. Rose B. 1, 27. Et B. paa Livets Forgængelighed. bruge for mange Billeder i sin Stil. Billedbibel, en. Samling af historiske Billeder, tagne af Bibelen. Billedbog, en. Bog m. Billeder eller Kobbertavler især en saadan, hvor Billederne ere for sig. Billeddyrkelse, en. Afgudsdyrkelse eller Afgudsbilleders eller Selgenbilleders bedelse. (Guldberg.) Billeddyrker, Billedfod, en. Fod, hvorpaa en Billestatue er opreist. Billedhugger, en. som forstaaer, dels at forme Billedet i Sten, dels at udhugge det i et affærdigt Billede i Sten. (Deras: Billedhuggerarbejde, Billedhuggerkunst, Billedhuggerværk, o. fl.) Billedplade, poetisk Indskriftning i Billeder. "Dronning B. Andeverdenen fremtræder." Ingemann. — Billedfors, et. Grue (N. S. Carstens.) Billedfram, en. et Slags Billeder eller Kobberstykker, som Billedframmer handler med. billedløs, adj. som er uden Billeder. (S. Stafet) Billedmager, en. den, som gjør eller maler Billeder. "Maleriet buede kun i dets, især under saa flette Billedmageres Hænder." Guldb. billedrig, adj. paa Billeder, som bruger eller indeholder mange Billeder (især 3.) En b. Skulptur. (Treschow.) Billedsal, en. Sal, prydet med Malerier eller Statuer. Billedskræppe, en. figurl. Grændser, som vedtagne Billeder sætte for Tanken og Udtrykket. "Medbrude Poetsens gamle Billedskræppe." Bagg. Billedskrift, Skrift, som udtrykker Ord og Tanker i Figurer eller Billeder, i St. for ved 2. staver. Guldb. (modsat: Bogstavskrift) Billedskærer eller Billedsnider, (Schm.) en. den, som forstaaer at udfærdige Billeder i Træ, Effenbeen, o. d. billedsmukt, adj. v. prydet med Billeder. (Thlen) Billedsprog, et. 1. Sprog, hvis Ord trykkes ved Billedskrift. "Bore Sprog ikke mere Billedsprog, men Tegnsprog." Baggesen. 2. Sprog, Tale, hvori findes mange Billeder (3.) Billedstrid, en. Strid om Billeddyrkelse og Afgudsdyrkelse.

Billedstrib i Kirkerne. **Billedstrib**, en. den, som forstaaer at stobe Billeder af Malm. **Billedstøtte**, en. (Roth.) **Billedværk**, et. 1. et, prydet m. Billeder, ell. bestaaende af Billeder. (Roth.) "Huse — udgjorde Billedværk." Baggesen. Grotten (Erfeldt.) 2. noget, der kun er til, Billeder. "Pivet kun Billedværk er." Erfeldt. = billedlig, adj. som stæder Billeder, udtrykkes ved Billeder; syns- m. En b. Forestilling. — billedvis, ad sigesom i Billeder. (B. S. D.)

Billard, en. [fransk.] Et Slags Spil med Kugler, som stodes frem paa et med Ræle overtrukket Bord. At spille Billard. 2. Bordet, hvorpaa det spilles. Deraf: Billardhuus (hvor der holdes offentligt Billardspil) Billardkugle, o. fl.

Billig, adj. 1. overensstemmende med Retfærdigheden, med Naturens almindel. Ret, retfærdigt paa enkelte Forhold; skikkelig. At være hvad ret og billigt er. Det er billigt, at den, som volder en Anden Skade, er godtgjort den. Ikke Alt hvad der er billigt, er derfor billigt. (jvf. retfærdig.) "Jeg, ei engang billig, men retfærdig, kan forbyde eller straffe Meninger." Rask. 2. tilbørlig, passende, fortient. En billig Straf, Belønning, Betsømmelse. 3. tilbørlig til Billighed. En b. Mand, en b. Dommer, Læser. 4. ikke overdreven, mædelig, ikke for høi. At være b. i sine Førelser. En b. Pris. Han er b. i sine Bæse. — **Billighed**, en. ud. pl. den Egenskab, at være billig, i Ordets rette Bemærkning. [Billighed har altid densen til moralisk Lov og Pligt; og modsættes derfor ofte: den strenge (juridiske, lovlige) Ret. "Billighed er Retfærdighed, kunnet, i et vist Tilfælde, efter den, som kommer, og det, som dømmes." Sporon.]

Billige, v. a. 1. holde for billig, give Retfærdighed, anse for passende, bifalde. At billige eens Mening, Opførelse.

Billing, en. S. Bidling under Bid.

Bilag, et. d. s. f. Bilag.

Bilagge, v. a. bilagde, bilagt. 1. afgive i Mindelighed, forlige. At b. en Sag, Trætte. 2. vedlægge. At b. sit Brev af de fornødne (med de fornødne) Breve.

Bilagger, en. pl. - e. En i en Skov eller indmuret Dør, som ildes udenfra, og ingen Åbning har ind til Bærelset; deraf: Dindør.

Biløber, en. pl. - e. 1. en ringere Stald- lars indmuret Dør, som ildes udenfra, og ingen Åbning har ind til Bærelset; deraf: Dindør.

Bimaane, en. pl. - e. et Luftsyn, der ligner Maanen, og fremkommer ved dens Buestråler i en hvid Sky. (Roth.)

Bimpel, en. pl. Bimpler. en ganske liden Lunde af ubestemt Maal; en Dunt. **Bimmer**, adj. som aldrig er stille, altid i Bevægelse; deraf: bimre, v. n. vimse, være i bestandig urolig Bevægelse. (Roth. Ord, som nu neppe mere bruges.)

Bind, et. pl. b. s. 1. Alt, hvad der bindes om en Ting, hvormed den omvindes eller forbindes. At lægge B. om noget. B. til Aareladning, Halsbind. At bære Armen i et B. 2. det, hvori en Bog indbindes, Bind om en Bog. Frans, engelsk, vækst B. 3. figurl. en særskilt indbunden Bog (Volumen.) En Bogsamling af tusinde Bind. Deraf: bindstærk, adj. En b. Bog, som bestaar af mange Bind. 4. et Sag Quus af Bindingsværk; en Binding.

Binde, v. a. bandt, bundet. [3. binda.] 1. Binde, snoe, fæste Baand om noget; gjøre fast, fæste, heste m. Baand. At b. en Traad om Fingeren, en Klud om Halsen. — b. noget sammen m. Reb. b. sine Skoe med Bast, med Seilgarn. At b. sin Fæst til et Træ. b. Fænder og Fædder paa een. — Med adv. og præpos. At binde Lemmer af, s. afbinde. 3. At b. an med een, prøve Styrke med; give sig i Strid med. At b. noget fast. At b. for en Sæf. At binde for Vinene (om binde Hovedet saaledes, at man ei kan see.) At b. en Bog ind (s. indbinde.) At b. Dvæg ind (tage det i Stald om Eftersåret.) At b. en Green ned (mod Jord- den.) At binde sit Haar op. b. Blin- ranter op (til Stænger eller Træer.) At b. op, absol. binde Sæden i Reg. Den Pige binder rast op. (i en egen Bemærk. siges: Koen binder op o: begynder at give mindre Mælk.) At b. Papir over en Krulle; ell. absol. b. over en Krulle. At b. Sæcken til, b. til for Sæcken, for Pungen. b. Munden til p. en Dre. B. noget tilbage (både det tilbage og binde det.) 2. d. s. f. sammenbinde. At b. Kornet i Reg, b. noget i Knipper, absol. om Sæd. 3. Mor- gen skal vore Folk binde. 3. knytte, flette, strikke. At b. Krands, Strømper, Punge, Fiskergarn, Kurve. b. Fædder i et Par Strømper. Dgsaa intrans. At binde p. en Strømpe, paa en Natstrømpe. 4. for- færdige ved Hielp af Baand. At b. Fæde, Lønder, Bærster. 5. fæste, forbinde, bringe Dele til at hænge sammen. Rask binder Stenen. Kulde, Blæst binder Jorden. 6. i Lægekunsten: stoppe, volde haardt Liv. 7. betage Friheden, tvinge, indstrænke; it. forbinde, forpligte. "Hvis Skiebnet vil, os ikke Skiebnet bandt." Baggesen. Han er meget bunden ved sit Embede. Bon- derne vare forðum bundne til Godserne. At b. sig til visse Regler. At b. sig ved Løfter, Ed. b. sig til en Pige ved Regtes

Abslæfte. — bunden. **Stil** v. Bers., mes-
trist Tale. = a) **Bindebrev**, et. kaldtes
tilforn et Brev, man sendte Folk p. deres
Navne eller Fødselsdag, for at binde dem
til at løse sig med en Gave, et Gilde ell. d.
Bindefolk, n. s. pl. **Høstfolk**, som binde
Sæd op paa Marken. **bindefærdig**, adj.
b. Korn, som er tørt nok til at bindes.
bindegalt, adj. som er saa gal, at han
maa bindes. **Bindehund**, en. **Lænehund**.
Bindejern, et. **Jernanker**, som binder
Muur- ell. **Lømmerværk**, ell. som forbinder
Stene v. indstøbt Bly. **Bindekraft**, en.
Kraft t. at binde; **bindende Kraft** (binde, 5.)
Bindemiddel, et. **Middel** (s. Ex. Læges-
middel) som har bindende Kraft. **Binde-
maal**, en. **Maal** t. at binde Fiskegarn med.
Bindenagle, en. **Trænage**, hvormed
Lømmerværk forbindes. **Bindeord**, et.
Conjunction. **Bindepind**, en. **Staat-
traadspind** til at binde (**Strømper**) med;
Striklepind. **Binderem**, en. **Rem**, hvor-
med noget bindes eller snøres. (**Roth**.)
Binderum, et. saameget af en faldt Sæd
ell. Pose, som behøves, til at kunne binde
for den. **Bindesteen**, en. **Steen** eller
Stene ved Enderne af en Brø eller Svæl-
ving, for at modstaae Vuens Træk. (v.
Aphelen.) **Bindestreg**, en. eller **Binde-
tegn**, et. **Streg**, som tilkiendegiver, at to
Ord høre sammen. — b) **Bindhage**, en.
Jernhage til at binde eller flemme noget
sammen med; **Bindejern**. (**B. S. D.**)
Bindkit, et. **Kit**, som br. til at binde ell.
hefte. **Bindplaster**, et. hvormed et friskt
Sår forbindes; **Hestplaster**. **Bindsaale**,
adj. den inderste Saale i Etøe. **Bind-
salat**, en. Et Slags Sommer-Endiven,
der ikke sætter Hoveder. (**Oluffen**.) **Bind-
strue**, en. hvormed et Bind (s. Ex. om
en brusten Spræiteslange) strues sammen.
Bindøre, en. Øre, som Lømmermænd bruge
til at hugge Bindingsstammer. = **Binder**,
en. pl. -e. een, som b. Sæd op. s. **Binde-
folk**. — **Binding**, en. 1. Gjerningen at binde.
2. sammenbundet Arbejde; **Bindingsværk**;
Sted, hvor Lømmen sankes. **Bielen** er
raadnet i Bindingen. 3. et Fag Huus af
Bindingsværk. — **Deraf**: **Bindingsstræ**, et.
Lømmerstykke, som bruges til Binding.
(saaledes ogsaa: **Bindingsparre**.) **Bind-
dingsværk**, et. ud. pl. **Lømmerværk**, som
forbindes med Fodstykker, Stivere og Læs-
holter, og hvormellem Væggene til et
Huus mures af een Steens Lykkelse.
(modsat: **Grundmuur**.) = **Bindsel**, et.
pl. **Bindsler**. hvad der tjener til at binde
eller forbinde med; **Bind** (1.) — **Bindsel**,
en. ud. pl. **Forstopppelse**, haardt Av.

Bing, en. pl. -e. en stor Træstasse.
Maltbing, **Meelbing**.

Birk, en. pl. -e. [**B. Birki**, **Biörk**.]
et i nordlige Lande almindeligt Træ. Be-

tala alba. **Deraf**: **Birkebart**, **Bi-
brænde**, **Birkefost**, **Kost** af Birken
Birkesaft eller **Birkevand** (som udtages
af Birken, og toges til en Drik, liig
o. fl.

Birk, et. pl. -er. **Gods** eller **Distrikt**
som i Rettergangsfager ikke hører un-
der Retsdinget, men har Birkefrihed og
egen Birke-dommer. = **Birkebrev**, et. A-
gebrev, hvorved Birkefrihed meddeles.
(**Simonsen**. **Borgruiner**. I. 41.) **Birke-
dommer**, en. den, som beklæder Rette-
et Birk. (undertiden i D. Lov: **Birke-
foged**.) **Birkeier**, en. den, som
Birkerettighed til sit Gods. **Birkefri-
hed**, en. det Privilegium, hvorved visse adel-
Godser (fordum ogsaa Kjøbstæder) un-
droges fra Landets almindelige Retterga-
ng og sit Birk eller Birkeret. **Birkeher-
red**, en. d. s. **Birkeier**. (**L. Rothe**.) **Birke-
rettighed**, en. den R. som Birkeieren
har til at besørge Rettens Pleie i sit Birk
Dommer og Skriver. **Birkeskriver**,
en. den, som skriver i en Birkeret. **Birke-
ting**, en. Stedet, hvor Birkeretten holdes.

Bisidder, en. pl. -e. een, der bivaarer
en Ret, en Raadsforsamling, et Collegium
som Medhjælper; en Assessor. (**N. M. M.**
Kalsborg.)

Bisop, en. pl. -per. den øverste Ge-
istlige i et Stift. **S. Bisp**.

Bislag, et. pl. d. s. en liden m. Bænk
forsynet udbygning uden for en Sæded
(D. Lov.)

Bismag, en. ud. pl. en tilfældig Smag
noget har, en Smag, som ei er den rene
Dette Bl har en Bismag af Malurt.

Bismer, en. pl. -e. et Redskab, som
bestaaende af en Vægtstang m. nedhængende
Lod, som br. til at veie paa i St. for Vægt-
staalet. = **Bismerkrog**, en. R. hvori man
hænger det, som skal veies paa Bismeren.
Bismerkrog, et. Vægtlod paa Bismeren.
Bismerkrog, et. (i Norge) en Vægt, som
udgjør 12 almindelige Pund, eller Skæ-
pund. **Bismerkrog**, en. Bismeren
ved Skæper i Løspund og Pund afdeelt
Vægtstang. **Bismerkrog**, en. B. som
steer paa en Bismer.

Bisol, en. pl. -e. et Luftslyn, hvorefter
Solens Billede vises sig afspejlet i Jordens
Atmosfære.

Bisp, en. pl. -er. d. s. **Bisop**, hvor-
ved det er sammenbraget. = **Bispedragt**, en.
den for Bisper befalede Embedsdragt.
Bispedømme, et. pl. -r. en vis Deel
af et Lands Kirker og Præster, som ere hen-
lagt under en Bishops Opsyn; et Stift.
Bispeembede, et. en Bishops geistlige Em-
bede. **Bispegård**, en. G. hvori en Bispe
for sin Embedstid boer. **Bispehue**, en.
et Slags Hue, som hører til catholiske Bi-
skoppers Dragt, ligesom en Bispehaare.

Bispestol. — Bispestol, en. figurl. for Bispeembede. At søge en ledig B. — Bispeade, et. Stedet, Byen i Stiftet, hvor Bispen boer. Bispevielse, en. den ceremonie, hvorved en Geistlig indvies til Biskop. — bispelig eller bispoppelig, adj. som hører til en Biskop. b. Bærdighed. Drag. — Bispeinde, en. pl. — r. en Bispeinde. —

Bisse, v. n. 1. (har.) være i en urolig og drig Bevægelse, løbe urolig omkring; særlig om Hornqvæg, som bisser i stærkt Færd. (A. S. bissen.) jvf. søtte, vimse, høre. = Bissefram, en. Smaatram, en Bissefram mere sælge. Bisseframmer, a. En, som vandrer om fra By til By, et Smaatram. Bisselæder, et. i den betydnings: at have Bisselæder i Støene, som en stor Flakkefyldt, megen Uro paa sig. Bissepraas, en. et lidet, tyndt Eys, som lader om med. (dagl. T.) bissesyg, adj. som ingen No har paa sig, lidelig vil sit Sted; deraf: Bissesygge, en. (dagl. T.)

Bistæde, v. a. bistod, bistaaet. Bistæde, bistætte, undsætte. At b. een med Raad og Taal. — Bistand, en. ud. pl. Bistand. Bistandning. "Elden mangen Gang stor B. giet i Rød." Helt. At faae B. af en, søge B. Med Guds B. — Bistander, a. pl. — r. 1. Bistæder, Medbistæder. (D. T.) 2. den, som bistaaer en anden i Bistand, Secundant. (Chr. V. R. Art.) Bistandig, adj. bistæpelig. (V. Clausen.)

Bister, adj. pl. bister. [Jsl. bystr.] noget vred, opbragt, forbittet. Han var ganske b. At gøre een b. 2. som har Bide, Bisterhed; grum. Et bisterblik. "Man tager Partisynens dierve, som Sprog for Overbeviisningens og Bistædens." Rahbek. (Jældre Dansk) bister: et bister Mærke, Mærke: — bister, adj. reent gal, rangal. (dagl. T.) Bisterhed, en. ud. pl. — bister, adv. At b. bister til een.

Bisette, v. a. bisatte, bisat. egentlig: sætte hos, tilfætte (saaledes til Skibs: at sætte flere Geis) men br. fornemmelig i en Talemaade: At b. et Eys: indsatte et med Begravelsesstik i en Kirke eller et Læst, indtil det kan flyttes til sit rette Sted. — Deraf: Bisættelse, en.

Bitte, adj. uden, ganske liden. (Tilføies A.) En lille bitte Blomst. (bitte bruges i den jødiske Dialekt hyppigen for: A.) Bitte, en. Emule, den mindste Del. Ikke en Bitte. (dagl. Tale.)

Bitter, adj. pl. bitter. 1. som har en is sammentrængende skarp Smag. (jvf. erst, som er det mere danske Ord, og bruges vel egentlig; men nu fielden figurl.) Bitter Mandler. En bitter Lægeplante.

2. egentl. og figurl. a) skarp, glennestrængende. En bitter Rynde. b) bidende, bidst. En b. Satire. At være b. i sin Tale. c) nærgaaende, frænkende. bitter Bedrøvelser. d) ubehagelig; haard, smertelig. En b. Skiebne, bitter Lidelse. "En b. Bedrøvelse for hende, som fødte ham." Sal. Ordsp. 17, 25. (S. forbitte.) = Bitterhed, en. den Egenkab at være bitter, saavel egentl. (en Bitterhed i Smagen) som figurl. f. Gr. b) I hans Skiebte er for megen B. c) At sige een Bitterhed. "Blidt Forhold forsøder uvelkommen Sandheds Bitterhed." Rahbek. d) Det Ondes, Ulykkes, Armod, Sorgens B. "Ingen Lykke uden alle Lidelse, ingen Glæde uden alle Bitterheder." Baltholm. bitteragtig, adj. noget bitter. — Bitterjord, en. en egen Jordart; Taltjord, hvid Magnesia. — bitterlig, adv. paa en bitter, ubehagelig, smertelig Maade. (fielden, undt. i Udtrykket: at græde, at bedrøve sig bitterlig; og i Bibelovers.) Det frænkede, smertede mig bitterlig. "Det fortrød ham bitterlig for den Bespottelse. II. Macc. 7. — Bittersalt, et. Biddelsalt, som frembringes ved Bitterjordens Forbindelse med Svovlsyre. — bittersmagende, adj. v. som har en b. Smag. — bitterfødt, adj. af en blandet, halv bitter og halv sød Smag; mest figurl. om det, som vækker en blandet Følelse. (J. Bone.) — Bittersøde, en. En Lægeplante. Solanum Dulcamara. — Bitterviin, en. Viin, hvor paa er sat bitter, mavestyrkende Urter.

Bivaane, v. a. 1. [T. henwöhnen.] være tilfætte ved. At bivaane et Bryllup, en høitidelig Forsamling.

Biæf, et. pl. b. f. End af en biæffende Hund.

Biæffe, v. n. 1. (har.) gise m. svagere Røst, som Hvalpe eller smaa Hunde. — Biæffen, en. ud. pl.

Biælde, en. pl. — r. [Jsl. Biälla.] en huul Metalfugle med Ridser i, hvori smaa Korn ell. Rugler af Metal indsluttes, som, ved at rystes, frembringe en klingende Lyd. (beslægtet m. adj. biæld, om Lyden. "Bogfinten klinger biældt." Arrebo.) — Biældes Klang, Biældelyd, en. ud. pl. Klang, Lyd af Biælde. Biældetoi, et. Selesoi besat med Biælde.

Biælde og biældre, v. n. 1. gise Hals, gise, støle og strige. (forældet.)

Biælke, en. pl. — r. skrives ofte Biælke. [J. Biælki.] en søer, i Gierkant tilhuggen Sommerstok. — Biælkebaand, et. Jernbaand, hvormed Biælkebærte forbindes. biælkebygget, adj. v. 1. bygget, opført af Biælker. 2. bygget paa en B. "Var el du biælkebyggt Rede ydi min Stuefister nok?" P. M. Trolle. Biælkehoved, et. Enden af en tilhuggen Biælke.

Bjælkehuis, et. Et af Bjælker ell. Lømsmerstokke opført Hus. **Bjælkeknæ**, et. (s. Knæ, 2.) **Bjælkerum**, et. Afstanden imellem Bjælkerne i et Hus eller Skib. **Bjælkesæde**, et. det Sted i Ruten, hvor Bjælkehovedet fæstes eller hviler. **Bjælkevæg**, en. Væg, dannet af Bjælker; Væg i et Bjælkehuis. (Hylenschl.) **Bjælkevært**, et. Samlingen af Bjælker i en Bygning, Lømmervært af Bjælker.

Biørn, en. pl. - e. [3. Biörn.] 1. Et hos os fremmedt Pattedyr, som lever paa Bierge og i lidet beboede Lande. (Ursus arctos.) 2. Biørnen i en Rølle: en Hvalving med Åbninger i, over Røret i en Maltkølle, hvorigiennem Barmen og Røgen stiger op til Flagerne, og hvorefter Gnisterne og Ilden dæmpes. = Biørnebræ, n. s. en Bæst; (i Norge) Rorbær. (Rubus cæsius.) Biørnedands, en. Bevægelse, som Biørnen lærer til at gøre, opreist paa Bagbenene, efter Søttespike eller anden Musik. Biørnehi, en. Biørnens Winterleie, hvori den ligger i Dvale. (B. S. D.) Biørnehund, en. En Hund til at forsvare Dvæget mod Biørne; eller en til Biørnejagt afrettet Hund. Biørnejæger, en. den, som jager Biørne, gaaer paa Biørnejagt. Biørnelab, en. pl. - labber. Biørnens Fod. Biørneleie, et. Sted, hvor Biørnen har sit sædvanlige Leie. Biørneffind, et. Biørnens lodne Skind, eller Foerværk af samme. En Biørneffinds-Pels. Biørneffytte, en. d. s. f. Biørnejæger. (S. Strøm.) Biørnetrækker, en. Een som trækker om i Landet med Dandsbiørne. Biørneunge, en. Biørnens Unge. (Biørnehvalp, D. Lov.)

Blaa, adj. [J. blár.] Mavnet paa en af Hovedfarverne. Mørkeblaa, lyseblaa, himmelblaa. = blaa-agtig, adj. som falder i det blaae; blaaladen. Blaabær, n. s. Frugten af en Buskvært. Vaccinium myrtillus. blaafarvet, adj. farvet i Blaat. blaafrossen, adj. blaa af Frost. (Moth.) blaagraa, adj. som har en graa Farve, der falder i det blaalige; blaafarvet uden Glans. (Moth.) blaagrøn, adj. som har en grøn, med Blaat indsprængt Farve. blaagusten, adj. bleg og blaaladen tillige. (Pram.) blaahjelm, adj. blaaladen ell. blaagraa paa Kroppen m. hvidt Hoved (som Dværg.) blaaladen, adj. hvis Farve er noget blaa, falder i det blaae. Blaaleer, et. Et Slags stærkt bindende Lær af blaaladen Farve. blaalig, adj. d. s. s. [blaaladen. Blaamand, en: [J. Blámaðr.] i ældre Skrifter: en Mor, Maurer, Afrikaner. Blaamunte, n. s. en Plante, der groer i Sandjord; Jasione montana. blaarans det, adj. som har blaa Rande ell. Striber i

en anderledes farvet Grund. **Blaarød**,
 som har en rød Farve, der falder i det Blå
 blaastimlet, adj. hvid med indsprøjet
 blåa Pletter (om Hest og Dvæg.) **blå**
 flaaet, adj. v. flaaet saaledes, at bl
 Rind følger efter. **Blaaslag**, et. bl
 Mærke efter Slag. **Blaaspaan**, en.
 Slags raspet Træ, som farver bl
 blaaspettet, adj. besat med blåa Spet
Blaasteen, en., det s. som Robbervitr
Blaastivelse, en. Stivelse, lavet med L
 blaat. (B. G. D.) **blaastivet**, adj.
 stivet med Blaastivelse. **blaastribet**,
 d. s. s. blaarandet. **blaasuur**, adj.
 Rødt, som er bleven suur uden at b
 tnl. (en blaasuur Ms; i lav Tale:
 Pige, der har været utydf, uden Føl
 deraf.) **Blaasyge**, en. En Sygdom
 aarsaget ved en medfødt fællagtig D
 nelse af Hjertet, og hvorved huden fa
 en blaaladen Farve. **Morbus coerule**
blaatørnet, adj. som har blåa Tærnin
 ell. Ruder i hvid Grund. **Blaaurt**,
 En Plante med blaae Blomster.; **Bl**
 blomst. *Centaurea Cyanus*. **Blacve**
 et blaafarvet Band, hvori fænned dyp
 blacøiet, adj. som har blåa Pline.

Blaashed, en. ud. pl. Beflaffenheit
at vore blaa af Karve. (Noth.)

Blaane, en. pl. -r. en blaelig
eller Saage.

Blaaner, v. n. 1. [Føl. blåna.] 1. b
blaa; vise sig blaa for Synet. "De
saae hun Himlen blaane." Ohlenschl.
livellig Rødme farvede den blaanende H
mel." Baggesen. 2. blive dunkel, mør
"Det blaaner for mine Øine." Roth.

Blaar, n. s. pl. [Sv. Blånor. Blå
de groveste Dele (Laver) af Hør ell. Hør-
som stilles fra ved Hørglinsen. Hørblå.
Hampeblaar. At sætte een B. for Din-
vende eens Vine i Blaar 3: narre,
blinde. = Blaargarn, et. Garn, spun-
af Blaar. Blaarhøyle, en. Høyle, et.
paa man stiller Hør og Hømp fra Blaar-
— Blaarlerred, et. L. vævet af Blaarge-
Blaarlerreds Lagen.

Blabbre, v. n. 1. (har.) [S. blabbre]
flabbre, plubre, tale utydeligt, uforst-
ligt. (Roth.)

Blad, et. pl. - e. [3. Blad.] 1. tynde, flade Yderdele paa Urter og Træer som udbore paa diffe Stille og Græder. Træernes Blade i Samling kaldes Bladverket. Planten, Træet har begyndt at sætte (nye) Blade. (At tage Bladet fra Munden, at tage sin Mening reent ud, efterat man nogen Tid har dult den.) 2. bruges om adskillige Ting, der have nogen Lignelse med et Blad, f. Ex. Bladet paa en Kniv, en Sav, en Hare, en Sten. Blaa Guld i Blade. Rødblod, Guldblod, Hvidt blod, Rødt blod, Bortblod, o. fl. 3.

Nat Papir, et løst Stykke Papir; ell. et A. i en Bog. 4. et Tidsskrift, som udgives i enkelte Stykker ell. Art. Dette Blad kommer dagligen. Et ilgeblad, Dagblad. i Bladet p. en Bærv, det bevægelige Redskab, hvormed Platten slaes sammen med Ardegnæret. = bladagtig, adj. som ligner et Blad. bladdannet, adj. dannet som et Blad. Bladdei, en. Ragedei, som laves af udtøet Smør og Meel (Moth.) Blandet. Bladebyg, et. Byg, som man ti har stuet Ar. Deraf Talemaaske, at drifte, at borge paa Bladebyg (Enggaard.) Bladeraslen, en. Rastlen af tre risne, nedfaldne Rør. (Grundtvig.) Bladstød, f. Røststød, Røvspring. bladeres, adv. i Form af Blade. Bladeres, f. Røvsart. Bladeguld, et. Guld, som er slaet eller valset i meget tynde Blade, og bruges til Forgylning. (Bogskaff.) Bladhængsel; et. Dørhængsel, som bestaar af to bladvis sammenhængende Dele. (B. S. D.) Jvf. Alaphængsel. Bladfaal, en. Ios Raal, som ikke løfter sig i hovedet. Bladfrands, en. Frands af Blade, Røvsfrands. (Vhlenschl.) Bladkrave, en. En Linnet Halskrave, bestaaende af to bladdannede, nedhængende Kravler, som Geistlige bære. bladløs, adj. som er uden Blade. Bladlus, en. smaa Insecter, der i Mængde opholde sig paa visse Træer og Planter (Aphis.) Bladmorm, en. visse Orme, som æde Træernes Blade. bladrig, adj. som har mange Blade. En b. Plante. (om Træer: løvrig.) Bladsalat, en. S. der saaes i et, for om Foraaret at affære de unge Blade (Ulassen.) Snitsalat. Bladstede, en. Grunden eller den nederste Deel af et Blad, naar den omgiver Stængelen som en Stilk. Bladstikke, en. Et Redskab, hvormed man stikker Træadene gennem Bladet p. en Bærv. Bladstilk, en. den Stilk, som forener Bladet med Plantens Stamme eller Træets Green. Bladsvamp, en. smaa Svampe, der vore paa Træernes Blade. (Schouw.) Bladtobak, en. Tobak i tørrede Blade, uispunden Tobak (jvf. Rulletobak.) bladvis, adv. Blad for Blad, ligesom Bladene følge i en Bog. Bladvifer, en. det gjentagne Maal, nedenunder den sidste Linie paa en Række eller et Blad i en Bog, som henviser til første Linie paa det følgende. (Custos.) Bladeie, et. Die eller Knop p. et Træ, som indeholder Spiren til et ell. flere Blade. Ulassen. jvf. Blomstersie, Frugtsie.) = bladet, adj. 1. besat m. Blade. 2. som bestaar af Blade eller af bladvis paa trænten liggende Dele; som ligner Blade. Blade, v. n. og a. l. vende Bladene, at vende Bladene om i en Bog, medens man rier, eller for at søge om noget. At b.

i en Bog. At b. om, blade efter (kaste efter) i en Bog. At b. en Bog igennem. 2. bryde Blade af Træer eller Planter. (Moth.) f. blæde. — blades, v. n. pass. faae Blade, springe ud i Blade; danne sig til Blade. "Endeel revns og blades i Jlden." (om Vædelstene.) — Bladen, en. ud. pl. Gjerningen at blade (i en Bog.) Bladning, en. 1. det, at en Bærv blasdes. 2. Bladenes Stikelse p. Træer ell. Planter. (B. S. D.)

Blaffert, en. pl. -er. Pyldebøsse, eller lignende Redskab, som Børn lege med.

Blaste, v. n. 1. [361. blakta.] slagge, som Luen, ell. et Rør for Vinden. (Moth.)

Blaffet, adj. [3. blakkr, sortladen. G. black, sort.] af en blandet sortegraa, brun-gul, eller graagul Farve. En blaffet, myusblaffet Hest. (om Løve br. i nogle sammensatte adj. -blat i samme Bemærkelse f. Gr. en blakhielmet Ro o: en blakket og tillige hielmet Ro. En blakdragen Løve o: en blaffet Løve, med en hvid Stribelangs hen ad Ryggen.)

Blande, v. a. l. [3. blanda.] komme forskellige Ting sammen eller blandt hinanden. At b. Wiin med Vand. At b. (komme) Vand i sin Wiin. At b. Sæd, b. et Spil Kort. At b. fremmede Ord i Sproget. b. flere Sprog sammen. At b. Melken (nemlig m. Vand) før den sælges. 2. At b. Misd, siges for: at lave Misd. — blande sig, recipr. indlade sig i, give sig af med, begive sig iblandt, forene sig med. At b. sig i Andres Sager. "Over Daare blander sig i Trætte." Gal. Ordsp. 20, 3. Dette Folk har aldrig blandet sig med Andre. — "Roser sig med Torne blande." Vessel. "Og i din Glæde lro blande sig." Lode. — blandet, adj. v. 1. bestaaende af forskellige Slags. En blandet Drif, et b. Sprog, blandede Skrifter. 2. uflar, ikke reen. (om Vandet, Luften, Vinene.) = Blandgødning, en. ud. pl. G. som ei bestaar af blot Møg, men hvort andre Ting ere blandede. (Sandsk. Selst. Str. I. 264.) Blandkorn, et. ud. pl. b. f. f. Blandingskorn. = Blanden, en. ud. pl. Gjerningen at blande. — Blanding, en. pl. -er. 1. Handlingen at blande, Blanden, Sammenblanding. 2. en Sammensætning af blandede Ting. En B. af Ondt og Godt. 3. det, hvormed noget blandes; Tilfætning. 4. Blandinger, pl. a) Mennesker eller Dyr, avlede af forskellige Racer, eller forskelligt farvede Forældre. b) forskellige Ting, ulige Materialer, som findes samlede paa eet Sted; f. Gr. i Skrifter. (Miscellanea.) — Blandingsbrød, et. Brød, som bages af flere Slags Korn. Blandingsdeel, en. vis Deel af en Blanding; Ingredients. Blandingsdrif, en. Drif, blandet af flere Bærv.

fler. Blandingsdyr, et. Dyr, avlet af en Han og en Hun af forskiellig Art; f. Ex. Muulesler. Blandingsfolk, et. eller coll. En Samling af adskillige Folk; færd; en blandet Folkeshov. (D. B. Jud. 2, 11.) Blandingsgods, et. 1. Gods eller Varer, som ei ere affondrede fra hinanden. 2. maadelige Varer. Blandingskorn, et. Korn, avlet efter Blandingsfæd: Sæd af forskiellige Slags (især Bng og Havre) som udsæes blandet. Blandingsmaade, en. En vis Maade at blande paa. Blandingskrift, et. som indeholder adskillige blandede Materier. (Moth.)

Blande, en. ud. pl. I Norge: suur Mælk, blandet med Vand, som er Fjeldsbøndernes almindelige Drik.

Blandt, præpos. S. iblandt.

Blank, adj. [Isl. blankr.] 1. glat og glindsende. b. som et Spell. At gjøre noget blankt. 2. (fr. blanc.) En Blank, kaldes (især i Vestindien) en Hvid, i Rodsfætning til en Sort ell. Reger. 3. aaben, som intet er skrevet paa. En blank Side. At lade en Linie staae blank, — Blankhed, en. ud. nl. (Moth.)

Blank, v. a. 1. gjøre blank, polere. At b. noget op, pudse op. — Blankning, en. = Blankbørste, en. Børste, hvormed Støvler og Stoe blankes, efterat de ere bestrøgne m. Støvarte ell. Bor. Blanksvarte, en. det, hvormed Støets ell. andet (f. Ex. Løkløve) blankes, eller pudses. Blankvorp. Salve af Bor, Terpentia m. m. til at blanke Støvler med.

Blanket, en. pl. -ter. Et væent Papir med Navns Underkrift til at udfylde i Tilfælde, hvor det bruges.

Blee, en. pl. -r. [Isl. Blæa.] Egentl. et Ragen, Sengelagen. "Du bløde ikke min Dyne, du bløde ikke min Blee." i en gl. Bise. (deraf Jordeblee, Siglagen; og det forældede: Blee-feng, en nyredt Seng m. rene Ragen. Moth.) Nu mest om det Ragen eller Rinklæde, hvori spæde Børn soves. "Gaa gaar det Ragen tidt, endesige siden Blee." Baggesen.

Bleg, adj. [J. bleikr.] 1. som har en sngellig hvid Farve. At blive b. i Ansigtet. Han blev baade rød og bleg derved (af Skamfuldhed.) 2. som har en Blanding af hvidt i Farven, mæt, svag af Farve; som har et svagt, mæt Stin. (deraf: bleggryn, blegguul, blegrod.) = Blegghed, en. den Bestaaffenhed, at være bleg. Blegghvidt, et. d. s. s. Blyhvidt. blegladen, adj. noget bleg i Hudfarven. blegsort, adj. af en blandet sort Farve, der falder i det Røse (blattet.) Blegspot, en. ud. pl. en Sngdom hos Fruentimre, hvori Huden antager en usædvanlig bleg Farve. Chlorosis.

Bleg, en. pl. -e. 1. Gierningen blege. Tøiet er i B. En god, flet Første, anden B. (s: første, anden S om Sommeren, at man blegen.) 2. meget Tøi, som paa engang bleges. have en stor Bleg. 3. Stedet, hvor bleges. At anlægge en Bleg.

Blege, v. a. 1. [J. bleikia.] gjøre Ting hvid, ved at udsætte den for S og Luften, eller ved tillige at anvende chemiske Midler. At b. Lerred, Garn. Blegning, en. pl. -er. Gierningen blege. = Blegedam, eller Blegdam, 1. egentl. en Dam p. en Blegeplads, hvortil Tøiet stilles. 2. et Sted, indrettet t. Blegning, Blegsted, Blegeri. Blegghave, Blegeplads. (Moth.) Blegelon, en. som betales for Blegning. Blegemænd, en. den, som lever af Blegeri (saaledes: Blegeløse.) Blegeplads, en. Plads, indrettet t. Blegning. — Blegeri, et. 1. den Syffel at blege eller hvide. 2. Stedet, hvor en Bleg er lagt. — Blegetid, en. Aartid, bestemt til Blegning. — Blegeweir, et. Weir, som dertil er tienstigt.

Bleg, en. pl. -er. [J. Blina.] Ilden Hævelse eller Udvæxt i Huden.

Blegne, v. n. 1. er. [Isl. bleikn] blive bleg (især om Ansigtetsfarven.)

Blek, (at skrive med) f. Blæk.

Blende, v. a. 1. sløre, svække Synet en Tid v. en stærk Glands. — figurl. stu bedrage ved et falsk Stin, forblinde. "Den største Glands formaaer ei at blinde Stuel." Evald. — Blendværk, et. hvorved man blander, fører Folk bag sig, et Phantom. "Dnbskabs giftige Blendværk." Evald.

Bliant eller Blyant, en. et Rind af mat Glands og Blyfarve, som bruges til Blyantspenne. At skrive, te m. en B. (Blyantspen.) "Da lyfte hans Hammer m. blanke Bliants Stia." Ohlenschl.

Blid, adj. [J. blidr. A. S. blipe.] mild, venlig af Ansigt og i Tale, og dertil svarende Sind. At være b. og føie (A. S. blide, glad.) "Et blidt Ansigt, det, som ingen Sorg eller Fortrædelighed sees paa." Sporon. (f. mild.) 2. m. ikke vred, forsonet. Han bliver hastig og snart blid igjen. "Det blide Sind Fred til Løn." J. Guldberg. 3. sm. venlig at see, behagelig. En b. Dag. b. Egn. 4. mild, ikke kold. Blidt Rigt, En b. Lust. = Blidemaaned, det danske Navn paa Februar; (ogsaa ældre Skrifter: Blidel; hvoraf Blidililie, en af de tidligste Vaarblomster i Sneflokten. Galanthus nivalis.) — bliggione, v. a. 3. formilde, gjøre noget mere, mindre smerteligt (nyt D.)

omt Betrag, der blidgiør de sidste Dage
for den, hvis Liv han ikke har Magt at
forlænge." Rahbek. — Blidhed, en. ud.
pl. den Egenskab, at være blid. — blidt,
adv. blideligen. A. S. Bedek P. Clausen.)

Blide, en. pl. — r. et forud brugeligt
krigstredskab, hvormed Stene udkastedes
paa belejrede Stæder; Steenslynge. (Wals-
frøge. P. Clausen.) = Blidekast, et.
A. S. Stud med en Blide. Blidemester,
en. den, som forestod, styrede Blidens
Anvendelse. Blidestykke, en. Blidekast,
Blidemester. (Moth.)

Blides, v. n. pass. blive blid, blive mildes-
re. Bistreen blides. Dagen blides. (Moth.)
ogsaa v. a. blide, gøre blid; formilde.)

Blidne, v. n. og a. 1. blive blid, blides.
Der blidner i Beiret. (Moth.) 2. act.
gøre blidere, formilde. "Men slog og
hærlig blidne hans Brede." Thaarup.

1. Blif, et. pl. d. s. [Tydsk.] Vistast.
At tage et Blif paa een, til een. Et
kærligt, venligt Blif.

2. Blif, et. pl. d. s. [3. Blik.] Glimt,
Blink, hastig forsvindende Glands. "Et
B. af Berdens Pragt." Tullin. Blikket
af et Kanonstod. — Blikfyr, et. Et vist
Lys for til Veiledning for Søfarende,
hvilket sig ved hastig fremkommende og
forvindende Lysglimt; Blinkfyr. — blif-
fille, adj. fuldkommen stille. (om Vandet
og Luftten.) "Uagtet det var saa blifstille,
at ingen Hjerter rørte sig." Bagg. N. Alim.
Der blev m. eet blifstille. Havet er blif-
stille. (S. Savblif.)

3. Blif, et. ud. pl. en ganske tyndt
Metallplade, særb. af
Jern, Kobber eller Messing. Jernblif,
Messingblif. = Blifflenslager, en. pl. — e.
den, som forarbejder Blif, gør Blifstøi.
Blifmynt, en. En Mynt af Blif, præget
paa en Side; Bracteate. Blifplade,
en. pl. — r. et stort Stykke Blif, en Plade
af Blif. Blifkær, en. Går til at støbe
Blifplader med. Blifmed eller Blif-
sager, en. den, som gør Blif ell. Blif-
plader. Blifstøi, et. Alt hvad som for-
tæres af Blif.

Bliffe, v. n. 1. [3sl. blika.] give et
Glimt ell. Glimt fra sig, blinke. At bliffe
med Vinene. (Moth.)

Blind, adj. [3. blindr.] 1. som fattes
Øret, som ei kan see. blind paa det ene,
paa begge Øine. Ugentl. om den, som
ei en eller anden indvortes Grund ei kan
se eller erkiende visse Gienstande, eller til
sin Tid. At være blind for Naturens
Etienhed. "For hver en fremmed Ynde
er han blind." S. Blicher. "Den, som
med andre streng, er blind for egne Lyder."
J. Schmidt. 2. figurl. som fattes Fors-
standens Klarhed og Rundskabss Øns, usfor-
stændig, vantundig; it. som Fornuft og

Overlæg ikke har Deel i. En b. Klærlig-
hed, b. Lydighed. Den blinde Hob, Pøbel.
blind Lykke 3: blot Hændelse, Tilfælde.
3. stult, vanstelig at see. blinde Stier,
Klipper. 4. som ikke er virkelig, er gjort
for et Syns Skyld. En b. Dør, et blindt
Vindue. Et blindt Fag p. et Huus (hvor
der intet Vindue er.) blindt Angreb, blindt
Stud (med løst Stud.) At lade et Ges-
vær blindt (med løst Krud.) — i Blinde,
adv. uden at kunne see, m. lukkede Øine.
Jeg kan tage det i Blinde. figurl. uden
Overlæg, Eftertanke. At gaa; vælge i
Blinde. — blindt, adv. 1. uden at see; i
Blinde. 2. uden Overlæg, usorgfaldig.
(ogsaa: blindt hen.) "Det staaer til os,
blindt at følge hlin og forfaste disse."
Basth. = Blindebuk, en. Selstabsleg,
hvori een løber om med tilbundne Øine
for at gribe en af de Andre. blindfødt,
adj. blind fra Fødselen af. Blindhed,
en. ud. pl. den Tilstand, at være blind.
Blindskab, et. Klok, som stæer i Blinde.
(B. S. D.) Blindlygte, en. 1. hvori
Glasstet, og derved lysets Stin, kan stiles
ved en Plade, som stædes for. Blind-
tarm, en. Intestinum rectum. Blinde-
værk, et. s. Blendværk.

Blinde, v. a. 1. [3. blinda.] 1. berøve
Synet, gøre blind. 2. d. s. s. blende (som
dog oftere bruges.) Sneen blinder Øinene.
"Vi blindes af Kronens Glands; men
hvad om vi kender dens Byrder?" Kamp-
mann. — Blinding, en. 1. Gierningen
at blinde. 2. et stussende Stin ell. Glimt.

Blinding, en. pl. — er. (s. blind, 3.) 3
Bygningskonsten: den Deel af en Muur, som
er imellem to Piller og er tyndere, end disse.

Blingre, v. n. 1. blinke, glimre med et
flagerende, ustadigt Stin. (Moth.)

Blink, et. pl. d. s. Glimt, hastig forbi-
farende Stin. Et Blink af Lynilden, af
Solen. Et B. paa Havets Glade. "Et
Solstins Blink i mørke Næt." Rein. Et
Blink m. Vinene, 3: en hastig Bevægelse af
Vielaagene, et hastigt Viskast. — Blinkfyr,
et. d. s. s. Blikfyr.

Blinke, v. n. 1. (har.) 1. give et Blink,
et hastig afbrudt Stin; glimte, tindre.
Solen blinker paa Vandet, i Bølgerne.
Stjernerne blinker frem gjennem Stjerne.
Hans Rustning blinker i Solen. 2. glippe
med Vielaagene, bevæge dem hastigen;
it. give Tegn med Vinene. At b. ad een.
= Blinken, en. ud. pl. — Blinkhinde,
en. (v. Aph.) Hinde hos Fuglene imellem
Øiet og Vielaaget, ved hvis vilkaarlige
Bevægelse de kunne afholde Virkningen af
et alt for stærkt Lys. blinkøiet, adj.
som idelig blinker med Vinene.

Blire, v. n. (med Vinene.) S. plire.

Blis, en. [3. Bles, Blesi.] En lang-
agtig hvid Streg i Panden paa en Hest

eller et Hoved af mørkere Farve. — blisset, adj. som har Blis i Panden. Ofte bruges det i Sammensætning med Adjectivet, som bemærker Hovedfarven. En rød-blisset Ro, fortblisset Vest (o: en rød Ro med Blis. o. s. v.) blisset og blisfuld, i lav Talebrug: ganske bestienket.

Blive, v. n. blev, er bleven, blevet. pl. blevne. [Holl. blywen, Sv. blifva.] Dette Ord har en dobbelt og forskellig Bemarkelse, da det dels udtrykker en Vedvarende, en vedvarende Tilstand, et varigt Ophold (L. bleiben); dels Overgangen til en ny Tilstand (L. werden.) I begge Tilfælde er det ikke gammelt i Sproget (det isl. blifa er et nyere Ord;) men den sidste Bemarkelse (i Stedet for: vordre) er indkommen senere, end den første. A. (det L. bleiben.) 1. holde ved at være, bestaae, vedvare, forblive. De onde Baner blive. (Sneedorf.) Han er og bliver den samme. "De have — erindret Borgerne om, at de vare og skulde blive Slaver." Guldb. At b. i sit Embede. — Deraf blivende, adj. v. varig, vedvarende, som ikke let forgaaer. Et blivende Sted, stadigt Opholdssted. "I have beredet eder blivende Sted i ethvert Land." Rynster. 2. opholde sig, tæve paa et vist Sted, holde sig i en vis Tilstand. Jeg vil b. her indtil han kommer. At blive hjemme; b. staaende, liggende, siddende. At b. over (s. nedenfor, 9.) At lade een, lade noget blive o: efterlade, lade noget være hvor det er. Lad de øvrige Væbne b. paa Træet. — figurl. falde paa Balpladsen, omkomme. (i ældre Skrifter. "De bleve i samme Færd." Jød. Krøn.) 3. bestaae, enten for en Tid, eller for steds. Det bliver detved, ved vor Aftale. Det maa blive til en anden Gang. B. (det Lydste werden.) 1. begynde at være til, gaae over fra Mulighed til Virkelighed. "Førend Abraham blev." (D. Bibel.) "Om Væbner kan ei være, men bleve ved hans Ord." Storm. "Gud sagde: vordre Lys og Lyset blev." 1 Mose B. 1. i nyere Bibellovers. (Hos Lussen 1536: "Der vordre et Lys, saa blev der et Lys." "Gud sagde: der skal blive Lys, og der blev Lys." Bibel. af 1550.) — Ofte med præp. til. Verden kan ei være bleven til af Intet. 2. begynde at være det, man ikke var; komme i en vis Tilstand; vordre. At b. Embedsmand. At b. rlig, fattig, vred, syg, forkvlet. Hun blev rød, bleg (rødmede, blegnede.) Det bliver værre og værre. Det maa dog engang blive bedre. Drengen bliver 5 Aar til Juul (fulder 5 Aar ved Juletid.) — Hertil hører Brugen af blive som et Hjelpeverbum i den sammensatte passiviske Form. Han bliver mere og mere yndet. Jeg blev for-

fulgt. Han er bleven advaret. At bli-
erindret; o. s. v. 3. Dgsaa (upersonlig)
opstaae, opkomme, begynde at være (i
Forbindelsen af Tidsbegrebet, saavel
forbigangne, som det tilkommende.)
der blev Aften, og der blev Morgen, før
Dag." 1 Mose B. 1. — Der bliver me-
Gød, Frugt i Aar. Man troer der
blive Krig, at det vil blive til Krig
en Krig vil udbryde.) Der bliver ing-
Tid til, ingen Redning. Der blev (i
kom, reiste sig) en stor Tummel.
blev et frygteligt Uveir. Jeg vedt it
naar det bliver (fæst.) 4. Med Object
Dativus: vordre. Det bliver mig for v-
stelig. Her bliver mig for hedt.
vil ikke blive ham let. 5. forandre
forvandles. (øftest med til.) Af Vand
ber blive Is. Vandet i Glasstet var b-
vet Is. Træ kan blive til Steen. P-
kan endnu blive til en fornem Ma-
6. komme til en vis Alder: I næste l-
bliver (fulder) han 30 Aar. 7. beløbe
til. Hvormeget bliver det, jeg skal
Dem? Det fæte bliver saa meget.
C. Med præp. og adv. blive af. a) kom-
hen, steds. Man need stet ikke hvor h-
er bleven af (om een, som længe har v-
sagnet.) Hvor blev den Fremmede a-
b) tage Ende, faae Udsald. Man v-
endnu ikke hvad der bliver af. Hvad b-
der af alle hans Forsætter, Løfter? A-
bliver intet af Reisen. c) blive af m-
blive skilt ved, fri for; tabe, miste; f-
Afsætt paa. At b. af med gamle War-
— blive borte. a) tæve med at kom-
udeblive. b) komme af Diesyn, forsvin-
c) komme af eens Cie, tabes. d) f-
gaae. Skib og Mandskab blev borte p-
Reisen. — blive fra, holde sig fra.
b. fra flette Selstaber. — blive igien, bl-
tilbage, blive tilovers, i Behold; st-
tilbage at betale. — blive imod. Win-
begynder at b. os imod. — blive ov-
At b. en Dag, en Uge over paa et S-
(opholde sig en Dag, en Uge efter sin A-
komst, eller længere, end man havde
stemt.) jvf. overblive. — blive samme-
holde sig i Selstab. At b. sammen p-
en Reise. — blive til. (S. blive, B. 2.)
b. til noget. Han er bleven til en forn-
Herre fra en ganske ringe Mand. A-
bliver ikke til noget med hans Reise, r-
deres Forlovelse. At b. til intet; g-
overstyr, gaae til Grunde. — blive
bage, bruges i samme Bemarkelse, f-
b. igien. — At blive tilovers (s. dette Dr-
b. til Sinds, fatte en Beslutning. —
ude, opholde sig ude; lade Dvæget b. r-
om Ratten. sig. blive borte, ikke indf-
fig. Feberen blev ude i Gaar. Han
nogle af de stærkeste Udtryk blive ude. (i
udeblive.) — blive vaer, s. vaer. — bli-

ved, absol. At b. ved sin Mening, Besætning. At blive ved med noget. (ikke gaae, forlade den.) — Dette kan ikke b. ved, s: bestaae, holde ud. At b. ved Magt, bestaae sig; beholde sin Guldighed.

Blivested, et. pl.-er. varigt Opholds-
sted, blivende Sted. (Moth. Thaarup.)

Blivetid, en. Tid, hvori man bliver
paa et Sted. (B. S. D.)

Blod, et. ud. pl. [3. Blod. N. S. Blod.]
1. den røde Bæbste i dyriske Legemer,
som har sit Omløb i Aarerne, og hvoraf
alle sarrige Bæbster have deres Oprindelse
og Legemet sin Næring. Blodet forløb
hjem. At stille Blodet (s: Blodets Løb af
i Saar.) At slaae sin Næse, Mund i Blod
(s: lades at Blod gaaer ud.) 2. figurl.

a) Iftomst, Byrd, Hertomst, Slægtstøb;
"Indbildningen om Gudselen og Blodet
vil leve op hos Folk." Overt. af Merope.
En Prinds af Blodet (af det kongelige
hans.) b) Natur, Sindsbestaffenhed.

En Mand af blodigt Blod. At begaae et
Mord, en Forbrydelse med koldt Blod s:
et Overlag, med Rolighed. c) Liv og
Krafts Udøvelse, Blodsudgyldelse. Seieren
hævede meget Blod, m. fl. = a) Blod-

saar, en. 1. d. s. f. Blodkar. 2. i Sær-
deleshed en af de Aarer, som fører Blodet
tilbage til Hjertet (Vena.) Blodfat: Puls-

saar. Blodbad, et. megen Blodsudgys-
telse, kort Reberlag, Mandflæt. blod-

blandet, adj. v. blandet m. Blod. Blod-

bræk, et. (v. Aph.) en ved sygelig Tilstand
bevirket Samling af Blod i Pungen eller
Scrotum. (hæmatocoele.) Blodbrækning,

a. Brækning, hvorved Blod eller størk-
nede Blodklumper opløstes. Blodbyld,

m. et Slags Byld, hvori Blod samler
sig. Bloddøm, en. Døm, hvorved een
tillægges Dødsstraf; Dødsdøm. Blod-

fan, en. kaldtes forud en rød Fane,
som tegn paa Strid, eller paa at en be-
klæret By vilde forsvare sig til det yderste.

(Blodfat den hvide eller Fredsfanen.)
Blodfarve, en. blodrød Farve. blod-

farve, v. a. 1. farve med Blod. "Har
Beddeløren blodfarvet de tynde Sals-

kar?" Ohlenschlag. partic. blodfarvet.
1. farvet med Blod. 2. blodrød. (Herp.)

Blodfieder, en. En endnu ikke fuldt ud-
været Fuglefieder. (B. S. D.) Blod-

frænde, en. dødelig, uforsonlig Fiende.
(Baggesen.) Blodslag, et. d. s. f. Blod-

saar. Blodslud, en. Blodets Udstrøm-
men af Aarerne og Udgyldelse af en Aar-

gang i Legemet. (Hæmorrhagia.) Blod-

gang, en. Sygdom, hvorved Blod gaaer
bort ved Stolgang. (Dysenteria.) blod-

gierig, adj. begierlig efter at udgyde Blod,
blodtørstig. Blodgierning, en. blodig

hund, en. et Skjoldbord om en blodtørstig
Voldsmand eller Tyrann. Blodhævn,

en. Hævn for Manddrab; Hævn, som
tages over en Morder eller hans Slægt.

Blodhævner, en. den, som hævner Blods-
udgyldelse ell. Manddrab. "Kunde Mand-

draberen v. Penge forløse Blodhævnerne."
Guldberg. Blodigle, en. Orm, som

suger Blod af Mennesker og Dyr. (Hirudo.)

Blodkar, et. Kar i Legemet, hvorigiennem
Blodet har sit Løb; Kar. blodkæbt,

adj. v. som vindes, erhverves ved Blods-
udgyldelse. "blodkæbt Roes." Jacobi.

Blodklump, en. størket Blod i en Klump.

Blodkop, en. Kop, som bruges ved Kop-
sætning til at trække Blod ud af Legemet.

Blodkugle, en. Blodets fastere, kugle-

dannede Dele. (globuli sanguinis.) Gal-

lisen. Blodlage, en. Lage, blandet m.

Blod, der samler sig ved nysgltet Blod.

Blodlud, en. En Opbløsning af tørret og
med en Deel ildfast Eufsalt blandet Dyr-

blod i Vand, hvoraf ved Blanding med
Alun og Jernvitriol laves Berlinerblaat.

Blodløb, et. Blodslud, Blodgang. blod-

løs, adj. som er uden Blod. Blodpenge,

n. s. pl. 1. Bøder for Manddrab. 2.

Penge, som een faaer i Løn for et Mord,
eller en blodig Gierning. Blodpind, en.

Blodfieder. Blodpis, et. Sygdom, hvor-

ved Blod gaaer bort med Urinen. blod-

plet, adj. v. plettet med Blod, blod-

stænk. Blodpølse, en. Pølse lavet af
Dyrs (især Svinets) Blod. blodren-

sende, adj. v. som renser og fortynder
Blodet. b. Urter. Blodret, en. Ret,

som med overdreven Strengthed eller Urts-
færdighed dammer Mennesker fra Livet.

At stilles for en Blodret. Rahbet. blod-

rig, adj. som har Overflodighed af Blod.

Blodrig, en. ud. pl. blodrød, adj.

som har Blodets røde Farve. Blodslag,

en. Livslag. Blodslam, en. legemlig

Omgang imellem for nær Beslægtede eller
Besvogrede. (D. Bibel. 1550.) Blod-

slud, et. Sting i Ryggen. blodsky, adj.

som ei kan tåle at see Blod. (Baggesen.)

Blodskyld, en. 1. Straffskyldighed for

udøst Blod ell. begaaet Mord. 2. en For-

brydelse, som drager Livsstraf efter sig.

blodskyldig, adj. som har Blodskyld paa

sig. (Taussen.) Blodstænder, en. den,

som begaaer Blodslam. (Moth.) blod-

smittet, adj. besmittet m. Blod, eller med

Blodsudgyldelse, Drab. (Pram.) Blod-

støt, en. Blodgang. Blodspytning, en.

Sygdom, hvori Blod af Lungerne opspyttes.

Blodsteen, en. et Slags rig Jernerts,

som ved Gnibning giver en rød Streg.

Blodstemmelse, en. forhindret Omløb og

derved forvoldt Opsamling (Congestion) af

Blodet i en vis Legemsdeel. (B. S. D.)

blodstemt, adj. v. plaget af Blodstemmelse.

blodstillende, adj. som standser Blodløb. Blodstyrkning, en. voldsom Opkastning af Blod. Blodstærkt, adj. v. bestærkt med Blod. Blodsuer, en. Agerkarl, eller den, som paa andre Maader udsuer og forærmer Folk. (Holberg.) Blodsved, en. Svied, blandet m. Blod. blodsolet, adj. v. tilsolet med Blod. "At vende tilbage med Seier fra blodsolede Marker." Kampmann. Blodtørst, en. umættelig Begierlighed efter at udgøde Menneskers Blod. blodtørstig, adj. meget grusom. Blodvalle, en. den vandagtige Deel af Blodet. Serum. (W. S. D.) Blodvidne, et. den, som med sin Død besegler sin Tro eller Overbevisning; Marskr. (Moth.) = b) Blodsdraabe, en. En enkelt Draabe-Blod. (br. mest i figurl. Talemaader. Man siger: Der faldt en Draabe Blod paa Gulvet; men: at forsvare sig til den sidste Blodsdraabe.) Blodsudgydelse, en. Handlingen, at udgøde Menneskers Blod, at dræbe, ihjelslaae. Blodig, adj. [A. S. blodig.] 1. som har Blod i eller paa sig. blodigt Risd, en b. Dug. 2. saaret til Blods. At slaas een blodig. 3. som koster mange Menneskers Liv, er forenet med Blodsudgydelse. En b. Seier, et blodigt Slag. 4. sigtende til Blods udgydelse, som gaaer ud paa Ringet. blodige Anslag. Blot, en. pl. - te. 1. et svært, utilhugget eller kun grovt tilhugget Stykke Træ eller Steen. En B. Marmor, Mahognitræ. En Blot, hvorpaa Forbrydere halshugges. En Suggeblot, Risdblot. 2. et paa offentlige Steder opreist Træ, med Huulning, Eftelse og Laas, indrettet som en Sparekasse, hvori Gaver til Fattige, Kirker, o. s. v. sikkert kunne nedlægges. Kirkens, de Fattiges Blot. 3. en Model af Træ til at danne noget paa. Hatteblot, Støvleblot, ic. 4. et rundagtigt Træ, der indslutter en bevægelig Skive, hvorpaa et Tong eller Taffel løber. (Talslieblot.) 5. Et svært, jernbeslaet Træ, som tilforn brugtes til at lægge om fængslede Forbryderes Been. = Blokfloite, en. et Slags stor Floite. (Moth.) Blokhage, en. Jernredskab til at løfte store Blokke med. Blokhiul, et. Hiul, som ei er sammensat, men bestaaer af heelt Træ. Blokhuus, et. Standsse, Bulværk, opført af Tømmerstokke. Blokkedreier, en. den, som gior Haandværk af at dreie Blokke, især Skibsblokke. Blokkepenge ell. Blokkepenge, n. s. pl. Penge, som indsamles i en Almisseblot. Bloknagle, en. Jernnaglen, som gaaer igennem en Skibsblok, og hvorefter Skiven dreier sig. Blokstib, et. Skroget af et gammelt Urlogstib, der bruges som Batterie. Blokstive, en. den bevægelige Skive i en Blot, 4. Blok-

steen, en. svært, utilhugget eller kun raat tilhugget Steen. (jvf. Steenblok.) Blottaarn, et Blothuus i Stikkelse af et Taarn (D. Bibel.) Bloktin, et. fint Tin, smeltet i Blokke, der saaledes kommer fra England. Bloktræ eller Blokketræ, et. Bloktømmer, et. svært utilhugget Træ eller Tømmer. Blokvogn, en. Vogn til at føre meget svære Byrder, som Steenkanoner eller Bloktømmer paa.

Blokere, v. a. 1. [af det Fr.] indspærre, belægge, indslutte en By eller Fæstning, som man enten vil udhungre eller beleire (Moth.) — Blokering, en. pl. - er.

Blokke, v. a. 1. [af Blot.] med præp. op eller ud: sætte noget paa en Blot for at udvide det. At blokke en Hat op. Kunne Støvlerne blokkes mere ud?

Blomme, en. pl. - r. en betiendt Træfrugt, som voxer p. Blommetræet. Prunus domestica.

Blomme, en. pl. - r. [3. Blom, Blomme] 1. Blomst. En Rosens Blomme. (b. nu fælden, undtagen i nogle Sammensætninger. f. E. Kobblomme (en Urt) Svovelblomme) 2. en naturlig eller kunstig Tegning, som ligner eller forestiller Blomster, Løvværk o. desl. Damast m. Blommer i. 3. D. Gule i Egget, Eggeblomme. figur. "Han levede som Blommen i et Eg." (meget lykkeligt.) Baggesen. = Blomtaen. En Afart af Raalen (Brassica oleracea-Botrytis) hvis Blade indvendig er udfyldte med en Samling af ikke udbannede Blomster. = blommet, adj. f. synet m. indvævede Blommer (2.) blommet Fløiel, Damast.

Blomraadden, adj. [formodentlig Blom, Blomme.] m. af Raadden eller ganske raadden. (Moth har ogsaa Ordet blomfed.)

Blomst, en. eller Blomster, et. Blomster. [3el. Blomstr. A. S. Blom, Blasma.] 1. den Deel af en Plante, som indeholder eller indeslutter Befrugtningdelene, og hvorefter Frøet ell. Frugten fremgaaer. Markblomst, Hævedblomst, Præblomst. Blomsten springer ud (aaben sig.) Træet staaer i Blomster (blomstrer.) 2. Ofte bruges det uegentl. for Urt eller Plante, især om dem, der staaer i Blomster, eller som dyrkes i Gaver i Blomstens Skyld. Hvad kaldes den Blomst? At plante en Blomst i en Urtpotte. At omplante Markblomster i Hævedstervane, en. figurl. og poet. en hældende Bane, en lykkelig Tilværelse. "Du raaber Livets B. hen." Bagg. Blomsterbed, et. Et med Blomster besat Hæved-

Blomsterblad, et. 1. Blad, som udgør en Del af Blomsten; Kronblad. *Petalum*. 2. Blade, som have deres Sted ved eller imellem Blomsterne. (*Bractæa*.) **Blomsterbolig**, en. poet. en med Blomster prydet Bolig. "Du, som hist i Østens Piem har din rigelige Blomsterbolig." *Ohlenschl.* **Blomsterbred**, en. poet. en med Blomster bevoxen Aa: eller Es: Bred. **Blomsterbund**, en. d. s. f. Frugtbund (*receptaculum*) p. Planten. (*Schousboe*.) **Blomsterbæger**, et. 1. den Del af Blomsten, der omslutter Befrugtningsdelene; **Blomsterkrone**; (*Corolla*) især naar den er bagerdannet. 2. Bladene, der umiddelbart omgive den enkelte Blomst. *Perianthium*. **Blomsterdal**, en. D., hvor der findes mange Blomster. "Ufsyldig, hvid og rion, som Lilien i Blomsterdalen." *Baggesen*. **Blomsterdragt**, en. figurl. og poet. de Jorden smykkende Blomster. *Naaren i sin D.* "Jfører jeg mig en anden Blomsterdragt." *E. Staffeldt*. **Blomsterduft**, en. Bellugt af Blomster. *Engens D.* **Blomsterdug**, en. Dug, som falder p. Blomster. (*E. Staffeldt*.) **Blomsterduft**, en. En Samling af sammensbundne Blomster, urtekost. **Blomstereng**, en. En m. Blomster rigelig bevoxen Eng. "Som Bækkens Risten gennem Blomsterenge." *Bagg*. **Blomsterfrø**, et. Frø, hvoraf Blomster opvæktes. **Blomstergartner**, en. Urtegaardsmand, der særdeles lægger sig efter Blomsterdyrking. **Blomstergreen**, en. Green ell. Kvist paa et Træ, som bærer Blomster. "Frugt bærer et bær Blomstergreen." *Ohlenschl.* **blomstergroet**, adj. v. begroet med Blomster. "En blomstergroet Plet." *Storm*. **Blomsterhave**, en. Have, ell. Del af en Have, hvor Blomster dyrkes. **Blomsterkalk**, en. d. s. f. Blomsterbæger, 1. (*Corolla*.) **Blomsterkiender**, en. den, som kender Blomster (især Haveblomster) efter deres Arter og Navne. **Blomsterklynge**, en. Samling af Blomster nær hinanden paa et Sted. **blomsterklæde**, v. a. 1. Klæde, bedækket med Blomster. "Snart du blomsterklæder hendes Grav." *Bessel*. Den blomsterklædte Eng. "Perthas blomsterklædte Dale." *Bagg*. **Blomsterknop**, en. den Knop, hvori Blomsten ligger skult, inden den springer ud. **Blomsterkost**, en. d. s. f. Urtekost. (*Baggesen*.) **Blomsterkrands**, en. K. flettet af Blomster, ell. hvori Blomster ere indflettede. **Blomsterkrone**, en. Blomsterkalk, Blomsterbæger, 1. (*Corolla*.) **Blomsterleie**, et. leie af Blomster. "Midt paa et Blomsterleie, hun bluffer rødt og hvid." *Ohlenschl.* **Blomsterløg**, et. d. s. f. *Svibel*, (s. dette Ord.) **Blomstermaler**, en. den, som i Særdeleshed har lagt sig efter

at male Blomster. **Blomstermaleri**, et. M. som allene ell. fornemmelig forestiller Blomster. **Blomstermaling**, en. den Konst, at male Blomster. **Blomstermeel**, et. (*Fleischer*.) s. **Blomsterstøv**. **Blomsterplante**, en. En Plante der dyrkes til Prydelse i Have, eller allene for Blomsterens Skønd. (*Blussen*.) **Blomsterpragt**, en. og **Blomsterpryd**, en. den Pragt og Prydelse, som Blomster give. *Markens, Engens Blomsterpryd*. *Ohlenschl.* **blomsterprydet**, adj. v. prydet med Blomster. "Ellig blomsterprydet Eng er Livets Vel." *J. Smidth*. **Blomsterqvarteer**, et. Afdeling i en Have, hvor Blomster dyrkes. **Blomsterqvist**, en. Kvist, som bærer en Blomst. *Rosens Blomsterqvist*. *Ohlenschl.* **Blomsterstilk**, en. Stilk som bærer en Blomst. (s. *Stilk* og *Bladstilk*.) **blomsterstrøet**, adj. v. bestrøet med Blomster. "Min ungdoms blomsterstrøede Vel." *P. S. Grimann*. **blomsterstuppen**, adj. v. udsnet m. Blomster. (*J. S. Sehested*.) **Blomsterstykke**, et. **Blomstermaleri**. **Blomsterstængel**, en. Stængel, hvorpaa en ell. flere Blomster sidde. **Blomsterstøv**, et. Støvet paa Blomstens Befrugtningsdele. **Blomstertegning**, en. 1. Sierningen at tegne Blomster. 2. en Tegning forestillende Blomster. **Blomstertid**, en. den Tid paa Aaret, da en stor Mængde Planter, eller en vis Plante i Særdeleshed blomstrer. "Naar stabtes Frugten, mon i Blomstertiden?" *E. Blicher*. **Blomstervei**, en. poet. d. s. f. **Blomsterbane**. (*E. Grimann*.) **Blomstervrimmel**, en. poet. en stor, blandet Mængde Blomster paa eet Sted. "Den smukke Straaleglands og Blomstervrimmel." *Ohlenschl.* **Blomsterværk**, et. kunstigt Arbejde, som forestiller Blomster. **Blomstersøie**, et. Die eller Knop paa et Træ, som indeholder Spiren til en Blomst. "Eredobbelte Vine, hvor Bladstiet sidder imell. tvende Blomstersøie, ell. omvendt." *Blussen*. (Desuden: **Blomsterbælg**, **Blomsterdække**, **Blomsterkal**, **Blomsterføb**, og flere Udtryk, hørende til Plantelærens Konstord; foruden andre Sammensætninger, som, tildeels seldnere, forekomme hos Digtene.)

Blomstre, v. n. 1. (har.) 1. staae i Blomster. Træet, Planten blomstrer. "Ellig viffe Urter's Flor — der blomstre skönt, men naar de blomstre bedst, gaaer ud." *Popes Kritik v. Schiermann*. 2. figurl. være i en heldig Tilstand, trives, lykkes. *Handelen, Videnskaber, Ræddom blomstrer i Landet*. "Et Folkeslag, mægtigt og rigt, som blomstrer i sin Overflodighed." *Wastholm*. En blomstrende Tilstand, Sundhed, Alder. En blomstrende ung Pige. — At blomstre frem, flyde frem i Blomster.

figurk. tage til i Velstand. — Blomstring, en. pl. — er.

Blot, adj. [M. S. bloot. S. blofs.] 1. som er uden det sædvanlige Skul eller Beklædning; bar, ubedækket, nøgen. Med blot Hoved, med blotte Been. At gaae m. blot Raarbe i Haanden. 2. ikke forsynet m. Waaben, Redskab e. d.; ubestiermet, ubevæbnet. At staaes med blotte Ræver. At see m. blotte Dine. — At give sig blot (blotte sig) figurk. røbe sin Svaghed, forløbe sig ved at sige meer, end eens Agt var. "At Staten ikke skal — sætte sig blot (udsætte sig) f. Ratter." Bagg. M. Alim. 3. manglende, blottet for. Jeg er ganske blot for Penge. 4. bar; (allene.) At ligge paa den blotte (hellere: bare) Jord. At troe een paa hans blotte Ord, Forsiktring. 5. idel, luttet. Af blot Mistanke, af blot Maade. (Jvf. bar, som er det ældre, oprindelig danske Ord, og endnu næsten overalt kan bruges for blot.) = Blothed, en. den Tilstand at være blot ell. blottet.

Blot, adv. 1. uden Skul, ubestiermet. At gaae blot paa Halsen. Vhen ligger meget blot. 2. ikkun, allene. blot for et Syns Skyld. Mennesket bestaaer ikke blot af Legeme.

Blotte, v. a. 1. gøre blot, nøgen. At blotte sit Legeme, b. Hovedet. At b. Træets Rødder (borttage Jorden, som dækker dem.) 2. berøve, stille ved. blotte et Land for Indbyggere. b. sig for Penge. blottet for al Hielp. 3. aabenbare, røbe. b. sin Bankundighed. (At blotte sig, d. s. f. give sig blot.) — Blottelse, en. Sierningen at blotte.

Blu, n. a. Undseelse, Blyhed; hvoraf de følgende Ord. (forældet.) "Blu buer ikke til Hove." Ordspr. [S. adj. bly.] "Skion, somfruelig, i stille Blu." Ohlenschl.

Blues, v. n. pass. bluedes. [S. blygdaz.] blive skamfuld, undse sig, skamme sig. At b. ved noget. "En Ting, som Dyrer el begræde og ikke blues ved." Evald. — "Svagheder og Daarligheder har jeg ofte at blues over." Rahbek. = Bluelse, en. ud. pl. Undseelse, Skamfuldhed. — blufærdig, adj. som skammer sig v. det utugtige, Uanstændige; tugtig, kyndt i Sind og Lader. "Blufærdigt Blik hun stum mod Jorden vender." Pram. Deraf: Blufærdighed, en. ud. pl. — Blusel, en. 1. Bluelse, "Panfærdig var, af Blusel fast at daane." Holb. 2. Skam, Bestæmmelse. 3. Rionsdelene hos Mennesker. (D. Bibel.)

Blynd, et. pl. d. f. [Jsl. Blundr.] en kort Søvn, Slummer. At faae et Blund. (fielbnere: en Blun ell. Blun. Roth. "Et qvægsomt Blun." J. Smidth. "Stor i et Kneb, hois Biv kun varer et Blun." Baggesen.)

Blunde, v. n. 1. (hav.) [Jsl. blunda.]

sove en ganske let Søvn, slumre. — Blunden, en. Sierningen at blunde.

Blunke, v. n. (ældre Form: Blimfr. P. Claussen. Roth.) S. blinke.

Blus, et. pl. d. f. [S. Blys.] 1. et al en let tændelig Materie dannet Lys, som brænder m. stærk Lue; en Fakket. At borte Blus for et Lig. 2. en blussende Jld. At tænde et B. op p. Skorstenen. At stange Aal v. Blus. = Blusfyr, et. Fyr, hvor en antændt Jld holdes blussende paa et Fyrtaarn ell. høit Sted. (jvf. Lampefyr.) Blusild, en. d. s. f. Blus, 2. Bluslygte, en. Lygten p. et Fyrtaarn. (Roth.) blusrød, adj. stærk rød, luerød.

Blusse, v. n. 1. (hav.) 1. brænde i Lue, staae i fuldt Blus. "At Luen og Jlden skulle blusse omkring deres Dren." P. Tidemand. 1564. At blusse op, staae op i Lue. At blusse ud, brænde hastig ud, som Blusild. 2. være blusrød. At b. i Ansigtet. blussende Kinder. "Dresund blussende Piger kryfter jeg taus." Evald. "Solen gik blussende ned." J. Guldberg. — Blussen, en. det, at blusse.

Bly, adj. pl. blye. [J. blygr.] undseelig, tilbageholden. Pigen er meget bly. (Med den best. Art. forekommer det neppe.) — Blyhed, en. den Egenkab at være b. "Men Engstelse, Medynk i Blyhed sig tabe." Rein. (I ældre Skrifter bruges blufom for bly; og i Stedet for dette har Ohlenschl. brugt blyfom.)

Bly, et. ud. pl. [Jsl. Bly.] et blødt eller let bøieligt Metal af blaa-graa Farve; næst Guld og Dværgsolv det tungeste. Plumbum. = Blyaae, en. Aare eller Ralmgang i et Bierg, som indeholder Bly. blyagtig, adj. som ligner Bly, har Egenkab tilfælles med B. — Blyarbeide, et. det, som gøres af Bly. Blyarbeider, en. den som arbejder ved en Blymine, et Blystøberi ell. desl. Blyaste, en. Bly, som ved Smeltning er forvandlet til en hvidt Afte eller Kalk. Blycolik, en. Sygdom, som de, der omgaaes meget m. Bly ell. Blyhvidt ere udsatte for, og som udtreder sig ved en voldsom Colik. (Watercolik.) Blyeddike, en. Blyeddike, hvori en Blyfalk (Minic ell. Salverglød) toges indtil Syren er mættet. Blyerts, en. Erts, Biergstien, som indeholder Bly. Blyfarve, en. En mat blaa-graa Farve, liig Blyerts; og deraf: blyfarvet, adj. Blyglands, en. En Blyerts, blandet med Svovel og Solv. Blyglas, et. Blynaste eller Blyfalk, forvandlet ved en meget stærk Hede til Glas. Blyglød, en. Blynaste, som ved en stærk Jld begynder at gaae over til Forglaesning, og danner sig i smaa gule, glasagtige Stel; Solverglød. Blygrube, en. Et Sted i et Biergværk, hvor Blyerts vinder. Blyhvidt,

a. Bly, som ved Eddikesneens Virkning er opløst til en hvid Kal. Blyghvidt. Blyhette, en. det Sted, hvor Blyet virkes af Eddisen. Blyjord, en. smulrende Blyrøst, Blyoffer. Blykalk, en. d. s. f. Blykalk. Blykniv, en. Kniv, som Glarmestere bruge, naar de lægge Binduesruder i Bly. Blylod, et. Lod ell. Vægt af Bly, beskæftet i Enden af en Snor. (Gr. til at maale Havets Dybde.) Blyløben, adj. v. beløben med Bly. Blymalm, en. d. s. f. Blyerts. Blymine, en. Mine eller Gang i et Bierg, hvor der brydes Blyerts. Blymynt, en. Mynt taget i Bly. Blyolie, en. En Blanding af Blysalpeter og Salpetersyre, som lader sig flydende. Oleum Saturni. (Synthet.) Blyplade, en. Bly i Skikkelse af Plader. Blyrøst, en. Maskine, hvorved Glarmesteren trækker Binduesbly; Blyrør, Blybinde. Blyrøg, en. Røg eller Damp, hvilken, naar Bly smeltes eller brænder, dunster op og sætter sig p. Siderne af Lønnen. Blysalt, et. S. Bly sukker. Blysand, et. Sand, som indeholder Bly. Blysegl, et. Segl, afstrykt i Bly, der nu især br. som Toldsegl. Blystum, en. S. Blyglod. Blysnor, en. Snor, ved Blylod i Enden, som Muurmestere og Lømmere bruge for at faae Lødsminier; Maalesnor, Waterpas. Blystang, en. fast, kalkformet Blyerts. Blystang, en. Stang, fyldt med Bly i begge Enden, som Lødsbandsere bruge. Blystøber, en. den, som gør Arbejde af støbt Bly. Blystøberi, et. Indretning, hvor der støbes Blyplader, og andre Blyarbejder. Blystøtter, et. Blyhvidt ell. Blykalk, føgt i Eddike, indtil Røttelse, og siden chrysalliseret. Blysom, et. pl. d. s. Som, ved store, flade Hoveder, hvormed Blystøttere flaae Blyet fast til Træ. Blytag, et. Tag, bestaaende af Blyplader. Blytræde, en. En støbt Blyplade. Blytræde, en. Træde, trukken af Bly. Blytrætte, en. den, som gør Binduesbly for Glarmestere. Blytung, adj. tung som Bly, meget tung. "Hvor blytunge, naar en, lange, fremstørbe sig misbrugte Lødsminier." Dram. En b. Søvn. S. Staffeldt. Blytæppe, en. den, hvis Haandværk er udført med Bly eller Kobberplader. Blyvand, et. Vand, blandet med en vis Mængde Blyeddike og Blyingeist. Blyvinde, en. d. s. f. Blyrøst. Blyværk, et. 1. Blyarbejde. 2. Biergværk, hvor Bly brydes.

Blyant, en. S. Bliant.

Blade, v. a. 1. [af Blad.] tage Bladene af. At blæde Kaal. — Blædkaal, en. 2. underste Blade, som pilles af Grønkaal.

Blæ, v. n. 1. strige som en Piort. (Arth.)

Blæk, et. ud. pl. [N. S.] N. S. Blæk.] en tillavet strive med: rødt, grønt Blyden af Galæble, Vitriol og sorte Vædske, som fortrinl. = Blækfist, s. Blæksprutte. et. (N. S. Blækhoorn) et. Et Kar, hvori man har den til at strive med.

En liden Deel eller Klat af Blækpulver, et. Pulver, hvortil man blander det med Vand, for at blæde. Blækstriin, et. Et liden Blækhuus, Sandhuus og redskaber bevares. Blækstragt: en uffel, daarlig Stragel, velbekendte, ved deres færdige Blæksmørere." J. E. Pet. Blæksprutte, en. En Slægt af Insekter, der udmærke sig v. e. som de kunne sprøjte fra sig som bl. a. bruges til Tegning af mindelige Blæksprutte. Sepia.

Blænding, en. pl. - er. forstjellige Arter. (B. S. D. Blænding, 4.

Blære, en. pl. - e. [J. B. Bledre.] 1. Almindelighe oppustet, med Luft opfyldt, Rum, i hvilken Bemærkelsesbruges i enkelte Tilfælde. s. f. Vandblære. (Boble.) At blæse. At trække Blærer i Hud. 2. Et Metal. 2. Et hinde eller Kar i Legemet, hvori en Vædske eller gæmmes. Galdeblæren (som ogsaa slet hen kaldes Blæde) = blæredannet, adj. en Blære, Blæreorm, en. Indvoldsorme, der ligne Blæde. Blæresteen, en. Gruus, der udrinblæren hos Menneſter og der danner sig til en Steertang, en. En Vandplante Klasse, (Algæ) der især bruges til brænding. Fucus vesiculosus. adj. fuld af Blærer, besat med Blærer.

Blæse, v. a. og n. 2. [J. blæse] den sammentrykkede Luft udpuste. At blæse paa noget, sigtet. At b. Støv bort, at under en Kiedel paa Skorstøvet Røg ud. 2. spille p. et Instrument. Munden (paa et blæsende Instrument) At blæse paa Fløite, paa Trompet. At b. i en Pibe, i et Halmstige: han kan blæse paa Trøst forstaaer den Konst. Men: (stødte) i Trompeten (en vis for at give de andre Tegn.) tens Bevægelse ved Binden, Virkning. (act. neutr. og imp. men har blæst mange Træer)

er blæst om. — Stryket blæste ned, Taget blæste af i den sidste Storm. — Vinden blæste Vinduet op. Vinduet blæste op, er blæst op. At blæse (puste) en Blære op. — Vinden blæser Sneen sammen. — Det blæste stærkt i Nat. Det blæser af Østen. = Blæsebælg, en. pl. - e. [A. S. Blæst-belg.] en stor, af Træ og Stind sammensat Puster, som bruges i Smedier, Smeltehytter ic. Blæschul, et. Hul, til at blæse igiennem; s. E. Hvalens Næse-hul. Blæserør, et. 1. Rør til at blæse Glas med. 2. Pusterør. — Blæsen, en. ud. pl. Gjerningen at blæse.

Blæst, en. ud. pl. [A. S. Blæst. Isl. Blástr.] Birkningen af en stærk Luftsstrøm; stærk Vind.

Blød, adj. [Isl. blaudr.] 1. som let giver efter for Tryk eller for et stærkende Redskab; som ikke er ru, haard ell. hvæs, men lind at føle paa. (modf. haard, fast, stiv.) Blød som Vok. blødt Brød. En b. Seng, Dyne. blødt Træ, Silketøj; en blød Hud. 2. figurl. let, flydende i Udtalen, især ved Mængden af Vocale. Det Italienske er et blødt Sprog. 3. af et føieligt, let bevægeligt Sind. Hun er af Naturen meget blød, har et meget blødt Sind, et blødt Hjerte. 4. I Musikken: bløde Toner; i Malerkonsten: bløde Farver, en blød Maneer. "Elskere af den bløde Stil i Naturen" (fra den maleriske Side.) Baggesen. = blødagtig, adj. 1. noget blød. (fielbnere end den figurl. Bemærk.) 2. klæden, qvindagtig, som er hengiven til Magelighed og frygter al Anstrengelse. (modsat: haardsør.) Deraf: Blødagtighed, en. ud. pl. — Bløddyr, et. pl. d. s. en Klasse af Dyr med holdt Blod, som have et af Muskler bestaaende Hjerte, Nerver og Hjerne, men ingen knudret Rygmarv. (Mollusca.) blødfinnet, adj. m. bløde Finner. En b. Fisk. Blødfisk, en. raa, frisk, utørret Fisk. (modf. Tør-fisk.) blødgjøre, v. a. 3. (s. gjøre.) gjøre blød, mindre haard eller stiv. blødgjørende Plaster, Lægemiddel. At b. Sindet. "At blødgjøre Hjerterne til Medfølelse." Baggesen. "Naar Klagen slapper Hjertet, i Stedet for at blødgjøre det." Mynster. blødhieret, adj. 1. omhieret, af et blødt Sind. "En svag, blødhieret M." Evald. 2. forsagt, seig. Deraf: Blødhierlighed, en. ud. pl. (Helvaderus.) blødhudet, adj. som har en blød, lind Hud. blødfogt, adj. v. om Reg, der ikke tages mere, end at de kunne søbes af Skallen. blødmælk, adj. om Rør, som under Mælkningen let give Melken fra sig. blødmundet, adj. om Heste, der let styres ved Bidslet, og derfor ei maa holdes i fast Tælle. blødsindet, adj. 1. som er af et føieligt Sind. (modsat: stivsinnet.) 2. som ei har Sindes-

styrke. Deraf: Blødsindighed, en. pl. (B. S. S.) blødfallet, adj. m. blød Skal. blødsøden, adj. v. d. s. blødfogt. blødsødne Reg. = Blødhier. en. ud. pl. den Egenkab at være blød. Bløding, en. Et blødagtigt Menneske forældet. (S. Taussen; der ogsaa bruges Bløding om en blind Mand. Mogle Mænd have efter det Tydske dannet Ordet Bløding.) — blødt, adv. At ligge, sidde blødt.

Blød, en. ud. pl. [S. Bleyti.] Gjerningen at bløde. At lægge noget i Blod. Fisten ligger i Blod.

Bløde, en. 1. Mose, Sump, blødt Jordemon. "I Dynd og Bløde." D. S. V. 12, 7. 2. gienneblødende Regn. sit en Bløde undervejs.

Bløde, v. a. 1. og 2. [af blød.] 1. gi blød. At b. Hvedebrød i Mel. At lade noget op, opløse det v. Blødning. 2. lade i Blød, udbløde. At b. Fisk, saltet Rind. 3. væde, gjøre vaad. Vi bleve blødte undervejs. Denne Regn bløder igiennem. Blødelse, Blødning, en. Gjerningen at bløde.

Bløde, v. n. 1. og 2. (har.) [af Blødmiste Blod, give B. af sig. Mæsen, Eagen bløder. At b. sine Klæder over. At sig ihjel. Gaaret har blødt længe, blødt op igjen. (Moth.) — At bløde, act. gi blød. (i ældre Skrifter.) — Blødt, en. det, at bløde.

Blødne, v. n. 1. (er.) blive blød. Jorden net blødner i Jlden. (P. Gyvs Ordsprog.)

Bo, en. [Isl. Bú.] Bolig, Bopæl, Bosted, Huusholdning. At sætte Bo, for at sætte sig ned paa et Sted, indrette egen Huusholdning. = bopæst, adj. som har fast, stadig Bopæl, eget Hus og Bopælsbiddende. (Moth.) — Bopæst, en. biddende Mand, især Gaardmand. (i et sproget. Forordn. af 1739.) Bopæl, en. pl. - e. Hus og Plac; Opholdssted, Bopælssted. At opplaae sin Bopæl paa et Sted. bopæst, bopæddende, adj. v. d. s. s. bopæst men mere brugeligt. En bopæst Borg. Bopædder, en. Indbygger, bopæddende Mand. (Bagg. R. Klim. 72.) Bopæst, et. d. s. Bopæl. bopætte, v. a. 3. (sætte.) gi Bopæl, gjøre bopæddende (Sporon.) bopætte sig, v. rec. sætte Bopæl, sætte sig ned paa et Sted. Deraf: Bopæstning, Bopæstelse, en.

2. Bo, et. pl. Boer. 1. Alt hvad Person. eler, medens han lever, eller efterlader ved sin Død. Fattig Mand har Bo paa Bag. Ordspr. At tage et Bo under Behandling. Konen sidder i ugiftet Bo. Hans Bo er forseglet. 2. Indbo, Egenbohave. Han eler et godt Bo. = Boelod, en. 1. den Ede ell. Deel, en Person især Regtesælle, har i et fælleds Bo. 2. Alt hvad een eler, Jord undtagen. — Bohave

a. Is, Redskaber, som høves og bruges i et hus, især inde i Bærelserne, (Møbler) Bøst. Bømærke, et. Mærke, hvorefter det, der ei kunde skrives, udskrives, i St. for med deres Navne, eller som de førte i deres Eignet. Bøst. et. d. s. f. Indbo, Bøhave. "Senge og Stole og alt hendes Bøst." Jud. 15.

3. Bo, en. Beboer. Kun i Sammenligninger; som: Biergbo, Dalbo, Glensbo, Laubbo, Rabo, o. fl. Ligeledes om nogle Provindsers Indbyggere: En Fyenbo, Hærbø, Hærbø.

Boble, en. pl. - r. [A. S. Buhble. 3. Buh.] en Luftblære. Bobler paa Vand. Gæsbobler. = Bobledyr, et. Et Slags Plantedyr, som leve i Havet. Bulbæ. — Bobleværk, et. det, som bestaaer af Bobler. figurl. "Lyffens Bobleværk." (Kingo.)

Boble, v. n. 1. (har.) styde Bobler, eller Bobler. Vandet bobler op.

1. Bod, en. pl. Boder. [Isl. Bud.] 1. fortum: ethvert lidet, ringe Huus; ogsaa grundmur. (Steenboder. De fattiges Boder. Abel Cathrines Boder i Rissenshavn.) 2. Telt, eller Fjælehytte, som opstaaes paa Mark eller Gade. Markedet kaldes i Boder paa Torvet. 3. Bærelse, med aaben ell. offentlig Indgang fra Gade eller Torv, hvor noget sælges, eller hvor de forlystelser søges. S. Dandsbod, Færbod, Isenbod, Krambod; Urtebod, o. fl. At aabne, lukke sin Bod, begynde, slutte med at sælge. Drengen har staaet (staaet) to Aar i Bod. = Boddiff, en. Diff, hvorpaa udsalget stæer i en Bod. Boddren, en. D. som tjener i en Krambod. Boddor, en. Indgang til en Bod. Boddie, en. Afgift, som betales i Leie af en Bod eller et Bodstade: et Sted til at opstaa en Bod. Bodsvend, en. S. som tjener i en Krambod, Krambodsvend.

2. Bod, en. 1. det, hvormed noget bødes. (se fælden.) At sætte en Bod p. en Kiøle. 2. Rettelse, Forbedring i den Talemaade: At raade Bod paa (afhjælpe, rette) en Mangel, Feil, et Onde. "Bed nye Love sigte han at raade Bod paa de gamles Mangler." Kampmann. 3. Omvendelse i Sund, Poenitentse. At gøre Bod. 4. Bod, pl. Boder. Pengestraf. Bod for Manddrab. At give Boder. (Det afledede af at bøde bedre, rette, hjælpe, er forældet. S. bøde og ubodelig.) = bodsferdig, adj. som angter og gjør Bod for sine Synder. Bodsferdighed, en. ud. pl. bodløs, adj. som ei kan affones med Boder. (i Lovforret) Bodprædiken, en. P. hvori formanes til Bod og Bedring. Bodpsalme, en. Poenitentspsalme. Bodøvelse, en. pl. - r. det, som foretages til Bøds eller

Syndebedrings Besørning, eller i den Tante, derved at tilfredsstille Gudsdommen.

Boddike, en. pl. - r. [Af 1. Bod; skrives ogsaa Buddike. S. Bøtte.] en liden Daase med Raag, især med Strueladag.

Bodeie ell. Budeie, en. pl. - r. [Norst.] Malteplige.

Bodmeri, et. Et vist Slags Laan med Pant i et sellende Skib, i en Skibsladning, Fragt ell. Føring, og med høi Rente. At laane paa Bodmeri. — Bodmeribrev, et. Gældsbrev for Bodmeripenge, eller det, som laanes p. Bodmeri. (D. Lov.) Bodmerirente, en. høi Rente, som svares af et saadant Laan.

Boe, v. n. 1. (har.) [3. bua.] være bøsset, have Bopæl, Huus og Plac, Huusholdning paa et Sted. At boe i en By, i sit eget Huus, paa Landet. At boe til Leie hos nogen.

Boel, et. S. Bøl.

Bog, en. pl. Bøger. [3. Bok.] 1. en Samling af endeel Blade (Papir ell. Pergament) hvorpaa et Skrift er skrevet, ell. trykt; dog forståes i Almindelighed ved Bog en trykt, og ved Haandskrift et skrevet Skrift. En Bog i raa Materie, (uindbunden) en hestet, indbunden Bog. En Bog i flere Dele, Bind. At kunne læse i Bog: læse i en trykt Bog (som modsættes: at læse Skrift.) At holde Bog: føre Regnskab over noget. At føre noget til Bogs (i Regnskabet.) Regnskabsbog, Kjøbmandsbøger. At føre en Handelsmands Bøger. (i: Regnskaber.) 2. Et Skrift, med Hensyn til Indholdet. En god, slet B. "Han skrev jo dog saa mange herlige Bøger." Ohlenschl. (S. Haandsbog, Lærebog, o. fl. og jvf. Skrift.) At holde een til Bogen, slaae sig fra Bogen: Studering. (dagl. T.) "At han duede ei til Bogen." Grundtvig. 3. En Hovedafdeling i et Skrift. Lovens sex Bøger. 4. En Bog Papir: 24 eller 25 Ark. = Bogbinder, en. den, hvis Haandværk er at indbinde Bøger. Bogdommer, en. den, som bedømmer, kritiserer Bøger; Recensent. (Bagg.) Bogelster, en. den, som har Bøger klær, som gjerne vil samle og ele Bøger. Bogforraad, et. Et Forsraad, en Mængde af Bøger paa et vist Sted. Bogfører, en. i ældre Skrifter: en Boghandler. Boggiæld, en. Gæld, hvorfor man staaer anført i en Kjøbmands ell. Kræmmer's Bog, eller Handelsregnskab. (Deraf: Boggiældsfordring, Fordring, grundet paa Kjøbmandsbøger.) boggridd, adj. meget begierlig efter Bøger. (Lode.) Bogguld, et. d. s. f. Bladguld. (ligeledes Bogsolv.) Boghandel, en. Handel, som drives med Bøger. Boghandler, en. den som driver Handel med Bøger som en Næringsvei. Boghand-

ling, en. (L. Buchhandlung.) Sted, hvor Boghandel føres, og Indbegreb af det, som hører til en saadan Handel. Bogholder, en. den, som holder Bog over Indtægt og Udgift, Skuld og Tilgodehavende, for en Kæbmand eller paa et offentlig Contor; en Regnskabsfører. Bogholderi, et. den Videnskab, rigtig at kunne føre Regnskabs- eller Kæbmands-Bøger. Boghylde, en. Bogreol, eller en enkelt Hylde i samme. Bogkammer, et. mindre Bærelse, hvor Bøger glemmes. Bogfiender, en. den, som flender mange, og især fiendene Bøger og forskellige Udgaver af Bøger. Bogfram, en. Handel med gamle Bøger. Bogkræmmer, en. den, som driver Bogfram. Bogkundskab, en. v. Erfaring og Studium erhvervet Kundskab om mange Bøger og forskellige Udgaver. bogkyndig, adj. som besidder Bogkundskab. (M.) Boglade, en. et Sted, hvor Bøger, særdeles nye, i betydeligt Antal ere tilfals. boglærd, adj. som har lært meget af Bøger; studeret. Boglærdom, en. lærd Kundskab, Lærdom, som er erhvervet allene ved Læsning. Boglæsning, en. Læsning i skrevne eller trykte Bøger; Bøgers Læsning. (Münter.) Bogmid, et. Et ganske lidet Insect, som findes i Bøger og Papir. (Termes pulsatorium?) Bogmærke, et. Mærke, Kiende, som lægges i en Bog. Bogmøl, en. s. Bogorm. Bogorm, en. Dette Navn tillægges overhovedet de Insecter, hvis Orme eller Larver opholde sig i Bøger, og gjøre Skade paa sammes Bind eller Blade; s. Gr. Ptinus pertinax, Ptinus fur, Vermestes lardarius, D. paniceus L. og fl. — figurl. om den, som har en overvættets Kærlighed til Bøger og Læsning. "Han var en Bogorm før, og (er) nu en Ormebog." Baggesen. Bogreol, en. Træramme med Hylde til at sætte Bøger i. Bogrulle, en. Et Skrift paa Pergament ell. Papir indrettet til at rulles sammen. (Gram.) Bogsal, en. et stort Bærelse, hvor Bøger glemmes. "Saamange Bøger, som behøves til at beklæde alle Bæge i hans Bogsal." Sneed. Bogsamling, en. S. af mange Bøger, Bibliothek. Bogskab, et. S. hvori Bøger glemmes. Bogskriver, en. den, som forfatter eller afskrifer Bøger; en Skribent. (Jacobi.) Bogskriveri eller Bogskrivning, en. Skrivningen at skrive ell. forfatte Bøger. (Det første især m. ufordeelsagtigt ell. ringeagtende Bibegreb. "Bogskriveriet er i vore Dage ligesaa vel et Levebrød, som noget andet." Rahbek.) Bogspeil, et. Et lidet Kommespeil i et Glemme, det kan aabnes og lukkes som en Bog. (W. S. D.) Bogsprog, et. det dannede Sprog, som bruges i Skrifter,

Skriftsprog; (Grundtyg.) Modsat: Målsprog, Umgangssprog. Bogstav, et. nedenfor særskilt. Bogstol, en. Retning til at lægge Bøger paa, naar staaende vil læse. Bogstov, et. S. samler sig p. Bøger og i Bogsale. (Rahbek) Bogtrykker, en. den, som forstaaer og øver Bogtrykkerkunsten. (Bogtrykkerpræstifter; -svend, -svarte, o. fl.) Bogtrykkeri, et. 1. Sted, hvor Bøger trykkes. 2. Redskaber, Presse, Skrifter m. m. hører til at trykke Bøger. Bogtrykkerkunst, en. den Kunst, at sætte og trykke Bøger. Bogtyv, en. 1. den som stjæler Bøger. (Moth.) 2. den, som udbyr af Andres Bøger, som om det var eget. (W. S. D.) Bogtyveri, et. det at stjæle, eller at stjæle af Bøger. boguadj. hver Bog (Papir) for sig. Bogvæsen, et. Indbegreb af alt det, som hører til Bøger, deres indvortes og udvortes skaffenhed (dog især den sidste; da Litteratur mest bruges om Bøgerne, med Bysyn til Indholdet.) = boglig, adj. som hører til Lærdom, som læres af Bøger boglige Kunster. (D. Lov. Jacobi.) Bog, en. pl. d. s. Frugten af Bøgetræet. (D. Lov.) Jvf. Olden. [A. S. Boc, Bøgetræ.] Bogfinke, en. pl.-r. En i vore Skove almindelig Sangfugl. Fringilla coelestis. Boghvede, en. ud. pl. [L. Buchweizen.] en Plante, hvis Frø især bruges som Gryn. Polygonum sagopyrum. Deres Boghvedegryn, Boghvedegrød, m. fl. Bogstav, et. pl.-r. (hos Mogle, m. fl. skildnere: en B.) [Isl. Bokstafr. A. S. Boc-staf.] 1. Ordene enkelte Grundlæggende og Figurerne, hvorved disse Ord udtrykkes. Medlydende, selblydende Bogstaver. Græske, latinske Bogstaver. 2. den bogstavelige Mening i et Ord eller Udtryk (ved en Sprogegenhed bruges i denne Betydning mærf. altid Art. en.) At følge Bogstavet, fortolke noget efter Bogstaven. "Man ikke uden Nød maa vige fra Bogstavens Mening." Gilschow. = Bogstavelærdom, en. En L. ell. Lære, som bygges op af Ord, som holder sig til Bogstaven, ikke optages i Anden. (Münter) Bogstavorden, en. Alphabet. (1.) Bogstavregning, en. Regning, hvori man betjener sig af Bogstaver, i St. for Tal, eller at udtrykke Størrelser. (Algebra m. m.) Bogstavrum, et. den Egenhed ved Betydning at samme Bogstav eller Stavelse kommer oftere igjen i een, eller i to paa hinanden følgende Linier; Affonants. Bogstavskrift, en. S. hvori Ordene udtrykkes ved Bogstaver. Bogstavtegn, et. Tegnskrifttegn, som gielder for et enkelt Bogstav (modsat: Stavelsetegn, Ordtegn). Bogstavtro, en. En Tro, der holder sig

sted til en vis forestreben Lære. (A. Rind.) = bogstavelig, adj. og adv. som ei har fra Bogstaven (2.) b. Mening, Udtryk, Fortolkning. Det er bogstavelig. — bogstaverer; v. a. udstykte med bøger. At b. et Ord rigtigt, galt. — b. sørger nu, om Ord et bogstaveret (H. Holberg. P. Paars. — Deraf: Bogstavring, en.

Boie, en. pl. - r. 1. et Slags Kleder til Læs, som tilforn sluttedes om Gangen eller Arme. (Moth. Holl. Boie.) Kuden med Boier stærke." D. Alimfr. Fængsel paa Stibe. 3. sammende i Esen, hvorved man finder Sten, hvor et Anten ligger, (eller et Bob, ligesom er sat.) Anterboie, Løndeboie, boie. = Boiereb, et. Reb, hvormed man er fastet til Anteret.

Boier, en. pl. - er. et Slags smaa, klæde Stibe.

Bol eller Boel, et. pl. d. s. [3 ældre og hos Oluffen: Boel. Jøl. Bol. v. n. boe, s. Bolig.] 1. 3 ældre Bol i Almindelighed: et Bosted eller Bosted med Jord for en agerdyrkende Bolle; og af Jorden, deelt i Lodder i de færdige Agerstifter, formodentlig saar, som kunde drives med een Plov; men bestemt geometrisk Størrelse. Bol hos os var da, hvad vi nu kalder Bondegård, og hvad i Middelalderen hed Mansus, Curia." Oluffen. E. Hyde, L. Huse.) 2. Nu, i nogle Steder (s. Er. i Fyen) en liden Bondegård, med omtrent 1/4 af en fuld Gaards Størrelse; et Boelsteds. Moth. = Deraf: Børd, en. Jord, som bruges af en Bollemand. (B. S. D.) Bølsmand, en. som beboer og driver en saadan minde Gaard, eller: et Bølsteds, (ogsaa Bølsbolle.) "Elige, vore Tidens Bølsteder i Almindelighed paa een til to Tønder Ager." Oluffen. = Desuden adskillige Bøllener paa tilforn brugelige Lande: Slags, eller Bølfæ; s. Er. Bølfæ, Bølgalt, Bølspin (Holberg: den udestofte.) o. fl.

Bold, adj. 1. nypertig, skøn. 2. dristig, behjerttet. (i begge Bemærkninger forældet, undtagen i Digtersproget.) Bøld, en. pl. - e. [3. Bøllr.] En udstykt, med Skind eller andet beklædt Gjenstand, som bruges til Leg. At spille Bøld. Bøll, en. adskillige Ting, som ligne en Bøld, s. Er. Paarbøld, Sneebøld. = Bøldede, en. bruges kun i den Talesproget: At være, gaae paa sin egen Bøld, eller et Sted, hvor man er ligesom Bøld og har Raadighed; eller at spille Bøld for sig selv. Bøldhues, et. s. som forældet til at spille Bøld i. Bøldstok, et. Riep eller Træ m.

Paandgreb, hvormed en Bøld fastes i Bøldret ell. tilbage. Bøldmester, en. Læremester i Bøldspil. (Moth.) Bøldplads, en. fri Plads, hvor der spilles Bøld. Bøldstole, en. Sted, hvor der gives Undervisning i Bøldspil. Bøldspiller, en. den, som spiller, eller forestaar at spille Bøld.

Bøle, en. pl. - r. Mand eller Kvinde, som bøler med nogen. (Moth. B. S. D.) Ordet er lidet brugeligt.)

Bøle, v. n. 1. har. [L. buhlen.] have utugtig Omgang, utilladelig Elstovshandel. At bøle med een. (er tilligemed de afledede Ord næsten forældet.) = Bølebrev, et. Brev fra en Bøler, Brev om ulovlig Elstov. (M. M. Aalborg.) Bøledrif, en. Drif, som meentes at kunne vække Elstov, Elstovdrif. (Langebek.) Bølepise, en. utugtig Pise. (M. M. Aalborg.) — Bølen, en. Bøleri, et. ulovlig Rædselighed, utugtig Omgang imellem Mand og Kvinde. — Bølskab, et. Fruentimmer, der lever med en Mand som hans Kone, uden at være ægteviet; Frille, Slegstredkone. (P. Clausen.)

Bøler, en. pl. - e. en ulovlig Elsker. (s. Medbøler.) — Bølerske, en. Fruentimmer, som har en eller flere ulovlige Elskere. "Da har man den samme Staausel for Planen, Bølersken, ja for den folgte Frille." Rahbek.

Bolig, en. pl. - er. Huus eller Gaard, eller Deel af samme, hvor een boer, har sin Bopæl, sit Hiem. At kobe, bygge, leie, søge sig en Bolig. En Degnebolig, Enkebolog, Præstebolog.

1. Bolle, en. pl. - r. en rund Staausel uden Fodder, Drikkestaal, Drikkefat.

2. Bolle, en. pl. - r. [af Bøld.] en rundagtig Klump, lavet enten af Meel og Brød, eller af hakked Riis, Fisk, m. m.; Meelbolle, Brødbolle, Riisbolle, Fiskebolle.

2. et Slags runde Hvedebrød, som især bruges til Fastelavnsmandag. (Moth.) = Bolledei, en. ud. pl. Dei, hvoraf Bøller laves, for derefter at koges. Bollemelt, en. Søbemad af Meel, hvori Meel eller Brødboller koges.

Bollen, bolne. S. bullen, bulne.

Bolster, et. pl. Bolstra. [A. S. Bolster. Jøl. Bolstr; bolstra, at opdyngge.] 1. Egentlig og oprindelig: en Dyne, Pude. (s. G. i al. danske Viser; nu i Talesproget forældet.) "Naar Bolstret han ombyttede m. Straa." Grundtvig. 2. et Slags tukt, linnet Løi, som bruges til Dynebaar. En Bolsters Dyne, som har saadant Baar; kaldes ogsaa Bolsterdyne. 3. Ordet Bolsterfyld er den gamle Bemærkelse beholdt.

Bolt, en. pl. - e. [Jøl. Bolti. A. S. Bolt.] 1. en Jernnagle til at befæste Træ og Tømmer med. 2. en Jernstang med Lænke, hvori Fanger og Slaver stuttes

med Benene. At lægges i Bolt og Jern. 3. et Stykke Jern, som hebes i Jiben og lægges i Strugejernet; en Strugebolt.

Boltre, v. a. og rec. 1. [af Bold.] kaste, tumle omkring. At b. hinanden, b. sig i Græffet. (At boltre ned, neutr. tumle ned. Baggesen. Labyr. II. 166.) "Han bolttrer, styrtes ned, og let ei mere til." T. Stodfleth.

Bolværk. S. Bulværk.

Bom, en. pl. - me. [det f. Baum.]

1. et langt, sædvanligen rundt Træ, som bruges til Luffelse, til at spærre en Vel eller Giennemgang, til at vinde eller omdreie, m. m. Bom p. en Landevei, hvor Afgift betales af Reisende (Slagbom.) Bom for Indløbet til en Havn (Havnebom.) En Bæverbom, Windebom. 2. Bomme i en Karreet, ell. et lignende Kiste: de to lange, tynde Stykker, hvori Fadingen hænger. 3. Bommen paa en Rok, det Stykke Træ, som Rokkestruen og Fodderne sidde i. (Moth.) 4. et Træ, hvorpaa den underste Deel af Skibssæil udspiles, med forskellige Navne efter Sællene, som Driverbom, Jagerbom, Alperbom. ic. = Bomhuus, et. Huus ved en Bom, hvor Bommanden boer, eller til en Tid opholder sig. Bommand, en. Opsynsmand ved en Bom, som hæver Bøypenge af Reisende. Bompeng, n. s. pl. Penge, som maa betales for at komme igennem en Bom. Bomseil, et. Et vist Slags Seil, hvis nederste Deel udspiles paa en bevægelig Bom. Bomslutter, en. b. f. f. Bommand, v. viffe Bomme; f. Gr. Havnebomme.

Bom, et barbarisk, efter det T. Baum (N. S. Boom) optaget Ord, der bruges i nogle faa Sammensætninger: Bomolie, en. Olie, presset af Oliver, Olivenolie. Bomsalve, f. Træsalue. Bomskole, f. Træskole. Bomuld, en. det uldagtige Græs, der omgiver Frøkornene p. Bomuldsplanter (Gossypium herbaceum) og flere lignende Værter. Deraf: Bomuldsgarn, Bomuldsstrømpe, Bomuldstoi, o. fl. — Bomvov, f. Trævov.

Bom, en Partikel, af uvis Herkomst, der forekommer, med forstærkende Bemarkelse, i følgende Ord: bomstille, adv. ganske stille. At tie b. bomstærk, adj. (T. baumstærk.) meget stærk. En b. Karl. (Moth har ogsaa disse, maaskee her: hid hørende Ord: Bomslag, et stærkt og langt Stæg; bomslaget, som har et saadant Stæg.)

Bombe, en. pl. - r. (fransk.) i Krigs-konsten: en huld Jernugle, som fyldes m. Krud, forsynes med et antændt Brandrør, og udkastes af en Marsk eller Møsterer, for at springe og skade hvor den falder. = bombefri, adj. en b. Bygning,

Bygning 3: som er bygget saa stærk, den ved Bomber ikke eller vanskeligen beklædges. (Schytte.) Bombekast. Bombens udkastning i Buefud af Møstereren. Bombesaar, et. Saar, som spiles een ved en sprungen Bombe. — bombere, v. a. 1. bestynde med Bomber. Bombardering, en. pl. - er.

Bomme, en. pl. - r. 1. et Slags ell. rundt Strik, f. Gr. til at have M. en Madbomme. (Moth. "Forsynet med madrig Bomme." Bessel.) 2. en Tron (S. Knebomme.)

Bomme, v. a. 1. lægge Bom for. b. en Sommerflaade. 2. At b. om vinde det paa Bæverbommen.

Bommer, et. en bomrende End.

Bommer eller Bommert, en. 1. slag. At slaa Bommer (i Reglespil). Det slog Bommer for ham. (Moth. T.) 2. en af Ilagtsomhed begaaet tagelse. At begaae en Bommert. (dagl.)

Bomp ell. Bump, et. pl. b. f. en End, som af noget der falder.

Bomre, v. n. 1. banke, dyndre paa hørte nogen bomre paa Porten. 2. Feilslag i Reglespil; begaae en Feil Bommert. At bomre i sin Stil.

Bomstærk, adj. S. ovenfor under l.

Bonde, en. pl. Bønder. [3. Bonde] 1. en Mand af Almuen, der lever af Landbrug. Adelsmænd, Præster, Børgere Bønder. — Ugentl. enhver, som dyrker Agerbrug, ell. Bondenæring. Han er god B. skønt ikke bondefødt. 2. en stebonde, Gaardmand, Selveierbonde. ældre. Danst, især i Lovene, ogsaa Husbonde, Høstemand, Familiefader. Glossar. til H. Hærpestreng.) 3. i Reglespil: en af de otte ringeste Brikker. Sammensætninger bruges sing. naar den er om Standen i Almindelighed, om een Person (Bondenæring, Bondeslægt, Bondegaard, Bondeslægt); en dobbelt naar Talen er om flere (Bøndergaard, Bønderkarle.) Enkelte have ei pl. (Bonden, Bondeslægt); enkelte ikke den belte pl. (Bondemand, pl. Bondemænd eller bruges allene i denne f. Gr. Bøndergods.) = bondeagtig, adj. som ligner en Bonde i Adfærd, Bæsen, Dyder.

Bondeagtighed, en. ud. pl. — Bondealmue, en. ud. pl. Almuen af Bondeslægt (T. Rothe.) Bondearbeide, et. pl. Arbeide, som hører til Bondens Standt. Jordbrug. Bondeart, en. ud. pl. 1. Tænke- og Handlemaade, som er Bondeegen. 2. Bondestand, Bondeslægt. være af Bondeart. A. Bedst. Bondebarn, et. pl. Bønderbørn. en Bondebarn. Bondebrud, en. pl. Bondebrude. Brud af Bondestanden. Bondebrug, et. ud. pl. Bondens Gøffel og 2.

Bondebryllup, et. (dobb. pl.) Bryllup, som vender holde. Bondeby, en. (dobb. pl.) Landsby. Bondedands, en. pl. -e. Lands, som er brugelig blandt Bønder. Bondedatter, en. (dobb. pl.) en Bøndes Datter, en bondefødt Pige. Bondebragt, en. ud. pl. Klædebragt, brugelig af Bønder. Bondebræng, en. (dobb. pl.) bondefødt Dreng. Bondefoged, en. pl. -e. Foged i en enkelt Landsby, som har Kirkeby. (s. Sognesfoged.) Bondestad, et. ud. pl. bruges om et Avindsfolk (Bondestant. (jvf. nedenfor Bønderfolk.) Bondestad, en. ud. pl. Bondestandens rigtige Frihed, dens Frihed s. Livestandskab, Landsbaand, o. d. (Thaarup.) Bondestad, en. ud. pl. den hos Bønder sædvanlige Fæste; Bondestof. (A. Bedel.) bondestad, adj. født af Bønderfolk. Bondestad, en. (dobb. pl.) En Gaard, med tilhørende Jorder, som beboes og br. af en Bønde enten som Eiendom eller i Fæste. Bondegjerning, en. ud. pl. d. s. s. Bondegilde, Bondegyssel. Bondegilde, et. (dobb. pl.) G. hos Bønderfolk. Bondegilde, en. (dobb. pl.) Fæst, som er tillagt i arvd, som bruges af en B. Bondegilde, en. (dobb. pl.) et hos Bønder almindeligt Slags Hunde; Røter. Bondegilde, et. (dobbelt pl.) Landsbyhus. Bondegilde, en. (dobbelt pl.) et lidet Landsbyhus. Bondegilde, en. En samlet Rigsstyr af Bønder. (Vhleschlager.) Bondegilde, en. ud. pl. ufri Jord, som bruges af Bønder. Bondegilde, pl. Bønderes Raar, Tilstand. "J lave Bondegilde." Rorb. Brun. Bondegilde, en. (dobb. pl.) en bondefødt Karl. Bondegilde, en. pl. -e. Landsbykirke. Bondegilde, adj. som er Bønden fiar, afholdt af Bønderne. "Den bondefiære Ronge." Rorb. (Bondegilde, s. Bønderklæder, som er mere brugelig.) bondegilde, adj. født paa Bondeviis. Bondegilde, en. (dobb. pl.) Rone af Bondestand. Bondegilde, en. ud. pl. Bondegilde. Bondegilde, a. Aramvaret, som Bønderne især bruge. Bondegilde med Bondegilde. Bondegilde, en. (dobb. pl.) Kro, som gæstes alene ell. sammensat af Bønder. Bondegilde, en. ud. pl. det Levnet, som Bønder føre, som hører t. Bondestanden. (M. E. Ravn.) Bondegilde, et. Bondegilde. Bondegilde, en. pl. Bønderlæs. Læs, som kan ages paa en Bondevogn. Bondegilde, en. pl. Bondegilde. En Mand af Bønderland. Bondegilde, en. (dobb. pl.) M. som hører til en Bondegilde. Bondegilde, et. pl. -e. Veirtegn, hvorefter Bønder ville forudsige Veirslaget; eller Rørte, hvorefter de bestemme Aarsstifter og Tage. (J. Brunsmands Cal.) Bondegilde, en. ud. pl. d. s. s. Bondebrug.

Bondepige, en. (dobb. pl.) en bondefødt Pige. Bondeplager, en. pl. -e. den, som plager sine Bønder med alt for besværligt Hovet, eller for høi Landgilde o. d. Bondepræst, s. Landsbypæst. Bondeqvæg, et. Qvæg, som er tillagt af en Bonde. Bønderaad, et. pl. d. s. et blandt Bønder brugeligt Husraad ell. Lægemiddel. Bønderedse, en. hvad en Bonde har at udrede i Skatter og Afgifter. Bønderedse, et. pl. -er. R. som Bønder bruge. Bønderregel, en. pl. Bønderregler. Regler, som Bønderne tagttage ved deres Arbejder. Bønderose, en. Navn paa en Plante, som dyrkes til Prydselse i haver. Althæa rosea. Bondegilde, en. Sag, som en Bonde har med en anden Bonde. (D. Lov. III. 13. 17.) Bondegilde, en. pl. -e. en blandt Bønder brugelig Skik. Bondegilde, en. (dobb. pl.) G. som Bønder bruge. "Stomagere, som sine Bønderstoe." D. Lov. Bondegilde, en. pl. -e. G. som lever paa Landet og syer for Bønder. Bondegilde, en. ud. pl. Afgift af Fæstejord; Landgilde. (D. Lov. I. 18. 1.) Bondegilde, en. pl. -er. Bondefamilie. Bondegilde, et. ud. pl. den Mundart, som tales af Bønder. Bondegilde, en. ud. pl. Stads, som kun Bønder bruge. Bondegilde, en. ud. pl. den Stand blandt Indbyggerne i et Land, som Bønderne udgjøre. Bondegilde, en. ud. pl. bondeagtig Støthed. Bondegilde, en. pl. -er. Søn af en Bonde. Bondegilde, et. (M. E. D.) s. Trælbonde. Bondegilde, en. (dobb. pl.) Bondepige. (s. Læs.) Bondeviis, paa B. adv. efter den hos Bønder brugelige Skik. Bondevogn, en. (dobb. pl.) Arbeidsvogn af det Slags, som Bønderne bruge. Bondeværk, et. Bondegilde, Bondegilde. (M. E. Ravn.) Bondegilde, et. ud. pl. 1. Bondegilde, Bondegilde. 2. bondeagtigt ubvortes Væsen. = Bønderfolk, n. s. pl. Folk af Bondestand, en Familie, Forsamling af Bønder. Bøndergods, et. ud. pl. den Deel af et Jordegods, som bruges af Bønderne. Hovedgaarden og Bøndergodset. Bønderklæder, n. s. pl. Klæder, som Bønder sædvanligen bruge, Bondebragt. Bone, v. a. 1. [M. E. bonen.] gnide Træbostab over med Bør og Børste, eller med en været Klub, for at glatte og blanke det. "Ikke som man nuomstunder boner — men boned' som de bær." Evald. Carl. Patr. — Bonekost, en. R. eller Børste, som bruges ved Bøning. (Moth.) — Bønen, Bøning, en. ud. pl. Bonnet, en. pl. -ter. (fransk.) et Slags flad Præstehat, som tilforn brugtes. Bopæl. G. Bo (Bollig.) Bør, et. pl. d. s. [pl. Borer. Langebøl. Jøl. Bor.] 1. et spidst, i Enden med en

Stue forsynet Jernredskab, hvormed man, ved at ombrede det, gjør Pul i ndget. (s. Dridbør; og Dimmelbør, som er af en anden Art.) 2. et Pul. (i Ordet: Næsebor.) Jæl. Bora.

Bord, et. pl. - e. [Jæl. Bord.] 1. en paa Fod eller Fødder oploftet og hvilede Skive eller Plade, hvorved eller hvorpaa man foretager sig allehaande Forretninger. (I ældre Dansk. og i Island: Skive.) At læse, skrive, sye, spise v. et Bord. At dække, at tage af Bordet (til Spisning.) At gaae for Borde, varte op ved Bordet. Et Kistebord, Spisebord, Stuebord, Skriverbord, Snebord, o. fl. 2. Spisning ved et Bord. (i visse Talemaader.) At være til Bords, gaae, sidde, læse, ringe til Bords. At gaae, at læse fra Bords. Man talte derom over Borde, ved Bordet. At byde, have een til Bords hos sig. At stilles fra Bord og Seng (om Egtesfolk.) 3. daglig Levemaade i Mad og Drikke. At holde et godt, flet B. Der var tillagt ham saameget om Aaret til hans Bord (Bordhold.) 4. Antal af Gæster ved et Spisebord. At være et stort, livet Bord. At holde sluttet Bord, s. give Mad for Bestalling til et vist Antal Bordgæster. = Bordblad, et. Skiven eller Pladen til et Bord. Bordbænk, en. Bænk at sidde paa ved et Bord. Bordbøn, en. Bøn, som læses før ell. efter Maaltidet. Bordsdrik, en. Drik, tiellig ved Maaltidet. Borddug, en. Linnet Dug, som breddes over Bordet før Maaltidet. Bordende, en. egentlig en af Enderne paa et langt Bord; særdeles den øverste Ende af Bordsens Stuebord, Høisædet. At sidde for Bordenden. Bordfod, en. hvorpaa Bordbladet hviler. Bordfolk, n. s. pl. de, som daglig søge eet Bord. (Moth.) Bordsfrugt, en. pl. - er. god og finere Frugt, som sættes paa Bordet efter Maaltidet (til Forstiel fra Madfrugt.) Bordfælle, en. den, som spiser med en anden ved samme Bord. Bordhimmel, en. et Dække, som man tilførn v. høitidelige Leiligheder brugte at udspænde over Spiseborde. Bordhold, et. det, som medgaaer til Bordet ell. den daglige Spisning for en Person eller Familie. Bordkande, en. K. hvorfra drikkes eller stienkes ved Maaltidet. Bordskar, et. Kar, som bruges ved Bordet ell. Maaltidet. Bordklap, en. Deel af et Bord, som kan lades op og ned. Bordskloffe, en. 1. Kloffe, som man har staaende for sig paa Bordet til at ringe med. 2. K. hvormed det ringes til Bords; Madkloffe. Bordklæde, et. Klæde eller Teppe, som breddes over et Bord. (D. Lov.) Bordkniv, en. Kniv med tilhørende Gaffel, som bruges ved Spisebordet. Bordskrands, en. En Ring, som sættes paa

Spisebordet under et Madfad. Bordlen, en. K. hvori Dækketoi, Tallerkener n bæres til og fra Bordet. Bordlev, en. pl. - er. det, som levnes fra et Maaltid. Bordlinned, et. L. som hænges et Bords Dækning; Dækketoi. Bordlov, en. pl. - e. Lov, Forord, at iagttages ved Bordet, under Maaltidet. (Mahl.) Bordlæsning, en. 1. Gierningen at læse til Bords. 2. Bordbøn. Bordplade, en. Et Bordblad af Steen eller Marmor. Bordring, en. Bordkrands. Bordsang, en. Sang, indrettet til at synges u eller efter et Maaltid, Bordvisse. Bordselskab, et. Samling af Folk, som er til Bords, som man har til Bords. Bordsfammel, en. brede Tæpper, som binder Bordsfødderne. Bordstift, en. sammelig Opførsel under Maaltidet. holde B. Bordstive, en. d. s. f. Bordsblad. Bordstuffle, en. S. i et Bord under Bordbladet. Bordsmykke, hvad der bruges til at smykke et Spisebord "Dugene og andet Bordsmykke." N. Aalborg. Bordspiisning, en. Spisning som stæer ved et dækket Bord. (L. Rol.) Bordstolpe, en. Bordfod i Form af Stolpe. Bordsvend, en. Opvarter ved Bordet. (forældet.) Bordsæde, en. Sæde, man tilbringer til Bords. (Moth.) Bordtale, en. Samtale, som holdes i Borde. Bordteppe, et. Et Bordfod. Bordtoi, et. Samlingen af Alt hvad hører til et Bords Dækning. Bordven, en. pl. - er. 1. en Ven, som jævnlig si h. een. 2. den, som fornemmelig af de Aarsag holder Venstabs med een. Bordsvin, en. Vln, som er god til Bords saaledes: Bordsøl, et.

Bord, et. pl. d. s. Bræt, Lommer (Moth.) = Bordflaade, en. Flaade sammensættede Bræder. Bordflaade, a. 2. beklæde med Bræder. Bordflisning, en. 1. Gierningen at bordfle. 2. Beflødning, Forhudning af Bræder. Bordfliser, en. Gen som har Arbejde at støbe Bord. Bordstabel, en. S. visse Typer Bræder. Bordstok, en. Lommerstok, hvorfra Bræder støbes.

Bord, n. s. ud. Art. [J. Bord.] Et bord, Side, Ralling af et Skib: (s. Bordsbord, Styrbord) men br. kun adv. i gende Udtryk: Bord om Bord, et Bord om Bord, et andet; fra Bord eller Borde, bort fra Skibet; inden Bord i Skibet; om Bord, til, paa, i Skibet (skrives ogsaa: ombord.) At gaae, h. me, være om Bord. At have, føre, b. noget om Bord; om Borde, paa Skibet af Skibet; over Bord, ud af Skibet. (D. Lov.) At gaae over Bord (overbord.) falde ud af Skibet. — Der borde, v. a. 1. lægge om Bord med

der Stib og entre det. (Roth.) "Paa Stib, du borded." Grundtvig.
 Bord ell. Borde, en. pl. Border. [3. ord.] Raat, Bræmme, Belægning om Pul.
 Borde, v. a. 1. besætte, belægge med et. (Roth.)
 Bore, v. a. 1. [af Bor. 3sl. bora.] gøre Hul i med et Bor, eller dreie m. ind i en Ting, som med et Bor. i bore et Hul i noget. b. med en Riep, a. fageren i noget. Ormen borer sig i Træ. At bore et Stib i Grund. c. at det i Sark. 2. udbule ved Boring. b. en Kanon, en Steen, et Rendetræ. Borehul, et. Hul, som er boret i et. f. Ex. i en Steen, der skal sprænges. (Luffen.) Borejern, et. Jernet i et Bor; eller et andet Jern, hvormed man borer, f. Ex. Huller i Steen. Boreværk, en. den, som forestaaer Boringen i Kirker. Boremølle, en. og Boreværk, et. Indretning til at bore, som bris i et Stal ell. Mølleværk. (3. Kraft.) Boreværk, en. Spaan, som falder efter Boring. — Boring, et. pl. — er. Gieret at bore (1. og 2.) Kanonen er misset i Boringen.
 Borg, en. pl. — e. [3. Borg.] 1. befæstet Sted, Fæstning, Herresæde. 2. Standssejerskab, i de sammensatte Ord: København, Bognborg. = a) Borgegaard, den fra Ladegaarden afstillede Deel af en Borgegaard, hvor Herstabet selv boer. Borgeled, et. 3 ældre Danst; Porten til en Borg eller Borgegaard; en Borgport. Borgeledie, et. Indkvartering, Besætning. (V. Arigart. Br.) At ligge i Borgeled. Borgemester, S. Borgmester. Borgehus, en. Stue paa en Herregaard, hvor en anden stor Gaard, hvor Endet den Dagen kan opholde sig. (Tilførn paa nærliggende og adskillige Borge: en Stue, hvor stuenere samledes; Borgemak.) Deraf: Borgestuebrød, et. Brød, som bruges til Bredet ell. Tjenestefolk, (Holb. P. Paars.) Borgestueret, Borgestuevise, o. fl. nu for Bredt Ord. = b) Borgsfoged, en. den, som har Opsyn med en Borg og med Følgerne raa samme; Slotsfoged. (Schytte.) Borgsfred, en. Rettens Fred mod Bold og Overlast paa en Borg eller et Slot: Borggreve, en. En tydt Titel. (deraf: Borggrevinde. Baggesen. Borgmester 1. Borgmester, en. den fornemste Borger i en Ridsstad, Deraf: Borgmester, en. En Borgmesters Hustru. Baggesen; felden.) Borgret, en. tilførn en Underret, som var Bærning for ringere kongelige Betiente paa Slottene. Borgret, en. S. i en Borg, Riddersal. (Landschl.)
 Borg, n. a. Laan, Skuld, Credit; kun

som adv. At tage noget paa Borg, saae til Borge.
 Borge, v. a. 1. fiske, uden strax at betale, tage paa Borg, paa Credit. At b. noget af een. At b. sig frem. "At prunke i borget Pragt." Walling. "Man laaner det, som skal gives igien; man borger det, som skal betales." Sporon. 2. give paa Borg, lade een faa paa Borg, creditere. "Vil nogen Kræmmer borge mig grovt, Klæde til en Sue." Bording.
 Borge, v. n. 1. (har.) gaae i Borgen for. At borge for een. [3sl. borga.]
 Borgen, en. ud. pl. [3sl. Borgum.] 1. Forsikkring, hvorved man indstaaer for, at een vil opfylde sin Forpligtelse, og om det ei skeer, selv paatager sig denne; Forsikrings, Caution. At gaae i Borgen for een. "Hvad som man vorder Borgen for, det skal man gielde." D. Lov. "Hvo er dig Borgen, at den duster lige frijt i Morgen?" Baggesen. "Den sikkerste Borgen for den modnere Alders Bestandighed i det gode." Engelstoft. 2. Den, som gaaer i Borgen for een, Forlover. "Du skal han sætte anden Mand til Borgen for sig." D. Lov. I. 23. 2. (fjelden.) 3 ældre Danst forekommer ogsaa: Borgensmand.
 Borger, en. pl. — e. [3. Borgari. N. S. Borger.] 1. Indbygger i en Ridsstad; især en saadan, som har taget Borgerkab, og bruger borgerlig Mæring. Bander og Borgere. "De skulle holdes for Borgere og nyde borgerlig Ret og Frihed, som saaledes deres Borgerkab svoret have." D. Lov. 2. Medlem af en Stat; Statsborger. = Borgeraand, en. den Mand, som beslaer ell. bør beslae Borgernes i en Stat, Borgerbarn, et. Barn af borgerlige Forældre. Borgerblod, et. Statsborgeres Blod. "Hans Pierte kan ikke taale, at see Borgerblodet flyde." Jacobi. Borgerbrev, et. skriftligt Beviis, som gives een paa at han har taget Borgerkab. Borgerdaad, en. D. som er en god Borger værdig. (Engelst.) Borgerdannelse, en. Dannelse til en god Borger i Staten. "Den udvikling af Siæls- og Legemeevner, som Borgerdannelsen fordrer." Engelst. Borgerdyd, en. D. som udkræves af en god Statsborger; borgerlig Dyd. "Ubesmættet, eenlig, taus og stille gaaer du, o Borgerdyd." Evald. Borgered, en. Ed, som een aflægger, naar han tager Borgerkab. Borgereie, en. det, som er en Borgeres Eiendom. (D. Lov.) Borgerente, en. E. efter en Borgermand. Borgerflid, en. Flid, Bindstibellighed i Borgerfamfundet, ell. for at fremme dets Lær; Industrie. (Walling.) Borgerfolk, n. s. pl. Folk af Borgerstand. Borgerforening, en. F. imellem Borgere til at danne en Stat. (Vrsted.) Borgerfred, en. Fred

og Tryghed i det borgerlige Samfund. "Brud paa Borgerfreden." A. S. Ørsted. Borgerfrihed, en. 1. Frihed, Rettighed, som Borgerne i en By nyde. 2. den lovlige Frihed, som Forfatningen i en Stat hjemler Borgeren. Borgerfærd, en. Borgers, Statsborgers Færd, handlesmaade. (L. Rothe.) Borgerheld, et. Held, udbøntes lykkelig Tilstand, som opstaaer og fremmes i Borgersamfundet. Borgerhuus, et. borgerligt Huus; en borgerlig Familie. Levemaaden i Borgerhuuse. Borgerhæder, en. borgerlig Hæder, s. af at være en værdig Borger. "Den Tid, da Borgernavn var Borgers hæder." F. Guldberg. Borgerkone, en. En Borgermands Hustru ell. Enke. Borgerkrig, en. Krig imellem Partier i en Stat; indvortes Krig. Borgerliv, et. det Liv, som en Statsborger fører eller bør føre, et borgerlig virksomt Liv. "Borgerlivets System." P. C. Müller. Borgerlove, n. s. pl. Love for et Borgersamfund; borgerlige Love. (Schytte.) Borgerløs, et. s. som kan ages paa en Borgervogn. (modf. Bondeløs.) Borgermand, en. Mand af Borgerstanden; Borger i en Riksstad. En agtværdig Borgermand. (Ordet bruges derimod aldrig for: Borger, 2, ell. Statsborger.) Borgermod, et. en patriotisk Statsborgers Mod. (Storm.) Borgervige, en. Vige af borgerlig Stand. Borgerpligt, en. Pligt, som paaligger Borgeren; borgerlig Pligt. Borgerret, en. 1. den Ret ell. Rettighed, en Borger nyder eller bør nyde. "Glem din Borgerret, strax bør du ogsaa Klæder." (Storm.) 2. den Rettighed, at være Borger i en vis Stat; især en Fristat, Romersk, engelsk B. "Den, som forsmættede sin Jord, blev dømt fra sin Borgerret." Bagg. N. Alim. 3. den Rettighed at være Borger i en By; Borgerkab. Borgerrettighed, en. En Borgers, især Statsborgers Rettighed. Borgersamfund, et. Forening, Samfund af Borgere, især i en Stat. Borgerselskab, et. Borgersamfund. (Engelstoft.) Borgersikkerhed, en. den Sikkerhed, Statsborgere bør nyde; borgerlig Sikkerhed. (Malling.) Borgerfind, et. ud. pl. en Statsborgers til Statens, det Heles Vel henvendte Sind. (Thaarup.) Borgersoldat, en. Borger, som hører til et i en By oprettet Corps. Borgerstand, en. ud. pl. den borgerlige Stand i Staten; den Deel af Folket, som udgør denne Stand. Borgersæde, et. s. som Borger i en Stat eller By. At tage Borgersæde. (Engelst.) Borgersøn, en. s. af en Borgermand. Borgertromme, en. s. som bruges ved Borgervæbningen. (Brandforordning, 1799.) Borgervagt, en. Vagt, som gøres af

Borgerne; den Deel af Borgerne i en som besatte Vagter, eller høre til Borgervæbningen. Borgervel, et. Statsborgers Vel overhovedet. "Velgørende Retninger til B. og Sikkerhed." Birk. Borgerven, en. En Ven af sine Borgere; den, som elsker Fædrelandet i Borgere, en Folkeven. (Jacobi.) Borgvogn, en. Arbeidsvogn, som bruges af Borgere; større end en Bondenvogn. Borgervæbning, en. 1. den Indretning, Borgerne i en By forsynes med og sv. Vaaben, eller dannes til Borgersoldat. 2. den vaabensvæde Deel af Borgerstanden i en By. Borgerværd, et. det Værd et Menneske har som Statsborger; det Værd, som erhverves ved borgerlig Dyder. = = borgerlig, adj. 1. som af Borgerstanden. Født af borgerlige Forældre. 2. som henholder til, vedkommer Borgeren i en By eller Stat, Statsindretningen, med Hensyn til Borgerne ell. Folket. b. Røring, borgerlige Statter. b. Regiering, de borgerlige Rettigheder. c. Frihed. "Et Folk, endog midt i borgerlige Stridigheder bevarede det borgerlige Hierte." Guldb. (modsatte undertiden: militair eller minal. borgerlige Sager; den borgerlige Rettergang.) 3. ugentl. jævnt, jævnt, simpelt. b. Levemaade, Klædebragt. "Stellig i sine Gierninger, og borgerlig Liv." Kampmann. — Borgerske, en. s. der boer i en By og har Borgerkab borgerlig Røring. (Moth.)

Borgerskab, et. ud. pl. 1. den Egent at være Borger i en Stad, og de der følgende Rettigheder. At faae, vinde, B. i en By. At sværge Borgerskab, aflægge Borgerskab. 2. Samfundet af Byens Borgere. Rikshavnens Borgerskab. Borkne, v. n. 1. (er.) tørres ind Overfladen, sætte Skorpe. (Moth.)

Borre, en. pl.-r. Frøhuset af en Plante (Artium lappa.) Ogsaa Planten som ellers kaldes Skræppe.

Bort, adv. [B. braut; à braut, og Braut, en steenlagt Vej, Landevei; som i det L. Weg.] tilfældigvis en vægelse, en Fjernelse fra Stedet, ma. ell. var paa. At gaae, flytte, flyve, bort. At drive, jage bort. Ogsaa Bibegreb; s. Er. At komme bort (borte) komme fra sin Eier, fra sit E og el kunne findes. At dunke, visne, bort (s. saaledes at Tingene reent forder. s. gaae bort.) At drikke, tilspilde sine Penge bort. At staae, ran (fra den rette Eier eller Besidder.) gifte en Datter bort. At leie, sætte Glendpm bort (til en anden.) Jeg lovet det bort. Pigen har forstet sig

si et andet Sted.) [I Forbindelse med Verber og Substantiver beholder adv. bort sin Bemarkelse, deels af en Fiernelse fra det Sted, Tingen forhen var paa (bortfare, Bortgang, Bortreise); deels af at noget fratages een, eller kommer fra sin St. Besidder, i en Andens Bold, eller overlades en Anden (bortrane, bortpløie, bortbytte, bortgive, bortleie, bortfaste og l. a.), og deels, af at noget ved Handlingen forbruges, forbrædes, spildes, eller paa anden Maade bliver borte, opbruges. f. E. bortbygge en Stov, bortsove Morgenens, bortdøle, bortsvinde, bortvisne, o. f. v.] = borte, adv. (i Norge bruges: bortere, bortst.) Dette adv. (som nu kun bruges om være og blive) tilkiendegiver: a) en Fremfærdelse, Væren paa et andet, fremad eller ubevidst Sted; og saaledes: b. Iab, Fortllis. At være, blive borte. Han er borte (modsat hjemme.) Han gik bort uden at sige farvel; og har været borte en heel Uge. "Dg vilis dem, at jeg borte var tilstede." Ohlenschl. — b. paa en Løse, b. i Forretninger. Det er blevet borte for mig. Han har eiet mange Penge; men nu ere de borte. "Græsset er borte, det er intet grønt." Es. 15. — Langt borte, i vid Afstand. (At have noget borte, det ernaet, faaet, indhentet det; er en i forældet Talemaade. "De have deres borte." Math. 6.) [Heraf de forældede Ord: borte sig; og bortes: f. nedensf.] Bortaaende, v. a. 1. staae bort ved at staae, ved sagte at blaae. "Af stormfrit har du har bortaandet Sjens Baand." fram. "Jeg tager din Byrde, bortaans du dinummer." Sander. Bortbringe, v. a. 3. S. bringe bort. Løst er alt bortbragt. — Bortbringelse, l. (S. E. D.) Bortbryde, v. a. 3. (bryde.) faae bort, rive bort ved Brydning. bortbryde st. Bortbytte, v. a. 1. stille sig ved noget et Bortten. "At bortbytte varig Enslas for sigtig Glimmer." — "I den Jættedning, at han bortbytter sine Penge og faaer Enste for dem." Rahbek. Bortbære, v. a. 3. S. bære bort. Løst er bortbaaret. — Deraf: Bortbærelse, en. (S. E. D.) Bortdampe, v. n. 1. (er.) forsvinde, staae bort i Damp. "Naar det Vand, som er i Saltet opløst, langsomt bortdamper." f. E. Drsted; — Bortdampning, en. Bortdrage, v. a. og n. S. drage bort. a.) "Morgenskyen faae han let bortdrage." Ingemann. — act. at bortdrages (drages) fra sine Styler. Bortdrive, v. a. 3. (drive.) faae bort, staae bort med Magt, fordrive. Bortdrømme, v. a. 2. tilbringe ligesom

i en Drøm eller i Søvne. "Den Lunkenhed og Halvhed, i hvilken saa mange bortdrømme deres Liv." Rynstet.

Bortdunste, v. n. 1. (er.) d. f. f. bortdampe. — Deraf: Bortdunstning, en.

Bortdøe, v. n. bortdøde, bortdød. (er.) forlade Livet, afgaae ved Døden, døe. (D. Lov.) "Den, som umærket bortdøde i rolige Siem." Pram. — "Her lad mig bortdøe ubegrædt og glemt." Rahbek.

Borte, adv. S. under bort.

Borte sig, v. rec. 1. forsvinde, gaae bort, blive borte. (forældet.) "Da borter Barmen sig." Arreboe. — Ligeledes: borttes, v. dep. "Dg om de borttes end, som faar fra Hyrden." E. Maur. 1689.

Borteblivelse, Bortebliven, en. l. des blivelse.

Bortevarelse (L. Rothe.) S. Fraværelse.

Borteværende, adj. v. S. fraværende.

Bortfalde, v. n. 3. (er.) blive til intet, forsvinde (falde bort.) Denne Paastand af Sagsøgeren maa bortfalde. "Hvo der har frøgtet og savnet, og nu seer — sit Savn bortfalde." Rahbek.

Bortfeie, v. a. 1. staae bort ved at seie. — Bortfeielse, Bortfeining, en.

Bortfierne, v. a. 1. staae bort, bringe af Veien. At bortfierne Aarsagen til en Engdom. — Deraf: Bortfiernelse, en.

Bortfile, v. a. 1. tage bort, formindste ved at file. — Bortfilen, en.

Bortfiske, v. a. 1. borttage ved at fiske.

Bortslagre, v. n. 1. S. slagre bort.

Bortflane, v. a. 1. spille, hendirve ved Flanearsen, i et Flaneliv. (et af Rahbek dannet Ord.) At b. Liden. "bortflane Blufærdighed og Gæder paa private Theatre." D. Tilskuer.

Bortflye, v. n. 1. (er.) flye bort, bortflygte. "I hendes Fied bortflyer Belsigelsen." Rein.

Bortflygte, v. n. 1. (er.) forsvinde, forgaae. Den bortflygtede Engdom. "Hans Pierte Skiald, bortflygtet er hans Mod." Pram.

Bortflytte, v. n. 1. (er.) S. flytte bort. Efterat han var bortflyttet fra Byen.

Bortflyve, v. n. 3. f. flyve bort. — figurl. forløbe, henrinde med stor Til. "I Haab, i Fryd bortfløi nye dine Dage." Rahbek.

Bortforpagte, v. a. 1. bortleie Brugen af noget til en Forpagter. At bortforpagte en Gaard, et Fiskeri. — Deraf: Bortforpagtning, en.

Bortfragte, v. a. 1. overlade Brugen af, imod Fragt. At bortfragte et Stib. — Deraf: Bortfragtning, en.

Bortfryse, v. n. 3. f. fryse bort. De fleste af disse Træer ere bortfrosne i Winter. — Bortfrysning, en. (Blussen.)

Bortførd, en. ud. pl. **Bortførelse**, **Gier-**
ningen at drage bort.

Bortføste, v. a. 1. leie til en Fæster,
overlade i Fæste. At b. Jord, Liende.
(Schytte.) — Deraf: **Bortføstning**, en.

Bortføre, v. a. 2. føre andensteds hen,
føre til et affides Sted. Han blev fangen
og bortført af Røvere. At bortføre en
Pige af Forældrenes Hus. — **Bortfø-**
relse, en. pl. — r.

Bortgaac, v. n. f. gaac bort. "Eiden,
jeg veed ei selv hvordan, imidlertid bort-
gaacer." Baggesen. — partic. **bortgangen**.
"Den Ene maa — blive tilbage, at erindre,
at savne den bortgangne." Mynster.

Bortgang, en. Gierningen at gaac bort;
figurligen: **Bortgang** fra Verden, Død.

Bortgifte, v. a. 1. give en Mand til
Egte. At bortgifte sin Datter.

Bortgive, v. a. 3. (G. give bort.)
1. skienke, forære, overdrage til en anden.
At bortgive noget i levende Live, efter sin
Død. "Hvo vilde ei med Enst al Jordens
Glands bortgive." Baggesen. 2. besætte,
overdrage et Embede. Kaldet er endnu
ikke bortgivet.

Bortglide, v. n. 3. glide bort. "Med
Diet heftet paa en bortglidende Baad."
Baggesen. "Limer — som Dieblif bort-
glide." Ingemann.

Bortgnave, v. a. 1. borttage ved at
gnave.

Bortgrave, v. a. 1. rydde bort, tage
bort ved Staving: At bortgrave Jorden
fra et Træ. At b. Vand, bortlede det
ved Gravning.

Bortgræde, v. a. 3. tilbringe i bestan-
dig Graad. "Jeg skal bortgræde qual-
fulde Dage lang" fra dig." Rahbek.

Bortgræmme, v. a. 1. fortære v. Græm-
melse, tilbringe i uophørlig Græmmelse.
(usædvanl.) "Naar hun sit Liv maa taus
bortgræmme." Baggesen.

Bortgyde, v. a. 3. (gyde.) komme noget
fyndende bort ved at gyde.

Bortgøgle, v. a. 1. forjage, ophæve
ved Gøgleri. "Et naragtig Indfald kan
bortgøgle hele Virkningen af en Tale."
Rahbek.

Borthielp, v. a. 3. (G. hielp.) hielp
en til at komme bort.

Borthugge, v. a. 1. tage, rydde bort
ved at hugge. At b. en Skov. — **Bort-**
hugning, en.

Borthyre, v. a. 1. fæste bort imod be-
stinget Hyre. Matrosen har borthyret sig.

Borthøve, v. a. 1. tage bort ved at
høve.

Bortile, v. n. 1. (er.) haste, ile bort.
"Lad dine Dage bortile med en tilfold dæ-
belt Fart." Rahbek.

Bortjage, v. a. 3. (G. jage bort.) for-
drive, forjage.

Bortfalde, v. a. 2. falde andensteds
hen. — figurl. at bortfalde, dse. (D. Lov
II. 22. 36.) "Naar engang mig Døden
Bortfalde fra alle Jordens Glæder
Rahbek.

Bortfaste, v. a. 1. G. faste bort. Na-
len har han bortfastet (tabt, forkommet)
"Der er Tid at forvare og Tid at bor-
tfaste." Præd. 3.

Bortfiske, v. a. 2. fiske Alt af en v.
Ting, saaledes at intet mere er til Salg.

Bortføre, v. a. 2. føre bort til Bogn.
"Dig kan ingen Ruds af Byen me-
bortføre." Baggesen.

Bortflynke, v. a. 1. spille, hendri-
ved Alunken og Klagen. "Jeg ei bor-
tflynke dets Dieblifke." Rahbek.

Bortfoge, v. n. 2. G. foge bort. Ba-
det er bortfogat til det Halve.

Bortkomme, v. n. 3. (er.) G. komme
bort. Komme fra Stedet; undkomme
tabes, forkomme, blive borte. "Om Wi
bæderen derover bortkommer." D. Lov.
19. 5. bortkomne Sager.

Bortkysc, v. a. 2. stræmme bort. Ulve-
lod sig bortkysc af Hundene. "Den a-
vortlige Mine, som bortkyste Emigret.
Jacobi.

Bortkysse, v. a. 1. fordrive ved at kysse
(Pram.)

Bortlaane, v. a. 2. overlade til Laan
udlaane.

Bortlede, v. a. 1. aflede. At bortled
Vandet fra en Ager. "En Grøft, so-
optager og bortleder Vædet." Oluffen.

Bortlege, v. a. 1. fordrive, hendrive
leg. "bortlege sine Dage, uden Genst
og Alvor." Mynster.

Bortleie, v. a. 1. overlade til Leie.
Værelserne ere alt bortleiede.

Bortliggende, adj. v. beliggende i A-
stand, fraliggende. Langt b. Lande.

Bortlove, v. a. 1. give Løfte paa et-
om noget. Pigen, Embedet er bortlovet.

Bortlægge, v. a. 3. G. lægge bor-
lægge tilside, af Væsen. Dette Lei m
bortlægges.

Bortlæse, v. a. 2. fordrive ved læ-
ning. "Læs kun; du ei bortlæser din Fo-
stand." Rein.

Bortmane, v. a. 1. faac bort v.
Manen.

Bortplukke, v. a. 1. tage bort ved
plukke.

Bortplyndre, v. a. 1. tage bort v.
Plyndring.

Bortpløie, v. a. 1. borttage, frata-
ved Pløining. At bortpløie noget fra
Andens Ager.

Bortputte, v. a. 1. putte til Side,
Væsen.

Bortraadne, v. n. 1. (er.) forgaa
tabes ved at raadne.

Bortrage, v. a. 1. bringe affides ved et rage, rage af Beien.

Bortrane, v. a. 1. tage bort ved Ran, m. bort.

Bortreise, en. ud. pl. Gjerningen at tage bort, Afreise.

Bortrejsende, som er i Begreb med at tage bort, og **Bortreist**, partic. som er taget fra et Sted. (S. reise bort.)

Bortrinde, v. n. 3. (er.) S. rinde. synde fort. Det bortrundene Band. figurl. om Maa. De bortrundene Aar.

Bortrive, v. a. 3. (S. rive.) 1. borttage med voldsom Magt. Fartøiet blev bortrevet af Strømmen. 2. bortdrage; borte (om moraliske Virkninger.) At bortrives fra et Arbejde. Ejendomsbortrives ham fra Plikt. "Vi bortrives af Kærlighed, som af en Strøm." Bastholm. 3. tage af Dage. Han blev bortrevet i en blomstrende Alder. Pesten bortrev mange Mennesker.

Bortrydde, v. a. 1. borttage, bortkaste m. Rødding. At b. Stene. 2. figurl. kaste, kaste af Beien. At bortrydde Pinsager, Banfeligheder. At bortrydde en fjende. (Bastholm.) — **Bortryddelse**, en.

Bortryge, v. a. 3. (ryge.) fordrive ved et ryge. At bortryge Insecter.

Bortrylle, v. a. 1. egentl. rykke hastigt m. tilside. figurl. d. s. s. bortrive, 3.

Bortrykke, v. a. 1. adsprede, kaste bort et et rykke.

Bortrømme, v. n. s. rømme bort. En utrømt Slave, bortrømte Krigsfolk. En lille Rat — maa brat for Dagens Rætte borte rømme." S. Blicher.

Bortrove, v. a. 1. d. s. s. bortrane.

Bortslæg, et. pl. d. s. Gjerningen at slæbe.

Bortseiling, en. Gjerningen at sejle m. fra et Sted, Affeiling.

Bortsende, v. a. 2. sende fra et Sted, kaste. bortsende et Brev, et Bud. — **Bortsendelse**, **Bortsending**, en.

Bortskaffe, v. a. 1. besørge bort; bortkaste, afskaffe. "Saul havde bortskaffet Knapvinder af Landet." 1 Sam. 28. — **Bortskaffelse**, en. (B. S. D.)

Bortslæbe, v. a. 1. sende bort til Stids. 1. bortslæbe Bæver.

Bortskienke, v. a. 1. bortgive, forære m. "Løffen blind sin Stat bortskienker." d. Frimann.

Bortskifte, v. a. 1. afhænde ved Mageske, bortbytte. (Hvissfeldt.) "Ingen skal skifte noget deraf." Ezech. 48.

Bortskifte, v. a. 1. d. s. s. bortsende.

Bortsløde, v. a. 1. afhænde v. Skibes m. At bortsløde en Eiendom. "Bortsløder bustræen noget af sit Gods." D. V. 3. 9.

Bortstove, v. a. 1. borttage ved at sælde ell. stove. Alle Træer paa Ven har man bortstøvet.

Bortstrabe, v. a. 1. borttage ved at strabe.

Bortstride, v. n. 3. forsvinde langsomt, ligesom ved en stridende Bevægelse; tabe sig. "Vi døde alle, og vi bortstride som Vand i Jorden." 2 Sam. 14. i den ældste danske Bibeloversættelse.

Bortstrømme, v. a. 1. d. s. s. bortryse.

Bortsture, v. a. 1. borttage v. Skuren.

Bortstøde, v. a. 3. (S. støde.) 1. forbruge ved at støde. Soldaterne havde bortstødt alt deres Krud. 2. ødelægge ved at støde. At bortstøde Billedet.

Bortstælde, v. n. s. stælde bort. (Den bortstældte Gæst m. lidgæst. D. Lov. V. 2. 14.)

Bortstølle, v. a. 1. borttage, bortføre ved at stølle, ved Havets, Strømmens Kraft. Havet har bortstøillet meget af Strandbredden. Floden bortstøller al Uregenhed. — figurlig. "Overdaadigheds Strøm, der bortstøller vor Nationalvelstand." Rahbek.

Bortstøre, v. a. 3. borttage v. at støre.

Bortslide, v. a. 3. (slide.) affilde.

Bortslæbe, v. a. 2. trække bort med Besværlighed. 2. bortføre med Bøld.

Bortslænge, v. a. 2. bortkaste, især med skidesløs Eiegenlydighed.

Bortsmelte, v. a. 1. kaste bort ved at smelte. "Hvor usformærkt din Straale nu bortsmelter den kolde Sne." Pram.

Bortsmile, v. a. 1. poet. faae bort ved at smile, bringe til at forsvinde v. Smil. "Hun vil med et eneste Medynksmil fra Jorden al Jammer bortsmile." S. Staff.

Bortsmule, **Bortsmulre**, v. n. 1. (er.) falde hen i Smuler. "Saa bortsmulrer, saa flyer Kærligheds Dragt af Støv." Evald.

Bortsnakke, v. a. 1. faae bort v. Snak, frambringe ved Snak den Tro eller Indbildning, at noget ikke er. "Paa denne Maade kan man bortsnakke al Rundskab." Oluffen.

Bortsnappe, v. a. 1. borttage v. en listig, behændig Maade. — **Bortsnappelse**, en.

Bortsove, v. a. bortsove, sovet. bortdrive, henbringe i Sovn. At bortsove Morgenen. "Sig uberidske de bortsove den ganske stumle Dag." C. Colbjørnsen.

Bortspille, v. a. 1. øde ved Spil. At bortspille sin Formue.

Bortsprede, v. a. 2. fordrive ved at adsplitte. "Afris detts Blade og bortspred detts Frugt." Dan. 4. 14.

Bortspøge, v. a. 1 og 2. forjage, fordrive ved Spøg og Lystighed. (Pram.) "At bortspøge Ratten i muntert Bennebag." Rahbek.

Bortstikale, v. a. 3. (f. stikale.) borttage med Tyvehaand. Alle Pengene ere bortstikale. "Før større Herlighed dets Agtsomhed bortstikaler." E. Colbjørnsen.

Bortstryge, v. a. 3. (S. stryge.) bort-
tage ved at stryge.

Bortstræ, v. a. 1. bortspredde, afspredde.
 "Han vilde bortstræ dem i Landene."
 Dag. Ns. 106.

Bortstøde, v. a. 2. støde fra sig, støde bort. "At han ikke skal bortstøde dig med et Slag." Job. 36.

Bortfuffte, v. a. 1. fordrive ved Guf-
fen. "Skal ica mit Liv bortfuffte." Rabb.

Bortsyngge, v. a. fordrive ved Sang.
"Ei vil den (Fuglen) dig bortsyngge bort-
aen." Rahbek.

Bortsvaie, v. a. 1. øde, spille ved at
svaie, bortsvaie. (usædvanl.) At bortsvaie
Ratten. (Rabbe.)

Bortsvinde, v. n. 3. er! (svinde.) tabe sig ganske; blive borte, forsvinde. Synet bortsvandt. Den bortsvundne ungdom.

Bortsvire, v. a. 1. hendrive i Eoltr.
 "At bortsvire sine Dage." Rabbe.

Bortfælge, v. a. 3. (følge.) stille sig ved. afhængende ved Salg.

Borttage, v. a. 3. (tage.) 1. tage fra sit Sted, — figurl. "Et nogen Mænd er til som Døden jo borttager." Holb. 2. tage fra sin Eier, stille ved, berøve. "Havde vi borttaget Livets Lust, fordi vi ville, den skal være reen,?" Mynster. Engdom har borttaget hans Kræfter. Dette Arbejde borttog ham megen Tid. 3. høre, ophøre. borttage Anledningen, Aarsagen til noget. 4. undtage, fraregne. — **Borttagelse**, en.

Borttinge, v. a. 1. bortfæste, overdrage med betingede Vilkaar.

Borttoe, v. a. 1. borttage ved at toe eller tvætte.

**Borttog, et. Handlingen at drage bort.
(om en samlet Mængde.) G. Tog.**

Borttrænge, v. a. 2. nøde een til at forlade et Sted, en Besiddelse; faae een bort ved Tvang, fortrænge.

Borttære, v. 2, 1. komme til efters
haanden at forsvinde, hentære. At bort-
tære Kræfterne.

Borttørre, v. a. 1. borttage ved Tørre eller ved at tørre. Fugtighed, Duggen borttørres ved Solens Kraft. — Bortstørring, en.

Bortvaage, v. a. 1. forbrive, tilbringe
vaagen. (modsat: bortfove.) "Om det
er sundere, saaledes at bortvaage Na-
ten." Rabbe.

Bortvandre, v. n. 1. (cr.) G. vandre
bort. Han er nu ogsaa bortvandret (død.)

Bortvaffe, v. a. 1. d. f. f. borttoe, af-
toe. "Denne Rust — kan tun det hele.
Verdenshav bortvaffe." Ohlenschläger,

Bortvende, v. a. 2. vende fra, de
til en anden Side. At bortvende
Dine fra noget. 2. afvende, bortte
At bortvende en Illytte, en Sorg fra

Bortviste, v. a. 1. fordrive ved se
Windpust, ved at viste. "Men ei et Et
bortvistes af et Pust." Rein. "Dit Et
bortvister Jordens Laager." Inagma

Bortviige, v. n. 3. er. (vige.) bevæge
fra et Sted; forlader. (ofteft figurl.)
Enffen bortveg, var bortvegen. "En
drægtig bortveg den langfomme Na
Præm. — Deraf: Bortvigen, Bortviige
en. pl. - r.

Bortvise, v. a. bortviste, vlist. b
at gaae bort, vise fra et Sted. — B
viisning, en. pl. -e.

Bortvisne, v. n. 1. henvisne, for-
visnende. "Bortvisnet ellers skal i
spørge Epire dse." C. Colbjørnsen.

Bortørde, v. a. 3. (ørde.) borttage
at ørde, eller ved en bibende, ørde
Kraft. Den skarpe Børde havde bort
Guden.

Bortede, v. a. 1. tilføette ved Dbsell
nde, forde. (D. Lov.)

Bortedsfle, v. a. 1. b. f. f. bortu
"Forgieves aldrig du din Flid borteds
har." Rein.

Bosat, Bofiddende, bosatte. G.
Bosfel, en. pl.-er. [N. G. Boosf]
Kuglen til Kuglespill.

Boute, v. n. 1. har. [Xf Bov, 3.]
 Stibbsproget: d. s. s. Frydse, 3. "D
 lidet Fartsøi boutede i Begyndelsen en
 lang for Underseil." D. Tilf. 1792.

Bov, en. pl. - e. [S. Bøgr.] 1. øverste Deel af Benet, hær Forbenet, et firsøddet Dyr, eller den Deel af B og dets Rind, hvorved det forenes og slutter sig til Kroppen. En Lammes **Swinebov**. "Præsten skal tage den **Bov** af Bøderen." 4 Mose B. 6. 2. bugede Deel af et Skib paa begge S af Forstavnen. 3. i Seilads: den af et Skib, som lægges op imod Vin At lægge over paa den anden **Bov**. **Bovbeen**, et. Benet i en **Bov**. **Bovblad**, et. den øverste flade Deel af **Bovbeen**. **bovbrudt**, adj. (om **Bov** brudt, gnavet paa een eller begge **Bovflest**, et. Rindet paa en **Swinebov**lam, adj. lam i **Bovene**. **Bov** et. Ledet hos Dyr, som forener B eller Benet med Kroppen. **bovspræ** adj. om Heste, som ved for stærkt S faae Skade i **Bovene**. **Bovspræ** **Bugspryd** og **Sprøde**. **Bovstykke**, **Boven** paa et slagtet Kreatur. **b** stærk, adj. som har store, stærke **B** (ogsaa: **bovet**.)

Bovne, v. n. 1. [Er vel neppe det for
Ord, som bugne; og kan maaſter ſaa

aldrig af det jydde bovn, folbig, for, [ind.] give sig ud i en rund Form, [ind.] Gendes Kinder bovn af Gunds- ket. bovnende Seil.

Bræa, en. [J. Brá.] Dienlaag; Dien- bear. (forældet.)

Bræd, en. pl. - de. fort aa. [Jsl. Bræddr.], det spidse Baaben, hvormed [ind.] Dør, især Insecter, ere forsonede. Bræd, Respens Bræd. Ugentl. kaldes Stængt Lunge dens Bræd. = bræds- da, adj. forsonet med Bræd. bræds- læ, adj. som er uden Bræd.

Bræder, en. pl. - r. 1. en Dyrge Træer, som til Plinder for Fienden lægges over en lært Dør; Forhugning. (N. S. Bædel.) 2. faldede og afbrændte Træer, Buste ell. Etæbber, i hvis Afte saaes Korn. (Norsk. Løssa: Bræte.) = Brædebrænding, en. Færingene at brænde Bræder. Bræde- dængst, en. Stovhugst til Brædebræns- ding. Brædeland, en. et Stykke Ager- land, røddet ved Brædebrænding. (Sv. Svederland.)

Bræde, v. a. 1. At bræde Hør, bruges undertiden for: at brage Hørrer.

Bræd, en. Steg. (forældet.) "For vel at fæge den lættre Bræd." Ohlenschläger. Deraf (eller af Jsl. Bræd. Fangst, Bytte) er ligeledes næsten forældede: Vildbræd [ind.] det af N. S. fordærvede Ord, som nu næsten mere høres: Groffenbræd, et Slags Brædesteg. = Brædbolle, en. pl. - r. En i Vandet fægt Rædbolle. (Biborg.) Bræd- buk ell. Brædebuk, en. Buk til et Bræd- [ind.] Stegebuk. Brædpande, en. pl. - r. [N. S. Brædpanne.] en lang Jernpande, som sættes under Stege, for dert at op- samle den nedbrøppende Saft. Bræd- [ind.] et. Spid, hvorpaa en Steg vendes ved Jlden, Stegespid.

Bræd, adj. [Jsl. brádr.] hastig på- lømmende, pludselig. En bræd Død. "Til alle Ellder udfoer bræd Vdeløggelse." Regellins. = bræddyb, adj. stæll og dnb [ind.] Bræddyb, et. Et bræddybt Sted, (Neth.) bræddordet, adj. hastig, frem- skænde i sin Tale. (P. Claussen.) bræds- [ind.] adj. ilfsindet. (Claussen.) = brædt [ind.] brat (som det oftest skrives.) 1. adj. pludselig, som fæer meget hastigen. "At [ind.] hans bratte Fald den hele Hvalving [ind.] brat." Bagg. "De din bratte Bortgang [ind.] brat røste." J. Schmidt. 2. adv. plud- seligen, hastigen, med eet. [Jsl. brátt.] "Det Alt bortsvinder jo saa brat." Ber- [ind.] kug. "Efter brat opvaagner af sin Dva- [ind.] P. S. Frimann.

Brædebænk, en. pl. - r. [af bræde eller bræde, Jsl. bræda, bestrege med smeltet Feg ell. Lære. S. Norske Lov III. 14. 36.] Et Sted ved en Havn eller Døkke, hvor Etæbe fæstholdes, fæsfættres og brædes.

Brag, et. pl. d. s. [J. Brak.] en bræ- gende Lyd. Stormens, Tordenens Brag. "Brædte Træers Brag." Rein. "Den hele Hvalvingens Brag gientog lydt hvert Hammerslag." Ohlenschl. — "Dog høstes ei Brag, ei lydende Buldren, som naar Jld angreb uvogtet de grønnende Stove." Berg.

Brage, v. a. 1. (har.) [J. braka.] Give en stærkt knagende Lyd, som naar noget springer ved voldsom Kraft, eller som Træet i Jlden, naar Luften, det inde- holder, udvides. Det brager i Jsen. Jld- den brager. "Tordenen braged over hans Jffe." Berg. "Den bragende Lyd af blin- kende Spyd." Ewald. — Ugentl. "Høit fra Stoven brager det raste Jægerhorn." Oh- lenschl. — Deraf: Bragen, en. ud. pl.

Brage, en. pl. - r. [J. Brak.] et Ræds- skab til at brage med. En Hørbrage.

Brage, v. a. 1. [N. S. bracan, conte- rere.] tilberede ved at bryde eller ælte med en Brage. At brage Hør, Hamp. (Paa Island brages Skind.) At brage (bryde) en Ager. (Moth.) — Deraf: Brag- ning, en. pl. - er.

Bræk, adj. som har et Bræk eller er indfalden. En bræk Næse (ogsaa: Bræk- næse.) bruges kun i dette Udtryk. — bræk- næset, adj. som har en saadan Næse.

Bræk, adj. noget salt, ei ganske fersk. (kun om Vand.) Vandet i denne Sø er noget brakt. — Brækvand, et. Havvand, som v. at fies glennem Jordlag har mistet noget af sin Salthed, eller ved underjors- dist Røb er blandet med fersk Vand.

Bræk, adv. [mangler hos Moth, Rost- gaard og Langebek, og er i sildigere Tid, f. Ex. af Schytte, optaget efter det J. bræk, hvis Slægtstæb er meget usikkert.] bruges om Agerjord som ei er under Plo- ven, men ligger til Hvile, enten blot som Græsjord, eller især, naar den pløies og harves flere Gange, som Forberedelse til den tilkommende Sæd, og da undertiden besaaes med Brækvarter. At ligge bræk. — Bræk, en. [J. Bræke.] er af nyere Forfattere brugt som subst. i samme Be- mærkelse som Brækning eller Brækland. "En dyrtet Bræk." (Clussen.) Heelbræk, Halvbræk, Sommerbræk, Winterbræk. = Deraf ogsaa følgende Sammensætninger: Brækaar, et. Hvileaar f. en Ager. (Decon. Ann.) Brækager, en. Ager, som ligger bræk, ei er besaaet med Korn. Bræk- frugt, en. Jordfrugt, som avles paa Bræk- land. Brækharv, en. En meget stor og tung Harv med stærke Tænder, som bruges ved Brækjords Behandling. (Clus- sen.) Brækland, et. og Brækmark, en. d. s. s. Brækager. brækpløie, v. a. pløie en Ager, som ligger bræk, ell. pløie den til Saaening af Brækvarter. Deraf: Bræk-

pløining, en. Brakvært; en. pl. — er. kaldes de Rodvæxter ell. andre Jodervæxter, som man undertiden bruger at faae i den om Foraaret gisdede Brakmark.

Brakke, v. a. 1. [I. brachen.] behandle en Brakmark v. Pløining, ukrudsfortrensning, Brakvæxters Gaering m. m. for derved at gjøre Jorden mere stiftet til at bære Græs. — Brakning, en. pl. — er. en saadan Bearbejdelse af Jorden. (Oluffen.)

Brakke, en. (Soldaterbolig.) S. Brakke.

Bralle, v. n. 1. snakke, pfubde med høj Røst. (dagl. Tale.)

Bram, en. ud. pl. Pragt, høitidelig Stads, udbortes Anseelighed og Prunk; især saadan, der paa en pralende Maade lægges til Skue. Brast og Bram. Hans Fortienester og Dyder vare stille og uden Bram. [Maaskee bestyrtet med A. S. bryme, clarus, solennis. Den 3te. Bibl. 1 Macc. 9. 37. har Braml.]

Brambær, et. pl. b. f. Bærrene paa Brambærbuxen (Rubus fruticosus.) eller Bærten selv. At plante Brambær, plukke Brambær.

Bramme, v. n. 1. (har.) [af Bram.] 1. fremvise udbortes Skønhed, lægge Pragt til Skue. "De Blomster de b. saa fagre i Gaar." — Rahbek. "Hvert Jordens Land med egne Blomster brammer." S. Blicher. 2. gjøre sig til af Pragt eller udbortes Anseelse, prunke. At bramme med kostelige Klæder. "Du med din Ungdom veed at bramme og at brasse." Helt. "Den Dyd, man brammer med, og der alt for meget skal falde i Vinene." Rahb. (Gjeldnere: at b. af noget. "At bramme af sin Rigdom." Rahbek.) jvf. prale, prunke. —

Brammen, en. ud. pl. Gierningen at b.

Bramraa, en. pl. — er. Raaen, hvortil et Bramseil gøres fast.

Bramseil, et. pl. b. f. et Seil, der hænges oven over et Mærseil, hvortil hører Bramskjod, Bramstag, Bramstang, Bramtoplent, m. fl.

Brand, en. pl. — e. [I. Brandr. A. S. Brand.] et Stykke brændt, ell. halvbrændt Træ. At slukke Brandene paa Arnestedet.

Brand, en. ud. pl. 1. den Tilstand at brænde. At sætte, stikke, tænde noget i Brand. At komme i B. Huset staaer i Brand. 2. Baadeild, Jldsbaade. En stærk, farlig B. At standse, slukke Branden. 3. Jlds Paasættelse, Mordbrand. At true een med Brand. 4. stærk Hede, Brynde. Solens Brand. 5. brændende Lue i et Lys. (Deraf: brande. f. nedensfor.) 6. i Løgekunsten: udbortes Betændelse, Roldbrand. 7. en Engdom ved Træer, v. de Kornarter og andre Væxter. Brand i Hveden. = Brandaare, en. den store Pulsåre, der gaar ned igennem

Laaret. (B. S. D.) Brandanordning en. Forordning, Befaling af Regieringen vedkommende Brandvæsenet. Brandastalt, en. offentlig Indretning, som vedkommer Brandvæsenet. Brandax, et. Ar, hvortil der er Brand. (7.) Brandbrev, et. 1. Befaling for en Mand, som har lidt Brandskade, at søge Hielp i vis Deel af Landet. (D. Lov.) 2. Befaling at ødelægge et fiendtligt Land v. Brand. (B. S. D.) Brandbro, Sproitebro. Brandbyld, en. et Glas Blyder, som ere tilbøielige til at ga over i Roldbrand. Carbunculus. Brandcasse, en. Casse, hvortil Erstatning for Brandskader udbetales, Brandforsikring Casse. Branddug, en. Dug ell. Læg som meentes at volde Brand i Kernen. (B. S. D.) Brandfolk, n. a. pl. Folk som ere ansatte ved Brandvæsenet, gjøre Tjeneste v. paakommende Jldsbaade. Brandforsikring, en. Indretning, hvortil ved Huuseiere, imod aarlig Afgift, søges Erstatning for den Skade, de lide v. Jldsbaade; Brand-Assurance. Brandfri, adj. som er saaledes bygget, at det modstaar Jldens Magt. En brandfri Kieles. Brandgaas, en. Et Slags Aas med meget levende, lyse og spraglede Fæver; Gravgas. Anas tadorna. (B. S. D. af Cuvier.) Brandguul, et. guul, som Jldsluer, rødguul, ildfarvet. Brandhage, en. En lang Stage, som bruges i Jernhage i Enden, som bruges til at nedrive brændende Bygninger ell. d. Brandhielp, en. 1. Hielp, som gives en Brandlidt. 2. den Erstatning eller Byggehjelp som udbetales for afbrændte, i Brandcasse forsikrede Bygninger. Brandhuus, (Forordn. 1737.) f. Sproitehuus. Brandjern, et. 1. tykke Jernstænger under Kieles i Skibs-Cabossen. 2. Brandjern til Skibstømmers Boring over Jld. (B. S. D.) Brandkar, et. K. hvortil Vand samles i Tilfælde af Jldsbaade. Brandkarl, en. En af de Brandfolk, som arbejder ved Sprojterne. Brandkloffe, et. K. hvormed der klemtes ved Jldsbaade. Brandkorn, et. K. som er fordærvet v. Brand. Brandkugle, en. Et Glas Kugler af brændende Sager, som kastes af Morterere, enten for at tænde, ell. for at opløse en Egn om Ratten. Brandlidt, adj. v. som har lidt Skade ved Jldsbaade. En brandlidt Mand. Hielp til de Brandlidte. Brandlygte, en. En Lygte som udhænges fra Taarnene til Signaler under Jldsbaade. Brandmajor, en. den Officier, som har den øverste Befaling over hele Brandcorpsen. Brandmester, en. den, som befaler over en vis Afdeling af Brandfolk. (jvf. Straalemester) Brandmuur, en. En stærk og brand-

Brat, der opføres imellem Huse ell. Af-
delinger af store Bygninger, for at kunne
redskaae og standse Ilden. **Brandord-**
ning, en. Anordning angaaende Brand-
væsenet, Brandanordning. **Brandpül**,
n. En Jernstang, i Stikkelse af en Pül,
krænket med brændbare Sager i et huult
Rör, der bruges i Krigen og kastes som
Kastetter. **Brandprøve**, en. P. som
gør for at erfare, om Sølv er rigtig
finbrandt. (B. S. D.) **Brandraab**, et.
Raab, hvorved Børgtere ell. Brandvagt til-
kendegive en udbrudt Ildsvaade. **Brand-**
redskab, et. R. som bruges ved Brand-
væsenet. **Brandret**, en. R. som under-
søger og dommer i Sager angaaende Vaa-
delid og Overtrædelse af Brandanordninger.
brandrød, adj. (Dhenschläger.) s. ildrød.
Brandrør, et. Fængerør i Bomber og
Granater. **Brandsalve**, en. Salve til
brandt Stude. (B. S. D.) **Brandsegl**,
n. Brandtrettens eller Brandsessionens
Segl. (Brandforordn. 1799.) **Brand-**
stede, en. S. som lides paa Guds eller
Bygninger ved Ildsvaade. **Brandstat**,
n. Stat, som en Fiende paalægger en
Fjende at betale, for at undgaae Brand og
Plundring. **Brandstatning**, en. (B.
S. D.) **brandstatte**, v. a. 1. paalægge
Brandstat. "I Krigen — brandstattede
han ofte Rigets Fiender." P. Bandal.
Brandstib, et. s. Brander. **Brandstjern**,
n. "Stjern til at bevare Straalemesteren
med Ildens Fede." Brandforordn. 1799.
Brandstilt, et. Metalstilt, som Brandfolk,
Brandmestere og Brandofficerer bære paa
Brosket. **Brandslange**, en. s. Sprøjte-
slange. **Brandspand**, en. Læderspand,
krænket Band ses i Sprøjter og Brand-
lar. **Brandspøite**, en. S. som bruges
til at slukke Waadeild. **Brandsted**, et.
Eld, hvor der er Ildsvaade. 2. Stedet,
hvor en afbrændt Bygning har staaet.
3. Irked, Ildsted. Moth. (fjelden.)
Brandstige, en. stor Stige, som bruges
af Brandfolkene s. Ildsvaader. **Brand-**
styr, en. almindelig paabuden Brandhielp.
Brandstød, et. d. s. s. Brandhielp, 1.
Deraf: **Brandstødbrev**, et. Brandbrev.
(D. Lov.) **Brandsvend**, en. den, som
gør Tjeneste ved Brandfolket. (Moth.
Brandforordn. 1799.) **Brandsølv**, et.
kaldes i Montvæsenet: finbrandt Sølv,
som holder Brandprøve. **Brandtaage**,
n. En tår, for Sæden og Vegetationen
skadelig Taage, som undertiden viser sig
i meget varme Sommer. (J. Höhen-
reich.) **Brandtegn**, et. Brandstilt;
eller Tegn, som andre, der ei ere ansatte
at Brandvæsenet maa bære hos sig, for
at indledes til Brandstedet. **Brandvagt**,
en. 1. Vagt, som holdes af Borgere ell.
Brandfolk, naar en Ildsvaade enten kunde

befrøgtet (som i Tordenvær) eller virkelig
er udbrudt. 2. Fartsier, der om Natten
roe omkring en til Anfers liggende Flaade,
for at holde Vagt. **Brandvæsen**, et.
Alt hvad der hører til de offentlige Indret-
ninger for at forekomme, standse ell. slukke
Waadeild.

Brande, v. a. 1. At brande et Lns,
pudse, sænde det. (S. Brand, 5.) Moth.
(bruges i Jylland.)

Brander, en. pl.-e. et Stib, opfyldt med
brændbare Sager, som tændes, og under
Seil styres mod et fiendeligt Stib ell. en
heel Flaade, for at stikke den i Brand.

Brante, v. a. 1. brune i en Pande ved
Glødd. At b: Smør, Meel. (Egent-
lig, og efter Moths Forklaring, medført
det Begreb om at svide ell. fordærve v. for
megen Fede.) **branket Malt**, **branket Al**,
som er blevet svedet, ell. fordærvet i Røg-
ningen, og derved har faaet Affmag. (B.
S. D.) — Deraf: **Brantning**, en. pl.-er.

Bras, en. pl.-er. Et af de to, fra
Kaaerne nedhængende Loug, hvorved man
vender Seilene efter Vinden. — Deraf:
brase, v. a. bringe en Kaa eller et Seil i
en vis Stillig ved Braserne. At brase
op, stille Seilene med Vindfanget saaledes
imod hverandre, at Stibet kommer næsten
til at ligge stille (at lægge bi.)

Brase, v. a. og n. 1. [bradse, Moth.
Af Brad og det forældede brade, stige; see
ogsaa bræde.] have Mad p. Ilden, have
travlt med at stige og koge. Der steges
og brases i Køkkenet. At brase noget op
i Smør. (B. S. D.) — Deraf: **Brasen**,
en. ud. pl.

Brasen, en. pl.-er. En Fisk af Karpe-
slægten. Cyprinus brama.

Brast, en. ud. pl. overdaadig Pragt;
Prunk; Bram. (fjelden.)

Braske, v. n. 1. gøre sig til af udvora-
tes Pragt; prale, braute med; trodse,
pukke. "Af Guld og Perler braske." Ringo.
"Skal fattig Vs vel braske med min Rig-
dom?" Rein. = **Brassen**, en. ud. pl. —
Braster, en. den, som prunker; er stolt
af Pragt og Glands. (Moth.)

Brat, adv. hastig, pludselig. S. under
brad.

Brat, adj. pl. bratta. [J. brattr.] steil,
som helder eller gaar nedad, under en
Vinkel, der nærmer sig en ret Vinkel.
En brat Klint, en b. Nedførsel. "brat og
høit Land v. Strandbredden." P. Claussen.
Ogsaa adv. En brat afflaaren Bakke.
— Deraf: **Brathed**, en. ud. pl.

Braute, v. n. 1. skrives ogsaa broute.
(har.) rose sig selv af noget, prale med,
stryde. At braute af sin Personst, Rig-
dom. — Deraf: **Brauten**, en. ud. pl. —
Brauter, en. pl.-e. En Praler. — **Brau-**
teri, et. pl.-er. Praleri.

Brav, adj. og adv. [Af det fr. brave.]

1. klædt, mandig, mødig. En b. Soldat. Han stod sig som en brav Karl. (Moth.)
2. glæd, retfærdig, retfærdig. En brav og retfærdig Mand. En brav (dygtig) Kone i sit Huus. 3. tilstræffelig, dygtig. En brav Hob Penge. (dagl. T.) = adv. a) klædt, tappert. — At staa sig brav. b) godt, vel, meget, tilstræffelig. brav rig. Det gaaer brav. (daglig Tale.)

Bred, en. pl. Bredder. [E. Brædd.]

1. den nederste Kant af en Flade, særdeles af et Vand, eller af Landet, som begrænses af det; Udkant, Landkant. Bredden af et Bord, af en Sø, Na. "Døe, er at lande p. en stille Bred, hvor Bølger bryde ei, hvor Storm ei raser bred." (Rahbek efter Garth.) Strandbred, Flodbred. At gaa paa Gravens Bred, være nær ved at døe. 2. den nederste eller øverste Rand af et Kar, særdeles et Drikkekar. At fylde et Vandkar til Bredden. At stienke et Glas fuldt til Bredden (bredsfuldt.) 3. Bredden af en Bog, af et Ark Papir, den rene Rand, hvorpaa intet er trykt eller skrevet. = bredsfuld, adj. fuld indtil Bredden. At stienke bredsfuldt Maal.

Bred, adj. [J. breidr.] udtrykker den legemlige Udstrækning, som modsættes i Forhold: lang; i Maal ell. Bidde: smal, snever, trang. bredt kaldes saaledes det, som enten, i Forhold til Længden er rummeligt, eller som i sig selv betragtet, ikke er snevert eller smalt. Døren er for bred (nemlig i Forhold til Høiden.) Salen er ikke b. nok til sin Længde. En b. Bei, en b. Pande. Løjet er to Alen bredt. (J. Sammens. haandbred, fingerbred, straa-bred, o. s. v.) — bredt, adv. Han har været, reist vidt og bredt omkring. At tale bredt o: ikke fint eller gjærligt. Paa godt, bredt Dans o: ligesom, uden Omhyggelse. = J. Sammensætninger med de af Substantiver dannede adj. bemærker det: bred Skikkelse ell. Bestaendighed ved Tingen f. Ex. bredarlet, bredbladet, (en b. Sav) bredbringet (som har en b. Bringe) bredfodet, bredhovedet, bredmundet, brednæset, bredrygget, bredskuldret, bredtribet, o. fl. — Med Substant. Bredhammer, en. S. Kobberhammer. Bredhøvl, en. Høvl med bredt Blad. Bredside, en. den S. af en Ting, hvor Bredden er synlig, hvor den tages i Bredden; modsat Langside. Bredsom, en. meer end almindelig bred Sam p. Linjed. Bredøre, en. 1. En bred Stridsøre. 2. en fortal bred og tynd Øre, hvormed Sommermænd glathugge Sommerstokke. (Moth.)

Brede, en. pl. — r. [af adj. bred.]

1. den legemlige Udstrækning, som kaldes bred; mods. Længde. 2. et Stykke Løi, som beholder og anvendes i dets hele Brede

i en Almindelighed ell. del. Der gaaer i Breder til Riolen. Et Lagen af to Brede. 3. i Geographien: et Steds Afstand fra Equator. Nordlig, sydlig Brede. Deraf: Bredegrad, en. En Grad i Meridianen.

Brede, v. a. 1. og 2. [J. breida.] egentlig udstrække noget i Bredden; men bruges for: at udstrække en Ting saa vidt den naaer. At b. en Dug, et Tæppe, brede Lagen over Sengen. At brede Dug dække Bord. At brede sig, gjøre sig bred optage større Rum, end man behøver. (i udbrede.)

Bredhed, en. d. s. j. Brede, 1. (D. J. bel. T. Rothe.)

Bregne, en. pl. — r. et Navn til Klasse af Planter med skult Befrugtnis (Filices) og særdeles til nogle Arter af disse Planter, f. Ex. Polypodium Filix mas og Plaris aquilina.)

Bremme, en. S. Bræmme.

Bremse, en. pl. — r. [A. S. Brims]

1. et Slags Insecter, hvoraf gives mange forskellige Arter, der leve i Dyr's Indvoler eller Riid. Faarebremser, Gestebræmsen o. fl. Oestrus. — Deraf: Bremsestik, et. Stik af en Bremse. (Holberg.) 2. Jernklemme, som undertiden sættes p. Bestens Næse, for at kunne styre den eller faae den til at staa stille. — Deraf: Bremse, v. a. 1. At bremse en Hest, sætte en Bremse paa dens Næse. (Moth.)

Brev, et. pl. — e. [Jel. Bref.] 1.

Skribelse, der sendes en Fraværende, for at meddele ham Underretninger eller lignende noget af ham, og som overhovedet træder i mundtlig Tales Sted. At v. Breve med een. "Man siger: at v. Breve; men Ingen siger: at v. Breve Skribelser." Sporon. 2. et skriftligt Dokument, som udstedes til Fortyndelse, Efterretning, Forsikring, Bevilgning, Afkomst, m. m. S. Fæstebrev, Gavebrev, Gieldsbrev, Kongebrev, Pantebrev, Sti debrev, o. fl. At give een Brev paa noget. At have Brev og Segl paa noget. 3. en vis Mængde af nogle Slags Krammer som indstikkes eller sættes i Papir. S. Brev Knappenaale, Haarnaale, Løbs m. m. = Brevbog, en. 1. Bog, hvori Afskrifter af Breve indføres. 2. en trykt Bog, som indeholder Mønstre paa forskellige Slags Breve. Brevbrud, en. den Forseelse at bryde ell. aabne Andres Brev. Brevdrager, en. den, som bærer Breve fra et Sted til et andet. Brevdue, en. Due, som afrettes til at flyve til et vis Sted og medbringe Breve. Bredgiemmer, et. Sted, hvor Breve og Brevfaber gemmes; Archiv. (D. Guldberg.) Bredgiemmer, en. den, som har offentlige Breve under Opsyn; Archivarius. (B.)

Brevhilsen, en. **B.** som sendes af en anden i et Brev. (Moth.) **Brevkammer**, et. **b. s. s.** Brevkammer. (Moth.) **Brevoblat**, en. **D.** som bruges til Breves forkynging. **Brevomslag**, et. **Papir**, som lægges uden om Breve, forsynet med Etal og Udskrift. **Brevpenge**, n. a. pl. 1. Penges, som betales for offentl. Breves al. Documenters Udstedelse. (D. L. I. 8. 9.) 2. s. s. Postpenge. **Brevskab**, et. pl. -e. Etat til at giemme Breve i. **Brevskaber**, n. a. pl. en Samling af offentlige ell. private Documenter. **Brevstiil**, en. den Stil eller Strivemaade, som er passelig at bruge i Breve. **Brevsæt**, en. **b. s. s.** Brevsæt. **Brevstasse**, en. En Læderskæp, et Foder til at giemme Breve, Papper og Penge i. **Brevstaxt**, en. Taxt eller Forbrist, hvorefter Postpenge betales. **Brevverler**, en. **Gen**, som fører Brevskilling med en anden. **Brevverling**, n. den Gierning, at skrive Breve til en, som man igjen modtager Breve fra. **Brevvoiser**, en. den, som overbringer ell. forer et Brev fra en anden. **Brig**, en. pl. -ger. et tomasket Skib af en vis Bøgning. **Brille**, en. pl. -r. [**M. S. Brille.**] en smuk, rund Træstive, s. Gr. til at spise af, i Et. for Talletten, en Brille i Damskål, en Bøsebrille. 1c. — brillerund, adj. rund og flad som en Brille. **Brille**, en. pl. -r. (bruges mest i pl.) Glas, som ere saaledes fløbne, at de forlænge Synet, og som i en rund Indsats sættes for Øinene. = Brillenager, n. den, som sliber Brillglas og gjør Brillen. **Brilleplange**, en. et Slags meget smukke Slanger i Indien. **Bringe**, en. pl. -r. [**J. Bringa.**] **Brug** iaa en Hest, Piort, Dre og lignende. = bringebrudt, adj. gnavet paa Bringen af Seletøiet. **bringedroi**, adj. overbringer. **Bringetoi**, et. det Slags Seletoi, hvort Hesten trækker m. Bringen. **Bringe**, v. a. bragte, bragt. [**Goth. bringan. A. S. bringan.**] 1. Skaffe noget fra et Sted til et andet, ved at bære, føre, drage det, o. s. v. At bringe en et Brev, en Gave. bringe Varer til Land, b. Korn til Mølle. b. en Rejsende over Vandet. At bringe (føre) et Vænde frem. At b. (føre) noget med. Under tiden maa man hente en Ting, som man har glemt, at bringe den med sig. **Eporon**. At b. noget ind, ud, igjen, hen, tilbage, o. s. v. (Jof. hente.) Man kan bringe det, som man ikke henter (det, man allerede har hos sig.) Men et, som man henter, bringer man altid med sig, hvor man vil eller skal have det. **Eporon**. 2. Ugentl. a) volde, forsøge, at noget skeer, frembringe en

Virkning, sætte noget i en vis Tilstand. At bringe en Flaade i Seen. b. noget i Orden, b. et Barn i Sovn, b. en Ting til Fuldkommenhed. At bringe det vidt i Verden. At b. een til sig selv igjen, vække een til Live, som var daanet. b) forsøge til noget. At b. een til Betændelse, til at indsee sin Vildfarelse. c) skaffe; forårsage; give af sig. Denne Handel bringer kun liden Fordeel. Dette Forsetagende bragte ham baade Vre og Fordeel. — At bringe noget paa Bane, (fremføre i Samtale.) At b. noget paa Papiet. At b. et Land paa Fode. b. een paa sin Side. — At b. noget for een, fortælle, fremføre. At b. for Dagen, for Lyset o: aabenbare, gjøre bekiendt, — At b. een frem, forfremme, befordre. — At bringe ind, s. indbringe. — At b. noget over sit Sind, sit Hjerte, kunne overtale, bevæge sig til. — At b. een paa noget, komme een til at huske det. — At b. een fra noget o: komme ham til at glemme det, lede ham til en anden Materie i Samtalen. — At b. noget til Ende. — At b. til Rette, sætte i Lave, bringe i Orden. — At b. noget ud iblandt Folk, udsprede, gjøre bekiendt. — At b. ud af, skaffe (Fordeel) faae ud af. Man bringer meget ud af den Gaard.

Bringer, en. den som bringer. "Glette Budstabs Bringer." Fibigers Soph. See Overbringer.

Brink, en. pl. -er. [**J. Brecka. M. S. Brink.**] 1. Kanten, Pynten af et Kraat og steilt Sted. 2. en liden og brat Bakke. (**S. Strandbrink.**) — brinket, adj. steil, brat, bakket. (Moth.)

Brisling, en. pl. -er. en liden Fisk af Silde-Slægten. *Clupea alosa*.

Brissel, en. Samling af Rierter imellem Boven og Halsen paa Kalve og Lam; Kalpebrissel (som bruges i Rogetkosten.)

Brist, en. Sprække, brusten Revne, Brast. Brist i Tøi.

Briste, v. n. brast, brusten. pl. brustne. (er.) [**A. S. beorstan. L. bersten.**] 1. skilles ad, gaae itu, gaae midt over. Louget, Vielfen, Brættet brast. 2. sprække, revne. Muren, Væggen, Pilleren er brusten (revnet.) 3. springe sønder, gaae i Stykker. Isen brast under dem. "Og Muren revned og Marmoret brast." Rahbek. 4. figurl. At briste (briste ud) i Latter, i Graad, pludselig begynde at lee ell. græde, efterat have holdt sig i nogen Tid. = bristefærdig, adj. v. nær ved at briste. "Hjertet — snart bristefærdigt er." P. Frimann. — Bristning, en. det, at noget brister. (Bristningen, absol. om Sønderrivelsen af membrana foetus og Moderkordets Udløb i Barnesødsel.)

Briste, v. n. fattes: s. brøste.

Brix, en. pl. - er. [N. S. Britze.]

1. et Redskab af adskillige tynde Stykker Træ, med Haandfang, som giver en stralende End, naar man slaaer det med; Narrebrix. Deraf: at brix, slaae med en Brix.
2. et Leilighed af Bræder.

Bro, en. pl. - er. [J. Bru.]

1. en Bngning af Steen eller Træ, som danner en Bei over en Flod ell. et andet Vand. At bngge en Bro. (Jof. Flndebro, Vindebro o. fl.)
2. Udbngning af Steen eller Træ ved en Havn eller et Landingssted. S. Særgebro, Skibebro.
3. d. s. f. Steenbro: At lægge Bro i en Gaard, paa Gaden.
4. Regentl. en brolagt Bei ell. Gade. Besterbro, Nørrebro; Forstæder uden for Rishenhavn. = Brofartoi, et. Fartoi, hvorpaa en Bro hviler. Brohammet, en. 1. S. som bruges af Brolægget.
2. Tværbjelke, som forner to Brostolper. Brohoved, et. 1. den forreste Deel af en Bro paa begge Sider. 2. d. s. f. Brostafse.
- Brokar, et. en Riste, fyldt med Stene, som nedsænkes i Vandet, til Grundvold for en Brobngning; Brokiste.
- Brokorn, et. en vis aarlig Afgift i Korn, som erlægges af de i Herredet boende til Eieren af en Bro, for dens Bedlidgeholdelse, og i Stedet for Bropenge.
- brolægge, v. a. (S. lægge.) belægge med Steenbro. At b. en Gade. En brolagt Bei.
- Brolægger, en. pl. - e. den, som forstaaer at lægge Bro.
- Brolægning, en. 1. Gierningen at lægge Bro, 2. brolagt Arbejde, Steenbro. — Brolænke, en. Lænke, hvormed en Vindebro bruges op og lades ned.
- Bromand, en. den, som boerved en Bro, for at modtage Bropenge.
- Bromester, en. den, som har Opsyn med Broer og Brovæsen.
- Bropenge, n. s. pl. P. som betales for at komme over en Bro, eller for at ligge med et Skib ved en Skibebro.
- Bropille, en. P. hvorpaa Hvalvingerne i en muret Bro hvile.
- Bropæl, en. 1. Pæl hvorpaa en Træbro hviler. 2. Pæl v. en Skibebro.
- Brostaf, en. Sand eller Gruus, som bruges til Brolægning.
- Brostafse, en. S. som anlægges for at forpære en Bro, og hindre Floden fra at gaae over den.
- Brostib, et. Brofartoi.
- Broslider, en. figurl. en Lediggænger, Dagdriver, som idelig løber om paa Gaderne. (Baggesen.)
- Brosteen, en. Sten som bruges til Brolægning.
- Brostold, en. f. Bropenge.
- Brovippe, en. Indretning med Jernlænker, hvorved en Vindebro lades op og ned.
- Brovægter, en. Vægter, som om Dagen har Opsyn ved Færdselen over en Bro.

Brod, en. S. Braad.

Brodde, en. pl. - r. [egentlig vel det samme Ord, som Braad.] Sam, med

skarpe Hoveder, som slaaes i Hesteglat Føre; Gisbrodder, Brodsom.

Brodde, v. a. 1. beslaae med Brod. At brodde en Hest. (At brodde et Neg o: med en Riep tærste Kornet af Top. N. S. D. Moth og Langebet. klare det ved: at gisre Meget spidst toppet.)

Brodden, adj. pl. brodne. som let brndes, strøbelig, brostfærdig. Brokar i alle Lande. Ordspr. (S. brud som herfra er forstiekligt.)

Broder, en. pl. Brødre. [J. Bro N. S. Broder.] En Person af Mandkøn som har Forældre, eller een af Forældre fælles med en anden. — I sidste Tilfælde Benævnelsen: Salvbroder. 2. uge om Personer, der staae i et meget forligeligt Venstabsforhold, eller ved visse selvelige Forbindelser ere knyttede til hin andre. Duusbroder. En Klosterbroder (Munk.) De mæhrste Brødre. At see, elste alle Venner som sine Brødre (Saaledes meget hyppigen i vore Brevoversættelser.) = Broderaad, en. i derlig Tænkemaade, broderligt Sindelag (N. Brun.) "Den Broderaad, der gløst faa væsentlig en Deel af Fædrelandskierlighed." Engelstoft. Broderbørn, et. pl. Broderbørn og Brødrebørn. Børn af en Broder. Broderdatter, en. Broderdøtre. Datter af en Broder. Brodersfolk, et. En Nation, som fælles Afstammelse, og ved længe staae under samme Regiering, er kommen i et nært og venstabeligt Forhold til hinanden. Broderhaand, en. figurl. i ligt, trofast Haandtag. "Sam villigt der jeg en Broderhaand." J. Smith. broderkierlig, adj. kierligt findet i Brødre mod hinanden. (Rabbe.) Broderkierlighed, en. broderlig Kierlighed. Broderkone, en. pl. - r. en Broders Hustru. Broderkys, et. Ans som gives til hinanden paa Brodersind eller Broderkierlighed. Broderlav, et. fortroligt Selskab af venskab til et fælles Viemed forbundne Personer. Broderlod, en. den Arvelod, som Broder i Skifte efter Forældre tager, som efter Loven er dobbelt mod en Søsterlod. broderløs, adj. som ingen Broder har. Brodermord, et. Mord, som gaaes paa en Broder (af Broder eller Søster.) Brodermorder, en. den, som myrder sin Broder. Broderpart, den største Deel af en Ting, som maa faaer Lod eller Deel i. Broderret, et. En Brøders lige Rettighed med andre. "Brødre, som vor Broderret formegtet." E. A. Lund. Brodersind, et. broderligt Sindelag. "Ved Brodersind er Jord en Himmel." Berg. Broderslægt, et. En Slægt som har fælles Stamfader.

(jvf. Maubroffe.) — broffevnis, adv. i Broffer, ligesom Broffer.

Broffe, v. s. l. bryde i Broffer. At broffe Brød, Lovek i Melt. (dagl. L.)

1. Brud, en. (kort u.) pl. Brudde. d. s. s. Dæsel.

2. Brud, et. (kort u.) pl. d. s. 1. Gierningen at bryde; mest i Sammens. S. Indbrud, Ildbrud, o. fl. figurl. i Forsædbrud. 2., det, at brydes; eller Stade forarsaget ved Brud. s. Skibbrud, Breenbrud. 3. figurl. Stade; Forringelse; Afbrydelse. At giøre Brud i eens Stykke. Deraf: Aftastabsbrud, Fredsbrud, o. fl.

4. et Sted, hvor Steen brydes. Kalkbrud, Marmorbrud, Steenbrud. = Brudager, en. Ager, som brydes, efter længe at have hvilet; nybrudt, nypløjet Jord. — Brudføre, et. flet Wintersføre, naar det fryser lidt efter Lovet, naar den halv-frosne Vei (som det hedder) hverken brister eller bærer. Brudsteen, en. raå Steen, saaledes som den kommer af Steenbruddet. (Grams Nucl. Lat. cæmentum.) Brudstykke, et. pl. -r. et afbrudt, fra det hele adskilt, usammenhængende Stykke; Fragment.

3. Brud, en. (langt u.) pl. -e. [S. Bruda. N. S. Bryd.] et Fruentimmer, den Dag hun har Bryllup ell. ægtevies til en Mand. 3. Dag staaer hun Brud. At pynte en Brud. "Som en Brudgom glæder sig ved sin Brud." Es. 62. [At bruge Ordet, for: Kæreste, om et trolovet ell. forlovet Fruentimmer (Sponsa), er mere efter tydsk, end dansk og svensk Sprogbrug, (Brud: nomen est quod virginis die nuptiarum datur. Ihre.) skøndt Bemærkelsen anføres hos Moth.] De sammensatte Ord gaae deels nærmest og umiddelbart ud paa Begrebet, i Brud, deels paa Bryllup. = Brudeblus, et. pl. d. s. Faller, som tilforn brugtes ved Bryllupper. Brudebolster, et. poet. d. s. s. Brudeseng. (Whlenschl.) Brudebord, et. Bord, hvorved Bryllupsgæsterne sidde under Maaltidet. (Whlenschl.) Brudebænk, en. udpyntet Bænk, hvorpaa Brudeparret fordem brugte at sidde under Vielsen eller Brudetaalen. (Bording. Moth.) Brudedragt, en. D. som Bruden er iført paa Bryllupsdagen. Brudeskæppe, en. Brudeblus. (J. L. Heiberg.) Brudeskæppe, n. s. pl. en Brudegom med sin Brud. Brudeskæppe, en. d. s. s. Bryllupsfærd. (P. S. Grimann.) Brudeskæppe, et. de Skæppe, der ledsage Brudeparret til Kirken. Brudeskæppe, en. den, som fører Bruden til Brudesammelen (Moth.) Brudegave, en. Gave til Brudeskæppe v. ell. efter Brylluppet. Brudehus, et. Hus, hvor Bryllup holdes. Brudekammer, et. det Kammer, hvor Brudesengen staaer. (Moth.) Brude-

Karl, en. Ungerfønd, der ledsager Brudegommen til Kirken ved Vielsen. Brudekiole, en. Kiole, som en Brud ell. Brudegom (især dog den første) er klædt i under Brylluppet. Saaledes ogsaa: Brudeklæder, pl. og Brudeklædning, en. Brudekone, en. gift Kone, som efter en hos Bønderne brugelig Skik følger Bruden til og fra Kirken. Brudekrands, en. K. som en forhen ugift Brud (Pigebrud) bærer i Haaret. Brudeleg, en. poet. Leg ell. Enstighed ved et Bryllup. (Ohlenschl.) Brudeleie, et. poet. d. s. s. Brudeseng. (Baggesen.) Brudemat, en. d. s. s. Bryllupsnat. Brudepar, et. Et Par Brudefolk. Brudepige, en. En af de Piger, som smykke Bruden og ledsage hende til Kirken ell. Vielsen; Brudejomfru. Brudefal, en. 1. det Værelse, hvor Brudefolkene spise med Bryllupsgæsterne efter Vielsen. (Moth.) 2. poetisk: Brudekammer. (Baggesen.) Brudesang, en. Bryllupssang, Brudevise. (J. E. Felberg.) Brudeseng, en. Seng, hvori Brudeparret tilbringer Bryllupsnatten. At komme i Brudeseng: blive gift (om Piger.) Brudeffammel, en. S. hvorpaa Brudeparret knæler under Vielsen. Brudeffare, en. de til et Bryllup eller især ved Vielsen forsamlede Folk; egentlig de, som følge Brudeparret til og fra Kirken. Brudeffat, en. En stor, betydelig Medgift. (Ovids Peroid. ved Rose.) Brudeffient, en. Brudegave. (Brudffient. P. Claussen) Brudeffmykke, et. Smykke, hvormed en Brud pyntes paa Bryllupsdagen. (Moth.) Brudeffstyr, en. Piemgift, Medgift. (Moth. felden.) Brudetale, en. den Tale, Præsten holder til Brudeparret før Vielsen. Brudevers, et. Vers, som skrives til Værefor et Brudepar; Bryllupsvers. Brudeviele, en. den præstelige Forretning, at ægtevie et Par Brudefolk. At holde en Brudeviele. Brudevise, en. Vise ved et Bryllup; Bryllupssang.

Brudden, adj. [egentlig et Slags part. af bryde.] 1. som har taget Stade, er frøbelig ved Brud. 3 Sammensætninger: s. fribrudden, vækbrudden. 2. som er heel. (felden uden om Tal.) brudne Tal, Brst.

Brudgom, en. pl.-me. [J. Brudgumi. A. S. Bred-guma.] en Mand, den Dag han holder Bryllup. "Der de vare bortgangne, kom Brudgommen, og de, som vare rede, gik ind med ham til Bryllup." Moth. 25.

Brudkøb, et. 3 Deltiden: den Handelsling at slutte en Aegtepagt ved at købe Bruden af Faderen.

Brug, en. ud. pl. [J. Brak. Skiondt dette Ords Aarsag endnu ei synes fuldkommen bestemt, er dog Fælleskønnet hypp-

igst; hvorfra især kun Undtagelse findes Sted ved Bemærkelsen 6.] 1. Skiondt at bruge, nytte, nyde, fortære. At g. Brug af noget. Løst er i B. At i Stade v. Brugen. "At have noget i B. (bruge det) til Brug (have Tilladelse bruge det; modsat: til Nie.) En fr. overdræven Brug af Kaffe, Tobak &c. gjøre en rigtig, passende, fl. , sat Brug af noget. "En maadelig Brug Sir. 31: 22. Den naturlige Brug." R. 1. 26. (Her allerede i Bibelen af 1550 "At fange Hævd saavel paa Brug, som Eiendom." D. Lov. V. 5. 2. 2. End at bruge. At have Fornuftens, Sandheds Brug. 3. Dvæle, Forsæmhed, hypp. Ildvæle. At lært noget ved Brug "At de maa vide at føre samme Lær til Brug i Liv og Levnet." D. Lov. 4. 1. tagen Raade at leve eller handle, Sædvane. Det er her Skik og B. B. gent modfører det. At være i Brug, g. af B. "Du dog det mindste Ord bringe kan i Brug, naar Brugen det vil." Helt. "Brug er det, som de fl. gjøre; Sædvane det, som i lang Tid været (og er) i Brug." Sporog. 5. La. Nytte. At føre sig noget til Brug. Menigmands B. "Til geistlig og verdslig Brug." D. Lov. III. 6. 1. "At du have ham til fornøden Brug." Sir. 38. (Derimod: "Hvilke vi kunne bestille dette Brug." Ap. G. 6: 3. Hvor Bib. 1550 har: "til denne Nødsnødvendighed." M. hører ogsaa i Taleproget: til et vist Brug 6. (med Art. et.) Et vist Slags Mærke mest i Sammensætninger: s. E. Agerbrug, Blergbrug, Jordbrug, Ræringsbrug, &c. brug. Undertiden staaer Brug absol. Jordbrug. Han har et stort Brug. (Brug for: Ræring, Bedrift i Almindelighed tager derimod Art. en. "Rogen borger Brug eller Handel." D. Lov. I. 2. "Han sidder i stor Brug." Moth.) = brugbar, adj. som kan bruges, lader sig bruge er tjenlig til en vis Brug. Meget kan være nyttigt i sig selv, og dog for Diebligt ikke brugbart. "Egoisterne ere i alle Lænder blevene meget brugte, hvor lidet brugbare end ere." Stoud. (om Skrivemaade i Embedsfager.) Deraf: Brugbar, en. ud. pl. — brugelig, adj. 1. d. s. brugbar. 2. som er i Brug, sædvanlig. En brugelig Skik. — Brugshaver, en. den, som bruger, har Brugen af en Eiendom, der tilhører en anden. "Hvor De ren kun er B. af Grunden." Hansen i Skifteret. 205. Brugsmåde, en. Måde at bruge noget paa s. E. Jord. Brugsmænd, en. den, som driver et vist Slags Brug ell. Ræring. "Som tvinger Bølgens Fart til Brugsmænds Værk at drive." Colbjørnsen. Brugret, en. ud. pl. 9

At tage Brug og Nytte af en Ting, men ikke eie, f. E. Jord (modf. Eiensdomsr.) **Brugstid**, en. den Tid, hvori en Iagt bruges eller dyrkes (modf. Svilestid.) **Brugsvardi**, en. Værdien af en Iagt efter den Brug og Nytte, som kan lægges deraf. (Bluffen.)

Bruge, v. a. 2. [3. bruka. N. S. bruan.] 1. anvende, betjene sig af en Ting, efter dens Egenkab, til et vist Blemed. At bruge sin Tid, sine Midler vel, ilde. At b. noget som Middel. b. noget mod en Engdom. — At bruge Mund, Klænde. At b. Benene, gaae stærkt eller rende. — At bruge noget op 3: bruge Alt, intet levne. At bruge sig 3: bruge sine Evner, Kræfter til et vist Arbejde af al Magt. Skal vi ikke færdig i Dag, maae vi bruge os. At have for Skik at bruge, nyde, bære, gøre noget. At bruge Tobak. b. Paryk. Dette bruges ikke her til Lands. Han bruger at vaske Hovedet hver Morgen. At lægge Bind paa, drive som Røringsdrag. At bruge Røbmandskab, borgetlig Røring. 4. At bruge (dyrke, drive) Jorden. Den Bonde bruger sin Jord godt. = Bruger, en. 1. den som bruger, drist i en Jord ell. Røring. (f. Jordbruger.) 2. d. f. f. Jorbruger. (fjelden.) "Hvor Arbeidet skal frembringes p. samme Sted, som Brugereren bestiller det." J. Vole.

Brum, et. en brummende Lyd. (Moth.) **Brumle**, v. n. 1. (har.) 3el. brumla. 1. give en dump, snurrende, huul Lyd f. sig. 2. knurre, smaaflende. (Moth. tagl. 3.) "Lad Manden kun brumle og fluge." Thaarup. — **Brumlen**, en. ud. pl. (Brummel, en. huul Bulder. Ringo.)

Brumme, v. n. 1. (har.) udtrykker en flugende, dump Lyd, som brumle; men i stærkere Grad. Bjørnen brummer. "3 Stoven Løven om din Bælde brummer." Jagmann. Bilen brummer ell. brumler. — figurl. knurre, flende.

Brune, v. a. 1. [af bruun.] gjøre bruun. Eden havde brunet hans Kinder. — Ved Matlavning: At brune en Steg 3: stege den saaledes, at Oversiden bliver bruun og noget haard. At brune Smør (i Smeltkøgen.) — **brunes**, v. n. pass. blive bruun. At brunes i Solen.

Brunst, en. ud. pl. (Lyndst.) Piortens Fætteløst. — **Brunstid**, en. den Høstid, da Hjerten er i Brunst.

Bruse, v. n. 1. (har.) [3. brusa.] 1. give en stærk susende Lyd, som Havet eller Lufsten, naar de opføres af Vindene. Søen, Havet, Stormen bruser. brusende Bølger. Den brusende Flod. 2. komme i Hæring, høre ell. bevæge sig med Stummen og brusende Lyd. Ralt bruser med Søer. — "Saalænge Havet bruser ind imod den danske Strand." S. Blicher.

Havet bruser op ved Stormen. "Et Hav, hvor Bølge bruser mod Bølge, og Strømmene stride mod hinanden." Kampmann. — figurl. brusende (heftige) Lidenstaber. Han bruser let op 3: han er meget hidsig. "Andagten stiller det brusende Hjerte." — "Naar Sindet bruser i Lidenstaber." Wynnster. 3. brede sig ud, give sig ud. Hans Haar bruser stærkt. Ogsaa act. Hanen bruser sig op. — **Brusen**, en. ud. pl. Havets, Bølgerne's Brusen.

Brust, en. [3. Briusk.] en hvidagtig, fast og elastisk Bestanddeel i dyriske Legeemer, som er haardere end Rød, men blødere end Been, og som f. Er. beklæder Benenes Ender, tjener til Forbindelse imellem dem, udgjør endeel af Næsen hos Menneket, m. m. Cartilago. = brustagtig, adj. som ligner Brust. Brustdyr, et. kaldes hos Nogle Amphibierne (Krybdyrene) fordi endeel af dem have Brust i Stedet for Been. **Brustfist**, en. En Klasse af Fiske (Chondropterygii) udmærkede v. deres brustagtige Been, og v. deres Siellers særegne Dannelse. **Brusthinde**, en. En fin Hinde, som omgiver Brustten; Brusthud. (Perichondrium.) **Brustplade**, en. Brust i Ledemodene, der har en flad Stikkelse, lig Plader. (Sartorph.) = brustet, adj. som bestaaer af Brust. Den brustede Deel af Næsen.

Bruun, adj. pl. brune. [N. S. brun.] kaldes en mørk Farve, der oftest opstaaer ved en Blanding af Sort og Rødt. (deraf: sortebruun og bruunrød.) Af de øvrige sammens. Ord kan mærkes: bruunagtig, adj. d. f. f. bruunladen. bruunblisset, adj. bruun med hvid Blis i Panden. (om Heste og Dværg.) bruunguul, adj. som har en mørteguul Farve, der falder i det Bruune. **Bruunkul**, n. s. et Slags fossile Kul, af bruun Farve, forskellige fra de egentlige Steenkul eller Sortkul. bruunladen, adj. noget bruun, som seer bruun ud. bruunlødet, adj. bruunfarvet. **Bruunrødt**, et. Et Slags Difter af bruunrød Farve. **Bruunspaan**, en. et Slags Farvetræ, hvormed farves Rødt og Bruunt. **Bruunsteen**, en. et Mineral af bruunladen Farve, hvorfra kan udbringes et eget metallisk Stof (Mangangan-Metallet.) Magnesium.

Bruus, en. brusende Lyd, Støi, Bulder. (Moth.)

Bruushane, en. En Fugl af Vibe-Slægten, i de nordlige Land, hvorfra Hannen har omkring Halsen en Krave af lange Fiedre, som den reiser i Veiret naar den er vred. Tringa Pugnax.

Bryde, v. a. og n. brød, brudt. [N. S. bryan. 3. briota og brydia, knække med Lænderne.] A. act. 1. bringe noget Heelt med Magt til at stilles ad, til at briste

eller knække. (Jys. brække.) At bryde en Green af Træet. bryde noget i Stykker, itu. At b. (aabne) et Brev. b. Seglet paa et Brev. At bryde Hør, d. s. f. brage. 2. lide Skade paa noget ved Brud. At b. (brække) en Arm, et Been. 3. splitte ad med Magt. At bryde den fiendtlige Linie (i Sø- og Landkrig.) 4. bringe af sin Orden. At b. Kredsen, 5. fæste tilbage: (om Enset.) Solstraalerne, Lyset brydes v. at falde paa en uigienneffig Gjenstand. 6. dæmpe, svække, formindste. At b. Vindens, Bølgernes Magt. 7. overtræde; svigte. At b. et Løfte, en Pagt, et Forbund. At b. sin Eed; bryde Tro og Love. 8. At b. en Jord v. pløje Jord, som længe har ligget ubyrket. 9. plage, anstrenge, gøre Bryderi. At b. sit Hoved med noget. "Som aldrig brød sit Hoved med Gfærtanke eller Bog." Storm. "De bygge Gaster i Luften, og bryde Piernen med Galstab og Gækkeri." Holb. polit. Randsb. Jeg vil nu ikke bryde Dem hermed. Han bryder alle Folk med sin vidtløftige Snak. — At b. een, b. een med noget v. drille, narre. 10. gnave, trykke til Skade: om Heste, som brydes af Sadelen. Hesten er brudt (sadelbrudt.) 11. At b. Steen af Jorden, Ertz, Metaller af Bierget, v. faae det op i løsebrudte Stykker. 12. Med præpos. og adv. At bryde noget løst. At bryde ned, rive ned ved at bryde. At b. en Dør op. At b. over, b. noget, saaledes at det gaar heelt over. At b. ud, bryde en Steen ud af Muren. 13. At bryde sig om, ændse, bekymre sig om. — B. neutr. 1. deels elliptisk i Talemaaden: At bryde (Venstabet, Forbindelsen) med een; og figurl. Det bryder i alle mine Lemmer (om Sygdom, Værk o. d.) deels med nogle præpos. At bryde af, holde op med en Samtale. At b. frem, trænge hastigen og med Magt frem. Fienden brød frem af Huulveien. Solen brød frem af Stjerne. Dagen brød frem. — At b. igiennem v. trænge sig m. Bold igiennem; — bryde ind, gøre Indbrud; trænge voldsomt og hastig ind. Tyvene brød ind om Matten. Fienden er brudt ind i Landet. — bryde løs, gaar løs ved at briste; yttre sig med eet. Den længe dæmpede Brede brød omsider løs. — bryde op: a) aabne sig paa ny. Gaaret bryder op paa Ny. b) rykke op fra et Sted. At b. op med Krigshæren. — At bryde paa, arbejde paa at faae noget brudt eller brækket. Een bryder paa Klipperne, paa Skibet (stykker ind paa med stærk Magt.) "En Ting siges at brækkes, naa den gaar itu ved at bryde paa den." Sporon. — At b. ud af et Fængsel, undkomme v. Udbrud. figurl. a) komme pludselig frem eller tilsyne. Der brød Ilden

ud. En stærk Svøb brød ud af alle hendes Lemmer. b) opstaae pludselig, a) hast og voldsomt. Man troer at en R er nær ved at b. ud. (s. udbryde.) c) b. ud i Latter, i Klager, i Stielde (v. pludselig lade høre.) "Bryd, o St i Lovsang ud!" — "Hver hestig Liden da bryder ud i Sang, thi Følelsen er og Ordet selv er Klang." Bagg. (3 briste, 4.) 2. i Mineralogien, om Gtfer Steenarter: forekomme, vise sig i en Form. 3. At bryde paa et Sprog, i tale det rent, blande det med et fremme (Maaskee egentlig et andet Ord, opkom af Isl. bregda, breyta, at forandre) 4. At bryde (imod nogen) forsee sig, bryde; er en forældet Bemærkelse. "S vilde bedre hvad han før havde brudt A. Bedel. "De bør selv at lide for b de havde brudt." D. Lov. III. 19. 1. "J et mod Eder brød, hvi ere I mig vrede Følster. — C. brydes. v. n. pass. imper brødes. [Isl. briótaz.] flaes eller pr Styrke med Armene og Kroppen, ud Baaben. At brydes med een. "Om A gen gaar sammen i Favn at brydes." D. Lov. IV. 11. = Brydejord, en. d. s. Brudager. Brydelamp, en. Kam hvori Lø brydes. (Moth.) Brydekou en. Konst, som lærer Færdighed i Brydelamp. Brydeleg, en. Bryden, Brydelamp, som ei er for Alvor. Brydeplad en. Plads til Brydelamp. Brydestang en. Stang til at bryde Steen op af J den, o. d. Brydetag, et. Tag, G med Hænderne i Brydning eller Brydele = brydelig, adj. som kan brydes, lad sig bryde. — Bryden, en. ud. pl. 1. Gieningen at bryde (drille) een. 2. Gieningen at brydes. — Bryderi, et. pl. — Besværthighed, Uleilighed. At have B. med noget. — Brydning, en. pl. — Gieningen at bryde i Umindelighed. brydsom, adj. som volder Bryderi, brydsom.

Bryg, en. ud. pl. saameget, som bryges paa eengang. En Bryg Bl.

Brygge, v. a. 1. [Isl. brugga.] la en Drik ved Røgning; især om Bl. brygge Bl. Eddike. = Brygger, en, pl. den, som gjør Røring af at brygge Bl. Bryggergaard, en. G. hvori et Brygger er indrettet. Bryggerhuus ell. Bryghuus et. Huus, som er indrettet allene til Bryggeri. Kongens Bryghuus i Kjøbenhavn. Bryggerkar, et. Et af de store Kar, som bruges i Bryggeriet. Bryggerkarl, en. den, som under Bryggeren forestaer Bryggeri. Bryggertiedel, en. den Kiedel, hvori Malt koges med Humle til U eller Bl. Bryggerknegt, en. ringe Tjenestekar i et Bryggeri. Bryggerlaug, et. Laugforening af Brygger

bryggemøring, en. Røringsbrug som
bryggerovn, en. Ovn, hvori
 bryggeriedel er indmuret. **Bryg-**
gige, en. En Pige, som i en stor Huus-
 bryng raa Landet forestaaer Bryngning
 Faamng. **Bryggeredskab**, et. Alt
 som hører t. et Bryggeri. **Bryg-**
stue, en. Stæde, hvorpaa en Øltonde
 staaer. **Bryggerstov**, en. Bryng-
 stue i store Bryggerier. = **Bryggeri**,
 pl.-r. 1. det Røringsbrug, at brygge
 i et Bryggeri. 2. Indretning
 til brygge i det Store, og Stedet, hvor
 Indretning er. — **Bryggers**,
 et Sted i et Huus, hvor man har
 bryggeri og brygger. — **Brygning**, en.
 -r. Gierningen at brygge. **Ølbryg-**
g, Ølbrygning.

Brygge, en. pl. -r. [Isl. Bryggja.]
 bryng til at lande ved, Stibbro. —
Bryggelie, et. Stibets Lie, fortættet
 med Brygge; ell. Stibhavn med An-
 stalt og Brygge. (P. Claussen.) —
Bryggpenge, pl. Bænepenge.

Bryllup, et. pl. -per. [Isl. Brudlaup.
 E. Bryd-lopa.] Festsighed, som fin-
 der i Anledning af Giftermaal og
 bryllup, som og det derpaa følgende
 er. At have Bryllup, holde B. (om
 et Bænebæde.) At gøre (s: bryllup) et
 bryllup. Brylluppet varede i 3 Dage. =
Bryllupsbæde, et. Kristelig Indbydelse til
 bryllup.

Bryllupsdag, en. Dagen,
 hvor et Bryllup holdes. **Bryl-**
stægt, en. Klæder, som enten Brud-
 gom, eller Bryllupsbæder bære
 i et Bryllup. (Baggesen.) **Bryllups-**
stægt, n. s. pl. de, som bivaane et Bryllup;
 bryllupsbæder.

Bryllupsfryd, en.
 fryd, Festsighed ved et Bryllup. "Af
 bryllupsfryd fæg Frugt og Gru." Dh-

Bryllupsfærd, -en. Alt hvad
 hører til Bryllup og Bryllupsbæder.
Bryllupsbæder, et. Stæde, som
 bærer Bryllupsdagen.

Bryllupsbæder, en. som deeltager i et Bryllupsbæde.
Bryllupsbæder, en. Bæder, som finder
 sig ved og efter Bæden. **Bryllups-**
bæder, en. Brudekole. (J. E. Heiberg.)

Bryllupsbæder, pl. og **Bryllupsbæder**,
 -r. **Bryllupsbæder**, en. Bæder, som følger paa
 Bryllupsdagen.

Bryllupsbæder, en. Punt i Klæder og
 bæder, som bruges ved et Bryllup;
 bryllupsbæder. (Bessel.) **Bryllupsbæder**, en.

-r. Stik, som i et vist Land, en vis
 tid, følges ved Bryllupper. **Bryl-**
stægt, en. Ugen, hvori Bryllupsdagen
 holdes.

Bryn, et. pl. d. s. [Isl. Brun, Bryn.]
 en afstaaende, overhængende Kant.
 "Bryns Bryn." gammeld. Bibelovers.

i Ertelsh. d. s. s. Diebryn. (Deras:

Brynstiel, et. den Deel af Panden, som
 er imellem Menbrynene. B. S. D.)
 2. Overfladen eller det øverste af en jævn
 Ting, særde. af Vand. **Brynbryn**, **Band-**
bryn.

Brynde, en. ud. pl. 1. Ild, Brand.
 "Da Ilden var kommen i sin fulde Bryn-
 de." A. S. Bedel. 2. stærk, brændende
 Hede. "Solens Hede og B." P. Claussen.
 3. indvortes Hidsighed, heftig Eidskab;
 særde. om Ridsdrift og Elsker. "Valder
 sig, forglem en daarlig Brynde." Gvald.
 (Ordet er i Talestøtoget lidet brugelig.)

Bryne, en. pl. -r. [J. Bryni.] 1. Eg-
 gen, det skarpe paa en Ting. (Moth.)
 2. Brynesteen.

Bryne, v. a. 1. [Isl. bryna.] hvasse,
 gøre skarp. (Moth.) — **Brynesteen**, en.
 Stibesteen.

Brynne, en. pl. -r. [ældre E. Brunia.]
 Pandser, Harnisk. "Hvad duer stærk
 Brynne paa skælvende Bryst, og gode Pile
 i rød Mandes Haand?" Bedel. = **Brynne-**
hose, en. pl. -t. den Deel af Rustningen,
 som bedækkede Laaret fortil, og naaede
 fra Underhøften til Knæet, hvor den slut-
 tede sig til Knæstykket. (Moth. Jahn.)
Brynnekrave, en. den Deel af Harnisket
 eller Jernrustningen, som bedækkede Hals-
 sen. (Isl. Hålsbiörg.)

Bryst, et. [Isl. Briost. A. S. Breost.]

1. den forreste Deel af Memmetets Over-
 trok fra Halsen til Maven. At slaa sig
 for Brystet. [bruges ogsaa om Pattedyr
 (isf. Bringe) og Fugle, saavel levende
 som slagtede; S. Kaldebryst, Drebyst,
 Gaasebryst.] 2. de indvendige Dele, som
 have deres Lie i Brysthulheden. At have
 et stet, svagt Bryst (hvorefter især menes
 Lungen.) At have Smerte i Brystet, ondt
 for Brystet. At bruge noget for Brystet.

3. pl. Bryster. (ud. sing.) Kvindebryster,
 Patter. 4. Brystet paa en Ros, det flade
 Træ, hvori Armene, som bære Sædet, ere
 fæstede. (Moth.) = **Brystarv**, en. i Lov-
 sproget: Arv i nedstigende Linie; modsat
 Bægarv.

Brystbeen, et. det Been,
 som ligger foran imellem Ribbenene, og
 med disse og Ryghvirvlerne danner Bryst-
 hulheden. Sternum. **Brystbetændelse**,

en. Betændelse i Brystet. **Brystbilled**,
 et. Malet, udhugget eller støbt Billed,
 som forestiller en Person indtil det næ-

derste af Brystet, **Brystbom**, en. den
 forreste Bom i en Væv, hvorpaa det væv-
 vede Løt omvindes. **Brystbyld**, en.

Byld inden i Brystet, Lungebyld. **Bryst-**
bælte, et. Bælte eller Bæand, som bæres
 om eller under Brystet, ovenfor Bæltes-

stedet. **Brystdrif**, en. Lægedrif for Bryst-
 sygdomme. **Brystdug**, en. Nattrøse uden
 Armer eller Undertrøse, især for Mand-

folk. **Brystfinne**, en. den forreste Finne paa en Fisk. **brystfinnet**, adj. forsynet med Brystfinner. **brystgængs**, adv. med Brystet eller Legemet vendt lige imod. (sælbent.) "Falskhed gaaer et brystgængs." Ordspr. "brystgængs vender jeg mig imod den truende Klippe." (Collins Overs. af Fichte.) **Brystharnisk**, et. den Deel af et Harnisk, som bedækker Brystet. **Brysthiul**, et. **Rallehiul**, som drives af et Bånd, hvis Strøm falder paa Hiulet, omtrent i lige Høide med dets Arel. (Millingtons Naturlære ved Urfin. Pag. 199.) **Brysthuulhed**, en. den Huulhed i det menneskelige Legeme, som ved Mellemgulvet stilles fra Underlivet. (ogsaa: **Brysthule**.) **brysthøi**, adj. saa høi, som op til Brystet. En b. Bold. **Brystkage**, en. smaa Kager af Sukker og andet, som bruges for Brystet. **Brystkiød**, et. Kiød af Brystet, f. Ex. paa en Fugl. **Brystklemmelse**, en. indvortes Klemmelse i Brystet. **Brystkrampe**, en. Krampe i Brystet. **Brystmiddel**, et. Lægemiddel mod Brystsyge. (Saaledes: **Brystdraaber**, **Brystmeel**, **Brystpulver**, **Brystsaft**, **Brystsukker**, **Brystthee**, o. fl.) **Brystnaal**, en. pynkelig Naal, hvormed Halskroven sættes sammen p. Brystet. **Brystplade**, en. Kroppen eller Hoveddelen af en Fugl, som stydes efter ved Fuglestydning. **Brystplov**, en. Et Slags Haandplov eller Spade, som en Mand styder fremad med Brystet, og bruges til at afskille Grønskaar eller Hedetsro. (Dlussen.) **Brystpude**, en. En liden Pude, som for Barmes Skold lægges p. Brystet. **Brystrem**, en. S. Bringerem. **Brystruer**, pl. **Bryststrimmel** i Skjorten hos Mandfolk; **Kalvetræs**. (B. J. Lodde. usædvanl.) **Brystsaar**, et. Saar i Brystet, eller som gaaer ind i Brysthuulheden. **Brystskiold**, et. paa Insecter: en haard Plade, som bedækker Brystet eller Mellemdelen. (Thorax.) **Brystsmykke**, et. S. der bæres paa Brystet. **Brystsmætte**, en. Et Klædningsstykke, Fruentimre bære for Brystet. **Bryststrimmel**, en. En Kruse eller Strimmel af filnt Lerred eller lignende Løi, som Fruentimre bære oven over Brystet. **Bryststykke**, et. 1. den Deel af et slagtet Dyr, som udgør Brystet. 2. et malet Brystbillede. 3. **Bryststykket** i et Harnisk. **brystsvag**, adj. som har et svagt Bryst, svage Lunger. **Brystsvaghed**, **Brystsyge**, en. Svaghed i Brystet, og særb. i Lungen. **Brystvorte**, en. Vorte paa Mandfolks Bryst og Qvindfolks Patter. **Brystværk**, et. brysthøit Sitter eller Rækværk, f. Ex. omkring en Laarnplade. (Baggesen.) **Brystværn**, et. en brysthøi Forhoining paa den Side af en Bold, der vender imod Marken.

Bryste sig, v. rec. 1. egentlig Brystet i Veiret; men bruges mest si for: hovmode sig, gjøre sig stor; gjøre til af noget. "Men tør sig Stolthed af trænglet Fortrin bryste." D. G. M. "Rom brystede sig af Frihed, da J. Cæsar behandlede dets Borgere som ver." Schytte.

Brystes, v. n. pass. faae Bryster. (M. Bræde, v. a. 1. [J. bræda. N. G. b. *torridus*.] 1. smelte; om fede Ting. bræde Smør. Moth. (forældet.) 2. bræde et Skib, bestrøge det med sø Beg og Lære. (S. Brædebænk.)

Bræde, et. pl. **Bræder**, n. s. [N. Bræd.] S. Bræt; da Bræder kun br. i pl. En Talt Bræder. = Høraf: Brægaal, Brædegulv, Brædehuus, Brædeluge, Brædestuur, Brædevag, Brædværk (noget som er sammensat af 2 det.) o. fl.

Bræge, v. n. 1. (har.) Strige for Gaar eller Lam. — **Brægen**, en. ud.

Bræk, en og et. pl. d. s. 1. Brist, R. Bræk i Løi. At styde Bræk paa en M. 2. Slæde, Mangel, Bræst. (lidet brugt) "Helbrede Menneskenes Sygdomme og tens Bræk." Bagg. N. Klim.

Brække, v. a. og n. brækkede og brækket, pl. brækkede. [Mogle an for det intransitive Verbum. part. p. brukken; pl. brukne, som høres i dagl. Dette, formodentlig nærmest af det J. (brecken) optagne Verb. bruges ogsaa som v. a. bryde i 1ste til 6te Bemærk (Jof. sønderbryde. Ellidgere Eprogl har indført, at man oftere betiener sig brække end bryde, naar man vil udtrykke at noget gaaer itu ved Brydningen. brække er, at gjøre saaledes Bold paa Ting, at den maa gaae itu." Spø. Desuden bruges det i følgende lidet. At brække Papir, folde det, lægge det paa. — At brække en Flaske, et Anter eller at brække Pul paa o: bruge sig Gang deraf. — At brække Halsen, brække sig. figurl. for: omkomme paa en voldsom Maade. At brække Fasten (Stibelskrævre, aabne den. — Med præpos. og. At brække af, brække en Raas fra, brække noget løst, b. en Muur ned, b. en op, b. noget midt over, brække en J. ud ic. — At brække sig, v. rec. 1. kaste op. (I ældre Skrifter og i Jnl. bryde sig.) — b) brække, v. n. 1. bryde gaae itu. Dersom Grenen ikke undertrykkes, brækker den. 2. Med præpos. brække (bryde) igiennem et Gierde. b. ind i et Huus (gjøre Indbrud.) brække (bryde) ud af et Fængsel. = bryde hammer eller Brækkehammer, en. bryde at brække Muurværk med. Brække et. Jernredskab til at brække med.

ffelig, adj., som lader sig bræffe; som let bræffes, flør. Bræfmiddel, et. Lægemiddel, som indtages for at komme til at bræ. Bræfnod, en. Frugten af et amerikansk Træ (*Jatropha L.*) som er et voldsomt Bræfmiddel. Bræfpulver, et. Bræfmiddel i Form af Pulver. Bræfved, en. Roden af en amerikansk Plante. (*Specuana*.) Bræfflang ell. Bræffeslang, en. Jernstang til at bræffe med, se. Bræftoi eller Bræffetoi, et. Redskab til at bræffe med. Bræfvand, et. Bræfmiddel, opløst i Vand. Bræfvind, en. Et Bræfmiddel, som bestaaer af Bræfvindsteen sat paa Vind (vinum medicum.) Bræfvindsteen, en. Et Præparat af Antimonium og Vindsteen, bruges som et almindeligt Bræfmiddel. Bræfning, en. pl.-er. 1. Gierningen at bræffe; eller det at bræffes. Jerns, Solstraalernes Bræfning. (Jvf. Dagbræfning.) 2. det, at bræffe sig, Opfæstelse. Bræmme, en. pl.-r. [*A. S. Brymme.*] et. Bord om et Alædebon, især i Trædelfe. — Deraf: bræmme, v. a. 1. giennem med Bræmmer. bræmmede Alæder. "Naar Maanen bræmmer Solens Kant." *Ohlenschläger*. Bræms, en. f. Bræms. Brændbar, adj. f. v. a. og n. brænde. Brænde, et. ud. pl. 1. Ved eller Træ, som ikke er brugt til Brændsel, Brændsel. Egebrænde, Bøgebrænde. En Brænd, et Stykke Brænde. Løst, vaadt brænde. At lægge B. i Kaffelovnen. d. s. f. Brændemærke. = Brændebærer, et. Kart, som bærer Brænde op i Huset. Brændefang, et. Forraad af Brænde, som er af Stod til Brændsel. Brændesager, en. den; som nærer sig af at sætte Brænde, Vedhugger; (f. Savværk.) Brændehuus, et. Huus, hvor brænde glemmes. (Saaledes: Brændebæmmer, Brændefielder, Brændeloft, o. fl.) Brændemangel, en. Mangel paa fornødent Brænde eller Brændsel. Brændeskov, en. (Slussen.) d. s. f. Brændeskov. Brændeskræder, en. Savskræder. brændeskræder, adj. v. som bevirker, hjælper til Brændesparing. b. Done. (Slussen.) Brændesparing, en. sparsom Anvendelse af Brændsel. Brændesved, en. Ved, som er flenslig og bruges til Brændsel. Brændesø, en. Dre, som bruges til Brændehugning. Brænde, v. a. og n. 2. [*Jsl. brenna.*] v. a. 1. fortære eller lade fortæres ved. At b. Papirer. brænde noget op. (se brænde.) At b. en Bø af. At b. noget bringe ud ved Hjælp af Ild; eller brænde ved Ild. At brænde Guld ud af Malmer. (eller b. Saloner ud.) At b.

et Kaffelovnsrør ud. 2. saare, bestaaende, fordærve ved Ild. At brænde sig paa Ilden, paa en Kaffelovn. Stegen, Ragen er brændt. — figurl. om sviende Smerte. At brænde sig paa Nelder. En brændt Skade. (Man siger ogsaa figurl. en brændt Lugt.) 3. virke, tilberede, gjøre til Rette v. Ild eller ved et hebet Redskab. At b. Brændevin. brænde Elære, Tran, Ralk. At b. Haaret m. et Brændejern. At brænde (ell. finbrænde) Guld: rense det ved Smeltning fra al Tilfætning. 4. bruge til Rensning eller til Brændsel. At b. Borlen; b. Olle i Lampen; b. Tørv paa Skorstenen. 5. mærke med Brændejern; give Brændemærke. At b. Læg, b. Svien ind paa Ilden. Han blev dømt til at pidskes og brændes (rettere: brændes mærkes.) 6. Om Solstraalernes umiddelbare Virkning. Solen brænder mig lige i Ansigtet. (jvf. solbrændt.) absol. Solen brænder stærkt i Dag. B. neutr. 1. staae i Lue; fortæres af Ild. Ilden vil ikke ret brænde. Huset brænder (er i Brand.) Det brænder i Dønen. Det har brændt i Nat paa to Steder. Alle hans Bøger brændte. Gaarden brændte af (blev ganske ødelagt ved Ild.) At brænde inde, miste Livet ved en Hæusild. At b. ud, holde op at brænde, brænde til Ende. Lad Ilden b. ud. Ilden er brændt ud. (udbrændt.) 2. fatte Ild, holde Ild vedlige. Denne Tørv brænder meget let. Det vaade Træ vil ikke brænde. 3. give Rensning som Ildslue. Ruset, Ilden brænder flart. 4. give stærk Varme fra sig. Solen brænder stærkt i Dag. (f. ovenfor A. 6.) En brændende Sandstøven. 5. forvolde en meget stærk, bidende Smag eller sviende Fornemmelse. Peber brænder p. Tungen. En brændende Smag. Nelderne brænde. 6. figurl. være behersket af en Lidenkab eller stærk og levende Følelse. "Naar en Felt af Vresyge brænder." *Rein*. At b. af Rierlighed, Had, Brede. De brændte af Begierlighed efter at maale sig m. Fienden. = brændbar, adj. som har den Egenskab, at kunne fænge og brænde. Deraf: Brændbarhed, en. ud. pl. = Brændebrev, et. d. s. f. Maalebrev. Brændeglas, et. Et convex flebet Glas, der samler Solstraalerne i et Brændepunkt, og tænder hvad der bringes i dette Punkt. Brændejern, et. Redskab til at brænde Mærke i noget, ell. til at brænde og kruse Haaret. Brændemærke, et. indbrændt Mærke, især Tryksmærke, som brændes i Panden eller paa Ryggen. brændemærke, v. a. 1. paa sætte Brændemærke. Brændenælde, en. f. Nælde. Brændeld, en. den Tidsalder, da man el begrov, men brændte de Døde. (P. Clausen.) Brændepenge, n. s. pl. P. som betales for at indbrænde Læg.

Brændepunkt, et. det Punkt, hvort Solstraalerne, samlede ved et Brændeglas ell. Brændespeil, tænde. **Brændespeil**, et. huulstøbet Metalspeil, der virker som Brændeglas. **Brændeviin**, et. (efter nogle: en.) En geistlig Drick (Spiritus) som virkes ved Destillering af Korn, Druer eller andre Frugter. At brænde Brændeviin. Deraf: **Brændeviinsbrænder**, en. den, hvis Gysel er at brænde Brændeviin. **Brændeviinsbrænderi**, et. Indretning, hvor der brændes Brændeviin. **Brændeviinsbrænding**, en. **Brændeviinskedel**, en. hvort Brændeviin destilleres; hedder ogsaa: **Brændeviinspande**. **Brændeviinsmand**, en. 1. En Brændeviinsbrænder. 2. een som udsælger Brændeviin. **Brændeviinstoi**, et. Alt hvad der hører til Brændeviinsbrænding. **Brændeviinsværk**, et. d. s. f. Brændeviinsbrænderi; o. fl. andre. = **Brænden**, en. ud. pl. Gierningen, at brænde. — **Brænderi**, et. Indretning til at viske ved Ild eller til at brænde, for Ex. Kalk, Teglsteen, Brændeviin, m. m. — **brændhed**, adj. ildhed, brændende hed. **Brændhede**, en. ud. pl. **bede**, som har den Grog, at den frembringer Brand. — **Brænding**, en. 1. Gierningen at brænde, i Ordets forskell. Bemærkelser. 2. saas meget af en Ting, som paa eensgang brændes. En B. Muursteen. 3. Velgebrud, Gøsthyrtning imod en Strandbred. **Brænden** lantrede i Brændingen. — **Brændoffer**, et. Offer, hvor hele Offeret fortares ved Ild. — **Brændovn**, en. Ovn til at brænde noget i, f. Ex. Muursteen, Kalk, Porcelain, m. m.

Brændsel, et. ud. pl. [af v. brænde.] En Materie, tjenlig til at gjøre Ild med, som bruges til at brænde. At bruge Løv til Brændsel. — Deraf: **Brændselstov**, en. S. hvori der hugges allene t. Brændevod, eller som opelstes især til denne Bestemmelse. (Olussen.) **Brændselspilde**, en. unyttig og adsel Anvendelse af Brændsel. (Olussen.)

Bræt, et. pl. -ter. [Z. Bret. i Stedet for pl. Brætter br. sædvanlig Bræder. f. Bræde.] Et Stykke, ved Saven udskåret Træ af betydelig Længde, sædvanl. af en Lottes Længde og af forskellig Brede. I Norge: Bord. — Ogsaa: mindre Stykker af et heelt Bræt; eller hvad der gøres af et Bræt, er dannet som et Bræt. S. Dambæt, Sællebræt, Tegnebræt, o. fl. — **Brætspil**, et. Spil, der spilles med Brætter eller paa et Bræt.

Brød, et. pl. d. s. [Z. Brand.] 1. et af Meel, ved Keltning i Vand (ell. Melk) og ved Bagning tilberedt Fødemiddel. Hvedebrød, Rugbrød, Grogbrød, Skibbrød. Et Stykke tørt Brød (uden Smør ell. Smul.) 2. figurl. a) Livsophold. At

fortlene sit B. paa en ærlig Maade; d. daglige B. "Ege Brødet paa Bedragerens Beie." Mynster. "Den Mand, som — ikke strev for Bisfald ell. Brød." Reib. b) Tjeneste for Koft og Løn. At være eens Brød. At have mange Folt i Brød. c) Embed, Betiening, Levebrød. At sidde i et godt Brød. = **Brødbage**, en. den, som nærer sig af at bage Brød især Grogbrød. **Brødbagning**, en. Gierningen at bage Brød. **Brødbakke**, en. Bakke, hvorpaa Brød sættes frem paa Bordet. **Brødbund**, en. den Side Brødet, hvorpaa det ligger i Bagerovnen (Moth.) **Brødfrugt**, en. Frugten af Træ, som især har hjemme paa Verne Endhavet. (Artocarpus.) **Brødsod**, en. 1. den Deel af Menneskets Fød som bestaaer i Brød. 2. Livsophold, f. i Almindelighed. **brødsode**, v. a. og re 1. forstasse, frembringe Brødsode. Det Land har ikke Korn nok til at brødsode sig. 2. give Underholdning, Livsophold. At b. en Familie. **Brødskæffe**, en. Glemmested til bagt Brød. — **Brødskag**, en. Kage, hvortil bruges revet Brød, Stedet for Meel. **Brødskammer**, et. hvor Brød glemmes; f. Ex. paa Krigstide. **Brødskniv**, en. K. som bruges at skære Brød med. **Brødskone**, en. Kone, der gaaer omkring og udsælger Brød. **Brødskorn**, et. Korn, som er tjenlig eller er bestemt til Brød. **Sædeskorn**, **Brødskorn**. **Brødskrumme**, en. den indre blødere Deel af Brødet. (Brødskrumme pl. Brødsmuler.) **Brødskuro**, en. Kur hvori Brød bæres fra Bageren, ell. satte frem p. Bordet. — **brødslos**, adj. 1. egen som fattes Brød, ("J brødslos det va smægte hans Skarer." Perh.) men mest figurl. 2. som ei giver Livsophold brødslose Kønster, Arbejder. "Min at Kunst mig brødslos ei forlader." Perh. 3. som er uden Levebrød. Han er bleven brødslos. Mange brødslose Familier. — **Brødmangel**, en. ud. pl. Mangel paa det fornødne Brød. **Brødmærke**, et. Kiendmærke, som Bagere sætte paa Brød. **Brødmid**, en. Misundelse mellem Anden, som har lige Næringsvei større Indkomst. **Brødpose**, en. Pos til at glemme Brød i. **Brødrug**, en. Rug til at bage Brød af; modsat Særrug. **Brødsag**, en. Sag, der kommer Livets Ophold. "At ansee Gistemaal som en blot Brødsag." Rahb. **Brødstimmel**, en. Stimmel, der sættes paa Brød af Fugtlighed og Mellemullen. **Brødskorpe**, en. den ydre haardere Deel af Brødet. **Brødsmul**, en. pl. -r. Brød, som er gaaet i Smul. **Brødsorg**, en. Sorg for det daglige Brød for Livets Ophold. (Ewald.) **Brødstumpe**,

en. et tørt Stykke B. (Moth.) Brød-
surte, en. Suppe, som fornemmelig toges
af Brød. Brødtart, en. En af Dvrig-
hede givende Bestemmelse for Brødspriser.
Brødtrang, en. Brødmangel. Brødtyv,
en. figurl. 1. den, som tager Koft og Løn,
uden at gjøre fuldest derved ved Arbejde;
en uærlig Tjener. 2. den, som tager
Kring fra andre, som gjør Indgreb i
andens Røring. (Sneedorf.) Brød-
vand, et. en lødssende Drif, af kogende
Vand, som gøres paa Brød med Citron-
saft og andet. Brøddvidenskab, en.
den som man lærer, for derved at vinde
høje Ophold (Brødstudium.) Brøds-
vogn, en. Vogn, hvorpaa Brød føres læsse-
vis, f. Ex. ved en Krigshær.

Brøde, en. ud. pl. [J. Brot.] 1. For-
tælle, Etold, Forbrudelse. (dog bruges
også som et haardere Udtryk.) Jeg
er den B. i denne Sag. 2. Pengebod,
Brotstraf. (d. Lov.) = brødefri, adj.
brødfri, uden Brøde. "Den er ei Træl,
hvis Sjæl er reen og brødefri." Ohlenschl.
brødfuld, adj. som har gjort sig skyld-
ig i mangen Brøde. Brødepenge, pl.
Brotstraf. (Hvitfeldt.) Brødestyld, en.
Brotstraf. "Deelagtig er jeg, bærer
den Brødestyld." Fibigers Sophokles.
brødesmittet, adj. v. besmittet ved Brøde.
Kobbet.) Brødesmand, en. Forbruder.
J. Clausen. Hvitfeldt. forældet.)

Brøf, en. pl. -er. et Tal, som er mins-
kere end en Enhed, som (ved Tælleren)
afregner en eller flere Dele af en
Enhed, hvis Deling angives ved
lænnen; brudne Tal. At regne i B.,
et Brøf. — Brøfregning, en. Reg-
ning med brudne Tal (i Mod sætning til
regning med hele Tal.)

Brøf, et. pl. d. s. et Strig, som af et
mange Dyr.

Brøf, v. n. 1. give en hul og stærk
kælende Lyd fra sig, som Løve, Dyr,
og andre store Dyr. — Brølen, en. ud. pl.

Brønd, en. pl. -e. [J. Brunnr.] 1. et
Jorden gravet, dybt og i Alm. steensat
hul, hvori Vand samler og holder sig.
2. grave, tilkaste en Brønd. 2. under-
søge absol. og i Sammensætninger for:
Sundhedsbrønd, mineralisk Kilde. At
reise til Brønden. = Brøndaare,
en. Bælt eller Bandaare i en Brønd. —
Brøndemur, en. Brug af mineraliske Bælte:
Sundheden. Brøndgiest, en. den,
som opbeholder sig ved en Sundhedsbrønd for
at kurere den. (Baggesen.) Brønd-
raver, en. den, som forstaaer Brønd-
regning. Brøndhage, en. d. s. s.
Brøndkrog. Brøndhiul, en. Tridse,
hvor Brøndlænken eller Brøndrebet løber.
Brøndhuns, et. s. som er bygget over
en Brønd, f. Ex. en Sundhedsbrønd. (Bag-

gesen.) Brøndfarm, en. Karm, Ind-
fatning af Steen eller Træ omkring en
Brønd. Brøndkarse, en. En ved Bække
og Vanddrag vorende bitter Plante. Si-
ymbrium Nasturtium. Brøndkiste, en.
Vandkær af Træ ved en Brønd eller et
Springvand. (Moth.) Brøndkors, et.
1. Korsstræ over en Brønd, hvori Brønd-
hiulet sættes. 2. Træer eller Blæster,
som lægges krydsvis i Bunden af en Brønd,
og tiene til Grundvold for Brøndværket.
Brøndkrog, en. Krog i Enden af Brønd-
stangen, hvormed den i Brønden fyldte
Spand drages op. Brøndlaag, et. Dæk-
sel af Træ over en B. (Moth.) Brønd-
lænke, en. Jernlænke, som løber i en
Tridse eller et Brøndhiul, og hvormed
Vandet drages op, i Stedet for ved en
Brøndstang. Brøndmøster, en. den,
som har Opsyn med offentlige Brønde.
(Moth.) Brøndreb, et. Reb, som bruges
i St. for en Brøndlænke. Brøndrække,
en. Rækværk om en Brønd. Brøndstib,
et. S. indrettet med en Brønd til salt
eller fersk Vand, for deri at føre levende
Fisk. (Abh. Skild. 1813. 22.) Brønd-
spand, en. Spand, hvormed Vand drages
op af en Brønd. (Junge, Brøndjunge.)
Brøndstage eller Brøndstang, en. See
Brøndvippe. Brøndsetter, en. d. s. s.
Brøndgraver. Brøndsojer, en. En
lang Stang til at undersøge Brønde og
Vandposter. Brøndtrug, et. Vandtrug,
som haves staaende v. en Brønd. Brønd-
vand, et. Vand, der samler sig i en Brønd.
Brøndvinde, en. Vinde til at drage Vands-
spanden op af Brønden. Brøndvippe,
en. Sommerstok med en Bægt i den ene
Ende og en Brøndstang i den anden, som
i Midten hviler paa en Opstander, og
hvorved Vandet lettere drages op af en
Brønd. (Brøndsvingel. Moth.) Brønd-
værk, et. Træ eller Muurværk, Indfat-
ning af Træ eller Steen, der omgiver en
Brønd.

Brøst, en. [Jst. Brest.] 1. Bræf,
Mangel (næsten forældet.) "Brøst eller
Mangel paa Brgning." D. Lov. II. 22. 6.
Deraf: brøstfuld, adj. feilfuld, mangelfuld.
(J. Rothe.) 2. Skade. "At staa den
bi, som Brøst lider." Hvitf. 3. Brøde,
Lovens Overtrædelse. (Hvitfeldt.) "Da
skulle de, hvis Brøst saa findes, straf-
fes." D. L. VI. 13. 24. = brøstfældig, adj.
som har Brøst af Vilde, forsalden, strø-
belig. En b. Hytte. "Jo konstligere et
Værk er, jo oftere bliver det brøstfæl-
digt." Schytte. Deraf: Brøstfældighed,
en. ud. pl. — brøsthølden, adj. 1. som
har mindre af en Ting, end han til For-
nødenhed bør have. (D. Lov. II. 22. 26.)
2. ikke skadeløs eller tjent med; mishol-
den; forurettet. "Finder nogen sig brøst-

holden i Mark, Stov eller Eiendom." D. Lov. I. 18. 1. At finde sig brøstholden med en Dom. — Deras; Brøstholdenhed, en. (som især bruges i Lovsproget.) Bestaffenheden at være misholden, lide Skade ved noget. "Den Brøstholdenhed, Eierne siden ofte klagede over, og søgte at faae rettet ved Rebning." Oluffen. — brøstløs, adj. uden Brøst eller Skade. (S. Bull.)

Brøste, v. n. 1. (har.) [Isl. bræsta.] faae feil, mangle, fattes. Hvor for brøster, er Freden syg. Ordspr. "Den brøster intet, som intet lyfter." Ordsprog. "Hvad dem brøster p. Livets Nøst." A. Bedel. (Hos nogle Nøere findes dette næsten forældede Ord brugt, og undertiden i Formen: briste. "Hvad der bristede dem p. Penge og Folk." Engelstoft.)

Bud, et. pl. d. s. [Isl. og A. S. Bud.] 1. Befaling. At holde, lade Guds Bud. 2. Vrende, Tidende, Budskab. At sende B. til een, tage Bud med til een. "De skulle ved to Mænd give de andre Bud derom." D. Lov. III. 13. 3. den, som bringer et Bud frem, Sendebud. [A. S. Bode. N. S. Bude.] At gaae Bud for een; at sende et B. efter een. At være Bud imellem to Forelskede. 4. Een, som er bestykket til Bud (3) ved en Stiftelse, et Selskab, m. v. f. Ex. Cancelliebud, Postbud, &c. 5. Tilbydelse af en vis Sum Penge for noget, som er tilfals. At giøre B. paa noget. = Budbyrd, Budstikkens Omboering i Norge. Budbærer, en. den, som bærer, bringer et Bud ell. Budskab fra een til en anden. Budfoged, en. den, som er bestykket t. at bringe Dørigsheden Bud omkring paa Landet. Budfærd, en. Reise med og i Anledning af et Budskab. Budord, et. d. s. f. Bud, 1. De ti Guds Budord. Budskab, et. 1. Tidende, Efterretning. At føre, bringe et glædeligt, sorgeligt Budskab. 2. den Bestaffenhed eller Omstændighed, at være Sendebud. Han var i Kongens Budskab. (hielden.) Budstikkelse, en. Gierningen at sende Bud til een. Budstikke, en. En mærket Træplind, der tilforn i Norge sendtes omkring i hver Bølgd (paa Budveien) for at falde Folket sammen. "Budstikken løb fra Grande t. nærmeste Grande." Storm.

Buddike. S. Boddike.

Budding, en. pl.-er. [Eng. Pudding.] En Ret af Brød, Meel og Æg, af flin-strabet Kiød eller Fisk, som koges til et Slags Rage. (Noth.) — Buddingform, en. Kar af Blis eller Kobber, hvori Budding koges.

Bue, en. pl. -r. [Isl. Bugar. A. S. Boga.] 1. I Alm. en bøjet eller krum Linie. En Cirkelbue 3: et Stykke af en Cirkel. En elliptisk Bue. 2. Hvad der

er dannet efter, eller har Stikkelse af krum Linie. Loftet er bygget i en B. Himlens Bue. 3. i Bygningsteksten: Bygning, hvis Giennemsnit danner en Bue. (Jof. Spidsbue.) Denne Bro tre lige høje og lige vide Buer. 4. [Bogi.] et Baaben, til at styde Pile med Flitsbue. At styde med Bue. figurl. spænde Buen for høit 3: overdrive Fordringer, sin Paastand. 5. et b. dannet Redskab af Træ, i hvis B. Ender fine Hesthaar fæstes, og hvorman spiller paa Fiol. = buedannet, a. som har Form af en Bue. Bueføren. buedannet Stikkelse. Buegang, 1. Gang i en Bue eller Kreds, Kregang. "Solens Buegang." Ringo. Gang, hvor man gaaer under Buer. hvælvet Buegang. En B. i en Buehuehorn, et. Enden p. en Flitsbue, h. Buestrængen fæstes. (Noth.) buekruadj. buedannet. Buehvælving, en. Hvælving, hvis Bue danner en Halvcirkel; Lønhvælving. Buelinie, en. krum Linie. Bueloft, et. Loft, hvis Giennemsnit en krum Linie. Buemager, en. den, som giør Flitsbuer. Buesav, en. S. til føres af een Person, og hvis Blad er fæstet til en Bue af Jern; Haandsav. (Stikkav.) Bueskud, et. 1. Skud med Flitsbue. 2. et Skud med en Kugle, h. Bane beskriver en krum Linie. Bueskoven. den, som er øvet i at styde med Bue. Buestræng, en. Strængen paa en Flitsbue. Buestrøg, et. Strøg med en Flitsbue paa Strængene; it. Maaden, hvorman Armen føres ved dette Foretagende. have et godt Buestrøg. Bueværk, det, som er stikket, bygget i Form af Buer. At giøre Tegning til Bueværk ved en Bro. = buet, adj. som gaaer en Bue, buedannet.

Bue sig, v. rec. 1. hvælve sig i en Bue. "Hvor Stenen høit sig buer." Ohlens. Bug, en. pl.-e. [J. Bokr. A. S. Baga.] 1. Egentl. og i Alm. den i en Rundt udad bøjede (bugede) Deel af enhver Ting. f. Ex. Bugen paa en Flaske, Potte, 2. men i Særdeleshed: den Deel af Dørs eller Menneskes Ergenie, der har saadan Stikkelse, og indslutter de Indvolde, som ligge nedenfor Mellemgulret hos Mennesket: Underlivet. At fylde Bug 3: Mæven. 3. Bug, bruges undertiden om Skibe i St. for Bort. 2. Der Buganker, et. Et af de to Ankere, som ligge nærmest Forstavnen. Bugline, et. Løug befæstet i Kanten af Raaske Bugspyd, et. En fra Forstavnen ugaende staa Mast eller ubligger; m. Skibsbord. = Bugfinne, en. Finne paa Fiskens Bug. Bugfødd, en. hos Insekter: Fod under Bugen ell. Bagdelen (a

men) af et Insect. Bugfoder, et.
 smukt af Bugen paa visse Dyr's Skind.
 bugfælde, en. alt for stor Overflodighed af
 og Drikke. Buggiord, en. Sadel-
 st, der spændes om Pestens Bug. Bug-
 et. Diarrhoe, tyndt Siv. Bugorm,
 Jædvoldorm, der findes i Bugen p.
 bugskaldet, adj. skaldet under Bu-
 et b. Jaar. Bugskæl, et. pl. d. f.
 skæl, som Dyr (s. Gr. Fiske ell. Insecter)
 under Bugen. (S. Strøm.) Bug-
 et. Indsnit, som gøres i Bugen.
 Bug, en. overbreven Omforg s. Mad
 Drikke. (P. Syn.) Bugtaler, en.
 som forstaaer i Taler at tvinge Røsten
 i Etalget, hvorved den synes at
 komme andensteds fra, end fra den Ta-
 lers. Bugorid, et. Mavepine, Kneb i
 Kæm. = buget, adj. 1. som har en
 Bug eller rund Udbøjning. En buget
 Kæde. "bugede Skolde." Meisslings
 Læstret. 2. som har en tyk Bug; eller
 en tyk mave af Bugfylde. (dagl. T.)

Bugle, en. pl. -r. [N. S. Byle. N. S.
 Bule, Bøld.] 1. hulrund Forhøining
 noget, især paa Metal-Arbejde. B.
 Riden af et Skjold. Bugler paa et
 barn. 3. Hævelse eller Knude, foraar-
 saket ved Stød, Fald eller Slag, især i
 benet eller Panden. Han har slaaet
 sig en Bugle i Panden. (Ordet skrives
 ogsaa Bule.) 3. Ugentl. en ved Fald
 eller Stød frembragt Puulning eller For-
 høining i et Metalkar. = buglebladet,
 et. hvis Blade have en rundhvalvet Bø-
 lende, som nogle Kaalarter. (Hornemann.)
 buglerund, adj. rundhvalvet, conver. (B.
 S. D. Det der ogsaa anførte buglehuul,
 et ikke brugeligt.) — buglet, adv. 1. som
 arbejdet i Bugler, forsynet m. Bug-
 et. Et buglet Skjold. 2. som har faaet
 bugler ved Stød. — bugleviis, adv. liges-
 om i Bugler. (B. S. D.)

Bugre, v. n. 1. et. [Jæl. bogna.] bøle
 i en krum Linie eller Bue. "Rasten,
 som bugner v. sin Byrde." Evald. Gre-
 m bugner af Frugt, under Frugternes
 vægt. "Door Sydens Styrke første Gang
 bugtede under Nordens Kraft." Baggesen.
 et b. ud af Fugtighed. — Deraf: Bugnen,
 Bugning, en.

Bugser, v. a. 1. [N. S. boogseren.]
 sæt et Skib frem i Vandet ved Stæbe-
 ry, som gøres fast i een eller flere
 eade, der roes frem.

Bugspryd eller Bøvspryd, et. pl. d. f.
 Bugsprødt. N. S. Boogspret.] En
 tang eller Udligger fra Forstavnen af et
 Skib, hvilken fører et eller to Seil.

Bugt, en. pl. -er. [J. Bugda, Bugt.]
 en krummet Linie, Krumning, Bø-
 g. At flaa Bugter. Seilen gaaer i

Bugter. Han vil have Bugten og begge
 Enderne o: han vil raade ganske allene.
 2. en Havbugt, Vig. Den finste, beth-
 niske Bugt. (Jvf. Fiord og Vig.) 3. At
 flaa Bugt med een, flaae Magt med,
 tvinge. — bugteviis, adv. i Bugter.

Bugte, v. rec. 1. flaa Bugter, bevæge
 sig i Bugter. At bugte, v. n. bugte sig.
 "Hvor vel veed ikke Røven at bugte for
 Støveren." Schytte. "En bugtende Flod."
 — "Solen badede sig i de bugtende Strøm-
 me." Baggesen. — bugtet, adj. v. som
 har Bugter, krummet. En bugtet Aa,
 Bel. — Bugtning, en. pl. -er. En bug-
 tende Linie, en Krumning. "Flodens næ-
 dige Bugtninger." Baggesen.

1. Bue, en. pl. -e. [Eng. Buck. Jæl.
 Buckr.] Gederne's Pan; Gedebug. Det
 bruges og for: Dædder, og om Raadur:
 en Raabue. — Deraf: Bufflebeen, Buffes
 fod. Buffens Been eller Fod (bufflebenet,
 som har Bufflebeen: den bufflebenede
 Stogbud.) Buffleblad, en Plante. Me-
 nyanthes trifoliata. Bufflebær, en Plan-
 te. Convallaria multiflora. Bufflehorn,
 Bufflelader, Buffeskind, Buffespring,
 og flere.

2. Bue, en. pl. -e. 1. et paa Fødder
 staaende Redskab til at understøtte noget
 med. Et Bradspid med Bue. 2. Rudfes
 sædet paa en Karrect eller lignende Vogn.
 Deraf: Buedæffen, et. D. eller Læppe,
 som breddes over Rudfesædet.

3. Bue, en. pl. -e. 1. et Redskab til
 at nedramme Pøle; en Rambue. 2. et
 langt og tykt Stykke Jern til at flaae
 Knuder itu med. 3. en forbum brugelig
 Krigs-Maskine til at støde Mure ned med
 (en Rendebue. B. S. D.) 4, Jvf. Gave-
 buer, Gavelad.

4. Bue, et. pl. d. f. [s. bue.] en Bø-
 ling for over med Hovedet og Ryggen.
 At gøre et Bue. At springe Bue, en
 vis Springeleg, hvorved en Person spring-
 ger over Hovedet p. en anden, som staaer
 i bøiet Stilling og med ludende Hoved.

Bufar, n. s. En Plante, som tørret
 lugter stærkt og behageligt. Asperula
 odorata.

1. Buffle, v. a. og rec. 1. [Jæl. buga.]
 bringe i en krum Stilling, bøle nedad.
 At b. sin Ryg. buffle Hovedet. At buffle
 sig for at komme igennem en Dør. (Man
 siger: at bøle noget opad. At buffle sig
 til Jorden; men hellere: At bøle Hovedet,
 bøle Kroppen, hvilket dog ogsaa kan være:
 at bøle den til Siden. At buffle noget
 ind o: at bøle det indad, bøle en Kant
 ind. Sædvanl. siges: At buffle begge En-
 derne sammen paa noget; dog kan her
 ogsaa bruges: at bøle.)

2. Buffle, v. n. 1. (har.) vise Arbe-
 dighed ved at buffle Hovedet eller ved at

bufte sig for een. Han bukkede dybt for hende. Han har lært at bukke. — At bukke for Overmagten: vige, give efter. "J maae for Døden bukke, naar Tiden kommen er." Holb. P. Paars. "For Hans dens Sværd maae alle Fiender bukke." Grundtv. — At bukke under, komme til at ligge under i Strid, overvindes. — Bukken, en. ud. pl. Gierningen at bukke. Bukken og Skraben.

3. Bukke, v. a. 1. stode ned med en Rambuk, nedramme. At bukke Pæle. (Moth. Grams. Nucl. Lat.)

Buffel, en. pl. Buffler. [et fremmedt Ord. E. Buckle.] en Lok Paar, der ved Kunst er krøllet og opfæstet i en Rulle. At sætte, lægge Paaret i Buffler. — Deraf: bufflet, adj. lagt i Buffler. (jvf. krøllet.)

Bul, en. pl. -le. [Jsl. Bolr. E. Boll.]

1. den tykkeste Deel af et Træ; Stammen. Roden, Bullen og Grenene. Bullen (Skafstet) af en Sælle. Bullene i Parven: de tykke Træstykker, hvori Lænderne fæstes. 2. den Deel af et Alædes bon, som skjuler Livet. Bullen paa en Særl, Trøie. B. S. D. (Bul ell. Bulle er i Siælland et Livstykke uden Armer, der hyppigen bæres af Vindfolk over den strikkede Trøie.) 3. bul i nogle næsten forældede Sammensætninger bemærker: noget tykt, stort eller svært. = Bulbro, en. Træbro, som staaer paa Pæle, eller er lagt af Træstammer. Bulfiæl, en. tyk Plante. bulhovedet? adj. som har et stort Hoved, tindhovedet. (Moth.) Bulvante, en. Vante, som kun har særskilt Tummelfinger og et fælles Rum til de andre fire Fingre. (ogsaa Bælgvante.) Bulværk, et. pl. -er. 1. et af svære Træstammer, Planter eller Bulfiæle opført Tummerværk. Bulværk ved en Havn, Canal. 2. Ugentl. en Skandse, Ildbygning p. en Vold, en Bastion. Buløre, en. En svær Skovøre ell. Tummervands Dre. (J. Bol-Øxi.) [Maaskee hører hertil ogsaa det ikke meget bekendte Ord: Bulmoder, en. den lodne Fordybning i den øverste Ende af Æbler, Pærer, Kvæder og lignende Frugter, hvor en Levning af indtørrede Blomsterblade bliver tilbage. Langebøl.]

Bulbider, en. pl. -e. [Af Bul, Bol, Dre. Jydsk Dial.] et Slags store Hunde; figurl. en plump, grov, bidst Person.

Bulder, et. ud. pl. [Jsl. Buldr.] En usædvanlig stærk og høj Lyd; en stærkt lydende Støl. (jvf. Tummel.) Havets Bulder. Huset saldt med stort Bulder. Der opstod et stort Bulder blandt den samlede Mængde. "Man kunde ei for Strig og Bulder noget høre." Holberg. Bogneves Bulder. (Deraf: Bulderbasse, en.

den, som gjør megen Støt, som et hulvorn. dagl. Tale.)

Buldre, v. n. og a. 1. [Jsl. huld frembringe et Bulder; bundre. Rogn. Havet, Tordenen buldrer. "Buldrer brøle Mastronds Flammer." Evald. "Paa Isd buldrende Storm iblandt Tordenen." Pram. "For som et Havn (Flod) kan i Fossen buldre." S. Blomster. 2. g. stor Støl; it. tale, stænde med høi Støl (J. poltern.) "At live og buldre i Hustru, Børn, Piger og Dreng." P. demand. 1564. 3. At buldre paa, baa paa med Bulder. At b. paa Døren. Buldren, en. ud. pl. — Buldrer, buldrende, stænde, mege: høiøstet Pers. Bule, en. S. Bugle.

Bulk, en. pl. -er. [J. Bulki.] en stænkende Knude, Klump, Ujævnhed. gjøre Bulker i Pløiningen, lade Jordfluren være ubrudt i Juren. — Deraf: bulket, adj. ujævn, knortet.

Bullen, adj. pl. bulne. [Jsl. bolginn af Byld.] hoven, opsvulmet af en Røbe af Boer eller ond Bædste, samlet under Huden. En bullen Skade, bulne Fingre = Bullenhed, en. ud. pl. Bæstfænhed, at være bullen.

Bulme eller Bulmeurt, en. Ravn paa en giftig Plante. Hyoscyamus niger.

Bulne, v. n. 1. (er og har.) [J. bolginn] 1. hovne ved ond Bædste, som trækker i et Sted paa Legemet. At bulne af, gaa af ved at bulne. 2. At bulne ud, bruge ogsaa for: give sig ud, svulme ved Fugtighed. — Deraf: Bulning, en.

Bund, en. pl. -e. [J. Boim. E. Bot tom.] 1. J Alm. den underste eller nederste Deel af en hul Ting; den Deel hvorpaa den hviler, ell. som vender ned mod Jorden. Saaledes: Bunden i en Tønde, Fierding, Staal. Bunden i en Seng, Kasse, Kiste, Særl. (En Tønde eller et lignende Kar, naar det er luffet tillægges to Bunde; da man kan sætte den paa begge. At staae begge Bunden ud paa en Tønde.) Det ligger paa Bunden i Sækken. til Bunds, adv. ind i Bunden. At drikke ud til Bunds. I synke til Bunds (til Bunden i et Kar eller Døb, fyldt med en Bædste.) til Bunds figurl. til Gavn, grundigen. — i Bund i Grund, adv. aldeles. 2. Grunden under Have, Søer og Floder. Deraf: Aabund, Hæbund, Svæbund, ic. 3. Jordens Grund eller Overflade, enten i Henseende til den Beliggenhed, ell. dens Egenstaber (i dens Bemærk. maa Bund tænkes modsat Luft eller Himmel-Rummet over Jorden.) Hælav, fugtig, tør, frugtbar Bund. Hæbund, Sandbund, Engbund, Rosebund, ic. Paa dansk B. (i Danmark.) 4. den første, nederste Grund i vædet Løi, de

et Hæmnet eller broget (især med Hensyn til Farven.) Løst er holdt i Bunden med røde Blomster. = Bundsald, et. det, som synker til Bunds i et Kar. fig. det overblevne og fletteste af noget, hvoraf det bedste er udsegt. "Som der er ingen Sand, end lige Bundsald i." Baggesen. bundsald, adj. som er fast i Bunden; eller hænger fast ved Bunden. b. Jord. b. Jis. Bundslade, en. den nederste Slade, den slade Bund af et Legeme. (J. Kraft.) bundsfryse, v. n. 3. (er.) fryse til Jis lige indtil Bunden. "At Vandet (i Dammen) ikke bundsfryser om Vinteren." Estrup. "bundsfrosne Es løser op." Storm. Vandet i Spanden er bundsfrosset. bundsfælde, v. a. 1. opløse noget saaledes, at de tætteste ell. tungeste Dele deraf synke til Bunds. Bundgarn, et. Et stort og langt Fiskevob, som v. Stene tynses m. den ene Side ned til Havbunden, imedens den anden bæres oppe ved Fjeldholter. (Deraf: Bundgarnsfælde, et. Sted i Havet, hvor Bundgarn pleier at sættes.) Bundgiær, m. Giær, der falder til Bunden i Bryggeløst. (s. Hovgiær.) Bundlag, et. lag, som udgjør Bunden til noget. "At sætte det dørkede Jordemon et Bundlag." Møller. bundløs, adj. 1. som er uden Bund, har mistet sin Bund. En bundløs Lunde. 2. som er saa dyb, at man ei kan nåe Bunden. "Han stod paa Bredden af en bundløs Afgrund." Evald. Et bundløst Hav, Svælg. En b. (v. meget let, dyb) Bel. figurl. en bundløs Gield. (som langt overgaaer Skyldnerens Evne til at betale den.) "At leve — i bundløs Overflodighed." P. M. Troiel. — Bundskub, et. hvad der skræbes af Bunden i et Kar. (Moth.) Bundstage, en. Stage, der stodes ned i Bunden af et Vind, f. E. for derved at fæste Fiskergarn. Bundskæver, pl. de fladhugne Staver, som br. til Bunden i Kar og Lønder. Bundskot, en. Ribbenene i et Skib, som fæstes til Risten. (Moth.) Bundstykke, et. det Stykke, der udgjør Bunden i en Ting. (J. Kraft.) Bundstykket i en Kanon. bundstyrt, v. a. 1. bundsfælde. bundsulten, adj. overmaade sulten. Bundsætning, en, det, at noget bundsfældes. Bundtarm, en. Endetarm. (W. S. D.) Bunde, v. n. 1. (har.) komme t. Bunden, naae til Bunds. Her er saa dybt, at man ei kan bunde med Stangen, m. Axen. Bundsforvandt, en. pl.-e. Et reent Bunde Ord (Bundsforvandt), som i senere Tider af Røgle er optaget for at udtrykke: den (Stat) som har sluttet Pagt ell. Forbund, er i Forbund med en anden, Medforbunden, Allieret, Forbundsragt. Bunt, et. pl. er. [T. Bund.] en Samling af sammenbundne Ting; et Knippe.

Et Bundt Penn. — bundtrois, adv. See Knippevis.

Bundte, v. a. 1. samle i et Bundt, binde i Knippe.

Bunke, en. pl.-r. [J. Banki og Banga; en Bugle, Ujævnhed.] en Hob, Dunge, især af det, der som Sand, Aske, Jord, o. dsl. maa ligge tæt paa hinanden.

Buntet, adj. S. broget.

Bundtmager, en. pl.-e. [et Ord af indst. Dyrkelse. N. S. Buntfoder, Graaværk.] Den, som gjør Pelse og andet Arbejde af Fodtærk; en Pelsstræder.

Burde, imperf. af bør. (s. dette Ord.)

Buse, v. n. 1. [Sv. busa, s. Buus.] fare frem uforfigtigen, i Blinde. At buse paa, b. til. At buse ud med noget, fige ubetænksomt det, man burde fortie. (dagl. Tale.)

Busemand, en. opdigtet Spøgelse, hvorved man skræmmer Børn: — figurl. i dagl. Tale: den, som ved sælt Udseende ell. ved utidig Strengthed sætter Skræk i Andre, især Undergivne.

Bust, en. pl.-e. [Jel. Buskr.] 1. et Træ, eller en træagtig Væxt, der skyder flere tyndere Stammer fra een Rod. — En Ellebust, Rødbust. 2. Hvad der er dannet som en Bust. En Blomsterbust, Fieverbust. = bustagtig, adj. som ligner en Bust. Bustbakke, en. En m. Krat bevoren Bakke. (Baggesen.) Busteskov, s. Kratfok. Busttræ, et. en Bustvæxt af de større, høit vorende Arter; et Træ, der voxer i Buste eller flere Stammer. bustvis, adv. i Buste, i Form af Buste. Bustværk, et. en Samling af Buste, Krat. Bustvæxt, en. Væxt, der groer i Skikkelse af en Bust. — bustet, adj. 1. fuld af Buste og Krat. En bustet Egn. 2. voren som en Bust. En bustet Væxt.

Buste sig, v. rec. og bustes, v. n. pass. vore, skyde op som en Bust, danne sig til en Bust. (Moth.)

But, adj. [N. S. butt. Jel. huta, at store tværs over.] 1. stump, affumpet, kort og tyk for Enden. 2. plump eller uvenlig i Tale, stude, ikke forekommende eller artig. At have et b. Væsen. "Dennes butte, vrantne, ofte uartige Væsen satte hans aabne Blidhed i et des klarere Lys." Rahbek. — Butted, en. ud. pl. (Moth.)

Butterdei, en. S. Smørdei.

Buttet, adj. [S. but, 1.] kort og tyk, i Forhold til sin Længde. En lille buttet Pige; buttede Arme.

Buur, et. pl. Bure. 1. et af fynde Stænger forfærdiget Stemmested, især for Fugle. [N. S. Buur.] Norcross blev fængslet i et Buur af Jernstænger. (S. Fuglebuur.) Deraf: Buurfugl, en. En Sangfugl, som man pleier at have i

Buur; en Stuefugl. 2. et afluftet Bærelse. S. Fadbuur, Fangebuur, Jomfrubuur. [Isl. og N. S. Bur.]

Buurst, adj. S. bondeagtig.

Buus, interj. og adv. At gaac, løbe buus paa: ubesindigen, uforfigtigen.

Burbom, en. ud. pl. en tilførn i Haver meget almindelig Buskvært, der især anvendes til Indsatning om Blomsterbede. Buxus sempervirens. En Burboms Kam. — Burbomshæk, en. En lav Hæk af Burbom.

Burer, n. s. pl. [Isl. Buxur. N. S. Buren.] Klædebon, som skjuler Laarene og Benene, og bruges især af Mandfolk. Et, to Par Burer. At gaac med lange Burer. (Af overflødig Preenhed vil Talebrugen i den nyeste Tid lade dette Ord fortrænges af Beenklæder. Sing. Bure br. kun i Sammensætninger, som: Burebrog, en. (den forreste, aabne Deel af Burer. Roth), Bureflig, Burefoder, Bureknap, Burelinning, Burelomme, bureløs, adj. (uden Burer), Burestrædder (som allene eller især spær Burer.)

Buxere, s. bugserer.

By, en. pl. -er. [Isl. Byr.] en Samling af Huse og Gaarde, sammenbyggede i Gader, og beboede enten af Borgere (Stad, Riststad) eller af Bønder (Landsby, s. ogsaa Kirkeby, Bøndeby.) En stor, folkerig By (kan bruges selv om en Hovedstad.) Til dette Sogn høre fem Byer (Landsbyer.) At boe i By sammen. At være af By: borte fra sit Hiem, fra den By, man boer i. Pigen er i Byen (er gaaet et Vrende i Byen.) At reise af By; at komme t. Byes. = Byblæst, en. figurl. i den Talemaade: at giøre Byblæst af noget, fortælle, udsprede noget over hele Byen. Byende, (By = Ende) en. En vis Kant eller Ende af en By. Han boer ude i den anden Byende. byfalden, adj. v. byfalden Jord: Agerland, som ligger nær ved en By, og derfor beleilig til Dyrkning. (N. S. D.) Byfoged, en. Dommer og Dyrighed i en Riststad. Byfolk, n. s. pl. 1. Folk, som boe i Byer eller Stæder (modsat Folk paa Landet, Landsbyfolk.) 2. Folk, der høre til en vis By. (jvf. Byesfolk, nedenfor.) Byfred, en. tilførn: den Jord, som tilhørte en Riststad, og Grændserne for samme. Byfrihed, en. Riststads = Frihed, Privilegium. Bygang, en. det, at gaac i Byen, at gaac Byærender. (Roth.) Byjord, en. pl. Byjorder. Jord, Mark, som hører til en vis Landsby eller Riststad. bykiendt; adj. som er vel bekiendt i en By eller Riststad. Byknegt, en. Byensvend. (Bagg. N. Alim.) Bylevnet, et. Ophold og Samliv i Byer og Stæder (i Modsatning til Landliv ell. Syrdeliv.)

D. Guldberg. Bylov, en. Lov, givet for en By, eller vedtagen af Borgere eller Bønder i en By. Byløb, et. eller Byløben, en. idelig, hyppig Bygang. (Roth.) Bymand, en. pl. Byænd, bosiddende Bønder i en vis Landsby. Bymark, en. M. som ligger til en vis Landsby. Bymærke, et. d. s. s. Vartegn, 2. (Edvard om Skolestør. 176.) Byret, en. d. s. s. Bylov. Byrygte, et. N. som er udspreidt i en By. Bystat, en. Stat, som svares af Borgene til Byens Lørd. Bystif, en. Stif, som hører til en vis By. Bystra, en. d. s. s. Bylov. Bystrive, en. Skriver ved Bytinget. Bystrøm, en. Byrygte, Bykladde. (Rahbek.) Bystads, en. Stads, Punt, som kun Byfoged eller Bønderfolk, bruge. (G. Frimann.) Bystavne, et. 1. en Plads i en Landsby, hvor Byændene samles, Gadehavn. 2. Forsamling, som Byændene holde ved Byensvend, en. Fangesoged, Politiebetjent (Hvitfeldt. D. Lov.) "Paa begge Sider (af Dommeren) stode fire og tyve Byensvende." Bagg. N. Alim. Byting, 1. Underret i Riststæder. 2. Stedet, hvor denne Ret holdes. Deraf: Bytingsdom, en. Bytyng, en. Stat, Lørd, som hører p. Borgere i en By. Bytyr, en. Ty, som Folkene i en Landsby holde til Byens Lørd. byvænt, adj. v. hiemmerant i en By. Byvei, en. Vel, som fører fra en Landsby til en anden (modsat: Markvej). Byvæsen, et. 1. Hvad der vedkommer en By i Almindelighed. 2. Væsen, Et Mænt, som hører eller antages i en stor By; Riststadvæsen. "Elsesom Urdnitet er det forædlede Byvæsen." P. Müller. Byværende, et. Vrende, som er en forretter i Byen. At gaac Byværende = Byesbarn, et. den, som er født i en vis By. Vi ere Byesbørn sammen. (Ogsaa Byesbroder.) Flere paa denne Maade dannede Sammensætninger hos Roth. Byesbestilling, Byesmark, Byesret, o. s. v. bruges nu ikke. — Derimod Byesfolk, o. s. v. de Folk, der boe i en og samme By, Bymænd.

Byde, v. a. bød, budet. [Isl. biðan. N. S. beodan.] 1. bede een til sig, Bords, til Gæstebud. At byde een Gæst, til Bords, til Bryllup. De bød Gæster. — At byde een hiem, ind til sig. At b. een op til Dands. Han er budet ud til Middag. 2. formane. Han bød ham være ved godt Mod. 3. befale. Han bød over et Røngerige. Han bød ham strax at forlade Landet. At tale et bydende Sprog, i en bydende Tone. 4. foreslaa at ville give (overlade, afhænde, sælge) een noget; tilbyde, frembyde. At byde een at sidde ned, b. een en Stol, en Gave. Han bød hende et Kys. At byde Bli

en til Gæsterne. At b. noget sal, til-
fals. At byde noget frem. At byde noget
ud x bede det tilfals; eller sege at faae
et anbragt. — At byde een sin Arm (til
fælgelse.) At byde Goddag, Farvel. —
hærl. at byde een Spidsen v: sætte sig til
Fægt, ikke sine for en Fiende. "Færdig
at bede Fienden Spidsen paa ny med en
kærlig Hæd." Bogelius. 5. giøre Bud
for noget, der skal sælges. Ingen vilde
byde paa Gaarden, da den blev optraabt.
At byde een over, giøre høiere Bud, end
han. At b. noget op, optraabe det ved en
Auktion til en vis Pris. Den ene bød
der op for den anden (brev Prisen op ved
den ene over.) 6. At b. sig til, vise sig
sig til. Han bød sig til at ville gaae.
Der var ingen der vilde byde sig til at
være ham. 7. At byde imod, v. n.
besvare Bømmelse. Det byder mig
mod. Madsen byder imod. (Moth. =
Beden, en. ud. pl. Gierningen at byde.
— Bydespil, et. Kortspil, hvorved der
spæles eller sættes Penge op for udspeilet.
Moth.)

Bye, en. S. Byge.

Byg, et. ud. pl. med kort Vocal. [Isl.
bygg.] en Kornart, som i Danmark er
den almindeligste Sæd, og af Almuen i
den Land fortrinligen kaldes Korn. Hor-
lum. Deraf: Bygager, Bygax (jvf.
Is), Bygbrød, Byggryn, Byghalm,
Bygjord (sienlig til Bygsæd), Bygkorn,
Bygkornsdreiel, et vist Slags Dreiel hvis
Kornet ligner Bygkorn), Bygmalt, Byg-
mel, Bygsæd (Liden, i hvilken Byg-
sæden lægges. B. S. D.), Bygstraa, Byg-
sæppe (S. togt af Byggryn, Byggryns-
sæppe), Bygvælling, o. fl.

Byg, en. ud. pl. (lang Vocal.) Tvæt
for Læd. At lægge Læd i Byg.

Bygd, en. S. Bygd.

Byge, v. a. 1. [N. S. buksp. Eng. to
beck.] komme Læred eller Rindlæder i
Bygetar, og tage eller tvætte dem i hed
et. = Bygetar, et. Kar, hvori Læred
læges; ligeledes: Bygetiedel, en. — Byge-
ud, en. stærkt Løb af Bygeafte til at bygge

Bygesaa, Bygetønde, en. Bygetar,
der har eller Lønder, til at bygge Læred
i Læder i.

Byge, en. pl.-r. [maaskee beslægtet med
et byge.] en hastig opkommen Wind,
som fører Regn, Hagel, Sne eller Torden
med sig; en Iling. "En Byge nærmende
fra den ovenfor stiggende Biergrng."
Lagelsen. See Hagelbyge, Regnbyge,
Tordenbyge. — Bygeveir, et. Veir med
berende Byger og Solstin.

Bygge, v. a. 1. [Isl. byggia.] 1. op-
føre, (eller lade opføre) ved Muur- og
Tømmerarbejde; et Vært, en Bygning,
at til Beboelse eller Ophold. At bygge

Huse, Slotte, Taarne, Byer, Broer, Skibe,
Dæmninger. (jvf. opføre.) Han bygger
endnu paa Stalden. — Ogsaa om store Ma-
skinværker, hvortil Tømmerarbejde er for-
nødent. At b. en Mølle, et Orgel, en
Tærskemaskine. — At bygge op. Dette Hus
blev snart bygget op igjen. — At bygge til.
Han vil endnu b. en Længe til. At b.
ud i Vandet. (s. ombygge, opbygge, til-
bygge, o. fl.) At bygge absol. om Huses-
bygning. Han har bygget sig fattig.
Denne Konge var Elsker af at bygge. —
Ogsaa om visse Dyr. Bæveren bygger
sin Bo. Fuglene b. Reder. — figurl. At
bygge paa v: lide, stole paa. At bygge
paa eens Laster. Det er en Mand, man
kan bygge paa. 2. partic. bygget br.
om Mennesker og visse Dyr med Hensyn
til deres Legems Skikkelse og Delenes For-
hold. Han er vel bygget. En vel byg-
get Fæst. (s. Legemsbygning.) 3. holde
vedlige, opholde. (forældet.) "Karligen at
bygge og forbedre sin Gaard." (D. Lov.)
"Med Lov skal man Land bygge." (et gam-
melt Ordsprog.) 4. v. n. boe, være bo-
fiddende. (deraf: Indbygger.) At bygge
og boe i et Land. = Byggehielp, en.
Hielp, som gives een til at bygge for.
Byggekonst, en. d. s. s. Bygningskonst.
(Guldberg.) Byggelyst, en. Lust til at
lade bygge. Byggemaade, en. d. s. s.
Bygningsmaade. (Guldberg.) Bygge-
plads, en. Plads til en Bygning, til at
bygge paa, Byggerum. Byggested, et.
1. Sted til at bygge paa, Byggeplads.
(Guldberg.) 2. en Bolig, Bopæl. "Sie
rette Hiem og Byggested." Bording. Byg-
getid, en. Tiden, hvori en Bygning staaer
i Arbejde. — Byggen, en. Gierningen at
bygge. = Byggeri, et. 1. Gierningen
at bygge, Arbejde v. Bygning. Han har
meget travlt med sit Byggeri. (s. Skibs-
byggeri, o. fl.) 2. megen og idelig Byg-
gen. "At det er en egen Sag med dette
Byggeri, og at der paa de seneste Aar er
bygget meer end nok." Rahbek. = Byg-
fæld, en. Skade, Brøstfældighed v. Byg-
ninger. bygfsældig, adj. forsalden, brøst-
fældig, om en Bygning. "Hvor Kirken
bygfsældig er." D. Lov. II. 22. 20. Byg-
fsældighed, en. Brøst paa en Bygning.
(Bording.) Bygherre, en. den, som
lader bygge, som bekoster en Bygning.
"Bygningen skulde være et Værestegn baade
for Bygherren og Bygmesteren." Schytte.
Bygmester, en. 1. den, som har lært
Bygningskonsten, en Architect. 2. den,
som forestaaer en vis Bygnings Opførelse.
Bygning, en. pl.-er. 1. Gierningen
at bygge, og det, at bygges. Man begik
en Feil under Bygningen. Huset er,
staaer endnu i Bygning. At forstaae sig
paa Bygning, paa Husesbygning, Mølle-

bygning, Skibsbygning. 2. det, som er bygget; et bygget Værk. At opføre en stor, prægtig, stor Bygning. 3. den ell. de Bygninger, som høre til en vis Eiendoms ell. Bolig. Kirkens Bygning. Slot; tets, Herregaardens, Præstegaardens Bygninger. (Deraf: Bygningsafgift: Stat, som er tagt paa Bygningens Grund eller paa Dele af et Hus. Indtægtsstat er en Bygningsafgift.) 4. Stikelse, Deleens Sammensætning i et bygget Værk, i et Legeme, ic. Man badler Bygningen i dette Slot. En Fregat af dansk, engelsk Bygning. Den er af en svag, stærk Bygning (Legemsbygning.) = Bygningsarbejde, et. Arbejde v. en Bygning. Bygningsfolk, n. s. pl. de, som arbejde paa en Bygning. Bygningsgruus, et. G. af nedbrudte Murer o. d., som samler sig, hvor der bygges. Bygningshielp, en. Hielp til at opføre en Bygning. Bønderne, hvis Gaarde udflyttes, faae Bygningshielp. Bygningskunst, en. ud. pl. den Kunst, efter rigtige Regler og Forhold at opføre Bygninger; Architektur. Bygningsmaade, en. En vis Maade at bygge paa; Bygningsstik. Bygningsmand, en. den, som arbejder paa en Bygning. (Mynster.) G. Bygningsfolk. Bygningsstat, en. d. s. f. Bygningsafgift. Bygningsmag, en. En vis Smag i Bygningskunsten. (M.) Bygningsstræ, et. L. som anvendes til Bygninger. Bygningsstømmer, et. ud. pl. Stømmer, tiens ligt til Bygninger. Bygningsvæsen, et. Alt hvad der hører til Bygningsarbejde og Bygninger, især offentlige.

Bygsel, en. [G. bygge, 4. v. n.] Et norsk Ord: Fæste, Gaardsfæste; Indfæstning. = Deraf: Bygselbrev, et. Fæstebrev. Bygselgaard, en. Fæstegaard. Bygseljord, en. Jord, som haves i Fæste, Fæstejord. Bygselmand, en. Fæstebonde. Bygselpenge, n. s. pl. Indfæstning, Indfæstningspenge. Bygselret, en. Ret til at fæste eller bygge bort. Bygseloret, en. den Ret til Jord, een har som Bygselmand eller Fæstebonde; m. fl. i Norge brugelige Sammensætninger.

Byggle, v. a. 1. (norsk.) 1. fæste bort, give i Fæste. 2. at fæste, tage Jord i Fæste.

Byld, en. pl.-er. [Gv. og Gl. D. Bolde; beslægtet med Bugle og Bold.] En uden paa, eller inden i Legemet samlet Afsondring af Voer, ond Vædske ell. Materie, som danner en Knude ell. Hævelse. — Byldesot, en. Smittesot eller smitsom Syge, der medfører Bylder. "Ser Skibe kom fra Norge til Island og førte Byldesoten med sig." Suhms D. Hist. XIV. 80.

Bylt, en. pl.-er. [af Bold.] Noget, som er løselig bundet ell. bundet sammen,

især for at kunne bæres. En Bylt af der, Linned. At binde noget i Bylt.

Bylte, v. a. 1. binde i en Bylt, bylte noget sammen. (At bylte paa, paa, belæsse. Ringo.)

Bynke, en. Navn paa en især i Island og Stælland almindelig Plante, *Artemisia campestris*. Deraf: Bynkost, Bynkeris.

Byrd, en. ud. pl. [J. Burdr. A. S. Beord.] 1. Fødsel, Fødselsbrev. 2. ædel Byrd. "De, som ved Blod og Bære os fiære." B. Thott. (J. Ordet Byrd: Handlingen at føde, partus.) Slægtskab. "Da skal den næste i Bære Bærg." D. Pov. At være i B og Blod sammen. Roth. 3. At, Af (usædvanl.) "Lide livet af sin egen B og Byrd." Bedels Caro. 211. 4. i m Sammensætn. Gjerningen at bære. B byrd, Jernbyrd. = Byrdbrev, et. B nesbyrd af Dyrigpeden om en Pers ægte Fødsel, Fødselsbrev. (Roth.) By dag, en. Fødselsdag. (Baggesen.) = B dig, adj. født til, berettiget ved Fø byrdig t. Kronen. "Saadant Navn, som er byrdig til." P. Claussen. (f. velbyrd)

Byrde, en. pl. -r. [A. S. Byrd Byrdene; af bære.] 1. Saa meget, som Menneske ell. Dyr kan bære paa eens 2. det, som gives at bære, Byngsel. B er ikke stærkt nok til en saadan Byr Grunden var for svag til at bære Byrde. — figurl. Besværlighed, B Byng. "Vel Naget, som du bærer — kan ei din Byrde lettes?" Ewald. B Stilling paalægger ham mange Byr At falde Staten til Byrde. Livet er h til Byrde. — byrdsfuld, adj. meget sværslig. "byrdsfuld har aldrig El standen været mig." Guldb. Plaut. "2 byrdsfulde Ridsomhed, som plaget orkesløse Bediggænger." Paludan-Mi Et byrdsfuldt Embede. — byrdevant, vant til at bære Byrder, til Besværligh (Sortetup.)

Byrste. G. Børste.

Bysse, en. G. Bøsse.

Bytte, et. ud. pl. [J. Byti.] 1. Efterskiftning af een Eiendom for en And At gjøre et godt, stet Bytte. 2. G som gøres til Pris eller tages fra Fiende, Krigsbytte. Soldaterne gic her et rigt Bytte. figurl. Binding, B deel. = Byttegods, et. G. som er ta til Bytte. byttegraadig, adj. begier efter Bytte. "Den Stærke, der bytte graadig greb ham an." Fr. Gustbe Byttehandel, en. B. som stcer ved bytte Været. (Schytte.) Byttemid er. M. til at foretage Bytte eller B handel. "Metaller afløste Dvæg som B temiddel." J. Bone. Byttepenge, n

pl. fenge, som vindes ved solgt Krigs-
brud. (Walling.) Bytteværd, et. den
Færd, som en Værd har i Byttehandel.
(Claffen.)

Bytte, v. a. 1. [3. byta. N. S. bytten.]
gæ en Ting, man eier, bort for en anden,
gæ Bytte. At b. Hest med een. At b.
noget bort. Han vil ikke bytte (Vilkaar)
med aagen. At b. Guld ind for Guld.
At b. sig noget til (faae ved at bytte.)
At b. en Pantfæddel (for rede Penge, ell.
andre Gælder.) At bytte en Daler i
Ecuampont. — Bytten, en. ud. pl. Hands-
kæben at bytte. — Bytting, en. pl. — er.
En, der ansees for at være ombuyttet som
Barn, en vantreven Person, Skifting.
(Aim.)

Bæger, et. pl. — e. [3sl. Bikar.] Et
Bæstkar, sædvanlig af Guld eller andet
Metal, og dannet som en afstumpet Kegel.
— Uegentlig om det, som har Lighed med
et sådant Kar; f. Ex. Blomsterbæger.
= Bægerbælg (ell. Bælg) en. 3 Planter:
Blomsterbægeret hos Græsarterne.
(Clasma.) Bægerglas, et. Et Bæger
af Glas, eller et stort Glas med Laag, en
Bælg. Bægerklang, en. Klangen af
Bægere eller Glas, som stødes sammen
der man drikker Skaaler.

Bægt, en. [af bage.] Saa meget Brød,
som bages paa eensgang. (f. bage.)

Bælt, en. pl. — e. [3sl. Beckr.] et rind-
ende Vand, mindre end en Flod og Aa;
en Kildebæk. "For Bælte styrte sig deri
(i Kilden) og lære den som Flod at bruse."
Bæltjen. — Bæltedrag, et. pl. d. f. En
Bælt, som en Bælt tager og danner sig glens
med et hældende Jordsmon. (Arrebo.)

Bækken, et. pl. — er. 1. et Kar af Me-
tal, dannet som et dybt Fæd. [Bækken
(Bælt) som sættes for Kirkedørene.] 2.
Bæltedækk, hvori Vand falder eller samles
i, Bæltbækk (Bassin.) 3. Hulnins
i Underlivet imellem Høsteskælerne.
Deraf: Bæltbreen, Bæltbemaaler, et
hvirvelagtigt Redskab, o. fl.) = bæltbægtig,
adj. som ligner et Bælt. "Har Sand-
heden et bæltbægtig Fordybning." Duf-
ka. Bæltbrev, et. Bevilling til at
søge hjælp i Bæltene for Kirkedørene.

Bældet, adj. skældet. (om Fugleunger,
som endnu ingen Duun eller Fiedre have,
som om Faar. Moth. Gøding; og høres
endnu hos Almuen. Eng. bald.)

Bælg, en. pl. — e. [3sl. Belgr. N. S.
Bælg, Bælig.] 1. Oprindelig og i Al-
mindel. et hult, blødt Legeme, der om-
gæves af andet. Saaledes: Frugtstænglet
paa visse Bærter, som Erter, Bønner,
Bitter, m. fl. hvilke derfor kaldes Bælg-
frugter eller Bælgfæd. 2. det tomme
Skind af visse Dyr (egentl. efter den tydste
Etymologi: af alle Dyr, som slaaes, uden

først at opføres.) Dog bruges det i Danst
fjelden uden om Røven. (Røvebælg.)
"Røven med sin røde Bælg." Bording.
3. en Blæsebælg. Bælgen i en. Stribe,
ved et Orgel, ic. (f. Bælgetræder, Orgels-
bælg, Smedebælg.) 4. Bug, Bom. (lav
Talebrug.) [E. Belly. 3. Beli.] 5. Bæl-
gen kaldes den tredje Forhøining paa et
Hulnav, hvormed lægges en Bælgring ell.
Bælggiord, og som ogsaa hedder Kgebæns-
ken. = Bælgblæser, en. den, som trækker
Bælgen og derved blæser Jorden op i en
Gæde. Bælgetræder, en. den, som træder
Bælgene ved et Orgel. Bælgfrugt, en.
f. Bælg, 1. Bælgmandste, en. et Slags
Handstet af meget tykt Læder. Bælg-
form, et. Sæd, som groer i Bælge. Bælg-
pibe, en. 1. Luftpiben paa en Blæsebælg.
2. d. f. f. Sækkpibe. (Moth.) Bælg-
ring, en. f. Bælg, 5. Bælgroer, et.
Bælgpiben paa store Blæsebælge. Bælg-
sæd, en. Bælgfrugter (f. Bælg, 1.) der
dyrkes i Agerjord. Bælgurt, en. pl. — er.
11. hvis spiselige Frø er indsluttet i Bælge.
(Dlussen.) Bælgvante, en. 1. det samme
som Bulvante (hos Almuen i Sjælland.)
2. Vante af Skind, hvis lodne Side vendes
indad. (B. S. D.) Bælgværk, et.
det, som hører til Bælgene ved et Orgel.
(v. Aph.)

Bælge, v. a. og rec. 1. [3sl. belga.]
fylde sig med Drif. At bælge sig med
Al. At b. i sig (dagl. Tale.) At b. een
til med Drif. (Moth.) [At bælge paa
een: bruges ogsaa i daglig Tale for: at
banke, give mange Hug. B. S. D.]

Bælges, v. n. pass. faae Bælg. Er-
terne begynde at bælges.

Bælgfuld, adj. [synes at kunne udledes
af n. s. Bælg.] 1. ganske fyldt ell. fuld.
2. ganske drukken. At drikke sig bælgfuld.
[dagl. T. Moth har ogsaa Ordet Bælg-
fylding, som hører til Bælg, 4.]

Bælgmørk, adj. [af uvis Herkomst. Det
nedertydte bæltedæster er uden Tvivl
samme Ord.] aldeles mørk. Det er bælg-
mørkt ude. (bruges blot om Dagslysens
Mangel; et om Farve.) — Deraf: Bælg-
mørke, et. ud. pl.

Bælt, et. n. pr. Det store og lille Bælt:
to af de Sunde, som forene Østersøen m.
Rattegat. Røvnens Bæltet absol. forståes
derved oftest det store Bælt. (Hos Moth
og endnu ofte skrives det Belt.) Deraf:
Bæltforsel, Bæltseilads, Bæltsmætte, v. fl.

Bælte, et. pl. — e. [3sl. Belti. N. S.
Belt.] Et Bind, en bred Rem, som
bæres om Livet, for at holde Klæderne
sammen, eller af anden Aarsag. At gaa
med Bælte om Underlivet. At have Barn
under Bælte 3: være frugtbar. (f.
Sværdbælte.) = Bæltchage, Bæltkrog,
en. Sæge ell. Krog, hvormed Læderbælter

hægtes sammen. Bæltepung, en. Pung, som tilforn bæres (og af Østerlænderne endnu bæres) i Bæltet. Bæltering, en. H. hvori Bæltetrogen hægtes. Bæltetsted, et. det Sted paa Underlivet over Hosterne, hvor Bæltet pleier at bindes. "Om trinde Bæltetsted et sørgt Baand var bundet." Storm.

Bælte, v. a. 1. ombinde med Bælte. cingere. Moth. At bælte sig. At bælte Klæderne op, kiste op om sig. "At bælte sit Sværd"; hængte det i Bæltet. Meislings Theofrit. 144. (usædvanl.) — bæltet, "kalder et sort Arcatur, der har en hvid Streg om Livet." Moth.

Bænde, v. a. 1. til Skibs: fastgjøre et Loug, en Blok og andet, med Bændsler: Liner eller tynde Reb.

Bændel, et. pl. Bændler. [af Baand.] et ganske smalt, især linnet Baand. Et Stykke Bændler. — Bændelorm, en. et Slags meget lange, flade og smalle Indvoldsorme. Tænia. bændelstribet, adj. som har ganske smalle Striber, lig Bændsler. b. Dynevaar. (Adr. Av.) Bændeltang, en. den almindelige, paa Havets Bund ved Strandbredden voksende Tang: Græstang, Strandgræs. Zostera marina.

Bængel, en. pl. Bængler. [B. Bengel.] 1. Egentl. en Knippel, Prngl; mest figurl. i lav Talebrug som Ilqvemsord om en grov, ubehøvlet Person. 2. S. Pressebængel.

Bænk, en. pl. e. [J. Beckr. A. S. Bænce.] 1. et Sæde med Fodder under, indrettet for Flere, og ved sin Længde forskielt fra en Stol; (s. Sædebænk.) undertiden ogsaa indrettet til at ligge paa eller i. (som Leibænk, Slagbænk.) At sætte een til Bænks: lue ham i Slagsmaal. At lunde noget paa den lange Bænk: lade det gaae i Langdrag. 2. et langt, smalt Bord, indrettet til en vis Bestemmelse, s. Gr. Dreierbænk, Hølebænk, Retterbænk, Væsterbænk. 3. en Forhøining, som ligner en Bænk, s. Gr. Græsbænk, Boldbænk, Østerbænk. — Bænk i en Løvegrav: en Affættning ell. Levning af Jord, som man lader staa imellem Gravens forskellige Afdelinger. — Bænkreb, et. i ældre Dansk: Brevskaber eller Documenter, som ei ere tinglæste, eller i tilbørlig Form, og derfor uden Beviskraft. (Golding. Østersen.) Bænkedyne, en. d. s. Bænkhynde; ell. Dyne, hvorpaa man ligger i en Bænk. Bænkfyld, en. F. til Bænkedyner. (Moth.) Bænkigave, en. Fæstensgave, Morgengave. Moth. (maaskee af den Skik, at ligge i Bænke; forældet.) Bænkchalm, en. Indretning paa en Hølebænk, hvorved det Træ, der skal høves, spændes fast. Bænkchalm, en. H. paa ell. i en Bænk,

som br. til Sæde eller Sæle. (Øhlenschläger.) Bænkhynde, et. løst Hynde til at lægge paa en Bænk. Bænkliste, en. nedentil lukket og i Rum afdeelt Bænk, der br. i Kiste. Bænkstole, et. Sæle paa ell. i Bænk. (Moth.) Bænkstole, et. 1. Sæle paa en Bænk. 2. Sæde, indrettet som Bænk. Bænkvidne, et. i ældre Dansk: upaalideligt Vidne, hvis Vidnesbyrd ei taantages. (Golding. s. D. Mag. V. 24. 27.)

Bær, et. pl. d. s. (Bærret, Bærrene) [Isl. Ber. A. S. Beria.] Rogle Bærers Rodagtige, saftfulde Frugt eller Frøstykke. Kirsebær, Jordbær, Pindebær, Rønnebær; Slaabenbær, o. fl. = Bærfrugt, en. Frugt, som bestaaer i Bær (Blussen.) Bærsuppe, en. Suppe, lavet af Bær eller hvori Bær koges. (B. S. D.)

Bære, et. Mellemflødet (Perinæum) hos Fruentimre. (Langebek.) [s. Bærende]

1. Bære, v. a. (præs. bærer forforto hyppigen til bær.) bær, baaret, baaren, p. baarne. [Isl. bera. Goth. bairan. A. S. bæran.] 1. holde, understøtte v. sin Kraft enten a) i hvilende Tilstand: Taget bærer af Piller. Isen kan bære. "En haard Vinter, da alle Gæter og Roser bære." Brit. Eller b) under Bevægelse. At bære Bænk Brænde. At bære en Byrde paa Ryggen paa Hovedet; bære noget i Haanden, kommen. bære noget hos sig. (figurl. han bar det længe hos sig: glemte, dulgte sin Fortørnelse.) Hvad er det, han bærer paa? (figurl. At bære p. et sngt Legeme.) At b. Kroppen rank, lige. At bære Liv (i. Jorden.) At bære Bud, Budskab (f. s. kynde, melde.) — Med præpos. og adv. At bære bort, bære fra (Vinden bær fra Land), bære efter, b. frem, b. hen, b. ind, b. ned, bære (Breve) om, bære op (usædvanl. for flynde, svømme: "Saa snart man saa at Træ bar op paa Strømmen." Tullin.) bære over (Bandet), [figurl. s. nedentil] bære til, bære tilbage, bære ud. — At bære sig selv, bære sin egen Tvingde (staae opreist, ell. flytte sin egen Tvingde.) Han er saa svag, at han ikke kan bære sig selv. "Bor der Mand trælbæren, så at han ikke kan bære sig selv af det Sted." D. Lov. 2. Ugentl. have noget paa sig til Klædning, Bærge, Prædelse, m. m. gaae med. At bære Floiet (gaae i F. At b. Sorg (Sorgklæder.) At b. Kaard (gaae med Kaarde.) Kongen bar idet sine Ordener. [Om Klædning er det dog et mere tyndt, end dansk Udtale.] 3. frembringe, bære Frugt. Jorden bærer Korn Græs, Urter. Dette Træ bar stærkt i Fier (Man siger ogsaa: Det bærer vel til i Ageren bærer vel til.) — Det er uvist, om man hertil kan hense den forældede Bærmærkelse og Talemaade: at bære (bringe) til Verden, føde. (A. S. bera. s. 2)

bære, nedensfor.) 4. have, besidde; være indtaget af. At bære Navn af, b. Mærke af. At bære Had til. b. Godhed for een. 5. taale, udholde. At b. sin Alder godt (om Gamle, der endnu have god Sundhed og Færdighed.) At b. en Sorg, udfolde smerteligheden. "Et Forbund — hvori den ene bærer den andens Stræbelighed," Bræker. 6. Bæregne udtrent: At bære et Barn, holde det frem til Daaben. — At bære ad, gaar an. "Det bær et altid ad, den bløde Seng at slide." Arredo. — Lægs for eller fore, faae Indskyndelse, Indsigt om. Det bæres mig for, som (ell. d.) der forestod en Ulykke. "Mig bæres for, at Enkten forestaaer." Phlenschlägers Startfodder. — "Det, der aner os, det bæres os for, i det en Forestilling om hvad der vil vise sig, træder pludselig frem for os, uden at vi ere os bevidste at bære fremfaldt den." Müller. — bære over med een, med eens Feil, holde til gode. At b. noget over sit Sind (kunne taale, at det skæder.) At bære Prisen, b. Prisen for en overgaar, agtes bedre, have Fortrin. Dette Isi bærer ikke Vand imod det andet, kan ikke lignedes dermed. — At bære sig (b. Kroppen) vel. At bære sig træt paa noget. At bære sig ad, forholde sig, tør ikke handle. Der har han bæret sig galt ad. (Talemaaden: at bære ad, stikke, bære sig, er forældet.) At b. Tvivl om. (Arth.) At bære Bidne om noget, være i Tvivl om. At bære Bidne paa. At bære til, føle sig, præstere sig. Det bær sig saa til. Ageren bærer vel til i Kar (lover god Høst.) Om det saa vil bære til (føle sig.) "Enkten bæres ikke bedre til." A. Wedel. — bære, bruges ogsaa om Vind og Strøm. Vinden bærer paa Land, fra Land, med, b. d. o. s. v. Ogsaa absol. Vinden bærer paa: blæser til en vis Kant, et vist Sted. Havde Vinden bæret paa, kunde den have ikke være reddet (i en Jldsvand.) = Bærebær, en. Seng eller Bær til at bære Sng paa. (Moth. Jysk. Bær og Bør.) Bærebør, en. Bør, hvorefter to Personer bære en Børde. — Bæresjimmel, en. Himmel, som i et Optog bæres over en Person. Bærefar, et. R. kan lig til at bære noget i (en Balle f. E.) kaldes: Bærefuro. Bærefarm, en. Farm ell. Bogn, hvori een bæres af Folk, der, som tilforn brugtes, af to Heste Ræbbaare.) Bærefraft, en. Styrke, kraft til at bære. Bæreløn, en. det, som gives een for at bære noget. Bærefeng, pl. d. s. f. Bæreløn. At betale Bærefeng for et Brev. Bæreseddel, et. Redskab til at bære noget i Bær paa; Bæretoi. (Eaaleddes: Bæresed, Bærrem, Bærefele, Bærestang.) Bærefeng, en. Seng til at bære en Sng

i. Bærestol, en. Stol, hvori Folk bæres paa to Stænger. Bæretid, en. Tid, hvori et Dyr bærer sit Foster. Bærevogn, en. Bærefarm. = Bæren, en. ud. pl. Gjerningen at bære. "Med al den Bæren op og ned." J. E. Heiberg. — Bærer, en. pl. -e. en Drager.

2. Bære, v. a. bær, baaren. [Goth. bairan.] føde, bringe Foster til Verden; et forældet Ord, der af endel ansees f. det samme, som forrige. (Jysk. detses No. 3.) Det er endnu tilovers i partic. baaren, (at være født og baaren paa et Sted) som især bruges i Sammensætninger, f. Ex. adelbaaren, høibaaen, kongebaaren, odelsbaaren, trælbæaren, velbaaren. — Jysk. Byrd og byrdig.

Bærende, et. Vulva, vagina uteri. B. Hærestreng. Moth (om Dværg.) Et forældet Ord, der endnu er til hos Almuen, og er optaget i Veterinairkrifter af Viborg.

Bærme, en. ud. pl. [A. S. Barm, Beorm.] 1. Bundfald af Driftvare. Alsbærme, Blinbærme. 2. Bærmen i en Brændevinskiædel: det som bliver tilbage, efterat Brændingen er forbi.

Bæst, et. S. Bæst.

Bæve, v. n. 1. [A. S. beosan. Isl. bifa, bevæge.] 1. ryste af gientagne Stød (om livløse Gienstande.) Jorden bævede under vore Fødder. 2. skælve af Rædsel. "Dit tiærte Pierte aldrig bæved for nogen livens Overmod." Tullin. "Hvi bæve Jordens Børn, naar Døden tener?" J. Smidth. = Bævelse, en. Skælven af Rædsel, en høi Grad af Skræk. "Bævelse overfalder Folket." — Bæven, en. Jordens Bæven. = Bæverasp, en. et Træ, d. s. f. Asp, Msp, (af Bladernes store Bevægelighed.) Bævernaal, en. Et Slags Naal, som bæres til Smykke i Haaret. (s. bævre, hvortil de to sidste Ord maaskee rettere henføres.)

Bæver, en. pl. -e. [Isl. Bifr.] et ved sin Konstdrift meget værdigt Pattedyr. Castor fiber. = Bæverbo eller Bæverbygning, en. den Bygning, Bæveren opfører i og ved Vandet, for der at have sin Boplig. Bævergel, en. ud. pl. en stærk lugtende Materie, som Bæveren har i en Pose nær ved Halen. Bæverhaar, et. Haar paa Bæverens Skind. Bæverhat, en. Hat af Bæverhaar; Castorhat. Bæversskind, et. Bæverens Skind.

Bævre, v. n. 1. (har.) ryste lidt, bæve sagtelig. At bævre som et Espeløv. "Quæres Klarhed bævrede paa hendes Pandt, og glimtede i Taarerne, der havde standset p. hendes Kinder." Rahbek. — Det bruges ogsaa om stærkede Bæsters Bevægelse, naar de rystes, o. desl. Den stærkede Gæst bævrer paa Fadet. Hendes Bryst, Kinder bævre af Fedme. — Deraf: Bævren, en. ud. pl.

Bøddel, en. pl. **Bødler**. [J. Bødull.] den, som er beklædt til at udføre den Forbrydere tilkomte legemlige Straf; en Skarpretter, Mestermand. = bøddelagtig, adj. som passer sig for en Bøddel; haard og grim. **Bøddelknekt**, en. f. **Bøddelsvend**. **Bøddelpenge**, pl. Skarpretterens Løn ell. Betaling. (Dhlenschl.) **Bøddelslag**, et. S. af Bøddelens Haand; Bøddelslag af Bøddelen. "Forbryderen, der venter Bøddelslaget." Dhlenschl. **Bøddelspil**, et. Et tilforn brugeligt Kortspil, ogsaa kaldet Lanter. **Bøddelsvend**, en. Bøddelens Tjener ell. Haandlanger. **Bøddelsværd**, et. Skarpretterens Sværd, som tilforn brugtes til Halsbugning. **Bøddeløxe**, en. Skarpretterens Dre.

Bøde, v. a. og n. 1. og 2. [af Bod.] gøre heel, istandsætte det brastfældige (som v. neutr. med præp. paa.) At bøde et Garn. "Saa satte vi os hen at bøde paa Garnene, og sang 'alt som vi bødte.'" Ewald. At bøde (lappe) eller bøde paa gamle Klæder. 2. oprette, erstatte, godt-gøre. At b. en Skade. "Jeg længes at bøde min Sorrig og Rød." Ringo. At b. paa en Mangel, Feil, et Gavn. "Han boder p. Byrd med Bedrifter." Grundtv. 3. At bøde for sig, værge for sig med noget, indlod Angreb. Han bødede for sig med Skoldet. (jvf. afbøde.) "Enten det kom an paa at hugge til, eller at bøde af." Grundtvig. 4. betale en Pengebod. [J. bæta.] At dømmes til at bøde 100 Rigsdaler til de Fattige. 5. neutr. affone en Brøde ved Straf; undgielde. At b. med Livet for en Forbrydelse. Jeg maatte b. for hans Forsømmelse. At b. haardt for en Ungdomsfeil. 6. gilde et Guldbyr. At bøde en So. (ogsaa udbøde; høres sielden, og mest kun om Gvlin.)

Bødker, en. pl. -e. [Jsl. Beykir. N. S. Bøker.] en Haandværksmand, som gjør Tønder og andre Kar af Staver og Baand. — Deraf: **Bødkerarbeide**, et. **Bødkerhaandværk**, et. **Bødkersvend**, en. o. fl.

Bødke, v. n. 1. (har.) gløre Bødkerarbeide.

Bøffel, en. pl. -er. og **Bøffer**. Et pattedyr af Drenns Slægt. Bos Bubalus. **Bøffeløxe** (Gannen), **Bøffelko** (Gunnan.)

Bøg, en. pl. -e. [Jsl. Beiki. N. S. Bøke.] et i Danmark almindeligt, vildtvorende Træ. Fagus sylvatica. Deraf: **Bøgeasse** (Aske af Bøgeved), **Bøgebrænde**, **Bøgeplante**, **Bøgestiul** (poet. "En Fugl i Baarens grønne Bøgestiul." Dhlenschl.) **Bøgestov**, **Bøgespaan**, **Bøgetræ**, o. fl.

Bøge, v. n. 1. (har.) brøle; om stort Dværg. (Golding. D. Btbl.) "Dren vred i Baasen bøger." N. Brun. "Ditt høres

vællig flord i fede Græsgang bøge." P. Frimann.

Bøie, en. S. **Boie**.

Bøie, v. a. og n. 1. [Jsl. beiga. N. bygan. N. S. bogen.] gøre no frumt, uden at brække det; ell. gøre igjen lige, som var blevet frumt. At b. en Green. At b. en Stof lige. At b. Hovedet, Kroppen, Armen, Benet. "I Storm, som bøier, men som modner E den." S. Blücher. At bøie noget til Side, ind, op, ned, sammen, tilba indad, udad. "Ligesom Støvet bøies og did af Vindens Ande." Mynster. At fig. gøre en Bøining, krumme, bukke bugne. Grenen har bøiet sig. Vælen bø sig til Høire. — "Bøi, du Livets m Fader, bøi dit Dre til vort Strig." Eva 2. Figurl. At bøie Studet (s. betage) Stivfindighed, Egenfindighed; gøre se lig.) "En listig Taler kan bøie Foll som han vil." Schytte. At b. fig un Røget. At bøie Retten (fælde en par Dom.) = bøielig. adj. som lader bøie. (modsat: stiv, ubøielig, haard figurl. et bøieligt Sind, en bøielig R som let gaaer over fra een Ton til anden. Deraf: **Bøielighed**, en. ud. 1

— **Bøielse**, en. pl. -r. **Glerningen** bøie. Figurl. **Glæns Bøielser** (Lilb ligheder.) **Ordenes Bøielser** (Forand ger i Enden.) Ofte bruges: **Bøining** en. pl. -er. 1. **Glerningen** at bøie, det, at bøies. 2. **Bøgt**, **Krumning**, **B ding**. 3. i **Sproglæren**: **Ordenes B nung** s. deres Forandring ved forskiel Endelse, hvorved udtrykkes forskellige hold (Personers, Omstændigheders, dens ic.) for det samme Begreb. Dera **Bøiningsform**, en. Form, som Ord i Bøining modtage. **Bøiningsmærke**, **Endelsen**, eller den Deel af Ordet, s tilkiendegiver dets Bøining. (Dahl.)

Bøigd eller **Bygd**, en. pl. -er. [J Bygd.] en beboet Egn, en Landstrækn (nu lidet brugeligt undt. i Norge.) Dera **Bygdefolk** eller **Bøigdefolk**, **Bygdels Bygderet**, **Bygdeting**, o. fl. kun i Nor brugelige Sammensætninger.

Bøile, en. pl. -r. [Jsl. Bøgel. N. Bøgel.] ethvert Redskab, som er bøie en frum Linie eller Halvcirkel, og oft af Metal. Bøilen paa et Aarbesaff en Stigbøile, m. fl.

Bølge, en. pl. -r. [Jsl. Bylgia; Bølga, Bøvelse.] en stigende eller f mende og igjen synkende Forhøining r Overfladen af oprørt Vand. Seen r Bølger. (S. Dove.) figurl. a) for B det. At pløie Bølgen (felle.) b) h der har en bølgeagtig Stikkelse. At g i Bølger; at lægge noget i Bølger. **bølgeagtig**, adj. som ligner en Bøl

algiert, et. En meget høj Bølge.
 Røjungs Bølgebjerg." Ringo. bøl-
 bla, adj. bla som Hønbølger, hav-
 (Moth.) Bølgebrud, et. Havets
 Sølgernes Brøden mod en Strand-
 d, el. ved Skær og Banker. Bølge-
 ger, pl. Bugter, som gaae i Bølger.
 elgetende, en. poet. Sølgernes vug-
 de Bevægelse. (Dhlenschl.) Bølge-
 d, el. poet. Bevægelse nedad, eller
 falden i Bølgelinie. "Sølverflørets
 Bølgefald." Dhlenschl. Bølge-
 g, en. Sølgernes Bevægelse. "Bøl-
 g Bølgegang sig blander i din Røst."
 Dhlenschl. bølgegrøn, adj. grøn, som
 trædet undertiden viser sig. "I Far-
 rummelblaa og bølgegrønne." Inge-
 m. Bølgehvirvel, en. Bølger, som
 sig, bevæge sig i en Hvirvel; Vands-
 virvel. (M.) Bølgelinie, en. en bølges
 sig trum Linie, en Linie, som gaaer i
 stædt. Skionhedens Bølgelinie. Bøl-
 løb, et. hurtig Bølgegang. (M.) bølges-
 løb, adj. som løber i Bølger. Bøl-
 løg, et. stærk Bevægelse, Fart af en
 sig, Bølgetakt. "Som Klippen staaer
 i Bølgeslag." J. Smidth. Søens
 bølgeslag. F. Guldborg. bølgeslagen,
 el. poet. bestyrtet af Bølger. "Den
 bølgeslagne Røst." Pram. Bølgestrøg,
 en Retning, Bølgerne tage i deres
 sig. Bølgestyrkning, en. voldsomt
 sig, Bølgestyrkning. Bølgevei, en.
 el. Bøl over Havet, Seilfart. (S. Stafs-
 chl.) bølgevind, adv. i Bølger, ligesom
 i Bølger. Bølgevrimmel, en. poet.
 regten af Bølger paa et bevæget Hav.
 bølgen hule Hvirvler op, o Bølgevrim-
 mel. Baggesen. Bølgeværk, et. Ar-
 bejde, som er gjort i Bølger. (Moth.) =
 løgt, adj. som gaaer i Bølger, er gjort
 i Bølger.
 Bølge, v. n. 1. (har.) danne Bølger,
 sig i Bølger. Søen bølger stærkt. En
 lende Bevægelse. (fieldnere recipr. at
 sig sig; og rigtigst som v. act. "De
 sig sig — og bølge sig, naar Vinden
 sig bølger." J. Smidth.)
 Bølge, Bøllebør, n. a. en Bøllebør,
 sig derpaa vorende Bør, som have Liig-
 hed med Bølle. Vaccinium uliginosum.
 Bøn, en. pl.-ner. [Isl. Bæn.] 1. en
 sig Anmodning, Begiering. At fore-
 sig en Bøn, høre eens Bønner. "Hv
 sigs beder du? En mildt bønberte
 sig læge." Baggesen. Gør det for
 sig Bøns Skyld! 2. Gierningen at
 sig til Gud. At holde Bøn om Af-
 sig. At gøre Bøn, løse en Bøn af
 sig skulden. = bønfulde, v. a. 2. an-
 sig en ved Bøn (stærkere Udtryk, end
 sig.) At bønfulde een om noget. —
 sig, v. a. 2. opfylde, bevilge een det,

han beder om. "At bønberte d
 bede om noget til deres egen Sta-
 thof. Deraf: Bønberelse, en.
 lig, adj. som siges, fremsendes i en
 Bøn. Han bad saa bønlig derom.
 Begiering. "Han talte bønlig bl
 lenschl. — Bønnebog, en. pl.-bo
 trykt eller skreven Bog, som i
 Bønner til Gud.

Bønder, pl. af Bønde. Hera-
 derfolk, pl. Folk, som høre ti
 standen. Bøndergods, et. den
 en Herregaards Jorder, som b
 Fæstebønder (hvilke Ord allene
 denne Form.)

Bønhas, en. pl. - er. [M. S.
 hase. Isl. Baunhoser. B. S.
 Fuster i et Haandværk, eller een
 Smug driver et Haandværk, uden
 berettiget dertil. (Moth.)

Bønne, en. pl. - r. [Isl. Baur
 Bean.] en Bølgfrugt, hvis Afs-
 tes saavel i Marken, som i Rist
 Vicia faba. Deraf: Bønneager
 bøl, Bønnehalm, Bønnemeel,
 stang (Stage, som sættes til i
 Hævede), Bønnestængel (Bønn
 stødende Stængel) o. fl.

Bønse, v. a. 1. At bønse et u
 lægge det i Vand for at tætte det. (S)

1. Bør, en. pl. - e. (langt o.)
 til at bære paa ell. trille noget f
 (S. Baare.) At bære noget paa
 En Bærebør, Piulbør, Trillebør.

2. Bør, en. ud. pl. [af bære,
 Moderen hos Dvindsfolk. Uterus.
 2. Fosterleiet hos Dyr. (hos Aln
 Veterinairskrifter.)

3. Bør, en. ud. pl. (langt o.)
 en staaende, især søielig Bønde.
 Bør, have god Bør; Medbør,
 = børsfast, adj. som hindres af
 fra at gaae til Seils. "Pan
 børsfast." P. Claussen. børslos,
 ikke har Medbør paa sin Seilade
 Vedel.) "Pan laae nogen Stund
 P. Claussen.

Bør, v. n. (fort o.) burde, h
 inf. (som dog er uvis) at burde.
 M. S. børen.] 1. er pligtig
 efter en moralsk Lov; paaligger
 sig sig; er Ret. Fornuft
 hvorledes vi bør, Loven hvorledes
 Nødvendighed hvorledes vi maa
 Ingen bør fornærme sin Næste.
 bør det være. Som det bør sig
 decet.) [Ogsaa i den upersonli-
 men fieldnere, og aldrig i T.
 Det bør enhver at medvirke til
 Sel. "Da bør det os at være
 paa." Mynster.] 2. forskyldt n
 fortjene. At foreskrive hvad een
 have for sin Umage. 3. tilkomme

efter Fortieneste. (forældet.) "Dyb bør
Vre." Bedel. Vre den, som Vre bør.
Ordspr. "Iblandt disse Ting ere der nogle,
hvilke bør den første Plads." B. Thott.
[Heraf det nu forældede: børlig, saaledes
som det bør sig; ("i børlig Maade."
Holtfelt.) hvoraf tilbørlig og vedbørlig
endnu bruges.]

Børn, pl. af Barn: bruges hyppigen
i Sammensætninger, og i følgende Ord og
Bemærkelser, enten allene, eller dog oftere,
end med sing. Barn: Børneaar (de Aar,
som regnes til Barndommen), Børneaar
(som tilfalder Børn), Børneavling, Bør-
nebal (som gives for Børn), Børneflo
(en Flok, Mængde af Børn), Børnefostning
(Børns Opfostring, Opdragelse. Fibigers
Soph.), Børnegierning (Børn gjør Børne-
gierninger. Ordspr.), Børnegods (som
tilhører umyndige Børn. D. Lov.), Børne-
huus (egentlig: et Huus, hvor fattige ell.
forældreløse Børn opdrages; af en histo-
risk Grund kaldes Lughuset i Kiøbenhavn:
Børnehuset), Børnejord (Jord, som eies
af umyndige), Børnekopper (en bekendt
Sygdom. Variolæ), Børneleg (Mynster.),
Børnelærdom (det, som læres Børn; hvad
man lærer som Barn), Børnemord (Mord,
begaaet paa flere, paa en Mængde Børn),
Børnepenge (som tilhøre umyndige Børn),
Børnepulver ("Pulver, som indgives Børn
for Slag." Moth.), Børneran (Børns
voldsomme eller hemmelige Bortrælle),
Børnessko (i Talemaaden: at have lidt
fine Børnessko: ikke være Barn længer),
Børnesskole, Børnesorg (Sorg i Anled-
ning af, eller ved sine Børn), Børnespil
et. (Børneleg; figurl. ubetydelig Sag.
"Denne Sag er intet Børnespil, den an-
gaaer Vre, Liv." Holberg.), Børnetugt
(Børns Opdragelse, Ave, Optugtelse),
Børnetyveri (Børneran. F. Guldbergs d.
Plautus), Børnetoi, et. (Tol til at svøbe
og klæde et spædt Barn), Børneven (som
elsker Børn), Børneviis, paa Børneviis,
adv. (efter Børns Maade), Børnevogter,
en. (Maskine til at lægge spæde Børn i,
for at betrygge dem for den Fare at væles
eller ligges ihjel. Sartorh.), Børneværk,
et. (1. et Foretagende, som kan passe for
Børn; daarlige, unyttig Gierning. 2. et
meget let Arbeide. "Vad som for een er
Leg og Børneværk, er Fæltedaa for an-
den." Rein.)

Børs, en. pl.-er. offentligt Sted, hvor
Handlende samles, for at slutte Køb og
tale om Handelsager. — Børsdag, en,
tilforn: een af de Dage i Ugen, da Kjøb-
mænd samledes paa Børsen. Børstid,
en. den fastsatte Tid, da Samling paa
Børsen maa finde Sted.

Børsel, en. Gieringen at bære (Byrd.)
Golding. S. Oppebørsel.

Børste, en. pl.-r. [Isl. Bosti.
Búrste.] 1. Næ Haar paa Dyr,
paa Ryggen af Svæn. At reise Bør-
2. et af Svænebørster forfærdiget Red-
til at rense og børste med. = Børst-
ger, en. den, som gjør Børster (2.) 2
stenbinder, en. et uforandret af det i
optaget Ord, med satning Bemærkelse
børstestiv, adj. ganske strid og stiv
Børster. (Sorterup.) — børstet, adj.
sat med Børster.

Børste, v. a. 1. gjøre reen, rense
Stov med en Børste. — figurl. giver
(S. baste.)

Bort, en. Et hollandsk og nedert
Ord, som allene bruges om de Emal-
der skistevis, i en vis Orden, førte Reis-
og Guds over det store Vælt. De
gaaer fire Dage om Ugen. (Moth-
ved Bort Bemærkelsen: Orden, Rad.
er det min Bort. Han staaer for Bort
Dette er ogsaa Bemærkelsen i det
tydske. S. Brem. Wörterb.) — Bort-
dag, en. En af de Dage i Ugen, da
fartøiet eller Bortsmakken (Moth) g-
over Væltet.

Bøsning, en. pl.-er. en Ring af
tal, hvormed et rundt Træ omgives,
et rundt Hul udfores.

Bøsse, en. pl.-r. [N. S. Busse]
en Daase, Boddise, til at giemme
i; især med Aabning i Laaget. S.
Nygøsse, Sparebøsse, Sukkerbøsse. 2
Skydevaaben, bestaaende af et huult J-
rør, som lades, en Laas til at føre, S-
og Kolbe; et Gevær. At lade, affyre
Bøsse. S. Jagtbøsse, Vindbøsse, 2.
Bøsschane, en. Hanen paa en Bøssel-
hvori Fyrstenen besættes, og som aftr-
mod Staalet. Bøsschylster, et. Hv-
hvori en Bøsse (især til Jagten) giem-
og føres. Bøsskolbe, en. den nede-
tøfte Deel af Træværket til en B-
Bøsseskud, et. fint Krud, som bruges
Bøsseskud. Bøsseskugle, en. R. hv-
skydes af Bøsser. Bøsselaas, en. Ind-
ningen, hvorved en Bøsse affyres. B-
ladning, en. Krud, med Kugle ell. P-
som lades i en Bøsse. Bøssmager,
den, hvis Haandværk er at gjøre Sernu-
til Bøsser eller Geværer. Bøssm-
en. en Artillerist, Constabel. (foræld-
Bøssepibe, en. Røret p. Bøssen. B-
skud, et. 1. Skud med en Bøsse. 2.
langt man kan naae med et saadant St-
Bøsseskytte, en. kaldtes tilforn Arti-
rister, til Lands og til Skibs. B-
skæft, et. det Træværk, hvori Bøsser
og Laasen hviler. Bøsseskæfter, en. d-
som gjør Træværket til en Bøsse. B-
smed, en. d. s. s. Bøssmager. Bøss-
et. Spyd, paa Enden af en Bøsse; 2
ionet. Bøssestaal, et. Jernstaalet i

Bøffesteen, en. En til indrettet Fyrsteen.

Bøffe, v. a. 1. forsyne med Bøsning. (B. S. D.)

Bøff, et. pl. d. f. Bug, Bant. (dagl. Bøff og mest i pl.) At faae Bøff.

Bøffe, en. pl. -r. Boven eller Skinken af en Enin; Fløstebøffe. (Nu lidet brugt.) — Bøffefiedel, en. Riedel til at holde Fløstebøffer i.

Bøffe, v. a. 1. [Jel. beysta.] faae, give Bug. ("Hun bøffede p. Dø." — 3 et dansk Paandskrift af 1488.) —

Bøffekiep, en. Banketræ, Tærkel til at at bante Klæder. (Langebet.)

Bøtte, en. pl. -r. [A. S. Bytte.] Et rundt, af Staver og Baand sammensat Kæfar, med eller uden Laag: Grynbotte, Melkebøtte, Smørbotte, ic. = Botrelaag, et. Dækfel, Laag til en Bøtte. Bøttelmælk, en. Mælk, som er opsat i Bøtter, for at Hummes eller for at blive inf. Bottevalle, en. Valle, som samles i Bøtterne under Melken. (Moth.)

Bøtte, en. pl. -r. Et Slags Flyndre. Rigtige Bøtter (fra Riga.)

C.

Dette Bogstav kan, efter vor Skrivebrug, ikke forekomme i noget oprindeligt dansk Ord; men uagtet, deels med Lyden af K (efter a, o og u) deels lydende som S (efter e, i og y) i det fremmede Ord, som jævnlig høres i dansk Tale, og hvoraf nogle Brugs er saa almindelig, at vel kunne siges at have vundet et Slags Borgerret (ikke Indfødsret) i Sproget; uagtet de alligevel (saa lidt som noget Ord af den græsk-latinske Sprogstamme, der bruges i dansk Skrift) maa være at bemærke sig som udenlandske. Den fremmede Natur, som saadanne Ord altid maa beholde, deels fordi en Grundforskiel imellem Ord af latinsk og af gothisk Sprogstamme altid bliver kiendelig; deels fordi de forholdsviis ere yderst faa, og først i en sildig Tid indtræde i Sproget; gjør det derfor saa meget mere rigtigt, i Skrift at lade dem beholde det oprindelige Bogstav, der giver deres Oprindelse tilkiende. Ved enkelte er dog Anvendelsen af K i Anvendelsen af Ordet nu bleven saa almindelig, at den ikke, uden kiendelig Overtrædelse af Skrivreglerne, kan tilskides (s. Er. Kasse, Kahyt, Kalkun, Kammerat, Kamin, Kaneel, Kamin, Kanon, Kapør, Kasse, Kastanie, Klaveer, Komedie, Kritik.) Ved andre (s. Er. Lantsler, casjere, Catechet, Cattun, Caviar, Clima) er Brugen deelt imellem K og S; og i denne Ubestemthed at holde sig til det første, fremmede Bogstav, vil neppe være uagtet. — At opregne alle de fremmede, med dette Bogstav begyndende Ord, der een og anden kan forekomme i Tale eller Skrift hos os, kan ei være Gienstand for en dansk Ordbog. Man kan derfor allene her foreskaffe dem, som hyppigst bruges, selv i daglig Tale, som tildeels have en dansk Endelse, og hvis Skrivning med C maa antages for almindelig. De ovenfor først nævnte, og nogle flere lignende, maa søges under K.

Cabale, en. pl. -r. hemmelig Forbindelse imellem flere, i en ulovlig, for andre uønsket Hensigt, og de af en saadan Foretagelse, eller ogsaa af en enkelt Person, mod andre opspundne Rænter. At stifte en Cabale. Han tænker kun paa Cabaler.

Cabinet, et. pl. -ter. 1. et lidet Bænk, indenfor eller ved Siden af andre; Sammen. 2. særbd. en Fyrstes Søn; og deraf figurl. om de Regieringsforandringer, som der foregaae. 3. underordnet: et Sted, hvor en Samling af Kunstgjenstande glemmes, eller en saadan Samling af Gjenstande. — Deraf: Cabinetsprædiken, en. P. som holdes for regierende Fyrster eller

Fyrstinder i deres Bærelser. Cabinetssecretaire, en. En Embedsmand, der arbejder umiddelbart under en regierende Fyrste, eller i hans Cabinet. Cabinetssegl, et. S. som Fyrsten bruger for de Breve, han umiddelbart, eller fra sit Cabinet lader udgaae. Cabinetsstykke, et. En Naturskønhed eller et kunstigt Arbejde, som glemmes i et Cabinet; men særbd. om smaa Malerier, der især ere stiftede til at ophænges i mindre Bærelser.

Cadet, en. pl. -ter. (egentl. en yngre Broder, især af en adelig Familie.) Men hos os bruges det nu kun om de unge Mennesker, der i egne Stiftelser oplæres i

Krigsvoldensfaberne og dannes til Officerer. Landcadet, Escadet.

Calcinere, s. forkalke.

Caleste, en. pl. - r. et Halvstuur til at lukke over en Vogn; ik. en Vogn med et saadant Stuur.

Caliber, en. pl. Calibre. Maalet paa en Kanons Siennemsnit i Løbet, og paa den tilsvarende Kugles Siennemsnit. En Kanon af svært Caliber.

Calot, en. pl. - ter. en Hue, dannet som et Afsnit af en Kugle, til at beskytte den øverste Deel af Hovedet. — Calotsee, en. En See til at se med, dannet som en Halvfugle.

Camelot, et. et Slags tæt vævet Tøj af det saakaldte Kameelgarn, eller et Slags uldent Tøj, som ligner dette.

Campher, en. ud. pl. en meget flygtig og kraftig Harpiks af Camphertræet, (Laurus Camphora) som især kommer fra Japan, Borneo og Sumatra, og bruges hyppigen i Lægekunsten. Deraf: Campherolie, o. fl.

Canal, en. pl. - er. en Bandleddning, gravet i Jorden, især en saadan, der er bestemt til Seilads i det Indre af et Land. Den polskeenste Canal. (Deraf: Canalgravning, Canalseilads, Canaltold, o. a. Ord.) Undertiden ogsaa om et naturligt, ikke meget bredt Bånd imellem to Lande. Canalen imellem England og Frankrige. — figurl. om de Rør i dyriske eller Plante: Legemer, hvori Vædskerne have deres Omløb.

Canarise, et. Frøet af en Græsart, (Phalaris canariensis) som Canarifugle gierne æde.

Canarifugl, en. pl. - e. En Sangfugl, hvis oprindelige Hiem er de Canariske Øer.

Canaster, s. Knaster.

Cancellie, et. pl. - r. i Danmark: det Regleringscollegium, som bestyrer Alt hvad der hører til Justitsvæsenet, eller til at vaaage over Rettens Pleje, Lovens Overholdelse, og Sikkring af Statsborgeres Rettigheder. = Cancelliebetient, en. Embedsmand i Cancelliet. Cancelliebrev, et. B. som udgaaer fra Cancelliet; Cancelliefrivelse. Cancelliebud, et. den, der gjør Tjeneste, som Bud og Fyrhøder i Cancelliet. (s. Bud, 4.) Cancelliesegl, et. kongeligt Segl, som Cancelliet bruger.

Cancelliestil, en. den Stil eller Skrivermaade, som følges i de, saavel fra Cancelliet, som andre Regleringscollegier udgaaende Breve; Embedsstil.

Cancellist, en. pl. - er. En Fuldmægtig i Cancelliets Contorer.

Candidat, en. pl. - er. kaldes den, som ved Universitetet har gennemgaaet den offentlige Prøvelse i et af de fire Faculteter. En theologisk C., juridisk Candidat, o. s. v.

Candis, en. eller Candisukker, et. Et

Slags i en Form krystalliseret hvid Sukker.

Canonicere, v. n. 1. i den catholske Kirke optage blandt Helgenes Tal; erklære en Helgen.

Canonist, adj. overensstemmende med en vis Forfæst (Canon;) men særbd. den catholske Kirkes Forfæst. Seledes: den canoniske Ret og den catholske Kirkeret. Et canonist Valg (som er efter Kirken Forfæst.) De canon (for ægte erkiendte) Bøger i Bibelen; men sat de apocryphiske.

Cantate, en. pl. - r. et Digt af flere Formen ulige Stykker, bestemt til at siges; et Sangdigt.

Cantonere, v. n. 1. (har.) om Rikets folk: ligge i Quarteer i Stæder og Landbyer i en vis Egn, med en samlet Strøm og uden at afbryde Felttjenesten. Der Cantonerer, Cantoneringsquarteer, o.

Cantor, en. den, som bestyrer Sang i en Kirke; Menighedens Forsanger.

Cantoler, en. pl. - e. tilforn i Danmark en af Rikets høie Embedsmænd, der Børdsighed nærmest svarede til Cancellipræsidenten; hvorimod Kongens Cantoler var et Slags Cabinetssecretair.

Capel, et. pl. - ler. 1. en mindre Kirke uden Sogn, enten særskilt bygget, eller som Tilbygning ved en større; eller ogsaa indrettet i et Slot, en Herregaard, o. til at holde Gudstjeneste i. (s. Slotcapel) 2. en Samling af Tonkunstnere (Musik og Sangere, som en Fyrste holder til opføre Musik ved sit Hof, i Theatret o. Deraf: Capelmester, en. den, som forstaaer et saadant Capel, og styrer Musik.

Capelle, en. S. Digel, Provedigel.

Capellan, en. pl. - er. Hjelpepræst ved en Kirke, hvilken desuden har en Sognepræst. (En saadan kaldes: residuerende Capellan til Forskiel fra: en personel Capellan, som Sognepræsten, efter Bevilling, selv holder i sit Huus, for at lette ham Embedets Besøget, eller forrette det for ham.) Der Capellanie, et. En Capellans Embede.

Capitain, en. pl. - er. 1. en Befalingsmand over Riketsfolk til Lands, som fører et Compagnie. 2. en høiere Officer, som kan have et stort Riketsunder Befaling.

Capital, en. pl. - er. en Pengesum, saa vidt den anvendes til at yde Renter eller anden Fordeel. (jvf. Sonstol.) At sætte en Capital paa Rente Driftscapital, den Capital, som anvendes p. at sætte og holde en Fabrik, et Agerbrug o. d. i Drift. En død Capital: den, som ingen Rente eller Binding giver. = Capitalist, en. pl. - er. den, som eier en tydelig Capital, særbd. naar han træder sin Indkomst blot af dens Renter.

Capitel, et. pl. **Capitler**. 1. en Afdeling eller Underafdeling af et Skrift. Skriftet er deelt i Bøger og Capitler. — figurl. Materie, Stienstand for en Samtale e. desl. Naar han kommer paa dette C. er han udtømmelig. — Betasf: capitelfast, adj. som note erindrer Indholdet af Capitlerne i en Bog, særbd. i Bibelen, og kan anerkende deres Tal. 2. et Samfund af Personer, som høre til et vist, især geistligt Selskab, eller til en Ridderorden. Capitlet ved en Domkirke; et Domcapitel. Et Ordenscapitel. At holde et Capitel (d. s. en Forsamling af Capitlets Medlemmer.) Betasf: Capitelstort, en. Tært for Kornstort i Tienders og Skatters Beregning, som særligen sættes i hvert Stift v. Landemødet.

Capitulere, v. n. 1. (har.) underhandle en og slutte et Forlig om Overgivelse. Fæstningen forlangte at capitulere. = **Capitulation**, en. et Forlig, afbejst i visse Punkter; og især et saadant, der indgaaes imellem Beleirerne og de Beleirede i en Fæstning om dennes Overgivelse. Deraf ogsaa de tndste Keiseres Balgcapitulationer, Haandfæstninger.)

Carabin, en. pl. - er. Korte Rifler, som Ryttetiet bruger; Rytterbøffer.

Carat, en. pl. d. s. [St. Carato. Gr. Carat. Det skrives dog ofte Karat.] en Vægt, hvorefter Guld og Edelstene veies, og Guldets Reenhed bestemmes; da 24 Carat er Renheden for ganske reent Guld, og i. Gr. 18 Carats Guld kaldes det, som har $\frac{1}{4}$ Tilfætning. I Vægt er 1 Mark Guld 24 Carat, og 1 Carat 12 Gran.

Caravane, s. Karavane.

Carbonade, en. ud. pl. Rindstykker af Ribbenene, som haflig steges over Kulild.

Carbunkel, en. (Lat. Carbaculus.) en hoirødt Rubin. S. Karfunkel.

Cardemome, en. et Slags ostindisk Krydderi. Frøstornene af en Plante. Anomum Cardamomum.

Cardinal, en. pl. - er. 1. en Prestitel for de fornemste Geistlige i den catholske Kirke, som skulle være 70 i Tallet (6 Biskopper, 50 Præster og 14 Diaconi) og af hvis Samfund Paven vælges. 2. en Drift hvid Blin med Pomeranjer.

Carte, s. Karttegni. Deraf: cartessere, v. a. give Karttegn.

Carmin ell. carmesinrød, adj. En hoirød Farve, som spiller ganste Ud i det Blaa. (M. A. Lat. Carmesinus. G. Crimson.)

Carmin, en. En smuk hoirød Farve, som bestaaer af et Pulver, der laves af et americanst Insect. (Cochenille.)

Carnaval, et. i catholske Lande: Tiden fra Fællig tre Kongers Dag indtil Fasten, og de Festligheder, som i den Tid plejes at holde Sted. (A. Fastnacht.)

Carneol, en. pl. - er. en fin Agat af rødlig Farve.

Carnis, et. S. Karnis.

Caricatur, en. pl. - er. En Tegning, hvori Stienstandenes virkelige Træk eller Stikkelse og lidseende fremstilles paa en overdreven og latterlig Maade.

Carriol, s. Karriol.

Carronade, en. pl. - r. Et Slags meget korte Kanoner af stor Caliber, som især bruges paa Krigsskibe.

Carrusel, et. Et tilforn ved høitidelige Feiligheder brugeligt Ridderespil til Fest, der var en Levning af de ældre Turneringer. (s. Ringrenden.)

Cartesse, en. pl. - r. d. s. s. Straasæt. (s. Straa.)

Cartove, en. S. Kartove.

Casematts, en. pl. - r. S. Voldfælder.

Caserne, en. pl. - r. en egen Bygning i en Stad eller Fæstning, bestemt til Ophold for Soldater.

Casquet, en. pl. - ter. en flad Læderhue, som Mandfolk bruge.

Casse, Cassebeting, Casserer, m. fl. s. Kasse.

Cassere, v. a. 1. forlæste, erklære for uduelig, ugheldig, uværdig. (af det Ital. cassare.)

Castel, et. pl. - ler. en mindre Fæstning, anlagt ved en større, eller ved en Stad. (et Cittadel.)

Castor, en. s. Bæver. Deraf: Castorhat, en. Hat af Bæverhaar. Castoruld, en. Bæverhaar.

Castrat, en. pl. - er. s. Gilding. — castriere, v. a. s. gilde.

Catalog, en. pl. - er. en Optegnelse ell. Fortegnelse over endeel enkelte Ting, især saadanne, som skulle sælges. En Auctions-catalog, Bogcatalog.

Catechet, en. pl. - er. 1. den, som forstaaer at catechisere. Han er en god Catechet. 2. en Lære ved Borger-skolerne i Stæderne, som tillige er Hielpopræst (en ordineret Catechet.)

Catechisere, v. n. 1. undervise, lære Ungdommen (især Religion) ved Spørgsmaal, ved p. en spørgende Maade at vække deres Eftertanke. At catechisere med Børnene. Deraf: Catechiseren, Catechisering, en.

Catechismus, en. Religions- Lærebog for de første Begyndere.

Cathedra, et. pl. Cathedre. Indretning i Høresale, hvorpaa den, der holder offentlige Forelæsninger, en academisk Tale eller Disputation, staaer, ophøjet over Tilhørerne; en Lærestol.

Catholst, adj. den catholske Religion d. s. den christelige Religionslære, hvorefter Paven erkendes for den hele christne Kirkes Overhoved (en Benævnelse, der skrives sig fra Theodosius den Stores Tid.) At

være catholst, blive catholst, gaar over til den catholste Religion. (ogsaa med Tillægget: romerst-catholst.)

Cattun, et. pl. — er. [E. Cotton.] et Slags Bomuldstul, der i Alm. trykkes med brogede Farver, og oprindelig er ostindisk. (jvf. Sirts.) Gen. Cattuns br. som adj. En Cattuns Kiole, Trøje. = Cattuntrykker, en. den, hvis Syssel er at trykke de farvede Figurer paa Cattun og Sirts. Stedet, hvor dette sker, er et Cattuntrykkeri.

Caution, en. pl. — er. Handlingen at gaar i Borgen for een, at love for en andens Forpligtelser; Forsøfte. At gaar i Caution for een. At stille Caution (Sikkerhed, enten i Penge eller i en andens Forsøfte.) — Cautionist, en. pl. — er. den, som gaar i Borgen f. en anden; Forsøfter.

Cavallerie, et. S. Rykteri. — Cavalierist, en. Krigsmand, som tjener til Hest; Rykter, Dragon, Husar, ic.

Caviar, en. En Ret af nedsaltet Fiskesterogn, som især tilberedes i Rusland. (Ital. Caviaro.)

Ceder, en. pl. Cedre. Et udenlandsk Træ af Fyrrens Slægt; Cedertre. Pinus Cedrus. (dog bruges Ordet ogsaa om andre Træ-Arter, f. Ex. et Slags Cypress, med vellugtende Ved. Cypressus thyoides.)

Celle, en. pl. — r. et lidet Værelse i et Kloster; Munkesamfund.

Cement, et. Et Slags Rit eller Forbindingsmiddel til at holde Stene sammen, især i Vandbygning; Muurkit.

Censur, en. Bedømmelse; særbd. den, som i nogle Lande, til Skade for Aandsfrihed og Oplysning, Skrifter underkastes af Regjeringen, inden de maa trykkes. At indføre, ophæve Censuren. — (Deraf: censurere, v. a. bedømme et skriftligt Arbejde inden det trykkes. Censor, en. den, som er sat til at censurere; o. fl.)

Centner, et. pl. d. f. en Vægt af 100 Pund.

Ceremonie, en. pl. — r. Skik, udvortes Adfærd eller Handling, som lagttages ved en vis høitidelig Heilighed; Høitidsstik, Høstik. — Ogsaa een med Ceremonier ledsaget Handling. Kroningsceremonie. — Ceremoniemester, en. En Embedsmand, som har Opsyn med de foretagne Ceremoniers Følgtagelse ved et Hof.

Charakter, en. pl. Charakterer. 1. Indbegreb af de Kiendetegn, hvorved en Ting adskilles fra andre. Charakteren i den egyptiske Kunst, i et Landskab, Maleri. 2. Indbegreb af de fra Sindet, Tilbøielighederne, Villiens moraliske Dannelses udgaaende Egenheder hos et Menneske; Sindelag, Sindesbestaenhed. En god, slet, fordærvet, svag, høiellig, fast, kraftfuld Charakter. En Mand af Charakter

(som udmærker sig ved Charakterfasthed.) 3. en Titel, Rangtitel. (d. Tale.)

Charakteristisk, adj. særegen for en vis Siensstand, som udmærker den fra enhver anden.

Chemie, f. Chymie.

Chirurgie, en. ud. pl. den Kunst, at læge Saar og udvortes Skade paa det menneskelige Legeme, og Indbegreb af de dertil hørende Kundskaber; Saarlægekunst. = Chirurg, en. pl. — er. en Saarlæge. chirurgisk, adj. som hører til Chirurgie.

Chocolade, en. ud. pl. [udtales omtrent Siokolade ell. som det Ital. Cioccolata.] en haard, rødbrun Del, af Cacaobønner, Sukker, m. m. saavelsom den Drik, som tilaves af samme.

Chor, et. pl. d. f. 1. en Forening af endel syngende Personer. (Lat. Chorus) Et Chor af Sangere. At synge i Chor. Deraf: Chordands, en. D. hvorved tilige synges. Chorsanger, en. den, som især synger i Chor med flere. (Chorist.)

2. en Sang, der synges af flere i Forening. Et fjerdestemmigt Chor. Choret (Omkvædet) til en Sang. 3. den øverste, undertiden noget forhøiede Del af en Kirke, hvori Alteret, eller Hoved = Alteret har sin Plads, og hvor Præster og Munk i catholste Kirker opholde sig under Gudstienesten. (Chorus, presbyterium.) Deraf:

a) Chorbrødre, pl. de Geistlige, der høre til een Kirke, til eet Capitel, der seer Chor sammen. Chordegn, en. D. som synger eller styrer Kirkesangen i Choret. Chordreng, en. Dreng, som deeltager i Kirkesangen i Choret. Chorherre, en. Et Navn, som i catholste Lande gives Augustinermunkenes og visse Geistlige v. Stiftskirker. Chorfaabe, en. Faabe, som Præster og Biskopper bruge, naar de forrette Gudstienesten i Choret. Chormesse, en. M. som holdes i Choret. Chorsang, en.

1. Sang ved Gudstienesten i Kirkens Chor. At forestaae Chorsangen. 2. det samme som Chor, 2. Chorstemme, en. En Stemme, stillet til at synge i Chor. Chortone, en. den Tone, hvori Orglet og andre Instrumenter stemmes til Kirkesmusik; dybere end Kamertonen. — b) Chorsdør, en. Dør fra Kirken ind til Choret. At læse i Chorsdøren.

Choral, en. den Maade eller Tonart, hvorefter Psalmer synges i Kirken; it. en Melodie efter denne Tonart. At synge C. ell. en Choral. — Choralbog, en. Bog, hvori Kirkemelodierne ere udsatte.

Chorist, en. S. Chorsanger.

Christelig, adj. 1. som har sit Udspring fra Christus, grunder sig paa hans Lære. Den christelige Tro, Lære, Religion. (S. christen.) 2. som beklender sig til Christi Lære, og staaer i Forbindelse dermed.

Christelige Stater, Nationer. Den christelige Moral. 3. som stemmer overens med Christi Lære. Et christeligt Sind. christelig Dyd. (s. uchristelig.)

Christen, adj. pl. christne. d. s. s. christelig. 1. (derimod fiendene i 2. og ikke i 3. Bemærkelse.) Den christne Tro. En christen Slave. — Som Subst. een, som betiender sig til den christne Tro. En rettroende Christen. Den sande Christen (s. Christne.) De Christnes Samsund. = Deraf: Christendom, en. ud. pl. den christelige Tro og Lære. Christenhed, en. ud. pl. det hele Samsund af Christne, alle af Christne beboede Lande. — Christenoi, et. det Svøb, hvori et Barn bæres til Kirken for at døbes. (s. christne.)

Christmaaned, en. [af Christi forfartede Barn Christ, som brugtes i ældre Dantsk.] December Maaned.

Christne, v. a. 1. optage ved Daaben i de Christnes Samsund; døbe.

Chronologie, en. ud. pl. 1. Lære om Tidens udregning. 2. d. s. s. Tidsregning. 1. og Tidsfølge.

Chronologisk, adj. som er indrettet efter Tidfølgen, efter Aarenes Følge.

Chrysolith, en. pl.-er. En Edelsteen af grønliggul eller pomerantsgul Farve. (En Aart af Chrysolit er Chrysoprasen.)

Chrystal, s. Krystal.

Churfyrste, en. pl.-r. [af det gl. L. Chur = Balg, Kaar; i ældre Dantsk: Kaar, Kær.] kaldtes de tydske Rigsfyrster, der tilforn arveligen besad den Retshed, at vælge Keiseren. Deraf: churfyrstelig, Churfyrstinde, Churfyrstendomme, Churhuus (churfyrstelig Slægt) Churprinds, Churværdighed, o. fl.

Chymie, en. Konsten at opløse Legemer ved Ild eller andre opløsende Midler i deres Grundstoffer eller Bestanddele; it. den herom handlende Videnskab. (skrives ogsaa Chemie; af det Græske χυμια og χημια.) — Chymist ell. chemist, adj. som hører til Chymie, stcer ved Chymie.

Ciffer, et. pl. Ciffre. et skrevet Tal, en Talfigur. (Ital. Cifra.) Det bruges ogsaa om hemmelig, vilkaarlig antaget Skrift, som kun ved Hjælp af en Nøgle kan læses; Konfist. At skrive med Ciffer; Cifferskrift. — Cifferbog, en. En Bog, hvori de opgivne Exempler i en Regnebog ere udregnede.

Cinnober, et. ud. pl. et Mineral, der opstaaer ved en Blanding af Kvægsølv og Svovl, og br. til at farve rødt. (Cinnoberrødt, Karlagenrødt.)

Circulere, v. n. 1. har. [af Cirkel.] 1. egentlig: dreie sig, løbe om i Kredse. "Men jeg har seet Quadrater circulere." P. M. Troiel. 2. figurl. være i Omløb (blandt Folk, s. Gr. om Penge; i det

menneftellige Regeme, som Blodet.) Deraf: Circulation, en. s. Omløb.

Cirkel, en. pl. Cirkler. en rund Figur, hvis Omkreds overalt er lige langt fra dens Middepunkt; en Kreds, Cirkellinie, Cirkelflade. At slaae en Cirkel med Passeren. "Sag, hvo som vil en Cirkel at quadrere." P. M. Troiel. — I Talsproget bruges det ogsaa, ligesom Kreds. 3. figurl. En stor, glimrende Cirkel. At leve i en behagelig Cirkel. = Deraf: Cirkelbue, en. En Bue, et Udsnit af en Cirkel. Cirkelflade, en. den af en Cirkel begrændsede Flade. Cirkelgang, en. Kredsgang, 1. Cirkellob, et. Kredsløb. cirkelrund, adj. rund som en Cirkel, fredebrund, o. fl.

Cise, en. i dagl. Tale d. s. s. Accise. Deraf: Cisebod, en. Accisebod. Ciseseddel, en. Beviis for den betalte Cise.

Cisterne, en. pl.-r. et dybt og muret Samlingssted i Jorden for Regnvand.

Citadel, et. S. Castel.

Citere, v. a. 1. [Fr. citer.] anføre Steder af et Skrift, henvise til et Skriftsted. — Deraf: Citat, et. Citation, en. et i Texten af en Bog eller ander samme anført Sted af et andet Skrift.

Cither, en. pl.-e. [Lat. Cithara.] et musicalt Instrument med 4 eller flere Strænge, som spilles med Fingrene; en Strængeleg. (Ital. Guitarra.) — Citherspiller, en. den, som forstaaer at spille paa Cither. Cithervise, en. Vise, at synge til Citherspil. (Baggesen.)

Citron, en. pl.-er. en bekiendt Frugt af et udenlandsk, i det sydlige Europa vorende Træ. Citrus medica. = Deraf: citrongul, adj. gul som Citronens ydre Skal; citronfarvet. Citronlage, en. Rage, i hvis Del Citronsaft er blandet. Citronpresse, en. Indretning til at presse Saften af Citroner. Citronsaft, en. den sure Saft, som Citronen indeholder. Citronsyre, en. Syre, eller Syresalt, som udtrages af Citronsaft. Citrontræ, et. Træet, hvis Frugt er Citronen. Citronsæble, et. Et Slags Æbler af citrongul Farve.

Civil, adj. borgerlig. (Især i Modsetn. til: militair.)

Civilisere, v. a. 1. meddele den til et vel indrettet borgerligt Samsund fornødne Cultur. At civilisere et Folk; civiliserede Stater.

Classe, en. pl.-r. den Orden, hvorefter Ting af een Art inddeles med Hensyn til visse Egenskaber, som de have tilfælles (undertiden om de større Inddelinger, efter almindelige Kiendemerker, som iglen faae mindre Delinger;) it. Tingene selv, der høre til en saadan Afdeling. Første, anden, Classe i Rangforordningen. De Naturkyndige dele Planterne i Classer, Slæg-

ter og Arter. Classerne i en Stole. Høst af den ringeste Classe.

Classist, adj. [af Lat. classicus.] Fortrinlig, som i sin Art kan tiene til Mønster; især om Forfattere. En classist Forfatter, (ogsaa: en Classifier) den, der faaer fra Indholdets, som fra Formens eller Stilens Side, hører til de ypperste. En classist Digter.

Cloak, en. pl. -er. Samlingssted for Stærn og Uhumskhed; Stærnkiste, Stærnsfuld.

Clysteer, et. pl. Clysterer. [Gr. κλύμα.] Lægemiddel, som indsprøstes gennem Endetarmen; Lægebåd. — Deraf: Clysteerpibe, Piben i Clysteersproiten.

Cocarde, en. pl. -r. (Fransk.) en Hattesløjse; eller et Mærke, en Prydelse paa en Hat, der skal forestille en saadan.

Cocoanød, en. pl. -der. Frugten af et Slags Palme, eller Cocotræet.

Coffardi, **Coffardistib**, s. under K.

Cochlear, en. En i nordlige Lande voksende Krt, beklædt af dens Lægekraft imod Skjorbug. Cochlearia officinalis.

Colik, en. ud. pl. en voldsom, stærkende Smerte i Underlivet eller Larmene; en høj Grad af Bugvrid eller Larmvrid.

Collect, en. pl. -er. 1. Indsamling af frivillige Gaver til et velgørende Væsen; it. det, som ved en saadan Samling kommet ind. 2. en Bøn, som under Guds tjenesten læses af Præsten for Alteret.

Collegium, et. pl. Collegier. 1. et Samfund af Embedsmænd, som en vis Green af den høiere Statsbestyrelse er betroet. Et Justits-Collegium, Kammer-Collegium. 2. ved Universiteter og Høiskoler: de Studerendes Forsamling, for at høre Professorernes Forelæsninger; og disse Forelæsninger selv. At gaae paa Collegier. At læse, høre et Collegium. At afskrive et Collegium. 3. en Stiftelse, bestaaende af et Hus, hvor et vist Antal Studerende have fri Bolig og Understøttelse i Penge.

Collision, en. ubeleiligt, hindrende Sammenstød af stridige Forhold, Tilfælde eller Handlinger, hvilke da siges: at komme i Collision med hverandre.

Colonie, en. pl. -r. et Sted, hvor Udsædning (Nybyggere) i betydeligt Antal nedsætte sig, og efterhaanden oprette Stæder eller hele Statsamfund; (i sidste Tilfælde ophører Benævnelsen Colonie.) et Plantested. De danske Colonier i Vestindien. — Ogsaa om et Samfund af Colosister. Den franske Colonie i Fredericia. = **Colonist**, en. pl. -er. et Medlem af en Colonie, en Nybygger.

Colos, en. pl. -ser. et Regeme over den naturlige Størrelse, (særd. om de ved Kunst efterlignede Regemer, Ræmpebilleder)

eller et Regeme af uhyre, usædvanlig Størrelse. — Deraf: colossalt, adj. kæmpestor, uhyre stor.

Comedie, comist, s. under K.

Comet, s. Komet.

Comfur, en. En i Arnestedet fordybet eller paa samme opmaaret Indretning til at sætte Røgekar i.

Comma, et. [Lat.] et Tegn (,) hvorved de mindste Dele i en Sætning adskilles.

Commandere, v. a. 1. befale, udstede Befalinger (særd. i Krigstjenesten.) Deraf: **Commandant**, en. pl. -er. Befalingsmand i en Fæstning. — **Commando**, en. Befaling i Krigstjenesten, især mugdtlig; it. Ret til at befale. At have Commando. At staae under Commando.

Commandeur, en. pl. -er. 1. en Officer, som i Grad staaer over Capitainen eller Commandeur = Capitainen. 2. en høiere Grad i nogle Ridderordener, imellem Storkors og Riddere.

Commisbrød, et. pl. d. s. Brød af en vis Bægt, som gives Soldaterne foruden deres Lønning, naar de gøre Tjeneste; Soldaterbrød.

Commission, en. pl. -er. 1. Fuldmagt, som gives en anden til at udrette noget eller Tingen selv, som overdrages ham; Krende, Hverv. At give nogen en Commission. At udrette en Commission. 2. en Samling af flere Personer, som Regjeringen udnævner, enten til at domme i enkelte Sager, til at undersøge en Sag, eller for en Tid at bestyre, varetage noget. (Deraf: **Commissionair**, en. den, som udrætter Commissioner.)

Commode, en. S. Dragkiste.

Communicere, v. a. 1. meddele. (i dagligt Tale som v. n. for: at gaae til Alters.) Deraf: **Communicant**, en. pl. -er. een, som gaaer til Alters. **Communion**, s. Altergang.)

Compagnie, et. pl. -r. 1. en Forening af flere Personer til eet Væsen, især for at drive Handel s. d. et Handelselskab, Handelsfællesskab. At gaae, at være i Compagnie med een. 2. et vist Antal Fodfolk under en Anførers (Capitains) Befaling.

Compass, et. pl. -ser. en bevægelig Magnetnaal m. dens Indsatning. Deraf: **Compassmager**, en. — **Compassstreg**, en. En af de 32 Afdelinger paa den kredsløbske Skive, over eller under hvilken Magnetnaalen i Compasset bevæger sig. o. fl.

Compliment, en. pl. -er. 1. en ved Bifugning eller andre udvortes Tegn udtrykt Pilsen eller Kærlighedsbetegnelse. 2. i vidtløftigere Betegnelse ethvert Høflighedsudtryk ved Ord eller Handlinger. At gøre Complimenter.

Componere, v. a. 1. om Musik: opfinde, sammensætte en harmonisk Forbindelse af Toner (en musicalisk Composition.) At komponere Musikken til et Syngeespil. Deres: **Componist**, en. En Tonetekstner, som har Gaver og Færdighed til at komponere.

Concept, en. pl. — er. Udkast til et Brev eller andet skriftligt Arbejde. At reenskrive en Concept. — **Conceptpapiir**, et. den almindelige Sort Skrivpapiir.

Concert, en. pl. — er. Musik, som opføres af flere spillende eller syngende Personer i Forening, og under en vis Anseelse. — **Concertmester**, en. den, som har Opsyn med og anfører Concerterne ved et Hof. (s. Capelmester.) **Concertsal**, en. Sal, hvor Concerter opføres.

Conditor, en. pl. — e. den, som gior Raring af at bage Sager og Sukkerværk, s. d. en Sukkerbager.

Confect, et. ud. pl. allehaande af Sukker lavede, eller i Sukker indbagte og tørre Sager; Sukkerbagerværk.

Conferentsraad, en. pl. — er. En i Danmark brugelig Rangtitel.

Confirmere, v. a. 1. bekræfte, give Bestættelse. Testamentet er confirmeret af Kongen. 2. s. d. om den høitidelige Religionsakt, da Præsten, efter foregaaende Underviisning og offentlig Prøvelse i Kirken, bekræfter Ungdommen i deres Laabs Pagt: **Confirmation**. At gaae til Confirmation: forberedes ved Underviisning af Præsten. At staae til Confirmation, blive confirmeret. — **Confirmant**, en. pl. er. en Dreng eller Pige, som gaaer til Confirmation eller bliver confirmeret.

Consistere, v. a. 1. domme Guds eller Mænds at være forfaldne til offentlig Etenslem; vrisdomme.

Confusion, s. Forvirring, Uorden.

Conjugation, en. pl. — er. i Sproglaeren: Verbernes forskellige Bøjningsmaade. (af conjugere: give Verberne deres Bøjninger.)

Connossement, et. pl. — er. et Bevis for at i Skibet modtagne Fragtgods, som Skibet eren udsteder.

Consonant, en. pl. — er. et medlydende Bogstav.

Constabel, en. pl. Constabler. en Artillerist, der har Underbefaling over det til en Kanon hørende Mandskab; Underofficer ved Artilleriet.

Constitution, en. pl. — er. Forsatning i en Stat, Regjeringsforsatning, Statsforsatning.

Consul, en. pl. — er. den, som paa et fremmedt Sted varetager visse af en andens Nations Anliggender, især Handel og Skibsfart vedkommende.

Consumtion, en. den Stat, der i Rigsstæder betales af Fødevarer, som indføres, og af Korn, som males til Meel, eller forbruges til Ol og Brændevin. S. Accise. — **Consumtionsforvalter**, en. Embedsmand, der har Opsyn med denne Afgifts Betaling.

Contant, adj. og adv. som stæer, betales med rede Penge, i rede Penge. At sælge mod contant Betaling. At betale contant. (det Fr. comptant.)

Contor, et. pl. — er. [Fr. Comptoir.] en Skriverstue, et Værelse, hvor Breve skrives og andre Forretninger afgøres, hos Rigsmand, Embedsmænd og i Collegier.

Contrabog, en. Bog, hvori indføres de Varer, som tages paa Credit hos en Rigsmand.

Contract, en. pl. — er. en frivillig indgaaet Forening eller Forbindelse, om Opfyldelsen af et Løfte eller af gienfældige Pligter; et Fordrag, en Pagt. At slutte skriftlig Contract om noget. At underskrive en Contract, indgaae Contract med een. (D. Lov.)

Contrasei, et. i ældre Skrifter: et malet Billede af en Person.

Contrapart, en. Modstander, Modpart, Bederpart, især i Processer.

Convoi, en. s. Bedækning, 2.

Convulsion, en. pl. — er. Krampetrækning. (deraf: convulsivist, krampagtig, unaturligen anstrengt og voldsom.)

Copie, en. pl. — r. noget, som er gjort i den største mulige Lighed med en anden Ting. (s. Afskrift, Gienpart.) At tage en Copie af et Document. En Copie af et Maleri. — **Copiebog**, en. Bog, hvori Afskrifter (særlig af Breve) indføres.

Copiere, v. a. 1. tage en Copie, Efterligning af noget. — Deraf: **Copiist**, en. den, som copierer; en Afskriver. En Maler, som kun er Copiist.

Corduan, et. ud. pl. et Slags fast og blødt Læder, som især gøres af Bukke eller Gedefind, og i Almindelighed er sort af Farve.

Coral, en. pl. Coraller. S. Koral.

Corende, en. pl. — r. (bruges mest kun i pl.) et Slags smaa tørrede Blindruer, af Størrelse og Udseende som Ribb, der især dyrkes i Grækenland.

Cornet, en. pl. — ter. tilforn: en Officer ved Rytteriet, der førte Fanen.

Corporal, en. pl. — er. en underofficer, saavel ved Fodfolket, som ved Rytteriet, der er ringere end Sergeanten. (M. A. Lat. Corporalis.)

Correct, adj. overensstemmende med Reglerne for det Rigtige, felfri, ulastelig. (Man finder ogsaa Substantivet Correcthed at bruges.)

Correctur, en. pl. — en. Rettelse af Feilene i et trykt, ell. i Bogtrykkeriet adsat **Ark** (Correcturark) inden det reentrykkes. At læse **Correcturen** paa et Skrift. (Af v. a. corrigere, gennemsee et skriftligt eller trykt Arbejde, for at rette Feilene.)

Correspondent, en. pl. — er. den, som staaer i Brevverking med en anden.

Correspondents, s. Brevverling.

Credit, en. rd. pl. 1. den Mening og Dverbervisning, Andre have om eens Formue, eller Evne og Villie til at rede for sig i Pengesager. At have god, megen **Credit**. Han har mistet sin **Credit**. 2. Handlingen, at betroee een Penge, Bæret eller anden Eiendom; Borg. At give, sælge een noget paa **Credit**. At tage Bæret, at kiope p. **Credit**. 3. i mere udvidet Bemærkelse: Tillid, god Tro; it. Indflydelse, Anseelse. Jeg har tabt al **Credit** for ham. Han stod i stor **Credit** hos Greven. — Deraf: **Creditbrev**, et. B. som medgives en anden, for at staae ham **Credit** blandt Fremmede. — **creditere**, v. a. betroee, sælge een noget paa **Credit**. — **Creditor**, en. pl. — er. den, som har laant ell. betroet en anden Penge. (Gieldner, Skyldherre.)

Criminal, adj. [Lat. criminalis.] som hører til Lovgivningen om Forbrydelser og deres borgerlige Straf, og til Læren om denne og om hine. Deraf: **Criminalret**, **Criminalfag**, o. fl.

Cristal, s. Krystal.

Critik, s. Kritik.

Crucifix, et. pl. — er. [M. A. Lat. Crucifixum.] et Billede af den korsfæstede Christus.

Cubisk, adj. [Fr. cubique.] bruges i Sammensætninger til at betegne, deels Maalet for et Legemes Indhold, eller Udstrækning til alle Sider i Rummet (**Cubikindhold**) og sammes Udregning; deels til at betegne en saadan Udstrækning selv i et vist Maal. Saaldes: **Cubikalen**, en. Maalet paa et Legeme af Lærningsform, der holder en Aken i Høide, Brede og Dybde, eller paa et Rum, som tænkes af denne Størrelse. Elgledes: **Cubikfaun**, **Cubikfod**, **Cubiktomme**. — **Cubikmaal**, et. Maal paa et Legemes Udstrækning til alle Sider, eller paa Rummet, som det indtager. (i Modsetning til Længdemaal og Quadratmaal.) **Cubikrod**, en. et vist Tal eller en vis Størrelse, i sammes Forhold til en anden Størrelse (**Cubiktallet**) som fremkommer, naar hiin (**Cubikroden**) multipliceres to Gange med sig selv. At uddrage **Cubikroden** af en Størrelse. — **Cubiktal**, et. det Tal, som opstaaer, naar et Tal multipliceres først med sig selv, og

Productet atter med hiint Tal, hvilket bliver **Cubiktallets Rod**.

Cubisk, adj. br. usammensat i sam Bemærkelse som cubisk. Et Legemes visse Indhold o: **Cubikindhold**. — **cubisk Størrelse**. (Lat. cubicus; af Gr. κυβος Lærning.)

Cujon, en. pl. — er. en feig Person; som viser nedrig Feighed; en Ridding.

Cultivere, v. a. 1. danne ved og **Cultur**, forædle, forfine.

Cultur, en. ud. pl. det, som udgier virker til Dannelsen, Forædling og Færd af Mennekets Evner, særd. de delige, saavel hos den Enkelte, som hos Nationer. (Hvor Taler er om Jord eller Jordbundens **Cultur**, bruges det i Dyrkning, Opdyrkning, o. d.) Da **Culturhistorie**, **Culturtilstand**, o. fl.

Curant, adj. om visse myntede Penge som gaae og gielde imellem Mand og Mand i Landet. **curant Mynt**. (med deels Skillemynt, deels Species.) **Courant** ogsaa **curtant** eller **courant**.

Curator, en. 1. den, som af Voldsheden bekliffes til at have Tilsyn med andens Riddere og Eiendom; Tilsynsmand (Jvf. dette Ord.) 2. den, som har Tilsyn med visse offentlige Stiftelsers Midler.

Curere, s. læge, helbrede (og **Curer**.)

Curreer, (ell. **Courer**) en. pl. **Curreer** Et hastigt Sendebud, der stikkes fra en Regiering til en anden, eller til dens Gandsker v. fremmede Hoffer, for at bringe Breve ell. Brender af Vigtighed; et Tilbud.

Curs, en. pl. — er. a) Om Penge: 1. Forholdet imellem een Myntsort og en anden eller imellem Papirpenge og virkelig Mynt (Pengekurs.) 2. den Værdi, som een Penge og Mynt i Handelen har i et andet Land (Værelkurs.) 3. den Værdi, som Stats Gieldsbreve har paa et vist Sted til en vis Tid, i Salg og Kiob. (Statens pirsers **Curs**.) b) i Seiladsen: den Værdi Retning, som et Skib seiler i Søen, for naade et vist Sted ell. Punkt. At færd **Curs**. At forseile den rette **Curs**. (s. **Læse**.)

Curer, en. pl. **Curer**. Lægemidlets Anvendelse til Helbredelse; it. Helbredelse selv. At forskrive en **Curer**. At bruge **Melkecurer**. En hastig og heldig **Curer**.

Cylinder, en. pl. **Cylindere**. et Legeme som vi kunne tænke os at opstaae der, at en Cirkel bevæger sig op eller ned i en lige Linie; en Balle eller jævntræ Sæle. — **cylindrisk**, adj. som har saadan Stikelse; balleformet.

Cypres, en. pl. — ser. et udenlandsk Træ, hvoraf især een Art, som altid bliver grøn findes hos os i Haven og Drivhuse; **Cypresstræ**. *Cupressus sempervirens*.

D.

D., conj. og adv. [Isl. thá. N. S. *da*.] udtrokker dels en Tid og Tids-
del, dels en Aarsagsforbindelse; under-
staar daaer det i en betingende Sætning,
daaer det bruges som en overflødig Partikel,
som et Udraabsord i Talem. a) om
en Tid og Tidsfølge. 1. i en Forsætning,
hvor en bestemt, forbigangen Tid, eller et
bestemt Tidspunkt angives. (den Tid; i det,
nåens) cum; tempore, quo. Da Fa-
deren kom, syntte Sønnen bort. Da
han kom, havde regleret i 10 Aar.
Da vi stod og talte sammen, kom der een
af os. — Saa snart som, i det. Da han
sagde mig, kom han strax hen til mig.
Da han erfarede Tjenerens Utroskab, gav
han ham strax Afsked. — Efterat. Da jeg
havde ventet en heel Time, blev jeg tied og
afværet. 2. i Eftersætningen: for relat.
hvilk, paa hvilken. "Der var en Tid,
da jeg var meget lille." Bagg. 3. Hvor
en Sætning begynder, men som Følge
af en foregaaende, og et vist (paafølgende)
Tidspunkt angives (tunc; derpaa, derefter,
daaer.) Da reiste han sig og svarede.
Da erhold en af Rængden. Da blev han
opbragt over den Andens Spot.
— ligeledes, hvor de to Sætninger umid-
delbart forbindes, som ved cum i Latinen.
Da var nu talt længe, og Sagen var
draget fra forskjellige Sider, da han
sagde sig og begyndte en nyperlig Tale.
— som Tidsadverb. den Tid, den Gang.
Da om forbigangen og tilkommende
Tid. Dersom jeg da lever. Han var
ikke i Landet. Hvad vil her ikke da
være en Glæde! b) hvor en Aarsags-
forbindelse udtrokket. 1. i Forsætningen:
(fordi, fordi.) Da han ikke har besøgt
mig, gaaer jeg heller ikke til ham. Da
hverken er noget bestemt Afsale, eller
hvor der givet noget Løfte fra mig, saa
saaer jeg mig ikke forpligtet. 2. i Eftersæt-
ningen; med dog: (uagtet, endstøndt.)
Da kunde han næppe at tage imod, da
han dog vidste hvor fattig hun var. 3. for:
hvaa, folgelig. Det bliver da en afgjort
Sag, at vi sælges ad. — 4. i Spørgsmaal:
Hvad har han da for store Fortjenester?
Hvad er det da saa vist, at han vil modtage
Brevet? c) I en Eftersætning, og
et betingende Udtryk, som et forudsat

Tilfælde, et antaget Vilkaar: Naar den
Tid engang kommer, da skal man erfare
ic. Havde han ikke Hjelp af Faderen, da
kunde han umuligen leve. Om dette An-
slag ikke lykkes, hvad vil han da gjøre?
(jvf. a. 4.) Dersom han ikke havde grebet
til dette Middel, da havde det været ude
med ham. d) Som en udfølgende Par-
tikel (omfider, dog) eller som Udraabsord,
i Utaalmodighed, Fortrydelse. Nu fandt
jeg det da. Naar du da endelig vil vide
det. Velan da! lad os gaae! — Hvad
vil han da! Der har du det da! (som
det Endste denn.)

Daa, en. pl.-er. [N. S. *Da*. Lat. *da-*
ma.] et Pattedyr af Hjorteslægten (*Cer-*
vus platyceros.) Dog bruges nu for Daa
altid Daadyr (hvoraf Daadyrskind, Daa-
dyrsteg; oftere blot: Dyresteg.) — I Sam-
menlægn. derimod: Daahind, en. Hunnen
blandt Daadyr. (Moth.) Daahjord, en.
En Hjort af Daadyr. (Moth.) Daa-
hjort, en. Hannen blandt Daadyr. Daa-
lam, et. Daadyrernes Kalv eller Unge.
(N. S. D. rettere Daakalv.) Daaryg-
en. Ryggen af et stadt Daadyr, som br.
til Steg. (N. S. D.) Daavildt, et. N.
af Daadyr. Raavildt og Daavildt.

Daab, en. ud. pl. [L. *Laufo*. N. S.
Dope.] 1. Handlingen at døbe. Daa-
bens Sacramente. 2. Sted, hvor Daaben
forrettes i Kirken; Døbefont. = Daab-
broder, en. den, som er holdt til Daaben
med en anden, ved den samme Person,
og som, efter den catholiske Kirkes Lære,
antages derved at komme i et aandeligt
Slægtskab til den saaledes døbte. (Dh-
lenschl.) Daabsødsfænde, pl. de, som af
den samme Person holdes til Daaben.
(Moth. Dhlenchläger,) = Daabsdag, en.
den Dag p. hvilken man er døbt. (Moth.)
Daabspagt; en. den Pagt, som man ved
Daaben antages at indgaae. At bekræfte
sin Daabspagt. (ved Confirmationen.)
Daabsvidne, et. d. s. s. Jædder.

Daad, en. ud. pl. [Isl. *Dád*. N. S.
Dæd.] en med fri Villie frembragt ud-
vortes Forandring: en Gjerning, Hand-
ling, (især i høiere Stil, og da mest om
udmærkede, gode, berømmelige Handlinger.
jvf. Udaad.) "Nei, ingen ædel Daad kan
tænkes udi Kiøder." Storm. "Alt længe

har jeg snstet mig en Daad, som kunde have mig af Trællestanden." *Wihlenschl.* I Taleproget høres det nu neppe uden i Talemaaden: med Raad og Daad. At staae een bi med Raad og Daad. "Vær seen i Raad, og snar i Daad." *Ordspr.* = daadfuld, adj. som har virket meget, eller været udslydt af megen Daad. Et virksomt og daadfuldt Liv. daadløs, adj. det modsatte af daadfuld; uden D. eller berømmelige Handlinger. — Daadskraft, en. Kraft, Evne til at handle, Virkekraft i det store. Daadsmænd, en. 1. Gjerningsmænd. 2. den, som udmærker sig ved Daad, ell. mere ved Handling, end ved Skrift eller Tale. "Historiens mægtigste Daadsmænd, helte i Statslivet og paa Krigsfuepladsen." (*M.*)

Daane, v. n. 1. er. [*J. Dá, Daanelse.*] komme i en Tilstand, hvori man, ved en pludselig Standsning af Nervesystemets Virksomhed, taber Bevidstheden, uden at det skeer ved at sove ind; falde i Asmagt. Hun daanede, men kom snart til sig selv igjen. "At Jorden vakler, siger, at Livet daaner." *Ewald.* (s. besvime.) = daanefærdig, adj. nær v. at daane. "Af Glæde han fast daanefærdig blev." *Holberg.* — Daanelse, en. Tilstanden, at daane, Besvimmelse.

Daane, en. Daanelse. (fielbent og usædvanl.) "Paa disse Ord hun faldt paa Gulvet ned i Daane." *Holb. P. Paars.*

Daare, en. pl.-r. [*E. der Thor. Sv. Däre.*] den, som af Uforstandighed handler uden Overlæg og uden Viemed, eller til at naae et Viemed vælger gale, upassende Midler. (det Mods. af Klog, Viis, Forstandig. *Jos. Siente, Nar, Taabo, Toffe.*) "En Daare mangler Klogskab; en Nar ogsaa fund Forstand." *Sporon.* I Bemærkelsen: Affindig forekommer det kun i Daareliste. (I ældre Dansk bruges det ogsaa for: Nar. s. *Er. om en Hofnar.*) Jeg maatte være en Daare om jeg gjorde det. At tale, handle som en Daare. "En Skielm er Affin værd, en Daare værdig Ratter." *P. M. Troiel.* (S. nedensfor daarlig, Daarlighed, Daarsskab.) = Daarefærd, en. En Daares Adfærd, daarlig Handlemaade. (*Grundtvig.*) Daareliste, en. et indsluttet Sted, hvor affindige Mennesker holdes i Forvaring. Deraf: daarelistegal, adj. reent affindig. "At dette Folk, omendskøndt meget besynderligt, ikke var ganske daarelistegalt." *Bagg. N. Klim.* Daarelistelem, en. en Affindig, der holdes i Forvaring i Daarelisten. Daarelistesnak, en. taabelig Snak, gal Mands Tale. (*Holberg.*) Daaremund, en. figurl. en Daares Tale. "At love noget med Daaremund." *Grundtvig.* — Daarespil, et. naragtigt Spil, Optog.

Daarestreg, en. s. Narrestreg. Daareværk, et. en taabelig Gjerning. (*M.*) = daaragtig, adj. daarligh, uflog. "Skulde — jeg først blandt Alle kalde den dristige Forsøg daaragtig Fræthed." *Ewald.*

Daare, v. a. 1. bibringe falske Forestillinger ell. Indbildninger, bedaae. "I Trøstløst beruser, daarer dette Brøst." "Man daarer sig selv, og troer virkelig se det samme." *Mahbet.* 2. narre, drage, stusse. "Naturen daarer ei sine Stuespil." *Rein.* "Skulde det virkelig være haabet, der daarer hin ubestigelige?" *Mahbet.*

Daarligh, adj. 1. som ligner en Daare, passer sig for en Daare, taabelig, uforsigtig. En daarligh Indbildning, Handling. "Daarligt er det, som ei kan staae med Klogskab; taabeligt det, som ikke engang kan rimes med Vid. Det er taabeligt at handle uden Grunde, og det er lig at handle uden gode Grunde." *Sporon.* 2. flet, ringe. daarligt Klæde, Brød, &c. Et fik daarlig Mad. En d. Indretning. 3. svag, skrøbelig, syg. Hun blev daarligh i Nat. Den Syge er meget daarligh i

— Daarlighed, en. 1. Bestaffenheden, at være daarlig (1.) Taabelighed. (I de følgende to Bemærkelses forekommer det ikke i pl. - r. et daarligt Foretagende, ufornuftig Handling. Deri begik han stor Daarlighed. Ungdoms Daarligheder.

Daarsskab, en. d. s. f. Daarlighed, 1. 2. Hans Daarsskab gaaer vidt. Man glemte de Daarsskaber, han begik i Ungdom.

Daase, en. pl.-r. [*E. Dose.*] et lille Siemsel med Saag paa, en liden Bæske. Boddite. "En Daase uden Saag." *Rein.* En Tobaksdaase, Snusdaase, Guldaase, Theedaase.

Daddel, en. pl. Dadler. den spiselige Frugt af Daddeltræet ell. Daddelpalme.

Dadel, en. ud. pl. [*E. Tadel.*] 1. Ende, Brøst, Feil. At være uden Dadel. At finde Dadel v. alting. En Ridder med Frugt og uden Dadel. 2. Tilkiendbegive af en Feil, Dablen. Hans Roes er mig mindre ligegyldig, end hans Dadel. "Hans taalder Dadel bedst, som meest fortæller Roes." *Popes Kritik v. Schiermann.*

Dagle, v. a. 1. [*E. tadeln.*] tilføje begive Feil, udsætte paa. (*Jos. 12.*) "Man dadler og laster Personer og Tingen men man irrettesætter kun Personer." *Ewald.* At dadle een for noget; dadle en hos een. Den, som vil dadle alle, skulde selv være uden Feil. Det er let at dadle en Ting, end at gøre den bedre. Deraf: Dadlen, en. ud. pl. = Dagle, en. pl.-e. den, som dadler eller lover noget. Ubeføiede Dadlere. — dadlesyn, som er meget for at finde Dadel paa

adlæte noget paa Aft. Dablefyge, en. at læse Bøst til at dable.
 Dag, en. pl.-e. [S. Dagr. A. S. Dæg.] Solens Synlighed over Horizonten, og deraf følgende Udbredelse af Lyset over Deel af Jordkloden, hvor Solen er. (modsat Nat.) Det græder ad Dag. Det snart blive Dag. Dagens Fremtid. "Naar mig Dagens første Straale str." Baggesen. — At sove ved høj Dag. At staa op, være oppe for Dag. At gjøre noget ved Dagen (Dagsarbejde). Bed Dagen seer man det bedre. figurl. At komme for Dagen, blive borte. At bringe, lægge noget for Dag. — figurl. i Biergværtsproget om Aften af Dagen belyste Overflade, i Bort. til Gruben. "Hele Klippen består af Jernmalm, der ikke brændes i Aften, men i Dagen." M. (Deraf: Dags, Dagspompe, Dagsvand og flere Dagsord.) 2. den Tid, da en Deel af Jordkloden oplyses af Solen, Tiden mellem Solens Op- og Nedgang. Dagen er den Tid, der nærmer sig mod Aften. Det hedder helt paa Dagen. Den korteste, den Dag. Dagen eller Dagene tage af. Dag og Nat ere nu lige lange. Arbejde den hele Dag igiennem. At gaa Gang om Dagen. At bestemme den Dag til noget. Dagen tilforn, den efter (at noget er skeet.) Jeg har læst ham i mange Dage. — Dag for Dag, eller Dag fra Dag: fra een Dag til anden, een Dag efter den anden. Den Dag for Dag bedre med ham. Dag og Dag ind: hver Dag uden Tagelse. — I Dag: paa nærværende Tid. — I Dag otte Dage: om otte Dage, i Dag at regne. — I Gaar 8. Dage: 8 Dage siden, fra i Gaar at regne. Til Dags: paa den Tid af Dagen. Til Dags: indtil denne Tid. 3. d. Dagn, Dag og Nat, eller en Tid af Aften. En Uge har 7 Dage. For 3 Uger siden. I disse Dage. Om nogle Uger. Vi har biev efter ham paa tredie Uge. En otte Dage gammel Kalv. Bar 14 Dage gammelt. (i ældre Dansk: Uge undertiden i denne Bemark. Næste Uge. S. natteggammel.) 4. Tid, mellem. "Der kommer vel engang den Dag, at vi kan Faren møde." Ohlenschl. i pl. I gamle Dage, i hine Dage, i disse Dage. — Den Dag i Dag er (i: til nærværende Tid; endnu i disse Tider.) Dagsid; it. Livets Vilkaar, Naar. I disse Dage ere som en Skrogge, der hælser. Ps. 102. 12. At tilbringe, forbruge, i sine Dage. At tage een af Dage (i: i). At komme uventet af Dage. "I har aldrig i mine Dage oplevet en saadan Begivenhed. At have gode Dage,

et sorgfrit, lykkeligt Liv; magelige, onde, urolige Dage. "Hans Dage ere som en Daglonners Dage." Job. 7. 1. — Op ad Dage, i Talemaaden: det er Faderen, Moderen op ad Dage; om et Barn, der ligner een af Forældrene. 6. I ældre Skrifter: Opsættelse, Frist. At give Skuldbæren Dage. (jvf. D. Mag. I. 268.) Egerledes: en vis, bestemt Dag. At forelægge een Dag til Betaling. (jvf. dagtinge.) = Sammensætninger: A. Dagarbejde, et. A. som stæer, beregnes dagvis. At være paa Dagarbejde. (s. Dagsarbejde.) Dagbane, en. daglig Bane. Solens Dagbane. Dagblad, et. pl.-e. et Tidsskrift, Tidssblad, (s. Blad, 4.) der udkommer enten hver Dag, eller dog flere Dage om Ugen. Dagblide, en. Solens Middagsvarme om Vinteren, som frembringer en forbiganende Is. (Rangebøl.) dagblind, adj. som ei kan see om Dagen, eller seer bedre i Mørke. (Moth.) Dagbog, en. B. hvort noget dagvis optegnes til Efterretning. Dagbrækning, en. Dagens ell. Dagslysets Frembrud noget førend Solen staaer op. Dagdriver, en. den som driver sin Tid hen i unyttig Lediggang. "Hvorfor forlader Bonden sin Plov, for at blive Tjener eller Dagdriver hos et Herkøb." Schytte. Dagdriveri, et. det, at spille Tiden i Dræsløshed. "Den ædle Kunst, Dagdriveri." Eode. Dagdriversliv, et. Liv, som en Dagdriver fører. (Baggesen.) Dagfiende, en. En Fiende af Dagslyset, eller figurlig af Oplysning. "Solen nærmer sig, for hvis Glands deslige mørke Dagfiender ville flygte." Baggesen. Dagflid, en. Flid, Flittighed i sin daglige Gjerning. "Kan den smilende Natur — din Dagflid ei belønne." J. Smidth. Dagflod, en. 1. Flod ell. høit Vand om Dagen. 2. Flod af det om Dagen opsæde Vand. (S. S. D.) Dagsfrost, en. F. om Dagen. (modf. Nattesfrost.) Dagsfærd, en. Dagsarbejde, Dagsgjerning. (?) P. Kolle. (ell. efter Moth: en Reise, som paa een Dag skal endes.) s. Dagsfærd. Dagglæde, en. Glands af Dagslyset, Solglands. (Ohlenschläger.) Daggnist, en. poet. det sidste Glimt af Dagslyset. "Naar den sidste Daggnist sluktes." Baggesen. Daggrø, et. ud. pl. det s. s. Dagbrækning. Daghimmel, en. Himmelen, Luften, som den om Dagen viser sig; modsat Nathimmel. (Ohlenschl.) Daghvile, en. Hvile om Dagen. At holde Daghvile. (s. Er. naar man reiser om Natten.) Dagleie, en. ud. pl. Leie, Tjeneste, som betinges og betales dagvis. At tjene i Dagleie, gaae i Dagleie. Dagleier, en. pl.-e. den, som tjener, arbejder for Daglon. Dagslys, adj. lys, som Dagen. "At ei dags-

lyse Alfer skal see denne Daad." *Ohlenschl.*
 "Daglys Sandhed du stye i din rolige
 Slummer." *Beth.* *Daglys*, et. d. s. f.
Daglys. (*Ohlenschl.*) *Daglysning*, en.
 lysning, som falder om Dagen, *Daglys*,
 it. Dagens lysning ved dens Frembrud
 om Morgen. *Dagløber*, en. Et Slags
 Købere ell. Sendebud hos de gamle Grækere.
 (*Schytte.*) *Dagløn*, en. Løn som gives og
 betinges dagvis. *Daglønner*, en. d. s. f.
Dagleier; hvilket sidste dog er mere brug-
 ligt. "Naar Daglønneren i Søvnens
 Arme glemmer Dagens Møie." *Kamp-*
mann. *Dagmeining*, s. *Dagmildning*
 (*Dagblide.*) *Dagmilde*, v. imperf. blive
 mildt af *Dagblide*. Det begynder at dag-
 milde. (*B. S. D.*) *Dagmildning*, eller
Dagmilding, en. det samme som *Dag-*
blide. *Dagmoder*, *Dagmor*, *Morgen-*
røden, *Morgenstierne*. (poetisk, og især i
 ældre Skrifter.) "Og Alen frembrød den
 unge Morgenrøde — *Dagmoders* Trølle-
 smil hans Pierte vandt." *Rahbek.* *Dag-*
møie, en. Dagens Møie, Byrde, Arbeide.
 "Og vanker jeg hjem, af min *Dagmøie*
 træet." *Baggesen.* *Dagpenge*, pl. visse
 Penge, som gives, betales een dagligen.
 (*Moth.*) *Dagpost*, en. Post, som af-
 gaaer om Dagen, eller hver Dag. (jvf.
Dagpost.) *Dagregister*, et. *Dagbog*.
Dagreise, en. 1. Reise, som stæer om
 Dagen. *Dagreiser* og *Nattereiser*. 2. d.
 s. f. *Dagsreise*. "Ti Gange ti *Dagreiser*
 imod Osten." *Ingemann.* *Dagrente*, en.
 R. som beregnes for hver Dag. *Dagro*,
 en. Rolighed om Dagen. Hverken *Dagro*
 eller *Nattero*. *Dagrum*, et. *Dagsfrist*.
 At give een *Dagrum*. (*Moth.*) *Dag-*
stær, et. 1. *Daggrø* om Morgen. 2. den
 lysning, som Solen endnu giver, nogen
 Tid efterat den er gaaet under Horizonten.
dagsty, adj. som styer *Daglyset*, som et
 kommer frem eller viser sig om Dagen.
 (*Arreboe.*) *Dagstjerne*, s. *Morgenstjerne*.
Dagstraale, en. Straaler af *Daglyset*.
 "Frembrændende *Dagstraaler*." *Baggesen.*
Dagstævne, et. Berammelse af en vis
 Dag til et Møde ell. dsl. *Dagsæt*, et.
 Aftenstunden, *Solsæt*. (*Moth.* forældet.)
Dagsætning, en. Stilstand i Krig. (for-
 ældet. *Henrik Faber.*) *dagtinge*, v. n.
 handle om Forlig eller Fred, indgaae,
 slutte Forlig. (forældet, ligesom *Substan-*
tivet *Dagtingning*; men fortjener fornøet
 Brug.) *Dagtyv*, en. den, som bestiller
 lidet eller intet for den Løn, som gives
 ham. "En ørkesløs, ødselende *Dagtyv*."
Rahbek. *Dagtærster*, en. den, som
 tærster for *Dagleie* (modf. *Pundtærster*.)
Dagto, en. Lø, som ved Solens Kraft
 finder Sted om Dagen, skødt det fryser
 om Natten. *Dagto* og *Nattefrost*. *Dag-*
vagt, en. 1. Vagt, som holdes om Dagen,

Dagen igennem, eller i *Morgenstun-*
 (s. *Nattevagt*.) 2. en Person, som
 Dagen holder Vagt paa et Sted.
 vand, et. i *Biergværks* sproget: Vand
 fra Jordens Overflade trænger ind i
 ter og Gruber; modsat *Grubevand*,
 kommer fra Jordens Indre. "Gre-
 terne opfyldte med *Dagvand*." *Ech-*
dagvis, adv. Dag for Dag, hver
 for sig. *Dagvælger*, en. Spæm
 som betegner heldige og uheldige
 eller den, som af Overtro gjør saadan
 skiel paa Dage. *Dagværk*, et. d.
Dagsarbeide. "At gaae det kom-
Dagværk med fornøede Kræfter i
Rahbek. "Fra *Dagværk* hvile skal
 haand." *Ingemann.* 2. hvad man
 Dag har gjort, en Dags *Gierning*.
 afgive sit sædvanlige *Dagværk*. *Rah-*
B. *Daget*, et. Antal af Dage. *D-*
nedernes ulige *Daget*. (s. *nedensfor* a
C. med *Gen.* *Dags*: *Dagsarbeide*,
 hvad man daglig har at gøre, de
Gierning. At gaae til sit *Dagsarb-*
 fuldende sit *Dagsarbeide*. *Dagsfrist*,
 Frist, udsættelse p. een Dag. *Dags-*
 en. *Dagsreise*. (*C. Pedersen.*) *D-*
gierning, en. 1. d. s. f. *Dagsarb-*
 2. i ældre Skrifter særd. *Goveri*. *D-*
hold, et. daglig Underholdning, *D-*
penge. (*Grams Nucl. Lat.*) *Dags-*
 en. *Overdagsføer*. *Daglys*, et.
 lens lysning om Dagen. (s. *Dag-*
Dagspløining, en. saameget, som
 pløier paa een Dag. *Dagreise*,
 den *Veilængde*, man reiser, eller kan
 paa een Dag. *Dagrum*, et. *Dag-*
 "Fredløs Mand haver *Dagrum* og
 frist til at ramme." *D. Lov.* *Dags-*
 en. Dagens unyttige Tilbringelse.
 Arbeide er kun *Dagspilde*. *Dagetid*,
 1. den Tid i Døgnet, da det er Dag
 2. en vis Tid paa Dagen. (*B. S.*
Dagvande, et. Regn hele Dagen igennem.
 (*B. S. D.*) *Dagværk*, et. 1. b
 man i een Dag gjør, eller overkommer
 forrette. 2. *Goveri*, *Dagsgierning*.
Dages, v. dep. *Dagedes*. blive
 blive lyst om Morgen. Det begy-
 at *dages*. "Inden i os, uden om, u-
 og over os *dagedes* Alt." *Baggesen.*
 "Der *dages* op de *Biergetoppe* h-
 (komme tilsyné.) *Arreboe.*
Daget, i *Daget*, adv. Dag for D
 "Jeg seer Bøtterne vore og trives i D-
 tal." *Rahbek.* *Hendes* *Helbred* *for-*
Daget.
Daggert, en. pl.-er. [3. *Daggardr.*]
 Dolk, et kort Sværd. (*Grams Nucl. L.*
Ewald.) "Du løber til, og Røder *D-*
 gerten i Brøstet paa ham." *Ohlenschl.*
Daglig, adj. [af *Dag*.] 1. som
 hver Dag, hører til hver Dag. En d-

Daglig, daglig Underholdning: Løst daglig Brug. Han arbejder daglig. 2. sædvanlig; jævnlig. Daglige Erfaring. Daglig Tale: en. et, saaledes som det sædvanlig er, det uventede Overdagsprog. Det daglige Liv: Livet, som det sædvanlige er at være, det huuslige, borgerlige. — Man seer dagligen (meget ofte) med ro. — Undertiden med Bibe- og Miletidssind; en ringers Værd. Men man saaledes har indviklet sig i daglige og Sædvanlige, at man der har tabt Sands for det Store og store. 3. tarvelig, simpel. Dagligt Koft. Daglige Klæder, dagligt Hæst. — Daglighed, en. ud. pl. Enighed, at noget stæer, gien- nem Dag. (nyt Ord.) "Disse Fors- kers Daglighed, svækker Smagen for Værdet."

Dagligdags, adv. i dagl. Tale: d. s. f. pigen, hver Dag. "Dag er det daglige i min Liv og Tidsfordriv." Falster. "Hvad er dagligdags og hore." Bæstel. (uden ogsaa adj. for: hverdags.) "Hvad er dagligdags og saare pro- blemløse." Baggesen.

Dagligstue, en. pl. — r. den Stue i et, som tænet til Familiens daglige Liv.

Dagning, en. ud. pl. Dagens Frem- tid, Dagbrætning; altid som adv. I dagningen. "Da stod Kongen op om aftenen i Dagningen." Dan. 17. 20. "Deres, ret i Dagningen, sprang den." Thaarup.

Dal, en. pl. — r. [J. Dahr. N. S. Dæl.] lavt Land imellem Bierghøder eller Høer. Over Bierge og Dale. En Elv løber gennem Dalen. = Dalaabning, N. imellem Bierge, som dannes ved Dal.

Dalbo eller **Dalbygger**, en. den boer i en Dal. **Dalbonde**, en. den, som boer i en Dal (modf. Fjeld- bonde).

Dalbund, en. det nederste, dy- best i en Dal. (B. S. D.) **Dalelv**, en, som løber igennem en Dal. (P. Grimann.)

Daleng, en. Eng, som er i en Dal. **Dalsøre**, et. Huulvei, igennem en Dal. (Fr. Thaarup.)

Dal, et. Land, som ligger imellem to, som bestaaer af en Strækning af Land. (modf. Biergland.) **Dalpige**, en. den, som har hjemme i en Dal, er født i en Dal. (P. Grimann.)

Dalstrækning, en. Dal, der strækker sig i en temmelig lige. (Schöning.)

Dale, v. n. 1. (er og har.) [af Dal.] at bevæge sig langsomt ned. Da Dr. Lange havde dalet i sin Flugt, begyndte igen at flige. "Snart daler Lærten, og den hviler sig hore." Stenersen.

Solen er dalet. — figurl. Hans Lykke be- gyndte nu at dale (afstige.) "Naar Aste- nen stiger, dalet det stussede Haab." Berg.

Daler, en. pl. e. [J. Thaler.] en Solv- mynt, der sædvanligen forud hos os reg- nedes for 4 Mark Danske. Navnet tillæg- ges i øvrigt flere Slags store Solvmonter; f. Ex. Kronaler, Rigsdaler, Speciesdaler.

1. **Dam**, n. s. ud. pl. og ud. Artikel. [Ogsaa i det Arabiske Dama.] et Spil paa Tavlebræt med 24 Brikker af to for- skjellige Farver; Damspil. At spille Dam. 2. en **Dam** kaldes en Dambrikke, som et gaaen Brættet igennem, indtil den yderste Linie af Tavlebrættet paa Modspillerens Side. At trække i Dam, er at naa denne Linie. = **Dambrikke**, en. En Brikke i Damspil. [N. S. Dambricke.] **Dams- bræt**, et. det i 64 Tavler eller Ruder ind- deelte Bræt, hvorpaa spilles Dam. **Dams- spil**, et. 1. Brikker og Bræt til at spille Dam paa. 2. Spillet selv. **Damspiller**, en. den, som forstaaer at spille Dam.

2. **Dam**, en. pl. — me. 1. [J. Dam m.] en af Jord opført Forhøjning, for at af- holde Vandets Løb; et Dige, en Dæm- ning. (de sidste mere brugelige.) 2. [J. Dam m.] et indhegnet ell. opsamlet staaende Vand, en liden inddæmmede Sø. At sætte Fiske i en Dam. S. Fiskedam, Mølle- dam.

3. i Ordet **Blegdam** (en Eng, et Sted, hvor der bleges) er Bemærkelsen beslægtet med, ell. overført fra den første. = **Dams- brud**, et. En Dæmnings Giennebrud; **Digebrud**. **Dambund**, en. den Jords- bund, hvorpaa der er en Dam, et Vands- flade. (D. Lov.)

Damfiske, en. Fiske, som sættes ell. fanges i Damme. **Damfiskeri**, et. Fiskeri, som stæer i de med Fiske be- satte Damme. **Damflod**, et. Vandets

udløb af Damme. (Moth.) **Damgræs**, et. Græs, som vorex i Damme og andre fugtige Steder. (Moth.)

Damjord, en. J. som graves i udløbne Damme. **Dams- løb**, et. Vandets Udløb fra en Dam. **Dams- løb** gennem en Andens Mark.

Dams- rende, en. Rende, hvorigennem Vandet fra en Dam har Udløb. **Damfiske**, et.

d. s. f. **Digefiske**. **Damsluse**, en. Sluse, hvorved man holder Vandet i en Dam ell. lader det løbe ud. **Damsted**, et. Sted,

hvor en Dam er, ell. har været. (Moth.) **Damvand**, et. V. af en Dam. **Dams- vass**, en. f. **Blegvass**.

Damvod, et. Vod eller Fiskegarn til at drage i Damme med. (B. S. D.)

Damast, et. tykt vævet Løst, med op- hængte Figurer i; særd. et saadant tykt, blommet Silketoi (dog havde ogsaa uldent Damast, og Ordet bruges ligeledes om et Slags Pinned til Dækketoi.) En **Dama- stes Aiole**. **Damastes Gardiner**, **Dække- toi**. — Deraf: **Damastvæver**, en.

Damp, en. pl. - e. [Eng. Damp. *Dampf*.] 1. en tyk Røg, ell. opstigende Raage. Ruddamp, Svoveldamp, Tobaksdamp. Røg og Damp. — Der stiger en Damp af Marken. "Tørre Damppe kaldes (ogsaa) Røg." E. Heiberg. 2. særdeles: Bædster, som opløses eller udvide sig ved Varmen og gaar over i en elastisk Tilstand; Dunster; Vanddamp. At koge ved Damp. "Ere Dampene vaade, og ved Kulden gaar tilbage i en flydende Tilstand, kaldes de Dunster." E. Heiberg. 3. stærkt uddunstning, Svøb. Den Enge ligger i en Damp. = dampagtig, adj. som ligner Damp. (B. S. D.) Dampbad eller Damppebad, et. Bad, som br. ved at udsætte sig for indsluttede varme Damppe. Et russisk Dampbad. Dampshul, et. Hul i et Kar ell. en anden Indsugning, som Dampen stiger op af. (Moth.) Dampkiedel, en. Kiedel ell. tilsluttet Kar i en Dampmaskine, hvori Vandet hedes for at udvikle Damp til at drive Maskinen med. Dampkogning, en. Madens Kogning over Damp i Stedet for i Vand. Dampmaskine, en. Maskinværk, som sættes i Bevægelse v. den elastiske, udbidende Kraft i Vanddampen. Dampmølle, en. Mølleværk, som drives v. Damp. Dampprøver, en. Indretning, som anbringes ved Dampmaskiner, for at kunne prøve Dampens Kraft ell. Elasticitet. Damp-puster, en. En hul Kugle, eller et tilsluttet Kar, hvorfra den i samme indsluttede Damp kun igennem en fin Åbning kan trænge ud. Kolipila. (Orsted. Hos Andre: Vindkugle.) Damprum, et. det Rum i Dampmaskinen, hvor Dampen ledes hen for at virke. (Orsted.) Damp-rør, et. Rør i en Dampmaskine, hvorigennem Dampen ledes fra Dampkiedelen. Dampstib, et. Stib, som drives frem i Vandet ved Hjælp af en Dampmaskine. Dampsky, en. Sky, som bestaar af Damp, Samling af Damppe. "De over hinanden staaende Dampskyer." E. Rothe.

Dampe, v. n. 1. (har.) give Damp, Dunster, Svøb fra sig. Marken, den Enge damper. — figurl. siges den at dampe, som ved at røge Tobak, blæser megen Røg fra sig. — At dampe af, f. afdampe. — Dampen. Dampning, en.

Dan, en uadskillelig Partikel (der, ligesom ledes, udtrykker en Maade eller Skik) i eensdan, hvordan, ligedan, saadan (uden Tvivl i Slægtstøb med v. danne. jvf. dann i Thres Glossar.)

Dands, en. pl. e. [J. Dans. E. *Danz*.] en vis regelmæssig Legemsbevægelse, af een eller flere, der stæer efter Musik eller musicalsk Tact. (f. Bal.) At gaar i Dands, træde i Dands. Stattet Dands er snart sprungen. Ordspr. At tage en Pige op

til Dands. At føre en Dands op i Fruentimmer 3: være det første danser i Raden, være Forbandsfer. — A bag af Dandsen 3: lide Tab, misvælsstand, Anseelse. = Hæraf, og af dandse: Dandsebiørn, en. En Biørn er oplært til at gjøre visse Bevægelser til Musik. Dandsebod, en. pl. - e. Huus, eller et Værelse i et Huus, enhver mod Betaling kan tage Dands; et offentligt Dandsehuus. 2. de Dandsebod. Dandsedragt, Dandsefirole, en. Dragt, Firole, som bruges man danser. Dandsefærd, en. En sættelse med Dands. "Da han saa i Dandsefærd." Ohlenschl. Dandsefer, en. den Glæde, man har af Dandsen frembringer. Dandsehuus (Moth.) f. Dandsebod. Dandseklæder, som bruges til Dands; klæder. (Ohlenschl.) Dandsekonst, den Kunst ell. Færdighed, at kunne den skønne Dandsekonst. Dandse, en. E. til at deeltage i Dands. Dandselysten, adj. meget begierlig efter at danse. Dandsemeister, en. den, som giver undervisning i Dands, en Dandseplads, en. Plads til at danse, eller hvor der dandses. En Dandsestue i Skoven. Dandsefal, en. Sal, der dandses. Dandsesto, en. lette Stole, som bruges til Dands. Dandsestol, et. Sted, hvor flere i Forening under Dands. Dandsesting, et. Sting i Dandsen. Dandsestyg, adj. i høi Grad dandsestyg. Dandsestygge, en. overdrægtlig begierlighed efter Dands. Dandseter, en. i Rusken til at dandse efter. Dandsetime, en. En Times undervisning i Dands. Dandsetrin, et. eget Slags Trin, gøres i Dands.

Dandse, v. n. og act. 1. (har.) b. sig i en Dands. At dandse med een eller flere. At dandse omkring paa Gulvet. At dandse paa Line. — figurl. At dandse efter Pibe 3: være een underdanig, tvung at rette sig efter hans Villie. — at dandse Polkedands. Hvormange Dands har hun dandset? At dandse sig ihjel. At dandse Brudepigen (en tilforn ved Bryllupper gæstlig Skik.) — Dandsen, en. ud. pl. for megen Dandsen er skadelig. = Dandsefer, en. 1. den, som forstaaer at danse, som tager Deel i en Dands. Han var af de bedste Dandsefer paa Ballet. var i sin Ungdom en god Dandsfer. et Fruentimmer derimod: Hun har i sin Ungdom dandset meget godt, var det for sin Dands, ell. desl.) 2. sæt den, som er antaget til at dandse i Stuepladsen. I denne Bemærkelse, et i første, bruges om et Fruentimmer.

**Landserinde. Den letzte Dandserinde
at Theater.**

Dane: et adjectiv. Ord, der egentl. er af det ell. gammelnordiske Genitiv. Dana, Dæna, og danner nogle dermed sammensatte Substantiver: **Danebrog**, en. 1. et banner, som sagdes at være nedfaldet fra himlen under Baldemar II. Krig i Esthland 114, og var indtil 1500 de Danstes Hovedmærke. 2. en dansk Ridderorden, stiftet af Kong Christian V. Aar 1671. Han er Ophavsmand af **Danebrog**. (Heraf: **Danebrogskors**, et. Ordensstegnet for denne Orden. **Danebrogsmand**, en. den, som bærer **Danebrogsordenens** Sølvkors. **Danebrogsorden**, **Danebrogsridder**, o. fl.) **Daneris**, en. i ældre Dansk: Arv, som tilfalder Kongen efter Arvingsløse og Fraværelse, der ikke i den lovbestemte Tid melde sig. (sef. Retsregels Priv. Ret §. 399.) **Danica**, et. (Jesl. Dana-sé.) 1 Lovspræk: a) jordskudet Guld og Sølv, som tilfalder Kongen. D. Lov. V. 9. 3. b) arveskatten, som tilfalder Kongen. (Moth.) 2. et. **Danar-sé**. **Danehof**, et. kaldtes den en Rigsdag eller Herredag i Danmark. **Danerkonge**, (eller **Danerkonge**) 1. de Danstes Konge. (Jesl. Danakonger. Knøtl. Saga.) **Danemand**, f. **Dannemand**.

Dangle, v. n. 1. (har.) et i dagl. T.
 vægslat, skøndt ikke hyppigt Ord; i Bes.
 v. s. om trent d. s. s. dafte (2.) ell. dingle.
 Et Dangle med en Syngang ell. et Strikkes-
 t, uden at gjøre noget ved nogen af
 de. Rahbek. — Ohlenschläger (i St.
 ges Aftenspil) lader Døden sange: "I
 dangelende Dands, i dangelende Dands."
 Danlig, adj. [af danne.] beqvem,
 skikket: aptus, idoneus. Roth. "Mens
 det er af Naturen danligt til at for-
 staa guddelige Sager." N. M. Nalborg
 1777. "Som kan beqvem og danlig til
 et Embeds Bistand være." Falster. —
 Danlighed, en. 1. Beqvemhed, beqvem
 lighed. 2. Bestaffenhed: qualitas, con-
 formatio. Roth. (begge nu usædvanl.)
 Danmark, n. pr. [3. Danmörk. N. S.
 dane-meore, Dane-marc.] Ordets sidste
 del er enten vort Mark, eller det
 smældord. Mörk. Stov. Dets Oprin-
 sel og Betydning vil altid blive uvis.
 De forskellige Skrivemaader: Danmark
 Dannemark, er den første baade den
 mest antagne og den ældste. (Saaledes
 som den s. Ex. i den danske Krønike fra
 det Tredte og i det ældste danske
 Brev af 1386.)

Danne, v. a. 1. [Fattes i beslægtede
reg.] give en Materie en vis Stikkelse.
Danne en Klædning. At danne noget
et Støtte Træ; danne Figurer af Leer,
et i Leer; vel, ilde dannet (ogsaa vel)

dannet, ildedannet.) "Gud giver sig selv
Bidnessbryd, i det han virker, skaber, dans-
ner." Mynster. "Jeg er Herren, som
danner Lyg og skaber Mørket." Es. 45. 7.
"Han danner Leret med sin Arm." Sir. 38.
Jof. efterdanne, omdanne. 2. gjøre stik-
ket til noget, sætte Stik paa, udvikle Siæ-
lens Evner, bibringe Cultur. At danne
en Nation. At danne Barnets Pierte.
At danne sig til sin tilkommende Bestem-
melse. En dattet Mand. I de mest
dannede Selstabskredse. = dannelig, adj.
som kan dannes. — Dannelsen, en. ud. pl.
1. Sierningen at danne. Barnets Dans-
nelse i den tidlige Alder. 2. udvortes
Stikkelse, Form. Disse Bogstaver, dette
Saarn har en underlig Dannelsen. 3. høiere
Udvikling af Siælens Evner og Færdig-
heder, Cultur. En Mand af megen Dans-
nelse, af lærd, videnskabelig Dannelsen.
At faae sin Dannelsen ved et Universitet,
ved Reiser. — Deraf: Dannelsesdrift,
Dannelsesmiddel, o. fl.

Dannemand, en. pl.-mænd. [3. Dani-
madr, Dåndismadr; af dāindi, ypperlig,
glæd, brav; hvoraf dannis.] en retslafs-
sen, hæderlig, brav Mand. (Ordet bruges
i samme Bemærkelse i Sverrige.) "Pan
havde alle sine Dage havt en Dannemands
Rygte." A. S. Wel. "Hvad flister
Dannemand, at Hund ad hannem gæer."
Bording. — Ligeledes: Danneqvind, en.
Dyd er Danneqvindes Raabe. Ordspr.

Dannis, adj. [Sol. dåindi, ypperlig.]
glad, brav, ærlig, stiftelig, anstændig:
civis, integer, honestus. Moth. Et
forældet, men jævnlig i nyere Tider op-
taget Ord. (Formodentlig er danda det
samme Ord, der forekommer i en egen,
beslægtet Bemærk. i Rimekrøn. B. 1520.)
Deraf: Dannished, en.

Danſt, adj ſom hører til, har hjemme, er født i Danmark. Det danſke Folk, Sprog, Baaben. — At lære, at læſe Danſt, lægge ſig paa Danſt. Paa Danſt hedder det. — En danſt Stole (hvor der kun unders viſes paa Danſt.) En Danſt o: een, ſom er født i Danmark. De Danſke, det danſke Folk. De Danſkes Rønge. — Danſthed, en. ud. pl. Indbegreb af det, ſom man tænker ſig hos en Danſt, ſom er eiendommeligt f. det danſke Folk. "Danſtheds fortryllende Belyſt." Ewald. "Lader os ſiunge Danſthed og Troſtab og Mod." P. K. Troiel.

Daft, et. pl. d. f. et lydeligt Slag,
især med den flade Haand.

1. Dasse, v. a. og n. 1. [3. og Sv. daska. G. to dash.] 1. flaae m. Haanden. At dasse een om Dreene, i Ryggen. "Du kan jo dasse det itu." Tode. 2. neutr. slænge, dingle, bevæges frem og tilbage i en høns- gende Stilling. Hun havde et langt Baand,

Deel, en. pl. Dele. [N. S. Dæl. N. S. Dærl. Isl. Deild, Deling.] En af de enten særskilte, eller som særskilte tanke lige Ting, hvoraf en anden Ting, eller Heelt bestaaer; en Part. (Jof. Støtte) Dele ere Ting, der samlede udgiere Heelt; og dette kan enten besidde, bestaa af alle sine Dele; ell. nogle af disse kun være adskilte derfra. At dele noget mange Dele, og give enhver sin Deel. En stor Deel af Menneffene (s: mange) Han fik den største Deel, jeg den mindste Bogen, Bærket bestaaer af 4 Dele. — særskilte Bemærkelser og Udtryk: a) Deel, Deelagtighed. At have Deel i noget, i et Foretagende (s. Ex. Han har Deel i Skibet.) Han har ingen Deel har ikke taget Deel i denne Misgerning (er ikke deelagtig deri.) At tage Deel i, i Selstaa, en Enstighed. Hun tager megen Deel i andres Nød (føler, røres derved) — b) Betskiftet Deel, Lod. Det blev mig til Deel (faldt i min Lod.) Enhver skal have nok i sin egen Deel. — En heelt Deel Guld, en stor Deel Penge o: mange. (endeel.) For min Deel s: hvad mig angaaer. Jeg for min Deel har intet at sige mod, kan ikke virke noget dertil. For min Deel, i Henseende til noget. For en Deel, for den største Deel, i Henseende til noget, til det meste. (Han er for en Deel for en stor Deel selv Skyld deri.) Ingen Deel, paa ingen Maade, aldeles ikke. = deelagtig, adj. som har Andeel i noget. At være d. i Arbejdet eller Belønningen. deelagtig i en Forbrydelse deelagttiggjøre, v. n. 3. (s. gjøre.) at have ingen Lod eller Deel i noget, gjøre deelagtig i. Deelagtighed, en. ud. pl. Tilstand at være deelagtig, at have Deel i, at Deeltager i noget. "Han begjærede Deelagtighed i Regleringen." Bandal. — deelbar, adj. d. s. s. delelig. Deelbarhed, en. ud. pl. den Egenstaa, at være deelbar. (E. Rothe.) Deelhave, en. ud. pl. som har Lod eller Andeel i noget; interessent. (B. S. D.) deeltage, v. n. (har.) tage Deel i. Han vilde ikke deeltage i Selstabet. Han har aldrig deeltaget i politiske Forbindelser. Deraf: deeltagende, som yttre Deeltagelse med andre, for Andres Vel. Et deeltagende Sind, Pierte. Paa en meget deeltagende Maade. "De første ere meddelelser deeltagende, gaarne, snalsomme og mistroiske." Paggelsen. Deeltagelse, en. ud. pl. at tage Deel i noget (saavel egentlig som figurl.) Mange ønskede hans Deeltagelse.

i Selskabet. Herdes Deeltagelse i min Seng var oprigtig. Han hørte denne Lektur med stor Deeltagelse. — Deeltager, m. pl. -e. En Person, som tager Deel, har Deel i noget. — deelviis, adv. for en Deel, fortrækkende til nogle Dele; ikke paa eensgang for overhovedet. (S. dele, nedenfor.)

Deels, adv. som altid bruges i en disjunctiv Sætning: for en Deel. Deels var jeg ikke tilstede, og deels var Sagen mig bekendt. Besætningen bestod deels af Indfødte, deels af Fremmede. (Jvf. udeels.)

Tager, et. pl. -e. Et Antal af 10; bruges allene hvor Tallet i Handelen er en Hund og Skind.

Degn, en. pl. -e. [af Lat. Diaconus.] Kirkebetjent, som forestaaer Sungen og læser Præsten under Gudstjenesten. Degne i Aabstæderne have nu i Almindelighed et Noen af Klokkere. = Degnebolig, 1. et Bolig som er bestemt f. en Degn; 2. Degns Embedsbolig. Degneente, en. inde efter en Degn. Degnejord, en. 3. m. ligger til et Degnekald, som hører til en Degns Indkomster. Degnekald, et. 4. Degns Embede og Bestilling. Degnevær, en. En Degns Hustru. Degnevær, et. En vis aarlig Afgift i Korn af Lejere til Degnen. Degneoffer, 1. Offer i Penge, som gives Degnen ved Vinder. Degnepenge, pl. Penge, som gives Degnen ell. Klokkeren i St. for Offer af Degnekorn. (Holberg.) Degnekol, 1. Stol i Kirken, hvor Degnen staaer mens han senger. Degnetræde, en. 2. Afgift af visse Neg, som p. nogle Steder gives Degnen i Stedet for Korn i Kirken, og i Forhold t. Præstens Tiende. (Lindb. d. Kammervæsen. 168.)

Degne, v. n. 1. poet. arte sig som en Degn. "Det tidligt degne skal, der gode skal blive." Baggesen.

Dei, en. ud. pl. [Jsl. Deig; skrives ogsaa endnu Deig.] en sammenrullet Blandelse af Meel og Vand, ell. af Meel, Smør, Salt, m. m. hvoraf bages Brød ell. Kage. Kagedei, Smørdei, Suurdei.) At

agge Dei 3: blande Meel med Vand og smør eller Glær, og hensætte det for at gæres. At ælte Dei. = Deirand, en. Vand af Dei om Rindmad, som bages i et Deiet eller ikke giennembagt Rand i Deiet.

Deirulle, en. En glathøvlet Rulle af Træ, som løber om paa en Stok og to Haandgreb, og hvormed man jærter Deien til visse Slags Bakkelse (Smørkage).

Deistræbe, en. Et Redskab til at jærte Deien af, Truget. Deitrug, et. Trug, hvori man ælter Dei. (Blussen.)

Deiet, adj. 1. blød, som Dei, klæget; 2. giennembagt. Brødet er deiet. (Moth.)

besmuurt med Dei. = deine, v. n. at

lægge og ælte Dei. "Man pløier, saeer og i sin Sved sit Brød med Rimmer deiner." Galster. — Deraf: Deinetrug, et. d. s. f. Deitrug. Deinevand, et. Vand, hvori man ælter Meel til Dei. (Moth.)

Deig, adj. [J. deigr, blød.] siges om Tænderne, som blive smme af at spise suur Frugt eller andet Suurt. (Moth. sielben.) Ogsaa: deigtandet eller degtandet. (Langebek. Moth har ogsaa Subst. Deighed eller Deighed.)

Deilig, adj. [Jsl. dægilegr. Holl. dege-lijk.] stien af Ansæelse, af udvortes Form; stien for Synets Sands (især om en udmærket, eller meer end almindelig Grad af Skønhed.) En deilig Pige. deilige Blomster. En d. udsigt. "For saa vidt som Skønhed og Smukhed høre under Viets Dom, kan Deilighed siges at være en forøget Skønhed." Sporon. "At hun er en stien, en smuk, en deilig Pige, hører hun fra det første Dieblis hun kan stienne." Rahbek. (Dog br. deilig i Taleproget, uden streng Jagttagelse af denne Regel, ogsaa om det, der med Skønhed for Synet forener Behagelighed og Ynde. Et deiligt Velr; den deiligste Aarstid. Disse lidet, hvori ogsaa Pensyn t. Viets Sands fortrinlig hersker, taaler vel Skriftsproget; men ikke saa vel: et deiligt Digt, en d. Tale, Fortælling, Musik; mindre endnu en deilig Handling, eller d. Mad. Noget forældet eller usædvanligt er endog Stenersens: "Naar med flibrige Flugt stæler sig uformærkt bort de deilige Aar. — "Deilighed, en. ud. pl. Bestaffenheden at være deilig, en højere Grad af Skønhed. (Substantivet ikke let uden om Legems- og Ansigtsskønhed.)

Deine, v. n. S. under Dei.

Deise, v. n. 1. (er.) falde efter en rasevende, vaskende Bevægelse; glide saaledes, at man falder. Han deisede (eller deisede om) i Rendeftenen. Der deisede Stangen. "Jeg deiser, meer end spanker, igiennem min Labyrinth." Baggesen. (Egentlig efter W. S. D. om et Skib, som ved at brydes bi, bevæger sig tilbage eller agter ud.)

Dele, v. a. deelte og delede; deelt. [J. deila. N. S. deelen.] 1. adskille et Heelt i sine Dele, affondre Delene i det, som er, ell. tænkes som et Heelt. (Jvf. Skifte.) Det er godt at dele, hvor nok er at tage af. At dele et Brød i to lige, ulige Dele. At d. Byttet, dele en Arv. At d. med sine Brødre, med sine Venner. De deelte det imellem sig. Det blev deelt omkring (udsdeelt) til Alle. Floden deler sig i to Arme. Danmark deles (inddeles) i 7 Stifter. (Jvf. afdele, fordele, inddele, omdele, uddeler.) 2. i ældre Dansk: a) føre Proces, forfølge med Lov og Ret. At dele om Eiendom. (D. Lov.) At dele sig til Rette. D. Lov.

I. 1: 3. "Deel ikke med din Dommer." Ordsp. (Deraf ogsaa det forældede: Delemaal, Sag for Retten, Sagsførelse, Process. f. Rørregaards Privatret. f. 1375.) b) domme. Dommeren skal dele os imellem. = delelig, adj. som kan deles, lader sig dele. delelige Størrelser. Deraf: Delelighed, en. Deelbarhed. — Deling, en. pl. -er. 1. Handlingen at dele, Adskillelse i Parter. At gøre, foretage en Deling. Der er ti Adlr. til D. imellem dem. — 2. En Deling (s: Afdeling) i en Prædiken. — Delingsgrund, en, Grund til at gøre en Deling. Delingsmaade, en. En vis Maade, at gøre en Deling paa. Delingspunkt, et. I Mathematiken: et Punkt, hvorved en Linie deles. (Kraft.) Delingsret, en. Ret til at gøre en Deling. Delingstal, et. Tal, hvormed et andet deles eller kan deles.

Dem, pron. pers. f. De.

Demant, en. f. Diamant.

Den, pron. demonstr. (gen. dens.) n. det. pl. de. (acc., dat. og abl. dem.) a) betegner (absolute) enten umiddelbart en Tilstand, ligesom ved at vise ell. pege paa samme; b) ell. (relative) bestemmer Tilstanden formedelst en efterfølgende Sætning. I begge Tilfælde forekommer det, saavel (adjectivist) i Forbindelse med Substantiver, som (substantivist) allene, ell. uden umiddelbart tilhørende Substantiv. c) bruges den ogsaa som Adjectivernes bestemte Art. — f. Ex. a) absol. Den Mand har jeg seet før. Den Kone seer meget smuk ud. Det Barn er stort for sin Alder. Det Arbejde har han allerede udført. De Folk have længe boet her. Lad mig høre de Vers. (jvf. denne, disse.) Den Dag var jeg fraværende. Den Gang tog han fejl. Den Tid s: da, paa den Tid; og relat. da, i det; imedens. Den Tid levede min Fader. Den Tid jeg nu kom derhen. Den Tid jeg opholdt mig i Paris. — Substantivist: Den er det ikke; og heller ikke denne. Det havde jeg ikke ventet mig. Dem (disse Folk, Ting) kender jeg godt. Fra dem har han det. — b) relat. Den Kones Mand, vi saae i Gaar. Det Huus, han har købt. De Folk, som flyttede ind i Huset. Den Gang, det skete. — Substantivist: Den, som elsker sin Næste. Det, man ikke kender, savner man ikke. De, som beherskes af Eidskaber. (En Sproggenhed, som bør bemærkes, er: at efter er følger ikke nom. de, men acc. dem af det demonstrative Pron. f. G. Det er dem, jeg talte om. Det var dem, han betroede sig til. Der var dem, som vilde negte.) [Stelden er Brugen af Genitivens dens, og dets br. aldrig; oftere derimod gen. pl. deres. — Det maa være paa dens Ansvar, som sender det. Det er deres

Datter, som boer lige overfor. Bortdrives for deres Regning, som have anlagt det. — Om Brugen af Han, Hun og Den som demonstr. Pron. f. Badens b. Grammatik. c) Som Adjectivets bestemte Art. De gode Mand; den unge Pige; det søde Barn; de bedste Digttere. — Eller brugt Adjectivet staar som Subst. Den Gode, den unge, de Rige, de Gamle, det Stakkars. [Brugen af den og dem, som Dat. og Accusativ. & pl. af pron. relat. der (i Sætning for det objective som) er vel indført i enkelte i den nyeste Tid; f. Ex. Hemmeligheden, den han saa længe bevarede. Børnene, dem han elskede høist. "Den Mand af Smag i Alt, den daglig forsøger." Popes Kritik ved Schiermann. Dog kan den ei anses for at være hiemmel. almindelig.] Jvf. det nedenfor.

Denne, pron. demonstr. gen. denne. n. dette, dets. pl. disse, disses. betegner Tilstanden endnu nærmere, end den, med nærværende, ligesom v. umiddelbar Paaregning. Det er denne Mand, jeg mener. Gå det kun denne ene Gang. Dette Huus det, han har købt. Disse Folk have været her engang tilforn. — I denne Tid (s: i den nærværende Tid.) Tilgælede: i den Tid. I denne (den nu regierende) Konges Tid. — Foran Prædicatet: denne brave Mand; disse ærlige Folk. [I dette Tilfælde kan det endog staa foran en, Substantivet tilhørende Genitivus, foran et adjectivist. Pron., eller foran en kort Mellem-sætning. f. Ex. Denne Sagens sande Tilfælde. Disse, mine afdøde Venes Erindringer. Under disse for ham saa smukke Omstændigheder.] I øvrigt bemærkes v. dette Pronomen: a) det bruges undertiden absol. eller m. Hensigtelse (Relation) t. det ubeladte Subst. Han er ikke den (den Mand) som skulde give noget bort i intet. Denne var det, jeg mente. Denne (s: denne Mand, Persons) Ven. Denne (denne Konges) Efterfølger. Disses (disse Folks) forenede Bestræbelser. Vilg aldrig fra Arelighed; thi denne varer længe. b) det sættes undertiden efter Substantivet i adjectivist. Form. Sagen er denne. Den Mening er denne. c) dette br. undertiden (ligesom det) absol. uden Hensigtelse eller Relation. Dette er ikke min Bror. Er dette hans Baad? Er dette de Breve jeg skal underskrive? (Ikke: ere disse Breve; som vel ei er urigtigt; men i Tal aldrig høres.) d) I Forbindelse med hiint, hine, sigtes ved dette relat. Pron. til en i Tiden længere fiernet, til en fraværende, eller til en i Sætningen tidligere nævnt Tilstand; ligesom v. Denne, de og disse til en nærmere, en nærværende, en tilsidst omtalt Tilstand. — Sin ydmykede sig som Helt, denne som Statsmand.

Ik blot i denne, men i hiin Verden. Denne forklaring er tydeligere, end hiin.

Der, adv. conj. og pron. A. adv. (med langt Tonehæld) om Stedet: paa det nævnte, omtalte, betegnede Sted. Der har jeg ofte været; der gaaer jeg nu hen. Han er ikke der, hvor han skulde være. Her stod jeg, og der sad hun. — Ofte bliver Stedets Betegnelse eller Paavistning umærkelig, eller gaaer over i et Slags Udbrud (og da er Tonehældet fortere.) Der har du Bogen! See der kommer han! Der! (naar man venter en noget.) B. conj. for: da (fæstet, og forældet.) Der nu Kongen hørte hørt hans Forsvar. C. pron. relat. for som; dog bruges der (efter den nærværende Sprogbrug, men ei i ældre Tæst) kun subjectiv eller i Nominativ. Den Mand, der gav mig Bogen (men: den Mand, som jeg gav Bogen.) Folkene, der var tilstede. — Som et Slags ubestemt Pron. bruges der (kort eller uden Tonehæld) foran personlige Verber, saavel i Akt. som Passiv, hvor man blot udtrykker, at noget sker eller gøres, men uden at nævne eller tage Hensyn til en Person. Der fortælles, der læses, der skrives. Der vilke sig et Uveir. Der faldt et Stød. Der sagdes i Gaar i Byen. — Der kommer nogen; der vil komme en Tid. Der falder megen Sne. Der faldt noget ned. — Endvidere foran Verb. er, hvor det er absol. (om Tilværelse) eller hvor man er et tilføjet Prædicat betegnet en Tilstand paa et Sted. Der er Ingen, som vil paa-klaar. Der er koldt, mørkt i Stuen. Der er dem, som — Der har været mange, som — Der var engang en Konge. (jvf. her og det.) D. Partiklen der (det L. a, da) forblædes tillige med alle enkelte Propositioner (og nogle faa Adverbier.) Den faaer da Bemærkelse af et Pronomen, og staaer i St. for det, dette, den Ting, de Omstændigheder, o. desl. — Saaledes: heraf, af den Aarsag. Det kommer deraf, at han ikke var hjemme. — derefter. a) efter noget, efter en vis Stil. Derefter saa man rette sig. b) siden, dernæst. Herf. tog han Sværdet, derefter de andre Baaben. c) efter Omstændighederne; naadeligt. Hun snebde Kroen af det gamle Lei; men den blev ogsaa derefter. — derved, af den Grund. "Altsaa vil sige, at Linsen stoder af det forrige; derfor, at den er grundet dert; hiint Ved betegner en Folge; dette en Virkning." Sporon. — derfra, fra det Sted, fra den Omstændighed. Han slap derfra med Livet. — derfrem, frem til det Sted. (W. S. D. fælden.) — derhen, hen til det Sted. Ogsaa adskilt: Der reiser jeg hen i Morgen. — derhenne, hvide paa det Sted. Derhenne i Kroen.

— derhos, a) tæt v. det Sted. (oftere blot hos.) b) desuden. derhos er at bemærke.

— deri, i den Ting, Sag, Omstændighed. Deri lagde han Pengene; deri stifter Feilen.

— deriblandt, iblandt de Ting. — derigien-nem, igiennem det Sted. — derimod, a) imod den Ting, Omstændighed. Forgives vilde han sætte sig derimod. b) tværtimod (e contrario.) Han har altid søgt at skade mig; da jeg derimod har vilst ham mange Tjenester. c) igjen, til Giengjældelse (vi-cissim.) Jeg forpligtede mig til at holde Gaarden vedlige; han derimod lovede, ic. — derind, ind i eller paa det Sted. — derinde, inde i eller paa det Sted. Han kom derinde fra. — dermed, a) med den Ting. Dermed har han gjort det. b) i samme Virksomhed, med det samme. Til-fidst blev der sunget en Sang, og dermed var det hele forbi. Dermed forsvandt det. — derned, ned til det Sted. — dernede, nede p. det Sted. (derimod tigtigere: der nedenfor, der nedensfra, der nedentil.) — dernæst, efter det forrige, næst efter, derpaa, derefter. Dernæst kom Soldaterne. Først maa vi undersøge Stedet; dernæst maa ogsaa, ic. — derom, om den Ting eller Omstændighed. — derop, op til det Sted. — deroppe, oppe paa det Sted. — derover, a) over det Sted. derover kan man nok springe. (Afstilles ogsaa: der kan enhver springe over.) b) over til det Sted. Han er alt kommen derover f. længe siden. c) mere end det, over et angivet Tal. Tre-dive Aar og derover. "Fra tyve Aar gamle og derover." 2 Mose B. 30. d) formeddelt dette, af den Aarsag. derover blev han vred. — derpaa, a) paa den Ting, Omstændighed. Derpaa berør det. d. gif det ud. Han gav mig sin Haand derpaa. b) dernæst, derefter. derpaa kom det øvrige Folge. Igen d., Aaret derpaa. (følgende, næste Aar.) — dertil, a) til det Sted. Dertil kom han, og ikke længere. b) til det øvrige, forrige. dertil søiede han endnu. d. kommer endnu. c) t. den Bestemmelse, m. m. Hvormeget bruges dertil? — derud, ud til det Sted. — derude, ude paa det Sted. — derudover, d. f. f. derover d) — derunder, under den Ting, det Sted. Noget derunder (ringere i Tal-let.) "Han tog ikke Tal p. dem fra tyve Aar og derunder." 1 Krøn. 27. — derved, a) v. det Sted: nær derved. b) v. dette Middel, ved den Omstændighed. Derved skete det.

Deres, gen. af de. (f. dette Ord.)

Dersom, conjunct. naar det sker, at; i Fald, hvis. Dersom ingen anden vil, sag vil jeg. Dersom det Tilfælde indtræffer. Dersom nogen overtræder dette Forbud, da, ic.

Des, [formodentl. af dets] en henfigtende

Partikel, som lægges a) til adskillige Præpositioner og andre Ord, hvor den beholder Bemærkelsen af det, hvilket. Disse ere: desaarſag, af den Årſag; desangaaende, angaaende den Sag, Omſtændighed; desforinden, inden den Tid; desforuden, desuden, foruden dette, tillige; deslige, pl. af det Slags, ſlige, ſaadanne. Deslige Folk, Omſtændigheder. (Undettiden dog ogſaa hvor det kun gælder for ſing. Med mere andet deslige; og deslige x. ſaadant.) 3 ældre Skrifter absol. for: ſaaledes ogſaa, ſaa og; og ſkrives da jævnlig: desligefte: "Dagen ſinnede ikke ſin tredje Deel, og Natten desligefte." Abenb. 8. 12. desuagtet, uagtet dette, ikke desmindre. (Desuagtet maatte jeg dog atter betale. Han gik d. lige til Kongen.) b) til Comparativa, hvor denne Partikel bemærker: ſaa meget (Lat. tanto, eo.) 3 Alm. ſkrives den da forenet m. Adjectivet; hvortil deſto, der i dette Tilfælde br. med ſamme Betændning, ſædvanligen adſkilles derfra. Saaledes: desbedre (ſaa meget bedre) deshellere, desmere, desmindre, desoftere, deſtiere, desværre (d. for mig! desværre! jeg fandt ham ikke meer i Live.) o. a. ſt. Derimod: deſto bedre, deſto mere, o. ſ. v. Deslige, ſ. under des, a. (jvf. ſlig.)

Desmer, en. ud. pl. [N. S. Deſen. Sv. Desman.] d. ſ. ſ. Moſkus, hvilket Ord nu for det meſte har fortrængt hiint, ſaa vel hvor det enkelt forekommer, ſom i Sammenſætninger, ſ. Gr. desmeragtig, Desmerdyr, Desmerkat (Viverra.), Desmerlugt, Desmerroſe, o. ſt.

Despot, en. pl. -er. [Gr. δεσπότης.] egentl. en Encheſter, uafhængig Regent; men br. i Alm. om en egenmægtig Regent, en Boldsherre eller en Fyrſte, der ikke erkender anden Ret eller Rettighed, end ſin Wille, og betragter Folket, han beherſker, ſom Trælle. Uegentl. og overført paa andre Forhold i Livet. ſ. Gr. at herſke ſom D. i ſit Huus. — Despotie, et. despotiſt Herredømme; Regiering. — despotiſt, adj. ſom tilhører, egner, paſſer ſig for en Despot. En d. Regiering, Regieringsform, Statsform. despotiſke Grundſætninger. — Despotisme, en. Udøvelſen af et despotiſt Herredømme.

Destillere, v. a. 1. (af Lat. destillare.) affondre de ſlygtige (geiſtige) Dele af et Legeme, der i et tilſluttet, m. en Afløbsrønde for de opſtigende Dunſter forſynet med Kar, udsættes for ſtærk Varme, (Man ſiger ſædvanlig: At brænde Brændevin; men at deſtillere Aquavit, m. m.) Heraf: Deſtillation, en. Deſtillerekar eller Deſtillereovn, ic.

Deſto, ſ. under des, h.

Det, pron. 1. neutr. af pron. demonſtr. den. (S. ovenfor.) 2. ſom et

Slags demonſtrativt Pron. (uden Zonhold) foran de enkelte og ſammenſatte Subj. af v. er; hvor intet perſonligt Subject umiddelbart fremtræder, men det enten mangler, eller udtrykkes ved et perſonl. Pronomen, hvilket da altid (ligesom i det Franſke) fra Nominativ gaaer over til Accuſat. (det I. es.) — Hvem er det? Hvem er der? — Det er mig. — Har du dig, ſom bankede paa Porten? Nei, det har været en anden. — Det er dem, der har meent i Skriftet. Det er os, der ſtrejfe ſammen. Det var ham, der var Morges. Er det Løder (Jer), ſom du kunne taſke for vor Redning? — Det er de ſamme Folk, vi ſaae forhen. Det var hans ſørſte Kiærlighed. Det er det, jeg har ſagt; det er juſt det, jeg anſer mig (Det ſidſte "det" er det egentlige pron. demonſtr.) — Det er 3 Uger ſiden. Det var i Fjor, han kom her. Det er viſt det er utroligt, det er let, det er Sandhed — og ſaaledes i flere Tilfælde, hvor Det er forekommer ſelvſtændigt. 3. Paa lignende Maade foran Hielpverberne bliver kan, maa, ſkal, tør, vil, og i andre Tilfælde, hvor Subjectet er ubeſtemt og uperſonligt, ell. hvor man v. "det" blot udtrykker et Noget. Det bliver Alvor. Det bliver en haard Kamp. Det kan handſig. Det maa ſnart viſe ſig. Det maa gaae ſom det vil. Det ſkal erfare. Det ſkal være en god Mand. Det turde de være ſandt. Det vil neppe ſtes. 4. Foran alle Verber, der br. uperſonligen (Subjecti Verber) ſaa vel naar de aldrig forekommer anderledes (det regner, ſneer, lyner, tordner, hagler, fryſer, ic.) ſom naar de ſaa vel kunne bruges perſonligen (ſom Prædicati Verber) og uperſonligen. Det ſtete, de hændte ſig. Det har god Tid. Det har ingen Paſt. Det koſter mig kun et Ord. Det forekommer mig. Naar det kommer til Alvor. (Jvf. pron. der, c. hvilket br. paa en lignende Maade, men tildeels med mindre perſonligt Genſyn, end man i ſidſte Tilfælde udtrykker ved "det", hvilket det imod allene kan br. foran den act. Form. — S. ogſaa man, der altid forudſætter et perſonligt, ſkjøndt ubeſtemt Subject.) 5. Som en relativ (henſigtende) Partikel forekommer det: a) efter v. er, naar man vil denne Partikel vil betegne et tilſorn nært Prædicat. Hvo blev den tabende? Du blev det. Jeg er et Kænneſte; du er det ogſaa. Han er og bliver det til ſin Død. Gid jeg alt var det! Han paſtaaer, at han er uſkyldig; og han vil beviſe det. b) m. Relation t. en heel foregaaende eller efterfølgende Sætning eller Tale; men tillige m. det almindelige, ubeſtemte i Udtrykket, der altid ledsager denne Partikel. Hvad hielper det mig? (det

hvor man tilførn har udtret sig.) Jeg ved dog prøve det. Du ved jeg kan ikke lide det, og du gjør det dog. Jeg kan glatte det; han vil have en højere Rang. b. Pertil hører ogsaa adskillige elliptiske Talemåader, hvor "der" udtrykker et ube-
kjendt noget. Du har det godt. Han gjør mig det for broget. Han mener det godt. Jeg vil lade det beroe derved. m. fl.

ette, pron. demonstr. S. denne.

Di eller Die, en. ud. pl. Melk i Mos-
tens Brøster, Patte. At have megen
Die. At give Die. (Ordet er nu fældent;
og baade Udtale og Skrivemaade gjøre det
tvivlsomt, om det har een ell. to Stavel-
se. Det første er vel rimeligt.) = Heraf:
Diebroder eller Diebroder, en. den, som
har høst fælles Amme med en anden.
(Meth.) Pattedroder. — die, v. a. 1. [Ev.
dia. Goth. daddian. A. S. diende, lac-
tans.] faae Die, sugge Melk af Brøsterne,
patte. Barnet vil ikke die. At give Dren-
gen at die. (Nu fældent; og endnu fæld-
ent i Bemærkelsen: at give Die, opamme.
Meth.)

Dialect, en. pl.-er. f. Mundart.

Diamant, en. pl.-er. den tungeste,
med gjennemgigtige og dyreste af alle Edel-
stene. (Gr. og Lat. Adamas. Nogle skrive
Dement; hvoraf demantklar hos Ohlen-
stetter.) Heraf: Diamantgrube, Dia-
mantring (ell. Diamantoring), Diamant-
fæve, o. fl.

Did, adv. til det Sted, derhen. Det
er ikke let, at komme did. Det slagrede
det og did. At løbe hid og did, frem og
 tilbage. = didhen, adv. hen t. det Sted.
didherende, adj. v. som hører dertil, til
den Materie. En d. Bemærkning. — Did-
komst, en. Ankomst t. det Sted. B. S. D.
[A. S. D. komst: Hidskomst.] — didtil, adv. ind-
til dette Sted.

Diero, adj. f. diaro.

Dig, pron. Dat. og Accus. af Du.

1. Dige, et. pl.-r. [Isl. Diki. A. S.
Dice.] 1. en opkastet Vold, et Gierde.
Et Jorddige, Steendige. At hegne en
Aker ved Diger; sætte levende Hegn paa
Digerne. 2. særbd. en saadan Jordvold,
der opkastes for at hindre Vandets Ind-
brud; en Dæmning. Digerne i Marsten.
= Digeanlæg, et. Anlæg af Diger imod
havets Indbrud. Digearbeide, et. Ar-
beide, som foretages ved Diger. Dige-
brud, et. Giennembrud, som skeer paa et
Dige ved havets Ragt. Digebygning,
en. Digeanlæg. (Ambergs Ordb.) Dige-
fæve, en. Digers Fredning og Lovens
færd til sigtende Forskrifter. Dige-graver,
en. den, som arbeider v. Digers Opkast-
ning. Dige-grøft, en. Grøft, som er
gravet langs m. et Dige. Digelov, en.
lov, angaaende Digers Anlæg, Bestier-

melte og Bedligeholdelse. Digeopsyn, et.
Opsyn som holdes ved Diger. Dige-pæl,
en. Pæl, som nedrammes ved Digeanlæg.
Dige-fæst, en. Skat, som er paalagt til
Digers Bedligeholdelse. Dige-fæste, et.
En vis Andeel af et Dige, som det til-
kommer en enkelt Mand, eller et Sogn,
District, at holde vedlige. Dige-sluse, en.
Sluse, som anbringes v. Diger. Dige-
smutte, en. En Fugl, f. Gierdesmutte.
Dige-syn, et. Synsforretning, som optages
over Digers Tilstand. Dige-torv, en.
Torv, Græstov, som br. til at sætte eller
belaere Diger med. (Moth.) Dige-vei,
en. Vei ovenpaa Digerne, eller Opførsel
til denne Vei. Dige-værk, et. Et stort,
betændeligt Anlæg af Diger. Dige-væsen,
et. Alt hvad der hører til Digers Anlæg
og Bedligeholdelse. (o. a. fl. Ord.)

2. Dige, et. pl.-r. En Vandsamling,
Grøft, Vandgrav. (mest i ældre Skrifter.)
Heraf Mølle-dige.

Dige, v. a. 1. (har.) [A. S. dician.]
sætte Diger, opkaste et Dige. At dige
om et Markland. f. inddige og Ind-
digning.

Digel, en. pl. Digler. [Isl. Deigla,
Deigull. T. Siegel.] Aker af ildfast Leer,
hvor i Metaller smeltes. — Digelprøve, en.
Et Metalls Prøvning, ved at smelte det i
en Digel. Digelsmeltning, en. Smelt-
ning, der skeer i en Digel. Digeltang,
en. En stor Tang med nedad bølgede Ræ-
ber, der br. (f. Gr. af Guldsmide og Giørtz-
lere) til at løfte Smeltedigler af Ilden.

Digt, en. ud. pl. noget, som er opfun-
det, opdigtet, ikke virkeligt; Opdigtelse.
Det er lutter Digt. Det er hans egen
Digt. (B. S. D.)

Digt, et. pl.-e. Et Værk af Digte-
konsten; et poetisk Arbeide; Poesie. At
udgive sine samlede Digte. Et episk, In-
risk, dramatisk Digt. Et Bryllupsdigt,
Kærlighedsdigt, ic. — Digteart, en. Et
vist Slags Digt.

1. Digte, v. a. 1. [T. dichten.] 1. op-
finde, udtænke noget, som ei er virkeligt
eller sandt; opdigte. (f. en Digt.) At d.
en Sagn. Det er en Historie, han selv
har digtet. At digte een noget paa. f.
paadigte. (Ev. diokta.) 2. frembringe
et Digterværk, gjøre Vers, skrive Poesie.
At d. en Sang. Han er ikke heldig i at
digte. 3. Den i det T. forud brugelige
Bemærkelse: at tænke efter, pønsse paa,
br. ogsaa, fløndt fældent, i Dansk. "Prad
Menneskenes Børn — har digtet, tragtet,
stræbt og cønet." Baggesen. — Heraf det
verb. Subst. Digten, for: Pønsen, Efter-
tænkning. Al hans Digten og Tragten
gaaer ud derpaa. = Digtekonst, en. ud.
pl. den Konst, at opfinde og udføre et Digt
eller Digterværk; Konsten at skrive Poesie.

Digtekraft, en. den Gave i Sjælen, at kunne digte, ell. opfinde, anvende og sammenbinde poetiske Ideer og Billeder. (B. S. D.) = **Digter**, en. pl.-e. den, som i meer en almindelig Grad besidder Gave og Færdighed til at digte, eller frembringe poetiske Kunstværker; en Poet. — **Digteraand**, en. Aand, Genie til at digte, **Digterdaad**, en. En Digters Daad, hvad han som Digter virker, udretter. (Storm.) **Digterevighed**, en. Digterens u dødelige Ravn og Rngte. "Jeg af Digterevigheden med en Stamp til Lætte tager." Bagg. **Digterevne**, en. E. til at være ell. blive en Digter. (Storm.) **Digterfag**, et. Et vist Slags Poesie, som en Digter især har valgt at skrive. (S. Blicher.) **Digterfieldd**, et. poet. Parnasset. "Til Digterfielddets Top det lede skal min Aand igennem Sangens Mørke." (Baggesen.) **Digterflugt**, en. figurl. Digterens Begjæstring og Phantasie, og begges Yttringer i hans poetiske Stil. (S. Staffeldt.) **Digterfrihed**, en. Frihed i Sprogets Brug, i Udtryk o. m. som man tilstøder Digtere, ell. som disse tage sig. **Digtergave**, en. d. s. s. **Digterevne**. **Digtergud**, en. Gud for Digtekunsten; Apollo. **Digterheld**, et. Held som Digter, heldig Digterfiebne. "Om du vidste, hvad Digterheld dig var bestemt." Rahbek. **Digterkald**, et. Kald til at være Digter, til at skrive Poesie. **Digtekraft**, en. Digterevne. "Hver ædel Digtekraft i Yttring efteraber — det Heles Skaber." Bagg. **Digterkrands**, en. figurl. den heldige, fortrinlige Digters berømte Ravn. **Digterliv**, et. En Digters Liv og Levnet. "Digterlivets elskeligste Glæder." Bagg. **Digterlære**, en. Lære for en Digter, som gives Digteren. (Bagg. poet. Ep. 24.) **Digterminde**, et. Digterrygte. "I hans Sang — han evigt Digterminde har." Rahb. **Digternemme**, et. Digteraand, Digtergave. (Jacobi.) **Digterroes**, et. berømmeligt Ravn som Digter. "Ewig skal hans Digterroes bestaa." Rahb. **Digterrygte**, et. det Ravn og Rngte, en Digter har vundet. "Som Klippen — staaer og spotter dem (Bølgerne) saa staaer hans Digterrygte." Storm. **Digtersands**, et. Fatterevne for poetisk Skønhed, poet. Ideer. (Sibbern.) **Digterfiebne**, en. Digters sædvanlige Skiebne, hvad der pleier at times Digtere. "Hvad der følger den Digterfiebne, man saagierne følger." Bagg. **Digterspind**, et. figurl. en Digters Opfindelse. "Folk, som sig forstaae p. Digterspind." Bagg. **Digtersprog**, et. det i Poesien brugelige Sprog, for saa vidt som det udmærker sig fra Prosa. **Digterværk**, et. Et Værk af Digtekunsten, et poetisk Arbejde. = **Digterinde**, en. pl.-e. et Fruentimmer, som

digter, gjør Vers. — **Digtning**, en. pl.-er. 1. det Foretagende, at digte, skrive et Digt. 2. d. s. s. **Digt**, **Digterværk**. (n. Dtd.)

2. **Digte**, v. a. 1. [af det L. dikt, lat. gjøre tekst, v. af sammendræbe ell. tilføje Revner o. d. At digte et Skib, et Kar. Deraf: **Digtning**, en. Et Skibs Digtning med Værk og Lære.

Diisbanke, en. I Skibssproget: en Laagesamling ell. Laagest. v. Horizonten en Laagebanke. (Bib. Selsk. Skr. N. S. III. 113.)

Dild, en. [N. S. Dill, Dile.] en stærkt lugtende Haveurt, hvis Frø og Frøstilk bruges i Egtning. Anethum.

Dimling, en. pl.-er. 1. Træagale, hvormed Hjulskæller holdes sammen. (Coltding. Grams Nucl. Lat.) 2. en Rlle, en liden Bæge: caneolas. Roth.

Dimmeluge, en. [S. og Gl. Sv. Dymbill - vika.] Ugen imellem Palmesøndag og Paaske. (Formodentlig af Isl. dimmr; N. S. dym, dymlic; E. dimmy: mørk. s. Gram om Ordet Dimmeluge. B. S. S. II. 166.)

Dimring, en. (Roth.) s. Dæmring. "En Dimring syntes at bebudelys og Dag." Storm.

Din, pron. adj. poss. n. dit. pl. dine. [Isl. og N. S. thinn. N. S. dinn.] hører ved udtrækkes Genitivbegrebet af det substantiv Pron. du, eller et Giendomsforhold, Slægtskab, eller andet nært Forhold imellem den anden grammaticalske Person (du) og en Giensstand, (Person ell. Ting) der, hvor hlin grammat. Person umiddelbart tiltales. (Sv. min.) Det br. uden Forandring, saavel m. Substant. og foran et Adjectiv (din Moder, din søge Broder, dit eget Forslag, dine vidtløstige Giendomme) som absol. efter v. er (og da enten som adj. eller i en relativt Betydning.) Bogen er din. Pigen er din (skal tilhøre dig.) Behold du, hvad der er dit. "Dit er Riget." — Det er ikke mine Penge, men dine. Hvis er Lørløbet? Er det dit? Hvis var den Tjener? Det var din. — Følger Dine efter du, bemærker det: din Familie, dine Tilhørende. Du og Dine hilses fra mig og Mine. — Paa en egen Maade br. dette pron. poss. i Tale sproget, hvor man tiltaler een med Skielbsord; og det træder der i Stedet for det personlige du, f. Ex. din Bedrager! din dovre Rngt! "Din Slynge! jeg jo veed, at du er sad paa Thy." Holb. P. Paars. (derimod: du gode Pige! du klære Son!)

Dingle, v. n. 1. har. [Isl. og Sv. dingla.] bevæges hid og bid (om noget, som er hængende, løst ell. vakkende.) Snoren hænger og dingler. Af Rude og dingle med Fodderne, gaac og d. med Kroppen.

(I. Baumeln.) Deraf: Dinglen, en. ud. pl.

Dirk ell. Dirf, en. pl. Diriker, Dirker. [En. Dyrck. N. S. Dierker. I. Dierich.] et Redskab af Jern, m. en Hage. I. Krog i Enden, hvormed faase oplukkes, i Et. ser med Røgle. (en Dirk, er ogsaa til Etids et vist Tong paa Mesanstraen. S. S. D.)

Dirke, v. a. 1. — At dirke en faas op, erlatte den m. en Dirk. — dirkesfri, adj. kn. i kan oplukkes m. Dirk. En dirkesfri faas.

Dirre, v. n. 1. har. [En. darra.] ryste m. en ikke stærk eller voldsom Bevægelse; br. Styringen dirrede længe efter at være berørt. Lænderne dirrede i Mahk. — Dirren, en. ud. pl.

Discant, en. den høieste Stemme i Musik. At synge, spille Discant.

Discipel, en. pl. Disciple. [Lat. discipulus.] en Lærling, især i en Skole; Skolediscipel.

Disig, adj. [bestægtet m. N. S. pyster; L. dyster; merk.] tyk, uklær v. Laage: i kasten. Belæret er disigt. En disigt hst. (f. Disbanke.)

Diff, en. pl.-e. [I. Diskr. N. S. Djsc.] et lidet Fod, en Talleten. "Bor Dug og Diff er alt bered." i en Bordpsalme. Ialt og Diff (patena) v. Madverens Sacramente. (i øvrigt forældet.) 2. et Bord, Træbord, Bord i en Krambod. Krambuden lagde Isiet p. Diffen. (Om Diff i Krambuden om Kgetesolt: At søge Dug Engedug?) og Diff sammen, at stilles m. Dug og Diff, (fra Bord og Seng) over til den 1ste eller 2den Bemærkelse, (v. diff.) Ligeledes: at holde Dug og Diff: være bosiddende, have egen Huusholdning. D. Lov. 1. 2. 4 og 26.

Disse, pron, demonstr. pl. f. denne.

Diærv, adj. [Isl. diarsr, dirhinn; be- agtet med dirfaz, vove; i ældre Dansk: vove.] dristig, fækt; som vover eller m. meget. En d. Krigsmand. "Hund i diærvest v. egen Dør og Hane p. egen Ketting." Drdspr. Hver er diærv om sit Løb. Drdspr. En diærv Tale. "At de diærv Drd i Kongesalen." Oblenschl. Dens diærv Sprog skal lyde mandigt og tægt." Synesius v. Bloch. "Diærv br. berken om den Tappe eller Fornovne; en om den flække Mand, hvis Adfærd i et hergerlige Liv viser, at han tør handle med Entretro." Müller. = diærvtalende, Isl. diarsmælt. dristig i sin Tale. — diærvighen, adv. "Ingen M. saac diærvighen til nogen Mand." N. S. Bedel. — diærvhed, en. ud. pl. Dristighed, ufor- rødt. (Dette i tidligere Tider igien sædvanlig hyppig brugte Drd har man stund-

dom tillagt et Bibegeb af: ærlig, oprigtig, retfærdig, som det egentlig slet ikke har.)

Diævel, en. pl. Diævle. [N. S. Deu- ful. Lat. Diabolus.] den onde Aand; en af de faldne Engle, som efter Bibelen ned- stødtes fra Salighed, ell. fra Guds Naad, t. Helvede; Satan. (i d. Tale og i Theo- logien: den onde Aand, som troes at friste ell. forlede Mennesket til Ondt; Fristeren, den Onde, Fanden; hvilket sidste Udtryk hos Almuen hyppigst bruges.) Gen. Diæ- vels br. som Adj. deels i Bemærkelsen: som er af Diævelen, hører D. til; deels (i dagl. og lav Tale) om noget meget ondt, skadeligt. Jeg vil være Diævels, om han ikke har gjort det. Med D. list. Et D. Menneske, nogle D. Dreng. En Diævels forvoven Karl: i høj Grad forvoven. (f. Fandens.) = Heraf: diævelst, adj. som er af Diævelen, meget ond. En diævelst list. diævelst Konster. — Diævelskab, et. noget, som er eller troes at være af Diævelen; Spøgeri, noget Ondt, Skadeligt o. d. (i dagl. T.) "Der forstod sig saa godt som nogen p. Diævelskab og Arvesynd." Bagg. Kabyr. — Diævelunge, en. I lav Tale: et meget vanartigt Barn. = Diævleart, en. Art og Bestaaffenhed, som findes hos Diævle. diævleblædt, adj. overmaade ond og vanartig. (dagl. Tale.) Diævle- dyrkelse, en. Gierningen at dyrke og til- bede onde Aander. (S. S. D.) Diævle- maner, en. den, som troes, at kunne mane onde Aander bort; Aandemaner. Diævlemaning, en. Onde Aanders Ma- ning. Diævleviis, paa D., adv. paa en meget ond, haard, grim Maade.

Dobbe, en. pl.-e. et Rør ell. en Pennes- fieder med Rør, som befæstes paa Medes- snoren, for at holde en Deel af den svems mende. (S. S. D. Jvf. Dobbelt og Dob- ber i samme Ordbog.)

Dobbelt, en. ud. pl. [af uvis Oprin- delse.] utilladeligt Spil, Enktespil, der drives paa en utilladelig, Formue og Hel- bred ødelæggende Maade; ("alt utilbørligt- Spil." Moth.) At tilbringe Nætterne m. Svitr og Dobbelt. "Ingen er pligtig til at betale hvis han i Dobbelt taber." D. Lov. (Ordet, som næsten er forældet, brugtes tilforn om Spil, Enktespil, Bræt- spil i Alm.) Heraf: doble, v. n. 1. (N. S. dobbeln, dabeln.) spille Enktespil, sætte Penge p. Spil. Doblebroder, en. Spillebroder. Doblelaug ell. Doblelag, et. Spilleselskab (i ufordeelagtig Mening.) "At disse Klubber hverken ere Driftgilder ell. Doblelaug." Rahbek. — Dobler, en. pl.-e. En som er hengiven til Spil; en Spiller.

Dobbelt, adj. [I. doppelt. I ældre Dansk: tvæfold.] 1. som er to Gange, er adskilt i to, sammensat af to, taget to

Gange; eller som indeholder en vis Gen-
hed to Gange. (modsat enkelt.) En d.
Dør, dobbelte Binduer, dobbelt Betaling,
d. Løn, Arbejde. Det udgør d. saa meget.
At lægge noget dobbelt. En d. Ducat,
Krone. 2. uegentl. og figurl. dobbelt Al
(bedre, stærkere end det sædvanlige, daglige.)
Dobbelte Snacinker, Relikter ic. (s: fyldte.)
3. i Sammensætninger med Hovedtal br.
tredobbelt, firedobbelt, ic. for: trefold
(trefoldig) firefold ic. istædt mindre rig-
tigheden. (jvf. fordoble.) = Dobbeltthed, en.
ud. pl. den Bestaenhed, at være dobbelt.
(L. Rothe.) Dobbeltlyd, s. Tvetyd.
Dobbeltspat, en. et Slags glennemfigtig
Ghrystal, som viser Gienstanden dobbelt.
Dobbeltstjerne, en. pl.-r. to Stjerner, som
v. en stor Nærhed, for det blotte Øie ell. for
et svagere Teleskop, kun vise sig som een.

Doctor, en. (Lat.) En Væstitel for
den, som ved en Høiskole er tilbeelt den
saakaldte høieste Værdighed i et af de 4
Faculteter (Doctorgrad, Doctorværdighed)
og hvis academiske Grad er over en Licen-
tiats eller Magister. Doctor i Theologie,
Medicin, ic. — I dagl. L. bruges det mest,
ikke blot om en Doctor i Medicinen, men
om enhver Læge. Saaledes i Sammen-
sætn. Doctorattest (Lægeattest) Doctor-
vogn, o. fl. — Derimod: Doctordisputats,
en. offentligt Forsvar af den for Doctor-
graden skrevne latinske Afhandling imod
mundtlige Indvendinger, m. fl.

Dodder, n. s. en indenlandsk Plante,
af hvis Frø kan presses en til Mad bru-
gelig Olie. *Myagrum sativum*; vild Hør,
Hundeher.

Dog, conj. [Isl. tho. L. doch.] en
Partikel, der i de fleste Tilfælde forekom-
mer i Eftersætninger, og overhovedet ud-
trykker en Bekræftelse, (men m. Indskræn-
ning og andre Bibegeteher) ell. en Und-
tagelse fra en foregaaende bejaende Sæt-
ning, naar en nægtende Partikel tilføies.
Saaledes: 1) ikke desmindre, desuagtet,
alligevel (hvor i Alm. uagtet, endstødt,
lad være at, ic. findes eller kunde staae i
Forsætningen.) Stødt Evnen fattes,
bør dog Villien roses. Lad være at han
er fattig, saa lever han dog tilfreds. Man
har lagt mig mange Hindringer i Veien;
men jeg lader mig dog ei afkræffe. Han
skrider meget godt for sig, og har dog ikke
studeret. — Undertiden begynder Eftersæt-
ningen med dog; eller Sætningen, hvor-
til der ved denne Partikel tages Hensyn,
maa søges længere tilbage. Vi forestillede
ham det klart nok; dog (ell. og dog) var
han ei at overtale. Du burde dog, uagtet
disse Omstændigheder, ikke forsamme det
heldige Øieblik. 2. en Undtagelse, en
Indskrænkning af Forsætningen (hvor dog
altid begynder Eftersætningen.) Jeg til-

lader ham meget; dog ikke Alt. 3.
Modsatning til det, som Forsætningen in-
holder; ell. en Opveiselse af dens Indhol-
d. Han var indvortes bedrøvet; dog i
Udvortes kunde han vise sig munter. (I
det ikke kostbart, kan det dog være
nyttigt. 4. en Betingelse. Jeg vil aabe-
bare dig det; dog maa du ikke sige
igien. 5. En Indvending. Det var ei
høfligt af ham; dog, han fik endte hen-
maaskee ikke. (I alle de sidste Tilfælde
kunne men og dog br. omtrent ligegle-
dende; og det sidste, som det første, tier
ofte til en blot Afbrudelse ell. Omgang
Talen.) 6. Ofte tjener dette Ord, end-
til at give Talen mere Efterskrift eller
runding, eller br. som et Slags Udtryk
ord, en befalende eller spørgende Parti-
kel. m. m. Vi maa dog endelig gaar derhen.
Det er dog en uffel Tilstand. Det er
dog klart, at jeg endnu engang seer Dig.
Kunde jeg dog kalde den Tid tilbage! Og
dog hvad, jeg siger dig! Saa har du
Saa dog din Vel! — Du har dog faaet
Brevet? Hun er dog ikke syg?

Dogge, en. pl.-r. [E. Dog, en Hund]
et Slags store Hunde; Bulbider.

Doglap, en. [E. Dewlap.] den p.
Dugghoved langs ad Halsen og Brøst-
nedhængende slappe Hud. (Det hertil
rende Stykke Rind paa Svulm, fra Hals-
ned imod Mellemgulvet, kaldes Dalba-
Roth.)

Dofte, en. pl.-r. [E. Dock.] et St.
v. en Havn, som er saaledes indrettet,
Bandet ved Gluseværk kan ledes ind
ud, for at brøstfældige Skibe der kun
istandsættes. (Det usædvanlige v. at dol-
et Skib sættes i Dofken, findes
Mallings Tale over Gerner. 67.)

Dold, en. 1. Toppen af et Træ. (Moth.)
2. Frøstiermen paa Stierplanter. (L.
S. D.)

Dolk, en. pl.-r. [S. Dolkr.] en R.
ell. et kort tveegget Sværd, der bæres som
Vaaben. — Dolkestik, et. Stik m. en D.

Dom, en uadskillelig Partikel, som
i Enden af Ord. (J. dæme. L. thut)
og bemærker 1. en Tilstand ell. Bestan-
hed. f. E. Alderdom, Christendom, Gie-
dom, Fattigdom, Helligdom, Jomfrudom,
Rigdom, Trældom, Blisdom, ic.
Magt over en vis Landstrækning, ell. L.
det selv, hvorover man raader: Fyrstend-
(et) Hertugdømme, Keiserdømme. I dette
fælde er denne Partikel nu næsten foralt
og br. derimod: Fyrstendømme, Hertu-
dømme, Keiserdømme, Kongedømme, ic.

Dom, et af det L. Dom optaget D.
som kun br. i Bemærkelsen: Gist
geistligt Capitel, i følgende Sammensæt-
Domcapitel, et. Samfund af Domberre-
Kanniker, Degne og andre geistlige Per-

a. et Capitel i catholiske Lande. Roestilde Domcapitel. Domherre, en. En af de enkelte geistlige Herrer i et Capitel; en Agall. Domkirke, en. Hovedkirken i et Stift, hvor der er ell. har været et Capitel. Densse, Aarhus, Roestilde Domkirke. Domprovst, en. P. ved en Domkirke. Domstole, en. Lærd Stole v. en Domkirke; Cathedralstole. (Moth.)

Dom, en. pl.-me. [Isl. Domr. N. S. Dom.] 1. det, som kendes at være Ret; Rettens Kiendelse i en Sag eller Proces. At fælde, affige Dom i en Sag. Der er endnu ikke falden Dom i Sagen (Sagen er ikke paadømt.) At indlade, at optage Sagen til Doms. (det første om de stridske Parter, det andet om Dommeren.) At indstævne Underrettens Dom for en kære Ret. At tage Dom, faae Dom over en. Dommen gik ham imod (han tabte Sagen.) 2. i mere udstrakt Bemærkelse: a) i philosoph. Betydning: det i en Sætning udtrede Udsagn om Forholdet imellem to Begreber; en fuldstændig Sætning (f. Ex. Jernet er tungt. Det er vanskeligt at lære sig selv.) b) en udtret Mening om en Sag, om en Tings Bestaenhed, med Hen til om den er god eller slet, rigtig ell. urigtig, passende ell. upassende, o. s. v. (f. Ex. Skionnende.) "Baade om Tingen, om den, og om Reglerne, hvorefter der skal dommes, maa skionnes, inden Dom kan stes." Sporon. At fælde en overilet Dom. At beraabe sig p. andres Domme, indtaste sig Andniges Domme. Det er mit at faae for hver Mand's Dom (at være alle til Behag.) Ordspr. = Heraf: 1. Dombog, en. pl.-bøger. Bog, hvori man tilforn samlede de i vigtige og mærkelige Sager fældede Domme. Dombrev, 1. tilforn: det Document, hvori en afgjort Dom meddelees (nu: Domsact.) Domsælde, v. a. 2. affige Dom over en Person. Den Domsældte: den, som Domsen gaaer imod. Heraf: Domsældning, a. (B. S. D.) Domhaver, en. i Lovsprog: den, som har faaet Dom i en Sag og har vundet Sagen. "Naar noget, som findes i den Domsældtes Bo — udlægges til Domhaveren." Vested. Domhuus, et. [N. S. Dom-hus.] et Huus, hvor Rettergang afholdes; Tinghuus. Dompunge, pl. tilforn: det, som af een eller begge Parter indlægges til Dommeren ell. Retten (Sportspr. f. D. Lov. I. 25.) Domslutning, en. den sidste Deel af en Dom, som indeholder en egentlige Kiendelse. Domsted, et. et Sted, hvor der holdes Dom eller Rettergang. (Bandal.) Domstol, en. egentl. f. Dommersæde (i hvilken Bemærkelse et Stof kommer hos P. Folle); men br. nu ogsaa figurl. til at betegne Dommerens ell.

Rettens Magt t. at kende i Lovmaal, ell. dømmende Magt (Jurisdiction.) En højere Domstol. Guds Domstol. B. Dommedag, en. egentl. en Dag, hvorpaa Domme affiges; men br. kun om den yderste Dom, eller den Tid, da efter den christne Religionslære Gud vil domme alle Mennesker, som have levet. (i d. Tale: et Dommedags Arbejde, N. som aldrig faaer Ende, o. fl. Salem.) C. Domsdag, en. En vis Dag, p. hvilken Domme affiges. (B. S. D.) Dommand, en. den, som af Retten udnævnes t. at kende i Aastedsager, ell. i Livs og Vressager. f. D. Lov. I. 5. 19. (forældet.) Domsret, en. Rettighed til at fælde Dom i Sager (Ret til Jurisdiction;) Dommerrettighed. Domsag, en. En Sag, som skal paadømmes. (Golding.) Vsf. domme.

Dommer, en. pl.-e. [N. S. Domere.] 1. en af Regleringen bestiftet Embedsmand, hvis Kald er at paakiende eller domme i Retsager, og i øvrigt haandhæve Retten. (f. Overdommer, Underdommer.) 2. den, som efter Opfordring giver sin Mening tilfælde ell. kiender i en Strid ell. omtvistet Sag. At tage een til D. i sin Sag. At optaste sig til Dommer. = Dommered, en. den Embedsmand, en Dommer aflægger. Dommerembede, et. en Dommers Bestilling. Dommermagt, en. en Dommers Magt til at fælde og udføre en Dom. Dommerpligt, en. den Pligt, som paaligger en Dommer. Dommerrettighed, en. f. Domsret. Dommerstund, en. poet. Dommens Tid, den Tid, da Domsen skal fældes over een. "Du stred og mødte Dommerstunden, angersfuld, hengiven og rolig, blid." Foersom. Dommersæde, et. Dommerens Sæde i Retten. figurl. at vige sit Dommersæde: overgive en Anden sin dømmende Magt.

Dompap, en. pl.-per. et Slags Sangfugle. Loxia pyrrhula.

Done, en. pl.-r. [N. S. Done. Sv. Dona.] en Snare, bestaaende af en krumbøjet Doist, hvori Fugle fanges ved en Rende knude af Hestehaar. "Der, hvor f. Fuglen lumste Doner sættes, led nu intet Skud." Ohlenschl. — Donefangst, en. Fuglefangst ved Doner. Donesti, en. Sti, giennem Aat ell. Skov, hvor Doner sættes eller ophænges.

Donkraft, en. pl.-er. [N. S. don, at gløre; Cræft, en kunstig Gierning. Sv. Don, Redskab.] en kunstig Løstebom ell. Bøgstang, hvorved svære ell. fastsiddende Ting løstes i Beiret.

Donnemors, n. s. Navn p. en Plante, (Typha latifolia.) S. Duunhammer.

Dont, en. ud. pl. [N. S. Doend; af N. S. don. N. S. doen eller doon; at gløre, handle.] Gierning, Arbejde. At

gøre sin Dont, passe sin Dont. (dagl. T.)

"Men at du din Dont forlader." Bessel.

Dop, en. pl. — per. en Stift, et Søm med opstaaende Hoved; ell. en Ilden, fremstaaende Knop, især af Metal. Messingdopper paa et Beslag, o. d. — Dopsko, en. Beslag af Metal m. en Dop i Enden, f. Gr. p. en Stof ell. Kaardestede. Dopsøm, et. Søm ell. Stift m. toppet Hoved. (Roth.) — doppet, adj. forsynet med Dopper. doppedede Remmer. (Roth.)

Doppe, v. a. 1. at faa Dopper paa. At doppe et Hjul o: faa Søm i Stiknerne. (Roth.)

Doppelt, f. dobbelt.

Dorff, adj. [Isl. Dosk, Løven.] som mangler Livlighed i Aanden, Driftighed i Gjerning, Rasthed i Legemets Bevægelser; dofsig, søvnagtig. At være dorff, søle sig dorff efter Mattesvilt. At være d. i sin Gjerning. "Hvor dorffe er ikke de fleste i denne ædle Pligt." Basth. "Dorff er den, som intet føler, som røres af intet," Sporon. — Dorffhed, en. ud. pl. Bestaansheden at være dorff. "Det Gaab og Liv, som kunde forvandle den forrige Dorffhed til Munterhed og Driftighed." Guldberg. "Maar hine blive lutter Id og Fryghed, saa ere disse lutter Dorffhed og Følelseshed." Bastholm. "Ledhed og Dovenstak viser sin Virkning ved livløshed; men Dorffhed ved Misp eller Ukraft." Sporon.

Dorffe, v. p. og a. 1. vilse sig dorff; spille v. Dorffhed. At dorffe Ilden hen. (B. S. D.)

Dosmer, en. pl. — e. [N. S. dvæs, dorff, taabelig; i Almuesproget og dagl. Tale: dvæst.] en dum, toffet Person, som intet kan fatte ell. begribe. "En boglærd Dosmer, dumt belæst, betyngt med lærde Plalters Kram." Popes Krit. v. Schiermann. (Jvf. Toffe, Taabe.) "Tossen kiender ikke t. Tingene; Taaben betyngter sig ikke om at kiende dem; og Dosmeren formaaer ikke at kiende dem." P. E. Müller. — dosmeragtig, adj. lig en Dosmer, taabelig, censfoldig. (dagl. Tale.)

Dotter, en. (hvoraf pl. Døttre.) See Datter.

Doven, adj. pl. dovene. [Isl. dofinn.] 1. uvillig til al Støds eller Legems Anstrengelse, som ei gider arbejde, foretage sig noget. "Den er lad, som ikke engang gider røre sig; doven er den, som ikke gider arbejde. — Den Lade søger Rolighed; den Doven Magelighed." Sporon. At være doven til sit Arbejde. 2. som har mistet sin Kraft og Smag; om vilse Drikkevarer. Doven D. Vinen, Eddiken er bleven doven. (i denne Bemærkelse br. Substantivet: Dovenhed.) — Dovenstak, en. ud. pl. Bestaansheden, at være

doven (1.) "Dette er meget meer andag Dovenstak, end aandelige Handlinge." Bagg. N. Alim.

Dovendyr, et. pl. d. f. en Doveslæder findes især i Sndamerika, og som m. uden Grund har tillagt dette Navn, disse Dyr, som bevæge sig hurtigt i hængende Stilling paa Trærnes Grene paa Jorden kun med Møje slæbe sig frem. Bradypus.

Downe, v. n. 1. har. [J. dolna.] 1. at ligge doven; lægge sig paa den lade Stil. At gaad og d., ligge hjemme og doven. 2. tabe sin Kraft, blive doven (2.) D. dover. (B. S. D.)

Draabe, en. pl. — r. [N. S. Dropsa.] Ilden, i Kugleform samlet eller faldende Deel af noget flydende; en Taar. (Taare.) "Pan, i hvis Hænder et Hænder Draabe." Evald. Regnen falder i Draaber. Duggen faldet i Draaber paa Bladene. (Draaber br. ofte absol. en Løgedrik, som tages ind i Draaber. "Pan vapt var til især, at stille Jolt i Liv med Draaber og med Piller." P. Paars.) = a) Draabefald ell. Draabfald, et. 1. Vandets Fald i Draaber. En Steen kan udhules ved Draabefald. "I Duggens Draabefald." S. Stoffel. 2. især: Dryppen fra et Hønstag, v. Høst eller Lø; Tagdryp. (hvilket sædvanlig kaldes Draabfald.) Huset har Draabfald i Rabøns Gaard. Draabefælde, en. en Flaske med Løgedoms Draaber, ell. som br. til flige. draabeflydende, adj. som er i den Grad flydende, at det kan danne sig til Draaber, eller falde draabvis, (f. Dræb.) draabeplettet, adj. som har runde Pletter, lig Draaber. (guatus.) Draabestikkelse, en. Stikkelse i Draaber; Draabetilstand. (f. Dræb.) Draabestrøm, en. poet. en stor Mængde f. Gr. i Regnen nedfaldende Draaber. "En vildig Draabestrøm alt Søens Jærn bryder." E. Colbjørnsen. Draabetal, adv. i Draaber, Draabe for Draabe. Draabetilstand, en. Draabestikkelse. "Maar Vandet gaar over i Draabetilstand." Dræb. draabevis, adj. i Draaber, i Draabetal. Vandet faldt draabevis ned i Grotten. = b) Draabfald f. Draabefald ovenfor. draabfri, adj. fri for Draabfald; om Bygninger. "Røstehed, der boer glad under draabfri Tag." P. Bull. Draabkar, et. Kar, hvori Vandet af Draabfald samles. (B. S. D.) Draabrende, en. d. f. f. Tagrende. Draabror, et. Rør, hvori Vandet løber fra Tagrenden langs ad Muren paa et Høst (B. S. D.) Draabtag, et. Et lille Straatag, som lægges oven paa en liggende Mure, for at hindre Vandet i at fordærve den.

Dræbe, v. a. 1. afstælle noget dræbevis. (S. S. D.)
Drab, et. pl. b. f. [Isl. Dráp.] Gieringen, at dræbe et Menneſke, at ſtille en ved Rivet; Manddrab; uden Henſyn om det ſeer forførligen, (ſ. Mord) af dræbe, eller af Rødværge. At begaae et Drab. Drab af Waade, af Rødværge. = Dræbøder, pl. Bøder, ſom betales for Drab; Mandebød. Dræbogierning, ſ. d. f. f. Drab. Dræbmand, en. den, der har begaaet et Drab. Ikke enhver Dræbmand er en Morder. Dræboſag, ſ. Sag, ſom vedkommer Manddrab, ſom er anlagt mod en Dræbmand. Dræboſed, et. Sted, hvor et Drab er begaaet. Dræbovidne, et. Vidne i en Dræboſag. (ſ. dræbe.)
Drabant, en. pl. -er. [L. Trabant.] Den, ſom gjør Tienſte i en Fyrſtes Hæſte og fornemſte Livvagt. Deraf: Drabantfører, en. Anfører f. Drabanter. (S. E. L.) Drabantvagt, en. B. af Drabanter. 2. en Biplanet, Maane. ſ. Drabanter.
Dræft, en. "Et Løvl (Neb) midt paa Landet, til at drage Segl op ned med." (ſ. Dræft). (Han anfører desuden en lignende mærkeſe af Drag.)
Drag, et. pl. d. f. 1. Gjerningen at trække, Træk. Et Drag med en Rive; en Drag. Han træk Waaden paa Land med eet Drag. At gjøre et D. af en Tobakspibe (ſ. Drag af ſamme.) 2. Løb, Strøg (ſ. Draget). Bandet har ikke rigtigt Drag gjennem Renden. (S. Vanddrag.) 3. Elag. At give een et D. over Raffen (ſ. Drag). 4. Skæft (ſ. Drag). Draget paa den See er for stort. (S. Leedrag, 1.)
Drage, v. a. og n. drog; har draget, er draget. pl. dragne. [J. draga. A. S. dragan.] A. v. act. 1. J Alm. ſætte et Legeme i Bevægelse bag efter fig; trække. (Begge Verber have i denne Betydning; og Forſkiellen i deres Brug beſtaaer egentlig kun deri, at drage er langt ſieldnere høres i Taleſproget, end trække; det første derimod br. jævnt i høiere Stil. Den af Sporen anførte Forſkiel er ſ. en ſtor Deel vilkaarlig.) 2. drage Ploven, Bognen. At d. t. f. ſammen. — Ligeledes om Handlinger, ſom med en dragende Bevægelse med Arben er forbunden. o. d. At drage Klæder paa. At drage Rappen op over Skuldrene. At d. een i Gaaret. At d. Rødet (ud af Steden.) At gaae løs p. med dragen Adarbe. — At d. Om noget bort, til Side. "De drøge ham en Side." Walling. At d. een op af Jernet t. fig. (Jof. rive, rykke, ſom

br. om en mere voldsom Bevægelse, hvorefter man fører noget t. fig. At rive, rykke noget til fig; og ſtyde, om at bevæge noget fremad, for ved fig.) 3. drage (trække) gierne af Lyngen (o: trække Gønning.) "Roſerne du tage, og af dem du Gønning drage." Beſſel. 2. At drage absol. ell. at drage Bod, d. Garnet, br. om Fiſkeri med Garn. 3. drage, betragte, beklæde Bæggene. (forældet.) "Han drager med Tapeet, hvor det fornøden gjør." Beſſel. (ſ. Dragkone.) 4. drage bruges desuden egentl. og figurl. i endel Tilfælde, hvor man oftere ell. hellere betiener fig af dette Ord, end af trække. f. Ex. At drage ſin Hænde, d. et dybt Sul. At d. Alles Opmærksomhed, Dine t. fig (ſaae henvendt t. fig.) "Jeg ſeer et Syn, ſom al min Attraa drager." Tullin. At d. en Slutning, en Lærdom af noget (udlede, uddrage.) At d. noget i Tvivl (ſalbe i Tvivl, bære Tvivl om.) At drage noget til Minde. (Moth.) At d. (eller bære) Omſorg for noget. At d. Fordeel af noget. d. Troſt, Lærdom af noget. At d. een frem t. Værd og Værdighed. At drage (trække) Tropper ſammen. Hæren drog fig tilbage. (Moth.) At d. en Sag ud i det uendelige (trække i Langdrag.) B. v. neutr. i Alm. bevæge fig ſtadigt eller jævnt fremad (ſ. trække, C. 1.) Stjerne drage i Jordens Veir imod hverandre. — Særdeles om at fare, reise, tage afſted (i hvilken Bemærkelse det iſær i ældre Skrifter meget hyppigen forekommer.) Han drog hjem t. ſit Fædreland. At d. i Krig. At d. bort. Hæren drog længere frem. "Folket drog hen, hver til ſit Huus." At drage igjennem et Land. d. ind i en By. d. omkring i Landet. d. op p. Bierget. At d. tilbage t. Hjemmet. At d. ud paa Eventyr. — impers. om Tiden: det drager hen, drager længe hen (varer.) At drage nær, nærme fig. "Den Elme drog nær, ſom var beſtemt i det evige Raad." Mynſter. C. draget, v. dep. droges. 1. tumles, brydes, trækkes om. Man ſeer dem jævnt lig draget og ſlaes. De droges længe m. hverandre. Det vil jeg lade dem draget om (træktes, ſtride om.) 2. At draget med, beſværes, være beladt med. At draget med et ſingeligt Legeme, med en ſvag Helbred; draget med Armod; draget (ogsaa: drage) med Døden o: ligge i det ſidſte Mandedrag (ogsaa absol. at drage. Han laae længe og drog.) [ſ. ogsaa afdrage, bortdrage, fradrage, fremdrage, hendrage, gjennemdrage, inddrage, opdrage, overdrage, paadrage, ſammendrager, uddrage.] = Af v. a. drage: Dragbaand, et. 1. Baand eller Sele, hvormed Buxerne hegtes op. Moth. 2. et Jernbaand om Enden af Bognarelen for at ſtyrke den. (Moth, der

Dragebaand, **Dragekiste**, **Drageknude**, o. s. v.) **Dragdukke**, en. Et indbildt Bæsen, som troes at drage Penge eller anden Velstand ind i Huset, hvor det opholder sig. (Nogle skrive det **Dragedukke**; mindre rigtigt.) **Draghiul**, et. Hiul til at drage Vand ell. andet op med. (B. S. D.) **Dragkiste**, en. et Bøhave, bestaaende af et Slags Skab med Skilder, hvori tæt sluttende Skuffer kunne drages ud og stundes ind. **Dragknude**, en. En K. i Enkker, som kan løses ell. trækkes op; **Trætteknude**, **Enkkeknude**. **Dragkone**, en. for d. m. en Kone, som gav sig af med at drage o: betragte Bærelser ved høitidelige Leiligheder. **Dragplaster**, s. **Trækplaster**. **Dragslæde**, en, ell. **Klove**: kaldes to Træstykter i Forkærren paa Hulploven, i hvis ene Ende Pløvedrættet og i Midten Sammelen fastgøres ved Jernbolte. (Giersings Landoecon. I. 418.) **Dragtavl**, et. Et Slags Brætspil; **Tavl**, **Trættavl**. (Moth; der ogsaa forklarer dette Ord ved: **Dampspil**.) **Dragestift**, en. d. s. s. **Pløvestift**. (Moth.) **Drageoug**, et. **Oug**, til at trække eller hisse med; **Dragline**. (Moth.) **Dragestøi**, et. **Selestøi**, hvori et Dyr træktes. **Dragevod**, et. Et stort Fiskevod, til at drage med.

Drage, en. pl.-r. [Lat. Draco.] 1. et opdigtet Dyr, som man i de gamle Tider og i Middelalderen tænkte sig som en uhyre Slange med Vinger, hvis giftige Aande allene var dræbende. Navnet have de Naturknydige i sildigere Tid tilagt en Flikbeen i Indien, der har et Slags Vinger paa Ryggen. Den flyvende Drage kaldes et Slags ildigt Luftsyn. Den røde Drage: poet. for: Ilden (ligesom: den røde Hane.) "Den røde Drage, skal herligt brage med høie Rødd." Ahlenschl. 2. et Legetøi, bestaaende af et Slags lang Biste, sammenklippet af Papir, som Drengene lade stige i Luften ved en Snor. — **Drageblod**, et. et Slags udenlandsk mørkerød Gummi. **Dragehoved**, et. Tagrender i Form af et Dragehoved.

Dragedukke, en. s. **Dragdukke**; under **Drage**.

Drager, en. pl.-e. [af drage, i den nu ikke mere brugelige Bemærk. at bære. **Tragen**.] een, som bærer ell. fører noget; br. mest i nogle Sammensætninger. See **Brevdrager**, **Sanedrager**, **Korsdrager**, **Lastdrager**. (Undertiden br. det ogsaa om Heste ell. andre Dyr, som drage Plov.) Deraf: **Dragerløn**, en. og **Dragerpenge**, pl. Betaling, som gives en Drager for at bære noget. **Dragersele**, en. Sele, hvori Dragerne bære en Vær, Bærestol e. d. **Dragerstang**, en. Stang, hvorpaa to Drager bære noget paa Skuldrene.

Drages, v. dep. S. under **drage**.

Draget, adj. v. [af v. a. drage.] des et Dværgshoved, der har brede Ell. Bælter om Kroppen, eller ogsaa ad Ryggen, af en anden Farve, end restens Hovedfarve. Saaledes: en rød sortdraget Ko o: en rød ell. sort Ko med hvide Striber.

Dragon, en. pl.-er. [Ital. Drag. Fr. Dragon.] et Navn, der tillægges Slags lettere Rysteri, som efter deres rindelige Bestemmelse skulde kunne baade til Hest og til Fods. Deraf: **Dragonhest**, **Dragonregiment**, o. fl.

Drage, en. pl.-er. [af drage.] 1. **Byrde**, som bæres paa engang. Et **Brænde**. figurl. At give een en **Drage**. 2. en vis Maade at klæde sig i. **Klædedragt**. En let **Drage**. Som **drage**. **Masteradedragter**. = **Drage** en. den, som især lægger sig efter at **drage**. Han er en god **Drage**. **Drage**malning, en. den Konst, at **drage**.

Dram, en. pl.-me. [G. Dram.] meget af en stærk Drik, som tages een gang. At tage sig en **Dram**.

Drank, en. ud. pl. [J. Dregg, B. fald, Bærme.] 1. den stærke og Bædste, som efter den første Druk trækkes ud af Kornet, og siden efter at Klæres bliver t. **Brændevin**. (B. S. D.) 2. det, som efter Brændingen bliver bage i **Brændevinskiedelen**, tillige **Klærevandet**; **Spæl**, **Bærme**. At **Drank** med **Drank**. (Deraf: **Drank** melk, en. M. af Rør, forede m. **Drank**.)

Dranker, en. pl.-e. den, som er given til stærk Drik.

Drasle, v. n. 1. (er.) falde m. en lende Lyd. **Pilene draslede** ned som **Drasle**. (B. S. D.) [Dras kaldes, efter **Dras** det, som falder fra Koru, naar det tænder formodentlig et Provinds: Ord.]

Drat, en. En liden Deel, en **Klæde** noget, som dratter ell. tabes. (B. S. D.)

Dratte, v. n. 1. er. [J. dryta. B. D.] falde, især naar det sker ved en somhed eller usforvarende, s. **Er** af som bærer noget. (dagl. Tale.) Hun **Dratte** d. paa Gulvet. Ogsaa om der falder af efterhaanden. Der **dratte** mange **Dratte** ned. — Deraf: **dratning** **dratvorn**, adj. som lader alting **drat** ei kan holde fast hvad han har i **Drat**.

Drav, et. [N. S. Drabbe, Bærme, Spæl og Mast ell. Bærme, som bliver bage efter Brændevinsbrænding og **Drav** ning. (br. især i Sylland.) jvf. **Drav** Deraf **Drav**proget: Soen **drav** om **Drav** og **Klærlingen** om sin **Krogstang**. **Dravkar**, et. **Dravtrug**, et. Kar, hvori **Drav** glemmes eller sættes s. **Drav** o. d. **dravmæstet**, adj. sedet med **Drav**.

et Barne. (Moth.) [Af Drab kommer ogsaa det forældede Dravels. f. G. Dravels Folk o: Dette Folk, Pöbel. Dravels Enak, Ret, løssagtig Tale, o. fl.]

Dreie, v. a. 1. [A. S. thravan. R. S. drien. L. drehen.] 1. egentl. bevæge sig i en Kreds, sætte i en kredsformig kredsede Bevægelse. At d. et Hjul. Dreie noget rundt. Fløien dreier sig om Aksen. Jordfloden dreier sig om Jorden. (jvf. vende, 1.) "At vende en Sag, er at vise dens modsatte Side; at vende den, er at vise de paa hinanden følgende Punkter." Sporon. 2. særb. danne Dreierbænken, give noget en vis, især dragtig Skikkelse ved et skarpt Jern, i som man lader det dreie sig hurtigen rundt. Dreie noget af Veen, Horn. At d. i Hænder, i Træ. dreiet Arbeide (Jældre: spænde.) 3. i mere vidtløftig, samtl. eller figurl. Bemærk. a) bevæge sig i en Side eller frem og tilbage, vende, dreie. At dreie en Bogn, en Kanon. At dreie Kroppen, d. Vinen i Hovedet. Vinen har dreiet sig mod Nord. Svotledes dreier den sig og dreier sig, maa han dog ud i Tangene. b) figurl. At dreie en Sag i en Gørdeel (give den et andet Udseende, en anden Bending.) Han forstaaer at dreie Ord. = Dreieblof, en. En Blof af Jernhage, i Dreieladet, hvorpaa det, som skal dreies, spændes fast. (Moth.) Dreiebro, en. Bro, som kan dreies til en Side for at lade Fartøier igennem; en Dreiebro. Dreiebænk, en. S. Dreierbænk, som er den sædvanlige Skrivemaade. Dreierbænk, en. Jern, som br. af Dreiere. Dreierbænk, en. den Færdighed, ved Dreie og al paa Dreierbænken at frembringe et og konflikt Arbeide. Dreielad, et. Dreielad, en Dreierbænk med alt tilhørende. Dreielad. = Dreielig, adj. som lader sig dreie, som kan dreies. — Dreien, Dreier, en. Gjerningen at dreie. Dreier sig med Kroppen.

Dreier, en. pl. - e. [A. S. Drehsler.] Dreier, et. Hjul, hvorpaa det dreies, (2) at dreie det Arbeide. jvf. Væendreier, Blofkesdreier, Konstdreier, Rottedreier. = Dreierbænk, et. A. som det hører Dreiere til at dreie. Dreierbænk, en. En Indretning, hvorpaa Dreieren sætter det Stykke, som skal dreies af, saaledes at det v. en Snor, som dreier om et Hjul, som sættes i Gang med Foden, kan hurtigen dreies rundt; et Dreielad. Dreierhaandværk, et. En Dreiers Haandværk. Dreierlære, en. At lære en Dreng i Dreierlære. Dreierlære, Dreiersvend, o. fl.

Dreil ell. Dreiel, et. pl. - er, om flere Dreier. [Sv. Dräll.] et Slags tryk, i som man vover at lindre, som især bruges til

Borbduge, Haandklæder, o. dsl. — Gen. Dreiels br. som Adj. En Dreiels Dug, Dreiels Haandklæder.

Dreng, en. pl. - e. [J. Drenger, som dog ogsaa har andre Bemærkelser, der i Danst ei ere mere brugelige.] 1. (med Hensyn til Kønnet) et Barn af Mandkønnet, en Søn, et Drengbarn. (modf. Pige.) Han har to Dreng og en Pige (Datter.) 2. (med Hensyn til Alderen) en Person af Mandkønnet, som ei har naaet Karleaaarene, som er under 18 Aar. (modsat Karl. jvf. Knos.) Han vil gifte sig, og er endnu kun en Dreng. 3. en ung, halvvoxen Knos, som tjener; en halvvoxen Karl ell. Tjener (modf. Karl.) Han holder to Karle og en Dreng paa Gaarden. [Bemærkelsen: Tjener, Lakci ell. Tjenestes Karl overhovedet, som Moth endnu anfører, er derimod forældet. "Det er ondt at være Drengs Dreng og Splindefones Tjener." Ordspr.] 4. den, som staaer i Lære hos en Haandværksmester eller Kræmmer og endnu ei er gjort t. Svend, en Læredreng. (modsat Svend.) See Kræmmerdreng, Haandværksdreng, Skriverdreng. = Drenggeaar, pl. de Aar, i hvilke een er Dreng ell. Læredreng. Jeg mindes det endnu fra mine Drenggeaar. At staae sine D. ud (h. en Kræmmer.) drengagtig, adj. som ligner, passer sig for en Dreng. Drengearbeide, et. A. som det tilkommer en Dreng at gøre. Drengbarn, et. Barn af Mandkønnet, Svendbarn. Drengbarn, en. S. til et Drengbarn (modsat Pigebarn.) Drengkaadhed, en. kaad Udsærd af uopdragne Dreng. "At anse dette som Drengkaadhed, og tilfælde dem, som deri paagræbes, uartige Drenges Straf." Rahb. Drengkammer, et. A. hvor Dreng opholder sig (modsat Karlekammer og Pigekammer.) Drengelæg, en. Læg, som øves af Dreng. Drengespot, en. Spot, som Dreng tillade sig; kaad, drengagtig Spot. "Et Drengespot den Gamle taaler." Grundtv. Drengestreg, en. En drengagtig Handling. Drengesvæbe, en. Svæbe, som Smaadrenge bruge i Læg. "At faae med Narreriers Drengesvæbe den dykke Tidens Hest til i Galop at løbe." Baggisen. Drengesværk, et. Arbeide, som er gjort, ell. kan gøres af en Dreng.

Drenke, v. a. 1. om visse Hønfugle (f. G. Andritten) der parre sig med deres Mager. (A. S. dreccan, vexare, opprimere.)

Drev, et. pl. d. s. (s. drive.) 1. Indretning i en Maskine, som driver den, sætter den i Gang; især det Hjul, hvorved de øvrige komme i Bevægelse. (s. Hjul-drev.) Heraf: Drevstok, Drevtænder, o. fl. Konstdrev. 2. d. s. s. Drive. Sneedrev, Jis-drev. (B. S. D.)

Drive, adj. v. S. drive.

Drift, en. pl. — er. [af drive. N. S.

Drift. T.trieb.] 1. Tilstanden, at drives. At sætte noget i Drift. Røllehulet er i Drift (deraf; Sædrift, egentl. Dvægets Uddrivning paa Græsgangene.) 2. figurl. Bevægelse, Gysel, Arbejde og fortsat Bestræbelse til et vist Diemed. Sagen, Arbejdet er i fuld Drift. Det er ikke endnu kommet ret i Drift. Han er i fuld D. med at bygge. Værkets, Grubens, Fabrikens Drift. "Agerdyrkning og Handel kom derved i Drift." Bandal. (S. Næringsdrift.) — Ogsaa i Særd. om dens Drift, som anvendes paa Landbrug, Agerdyrkning. Jordens rette Drift, Gaarden Drift. At bringe en Gaard i Drift. At indtage en Ager til Drift. Denne Ager er i Drift. — Deraf: Driftsjord, en. Jord, som er i Drift. (nyt Ord.) (Hos Moth forklares derimod Driftsjord ved: "den Mark, som aarlig udlægges til Fællell. Græsbed.") Driftsmaade, en vis Maade, at drive Agerbruget paa. S. Vexeldrift. Driftstid, en. den Tid, da Agerjord drives eller br. til Sæd (modsat Hviletid.) "I de tre øvrige Aar af Driftstiden." Landh. S. S. I. — 3. Ivrig Sæssel, Vindstibbelighed, Virksomhed. Der er ingen ret Drift hos ham. (S. driftig.) 4. faa lang Tid, som man driver p. eengang (S. Er. med Dvæ, m. Dragere for Ploven. B. S. D.) Den første, anden D. om Dagen. 5. faa meget Dvæ, som drives paa eengang. En Drift Stude, Faar. 6. Vel til at drive paa, Drivvel. (B. S. D.) At have Drift gennem en andens Mark. 7. et levende ell. befælet Væsen, af Naturen betingede (uvilkaarlige) Bestemmelse ell. Tilskyndelse, til at ytre en Kraft, t. Virksomhed, Handlen. Dyrenes D. til Korplantelse, Risensdrift, Virksomhedsdrift. Drift til Bevægelse, til Hvil. Sandkelige Drifter, selskabelige Drifter. Physiske, aandelige Drifter. (S. P. Myntster.) "En Drift, som driver Kræften i vor Siæl mod det usynlige." Ahlenschl. — "Man føler Drift af Naturen, Tilbøielighed af Vanen." Sporon. (Tilbøielighed er Villens, Drift er Kræftens Bestemmelse. Adelung. "Den af et Væsens Natur fremgaaende Tilskyndelse til Virksomhed, kaldes Drift." Myntster.)

Drifte, v. a. 1. [S. dreifa. N. S. dræfan, sprøbe.] ryste udtærsket Korn i et Gold ell. Trug, for at stille det v. Ureenlighed. Deraf: Driftesold, Driftetrug, et. hvori man drifter. Driftesværk, et. Indretning i en Mølle, hvorved Gold til at rense Kornet sættes i Bevægelse. (Kraft.) (Jvf. drøfte, som egentlig er det samme Ord, figurl. anvendt. Dog har baade Udtale og Skrivemaade adskilt dem; da drifte

vel siges om at rense Kornet; men i den figurlige Bemærkelse.)

Driftesæ, et. omvænkende Dvæ, er frafkommet Gieren. "Den, som Driftesæ." D. Lov. V. 9. 4.

Driftig, adj. (S. Drift, 2.) iøvrig Virksomhed, som har megen Drift t. somhed, t. Arbejde. En driftig og vibelig Mand. — Deraf: Driftighed, ud: p. den Egenstøb at være v. (S. Arbejdsomhed, Vindstibbelighed)

Driftsmaade, en. Driftstid, en. Drift, 2.

Drif, en. pl. — te. 1. saamegen D. som drikkes, svælges paa eengang; som og om Stærningen, at drikke paa eengang. En Drif Vand, Dl. faa sig en god D. deraf. Han drak Glas i een Drif. 2. en vis flydende Ting, er tlenlig og br. til at drikkes, Drift. En god, sund, behagelig, giftig stærke Drifte. Ogsaa om flydende midler. At tage en D. ind. (Moth.) Sægedrif, Læcedrif, Sovedrif. (S. Drifoffer, et. D. som bestod af D. varer, flydende Ting; modf. Med. Kogoffer.) 3. Umaadelighed i Brug stærke Drifte; Druffenstøb. At fort at slaae sig til Drif; ødelægge sig Drif og Spil. — Deraf: driffældig, hengiven til stærk Drif, forfalden i. Druffenstøb; og Driffældighed, en. ud.

Drifte, v. s. (altid ud. Art.) det, drikkes, noget, i hvorved Lærten faa (Særb. i Modsetn. til Mad.) At give baade Mad og Drifte. Hunden, faa har ikke faaet Drifte.

Drifte, v. a. drak, druffen, drak pl. drufne. [S. drecka. Goth. drigk.] 1. tage noget flydende til sig, svælge Bædste, for at slukke Lærten ell. slukke en sandelig Nydelse. At d. et Glas drikke Vand, Dl. At d. over Lærten over sin Lærst (meer end man behøver) drak en Flaske Bittu sammen. Bl. for druffet sammen. Blev al Bittu druffet? Der er ti Glaster tilovers, som bleve drufne. — At drifte Staal, a eens eller fleres Velgaaende i et G. i det man tømmer Glassene. Hans Staal blev druffen. — absol. at drifte være driffældig. Jeg har ham mistet for at han drifter. At d. i Smug. Med præpos. og adv. At drifte sig bort (fordrive den v. at drifte stærk D. At d. noget i sig v. faae det ind i en (figurl. at dyle, finde sig i.) Der druffet omkring ved Bordet (v. alle hinanden til. Moth.) At d. sine op i Brændeviin. Hvad han drifter han op i Kroen. At drifte v. v. byde en anden at drikke med eller sig, af samme Drif ell. Driftesæ. At

Engdom til. At d. sit Glas ud, 2. bringe sig eller andre i en Stand v. Drift. At drifte sig drukket en fuld. De drak ham under d. At d. sig en Ruus. At d. sig d. sig ihjel. 3. betragte visse Pands ved at drifte i Selskab. At drifte d. Ridskib, d. Duus, d. Broders (i disse Ord.) = Driftebroder, en. Men gjerne søger Driftegilder; en under. Driftebager, s. Bager. Drift, et. Had til at drifte af, s. Er. Driftegilde, et. S. ell. Glas, hvor det især gaaer ud paa Drift. Glas, et. Glas, til at drifte af. Horn, et. Horn, som forbum brugt af drifte af. Driftehuus, et. Hvor stærke Drifte salbydes og for Driftelamp, en. Beddestrid i at "Naar vore Forsædres Driftes er atter bleve bragte i Brug." Rahb. Drift, et. pl. d. s. Kar, som br. til drifte af, som Glas, Bager, Kopper, Driftelag, et. pl. d. s. Lag, Forsæt af Folt, som drifte sammen. Drift, en. Enst til at drifte, især i Drift. Driftepenge, pl. Penge, der er Lønsefolt eller andre ringe Pers. er en Billighed, eller for Artighed, som endt hos deres Hverdag. Driftes, en. Driftevis. Drifteselskab, et. (s. Driftegilde). Drifteskaal, en. S. drifte af. Driftesfilling, en. Driftes, et. (dagl. T.) driftesyg, adj. meget syg efter stærk Drift. Driftesygge, en. Hver Begierlighed efter stærk Drift, undertiden bliver til og kan betragtes som legemlig Sygdom. (Dipsomania.) Driftes, en. et Fruentimmer, som er i Selskab med andre drifter. Det er af hendes Driftesøstre. (Moth.) Driftene, en. B. til at drifte s. meget. (E. D.) Driftesvare, en. det, som er tilsigt til at drifte. (s. Drift, 2.) Driftse, en. B. bestemt til at synge i Drift. = driftelig, adj. som kan lade sig drifte. Den Blin er ikke driftig. — Driften, en. Gjerningen at l. Evnen og Driften. Driftes, et. s. Drift, 2. Drift, en. pl. -le. et spidst Redskab, med man, ved at drele det rundt, ligger i Metal. Drille, v. a. 1. [N. S. thyrkan; af dril, pol. E. to drill.] 1. bore Hul i Dril. At d. Huller i Jern. (B. D.) 2. Bemærkelsen: øve i Brugen af (exercere) er nu forældet. (hers Drillebøje, Drilleplads, o. fl.) 3. et V. Arigart. forekommer endnu: at drille med Kanoner." Drille, v. a. 1. drive; Spøg med paa rittende Maade, narre, glemte, fixere.

Han er meget for at drille Folt. Man maa ikke drille Børn. "Den, som driller, vedbliver med Koldfindighed i Ord eller Gjerning at opirte Andre." L. Helberg. — Deraf: Driller, en. den, som gjerne vil drille Folt. Drilleri, et. pl. -er. drillende Adfærd og Tale.

Drifte, v. n. og recipr. 1. (har.) 1. lide paa, forlade sig paa, sætte Lid til. At drifte paa sin Styrke. "Drifte paa Lægersnes Konst." A. S. Bedel. "Den guldne Konst, som mangen drifter paa." Arreboe. "Jeg — kan paa mig selv et drifte." Borening. (nu næsten forældet.) 2. Drifte sig til, vove sig til, understaae sig. Jeg drifter mig ikke til at bede derom. (den act. Brug: at drifte noget, for: vove, er ganske forældet.)

Driftig, adj. [N. S. dyrstig, thryste. beslægtet med v. tør.] 1. subj. som har Mod til Alt ell. meget, som vover meget; uforsagt, klæk. En d. Ariger. — Dertil er han ikke d. nok. At tale driftigt. En d. Liv. (jvf. uforsørdet, forvoven.) 2. obj. som udrinder af Driftighed, forvoven. En d. Gjerning. En driftig Usandhed. "En større Rimelighed om et godt Udfald giver at Anlægget er driftigt; en mindre giver det forvoven." Sporon. — Deraf: Driftighed, en. ud. pl. "Driftighed viser sig i at foretage en Sag, uden Frygt for et muligt ondt Udfald." Sporon.

Drive, en. pl. -r. [Isl. Drifa, Drift.] en af Vinden sammendreven Hob. En Sneedrive, Sanddrive. "I Storm og i Mørke, i Hagelens Driver." Grundtvig.

Drive, v. a. og n. drev; drevne, drevet; pl. drevne. [Isl. drifa. N. S. drisan.] A. act. 1. egentl. tvinge v. fysisk Kraft til at forandre Stedet, til at bevæge sig, (frem eller tilbage) tvinge fremad (saavel om den umiddelbare Anvendelse af Menneskets Kræfter, som om fysiske Midler, Maskiner o. d. Elgesom ogsaa om Natursvirkninger, hvorved noget tvinges til Bevægelse, og denne ikke udtrykkes v. andre Ord, (s. Er. trække, styde.) At drive en Bolt op i Lusten, d. et Sam ind i Bielsken, d. en Pæl i Jorden. At d. Planter, d. et Gulv sammen. At drive en Flok Kvæg, Gaar. At d. Kvæget ud (i Marsken.) Skyerne drives af Vinden. Vands det driver Røllehulet. "At man ei med Rette kunde nyde det Brag, som drives hid." Holb. P. Paars. Et Lægemiddel som driver Sveden, Urinen. — En drivende Vind 3: stærk og følelig for et seilende Skib. 2. i endel uegentl. og figurl. Bemærkelser: a) tvinge, nøde til at forandre Stedet ved Frygt, ell. andre (ikke blot mekaniske) Midler (s. jage, 3.) At drive Fienden tilbage, p. Flugt. At d. den ud af Huset. (jvf. fordrive, uddrive.) b) nøde

ved Trudsler, eller andre (moraliske) Besværgsgrunde til at gjøre, lade, paastynde noget ic. At drive een til Arbejde, d. een til noget ved Trudsler. Han arbejder kun naar Nøden driver ham. Den Sag maa drives (paastyndes) mere. (Jvf. Drift, inddrive.) — figurl. bringe noget til en vis Grad, Høide. Han har allerede drevet det vidt i Tegning. Hvorvidt man han vil d. sin Ondskab? At d. Spøg, Streng-
hed for vidt. Lingen er drevet saa vidt, at man ei kan træde tilbage. Yppighed er drevet til det højeste. c) tilskynde. Ensten driver ham dertil. d) ofte, idelig at gjøre noget; udøve, bruge, syfle med. At drive en Røringsvei, d. Handel, d. Agerbrug, d. et Haandværk. "Den Løgn — at Arbejd drives bedst i Lænker, og m. en underkølet Stal." Storm. At drive Spot, d. Spøg, d. Spil m. noget. (Om utilladelige Gierninger br. oftere: bedrive; jvf. begaae: begge dog mere om enkelte Gierninger; drive om en fortsat Virksomhed. Han har drevet det i mange Aar.) e) særbd. om de Gysler, der høre til Landbrug, til Jordens Dykning. At d. en Gaard. Han driver sin Jord godt, driver selv sin Avling (forpagter den ikke bort.) At d. en Jord op, som længe har hvilet. f) Derimod i en anden Bemærk. (figurl. Brug af b.) At drive Jorden for stærkt : tvinge den ved Glødning o. desl. til at give for megen ell. for hyppig Afgrøde, og derved udmagre den. — Saaledes ogsaa: At d. Blomster, d. Træer, Frugter, Meloner, Ananas, ic. : faae dem til at vore eller modnes ved kunstig Varme. (s. Drivebænk, Drivhuus.) g) i Forbindelse med Præpositioner og Adverb. (hvor især Bemærk. 1. og 2. a. b. c. herse) f. Ex. At drive Udslæt bort (fordrive.) "At drive Tiden bort med noget", tilbringe, fordrive den. Baggesen. At drive efter m. en Nødde (give de sidste Slag.) Marsmen driver Berterne frem. At drive en Løgn i een (overbevise ham derom.) At d. noget igiennem : faae udført, fuldført, sætte igiennem. Den Sag faaer han nok drevet igiennem. — At d. ind, d. Skat ind, s. inddrive. — At drive (jage) Wildt op. At d. Vandet op (i Høiden) v. Måssiner. At d. noget op paa en Auction : bringe det til en højere Pris. — At d. paa een, skynde paa; nøde een til noget. Man maa d. paa ham, før at faae ham til at bestille noget. absol. Han driver paa, (søger at fremme, skynder) at det skal være færdigt om 8 Dage. At d. sammen, d. ud. — (s. ovenfor.) At drive til (s. Ex. med en Rulle) faae til af al Magt. 3. partic. drevnen, drevet, br. i egne Bemærkelser: a) drevet Arbejde : ophøjede Figurer i tyndt Metal, som udarbejdes

(ell. drives frem) indenfra ved Stempel Hammer ell. andre Redskaber. (Udsæder derfor Brugen hos Høhlenschl. "I Seng — var af drevet Guld." N. Sud 82; hvor Meningen synes at være: h af Guld.) b) At være drevnen, vel drev i noget : øvet, erfaren. "I gamle Ender tyr hvo drevnen er og øvet." Holbæ En drevnen Skielm. (s. giennemdrevnen B. v. neutr. 1. (er) behæget langsomt frem, uden synlig Anvendelse af Kraft. Skærne drive m. Vinden. Skibet driver f. Strøm og Vind (naar det viger fra den styrede Kurs.) Det er drevet et Brag. Stranden. Braget driver om paa Pan. Dette Sommer er kommet drivende i Land til Landet. (S. Drivtømmer.) Saa driver (fyger) for Vinden. — Regnen lveket driver over (kommer ikke til Landet.) I dagh Tale siges om et Arbejde det gaaer drivende : raskt, hurtigt. (har.) gaaer raskt omkring, vore i rask. Han gaaer og driver den h Dag. (Moth.) Vi drev et Par Lin omkring p. Gaderne, i Skoven. (s. Da driver.) = Afledede Ord: Driven, Drivning, en. Gierningen at drive. (det sidste fældende.) jvf. Drift. Jldens Drivning i Smelteovn : gradvis Forsøgning. — Driven. pl.-e. den, som driver noget, især Løve. At lede een til Driver. En Studedriver, Drendriver, Dvægdriver. Han maa al have en D. efter sig. — Driveri, et. pl.-1. i Havekunsten: alle de Indretninger, hvorved Værter fra et sydligere Klima elstes, ell. indenlandste Værter bringes i en tidligere Modenhed, end den naturlige Maaden, hvorpaa dette skeer, og Fordret gendret selv. At anlægge, forestaae et Driveri. (Olussen.) Driveriet (Driverieret) forsamles i denne Have. 2. i dag Tale og ud. pl. d. s. s. Dagdriveri. = a) Drivbolt, en. pl.-e. en Bolt, som til at drive en anden Bolt ell. Nagle i (B. S. D.) Drivbænk, en. Indretning i en Have til at drive Urter frem tidligt. Karet ved Glødning og under Glasrude Drivhammer, en. En stor Hammer, som br. til at drive noget sammen med. (B. S. D.) Drivhuus, et. egentl. et Huus, som driver en Maskine; figurl. en vitterlig Karsag. Drivholt, et. Et Træ, som Bødkere sætte p. Baandene, og v. at bære derpaa med Hammeren drive Baandene ned. Drivhuus, et. H. i en Have, hvor Blomster og Frugter drives frem ved kunstig Varme og beskyttes mod Kulden. Væxthaus.) Drivnis, en. Læsebrug. Jisthytter, som snart drive om i Se. snart igien samle sig i Bugter og Sun. Drivmur, en. M. i en Have med Fælden, hvorved Frugttræer plantes, for at give dem et varmt Sted, og bringe dem

et lidt tidligere eller fuldkomnere Frugt.
 (Jensen.) Drivsand, en. Sand, som
 ligger fast i Havet, men drives af
 bølgerne. (Roth. jof. Bernhards Ma-
 nat. 41.) f. Flyvesand. Drivsky, en.
 l. - er. Sky, som driver, hastig med
 vinden. Drivstaal, et. (eller Drev-
 stal) et Slags Staal, der forekommer
 i Jæderne, og er saaledes dannet, at
 det indeholder Afkast af samme udgør et
 Indtryk. Drivtømmer, et. Tømmer
 Træ, som ved Vind og Strøm kommer
 ned ad Bækken til et Land. Driv-
 værk, et. Et Værk, som drives ell. sættes
 i Gang, i Bevægelse ved en kunstig, me-
 kanisk Indretning (Maskinværk.) "Til
 at erstatte Drivværk for at spare Mens-
 kens Arbejde." Grundtvig. figurl. "At be-
 grænse Naturens hemmelige Drivværk,"
 hvaler. "Det hele indre Drivværk i
 menneskelivet." (M.) — b) Drivebro,
 f. Flydebro. Drivebænk, en. f.
 rivbænk. Drivesfieder, en. pl. - fieder.
 f. flyvende, virkende Aarsag, en Be-
 grund. Sandsellige Drivesfieder. "At
 se efter Års, denne Drivesfieder til store
 begivenheder." Bandal. "Den menneske-
 lighed, som den har Gavn til at
 erindre alle ubestemte Drivesfieder, gjør
 det selv afhængig af disse." A. Vested.
 en egentlige Bemærk. en Fieder, som
 har et Udværk e. desl., forekommer fæls-
 t. "At slippe Drivesfieder spændtes."
 (M.) Drivgarn eller Drivgarn, et.
 et Slags Fiskergarn, som ikke lægges fast,
 men som driver i Søen m. Baaden, naar
 det fiske. (B. S. D. Drivvood. Roth.)
 de Fiskerier, som stee p. Drivgarn om
 kanten." Schytte. (Indv. R. V. 178.)
 rivstølle, en. d. f. f. Nodde, Muffert.
 rivemiddel, et. drivende Lægemiddel.
 rivrum, et. Et Steds Drivrum.
 den frie Plads, man søger at skaffe et
 rum, der ligger f. Anter, for at kunne stifte
 et f. Tong i Storm. b) den Plads,
 hvor det behøver f. at kunne drive frit, me-
 det Anter lettes og inden Seil kan blyges.
 rivvæbe, en. S. hvormed nogen driv-
 t frem. (Kingo.) Drivevei, en. Vei,
 p. Lang drives paa. (B. S. D.) Drive-
 værk, en. Værk, hvormed en Maskine-
 re, eller sættes i Gang. (Schytte.)
 Drivveri, et. f. ovenfor under drive.
 Drift, en. f. Drift.
 Drivvaad, adj. saa vaad, at Vandet
 træder ned ad Klæderne (dette er den
 mindelige Udtale. jof. drybe, drybvad.)
 Gæstens Stuen brast under mine Fødder,
 gjorde de andre drivvaade." Bagg.
 Drog, et. pl. d. f. [J. Drog.] en Pers-
 on, som duxer til inter, et reent ubueligt
 og uoverskueligt Menneske. "Glimmer findes
 kun p. et uanstændigt Drog." Rode.

Drone, en. pl. - r. [X. S. Dræn. S.
 Drone. N. S. Drohne. T. Thraane.]
 et eget Slags Arbeidsbier, som menes at
 hene til at udfylde Vingen i Ruben.

Dronning, en. pl. - er. [J. Drottning;
 of Drot.] en Konges Hustru. figurl.
 Hun var Festens Dronning (den, for hvis
 Skyld Festen holdtes.) = dronninglig,
 adj. som tilhører, ell. passer sig for en D.
 ligner en Dronning. (R. B. — Bagg.
 N. Alim. S. 153.)

Drossel, en. pl. Drosser. [X. S. Trost-
 le.] en Fugleslægt, hvoraf nogle Arter
 hos os findes som Træffugle (f. Arams-
 fugl, - Solfort) og alle ere Sangfugle.
 Turdus. I Almindelighed forstaaer man
 ved Drossel en v. sin smukke Sang ud-
 mærket Art: Turdus musicus. Bøgedros-
 selen. (Junkes Naturhist.)

Drost, en. [J. Dröttseti.] kaldtes for-
 dum i Norden en af Rigets høje Embeds-
 mænd, som var foresat Kongens Hof,
 og svarede til de sildigere Tidens Marskalk.
 (forekommer endnu i Ordet Landdrost, et
 Slags Embedsmand (Amtmand) i Grevst.
 Pinneberg i Holsten.)

Drot, en. pl. - ter. [J. Dröttin.] en
 Herre, Hersker. (forældet; men optaget af
 senere Forfattere, og tilovers i Ordet:
 Jorddrot. "Drot er Drottens Ord."
 Ordspr. (høje Herre give ei mange Ord.
 Roth.) "Nu er jeg Drot i Danmarks
 Land." Ahlensslåger.

Dru, adj. f. drøi.

Dru, en. det, som synker t. Bunds i
 et Blindsad; Blindsærme. (B. S. D.)

Druie, en. pl. - r. [X. S. Druve. Gl. S.
 Drubo.] 1. Vinttræets Frugt, bestaaende
 af en Samling ell. Klasse af Blindsær; en
 Blindsær, Blindsærklase. Blindsærstokken be-
 gynder at sætte Druer. Tørrede Druer,
 Rosiner. 2. Druen kaldes en rund Tap ell.
 Knub p. den bageste Ende af Kanonen, som
 tjener til v. Hjælp af Tong at løfte ell. heise
 den, m. m. = drueagtig, adj. som ligner
 Blindsær. (B. S. D.) Druerblod, et.
 figurl. hos Digteren: Druerblod, Blin-
 druerbrandevin, et. B. som destilleres af
 Blindsær. Druerhælg, en. Hinden ell.
 Skallen om Blindsærret. (B. S. D.) drue-
 fuld, adj. som har mange Druer. Druer-
 gaard, f. Druigaard. Druerhals, en.
 paa en Kanon: det smalle Stykke, som
 forener Druen med Kanonens Bund.
 Druerhøst, en. Indsamling af Blindsær;
 Blindsærst. (C. Frimann.) Druerlam, en.
 Samlingen af de smaa Stille, hvorpaa
 Blindsærrene sidde. Druerlærne, en.
 Frugtflærnen inden i Blindsærret eller
 Druen. Druerlase, en. En Samling
 af Druer p. een Stængel. Roth. Bagg.
 Labnr. I. 312. (egentl. et overflødig Ord,
 da Druer og Klasse have omtrent een Bet.

mært.) Druemost, en. den nye Blin ell. Druesfast, som ei har udgiæret. Druesmunke, en. En Art, hvis sorte Bær holdes for, at være noget giftige. *Actina spicata*. Druerqvæ, et. det overblevne af Druerne, efterat Saften er udpresset. (Z. Weintraber.) f. Qvæ. Druesfast, en. den udpressede Saft af Druer, som, naar den har giæret, kaldes Viin. Druestud, et. Stud med flere i et Slags Ræt forenede Rugler; ell. med en Straasæt. Druestilk, en. Stikken, hvorpaa et Blinbær sidder. Druestængel, en. Druens hovedstilk. (B. S. D.) Druesfukter, et. S. som toges af Blinbruer. drueviis, adv. Hvilg Druer, som i Druer. "Blomsterne sidde drueviis." Fleischer.

Drukken, adj. pl. drukne. [Z. druckin. egentl. partic. af drikke,] som enten ganske, ell. for en stor Deel, er for en Tid berøvet Fornuftens og Sandsernes Brug, ved Nydelsen af stærk Drik; beruset, bestenket, fuld. At drikke sig drukken. "Er han klog, saa er han drukken; er han ædru, er han gal." J. E. Heiberg. "Drukken Mund taler af Hjertens Grund." Drdspr. — figurl. d. af Glæde (glædedrukken.) = Drukkenbolt, en. pl.-e. den, som er meget forfalden til Drik; en Dranker. — Drukkenstab, en. Tilstanden at være drukken, beruset; Guldskab.

Drukne, v. a. og n. 1. [Zsl. druckna.] 1. act. aflive ved at nedsænke i Vand ell. andet flydende. At d. en Hund. Han druknede sig i Kaen. 2. neutr. miste Livet ved at synke i Vand eller andet flydende. Han druknede p. Esen, p. en Søreise. Mosen druknede i Meltespanden. En druknet Hund. Saa vaad som en druknet Mus.

Drum, et. en hul bævende Lyd, som af en stor Klokke. B. S. D. (f. Rordrum.)

Drumme, v. n. 1. (har.) give en hul og stærk Lyd fra sig. (B. S. D.)

Drynte, v. n. f. drynte.

Drybe, v. n. 1. drøb, drøbet. [Zsl. driupa: Z. triefen.] falde draabevlis; eller lade Draaber falde. (Dette Drøb br. nu sjelden, uden i d. Tale, hvor det oftest udtaltes drive; og i denne Form forekommer det i R. Viserne: "Der driver Dug over mit Skarlagens Skind." — Han var saa vaad, at Vandet drøb eller drev af ham.) Bæggene drybe af Fugtighebd. Ræsen dryber. (B. S. D.) "Drysbende vaade stode sig op, og dukked imellem de flummende Bølger." Bagg. R. Klim. — Deraf: drybvaad, adj. (som glerne udt. driuvaad.) saa vaad, at Vandet dropper af Klæderne. (driuvaad. Forsøg i de st. Bid. II. 112.) dryboiet, adj. som har rindende Vane. (Roth.)

Drynte eller drønte, v. n. 1. (ha. være seensfordig i Gang eller Sierning). (Ses Roth ogsaa: drønte.) "Hvor han drynter affed! Han kom dryntende efter. (d. Tale.) — Drynt en. pl.-e. en Røler. (Golding. Roth.)

Dryp, en. pl. Dryp og Drypper. meget liden Deel af en flydende Vædske, en Draabe. En D. Vand, Blod. — er ikke en D. mere i Glasen. "Han ha smagt en Dryp af denne Rilde." B. (Tales derimod om Draaben i det falder, ell. i Forening m. Begrebet Drypning, Draabefald, siges gierne Dryp. Der faldt et Dryp fra Loftet. bestandige, eenstøtende Dryp af Vand paa Stenen. S. Tagdryp.)

Dryppe, v. n. og act. 1. [Z. driu. A. S. drypan.] 1. neutr. falde i Draaber, draabevlis; it. lade Draaber falde. Det drypper af Taget. Det er dryp Vand ned igennem Loftet. (Men og impera.: det har dryppet ned igennem Loftet.) Naar det regner p. Græsken, drypper det p. Degnen. Drdspr. "I maskinen drypper." "Dertil skal h. Simle' dryppe m. Dug." 5 Rose B. 2. act. stænke m. noget i Draaber; bestænke draabevlis. "Du stæner sammen falder, at dryppe Regn i Furens Stig. Thaarup. At d. Tælle, Vor paa St. At d. en Stæg m. Smør. Han har dryppet Klæderne over (eller overdryppet) Jædt. — Dryppelse, en. Sierningen dryppe. — Dryppen, en. Tilstanden, noget drypper, det at dryppe. — Dryppen. En Sygdom i Urinstøret og Rindelen. Gonorrhoea. = a) dryppende, adj. som har en Ræse, der idelig drypper. (B. S. D.) Dryppende, en. R. hvorigennem ell. hvorfra Vand drypper. Dryppsten, en. En af Vandet løst Kalk, som i underjordiske Guler flydraabevlis ned, og, naar Vandet b. dunster, danner, liig Gistappe, en fast agtig Steenart. Stalactites. Drypvaad, et. den Indretning i Saltkudrier, hvorpaa Saltvandet tildeels bortdampes, f. at p. Saltbelene fra de vanddaglige; Grødværk, Rættværk. (B. S. D.) — b) Dryppebad, et. Bad, som bestaar i at lade Vanddraaber fra en temmelig Høide fald p. et liden Sted p. Legemet. Drypfad, et. Fad, som sættes under noget der drypper ell. droppes, f. Gr. en S. Dryppekar, et. Kar, hvori Vand samles, der drypper ned. (Roth.) Drypkøst, en. En liden Køst, hvormed man drypper Stæg. (B. S. D.)

Dryffe, v. n. og a. 1. [Goth. driu. forte, falde ned.] 1. neutr. falde i Smaa dele, lidt efter lidt. Der dryffte Sand ned fra Loftet. Al denne Sand

drøffet ned. 2. act. lade falde, stræ paa
et efter lidt. At d. Guller p. Møden;
d. (hæ) Sand p. Gulvet, Papiret. (jvf.
læste, som bruges om flydende Ting.)
høflig, adv. paa en drøffende Maade.
B. S. D.)

Dræ, en. ud. pl. [uvis Herkomst.] Rug-
stens Blomster ell. Blomstring. Rugen
er begyndt at sætte Dræ, staaer i fuld
dræ. — Deraf: dræe, v. n. 1. (har.) om
hæ, naar den staaer i Dræ, eller er
Blomstring. (udtales paa nogle Steder
v. R. S. d. r. i. e. n.) = Deraf: Dræ-
ing ell. Dræning, en. den Bestaenhed,
i Rugen staaer i Dræ. — Drætid, en.
en Tid, da Rugen dræer.

Dræbe, v. a. 2. [S. dræpa.] Kille ved
et paa en voldsom Maade. (hvad enten
det sker i Anfald ell. Forsvar; hvorimod
vede allene br. om et Drab, som sker
med Overlæg, og især i voldsomt
Anfald, for at røve, o. d. f. Drab.) "At
vede siges, naar nogen berøver en anden
et v. Bødd og Overfald; men dræbe
er ogsaa skee med List og i Stilhed."
Heron. At dræbe een. (tage af Dage)
et Gift. — Han dræbte (følede) to af
angribende Fiender, og den tredje tog
lysten. At d. et Dyr. Han har haft
et Uheld, imod sin Villie at d. et Mens-
ke. — Ogsaa om livløse Gienstande,
en Kille een ved Livet: forvoldte Døden.
en blev dræbt v. et Kanonstød, ved en
bomb, der sprang. Et dræbende Hug.
en dræber langsomt. — figurl. plage
et. At d. een med Snak, med evige
Læger. (Bemærkelsen: at ramme, hugge
staae, er ganske forældet.) = dræbe-
r, adj. som kan dræbes. "Dræb, hvad
du seer, alt dræbeligt, og endnu
et meer." Baggesen. — Dræber, en.
[f. Dræbemand. "Min Faders Dræ-
er." Ohlenschl. (Helge.) Dræbning, en.
den ser: Drab, Handlingen at dræbe.
et gaar p. Dræbning mod flakkels svage
v." Ohlenschl.

Dræg, en. pl.-ge. et lidet Anker med
4 Arme, som br. til smaa Fartøier
et Fiskerbaade. — Deraf: dræge, v. n.
dræge efter noget, søge at fiske det
af Stunden ved Hjælp af en Dræg.

Drægt, en. pl.-er. [af drage.] 1. saa-
ret, som føres ell. bæres p. een gang.
Drægt. (om et Skibs Rast. B. S. D.)
Engel, som Hundyr bære og føde p.
gang; And. Disse Hvalpe ere af een
drægt. (B. S. D.) 3. En vis Fart, hvorefter
et noget drages ell. drives afsted. (Ordet
overhovedet næsten forældet.)

Drægtig, adj. [R. S. drægtig.] 1.
en bærer Foster, frugtfuld (men kun
i Dyr.) En d. Ko. Et drægtigt Faar.
om Stibe: som kan føre en vis Mængde

de Handelsgoods. Dette Skib er 60 Ræster
drægtigt. (Bemærkelserne: grødefuld,
frugtbar (en d. Ager) og om Sæden: fuld-
moden, hammel: drægtigt Korn — ere
lidet brugelige.) Heraf: Drægtighed, en.
ud. pl. Koens Drægtighed. At maale et
Skibs Drægtighed.

Dræk, et. (i ældre Dansk: Træk.) f.
Skarn. (Heraf: Drækplade, en. Jern-
plade, som bedækker Giulnavets og Bogn-
arels yderste Ende, f. at hindre Dynd
og Skarn fra at komme ind i Røret.

Dræne, v. n. 1. siges om Biernes sur-
rende Lyd i Ruben. (Moth.)

Drænke, v. a. f. drenke.

Dræt, en og et. [af drage. jvf. Drægt.]

1. Gjerningen at drage Bod. ell. Fiske-
garn; Fiskebræt: "Rafter eders Garn ud
t. en Dræt." D. Bibel. 2. saamegen
Fisk, som faaes paa een gang i et Drags
vod; Fiskebræt. At gjøre et stort, rigt
Dræt. 3. en vis Bestaenhed t. at dras-
ges. Bognen, Ploven har et let, tungt
Dræt. 4. Dragtsol. Hesten gaar ikke
godt i Drættet. 5. Dræt p. en Giul-
plov, f. Plovdræt. 6. Engel, Tillæg af
Hundyr; Opdræt. "Dræt af Heste og
Stude." Dec. Corresp. 1821. 7. Foder
under Klæder. At spe Dræt i en Kiold.
Heraf: drætte, v. a. forsyne med Under-
foder. "At drætte Klæder." D. Guldberg.
At drætte en Kiold med Silketst.

Dræve, v. n. 1. har. [S. drasa.] tale
meget langsomt, trække p. Ordene. [Hos
Moth: dræve, hvilket han desuden forklar-
er ved: være langsom, nøle; og anfører
som et særskilt Ord: "dræge, tøve længe,
være seen; morari, cunctari."] — dræves
vorn, adj. tilbøjelig til at dræve.

Dræve, v. n. 1: har. fremføre taaber-
lig Snak. (S. Drævl. B. S. D.) S. ævle.
— Drævler, en. (B. S. D.)

Drøb, et. Drøp, Drøppen. (af drøbanl.)
"Et ideligt Drøb p. den Dag, det regner
saare." Drøpsr. 27. 15.

Drøbel, en. pl.-er. [udt. gjerne Drø-
vel. gl. d. Drupæl, Drøpæl.] en Fors-
længelse af den bløde Gane, bestaaende
af to Rørler ell. Rødstykker, hvis Bes-
temmelse er at lufte, ligesom v. en Røp,
f. Svælget og Røstret. — Drøbelfald,
et. en lygellig Forslængelse ell. Opsvulmen
af Drøbelen, hvorved det f. Følelsen synes,
som om den var sunket dybere i Svælget.

Drøfte, v. a. 1. (jvf. drifte.) gennem-
gaar og undersøge en Sag, Omstændighed,
meget nøie. "Hans Forhold, Handlinger,
ja endog hans lønlige Dyr blev her
figtede og drøftede." Rabb. Denne Sag
maa nøiere drøftes. Naar man ret drøfter
hans Grunde. — Deraf: Drøftelse, Drøft-
ning, en. At undertage noget en streng
Drøftelse.

●

Droeie, v. a. og n. 1. [*36l. drygia*, for-
længe.] 1. act. gjøre at noget forslaaer
mere, at det bliver droelere. Det droier
Sulet, at spise Brød til. 2. neutr. for-
slaae, rætte til. Den Mad droier kun
lidt. Dette Risd vil ikke droie meget til
faa mange. 3. droies, v. n. pass. tage t.
i Forlighed, blive fed. Moth. — **Droielse**,
en. ud. pl. Forslag; Varighed (om Mad,
ens, som brændes, o. dsl.)

Drøm, en. pl. — me. [Fæl. Draumr.]
1. den ved Phantasiens frembragte Virksomhed, som Sjælen yttre i Søvn, og hvorved indbildte Fornemmelser, Handlinger og Begivenheder forekomme os som virkelig oplevede. Jeg havde en underlig Drøm. Det kom mig for i Drømme. At udtvds en D. Det er for mig som en D. 2: jeg har kun en svag Erindring, utydelig Forestilling derom. "Skal dette Saab en Drøm da evig være?" Rein. 2: uegentl. en Forestilling, ell. en Række af Forestillinger, der grunde sig p. Indbildning, ell. p. Phantasieens Virksomhed. Hvor mange ere stufede ved Drømmen om almindelig Frihed og Lighed. "Ofte legede min Sjæl m. den Drøm, der at kunne hendraagt sine øvrige Dage." Rahbek. = a) drømløs, adj. som er uden Drømme. "De hvilede alle i drømløs Søvn." Herf. — Drømmebillede, et. en Forestilling, man giver sig i Drømme; eller et Billede af Phantasiens, liget en Drøm. "Run i dunkle og flygtge Drømmebilleder spæve Fortidens Tilbragelser f. vor Indbildningskraft." Pal. Müller. Drømmebog, en. B. hvori der gives Udtvdsninger af Drømme, som Forvarstet for det tilkommende. "Da vi nu have ødlere og vigtigere Drømme, kunne vi vel trænge til en ny Drømmebog." Rahb. Drømmeblund, et. En urolig, med Drømme opfyldt Søvn. (Jagemann.) Drømmeliv, et. Et Liv, uden klare Forestillinger og kraftig Aandsvirksomhed, hvori man lader sig mere beherske af Phantasiens, end af Fornuften. (Rahbek.) Drømmerige, et.

figurl. og poet., d. s. s. Drømmeverste
 "Glemmer i sit Drømmerige, hvordan
 denbølgen flummer." J. E. Heiberg
 Drømmespil, et.: d. s. s. Drømmevær
 "Alt — er blot Indbildning, latter Drøm
 mespil." Bagg. "I Livet om hvad
 saae var ei et Drømmespil." Ohlenschläger
 Drømmesvig, en. det Stussende, den
 bagelige i en Drøm. (S. Stussfeldt)
 Drømmesyn, et.: noget, man i Drøm
 troer at see. (Grundtvig.) "Dg stik
 forunderlig i Drømmesynet rundt affve
 dig." S. Stussfeldt. Drømmetaage,
 sig. forvirret, uklar Siælsstilstand; M
 gel paa Klarhed i Forestillingen. "I
 Drømmetaage, der vedbliver at omg
 ham, selv i hans mest vaagne Tilstand"
 J. E. Heiberg. Drømmetanke, pl. s.
 virrede Tanker og Forestillinger, saaledes
 som man har dem i Drømme. (B. E. S.)
 Drømmetyder, en. den, som giver sig
 med at udlægge Drømme, eller m. Drøm
 metydning. Drømmeverden, en.
 indbildt Verden; en Tilværelse, som kun
 Drømme ell. i Indbildningen finder St
 Drømmeværk, et. det, man i Drøm
 forestiller sig som virkeligt; eller en Fo
 stilling, der har ligesaa liden Grund
 Virkelighed, som en Drøm.

Drømme, v. n. (har) og a. **drømte**, drømt. 1. være i den Tilstand, hvori man har Drøm, have Forestillinger i Søvne. Altsom noget, om en fraværende Person. Altsom vaagende (leve i latter uflære Forestillinger, antage Phantasiens Billeder s. no virkeligt.) act. Hun drømte en mærkelig Drøm. "Jeg ønskede i evig Glæde at drømme mine Dage bort." Rask — "Da vil han troe, at han drømte held og Ophold hos mig." J. E. Heiberg. 2. sig indbilde sig, tænke sig noget, der i Almindelighed har. Hvo kunde vel d. herte. Han havde aldrig drømt om, at han skulde blive saa fornem. = **Drømmen**, en. at drømme. — **Drømmer**, en. pl.-e. 1. som har en Drøm; oftere figurl. om 1. som vaagende idelig kun har uflære Forestillinger, som gaaer i Taaget. — En Fruentimmer: Drømmerfe. (Ewald.) **Drømmeri**, et. pl.-er. ugrundet Forestilling; Indbildning, Drømmeværk.

Drøn, et. pl. b. f. [S. Drynr.] en
stende Bevægelse og en derved foraaft
stærk, bævende, noget vednarende
Det gav et Drøn i hele Huset. I
mærkede et Drøn i Jorden.

Drøne, v. n. 1. (har.) [3. dryn
give et Drøn, en stærkt bævende i
"Bletget af drønende Jordstøtse har
Præm. (N. S. drønen, Fris. droan
brøle langsomt og vedholdende.)

Dryntea, v. n. f. *Dryntea*

Drofe, v. n. f. (har.) [J. drösa, gaac laagfont.] være seensførdig i sin Gjerning. "At nøle er, at være langsom med at gøre noget; at drofe, er at være langsom i at gøre intet." Exoron. — **Droferi**, et. Dørlighed og Seensførdighed i Gjerning og Jætteligheder. (d. Tale.) — **droseborn**, m. hængiven til at drofe. (B. S. D.)

Drøv, n. s. ud. Art. At tynge Drøv: ligger om de Pattedyr, der stode det engang ragede og nedsvælgede Foder op af den første Rude, tynge og synke det p. n. (figurl. d. Tale, om den, som stammer i sin Tale, eller som gjentager, hvad hans lærer at engang har fortalt.) = **drøvtyggende**, m. v. som tynger Drøv. **drøvtyggende** bet; kaldes ogsaa **Drøvtyggere**. — **drøvtygget**, adj. v. 1. som har gienemgaaet Drøvtygning. Det **drøvtyggede** Foder. 2. som alt for tidt er omtalt, forslidt. "Den drøvtyggede Lærlighedsloer." Rahbet. **Drøv** Jøf. bruger ogsaa v. at drøvtygge, som dog aldrig høres i den egentlige Bemærk. "Pan maa dog drøvtygge Lærlerne for mig paa n. n." — **Drøvtygning**, en. det, at tynge Drøv.

Drøvelse, en. 1. Brug, Drøvelse. 2. Bet. (forældet; ligesom drøve, for: bet. have.) "Du stabe Drøvelse til Lyf." Lede. Poet. Sko. L. 84.

Du, pron. pers. dat. og acc. dig. pl. I. (d. h. du.) Ordet, hvorved den Talende middelbart tiltaler en enkelt Person (i alle Endelse ell. Rominatio;) i Sprogretten den anden grammatiske Person. Er du den, som vil gøre det? (ell. Er det dig, som vil gøre det?) Jeg har alt sagt dig det. Du gør dig herved uligelig. Jeg vil det af dig. — At sige Du til een. = **duer**: **due**, v. 1. 1. Kaldet een med du, sige Du til een. Pan duer mig. 2. At duer (ell. efter Udtalen: **dutte**) en noget paa 3. lade, som man m. fuld Blodet ved, at en anden har gjort noget, og at han ei kan fragaar det. — **Duus**, n. s. ud. Art. den Tilstand ell. Forening mellem to Personer, at de gjensidigen sige Du til hinanden. At være Duus m. een. At drifte Duus, indgaae brune Forening med at drifte hinanden til. — **Duusbroder**, n. En Person, m. hvem man er Duus. Pan er fra Ungdommen min D. — **Duusbrodre**. (Egledes br. **Duusøster**, **Kuadt** **fjeldnere**.)

Ducet, en. pl.-er. En Guldmint, sædvanlig af 2 Speciesbaleres Værdi. — **Ducguld**, et. fint Guld, som bruges til Ducater.

Dude, n. s. Ravn p. en Plante, der er et meget almindeligt ukrud i Gæden; bet. Evingel. *Lolium temulentum*.

Due, en. pl.-er. [J. Dufa. A. S. Duva.] en bekendt Fugleslag, hvoraf den vilde

Stordue (*Columba oenas*) er blæst til en Dunsfugl med mangfoldige Afarter, som tildeels benævnes efter Farven eller visse Egenskaber. Rævnes blot Duer, da menes oftest de forskellige Slags Dunsduer. At lægge Duer til, handle med Duer. "Det budbrer kun lidt hvor Duer bandse." Dedspr. (Jof. Ringeldue, Turrteldue, o. fl.) = **Dueart**, en. pl.-er. en enkelt Art ell. Afart af Duernes Slægt. **Duebrodre**, pl. et Ravn, som forðum gaves Munkene i Selligslands Klostre. **Duefanger** ell. **Duefanger**, en. den, som giver sig af m. at fange due, ell. fremmede tamme Duer. "De være ikke allerede vante til at have med Duer at stasse, men endog udlærte Duefangere." Rahbet. **Duefarve**, en. Inseblaa Farve, lig de vilde Markduers. (B. S. D.) **duefont**, adj. figurl. om en høj Grad af Fromhed eller Sagtmødighed. (Rahbet. D. Silst.) **Duehierte**, et. figurl. et meget framt Sind. "Riddingsværk kan fylde selv med Galde et Duehierte, meer et Rødsbrøst." Ohlenski. **Duehaus**, et. Sted, hvor tamme Duer have deres Ophold og Rede. **Duehøg**, en. Et Ravn, som gives den alme. Sag, der anfaldet Gens og Duer. Faleo p. lumbanum. **Duebræmmer**, en. den, som handler med tamme Duer. **Duer** **mæg**, et. Duers Stærk, **Duestærk**. **Duepostei**, en. Duer hægte i en Postei. **Duerede**, en. Duers Rede. **Duestag**, et. d. h. f. **Duehaus**; ell. egentl. et Opholdssted f. Duer p. et Loft, m. en Udbygning af Bræder og Skaloket p. Gæden af en Stang. **Duesteg**, en. Sted af Duer. **Duesuppe**, en. Suppe lög p. Duer, som især gives Eng. **Dueunge**, en. En ung, ikke fuldvoren Due. = **Duerik**, en. pl.-er. Duernes Hæn, en **Pandue**. (L. bet. **Läuber**, **Läuberich**.)

Due, v. n. 1. har. [Jof. duga. A. S. dugaa.] 1. have de fornødne Egenskaber til en vis Brug, være brugbar, beqvem, nyttig til noget. Pan duer ikke til dette Embede. Det duer ikke til noget. Ogsaa i d. Kaldet. Hvad der duer noget, behøver han selv. Det duer intet. 2. være rigtig, godt, passende (altid m. Negtelse.) Pan gør kun hvad der ikke duer. Det duer ikke (er ikke godt, tlenligt) at behandle Jorden paa denne Maade. Det duer ikke, at lade unge Menneſter være strøelse. = **duelig**, adj. 1. som duer t. at gøre noget, brugbar, dygtig, beqvem (Jof. flittet.) At være duelig til noget. En d. Mand, en d. Arbejder (som overhovedet er dygtig, vel flittet.) "Du lever, du est karst og stærk og duelig." Enald. "At vi drage de duelige Hænder bort fra den nødvendige Gjerning." Rynster. 2. S. Almuesproget br. **duelig** deels for: flittig,

sladskelig; deels om den, der er tilbøjelig paa Færde om Morgenens (ogsaa morgensduelig.) — Heraf: Duelighed, en. ud. pl. Dugtighed, Beqvemhed. "Duelighed er den Egenkab, hvorved en Ting kan gjøre noget; Beqvemhed, den, hvorved den kan blive til noget. Duelighed br. derfor oftest om Renneffer; fælden om Dyr eller livløse Ting." Sporon.

Due, v. a. 1. en forældet, nu ikke mere brugelig Form af dyppe; (Moth.) ligesom Duelse for: Dyppelse (som endnu br. i Tjen.)

Duel, en. pl. -ler. (Lat. duellum.) f. Tvekamp. Heraf: duellere, v. n. 1. (har.) at holde Tvekamp. At duellere med een.

Duerik, en. S. under Due.

Duft, en. ud. pl. [D. Duft.] en stærkt lugt, som tillige er behagelig, f. Gr. af Blomster, Regelse; en stærkt Bellugt. (alsdrig om ubehagelig Lugt.) [3 Bemærk. Reelstov, og tyk Taage, efter Moth anført i B. S. Ordb., bruges det nu ikke. Jof. Dyft.] — duftig, adj. rig paa Bellugt. "duftige Blomster." Grundtvig.

Dufte, v. n. 1. (har.) give Duft eller Bellugt fra sig. Blomsterne dufte stærkest om Aftenen. — Dufsten, en. det, at noget duster. "Fred aander Blomsten i sin Dufsten." J. Smidth.

1. Dug, en. (langt u.) pl. Duge. [3. Dukr.] 1. vævet Loi, især linned; br. mest i Sammensætning, f. G. Kammersdug, Rettehdug, Seildug. 2. et vævet Klæde, især linned; en Borddug. At brede Dugen; bække Bord. At holde Dug og Dist m. een. — Heraf: Dugsvend, en. tilførn; en Tjener, som dækkede Bordet, og tog vare p. det, dertil hører. (Læffelsdækken.) 3. et lignende Klædningsstykke. S. Brøstdug, Halsdug, Hoveddug, o. fl. 4. i Bemærkelsen: Klæde (L. Tuch) foreskommer det kun i Sammensætninger: Dugmager, en. den, hvis Haandværk er at væve Klæde; en Klædevæver. (Dugmagerhvend.) Dugmageri, et. det Haandværk at væve Klæde. (B. S. D.)

2. Dug, en. ud. pl. m. fort ell. skarptonet Bocal, (Duggen.) [3. Dögg. Sv. Dagg.] fine Vanddele, som falde, uklar delige for Blet, fra Danstredsen o. Jordden, især om Aftenen og om Natten. Duggen falder. Der falder Dug. — Dugdraabe, en. Dug, der samler sig i Draaber, f. Gr. paa Blade og Blomster. Dugafald, et. Duggens Redfald; og den Tid, da samme steer. (Moth.) dugfuld, adj. fuld af Dug. Det dugfulde Græs. (Arrepoe.) Dugperle, en. poet. d. f. f. Dugdragbe. "Saa klart Dugperlen ei tindrer over det bæpende Straa." Berg. Dugregn, en. meget fin Regn. (Moth.) Dugradder, pl. Sideradder, som flyde ud fra

en Planter Rod, overfl. i Jordstorp fordi de trætte Duggen til sig. (B. S. D.) dugvaad, adj. vaad, fugtig af fald Dug. "Aun en neppe mærkelig Ared det dugvaade Græs." M. Dugvædet, adj. v. dugvaad. "Dugvæ Sand." Berg.

Dugge, v. n. impera. og act. 1. dugger, Duggen falder. 2. act. (nere.) bedugge, væde. "Her Vand Stov er blevet — og dugger faldende glatte Strandens Bred." L. Stodfleth. Heraf: dugget, adj. v. vaad af Dugfuld. At gaa i det duggede Græs (jof. bedugge og dygge.)

Dugge, v. a. 1. belægge et Tæglag. Duggehalmt, ell. første smaa Sanghalm knipper under Tæglstenene. (Moth. 2. gebet. Ordet er lidet bekendt; og Duggehalmt neppe brugeligt. Rettere maaske Duffehalm, da disse Palmknipper kaldes Duffer.)

Dufend, en. pl. ænder. et Slags smaa Bildebænder. (Moth.)

Duffe, en. pl. -r. [L. Dode, i D. Dode, i Sv. Docka.] 1. en fort og flaaende, især rundagtig Pille e. d. f. Duffer i et Rørbort. Dufferne i Drejelab, hvorefter det, der skal drejes sættes fast. (B. S. D.) Af Lighedens Stikkelse ogsaa: en sammensnoet Loi, lidet rundt knippe. En D. Traad, Silke En Horduffe. En Sanghalmduffe, som sættes under Tæglstenene. (L. Dode. Docka.) Heraf: duffe, v. a. 1. f. sammen t. Duffer. At duffe Silke, Traad 2. et Billede i Menneskelignelse, hvorefter Børn lege, en Børneduffe. (B. S. D. L. Puppe.) At lege med Duffe. At punte en Duffe. = Duffebarn, en Duffe (2.) gjort som et Barn, en lille Duffe. Duffebillede, et. d. f. f. Duffe. (Moth.) Duffehaus, et. Et Hus for Børn, indrettet til Duffer, med smaa Bostæb. Duffeslud, en. L. hvorefter Duffer pantes. (B. S. D.) Duffesjen, L. med Duffer. Duffemager, en. den, som giver Børneduffer. Duffemageri, en. En Duffe som forestiller en Mand. Duffestab, et. S. hvori Duffetoi gemmes. Stuen er saa peen som et Duffestab. Duffespil, et. Stuespil m. udklædte Duffer (Marionetter) der forestille Personer i en Comedie; Marionettpil. (Gilschou. Duffestads, en. Duffetoi; ell. Stab hvorefter Duffer pantes. "Duffestads og Snurrepiberier." Bagg. N. Klim. Duffetoi, et. en Samling af Duffer og andre Legetoi for Børn. At handle med Duffetoi. Det er ikke andet end Duffetoi: en noget, som er alt for flaat og smaat, uden Hold og Barighed. [pl. Duffetoi, som

indvinder hos Baggesen ("Emaa Glad
er mellem Duffetøier lig") er ubrugelig.]

Dulle, v. a. og n. 1. [A. S. thycgan.
f. lanchen, duchen.] 1. act. trykke,
ringe eller sænke noget saaledes ned i ell.
nder noget, (især noget flydende) at Lin-
en stiles ell. overhøyles deraf. De dulle-
de ham ned i Søen. At d. en Hund
nder Bandet. At d. Hovedet under Dyn-
en, under Bandet. At dulle sig (i Ban-
et.) — Ogsaa: bise Hovedet, Overtroppen
et. Han undgik Hugget v. at d. sig.
Dul dit Hoved dybt, og græd, o Pils.
Hluschl. 2. neutr. a) bise sig ell. bevæ-
ge sig ned, i en flars ell. helbende Retning.
At dulle (v. lude) med Hovedet. (Roth.)
Raar Forstavnen duffer for Bølgernes
læs. A. Stub. "Den stolte Havets
rod, der Orløgsvoane duffer." Bagg.
) med Præpos. At dulle ned, bise, eller
rulle sig under Bandet. At dulle op,
rulle igen op over Bandet. Man saae
en snart d. ned, snart d. op igen. (W.
J. D.) At d. ander, følge sig under
kædet. Hunden, Anden dullede under.
- Duffer, en. f. Dyffer.

Dulsteen, en. Et Slags Drypsteen, som
indtræffer Dele af Bærtriget, der levne
den i den hule Steen deres Form og Af-
st. (Brännich. Mineral. S. 10.)

Dulcian, en. pl.-er. et musicalk In-
strument til at blæse paa, af Træ, med
Røstingør i Form af et S.

Dulle, en. pl.-r. [af Due.] i dagl. og
i Talebrug: et Fruentimmer, som loks-
t Mandfolk til sig, et løst Fruentimmer,
i Etiege. "En af disse Duller smaa,
som leber om med Læser paa." Bagg.

Dulme, v. n. og a. 1. 1. neutr. hvile i
licium, holde op imellem (interquie-
tere. Roth.) — Heraf om Smertter: tage
f. lindres, give efter. Pinen begynder at
ulme (dolor remittit. Roth.) "Dg
er Gang hans Smerte dulmer." J.
Lindb. — Det dulmer i Beiret v. Stors-
en sagtes. "Solen dulmer, gaar un-
der." Roth. 2. flumre, føre en let
førs. (Roth. I den Smaalandske Dial.
ulma. Jbre.) 3. act. lindre. "At bise
ladoms Glød, at dulme Alfers Pine."
Hærsef. "Du venlig dulmer Livets
Læs." Thaarup. "At dulme, men ikke
abrede Smerten." Rynster. — Heraf:

Dulmen, ch. 1. Tilstand, hvori Lindring
stet, eller Smertter aftage. Smertens
Dulmen. 2. Slumren. "Den Hulle er ikke
Dulle, ikke Gvners Dulmen." L. Rothe.

Dum, adj. pl.-me. 1. (A. S. dump.)
som et kan tale, stum (hvilstet nu dog hyp-
sigt br.) At være dov og dum. 2. (S.
humor.) ikke klar, dunkel, mørkladen.
forekommer ligeledes fælden. "Hans Vne
læs dumme." (D. Bibel.) En dum

Harde v. uden Glæde. color aridus.
Roth, som ogsaa har adj. dumfynet.
3. om Lyden: dæmpet, ikke klar, glemme-
trængende. Kloffen har en dum Lyd.
(Roth. Nu fælden. Mogle bruge i fildigere
Lider: dump, af det T.) 4. [A. dum m.]
som fattes sund Forstand og naturligt Be-
greb; toffet, ensfoldig, af indskrænkede Ev-
ner. (jvf. indskrænk, ensfoldig, fløv.)
"Dum kaldes den, der ei kan fatte Livets
Anliggender; fløv den, der ikke kan forstå
sin Dymætsomhed paa hvad som fore-
gaar." P. E. Møller. — object. som stæer
uden Forstand, toffet. Det var dumt gjort.
En d. Streg, Handling. = dumdriftig,
adj. driftig uden Forstand, driftig paa en
fræk Raade. "Han studsede over dette
daarlige og dumdriftige Foretagende."
Bagg. R. Klim. "Den Dumdriftige vor-
der en Sag, hvis Fare han ikke begriber
ell. kan begribe." Sporon. — Deraf: Dums-
driftighed, en, ud. pl. "Skulde man til-
troe dem Dumdriftighed nok til saa fæ-
vorent et Stridt?" Bastholm. — Dums-
hed, en. 1. ud. pl. Bestaffenheden at
være dum, Taabelighed. Hans D. gaar
vidt. 2. pl.-er. en dum Handling. At
begaae mange Dumheder. = Dummer-
hoved, et. Dumrian, en. i dagl. Tale:
en dum Person, en Dummer.

Dump, et. pl. d. f. Lyden af et tungt
Fald; ell. Faldet selv. (Baggesen.) Man
hørte et Dump i Bandet.

Dumpe, v. n. 1. (er.) falde pludselig,
falde ned; især om det, hvis Fald høres,
og som falder tungt. (i dagl. T.)

Dundre, v. n. 1. (har.) at give en
stærk, giennemtrængende, rystende Lyd.
Det dundrede i Jorden. Lordenens, Ra-
nonernes Dundren. "Med dundrende
Brag dens Brøl giennem Afgrunden svæ-
ver." Pram. "Rullende Slag langs Svæl-
vingen dundred." Pers. (i d. Tale: et
Dunder, en dundrende Lyd.)

Dundse, v. a. 1. i d. Tale: slaae, pusse
med knyttet Nave. At d. een i Ryggen.
(ogsaa: at dunke.)

Dune, dunes, dunet, f. under Dum.

1. Dunk, en. pl.-e. 1. en liden Lunde,
der indeholder omtr. det Halve af en Ds-
ting. En D. Silb. 2. en Leertruffe ell.
Leerflase med smal Hals og m. en Pant.
En Oldunk, Brændevidsduk.

2. Dunk, et. pl. d. f. et Slag, Naves-
slag. At give een et Dunk. (Roth.)

Dunke, v. a. 1. slaae, baste, pusse,
især m. Hænderne. At dunke een i Ryg-
gen. (Roth.)

Dunkel, adj. pl. dunkle. [A. dunkel.]
ikke lys-ell. klar, noget mørk. (Dette frem-
mede Ord br. sædvanlig om en ringere
Grad af Mørke, ell. figurl. om Uklarhed
i Tanker, Forestillinger og deres Udtryk.

Dunkellen, som Helberg vil sætsette imellem dunkel og mørk, er dog mere vilkaarlig, end nødvendig, og kun tildeels hjemlet ved en tidligere Talebrug.) **Dunkle** farver i et Maleri. Et dunkelt Veir. **Dunkle** (uklare) Forestillinger, Begreber. En d. Stil, et dunkelt (utydeligt) indtryk. "Efter at disse Svar vare saa dunkle, at deres Mening paa ingen Maade kunde findes." D. Guldb. — **Dunkelhed**, en. ud. pl. Mørthed, Mørke. Ds. test figurl. I hans Foredrag hersker megen Dunkelhed. (Mindre rigtig er vel Oragen, hvor man netop vil betegne et lyst Mørke. f. Er. "Jeg holder meer af Mørket, den rette røvesorte Dunkelhed, hvori man intet skelner." J. E. Helberg.)

Dunkraft, f. Donkraft.

Dunst, en. pl. — er. [J. Dunst.] en fih, undertiden ikke synlig Damp; meget fine Vanddele eller andre fugtige Smaadele; der opstige fra faste eller flydende Legemer. pl. Dunster br. især naar man tager Hensyn paa Mængden ell. Bestaffenheden af disse Smaadele. (Luften er fuld af Dunster. Grove, fine, stabelige, væltende Dunster.) "Dunster samle sig til Draaber, og ved en større Grad af Kulde til Rime ell. Is." J. E. Helberg. sing. naar de betragtes og omtales som et Heelt. **Dunsten** af kogende Vand. (S. Damp, Røg, Røg.) figurl. "Jeg elsker — Glædens Dunst og Vrens Røg." Baggensen. — **Dunstfuld**, adj. fuld af, opfyldt med Dunster. **Dunsthul**, et. sin Nabning, hvorigennem Dunsten gaaer ud. (Fleischer.) **Dunstkreds**, en. Et med Dunster opfyldt Rum; der omgiver et Legeme; især om den; med Dunster opfyldte Luftkreds, der omgiver Jorden og andre Planeter. (Atmosfære.) Jordens, Maaens Dunstkreds. **Dunstfugle**, en. d. f. f. Dunstkreds. (v. Aph.)

Dunste, v. n. 1. (har og er.) stilles fra, opstige fra; Stikkelsen af Dunst; dampe. Jorden dunster. At dunste bort, blive borte, tabe sig i Dunst. At dunste ud, komme ud af i umærkelig Dunst.

Dup, **Dupflo**, f. Dop.

Dusin, et. pl. — er. [S. Dozen. Fr. douzaine.] Et Antal af 12. Et D. Knapper. J. Dusinvis.

Dust, en. pl. — a. noget, der bestaaer af flere, i een Ende ell. med Stilkene sammenbundne Støffer, af saadan Stikkelse, at de i den anden Ende brede sig ud; og som da sædvanlig tjener til Prydelse. (v. f. Dust, Rost, Qvæst.) En Fiederdust, Blomsterdust. Stikduste paa Klæderne. En Dust i hatten, Buen.

Dute, v. a. f. under Du.

Duun, et. pl. d. f. [J. Dun. N. S. Duunen.] de mindste, fineste og blødeste Fiedre

hos Fuglene, som stode nærmest Øret under de grovere og større Fiedre, især Bugen. figurl. Duun paa Hagen, tidligste Stier, der endnu er blødt, Duun. = duunblød, adj. meget blødt som Duun. Duundyne, en. D. som fuldt allene m. Duun. Duunfieder, smaa Fiedre paa en Fugl, som g. Duun, eller tildeels kunne benyttes i Duun. Duunfugl, en. Fugl, som Duun i Mængde og hvis Duun benyttes duunhaaret, adj. som har meget blødt Haar, lig Duun. En duunhaaret Plastrængel. (Pernemann.) Duunhaaret, som endnu ei har stift Stier, men blødt Haar ell. Duun om Hagen. "De duunhaagede Dreng, som nys vare klatrede ud af Røden." Rahbel. Duunhammer, en. En Vandplante, hvis udgier en rund, koldbannet Stang, omvoret med et Slags stivelsagtig Dug (Donnemors, Donnemorstikke.) Typ. latifolia. duunløs, adj. som er uden Duun. (Roth.) Duunqvæst, en. Dug besat med Duun; f. Er. Puderqvæst Duunseng, en. Seng med Duundug Duunstier, et. det tidligste Stier i Mandfolk. = dune, v. a. 1. plukke Duun ell. Duunfiedre af. (Roth.) — dunes, dep. saae Duun, eller de første Fiedre (om Fugle. Roth.) — dunet, adj. 1. besat med Duun. Min Rioler er blevet ganske dunet. 2. om Fugleunger: som har faaet Duun ell. Duunfiedre. (Roth.)

Duus, n. a. f. under Du.

Duus, et forderbet Ord af det Franske. To Dine p. en Stibe af en Sæning. Duus Es 3: To og Een. (S. Troieduus.)

Duus, et Ord, som forekommer i Talemaaden: i Suus og Duus (3: i Suus og Duus, i et overdaadigt Levnet) og rimeligvis hører til dem, der stode imod deres Oprindelse. At leve i Suus og Duus.

Duve eller **due**, v. n. 1. har. [maakt beslaegtet med G. douwen, trykke, stæbe. I Stibssproget: 1. om den vuggende Vægelse, et sellende Stib v. Bølgegang har efter sin Længde. 2. At duve op imod en Havn, stræbe at nærme sig Havnen seile op imod den, helst naar det stæer med en ikke gunstig Vind. Man siger ogsaa At duve op imod Vinden. At duve Land an. "Utrættet duver hun mig an, den Arme!" Ewald. Fjst. II. 4.

Dual, adj. modbydelig, flau, vanværdig (om det, som byder imod i Smagen, først det er dovent, alt for fjernt, eller alt for sødt. En dual Drif. Den Fjst er alt for dual, B. S. D.)

Duale, en. ud. pl. [Jst. Duali.] en meget dyb Søvn, hvoraf man ikke let vakes

1. "Vide Men de finge en Dvale." R. S. At falde i Dvale. "Han saasom i en Dvale opvagne." Holb. P. Paars. Bøge Der ligge om Vinteren i Dvale. "Under sed Tale ligger Falskhed i Dvale." Dider. figurl. Han ligger nu: reent i D. (et reent. uvirtsom.) Den Sag har længe ligget i Dvale. 2. i ældre Dialekt: Dvæ, f. Gr. i R. B. Talemaaden: At dvæle i Dvale. "Den, som det naaer, tal mig Dvale sængste." Ewald. Deraf: = Dvalede, n. s. En giftig Urts Navn. Mandragora Atropa. Dvalede, en. D. hvorefter man faldet i Dvale, Sovende. (Grundtvig.) Dvalede, adj. poet. Hvilede i en dyb Dvale. "Du falder, har opnaaet de dvaledede Flokke." P. S. Hermann. Dvalestand, en. Tilstanden, at ligge i Dvale. Bietnes Dvalestand. Den Barne, som er nok til at holde den i Dvale i sin Dvalestand." Fleischer. Dvaleid, en. Tid, hvori een ligger i Dvale. (Grundtvig.)

Dvas, adj. [A. S. dvas, fløv, taaber.] 1. grov, ubehagelig, ulelie i Dvas. (Ogsaa: dvas.) 2. d. f. f. dvas. B. S. D.) I begge Bemærkninger lidet muligt.

Dvæg, et. ud. pl. [A. S. dwilch. Gw. dwelk.] et Slags grovt, stivt, glinde, som lægges imellem Yderstet og Drækten i Klæder.

Dverg, en. pl.-e. [A. S. Dvergr. A. S. Dverg.] et udvortet Menneske af en usædvanlig lav og liden Skikkelse. I Sammenligning om andre Ting, som ere usædvanlig lave. (Sieldnere om Fruentimre: Dverginde. B. S. D.) = Dvergemaal, ferdum et Navn, som gaves Echo ell. Ekhed (fordi man troede, det var et Bort af Dvergene i Skove eller Bierge.) Dverge, en. usædvanlig, unaturlig Bort. "Run Dverge, kan Guden se." Nord. Brun. — Dverghat, en. Et Slags hovedtæppe, hvorefter Dverget fordrægtede, at man ved at bære det kunde se sig usynlig. (B. S. D.) Dvergsæde, en. En usædvanlig lav Plante. (Aph.) Dvergtæ, et. meget lav, smaa Frugttræer, som holdes under en Bæsting, og som tilforn brugtes i Haverne.

Dvæl, en. En Skibsflo, en. Enaber. (Aph.)

Dvale, v. n. 1. her. [A. S. dwelia. gl. E. dwelan.] 1. blive, opholde sig p. et Sted. "I Dvale vi ikke længe." 2. tæve, bide om et unyttigt, utilbørligt Ophold. "Derlænge vil han dvale med sit Svar?" "Ih, at Døden dvæler ikke." Str. 12. "At dvale er at være seendragende uden Aarsag." Sporon. (jvf. tæve.) — Dvalen, en. Tøven, Ophold. Dvæler,

en. den, som dvæler; en Røler. (Amberg's Ordb.)

Dyb, adj. [A. S. diupr. A. S. deop.] 1. som er under den almindelige ell. under en antagen horisontal Linie, nærmere Jordens Middepunkt; i Modsætning til høi. (saavel absol. som i Forbindelse med Ord, der udtrykke Maalet p. Dybheden.) Det fandtes dybt i Jorden. Graven er ikke dyb. En d. Afgrund. At grave dybt i Jorden. Brønden er tyve Alen dyb. Hvor dyb er Kilderne? To Alen. — Ogsaa i Modsætning til flad. Dybe Talerter. En d. Staal. — Ligeledes m. Hensyn til Afstanden imellem den øverste Flade og Grunden eller Bunden. Et dybt Vand i d. Sne. Et dybt Saar. 2. om Afstanden imellem den øverste og nederste Side. Huset er tyve Alen dybt (i Modsætning til Bredden ell. Længden.) Dette Hus er meget dybt i Forhold t. Bredden. Eller absol. om en vid, horisontal Afstand. At reise dybt ind i Landet. Han vovede sig dybt (langt) ind i Skoven. 3. uegentl. og figurl. i adskillige Udtryk: At gjøre et dybt Bukt, at bukke sig dybt. En d. Hilsen. En d. Ydmygelse, Forsnædelse. Dyb Sorg (deels om en meget heftig Sorg; deels om Sorgdrægt, der skulde tilkænde give en saadan Sorg. At bære, gaae i d. Sorg.) En dyb Savn (meget tung.) At være, sidde i dybe Tænkter, Betragtninger. En d. Tænkthed (almindelig, fuldkommen.) Et dybt Gul. At være dybt i Gæld. En d. Hemmelighed; d. Smerte. Det er dybt indpræget i min Erindring. En dyb (meget grundig) Indsigt. En dyb Forstand, en: dyb Tænkter. = Dybsad, et. Et dybhulet Fald, Skendadsfad. (Golding.) dybsuret, adj. som har dybe Fæter. dybgaaende, adj. v. som gaaer dybt ned. En d. Rode dybgaaende Skibe. Dybhammer ell. Dybhammer, en. "En lang Hammer, som Kleinsmede bruge t. at hule og dybe Raase med." Roth. dybhulet, adj. som er dybt udhulet. alventus. (Golding.) dybsrygget, adj. d. f. f. sværtrygget. (Golding.) dybsende, adj. som seer dybt, har dyb Indsigt i noget; eftertænkfuld. (B. S. D.) dybsindig, adj. som har Evne og Færdighed til at forfølge Begreber i deres Bestanddele, til at opnaa en ved alvorlig Tænkning erhvervet høiere Grad og Klarhed i Indsigt; som tænker dybt, ikke udelukkende m. løse, overfladiske Forestillinger (ogsaa object. dybsindige Betragtninger. En d. Rærdom. Han seer d. ud.) Dybsindighed, en. ud. pl. den Egenkab ell. Bestaafenhed, at være dybsindig. dybsørgende, adj. v. som sørger dybt. En d. Enke. (B. S. D.) dybtænkende, adj. v. som gransker nøie, tænker dybt ind i Tingene.

Dybvod, et. . Rod eller Fjærgarn, der sættes i en betydelig Dybde i Havet, (jvf. Bundgarn) hvor denne findes nær Kysten. (nogle af de anførte Sammensætn. med Participle br. ogsaa i Formen: dybts gaaende, dybtsseende, dybtsførgende, dybts tænkende; skøndt da hellere afslået.)

Dyb, et. pl. d. f. [J. Diup. N. S. Dypa.] et Sted, hvis Grund et i en vid Afstand fra dets øverste Kant ell. Flade; et dybt Sted, et Sted, hvor der er dybt. Havets Dyb. Et bundløst Dyb. At maale Dybet. (pl. mest hos Digtere. "Dybene søle Balhals Ms." Ewald. "Til evige Nat, til Dybenes Stygger." Herp. — Dybslod, et. Rod i en Snor, hvormed man lodder ell. maaler Havets Dybde. (Dybsline. Roth.)

Dybde, en. pl. -r. [Goth. Diupitha. N. S. Diepte.] Besskaffenheden, at være dyb, Dybhed; især for saa vidt som den er en Gienstand f. Udmaalning. At maale Havens, Fjælets Dybde. Dette Fjæls har langt mere i Dybden, end i Bredden. — Havets forskellige Dybder. 2. Gieldnere figurl. og i pl. for: Dyb, det Dybe, Indberste, Udgrundelige. "At kende, hvilke Dybder ere stutte i Menneskets Indersite." Mønster. "Eller kun stue ind i de tinte lige Tings forborgne Dybder." Samme.

Dybe, v. a. 1. [J. dypa.] 1. gjøre at noget synker dybere. At dybe Ploven. (Roth.) 3 Gierland ogsaa: at dybne Ploven. Gierfings Sandoecon. I. 430. (møjs. at lette Ploven.) 2. gjøre noget dybere, eller mere huult, fordybe. (fælden.)

Dyd, en. pl. -er. [J. og gl. D. Dygd. N. S. Dagud.] 1. egentl. og oprindelig: Kraft, Evne. (af due. f. dygtig.) Besskægtet med denne forældede Bem. er 2. Besskaffenheden v. en Ting, at have de til dens Besskæmmelse hørende Egenstaber; eller en enkelt af saadanne Egenstaber. (hørsk endnu i Talesproget.) Den Hund har mange Dyder. Det er netop Dyden ved denne Blin, at den stummer. 3. moralsk Færdighed i at tænke og handle overensstemmende med Pligt og Menneskets høiere Besskæmmelse; Færdighed i at erkende og udøve det Gode. (saavel i abstract Betydning ud. pl., som concret. om enkelte Udøvelser af Dyden.) At beslitte sig p. Dyd og gode Sæder. Forskiel paa D. og gode Handlinger. "En ved Kræfternes Afkastelse afsvungen Dyd, er ingen Dyd." Balth. Borgerlige, huuslige Dyder. D. og Last. (f. Udyd.) Dyder og Dyder: — dydefuld, adj. som har mange Dyder, besidder Dyd i udmærket Grad. Dydelære, en. (B. S. D.), f. Pligtlære, Sædelære. — Dydomonster, et. Et Monster p. Dyd, een som er i høj Grad dydig.

Dydig, adj. som besidder Dyd overhovedet; eller som er grundet i, stemmer

overens med Dyden. En dydig p. dydige Handlinger.

Dye sig, v. recipr. 1. holde sig tilbage, holde sig rolig, bare sig. Den Dreng ikke dye sig; han skal altid gjøre Fortræd. (dagl. Tale. J. B. S. D. dyge, dug det sidste ganske imod Udtaleen.)

Dygge, v. a. 1. [af Dug.] vande, f. Vand paa, bestænte med Vand. (B. S. D.) Deraf: dygvaad, adj. d. dyngvaad. (B. S. D.)

Dygtig, adj. [N. S. og S. dugt af Dygd; f. Dyd, og due.] 1. som til noget, beqvem, buelig. Han er dygtig til denne Forretning. "Ei til drist var Tiden længer dygtig." Grundt En d. Arbejder. En d. Rone i sit Hæ 2. stor, stærk, valdig. En dygtig f. Regn. Han fik dygtige Bank. Dette har dygtige Rødder. — adv. dygtig stærk. Han blev dygtig vaad. — **Dyghed**, en. ud. pl. Duellighed; Beqvem

Dykke, v. n. og a. f. dukke. **Dykker**, en. pl. -e. den, som besidder Færdighed i at dukke ned til Bund i Havet, og at opholde sig der i nogen Tid for at optage noget. — **Dykkeri**, et. h. der hører til en Dykkers Kunst eller Færdighed. — **Dykkerfloffe**, en. En flo bannet Maskine, opfundet til at fange denne, med mindre Banfærdighed, dukke Havets Bund.

Dylge, v. a. (ældre Skrivem. Mof. f. dølge.

Dynd, et. ud. pl. [Jel. Dy. N. Dug.] En Blanding af faste Smag med en Bædske; Jord (Sand, Leer o. blandet med Vand; flydende Ureenlighed) At synke ned i Dyndet. "At nedtræ som Dynd paa Gaderne." Mich. 7. Leerdynd, Mosedynd. "Du saae, at net er blandet med Lerets Dynd." D. 2, 41. = dyndet, adj. fuld af Dynd overstænket med Dynd. En dyndet f. Hans Stoe og Klæder vare ganske dydede. — **dyndagtig**, adj. som ligner Dynd. (Roth.) **dyndfri**, adj. som er udynd, fri for Dynd. **Dyndpøl**, en. d. bet eller med Dynd opfyldt Vandstod. (Arbeide.) **Dyndtrov**, f. som æltes af Dynd, der tages af Ler moser; Alletrov.

Dyne, en. pl. -r. [maaftee af Duun Et Baar ell. Overtræk, fyldt med Duun ell. Fiedre, it. at ligge paa eller bede sig m. i Sengen; Sengeneyne. (S. Pud Tilforn. handes ogsaa Bænkedyner (p. der.) At hjælpe een af Dynen i Palm bringe een i flattere Tilstand. = Dyndfyld, et. bet, hvormed en Dyne er fyldt. **Dynemaar**, et. det Baar, som, fyldt med Fiedre ell. Duun, udgjør Dynen; it. v. Slags Tøj; som dertil især bruges.

Dyng, en. pl. -e. [Sæl. Dyngia.] en samling af noget, som uden Orden er afsl. kastet oven p. hinanden. (jvf. Job i Stabel.) "En Job kan være adspredt i mere end et Sted; men en Dyng kan ligge paa et Sted allene, og kan siges ligge i en Hob." Sporen. — dynges, i Dyngetal, adv.

Dyng, v. a. 1. lægge eller kaste paa kaadte i en Dyng; lægge dyngedis. (jvf. præp. op, paa, sammen.) Her ligger Stærk op. (j. opdynges.) Du ligger for meget p. Bogen. "Jetter — i Bierg paa Bierg mod Himlen dynges." E. Frimann. — figurl. Alt Arbejde i en dyng (læsse) p. ham. At dynges sammen (samle i stor Mængde.)

Dyngvad, adj. ganske vaad, gennemvædet. (Noth; der ogsaa har et Adj. dyng, i ret tør, halvvaad. E. dyngge.)

Dyning, f. Dønning.

Dyngte, v. a. 1. overstrøge med Ralk Gips; gipse, ell. gøre Figurer i Gips af og Bægge. Noth. (forældet.) Deres Dyngteværk, et. det, som er gipset; udførelse med Gips. (Stucatur.)

Dyppe, v. a. 1. [N. S. dyppan. Sæl. St. dyppe.] putte noget ned i Række for at vade det eller bløde det. (døbe. (Man dypper noget i Vand, man helst at sænke det ned; eller man dypper det i Vand, som man strax igtig tager op: men sænker det, som skal ligge i Vandet, og som ved sig bagefter til Bund.) At d. Ginsten i Vand, dyppe Pennen i Blæk. At d. Brød i Mælk. — absol. At d. Pintet i Vand m. en svag Opløsning af Farve. (døbe.) = Dypning, en. pl. -er. Gids- liden at dyppe. — Dyppelse, en. 1. det. (Dypning. 2. det, hvori noget dypes. 3. Dyppelse til Sted.

Dyr, adj. [J. dyr. N. S. deor.] 1. som i høj Pris, som koster meget (kostbar.) Det er dyr i Nat, er langt dyrere end i Dag. Det vil blive dig en dyr Rejs. I det Domme ell. i Dyredomme, adv. dyrt dyrt. At betale, købe noget i Dyredomme. d. Tale. Det Sæl. Dyra- har en heel anden Betydning.) 2. som koster megen Betænkning; forarsaget af høje Priser. Dyrte Aaringer, dyre- liden, naar Alt, især Levnelsesmidler, er i høj Pris. Et dyrt Levested. 3. som holder sine Børn i høj Pris. Han er meget dyr med sit Klæde. Den Kræmmer er dyr, end alle andre. 4. figurl. heds- lig, høitidelig; kun i nogle Udtryk. At dyrge en dyr Tid; at sværge høit og dyrt. = dyrbare, adj. 1. kostbar, kost- lig af megen Værdi. Dyrbare Klæder, dyrt, Smukt. "Hendes Moder gav en dyrbare Gæst." 1 Mose Bog. 24.

2. som man sætter høj Pris paa; agter høit. "Vort Liv er dyrbart og el. vort eget." Evald. Den dyrbare Tid. Min dyrbare Ven. — Deras: Dyrbarehed, en. ud. pl. (fædrene, end. Adj.) dyrekøbt, adj. som er købt dyrt, betalt dyrt. Dyr- købte Erfaringer. "Dit dyrekøbte Held med Vidsdom dig berige." F. Schmidt. "Den dyrekøbte Glæde er kun tort." E. Blücher. (I særligt mest i Prædikener og theol. Stille. dyrekøbte Tilhørere!) — Dyrhed, en. ud. pl. Betsættelsen, at noget er dyrt, i høj Pris. — Dyrtd, en. bruges undertiden som et sammensat Subst. for: dyr Tid; dog seldn m. Art. Der kom Dyrtd og Hungersnød i Landet. I den sidste Dyrtd. (men: i denne dyre- Tid.)

Dyr, et. pl. d. f. [J. Dyr. N. S. Deor.]

1. et med organiseret Legeme og Be- vægelsesorgan begavet Væsen; et levende Væsen. Menneket, som Dyr betragtes. Vilde, tamme Dyr, umæltende Dyr. Landdyr, Vanddyr, Suddyr. Udstoppebe Dyr.

2. i indskrænket Betydning om vilde Dyr af Hjortefægten (j. Elldyr, Krøndyr, Rens- dyr;) men særd. om Daadyr og Raadyr. At jage, skyde et Dyr. Der er mange D. i denne Dyrehave. = a) Dyrleie, et. Sted,

hvor et vilde Dyr har sit Leie. Dyrleie, et. det Liv, som Dyrene lede (i Modsætning til Mennekelivet. J. Boye.) Dyrleie,

en. den, som har lagt sig efter den Videnskab, at læge syge Dyr, især Suddyr. Deras: Dyrleiekunst, en. (Ars veteri- naria; Veterinair-Videnskab.) Dyr- leiecole, en. Stiftelse, hvor Dyrleie- kunsten læres og syge Dyr helbreedes. — Dyrleie, en. ud. pl. den Deel af Natur- historien, som handler om Dyrene; Zoo- logie. (v. Aph.) Dyrleier, en. En

Maler, der særdeles har lagt sig efter at male Dyr. Dyrplante, en. S. Planter

dyr. Dyrstykke, et. Et Maleri, hvis Hovedgenstand er Dyr. Baggelsen. (saar- ledes: Blomstestykke, Frugtstykke.) Dyr-

væsen, et. Et Væsen af dyrt Natur, som hører til Dyreriget. (E. Rothe.) — b) Dyreart, en. En vis Art Dyr, et en-

kellet Slags Dyr. Dyreklasse, en. En

større Inddeling af Dyr, som indbefatter flere Dyreflagter og Arter. Dyrefegts-

ning, en. Stuespil, hvori man lader vilde Dyr kæmpe m. hinanden, ell. Menneket

med saadanne Dyr; Dyrekamp. Dyre- gaard, en. 1. d. f. f. Dyrehave. (E. Ro-

the.) 2. i Norge, en Indretning eller et

Indelukke til at fange skadeligt Vildt.

Dyregarn, et. S. som spændes i Stovene

for at drive Vildtet sammen. Dyregrav,

en. 1. Grav eller Aule, hvor vilde Dyr

holdes levende. (Noth.) 2. Grav til at

fange vilde Dyr i. Dyrehaar, pl. Haar

Dyrs Sub. Dyrchave, en. Inde Sted i Stov ell. Mark, hvor vilde men især Piorte og Daadyr opelstes de. Dyrehistorie, en. S. Dyr.

Dyrchud, en. Hud af et Dyr. (Dyrskind.) Dyrehule, en. S. hvor Dyr have deres Lele. Dyrelamp, s. s. Dyrefegtning. Dyrelod, et.

Dyr; men særbd. af Raas ell. Daas Dyrefreds, en. I Astronomien: den

ell. det Himmelbælte imellem Venusene, hvori Planeterne bevæge sig og Himmeltegn findes (Zodiacus.)

olle, en. Rollen af et studt Dyr ell. Piort. (S. Rolle, 2.) Dyreleie,

ted i Stoven, hvor Dyr have deres (Moth.). Dyreid, et. Liden, da

Dyr parre sig. (Moth.) Dyrerige, Naturhistorien; hele Antallet af Dyr,

ndes i Naturen; i Modsætning til eriget og Steenriget. Dyreryg, en.

n af en Piort, et Daadyr ell. Raas m br. til Dyrefteg. Dyrefkind, et.

et Dyr; men i 2den Bemærk. At et Dyrefkind. Dyrefkindes Pandsker.

lægt, en. En egen Slægt af Dyr, idbefatter flere Arter. Dyrefstade,

ted i Stoven, hvor et Dyr, en Piort har sit sædvanlige Ophold. (Moth.)

ræk, et. den Omstændighed, at Dyr vone søge til en vis Egn, ell. have

fast igennem den. "Paa den Side Dyrehaven) hvor det bedste Dyretræk

lægges Spring." Schytte. Dyres, en. den, som vogter vilde Dyr,

en Dyrehave. Dyrist, adj. som hører til Dyret, til

e i Almindelighed. Den dyriste. En dyrist Beglertighed. dyriste

r. "Naar du foretrækker den dyriste af dit Væsen for den ædlere." Wynn

— Dyristhed, en. ud. pl. dyrist Art, Bestaaffenhed. Mennesket fornedrer

ndom til Dyristhed. Dyfte, v. a. 1. [S. dyrka.] 1. tilber

earbejde noget saaledes, at det bærer At d. Jorden. d. en Have. "Jeg

der ind i et dyrket Land." Jer. 2, 7. at dyrke (uddanne, udvilde) Stær

vner, dyrke sin Forstand. 2. lægge paa at frembringe; ved Dyrtning

frem af Jorden. Her dyrkes mest Man dyrker nu Kartofler over

ndet. (jvf. avle.) 3. figurl. be- ig paa, lægge sig efter. At dyrke

r, Videnskab, fremmede Sprog. en dyrkes nu langt mere end tilforn:

syntes meer at elske, end at dyrke ne." Bagg. 4. bevise guddommets

der, tilbede. At d. Gud, d. Guds "De udstaarne Billeder bleve dyrs

Wilsd. 14. 16. "Vi dyrke Gud, i tage Bevæggrunde til vore Giers

tinger af hans Gælskabsmenheder." I fhor. = Dyrtelse, en. ud. pl. Stiern

gen at dyrte. Jordens, Videnskabers Dyrtelse. (S. Gudodyrtelse.) — Dyrt

en. pl.-e. den, som dyrter, som lægger efter noget. Jordens Dyrtelse. Afgr

dyrtelse. Videnskabernes Dyrtelse. — Dyrtning, en. d. s. s. Dyrtelse; men br. sig

net, og kun om Jorden. S. Agerdyrtning. Havedyrtning. Deras: Dyrtning

maade, en. En vis Maade at dyrte i den paa.

Dyffe, en. pl. -e. [S. Dya.] en S en Forhøining af Jord eller Stene: d

især kun om saadanne, der forudm opstedes ell. opførtes i Gravsteder; en

høi, Steendyffe. "End søge, hvis du n et træ, hag Dyffer, Trær og Stubbe

Dhlenschl. Dyffe, v. a. 1. [beslægtet m. Dæ, de

døfig.] bringe i Ro, i Sovn, til Hv "Hvor sprudlende Bække snart dyffe, saa

vække — den sølende Stiald." Svold. — D br. dog selben allene; men oftest m. Kve

bier og med Præp. i. At dyffe hen. "F Folt at dyffe hen, sig Sønnen selv berøved

Bagg. (jvf. hendyffe.) At dyffe i Sov bringe til at sove. "Kardaaenheden so

i Sovn den dyffe kan." Holberg. "Es i Slummer skal du dyffe al min Trøst

Dhlenschl. — "Saadanne Liden: der ad dyffe vore bedre Kræfter i Dvale." Wynn

"At dyffe hans unge Slæi i den sødeste I fredshed." Bagg. — At dyffe noget at

bringe det i Forglemmelse, gjøre at d bliver skult. At dyffe et Angt ned. (neddyffe. — Dyffen, -en. Stærningen a

dyffe. "Hvis hele Vidsdom blot bestaa i Dyffen af eders Iiro." Baggelsen.

1. Dyft, en. ud. pl. [S. Dyft.] a Kamp, Strid; især forudm om ridders

Strid til Hest med Randser (Zurkering, som kaldtes Dyftløb, Dyftrenden, (hvori ogsaa Dyfthuus, i Kampen.) "Dg på

jeg dig giver til drabelig Dyft." Prom At ride Dyft, rende Dyft. (i Kampen, a

dyfte m. een.) At vove en Dyft med en (vove sig i Strid med.) "At vinde Dy

ften." Wyl. — Nu bruges det mest til figurl. om en besværlig Tilstand, haard

Arbejde, Modgang, ell. dsl.: "Ernaed e ham som en Dyft, der ei kan være længt

Svold. Han kan holde en god D. ud (ell den haardføre.), Stormens Dyft. Prom

— Ordet Dyftløb eller Dyftløben hør endnu om en i Korsør brugelig Leg, hvor

ved Svold i Baade, der roes mod hin anden, søge m. Stærker at røde hinanden

i Vandet. — Dyftløber, en. pl.-e. den som deeltager i Dyftløb. — dyftvant, adj. v

vant til Dyft eller Kamp. (Dyft.) 2. Dyft, en. ud. pl. [S. og S. Dæ, Stov.] meget fint Weel; ogsaa: Dyft

mel: fl. **Døftstøb**, der sættes sig omkring
Læreren i Skoler. **Woth.** "At baste
vi af fremmed Gæst, og komme i sin
en." **Falket.** Deraf: **Døftstøge**, en.
lage bagt af det fineste Meel. (**Golding.**
stene ere forældede.) 2. Hertil hører
baste **Salemænden**: en. **Døft** Regn: en.
i ummelig stærk, dog ikke vedvarende
laga. Vi fik en god **Døft** Regn under-
rsk.

Døfte, v. a. 1. [formodentlig beflægtet
et 2. **Døft**.] at stærke, bestærke. (**Woth.**
E. D. men et forældet.)

Droelsdræft, en. [**Holl.**] et meget ildes-
igtende Lægemiddel af Planten **Asa**. soe-
nd.

Dægge, v. a. 1. [**Sw. dægga. Goth.**
adjan. f. Die.] opfostre ved fremmed
kist, i Mangel af Moderens. At dægge
i Sam. (**Woth.**) figurl. og neutr. At
ægge (3: kials) for et Barn. = **Dægge-**
ern, et. Barn, som opfostres ved frem-
med Mælk. (**Woth.**) **Dæggehorn**, et.
i med en liden Løderpose i Enden, hvors
ind unge Lam opflækkes. (**Woth.**) **Dæg-**
dam, et. egentl. et Lam, som paa denne
haade opfostres; ofte figurl. om Barn;
f. f. **Kialedægge**.

Dæf, et. pl. d. f. [**N. S. Ned. L.**
berded.] **Plantegulv**, hvilende p. **Biæls-**
n, hvorved et Stib adskilles i flere Kam-
e. **Døfter** (**Stibsgulv**). Det underste, andet,
terste **Dæf** (paa **Tredæftere**). **Standse-**
et, **Rafsdæf**, **Pyttedæf**. = a) **dæfløs**,
et. som er uden **Dæf**. **dæfløse** **Fartøier**:
Dæfjotte, en. **Bielle**, som støtter under
Dæftet paa et Stib. — b) **Dæfsbaad**, en.
og **Dæfsfartøi**, et. en Baad, et mindre
fartøi, forsynet m. **Dæf**. (i Modsetn. til
en anden Baad.) **Dæfbielle**, en. En
i de **Biæller**, hvorpaa Dæftet hviler.
Dæfslast, en. den Deel af Lasten eller
Ladningen i et Stib, som stuvet oven paa
Dæftet.

Dæfte, v. a. 1. [**L. deden. jvf. tæfte.**]
stille ved at lægge noget over, hylle
i. f. **bedæfte**.) At d. sig m. en **Dynde**.
Dæfter **Graven**, græne Urter smaa." **Wien-
schl.** At d. noget over, ell. p. een.
p. f. **tildæfte**.) At dæfte et **Anslag**. (**Mal-**
ing.) Denne Farve, dette **Anslag** dæfter
de **Grunden**. — figurl. At d. sig (fikke
ig) for **Løb**. Dette Foretagende dæfter
(erhatter) neppe **Omkostningerne**; det vil
sætte dæfte sig. 2. forsyne et Bord med
Dæfsetoi og andet, som hører til **Maals-**
tøjet. Hun er v. at dæfte Bordet. Der
er dæftet til 20 Personer. — At d. op, siges
derimod om at forsyne Bordet med **Mad**,
med **Ketter**. Der blev dæftet op for ham
allt hvad **Døstet** formaaede. **S.** opdæfte.
At d. af Bordet, ell. absol. at dæfte af
et Løge **Opdæftning** bort. — **Dæftning**, en.

pl.-er. **Slerningen** at dæfte. **Dæftning**
med **Farver**. **Bordets Dæftning**, **Bord-**
dæftning. = a) **Dæftesad**, et. 1. **Sad**,
som dækkes over et andet (**Dæftel**). 2. **Sad**,
som tilføen brugtes i St. for **Dæfteturv**.
(**Woth.**) **Dæftegarn**, et. Et **Slags**
Fuglenet. **Dæfteturv**, en. R. hvori de
Ling, som høre til at dæfte et Bord,
bæres frem; **Bordturv**. **Dæftetoi**, et.
det **Lintoi**, som br. til at dæfte Bord, ell.
ved **Maaltidet** (**Borddag** og **Paanddage**).
Bordlinned. = b) **Dæftfarve**, en. hos
Malere; **Farve**, som males paa et **Inders**
lag af andre **Farver**. **Dæftiedre**, pl.
kalder de **Fiedre**, der ligge øverst p. **Bin-**
gerne (oven over **Svingfiedrenes** **Poser**)
og paa **Galén** hos **Fuglene**. **Dæftsteen**,
en. **Steen**, som lægges over eller øverst,
for at dæfte noget. **Dæftværk**, et. **Ind-**
retning, hvorved noget bedækkes. (**Am-**
bergs **Ordb.**)

Dæfte, et. pl.-r. det, som lægges ell.
brederes over, ell. som hænges for til **Stuk**;
it. en **Storpe** ell. **Lag**, som bedækker noget,
som ligger øverst. At lægge et **Palmdæfte**
paa en **Drivebænk**. Et **Sengedæfte**. Et
Sipsdæfte p. **Løftet**. Det øverste **Dæfte**
(**Jordlag**) bestaaer af **Sand**. — figurl. At
spille under **Dæfte** med een 3: holde hem-
melig med (efter det **Indste**.)

Dæften, et. pl.-er. b. f. f. **Dæfte**;
men br. nu kun om de **ulde** **Klæder** ell.
Lapper, som lægges over **Heste**, for at vogte
dem mod pludselig **Afskaling** (**Hestedæften**)
ell. som lægges under **Sadelen** (**Sadels-**
dæften, **Ridedæften**). = **Dæftengiord**, en.
Giord ell. **Rem**, der spændes om **Hestens**
Bug, for at holde **Dæftenet** fast.

Dæftel, et. pl.-er. [af **dæfte**.] et løst
Lag, hvormed et **Kar** e. **besl.** lukkes ell.
tildækkes.

Dæl, en. [**J. Dæld. af Dal.**] en liden
Fordybning eller **Grøft** i visse **Legems-**
dele, f. **Er**, en **Dæl** i **Hagen**, uden paa
Paanden. (egentlig en liden **Dal**. **Woth.**)

Dæl ell. **Dæld**, en. **Melketiertier** eller
Gver hos **Soen**. **Soen** skyder **Dæld**, naar
den er nær ved at fare. (**Woth.**)

Dæmme, v. a. 1. [af **Dam**. **N. S. dem-**
man.] hindre eller standse **Bandets** **Løb**
ved en **Dam**, et opfattet **Dige** eller anden
Indretning. At d. for **Møllebandet**. At
d. **Kavandet** op, for at vande **Engene**. —
Dæmning, en. pl.-er. 1. **Gierningen** at
dæmme. 2. en opfattet eller opmuret
Bold, et **Jord** ell. **Steendige**, hvis **Be-**
stemmelse er at hindre og afholde **Bandets**
Indløb og **Overskyllen**. "Saaledes ruller
sig den brusenende **Strøm** ud over **Sletterne**,
naar dens **Dæmninger** brydes." **Malling.**
figurl. "Banden var det **Middel**, som
skulde sætte **Dæmning** for **Laster**" (hindre
deres **Udbredelse**.) **Skytte**. (Døstet br.

det om et mørkt Bølvert, ligesom Dige om en Jordvold.)

Dampe, v. a. 1. [L. dāmpfen.] 1. hinde noget fra at gaa videre eller tage Overhaand; standse, undertrykke, formindste. At d. Jlden. dampe et Dyrer. Hans Overmod bliver vel dampet. "Haab dæmper Rummer, qvæger Smerten." Thaarup. "Han dæmper sin Stolthed og sin overdrevne Egentlighed." Bastholm. 2. giste svagere, mildere. At d. Seden. (Især om Toner og Instrumenter.) At d. en Trompet, Tromme. En dampet Lyd; med dampet Røst. "Døbt i Floden en dampet Lørden sig høre lod." Ahlenschl. — Dæmper, en, pl. -e. det Redskab, hvorefter noget dæmpes; f. Ex. Dæmper paa en Tromme, Trompet. — Dæmpning, en, pl. -er. Gjerningen at dæmpe.

Dæmre, v. n. [L. dāmmern. S. dimma.] mørknes, udbrede Dæmring; gaae over fra Dagslys til Skumring. "Bent nu roligt paa Døden i dæmrende Stogger." Ahlenschlager. (Ugentl. "Og Maanen dæmmer i Skyen dog." Samme.)

Dæmring, en, ud. pl. [L. Dāmmern. S. dimma. Mørke.] en Mellemtilstand af Lys og Mørke, Overgangen fra Nat til Morgen, (Morgendæmring) eller fra Dag til Aften (Skumring, Tusmørke.) (Disse sidste, egentl. danske Ord br. sjelden om Morgens og Aftens Skumring, der som oftest kaldes Dæmring, Daggry ell. Morgengry.) Deraf: Dæmringsslys, et. Et svagt Lys, lig Dæmringens. "Lampen udbredte sit Dæmringsslys." Ahlenschl. — Dæmringssky, en. En noget mørk, eller mørknende Sky. "Den mørke Dæmringssky, der ruger om dit Hæjsyn." Ahlenschl.

Dænge, v. a. og n. 1. [S. deingia. A. S. denegan.] 1. slaae, pragle, give Bank. At d. een dygtig til. De dængede begge paa ham. (dagl. Tale.) 2. stræ. At dænge under en Hest. (Moth.)

Døbe, v. a. 2. [A. S. depan. f. dyppe, som i Gl. Dansk, f. Ex. i den ældste Bispebelovers. hedder døbe.] indlemme v. Daaben, ved Overensning med Vand (ell. som i de ældste Læder sandt Sted, ved Neddyppelse i Vand) i den Christne Kirke, hvorefter med tillige Navngivelse er forbunden. Barnet er endnu ikke døbt. (jvf. hjemmedøbe, omvendt.) figurl. om Læng, der gives Navn. f. Ex. at døbe en Klokke. — Døbes bog, en. f. Kirkebog. Døbesad, et. Bad ell. Bækken, hvori Vandet kommer t. at døbe Børn med. Døbesader, en. Præsten, m. Hensyn til Barnet, han døber. (Laußen. Goldberg.) Døbesfont, en. [af Lat. fons.] den Indretning i Kirken (ofte en tilhuggen, udhulet Sten) hvori Børn døbes, eller hvorpaa Døbesadet sættes.

Døbehandling, en. det, som hører til Døbets høitidelige Forretning (Døbehandlingens Døbenavn, et. Navn, som een faaer Daaben; Fornavn. Døbeseddel, en. Udskrift af Kirkebogen, som Præsten meddeeler til Bevis paa en Persons Døbe. Døbevand, et. V. til at døbe med. f. Ex. S. D. — Døber, en. Een, som døber. (S. Giendøber.) "Nu maatte Døber selv bære Barnet til Jorden." Bander. Johannes Døberen.

Død, en, ud. pl. [Gt. Daud. A. S. Dead.] 1. det naturlige Livs Ophør, Ophævelse af den physiske Organisme i et bestemt Tilstand (menneskeligt ell. dyrt) Tilstand, Ophør af de Kræfter og Virkninger, hvorefter den yttres sig; Sjælens Afskillelse fra Legemet. En naturlig, en voldsom (ved uventet Bølge paaført) Død. En let, saget, pludselig, brat Død. At døe en langsom Død. At afgaa ved Døden (døe.) Døe i Engdom, det Fald bliver hans Død: Aarsagen til hans Død. At tage sin Død over noget. — Døsoa absol. om en voldsom Død ell. Afslutning. Han har fortienet Døden. At dømmes til Døde (ikke: døe Døden.) At gaae i Døden. Han gik i Døden med usforædret Mod. — At ligge for Døden: være nær ved at døe, være døds syg. — Den ældre Gen. Dødsens betydning i udtrykket: at være Dødsens: vis paa Døden, nær Døden. Han er Dødsens (han kan ikke leve.) Du er Dødsens, der som du rører dig af Stedet. Dødsens figurl. hvor man yttres en høj Grad af Frygt. Jeg er Dødsens, dersom hun faaer det at vide. — til Døde br. undertiden (dog sjelden) for: ihjel. At græmme, sørge sig til Døde. — til Døden, indtil Døden: indtil det yderste, i høieste Grad. At have, forfølge een indtil Døden. — For sin Død, aldeles ikke; om en høj Grad af Ulyst. Jeg kan for min Død ikke lide at udstaae det. — Den aandelige Død, den evige Død, theologiske Udtryk. 2. Døds tænkes Døden, som et selvstændigt Tilstand, hvorefter adskill. figurl. Udtryk. f. Ex. Døden er ikke at søge med. Han seer ud som Døden, som Døden i Aabenbaringen (meget syg, bleg.) Dødens Engel. At male Døden som en Becnad. Fabelen om Døden og Brændehuggeren. Døden gik over min Grav: Ages i dagl. Tale, naar man fornemmer en pludselig Sygdom. — Sammensætn. a) dødblaa, adj. som har en bleg, blaakig Farve, eller ligefarvet. "Brustne Blis og dødblaae Negle." Ahlenschl. dødbleg, adj. meget bleg, bleg som et Eg. Dødblind, adj. Dødsfarve (Grundtvig.) Dødsfarve, en. bleg, gulaktig Farve. (Moth.) dødsfarvet, adj. dødbleg. (Moth.) Dødsfiende, f. Dødsfiender, dødsfiar, adj. som elsker Døden, har lyst til

Døden, *en.* vil adbede Døden. (afædvahl.)
 "Efter indvillig en dødkær Hand i usynlige
 Enes ilende Fod." *Perp.* dødfald, *adj.*
 som et Lig, tilskold. dødmæt, *adj.* mæt,
 men Døende, dødelig mæt. "Hun strakte
 ud Karret sin dødmætte Haand." *Bagg.*
 dømkø, *adj.* forekommer hos Baggesen
 i: bølgekø. "Den midt om Dagen
 dømkø Laarngang." Dødmørke, *et.*
 i faldkomment Mørke *en.* figurl. en Lils
 and uden alt aandeligt Lyd. "Midt i
 dømkø Dødmørke." *Bagg.* Labyr. II. 326.
 dømkøret, *adj.* v. dødelig saaret. "Hun
 i hans Favn dømkøret og bleg." *Perp.*
 dødfald, *en.* Skuld, Brøde, som for
 døden. (Kæbe.) dødfyldig, *adj.*
 lig at lide Dødsstraf, som har forbrudt
 det. (Guldberg.) dødstille, *adj.* stille
 i Graven, hvor den døde Længsel
 ligger. Den d. Nat. "Det vilde, døds
 de har." *Bagg.* dødsyg *ell.* dødsyg,
 i meget forlig syg, dødelig syg. =
 Dødedag, *en.* d. s. f. Dødedag (men
 i: faldnere; dog siger man: Til sin Dødes
 dag.) Dødedands *ell.* Dødningdands,
 i: En i den tidligere Middelalder hyp
 om forekommende allegorisk Tegning,
 at Døden forestilles, at optage Golt af
 den Stand og Alder t. Dands. Dødes
 le, *en.* pl. -r. Fortegnelse over dem,
 i: paa et vist Sted, i et vist Lidsrum
 i: lide. Dødemaaned, *en.* et Navn
 i: Februar *ell.* Blidemaaned. (Golding.
 i: tillægget det Januar.) = c) Døds
 r, *et.* det Kar, hvori en vis Persons
 i: indtræf. Dødsangest, *en.* Angest,
 i: for en nær forestaaende Død; en
 i: hoi Grad af Frygt *ell.* Rædsel. At
 i: i Dødsangest for noget. Dødsbo,
 i: en Af døds efterladte Bo (i nyere Lis
 i: indført for det halvtidste Sterbo.)
 dødsbud, *et.* Budskab om Døden; det,
 i: bebudet Død. (Jugemann.) Døds
 g, *en.* den Dag, paa hvilken en vis
 i: dør. Man veed hans Dødsdag,
 i: ikke hans Fødselsdag. "De Efters
 i: kunde erindre sig aarligens deres Paa
 i: deres Dødsdag." Schytte. Dødsdom,
 i: Dom, hvorved een dømmes fra Livet.
 dødsdug, *en.* poet. d. s. f. Dødsved.
 dødsduggen tilskold p. Panden udsprang.
 i: g. Dødsfald, *et.* Døden, en vis
 i: rions Død, betragtet som en Hændelse,
 i: tragiske; Døds-tilfælde, Afgang ved
 i: den. Et beklageligt, uventet Dødsfald,
 i: døsfare, *en.* f. for at miste Livet (of
 i: i: Livsfare.) "Hvormeget Engdomme
 i: Dødsfæret bidrage t. indbyrdes Rær
 i: fed." *Bagg.* N. Klim. Dødsfiende,
 i: dødelig, uforsonlig Fiende. Døds
 i: g, *en.* f. for at miste Livet. (Øhlens
 i: ligger.) Dødsfærd, *en.* 1. den Strid
 i: Dødsfærd af det fysiske Livs Kræfter,

som finder Sted i Døden, færd hvor Livs
 kraften endnu ei af Alderdom *ell.* Sygdom
 er hentet. 2. den Kamp, hvori een
 med Anstrengelse af sine yderste Kræfter
 vægger sit Liv. Dødsleie, *et.* den Døens
 des sidste Leie; Dødsfæng. (G. Hauch.)
 Dødslod, *en.* Lod, Skiebne, som bringer
 Døden, medfører eens Død. (Fibigers Ho
 mer.) Dødsmaade, *en.* En vis Maade,
 at ende Livet paa. En hurtig, en let
 Dødsmaade. Dødsmiddel, *et.* Middel
 til at give sig selv *ell.* Andre Døden. "For
 tvivlet over ingen Dødsmidler at kunne
 finde." Rahbek. Dødsnod, *en.* f. Døds
 fare. "At være i Dødsnod." Baltholm.
 Dødsqual, *en.* En hoi Grad af Lidelse
 i: og ved Døden. (B. S. D.) Dødsfaar,
et. dødeligt Saar, Banesaar. Døds
 sag, *en.* En Sag, Sierting, som forties
 ner Dødsstraf. (Jvf. Livsag.) Døds
 sang, *en.* 1. S. som een digter *ell.* synger i
 Døden *ell.* fort for sin Død. Den saakaldte
 Regner Rødbrogs Dødsang. 2. Sang,
 der varfæder Døden. "Nu er det din Døds
 sang, hun qvæder." Jngem. Dødsfæng,
en. d. s. f. Dødsleie. Han formanede
 paa sin Dødsfæng Sønnen til Enighed.
 Dødsfærd, *et.* Strid af en Døende, *en.*
 af den, som er i Livsfare. (Pram.) Døds
 færd, *en.* 1. En hoi Grad af Dødsfærd.
 "Dødsfærd staaer paa de skælvende Læ
 ber." *Perp.* 2. en meget stor Strid, som
 kunde paaføre een Døden. Dødsfærd,
en. S. som føles i Døden. Dødsstraf,
en. Straf, som medfører Henttelse;
 Livsstraf. Dødsfærd, *en.* d. s. f. Døds
 kamp. Dødsfærd, *en.* den Tid, det
 Lidspunkt, da Døden indtræffer; Dødstid.
 "Det var Glædens Dødsfærd i mit Hjerte."
 f. Guld. Dødsfærd, *et.* en Døendes Suf;
 det sidste Suf. Dødsfærd, *en.* den
 Døendes Svøb. dødsyg, *adj.* f. døds
 syg. Dødsfygdom, *en.* S. som endes
 med Døden, dødelig Sygdom. Døds
 fynd, *en.* S. som fortjener Døden; døde
 lig Synd. Dødsførd, *en.* Førd, som
 fører Døden med sig, den Døendes sidste
 Førd. Dødsfærd, *en.* L. paa Døden,
 paa Menneskets Dødelighed, paa sin egen
 forestaaende Død. "Den Dødsfærd, der
 minder Fjorten selv om Regnskab." Mals
 ling. Dødsfærd, *et.* Regn paa en
 nær forestaaende Død. (Jvf. Livsfærd.)
 Dødsfærd, Dødsfærd, *en.* 1. d. s. f. Døds
 færd. 2. i en egen og komisk Bemærkelse
 (i Modsætning til Livsfærd): Dødens Tid,
 som Person betragtet. "I min hele Døds
 færd aldrig Måge jeg funden har til denne
 Midsfærd." Baggesen. Dødsfærd, *en.*
 Trøst i Døden, Trøst for en Døende.

Død, *adj.* og *adv.* n. dødt. 1. egentl.
 som er berøvet Liv, *ell.* er uden Liv; (L.
 dødt, forskelligt fra partic. dødt. L. ge:

storben.) modf. levende. En d. Mand. Et dødt Menneske (L. en Dødtter; ogsaa subst. en Død. Man har en Død ud. Balpladsen laae fuld af Døde og Saarede. Lad de Døde hvile i Fred.) Han var halv død af Kulde. At falde død ned. Barnet kom dødt til Verden. Levende og Døde. 2. figurl. uden Liv, livløs; i endel Tilfælde, som Modsætning t. det, man tillægger Liv, uden derved altid at forstaae det physiske eller dyriske. Et dødt Billede. En død Steen. Den døde Natur. At være levende død (s. uden aandeligt Liv.) Alting er nu dødt (stille, ikke livligt) her i Huset. 3. Saaledes figurl. i endel enkelte Tilfælde. f. Ex. for: dørst, tung, mat, ikke livligt. Hun har noget dødt og dørst i sit Bæsen. døde Vine. En død Farve. — dødt (stille) Veir; til Søs. En d. (ubeboet) Ørten. En død (visnet) Green. Et dødt Træ (udgaaet.) Døde (udslukte, ikke udbrændte) Gløder. Denne Forskrivning er nu d. og magtesløs. En død (frugtlos, ikke rentebærende) Capital. Død i Rind i Saar. Et dødt Sprog (som ikke mere tales: modf. et levende.) En død (ufrugtbar) Rærdom. En død Kraft, t. Mechaniken: som ingen Bevægelse frembringer, som hviler. = Hæraf: dødbagt, adj. om Brød som er deiet eller ikke ret udbagt p. enkelte Steder. (Ambergs Ørdb.) dødbændt, adj. v. kaldes den Kalk, som enten ved Brændingen er forbrændt, eller indeholder en alt for stor Mængde Leer og Kalkjord, og derfor et kan lædskes eller blive til Meelkalk. dødsfød, adj. v. som fødes uden Liv. Et d. Barn. En dødsfød Kald. dødsføre, v. a. 3. figurl. betage Kraft, Virkning. "Eigesaa ere i dødsførte fra Loven." Rom. 7. 4. dødhovedet, adj. dørst, sandseless, dum. (Moth. jvf. Dødhed. dødsiet, adj. som seer dørst, mat ud af Vine.

Døde, v. a. 1. stille ved Livet, dræbe. (fjelden undt. i Bibeloversættelser.) "Hvo der slaar et Menneske ihjel, skal dødes." 3 Mose Bog. 20. "At een for hele Folket man maa døde." Bagg.

Dødelig, adj. 1. som er Døden underkastet, som i Folge sin Natur engang skal dø. (modf. udødelig.) En Dødelig br. ofte absol. for: et Menneske. Ingen Dødelig veed det. "Men for tidt de stærke Straaler Dødeliges Syn ei taaler." Lode. 2. som stcer ved Døden. dødelig Afgang, Hensart. 3. som voldet Døden, dræbende. En d. Sygdom, Gift. figurl. De ere dødelige Fiender (uforsønlige.) dødeligt Had, Fiendskab. En d. Synd: overmaade stor, utilgivelig Synd. = Dødelighed, en. ud. pl. 1. den Egenkab, at være dødelig. At betænke sin Dødelighed. 2. Tildragelsen, at dø, med Hens

syn til Mængden af dem som dø. (M. taltet.) Der hersker megen D. i den Kærlid. Dødeligheden begynder at tage.

Dødhed, en. [af adj. død.] som kun i Bemærkelsen: Dørthed, Længhed, M. hed. At føle en Dødhed i alle sine Lemmer.

Dødning, en. pl. -et. et dødt og jort Menneske. At se ud som en Dødning. Bleg som en Dødning. (Ogsaa om De hvilkte Overtroen tænker sig som Siengere.) = Dødningbeen, et. pl. d. f. B. af en Dødningrad. Dødningdande, f. Dødedands. Dødningfarve, en. pl. dødblau Farve, Sigfarve. Dødninghave, en. poet. en Kirkegaard. "Døgens Str i Dødninghaven." J. Smid. Dødninghoved, et. Hovedet ell. Piern. skallen af en Dødning. Dødningflok, en. Flygflokke, R. som ringes ved Jortfærd. "Som Uglestrig, som Dødningflokens Rimen." Ewald. Dødningfugl, et. i Overtroens Mening, en Betærelse ell. et Kney, som een skalde faae i Eend af en Sienganger. (Folk. P. Paars. I. 4 S.) Dødningluft, en. f. Ligning. Dødningrad, en. Beendraden af et dødt Menneske.

Døe, v. n. døde, er død. [J. deya. S. dydan, deadian. R. S. dœ n.] is. af at leve, opgive Anden. (jvf. omkomme.) At d. af Sygdom, af Pest, af Sorg. d. ved Dødelens Haand. At d. for Fædlandet. Han var neppe død, før ic. d. er død mange Mennesker. Mange døde af dem, jeg kiendte. — figurl. forga. gaar ud, visne. Hans Mavn, Minde d. aldrig. Alle Bærter døe i denne Tid. En Døende, een som er nær ved at d. At døe bort, døe i Mængde; mistes, falder v. Døden. Een af mine Venner døer b. efter den anden. — At døe hen, figurl. tabe sig, glemmes. Sagen døde hen. At døe ud, f. uddøe. De Gamle døe efterhaanden ud. — Hans Forsæt døde i Gudselen (blev ikke udført.)

Døgenigt, en [L. Taugenicht s. S. Døgenig.] et Drog, udueligt, arkt. løst Menneske. (d. Tale.)

Døgn, et. pl. d. f. [Sv. Dygn.] 1. Tid af 24 Timer; Nat og Dag. 2. Døgn, absol. den nærværende Tid, det nærværende Dieblis. "Det svarer ganske godt til Døgnets Arv." — "At sprede Rutids Taa Døgnets Dyrst." Bagg. Døgnets Sm. Moder. (de med Døgn sammensatte S. har Sprogbrugen meddeelt et Bibeget. Ringeagt og ringe Bærd.) = Døgnblad, d. f. f. Dagblad (især med Hensyn til f. danne Blades korte Varighed.) Døgn dyr, et. (Dhienischl.) f. f. f. Ord. Døgn flue, en. Et Slags Insecter, hvis liv varer meget kort, ell. kun et Døgn. Epli

Daglig, et. Et Liv, som varer langt kort; ell. et Liv, hvori man kun har øgnet, det nærværende for Die. **Dagstifte**, et. Stifte, Omverling (s. Gr. af **stift**) som indtræder dagligen, ell. efter **Dages** Forløb. (Duffen.) **Dagstift**, et. Flyveblad ell. andet Skrift, der man tager Hensyn paa Døgnet; og som snart glemmes. **Dagstifter**, en. den, som forfatter Dagnstifter. **Dagvarig**, et. som varer et Dagn. **Dagværd**, et. Bærd, som er uden Barighed, som forværrer m. Døgnet. (S. Staffeldt). **Dagnstærk**, et. Arbejde, som kun har meget lidt Barighed. **Dagnvæsen**, et. Væsen, hvis Tilværelse kun varer et D. eller mere kort. (Fibigers Sophist.)

Døie, v. a. l. udstaae, taale, lide. "Der var stakkels Mænd, som nok maa døie med en" (Rone.) **Døie**. At d. Dødt. 1. Epot, Fortræd; døie Kulde, Sult og sm. "Du ei af Plager veed, som Overvældighed og Orkesløshed døie." Bessel. Du skal bære din Byrde, du skal døie af Plage." **Dynaster**.

Dyn, en. [Hollandst.] en ganske liden ættermagt. Ikke en D. værd. (b. Tale.) 1. Del, en. [Rort; af Dal.] En Dal; Dalbygger. "Saa Dødens Smilhed ble sandt, at trodsig Strøm t. Tieneste tvinges." Storm.

2. Del, en [kort s. bestemt: Døllen. (af vis Oprindelse.) Den Deel af Plovværkt, hvorved det sættes t. Plovlegemet. (Kæres Land-Dec. v. Drewsen. III. 19.) **Dølge**, v. a. dølge, dølge. (dølge og dølge forekommer i vore Bibel-Overs.) [J. A. S. diglian.] holde hemmelig, skjule, ikke røbe ell. aabenbare. (Nu sædvanlig kun om det, som m. Skid skjules; som for: skjule i Almindelighed.) At d. i Eorg, sin Mening, Hensigt. At d. langterne v. noget. "Hun slig ulykke for Fjenden dølge længe." Holb. P. 1. **Dølge**. "Det som dølges i Sne, kommer op i Is." Ordspr. = **Dølgemaal**, ud. pl. Skjul; Hemmelighed, Løgn. **Dølgemaal**. At føde i D. Barnefødsel **Dølgemaal**. At lægge D. paa noget. — **Dølgemand**, en. 1. den, som med Skid forlær dølger noget. 2. særde. den, som tager staaende Roster; en Bøler.

Dømme, v. n. og a. dømte, dømt. [J. A. S. domjan. N. S. deman.] 1. At en bestemt, afgjort Dom, enten blot sig selv, i Tanken, ell. med Ord; være sin Mening om noget bevidst, ell. yttre a m. Ord. (S. Dom, 2. a. h.) Jeg dømte, hvad han dømmer om denne Sag. Man kan ikke dømme herom, da jeg ikke kender Omstændighederne. "Saa længe en tvivler, kan man ikke siges at dømme." **Dømmen**. Andre maa dømme, om jeg har

Ret, ell. ikke. Saavidt man kan d. af, ell. efter det udvortes. At d. vel, ilde om Folk. At d. som den Blinde om Farverne. — **Døgsaa** act. At dømme andre efter sig selv. "Den Forskiel, vi bør gjøre imellem at dømme Handlinger og at dømme den Handlende." Rahbek. (jvf. **dømme** og **skjønne**.) "Bed at dømme skal afgjøres, hvad der er rigtigt eller urigtigt (sandt ell. usandt, ic.) ikke hvad der er meer eller mindre rigtigt, hvilket sidste stær v. at skjønne om Tingen." **Eporon**. 2. Afgjøre en Dom i Retten, kiende i en stridig Sag, kiende for Ret. Der er endnu ikke dømt i Sagen. Retten maa d. os imellem. At. d. efter Landets Love. — act. At d. een fra Livet, fra sit Embede. At dømmes for Tyveri. Han er dømt t. Fæstningsarbejde. At d. een i Bøder. (jvf. **fordømme**, **idømme**, **paadømme**, **tildømme**.)

Dømmekraft, en. ud. pl. den Evne i Sjælen, at kunne dømme (i den videste Bemærkelse,) at kunne skielne ell. skjønne Forholdet imellem to, ell. flere Begreber. (jvf. **skjønne**, **Skjønsmhed**.)

Døn, et. pl. d. s. [N. S. Dyn, **Streptus**.] en stærk og rystende Lyd. Det gav et stærkt Døn. Man hørte et Døn langt borte. "Der blev Døn af stærke Stud." Grundtvig.

Døne, v. n. [N. S. dynan. N. S. dønen. jvf. **dindre**.] frembringe Døn; lade høre en rystende Lyd. (skildnere end Substantivet.) "I Jordens Indvold døner Dødens Torden." Thaarup.

Dønning ell. **Dønning**, en. pl. er. [Holl. Duyninge. Sv. Dyning.] en bølgende ell. vuggende Bevægelse i Havet efter Uvædr, som har sin Grund i at Havets Døb endnu er oprørt. "I svage Dønninger omfavner, vugger, dysser min længselsfulde Sjæl." Tullin.

Dør, en. pl. e. [N. S. Dør. J. Dyr. Goth. Daur.] en regelmæssig Abgning p. et tilluftet, omsluttet Rum, (et Huus, et Stab, en Dør o. s. v.) hvilken med Skid er anbragt, og har t. Hensigt, at kunne komme ind i ell. have Afgang til Rummet; tilligemed den til Abgningen passende, i Hængsler bevægelige Glade, som tjener t. Luffelse. Saaledes: Havedør, Huusdør, (Gadedør) Kaffelovnsdør, Kirkedør, Stabdør, Studedør, Staldør, o. fl. En Bagdør, Trappedør, Kielderdør. (Jvf. Port, Lem, Saldør.) At luffe Døren op, og i (ell. blot: luffe Døren.) At gaae ind ad, ind igennem, ud af Døren. At staae i, udenfor bag Døren. Døren gik, ell. der gik Rogen m. Døren (naar man hører en Dør aabnes ell. luffes.) — figurl. br. Dør ogsaa f. Huus, Værelse, Siem, o. d. At vise een Døren (byde ham gaae ud.) At sætte een

paa Døren (d: ud af Døren, af Huset.)
 At jage een p. Døren. At gaae D. fra
 Dør d: Huus fra Huus. At boe D. om
 D. med een d: i næste Huus. Man
 maa kunne have Fred inden f. sine egne
 Døre. = Døraxel, en. et i Muren ell.
 Dørstolpen befæstet Jern, hvori Døren
 hænges m. Hængselen; (Moth. Grams
 Nucl.) Dørstabel. Dørbeslag, et. Jern-
 net, hvormed en D. beslaaes. Dørsald ell.
 Dørsfang, et. Eldestykkerne af en Dør.
 Dørsloi, en. En af Fløiene p. en dobbelt
 D. ell. Fløidør. Dørsfylding, en.
 En i en Dør indfaldet tyndere Tavle af
 Træ. Dørhammer, en. En uden paa
 Døren fæstet Hammer, hvormed den ban-
 ker paa, som vil lukkes ind. Dørhul,
 et. 1. Rabningen, hvori Dørfarmen fæs-
 tes, og som Døren lukker. 2. et Hul paa
 en Dør (f. E. t. et Apothek ell. Fængsel)
 som kan aabnes, uden at lukke Døren op.
 Dørhængsel, en. f. Hængsel. Dør-
 færm, en. En firkantet Ramme, der ind-
 sættes i Muren, og hvori Døren slutter.
 Dørklinke, en. f. Klinke. Dørkloffe,
 en. R. som bevæges og ringer, naar en
 D. aabnes. Dørklædning, en. Dør-
 fylding; ell. den Deel af Døren, der om-
 giver Fyldingen. (Ambergs Ordb.) Dør-
 lod, et. Lod ell. Bægt, hvormed en Dør
 af sig selv lukkes. Dørpost, en. d. f. f.
 Dørstolpe. (B. S. D.) Dørslaa, en.
 Slaae til at stynde for en Dør. (E. Peder-
 sen.) Dørstabel, en. Stabel, hvori Dør-
 ren hænger v. Hængslerne, og hvorom disse
 bevæge sig. Dørsteen, en. Steen, som
 lægges t. Dørtærskel. (Moth.) Dør-
 stolpe, en. En af de Stolper, hvortil
 Dørfarmen er heftet, ell. som tiene i Ste-
 det for Rarm, hvor den mangler. Dør-
 stykke, et. Maleri over en Dør. Dør-
 tridse, en. Tridse m. Snor og Lod, som
 er fæstet t. en Dør, og trækker den til
 sig, naar den aabnes. Dørtrin, et.
 d. f. f. Dørtærskel. At have syn Sind
 over et Dørtrin, d: være meget vægelsin-
 det. Dørtræ, et. 1. Trætræ over en
 Dør. (superliminare.) 2. Dørtrin. (li-
 men.) Moth. Dørtærskel, et. Fodstyk-
 ket t. en Dør, ell. den nederste Deel af
 Rarmen (f. Tærskel.) Dørvindue, et.
 1. en Glasrude i en Dør t. at see iglen-
 nem. 2. et lidet over en Dør anbragt
 Vindue. Dørvogter, en. Den, hvis
 Bestilling er at vogte, ell. at aabne og
 lukke en Dør; en Portner. (ligeledes: Dør-
 vogterste.) Dørvægt, en. Vægt ell. Lod
 i den Dørridse. Dørvægter, en. Dør-
 vogter. (Arreboe.)

Dørslag, et. pl. d. f. [N. S. Dør-
 slag. Brem. B. B. IV. 809.] et Rist-
 fæntredskab af Kobber ell. Jernblik, dannet

som en Staal, m. mange Haller i Bunde
 til at sigte ell. se noget igennem. (Moth.)

Døs, en. ud. pl. [N. S. dvas, fl.
 dorst.] en søvnagtig Tilstand, uden aar-
 deligt Liv og klar Bevidsthed. Den En-
 ligger i en D. At gaae som i en Døs.
 døsig, adj. [N. S. dufsig, ddsig, svig-
 mel.] tung, dorst i Kroppen og halv san-
 seløs. "J døsig Rådheds Skod." Westf.
 At være døsig efter Maaltidet. At bli-
 d. efter stærkt Drik. (Ganske uegentl. o.
 Ensets matte Skin: "Lampen brænder d.
 sigt; men, den brænder dog endnu." W.
 lenschl. Hækon 3.) — Døsigbed, en. ud. p.
 Bestaffenheden at være døsig.

Døse, v. n. og a. 1. gaae som i en D.
 være dorst, døsig, uirksom. (Moth.)
 døse hen i Dumheds Skod." Rein.
 gaae og døse den hele Dag. "Den va-
 trevne Slægt, som døser hen ad Liv-
 lumre Vølger." F. Schmidts Digte. 181
 b. uet. tilbringe p. en dorst Maade.
 stummel Harm jeg døser hen mit Liv
 W. lenschl. At d. Tiden bort. (Enøder-
 — Døsen, en. Tilstand, hvori man d-
 ser. "Bort Liv en Døsen mellem Sovn
 Waagen." S. Blicher.

Døv, adj. [J. dafsr. N. S. d o o s]
 som har Mangel p. Hørelsen, er betet
 Hørelsen, om ikke aldeles, dog i betyde-
 ligen Grad. Han er meget d. noget døv
 tungbør.) sig. At være d. imod Fore-
 ltinger, Formaninger. "At tage den d-
 hat paa d: lade som man ikke hører ho-
 der siges ell. tales." Moth. 2. som ei h-
 sin rette End. En døv Røst. En d. R-
 sun, Klokke. (B. S. D.) 3. fløv. En
 Eg, Sec. — it. kraftløs. Døve Rødder.
 døvfødt, adj. døv fra Fødselen af. — d-
 giøre, v. a. 3. døve, giøre døv; fløve. (En-
 dorst.) "Bananen døvgjør vore Hjerter
 Fornuftens Stemme." Bastholm. — Dø-
 ved, en: ud. pl. Mangel p. Hørelse.
 døvslaae, v. a. 3. slaae een p. Dret
 derved giøre ham døv. (Guldberg.) — d-
 stum, adj. betr. som er døvfødt, og d-
 uden Måle.

Døve, v. a. 1. betage Drengh, stand
 Hørelsen, giøre døv f. en Tid, v. ov-
 vættes stærkt End; ell. giøre, at noget h-
 høres. At d. Folks Dren, m: sin En-
 "At høres af den, som af Elskov er døvet
 Pram. Et døvende Bilde. "Storm
 døve mine Klager." Gvald. (jvf. ov-
 døve.) 2. betage Styrken, Heflighede
 dæmpe, lindre. At døve en Tromp-
 (N. S. D.) At d. Jlden. Dette Råd
 kan i det mindste døve Smerten. (St-
 men døves. Moth.) 3. fløve. At d-
 et Sværd. (N. S. Bedel.) "Du d-
 Spyd; men her er Sværd tilbage." Gra-
 figurl. "Emigrere — som døve Hjerter

D. A. Truid. 4. gjøre ufølsom, betage
Kraften, bedøve. "Fortiente Smarter
døve Sands og Siæl." Ewald. = Døve-
nt, en. Lægedrik, som døver Smarter —

Døvelse, en. 1. Sierningen, at døve. 2.
Bedøvet Tilstand, Bedøvelse. "Det er ikke
den Døvelse, hvori den store Verden er
nedsænket." Rahbek.

E.

Ebbe, en. ud. pl. [J. Ebbi. A. S.
Ebbi.] den Naturbegivenhed, at Havet v.
de Kyster synker og træder tilbage fra
Kysten, t. en vis Tid i Døgnet, og after
tager m. Floden. I Nordsegen er Ebbe
og Floed. — Deraf: **Ebbetid**, en. Den
Tid, da Ebben indtræder; ell. Tiden, hvori
den varer.

Ebbe, v. n. og impers. 1. (har.) synke,
trække tilbage v. Ebben. Det begynder at
ebbe. "Gaa stær det i det Hav, der flaa-
er eller ebber." Arreboe.

Ed, en. pl. er. [J. Eid.] 1. høitidelig
Krafttælle ell. Benægtelse s. Retten, hvor-
ved man paakalder Gud. t. Vidne om
Sandheden af sit Udsagn. At aflægge Ed;
i Hænge ell. gjøre falsk Ed. Lovens Ed
i Edsformularen, som i Loven er fores-
krevet. At sværne en p. sin Ed. Jeg
gjøre min Ed derpaa. At bevidne,
atteste, love noget under sin Ed. 2.
Høitidelig Forsikkring ell. Løfte, hvorved
en edelig forpligter sig t. noget. At tage
en i Ed. At aflægge Embedsed. Hyls-
edsed, Præstedsed, Trostabsed. At bryde
i Ed. 3. Løse Sværge og Panden.
han hører aldrig en Ed af hans Mund.
han hører ham bruge affædelige Eder. =
Ederer, en. Den som overtræder det,
som han v. Ed har forpligtet sig. eds-
mand, adj. v. som har forbunden sig t.
noget v. Ed. edsfæste, v. a. - 1. tage i
Ed, lade den aflægge Ed, forbinde v. Ed.
en edsfæstet Mand. Edsigelse, en.
Sierningen, at sværne en p. Ed. (Moth.)
svoren, adj. som har aflagt Ed p. no-
get, edbunden. edsvoerne Dommere. (Ju-
li.) De Edsvornes Kiendelse. Edtas-
ke, en. Sierningen at tage een i Ed.
edtag, edtagen, adj. v. som er tagen i
Ed. = Edsbrud, en. den Sierning at
overtræde, bryde, hvad man under Ed har
svoret. (Orsted.) Edsopagt, en. En v.
forbunden Pagt, edeligt Forbund. (Fis-
gers Pomer.) — edelig, adj. som stær
Et, under Ed. En edelig Forsikkring.
edeligt Løfte.

Edder, en. ud. pl. [J. Eitr.] 1. i
den Danst: Gist i Almindelighed. Der-
af: Edderbid, giftigt, forgiftende Bid,
Edderdrif, giftig Drif. (Moth.) edder-
bid. (s. Hærpestreng. E. Frimann.) Ed-
derhorn, Gisthorn. Ohlenschl. Edder-

slange, og fl. Drb.) 2. en ædende Væds-
ke i Bylder og Saar; Boer, Materie.
At sætte Edder; trække Edderen ud af af
en Byld, = edderagtig, adj. som ligner
E. (B. S. D.) Edderbyld, en. B.
hvori der samler sig Edder ell. Materie.
"Før Kniven har faaret Edderbylden
bort, som buddner." Ohlenschl. Edder-
kop, en. En vidtløftig Slægt af vingedo
Insecter, bekiendte af deres Spind. Ara-
nea. (Ev. Spindel. Jvf. Spindelbær.
(Ordet Edderkop forekommer alt i 13de
Aarh. hos s. Hærpestreng.) edderond,
adj. meget ondskabsfuld. (B. S. D.)
Eddersætning, en. Den Tilstand, naar
de fordærvede Vædske i Bylder ell. Saar
gaae over t. Edder. Eddervold, en.
En Sygdom hos Hornkvæg, der frembrin-
ger en Lamhed i Bagtroppen, og i Almin-
delighed en hastig Død. (Moth. B. S. D.)
Ordet er jydsk.)

Eddike, en. [J. Eddik. A. S. Ec-
ced. Lat. acetum.] en meget sur Vædske,
som faaes v. den sure Siæring af Frugter,
Viin, Al m. m. Blineddike, Dleddike.
At sylte i E. At brygge Eddike. = Ed-
dikebrygger, en. Den, som brygger, til-
bereder E. til Salg. Eddikebryggeri,
et. Indtætning, hvor E. brygges. Ed-
dikeflaske, Eddikekrukke, en. hvori E.
glemmes. Eddikehonning, en. En Drif,
blandet af E. og Honning. Ozymel. Ed-
dikefirsebær, pl. s. syltede i Eddike. Ed-
dikemand, en. d. s. Eddikebrygger.
Eddikestind, et. Skimmel, der sætter sig
p. fordærvet E. (Moth.) eddikesuur, adj.
saa sur som E. Eddikesyre, en. Den
Syre, som findes i E. og kan udtrages
af Eddiken. Eddiketønde, en. T.
hvori Eddike glemmes ell. henlægges s. at
giære.

Eden, et. Et hebraisk Drb, (taget af
1 Mos. B. C. 2. 3) hvormed i poetisk
Stil udtrykkes et fortrinlig Skønt ell. lyk-
keligt jordisk Opholdssted. (Jvf. Paradiis.)
"Et meer end jordisk Eden." Rein: "Den
Have som — et Eden blev ved hendes Glas
berhaender." Rahbek.

Eder, edera, pron. pers. s. J.
Ederduun, et. pl. d. s. Duun af Eder-
fugle. En Ederduuns Pude.

Ederfugl, en. pl. - e. [J. Edur, A-
darfugl.] Et Slags Vandfugl af Gaafe-

flægten, som lever i meget nordlige Lande, og hvis Bryst er besat m. meget fine Duun. (Ederduun.) *Anas mollissima*.

Eg, en. pl. **Ege** (og **Eger**. "3 Toppen af Eger." Ewald.) [3. Eyk. A. S. *Æc. N. S. Ete.*] et vildtvorende f. sin Størrelse, Styrke og Nytte beklendt Træ; et **Egetræ**. *Quercus*. **Egens** Frugt kaldes **Agern**. = **Egebark**, en. **Egetræets** Bark, som bruges meget t. Garvning. **Egeblad**, et. Blad af en **Eg**. **Egebord**, et. Et Bord af **Egetræ**. (saaledes **Egeplante**, **Egeflab**, **Egestol** m. fl.) **Egebregne**, n. s. en Plante. *Polypodium Dryopteris*. **Egebrænde**, et. Bed af **Egen**, som bruges til Brændsel. **Egebænk**, en. Bænk af **Egetræ**. (Dblenschl.) **Egedrue**, en. et Slags smaa rundagtige Svampe, der om Foraaret sætte sig p. **Egens** Rod i Form af en Drue. (B. S. D.) **Egegreen**, en. **Green** af en **Eg**. **Egekrands**, en. Krands af **Egelsv**. **Egelund**, en. Lund af **Egetræer**. (Dblenschl.) **Egelov**, et. **Egens** Lov. **Grønt E**. **Egestov**, en. En Stov, som allene ell. især bestaaer af **Egetræer**. **egestærk**, adj stærk som en **Eg**, som har megen **Egemestyrke**. (Tode.) **Egesvamp**, en. et Slags Bladsvamp (*Agaricus quercinus*) der vorer v. Roden af **Egetræer**; og et Slags Fjersvamp, der hyppig vorer p. **Egetræer**. *Boletus ignarius*. **Egetræ**, et. 1. d. f. f. **Eg**. 2. **Egens** Bed, f. saa vidt det br. til **Gavn** træ. **Egetommer**, et. **Tommer**, hugget af **Egen**.

Egghiort, en. pl. -e. Et stort Insect, m. skaldækkede Binger, som mest findes i **Egestove**, og hvis Pan er forsynet m. lange Rindetænger, liig Piortehorn. *Lucanus cervus*.

Eem, en. ud. pl. [3. Elmr. A. S. *Edm.*] sønlig opstigende Damp, f. **E**. af varmt Vand ell. desl. (ikke meget brugeligt; saavel som v. n. at eme, dampe, give Damp fra sig, og det maa ske hermed beslægtede adj. **eem**, modbydelig, vammst, flau i Smagen.)

Een, neutr. eet. A. 1. Talord, som betegner saavel det absolute (numeriske), som det adjectiviske Eenheds-Begreb, ell. Bestaffenheden i Henseende til Mængde ell. Antal, ikke at være flere. **Een**, to, tre, fire. der blev kun een tilbage. Jeg gav ham to Stykker, og beholdt selv eet. Vi fik alle p. een Bogn. Reppe een af hundrede. **Eet** af to, (maa Du vælge) enten maa Du klæde dig om, ell. blive hlemme. **Een** og anden Gang 3: nu og da, engang imellem. (jvf. eneste, **Eenhed**.) **Een** Gang een er een. Kloffen fleg eet. **Een** og tyve. Hundrede og een Rdlr. Hundrede og eet Skud. **Eet** Pundrede. 2. Ligesom Talordet absol. kan

staae som Subst. (Der var kun Een i eet Menneske, der kende ham) saaledes ogsaa, naar man nævner en Eenhed (Unitet) af Flere, og tillige angiver af hvo Slags disse ere. Forbindelsen stier da p. Præpos. af ell. iblandt, og Talordet gaar her over t. at blive et ubestemt Pron. (nedenfor B.) **Een** af mine Venner, de Tilstedeværende, af Selskabet. **Een** iblandt Mængden. 3. Talordet een (for Prædicat) faaer undertiden et Bibeget f. **E**. a) at Subjectet kun er eneste i Slags. Der er kun een Gud. "Herre skal være een, og hans Navn eet." Ps. 14. b) Subjectets Eenhed ell. Itetitet. (for: samme, selv samme, eet og samme.) De ere fødte p. een Dag. **Een** boe i eet Huus. At spise af een Tallerken (om Flere.) Alle have een Længde. **Een** kommer ud p. eet. (har samme Virkning er ligegyldigt.) — 3. **Eet** 3: sammenhængende, i et Heelt, i eet Stykke. Jeg vil hellere have det i **Eet**, end fikt ad. **Eet** løb i **Eet** f. mig. — Med eet 3: pludselig. — Udtrykket forstærkes v. Tillæg af og samme ell. og det samme. Vi har een og samme Hertog. Det er eet og samme Huus. Det bliver eet og det samme, (aldeles det samme) enten vi tog Stof eller Klæde. Et evigt **Eet** og det samme. (L. **Einer** (et.)) (jvf. samme 1.) c.) neutr. **Eet** staaer som Subst. for een Ting: (Snart **Eet**, og snart et andet; **Eet** er at være lærde; et andet, som troe man er det.) samme Ting, samme Begreb, Tilstand: (At see hende og et andet hende var eet) kun een Ting, ell. form, nemlig een Ting: (**Eet** er fornuftent. **Eet** maa Du lægge Mærke til.) 4. Talordet een blivt t. et høieligt Adj. og modtaget Artiklen (den og det) ell. et pron. p. foran, naar det modsættes den anden; ogsaa naar Talen er om flere end to Tilstande af sølles Art ell. Bestaffenhed. Den ene Havn hører ham til, den anden hører Broder. Den ene (af Brødrene) er Riksmænd, den anden Præst. Den ene troe ikke den anden. Mit ene Been. Den ene Datter er gift. Der var tre Fæder tilstede; den ene var Dommeren; den anden — den tredje o. f. v. Den ene m. den anden 3: alle uden Forskiel. Ogsaa absol. **Een** holder mere af **Een** en anden af **Ol** (Rogle — Andre.) **Een** siger saa, en Anden anderledes. B. for Partikelen een hverken har noget Subjekt ell. figter hen t. et beklendt ell. forudset men betegner a) deels en vis, dog end ubeklendt, ell. ikke nærmere angivet Person (L. **j e m a n d**.) b) deels en Person eller hovedet, (L. **e i n e r**.) bliver den et Pron. (ligesom man, nogen) m. Gen. eens. f. **Een** a) Der er een (**Een**) ude, som vil tale

m. Dg. Der kommer een. Der hat een
 feralt mig det. b) Hvad er det for
 een? Naar een ikke har lært noget, saa
 forstår han og intet. Hvad der ikke ved-
 kommer een, bør man holde sig fra. At
 faae under eens Herredømme. At døms
 m. om det, som ikke hører t. eens Fdg.
 C. præ Partikelen ikke, som i foregaaen-
 de Tilfælde, allene ell. især betegner den
 enkelte Gienstand, Personen ell. Indivi-
 du som saadan; men hvor man angiver
 Elagt ell. Art, hvortil Gienstanden hører,
 som det i Udtrykket mest fremtrædende, og
 det Personlige bliver ubestemt; ell. hvor
 man betegner en individuel Gienstand;
 men m. fortrinligt Pensyn t. dens Be-
 ståenhed: der bliver en t. den saakaldte
 (Substantivets og Adjectivets) ubestemte
 Artikel, som mister Toneholdet, og derfor
 skrives m. enkelt Vocal. Der var engang
 en Mand. En Kone fra Landet. Et
 Barn af fattige Forældre. En underlig
 en (Person. s. ovenfor B.) Saadan en
 Ben. Hvad for en Bog? — En berømt
 Mand; en deilig Pige; et stort Huus;
 en god en Leilighed. Sættes denne Ar-
 tikel foran Talord, bemærker den: om-
 trent, henimod. Han tabte vel en 30
 Rikr. Der er en 4 ell. 5 Stykker til-
 læge. [Det øvrige om Brugen af denne
 Artikel og om de Tilfælde, hvor den deels
 kan, deels bør udelades, maa søges i
 Reglaren, og er fuldstændigst afhand-
 let af Seisgaard.] = Sammensætninger
 a. Talordet een ere bl. a.: eenaarig,
 adj. 1. som er eet Aar gammel. Et een-
 aarigt Barn. 2. som varer eet A. eens-
 aarige Bærter. (B. S. D.) eenarmet,
 adj. som kun har een Arm. eenbaaren,
 adj. som er sine Forældres eneste Barn.
 eenbetet, adj. som har kun eet Been.
 eenbragtig, adj. som komme overeens i
 Læsemaade, Ønsker, Begieringer, især
 i Lovide som disse yttre sig i det udvortes
 forhold. eenbrægtige Venner, Ege-
 skelt. At leve eenbrægtigt sammen.
 Een og from Glæde, som naar Børn
 omles eenbrægtigen s. deres Faders Na-
 me. Wnster. Deraf Eenbrægtighed,
 e. nt. pl. — eenfoldig, adj. s. neden for
 enfoldig (som dette Ord nu sædvanl. ud-
 tales og skrives.) — eengang, adv. 1. kun
 een Tid, ikke oftere. Jeg har været
 et eengang. Det er meer end eengang
 i ham. (rigtigere: een Gang.) — Paa
 engang. a.) p. een og samme Tid, til-
 læge. Han drak det ud p. eengang. b.)
 1. et, pludselig. Det blev p. eengang
 ganske mørkt. 2. omstøder, endeligen.
 Han kommer dog e. til en Ulykke. 3. til
 forstærkt Udtrykket i en Sætning p. en
 en Maade (efter d. Tydske.) Det er
 en eengang fleet. — Har han eengang

faaet det, saa lad ham beholde det. Det
 er nu e. saaledes i Verden. 4. eengang
 f. alle, a.) paa en afgjørende Maade. Jeg
 har eengang f. alle erklæret, sagt ham, af-
 slaaet det. b.) een Gang og ikke flere.
 Jeg giver hellere en Sum e. for alle, end
 noget aartligt. (jvf. engang, som har for-
 skjelligt Tonefald, og forskjellig Bemær-
 telse.) — eenhaande, adj. af eet Slags, li-
 gedan. eenhaande Folk. "Utalige døde
 af eenhaande Død." D. Bibel. (forældet.)
 eenhornet, adj. som har kun eet Horn.
 eenhovet, adj. om Dyr: som har udeelt
 Hov. (Ambergs Ordb.) eenhændet, adj.
 som har kun een Haand. Eenklang, en.
 flere Tones harmoniske Samind, eller
 en eenstonende Samklang. "Og nynnede —
 i Eenklang alle Verdens Harmonier."
 Ingemann. "Naar Tonens Grov og Flint
 t. Eenklang sammenføres." Baggesen.
 eenraadig, adj. (Moth.) s. selvraadig.
 Eenrum, et: eensomt Sted, Eensomhed.
 (uden Art.) Den Tungfindige søger Een-
 rum. (J. Einrum.) I Eenrum, adv. p.
 et Sted, hvor man er allene, ell. hvor
 man er fri s. Selvtab, som man vil und-
 gaae. "Da skal Præsten først i Eenrum
 advare ham." D. Lov. II. 9. 24. Lad os
 tale derom i E. "Thi han sig fald i Een-
 rum drak." P. M. Trojel. — eensaalet,
 adj. som kun har een Saale. eensaaledede
 Stoe. (Moth.) eensidet, adj. som kun
 har ell. tænkes at have een Side. een-
 sidig, adj. 1. egentlig: som kun har een
 Side, ell. fremviser een Side; men denne
 Bemærk. br. ikke. 2. fig. som kun foreta-
 ges, behandles, betragtes, stæer fra een
 Side o.: p. en vis indskrænket Maade, ud.
 Pensyn t. Tingens andre Sider, Omstæn-
 digheder, o. s. v. En e. Contract, For-
 klaring. Et eensidigt Forhar (over en af
 Posterne.) En e. Bedømmelse, Syns-
 maade. "Man vogte sig for at give Ind-
 bildningskraften en alt for eensidig Ret-
 ning." Engelst. Ogsaa subj. Han er
 eensidig og partist i sine Domme. Een-
 sidighed, en. Bestaffenheden at være een-
 sidig; ell. subj. det, at være eensidig, at
 betragte, behandle noget p. en eensidig
 Maade. Hans E. og Partisthed gaae vidt.
 (pl. er usædvanl. "Saa tilfigtes da den
 fuldkomne Alsidighed gennem en Række
 af Eenfidigheder." Sibbern.) — eensinde,
 adv. een Gang; mods. ingensinde (men
 er forældet; jvf. nogensinde.) eensin-
 dig, adj. i ældre Dans: enige i Sind,
 Mening, Tank; ligesindet. "Eendrægtige
 og eensindige." P. Elia (1538) N. M.
 Alborg. Deraf ogsaa: Eenfindighed, en
 (Laussen.) eenstabt, adj. v. i ældre
 Dans: lige dannet. "Lige og eenstabs-
 te." similes & uniformes. (rettere eens-
 stabt.) — Eenspænder, en. Hest, som

spændes allene f. en Vogn. Deraf: **En-**
spændervogn, en. som trækkes af een Hest
allene. — **Enstavelsesord**, et. D. som
bestaaer kun af een Stavelse.) — **eenstem-**
mig, adj. 1. som bestaaer kun af een
Stemme. **eenstemmig Sang**. (B. S. D.)
2. som stemmer med i Tonen. "Med Da-
gen han din Priis begynde, **eenstemmig m.**
Naturens Røst." Rehn. 3. som stemmer
ganste overens i Udsagn ell. yttret Mes-
ning. **eenstemmige Bidner**. En e. Dom.
Et **eenstemmigt Vidnesbyrd**. Han blev
eenstemmigen dalt. (v. alle Stemmer.)
eenfædet, adj. som har kun eet Sæde. (Am-
bergs Ordb.) **eensiet**, adj. som har kun
et Øie. [Jvf. ene, nedenfor.]

Engang, adj. f. under een. (jvf. An-
gang, nedenfor.)

Enhed, en. 1. (pl. **Enheder**.) en
Størrelse, en Ting, som er een, som ei
er flere. Tallet 6 bestaaer af 6 **Enheder**.
Enheden, ti Gange taget er en
Tighed ell. Tier. Leibniz kaldte Mona-
derne Naturens **Enheder**. 2. ud. pl.
den Egenkab v. en Ting, at den er kun
een og udelelig. Guds **Enhed**. Monar-
kens E. 3. den Egenkab, at en Ting
under visse Omstændigheder bliver ufor-
andret den samme. **Stedets E.** i et Skue-
spil. 4. flere Tings ell. Deles Samstem-
ning ell. Overensstemmelse, m. Person t.
at udgiøre et harmonisk Heelt, ell. til et
fælles Viemed. **Enhed** i det Mangfol-
dige. "Den uendelige **Enhed** i Naturen,
som er Grund t. alle dens Virkninger."
Snedorf. "Et Musik-Chaos uden Pensigt,
Enhed, Forbindelse ell. Sammenhæng."
Rahbek. E. i Handlingen i et Skuespil.
E. i et Digt, Maleri. (modsat: Mang-
foldighed; jvf. ogsaa **Eenshed**.)

Enhjørning, en. pl. er. 1. et opdigtet
Dyr, der forestilles i Stikkelse lig en
Hest, m. et spidst Horn i Panden. 2. un-
dertiden for: Narhval, (Monodon) hvis
Horn ogsaa kaldes **Enhjørningshorn**.

Enlig, adj. 1. som er for sig selv, som
ikke er m. andre, ell. ikke m. mange; een-
som. (**Enlig** er egentl. det adjectiv. Begreb
af een. En **eenlig** Een, i dagl. E. 3;
en enkelt Person. Et **eenligt** Væsen 3:
et Individ; hvorfor Treschow urigtigen
bruger **eenslig**, som maatte uledes af
eens.) En **Seng**, et Værelse t. en een-
lig Person. To **eenlige** Folk 3: som in-
gen Børn, ingen Vende have. "Et een-
ligt Spor af en forvildet Jæger." Evald.
2. i Særb. ugift. En e. Mand, Konge.
Den **eenlige** Stand. — **Enlighed**, en.
ud. pl. egentl. og overhovedet den Bestaf-
senhed, at være eenlig, være f. sig selv,
være een, og ikke flere; (hvorfor **Enlig-**
hed vel kunde br. for Individualitet, i
St. f. det ikke sprogrigtige **Eenslighed**,

som Treschow har brugt;) men i Alm. b.
det kun for: **Eensomhed**, ell. for ugift
Stand. At begive sig i **Enlighed**. 1
elste E. Han blev fied af E. og giftet
sig. Hun har besluttet, fiedse at leve
Enlighed.

Enling, en. En enkelt eller ene-
Person ell. Ting; unicus. Roth. (usæl-
vanl.)

Eens, adj. og adv. [E. eins, liget
des. Det gammel-danske adj. **eens** er lig
A. adj. 1. enig. (Det E. eins; br. i
fjeldern.) At blive eens m. een om ne-
(D. Bibel.) Jvf. ueens. — Deraf ad-
overens. (f. dette D.) 2. som er en
og den samme, er af eet Slags; altel-
lig. (E. e i n e r l e v.) De bruge en
Maal og Vægt. Han er altid eens (i Si-
det, i Tænkemaade, i Adfærd.) De ere
eens Alder. "Eens Virkninger komme
eens Aarsager." Ellchow. (I filosof
Talebrug: om den Egenkab: at va-
fuldkommen det samme i Væsen; identi-
Det Hele er eens m. dets Dele). "I
fordi de virkelig ere eens; men fordi
ligne hinanden." Ellchow. B. adv. p.
een, paa samme Vis; p. en ganste li-
nende Maade. Det kaldt eens ud f. de
begge. Det gaaer altid eens til hos ham
Alle Børnene gaae eens klædt. Det
mig ganste eens (ligegyldigt.) = eens-
tet, adj. som er af samme Art. een-
dannet; adj. v. som har een og sama-
Dannelse. eensdannede Figurer. "D
eensdannede Anstrøg, som Levemaaden h
givet de Fornemme." Jacobi. (i d. Ta-
br. ogsaa adv. eensdan, for: ligedan, i
samme Maade. Gieldnere forekommer d
i Skrifter; især i pl. "Fidtil havde al
Mennesker een Tunge og eensdanne Ord.
D. Guldb.) — eensfarvet, adj. som h
eens Farve. — eensformig, adj. som h
een og samme Stikkelse, fremstiller i
f. Sandserne, f. Betragtningen p. en
Maade. Et eensformigt Landskab. E
e. Musik. En e. Stil. Eensformig
hed, en. eensformig Bestaffenhed. — een-
lydende, adj. v. som har een og sama-
Lyd, som udtrykkes v. de samme Lydte-
it. som stemmer ganste overens; liget-
dende. eenslydende Toner, Ord. To
Afskrifter. — eensfindet, adj. som har e
og samme Sind. (modf. vægelsindet; j
eensfindig.) eensstydig, adj. som har e
synes at have een Mening ell. Betænde-
Eensstydig Ord og Talemaader 3: sa-
danne, som have en lignende Mening, i
fordre en finere Kundskab til Spragbrugen
f. at anvendes rigtigheden efter deene
(Synonymmer.) Eensstydhed, en. ud. p.
Bestaffenheden at være eensstydig. L
nes Eensstydhed.

Eenshed, en. ud. pl. Bestaffenheden

at være eens; fuldkommen Elighed. **E.** i Maal og Bøgt, i Klædebragt, Stikke. **E.** i Sæder og Tænkemaade. (Eenshed s. det philos. Konfession Idetitet, og Eenshedsbegreb for: Identitetsbegreb er brugt af denne Ordbogs Forf.)

Eensom, adj. [**E.** einsaman.] 1. som er uden Selskab, som er ell. lever, enten ganske ene, ell. m. meget-faa af sin Art. **Eensomme** Dyr (som ikke leve parvis, s. i flokke.). En e. Fugl. Han lever meget eensomt. At være et eensomt Liv. "Eensom er jeg, dog et ene." 2. fig. a. om Stedet: hvor ingen ell. faa Mennesker, ell. endog, hvor faa ell. ingaa andre Mennesker leve. Et eensomt Hus i Skov. Den eensomme Skov. (Baggesen.) En e. Ørten. b. om Tiden, i det poet. Udtryk: Rikke, hvor intet Spor af levende Mennesker mærkes. Den eensomme Midnatsstund. — **Eensomhed**, en. ud. pl. Tilstanden, eller Bestaffenheden, at være eensom. At elske **E.** tilbringe Livet i **E.** — fig. et eensomt Sted. Her i denne dybe Eensomhed.

Eenslig, adj. i d. Tale: som er, som ligger f. sig selv, adskilt fra andre af samme Slags; enkelt, eenlig. Et eensligt Hus. Eenslige Gaarde.

Eet, s. **Een**. Heraf: **Eetmaal**, et. i Skidsproget: en Tid af 12 Timer. — **Eetmaal**, et. pl. d. s. En Talsfigur, som betegner een ell. eet (TalsEenheden.)

Efter, præp. og adv. [**E.** eptir, efter. **A.** **E.** efter.] **A.** præp. efter udsætter overhovedet, deels en egentl. Følge (i Sted ell. Tid); deels en Retning ell. Bevægelse til ell. imod noget. a.) i Tidsforhold: en Bevægelse (ell. Rundom en hvilende Tilstand) bag ved, ell. følgende i anden Stenstand. At gaa e. een. Han har en Tiener (gaaende) e. fig. At lade noget e. fig. At lade noget e. fig. (s. efterlade.) Man fandt Spor e. ham (han havde efterladt Spor.) — fig. m. Begreb om Følge i en vis Orden ell. Række. At have Rang, Sæde e. een. Han er den næste e. mig. Du kommer efter mig (har din Plads, dit Tal i Ordre næst efter mig.) Efter (ell. næst e.) som er ingen mig nærmere, tiærere, end a. (s. næst, som i disse Tilfælde jævnl. r. seran efter.) — **Særegne** Udtryk: At komme efter noget s: begribe, fatte, lære det. At gaa e. Ræsen s: gaae forgielses. (Man siger: Her lugter efter Rosmarin. Det smager e. Honning: dog ogsaa af.) b.) i figurlige, af a. udgaaende Bemærkelser: 1. hvor man betegner en Stenstand, der tiener t. Regel eller Rette: her s. en Gierning, et Værk ell. Arbejde. At rette sig efter noget. At handle e. Jule Bud; domme e. Loven; leve, klæde

sig e. Moden. At se sig e. een. Det gik ikke e. hans Soved, Sind. Det gaaer ikke e. Fortienester, men e. Gunst. 2.) ligeledes: Mønster, Forbillede, Exempel. At tegne, male e. Naturen; skrive e. Forfæst. Hun blev opkaldt e. Moderen. 3.) et passende Forhold, ell. en Overensstemmelse. (secundum.) At gjøre noget e. sin Reilighed. At tage, vælge e. Behag. At leve e. sin Stand, Evne. At indrette Sønnen e. Arbejdet. At gaae ham e. Dnske. Efter Sagens Bestaffenhed. Efter min Mening. Naar man vil domme e. det udvortes: c.) i Tidsforhold: om det, som er sildigere i Tiden, som m. Hensyn t. Tiden følger p. noget andet; saavel naar man blot angiver denne Tidsfølge og Tidspunktet, hvorfra den udgaaer: som naar man tillige angiver en vis Tidslængde, sildigere end det Punkt i den forbigangne ell. tilkommende Tid, hvorfra man regner. Han var oppe e. Midnat. Efter Regn kommer Solskin. Efter megen Støien, blev det endelig roligt. Jeg vil komme igien e. Bordet, e. Comedien (s: efter den Tid, at Maaltidet er forbi ic.) Mange berømmes først e. deres Død. Han kommer tilbage 3 Uger e. Nytaar. Det indtraf to Maanedes e. Kongens Død. 8 Dage efter hinanden s: hver Dag i 8 Dage. [Jvf. siden, der (i Bemærk. post) har Hensyn t. to bestemte Tidspunkter, saavel det forbigangne, der nævnes (terminus a quo) som det nærværende, der menes; og tillige udtrykker et uafbrudt Tidsrum imellem begge.] Efter betegner derimod egentlig kun Begrebet om en Følge eller et Følgende i Tiden, ell. tyder hen p. en Tid ell. et Tidspunkt, som er det følgende, men uden at bestemme, om det er det nærværende, ell. hvilket; og uden at tage Hensyn t. noget uafbrudt vedvarende i det mellemliggende Tidsrum. — Jeg er kommen i Huset baade før og efter hans Død: Jeg har ikke været i Huset siden han døde s: fra hans Dør indtil nu. — En Maanedes efter Kongens Død giftede han sig igien: Siden Kongen døde, har han ikke deeltaget i nogen Forlystelse. — I enkelte Tilfælde synes det dog, som siden og efter næsten kunne bruges veerelvis. f. **E.** Efter den Dag (ell. siden den Dag) saae man ham aldrig glad; skiondt her dog uden Tvivl efter staaer rigtigere.] d.) undertiden i Tidsforhold m. Begreb om en i det Foregaaende, Tidligere, liggende Grund t. noget paafølgende, ell. om en, tilligemed Tidsebegrebet, angivet Virkning. Man spæder, spytter efter denne Røgedom. Græsset staaer godt e. Regnen. Hun fik svage Vine e. Kopperne. Han har denne Svaghed e. Faderen. At arve

noget e. een. Efter det, som er foreskrevet, kan jeg ikke mere tale m. ham. e) 1. for at udtrykke, i visse Tilfælde, Retningen af en Bevægelse ell. Handling hen t. ell. imod en Gienstand, uden at dermed siges, om man rammer. Han kastede e. mig; men rammede mig ikke. At figte, hugge, støde, slaae, stikke e. een. At gribe e. noget. "Den (Lykten) kommer selv, den vil ei gribes efter." Ohlenschl. Han var e. mig m. en Stok o: forfulgte mig. At jage e. en Hare, e. en Sommerfugl. — fig. At vende Rappen efter Beiret. At tage efter flette Exempler. — I mere uegentl. Udtryk om Sandfærnes Retning: At see sig om e. noget. At see, høre, lytte, lure e. noget. At lede, ransage e. noget. At ble, vente, tøve e. een (vente t. han kommer.) At blive oppe e. een (som er ude om Natten.). — Ofte ogsaa i det Tilfælde, hvor en Bevægelse eller Handling skeer hen til ell. imod en Gienstand, f: at faae den, ell. lade den komme t. fig. At grave e. Skatte. At skrive e. noget. At løse e. een i Afskrifterne. At sende Bud e. een; ell. blot: at sende efter een. Han sendte e. Bogen. Pigen er gaaet e. Brød (o: f. at hente Brød.) At slaae, pibe, raabe e. een (som bevæger sig fremad.) 2. figurl. for at udtrykke en Retning af Sindets, Villiens Stræben; Attraa, Begiering, Virksomhed o. d. At stræbe, hige, trage, sukke, længes e. noget. At være begierlig e. noget, være nysgjerrig e. at vide noget. At være stem efter Fruentimre. At være en Nar e. noget. At lægge sig e. Kunst, Videnskab. — At komme efter noget o: lære det, faae Dvæls i. B. Som adv. br. efter i nogle Tilfælde, deels allene (hvor det ikke styrer noget Object,) deels i Forbindelse m. andre adv. 1. om Stedforhold: At seile Nord, Syd efter (mod N. mod S.) Gaae kun foran; han kommer nok efter. Han blev efter (tilbage,) lod sit Løi blive efter. At gaae, komme bag efter. Det værste kommer bag efter, siden efter. — fig. At gjøre noget efter o: gjøre et Arbeide, Værk, som ligner et andet. (jvf. bag.) 2. forældet ell. sjelden er Brugen af efter for: til (saaledes at noget lykkes.) At kline et Gul efter. Det groer efter. Brønden er falden efter. 3. Om Tidsforhold. Baae før og efter. (jvf. siden, 1). Det indtraf Aaret efter (derefter.) Kort efter, lidt efter, ikke længe efter, strax efter. Lidt efter lidt, paulatim. [Jvf. efterat.]

Efteraar, et pl. d. f. den Aarstid, som er imellem Sommer og Vinter. (jvf. Høst og Foraar.) Deraf: Efteraarsstorm, Efteraarsveir, o. a.

Efterabe, v. a. 1. gjøre noget efter uden Overlæg; Eftertanke ell. Fornuft;

efterligne p. en ufornuftig Raade, undulige Omstændigheder. At e. en Anden Manerer. Han vil gjerne e. de Fornæmme. "Denne Stille er ikke let at efterligne efterabes kan den vel, og man kan gjerne sig latterlig nok derved." Sneedorf. — De af; Efterabelse, en. — Efteraber, et pl. e. Den, som efteraber en Anden i noget; en ufornuftig Efterligner.

Efterat, conj. efter den Tid at, da naar (postquam, cum.) Efterat at al havde talt, reiste han sig. Han kom før efterat Skibet var seilet. Han spiser før efterat alle andre have endt deres Maaltid.

Efterblive, v. n. 3. blive tilbage, blive tilovers (br. sjelden undtagen i part. ic.) "Den Deel af mig, som efterbliver Bagg. poet. Ep. 218. — De Efterblvende o: de, som blive efter, blive tilbage; og fig. for: de Efterlevende. efterbleven, part. pass. som er bleven tilbage. Han samlede de efterblevne Sedater.

Efterbord, et. ud. pl. Dækning af Aage, Frugt, Confect o. d. som spises til sidst efter de egentlige Retter. (Fr. d. aert.) B. S. D.

Efterbryg ell. Efterbrygning, en. Den tyndeste Vl, som tilsidst løber fra Koffarret.

Efterbryllup, et. Giestebud, som holdes efter Bryllupet; Andendagsbryllup (B. S. D.)

Efterbud, et. pl. d. f. Bud p. noget der skal sælges, som kommer f. fildigt, efterat et andet Bud alt er antaget. p. Efterbud kunde ikke antages.

Efterbyrd, et. Det Svøb, hvori Føleret ligger indsluttet i Frugtmøderen, som den Fødende stilles ved, efterat Fødet er født. Secundinæ.

Efterdags, adv. efter den nærværende Tid, herefter. "Man ei kan sige, om han sig efterdags vil sætte nu til Ro." Bøding. "Jeg bedre efterdags vil tage mig i Agt." Pelt. (ogsaa: herefterdags.)

Efterdands, en. pl. e. 1. Dands Dandsen tilsidst i de Dandsendes Følge (B. S. D.) 2. en D. som dandses efterterat man alt havde holdt op at dandse.

Efterdanne, v. a. 1. danne i fulkommen Liighed m. en anden Gienstand. At ville efterdanne Naturen. (f. eftergjøre)

Efterdi, conj. [J. epter því.] af den Aarsag, at; fordi, eftersom.

Efterdømme, et. [Jsl. Eftirdæmi.] det, som er værd at efterlignes; Mønster. B. S. D. (forældet, men forfærdte at optages.)

Efterdraaber, pl. De svageste Brændevinsdraaber, som løbe tilsidst fra Panden. (modf. Fordraaber.) B. S. D.

Efterdrøn, et. pl. d. f. et Drøn, et

hvert bærende End, efter en anden; Efterdrøn. (f. drøn.) "Efterdrøn af den langvarige Krigstorden." (M.)

Efterdøn, et. Døn, som høres tilfald, ell. efterat noget tilforn er sket, hert. (Grundtvig.)

Efterfalden, adj. v. tilfalden, sammensalden. En efterfalden Brønd. (M. S. D.)

Efterfare, v. a. 3. br. i Talemaaske: at efterfare Gruberne : fare overskud i Gruberne v. et Biergværk, for at undersøge dem. (jvf. fare, 1.)

Efterfart, en. Gierningen at fare efter.

Efterforste, v. a. 1. undersøge, grandstige meget nøje; eftergrandstige. At e. Naturens Hemmeligheder; efterforste Sagens Sammenhæng. (f. forste, grandstige.) Deraf: Efterforskning, en. pl. — er.

Efterfrost, en. ud. pl. Frost som indtræffer efterat den egentlige Vinter er forbi.

Efterfylde, v. a. 2. fylde op, ell. fæste p. ny det, som er spundet. Biinafkeret maa efterfyldes (fyldes efter.)

Efterføding, en. pl. — er. et Barn, som fødes længe efter dets Sødsfende, ell. som en gammel Mand, der fildigen gifter sig, avler. (F. Guldbergs Plantus. Usædvanl. jvf. Sildesøding.)

Efterfølelse, en. F. som man faaer p. ny, efterat den tidligere, stærkere Fornemmelse var ophørt. Jeg har undertillet en L. af Gaaret.

Efterfølge, v. a. 3. f. følge. [A. S. efterfulgian.] 1. i den egentl. Bemærk. h. det kun i part. Han blev efterfulgt af en heel Stare Tienere. Baade de foragtede og efterfølgende. De efterfølgende Konger. 2. komme efter, komme eens Sted. Den, som efterfulgte ham i Embedet. 3. søge at ligne. Hans Ansigt, Exempel fortæller at efterfølges. At e. een i det Gode. "Om vi have Mod at efterfølge din Dyd." Kampmann. 4. adlyde, efterkomme. At e. eens Raad, Befaling.

Efterfølge, en. ud. pl. Den Omstændighed, at følge eller komme efter en anden, ell. i hans Sted. (Succession, Thronfølge.) Man havde givet ham Haab om Efterfølge i Røddet. "Efterfølgen i Røddingen." F. H. Zahn.

Efterfølgelse, en. Gierningen at efterfølge, 3. Gode Exemplers Efterfølgelse. (jvf. Efterfølge.)

Efterfølger, en. pl. — e. [A. S. Efterfølger.] 1.) den, der søger at efterfølge noget. En L. af gamle Skikke. 2.) den, som kommer i en andens Sted. Hans Efterfølger i Embedet.

Efterførsel, en. pl. — fører. Gierningen, at føre noget efter, bag efter.

Eftergaae, v. a. 3. (f. gaae.) sig. undersøge, gennemgaae, eftersec. Jeg har

eftergaaet alle de Bøger, hvori noget kunde være at finde herom. (fielden.)

Eftergive, v. a. 3. (f. give.) lade det Krav fare, man har til een, ell. paa en Rettighed. Han eftergav ham det meste af Gielden. Jeg kan ikke e. noget af min Ret. At e. (tilgive) een sin Forseelse. "Han skal dog tvinge sit Sind og eftergive Straffen." B. Thott. "At eftergive Synd staaer ei i Naadens Magt." Gvald. (jvf. v. n. give efter, hvorfra det i almindelig Sprogbrug er forstelligt; men hvis Bemærkning finder Sted i partic. eftergivende, særlig, ikke paastaaende. Et eftergivende Sind. At være e. i Umgang m. andre.) Gielden, og kun i en højere ell. friere Stil, findes eftergive for: give efter : være ringere. "En Doctor ingenlunde han deri eftergav, skøndt han Latin ei kunde." Holb. P. Paars. = eftergivelig, adj. som kan eftergives. En e. Forseelse. — Eftergiveness, en. ud. pl. Bestaenheden, at være eftergivende; Sædelighed. "Naar Mildheden i os bliver Feighed og taalig Eftergiveness mod Dødt, som mod Gødt." Mynster. — Derimod: Eftergivelse, en. Handlingen at eftergive een noget. Gieldens Eftergivelse.

Eftergiøre, v. a. 3. (f. giøre, 14.) giøre noget ganske lignende en anden Ting; især i den Hensigt, at det skal antages f. denne. At e. en Bancoseddels. Det er ikke ægte, men eftergiørt. (Man siger ellers altid: at giøre een noget efter, ikke: eftergiøre een noget; og bruger overhovedet mest præp. efter B.) Deraf: Eftergiøren, en. (Eftergiørelse. B. S. D.) eftergiørlig, adj. som kan eftergiøres. (jvf. efterligne.) "Vær, som man ei saa let skal eftergiøre mig." Baggesen.

Efterglands, en. ud. pl. en Glands, der følger efter et stærkere Skin, ell. hvori den stærkere Eysning ligesom taber sig. "Sløtter ud med alle Drømmes Minder, Efterglandsen af hvert saligt Glimt." Baggesen. "Ulydelige Efterglands af soundne Dage." J. E. Heiberg.

Efterglatte, v. a. 1. glatte, giøre glat, efterat det allerede tilforn er sket. (Ambergs Ordb.)

Eftergrandstige, v. a. 1. b. f. f. efterforste. (Bandal.) "De havde et stærkt Rødd t. at eftergrandstige, baade Statsaager og Naturens Virkninger." Guldberg. — Deraf: Eftergrandstigning, en. pl. — er.

Eftergrave, v. a. 1. grave p. et Sted, hvor man vil søge efter Noget, efterlede v. Gravning. Han lod eftergrave i Høien (lod Høien e.) men fandt intet. (Blussen.) — Eftergravning, en. pl. er. Gierningen, at grave efter noget i Jorden.

Eftergroe, v. n. 1. (er) groe til, tilgroe. "Bogstaverne vare eftergroede m.

Jord." N. Bedel. — Eftergroening, en. i Bemættelsen: Efterdøgt. (Slussen.)

Eftergrunde, v. a. 1. grunde nøie p. noget, speculere over. Den Sag maa nøie eftergrundes.

Eftergræs, et. ud. pl. G. som vorer frem efter den første Høst. (s. Efterflæt.)

Eftergræsning, en. Græsning p. en allerede flaaet Mark, ell. p. en høstet Ager. (Slussen.)

Eftergrøde, en: ud. pl. det, som vorer frem, efterat en Mark ell. Ager eensgang har givet Grøde. Denne Eng kan endnu give en god Eftergrøde.

Efterhaanden, adv. Tid efter Tid; ikke p. eensgang, men lidt efter lidt. At vænne sig efterhaanden af m. noget.

Efterhede, en. ud. pl. en stærk Hede, som kommer bag efter p. en usædvanlig Tid. (B. S. D.)

Efterhige, v. a. 1. attraae m. megen Beglerlighed. At efterhige Rigdom. "Alt, hvorved et Mennesket forledes t. at efterhige falsk Væ." Birkner. Deraf: Efterhigen, en. u. pl.

Efterhug, et. pl. d. s. et Hug, som gøres bag efter, ell. ikke t. rette Tid. (Ligeledes: Efterhugning, Efterhugst, en. Der skal endnu gøres en E. i Skoven.)

Efterhænge, v. a. 3. s. hænge. — fig. a.) følge, rette sig efter. "At han m. Penge kan tilkøbe sig Frihed at efterhænge sit Piertes Enster og Beglerlighed." Birkner. b.) blive fast, urokelig ved. At efterhænge en Mening. (Bording.)

Efterhø, et. Hø, som faaes v. Efterflæt. (Ambergs Ordb.)

Efterhøst, en. ud. pl. 1. Høst, hvor man alt eensgang har høstet. 2. den sidste Tid i Efteraaret, den sidste Høst. — figurl. "Jkke er Efterhøsten selv frydløs s. den, hvis Høst har været velsignet og glad." Rahbek. "Et han i Livets Efterhøst skal roves Livets bedste Trøst," Rein.

Efterjage, v. a. 3. (s. jage.) At e. Bilbt. Ofteft figurl. d. s. s. efterhige. At efterjage Forlystelser. "De hidfig efterjage al fremmed Roes og Enst." Eurdorf. — Deraf: Efterjagen, en.

Efterkaste, v. a. 1. d. s. s. tilkaste, hvilket nu er mere brugeligt.

Efterklang, en. 1. en R. som følger efter at den egentl. Lyd er forbi. (Moth.) is. vedholdende Klang, som noget giver efter Berøring. Klokkens R. — 2. fig. a. Efterklingning. Hans Digte ere blot en E. af andre Digteres Arbejder. b.) svagt vedvarende Virkning, svag Bevning ell. Erindring. En E. af de gamle Læder. "Vel er en Efterklang af Naturstanden bevaret i Barndomsalderen." J. L. Heib.

Efterfløine, v. a. 1. s. tilfløine. — Af-

terfløining, en. i Bemættelsen: flidige fløining. Her maa foretages en Efterfløining.

Efterfløig, adj. som indseer, begriber noget, efterat det er sket, ell. naar d. m. Hensyn paa Handling, er f. flde. Det er bedre at være forfløig, end efterfløig.

Efterkomme, v. a. 3. opfylde, udføre, efterleve. (forstiefligt fra: at komme efter noget.) At e. eens Bud, Befaling. "Paa sin Pligt, Skyldighed. (Bessl.) "Paa pligtig at efterkomme det, som han udfører det har." D. R. V. 1. 5.

Efterkommende, adj. v. som følger paa, kommer efter. Den efterkommende Slægt.

Efterkommer, en. pl. e. (hyppigst i pl. De, som i Tiden følge paa, som leve efter andre (det mods. af Forsædte.) "De ville vi overlade vore Efterkommerne." Hans Medlevende beundrede og agtede ham; og endnu mere skulle Efterkommerne prise hans Foretagende." Bantam. (Det br. nu fælden for Efterfølger, Eftermand.)

Efterkorn, et. ud. pl. Det lette, svage Korn, som bliver ved Avnerne ell. Grøfterne, naar Grøden er afstørket og kastet p. Pøen. (B. S. D.)

Efterkrav, et. Krav, Fordring, som stæer efter den rette Tid.

Efterkulde, en. Kulde, som indtræffer efterat den egentlige kolde Tid er forbi. En Efterkulde i Mai Maaned.

Efterlade, v. a. og rec. 3. (s. lade. 1. lade blive tilbage, lade efter sig (re Bortgang, Bortreise, ell. dødelig Afgang). "Det flyer, og efterlader kun Skoggen sin Enst." Evald. Han efterlod (ell. efterlod sig) en uforsørgt Familie. At e. Arbler. At e. sig et betemmeligt Navn. Hans efterladte Enke. Fienden trøst sig tilbage, men efterlod en stærk Besættelse i Byen. Han har efterladt meget Løi til sin søn, som han reiste. 2. lade beholde. De efterlod os intet andet end tomme Hæde. 3. fig. a.) forsømme, (modf. efterkomme.) "Jette kunde bevæge ham t. at efterlade den Pligt." Bandal. At e. sin Skyldighed. Det har han efterladt at gøre. Jeg efterlod ikke nogen Dag at besøge hende. "Alt det, hun af forlystet kunde, det efterlod jeg ingenlunde." Bording. b.) eftergive; lade fare. "At efterlade den ufortiente Straf." B. Thott. At e. sin Fordring. At e. en gammel Bane. (B. S. D.) At efterlade en Stat. (Holtfeldt.) — Deraf: Efterladelse, en. Straffens, Fligstens Efterladelse.

Efterladen, adj. v. pl. efterladne, som jævnlig efterlader det, han bør gøre. Efterladne Elendestof. En e. Arbejder. Efterladen i sin Gjerning. "Jkke (svagt

og lanten, ikke efterladen til det, du skal gøre. "Mønster. "En efterladen Mand seriemmer ofte og ideligen at gøre det han ber; den Skidesløse bryder sig ikke om at gøre det. Siin forser sig v. ikke at gøre Ting; den Skidesløse ogsaa v. at gøre den uden Omhu." Sporon. — Efterladenhed, en. ud. pl. Forsømmelighed, Skidesløshed.

Efterladenskab, et. Eiendom, som en v. sin Død efterlader. "At endnu i Livet mit Efterladenskab jeg kan dig overgive." Bessel. Hans E. blev solgt v. Auction. (I den mere udstrakte Bemærkelse: hvad een efterlader paa et Sted, er det af Schytte. "Dido tog noget af Røen Efterladenskab m. sig p. Baalet.")

Efterlede, v. a. 2. søge efter med Omhu. Det er en Ting, jeg længe forsøges har efterledt. "Man nu sig ærlig Tand med Lys maa efterlede." Holberg. 2. giennefsøge, giennefmlede. At e. alle mulige Bøger, f. at finde en Oplysning. — Deraf: Efterleden, en u. pl. (Moth.)

Efterleve, v. a. 1. indrette sit Liv, for handlinger i Overensstemmelse med, efterkomme. At efterleve Guds Bud. "For at efterleve Kongens Befaling." Bantol. At e. en Lov, Anordning. (En indtelt Befaling efterkommes. En Lov efterleves v. en vedvarende Opmærksomhed p. dens Bud.) — Deraf: Efterlevelse, en ud. pl. Lovens Efterlevelse. "Den Lære, hvis Efterlevelse bringer Belsignelse over Evigt og over hele Samfund." Mønster.

Efterlevende, adj. v. Den ell. de, som leve efter en andens Død, som overleve dem. Hans Efterlevende (3: Enke, Børn, ell. anden Slægt.) De Dødes Ansigt var saa stort, at de Efterlevende neppe kunde jorde dem.

Efterleverste, en. Enke. (I Dødsbejænder; eller skelden.)

Efterlevning, en. pl. er. b. f. f. Levning. (Golding bruger det f. Reliquier.)

Efterligger, en. pl. e. Den, som en Liebmand lader blive tilbage p. en Hans elskede, f. i hans Sted at drive Hans el. (Moth.)

Efterligne, v. a. 1. tage en anden Gienstand t. Mønster f. en Handling ell. et Kunst, Arbejde; søge i Handlinger ell. Tankemaade at ligne en anden; gøre ell. ombringe det, som ligner en anden Ting. 2. efterligne Naturen. "Vil du Guds Kunst m. svage Haand, men ædel Iver efterligne." J. Smith. At e. een i noget. Han har efterlignet en græst Digter. —

Efterligner, en. pl. e. Den, som eftergænger, stræber at e. en anden. Han er en E. end eiendommelig Digter. "Guds og Jesu Efterlignere ere vi kaldede t. at være." Pal. Müller. — Efterligning, en.

pl. er. 1. Gierningen, at efterligne. 2. noget, som er efterlignet; et Billede, en Copie. En E. af et Menneske. Dette Digt er en Efterligning efter det Græste, af et græst Digt.

Efterliv, et. ud. pl. et Liv, der vedvarer i dets Virkninger, efterat det har ophørt. (usædvanl.) "Mangen Skiald et Efterliv end knytter t. hans Dages Tal. S. Staffeldt.

Efterlyd, en. ud. pl. en søgtere Lyd, som vedbliver at høres, efterat den stærkere Lyd, er forbi; Efterklang. (Moth.)

Efterlyse, v. a. 2. beklendtgjøre noget, som er bortkommet, staalet e. d. for at faae det igjen. At e. noget, e. een, som er rømt, i Aviserne. (f. lyse efter.)

— Deraf: Efterlysning, en. pl. er.

Efterlæse, v. a. 2. læse nste igiennem f. at finde noget. Jeg har efterlæst Alt hvad derom findes i de Gamles Skrifter. Man maa e. Stedet hos Forfatteren selv. — Deraf: Efterlæsning, en pl. er.

Eftermaal, et. [af Maal, Mæle.] i det ældre Roesprog: Støvning og Forsøgelse f. Drab. Deraf: Eftermaalmand.

Eftermaale, v. a. 2. prøve, om noget holder sit rette Maal, om det er maalt rigtigt. At e. en Ager, e. Korn. — Deraf: Eftermaaling, en. pl. — er.

Eftermaaltid, et. 1. Maaltid, som holdes p. ny, efterat man alt har spist. 2. d. f. f. Efterbord. (Moth.)

Eftermad, en. ud. pl. Aftensmad ell. anden fast Føde, som sættes frem paa Bordet efter Formaden (hvorefter i Almindelighed forstaaes Suppe eller Steemad.)

Eftermale, v. a. 1. male noget, som alt tilforn har været malet. Jeg maatte lade Rosterne eftermale, saa flert var Arbejdet gjort. 2. efterligne v. Maling, v. Penselen. Han har eftermalet adskillige berømte Mesters Arbejder. —

Eftermaling, en. pl. er. 1. Gierningen, at e. 2. et eftermalet Stykke. Dette Stykke er ingen Original; men en Eftermaling.

Eftermand, en. pl. — mænd. 1. Den, som i en Række ell. Orden følger umiddelbar efter en anden. (i Modsætn. til Formand.) Enhver maatte række det t. sin Eftermand. 2. den, som i en Betegnelse, et Embede, ell. anden Stilling kommer i eens Sted. Han blev min E. i Embedet.

Eftermiddag, en. pl. e. Den Tid af Dagen, som er imellem Middag og Aften. Om Eftermiddagen. Jeg kommer hjem i Eftermiddag (naar det er E.) Jeg var der i Eftermiddags.

Efterminde, et. Minde, Eftermæle (br. skeldnere.) "Jeg har forhvervet Dig et evigt Efterminde." Falster.

Eftermost, en. ud. pl. Vand, som

flaæes p. Mostkvasset, der presses endnu en Gang, efterat den bedste Saft er afpresset. Moth.

Eftermure, f. tilmure.

Eftermæle, et. ud. pl. Rygte, Erindring, som een saæer efter sin Død ell. Bortgang. Han har et slet, ondt L. paa dette Sted. At efterlade sig et evigt, berømmeligt Eftermæle.

Efternynne, v. a. 1. nynne efter en andens Sang. "Aldrig, greben af unævneth Lust, efternynne bævende din Røst." E. Blicher.

Efterraad, et. Raad, som gives f. fildigt, efterat noget alt er sleet, afgjort. (Moth.)

Efterregne, v. a. 1. regne efter, prøve, om noget er regnet rigtigt; ell. søge ved Regning at komme efter. At e. hvor mange Penge man endnu har i Behold. — Efterregning, en. pl. er.

Efterreise, en. R. som foretages efter en anden, f. at indhente ham ell. d.

Efterret, en. pl. — ter. en Ret Mad, der sættes frem efter Hovedretterne.

Efterretning, en. 1. pl. er. mundtlig ell. skriftlig Bekendtgørelse om noget, som p. et andet Sted har tildraget sig; Tidende. At bringe, meddele een L. om noget. Her er indløbet den L. fra England. Han har længe ingen L. hørt fra sin Familie. (jvf. Beretning, Underretning, Tidende.) "En Underretning anviser Maade, Midler, Mulighed og Nytte; en Efterretning besatter sig kun m. Sagen, som den er, og som den er hørt og seet." Sporon. 2. ud. pl. noget, der i en særdeles Hensigt meddeles een, noget, man har at rette sig efter, naar det siges, forkyndes een. Dette tiener eder til Efterretning.

Efterrettelig, adj. 1. som man kan rette sig efter, lide paa, tilforladelig. Hans Fortællinger ere ikke altid efterrettelige. Han er ikke e. i sit Arbejde, Embede. 2. At holde sig noget, en Befaling efterrettelig, s: efterkomme, adlyde den.

Eftersagn, et. d. f. f. Eftermæle. (sædvanl. i god Betydning, men mindre brugeligt.) "Han styrede dem m. et evigt Lov og Eftersagn." A. Wedel. "Din Vres Eftersagn blandt os vedlige staaer." — Bording.

Eftersanke, v. a. 1. sanke det, som er efterladt, hvad der blev eftersanket, var ikke ubetydeligt. — Deraf: Eftersankning, en. pl. er.

Eftersavn, et. f. Afavn.

Eftersee, v. a. 3. see paa, gennemsee, f. at prøve, undersøge. At e. Regnskaberne. At e. Alt i Huset. Jeg skal e. hjemme i mine Papirer. (forst. fra v. n. see efter.)

Efterfige, v. a. 3. (f. fige.) 1. fige det, som en anden siger fore, m. de samme Ord; fige efter. Han maatte efterfige hvad den anden foresagde ham. 2. gi en Eftersagn, omtale een efter hans Død. Det maa efterfiges ham, at han var redelig, uegennyttig Mand. 3. fige noget usordeelagtigt om een. "Kan Røgen mig det efterfige." — "Dg at det vordig til Skændsel, eftersagt." Bording.

Efterskin, et. Et lysstik, der ender vedvarer, efterat en stærkere Lysning forbi, f. E. efter Solens Nedgang. "Efterskinnets matte Lysning." Grundtv. fig. "Kraftens Efterskin." Samme.

Efterstrab, et. Det, som tilfældigt stræbes af Bryder eller andre Kar. (Moth.)

Efterstrift, en. pl. er. Tillæg, som føies t. et Skrift, et Brev e. d. ved Slutningen af samme.

Efterstrive, v. a. 3. (f. strive.) 1. efterterligne noget, som er skrevet. At e. et Document; e. en andens Understrift. "I han en andens Haand saa kunde efterstrive." Holberg. 2. At e. eens Deltale. s: skrive den saaledes, som man hører den. 3. efterskreven, adj. v. Skrift efterfølgende, bag efter anført. Efterskrevne Bøger, Punkter. — Deraf: Efterskrivning, en.

Efterstud, et. pl. d. f. et Tillæg t. allerede gjort Studium ell. Sammenstudium. Der maa endnu gøres et Efterstud.

Efterslaae, v. a. 3. (f. slaae.) 1. eftertergiøre det, som er slaaet, præget. At e. en Mynt. (B. S. D.) 2. At efterslaae noget (slaae noget e.) i en Bog, undersøge v. at kaste op, søge efter i Bogen.

Eftersløb, et. noget, som slæbes efter, som man slæber efter sig. (Ambergs Ord.)

Efterslægt, en. ud. pl. Den tilkomende Slægt, Efterkommerne.

Efterslæng, et. en Hob Folk, som kommer tilfældigt, ell. bag efter andre. (et ser agtelligt udtryk.) B. S. D.

Efterslæt, en. ud. pl. Den anden Porslæt, hvorved Eftergræsset høstes.

Eftersmag, en. ud. pl. en Smag, noget efterlader sig i Munden, efterat man har smagt det.

Eftersmæk, et. fig. og i d. Tale: et uventet, ubehageligt Tilfælde, som træffer ind efter noget behageligt.

Eftersnat, en. Snat, Tale, efterat en Sag alt er afgjort, ell. om det, som alt er forbi.

Eftersnatter, en pl. e. den, som uden egen, selvstændig Mening, kun gjentager Andres Tale, blindt holder Andres Mening. "Den ubehagelige Virkning, en saadan tankeløs og krybende Eftersnatter frembringer hos den, der seer dybere end i Overfladen." Rahbek.

Efterføm, conj. 1. i Forhold til, efter, i Folge det, som. Det er forskelligt efterføm man ser det fra den ene, ell. den anden Side. Han faaer Betaling efterføm han arbejder. (ogsaa afskilt: efterføm.) 2. d. s. f. efterdi, saasom. Efterføm han ikke har fuldført Værket, kan han ikke fordrø den tilstaaende Betaling.

Efterfømmer, en. 'varme Dage, der attræffe sig paa Aaret, efterat den egentlige Sommer er forbi.

Efterføm, et. pl. d. s. Spil, som opføres ell. spilles, efterat det egentlige Spil er forbi. (modf. Forspil.) Paa Tragedien fulgte endnu et E. — fig. Dette Drama fik et blodigt Efterføm.

Efterføm, v. a. 1. søge ved omhyggelig Leden at opdage, gaae p. Spor efter. Han lod overalt e. de Sammensvorne. I hvert Stridt, han gjorde, blev efterfømt. "At efterføm Naturen." Kampmann. — Deraf: **Efterfømning**, en.

Efterføm, v. a. 3. f. spørge. [A. S. Nerspyrian.] 1. indhente Underretning m. v. at spørge. Jeg har ladet e. om en endnu skulde være i Byen. 2. spørge m. m. den Hensigt at faae ell. kende noget. Disse Barer ere meget efterfømte. — Deraf: **Efterfømsel**, en. At gøre e. om noget.

Efterfø, superl. af adv. efter. bagefter. foraldet.

Efterføende, adj. v. som endnu staaer tilbage at udrede, gøre, betale o. d. (responderende.) Hvittfeldt.

Efterfø, en. ud. pl. Det, som endnu staaer tilbage at udrede, -betale ic. Ref., Resistance.) Hvittfeldt. Moth.

Efterfø, et. pl. d. s. 1. noget, som er efterføket. Dette Kobberstykke, Landskabet, er et Efterfø. 2. d. s. f. Efterfø.

Efterfø, v. a. 3. (f. stikke.) stikke, grave noget i Tilghed m. et kobberstykke et Arbejde. At e. en Kobberplade, et andkørt. — Deraf: **Efterfø**, en.

Efterfø, et. pl. d. s. et vist Slags Ting i Sæning. Forsø og Efterfø.

Efterfø, v. a. 2. søge at opnaae, træde efter. Det var intet mindre, end en heile Magt, han efterfø. "De ligger i sig selv, som efterfø, hade merken det Godes ell. det Ondes Natur." B. Thott. 2. søge at tilføie Skade, ulykke. De ei andet gøre, end efterfø mig n. allehaande Ligt." Tode. At e. eens.

Efterfø, en. At undgaae sine Fienders Efterfø. — **Efterfø**, en. pl. e. En, som efterfø andre. At have lange Misundere og Efterfø.

Efterfø, v. a. 1. gøre sig Glid for,

stræbe f. at opnaae. (Moth.) 2. begiere, attraae, hige efter. "Du skal ikke efterfø din Naboes Gustru." Sammeld. Bibelovers. "Hos den at være nær jeg altid efterfønder." Bording.

Efterfø, et. pl. e. (om Skuespil:) et kort Stykke ell. Skuespil, som gives til sidst.

Efterfø, en. pl. e. en Bisfø, der udgaaer fra et Bistade, som alt forhen samme Aar har givet een Svøm (hvilken da kaldes Forsvøm.) (Fleischer.)

Efterfø, et. ud. pl. 1. Gierningen at efterfø, tilfø, ell. se paa. Du maa have flittigt E. med alting i Huset. Pas p. v. liggerne til E. for enhver. 2. Bemærkelsen: Mønster, Exempel (Lauffen. Bording o. a.) er foraldet. "D tager Efterfø, og lærer her at fegte." Bording.

Efterfø, v. a. 3. (f. synge.) synge. Iligt det, som man har hørt, ell. som foresynget. At efterfø en Arie.

Efterfø, en. ud. pl. E. som faaes efter ell. fildigere, end den sædvanl. Tid. (B. S. D. Hos Moth.: **Efterfø**.)

Efterfø, v. a. 3. flynde sig efter f. at gribe, fange; forfølge. Han lod dem efterfø ved Husarer. (B. S. D.) jvf. sætte efter.

Efterfø, v. a. 2. lede om, søge m. Omhu, ell. f. at faae fat p. Der blev efterfø i hendes Stammer. Han blev efterfø overalt i Byen. — Deraf: **Efterfø** og **Efterfø**, en. "De Tings Efterfø, som man ikke haver." B. Thott.

Efterfø, en. ud. pl. Sagn, Rygte, Tale om noget, som er steet, som een har gjort. (i Alm. om andet Rygte, ufordeelsagtig Dmtale. Dog ogsaa m. Tillægget: ond Efterfø.) "Det vilde blive hele Indfø til stor Spot og Efterfø." Golding.

Efterfø, en. ud. pl. Tænkes ell. Tænknings Henvendelse til en vis Stands; Agtpaaagivenhed, Opmærksomhed. At bruge sin E. At anvende Flid og E. paa et Arbejde. At gøre noget uden E. At gøre sig Efterfø (Betænkning) om noget. (f. efterfø.)

Efterfø, en. Tiden, Tidsalderen, som følger paa den nærværende; Fremtid, tilkommende Tid, med ubestemt Fjernhed og Varighed. Dog menes ikke gierne den nærmest paafølgende Tid; men snarere den, som først en tilkommende Slægt oplever.) For Efterføens Skyld. Efterfø vil lære det. I Efterfø. Man vil minde ham indtil den fildigste Efterfø.

Efterfø, f. efterfø.

Efterfø, v. a. 1. søge at opnaae, træde efter. Dette havde han længe efterfø. "At det, mit Sind, min Hu

har altid eftertragtet." Bording. "Hvor
Andres Skade og Ulykke eftertragtes." Hol-
berg. At e. Magt og Rigdom. "Dyder,
som ere værde at eftertragtes." Rynster.
At e. eens Liv. — Deraf: Eftertragten,
Eftertragtning, en.

Eftertrop, en. pl. per. en liden Flok,
der kommer bag efter en større Mængde.

Eftertryk, en. ud. pl. Yttring af
Kraft; af alvorlig Villie, t. Handlinger
og Ord; Fynd og Klem i Udtryk og Tale.
At handle, at gaae frem i en Sag med E.
Han talte, forsvarede sig m. Varme og E.
= eftertrykkelig, adj. som stær m. Ef-
tertryk, alvorlig. At faae en e. Frettesæt-
telse, gjøre en e. Forestilling.

Eftertryk, et. pl. d. f. 1. Udgave, Op-
lag af et trykt Skrift, som gøres af een,
der ei har Forlagsrettighed; uberettiget
Udplag af en Bog. At gjøre E. af en Bog.
Det er ingen original Udgave, men et E.
2. Handlingen at eftertrykke.

Eftertrykke, v. a. 1 og 2. trykke et
Skrift, imod den retmæssige Forlæggeres
Villie og t. hans Skade. At e. en For-
fatteres Bærker. — Eftertrykning, en.

Eftertrykker, en. pl. e. Den, som ef-
tertrykker Bøger, mod Forfatterens ell.
Forlæggetens Villie og t. dennes Skade.
(Moth.)

Eftertræde, v. a. 3. (f. træde.) følge
efter; og figurl. efterligne, søge at ligne
ell. opnaae. (sielden, ligesom Subst. en
Eftertræder, for: Efterfølger. B. G. D.)

Eftertælle, v. a. 3. (f. tælle.) under-
søge v. Tælling; tælle det, som før har
været talt, f. at erfare, om Tallet er rig-
tigt, ell. hvormeget endnu er tilovers.
At e. Penge, man har modtaget. At e. sin
Casse. — Deraf: Eftertælling, en. pl. er.

Eftertænke, v. a. 2. i Tankerne fore-
stille sig de enkelte Dele af en Gienstand;
og deres Følger; anvende opmærksom
Tænkning p. en Gienstand, tænke nøie og
flittigen paa; overveie. (jvf. betænke,
overtænke.) Denne Sag maa nøie, vel
eftertænkes. "Jo mere jeg hans Ord og
Tale eftertænker." Holb. P. Paars. Jeg
vil nøies e. det, inden jeg beslutter mig.
"Man betænker, om en Ting passer; man
eftertænker, hvorfor den ikke passer." Spor-
ron. = Eftertænkning, en. Handlingen,
ell. den Gidsvirkelighed, at eftertænke. —
eftertænksum, adj. som bruger Eftertænke,
som altid eftertænker sine Beslutninger og
overveier sine Handlinger. At gaae efter-
tænksumt t. Værks i en Sag. "En be-
tænksum Mand er agtsom p. det, der
handles om; en eftertænksum ogsaa p.
det, som m. den Ting staaer i Sammen-
hæng." Sporron. — Deraf: Eftertænksum-
hed, en. ud. pl.

Eftervee, en. pl. er. [E. Nachweh.]

egentl. en smertelig Fornemmelse, der ind-
træder efter en overhaaret ubehagelig Fø-
lelse ell. Eibelse (saaledes i dagl. T. figur-
om noget ubehageligt, der følger paa no-
get behageligt) men særd. i pl. om
Slags Smertor i Ryggen og Underlivet
der paa komme Barselloner efter Fødselen
(jvf. Dee, 3.)

Efterveie, v. a. 1. veie det, som til-
førn har været veiet, f. at prøve Bø-
gens Rigtighed. — Efterveining, en. pl. er.

Efterverden, en. (men altid m. best.
Art.) De Menneſter, der leve efter os
efter vor Tid, i Verden; Efterfølgere, Ef-
terkommere. (Moth.) At overlade noget
t. Efterverdenens Dom.

Efterviin, en. ud. pl. en ringe Bium,
som faaes v. at gnde Vand p. de allerede
eengang pressede Druer.

Eftervinter, en. pl. - vintre. fald
Beirligt og Frost, der indtræffer om Fer-
iaaret, efterat Vinteren meentes at være
forbi. (Moth.)

Efterværende, adj. v. som skal være
herester, for Eftertiden. (modf. forhenvæ-
rende.)

Eftervært, en. ud. pl. Plantevært
der fremkommer sildigere, end den sæd-
vnlige Tid, ell. andengang i een Som-
mer. (Blussen.) En rigelig Eftervært
Engene.

Eg, (Egetræ) og deraf: Egebart, E-
geblad, m. fl. f. Eeg.

Eg, en (fort e.) pl. Egge. [E. Egg
E. edge.] 1. den skarpe flæne Kant af
et Redskab t. at skære, hugge (ell. stikke)
med. Eggen p. en Kniv, Dre, Kaarde.
"Behold du dit Sværd, og læg Staal
dets Eg." Pram. Eggen har lagt sig
(er bleven stump.) At slibe Eg p. no-
get. (jvf. Kræmmereg. At gjøre Saa-
m. Od ell. Eg. (D. Lov) 3: v. at stikke
ell. hugge. 2. den yderste Kant af Brød-
den ell. Sammen p. været ell. spet Læ-
Eggene p. dette Læddet ere ujævne, ikke
faste. (sielden og forældet, om den yderste
Kant af en Ager. "Imellem Eg og Ende.
D. Lov.) = Deraf: 1.) Egstaal, et. Staal
som lægges t. Eg p. et skærende Redskab
ell. som dertil er brugeligt. 2.) egvende
v. a. 2. vende sammensvnet Læddet (f. E.
i Lagenet) saaledes, at Eggen, som tilførn
var paa Ydersiden, kommer indad. At eg-
vende et Lagen.

Ege, en. pl. r. [af Eeg.] 1. en flad
bundet Baad, enten udhulet af en he-
Bul, ell. bygget af Egeplanter, uden Ri-
"Mange drog ud p. Eger og Baade, og
affære de øverste Ar." Bedels Caro. 2. d.
f. f. Siulege. (Balg, 5.) — Deraf: E-
gebænk, en. Den Forhøjning p. Guldna-
vet, hvori Egernes sættes. B. G. D. Der

af ogsaa hos Roth. v. a. at ege et Piul: forlone det med nye Eger.)

Egel, en Svineftl. f. Svinegel.

Egen, adj. n. eget. pl. egne. [M. S. egen. J. eigen. Goth. aigin.] udtrykkes i Alm. udelukkende Besiddelse ell. Ejendoms af en Ting. 1. egentl. a.) om det, som tilhører et Væsen (særd. en Person) udelukkende ell. alene, enten af Naturen, som Dele af sammes Legeme, ell. som noget, der umiddelbar udgaaer fra, stæf af, staaer i Sammenhæng m. Væsenet. Det er hans egne Børn. Man kaldet Dyr som æde deres egne Unger. Han har skrevet det med e. Haand. Han gjorde det af e. Drift. At gaar m. sit eget Haar (i Mods. t. falsk Haar, Pasterik) — Hvor Talen er om en Person, føies det saaledes oftest t. de possessive Pron. som Betydning det da tillægges mere Eftertryk. Min e. Bog. Det var hans egne Ord. Det bliver din e. Skade. Det vedkommer dit eget Bedste. Det bliver min e. Sag. — absol. og i pl. Børn, frønder. Enhver sørger helst f. sine egne. Hans egne vare ham mest imod. Hun vil hellere være hos Fremmede, end hos sine egne. b.) Om det, der eies, besiddes af een uden f. hans Person, det, som man har Ejendomsret ell. udelukkende Brugsret. (modf. fremmed, ell. som tilhører en anden.) Han boer i sit eget hus. At fiore m. egne Heste. Vi ere i min e. Grund. Han har anvendt, testet meget af sit eget: af sin Forbuds. — At være sin egen Herre, ell. absol. være sin egen: uafhængig af andre, ikke i andres Ejeneste. Det er haardt at lade tiene, naar man har været sin egen. c.) egentl. og fig. a.) som er grundet i Tingens Natur, ell. som i det mindste begynder ofte og i Alm. findes hos en Ting. Begjærselssædne er egen for ethvert Dyr. Drægtige Farver m. metallisk Glans ere egne f. de tropiske Fugle. Han udtrykte sig m. den ham egne Bestemthed. (Deraf: Egenhed, Egenkab.) b.) særdeles, ikke almindelig, bestemt f. een især ell. f. et bestemt Næmmed. Hver har (s: beboer) sit eget Værelse (s: uden Fællesskab m. andre.) Der hører en e. Behandling til. Det bliver skrevet i en e. Bog. Han maa lade en e. Karl dertil. c.) især, besynderlig, underlig. Han er meget egen, har et eget Sind, egne Meninger. Det er en egen e. Omstændighed. — Sammensættninger: egenhändig, adj. gjort ell. skrevet m. egen Haand, ikke v. Andre: Et egenhændigt Arbejde, Haandskrift: En e. Skrivelse. Kongen har e. tilskrevet ham. egenfærlig, adj. grundet i Egentlighed: behersket af Egentlighed. Egenfærlighed, en. K. til sig selv, Drift t.

at befordre sin egen Lyksalighed, Selvfærlighed; særd. om den overdrevne Grad af denne Drift, der gjør det egne Jeg t. den højeste, vigtigste Gienstand (Egoisme) ell. om det Behag, man finder i egne, formentlige Fuldkommenheder, den Lyst, man har t. at høre sig selv frem, at høre sig rose, o. d. Egenlyst, en. særdeles Lyst t. en vis Ting. (B. S. D.) egenmyndig, f. egenmægtig. Egenmyndighed, en. Uafhængighed af Andres Herredømme. "Disse Statholdere havde god Leilighed t. at gjøre Oprør og trægte efter Egenmyndighed." Guldberg. egenmægtig, adj. som tiltager sig selv Magt og Myndighed; ell. som grunder sig paa en saadan, af sig selv tiltagen Magt. Egenmægtige og ubesjælede Dommere. En egenmægtig Handelsmaade. (Ogsaa egenmyndig, som dog sjældnere høres. "Ingen af Parterne kan egenmyndigen foretage sig dette." Schytte.) Deraf: Egenmægtighed, en. ud. pl. egenmægtig Adfærd. — Egenmytte, en. ud. pl. overbreven og lastværdig Drift t. at søge sin egen Fordeel, med Tilfidsættelse af egen Værdighed, og m. Udelukkelse af alt Pensyn t. Andres ell. t. det Almindeliges Vel. At handle, drives af E. — egennyttig, adj. 1. som drives, beherskes af Egenmytte. 2. som er grundet i egennyttige Handlinger, Bevæggrunde. "Den Egennyttige udregner alting efter egen Fordeel. Den Nærlige samler, og samler fra andre alt det, hvorved noget kan vindes." Sporon. Egennyttighed, en. 1. egennyttig Bestaffenhed. En Handlings E. (modf. Uegennyttighed.) 2. d. f. Egenmytte. "Det er den smaalige Egennyttighed, som bliver til Nærlighed." Müller. — egenraadig, adj. som allene vil raade, allene følge sit eget Hoved, sin egen Villie, uden at modtage Raad af andre; selvraadig. Deraf: Egenraadighed, en. ud. pl. (Selvraadighed.) — Egenroes, en. ud. pl. d. f. f. Selvroes. (Holberg. Evald.) egenfindet, f. særfindet. egenfindig, adj. som har en overdreven Tilbøjelighed t. at følge sin egen Mening og Villie, endog m. Rundsab om dens Urigtighed ell. Skadelighed. "At bruge Magtsprog — passer sig bedre for et egenfindigt Barn, end for en fornuftig Regiering." Birkner. "En egenfindig Mand bifalder ikkun sit eget; den Egenraadige iværksætter kun sit eget. Han vil det, han vil; denne gjør (kun) det han vil." Sporon. Egenfindighed, en. ud. pl. Bestaffenheden at være egenfindig. Egentyffe, en. (rettere: et.) Bestaffenheden, at være indtaget af sig selv, tillægge sig selv, sine Meninger m. m. en stor Vigtighed. (nnt D.) "At de begge har troet en saa stor Egentyffe umulig." Rahbek. Egenwillie, en. br. undertiden f.

det adskilte: egen Billie; ("Al hans Sæd-
ling mangler Egenbillie. "Dhenschl. Nord.
S.) eller for: Egenraadighed. "At vor
Egenbillie ikke kunde danne Alt p. den
Maade, som den vilde. "Mynster. [Hos
Andre forekommer ogsaa: egenvillig, adj.
selvraadig, egenraadig. (Moth.) og Egen-
villighed. P. Tidemand.] Egenvægt, en.
Den Vægt ell. Tængde, som er egen for
et vist Legeme, i Forhold til en antagen
Sammenligning f. E. m. Bandet; specia-
liff Vægt. (S. Kraft.) Egenværk, et.
Værk, som een selv er Ophavsmand til,
som ei er Efterligning; en Original. (npt
D.) "Mesterstøkker, Fusterier, Egenvær-
ker og Copier." Baggesen.

Egenhed, en. pl. er. 1. noget, som
er eget for en vis Ting; Egenstøb ell. Be-
staaenhed, som Tingen har i Følge sin
Natur, og ikke deles med andre Ting.
(s. egen, 2. a.) Det er en E. ved denne
Plantestægt. Sprogets Egenheder, Idio-
tismer. (jvf. Særegenhed.) 2. Særhed,
Underlighed. Den gamle Mand har mange
Egenheder.

Egenstøb, en. pl. er. [E. Eigen-
schaft.] Det, som tilhører en Ting (især
som abstractum, ell. i Tingens Artbegreb)
i Følge dens Væsen ell. Natur, og hvorefter
den adskiller sig fra andre. Guds Egen-
støber. Dyrets, Plantens, den menneske-
lige Sjæls Egenstøber. (Egenhed adstil-
les i Brugen fra Egenstøb fornemmelig
derved, at hlnt i Alm. br. om enkelte,
fældnere; og ikke strax i Dine fældende
Egenstøber. Man kan sige om to forskiel-
lige Stenstande ell. Artbegreber: De have
mange, de fleste Egenstøber tilfælles; men
hver har dog sine Egenheder.) Egenstøb
br. dog ogsaa ofte om tilfældige Omstæn-
digheder, ell. Bestaaenheder, naar de al-
tid, ell. dog den meste Tid findes hos en
Person ell. Ting. Hun har mange gode,
nypperlige Egenstøber. Det er en god E.
ved et Skib, at det er en hurtig Sæller.

Egentlig, adj. [E. eigentlich.] 1. som
er egen for en Ting, som tilhører, tilkom-
mer den allene, ell. fornemmeligen og frem-
for de fleste andre Ting. Et Ords egenta-
lige Bemærkelse. Dette hører ikke t. hans
egentlige Forretninger. Hans egentlige
(faste) Indkomster ere kun faa. Dertil
er han egentlig bestemt, mest oplagt.
"Egentlig betragtet, er den første endog
den egentligste Død." Baggesen. 2. fuld-
kommen overeensstemmende med Tingen
selv, virkelig, sand, ret søgagtig. (modsat:
foregiven, som kun har Skin af.) Hans
egentlige (rette) Henfigt, Mening var denne
Deri bestod hans egentlige (sande) Forbrø-
delse. Dette er Forfatterens egentlige
Mening. Det egentlige Gallien, Græken-
land. — adv. Hvad var egentlig hans Me-

ning, hans Forbrødelse? Du burde e. (m.
rette) have sagt mig det. Jeg har egent-
lig (sandt at sige) slet ingen Lust dertil.
Egern, et. pl. er. [N. S. Eger, Eter
ten. J. Ikorn. E. Eichhorn.] en Slægt
af Pattedyr, som leve vilde i Skovene
i Bierglande. Det almindelige Egern
Sciurus.

Egge, v. a. 1. [af Eg, acies. J. eggia.
1. stærke, sætte Eg paa (fjelden.) 2. til
skynde een til noget v. konstige, eller stærk
virkende Midler og Bevæggrunde; ophids-
(s. opegge.) Han forstod at e. ham sa-
længe, til han endelig blev forbittret
Manden. Denne Spot eggede dem end-
mere til Modstand. "De bleve eggede
at falde fra." D. Guldberg. "Den som
egger, bruger Kunst og List; den, som
skynder, Overtalesse; den, som opmun-
trer, Overbevissning." Sporon. — Deras
Eggelse, en. pl. r. Gjerningen at egge
Tilskyndelse. (Heraf ogsaa det i d. Tals-
brugel. egge, drille, opirre.)

Egn, en. pl. e. [E. Gegenb.] en
noget betydelig Deel af Jordstaden; en
Landstrækning af ubestemt Størrelse. En
smuk, behagelig, vild, frodig, frugtbar E.
At reise gennem smukke Egne. Egne
omkrug Staden, Søen, langs m. Floden.
Han boer i en anden E. af Byen (om en
stor Stad.) jvf. Omegn.

Egne, v. a. og impera. 1. [af egen.
passe sig for, samme. Moth. "Saa la-
Mistanke kan ei høie Sjæle egne." Be-
sel. — impera. "Men som det egner Ros-
dens Mand, saa syng vi." Thaarup
"Frimodigt, som en Sandhedsven det eg-
ner." Rein. (J v. a. og rec. tilegne ha-
det en anden Bemærkelse, i hvilken tilfor-
ogsaa det usammensatte Verb. brugtes
Jel. eigna, eignaz.)

Egne sig, v. rec. passe til, svare til.
Det egner sig ikke til saadan Brug.

Egstaal, egvende, s. under Eg.

Ei, en negtende Partikel, der br. a-
verlende m. ikke; og i lige Betydning.

Ei! et udraabsord, som (m. langt E.
nehold) udtrykker virkelig ell. forstilt For-
undring; m. fort derimod: en pludselig
Brede o. d. (i begge Tilfælde bruges de
oftere det langttrukne Ih!)

Eia! et nu flødent udraabsord, t.
udtrykte Glæde ell. Røddelighed.

Eide, en. pl. r. [egentl. et isl. og nor-
Ord.] et smalt Land imellem to Bænde
som, tillige forbinder to større Bænde; Jor-
hals, Isthmus. (Moth. P. Claussen.)

Eie, en. ud. pl. [S. Eiga, Eign.] en
Tings Besiddelse m. Eiendomsret.
have noget i Eie; faae noget t. Eie.
Det er ikke i min Eie. At give een
get t. Arv og Eie. "Gaard i Glæde"

Elfenbein, et. ud. pl. Den Materie ell. det Been, hvoraf Elefantens fremragende Suggetænder bestaar. (i ældre Dansk: Silsbein. J. Filabein; af Fill, Elefant.) Genit. bruges som adj. f. En Elfenbeens Daase, Kam, o. s. v.

Elle ell. El, en. pl. Eller. [J. Elmi. N. S. Alr. Sv. Al.] et meget almindeligt Træ, af Birkens Slægt, som især vorer i Moser og side Steder; Elletræ. Betula alnus. — Heraf: Ellebart, en. Elletræets Bart. Ellebrænde, et. Bed af Elletræer til Brændsel. Ellebust, en. Samling af smaa Elletræer. Ellekrat, et. Krafstov, Understov af Elletræer. Ellemose, en. En Mose, bevoren m. Elletræer. Ellerod, en. Roden af et Elletræ. Ellestee, en. Stæ af Elletræ. (Vessel.) Ellestov, en. Stov, der alene ell. især bestaar af Elletræer. Elletrunte, en. en gammel Stub af et Elletræ. "Man skal længe hugge p. en Elletrunte, inden man faaer en Bisværn deraf." Drøspr. Elleved, et. Bed af Elletræet, m. fl.

Elledands, en. Sv. Alsdands. Ihre. [af El, Alv, Alv ell. Alf: (N. S. Alr.)] Ravn, som Overtroen forud har givet, og tilbeels endnu giver opdigtede Naturvæsener ell. Naturaander, hvoraf ogsaa de følgende Drd.] kaldes en rund Plet i Engen, hvor Græsset staaer tykkere, end ellers, hvilket Overtroen tilskriver Ellesfolkets Dands. (W. S. D. hvor dette og de folg. Drd skrives m. æ.) Ellesfolk, pl. underjordiske Væsener i Dvergestikkelse, som Overtroen i Norden tillagde Ophold i Bjerge, Høie og Stove. (Alfr. Elversfolk. J. E. Heiberg.) Ellehøi, en. (Whlenschl.), en Høi, hvor Ellesfolk menes at have deres Opholdssted. (J. R. W. Elverhøi; og saaledes hos en nyere Digter. "Jeg grov den i Stillehed ned ved Elverhøiens Fod." J. E. Heiberg. Ellekone, Ellepige, en. En Kone, Pige af Ellesfolket. "Dens (Kildens) runde Sølværm — har knæst Ellepigens Barm, og drukkert hendes Billed." Whlenschl. "Jeg selv har vandret her som Elverpige, har nærmet mig t. eders skjulte Rige." Heiberg. Ellekonge, en. Ellesfolkets Konge eller Overhoved. Ellekongen i Stevns Herred. (Pontoppidans D. Atlas. III. 109.) "Og høret ei Du, hvad Ellekongen mig lover nu?" Whlenschl. (Ogsaa Elverkonge. "Mon dens end er Elverkongens Bud?" Heiberg.) Elleveir, et. "Godt Veir, som i en Hast forandres t. Ilveir og Storm." Moth. ellevild, adj. affrædig, forstyrret, forvirret i Hovedet (som man i Følge Overtroen, kan blive ved at fornærme ell. forstyrre Ellesfolket;) ogsaa: ellestødt. (Moth.)

Eller, conj. [J. eda gl. D. with.] en Partikel, hvorved to ell. flere Tilfælde,

der fremsættes; bringes i Forbindelse, i Partikelen selv ofte forbindes m. enten, Sætningens første Deel. 1. a.) naar flere Tilfælde eet antages at opføre de a. dre. Giv mig Bogen tilbage, eller Pengene som den har kostet. Jeg vil enten have Bogen, eller Pengene, den har kostet. — Iger jeg feil, eller er det virkelig Jend. Han maa enten være syg, eller have mig at bestille, eller han er bortreist (eller ogsaa er han bortreist.) b.) naar flere Ting regnes, som Dele af et Heelt (for: deelt). Den huleste Dag i en Stat kan være en eneste, hos flere, eller hos det hele Folk. c.) naar flere Tilfælde fremsættes, uden at afgjøre, hvilket der vil ske, hvilket er det rette e. d. Jeg veed ikke, om han kommer i Dag, eller i Morgen, eller om det ofte Dage. 2. Ved eller forbindes ogsaa forklarende Sætning m. den foregaaende. Alle kunne ikke være Herter, eller raade befale over andre. 3. i d. Tale, hvor man udtrykker en ubestemt Starrelse (hvilket ogsaa ubelades.) Der er en Skid eller to tilbage (maaskee et Par Skid). Kan jeg faa et Par Alen eller tre? Han har to, tre Heste, som han vil sælge.

Ellers, adv. [J. ella.] udtrykker Undtagelse, Udelukkelse, Afsondring. paa anden Maade, i andet Tilfælde. maa stynde Dig, ellers kører Bogen b. 2. i det øvrige, i øvrigt, f. Resten, til andre Lieder; m. Begreb af: tilforn, i vanligen. (ofte forbundet m. nogen, get.) Vi ere ellers meget gode Venner men heri ganske uenige. Hvad vil du lers sige dermed. Han plejede e. altid besøge os, naar han kom til Bnen. der e. nogen, som skal med? Vil du lers noget? Jeg har e. intet at bemærke.

Elleve, Hovedtallet 11. [J. elleve] "At gaar ell. løbe imellem elleve og to: gaar i Taaget, være sandsels, forvret. — Deraf Ordenstallet: den elleve.

Elling, en. f. Elling.

Elm, f. Elm (Alm.)

Elodyr, et. pl. d. f. [J. Elgr, El dyr.] et nu kjendt Dyr af Hjorteslægten, som lever i de nordlige Lande, hvoraf Hannen er udmærket ved dens høventil flade og brede Horn. Cervus. Deraf: Elodyrshorn, Elodyrsho.

Elffe, v. a. 1. i impf. ogsaa ell. [J. elska.] 1. have Kjærlighed til, kjær, føle en høj Grad af Hjerters Tilslighed for en Gienstand. (modf. ha) At e. Gud over alle Ting. Du skal din Næste som dig selv. At e. sit Land, sine Forældre, Børn, sin Kone, være meget elsket. (afholdt.) En høit elsket Ven. 2. (særd. have en lidenskab) Kjærlighed ell. Tilbøielighed f. en Person.

af et andet Køn, føle Elstov for; være for-
dømt. Nogle holde for, at man elstet kun
en Gang i sit Liv. At e. en Pige. Hun
har aldrig elstet nogen Mand. 3. i en
mere udvidet Brug af 1ste Bemærkelse:
være Elstet af, holde af, have Elst, El-
stet til. At elste Gensidighed, Kæ-
rlighed. "At elste har en langt større Om-
fang; det br. ikke blot om at føle Elstov
— men ogsaa om at føle Kærlighed, i
alle Ordets Betydninger; ja endog i Alm.
en at føle en stærkere Elst t. noget." Mül-
ler. (jvf. ynde, holde af.) 4. Bemær-
kelse: være Omfarg for, sørge for m. Om-
ka, høres i Almuesproget, men ellers sels-
ten. (jvf. opelste og hade, 2 og 3.) "Sam-
me Lær skal udelægges, men de unge
Lærere skulle elstes." A. Wedel. = Elstet-
konst, en. den Konst, som lærer at vin-
de Elstet og Kærlighed. "Jeg synger ikke
en Elstetkonst, og Regler f. at indtage
Piger." Bagg.

Elstelig, adj. som kan elstes, som
har elstoværdige Egenskaber. "Den af mine
Ungdomsfæder, som, skønt den første,
man fandt elstelig." Bagg. — Deraf:
Elstelighed, en. (Roth.) som nu er sels-
tent.

Elstet, en. pl. e. 1. den, som finder
Behag i noget, holder af, har Elst ell. At-
traa t. noget. "Hvi negtes Gravens El-
stet hvile, naar Haabets muntre Yndling
er?" Guld, Han er en stor E. af Ma-
lerier. At være E. af Jagt, af Feste, af
et Dvin. En Bogelstet, Jagtelstet, Konst-
elstet. (jvf. Den, 2.) 2. den, som elstet et
Fruentimmer, som et Fruentimmer har
Kærlighed til. Hun har haft meer end
en Elstet. "Den smukke Pige har de fle-
ste Elstere; den rige de fleste Friere." P.
E. Müller. Han er hendes erklærede El-
stet (jvf. Kæreste.) — Saaledes br. El-
stetinde, en. a.) om et Fruentimmer, der
finder Behag i, holder af noget (sælden.)
b.) om et Fruentimmer, som er elstet af
en Mand.

Elstov, en. ud. pl. [3. Elskugi. Al-
fug. 6. Parpestreng. Kettens Elstufug.
ført til 3. Lov. Om Ordets Oprindelse
Müllers b. eenstyd. Ord. I. 161.] U-
ensidelig Kærlighed og Attraa t. Besid-
else ell. Nydelse, hvis Gienstand er en
Person af forskelligt Køn, ell. som ind-
vortes finder Sted imellem et Mandfolk
og Fruentimmer. "Hvad er Elstov ene,
naar den mødes ei af Elstovs Fryd?" J.
E. Heiberg. "Elstov betegner den liben-
sabelige Kænskærlighed. — Et Ordspog
ligger: gammel Kærlighed rustet ikke; men
"drig har man talt om gammel Elstov;
hi Elstov faaer ikke Tid t. at blive gam-
mel." Müller. = a.) elstovblandet, adj.
blandet m. Kærlighed ell. Elstov. "el-

stovblandet Elst." P. E. Frimann. (jvf.
Kærlighed.) elstovstyrket, adj. v. styr-
ket ved Elstov. "Evensmunde med elstov-
styrket Arm." Pram. = b.) Elstovs-
baand, et. Forbindelse, som E. knytter.
Elstovsbrev, et. d. s. f. Kærlighedsbrev.
Elstovsbrud, et. Urolighed i Elstov ell.
Kærlighed. (Baggesen.) Elstovsbrunde,
en. meget høj Grad af libenssabelig Tilbø-
lighed ell. Elstov t. en Person. Elstovs-
bøn, en. Bøn om Elstov, om Gienkæ-
rlighed. "Dit urorte Hjerte var dødt f. El-
stovsbønner." Ohlenschl. Elstovsdigt,
et. D. hvis Gienstand er Elstov. El-
stovsdrik, en. Drik, hvorved man meente
at kunne opvække Elstov hos en anden.
elstovsfuld, adj. ganske indtaget af El-
stov; som ytrer lutter E. (Ohlenschl.)
Elstovsgave, en. Gave t. Tegn p. El-
stov; Gave fra en Elstet eller Elstetinde.
"Du fik den som en Elstovsgave fra den,
du monne kæreft have." J. E. Heiberg.
Elstovsgud, en. Gud for Elstov, Kæ-
rlighedsgud. Elstovshandel, en. Uds-
vælse af E., især utillæbelig. Elstovs-
ild, en. fig. og poetisk: heftig, stærk E.
Elstovsminde, et. Minde, Erindring om
Elstov. (E. Rose.) Elstovsmøde, et. en
Elsters Møde m. sin Elstetinde. (Rahbek.)
Elstovsord, et. Ord ell. Udtryk, som gi-
ver Elstov tilkænde, hvorved man ytrer
E. eller Kærlighed. Elstovsopant, et.
Et Pant, Vidnesbyrd om Kærlighed.
"Derpaa viste Du mig Ringen, og et E.
den kaldte." J. E. Heiberg. Elstovs-
ruus, en. Tilstand, hvori man af E.
ikke er sig selv magtig, ikke er fuld-
kommen herre over sig selv. Elstovs-
sager, pl. Ting, Omstændigheder, som
vedkomme E. Elstovsang, en. d. s. f.
Elstovsdigt. Elstovsuf, et. Uf af en
forelsket Person. (Baggesen.) elstovs-
svag, adj. svag, eftergivende af Kærlig-
hed. "Den alt for elstovsvage Mand."
Ohlenschl. Elstovsære, en. Aare,
Grad over uhyggelig Kærlighed. El-
stovstanter, pl. Gæstens udelukkende
Eggesættelse m. Elstov ell. m. den elstede
Gienstand. elstovsvarm, adj. behersket
af stærk, libenssabelig Kærlighedsfølelse,
ell. som ytrer denne. Elstovsvis, en. B.
ell. Sang, der handler om Elstov. m. fl. a.
Elstoværdig, adj. som fortjener at el-
stes; som har megen ubøtted Ynde og
Behagelighed, forenet med Hjertets Godhed.
En meget elstoværdig Pige. En e. Hand-
ling, Betsedenhed, Ynde. Elstoværdige
Egenskaber. "Begge tilsammen (det Skøn-
ne og det Gode) maa udgiøre Kredsens af
det Elstoværdige; men ikke alt det Gode,
heller ikke alt det Skønne, er elstovæ-
rdigt." P. E. Müller. — Deraf: Elst-
oværdighed, en. ud. pl.

Elv, en. pl. e. [Nest i Norge. J. Elf, Elsa.] en stor, stærkt rindende Åu eller Flod, især i Biergegne. = **Elvebred**, en. Landet, Landbredden, v. Siderne af en Elv. (S. Strøm.) **Elvbrud** ell. **Elvebrud**, et. Dverfsømmelse, forarsaget v. en usædvanlig Stigen af Vandet i en Elv ell. Flod. **Elvdige** ell. **Elvedige**, et. Dige langs m. en Elv, Floddige. **Elvedrag**, et. en Elvs Løb ell. Vanddrag. **Elvesif**, en. Sif som fanges i Elve. **Elvesos**, en. En Fos, et Bandsfald i en Elv. (S. Strøm.) **Elvhest**, en. Et Navn, som ogsaa gives Nilhesten ell. Flodhesten. Hippopotamus. **Elvmunding**, en. Udløbet ell. Mundingen af en E. **Elveseng**, en. Renden ell. Fordybningen, hvori Elven har sit Løb.

Elverdands, **Elverfolk**, **Elverhøi**, **Elverpige**, og flere lignende Ord, s. ovenfor under **Elledands**.

Embed ell. **Embede**, et. pl. r. [J. Embætti. N. S. Embeth.] en offentlig Bestilling, som er overdraget een at varetage af Vriggheden ell. Regjeringen (jvf. Sysfel, Betiening, Forretning.) "Et Embede er en offentlig Bestilling. At beklæde et Embede antyder noget mere, end at have en Bestilling." P. E. Müller. At søge, faae, at beklæde et E. At være i Embede; komme til E. At forestaae sit E. med Iver, være forsømmelig i, affættes fra sit Embede. (J ældre Dansk d. s. s. Saandværk.) = **Embedsaar**, et. Et Aar af en Mand's Embedstid. (Jacobi.) Embedsmandens Duellighed og Fortienester bør agtes meer, end hans Embedsaar. **Embedsald**, en. den t. at kunne opnaae et E. fornødne og lovbestemte Alder. **Embedsbofig**, en. B. som følger m. et Embede. **Embedsbroder**, en. Den, hvis Embede og Embedssyster ere af samme Art, som en andens. Denne Præst lever i Uenighed m. sine Embedsbrødre. **Embedsbyrde**, en. B. som et Embede paalægger een. "At lette nogen en Embedsbyrde." Schytte. **Embedsdragt**, en. D. som et forestreuet s. et vist Embede. **Embedsduellighed**, en. D. til det Embede, man forestaaer, ell. overhovedet t. Embedsvirksomhed. "Embedsiver, forbunden m. Embedsduellighed." Walling. **Embedsød**, en. den Od, som en Embedsmand aflægger v. sit Embedes Tiltrædelse. **Embedsforretning**, en. F. som hører til, følger m. et Embede. **Embedsforelse**, en. Beskyttelse af det een betroede E. (Wandal.) **Embedsgaard**, en. Gaard (m. ell. uden Gård) som følger m. et Embede, udgjør en Deel af dets Indkomster. **Embeds-gierning**, en. den G. eller Syssel, som følger m. et Embede, som Embedet paalægger een. (Wynster.) **Embedsindkomst**,

en. pl. -r. de t. et Embede henlagte, m. et E. følgende Indkomster. **Embedsiver**, en. Ivrig Bestræbelse, Nidkærhed p. at opfylde sin Embedspligt. **Embedsmand**, en. Den, som er betroet, og som forestaaer en offentlig Bestilling i Staten. "Den private Mand har ikke, som Embedsmanden en offentlig Charakter." Birken. **Embedsmærke**, et. udvortes Tegnp. det Embede, man har. "De første Ordene tegn vare ikke Vrestegn allene, men tillige Embedsmærker." Schytte. **Embedsmande**, et. Møde, som holdes i Embedssager. **Embedsnavn**, et. Benævnelse s. et Embede. "Siden bleve disse Embedsnavne blotte Vresnavne." Schytte. **Embedspligt**, en. den Pligt, som paa ligger en Embedsmand, i Følge hans Embede. **Embedsrag**, en. Sag, der vedkommer, hører t. eens Embede, offentlig Sag. **Embedsrist**, et. skriftligt Foredrag i Embedssager. "Et Embedsrist om et Pligtforedrag af en Sag, som angaa det Offentlige." J. Stoud. **Embedsstill**, en. Den Still, som er brugelig og passende i Embedsristen. **Embedsstilling**, en. den Stilling, hvori een i Følge Embede er. (Engelst.) **Embedssyssel**, en. d. s. s. Embedsgierning. **Embedstid**, en. det Tidrum, i hvilket een forestaaer, ell. har forestaaet et Embede. **Embedstrostab**, en. Trostab i at forestaae, føre et E. (Walling.) **Embedsvogne**, paa E. adv. i Følge det Embede een beklæder ell. har. **Embedsvei**, en. figurl. Stræben efter at opnaae Embedet. At gaae Embedsveien.

Eme, v. n. 1. give Eem fra sig. (Moth.) s. **Em**.

Emmer, n. s. pl. [J. Eymyria. N. S. Emyria. N. S. Ammer n.] -hed N. m. Jldgnister i, gloende Aste.

Emo, et. ud. pl. et Slags glatvareuldent Isi. **Emse** Buxer.

Emter, n. s. pl. [af uvis Oprindelse hos Moth forekommer v. at emte, s. noget fra et andet, seernere, og at emte op 3: sanke Emterne sammen.] De smaa Kornstraa og tomme År, nu og da m. enkelte Kiærner i, som efter Tærningens naar den egentlige Halm er borttaget, fjernes fra Kornet v. en Rive. At fore m. **Emter**. (jvf. **Åvner**.)

En, (Substantivers og Adjectivers ubestemte Artikel.) s. een, C.

End, conj. og adv. [J. end.] A. s. Som conj. udtrykker det en Sammenligning, som oftest efter et Adj. i comparativ Guld er bedre end Sølv. Hvidere end Sæd sødere end Honning. Moderen seer yngre end Datteren. Jeg er mere tilbøjelig t. at antage Tilbudet, end t. at indla mig i uflkre Underhandlinger. Mer en

not. Det er ikke meer e. billigt. (At føle som til end i disse Tilfælde, f. Ex. "hastigere end som jeg havde ventet," er overlatigt, og ikke mere brugeligt.) — undertil (hvor anden, andre, anderledes gaar) lægges v. end i Sammenligningen i afsluttende, ophævede Birkning. Du lærer mig p. andet, end det, jeg spørger m. Der kommer ingen andre, e. Familien. Det gaar ikke an p. anden Maade, denne. At tale anderledes, end, (ell. end som) man mener. 2. med en indvilligende (concessiv) Birkning (for: endog, endogsaa.) Hvad der end skulde følge aa. Om dette e. skulde skee. Hvo han end er. Han faar det ikke, om han e. et nok saa meget derfor. 3. med en afvisende Birkning, ell. i Modsatning t. noget foregaaende, og i en spørgende Sætning (conditionaliter s. — adversative) for: men derved, men i Fald.) End m. han ingen Gæst efterlader, falder båret til Gidderne. End om han ei vil give sit Samtykke? (nuielden; men meget hyppig i vore gl. Love.) B. 1. adv. end (for: endnu) udtrykker i Tidsforhold Betydning af en Handling ell. Tilstand i Modf. til ikke mere, ikke længere.) Dog end i Talesproget. End een Ting beror jeg om. Det vil give end større Misbillighed. End havde han Kraft nok tilbaare. End knæiser en Støtte paa samme Sted." Storm. Er han end ikke færdig med Arbeidet? (Derimod hyppigen i Forskell. m. mere, ydermere, videre. Han togte end ydermere dette til. End videre blev det besluttet. Hans Tilstand giver ham end mere Adkomst t. Understøttelse.) for: fremdeles, end videre. End hører det vel ogsaa, at nogle slet ikke faar Bøttomme. C. end ikke, ikke engang (ne quidem.) Han maatte end ikke blive en Dag i Byen. — end sige, endnu mindre, saa meget mindre (ne dum.) Han var ikke engang betalt Renterne, end sige kapitalen. Han hilsede os ikke engang; end sige at han skulde tale t. os. D. end i Forbindelse med andre Partikler: Endda. 1. selv p. den Tid, endog under disse Omstændigheder; dog. Jeg gik til ham Kl. 11; men han var endda ikke opstaaet. Der mærkedes endda Livstegn hos ham. Uagtet saa meget talte imod ham, vilde han endda ikke bekiende. 2. dog, end efter ell. tilligemed visse Omstændigheder. Han er endda ikke saa uvidende, som han har sagt. Dette er endda den bedste af Kiolerne, skøndt den er daarlig nok. — Enddog. (forstæll. fra endog.) 1. desuagtet, dog, dog alligevel. Uagtet man advarede ham, vilde han enddog ikke afholde sig derfra. Man advarede ham; men enddog blev han ved. (nuielden.) 2. om-

endstændt, uagtet. Han reiste fra Byen, enddog han ikke havde faaet Tilladelse. "Enddog at ingen af en andens Beenbrud halter." Sprøding. Enddog han er gammel, har han megen Mandskraft. — Endnu. adj. 1. selv p. denne Tid, hidindtil, hidtil. (adhuc.) Denne Skit er e. tilovers. Endnu er han ikke reist. Den Enge er e. ikke uden Livsfare. Er det e. ikke godt nok? 2. fremdeles, foruden det som alt er gjort. etiamnum. (ell. blot forstærkende Prædicatsbegrebet.) Han bliver endnu ved at forfølge dem. Vi ville endnu gjøre eet Forsøg. Det maa være e. stærkere, e. fastere, e. finere. Han blev derved endnu mere opbragt. (f. end, B. 1 og 2.) — Endog, endogsaa, conj. selv; foruden det øvrige, end ydermere (etiam, quidem.) Han kan endog bringe Laalmodigheden t. Fortvivlelse. Jeg har endog tilbudet at betale det Hæle. Man har endogsaa prøvet det sidste Middel. — Endstændt, conj. der forbinder en Modsatning m. det foregaaende, ell. (hvor Sætningen vendes om) bringer Modsatningen frem i Begyndelsen: uagtet, endog (etsi, tametsi, licet.) Han gik modig i Jlden, endstændt han saae den visse Død f. Ole. Endstændt ingen vilde troe ham, blev han dog v. at paa- faae det. (f. omendstændt og stændt.)

Ende, en. pl. Under. [3. Endi, Endir.] det Sidste, m. Hensynt. Sted, Tid, og Tid ell. Varighed. A. om Stedet: 1. det sidste, yderste i Længden. Enden af en Snare. Vi gik til Enden af Gangen, Haven, Byen. 2. begge Under af Baandet. Fra een E. til den anden. 3. det sidste, yderste i Udstrækning; Kant, Side, Grænse. Her har Skoven Ende. For Enden af Bordet, af Ageren. Fra alle Verdens Under. Til Verdens E. Det er galt, raaddent i alle Under. At begynde fra den gale E. 3. den rette, tilbørlige Ende ell. Slutning af noget. Bogen, Fortællingen har ingen Ende. 4. et lidet Stykke af en lang og smal Ting. En Ende Topp, Baand, Traad. (jvf. Stump.) 5. Under, i Tagersproget: Spidser, Taster p. Hjortens Horn (tydsk.) B. ud. pl. det sidste m. Hensynt. t. Tid ell. Maal. Der var ikke E. paa alle de Folk, som strømmede til. Der er ikke E. (Maal) p. hans Rigdom. Han veed ikke E. paa sine Penge. Han fik snart E. paa sine Penge, sin Formue. — C. det sidste, yderste, m. Hensynt. t. Tid ell. Varighed; Udgang, Udsald. (jvf. Slutning.) Det er imod Enden (circa finem, in exitu.) Karet, Maanedens Ende. Indtil Livets Ende. Da Skuespillet var til Ende. Naar mon den Gang faar Ende? — At gaar til Ende (forløbe, udløbe.) "Et Provkaar maa først gaar halv til Ende." Bagg. — At gjøre

E. paa noget (bringe det t. at ophøre.) At komme t. Ende m. noget (blive færdig med.) At bringe noget t. Ende (fuldføre det.) Det tog (sit) en sørgelig Ende. "Min Plage sin Ende snart skal tage." Bording. Der er ingen E. paa hans Snat (han holder aldrig op dermed.) Man kan ikke vide, hvad Ende (Udfald) Sagen vil faae. D. fig. med præp. til: Med, Hensigt. Man vidste ikke til hvad Ende det skete. Til den Ende løb han Snulveien besætte med Skarpskytter. = Endebogstav, et. B. hvormed et Ord ender. Endebøining, en. Bøining i ell. henimod Enden af en Ting. Endekant, en. den yderste Kant af noget; ell. Kant p. Enden af et Legeme, der har en vis Længde; f. E. modsat Sidekant. (P. E. Abildgaard.) Endeknude, en. K. paa Enden af en Snor. Endekreds, en. (Moth.) f. Synskreds, Horizont. endelangs, adj. 1. i sin hele Længde ell. Høide. "Han faldt endelangs omkuld." (Moth.) 2. fra Begyndelsen t. Enden, fra den ene E. til den anden. (A. Bedel.) Endeled, et. det sidste Led i en Række, Slutningsled. endeløs, adj. som ingen Ende ell. Udgang har. (br. fælden og ugentl. f. E. en endeløs Gade, som ingen Udgang har i den ene Ende.) "Hvad om de stundom toge — det endeløse for uendeligt." Baggesen. (jvf. uendelig.) Endemaal, et. Hensigt, Måned, Formaål. (nu fælden.) "At alle har det bedste, hver t. sit Endemaal." Tullin. "Enhed i Anlæg, i Udførelse, i Endemaal." E. Rothe. Endemed, et. endeligt Med ell. Maal; Endemaal. "Endemedet af de Ræmpestribt, hver Bidskab har gjort." Bagg. Endepunkt, et, og en. det Punkt, hvormed en Linie, en Udstrækning i Længden ender. Enderiim, et. Rilm, hvormed en Berstlinie slutter, eller hvormed en Tale endes. Endessive, en. En S. som er f. Enden af noget; særbd. den yderste Skive, som stæres af Enderne p. et Brød. Endestrift, en. En særskilt Efterretning (om Forsatteren, Bogtrykkeren e. d.) skreven ell. trykt v. Enden af en Bog. Endespids, en. Spids, som er i Enden af noget, hvormed noget ender. (D. Fabricius.) Endestavelse, en. S. hvormed et Ord ender. Endestykke, et. det sidste, yderste Stykke af en Ting; ell. et Stykke, som tages, stæres af Enden p. noget. Endetarm, en. En vid og kort Tarm, der udgør den yderste Deel af Tarmecanalen, og giennem hvis Åbning Ureenligheden udføres. Intestinum rectum. endevende, v. a. 2. sætte noget bag, som er foran, ell. omvendt; vende op og ned p. noget. At e. et Stykke Vei. Vi har endevendt alting i Huset, men kunde ikke finde det, vi søgte. "Han

endevendte reent vort Fædehuur." Guldb. Plautus. Endevæg, en. den B. som udgør Enden af en lang Bygning ell. Stue; modsat Sidevæg.

Ende, v. a. og n. 2. act. 1. gøre Ende paa, bringe t. Ende, slutte. At e. sit Liv, sine Dage: dse. Han endte sin Regjering m. en betømmelig Handling. (Jvf. slutte, 3.) "At e. en Ting (et Arbejde, Foretagende) er at holde op dermed; at slutte er at lægge sidste Haand p. noget; (enten for bestandig, ell. for en vis Tid. Nu vil vi slutte f. i Dag) at fuldføre er at bringe noget saa vidt, at det bør endes." Sporon. 2. recipr. og dep. ende fig, endes, slutte med. De Ord, som ende fig, endes m. en Bysal. — 3. ende, v. a. holde op, ophøre med; have Ende. Han begyndte godt, men endte slet. Her ender min Eiendom. = Endelse, en. pl.-r. br. kun i Sproglaeren om Ordnes Endebogstaver og Endestavelser. (jvf. Slutning, 2.)

Endelig, adj. og adv. 1. a.) som har en Ende, m. Hensyn p. Tid ell. Størrelse (Tal.) modsat: uendelig. endelige Baser, ner. Den endelige Tilværelse. En e. Størrelse (i Mathematiken.) b.) som er ell. skulde være det sidste i en Række (af Handlinger, Tanker) ell. hvorpaa intet mere af den Art følger. Dette er min endelige Beslutning. Ved den endelige Afgjørelse. En e. Dom (den sidste; ell. en tydelig, bestemt Dom; mods. uendelig Dom. D. Lov. I. 5. 12.) 2. endelig, endeligen; adv. a.) efter en lang Tid, efterat meget er gaaet forud, tilsidst, omsider. Endelig kom han dog. e. har han taget en Beslutning. b.) til Slutning, f. det sidste; efterat flere foregaaende Omstændigheder er anførte. Endelig bør han ogsaa tilhødes, at istandsætte den forfaldne Bygning c. nødvendigen. Dette maa Du e. ikke forsømme. Brevet maa endelig leveres i hans egen Haand. = Endelighed, en. ud. pl. 1. den Bestaenhed v. en Ting at den er endelig, ikke uendelig ell. evig. Tingenes, Verdens, Materiens E. 2. det at komme t. Ende, Slutning. At komme t. E. med noget. At bringe noget t. Endelighed. (d. Tale.)

Endeligt, et. ud. pl. Død, dødelig Udgang, Dødsmaade. Dette var hans E. Han fik et sørgeligt Endeligt. At være nær sit Endeligt.

Endivie, en. En Haveurt, som bruger til Salat. Cichorium endivia.

Endda, endnu, endog, endogsaa, endogst, f. under end.

Ene, adv. [af Talordet een. A. S. 222.] b. f. f. allene; dog br. ene kun ell. fornemmelig, hvor man udtrykker Begrebet: uden andres Selskab, uden andres Medværelse, Medvirksomhed (jvf. allene, 1. a. og særbd.

b.) Han er meget f. at være ene. Man kan være ene, uden at føle sig eensom. At være ene og forladt. — Det er ham ene og allene vi maa takke derfor. At være ene om et Arbejde. Barnet kan alt gaa ene. (Stiendt Brugen af ene som virkelig adj. er meget sjelden, forekommer den dog; f. E. i Ordspøget: "Ene Datter modnes snart.") (superl. eneste, f. nedensfor.) — Deraf i Sammensætning: Eneboer, en. den, som boer allene f. sig selv og p. et ensomt Sted; som lever adskilt fra andre Mennesker, en Eremit. Enebolig, en. B. som een har, beboer for sig allene. Enebrug, en. Brug af noget, som man ikke deler m. Andre; ell. hvortil man har Eneet. (Rissbrigh.) Enehandel, en. ud. pl. udelukkende Rettighed, (Privilegium) t. at handle m. visse Varer, ell. p. et vist Sted; Monopolium. Enehandelen paa China-Eneherre, en. Den, som har Eneaadigskabet, som regierer, raader allene. Eneherredømme, et. f. Enevoldsherredømme. Eneherster, en. En Regent, som er Eneherre, som besidder uindskrænket Magt; Monark. — Enejagt, en. Jagt, som ikke er fælles f. Alle, hvortil Høgen er Eneet. "Fyrsterne fik Enejagt paa Statens offentlige Gods, som et Middel til Jægt." Schytte. Enekamp, en. 1. e. undertiden (stienst fælden) brugt af: Tvekamp. (J. Einvigi.) Eneiv, et. Liv, som føres i Ensomhed, eensigt Liv. "Han, v. sit Eneiv da dobbelt fro." f. Guldberg. Enemagt, en. Magt, som man ikke deler m. andre, uindskrænket Magt; Enevælde. enemægtig, adj. f. f. eneraadig. Enemærke, et. Jordskænk, der tilhører een allene, og v. en ell. bestemt Grundstykke er adskilt fra andre. (br. mest i pl.) Enepige, en. Enestepige, der tjener allene hos en Familie, og forretter al Husets Gjerning. Eneraadig, adj. som raader allene, har Magt t. at handle efter eget Lykke. Deraf: Eneraadighed, en. ud. pl. — Eneret og Enerettighed, en. udelukkende Ret ell. Rettighed t. en Ting ell. Handling; det, som ene allene berettiget t. noget, for Gr. t. at forarbejde ell. handle m. noget; Monopol; (udelukkende Privilegium.) Enevælde, en. 1. Handlingen, at tale allene; Monolog. 2. Samtale i Centrum (P. laarsen.) Enevold, en. uindskrænket Magt hos een allene. (br. kun i Sammensætning f. Enevælde.) Deraf: Enevoldsmagt, en. den, som hersker m. uindskrænket Magt. Enevoldsherredømme, et. uindskrænket monarkisk Regiering. (W. G. D.) Enevoldskonge, en. K. som regerer m. uindskrænket Magt. Enevoldsmagt, en. Magt t. at herske uden Indskrænkning (Souverænitæt.) Enevolds-

regiering, en. d. f. f. Enevoldsherredømme — Enevælde, en. (J. Einvalld.) d. f. f. Enevoldsmagt ell. Enevoldsherredømme, Monarkie. "En stadig og vel ordnet Enevælde." — "Her seer du Grundselinten imellem Monarkie og Despotie, Maalestokken f. Enevælden." Synesius v. Bloch. enevældig, adj. som har Enevoldsmagt; eneraadig. (Baggesen.) Enevænge, et. Et særskilt indhegnet Bænge. (W. G. D.) Ene, v. a. 1. d. f. f. forene, gøre enig. (forældet.) Deraf: v. dep. enes. imperf. enedes. komme overens, være ell. blive enige; forliges. Naar Mand og Kone ikke enes. "Hvor ofte han endog bad dem at enes indbyrdes, naar befalede han dem at enes med Verden?" Mynster. At enes om noget. Vi ville vel enes derom. "At alle Folkene p. Jorden enedes om, paa en vis Tid at samle sig." Mynster. Enebær, et. pl. d. f. f. [J. Einer.] Frugten af Enebærtræet (som ogsaa kaldes Ene ell. Ener; hvoraf: Eneris, Enestaager.) Juniperus communis. Deraf: Enebarbrandevin, Enebarbust, Enebarolie, Enebarstager (bedre: Enestaager) Enebærtræ, o. fl. Eneste, adj. (der p. en. Raade er superl. af een ell. ene.) som ikke er uden een ell. eet, som er een allene; som er uden Mæge, som kun findes eengang. Det er den eneste, det eneste i sit Slægt. Han er min eneste Ven. Det er hans eneste Enkel. Han har en eneste Søn. (Hypsigen blot t. at forstærke Begrebet af een. Der blev kun en eneste tilovers. I hele Haven er kun et eneste Træ. Hver eneste een: alle uden Undtagelse (i dagl. S. ogsaa: hver evige een.) I plur. br. det om et ganske ringe Antal, f. at fremhæve dette end mere. De eneste Overlevende efter Slaget. Det er de to eneste Kopper, der endnu ere hele. Enfoldig, adj. [Stienst sammensat m. een, skrives dog dette Ord, i Følge Udtalelsen, med enkelt e.] 1. den oprindelige Bemærkelse har været: (ligesom trefoldig, firefoldig, o. f. v.) som kun tages eller er taget een Gang; enkelt. Deraf (ligesom: simplex, einfach, ic.) simpel, jævn, ikke sammensat, konstig ell. overdaadig. Saaledes nævner Christ. Pedersen: "Enfoldig Mad, Grød, Raal, Velling." 2. som har Mangel p. Forstand, Fattetvise og Begreb; som mangler Snildhed, Indsigt og Kundskaber. Et enfoldigt Menneske. En e. Stakkel. "Saa enfoldig som en sød Mars Røveunge." 3: meget listig. (Moth.) "Enfoldig er den, som ikke er i Stand t. at fatte det, som er enkelt og ligefrem; for hvem enhver Mangfoldighed bliver Forvirring." P. G. Müller. — obj. som tæber en saadan Mangel. Et enfol-

digt Svar, Raad, Indfald. 3. De tilforn brugelige Bemærkelser: som er ligesom, ikke falsk; uden Omsvøb, List ell. Rænker, jøvn, ikke indviklet (s. E. Bærer snilde som Slinger og enfoldige som Duer. "Han var tro og enfoldig." P. Claussen. "Ingen Sandheder, lige indtil de klareste og enfoldigste." Sneedorf.) ere forældede ell. forekommende selden. — Ligeledes bruges nu Subst. Enfoldighed, en. ud. pl. sædvanlig kun i 1ste Bemærkelse; blandt nogle Nære have brugt det s. det tydste Enfalt, Simpelt, Naturlighed, Jævnhed. "Pine Liden, da Hjertets ædle Enfoldighed, mandig Dyd og raare Sæder boede hos hinanden." Bandal. "Den, som i Hjertets Enfoldighed har frøgt Gud og stræbt at gøre Retfærdighed." Rynster. — "Med Hensyn t. Hjertet ell. Sæderne, kan Enfoldighed blive d. s. s. Reenhed og Simpelt, og saaledes blive t. Roes; men selden høres Ordet i denne Betydning." Müller.

Eng, en. pl. — e. [gl. E. Anger. Det nu-brugl. Anger har en mere indskrænket Bemærk.] en m. Græs bevoren Mark ell. Jordbund, som formedelst Stidhed ikke br. til Pløieland, men allene t. Høiergning; pratum (modsattes sædvanl. Ager.) At lede Vand over Engene. At udsætte en E. = Engbierring, en. Indavling af Hø, som vøxer i Enge. Engblomst, en. Urt ell. B. som vøxer i Enge. Engbund, en. ud. pl. Jordbund, der bruges som Eng og t. Høbierring. Agerland og Engbund. Engdyrkning, en. Enges Dyrtning ell. omhyggelige Behandling, s. at frembringe mere og bedre Græs. (Olussen.) Engfald, et. Sted p. Marken, hvor der falder Engbund, hvor der er noget fider Grund. (Moth.) Enggrund, en. s. Engbund. Enggræs, et. G. som vøxer i Enge. Enggrøst, en. G. hvor med en E. giennemstøres ell. indhegnes. (Moth.) Enghave, en. et indhegnet Stykke Engbund, sædvanl. nær v. Gaarden. Enghave, n. s. en Plante, der vøxer p. tørre Enge. Avena pratensis. Engholm, en. En liden affondret, af Vand ell. af Agerjord omringet Eng. (s. Solm 2.) Enghø, et. Hø, som høstes p. Enge. Engjern, et. Jern, eller jernholdende Jord, som undertiden forekommer i Engene; Mosejern. (Olussen.) Engjord, en. d. s. s. Engbund. Engkarse, en. Navn p. en Plante; vild Karse. Cardamine pratensis. Engkast, et. et indhegnet ell. indgrøftet Stykke Engjord (Moth.) Engfløver, en. en vilddvørende Fløverart. Trifolium pratense. England, et. d. s. s. Engjord, Engbund. Englærke, en. En Art Lærke, der bygge Rede i Engene. Alanda pratensis. "Her — hørte du Eng-

lærken svinge sin Aftensang." Jagemann. Engnellike, en. En Urt, som er mindelig i Engene. I. ychnis Ros cucul. Engpart, en. En vis Part ell. Andel en fælles Eng. Engplet, en. et lit Stykke Engjord. (Moth.) Engstifte, 1. en vis Part af en Hovedgaards Eng som er udlagt t. hver hoderigstørende Bønde. 2. d. s. s. Engstykke ell. Engpart. Engstier ell. Engestier, en. En Urt, som t. at farve guult med. Serratula tinctoria. Engstlette, en. En Elette. Engbund. Engstær, en. Høstet i Eng. (Moth.) Engstierne ell. Engestierne, en. En smuk, ikke almindelig Engblomst der vøxer p. fugtige Steder. Primula farinosa. Engstykke, et. Et Stykke Engjord; ell. en Rod, Part i en Eng. (Olussen.) Engsvamp, ell. Engesvamp. som vøxer i Enge. (Moth.) Engstier, en. den vilddvørende Gyr, Martia Rumex acetosa. Enguld, en. Plante; d. s. s. Ageruld. (Mogle antag. Plantenavne tage et e til sig, s. Engbregne [(Engelsød) Engeduum (Enguld) Engegræs, Engestier; s. ovenfor. Engurt, en. Plante som især ell. alle vøxer i Enge. (Moth.) Engvending, en. Enges kunstige Vanding, s. at best. dre Græsarten. (Olussen.)

Engang, adv. udtrykker en ubestemt Tid, saavel forbigangen, som tilkommen. a. en ubestemt forbigangen Tid. Der var engang en Konge. Jeg har engang mange Aar siden seet hende, og det med end eengang. (jvf. forudm.) b. en ubestemt tilkommende Tid. Jeg haaber eengang at opleve den Dag. Der kommer vel engang den Tid. Naar det engang bliver opdaget. c. i dagl. Tale som udfyldende Ord, ell. t. at forstærke Smertelivet. Kommer Du endelig engang? Hør engang hvad jeg vil sige Dig! Se engang! han har endnu slet ikke begyndt derpaa. - d.) ikke, engang, endog ikke (quidem, tantum abest.) Han vilde ikke engang see ham, end sige tale m. ham. Jeg kan ikke engang taale at tænke derpaa.

Engel, en. pl. Engle. [Lat. angelus] efter den kristelige Troslære: et aandeligt Væsen af en høiere Natur, end Menneskets. Gode, onde Engle. De helige Engle. De faldne Engle. — fig. Hun en Engel (om et i høi Grad yndigt, el. værdigt, fromt Fruentimmer.) = Engchor, et. Chor af Engle. Engleboved, et. Et Hoved m. Vinger, uden Kriks tilforn brugt som Prydsel i Bygningstønnen m. m. engleliig, adj. som ligner en E., i høi Grad fuldkommen. "Jeg var det saa, min Ven, da var vi englelige." Eurdorf. englereen, adj. fig. fuldkommen ustyldig. Englerøst, en. G

Enk af Enke; fig. en meget behagelig
Enk. Englesmil, et. Smil af en En-
 gel. "Da Stierne blinkte ned i Lunden,
 som Englesmil fra Himmelrig." Baggesen.
 — Saaledes: Englelied, (et meget lyfsa-
 ligt, glæderigt Lied.) Englesang, Eng-
 lesomme, o. fl.

England, n. propr. Deraf: Englæns-
 der, en. pl. e. Den, som er født i Eng-
 land (i d. Tale ogsaa: Engelsmand.
 Englishman.) engelsk, adj. som hører
 England til, er fra England, har der hjem-
 me. Det engelske Sprog. engelsk Salt,
 et Slegt Bittersalt. Den engelske Syge.
 At lære, at forstaae, at tale Engelsk.

Enhver, pron. pers. n. ethvert, hvoraf
 gen. ikke br. [S. enhver, nogen: E.
 every, every one.] hvorved man henfs-
 rer et Subject: eller Prædicatsbegreb t.
 alle Dele eller Individer af det Hele, som
 Begrebet indbefatter. (S. hver, der hyp-
 sigen br. især conjunctive, for: enhver.)
 Lad enhver Dag have sin Plage. Et
 hvert Land har sin Skik. Enhver af os
 (vi alle) vilde være tilfreds dermed. Det
 er ikke Enhvers (hver Mand) Lelighed.
 At rette sig efter Enhvers Smag. En-
 hver (alle Mennesker) lægger Mærke t.
 hans handlinger. — Enhver for sig, en-
 hver især, singuli. — Alle og enhver 3:
 alle uden nogen Undtagelse.

Enig, adj. 1. i den oprindelige Be-
 mærkelse: som er een ell. eet, som kun ud-
 gjør eet, br. det kun i treenig. 2. som
 har eens Mening, een og samme Villie;
 som stemmer overeens i Villie, Forsæt,
 Døfte. Enige Brødre, Venner. At være
 e. med een i en Ting. Deri blive vi al-
 drig enige. At blive e. med een om no-
 get 3: komme t. eens Mening, t. Enig.
 At blive e. om Prisen. At leve enig, eni-
 gen m. hinanden. — Enighed, en. ud. pl.
 Beskaffenheden at være enig, at enes, fors-
 ligen. At leve i E. At komme til Enig-
 hed. (Efter Sporon gaaer Enighed mest
 ud p. Sindslaget; Lendragtighed p.
 handling. "Enighed gjør at Folk ikke tøvs-
 se, Lendragtighed at de ikke handle tværts
 imod hinanden." Men denne Forskiel lagt-
 tager Brugen ikke altid; og Enighed er
 overhovedet mere almindeligt.)

Ening, en. ud. pl. [S. Eining.] Det,
 at blive enig, at komme overeens om no-
 get; Forening. (jvf. enes.) At komme t.
 Ening om noget. Under Ening, under
 eet, tilsammen, ikke adskilt, ell. hver f. sig.

Enke, adj. f. under enkelt, 1.

Enke, en. pl. - r. [S. Eckia.] et gift
 Fruentimmer, hvis Hgtemand er død.
 Præstens E. lever endnu. Hun er E. efter
 en Præst. Hun er tidlig bleven Enke. At
 sidde Enke 3: leve i Enkestand. En Præ-

steenke, Degneenke, Professoreenke, Hous-
 mandsenke, Strædderenke, Borgerenke,
 (dog ikke Bondeenke.) = Enkeaar, et. en
 Enkes Sørgaar. (S. S. D.) Enkebo,
 et. Det Bo, som tilhører en Enke efter
 Mandens Død. "Man finder i Enkebo,
 hvad et er i Pigesto." Ordsp. Roth.
 Enkebolig, en. 1. Bolig, hvor en E. op-
 holder sig; Enkesæde. Dette Huus valgte
 hun til sin E. 2. et Huus indrettet t. fri
 Beboelse f. een ell. flere Enter. Enke-
 brud, en. Brud, som er Enke. (modf.
 Pigebrud.) Enkedom, en. i ældre Dansk
 d. f. f. Enkestand. (P. Ellæ.) Enke-
 dragt, en. Sørgedragt, ell. særskilt Dragt,
 som Enter bruge. Enkedronning, ell.
 En Konges Enke. Enkefrue, en. En
 Frue, som er bleven Enke. Enkefyrst-
 inde, Enkehertuginde, en. En Fyrstes,
 Hertugs Enke. Enkelevnet, et. Den
 Tilstand at leve som Enke. (Roth.) En-
 kemand, en. gift Mand, hvis Kone er
 død. (I gl. Dansk forekommer ogsaa Enke-
 for: Enkemand.) Deraf: Enkemandsbo,
 Enkemandslevnet, Enkemandsorg, o. fl.
 Enkeseng, en. Hgteseng, som een af Hg-
 tesællerne er død fra. (Roth.) Enkesorg,
 en. Den Sorg, en E. føler over Man-
 dens Død, ell. som en Følge af hendes
 Stand. Enkestand, en. Tilstanden at
 være E. Enkesæde, et. Huus ell. Bos-
 lig, som en E. beboer efter Mandens Død,
 ell. som dertil er bestemt.

Enkelt, adj. 1. som kun er een, ikke
 flere, ikke dobbelt, ikke sammensat. (d.
 Einzeln og einfach.) Et enkelt,
 Bæsen (som et er sammensat.) En e.
 Skilling (en Mynt, som kun gielder een S.)
 Enkelte Skillinger, Dalere, Et e. Men-
 neste (som e. ugift, ell. som ingen Vende
 har, ingen andre at sørge for.) Et enkelt
 Loft (ikke dobbelt.) Enkelte Hyacinther.
 At lægge noget enkelt (ikke sammensat)
 ell. dobbelt.) En enkelt Gang kan jeg vel
 gjøre det. (I dette Tilfælde br. ogsaa i d.
 Tale og hos Almuen enke. En enke een.
 Det kan hende sig en enke Gang. — Saa-
 ledes enka, i det Sv. Roth har ogsaa en-
 ken og enkende.) 2. m. Bibegrebet: sær-
 skilt, allene, f. sig selv; ell. om et ringe
 Antal. Der ligger nogle enkelte Huse ad-
 spredte i Dalen. Der faldt enkelte Regn-
 draaber. Jeg har været der enkelte, nogle
 enkelte Gange.

Ensteds, adv. (i d. Tale) f. etsteds.

Enten, conj. [Sv. antingen. E. ente-
 weder.] 1. Ved dette Ord, som altid
 staaer i en Forsætning, der v. eller fors-
 bindes m. en ell. flere Efterfølgninger, ud-
 trykkes det Forhold, at een af to ell. flere
 Ting er ell. kan, maa være, m. ubelæ-
 telse af de andre; eller ogsaa en Inddes-

ling, hvorved Delene tænkes som udelukkende hinanden. Man maa prøve det, enten m. Magt eller Elst. Du kan enten gaa, ride eller kjøre. Enten det er rigtigt eller galt. Enten det bugner eller brister. (Undertiden kan enten udelades. Det maa briste eller bære. Man kan tage en rød, eller en blaa Farve.) Alle levende Væsen er enten Mennesker eller Dyr. 2. Bemærkelsen: een af to, een af (Parterne) er nu forældet. "Gjorde enten af dem dømt til at lide Indfarsel." D. Lov. I. 24. 27. "Skilder enten af dem noget." D. Lov.

Entre, v. a. 1. [E. og E. enten. E. to enter. Af det Fr. entrer.] bestige et fiendtligt Skib m. Magt, enten umiddelbart fra et andet Skib, ell. fra Baade, hvormed det angribes, (Noth.) Deraf: Entring, en. pl. er. Gierningen at entre. — Entrebil, Entreoste, en. Dre, der br. ved Entring. Entrehage, en. pl. r. et Slags Piger, som kastes i Tongværket o. d. paa det fiendtlige Skib, f. at hale det t. sig ell. holde det fast under Entringen.

Entsian, en. En Urt, hvis meget bitre Rod bruges i Lægekunsten. Gentiana.

Epigram, et. pl. mer. [Lat. Epigramma.] et kort Digt, der fornemmelig gaar ud paa, med Syn at udtrykke en enkelt fløgtig Tanke, en træffende, uventet Wittighed ell. bidende Spot.

Epist, adj. [af Gr. ἐπος.] i Konstlæren ell. Kstheften: et epist Digt o: fortællende Digt (Helteedigt.) Den epist Poesie (modf. den lyriske og dramatiske.)

Epistel, en. pl. Epistler. et Brev, Gensdebrev. (Ogsaa om de Stykker af Apostlenes Breve, som ere fastsatte t. Texter f. Aftensangsprædikener. Evangelierne og Epistlerne.)

Er, jeg er. E. være.

Er, en. (kort og lukket e.) ud. pl. [E. Eyr. A. S. Ar.] 1. forudm d. f. f. Kobber. (f. Glossar. t. den gl. D. Bibelovers.) 2. Nu br. det kun om Kobberrust (Spanstgeont) ell. den grønne Metalkalk, som v. Lustens ell. Syrens Virkning sætter sig uden p. Kobber. — Deraf: erre, v. n. 1. sætte Er, tage Er t. sig. Kobber erre let, naar det ikke holdes rent og blankt. — erret, adj. v. som kommer af, ell. smager efter Er. En erret Smag. At smage erret.

Er, en uadskillelig, præpositiv Partikel, der forekommer i adskillige, først i en tidligere Tid af det Tydske optagne Ord, (som dog kun ere en liden Deel af dem, der i dette Sprog bruges) hvilke nedenfor anføres.

Eremit, en. pl. er. [Lat. eremita.] b. f. f. Eneboer; særdeles en saadan, der i gudsføgtig Oensigt leder et ensomt, fra

menneffeligt Samfund afsondret Hv. Der af: Eremitbolig, Eremitbytte, Eremitlevnet, m. fl.

Erfare, v. a. 1. (ogsaa i imperf. erfær.) faae Kundskab om, især v. sandelig Fornemmelse ell. Sagttagelse, forsøge, faae Prøve paa; faae at vide det, man ikke før vidste. (jvf. forsære.) (Den passive Form br. kun upersonl.) Han vil nok komme t. at e. det. Jeg har erfaret hvad det er, at lide Rød. Jeg har først nylig erfaret af hans Brev, at han er gift. = Erfaring, en. 1. ud. pl. Tilstanden, ell. den Eia lens Virksomhed, i hvilken man erfær. At lære, vide noget af E. Jeg har det (veed det) af egen E. At komme til E. (blive erfaren.) At komme til E. om noget. (faae Kundskab om, faae at vide.) 2. pl. - er. Det, man erfær, faar at vide, lærer v. Sagttagelse. At samle nylige Erfaringer. En Mand af Erfaring. At lære af Andres Erfaringer. "Erfaring er det, som erfæres; Erfarenhed, den Kundskab, som v. mange Erfaringer forhverves." Sporon. = Deraf: Erfaringsbegreb, et. Begreb, som man har dannet sig blot af E. Erfaringsbeviis, et. B. som man grunder p. enkelte Erfaringer. Erfaringskundskab, en. pl. er. Den umiddelbart v. Erfaring erhvervede (empiriske) Kundskab. Erfaringsætning, en. pl. - r. E. som man udleder af og grunder p. Erfaringer. Erfaringsting, en. Ting, hvorefter om vi v. Sandserne komme t. Erfaring. (Rissbrigh.) Erfaringsverden, en. Den ydre Verden, hvorefter vi kunne have Erfaring ell. sandelig Kundskab; Sandserverden. (A. Drsted.)

Erfaren, adj. pl. erfærne. som besidder mange, v. Sagttagelse erhvervede Kundskaber; forsøgt, kyndig (expertus, peritus.) "Det er en erfaren Smand, som p. Gens har seet og mærket meget; men den Smand er forsaren, som p. Gens har forsøgt og prøvet meget." Sporon. En Statsmand; erfaren i Krigsvæsenet, Søværnenet. — Erfarenhed, en. ud. pl. den Bestaenhed, at være erfaren; en v. Forsøg, v. Sagttagelser erhvervet Kyndighed. (jvf. Erfaring.) En Mand af megen Erfarenhed. Den daglige E. At tale om noget af Erfarenhed. "Hvad Fortaad samles maa — af gamle Bøger og af en Erfarenhed." Burdorf.

Erholde, v. a. 3. (f. holde. E. er hal t en.) faae i Besiddelse ell. i Hænde, bekomme, modtage. (Noth.) Brevet har jeg erholdt, men ikke det, som skulde følge m. samme. Hvad vi erholde af andre. — Erholdelse, en. Det, at erholde.

Erhverve, v. a. 1. [E. erwerb en.] opnaae, komme i Besiddelse af v. Arbejde og Bestræbelse. (Noth.) At e. sit Udkom-

re. "Den Kunge i Folket, som har erhvervet sit Brød i sit Ensigts Svøb." Wynnster. Erte. en betydelig Formue. At e. sig nytzige Kundskaber, Venner, Bifald, Yndest. Hvad de erhvervede, det erhvervede de ikke f. sig, men f. Forældrene." Schytte. — Erhvervelse, en. Det, at erhverve. Nogle Nære have ogsaa efter d. Tydske maalt Ordet Erhverv [Erwerb] om det, man erhverves ell. er erhvervet; ell. for: Erhvervelse. "Han vil forbitte dem Nysgerrigheden af deres Erhverv." Wynnster. — og Erhverv: Erhvervsgrene, Erhvervskilde, Erhvervsmaade o. fl.)

Erindre, v. a. [E. erin n e r n.] 1. erindre i Hu, kalde tilbage i Hukommelsen, huske, mindes. (Moth.) Jeg erindre ikke hans Navn. (I den bestemte Lærdn. br. erindre om de Forestillinger, som vi ikke blot bevare og gientende; men ogsaa vilkaarligt kunne kalde tilbage. Jof. huske. "Man kan erindre noget, der skal gøres; man mindes blot det der er gjort." P. E. Müller. Dg. recipr. Gaavidt jeg kan erindre mig. Vi erindre os vore Ungdomsdage. Den erindrer sig (ell. mindes) modtagne Begieringer, som, v. selv at henvende sig til dem, hindrer at de glemmes." Müller. 2. bringe andre i Mindet, huske paa, paaminde, advare. At e. een om noget. Jeg har lidt nok erindret ham; men han glemmer enhver Advarsel. 3. berøre, anføre. Et maa jeg endnu erindre. = Erindring, en. 1. Handlingen, at erindre, ell. Tilstanden, hvori man minder sig, erindrer noget. Denne E. kommer f. sig. Den blotte E. bringer mig t. at erindre. At give een noget til E. At vække Erindringen om noget. At bringe noget til E. hos een. [Deraf: Erindringskraft, Erindringseffekt. Erindringsstegn, et. Tegnet, som t. at vække ell. vedligeholde Erindringen om noget; Mindetegn. "Han opretstiller t. Erindringsstegn af sine Seiers Handlinger." D. Guldb.] 2. Det, hvori man erindrer noget; Minde, Mindesagen. Jeg har endnu en E. efter ham. Disse Ting ere mig tiære Erindringer af tidligere Dage. 3. Paaminde, Advare, Formaning. Jeg har givet ham en alvorlig Erindring. Alle Erindringer have et for sig. (Deraf: Erindringspost, en. En vis Omstændighed, som der er noget at erindre ved, ell. at udsætte paa. Erindringsforanstaltning, en. E. hvori een paaminde ell. advares om noget.)

Erte, (E. e r t) en præpositiv Partikel, som oftest, især i d. Tale, br. til at markere Ordet, hvortil den søles, i ordforbindelse; f. E. et Ertebrød, en Ertebrødsbager, Ertebrødsbager, Ertebrødsbager, Ertebrødsbager. — Dog m. Undtagelse af følgende

Ord, hvor erke bemærker den høieste, fornemste i Værdighed af det Slags, som Substantivet udtrykker: Erkebisp, ell. Erkebiskop, en. pl. — per. en høiere geistlig Værdighed, end Biskoppernes, som undertiden er forenet med Myndighed over de Erkebiskopen underordnede Biskopper. Erkebispesdomme, et. en Erkebiskops Stift, ell. Udstrækningen af hans geistlige (tilforn i Tydskland ogsaa verdslige) Raadighed. Erkeengel, en. i Bibelovers. og theol. Skrifter: en E. af høiere Magt og Værdighed, end andre. Erkehertug, en. En Titel, som nu allene Prindserne af det østerrigste Huus føre (fordum ogsaa Hertugerne af Lothringen og Brabant.) E. siges: Erkehertuginde: en østerrigsk Prindsesse eller en Erkehertugs Hustru. Erkestift, et. d. s. f. Erkebispesdomme.

Erkende, v. a. 2. [E. e r k e n n e n.] 1. have saa tilstrækkelig Kundskab og Overtydning om noget, at man tilstaaer det; tilstaae efter Overbevisning. (Moth.) Jeg erkender, at jeg har feilet. At e. sine Forsættelser, Ufuldkommenheder. "Da disse Sandheder — om de endog ere bekiendte, dog langt fra ikke kunne siges at være erkendte." Rahbek. 2. tilstaae en anden noget, antage for. (Ofte m. præp. for) Han vilde ikke e. Contractens Gyldighed. Jeg maa e. dig for min Overmand. Jeg vil ikke e. dig f. min Søn længere. "Vi to, hvis og erkendt af ingen anden, erkende, statte, føle dybt hinanden." (hinandens Værd.) Baggisen. De vilde ikke erkende ham for deres Overherre. Han blev erkendt som Konge af de fleste Magter. England var den første Magt, der erkendte de sydamericaniske Staters Uafhængighed. 3. tilstaae en Begiering, tilstaae sig talskyldig. At e. noget m. Talsnæmmelighed. Dg. ogsaa: vederlægge, giengælde. Jeg skal e. det v. en anden Lællighed. (B. S. D.) 4. Nogle Nære have i philos. Betydning brugt dette Ord (lige som i det Tydske) for: danne sig en Forestilling om noget, optage i et Begreb. f. E. Ikke Alt hvad vi erkende, er os lige klart. "Da er det i Troen vi erkende den i sit Væsen urandsagelige Gud." Wynnster. = Erkiendelse, en. 1. (af erkende, 1.) Kundskab, forenet m. Overbevisning. At komme til E. om noget, komme t. Sandhedens, t. Gynernes E. 2. (af erkende, 2.) Handlingen, at tilstaae andre noget. At negte Erkiendelsen af en Rettighed. Snart fulgte een Magt den anden i Erkiendelsen af hans Keiserværdighed. 3. i philos. Betydning (som det t. Erkennetnis.) Den Slagsvirksomhed, hvorefter vi erkende; Forestilling, Kundskab om noget. Sandhedens E. En klar, levende, ufuldkommen E. Den Erkiendelse, som bringer Sam-

menhæng i alle Menneskets Rundskaber. "En Drift, som vækker Sjælen til at søge, ikke blot Formodning og Anelse, men Visshed og Erkiendelse." Mynster. — Erkiendelig, adj. som erkender, er overtydet om modtagne Tjenester ell. Velgjørelser, og føler sig forpligtet derved t. Giengjældelse. At vise sig e. imod een. Et erkiendtligt Sindelag. "Man er taknemmelig i Hjertet, erkiendtlig i Gjerningen." Sporon. (dog ikke allene i Gjerning, men ogsaa i Sindet ell. Villien t. Giengjældelse.) Erkiendtlighed, en. ud. pl. den Egenkab, at være erkiendtlig, Erkiendelsen af et modtaget Gode, forenet m. en Stræben, Villie t. at giengjælde det. "Børn bør være taknemmelige imod Forældre; men først i den modnere Alder kunne de være i Stand til, at vise Erkiendtlighed." E. Heiberg. [Ende skønt begge Udtryk i Talen undertiden ombryttes, har dog uden Tvivl den angivne forskiell Diemmel i den nyere Talebrug. Man kan derfor, som E. Heiberg bemærker, være taknemmelig mod Gud, men ikke erkiendtlig. jvf. Taknemmelighed, Skønssomhed.]

Erklære, v. a. [E. erklæren.] 1. udtale, tilkiendegive, forkynde m. bestemte Ord, ell. p. en afgjørende Maade, især offentligt. (Moth.) At e. een f. Konge. Han blev offentlig erklæret f. en Landsforræder. At e. Krig (forkynde.) At e. een f. sin Fiende. erklære noget f. lovligt. 2. recipr. give sin Mening ell. Betænkning tydeligt tilkiende. At e. sig for, imod noget. Han maa nøiere e. sig, hvad han mener dermed. At e. sig om en Sag (i Embetsstil ogsaa: erklære over en Sag.) = Erklæring, en. pl. er. 1. offentlig Tilkiendegivelse, Betændtgjørelse eller Tilstaelse af en Ting. At gjøre en høitidelig Erklæring. En E. for Retten. En Krigserklæring, Væbenerklæring. 2. en tydelig uttalt Mening, Betænkning om en Sag. At afgive sin E. i en Sag. Denne Sag sendes t. Amtmandens Erklæring.

Erkyndige sig, v. recipr. [E. sich erkundigen.] Kasse sig Rundskab om, søge at komme efter, at faae at vide. (Moth.) At erkyndige sig nøie om alle Omstændigheder.

Erlange, v. a. f. opnaae.

Erlægge, v. a. 3. (f. lægge. E. erlegen.) udrede, yde, betale (hvad man er pligtig til.) Hele Afgiften erlægges p. een gang. At erlægge Bøder. (Moth.) — Erlæggelse, en.

Erme, et. f. Erme.

Ernære, v. a. og rec. [E. ernähren.] 1. Kasse Føde og andre Livets Fornødenheder; opholde, underholde. Han beed ikke hvoraf han skal e. Kone og Børn. At e. sig (nære sig) af sine Fædres Gjerning.

"At ernære er at give i en vis Tid Menneske den Føde, det behøver." P. Müller. (jvf. underholde.) — Ernærelse, en.

Erobre, v. a. 1. [E. erobern.] bryde (Lande, Stæder og Folk) m. Vaabenmagt under sit Herredømme; indtage, i mægtige sig. "Dette Tog synes mere være skeet f. at erobre, end f. at beholde Guldberg. At e. (indtage) en Fæstning. Alle de erobrede Lande faldt fra. = Erobrer, en. pl. e. Den, som gjør Erobringer, hvis Lust er at erobre. Den frede Forske og Erobreren. = Erobrerlyst, en. pl. t. at gjøre Erobringer. (Wallin. Erobringslyst. Treschow.) = Erobringen, en. pl. -er. 1. Handlingen at erobre. 2. noget som erobres. At gjøre Erobringer. "Dette Land havde været mægtigt t. at gjøre de anseeligste Erobringer Guldberg. Denne E. tabtes snart igen. — Erobringskrig, en. K. som gaar p. at gjøre Erobringer. (modf. Forsvarskrig.) Erobringsret, en. den Rettighed, som Erobring giver, ell. antages give. At besidde et Land v. Erobringer. "Det tilkommer Folkeretten at bestemme Erobringsretten, mod hvem, og hvorledes den skal bruges." Schytte. Erobringssyge, en. umættelig Sligen efter at gjøre Erobringer. (Erobrersyge. Engelstoft.)

Erre, v. n. og præt. f. under Er.

Erstatte, v. a. 1. [E. ersetzen.] give noget andet igjen f. det tabte, misse at oprette, godtgjøre, vederlægge. (Moth.) At e. een et Tab, en Skade. Det kan aldrig erstattes mig. — Erstatning, en. pl. -er. 1. Gjerningen at erstatte. 2. hvormed et Tab erstattes; fuldt Vederlag. Godtgjørelse. "Jeg fik vel Godtgjørelse, ger Landmanden, hvis Frugthave ødelægtes af en giennemslende Jagt; men i var ingen Erstatning." Müller. At gi. een fuld E. for noget. At faae E. i Peng. Skadeserstatning. — erstattelig, adj. f. kan erstattes. En e. Skade.

Erte, en. pl. er. [E. S. Erten. Erbsen.] Frugten af en bekiendt og meget udbredt Mark- og Havevært (Pisum sativum.) Ordet br. mest i pl. saavel om Planten, som om Frugten. At lægge saae, høste Erter. Gule, graa Erter. "Og vilde Erterne sig samme Dag ei mæge." Holb. Grønne Erter (som ei er modne.) — Egeledes i pl. om den Ertemad, der laves af Erter, kogte m. Kjøll. Fæst. (forskiell. fra Ertesuppe.) Maa tidet bestod af Erter og Fæst. "Fem Gæster liden Erter, Fæst." Bessel. (hvor det er collect.) = Erteager, en. A. tilsaat af Erter. Ertebed, et. Havebed, hvori Erter lægges. Ertebælg, en. Bælgen af Frugtglemmet, hvori Erterne være. E.

erthalm, en. de tørre Stængler af Mark:
arter, som ere aftarstne. Ertekiep, en.
Kies ell. Stang, som sættes t. Haverter.
Ertemalm, en. et Slags Jernmalm, der
indkømmes i Form af Erter. Ertemos,
n. i. Mos. (Moth.) Ertereve, en. et
værende Sted af Erter. (B. S. D.)
Erternis, pl. Ertekleppe, Ertestænger.
Ertesæl, en. En S. der omgiver den me-
ste Deel af Erterne. Ertestang, en. Er-
stier. Ertesuppe, en. Ridsuppe, hvori
sætte Erter koges. Ertetræ, et. Et
americaant, ogsaa hos os dyrket Træ, hvis
frugt ligner Erternes. Robinia pseudo-
acacia.

Erteklæring, en. pl. er. [maaskee af
mange Ord.] en foragtelig ell. spottende
kænnelse t. et Mandfolk, uden mandig
hals, der giver sig af m. smaa avorne Syfler.
Erteskål, en. i. Artiskok.

Erts, en. pl. er. [et af det T. optaget
at; dog beklægtet m. J. Eyr, Robber,
i fl. berømt.] 1. en Jord- eller
kærte, især Fjeldsteen, der indeholder
Metal; Malm. 2. en Blanding af Kob-
ber m. et ell. flere andre Metaller. Corin-
th Erts.

Es, et. pl. Esfer. [ital. asso. T. Af.]
et enkelt Talmærke p. Kortblade ell.
ærninger. a. p. Kortblade. Ruder Es,
lægger Es. At have to Esfer p. Haan-
a. b. om Tærninger. Sex (og) Es
6 Dine og eet. 2. Es ell. As kaldes
saa den mindste Vægt af Guld, ell.
af en Ducat.

Esel, en og et. pl. - er. og Esler. [T.
sel. J. Es, en Hoppe, Aseninde; hos
lytner.] d. s. f. Asen. (Mogle skrive
udtale det Esel.) Deraf: Eseldris-
er, en. den, som driver Esfer, med
uden Byrde, fra et Sted t. andet.
Eselsæl, et. Esensæl. Eselhud, Esels-
hals, Eselskind, Eseløre, o. a. — Esels-
te, en. i. Aseninde. (I deilige Sammen-
stillinger br. oftere Esel, end Asen. Hvor-
det br. som Skjeldsord, siges altid:
Esel; din Esel.)

Eske, en. S. Eske.

Eske, en. pl. r. [T. Eske.] Ernested,
sted i en Emedie. — Eskefost, en.
af opplukket Tongvært e. d. og m.
røst, som i Emedien bruges til at
sætte Band p. Kullene i Effen. Eske-
fug, et. Trug, hvori det gloende Jern
sættes i Band.

Et og eet: s. een.

Ethvert, s. enhver.

Etmaal, et. pl. d. s. (Døgn.) s. under

Ersteds, adv. paa (til, fra) et vist Sted,
i ikke nærmere angives ell. vides. Det
er først ersteds i Stuen. Han boer e.
Baden. Man slipper vel e. igennem.

Det maa komme e. fra. Jeg agter mig
ersteds hen i Egnen. "Ersteds p. Jorden,
i Norden." "Jeg dog skal være her et
steds endnu." Baggesen. (Af det forhen
brugelige Fællektion: en Sted, høres
endnu i d. Tale eensteds for ersteds.)

Evangelist, adj. overensstemmende m.
Evangeliets Lære. Den evangeliske Tro,
Kirke. Den evangelist lutheriske Religion.
De evangeliske Brødre.

Evangelist, en. pl. - er. sædvanlig: en
af dem, som have beskrevet Christi Levnet.
De fire Evangelister.

Evangelium, et. genit. Evangeliets,
pl. Evangelier. [af Gr.] 1. Læren om
Christus som Verdens Frelser. 2. en af de
Bøger i det nye Testamente, som indeholde,
beskrive Christi Levnet. De fire Evange-
lier. 3. Det Stykke af Christi Levnetshi-
storie, som Præsten v. Gudstjenesten oplæser
og forklarer s. Menigheden. (jvf. Epistel.)

Eventyr, et. pl. d. s. [N. S. Eventur.
T. Abenteuer.] 1. selsom, usæd-
vanlig Tildragelse; ell. en Hændelse, hvori
Tilfælde har mere Deel, end Overlæg.
At opleve mange Eventyr. At gaae ud
paa T. "Jeg fandt ingen Maade mulig at
forsøge Eventyret paa." Baggesen. At
faae sit eget T. gjøre noget p. sit eget
T. (vove p. sin egen Fare; Risco.) 2.
Fortælling (især opdigtet) om en selsom,
vidunderlig Tildragelse. At digte, skrive
et T. = Deraf: eventyre sig, v. rec. i
dagl. Tale: vove, lade komme an paa,
prøve Lykken. At e. sig i Verden. Han
maa nu eventyre sig selv. (Moth.) —
Eventyrer, en. pl. e. En Person, der
lader Alt i sit regelløse Levnet komme an
p. Lykken og Tilfældet. (Moth.) — even-
tyrlig, adj. som ligner et Eventyr, vid-
underlig, selsom. "Eventyrlige, stundom
vidunderlige, stundom bedrøvelige Tiltra-
gelseser." (M.) Et eventyrligt Liv. —
Deraf: Eventyrlighed, en. ud. pl.

Evig, adj. [T. ewig.] 1. i Tales-
sproget br. dette Ord p. adskill. Maader
om en lang Varighed; nemlig a.) som væ-
rer et Menneskes Levetid, At dømmes t.
evigt Fængsel. Det bliver ham en evig
Stam. b.) som varer en ubestemt lang
Tid. Til e. Grindring. Til evig Tid.
Til e. Arv og Gie. En evig Fred. c.)
som synes uophørlig, formedelst Ubehage-
lighed ell. Ridsommelighed. Her en e.
Stol og Uro. Hans evige Snakken bli-
ver man fied af. d.) i d. T. (med Over-
førelse af Tidsbegrebet p. Mængden:) me-
get stor. Det var en e. Skade. Han skal
faae en e. Ulykke. 2. i metaphysik og
theolog. Talebrug: a.) som er til, uden
Begyndelse og uden Ende i Tiden, som
har været, er, og bliver uden Omstiftning.
Gud er evig. "Gud er den Evige, som

har Livet i sig selv." Mønster. Det Ewige (i Modsætning t. det Endelige,) den guddommelige Tilværelses Åbenbaring; det som er, uden at omstiftes. b.) som har ingen Ende i Tiden. Den ewige Salighed. Det Timelige og det Ewige. = Ewigheid, en. 1. (svarende t. adj. ewig, 1. c.) en ubestemt lang Tid. Det har fra E. (umindelig Tid) været saaledes. Det står i E. ikke (aldrig, aldeles ikke.) Det er en E. siden, jeg har seet ham. Det er en Ewigheds Stolen her i Huset. (Eigeledes i d. Tale t. at udtrykke en høj Grad af Forundring: Hvor i al E. er det muligt?) 2. Betskaffenheden at være ewig, (2). Tilværelse uden Begyndelse og ud. Ophør; ell. uendelig Varighed i Tiden, Tilværelse ud. Ophør. Guds, det guddommelige Væsens E. At stride om Betskaffenheden, Materiens E. 3. Tilstanden efter Menneskets Død, efter det jordiske Livs Ophør. Han er nu i Ewigheden. = Ewigheidsblomst, en. Navn p. en Plante, hvis gule Blomster vare lange uden at visne ell. borttørres. *Gnaphalium arena-rum*. — ewigvarende, adj. d. s. s. ewig, i Bemærk. a. b. — ewindelig, adj. br. nu og da, saavel i høiere Stil (s. E. i vore Bibelovers. og der mest som adv.) som i d. Tale, for: ewig. "Guds Ord, som lever og bliver ewindelig." Det er en ewindelig Tid, hun bliver borte.

Ewne, en. pl. r. [S. Etni.] 1. pl. er. i Alm. Kraft, naturlig Formue (facultas.) Sjælens Ewne. Han har af Naturen gode Ewne. "Med hellig Ild i hver en E." Tullin. "Menneskene fødes m. en blot Ewne t. at blive fornuftige." Sneedorf. (mest om det Andelige; om Eegemet og Materien br. oftere: Kræfter. Dog ogsaa: Bevægelsesewne.) 2. ud. pl. Magt, Kraft, Formue t. at virke, handle; Virkekraft. (vires.) Dette Arbejde er over min Ewne. Han har baade Willie og E. dertil. 3. Virkekraft, som beroer p. Midler og Penge; Formue (opes.) Han har kun ringe E. Jeg har ikke E. dertil, min E.

er ikke dertil. Enhver bidrog efter E. ter sin E. (Undertiden ogsaa i pl. i de Bemærk. men fiendnere.) = ewelos, uden Ewne, Kraft, Formue; uformuet "Ewnelese Pigers Udstyr." — "Rumlige, lustige Bøgninger t. ewnelese Bøddragelse og Undervillning." Rahbel. Ewne, et. [br. i Norge; jvf. Ewne en Ting, som er beqvem t. en vis Art t. at gøre, danne noget af; Materie. Deraf: Ewnetræ, et. et Træ, som t. Gavntømmer. (B. S. D.) Ewnetmer, et. ud. pl. d. s. s. Gavntømmer (Roth.) (S. Etnividr.)

Ewne, v. a. og n. 1. formaae, i Formue til. (fienden.) "Hvad ewner i Digtkonst imod din Fornuft." (Baggeskjold) Han ewner ikke at leve efter sin Stilling. (B. S. D.) "Meget han magted paa E. og meget han ewner p. Solgen." M. lings Theotrit.

Exempel, et. pl. Exempler. [Lat. exemplum.] 1. en Stienstand ell. Begyndelse, som tilkiendegiver og forklarer Årsagen af en lignende. (Derfor i a. Dansk: Efterlige, Efterlignelse.) Man finder intet E. mange Exempler deri Historien. Jeg skal anføre, fortælle et derpaa. 2. noget, som man antager, ell. bør antage t. til Rettefaar s. sin Pædagog, sit Forhold; Mønster. Jeg se hans E. Andre til E. (hvor det ogsaa kan bemærke: Advarsel.) At foregaade m. et godt, ondt E. 3. Exemplar en Regel (s. E. i Sproglæren) s. en sætning, som oplyser den. At give Exempler, skrive Exempler.

Exemplar, et. pl. er. [Lat. exemplum] et enkelt Aftryk af et heelt Skrift, af Bog. Oplaget bestaaer af 500 Exemplarer. Et uindbundet, indbundet, fuldt, usfuldstændigt E. af en Bog.

Exemplarist, adj. og adv. [af Exemplar] som kan tiene andre t. Mønster ell. eksempel. At føre et e. Levnet. Han exemplarist straffes.

S.

Saa, adj. comp. færre. sub. færrest. [Isl. fár, færri.] ikke mange, et lidet Antal. "Saa har Enken; Alle har Døden." Ordsp. "Saa som Fader, Ingen som Moder." Der kom saa eller Ingen s. meget saa, ganske saa. Hvo af dem har færrest Børn? Der bøde færre af Engdom, end af Mangel; og de færreste

faldt i Slaget. = Saahed, en. ud. Den Betskaffenhed at være saa; en Mængde. — saafyndig, adj. lidet frygtelig som har liden Kundskab. Deraf: Saafyndighed, en. (A. S. Bedel.) "Andre, Saafyndighed tidt stader Land og Rindning. — saatalende, adj. v. som taler meget. (Roth. P. Clausen.)

Faae, v. a. fik, faaet. [Sel. at få.]
 1. J Alm. komme til at have (ele, besidde, arde, sole, lide;) og svarer meer ell. mindre til: bekomme, erholde, modtage, opnaae, erhverve. "Man faaer alt det, man ikke forhen havde." Sporon. — At faae en Rone; faae Penge, faae et Brev, en Underretning. At faae et Embede, faae en Engdom, faae ondt i Hovedet. At faae Mad, (spise) faae Hug, Prngl, Straf for noget. At faae Utaal, faae Stam, faae Eteld f. noget. At faae Afstye, Aierligbed for een. — At faae Afslag, faae Ja ell. Nei af en Pige. — Dgsaa om Naturskiftende. Træerne faae Blade, Blomster. (hyppigen bruges det m. en Infinitiv, i substantivisk Bemærkelse. At faae noget at vide, faae at høre, faae at see, faae meget at gjøre, faae noget at sige o: faae Myndighed ic.) 2. absol. faae til ægte. Den ene Datter fik en Præst, den anden en Aisemand. 3. bringe til Verden, føde. At faae Børn. Ronen har faaet Tvillingen. Hunden fik Hvalpe i Faar. 4. Raffe, træ, bringe, formaae til. At faae een i sin Side, bort, af Beten; faae een fra noget, fra et Forsæt. At faae een i Embelet (Raffe ham et C.) At faae een i Live igjen. At faae een t. at lee, græde, faae een t. noget ved Overtalelse. At faae een ræd, faae ham god igjen, forsonet. 5. som Hjelpeverbum, da det udtrykker a.) m. particip. en betinget Alkommende Handling, eller en saadan, der tænkes baade som tilkommende, og, m. Hensyn til en tidligere Handling, som forbigangen. Naar jeg faaer Bogen læst (eller: faaer læst Bogen) skal jeg sende den tilbage. "Dg giver Agt — paa hvad han selv faaer sagt." Pops Krit. v. Schiermann. b.) Opnaaelsen, Udførelsen af noget. Jeg har faaet opsejdt mit Ønske (ell. faaet m. Ønske opsejdt.) Jeg har ikke faaet gjort, udrettet, læst, skrevet saameget, som jeg vilde. c. med infin. en Nødvendighed af noget tilkommende (dog med et mindre stærkt Udtryk, end hvor maa ell. skal bruges og m. Begreb af Ulyst.) "Han sin Bortgang faaer at dølge." Helt. Jeg faaer at gjøre det. "Hvad hun besøel, optages vel, hvad hun vil, faaer at være." Bording. Vi faae vel at holde op, siden det er saa filigt. (Gledden i andre Læder, end den nærværende. "I Fjor han klarte Plov og Bogn, og fik for Len at tørste." Bording. I. 57.) h. Med adskill. Propositioner bruges det, tildeels elliptisk. f. Ex. at faae sit Skæg (taget) af. Jeg kan ikke faae Støvlen (truffet) af. At faae et Brev bort (sendt.) At faae et Ord frem, faae sin Villie frem. At faae Statterne ind (indbetalte.) At faae noget ned (synke, vælge.) Jeg kan ikke faae Døren (lukket) op. At faae no-

get op. (ved Hosten, Brækning). Han hoster meget; men faaer intet op. At faae en Rirole paa. At faae en Tand ud.

Faae, v. a. fik, faaet. fine, overantvordet, række. At faae en noget i Haanden, faae een noget igjen. (forældet.)

Faar, et. pl. d. f. [Ordet findes allene i Dansk og Svensk.] 1. et almindeligt Huusdyr. Ovis aries. At klippe Faar, o: stille dem v. Ulden m. en Gar. "Lad vare Folket er et Faar, som skal klippes, saa er det dog ikke et Faar, der skal slagtes." Schytte. 2. Faarets Hun; modsat Væder. At kiende et Faar fra en Væder. =

Faareart, en. En vis Art ell. Afart af Faar. Den spanske, engelske f. Faareavl, en. Opsødning, Tillæg af Faar. Faarebov, en. Bov, Brystbov af et slagtet Faar. (Moth.) Faaredreng, en. En Dreng, Hjrdebreng, som vogter Faar. (Langebek.) Faareflof, en. 1. En Flof, en samlet Mængde af Faar. 2. en vis Afdeling af en Faarehiord. Faarefold, en. Fold, hvori Faar santes til Matten, ell. ved Dagen for at malkes. Faaregræs, n. s. en Plante, som Huusdyrene, og især Faar, gierne æde. Poa compressa. Faarehiord, en. En Hiord som bestaaer af Faar; et stort Antal Faar. (f. Hiord.) Faarehold, et. Indretning, hvor der holdes og opeltes Faar i Mængde. (Langebek.) Et dansk Ord, for det optagne tydske og barbariske: Skæferi. Faarehøfte, en. Kort, tør Høfte (dagl. L.) Faarehoved, et. figurl. i dagl. L. et dumt, ensfoldigt Mennefte. Faarehund, en. Hund som er afrettet til at vogte og beskierme en Faarehiord. Faarehuus, et. 1. Huus ell. Hytte p. Marken, hvor Faar drives ind i. 2. Huus, som er bygget og indrettet t. Faarestald. Faareklipping, en. Gierningen at klippe Faar. Faareklokke, en. K. som hænges om Halsen paa et ell. flere Faar i en Hiord. Faareklæder, pl. bruges i den Talemaade: Ullve i Faareklæder. Faarekopper, pl. en smitsom Enge hos Faar. Faarekylting, en. Navn paa et Insect af Græshoppernes Klasse, som opholder sig i Husene, paa varme Steder. (Gryllus domesticus.) Faarelaar, et. Laar ell. Bagbeen af et slagtet f. Et saltet Faarelaar. (Moth.) Faareluus, en. Et Insect, hvorf Faar plages (Faareretøge. Funks Natur. Hist.) Acarus redavius. Faarelyng, en. et Slags mesget kort Lyng. (Moth.) Faaremaaned, en. det danske Navn paa April. Faaremelk, en. M. som malkes af Faar. Faareost, en. Ost af Faaremelk, Faaremelksost. Faarepels, en. 1. Faarekind m. Ulden paa. 2. Pels af Faarekind. (Langeb.) Faarefar, en. Gar, som bruges t. Faareklipping. Faare-

Kind, st. Særets Skind, m. eller uden
Uld paa. Særesnee, en. Sne, der
falder sildig paa Foraaret. Særest, en.
Særehuus, Særestald. Særesyge, en.
1. En blandt Sæer herskende Syge. 2. et
vist Slags Hals-Sygdom. Særetunge,
n. s. Mavn p. to Planter (Weibred.)
Plantago maior og lanceolata. Sæ-
rengel, en. Afledning af Sæer; Sam.

Sæbel, en. pl. Sæbler. [af Lat.] opdig-
tet Fortælling, især en satdan, hvori Dyr
ell. livløse Gjenstande indføres talende, og
hvori sædvanlig lægges en moralsk Lære. =
fabelagtig, adj. som ligner Sæbel ell.
Digt; usandsynlig, utrolig. en fabelag-
tig Fortælling, Historie. Sæbeldigt, et.
Digt, som indeholder Sæbler, Eventyr.
Sæbeldigter, en. Den, som har digtet
Sæbler. Sæbeldyr, et. Dyr, som aldrig
har været virkelig til, opdigtet Dyr. (Min-
ter.) Sæbellære, en. Lære om et he-
densk Folks ældste Religionsmeninger; My-
thologie. "Homers Sæbellære om Gubene."
D. Guldb. Sæbelværk, et. fabelagtig
Snak, Eventyr. (B. S. D.)

Sæbrik, en. pl. -ker. [frans.] en Sam-
ling af Værksteder, hvor øvede Arbejdere
forfærdige visse Slags Varer i Mængde.
Alædesfabrik, Strømpesfabrik, Stålsfabrik.
= Sæbrikarbejde, et. A. som gøres i en
Sæbrik. Sæbrikarbejder, en. den, som
har Arbejde i en Sæbrik. Sæbriker, en.
den, som eier de Indretninger, der høre
t. en Sæbrik, og driver den for sin Reg-
ning (Sæbriker.) Sæbrikmester, en. Dy-
synsmand, Forstander ved en Sæbrik. Sæ-
brikvare, en. B. som forfærdiges i Sæ-
briker. Sæbrikvæsen, et. det, som hør-
er t. Sæbrikeres Anlæg og Drift.

Sæctor, en. pl. -r. [Lat.] Handels-
Guldmægtig. — Sæctorie, et pl. -r. et
Sted, hvor en betydelig Handel drives for
et Selskabs eller andre Graværendes Reg-
ning ved en Sæctor. De danske Sæctorier
i Ostindien.

Sæculet, et. pl. -r. [af Lat.] Samling
af Professorer i en Hovedvidenskab ved en
Høistule.

Sæctum, et. [Lat.] noget, som virkelig
er skeet; en Kiendsgierning. Deraf: sæc-
tist, adj. som beroer paa, udgaaer fra
Kiendsgierninger, fra Sandhed.

Sæd, adj. [Fr. sâde.] vidløs, taabelig,
dum. (Dette, allerede af Moth optagne
fremmede Ord er brugt af Mære i lig-
nende Bemærkelse.)

Sæd, et. pl. -e. [Isl. Fat. A. S. Fat,
Fatta.] 1. et rundt eller aflangt mere
fladt, end dybt Kar, hvori ell. hvorpaa
Mad og Fødevarer fremsættes ell. glemmes.
(Et Sæd er sædvanlig af Metal ell. Lær.
jv. Trug, Skaal.) Et Sæd-Suppe, Mel,
Erter. At sæde overst til Bords, og nederst

til Sæds. (Moth.) Der er intet i Sæde
(naar det er noget dybt.) Men at lægge
Stegen paa Sædet. Et Sædfuld Suppe
2. en Lunde, ell. et større Kar, dannet af
Staver, hvori Ol, Vin, Olie og andre
flydende Varer glemmes. = a.) Sædbin-
der, en. Bødder, som især giver store Bli-
sæde. Sædbræt, et. en Sædhylde. —
Sædflud, en. Klud til at tørre op med, Kar-
flud. (Moth.) Sædkuro, en. Kuro
hvori Sæde og Talletener bæres. Sæd-
hylde, en. Hylde til at sætte Sæde og Tal-
letener paa. Sædmaaling, en. De
Konst, at kunne udregne Størrelsen ell.
Indholdet af et Kar ved at maale det
høide og Giennemsnit, m. m. b.) Sæd-
buur, et. Kammer, Aflutte, hvor Føde-
varer, Sæde, Talletener og desl. glem-
mes; Sædskammer. — Deraf: Sæd-
buurspige, en. tilførn: en Huusholderke
Røglepige. Sædebuursstue, en. Pige-
kammer p. Herregaarde. (Moth.)

Sædder, en. pl. -e. [L. Sædatter.
Den, som er Vidne til eens Daab. I
staar S. være S. til et B. ("De skal være
Vidnesbyrd og Sæddere til Daaben." 2
Kor.) At bede Sæddere, bede een t. Sæd-
der. = Sædderbrev, et B. hvori een be-
des til S. Sæddergave, en. Gave af
Sæddere t. Barnet ell. dets Amme; Bug-
gepenge. Sæddergilde, et. Bærselgilde.
Sædderlav, et. Sædderskab. (Moth; se
nere.) Sædderskab, et. den Gierning
at staar Sædder t. et Barn, og den For-
pligtelse, Sæddere skulde paatage sig. "Naar
Barnet er dødt, er Sædderskabet uden
Ordspr. Sæddersnak, en. megen og lø-
Snak. (dagl. Tale.) "Løs Snak uden Forn
og Aem, som Livindsfolks i Bærselstuer.
Moth. Sædderstads, en. Sæddergilde
Stads i Anledning af Barnedaab. (1
Tale.)

Sæder, en. pl. Sædere [Isl. Fædir.
1. en Mand, der har avlet et eller flere
Børn, m. Hensyn t. disse, og i Modset
t. Moderen. At være Sæder til et Barn
At staar, være een i Sæders Sted. 2. m.
gentl. a. Stifter, Ophavsmand, første-
gynner. Historiens, Digtetekstens Sæder.
b. Fosterfæder, Forsørger. c. pl. Sæder-
br. ofte for: Forsædere. "Hvi rose I sa-
være Sædere?" (Rahbek.) d. S. Almu-
sproget: Husbonde, Huusfæder (endog af
den illegitime eller Barnløse.) — For Sæder
vor Moder. e. i Norge: en Prestite
hvormed Præster og andre agtede Folk ude-
for Bondestand tiltales. [Ogsaa i Dan-
mark hos Almuen om Præster; men i
fieldnere.] (Sæderbroder, Sæderfæder, Sæ-
dermoder, s. Farsfæder ic.) = Sæderblind-
hed, en. fig. Mangel p. Evne hos en Sæ-
der t. at kunne see Feil ell. Ufuldkommen-
heder hos sine Børn. "Han blev i Dru-

gen reent indtagen, og saa med Fadersblindhed slagen." Nord. Brun. Fadersbud, et. en Faders Befaling. "Thi lyde vi hans Faderbud." Thaarup. Fadersvorn, en. En Faders Favn. "Kan Gods ved rive Datteren fra Fadersavn?" Ohlenstiel. Fadersfynd, en. Faderglæde. "Blindestfellig v. Fadersfynd." F. Schmidt. Faderglæde, en. Glæde af at være Fader. Faderhierte, et. en Faders kærelige Sinde. Faderhu, en. Fadershierte, Fadersind. "Mens jeg alle mine Døtre elsker høit i Faderhu." J. E. Heiberg. Faderhuld, adj. venlig, som en Fader. "Dg om Nabo — kom han her mig faderhuld møde." F. Guldb. faderløs, adj. som har mistet sin Fader. Fadermord, et. en faders Mord ved hans Søn eller Datter. Fadermorder, Fadermorderste, en. Søn eller Datter, som dræber sin Fader. Fadersvorn, et. Vorn af Fader. "Dø er Fadersvornet Mæ." Thaarup. Faderomhu, en. faderens Omhu f. sine Børn; faderlig Omhu (verb). Fadersind, et. faderligt Sind, Faderhierte. Fadersvorn, et. den Vorn til Gud, Christus lærte sine Disciple; fadersvornet Bøn. = faderlig, adj. som hører til, egner sig for en Fader. faderlig Kærlighed. En faderlig Formaning. Han elsker hende faderligt. — Faderlighed, en. faderligt Sind. (fjelden.) "Mildhed og Sædelighed." D. Guldb. (B. Hist. I. 512.) Fader, v. a. 1. komme i et Fader, (2.) atke, tynde paa et Fader, en Tønde. At fader, v. a. 1. fader, en. Gieringen at fader. Fading, en. pl. er. Overdelen af en Bogn, især en aaben Bogn. S. Kurvefading. (forst. fra Fading.) [A. S. fadan, disponere. jvf. Ordet Fading i D. Samt. 2283.] Fag, et. pl. d. f. [A. S. Fæc. F. Fag.] 1. Alm. et afdeelt Rum; men bruges især om de Afdelinger i en Bygning, som staa ved Muurpiller, Stolper ell. Sparer. Et Hus paa fem Fag Grundmuur, Hæstingsværelse, (2 Alen. Roth.) Et Fag i Lade. Et Fag Vinduer. Et Fag Planke (4 Alen. Roth.) 2. det, som fylder et Fag. Et F. Korn i Lade. Et F. Gardier. 3. afdeelt Rum i et Skab, ell. et ligesom Stemmestæde. Et Klædestab, en Bogstue m. tre Fag. — Deraf figurl. Afdeling i enhver Videnskab, især i en Bogsamling. Det theologiske, juridiske &c. 4. fig. den Videnskab, Kunst, Syssel, som een især har sigtet sig efter. Dette er uden for, staaer det i mit Fag. — fagviis, adj. Fag for fag, hvert Fag især. At gienneengaae et Bibliothek fagviis. Sege, adv. snart, hastigen. (efter Roth og hos ældre Forf. ogsaa adj. "De ere sege til at bevise Dødt." B. Thott.) Dette

Ordt findes ikke i det gamle nordiske Sprog, men høres i Almuesproget (bl. a. i Fyen.) I Skrifter er det kun fjelden brugt af en og anden Myere. "Det gielder dit Liv saa fage." Storm. (undertiden ogsaa reent urigtigt, som af Thaarup: "Du gav os de fage, de rolige Dage." Heller ikke F. Guldbergs Udtale: "den fage Sommer" (Saml. Digte I. 254) og "Vaarens fage Tid" (II. 38) ere sprogrigtige.)

Fagle, v. n. 1. (har.) være ustabig, vaksende i sine Ord, stamme, være usikker i sin Tale. (titubare, hæsitare.) At fagle i sin Tale. Roth. — Deraf: Fagleri, et. (Roth.)

Fagle, en. pl. - r. en Raste ell. Stang, m. et Slags Kurv p. Enden, hvormed man plukker Frugt ned af Træerne. (Roth.)

Fager, adj. pl. fagre. [Nogle skrive faver; Roth og nogle ældre faur. Isl. fagr. A. S. fægr.] smuk, yndig, stien. "Halv som et Barn, halv som en fager Pige." J. E. Heiberg. — Fagerhed, en. ud. pl. Stienhed.

Fagter, n. a. pl. (usædvanl. i sing.) udvortes Udseende i Bevægelser; Lader; (dog mest om Legemets Bevægelser, ligesom Lader, Miner, om Ansigtets.) Hun har underlige Fagter p. sig naar hun gaaer, danser. "Det kommer af en slem Bane, at Nogen har visse Fagter p. sig." P. E. Müller. (I ældre Skrifter ikke altid usædvanligt. "At Legemet ei altid haver gode Lader og Fagter p. sig." P. Tidemann. "Høvisshed i Ord og Fagter pryde en Jomfru." N. Hemningsen om Egteskab, 1572.) — Den usædvanl. sing. forekommer hos Bording: "En heldig Fagte." I. 116. — Ugentl. og poet. om underlige, urimelige Handlinger. "Dg falder da Tiden mig lang, naar jeg seer p. Mennekestens Fagter." Baggelsen! [Ordet Oprindelse er uvis; men da det nærmest gaaer ud paa Bevægelser, kan det høre til Ord som hvege, valse, det. F. fachen o. fl.]

Fakkel, en. pl. Fakler. [F. Fackel.] en Stage, der brændes som et Lys, eller i hvis ene Ende er befæstet brændbare Sager, som antændes; Blus, (Kierte.) At lyse for een m. Fakler. = Fakkeldrager, en. Den, som bærer en brændende Fakkel for at lyse. Fakkeldands, en. En tilforn brugelig Dands, (f. Gr. ved fornemme Bryllupper) hvor de Dandsende bare Fakler i Haanden. Fakkeldrager, en. d. f. f. Fakkeldrager. "Be!anstændighed bør være Sandhedens Fakkeldrager." Rahbek. Fakkelys, et. Lysningen af en Fakkel ell. af Fakler. Fakkelfin, et. Stinnet ell. Lysningen af en tændt Fakkel. Fakkeltog, et. Tog ell. Optog, hvorved de, som deeltage i samme, bære Fakler.

Fal, adv. [Isl. fálr. F. fæl.] til Salg, til

Falbs. At holde, byde Bæret fal. (S. fals-byde, falholde, som mere bruges, ligesom og Endelsen: til fals.) At være til fals (ell. rettere: tilfals.) = falbyde, v. a. 3. udbyde, frembyde tilkøbs. Offentlig at falbyde en Eiendom. Deraf: Falbydelse, en. pl. - r. — falholde, v. a. 3. have at falge, have til Salg.

Falasse, en. ud. pl. [Sv. Fallaske, Falske. J. Fölskvi: "forma rei exustæ in favilla." Falauvisgu. Otfried.] Afteb af noget, som er opbrændt; (og maastee især, naar den endnu viser noget af Tingenes Stikkelse.) "Huset laae noget nær Hølvsten udi Falasse." Bedels Saxo 330. "Ende dog Siælen ligger undertiden skult, ligesom en Gnist under Falasse." Ellipræd. over Kar. Gylbenstjerne 1596. [Dette gamle Ord vil Ihere udele af sæla, stærke, skule; B. S. D. (hvor det skrives Faldasse) af falde. Det sidste kunde bestyrkes v. Talesmaaden: at falde i Afte; men Ordets Velde synes at tale derimod.]

Falblader, n. s. pl. [et af det Gr. fal-bala fordærvet Ord.] faldtes forhen en bred, rynket Strimmel, der snedes nedensfor Dvindfolks Stærter ell. Kioler.

Fald, et. pl. d. s. 1. hastig Bevægelse fra et høiere t. et dybere Sted; det, at een ell. noget falder. Et farligt Fald. At gjøre et F. Vandets Fald (jvf. Vandfald.) Vandet har intet F. (Afløb ved hældende Jordmon.) At staa p. Fald, være nær ved at falde. (ogsaa figurlig.) 2. fig. Forringelse i Væ, Ansæelse, Fuldkommenhed; Fornedrelse; Forseelse. En Ministers F. "Dovmod gaar f. Fald." Ordspr. "Tid kan vort bedste Gaab os t. et Fald omvendes." Holb. P. P. At bringe en Pige til Fald. 3. Tonesald, Toneshold i Vers ell. Prosa. 4. Tilfælde, Omstændighed. I Fald (hvis) det skulde skee. I al Fald (i ethvert Tilfælde.) 5. i det ældre Lovsprog: Straf; Pengebøder, for en under Rettergang begaaet Forseelse. deraf: Faldemaal, [Fæl. Fals-mål; af Fals, Falsk?] der i D. Lov især bruges om Bøder f. Rettens Spilde, ell. udvrist Ringeagt f. Retten (f. Gr. naar indstævnedede Vidner uden lovligt Forsald udbringe) hvilke i sildigere Tider ogsaa kaldes Faldemaal-Bøder. "Kongens Faldemaal, som er 27 Lod Sølv." D. L. I. 24. 41 og mange fl. St. (Sammensatte Ord f. under falde.)

Falde, v. n. faldt; faldet, falden. (er) Imperf. fæll (Jyll. fiil, fiæl) og partic. falden høres i Almuesproget. [Fæl. falla. A. S. fellan.] 1. føres ved sin Tyngde fra et høiere Sted t. et lavere. Pengen faldt (faldte ned) paa Gulvet. At falde af Hesten. Der faldt stærkt Regn. Duggen falder. 2. komme pludselig fra en op-

reist i en liggende Stilling; falde om Børnet faldt p. Gulvet (medens det gik ell. stod.) At falde over noget (snuble. Træet falder ei f. det første Bug (Maale naaer man et uden Anstrengelse.) At falde omkuld, falde over Ende. (Den faldende Enge, Epileptik.) 3. rinde ned ad (om Vand.) 4. synke. (modsat: stige. Vandet falder m. Ebben. Dværgsølv falder i Weirglasset. Saagen falder (synker nærmere t. Jordens Overflade.) 5. ugentl. a) aftage, formindstes. Priserne falde. Hans Credit falder. Hans Værd er faldet. b) forringes i Væ og Ansæelse. Den faldne Minister. Han er falden Kongens Yndest. 6. blive til intet (faldt bort.) At lade sin Sag, Paastand, i Forsæt falde. 7. omkomme. At falde i Strid. 8. indtræffe, forefalde. Raskelighed falder. Der faldt nogle Ord herom i Samtalen — it. gives, var blive. Der falder god Sørd i denne Eg. Rugen falder maadelig i Kar. Det faldt i uroligt Veir. Der falder endel at se tiene. Dette Arbejde falder mig tung — recipr. br. ogsaa: falde sig, fortræffe sig, forekomme. Det er forfærdelig eftersom det kan falde sig. Man maa tage det, som det kan falde sig. 9. komme sættes i en vis Tilstand. (m. præp. i.) At falde i flette Hænder. At falde i Tanke i Forundring, i Asmagt, i en Engdem, Søvn, i Svæ, i Unåde, ic. At falde tilbage (om en Eng, der igient forværrer Lehneth falder tilbage t. Kongen. 10. findes, forekomme. Det faldt mig forundtligt. Tiden falder ham lang. 11. have et vist Fald ell. passeligt Forhold; ogsaa om Tale, Tonesald. Kiolen falder il godt i Ryggen. Verset falder tungt. 12. om det, som har en bestemt Retning, Fald. Veien falder igientnem Bøen, gienem denne Mark. Lyset, Solstraaler falde fra den Kant. 13. Af-særegne mærkelser, hvori dette Ord, især i Fortællelse m. præpos. bruges, er fornemmeligt at mærke: Der er falden Dom i Sagen. Dommen faldt ham imod. — Ordet faldt mig af Munden (jeg sagde det uden Ordlæg.) "De Ord, der falde eller fløve af Munden." Rahbek. — Naar Kro faldt (tilfalder een.) Hans Rønning faldt (udbetales) fire Gange om Karet. — falde af: a.) blive mager, svinde b.) hvad der falder af: hvad der lidenes, spildes, ikke bruges. — At falde blive t. intet, ophøre, udelades, ikke begielbende. Dette Wilkaar maa falde bort. Det falder bort m. Karene, af sig selv, bortfalde.) — falde for, indtræffe, forekomme. "Noget godt, noget maadeligt noget Braggods faldt der for." Rahbek. falde fra, fig. afstaae fra; blive op-

it. bær, bær bort fra. — falde hen, a. forfalde. noget. b. blive kraftløs, tabe i Guld og Kræfter. c. falde bort, tabe sig. — falde i. At falde noget i det Mørke, Sorte, Graa, it. (nærme sig.) Det falder i hans egen Smag, Art, Skrivemaade. At falde en i Ordet, i Taler (afbrøde ham.) At falde i Vinene. a. blive høftigen synlig. b.) udmærke sig ved sit Udvalgte. — At falde igennem, faae Afslag; ikke bestaae ved en Prøve. — falde ind. a. At falde ind p. Fienden. (giøre et Angreb.) b. finde ind, blive mager. (f. indfalden.) c. træffe, hørde sig. Det faldt meget beslaeligt ind. d. indtræffe. Suledag falder ind p. en Leverdag i Mar. e. rinde i Lanterne. Det faldt mig ind. (jeg tænkte paa; ell. fik i Sinde.) Der vil ikke falde mig noget ind. (f. Indfald.) At falde een ind i hans Embede, i hans Tale. — falde om, falde omkuld, S. falde. 2. — At falde een om Halsen (omfavne, gribe om Halsen.) — falde paa. a. Valget, Lod: den faldt paa ham (træf ham.) b. Nat: den, Mørket falder paa (kommer p.) At træffe een paa noget, som han ikke af sig selv faldt paa. (Rahbel.) "Da faldt en Nat p. ham." (s: paa kom ham.) Myn: kr. c. erindre sig. Jeg kan ikke falde paa hans Navn. d. faae Indfald, faae Byst. At falde paa at gifte sig. — falde sammen, egentl. styrte sammen; uegentl. paa nedbøiet af Alder og Svagbed. — falde til, egentl. lufkes ved Fald. uegentl. angibe sig til. falde til Spil, Drik ic. (f. tilfalde.) — falde ud; blive til, faae et rind Udvalg. Sagen faldt ud efter Dns: den faldt ved ud. = Til dette B. og til det. Fald maa henføres følgende Sammenligninger: a.) Faldaste, en. f. Faldst, ovenfor. Faldbord, et. Bord ved en Sags, m. bevægelig Klap, som kan slaas op og ned. (B. S. D.) Faldbro, en. bevægelig bro, som ved den ene Ende kan løstes op og ligesom lades ned. Faldbuur, et. Buur i en Faldboer t. Fuglesangst, Fangebuur. Faldboer, en. Dør, som kan trækkes op og falde ned. = Faldevildt, et. Fald i Jagtvæsenet det Vildt, som findes dødt i Skoven. Faldgitter, et. Litterport, som kan drages op og falde ned. Faldhøide, en. den Høide, fra hvilken et Legeme falder, ell. som dets Fald er. "Bandets Faldhøide." (Millingtons Naturl. v. Urfin. 199.) Faldkraft, en. m. Kraft, hvormed et Legeme falder, i forhold t. dets Længde og Høiden, hvor: den det falder. (S. Drsted.) Faldlaag, et. Laag, som er fast ved den ene Side, og ligger naar det falder til. Faldluge, et. Luge, som kan drages op og falde ned. Faldport, en. En stor Faldboer. Fald: porte v. Glas, v. en Fæstning. (Moth.)

Faldsot, en. faldende Syge, Epilepsie. Faldstrikke, f. Snare. Faldtrappe, en. En Trappe, som man kan lade falde ned og drage op igjen. Faldvindue, et. Vindue, som ei aabnes til Siderne, men v. at trækkes op. b.) faldefærdig, adj. nær ved at falde, om ell. falde ned. "Murene have et meget brøstfærdigt, næsten faldefærdigt Udseende." (M.) Faldehat ell. Faldhat, en. et Slags Hat, som smaa Børn bære, for at bøde af imod Stød p. Hovedet. Faldereb ell. Faldreb, et. Reb til at holde sig i, ved Siden af en Trappe, især Stibstrappe.

Falden, en. det, at noget falder. Barometrets Stigen og Falden.

Faldemaal, et. f. under Fald, 5.

Falholde, S. adj. fal.

Falk, en. pl. - e. En Rovfugl, hvoraf gives endel Arter, som kunne afrettes t. Jagt. Den almindelige Falk. Den hvide Falk. Falco. "Enhver mener, at hans Ugle er en Falk." Ordspr. = Falkeblif, et. skarpt, gennemtrængende Blik, som en Falks. Falkefænger, en. den, som forstaaer at fange Falke. Falkegaard, en. Gaard, hvor Falke og Indretninger til Falkejagt holdes. Falkehætte, en. Læderhætte, som sættes paa Hovedet af Falke, naar de føres ud til Jagt. Falkejagt, en. Jagt med afrettede Falke. Falkejæger, en. den, som forstaaer sig p. Falkejagt og p. at afrette Falke dertil. (m. et fremmedt og forvendt Navn: Falkerer, hvoraf: Falkerergaard, Falkerneermester.) Falkeremester, en. den, som har Opsyn m. Falkejagt og Falkejægere. (Schytte.) Falkesyn, et. skarpt og langt Syn, som Falkens; fig. om en høj Grad af Skarpsindighed ell. aandeligt Syn. (Tullin.) Falkevogter, en. Betjent, som passer de til Jagten afrettede Falke. Falkerone, pl. At have Falkerone siges om den, der har et meget skarpt Syn.

Fallit, en. [Ital. Fallitto.] f. Opbud. Fallitbo, et. Opbudbo (egentl. et Bo, hvor Gælden ei kan betales.)

Falme, v. n. 1. er. [F. fölna, fölska; af fölr; Sv. fal; N. S. fala, sealo: guffen, bleg, blegguul.] miste sin Farve, Glands, Ansæelse. f. Gr. om Løvet, om farvet Løi, m. m. "Skovens Pragt m. Løv og Blade falmed og fik anden Stik." Bording. Gendes Skønhed begynder at falme. "De Engdomme, der for Tiden bringe vore Skønhed t. at falme." Rah: bef. "Spøtger dem — om der er nogen timelig Glands, som ikke falmer?" Myn: ster. — Falmen, en. ud. pl. det, at falme.

Fals, til fals, S. adv. fal.

Fals, en. pl. - er. [L. Fals.] bruges især: a: hos Bogbindere, om en regel:

mæssig Foldning af et Axt Papir; og om en ombøjet Papirstrimmel, som indheftes m. en Bog, for at klæbe noget derved. b. hos Snekere: en smal Indhuulning ell. Rende i Træ, hvori noget skal passe. — Falsbeen, et. Redskab af Been, t. at falske Bøger med. Falsbøvl, en. Bøvl, som er dannet til at falske; og fl.

False, v. a. 1. lægge i Fals, gjøre en Fals i noget. At falske en Bog, et Bræt.

Falst, adj. og adv. [Fæl. falskr.] Som er det modsatte af: sand, virkelig, ægte. 1. løgte, eftergiort. Falst Munt; falske Penge. En falst Underkrift. falske Haarlokker. "En Krands, sammensat af falske Blomster og uægte Stene." Sneed. 2. opdigtet, ikke virkelig. falske Guder, Tanker, Indbildninger. 3. usandsfærdig, vrang. En falst Tidende. Et falst Rygte. falske Begreber, Lærdomme. En falst Bittighed. At sværge en falst Ed. 4. ikke opriktig, lumst, forstilt. En falst Yndmyghed, Høflighed. En falst Ven. 5. bedragerst. En falst Spiller. falst Maal og Vægt. 6. som ei er at stole paa, usikker, stussende. Et falst Haab. falske Løfter. Isen er falst at gaac p. "Frogten, som altid er en falst, om ikke en ond Raadgiver." Schytte. 7. urigtig, som strider imod Konstens Regler ell. Tingens Natur. Falske Toner. falsk Belysning i et Maleri. At synge, spille falsk (ell. falskt.) = falskelig, adv. usandsfærdigen. — Falskhed, en. den Beskaffenhed, at være falsk; men br. oftest i Bemærkelsen: 4, om det Modsatte af: Oprigtighed, Ærlighed. — Falskner, en. pl. - e. den, som begaaer grov Svig, eftergiør ell. forfalster noget t. Andres Skade. Falskneri, et. falsk, uredelig Gierning ell. Adfærd.

Falst, en. ud. pl. [Fæl. Fals.] 1. Bedrageri ved Forsalfstning. At gjøre Falst (D. R.) 2. Falskhed, svigfuldt Sind, Undersundighed. Hans Pierte er uden Falst og Svig. "Han tiende mere paa Falst, end paa Trofast." A. Bedel.

Falste, (forsalste, bedrage. Moth.) i. forsalfste.

Falsterbo, en. pl. - rr. Indbygger paa Den Falster (undertiden ogsaa en Falstring.) Ligeledes Syenbo, Møenbo, Krobo.

Familie, en. pl. - r. [af Lat.] 1. Samling af Forældre, Børn, Frænder og Vende, som udgjøre eet Huus-Selskab. I dette Huus boe to Familier. 2. en heel Slægt, Stamme, Æt. En gammel, berømt, blomstrende, uddød F. At være af god Familie. — uegentl. Slægtstab. At være i F. med een. (jvf. Slægt.) = Familiebaand, et. Forbindelse imellem Mennesker af en Familie, Forbindelse ved Familieforhold. "Statsforfatningen er det store Familiebaand, der omflynger Borgerksamfundet."

bet." Engelt. Familiegods, et. God som maa gaac i Arv i en vis Slægt. Stamme-gods. Familiegrav, en. Gravsted for en vis Familie. Familiefred, en. det Selskabsfreds, som en F. udgør. At leve hjemme i sin F. Samiliens et. Slægtnavn. Familiefag, en. En der vedkommer en heel Familie, eller nogen i en F. Familiestat, en. Stat, som Huusfaderen betaler for sin F. Familiestykke, et. 1. en vis Eiendom, som læn er gaaen i Arv i en F. 2. Maleri af Robberstykke, der forestiller en heel Familie. Familielvogn, en. uegentlig en rummelig Vogn, som til en heel Familie o. fl.

Famle, v. n. og a. 1. [Fæl. fælme. N. S. femeln, fummeln.] 1. søle for m. Hænderne. At famle i Mørke, ell. fam omkring, famle for sig i Mørke. 2. røre, berøre, besøle. "Hans Haand i gulde Dyrger famler." Ohlenschl. "Naar han Haand m. modløs Skielven — famler i Harpens Stræng." Samme. At famle noget. act. At famle noget i Hænderne (At famle Klæderne op om sig. W. S. D. 3. at famle i sine Ord, i sin Tale: stamme, tale usikkert (S. famble.) — Famle en. ud. pl. Gierningen at famle. — Famleri, et. i Særd. idellig Besølen, Røring.

Sanden; ud. ubest. Art. og ud. [formodentl. det Fæl. Fiandin, Fienden] Den onde Aand, Dævelen. (Ligesom det Ord forekommer i en stor Mængde Dialekter, saaledes ogsaa i adskillige Rariteter af Naturgienstande, især Planter, f. Ex. f. d. Bogsvede (*Rumex crispus*) f. d. Kiernemelk (*Euphorbia helioscopia* o. fl.) — Gen. Sandens br. i dagl. Tale om noget ondt, ubehageligt, fortrædeligt ell. noget ualmindeligt, forunderligt. Sandens Stoi, Færd. Det er en Sandens Karl til at springe. "Paa denne Sandens D." — "Det er en Sandens Pige." (Holberg. P. Paarb.)

Sandse, v. a. 1. famle ved, besøle en letfærdig Raade. (Moth. P. Ordsp.)

Fane, en. pl. - r. [N. S. Fana.] Stykke Tøj, fæstet m. den ene Side t. en Stang, som tiener en vis Afdeling af Krigsfolk t. Mærke; et Banner. (J. Merki.) At bære Fanen. Evange-Fanen. En S. Fodfolk, Rytteri (for mange, som høre under een Fane.) Fanebrager, en. den, som bærer Fanen. Fændrik. Fanejuncker, en. Tilførsel af adelig ung Fanebrager eller Fændrik. (Moth.) Fanelehn, et. forrum: Lehn, som overdroges en forfælsk Lehnmand, hvilket skete ved at rætte Lehnmanden en Fane. faneløs, adj. som har

et Fane. "Ide strider faneløs Hær." Moth. Fanesmed, en. kaldtes tilforn i Emden eller Beslagmester ved Rytteriet, som tillige var Dyrlæge. Faneftang, en. Stangen, hvortil Fanen heftes. Faneving, en. Gierningen at springe en Fane, som tilforn var brugeligt under Optog. I Faneving hvo nu sig Konstner finde in." Holb. P. Paars. Fanevagt, en. Vagt ved en Fane. 2. en vis Vagt i den første Linie af en Hær.

Fang, et. pl. d. s. [er nu i Skriftsproget alene i alle Bemærkelser forældet. Jsl. og S. Fang.] 1. det Tilfælde, at noget isaaes. At være til Fange. 2. Sted, der Veiret fanges i: indsluttes, gives Stog ell. Træk. I Ordene: Luftfang, Løsfang, Bindsfang. 3. Afstand, Mellemrum. Der er et godt Fang imellem. Moth.) 4. Saameget, som man kan fange i Favn, Favnsuld. Et Fang Hs. (W. D.) 5. Hvad der af Bohave, Redskab og anden Giendoms hører t. en Gaard eller Bo. (Jsl. Faang.) Al Gaardens Fang. (forældet; men tilovers i Ordene: Træfang, Træfang.) 6. hastig Svagthed, som paakommet een. Han fik et Fang (Fald) i sin Side. Moth.

Fange, v. a. 1. [brugtes i ældre Tider i Et. t. faae. Jsl. fanga. N. S. fangan, capere.] at gribe, faae i sin Vold, især ved Behænsket. At fange Fugle, Fiske, fange en Røver Hær. — figurl. At fange een i sin Tale, lægne Ord. 2. om Mennesker: tage i Fange, ved Overmagt eller Vold. Han er fangen af Røvere. En stor Deel af Arnen blev fangen. At holde een fangen. Sangedag, en. Dag p. hvilken noget agtes. "Det er hver Dag Sangedag, men ikke hver Dag Sangedag." Dedspr. Sangern, et. Redskab af Jern, hvormed de Dyr fanges; s. G. Oddersax, Røve- og Sangelium, et. Liim, som Fugleagere bruge. (Virgils Georg. v. Ravn.) Angeline, en. Pine ell. Reb t. at fange Dyr med; it. Loug, hvormed et Baad sættes fast ved et Stib ell. Bulværk. = Angelig, adj. som kan faaes, som er at fange. "Endskøndt jeg saae det fangeligt denne Dag at være." Bording. (br. i Jylland.) — Fangenskab, et. ud. den Tilstand, at være fangen. — Fangst, en. 1. Gierningen at fange. At fange p. Sangst. Kælefangst, Fiskefangst, et, som fanges. At gøre en god Fangst.

Fange, en. pl. - r. 1. den, som ved Overmagt ell. i Krig er fangen; en Krigsfange. At tage een til F. give sig til F. den, som for en Misgjerning, Forbrydelse ell. for Gæld er sat i Fængsel. Fange i Engthuset. En Livsfange. = Fange: Fangebolig, en. B. for Fanger,

Fængsel. (Malling.) Fangebuur, et. 1.) Buur, hvori et Dyr ell. en Person holdes fangen. 2. (af v. at fange.) Buur t. at fange Fugle i. Fangesfoged, en. den, som har Fanger i Baretagt, Slut-ter. Fangehul, et. snevert Afstykke t. at glemme Fanger i. Fangehuus, et. Huus, hvor Fanger glemmes; Fængsel. fig. "Et Fangehuus af Damp." Tullin. Saaledes ogsaa: Fangekielder, en; Sangetaarn, et. — Fangejern, et. Jern og Lænker, som Fanger have p. sig. Fangekost, en. den Føde, som gives Fanger. Fangelænke, en. 2. hvori en Fange er smedet eller sat fast. "Ei tordned Dødens Malm, ei rablede Fangelænker." Storm. Fangevogter, en. d. s. f. Fangesfoged.

Fangenskab, Fangst. S. v. a. fange. Fante, en. pl. - r. et taabeligt, naragtigt Menneske, en Toffe, Fiante. (Fangebet. Jsl. Fantir.) I Norge bruges det ogsaa for: Eligger, Stodder. (Deraf: fante v. n. 1. snakke taabeligt, bære sig naragtigt ad; (Moth) og: fanteagtig, adj. naragtig. Fangebet.)

Far, et uadskilleligt Endelsesord, som hænges t. nogle Landstavers Navne, for at betegne en Person, som der er født. f. G. Siællandsfar, Hallandsfar, Gullandsfar. (Ogsaa forekommer: Lavindsfar, for Langelænder, af denne Des ældre Ravn Lavind.)

Farbroder, en. pl. Farbrødre. Den som er Broder til en Persons Fader. (S. Farster.)

Fardag, Fargods, og fl. f. v. n. fare.

Fare, en. pl. - r. [Jsl. Fár. N. S. Varc.] Mulighed af et nær forestaaende Onde; ell. det forestaaende Onde selv. Han stod Fare, var i F. for at miste sit Liv. "At den Paagældende ikke blot løber Fare for Straf." A. Drsted. At gaar Faren i Møde, sætte sit Liv i Fare. Der er ingen F. ved, ingen F. paa Færde. Det har ingen F. (er et at berygte.) Den Syge er uden F. (for Døden.) = farefri, adj. fri for Fare, befriet for F. "I de Klæres Kreds, nu farer fri, han dit det modetlige Bink tilbeder." F. Guldb. fareløs, adj. som der ingen F. er ved, som ei er farlig. — farlig, adj. og adv. som bringer Fare, er forbunden m. Fare. En farlig Sygdom. Han ligger farlig syg. Det seer farligt ud. (i dagl. Tale, adv. særdeles, meget: Han er ikke saa farlig rig; hvor Ordet maastee har en anden Herkomst.) — Farlighed, en. 1. den Egenkab, at være farlig. 2. (fieldnere) Fare, farlig Omstændighed. "Livets Farligheder. — I hvilke Farligheder styrte vi os ikke selv." Bastholm.

Fare, v. n. 1. (har.) om Soen: føde. Soen har faret, og faaet ti Grise.

Fare, v. n. foer, faret. [Jsl. fara.]

1. bevæge sig fra et Sted t. et andet m. Hastighed. Skyerne fare m. Winden. At fare efter een (forsølgende.) At fare ned i en Grube (lade sig nedhisse, ell. p. andre Maader komme ned i Gruben.) At fare paa een, anfælde m. Hast. Hunden foer p. ham. — At fare op af Stolen, ud af Døren. At fare afsted, fare frem som et galt Menneske. At komme farende ind. Hutt foer ham om Halsen. 2. drage fra et Sted t. et andet, reise. At fare bort t. et fremmedt Land. At fare eens Bud, fare i Kongens Vrende. (br. nu mest om Særiser.) At fare til Søs, fare som Styrmand, Matros. At fare paa Middelhavet. At fare med en Jagt, Galease. At fare med Brænds, Kornvare. 3. sig. og uegentl. a. være, komme i en vis Tilstand. At fare vel, ilde ved noget. (Deraf: Farvel!) Ronen foer ilde (sødte i iltide.) b. At fare vel, ilde, lempelig med noget : behandle det saaledes, (s. medfare.) c. fremsøre, give sig af m. At fare m. Sandhed, m. Egn, m. Glas. d. At fare i Mag, gaae langsomt, findigt tilværts. e. At fare vild, komme af sin Vel; tage fell. "Saa farer Mængden vild, just v. at følge andre." Popes Krist. v. Schiermann. f. At lade noget fare, give Slip paa, afstaae fra. = Fardag ell. Saredag, en. [3. Fardagi.] Skiftetid for Tjende; Flyttedag for Huusleiere. Fargods, et. Gods, som en Reisende fører m. sig, Reisegods. Sarkoster, pl. Fargods, Reisegods. (forældet.) Sarkyst, en. Kyst, som befares for Handelsens Skyld. Farsot, en. Omgangssyge i et Land, Epidemie. (Jacobi.) Farsot; et. pl. - er. Skib, Baad, hvori farer p. Søen. Farvand, et. pl. - e. en vis Strækning af Havet, m. Hensyn til dets Besæling. Et usikkert, roligt, ubeskiendigt f. Farvei, en. Ristvei. S. M. farvei. = Farer, en. i Sammensætn. om Skibe og Personer, der seile t. visse Lande ell. Esteder. Saaledes: Kystfarer, Chinafarer (baade om et Skib, der seiler paa China; og om Skibsfolk p. et saadant) Grønlandsfarer, Vestfarer, som farer p. Vestindien, o. s. v.

Faren, adj. v. [S. fare, 3. a.] som er i en vis Forsatning. At være vel, ilde faren med noget.

Farlig, adj. f. under Fare.

Farfader, en. pl. Farfædre. en Faders Fader; Bedstefader p. fædrene Side. — Saaledes: Farmoder, en Faders Moder.

Fart, en. [361. Far.] 1. Gjerningen at fare. "Fra os t. Paradis er nu fast ingen Fart." Holb. P. P. — 2 Sammensætninger: Bortfart, Giennemfart, Medfart, Sofart, o. fl. 2. hastig Bevægelse. Skibets Fart. Med en Fart, i en Fart. 3. Reise, Færdsel. 4. Seilads, Søfart. Farten p.

Vestindien. At holbe Skibe i Farten (altså have Fragt t. dem.)

Farve, en. pl. - r. [361. Farvi.] 1. den Egenkab hos Legemerne, at brude i tilbagekastet Lysstrålerne p. en vis Maad og m. en vis Virkning p. Synet. En lys, mørk, rød, blaa Farve. At stifte Farve (Ansigtifarve.) 2. det, som meddeler et Legemes Overflade en vis Form; Farvetøj. At rive, blande Farver. 3. en Farve Kortspil : Kortblade af et af de fire Vedtegn: Hjerter, Ruder, Spader og Kløver. = Deraf og af v. a. farve: farve blandet, adj. v. som har flere, blandet Farver. Farveblanding, en. 1. Gjerningen at blande forskellige Farver. 2. Sammensætningen af forskellige Farve i et Maleri. (Roth.) En heldig, harmonisk Farveblanding. Farvebog, en. Bog, som handler om den Kunst at farve Tøj. Farvebrydning, en. Farvernes Brydning ell. Afverling og Overgang i et Maleri. (M.) Farvebræt, et. B. hvor paa Malere lægge de udvalgte Farver, hvilke de dagligen bruge, og som holdes i den venstre Tømmelfinger; Palet. (Roth.) Farvebue, en. poet. om Regnbuen. "Jag mig, under Haabets Farvebue, stille glad, i Solens Rige ind." S. Steffens. Farvedrukten, adj. v. glennemdrukten af mættet m. en Farve. (Golding.) farve fri, adj. usfarvet; helst om det, som bør være farvet. Farveglæde, en. livlige Farvers Glæde og behagelig Virkning p. Synet. "De fun forløst Diets Glæde m. Skjægget og den romme Farveglæde." Grundtv. Farvegrund, en. malet Grund p. noget, der siden ofte overmales ell. males paa. "Som Maler klog først Farvegrundens sætter." Knudsen. Farvekasse, en. Farvelade. Farvefæddel, en. R. hvori Tøj dørpes og koges m. Farvesuppen. Farvekone, en. R. som forstaaer at farve Tøj. Farvekonst, en. den Kunst at farve Tøj. Farveglæde, en. Kasse ell. Lade, m. deelte Rum, hvori Malerfarver glemmes i Farvekasse. Farveløsning, en. Den Grad af Lys, som Farveblandingen giver et Maleri. "Forgrund og Mellemgrund havde en mildere Farveløsning." (M.) Farvelære, en. Lære om de forskellige Farver, deres Oprindelse, Slægtskab m. Farveløn, en. Betaling, som en Farver faaer for sit Arbejde. farveløs, adj. m. er uden Farve. "Farveløs er Strækningerne Glæde." Grundtv. Hun var lys og farveløs. Farvepragt, en. Blandingen af rige, prægtige Farver. "Pig Blomstens korte Farvepragt, samme Dag i Blomsten og i Graven." J. L. Heiberg. Farvepryd, en. den Pryddelse, en Ting m. tager v. en smuk Farve. Farveprydning, en.

1. *P.* som foretages m. en Farve, at erfare, om den er ægte, stærk nok o.
 2. *Prove*, som sker m. en Materie at udsætte den f. andre Legemer; som andre dens Farve. (*P.* *Drsted.*) farvig, adj. som har mange ell. stærke Farver. Farverøde, f. nedenfor Farverrøde. Farvel, en. Muslingkal, hvori en tør Malerfarve gemmes. Farvestiftning, Dærfstning af Farve; Især af Ansigtshæren. Farvestiær, et. Lysets Virkning p. en farvet Overflade. Farvestygning, m. den Kunst, at give Farverne i et Maleri deres rette Grad, ell. tiltagende og aftagende Styrke. (*T.* *Schattierung.*) Farvespil, et. den Virkning p. Synet, som forskellige nær sammenbragte Farver frembringe. "I yndigt, taflindfoldigt Farvespil." *S.* *Blicher.* "Blomstens Duft og søde Farvespil." og figurl. "Livets Farvespil." *J.* *E.* *Helberg.* Farvesteen, en. En flad og glat Steen, hvorpaa tørre Farver røres. (*Woth.*) Farvestift, en. Eft af tør Farve, som Pastelmalerne bruge. Farvestof, et. pl. - fer. d. f. f. Farve, 2. Farvestrog, et. Afsrog af ell. med en Farve; it. Malerens Behandling af Farverne m. Penselen. Den Maler har et let, plet f. Farvesuppe, en. det m. Vand blandede Farvestof, hvori Tøiet dypes ell. bages. Farvetone, en. et Ord, der figurl. bruges om den Farve, som især hersker i et Maleri, ell. som en Maler oftest og fortrinligst anvender. Farvetræ, et. Ved, som har farvende Egenkab. Farvetoi, et. Tøi, som skal farves ell. erfarvet. Farvurt, en. Plante, som giver et Farvestof. Farve, v. a. 1. 1. give noget en vis farve. Indigo farver blaat. Vandet var rødt af Blod. Undseelse farvede hendes kinder. "Hun fortrullet beskuer i Lufte de tusinde farvede Buer." *Fr.* *Guldsmy.* At farve Elfenbeen, Træ, Straa, i. m. (naar det sker ved at dyppe ell. belagge det i en Farve.) 2. Især: give si en Farve ved at dyppe ell. tage det i Farvesuppe. At farve en Kiøle, et Stykke Læde. At farve Uld, Silke, farve noget rødt, laar. (Om al Farvning, som sker ved endelig Paastregning, bruges: at male. At male er, at sætte Farven p. Stenenden; at farve derimod, at bringe den i samme." *Müller.*) At farve af, lide af. At farve op, farve paa ny. = Farvning, en. Gierningen at farve — Farveri, et. 1. Sted, hvort Tøi farves, hvor Farver driver sit Haandværk. At anse et f. 2. d. f. f. Farvekonst; it. Artingsbrug ved Farvning. At lære Farveriet; leve af Farveri. Farvel, et. en Afskedsbilsen. (egentl. f. f. *Lev vel!* f. fare, 3. a.) Udsæd. al. pl. "Hun besluttede at undgaar disse

mange Farvel." *Rahb.* Fortæll. II. 4. Farver, en. pl. - e. den, som forstaaer Farvekonsten; en Farvermester. En Uldfarver, Silkefarver. — Heraf: Farverdreng, Farvergaard, Farverkone, en Farvers Dustru (forst. fra Farverkone. f. ovenfor.) Farveløn, Betaling for at farve Tøi. Farverrød ell. Farverrøde (smaa hele Kræp-rødder, som have beholdt deres ydre Pinde, f. Kræp; skrives ogsaa Farverøde. *Oluffsen.* egentl. Farverrødt) Farversvend og fl. Farveri, et. f. under v. a. farve. Fasan, en. pl. - er. en udenlandsk Fugl, som regnes t. Hønseslægten. *Phasianus Colchicus.* = Fasangård, en. et Sted, hvor Fasaner opfodes; Fasaneri. Faskine, en. pl. - r. [*Fr.* *fascine.*] et Slags Ristknipper, som bruges i Krigen, ved Flod-Dæmninger, ic. Fast, adj. og adv. [*Isl.* *fast.* *N.* *S.* *fast,* *fæst.*] 1. som har tæt sammenhængende Dele. fast i Træet, i Rødet. fast Tøi, ferred. fast Føde. 2. som ikke let røffes ell. bevæges, som modstaaer Tryk og Tryngde. En fast Grund, Jordbund. Pælen er fast i Jorden. faste Sten-domme, Grundelendomme; modsat: Løse. Det faste Land: modsat, deels Ver, deels Havet (især det første.) f. Fastland, nedenfor. 3. stadig, bestemt, bestandig. En fast Beslutning, Charakter, Bopæl. At være fast i Troen, fast i sin Overbevisning. fast En (modf. uviste Indtægter.) 4. befæstet. En fast Stad. 5. stærk; ogsaa fig. At være fast i sin Konst, Videnskab. — fast, adv. (modsat: løst.) Det sidder ikke fast. At sidde fast i Sadelen. At holde fast, gribe, binde, bante noget fast. Det er fast besluttet. At sætte een fast (fængsle ham.) = Fasthed, en. ud. pl. den Egenkab at være fast. — Fastland, et. (oftest m. den best. Art.) den Deel af Jordkloben, som vel er omgivet af Verdenshavet, men dog b. sin store og uafbrudte Udstrækning ikke regnes for en *D.*; men modsættes de mindre Ver. (*Woth.*) Det europæiske, asiatiske Fastland. Man kalder ogsaa Amerika et Fastland, i Modsætning t. de vestindiske Ver. = fastne, fastnes v. n. 1. blive fast. "Jorden fastner naar den har været blød." *Woth.* 2. hængende fast. "Gaasen gaaer saa længe i Røttenet t. hun fastner ved Spiddet." *Ord-sprog.* (fældnere act. fastgjøre, fæste. "Der, som en smækker Green — i Vandet ligger fastnet v. en Steen." *Whlenschl.*) = Adv. og adj. fast forbundet m. nogle Ord, saasom: fastbinde, v. a. fastgjøre, v. a. fasthefte, v. a. fastholde, v. a. At fastholde, Opmærksomheden. (*Waggesen.*) fastkødet, adj. (*Golding.*) fastnagle, v. a. fastsætte, v. a. 3. bestemme, bestemme. At fastsætte en Tid t. noget. Heraf: Fastsettelse, en.

Fast, adv. [Isl. og G. fast.] dygtig; hurtig. At drikke fast, løbe, ride fast.

Fast, adv. [Ejdsf: fast.] næsten, hardtad.

Fast, conj. [Gv. fast, fastæn. Isl. fyrst.] uagtet, endskiødt. (nu lidet brugeligt.)

Faste, v. n. 1. (har.) [Isl. fasta. A. S. fæstan.] afholde sig fra at spise; (det bruges ogsaa uegentl. om at holde Faste ved et at spise Rødmad.) At være fastende: endnu ei at have spist noget fra man vaagner om Morgen.

Faste, en. pl. - r. fælden.) [gl. Fasta. A. S. Fæsten.] 1. Afholdenhed fra Mad. At holde Faste. En streng Faste. 2. Tiden, (af omtr. 7 Uger) fra Aste-Dnsdag t. Paaske, i hvilken Tid den catholiske Kirke paabøder Faste. = Fastedag, en. Dag, p. hvilken man faster. Faste-kost, en. Mad, som er tilladt at spises i Fasten, Fastemad. Fastemaaltid, et. Maaltid, som bestaaer af Fastemad. (Whlenschl.) Fasteprædiken, en. P. som holdes t. visse Tider i Fasten. Fastedid, en. 1. den Tid, i hvilken en faster. 2. d. s. s. Faste 2.

Faster, en. pl. - e. en Faders Søster. (hvoraf Ordet er dannet v. Sammentrækning; ligesom Møster af Moder.)

Fastelavn, en. [et af det L. Fastel: Abend færdæret Ord.] den Tid, da Fasten begynder. At løbe Fastelavn, kaldes det fordem "naar Folk Mandag og Tirsdag før Fasten løb forklædte, og som Gale langs ad Gader og Stræder, og gjorde megen Ufømmelighed." Moth. = Fastelavnsbolle, en. et Slags Runderbrød, som her til Lands bages især Fastelavnsmandag: Mandagen før Hvile-Tirsdag og Aste-Dnsdag. - Fastelavnsleg, en. forskjellige Slags Leg og Løjer, som især tilforn meget brugtes p. Fastelavnsmandag; hvoraf ogsaa Ordet: Fastelavnsløben og den Fastelavnsmaade: at løbe Fastelavn. Faste-lavnsris, et. Et pynteligt Riis, som brugtes ved den Skik: at pidske den op af Sengen, der ikke stod tidligt op Fastelavnsmandag. Fastelavnsmandag, en. Søndagen før Fastelavnsmandag.

Fat, adv. 1. om en vis Forsætning. (i Forbindelse med v. at være, ligeledes i det Gv.), Deter ikke saaledes fat. "Pan tænker Dag og Nat derpaa, og veed ei selv, hvorledes det er fat." Helt. — Hvorledes er det fat m. ham? "Benner seer, hvor det med os er fat." Holb. P. P. Det er galt fat (dagl. L.) 2. om det, som gribes og holdes. At gribe, have, tage fat p. noget. At faae fat p. noget ell. faae noget fat (faae det i Hænde, naae, bekomme.) "Endelig fik jeg min Lykke fat; havde jeg nu kun fat min Plig." Whlenschl. At

faae fat p. een, træffe ham, faae ham spurg. [Gv. så fatt uppi. Isl. Fat v. vinculum. Haldorsen.]

- **Fatte**, v. a. 1. [A. S. fatten. A. S. fassen. Gv. fatta. "Est vero frequentivum verbi: at fā." Thre.] 1. gribe, tage fat, holde paa, hænge ved ell. i noget fat. Sammet har ikke fattet i Trængsel i Muren. Der er intet at fatte ved Haanden. 2. indbesatte. At fatte sin Tale faa Ord. 3. begribe, nemme, forstaa. "Pan kan ingenting fatte, uden man ver ham det ind m. Skeer." Moth. — fatte, tilkiendegiver mere Forholdet t. Tænkendes Gvne, end at forstaae. Man siger ikke at fatte et Ord; men at fatte dets Mening." Müller. 3. at opkomme i Sielen. At fatte Kiærlighed, Had, Mistanke til een. At fatte Mod, et Forsæt, en Beslutning. 4. At fatte a. bringe Sindet til Ro efter en Sindsbevægelse. b. samle sine Tanker, beholde sin Aandsnærværelse, ved en uafbrudt Tidende, en fornærmende Tiltale desl. Jeg overraskedes ved at høre den Beskyldning, men fattede mig strar. **Fatning**, en. 1. Sted, hvor noget er sammensat. 2. om Sielen: den Tilstand, da man er Herre over sig selv, sin Tanker og Ord. At være ved fuld F. at komme, bringes ud af sin F. — Fattene, en. Sielens Gvne t. at fatte, Begreb. "At aspasser sit Foredrag efter enhver Fattene." Birkner. — Fattene, en. Fattene. (Baggesen; fiendene. — fattelig, adj. som let kan fattes; begribelig; deraf: Fattelighed, en.

Fattes, v. n. pass. fattedes. [J. fatus, spætted, aftage, hindres.] 1. ikke have, savne, være uden (undertiden, men ikke altid m. Bibegreb om Trang t. det, som mangler.) br. baade personl. og upersonl. d. "Pan har, men fattes allerførst." A. Stu (om Gnieren.) "Der er noget, som den endelige Ting fattes, noget, som den endten ikke besidder, eller ikke kan faae." G. Schov. — Jeg fattes Tid. Mig fattes Peng. Det fattes mig paa Hielp. "Fatte det maa skee vore Skiebners Behersker paa Godhed og Kiærlighed?" Baltholm. 2. savnes, være borte. Her fattes en Stol. Der fattes een af Selskabet. Der fattes sa i hundrede. "Næsten Alt manglede, da han besteg Thronen; og intet fattedes, da han forlod den." Kampmann. (jvf. mangl. undvære.) "Man kan p. en Maade sige at Tarvelighed fattes intet, endog med Mangel; thi den ønsker intet, men betænner sig af det, den har." Sporon.

Fattig, adj. 1. [Isl. fátæk.] som har lidet, som fattes en Deel af det nødvendige, trængende. Mange Rige ere bleven fattige. "Fattig Mand har Bo paa Dag.

Fattig. Det er kun fattigt for ham.
 De Fattige, absol. 3: de, der ere saa
 ringende, at de maa falde Staten og
 Retsborgere t. Byrde. At være fattig paa
 noget 3: mangle en vis Ting. Et fatts-
 ligt Sprog, som fattes Ord t. mange
 Brunkande og Begreber. 2. Ugentl.
 unge, liden, flet. Han fik kun en fattig Trøst.
 Et fattigt Digt, en fattig Tale, en fattig
 Sætt. = Fattigblot, en. 1. Blot, 2. Sats-
 tighedsse, en. 3. hvori santes Penge t.
 de Fattige. Fattigkasse, en. offentlig
 Kasse, hvoraf Fattige understøttes. Sats-
 tighedsfoged, en. Stodderfoged. "Pende bragte
 fattigfogderne op, fordi hun tiggede p. Gas-
 ten." Rahbek. Fattigforstander, en.
 Den, som i en By, ell. i et vist District,
 forstaaer Fattigvæsenet. Fattigforsør-
 gelse, en. offentlig Omsorg for at lindre de
 Fattiges Nød. Fattighuus, et. Her-
 berge, hvor Fattige gives fri Bopæl. Sats-
 tighemand, n. s. forekommer især i endeel Ord-
 bog, i St. for: en fattig Mand, ell. den
 Fattige. f. Ex. "Fattigmands Korn porer
 altid rødt." Fattigmand skal ei have sa-
 ger Rone ell. fed Pest." m. fl. Fattig-
 mands Trudsel: et meget skadeligt Utrud
 Brandenburg, onde Urter) Chrysan-
 themum segetum; (maaskee fordi Stod-
 derne have truet med, at dette Utrud skulde
 komme i Bondens Gæd.) Fattigkat, en.
 Kat, som maa udredes t. Hielp for de
 Fattige. Fattigvæsen, et. det, som hør-
 er t. Fattigforsorgelse i et Land ell. en
 By.
 Fattigdom, en. ud. pl. [af adj. fattig.
 3. Fataki.] den Tilstand, at være fatts-
 ig. (jvf. Armod.) Figurk. et Sprogs Sats-
 tighedsdom. "Armod mangler altid, Fattig-
 dom ikke; hiin savner, denne behøver."
 Epton, 2. ugentl. og i dagl. T. ringe,
 betydelig Glendom.

Fattighed, en. Mangel i en vis Pens-
 tende. Fattighed paa Ord, p. Forstand.
 B. S. D. høres dog fælden.)

Faver, adj. f. fager.

Favn, en. pl. -e. [361. Fadmr. A. S.
 Fadm.] 1. det Rum, som begge Arme
 udfæste, naar de udstrækkes om noget.
 Et tage een i S. fæste sig i eens S. —
 ig. og poet. "At længes efter Rattens
 ærte Favn." J. L. Heiberg. 2. saa me-
 get, som man imellem begge udstrakte Ar-
 me kan bære. En Favn (ogsaa: Favnsuld)
 3. 3. et Maal p. 3 Alen, saavel i Læng-
 de, som i Firkant. En S. Reb, en S.
 Brænde. = a) favnsætte, v. a. sætte flo-
 et og fløvet Brænde efter Favnamaal.
 favnsætter eller Favnsætter, en. Per-
 son, der sætter Brænde i Favnamaal. —
 favntag, et. og Favnetag. (Moth.) Gier-
 ingen at tage een i Favn; Omsavneelse.

b) Favnebrænde, et. storfløvet Bræ, som
 sælges efter Favnamaal. Favnegreb, et.
 saameget Rum, som man m. sin Favn kan
 indslutte. (Moth.) favnelang, adj. som
 har en Favns Længde. "favnelange Segle."
 Baggesen. Favneramme, en. en. Træ-
 ramme, som holder et Favnamaal 3: en
 Favn i Firkant. Favneved, et. Fav-
 nebrænde, favneviis, adv. i Favnamaal.
 Favne, v. a. 1. [361. fadma. A. S.
 fædmian.] tage i Favn, omsavne.

Feber, en. pl. Febre. [Lat. febris.] en
 Sygdom, hvoraf gives en Mængde forskiel-
 lige Urter, som: Barselseber, Forraadnel-
 sesfeber, Nervefeber; ic. men ofte for-
 staaes ved Feberen absol. Koldfeber ell.
 Kolden, som igjen deles i: Hverdagsfe-
 ber, Andendagsfeber, o. s. v. At have
 Feber, faae en S. Nu har Feberen fors-
 ladt ham. = feberagtig, adj. som ligner,
 tilkiendegiver Feber. Feberbart, en.
 Chinabark. feberdrivende, adj. som har
 den Kraft, at fordrive Feberen. Feber-
 drøm, en. Drøm eller indbildt Forestil-
 ling, som er en Følge af Feber; Febers-
 phantaste (Rahbek.) Febergysen, en.
 G. som følger m. Feberen. Saaledes:
 Feberhede, Feberkulde, en. Feberild, en.
 stærk Feberhede. "Maar vidned Feberild
 om Sundheds Varme?" Ahlenschl. Fe-
 bermiddel, et. M. imod Feber. Feber-
 slummer, en. urolig Søvn, som den Feber-
 snges. feberstillende, adj. v. et feberstillende
 Middel, som kan sætte, stille Feberen.
 Feberurt, en. Urte, som har en feberstil-
 lende Kraft. Febervand, et. Et Vand,
 der br. som Lægemiddel mod F. (Moth.)

Februar, en. Årets anden Maaned;
 Blidemaaned.

Fed, pl. d. f. m. kort e. Fid. B. S. D.
 [F. Fise, Fise.] et lidet, paa Haspen af-
 bundet Knippe Garn, som er bundet af m.
 et Feddebaand. Et Stykke Garn paa tolv
 Fed. — Deraf: fedde, v. a. 1. at fedde Garn
 3: binde det af i Fed p. Haspen. (Moth.)

Fed, adj. (langt e.) [361. feitr. A. S.
 fæt.] 1. som har Fedt og meget Risd p.
 Kroppen. (modf. mager.) Han er stærk
 bygget og fyldig, uden at være fed. 2.
 som har Fedt ell. Fedme ved sig, er fore-
 net m. Fedt. fedt Risd, fed Suppe, Ost,
 Melk. 3. figurl. a. frugtbar. fed Jord.
 b. rigelig, overflødig. Et fedt Aar, Em-
 bedet, Bytte. (dagl. T.) = fedagtig, adj.
 fedladen, noget fed ell. fedtet. fedladen,
 adj. som seer fed ud. — Fedhed, en. ud.
 pl. Den Bestaaffenhed, at være fed. —
 Fedme, en. ud. pl. 1. d. f. f. Fedhed.
 Lægemets Fedme. En m. Aarene tiltagen-
 de Fedme. 2. d. f. f. Fedt. — figurl.
 "Medens uduelige Prælater — bortdylede
 Landets Fedme og Arbejdernes Svæd."
 Rahbek. — fedmeblod, adj. blød af Fedt

ell. af Fedme. "Fasanen fedmæblod." Arveboe.

Fede, v. a. 1. gjøre fed, mæste. "Enhver, som vil selv fedes af den Flok, han burde føde og dogte." Synesius v. Bloch. = Fedekalv, en. pl. - e. en fedet, mæstet Kalv. Saaledes: Fedeko, Fedestud, Fedesviin. — Fedeqvæg, et, overhovedet, bemærker saavel det Kvæg, der er bestemt t. at fedes, som det, der alt er fedet. Fedesti, en. Stald ell. Sti, hvor Kvæg fedes. Fedevarer, pl. visse Fødevarer, som Flest, Smør, Ost. — Fedning, en. Mæstning.

Feder, en. See Fiæder.

Fedt, et. ud. pl. [af adj. fed; skrives ogsaa Fit ell. Fidt. L. das Fett.] 1 Alm. Alt, hvad der er af fed Beskaffenhed; en fed Materie; men især om den olieagtige, (fede, fedtede) hvidladne Materie, der affondres i Legemet af den overflødige Næringskraft, og kaldes det dyriske Fedt; saavel om det, der sætter sig uden p. Musklerne ell. Rindet, som det, der affondres (Ister, Lælle) inden i Legemet, ligesom ogsaa det, der smeltes af. Gaaesfedt, Svinesfedt, Hæsesfedt. Hædernes affmelte Fedt kaldes Tran. At droppe een i sit eget Fedt: giendrive ham med hans egne Beviisgrunde. (Moth.) = a) Fedtaare, en. Blodaare i Myrethuden. Fedthinde, en. H. som omgiver Fedt og Ister i Legemet. Fedthud, en. den flædske Hud hos Menneſter og Pattedyr, under hvilken Fedtet ligger. Fedthævelse, en. En Sygdom, der frembringer en Hævelse i nogen af de klødsfulde Legemsdele, lig en betydelig Tilvæxt af Fedt. Fedtleer, et. en fedagtig Leerart. (Bulus.) Fedtlader, et. Skind ell. Læder, som er berednet m. Tran. Fedtplet ell. Fedtplet, en. Plet, forarsaget af Fedt. Fedtsteen, en. et Slags Steen, der synes fedtet at føle paa. Talcum. — b) Fedtebrød, et. Et Stykke Brød m. paa smurt Fedt. Fedtesad, et. Fedtekrukke, en. Fad, Krukke, hvori Fedt glemmes.

Fedte, v. a. 1. besmøre, besudle m. Fedt. — Fedtelse, en. Fedt, hvormed noget besmøres ell. dryppes. — fedtet, adj. v. bruges ogsaa om det, som ligner Fedt, kommer af Fedt. En fedtet Smag, Lugt. fedtet at føle paa.

Fegte, v. n. 1. (hår) [Isl. fíkta. N. S. læctan. L. fechten.] 1. stride i Krig m. Vaaben. (Isl. vega.) At fegte til Fæst, t. Fods, fegte tappert. At fegte med Sælene, tage Flugten. Figurl. at fegte (stride, kæmpe, stræbe) for den gode Sag, for sin Overbeviisning. 2. bruge et Værg m. Behændighed til Forsvar og Angreb. At fegte paa Bug, p. Stød. Han lærer at fegte. = Segten, en. ud. pl. Gierningen at fegte. — Fegtebane, en. Bane

ell. Plads, Indrettet t. Fegtning, Fegtplads. Fegtehandſke, en. et Bløttet Handſke, som bruges ved Fegterøvelser. Fegtekaarde, en. En Kaarde, som ei er ſtarp ell. ſpids, og bruges v. Fegtovelser. Fegtekonſt, en. den Konſt fegte, ſom læres efter Regler af en Fegtemeſter. Fegteſkole, en. Underviisning i Fegtekonſten; it. det Sted, hvor ſaadan Underviisning gives. Fegteøvelse, en. pl. - øvelse i Fegtekonſten. = Segter, en. den ſom fegter; ell. den, ſom forſtaar at fegte efter Konſtens Regler. — Segterkaarde, en. en ſump K. ſom bruges ved Fegteøvelſer; ſilret. Segterkamp, en. Kamp imellem Fegtere, især offentlig. Segterleg, en. Fegterkamp, ſom holdes t. Fortrylleſe for Tilſkere. Romernes Segterlege. Segterspring, et. Tilbageſpring i Fegtning for at frelſe fig. — Fegtning, en. 1. d. i. Segten. 2. Strid, Krigſkamp imellem fiendtlige Partier; især imellem ſtridende, og ikke langvarig. Det blottene v. en Forpoſt-Fegtning; men kom t. Slag. Sædbantigen forſtaes v. Fegtning i Krig: a) en Kamp imellem mindre Afdelinger af en Hær, i Modſætning til Slag, hvori hele Hæren tager Deel (ſ. G. i Rytter-Fegtning;) eller b) Maaden, hvorpaa Kampen udøves (den adſprede Fegtning; Fegtningen i ſtore, ſamlede Møder.) "Ved Trefegtninger er det egentlige Menneſter, der fegte m. Lyren; man ſig aldrig, at den ene Lyre fegter m. den anden." Müller.

Feide, en. pl. - r. [N. S. Fæth. N. S. Weide. L. Fehde.] Strid, Krig; Uret ſkab. = Feidebrev, et. Skrift, hvori Feide forkyndes. Feidebud, et. Bud ſkab, ſom forkynder Feide. (Lullin.) Feidehandel, en. Fiendtlighed, Krigshand. Feideſtand, en. Stand, der medfører ildelig Feide ell. Strid. "Denne evige Feideſtand var hans menneſteklærlige Hiert modbydelig." Rahbek. Feidetid, en. den Tid en Feide varer, Krigstid.

Feide, v. n. 1. (hår.) krige, føre Krig. At feide paa et Land, med en Ronge, møde ſit eget Fædreland. "Den — ſom feide mod ſit Fædeland." Storm. "Ved Feide om Hielp opmuntrede han ham til at feide paa Danmark." Wandal. "Og ei, for Frode, feide med egne Frænder." Whilſchlæger.

Feie, v. a. 1. [Isl. fægia, renſe. L. fegen.] renſe m. en Koſt, Barſke Stræbe; føre ſammen, ell. af Velen m. en Koſt ell. et lignende Redſkab. At feie Gulvet, Gaden, Kaffelovnen. At feie Støvet af. At feie bort, feie oder, feie noget ſammen. At feie noget ud, figurl. i dagligt Tale ſtille fig af med, ſælge af Pengetrang (i dagl. og lavere Talebrug: At feie en

feie ham af: banke, ell. revse ved Ord; trets-
schutte. — Ogsaa som v. n. m. præpos.
ille affled, fare affled, fare frem. At feie
affled, feie ned ad Gaden. Det gik feiende,
strægende.) = Stieborste, en. B. til at
feie ell. støve af med. Feiekone, en. K.
som lønnes for at feie, f. Gr. Gaderne.
Feiekost, en. Kost t. at feie med. Feieløn,
en. det som betales for Feining. Feies-
pige, en. Stenestepige, hvis Syssel er at
helte huset reent. Feieffarn, et. det, som
feies sammen, især i huset. — Feien,
Feining, en. Gierningen at feie.

Feig, adj. 1. [Isl. feigr. N. S. fæg.
N. S. feger.] oprindelligen, og i ældre
Dansk: hvis Død er nær og vis. "Lidt
fæder den Feige ved den Enges Seng."
(i ofte døer den Sunde før den Enge.)
Dedspr. 2. [L. feige. F. veeg.] som gandske
fattes Mod og Mandshierde, ubehierdet.
Frygtom er den, som ikke tør vove sig i
en Kamp; feig den, som, naar han har vov-
et det, flæder hvor han finder Modstand.
Den Frygtomme fryer lidt Faren af Forsig-
tighed, den Feige altid af Kraftløshed i Aan-
sen. "Modløs er den, som har tabt Modet;
men hvad man kan tabe, maa man have
ret; det var ogsaa f. megen Vre f. den
Feige, at kalde ham modløs." Müller.
(Feig kaldes ogsaa især den, som er mod-
løs der, hvor Pligt og Vre træder Mod;
og m. Frighed forbindes altid Begreb om
Panære.) 3. som opstaaer af, har sin
Grund i Feighed. En feig Dødsfrygt.
"At nedrynge og bedrøve Elælen i feige
Erger." Mynster. — Deraf: Feig-
hed, en. ud. pl. Bestaaffenheden at være
feig.

Feil, en. pl. d. f. [N. S. Feil. E. Feil,
sauh. L. Fehler.] 1. Afvigelse fra,
ell. Mangel paa physisk eller moralisk Fulds-
kommenhed; Lyde, Brøst, Wildfarelse, Fors-
feelse, ond Tilboelighed. Pesten er ikke
uden F. "En Feil hos Mennesket er en
Afvigelse fra det Rette, der kan-vise sig
baade i Handling og i Sindelag." Müller.
(Feil i Sindelaget, der ere betydelige i
Grad, kaldes Laster, Udyder. Forsfeelse er
altid kun en enkelt Feil i Handling, der
enten kommer af Uagtsomhed ell. forbi-
gaaende Svaghed.) Han har den Feil at
være gierrig. At aflægge Ungdommens
Feil. (Ivf. Last, Lyde, Forsfeelse, Man-
gel, 3. Udyd.) 2. Uoverensstemmelse m.
Regler, Afvigelse fra det Rigtige, Passen-
de; Urigtighed. Engningen har mange F.
At begaae en F. imod den gode Levemaade.
Det indløb en F. i Regnskabet. = feil-
agtig, adj. urigtig. En feilagtig Handle-
maade, Opførsel. — feilbar, adj. som kan
feile, er underkastet Feil. Deraf: Feilbar-
hed, en. Bestaaffenheden at være feilbar.
(modf. Ufeilbarhed, men br.ieldnere.)

feilfri, adj. ganske uden Feil, indeløs. "Et
feilfri, ei for stolt paa sine Feil at bøde."
Popes Krit. v. Schiermann. — feilfuld,
adj. som har mange Feil; er fuld af Urig-
tigheder.

Feil, adj. urigtig, falsk, feilagtig. Det
var feil. At gøre en feil Regning. =
Ofstere i Sammensætning: Feilgreb, et. pl.
d. f. 1. urigtigt Greb. Feilgreb paa
et Instrument. 2. figurl. Feiltagelse. At
gøre et Feilgreb. Feilskrivning, en.
urigtig Skrivning. Feilstud, et. Stud,
som ikke rammer, som gaaer forbi sit
Maal. Feilslag, et. Slag, som ikke
rammer, f. Gr. i Reglespil. feilslagen,
adj. v. som ikke opfyldes, faaer et uhel-
digt Udsald. feilslagne Forhaabninger.
Feilslutning, en. pl. -r. urigtig, falsk
Slutning. "Uden at Mogen modstiger ham,
eller blotter hans Feilslutninger." Birt-
ner. Feiltagelse, en. pl. -r. Gier-
ningen at tage feil; Wildfarelse. Feil-
trin, et. pl. d. f. 1. et urigtigt Trin m.
Foden. Han gjorde et F. og faldt. 2.
fig. Forsfeelse. At begaae et Feiltrin.
"Uden Kundskab om Gud — vakte vi
mellem idel Feiltrin og Laster." Walling.
Feiltræf, et. urigtigt Træf, f. E. i Bræt-
spil, ell. Skakspil.

Feil, adv. paa en feilagtig Maade, urig-
tigen. At tage feil: gøre noget p. en
urigtig Maade. At tage feil af Beten,
fare vild; tage feil af en Person. At dømmes
feil, gaae feil, hugge feil, skrive feil o. f. v.
"De gylndne Ruglers Stud de ramme fiels-
den feil." Bording. At slaae feil, mis-
lykkes, ikke falde ud efter Ønske. Rugen
har slaaet feil i Aar. Det slog feil for ham.

Feile, v. n. 1. (har.) [N. S. og F.
feilen.] 1. begaae en Feil; Wildfarelse;
tage feil. Hert har han feilet. At feile
af Uagtsomhed, af Uvidenhed. 2. ikke
træffe Maalet. At feile i sit Stud. 3. slaae
feil. Det kan ikke feile, at vi maae vinde.
"Han meente og, det skulde ikke feile ham,
at han jo skulde være den Øverste i Hu-
set." P. Tidemand. 1564. 4. fattes.
Der feiler mig endnu meget. 5. have en
Mangel, Lyde, Lidelse. Jeg veed ikke
hvad Barnet feiler. Hvad feiler Haanden?

Feir, adj. [N. S. feger. f. fager.] smuk,
fager, blomstrende. (brugesielden.) "Rand-
stabs feire Dag oprandt." Baggesen. At
bøe i sin feireste Ungdom. "Jeg før skal
dræbe mig i feirest Ungdoms Tide." Dvids
Ber. af Rose. 1703.

Feire, v. a. [L. feiern.] helligholde,
holde høitidelig. At feire en Fæst, en Føds-
elsdag. "Thi, har vi Fred, kun i frigerste
Feire bør vi den feire." S. E. Helberg.
(Bemærkelsen: "at besmykke, satte Farve
p. noget urigtigt," (Moth) er forældet.
Isl. segra, smykke.

Felbereder, en. pl. -e. [Isl. *Felldr*; *Fell*, Skind.] den, som bereder Skind (uden Bark) t. Handsker, Klæder m. m. (Moth.) en Skinder (Hvidgarver.)

Felt, en. ud. pl. [optaget af det L.] egentl.: aaben, fri Mark; men bruges kun, (dog sielden i højere Stil) m. Pensjon t. Krig, Frie og Krigstvet. At drage i Felten, til Felts. "Den nye Opfindelse, at ligge til Felts i Fred." Baggesen. = 3 Sammensætning bruges det deels, om hvad der i Alm. hører til Krigen; deels mere indskrænket om det, som vedkommer Krigen i aaben Mark, og modsat Fæstnings-ell. Beleiringskrigen. Saaledes: Feltsapothek, et. Feltartillerie, et. det lettere Artilleri, som føres i Marken og bruges i Slag. Feltbager, en. som bager for en Hær p. Krigsfod. Feltbageri, et. Bageri, som føres med og bruges i Krigen. Feltfod, i Talemaaden: at være, at ståe p. Feltfod, s: Krigsfod, ell. saaledes som det under Krigen finder Sted. Feltherre, en. s. Færfører. Felthospital, et. Krigshospital. Felthytte, en. Soldaterhytte, opstaaet p. Marken, i St. for Felt. (Moth.) Feltkiedel, en. K. hvori der toges for Soldaterne. Feltlæge, en. En ved Krigshæren ansat Læge. Feltmarskalk, en. En høi krigsgerst Wæsttel. Feltpost, en. P. som i Krigstid beforder Breve og Befalinger. Feltpræst, en. Præst som gjør Tjeneste v. en Krigshær. Feltraab, et. (egentlig Krigsraab; Hærraab; men nu kun) et Ord ell. Udtryk, som Ansøgeren i Krigen ell. den p. et vist Sted Befalende, daglig meddelelser sine Folk, s. at ingen Fiender utiendte kunne snige sig ind. Feltseeng, en. et Sengested, uden fast Bund, Sidespytter og Himmel, som let lader sig føre. Feltstandse, en. Standse p. fri Mark. Feltstyr, et. mindre, lettere Kanoner, Feltartillerie. Feltstyrer, en. (udt. Feltstyr.) en Saarlæge, Chirurg. Feltslag, et s. Slag. Feltslange, en. et Slags tilforn brugelige, temmelig lange, men ikke meget svære Kanoner. Feltstol, en. Stol m. Rødersæde, som kan bøies sammen og let føres. Felttegn, et. egentlig et Tegn, som Krigsfolk bære, for at stilles fra Fienden; men br. mest om det Udmærkelses-tegn, Officerer bære i Raarden. Felttog, et. Krigens uafbrudte Førelse i eet Aar, eller i en Deel af samme. Med Vinteren endtes dette Felttog. Feltvagt, en. Vagt, som udstilles i aaben Mark.

Felt, et. pl. d. s. [ligeledes af det L. Felt d.] br. om Grunden og de forskellige Afdelinger i et Waabenskiold (Det første, andet s. Et rødt Kors i hvidt Felt.) og i nogle lignende Tilfælde; s. Ex. Felt p. Ryggen af en indbunden Bog.

Fem, Hovedtal (3.) Han kan ikke tælle t. fem; eller: man skalde troe, han kunde ikke tælle t. fem (om den meget enfoldige). At løbe imellem elleve og fem: bære sig siantet, forvirret ad. — Heraf: Ordentallet: den, det femte, og Sammensætninger: femaarig, adj. Femkant, en. femkantet, adj. Femkort, n. s. et Grit hvori enhver Kortspiller faaer fem Kortblade. fempundig, adj. Femtal, et. (det fævne Tal 5.) og fl.

Femten, Hovedtal (15.) Deraf Ordentallet: den, det femtende.

Femti: i Norge d. s. s. halvtredsfindstyve

Fennikel, n. s. en Urst, hvis Frø har et stærkt krydret Smag. *Anethum Foeniculum*.

Fennikelvand, et. et Slags

Brændevin, som destilleres over Fennikel

Serier, n. s. pl. [Lat. *Feriae*.] Den

Tid, da Underviisningen ophører i Skoler og v. Universiteter, og da ved visse Retter (som Pøiesteret) Sagerne hvile; Fritid.

Serle ell. **Særle**, en. pl. -r. [Lat. *serula*.] et Strasseredskab, hvormed man

tilforn i Skoler slog Børn i Hænderne "Særler maa de ei bruge i Skolerne al lemlæste Børn med." D. Lov. II. 18. 12.

Serm, adj. [Fr. *serme*.] rask, duelig

Kæf. (dagl. L.) "Løb munter, frisk og ferm din Ungdoms Blomstervei." E. Friemann. "Serm kaldes den, der forstaar sin

Gierning; flink den, som udfører den hurtigst." P. E. Müller.

Sernis, en. pl. -ser. [Fr. *Vernis*.] L.

g i r n i s s.] en klar olieagtig Bædse, som

Malere og Lakere bruge. At give et

Maleric s. Malersernis, Lakersernis.

Deraf: fernissere, v. a. overstrøge m. Fernis.

— Fernissering, en.

Serst, adj. [jov.-frisk.] 1. som ei er salt

ell. saltet. En serst Es. serst Fisk.

Riød. (P. versch.) 2. i Lovsproget: at

gribe, anholde een p. ferste Gierninger.

p. ferst Fod s: ligesom han er i Færden

m. at begaae en Misgierning. (s. D. Lov.

I. 191. I. 13. 20. — "Han skal gjøre det

p. ferst Fod, og t. første Ting." (uden

Dphold, medens Sagen er ny.) I. 13.

21. — (3 ældre Dansk br. ferst og saa

for: frisk, ny. s. Bedels Saxo. E. 311.

472.) Deraf: Sersthed, en. ud. pl. Bædets

Sersthed.

Serst, v. a. 1. betage Saltheden. At

ferste saltet Riød; ferste Saltmad osv. (Moth.)

Sersten, en. pl. -er. Frugten af Fers-

stentræet. *Amygdalus persica*. = Fers-

stenskæffe, en. En Indretning, hvori Fers-

stentræer plantes, og ved Vinduer bestryk-

tes mod Kulden; et Fersstenhus.

Fest, en. pl. -er. [af Lat.] en Fritid,

høitidelighed. — **Festdag**, en. høitids-

dag. — **festlig**, adj. som hører til en

Fest, holdtidslig. **Festlighed**, en. Fests-
tidslighed.

Fetallie, en. [fordærvet af det fr. Vic-
maillie.] Revnetmidler, Proviant. (for-
aldet; men høres i Almuesproget.

Fetter, en. **S. Fætter.**

Fiante, en. pl. - r. [Norst: Sante, en
Laare, Rar,] en taabelig Person, Laabe,
balstosse. (Jvf. Siog, hvilket Ord man
aldrig bruger om et Fruentimmer; lige-
som **Fiante** fjeldnere om Mandfolk.) =
Fiantelag, et. Selskab af Fianter. (Rahbek.)
fiantegtig, **fiantevorn**, **fiantet**, adj. som
fianter en **Fiante**, passer sig for en F. —
Fianteri, et. pl. - er. **fiantegtig** hand-
ling, Opsørsel. "Bagvendt Fianteri." Bag-
gejen. — **Fiantesnak**, en. taabelig Snak.
Fiantevæsen, et. en **Fiantes** Væsen og
Afjærd; **fiantegtig** Væsen.

Fiante, v. n. 1. (har.) bære sig ad, som
en **Fiante**.

Fias, et. ud. pl. **utidig** ell. **daarlig**
Ereg, Roreværk. "Naar Lykken et et
ømtigt Arbejd kroner — til **Fias** din All-
sagt tag." **Lode**. 2. i dagl. Tale: det,
som intet duer, som er ringe, slet. Det
er **Fias** med ham o: han befinder sig ilde,
d. hans Forfatning er ikke god.

Fiasse, v. n. 1. (har.) drive **utidig** Spøg.
Deraf: **Fiasen**, en. — **Fiaseri**, et.

Fiasse, v. a. 1. smitte, gøre smudset,
ell. bringe i Illave, især v. hyppig Berø-
ring. (dagl. L. Hos Roth: fassse.)

Fibel, en. [Lydst.] en Festesygdom,
der bestaaer i en Hævelse p. den ene Side af
Halsen, fjeldnere paa begge Sider, som
har sit Sæde i de store Syntkiertler un-
der Dreene, der heraf kaldes **Fibelkiertler**.
(Moth: Afbildgaards Feste- og Dværglæge.)

Fibel ell. **Fibelbræt**, et. Bræt m. Bog-
florer paa, hvoraf man tilforn lærte Børn
at læse. (Holb. P. Paars. Mangler hos
Meth.) "Det (Snarlivet) dannede Kropp-
ren t. en Stage, og Brystet t. et **Fibel**-
bræt." **Lode**.

Fid, et. f. **Fed** (i haspet Garn.)

Fiddel, en. f. **Fiol**. (Jsl. Fidla.) Der-
af: **Fidler**, en, som forekommer i Ordet:
Fürpöler, hvilket i dagl. L. er optaget
af det Lydske, og bemærker: en daarlig
Eftellmand ell. **Fiolinspiller**.

Fidsel, en. pl. **Fidsler**. Træble, Rods-
træle. (B. S. D.) "Roden, hvilken m.
maade **Fidsler** løber i Jorden." B. Thott.
(Eneca l. 64.)

Fied, et. pl. d. s. **Fodtrin**, **Trin**, **Fodspor**.
"Endens **Fied** gjør Ageren fed." Ordspr.

Fieder, en. f. **Fiæder**.

Fiel, en. **S. Fial**.

Fjeld, et. pl. - e. [Jsl. Fjall.] 1. et
højt Bierg, en Biergstrækning af betydende
høide, og hvis øverste Deel er meer tell.
mindre ufrugtbar og nogen "Med fra Fjeld-

det's nøgne Stier stiger Vinteren afaldet." **Ewald**. Paa **Fjeldet** og i Dalen. "En heel
Strækning af sammenhængende **Fjelde**
(**Bierge**) kaldes ogsaa **Fjeld**." Müller.
Dovrefield, **Fillefield**, **Langfield** (i Norge.)
At boe t. **Fjelds**, reise til **Fjelds**. 2. **Klippe**,
Biergstien. Det nøgne F. **Granitfjeld**. =
Fjeldaas, en. **Biergaas**. **Fjeldbo**, (Moth.)
og **Fjeldbygger**, en. den, som boer til
Fjelds, i en **Fjeldbegn**. **Fjeldbonde**, en.
modsatte i Norge: en **Dalbonde**. **Fjeld**-
brud, et. Redstyrkning af store Brud-
stykker af **Bierge** ell. **Klipper**. (Landh.
S. Str. l. 480.) **Fjeldboig**, en.
et Landstak, som bestaaer af **Fjeld**-
egne. **Fjeldfin**, en. **Fin**, som boer til
Fjelds. (Ewald.) **Fjeldføre**, et. vans-
keligt Føre p. **Fjeldene**. **Fjeldgang**, en.
Bierningen af gaar op ad, op paa et **Fjeld**.
Fjeldged, en. **Strenged**, **Steenbuk**. (Dh-
lenschl. Nord. G.) **Fjeldkam**, en. En
lang, skarp **Fjeldryg**. (Moth. usædvanl.)
Fjeldkast, et. stærkt **Windstød**, der kastes
tilbage af et **Fjeld**. **Fjeldkøst**, en.
Biergkøst. "Den (Maanen) sendte klar
sin lysning i **Fjeldkøstens** Braa." Dh-
lenschl. **Fjeldkreds**, en. **Fjeldstrækning**,
som danner en **Kreds**; en K. af **Fjelde**.
(Pram.) **Fjeldløg**, en. En Løgart, som af
alle har den mildeste Lugt og Smag. **Alli-**
um multibulbosum. (Blussen.) **Fjeld**-
mand, en. Mand, som boer til **Fjelds**,
i en **Fjeldbegn**. (Arrebo.) **Fjeldreise**, en.
Reise op ad et **Fjeld**, ell. igennem **Fjeld**-
egne. **Fjeldrift**, en. **Rift**, **Revne** i et
Fjeld. **Fjeldryg**, en. **Biergrng**. **Fjeld**-
ræv, en. et Slags Ræv. **Canis lagopus**.
Fjeldstred, et. d. s. s. **Biergstred**. **Fjeld**-
strænt, en. d. s. s. **Biergstænt**. **Fjeld**-
steen, en. **Steenart**, som findes i et **Fjeld**.
Fjeldsti, en, og **Fjeldvei**, en. **Sti** ell.
Wei, som gaaer over et **Fjeld**. **Fjeld**-
strøm, en. **Strøm** ell. **Flod**, som rinder
ned fra et **Fjeld**, ell. imellem **Fjelde**. "Ris-
lende End af en Bæk, og Brusen af styr-
tende **Fjeldstrøm**." **Perth**. **Fjeldto**, en. **Lø**
ell. **Sneens** Smeltning v. **Solvarmen** p.
Fjeldene, medens der endnu er Frost i Da-
lene. (P. Strøm.) **Fjeldtørf**, en. øde,
ubeboet **Fjeldbegn**, Orken p. et **Fjeld**. (Rahb.)

Fiende, en. pl. - r. (Trestavelsord,
som Mogle urigtigen ville gjøre t. et Ord af
to Stavelses.) [Goth. Fiand; Jsl. Fiandi;
N. S. Feond; P. Vyand; uden Tvivl af:
Goth. fjan. J. fiá, at hade.] 1. J Alm. den,
som har Uvenskab, Had t. en Anden, især naar
han tillige søger at skade denne (jvf. Uven.)
"En Uven søger aldrig vort Bedste; en
Fiende altid vor Stade." **Sporon**. — En
Uvindsmand er en af Had og andre uædle
Eidskaber t. **Skabelyst** ophidset **Fiende**.
"Der kan gives ædle **Fiender**; men det
vilde være modsigende, at tale om ædle

Avindsmænd. Müller. Figur. at være en Fiende af (s: hade, hne) Overdagdighed, Belønnet. 2. Sienden, Sienderne, en væbnet Magt, som fører Krig med en anden. Sienden blev slaget. Sienderne vare os overlegne. "Naar to Stater komme i Krig m. hverandre, blive deres Borgere (rettere: deres Indbyggere, som Borgere betragtede) hverandres Siender." P. E. Müller. = Deraf: Siendegave, en. Skient af en Fiende. (Moth.) Siendes haand, at falde i Siendehaand s: i Fiendens Magt. Siendeland, et. fiendtligt Land. Siendeligt, Siendevold, og fl. = fiendtlig, adj. som passer sig for, ell. tilhører Fienden. At vise et fiendtligt (fiendst) Sindelag imod een. (fiendtlig br. hyppigst om Forhold imellem Nationer og Stater; fiendst om enkelte Personers Forhold.) Et fiendtligt Land, fiendtlige Skibe. Et fiendtligt Stridt. — Fiendtlighed, en. pl. -r. fiendtlig, krigerst Handling. At begynde Fiendtlighederne. "De havde været nødt til stedse at leve i Baaben, at frygte s: Fiender, ell. ove Fiendtligheder." Guldberg. = fiendst, adj. som kommer af, vidner om Had, Uvenskab. At have, vise et fiendst Sind imod een. — Siendskab, et. ud. pl. fiendst Sind, Had, Uvenskab.

Fierde, Ordenstal af fire. — Fierde deel, en. En lige Deel af et Heelt, som er deelt i fire Parter. — Fierdepart, en. d. s. s. Fierdedeel. — Fierding, en. pl. -r. bruges om Fierdedelen af nogle Ting; s. E. en Fierding af et slaget Kreatur. (Deraf: Kalvesfierding, Lammefierding, Bag: og Forfierding.) — En Fierding s: et Kar, som indeholder Fierdedelen af en Tønde. — Island deles i 4 Fierdinger. = Deraf: Fierdingaar, et. Tre Maanedes. Fierdingaar, et. Fierdedelen af en Skieppe; it. et Trækar, som holder dette Maat. Fierdingmil, en. Fierdedelen af en Mill. Fierdingpund, et. Fierdedelen af et Pund. Fierdingliste, et. det, at et Landskab, en By &c. er deelt i Fierdinger. Fierdingsvei, en. d. s. s. Fierdingmil. — Fierdingsmand, en. 1. den, som beboer og driver Fierdeparten af en Gaard. (Moth.) 2. de Mænd, som boede i Fierding sammen, naar Herredet var skiftet i fire Fierdinger. (Moth.)

Fiermer, adj. dette (ogsaa af Moth anførte) Ord er almindeligt hos den fælles landste Almue, og br. om den Hest, der gaaer p. højre Side s. Vogn ell. Plov. (Den fiermer' Hest.) Det er en forandret Form af fiern, fiernere; og modsættes altid: den nærmere (nærmere) Hest s: Hesten p. venstre Side, som er den gaaende Ridesvend nærmere. (I Jylland siges: tilhaands Hest om den nærmere, frahaands om Hesten p. højre Side.)

Fiern, adj. og adv. [Isl. firr, fiærri. [M. S. Feor. I. fer n.] langt fraliggende, langt borte. I fierne Lande. De fierneste Verdens dele. Baade fiern og nær. — fiernt borte fiernt paa Havet vinede man en Seiler. = Fiernhed, en. ud. pl. Bestaffenheden, at være langt borte. — fiernsynet, adj. som kan see langt.

Fierne, v. a. og rec. [Isl. firra.] bring en Ting ell. Person længere bort, af Synet At fierne sig, komme længere og længere bort, ell. af Synet. (Moth.) At fierne sig fra Beien.

Fiert, en. pl. -e. Wind, som med et End slipper ud af Endetarmen. Deraf fierte, v. n. [Isl. freta.]

Fige, v. n. 1. (har.) [Isl. fika.] stonde sig, haste. 2. stræbe, kappes. At fige efter noget. (er lidet brugeligt undtagen i Dialecterne. Moth har ogsaa adj. figen, begierlig, avidus. s. nyfigen.

Figen, en. pl. -er. Frugten af Figen træet. Ficus. — Figenblad, et. Blad af Figen træet. Figenklærne, en. Frøklær i Figener. (Moth.) Figenkurv en. A. hvori Figener føres. (Moth.)

Figur, en. pl. -er. [Lat. figura.] Dannelsen, udvortes Skikkelse, Stabelse, Etablering, Billede. Mathematiste Figurer. "Figur betegner Legemernes Omrids, der kunne fremstilles affondrede fra Legemet, der omgive." Müller. — figurlig, adj. og adv. som fremstilles i ell. ved et Billede som udtrykker en Forestilling, et Begreb ved et Billede; br. især i Sproglaeren. En figurlig Talemaade. Et Ord's egentlige og figurlige (uegentlige) Bemærkelser. Dette maatte forståes figurligen.

Fiil, en. pl. Fiile. [N. S. Feol. N. S. og P. File.] et Redskab af Staal, hvormed Overflade harindstaarne fine Lænder, hører med Metal raspes og dannes. (s. v. file.) — Fiilbænk ell. Fiilebænk, en. hos Smedene en Bænk, hvori Struestikken er fastsat. Moth. Fiilhugger, en. d. s. s. Fiilsmed. Fiilstrue, en. et Slags Strue klemme, hvori det, som skal files, sættes fast; en Fiilklov. Fiilsmed, en. Den som gjør Fiile. Fiilspaaner, n. s. pl. Metalstøv, som falder af for Fiilen; Fiilstøv. (Moth.)

Fiin, adj. pl. fine. [N. S. fiin. N. S. A. Lat. finus. It. fino. E. fine, &c.] 1. som bestaaer af smaa, tynde, bløde Dele. (modsat: grov.) fin Traad; fin Klæde, Lerred. En fin Hud. Denne Fugl er fin i Risbet. — Fiint Arbejde (som er meget og smaaligen udarbejdet.) Fin Barer. — En fin (liden) Skrift, Lert. Forstiellen er meget fin s: ubetydelig. (daglig T.) 2. om den, som har veldannede men ikke store Lemmer (spædlemmet.) En fin Skabning. fine Ansigtstræk. En fin

ed fine Been. (modsat: plump, grov, ar.) 3. renset fra fremmed Tilføjning, etc. Sijnt Guld. flint Sutter, Lak, m. 4. som vi er haard ell. haardsor, m ikke taaler ondt, ell. som røres ved den indre ubehagelighed. 5. som har Evne til at giennemstue Tingene indtil de indre Dele; stærkfindig. En fin Statuand, Konstkiender, Menneſtekiender. En fin Smag. 6. Om Søder, Opførelse: en fin Levemaade, fin Høflighed. — At give en fin Grettesættelse, rose een p. en fin Maade. 7. klog og noget trædft tilse, verdensklog; som forstaaer m. Klogskab, hvor det behøves, at følge sine Hensjter. "Den Kloge handler agtsomt og forstigt; den Sine behændigt og smidigt," voron. — Heraf adskillige sammensatte hævter, f. E. finhudet, finhullet, finræet, finstødt, finuldet (finuldede ar.) og fl. — Finhed, en. ud. pl. Den genskab at være fin; i Ordets forskellige emærkelser. — fint, adv. p. en fin laade, m. Finhed.

Finbeen, finbenet, firdeelt, ic. f. fire. Fis, en. [Isl. fisa, viste, puste.] en kelt, som ikke høres. Deraf: fise, v. n. og 3. (feco, fefet.)

Fis ell. Fis, en. d. f. J. Bulmoder, under Bul.) Moth. [Isl. Fis, et fint Blad, en Avne, o. d. Deraf Dret Blegfis, som endnu br. blandt Alueu om een, der seer meget bleg ud.] Firsindstøve, Hovedtal. (80.) Den firsindstøvende.

Fiske, en. pl. — r. en liden Komme; en Burelomme. (N. S. Fiske.)

File, v. a. 1. [af Fiil. N. S. seolan. E. fiilen.] raspe, jævne, glatte m. Fiil. At file noget af. file en Sav (naar den er sløv). fig. rette, pynte, forbedre. At file p. sin Stil, p. et Digt. Filen, en. ud. pl.

Filere, v. a. 1. [Fr. filer.] knytte m. liden Rasse, nette. At filere en Pung.

Filigran, n. s. "Arbejde af Guld, Sølv eller andet Metal, som er trukket i fine tråde." (Moth.) ell. paa anden Maade noget fint drevet ell. udgravet. [Høres den hyppigen hos Almuen, og er af det Filigrane.]

Filke, v. a. [maaskee af file.] gnide l. strake sagtellig. (B. S. D.)

Filsbeen, et. [Fr. Fila — bein; af Fill, Elefant.] Elfenbeen. (forældet; men brugt af enkelte nyere Digtere.) "Den eng af Filsbeen er, hvorudi Sønnen for." Polb. P. Paars.

Silt, en. [N. S. og Sv. Filt. L. i.] En sammenæltet ell. vallet og refet Masse af Uld ell. Haar, som især bruges t. hatte; hattefilt. (uldfilt, haarfilt.) = Siltkappe, en. Hat af Filt. — Silt-

kappe; en. Regnkappe af Filt. (Moth.) Siltmager, en. den, som gjør Filt, uden at være hatte-mager. Siltsto, en. Stok, som er underforet m. Filt (Moth.) Siltuld, en. Uld, som bruges ell. kan anvendes t. Filt. — ugentl. "Bæverens Siltuld." Arrebo.

Silt, et. [N. S. Felt. Isl. Fell, Fellr, Skind.] et Slags tykt, grovt og løst uldtøj, med lodden Yderside. En Siltes Ersie. Et Skjort af grønt Silt.

Silte, v. a. 1. ælte ell. valke Uld og Haar sammen t. en tæt Masse. At filte Uld. — At filte sig, filtes, blive indviklet, f. E. Haar, der ikke redeg. = Silteri, et. den Tilstand, at noget har filtet sig. — At komme i S. med noget: i et indviklet, vanskeligt Forhold. (dagl. L.) "Der er jeg nu kommen i et nyt Silteri." Rahb. D. Tilst. l. 2. 737. At komme, ligge i S. med et Fruentimmer. (Moth.) — Siltning, en. Gjerningen af filte.

Siltre, v. a. 1. [af Silt.] bringe i Ured, gjøre indviklet.

Siltrere, v. a. 1. sie en Vædske gennem Filt ell. en tæt Dug, hvori jordagtige ell. andre faste Dele blive tilbage. At filtrere urcent Vand. — Deraf: Silttering, en.

Fin, en. pl. Finner. Bruges om Indbyggerne, saavel i Lapland, som i Finsland. De første kaldes dog rigtigere: Lapper (undertiden ogsaa Finlapper, hvilket Ord derimod mindre rigtigt bruges om Finner ell. Finlændere, som seile paa Danmark; hvoraf: Finlapperkar, Finlapperstude, o. fl. Ord.)

Finantser, n. s. pl. [Fr. Finances. I gamle danske Skrifter bruges det for: List, Rænter.] Statens Indkomster og deres Bestyrelse. At forestaae, ødelægge, ophjælpe et Lands Finantser. Ugentl. ogsaa om Privates Formue og Pengesager. Deraf: Finantsminister, en. Statsminister, som bestyrer Finantserne (tilførn: Rentemester, Skatmester.) Finantvidenskab, en. W. som lærer Statshusholdningen, ell. en rigtig Bestyrelse af Statens Indtægt og Udgift. Finantvæsen, et. d. f. f. Finantser.

Sind, et. Følelse, Fornemmelse. At faae et Sind af noget. (Langeb.)

Sinde, v. a. fandt, fundet. [Isl. finna.] 1. faae ell. komme over noget uformodentligen, p. en uventet Maade; hitte. Hun fandt en Ring p. Gaden. Fundne Sager. 2. komme efter, blive vaer det, som man leder efter. Efter lang Sagen fandt jeg det. (jvf. hitte.) 3. opdage hvad forhen ikke var bekendt. Der er fundet en rig Sølvmine. Jeg fandt en Wei gennem Skoven, som jeg før ikke kendte. Derimod: jeg kan ikke finde Wei

giennem Stoven (s: den rette Vel.) — Ber-
 til høre Talemaaderne: at finde hjem,
 finde hen t. et Sted, finde tilbage, finde ud,
 (hvor overalt Veien underforstaaes.) At
 finde ud af noget (finde Rede i.) 4. Uegentl.
 a. træffe, foresinde, faae Kundskab, Erfaring
 om. Man finder ikke let hans Lige. Jeg har
 fundet retskafne Folk i alle Stænder. I
 ham fandt jeg en trofast Ven. At finde en
 glad, bedrøvet, liggende, siddende. At finde
 Døren lukket. Vi fandt ingen hiemme.
 Vi skal nok findes (træffe hinanden, træf-
 fes) "Hvor to findes, de vel findes." en
 Talem. — Findes bruges ogsaa for: gives,
 være, være til. Der findes saa store Za-
 lere. Denne Plante findes ikke i Europa.
 Der fandtes ingen, som vilde paatage sig
 det. b. befinde, komme efter, indsee, be-
 trachte. Han blev funden uduelig til den-
 ne Post. Jeg finder mig endnu ikke stærk
 nok. Jeg fandt, han havde Ret. At finde
 noget rigtig, raadeligt, upassende. "At
 finde, er at komme efter noget, enten v.
 Erfaring ell. Undersøgelse. Man finder,
 at det er hedt i Veiret, naar man fornem-
 mer Luftens Varme." Müller. At finde sig
 fornærmet. c. faae, bekomme. At finde
 Bellighed, Anledning. d. mærke, fornem-
 me. At finde Kulde, Hede. At finde sig
 besværet af noget. Vi vil faae Kulden at
 finde naar vi komme ud. Jeg fandt ikke
 til nogen Kulde. e. føle paa, berøre, be-
 føle. At finde Pulsen. Find paa min
 Pande. f. udfinde, optænke. At finde
 Raad, finde Udvei. — Ogsaa: at finde paa.
 Hvad skal vi finde paa, for at more ham? At
 finde paa Raad, finde paa en Sagn, Undskyld-
 ning. g) At finde ud, finde Udgang, finde
 Veien ud af. Jeg havde nær ikke fundet ud
 af Stoven. (jvf. udfinde; og s. oven for
 No. 3.) h.) recipr. At finde sig, befinde
 sig. finde sig upasselig, frugtlosheds-
 At finde sig vel, ilde v. noget. At finde
 sig i (stikke sig i, være tilfreds med, taale)
 noget. At finde (føle) sig for. sigurl. ud-
 forske, udfritte. — Det finder sig vel s: det
 jævner sig nok, kommer vel i Lave. = fin-
 delig, adj., som er at finde, kan findes.
 Findegods. f. Sittegods. — Findelse (for-
 ældet) f. Fornemmelse. — Findeløn, en.
 Gave, som Eieren til en bortkommen Ting
 giver til Finderen. — Finding, en. det,
 at finde ell. hitte noget. Findingsret, en.
 Finderens Ret t. den fundne Ting, ell. t.
 en Deel af dens Værdi. (jvf. Sund.)

Finger, en. pl. Singre. [Isl. Finger.
 A. G. Finger.] 1. et af de fem bevæge-
 lige Ledemod p. Enden af Haanden. At
 tælle p. Singrene. At kunne, vide noget
 p. sine Singre (huske det meget nøie.) At
 høre et Die p. hver Finger (see sig meget
 vel for.) At see igennem Singre m. en,
 ell. m. noget (ikke paatale eller straffe Feil

ell. Forseelser.) 2. en af de særskilte
 delinger i en Bante ell. Handst, som
 flæde Fingrene. = Fingerberg, et. [Isl.
 Fingerbiörg.] d. f. f. Fingerballe (men
 lidet brugeligt.) fingerbred, adj. som
 en Fingers Brede. Fingerbred ell. Sing-
 bred, et. Bredden af en Finger. Sing-
 gerbol ell. = balle, et. Siemme t. En
 af Mellemfingeren, som bruges naar m.
 spær. Singrende, en. den yderste
 af en Finger; Fingerspids. Sing-
 handst, en. p. med fem Fingre,
 Fingerhätte ell. = hytte, en. Hätte
 Siemme t. en saaret Finger. Sing-
 ring, en. Ring, som bæres p. en-Fing-
 fingerspag, adj. om tæmmede Dør:
 tømme, at de kunne løstes at komme
 Fingeren. (Arrebo.) Singersprog,
 Tegnsprog, hvortil Fingrene bruges.
 gerstærk, adj. som har betydelig Styrke
 Fingrene. (Arrebo.) Singersætning,
 den Kunst, at bruge Fingrene rigtig p.
 musicalt Instrument; Applicatur. Sing-
 gertegn, et. Tegn som benyttes i
 gersproget. fingertyk, adj. af en
 gers Tøkkelse. fingertømme, v. a.
 gjøre en Fugl fingerspag ell. fingertø-
 "Thi som den vilde Fugl — vel fing-
 tømmes kan, sin Rad af Haand at tage
 Arrebo. = fingre, v. a. 1. tage paa,
 føle m. Fingrene.

Sinke, en. pl. -r. en Sangfugl; Ba-
 sinke. Fringilla coelebs. "At bede t. sin-
 kens Barsel," en Juleleg. (Moth.) — Si-
 kenet, et. 1. Ret t. at fange Finker
 2. et Ret af Tougværk, der sættes om
 lingen af Krigsskibe, for at hindre
 tring, m. m.

Sinkel, en. et Mavn, som i dagl.
 gives flet Kornbrændeviin.

Sinker, n. a. pl. en Ret af smaa
 ket Rind, men især af hakket Lever
 Lunge af Svien, som koges med Grød
 og Krydderier.

Sinne, en. pl. -r. smaa røde Bleg-
 ell. Hævelser i Hud, særd. i Ansigt
 (Isl. pl. Finnar og Finna, en Fregne)
 Deraf: finnet, adj. som har Finner.
 finnet Hud.

Sinne, en. pl. -r. [A. G. Fin, Fin-
 na.] brystagtige, m. en Finde overtræ-
 ne og bølkelige Lemmer hos Fiskene, v.
 hvilke de bevæge sig; Svømmefinner.

Sinte, en. pl. -r. [Fr. seinte.] Si-
 Rænke, Skose. (Moth. dagl. S.)

Siog, et. pl. d. f. (een Skabelse.)
 taabelig Person, Døsmer. "Man seer
 nu Røstterne stige, saa mangen et løffeli-
 Siog." Baggesen. "Et Siog er især det
 som i sin Adfærd vilser sig som en Døs-
 mer. Det hedder ikke: han taler som
 Siog; men: han staaer som et Siog.
 P. E. Müller. (Deraf i dagl. Tale

loget, adj. taabelig. — fioget, v. n. være
såd som et Fiog. (Moth.)

fiol, en. pl. -er. (to Stavelser) en bes
t vellygtende Martblomst. Viola o-
rata. Deraf: fiolblaa, adj. Siolrod,
volsrup, en. o. fl.

fioket, adj. (3 Stavelser.) [Fr. vio-
l.] en mørkeblaa Farve m. Purpurfiok,
i fiolernes.

fiolin, en. pl. -er. [Ital. Violino.]
musikalisk Instrument m. fire Strænge.
Deraf: fiolinbue, en. (hvormed man
spæler p. fiolin.) fiolinspiller, fiolin-
sang, o. fl.

fiollet, adj. (to Stavelser.) toffet, vans-
kelig. [Isl. Föl, en Toffe.] "Sinds-
age, hvis Affindighed ikke berøer p. For-
ring, men paa Eløvhed i Stærkekræftens
stringer, kaldes ogsaa fiolledede." Müller.
Deraf: fiolle, v. n. om en Banvittigs
Hærd. (dagl. T.)

fiør, adj. (i Sammensætn.) og adv.
præpos. i. Det næst forrige Aar.
Atte tildrog sig i fiør. [Ev. i Fiord. Gl.
Fert. jof. Jhres Gloss.] = fiorgam-
d, adj. hvis Alder er fra i fiør. (fiør-
l. fiorkald høres i Almuesproget. fiør-
delt Dvæg. Moth.) — fioring, en.
-er. bruges især om Kalve, Føl og
de forgamle Hunsdyr.

fiord, en. pl. -e. [Isl. Fiördr.] en
smallere Havnagt, ell. en bred Vig, som
aar dybt ind i Landet. "Et islandst Ord-
sigter: en Vig bør ligge imellem Bæn-
er; en fiord mellem Flender." P. E.
Müller. — fiordbred, en. Strandbredden
ogs med en fiord. fiordfist, en. Fist,
i fanges i fiorde. Moth. fiordfister,
en, som driver fiordfisteri. fiord-
f, et. En fiords Ebb ell. Strækning
i Landets Rykter. "De høie Bakker,
— strække sig langs m. fiordløbet."

fiordmunding, en. En fiords
åbning mod Havet.

fiorten, Hovedtal. (14.) Deraf: Dr-
tallet: den, det fiortende.
fiotte, v. a. 1. besublé, tilføle. At
te sig til. — Deraf: fiottet, adj. fiiden,
lelet. (dagl. og lav T.) I en anden
nærtelse (s. Fiog, fioget) br. det li-
des i lav Tale for: taabelig, toffet,
let.

fiip, en. pl. -per. den yderste tyn-
ne, smallere Ende, ell. Spids af noget.
fiipstæng, et. langt Hagestæng, som
at stufses er bragt til at gaae ud i en
— Deraf: fiipstængget, adj. (W. S. D.)
fiire, Hovedtal (4.) hvoraf Ordenstal-
den fiirde. (s. ovenfor.) I nogle Sam-
sætninger forandres fire til fiir. =
fiirbeen, en. En talrig Slægt af
dyr. Lacerta. fiirbenet, adj. som
fire Been. fiirbladet, adj. som har

fire Blade. fiirbladet Kløver. fiirdeelt,
adj. deelt, afdeelt i fire Parter. Et fiir-
deelt Baabenskiold. fiirfodet ell. fiirfød-
det, adj. (det sidste almindeligt.) som har
fire Fødder ell. Been. fiirføddede Dyr.
fiirkant, en. -Figur, som har fire Hjør-
ner, som er fiirkantet. fiirklovet og
fiirkløftet, adj. som har fire Kløfter,
Indsnit. fiirklover, en. et fiirdeelt
Kløverblad ("fiirblads-Kløver." Ewald.)
fiirstaaren, adj. egentl. som er staaret
ell. lavet i fiirkant. figurl. for, unders-
sat og stærk af Lemmer. fiirstilling, en.
Mynt af fire Stillings Værdi. fiirstoet,
adj. en fiirstoet Hest, som har Stoe un-
der alle fire Fødder. fiirspring, et. den
Bewægelse af Hesten, naar den i Løb løfter
Forbenene p. een Tid og lader begge Bag-
been følge efter; Galop. At ride, fløre i
fuldt fiirspring. fiirspænd, et. Spænd
af fire Heste. fiirspændt, adj. for-
spændt m. fire Heste. fiirtal, et. Talteg-
net 4. fiirtraadet, adj. fiirtraadet
Garn, som er snoet af fire Traade. =
b) fireaarig, adj. fire Aar gammel.
fiiredobbelt, adj. og adv. fire Gange
saameget, saa kort. firefold, adv. d. s. s.
fiiredobbelt. At give een noget firefold
iglen. firepundig, adj. 1. som veier fire
Pund. 2. en firepundig Kanon, (en Si-
repunder) som skyder en Kugle p. 4 Pund.
firesidet, adj. som har fire Sider.

fiirfindstyppe, (3: fire Sinde type) Hos
vedtallet 80. Den fiirfindstypvende.

fiire, v. a. 1. løse, give Slip, give
løst. At fiire et Toug, et Skibe (t. Skibs)
modsat: at hale. 2. vige, give efter for,
lempe sig efter. "At fiire er at give efter
af Nødvendighed; at sœie, naar det stœer
m. god Villie." Sporon. At fiire for een i
noget. "Enken firer naar den seer dig
saa bestandig." Falster. At fiire for sin
Overmand. (Ogsaa, men fiieldnere, med
Objectets Dat. uden Præp. for. "Jeg bør
at fiire den, som meer end jeg formaaer."
Bording. "Vi Tiden fiire maa." Gamme,
"Man maa ofte bekvemme sig til at fiire
stolte Mennesker; og ligesaa ofte forstaae
at sœie de strøbelige." Sporden.)

fiist, en. pl. fiiste ell. fiist. [Isl. Fiskr.]
Dyr m. rødt, koldt Blod, som leve og
aande i Vandet, og bevæge sig ved Hjælp
af deres Hale og Svømmefinner. At fange
fiist. fiisten bider godt, vil ikke bide
(naar man meder). "Man tager et store
fiiste i grundt Vand." Ordspr. (P. Holle.
p. ringe Steder er liiden Binding. Moth.)
= fiistagtig, adj. som ligner fiist. — fi-
stebeen, et. 1. Been i fiist. 2. togte og
tilberedte Hvalbarder, som tilforn brug-
tes i fiistebeensfiorter. fiisteblære, en.
En m. Luft opshldt Blære, som findes i
visse Slags fiist. fiistebløder, en. den,

som tilbereder og sælger ædblødet Lærfist. Fistebløderi, et. Sted, hvor Lærfist udsælges og sælges. Fistebog, en. B. som handler om Fiste og Fisteri. Fistebudding, en. S. Budding. Fistedam, en. Dam ell. Part, hvori Fiste opføres. Fistedræt, en. saa mange Fiste, som drages m. Garn p. eengang. Fistesad, et. Sad, m. dobbelt Bund, hvoraf den øverste, hvorpaa den fangte Fiste lægges, er hullet. Fistefangst, en. Gjerningen at fange Fiste. Fistegaard, en. Indhegning i et Vand, hvor der fistes. Fistegiæller, S. Giæller. Fistehandler, en. den, som driver Fistehandel. Fistehavn, en. kaldes de Hanne i Island, hvor der drives Fistehandel; modsat: Rødhavne. Fistehytte, S. Syttefad. Fistekiste, en. En Kiste, ell. et Slags Htttefad, hvori Fiste føres paa Bogne. Fistelage, en. Lage af saltet ell. nedlagt Fiste. (Moth.) Fisteleg, en. Hunsfistens Weg ell. Rogn naar den er lagt. (jvf. Leg.) Fistelim, en. Huusblas. (Moth.) Fistelod, en. Lod ell. Deel i en Fistefangst. (Forordn. 1746.) Fistemaage, s. Strandmaage. Fistemaaned, en. det danske Navn p. September. Fistemad, en. alslags Mad, lavet af Fiste. Fistemading, s. Mading. Fistemelt, en. Hunsfistens Sæd. Fistemester, en. den, som forestaar betydelige (s. Gr. de kongelige) Fisterier. Fisteport, en. d. s. s. Fistedam. Fisteqvase, en. et Skib indrettet til at føre levende Fiste i. fisteriig, adj. som har Overflodighed af Fiste. Fisterogn, s. Rogn. Fistesee, en. En flad Stee m. Huller i, hvormed Fiste lægges for ved Borsdet. Fistekind, et. Fistens Skind. Fisteæl, et. pl. d. s. de smaa, runde, hornagtige Plader, hvormed visse Fistes Skind er bedækket. (s. Skæl.) Fistespire, en. den store Finne i Enden af visse Fistes Hale. (B. S. D.) Fiste-stimmel, en. En stor Mængde Fiste, samlede p. eet Sted i Havet. "Som gienem Fistestimlen strider Hvalen." S. Blicher. Fistesuppe, en. S. kogt paa Fiste. Fistesværm, en. En stor Mængde ell. Stimme af Fiste; Fiste-stimmel. (C. Frimann.) Fistetov, et. L. hvort Fiste fastholdes. Fiste-tonde, en. L. hvori Fiste saltes. (Moth.) Fistevand, et. Vand, hvori Fiste er afkogt. Fistevarer, en. Fiste, betragtet som Handelsvarer. Fistevingel, en. unge Smaafiste.

Fiste, v. a. 1. egentl. at fange Fiste; men bruges og om at optage andre Ting af Vandet m. Image og Flib. At fiste Lort, Aborrer, Gledder. At fiste en Dam ud: tømme den for Fiste. At fiste Perler, Rav. At fiste Braggods op af Vandet. At fiste i rort Vand, s. søge at gjøre sig

Fordeel af forvirrede, for Andre uheldige Omstændigheder. = Fisteri, et. Fiste-fangst; den Kunst, at drive Fistefangst rigtig; it. Fisterrettighed. At forstaa Fisteriet. At have Fisteri i en Es. = Fistebaad, en. Baad, som bruges til Fisteri. (Forordn. 1746.) Fistegarn, en. Garn, Net, som bruges t. Fistefangst. Fistegrund, en. Grund, udybt i Havet, hvorpaa der fistes. "Du leder Stræigt igennem Sund, den spiller p. min Fistegrund." C. Frimann. Fistejagt, en. En Jagt (et Fartoi) som bruges t. Fistefangst. (Landhuusholdn. Selsk. Skrifter I. 437.) Fistekube, en. En Kube, som bruges v. Fisteri, ell. til at bære Fiste (Moth.) Fisteredskab, et. alt Redskab som bruges t. Fisteri. Fisteret ell. Fisterrettighed, en. Rettighed t. at fiste i et Vand. "I Floderne gaar Fisterrettigheden til Midtstrømmen." Schytte. Fisteruse, en. s. Ruse. Fisteselskab, et. = Fisteselskab, der i Forening driver Fisteri, dertil udruster Fartoi, m. m. (Schytte.) Fisteffer, et. Skar i Havet, hvor Fiste søges hen, og Fisteri drives. Fiste-fisk, s. Medesnor. Fiste-fade, et. bestaaende af Strækning i en Es ell. ved en Strand, hvor een har Fisterrettighed. Et Fiste-fade v. Liimfjorden. Fiste-fæd, et. Sted, i hvilket der er et godt Fiste-fæd. Fiste-fæd, en. den t. Fisteri passende Tid. (Schytte.) Fisteveir, et. B. som er tilpasset til at fiste i. Fistevod, et. Fiste-gaard.

Fister, en. pl.-e. den, som forstaa og nærer sig af Fisteri. = Fisterbaad, en. B. som bruges t. Fisteri. Fistergarn, et. d. s. s. Fistegarn. Fisterhund, en. 1. S. hvor en Fister boer. 2. S. hvor der sælges Fiste. Fisterkærling, en. s. agteligt Udtryk for: Fisterkone, s. en Fisters Hustru, ell. en Kone, der sælger Fiste. "En Fisterkærling ved en Es vel at indrette." Holb. P. Paars. Fisterleie, et. En Flette, liden By ved Stranden, som beboes af Fisterer. Fistermand, en. d. s. s. Fister. "Sag rolig v. Medesnor en fattig Fistermand." Øblenschläg. Fisterpige, en. En Fisters Datter, en Pige, som er af en Fisters Slægt ell. i hans Huus. (Øblenschläg. s. s. Fisterqvase, en. s. Fisterqvase og Øblenschläg. Fisterstude, en. et lidet Fartoi, hvort Fiste føres, ell. som br. v. Fisteri. (Moth.) Fisterstøvler, pl. meget lange Vandstøvler, v. n. 1. (har.) bagvæske hængsligen, føre Gladder imellem Folt. (B. ding. dagl. L.) Deras: Fislén, en. Fisteri, et. — Fislér, en. Dretuder, Glæder. (i lav Tale: Fislétud.) Fistel, en. pl. Fislér. (Lat. Fislér) et Slags dybe, rørformige Rødder. Landfistel.

fit, fittet, *S.* fedt, fedtet.

fix, adj. hurtig, flink, ferm. (dagl. *S.*)

fixere, v. a. 1. [*S. v. r. i. e. r. e. n.*] fluffe, narre, drive Epsg m. Nogen uden ond hensigt. "En Ben kan fixere, men ikke narre os." (Sporon.) dagl. *S.*

fixstjerne, en. pl. -r. [af Lat. fixus.] m. Stjerne, et Himmellegeme, der ei hænger i vort Solstyngs Planeter.

fiæder, en. pl. Fiædre. [*Ssl. Fidr. L. F. d. e. r.* Skriveres ogsaa: Fieder; udtales oftest i dagl. *S.* Fiær, i Almuesproget fæer. Skrivemaaden Fæder hos Roth i *B. S. D.* er baade imod Brug og Udtale.] 1. et af de lette, elastiske Legemer, som udsprede af Fuglenes Skind, og hæng dem deels til Skul, deels t. Ghyven. Det br. og for Fiæderbust. At gaar m. Fiæder i hatten. 2. et tyndt Stykke elastisk Staal, som bøiet ell. sammenrullet virker p. en Spændekraft. Fiæder i en Laas, i et Uhr. 3. krummede Jern, som spændes om Fangers Hænder ell. Been. At lægge en i Bølt og Fiæder. = fiæderagtig, adj. som ligner en Fiæder. (*B. S. D.*)

fiæderarbejder, en. den, som gjør kunstigt Arbejde af Fiædre. Fiæderblomst, en. Prydelse af Fiædre, i Skikkelse af en Blomst. (*B. S. D.*) fiæderblød, adj. duunblød. (Arboe.) Fiæderbold, en. En Bold, besat paa den ene Side med Fiædre, som to Personer drive til hinanden m. et elastisk Boldtræ (Ketsjer.) Fiæderbust, en. En til Prydelse dannet Bust af Fiædre. Fiæderdyne, en. En m. Fiædre kloppe Dyne. Fiæderdyr, et. f. Fiædertræ. Fiæderfyld, en. Sengesæd, som bestaaer af Fiædre. Fiæderfædding, en. d. s. f. Fiædertab. (Tidskrift f. Naturvidensk. III. 65.) Fiæderhem, en. En Dam ell. Klædning af Fiædre. (forekommer tidt i vore Kæmpeklæder.) Fiæderhandler, en. den, som driver Handel med alle Slags Fiædre. Fiæderhue, en. 1. En m. en Fiæderbust smykket Hue. 2. "en Hue, hvorom er et Slag af Fiædre." Roth. Fiæderkraft, m. den Kraft i et elastisk Legeme t. igien at indtage sin Stilling ell. Skikkelse, naar det bøies ell. indtrykkes; Elasticitet, Spændekraft. Fiædertræ ell. Fiæderheatur, et. bruges især om fiædrede Hænder, Fødder, Ører m. fl. Fiæderlaas, en. En m. Fiæder forsynet Laas. (Roth.) fiæderlet, adj. meget let, let som en Flør. fiæderløs, adj. uden Fiædre. Fiædernellike, en. En Haveblomst, af Melkens Slægt. *Dianthus plumarius*. Fiæderpose, en. Pose, hvori man samler og gemmer Fiædre. (forstæll. fra Pennepose.) Fiæderseng, en. en Seng, hvori man hviler p. Fiæderdyner. Fiædertab, et. Tab ell. Skifte af Fiædre,

som Fugle p. visse Aarstider ere underkastede. (Roth.) Fiædertiende, en. "Tienende af Gaasfiædre, som Bonden giver." Roth. Fiædertop, en. Top ell. Dust af Fiædre, som f. Ex. nogle Fugle have i Hovedet, ell. som br. til Punt. (Roth.)

Fiædervifte, en. Vifte af store Fugles Vingefiædre, som br. til at puste Ilden op p. Arnestedet. Fiædervildt, et. vilde Fugle, som spises. Fiædervinge, en. En Gaasvinge med dens Fiædre, som bruges t. at støve af med. Fiæderværk, et. kunstigt Arbejde af Fiædre.

Fiædre, v. a. 1. forsyne m. Fiædre. At fiædre en Ptil. "Det er ondt at flyve, før man bliver fiædret." Ordspr. — At fiædres, dep. at faae Fiædre. (Roth.) — fiædret, adj. v. fuld af Fiædre ell. af Duun; besat m. Fiædre. At blive fiædret v. at sætte sig p. en Seng. (Roth.)

fiæl, en. pl. Fiæle og Fiælle. [*Ssl. Fiøll.*] et Bræt, en tyndt savet Plante. = Fiællebod, en. Bod ell. Skuur, bygget af Fiælle; Fiællehytte, Fiællestuur. At spille Comedie i en Fiællebod. Fiællebro, en. Bro af Planket og Fiælle; Træbro, Plankebro. (Roth.) Fiællegulv, et. Brædegulv. Fiællehytte, en. En af Bræder sammenslaaet Hytte; en Fiællebod. Fiælleloft, et. Loft, som kun er lagt af Fiælle; som ei er gipset. (Roth.) Fiælleovogn, en. Vogn, hvis Fædning er gjort af Fiælle.

Fiæle, v. a. 1. [*Ssl. og Sv. scla.*] skule, følge, glemme. "Den hitter bedst, som selv har fiælet." — "Det kommer op i Lø, som er fiælet i Sne." Ordsprog. (Nu næsten forældet.) At fiæle sig. "Maaskee hans Kiærlighed — hans Reise, ligesom hans Opholdssted har fiælet." *Merope v. Schiermann*. "Mens Herfæstelyst blandt Himlens Bud sig fiæler." *Thaarup*. = Fiælested, et. Sted, hvor man skuler sig, ell. kan skule noget. — Fiælfæ, et. d. s. f. Fiælested. (*D. Lov.*)

fiær, adv. Roth. [*Ssl. fiær.*] f. fiern.

fiæser, n. s. pl. (ell. Fiæser.) løslidte, løshængende Træade, Træser. (*B. S. D.*) Deraf: fiæse, v. n. 1. [*S. f. a. s. e. l. n.*] hængende løst ned, som udslibte Træade af Lø; slibes løs.

Flaad, et. pl. d. s. f. [af flyde. *S. Fluß.* Skriveres ogsaa Flod; men o udtales da som aa.] 1. Vandets, flydende Tilstand. Vandet har ikke frit Flaad. 2. en sygdommelig Tilstand i Legemet, hvorved usunde Vædster trække t. et vist Sted, og der flyde; ell. en Forstoppelse i Vædsterne's Omløb p. visse Steder i Legemet, og Pinsel bringer i deres Afsondring Catarrhus, pituita. Roth. (Nu lidet brugeligt.) At have et Flaad i Vinene, i Hovedet.

Flaade, en. pl. -r. [*Ssl. Floti. L.*

Flotte.] 1. et Antal af flere, i Selskab seilende Skibe. En Handelsflaade, Krigs- ell. Drlogsflaade, 2. En Samling af Lømmere, Bieler, Bræder o. d. som forbindes t. et sammenhængende Heelt, og saaledes føres p. Vandet, særdeleshed af Floder; en Lømmersflaade. = Flaadeborg, en. et sammende Batterte. (Hvidtfeldt.) Flaadebrænde, et. Brændevad, som slaades p. en Strøm ned t. Havnen. Flaadebygger, en. 1. den, som forstaaer at sammensætte en Lømmersflaade. 2. d. s. s. Skibbygger (men fioldnere.) "En af Europas ypperste Flaadebyggere." Walling. (L. over Gerner. 23.) Flaadefører, en. den, som forestaaer en Lømmersflaades Førsel, en Flaadestipper. Flaademester, en. Betjent, som har Opsyn m. Lømmersflaadning, ell. p. en Lømmersflaade. (Schytt.)

Flaade, v. a. 1. bringe Lømmere ell. Brænde i Flaader fra et Sted t. et andet. At slaade Lømmere p. en Flod. "Hvor mange Træer aarligen maa slaades." Schytte. = Flaaderet, en. Retslighed t. at slaade Lømmere p. en Strøm. (Schytte.) Flaadning, en. Gierningen at slaade.

Flaae, v. a. 1. trække Skindet heelt af; afhude. At flaae en Hest, Hare, Kal; flaae Barken af et Træ. "Flaae først og flaae siden." Drdspr. — sig. udsue, udpine, stille ved Alt. "At han af Gudsfrugt kun — Folt flaaede Huden af." Holb. P. Paars. Deraf: Flaaen, Flaaening, en.

Flab, en. [M. S. Flabbe. jvf. det G. Flapp.] et Dyr (især Hundens) Mund ell. Gab. "Flabben strax af Vand stod fuld; vaad blev Tand og Tunge." Storm. (Fabl. og Fort. 55.) (I lavere Talebrug ell. i Pøbel sproget ogsaa om Mennesker; ligesom: Flabmund, en. den, som har en stor Mund, hængende Læber. Deraf: flabmundet, adj.)

Flad, adj. [Isl. flatr.] 1. som har Brede, men ingen mærkelig Høide ell. Forhøining; jævn, flet; som ikke er ophejet ell. fremstaaende, som ikke er meget udhulet. Et fladt Land, Tag, Fod, flade Tallerkener (modf. dybe.) En flad Næse. Den flade Haand o: det Indre af Haanden, naar den udstrækkes. At ligge ganske fladt i Sengen, 2. skamsfuld, undseelig over noget. At blive ganske flad ved noget. (dagl. L.) "At Helten skal fotsvinde, og Skrædderen flaae rød og feig og flad iglen." Bessel. 3. taabelig, daarlig, eensoldig. (forældet.) "Alle vil den Glade daare." Drdspr. (P. Polle.) Det er fladt, at drukne p. tørt Land. (Moth.) 4. ubetydelig, hverdags, plat. (fioldent udtr.) "Gier Vittigheden — saa først og flad og falsk, som mulig." Bagg. (flad: flet og ret, maadelig. Math.) = fladagtig, adj. noget flad,

som nærmer sig t. at være flad. fladagtig, adj. v. om Brød: "Fladbaget Brød af bedste Rug." G. Friman. s. Fladbrød, fladbryttet, adj. som har et fladt, ikke udstaaende Bryst, ell. flade Bryster. Hun er meget fladbryttet. Fladbrød, et. ganske tørt; usuret Brød, som bages p. Jernplader og bruges i Norge. fladbundet, adj. som har en flad Bund. fladbundede Skibe. fladhat, en. et Slags Hat, som mest bæres under Armen t. Stads. fladhovel, adj. som har en flad Hov. (om Heste.) fladkage, en. Skolekage. fladkant, en. i Modfættning t. Høikant: den bredere Kant ell. Side af en Vielte ell. Steen, hvis Giennemsnit ikke er en ligefedt Firkant. fladluns, en. et Slags luns. Pediculus pubis. fladnaset, adj. som har en flad, indtrykt Næse. fladseng, en. 1. Seng, Leie, som rebes p. Gulvet. 2. en Kurveseng. (Moth.) fladtoppet, adj. som har en flad, lav Top. (modf. høitoppet.) fladtrind, adj. rund og flad tillige. (Arrebo, som modsætter det floderund.) fladtrykt, adj. som ved Trøt er bleven flad. fladtør, en. et Slags flade og brede Græs- ell. Engræs. (Decon. Mag. VI. 307.) Rettere maaskee: Slagtør; et Drd, som br. i Jylland.

Glade, en. pl. - r. 1. en Udstrækning i Længde og Brede tilfammen, som man tænker sig uden Høide og Dybde. f. Ex. en Cirkelglade. Grundgladen og Sidegladerne af en Pyramide. At maale en Glade. (jvf. Overflade.) 2. den flade Side af en Ting. Muurstenen skal ikke lægges p. Kant, men p. Glade. Med Gladen af Raarden. Gladen af Haanden. 3. en flad Egn, en Glette. = Gladeindhold, Gladerum, et. det Rum, som en Glade indtager, og dets Størrelse efter Udmaalning; Areal. — Glademaal, et. 1. Udmaalning af en Glade. (modf. Længdemaal, Liniemaal.) 2. en vis Genhed i Maal, hvorefter Gladers Størrelse udmaales; f. Ex. Quadratalen. = Gladhed, en. ud. pl. den Egenkab at være flad.

Glade, v. recipr. at flade sig, antage en flad Skikkelse, blive flad. (Mnt D.) "Der flade sig de stive, smukke Løv i runde, bløde Blade." Ohlenschl.

Slag, et. pl. d. s. [Isl. Flagg.] et firkantet, farvet Stykke, som heftes p. Skibsmasten ell. p. en Flagstang, og tilfiendegiver hvad Nation, Skibet tilhører, hvortil der fører det m. m. (f. Dimpel.) At heise, at stryge Slag. = Slagsfald, et. det, at lade Slaget falde. Slagknap, en. Knap oven paa Flagstangen. Slagmager, en. den, som sver Slag. Sels og Slagmager. Slagstib, et. Skib, der fører Admiralsflag p. Masten. (I Søfart)

get ogsaa: Flagmand.) Flagstang, en. Etang, hvorpaa Flag hænges.

Flage, en. pl. - r. [Sv. Flaga, Flaka. N. S. Flåte, Flåte. jvf. det Isl. Flag, Flaga og Flaki.] 1. et stort og fladt Stykke drivende Is; en Isflage. 2. en sammenhængende Klump af Sne, saaledes som den falder ved halv Is; Sneflage. 3. Noget, som er flettet, ell. sammenbundet af Bidier, og udgør en Flade. (Moth.) Saaledes en af de Dele, som udgøre Saaget ell. Dækket over en Maltstølle; Rølleflager. 4. en af de Dele, som udgøre Overdelen ell. Fadingen p. en Kulbogn; Kulflager. (W. S. D.) = Deraf: Flageled, et. Et Led af Flager. (Moth. J. R. B. Flageled.) — Flagtør, en. kaldes i nogle Egne af Jylland store og brede Tør ell. Tørbeslager, hvormed Tørveskaffe bedækkes m. m. (jvf. Fladtør.)

Flagge, v. n. 1. (har.) vise sig med bristede Flag i Raster, Stænger og Loug-vært, v. høitidelige Anledninger. Alle Etibe i Havnen flaggede.

Slaggermus, en. pl. b. f. [L. Fle-dermus; en vlnget Mus. Isl. Flægur-mus, ell. rettere Flædar-mus. Faldorsen.] en Aftenbatte (som er det egentlig danske Navn.) Vespertilio.

Slagre, v. n. 1. (har.) [Isl. Slagra.] bevæge sig hastigen hld og bld, f. Er. ved Bindens Ragt. Gaaret slagrede vilbt om hendes hoved. Fuglene slagre med Vinsgerne (naar de bevæge dem uden at flyve.) Slæen slagrer. (Moth.) En slagrende Lue. At slagre om, slagre omkring, bevæge sig flyvende ell. slagrende fra Sted t. Sted. = Slagren, en. ud. pl. det, at slagre. — Slagreskaabe, en. let, slagrende Kaabe, som bæres løs. (M.) Slagresløst, en. Løst t. at slagre; og fig. Ustædighed. "Utroskab i Egtetab, og Slagresløst i Efterskaber." Bandal. Slagrespil, et. Iøstlig Slagren, den Leg, som Binden synes at drive m. slagrende Ting. "I et og andet Slagrespil af overgivne Bestenblinde." Baggelsen. — Slagrevorn, adj. som ikke længe kan være p. eet Sted, ustadig, flygtig. (Moth.)

Slak, adj. [N. S. flakl. L. flach. Isl. Flaki, planities.] flad; især om Land, som er jævnt, ell. om grundt Vand. Et slakt Land. "Men varlig, som i flakke Bunde, vil jeg nærmes dig." Evald. Det er Vandet slakt. "At Jorden er slak." (Holberg.) "Det flakke Land, som inde Snæ indhyller." Pram. — slakhorret, adj. om et Kreatur, "hvis Horn rumme sig nedad." Moth.

Slakke, v. n. 1. (har.) [Isl. slacka.] gaae ustadigen om; reise idelig fra et Sted t. et andet. "Enten fordi de bleve ledvorne, ell. af Lyst t. at slakke og lede

efter bedre Egne." Guldberg. At flakke omkring i Landet. "Svi han saa flakker om, og saadant Ondt maa lide." Holb. P. Paars. — Deraf: Slakken, en. ud. pl. Slakker, en. den, som flakker. — Slakkeliv, et. ustadigt, omvankende Liv. (M.) Slakkelyst, en. Lyst t. idelig at flakke om, ell. stifte Opholdssted.

Slamme, en. pl. - r. [Lat. Flamma.] Lue, Ildslue. Løsets Slamme; (men Fafkelens Lue.) "Slamme (som et i Sproget nyere Ord) anvendes især t. at betegne Ildens bevægelige Spids, ell. dens Lunge; Lue betegner den hele bevægelige Ild selv. Man siger: Luen slaaer ud af Rafkelovnen m. en lang Slamme." Müller, fig. det, der ligner Toppen ell. Spidsen af Luer. Løset er vævet i Slammer. — Slammepil, en. poet. en hed Pil; en Straale. "Ved de tusind Slammepile, som fra mine Vine ile." J. E. Heiberg.

Slamme, v. n. 1. (har.) brænde i Luer, give Iys Lue fra sig. "Ilden luer p. Storsstenen; og Løseløst flammer p. Bordet." P. E. Müller. — flammet, adj. som har flammer p. Overfladen. flammet Lø.

Slamst, adj. som er fra Flandern, fra Nederlandene. Slamste Gild: "Gild, som ere saltede p. en Maade, at de med Behag kan spises raa, hvilket først er paafundet i Flandern." Moth.

Slane, en. pl. - r. [Isl. Flan, libesfindighed, libetænsfomhed; og Flanni, en letfærdig, løstagtig Person.] en Person, som er letfærdig, flygtig i sin Adfærd, letfærdig ("den, som gjør sig til Nar, og har galne, uforklædte Lader p. sig." Moth.); men bruges nu kun om Fruentimre. "Alle de konstige og kostbare Anlæg, der gøres f. at forvandle vore Røder og Piget t. Slaner." Rahbek. "Speil dig ret i Døgnets Slaner, naar dig friste vnde Vaner." Grundtv. = Deraf: slaneagtig, slanelag, slanelevnet, slaneliv, slanefind, slanesværm, slanesyge, slanesæder, slanevorn, slanevæsen, og fl. især af Rahbek brugte Ord.

Slane, v. n. (har.) 1. [Isl. slana, fare ubetænsomt frem.] opføre sig letfærdigen, som en Slane. (W. S. D.) "Lad dem kun slane hen blandt Daarer." Rahbek. (Denne Forf. bruger det ogsaa som et v. act.) = Slaneri, et. slanevorn Opførsel. "Du bør smukt v. Huset blive, og al Slags Slaneri en evig Afsted give." Storm.

Slanel ell. Slonel, et. [Fr. Flanelle.] et Slags fint og løst vævet uldent Lø.

Slanke, en. pl. - r. (frans.) i Rigsoldaten: Enderne af en i Linier opstillet større ell. mindre Deel af en Hæ.

Slasse, en. pl. - r. [Isl. Flaska.] 1. et Kar, sædvanligst af Glas, m. smal Hals, som nedentil udvider sig og danner Glas-

flens Bug. En Potteflaske, en Pøgles flaske. En Flaske m. lang Hals. (Med Flaske absol. forståes gjerne en Glasflaske. Derimod siges: en Blikflaske, en Træflaske.) it. saameget, som rummes i en Flaske. En Flaske Vlin, Vl. 2. Forsken kaldte man de nedhængende Flige, udklippede i Skibet af en Trøie, Flaster, hvoraf: Flastertrøie. (s. nedenfor.) = Flaskebrev, et. Brev, som Søfarende lægger i en tom, tilproppet Flaske og kaste ud i Havet, for at meddele Efterretninger om deres Fart og Tilstand. "Et Skien lidt uordentlig i dette Flaskebrev." Baggel. Flaskebug, en. den bugede, videre Deel af en Flaske, i Modsætn. t. Flaskehalsen. Flaskestedannet, adj. i Skikkelse lig en Flaske. Flaskefoder, et. Skrin, hvori Flaster kan glemmes p. en Reise. Flaskegrøn, adj. br. undertiden om en vis grøn Farve, der har noget tilfælles m. den som visse Flaster antage, naar de holdes mod Lyset. Flaskekurv, en. Kurv t. at bære Flaster i. Flasketol, en. Tol ell. Prop t. en Flaske. Flastertrøie, en. En tilforn hos Fruentimre brugelig Trøie, hvis lange Skid vare udklippede som en afstumpet Trekant, ell. i nogen Lighed m. en Flaske. (s. Polb. P. Paars. III. B. 2 Sang.) Flaskeable, et. Et Slags Abler, som i Skikkelse noget ligne en Flaske.

Flaske sig, v. rec. 1. [N. S. flasken.] føie sig, lyttes, gaar vel af. Det vilde ikke flaske sig. (d. Tale.)

Flau, adj. [et nedertydsk Ord.] 1. som har mistet Kraft ell. Smag, smagløs, ikke kraftig ell. nærende. Dillet, Suppen, Flisen har en flau Smag. 2. sig. uden Vittighed, smagløs, usaltet. En flau Spøg, et flaut Indfald, en flau Person. "I modnere Aar væmmes de v. den overspændte Følelses flane Føde." Rahbek. 3. kraftløs, afmægtig af Gult. 4. skamsfuld, undseelig. At blive flau ved, over noget. — Flauehed, en. Bestaffenheden at være flau.

Fladføre sig, v. rec. 2. [af Føl. og A. S. Flet, Quus.] overgive en Anden sit Gods og sin Formue t. Fie, imod at nyde af ham sit Livs Dphold. [Eieldnere som v. a. At fladføre een. (Moth.) "To, som fladføres for en indbetalt Capital." Colleg. Tid. 1822.] = Fladførelse, en. det, at man fladfører nogen. (Moth.) Fladføring, en. pl. - er. den, som fladfører sig t. en Anden. (A. Ulfings Anm. til Lingsbr. I. 304.)

Fleen, en. pl. Fleene. [Føl. Flein.] fløstet Green af en Fork ell. Gaffel. = fleenhornt, adj. "kaldes det Kreatur, hvis Horn sidde lige ud t. Siderne, som Grene af en Fork." Moth. — fleenstaldet, adj. kaldet v. Forhovedet, fra Lindens

gerne af og over Bøsen; modsat: Fromstaldet. (Deraf ogsaa: Fleenspade, en. et Slags Løvespade, som bruges i Eslandsland.)

Fleer ell. flere, adj. compar. af mange, superl. flest. [Føl. fleiri.] 1. udtrykker i Sammenligning et større Antal; i superl. det største Antal af det, som omtales; og forbindes altid m. et Subst. i plur. (ligesom meer og mest altid fordrer sing.) Han har flere Børn, end jeg men hans Broder har flest (de fleste). Han sit flest (de fleste) Stemmer. Jeg vil ikke have flere Bøger tilsendte (end dem, jeg har, ell. har haft.) Jeg har ikke flere Penge (tilbage.) 2. d. s. s. en deel, adskillige, nogle. Jeg har hørt det af flere. Flere Personer have seet ham i Byen. Ikke een, men flere Gange. [Denne Brug af flere, som Nogle have antaget s. ny og udansk, s. Glossar. t. Pent. Harpestreng. S. 171.] Det skrives undertiden i følgende adv. uden Adskillig flere gange, flerehaande, flere slags, flere steds; men kan ogsaa adskilles: flere Gange, ic. = Fleerhed, en. den Bestaffenhed, at være flere, et større Antal. Fleerheden var p. hans Side. "Et Borgerfælleskab, hvoraf en meget stor Fleerhed aldrig var bleven gjort bekendt m. sit Fædreland." Engelstoft. Deraf: Stemme fleerhed. = fleeraarig, adj. som varer, vorer flere Aar. fleeraarige Planter. fleerfæntet, adj. som har flere Ranter, og især, fleer end to. fleersidet ell. fleersidig, adj. egentlig: som har flere Sider; men br. mest figurl. i Modsætning t. eensidig, om en aandelig Virksomhed, der er udvidet t. flere Gienstande, t. forskellige Synspunkter s. en Sag. Deraf: Fleersidighed, en. Fleertal, et. 1. et Tal, en Ordssagning, som udtrykker flere. (pluralis.) 2. det større Antal, Mængden. Han havde Fleertallet p. sin Side.

Flette, en. (et tydsk Ord.) en flær Bøn, som har nogle, men ikke alle Ristestedsrettigheder; Mellemting imellem Ristesteds og Landsbøn. (jvf. Corp.)

Fleng, adv. (som br. m. præpos. i.) uden Ordent, uden Forstet, det ene om ell. iblandt det andet. At bruge flere Ting i Fleng. At gå i Fleng, læse i Fleng: snart een Bog, snart en anden. "Kun liden Prins beholde de Vremstuder, som uddeles i Fleng." Engelst.

Flenge, en. pl. - er. en dyb Stramme, et Hug, et skaaret ell. hugget Saar. En dyb Flenge. 2. et stort afstaaet Stykke. En Flenge Aald.

Flenge, v. a. 1. [Føl. flengia.] Røre, hugge dybt, ell. p. en voldsom, uordenlig Maade. "Den And — et flenger blot til Lidsfordriv." Baggelsen. — it. pidske,

Haar ved Vidsning. At flenge huden paa en.

Flense, v. a. 1. [N. S. flensen; af flenge.] bruges om den handling, at støre ell. bugge Epættet af en fangen Hval; heraf: **Flenser** og **Flensning**.

Flere, flæst, f. flere.

Flæst, et. ud. pl. [Jæl. og Sv. Flesk. betimod N. S. og E. Flesh. T. Fleisch, Aied.] Riset af Svin. Fedt, magert flæst. En Elde flæst: et halvt slagtet Svin. = a) flæstagtig, adj. som i Bestandskab ell. udseende ligner flæst. — b) flæstbeen, et. Been af kogt Stinke c. d. med noget Rød paa. **Flæstebov**, en.

den forreste Fierbedeel af Svinet næst v. belien." Moth. **Flæstebøste**, en. Bagfærding af Svinet. (Moth.) f. Bøste. **Flæstefedt**, et. det af flæst udtagne ell. ved Stegning udsmedede Fedt. **Flæstefæge**, en. Eggetage m. flæst i. **Flæstefiedel**, en. En aflang rund Riedel, at tage flæstefinker i; en Bøstefiedel. (Moth.)

Flæstemad, en. Mad, som bestaar af Svinestik. **Flæstemund**, en. den, som gierne spiser flæst. (dagl. T.) **Flæstefide**, en. En halv Krop af et slagtet Svin, foruden Hoved og Ryg. **Flæsteflank**, en. f. Flank. **Flæstefinke**, en.

Baglaaret af et slagtet Svin. **Flæstefleg**, en. Steg af Svinestik, Svinesteg. **Flæstesuppe**, en. Suppe, kogt p. Svinestik m. m. **Svinerugsuppe** er en Art flæstesuppe. **Flæstesvær**, en. det tykke Svinestind, som bedækker det Fede af flæstet. [Svær, Jæl. Suardr, f. Grønsvær.]

Flæsteføndag, en. kaldtes tilforn Fastelavns = Søndag, fordi man da i den catholske Tid sidste Gang spiste flæst for Fasten. (Moth.) **Flæstevand**, et. Vand, hvori man har aftogt en flæstefinke. (Rabbe's Fortæll. I. S. 68.)

Flæste, v. a. 1. flide i, sønderrive Rød, ell. støre store Stykker deraf. At flæste i en Steg. (dagl. T.) At flæste paa en Hval, Søhund: flense den.

Flæst, f. flere.

Flætte, v. a. 1. [Jæl. flietta.] snoe ell. smage bodelige Ting sammen ell. ind i hverandre; saaledes at de udgiøre et Heelt. At flætte en Kuro, en Krands, flætte Haaret i en Vids. = **Flætning**, en. pl. -er. 1. Glæringen at flætte. 2. noget, som er flættet f. Ex. Haarflætning. Hun har sit Haar i to tykke Flætninger. = **Flættebænd**, et. Bænd, som flættes ind i Haaret t. Prydelse, ell. hvormed en Haarflætning ombindes, f. Ex. ved Bønderpigens Bryllupsbæds. (N. S. Bedel.) **Flættegierde**, et. Gierde, som ikke sættes af Rits, men af lange Dviste uden Sidesgrene, hvilke, medens de ere grønne, flæt-

tes imellem Pæle ell. i Trærammer, naar de skulle anvendes t. Flyttefold. (Kraft. Dlusen.) **Flættekone**, **Flættepige**, en. Kone ell. Pige som flætter og pynter Andres Haar, f. Ex. Brudens t. Bryllups-

pet. **Flættetoi**, et. Bænd o. d. som Bønderpigerne flætte i Haaret, og bære i Nakken, naar de staae Brud, ell. v. andre Høitider. **Flætteværk**, et. noget, som er flættet; flættet Arbejde.

Flid, en. ud. pl. [N. S. fliet. Holl. Vlyt. Jæl. flidr, hastig.] 1. Iver og Stræbsomhed i at arbejde af egen Drift. **Flid i Studerlager**. "Lad dem v. Arbejd lære Flidens Løn." J. Guldb. 2. Omhu, paapassende Opmærksomhed. At gjøre sig Flid med noget. Dette Arbejde er gjort med Flid. 3. Med Flid: m. Overlæg, Forsæt. At gjøre noget med Flid. — Heraf: **flittig**, adj. [N. S. flittig.] 1. som anvender Flid, arbeidsom. En flittig Arbejder. At være flittig ved sit Arbejde. "Følgen af den flittiges Flid maa blive hans Forfremmelse, ligesom Følgen af den Slodesløses Forsømmelse hans Tilfædsættelse." Stoud. "Flittig er den, som m. Omhyggelighed ell. m. fuld Opmærksomhed gjør noget; arbeidsom er den, som gierne anstrenger sine Kræfter." J. E. Müller. (jvf. virksom.) 2. som vidner om Flid, fleer, udføres m. Flid, Omhu. 3. hyppig, idelig. flittig Kirkegang. "Da den, som gjør noget m. Flid, pleier at anvende længere Tid derpaa, br. ogsaa flittigt om hvad der idelig foretages. — En flittig Skribent er den, som udgiver den ene Bog efter den anden; men det kan gierne være, at Ingen af disse Bøger er forfattet m. Flid." Müller. — **Flittrighed**, en. ud. pl. den Egenkab at være flittig.

Flig, en. pl. -e. den nedhængende, yderste Deel af en Kiortel ell. et andet Klæddemon; egentl. den spidse Ende ell. Hjørnet deraf. (ud. Tvivl af Jæl. Fleigr, en Kile.) Deraf: **Ankerflig**.

Flit ell. **Flikke**, cu. pl. **Fliffer**. Lap, Klub, Stykke, hvormed noget bædes; især om Bod p. Skotol. f. Bagflit. [Jæl. Flick, gammelt, opslidt Klædningsstykke.] **Flikke**, v. a. 1. [T. fliden.] sætte fliffer paa, bæde, lappe. "Han da p. samme Tid et Skoe og Støvler fliffer." Holberg. At flikke noget sammen. At flikke paa et gammelt Huus (: søge at hjælpe det f. en Tid v. smaa Forbedringer.) At flikke noget ind i et Skrift. = **Flikken**, en. ud. pl. og **Flitning**, en. pl. -er. Glæringen at flikke. — **Fliffer**, en. i Sammensætning: den som fliffer, bøder p. noget. En Riedelfliffer, Skofliffer. — **Flifferi**, et. 1. Flitning. 2.

tes imellem Pæle ell. i Trærammer, naar de skulle anvendes t. Flyttefold. (Kraft. Dlusen.) **Flættekone**, **Flættepige**, en. Kone ell. Pige som flætter og pynter Andres Haar, f. Ex. Brudens t. Bryllups-

pet. **Flættetoi**, et. Bænd o. d. som Bønderpigerne flætte i Haaret, og bære i Nakken, naar de staae Brud, ell. v. andre Høitider. **Flætteværk**, et. noget, som er flættet; flættet Arbejde.

Flid, en. ud. pl. [N. S. fliet. Holl. Vlyt. Jæl. flidr, hastig.] 1. Iver og Stræbsomhed i at arbejde af egen Drift. **Flid i Studerlager**. "Lad dem v. Arbejd lære Flidens Løn." J. Guldb. 2. Omhu, paapassende Opmærksomhed. At gjøre sig Flid med noget. Dette Arbejde er gjort med Flid. 3. Med Flid: m. Overlæg, Forsæt. At gjøre noget med Flid. — Heraf: **flittig**, adj. [N. S. flittig.] 1. som anvender Flid, arbeidsom. En flittig Arbejder. At være flittig ved sit Arbejde. "Følgen af den flittiges Flid maa blive hans Forfremmelse, ligesom Følgen af den Slodesløses Forsømmelse hans Tilfædsættelse." Stoud. "Flittig er den, som m. Omhyggelighed ell. m. fuld Opmærksomhed gjør noget; arbeidsom er den, som gierne anstrenger sine Kræfter." J. E. Müller. (jvf. virksom.) 2. som vidner om Flid, fleer, udføres m. Flid, Omhu. 3. hyppig, idelig. flittig Kirkegang. "Da den, som gjør noget m. Flid, pleier at anvende længere Tid derpaa, br. ogsaa flittigt om hvad der idelig foretages. — En flittig Skribent er den, som udgiver den ene Bog efter den anden; men det kan gierne være, at Ingen af disse Bøger er forfattet m. Flid." Müller. — **Flittrighed**, en. ud. pl. den Egenkab at være flittig.

Flig, en. pl. -e. den nedhængende, yderste Deel af en Kiortel ell. et andet Klæddemon; egentl. den spidse Ende ell. Hjørnet deraf. (ud. Tvivl af Jæl. Fleigr, en Kile.) Deraf: **Ankerflig**.

Flit ell. **Flikke**, cu. pl. **Fliffer**. Lap, Klub, Stykke, hvormed noget bædes; især om Bod p. Skotol. f. Bagflit. [Jæl. Flick, gammelt, opslidt Klædningsstykke.] **Flikke**, v. a. 1. [T. fliden.] sætte fliffer paa, bæde, lappe. "Han da p. samme Tid et Skoe og Støvler fliffer." Holberg. At flikke noget sammen. At flikke paa et gammelt Huus (: søge at hjælpe det f. en Tid v. smaa Forbedringer.) At flikke noget ind i et Skrift. = **Flikken**, en. ud. pl. og **Flitning**, en. pl. -er. Glæringen at flikke. — **Fliffer**, en. i Sammensætning: den som fliffer, bøder p. noget. En Riedelfliffer, Skofliffer. — **Flifferi**, et. 1. Flitning. 2.

flittet Arbeide. — Flitteord, et. overflodigt, indflittet Ord. (W. S. D.) Flitz, Feværk, et. sammenflittet Arbeide.

Flint, adj. [Eydst.] rast, munter, hurtig i Sierning. En flint Pige, Karl. (Moth.) En flint Arbeider. (s. ferm.) "Paa ingen anden Grund, end fordi de troe, det lader flint og er Mode." Rahb. D. T. VI. 491. — Deraf: Flinthed, en. ud. pl.

Flinke, v. a. 1. At flinke op, pudse op, sætte Glans paa, give Syn. (dagl. T.) Den Pige begynder at flinke sig op.

1. Flint, en. ud. pl. [X. S. Flint.] en Steenart, hvoraf Flintesten ell. Fyrsteen gøres. Silex pyromachus. Haard som Flint. Han var nær ved at springe i Flint (om den meget forbitrede.) = Flintglas, et. flint Glas, hvortil anvendes stødt Flint. flinthaard, adj. haard som Flint, stenhård. (Kingo.) Flintslag, et. Lag ell. Rele af Flint, f. Ex. i Arids ell. Kalkbjerger.

2. Flint, en. pl.-er. [X. Flinte.] et let Stykkeværk; en Jagtflint, Bøsse. (egentlig Flintbøsse, ell. en Bøsse, som affyres ved Staal og Flint; mods. de gamle Luntebøsser.) = Flintefolbe, en. den nederste, tykke Deel af Flintestæftet. Flintefugle, en. Bøsserugle. Flintelaas, en. Bøsselaas. Flintestud, et. 1. et Stud af en Flint, Bøssstud. 2. saa langt, som man m. et saadant Stud naaer. Flintesten, en. En af Flint dannet og tilhuggen flad Steen, som bruges til Bøsselaase; en Bøssesten, Fyrsteen.

Flip, en. pl. Slipper. [E. Flapp.] En liden, fremstaaende, udhængende Ende ell. Flig af et Klædemon. En Flip af Lørklædet hænger ud. Slipperne af et Saar, (Isl. Flippa, *labia vulneris*.) Deraf: Slipkrave, en. d. s. Bladkrave.

Flire, en. pl.-r. et Slags smaa Fiske af Brasen-Slægten, som findes i salt Vand, i Aær og Floder. Cyprinus Wimba.

Flise, en. pl.-r. [Isl. Flis.] 1. et tyndt, fladt Stykke, som hugges ell. støbes af en Steen. (sielden br. det om Træ.) færd. en flad, glat tilhuggen Steen; Gulvsteen. Marmorfliser. Et Bord indlagt m. Fliser (af Porcelain ell. Fajance.) 2. en liden Splint, Aære ell. Ujævnhed i noget, som bør være glat. (s. v. n. flise, 2.) En Flise i et Bord. "Dersom der er en Flise i Glasset." Stoud. (om Skrivem. i Embedss. 211.) Flisegulv, et. Gulv, som er belagt m. Steenfliser.

Flise, v. a. og n. 1. hugge ell. spalte Fliser. At flise Stensten. 2. v. n. sætte Splinter, tabe sin glatte Overflade. (om Træ.) Dette Træ vil let flise. (fliset, adj. v. som har Fliser, 2.) Bordet er

blevet ganske fliset. Denne Steen har et mere fliset, end kornet Brud.

Flitsbue, en. pl.-r. Bue, hvormed en Pils affyres. (især om de Buer, hvor Pilen lægges p. en Stang; Armsbøst. — Flits, en Pils. Moth.)

Flitter, et. ud. pl. [X. Flitter.] det som glimrer, har udvortes Glans; men uden indvortes Værdi. "Glimter, som Drimden, du Flitter og Pragt?" Ohlenschl. = Deraf: Flitterguld, et. meget tynde Blade af Messingblik, som ligne Guld. Flitterfram, Flitterstads, en. Stads, Punt, som glimrer, men har ingen Værdi. Flittervid, en. Vid ell. Vittighed, som kun udvortes glimrer, men i sig selv er falsk ell. tom. "Sag fuldet ei min Bog — m. Flittervid og Svulst." Bagg. N. Alim.

Flittig, Flittighed, s. Flid.

Flod, en. [Isl. Flod, Flædi.] 1. Vandets regelmæssigt afværlende Stigen i visse Have, som tilskrives Maanens og Solens tiltrækkende Kraft. Ebbe og Flod. 2. Oversvømmelse, Vandflod. = Flodmaal, et. den Høide, hvortil Vandet stiger i Floden. [Isl. Flædar-mål.] 2. en vis Vandhøide i en Åa ell. Strøm, der driver Vandmøller; ogsaa Flodemaal. Flodtid, en. den bestemte Tid p. Dagen, naar Vandet ved Floden begynder at stige; ell. den Tid, Floden varer.

Flod, en. pl.-er. [Isl. Fljót.] et naturligt rindende Vand af betydelig Størrelse. Bække og Aær samle sig t. Floder. "Hvor Floder løbe ud i Havet, faae de ofte - Navn af Strømme." Sporon. = Glodbred, en. Landbredden langs m. en Flod. Glodbugt, en. Bugtning, som en Flod danner i dens Løb. (Ohlenschl.) Gloddige, et. Dige f. lavt Land ell. Markland v. en Flod. Glodfald, et. Fald ell. Vandfald i en Flod. (W. S. D.)

Glodfisk, en. Fisk som lever i Floder. Glodgud, en. Guddom, som de Gamle tænkte sig at have sit Sæde i en Flod, ell. hvorved de tænkte sig Floden som et personligt Væsen. Glodhest, en. et Fæstedyr, som lever i Afrikas store Floder. Hippopotamus. Glodhvirvel, en. Hvirvelstrøm, Malstrøm i en Flod. Glodleie, et. Glodrende, Glodfeng. Glodløb, et. Vandets Løb i en Flod og den Retning det tager i Glodrenden. (Kraft.)

Glodmunding, en. Flodens Udsøb i Havet. Glodrende, en. den Fordybning i Jorden, hvori en Flod, Elv ell. Åa har sit Løb. Alveus. (Moth.) Glodrig, adj. som har mange Floder. Et glodrigt Land. Glodsand, et. det Sand, der findes p. Bunden af Floder. Glodfeng, en. d. s. s. Glodrende. "Dg i slangelig Glodfeng tvang, fra Sumpenes Dyd, lange somt røslende Vand." Ohlenschl. Glod-

vand, et. rindende Vand i Bække, Aær og Floder. Flodvei, en. Reisevei op ell. ned ad en Flod. "Vi valgte Flodveien." (i Modsetn. til Landveien.) Baggesen.

Flod, et. [Æ. Fluss.] f. Flaad.

Flode, v. n. 1. (har.) [Æl. flōa.] stige ved Flod; om Havet. (modsat: ebbe.) "Ea stier det i det Hav, der floder ell. ebbe." Arrebo.

Flode, en. f. Flaade.

Flot, en. pl. -te. [Æl. flockr.] en samlet Mængde af Rennester og Dyr. En Flot Rytter. Han var med i Flotarm. En Flot Gaar, Gæs, Høns. — Floktetal, i floktetal, adv. i en samlet, betydelig Mængde; i en ell. flere Flokke. "At denne Harpe skal forsamlе Eder nu, som før i Floktetal." Jacobi. — flokkevis, adv. 1. i floktetal, i flere Flokke. "Eiernes Løi, som flokkevis fulgte for Brag i hver Gal." Pram. 2. hver Flot f. fig. een Flot efter den anden. Gaarene klippes flokkevis. (ell. maaſtee uttete: flokvis.)

Flokke fig ell. flokkes, v. rec. og n. pass. [af det foregaaende Flot.] samle sig i Flot ell. Flokke; blive Mænge p. eet Ereb. Folk begyndte at flokke sig. En stor Flok hob flokkes efterhaanden p. Torret.

Flokke ell. Flot, en. pl. Floff. [Æ. S. Flōg.] det, som er saa let, at det ved det mindste Pust flyver i Veiret; Flæse, Lave, som af Silke, Uld, har. (Æt. floccus. Plaut.) Sneeflokker. (Æ. S. D.) Flofsilke, en. et Slags raa ell. utvunnen Silke, af ringere Godhed. (Florotfilke.) Moth. (Æ. Flotseide.)

Flokke, v. n. 1. give Flokker ved Slid; en løst Løi. (Moth.)

Flom, en. Rose, sid ell. oversvømmet Jord m. Vanddrag. (Flommen ved Sotter.) I Norge: Vandflod af Elve og Aær, som svulme af Sneevandet om Sommeren. (Vandflom.) hvoraf: Flomlev, en. et Savbrug, som drives v. siddant Vand. Flomtid, en. den Tid, da Vandet i Elvene staaer høiest.

Flomme, en. pl. -r. [Æ. Flāumen.] sammenhængende Iffer i visse Dyr's Bug; Mørflomme. = Flommehinde, en. "Hinde, som trækker sig over Bugen;" peritonæum. (Moth.)

Flonel, f. Flanel.

Flor, et. [Æ. Flor.] Et Slags meget fint, aabent Løi, mest af Silke. Krepflor, Melleslor ic. At gaæ m. Flor (Sergeflor) om Hatten, om Armen. En Flor's Krave. — Deraf: Florfigte, en. Egte, hvortil anvendes Flor, i Stedet for Hestehaar. — Florvæver, en. den, som væver alle Slags Flor.

Flor, en. ud. pl. [Æt. flōs og flōreo.] 1. Planter's Blomstring; it: en Samling af blomstrende Planter, Blomstring. Roserne staae nu i Flor. En smuk Melleslor. 2. fig. Velstand, lykkelig Forsatning. Landets, Videnskaber's Flor. Deraf: florere, v. n. blomstre; i egentlig og fig. Bemærkelse.

1. Floret, et. (Tonen v. sidste Stavelse.) et Slags Løi, vævet af Floretsilke 3: Silke af Silkeormens yderste og ringeste Spind (Flofsilke.)

2. Floret, en. pl. -ter. (Fr. Fleuret.) et Slags uskedelige Raarder, som bruges v. Fegtespiller.

Flormeel, et. ud. pl. det fineste Hvedemeel. (Æ. S. D.) Æl. Flor, *triticum tenuissimum*. Haldorsen.

Flos, et. pl. -ser. 1. et Slags Løi, vævet af Silke og Kamelhaar; Plynð. (Æ. S. D.) 2. overstaarne Uld: ell. Silketraade, hvormed Handsker, Trøier m. m. udsnes (flosses) for at blive desto varmere. (Æl. Flos.)

Flosse, v. a. 1. [Æl. flosa.] udspe ell. bedække m. Flos. At flosse et Par Bander. [Et Stykke Løi (Silketøi, Bomuldsøi) siges at være flosset (ell. intrans. at flosse) naar Traadene i Enderne ell. v. en af Siderne blive løse v. Slid, ell. derved at noget af Iffetten tabes.] jvf. v. n. flokke.

Flot, adj. og adv. [Æ. og Æ. S. flott.] flydende, i Stand t. at flyde p. Vand. At gløre et Stib flot. (I dagl. Æ. oversdaadigt, overslødigt. At leve flot.)

Flue, en. pl. -r. [Æl. Fluga.] en talrig Slægt af Insecter, hvoraf Stuefluen (*Musca domestica*) er den almindeligste. At have Fluer i Hovedet 3: være flygtig, vildhovedet, have gale Indfald. (Moth.) = Fluegift, en. Gift, som sættes for Fluer. Fluenet, et. Net, som om Sommeren hænges over Bæste mod Bremses og Flueskik.

Flueskab, et. Skab, hvis Sider ere udfyldte med aabent Løi, der giver Luften Adhang, og hvori Rød giems med om Sommeren mod Fluer. [Fluesmætte, en. et Redskab t. at staae Fluer ihjel med.] Fluespy, et. id. Tale: Spy's fluer's Reg.

Fluesvamp, en. En giftig Bladsvamp, som, udblødt i Mælk, bruges som Fluegift. *Agaricus muscarinus*. Flueviste, en. B. til at bortjage Fluer med.

Flugt, en. ud. pl. [Æl. Flag.] 1. Gjerningen at flye ell. flygte. At tage Flugten. At være p. Flugten. Gaae Fienden p. Flugt. 2. Fuglenes Bevægelse gennem Luften v. Hjælp af Vingene. At flyde en Fugl i Flugten. fig. at være i Flugten 3: være i Rnibe, i Forlegenhed. (b. Tale.) 3. fig. den Fart, hvormed andre Ting drives gennem Luften. Flugten, Flugten's, Pilen's Flugt. 4. en lige,

uafbrudt Linie. (i visse Tilfælde.) At opføre en Bygning i lige Flugt m. andre Guse. Disse Agre ligge i een Flugt.

Flunk, et. Blink, Glimt. Deraf: Flunke, en. Ildgnist, Funke. (B. S. D.)

Flunke, v. n. 1. glimre, glindse; gnistre, kaste Ildflunker fra sig. — flunkende ny, ganske ny. (dagl. T.)

Flux, adv. [Jæl. og N. S. flug s.] med en Hast, ufortøvet; strax. Siig flux, hvad du vil. "Flux jeg vil dig nu forraade." Whlenschl. (Forældede Bemærkelser: næsten: meget.)

Flyde, v. n. flød, flydt. (er og har.) [Jæl. flöta.] 1. om Legemer, som ei ere faste: bevæge sig frem. Vandet, Blodet flyder. At flyde bort (føres bort v. Strøm.) At flyde over. — partic. flydende bemærker ogsaa, i Modsatning t. fast, det som har Evne t. at flyde ell. rinde. At gøre noget flydende. Dværgsølv er et flydende Metal. (jvf. rinde, der i Almindelighed br. om Aar og Floder, ell. om det, som har en afsmalt, stadig Bevægelse; og strømme.) 2. bæres ved sin Lethed ovenpaa et flydende Legeme; svømme. Træ flyder p. Vand. Den lettere Bædste flyder ovenpaa (en anden.) Vandet er her saa lavt, at Skibet ikke kan flyde. Braget flød t. Lands. 3. Ved en Sprogegenhed overføres Bemærkelsen 1. paa Stedet, hvor noget flyder. Bordet flyder med Vin. Jorden, Gulvet flyder m. Vand. (v: er oversvømmet af.) Et Land, som flyder m. Melk og Honning. Elgesledes siges: Gaaret flyder v: vædsker, giver Vædste. 4. sig. a) om visse Ting, der stee m. Lethed og Hurtighed. Tælen vil ikke flyde for ham. En flydende Tunge, et flydende Vers. "Hans Stil er reen, flydende og behagelig." Sneedorf. b) komme af, oprinde af; være en Følge af. (m. præp. af) Der kan ikke flyde andet end Tab af dette Foretagende. Det flyder ikke af denne Sætning, at ic. = Flyden, en. ud. pl. det, at flyde. Flydenhed en. ud. pl. den Egenkab at flyde, ell. at være flydende. "Overgang faste Legemer gaar over t. Flydenhed." (S. Rothe.) = Flydebom, en. Bom f. Indløbet t. en Havn e. b. som finder p. Vandet. Flydebro, en. En Bro, som ei er fast i Grunden, men flyder p. Vandet.

Flydholt, et. pl.-er. [af flyde og Holt, Træ; ogsaa Flodholt.] hos Fiskere: rundagtige Træstokke af et Slags meget let udenlandsk Ved, af et Fierdingpunds til et Punds Vægt, som sættes i de Liner, hvormed Garnet er kantet, omtrent i en Alens Afstand fra hinanden, f. at holde Garnet flydende i Vandet.

Flye, v. a. 1. [Jæl. flya.] 1. indrette, sætte i Stand, gøre t. Rette, bade, for-

bedre. At lade sine Klæder flye. At flye paa sine Klæder. At flye op i en Stue, gøre veent og ryddeligt. — Derimod: flye til, ell. tilflye v: ilde tilrede, besudle. 2. skaffe, bringe t. Veie. "Han vilde ham flye en Advocat, der Sagen kunde føre." Holb. P. P. At flye een meget bestille. At flye een af m. noget. "S mig Børn." D. Bibel 1550. (Gen. 30. 1) At flye i Tale. (Holberg.) "Han løb hen til, og flyede ham, som var nær død, Live igien." B. Thott. [Begge disse, h. Almuen endnu brugelige Bemærkelser i Skriftsproget, med Rette, næsten forældede.] 3. overantvorde, glve i Pand. Han glemte at flye mig Brevet. At flye noget hen t. een. flye noget bort, fra sig tilbage.

Flye, v. n. og a. 1. [Jæl. flya.] tage Flugten, rømme; og sig. forsvinde h. sigen, forlade een. At flye for Fjende flye af Landet. "Bedre er at flye, end ilde at fegte." P. Rolle. Da Enkten flyede tabte han Modet. "Omflider Stormen flyer, og Mattens Mulm adspredes." S. Grimann. 2. v. a. flye, holde sig for. At flye slet Selstab. — Flyekraft, en. af T. Rothe brugt Udtryk for: tilbageflydende Kraft (Repulsionskraft) det modsat af Sammenhængskraft. (Naturens Lov I. 162.)

Flyg, adj. pl. flygge. flyvefærdig. (af Fugleunger. "Opflækker Ungerne, indtil de blive flygge." Arreboe. Deraf: flyges, v. n. pass. blive flyg, faae Flyvefærd. (Rothe.)

Flygte, v. n. 1. (er.) [af Flugt. flygta.] tage Flugten, flye. flygte ind i Fæstningen, ud af Landet.

Flygtig, adj. [af Flugt.] 1. som flytter fra Sted t. Sted, flugtende. "Udflugt og flygtig skal du være p. Jorden." (D. Bibel.) 2. ubeständig, forgængelig. Den flygtige Lykke, Ungdom. 3. ukonstant, foranderlig, letfindig. Et flygtigt Elskovs Bæsen. 4. som stcer m. Til, hastig, letfindig, ikke grundig. En flygtig Betragtning. "Alt dette skal ikke være en flygtig Tanke i min Siel." Mynster. Dette Arbejde, denne Tegning er gjort alt for flygtigt. 5. som let bortdunfies. En flygtig flygtige Dele. (i Naturlæren.)

Flygtighed, en. ud. pl. den Egenkab at være flygtig. (især i Bemærk. 3, 4 og 5)

Flygtling, en. pl.-er. den, som flygter, som er flygtet. (Flygtning. Jacobi.)

Flynder, en. pl. Flyndre. 1. et Slægt af Saltvandsfiske. Pleuronectes (Jæl. Flydra.) Deraf: Flyndergarn, et Garn, som br. til at fange Flønde. Flynderfisk, m. fl. 2. smaa Dyr med visse Dyr (f. Ex. Gaard) bærer. (Rothe.)

Flytte, v. a. og n. 1. [Jøll. flytia.] 1. act. bringe, føre noget fra et Sted, hær det staaer, til et andet. (movere, transferere.) At flytte et Træ i Haven, flytte sit Gods. At flytte sig høiere op ved et Bord. Han ved ikke om han vil flytte Benene (om den Lade.) At flytte noget frem, ind, ned, om, tilbage, tilskide n. At flytte en Bondegård ud (fra Høen p. Gaardens Jorder.) 2. neutr. drage fra en Bolig t. en anden, fra et Opholdssted t. et andet, forandre sin Bopæl (migrare) Han er opsagt (af hustruerten) og skal flytte til Foråaret. At flytte fra Bnen; flytte t. en anden Bn. At flytte ind i et Hus, hen i en anden Gade. = **Flytning**, en. Gierningen at flytte. (som v. a. og n.) **Flytning**, et. Flytning (m. Bibegreb af den Hæilighed, derved forvoldes.) = **Flyttesdag**, en. den ved Loven bestemte Dag i Loret, paa hvilken Forordning af Bopæl ligger. **Flyttefold**, en. et bevægeligt Fælt, hvori et Antal Faar indeluttes p. en Jordplet, for at afgræsse denne. **Flyttefolk**, et. collect. et Folk, en-Nation, der forlader sit Fædreland ell. Opholdsstet, f. at nedlægge sig i et andet Land. Et nyt Flyttefolk kom efter det andet, og dette maatte forvolde de første Befidere (af Landet) mange Fortrædeligheder." **Flyttefærd**, en. Flytning; Gierningen at flytte. (Moth.) **Flyttefærdig**, adj. rede t. at flytte bort. "Der regter jeg, at borgerlig Enfsalighed er husefærdig." Nord. Brun. **Flyttefærd**, et. d. f. f. Flyttefold. (Blussen.) **Flyttefærd**, et. Færd, som flyttes. **Flyttefærd**, en. den lovbestemte Tid til Forordning af Bopæl, efter foregaaende Opsættelse. **Flyve**, v. n. fløis fløien, fløiet pl. fløine. n.) [Jøll. flinga.] 1. bevæge sig frem ved Hjælp af Vinger, og hævet over Jorden. (om fugle.) Strudsen flyver ikke; men løbet i udspilede Vinger. flyvende Dyr (s: de, om have Vinger.) Han vil flyve før han lærer flæbe (ell. Vinger. Om den, som vil alene sig det, han ikke er voren.) 2. uegentl. f. sig om det, som bevæges frem og tilbage v. Bliden, ell. om det, som bevæges n. overordentlig Hastighed. Gaaret fløier om Dreene. Lørlæbet fløier fra hende Vandet. Han fløier afsted (om den, som løber ell. rider bort i største Jil.) I flyvende (meget stor) Hast. Med flyvende (bruliede) Fæner. Huset, Skibet fløier i hasten (v. Antændelse af en stor Mængde Ind.) = **Flyven**, en. ud. pl. Gierningen at flyve. (om Fuglene bruges oftest flugt.) **Flyven** i Lemmerne. (flyvende Lemmer.) = **Flyveafte**, en. Afte, som v. flyvers ell. Metalleres Smeltning kommer

t. at blandes m. den smeltebe Masse. (Wib. S. Str. 1802. S. 178.) **Flyveblad**, et. Skrift, Læseblad, som udgives arkvis, enten for eengang, ell. til visse Tider. **Flyvebræt**, et. Bræt udenfor Flyvehullet p. en Bistade, fra hvilket Bjerne tage deres Flugt, og hvor de sætte sig, naar de komme hjem. (Fleischer.) **Flyvedigt**, et. Et kort, hastig og let skrevet Digt. (Baggesen.) **flyvefærdig**, adj. i Stand t. at kunne flyve. **Flyvegigt**, en. Gigtmerter, som ikke ere bestandige, men nu og da indfinde sig. (Moth.) **Flyvegrille**, en. hastig opstaaet Grille, Indfald. **Flyvehavre**, en. Plante af Havrens Slægt, der vorer som ukrud i Græden; vild Havre. **Avena Fatua**. **Flyvehul**, et. Hullet p. en Bistade, hvorigennem Bjerne flyve ud og ind. **Flyveindsfald**, et. Indfald, som man pludselig faaer og hastig lader fare. "Enhver, for hvem Ægteskab ikke er et Flyveindsfald." Rahb. **Flyveklærlighed**, en. En hastig opstaaet og hastig udslettet Klærlighed. "Et Par Ægteskab, der have taget hinanden af en Flyveklærlighed, der f. længe siden er forbi." Rahb. **Flyveruller**, en. Uller, hvoraf Hesten nu og da pludselig anfaldes. **Flyvelyst**, en. En hastig opstaaet Lyst, der lige hastig forgaaer. "Din Flyvelyst forsvinder." Evald. (Balsers D.) **Flyverygte**, et. omløbende, løst Rygte. **Flyveron**, en. Ron, som vorer op p. Mure og i gamle hule Pilestammer af Bær, som Fugle føre did. (Moth.) **Flyvesand**, et. meget fint og let Sand, blandet m. Støv, som af Winden føres i Mængde ud over Landet og gjør det ufrugtbar. **Flyveskrift**, et. Et libet, af faa Blade ell. Ark bestaaende Skrift. **Flyvestytte**, en. Et Redskab, der især br. ved Klædes og Bomuldsvævning, for, ved Hjælp af en mekanisk Indretning, med større Lethed at flaae Jilættene ind, end dette ved den sædvanlige Hæverstytte ell. Saandstytte kan skee. **Flyvetanke**, en. hastig opstaaet Tanke. (Kingo.) **Flyvetidende**, en. løb, usikker Tidende ell. Beretning. (A. S. Wedel.) = **Flyvhast**, en. oversmaade stor Hast. **Flyvhede**, en. Hede, som hastig opkommer og forgaaer. (f. Gr. i Engdom.) **Flyvspring**, et. at ride i Flyvspring s: i stærk Galop. (dagl. L.) **Flæ**, (ell. Flæg.) en. En Fugl af Snepeslægten, (Scolopax.) graa af Farve. (Moth.) **Flæbe**, v. n. 1. (har.) græbe som et Barn, længe ell. uden Marsag. (m. Forsagt og i dagl. L.) At tale, sige noget i en flæbende Tone. (L. weinerlich.) = **Flæbedigt**, et. spottende Udtryk om et flet, smagløst Klagedigt ell. elegisk Digt.

"Det, har havde imod hline Flæbedigte, var ikke, at de vare Elegier; men at de ikke vare gode Elegier." Rahbek. — Flæben, en. ud. pl. Gierningen at flæbe. Flæber, en. pl.-e. Een som idelig flæber.

Flæde, v. a. 1. (af flad.) hugge flad og glat. At flæde en Sommerstol. (Moth.)

Flædføre, f. fledføre.

Flæg, en. pl. d. f. et dansk Navn p. flere Vandplanter, f. Gr. *Iris pseudacorus* og fl. "Over det m. gule Krone svarer det brede Flæg, som Junos Sendebud har lånt sit Navn." (Iris.) J. Smidth.

Flække, v. a. 1: og flakte, flakt. [Jsl. flæka.] stikke noget heelt fra hinanden. (især om det, som er, ell. ved Adskillelsen bliver fladt.) At flække en Tvebat, en Eild, et Stykke Træ. — Flækkesild, en. pl. d. f. Sild, som flækkes ell. opflæres, saltet og røges.

Flække, en. f. flætte.

Flæse, v. n. A give sig fra hinanden, give sig ud, staae ud. (B. S. D.) Flæse, en. et hugget Saar, en Stramme. (Moth.)

Fløde, en. ud. pl. [N. S. Flete. Jsl. *Flautir*, pl. *Melt*, staaet t. *Stum*.] de fedeste Dele af Melken, der sætte sig overst p. den i Karret. = Flødeis, en. tilsfrossen Fløde, blandet m. Sukker, og o. a. som spises. (jvf. Jis og Frugtis.) Flødefage, en. et Slags Vandefager, hvortil Fløde bruges. Moth. (Saaledes: Flødegrod, Flødevafler, o. fl.) Flødefande, Flødepotte, en. Kar, hvoraf Fløde stemples. Flødestee, en. Stee, hvormed Fløde ses. Flødestind, et, den fede, tykke Hinde, der sætter sig oven paa kogt Fløde. "J, hvis Rundskab Flødestind endnu er tyndt." Bagg. Flødestiægget, adj. i Spot om et Mandfolk: buenhaget, ung og tiælen ell. qvindagtig. "En flødestiægget Konge hst p. Thronen sad, og sov m. Sceptret i sin venstre Haand." Ohlenschl. (En Flødestiæg. Moth.)

Fløde, v. a. 1. tage Fløden af; affløde, skumme. (som oftere bruges.) At fløde en Bøtte Mælk. (Moth.)

Fløe ell. fløde, v. n. 1. [af Flø ell. Flød 3: Flod, *fluxus maris*. Jsl. *flæda*, *flóa*, overskylle.] stige, komme tilbage m. Fløden. (om Havvandet; modsat at ebbe.) Arreboe. Moth. Nu forældet. Deraf: Flødsand, et. Gruus og Sand, som røres op af Stormen og kastes t. Havbredden. Moth.

Fløi, en. pl.-e. 1. en bevægelig Plade af Kobberblik ell. desl., der sættes p. Enden af en Stang ovenpaa Taarna og Guse, for at vise Vinden; en Veirhane. Deraf: Fløistang. [N. S. Flügél;

bestægtet med fliegen, flyve. 3 Bmærkelsen 2—6 af Righed i Stille Stilling eller Bevægelse med Vinger. 2. de yderste Enden af en i Rinter opstillet Pær, ell. af en mindre Afdeling af Ringer. 3. Høire, venstre Fløi. At bedømme Fløiene m. Røtter. 3. en Side af Længe af en Bygning, der har flere; en en Tilbygning ved Enden af et Hus. 4. Halvdelen af en dobbelt Dør, ell. af et Vindue. 5. en af de bevægelige Dele af et Stiermbræt. 6. den Deel af et Slædebord, som kan slaes ned; en Tilfærm. 1. Enderne af et Episebord, som da kaldes et Slædebord. — Fløibygning, en. Bygning, som har flere Fløie, Flømand, en. den Mand, der staaer yderst ell. Fløien af et Antal i Rinter opstillede Soldater.

Fløiel, et. ud. pl. [Holl. *Fluvel* ældre Sv. *Flugel*, *Flughel*; hvoraf *Flügel*, hos Holberg.] et Slags overstaar Silketoi, som paa den ene Side har meget tæt og fint Laad. At fløide Fløiel f. A mod 3: bruge det bedre, det som er fløiet godt, fordi man ikke har det ringere. — Fløiels bruges som adj. En Fløiel Raabe, Hat, Kiøle. "Paa Batman Trøle man ei sætter Fløiels Knapper." Holberg. — Undertiden ogsaa i Sammenfættninger: f. Gr. Fløielsbaand, Fløielblomst, Fløielshue, m. fl.

Fløite, en. pl.-r. [N. S. *Flente*. Jsl. *Flótr*. Ital. *Flauta*.] et musicalt Instrument, dannet som et huult Rør, og huller i. At spille, blæse p. Fløite. Fløitemager, en. den, som forfærdiger Fløiter. Fløitespil, et. Gierningen at spille paa Fløite. Fløitespiller, en. den, som forstaaer Konsten, at spille paa Fløite. Fløitetone, en. Tone, som ligner Fløitens ell. frembringes v. en Fløite; Fløiteløb. Fløiteværk, et. en vis Deel af et Orgel, ell. en Indretning i et Orgel, som frembringer Fløitetoner.

Fløite, v. n. og a. 1. (har.) 1. efterligne Fløitens Lyd m. Munden. At fløide ad en Hund. At fløite en Melodie efter. 2. spille p. Fløite. At fløite efter Røde. At fløite et Stykke. = Fløiten, en. ud. pl. Gierningen at fløite. — Fløiteri, et. idelig Fløiten. "Dals Baaren er færdig for hun begynder m. sit Fløiteri." Tode. Fløiten, adv. [formodentlig af flyve] borte, tabt, tilfald. Han er alt fløit Pengene gik fløiten. (b. Tale.) "Min Tanterne tilfaldt gaae fløiten med." Bagger. (Mogd. Arb. I. 95.)

Fløs, en. (jvf. Flab.) gabende, bagende Mund. (3 det lave Overbageskræmen ikke Almuens, dr. det som uqvæm ord om en ubetydelig ell. dum og i Almindelighed ubehagelig Person; en dum Kaptejn. Deraf: Fløsmund, en. (Person, der

en flig Mund) og flodmundet, adj. (i lav Talebrug.)

Flotte, f. flytte.

Flots, en. pl. Flotser. [F. Flot.] et i flere Tider af det F. overført Ord, hermed betegnes et mindre tukt, i Alm. næsten vandret Lag af en Steens ell. Biergart, imellem to Rasset ell. Hovedlag af en anden, ell. imellem Lag af to forskellige Biergartter. (jvf. Gang, 10. og Læse, 4.) "Gangenes og Flotsernes Strøgning." Schytte. Indv. Reg. II. 146. "I nogle Bierge ere Leierne sædvanliggen runde, og bære da Navnet Flotser." Brückhoff Geogn. 173. = Flotsbiert, et. n.-e. Bierge, som f. det meste bestaae af næsten vandret strygende Lag ell. Flotser, og som m. Hensyn t. Alderen følge for Dørgangsbiergene. "Alt hvad der henseende t. Alderen gaaer fra det lille Steentul, indtil det yngste Gips, er henregnes t. Flotsbiertene." Bredb. (Flotbierge. Dlusen om Brændsel. 6.) — Flotsfalt, en. Ralksteen i Flotsbierge. (Dlusen.) Saaledes: Flotsfalter.

fnas, et. Trævler, Smaadele, som er, Arabes, givdes af noget. (W. S. D. i mase, plukke, pille løselig af. Moth.) fnat, et. ud. pl. en smitsom, ondartet Hudsygdom, der frembringer Røde. Roth har v. at fnatte, rive, pille, fløse. Fingre og Regle.) = Snatmid, en. Slags Midder, (acarus) som findes i sken hos dem, der have Fnat og Udslæt. smiddel, et. Lægemiddel, som bruges af Fnat. Snatsalve, en. Salve imod det. — fnattet, adj. besængt m. Fnat. fuisse, v. a. 1. (har.) ke, med undersk, tilbageholdt Latter. — Snisen, en. pl. Gjerningen at fnise.

fnug, et. pl. d. f. de fineste, letteste af Uld, Silke, Garn, Duun ell. L, som, naar de løsnes, ved deres led fløve som Støv om i Luften. "Et ug, som sig f. Binden snæver, og synker ned t. Jord." Whlenschl.

fnys, v. n. fnysede ell. fnøs, fnysed. n.) [Fsl. fnasa.] Udskade Nanden med og lydeligt glennem Næseborene, i Dyr af Brede ell. utaalmodighed. en fnyser-Rædsel og Død, som den lige best under Baabnens Bragen." — sig. om Menneket: at fnyse af det, af Hævnlyst. — Snysen, en. snysingen at fnyse. "Storm var hans L, og Snysen hans Smil." Herk.

fod, en. pl. Fodder; men Fod, naar bemærker et Længdemaal. [F. Føtr.] den nederste Deel af Benet hos Menster og Dyr, med hvilket den forbindes ved Ledet. Deraf: at falde til Fode, at sætte sig, give efter. For Fode,

uden Forskiel, i stor Mængde. At hugge ned for Fode. — At komme, hjælpe, sætte, bringe paa Fode: i Stand igien, i Velstand v. ny. — Fod for Fod, ganske langsomt, i Skridt. Paa staaende Fod, strax, uden Ophold. — Til Fods, gaaende. At komme, reise til Fods. At være rast, svag til Fods: i sin Gang. At tiene til Fods. (modsat til Gæst.) At tage Fod i Haand: skynde sig i sin Gang; ell. blot: gaae, gaae afsted. At gaae p. faldende Fod (være høi frugtsommelig.) 2. uegentlig. a) den nederste Deel af en Ting, ell. en Tilfætning t. Tingen, hvorpaa den hviler. Foden af en Stølle. En Bordfod. Foden af et Hus (hvilket dog mest br. om Huse, som ei ere grundmurede.) b) et Længdemaal; 12 Tommer ell. en halv Alen. 5 Fod lang. c) en vis Tilstand ell. Forsætning. At have det p. en god Fod. "Hvis han v. Roret stod — paa hvilken helleg Fod han vilde bringe da og sætte alle Sager." Holb. P. Paars. Hans Sag staaer p. flette Fodder. Armeen staaer p. Krigsfod, Fredsfod. At komme p. fri Fod. (At have en fri Fod at staae paa, være uskoldig, brødest.) At staae p. sin egen Fod. (suo consilio niti. Moth.) d) en vis Maade, hvorpaa en Ting tages ell. behandles. At tage noget p. en alvorlig, eftertrykkelig Fod. Udmyntning af Penge efter en vis Fod. (Myntfod.) e) i Verslæren: to ell. flere m. hinanden i Versemaale forenede Stavelser; Versfod. (Lat. pes.) Verset har en Fod for meget. f) i nogle Tilfælde: det nederste af en Ting. Foden af en Seng. (modsat Hovedgierdet.) At skrive p. Foden af et Ark Papir, af et Document. Foden af et Bierg. (modsat Toppen.) = Fodangel, en. (F. Fußangel.) Jern, m. spidse Pigger, som stæses p. Jorden, for at skade fiendtligt Ratteri ell. afstrække Tyve fra Haver o. d. (Moth.) Fodbad, et. Vand, hvori Fødderne alene bades. Fodbalde, en. den mest klædsfulde og fremstaaende Deel af Fodbladet. Fodblad, et. Fodens underste Flade fra Hælen t. henimod Tærne. (jvf. Fodsvang.) Fodbred ell. Fodsbred, en. saameget, som Bredden af en Fod. Ikke en Fodbred Land. "Skiondt et en Fodbred blev t. Rigets Grændser lagt." Storm. "Men han vel turde sige, jeg var, for han er Degn, en Fodsbred f. ham vige?" Holb. P. P. Fodbræt, et. Bræt til at sætte Fødderne imod, f. Ex. paa en Bogn. Fodbækken, et. Bækken t. Fodbad ell. Fodvaskning. Fodfald, et. Gjerningen at fælde sig ned for eens Fodder. At giøre Fodfald for een. (Moth.) Fodfolk, et. n. s. colt. Krigsfolk, som tiene t. Fods; modsat Ratteri. Fodsæfte, et. Sted, hvor man

kan faae fast; ell. det, at man naaer et saadant Sted. At faae, have, komme t. Fodfæste. "Gik en Plet mere t. Fodfæste p. Amerikas Fastland." M. Fodgang, en. En Fodgængers Gang, naar han ikke løber; eller Hestens Skridt. Vi gik en ganske jævn Fodgang. "At Hestene ikke kunde gaae uden Fodgang." Bagges. Fodgarde, en. Livvagt t. Fods. Fodgrund, en. Grund til at hvile paa (Barfæ.) "Den Sikkerhed og Evangelshed, der f. lidt mere Liv, Aand og Følelse vilde være en ypperlig Fodgrund." Bagg. Fodgænger, en. Person, som gaaer, kommer, reiser t. Fods. At være en god Fodgænger. Fodjern, et. Bølle og Rænte, som sættes p. Forbryderes Been. Fodknekt, en. Soldat t. Fods, Infanterist. (forældet.) Fodkys, et. Gierningen at kysse eens Fod. At stedes t. Fodkys hos Paven. Fodled, et. Ledet, som forbinder Foden m. Benet. fodlet, adj. let t. Fods, let t. at løbe. (Arrebo.) fodløs, adj. som er uden Fodder. "Et fodløst Dyr." Arrebo. Fodmaal, et. Maal af en Fods Længde. Fodmaal og Alenmaal. Fodpose, en. foret Pose ell. Sæk, hvori man p. Reiser gemmer Fodderne mod Kulde. Fodpost, en. Post, hvormed Breve befordres af Gaaende; Gangpost. fodrap, adj. d. s. f. fodsner. (Fibigers Som.) Fodreise, en. Rejse, som gøres t. Fods. Fodreisende, en. pl. d. s. den, som gjør en Fodreise. Fodrustning, en. Rustning, som hører t. Fodderne. (Baggesen.) Fodsæde, en. den underste Deel af Foden fra Hælen t. Tærne. fodsid, adj. om en Klædning, der naaer t. Fodderne og tillige er vid og rummelig. En fodsid Kiortel. Fodskammel, en. Skammel t. at sætte Fodderne p. Fodskifte, et. 1. Foddernes verlende Flytning i Gangen. Denne Hest har et godt, et snevert, uftært Fodskifte. 2. Fodtøi, som man har til at riste m. (B. S. D.) Fodslag, et. Slag, Stød m. Foden. Hestens Fodslag. "Den grønne Pede flyer, og v. hans Fodslag bæver." P. S. Frimann. fodsner, adj. hurtig i Gang ell. Løb, let t. Fods. Fodsokke, f. Sokke. Fodsot, en. Gigt i Foden, Podagra. (gammel.) Fodspor, et. 1. Indtryk, Mærke af en Gaaendes Fod. fig. at træde i eens Fodspor: efterligne ham. 2. Fodtrin p. Bæven, som Bæveren træder paa, f. at stikke Rindegarnet ad, naar han kaster Spolen igiennem. (Moth.) Fodsti, en. Bei for Gaaende, Gangvei. Fodstykke, et. 1. det Lømmet, som i et Puns af Bindingsværk hviler p. Grundvolden. 2. Fodstykket af en Seng, Endestykket v. Fodderne. Fodstød, et. 1. et Stød m. Foden. 2. noget t. at stutte Fodderne paa.

(Moth.) Fodsvang, en. Svulst under Fodbladet. (Ringo.) Fodsæt, en. Fodpose. Fodtraad, et. d. s. f. Fodtrin, 3. (Moth.) Fodtrin, et. 1. Fodspor. 2. et Skridt, Trin. 3. noget, som man træder p. for at stige op, ell. et Træl som man, siddende, hviler Fodderne paa. Fodtræ, et., det Lømmet i en Punsbinding p. Landet, der ligger langs m. Foden, og hvori Stolperne indtappes; Fodstykke. Fodtvæt, en. Gierningen at vask Fodderne. Fodtøi, et. alt det man bruger t. Foddernes Befærdning. Fodtømmer, et. Lømmet som kan bruges ell. er brugt t. Foden af et Puns. Fodvand, et. Vand hvori Fodderne bades. Fodvaskning, en. Fodtvæt. Fodvæn, en. Fodsti, Gangvei. Fodværk, en. Bælt, Pine i Fodderne. = Fodsied, et. Fied, Skridt. "Dem — kan du et Fodsied ikke trænge." Arrebo.

Fode, v. a. 1. [af Fod.] faae Fodsæt. "En fast Grund at fode paa." L. Roth. "Hvorledes føler du dig da at fode p. de tætte Steen og den tunge Jord?" Sam. (S. Siælland br. Talemaaden: fodde til Hestene, naar man vil, de skulle løse Foden, hvormed de træde p. noget, Jord.)

1. Foder, et. ud. pl. udtales oftest Foder [A. S. Fodre (og Foda, Fodor, M. næstefode.) L. Futter. Ilden Løve fode.] 1. det, som gives Heste og Løve t. Føde. Hestefoder, Hønsfoder. "Foder og Sæd gjør Følen god." Ordspr. (Moth.) At sætte en Hest paa Foder hos en Bødder (lade den der opføde, fore.) 2. saame Foder, som p. eengang lægges for et Kreatur. Hesten har faaet sit andet Foder (i denne Bemærkning med pl. ligesom Roen skal endnu have to Foder.) = Foderart, en. et vist Slags Foder. Foderbaas, en. Afdeling i en Stald, hvori Foderet lægges for Kreaturet. (f. B. Foderbønne, en. En Art af den almindelige valste Bønne, der dyrkes i Maaen som Foderbæret. Vicia faba minor; Foderbønne, Ervinsbønne. (Dlussen.) Fodergiæld, en. det, som betales for at have et Kreatur. Fodergræs, et. en Græsart, tienslig t. Foder. Foderhavre, en. Havre, som br. t. Foder; modsat Foderbønne. Foderkarl, en. Karl, hvis Forretning er at fore og passe Heste i en Stald, ell. som har Opsyn m. Staldkarle, (Foderknekte) der gjøre Gierning. Foderkiste, en. hvori Foder gemmes i Stalden. Foderløn, en. den Tilstand hos Punsbæver, naar af Engdom væmmes v. Foderet. Foderleie, Foderløn, en. d. s. f. Foderlo, en. Afdeling i en Stald, hvori Heste og Løvefoder gemmes.

mangel, en. Fodertrang. Fodermester, a. Staldbetjent, som har Opsyn m. hestefoderet, og m. Foringen. Foderplante, en. Foderurt. Foderpose, en. Pose, der bindes for Hestens Mund, med Foder i. Foderqvæg, et. Qvæg, som ladesføres. Foderrod, en. Rod ell. Jordfrugt, der br. t. Qvægfoder. Foderstoffer, en. v. større Hestehold ell. Stutterier: en Betjent, som varetager Foringen ell. uddeler Fodret t. de bestemte Læder. Foderstud, en. Stalddud, som lades. Fodersæk, en. Sæk hvori Hestefoder føres p. Reiser. Fodertrang, en. Mangel p. det fornødne Qvægfoder. Brødmangel er vel tung, meer tung dog Fodertrang." Reim. Fodertrang, adj. som medfører Fodermangel. Et fodertrangt Kar. (Blussen.) Foderurt, en. Art som er tjenlig t. Qvægfoder, og m. fordeelt dertil kan dyrkes; Foderplante. ligelædes: Fodervæxt, en. (Blussen.) = Fodre (fore), v. a. s. nedenfor.

2. Foder, et. ud. pl. [udtales sædvanlig ligesom det foregaaende: Foer. T. Futtet. E. Furr. Fr. sentre, Pelsværk.] et, hvormed noget, især Klæder, indvaskes; Dræt. Herredsfoder, Fiskefoder. = Deraf: Foderdug, en. et Drætte Løi t. Foder. Foderlerred, et. Lerred som især br. til Foder. Foderstærk, et. ud. pl. (skrives ogsaa: Foerstærk.) s. s. Pelsværk. (fordi det br. som Foder.)

3. Foder, et. [N. S. Fodre. Goth. Fodr, herca.] det, hvori en Ting indsluttes for at bevares ell. føres p. Reiser; Gierning. Deraf: Glasfoder. I Stedet for dette, tilforn mere almindelige Ord br. nu i endel Tilfælde: Foderal; s. Er. hr: Foderal. (af det T. F u t t e r a l.)

Fodre ell. fore (som er den almindelige Udtale og Skrivemaade), v. a. 1. [af Foer.] 1. (af 1 Foder.) at give Foder, give Heste og Creature Føde. At fodre (fore) sine Heste godt. At fore med Havre, a. Palm. At fore af 3: give Qvæget det idte Rottesfoder. (Ordet br. ikke om alle Dyr, som gives Føde. Man siger ikke let: at fore Gvin, Hunde, Gæs, Canarifugle; men: at give dem Nøde.) 2. (af 2 og 3 Foder.) beklæde noget indvendigen ell. udvendigen; særbd. forsyne Klæder indentil a. Dræt ell. Underfoder. At fore en Vertikale m. Silketoi. At fore et Ankersoug. (omvinde det p. visse Steder m. Kabelgarn.) = Deraf: Fodring, Foring, a. Gierningen at fore. Arcaturernes Foring.

Fodse, v. a. 1. [af Sod.] sparke, støde a. Foden.

Foerværk, (Foderværk.) s. 2 Foder.

Fog, et. [Zsl. Fink, Fok.] kaldes det,

naar noget flyger for Vinden; men Ordet bruges stelden allene. Vsf. Sneefog og fyge.

Fogderi, et. pl.-er. 1. en Fogeds Embede. 2. en Landstrækning, der staaer under en Foged.

Foged, en. pl.-er. [T. Vogt. Sv. Fogde: formodentlig af Lat. advocatus.] 1. i Alm. a) den, som beklæder visse Dommerembeder og lignende Bestillinger. S. Birkfoged (Birkedommer), Byfoged, Herredsfoged, Underfoged. Kongens Foged i København. (m. best. Art. Fogeden ell. Fogden. "Det i vor Lov er sat, at Præsten Tiende skal have, Fogden Stat." Holb. P. Paars.) b) den som, i visse Tilfælde, har Opsyn m. Andre; s. Bondefoged, Sannefoged, Ladefoged, Ridesfoged, Skovfoged, Sognefoged, ic. 2. i Norge: den Embedsmand, der indtræver de kongelige Skatter. = Fogdegaard, en. Gaard, som en Foged boer paa. (Holb. P. Paars.) — Fogedinde, en. En Fogeds Hustru. (Holberg.) — Fogedkorn, et. (ell. Fogdekorn. Moth.) en Afgift i Korn t. Herredsfogeder og Birkedommere. Fogedtiene, en. En Fogeds Embede.

Fok, en. det nederste Seil p. Fokmasten (Fokkemasten) p. store Skibe; og p. mindre: det trekantede Seil, som gaaer ned t. Forstavnen — Deraf: Fokkemast ell. Fokmast, en. den forreste Mast p. tresmastede Skibe. Fokkemars, Fokkeraa, og fl.

Fold, en. pl.-e. [E. Fold. N. S. Fald, Fæld, stabulum. Zsl. Fald.] Indhegning, Indelukke t. at indsatte Creature i, p. Marken ell. ved et Huus. (s. Flyttefold.) Deraf: folde, v. a. At folde Qvæg, at sætte det i Fold. (Moth. steldent.)

Fold ell. Solde, en. pl. Folder. [N. S. Feald. T. Falte.] 1. En ombøjet, sammenlagt Deel af et bøjeligt Legeme; et Læg. At lægge noget i Folder. Fold p. et Blad Papir. 2. de udstaaende, runde Læg, der af sig selv fremkomme i Klædningsstykker ved Trykning ell. ved Nædhængen. Denne Rirole falder godt i Folder. "Med Stærter, som i lette Folder gled — til Fædderne." Baggesen. = Foldelast, et. den Maade, hvorpaa Folderne i en hængende Klædning ere angivne i et Maleri ell. p. en Billedstøtte. Foldetrave, en. Halskrave, som er lagt i Folder. foldeviis, adv. i Folder, saaledes, at noget er foldet.

Solde, v. a. 1. lægge i Folder ell. Læg. At folde en Krave, folde et Brev sammen. At folde sine Hænder 3: lægge dem sammen. At folde Klæderne op om sig. At folde noget ud, brede ud, hvad der er sammenfoldet. (s. udfoldet.) = Soldning, en. Gierningen at folde noget. — Folder

bænk, en. Bænk, som tiener baade t. at sidde paa, og at ligge i; Slagbænk. (Moth.) Soldetiv, en. Tiv, som kan bøies ned i Skafstet. Soldefeng, en. d. s. et Seltfeng. Soldestol, en. Stol ell. Rænestol, som kan foldes ell. bøies sammen f. at indtage et mindre Rum. (Moth.)

Sole, en. pl. -r. [Isl. Foli.] en ung Hest. (fra det andet t. Slutningen af det fjerde Aar.) = Solemester, en. Patient v. Stutterier, som har Opsyn m. Fals hopperne under og efter Følningen.

Sole, v. n. 1. (har.) om Hoppen: at føde, fæste et Føl. = Soling, en, det at sole. — Soletid, en. den Tid, da en Hoppe soler, ell. skal til at sole. [Af sole haveb ogsaa Udtrykket: at være i Sol: være drægtig; om Hoppen. Efter Moth ogsaa om Hunden og Ratten.]

Soliant, en. pl. -er. en Bog i Folio, ell. hvis Blade udgøre halve Aft.

Folk, et. pl. d. s. sing. er fælden, undt. i Bem. 2 og 3. jvf. No. 6. [Isl. og N. S. Folk.] 1. Personer, som udgøre een Familie, høre t. eet Huus. At være af fornemt Folk. Alle Gaardens Folk. — I Særdeleshed. Tjende, Tjenestefolk i et Huus. Vore Folk ere i Marken. At holde mange Folk. Folkens Mad (ringere Mad f. Tjendet, f. Ex. p. Herregaarde.) Folkens Senge. (Deraf f. Ex. Folkelagen, (som bruges t. Tjenestefolks Senge) Folkeløn, (aartlig Løn, som Tjendet faaer.) Folkfeng, (hvori Tjenestefolk sove.) Folkfest, (som en Huusfader betaler for sit Tjende) Folkfestue, o. fl.) 2. et Samfund af Mennesker, som have Sprog og Herkomst tilfælles, og som tillige sædvanligvis leve i eet Land og i en Stat; en Nation. Det danske Folk. Et Folk af afdagstid Oprindelse. (pl. br. ikke gierne, hverken i denne Bemærkning ell. i No. 3. jvf. Folkfærd.) 3. den større Mængde af en Nation, Almue. At hige efter Folkets Gunst. 4. Krigsfolk, Tropper. At føre sine Folk i Marken. Godfolk, Hestfolk. ("Folket er flere, som er med dig, end at jeg skulde" ic. Domm. B. VII. 2. Derimod i Bib. af 1550: Folket er for meget.) 5. Mennesker i Almindelighed. (altid i pl.) Stikkelige, fornemme Folk. Folk var endnu oppe i Byen. At være som Folk er flest (som de fleste Mennesker ere.) At have været iblandt Folk: have været i Verden, iblandt Fremmede. Folk sige a: Øngtet gaaer. — Godt Folk, i dagl. T., ligesom Folk allene (5) naar man ingen vis, bestemt Person betegner; ell. ogsaa for: stikkelige Folk. Hvor Godt Folk er, kommer Godt Folk til. "Et Paaskud f. at tage hvad Godt Folk har endnu tilbage." P. M. Troiel. 6. i Almuesproget

og i dagl. Tale: en enkelt Person, Menneske. (Især om Fruentimre.) Du er et stikkeligt Folk. Han bliver nok Folk. (t. Mand.) f. Mandfolk, Kvindfolk. = Folkebeslutning, en. B. som tages i et Folkemøde. Folkeblanding, en. Sammenblanding af forskellige Nationer. Folkedannelse, en. almindelig, herkendt Dannelse hos et Folk. "Grækenlands og Roms ædlere Folkedannelse." Baggesen. Folkedød, en. Pest ell. anden Landssygdom, hvoraf en stor Mængde Folk i et Land borttrives. "Folkedøden rundt om truet." S. Staffelt. Folkeegenhed, en. Folks særegne Art og Bestaafenhed; Rationalitet. (M.) Folkfader, en. f. om en Fyrste, der mildt og faderligt styrrer Folk. (C. A. Lund.) Folkfest, en. 1. Fest, Høitid, der fejres over hele Landet, af hele Folket, ell. en stor Deel af samme; 2. ell. af Folket, Almuen i en vis Egn ell. By. (L. Rothe.) Folkfied, et. Et Menneskes Fødsel. (Rahbek.) "At, aldrig saaes her Folkfied i disse Ørkener." Evald. Folkforbund, et. Forbund imellem flere Nationer og Stater. (Walling.) Folkforstander, en. den, som uden at være Fyrste styrrer Folk, ell. en Deel af samme. (L. Rothe.) Folkforordling, en. Et Folks, en Nationes Forordling. (Baggesen.) Folkfrihed, en. den Frihed, et Folk er eller har været i Besiddelse af; national Frihed. folkesyldt, adj. v. opfyldt ell. overfyldt m. Folk. "Hjigt folkesyldte Land." J. Borge. Folkfærd, et. pl. d. s. 1. en Slægt Stamme, Familie. (fælden.) "Naar har sit Folkfærd saaledes gaaet igiennem." Falster. "Jeg skulde nævne dine Fæder om Dyd blev stor v. Folkfærd." Tullin. 2. et Folk (2), en Nation. "Folk siges Hensigt t. Land og Fæderland; Folkfærd i Hensigt t. Afstamning og fælles Herkomst. Forskellige Folk kan da være et Folkfærd." Sporon. Folkføde, en. Føde, som duer for Mennesker. Folkefølge, et. Følge af mange Folk. (Moth.) Folkegavn, et. det, som er t. Gavn for et heelt Folk. (Storm.) Folkegunst, en. Almuen ell. Folkets Gnist, Popularitet. "Dg naar Folkegunstens Veir vil stige." Jørgensen. Folkehandel, en. Salg af Folk ell. Mennesker; Menneskehandel (Bagg. Babr. II. 67.) Folkehob, en. En samlet Mængde af Folk. (Rothe.) Folkehæder, en. et Folks Hæder, national Hæder. Folkehøvding, en. Folkeforstander, høvding Regent. (Baggesen.) folketier, adj. 1. som har Folk ell. Mennesker tier, som er det modsatte af folketier. 2. som elsker Folket, har Nationstier. "Kongens og Folkets Høvdigheder forenet i den faderlige, folketier her

Ret." (M.) Folketreds, en. Forsamling af en Deel af Folket ell. Almuen. Folkeleder, en. den, som forstaaer at lede Almuen, at bringe den p. sin Side; Demagog. (Rahb.) Folkeliv, et. det Liv, som Folket, Almuen fører i et vist Land, efter de der herskende Sæder, Skikke, m. m. ell. det Liv, som udtæller sig hos et heelt Folk; offentlig, nationalt Liv. "Aandens Stillebringer af Folkelivet." (M.) Folkelove, pl. Love ell. Bestæmmelser, som gælder imellem flere Nationer ell. Folkeslag, som antages f. Grunden t. Folkeret; modsat Borgerlove. (Schytte.) Folkelærer, m. den, som lærer, underviser Folket. Folkelæsning, en. Almuen's Læsning, den Maade et Folk mest udbredte Læsning. "At give Folkelæsningen en mere almeensindelig Retning." Engelst. Folkemagt, m. Folkets herskende, styrende Magt i Fristater. "Folkemagten kunde let komme de tilstedeværende Borgeres Hænder." Guldb. Folkemangel, en. Mangel p. Folk, p. Indbyggere i et Land. (D. Guldb.) Folkemening, en. den hos et heelt Folk ell. blandt Almuen herskende Mening. Folkeminde, et. Folks, Nations Erindring. Det er endnu i Folkeminde. Folkemunde, pl. at være, at komme i Folkemunde om Folks Dmte, før til det Døde. "Alt hvad i Folkemundemil Mavn udføre kan, og gøre mig eromt." Falsker. — Folkemængde, en. Antal af Indbyggere i et Land, en By. Folkemode, et. Forsamling af en betydelig Deel af et Folk, ell. af dets Repræsentanter. (Guldb.) Folkensod, en. det, som overgaaer et heelt Folk, almindelig Rød. Folkeoplysning, en. almindelig udbredt Oplysning blandt et Folk. (Engelst.) Folkeran, et. den Misgjætsning, at rane Mennesker. Folkeregjering, en. Regjeringsform, hvorefter et Folk styres af valgte Repræsentanter; Demokratie. (Schytte.) Folkeret, en. det, som antages at være Nationens indbyrdes Retter og Rettigheder. Folkerettighed, m. Rettighed, som tilhører ell. tilkommer et Folk, i Kraft af Naturlove ell. i Kraft m. dets Regjering. (L. Rothe.) Folkerig, adj. som har en stor Folkesamfund. En folkerig Stad. "I folkerigt, tomme Land du herske." Fibigers Soph. Folkerøds, en. Røds, Berømmelse, som Folket, Almuen, Mængden tillægger een. (Guldb.) Folkery, et. almindelig Ry ell. Rygte. (Rothe.) Folkesagn, m. gammelt Sagn, som v. mundtlig Overlevering forplantes blandt et Folk. Folkesamfund, et. Forening, Samfund, som en Nation udgjør. Folkesang, en. Sang, som i et heelt Land er almindelig kendt og udt. Folkesanger, en. den, som dig-

ter Sange for et Folk, ell. drager om i Landet og synger dem. Folkefare, en. stor Hob Mennesker. Folkefest, en. (s. ovenfor 1.) Folkefest, en. 1. almindelig Stik hos et Folk, national Stik. 2. hvad der er Stik imellem Nationer. "At Folkeret og Folkefest var krænkert." P. M. Kroel. Folkestole, en. 1. i Almind. en offentlig Stole. (Engelstoft.) 2. en Stole, hvor egentlig lærd Undervisning ikke gives; Borgerstole, Almuestole. folkefesty, adj. som styrer Folks Dmgang og Selskab. Folkestyhed, en. Bestæmmelsen, at være folkefesty. (Schytte.) Folkeslag, (ell. Folkeslags) et. Folkesæd, Nation. "Ukendte Folkeslag oprettede Venskabspagt." Tullin. Folkeslag, en. d. s. f. Folkestag, Folkestamme. "Der er en Folkeslag, bekendt af Guldets Vægt." Bessel. Folkesnak, en. omløbende Rygte. "Han betænkte, at dette pludselige Skridt maatte give Anledning til Folkesnak." Rahbet. Folkestat, en. Demokratie, Republik, Fristat. (Guldb.) "Maar er man p. den Tanke faldet, at Folkestaten havde Fred?" P. M. Kroel. Folkestifter, en. den, som grunder et nyt Rige, som er Stifter af et Folk, ell. dets første Overhoved. (D. Guldb. G. A. Sund.) Folkestyrer, en. Et Folks Overhoved, Styrer ell. Regent. (L. Rothe.) Folkeskæbne, et. Folkemøde, berammet Folkeforsamling. (Rothe.) Folketarv, en. et Folks Tarv ell. Fornødenhed. (L. Rothe.) folketom, adj. sde f. Mennesker, hvor ingen Folk findes ell. sees. (Ringo.) folketomme Sæder. Folketro, en. den hos et heelt Folk, ell. hos Almuen af en Nation herskende Tro; enten i Almindelighed, ell. i enkelte Tilfælde. Det er en Folketro i denne Provinds. Folketælling, en. Tællingen, at tælle Indbyggerne i et Land ell. en By. Folkevandring, en. et heelt Folks Udvandring fra Landet, som det behøvede. folkevand, adj. vant t. Dmgang m. Folk. Folkevel, et. hele Folkets Vel ell. Velfærd. (Salus publica,) "Om Lov og Ret og Folkevel at hegne." Rein. Folkevelstand, en. almindelig B. hos et Folk, Nationalvelstand. (Wagg.) Folkeviser, en. Viser, som er, ell. engang har været almindelig blandt Almuen i et Land ell. Landstæb. Folkevrimmel, en. En stor Mængde Folk i Nærheden af hverandre, ell. samlede p. eet Sted. "Landets Folkevrimmel og Mængde af Stæder." Guldb. Folkeværdighed, en. den Værdighed, der tilhører og egner et heelt Folk. (Rothe.) Folkeværge, en. den, som forsvare Folkets Ret og Rettigheder. "Den romerske Republik havde sine Folkeværger, der skulde tale Almuen's Sag og forsvare den imod Raadet." Ellschow. Folkeyn-

dest, en. Yndest, som Folket, Mængden, Almuen har f. een; Folkelyndest. At være i Folkelyndest.

Folkelig, adj. [af Folk, 5.] 1. som er lig Folk i Almindelighed, ikke sær, ell. udmærket fra Alle ell. de fleste andre Mennesker. "Saa vil jeg Eder lære, hvorledes I kan folkelig og efter Moden være." Galster. Siden han fik andre Klæder, er han bleven mere folkelig. "For — at lade noget mere folkelig." Bagg. Rilmbr. 205. (her i egentlig Bemærk. lig et Menneske.) "Fordi det er saa folkeligt, saa ligefremt — som Fod i Høse" Samme. 2. som ved vel at stifte sig blandt Folk, som godt kan omgaaes Folk. (Moth.) "En saare folkelig, godlibende Mand." Bagg. 3. som er ynset af Mænge, er i Yndest hos Mængden. popularis. (Moth.)

Font, en. [A. S. Fante, Fant — fat.] Stedet i en Kirke, hvor Daaben forrettes; Døbefont.

Fontenelle, en. pl. — r. i Lægekunsten: et m. Flid anbragt Saar, som holdes aabent.

For, præpos., conjunct. og adv. [Fæl. fyrir.] A. præpos. 1. om Stedsforhold. a) t. at udtrykke, at en Ting, m. Hensyn t. Stedet, er før, gaaer forud for, ell. ligesom tænkes tidligere, end en anden; (ante.) det modsatte af bag. Han stod for mig. "Seer, da var der et Vintre for mig." 1. Mose B. 40, 9. "Ret for dem skal I leire eder hos Havet. 2. Mose B. 14, 2. Han spændte to Heste for Vognen, og bandt den tredje bagved. At falde p. Kæ for een. Det laae lige for mine Vine, for mine Fødder. "Han styrter ned for hendes Fødder." Bagg. — Som adv. b. f. f. foran. (modsat bag.) For i Bogen. "De som vare for i Epidemien." I. Macc. 9, 11. Dgsaa modsat: bag efter. Den ene Hund løb for, (foran) de andre fulgte efter. (Hertil hører det adjectiviske Superlativ forrest, den forreste, som deels (egentlig superl.) bemærker: den ell. det, som er mest for: den første, fremmeste i en Række: (Den forreste Mand i Rækken. Han var den forreste, og jeg den bageste) deels (egentlig compar.) som er foran, forved noget, der er bag. Paa, ved den forreste Side (Forfiden.) b) i en hermed beslægtet Bemærk. naar man i visse Tilfælde udtrykker: en Eufelise, et Skul, ell. at en Person ell. Ting befinder sig nær ved, hos ell. foran, men dog uden for noget. Skyd Glæden for Døren. (adv. Er Glæden for?) At have Glæde for Ansigtet, holde et Lærklæde for Munden, trække Gardinet for Sengen. At sidde for Bordenden, sætte Bagt for et Huus. c) til at udtrykke Mærkværdighed, Paasyn, Paahør. (coram; cor.) "For, som var beærbet, gif for

Præsterne." Jobb. 6, 9. At komme for Kongen. At prædike for Bispen. At søge frem for Retten, for Dommeren. "Thi du skal gaae frem for Herrens Afsyn." Luc. 1, 76. Kom ikke mere for mine Vine. Se Alles Vine, Dren. Han tilstod det for Tilstedeværende. — Ligeledes Mærkværdighed af en Gienstand, der tillige tænkes forvirkende p. Subjectet, ell. som Bevægelsesgrund t. en Handling. At reise sig, staa op, bære sig for een. At tage Hatten af for een. At knæle for een. (see ovenfor 1. a) — Man knæler vel oftest for: for Gud, den, man vil vise en saadan Ærbødighed for, men dog er her ikke altid det rene Stedsbegreb tilstede. Siger man: Jeg vilde knæle for noget Menneske; men vel for Gud: saa udtrykker det blot Bevægelsesgrunden af Ærefrygt og Ydmyghed. om Tidsforhold. a) til at betegne en tidligere, forbigangen Tid. (ante.) At staa op for (før) Dag. Længe for Jule, nog for Paaske. Mange Aar for min Tid. "Kongelig Ære, som ingen Konge har høvt for ham." I. Kæn. 29, 25. For efter Dødsens Opfyldelse (jvf. inden.) m. adv. siden, til at udtrykke en vis forbigangen Tids Længde. (abhiinc.) For Aar, for en Maaned, for længe, for tid siden. c) om en tilkommende Tids Længde. At forsyne sig, lade sig antage, slutte en Overenskomst for et Aar. Jeg har Brændsel for hele Vinteren. Kost for en Maaned d) Tidsfølge i en Handling, som gik igennem (m. Gientagelse af Substantivet.) I gennemløbet en Bog Blad for Blad. Strik for Stykke. Han bliver Aar for Aar (med hvert Aar) svagere. 3. i mange andre forskellige Tilfælde og Bemærkninger, f. G. a) (modsat imod) til Fordeel for. (pro.) At stride for Fædrelandet. At tale, betynde, gøre sig Ilmage for een. [Dgsaa adv. i Talemaaden: at være for en Sag (m. Tonehold.) Jeg er ikke for, at han skal reise: jeg snister det ikke; det er ikke efter min Vilje.] 3 andre Tilfælde b) for m. Bemærkelsen: imod. At søge Raad for Landpine. At bruge noget for Dødsbed. Det hjælper for Sigt. b) i Stedsfor. (f. r.) At lade Raade gaae for sig. Han mødte for ham i Retten. At prædike læse for en Anden. Jeg maatte betale for ham. [Betydningen ell. Virkningen af for er her en ganske anden, end hvor det blot udtrykker Objectets Dat. (f. 3. e.) f. G. Jeg har tidt maattet gjøre hans Arbejde for ham (: i hans Sted.) — Det har ramt mig en Glæde, at gjøre dette Arbejde for ham (: t. Bedste, t. Nytte f. ham.) c) Om en Marsag, Bevæggrund, Anledning (præ, pro.) Hun kunde ikke tale for Graad. "For Graad jeg ikke kan den Tilstand her beskrive." Jobb. 2. Døds. Ma

han ikke være her for Kulde, Træf, Stank.
 Si maa holde Sagt for Lyve. "De fleste
 ridske for hvad Sag de vare komne til
 sammen." Ap. G. 19. 32. — For min Vres,
 for hans Børns, for min Rones, for eens
 fjendens Skyld. — At falde for (ved)
 fjendens Sværd. At straffes, belønnes
 for noget. At holde af een for hans Flid;
 have vrede p. een for hans Dovenhed. At
 lide, dade, rose, berømme een for noget.
 — At blive bange, forstrækkes for noget.
 (som man seer, ell. troer at see; derimod:
 over noget, som foregaaer, ell. er steet.)
 d) en en Betaling, Godtgjæltelse, Erstat-
 ting. At købe, sælge noget for en vis
 Pris. At gjøre noget for Penge, for In-
 tet. Han boer for 100 Rdlr. om Aaret.
 At betale een for hans Umage, Arbejde.
 e) henfor til noget. (pro.) Jeg, for min
 Del. For mig maa han gjøre hvad han
 vil. For det første, for det andet, o. s. v.
 for nærværende Tid, for Fremtiden. (Der-
 imod: i Fremtiden, naar man tænker sig
 denne som nærværende.) Hertil kan ogsaa
 henføres adskillige Talemaader, f. Ex. At
 advare een for, at vogte sig for noget. At
 undplaae sig for noget; at gjøre Regnskab
 for noget. At vide sig fri for noget; være
 fjer for noget. "For Vidner, som for
 Eolen trygge." Bagg. m. fl. a. — At
 være bange for een, frygte for een. "Bier-
 gene skælde for ham." Nah. I. 5. f) en
 Mangel, Trang, Trængsel. At være i
 Trang for Penge, være blottet for Alt;
 legen for Linned, At være reen for Synd;
 ti for Stat. Huset er aldrig tomt for
 Brænder. g) Dmdomme, Mening, For-
 regivende. At ansees, holdes, agtes for
 noget. At antage, holde noget for Sand-
 hed. At give sig ud for noget. Han gav
 sig ud for Guld (3: foregav, at det var
 guld. Men derimod: Jeg gav en Ducat
 ud for en Hjirpsilling 3: i den Tante, at
 det var en Hjirpsilling.) At sige noget for
 Livet, for Spøg. At tage (optage) Spøg
 for Alvor. h) Omfarg, Omhu, Frygt.
 At sørge (bære Omfarg) for sine Børn.
 Derimod: at sørge (3: føle Sorg) over
 noget.) At være ivrig, nidkær, omhyg-
 selig for noget. At være bekymret, bange,
 angstom, angstelig for noget. At frygte,
 angstes, grue for noget (tilkommende.
 3: over.) i) Krav, Begiering. At kræve
 for noget. At overhænge, plage een
 for noget. k) til at udtrykke Genitivus.
 ord. med Biegreb af Forvar, Pielp,
 effiermelse.) Han er Formynder for
 sønene. En Trøster, Tilflugt for de
 fattelige. Forstander for en Stiftelse. l)
 mangfoldige Tilfælde udtrykker denne
 3pos. Objectets Dativus (saavel m.
 henfor t. et nærmere, umiddelbart, som
 det fjernere Object: objectum finale.)

f. Ex. Det er godt, helbdigt, u
 ham. "Det, Tingene i Verden
 det ere de ikke i sig selv, me
 Rahbet. At vige, give efter,
 een. At beklage sig, smigre, l
 for een. At læse, skrive, spille
 een. At pløje et Stykke Jord fo
 staae i Brien for een. — Bogen
 borte for mig. Det gik itu for
 gen faldt i Jiden for Pigen. (3
 falde udtrykker for, at noget h
 steer v. Hændelse, ell. af Banvar
 v. Forseelse.) At følge, glemme
 een. At lukke Døren op for een
 ten af for een. For mig er i
 Det suser for mine Øren. At b
 At lukke, dæmme for Vandet
 Godhed, Agtelse, Afky for een.
 vige, svingte for sin Overmand. —
 delighed gjælder om disse Tilf
 Mængde er saa stor, at den
 udtømmes, at de Alle enten
 en Pensynsgienstand, et fiern
 som da nødvendigen kræver Pre
 ell. at denne, i visse Tilfælde tr
 bet for den simple Dativus, e
 udtrykke den rigtige Mening,
 fuldkommen tydelig, ell. f. at
 skodende udtryk. Saaledes f. G
 glemme det for ham. (ikke: Se
 me ham det.) Jeg glemmer
 han har gjort for mig (ikke: h
 gjort mig; som giver en gal
 Mening.) "En Sommer sneg
 begge." Bagg. (Emma.) De
 tigen: "Dg svagt hun Hoffets B
 hvad Konst og Trængsel kan st
 da det bør hedde: "Hun svagt
 Blitke fulgte." — For den Re
 reent. Hvad der er sundt for
 ikke altid for en anden. St
 skadelig for Børn. (Derimod:
 er mig meget tielig; Forsigtig
 nødvendig. Sagen er mig li
 Men ogsaa: For mig er Sagen
 men den er det ikke for ham.)
 behøves som oftest Proposition
 jectet er forbundet m. et Præd
 m) Desuden i mange særegne
 At bare sig for Latter. At ha
 Brøstet, for Piertet. At slaa
 Panden. At tiene for (som) G
 for Styrmand, sætte een for I
 komme for Skade m. at sige,
 At være syg for noget (endel
 det.) At være god for noget,
 (Karl) for noget 3: være i
 ndrette det. At sørge (bære
 for een. At tiene for sit Br
 een for Svindsot. At ligge so
 bringe noget for Dagen. Det
 gen (blev bekiendt for Konge
 spise for sig selv (allene). —

en, nogen, noget efter) br. for hvilken (pron. interrog.) Hvad er dette for en Person? Hvad er dette for noget? (Hvad for noget er dette?) Hvad for een (hvad for eet, hvad for nogle) vil du helst have? Hvad for noget? (et Spørgsmaal m. Forsyndring over det, man hører.) o. f. v. B. som conjunct. i d. Tale: forbi, thi. Han kan ikke komme; for han er syg. "Ei for han slog ihjel; men for han slog kun een." H. Bull. — for at, med infin. bemærker: i den Hensigt, at (det lat. *Susp. inum.*) For at see og høre, for at være sikker paa, ic. C. som adv. (jvf. A. 1.) bruges for a) i Forbindelse m. andre Præpositioner (dog oftest adskilt i Skrivningen), og modsat bag. — Saaledes: for fra (fra Forfiden), for over (at falde for over), for paa (paa Forfiden, foran), for til, ("Chorets Længde for til var 20 Alen." L. Kong. 6, 20.) for ved. Han satte sig for ved (ostere foran) og hlin maatte sidde bag ved. (For ved ostere som præpos. For ved Alteret (ante.) For ved Huset er plantet Træer og Buske.) b) foran Adjectiver og adv., enten allene, ell. i Forbindelse m. alt, t. at udtrykke en Grad ell. Størrelse over ell. under det som fordres ell. burde være. Prisen er for høj. Det varer for længe. Hun er alt for god. Dertil er han for frugtlos. Hun var ham alt for klog. — Desuden i enkelte Talemaader, f. Ex. At holde for, mene, ansee. Jeg kan ikke gjøre for at han taber (er ikke Aarsag til.) D. Følgende Sammensætninger, der sædvanlig skrives som eet Ord: foran, forfra, forhen, forneden, foroven, forover, fortil, forud, forved, f. nedenfor. — I Sammensætning m. Verber og andre Ord har for deels Bemærkelsen (1 og 2) af noget (i Henseende t. Stedet) foranværende (f. Ex. Forarel, Forbeen, Forhuus, Fortand) ell. (i Henseende t. Tiden) foregaaende (f. Ex. Foraar, forbenævnt, Forord, Fortale) i hvilke Tilfælde Tiden falder p. for; deels Bemærkelsen af: formeget, til Skade (f. Ex. forspise, forløste sig, forgive een, fordrucken); deels giver det Ordet en modsat, en slet Betydning, ell. udtrykker en Fjell, Udsættelse (f. Ex. foragte, forbyde, forlade, forfaste, forregne sig); deels endelig bruges denne Partikel i en Mængde andre, især af Substantiver og Adjectiver afledede Verber, som ere af nyere Oprindelse, og hvori Partikelen (saavel som i nogle af de tilforn anførte Tilfælde) egentlig ikke er den danske Præposition for, da disse Ord ere dannede efter tydske, med Partikelen *ver* sammensatte Ord.

Foraar, et. pl. d. f. den Aarstid, som gjør Overgangen fra Vinter t. Sommer; Vaar. — fig. Livets Foraar: Ungdommen, "Vi bør ansee Tiden som Evighedsens For-

aar, der spaaer os en rig Høst." Sætt — Deraf: foraaersagtig, adj. som lign Foraaet. Foraaersblomst, Foraaersfele (som herfter om Foraaet), Foraaershimmel, Foraaersluft, Foraaersveir, og fl.

Foraaersage, v. a. 1. [af Aarsag.] va Aarsag i, volde, forvolde. "At foraaers: er ikke det selvsamme som, at være Aarsag; men det er, at være den forberedende Aarsag. Om den umiddelbare Aarsag er det ikke let. Gud er Aarsag t. Verden men Gud siges ikke at have foraaersaget, Verden blev." Müller. — foraaersages, ældre Skrifter: saae Leilighed, Anledning til. "Jeg foraaersages herfter at tale med om." (A. S. Bedel.) — Deraf: Foraaersagelse, en.

Foragt, en. ud. pl. 1. Gjerningen foragte; Ringagte, Paan. "Agt for den forudsætter nødvendigen Foragt og Afsky f. Lasterne." C. Hornemann. At tale Foragt paa een. At tale m. Foragt om een. 2. Tilstanden at være foragtet. I være i Foragt, komme i Foragt. At lide i Armod og Foragt.

Foragte, v. a. 1. være uden Agtelse for ringagte, lade haant om (i ældre D. for smaae.) "Foragt ei lidet Saar, fattig Frænde, ringe Flende og slet Gane." Drdsh. (Moth.) "Vi foragte Ridningen, de Redrige, den Feige, den Lasterfulde; vi ynke og beklage den Fjellende." C. Hornemann. = foragtelig, adj. 1. som fortæller Foragt, medfører Foragt. "Det Afsvælske er aldrig latterligt; det Foragtelige kan være latterligt, men er det ikke altid." Birkner. 2. som viser, tilfælde giver Foragt. En foragtelig Behandling — Foragtelighed, en. ud. pl. Bestaffenheden, at være foragtelig. — Foragter, en. pl. -r. den, som foragter noget.

Foran, præp. og adv. paa et Sted som er for et andet. (ante.) it. p. Fjell den, fortil. Han gik foran, og vi fulgte bag efter. Han sad foran mig. Foran og bagtil. "Foran for Kamrene var en Gang." Ezech. 42, 4.

Forandre, v. a. 1. bringe i en anden Tilstand, give en anden Bestaffenhed. (jvf. forvandle.) Verket har forandret sig. Hans Udseende har meget forandret sig. (At forandre sig, i d. Tale: giste sig, ell. have det i Agt.) — foranderlig, adj. 1. som kan forandres, modtage Forandring. 2. som lettelig og tidt forandres; ustadig, omstiftelig; deraf: Foranderlighed, en. — Forandring, en. pl. -er. 1. Gjerningen at forandre. 2. en forandret Tilstand.

Foranledige, v. a. 1. [L. *per a n l a s s e n.*] give Anledning t. at noget sker, give det første Stød t. en Handling; (med i Forretningsskik og dagl. S.) "En Handling beror p. den Handlendes Vilk; alt-

saa kan man ikke forarsage, men blot foranledige Andres Handlinger." Müller. = Foranledning, en. given Anledning, nedvirkende Aarsag. (fielsnere.) "Saa-
vane Foranledninger, der ligesom tvinge Aarsaget t. at vise, hvad der boer i ham." Knæster. [Jof. Anledning, der overhove-
et mere br. og da undertiden ogsaa om a tilfældig Grund ell. Leilighed; Foran-
ledning derimod snarere om en v. fri Vil-
le bevirket Grund ell. Anledning.] "At
ise Liden kan herovenfra ere bestemte saa-
des, uden Foranledning fra Menneftenes
Side." Knæster.

Foranstalt, v. a. 1. gjøre Anstalt t. at
gjort fæst, lade gjøre, indrette. — Deraf:
foranstaltning, en.

Forarbeide, v. a. 1. [det L. v e r a r b e i-
d e n.] gjøre brugbart, bringe i Skik-
ke, t. Fuldkommenhed v. Arbeide. At
forarbeide Metaller, forarbeide Guld til
Kjæfter, Prydelser. "Redstaber og Rids-
r t. at forarbeide vor Syfsalighed." Snees-
st. "Om end disse udførte Værer ikke
løbe vare forarbejdede i Landet selv."
Guldb. — Deraf: Forarbejdelse, en. Det,
m vindes v. de vaare Producters Forar-
bejdelse. 2. (m. Tønen p. for) forberede
Arbeide. [det L. v o r a r b e i d e n.] Han
gjort meget forarbejdet f. sig. — Deraf:
forarbejde, et. noget, som foretages
fænd det egentlige Arbeide, f. at lette
tte; forberedende Arbeide. Historiske For-
bejder.

Forarge, v. a. 1. egentlig (af arg, flet,
n) forværrer, forringere; men denne Bes-
ættelse er nu forældet. "Han skal gaae
n rette Vel, saa bliver han ikke forar-
t, men forbedret." P. Tidemand. 1564.
saare Belanftændighed og moralsk Fæ-
se ved flette, uanstændige Handlinger;
n ondt Exempel. 3. At forarges, for-
ge sig over noget : finde det forarges-
t, anstødeligt. (Moth.) = forargelig,
i. som kan forarge, anstødelig, uanstæn-
d. Forargelig Opførsel. At føre et for-
argeligt Levnet. "De forargelige Rænker,
med Paverne have vanæret Religio-
n." Schytte. — Forargelse, en. pl.-r.
Gjerningen af forarge, ell. den Handling,
hvord man forarger; it. det, at forar-
ge over noget. At give, væffe Forargelse.
t var ham til Forargelse. At tage For-
jelse af noget. — Forarger, en. den,
t giver, væffer Forargelse. "Disse første
rargere, disse virkelige Forbrydere." Bagg.
Forarm, en. den forreste, Haanden nær-
ste Deel af Armen. (Moth.)

Forarme, v. a. 1. gjøre fattig. "Der ere
nge, som forarmes v. Overdaadighed,
n saa beriges derved." Schytte. For-
rede Bønder, Haandværksfolk. — for-
nes, v. n. paa. blive fattig, komme i

Armod. Landet forarmes mere og mere. —
Forarmelse, en. Det, at forarmes, tilta-
gende Armod.

Forarel, en. pl.-arler. den forreste Arel
p. en Vogn; Fremarel.

Forbåge, v. a. 1. forbruge v. Bugning.
At forbåge ti Lænder Meel. (Moth.) Ders-
imod: Brødet er forbågt : bagt for
meget.

Forbånde, v. n. 1. onste Ondt over.
"Befigner dem, som Eder forbånde." (forbandet, i dagl. L. meget flet ell. ondt;
og som adv. overmaade. Han er forbån-
det dum.) At forbånde sig p. noget, sværge
høit paa, bekræfte v. byr Eder. (Moth;
i lavere Tale.) — Forbandelse, en. Gier-
ningen at forbånde; ondt Onste. At lyse
Forbandelse over noget. "Nu har jeg
stunget Forbandelsen over stummende Bos-
ver." Ahlenschl. (Helge.)

Forbanke, v. a. 1. flaae, baafe een t.
Skade; flaaflaae. (Moth.)

Forbarme sig, v. rec. 1. have Medynk
med, vise Medlidendhed i Gjerningen. At
forbarme sig over den Fattige i hans Elen-
dighed. — Deraf: Forbarmelse, en. —
Forbarmer, en. den, som viser Forbars-
melse. Den evige Forbarmer.

Forbause, v. a. 1. [M. S. v e r b a u s t,
forbauset.] frembringe en ufornodet, m.
nogen Skræk blandet Forundring hos een.
Det uventede Syn forbausede dem. At for-
bauses ved, over noget. "De omløbende
Giglere, som v. deres hurtige og lette
Bevægelser forbause Tilskuerne." Guldb.
— Forbauselse, en. den Tilstand, at
blive eller være forbauset. "Forbauselse er
en mindre, og hastig forbigaaende For-
skrækkelse." Sporon. (Dog ikke altid For-
skrækkelse; men oftere en overraskende For-
undlings Virkning.)

Forbed, et. "Et Stykke Land, som lig-
ger t. en By til Græsning." Moth. (for-
ældet.)

Forbeder, en. den, som beder Godt for
en Anden. (D. Bibel.) "De brugte ham
baade som Voldgiftsmand imellem sig, og
som Forbeder hos Guberne." Guldberg.

Forbedre, v. a. 1. forandre, rette til
det Bedre. At forbedre sit Levnet. Han
har forbedret sig meget. Den Enge forbe-
dres (bedres) Dag for Dag. 2. forsøge,
formere. At forbedre sine Indkomster. At
bringe i bedre Tilstand, indrette p. en bedre
Maade. At forbedre Landvæsenet. for-
bedre sine Vilkaar v. Sparksomhed. = for-
bederlig, adj. som lader sig forbedre. B.
S. D. (fielident.) — Forbedrer, en. den,
som forbedrer noget, som bringer en For-
bedring i Stand. — Forbedring, en. pl.-er.
Gjerningen at forbedre; den Tilstand, at
forbedres. Religionsforbedring. Sæders-
nes Forbedring. — Forbedringshuus, et.

Straffehuus, Loangshuus, Lugthuus, hvor Forbrudere indsaettes f. at bevirke deres moraliske Forbedring; men hvorfra de som oftest udgaar ligesaa slette, som de kom derind.

Forbern, et. pl. b. f. et af de to forreste Been p. et sifrsæddet Dyr.

Forbehold, et. ud. pl. Betingelse, Undsagelse, som man gjør t. Vilkaar ved en Handling. At have noget i Forbehold. (Moth.) Han indgik det, m. Forbehold at kunne opsigte Contracten — uden noget Forbehold.

Forbeholde, v. a. 1 og 2. (f. holde.) 1. betinge, forskifte sig forud hvad man vil afstaae. At forbeholde sig fri Bolig i et Huus, man sælger. At forbeholde sig sin Ret. At have sig noget forbeholdent ell. forbeholdt: forbeholde sig. 2. fortie, holde ved sig selv. Den vigtigste Hemmelighed forbeholdt han sig. — Deraf: forbeholden, adj. som eler aaben i sin Tale, ikke siger sin Mening reent ud; hemmelighedsfuld. (B. S. D.) Forbeholdenhed, en. ud. pl. Bestaaffenheden at være forbeholden, Mangel p. Oprigtighed. "Uden misundelig Forbeholdenhed forkyndte han Alt hvad han havde seet, hørt og optegnet." Bandal. "At vi uden Forbeholdenhed komme over vor Næstes Handlinger." Mynster.

Forbemælt, adj. v. som tilforn er omtalt. Saaledes: forbenævnt, foromtalt, forberørt. (Moth.)

Forbenes, v. n. pass. 1. blive t. Been. Forbening, en. det, at forbenes.

Forberede, v. a. 1. sætte forud i tilbørlig Tilstand, rede til, at noget kan ske ell. sættes i Værk. Denne Krig var længe forberedet. "De tilkommer det at vie, indtil det fuldbørdes, som nu forberedes." Mynster. = Forberedelse, en. pl.-r. Gierningen at forberede; ell. det, som skeer, gøres, indrettes m. Hensyn t. en forestaaende Handling ell. Begivenhed. Arisgens Forberedelser. En Forberedelse t. Reiser. Der gøres store Forberedelser t. Brylluppet.

Forbetinge, v. a. 1. betinge forud som Vilkaar. 2. "betinge Været førend man klæber dem." Moth. — Deraf: Forbetingsgelse, en. (B. S. D.)

Forbetyde, v. a. 1. varse, forkynde noget tilkommende v. Tegn o. d. (usædvanl.) "Den Tro, at ethvert nogenlunde vigtigt Tilfælde maatte forbetydes v. Drømme." Engelst. (om Arindes. Kaar. 92.)

Forbetydning, en. Varsel, Forvarsel. (som ere mere brugelige.) B. S. D. — "Da inde dette Mavn os atter — som en god Forbetydning for det Tilkommende." Mynster. (Præd. 1815. II. 3.)

Forbi, præpos. og adv. [T. vorben.] 1. præp. bruges om en Bevægelse frem ad,

hvorved man kommer foran ell. ved Elte af en Ting, som man var bag ved efter. At klare, ride, seile forbi noget. 1. gaar, ride en forbi p. Gaden. Naen find forbi Byen. — adv. at-lyde, kaste for (Maalet.) At lade en Fællighed gaar for 2. adv. om Tiden: til Ende, ophørt, runden. Sommeren, Regnen, Torden er nu forbi. Det er forbi m. Kulden, hans Rigdom. (3 Sammensætning i præp. forbi m. adfællige Participier eller f. Er. forbifarende, forbiløbende, forbifænde, forbiridende, forbifællende, og f.

Forbide, v. a. 3. blide t. Skamme, falbide. (men br. neppe uden i partic.) Elveren er bleven forbidt af de andre Pander. Forbidt af Lopper. (Moth.)

Forbie sig, v. rec. 1. bie for længe. Han har forbi sig. (Moth.) 1. Brug som v. a. i den Bemærkelse: at bie en, tøve efter een, er forældet; og Det overhovedet nu sielent.)

Forbiery, et. pl. -e. en høj Landry ell. biergig Dde, der strækker sig ned i Havet. (Moth.)

Forbigaae, v. a. 3. (f. gaar.) ollen den figurl. Bemærkelse: tilfædelætte, f. samme, udelukke. At forbigaae noget Laushed. De andre fik hver en Gasi, han allene blev forbigaaet. 2. part. a. forbigaaende bruges m. præp. i som a) Hun hilfede mig i Forbigaaende (han gik forbi.) b) løseligen, fortellig. At omtale, berøre, anmærke noget i Forbigaaende. 3. part. pass. forbigaaende (ikke: forbigaaet) om Tiden: forløben. forbigaaende Har; i den forbigaaende "Det gamle, det forbigaaende er det ene som de holde deres Agtsomhed værd." Sordorf. "Hvor finder Sielen Poile, fra af det forbigaaendes Grindring, at nærværende Kummer, af Frygt f. Tilkommende?" Mynster.

Forbigang, en. Gierningen at g. forbi. "Hoi dvæler du? Kom! jeg ser din snelle Forbigang." Øblenschl.

Forbillede, et. pl. -r. 1. det, der f. bolist betegner ell. betynder noget tilfæmende. "Christi Forbillede." typas. (rebo.) 2. et Mønster, Gremmel. (D. Fil Moth.) 3. Model af Gids ell. fæet, efter et Billede forfærdiges, ell. Form det støbes. Moth.

Forbinde, v. a. 3. (f. gaar.) 1. f. sammen, sammensætte. At forbinde 3. meret i en Bygning. — figurl. fæet besidde tilfæge. Ved at forbinde Sæter i Taler, dannes Perioder. Han f. binder Ræddom med Smag. 2. lægge om en saaret ell. bestaabiget fægen. At forbinde et Beenbrud, et Saar. 3. Gaarede blev strax forbunden. 3. rec. f. ene sig, gjøre Forbund, fæne sig sammen

1. pålægge en Pligt, Forpligtelse, Forsindtlighed. (s. forpligte.) Han er forbunden hertil ved sit Kæfte, ved Contract. De vil meget forbinde mig ved denne Tjeneste. — At forbinde sig til noget 3: indgaae en forpligtelse mod Andre, forpligte sig t. Opfyldelsen af et fastsat Vilkaar. At forbinde sig t. at betale et aarligt Afdrag p. en Gæld. "Naar de, overvundne, havde forbundet sig til Underdanighed." Guldberg. — Forbinde en Bog p. en urigtig Maade ved Indsætning af Art og desl. Der mangler ind i Bogen; men den er forbunden. — Forbindelse, en. pl.-r. 1. Gierningen at forbinde. (1. fælbner 2.) 2. Forbund, Forsning. At indgaae en Forbindelse, staae i en faktisk Forbindelse med een. — Forbinding, en. pl.-er. 1. Stedet, hvor noget er forbundet; Sammensætning. Tæmservættet har skilt sig ad i Forbindingen. 2. Gierningen at forbinde et Saar; it. det, dermed det forbindes. At lægge en Forbinding paa. 3. urigtig Indbinding af en Bog. — forbindtlig, adj. høstlig, tjenstlig, som gierne gjør sig Følelse forbunden, Altlighed. (dagl. L. og nyt D.) "Dens is hatte, vrangne, uartige Bæsen satte sig aabne, forbindtlig Blidhed i et Klæde." Rahbet. Forbindtlig, en. den Egenskab, at være forbindtlig. (dagl. L.) 2. den Egenskab v. noget, at det har en forbindende, forpligtende Kraft; jurisd. ell. moralsk Nødvendighed. Forbirelse, en. Relse, som Keer forbi et Sted. Forbistret, adj. v. [af det nu ikke mere ugelige v. a. forbistret, "gøre een gal end i Sindet." Moth. s. bister.] meget ed, opdragt, arrig. (end at komme til at med. Moth.) Hun var ret forbistret a ham. "Hun blev saa forbistret, da hun hørte Riset." Holb. (Abracadabra. 7.) (3 dagl. L. adv. overmaade. En bistret dum Handling.) Forbittre, v. a. 1. gjøre bitter, (figurlig) de Ubæghelighed. Denne Krænkelse fortræde ham Livet. "Han vil forbittre dem vedhængen af deres Erhverv." Mynster. 2. bitter, ophidsede t. en høj Grad af Brede. (Moth.) partic. forbittret, meget vred, opsigt. At være forbittret paa, imod een. Forbittrelse, en. ud. pl. en høj Grad af Brede. "Forbittrelse kan, i Følge sin re Fæstighed, være længere end Brede." Hæder. Forblinde, v. a. 1. forvirre, forbytte v. Indsætning; blinde p. en vrang Maade. Forblinde Sandt og Usandt; forblinde Ting, Person m. en anden. (tage fejl) Deraf: Forblinding, en. Forblinde, v. a. 1. gjøre blind, hindre i se. (men br. kun figurl.) Eidskab, Altlighed, Fæd, har forblindet ham. "Et

Kulde hendes Ungdom ham forblinde." Ohlenschl. "At lade sig forlede af den falske Glands, som forblinder Høben." Sneeb. — Forblindelse, en. Gierningen at forblinde; Tilstanden at være forblindet. Forblive, v. n. 3. (er.) s. blive. 1. vedblive at være, opholde sig p. et vist Sted. "Hvor han endnu lod sin Hustru og sine Sønner forblive." Bandal. "Den indfaldende Nat nødte dem at forblive hvor de vare." Samme. 2. vedblive at være i en vis Tilstand. I denne Dvaletilstand forbliver Doret hele Vinteren. 3. berøe, hense staae. Derved maa det nu forblive. Det kan forblive indtil videre. — Forblivende, br. som Subst. i den Talemaade: at have sit Forblivende 3: være afgjort, berøe til videre. Forblomme, v. a. 1. gjøre mørk, utydelig. At forblomme sin Tale. "Hofftallen det vel snart s. hannem skal forblomme." Bording. — Gleden uden i partic. forblomme, utydelig, ikke let at fatte. En forblomme Tale, Sag. "Forblomme de Mærktigheder." Rahbet. At udtrykke noget p. en forblomme Maade (ved Billeder, Figurer, Binf.) At give noget at forstaae p. en forblomme Maade. (Rahbet.) "Det er forblomme talt; jeg veed ikke hvad du vil sige dermed." Holb. (Pern. forte Fræstenstand.) Forbluffe, v. n. 1. [M. S. verbluffen.] stræmme, ruse, gjøre forfagt. (Dg. saa: forbløffe. Holberg.) Forbløde sig, v. rec. 2. tabe alt Blod, ell. den største Deel. Han døde af at forbløde sig. — Deraf: Forblødning, en. Forbudme, v. a. 1. pantsætte ved Boder. At forbudme sit Stib. (D. Lov.) Forbogsstav, et. pl.-er. det første Bogstav i en Stavelse ell. i et Ord. Forborg, en. pl.-e. Borg ell. Stands, der ligger foran til Værn for noget. En Forborg for Slottet, for Byen. (s. Forsmure.) Forborgen, adj. pl. forborgne. [L. verborgnen.] 1. skjult. En forborgen Skat. (Moth.) "Dersom man ei kunde formode, at de havde ædle Hensigter forborgne under deres Forhold." Rahbet. "Dersom jeg havde al Kundskab, og vidste om alt det Forborgne." Mynster. 2. lønlig, hemmelig. "Den sande Velgiørenhed er stedse forborgen." Rahb. — Forborgenhed, en. Skul, Lønlighed, Løndom. Forbrug, en. ud. pl. Gierningen at forbruge ell. opbruge. Til egen Forbrug, til Forbrug i Huusholdningen; indenlandsk Forbrug. Deraf: Kornforbrug, Saltforbrug, o. s. v. Forbruge, v. a. 2. anvende t. Brug; opbruge. 2. opslide v. Brug. Gamle og forbrugte Ting. — Forbrugning, en. ud. pl.

det at forbruge noget, Forbrug. "Hvoribet Landets Grundforraad staaer i Forhold t. Forbrugningen." Oluffen.

Forbryde, v. a. 3. (s. bryde.) 1. gjøre sig skyldig, forsee sig. Hvad har jeg forbrudt? 2. gjøre sig skyldig t. at miste. At forbryde Gode, Liv og Gods. "Jord forbrydes ikke, men falder Krøingerne til." D. Lov. I. 24. 12. — Forbrydelse, en. pl. -r. en forsætlig lovstridig Handling; og især en saadan, der kan have personlig Straft. Følge. Grove Forbrydelser kaldes Misgierninger: ringere Forseelser. — Forbryder, en. pl. -e. Den, som har begaaet en Forbrydelse. — forbryderst, adj. som har en Forbrydelse t. Hensigt ell. til Følge. "At overvinde den forbryderste Drift." A. S. Drsted.

Forbryn, et. 1. den forreste Deel ell. Kant af Noget. 2. Pande, Forhoved. (Moth. forældet. jvf. Bryn.)

Forbrænde, v. a. 2. bestadige v. at brænde, ell. v. alt for stærkt Hede. Ragen er forbrændt. At forbrænde sin Haand, sine Fingre. (Mindre rigtigheden br. det ogsaa for: brænde ell. opbrænde.) Deraf: Forbrænding, en.

1. Forbud, et. pl. b. s. Befaling, hvorved noget forbydes. Der blev gjort Forbud mod Salget. "Mod Døden kan ingen gjøre Forbud." Ordsp. At lade et Forbud udsaae.

2. Forbud, et. pl. b. s. et forberedende Sendebud, s. Gr. paa Reiser, hvorved Gæste og Befordring bestilles, ell. den Reisendes Ankomst meldes. 2. det, hvorved noget bebudes, forkynedes, Forvarsel. Dagens, Dødens Forbud.

Forbund, et. pl. b. s. Pagt, Forening imellem Flere, til Forsvar ell. i anden Hensigt. At indgaae, slutte, stifte, oprette, bryde, ophæve et Forbund. Et Forbund imellem to Stater, Magter. Forsvars- og Angrebs-Forbund. = Forbundsbrud, et. Brud, Overtædelse af et sluttet Forbund. Forbundsdag, en. Dag, Møde, hvorved et Forbund sluttes; ell. hvor Sager, vedkommende et Forbund forhandles. Forbundshielp, en. den Hielp, som en Stat, i Følge et Forbund, er forpligtet t. at give en anden. (M.) Forbundsstad, Forbundsstat, en. By, Stat, som staaer i Forbund (Cohfoederation) m. andre. De helveriske Forbundsstater. Forbunds- tropper, en. forskellige, i et Forbund for- enede Staters Tropper, naar de ere samlede i een Hær.

Forbund, et. (m. Tønen p. sidste Stavelse; ell. efter Udtalen: Forbundt.) 1. En Forpligtelse for visse Haandværksvende t. at tiene som Lærlinge i nogen Tid hos en Lægmester, som kaldes: at staae i Forbund. 2. at plante Raal, plante Træer i Forbundt, in quintuncem (saaledes, at

i tre Rader altid to Planter i de to yderste danne en Trekant m. een i den mellemste Rad.)

Forbyde, v. a. 3. (byde.) [E. verbi t en.] befale, at noget ei maa gøres eller. Ragen forbød ham at gaae ud. forbuden, partic. utilladt. forbudne Bogen (som ei maa sælges ell. indføres.)

Forbyde sig, v. rec. 3. At forbyde sig p. en Ting s: byde mere derpaa, end den er værd. (Langebek.)

Forbygge, v. a. og rec. 1. anven- sætte paa Bygning. (Langeb.) 2. recip. tilfætte paa en Bygning meer, end man har Grunde til. At forbygge sig p. en Gaa. 3. hindre, betage v. at bygge. At forbygge Udsigten, Lyden for sin Nabo.

Forbygning, en. pl. -er. den forreste Del af en Bygning. Modsat: Bagbygning Sidebygning.

Forbytte, v. a. 1. tage Fæll af to Ting, tage den ene for den anden. Min Hat bleven forbyttet. Dværtro meente, at Baundertiden forbyttedes i Buggen. (M. siget i rigtigt Dans: jeg har taget S af ham og hans Broder, ikke: jeg har forbyttet ham m. hans Broder; da Tænk blot er om en Forvirring af Kiendeme- kerne, ikke om nogen Paavirkning eller Gjerning. Jvf. forvegle, som er et for- og overflødigt Udtryk.) 2. at forbytte sig t. Stæde. (Langebek.) — Deraf: Forbytelse, Forbytning, en.

Forbære sig, v. rec. 3. (s. bære.) At sig v. at bære over sine Kræfter. At forbære sig p. noget. (Moth.)

Forbøn, en. pl. -ner. Bøn, som man gjør for en anden, t. en Andens Bed. At gjøre Forbøn, gaae i Forbøn for en. Fordags, adj. og adv. som hører t. forrige Dag, ell. t. fordums Tid. — ad Dagen tilforn, forrige Dag. (A. S. Bede)

Fordampe, v. n. og a. 1. (ex.) fordampe i nyere phys. Skrifter for: dampe bort dampen. "Den Etherart, der let fordampes er Saltætheren." S. Drsted — act. bringe til at dampe bort. "Fordampende Materier fordampes desto lettere, tyndere Luftten er." Samme. — Deraf: Fordampning, en. "Erfaring lærer, at stærk Luftstrøm beforder Fordampningen." Drsted.

Fordands, en. den første Dands; den forreste Plads i en dandsende Rad. have Fordandsen. (Moth.)

Fordandse sig, v. rec. dandse sig. Stæde, stæde sig v. for megen Dand. Hun har fordandset sig i Winter; og man reent afholde sig fra Dands. Hun er ganske fordandset ud.

Fordandser, en. pl. -e. den, som er den forreste i Dandserekken, som fører Dandsen op.

Fordannelse, en. forberedende Dans-
kølle ell. undervisning, Disciple, der
komme i Skolen uden al Fordannelse.

Fordansle, v. a. 1. oversætte af et frem-
med Sprog p. Dansk. — Deraf: **Fors-**
ansning, en. Oversættelse p. Dansk (saa-
vel om Arbejdet selv, som om det overs-
ættes).

Fordeel, en. pl. **Fordele**. 1. den forreste
Deel af en Ting. (modsat Bagdeel. For
at angaa jævnlig Mistyndning skrives det
denne Bemærk. ogsaa adskilt: **Fors-**
Deel.) 2. det, som en Ting har forud for en an-
den, Fortrin. At have Fordeel for, frem-
gaa for en anden. Han gav sin Medspiller be-
træffelige Fordele. 3. Vinding, Baade. At
vinde, gøre sig, hæste Fordeel af noget.
Fordeel bliver det, som tjener t. Vin-
ning; og istun noget, der strax viser sig
som nyttigt, kan kaldes Fordeel." Müller.
1. Gavn, Bedste. At tale t. eens Fordeel.
Det br. saaledes ogsaa om livløse Gien-
stande. "Det er en Fordeel ved et Hus,
at det er indrettet t. mange Familier. Det
er Fordeel for en Gaard, at have en smuk
Beliggenhed." Müller. 2. Husets, Gaards
høje Værdie forhøjes derved.) = fordeels-
agtig, adj. 1. som giver Fordeel, Vin-
ning. En fordeelsagtig Handel. 2. tiens-
lig, som er t. Gavn, fortrinlig. Fordeels-
agtighed, en. Bestaffenheden at være for-
træffelig. — **Fordeelsag**, en. En Sag,
at foretagende, som man driver f. Fors-
kæls og Bindings Styld. "Nu er Opløs-
et en Fordeelsag f. Interessenterne."
Clussen.

Fordele, v. a. **fordeelte**, **fordeelt**. 1. dele
noget rigtigt, at hver Ting kommer v.
til rette Sted. 2. stille ad, sprede. Vin-
ken har fordeelt Stjerne. Fordelende
Midler, i Lægekunsten. 3. dele t. Skade,
Fordømmelse for een, forurette. (ogsaa:
forfordele. D. Bibel.) — Deraf: **Fordes-**
ing, en. pl. — er.

Fordi, conj. af den Aarsag at, efterdi.
Jeg roste ham, fordi han fortiente det.
Jes. syrer hvi, for det, af den Aarsag
at. — 3 ældre D. bemærker for thy ell.
fordi ogsaa derfor; og saaledes br. forre,
forri 3: fordi, endnu i nogle af vore
Dialecter.]

Fordoble, v. a. 1. gøre dobbelt, give
dobbelt Størrelse. "Saaledes fordoblede
han Kronens Indkomster v. Sparsumme-
lighed, uden at forsøge dem." Kampmann.
2. anstrenge, gøre større i Almindelighed
geminare.) At fordoble sin Flid, sin Iver.
— Deraf: **Fordobling**, en. pl. — er.

Fordom, en. pl. — me. en Dom, som sæl-
des, en Slutning, som gøres uden til-
strækkelig undersøgelse ell. tilstrækkelige Grun-
de; overhovedet: en forudfattet Mening,
ell. en (ofte ugrundet, urigtig) Mening,

som man antager uden Fornuftens Pros-
velse. (fattes hos Roth.) "Enhver For-
dom medfører en vis Vildfarelse; og een
Fordom kan avle mange Vildfarelser."
Müller. At lade sig indtage, beherske, lede
af Fordomme. "Da skal Landets Kraft
ei mere Fordoms Slavelænker bære." Thaa-
rup. Naar Fordomme gribe ind i hele
Tænkemaaden og yttre sig i Handling,
blive de t. Vildfarelser. (s. dette Ord.)
"Fordom er en Mening, som m. Hensyn
t. den, der har den (og t. Maaden, hvors-
paa den er antaget) kan kaldes ugrundet.
Vildfarelse er en i sig selv urigtig, fra
Sandheden afvigende Mening." P. E. Mül-
ler. = **fordomsfri**, adj. uden Fordomme.
Deraf: **Fordomsfrihed**, en. ud. pl. —
fordomsfuld, adj. som har en Mængde
Fordomme.

Fordraaber, n. s. pl. de med Vand
blandede geistlige Dele, som v. den første
Brænding opstige af Kornet, og som atter
destilleres (aftrækkes) f. at blive t. Bræns-
deviin.

Fordrag, et. pl. d. f. [**F. Vertrag**.]
Pagt, Forening, Forlig, Contract. (Wans-
dal. I. 202.) Fredsfordrag. Det kom t.
Fordrag imellem dem. (Roth.)

Fordrage, v. a. 3. (s. drage. **F. ver-**
tragen.) taale, udtaale, lide. "Lader
os endnu bære det m. et godt Taal, som
vi længe tilforn have fordraget." B. Thott.
= **fordragelig**, adj. taalelig, lidelig —
(sieldnere for: enig, som vel kan enes.)
Fordragelighed, en. 1: Taalelighed, Be-
staffenheden at være taalelig. 2. Bestaffens-
heden at være taalig, overbærende, ell. at
fordrages m. Andre. "Den Fordragelighed
— som vor Tids Philosopher prædike under
Navn af Tolerance." Wandel.

Fordrages, v. n. pass. 1. komme til
Ening om noget. 2. forliges, leve i
Enighed.

Fordre, v. a. 1. [**F. fordern**.] kræve,
forlange, begjære (enten udtrykkelig v. Ord
ell. i Tante, Mening og Adfærd.) At fors-
dre sin Betaling. Atordre Regnskab af
een. Atordre een for Retten. Han fors-
drer megen Opvartning, Underdanighed.
"Man fordrer det, man vil have, kræver
det, man skal have, forlanger det, man
ønsker at have." Sporon. (Kræve og efte-
re de optindelig danske Ord;ordre og
forlange, de sildigere, af det Tydske op-
tagne.) Atordre een ud (t. Tvekamp)
p. Pistoler. = **Fordring**, en. pl. — er. 1.
Gjerningen atordre; Kræven. Atgøre
alt for store Fordringer t. sine Medmens-
nesker. 2. det, man har tilgode, har Ret
t. atordre; Krav. At have en Fordring
paa een. At indbringe Gældsfordringer.
— **fordringsfri**, adj. 1. som ingen Fors-
dring hviler paa, gældsfri. 2. som ikke

gør mange ell. store Fordringer i Livet, ell. t. andre Mennesker (fordringsløs); det modsatte er: fordringsfuld. Af det første høves: Fordringsfrihed, en. den Egenkab, at være fordringsfri (2.) — Fordringsmand, en. den, som indkræver Fordringer f. Andre. (B. S. D.)

Fordre, v. a. 1. [F. f o r d e r n.] fremme, befordre, forfremme (i ældre Skrifter.) "Atordre og hjælpe en Sag." A. S. Bedel. — Fordring, en. Fremme, Hjælp, Befordring. (A. S. Bedel.) Fordringskab, et. Befordring for Reisende. Roth. (forældet.)

Fordreie, v. a. 1. dreie p. en vrang Maade. Atordreie Vinene. — figurl. Atordreie Meningen af eens Ord. — Deraf: Fordreielse, en. pl. - r.

Fordriste sig, v. rec. 1. driste sig til. Jeg fordristet mig ikke hertil. 2. lide paa, have paa. (D. Bibel. forældet.) f. driste. 3. Jæltre Skrifter ogsaa: vise sig alt for dristig ell. overmodig. "En Christen skal gaac ad den mildeste Wei, at han hverken fortviler ell. fordristet sig." P. Tidsmand. 1564.

Fordrive, v. a. 3. (f. drive.) 1. skaffe bort, drive bort, forjage. Atfordrive Fienden, fordrieve en Engdom; fordrieve Rotten af et Duns; fordrieve sit Foster. 2. forjætte, tilbringe (om Tiden.) Hvormed skal vi fordrieve Tiden? — Deraf: Fordrivelse, en.

Fordrukten, adj. pl. fordrufne. som er i høj Grad drukkelfig, og ved Drik har ødelagt sin Helbred, sine Evner.

Fordum, adv. [Isl. fordum.] i den for længe siden forløbene Tid, i Fortiden, i gamle Dage. (ogsaa ved en Pleonasm: i Fordumsdage, i Fordumstid.) fordums er i fildigere Tid blevet t. et Slags adj. En fordums Stik. "Fordums Historier." (A. S. Bedel.) Jvf. forhen, tilforn.

Fordunfle, v. a. 1. [F. v e r d u n k e l n.] betage lys, formørke. "Som naar Solen pludselig straalte iglennem Skyen og strax igjen fordunkles." Rynster. (Det bruges ofte uegentl. og figurl. jvf. dunkel.) Denne Feil kan ikke fordunfle hans Fortjenester. "Men een Feil har dog min Pige, som det Alt fordunklevil." Bagg. "Fabelen har fordunklet hans Historie v. at ville ophøje den." Guldberg. 2. Elæledes p. en uegentlig Maade om et stærkere Ens, der betager det svagere sin Virkning. Solens Ens fordunkler alle Stjerner (gør dem usynlige.) "Med sin Klarhed fordunklede den Bedringernes mørke og forvildende Blændværk." Schytte. (Naar derimod hos Løbe læses: "Den bestedne Pige — som ikke vil formørke sine Ege;" da vilde her rettere staae fordunfle.) — Deraf: Fordunkling, en.

Fordunfle, f. bortdunfle.

Fordybe, v. a. og rec. 1. gjøre dybt — recipr. fordybe sig, bringe sig dybt ned; men oftest figurl. At fordybe sig Gield. Under vor Samtale fordybede os mere og mere i Stoven. Fordybet Betragtninger. "De synes at fordybe sig mere i Støvler, end i Betragtninger. Bagg. — Fordybning, en. pl. - r. 1. Gierningen at fordybe. 2. et fordybet dybere Sted.

Fordyre, v. a. 1. gjøre, at Prisen v. r. Væge stiger, gjøre dyrere. "Overdaatig fordyrer os alle Levnetsmidler, og sætter folgelig Sølvets Pris." Schytte. "Dette mere fordyres Nødvendigheden og Bequemmeligheder." J. Bøye.

Fordægtig, adj. f. mistænkelig. Fordækt, et. (Lonen p. første Stavelse. den forreste Deel af et Skibsdæk; B. S. D.)

Fordækte, et. d. f. f. Forhæng, der er mere brugeligt. (B. S. D.)

Fordækt, adj. v. skidt, hemmelig, løslig. Paa en fordækt Maade. (dagl. I.)

Fordærve, en og et. ud. pl. d. f. f. Fordærvelse.

Fordærve, v. a. 1. gjøre Stude raa, ødelægge, gjøre slettere, gjøre ubrugelig; bringe i en slet Tilstand. Fugtigheden har fordærvet Kornet. At fordærves v. p. Dmgang. Han er fordærvet p. Siæl og Legeme. En ond og fordærvet Natur; fordærvede Sæder. = fordærvelig, adj. 1. som kan fordærves, er underkastet Fordærvelse. Et fordærvelige Vær. 2. som medfører Fordærvelse, skadelig, ødelæggende. En fordærvelig Stik, Lære. — Fordærvelse, en. 1. Årsag, Anledning t. at fordærves. Spil og Drik var hans Fordærvelse. 2. det, at fordærves; Tilstanden at være fordærvet. At bringe, føre een i Fordærvelse. At styrte sig i Fordærvelse. Den menneskelige Naturs Fordærvelse. Vares Fordærvelse ved Gerand, Strandning. — Fordærver, en. pl. - r. den, som fordærver Andre, forleder dem til Ondt.

Fordøie, v. a. 1. [F. v e r d o i e n.] egentlig om Mavens Virkning t. at opleske Maden og affondre dens nærende Dele. At fordøie sin Mad. Denne Mad er let, tung, haard at fordøie. 2. figurl. taale, udstaae, udholde (om det, som er ont, ubehageligt.) 3. fieldnere og mest i ældre Skrifter: forsøge, sætte overstør. "Den, som v. Udselshed fordøiede sine Midler." Schytte. = Fordøielse, en. 1. det, at fordøie. 2. Kraft t. at fordøie. At være god, slet, stærk, svag Fordøielse. (Deraf: Fordøielssøfeber, Kraft, imiddel, v. fl.) — Fordøielig, adj. som lader sig fordøie. En let fordøielig Føde. Fordøielighed, en. Bestaaenheden at kunne fordøies, især i

- **Fordøier**, en. pl. -e. den, som fordøier. I. kan fordøie. (fielden. 3 ældre Skrifter: en Fordøier. "At betroie en Fordøier længe." B. Thott.)

Fordølge, v. a. 3. (f. følge.) 1. Male. (fielden.) "Charlottes Lund fordølger løv-
ste Labrynth." Pram. 2. lægge Skul-
aa, holde hemmeligt, dølge. At fordølge
sandheden. — Deraf: **Fordølgelse**, en.

Fordømme, v. a. 1. erklære for straf-
lig, for ond, affvælg. Hans egen
samvittighed vil engang fordømme denne
handling. "Hvor stor Forskiel der er paa, at
dømme en handling, og at dømme, end
at fordømme den Handlende." Rahbek.

- Især i theolog. Betydning: dømme i.
sig Straf. — partic. **fordømt**: 1. dømt
i sig Straf. De **fordømte** (modsat: de
salige.) figural. bestemt v. Skiebne ell.
Tilfælde t. noget Ondt, uheldigt, Besvær-
ligt. **Fordømt** t. at trælle f. andre sit Liv
gjennem. 2. affvælg. (b. Tale.) En
fordømt Bane, Skielm. — **fordømmelig**,
dj. som bør fordømmes, er værd Fors-
ømmelse, affvælg. — **Fordømmelse**, en.
Kæmningen, at fordømme; Tilstanden at
være fordømt.

Fore, en. [Af fare ell. føre.] Et foræls-
et Ord, som bemærker: Færd, udvortes
Beredning ell. Udrustning; Dptog, Adfærd;
Maade at vise sig, at færdes paa. "Eli-
kægtig kongelig Fore." Kræbo. "Ridders-
ell og Sagt, og anden saadan Fore."
Bording. (Ogsaa: **Sorde**, f. Gr. hos P.
elle.) "Fra Væstland er hans gode Sværd,
og ridderslig hans Fore." Dhlenschl. (Ar.
og Balb.)

Fore, præpos. og adv. der bruges i
mange Tilfælde, særdeles i Sammensæts-
ninger foran Ordet, i en Bemærkelse, be-
lagt m. for; men forandrer den næsten
uden Undtagelse t. en figurlig Betydning.
f. nedenfor de sammensatte Ord, der et
naar forbyttes m. de lignende Ord, sam-
mensatte m. præpos. ell. Partikelen for.)
Mange Sprog lærere ville, at fore ogsaa
fulde kunne bruges adskilt og bag efter
Berber (f. Gr. at tage sig noget fore; at
fælde fore; det kom mig fore.) Men
Talebrugen, hvor man i deslige Tilfælde
læsten almindeligen hører for, er imod
denne Regel.

Forebilde, v. a. 1. betegne symbolisk,
være et Forbillede f. noget. (B. S. D.)
— Deraf: **Forebildning**, en. pl. -er.

Forebringe, v. a. 3. [f. bringe.] bringe
en Sag p. Bane, komme frem med,
fortælle. At forebringe noget for een.
Saaledes blev det mig forebragt.

Forebygge, v. a. 1. afværge, hindre,
formene v. anvendte Midler, at noget ikke
fæer; afvende. At forebygge en Sygdom,
en Krig; forebyggende Midler. (Er lige-

frem overført af det L. v o r b a u e n og
v o r b e u g e n. Ogsaa i Dansk skulde fore-
bygge egentlig være: at opføre en Byg-
ning f. noget, f. at afholde, hindre noget,
ell. t. Hindre f. Andre.) — Deraf: **Fores-
byggelse**, en.

Foredømme, v. a. 1. sætte Dømmning
for, dømme for. At foredømme Baudet.
(B. S. D. men er neppe brugeligt.)

Foredrag, et. pl. d. f. [L. B o r t t r a g.]
1. Viertningen at foredrage. Sagens For-
redrag. 2. det, som i Tale ell. Skrift
foredrages. Han holdt et langt Foredrag.
3. Maaden, at foredrage paa (især mundt-
lig.) Denne Præst, Lærer, har et godt,
flet, klart, tydeligt Foredrag.

Foredrage, v. a. 3. (f. drage.) fremsætte,
forebringe, udvile i mundtlig ell. skriftlig
Tale. At foredrage en Sag for et Colles-
gium. Det er blevet Kongen foredraget.

Forefalde, v. n. 3. er. (f. falde.) møde,
indtræffe; stee, hænde sig. "I den Men-
ning sigte vi — at intet forefalder imod
hans Mening og Tanke." B. Thott. "Alle
saadanne Ting forefalde i et langt Liv,
ligesom der p. en lang Vel forefalder Støv
og Dynd og Regn." Baskholm. At gisre
hvad der forefalder i en Huusholdning.
Der er forefaldet noget imellem dem.
Bed forefaldende Leilighed.

Forefinde, v. a. 3. (f. finde.) træffe,
finde for sig, finde v. sin Ankomst p. Stedet.

Foregaae, v. n. og a. 3. (f. gaae.) 1.
gaae i Forveien, være næst foran i Tiden
(fielden uden i part. act.) Det foregaaende
Aar (modsat: efterfølgende.) 2. act. i
Talemaaden: at foregaae andre m. et
godt, flet Exempel. 3. v. n. tildrage sig,
stee; gaae for sig. Der er foregaaet store
Forandringer siden jeg var her.

Foregive, v. a. 3. (f. give.) melde, an-
give som Grund, Anledning, Undskyldning,
færdel. paa Skramt, ell. hvad der ikke er
virkeligt og sandt. En foregiven Marsag,
Sygdom. — **Foregivende**, et. det, som
foregives; en foregiven Grund ell. Und-
skyldning. (Moth.) Under Foregivende af
en Sygdom blev han paa Landet.

Foregigle, v. a. 1. forestille, vise een v.
Sigleri, hvad der ei er virkeligt. (L. Kruse.)

Forehavende, part. af det ubrugel. fore-
have; og bruges i dagl. Tale i Bemær-
kelsen: som man har for, er i Færd m. at
udføre. Min forehavende Reise. (Det hør-
rer saaledes til de passive (objective)
Participle m. activist Form, hvis Brug i
den sprogrigtige Tale i det mindste er tvivls-
som; og det er ligesom optaget efter det
Tyske; skøndt det ogsaa i Høitidsst holdes
f. en Sprogfeil.)

Forehavende, et. [L. B o r h a v e n.]
en Beslutning, som man har for at ud-
føre; et Forsæt. (Moth.) pl. Forehavende

der (Rahbets b. III. VII. 3.) er usæd-
vanlig.

Foreholde, v. a. 3. (s. holde.) fremstille,
forestille een noget, til Mindelse, Bebrei-
delse, Formaning, o. d. (jvf. bebreide.)
Man "bebreider een noget s. at lade ham
føle, at han har feilet; man foreholder
een noget s. at bringe ham t. at erkende
sin Forseelse; man forekaster ham noget s.
at ydmyge ham." Müller. — Deraf: For-
eholdelse, en. (B. S. D.)

Forekalde, (B. S. D.) s. fremkalde,
kalde frem.

Forekaste, v. a. 1. bebreide p. en haard,
haanlig, ydmygende Raade. — Deraf:
Forekastelse, en.

Forekomme, v. a. og n. 3. (s. komme.)

1. komme en anden i Forveien m. en Giers-
ning, giøre noget, som han havde betænkt
at giøre. Han vilde have stukket sin Rods-
stander ihjel; men denne forekom ham.
— Deraf adj. v. forekommende, om den,
som er redebon t. Pøssighed ell. Tienstags-
tighed, som deri giørne giør de første
Stridt. En forekommende Mand; en fore-
kommende Artighed. 2. forebygge, hindre,
afværge. At forekomme en Ulykke. 3. v. n.
møde, foresalde, indtræffe, findes, komme
for. Et Ord, en Plante, som fielden fore-
kommer. En saadan Lelighed forekommer
ikke saa let. Det er forekommet mig p.
mine Reiser. Den Tidende, det Rigte er
forekommet (forebragt) mig. Naar Sagen
forekommer (kommer for) i Retten. — Deraf:
Forekomst, en. Et nyt Ord, brugt af
J. F. Schouw o. a. En Plantes Forekomst
er: den Omstændighed, at den findes vox-
ende i en vis Egn, et vist Strøg af Jords-
floden. 4. synes, bæres for. Det forekom
mig, at jeg hørte hans Røst. Det fore-
kom mig i Drømme. — Deraf: Forekom-
melse, en. Gierningen at forekomme een.
(B. S. D.)

Forelade, v. a. 3. (s. lade.) lade kom-
me for een, indlade. (B. S. D.) L. vor-
lassen.

Forelle, en. pl. -r. [L. Forelle.] et
fremmedt Navn, som undertiden (i Norge)
gives en Fiskeart, hvis danske Navn er
Ørred. Salmo foria. "Forellen jeg vips
per langt op i det Grønne." Nord. Brun.

Forelste sig, v. rec. 1. indtages, betag-
ges af Elskov t. en Person. At forelste sig
i en Pige. (Moth.) part. forelftet, indtag-
get, behersket af lidenskabelig Kiærlighed.
At være forelftet i en Person. (At forelste
sig br. ikke i den øvrige Betydning af v.
at elske; men kun om at føle Elskov, "at
være indtaget af en Person, ell. ligesom
tabt i dens Beskuelse." (Müller.) Kun sig.
ell. i Skemt siger man: at være ganske
forelftet i en Ting, som behager een meget,
ell. i en Person, som man finder indtagende

og behagelig.) Forelftning, en. (B. S. D.) s. Elskov.

Forelyve, v. a. 3. (lyve.) bringe usan-
hed frem for een, forebringe, foredrage
noget, der ei er sandt. Han foreloi m.
en heel opdigtet Historie. "Den Mand, der
ei kunde fornødre sig t. at forelyve for
fler Folkets Glæder." Rahbek.

Forelægge, v. a. 3. (s. lægge.) frem-
lægge, fremsætte noget s. een. At fore-
lægge een et Document, nogle Spørg-
maal, en Sag t. Afgiørelse. (tilforn
Rettergang: gientage en Stævning.)
Deraf: Forelæggelse, en.

Forelæse, v. a. 2. læse noget op for
i hans Paahør. Han forelæste mig
Digt. — Forelæser, en. den, hvis Eft-
er at forelæse. — Forelæsning, en.
1. i Almind. Gierningen at forelæse.
2. i Særb. en offentlig Lærers muntlig
og sammenhængende Foredrag s. sine
Hørere. At holde offentlige, private For-
læsninger.

Foreløbig, adj. [L. vorlæufig.] som
forekommer, foregaaer inden noget andet
sker ell. kan ske. En foreløbig Under-
søggelse, Betragtning. (B. S. D. har i samm.
Bemærk. foreløbende.)

Foremale, v. a. 1. male noget s. een
Efterligning. Han foremalede mig Figuren.

Forende, en. pl. -r. (For: Ende.) et
forreste Ende af en Ting; modsat Bagende.

Forene, v. a. 1. samle, forbinde, sam-
menføie to ell. flere Ting saaledes, at
de udgiøre et Heelt; saavel egentlig som
figurlig. At forene to Bærelser v. at bet-
tage et Skillerum. Han har i dette Strid
forenet Lærdom med Dybsindighed. At
forene sig med een om noget, om en
Betaling, til et Arbeide. Med forened
Kræfter. De forenede (forbundne) Mag-
ter. 2. bringe t. Enighed, t. Overens-
stemmelse. At forene stridende Partier
(jvf. forlige.) At forene stridige Meninger
("naar de v. Undersøgelse og v. at have
Modsigelse bringes nærmere t. hinanden.")
At forene noget m. sin Overbeviisning.
Denne Uttring kan ikke forenes m. hans
tidligere Lære. "At forlige Folk forudset
ter Ivenskab; at forene derimod kun ulige
Meninger." Sporon. 3. have, bestå
tillige. (s. forbinde, 1.) Han forener
grundig Lærdom m. den største Beskeden-
hed. To saa betydende Embeder kan
han neppe forene. 4. forenes, v. n.
pass. komme godt overens, enes, leve i
Enighed. — Forening, en. pl. -er. 1.
Gierningen at forene. 2. Forbindelse,
Pagt. Ugtestabelig Forening. At indgaa
bryde en Forening. — Foreningsmiddel,
et. det, hvorved s. Ex. to Stoffer ell. to
gæmter forene sig til eet. Forenings-
punkt, et. det Punkt, hvor Foreningen

1. Forbindelsen imellem to Regemer er regaaet ell. tværfat.

Forerindring, en. pl. — er. foregaaende rindring; særd. foran i en Bog; Fortale. Forerise, v. a. 1. forvandle t. Ertz ell. letal. — Forerisning, en. (B. S. D.)

Forerisn, et. Forudsagn, Forudsigelse. (radicio.) Moth; der ogsaa har v. at forerise noget: forudsig; prædicere. (nu te brugeligt.)

Forerise, v. a. (Moth.) f. forudsee.

Forerise, v. a. 3. (f. fige.) fige noget t. een, som han skal fige efter. "Overtællig særdige t. at negte ell. bekræfte, hvad der foresiges dem m. en myndig stemme." Ened.

Forerise, v. a. 3. (f. skrive.) 1. egentl. give en Forerist f. een, skrive f. een det, som han skal skrive efter. — forestrevet, part. som forer er strevet. Paa forestrevne Maade.

bestemme, anordne, befale. At forestrove een visse Grændser, forestrive een ad han skal gøre. At forestrive den Enge Sagemiddel, en streng Leveemaade. "Forerise br. især t. at bestemme Maaden, hvilken en Befaling skal vorde udført." Eller. — Deraf: Forestrivning, en. indtællingen at forestrive een noget. (jvf. Forerist.)

Forerisde, v. a. 3. (f. styde.) 1. styde (kun i part. pass.) Et Slaaen forestod? (Moth.) 2. styde Skylden paa, svende. 3. gøre Forstud, forstrække med forestyre een Penge. (ogsaa forstyre.)

Forestaae, v. a. 3. (f. staae.) forestille noget som Middel t. at opnaae, udføre henst, ell. t. anden Brug; bringe i Næg. Han blev forestaaet til dette Emne. Jeg foreslog ham, at følge med mig, forestaae een en Pige t. Rone.

Forestaae, v. a. 1. snalle for een, forstaa ham t. at troe, for at indbilde sig noget. "At forestaae Forsterne, hvorefter Alt er skabt, Alt tilkaldt f. dem." Eller. (Tale over Gerner. 4.)

Forestille, v. a. 1. spille noget for een, at lære ham at spille det efter. (Moth.)

Forestørge, v. a. og rec. 3. (f. spørge.) Underretning v. at spørge sig for. Jeg lodet forestørge om han var kom.

1. At forestørge sig hos een om noget. Deraf: Forestørsgel, en. pl. — er. Jeg forestørsgel bleven forvissat derom.

Forestaae, v. a. og n. 3. (f. staae.) 1. bestyre, have Opsyn m. At forestaae imbede, en Forretning. Hun forestaaer sit Huus. ("Dersom nogen ikke veed, forestaae sit eget Huus." 1. Tim. 3, 5. af 1550.)

2. v. n. stunde til, være i Vente. Hatten forestaaer. En forestaaende Reise. "Ealedes glæder han sig en Tid, som er, og gaar tilslidsfuld i den, som forestaaer." Mynster.

Forestille, v. a. 1. fremstille for eens Næsyn; (kun om Personer.) At forestille een for Kongen. Han blev Kongen forestillet. 2. fremstille til Skue. At forestille en Handling p. Skuepladsen. 3. fremsætte, udriske, foredrage noget for Andre, for at gøre dem det tydeligt, ell. t. Overveelse og Beslutning. Jeg forestillede ham Tingens Banstælighed. Eugen er endnu ikke forestillet Kongen. At forestille sig noget: tænke sig, gøre sig Begreb om. 4. efterligne, (især udvortes Stikelse ell. Person) vise en Eignelse af. Han forestiller en Dødstum i Comedien. I denne Reg forestiller han Kongen. Ogsaa om Billeder, Malerier: Hvad forestiller denne Figur, dette Maleri? = forestillelig, adj som man kan forestille sig, tænkelig. — Forestilling, en. pl. — er. det, at forestille, i alle Ordets Bemærkelser. f. Er. Ministerens Forestilling v. Høffet. En Forestilling p. Stuepladsen. Under Forestillingen (imedes Stuespillet opføres.) At gøre Forestilling om noget, indgive en Forestilling til Kongen. 2. særd. det Billede, som Sjælen modtager ell. danner sig af noget, det virker p. den indre Sand; især naar dette stær m. nogenlunde Bevidsthed. I Drømme have vi kun dunkle Forestillinger. (jvf. Begreb, Tanke.) At gøre sig en falsk Forestilling om noget. — Forestillingsevne, Forestillingskraft, en. Evne i Sjælen t. at danne sig Forestillinger. "Gud allene behøver ingen Sandser, fordi den uendelige Forestillingskraft har ingen Stræker." Eilshov.

Foresvære, v. a. 1. svære for, foran een. Det Billede, som foresvævede hans Phantastie. "Englene, mig foresvære, bebude noget meer end jordigt Lyt." Bagg.

Foresynge, v. a. 3. (synge.) synge noget f. een, som han skal lære at synge efter.

Foresætte, v. a. 3. (sætte.) 1. fremsætte for, især t. at nydes. (B. S. D.) "Da æder hvad eder foresættes." Luc. 10, 8. Der blev foresat dem mange Retter. (hellere: sat mange Retter for dem.) 2. betroe een Opsyn, Bestyrelse over noget. Han er bleven foresat denne Stiftelse. — Deraf partic. Foresat, der br. som Subst. At adlyde sine Foresatte. Han er min Foresatte. —

3. forelægge, bestemme for, forestrive. At foresætte een et Maal, en vis Tid. 4. foresætte sig noget, beslutte en tilkomende Handling (som dog er af mindre Vigtighed ell. Betydning), sætte et Forsæt. "For at beslutte maa man have overveiet; t. at foresætte sig, behøver man blot at ville udføre. — Den ene Nabo falsker ikke let p. at sige til den Anden: at han havde besluttet, at besøge ham; men han siger (i Almindelighed) at han havde foresat sig det." Müller.

Foretage, v. a. og rec. 3. (tage.) 1. tage noget for sig, for at bringe det i Stand; afgjøre det. Sagen skal foretages i Morsgen i Collegiet, i Retten. 2. recipr. paa tage sig, give sig i Færd med, søselsætte sig med, tage sig for. At foretage sig en lang Reise. Han foretager sig intet den hele Dag. "At foretage sig noget, er t. et vist Maal at begynde en vis Virksomhed." Müller. — partic. foretagende bruge nogle (efter det tydste u n t e r n e m e n d) for: dristig, virksom. "En snild, kraftfuld, dristig og foretagende Mand." Engelst. = Foretagelse, en. Gierningen at foretage (1.) En Sags Foretagelse i Retten. (W. S. D.) — Foretagende, et. pl. - r. det, man foretager sig, en begyndt ell. udført Gierning. At udføre, afstaae fra et Foretagende. "En Bedrift er et tappert Foretagende. Da man v. dette Udtryk tænker p. planmæssig Virksomhed, anvendes det ikke p. Hverdagslivets Smaating. En Spadsferegang er intet Foretagende; men en Reise kan være det." Müller. — Foretaget, en. noget, man foretager sig, Foretagende. (Goldings R. Hist. "Fiendtlig Foretaget." Holtsfeldt. I. 212.)

Foretrække, v. a. 3. (trække.) give Fortrin for; agte højere; ville hellere. At foretrække en Ting, Person for en anden. Han blev ham foretrukket. Han foretrak at bære, for at leve vanæret. (Foretrækning, en. W. S. D.)

Foretygge, v. a. 1. figurl. ofte at indprente, forepræke den Enfoldige ell. Bærnet noget, der skal læres. (dagl. T.)

Foretaget, en. (Foretagende.) j. foretage.

Forevende, v. a. 2. d. f. f. foregive. At forevende noget t. sin Undskyldning. Forevendning, en. ugrundet Undskyldning, Paaflud. Under Forevendning af en Engdom. "Man havde da en Forevendning, (til) at gjøre dette Land underdanigt." Bandal.

Forevidende, adj. v. som veed noget forud; præscius. At være forevidende om noget. (Moth.)

Forevidende, et. det, at have Rundskab, være underrettet om noget, der skal ske. Han gjorde det med, uden mit Forevidende. "Af Guds besluttede Raad og Forevidende." Ap. Giern. 2, 23. (Forsyn. Bib. 1550.)

Forevige, (for: evige) v. a. 1. fæste en usorgængelig, evigvarende Ihukommelse. At forevige sig v. sine Skrifter, Handlinger. "Mavnenes Bestemmelse var at forevige disse Folkefærdes Baneheld og Banehæder." Rahbek. — Deraf: Forevigelse, en.

Forevise v. a. foreviste: vist. fremvise for, lade see. At forevise Malerier, forevise sit Paa. — Deraf: Forevisning, en. pl. - er. — Foreviser, en. den, som foreviser, fremviser noget.

Forsald, et. ud. pl. [Zonen v. for Stabellse. Jøl. Forsall, og forsallaz, for hindres.] uventet Hindring fra en Forretning, et Foretagende. Han fik Forsald At have lovligt Forsald fra (for) at møde Retten. ("At gjøre eens Forsald" træde hans Sted; en forældet Talemaade. Bedel.) = forsaldløs, adj. som intet lovligt Forsald har. Forsaldsvidne, den, som med Ed paa Ting bevinder Andens Forsald.

Forsald, et. ud. pl. 1. den Tilfælde at en Ting forfalder, fortinges, tager Denne Fabrik er i Forsald. Rigets Forsald. 2. Hiemsald, udløb. Lehnets Forsald t. Kronen. En Verels Forsald. Deraf: Forsaldsdag, en. den Dag, da Verel forfalder, ell. skal udbetales. — Forsaldetid, en. Tid, Termin, naar en stor Capital ell. Rente skal udbetales.

Forsælde, v. n. 3. (f. falde.) 1. forringes, forværres, komme p. Fald. (dilat. Bynningen, Haven, Handelen forfalder. En forsalden Muur. "Det kan ikke forringes, at noget tager af; men det bør forringes, at det ikke forfalder." J. S. Smidt. 2. forbrødes, hiemsfalde t. Dyrigheden. være udløbet til Betaling (om Obligationer, Verler, Renter, m. m.) "Landskabet er længe forsalden." Moth. De forsaldte Renter. 4. hensalde, fage ond Bane. forsælde til Spil, Ederlighed. At være forsalden til Drif; hedder ogsaa blot forringes. (dagl. T.)

Forsælste, v. a. 1. gjøre en Ting fæstet, ringere, ved Forandring ell. Forætning af andre Ting. At forsælste Document. "At fremstille en virkelig og uskyldig Handling m. forsælstende Omstændigheder." Birkner. At forsælste Maa, Maal og Vægt. — Deraf: Forsælster, en. den, som forsælster, ell. gjør noget. — Forsælstning, en.

Forsang, en. ud. pl. Afbræk, Hindring. At gjøre een Forsang.

Forsange sig, v. rec. fortele sig (i Heste.) Hesten er bleven forsangen. Forsangenhed, en. Forsælsesfygdom i Heste. (Forsangelse. Moth.)

Forsangst, en. ud. pl. Gierningen fange, ell. Leilighed t. at fange for en anden. Han maa gjerne have Forsangst. — Deraf: Forsangstret, en. (Rahb.)

Forsare, v. a. 1. lære, komme t. Kundskab v. at prøve, undersøge, handle i. lide. "Da kunde du ikke sætte Paa ham; thi du havde ikke forsaret, at det var saadan faderlig Kiærlighed skilt i der." P. Tidemand. 1543. "Demmer skal grandgibdeligen granke og forsare alle Vidnesbyrd." D. S. I. 13, 11. (Jys. et. som nu overhovedet er mere brugeligt; egentlig har en noget forsælselig Bema-

fl.) "Vi siges at erføre, hver Gang vi
og kende noget, som vi tilforn ikke
de; men at forfære noget siges den,
m efterforsket og prøvet en Ting." Spor-
n. = forfæren, adj. v. kyndig, som
er prøvet, lært meget, erfaren. En
erfaren Mand. "Forfæren i gamle Histo-
ri." A. E. Bedel. En forfæren (prøvet)
mand. 2. fare med, handle med,
handle, omgaaes. Han forfærer ilde der-
et. Moth. (bedre: handler.) Der blev
erfaret haardt, efter Lovens Streng-
hed ham. "Han vilde da vist forfære me-
t forsigtigere m. at give sin Stemme."
intner. = Forfærenhed, en. den Egen-
ab, at være forfæren, forsøgt (Erfarens-
t er nu mere brugeligt.) "Forfærenhed
er en kyndig Mester." Moth. "Forfæ-
renhed i Krigsførelse." 2 Macc. 3. "Fordi
aalmodighed giver Forfærenhed, og For-
ærenhed giver Haab." P. Tidemand. —
erfaring, en. det at forfære, forsøge,
sme til Kundskab om. At komme i For-
ring om noget. "Han kom mere og mere
i forfæring om Pavens Viltsfarelser."
J. Golding. "Om hun kommer i en
i forfæring, at han haver en anden
aftra." D. E. III 16, 16.

Forfatning, en. [L. Verfassung.]
i Almindelighed: Tilstand, en Person
Lings hele indvortes og udvortes Be-
stændighed. (Forfatning br. dog i det Hele
indst om Ting; og da kun om mennes-
lige Frembringelser. Man taler om Skos-
s, Markers Tilstand, ikke om deres
forfatning. Derimod høres vel stundom:
han efterlod Godset, Bærket, Alægget
en ypperlig Forfatning;" hvor dog Til-
stand hellere maa bruges.) — J. Særdel.
i Formuestilstand. Han er i maadelig
forfatning. Hans Forfatning har forbed-
et sig. (jvf. Tilstand.) "Forfatning —
indet egentlig en Tilstand, som m. Fri-
d er bragt tilveie; f. Ex. en Stats Fors-
tning. Sindets Forfatning. En Stats
ilstand kan undertiden være en Følge af
en Forfatning." P. E. Müller. 2. en
tats, en Nations Forfatning 3: Forhol-
t imellem Folket og Regjeringen, Regie-
ringsform, Constitution. 3. hos Moth
des Ordet kun i Bemærk. a) Tilberes-
le, apparatus. b) Begreb, compre-
nsion; som begge nu ere ubrugelige.

Forfatte, v. a. 1. udarbejde, sammens-
tte noget skriftlig. At forfatte en Bog,
Skrift. "Den, der stræber efter at ud-
stikke Lanterne selv, at udvikle deres hele
indhold, han siges ikke at affatte, men at
forfatte noget. Man affatter et Document
den rigtige Form; man forfatter et Skues-
pil." Müller. (Begge Ord ere i faldigere
der dannede efter det Tydske ("at forfatte
kunnen, skriftlig." Moth.) og høres endnu

selben i Tale sproget, hvor man helst siger
at skrive, opsætte.) = Forfattelse, en.
Gjerningen at forfatte. (B. S. D.) — For-
fatter, en. pl. - e. den, som har forfattet
og udgivet et ell. flere Skrifter; en Skris-
tent. At være Forfatter til, ell. af et
Skrift. Han er tidlig bleven Forfatter.
En ung, en berømt, god, maadelig, slet
Forfatter. Om et Fruentimmer bruges:
Forfatterinde. — Forfatterklub, et. den
Omstændighed, at være Forfatter i Alm.,
ell. Forfatter t. et nyt Skrift. "Egenlyste
udviklede hans Hensigter v. at tilkøbe sig
dette Forfatterklub." D. Tilst. IX. 271.

Forfegte, v. a. 1. forsvare, værges med
Naaben, ell. ibrigen m. Ord, Tale, Skrift.
Han har forfegtet sin Sag, sine Rettig-
heder t. det yderste. "Forfegt Sandheden
indtil Døden, saa skal Gud stride for dig."
Sir. 4. 31. "Om end Overbevisning ikke
altid har været Karsag t. den Bestandig-
hed, hvormed de lærde have forfegtet des-
res Meninger." Sneed. "Naar en Rid-
der traadte i Stranken — at forfegte sin
Dames Ære, forudsatte han naturligtvis,
at den var anseet." Rahb. — Forfeg-
telse, en. Forsvar. Hans ibrige Forfeg-
telse af denne Mening har stædet ham. —
Forfegter, en. (Zonen p. mellemste Stas-
velse.) Forsvarer. Troens Forfegter.

Forfegter, en. pl. - e. (Zonen p. første
Stavelse.) Een som fegter for andre, ell.
i Epidisen af andre. (L. Vorfechter.)

Forfegtning, en. Fegtning, som gaaer
forud f. en egentlig Fegtning ell. et Slag;
præludium praelii. (Moth.)

Forfeile, v. a. 1. gaae Glip af, tage fejl
af, ikke naae det, man søgte. At forfeile
Veien, forfeile sit Maal.

Forfeire, v. a. 1. [Jvf. feir, fager.]
smykke, opsminke, besmykke: colorare.
At forfeire sin Sag, sine Udyder. (Moth;
forældet.)

Forfierding, en. pl. - er. den forreste
Hjerdepart af et slagtet Dyrs Krop.

Forfine, v. a. 1. gjøre finere (figurl.)
give en finere Dannelse. At forfine Smas-
gen, Sproget. — Forfinelse, en. 1. Gjer-
ningen, at forfine. 2. forfinet Bestaffens-
hed. "En umandlig Forfinelse, der mis-
brugte Culturens Navn." Engelst.

Forsflere, v. a. 1. forsøge Antallet. (Riss-
brigh.) "Arbejderne blive let af sig selv
forsflerede." J. Bøye. "Du vil føle dine
Evner forsøgede og forsflerede." Val. Müller.

Forsflytte, v. a. 1. flytte, føre fra eet
Sted t. et andet. (jvf. flytte.) At forsflytte
noget t. et Sted. "Besindes han at for-
flytte sit Gods af Huset." D. Lov. I, 21,
12. (Nu bruges om værligt Gods sædvan-
ligen flytte. Derimod forsflytte om Personer,
i Henseende t. deres Stilling og Opholds-
sted.) Han er bleven forsflyttet t. et andet

Kald, Embede. — Deraf: Forflyttelse, en. pl. — r. At søge om Forflyttelse (søge et andet Embede; især p. et andet Sted.)

Forfløien, adj. v. vild, flygtig, letsin-
dig; ubetænsom, uoverlagt. En forfløien
Karl, en forfløien Tanke, Ytring. (d. T.)
["Forfløien siges om den, der har en ufor-
stannet Mund, m. Bahden og Sværgeren,
ell. andre uftikkelige Ord." Moth.] 2. "En
forfløien Kugle: som har tabt sin Kraft."
Moth. (Vi sige nu mest: en mat Kugle.)

Sørfod, en. pl. Sørfødder. en af de forreste Fødder p. et firbenet Dyr.

Forfordere, v. a. 1. forurette. Roth.
"Sagen forfordere sin Broder i nogen Gans
del." (D. Bibel.)

Forfra, adv. 1. fra den forreste Deel, Elde, Ende af en Ting. At besee noget forfra og bagfra. 2. fra Begyndelsen af. Vi maa begynde forfra igien.

Sorfrægte, v. a. 1. bortleie et Skib, frægte
et Skib bort. (Moth. usædvanl.)

Forfremme, v. a. 1. hjælpe frem, hjælpe
 t. bedre Vilkaar, Stilling; befordre. At
 forfremme (fremme) Agerdyrkning, Fas-
 briker. At forfremme (fremme) et Arbejde.
 "At de ikke skulde komme t. at forfremme
 Broen, som de havde begyndt." Bedels
 Særø. Forfremme een t. et bedre Embede.
 At forfremmes (gjøre Fremgang) i Stus-
 beringer, i gode Sæder. "Alle raabe paa
 at ville reise, f. at forfremmes udi Sprog
 og Videnskaber." Holberg. — Forfrem-
 melse, en. Gjerningen at forfremme ell. det
 at forfremmes. At bidrage t. eens For-
 fremmelse. At søge Forfremmelse til et
 bedre Embede. — Forfremmer, en. pl.-e.
 den, som hjælper en Anden frem.

Sorfriske, v. a. 1. gjøre friskere; veders
 qvæge, opmuntre. At sorfriske Lusten, Sin-
 det. "Man kan jo, efter deres Exempel,
 sorfriske sig m. Røgtobak, Wiin ell. Bl."
 Holberg. 2. fornye. = Sorfriskelse, en.
 Gierningen at sorfriske, ell. det at sorfris-
 kes. Sindets Sorfriskelse. "At disse Les-
 gemesøvelser bleve Sorfriskelser efter Læres-
 timerne og Belønninger s. de Flittige."
 Engelst. — Sorfriskning, en. pl.-er. d. s.
 s. Sorfriskelse; it. noget hvormed man sor-
 friskes. At nyde Sorfriskninger. (Moth.)

Forsfrossen, adj. v. pl. **forsfrosne**. (af det ubrugel. **forsfryse**, som **Woth** har.) ganske betaget, overbældet af Kilde og Frost. At komme **forsfrossen** fra en Rejse. Hans Fødder vare reent **forsfrosne**.

Forfule, v. n. f. forraadne.

Forfusse, v. a 1. forðærve v. slet, fustersagtig Gierning. Dette Arbejde, denne Klædning har han reent forfuset. — Ders af: Forfustning, en.

Forfylde, v. a. 2. spilde alt for meget.
At forfylde sig m. Mad, Drikke. — forfyldt,

absol. forbruffen, forbrævet ved En
(Roth.)

Forfædre, n. a. pl. uden sing. [3. Fædr.] Personer, som have levet for os
vores Samtidige, enten i en vis El-
ell. i Almindelighed. (modsat: Efterfø-
mere.) Han er vanslægtet fra sine
fædre. Vore Forfædres Stikke, og
Levemåde.

Forføngelig, adj. [**Føl**. **fåføngilegr**. **fåføng**. Det danske Ord er saaledes i Forføngelsen ganske forvædet.] 1. som er uden **fåføng**, tom, ubetydelig; "som ei er nogen ret **Fåføng**, **Kraft** og **Wærd**; lev **vanus**, **inanis**." **Rothe**. "Lad os ikke belyste til **forføngelig Wærd**." (**D. Bibelen**). 2. som sætter **Pris** p. det, der, uden **fåføng** indvortes **Wærd**, falder i **Vind**; i **Egen** som sætter **Pris** p. **Egen** af det **Slags** hos sig selv, ell. overhovedet i enhver **Leilighed** søger at lægge **virtuel** ell. **indbildte Fuldkommenheder** for **Dag**. Den **Stolte** vil æres og agtes; den **fåføngelige** roses og beundres. At være **fåføngelig** i sin **Dragt**, **Levemaade**. "Jeg indeholder mindre, end hvad der er tom saaledes bliver **Stræben** efter det **Tomme** **Forføngelighed**; og da det blotte **Stin** tomt, bliver ogsaa den **forføngelig**, h **Stræber** efter **Stinnet**. **Forføngelighed** vil sig, altsaa som en **Higen**, enten efter **Fortrin**, som ere tomme, ell. efter **Stinnet** de **virtuelle Fortrin**." **Müller**. 3. **upåsende**, **usømmelig**. **forføngelig Snat**, **fåføngelige Ord**. (nu **fielden**.) = **Forføngelighed**, en. 1. den **Bestaendighed**, at være **forføngelig**. 1. "Der see vi **Karantæne** heds **Forføngelighed**, og **Kortalen** **fåføngelighed**." **Rahbek**. 2. "Forføngelighed vil, fremmed for den sande **Wærd** **lelse**, i det ubetydelige tiltrække sig **Opmærksomhed** og **Bifald**." **Müller**.

Sorfarde, v. a. 1. [N. S. seran. E
försära.] sætte Stræk i, indjage Ræd
ell. dog en høj Grad af Forbavselse; sk
strække. "Ligesom han ikke lader sig
forfarde sig ell. gjøre sig mistroelig."
Lidemand. 1564. At forfarde, at bli
forfærdet ved, over noget. [i v. forstræ
der efter nyere Talebrug nærmere
trykker den af Frygt for en nærmere
ell. ventet Fare udrundne Rædsel, end
færde. I ældre Dansk br. derimod
ogsaa for Frygt; og deraf forfarde.]
forfærdelig, adj. som kan forfarde; sa
som, gyselig, skræksom. (i dagl. T.
maade stor, i høj Grad. En forfærde
Mængde, en forfærdelig Rulde, Pede.)
Forfærdelse, en. den Tilstand, at forfæ
des, ell. være forfærdet; Rædsel. "Se
færdelse skal falde over dem, og Frygt
2 Mos 2. 15, 16. (Dog ikke altid som i

ning af blot Frygt ell. Banghed. "Foru-
ring over noget selvomt ell. farligt, hvis
de Udsald man dog har Formodning om,
an virke Forførdelse." *Spørg.*)

Forførdige, v. a. 1. [*L. uerfertigen.*]
jære, især m. Hænders Gierning; gjøre
ordig. (*Woth.*) At forførdige en Klæd-
ning, et Par Stoe. — Deras: Forførdi-
gelse, en.

Forfødde, v. a. 1. [*af Sod.*] sætte nye
fødder i. At forfødde et Par Støvler.

Forføie sig, v. rec. 1. begive sig til et
Lid. At forføie sig hjem.

Forfølge, v. a. 3. (*f. følge.*) 1. følge
hiet uden Ophold; jage efter for at stæde.
Drengene forfulgte ham hele Gaden iglen-
om. At forfølge et Dyr p. Jagten. At
forfølge en flugtende Fiende. 2. gjøre
en bestandig Uimage for at stæde een. Hans
fiender have forfulgt ham saalænge indtil
de fik ham slagtet. "J forfølge vel ikke
deres Fiende med Sværdet, men forfølge
ham ikke m. eders Had?" *Basth.* 3.
afslutte. At forfølge et begyndt Arbejde.
Bedels Særø.) — At forfølge en Sag (*i*
i sproget) føre den t. Ende. "Staffe dem
saaanne Personer t. at forfølge deres
sager, som de kunne være forvaret med."
1. 2. 1. 9. 7. = Forfølgelse, en. Gierning
en at forfølge; det, at forfølges. At være
under Forfølgelse; Religions-Forfølgelse;
forfølgelsesaaend. — Forfølger, en. pl. -e.
en, som forfølger, søger at stæde Andre;
i Efterstræber.

Forføre, v. a. 2. forlede til det, som er
delt og lastværdigt. "Mange er forførte
Linders Skionhed." *Sir.* 9. 9. "Ingen
føre eder m. forføngelige Ord." *Eph.* 5.
at forføre en Pige (*t. lutt.*) At forføre
en til Epil. "At forføre nogen, er at
ringe ham p. Afvet; at forlede nogen,
at bringe ham p. urigtigt Spor. Man
ser derfor oftest: at forføre den unge,
at forlede den Aldre." *Spørg.* 3. Spørg
tages det for: overtale, formaae. = For-
førelse, en. Gierningen at forføre. — For-
fører, en. pl. -e. den, som forfører An-
de. Ungdommens, Folkets Forførere. (*of-*
st om den, som forfører Livindfolk t.
i Anst.) Forførerste, en. et forførende
raentimmer. — forførerst og forførist,
B. S. D.) adj. som let kan forføre, fris-
ende, loftende. (brugt af enkelte Møder.)
Uden al Omgang m. forføriste og farlige
ell." *Guldb.*

Forgaae, v. a. 3. (*ef.*) f. gaae. [*3. for-*
luga.] 1. om Liden, forløbe, rinde hen.
en Dag forgaaer snart. "Bort Liv fors-
aer som en Taage, der fordrives af Sol-
en." *Wisd.* B. 2. 4. 3 forgangne Dage (*i*
i tiden.) — partic. forgangen, br. uden
vining (ligesom forleden) a) deels som
i. v. om Liden: foregaaende, nylig fore-

løben. Det stete forgangen Uge, Maaned,
Aar (hvorefter altid menes: det næst fore-
gaaende; "Han var her forgangen Dag,"
bemærker derimod ikke: i Gaar; men for
nogle Dage siden.) b) elliptisk som adv.
for kort siden. Jeg mødte ham forgangen
p. Gaden. 2. gaae over, gaae bort, tabe
sig, forsvinde. Sorgen, Smerten forgaaer
m. Liden. "Med Dag og Stund forgaaer
en Glæde, som er Liden." *Falster.* Hørel-
sen er forgaaet ham. B. S. D. (bedre:
han har mistet Hørelsen.) "Forlad mig
ikke, naar min Kraft forgaaer." *Ps.* 71. 9.
3. ophøre at være til, blive t. intet, gaae
t. Grunde. Hun var nær ved at forgaae
af Sorg, af Sult. Alt i Verden forgaaer.
"Snart høiest Døstle falder, snart komme
Lyst forgaaer." *E. Frimen.* Skibet forgik
i Stormen. "Herrens Dag — p. hvilken
Himlene skal forgaae m. stort Bulder." 2
Pet. 3. 10. = Deras: forgængelig, adj.
som kan forgaae; som ei er varig, bestan-
dig. Det Evige og det Forgængelige. En
forgængelig Lyst, Glæde. — Forgænge-
lighed, en. ud. pl. den Egenkab, at være
forgængelig.

Forgaae sig, v. rec. 3. udtrætte sig ved
at gaae.

Forgaard, en. pl. -e. [*3. Forgardr.*]
1. en Gaard, foran en anden og nærmest
v. Huset. (modsat: Baggaard. Ofte
blot: Gaard.) 2. en indsluttet aaben Plads
for ved en Bygning. Forgaaarden til et
Kempel, Slot.

Forgaars, adv. med præp. i. paa den
Dag, som var næst før i Gaar; i over-
gaars. Jeg saae ham baade i Gaar og i
Forgaars. I Forgaaers Morgen, Mid-
dag, Aften. B. S. D. (efter Talebrugen:
i forgaaers Morges, Middags, Aftes.) I
dagl. L. ogsaa adj. Forgaaers-Avisen v:
fra i forgaaers.

Forgabe sig, v. rec. 1 og 2. [*L. sich ver-*
gassen.] lade sig aldeles indtage, hen-
rive ved det Udvortes, v. Synet af noget,
ell. ved det, man synes om. (oftest m. Bl.
begreb om Mangel p. Skionfomhed ell.
Smag hos den, som forgaber sig.) At fore-
gabe sig i een, i en Piges Skionhed. "Un-
ge sandsekløse Taaber en Nat kun sig for-
gaber i." *Bessel.* Hun er ganske forgabet
i denne Dreng. (Uædelt Lidtræk, og slet an-
vendt af Tullin i den høie Stil.)

Forgang, en. Gierningen, at gaae foran
en Anden, ell. Rettighed t. at gjøre det.
At lade een have Forgangen. (B. S. D.)
Forgangskone, en. hos Almuen: en Kone,
der ved Bryllupper og Gilder gaaer for
Borde og varter op. (I Tidemand's Postil
1564 (s. 62. a.) nævnes "Brudens For-
gangs kvinde i Brylluppet" hvor det synes
at bemærke d. s. s. Brudekone, hos *Woth*
ogsaa: Forgangspige.)

Sorgangen, f. forgaae.

Sorgemat, et. pl. — fcr. [S. Sorge-mach.] Forværelse, Forstue, Forsal. ("En stor Stue udenfor de inderste Værelser, hvor Fremmede gaae ind og gjøre Opvartning t. store Herrer." Moth.)

Sorgiældet, adj. overvældet, betynget af megen Gield; obærat.

Sorgiømt, adj. v. glemt saa længe, at det ikke buer, ell. er fordærvet. Sorgiømt Væder.

Sorgiøtte, v. a. 1. [E. forget. N. S. vergeten.] glemme, forglemme. Sorgiet mig ei, en almindelig bekendt og ynset Plante m. blaae Blomster. *Myosotis palustris*. (Navnet forekommer alt hos Moth; men han tillægger det en anden Plante *Chamædrys repens*.)

Sorgieves, adj. og adv. [S. forgesins. E. vergeben.] uden Nytte, uden at opnaae det, man attraaer, Hensigten m. et Arbejde o. d. — adj. At gjøre forgieves Arbejde. En forgieves Rejse. "At det ikke glæder Hjertet m. en tom, forgieves Glæde." Mynster. — adv. At arbejde, umage sig forgieves. "Det er forgieves, at brænde Høns p. Olden." Drdspr.

Sorgift, en ud. pl. d. f. f. Gift, og et ganske overflødigt Ord.

Sorgifte, v. a. 1. komme Gift i ell. paa, blande m. Gift. At sorgifte Mæden, Binen. forgiftede Pile. — Figurl. gjøre usund, skadelig; fordærve. Disse Dunster sorgifte Lufsten. "Din Glæde sorgifte de, og fængsle din Attraa." Rein. "Bekløst vil sorgifte dine Begjæringer." Mynster. — Sorgiftelse, en. Gierningen at sorgifte. — sorgiftig, f. giftig.

Sorgive, v. a. 3. (f. give.) 1. I Almindelighed og egentlig: staae een v. det, man giver ham f. at nydes, ell. v. at give ham for tidt, for megen Nød. "Jeg blev saa forgiøvet m. virkelig og efterglort Skildpadde, at jeg tilsidst var ganske fied af den." Rahbek. (D. Tilst. 1794.) 2. dræbe m. bl. bragt Gift, ell. skadelig Nød og Drif. (jvf. forgifte.) At sorgive een m. Rottetrud. Man kan sorgive Folt m. saadan Nød. (Ugentlig: om andre skadelige Virkninger, f. Gr. af Begravelser i Kirker. "At frastige sig den Væ, at sorgive sine Næderborgere efter sin Død." Rahbek. D. L. IV. 446.) 3. give feil i Kortspil. Kortet er forgiøvet. — Deraf: Sorgivelse, en. (Moth.)

Sorgjøre, v. a. 3. (f. gjøre.) 1. tilføie Skade v. formeent Trolldom, forhere. Bonz den troede at hans Barn var sorgiørt. 2. forbynde. At sorgjøre sit Liv, have sit Liv sorgiørt. 3. forsee sig, gjøre galt. I Talemaaden: det er bedre at forspørge sig, end at sorgjøre sig. Moth.

Sorglasse, v. a. 1. i Chemien: forvandle

t. Glas ell. t. en glasagtig Materie. f. glasset Blykalk. — Sorglassning, en.

Sorglemme, v. a. 1. d. f. f. glemme, et overflødigt Ord (hvis Brug skuldes i E. vergeslen.) "Dagaa paa de Tine som forsummes og sorglemmes, fordi dagligen forekomme, var han opmærksom Bandal. At sorglemme (glemme) sig selv begaae Feil af Overlæse, ell. derved man glemmer hvad der summer sig. — f. glemmelig, adj. som kan glemmes. Sorglemmelig Sorg, Stade. — Sorglemmelse, en. Gierningen at glemme; d. at glemmes, Glemsel.

Sorgnave, v. a. 1. gjøre Stade paa at gnave.

Sorgrave, (Moth.) f. nedgrave.

Sorgribe, v. a. og rec. 3. (f. gribe.) Staae sig ved at gribe paa ell. efter noget. At sorgribe sin Haand, sorgribe sig p. noget. 2. v. rec. gribe feil af noget. 3. forgreb mig i Mærke. — fig. At sorgribe sig p. Fremmedes Penge, p. en offentlig Kasse: bestjæle den. 3. v. rec. fræve begaae Voldsomhed imod eens Person. sorgribe sig imod Værdigheden, imod f. Forældre (fornærme.) "Da blev han at sorgribe sig imod Herren." II. R. 22. 28. At sorgribe sig paa een, anfange angribe een. — Deraf: Sorgribelse, en.

Sorgroe, v. n. 1. blive uftendelig v. groe sammen. Arret er nu sorgroet. groe for stærkt. Disse Træer ere sorgroet (Moth.) 3. blive overgroet. Haven er sorgroet m. ukrud. (Moth.) jvf. forvæde.

Sorgrund, en. pl.-e. den forreste D. af et Rum, som man overseer, ell. f. forestilles p. et Maleri (modsat: Baggrund.) Sorggrunden af Stuepladsen, et Landskab. Dette Maleri har for sig Belysning i Sorggrunden.

Sorgrødt, adj. v. (f. grøde.) 1. f. har grødt meget, har udtømt sig i Graad. Hun saae bleg og sorgrødt ud. 2. om M. der viser Spor af megen Graad. Røde sorgrødte Væ. "Dg Sønnen fik det sorgrødte Væ." Evald.

Sorgude, v. a. 1. sætte blandt Gud. Tal; ophøie, elste i en overordentlig Grad. Han sorguder denne Pige. — Deraf: Sorgudelse, en. — Sorguder, en. d. som sorguder, ell. i Overmaal berømmes ophøier en Gienstand. "Med hvilke Sorguder vil da den sande Fortieneste see den blide Sorguder, der kommer knalende m. Regelsefar?" Rahbek.

Sorgulv, et. Gulv, som er lagt anbragt i en Sorggrund, foran i en G. o. d. (usædvanl.) "Medad fra det høie Sorgulv." Bagg.

Sorgunst, en. ud. pl. forudfattet G. ell. Undest; Fortærlighed. (Moth.)

Sorgylde, v. a. og 2. overdrage m. en had Plade ell. Bedømt af Guld. En sorgylt Solvæ. "Blysværd lader ikke i sorgylt Stede." Dedspr. "Sorgylt Vælsing: Belling m. Smør i, som Høstfolket saar." Roth. = **Sorgylde**, en. den, som giver Haandværk af at sorgylde, især hane. — **Sorgylning**, en. 1. Gieringen at sorgylde. 2. den tynde Overade af Guld, hvormed noget er bedækket. Sorgylningen er gaaet af, er afflidt.

Sorgængelig, **Sorgængelighed**, f. forsør.

Sorganger, en. pl. - e. 1. Formand; Accessor. (Roth.) 2. de Feste, som sættes i et Spand; (Roth) Forløbere (sætted nu allene bruges.)

Sorhaabe, v. n. 1. gjøre sig Haab, forventning om, haabe. = **Sorhaabning**, en. pl. - er. Tilstanden, hvori man haaber, Haab, Forventning. At gjøre sig Sorhaabning om noget. Imod al Sorhaabning. Der var ingen Sorhaabning til Liv, Redning. — Mangen Gang er der i Brug af Haab og Sorhaabning ingen Forskel, og begge Ord kunne ombyttes; f. Ex. ovenfor) at gjøre sig Haab om noget; der var intet Haab om Redning. I visse Tilfælde betegnes ved Sorhaabning mere enkelte Tilfælde, hvori man haaber; f. omtrent d. s. f. Udsigt, Forventning. kaldes ogsaa i pl. Hans store Sorhaabninger opfyldtes ikke.

Sorhaand, en. ud. pl. i Kortspil: den Tilstand, først at faae Kort, og først at vinde. At have, være i Sorhaanden.

Sorhaanden, adv. 1. ved Haanden, tilstede. Jeg tog, hvad der var sorhaanden. meget nær forestaaende, overhængende. Lægen, Faren, Foraaret er sorhaanden. Min Oplysningens Tid er sorhaanden." Tim. 4. 6.

Sorhaane, v. a. 1. vise Haan, Foragt mod; behandle haanlig. At blive offentlig sorhaanet af een. "Man spotter den, som man holder f. latterlig, og vil gjøre latterlig; man sorhaaner den, man foragter, og som man vil udsætte for Forspottelse." Sporon. — Deraf: **Sorhaanelse**, en. pl. - r. "Du veed min Sorhaanelse, min Haan og min Skændsel." Ps. 69. 20. — **Sorhaaner**, en. pl. - e. den, som viser Haan imod Personer ell. Ting. "Guds Hærs Sorhaanere og Foragtere, som aabensindte sonde." D. Lov. II. 5. 25.

Sorhædt, adj. 1. hædt, ikke lidet. At være sig sorhædt hos Folket v. noget. 2. som udsætter een for Had, ell. fortjener Had. En sorhædt Sag, Opsørsel.

Sorhætte, v. a. 1. fæde v. at hætte.

1. **Sorhale**, v. a. 1. udsætte mere end ønskeligt ell. billigt er; trække i Langdrag. Der blev sorhale, Fædeslutningen for-

halet. At forhale en Underhandling, en Sags Afgørelse. "Naar han skal betale igien, da forhaler han Tiden." Sir. 29. 6. (v. s. sinke, opholde.) = Deraf: **Sorhaling**, en. pl. - er. At gjøre Sorhaling i noget (bruges helst om forsætligt Ophold.) "Sinkelse skeer altid mod vor Villie, og undertiden m. vor Uvillie; men Sorhaling og Ophold kan skee med Forsæt og efter Beslutning." Sporon.

2. **Sorhale**, v. a. 1. i Skibssproget: at forhale et Skib v. flytte det v. Hjælp af et befæstet Løug fra et Sted t. et andet.

Sorhammel, en. pl. - hamler. en løs Hammel, der sættes for p. Vognstangen, og hvorved Forspandshestene ell. Forløberne trække. (Forstær.)

Sorhammer, en. pl. - e. den store Hammer, hvormed det gloende Jern første Gang smedes. At føre Sorhammeren i en Smedie.

Sorhandle, v. a. 1. [T. v e r h a n d e l n.] 1. afhandle skriftligen ell. mundtligen f. at bringe til Afgørelse. (tractare, agere.) Sagen blev sorhandlet skriftligen imellem Ministrene. 2. sælge, udsælge f. en anden. = **Sorhandling**, en. pl. - er. 1. skriftlig Afgørelse ell. Afhandling. Sorhandling v. en Rigsdag, i en Commission. Offentlige Sorhandling. 2. Udsalg f. en anden. Det er ikke hans egne Varer; men han har dem t. Sorhandling.

Sorharme sig, v. rec. fæde Sindet ell. Legemet v. megen Sorg ell. Græmmelse. (Nu sieldent. V. s. Harm.) Deraf: **Sorharmelse**, en.

Sorhaste sig, v. rec. skynde sig for noget, overile sig. "Forsigtigen da vi os ei maa sorhaste." Pram. At sorhaste sig med noget i en Sag. "Lad din Brede ei sorhaste sig p. din Tiener." 1 Mos. 18. 44. — Deraf: **Sorhastelse**, en.

Sorhen, adj. [T. v o r h e n.] tilforn, før, før en Tid siden. (Med sorhen tænkes den forløbne Tid ei at ligge saa langt tilbage, som v. fordum.) Jeg har sorhen engang seet ham. Han har sorhen været Amtmand. (V. s. før og tilforn. "Sorhen betegner den aldeles forbigangne Tid. Man siger ikke: "Jeg talte sorhen om dette;" men "jeg har sorhen talt om dette," og man siger: "Jeg kjendte før p. Drengen, og har sorhen ofte kjendt p. ham." Møller.) — Deraf: **sorhenværende**, adj. v. som har været tilforn, men er ikke mere. Den sorhenværende Konge i Sverrig.

Sorherlige, v. a. 1. gjøre herligere, hyperligere, mere prægtig og anseelig. "Da maatte Gud sorherlige ham for Rennes Kænes Dine." Rynster. "At sorherlige en Handling v. udvortes Glæde." Engelst. — Deraf: **Sorherligelse**, en.

Sorhere, v. a. 1. bringe v. Hereri i en anden, unaturlig, flattere Tilstand;

forføre. — forferet, adj. v. i dagl. T. om det, som er i stor Vilderebe, meget indviklet ell. vanskeligt. Et reent forferet Arbejde. — Deraf: Forfering, en. pl.-er. (B. S. D.).

Forhjafte, eller (efter Udtalen) forjafte, v. a. 1. handle ilde med, tilfjæ. At forhjafte sit Tøi, sine Klæder. (Moth.) f. hjafte.

Forhidsse, v. a. 1. hebe for stærkt, gjøre alt for hidfig. (Moth. B. S. D.).

Forhielpe, v. a. 1. [T. v e r h e l p e n.] hielpe t. at opnaae (et overflødig Ord.) At forhielpe (hielpe) een t. et Embede.

Forhindre, v. a. 1. afholde fra, hindre, afværge (ligeledes overflødig.) At forhindre een fra noget, i at læse. At forhindre en ulykke. "Hovedsmanden forhindrede dem i dette Raad." Ap. G. 27. 43. = Forhindring, en. Gierningen at forhindre. (v. Sindrings.)

Forhippet, adj. meget begierlig efter. At være forhippet paa noget. (dagl. T.)

Forhiul, et. pl. d. f. det forreste Hiul under en Vogn. Forhiul og Baghiul.

Forhold, et. pl. d. f. 1. Maade, at opføre, handle, leve, forholde sig paa; Handlemaade. Et ustraffeligt, berømmeligt Forhold imod nogen. "Det er f. Statens Vel vigtigt, at Embedsmandens Forhold naar paafes og offentlig prøves." Birkner. 2. en Tings Bestaenhed (særd. m. Hensyn t. Størrelse) for saavidt som den sammenlignes med, er i en vis Stilling t. andre Ting, ell. som den selv kan betragtes fra forskjellige Sider (Proportion.) Et rigtigt, urigtigt, passende Forhold. Der er intet (o: et urigtigt) Forhold imellem Huset og Porten. Salen er for lang i J. til sin Brede. Lallenes, Størrelsens Forhold. At staa i et vist Forhold til een (være i en vis Stilling, Forbindelse, Forpligtelse t. een.) Bort Forhold er ganske venstabeligt. = Forholdsbeftaling, en. Befaling til een, hvorledes han har at handle ell. forholde sig. (Bandal.) Forholdsbegreb, et. Begreb, hvis Omfang bestemmes forskjelligt v. forskjellige Forhold, relativt Begreb. "Ungdom er et blot Forholdsbegreb." Bagg. (Eabyr. II. 88.) Forholdselighed, en. Proportion (i Mathematiken.) Forholdsmæssig, adj. (T. v e r h å l t n i s s e m å s s i g.) overensstemmende m. det Forhold, hvori to Ting staae t. hinanden; forholdssvarende. (Drstedes Naturlære II. 203.)

Forholdsregel, en. Regel, Forfæst, hvorefter een skal indrette sit Forhold, sin Handlemaade. At give een Forholdsregler. forholdsrigtig, adj. som har det rette Forhold, staaer i det rette Forhold t. en anden Giensstand. "Vocalers og Consonanternes forholdsrigtige Afveksling." R. Fogtmann. (Athene. VI. 630.)

"Et Bibliotheks passende og forholdsrigtige Berigelse." (M.) forholdsvis, ad m. Hensyn t. Forholdet imellem to Ting ell. Størrelser; i Forhold til.

Forholde, v. a. og rec. 3. (f. holde) 1. holde tilbage, negte, hindre. At forholde een sin Løn. "Med Bondestandens Vel Landets Vel forholde." C. D. Biehl. ("forholde sig fra noget" o: afholde, frabede sig. D. Lov. II. 5. 26; men nu usædvanl. ubrugeligt.) 2. opholde, udsætte, forberede (nu siældent.) "De forholde det fra en Dag t. en anden; ja fra eet t. et andet." P. Tidemand. 1564. "forholde deres Guld og Sølv p. Veien f. de at de dermed skulde forholdes — og i forsælge dem." Bedels Caro. 3. dølge, fortie. At forholde Sandheden. 4. recipere, reflex. forholde sig, a) være af vis Bestaenhed, forbundet m. visse Stændigheder. Med denne Sag forholdt det sig saaledes. b) opføre sig, stikke handle. At forholde sig rolig. "Han forholdt sig meget forsigtigt i denne Sag." c) have et vist Forhold, staae i en vis Proportion til. At forholde sig til hinanden som Karsag og Virkning. — Forholde en. ud. pl. Gierningen at negte, forholde een noget. (Ogsaa: Forhold, m. Forpligtelse Stavelse.)

Forhøret, adj. i høj Grad hengiven ell. aftrættet ved ukdyst Levnet. (Eabyr. 2 lebrug.)

Forhoved, et. pl.-er. den forreste Del af Hovedet; modsat: Baghoved.

Forhud, en. Hud, som bedækker mandlige Avlelems Hoved. (Præputium)

Forhude, v. a. 1. beklæde et Stik med p. de udvendige Planter, -enten m. tønde Forre-Planter ell. med Kobberplader. Forhudning, en. 1. Gierningen at forhude. 2. Stikets udvendige Beklædning.

Forhugge, v. a. 1. fordærve, fæde et hugge; hugge t. upligt. (Moth.) forhugge Tømmer, forhugge en Stok. At forhugge hinanden i en Tøfamp. At forhugge en Vel, spærre den v. huggedes Træer. 3. At forhugge sig, hævfeil. — Forhugning, en. 1. Gierningen at forhugge. 2. en Samling af fældede Træer, hvorved en Vel forhugges.

Forhungre, v. n. 1. (er.) omkomme fortæres af Hunger. At see forhungeret (forsultet) ud.

Forhuste sig, v. rec. 1. tage fejl af det, man skal ell. vil hugge; hugge feil. Deraf: Forhustelse, en.

Forhutte, v. a. 1. [T. v e r h u t t e] fordærve v. skadelig Behandling (af T.) At forhutte Sproget. (Moth.) Forhutling, en.

Forhums, et. pl. Forhums, den Dre...

rage af en Bøgnings, som vender ud mod Gade ell. Vej; modsat: Baghuus.

Forhverve, v. a. 1. skaffe tilveie, for-
affe, erhverve (som nu mere bruges.) "Jeg
er forhvervet dig et evigt Efterminde."
atter. "De sagte v. en ell. anden Haand-
ring at forhverve deres Brød." Bandal.
li haandhave den Ret, som Fødselen
vde forhvervet ham." Bagg. M. Klim. —
er af: Forhvervelse, en. Erhverv, Er-
vervelse.

Forhyre, v. a. 1. leie, sætte bort for
br. Skipperen har ladet sig forhyre til
Hiddelhavet.

Forhæng, et. pl. d. f. et Stykke Tøj,
Tæppe, Læppe, som hænger ned t. Stul
t noget. Forhænget for en Seng, f. et
læue, p. Theatret.

Forhærde, v. a. 1. [J. forherda.] gjøre
ard ell. alt for hård. f. Er. i Røgeton-
a: en forhærdet Udvæxt p. Legemet.
den under Fødselen forhærdes v. Gan-
a. — I øvrigt br. det fælden, undtagen
skurtlig ell. moralsk Betydning, om at
se sig ubøielig mod Følelsens, Pligtens
st, mod Andres Bønner, Forestillinger
d. At forhærde Sindet, Hjertet. "Den,
forhærder sit Hjerte, skal falde i Ulykke."
etpr. 28. 14. En forhærdet Synder;
hærder i Ondskab. "At forhærde sig mod
milde Følelser, Naturen leder det svage
lemmeste til." Bogelius. — Deraf: Forhær-
ke, en. En Forhærdelse i Leveren. Ein-
ts Forhærdelse. "Han var bedrøvet over
res Hjertes Forhærdelse." Marc. 3. 3.

Forhøie, v. a. 1. gjøre høiere. At forhøie
Bald. 2. forsøge, lægge paa. At for-
høie Statterne, Priserne. = Forhøielse,
pl.-r. Høielsen at forhøie. — For-
mining, en. pl.-er. et Sted, som enten
Naturen er høiere, end den omgivende
læs, ell. som ved Kunst er forhøiet.

Forhør, et. pl. d. f. den Retshandling,
ori en Dommer ell. Vyrighedsperson ud-
rager en Person om det, denne kan sige
at oplysne en Sag, der enten vedkommer
m selv, ell. hvorom han er vidende. At
de Forhør over een, i en Sag. At være
forhør, komme under Forhør. Et Vid-
forhør, paaenligt Forhør, (Ufærdvanlig
Talemaaden hos Bording II. 151: at
te til Forhør hos Kongen v. t. Audients.)

Forhøre, v. a. 2. holde Forhør over.
forhøre Vidner. 2. faae at høre ved
spørge, forespørge sig, lade høre. Jeg
forhøre hos ham, om ic. (dagl. T.)
At forhøre sig, høre seil. Der har jeg
thørt mig. "Man kan vel forhøre sig,
en ikke forespørge sig." Moth.

Forjage, v. a. 1. jage bort, fordrive.
forjage Fienden. 2. jage for stærkt,
iv over Gvne. At forjage sine Fæste,
uade. — Forjagelse, en.

Forinden, adv. 1. (om Tiden) inden
en vis Tid. Dersom han ikke forinden (v.
inden den Tid, som er omtalt) betaler sin
Gæld. 2. (om Stedet) inden til, inden i,
indvendigen. Det er huult forinden. 3.
inden for, længere inde. "Forinden det
Slot der stander en Lind." (B. S. D. af
en gl. Vise; og en nu forældet Brug.)

Forindtagen, adj. v. "som har ladet sig
forud betage af en Mening, som han vil
blive ved, førend han har hørt den rette
Sags Bestaenhed." antecaptus. Moth.

Foring, (af Foder, fore) f. v. a. fore.
— Foringen p. et Skib, kaldes de Plan-
ter, hvormed Skibet indvendigen er be-
dækket.

Forivore sig, v. rec. 1. gaae for vdt i
sin Vyrighed, blive alt for hidsig. Holberg.
(Er. Montan. II. 3.) Deraf (men fælds-
mere): Forivorelse, en.

Forjage, v. a. 3. (f. jage.) drive ud af
et Opholdssted, fordrive, bortjage. At for-
jage Fienden af en Stilling. "De imødtog
denne forjagne Konge m. al Villighed."
D. Guldberg.

Forjætte, v. a. 1. love, tilfige (fælden,
undt. i Bibel-Overs.) Det forjættede Land,
Palæstina. = Forjættelse, en pl.-r. Løfte,
Tilfagn. "Dette har Forjættelse paa en
herlig Løn i det Liv, som kommer." Mynster.

Fork, en. pl.-e. en lang, mest tveget
net Gaffelstang; f. Er. en Høtyn. = Deraf:
forke, v. a. bringe hen ell. op, give op
med en Fork. At forke Hs op. (Moth.)

Forkalke, v. a. 1. forvandle t. Kalk ell.
t. en kalkagtig Materie. At forkalke et
Metal v. ved Jld forvandle det t. Kalk-
jord. — Deraf: Forkalkning, en. Me-
tallens Forkalkning.

Forkammer, et. Forkue, Forgemaal;
"et Kammer udenfor det, man holder til i."
Moth. — I Anatomien: Hjertets Forkam-
re: de mindre Rum, (auriculæ, atria cor-
dis) som kunne siges at ligge foran de
egentlige Hjertekamre (ventriculi.)

Forkast, et. i Regles ell. Terningspil:
den Rettighed, at kaste først. At have
Forkastet.

Forkaste, v. a. 1. kaste, lægge noget p.
et urigtigt Sted, hvor det ikke let findes;
bortkaste, forlægge. Jeg har forkastet mine
Håndster. 2. erklære for udueligt ell. uan-
tageligt, negte at antage. "Jeg udvalgte
dig og forkastede dig ikke." Es. 41. 9. At
forkaste Varer. At forkaste et Tilbud, en
Mening, et Raad (modsat: antage.) "Naar
han — forkaster, vælger, og forkaster
atter." S. Blicher. 3. at forkaste sig, kaste
feil (f. Er. i Kortspil; bortkaste Kort t.
sin Skade.) = forkastelig, adj. som for-
tjener at forkastes. "En forkastelig Tæn-
kemaade." Sibbern. Et forkasteligt Raad.

— Fortællelse, en. pl.-r. (det Modsatte af Antagelse.)

Fortællert, adj. [*L. verkehrte*.] vrang, bagvendt, urigtig. (Dette i nyere Tider af det Endste optagne Ord br. dog ikke gierne i høiere Stil, og slet ikke i den egentlige Bemærkelse af vrang.) Man siger i d. Tale: At være sig fortællert (bagvendt) ad. Et underlig fortællert Menneske. En fortællert (urimelig) Levemaade. "Det Orange i Begreberne kaldes fortællert, naar man vil fremstille det ikke blot som urigtigt, men som urimelig." P. E. Müller. (De af Moth' anførte Ord: fortællere, omstifte, forandre, og Fortælling, Forandring, ere nu ganske af Brug. I Island br. flere sig, forandres t. det bedre, komme sig; om den Syge.) — Deraf: Fortællert, en. ud. pl. (B. S. D.)

Fortællere, v. a. 1. [*L. verketzern*.] bestynde for Rietteri, erklære for en Rietter. Deraf: Fortællering, en. (B. S. D.)

Fortælle, v. a. 1. br. undertiden for: file, ell. forsyne m. de fornødne Riler. Deraf: Fortælling, en.

Fortælle, v. a. 1. fordærve v. at tiæle for ell. over. At fortælle sine Børn. At fortælle sig, fortælle sin Helbred. "Et Folk, som v. dets Rigdom og bestandige Lykke var blevet meer og meer fortælet." Bagg. M. Alim. — Deraf: Fortællelse, en.

Fortællighed, en. ud. pl. [*L. Bor-liebe*.] en p. Fordom, Tilbøielighed, Bane, ell. ikke tilstrækkelig dannet Indsigt og Smag grundet Rærlighed for en vis Ting, m. Bibegreb om tilbøielighed ell. Ringesagt f. andre. "Eensidig Fortællighed for visse Sag, og Tilslidesættelse af Andre." (M.)

Fortælle, et. pl. d. s. 1. en Rings Erhvervelse v. Rieb, førend en Anden har budet derpaa, ell. ved at overbyde den, som Raager i Rieb om Ringen. At gaae een i Fortælle. (Moth.) Ogsaa sig. At komme een i Fortælle, forekomme ham i en Handelsling. 2. d. s. f. Fortælleboret, (Moth) som nu dog er mere brugeligt. = Fortælleboret, en. Rettighed t. at erhverve en Ting, som er t. Salg, v. at betale det høieste, som af Andre er budet derpaa (f. Er. ved Odels gods.) "Staten kan forbeholte sig Fortælleboret t. de vundne Metaller." Schytte.

Fortælle sig, v. rec. tiæle for dyrt. At fortælle sig paa noget, i en Handel.

Fortælle, et. ud. pl. Rieb af en Fortællers ting (modsat: Bagtiæle.)

Fortælle, f. fortælle.

Fortælle, v. a. 2. tiæle, fordærve v. at tiæle for stærkt. At fortælle et Par Heste.

Fortællage, v. a. 1. føre privat ell. hemmeligt Rlagemaal over een. At fortællage een for hans Foresatte. — Deraf: Fortællagelse, en.

Fortællare, v. a. 1. giøre klar, tydelig oplysning, udlægge, udtalde. At fortællare sin Mening, fortællare et Forsteb. "De kunde ikke fortællare den mørke Tale." Domm. 14. Bidnet fortællarede 3: udsagde, berettede 2. forherlige; omgive m. Glæde. (Glede undtagen i vore Bibel: Dovers. hvor ogsa Subst. Fortællarelse bruges i denne Betydning.) "Hans Ansigt fortællares, som om det gienstraalte Frihedens Morgensøde." Baggesen. Et fortællaret Blik. = Fortællaring, en. pl.-er. Udtydning, Fortolkning, Dyrkning. At give, meddele Fortællaring om noget. 2. særbd. Beretning, Udsagn t. a oplysning en vis Sag. Bidners, Skibsfolkets Skipperens Fortællaring. — fortællarlig, adj. som kan fortællares, er let at fortællare. (Moth.)

Fortællere, v. a. 1. [*L. verkleinern*.] forringe, formindste, nedsætte (om en Mavn og Rngte.) At fortællere eenes M. Moth. (Nullke let i høiere Stil.) = Deraf: Fortællere, en. "At fortælle, hvad de kunde være deres Fædreland t. Fortællere." Guldberg. "Adskillig Morden, som siden hos ukyndige kommer mig t. Fortællere." Rahbek.

Fortællere, v. a. 1 og 2. tiælle t. Glæde. Han fik sin Finger fortællert i Døren. (Moth.)

Fortællere, v. a. 1. klippe urigtigt, klippe t. Glæde. fortællere et Stykke Løi.

Fortælle, en. pl.-Riser. en af de fortælle Riser p. et Dyr's Fod. Modsat: Bagtiæle 2. den forreste Rie p. Fugles Fodder.

Fortælle, adj. som har Rlogskab, Fortælle stand not t. forud at indse Følgerne af Rietningen af noget. Det er bedre at være fortælle end eftertælle.

Fortælle, en. Rlov paa Fortællere's Dyr, der have Rlove i Stedet for Løi (modsat: Bagtiælle.)

Fortælle, et. pl.-r. [*L. Forklædi*.] a Ræde ell. Rædningsstykke, som man tiæder paa sig foran, især for at forvare sig dre Ræder, man har paa.

Fortælle, v. a. 2. iføre sig en fremmed, usædvanlig Dragt, for at være utiædelig. At fortælle sig som Matros, som en Bondepige. Den formeente Rædning var et fortællert Mandfolk. = Fortællering, en. 1. Gierningen at fortælle. 2. Dragt, hvori man er fortællert.

Fortælle, v. a. 1. tiæle for stærkt tiæle t. Glæde.

Fortælle, v. a. (f. knuse.) knuse t. Glæde; knuse ganske, søndertælle. "Tælle den siger m. tunge, svage, fortælle Ringer." Bagg. — figurl. fortsat af Rieb. "Fortælle, mat, fortælle" (af Rieb. Baggesen.

Fortælle, v. a. 1. indvillie, sammenknytte noget ganske. 2. hindre, sætte tiæde i Værten (dagl. L.) Den Dragt

men reent forknyttet i hans Engdom. fig. (ligeledes mest i d. Tale) om den, som bliver modløs v. Hindringer, Besværsgheder, som han fattes Kraft, Rasthed, Modigt til at overvinde. "En uforudseet Angstlighed forknytter let den Uerfarne. Mange Aar forknytte Huusfaderen." Møller. (jvf. forlegen.) "Et bиденste Svar om gjøre forlegen; kommer det sta en Uermand, gior det forknyttet." — Deraf: forknyttelse, en. J. i Borten.

Forkobbe, v. a. 1. beklæde, forhude med Kobber. (B. S. D. men er lidet brugeligt.)

Forkøge, v. a. 2. tage for meget. Riset er forkøgt, og det meste af Suppen forkøgt.

Forkøgle, v. a. 1. forblende, forvende. Kogleri. (Moth.)

Forkomme, v. a. og n. 3. (f. komme.) act. fælle bort, forlægge. At forkomme noget ved Skidselighed. Brevet er forkommet f. mig. "Ikke et Haar af eders Hovedet skal forkommes." Luc. 21. 18. act. øde, tilfælde, spille. At forkomme et Gods. (Moth.) "Ganter tilsammen, at intet forkommes." Joh. 6. 12. Nu lidet brugeligt. 3. neutr. blive borte, komme bort. Det forkom undervels. 4. neutr. ansmægte, være nær ved at omkomme. At forkomme af Gult; at være reent forkommen af Kulde.

Forkonstle, v. a. 1. fordærve, forvanske noget, gjøre det unaturligt v. at konstle formegent derpaa. Deraf: Forkonstling, en. (B. S. D.)

Forkort, adv. f. tilkort.

Forkorte, v. a. 1. gjøre kortere, stække (sævel om et Maal i Rummet ell. Tiden, om egentl.) At forkorte en Snor; forkorte sit Dophold p. et Sted. At forkorte sit Liv v. uordentlig Levemaade. — At forkorte eens Rettigheder s: betage ham nogle af samme. — Forkortelse, Forkortning, n. Sierningen at forkorte, det, at forkortes. En Forkortelse i Skrivning. — Forkortning i et Maleri s: den i Tegningen Usoneladende Forkortelse af alle perspectiviske Linier, som ikke løbe parallele m. Billedfladen ell. Billedefladen, og derfor fremkomme Milet at være kortere, end de virkelig ere.

Forkrædse, v. a. 1. gjøre Skade ved at krædse.

Forkræmme, v. a. 1. fordærve, stæbe ved at kræmme, kange.

Forkrybe sig, v. rec. 3. (f. krybe.) - krybe. Skul, skule sig. (Moth; men er endnu i Germanisme.)

Forkryste, v. a. 1. stæbe, fordærve v. at kryste; forklemme; Moth. (fig. svæffe, sætte. forkryste Fiendernes Magt. A. B. Bedel.)

Forkrænke, v. a. 1. gjøre Bold paa, fordærve, bestadige, krænke. "Det, som fordærver og forkrænker, det er tilsyne f. Alle." B. Thott. "At de skulde forkrænke deres Manddoms Styrke v. Præstelsighed." A. Bedel. 2. i ældre Dants for: bestikke. "Lader han sig forkrænke af Præsterne m. Gaver." D. Lov. II. 17. 23. (jvf. Bedels Sær. 530.) = forkrænkelig, adj. som er underkastet Forkrænkelse, Forandring, Oplosning; forgængelig. Det forkrænelige Regeme. "Min Idret i Verden være ikke bunden t. det Forkrænelige." Mynster. Forkrænkelighed, en. ud. pl. — Forgængelighed, Dødelighed. "Subtil Forstens egen Forkrænkelighed minder ham om, at ogsaa han er Støvet's Søn." Walling. — Forkrænkelse, en. Oplosning, Forandring, Undergang. "Vel veed jeg, at Menneket er Forkrænkelsens Bytte." Mynster.

Forkræse, v. a. 1. gjøre alt for kræsen. At forkræse et Barn. (B. S. D.)

Forkrølle, v. a. 1. bestadige v. at krølle, sætte Krøller i. Kjølen er bleven forkrøllet p. Boggen.

Forkrue, v. a. 1. hindre i Vært ell. Udsvikling. Drengen er bleven forkruet i sin Opvært v. for tidligt Slæb. "Disse Træer ere forkruede og lave." Bandal. II. 190. 2. tvinge for meget v. indjaget Frugt; paa-lægge en stabelig Mandstryng. At forkruet et Barn. forkruede Bønder. "At tie, vover selv det mest forkruede Folk." Rahbek. — Deraf: Forkrueelse, en.

Forkulle, v. a. 1. brænde t. Kul. — forkulles, v. n. pass. blive til Kul. Dette Træ forkulles let. — Deraf: Forkulling, en. Sierningen, at forkulle; ell. det, at forkulles.

Forkundskab, en. pl. - er. 1. Kundskab om noget, der vil ske, inden det sker. Man synes at have haft nogen Forkundskab detom. 2. pl. Kundskabet, som man i Fordelen har erhvervet sig. At komme i Skolen, t. Universitetet m. gode Forkundskaber.

Forkynde, v. a. 1 og 2. melde, bekende, gjøre noget; nu særdeles om det, som meldes p. en høitidelig, ell. lødlig Maade. At forkynde Krig, forkynde noget fra Prædikestolen, forkynde en Stævning, forkynde een sin Dødsdom. "Dimitene fortælle Guds Væ, og den udstrakte Besæstning forkynder hans Hænders Sierning." Ps. 19. = Deraf: Forkyndelse, en. pl. - r. Krigens Forkyndelse. "Et Barn, født under særdeles Forkyndelser og Begivenheder." Mynster. — Forkynder, en. den, som forkynder noget. "Saa fielden er dit Ord's Forkynder, der ei henrives af de Synder, hvis Afgrund han opdagede." Evald.

Fortyffe, v. a. 1. fortyffe f. meget, stude
v. at fortyffe. Fortyffede lærer.

Fortærre, en. d. f. f. Plovværre eller
Sorplov.

Fortøle, v. a. 1. paadrage upassellighed
ved en stadelig ell. ubetimelig Kulde, især
v. en af Kulden forarsaget Hindring i
Ildbuntningen. At fortøle Mænen, Bryn-
stet, Hovedet. At fortøle sig p. et Bal.
— Fortølelse, en. pl. -r. det, at fortøle
sig, ell. at være fortølet. At være syg af
Fortølelse. En Fortølelsesygdom.

Forlade, v. a. 3. [Isl. forlata. f. lade.]
1. begive sig bort fra. a) egentl. Jeg for-
lod Hovedstaden f. otte Dage siden. Han
vill reent forlade Landet. "Den, man over-
giver, unddrager man sin Hjelp og Bl-
stand; den, man forlader, unddrager man
tillykke sin Person." Sporon. b) uegentl.
vige fra, lade fare, lade efter sig, m. m.
Sygdommen har forladt ham: At forlade
sin forrige Levemaade, forlade Huus og
Stem, Kone og Børn. Han forlod dem
ikke f. deres Nød (negtede dem ikke sin
Hjelp.) 2. tilgive aldeles (jvf. tilgive.)
"Ved at forlade tænke vi os, at den Fors-
nærmede i sit Sind ikke har beholdt nogen
Tanke om Straf; ei engang nogen Følelse
af Uvillie. J. Smidth. "Forlad os vor
Synd, som vi og forlade vore Syndnere."
Gud forlade ham denne Synd! = For-
ladelse, en [J. Forlat.] Tilgivelse, Ef-
tergivelse. Syndernes Forladelse. "Den
Ringeste skal vederfares Forladelse af
Barmhertighed." Bibl. 6. 7. (J. Verbets
første Bemærkelse bruges Substantivet ikke.)
"Maar Venner have forræmt hinanden,
kan Venkabet ikke oprettes igien. v. Til-
givelse; dertil hører ubetinget Forladelse."
J. Smidth.

Forlade sig, v. recipr. sætte Eid paa,
stole paa. Med præp. paa. (L. sich auf
etwas verlassen.) Man kan ikke for-
lade sig p. hans Løfter. "De forlode sig
p. Bagholdet," Domm. 20, 36. "Forlad
dig p. Herren i dit ganske Hjerte; men
forlad dig ikke fast p. din Forstand." Ordsp. 3. 5. — undertiden ogsaa; at forlade sig
til noget v. være sikker paa, forvillet om.
Jeg forlader mig til, at det skeer.

Forlade, v. a. 1. lægge for stor Lad-
ning i, lade for stærkt. At forlade en
Baad, en Bøst. Deraf: Forladning, en.
(Tonen p. mellemste Stavelse.)

Forladning, en. pl. -er. (Tonen p. første
Stavelse.) det, som lades i en Bøst ell.
Kanon, for ved ell. oven p. den egentlige
Ladning, ell. Krud, Kugle v. d. At trække
Forladningen ud af en ladt Bøst.

Forlag, et. pl. d. f. 1. noget, som læg-
ges for ved en anden Ting (sielden.) For-
lag for en Smeltebidgel ell. Retorte (i Che-
mien.) Forlag f. et Dreierlad. Moth. 2.

Gjerningen at forlægge en Bog. At ud-
et Skrift p. eget Forlag. At have
Bog i Forlag. Bogen er udkommen
hans Forlag. At tilkøbe sig Forlaget
(Forlagsretten) af en Bog. 3. Samling
af de Bøger, som een, især en Bogha-
ler, har forlagt. — Han har, eier et
betydeligt, kostbart Forlag. — Forlag-
bøger, pl. de Bøger, een har i For-
Forlagshandel, en. Handel m. Forlag-
bøger. Forlagsret, en. Rettighed,
een har t. at udgive og sælge en Bog,
enten selv har forfattet, ell. hvis For-
han har tilkøbt sig (f. forlægge.) For-
lagsstrift, et. Et Skrift, som een har
forlagt, hvortil han har Forlagsret.

Forland, et. pl. -e. et Land, der stræ-
ker sig frem i Havet, ell. ligger nærmest
dette, uden for et andet Land. (Saal-
des: Forlandet udenfor Marstrand.)

Forlange, v. a. 2. begiere, kræve, for-
dre. At forlange noget upassende af en
At forlange sin Betaling for et Arbeid.
"Man forlanger det, man ønsker at have."
Sporon. (jvf. fordrø, kræve. Den af Spor-
ron angivne Forstel er ikke hjemlet af
stadig Brug. Forlange syntes mest at br-
ges om en ligesvem hitted Begiering
det, man har, ell. troer at have Grun-
t. at kunne begiere.) 2. attraae, kræve
efter. Hun har Alt hvad hun kan forlange.
Jeg forlanger ikke at komme der tiere. —
Forlangende, et. Begiering, Paastand.

Forlappe, v. a. 1. besætte overalt m.
Bapper. (W. G. D.)

Forlede, v. a. 1. egentlig: lade een
uret Bei; men bruges kun sig. for: fore-
Wildfarelse, bringe een v. falske Forlede-
linger t. at begaae Feil. "Lad være, v.
Hanbet ofte bedrager, ofte forleder os.
Rahbek. "De Friskelser, der kunde forlede
dig fra Pligtens Bei." Mønster. "At den
falske Vre forleder dem fra at eftertrage
den sande Vre." Birkner. At forledes i
en Misgjerning; — ilagtet at hans Forstand
lod han sig forlede af denne listige Be-
drager. [Forføre bruges derimod mere om
den unge, Uerfarne, Svage. "Den, som
forføres bruger ikke Forsigtighed; den som
forledes ikke Varsomhed; hun gaar ud
at se sig for; denne, uden at se sig rig-
tig for." Sporon.] = Forledelse, en. Om-
stalten at forlede een.

Forleden, adj. v. (af forlide.) bruges
ligesom forgangen. forleden Nat. — For-
legen. Jeg traf ham forleden i et Skib.
[M. G. Verleden.]

Forleet; adj. v. som har leet formeg-
overvældet af Laster. (Moth.) At være
ganske forleet.

Forlegen, adj. pl. forlegne. [L. ver-
legen.] 1. uvis, usikker, frygtfuld i Adfærd
Paalemaade. Hun er meget forlegen

sejlsaber. At blive forlegen ved, over noget. (jvf. forfnyttet.) "Den Forlegne vil søge ter Ordene i sine Svar; den Forfnyttede vil kun aabne Munden, s. at skamme." Ruller. — At være forlegen med noget: se vide, ell. være uvis om, hvorledes man vil bruge, anvende noget, ell. give et Plads. At være forlegen m. sine Hænder, Arme. "Een er forlegen for Penge, fordi han vil bruge dem, og har dem ikke: Kapitalisten er forlegen med sine Penge, naar han ikke kan faae dem sikkert udsatte." Ruller. At være forlegen m. sig selv (ikke ide hvad man vil foretage sig.) 2. som i Trang, i Betrængt, trængende. At være forlegen for Penge. Han er aldrig forlegen f. Svar (er hurtig t. at finde et Svar p. Alt.). 3. begierlig, higende efter noget. Hun paa være meget forlegen for at komme p. Bal. (dagl. T.) — Deraf: Forlegenhed, en. Forlegenhed for Penge. At være i Forlegenhed, sætte een i Forlegenhed. "Uvisshed er ledsaget m. Roldslidighed, Tvivlsnaadighed m. Ild, Forlegenhed m. Besvær." Spæron.

Forlene, v. a. 1. [af Lehn. skrives der ogsaa: forlehne.] give til Lehn, overdrage som et Lehn. At forlene ten et Land, m. et Grebstaab. 2. fig. forunde, hænke (m. Hensyn til højere Evner ell. Ragt hos den, som hænker.) Om Gud vil forlene mig Lid og Kræfter. "Forleen mig og et taaligt Sind." Brorson. — Forleuing, en. pl. — er. Stærningen at forlene.

Forlette, f. lette. "Baaden — med forlættet Fart igiennem Bølger gaar." P. H. Schmidt.

Forlibe sig, v. rec. 2. "betages af Riidskabet." Roth. bruges i dagl. T. for: forslibe sig; ligesom: forlibt, Forlibelse, "og betyder da glemme ikke andet, end et fingsigt Indtryk, fremkaldt v. Ridskærligheden." P. E. Müller. [T. Ich verlies an.] "Hvo blive kan forlibt i saadan enklæbt Frue?" Gold. P. Paars. "De Forlibede begaae Daarligheder; de Forlibte Rædselreger." Müller. (I højere Stil ere alle Ord ganske ubrugelige.)

Forlide, v. n. 3. (f. lide.) 1. forløbe, lade hen (om Tiden.) Dagen forled hastig. 2. bie, tøve (forældet.) 3. act. forvale. (Roth. af R. B. p. 226.)

Forlig, et. pl. d. f. Forening om at lade en Stridighed. At gjøre, slutte, indgaae Forlig med een. At bringe een til forlig. Det kommer ikke til Forlig imellem dem. = Forligsvillkaar, et. pl. d. f. Bistkaar, hvorunder et Forlig sluttes.

Forlige, v. a. og rec. 1. [T. forlika.] tilægge, afgjøre i Mindelighed; stifte Forlig, forløse. (jvf. forene.) "Man forliger Benner; man forener stridige Partier" ell. Meninger.) Spæron. At forlige en

Brætte, Proces. At forlige strideter, forlige to Egteskift, forlige een. 2. forliges, v. n. pass. let og Enighed, komme vel overeen kan ikke forliges med sin Mand. liges godt sammen. "Siger man ell. flere, at de forliges vel, da lader det, at de leve uden Uvenskab; andenes vel, derimod, at de leve uden Spørgen. — forligelig, adj. forforliges, fredelig, forsonlig. "E. Benner glad og venlig; mod min mild og forligelig." B. Thott. Deligelighed, en. ud. pl. (B. S. D. Hjelpe, en. 1. Stærningen at forfor Enighed; det, at forliges (i denne betydelse ogsaa: Forligelsemaal.) Deligelses-Committé, Forligelsesforson.

Forligge, v. a. og n. forlaae, f. 1. v. a. gjøre Skade v. at ligge paa ligge sin Arm. (B. S. D.) 2. samme, forfælle v. at ligge for den Talemaade: At forligge sin en Skipper.) D. Lav. IV. 1. 9. ligge for længe og derved forværres forliggede Værelse.

Forligne, Forligning, f. ligne, Forliis, et. pl. d. f. [T. Verli v. forlise.] Tab, Skade v. at miste. At lide et Forliis. "Hans Læmmodløse over deres lidelige Forliis ikke mere at gribe t. Baaden." "Du har forsøgt, hvor ulovsalig Forliis gjør Menneskene." Sneed. Forlindre, Forlindring, f. lindring.

Forlise, v. a. og n. (er.) forliste [Goth. forlisa. Goth. frakusan. 2. brian, forlysan. E. lose.] 1. v. rabe, lide Skade p. noget. At forli i Epil. Roth. (lidet brugeligt.) lide Skibbrud. Skipperen er Nordseent. Skibet forliste i Storm. (Denne Bemærkelse f. Roth.) — Forlitsning, en. Forliis, et. Et Liv, der gaar det sædvanlige jordiske Liv (næst jeg har ganske glemt mit Forliis heder." Bagg.

Forlods, adv. saaledes, at noget forud, inden Deling skal efter Testamentet have saan lods af Boet. — Forlodoret, en. hed t. at faae noget forlods. "Forlodoret t. Gudernes Hielp og mælle." Guldborg.

Forloffe, v. a. 1. forlede, forloffe for, v. Smiger, Skientloftende Midler. At lade sig forloffe. At forloffe een t. Sviger (Nynster.) At forloffe en Pige. "Et Glædeliv, der forlofter dem

een til noget. Han lod sig formaae til at blive.

Formaal, et. pl. d. s. Maal, Mød, hvorefter man trægter. Formaalet for hans Ønster, Planer. "Man danner sig et Formaal, og stræber efter at naae Maalet. Formaalet ligger altsaa i os selv; Maalet er uden for os." Müller. (Et nyere Ord, som fattes hos Roth. Ganske forstiekligt herfra er det forældede: Formaal, Striftemaal og Afslutning for Døden, og den dertil fornødne Bevidsthed; it. Testamente. "Gan havde Formaal t. sit Yderste." Roth.)

Formaale, v. a. 1. maale til Stade v. at tage fæll Maal. At formaale sig to Alen. (B. S. D.)

Formale, v. a. 1. forbruge til Malning, male en vis Mængde Korn; molendo consumere. (Roth.)

Formalitet, en. pl. -er. en Omstændighed, der et er væsentlig, men nødvendig t. en Sag, et Documents rigtige Form. At iagttage alle Formaliteter.

Formand, en. pl. Formænd. 1. en Person, som er foran en anden i Raden. At holde Skridt m. sin Formand. 2. den, som har været for en Anden i en vis Stilling, i et Embede, i Egtskab o. d.; en Forgænger. Han fik større Lønning end hans Formand i Embedet. 3. Anfører, Hovedmand, Forstander for et Selskab eller Samfund af flere Personer. — Deraf: Formandskab, et. 1. den Tilstand, at være Formand (3.) 2. en Forening af flere, der udøve en Formands eller Forstanders Bestilling. "Et Formandskab af tolv Personer." Rahbek.

Formane, v. a. 1. søge v. Forestillinger og Grunde at formaae een til noget. At formane een til Flittighed. = Formaner, en. pl. -e. den, som giver Andre Formaning. — Formaning, en. pl. -er. 1. Overtøringen at formane. 2. formanende Tale, Forestillinger.

Formaste sig, v. rec. vise en fræk Dristighed, en strafværdig Forvovenhed i Handling. At formaste sig t. at lægge Haand p. Kongens Person. "De, som have formastet sig t. at vandre den antagne Religion." Guldb. "Forvovne, som tør dig formaste, Afskyerens Bille at trodse." Pram. = formastelig, adj. som viser en fræk Dristighed. En formastelig Opsærsel, Handling; formastelige Ord. "At den Al vise aldrig handler ilde, og at min Klage var formastelig." Evald. — Formastelighed, en. den Egenkab eller Fæll, at være, at vise sig formastelig. — Formastelse, en. formastelig Handling. "En fælsom Blandsing — af Frygt, Formastelse, Koldfinsthed og Iver." Holberg. "Fruvillig at styrte sig i en Fare, som man kan undgå, det er at friske Gud; det er en Formas-

stelse." Bastholm. [Sporons Forklaring "Det er Formastelse, naar nogen underkæder sig at gjøre det han ikke bør;" er ikke usaglig eller bestemt nok; da Formastelse medfører ikke blot Begrebet om en pligtstridig Handling, men om en stærk Forvovenhed i at handle mod Pligt og Ret.]

Format, en. pl. -er. Stikkelse og Størrelse af en Bog, bestemt tildeels v. Papirets Størrelse; men særdeles v. Raadens hvorpaa Arkene foldes v. Indbindingen.

Forme, v. a. 1. danne, give Form. Stikkelse. — Formning, en. Gierningen at forme.

Formedelt, præp. ved Hielp af; a. Marsag, for en Lings Skyld. formedelt sin lange Værelse. Han maatte søge sin Afsted formedelt Alverdom, Svaghed.

Formeent, adj. s. 1. formene.

Formeget, (for meget, nimis.) skrivet som adv. ofte i eet Ord. At gjøre formeget af en Ting. Forlidt og formeget.

Formelde, v. a. 2. melde om; tilkæde begive. At formelde en Pilsen. (b. Tale.)

Formelig, adj. [af Form. 2. formelich.] som stier m. Iagttagelse af den foreskrevne, behørig Form eller Formalitet. En formelig (udtrykkelig) Afsted.

1. Formene, v. a. formeente, formeent (har.) holde for, ansee, mene, være af den Lante. (Med Bibeget om større Vidskab i sin Sag, end mene.) Jeg formeente min Paastand at være grundet p. de givendige Beviser. Deraf: formeent, adj. v. som man holder for at være dette eller hiint, saaledes eller anderledes. Den formeente Prinds. Hans formeente Forbringer, Røgtigheder (i dagl. 2. ogsaa: formeentlig) — Formening, en. det, man holder for formener. Efter min Formening har det været.

2. Formene, v. a. 1 og 2. [som forrige 3el. meina, fyrirmuna. s. Meen.] som byde, negte, hindre fra. At formene en noget. Det blev ham formeent at udgaa sit Skrift. "De Fordele, han enten vil eller formeentes at nyde." Guldberg. (3. ældre Dansk ogsaa mene.) — Formene, en. Gierningen at formene, forbyde.

Formere, v. a. 1. gjøre, at noget bliver mere, større, talrigere end tilforn; for større Antallet (jvf. forøge.) "Bed at formere sine Bøger, forøger man sin Bogsamling." Sporon. At formere (berige) Sproget m. nye Ord. — formere sig, v. rec. tiltage i Mængde, i Antal. — Deraf: Formerelse, en. pl. -r.

Formere, v. a. 1. [af Form og lat. formare.] danne, give en vis Stikkelse; kun i enkelte, udvalgte Talemaader. Han lod Regimentet formere eller formere sig i (danne, opstille sig i) en Girkant. At for-

erre (paaføre) een en Proces. (X. for-
nieren.)

Formiddag, en. pl.-e. den Tid af Dage
en, som er for Middag, imellem Mor-
en og Middag. (modsat: Eftermiddag.)
Formiddag (nu i denne Formiddag) er
an hiemme. Om Formiddagen er han
idrig hlemme. I Formiddags var han
iemme. Hele Formiddagen havde jeg
besøg. I Gaar Formiddags.

Formilde, v. a. 1. betage Skarphed,
Bitterhed, Svarhed, ell. overhovedet ens-
ver stærk ell. ubehagelig sandfælig Fors-
ømmelse. Den skarpe, sure Smag maa
ormildes. Det omgivende Hav formilder
strens Temperatur, Vinterens Streng-
et. 2. gjøre mild, stille, berolige. At
ormilde eens Brede, Had, Bitterhed. (Jvf.
indre.) "Man formilder en Sygdom v.
t svække dens Kraft og Anfald; men de
a. Sygdommen forenede Smerter kunne
idertiden lindres, om end Sygdommen
ke formildes." Sporon. 3. gjøre mindre
aard, barsk, vild. "Alt eftersom de frække
komeres vilde Sæder formildedes." Schyts-
e. 4. gjøre lemsældigere. At formilde en
Dom, en Straf, et haardt udtryk. "At
remstille en foragtelig Handling under
ormildende Omstændigheder." Birkner. =
Deraf: **Formildelse**, en.

Formindste, v. a. 1. gjøre mindre (mod-
sat: formere, forøge.) "Formindste er at
betage en Ting noget af sin Størrelse;
forringe, at betage den noget af sin Vær-
d." Sporon. At formindste en Størrelse,
forbrug, udgift. En formindstet Maa-
skot. — **Formindstelse**, **Formindstning**,
m. det at formindste, ell. at formindstes.
(I mindste.)

Formode, v. a. 1. [X. v e r m u t h e n.
R. S. m o d e n, v e r m o d e n.] 1. vente,
lutte sig til af Grunde, som man anseer
for rimelige; holde for sandsynligt. "Det,
vi formode, er bygget p. Grunde, hvis
Anstræffelighed vi indrømme; og som ens-
ken maae mangle Klarhed ell. Fuldstæn-
dhed; thi ellers blev Formodningen t.
Bished f. os." P. E. Müller. "Vi vide,
hvorfor vi formode; men ikke, hvorfor vi
ene." 2. fiendnere, og mest i ældre Strif-
ter: vente at faae, gjøre sig Haab om.
"Hvem vi skulle vente og formode os Hjelp
og Trøst af." P. Tidemand. 1543. — **for-**
modentlig, adj. som kan formodes, ven-
telig. — **Formodning**, en. pl.-er. det
sem formodes, rimelig Slutning, "en
Tanke, som er bygget p. Rimelighed."
(Sporon.) "At vakte imellem Formodnin-
ger og Sietninger." Walling. Imod al
Formodning. Der er Formodning for
(mere Rimelighed for, end imod) at han
vinder Sagen. "Det kan ei have Formod-
ning for sig, at Rogen giver Sit bort f.

intet." A. Bsted. Det er Formodning
om, at han har staaet det. Der er mes-
gen Formodning til Krig. — **Formod-**
ningsgrund, en. Grund, som blot hviler
p. en Formodning, som ikke er vis.

Formon, et. Fortrin, Fordeel, Forrets-
tighed. Moth. (forædlet. f. Mon.)

Formue, en. ud. pl. [X. v e r m o g e n.]
1. Evne, Kraft, Magt. At arbejde over
Formue. "Gud skal ikke lade eder fristes
over eders Formue." D. Bibel. 2. Gods,
Midler. At miste, tilfætte sin hele Formue.
— **Formuestat**, en. Stat, som lægges p.
Formue, p. Capitaler og Eiendom. **For-**
muetaab, et. Taab som een lider p. sin For-
mue, Forringelse af Formuen. (A. Udfing
Anm. t. Tingsr. II. 14.) — **formuende**,
adj. som har Formue (2.) velhavende, bes-
midlet. De mest formuende Borgere i Byen.
"De formuende Stænder." Sneed. "Derne
vare folkerige og formuende i samme Grad,
som de nu ere søde og usle." Guldberg. —
Formuenhed, en. den Tilstand, at være
formuende, bemidlet.

Formular, en. pl.-er. [Lat. formula.]
en vis brugelig ell. forestreven Form, hvorefter
noget, især skriftlige Documenter ind-
rettes. Formularen til en Ansøgning, Con-
tract, ic. — **Formularbog**, en. B. som
indeholder en Samling af Formularer.

Formuldne, v. n. og **formuldnes**, v. n.
pass. blive til Muld, falde hen i Muld
og Støv.

Formumme, v. a. 1. [X. v e r m u m =
m e n.] gjøre ufiendelig ved Raste for
Afsigtet, mæstere. formummede Personer.
(Moth.)

Formure, v. a. 1. betage ved en opført
Muur. At formure Ensigningen, Udsigten
for een. (Moth.)

Formuur, en. pl.-mure. 1. den for-
reste Muur. Formuren og Sidemurene.
2. en Muur foran noget til Værn og Bes-
kyttelse; mest figurl. Denne Fæstning er
en Formuur for Riget.

Formynder, en. pl.-e. [X. v o r m u n d.
A. S. og gl. T. Mund, Forsvar, Bestier-
melse. A. S. mundian; gemundian, fors-
vare. jvf. mynde, vindicare, i vore gl.
Love.] den, som efter Forældres Død sør-
ger for umyndige Børn, deres Formue,
Opdragelse m. v. indtil den myndige Al-
der. (jvf. Værg, som er det ældre danske
Ord f. Formynder.) = **Formynderi**, st.
Indretning, til at have Opsyn m. umyn-
diges Midler og deres Sikkerhed. (f. Over-
formynderi.) — **Formynderregnskab**, et.
som en Formynder aflægger for de Mid-
ler, han har bestyret. — **Formynderstab**,
et. de Pligter, Forretninger, den Bestyr-
relse, som tilhører en Formynder. (f. Vær-
gemaal.)

Formynte, v. a. 1. forbruge, opbruge

nøiede os godt p. Landet. = fornøielig, adj. - som vækker Fornøielse, forlystende, behagelig (gratus, iucundus.). 2. som let lader sig nøie; nøisom. "Den har nok, som er fornøielig." Moth. Et fornøieligt Sind. Deraf: Fornøielighed, en. Nøisomhed, Tilfredshed m. sin Skiebne. "Hvad gjør hin lyffeligere i hans ulykke? Iffun hans Fornøielighed." Balth. — fornøiet, adj. v. 1. glad, lystig, opremt. Et fornøiet Sind. At blive fornøiet over noget. At leve fornøiet. 2. tilfreds. At være fornøiet med lidt. Jeg er ikke fornøiet med den nye Indretning. "Man kan være tilfreds blot fordi man seer, der er intet andet at gjøre; men fornøiet er man ikke uden god Årsag." Sporon. "Tilfreds udtrykker egentlig Fraværelse af Misnøie, og fornøiet, Følelse af Velbehag." Müller. — Fornøielse, en. pl. - r. 1. Gjerningen at fornøie. Sindets, Gandsernes Fornøielse. 2. en behagelig, forlystende Nydelse ell. Fornemmelse. At finde sin største Fornøielse i sine Pligters Opfyldelse. At have Fornøielse af noget. At have Fornøielse (Glæde) af sine Børn. "Fornøielse betegner en Tilstand, hvori Mennesket nyder behagelige Fornemmelse: er Følelsen af disse stærkt, bliver Fornøielsen til Glæde." Müller. At gjøre sig en Fornøielse af noget s: gjøre det m. god Vilje, m. Glæde. 3. det hvorved man fornøier sig; Forlystelse (2.) 4. saameget af en Ting, at man har nok. At faae sin Fornøielse af noget. (dagl. T.) At søge ustyldige Fornøielser.

Forommeldt, foromtalt, adj. v. som tilførn er meldt om, er omtalt.

Forord, et. forud gjort Betingelse. Jeg lover det, med Forord, at det ikke oftere fordres. "At jeg ikke skal synes Oldingens modne Raad at være v. myndige Forord." Bergh. ["Forord bryder Trætte": saaledes anfører Moth et ofte omhandlet Ordspog, som Andre skrive: "Forord bryder ingen Trætte"; og ville, m. mere Evang, i Ordet bryde see det gamle bryje, byrje, begynde.]

Forordne, v. a. 1. foreskrive, anordne, bestikke; (især om Regjeringens og Dyrigheds Foranstaltninger og Befalinger; men ikke om umiddelbar Befaling t. nogen enkelt.) — Forordning, en. pl. - er. en offentlig bekiendtgjort Lov ell. Anordning angaaende et ell. flere enkelte Tilfælde og Tilstande. At give, lade udgaae en Forordning om noget.

Foroven, adv. paa den øverste Deel, ovenpå. "Foroven som en Kvinde, forneden som en Fisk." Ohlenschl.

Forover, adv. til den Side, som er for ell. foran (modsat: bagover.). At falde, hælde sig, bøie sig forover.

Forpaa, adv. paa den forreste Side af Tingen (modsat: bagpaa.)

Forpagte, v. a. 1. leie Brugen af noget, som fordrer Drift, eller som indbringer uvis Indkomst, imod at svare en bestemt aarlig Afgift. At forpagte en Gaard en Tiende, Fiskeriet i en Sø. At forpagte Løld, Accise, en Bom. 2. bortleie noget saadant, bortforpagte. Han har forpagtet Gaarden t. sin Avlskarl. = Forpagte en. pl. - e. den, som forpagter noget, i en Herregaard ell. anden Jord. (Med Forpagtere af en anden Art tillægges Tilstanden: en Bomforpagter, Tiendeforpagter, Løldforpagter.) — Forpagtgaard, en. Gaard, Bygning, hvorpaa Forpagter boer. — Forpagtning, en. pl. - er. 1. Gjerningen at forpagte af ell. til een. At give, have, faae, tage en Gaard i Forpagtning. Nu er hans Forpagtning (Forpagtningstid) snart ude. Forpagtningsafgift. Han svarer saameget om Aaret i Forpagtning af den Gaard. — Deraf: Forpagtningsafgift, Forpagtningstid (det for en Forpagtning bestemte Antal Aar) o. fl.

Forpasse, v. a. 1. passe for meget i det paa, passe for tæt sammen.

Forpante, v. a. (Moth.) s. pantsætte

Forpasse, v. a. 1. i Kortspil: "naa man lægger gode Kort bort, og ei b. spille paa dem." Moth. At forpasse sig gode Kort.

Forpialtet, adj. - meget pialtet, recit. Plalter. (Moth.)

Forpidste, v. a. 1. pidste overmaad stærkt. (i dagl. T. for: bagvaste.)

Forpine, v. a. forpiinte, forpiint. pin. plage i høj Grad.

Forpinste (Moth.) og forpluste, v. a. bringe i ulykke, gjøre uredt. Hun sa ganske forplustet ud. (dagl. T.) s. plustet

Forplante, v. a. 1. henplante i en anden Egn og bringe der t. at vore. Den Bært er forplantet fra America t. Europa. At forplante en Kærs, forplante Christendommen i hedenske Lande. 2. gjøre noget vedbliver, tiltager, formeres. At forplante sin Slægt. Disse Bærter forplante sig stærkt her tillands. — Ogsaa om Dyr. Elefanter kunne leve i Europa, men forplante sig felden. — figurl. At forplante Fordomme, Wildfarelser. (Engelstoft.) Deraf: Forplantning, en. pl. - er.

Forpleie, v. a. 1. forserge, pleie, gøre Pleie. — Forpleining, en. De Enges Soldaternes Forpleining. [I. Beretning, hvoraf det i den seneste Tid v. Barbarisme er overført i Embedsstil.]

Forpligt, en. indgaaet, udstedt Forpligtelse. (Den usædvanlige pl. "Mindre aaringers Forpligter" forekommer D. 2. I. 23. 10.)

Forpligte, v. a. 1. paalægge Andre, ell. lade sig noget som Pligt; forbinde. Et fornuftigt moralsk Væsen kan kun forpligtes af sin egen Fornuft." Birkner. For saa vidt han vil, at en Handling, som ellers vilde forpligte ham, skal være gyldig." Drsted. Han er forpligtet t. at gøre det. At forpligte sig til noget. — Deraf: **Forpligtelse**, en. pl.-r.

Forplow, en. pl.-e. den forreste Deel af en Plovsplow, ell. Plovkærren m. Axelen, Naalen, Plovtisten og Drættet. (s. **Forare**, **Plovkærre**.) "Aksen hviler p. en smindelig Forplow, og forbindes derved med en smindelig Plovtiste." Gierfings Indoe. I. 453.

Forpluffe, v. a. 1. pluffe for meget af, lade ved at pluffe.

Forplumre, v. a. 1. gisre flydende Ting umrede, uklare, v. at ryste ell. røre dem. fig. i dagl. T. bringe i Uorden, forvirre, forvirre. At forplumre sig i, med i Sag. — Deraf: **Forplumring**, en.

Forpluffe, s. **forpiuffe**.

Forpløining, en. det Stykke Jord i Ensen af en Ager, hvor man vender m. Jorden, og som siden pløies m. Tværfurer og tværpløies. (3 Fyen: **Avending**.)

Forpost, en. pl.-er. En af de Soldater, som i Felten sættes p. de yderste, Fienden nærmeste Poster. = **Forpostfægtning**, en. -r. Stiermyndsel, som ikke gaaer videre, mellem Forposterne. **Forpostvag**, den Vagt, hvortil Forposterne høre; **Forpostvagt**.

Forprang, en. ud. pl. den Handling, hvorefter at optøbe Vare, som Sælges, vilde have ført til Tryk, og derved øge deres Pris. At drive Forprang. **Forpranger**, en. pl.-e. den, som driver Forprang. (Moth.)

Forproppe, v. a. 1. proppe for meget i, lade for stærkt. At forproppe Børn m. (Moth.) — Deraf: **Forproppelse**, en. **Forpuffe**, v. n. 1. (er.) i Chemien: forpuffes ell. opløses m. et Knald. — Deraf: **Forpuffning**, en. pl.-er.

Forpurre, v. a. 1. [R. S. **verpurren**, **purre**.] tilintetgøre, forstyrre. At forpurre et Anslag. (dagl. T.) "Retop det forpurrer mig den hele Lære." Bagg.

Forpustet, adj. v. aandeløs, ell. nær at tabe Anden af stærkt Løben.

Forputte, v. a. 1. putte noget bort, saas om, at man ei kan finde det; forlægge.

Forqvæle, v. a. 1. [R. S. **verqvæle**, **qvæle**; m. en noget forskjellig Bemærk.] lade, gisre flattere v. urigtig Behandling. At forqvæle en Sag, forqvæle sin Færd. (Dagl. Tale. "At forqvæle et folks gamle Religion." Baltholm.) — Deraf: **Forqvælling**, en.

1. **Forraad**, et. pl. d. s. 1. Raad, som

gives een inden han handler (modsat: **Forretning**.) "Vare Forraad gode, som Efterraad, da fore saa Mange ikke ilde." Moth. 2. i ældre Skrifter: forud overlagt Raad. "Gud forhindrer saadant m. Forraad." P. Tidemand. 1543.

2. **Forraad**, en (B. S. D.) og et. pl. d. s. [T. **Worrath**.] en samlet Mængde af noget, bestemt til Brug i Fremtiden. **Forraad** af Korn, Fødevarer. "Gro han ad hver Daare leer, som midt i Forraad snister meer." P. M. Troiel. — **Winters forraad**. At have noget i Forraad. At samle S. "At have t. en Sikkerhed lidt Forraad samlet s. den lange Evighed." Storm. — Deraf: **Forraadsborn** (Storm.) s. **Syldehorn**; **Forraadsbureau** (Magazin); **Forraadsbureau**; **Forraadsbureau**, t. at glemme Forraad i. **Forraadsbureau**, (Sted, hvor Forraad glemmes) m. fl. — **forraadsdig**, adj. forsynlig, som sørger for Forraad; som seer til, at der intet fattes, og intet ødes. (Moth. **Langebet**.)

Forraade, v. a. 1. skade, fordærve v. Anslag og Raad, som gives Fienden; give ved sine Raad i Fiendens Bold. At forraade sit Fædreland. At forraade Fæstningen t. Fienden. "Saa længe han ikke ganske vil forraade det, han efter sin Overbevisning troer at være den gode Sag." Birkner. 2. røde. At forraade en Gemmelighed. = **forraadelig**, adj. som voldet Fordærvelse, meget skadelig, fordærvelig. — **Forraadelse**, en. 1. det, at forraade ell. at forraades; **Underfundighed**, **Swig**. 2. det, som er forraadeligt; **Fordærvelse**, **Udelæggelse**. (fienden.)

Forraadne, v. n. s. **raadne**. = **Forraadnelse**, en. ud. pl. den Tilstand, at opløses, fordærvet v. at raadne. At gaae i S. (begynde at raadne.) — **Forraadnelsefeber**, en. pl.-febre. et Slags ondartet Nervefeber. — **forraadnelig**, adj. som kan raadne.

Forrang, en. ud. pl. høiere Rang; **Forræde**, **Fortrin**.

Forraske, v. a. 1. overfalde uformodentlig, overrumple, besnære. At lade sig forraske af Fienden. "Han overvældede denne Konge m. Artigheder; men fandt just derved Fællighed t. at forraske og dræbe ham." Guldb. "Gellere opgive Fæstningerne end see Garnisonerne forraske og overmande af Borgerne." Engelst. = **forraskelig**, adj. som let kan forraske. **Forraselse**, en. Stillingen at forraske. (Moth.)

Forreb, et. pl. d. s. Rebet, hvormed den forreste Ende af Ræstetræet p. et Hs. ell. Kornlæs tvinges ned. Modsat **Bagreb**.

1. **Forrede**, en. Rede, Forklaring. At gisre **Forrede** (Rede) for sig; for noget. (Moth.)

2. Forrede, et. 1. den forreste Deel af en Bogn. (Moth.) 2. d. s. s. Plovkarre. (Fjellstrups Jordbrug. S. 79.) 3. Forskroppen af et Arcatur. Modsat: Bagrede. Stuben er lam i Forredet.

Forreden, adj. v. udtrættet v. at ride. (s. forride.)

Forregne sig, v. rec. regne feil, tage feil i Regning. Jeg har forregnet mig i Dverslaget. = Forregning, en. Misregning.

Forreise, v. a. 2. sætte til v. Reiser. Han har forreist mange Penge. (Med en Sprogfeil bruges i dagl. T. forreist, der ellers ogsaa bemærker: udtrættet v. en Reise, for: bortreist og bereist.)

Forrende, v. a. 2. stude, udmatte v. for stærkt Løben. At forrende sig. At forrende en Hest. (Moth.)

Forrente, v. a. og rec. 1. svare Rente af. Han har en stor Capital at forrente. Denne Capital forrentes m. 4 Procent. 2. indbringe i Rente, indrente. Dette Gods forrenter 4 Procent, forrenter sig godt.

Forrest, adj. og adv. superl. (s. for.) som er fremmest foran andre Gienstande i en Række. Den forreste Bogn i Rækken. Huset ligger forrest i Bnen.

Forresten, adv. for Resten, i øvrigt, hvad det øvrige angaar. (Bedre og rettere adskilt.)

Forret, en. ud. pl. 1. Fortrin i Rettighed m. Hensyn t. Liden; ældre Ret. Der til har jeg Forret fremfor ham. 2. Retstighed, som af en vis Grund tilkommer een fremfor andre; Forrettlighed. (Prærogativ.)

Forrette, v. a. [T. verrichten.] gjøre, bestille, udføre, iværksætte en Handling. At forrette et Ørende, forrette sit Embede godt. Han kom hjem m. vel forrettet Sag.

— Forretning, en. pl. -er. 1. Handling, Arbeide, Gjøremaal, Syssel. At have mange Forretninger. "Det er Tjenerens Forretning, at udføre sin Herres Ørende." P. E. Müller. 2. Bestilling, Embedssyssel. "En Forretning er et Foretagende, som et Menskeske udfører i Følge sin borgerlige Stilling." Müller. (Dog er denne Bestemmelse, fløndt overhovedet rigtig, noget s. indskrænkende. Da Syssel nu ikke meget bruges, træder Forretning undertiden i Stedet s. dette. Man kan saaledes ogsaa have Forretninger "m. Hensyn t. egne Forhold." Den, som boer p. Landet, har Forretninger i Bnen, naar han reiser derhen; om det endog kun bestaaer i ubetydelige Syssler og egne Ørender.) 3. et offentligt Foretagende af Rettens Midde; it. et Document, hvori en F. beskrives; en Act. Det maa indføres i, tilføies Forretningen. Saaledes: en Acrefforretning, Auctions-, Synsforretning. — Forretningsliv, et.

Et Liv, som tilbringes m. Forretninger især offentlige ell. Embedssyssel. (Negotium.) Forretningsmand, -en. den som er stillet t. Forretninger, især offentlige. Han er en god, en maadelig Forretningsmand. "De ældre romerske Forretningsmænd fordom imod Forsatters Fortienester. Engelst. Forretningstil, en. den Stil som bruges ell. bør bruges i Embedssager og Embedsskrivelser. (jvf. Cancellistil. — Forrettelse, en. ud. pl. Gjerningen forrette. (Moth.)

Forride, v. a. 3. (s. ride.) fordarre at ride for stærkt. At forride en Hest.

Forrider, en. pl. -e. Betient, som enten rider foran Bognen, ell. rider paa og fører det forreste Spænd Heste. (Moth.)

Forrig, adj. [br. aldrig m. den ubest. Art. 1. som tilforn har været ell. været til. forrige Alder. "Hvad var det, at de forrige Dage vare bedre end disse?" Præd. 7. 10. Den forrige Konge af Everri (s: den forhenværende, endnu levende.) Den forrige (s: de afdøde) Konger. Et af mine forrige Breve. Hans forrige Rone (modnævende.) At komme igjen i sin forrige Tilstand. "At jeg kunde stille Riget igjen i sin forrige Stand." 1 Macc. 15. 3. næst foregaaende. Den forrige Binde. Den forrige (sidst afdøde) Konge. I forrige Aar, Maaned. (modf. nærværende) "Af Landets forrige Aars Ørde." Sam. 5. 11.

Forringe, v. a. 1. gjøre ringere, forminde mindste Værdien af noget, nedsætte. forringe Mynten s: gjøre den flattere; forringe eens Indkomster. Denne kan ikke forringe hans Fortienester. (s. formindste.) "En Ting kan være formindstet, uden at være forringet; thi det er at være at Lidenheden (den formindstede Størrelse) giver den Værdi." Spørgs. — Der af: Forringelse, en.

Forrive, v. a. 3. stude, fordarre v. rive. At forrive sit Ansigt, sine Klæder, Bøger.

Forrode, v. a. 1. stude, fordarre for megen Roden. Engen er bleven forrodet af Evlin.

Forrose, v. a. 2. rose meer end tilsligt. (Moth.)

Forruste, v. a. 1. bringe i Alade v. ruste.

Forruste, v. n. 1. (er.) fordarres Rust, rustne. En forrustet Raarbe. (Moth.) — Deraf: Forrustning, en.

Forrykte, v. a. 1. ryste af sit Sted, lave. Stenen er forrykt. Deres Plan hans Plan forrykt. — Forryktelse, en. pl. -e. Gjerningen at forrykte.

Forrykt, adj. [er egentl. partic. affølgende v., men som her offentlig forryktet.] affindig, vandtellig. (dog m.

en Bannid og fire Jbeer, end om det vilde
laseri.) Ofte tillægges ogsaa: forrykt i
hovedet. (S. d. Tale, ligesom: gal, for:
ild, ustyrlig.) = Forryktthed, en. ud. pl.
[ffindighed, Galstab. "Ved Forryktthed
tilfældigvis en Tilstand, hvori Sindet
et voldsomt Stød har faaet en fliev
etning." Müller.

Forræder, en. pl.-e. [af forræder.] den,
som forræder noget; den, som sviger Sed og
Nigt. En Fædrelands-Forræder, en F.
mod Fædrelandet. Han blev en Forræder
mod sin første Belgier. — Om et Frus
allimmer: Forræderste. = Forræderi,
et. pl.-er. Handlingen at forræde, at
ile sig som Forræder. At begaae F. mod
Fædreland. — forræderst, adj. som hører
Forræderi, passer sig for en Forræder.

Forrække, v. a. 3. (s. række.) stæde v.
række ell. række for meget. Han for-
rakte sin Arm saaledes, at den gik af Led.
Førøget, adj. overtrukken, besudlet af
løg. En førøget Krostue.

Forsaaie, v. a. 1. lægge Saale under.
- Deraf: Forsaaling, en. pl.-er.

1. Forsage, v. n. 1. [formodentlig et af det
i verjagen forvansket Ord.] lade Mos
af falde, blive modløs. At forsage i Ka-
m, naar det gielder. = Deraf: forsagt,
dj. modløs (m. Bibegreb om Raadvilts-
ed.) "Den Forsagte veed ingen Redning;
en Modløse tør intet forsage." Sporon.
At Modgang finder dem saa forsagte,
om om der intet Godt mere var at vente."
Rønster. = Forsagthed, en. ud. pl. Mod-
shed. "Den Uvisshed, der hindrer Gier-
ingen, den Forsagthed, der sløver Modet."
Rønster.

2. Forsage, v. a. 1. affige, fige nei
i, forstætte, afstæde fra. [jvf. det L.
er sagen.] At forsage Verden. Han
nager aldrig et godt Selstab. "Hvor-
des Benner slippe, forsage, bortstøde
haanden." Rahbek. "D blide Venstab —
aldrig kan du dette Sted forsage." Rahb.
undlade, bpgive. "Disse Wildfarende,
er savne ell. forsage en velgørende Støt-
te." Rahb. "At man enten ganske forsager
et, man skulde gjøre, ell. gjør det ugler-
t." Rønster.

Forsagn, et. pl. d. s. 1. noget, som
udsiges. (S. Taussen.) 2. det, som siges,
rettes, fortæller een; relatio. Moth.
"Det, som stodes een i Sinde førend det
er; præsigium. Jeg havde et Forsagn
om." Moth.

Forsagt, adj. s. under v. n. forsage;
i forsagt partic. under forsige.

Forsal, en. pl.-e. Sal, foran de egent-
ge Bættelser, som bebaes, Forgemaal.
Staaet i din Forsal ingen Skare meer,
i nedlagt p. sin Slaves Raade venter."
Blicher.

Forsalte, v. a. 1. gjøre alt for salt,
komme for meget Salt i. (Moth.)

Forsamle, v. a. og rec. 1. samle sammen,
samle, samle sammen. — At forsamles og
forsamle sig, komme sammen, samles, mø-
de p. eet Sted. — Forsamling, en. pl.-er.
1. Gjerningen at forsamle, sammenkalde.
2. Sammentomst, Møde. 3. coll. en sam-
let Hob, Mængde; en Skare. Hele For-
samlingen tilfældigvis deres Bisald. —
Forsamlingsdag, en. bestemt Dag, hvort-
paa en F. holdes. Forsamlingshuus, et.
S. hvor Forsamlinger holdes. Saaledes:
Forsamlingsplads, Forsamlingssted, o. fl.
Forsang, en. ud. pl. Sangens Besty-
relse v. en Forsanger.

Forsanger, en. pl.-e. den, som styrer
eller anfører en Sang af flere Sangere.

1. Forsee, v. a. 3. (see.) i ældre Danst
d. s. s. forsyne. "At han vil ogsaa føde
og forsee dem m. deres legemlige Ophold."
P. Tidemand. 1564. At forsee sin Datter
d. gifte hende bort. Moth.

2. Forsee, v. a. 3. (see.) 1. gjøre, udføre,
iværksætte p. en feilagtig Raade. Der er
endnu intet forseeet. "Som om det kunde
rettes v. Strenghe, hvad der var forseeet
v. Uretfærdighed." Bagg. N. Alim. — for-
see sig, v. rec. a) feile, begaae Feil (især
uden at ville det, af Uagtsomhed, Ukun-
dighed ic.) At forsee sig i noget, forsee sig
imod een. b) [At forsee sig til, i en ganske
anden Bemærkelse: forlade sig til, forhåbe,
vente sig — er nu næsten forældet.] "Min
kæreste Fader, hvilken jeg haver forseeet
mig alt godt til." Tidemand. 1543. 2.
at forsee sig p. noget, (see sig t. Stæde, m.
Bensyn t. Fosteret) siges om frugtsoms-
melige Avindfolk, hvis Foster troes at
have faaet Mærke af noget, hvorfor Mos-
deren pludselig er bleven forstrækket. 3.
at forsee sig m. een, hører undertiden for:
at drive Utugt med. = Forseeelse, en.
pl.-er. Gjerningen at forsee sig; Feilta-
gelse. At begaae en Forseeelse. Det stete
af F., ved en Forseeelse. (jvf. Feil.) "En
Feil, begaaet af Uagtsomhed, kaldes en
Forseeelse. — En Feil kan foranledige
mange Forseeelser; og hyppige Forseeelser
kunne ei tænkes uden herskende Feil." Müller.

Forsegle, v. a. 1. sætte Segl for, lukke,
forvare v. Segl. — Forsegling, en. pl.-er.
Gjerningen at forsegle. Brevets F. At
være tilstede v. Boets Forsegling.

Forsende, v. a. 2. sende t. et fraliggende
Sted, bortsende. Moth. "At forsende er at
sende i det Fjerne; og br. oftest om Ting."
Müller. — Deraf: Forsendelse, en, pl.-er.

Forsidde, v. a. 3. (s. sidde.) være overs-
hørig, vagre sig v. at følge. (forældet.
"Forsidde Kongeligt Udbud." Bedels Caro.)
At forsidde sin Ret, forsomme, ikke paa-
tale den i Tide. Bonden har forsidet sit

Fæste 3: mistet sin Rettighed t. Fæstet v. ikke at udrede sin Skuld. Moth. 2. forsiddet, adj. v. udtrættet v. at sidde.

Forside, en. den forreste Side; modsat: Bagside.

Forsige, v. a. 3. (s. sig.) [af det tydske versagen.] 1. bortlove. Kornet er alt forsagt. At forsige sig t. Giestebud. At forsige sin Datter. (Moth.) 2. forlove, affige. 3. sige sig fra; abnuere, abdicare. Han forsiger ikke et godt Lag. Moth. (Nu seldent i alle 3 Bemærkelser.)

Forsigtig, adj. som seer sig vel for, overveier Følgerne af sine Handlinger; varlig. At være forsigtig i sine Foretagender; forsigtig med Jib og Lys. At gaae forsigtigt. (vs. varsom.) "Den Forsigtige gaaer langsomt frem, og stræber at gjøre visse Trin. Den Varsomme agter v. Velens flibrige Steder, og søger at undgaae dem." Sporon. = Forsigtighed, en. den Egenkab, at være forsigtig, Varsomhed. "Vi prise hans Forsigtighed, naar han beregner Statens Kræfter for han bruger dem." Kampmann. "Forsigtighed uden Frugttagtighed, Klogskab uden Underfundighed." Jacobi.

Forsikre, v. a. 1. sige, love m. Visshed. At forsikre noget m. Ed. At forsikre een om sit Venkab. 2. sætte i Sikkerhed, sikke. At forsikre sit Huus i Brandkassen, forsikre et Skib. — At forsikre sig eens Person 3: fængsle ham. Moth. — Forsikring, en. pl. -er. 1. Tilfagn, Forvisning, bestemt Løfte, Betræftelse. 2. Sikkerhed for Tab.

Forsinke, v. a. 1. opholde noget i sin Fremgang, sinke. (s. dette Ord.) "Det første forhaster sig maaste; men det sidste forsinket sig uden Tvivl." Bagg. — Deraf: Forsinkelse, en. pl. -r.

Forskaane, v. a. 1. fritage for, undtage af Staausel. At forskaane een for noget. Deraf: Forskaanelse, en.

Forskaaren, s. forskæere.

Forskaabe, v. a. 1. skabe ilde; omstabe. Hun forskaaber sig v. sin Dragt. (Moth.)

Forskaffe, v. a. 1. tilveiebringe, skaffe, hjælpe t. at faae. "Man forskafter sig det, man v. hvilkensomhelst Raade bringer t. sig. Man anskaffer sig det, som man v. Penge forskafter sig." Sporon.

Forskalle, (ell. efter Udtalen: forstale) v. a. 1. br. af Bngmestere, om at bejlaae Løftblæsterne m. Bræder, og v. disse befæste Rør, for derpaa at anbringe Gipsdække. (Z. verschalen.) — Deraf: Forskalling ell. Forstaling, en.

Forstandse, v. a. 1. omgive, befæste m. Standser. At forstandse en Feir. Flens den havde stærkt forstandset sig. — sig. "At forstandse sig bag det latinske Sprog, s. at holde Menestene i Banfundighed."

Birtner. = Forstandning, en. pl. -er. 1. Gierningen at forstandse. 2. Standser og Bolde, hvormed en Feir ell. Plads omgives.

Forske, v. a. 1. [Z. forschén.] grandt eftergrandt, søg at udgrunde. (Moth. "Fremgangsmaaden, hvorefter her skal forskes, opdages, bestemmes, forklæres. Walling. "Forske er at søge dybt i et Sag; granske, at see nære og nær til. Sporon. = Forskeevne, en. Evne t. a. forske, Grandsteevne. "At stærke den menestelige Forskeevnes Vinger." Birtner. — Forskelyst, en. Grandskelyst. — Forsken, en. pl. -e. en Grandster. Deraf: Forskeraand, Forskerblif, Forskerøie, o. fl. — Forskning, en. Grandstning.

Forskiel, en. ud. pl. [af Skiel og stille.] det, hvorved een Ting adskillet sig og skilles fra en anden; it. Jagttagelsen af en Forskiel Forskiel imellem Nat og Dag. Der er stor Forskiel paa de to Brødre. At gjøre F. paa, imellem noget. Det kan være mig, ham uden Forskiel 3: ligegyldigt. = forskiellig, adj. som er anderledes, end en anden Ting; s. ikke er eens, som der er Forskiel paa, ulig. "Mange Ord synes eens og ere dog forskiellige." P. E. Müller. "Endstundt hørent enkelt Folkeslag er overmaade forskiellig (fra de øvrige) i Aar, Skikke og Ratsgaver." Bagg. N. Klim. (vs. adskillig, i. "Den maatte derfor v. forskiellige Steder være meget adskillig." Guldberg. — Forskiellighed, en. pl. -er. (modf. Lighed, Leshed.) Bestaaffenheden v. flere Ting at være forskiellig. "Forskielligheden ligger i Tingen selv; og Forskiellen er ita den erkjendte Forskiellighed." Müllers Geog. II. 364.

Forskionne, v. a. 1. gjøre smutter Mennere. Maleren har forskionnet hende i Billebet. "Alt, hvad mit Øie seer, i det sig stille forskionner." S. Staffeldt. — Deraf: Forskionnelse, en. pl. -r.

Forsko, en. pl. -e. Sko under en Hestens Forsødder. — forske, v. a. 1. lægge Forske under en Hest.

Forskraate sig, v. rec. 1. gjøre sig Etad v. at kraale for stærkt. Barnet var gaaet forskraalet.

Forskrift, en. pl. -er. 1. det, som skrevet til Mønster s. Andre, der skulle læse at skrive. At skrive efter Forskrift. 2. det som foreskrives een t. Rettefærd for hans Handling; en Forholdsregel.

Forskrige sig, v. rec. 3. b. s. s. forsakraale sig.

Forskrive, v. a. og rec. 3. (s. skrive.) forlange v. Skrivelse, lade komme anden steds (især udenlands) fra, v. skriftlig Begiering. At forskrive Bæret fra iad Haand. 2. overdrage skriftlig til en derpant, Han har maattet forskrive ha

at fra Tiendom. Dagsaa recipr. forbinde sig kristtliggen. Han har forstrevet sig til et aarligt Afdrag p. Sielden. At forstrive sig til Diavelen. 3. v. a. og rec. strive til. Dette Ord er forstrevet. Her har jeg forstrevet mig. "Et mindste Bogstav er forstrevet derudi." Holb. P. Paars. — Forstrivelse, Forstrivning, en. 1. Hierningen at forstrive. 2. kristtlig Forstriving, freven Forpligtelse, hvorved man forbinde sig t. noget.

Forstrue, v. a. 1. strue for stærkt ell. en drang Maade. — forstruet, figurl. rang, urigtig, indtaget af falske Begreber. Den Pige er bleven forstruet ved Romanskuning. Forstruede Begreber. "Ulykkelige Kiærlighed! hvor kan du Siernen et Folt forstrue." Bagg.

Forstrække, v. a. 1. sætte Stræk i, udjage Stræk, forfærde. "Bed at høre en Alerte udøvet gruellig Sierning fortælle, om man forfærdes; men man forstræktes ikke s. det, som (moder eller) vil naade. — Man forfærdes over (grues ved) at høre ell. læse afsøde Tyranners Grumsem; men ingen forstræktes derfor." Sporn. = forstrækkelig, adj. som volder forstrækkelse, forfærdelig. (3 dagl. T. som dr. overmaade.) — Forstrækkelse, en. en skik paatkommen Stræk; Tilstand, hvori man føler Stræk; Forfærdelse. Jeg fik en stor Forstrækkelse. "Det overhængende Døde indjager Stræk, og bringer t. Forstrækkelse. P. C. Müller.

Forstud, et. pl. d. s. 1. noget, f. Gr. Bræder, der stundes for en Ting, f. at hule den. (Moth.) 2. det, som forstundes en, Hielp i Penge ell. andet, som gives en forud. At faae Forstud p. sin Løn; give een S. paa et Arbeide (s. p. Betalingen s. samme).

Forstyre, v. a. 3. (s. styde.) 1. negte at beholde ell. antage; forkaste. At forstyre sin Rone, sit Barn. "Ingen Sognerast maa forstyre nogen Capellan af sin Lienske." D. Lov. II. 14. 5. At forstyre ens Raad. 2. forstrække, gjøre Forstud. At forstyre een en Sum Penge. 3. stade, fordærve v. Stud. Skibet var blevet ganske forstudt i Elaget. "De satte de forstudte Fastningsværter i en Hast iglen i den bedste Stand." Bandal. 4. styde bort, forbruge v. at styde. Besætningen havde forstudt Krud og Rugler. 5. At forstyre sig, stundes af Lave. Rasten i Skibet har forstudt sig.

Forstylde, v. a. 2. fortiene som Beders og. Han har ikke forstylt andet end godt af mig. "Thi vi faae det, vore Hierninger har forstylt." Luc. 23. Han fik sin forstylde Straf. "Hielp derfor du, om hielp kan, enhver som Hielp forstylter." Falster. 2. glengielde, vederlægge. At forstylde een for hans Ilmage. (Moth.)

Forstlydet, adj. [af Styld.] 1. som er sat for høit i Styld. En forstlydet Bondgaard. 2. forgiældet. (D. S. D.)

Forstær, et. En løs Hammel, som gøres fast p. Enden af Bognstangen, og hvori Forløberne trække; Løbehammel, Forhammel.

Forstære, v. a. 3. (s. stære.) 1. stære noget t. Stade, stære galt ell. for meget af. Dette Løi er recnt forstæret. Bogen er forstæret.

Forstærer, en. pl. -e. den, som stærer Maden for v. et Bord. — Forstærerkniv, en. En stor Kniv, som dertil bruges.

1. Forstlaae, v. n. 3. har. (s. stlaae.) være nok, strække til. Det forstlaaer ikke til saa mange. (jvf. 3. Forslag.)

2. Forstlaae, v. a. 3. stlaae til Skamme, til Stade, stlaae fordærvet. Han forstlog sig ved at falde ned. "De gode Mænd, der, siden de ere en Smule hidfige, forstlaae deres Lienskesfolk og andre Undergivne." Rahb. 2. henbringe, fordrive. At forstlaae Tiden, Sorgen, Grillerne m. noget. 3. prøve noget, om der er nok, ell. om det er, som det bør være. "At forstlaae Tøiet t. en Kiøle." Moth. (nu neppe brugeligt.)

1. Forslag, et. pl. d. s. 1. Rettighed t. at stlaae først (i Reglespil.) Ligeledes 2. et vist Slags Rast m. Ruglen i dette Spil; modf. Bagslag. 3. "et Stykke Træ ell. Jern, som stlaacs tvært over en Port, f. at holde den fast lukket." Moth. 4. "et Linlæde, som bindes om Halsen p. den, som skal rages. At binde Forslaget om." Moth.

2. Forslag, et. pl. d. s. det, som foreslaacs, forebringes som Middel t. at opnaae en vis Hensigt. At gjøre, indgive et S. til en ny Indretning. At bringe een i S. til et Embede. "Af Forslag man ham jo fast færdig seer at sprække." Holb. P. Paars. — Forslagsret, en. Ret t. at foreslaae (s. Gr. en Person t. et Embede) ell. Ret t. at gjøre Forslag. (D. Guldberg.)

3. Forslag, en. ud. pl. [af v. n. forstlaae.] den Bestaaffenhed, at forstlaae, strække til, Drøielse. Der er ingen Forslag i Penge, i denne Maad.

Forstlagen, adj. [Z. v e r s c h l a g e n.] listig, snild, snedig (dog m. et mindre uforsbelegtigt Bibegreb, end det sidste Ord.) "Naar den Snedige tillige er opfindsom, kaldes han forstlagen. Det forstlagne Hos ved hither let p. Raad, og er ikke forlegen f. Mibler t. at udføre sine Planer." Müller. (jvf. snedig.)

Forstlibe, v. a. 3. stlibe galt, fordærve ved Slibning.

Forstlide, v. a. 3. opstlibe v. idellig Brug. (hr. næsten kun i partic. pass.) Gamle, forstlidte Klæder. — figurl. forstlidte Signaler, Laalemaader, som v. alt for hyppig

Brug ere smagløse. "At synge noget, som er recnt forskidt, jeg ikke gider." Bagg. At forflide sig, udslæbe sig.

Forflime, v. a. 1. opfylde m. Skim. En forflimet Mave.

Forfluge sig, v. rec. 2 og 1. fluge f. meget, for hastigt i sig. "En, der giver Glæsterne de bare Been, naar selv han har forsluget sig i Rødet." S. Blicher.

Forslugen, adj. pl. forslugne. graadig efter Mad, flugen.

Forflæbe sig, v. rec. 2. flæbe sig v. at flæbe over sin Ene; forflæbt, udtrættet.

Forflæt, en. den første Høflæt; modsat: Efterflæt; dog br. det første flædnere.

Forfmaae, v. a. 1. agte for ringe til at modtages. At forfmaae en Gave. "Fordi jeg har forfmaaet din Herlighed imod Verdens Glæder." Mynster. (I ældre Dansk br. forfmaae, ligesom i det Isl., ligesom f. foragte. Saaledes i den ældste Bibels oversættelse: "Dagat forfmaade sin Frue.")

Forfsmag, en. ud. pl. Smag af (Forestilling om) en Ting for man nyder den. Jeg havde nok af Forfsmagen. "Den Elskende her Himlens Forfsmag nyder." Rahbek. — Det br. isærigt næsten kun figurl. Han fik en S. paa den Besværlighed, der forestaaer ham. "Dog gav I kun Forfsmag p. højere Glæder." Rein. "Den Forfsmag p. Fordærvelse, der medbringes fra Skolerne." Rahbek.

Forfsminke, v. a. 1. sminke for stærkt, for meget. Forfsminkede Kinder.

Forfsmulre, v. a. 1. spilbe, fordærve v. at brude i Smuler.

Forfsmædelig, adj. 1. foragtelig, siamsmellig. En forfsmædelig Straf, Død. 2. overmaade hestig, utaalelig. En forfsmædelig Hede, Pine. (dagl. T.) = Forfsmædelse, en. Haan, Skam, Forhaanelse. "Jeg maatte døie Forfsmædelsen; de havde Overmagten." Ohlenschl.

Forfsmægte, v. n. 1. (er.) blive afsmægtig, vansmægte, miste Kræfterne. At forfsmægte af Gult, Tørst. (Moth.) "Deres Tunge forfsmægtede af Tørst." Es. 41. 17. (Nære Bibelovers.) "Dersom jeg lod dem gaae fastende hjem fra mig, da forfsmægtede de p. Veien." Marc. 8. 3. (Bib. af 1550.)

Forfsmætte, en. Bræt, der sættes imellem Flælene p. en Vogn, for at lufte den fortil; det Modsatte af Bagsmætte.

Forfsnakke sig, v. rec. 1. snakke feil, sige mere, end man burde, fortale sig. "Dog sagte, der har jeg uden Tvivl forfsnakket mig." Bagg. (Ungd. N. I 127.)

Forfsnilde, v. a. 1. narre, stusse een ved Snildhed, besnilde. (Moth.)

Forfsnoe, v. a. 1. snoe for stærkt; snoe ind i hværandre, forvikle, forvirre.

Forfsnuppe, v. a. 1. at forfsnuppeet Par

Stoe, Støvler: sætte en Flette for Lærerne. (B. S. D.)

Forfsnøre, v. a. 1. snøre for stærkt. En var forfsnøret.

Forfsone, v. a. og rec. 1. forlige uret; flette indbyrdes Forlig. At forfsone en Egtemand m. hans Kone. At forfsones, blive forfsonet m. een. Jeg har forfsonet mig m. ham. (Vi ere forfsonedeligte.) 2. formilde, tilfredsstille. At forfsone sig ved Forestillinger, Foræringer. At forfsone eens Brede. "Eller maaskee at forfsone hans Stov med oprigtige Lærere." Per (I theolog. Betydning: Christus har forfsonet (udslettet, gjort fuldest for) Menneskenes Synder.) = Forfsoner, en. pl. -er. Den, som udvirker, tilveiebringer Forfsoning. (særb. i sidstnævnte Bemærkelse, en i Religionslæren.) — Forfsoning, en. pl. -er. 1. Gierningen at forfsone. 2. det, hvorefter een forfsones; Bod. "I skal ikke tage Forfsoning f. Manddrab." 4 Mose B. 35. = Hæraf: Forfsoningsheiid, Forfsoningsmiddel, Forfsoningsoffer, (Guldberg) Forfsoningsværk, o. fl. — forfsonlig, adj. tilbøjelig til at lade sig forfsone. Hæraf: Forfsonlighed, en. ud. pl.

Forfsorg, en. ud. pl. Omhyggelighed, man har f. noget. (Moth. Mynster.) Omfsorg, Omhu.

Forfsove, v. a. og rec. 1. forfsomme, miste v. at sove. At forfsove Morgenens, f. Middagsmad. At forfsove sig, sove for længe. "Det yderst fiendent er, at Dagat sig forfsover." Ohlenschl.

Forfspand, et. f. Forfspænd.

Forfspil, et. pl. d. f. 1. et Spil, som gaaer forud f. Hovedspillet; fig. en mindre Begivenhed, som er Forbud, Indledning t. en vigtigere. Forfspillet t. en Sang Der opførtes et S. p. Theatret. Baklens Indtagelse var Forfspillet t. den franske Revolution. 2. "At have Forfspillet, Kortspil." (Moth.) f. Forfsaand.

Forfspilde, v. a. 2. spilbe (i figurl. Bem.) volde, at man selv ell. at en anden mister noget. "Om de endog forglemme deres Pligt, og forfspilde deres Tørst." Mynster. Han har forfspildt sin Lykke, hendes Betsker.

Forfspille, v. a. 1. spille bort, tabe Spil. At forfspille Alt hvad man dier (Moth.) 2. At forfspille sit Kort; at forfspille sig, spille feil.

Forfspiller, en. pl. -e. den, som anfører en Rust. 2. den, som i Kortspil før Forfsaanden.

Forfspinde, v. a. 3. (f. spinde.) forbragt t. at spindes. (B. S. D.)

Forfspise sig, v. a. 2. besvære sig v. smegen Mad, spise for meget.

Forfspor, et. pl. d. f. Spor af nogen som er gaaet ell. kommen i Forveien. (B. S. D.)

Forſpring, et. Afſtand, Rum imellem en, ſom i Løb ell. Gang er forud, og efterfølgende. Denne Feſt havde i Beſindellen et ſkort S. for de andre. — fig. At have Forſpring for en Anden i et Arbejde, i Studeringer.

Forſpringe fig, v. rec. 3. (ſ. ſpringe.) Lade fig v. at ſpringe. (Moth.)

Forſprænge, v. a. 2. gjøre Stade i Lemmerne, ved at løſte, bære, trække over. At forſprænge fig, at forſprænge ſig. (Moth.)

Forſpænd, et. 1. Gierningen at ſpænde for. 2. et ell. flere Par Feſte, der ſpændes foran Stangheſtene ſ. en Vogn. At køre med Forſpænd. At tage nyt, friſt S. undervejs. (Mogle ſkrive det uden Grund: forſpænd.) = Forſpændsfeſte, pl. ſom bruges t. Forſpænd.

Forſpænde, v. a. 2. ſpænde for ſtramt ell. paa en urigtig Maade. Buen, Strængen er forſpændt. (Derimod aldrig: at forſpænde en Vogn; men ſpænde for en B.) — **Forſpænding**, en. Gierningen at forſpænde. (Forſpænding, m. Tonen p. første Stavelse, bemærker derimod: Gierningen at ſpænde for en Vogn.)

Forſpændt, adj. v. (iſf. ſpænde.) ſom er ſpændt for et Kiøretøj; ell. ſom der er ſpændt Dragere for. Tre Feſtene forſpændte? Der er forſpændt. En forſpændt, med fire Feſte forſpændt Vogn.

Forſpørge fig, v. rec. 3. (ſ. ſpørge.) ſee fig v. at ſpørge. "Man kan vel forſpørge fig, men ikke forſpørge ſig." (forſkielligt fra: foreſpørge fig.)

Forſt, et tydt Ord for: Skov, ſom i en nyere Tid er optaget i en heel Deel af Skovvæſenet og dets Beſtyrelſe henſeende techniſke Ord, Emhedsnavne m. m. (ſ. Forſtanordning, Forſtbetjent, Forſtmand, Forſtvaſen, ic.)

Forſtaae, v. a. 3. (ſ. ſtaaе.) 1. fatte Meningen af Andres Ord, af det, ſom ſig ell. ſkrives. "Ei een, der kan et Ord ſig mine Ord forſtaae." Falſter. Man kan ſig forſtaae ham naar han taler. (enten hans Stemmes, ell. hans Udtrykſ Utydelighed.) Jeg forſtaaer ikke dette Sted. At forſtaaer fig ſelv, ell. af fig ſelv: det er afgjort, er uden Tvivl. Dette Ord forſtaas under: er udeladt, men hører at forklare Meningen. At forſtaae en Udſagt Viſe (d: hvad en anden p. en blommet Maade, ell. v. blotte Blikket tilkiende.) 2. fatte p. en vis Maade, lægge en vis Bemærkſe. Hvorledes forſtaas dette Udtryk? Mogle forſtaae det ſledes, Andre anderledes. "Vi forſtaae Ord, naar vi kiende denne Lyds betydning." Müller. 3. fatte m. fulds-

kommen Klarhed, have Indſigt i, have tydelig Kundſkab, Begreb om, vide, kende. "At forſtaae er at vide, fatte og ſkønne; at begribe er at indſee og overſee. Stint er Forſtandens, dette Fornuftens Arbejde." Eſpron. At forſtaae et Sprog, en Wiſdenſkab. Han forſtaaer og taler fem Sprog. — At forſtaae fig paa noget ſ. Er. p. et Haandværk, et Spil, o. d.; have (meer ell. mindre) Indſigt, Vdiſe, Færdighed i. Han forſtaaer fig ikke meget derpaa. Det er en Konſt, jeg ſlet ikke forſtaaer mig paa. 4. At lade fig forſtaae med: lade fig mærke med, give tilkiende. At give een at forſtaae: lade ham mærke, give ham Blik om. "For derved at give dem at forſtaae, at vi v. godt Nabofkab juſt ikke forſtod (meente) daglig Omgang." Rahb. "Hun lader (hende) da forſtaae, hvad hun ikke har ſierte t. at nævne." Samme. Tilſt. VI. 547. = forſtaaelig, adj. og adv. ſom let kan forſtaaes, tydelig. At tale, ſkrive forſtaaeligt. — Forſtaaelighed, en. ud. pl. den Egenſkab, at være forſtaaelig. — Forſtaaelſe, en. 1. det, at forſtaae noget, Fatten, Begripen. (B. S. D.) 2. Overeensſtemmelse i Menning og Wiſſe; Samdrægtighed. At leve i god, i kiærlig S. med een. 3. Medviſenhed, Deeltagelſe m. andre, iſær i ulovlige Foretagender. Han var i Forſtaaelſe med Klenden. Der var en hemmelig Forſtaaelſe imellem dem.

Forſtaae fig, v. rec. 3. (ſ. ſtaaе.) ſtaaе fig til Stade, ſtaaе fig træt. Feſten har forſtaaet fig. (Moth.)

Forſtaale, v. a. 1. lægge Staal for. At forſtaale en Dre. — Deraf: Forſtaaling, en.

Forſtad, en. pl. Forſtæder. den Deel af en By, ſom er bygget uden for Portene og uden for Stadsmuren ell. Fæſtningſvoldene, hvor diſſe findes.

Forſtand, en. ud. pl. 1. S. Alm. en Gyne til at forſtaae, til at gjøre ſig tydelige og rigtige Foreſtillinger ell. Begreber om noget, ell. til at opklare, uddanne og udvide de i Sielen dannede Foreſtillinger. (iſf. Fornuft.) "Forſtanden beſtaaer i en Gyne t. at gjøre ſig tydelige og almindelige Begreber." Sneedorff. At have god, naturlig Forſtand. "Forſtandens Forhold t. Sands og Fornuft er det ſamme, ſom Wiſdenſkabens t. Erfaring og Tro." Mynſter. En grundig, dygtig S. At miſte Forſtanden, gaaе fra ſin S., være fra ſin S. (affindig.) At have Forſtand paa noget (have Begreb om, kunne ſkønne paa, dømmе om.) Det gaaer over min S. (jeg begriber det ikke.) 2. bruges det oſſaa mere uegentlig ikke blot om Gynerne t. at danne ſig Begreber i Almindelighed, men om denne Gyner fortrinlige Udvikling;

for: Klogskab, Enlidhed. Han handlede m. stor Forstand, viste sig som en Mand af sin J. "Saaledes kan i dagl. Tale Forstand betyde noget mere, end Fornuft; thi et Menneske kan mangle Forstand, og dog have sin Fornufts Brug." P. E. Müller. 3. Maaden, hvorpaa noget forstaaes; Mening, Betydning, Bemærkelse. Ordet kan tages i en dobbelt S. (bedre: Mening.) = Forstandsbebegreb, et. Et v. Forstands den dannet Begreb. = forstandig, adj. 1. som har Forstand. En forstandig Mand. "Den er fornuftig, som bruger sin Fornuft; hos den Forstandige viser Tænkeevnen sig i fortrinlig Grad." Müller. 2. som vidner om, røber Forstand. Et forstandigt Raad, Svar. — Forstandighed, en. ud. pl. den Egenkab at være forstandig.

Forstander, en. pl. - e. [af forestaae.] den, som forestaaer, bestyrer noget, ell. er Formand f. et Samsund. Om et Fruesentimmer: Forstanderske. — Forstanderskab, et. en Forstanders Embede ell. Forretning.

Forstavelse, en. En Stavelse ell. Partikel, der foran tilføies et Hovedord, og derved frembringer et vist, afledet Ord, med en anden, skønt beslægtet Bemærkelse. (f. Ex. tænke - betænke; holde - forholde; gribe - angribe, o. d.)

Forstav, en. pl. - e. den forreste Deel af et Skib; modsat: Bagstav.

Forstege, v. a. 2. stege for meget. Risbet, Stegen er forstegt ("naar den forbedes, at al Saften tages bort." Roth.)

Forstemme, v. a. 1. stemme p. en falsk, urigtig Maade. At forstemme et Glæver. Harpen er forstemt o: har tabt den rette Stemning. — figurl. om Sindet. Denne Efterretning forstemte hele Selstabet. Hun var i Dag reent forstemt. — Deraf: Forstemthed, en. Tilstanden, at være forstemt (som dogieldnere br.) "Der gives en sygelig Forstemthed i Gemyttet, som er uden falske Ideer." Howig.

Forstene, v. a. 1. forvandle t. Steen. Forstenede Dyr, Væxter. "Ikke at tale om den Fornøielse, saaledes at see sin salig Forste forstenet." Baggeseh. figurl. At forstenes af Skræk. — Forstening, en. 1. (ud. pl.) det, at forstenes. 2. (pl. - er.) forstenede Ting. At samle Forsteninger.

Forstikke, v. a. 3. (f. stikke.) stikke t. Stude, t. Stamme. Bierne have forstukket ham. (Brugen af dette v. ser: stule, glemme, er tydel.)

Forstille sig, v. rec. 1. og 2. (X. si ch verstellen.) vise sig udvortes anderledes, end man virkelig er, paatage sig en anden Personlighed, end man besidder. — forstilt, adj. v. falsk, foregiven, hyklet. En forstilt Sorg, et forstilt Venkab.

"Foragte I ikke Alle den forstulte Hymsked?" Baskholm. — Forstillelse, en. Gierningen at forstille sig; Onskeri, Falskhed. Forstokket, adj. v. [X. verstoppt.] forhærdet, ufølsom. Forstokket i Dindst. At gløse et Barn forstokket ved Haardhed. — Forstokkelse, en. Forhærdelse.

Forstolpe, en. pl. - r. "Den forrest Stolpe i et Huus, Bjørnestolpe." Roth. Portstolpe, Dørstolpe. (Golding.)

Forstoppe, v. a. 1. tilstoppe, hindre den naturlige Løb, den frie Udgang. Rende er forstoppet. Haard Mad kan forstoppe (binde) Maven, Underlivet. 2. stoppe fylde formeget i. At forstoppe en Pølse. — Forstoppelse, en. Gjerningen at forstoppe; it. den Tilstand at være forstoppet (særdeles om Legemet, og om Mangel på den naturlige Åbning.) S. i Underlivet. At være plaget m. Forstoppelse. (Binds Obstruction.)

Forstrand, en. pl. - e. Strandbredden og Stranden, m. sammes nærmeste, af Havet overskyllede Deel; for saavidt den ansees at tilhøre den Jordeier, hvis Grund den støder til, ell. Kongen. "Ved Forstrande forstaaes de t. Landet grændsende Have, Florde, Bugter, Sund, og de flade Grunde imellem Landene og det bndte hav. Schytte. — Forstrandseier, ell. Forstrandseier, en. den, som har Forstrandseiers Rettighed til Skib og Gods, som driver Land p. en Forstrand, naar Gieren ikke melder sig inden en vis Tid.

Forstteg, en. pl. - er. de indfildede Stæver i Rammen p. en Røgle. (Roth.)

Forstrække, v. a. 3. (f. strække.) 1. strække for meget, bringe af Rave v. a. strække. At forstrække en Gene, Arme, Benet. 2. givaen Forstud, Pengebælsaan (ell. egentlig overlade een den tilkommende Brug af Penge ell. Væxer, som har endnu ikke var berettiget t. at forlange. "Man laaner een det, han skal erstatte man forstrækker ham det, som han skal lade sig afstorte." Sporon. At forstrække een noget p. hans Løn; forstrække en Bondet Saaetorn, han behøver (hvilket dog snarere er et Laan; men her tages nærmest Hensyn t. Forstebonden.) At forstrække een m. en Sum Penge. — Deraf: Forstrækkelse, Forstrækning, en. Armeens en Genes Forstrækkelse. — "Forstrækning af Penge." Schytte.

Forstrøe, v. a. 1. kaste hid og did, sprede, adsprede, omstrøe. Roth. (I nyere Tid er det brugt af Gvald og Baggeseh; man høres og forekommer ellers fælden.)

Forstue, en. pl. - r. Stue, som er udstyret for de Værelser, man bebøer; Forværelse, Forsal. Deraf: Forstuedør, Forstuetræppe, Forstuevindue, o. fl.

Forstumme, v. n. 1. (er.) blive stum,

us, maalløs. "Bæmmelig i Sang, og
naar han stannende forstummer."
Hald. "Forstummet er den glade Leg og
hammen." J. E. Heiberg. "De lærer vare
forstummede, fra hvilke Guds Raades Ord
id." Wnster.

Forstyrre, v. a. 1. bringe af sin Stil
en voldsom Raade, ødelægge. (Det L.
erstøren.) "Da seer man ham udrydde
i Grunden forstyrre alle Afguderiets
heligtomme." Guldberg. At forstyrre (til-
størelse) et Anslag. (Roth.) 2. bringe
Uro ell. Uorden, forvirre. Ved sin urig-
te Adfærd var han nær v. at forstyrre
de Anlægget. At forstyrre Forretning-
ens Gang. At være forstyrret i Hoved-
et. Han seer ud, som han var forstyrret.
Jeg kunde let spaae, at han vilde blive
forstyrret, naar han kom ind i frem-
mede Lande." Holb. (Jean de Fr.) 3. af-
bryde Fremgangen af en Handling, hin-
dre, besvære den Handlende, v. en util-
lignelig ell. ubehagelig Raade. (Det L. stød-
en, øerstøren.) "I Geistlige, som
fred og Rolighed forstyrre." Holb. P. P.
hans Antomst forstyrrede vor Fornøielse.
han forstyrret mig tidt i mit Arbejde.
fremmedes hyppige Besøg forstyrre de Ar-
bejdende. "En Ro, som Verdens Tum-
mel ikke kan forstyrre." Wnster. = For-
styrrelse, en. pl. -r. 1. Gierningen at for-
styrre; Ødelæggelse. "Et Forsyn — som
erredede nyt Liv af Undergangen, og lod
forstyrrelsen selv tiene sine velgjørende
beskyttere." Wnster. 2. Forvirring. Der
erredede en almindelig Forstyrrelse i Huset.
- Forstyrret, en. pl. -e. den, som forstyrret
ødelægger noget. "Den offentlige Ro-
gheds og Sikkerheds Forstyrrelse." Schytte.
forstyrret, en. d. s. s. Forstyrrelse (især 1.)

Forstærke, v. a. 1. gjøre stærkere, give
nyttigt Styrke. At forstærke en Krigshær,
en Besætning. = Forstærkning, en. pl. -er.
Gierningen at forstærke. 2. det, hvortil
noget forstærkes.

Forstøde, v. a. 2. støde t. Støde. At
erstøde sig, forstøde Hovedet v. et Fald,
erstødt af Ristel. 2. forstøde, udstøde,
kille sig ved. At forstøde sin Søn, sin
pukne. — Deraf: Forstødelse, en.

Forstørre, v. a. 1. gjøre større, udvide.
At forstørre en Stad, et Rige. 2. uegentl.
større, forestille noget større, end det virke-
lig er. At forstørre eens Fæll. Mogle
større forstørre, andre formindste Gien-
standene. "En forbigangen Ensalighed,
som enten virkelig har været større, ell.
som vor Indbildning forstørret." Sneed.
= Deraf: Forstørrelse, en. den Omstæn-
dighed, at noget forstørres. — Forstørrel-
søgale, et. Gals, som viser Gienstand-
ene forstørrede.

Forstøvet, adj. bedøvet m. Støv.

Forfulte, v. a. 1. lade fulde, plage m.
Sult. — forfultet, adj. v. ubhungret.

Forfulten, adj. pl. forfultne. meget
sulten. (Roth.)

Forsvar, et. [Sw. Förswar. s. forsware.]
1. det, hvorved noget forsvarer, Værn; Bis-
stand. At have et godt F. (en god Forsvarer)
i een. Floden er Byens Forsvar fra denne
Side. 2. Handlingen at forsware, Bes-
kiærmelse, Bestyttelse. At tage een i Fors-
var. 3. Gierningen at værges, forsware
sig. At tænke paa, lave sig til F. Han
førte selv sit Forsvar f. Retten. Hans
Handlemaade var hans bedste Forsvar imod
disse Bestyldninger. = Forsvarsanstalter,
pl. Indretninger, som gives t. Forsvar
mod en angribende Fiende. Forsvars-
brug, en. Anvendelse t. Forsvar. At
tiene til F. Forsvarsforbund, et. Fors-
bund imellem to ell. flere Stater t. ind-
byrdes Forsvar. Forsvarsgrund, en. G.
som anføres t. Forsvar f. en Sætning ell.
Handling (Baggesen); ell. Grund som man
har t. at forsware noget. Forsvarskrig,
en. Krig, hvori man allene tænker paa,
har t. Hensigt at forsware sig; modsat:
Angrebskrig. forsvarsløs, adj. som
mangler Forsvar, er uden Værn. Fors-
varsmiddel, et. M. til at forsware sig med.
(A. Drsted.) Forsvarsmod, et. Mod t.
at værges sig imod Angreb. "Det er der-
fra — at Fædrelandet kan drage Kraft t.
sit Forsvarsmod." Walling. Forsvars-
ret, en. naturlig Ret t. at forsware sig
imod Angreb ell. Overfald. "Den Fors-
varsret, som Skaberen har givet alle
Skabninger." Schytte. Forsvarsskib, et.
Skib, der lægges ud i en Havn ell. v. en
Kyst t. dens Forsvar, og uden at bruges
i Slag ell. til Angreb. Forsvarsskrift,
et. Skrift, hvori man søger at forsware
noget. Forsvarsstand, en. Forsatning,
hvori man er belavet paa at forsware sig.
Forsvarstale, en. Tale, hvori man fors-
varer sig selv ell. andre. Forsvarsvaar-
ben, B. som ere indrettede allene t. Fors-
var. forsvarsviis, adv. saaledes, at
man kun søger at værges sig mod Angreb.

Forsvare, v. a. 1. [af for og svare, spon-
dere, præstare.] bestierme, tage i Fors-
var, enten m. Gierning ell. Ord. a) af-
værges Angreb, sætte sig t. Modværges,
værges. At forsware Landet; forsware sig
t. det yderste mod Fienden. "At forsware
seer egentlig kun ved Personer og imod
Personer. — Fæstninger kunne ikke fors-
vare et Land; men de kunne tiene t. Fors-
var, naar de vedbørligen besættes." Mül-
ler. (jvf. værges, værne. Man siger dog
altid: Havnen forsvarer v. Batterier, v.
et Castel. Standser forsware (værne for)
Byen fra Landsiden.) b) søge at bevise
sin egen ell. Andres Uskyldighed, en Gæds

Rigtighed, Sandhed, Lovlighed, m. m. At forsvare en slet Sag; forsvare den Anklagede. Jeg kan forsvare, hvad jeg har sagt. = Forsvarer, en. pl. -e. den, som forsvarer, beskytter andre. Den uskyldiges Forsvarer. Fædrelandets Forsvarere. — forsværlig, adj. og adv. 1. som kan forsvares, undskyldelig. Han har ikke handlet forsværligt mod sine Børn. 2. som man kan svare for, dygtig, stærk, god. forsværligt Arbejde. En forsværlig Ungdom. "Kun mindre høit, og mere væreligt, kun mere dybt og mere fast, og altså noget meer forsværligt." Bagg.

Forsvædt, adj. ganske svædt, gennemsvædt. (Moth.)

Forsvige, v. a. f. svige.

Forsvinde, v. n. 3. er. (f. svinde.) forgaae uformækt, blive borte, blive t. intet. "Min levende Erindring skaber den alt forsvundne Tid p. ny." Evald. "Daad og Ravn forsvinde, Skoggen lilg." Fortsom. Duggen, Taagen forsvinder for Solen. Han forsvandt for vore Øine. "Saaledes, stumle Nat, forsvandt du for vort Øie." Evald. — Deraf: Forsvinden, en. (Forsvindelse. B. S. D.)

Forsviret, adj. (f. svire.) fordærvet, medtaget af Svir.

Forsvække, v. a. f. svække.

Forsværg, v. a. og rec. 3. (f. sværge.) 1. love m. Ed at ville sige, forsage noget. At forsværge Brændeviin, Spil. Jeg har forsvoret, at komme der. 3. sværge, forfækte edelig, at noget ikke er, som det siges, ell. ikke er til. Jeg vilde have forsvoret, at det var ham, saa uskendelig var han. "Det er ilde, at see hvad man forsværge vilde." Bessel. 3. v. rec. forsværge sig, sværge falskelig, gjøre falsk Ed, begaae Meened. "Aldrig har jeg forsvoret mig ell. løst mig fra et Løfte." Rahbek. (D. Tilst. I. 290.) — Deraf: Forsværgelse, en.

Forsyn, et. ud. pl. det høieste Væsens forudbestemte Lov for Skabningens og i Gærd. Menneskenes Hændelser og Skiebne; Guds styrende Omhu for de skabte Væsen. At stole p. Guds F.; lade Forsynet raade. Forsynets urandsagelige Veie. (3 ældre Skrifter ogsaa: Omfarg, Omhu i Alm. it. Evne t. at forudsee. "Guds betænkte Raad og Forsyn." Bib. af 1550. Ap. G. 2. 23.)

Forsynde sig, v. rec. 1. begaae Synd. "Sid aldrig i min Tid sig nogen saa forsynder." Holb. P. Paars. At forsynde sig imod Gud, imod sit Fædreland.

Forsyne, v. a. 1. Rasse det fornødne tilveie. At forsyne sit Huus m. Fødevarer. At forsyne sig godt til en Reise; forsyne sig mod Kulden. At forsyne et Embede, forrette det i en andens Sted. ("At forsyne

Mennesker nok t. saa mange Plantesæd. Guldb.) = Forsynelig, Forsyning, Gierningen at forsyne. Stadens F. og Levnetsmidler. (Moth.) — forsynlig, 1. omhyggelig for, at intet, som behøffattes; som betimeligen anskaffer, for det Fornødne. En forsynlig Fader. 2. værlig, forsigtig, omhyggelig. "Om ti den gode Jord forsynlig vekslet." Falster. — Deraf: Forsynlighed, en. ud. pl. "Da uddeler man sine gierninger m. større Forsynlighed." (Moth.) B. Thott.

Forsyre, v. a. 1. gjøre alt for sunt, bringe f. megen Syre.

Forsæde, et. pl. -e. 1. det forreste Sæll. Sidsæde. Forsædet i en Karrect. det fornemste Sæde, den fornemste Raad. "Ved deres Riærlighedsmaaske var in Forsæde." Schytte. At have Forsædet et Raad. "Ugentlige Rader holdes, under Forsæde af en blandt de Ældste."

Forsælge sig, v. recipr. 3. (jvf. sælge) sælge t. sin Stade, sælge f. ringere Priis end man har købt, ell. f. en lavere Priis end man kunde have faaet af en anden Kjøber. (Moth.)

Forsænke, v. a. 1. gjøre uselkbar v. nedsænke. At forsænke en Haan. (Moth. B. S. D.) — Deraf: Forsænkning, en.

Forsæt, et. pl. Forsætter. 1. noget som foresættes en anden Ting. (Den egentl. Bemærk. høres fælden.) Et Forsæt af Pap f. Binduer. (Deraf hos Møen Forsætsramme; Forsætsblad, Forsætspapir, reent Blad, der sættes for i Bogen v. Indbindingen.) 2: det, man foresætter sig, en m: Overlæg tagen Bestemmelse, gjøre ell. lade noget. (jvf. foresætte.) fatte et F. "En Beslutning kan tages et Raad, af et heelt Folk; et Forsæt enkelt Mandes Bestemmelse." — "Den, som bænner sig saadanne Forsætter, men forsætter deres Udførelse." Rahbek. Med f. F. (af egen Drift.) "Derfor Billien i det ikke blot er et flygtigt Forsæt." Rasmussen. — "Et Forsæt antyder blot Billiens Bestemmelse; en Beslutning derimod, at Forsæt endelig er bleven taget. Kun i Forsæt, der følger efter en Overveelse, eller som tillægges nogen Rigtighed — kan tages en Beslutning." Müller. 3. striftelig Indlæg i en Retsag. (D. Lov. forældet) = forsætlig, adj. som sker m. frit Forsæt, uden Evang ell. Overveelse. Et forsætligt Mord. At gjøre forsætlig Stakkel. "Man kan ham bærsmme, at han forsætlig ei mod Retten kunde bærsmme." Holb. P. Paars. "Forsættelien imellem at træde nødvendigt Fare, og selv forsætlig at sætte den." Rahbek. — Forsættelighed, en. ud. pl. den Egenkab v. en Handling, som den er forsætlig, sket m. Forsæt.

Forsætte, v. a. 3. (f. sætte.) 1. sætte il, sætte p. et urigtigt Sted. Sætteren er forsæt denne Side, Linie. Bogen er oven forsæt. 2. sætte ud af den rette Ret. tibet blev forsæt af sin Kurs v. Strøms en. 3. sætte een i høiere Skyld, end ligt, end hans Gyne er til. Denne Bonde forsæt i sin Landgilde. (Moth.) 4. blande i m. et andet i et vist Forhold. At forsætte Robbet m. Lin; forsætte en god til m. en ringere. (Moth.) 5. fordærve, elagge. At forsætte sin Helbred. (Moth; en usædvanligt.) 6. at forsættes i sin ret, Størte (f. Er. om Heste ell. Areas-ter) sættes tilbage, forknøtted. — **Forsættelse**, en. pl. - r. det, at forsætte ell. blive forsæt.

Forsætning, en. pl. - er. 1. en af de sætninger, hvorpaa en logisk Slutning rades. 2. en forudgaaende Sætning i Periode; modsat: Efterfølgning.

Forsøde, v. a. 1. gjøre sød; figurl. forsøde det Behagelige, ell. formindste det behagelige for nogen. At forsøde Livets Løve, Sorger. "Denne Visshed bør forsøde at din Nummer, al din Nød," Bagg. — **Forsødelse**, en.

Forsøg, et. pl. d. f. en Handling, som sættes for at komme t. Kundskab om et udtagende er muligt, om det vil lykkes, om man formaaer at udføre det; en prøve. At gjøre, foretage et F. med noget. "Stærke og stridbare Følk, som de gjort dem Forsøget vanskeligt, ja umuligt." D. Guldb. Forsøget lykkedes, det lykkedes. Physiske, kemiske Forsøg (Eksperiment.) "Forsøg gaaer mest ud paa, forsøge Mulighed ell. umulighed af en Ting; Prøve p. at kiende Sandhed ell. Unædhed, Virkelighed ell. Uvirkelighed (Beskuelsen) af Tingen." Sporon. En forsøg Forsøg kunne prøves; og man kan Prøven finde, at Forsøget ikke har været paalideligt.

Forsøge, v. a. 2. søge at erfare en Tings Mulighed, ell. dens Egenskaber og Virkninger; prøve. Vi maae forsøge (forsøge) om det vil lykkes. At forsøge forskellige Midler mod en Sygdom. At forsøge sin Lykke, forsøge sig i Verden. "Man forsøger noget, f. at see, hvorvidt det lader sig gjøre; man prøver, f. at lære dets Nænsenhed. — Man prøver om en Pen god; man forsøger at skrive m. en slet Pen." Sporon. 2. udfaae, lide, forsøge, lide. Han har forsøgt megen Gænsørelighed. En forsøgt (forsøgen) Mand. "Vi lide ikke denne Klage fra dem, der forsøges i Livet p. mange Maader." Wynnster. (Efter det Lydste og den.)

Forsølge, v. a. 1. overdrage m. en tynd

Belægning af Søl. — **Deraf**: Forsølvning, en. pl. - er.

Forsømme, v. a. forsømte, forsømt. [F. forsøma.] undlade at iagttage, at passe, at varetage. At forsømme sine Pligter, sit Embede, forsømme Skolen, Collegiet, Kirken. "Jeg skal ikke sige, om han derover forsømmer vigtigere Ting." Ellshov. At forsømme den beleilige Tid. "Om virkelig det skeer — som kan forsømmes for enhver Hindebring, f. enhver Illust." Wynnster. — At forsømme sine Børn. Han er forsømt i sin Opdragelse, i sin Ungdom. At forsømme sig, ikke være hurtig nok, og derved gaae Glip af noget. = forsømmelig, adj. tilbøielig til at forsømme, (sine Pligter, Arbejder) efterladet. — **Forsømmelighed**, en. ud. pl. den Feil, at være forsømmelig. — **Forsømmelse**, en. pl. - r. Gjerningen at forsømme; det, at forsømmes.

Forsørge, v. a. 1. 1. sørge for at staae een det Nødvendige; sætte een i saadan Tilstand, at han ikke trænger. Han har ikke saameget, at han kan forsørge en Familie. At forsørge Kone og Børn. "For jeg var kommen i en saadan Stand, hvori jeg m. Være kunde forsørge en Kone." Sneedorf. Hans Børn, Døtre ere godt forsørgede. 2. forsyne. At forsørge een m. Klæder, m. Rejsepenge. (fældnere.) = Forsørgelse, en. 1. Gjerningen at forsørge. 2. Tilstanden, at være forsørgt, ell. Omstændigheder, hvorved een forsørges. Datteren har faaet en god Forsørgelse i Klosteret. — **Forsørger**, en. pl. - e. den, som forsørger een, har Omsorg for hans Ophold.

Forsørge sig, v. rec. 1. staae sig v. at sørge for meget. — **forsørgt**, adj. v. meget forsørgt.

Fort, et. pl. - er. (Frans, udt. med aabent o.) en liden Fæstning, Børg.

Fort, adv. (Tidst, og høres kun i d. Tale.) frem, fremad; it. hurtigen. ("Da Dæmningen kom bort, stod Bøtten dødsbort fort." Bessel.) Deraf ogsaa det tydske Udtryk: at fortsætte eller fare fort v; blive ved, holde ved. "Da vilde han endnu fare fort at kæmpe." Wynnster. = Fortgang, en. f. Fremgang. — **fortløbende**, adj. v. sammenhængende, uafbrudt. En fortløbende Talrække. (Jvf. fortsætte, Fortsættelse, nedenfor.)

Fortabe, v. a. 2. miste, tabe. At fortages, blive fortabt, i Theol. forsvømmes. = fortabt, adj. v. mismodig, nedslaaet, forslagt. Han saae ganske fortabt ud. "Den arme Dreng, forbausset og fortabt — i Taarer udbredt," Bagg. — **Fortabelse**, en. det, at man mister, taber noget. Under Livs og Væres F. "At frelse Sjælen fra Synd og Fortabelse." Wynnster.

Fortag, et. Rettighed til at tage først.

Sortage, v. a. og rec. 3. (s. tage.) 1. betage, borttage, stille ved. "Tid og Stund fortager al Sorg." Moth. "Din Gudsdoms Magt fortager Gravens Mørke." S. A. Brorson. (forældet.) 2. fortage sig, v. rec. skade sig v. at tage, løste v. noget, ell. v. at gribe sig for stærkt an i Arbejde. At fortage et Lem, komme det af Led. (Moth.)

Sortale, en. pl.-r. 1. Tale, som gaaer forud f. Hovedsagen, Indgang, Indledningstale. Her behøves ingen lang S. 2. i Særdel. det, som siges læseren foran i et Skrift, angaaende dets Indhold, Anledning, m. m.; Foretædning. — **Sortaler**, en. den, som taler t. Bedste f. en Anden, ell. som holder en Sortale. (Moth.)

Sortale, v. a. og rec. 1. tale ilde om een for at skade ham, (især naar det sker oftere) søge at sætte ham i ondt Rygte. (jvf. bagtale.) "At sortale Nogen, er ideligen at tale ilde om ham, for at skade ham." Sporon. (Müller har bemærket, at Ordet sortale har tabt sig af den nærpærende Sprogbrug. Det er i det mindste blevet meget sjældent.) 2. v. rec. fortale sig, tale feil, sige hvad man ikke vilde ell. burde have sagt. — **Sortaler**, en. den, som taler ilde om Andre.

Sortand, en. pl. - tænder. en af de Tænder, som sidde foran i Munden; (forstikkelig fra Rindtand, Mientand.)

Sortegn, et. pl. d. s. Forvarsel. Moth. (Nu sædvanligt. jvf. hernæst Sortegning.)

Sortegne, v. a. 1. tegne for, tegne noget, som skal tegnes efter. Moth. (Bedre: foretegne. Jeg har næie fulgt, hvad der var foretegnet mig.) — **Sortegning**, en. i Rusken: Angivelse af et Tonestykkets Toneart ved Sortegn, der sættes v. Begyndelsen af de første Modelinter.

Sortegne, v. a. 1. s. optegne; opskrive. Deraf: **Sortegnelse**, en. pl. - r. skriftlig Optegnelse over noget, Liste, Catalog. At gøre S. over noget. En Bogfortegnelse.

Sortegne, v. a. 1. tegne urigtigen, give en urigtig, unaturlig Form i Tegningen. Maleren har reent fortegnet denne Arm, Haand. — Deraf: **Sortegning**, en.

Sortid, en. ud. pl. den Tid, som har været før, i Særd. længe før den nærværende Tid; Oldtid. Sortid, Nutid, og Eftertid. — gen. Sortids br. som adj. Sortids Sæder, Skikke; men skrives ogsaa i eet Ord m. det tilhørende Subst. f. Ex. Sortidsominde, et. (Bemærkelsen af Sortid: den Tid, som er før den rette, lovlige Tid, anføres i B. S. D.)

Sortie, v. a. 3. (s. tie.) tie med, holde hemmelig, dølge. At fortie noget for een. — At fortie sig: kun i den Talemaade: Man kan skærere fortale sig, end fortie sig. — "At fortie sin Ret s: ikke paatale

den i rette Tid." Moth. — Deraf: **Sortielse**, en.

Sortiene, v. a. 2. erhverve v. Arbeid, Flid, Tieneste. At fortiene mange Peng. Paa disse Væder er kun lidt at fortiene. I har intet fortient v. denne Handel. I erhverve. "Det er kun Penge, man b fortiene sig; derimod kan man erhver sig alle et Arbeids Frugter." P. E. Müller.

2. faae v. sine Handlinger Adkomst, Noget, forskyldes, gjøre sig værdig til. fortiene Tak, Berømmelse. Han har fortient sin Straf, sin Skiebne. Han fik fortiente Straf. Dette havde jeg ikke fortient (forstyldt) af ham for mine Bedrifter. — fortient, adv. som har fortient. En meget fortient Mand. gjøre sig fortient af Staten, af Fædrelandet. = **Sortieneste**, en. 1. Løn, Bindsom man fortjener, erhverver. At bode god S. af noget. Dette var min hele Løn. 2. det, man har forstyldt v. sine Handlinger, gjort sig værdig til. At straffes, lønnes efter S. Han opnaaede denne Løn uden al Sortieneste. 3. Handling, hvorefter man fortjener Agtelse, Berømmelse, Hæder, hvorved man gjør sig fortient; mærket, berømmelig Handling. (mest i p. En Mand af store Sortienester. Han fik mange Sortienester af Fædrelandet. (fortienselig, adj. et nyt, af det T. v. dienstlich fordansket Ord: som har fortient, (3.) som medfører ell. giver Fortieneste; hæderlig, berømmelig. I. Både men ikke let i høiere Stil.)

Sortil, adv. modsat: bagtil. s. for. **Sortinge**, v. a. 1. betinge, indgaae Forening om et Arbeide for en vis Betalt. At sortinge et Arbeide. (D. Lov. II. 22. 6.) At sortinge en Bygning for en vis Sum. Sortinget Arbeide. Moth. 2. sortinge paa et Arbeide, tinge sig t. Skade. Deraf: **Sortingning**, en. Arbeidets At have et Arbeide i Sortingning. "En Bygningers Sortingning. Arbeids og Rensers Sortingning." D. Lov.

Sortinne, v. a. 1. overdrage m. en Belægning af Tin. Deraf: **Sortinning**, en.

Sortoft, en. pl. - er. Toft ell. Plads uden f. eens Huus ell. Gaard, som bopulset til. Locus submoenianus. Moth.

Sortog, et. pl. d. s. den stentag undertiden noget forhæiede Wei for Gængere langs med Husene i en Gade (Moth. jvf. det foregaaende Sortoft.) belægge Sortogene m. Fliser. — Deraf: **Sortogret**, en. En p. Bedtægt grundet Ret ell. Skik, at de Rødbende p. et Sortog skulle gaae til Side f. den, som bopulset enten til Høire ell. Venstre.

Sortogt, en. findes brugt af Gudsfor: Fortrop, Fortropper; (Avtug)

Fortiel fra det foregaaende Fortog. (jf. Bagtog.)

Fortolde, v. a. 1. betale Told af Vare (indførte.) Deraf: Fortoldning, en.

Fortolke, v. a. 1. forklare Meningen Ord og Tale; udlægge, udtøde. At fortolke Loven, fortolke en Drøm. At fortolke noget i Landets Sprog. = Fortolker,

den, som fortolker noget. — Fortolkning, en. Tale ell. Skrift, hvorved noget forklæres; Fortklaring, udlægning. Deraf: Fortolkning, Forfortolkning, o. fl. — Fortolkningsskonst, en. Læren om Regler for gamle Skrifteres Fortolkning. (Personeit.)

Fortolkningsmaade, en. Fortolkningsregel, en. o. fl.

Fortoning, en. pl. — er. [Holl. Vertooning.] i Skibssproget: Rysterens Udseende, aldes som de vise sig, seete i nogen Afstand; it. Tegning deraf. (S. tone. Man ser ogsaa: Landet, Rysterne fortone sig vise sig i en vis Stikelse.)

Fortop, en. pl. — pe. Toppen af den reiste Mast. At føre Flag p. Fortoppen.

Fortplante, f. forplante.

Fortrav, et. (en: Roth.) Fortrop, trogt (avant-garde.) Roth; af det Fortrab, og nu forældet.

Fortrin, et. pl. d. f. 1. Afgang t. noget for Andre. Hun gav ham Fortrinet i alle de andre Friere. 2. Egenkab, v. end af hvilken dens Besidder foretrækkes Andre. "Der frygter man f. alle Fortrin, lige indtil Fortienester selv." Schytte.

Fortrin har det f. at være rig. Hun besidder mange Fortrin. Fødselens indbildte Fortrin kan ikke grundes paa Fortrin i Fortid; men vel p. Fortrin i Magt." Snees.

Fortrin = Fortrinsret, en. Retlighed t. at lade Fortrin for Andre. (A. Ulfings Ann. Retsretten. II. 166.) At have Fortrinsret t. Befordring. — Fortrinlig, adj. adv. som har Fortrin, som fortienet foretrakkes, udmærket fremfor andre.

Fortrinlige Egenskaber. En Fortrinlig Besjæthed t. Handel. Derved blev han Fortrinlig berømt. — Fortrinlighed, en. den Rettskaffenhed, at være Fortrinlig; Oppersjæthed.

Fortroe, v. a. 1. [T. v e r t r a u e n.] tro, og endnu hos enkelte Nyere for: troe, og ganske i samme Bemærkelser; det sidste Ord nu dog er almindeligt, næsten har Fortrængt hin mere fremmed Form. "At Fortroe een noget. At troe sig t. een. Fortroet Guds." Roth.

En Fortrolige, der ligger sig ind i sine talde Benneres Hemmeligheder, f. siden kunne Fortroe Andre, hvilke Løndomme er i Besiddelse af." Rahbel. "Jeg Fortroer mig til dig, som den eneste Dommer i den." Pers. (Roth har ogsaa det vers-

bale Subst. Fortroende, et. Tillid, god Tro: det T. V e r t r a u e n.)

Fortrolig, adj. som man betroer sig til, som man intet holder skjult for; deraf: meget nære, inderlig, grundet paa Fortrolighed. (intimus, familiaris.) En Fortrolig Ven, et Fortroligt Vensteb. De ere meget Fortrolige sammen. "Endog de Fortroligste holde ofte Smaating hemmelige f. hinanden." Rahbel. At holde Fortrolig Omgang m. een. En Fortrolig Samtale. — Fortrolighed, en. den Beskaffenhed at være Fortrolig, Fortroligt Forhold, gienfædig Tillid. At have f. til een. At sige, fortælle een noget i Fortrolighed. "De tabte Folkets Fortrolighed, ligesom han mere vandt den." Bandal.

Fortrop, en. pl. — per. den Deel af en Krigshær, som drager frem foran Hovedtroppen, Hoved-Corpsen (Avantgarde.) Det kom til Fegtning imellem begge Hæres Fortropper.

Fortryde, v. a. Fortrød, Fortrydt (ell. Fortrudt.) 1. føle Misfornøielse m. en begaaet Feil; angre. At Fortryde sine Synder, Feil. Jeg Fortryder, at jeg lod mig overtale dertil. "Det, man Fortryder, er eens egen Sierning, som man snarere ugiort." Müller. Ogsaa impers. Det Fortryder mig, at jeg har sagt ham det. Røbet Fortryder mig ikke. 2. At Fortryde paa noget: tage ilde op, blive Fortrydelig, harmes over; "have ondt af det andre gjøre." Roth. Ingen kan Fortryde paa, at jeg søger min Ret. At Fortryde p. en andens Lykke. "Det, vi Fortryde paa, er ikke hvad der umiddelbart vækker Ulyst — men det, som v. Forestillingen om et Forhold fremkalder Misshag." Müller. — Deraf: Fortrydelig, adj. som Fortryder paa, er Fortørnet over, misfornøiet med. Han er bleven Fortrydelig paa mig; Hun var Fortrydelig over, at jeg ikke vilde følge med. — Fortrydelse, en. ud. pl. 1. Anger. Syndernes Fortrydelse. At føle f. over noget. "Den bedste Fortrydelse er at oprette hvad der er forsømt." Sneedorf. 2. Fortørnelse, Brede (dog ikke heftig ell. i høi Grad.) "Det er utalligt, hvad Menneffene kunne Fortryde paa — thi Alt, hvad der i Andres Opsigelse formentligen ikke svarer t. deres Fordringer, kan vække Fortrydelse." Müller.

Fortrykke, v. a. 1 og 2. trykke, trænge stærkt, til Stæde. At Fortrykkes i en Trængsel. 2. undertrykke. At Fortrykke den Fattige. "En Fortrykt og opirret Almue foragtede Bøvene." Guldberg. "Nu til trods sende Overmagt, nu t. Fortrykt Hjælpelighed, der burde beskyttes." Walling. 3. begaae Feil i Trykningen af en Bog. Dette Art er Fortrykt og maa omtrykkes. — Fortrykkelse, en. Trængsel, Undertrykkelse.

(Kelden.) "Nu synker Huusfaderen under Fortryffelsens Nag." Walling.

Fortrylle, v. a. 1. bringe ved Trolddom i en unaturlig Tilstand. Eventyr om fortryllede Riddere; et fortryllet Slot. — figurl. indtage, henvise i høieste Grad. Hendes Skønhed har ganske fortryllet ham. "Erindring, som evig ny fortryller det aldrig mætte Bryst." Ewald. "Fortryllende er det, som pludseligen vækker et Velbehag, hvis høje Grad vi ikke ret synes at kunne udgrunde ell. forklare." Müller. En fortryllende Ynde, Naturlighed, Musik. — Fortryllelse, eh. Gierningen at fortrylle; det, at fortrylles ell. at være fortryllet.

Fortræd, en. ud. pl. [T. Berdrus.] Skade, Uleilighed, Besværlighed. At gøre, volde een S., gøre een i Fortræd. At komme i S. for noget, for en Andens Skyld. Jeg har havt megen S. i Dag. Hans Besøg er mig kun til Fortræd. "Fortræd udstrykker den v. Modgang vakte ubehagelige, bittere Følelse i den mindste Grad, Græmselse i den største." Müller. = fortrædelig, adj. 1. som føler, udtæres Misfornoielse over noget; ilde til Mode, vrangvillig. At være fortrædelig i sit Sind, blive fortrædelig over noget. Han er fortrædelig at omgaaes, i Omgang. 2. ubehagelig, brodsom, besværlig. En fortrædelig Rejse, et fortrædeligt Arbejde. — Fortrædelighed, en. 1. Misfornoielse, Illust. S. i Sindet. At gøre noget med S. 2. pl.-er. Besværlighed, Bryderi. Dette Embede volde ham mangen Fortrædelighed. "Da den, som har havt Fortræd, let bringes t. at udtæ sin Misnoie m. andre, betyder Fortrædelighed baade det Forhold, hvorefter ved der gøres Fortræd, og den derved vakte Stemning." Müller. — fortræden, adj. pl. fortrædne. ond at omgaaes, vrangvillig, uvenlig. (Moth.) "Som han ældes, bliver han fortrædnere (mere fortræden) og vanskeligere." Mynster. (Præd. 1823. II. 184.) "En stiv Mand lader sig ikke bide, en trodsig Mand ikke tvinge, en fortræden Mand ikke behandle." Sporon. — Heraf: Fortrædenhed, en. ud. pl. (Sporon; br. Kelden.)

Fortræde, v. a. 3. (s. træde.) 1. fortræde v. at træde fæll. At fortræde sin God. 2. fordræve, bestadige v. at træde under Fødder. Kornet p. Ageren blev fortrædt.

Fortræffelig, adj. som overgaaer andre i Fuldkommenhed, ypperlig, kostelig. Fortræffelighed, en. den Bestaaenhed at være fortræffelig, Ypperlighed.

Fortræfning, en. pl.-er. Træfning, Begtning imellem Fortropper. (B. S. D.)

Fortræffe, v. n. og rec. 3. (s. trække.) 1. v. n. trække bort. Storken vil snart fortræffe. (B. S. D. dagl. T.) 2. v. rec.

at fortræffe sig, trække fæll, gøre fortræf.

Fortrælle sig, v. rec. udslæbe, forslæ sig, tilfætte sine Kræfter v. Arbejde. (Moth.)

Fortrænge, v. a. 2. fortroyffe, trøtte trænge til Skade. 2. drive ud med Magt baade egentl. og figurlig. At fortrænge fra hans Plads, fortrænge Fienden hans Stilling. At fortrænge een fra ha Embede. 3. undertrykke, nedtrykke: (m i partic.) At hjælpe de Rødlidende. Fortrængte. "Den Retfærdighed, med hvilken han hører de Fortrængtes Klagemaal. Sneedorf.

Fortrøden, adj. uvillig, seent til Giening. (S. det modsatte ufortrøden, se er mere brugeligt.)

Fortrøste, v. a. og rec. 1. berolige, trøste. At fortrøste een med noget. at fortrøste sig, forlade sig, stole p. sætte Lid til. "Fortrøst dig ikke paa det Liv, og forlad dig ikke p. deres Maafoldighed." Sir. 16. 3. Jeg fortrøster mig til Kongens Retfærdighed. At fortrøste sig paa Gud. "At han v. dit Bud sig gæder, og p. dig fortrøster sig." Thaar. = Fortrøstning, en. 1. Trøst, Forbauring, som gives, meddeles en Anden. "Ebet medbragte ham ny Fortrøstning i Værkets Fortsættelse." Bandal. 2. Tillid, Forhaabning. "Fortrøstning t. den Alge i hvis Haand vore Skiebner staaer." Aabel. At sætte sin S. til een.

Fortrætte, v. a. 3. (s. sætte.) ved M. et begyndt Foretagende eller Arbejde. At fortrætte sin Rejse, sine Studier, fortsætte et Skrift, som en anden har begyndt. = Fortsættelse, en. 1. Gierningen at fortrætte noget. 2. det, som fortrættes; et fortsat Arbejde. — Fortsætten, en. pl.-e. den, som fortrætter noget, (s. det, en Anden har begyndt.)

Fortumle, v. a. 1. forstyrre, gjøre forstyrret ved Tummel. "Folkets Sværme drager forfagt, fortumlet, hid." Schumanns Berøpe. At være fortumlet i et vedet. "Da styrte mangan Esmand fortumlet overbord." Ohlenschl. — Det Fortumling, en. pl.-er. Mit Føved m. ler ikke den idelige Fortumling.

Fortviøle, v. n. 1. opgive alt haab, tabe alt Haab og Mod; mistviøle. At forviøle om Guds Naade, om et heldigt Udfald af et Foretagende. — absol. paa nær v. at forviøle, at blive reent haaløs og modløs. — fortviølet, adj. v. gædet i, fremkaldt ell. frembragt af Fortvælselse. "Da greb jeg igien t. det forvælede Anslag, jeg før havde ladet forvælede Bagg. M. Klim. Et fortviølet Menne." "Man forestille sig, hvilken forvælede Gotg der, og hvilken ræsende Glæde i Sparta," Guldb. — fortviølede Døds

forter, en fortviølet Sag, som man ei
 a gøre sig noget Haab om. At gøre
 fortviølet (rasende) Angreb, en fors-
 ølet Modstand. — Fortviølse, en. ud.
 den Tilstand, hvori man fortviøler,
 fortviølet.

Fortydske, v. a. 1. oversætte af et andet
 sprog. Tydske. Deraf: Fortydsning, en.
 fortygge, v. a. 1. bekladige, fordærve
 at røge. Hesten har fortygget sin Tunge.
 Deraf: Fortygning, en.

1. fortykke, v. a. 1. (af tyk.) gøre
 flere, mindre flydende. (B. S. D.)

2. fortykke, v. a. 1. (af tykkes.) være
 tilfreds med, fortryde paa, tykkes ilde
 i. Moth (forældet.)

fortynde, v. a. 1. gøre tyndere, mere
 blende; ell. gøre en geistlig Bædste svag
 v. Blanding m. en anden. At fors-
 øde Brændeviin m. Vand. — Deraf:
 fortyndelse, en. Lustens fortyndelse.

1. fortælle, v. a. fortællede og fortalte;
 nalt. (fort a.) tælle urigtigen, tælle fell.
 agene ere fortalte. At fortælle sig.

2. fortælle, v. a. fortalte, (fort a.)
 nalt. gøre een bekendt m. noget, som
 sket; berette, give Tidende om. At
 tælle en Historie, Begivenhed, Tilbrag-
 te. Den fortællende Stil. — Deraf:
 fortæller, en. den, som fortæller, som
 a fortælle noget. — Han er en god F. —
 fortælling, en. pl.-er. 1. Gierningen at
 tælle. 2. det, som fortælles; Beretning,
 Historie. En sand, en digtet F.

fortænke, v. a. 2. samme ilde om.
 an kan ikke fortænke ham deri, at han
 fikke sin Giendom. Jeg fortænker dig
 i, om du gør det. 2. mistænke, have
 mistanke til. (Moth.) At fortænke een
 Toverie. "Man denne ærlig Siæl for-
 tant ei fortænker." Holb. P. Paars.
 et sket var fordi han sig havde selv fors-
 økt." Holb. (Borselst.) At have sin Rone
 tænkt for en anden Mand. — fortæn-
 sig, adj. mistænkelig. (fjelden.) "Jo
 se synes det fortænkeligt at være."
 Ring.

fortære, v. a. 1. opæde. At fortære
 den, Foderet. 2. forsøde, sætte overs-
 ø. At fortære sine Midler. Han ved
 at fortære, end at fortjene. Moth.
 lare bort; adeløge. "Dersom dine
 ge fortæres i idelige Betyrninger."
 sket. Jernet fortæres af Rust. At
 æres v. Jld. "Borgeren, som har an-
 øt sin Tid, fortæret sine Kræfter 4.
 demands Oplysning." Bandal. —
 tærelse, en. det, at fortære, ell. at
 æres. — Fortæring, en. 1. b. f. f.
 tærelse. 2. det, som fortæres, Unders-
 øning. 3. udgift t. Fortæring, især p.
 kr. Bognleie og Fortæring.

Fortætte, v. a. 1. gjøre et Legeme tæts-
 tere. (condensare.) — Fortætning, en.

Fortøie, v. a. 1. gjøre fast i en Havn
 m. Ankere og Loug. At fortøie et Skib.
 (Moth.) (J. D. Lov. IV. 3. 4. "Et Skib,
 som ligger f. Anker ell. fast fortøvet.")
 Fortøining, en. Gierningen at fortøie et
 Skib i Havnen.

Fortømre, v. a. 1. forsyne m. nyt Løms-
 met. — Deraf: Fortømring, en. pl.-er.

Fortørne, v. a. 1. [T. er j u r n e n.]
 gjøre vred, opirre. At fortørne een med,
 ved noget. "Hvor let det er at være sags-
 modig saa længe ingen fortørner os." Basts-
 holm. At fortørnes, blive fortørnet over
 noget, være fortørnet p. een. "Hvis det,
 man fortryder paa, synes at røbe Mangel
 p. Opmærksomhed eller Agtelse, fortørnes
 man." Müller. = Fortørnelse, en. Brede.
 (i stærkere Grad end Fortrydelse, ringere
 end Vrede; omtrent lige m. Sarme.)

fortørre, v. a. 1. udtørre, fortære af
 Bædste. Jorden fortørres af Solheden.
 "Der ere Kiærligheds Taarer, hvis Rilde
 ikke kan ell. skal fortørres." Mynster. "Des-
 res Hierte var fortørret, fordi der ingen
 Følelse mere var i." Samme. Deraf:
 fortørrelse, en. pl.-er. (B. S. D.)

fortøve, v. n. 1. (har.) opholde sig,
 ble, tøve. At fortøve længe p. et Sted.
 "Hvor længe det kan vare, at de fortøve
 her." Bording. [v. a. fortøve 3: forsinke,
 (Moth) bruges nu fjelden.]

forud, adv. 1. ud fra den forreste Kant
 ell. Side. (modf. bag ud.) I denne Bes-
 mærk. helst i to Ord. 2. for i Veien. At
 løbe, seile, gaæ forud. 3. før den rette
 ell. bestemte Tid. At give een sin Betas-
 ling, sin Løn forud. (Deraf: Forudbetas-
 ling.) 4. fremfor andre. Han har det
 forud for sine Medbejlere, at han er rigere.
 At tage forud (forlods.) 5. førend noget
 sket. At vide, siige noget forud. = For-
 udbestemmelse, en. Bestemmelse af en til-
 kommende Ting, Skiebne. (Prædestinas-
 tion.) forudfattet, adj. v. som man
 har fattet, antaget uden nøie Undersøgelse.
 "Det Herredømme, som Indbildning, Was-
 ner og forudfattede Meninger have øvet
 os." Sneed. f. Fordom. Forudsølelse,
 en. Fornemmelse, som man har af noget
 tilkommende; Anelse. "Er denne Glæde
 da ikke en Forudsølelse af den langt større,
 vi haabe." Mynster. Forudkiendelse,
 en. Kiendelse, Dom, der foreløbig affiges.
 "At jeg — din Forudkiendelse mig i en
 Sag udbeder." Bagg. forudlove, v. a. 1.
 love i Forveien, før man lover en anden.
 Han paaftod at have Løste derpaa; men
 mig var det forudlovet. forudsee, v. a. 3.
 see en Ting forud, slutte sig t. den, inden
 den sket. forudsiige, v. a. 3. siige, til-
 kiendegive noget inden det sket, spaae.

Forudsigelse, en. det, at forudsige; Forudfagn. "Hvor sikkert hlin Forudsigelse skulde opfyldes over dem." Mynster. forudsætte, v. a. 3. antage forud, lade gælde som sandt ell. muligt. Deraf: Forudsætning, en. Sætning, der indtil videre antages for sandt ell. rigtig; Hypothese. forudvidende, adj. v. som veed noget ell. Alt, inden det skeer ell. indtræffer. Forudvidenhed, en. den Egenkab, at være forudvidende. (Guldberg.) "Efter denne Forudvidenhed har Gud indrettet Verdens Forandringer." Ellshov. "Det Altkommande bliver v. Forudvidenhed først fastsat og nødvendigt." Samme. "Længe havde han forundret sig over de Stjerneskyldiges Forudvidenhed." Bandal.

Foruden, adv. og præpos. [Af for og uden.] 1. adv. udvendigen, uden paa, uden til. (Nu fælden.) Karret var foruden malet grønt, og forinden hvidt. 2. præp. a) d. s. uden (sine, absque.) Jeg har ingen at stole paa, foruden ham. Bnen, foruden Besætning, kunde ikke længe modstaae Flenden. — b) undtagen (præter.) Foruden hende, var der ingen tilstede. Ingen, foruden Prindsene, have Afgang. Foruden dette, har jeg endnu en Fordring. — Foruden at, præterquam quod. — c.) Som adv. efter Substantivet: Han kan ikke være, leve hende foruden. Man kan ingen Dag være Penge foruden (undvære.) "Han kunde ikke v. det Middel, som han meente, blive Overskud foruden." B. Thott. "Han faaer vel Røgtelse, mig foruden." Bagg.

Foruleilige, v. a. 1. volde Uleilighed, umage, besvære. At foruleilige een m. noget. (dagl. T.) "Jeg fandt det grusomt, at have foruleiligt den arme Mand saa længe." Bagg. Labnr. II. 128. "Ulykke, som fornærme ell. foruleilige det Almindelige." Rahb. Tilst. V. 369.

Forulempe, v. a. 1. tilføie een Ulempe; skade, gøre Fortræd.

Forulykkes, v. n. pass. kommet. Ulykke; faae et uheldigt Udfald, mislykkes. Skibet forulykkes (forliste.) Anlægget forulykkes (mislykkes) for ham. (Optaget i nyere Tid efter det Endste, (Moth.) ligesom adj. v. forulykket, mislykket. En forulykket Student.) Subst. Forulykken findes hos Baggesen.

Forunde, v. a. 1. unde, tilstaae, stente. (Om den Høieres Maadesbevilling, den Mægtigerees Gaver t. den Ringere.) "Forgleves Skiebne mig forundte denne Lykke." Schiermanns Merope.

Forundre sig, v. rec. 1. (ogsaa impera. og n. pass.) modtage og ytre Følelse af det Usædvanlige, Overraskende, Betsynderlige. (S. undre sig, der har selsamme Bemærkelser.) At forundre sig, at blive

forundret over noget. (Ivare Bibelen at forundre sig paa noget. s. Ex. Luc. 47. Jud. 11. 21. 3 Bib. 1550: "Jeg undrede paa hendes Wiisdom.") Det forundrede mig, at finde ham her endnu. Enhver maa forundres over hans Færdighed. = forunderlig, -adj. som man undres over, som vækker Forundring, som. forunderligt, adv. — Forundlighed, en. Bestaenheden, at være forunderlig. — Forundring, en. det Usædvanlige, det Stores og Betændendes, Synderliges Virkning p. Størelen; Følelse af at forundre sig. At falde i S. over noget, sættes i S. ved noget. "Sin Datter havde han givet saa god en Opdragelse, at hun var Stærkernes Forundring." Guldberg. B. Hist. I. 2. S. 751. — forundringsfuld, adj. i høi Grad forundret. — Forundringstegn, et. udvortes Tegn p. Forundring. forundringsværdig, adj. som fortjener Forundring.

Forurette, v. a. 1. gøre Uret imod fornærme, bedrage. (Moth.) = Forurettelse, en. pl. -r. 1. Stjerningen at forurette. 2. tilføiet Uret, Fornærmelse. "En Forurettelse er en Handling, hvorefter den ene kræver den Andens Rettigheder." P. E. Müller. — Foruretter, en. den som foruretter andre; en Fornærmer (uden.) "At forbre Straf over sin Foruretter." Bastholm.

Forurolige, v. a. 1. forvolde Uro. (Moth.) "De undgik mange af de Angreb, som foruroligede Folkene i andre græske Lande." Guldberg. "Jeg lade Flenden saa stærkt og stærkt, som muligt, forurolige v. i andet Krigsfolk." Bandal. = Deraf: Foruroligelse, en. pl. -r.

Forvaaget, adj. v. medtaget, utru. p. Kræfterne af formegen Vaagen. "Forvaaget, mat, fornuust, en Skogge lig Baggesen. (At forvaage sig. B. S. D.)

Forvagt, en. pl. -er. Forpost, Forpostvagt. Moth. (Bandal. Rahb. i Tilst. 1807. 596.)

Forvalte, v. a. (X. verwaltet.) bestyre, forestaae. = Forvalter, en. pl. -e. 1. i visse Tilfælde, og i Sammensætningen, som forestaaer, har Opsyn m. noget S. ved et Magasin. Amtsforvalter, Elstforvalter. 2. særb. og absol. den, som bestyrer et Fordegods paa Gierens Bogen. — Forvaltning, en. (Moth.) s. Bestyrelse.

Forvandle, v. a. 1. [X. verwandeln.] at forvandle Blandet, Skifte.] at danne til en anden Ting, et andet Blandt (enten virkelig ell. blot tilsynetadende.) Ofte m. Bibegreb om, at det, der er i den. At forvandle Blandet t. Blandet. Stedet blev forvandelt (omskiftet) t. Blandet. "Du, som forvandlede min Blandet t. Blandet."

Slammer, og T. Haab om Lyf." **Forb.**
 "Det, som bliver anderledes, forandres;
 det, som bliver til noget andet, forvande-
 les." **Sporon.** "Dyr nu t. Folk, og Folk
 t. Dyr forvandler." **Bagg.** — Forvande-
 ling, en. pl. — er. det, at forvandle, ell.
 at forvandles.

Forvandt, (T. **B e r w a n d t e r.**) **S.**
 frænde, Slægtning, Paarsørende.

Forvanske, v. a. 1. tilføie Skade v. at
 borttage, formindste, lade forkomme. Han
 har forvansket en Deel af det ham betroede
 Buds. — **Deraf:** Forvanskning, en. pl. — er.

Forvare, v. a. 1. [T. **v æ r w a h r e n.**]
 1. henlægge, hense, sætte p. et sikkert Sted;
 gemme. 2. vogte, bevare. "I Freden
 vil jeg at forvare, og selv i Krigen at fors-
 vare." **Baggesen.** Vel forvaret imod
 fienden, imod Kulden. — At forvare sig
 a) vogte sig, vare sig. b) betrygge sig,
 forsone sig m. Sikkerhed f. det Tilkom-
 mende ell. Mulige. (**Moth.**) Han er ikke
 d forvaret i Hovedet, har en Skrue løs.
 (**Moth.**) (At være forvaret m. noget, ell.
 i en Person a: være vel tænt med. **D.**
 m. l. 9. 7. IV. 1. 1.) = **Forvaring**, en.
 forvaringen, at forvare; Tilstanden at være
 forvaret. At have noget i S., under sin
 forvaring. At sive een noget i S. (i
 gemme.) At holde en Forbryder i fister
 — **Forvaringssted**, et. **Glemmest.** "At
 angster kun ete Forvaringssteder, og ikke
 lattersteder." **Rahbek.**

Forvarlig, adj. varsom, forsigtig. f.
 erlig. "Disse Dyr, som lære at gaac
 værslig og kunne vide at holde Maade." **Thott.** II. 163.

Forvarsel, et. pl. **Forvarsler.** Tegn,
 som forud være om ell. bebude, at noget skal
 ske. Et ondt S. "Man turde ansee hans
 varsler som Forvarsler." **Rahb.** Et S.
 om Veir, Storm, f. Døden. (f. **Varsel.**)
 — **forvarfle**, f. **varfle.**

Forved, adv. foran, fortid. (Nest som
 τῆς, adf. Hunden løber for ved
 mine.)

Forvei (ubrugel.) **Deraf:** i **Forveien**,
 1. foran, forved, med Hensyn t. en
 hi, som man færdes paa. At gaac, reise,
 de i **Forveien** (a: forend Andre, som kom-
 me bag efter.) 2. forud, m. Hensyn t. Ti-
 det, forend noget skeer ell. kan ske. Jeg sag-
 te ham det i **Forveien**. Dette maa afgøres
 i **Forveien**. "I **Forveien** førte de et or-
 nligt Levnet i Spiise og Drikke." **Schytte.**

Forvende, v. a. 2. vende noget ander-
 des, end det var ell. pleier at være;
 1. vende, forandre t. det værre, fordreie.
 I forvende sit Maal, sin naturlige Stab-
 ling. (**A. S. Bedel.**) At forvende Ord-
 e i noget; forvende eens Ord; forvende
 kken. "Paa mange Maader synes den
 Rste Buisdom at forvende Sandhedens

Erkendelse." **Mynster.** Et forvendt Sind.
 "En vanartig og forvendt Slægt." (**D.**
Bibel.) "De forvendte Forestillinger, hvors-
 med Tanten forvirres." **Mynster.** 2. til-
 vende sig, tilbageholde p. en skult, utils-
 bærllig Maade. At forvende betroet Gods.
 — **Forvendelse**, en. pl. — r. **Gjerningen**
 at forvende. — **Forvendthed**, en. ud. pl.
Bestaffenheden, at have et drangt, for-
 vendt Sind. "Det illyre, i hvilket al
 menneskelig Forvendthed synes at have
 naaet sin høieste Spidse." **Mynster.** 3

Forvente, v. a. 1. vente sig, have i
 Vente; formode, haabe ell. frngte noget,
 som vil skee. At forvente (haabe) et til-
 kommende Liv. Vi kan ikke forvente andet
 end Uheld af denne Krig. "Man kan for-
 vente baade det, man haaber og det, man
 frngter." **Sporon.** "Det, man venter, kan
 vække baade Frngt og Haab; det, man
 forventer, er noget fiernt og oftest noget
 Godt." **Müller.** = **Forventning**, en. 1.
 den Tilstand i Stælen, at forvente noget, at
 see noget i Møde. "Hvem som Forvent-
 ning er lang, ham er Dpfølbelse kort." **S.**
Staffeldt. 2. S. af hans Ankomst, af
 høiere Samtykke. "Det Haab, som seer
 længere ud, end nogen jordist Forvents-
 ning." **Mynster.** "Skulde det være Haab,
 den Forventning, hvormed Oprøret,
 Uvindsmanden seer sine Rænters Udfald
 imøde?" **Rahbek.** 2. Forestillingen, man
 gjør sig om det, man venter. Det svarede
 ikke t. min Forventning. — **Forventnings-**
 tid, en. Tid, i hvilken man har, nærer
 en Forventning. (**Ohlenschl.**)

Forverden, en. ud. pl. Verden, som
 den var i Fortiden ell. i de ældste Tider,
 som gaac forud for al Historie. Levninger
 fra Forverdenen.

Forverle, v. a. 1. d. f. f. forbytte. (jvf.
 verle, bytte, ombytte.) — **Forverling**, f.
 Forbytning.

Forvid, et. Sindsforvirring. Det løber
 i Forvid for ham, ell. han løber i Forvid,
 delirat. (En nu usædvanlig Talemaade.)

Forvidenhed, en. ud. pl. Indbildning
 om egen Indsigt og Klogskab, Selvkløg-
 skab. (**Moth.**) "Om sig alting ikke stifter
 efter min Forvidenhed." **Kingo.** (forældet.)

Forvidenskab, f. Fortundskab.

Forvidne, et. den ell. det, som forud
 vidner om hvad der skal skee, om noget
 tilkommende. (**Arreboe's** Passionsprædik.)
 Usædvanl. jvf. **Forvarsel.**

Forvikle, v. a. 1. (T. **v e r w i k k e l n.**)
 gjøre meget indviklet; forvirre. "Naar
 flere Ting ell. Dele af en Ting ere ind-
 viklede i hinanden, saa er det hele forvik-
 let." **Sporon.** — **Deraf:** **Forvikling**, en.
 pl. — er. "Livets Forviklinger." **Mynster.**
 "Forvikling i Foredrag." **Sporon.**

Forvilde, v. a. 1. bringe p. uret Wei,

p. Bilsfor, bringe i Bilsbrede. "Den falske Dre vil forvilde dig fra det rette Maal." Rynster. "Den er forvildet, som er bragt p. en Afvei; formaaer han ikke at finde p. ret Vel iglen, saa er han forvirret." J. Smidth. 2. forvirre, bringe i Bilsbrede. "Disse trættede og forvildede mit Sind, uden at søde og vederbørge det." Sneedorf. "Jeg veed, at den adspresder og forvilder Lanterne." Samme. 3. fig. bringe p. Afvei, ell. fra sin rette Stik. "Mindetssnet, som altid først forvilder og siden fordærver Sæderne." D. Guldb. — forvildes, v. n. pass. og forvilde sig, v. rec. komme p. Bilsfor, gaae vild, vildledes. Jeg forvildede mig i Skoven. "Maar han ikke selv vil forvildes imellem de Skatte, som han skal hjælpe andre til at finde." M. Almuen forvildes let v. at høre falske Lærdomme. = Forvildelse, en. Tilstanden, at forvildes ell. at være forvildet. — forvildet, adj. v. 1. vildfarende. 2. vild, ustyrlig, overgiven. En forvildet Dreng. 3. forstyrret, forrykt. forvildet i Hovedet.

Forvinde, a. a. 3. (s. vinde.) 1. overvinde Virkningen, overflaae Følgerne af noget uheldigt, skadeligt, ubehageligt. "Hvor vel jeg al min Nød forvandt." Bording. At forvinde en Sygdom, en Sorg, et Tab. "Landet selv forvandt aldrig denne Krigs Følger." Guldb. Dette Fald forvandt jeg ikke i mange Dage efter. 2. overbevise. (forældet.) "Nogen, som forvunden er for uærlig Sag." D. Lov. I. 13. 19. "Eller han efter Loven m. Tingsdom p. saadanne Sager er forvunden." I. 19. 1. = forvindelig, adj. som kan forvindes. Et forvindeligt Tab. — Forvindelse, en. det, at forvindes. En Sygdoms, et Tabs Forvindelse. (B. S. D.)

Forvirre, v. a. 1. bringe i Uave, i Uorden, (mest uegentl.) forstyrre. At forvirre een i sin Tale. "Hans befæstede Slæktens der ei den forvirrende Skæf." Bøgelius. — forvirret, adj. v. og adv. uordentlig, forstyrret, usammenhængende. En forvirret Tilstand. "Den ene seer igiennem det Foranderlige; hans Sind samler det Forvirrede." Rynster. Et forvirret Evær; forvirret i Hovedet. "Han haabede, at min forvirrede Bjerne skulde imidlertid komme i Orden." Bagg. M. Klim. Han talte ganske forvirret. "Tvivl opkommer af dunkle og forvirrede Begreber." Eilshov. = Forvirrelse, Forvirring, en. pl. — er. (det sidste oftest.) Uorden, Uave, Forstyrrelse. Der blev en stor Forvirring i Huset. At komme i Forvirring. Forvirring i Sindet.

Forvise, v. a. forviste, forvist. befale een at forlade et Sted og begive sig andens Steds hen; ell. forbyde een at komme, være

p. et Sted. At forvises fra Huset og Hjem fra sit Fædreland. Han blev forvist Høstet, Byen (forbudet at komme, opholde sig der.) At forvises t. Siberien. = Forvisning, en. pl. — er. det, at forvise, ell. at blive forvist. Hans J. fra Høstet var rede ikke længe.

Forvisne, s. visne, henvisne. — forvisnelig, adj. som er udsat for at visne som let visner. "Alt dette gjorde de s. a. vinde en forvisnelig Krands." Rynster.

Forvise, v. a. 1. give Bished, forfikket. At forvise een om noget. At forvise om Sandheden af noget. "Forvissede os hinandens Kræfter, beslutte de ei mere at prøve dem." Guldberg. Du kan være forvissat paa, at Sagen forholder sig saaledes. = Forvisning, en. pl. — er. det, hvor ved man forvisses om noget. At have, faa J. om noget. "Udbødelighedens Forvisning er det skønneste Blomster i Mennekens Indre." Rynster.

Forvist, adv. som noget vist, m. Fikthed. Man siger forvist, jeg troer forvist (skrives ofte adstilt: for vist.)

Forvogn, en. pl. — e. den forreste Del af en Vogn, ell. Forhjulene m. deres Aarsvognstang, Hammeler, ic. (modf. Bagvogn.)

Forvælde, v. a. 1 og 2. volde, foraae sage. Han har forvoldt mig megen Fortræd. "Mennekene forvælde hinanden Ullighed, Argrelse, Kummer; langt hellere siges de, at forvælde hinanden Glæde." Müller. — Forvoldelse, en. (B. S. D.)

Forvorpen, adj. pl. forvorpne. [et det L. v e r v o r f e n forvandt Ord.] om meget fordærvet i Sind og Lærkemaade (Roth.) Deraf: Forvorpenhed, en. (B. S. D.)

Forvovent, adj. pl. forvovent. som vover sig i en Fare, uden Overlæg, ell. ud at vove dens Grad; m. Overmaal dristig. "Den Driftige vover altid noget; den Forvovent for meget; hien har Nød, den Overmod." Sporon. = Forvoventhed, en. den Egenskab, at være forvovent; forvovent Handlemaade. "Nu udbryder den brugte Frihed ubl Dumdristighed og Forvoventhed." B. Thott.

Forvor, et. ad. pl. det første Bjerne samle, eller egentlig et Glas Gumm, hvormed de første Ruben t. Sten brættet og Borkagerne t. Ruben, tilfældig Sprækker i denne, m. m. (Fleischer.)

Forvove, v. n. 1. (et.) d. s. s. forgro og 3. Dgsaa: vove paa en fælsagtig Maade (især om Mennek.) Et forvovt Barn. — Deraf: Forvovning, en.

Forvride, v. a. 3. (s. vride.) bringe have ved at vride, vende, staa p. en utrig Maade. At forvride sin Fod, sin Haand forvride en Nøgle. — Forvridning, en.

Forbønne, v. a. 3. (s. vønne.) bringe en hødelig Bøn, vønne t. det, som er lødigt ell. unyttigt. Drengen er forvænt og fortialet. At forbønne sig v. for mens Stuevarme. — Deraf: Forvønnelse, en.

Forvært, et. pl. — er. 1. Udenvært v. en Fæstning. (Roth.) 2. Trævært, som røpbygget imod Vandets Indbrud. (Roth.) 3. Udbygning v. et Huus over Vandet. (B. S. D.)

Forværre, v. a. 1. gjøre værre, bringe en flattere, ringere, svagere Tilstand. Ved dette Middel forværrede han Engdommen. Endeel Straffemidler forbedre de, men forværre Forbryderen. — forværres, n. pass. blive værre. Hans Tilstand, Engdom forværres dagligen. = forværrelse, Forværring, en. Tilstand, hvori noget forværres.

Forynge, v. a. 3. gjøre yngre; give et yngre Udseende. "Al Naturen en forynget Etished faaer." Storm. "Imedens du forynger den glade Aar." Pram. "Naar al Naturen sig forynger." Rein. — At forynges, dep. blive yngre, ell. blive ligesom ung paa ny. — Deraf: Foryngelse, en.

Foræde sig, v. rec. 3. (s. æde.) æde sig. Elæde, æde for meget. (Om Mennesker sædelt.) — forædt, adj. v. som har ædt for meget; tilbøielig t. Fraadseri.

Forædle, v. a. 1. gjøre ædlere, bringe en højere Fuldkommenhed ell. Godhed. — Deraf: Forædling, en. pl. — er.

Forældes, v. n. pass. blive for gammel, paa af Brug ell. ophøre at være brugbar ved Elde. Ord, Skikke, Love forældes. Et forældet Ord, en forældet Betydning, Lelemaade. Roth. (jvf. gammeldags. Om dette Ord siger Sporon: "Det, som er gammeldags, er ikke mere passende, forbi lid, Forhold, Smag ere anderledes. — Det forældede er da de fleste Tider gammeldags; men ikke tværtimod." Forstikelsen imellem begge Ords Betydning ligger og mest deri, at de ikke anvendes i de samme Tilfælde. Man siger ikke let (som hos Sporon) forældede, men gammeldags blater; og det sidste Ord br. overhovedet mest i d. Tale.)

Forældre, n. s. pl. (ud. sing.) Fader og Moder til et Barn, naar begge tænkes under eet. At staa een i Forældres Sted. — forældrelos, adj. som har mistet baade fader og Moder. Forældrelose Børn.

Forære, v. a. 1. [E. vereren.] give om en Gave, skienke bort noget, som man ier. (Roth.) "At skienke er at give-noget, man kunde raade over, t. en Anden; at orære er at skienke noget af sin Glendomme. Noget kan altsaa skienkes, som et kan foræres." Müller. = Foræring, en. pl. — er. Gave, Skienk. At faa noget til Foræring; at give kostbare Foræringer. "Al-

misse er en Gave, men ikke en Foræring; man kan egentlig ikke bede om en Foræring, men kun om en Gave." Müller.

Forøde, v. a. 1. forbruge i Overmaal og til Unytte, øde aldeles, tilføtte, sætte overstyr. "Jeg taalte ei, at see dig her forøde det Bisald — som jeg saa tidt maa se dig ødsle med." Pram. "Man kan øde, uden at forøde; thi kun den forøder, som uden Nødvendighed tilføtter det, han eler." Müller. = Forødelse, en. Gierningen at forøde. Forøder, en. pl. — e. en Ødesland. "Den Rigdom, som fortæres af den ørtesløse Forøder, ell. begraves i Agerkarlens Riste." Sneedorf. — Forødning, en. Forødelse. (Dlassen.)

Forøge, v. a. 1. gjøre større, lægge til Størrelsen af noget, i Indhold, Omfang, Strækning m. m. At forøge en Ting er at lægge noget t. dens Størrelhed, for at være eet m. den; at formere den, er at forstørre Antallet af dens Dele. (jvf. Sporon.) "Han forøgede Kronens Indkomster, uden at formere Undersaatternes Byrder." Kampmann. At forøge sin Formue, sin Velstand, sin Magt. Riget blev under denne Konge meget forøget. (modf. formindste.) jvf. udvide. "Ved at formere sine Glendomme, forøger man sin Rigdom og udvider sin Velstand." Sporon. = Deraf: Forøgelse, en. pl. — r.

Forønstet, adj. pl. forønstede, forønstte, som man har ønsket sig.

Fos, en. pl. Fosses. [361. Fors.] et Vandfald. (Roth.) "Over Klippe, hver en Gran, hver Fos, som susede." Storm. "I kellig Dal, v. Bækkens sagte Gusen, paa Klippens Top, v. Fossens vrede Brusen." Rein. "Han gik t. Fjeldbekløften, v. Fossens hvide Strøm." Ohlenschl.

Fostbroder, en. pl. — brødre. [361. Fostbrodir.] kaldtes i det gamle Norden de Personer, som gienfædigen havde forbundet sig til at leve i Venkab, og enten at hægne hinandens Død, ell. endog ei at overleve hinanden. (Fostbroderskab, Fostbrødrelov.)

Foster, et. pl. Foster. [361. Føstr.] et endnu usødt, ell. ganske nyligen sødt Barn. (Ogsaa, men sjeldnere om Dyr. S. Unge.) At fordrive sit F. Et fuldbaaret Foster. — sig. for: Bærf, Frembringelse. Dette Foster af hans Digteraand. "Begge (Tragedien og Comedien) helligede t. Fatter, vare en selvraadig Friheds Foster." Guldberg. (S. Andsfoster, Piernefoster.) = Deraf og af Verb. at fostre: Fosterbarn, et. fremmedt Barn, som een tager t. sig, enten allene for at pleie og opfostre det, ell. for at opdrage det som sit eget; en Fosterbatter, Fosterføn. "De bleve da overleverede t. Staten, og allene anseete som dens Fosterbørn." D. Guldb. — Foster-

broder, en. et Mandfolk, m. Hensyn t. den, med hvem han er opfostret. (Moth.) "Prindsen med sine Fosterbrodre." Guldb. B. Hist. I. 153. (Saaledes: Fostersøster. B. S. D.) Fosterdatter, en. et opfostret Pigebarn. (Moth.) Fosterfader, Pleiefader. fostersødende, adj. v. som søder levende Unger. fostersødende Dyr; i Modsætning t. æglæggende. (D. F. Rulzler.) Fostergiemme, et. d. s. Fosterleie. (Heldnere.) Fosterhinde, en. den ell. de Hinder, hvormed Fosteret i Moderens Liv er omgivet. Fosterjord, en. d. s. s. Fosterland. "Ordet Fædreland indskrænker sig ikke t. Fosterjorden." Engelstoft. Fosterkraft, en. Kraft t. at fostre, nære, opføde. "Eh! at din Fosterkraft — sit kolde Skibdebarn kan varme." Arrebo. Fosterland, et. det Land, hvor man er opfostret; opfødt, og som kan være forskielligt fra Fødelandet. (Rahbek.) Fosterleie, et. den Legemsdeel, hvori Fosteret har sit Leie i Moderens Liv; hos Mennesket: Moderen. Fosterliv, et. Fosterets Liv i Moderen, ell. før end det fødes. (Antiphys. Bibl. II. 102.) Fosterløn, en. Løn for at opfostre et Barn, Godtgørelse f. Opdragelse. (D. Lov. III. 17. 19.) Fostermoder, en. 1. Pleiemoder; den, der i Moders Sted opfoster et Barn. 2. Jordemoder. Moth. (Nu ikke brugel.) Fostermord, et. Mord, som en Kvinde, der har født, begaaer p. sit nyfødte Barn (Barnemord.) A. Drsted. (Eunomia II. 24.) Fostersvab, et. Fosterhinde. Foster søn, en. Pleiesøn.

Fostre, v. a. 1. opføde, pleie fra Barns Been. (ostere: opfostre.) "Ei som Ben af denne Stad, der har dig fostret." Fibigers Soph.

Fra, præpos. og adv. [Isl. frá.] 1. tilhændegiver det en Afstand, Fjernhed i Rummet; ell. en Bortfiernelse, Adskillelse fra en Gienstand, saavel egentl. (om enhver Besværgelse) som uegentl. (om Handlinger, der virke en Adskillelse.) (Det Modsatte af til.) Slottet ligger en halv Mil fra Byen. At skilles fra een. Han er reist fra Byen i Gaar. Ronen er løbet fra ham. "Han byder Vinden bære ham fra og til sit Hiem." E. Friman. At tage, staa, løfte, liste noget fra een. At blive fra et Sted, et Selskab (ikke komme der.) At sættes, affættes fra sit Embede. At gaae fra Forstanden. At befrie, frelse een fra noget Ondt. Det være langt fra mig, at ville skade ham. At holde fra sig, s. holde. At afholde sig fra noget, holde sig fra een (undgaae hans Omgang.) Deraf: fraværende. 2. om Stedet, hvor en Person har hiemme ell. er født (nemlig naar Taa len er om een, som er ell. tænkes fraværende fra dette Sted.) Hvor er han fra?

Han er fra Norge, fra Jylland; (som baade kan bemærke, at han er født, og at han boer der.) Saaledes og om Ting, med Hensyn t. Stedet, hvor de have hiemme ell. hvorfra de komme. Hvorfra er dette Dyr, dette Brev, denne Pakte? Vinden blæser fra Norden. Dette Skib kommer fra Middelhavet. En Forærling fra et Kær Gaard. 3. om Sted og Udstrækning naar en Begyndelse i samme betegnet (modsat til.) Fra Tisen til Fodsaaen. Fra Byen til Skoven er knap en halv Mil. 4. Eligeledes om Tiden, naar Begyndelsen et vist Punkt og en fra samme udgaende Varighed skal bestemmes. Fra Morgentiden. Fra Jul t. Paaften. At kende een fra Buggen, fra Ungdommen af. (Det af, der synes at staae overflødig, gives dog undertiden Bemærkelsen mere bestemt.) Man siger saaledes ogsaa: fra Roden fra Grunden af. Huset er fra Grunden af nyt. Jeg kender ham fra Grunden fra Roden af. — Eligeledes: Fra første ell. fra første Færd o: lige fra Begyndelsen. Jeg har kendt hende fra (den Tid jeg var Barn. Dertil er han vant fra Barns Been. 5. som adv. bruges det i Modsætning t. for) om en Begyndelse, i Gjerning, hvorved noget, som var for (især til Ruffelse) ophører at være det. Stod Slaaen fra. At brække en Laas fra Slaaen er fra. (I disse, egentl. elliptiske Talemaader, har Vocalen et langt Tonhold. Det samme finder endnu mere Sted i andre Tilfælde, hvor fra udtales næsten som fra'e. Laasen er fra. At gaae fra sin Prædiken. At være fra sig selv. jvf. fra gaards d. Syntax. S. 278.)

Fraade, en. ud. pl. [Isl. Froda.] Etan Fraaden stod ham for Munden. (hos Adel ogsaa Fraa.)

Fraade, v. n. 1. (har.) give Fraade sig, stumme. Hesten fraader. "Løven sæt og fraader af Parm." F. Guldb. "Hvordan fraader det mørkede Hav, og aabner sig tangklædt Grav." Sandme. "Hæret her mod Klipper det fraader, og hvi Stormene jages." Herq. — Deraf: fraaden, en. ud. pl.

Fraadse, v. n. 1. (har.) [A. S. lærtas Sv. fræta. D. fressen, æde.] fult af for meget, for ofte m. Mad. — Deraf: Fraadsegilde, Fraadselag, Fraadsemæltning et. — Fraadsen, en. ud. pl. Gjerning at fraadse. — Fraadset, en. pl. -e. 2. Ved, een som er hengiven t. Sugning ell. Graadseri.

Frabede, v. a. 3. (s. bede.) søge at bevende v. Bøn, Begiering (mest rec.) at frabad sig den ham tiltænkte Velsigning.

Frabsielighed, en. ud. pl. -heder, m. bsielighed. (B. S. D. lidet brugeligt.)

Fractur, en. ud. pl. 1. skrevne Bogkavet, som ligne de trykte. 2. i Bogtrykkerier: den danske ell. gothiske Skrift.

Fradrag, et. pl. d. s. det som fradrages, især i Penge; Afkortning. Med Fradrag, efter S. af Omkostningerne.

Fradrage, v. a. 3. (s. drage.) trække fra, formindste v. Fratrækning. Naar dette fradrages Hovedsummen, bliver saasaget tilbage. — Deraf: Fradragelse, en.

Fradomme, v. a. 2. domme een t. at riste. Gaarden blev ham fradømt. 2. sige v. en Dom den Mening, at een satses noget. Man maa dog ikke fradømme ham sund Menneſteforstand. "Man maa vel kende et Folk, førend man fradømmer det al Sædelighed." D. Guldb. — Deraf: Fradømmelse, en.

Frasald, et. pl. d. s. Gjerningen at falde fra, at forlade, affalde fra. Landets, Unſersaatternes Frasald. (Stelben i egentlig l. fysisk Bemærkelse. "Hvor Bandet har t. stort Frasald." Kraft.)

Frasalde, v. a. 3. (s. falde.) 1. lade are, afftage fra. At frasalde sin Paaſtand, Mening. "Dernæst maae ſige Folk — naar de betænke sig, frasalde deres Dom." J. Graah. 2. affalde fra. At frasalde et Forbund. En Frasalden (Apostat.)

Frage, v. n. og a. 3. (s. gaae.) 1. afſpørgſe, fradrages. Heri frageer de Penge, han alt har modtaget. 2. Partie. frageende (fratrædende, som forlader et Embede.) Den frageende Embedsmand. 3. benegte, ikke vedgaae ell. vedſtaa. At fragee ſine Ord, ſit Løfte. "Betiender han noget, som han ſiden benægter og frageer." D. Lov. I. 15. 2. "Den, der ſvigſtigen frageer Handlinger, hvorved han er paaſtraffet ſig Forpligtelſer." Ørsted. = Frageelse, en. Handlingen at fragee (2.) Benægtelse. (Moth.) "Frageelse af Haand og Segl." A. Ørsted. (Eusebia III. 498.) — Fragang, en. Afſked, Fradragelse.

Fragt, en. [F. Fracht. E. Freight.] Føring, Ladning, som paa et Skib ell. i Bogn bringes fra Sted til Sted. At ſøge, ble efter Fragt. Skipperen, Bogmanden har ikke fuld Fragt. 2. det, som betales for at bringe, føre noget p. Skib ell. Bogn; Føringſpenge. Han forlanger ſaameget i Fragt. = Fragtbaad, en. En ſtor Baad t. at føre Varer i, en Kram.

Fragtbrev, et. Fortegnelse over de Varer, som gives en Fragtmand eller Bogmand at føre; Fragtseddel. (Om Skibsfragter br. ſædvanligen Connoſſement l. Certes-Partie.) Fragtsart, en. Seilſæt, som ſkeer ſ. at bringe Varer fra eet Sted t. et andet for fremmede Riidsmands, t. s. Skibsredernes Regning. Den danske fragtsart p. Middelhavet. Fragt gods,

et. Gods, som imod Betaling føres for Andre i Skib ell. Bogn. Fragthandel, eh. den Handel, en Riidsmand driver v. at fragte ſine Skibe bort, ell. lade dem føre Fragt gods for Andre. Fragtkørsel, en. R. som ſkeer ſ. at føre Gods ell. Varer fra eet Sted t. et andet. Fragtkudſt, en. den, som kører en Fragt vogn. fragtløs, adj. som ingen Fragt (1.) har. "At ligge fragtløs i Havnen." Bording. Fragtmand, en. den, som kører en Fragt vogn. Fragtskib, et. Skib, som er fragtet, som bruges t. at føre Fragt gods. (Schytte.) Fragt vogn, en. Bogn, hvorpaa Fragt gods føres.

Fragte, v. a. 1. leie af Andre t. at føre Fragt gods. At fragte et Skib, en Bogn. 2. at fragte bort, leie ſit Skib til Andre. (Moth.) = Fragtning, en. Gjerningen at fragte.

Frehold, et. Afhold, Afholdenhed. abſtinentia. (Moth; der ogsaa har adj. fraholden s. afholden.)

Fraholde, v. a. 3. (s. holde.) afholde fra (som nu mere bruges.) "Hvad om man har fraholdt een, at han ikke ſkulde knude ſig til at giøre en Ugierning?" B. Thott.

Frak, en. pl. — Fer. en Overkiøle, som knappes. — Frakketoi, et. grovt, uldent Tøj. Frakiende, v. a. 2. fradømme, fraſkrive v. en Riidsſe. "At dette Folk er blevet fraſkrivet Ret t. Borgerſkab — fradømt Brugen af ſine fleſte Menneſteevner." Bagg. Han blev fraſkrivet al Ret, al Paaſtand derpaa. — Deraf: Frakiendelse, en.

Frakiøbe ſig, v. rec. beſtle ſig fra noget ondt ell. ubehageligt, v. at give Penge, kiøbe ſig fri for noget. "En Lære, efter hvilken man for Guld kunde frakiøbe ſig Himmelen Brede." Kampmaan.

Frakomme, v. n. 3. (s. komme.) komme bort fra, miſtes, blive borte for een. (meſt i part. pass.) Bogen er mig frakommen.

Fraliggende, adj. v. som ligger i en temmelig Afſtand. Et langt fraliggende Sted, langt fraliggende Lande. "Dette blev ſpurgt t. Raads af langt fraliggende Folk." D. Guldberg. "At kende fraliggende Folks Sæder." Wandal. "Et ſtormeget fraliggende Sogn." (M.) — Fraliggenhed, en. det, at noget er fraliggende; Afſtand. "Et Slags Begreb om Landenes Længde og Fraliggenhed." Guldb.

Fraliſte, v. a. 1. faae noget fra een p. en liſtig Maade.

Fraløſte, v. a. 1. faae noget fra een v. at løſte for ham. Diſſe Penge ſil han fra-løſtet Faderen. — Deraf: Fraløſtelse, en.

Fralukke, v. n. 1. ſtille fra v. at lukke for, afſlutte fra Andre. (Moth.)

Fralægge ſig, v. rec. 3. (s. lægge.)

afbevilse. At fralægge sig en Bestyldning, et Rygte. — Deraf: Fralæggelse, en.

Franarre, v. a. 1. narre ven til at bortgive, afstaae noget.

Fransf, adj. som er fra, tilhører Frankrige. De Franske, Indbyggerne i Frankrige. — Fransf, absol. fransk Sprag. At oversætte af Fransf i ell. paa Dansk. = Fransfbager, en. den, som bager Hvedebrød, og særdeles Fransfbrod: et vist Slags Brød af Hvedemeel, æltet i Mælk ell. Vand, uden Krydderi. Fransfbind, et. Et vist Slags Skindbind om Bøger. Fransfmand, en. pl.-mænd. den, som er født i Frankrige.

Franssofer, n. a. pl. et Navn p. den Veneriste Enge.

Franøde, v. a. 1. nøde een t. at give noget fra sig.

Frapple, v. a. 1. aftage ved at pille.

Fraraade, v. a. 1. søge v. Raad at faae een t. at lade noget fare. Alle Ministrene fraraadede Kongen denne Krig. — Deraf: Fraraadelse, en. (Moth.)

Frarane, v. a. 1. røve fra, rane fra, berøve m. Bold.

Fraregne, v. a. 1. trække fra ved Regning. — Fraregning, en. pl.-er.

Frarense, v. a. 1. stille fra ved Rensning. At frarense Avner, ukrud. (Moth.) Deraf: Frarensoning, en.

Frarive, v. a. 3. (s. rive.) 1. fratage m. Bold, rive fra. Seglet, Bladet er frarevet. 2. stille fra ved en Rive.

Frarøve, v. a. 1. d. s. j. frarane.

Fräsagn, et. pl. d. s. [Fæl. Fräsögn; Fräsaga.] Fortælling; gammelt, overleveret Sagn, Tradition. (Engelst.) "Jeg Guders Skiebne og alle Fräsagn har sandsagt dig." Bagg.

Frasige sig, v. a. 3. (s. fige.) erklære, at man udgaaer af, ophæver en indgaaet Forbindelse ell. afstaaer en Rettighed, noget, man besidder, o. d. "Og bevidnede — at han nu aldeles havde frasagt sig sit Embede." Wandal. At frasige sig en Rettighed. Han maatte frasige sig sin Forlovede. — Deraf: Frasigelse, en.

Frastielne, v. a. 1. stielne imellem, kende fra hinanden. — Deraf: Frastielning, en.

Frastille, v. a. (s. stille.) 1. stille det, som er sammensøiet, adstille fra. Et frastilt Stykke. 2. affondre. (Moth.) "Han var frastilt fra Herrens Huus." 2 Kron. 26. — Deraf: frastillelig, adj. som kan frastilles. — Frastillelse, en.

Frastiede, v. a. 1. frastrive sig v. at stiede t. en Anden. At frastiede sig en Gaard.

Frastrive, v. a. og rec. 3. (s. srive.) frastieende skriftligen (ogsaa blot for: fradømme, 2.) og recipr. frasige sig, skriftligen. Han har frastrevet sig al videre Brugsret. — Deraf: Frastrivelse, en. pl.-r.

Frasnaffe, v. a. 1. faae noget fra en v. Snaf, Overtalelse.

Frasnappe, v. a. 1. fratage v. at snappe.

Frasnige, v. a. 3. (s. snige.) stille ved p. en snedig Maade.

Fraspænde, y. a. 2. spænde fra. Hæne ere fraspændte; der er fraspændt. En fraspændt Bogn.

Frastaae, v. a. 3. (s. staae.) afstaae fra. At frastaae sin Ret, sin Paastand.

Frastand, en. Mellemrum, Afstand. Man seer Byen i lang Frastand.

Frastie, v. a. 3. (s. stie.) berøve en tyvagtig Maade. "Man kan frastie ham alle sine (hans) Rettigheder." Bagg.

Frastøde, v. a. 2. stierne fra sig v. Stød og saa figurl. om enhver Kraft, der er modsatte af en tiltrækkende. "Eensartede Kræfter frastøde, uensartede tiltrække hinanden." H. Ørsted. En frastødende Kraft. — frastødende, adj. v. br. ogsaa om Personer, der vække Misshag og Ulyst t. at nærme sig dem; enten v. et ubehageligt Udbrud, ell. v. uventlig Adfærd og Opførsel. "Frastødende er enhver, som fjerner os fra sig, især v. at røbe Mangel p. menneskelig Deeltagelse." P. E. Müller.

— Deraf: Frastødning, en. "Tiltrækning af den modsatte Kraft, og Frastødning af den Egeartede." Ørsted.

Frasværge, v. a. 3. (s. sværge.) benægte (en Fordring, Bestyldning) under Ed. At frasværge sig en Bestyldning. Moth.

Fravende, v. a. 2. stille ved, borte (egentlig hemmeligen, v. Svig ell. Løst). "Denne skal man ei fra mig vende, saa længe man mig ei fravender Livet." P. Berg.

Fravinde, v. a. 3. (s. vinde.) faae noget fra en anden v. Overmagt, som den Seirende; ell. v. at vinde i Spil. "Den hele vidtsløftige Strætning, som egentlig er fravundet Elbstrømmen." Baggesen. Han gav ham de Penge tilbage, som han havde fravundet ham.

Fratage, v. a. 3. (s. tage.) stille ved, tage bort fra, berøve. Han fratog mig Pengene. — Deraf: Fratagelse, en. (Fratagt. Moth.)

Fratræde, v. a. 3. (s. træde.) forlade, gaae fra; overlade t. Andre. (modsat: træde.) At fratræde et Forbund, en Forpagtning. At fratræde sit Embede. Den fratrædende Embedsmand. — Deraf: Fratrædelse, en.

Fratrænge, v. a. 2. trænge, nøde bort fra.

Fratrvinge, v. a. 3. (s. tvinge.) tringe een t. at afstaae. (L. Rothe.)

Fratale, v. a. 3. (s. tale.) 1. stille ved i Tælling. Han fratale mig to Mark. 2. lægge tilskide i Tælling, tale for sig selv. Smaapengene maa fratales.

Fratarer, v. 2. 1. berøbe v. at tære, tære
 ut fra. "At den giengive skal, hvad Ma-
 na os fratarer." Arrebo.

Fraveie, v. a. 1. berøve v. uret Bøgt.
 Han har fraveiet mig et Pund. 2. lægge
 en Deel af noget, som veies, tilside. Der
 blev fraveiet og henlagt tyve Pund.

Fravende, v. a. 2. vende bort fra et
Sted. (avertiere.) At fravende sit Ansigt.
Med fravendte Bine. 2. stille ved med
Hæd og List. (auferre.) Han fravendte
ham en stor Deel af Arvem.

Fravige, v. a. 3. (s. vige.). afvige fra, blade, opgive. At fravige en Mening. "Naar disse Betingelser ikke fraviges." Ensgetsoft. — Deraf: Fravigelse, en.

Frevinde, v. a. 3. (s. vinde.) vinde fra
i Epil (ell. i Proces. B. G. D.)

fravriste, v. a. 1. m. Bold fritage een
let, han holder fast paa. "Ei nogen let
tig Reglen skal fravriste." Grundtvig.

Fravæne, v. a 3. (s. væne.) afvæne
fra (især om diende Børn.) Barnet skal
fravænes, er endnu ikke fravant. "At
jeg er fravant og snart fremmed for Latin."
Følger. — Deraf: Fravænnelse, en.

Fraværelse, en. den Omstændighed, at
være fraværende fra et vist Sted, ei at
være tilstede. S. ell. under min Fravæ-
relse (me absente.) Gieldnere om Ting.

Fraværende, adj. v. som er borte fra et Sted, som ei er nærværende.

Fred, en. ud. pl. [Isl. Fridr. R. E. Frede.] 1. Frihed og Sikkerhed for Bold ell. Overfald p. sin Person og Eiendom, ell. f. anden Overlast og Foruroligelse. At have sin Jord, Have, Gaard i Fred for een. Nogen kan ikke gaae i F. for ham paa Gaden, være i F. for ham i huset. At lade een være i Fred, have fred: lade ham være uden Angreb. At lade Fred over noget, gjøre offentlig Forsæt imod at røre ell. skade det. At holde fred (Hævd) over noget. At miste sin Fred, lide det ældre Rødsprog: blive fredløs, landsvædig, landsforvist. — Deraf: Gaardfred, Husfred, Kirkefred, Markfred, Plovfred, Vingfred, Vælfred. 2. Forligelse, Enighed; Oligheid, Ro. At leve i F. med nogen. At lide Fred. Man kan aldrig holde Fred.

11ste Fred. (forlige.) At have S. i
erter, i Samvittigheden. "Da kan dette
krænke, men det vil dog ikke bryde
erterets Fred." Rynster. "Har du kun
et med dig selv, du flækt m. Verden
i stride." S. Staffeldt. (deraf: tilfreds.)

Enighed imellem Stater og Nationer.
 Udlat: Ufred, Krig.) og saa: Fredspagt.
 mægler, stifte, slutte Fred. = Sammens
 n. a) fredelsskende, adj. v. som elsker
 fred. fredhellig, adj. som der er lyst
 over; ell. (efter den ældre Røvgivning)
 eller sin Fred, som ei ustraffet kan drøve

bes ell. voldelig overfaldet. "Den Frigivne
 var ei ganske fredhellig, eller sin egen
 Mand." Estrup om Trældom. 118. fred-
 tiær, adj. som elsker Freden, fredelskende.
 (Bording.) "De fredtiære Cimbrer anede
 Hæd." Evald. (Deraf hos Roth: Freds-
 tiærhed.) Fredtiøb, et. tilførn: Betal-
 ling af Pengesbøder, for at faae sin Fred,
 igien ell. befries for at være fredløs (Roth.
 s. Mandebød.) Fredsflotte, en. Rings-
 ning m. Kloften t. en vis Tid Morgen og
 Aften; ell. Kloften, hvormed man da rin-
 ger. (Bede-klofte.) fredlyse, v. a. 2. lyse
 Fred over. At fredlyse en Gravhøi fra
 Hedenold. "Eller i Tanker afriber de spæde
 fredlyste Blomster." S. Staffeldt. Deraf:
 Fredlysning, en. fredløs, adj. som
 har mistet sin Fred, som enhver ustraffet
 tør angribe ell. dræbe. "I vore nyere Love
 forblindes dermed Begreb om Landsforviis-
 ning.) "Blive saadanne Misbædere fred-
 løse ell. landfængtige." D. E. III. 16. 6. En,
 fredløs Stierning: en Misgierning, som
 paadrager Fredløshed. (s. haloløs.) 2.
 fældnere i den mere alm. Bemærkelse: som
 er uden Fred: Ro, Hvile; hoieløs. "Han
 sank i fredløs Slummer." R. Bruun.
 Fredløshed, en. ud. pl. den Tilstand, at
 være erklæret for fredløs. — fredmild, adj.
 fredelig mild; fredmilde Dyder. (M.) fred-
 salig, adj. d. s. s. fredsfæl. (J. S. Sehested.)
 Fredsstand, en. fredelig Tilstand, Freds-
 tilstand, Ening, Baaben-Stilstand. "Det
 var kommen imellem ham og hans Broder
 til Fredsstand." Svitsfeldt. I. 212. Freds-
 sted, et. Sted, hvor den Forsfulgte ell.
 Fredløse kan finde Sikkerhed for sine For-
 følgere, hvor disse ikke tør gribe ham; Fri-
 sted. (Asylum.) Fredsteen, en. Grands-
 sesteen for Borgfred. (B. S. D.) fred-
 sæl, adj. lykkelig v. Fred, som har ell.
 nyder Fredens Gode. (Evald.) "Alt skæl-
 ver fredsfælt Rabosfolk." F. Guldberg.
 fredtagen, adj. v. fredlyst, fredet, ind-
 hegnet. (Roth.) = b) Fredsbedrift, en.
 pl.-er. fredelig Bedrift; modsat: Krigs-
 bedrift. (Zullin.) Fredsbrud, et. pl. d. s.
 Handling, hvorved Freden brydes, Fredens
 Ophævelse. (Guldberg.) Fredsbryder,
 en. den, som bryder en sluttet Fred.
 Fredsbud, et. Sendebud, der forkyn-
 der, tilbøder, beder om Fred. "At, sendt ham
 m. Fredsbud, du Trølden forjog." Pram.
 Fredscongres, en. hvor Fyrsteres Sendes-
 bud, ell. Fyrsterne selv, møde for at handle
 om Fred; Fredsmøde. Fredsdommer,
 en. Vorighedsperson, som er sat til at
 holde Fred og Orden, og til mindelig at
 afgjøre Tvistigheder i et vist District.
 Fredsdragt, en. modsat: Krigsdragt.
 Fredsfest, en. Fest, i Anledning af en
 sluttet Fred; Fredshøitid. Fredsflag, et.
 Flag, som hejses p. Krigstide, der under

Krigen komme i fredeligt Værende, ell. som reises i en belejret Fæstning, der vil overgive sig o. d. (Stilstandsflag.) Fredsforbund, et. Pagt, hvorved en Fred sluttet ell. stadfæstes; Fredsfordrag, (Schnitte.) Fredspagt, (Fredstractat.) — Fredsforhandling, en. Underhandling ved et Fredsmøde. Fredsforhold, et. fredeligt Forhold. "Fredsforhold t. Medborgerne." A. Orsted. Fredsforflag, et. pl. d. s. Forslag til at indgaae Fred. Fredsforstyrter, en. den som bryder Fred, forstyrter Ro og Enighed. Fredsmægler, en. den, som mægler Fred, bidrager til at slutte Fred imellem Stridende ell. Krigførende. Fredsmægling, en. Handlingen, at mægle Fred. Fredsmøde, et. Møde s. at handle om Fred og slutte Fred. Fredspagt, en. d. s. s. Fredsforbund. Fredsraad, et. Raad, Overtalelse t. Fred. (Herb.) Fredsslutning, en. Den offentlige Handling, at slutte, indgaae en Fred, efterat de gjenfældige Fredsvilkaar ere fastsatte. Fredsstifter, en. Fredsmægler. Fredstegn, et. pl. d. s. Tegnet, der love Fredens Vedligeholdelse. Fredstider, n. s. pl. (bruges sædvanlig for sing.) den Tid, da man har Fred i et Land. Fredstilstand, en. fredelig Tilstand i et Land; Fredstid. Fredsunderhandling, en. pl. -er. n. om en Fredsslutning. Fredsvilkaar, et. pl. d. s. B. under hvilke Fred brydes ell. sluttet. = fredelig, adj. fredelstende, fredelig, og derved velgørende ell. god. "Da var han ikke længer fredelig, men stolt og herstefug." Ohlenschl. Hækon 3. — fredelig, adj. 1. tilbøielig t. Fred, fredelstende. Et fredeligt Sind. At overfalde et fredeligt Land. 2. som har Fred t. Hensigt; som lover Fred. Et fredeligt Værende; en fredelig Efterretning. 3. rolig, uden Krig. En fredelig Periode i Historien. — Deraf: Fredelighed, en. ud. pl. — fredelig, som, adj. s. under frede.

Fredag, en. pl. -e. [Isl. Friádagr. A. S. Frigedag. E. Friday. M. E. Friidag.] den fiette Dag i Ugen. Dies Veneris.

Frede, v. a. 1. holde Fred over, beskyrme v. Indhegning o. d. At frede sine Marker. En fredet Skov (Fredskov.) 2. skaane, spare paa. Han freder meget p. sin Skov. = Fredning, en. Gierningen at frede, begne. Skovenes Fredning. Fredskov, en. En indhegnet Skov, hvor Creature ikke tillades at græsse. — fredelig, som, adj. s. frede, 2.] 1. skaansom. At være fredelig over sin Skov, over sine Bønder. (B. S. D.) 2. fredelig og fredelig, d. s. s. fredelig, 1. (Isl. fridsamr, fridsamligr.) "Et uovervindeligt Mod i det fredeligste Hierte." Kampmann. "Den fredsomme Borger." Rahbek. 3. sig. som vidner om, passer for Fredstid-

der; rolig, usforstyrret. "Fredsomt Pløj-jern var ikke smedet om t. Sværd." A. Klim. 175. At tilbringe sine Dage i stille, fredelig Ro. "I den grønne og fredsomme Dal." D. Du. af C. Biehl. — Deraf: Fredsommelighed, en. ud. pl. fredsommeligt Sind, fredelig Tænkemaade. "Den Fredsommelighed, som den Lade vælger af Dorstthed og Magelighed." Sæderf.

Fregat, en. pl. -ter. [Ital. Fregata.] et Slags Krigsskibe, af anden Rang, end Lodaakere. — Fregatsskib, et. Et Skib bygget som en Fregat, uden at være indrettet t. Krigsskib.

Fregne, en. pl. -r. [Isl. Frekna.] en guulagtig Prik i Hud, der vises sig med om Sommeren. — freguet, adj. som har mange Fregner i Ansigtet.

Freidig, adj. [uvist om af det F. freidig, ell. af Isl. fridr, som baade bemærker stærk og træng.] 1. usforfærdet, frimodig. (animosus. Roth.) At gaae i den freidig i Møde. "Du, som er ung, som er fræk, som er freidig t. Møde." Ohlenschl. "Glæsten — stuede fro t. Livet, freidig t. Døden." J. Smidth. 2. tillidsfuld, ikke frængsom. "Det er v. freidig at nyde, og vel at anvende en Gave, man takker Giveren værdigst." Rahb. "Du om han m. en freidig Mand enfoldig takker dig sin Haand." Rein. — Deraf: Freidighed, en. ud. pl. "Den heimodige Freidighed, hvormed Frederikshalds Hætte bragte Fædrelandet dette Offer." Rahbek.

Fræk, s. fræk.

Frels, adj. [F. frials] fri, fribaaren; fletter; fritagen for Stat. (forældet.) — Frelsebrev, et. Frihedsbrev.

Frelse, en. ud. pl. [F. Frialsi, Frelsi.] Befrielse, Redning. "Det er let at være frimodig, naar Frelsen forekommer færen." Bastholm. "Efterdi det moraliske Underkendes s. det værste, bruges Frelse især om Befrielse fra dette." Müller. 2. Sikkerhed. 3. Frihed; forældet. "Noget, som han siden, naar han kommer i sin egen Frelse igjen, benægter." D. Eov. I. 15. 2.

Frelse, v. a. 2. [Isl. frelsa. E. frälsa.] redde, befrie, udfrie. At frelses af Livsfare. Han har frelst mig fra Døden. En frelst Samvittighed: fri for Nag, Ilro. = frelserig, adj. som under megen Hielp, giver Mange Frelse. "Den ædle Skare, som — Reg frelserig i mørke Fængsler ned." Foersom. — Frelser, en. pl. -e. den, som frelser andre. Børns Frelser. (F. Frelsari.)

Frem, adv. [Isl. fram, og saaledes i en Deel af Sylland.] som 1. tiltænder, ver en vedvarende, ustandset, videre fortset Bevægelse t. et Sted. (modsat: tilbage.) Fienden drog uhindret frem. At hælde en frem. At gaae, komme frem. — frem og

bage: hen til et Sted og tilbage igjen. It gaar frem og tilbage p. Gulvet. (Heraf sammensatte Ord: fremdrive, fremhjælpe, fremstøde, o. fl.) 2. en Bevægelse eller handling, hvorved noget kommer for Dagen, til Synet. Drengen vilde ikke komme af sit Skul. Erterne begynde at komme frem. (Heraf: frembringe, frembryde, fremstøde, o. fl.) (jvf. fremme.) compar. fremmere og superl. fremmest, s. nedenfor. fremad, videre frem, længere frem mod et Sted, som er foran. Fremad p. Veien. Det bevæger sig fremad (modsat: tilbage.) Der seer han m. Fryd t. sin Ungdom tilføje, og fremad m. Trøst t. sin Grav." J. Guldb. 4. frem har i Sammensætninger, foruden de ovenfor (1 og 2) angivne, enkelte Ord, som især høres hos Almuen, gaa Bemærkelsen for, i Modsetning t. og. Saaledes f. En Fremad, (p. en løgn) Frembeen, (Forbeen) Fremlæs, (man rager aldrig Forlæs) Fremvogn.

Fremaande, v. a. 1. frembringe, flasse frem v. at aande. (Foersoms Digte. 1818. I. 12.)

Fremarv, en. ud. pl. i vore ældre Love: nærmeste nedstigende Slægtninges (Fremværgers) Arvemaade.

Fremarving, en. pl. -er. Arving i nedstigende Linie. (Moth.)

Fremavle, v. a. 1. avle, frembringe, producere. (Moth.) "Glæden fremavles allerede end Frugten." Synesius v. Bloch. Den held og Gavn fremavlet har af Tab." Rein. — Deraf: Fremavling, en.

Fremarel, en. den forreste Arel p. en løgn. (Moth.)

Frembeen, et. pl. d. s. Forbeen hos Dyr.

Fremblif, et. pl. d. s. Synets Retning fremad; og figurl. et Blik mod Fremtiden. Fremblif i en-maaske endnu vidt fiernet lit." (M.)

Fremblomstre, v. n. 1. (er.) blomstre frem, komme t. at blomstre. — fig. fremkomme, opstaae. "Vi have seet saa mange alle Forhaabninger fremblomstre og igjen enoisne." Mynster.

Frembramme, v. n. 1. (har.) komme fremkomme ell. pralende frem. "Han, som er fra frembramme f. sin Tid og Fremtid m. det store Ravn af Jordens Ben." Jørgensen.

Frembringe, v. a. 3. (s. bringe.) give fremstøde, føde af sig. Dette Land frembringer Alt hvad Indbyggerne behøve. Frembringer for: bringe frem, frembære. "For at efterleve Kongens Befaling, frembragte slækten deres Vrende." Bandal.) — frembringelse, en. 1. Gierningen at frembringe. "Den store Naturlov, at Frembringelse er betinget v. Undergang." Olf. 2. undertiden ogsaa hos Nære: det, at frembragt; Product. "Naar Na-

turen, overladt t. sig selv, udbreder sine tusindslags Frembringelser." Mynster. "De Handsværter og Frembringelser, hvori Nationernes Tilværelse nedlægger nogle af sine bedste og varigste Frugter." M.

Frembrud, et. det, at noget bryder frem. Dagens Frembrud.

Frembryde, v. n. s. bryde frem. Da Solen frembrød. "Et Suf frembryder fra fulde Bryst." Pram. "Som et Lys, der skinner i et mørkt Sted, indtil Dagen frembryder." Mynster. "Den frembrydende Nat angster ham." Rahbek.

Frembyde, v. a. 3. (s. byde.) byde noget, som lægges ell. vises frem, som er tilføje. — Deraf: Frembydelse, en.

Frembære, v. a. 3. (s. bære.) bringe noget tilføje for at vises ell. bydes. At frembære Mæden. Figurl. At frembære en. Bøn, Bissen, Talsigelse.

Fremboie, v. a. 1. boie frem ad. fremboiede Horn.

Fremdeles, adv. end videre, desforuden, dernæst, derefter.

Fremdrage, v. a. 3. (s. drage.) 1. bringe frem f. Lyset, gøre bekendt. Han har fremdraget mange ubekendte Efterretninger. "Han — fremdrager undertrykte Flib." J. P. Guldberg. 2. henleve, tilbringe. At fremdrage sit Liv i Træng og Sorger. "De Livet uden Frugt fremdrage." Rein. (Som v. n. for: drage frem, kun i poetisk Stil. "Fra Westen seer jeg dig fremdrage." Rein.)

Fremdrive, v. a. 3. (s. drive.) drive frem ad; figurl. fremstønde; frembringe hurtigere.

Fremegge, v. a. 1. fremstønde, bringe frem v. at egge. (Moth.)

Fremelste, v. a. 1. opelste. "Den, der sætter større Værd i at fremelste ypperlige Frugter, end i at bramme m. umodne." Rahbek. 2. fremme, befordre. At fremelste Videnskaber i et Land. "Hvor Rigdom og Velstand nærede og fremelstede Konsten." D. Guldb. "At fremelste patriotiske Følelser i den unge Borgers Bryst." Engelstoft. "Tidligt nedlagdes og fremelstedes hos ham en Ridderaad." Rahb.

Fremfare, adj. v. forløben, forbigangen. "At vi ikke, som de uskiellige Kreature, hverken tænke p. det Fremfarne, ell. det Tilkommende." P. Tidemand. 1555. "Aun de fremfarne Dage bestue de fra den gamle Side; thi de ere forbi." Walling. "Han frygtede, at de fremfarne Tiders Bedrifter skulde glemmes." Bandal. (Sel. sammarin, død.)

Fremfart, en. Gierningen at fare frem, at færdes freudt. "Denne Mangfoldighed Fremfart p. Veien." 1 Macc. 6. 41. (s. Fremfærd, 2.)

Fremfor, præp. forud for, mere end

nogen ell. noget andet. (præ.) Han har udmærket sig fremfor alle de øvrige. Han var hielpes fremfor nogen. (Derimod: sæt Stolen frem for Bordenden.)

Fremfordre, v. a. 1. fremkalde, fordre at een skal komme frem. "De maatte dog ofte indfinde sig; og altid naar de bleve fremfordrede." D. Guldb.

Fremfusende, adj. v. og adv. ubesindig og illsom i at handle. At bære sig fremfusende ad. = Fremfusenhed, en. ud. pl. ubesindig Tilssomhed i Handlen. (Bagg. R. Alim. 145.) "Han var snarraadig uden Overlæse, hurtig uden Fremfusenhed." Bogelius.

Fremførd, en. ud. pl. [361. Frammferdi.] 1. Udførd, Opførsel. 2. Fremgang; Fremførelse.

Fremføre, v. a. 2. f. føre frem. "Med flabende Almagt skal den stedse fremføre nyt Liv, nye Glæder efter Borgens Mærke." Wijnster. 2. komme frem med, anføre. "Hun kunde el. f. Graad og Suk et Ord fremføre." Holb. P. Paars. "Førend vi endnu ere i Stand t. at fremføre en eneste sund Tanke i vort Modersmaal." Sneer. Alle de Grunde, han fremførte, kunde ikke overbevise mig. — Detas: Fremførelse, en. (Moth.)

Fremgaae, v. n. 3. [f. gaae.] træde frem, vise sig. (Selden i denne Form. S. gaae frem.) "Sam er det paalagt. — ikke at gaae som gemene Folk, men at fremgaae som en Brudgom af sit Kammer, som en Helt t. Seierslaget." Baggesen.

Fremgang, en. ud. pl. 1. videre Førehandling, Udvikling. Under Sagens Fremgang. "Det er Kundskabens Fremgang, og ikke Oprindelse, vi her skal betragte." D. Guldb. 2. Held; det, at noget lykkes, gaar frem ad. At have god F. i et Foretagende. At gøre F. i Studeringer, Lærdom. "At du vil give Fremgang t. enhver, som stræber tilbørligen i lovligt Rald." Wijnster. — Fremgangomaade, en. Maade, at gaae frem, at handle paa; Handlemaade. "Der anklagede man, snart hans Hensigter, snart hans Fremgangsmaade." Wijnster.

Fremglide, v. n. 3. [glide.] i højere Stil: glide frem, stride fremad. "Over Jorden hen fremglider alt en haabsfuld Morgensøde." F. Guldb. — Fremglidning, en. det, at noget glider frem.

Fremglimte, v. n. 1. (er.) blive synlig i enkelte Lydglimt. "Hist og her fremglimter noget af Hemmelighederne." Guldb.

Fremgrye, v. n. 1. (er.) grye, frembrinde. Naar Morgenens fremgryer. "See hver hentrunden Dag iglæn fremgryer." Rahbek.

Fremhæfte, v. n. 1. stunde sig frem, lide frem. (Grundtvig.)

Fremherste, v. n. 1. 1. herste frem Andre, være fortrinlig herkende. (urt 2) "Den fremherkende og magtigen brægende Høielse f. Wre." Sibbern.

Fremhielp, v. a. 3. [f. hielp.] hie een at komme frem; uegentlig: fremme, fordr.

Fremholde, v. a. 3. [f. holde.] ra frem, holde frem. 2. holde ved, blive m. noget. (Nu usædvanligt ligesom Ent Fremhold, et. ordentlig Følge efter h anden. continuation. Moth.)

Fremile, v. n. 1. d. f. f. fremhæfte. "vinter atter, Himlen smiler, og Solen sin Glæde fremiler." Storm. "Wenach fremilende Natur." Bagg. — Detas: Fremilen, en. "Maalet for vor Fremilen." Bagg.

Fremkalde, v. a. 2. kalde een t. at komme frem. Han blev fremkaldt f. Retten. give Anledning til, frembringe. At fremkalde en Forestilling, Tanke. "Da han almægtig Jorden fremkaldte Himmelen Jorden." — "Skal dog mit høie Ra fremkalde dig af Ratten — o Paab." Evald. 3. fig. fremme, være Aarsag, Anledning til. "De Stæder, hvor Blandtlibeligh fremkalder Velstand." Wijnster. — Detas: Fremkaldelse, en. pl. -r.

Fremkast, et. pl. d. f. Sierningen kaste frem, kaste foran sig. projectio. Moth.

Fremkogle, v. a. 1. fremkalde, frembringe v. Koglerie; fremtræde. "At b maaskee fremkogler et Lyn p. min grænde Jffe." Herp. "De beskærende Kogler, som — Oldtids talende Daad fremkogle f. Ruffede Die." Samme.

Fremkomme, v. n. 3. (er.) f. komme gaae frem, træde frem. 2. opstaae, komme frem af. "Naar de fremkomme og afdes og falde fra hinanden." Wijnster.

Fremkommelig, adj. som kan besætte En fremkommelig Bet. Her er ikke fremkommeligt. (dagl. S. Treschow.)

Fremkomst, en. Sierningen, at komme frem, komme tilsyne. "Jordens Fremkomst af den flyvende Masse." Rothe. "Det er geme, hvis Fremkomst og Blomstring ikke begriber." Wijnster. "Denne Enfyndnes affondrede Fremkomst." Wied.

Fremkonstle, v. a. 1. frembringe af v. en upassende Kunst, fremdrive, frembringe p. en unaturlig Maade, ell. imod Gstandens Natur. Han viste en fremkonstlet Sorg, Deeltagelse, Betsedenhed. "Fremkonstlet Lune." Rahbek. Disse Bæster fremkonstles i vort Klima.

Fremlaan, et. Udlaan t. Andre af man selv har laant. At gøre Fremlaan.

Fremlade, v. a. 2. tilstede at komme frem for een, Han blev fremladt for Jgen. (B. S. D.)

Fremlede, v. a. 1. hiepe een fremad at lede ham. "Jffe altid er den Lø"

stellig i at fremlede Andre." Walling.
 "En evig Magt Alt t. et usforryktet Raal
 fremleder." S. Blicher. 2. d. s. s. frem-
 lege. "Disse Grundsatninger, der havde
 hjulpet ham selv saa megen Umage at frem-
 lede, sammenpasse, berigtige." Walling. =
 fremledning, en. Gjerningen at lede frem.
 (Moth.)

Fremleden, adj. v. [af lide.] fremfaren,
 afvigende. Fremledne Lider. (Moth.)

Fremleie, en. ud. pl. Handlingen, at
 leie til en anden, hvad man selv har leiet.

Fremlokke, v. a. 1. lokke een t. at komme
 u frem. Ofteft figurl. At ville frem-
 ste Dyd v. Belønninger, er ofte kun at
 lve Egenytte og Forsængelighed Mæring.

Fremlyne, v. n. 1. føre frem, hastig som
 gnet. (Pram.)

Fremlyse, v. n. 2. vise sig klarlig;
 erklære. "Det ædelste Herte fremlyste
 kendes Smil." Rahbek. "Naar den næste
 dag fremlyser." Wynnker.

Fremlæg, et. pl. d. s. 1. noget, som
 anlægges f. Ex. i en Retsdag. 2. særb.
 a meget Straa, som Tærsteren p. eens-
 dag lægger frem i Røden til at tørste
 aa. (Moth.)

Fremlægge, v. a. 3. (s. lægge.) komme
 frem med, lægge frem for een. Brevet
 læs fremlagt i Retten. — Deraf: Frem-
 læggelse, en.

Fremlæg, et. (jvf. frem, 4.) det Sæb,
 m lægges foran p. en Bogn. (modsat:
 beglas.) (Moth.)

Fremløb, et. pl. d. s. Et Løb fremad;
 it, at noget løber ell. rinder fremad.
 Landets Fremløb.

Fremmane, v. a. 1. faae een t. at komme
 frem v. Maning. "At fremmane af
 Hvidens Grave Staternes Skjtsaand."
 Ingelstoft.

Fremme, adv. i en med frem, 2. bes-
 agtet Betydning: p a a S t e d e t, med
 Hægeb om at være synlig, være foran
 forimod frem, i samme Forhold, som
 am t. hiemme, hen t. henne, ud t. ude
 . s. v. har Bemærkelsen: t. i l S t e d e t.)
 kg var fremme, længe førend han kom
 frem. Han var fremme (p. Skuepladsen)
 første Act.

Fremme, v. a. 1. [A. S. fremian. Fæl.
 remia.] være Marsag i at noget gaaer
 frem ad; bringe noget t. Fremgang; bes-
 tre, fremhjælpe. At fremme en nyttig
 sag. At fremme en Pensigt, fremme sin
 Allie. "Maaskee Tyranners Sværd med
 Mod din Villie fremmer." Lullin. — "Man
 aler ikke let om at fremme det, der umids-
 elbart maatte ansees f. noget ondt ell. f.
 a Tilbagegang — og siger ikke at fremme
 den befordre) eens Fald, Undergang."
 Waller.

Fremme, en. ud. pl. det, at noget frem-
 mes. Videnskabers, Handelens Fremme.
 Fremmed, adj. n. fremmedt (ell. efter
 nogle: fremmet.) [Gl. T. fremid, fremed.
 A. S. fremd.] 1. fra et andet Land, uden-
 landsk. (extraneus, exterus, alienus.)
 Fremmede Nationer, Skifte, Dyr, Varer.
 En Fremmed (Udbløding.). 2. som ikke
 hører Huset, Familien ell. et vist Selskab
 til. At tage et fremmedt Barn til sig. —
 Fremmede, pl. de, som komme ell. indbyr-
 des t. Besøg i et Hus. At bede Frem-
 mede. 3. som tilhører Andre. (alienus.)
 Fremmed Eiendom. Fremmede Penge.
 "Fremmed Mad smager bedst." 4. uveds-
 kommende. At blande sig i fremmed. Han-
 del, i fremmede Sager; tage sig af frem-
 med Sorg. 5. som er uden Kyndinge,
 Benner, Slægt, ubekendt. At være frem-
 med paa et Sted. Jeg er nu fremmed i
 min egen Fødeby. 6. selsom, besynderlig,
 usædvanlig. Det forekom mig ganske frem-
 medt. 7. ukyndig, uersaren. I denne
 Sag er jeg ganske fremmed. (At være
 fremmed ved noget s: uvant. Moth.)

Fremmelig, adj. og adv. [af frem og
 fremme.] som gjør Fremgang ell. har
 gjort Fremgang. Han er ikke meget frem-
 melig i sine Arbejder, Studeringer. At
 lave fremmelig til Barfæl.

Fremmere, fremmest (eller fremmerst)
 compar. og superl. af frem. At staae
 fremmere, fremmest i Røden. "Skjutterne
 gik fremmerst i Hæren." 1 Macc. 9, 11.
 "Han holdt sig hos de fremmerste." A. S.
 Bedel. (Deraf ogsaa det hos Almuen brugs-
 gelige Fremmers, et. det fremmerste Huus-
 rum, hvor der brygges, bages ic.)

Fremmylre, v. n. 1. komme mylrende
 frem, bevæge sig frem i en tæt Hob. Den
 af Portene fremmylrende Folkemængde.
 "Starer af tykt fremmylrende Bier." Fi-
 bigers Homer.

Frem pant, et. Pant; hvorpaa een har
 laant t. en anden, og som Pantnaver-
 tigen sætter i Pant hos en tredie. "Pant-
 haveren maa ikke pantsætte Frem pantet f.
 højere Sum, end han selv har det for."
 Schytte.

Frem pible, v. n. 1. komme pibende
 frem. Vandet frem pibler af en Kipperist.
 "Under dens dybe Strammer frem pibler
 Dødsens Flod." Whlenschl.

Frem pine, v. a. 1 og 2. [s. pine.] bringe
 frem, bringe f. Dagen v. at pine, ell. v.
 megen Tvang. Det var som om han
 skulde frem pine hvert Ord, han sagde.

Fremrage, v. a. og n. 1. act. rage noget
 frem. 2. neutr. være fremstaaende over
 noget lavere. Et fremragende Taarn. —
 Deraf: Fremragen, Fremragning, en.

Fremreise, en. Reise, som gaaer videre
 frem; Færdse. (modsat: Tilbagereise.)

Fremrykke, v. a. og n. 1. rykke frem. De fremrykkende Hære. Den allerede fremrykkede Aarstid. — **Fremrykken**, Fremrykning, en. Glæningen at rykke frem. **Fremrække**, v. a. 3. række frem. Med fremrakt Haand.

Fremfagn, et. 1. noget som fremfages. 2. Sagn om Fremtiden.

Fremfende, adj. v. som seer ud i Fremtiden, har Glæde over t. at kunne beregne Fremtiden.

Fremfende, v. a. 2. sende noget hen t. een, t. et Sted. "At fremfende og tilsende bruges ikke lettelig om Personer." Møller.

Fremfise, v. a. 3. (f. fise.) fremføre med Ord, i Tale. At fremfise et Digt.

Fremfigt, en. Fremsyn. (br. fiednere.) "Ead Dyrernes Regnbue stedse forstionne mig min Fremfigt." Baggelsen.

Fremfasse, v. a. 1. fasse tilvele, tilvelebringe. "At fremfasse Bevis f. noget." Østeb.

Fremfikke, v. a. 1. fremfende. "At han hvorken selv kunde møde, all. fremfikke sin Fuldmægtig." D. Lov.

Fremfingre, v. n. 1. lade fingrende fra et færrere Sted. "Fra muntre Raboster der fremfingrer Lyd af usorstilte Glæder." Pram.

Fremfkinne, v. n. 1. vise sig i skinnende Glæde; fremlyse. "Hvor fremfkinner vor Klærlighed m. de klareste Straaler, i Medgang; ell. i Modgang?" Balth. "Lange aabne Ryst fremfkinner Liv og Munterhed og Lyst." Pram. 2. a) vise sig, aabenbare sig. "Det Gande, der fremfkinner iglens nem Gabelens Mærke." Guldb. b) fig. yttre, vise sig i et fordeagligt Lys, i en betydelig Grad. "Denne Elstværdisge, hvis fremfkinne Fortrin han uden Avind beundrede." Rahbek.

Fremfride, v. n. 1. (er.) stride frem ad. "Dag forvandt, og Nat fremfride, isort sit sorte Dække." Ingemann. — **Fremfride**, et. pl. d. f. 1. et Skridt, Trin fremad. 2. Fremgang. Denne Videnskab har i vor Tid gjort store Fremfride.

Fremfryde, v. a. og n. 3. (f. fryde.) 1. fryde, drive frem ad. En fremfrydende Kraft. "Med dristigt Spring den dog tilsidst fremfryder sig." Rein. [Bemærkelsen: at indfryde sig, appellere (Golding), er forældet. Hos denne Furf. findes heraf ogsaa Subst. Fremfryd (Appellation.) "Euthers Fremfryd fra Paven t. en høiere Ret."] 2. v. n. fryde ud, springe ud. Fra Roden var fremfrydt en Kvist. "Hvo har opdaget den Rod, af hvilken de bittere Frugter fremfryde?" Mynster.

Fremfrygge, v. n. 1. fæste Stygge frem ell. i betydende Afstand. (usædvanl.) "Lemplet i snevre Dal fremfrygger." Berg.

Fremstyl, et. det, at noget skaller frem,

ell. noget, som fremstykes. Bandets Fremstyl. Roth.

Fremstille, v. a. 1. drive frem v. Stille (Roth.) Bandet har fremstillet Stener.

Fremstynde, v. a. 1 og 2. stunde fremme Hurtigheden af noget. "Dette det Dieblis, han har ventet og selv frestynnet." Kampmann. "Han besluttede fremstynde det beteilige Dieblis, der turde lede ham t. hans Maal." Rahb. — At frestynde. et. Arbejde. "Hun lod sin Datter fremstynde." Ohlenschl. "De, der tænk p. den forestaaende Fattigdom, som der fremstyndes." Rahb.

Fremslæbe, v. n. 2. slæbe, trække frem.

Fremsmile, v. a. 2. fremkomme, vise smilende. — port. act. frembringe, fremkomme v. Smil. "Hun, som smelted dette Billede som fremsmilte disse Laarer." Ohlenschl. "Hun Glædens Glæde, som bærer m. b. Glædens hver Dyd fremsmile." Foerster.

Fremsnige sig, v. rec. 3. (f. snige) komme snigende, usormærkt frem. "Hvorfremsniger sig Rag blandt Hærens rødder." Berg.

Fremspire, v. n. 1. (er.) komme frem som Spire, vore frem. Blomster, fremspirede under Sneen. "I min Dugter fremspirede Glædens yndigste Knop." Erc. — Deras: Fremspiren, en.

Fremspringe, v. n. 3. (er.) springe frem. Pludselig fremsprang en Tiger fra Buxen.

Fremsprude, v. n. 1. (er.) komme fremdende frem. Den fremsprudende SD.

Fremstaae, v. n. 3. (er.) f. staae. træde frem, fremstille sig. Der fremstod Vidne. 2. (i part. act.) fremstaae som staaer frem over ell. uden for noget.

Fremstamme, v. a. 1. fremfise stamme. "Saa fremstamme i barnlig Stemmumyndige Læber faderlig Daad." Berg.

Fremstand, en. ud. pl. (usædvanl.) Glæningen at staae frem; Fremstaaen. "Den kraftfulde Fremstand." Baggelsen. (Læb. II. 219.)

Fremstavn, en. pl. -e. Forstavn af Skib. (Roth.)

Fremstavne, v. n. 1. (v. f. stavne) undstavn. "Mens en aarvaagen Storma — fremstavner langsomt fra det høie Røden." Grimann.

Fremstige, v. n. 3. (f. stige.) komme frem, gaar frem. Da han fremsteg fra Talerstolen. Han kom fremstigende i lange Skridt. "Rystabte Aar, som nu har blidt fremstiger af Evigheds Stier Ewald. "Hvo saae de Evner ved dit Billede fremstige." Rein.

Fremstikke, v. a. 3. (f. stikke.) komme frem. At komme fremstikkende m. neg.

Fremstille, v. a. 1. føre, bringe frem. At fremstille et Vidne, fremstille en

langen. 2. forestillte, gøre bestuelig, afslutte (saavel om Tegning, som om Skrift m. Stil.) Han har ikke klart nok fremstillet Sagen. Denne Begivenhed har han fremstillet meget levende. — Deraf: Fremstilling, en pl. — er. Hændlingen at fremstille noget (det L. D a r s t e l l u n g.) — fremstillingsgave, fremstillingskonst, en, have, Konst t. at gøre noget bestueligt, er i Skrift.

Fremstimle, v. n. 1. (er.) fremkomme talende, eller i en stor og tæt Mængde. De fremstimle i rødsomme, talrige Stæder. — Pram.

Fremstraale, v. n. 1. (har.) bryde frem Straaler. Som Solen, naar den fremstræler af en Sky. "Ulykkelighed fremstrælede i hver Mine." Rahbek.

Fremstrække, v. a. 3. trække frem. "Som i Dødens Gab fremstrække de kolde Hænder." Evald.

Fremstrømme, v. n. 1. (har.) komme strømme ud ell. frem. "Af det skulte koldt skal Livet atter fremstrømme." Mynst.

Fremstød, et. Stød fremad, Hændlingen at fremstøde; fig. Fremme, Fremhjælp. En Omstændighed, der kunde give denne Abværges Tilbøielighed noget i Mine salvede Fremstød." Rahbek.

Fremstøde, v. a. 2. drive frem v. Stød. Han blev fremstødt af Mængden.

Fremsyn, et. pl. d. s. Gierningen at se fremad, frem for sig (modf. Tilbage-syn.) Fremsynet mod den Egn, vi skulde gienemreise.

Fremsynet, adj. 1. hvis Syn naaer langt (modf. nærsynet, kortsynet.) 2. som rudsætter, kan forudsee det Tilkommende. (Jel. framsyn.) 3. som har ell. troer i have Synet, Bærler; synst. (W. S. D.) En fremsynet Daare, der strækkes af Jæggelset, hans egen Gierne har avlet." Rahbek.

Fremfætte, v. a. 3. sætte, bære frem; fremføre, forebringe. At fremfætte sin Resning, fremfætte et Spørgsmaal. — Deraf: Fremfættelse, en.

Fremføge, v. a. 2. opføge noget for at tage det frem.

Fremtage, v. a. 3. tage noget fra et Sted og lægge det frem.

Fremtaro, en. ud. pl. Taro, Bedste, første i Fremtiden. (Kingo. D. Lov.) Hvor findes nogen som — til Fremtaro egenheds indhegner Land og Skov? — Borsing. "Staten har Ret t. at fordrø, at der Borger skal bidrage efter Evne t. dens Fremtaro." Rahbek.

Fremtid, en. ud. pl. den tilkommende Tid. "Aldrig løser jeg, men binder Fremtiden. — J. E. Heiberg. — J. ell. for Fremtiden, efterdags, efterfølgende. — gen. Fremtids br. som adj.

Fremtids Slægter ville beundre ham. J. Fremtids Dage.

Fremtindre, v. n. 1. (har.) vise sig, fremstinne, tindre. Naar enkelte Stjerner fremtindre p. den mørke Himmel. "Den Høihed, hvis Glands fremtindred saa stien af dit sorgende Vic." Pram.

Fremtrin, et. pl. d. s. Fremgang, Fremstridt.

Fremtrine, v. a. 3. (f. trine.) fremtræde.

Fremtrylle, v. a. 1. frembringe v. Trylleteri, p. en overnaturlig ell. uforklarlig Maade. "Penge selv formaae ikke at fremtrylle saa overordentlige Særsyn." Bagesen.

Fremtræde, v. n. 3. er. (f. træde.) komme gaaende frem. — Fremtræden, en.

Fremtrække, v. a. 3. (f. trække.) trække frem.

Fremtrænge, v. a. og n. 2. trænge nogen frem ad; og neutr. trænge frem. Smød sin Willie blev han fremtrængt af Mængden. Det fremtrængende Band. At fremtrænge sig (trænge sig frem.) "Mens Rieds somhed sig lyst fremtrænger." Rein.

Fremture, v. n. 1. (har.) vedblive haardt nakked i ell. med noget (især noget ondt ell. urigtigt.) At fremture i sin Dndskab, Bidsfarelse. (perseverare.)

Fremtvinge, v. a. 3. (f. tvinge.) bringe frem, faae frem v. Evang. "Du som — Frugtbarhed fremtvinger." Rein. "Hvad Wiisdom ordned og hans Magt fremtvang." Foersom.

Fremvandring, en. Gierningen at vandre frem. (L. Rothe.)

Fremviis, adj. [Jel. frammvis.] flog paa Fremtiden, forudseende. (Roth.)

Fremvirke, v. a. 1. virke til at frembringe noget; bevirke. Dette har han allene ved egne Kræfter fremvirket. "Overbevissning kan ikke fremvirket v. Evangs love." Birkner. — "At fremvirke br. især om at bevirke v. physiske Midler, at noget kommer frem." Müller. — Deraf: Fremvirkning, en. pl. — er.

Fremvise, v. a. (f. vise.) lægge frem t. at sees, vise frem. — Deraf: Fremvisning, en. pl. — er.

Fremvogn, en. den forreste Deel af en Vogn; Forvogn. (f. frem, 4.)

Fremvoxe, v. n. 1. (er.) komme frem v. at vore, stude frem; uegentl. gøre Fremgang. — Deraf: Fremvæxt, en. ud. pl. At have god F. Fremvæxt i Videnskaberne.

Fremvælde, v. n. 1. (er.) komme vældende frem. "Hovmod og Vredens nøgne, trostesløse Vrk, hvor ingen af Livets Rikder fremvælde." Mynster. "Rilden, hvorfra Livets Værd, dets Styrke og Trøst skal fremvælde." Samme.

Fremvælde, v. a. 1. bringe frem ad ved

at vælte. — Deraf: Fremvæltning, en.

Fremvært, en. f. fremvæxt.

Frende, en. f. Frænde.

Fri, adj. n. frit. pl. frie. adv. frit. [3sl. fri.] 1. i Alm. som er uden Tvang, Indskrænkning, Hindring; saavel m. Hensyn t. Sjælen, som t. Legemet. At være fri for Sorg, Smerte, Sygdom, Statter, Hovet, Arbejde. At blive fri for noget (befries derfor.) En fri Mand er efter almindelig Talebrug den, der kan handle efter egen Villie, uden at være afhængig af en fremmed, ell. af Andes Tvang. — fri for staaer ofte i Stedet for uden. At være fri for Mæringsforger. Han er ikke fri for Fordomme, for Dømtro. At være fri for Synd. Den Synd er han fri for. Hun er fri for Mandfolk. (pudica a viro.) 2. 3. Særdeleshed: a) om den moralske Frihed. Menneket er et frit Væsen, har fri Villie. b) om naturlig og borgerlig Frihed. En fri Mand (modf. Træl, Slave;) tilforn: adelig (i Modf. til Ufri, Borned.) En fri, uafhængig Stat. En fri Rigsstad. c) ikke indskrænket, indsluttet, hindret. Efter et langvarigt Fængsel, er han igjen bleven fri. — frit Valg, fri Handel. Mandet har frit Løb. Han har fri Gang i Huset. Det staaer dig frit for (du har Frihed t. at gøre det; jeg skal ikke hindre dig.) At have frit Sprog (kunne sige hvad man lystet.) "Herrer og Narre have frit Sprog." — En fri Plads, udsigt. Den frie Luft. d) uden Betsring af andre Ting. En fri Belligenhed. Huset ligger frit p. alle Sider. Pladsen er nu ganske fri for Bygninger. e) fritagen for Arbejde. At have Eftersmiddagen, Søndagen fri. At være fri af Skolen. f) sikker, tryg, fri for Skad. (studs fri, brandfri, bombefri.) At holde een fri for noget: sikkre ham derfor. (Moth.) g) uden Betaling. At holde een fri (f. Gr. paa en Rejse): betale f. ham. At have fri Kost, Rejse, Undervisning. At rejse frit m. en Anden. h) fritagen for Stat, Afgift. (Deraf: tolsfri, tiendefri, skattefri, ic.) Fri Hovedgaardstart. i) utvungen; ikke bunden ved visse Regler, antagne Meninger, Fordomme (saavel i god, som i uforskyldt Betydning.) Fri i sin Tale (fritalende), Lærkemaade, Levemaade. Hun har et alt for frit Væsen. At leve meget frit. Du kan frit sige, gøre det (uden Frygt ell. Tvang.) = Sammensætninger: fribaaren, adj. v. pl. fribaarne. født af frie Forældre. Fribaarne og Trælle. Dgsaa fig. og poet. for: fri. "Dg spørnde det fribaarne Rom i Dumbheds Aag." S. Blicher. Fribager, en. Bagermester, som ei er i Lauget. Fribolig, en. Bolig f. Trængende, som nyde den uden Betaling. Friboende, en. hoversfri Bønde. (B. S. D.)

Fribrev, et. Brev paa en-ell. anden Frihed ell. Rettighed; Frihedsbrev, Privilegium. (B. S. D.) En Borneds Fribrev. D. Lov. III. 14. 8. Fribrygger, en. i forn i Kiøbenhavn: den, som havde Tilladelse at brygge, uden at være i Laug (f. Fribager.) Fribytter, en. 1. den som i Krigstid m. væbnede Skibe, udtræde for privat Regning, gaaer p. Fjender efter Fjendens Handelsfartøier; en Capitan. 2. Fribytter til Lands: den, som m. ell. i Tilladelse streifer og plyndrer i Fjendens Land. Deraf: Fribyttereri, et. Capitan. Fribyttereskib, et. Capteskib. — Fribyporal, en. et Slags Cadetter v. f. Arméen. Fridag, en. Hviledag fra Arbejde; modf. Arbejdsdag. — fridoms, v. a. 2. (Moth.) fritkende (som et m. brugeligt.) frifinde, v. a. 3. frifinde. At frifinde een for Straf, for videre Tale. Deraf: Frifindelse, en. "Indblikket Frifindelse maa blive udsaldet af Sjælen." Drsted. — frifødt, adj. v. d. f. fribaaren. (men fældent.) "Dg frifødte Aaget han bød." Pers. Frigive, v. a. sætte i Frihed, gøre fri. At frigive Træl. frigivore, v. a. 3. befrie, g. Frihed, Rasse Frihed. (Moth.) Frihaandstegning, en. Tegning, som gives p. fri Haand, uden Maal ell. uden at sætte Linier. Frihavn, en. pl.-e. den hvort alle Nationers Skibe kunne indløbe og oplægge Vare uden Toldafgifter. Frihed, en. f. nedenfor. Friherre, en. Baron. Friherrinde, en. Friherre. Frustru. Friherstabs, et. Baronie. Friholt, et. En rund Træklods ell. Skilling af Lougvæxt, som hænges udenfor p. et Skib ell. Fartoi, for at hindre fra at ramfles. Frikarl, en. En klient Landsoldat. 2. tilforn: en Bondekarl, som ei var Borned. (Moth.) Friende, v. a. 2. tiende een ved Domme være fri for Søgmaal og Bestræbelser. Deraf: Frikiendelse, en. — frikiøbe, v. befrie, udfrie v. Penge; kiøbe, fri. "At frikiøbe sig." Rein. Frikort, et. falde Strøvt viffe Kort, der ei kunne friklingere, end m. et Es ell. en Knekt. frilade, v. a. 3. sætte i Frihed, give løb Fangenskab. (B. S. D.) friladen, a. fri i sit udvortes Væsen. (f. fri, 2. i). Friheden, en. den Befrielse at være friladen. (B. S. D.) Friland, et. Rundtom i Havevæsenet. Planter, som kunne dyrkes i Friland (modf. dem, oplystes i Drivhuse ell. Drivhuse.) Frilandsurter, pl. (Blussen.) Frilod, a. Glasselotteriet: udtrukne Nummere, m. visse Rettigheder. Frimand, en. Soldat, som paa nogen Tid er fritaget for Tjeneste. Frimester, en. Haandværksmester, som ikke er i Lauget, og derfor kun maa ha-

Drænge, men ikke Evende. frimodig, adj. som har frit Mod, som viser Tillid til en god Sag, og utræder det i Tale og handling. "Denne Mand maatte være frimodig nok til at møde Fordomme." Banzai. En frimodig Skrivemaade. At tale frimodigt, gaae frimodigen i Døden. "Kun er ved blive vi frimodige v. de Stiebner, læret skal bringe." Mynster. Deraf: Frisædighed, en. ud. pl. (jvf. fripostig.) Frimodighed er en naturlig Folge af en rigtig Sindsforsatning; Fripostighed en Erkjendelse af Konst og Forsæt." Sporon. — frimurer, en. Medlem af et vist hemmeligt Forbund, kaldet Frimurerorden. frimureri, et. ud. pl. hvad der hører til frimurere og Frimurerordenen. Fripas, i. Pas, hvorved een meddeles Frihed til at reise bort, Frihed af Tjenesten. (Moth.) fripostig, adj. (N. S. det s.) alt for fri og ridig; frimodig til Udtale, v. en upassende Raade; "dristig og uforstammet i Ord og Sierting." Moth. "Dødsmeren, der fripostig tager Søde imellem de Bise." Rahbek. ("forstilt frimodig." Sporon; men den Grund.) Deraf: Fripostighed, en. d. pl. — frisædig, adj. som har frisædighed over noget. (N. S. D.) Frisædel, en. fristlig Tilladelse (saasom: s. i Soldat t. at gifte sig, ell. Bevis, som Hørn Officeren gav en Soldat v. at han var fri for Regtstabs. Reglem. 8 Febr. 1824. i. S. D.) frifindet, adj. fri af Sind i Tænkemaade. (modf. slavisk, trællefinst.) Frifole, en. S. hvor Børn nyde Uafhængighed uden Betaling. Frifov, en. s. redflov. Friflyds, en. (modf. Pengeslyds.) i Norge: d. s. s. Friagt ell. Kongeagt. Fr. om Friflyds 29 Aug. 1784. Friflytte, en. (Snaphane. Moth.) s. Krybelytte. — Friflagter, en. (jvf. Fribager, frimester.) frifaaende, adj. v. som ikke gaar i Berøring m. andre Gienstande. En frifaaende Bygning. (s. fri, 2. d.) Frifad, en. 1. en Stad, som har sin egen legiering. "De romerske saakaldte Muscipier ell. Frifader." D. Guldb. 2. en Stad, hvor Stædnere ell. andre Forsulgte kunne opholde sig m. Sikkerhed s. deres Person. "Han gjorde sin By t. en Frifad, hvor Alle kunde finde Sikkerhed." Bultberg. (Døds Troiel for: Fristed. "Lad Døden finde en Frifad i sin egen Elfers Arm.") Frifstat, en. Stat, hvor den største Magt antages at være hos Folket selv, og som regieres ved Folkets valgte repræsentanter, hvor Regleringsformen er demokratisk. Fristed, et. d. s. s. Fredsted, Tilflugtssted. "Hos dig jeg har i Borg et Fristed fundet." Rahbek. "Dit Fristed mod din Glædes Fiender." J. Smidth. (3 Leeg: et Sted, hvor den regierende et kan paagribes af de øvrige,

o. s. v.) — fritage, v. a. 3. unddrage, undtage fra noget ubehageligt. At fritage een for Straf, Ansvar, Arbejde. 2. løse, unddrage fra en Forpligtelse. "At fritage Undersaatter fra deres Lybigheds- og Trosskabsed." Schytte. "De Mægtige troe sig ofte fritagne s. at handle ædelt." Rahbek. Deraf: Fritagelse, en. — fritalende, adj. v. dristig, frimodig i sin Tale. "Vinen gjør fritalende." B. Thott. Deraf: Fritalenshed, en. ud. pl. (Rahbek.) Fritime, en. Time, som havens tilovers fra Forretninger; Hviletime. "I Mesterens Huus, hvor mange Fritimer fra Værkstedet leves." J. Boye. Fri tanker, en. den, som tænker frit (især om den, der i Religionsfager ikke antager Kirkens Lærdomme.) Fris tanker, et. br. om frie Religionsmeninger, eller. Fritankers Religionsbegreber. frivillig, adj. med fri Villie, efter eget Valg, utvungen. "Frivillig siges den, der gjør noget uden Tvang, godvillig, af lyst, gierne, af egen Drift." Heiberg. (jvf. vilkaarlig.) Frivillige Krigsfolk (kaldes ogsaa absol. Frivillige.) Frivillighed, en. ud. pl. Bestaaenheden, at gjøre noget frivilligen. "Naar den Paagjældende negter Frivilligheden af det Samtykke, han vedgaaer at have tilfældigivet." Drsted. Friagt, en. fri Befordring for Personer ved Bønderne, efter Tilfælgelse af Værdigheden; s. Kongeagt, Kongerelse.

Frie, v. a. 1. [af adj. fri.] gjøre fri, frelse, befrie. At frie een af Fængslet. "Han friede dem af deres Trængsler." Ps. 107. 6. Jeg har friet ham fra Straf. At frie een fra Trældom. "Solen frier de bundne Damppe." Boersom.

Frie, v. n. 1. har. [Ev. fria. N. S. fryen. Goth. fryon, elste.] begjære t. Wgte, beile til. "Jugen er ond for han frier, og god for han bærer." Drdspr. (Moth.) At frie t. en Pige, t. en Enke. At frie for en Anden. (jvf. beile.) "At frie er at anholde om et Fruentimmers Haand; at beile er at bestræbe sig for at erholde et Fruentimmer t. Wgte. — En Elsker kan beile længe; men han kan ikke være længe om at frie." P. E. Müller. = Friar, en. pl. -e. den, som begjærer et Fruentimmer t. Wgte; en Beller. Hun gav Friaren Nei. Hun har havt mange Friere og flere Elskere. "Ordentligvis er man først Elsker; bliver derefter Beller, og tilsidst Friar." J. Smidth. = Deraf: Friarord, et. En Friars Tale ell. udtryk i det han beller. "Men, som Beller tør dog ingen tale Friarordet ud." J. E. Heiberg. Friarreise, en. Reise, som en Mand gjør s. at beile ell. frie. Engelst. (om Dvindet. Raar. 122,) Friertanker, pl. Tanker, som Belleren ell. den Forleste henvender t. Gienstanden for sin Rørklighed. At gaae i Friar-

tanter. = Frieri, et. pl. - er. Bellen, Gjerningen at frie. Frieriet lykkedes ikke. At gaae p. Frieri.

Frihed, en. Tilstand ell. Egenkab, at være fri (saavel i moralsk ell. borgerlig Henseende, som i endel af Adjectivets øvrige Bemærkelser.) Willens F. Menneskets moralske, borgerlige Frihed. "3 daglig Tale modsættes Frihed Evangell. Indskrænkning; en fri Mand kaldes den, der kan "gøre hvad han vil, handle efter Ønske," o. s. v. Homl. — At sættes i Frihed (løslades af Fængsel.) Frihed for Skatter, Poveri, Arigstieneste. F. i at tale, skrive, i Opsørsel. (pl. Friheder, br. kun i visse Bemærkelser: 1. Rettigheder, Forrettigheder, Privilegier. Denne Provinds har fra gammel Tid adskillige Friheder og Rettigheder. 2. At tage, tiltage sig Friheder, usømmelige Friheder, i sin Opsørsel mod een.) = Frihedsaand, en. ud. pl. en Aand, som elsker Frihed, stræber efter Frihed; herkende Aand eller Stemning, som medfører Kiærlighed t. Frihed. (Vord. Brun.) Frihedsalder, en. Alder, hvori Frihed elstes ell. hersker. Grækernes Frihedsalder. "Befalinger og Forbud, der saa lettelig friste Frihedsalderen (Barndommen) t. Overtrædelse." Rahbek. Frihedsbrev, et. 1. Brev, hvorved een meddeles sin Frihed. 2. Brev paa Friheder, Privilegier. Frihedsdrift, en. Menneskets medfødt og udviklede Drift t. Frihed. (Mønster.) Frihedshelt, en. En f. Friheden kæmpende Helt. (Baggesen.) Frihedsløst, en. Løst, Kiærlighed t. Frihed. Frihedsminde, et. Mindesmærke opreist t. Erindring om erhvervet Frihed. Frihedsprædikanter, en. den, som uophørlig taler om Frihed og t. dens Roes. (Rahbek.) Frihedsret, en. Ret ell. Rettighed, som grunder sig i Menneskets Frihed. "Den første naturlige Frihedsret, at være sin egen Dommer." Schytte. Frihedsrus, en. overvættes Glæde over en erhvervet; virkelig ell. indbildt Frihed. (Rahbek.) Frihedsstand, en. den Tilstand, hvori Mennesket, ell. en anden Skabning, nyder sin naturlige F. "Feste, Ørne, Faar, saae man roligere at græsse i deres første Frihedsstand." Schytte. Frihedssyge, en. uordentlig, umaadelig Frihedsløst. Frihedstab, et. Tab, Berovelse af Friheden; det, at miste sin F. "Det Frihedstab, som paaføres Lyven." A. Ørsted. Frihedstræ, et. Et til Tegn p. Frihed plantet Træ. Frihedsoven, en. Elsker, Beskytter af Frihed.

Friligh, adv. [af fri.] reent ud, frit, uden Dølgemaal. "Man skal lade Munden friligh op, og sige dem det, de ikke gierne høre." P. Tidemand. 1564.

Frille, en. pl. - r. [Sø. Fridla.] Frus-

entimmer, som deler Seng m. en Mand uden at være ægtevædet m. ham; en Elefredsøne. "De mange, der drive Frille og fornemme Skigers fordeelagtige Haandværk." Rahbek. = frillebaaren, adj. (se Børn) født af en Frille, nægte. (Moth) Frillebarn, et. Elegfredsbarn. "At jeg er et Frillebarn, som fødtes dig af Trællevinde." Øhlensch. Valnat. Frillehold, et. den Omstændighed, at holde en Frille, at lede m. en Frille. (Rahbek) Frillekone, en. undertiden for: Frille. Frillelevnet, et. Stadigt Samlevnet imellem Mand og Kvinde, der ei ere ægtevædede; Concupinat. (Moth.)

Frise, en. pl. - r. [Fr. Frise.] i Bygningskonsten: den Deel af Hovedgesimsen over Søllerne, som forestiller ell. træder Stedet for Billethovederne og hviler p. Architraven.

Friser, en. pl. - e. Den, som har hienme, er født i Frisland.

Frisk, adj. [Sø. friskr.] 1. usfordæret, ikke gammel, ell. raadden. Frisk Frisk Riis, Smør. Gaaret er endnu frisk (ikke bulnet.) 2. sval, forfriskende. Frisk Drik Vand; frisk Luft. 3. ny, nykommen, nylig steet ell. begyndt; ubrugt. At tage friske (andre) Heste p. en Rid. Giv en frisk Flaaske. Der er kommet frisk Østers. At gribes p. frisk Gjerning; ha noget i frisk Minde; forstærke sig m. frisk Født (som ikke have været i Fegning) 4. som har sin naturlige Legemsbeskaffethed, har Kræfternes fulde Virksemhed, ikke svagelig; rørig (i ældre Dants sund. At blive frisk igen (efter en Sygdom.) — Frisk (alacer, vegetus, valens) gaaer mere p. det lidvortes, p. Uttring af den indvortes funde Tilstand (sant Sanitas.) Man siger snarere: at føle sig frisk, end: at føle sig sund. (Jøf. Sundhed.) "Et Menneske kan være frisk, uden at være sund; han kan for Dieblisset m. usvækket Kraft, og dog bære p. Sygdomsstof." Müller. 5. uforfægt, mætt, rast. At være ved frisk Mod. "Jeg Mod er halv Tæring." Ørsted. At være frisk, svare frisk (ikke i god Betødning frivilligt, nærvist.) = Friskhed, en. ud. p. Bestaffenheden, at være frisk (i de forrige lge Bemærkelser.) — Friskfyr, en. (se Fyr.) i dagl. Tale: en Sprædeball; en der vil vise udmærket Raskhed i sin Opsørsel; uden Agtelse f. god Berømmelse (Jøf. 3. Fyr og Springsfyr. Müllers d. S. non. I. 84.)

Friske, v. a. 1. gøre noget friskere, friske. "En Sødvind, som frisker Jorden Frukt." Helt. "At friske salt Rind i en Friskeballe." Moth. At friske noget op, f. opfriske, (Jøf. forfriske.)

Frisler, n. s. pl. [*F. Frisler*] en
n. feber forbunden Fudsygdom.

Frift, en. ud. pl. [*Fsl. Frestr.*] 1.
Udtættelse i Tiden, Tidsfrist. At give een
et Aars Frift. At udbede sig *F.* i en Maas
ned. (Aarsfrist, Maanedesfrist, Dagsfrist.)
2. No, Stunder, Hviletid. Han har ikke
Frift Nat ell. Dag.

1. **Frifte**, v. a. 1. [*Fsl. fresta.*] henr
bræge, opholde, forhale, bevare; i den
Talemaade: at frifte Livet. De fristede
(opholdt) Livet allene ved Urtter og Rødder.
Om Livet fristes mig saalænge. (Moth.)

2. **Frifte**, v. a. 1. [*Fsl. freista.*] -1. prøv
e, udfaae, lide. Han har maattet frifte
noget ondt. At frifte Medgang og Mod-
gang; frifte Eventyr. 2. søge at give een
et t. noget (slet ell. ondt,) sætte p. Prøve.
At frifte een v. Løfter, v. Gaver. At frifte
en t. noget. 3. søge at overtale een t.
noget, trænge p. een. At frifte een om
noget. = **Friftelse**, en. pl. -r. Siernin-
gen at frifte; Tilstanden, at fristes. "Det
slet at være dydig, hvor man ingen Fri-
sler har til at være lastefuld." Baltholm.
- **Frister**, en. pl. -e. den, der vil frifte,
de andre t. noget utilladeligt.

Frithor, et. (Moth.) *f. Oridbor.* (Et
et, et lidet Bor. Moth.)

Frutte, v. a. 1. [*Fsl. frietta.*] spørge
et for at faae noget at vide. At frutte
a om noget. — figurl. "Nysgerrige Vind-
utte de kommende Benner." Pers. — At
utte een ud (*f. udfrutte.*) — *Heraf: Frits-*
n, en. ud. pl. — **frittesyg**, adj. som et
noget for at frutte. (Moth.)

Fro, adj. [*F. froh.*] vel til Mode,
lad. "Den ene lystig, fræk og fro, den
anden døven, tung og sturen." E. Frimann.

Frodig, adj. i god Stand, trivelig (mest
a Bærter.) Træet staaer i frodig Bært.
a tat og frodig Skod. [formentlig af
i *Fsl. Fro*, *Frogd*, *Uindring*, *Hulvas-*
te; men ogsaa: *rerum successus, pros-*
eritas. *isf. Thres Glossar.*] = **Frodigs-**
ed, en. ud. pl. frodig Bært.

Frost, en. [af *fro* (det *F. froh*),
blig, som kun bruges i dette Ord, og i:
oprædiken.] Mad, som andes om Mors-
men, ell. om Formiddagen; Døvre.

From, adj. pl. **fromme**. adv. **fromt**.
[*fromm*.] 1. mild i Sindet, sagtmos
ig, taalig, ikke let t. Brede. "God er
en, som et kan gjøre ondt; from, den
a endog kan taale ondt." Sporon. **Froms-**
ke Ord. "Falskhed bag de fromme. Læs
et boer." Tode. (Ogsaa om Dyr: en
som pest.) 2. retslassen, dydig. Et fromt
vnet. (*Fsl. fromr, fromlegr.*) 3. gud-
agtig, religiøs. "Et fromt Sind bør vi
alde det, som vil at det Gode skal herse,
om m. Kiærlighed har optaget det i sig
id — og som henfører sit hele indre Liv

t. det Godes evige Rilbe." M. (*f. Nord.*
Tidsfr. III. 80. Mynsters Præd. 1809. I.
Fort. — Ordets ældste og oprindelige Be-
mærk. har været: rast, mandig, stærk,
tapper, duellig.) = **Fromhed**, en. ud. pl.
Mildhed i Sindet; Gudfægtighed, Reli-
giøsitet. (Mynster.) "Det Sindelag, hvori
Mennesket let stemmes t. religiøse (gude-
lige) Følelser." P. E. Müller. — "Fromhed
indbefatter baade Gudsfægt, Kiærlighed
og Tillid t. Gud." Samme. (Christ. Moral.
2 Udg. 297.) — **fromøiet**, adj. hvis Si-
nes Udtryk vidner om Fromhed. (usædvanl.)
"Fromøiede Ma." Pers.

Fromme, en. ud. pl. [af den forældede
Bemærk. af *from*: duellig, nyttig.] Gavn,
Baade, Vinding. "Eiden Frift kan være
t. stor Fromme." Ordsp. Paa Lykke og
Fromme a: p. Slump, p. et Lykkestræk.
[Verb. at fromme, for: nytte, gavne (Moth)
er nu ikke brugeligt.]

Froprædiken, en. [*isf. Frokost.*] Gude-
tjeneste og Prædiken tidlig om Morgen.

Frossen, part. pl. **froone**, *f. fryse.*

Frost, en. ud. pl. [*A. F. og E. Frost,*
f. fryse.] 1. den Kuldegrad, hvorved Vand
og andre flydende Ting størkne til Is ell.
fryse. Frosten er endnu i Jorden (naar
den et er optøet.) 2. Betændelse og Hæ-
velse i udvendige Legemsdele, som forvols-
des af Frost. At have *F.* i Fødderne (hos
Almuen: Kulde.) = **Frostafleder**, en. En
Indretning t. at fiske Frugttræer imod
Frostens Virkning. (Bluffsens Landnec. 93.)
frostagtig, adj. som ligner Frost. En frost-
agtig Hævelse. **frostbunden**, adj. v.
bunden, størknet v. Frostens Magt. Esens
frostbundne Bænder. "Frostbundne Jords-
klump." Foersom. **Frostbyld**, en. Byld
af Frost. **Frostknude**, en. Knude, Hæ-
velse, forarsaget af Frost; Frosthævelse.

Frostkulde, en. *K.* som medfører Frost.
(*S. Ørsted.*) **Frostmiddel**, et. Læge-
middel imod Frost. **Frostrevne**, en. En
af Frosten forarsaget Revne i Egetræer;
Tiselskift. **Frostsnæ**, en. Snæ, som
falder i Frostveir. (*modf. Tøsnæ.*) **Frost-**
vand, et. Middel mod Frost, hvormed
den syge Deel vaskes. **Frostveir**, et. B.
som fører Frost m. sig. **Frostvind**, en.
kold Wind, som medfører Frost. (Foer-
soms Digte. II. 14.)

Frue, en. pl. -r. [*Fsl. Fru. E. Frau.*]
Tilforn: Kone, Huusmoder, Huusfrue,
selv af Bøndestand. Nu et Hædersnavn
for Koner, hvis Mænd ere Adelige ell.
have Rang. "Frue er en Kone af Bør-
gerstanden, hvis Mand har Rang." Snee-
dorf. (Past. Tilst. 79 Bl.) "Den formu-
ende Røbmandskone vil hedde Frue." Mals-
ler. — Vor Frue i de catholiske Tider:
den hellige Jomfru, Christi Moder. (Heraf
endnu Vor Frue Kirke, Vor Frue Menig-

hed. Ligeledes nogle Plantenavne, f. Er. Vor Frues Sært, *Convolvulus sepium*; Vor Frues Sengehalm, *Thymus Serpyllum* o. fl.) [Ordet har to Stavelser, og er ikke Rumt; i Tiltale og Tittler udelades det, ligesom Herr. Fru N. Fru Generalinde N.] = Sammens. a) Fruedag, en. særb. Marie Bebudelsesdag (d. 25 Marts) det ogsaa kaldes: Vor Frue Dag i Fasten. "Thi han saae ilde ud", som Fruedag i Faste." Holb. (P. Paars.) og Marie Bebudelsesdag (den 2 Jul.) — Ogsaa, men fældnere, om Mariæ Himmelfartsdag, d. 15 Aug. (Vor Frue Dag dñre.) — Frues Kloster, et. K. ell. Stiftelse, hvor Enkesruer have fri Bollig. Fruenavn, et. Navn af Frue, Fruetitel. Fruenykker, n. s. pl. Tanker om at blive Frue; ell. Indbildninger, som en Frue har om sin Stand. (dagl. L.) Fruerstand, en. den Stand, hvormed følger Fruenavn. b) Fruerbuur, et. d. s. s. Fruerstue. (Grundtvig.) Fruerhund, en. Skidehund. At frøse som en Fruerhund: Talem. om den, som er meget kuldskær. Fruerpige, en. Pige, som opvarter Fruen i Huset; Kammerpige. (Holberg.) "Hvor mangen anden mindre Frue og Fruerpige der faldt med." Baggesen. Fruerskif, en. Skif, som herster blandt Fruer, passer sig f. Fruer. "Oppudset Døttrene ret paa sin Fruerskif." Holberg. Fruerstue, en. Stue, hvor Fruen og Avindsfolkene i Huset opholde sig; (Fruerbuur; gammelt. "At gaae paa Fruerstuen, ire in locum saturorum." Moth.)

Fruentimmer, et. pl. Fruentimre (ell. som i ældre Skrifter liig sing.) [Et i vort Sprog egentlig meningsløst, af det *Frauentimmer* dannet Ord.] en Person af Avindeskønnet, en Avinde, et Avindsfolk. "Ligesom Avinde er modsat Mand, er Fruentimmer modsat Mandfolk, eller Manden betragtet i borgerlige Forhold." Müller. = Detas: fruentimmeragtig, adj. som ligner Fruentimre i Tænk- og Handlemaade. "Det er qvindagtigt at græde i Rødgang; det er fruentimmeragtigt, at være nysgjerrig." Müller. Fruentimmerarbejde, (som tilhører, passer for Fruentimre.) Fruentimmerdragt, -handsker, -sko, -strædder (som syer Klæder f. Fruentimre) o. fl.

Frugt, en. pl. — er. [L. Frucht. Lat. fructus, fruges.] 1. Afgrøde, hvad Jordden frembringer t. Føde for Mennesker ell. Dyr. At bære Frugt; frembringe dobbelt Frugt. 2. i Særb. den spiselige Frugt af visse Træer, Træfrugt, som Æbler, Pærer, Kirsebær, &c. (Detas: Frugtaar, Frugthandler, Frugttræ, o. fl.) I Naturskift. og Plantelæren er Frugt overhovedet Benævnelsen p. den fuldendte, modne

Frugtknude (germen; Linn.) der indeholder Sæden ell. Frøstornene. (J. Smidth. 3. Foster, Livsfrugt. (fælden.) 4. fig. Følge Birkning af en Gjerning. Frugten af en Flib, Anstrengelse. Hans Engellighed og Tungfindehed ere Frugterne af et uforsvende Levnet (hellere: Følgerne, da Frugtmest bruges om en gunstig Følge.) "De Muren sank i Støvet uden Frugt saamaa gen Daad." J. Smidth. 5. Gavn, Fødeel. At høste, nyde Frugten af sit Arbejde. At arbejde uden F. "Blot Rødder uden Frugt er i Grunden en bedrøvelig Ting." Baggesen. = Frugtaar, et. Aar som er rigt p. Træfrugt. frugtbringende, adj. v. 1. som avler, frembringer Frugt ell. Grøde. "Kunne vi negte, at Sæden haver i sig selv en frugtbringende Kraft?" Bøstth. 2. som giver Røtte, Fødeel. At gøre sine Penge frugtbringende. At gøre sig et Embede frugtbringende (Rahbet.) Frugtbund, en. det Stue p. en Plante, hvorpaa Blomsteret af Frugten staaer, og hvis underste Side bærer af Stilkens. (Receptaculum.) "Jordbærrets spiselige Deel er Frugtbunden, i hvis ydre Glæde Frøet sidder." Duffin. frugtbærende, adj. v. som bærer Frugt spiselig Frugt. "Frugtbærende Træer." D. Guldb. Frugtdeel, en. paa Plantes: den Deel, hvortil Frugten dannes. Frugtegn, en. Egn, hvor der vore overflodig og god Træfrugt. Frugtgjemme, en. almindeligt Navn f. alle de Dele af en Plante, der udgøre Frøets Bedækning. (Pericarpium.) Frugtgreen, en. Græs som bærer ell. lover Frugt (modf. Vandgreen.) Frugthandler, en. den, som handler m. Træfrugt (hos os undertiden tillige m. Wildt.) Frugthave, en. Haven hvor Frugttræer vore og opvokse: en Avindsgaard. (Frugthave, Blomstehave og Kirkehave ell. Urtehove.) Frugtkjelder, en. K. hvor Havesfrugt-gjemmes. Frugtkniv, en. Kniv, m. Solsblad, som bruges t. at skære Frugt. Frugtknop, en. Knop, hvori Spiren t. en tilkommende Blomst og Frugt er indesluttet. Frugtknude, en. den underste Deel af Størveien (Pistillum) p. en Plante, hvori Spiren t. den tilkommende Frugt indeholdes (Germen) Hornem. Frugtkorn, en. K. som sælger Træfrugt. Frugttræ, en. Efterligning af en i Bue hængende Strands af Frugter og Blade. (Festum Frugtkuro, en. K. hvori Frugt bæres og fremsættes. Frugtleie, et. kaldes af visse Planter et meer ell. mindre udbrudt Legeme, hvori Frugterne ere indsluttet og i hvis Overflade de aabne sig. (Thalamus.) Hornemann. frugtløs, adj. uden Frugt, som ingen F. bærer. 2. d. s. frugtesløs. "Du har lindret mangen frugt-

og Møje." F. H. Guldberg. **Frugtmoder**, en. d. s. f. 2. Moder. (fjelden.) **Frugtmaal**, en. (p. Blomster.) f. Stov-
 maal. **frugtrig**, adj. som har overflød-
 ighed. "En frugtrig Green." Fibigers
 Færd. **Frugtstilk**, en. Stikken, som
 bærer Frugten t. Grenen. **Frugtslykke**,
 f. Maleri, der forestiller Frugter. **Frugt-**
stige, en. "Stade, som Blintræer og an-
 dre Frugttræer faae af for megen Gode-
 l. Kulde, saa at de ikke sætte Frugt." **Frugt-**
tid, en. Mars. id, da Træ-
 røgtene modnes. **Frugttrevle**, en. paa
 støttest: Trevler, som udspringe fra de
 træer, i de Rødgrene, og sætte Rør-
 stæ. (Slussen.) **Frugttræ**, et. Træ,
 som bærer spiselig Frugt, og som forædlet
 i haver. **Frugtsæie**, et. Die p.
 Træ, (gemma) som frembringer baade
 lemler og Frugt. (Slussen.)
Frugtbar, adj. 1. som frembringer overs-
 kig Frugt; som har Overflødhed af,
 sig paa. **Frugtbar Jord**; et frugtbart
 st. Et Land, frugtbart paa Korn, Dvæg.
 som fremmer Frugtbarhed. En frugtbar
 gavn, et frugtbart Veirig. — **Frugtbar-**
hed, en. ud. pl. den Egenkab, at være
 frugtbar.
Frugte, v. n. 1. (har.) have Frugt,
 gaae til Følge. Min Advarsel har ikke
 frugtet. Det frugter hverken at tale til
 mig med det Gode eller m. det Onde.
Frugtesløs, adj. unyttig, forgæves.
 i frugtesløst Arbejde. "Med frugtes-
 løse Forsamlinger gaaer et Aar bort efter
 i andet." Schytte. — **frugtesløst**, adv.
 frugtesløshed, en. ud. pl. (B. S. D.)
Frugtsommelig, adj. 1. d. s. f. frugtbar.
 (afledt.) 2. som laver t. Barsel, er
 et Barn. En frugtsommelig Kone. At
 være frugtsommelig i ved een (gravid
 ex aliquo.) At gaae frugtsommelig
 af noget: have en Plan, et Forsæt. —
frugtsommelighed, en. ud. pl. Tilstand
 af, at være frugtsommelig.
Fryd, en. ud. pl. [F. F. r. e. u. d. e. Fæl-
 l. rygd, Bælyst.] Glæde, især i en højere
 grad, og som viser sig udvortes. "Han
 gik nu fra Fryd til Fryd, som aldrig
 lidenes Bager lod sig tomme." F. Guldberg.
 Fryd er en Glæde, der er saa stærk, at
 man har Trængsel t. at nøtte sig." Müller.
 hørende er derfor Thaarups Udtryk:
 Den, som sin Fryd m. Ord kan male,
 hans Siæl er arm p. Fryd." = a) fryd-
 søst, adj. v., henrykt ell. ligesom bes-
 get af Fryd. (Herb.) "De hvirvlende
 i fryddrukken han stuer." Thaarup.
 bløst, adj. som er uden Glæde, savner
 i Glæde. "Et frydløst Liv." Rahbel.
 Saa sunde Livets bedste Dage i frydløs
 træben." M. S. Buchholm. "Borgens
 bløse Præst." Herb. **frydriig**, adj.

rig p. Fryd, som har ell. giver megen
 Fryd. "Saa stærk Kiærlighed et frydriig
 Hiem." F. Guldberg. b) **Frydedag**, en.
 Glædesdag. **Frydefest**, en. Fæst, Høis-
 tid, som holdes i en glædelig Anledning.
 "Bore verdslige Frydefester." Sneedorf.
frydefuld, adj. i høj Grad glædelig; fuld
 af Fryd. **Frydefærd**, en. frydelig Færd,
 glædeligt Foretagende. "Hvert Begjæ-
 lser v. denne Frydefærd de linge Vel-
 vilse." P. A. Brorson. **Frydeild**, en. Glæ-
 desild. **Frydeklang**, en. Musik v. en
 glædelig Anledning, Glædestoner. "Med
 Frydeklang og m. Basuners Lyd." Sneed.
Fryderaab, et. Raab, hvorved man pletter
 sin Fryd. **Frydesang**, en. Glædesang.
 "Fra lette Bryst opsteg min Frydesang."
 S. Blicher. **Frydestrig**, et. Fryderaab.
 "Hjælp mig at udstøde Frydestrig." Bessel.
Frydestud, et. Stud, der skulle være Tegn
 p. offentlig Glæde, f. Ex. over en vunden
 Seier. **Frydetegn**, et. offentlig Tegn
 p. Fryd, Glædesynting. = frydelig, adj.
 som medfører Fryd, glædelig.

Fryde, v. a. 1. vække Fryd, frembringe
 Fryd hos een; glæde, gløse glad. Det
 fryder Sindet. At fryde sig ved, over
 noget. (Det br. mindre end glæde.)

Frygt, en. ud. pl. [M. S. og Holl.
 Frucht. E. Fright.] 1. den ubehagelige
 og urolige Følelse, der ledsager Forestillingen
 om et virkeligen, ell. kun i Indbildningen,
 forestaaende Onde; Rædsel. At være i F.
 have F. for noget. At indjage een Frygt.
 At leve i bestandig F. for Døden. "Frygt
 er den levende Følelse af en truende Fare;
 den kan være utidig, men ogsaa vel grun-
 det." Müller. (jvf. Banghed, Rædsel,
 Skræk.) 2. Omhu for ei at fortørne ell.
 gøre een imod. At bære en sønlig F. for
 een. "Herrens Frygt er Begyndelse til
 Visdom." (Deraf: Guds Frygt.) = frygt-
 agtig, adj. meget tilbøjelig t. Frygt;
 bange, ræd. "Den Frygtagtige pleier at
 frygte; i hans Sindelag er Frygten røds-
 fæstet, og han viner (endog) Farer, hvor
 der ingen er." P. E. Müller. (jvf. frygt-
 som.) Deraf: **Frygtagtighed**, en. ud.
 pl. "Han er ophøiet over den svage Frygt-
 agtighed, og kiender ei den forvirrende
 Skræk." Bogellus. — **frygtelig**, adj. som
 kan indjage Frygt; skrækkelig, rædsom.
frygtløs, adj. som er uden Frygt, ufors-
 færdet. (Fibigers Sophocl. Foersom.) —
frygtfom, adj. tilbøjelig til at ville
 undgaae enhver Fare, til at frygte for
 udfaldet af enhver Handling, og derfor
 varsom i Foretagender: (modsat: uforsær-
 det, dristig, klæk. jvf. frygttagtig.) "Frygt-
 som er den, som under visse Omstændig-
 heder er tilbøjelig til at frygte. Den mo-
 dige Soldat er maaskee frygtfom t. Skibe.
 Den Forsigtige vil under farlige Forhold

være frygtfom." Müller. — Frygtfomhed, en. ud. pl. Bestaffenheden, at være frygtfom. (Frygtfomhed kan ogsaa være Følge af Blyhed, en høj Grad af Beskedenhed ell. Mangel p. Selvtillid, og medfører mindre Begrebet om Svaghed ell. Feighed, end Frygtagtighed.)

Frygte, v. a. 1. have Frygt, være betagen, behersket af Frygt, ængstes over et forestaaende ell. tænkt Onde. (Det Modsatte af haabe.) Han har intet at frygte. Jeg frygter, at den hele Plan vil mislykkes. "Man haaber efter Grunde og m. Lyst; man forventer m. Vished; man frygter altid m. Vnske om det Modsatte." Sporon. "Hvad fattes den f. at være lykkelig, som frygter uden Angest, haaber uden smertelig Længsel, ønsker uden Utaalmødighed?" Balth. — At frygte for noget (leve, være i Frygt for.) Jeg frygter ikke Døden, ell. for Døden. — Ogsaa i Særd. faae Frygt ell. Skræk f. en virkelig ell. indbildt Fare; ræddes, være ræd. "De frygtede og forfærbedes i deres Hierte." 1. Macc. 12. Den, som afholder sig fra en Forbrydelse, blot fordi han frygter Straffen. 2. være omhyggelig for ikke at forstørre een, ell. for ikke at handle imod eens Villie og Befaling (særd. med Hensyn t. de onde Følger, man deraf befrygter.) Han er mere frygtet, end elsket af sine Undergivne. — Ogsaa om Vrefrygt f. det høieste Væsen. At frygte Gud. "Den Slægt, som frygter Herren, er salig." Sir. 34. 15.

Fryndse, en. pl. - r. (sing. er fælden.) [X. Franse. Fr. Frange. E. Fringe. M. A. Lat. Frangia.] Traade af Silke, Uld o. d. som oventil ere viklede ell. vævede sammen m. Tilæt til en Kant eller Bøm, og derfra hænge løse ned. At besætte noget m. Fryndser. — Fryndsevær, en. Indretning, hvorpaa Fryndser væves. — Fryndseværer, en. den, hvis Haandtering er at væve Fryndser.

Fryse, v. n. og impera. 3. frøs, frossen, froffet. pl. frosne. [X. S. frysan. E. to freeze. M. S. fressen.] 1. fornemme til Kulden; lide af Kulde. Den Febersyge kan fryse i en hed Stue. Jeg frøs paa Bognen. Jeg har froffet meget underveis. At fryse paa, om sine Hænder, Fødder. 2. forvandles t. Is ved Frossen. Havet fryser kun i Fjorde og Bugter. Vandet er froffet i Staalet. Vinduerne siges at være frosne, naar de overtrækkes m. en Iskorpe. Fingrene ere frosne af ham; han har mistet dem v. Frost. Gården er frossen bort, er ødelagt af Frost i eller over Jorden. Søen fryser til, belægges heel med Is. Skibet frøs inde; blev omgivet m. fast Is. 3. impera. det fryser; Kulden har naaet den Grad, at Vandet størkner

t. Is. Det har froffet i Nat. Det fryse t. Matten.

Fræk, adj. pl. frække. [Isl. frakin modig; frekr, paatrængende.] som vi en uforstammet Dristighed, som sætter Udsæelse tilside; ublu, stæmlos. En fræk Opsørsel; frække Lader. En fræk Elsker. "Den Frække vil bæmpe (trods) sin Elsker; den Sripøstige følge den." Sporon. "Da han fræk roste sig imod Himmelen at han var uden Synd." Mynster. [Dro tilforn fordeelagtige Bemærkelse: ti, ti, per, modig, ædelmodig, har ganske sig; ligeledes den af Roth anførte: gufribig, egenraadig.] — Deraf: Fræk en. ud. pl. frækt Sind, fræk Pandmaade. "Friheden var bleven t. en løslø Frækhed." Schytte. "De kaldte den Frækhed Frimodighed, og derved gjorde dem mere haardnaktede." Bandal. "Frihed i tollesløse Udsæelser, uden Udsætelse haaren t. Stue." Mynster.

Frænde; en. pl. - r. [Isl. Frændi Slægtning, Slægt. Næste, nærmeste Fæder. = Frændebod, en. Bod, som i dum betales for Manddrab t. den Dødes Frænder. Frændegilde, et. Gilde Slæktbud, hvortil kun Slægtninge tilhødes. (Roth.) Frændefreds, en. Råd Forsamling af Frænder. Frændemord, et. Mord, som begaaes p. Frænder p. en Slægtning. (Grundtvig.) Frændequinde, en. Frænke. Frændesamfund, et. Frænders Samfund, Samfundet. "De, med hvem vi i Frændesamfund ere opvorne." M. Frændestævne, Sammentøst, Møde af Frænder. (Mol) = Frændskab, et. ud. pl. Slægtskab. Frænke, en. (af Frændskone.) beklaget Fruentimmer.

Fros, et. ud. pl. [Isl. Fris. Sv. Fr. Urter, Varter, Sæd. Blomster, W. frø, Raalfrø, Hampsfrø ic. At opelske er af Fros. = Frøavl, en. Glerningen, opelske Haverter t. at bære Frø. (D. sen.) Frøbed, et. 1. Hæbed, b. Planter opelskes t. at give Frø. 2. Frøbed t. Afparges; Bed, hvor deene opelskes af Frø. (Blussen.) Frøbed et. Frøets ligedannede Stykker, som, a det lægges i Jorden, dele sig og forvandle til Blade. Cotyledones. Frøbede, et. løst Bud, som indhyller Frøet. Aril (Hornemann.) Frøgiæld, en. Glerning for den i Jorden nedlagte Sæd, tilkommer den, der forlader en Gaard. Lev. III. 13. 8. Frø staaer her for Sæd, sædvanl. br. om Kornvarters Frø.) Frøgiemme, et. ell. Frøhus, et. den af Planten, som omgiver Frøet. Frøhandel, en. Handel m. Høfrø. (D. sen.) Frøhändler, en. den, som ver Frøhandel. Frøhøst, en. D.

den indeholder en Plantes Frø. Frøstorn, et. Et enkelt Frø. Frøplanter, pl. Frøplanter, som man bevarer og bærer vore til at bære Frø. Frøskal, en. Skallen, der omgiver Frøets Kieme. Frøstole, en. den Afdeling af en Træstole, hvor Planterne opeltes af Frø. "Fra Frøstolen omplantes de unge Træer een og en i alle Gange." Oluffen. (jvf. Kiernesstole, som br. om Frugthavens Frøstole.) Frøstilk, Frøstængel, en. Stilk, hvorpaa Frøet sætter sig. Frøuld, en. et uldsvigt Legeme, der sidder p. Spidsen af Afslige Planter Frø. Coma. (Pernes mands Plantelære.)

Frø, en. pl. Frøer. [A. S. Frogga. i. Frog. Sv. Frö og Groda.] et firføddet Dyr af Amphibiernes ell. Krybdyrenes Klasse, til hvis Slægt regnes de egentlige Krøer og Tønder. (Rana. Bufo.) = Frøleg, h. Frøernes befrugtede Edd.

Frøken, en. pl. -er. [Sv. Fröken. d. Fräulein. af Frue; ligesom det T. Fräulein.] i fadersnavn for Adelsmands Døtre, men nu ogsaa tillægges Døtre af Borgere, der have en vis Rang, og tilforn indtil Kong Frederik den 3dies Tid) regtes om Kongens Døtre. = Frøkenløper, et. Stiftelse, hvortrængende Frøer ude Ophold. Frøkenpige, en. en tiener hos en Frøken. Frøkenstand, i. den Stand, hvori en ugift Pige kaldes Frøken. (Holberg.)

Frønne, v. n. pass. [mere brugeligt end i B. S. D. anførte v. n. frønne.] blive mørk.

Frønnet, adj. [for. Roth. en ældre sm. Maaske af torn, gammel. Sv. rnas, blive gammel.] Rist af Vilde og spædt Raaddenhed. (allene om Træ.) f. røstet.

Fug, et. pl. d. f. 1. smaa Duun ell. Andran; Fug. 2. Noget som søger.

Fug, et. pl. d. f. 1. smaa Duun ell. Andran; Fug. 2. Noget som søger.

Fug, et. pl. d. f. 1. smaa Duun ell. Andran; Fug. 2. Noget som søger.

Fug, et. pl. d. f. 1. smaa Duun ell. Andran; Fug. 2. Noget som søger.

Fug, et. pl. d. f. 1. smaa Duun ell. Andran; Fug. 2. Noget som søger.

Fug, et. pl. d. f. 1. smaa Duun ell. Andran; Fug. 2. Noget som søger.

Fug, et. pl. d. f. 1. smaa Duun ell. Andran; Fug. 2. Noget som søger.

Fug, et. pl. d. f. 1. smaa Duun ell. Andran; Fug. 2. Noget som søger.

Fug, et. pl. d. f. 1. smaa Duun ell. Andran; Fug. 2. Noget som søger.

Fug, et. pl. d. f. 1. smaa Duun ell. Andran; Fug. 2. Noget som søger.

Fug, et. pl. d. f. 1. smaa Duun ell. Andran; Fug. 2. Noget som søger.

Fug, et. pl. d. f. 1. smaa Duun ell. Andran; Fug. 2. Noget som søger.

Fug, et. pl. d. f. 1. smaa Duun ell. Andran; Fug. 2. Noget som søger.

Fug, et. pl. d. f. 1. smaa Duun ell. Andran; Fug. 2. Noget som søger.

Fug, et. pl. d. f. 1. smaa Duun ell. Andran; Fug. 2. Noget som søger.

Fug, et. pl. d. f. 1. smaa Duun ell. Andran; Fug. 2. Noget som søger.

Fug, et. pl. d. f. 1. smaa Duun ell. Andran; Fug. 2. Noget som søger.

Fug, et. pl. d. f. 1. smaa Duun ell. Andran; Fug. 2. Noget som søger.

Fug, et. pl. d. f. 1. smaa Duun ell. Andran; Fug. 2. Noget som søger.

Gierningen, at fange Fugle. Fugleskud, en. En samlet Mængde af Fugle. Fugleskud, en. Fugles Skoven ell. Flugt. "Spaamænd af Fugleskud og Strig." Guldberg. Fugleskud, et. Frø, som gives Fugle at æde, f. Gr. Pampes, det saakaldte Kornfrø, m. m. Fugleskud, en. den, som giver sig af m. Fugleskud. Fugleskud, en. Føde for Fugle, tienlig for F. Der er knap Fugleskud p. ham (om den meget magre.) Fugleskud, et. Garn, hvori Fugle fanges. Fugleskud, et. Glas, som hænges ved et Fugleskud, og hvori Fuglen gives Drikke. Fugleskud, et. en Plante. (Alsine media.) f. Arne. Fugleskud, en. den flaaede Hud af en Fugl m. Fiedrene paa, ell. noget, som ligner dette. Fugleskud, en. Handel m. afslags Sangfugle ell. andre Fugle. Fugleskud, et. stort Fugleskud. Fugleskud, en. Sagt, som gaaer ud p. vilde Fugle. Fugleskud, en. 1. den mindste indenlandske Fugl; Gierdesmutte. Motacilla regulus. 2. den, som ved Fugleskudning nedstøder Brystpladen, og derfor faaer den høieste Pris. Fugleskud, en. f. Kro. Fugleskud, en. den, som driver Fugleskud. Fugleskud, en. et Slags Lim, som bruges i. Fugleskud. Fugleskud, et. Fugleskud. Fugleskud, pl. de første Spidser af Fugleskudernes Fiedre. Fugleskud, en. Fuglenes qvildrende Sang. Fugleskud, en. f. Rede. Fugleskud, en. d. f. f. Fugleskud. "Som en Fugleskud i et Kirsebærtræ." Rahbek. D. T. III. 294. Fugleskud, en. vilde Fugleskud, som danner en Melodie af enkelte Toner. Fugleskud, et. nogle Fugleskud skridende Røst. Fugleskud, en. Noget, man sætter op p. en Stang, for at stramme Fugle fra Haver ell. Marker. Fugleskud, en. den Lyssævelse, at styde i. Fuglen for at vinde de udsatte Priisbelønninger. Fugleskud, adj. hastig som Fuglen i sin Flugt. (Pram.) Fugleskud, en. Done. Fugleskud, en. S. af Fugleskud ell. Strig. Fugleskud, en. den, som spaaer af Fugleskud ell. Strig. Augur. (Guldberg.) Fugleskud, et. Spid, hvorpaa smaa Fugleskud reges. Fugleskud, en. Stangen, paa hvis Spids Fuglen, som man skyder efter, sættes fast. Fugleskud, en. Stang af Fugle. "Da stienkte hun dem Møden, ind Fuglestegen bar." Ohlenschläger. Fugleskud, en. Fuglenes Strube og Organ i. Sang. "Det loder stienkende fra tusind Fuglestruber." Ohlenschl. Fugleskud, en. Fuglenes af Vg udfældede Unger. Fugleskud, et. Varsel og Spaadom af Fugleskud og Bevægelser. Augurium. (Mækers Livius.) Fugleskud, et. alle-

flaas spisselige vilde Fugle. (modsat: Dyres vildt.)

Fugte, v. a. og n. 1. gløse fugtig, væde. Papiret maa fugtes. 2. v. n. give Fugtighed fra sig. Væggene fugte. (W. S. D.) — Deraf: Fugtning, pl.-er.

Fugtig, adj. [A. S. fuht. N. S. fucht, fuchtig. E. feucht.] som indeholder nogen Væde, som er noget vaad. Fugtige Klæder, Dunster; Værelser; en fugtig Luft. — Fugtighed, en. ud. pl. Bestaffenheden at være fugtig. 2. fugtige Bestanddele. (f. Vædse.)

Fuld, adj. [Isl. fullr. A. S. full.] 1. som er fyldt, opfyldt m. noget; uegentl. som har Mængde af. Et fuldt Glas. Sætten er ganske fuld. Der var fuldt med Folk. Landet er fuldt af Bierge og Skove. Et Liv fuldt af Sorger. (Saaledes i Sammens. hiernfuld, harmfuld, sorgfuld, o. fl.) 2. fuldstændig, fuldkommen, heel. At have sin fulde Vægt. "Doe, var min fulde Agt, fynd, raabte jeg, mit Blod!" Bessel. Tallet er ikke fuldt. I Stedet for fuld, fik han kun halv Betaling. I fuld Trav, Gæst. At være i fuld Drift. At gaae for Fulde (for fuld Værdi.) 3. drakt, bestykt. At drikke sig fuld. At give (drikke) een fuld. (Deraf: Fuldstab.) 4. adv. heel, ganske. a) fuld. Jeg veed det fuld (heel) vel. Han er ikke fuld saa stor. Med fuld beraadt Du. b) fuldt. Det er ikke fuldt et Aar siden. At troe fuldt og fast. At have fuldt op (rigeligt) at bestille, at spise og drikke. = fuldelig, fuldeligen, adv. tilfulde, ganske. — Fuldhed, en. Bestaffenheden, at være fuld. (W. S. D.) = fuldbaaren, adj. v. som er baaren den fulde Tid af Moderen. Et fuldbaaret Foster. fuldblodig, adj. blodrig. Fuldblodighed, en. Blodrigheid. Fuldbroder, en. Heelbroder. "Er der flere Brødre, Fuldbrodre t. de Umyndige." D. L. III. 17. 2. fuldbyrdig, adj. eenstemmig. (A. S. Bedel. forældet.) fulddannet, adj. v. fuldkommen dannet, heel uddannet. "I hele Tiden, siden Jorden var bleven fulddannet." L. Rothe. fuldgyltig, adj. aldeles gyldig, fuldkommen gyldig. (Drsted. Eunomia. III. 479.) "At staae sig et fuldgyldigt Paaskud." Rahb. fuldkantet, adj. fuldkantet. Sommer: kaldes det, som har en huggen Kant p. alle fire Sider. (Arch. f. Søværn. III. 228.) fuldfløget, adj. som har Forstandens fulde Brug. "I den hele Stad blev neppe tre Dussin fuldfløgte Folk tilbage." Storm. fuldkogt, adj. gennemkogt, ganske kogt. fuldmoden, adj. ganske moden. "Han nød — fuldmoden Frugt af hver en Pligt." Evald. (Deraf: fuldmodne, v. a. 1. modne aldeles. Baggesen.) fuldmyndig, adj. begavet, forspæet m. fuld Myndighed og

Magt. (Deraf: Fuldmyndighed, en. S. Bedel. Drsted. Eunomia. III. 5) fuldnær, adj. og adv. meget nær, ganske næsten. "Man saae fuldnær et ganske omring en Comet." P. Tidemand. fuldprøvet, adj. fuldkommen prøvet. Et og Alt prøvet. "Saa vist var al den en sand, fuldprøvet Ben, der er uidskær Borger." Baggesen. fuldraadig, adj. som har fuldkommen Magt, Fuldmagtheden over. "At være fuldraadig noget." A. Drsted. (Eunomia. III. 4) fuldstienket, adj. v. stienket fuld t. den. Et fuldstienket Glas. ("Kum Kalk fuldstienket de os." Pers.) fuldslog, et. Timeslag p. et Seiroark. fuldspunden, adj. v. En fuldspunden (hvorpaa ei kan rummes mere.) fuldstegt, adj. gennemstegt, heel stegt. fuldstemmig, adj. fuldstemmig Musik, som føres med alle tilhørende Stemmer. fuldstoppet, adj. v. f. Ex. en fuldstopper fuldstøbt, adj. v. heel udstøbt. fuldsøgende, n. s. pl. Heelsøgende. fuldtallig, adj. som har det fulde, fulde Antal. fuldtonende, adj. v. som lyder fuldt, som har Omfang i T. "En klar, fuldtonende Stemme." Baggesen. fuldtro, adj. meget tro. fuldvoxen, adj. v. som har opnaaet sin Vægt. "Menneskeslægten, der nu er voksen og fornuftig, har engang, som net, været spæd og ufornuftig." J. fuldvægtig, adj. som har sin fulde, fulde, behørig Vægt; fuldvægtig Deraf: Fuldvægtighed, en. (f. nederfor.)

Fuldbringe, v. a. 3. (f. bringe.) bringe t. Ende, fuldføre et Foretagende (især vigtigere Forretninger.) "Der er intet som de jo har forsøgt; men heller intet som de har fuldbragt." Bagg. R. At "At den begyndte Forbrændelse ikke berfæses lige m. den fuldbragte." Drsted. "At siger ikke, at fuldbringe en Tale, et Eft. et Maleri; men vel i Alm. et Værk, Arbejde, og særbd. en Række af handlinger." Müller. = Fuldbringelse, en. at fuldbringe; Fuldførelse. "Den begynder Steenings Fuldbringelse." Rønster.

Fuldbygge, v. a. 1. fuldføre en Bygning, bygge færdig. Slottet er endnu fuldbygget. (Noth.)

Fuldbyrde, v. a. 1. bringe i Opfyldelse. "Den Sag p. Jorden maa fuldbyrdes." H. A. Brorson. At fuldbyrde Lov (Schytte.) At fuldbyrde et Løfte, et Testament, en Pagt. At fuldbyrde sin Stilling. (Melisling.) "Straffen han fuldbyrder Fribigers Soph. Den fuldbyrdende (erative) Magt i Staten. "Den hele lovgivende fuldbyrdende og dømmende Magt hviler hans Hænder allene." Birtner. 2.

Guldbyrde, Stabsfæste. (W. S. D.) = Deraf: Fuldbyrkelse, en. Egtestabets S. "Den ægte Moralitet fordrer Billiens Guldbyrkelse v. Handling." Engelstoft.

Fulddrive, v. a. 3. (s. drive.) fuldføre, udrette, fuldende. (forærbet.) At fulddrive en Gierning. (Wedels Caro. Fort. S. 19.)

Fuldende, v. a. 2. bringe t. Ende, fuldføre. At fuldende et Arbejde. At fuldende hvad man har begyndt. "Vel begyndt, er halv fuldendt." "Den, som begynder et Bærf, uden at fuldende det, den agte vi ikke meget." Balth. "At fuldende er fuldkommen at bringe t. Ende; altsaa noget meer end at fuldføre." Mül-ler. (jvf. ende, slutte.) — fuldendt, adj. v. bruges ogsaa for: fuldkommen. Et i høj Grad fuldendt Arbejde. Et fuldendt Re-kerstykke. — Fuldender, en. den, som fuldender noget. "Vor Tids Begynder og Fuldender." Rynker. — Fuldendelse, en. 1. det, at fuldende, ell. at fuldendes. "Selv om Fuldendelsen forebygges v. en advortes Hindring, er dog hans Skyld mindre, end om Forbrydelsen var fuldendt." A. Drsted. 2. Fuldkommenhed, som et fuldendt Arbejde har. Dette Bærf bærer Fuldendelsens Præg.

Fuldføre, v. a. 2. bringe t. Udførelse; bringe i Stand; fuldende. "Man ender f. ikke at gøre mere; man fuldfører f. at naa sin Hensigt; man slutter fordi Arbejdet er fuldført." Sporon. At fuldføre en Mitgierning, fuldføre en Bygning. — Deraf: Fuldførelse, en.

Fuldgiøre, v. a. 3. (s. gjøre.) 1. gjøre fuldtalig. At fuldgiøre en Sum. 2. fuldføre, bringe t. Ende. Fuldgiort Ar-bjde. "Da skal han beholde ham, at fuldgiøre sin Reise med." D. E. IV. 1. 2. 3. opfylde, fyldestgiøre. (A. S. Bedel. Arrebo.) "At han trolig har fuldgiort sit høie Kald." Jacobi.

Fuldtoge, v. a. 2. toge tilgavns, gien-æmtoge. (Roth.)

Fuldkomme, v. a. 1. bringe til Fuldkom-menhed (D. Bibel.) 2. fuldende. At fuld-komme en Bygning. (A. Bedel.) "Hvorfor have I ikke fuldkommenet eders bestiftede Gierning?" 2 Mose B. 5. 14. 3. opfylde. At fuldkomme sit Løfte, eens Befaling. — Fuldkommelse, en. Gierningen at fuld-komme noget, bringe noget t. Fuldkom-menhed ell. Fuldendelse. "Dersom vi vilde forestille os — at Altings Fuldkommelse skulde bestaae dert, at al Skønhed forgik." Monster. (Præd. II. 1815. 77.)

Fuldkommen, adj. pl. fuldkomne. 1. fuld-standig, heel. Allet i fuldkommen Stand, Orden. En fuldkommen Anretning, Ud-rustning. Det er min fuldkomne Dverbes-viisning. 2. som har alle væsentlige Egen-skaber i deres fulde Godhed og Styrke, som

er i eet og Alt hvad det bør v i Verden er fuldkomment. E-men Skønhed. "Fuldkomm, hvori Intet fattes, d. e. at intet mere kan ønskes." Sporon. stor, tilstræffelig; stor nok, vil L. Riolen er ikke fuldkommen n ne.) 4. adv. tilfulde, tilstræff har fuldkommen ret. En fuldt vils Mand. Der er fuldkomm Fuldkommenhed, en. 1. den det Hele at være fuldkommet. noget til Fuldkommenhed. A Ting til S. 2. Fuldkommen- enkelte fuldkomne Egenstaber.

Fuldmaane, en. den Still- nen imod Jordkloden, naar den er opløst.

Fuldmagt, en. (pl. Fuldma- undertiden.) 1. Magt og My- man giver en anden, især sk at handle i sit Sted. At giv- mægt til noget. 2. i friere, f d. s. s. Fuldmægtig. "Stort Fe- magt var." Holb. P. Paars. " du tro blev ved, at staae for p. dit Sted." Bagg. poet. En mægtig, en. 1. den, som ha t. at handle, udføre, afgjøre noget paa en andens Begne.

Fuldmægtige fra alle Stænder t. et Møde." Kampmann. " vorede i Størrelse, udnævne de mægtige ell. Repræsentanter, Navn udsævede Regjeringen." en Person, som antages t. at Forretninger i et offentligt Co en Embedsmand. Fuldmægtig mand, Bysfoged, i et kongeligt

Fuldmodne, v. a. 1. bringe men. Modenhed. (nyt D.) "E- meer end Solens Straalers I ned min udsprungne Knop." 2

Fuldproppe, v. a. 1. prop- med, fylde indtil Overmaal "Hans Omhu var, at udvifle Begreber og Følelser, og ikke a hende m. Andres." Rahbek.

Fuldskab, en. ud. pl. den være bestienket, Druffenskab.

Fuldskrive, v. a. 3. (s. skriv m. Skrift. At fuldskrive et er fuldskrevet. 2. skrive t. G blev ikke fuldskrevet.

Fuldsom, adj. for, vel ved ældet.) Kornet er fuldsomt kiernerige Ar. (Roth; der ogsa Fuldsomhed.)

Fuldstændig, adj. som i Dele, som intet mangler. E- gangen er ikke fuldstændig. E- dig og udsørlig Beretning. "I være heel, og dog ikke fuldsto

fuldstændig kan den ikke være, uden den f. sig selv er heel; om den endog kun er det Halve af en anden Ting." Sporon. — Deraf: Fuldstændighed, en. ud. pl.

Fuldsøstende, n. s. pl. Søelsøstende, Barn, som have Fader og Moder tilfælles. (Moth.)

Fuldtagen, adj. som kan tages f. fulde, dygtig, mandig. "Er han fuldtagen Mand, han for sig tager vist." Bording. (homo justæ staturæ & roboris. Moth.) 2. fuldsøxent. "Thi Bruden var for liden, og ung af Aar; men nu fuldtagen er." Bording. I. 171. — Deraf: Fuldtagenhed, en. "Maar han m. Liden'ganger t. ret Fuldtagenhed og lovlig Alder fanger." Bording. (Nu usædvanl. og forældet.)

Fuldtakke, v. a. 1. give een al den Tak, han fortjener.

Fuldtale, v. a. 2. tale t. Ende, afgjøre v. Tale, aftale. "Efteråt han havde fuldtalet den Handel med Jøderne." P. Lidesmand.

Fund, et. pl. d. f. [Jsl. Fundr.] 1. noget, som er fundet; ell. Gjerningen at finde. At gjøre, at oplyse et Fund. 2. listigt Paafund, Opsund, Snedighed. (fienden.) "Med tidlig Skiemt og lystig Fund." Bording. — Deraf: fundig, adj. (Jsl. fundvis.) opfindsom. (forældet.) f. underfundig.

Funke, en. pl. -r. [Jndst. Jsl. Funi, Emmer. jvf. Ordet Fun hos Jhre.] Gnist, Ildgnist.

Funkle, v. n. 1. (har.) [X. funkeln.] tindre stærk. Funklende Vine, Edelstene. "Et fæbet Glas glimrer; en Edelsteen glimrer og funkler tillige; et glat Metal glindser og Lynilden glimter." Sporon.

Fure, en. pl. -r. [X. G. Fårh.] en lige Fordybning ell. Rende, især frembragt v. Pløining. At pløje dybe, brede Furer. "Og Agrens jævne Skib i dybe Furer brække." E. Colbjørnsen. "Du Skæet sammentfalder, at dryppe Regn i Furens Skib." Thaarup. = Fureside, en. falsk den høire Side af Ploven, fordi den vender imod den ved Pløiningen dannede Fure. (f. Landside.) Furetrækning, en. Gjerningen at drage Furer.

furevis, adv. ligesom Furer, i Furer. — fure, v. a. 1. gjøre Furer i noget. Grublen og Sorg har furet hans Pande. "Der furer Rislen Havet nu." S. Blicher. Surede (rifede) Piller.

Sureer, en. [Fr. Fourrier.] 1. et Slags ringere Postbetjent. (Postsureer, Kammer-sureer.) 2. en Underofficer, som sørger for Soldaternes Qvarteer m. m. f. Qvarteermester.

Surie, en. pl. -r. Plageaand, Plage-gudinde.

Fuse, v. n. 1. har. [af fuus, hastig. X. G. lysa, ile.] egentlig om Brand, der sty-

der frem ell. ud m. hastig og voldsom Fart. Brandet fusede ud af Aabningen, fusete frem i Renden. "Strømmen — ind ad samme Port som tusind Fosse fusete." Arrebo. — Ugentl. a) At fuse frem, være overilende, ubesindig i Tale ell. Opsørsel. (Deraf fremfusende.) At fuse frem, fuse ud med sine Ord. (jvf. overfuse.) b) om Fartseer hurtige Bevægelse. "Som et Seil paa en fusende Baad." Herp. — Fusentast, en. pl. -er. den, som handler overilet, ad tænksomt. (dagl. T.)

Fusse, v. n. 1. (har.) [X. p f u s s e n jvf. fuus, hastig, og fuse.] Egentlig: gjøre sin Gjerning m. overilet Hast; men br. især om at drive et Haandværk, som man ei har udlært, hvort man ei er bleven Mester; og deraf: gjøre en Gjerning som den, der ikke ret forstaaer ell. har lært den. "En Eng, der paa egen Haand uforstandigt fusete paa sin Helbredelse." Birkner. Jeg fusete noget p. Tegning, p. Klaveret. At fusete i, paa et Haandværk = Fusete, en. pl. -e. den, som driver et Haandværk, uden at have udlært det; og deraf i Almindelighed: den, som gjør et udnyttigt Arbejde. "Thi hver en Fusete anseer jo for en dygtig Mester." Faltens. Han er en Fusete i sit Arbejde. "Maar Bogen p. engang vil helbrede Mennesten Engdomme og Statens Brøst", bliver han en Fusete i begge Dele." Bagg. R. Alim. (jvf. Stymper.) — Deraf: fuseteagtig, adj. som lignet en Fusters Art og Gjerning; flet gjort ell. udført. Fusetearbejde, et. og Fuseteværk, et. noget, som er gjort af en Fusete, p. en fuseteagtig Maade. — Fuseteri, et. Fusetearbejde.

Futte, v. n. 1. forbrænde hastigen og med en egen End.

Fuul, adj. pl. fule. [Jsl. full. X. G. ful, immundus.] lød, stog, søl. "De vil søge deres onde Lyster og fule Begierligheder et Forsvar og Skul." B. Thott. "De fule Dyrnd ubaander. Engdoms Plage." Pram. "Fuul er egentlig hvad der er forraadnet, (X. faul) og overføres deraf p. det, som i sit Indre er fordærvet." Moth. — Deraf: Fuulhed, en. (fienden.)

Fuus, adj. hastig, illærdbig, overilet. (forældet. Sv. fus, fos. Jsl. fus, tilbøjelig.) f. fuse og fremfusende. (Fuusmaal, som stæer hastigt ell. ikke nsiagtigt, og fuusmaale, leviter implere. Moth.)

Sy! Ildraabsord, som tilkiendegiver Afbrændelse.

Fyenbo, en. pl. -er. Een, som er født i Fyen. — fyenst, adj. som er fra Fyen.

Syge, v. n. søg, søget. (et og har.) [Jsl. siuka.] drives omkring, drives sammen af Blæsten. Sneen, Sandet søger allevegne omkring. Støvregnen søger et Ansigtet. Sneen er søget bort fra Brænde. Det har søget stærkt hele Dagen. De

ger ind igiennem Vinduerne. At syge
de i et Hus, indsluttes af den tilføjne
mee. (s. Sog og Sug.)

Syld, en. ud. pl. det, hvormed noget
sides ell. stoppes. Syld i en Dyne, i en
agt Kalkun. At lægge Syld paa en Vel.

Sylde, en. ud. pl. [T. Fålle. Sv.
yllest.] 1. Stjerningen at fylde. expletio.
Roth. "Var ei Bugs Sylde, da kunde man
lægen forsyldi." Ordspr. "Der er ei Fugls
ylde paa ham." (om den meget magre,
Roth.) 2. Overflødighed, Rigdom. "De
mættede Landet og dets Sylde." Jac. 8.
6. "Aldrig fandtes noget Mavn — som
blæste det uendelige Vædens Sylde." En-
chus v. Bloch. "Føllesens Sylde udtøm-
tes derfor ikke." Wynnster. "Magtens
ylde blev et Redskab i denne Konges
hænder t. saa stolt et Virkeds Dynaælle."
Engelst. 3. Fuldkommelse, Opfyldelse.
Tidens Sylde (naar den rette Tid kom-
mer.) "I Tidernes Sylde skal der frem-
gaa noget Nyt, herligere end Alt, hvad
der saae." Wynnster. = Syldehorn, et. Et
Frugter af adskillige Slags opfyldt
med, der afbildes som et Symbol paa
overflødighed; Overflødhedshorn. (Cor-
nucopiae.) "I dit Syldehorn tag Urter
et." Ohlenschl.

Sylde, v. a. 1 og 2. [Tsl. fylla. N. S.
llan.] 1. gjøre fuld, opfylde. At fylde
Glas m. Vijn, en Sæt m. Korn. At
fylde sig (m. Drik, Mat.) At fylde Vijn
i en Sæt et andet Gad. At fylde en Vel,
i Cump. 2. sær. stoppe visse Slags
lad m. Fuld. At fylde en Gaas, et Kals-
brost. Fylde Krebs, Esg. 3. gjøre
fuld. At fylde Tallet. 4. fuldende,
maae en vis Alder. Barnet fylder i Dag
Aar. = Syldebug, en. den, som spise
alt f. overflødig, en Graadser, Sluge-
ls. (Roth. Et endnu lavere Udtryk er:
Syldedom.)

Syldebotte, en. i lav
alebrug: den, som taget for meget til
af Mad, men især af stærk Drik (Eigetes
s: Syldehals, Syldehund, Syldevom.)
Syldetale, en. ud. pl. det, som i Tale ell.
trist indføres, stikkes ind til Overflod. S.
et Digt, i en Tale. "Det Slags Folt
er altid en Sæt Syldekal, f. at gjøre
en Tale vidtløftig." Holb. (den Stun-
sløse.) (Ordet egentlig Bemærkelse
uges fælden.)

Syldemad, en. det,
m fylde eller stoppes i et andet Slags
lad; Fuld, Fyldning. Syldeord, et.
ord, som allene tjener til Fyldetale. (Tul-
s. Rahbek.)

Syldeso, en. i samme
de Bemærk. om Dvindfolk, som Sylde-
ls, Syldehund om Mandfolk. Sylde-
m, en. i lavere Talebrug: en Graadser.

Sylderi, et. alt for overflødig, overs-
adig Røddelse af Mad og Drikke. s. Graad-

seri. — Syldning, en. Stjerning
(forstelligt fra Fyldning.)

Syldest, adv. [af fuld.] tilstræ-
fulde. (egentl. et forældet Subst
fyldest for sine Penge. At gjøre
noget. Han kan gjøre fyldest for
(i Arbejde, i at spise.) "En ande
der t. Skibsbjgning kan gjøre
Egen." Olaffen. "Førend den F
er fæst fyldest." D. Lov. I. 24.
destgjøre, v. a. 3. at give fuld
Betaling f. noget. 2. opfylde, est
At fyldestgjøre sin Pligt. (Elskov
destgjøre sit Embeds Pligter, fy-
eens Forlangende. "At enhver kun
hielp, at dette fyldestgjøres." D.
19. 18. "Ead har han dog it
fyldestgjort hans Skyldighed." 2.
"Om han tør troe, at han derme
destgjort sit Livs Bestemmelse."

3. tilfredsstille. "Andre, som han
derviisning og Trøst nok fyldestg
ne." D. Lov. "Jeg finder intet,
har fyldestgjort min prøvende
Bastholm. "Der fyldestgjøres
Trang." Storm. = Syldestgjør
1. fuldt Bederlag. "Syldestgjør
fredsstillende Erstatning; heri li
at Rige er givet f. Rige; men at
er givet, ansees f. at være nok."
2. Tilfredsstilling. En indvortes
gjørelse.

Fyldig, adj. [af fuld.] for
kødsfuld Røp, er trind, trivellig.
i Ansigtet. Han er ikke fed, me
— Fyldighed, en. ud. pl. Beste
at være fyldig, kødsfuld.

Fyldning, en. pl.-er. [af fylde.
hvormed noget fylde, opfyldes.
seer, at Vand og Luft og Jord
Fyldning t. hans Bord." Stub.
hvormed noget udfyldes; Fuld, F
Fyldning i et fægt Gaas, Kalki-
dingen i en Dør. f. Dørfyldning
ding v. et Skib, kaldes de Plan
lægges imellem Barkholterne. (A

Fylke, et. pl.-r. [Tsl. Fylki.]
en Inddeling af Landet i Norge.
Fylkefonge, en Underfonge, el
over en Deel af Landet.

Synd, en. ud. pl. Styrke,
Eftertryk. Der var Synd i hans
have Synd og Alem s: Eftertr
stelligt fra Sund; og fattes i S
= fyndig, adj. frastig, grund-
trykkelig. Et fyndigt Beviis. E
fyndig Tale. — Deraf: Syndi-
ud. pl.

Syr, en. udtales kort ell. stødes
bruges mest: Syretræer.) [A.
G. Fir, Sv. og Norst Furu. Over
Fåre, ic.] Et Naaletræ, der
adskiller sig fra Granen, t. hv

det hører, v. at have pærrede og længere Blade og Naale, og v. et mere lysegrønt Udseende. *Pinus sylvestris*. I Sammensætning; Fyrrebord, et. Bord af Fyrretræ; og saaledes: Fyrrebrænde, Fyrrebræt, Fyrreplanke, Fyrreflov, Fyrretræ, Fyrresømmer, &c. fl.

1. Fyr, et. pl. d. f. (langty.) en Vagtsild, Værsild, som tændes og holdes brændende om Natten paa en høj Landpønt, ell. paa et Taarn, til Samærke om Natten for seilende Skibe. Anholt's Fyr, Skagens Fyr. — Fyrbetjent, en. den, som har Opsyn m. et Fyr. Fyrtaarn, et. T. hvor et Fyr holdes brændende t. Samærke.

2. Fyr, en. ud. pl. (langty.) Sld. [det Isl. Fyr. *Lyðst Feuer*.] Bruges kun i nogle Talemaader. (At give Fyr, løbne Skud, fyre. Han er lutter Fyr og Flamme: meget hidfig.) og i Sammensætninger: Fyrbækken, et. Bækken m. Saag p. til at varme Sengen med; Sengebækken. Fyrbøder, en. Betjent, hvis Forretning er at gøre Sld paa og holde Værelserne varme. Fyrsad, et. Redskab af Metal t. at have Gløder i. Fyrlaas, en. et Slags, i forrige Tider brugelig Bøffelaas m. Piul i Stedet f. Pande. (B. S. D.) Fyrmørser, en. d. f. f. Mørser. (Morterer.) Fyrplade, en. Dønplade fra en Skorsteen ind i en Stue. Fyrstaal, et. Staal t. at slaae Sld med. Fyrsteen, en. Flintesteen. Fyrsvamp, en. tilberedt Svamp, hvori man slaaer Sld. Fyrtøi, et. Samling af Staal, Steen og Lønder ell. Svamp t. at slaae Sld m. Fyrtønde, en. En Boddike, i Form af en Lønde, hvori giemmes Trøste ell. Lønder, t. at slaae Sld i. Fyrværk, et. en kunstig Lyfsild, som antændes i Mørke. "Kongen — og lod tænde et herligt Fyrværk an, som ud paa Natten brændte." Bording. (Ogsaa: Fyrværkeri; et i sin Dannelselse mindre rigtig Ord.) Fyrværker, en. Artillerist. Fyrværkerikonst, en. den Konst at bruge og anvende Kruddet saavel til Lyf: Fyrværk, som i Krigen.

3. Fyr, en. (langt y.) pl. Fyre. (i Als muesproget og i dagl. Tale; især i den Rissenhavnske Dialekt.) et ungt Mandfolk, en Ungersvend. En frist Fyr. (f. Springfyr.)

Fyre, v. n. 1. (har.) [T. *feuern*.] 1. lægge t. Slden, ilde. At fyre i Ratteløbsn, p. Skorstenen, under en Kiedel. 2. give Sld med Skydevaaben. At fyre med Geværer, Pistoler. At fyre paa Fienden, fra Bolden, fra Skibene. = Deraf: Fyren, en. ud. pl. Fyring, en. Gierningen at fyre.

Fyrig, adj. [T. *feurig*.] meget levende, livelig, rast, heftig. Fyrigt Mød. "Naar denne Gudsfrugt gjør os fyrige i vore Bestræbelser efter Dyden." Baltholm. En fyrig

(livfuld). Iadbildningskraft. En fyrig sket. En ung og fyrig Pæst. (Ogsaa: synes at ligne Sld. Fyrige Dine, et fyrig Blik.) = Fyrighed, en. ud. pl. indrettes Livlighed, Rasthed, der ogsaa udrettes yttre sig i Handling, Bevægelse &c. At elske, at tale m. Fyrighed. Det Elv og Fyrighed i hendes Epil.

Fyrretøve, Hovedtal. (40.) Moglest uden Grund: fyrgetøve. — Den fyrrevende, Ordenstal.

Fyrste, en. pl. -r. [Isl. *Fursti*, Fyrst. *Fúrst*.] 1. regierende Herre, Kongent, Herster i et uafhængigt Land, udvænsyn til dets Størrelse. Keiserer, Konger, Hertuger og andre Fyrster. 2. den som regierer over et Land, der har Raa af Fyrstendomme. Fyrsten af Baskien. den, der enten, som Lehnsherre, ell. udersaat, af en regierende Herre meddelte fyrstelig Titel. 4. Medlem af et fyrstelig Hus; Prinds. = Fyrstebarn, et. pl. -børn en Fyrstes Barn (Fyrsteson, Fyrstedatter) Fyrstegunst, en. Gunst, som en Fyrst vilser nogen, hvori een staaer hos Fyrsten (Rahb.) Fyrstehader, en. den, som hader, er en Fiende af Fyrster overhovedt "Fyrstehadere, der ikke kunne finde Balmænd og Despoter uden p. Thronen." T. Tilf. IV. 616. Fyrstehuus, et. Fyrsteslægts, Fyrstestamme, en Række af regierende Fyrster af en Slægt, m. deres Familie. Det Belske Fyrstehuus. Fyrstemagt, en. Magt som en Fyrstes. "At Enevælden vorde mere sød, end først Fyrstemagt og Herredom?" Bibigers Sprog. Fyrstepragt, en. Pragt som sæmmer en Fyrste, fyrstelig Pragt. "Hvordan? Salver, klædt i Fyrstepragt?" Øblenske. Fyrsterang, en. Rang, som Fyrste; af den Rang, en Fyrste tilkommer. Fyrsteslægts, en. 1. En Slægt af regierende Fyrster, et Fyrstehuus, en Fyrstestamme. Den Mediciske Fyrsteslægts. 2. fyrstelig Bred, Fyrsteat. Hun var af Fyrsteslægts Fyrstefold, en. En, Lønning, som en Fyrste giver een. "Kærlig Fyrstefold f. elove paa Trøst." Rahbek. Fyrstestamme, en. fyrstelig Slægt, Fyrsteslægts, Fyrstehuus (P. M. Troiel.) Fyrstevælde, en. Regents ell. Fyrstes Magt; fyrstelig Bred. Fyrsteat, en. fyrstelig Hertumst, Slægt = fyrstelig, adj. som tilhører, tilkommer en Fyrste. fyrsteligen, fyrsteligt, = Fyrstendomme, et. pl. -r. Ravn, tillægges et Land, hvis Regent har Raa af Fyrste, ell. som tilforn har været ret af en Fyrste. — Fyrstinde, en. Fyrstes Hustru, ell. Enke. Regierende Fyrstinde, som et gift m. en regierende Fyrste, ell. selv er Regentinde.

Fæ, et. ud. pl. men bruges som kaldet [T. *Wish. A. S. Fæa* og Isl. *Fé*, Præ-

1. Dyr, som Menneſket lægger til og opfø-
 ert til ſin Rytte; Huusdyr, Dvæg. "De,
 em troe det er nok, at man m. Pringlen
 eter Menneſkene, ligesom Fæ, t. Slags
 erbranten." Sneedorf. (Ordet er nu min-
 tre brugeligt end Dvæg.) 2. et meget
 samt Menneſke, een, ſom knap har Men-
 neſkeforſtand. (dagl. T.) "Efteraberer er
 altid et Fæ eller Trælleſæ." Stoud. 3.
 ilſorn: Gods, Formue, Eiendom. Deraf:
 Daneſæ, Liggendefæ. = Fæavl, en. ud.
 pl. Tilæg af Fæ, Dvægavl. Fædrift,
 m. ud. pl. egentl. Dvægets Græsning
 paa Marken, og Rettighed t. Græsning;
 Græsgang; men bruges ogsaa for: Fæavl
 ell. Dvægavl. Agerdyrtning og Fædrift
 ere Landets vigtigſte Næringsveie. Fæ-
 driver, en. Dvægdriver. Fægang, en.
 Græsgang; it. Vel for Dvæget, hvor det
 drives ud i Marken og hlem. "Ei heller
 ſlutte enten Folke- ell. Fægang." D. Lov.
 III. 13. 13. Fæhandel, f. Dvægghandel.
 Fæhave, en. indhegnet Græsmark t. Dvæg.
 Fæhold, et. Dvægavl. Fæhoved, et.
 Etidsord til ell. om en Domsmer. (ſaa
 Talebr.) Fæhund, en. Hyrdehund.
 Fæhus, et. Huus, indrettet t. Dpholdes-
 ſet f. Dvæg ell. Fæ; Dvægſtald. Fæ-
 hyrde, en. Dvægghyrde, Hyrde. "Bedre
 var de omvankende Fæhyrderes Tilſtand."
 D. Guldb. Fæhoved, et. f. Soved,
 Dvægghoved. Fætratur, et. pl. -e.
 Rette Creature, Dvæg, Hoveder. (et indſt.
 Udtryk.) "De Fleſte — ſlagte intet Fæ-
 tratur; men allene Kaar." Aagaard om
 Thre. 117. Fæmark, en. Græsmark t.
 Dvæg. Fæmarked, f. Dvægmarked.
 Fæmon, et. Dvæg, betragtet ſom Eien-
 tem, ſom Ting. Fæſtald, en. Dvæg-
 ſtald. Fævang, en. Græsmark.
 Fædre, pl. af Fæder. [ell. den 361. gen.
 pl. Fedra.] bruges af nyere Forfattere ſom
 adj. (m. Bemærkſen: ſom er af Fædrene,
 ſom man har fra ſine Forfædre) i nogle
 Sammenſætninger, ſaaſom: Fædrearo, en.
 Arv efter Forfædre. (Grundtvig.) Fæ-
 drihem, et. det efter Forfædrene arvede
 Hiem. Fædreland, et. [361. Födrland.]
 det Land, hvor man er født, ell. egentlig,
 hvorfra man har ſin Aet, Herkomſt. (f. Fæ-
 tredeland, Födeland.) Deraf: Fædrelands-
 kærlighed, en. (Patriotiſme.) Fædres-
 landsven, en. den, ſom elſker ſit Fædres-
 land; en Patriot. — fædrelandſt, adj.
 1. ſom tilhører, udrinder fra, ſtaaer i For-
 bindelſe med Fædrelandet. Fædrelandſke
 helte, Begivenheder, Erindringer. 2. ſom
 ſtaaer ud fra Fædrelandet, er henvendt p.
 dets Lære og Bedſte; patriotiſt. En fæ-
 drelandſt Jæver. "At Hiſtorien, beſtæet af
 fædrelandſt Aand, maa finde Indgang
 hos Folket." M. — Fædrenavn, et. det
 Navn, een har arvet efter Forfædre. "For-

ſaged du en Stund dit Fædrenavn." Grundtvig.
 Fædreſtad, en. Stad, hvor eens
 Forfædre længe have haft deres Hiem. (Hi-
 bigers Soph.)

Fædrene, adj. [maaſtee af 361. Fæderni,
 Federni, paternitas.] ſom har tilhørt
 eens Fæder ell. Forfædre, ſom man har
 efter Fæder ell. Forfædre. Undertiden ſærs-
 ſtilt, f. Er. fædrene Bollig, (Thaarup)
 paa fædrene Side; fædrene og mødrene
 Arv, Baaben, Frænder, m. fl. men ogsaa
 ſammensættet m. det tilhørende Subſtantiv:
 f. Er. Fædrearo, Fædrenefrænder, Fæ-
 drenegaard, Fædrenegave (Herb), Fædres-
 negods, Fædrenejord, Fædreneland, Fæ-
 drenelov (d. Bibel), Fædrenemaal, Mos-
 dersmaal (d. Bibel.) Fædrenetro (P. T.
 Wandal.) m. fl. (Endeel af diſſe, i Udtalen
 fløbende Ord kunne undgaaes ved analog
 giſt Brug af Fædre, ſom den gamle gen.
 pl. f. Er. Fædregaard, Fædrejord, ic.)

Fæiſt, adj. [af Fæ.] ſom tilhører, pås-
 ſer ſig for Fæ, dyrſt. (Det første et flær-
 kere og lavere Udtryk.) "At Menneſket
 var ſaa dybt nedſunket i fæiſt Dorſhed
 ell. Sandſelighed." Birkner.

Fæl, adj. [361. fæla, ſtrække, forſærde.]
 udtrykker den Grad og Art af Stinghed ell.
 Hædſelighed, ſom forſærder, vækker Rodbys-
 delighed. Et fælt Anfigt, Skrig, Velr.
 "Jeg fra dig flyer, du fæleſte blandt
 Fielde!" Frimann. Fæle Fæder. En fæl
 Handling. "Som Gienfærd f. min Elæl
 de fæle Tanter ſvære." Aetlig. (iſf. grim,
 hæslig, ſtyg.) "Fæl er den Gienſtand,
 hvis Indtryk ikke blot vækker Afſky; men
 tillige en m. Forſærbelſe blandet Rodbys-
 delighed. Et Miſſofter er altid ſtygt, un-
 dertiden fælt. Lugten af Enſetande er
 ſtyg; af Aadſler fæl." P. E. Müller. [Al-
 muen bruger fæl hyppigen i en anden,
 mere udſtrakt Bemærkſe om det forbaus-
 ſende, det i Grad ell. Størrelſe usædvan-
 lige.] = Fælhed, en. ud. pl. Beſtaffens-
 heden at være fæl; hoi Grad af Hædſel-
 hed. "Med tuſinde Stikſelſer veed han at
 dække ſin medfødt Fælhed." Pram.

Fæld, en. ud. pl. Brøſtfældighed p. et
 Huus, Bngfæld, Gaardfæld. "At tage
 lovlig Fæld p. Præſtegaardens Brøſtfæl-
 dighed" (o: tage Syn paa.) D. Lov. II. 12. 4.

Fælde, en. pl. -e. [af Fæld og falde.] 1.
 Redſkab, forſynet m. en Fælddør, til at
 fange vilde ell. ſkadelige Dyr i. "At Lovene
 ikke ere opſtillede f. Borgerne, ſom Fugles
 fængerer opſtiller Garn og Fælde, for Fug-
 le." Schytte. f. Muſefælde, Rottetælde, o. fl.
 2. et omfaldet Træ. f. Vindfælde.

Fælde, v. a. 1. [361. fella.] bringe t.
 at falde; og ſærd. hugge omkulb, omhugge.
 At fælde Træer, fælde en Skov. "Gaa
 hvæſſer jeg min blanke Læe, det rige Græs
 at fælde." G. Frimann. (Uſædvanlig er

Brugen af Ordet om Vand, der gives Gæld ell. Afkob. "Man maa ei Rogen t. Stade fælde Vand fra sit sædvanlige Kob." D. Lov. V. 11. 6.) 2. dræbe med Stik, Skud ell. overhovedet p. voldsom Maade. At fælde een i Tvekamp. At fælde en Piort. 3. om Graad: at fælde Taarer. 4. lade falde af ell. ud, miste (om det, som erstattes v. noget nyt af samme Art.) At fælde Tænder. Træerne fælde Blade. Piorten fælder sine Tatter. Ogsaa absol. Dyrene fælde (Haar.) Fuglene fælde (Fiedre.) 5. fætte, samle, forbinde een Ting m. en anden, saaledes, at de nøie forenes ell. falde i hinanden. At fælde et Stykke Løt i en Kiole. At fælde Lommer sammen. 6. At fælde Synb, Bajonetter o: holde dem lige udstrakt for sig. 7. At fælde en Ager o: tilberede opbrudt Hvilkejord t. Gæd. 8. i Lovsproget: a) affige en Dom. At fælde Dødsdom over een. Dommen er fældet. b) overbevise, især ved Vidner, om Strafs Skyldighed. Dette Vidne, Beviis, var det, som især fældede ham. "I hvilket Tilfælde den Sigtede ei, efter hans egen Tilstaaelse, bør fældes." A. Retsd. — Fælderid, en. pl.-er. den Tid, da Fugle fælde Fiedre, og visse Dyr deres Haar. — Fælding eller Fældning, en. Gierningen at fælde. 2. Stedet, hvor noget er fældet sammen. Det er gaaet op i Fældingen.

Fælge, en. pl. - r. [N. S. Fælga.] et af de krumme Træstykker, hvoraf Hulets Kreds dannes; Hulfælge. Et Hul besaaes af Fælger, Eger og Nav.

Fælle, en. pl. - r. [Isl. Félagi.] den, som har forenet sig m. en anden t. et vist Foretagende; en Stalbroder. Bruges kun i nogle Sammensætninger: Handelsfælle, Rejsfælle, Vgtesfælle.

Fælled, en. pl.-er. Græsmark, som er til fælles Brug for Bymændene i en By. "De ville udlægge et Overdrev t. en Fælled for Overtro og Fornuft." Rahb.

Fælles, adj. og adv. [skrives ogsaa fælleds, og er egentlig genit. Fælligs.] 1. som een har, eler, bruger i Fællig eller tilligemed, en anden eller Andre. Til fælles Brug, Fordeel. "Truedes de af en udvortes Fiende, bleve de her forenede t. fælles Forsvar." Guldb. At lide fælles. Stade, Stiebne. "I Enighed og Kiærlighed at arbejde mod (til) det samme fælles Maal." Mynster. Bor fælles Ben. Døden er fælles for alle. En fælles Illustre for hele Landet. "Snart vil en fælles Rummer øde fælles Fryd." Ohlenschl. Et fælles Bo, ell. Fællesbo, [Isl. Félagsbú.] Bo, som Mand og Hustru eie sammen. (jvf. tilfælles.) = Fælleskab, et. ud. pl. [Isl. Félagskapr.] 1. Forening imellem flere m. lige Rettigheder. At indgaae, leve i S. med een. 2. særbd. den Indretning

i Bønderbyer, at Bøndernes Lødder og Marker ligge blandede imellem hinandens, og ikke udstiftede t. hver Gaard især. Jorde fælleskab. At udstifte en By af Fælleskab. = Fællesbørn, pl. kaldes i Lovsproget Guldsvænde, ell. Børn af een Fader og Moder, i deres Forhold til Forældrene, og i Rofsætn. t. Særfuldsbørn. (Utsig. Num. t. Tingsr. I. 326.) Fællesgods, et. Gode, hvoraf flere tage lige Brug, som ikke er en Enkelts Eiendom. (L. Gemeingut.) Fællesmand, en. d. s. s. Fællesinteressent. At være Fællesmand i Handels, i Skov, Mark, Eng. (B. S. D.)

Fællig, adj. som er tilfælles; fælles, fælligt Gode, Bo. At have noget fælligt m. een. (B. S. D.)

Fællig, en. ud. pl. [Isl. Félag.] Fælleskab, Forening. At være i Fællig med een, at sidde i Fællig sammen. (D. Lov. V. 3. 15.)

Fænge, v. n. 1. (har.) fatte Jld, tændes, gaae i Brand. [So. fangs; som uden Tvivl rigtigst efter Thre henføres t. fænge.] Trøffen, Kruddet vil ikke fænge. "Den Gnist, som fænger alt f. let, udslukkes let." Ohlenschl. (En fængende o: smittende Engdom. B. S. D.) = fængbar, adj. som kan fænge, ell. let fænger. Deraf: Fængbarhed, en. ud. pl. — fængelig, adj. fængbar. Et fængeligt Træ. Fængesrør, et. det Rør p. en Bombe, hvorved den tændes. Fængbul, et. Bul p. en Røffe ell. Kanon, hvorigennem Ladningen tændes ved Fængkruddet o: fint Krud, som lægges ved ell. oven paa Fængbullet, og tændes v. Gnist ell. Lunte. Fængpande, en. den hule Deel af en Røffelaas, hvor paa Fængkruddet lægges.

Fængsel, et. pl. Fængsler. [af fange.] 1. Fængelskab. (I ældre Skr. Fængelse.) At dømmes t. evigt Fængsel. 2. Sted, hvor Fanger holdes i Forvaring. At sættes i S. holde een i Fængsel. = Deraf: fængselbunden, adj. v. poet. fængslet, sat i Fængsel, holdt i Fængsel. Ohlenschl. (Nord. G. 310.) = Fængselmure, en. Mure, der omgiver et F. figurl. "Den frie Eiel i Stovets Fængselmure." Ohlenschlæger. Fængselsstraf, en. den Straf, at holdes i Fængsel. Fængselstid, en. den Tid, hvori een holdes i F. (Ralling.) Fængselstrang, en. den Trang, hvori Fængseling holder en Person. (Arreboe.) p. fl. —

Fængsle, v. a. 1. sætte i Fængsel, arretere. — fig. indtage, indfæste i høj Grad, beherske Stædens Drift, Attraa og Virksomhed. "Nu fængsler anden Gienstand Heltens Blik." Ohlenschl. Det var mere hendes Vittighed, end hendes Stienhed, der fængslede ham. "Bort flerte fængsles af vort Die, og lankes t. det Løb, vi ser.

haald. = Fængsling, en. pl.-er. Gierlingen at sætte i Fængsel.

Fæmmike, en. pl.-r. [af Fane.] en liden fane; en Rytterfane, Standard.

Færd, en. ud. pl. [Gv. Færd.] 1. Fart, Rejse. Tre Dages Færd. [Sæl. För. A. 5. Fare, Rejse. Færde, Arigstog.] 2. foranstaltning, Anretning. "En ringe og uanstændig Færd." Bedel. f. Brudfærd, Jordefærd, Rejsefærd, o. fl. 3. Rørelse, Bevægelse. — Deraf: adv. paa Færde.

i forefærdende, i Bærf. Hvad er paa færde? Der er Fare paa Færde. "Der er ikke langt Bergad paa Færde, naar Fare og Nød er saa nær." P. Tidemand. 1564.

4. i Bevægelse, i Arbejde. "For Morgens den var han alt paa Færde." Tode. At være paa Færde fra Morgen t. Aften. 4.

handel, Foretagende, Forretning. En uanstændig Færd. "De store Dødes løse Færd." Blicher.

"At denne Færd jeg snitte vækkaet jo før, jo heller." Ohlenschl. "Jeg mærker, Duf elster den drabelige Færd." Samme. — At give sig i Færd med, at være i Færd m. et Arbejde. At være i Færd med en om noget. At komme, give sig i Færd med flette Folt (i Selstøb, Ledtog.)

fra første Færd o: fra Begyndelsen. 5. Overtagelse, Afærd. Han er underlig i al sin Færd. 6. Hændelse, Tildragelse. En underlig, sølsom F. (f. Velfærd, Ulfærd.)

Færde, v. a. 1. gøre t. Rette, flye, sætte i Stand. (A. S. Bedel.)

Færdes, v. n. pass. færdedes. [af Færd, f. Sæl. færdast.] 1. rejse, drage omkring. "Ufseig Mand færdes frøggelig om Land." Didsfor. (P. Kollé.) 2. være i Bevægelse, Rørelse, i Arbejde. Hun færdes tidlig og flid, baade i Huset og udenfor. "En Bløgt opporer, færdes, er ei meer." S. Blicher.

Færdig, adj. [Gv. færdig, T. fertig.] 1. rede, beredt t. en Handling. Han er færdig t. at rejse, t. Rejsen. "Til Trøst, Naad, t. Andring altid færdig." Evald.

2. nært ved at gøre ell. at hændes noget. Hun er færdig at græde, naar hun seer Barnet. Han var færdig (ell. færdig ved) at døe af Gult. (dagl. T.) "Saa han er færdig ved at være Rønge." Ohlenschlæger. (Hansen. J.) 3. fuldført, tilendebragt. Arbejdet er færdigt. Huset bliver færdigt i Sommer. At gøre noget færdigt. At være, blive færdig med noget, faae det tilendebragt. 4. villig, redebon. At være færdig til at tilgive. "Den, der er villig til tilfidesætte egne Fordele f. det Almindelige, og færdig at opoffre Liv og Gods, hvor det gielder." Walling. (f. hofærdig, etfærdig, tiensfærdig.) 5. øvet, dygtig, hurtig. "Du møder Satyr flig en færdig Digter, selv naar han hylor v. en Fyrstes

Grav, strax spoger han selv m. Regentens Pligter." Evald. En færdig Arbejder; en færdig og flidende Tunge. At være færdig i sit Arbejde, i sin Pen. — Deraf: Færdighed, en. pl.-er. en ved Øvelse erhvervet Evne ell. Bequemhed t. et vist Arbejde. "Af Øvelsen reiser sig efterhaanden en Færdighed; af Færdigheden en sundig Bane; af Banen en Natur." Bastholm. f. i at tale et Sprog, i at ride, vandsø. Han besidder mange Færdigheder.

Færdsel, en. [af færdes.] Færd, Bevægelse af Rørende og Ridende. I denne Gade, p. denne Vel er megen Færdsel. — Færdsefsfolk, n. s. pl. Folt, som have m. Færdsel, Transport at gøre. — færdsefsrig, adj. som har megen Færdsel. En færdsefsrig Vel.

Færge, en. pl.-r. [af færr. G. Ferry. T. Fährer.] et i Almind. fladbundet Fartøi, hvori saavel Folt, som i Færdesleshed Bøgne, Bæste, Dvæg og Gods føres over et smalt Vand. Skibe, der bruges som Færger, kaldes Smakker. = Færgebaad, en. B. som bruges v. et Færgested til Overtagelse. Færgebro, en. Bro, hvorfra man gaar ud i en Færge. Færgefart, en. Overtagelse fra et Færgested t. et andet. Færgefarten fra Kallundborg t. Aarhus. Færgefolt, pl. Folt, som ere ansatte ved et Færgeleeb. Færgegaard, Færgehuus, et. H. hvor en Færgeemand boer. Færgefart, en. En Karl ell. Baadsmand, som gjør Tjeneste v. en Færge og hos en Færgeemand. Færgeaug, et. en Forening af flere Lodtagere, som have Deel i et Færgeleeb. Færgeleeb, et. 1. d. f. f. Færgefart; ell. det Vand imellem to Lande, hvor man sættes over m. Færger ell. Færgesmakker. 2. den Drift og Handel, som hører til Færgefarten v. et vist Sted og Deeltagelse deri. At have Lods der i et Færgeleeb. Færgeleeb, en. det, som betales f. Overtagelse m. en Færge. Færgeemand, en. den, som eter ell. bestyrer, enten ene, ell. med sine Folt, en Færge v. et af de mindte Færgesteder. Færgeesmakke, en. et Skib, der bruges i Stedet for Færger, ved Overtagelse paa større Bænde. Færgested, et. Sted, hvorfra Overtagelse sker ved Færger. Færgetold, en. Told, som maa betales af Værer, der føres over v. Færger.

Færre, færrest. f. faa.

Færredsvogn, en. pl.-r. (Færdesvogn, Færdesvogn.) en Vogn m. Kurvesading, Rejseovgn, (modf. Arbejdsvogn.) Færredshaver, pl. Haverne ell. Sideskifterne paa en Færredsvogn. — Færredstøi, et. Røretøi. (Arbejds. 181.)

Fæste, et. pl.-r. [af adj. fast.] 1. noget, hvorved man kan fæste en Ting, ell. holde sig fast; ogsaa: det, at holde sig fast.

Krog t. Fæste for en Stige. At faae F. med Hænderne, m. Fædderne. (s. Fodfæste.) 2. Haandgreb p. en Aarde, Aardefæste. 3. fast Sted, Fæstning. (forældet.) Borg og Fæste. 4. den Forening ell. Contract, hvorved Jord leies af Eieren. At have, faae en Gaard i Fæste. At give nogen en Jord i Fæste (fæste den bort t. ham.) At give 100 Rdlr. i Fæste af en Gaard 3: i Indfæstning. 5. Det synes tilforn ogsaa have været brugt for: Forlovelse. — Heraf i det mindste Ordene: Fæstefolk, pl. forlovede ell. trolovede Folk. (D. Lov. V. 4. 1.) Fæstensgave, en. Gave, som en Fæstemand giver sin Fæstems. (forstellig fra Morgengave, s. A. Ussing. Anm. t. Tinger. II. 96.) Fæstengilde, et. Trolovelsesgilde. Fæstening, en. Trolovelsesring. "Min Fæstening han tog af Haand." Rahbek. (Digte. 1802. I. 186.) Fæstensøl, et. d. s. s. Fæstengilde. At drikke Fæstensøl. "Seent bliver da vort Fæstensøl, min Søster!" Evald. (Fisterne.)

Fæste, v. a. 1. [af adj. fast.] gjøre fast. At fæste noget m. Sam. Træet har fæstet Rødder. (Ogsaa neutr. Sammet vil ikke fæste 3: sidde fast, holde fast.) At fæste sit Haar op. At fæste Jlden (følge den om Aftenen i Aften.) figurl. At fæste noget i Sindet, i Hukommelsen. At fæste Lid til noget. 2. tage i Fæste. At fæste en Gaard, et Hus af een; at fæste (leie) Bærelser. At fæste Tjenestefolk, fæste en Pige. 3. give i Fæste, leie bort. At fæste en Gaard bort p. Fæsterens Livstid. At fæste sig bort (om Tjenestefolk.) 4. forlove, trolove sig med. At fæste sig en Mø, en Kæreste. = Fæstebonde, en. B. som har fæstet sin Gaard mod aarlig Afgift ell. Landgilde. (modf. Selveierbonde.) Fæstebrev, et. Kristlig Contract imellem Jordbrot og Fæstebonde om Fæste af Gaard ell. Hus, imod en bestemt aarlig Afgift m. m. Fæstegaard, en. G. som fæstes bort, som er bortfæstet. (saaledes: Fæstehus, Fæstejord.) Fæstekone, en. Kone, som imod Betalling anviser Tjenestefolk, især Piger, der ville fæste sig bort, ledige Tjenester. (I lignende Bemærkelse bruges: Fæstemand.) fæsteledig, adj. som ei er fæstet bort. En fæsteledig Gaard. Fæstemand, en. 1. en forlovet Mand, m. Pension til hans Kæreste. 2. s. Fæstekone. Fæstems, en. En forlovet Pige, med Pension t. hendes Fæstemand. "Men s. en Fæstems man vove maa sit Liv." Holb. P. P. Fæstespenge, pl. Penge, som gives Tjenestefolk p. Haanden, naar man fæster dem. Fæsterettighed, en. R. til at bortfæste en Gaard ell. anden Eiendom. = Fæster, en. pl. - e. den som fæster ell. har fæstet noget af en anden.

Fæstensgave, Fæstening, og flere. s. under Fæste, 5.

Fæstning, en. pl. - er. [af fast og fæste. A. S. Fæstenne, Fæstnesse, *castrum*, *propugnaculum*.] et befæstet, m. Bolde ell. Mure forsynet Sted. At anlægge, beleire, opfordre, storme, indtage en Fæstning. = Fæstningsarbeide, et. 1. Arbeidet paa at anlægge, bygge en Fæstning. 2. trættende Arbeid i og ved en Fæstning, hvortil Forbrydere (Slaver) dømmes. At dømmes til Fæstningsarbeide (Slaveri) p. Fæstetid. Fæstningsgrav, en. Grav udenfor Boldene om en F. (Saaledes: Fæstningsmuur, Fæstningsvold, o. fl.) Fæstningskrig, en. den Deel af Krigen og Krigskonsten, som bestaaer i at angribe og forsvare Fæstninger. Fæstningsværker, pl. Samlingen af Bolde, Grave, Skanser m. m. hvorved en By er befæstet. (i sing. om en enkelt Skanse.)

Fætter, en. pl. - e. [I. Vetter.] Søskendebarn. Om et Fruentimmer: Fætterste. — Fætterstab, et. Slægtstab imellem Fættene. (B. S. D.)

Føde, en. ud. pl. det som tjener t. Næring for Mennesker og Dyr, Spise. Gød, rigelig, flet Føde. En nærende Føde. At have Føden p. et Sted, i et Hus. "Fæder ældre give Børnene Føde; men ikke Næring. Føde betegner blot det, som næres af Mennesker og Dyr; Næring tillige den Virksomhed i Organismen, hvorved den drager Nytte af hvad den under. Der gives derfor Føde, hvori der er liden Næring." Müller.

Føde, v. a. fødte (fælden fødte), fødte. (Moth.) [Partic. fød, som nogle Mennesker have indført, er urigtigt, imod Analogi og ældre Skrivebrug. A. S. *sedan*. *poll*. *voeden*. N. S. *föden*.] 1. give Føde, nære, underholde. Han har over ti Mennesker at føde. figurl. vedligeholde, forke. Dlle føder Jlden. "Koldfindighed føder Mistanken, og Mistanken omdagede som nærmelse." Kampmann. 2. bringe sit Fødsel til Verden (om Mennesker og Dyr.) Han har født en Søn. "Jungen er født for sin egen Skyld allene." Ordsp. (Moth.) At føde i Dølgemaal. Hoppen fødte et Hingsteføl. Dyr, som føde levende Unger (*vivipares*.) Der fødes flere Mennesker, end der døe. — figurl. forvolbe, forarsage. Denne Sag vil føde megen Fortræd af sig. "End ikke det største Haab føder noget af sig, uden at den Haabende tillige arbeder." Schytte. 3. partic. fødte. Han er en født Englænder; men opdraget fra Barndom i Frankrige. — At være født til noget, have fortrinlige Naturanlæg; være ligesom af Naturen, fra Fødselen bestemt til. Ligeledes: Han er en født Digter.

"Da det nu omstunder er en bekendt Sag — at enhver Døsmer og Dagdriver er en jødt Landmand." Rahb. — Føden, en. Mærningen at føde. = Fødeby, en. Bn, hvor een er født. Fødedal, en; Dal, som er eens Fødested. "Længe skal hans Fæder Fødedale m. høi Begeistring om hans Jødet tale." Rahbek. Fødeegn, en. den Egn, der omgiver eens Fødested. Fødegård, en. tilforn i Jylland de mindre Lædegårde, der kun havde Rettighed t. at opføre Stude, men ikke t. at stalde dem til Fødning. (D. Atlas. IV. 33. s. Staldgaard.) Fødejord, en. Fødeland, Fødested. "Udelukke Kærlighed til Fødejord: Begrebet af Fædrelandsfærlighed." Ensl. Fødekorn, et. Bratkorn. (modf. Hædekorn.) Fødeland, et. Fædreland. egentl. Landet, hvor man er kommen til Verden, hvilket kunde være forskjelligt fra Fædreland.) Fødemangel, en. Mangel paa Føde ell. paa Fødemidler. S. Bone. Fødemiddel, et. En vis Ting, som kan tjene t. Føde; et Næringsmiddel f. Mennesker og Dyr. Et S. af Planteriget. Andre Fødemidler. "Et Fødemiddel er en enkelt af de Gienstande, som tjene t. Føde; Begrebet om Føde omfatter alle Fødemidler." Müller. Fødemængde, en. Mængde, Quantitet af Fødemidler. "At kenne smængden er i Forhold t. Fødemængden." S. Bone. Fødenød, et. egentl. et Nød, Hoved, som opføres; (s. Fødestud.) men i lav Talebrug: en Dagdriver, en Person, som ikke gjør Gavn for Sten. føderig, adj. 1. som har Dret og af Fødevare. 2. som giver megen Gode, er meget nærende. Fødestad, en. et Sted. Fødestavn, en. 1. den Egn, der omgiver, hvor een er født; Fødested. (som natale.) "Begreberne Fædreland og Fødestavn ere sammensmeltede i deres Bred." Engelst. 2. særbd. en Strækning af Gods, hvilken Borne, som der være, ikke maatte forlade, uden at købe Lov dertil. (s. Stavnsbaand, stavnsmanden.) At være fri, blive fri for sin Fødestavn. D. Lov. III. 14, 13. Fødested, et. det Sted, hvor een er født. Fødestud, en. pl. -e. kaldes i Jylland de Stude, der opføres v. Palm ell. ringe Stier, i Møbsætning til Staldstude, der bruges (s. Høgaards Bestr. over Thne. 114.) til at opdrætte, n. s. pl. Fødemidler, som Gienstande f. Handel; det, som tjener t. Menneskers Føde, betragtet som Værelse; især i Enkeltheder, Smør, Kød, Fleg, ic. Føde, en. D, hvor een har sit Fødested. Fødsel, en. pl. Fødsler, dog sædvanl. i best. Art. Fødselen. [i ældre Skrifter: Fødselse.] 1. Mærningen, at bringe et Bæst til Verden; Tilbringelsen, at et Bæst, et Foster fødes. Hun havde en let,

haard F. Dagsaa Hønsdyrenes F. behøver undertiden Hjelp. Barnet døde i Fødselen, har været svageligt fra Fødselen af. 2. Art, Hverkomst. Han er af Fødsel en Morsmand. 3. figurl. Opkomst, Udspring, første Begyndelse. At dæmpe et Dyr i Fødselen. = Fødselsaar, et. Aaret, hvort een er født. Fødselsbrev, et. Brevs angaaende eens Fødsel. Fødselsdag, en. den Dag i Aaret, p. hvilken een blev født. Fødselsdele, pl. de Legemsdele hos Funktionner, som ere bestemte t. Slægtens Fortplantelse. Fødselsfest, en. Høitid i Anledning af eens Fødselsdag. Fødsels-hjelp, en. den Hjelp t. at bringe Fosteret frem, som Lægen ell. Jordemoderen giver den Fødende. Fødselskinder, en. En Læge, som har lært og udøver Fødselsvidenskab. Fødselskøitid, en. Fødselsfest. Fødselsleie, et. Fosterets Leie i Bækket under Fødselen. Fødselslem, et. d. s. f. Fødselsdele, især de udvendige. Fødselsnød, en. Smerte og Nød, som følge med Børnefødsel. Fødselsret, en. Rettighed, som Fødselen giver; arvet Rettighed, "Grib Sværdet og forfølg din Fødselsret." Ahlenschl. Fødselsmerter, pl. Smarter, som den Fødende lider. Fødselssted, et. Fødested. (Bastholm.) Fødselsstiftelse, en. Stiftelse, hvor Uvindsfolk, der skulle føde, modtages og nyde Fødselskinder og Pleie. Fødselsstund, en. den Time paa Dagen, i hvilken een fødes; Fødselsstunde. Fødselstang, en. Tang, hvoraf Fødselskinder betjene sig i haarde Fødsler. Fødselstid, en. 1. den Tid, da en frugtfuld Kone føder, ell. da Fødselen er forhaanden. 2. den Tid, da een fødes, blev født. "Hvad har du da at præle af ældre Fødselstid." Ahlenschlæger. Fødselsveer, pl. visse Smarter hos den Fødende, som gaae forud for Fødselen. Fødselsvei, en. den Vei, Fosteret tager under Fødselen. Fødselsvidenskab, en. Videnskab om Børnefødsel og Fødselskinder. Føie, adj. [Ev. söga.] liden, ringe. "En føie Hob; et føie Folk." Laussen. "Lad os stilles føie Dage; Døden samler os igjen." K. Guldb. Om en føie Tid. — adv. liden. En føie Tjeneste. "Her tøver jeg kun føie." S. Staffeldt. "Han Orthographie tog udi Agt saa føie, at han Materien kun agtede heel føie." Holb. P. Paars. (br. nu fiolden.)

Føie, en. ud. pl. [T. Fug. S. Fog.] 1. Skiel, Aarsag, Bistighed. Med F. med god Føie; ikke uden Føie. 2. Færlighed; i den Talemaade: at falde til Føie: give efter, underkaste sig.

Føie, v. a. og rec. 1. [Ev. söga. T. f. u. g. e. n.] 1. forbinde, sætte til, sætte ind i. At føie et Stykke til. At føie (føide) et Bræt ind i en Kabin. Føie noget sammen. — Deraf:

Føining, en. **Sammenføining**. 2. passe, mage, lempe. At føie det ene efter det andet. 3. lave, bestikke. "Guds Vilddom havde saaledes føiet det." Balth. Stiebnen føiede det saaledes. At føie Anstalt t. noget. 4. lempe sig efter, være t. Villic. At føie een i noget. Hun føier Barnet for meget. (Jvf. fire.) 5. fremme, fremhjelpe, være gunstig. Enken har altid føiet ham. "Tilføres mig en Vind, som kan min Rejse føie." Falster. 6. føie sig, v. rec. a) lempe, rette sig efter. Jeg maa føie mig efter ham. b) blive til pas, efter Ønste. Vinden vil ikke føie sig. Alt føiede sig for ham. "Kort, efter Ønste alting føier sig." Tode. c) impers. Rec, indtræffe. Det føiede sig saaledes. = **føielig**, adj. 1. som gjerne føier sig efter andre, villig, omgængelig. 2. passende, beqvem, heldig. Paa en føielig Tid. Vinden er ikke føielig. **Føielighed**, en. 1. Bestaffenheden, at være føielig. "Hverken Venstab, Had ell. Egennytte, hverken Egennytte ell. nedrig Føielighed kom Bøgtstaalen til at helde." Jacobi. 2. Øttring af Føielighed. Jeg har vilst ham mange Føieligheder.

Føite, v. n. 1. (har.) løbe hlt og her, ud og ind. At føite omkring i Byen. (Moth. dagl. Tale.)

Føl, et. pl. d. f. [Føl. Fyl.] Hestens og Åsenets Affødning. (Om den unge Hest bruges det i dens første Aar. f. Fole.) = **Føhoppe**, en. pl.-r. en Hoppe, som har Føl, ell. som bruges t. at lægge Heste til. **Føltand**, en. de første Tænder, som Føllet og Følen flister.

Føl, adj. (lang o.) lind, blød at føle paa, "som viger t. Fingrene naar det føles paa;" cedens tactui. Moth. (høres endnu i Almueproget.)

Føle, v. a. og n. 2. [A. S. felan. N. S. fōlen.] 1. søge v. Berøring (især m. Haanden, m. Fingrene) at komme t. Kundskab om; finde. At føle Pulsens. At føle en Bone, om hun har Åg. Føl, hvor kold jeg er. At føle efter noget i Mørke. At føle paa noget o: tage p. med Hænderne. At føle (finde) til noget. 2. fornemme, mærke ved at føle paa. Jeg kan her føle en Hævelse. 3. mærke, fornemme v. Følelsens, over hele Legemet udbredte Sands. At føle Kulde, Hede, Gult, Løst, Smerte. Han følte intet t. Slaget. 4. figurl. om Sjælens indvortes Fornemmelser: være sig en Forandring bevidst. At føle Glæde, Sorg, Medlidenhed over noget. Han føler intet v. Andres Nød, v. Naturens Skønhed. "Naar vi sige, at vi føle en Sætnings Sandhed, da mene vi — at dens Rigtighed er os indlysende v. en umiddelbar Forestilling om Gienstanden." Mynster. 6. At føle sig o: være stolt af Fortrin, Kuldekommenheder, man er sig bevidst. = **Føle**

bone, en. ud. pl. Bone t. at fornemme v. Følelsen. (Treschow.) **Følehorn**, et. pl. d. f. Insecternes, fra Hovedet udspringende Føleredskaber. (Antennæ.) — **Føleredskab**, et. Redskab hos Dyr (f. Ex. Insecter) til at føle med. — **Føletræde**, en. Føleredskab hos Insecter og Polyper. **følelig**, adj. 1. som kan fornemmes v. Følelsen fornemmelig. 2. som frembringer en særlig ubehagelig Fornemmelse; betydelig. Et føleligt Stød, Tab. En følelig Brevidelse, Fornærmelse. "Saaledes t. det Tab, en Rig ikke agter, være følelig f. den fattige." Rahbek. = **Følelse**, et. 1. ud. pl. den Gøne i Sjælen, at kunne v. Nervesystemet fornemme Forandringer som udvortes Ting ved Berøring ell. Indvirkning frembringe i Legemet; Følelses Sands. Med Livet ophører Følelsen. Denne Legemsdeel er han reent uden Følelse. — Ligeledes om en enkelt Virket i denne Sands. Følelse af Kulde, af Smerte, af et Slag. En smertelig F. i Brøstet. 2. pl.-r. enhver indvortes Fornærmelse, ell. Sjælens Bevidsthed om Nærværelsen af en Forandring, uden at den Bevidsthed er Grund til, ell. er gaaet over til en Forestilling. En behagelig, ubehagelig, levende, dunkel, stærk, svag, ligegyldig, blandet Følelse. "Mænd af Rækkebør yttre Følelsen i Daad." P. W. Tressow. "Følelsen i denne Betødning — tilfældig giver en umiddelbar Forestilling." Mynster (om Begrebet Tro. S. 32.) "Følelser er ikke Forestillinger, men blotte subjective Fornemmelser." Treschow. (Følelsesord hos Mogle: en Interjection, er udraab, hør ved man udtænker en Følelse; Sætningsord.) — **Følen**, en. ud. pl. Sierning at føle p. noget. — **Føleri**, et. ud. pl. Egentlig i d. Tale: idelig og utidig Følelse ved det Føleri være. 2. et i nære Forhold opstaaet Ord, for at betegne en overdriven, sygelig, vildfarende, latterlig Følelse. "Han vilde see ud som latter Følelse og saae ud som ankommet Føleri." Tag — **følesløs**, adj. som er uden Følelse (saavel om den blot sandfælsige, som om den indvortes Følelse, dog mest om den sidste). Benene er han ganske følesløs (betru uden Følelse, Fornærmelse.) Han er følesløs v. hendes Lærer. (f. ufuldsom). "Blere maaskee af Naturen bortte og følesløse mod Fornærmelser." Balth. "De have levet deres hele Livstid i følesløs Ro, uden Deeltagelse i andres Stiebne." Bagg. i Alim. Deraf: **Følesløshed**, en. ud. pl. (hvilket Ord dog efter Talebrøgen, saavel end Adjectivet, br. om Mangel p. sandfælsig Fornærmelse; hvortil et andet Udtryk savnes. Følesløshed i Huden, i visse Leiligheder.) — **følsom**, adj. som har en stor Grad af Følelse, en meget fin, stærk, d.

et upaakt Føllefte; bruges hyppigst om ind-
vortes Føllefte, om det, som rører Sind
A. Pierte; dog siges: at være følsom imod
Kulden, Betræktet. — Følsomhed, en. ub.
al. den Egenstabs, at være følsom.

Følge, v. a. og n. fulgte, fulgt. [Føl.
fylgia. A. S. fylgiam. Sv. följa.] A. 1.
komme efter i Rummet, gaae ell. bevæge
sig efter en anden. At følge een; og følge
efter een. Han fulgte mig i Hælene hvor
jeg gik. Prindsen fulgte lige efter Kongen.
At følge een m. Vinene: see efter een, som er
Betræktet. — Ligeledes om det, som ved
Stilling ell. Plads er ell. kommer efter
noget foregaaende. Der følger (i Bogen)
et lyst Eventyr paa den lange, alvorlige
fortælling. Een smuk Egn følger p. den
anden i bestandig Afveksling. 2. komme
efter een m. lige Hurtighed; følge med.
Han gaaer saa stærkt, at jeg kan ikke
følge ham (at han kommer forud for mig
Gangen.) figurl. Han taler saa hurtig,
at man har vanskeligt v. at følge
ham (: høre og fatte alle hans Ord.)
være i Følgeskab, i Følgeskab m. nogen
en Rejse, ell. et Tog. Vi fulgte dem
alle (eller: Vi fulgte alle med) ligesom
frikket. Vi have lovet, at følge ham et
par Målt p. Veien. Han blev fulgt af et
stridt Trosselskab. Jeg red; men de andre
fulgte t. Bogen. At følge Brudsfolk til
Kirke. At følge et Elig. — figurl. Lykken
fulgte ham t. hans Død. "Af Smiger
fulgt, af Kjærlighed forladt." J. Smidth.
— Ogsaa om Ting, som man affender.
b. Tale, og efter det Lydte.) Værene skulle
følge, saasnart Anvisningen indløber.
Kongene følge herhos (hermed, m. denne
Kjærlighed.) 4. følge med, absol. være i
følge m. andre, ledsage. (ogsaa om Ting.)
Vil du følge med i Skoven? Det fulgte
med i Risbet. — Med Huset følger fire
Kaffelovne. 5. lede, ledsage. At følge
en hjem, følge et Barn i Skole, følge
en ned ad Trapperne. 6. komme efter i
Tiden, see efter en anden Tildragelse; it.
komme i en vis Tilstand, som en anden
er i. (m. præpoa. efter og paa.) Efter
regn følger Solen. Det ene Jordenskralb
fulgte paa det andet. Straffen fulgte
middelbar paa Forbrydelsen. Betænk hvad
du vil følge paa! Een Ulykke fulgte paa
den anden. — Sønnen fulgte
faderen i Embedet. Efter denne ypperlige
Rejse fulgte en Række af uduelige. "Efter
den Skoggen følger Regemet, saaledes har
Lærket fulgt Lyset v. en nødvendig Følge."
Schow. — Ligeledes partic. følgende,
m. br. a) ligesom om Tiden, saavel den
nærmere forbigangne, vaafølgende, (inse-
quens) som den tilkommende (futurum,
sequens; det sidste dog flidnere.) Han
fulgte sig rolig Vinteren over; men fulgte
Dansk Ordbog L

gaaende Foraar begyndte han igjen sine Gæ-
stog. Den følgende Dag var han igjen
gaaet frisk. Den følgende Tid vil lære
det. En følgende Alder vil lade ham veders-
fares Ret. b) naar man i Talen henviser
til det, der strax vil blive sagt ell. omtalt.
Han holdt derpaa følgende Tale: Det bør
see p. følgende Maade: Da jeg kom nære-
mere, læste jeg følgende: (Ord.) Du
maa erindre følgende: (Ting.) — Her
bruges ogsaa Udtrykket: som følger. Brev-
et lyder, som følger: Han svarede saa-
ledes, som følger. c) (jvf. No. 1 og 5.)
om det, som er eller kommer efter, i For-
hold til noget foregaaende. (sequens.) De
følgende Blade, Capitler i Bogen. Den
hele følgende Scene i Stykket er overflø-
dig. 7. a) tage t. Mønster ell. Rettesnor,
stræbe at ligne. Deri følger jeg hans Ex-
empel. Han følger de Gamles Strives-
maade. "Som Herren er, saa følge ham
Eviden." Ordsp. b) lyde, rette sig efter.
At følge eens Raad; følge Stik og Brug,
følge sin Tilboielighed, følge Naturens
Stemme, følge sit eget Hoved. c) være
en Virkning af, flyde af, være en Følge
af. (med præpoa. af.) Det følger af hans
egen Tilskælfte. Deraf kan følge meget
Ondt. d) kunne uledes som Slutning af,
udbrages af en Sætning, udgøre Slut-
ningen af det foregaaende. Vel har han
tilskaaet Handlingen; men deraf følger
endnu ikke, at han er straffskyldig. Af disse
Forudsætninger følger nødvendigen, at
Rettigheden ikke tilhører ham. — B. følges,
n. pass. være i Følgeskab med Andre, som
bevæge sig fra et Sted t. et andet. a)
følges ad. (ledsage hinanden.) Vi vil føl-
ges ad paa Comedie. Vi fulgtes ad, har
fulgtes ad den hele Veien. "De skulde begge
to saa deilig fulgtes ad." Bessel. (Kjærl.
ud. Str. l. 3.) b) følges med, ledsage,
være i Følge med (følge med.) Vil du
følges med, følges med de andre, eller
gaae allene? = følgagtig, adj. hørsom;
tilboielig til at følge (7. b.) c) lyde, rette
sig efter. (b. Tale.) Det hjælper ikke, hvad
man siger ham; han vil ikke være følgag-
tig. (Talemaader som disse: Løst skal
være følgagtigt. Gaae i Forveien, jeg
vil strax være følgagtig (W. S. D.) høre
til forældet Talebrug. "Saafermt Dyrig-
heden ved egne Betænte lader ham affors-
bre, da skal han være følgagtig." D. Lov.
l. 2. 24.) — Følgagtighed, en. Lydighed,
god Villie t. at adlyde. "Jeg ved Føl-
gagtighed din Godhed skal erkiende." Lode.
— Følgsomhed, en. (n. D. S. Følgsam-
keit.) Følgagtighed. "Følgsomhed imod
dem, i hvis Bestræbelser han ikke onstede
at findes." Mynster. (Præd. 1801. l. 21.)
= Følgebrev, et. Adkomstbrev, Skide
v. Forbegrebs og Grundetendom. (foræls

det.) **Følgepar**, et. Et Par af de Personer, som følge med i et Tog ell. en Procession, s. Gr. ved Tilgbegængelse. (jvf. Sørgepar.) **Følgeseddel**, en. 1. skriftligt Bevis, som Lægsmanden giver enhver Karl, der er indskrevet som Landsoldat, naar han vil forlade Sognet, og som foresvires Præsten, inden denne kan give ham Studsmaal. 2. skriftligt Bevis, som Soldvæsenet giver for at ufortolde og oplagre Værer maa bortføres. (B. S. D.) **Følgesvend**, en. En Person af Mandskønnet, der følger en anden, som Svend ell. Tjener. (i daglig Tale for: Ledfager.) **Følgeterne**, en. et ugift tjenende Fruentimmer, der følger ell. ledsager sit Hershabs. (Grundtvig.) **følgeværdig**, adj. som er værd at følge, som fortjener at efterlignes. (L. Rothe.) "Et følgeværdigt Mønster p. Dyd og Gudsfrugt s. den lærde og lærde." Bastholm.

Følge, en. pl.-r. [L. Folge.] A. 1. (ud. pl.) den Tilstand, hvori en Tilstand følger paa, kommer efter en ell. flere andre. (s. Arvesfølge, Lehnfølge, o. fl.) Tonerens; Forestillingernes Følge. Versene maa læses i een uafbrudt Følge. 2. (ud. pl.) den Tilstand, at een Ting (Forestilling, Sætning, Sandhed) har sin Grund i, ell. følger af en anden. (jvf. følge, 7. c. d.) Det var en naturlig Følge af den store Anstrengelse. Det er ingen Følge, at Korpset bliver durt i Kar, fordi Hæsten her i Landet var maadelig. — I Følge, adv. paa Grund af, som en Følge af, i Overensstemmelse med. Det stער i Følge kongelig Befaling. I Følge vor Aftale. I Følge mit Bøfte sender jeg Bogen tilbage. I Følge de næste Efterretninger er Krigsen virkelig udbrudt. — 3. (pl. Følger.) det, som kommer af, følger af en foregaaende Tilstand ell. Handling, som dennes Virkning. Hvad vil Følgen heraf blive? Det er en Følge af hans uforsigtighed. Følgen vil lære det. Denne Sag kan have vigtige, farlige Følger. — At drage til Følge v. have en vis Følge, ell. særd. have lignende Virkning i lignende Tilfælde. Det kunde drage til Følge, om man tilstod ham denne Frihed (nemlig, at Andre ogsaa vilde paastaae den.) 4. det, der følger af ell. kan udtrages som Slutning af en Sætning. (Consequens.) Jeg indseer ikke, hvorledes man faaer denne Følge ud af mine Ord. — At tage noget til Følge, v. betragte det som bestemmende Grund for noget, "At tage et Bevis til Følge." (Drstedes Eunomia. III. 477. Heraf det nedenfor anf. Følgemageri.) B. flere Ting af een Art, som i uafbrudt Række følge paa hinanden. (Fr. suite.) En fuldstændig Følge af romerske Keisermynter. = Følgemageri, et. Tilsvielighed t. at ville ud-

lede Følger af noget, endog uden tilstrækkelig Grund. (Consequensmageri.) "Jeg veed ogsaa, at dette Følgemageri ofte misbruges i den lærde Verden." Gillschorn. (Philos. Br. 187.) følgerig, adj. som har mange, ell. betydelige Følger. følgerigtig, adj. p. en rigtig Raade udbragget ell. fremstillet som Følge af noget; consequent. (Treschow.) — **Følgeslutning**, en. Slutning, som p. en middelbar Raade udtrages af een ell. flere foregaaende Sætninger. "Tilstræffelige Følgeslutninger for denne Følgeslutning." A. Drsted. "Naar denne Opfordring ligger udtrykkelig i Ordene selv; ikke naar den først v. Følgeslutninger uledes af dem." Birker. — **Følgesætning**, en. pl.-r. Sætning, der ell. fremstilles som uledet af en ell. flere foregaaende. A. Drsted. (Eunomia. II. 80.) **Følge**, et. d. s. s. Følgeskab, 1. [3d. Fylgd, Følgeskab.] At være i Følge, komme i Følge m. een. At have nogen i Følge med sig. 2. Han var iblandt Kongens Følge. Et stort, prægtigt F. Det hyle blev rigelig bevertet. (s. Brudfølge, Følgefølge.)

Følgelig, adj. og adv. [af v. at følge] 1. adj. som følger, er en Følge af, grundet i det foregaaende. Det er følgeligt, en følgelig Sag, at man maa holde hvad man lover. (J. Baden. Grundtvig. Høres ogsaa bl. Almuen.) 2. adv. p. Grund deraf; altsaa. Han er den svageste følgelig maa han give efter.

Følgeskab, et. [af Følge, en.] 1. den Tilstand, at ledsage, at følge een, som reise ell. drager nogensteds hen. At gjøre Følgeskab m. een, p. en Landreise. Jeg var i Følgeskab m. ham herfra t. Hamborg. 2. endel Personer, som følge ell. ledsage een; et Følge. Et stort, lidet, anseet fornemt Følgeskab.

Føn, en. ud. pl. et Slags Fung ell. Plante p. visse Planter, ell. p. deres Følge, hvorved dette, naar det falder af, for omring af Bliden. s. Frould. (Jel. Fom tæet falden Snee.) Deraf: Fønduff, en. Samling af Føn, der sætter sig i Dufte. (B. S. D.)

Før, adv. og conj. [Jel. fyr. A. for, fyr, fyre. Goth. faur, faura.] egentl. til at betegne et tidligere Tidspunkt ell. den Omstændighed at være forud i Tiden; inden; (ante, antequam.) modf. efter at. (Det hedder da ogsaa førind. s. e. h. e.) Han kom før vi havde ventet det. Jeg har kendt hende baade før og efter hun blev gift. "Før Biergens døde og du dannede Jorden." Ps. 90. 2. "Havet elsket mig førind Verdens Grund vold blev lagt." Joh. 17. 24. — Ogsaa bruges udtrykkelig et Tidspunkt, tidligere end noget tilkommende (inden.) "Før der var

lader sig, før et Dvarteer er omme." Bessel. Jeg skal nok gaae til ham, før jeg dier. Han holder ikke op, før han ensang kommer til Ulykke. 2. tidligere, end i vist Tidspunkt, som nævnes. Jsl. syri. [for, 2. a.) En Time før Middag. To lger før Paaste. Før og efter Vinstets Dydelse. — Ligeledes om Personer i Lidsforhold. Før ham, har Ingen nydt enne Dre. 3. med Bibegreb af en mere idroffelig Sammenligning i Lidsbestemelsen. (priusquam.) Han kom før end ikke før end) alle de øvrige. Jeg hørte ham, or (ell. før end) jeg saae ham. So før, i tiere, jo hellere. So før det kan ske, i tiere er det mig. — Ogsaa absol. for: tidligere.) Han kom tidligt nok; men jeg kom dog før. Et Par Dage før, tidligere) eller tidligere. Hvorfor kom du ikke før? Jeg havde været her før, dersom legnen ikke havde finket mig. 4. ligeledes absol. og i dagl. T. a) for: tilforn, i en tidligere Tid, uden nærmere Bestemmelse. antea, antehac, prius.) Jeg har nok gang før seet ham. Det har forhændt sig, i jeg ikke kunde komme ind. "Run han den Klade nyder, som før var Trostabs Løn." Thaarup. b) i en tidligere Tid, m. Hensyn i et vist Tidspunkt; (ante.) modsat siden, l. nu. Det er hverken stekt før ell. siden. Jeg var der aldrig flere, hverken før ell. siden. or tvilede jeg derom; men nu ikke mere som en nylig udløben Tid; for kort siden. uuper.) Jeg var før ved hans Dør. Jeg ste før til hende; men hun hørte mig ke. (jvf. forhen og tilforn.) 5. uegentl. or hellere, snarere. (baade m. "end" efter, i absol. ell. gientaget.) Han hjælper før temme, end sine egne. Før vil jeg rlade Landet, end lide denne Krænkelse. or hun vil give efter i det mindste, før ufter hun det Pele.

Sor, adj. [Sw. för. Jsl. fær, dygtig, uelig, tapper:] 1. dygtig, duelig, i Stand at arbejde. (Denne Bemærk. er forældt; men tilovers tsammensatte adj. f. Gr. reidsfor, gangfor, plovfor, vaabenfor.) som er uden Mlen, uden Legemsstade; ind. "Det første, hun fik Syn p. ham, a blev hun før igien." M. Mich. Kalborg. iggere, der have før Lemmer, har hols til at arbejde. (Denne Bemærk. er geledes nu lidet brugelig. jvf. vansfor.) Ror af Lemmer, svær af Legemsdannelse. a hoi og før Karl. Hun er bleven mes i før i de sidste Aar. Han er mere før Lemmer, end fed. jvf. syldig. = Sør: d. en. ud. pl. Bestaffenheden at pære r; Sværhed i Lemmer. — forlemmet, li. som har før, svære Lemmer. — for: l. adj. 1. noget før. (W. S. D.) "En rlig Mand." Ohlenschl. Hæton 3. 2. ad, uden Mlen. I forlig Stand. (W.

S. D.) — Sørlighed, en. Sundhed, Selbred, ustadtilstand, enten i hele Legemet, ell. m. Hensyn t. et vist Ledemed. Han saae aldrig sin Sørlighed, den rette S. mere i dette Aen. "Saa gaaer det til, naar du forlader dig p. din Sørlighed og Sundhed." P. Tidemand. 1543. "At de, som have lægellige Snger, kunne blive hiulpne til deres Sørlighed igien." D. Lov. II. 19. 3.

Søre, v. a. 2. [Jsl. sœra. N. S. seran. N. S. før en.] 1. egentl. og overhovedet: bevirke ell. bestemme en Stienstands Bevægelse; og sær. stasse en Stienstand fra et Sted t. et andet v. Anvendelse af bevægende Kræfter t. Hest, t. Vogns, p. Fartøier, m. m. Kornet føre de p. Vogne over Bierget; endel Barer bære de i Kurve p. Ryggen. Bønderne føre Korn, Brønde, Lommer til Byen (t. Vogns.) Dvæget føres over (Vandet) p. Smakter, og siden har man endnu 14 Mill, at drive det. At føre Barer ind (fra et fremmedt Land.) Ugentl. at føre Bers ind i sin Tale. i. indføre. — Der føres meget Korn ud af Landet. At føre een over en Flod (satte een over.) At føre en Hør over t. Afrika, 2. bestemme en levende Stienstands Bevægelse v. physiske Midler; lede, styre, drive affted. At føre een v. Haanden; føre en Hund i Lænke, et Barn i Legebaand, At føre Bruden t. Brudekammelen. "Hans skulte Haand skal føre eder lykfsallge til eders Grav." Thaarup. At føre een i Fangsel; føre een f. Retten. Han blev ført hjem m. Faller. At føre een om i Huset, i Haven, Han førte Selskabet ud i Stoven. (figurl. at føre een ud af Bilsfarelse. At føre Rygter ud iblandt Folk. At føre Sladder om nogen. "Til det omfider nu for Rousgen og en fort." Bording. II. 405. jvf. bry før.) 3. bestemme, styre en livløs Stienstands Bevægelser. Winden fører Støvet, Sandet t. denne Side. Han forstaaer godt at føre (bruge) Raarden. Skipperen førte Skibet lyffetig i Havn. absol. At føre et Skib a: være den øverst Befalende p. Skibet. At føre Pennen a: skrive. (figurl. Det er Medlidenshed, som har ført hans Pen.) At føre Penselen a: male. 4. i nogle Tilfælde: have hos sig, med sig, bære. At føre Penge m. sig, hos sig. Skibet førte Topseil (havde Topseil oppe.) At føre Waaben. (ogsaa figurl. krige. At føre Waaben mod Fædrelandet.) Dette Fartøi fører 30 Ræster. 5. uegentlige og figurlige. Bemærk tæller: a) indrette, lave noget i et vist Strøg, i en vis Retning. De førte Løbesgravene lige ind under Boldene. Denne Grøft vil jeg føre uden om Bæuet. At føre en Muur op. (jvf. opføre.) b) om Retningen af en Vej. Denne Gang, Sti fører helt igiennem Stoven. Prullen af

disse Bøle fører til Byen? c) bestemme Personers Handlinger, (egentlig Bevægelse, s. No. 2.) v. Veiledning, Befaling, Grunde, Overtalelse, o. s. v. At føre een p. den rette Vej (baade egentl. og figurl.) Det er et stort Selstøb, der har ført ham p. Afveie. At føre (ansøre) en Pær. "Det Fælt, som Kongen har bestemt til Lands at føre." Bording. (s. Fører, Ansører.) At føre Tropperne i Sliden, s. en Storm. — At føre (lede) een i Fristelse, i Førbærvelse. At føre een paa glat Is s: i en mislig, farlig Stilling. d) være Karsag t. at noget sker; foranledige, bringe i en vis Tilstand. Det er Røden, som har ført mig hertil. At føre een i ulykke, i Fortræd, i ondt Rygte. Uvoldenhed kan ogsaa føre t. Bantro. — At føre ulykke, Udelæggelse over Landet. "Dybt dig ikke, at du ikke skal falde og føre Banære over din Siæl." Sir. 1. 28. e) anordne, bestyre, forestaae, udføre. (i enkelte Tilfælde.) Hun fører hans Huusholdning. At føre et Regnskab. (Deraf: Regnskabsfører.) Han førte (forestod) Regjeringen i Prindsens Mindreaarighed. At føre en Sag, en Proces (s: forsvare en af Parternes Sag. Deraf: Sagsfører.) Men ogsaa absol. at føre Proces s: have en Sag s. Retten m. en anden. Jeg er en Pader af at føre Proces. — At føre Ordet s: tale (især offentligt, ell. i en Forsamling.) Ogsaa: at føre Tælen. "Men jeg et lidt Dværgteer her Tælen ene fører." Bessel. At føre Klage over noget. f) ansøre, antegne. At føre noget t. Bogs. (s. indføre.) At føre noget t. Indtægt, t. Udgift. At føre til, lade noget tilføre i Protocolen. g) bruge, have, betjene sig af (i saa Tilfælde.) At føre en anden, en Familjes Ravn. At føre en Røve i sit Baaben. h) fremvise i sin Levemaade, Opsørrelse; frembringe. At føre stor Pragt, føre et tarveligt, roligt, lille Liv. At føre et overdaadigt, gudsfrugtigt, rygselst Levnet. De førte et lykkelig Hæsteskab: i) Desuden i andre særegne Talemaader, s. Gr. at føre Vidner s: kalde nogen t. at vidne en Sag. At føre (bringe) noget paa Tale. At føre et høit Sprog (tale overmodigt.) At føre noget i Brug, føre nye Moder ind (s. indføre.) At føre op i Dands s: være Fjordandser. At føre sig vel, ilde op (s. opføre.) At føre noget over sit Herte, over sit Sind (kunne overtale sig til, have Sind t. at gjøre det.) At føre med sig s: have t. Følge. Det vil føre mange Misbrug m. sig. ic. = Førelse, en. pl. -r. br. ikke i Verbots egentlige Bemarkelser (jvf. Førsel) men derimod a) for: Styrelse, især Guds ell. Forsynets. "Forsynets Førsler i det Forbigangne." Sneedorf. "Den Gud, som allerede her ledede os ved faderlige Førsler." Mynster.

"Der fortælles om Guds Førsler i verdens Dage." Samme. b) Maaden, hvorpaa noget bestyres, ell. een Retslag førel o. d. "Sine Embeders rettskafne Førsel." Bandal. "Under hele Sagens Førsel." Drsted. — Fører, en. Gierningen at føre (s. Førsel.) — Fører, en. pl. -e. den, som fører, leder andre, som ansører en Hov eller Mængde, et Tog, en Pær. Krigshærens Togets, Bagtens Fører. (s. Ansører.) Mængden vilde ikke længere følge, lod deres Fører. — Føring, en. s. nedensfor. — Førsel, en. pl. Førsler. 1. Gierningen at føre. Børernes Førsel. (Næst i Sammensætn. s. Indførsel, Udførsel, Gienførsel, Tilførsel, Opsørsel.) 2. det som føres fra et Sted t. et andet; Føring. Betændelige Kornførsler. Han bringer en god Førsel med sig. — Deraf: Førselsfolk, pl. Førsler, som ere søffelsatte m. Førsel ell. Dværgførsel o. d. Førselskib, et. Skib, som br. til at føre Værelse, ell. Krigsforsyningsheder fra et Sted t. et andet (Transportkib.) Førselstid, en. Tid, da Førsel sker ell. kan ske. Vinteren er en ubegavet Førselstid.

Føre, et. ud. pl. [Ev. Føre.] Brien Bestaffenhed (Befører.) Fører er nu meget v. den langvarige Regn. I godt Fører man Brien p. to Timer. (s. Ransføre, Glædesføre, Sneeføre, Vinterføre.)

Førend, conj. [sammensat af før og end] ligesom prinsquam. Isl. fyrren.] bruge i samme Bemærkelse som før, 1. (inden ante, antequam.) og under: Men 5. Ja var der førend han kom. Førend jeg rige for ham, vil jeg hellere reent forlade dem. Stilling. Det kan ikke afgjøres, før han har talt med Kongen.

Føring, en. pl. -er. [af føre.] 1. At man har at føre; overhovedet. "Det Føring gjør os Bøien kort." Bessel. 2. saameget som der: Føring føres, enten af en Værelse (Dragt; Byrde) ell. paa et Skib, en Bøge, et Trædne; Ladning, Læs, Pragt. Skibet; Bognen, Pesten, Karlen har sin Føring. "Det (Skibet) vel forsvaret med Redskab og med Føring." Bording. "Saavel efter Retsens Længde og Førlighed, som efter Føringens Bøien og Bestaffenhed." Rahbek. 3. i Gærb. det Gærb i Skibet, som det tilstedes Skipperen, Skibmanden og andre Skibsfolk at indløb fragtfrit s. deres egen Regning. (s. D. 1. IV. 1. 27. "Ingen maa sælge sin Føring af Skibet, uden m. Skipperens Samtykke." IV. 1. 28.) = Føringsskib, n. a. pl. Føringsskibe, der s. Betaling, lade sig føre fra et Sted t. et andet. (Passagerer. Rask. Føringsskibe, en. Riste, hvori Skibsfolk gemme deres Føring. Føringsskib, n. a. med Laag, hvori Gæder som føres fra et Sted t. Sked. Føringsskib, en. det

om betales før at bringe Føringsfæa et Sted t. et andet. Føringsmand; en. den, som har m. Førings og Fragt at gjøre; fragtmand. Føringspenge, pl. d. s. s. Føringsløn, ell. Fragt 2.

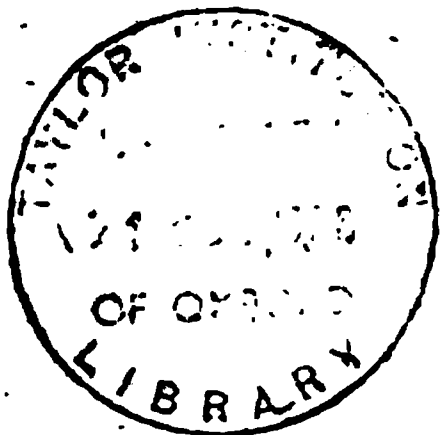
Først, adv. og Ordenstal. [Isl. fyrst. gentlig superl. af før; som det L. erst f. che.] A. adv. 1. om en Tid ell. Begyndelse, som gaar forud for enhver anden af dem, der sigtes til; saaledes at noget sker ell. gøres før enhver anden Ting. Han satte sig først tilborde (s: før end nogen anden af Gæstebudet.) Hun lod ham gaae først ind af Døren (s: foran andre.) Først gik vi i Stoven, siden red vi, og tilsidst fikkede vi. Han blev først ærde (s: før den anden ell. de andre.) Det er mig ligemeget, enten det sker først, eller sidst. 2. i Forveien; inden man gaar videre. Dette maa først gøres, inden vi kan begynde p. noget nyt. Vi vil først undersøge Sagen, og siden tage vor Beslutning. Før dog først hvad han vil sige, mens du afslaaer hans Bøn. 3. i Begyndelsen, i Førstningen. Først vilde han ikke troe sine egne Ord; men siden blev hans Glæde desto større. Hun var først ikke meget fornøiet; men siden fandt hun sig et godt deri. — Først paa Vinteren (i Begyndelsen af Vinteren.) Først i Foråret havde vi meget mildt Veir; siden om Vinteren igjen. 4. Uegentlig: a) ikke p. en vis, angiven Tid. Han kom først p. en halv Time siden. Nu slog Klokkeren først ti. Naar du taler med hende, vil hun først ret blive indtaget af hende. De skal først have Bryllup om et halvt Aar. Nu først forskaaer jeg ham. Da først forlod jeg hende. b) under en vis Betænkelse af det Tilkommende: dersom, saa snart som. Bliver han først gift, saa er det forbi m. denne Plan. Er han først bleven vred, saa faa vi ham aldrig dertil. Naar jeg først kommer over Halvdelen, naaer det øvrige lettere. c) især. Dette maa vi først, ell. først og fornemmelig betænke. d) om Stedet: overst. Først paa Eiden. Han stod først p. Eisten. 5. Talemåder: Fra først af, lige fra Begyndelsen (fra første Færd.) Vi maa gien- tage det fra først af. — Fra først til sidst p. fra Begyndelsen t. Enden. = B. 1. som Ordenstal af een, m. den, best. Artikel:

som ikke har nogen ell. noget af sit Slags foran sig, enten i Tid ell. Sted. Den første Dag i Aaret, i Maaneden. Han var den første i Raden og jeg den Tredie. Det første, jeg trænger til, er Hvile. Den første, som rører sig, hugger jeg ned. De første som kom ind, fik alle Plads. Fra min første (tidligste) Barndom. De første Mennesker. Vore første Forældre. — Den første, den bedste s: hvilkensomhelst, man først træffer paa, uden Forstel. — For det første, (primo) s. det andet, s. det tredie, o. s. v. — Det første, saasnart som, den første Gang. Det første, jeg ser ham, skal jeg fortælle ham det. — Med det første, som snarest, ret snart, quam primum. 2. ogsaa om tilfældig Orden, ell. m. Hensyn t. det foregaaende i en Sætning (i Modstætn. til den sidste; for: hiin og denne.) Både Faderen og Sønnen vare Statsministre; den første i Danmark, den anden i Preussen. 3. om Værdighed ell. Rang (øverst.) Den første Minister (i Statsraadet ell. Regjeringen.) Han er vor første nu levende Digter. Man regner ham blandt de første Klaveerspillere. = Førstefødsel, en. den Omstændighed, at fødes først iblandt flere Søskende, ell. at være førstefødt. Naar Tiden er om Førstefødsel hos Tvillinger. — Deraf: Førstefødselsret, en. Rettighed, som Førstefødsel giver. — førstefødt, adj. v. som er først født iblandt sine Søskende (primogenitus.) Førstegrøde, en. den første Aul ell. Agerode, som Jorden efter Hvile frembringer; ell. den første Agerode, som Aaret giver. (primitiae. Næst i Bibelovers.) Jordens Førstegrøde. "Det første af din Jords Førstegrøde." 2 Mose B. 34. 26. "Førstegrøden af Korn, og Tienden af Vijn og Olie." Jud. 11. 14. (3 ældre Skrifter forekommer Førstning i denne Bemærkelse. "Førstningen af Gaar ell. Geder." Lænsen. 4 Mose B. 18.)

Første, en. (princeps.) s. Fyrste.

Førstkommande, adj. v. som er den næste i Tiden, næstkommande, tilstundende. "Førstkommande Mandag vort Bryllup skal staae." Thaarup. 3 førstkommande lige.

Førstning: i Førstningen, br. som adv. i Begyndelsen. Hun var i Førstningen frugtlos; men siden tog hun Rod til sig.

G.

Gaade, en. pl.-r. [Isl. Gáta.] en mørk Tale. At giette en G. At løse Gaader. "Luffet er det tætte Stør; Ingen løser mig de mørke Gaader." F. Guldb. = Gaaders bog, en. 1. en Bog, der indeholder en Samling af Gaader m. deres Opkløsning. 2. en uforstaaelig, gaadefuld Bog. "Sik mig, forstod jeg Gaadebogens Blade?" J. E. Heiberg. gaadefuld, adj. mørk, vanskelig at fatte, uforklarlig. Gaadeløsning, en. Opkløsning, Udtydning af en Gaade. (Baggesen.) Gaadeord, et. Ord, som indeholder en Gaades Opkløsning. J. E. Heiberg. (Digte. 1819. 86.) Gaadeqvad, et. Digt ell. Sang, som indeholder Gaader; gaadefuldt Digt. (Fibligers Sophokl.) Gaadesagn, et. uforklarligt, mørkt, uforstaaeligt Sagn. Gaadestrift, en. Strift, som er vanskelig at læse, ell. at udfinde Meningen af.

Gaae, v. n. gik. (pl. ginge. forældet.) gangen, gangne; gaaet. pl. gaaede. (er og har.) imper. gaa! og i en ældre Form: gaa! ("Gaa rolig ind til Gravens korte Reie." C. Frimann. Sange og Evang. 7.) [Isl. gánga. N. S. gangan. (hvoraf ogsaa den forældede infin. at gange.)] 1. egentlig om levende Skabninger: flytte sig langsomt frem ved Hjælp af Fødder; forandre Sted v. Gangen (om den hurtigere Bevægelse: løbe, springe.) Hesten siges: at gaae Fod for Fod (i Stridt) i Trav, i Galop (ikke: løbe.) At gaae med, ud, frem og tilbage, hastigt, langsomt. "Smaa Børn lære ikke at vandre, men at gaae." P. E. Müller. Barnet kan gaae ene. — Ugentl. om andre Bevægelsesmaader. Fisker gaaer i Banded. Læren gaaer op i Elven. Kælen gaaer i Bugter. s. nedenfor. 2. m. — act. At gaae en Vil i en Time. Jeg har gaaet en lang Rei. At gaae sin Gang lige frem. At gaae et Xrende (udrette det gaaende.) At gaae Bud for een. Et gaaende Bud (modsat s. Er. ridende.) Der er gaaet Bud efter ham (sendt.) 2. Ugentl. a) forlade et Sted, især gaaende; gaae bort. Han gik uden at tage Afsted. Er Manden gaaet? — figurl. om livløse Gjenstande. Posten gaaer Kloften ni. Skibet er gaaet idag. Pengene gaae ud af Læddet. Varmen gaaer ud af Stuen. — Ugentl. sig. forsvinde, forgaae. Hans Penge gik, som de kom. Hvor Tiden gaaer hastigt! At gaae af Sinne, af Minde. b) færdes, reise, drage hen, begive sig hen i et vist Viemod. At gaae med Posten, m. Skibsleilighed. Han er gaaet t. Ostindien. At gaae i Kirke,

før Retten, i Kirke, p. Comedie. c) Gaae: være p. et Sted i en vis Syffel; ell. gaae fra Sted t. Sted i en vis Hensigt. Han gaaer (v: arbejder) p. Holmen. Hun gaaer i Kongens Køkken. Konen gaaer selv i Huusholdningen. Han gaaer ell. gaaer om, omkring og tigger. Hun gaaer (gaaer om) og sælger Frugt. (I dagl. T. ofte overflødig, ell. for at betegne Hænderlingens jævnlige Glentagelse. Hun gaaer og smigter, lyver for ham. Han gaaer og stæler, hvor han kan komme til. Hun gaaer ikke andet end gaae og drive.) d) opholde sig, være, leve, søge sin Fødsel p. et Sted (om Dnr; deels vilde, deels husdnr, naar de holdes i fri Mark.) Fiske Orme, som gaae i Vandet. At have hæn gaaende i sin Gaard. Nogle af Kærrer gaae p. Græs, gaae i Løst; men ender staae p. Stald; holdes p. Stald (staldtes.) Hesten gaaer i Bænget. e) bevæge sig fremad, fra Sted til Sted. Skibet gaaer for fulde Seil. Tilforn meente man at Solen gik og Jorden stod. Denne Flod Bogn gaaer meget let. Strømmen gaaer meget stærkt idag. f) være i Bevægelse i Gang, uden dog at skifte Sted (modsat at staae.) Skibet gaaer. Røllen gaaer ikke idag. Uhret gaaer for langsomt. Dyrket gik stærkt paa ham. Munden gaaer (løber) p. ham, som en Peberqværn. Na skinen vil ikke gaae. Døren gik v: lukket op ell. i. [s. nedenfor i.] g) om Tiden: stride frem; ell. egentlig om det forhold, den Maade, hvorpaa vi fornemme Tidens Sandseform. Tiden gaaer hastigt langsomt, behageligt, kedsommeligt s. mig "Bed Paanden at røre, gaaer Tiden i let." C. Frimann. h) være, vise sig, komme i en vis Forsatning ell. Skikkelse. At gaae vel klædt, gaae i sorte Klæder, gaae nøgen, gaae kroget, gaae m. nedbøjet hoved, gaae ledig. Den Røde Hals gaaer (levende) t. Paaste. — At gaae Slip af noget gaae løs, gaae i Stykker, gaae i Fre, gaae i Langdrag, gaae i Glemme, gaae i Staae gaae i Baglaas, m. fl. Udtryk. i) brænge sig indeligen, klinge; lyde. Tremmen Stormkloften, Sangværket gik. Jeg hørte Døren gik (ell. gaae.) Hvorledes gik Sagen, Musikken? k) falde ud, løbe af fremmes; skee, hændes. Det gik slet med dette Forsøg, Foretagende. Det maa gaa som det vil. Det gik, som jeg sagde. De gaaer langsomt, hurtigt m. Arbeidet. At gaaer ikke, som man snarere vil. Gaale des gaaer det i Verden. Det gaaer saame

gaae. Hvorledes gaaer det med Helbre-
de? Hvorledes gaaer det Dem? "Nu vil
jeg se, hvordan det gaaer ham siden."
form. Alt er gaaet ham efter Ønske. (s.
aae til.) 1) høres, siges. Ordet, Ang-
st gaaer. Der gaaer stort Ry af hans
sagt. m) strække sig, tage en vis Rets-
ning; naae, række. Beien gaaer over en
bæde, uden om Byen, langs med Kænt.
hans Mark gaaer ned til Søen. Vandet
gik ham t. midt p. Livet. Riolen gaaer
an til Knæerne. (Man siger ligeledes:
Lænen gaaer i Bugter. Beien gaaer ud og
ind. Løiet gaaer i Striber, i Flammer.
S. S. D.) n) stige. Vandet gik over
bultærket i den sidste Storm. Bærene gik
op p. Auctionen. o) gielde; være gang-
bar. En Species gaaer nu for 15 Mark.
Denne Mynt gaaer ikke her i Landet. p)
væres, ydes. Der gaaer en hoi Reie, Af-
gik af denne Gaard. q) om Vers eller Viser:
ruges. Bisen gaaer paa (efter) denne Melos-
die. = Af de mangfoldige Bemærkelser og
Talemaader, hvori dette Verbum bruges m.
Propositioner, kan især mærkes: Gaae
ad. Hvad gaaer ad ham? (o: fattes, feiler
ham.) id. Tale. — Talemaaden: at gaae ad,
for: gaae med o: tage af, formindskes
(hans Penge gaaer ad; Moth) høres nu
ikke mere.) — Gaae af. 1. gaae løs, falde
af. Laaget gik af. Huden gaaer af. 2.
om Stud. Bøssen, Pistolen gik af. 3. for-
spinde. Farven er gaaet af. Det gaaer
ikke af, for det slides af. 4. komme fra
et Embede (afgaae.) 5. falde ud. Alting
er gaaet vel af. 6. have Afstræk, Afset-
ning. Disse Bæter gaae stærkt af. 7. for-
lade; vige fra. At gaae af sin Vel. Han
vilde ikke gaae af Stedet. At gaae af fra
Sandhed. 8. bære af. Beien gaaer af t.
benstre. 9. At gaae af med noget o: er-
holde, tilvende sig. At gaae af m. Forde-
ren, m. et Embede. Han gik af m. Brus-
ken. 10. afdrages, fradrages. Alt hvad
han har faaet i Forstud, gaaer af i denne
Sum. 11. I mange Talemaader udtryk-
tes Dphor af det, som betegnes v. det af
Propositionen styrede Subst. (ell. det mod-
satte af: at være i.) f. Ex. At gaae af
Brug, af Røbe, af Led; af Moden, af
Egten, o. s. v. — Gaae an. 1. lykkes, lade
sig gøre. Det gik godt an. Det gaaer al-
drig an. 2. være taalelig, nogenlunde.
hans Arbejde gaaer an, kan nogenlunde
gaae an. — Gaae bort, forspinde, tabe
sig. Ringormen er reent gaaet bort. Fer-
ren gik bort af sig selv. — Gaae efter,
øge at faae. At gaae efter Myt. Frieren
gik kun efter Penge. figurl. følge, rette
sig efter. At gaae efter eens Raad, efter
et eget Hoved. — Gaae for, have For-
an, agtes høiere. Duellighed bør gaae for
ludst. (At gaae for en o: i hans Sted.)

At gaae for sig, stee, foretages; fuldbyr-
des. Hvad mon her gaaer for sig? —
Gaae forbi. At gaae een, eens Dyr forbi.
— figurl. At lade Leiligheden gaae forbi,
(Ogsaa: tilfidesætte, udelukke e. d. Man
kan ikke gaae ham forbi v. denne Leilig-
hed. s. forbigaae.) — Gaae fra. 1. gaae
stærkere end en anden. Han gaaer altid fra
mig. 2. forlade, rømme fra. At gaae fra
sit Arbejde, fra Rope og Børn. 3. lade
efter sig, glemme. Han er gaaet fra sin
Overkiøle. (figurl. At gaae fra sin Prædis-
ken o: glemme dens Indhold.) 4. forfaste,
ei ville besætte sig med. At gaae fra et
Køb; gaae fra Arv og Steld. 5. ei ville
vedstaae. At gaae fra sit Ord, Løfte, fra
sin Haand. 6. slippe, komme fra. At gaae
fra noget m. Vre. Han gaaer neppe der-
fra m. Livet (om en Eng.) 7. fradrages,
regnes fra. 8. løsnes. Brøttet er gaaet
fra. 9. At gaae fra sig selv, blive afstændig.
— Gaae frem. Arbejdet gaaer rast frem (ell.
fremad) fremmes, paastryndes. — Gaae i.
1. begive sig ind i ell. hen til, besøge. Skal
vi gaae i Haven? (o: ind i Haven fra et an-
det Sted.) Derimod: jeg saa ham gaae (o:
gaaende) i Haven. — At gaae i Land (fra
et Skib.) At gaae i En, i Seng, gaae i
Kirke, i Skole, i Selstab. 2. at være, at
komme i en vis Forsatning. At gaae i en
bestandig Frygt for noget. At gaae i Jern,
i Slaveriet sin Livstid. At gaae i Stykker.
At gaae i Forraadnelse. Naen, Beien gaaer
i Bugter. Døren er gaaen i Laas. Uhrét,
Møllen, Maskinen er gaaet i Staae o: er
standset. Pesten gaaer i Stade (vil ell. kan
ei gaae frem. Moth. s. stadig.) (jvf. ovenf.
2. g.) Ogsaa impers. Der er gaaet Dnm
i Træet, Koldbrand i Gaaret. Der gik Gld
i Skorstenen. 3. komme ind i, faae Rum
i. Ruglen kan ikke gaae i Bøssen. Der kan
ikke gaae meer i Flaften. Binduet, Døren
vil ikke gaae i (o: kan ikke lukkes.) 4. om
Personers Alder: Hun gaaer i sit 18de
Aar o: hun har fyldt det 17de og tilbage-
lagt en ubestemt Deel af det 18de. (Der-
imod hun er nylig gaaet ind i sit 18de Aar.)
5. stige t. en vis Prils. Spillet gik i 30
Rdlr. (p. Auctionen.) 6. udfordres til
(især om Klæde.) Der gaaer tre Alen af
dette Løi i en Riøle. (s. gaae til, 6.) (jvf.
ovenfor 2. n.) 7. Egne Talemaader: At
gaae i Arv, i lige Arv m. een. At gaae i
Barndom (desipere senectute.) At gaae i
Borgen, i Forbøn, i Løfte s. een. At gaae
een i Fortiøb. (Moth.) At gaae i Glemme
o: blive glemt. At gaae i Raad med een,
raadsøre sig. At gaae i Rette m. een o:
trætte med, bebreide, irettesætte. At gaae
i Rette: føre Sager f. Retten. (jvf. ogsaa
Ret, C.) At gaae i Svang. (s. Svang.)
Det vil ikke gaae i Træd f. ham (vil ikke
ret lykkes.) Vinene gaae (ell. løbe) i Vand

(især om den, som af en blot nyhøstet Karslag kommer t. at grøde.) At gaae i sig selv, komme til Besindelse, ransage sit Indre. "Møllen gaaer i Bagvande" naar Vands det bliver staaende nedenfor Stulet og hindrer dets Omløb. (Moth.) Kornet gaaer i Leie o: lægger sig v. størst Regnskyl. Gæstene gaae i Harv, i Plov, ell. i Ploven o: bruges t. Pløining, t. Harvning. — Gaae igien, vise sig efter Døden. (s. Gienfærd, Gien ganger.) — Gaae igiennem. Om livs løse Ting: komme igiennem Kabininger. At lade noget gaae igiennem et Klæde, en Si. — figurl. At gaae meget igiennem, udstaae, udholde. Han har gaaet meget igiennem i sine Dage (ikke giennemgaaet.) Hun gik meget igiennem m. den søge Mand. Forslaget, Ansøgningen vil neppe gaae igiennem o: lykkes, finde Bifald. Han gaaer det neppe igiennem, gaaer neppe Egneds men igiennem. (jvf. giennemgaae.) — Gaae imellem, figurl. søge at megle imellem stridende Parter. — Gaae imod. 1. stee, falde ud t. enns Stade. Verden, Lykken gik ham imod. (s. Modgang.) 2. impers. om Tiden: lide henad. Da det gik imod Aften. Det gaaer nu imod Vinteren. 3. regnes imod. Der gaaer to af disse imod een af de andre. — Gaae ind. 1. indtræde. At gaae ind i Verden. Han er gaaet ind i sit tyvende Aar. 2. tage sin Begyndelse. Naar Aaret, Maanedagen gaaer ind. Hundedagene gaae ind i næste Uge. 3. anfælde, gaae løs paa. Han gik ind p. mig med dragen Kaarde. 4. svinde ind. Klædet er gaaet meget ind. 5. ophøre, indstilles. Dette Forsæt, denne Plan gik ind igien. 6. Værelse, som sættes t. Auction, siges at gaae ind, naar de, efter Eieren's Begiering, tages tilbage uden at sælges, fordi der bydes s. lidet p. dem. — Gaae med. 1. gjøre Selskab, ledsage. 2. stee efter Ønske. Saalænge Lykken gik ham med. "I Ungdoms favre Aar, mens Verden gaaer dem med." Eurdorph. (s. Medgang.) 3. bære p. sig; have. Han gaaer m. Pistoler. Hun gaaer (o: er frugt sammelig) med sit trede Barn. Han gaaer m. en Læring, m. en Feber i Kroppen. 4. bære; om det som hører t. Dragt og udvortes Skikkelse. At gaae m. Stoe, m. hule Hæle, m. trefantet Hat, med bart Bryst. "Hvis et saadant Menneske oven i Riøbet gaaer med rundt Haar." Rahb. (D. Ell. VI. 720.) 5. bruges, forbruges. Der gaaer meget med i en stor Huusholdning. Hans Formue begynder at gaae med. 6. Det kan vel gaae med (det er taaleligt, kan vel bruges.) — Gaae ned. Der gaaer en Trappe ned i Kælderen. Denne Vej gaaer ned t. Stranden. (s. ovenfor 2. m.) Måden vil ikke gaae (glide) ned. Solen, Maanen, Stjernen gaae ned (under Horizonten.) Det gaaer ned ad Balle

f. ham (gaaer tilbage m. hans Lykke.) — Gaae om. egentl. gaae rundt omkring ell. forbi; gaae fra Sted t. Sted. Jeg har gaaet om i hele Byen, før jeg kunde finde af dette Løi. At gaae om Foden o: sig sin Føde; gaae om Brødet. (Moth.) 1. omgive; naae omkring. Der gaaer en Grov om Haven. (s. ovenfor 2. m.) Baanden gaaer ikke om Lønden. 2. dreie sig omkring. 3. bringes om fra den t. en anden. 4. forandre sig, vende sig. Blinder er gaaet om t. Nord. 5. begynder p. ny. Naar det gaaer om igjen. 6. forløbe (om en vis Tid.) Inden Aaret gaaer om. 7. At gaae om een, være idelig om ell. høre een, t. Selskab ell. Opvartning. Hun var den, som altid gik om Greunden. — Gaae omkring, s. omkring, B. — Gaae op. 1. aabne sig, gaae løs. Døren, Bladuet gik op. Det er gaaet op i Smimen. 2. forbruges ganske. Bort hele Forraad er gaaet op. 3. i Regnekunsten: om et Tal, der lader sig dele m. et andet. 7 gaaer op i 49. 4. At gaae lige op, om Størrelse. Indtægt og Udgift gaaer lige op, en end store. — Gaae over. 1. gaae videre end det er, end det foreskrevne Mål. 2. være for stor til. Dette gaaer over min Evne, mit Begreb. (jvf. overgaae.) Det gaaer over Strævet o: det gaaer alt for vidt; terminos transgredit. (dagl. T.) 3. have højere Gang og Sæde i Rangen. Han gaaer over Statsraader. 4. vedrøres. Det er ikke gaaet mig over for. (s. overgaae.) 5. have under Gænder. Han lod Tjenerne gaae over Alt hvad han eiede. Han er saa tro, at man kan lade ham gaae over utalt Guld. (Moth.) 6. stikke et Parti, een Tro for en anden. At gaae over t. Gjentiden, t. den catholiske Religion. 7. forsvinde, tabe sig. Hans Brede gaaer nok over. Smerten gik snart over. Naar Regnen gaaer over. 8. bræktes snart over. — Gaae paa. 1. gaae op paa, hen paa. At gaae paa Prædikestolen, p. Loftet, p. Læseboden. (s. paa, 2.) 2. om visse Forretninger og Forretninger. At gaae p. Friid, p. Jagt, p. Fegteskole, p. Dandseskole, p. Vertshuse, p. Biinkælderen. At gaae p. sin egen Haand (suo modo vivere.) (s. ovenfor 2. c.) 3. gaae nær imod, lide imod. At gaae een paa Livet, gaae løs p. een. At gaae blindt paa. Stibet gik p. Grund. 4. gielde. Det gaaer p. sig og Død, paa hans Yng, Regning. 5. stå, hælde sig. Det gaaer for tidt paa. — Der gaaer Hald p. Puset (det bliver brøkket digt.) 6. passe, være rummelig nok; ikke kunne rummes i. Håndsten, Stoen gaaer ikke godt paa. Vinen gaaer ikke p. Flaask. 7. udfordres til et vist Heelt. Der gaaer 16 Skilling paa en Markt, 8. Skipper paa en Lønde. — Gaae til. 1. bringes hen

en om Vænder, Forretninger, som til-
 kende gives ved Substantivet, der under-
 tiden gaar i Genit. At gaar til Anters,
 Bryllup, t. Alters, t. Bords, t. Bunds,
 Fods, t. Sengs, t. Seils, t. Stols, t.
 Sæts, t. Løvs, t. Bogens, t. Høve, t.
 Skifte, ic. figurl. At gaar til Døds :
 være sig ad, handle med, behandle. 2. be-
 vende paa, give sig i Færd m. At gaar til
 et Arbejde. Det er et Arbejde, jeg nødig
 gaar til. Han gik til det, som t. sin Død.
 At gaar t. Betienelse. 3. strække sig hen
 til, stode til. Haven gaar lige til mit
 Bænge. 4. trænge ind i ell. til. figurl.
 hans Tale gaar t. Pierte. Denne Ulykke
 gaar mig nær t. Pierte. 5. forbruges,
 gaar med. Der gaar mange Penge til i
 hans Huusholdning. 6. behøves, udfors-
 keres. Hvermeget Løt gaar der til Rios-
 en? 7. see, forholde sig. (s. ovenfor 2.)
 Saaledes gaar det til i Verden Det
 gik underligt til m. den Sag. Det gaar
 særveligt til i hans Huus. 8. At gaar til,
 absol. gaar stærkt, hurtigt. Vi maae gaar
 til. ifald vi vil naae dem. "Man maa
 gaar til, s. ei at gaar i Blinde; thi Fats-
 len gaar Rundom hastigt ud." Rahbek.
 9. til at betegne den næste, endnu ikke
 indte Klokketime. Kloften gaar til Tolv.
 10. i visse særegne Udtryk, om at komme
 en Forsatning. At gaar til Agters, t.
 Bunds, t. Ende, t. Grunde, gaar een t.
 paaende, gaar t. Spilde, m. fl. — Gaar
 tilbage. figurl. 1. forringes, komme i ring-
 ere Forsatning. Det er gaaet meget til-
 bage for ham i de sidste Aar. 2. blive til-
 met, gaar ind igjen. Anslaget, Planen
 gik tilbage. — Gaar ud. 1. forlade. At
 gaar ud af Klosteret, af Verden. 2. komme
 ud af. Denne Plet gaar aldrig ud af
 Lolet. 3. endes, gaar t. Ende. Naar
 Maanedens gaar ud. 4. strække sig frem.
 Der gaar en Døde ud i Søen. 5. vende
 mod. Binduet gaar ud til Haven. 6.
 komme ud af sit Sted. 7. ophøre at være
 til (uddø, visne, flukkes, m. m.) Disse
 Planter gaar ud. Jlden, Løset gik ud.
 8. At gaar ud over, komme over, vorde til
 Stade (om noget øndt.) Hans Undskab gik
 ud over ham selv. Det gik ud over den ulyk-
 selige (den u. maatte lide, bøde.) 9. At
 gaar ud paa, have t. Viemeed. Det gik
 ud p. Liggeri. "De, hvis Digten og Trags-
 ten kan gaar ud paa de kommende Gienstaa-
 nde." Rynster. — Gaar ude : under aaben
 Himmel, p. Marken. Dvæget gaar endnu
 de om Dagen. Børnene maae ikke gaar
 de saa filde om Aftenen. — Gaar under.
 1. strække sig under. Denne Kielder gaar
 under hele Huset. 2. komme under Vans-
 ret, synke. 3. forgaae, gaar t. Grunde.
 Elibet, Byen gik under. (s. Undergang.)
 Gaar, adv. (altid m. præpos. i, og som

ofte i et Ord.) [Sæl. i gær.] den Dag,
 nærmest for den nærværende. Fra igaar
 til idag. I Gaar Morges, Formiddags,
 Aftes. Deraf substant. Gaardag. Hele
 Gaardagen. Mit Gaardags Arbejde.
 Gaardags Aftenen : Aftenen i Gaar.

Gaard, en. pl. -e. [Sæl. Gardr. A. G.
 Geard.] 1. oprindeligen, men nu for-
 det : Indhegning, Gierde, indhegnet Sted.
 (s. Gierde.) Deraf : Halegaard, Abilds-
 gaard, Raalgaard, Kirkegaard, Laregaard,
 Trøgaard, Urtegaard, Wiilgaard, o. fl.
 2. en imellem Bygninger indstøttet Plads;
 et Gaardsrum. At kigge ind p. Gaarden.
 Deraf : Borggaard, Ladegaard, Slots-
 gaard. 3. Bølg p. Landet, m. tilhørende
 Jordelendomme. Deraf : Aulsgaard, Bons-
 begaard, Herregaard, Lyftgaard. At tiene
 i Gaarde m. een : tiene samme Husbond,
 som en Anden. At være gammel i Gaarde
 : længe have tiemt, opholdt sig i et Huus.
 4. Borg, Slot, Herresæde. (forældet.)
 Kongens Gaard. Deraf tilførs : Roes-
 kilde Gaard, Døense Gaard, og mange
 Herregaardsnavne. 5. en Bølg i en By,
 forsynet m. Port og Indkørsel; i Modf.
 t. Huus. (s. Huus, 4. a.) Deraf : Bas-
 gergaard, Bryggergaard, ic. = a) Gaards-
 aal, en. Aal, som fanges i en Halegaard.
 Gaardbeboer, en. pl. -e. ell. Gaardbo, en.
 pl. -er. den, som beboer en heel Gaard.
 Gaardbruger, en. den, som bruger en
 Bondeggaard, uden at eje den; Dyrskder p. en
 Gaard. (Gaardbo. A. Bernsen.) Gaards-
 bryder, en. (Gierdebryder.) den, som bryr
 der Gierder. (D. Lov. III. 13, 47. om
 Dvæget.) gaardbunden, adj. v. d. s. s.
 flavnusbunden. (Moth.) Gaarddør, en.
 D. som gaar ud t. Gaarden (2.) modf.
 Gadedør. Gaardeier, en. den, som er
 Eier af en Gaard p. Landet, ell. i Byen.
 Gaardsfred, en. ud. pl. d. s. s. Huusfred, 1.
 Gaardsfugl, en. tam Fugl, som opfædes i
 ell. ved en Gaard; som Høns, Sæs, Vns-
 der, Duer. Gaardsfald, en. d. s. s. Fæld.
 Gaardsfæster, en. den, som har en Gaard
 i Fæste; Gaardbruger. Gaardsfæstning,
 en. 1. Gjerningen, at tage en Gaard i
 Fæste. 2. i en anden Bemærkelse, om
 Jord ell. Grund, som hører t. en Gaard,
 forekommer det i D. Lov. V. 10. 42.
 Gaardhane, en. Hane, som haves blandt
 Hønsene i en Gaard. Gaardhund, en.
 Hund, som enten løs ell. bunden holdes i
 en Gaard. Gaardkøb, et. Handlin-
 gen, at kigge en Gaard. Gaardkone,
 en. Gaardmands Kone, ell. Enke, som
 bruger en Bondeggaard. Gaardmand,
 en. Bonde, som har en Gaard i Fæste.
 Gaardnisse, en. s. Nisse. Gaardsfiel,
 et. Stiel, Grændse, imellem to Gaarde
 ell. deres Marker. (Moth.) Gaardsæde,
 et. en forældet Betegnelse paa et vist

Slags Jordbeholdning, som kun endnu findes paa Møen. (Jvf. Minerva. 1804. I. 178. R. Ancher's samlede Skr. II. 512.) Gaardvogter, en. B. paa en Herregaard ell. anden stor Gaard. — b) Gaardsarbejde, Gaardsgjerning, en. Arbejde, som forfalder v. en Bondeggaard og dens Drift. Gaardsfang, en. den Plads, Grund ell. Jord, som hører t. en G. (Moth.) Gaardsfolk, pl. Tjenestefolk p. en Gaard. Gaardsfred ell. Gaardsfred, en. den Fred, som Bonde ell. Gaardbo skal nyde i sit eget Huus. (Moth.) Gaardsføding, en. Kreatur, som ikke er tist, men opfødt p. en Gaard. Gaardsjord, en. saameget Jord, som hører t. en Bondeggaard. (Moth.) Gaardskarl, en. Karl, som forretter det Arbejde, der falder i en Kjøbstedgaard. Gaardslod, Gaardspart, en. en vis afdeelt Lod eller Deel af en Bondeggaard. Gaardsredskaber, pl. Værktøi og Avlingsredskaber v. en Bondeggaard. Gaardsret, en. kaldtes tilforn en Lov ell. Anordning f. Kongernes Hof og Hoffolk. Gaardsrum, et. d. f. Gaard, 2.

Gaare, en. pl. -r. [Isl. Gári, Reyne.] Aare i Træ; Stribe uden p. Læder. (Eoldding. jvf. Glossar. til H. Harpestreng.) Deraf: gaare, v. n. 1. gjøre Striber, sætte Marv p. Læder. (Moth.)

Gaas, en. pl. Gæs. [Isl. Gás.] En bekendt og almindelig Fugl, der opfoddes v. Husene, men i sin vilde Tilstand (Wildgaas) er en Træffugl. Anas anser. Gaasfætraas, hvæser. (jvf. Gasse, Gæsling.) figurl. om et ensfoldigt Fruentimmer. "Thi den samme Lucretia var en taabelig Gaas." Holb. (den Bøgel.) Deraf i dagl. Tale: gaasagtig, adj. taabelig, ensfoldig. = Gaasblomme, en. Navn p. en almindelig Markblomst. Draba verna. Gaasbryst, et. Brystet m. den tilhørende Deel af en G. Røget, speget Gaasbryst. Gaasbænk, en. Bænk i en Bondestue, hvor Gæs ligge slinger ud. Gaasedild, en. n. s. Navn p. et almindeligt ukrud; Gaasfeurt, Balders Braa. Anthemis cotula. Gaasdreng, en. Dreng som vogter Gæs. Gaasduun, et. pl. d. f. Duun af Gæs. Gaasfedt, et. smeltet Gaasfeister. Gaasfæder, en. F. af en Gaas. Gaasforstand, en. i d. Tale: ringe Forstand, Ensfoldighed. "Han holdes af andre kun at have god jævn Gaasforstand." Holb. (Er. Romt.) Gaasgang, en. kaldes det, naar flere p. en smal Sti maa gaare een efter een, som Gæs pleie. (At gaare i Gaasferad. Moth.) Gaasfagel, pl. Fagel, som bruges t. at fange Wildgæs. Gaasfævas, et. Gæssens hvæsende Lyd. (Boggesen.) Gaasfeister, et. Fedt inden i Gaasen. Gaasfætraas, en. Kroen, tilligemed Lever, Hoved, Hals og flere Dele

(Omraas) af Gaasen, som bruges for selv i Kjøkkenet. (f. Kraasfuppe.) Gaasfelaar, en. den tykke Deel af Benet p. Gaas. Gaasemarked, et. M. hvor de allene ell. fornemmelig sælges Gæs. Tu se Gaasemarked i Siælland. Gaasplukning, en. Gjærningen, at plukke Fjædre og Duun af Gæs. Gaasepølse, en. P. som stoppes i en Gaaschals. Gaasfærd ell. Gaasfærd, en. den tørrede, Enderne sammenbøiede Strube af en Gaas, hvortil kommer Erter. Gaasfærd, en. Sted, hvor en Gaas har sin Rede. Gaasfærdig, et. Gaasens stærkeste Røst. Gaasfærdig, en. En llet. Xanthium armarium. Gaasfærd, en. i d. Tale: taabelig, ensfoldig Gnat. Gaasfærd, en. Aflukke for Gæs, især hvor de sættes i for at fædes. Gaasfeurt, en. En almindelig Plante m. gule Blomster. Potentilla anserina. Gaasfærd, en. den, som vogter Gæs p. Marken. Gaasfærd, p. 1. Gaasens Vane. 2. et Slags Mønster. Dreiel ell. andet Lintoi. Dette Dækket er vævet i Gaasfærd. Gaasfærd, en. et Slags store Drue, som især leve af Fjælder. Falco ossifragus.

Gab, et. pl. d. f. [Isl. Gap.] 1. Dørs aabnede Mund. At stifte sin Pans i Lørens Gab. (Om Mennefter kun i la Talebrug.) 2. Aabning, Reyne i noget, som sædvanligen er heelt ell. sammenhængende. Et Gab i Muren. Døren staaer paa et Gab v. heel aaben. (Moth.) 3. Munding, Indløb. (Moth. fieden. f. Hagab.)

Gabe, v. n. 1. [Isl. gapa.] 1. lufte Munden vidt op (om Mennefter og Dr.) Brødet er saa tykt, at Barnet ikke kan gabe over det. 2. aabne Munden ved en dnb og lydelig usfrivillig Udstrøden af Brødet, naar man er søvnig, utidig ell. fied sig. 3. have et Gab, en Aabning, som være tæt ell. sammenfluttende. Skolen gabe i Ryggen. Et gabende Saar. 4. i dagl. Tale: see paa ell. efter noget m. taabelig Forundring og utidig Opmærksomhed. At gabe paa, efter noget. — Deraf ogsaa være orkefles, lægge Hænderne i Etiedet (Sneedorf.) = Gaben, en. ud. pl. d. f. at gabe. — Gabestof, en. Pæl m. Halsjern, hvori visse Forbrydere stattes, for nogen Tid at staae udstillede t. offentlig Skam og Spot. Gabesyge, en. Et ukpasselighed ell. utidighed, som vitter p. v. idelig Gaben. (Moth.) = Gabmund, en. den, som altid har Munden aaben og figurl. den, som ikke kan tie m. noget som fortæller iglen Alt hvad han hører (dagl. T.) Deraf: gabmundet, adj.

Gadbor, et. [f. Gat.] Aabning v. Gaden og i Enden p. Fiste og Drue. (Anus.) Gade, en. pl. -r. [Isl. Gata.] bred og brølagt Vel imellem Husene i Stæder og

her. Smalle Gader kaldes: Strædet, Gysen, Gange. At boe til Gaden : p. den Side af et Hus, som vender mod Gaden (modf. til Gaarden.) Det br. ogsaa uegentl. : Steenbro p. Gaden, Gadebro. Man er i Færd med at brække Gaden op. = Gadebetient, en. Politibetient, som har Væsen m. Gaderne i en Stad, m. Orden og Reenlighed p. samme, ic. Gadebro, n. Steenbro, hyotmed Gaden er belagt. Gadedreng, en. Dreng af ringe Stand, som løber om p. Gaderne. Gadedør, n. Dør p. et Hus, ud t. Gaden. Gadesfærte, en. den, som feier Gaderne rene. Gadesfoged, en. Gadebetient. (Moth.) Gadegal, adj. At løbe gadegal, løbe omkring p. Gader ell. offentlige Steder p. en sammelig Raade. (d. Tale.) "Hun løb gadegal iblandt, om hun maatte raade ig." Polberg. (Mascarab.) Gadehjørne, t. det Sted, hvor to Gader og Husene ved samme danne et Hjørne ell. en Hus. At boe paa (: ved) et Gadehjørne. Gadehøre, en. gemeen Skisse, der tilbynder sig p. Gaderne. Gadehuus, et. Hus uden Jord, som ligger ved Gaden i en Landsby, ell. inde i Byen. (jvf. Fr. 31 Jan. 1694 og D. E. III. 19. 5.) Gadeid, en. Jld af Straa, som tændes i ell. uden for Landsbyerne Valborg Aften d. 30 April. Moth. Gadejord, en. indhegnet Jord, som ligger imellem Huset og Gaden ell. imellem Husene i en Landsby. (Moth.) Gadeskær, et. Rær ell. staaende Vand i en Landsby. Gadelam, et. Lam, der opfædes hjemme i Huset og gaaer om paa Gaden; deraf figurl. i dagl. Tale: en hjemmesøding. (Moth. Ordet br. i nogle Læge af Island i en forskellig og egen Bemark.) gadelængs, adv. langs med, angik ned ad Gaden. (Moth.) Gadesygte, en. E. hvorved Gader om Aftenen og Ratten oplyses. Gadeløben, en. Omløben p. Gaderne. (At løbe Gadeløb : Epidemid. Moth.) Gadeopløb, et. Et af Uordenet ledsaget Sammenløb af Mennesker i enkelte Gader i en By. Gadeport, en. Port ud imod Gaden. (alm. det Port.) Gadepost, en. Vandpost i Gaden. Gaderaaen, en. Raaben af dem, der udsælge noget paa Gaderne. Gaderende, en. 1. Rendesteen. 2. Afseende under Gaderne; Gloaf. Gadesygte, et. Løst Rigte, som høres og bæres m. p. Gader og Stræder. Gadeflør, t. som feies sammen af Gaderne. Gadesnak, en. løs Snak, som falder p. Gader og Torve. (Moth.) Gadeflør, en. hvormed en Gade er brolagt. "Hver Gadeflør da klar blev som et Speil." Holb. (P. Paars.) Gadestryger, en. en, som ørkesløs stryger om p. Gader i Plads i en By. "En Gadestryger,

der er fleg af at gaae og drive i Byen." Rahbek. Gadeflørne, et. d. s. s. Byflørne. Gadesælger, Gadesælgerske, en. som udsælger noget p. aaben Gade. Gadetigger, en. den, som gaaer om p. Gaderne f. at tigge om Almisse. (Rahbek.) Gadetoft, en. d. s. s. Gadejord. (Moth.) Gadetyv, en. den, som gaaer om og stæler p. Gader og Torve. Gadetos, en. s. Gadedreng. Gadewise, en. Vise, som sælges p. Gaderne og undertiden synges af den, der sælger dem. Gadevogn, en. V. hvorpaa Gadeskarn bortføres. Gadevægter, en. Vægter, som har sin Post p. Gaderne (modsat f. Fr. Laarnvægter.) Gaffel, en. pl. Gaffler. [Isl. Gaffla.] 1. I Almindeligh. et tværgenret Redskab. f. Fr. en Høgaffel, Rids-gaffel. En Gaffel, der sættes i Jorden, for derpaa at anlægge svære Rugsbøsser, m. fl. Gaffeler paa mindre Skibe, en Stang m. Klost i den ene Ende, som slutter om Masten og tjener i Stedet for Raa; hvortil Gaffelseil. 2. i Særd. et Redskab m. to, tre ell. flere Grene (Spidser) der bruges t. at holde p. Rids-ell. anden Mad, som stæres itu, og t. at føre Stykkerne t. Munden. — Gaffelambolt, en. et Slags Ambolt, som Knivsmede bruge. Gaffelfeldannet, adj. som i Stikkelse ligner en G. Gaffelgreen, en. Green eller Spids af en G. (Moth.) Gaffelhjør, en. ung Krons og Daalhjør i andet Aar, som har Gaffelhjørn, ell. hvis Horn kun bestaae af Hovedstangen og de to nedreste Ender ell. Tæfter, nærmest Hovedet. Gaffelkaal, en. En Urte, der lugter efter Hvidt Løg. Erysimum alliaria. Gaffelmast, en. Masten paa smaa Skibe, som føre Gaffel og Gaffelseil. Gaffelstak, et. Haandgrebet af Metal ell. Træ paa en Gaffel. Gal, adj. n. galt. pl. gale. [adv. gala. Efter den ældre Skrivemaade ogsaa: galen. (galent.) pl. galne. Isl. galinn, og galaz, at rase.] 1. som v. en Engdom i Piernen ei har Fornuftens Brug, affindig, forrædt; om Mennesker. (s. rasende.) Ikke enhver Gal er rasende. "Gal er den ældste og tillige den almindeligste Benaevnelse p. den, som har mistet Forstandens Brug." Møller. "Findes Mogen rasende ell. galen, da maa, hvem der vil, ham binde." D. Lov. I. 19. 7. Ligesom det og bruges om lignende Engdom hos visse Dyr. En gal Hund. Katte, Svin kunne ogsaa blive gale. 2. vild, kaad, overgiven. [jvf. A. S. gal, libidinosus; galscyp, stuprum; og fl.] Bilde og gale Dreng. En gal Tøs. At løbe gal. (d. Tale.) En gal Hest, Tyr (: ustyrlig, ell. betaget af forbigaaende, fort Raseri.) "Der ere flere galne end de, der kaste Klæderne." Drdspr. 3. uforstans-

dig, ufornuftig. "Han er ikke saa gal, som han løber aved om til," en Talemaade. Han er gal, at han vil give saa mange Penge derfor. (d. Tale.) Et galt Foretagende. Deri har han handlet galt. At bære sig galt ad. "Der er intet saa galt til, at jo en vis Mand engang har tænkt det." Snerd. 4. urigtig, utilbørlig. En gal Adfærd, Skik. At give sig et galt (falskt) Ravn. Det gaaer for galt. So galere, jo bedre. — Gale (s: falske) Penge (d. Tale.) 5. uret, vrang, forkeert. Det staaer galt, vender galt. Uhret, Klokken gaaer galt. Vi kom p. en gal Vel. Jeg veed ikke, om det er ret ell. galt. 6. Flere Bemærkelser, som dog kun forekomme i lavere Talebrug, ere: a) vred, opbragt. At gjøre sig gal, blive gal for ingen Ting. b) meget begierlig, fuld af hidsig Attraa efter noget. At være gal efter noget. c) underlig, befunderlig, urimelig; = Galenskab, en. Galsskab, et. 1. Tilstanden at være Fornuftens Brug berøvet; Afstandighed. "Raseri er Galenskab, forbunden m. Peflighed." P. E. Müller. (Efter denne Forfatter br. Formen Galenskab nu kun i den første egentlige og stærkere Bemærkelse; men ogsaa i denne høres dette fælden.) 2. Daarlighed, Daarskab; Fias. Lad det Galsskab fare. "Derfor det skal være galt — da have vi dog overalt selv Galsskab nok i Landet." Falster. "Ofte overføres Udtrykket at rase p. dem, hvis Galsskaber vtrre sig i det borgerlige Liv m. en vis Peflighed; de holde op dermed, naar de have raset ud." Müller. (Ogsaa om Spøg, Pudsierier. De har noget Galsskab for imellem dem. d. T.) = galhovedet, adj. vild, ustyrlig, som har lutter Vildskab i Hovedet. (d. Tale.) — Galmand, bruges undertiden i Sammens. for: gal Mand. F. Er. Galmandsvært. — Galning, en. pl. - er. en ubefindig, vild, overgiven Person.

Galan, en. f. Roler.

Galant, adj. [fransk.] fin, artig i Levemaade, maneerlig. Deraf: Galanterie, som ogsaa bruges for Pynt, Stads; hvorf: Galanteriekammer, Galanterievarer.

Galbær ell. Galdebær, n. a. Ravn p. en Plante m. sorte Bær, af Kartoflernes Slægt, som ansees for giftig, især Bærrene. (Solanum nigrum. Galdebær. Pottemann.)

Galde, en. ud. pl. [Isl. Gall. N. S. Gealla.] en grønsladen, bitter Vædske, som i dyrte Legemer affondres gennem Leveren i Galdeblæren og medvirker t. Fordøjelsen. = galdeagtig, adj. som ligner G. galdebitter, adj. beest som G. galdeblandet, adj. blandet m. Galde. Galdeblære, en. B. hvori Galden affondres. Galbedrif, en. meget beest Drif. "Hvi

den Vides Lod i Livet var kun bitter Galbedrif." Joersom. Galdefeber, en. Sygdom, der kommer af Galdens for store Mængde ell. Stærthed. galdefuld, adj. som har stor Mængde af Galde. figur om Tale ell. Skrift: meget vidende, bitter. Galdegang, en. En af de Gænder, hvori Galden føres fra Leveren i Galdeblæren. galdegren, adj. grøn som G. (Roth.) Galdesmag, en. Smag af Galde. Galdefot, Galdesygdom, a Sygdom, der kommer af en Feil i Galdens Affondring. (s. ogsaa Gulsot.) Galdefteen, en. S. som danner sig i Galdeblæren ell. Galdegangen. galdefyg, adj. syg af s. megen Galde, ell. af dens skadelige Affondring. (Joersom.)

Galdebær, (ell. Gallebær.) f. Galbær.

1. Galder, en. Hanplanten af ham (Cannabis sativa. Skives ogsaa Galle og Gallehampe. Dlussens Landoc. 241. Deraf: galdre, v. a. 1. At galdre ham s: ruste, oprette Hanplanterne; som mednes nogle ilger tidligere end Hanplanterne ell. Stokhampen. (Dlussens Landoc. 241. Ed. at gallra.

2. Galder, en. ud. pl. [Isl. Galldr. N. S. Galdur.] Trolddom, Hæxeri. (forældet.)

Galdre, v. n. 1. [Isl. galldra] brug Trolddom, Besværgelse. (Salm.) = Galdremester, en. Hæxemester, Troldmand.

Galease, en. pl. - r. [Ital. Galeaza] et Slags tomastede Skibe.

Galci, en. pl. - er. [Ital. Galea. N. S. Galley.] et Slags, i Middelhavet brugte Skibe, der baade føre Seil og ro frem. — Galklave, en. Forbrøder, som i Landene v. Middelhavet dommes t. at ro p. Galeterne ell. arbejde paa Skibsværft og Søfæstninger.

Galen, Galenskab, f. Gal, Galsskab.

Gale, v. n. galede og gol; galet. (hæ. [Isl. gala.] bruges om Hænses forpaa flygende Lyd, ell. Galen. (s. Sanggal.) At gale som en Hane.

Galge, en. pl. - r. udtales og skrives ogsaa: Gallie. [Isl. Gálgi. N. S. Galg. Galga. E. Gallow.] en Hængning, sædvanlig af oprettede Blæster m. Trætræer, hvorpaa Forbrødere hænges. "Der flænged ham i Galgen op med stor Bæhændighed." Baggesen. At hælde Galgen, en Galge s: blive hængt. En mur Galge. = Galgebakke, en. B. hvorpaa en Galge er, ell. har været oprettet, hvortil Hærettelser ske. Galgefist, en. ud. pl. en kort Opsættelse i Straf ell. overhængende Ulykke. (Roth. dagl. T.) Galignante, en. Jernlænke, hvori man tilførn ophæng grove Forbrødere i Galgen. Galgetræ, et. Trætræet i Galgen. Galgetyo, en. grov Tyv, som fortjener at straffes med Galgen. (B. S. D.)

Galle, en. pl. -r. 1. rund Udvæxt p. de Træer (Ege, Piletræer, m. fl.) eller deres Blade. [Æ. Galle.] Deraf: Gallehveps, en. En Slægt af Insecter, hvis tit, især p. Træernes Blade, frembringer adskillige Udværter. Cynips. (s. Galæble.) en rund Knop ell. Forhøining i Midten af Løvbladet.

Gallerie, et. pl. -r. (fransk.) en lang, meget smal Gang, som enten ovenpå eller under og bygget uden om en anden Bygning. s. Gr. p. et Læder, ell. uden for Abetten p. store Skibe. (s. Billedgallerie.)

Gallion, en. pl. -er. den forreste fremadværende, sædvanlig m. udstaaet Arbejdsdel af et større Skib; Skibssnude.

Galmel, en. ud. pl. Binfælt, forenet Jern og Jern i forskjelligt Forhold.

Galon, en. pl. -er. [fransk.] Maaned. Bræmme, virket af Guld- ell. Sølvad. Guldgalon, Sølvgalon. Deraf: galoneret, adj. v. besat m. Galoner.

Galop, en. ud. pl. d. s. s. Hirspring. (s. galop.)

Galoppere, v. n. 1. (om Hesten.) løbe Hirspring; (om Rytteren) ride i Galop, om Hesten i Galop.

Galt, adv. s. gal.

Galt, en. pl. -e. [Æl. Galti.] en høit ell. gildet Drue. — **Galtgris**, en. En hvid Druegris.

Galæble, et. pl. -r. [s. ovenfor Galle.] rund Knop ell. Udvæxt, som v. nogle Insecters Stik frembringes, dels paa Blade, dels paa Frugten af visse Slags træer; og bruges t. Farvning, t. Blæk, m. (Lat. Galla. i R. K. galga nux. s. Gullapfel.)

Gam, en. [Æl. Gammr.] en Røvsugl; rib. Vultur. (Noth.)

Gammel, adj. pl. gamle. comp. ældre. superl. ældst. [Æl. gamall.] 1. som har vis Alder, har levet, været til i en vis Tid. Hvor gammel er han? Han er 30 år gammel. Drengen er saa gammel, at han kan støtte sig selv. At gøre (s. fige) ældre, end man er. Brevet var en gammel gammel. 2. som har en høj Alder, har levet, været til i lang Tid; har længe været i samme Forfatning. Han gænder nu at blive gammel (jvf. aldrende, deget.) "Gammel har Hensyn t. Tid, rældet t. Brug, gammeldags t. Smag; s. gammelt er det, som ikke meer er nyt; forældet, det som ei er meer i Brug; gammeldags, det som ikke meer er passende." Sporan. At blive gammel for Tiden. En gammel Ege, et gammelt Huus. En gammel Sted; gammel Kærlighed; gammelt Venstreb, Pad. En gammel Læge. Han er alt en gammel Kandidat,

en gammel Krigsmand s. har længe været det. Gamle Venner (som længe have staaet i Venstrebeforhold.) Vi ere gamle Bekendte. Ikke blive gammel v. et Sted s. ikke blive der længe. — Gammel bruges ogsaa m. Hensyn og i Modsætn. t. det, som er yngre ell. nyere. Den gamle, den nye Grændse. — Ligeledes medfører gammel Bihæbet om a) at være slidt, brugt, aflægs. Gamle Klæder, Sko. Gammelt Sølv, Jern, Kobber, Bohave. b) at være v. Velde enten forringet og fordærvet, ell. blevet kraftigere, bedre. Gammelt Smør. Gammel Vin. c) at være fra en fiern Tidsalder. Gammel Adel. At være af en gammel Slægt. 3. sædvanlig, som længe har været i Vane. At blive ved gamle Skikke, v. sin gamle Orden, Levemaade. 4. som forud har været, men ei meer er til. Det gamle Rom. I gamle Dage. Han er af den gamle Verden. (Noth.) Den gamle Historie. De gamle Grætere. Det gamle nordiske Sprog. Den gamle (ei mere brugelige) Tidsregning. De Gamle s. Forfædrene (ogsaa bruges det ofte absol. om de gamle Grætere og Romere, og deres Skribenter. En af de Gamle har sagt.) 5. som forhen har været, forrig. Han blev indsat i sine gamle Rettigheder, sit gamle Embede igjen. 6. forbigangen. Det gamle Aar (siges kun, naar det nylig er endt.) = gammeldags, adj. som er ell. lader noget gammel. gammeldags, adj. (usorandertigt) og adv. som er fra Oldtiden, efter Oldtidens Brug og derfor ikke mere passer t. den nærværende. (jvf. forældet.) Gammeldags Dvertro, Klæder, Levemaade. Han gaaer meget gammeldags klædt. "Mode og anden Daarlighed gøre, at Ting blive gammeldags, sænd de endog blive gamle; ja (undertiden) medens de endnu ere nye." Sporan. Paa en usædvanlig Maade br. det hos S. Staffeldt: "Med gammeldags Visdom p. spørge barnlige Læbe." gammeligroet, adj. v. rodsfæstet v. Tiden. Gammelgroet Pad. (B. S. D.) Gammelmad, en. Saltmad. (hos Almuen. "Salt og røget Kød, som spises i Danmark Søndag, Tirsdag og Torsdag Middag." Noth. Deraf: Gammelmadefad.) Gammeløst, en. Dst, som længe er glemt, som er i et Slags halv forraadnet Tilstand. gammelvant, adj. v. som har lang Vane t. noget. Gammelvin, en. Ravn, som tillægges et Slags lys ell. guut fransk Vin.

Gammen, en. ud. pl. [Æl. Gaman, Skemt; gaman, at skemte. G. game, Epil.] 1. udvortes Glæde, Enstighed. "Ofte kommer Sorg efter Gammen." Drdspr. "I stor Gammen og Glædestab." K. Bedel. "Naar Glæden ytrer sig i Ord og Adfærd, bliver den t. Gammen. Dette

1) forældede-Ord bruges helst i Fors. e m. Fryd, ell. Herlighed." P. E. — Deraf: Gammensqvad, Glædes-Gammenotid, Glædestid. (Grundt. 2. Skiemt, Spøg. (Moth.) Gam-Ord, Tale, Dvæde. Hertil hører vel ogsene: "Alvor og Gammen kan (passe) mmen; og: "Det er ei alle, som en kunne skionne." P. Lølle. use, v. a. 1. gribe efter. (s. gramse.) mse efter noget." Baggesen. (Labyr. .) Man siger ogsaa: Pesten gamr Foderet, naar den kun tager lidet ell. vrager det. (Moth.) e, en. pl. - r. [Isl. Gómr. T. n e n. jvf. Gumme.] den hvælvede el af Munden fra Tænderne til et. figurl. Smag. Hvad der kls- banen. At have en lækker G. = een, et. Benet, som danner den Deel af Ganen. Ganebogstav, t af de Bogstaver, som dannes v. Anstød imod Ganen. Ganebyld, . som sætter sig i Ganen. Gane- ng, en. den øverste ell. mellemste f Ganen, hvor den er hulest. Gæ- el, en. K. i og ved Ganen. Gæ- en. s. Ganebogstav. Ganerand, en nederste Deel af Ganen, som er t. Tandgierdet. Ganestød, et. af Tungen imod Ganen i Talen. b d. Sprogl. 2 Udg. S. 16.) g, en. pl. - e. [Isl. Gánger.] 1. ngen at gaac; ell. det, at gaac t. Sted i en vis Hensigt. Han fik sin Gang. (s. Altergang, Kirkes- Stolegang.) "Førstieken imellem i Andres og i eget Vrende." Rahb. f. at gaac. (Samme.) 2. idelig e, hyppig Besøgelse, "vanlig Til- . et Sted." (Moth.) At have sin p. et Sted, i et Huus. 3. Maade : paa. At have en let, svær, lang- ang. "Dog mærkes saadant nok af lette Gang." Falster. "Endnu mere ilig er Førstieken imellem disse tvende- Gang." Rahb. 4. uegentl. om livs- ings Bevægelse. Jordens G. om Skibets G. i Søen. At sætte i Gang. Møllen er i Gang. 5. angsmade, Fremgang, Adfærd, maade. Naturens Gang. "Ogsaa i daglige, stadige Gang." Mynster. har faaet en anden Gang. I dette har, gaacer Alt sin ordentlige, jævne ar Retten skal have sin Gang. 6. At føre noget i Gang. Denne er ikke mere i Gang. (s. gangbar.) d, Bei, hvor der gaacs. (Deraf: ang, Spadseregang, Gangrum, ei.) 8. en p. begge Sider indslut- i; s. Er. i Stæderne: en smal Gyde. er og Skove: en Bei imellem Hæf-

for ell. Træer. I Bygninger: lange, smalle Forstuer, Afgange t. Værelser, Gallerier (s. ogsaa Longang.) 9. i Biergartter en Strækning i Bierget, hvori Erts indholdes, en Aare. I de Bierge, som b- staae af heel Steen, ere ingen Gange, ingen Erts." Schytte. — færd i Geognosien: et Strøg af en Biergart, som findes i en større Masse af een ell. flere andre Biergartter, og enten gennemstrøker disse Lag, ell. ikke er jævnløbende m. samme Grundflade. "Man kan forestille sig Gange som Biergkloster ell. Sprækker, der ere opfyldte m. andre Fosfilier." Bredsdorff — 10. en Handling's Gientagelse, og hvortid det skeer. En Gang (eengang), tre, ti Gange. Første, anden, tredje. En Gang (3: dobbelt) saa meget. (Man siger ogsaa i samme Bemærkelse: 2 Gange saa stor.) En og anden Gang undertiden, nu og da. 11. af visse Længder, saameget, saa mange Stykker deraf, som høre sammen. En Gang Skagler 3. R. t. fire Skagler. En Gang Strikkepingler fire. "En Gang hos Bævere, er 13 Dm løb af Renden, fra øverst t. nederst, som omvendt, i hvilke 13 Dm løb Garntiende vindes p. Renden, saameget der kan sættes Rum." Moth. = Gangarv, en. i ældre Love: den Arvemaade, hvori Arv gik frem efter Mandtal, og Dvinde gik lige Arv med Mand; hvilket modsatte Fremarv. Gangbaare, en. d. s. s. Baare restol; i Mødsætn. til Kosbaare. (Moth.) gangbar, adj. 1. hvor man kan gaac. Gangbar Vel, Sti. (W. S. D.) 2. brugelig, guldig, giældende. En gangbar Sti. Mønt. "Sligt ubegribeligt, dog meget gangbart er." Holberg. P. P. — Gangbarhed, en. ud. pl. (W. S. D.) Gangbeen, et. Been, at gaac paa. (Ogsaa livløse Ting kunne have Been, men ikke Gangbeen.) "Med Gangbeen af Tra i skiden mod Kienden skal træmpe." E. Fr. mann. Gangbierg, et. en Benævnelser som man tilforn tillagde de (især ældre) Biergartter, hvori Gange forekomme (s. Gang, 9.) "Hovedbierge nævnes ellers med det Navn Gangbierge, Grundbierge ell. vinkelige Bierge." Schytte. indv. Reg. II. 147 (jvf. Bredsdorffs Geognos. 1827. S. 255.) Gangbro, en. smal Bro t. at gaac, med ei t. at fløe paa. (Moth.) Gangbræt, et. B. som er lagt over et Vand l. at gaac paa. Gangdag, en. Dag, hvor paa en Bønde gior Hovarbejde m. gaacende Folk; modsat: Spænddag, som regnes lige m. 3 Gangdage. (Fr. 6 Decbr. 1792 og 1 Aug. 1815.) Gangdør, en. Dør ud t. en Gang, ell. fra een Gang til en anden. Gangfod, en. høs Fugle: Fod t. at gaac med. Modsat: Svømmefod gangfor, adj. som har Evne, Kræfter

gaar; fikket t. at gaar. Hesten er ikke gang gangfor.

Ganghiul, et. store ul, som sættes i Bevægelse v. Mennesker, der træde inden i hiulet. (S. E. Snecf.)

Gangflæder, pl. flæder, manrer p. Kroppen. Sengflæder og Gangflæder.

Gangkone, en. 1. Kone, som gik t. at gaar By-Prender, ell. som er dagvis i et Huus. 2. Dødsangst.

Gangkurs, en. kurs, hvori smaa Børn lære sig t. at gaar. (S. D. Lill. V. 299.)

Ganglin, et. 2. som bruges p. Kroppen; i Eftersætning til Duge, Pægenet, m. m.

Ganglod, et. Lod, ell. Bøgt, som holder i Hænder i Gang.

Gangpost, en. gængse Post.

Gangrum, et. 1. Rum at gaar. 2. bedækket Rum indrettet t. at gaar i; Gallerie.

gangsid, adj. om ind Klædning, som naaer t. Fødderne, endog at flæbe; fodsid. (Moth.)

Gangspil, et. Et opret staaende Spil, der bruges af Mandskab, som gaar i Kredse og driver Spillet's Bomme. (S. 2. Spil.)

gangsti, en. smal Sti, som er allene f. Gængere.

Gangsyge, en. f. Omgangssyge.

Gangtræ, et. større Gangtræ over en Aa, m. Rækværk v. een ell. to Eider.

Gangvej, en. 1. Vej, som er f. Fodgængere; Gangsti; mod: Kiorevei.

2. færd. en Spadserevei.

Gangvogn, en. En liden Kulevogn, der bruges ligesom Gangkurven. "Da jeg i vognen rendte, snubled ofte i mit b." Ringo.

Gangværk, et. Sammenlægning af de Hiul ell. Drev, der holde en afløst, især et Uhr, i Gang.

Ganger, en. pl. -e. [af gaar og det: gange.] 1. egentlig en Fodgænger; men i denne Bemærkelse bruges det ofte.

2. i poetisk Stil, og i ældre Trakter: en Hest, Ridehest (og færd. en, som man red uden for Striden; for: ellig fra Stridshingsten.)

Man siger dog om en Hest, der gaar godt i Strid, den er en god Ganger.

3. færd. en Gænger.

— Deraf: Gængergang, en. Gæng.

Gængertrav, en. Hestetrav. (Hlenschläger.)

Gæning, (ell. Gæding; Moth) en. Gædel, det som er tiensligt. Det er just en Gæning. (mihi convenit. Moth.)

trædet; men br. i Almuesproget.

Gangste, adj. og adv. [X. gang. Strid: ellig: gangste.] 1. adj. heel. Den gangste Hær.

Af mit gangste Hierte. "Et det er at sætte p. dem vor gangste Tilstand." Bastholm.

"Seel kaldes en Ting, som vidt som den ikke er stilt ad, ell. i Hænder; gangste f. saa vidt som den indfælder alt det, der hører den til."

Spon. "Hans Røgte var i det gangste Land."

2. 6. 27. "Hvi staae I her den gangste

Dag ledige?" Matth. 20. 6. (So bruges det saaledes i vore Bibeloverpigen for heel; men er ellers næst aldet.)

2. adv. aldeles. Det er ikke færdigt. Jeg er gangste overbevist.

"Han truede Beirene og Havet, blev gangste blifstille." Matth. 8. 26

forn i St. for: flet ell. aldeles nu i disse Tilfælde bruges, foran ingen.

Saaledes: gangste ikke, hos Holberg. "Gangste ingen Forh." D. 2. VI. 3. 6.)

3. meget, saare er gangste saa tilbage. Jeg blev bange. (Ogsaa tilføjet meget: "saar Stærkerne, bleve de gangste glade."

Matth. 2. 10. "I de samme da der var gangste meget Folk." Matth. 1. i nyere Overs.)

4. temmelig, lunde. Jeg var gangste vel tilfred gangste godt Huus.

Gante, en. pl. -r. [Isl. Ganti Laabe, naragtig Person. (Peet) Gienvei, i d. Tale: en Omvei, i Bei. "Ganters Gienvei er at ga

tring." Moth.)

Gante, v. a. 1. [I. ganta.] drive med, holde for Mar. At gante een. =

teri, et. pl. -er. Fias, Loier, Mar gantes, v. n. pasa. fiasc, gjøre Loie

At gantes med Piger. — Gantesna naragtig, fiasende Snak. — gant naragtig, som t. upassende Tid ell

tosset Raade vil drive Spøg. "Saal gantevorn i Snak og Fagter." Mo

Garde, en. [fransk.] Kongens o fters Livvagt. Fodgarde, Hestgar

Gardet, en. Soldat, som tjener i ten, især t. Hest. Deraf: Gard

Garderhøide, **Garderstald**, o. fl.

Gardin, et. pl. -er. [Ital. Co nedhængende Teppe, Forhæng t. Et

Pønt; Binduegardin, Sengegardin af: Gardinbræt, et. B. hvorpaa et

ophænges paa Gardinstangen ved f Gardinringe, ell. hvorpaa det stik

m. Naale. Gardinqvast, = snor. **Gartobber**, et. [Tysk.] reent f uden Tilfætning.

Garn, et. ud. pl. [X. E. Gearn og X. Garn.] 1. spundne Tra

Hør, Hamp, Uld; Bomuld, hvor væves. f. Hørgarn, Blaargarn, Bo

garn, Aldgarn, Rendegarn; og jvf. i X. bundet Garn, som er indrettet

fange Fisk, Dyr ell. Fugle; Net, garn, Jærgergarn. At have alle sin

ude i: stræbe af al Magt, anven Midler. At faae een i sit Garn i: be

forlede, faae Magt over. = Garnbe den bageste Bom i en Væv. Garn

en. f. Fasje, 2. Garnnøgle, et. som af en Garnvinde er vundet i et

Nøgle. Garnrende, en. En stor

vinde, som Bødere bruge, at rende Garn paa, inden det væves. (Roth.) Garnruse, en. d. s. f. Netruse. Garnspilde, et. Fjætergarns Sønderrivelse. (Langebek.) Garnspole, en. f. Spole. Garnstang, en. Stang, hvorpaa Garn ophænges f. at tørres, ell. hvorpaa Fætergarn udspændes. Garnsætning, en. Sæmningen at udsætte Garn f. Fjætt ell. Dyr. Garnvinde, en. Redskab, hvorpaa det haspede Garn udspiles, og hvorefter det vindes i Røgler.

Garnere, v. a. 1. [af det Fr. garnir.] besætte (Klæder) m. Bræmmer ell. anden Pynt. — Garnering, en. pl.-er. 1. Sæmningen at garnere. 2. Pynt, hvormed Klæder besættes.

Garpe, v. n. 1. bruges om Ravnens og lignende Fugles Skrig, og figurl. om den, som hujer og skæler som en Drukken. "Hans garper som en Kæletrage." Roth.

Gartner, en. pl.-e. [et tydt Ord, som næsten har fortrængt de danske: Urtegårdsmænd og Podemester, G. gardener.] den, som forstaaer at dyrke en Have, som har lært Havedyrkning og hvad der hører t. Havedækselen. — Deraf: Gartneri, et. (Havedæksen.) Gartnerkunst, o. fl.

Garve, v. a. 1. [N. G. gearvian. N. G. garven. I. gárben.] berede raue Huder (især v. Hjælp af Bart ell. Kalf) t. Læder og t. forstieilig Brug og Bestemmelse, saasom t. Skoetst, Sættst, m. m. (Garve bruges mest om Bartgarvning; berede om Kalfs ell. Hvidgarvning.) = Garveri, et. pl.-er. 1. en Garvers Værksted. At anlægge et Garveri. 2. en Garvers Haandværk. At lære Garveriet. — Garvning, en. Sæmningen at garve.

Garver, en. pl.-e. den, hvis Haandværk er at garve Huder og Skind, især ved Bart. (s. Selbereder.) = Garverbark, en. Bark, især af Egen, som males paa en Barkmølle og bruges til Garvning. Garvergaard, en. G. hvor et Garveri er anlagt. Garverkar, et. K. som bruges i Garverier. Garverkule, en. udgravet og muret Kule i Jorden, hvor Huder lægges i Bark. Garverlud, en. Barklud. Garvermølle, en. f. Barkmølle.

Gasse, (ell. Gase) en. pl.-e. [Isl. Gassi.] Gassen blandt Gæssene. At holde to Gasser. "God Gass er sig selv om Gase." Ordspr. (pl. Gæs bruges om flere, uden Bønson t. Risnet.)

Gast, en. pl.-er. [N. G. Gast.] 1. ond Mand; Spøgelse. (forældet.) 2. en meget stem, ond, vanartig Person. (Endnu i d. Tale. Deraf: Kapergaster.)

Gat, en. [Isl. og G. Gat.] Nabning (især i Rummen.) Deraf: snevert Indløb t. et Farvand; hvorefter: Kattegat.

Gau, adj. [Holl. og N. G. gau. J. gádr, prudens.] snild, behendig. (Seberg.) Forekommer i de, mest i d. Talebegynde Ord: Gautyv, en. (I. Gaudieb. listig Tyv, Skidm, Kieklring, Bedrager "Indbyggerne vare bekjendte Gautyve, de pleiede at udplyndre alle Fremmede." Bog N. Alim. Deraf: Gautyveri, et; og Gautyvestreg, en.

Gave, en. pl.-e. [Isl. Gáfa. N. G. Gave. I. Gabe. jvf. give.] 1. Høflingen at skænke, ell. uden Bederlag overdrage sin Eiendom t. en anden. "Hans Gaver gives, men fuldbørdes ikke før efter Siverens Død." Schytte. 2. det som skænkes ell. gives uden Betaling (enten som Foræring, Skient, ell. som Almisse, Understøttelse.) "Man skal ei læse givne Gave." Ordspr. Frivillige Gaver t. de Fattige, t. Brandbilde. En toftig herlig G. At tage imod Gaver, lade sig bestikke. (jvf. Foræring, der overhovedt har en mere indskrænket Brug og Betegnelse. Gave er alt det, som gives til skænkes; men ikke enhver Gave (s. G. Almisse, hvad der skænkes en offentlig Støttelse, o. d.) kan kaldes en Foræring. "Gaver modtages sædvanligen af en høit Skient og Foræring af en Eigemand eller en Ringere." Waller. 3. enhver Ting fysisk ell. moralsk Gavn, som Menneket kan siges at erhverve sig, kaldes: Gavn Naturens Gaver. "Hvor gavnlig blev du Naturens rige Gaver." Tullin. Bort ere en G. af Gud. Lyffens Gaver, Rigdom, Velstand, Hæder, o. d. "Ja meer, ja er en Pige, som Længsels Gave af Naturen negtet er." Holb. (Melampe.) Gavn Gaver, i Gærd. Mad og Drikke. (H. Almuen og i dagl. I. ogsaa Overflodighed p. noget. Vi har Guds Gaver af Løse. Kar.) 4. pl. i Gærd. Færdigheder, Talenter; og bl. a. Talegaver, udvortes Talenbed. En Mand af herlige Gaver. "Derfor din Forstandes Gaver kunde sig sig efter Folkets Begreb." B. Thott. Han har gode Gaver t. Poesie, Maleri, som Prædiken var vel udarbejdet; men han fattes Gaver. = Gavebog, en. Bog hvorefter Gaver af en vis Art, ell. t. en vis Bestemmelse, indføres. Gavebrev, et. B. som indeholder Forklaring p. en Gave Gavegods, et. skientet Gods. gavlos adj. uden Gave. Han lod ingen gavd gaa bort.

Gavl, en. pl.-e. [Isl. Gaf. G. Gable. I. Siebel.] den Deel af Endvæggen p. et Huus, som gaaer op i en spids Bue fra Muren t. Rygaasen. (Fordi den øverste Spids af et Huus, ell. overhovedt den høieste, øverste Top af noget. I. Ex. hos Hippolyas Gible, Templets Zib. Gavl br. oftest om denne Deel af Gablet.)

æggen; flødner om en tilbygning i Taget af en Sidemur, som kaldes Kvist; flødt, enhver Kvist egentlig ogsaa har sin Gavl. = Gavlbank, en. forstum: 'en Bank v. den øverste Bælg ell. Enden af Huset, i hvis Midte var det fornemste Sæde. Roth. Clausens Snorro. S. 383.) Gavlflaek, el. Brædder, som slaes fast v. begge Sider af et Bindingsværks-Huus. Gavl-mur, en. Muren, som lukker Gavlén. Gavlspids, en. den øverste Top af en G. Gavltag, et. 1. Et Tag over en Gavl. 2. Kvist p. Sidemuren. 2. det Tag p. en Bygning, som har to Gavlé ell. En- træer. Gavlvindue, et. B. anbragt i en Gavl.

Gavmild, adj. [gavemild.] som gierne giver bort; godgjørende. At være gav- mild imod de fattige. "Han gavmild var; men el af Overflod." Rein. "Gavmild er en, som glæder sig v. at meddele andre af sit Gode." Müller. = Gavmildhed, en. et. pl. den Egenskab at være gavmild. En overdreven Gavmildhed bliver t. Nedsættelse. "Naar Penge uddeles saa overflø- digt, at Gavmildheds Rilde udtørres af Gavmildhed selv." Schytte. "Gavmild- hed indskrænkes ikke blot t. Penge og t. Frængende; den omfatter alt det Gode, et Menneske kan meddele Andre." Müller. Gavn, et. ud. pl. [Isl. Gagn.] det, som er t. Fordeel; Nytte. At have Gavn af noget. At see paa, være paa eens G. Det gjør mig hverken Gavn ell. Skade. At vi ikke trættes v. at tale dem t. Gavn, som høre m. redelig Billie." Rynster. At være G. i et Huus (v. Arbejde, Tjeneste.) Er han det ikke i Navnet, saa er han det Gavn. (s. tilgavns.) "Nytte er Brug- sarhed — Gavn bemærker blot Tienlighed overhovedet. At bestøre Frugttræer er til Gavn f. deres Væxt og t. Nytte f. Eie- ren." Müller. ("En Ting kan gjøre Nytte; men Mennesket gjør Gavn" siger den same Forf. Men Udtrykkene afveksle ofte i Talem. At gjøre Nytte siges baade om Ting og Personer; og man siger stundom ogsaa: disse Vandgræfter have gjort meget Gavn f. Ageren.) = gavngjørende, adj. som gjør Gavn, gjør Arbejde. gavngjø- rende Folk i et Huus. — gavnlig, adj. [Isl. gagnleg.] som er t. Gavn, nyttig. Gavnlighed, en. den Egenskab, at være gavnlig. "Da først bør man søge Gavn- lighed f. Staten, naar denne Gavnlighed er retfærdig." Birkner. — gavnløs, adj. som er uden Gavn; unyttig. Et gavnløst foretagende. "Gavnløse Rensere." J. Børre. Deras: Gavnløshed, en. ud. pl. — gavnrig, adj. som er meget gavnende, gjør stort Gavn. Gavnstov, en. Stov, som sættes t. at give stort Lønnen; Løn- nerskov (v. Aph. Nat. Hist. VII. 297.)

Dansk Ordhøg 1.

Gavutra, Gavntømmer, Gavnvod, et. meer ell. mindre forflaet Ved, som kan bruges til Gavn, ell. t. andet end Brænd- sel. "Det Træ, som er bestemt t. Byg- ningsstømmer, og andet Gavutra." Schytte. = Gavnsgierning, en. nyttig Gjerning. "Han gjør ingen Gavnsgierning den hele Dag." Roth. gavnsgod, adj. som godt forstaaer at passe sin egen Fordeel. (Roth.) Gavne, v. n. 1. (har.) gjøre Gavn, bringe Gavn, nytte. Det gavner mig meget. "Lad denne Time gavne os dette, at Anden hæver sig m. forrig Længsel." Rynster. — Gavnelyst, en. ud. pl. Lyst, Attraa t. at gavne.

Gavtyv, en. s. Gautyv under adj. gau. Gebeet, et. s. Landemærke, Landeie, Omraade.

Gebærder, n. s. pl. et tydsk Ord, som man i fildigere Tider (dog alt hos Roth) har brugt for: Lader, Sagter. "Det el Gebærder er, hvormed man Gud skal dyrke." Holb. P. Paars. Latterlige Ges- bærder. Bagg. Fabry. II. 114. "De havde dannet sig en Gudsfrugt af udbortes Ges- bærder." Rynster. (Præd. 1814. II. 22.) "Gebærder kunne gøres m. Ansigtet, Hæn- derne og hele Kroppen. — Minder ere Ans- sigtets Gebærder." P. E. Müller. (jvf. Læ- der, som er det danske Ord, der nærmest udtrykker det L. G e b e r d e.) [Det tydsk Ord Geberde (ogsaa: Berd, hos Luther; A. S. og N. S. Gebær) kunde maaftet udtale af baren, som i det N. S. ogsaa bemærker: at lade som, simulere. Her- med stemmede da det danske Subst. Lader ganske overeens. s. i øvrigt det forældede Adbyrd. Andre, som Avelung, udtale det af bære, portare, lig det Lat. gestus.]

Ged, en. pl.-er. [Isl. Geit.] et brævs- tiggende, hornet Pattedyr, hvoraf en Art (Hauksbue) er indenlandsk. Capra hir- cas. Dog bruges Ged mest om Hunnen; ligesom Buk ell. Gedebuk om Hannen. Ungerne kaldes Kid ell. Gedetid. = Ges- dehaar, et. pl. d. s. Haar af Geder. Gede- haars Sko. Gedehjort, en. Hjort ell. Flok af Geder. Gedehorn, et. Horn af en Ged. Gedehyrde, en. den, som vog- ter Geder. Gedest, en. Ost af Gede- melk. Gedestind, et. raat ell. beredet Stind af en Ged. Gedesti, en. Gedestald. Gedde, en. Fisk. s. Giedde.

Gedehams, en. pl.-e. et Insect af Ves- pernes ell. Stikvepsernes Slægt. Vespa crabro.

Gedigen, adj. pl. gedigne. et reent tydsk Ord, som bruges om Metaller, der findes uden Tilfættning, og i reent metal- ligt Tilstand i Bjergerne ell. i Jorden. Ge- digent Guld, Sølv. (Roth.) — figurl. om det; som er ægte, dygtigt, fortrinligt i sit Slægt. Et gedigent Skrift.

Geding, en. pl. -er. d. s. f. **Gedehams**. (i ældre Skrifter.)

Gehalt, en. ud. pl. et tydsk Ord, som bruges om Mynter, og betegner den større ell. mindre Deel af ædelt Metal, de indeholde. Mynt af god, flet Gehalt. — figurl. om andre Ting indvortes Værd. Et Skrift uden sand Gehalt. (bør undgaaes i god Stil.)

Geheimraad, en. pl. -er. (af det T. geheim.) i Danmark, en fornem Rangtitel.

Gehæng, et. [Tydsk.] Kælstierf, Sværds bælte.

Gehør, et. ud. pl. [Tydsk.] Gønge til deels m. Lethed at fatte Toner og høre dem, deels t. at føle og damme om det Skønne i Tonekonsten, og skelne det fra det falske ell. Mislydende. At have et fint Gehør. At spille noget blot efter Gehøret.

Geist, adj. [Tydsk.] 1. som har stærk Aledrift. 2. figurl. om Jord, som er for fed, ell. driver Værterne for stærkt; og om Træer ell. Planter, der stude for stærkt, sætte Kraften i Grene, Stængler og Blade, og tabe i Frugt. — Deraf: Geilhed, en. ud. pl.

Geist, en. [Tydsk.] 1. Mand. Poetisk Geist. Geisten slumrer hos ham. "Forlutter Geist de et kan stille Gist fra Riid." Holb. P. Paars. 2. Spøgelse. (Brugen i begge Bemærkelser maa helst undgaaes; ligesom adj. geistlig. I det følgende adj. er den derimod almindelig.)

Geistlig, adj. som vedkommer og hører til Kirken, ell. t. Religionens Tienere, religiøse Indretninger og Stiftelser; modsat verdslig. Den geistlige Stand. En geistlig Mand. Geistlige Godser, Stiftelser, Love, Rettigheder. — **Geistlighed**, en. ud. pl. Samfundet af Kirkens Tienere; Folk, som udgjøre den geistlige Stand (i Modsætning t. Adel, Borgerstand og Bønder.)

Geled, et. pl. -er. [et af det T. Gled fordærvet Ord.] Råd, Række. (bruges kun om Krigsfolk, opstillede i Tog: eller Slagorden.) At aabne, slutte Gelederne.

Gemak, et. pl. -er. Værelse p. et forstælt Slot. (i St. for dette tydsk Ord brugtes i ældre Dansk: Alag. "Fyrstelige Alag.")

Gemal, en. [Tydsk.] Egetesælle. (om en høj ell. fyrstelig Person af Mandkønnet.) Sigesaa: Gemalinde, om en Egetesone af høj Stand.

Gemeen, adj. pl. gemene. [T. gemein.] 1. almindelig. (communis.) Det gemene Bedste. "Noget meer end gemeent." Snedors. (denne Bemærk. er nu næsten ikke brugelig.) — 2. som hører til den ringeste Folkeklasse, t. Pøbelen. (vulgaris.) "Almindeligt er det, som allevegne har Sted; gemeent det, som har Sted i ringere Cirk-

ler." Sporon. Han omgaaes helst m. gemene Folk. En gemeen Talemaade. En gemeen Tienestepige. (Ofte bruges nu i denne Bemærk. simpel, almindelig; da gemeen har faaet et langt stærkere Begreb af Uansændighed, end det tilforn havde.) Dog siges: At tiene f. gemeen Soldat, Matros; og: de Gemene, med sættes: Officererne. 3. ringe, upnatelig. Grove og gemene Klæder. (d. Tale.) 4. lav, nedrig. En gemeen Dpforsel, Pandeling. 5. plump, grov. Et gemeent Ræsen. Gemene Skældsord. 6. ublu, lidet lig, løslagtig. Gemeen Snak. Et gemeent Fruentimmer. 7. At gjøre sig gemeen m. nogen: nedlade sig til, søge Umgang med. f. Gemeenskab. (Denne, saavel som de øvrige Bemærkelser br. dog fælden, undertagen i dagl. T.) = **Gemeenhed**, en. den Betsæffenhed ell. Egenkab, at være gemeen men kun i Bemærk. 4, 5 og 6 for: Nedrigheid, Uhovsighed, Grovhed, Ublisheid, især i Ord, Lader, Adfærd. Gemeenhed i Tale, i Dpforsel. "Yttrer Udvandighed sig i Ord og Gæderder — og dette grunder sig paa flette Baner, samt Følesløshed for det Ansændige, bliver det t. Gemeenhed." Müller.

Gemeenligen, adv. i Almindelighed, som oftest. (f. meenligen.)

Gemeenstab, et. Samqvem, fortrolig Umgang. "Thi Jøder have ikke Gemeenstab m. Samaritaner." Joh. 4. 9. (Om gængelse. Bib. af 1550.)

Gemyt, et. pl. -ter. Dette aldeles tydsk Ord er især i yngre Alder indført og brugt for: Sind, Sindelag, Hjertelag, Siadelsbetsæffenhed. (det Isl. Lund.) Et godt, ondt, mildt, blødt Gemyt. (Dog forekommer det alt hos Noth for: indoles, animus, affectio animi.) "Den aarlige Anverling gav Paab om at finde mere l. m. fældige Gemytter." D. Guldb. (B. p. 1. 1080.)

General, en. pl. -er. [Fr. général.] Hærfører, Krigsoverste, Feltherre. (Generalinde, en. Generalis hustru.) Sammensættes dette Ord m. et Subst. staar det som adj. (Lat. generalis) og bemærker den øverste, fornemste; ell. ogsaa almindelig. f. Ex. Generaladjutant, en. den øverste Adjutant. Generalbas, en. i Musikken: den Basstemme, der indeholder Grundt. al Harmonie. Generalfeltmarskalk, en. den øverste Hærfører, den høieste militære Værdighed. Generalfiscal, en. Advocat, som fører Regjeringens Sag imod enkelt Mand i Statsforbrydelser. Sættes under Generalfiscalens Alstale. General lieutenant, Generalmajor, en. General af anden, af tredje Klasse. Generalmars, en. Tegn til at bryde op, som gives en heel Hær ell. en betydelig Del af Krigsfolk, samlede p. eet Sted; ved a

hæ p. mange Trommer. At slaae Generalmars. (Z. Generalmarsch.)

Generalitet, et. Land: Krigscollegium.

Genie, et. [Fr. génie.] 1. den høieste, mest udmærkede Grad i Mennekets Gæstetænder ell. Natargaver, som fordres til enhver aandelig Opfindelse og egentlig Selvirkelighed. 2. den, som besidder Gæstetænder. Et poetisk, musicalsk, mathematisk Genie. — genialsk, adj. som vidner om Genie, bærer Geniets Præg.

Geographie, s. Jordbeskrivelse. — geographisk, adj. som hører til, vedkommer Geographie ell. Jordbeskrivelse.

Geraade, v. n. 1. (et.) et tvdsagtigt, uortroet Ord. 1. Det geraader (er, maa gaaes) ham t. megen Ære. 2. komme i en vis (plet) Forfatning. At geraade (komme, falde) i Armod, Ulykke. (bør saamest et mere undgaaes i god Stil, som det er reent overflødigst.)

Gesandt, en. pl. -er. [Tysk.] Sendes ud fra en Stat ell. Regjering t. en anden; Statsbud, Minister. = Gesandtskab, et. en Gesandts Værende, Embede, Forretning, Sending. At sendes i et vigtigt Gesandtskab. 2. en Gesandt med hans Besættelse og Følge.

Gesims, en. pl. -er. [Tysk.] fremstaaende, meer ell. mindre udarbejdet Rand, der løber om det øverste af en Bygningsskulptur, ell. af Væggen i en Stue; Muurskulptur.

Gestalt, (Tysk.) s. Skikkelse, Skabeling, Dannelse, Udseende.

Gevalt, s. Vold, Overlast.

Gevinst, en. s. Vinding.

Gevær, et. pl. -er. [Z. Gewehr.] 1. Vaaben. (B. S. D. slet Dansk.) 2. Skytgevær, Bøsse. Deraf: Geværkolbe, Geværlaas, Geværpipe, o. fl. (s. de samv. Ord under Bøsse.) Geværsmed, s. Bøssesmager, Vaabensmed.

Gevært, en. pl. -er. (Tysk.) s. Udvært. afsløret Knude p. Kroppen.)

Gi ell. Gie, en. pl. Gier. til Skibs: en Gier Lallie, hvori der enten er fire Skiver i den ene Blok og tre i den anden, eller 4 Skiver i begge. (Moth forklarer Gieroug ved: et Loug, som løber igennem en Blok fra Raaen. Herved menes formentlig det, som nu kaldes et Gieroug ell. Gieroug?) 2: et Loug, hvormed Skibsbarmen af Sellet bringes op t. Raaen, naar Seilet skal hiesges.) = Gieblok, en. en svær Blok t. en Gie, som i det mindste maa have tre Skiver. Løberen, der fører mellem dem kaldes Gieløber. (Schneiders Leliedn. 33.)

Giald, et. pl. d. s. [Zsl. Giöll, Tromst.] en høj, klingende Lyd. "Glædens Giald." Ohlenschl. (Poet. Str. I. 147.)

Gialde, v. n. gialdt, (gialbede) gialdet. (har.) Zsl. gialla: give en høj, stralende Lyd ell. Gienlyd. "Det gialdt saa høit i vilden Skov; det giengialdt mellem Norges Fjælde." Thaarup. "Det gialdende Fjeld." M. C. Brun. "Trindt gialder Biergets Gienlyd." Goetsom. "Hun lød en Sloggerlatter; det over Havet gialdt." Ohlenschl.

Gid! udraabssord, hvorved ønskes, at noget maa ske. "Gid du vilde glemme mig i Graven!" Job. 14. "Gid mit Hoved var Vand, mit Øie en Graads Rilde!" Jer. 9. (Maaskee sammendraget af: give det!)

Gide, v. n. gad, gidet ell. gidt. (sup. høres fælden. "Jeg ikke gider, og har ikke gidt." Bagg. Ungd. N. I. 117.) Zsl. gēta. 1. kunne formaae, overtale sig t. noget. Han gider ikke bestille noget, ikke røre sig af Stedet. Jeg gider ikke see ham. "Man synger, hvad man ikke gider sige." Bagg. 2. attraae, lystes ved. Han gider gjerne spise godt. Saaledes gider han have det.

Gidsel, en. pl. Gidser. [Zsl. Gisl.] en Person, der gives i en andens Bold, og hvis Liv, Frihed, Betsord sættes t. Pant p. Opfyldelsen af et Løfte, en Forpligtelse. At give Gidser.

Giedde, en. pl. -r. [Zsl. Gedda.] en spisselig Røffist, som lever i første Bande. Esos lucius.

Gief, en. pl. -fe. [Z. Ged.] 1. en Laabe, Nar. "Giefken er ond at holde inde." "Det er bedre at lide (taale) en heel Gief, end en halv." Ordspr. (P. Syn. I. 57.) "hvis nu vi spare meer, da maa vi kaldes Gieffe." Holberg. P. P. "Den Klogeste kan blive Gief, en Gief kan blive klog." C. Frimann. 2. en lystig, skiemtsom Person, Spøgefugl. At slaae Giefken løs 3: overgive sig til Enstighed. "Den, som imellem Gief og Nar skal hvergang toffet Trætte stille." Tode. "Gief er i sildigere Tider mest brugt om den skiemtsomme Nar, der vækker Latter v. selv at lee, ell. v. at drive Abespil. Ordet synes at medføre et Begreb om Ringagt, større end det, som følger m. Narren." Müller. = gieffelig, adj. daarligh, taabelig. "Der ligger ingen Magt paa, om det syntes Andre gieffelig." P. Tidemand. (nu seldent.) Giefferi, et. pl. -er. Narveri, Narrestreger, Løser. "Alder hjælper ei for Giefferi." (P. Syn.)

Gieffe, v. a. 1. narre, føre bag Lyset. At lade sig gieffe. "Du klager over, at Haabet gieffede dig — og du glemmer de søde Dieblit, du nød medens du gieffedes deraf." Rahbek. "Gammel Skalk er ond at gieffe." Ordspr. Gieffen siges at gieffe een, naar man hører den gale om Morgens for man har spist. — Gieffes, v. n. pass. gantes, fiasse, spage.

Gield, en. ud. pl. [3sl. Giald.] 1. det, man er Andre skyldig i Penge ell. Penges Værd. At betale, afbetale paa en G. At komme i Gield t. een; at være i G. hos een, være i eens Gield. At sidde i bundløs Gield. Den Gield er saa vis som Tranæg om Salen o: bliver aldrig betalt. 2. gieldnere: det, man hos Andre har tilgode; Tilgodehavende. At lade sin Gield indkræve. (B. S. D.) Man siger: Der er Gield i Boet o: Boet skylder bort. Der er G. til Boet o: B. har tilgode. = a) Gieldbog, f. Skyldbog. — gieldbunden, adj. v. som er i Gield, forgieldet. "Gieldbunden ligger nu den hele Jord i Lænker." Bagg. gieldfri, adj. 1. som er uden Gield. At være gieldfri. 2. hvorpaa ingen G. hester. Et gieldfrit Gods. "Han havde arvet Gield efter sin Fader; men han efterlod sin Søn et gieldfrit Rige." Kampmann. Gieldherre, en. den Person, som man er i Gield til; Creditor, Skyldherre. (B. S. D.) — b) Gieldsbeviis ell. Gieldsbrev, et. Forfærdig, hvori man tilstaaer, at være een Penge skyldig. (jvf. Hansen om Skifter. 2 Udg. 256.) Gieldsfange, en. den, som er fængslet f. Gield. Gieldsfordring, en. Fordring paa det, man hos een har tilgode. Gieldsfængsel, et. Fængsel, hvori Skyldnere, som ei kunne ell. ville betale, kunne indsættes indtil Betaling sker (Slutteri.) Gieldslov, en. Lov, Anordning om Gield og Gieldsforbringer. Gieldsag, en. Sag, Process angaaende Gield. = Gieldner, en. pl.-e. 1. den, som er i Gield, Skyldner. 2. den, som har laant en Anden Penge; Skyldherre. (B. S. D.)

1. Gielde, v. n. (har.) gieldt (gieldnere: gieldte) gieldet. [3sl. gialda.] 1. have en vis Værdi, være i en vis Priis. En Specie gielder 15 Mark. Hvormeget gielder en Lønde Korn? Denne Mynt gielder ikke hos os. 2. agtes, være i Anseelse, formaae. At gielde meget hos een. Hans Mening gielder meget. 3. ansees, holdes for. At gielde for en rig Mand. 4. være i Kraft, have Gyldighed. Denne Lov gielder ikke mere. Her gielde de fleste Stemmer. "Lad denne Indvending gielde; og modsiges kan den desværre ikke." Rahbek. 5. udkræves, være fornøden, komme an paa. Naar det gielder, skal man finde mig. "Isald det skulde gielde, og lykkes det ei her." Ohlenschl. (Vejge. 98.) Her gielder det, at have Mod. "Naar det gielder maaſtee at forſage din kæreſte Lyſt." Wynnſter. Nu gielder det, om han har Venner, om han vil holde Ord. 6. gaae ud paa, sigte til, komme an paa. (Med Objectets Dat. ell. med præp. om. Det gielder mig, dig, ham. "Dg Glædens Bud kan aldrig gielde mig." Bagg. Det giel-

der om (paa) Liv og Død. Det er Penge, det gielder om i Verden. "Ei er det Spøg, ei heller Børnetrætte det-gielder om, naar Thor forlader Aſgaard." Evald. — Man ſiger ogsaa: Hvor gielder Rejsen hen? 7. i Væddemaal, om det, ſom ſættes p. Spil. Det gielder en Ducat. Hvad gielder det? (hvad vil du vædde) han kommer idag.

2. Gielde, v. a. (gieldnere i Brug.) 1. betale, giengielde. "Ikret maa lides, men ikke gieldes." "Den ſkal gielde (bøde) m. Krop, ſom ei har Ro." Ordspr. "Hvad man vorder Borgen for, det maa man gielde." (D. Lov. "Da gielde den Staden, ſom ſterdet ſkulde lufte." Ill. 13. 37.) "Er han (Skipperen) ikke formuendes at betale, da gielde Stibet Staden." D. L. IV. 3. 4. "Da er din Belgierning dog hos dig, ſænd den gieldes dig igien." B. Thott. Gave maa gieldes. (P. Folle.) 2. lide, bøde for, undgielde. At gielde med Kroppen.

Gieldner, en. f. under Gield.

Giem, en. [3sl. Gaum.] Agt, Agtpaa: givenhed, Ihukommelse. (forældet.) At give Giem. "Han gav ingen Giem eller Agt paa Wiſen." A. S. Bedel.

Giemme, et. 1. ud. pl. Forvaring. At give een noget i Giemme. Jeg har ikke haft det i mit Giemme. "Lig den, ſom ſant i Muldets Giemme til mere varig hvile ned." Bæffel. 2. pl.-r. Sted, hvor noget giemmes ell. kan giemmes. At lede i alle Giemmer. Skulte Giemmer i et Stab. "Saadant Sted — rigt p. Sols og Guld var forſynet m. lønlige Giemmer." Bagg.

Giemme, v. a. 2. [3sl. geyma.] 1. henlægge p. et ſikkert Sted; forvare. At giemme noget for een. At giemme under Laas og Lufte. Det buer hverken til at giemme, ell. til at kaſte bort (om det, ſom er af ringe Værdi. Moth.) "En Ting er giemt, ſom er i Laas og Lufte; den er forvaret, naar den ikkun ligger fri for ulheld. Man giemmer for Lyve; man ſer varer ogsaa f. Venner." Sporon. 2. lade noget henligge ubrugt, ſor at ſpare derpaa, ell. for ſiden at bruge det. At giemme noget t. om Aftenen, t. en anden Gang. Denne Frugt kan giemmes Vinteren over. At giemme paa ſine Penge. Det er ikke værdt at giemme paa. 3. ſkule, følge. "Førſt jeg ſeer dem, ſaa ſkal jeg i Græſt mig giemme." C. Frimann. (Alm. Sang. 141.) "Graven giemmer ikke ſine Indvæ- nere f. ſtedſe." Wynnſter. (nu næſten for- ældet.) 4. bevare, holde ſin Haand over. (forældet.) = Giemmeſtugt, en. Træ- ſtugt, ſom taaler at giemmes til Vinteren, ell. Vinteren over (f. Er. Giemmeabter.) Giemmegods, et. Ting, ſom een har i Forvaring f. en Anden. (depositum, Moth.)

Giennestad, et. d. f. f. **Giemme**, 2. (Dafaa
kommer i samme Bemærkelse, men
fænet: **Giensfel**.)

Gien, adj. giennere, giennest. adv. gient.
[fæl. gegn.] nem, let, uden Omvøb,
den Umvei. "Engdom kommer gient og
nær seet." Ordspr. At komme gient til
ogt. En giennere Raade. Det gør man
kenest p. denne Raade. Dette er den
keneste Vel. Etten er giennere. (fælden
adt. hos Almuen.) At være gien (nem,
n) t. sin Gierning. At gaac gient t. nos
et (lige til, uden Omvøb. Roth.) f.
Giensti, Gienvei.

Gien, adv. [fæl. gegn, gagn, contra.]
reges kun i nedenfor anførte Sammensætninger,
i Bemærkelserne: a) lige overser; b) imod; c) igjen ell. atter.

Gienavling, en. fornøet Avling ell.
frembringelse; Reproduction. (v. Aph.)

Gienbesøg, et. pl. d. f. Besøg hos den,
som først har besøgt een. At gøre een et
Gienbesøg. Et aarligt G. "Endstændt
i udsatte vort Gienbesøg hos dem lidt
ange." Rahbek.

Gienbillede, et. Afpræg, Billede, som
Gienstanden selv efterlader; umiddelbart
Billede. "Kloden, p. hvis hele Kreds den
Bise og den Gode — begge see Gienbilleder
af Gud." Baggesen. "De eensfarvede
Ord give kun Støtten af et Gienbillede."
Samme. (Eabyr. II. 42.)

Gienbo, en. pl.-er. den, som boer lige
nærfor een, i nær Næstand, og især i en
Raade. — Dog ogsaa om Landes Beboere.
"Strækerne vare dette Lands (Lille Afens)
Gienboer." D. Guldb.

Gienbog, en. pl. -bøger. Bog, hvori
eris Regning over det, man bliver skyldig,
og afbetaler, ell. det, man faaer til-
ode hos een, og det, denne efterhaanden
betaler; Contrabog. (f. Bid. Selsk. Skr.
II. 315.)

Gienbrev, et. pl. -e. 1. Kristligt Be-
vis, som gives een til Sikkerhed for at
man har modtaget noget af ham; Revers.
2. Contra-Indlæg i en Proces. (forældet.)

Gienbringe, v. a. 3. (bringe,) bringe
gien, bringe tilbage. Roth. = **Gienbring-**
else, en. Gierningen at bringe tilbage.
Bagg. (Eabyr. II. 311.) **Gienbringer**,
a. den, som bringer noget tilbage.

Gienbud, et. d. f. f. Afbud. At sende een
Gienbud. (Roth.)

Gienbyrd, en. ud. pl. Gienfødsel.
Menneskeheds Gienbyrd er nær og An-
ernes Forløsning." Bagg.

Giendrive, v. a. 3. (drive.) bevise det
udsatte af hvad een paaftaer, afbevise,
modbevise. At giendrive en Paaftand, Be-
tydning. "Den eneste Raade, at bevise
grundede Bestyldninger deres Kraft, er

at giendrive dem v. sin Opførelse." Birk-
ner. — Deraf: **Giendrivelse**, en. pl. -er.

Giendøber, en. pl. -e. En Religions-
sect, der ei anseer de spæde Børns Daab
for tilstrækkelig, og derfor døbe dem atter
i en vorner Alder; Anabaptist.

Gienfald, et. pl. d. f. Tilbagefald.

Gienfinde, v. a. 3. finde igjen den ell.
det, som er borte ell. tabt. — Deraf:
Gienfindelse, en.

Gienfordre, v. a. 1. fordre tilbage hvad
man har givet fra sig. — **Gienfordring**,
en. 1. Gierningen, at fordre tilbage. 2.
Gienbøforring t. den, som har Fordring
p. een; Modfordring. Fordringer og Gien-
fordringer.

Gienforene, v. a. 1. forene atter det ell.
dem, som vare adskilte. Deraf: **Gien-**
forening, en. pl. -er. "Af Himlen kun
han Gienforening haaber." Ingemann.

Gienfærd, et. pl. d. f. Stikkelse af en
afdød ell. en fraværende Person, som man
troer at see eller p. anden Raade fornem-
me som nærværende; Spøgelse. "Du blege,
afspende Gienfærd af Jordens Perker."
Evald. "Friheds Gienfærd, avlet af dens
Død." S. Staffeldt.

Gienføde, v. a. 2. føde p. ny, give nyt
Liv ell. Væsen; og figurl. bringe i Stand,
oprette p. ny, hvad engang har været.
"Vilde han — ledige Temples Pragt gien-
føde." Herp. — **Gienfødsel**, en. det, at
een, at noget gienfødes, faaer nyt Liv.
Dafaa figurl. Videnskabernes, Konsterpes
Gienfødsel.

Gienganger, en. pl. -e. den, som gaar
igien (spøger) efter Døden; Gienfærd.

Giengialde, v. n. 3. (f. gualde.) gien-
lyde. "Det giengialdt mellem Norges Fjeld-
de." Thaarup.

Giengield, en. ud. pl. (og sædvanl. ud.
Art.) Bederlag; det, som gives ell. tilføies
en Anden for et modtaget Gode ell. Gode.
[f. gielde, 1.] At gøre Giengield. At
faae G. for sine Belgierninger. "At faae
Erstatning viser altid, at man har mistet
noget." E. Peltberg. Giengield derimod, en-
ten at man har modtaget noget, hvorfor
man vil give noget igjen; ell. at man faaer
ell. modtager af Andre, hvad man har
forstyldt. "Den, der handler vel, skal faae
sin Løn; men den, der handler ilde, vente
Giengield." F. Guldb. Plaut. = **Gien-**
gieldoret, en. ud. pl. Giengieldesret.
(Thaarup.)

Giengielde, v. a. 2. gøre Bederlag for
det, man har modtaget. "Hvorned gien-
gielder jeg saa fældne Gaver?" Evald. (Bal-
der.) "Slet giengielder du det Held, jeg
bringer." Samme. At giengielde eens God-
hed. At giengielde Dødt m. Godt. "Den
har giengieldet en Belgierning, som gierne
føler sin Skyldighed." Baltholm. "Og gien-

gialdt paa hans Brødre og Børn hans Daad." Herh. — "Den Retfærdige vil ofte kunne have Leilighed t. at giengielde, hvor han ei var i Stand t. at erstatte." E. Heiberg. Ugentlig: give een det, han har forkyldt, belønne ell. straffe efter Fortieneste. = Giengieldelse, en. Gjerningen at giengielde. "Han lader Giengieldelsen møde Mennesket p. Livets Vel." Mynster. Giengieldesret, en. Ret, hvorefter man anfælder, enten selv at kunne giengielde, især det Onde, som vedersæres een, eller at det Onde og Gode v. en højere Magt straffes og belønnes. — Giengielder, en. den, som udøver Giengieldelse. "En retsfærdig Giengielder." Mynster.

Giengift, en. Gave, hvormed man giengielder en anden, som man har modtaget, f. Ex. Bruden t. Brudgommen. (Moth.)

Giengive, v. a. 3. give tilbage, give igen. (Arreboe.) "Bisaldende Fornuft giengiver du dens egne lyse Tanker." Foersom. = Deraf: Giengivelse, en. (Moth.) og Giengivning, en. (Baggesen.)

Gienglimt, et. fornøjet Glimt; Glimt, som atter viser sig. (Bagg.)

Giengroening, en. d. s. Gienvæxt. (Blussen.)

Gienhammer, en. et Redskab af Jern, som Hovsmede bruge, naar de beslaae en Pæst, t. at holde imod Hammerslaget, f. bestøbede at fæste Sømmene i Hoven. (Moth.)

Gienhilfen, en. pl.-er. Hilfen, som gives ell. sendes den, som har hilset ell. læst det os hilse.

Gienhold, et. det, som holder imod; det, som er t. Ginder; Gindring. (gienholden, adj. som holder fast p. det, han har; paaholden. pertinax. Moth.)

Gienholde, v. a. 3. holde imod; hindre (Ambergs Ordb. snarere: holde igjen.)

Gienkald, et. Gienkaldelse (retractatio, revocatio. Moth; men nu mindre brugeligt; skøndt ligesaa anvendeligt som Afkald.)

Gienkalde, v. a. og rec. 2. recipr. tilbagekalde i Erindringen, minde. "Vi gienkalde os nu Livets Glæder og Sorger." Rahbek. "Hvi gienkalder jeg i eders Minde den mangehaande Nød." Thaar. 2. afstaae fra, ophæve hvad man forhen har sagt, lovet, fortalt; tilbagekalde. At gienkalde et Løfte, en Bestyldning, en Beretning. — gienkaldelig, adj. som kan gienkalde. Et gienkaldeligt Løfte. — Gienkaldelse, en. det, at gienkalde, tilbagekalde hvad man har sagt; ell. at minde noget.

Gientiende, v. a. 2. tiende en Gienstand at være den samme, man tilforn har tiendt; tiendes ved, tiende igjen. Efter saa lang en Skilsmisse kunde jeg knap gientiende ham. — Gientiendelse, en.

Gientfærlighed, et. ud. pl. Kærlighed t. den, man elstes af. (Moth.) "At plage mig m. Elskov, og frætte Bønner om Gientfærlighed." Ohlenschl.

Gientfærb, et. pl. d. s. Gjerningen, at købe tilbage det, man har solgt; især naar det sker v. at betale Kjøbesummen tilbage. Deraf: Gientfæboret, en. Ret t. at faa det Solgt tilbage, imod at betale Kjøbesummen. At sælge noget med Gientfæboret. (Hos Moth ogsaa: at sælge med Gientfæb.)

Gientfæbe, v. a. 2. købe fri, løskøbe. (W. S. D.) 2. købe tilbage. "Du kunde Døde grædes end t. Live, medhedeft Graad du gientfæbt skulde blive." Rahbek.

Gientflage, en. pl.-r. Klage, som fremføres imod en Andens Klagemaal. (Moth.)

Gientflang, en. Gientlyd af en Klang; Gientagelse af en Klang. Det gav Gientflang i Salen. — Ogsaa figurl. Dette Digt er en Gientflang af fremmed Poesie.

Gientflinge, v. n. 3. give Gientflang. (Baggesen.) "Han griber med Kraft gientflingende Bue." Herh. "Orb, som gientflinge i vort Jnderste." Mynster.

Gientkomme, v. n. 3. for: komme igjen, komme tilbage. (Helden.) "Naar Provens Tid er omme, skal Glædens Sol gientkomme." E. Frimann. "Næst efter Næst falde disse gientkommende Dage os sammen." Mynster.

Gientkomst, en. det, at komme igjen; Tilbagekomst. "Haab om Gientkomst du forsøder os vor Vandringssorte Løst." F. Guldb. "Trængt vi troede dit Afkædsret om din hastige Gientkomst." Herh.

Gientkrav, et. pl. d. s. 1. Gjerningen at kræve tilbage. 2. et Krav, en Fordring, som sættes imod en Andens Krav. Han paastod at have Gientkrav t. Boet.

Gientkræve, v. a. 1. fordrø igjen, kræve tilbage. (Moth.) "Den Prinds — som blev forrædt der, gientkræves af enhver." Bording. II. 313.

Gientlyd, en. Lyd, som v. at høres imod visse Legemer gientages een ell. flere Gange. Echo. "Gientlyd klager høit fra Fjeld." Ohlenschl. Bierge gav Gientlyd. "Hens Brag, som vidt og bredt i rødsom Gientlyd tordner." Foersom. "Naa Tankens Gientlyd maa af Lyden kunne høres." Pops. Krt. af Schiermann.

Gientlyde, v. n. og impers. 3. (s. lyde.) 1. give Gientlyd. Hvalvingen gientlød af Skraldet. "Et gientlyder din Leir af belende Sange." Herh. Hans Raab gientlød blandt Klipperne. Det gientlød i hele Kirken. 2. lyde p. ny, lyde atter. "Derfor om Baaren og Freden hans Sange gientlyde nu." J. L. Helberg.

Gientløfte, et. pl.-r. Løfte, som en gør den, der lover ham noget. (restipulatio. Moth.)

Gienløse, v. a. f. igienløse. "Jeg vil ienløse dem fra Døden." Hos. 13. 14. — **Gienløsning** (Moth. Mynster.) f. Igiensløsning. — **Gienløser**, en. den, som har ienløst, Forløser. "Jeg er Herren din Frelser og din Gienløser." Es. 49. 26. (Særd. om Kristus.) "Jeg forstod endnu ikke, hvorledes og hvormed du er Menneskeres Gienløser." Mynster.

Gienminde, v. n. pass. (nnt D.) minde sig paa en, gienkalde sig Erindringen om noget. Gien gienminde i Trældomsqvad indfødte Plager." Herp.

Gienmine, en. pl.-r. en Mine, som graver sig f. at sprænge Jendens Miner eller Bærter; Contramine. (Moth.)

Gienmæle, et. Forsvar mod en Klage, Besvoldning ell. Daddel. Han vil udgive et Gienmæle imod denne Kritik. — Ofteft i en Talemaade: at tage til Gienmæle (der bruges saavel i, som uden for Rettergang.) Han er bleven angrebet i et nyt Skrift; men vil ikke tage t. Gienmæle.

Gienmæle, v. a. og n 1. svare p. eens Tilfælde, gien svare, tale atter. "Sandelig, jeg vil være m. dig, gienmælede Herren." Herp. "Svagt gienmælede Stemmen nede fra Orbet." Meislings Theokrit.

Giennem, v. a. 1. [af gien, imod.] drive, jage; hindre. At giennem Dvæget af Marken; giennem det fra Marken (naar man driver det p. en Hei.) At giennem for Sammen, Hønsene (naar de ville løbe ud af en Gaard.) Giennem Røerne hjem, giennem Dvæget sammen, tilbage, ind. "Den, som vil giennem een over tre Gierder, skal selv over de to." Ordspr. — Ordet har vel egentlig den Bemærkelse: at modsætte sig en Bevægelse hos den ell. det, man vil drive ell. giennem, og saaledes styre Bevægelsen efter sin Hensigt. Deraf ogsaa Talemaaden: Det skal jeg nok giennem for: forbyde, hindre (Moth.) og: Jeg skal giennem (s: standse, hindre) dig p. Halvveien.) — Med at giennem forbinder man ogsaa sædvanlig Begrebet om mere Ledsæthed og mindre Vold, ell. om en ringere Kraftanvendelse, end ved drive ell. jage.

Giennem, præp. [Isl. gegnum] er en forkortet Form af igiennem, der oftest bruges, hvor denne præp. staaer allene og hvor den forekommer som adv.; hvormod giennem [der i øvrigt ogsaa bruges adskilt som præpos. (Jeg saae giennem Pullet. Vi kiorte giennem Byen. Han vadede giennem Gumpen.) men aldrig som adv.] næsten udelukkende anvendes i de sammensatte Ord. Derimod bruges sædvanlig igiennem, hvor et adv. sættes til Præpositionen; f. Ex. lige igiennem Byen; heelt igiennem Landet. — Om de sammensatte, nedenfor anførte Ord kan bemærkes, at de for største Deel fortæller v. sig selv, eller

modtage den almindelige Bemærkelse af igiennem (trans); og at i nogle Tilfælde giennem, deels ved adskillige Verber faaer Bemærkelsen af: tilgavns, tilfulde, tilstrækkeligt; (f. Ex. giennemarbejde, giennembage, o. fl.) deels forstærker det tilføjede Adjectiv (f. Ex. giennemfrossen, giennemhed, giennemtor.), I begge Tilfælde dog m. Hensyn t. den egentlige Bemærkelse, at Virkningen ell. Bestaenheden strækker sig heelt igiennem, ell. til alle Dele af Tingen.

Giennemarbejde, v. a. 1. bearbejde en Ting tilgavns, heelt igiennem.

Giennembage, v. a. 2. bage tilstrækkeligt. Brødet er ikke giennembagt. Deraf: **Giennembagning**, en.

Giennembarke, v. a. 1. berede tilgavns med Bark.

Giennembide, v. a. 3. bide noget heelt igiennem; bide over.

Giennemblade, v. a. 1. giennemgaae Blad f. Blad; ell. (om Bøger) see t, læse t hist og her, p. endeel enkelte Blade. At giennemblade en Bog. — Deraf: **Giennembladning**, en.

Giennemblæse, v. a. 2. giennemtrænge m. Blæst ell. Luftstræk. Jeg er bleven ret giennemblæst p. denne Rørsel.

Giennembløde, v. a. 1 og 2. giennemtrænge m. Fugtighed. Denne Regn har giennemblødt Jorden (s: Jordens Overflade.) Fisken er ikke giennemblødt (heelt giennemtrængt af Vandet.) Deraf: **Giennemblødning**, en.

Giennembore, v. a. 1. egentlig: bore tværs igiennem. At giennembore een m. Kaarden (stikke ham tværs igiennem.) Deraf: **Giennemboring**, en.

Giennembrud, et: det, at bryde igiennem. Dæmningen led meget ved Havets Giennembrud.

Giennembryde, v. a. 3. adskille v. voldsomt Brud. At giennembryde en Væg. Havet giennembrød Dæmningen. Giennembrudt Arbejde, Metalarbejde, som er giennemskåret med sine Abninger.

Giennembrænde, v. a. 2. giennemtrænge m. Hede; brænde tilstrækkeligt. Disse Seerskar ere ikke giennembrændte. Deraf: **Giennembrænding**, en.

Giennembugte, v. a. 1. slynge ell. snube sig igiennem i Bugter. "Den hele Glade, som Rhinen giennembugter." Baggesen.

Giennembæve, v. a. 1. opfylde m. Bævelse, m. Rædsel, bringe t. at bæve af Skæk. "Din Skabnings Brøst en hellig Rædsel giennembæver." Thaarup.

Giennemdampe, v. a. 1. giennemtrænge m. Damp. (f. dampe, v. a.)

Giennemdrage, v. a. 3. drage, reise igiennem. Han giennemdrog Landet med sin Hær. Da han havde giennemdraget en

for Deel af Europa. 2. trække igiennem m. Snore. At gennemdrage og forsegle en Protocol.

Giennemdreven, adj. v. (af det ei brugelige gennemdrive.) snedig, listig, forslagen. En gennemdreven Skurt.

Giennemfald, et. pl. d. s. det, at falde igiennem noget.

Giennemfare, v. a. (s. fare.) reise, færdes hurtigt igiennem. At gennemfare et Land. = Giennemfart, en. 1. Gjerningen at gennemfare. 2. Sted, hvor man kan fare, selle igiennem.

Giennemfed, adj. gennemtrængt med Fedt i alle Dele, fedt helt igiennem. Et gennemfedt Kreatur.

Giennemfile, v. a. 1. file noget over ell. helt igiennem.

Giennemflagre, v. a. 1. komme flagrende igiennem. At gennemflagre Lusten. "Lets findigheden, broget som en Sommerflugt, dit Foraar gennemflagrer." Ohlenschl.

Giennemflette, v. a. 1. flette ind imellem. At gennemflette Paaret m. en Perslesnor.

Giennemflugt, en. ud, pl. Gjerningen at flyve igiennem. figurl. om en meget hastig Reise.

Giennemflyde, v. a. flyde, rinde, strøme igiennem. Elven gennemflyder en betydelig Landstrækning.

Giennemflyve, v. a. 3. komme flyvende igiennem, gennemfare m. stor Hurtighed. At gennemflyve Lusten. "J, hvis finere Blik gennemflyve Rummet og Tiden." Bagger.

Giennemforste, v. a. 1. ransage, forste til Grunden. "At gennemforste sit Hjerte." Sneedorf. Deraf: Giennemforstning, en.

Giennemfrossen, adj. v. 1. gennemtrængt af Kulde og Frost, ganske forfrossen. 2. (fældnere) bundfrossen.

Giennemfylde, v. a. 2. opfylde aldeles, gennemtrænge og opfylde. "Med Gælden gennemfyldt af denne Tanke." L. Rothe.

Giennemfærd, en. ud, pl. Gjernelse.

Giennemføle, v. a. 2. føle i høj Grad, i det hele Omfang, som Følelsen kan modtage. "De skulde — ei føle, gennemføle det grumme Slag i hvert udspillet Nerve?" Evald.

"Jeg gennemføle skal — hvert huusligt Held, der lægger saaret Hjerte." Rahbek.

Giennemføre, v. a. 1. føre igiennem; og uegentl. udføre t. Enden. At gennemføre en Undersøgelse. "Egnelsen lader sig dog ei gennemføre." Munster.

Giennemførsel, en. Gjerningen, at føre noget igiennem.

Giennemgaae, v. a. 3. (figurl.) gennemsee, gennemlæse m. Opmærksomhed; forklare det, som læses, m. en Anden. Denne Sag, disse Papirer har jeg endnu ikke

gennemgaaet. At gennemgaae en Forfatter for sine Tilhørere; gennemgaae en Skrift m. een. = Giennemgang, en. 1. Gjerningen at gaae igiennem (i egentlig Bemærkelse.) 2. Sted, hvor man gaaet ell. kan gaae igiennem. Her er Giennemgang f. Gaaende, men ikke f. Ridende.

Giennemgløde, v. a. 1. gløde, gieri gloende helt igiennem. "Det faste Jern, naar Jld det gennemglødet har og har det vel." Fibigers Soph. "Himmelskarme alting gennemgløder." Foersom. — fig. opilbe, opflamme, opfølde med en stærk, heftig Følelse. "Gierterne — gennemglødes af hellig Beundring." Herf.

Giennemgrave, v. a. 1. grave helt igiennem.

Giennemgrandste, v. a. 1. d. s. f. gennemforste. "At gennemgrandste de drøbe findigste Menneskers Blisdom." Mynster. Deraf: Giennemgrandstning, en.

Giennemgrave, v. a. 3 og 1. grave helt igiennem; ell. stille ad v. Gravning. At gennemgrave en Hvi. At lade et Dige, en Jordhals gennemgrave. Dette Land er gennemgravet (gennemfaaret) af mange Canaler. — Deraf: Giennemgravning, en.

Giennemgroet, adj. v. bevoret inden i ell. helt igennem m. noget. Giennemgroet med Fedt. Biergklosten er gennemgroet med Krattov.

Giennemgrunde, v. a. 1. gennemtanke meget nøie. (B. S. D.)

Giennemhaste, v. a. 1. ile igiennem. (Pram.)

Giennemhed, adj. ganske hed; hed baade udvendig og indvendig.

Giennemhede, v. a. 1. gøre hed overalt.

Giennemhegle, v. a. 1. hegle tilgavns. 2. figurl. sætte skarpt i Rette; dable, fristcere. "Han skriver ikke selv; men han er upprigtig t. at gennemhegle andre, som skrive." Sneedorf. "Fordi de m. Bittighed gennemhegle Menneskenes Daarligheder." Bagg. N. Klim. — Deraf: Giennemheglen (Bagg. N. Klim. 204.) og Giennemhegling, en.

Giennemhug, et. Hug, som gaaet helt igiennem.

Giennemhugge, v. a. 1. 1. hugge over. At gennemhugge noget m. eet Hug. 2. At lade Skoven gennemhugge for Udfigtens Skyld (hugge en Abning igiennem.)

Giennemhule, v. a. 1. gøre en Hukning igiennem.

Giennemhærde, v. a. 1. gøre ganske haard, hårde helt igiennem. (Schotte.)

Giennemile, v. a. 1. drage igiennem m. stor Hast. At gennemile et Land paa en Reise.

Giennemjage, v. a. 3. At gennemjage en Skov, drive helt igiennem den med

gere og hunde. — figurl. gennemjage
Arbejde, haste alt for meget dermed.

Giennemkørsel, en. 1. Gierningen at
re igennem. 2. Sted, hvor man kan
re igennem.

Giennemkoge, v. a. 2. koge tilfulde, til-
vns. Rødet er ikke gennemkogt.

Giennemkold, adj. meget kold, ganske
kold.

Giennemkrybe, v. a. 3. krybe igennem;
figurl. bevæge sig meget langsomt igennem.
Naar man p. sin Reise, langsomt og bes-
værligen — har gennemkrobet en dyb
loget Dal." Bagg.

Giennemkrydse, v. a. 1. gennemstære
Krods. 2. At gennemkrydse et Land
gennemstrefe det p. alle Kanter. (Bagg.)

Giennemkæmpe, v. a. 1. gennemgaad,
tinge t. Ende under Kamp, ell. Møde
Besværlighed. "Andre maatte have
gennemkæmpet en endnu færgeligere Ugs-
em." Mynster.

Giennemlade, v. a. 3. lade een komme,
1. drage igennem. (W. S. D.)

Giennemlede, v. a. 2. lede, søge overs-
et i noget. Jeg har gennemledt alle
hemmer.

Giennemluste, v. a. 1. luste tilgavns.

Giennemlyde, v. a. 3. lyde overalt i et
rum. Hendes Skrig gennemlød hele Byg-
ningen. "Stadernes Larm gennemlyder
de de følgende Aare." Mynster.

Giennemlyne, v. a. virke igennem, ell.
ladseligt opkomme, m. en Hastighed, som
vildens. "Lys gennemlyner hans Siæl."
Lerp.

Giennemlyse, v. a. 2. lyse overalt i et
rum. Den store Lampe gennemlyser hele
Salen. 2. lede v. Hjælp af Lys. Jeg har
gennemlyst hver Krog i Stuen, uden at
kunne finde det.

Giennemlæse, v. a. 2. læse ud, læse t.
inden. Deraf: Giennemlæsning, en.

Giennemløb, et. det, at løbe igennem.
Løbs Giennemløb. Der er et uophørligt
giennemløb af Folk.

Giennemløbe, v. a. 3. løbe igennem.
Han gennemløb Banen i 10 Minuter. 2.
strefe, gennemse hastigen. At gien-
løbe et Regnskab, en Bog.

Giennemnyde, v. a. nyde ret tilfulde,
de tilgavns. (Rahbek.)

Giennempidste, v. a. 1. pidste tilgavns.
figurl. Vi bleve gennempidstede af Regn
i Dag p. denne Reise.

Giennempløje, v. a. 1. pløje heelt igien-
em, pløje tilgavns. En ofte og vel gien-
emplet Jord. Deraf: Giennempløis-
ing, en.

Giennempriske, v. a. 1. stifte igennem
led en fin Spids.

Giennemprygge, v. a. 1. pryge een dyg-
t, alvorligt.

Giennemraadden, adj. raadt
igennem, ganske raadden.

Giennemregne, v. a. 1. giennem
Regning, regne næst efter. Deraf:
giennemregning, en.

Giennemregnet, adj. (af Reg-
vies.) gennemblødt af Regn.

Giennemreise, en. Reise, som ste-
nem et Sted, uden langt Ophold.
Giennemreisen opholdt vi os kun
Limer i Byen.

Giennemreise, v. a. 2. drage i
(et Land) som Reisende.

Giennemrend, et. f. Giennemle-

Giennemrende, v. a. 2. f. rend-
nem) og gennemløbe. "Naar han
naaede dem, gennemrendte han i
sit Spyd." Guldb. (Berd. Hist. I. 2)

Giennemrense, v. a. 1. rense i

Giennemride, v. a. 3. færdes i
til Hest. At gennemride hele Eg-

Giennemrode, v. a. 1. rode hee-
nem.

Giennemryste, v. a. 1. ryste i
Paa denne Vej kan man ret bli-
giennemrystet.

Giennemrøge, v. a. 1. lade no-
nemtrænges af Røg. — Deraf: Rø-
gning, en.

Giennemsalt, adj. meget salt; h-
nemtrængt af Salt.

Giennemsalte, v. a. 1. lade n-
giennemtrænges af Salt.

Giennemsave, v. a. 1. stille ad-
ning. At gennemsave en Plante

Giennemsee, v. a. 3. gennemsi-
Spnet. "Vil din Siæl — see mee-
som gennemseer det Dybe og det
Evad. 2. betragte næst, see he-
nem. At gennemsee en Maleri
3. gennemgaad, undersøge. At gi-
et Regnskab, et Skrift, inden det
(jvf. gennemstue.) "Man gienn-
Bog, naar man efterseer den Blad
Naar Forstandens Blik har udspi-
tets Underste, og udfoldet f. os B-
et Menneskes hele Charakter: da
at gennemstue det." Müller.

Giennemseile, v. a. 1. færdes igi-
Skibs. At gennemseile hele
Deraf: Giennemseiling, en.

Giennemsie, v. a. 1. lade n-
igennem en Si.

Giennemsigte, en. Nabting, h-
kan see igennem. Der er Gienn-
til Naboens Have.

Giennemsigtig, adj. som la-
straaler falde igennem; som ma-
igennem. Deraf: Giennemsigtig
ud. pl.

Giennemskin, et. Skin, Lyen
falder igennem et gennemsigtigt

Giennemskinne, v. a. 1. gienn-

m. sit Stia. Solen kan idag ikke giennemstinne Skjærne. Et giennemstinnende End.

Giennemstingre, v. a. 1. giennemtrænge ell. overdøve m. en stingrende End. "Giennemstingre Storm og Torden." Baggelsen.

Giennemstue, v. a. 1. see heelt igiennem. — figurl. At giennemstue cens lønlige Lanter, Planer. "Den uendelige Forstand, som giennemstuer alle mulige Ting, hver f. sig." Ellshov. "Fyrstens Die kan ikke oversee Alt, ikke giennemstue Alt." Malsling. (jvf. giennemsee.)

Giennemstude, v. a. 3. stude igiennem. Planken var giennemstudet m. en Riffelskugle. 2. at lade en Bog giennemstude (giennemdrage) m. reent Papir.

Giennemstulle, v. a. 1. stulle heelt igiennem.

Giennemstære, v. a. 3. stille ad v. Snit, v. et stærkende Redskab. — figurl. Bandet har giennemstæret Diget. Landet er giennemstæret af Canaler.

Giennemslibe, v. a. 3. slibe noget til Bunden.

Giennemsnit, et. 1. et Snit, Skaar, som gaaer igiennem noget. 2. Tværmaal, Tværlinie, Diameter. Kuglen har en Aksen i Giennemsnit.

Giennemspeide, v. a. 1. speide overalt paa et Sted. At giennemspeide en Egn.

Giennemstegge, v. a. 2. gøre heel igiennem m. v. Stegning. Riødet, Stegen er ikke giennemstegt.

Giennemstikke, v. a. 3. egentlig: giennemtrænge m. et spidst Redskab. Han giennemstak ham m. Sværdet. 2. uegentlig: giennemgrave. At giennemstikke en Dam ell. Dæmning, for at lade Vandet løbe ud. — Deraf: Giennemstikning, en.

Giennemstraale, v. a. 1. giennemstinne.

Giennemstrege, v. a. 1. forsyne heel igiennem m. Streger. At giennemstrege en Regnskabsbog.

Giennemstreife, v. a. 1. drage hist og her omkring og igiennem en Egn.

Giennemstryge, v. a. 1. stryge, trække igiennem (om Lusten.) At aabne Vinduerne for at lade Winden giennemstryge Værelserne. 2. giennemstreife. — Deraf: Giennemstrøg, et. Windens Giennemstrøg.

Giennemstrømme, v. a. 1. fare, trænge igiennem som en Strøm. — figurl. En behagelig Følelse giennemstrømmede min Siæl.

"Blid Fred det samme Pierte giennemstrømmer." Foersom. "Naar han giennemstrømmes af den Fryd, der tindrer i Rosderens Die." Rahbek.

Giennemstøve, v. a. 1. undersøge meget nøie det Rum, den Egn, som man gaaer ell. drager igiennem. "Han kunde i den Tid have giennemstøvet sex Gader." Baggelsen. (Labyr. II. 130.)

Giennemfufe, v. a. 1. fare fusende igiennem,

trænge igiennem m. Fusen. "Biden giennemfuser tidselgroede Gletter Thaarup.

Giennemfuur, adj. ganske fuur. (S. D.)

Giennemfuødt, adj. ganske fuødt, faldt dig over hele Kroppen.

Giennemfuørte, v. a. 1. fuørte overalt gøre ganske fort.

Giennemfye, v. a. 1. fye noget m. Ensom som gaaer heelt igiennem. Deraf: Giennemfyning, en.

Giennemfyg, adj. som følger sig igiennem hele Regemet. (B. S. D.)

Giennemfyn, et. pl. d. f. Gierningen see igiennem (om det physiske Syn;) ell. giennemsee (2 og 3.) Det hurtige Giennemfyn af Samlingen gav mig kun en ufuldstændig Forestilling af dens Værd. Ved omhyggeligt Giennemfyn af Skriftet, man opdage mange Feil.

Giennemfyre, v. a. 1. lade noget giennemtrænges af en Fyre.

Giennemfølge, v. a. 2. følge allevegne om et Sted, giennemlede. — Deraf: Giennemfølgning, en.

Giennemtog, et. Krigsfolks Tog igiennem et Land, en By, en Egn. (Bid. I. Sfr. V. 49.)

Giennemtone, v. a. 1. tone giennem Rum, opfylde m. End ell. Tone. (Baggelsen poet. "Den Strengelig, som giennemtoner Livet." Foersom.

Giennemtrække, v. a. 3. d. f. f. giennemdrage. 2. At lade noget giennemtrækkes af en Vædse. — Deraf: Giennemtrækning, en.

Giennemtrænge, v. a. 2. Vandet blev giennemtrængt Alt hvad der var i Sætten. "Den Længsel efter det Fuldkomnere, som synes at giennemtrænge hele Skabningen. Mynster. — En giennemtrængende (stærk) End, Stemme. En giennemtrængende (stærk, bidende) Kulde.

Giennemtrængelig, adj. som kan giennemtrænges.

Giennemtælle, v. a. 3. tælle en Mængde af Ting ganske igiennem. Er hele Pengesummen giennemtalt? — Deraf: Giennemtælling, en. pl. -er.

Giennemtænke, v. a. 2. tænke nøie over en Sag, overveie den i alle dens Dele. Hans Tale, Foredrag var ikke ret giennemtænkt. "Jeg vil giennemtænke, hvad jeg vil nyde mit Haab." Evald. "Giennemtænk den store Tanke, m. at den Salighed, den har." Mynster. Deraf: Giennemtænkning, en.

Giennemtor, adj. aldeles tør. Sæden blev gjort ind, uden at være giennemtor.

Giennemtorre, v. a. 1. tørre heelt igiennem. Kornet giennemtorres hastigt ved en Dvn.

Giennemvaad, adj. vaad heelt igiennem, vaad lige t. Kroppen.

Giennemvaage, v. a. 1. tilbringe med at vaage. En gennemvaaget Nat.

Giennemvade, v. a. 1. komme vadende igiennem. At gennemvade en Rose.

Giennemvalke, v. a. 1. valke tilgavn, alle Dele. Dette Løi er ikke ret gienvalket.

Giennemvandre, v. a. 1. komme vandre igiennem. At gennemvandre et Land, en By. Deraf: Giennevandring, (Guldberg.)

Giennemvarme, adj. ganske varm, varm tralt. At blive gennemvarm.

Giennemvarme, v. a. 1. varme heel igiennem, i alle Dele. Denne Dva kan blive gennemvarme Stuen.

Giennemvei, en. pl.-er. Vel, som gaar igiennem et vist Sted. Denne Giennevei over min Mark, igiennem min Gaard vil jeg lade afslutte.

Giennemvirke, v. a. 1. virke, udøve en virkende Kraft heelt igiennem en Gienstand. (Landh. Selsk. Skr. I. 278.) En gennemvirkende Kraft. 2. virke (brodere) heelt igiennem og ind i noget. Silketæppet var gennemvirket med Blomster af Guldraad.

Giennemvoren, Giennevoret, adj. v. voren igiennem (en Aabning.) Her (i denne Revne, Aabning) var Træet gennemvoret. 2. d. s. gennemgroet.

Giennemvade, v. a. 1. vade heelt igiennem, i alle Dele.

Giennemvæve, v. a. 1. bringe ind i, ind imellem ved Væving. Silketøj, gennemvævet med Blomster.

Giennemvæde, v. a. 3. Rullen, Syren at gennemvædt Tæppet, Løiet.

Giennemvælde, v. a. 1.ælde tilgavn. Deraf: Giennevældning, en. pl.-er.

Giennere, giennest, s. adj. gien.

Gienoprette, v. a. 1. oprette, stifte paa ny. — Et nyt Ord; ligesom: Gienoprettelse, en.

Gienpart, en. pl.-er. 1. Afstrift, Udstrift; Kopie. At tage en Gienpart af et Brev. 2. i ældre Skrifter: d. s. Modpart. (s. Bedels Saxo. S. 227.)

Gienqvad, et. pl. d. s. et Qvad, en Sang, der er en Gientagelse af en anden, d. s. der synges t. Svar p. en Andens Qvad. (Baggesen.)

Gienrafle, v. n. 1. give en vassende Gienstand. (Baggesen.)

Gienregning, en. pl.-er. Regning (s. Fordring) som man indgiver t. den, der for os en Regning, som gøres imod en anden Regning; Contraregning. (W. S. D.)

Gienrunge, v. n. 1. give en stærk rungende Gienlyd. "Hvult gienrunger dets Lyd i Gravens hvælvede Kamre." Herf.

Gienfidig, adj. [Z. gensættig.] som gives ell. finder Sted p. begge Sider, hos begge Parter (mutuus.) De gav hinanden et gienfidigt Løfte. En gienfidig Rærlighed. Der er en gienfidig Forpligtelse imellem dem. "Den vinder ny Kraft p. det mangeslags gienfidige Forhold, der finder Sted imellem os." Wynnster.

Gienfige, v. a. 3. modfige. (forældet. P. Tiedemand. Overs. af B. Theodors Børneprædiken; 1555.)

Gienfigelse, en. 1. Modfigelse. ("uden Modstand og Gienfigelse." Bedels Saxo. 272. "Hvor ingen Gienfigelse er, der er ingen Trætte." Moth. forældet.) 2. Gienfaldelse. (retractatio.) Guldings Kirkehist.

Gienffin, et. pl. d. s. Stin ell. Ensming, der ikke falder lige p. det oplyste Sted ell. Regeme, men først p. et andet ugiennemfigtigt Regeme og derafra kastes tilbage. "Horizonten blev af Ensets Gienffin malet." Tullin. Et Gienffin fra Svælsket p. Løftet. Fyrværkeriet gav Gienffin i Vandet. "Hlin Lilld, som ikke kunde være hvad den var, dersom dens Ens kun var Gienffin." Wynnster. "Der skal du see dig selv og finde et Gienffin af din Rærlighed." Gvald.

Gienffingre, v. n. 1. give en ffingrende Gienlyd. (Baggesen.)

Gienffald, et. en meget høi og stærk, ell. ffaldende Gienlyd. (Tullin.) Skudet gav Gienffald fra Biergene. Klippersnes Gienffald.

Gienffrist, et. Strift, som skrives imod ell. for at besvare et andet; ffristligt Gienmæle. (Golding.)

Gienfflyde, v. a. 3. komme i Forveien for een, v. at fflyde Gienvei; naae den, som var for i Veien ved en nærmere Wei. (Moth.)

Gienfflag, et. pl. d. s. Gienffingen at flaae igien. 2. Tilbagekast, Tilbagefflag. Lydens Gienfflag. (W. S. D.)

Gienffmile, v. n. 2. poetisk: smile p. ny; ell. kaste et ffiont Gienffin. "Naar Morgenrødens Blik i Hav og Sø gienffmiile." F. Guldberg.

Gienffstand, en. pl. Gienffstande. [Z. Gegenstand.] 1. det, som noget gaar ud paa, ffigter til; Formaal. (Moth.) Matematikkens Gienffstand er Størrelser og deres Beregning. Gienffstanden for eens Duffer, Bestræbelser. 2. det, som forekommer, viser sig for Sandferne; Object. En behagelig, smuk Gienffstand for Diet. Vi domme om udvortes Gienffstande, efter som de vise sig for os. 3. Omne, Materie. Denne Gienffstand behandles bedre ffristlig, end mundtlig.

Gienffti, en. pl.-er. (af adj. gien.) en fortæller, giennere Fodffti. At fflyde Gienffti. "Gienffti vorder ofte Glasti." Dedspr.

Gienstraale, v. a. og n. 1. kaste et modtaget ens straalende tilbage. "At gienstraale Frihedens Modgenrøde." Baggesen, 2. neutr. kastes straalende tilbage af dertil stikkede Gienstande. "Thi skøndt den lyser ene, gienstraaler ens et tusindfold fra Guld og Edelfstene." Øhlenschl.

Gienstrid, en. ud. pl. Strid, hvorved man modsætter sig Andres Foretagende; Modstand i Ord og Gjerning; Modstrid. (Moth.)

Gienstridig, adj. som er tilbøielig til at hindre og modsætte sig Andres Henfigt ell. Foretagende (modsat: føielig.) At vise sig gienstridig imod Dyrigheden. "De vare gienstridige imod Guds Ord." Ps. 107. 11. "Et Barn bliver gienstridigt, naar det, v. at føies, mærker, at det kan sætte sin Vilde igiennem mod Andres." Müller. — **Gienstridighed**, en. ud. pl. "Naar Tilbøielighed t. at gøre andre imod, ell. til Misshag, ytrer sig i Gjerning, bliver den t. Gienstridighed." Müller.

Gienstævning, en. Stævning, som udtages imod den, der først har stævnet; Contraststævning.

Gienstød, et. pl. d. s. Stød, hvormed man møder ell. afværger en Andens; Contraststød. "Det Jordstøt, hvis gientagne Stød og Gienstød vi gysede ved." Baggesen.

Gien svar, et. pl. d. s. bruges undertiden for Svar, m. lige Bemærkelse; ligesom: gien svare, v. n. 1. enten for: svare; eller for: svare atter (replicere.)

Gien syn, et. pl. d. s. det, at see en Person ell. Ting igien, som man i nogen Tid ei har seet. "Dersom du siger mig, at du intet veed om et Gien syn efter Døden." Weynster.

Gientage, v. a. 3. at gøre, foretage, sige, hvad man alt tilforn har gjort ell. sagt. At gientage en Handling; gientage sine Ord. At gientage for sig selv hvad man har læst. — **Gientagelse**, en. pl. - r.

Gientale, en. Tale, hvori man søger at glendrive en Anden ell. hinanden (Disputation.) At komme til Gientale. "At holde mundtlig G. holde en lang Gientale med een." "Da Opmærksomhedene i den Gientale ikke tilstedte ham det, stod han til Side." Goldings Kirkehist. 1614.

Gientieneste, en. pl. - r. Tieneste, man beviser den, som har gjort os Tienester.

Gientone, v. a. og n. 1. a) v. n. d. s. s. gienlyde. "Run der, hvor man har rigtig hlemme, gientoner Mærklighedens vante Stemme." J. E. Heiberg, b) act. At gientone (gientage) en Sang.

Gienvei, en. pl. - e. [af adj. gien.] en kortere Vej t. et Sted, end den almindelige. At styde Gienvei over Marken. Vi kan gaae en Gienvei. (det Mods. af Om-

vei.) — figur. at komme til, at opnaae noget ad en Gienvei. "Strivekonsten — vendte de samme Gienvei i at tegne, i Naturen i at skabe den menneskelige Tale." Guldberg.

Gienviste, v. a. 1. viste tilbage, blot sagtelig tilbage. (Baggesen.)

Gienvinde, v. a. 3. vinde, faae noget tilbage, som var tabt ell. som man havde mistet. "Da stræbte du den ædle Frihed at gienvinde." Tode.

Gienvirkning, en. pl. - er. gienstridig Virkning, Tilbagevirkning af en Gienstridighed p. det, der virker p. denne. "Solen forandrer sit Sted, formedelsk de mange Regemers Gienvirkning p. den." L. Roth.

Gienvordighed, en. ud. pl. en Tilstand, hvori Skiebnet, Lykken er een imod; Modgang, Fortræd. "Elig Modgang og Fortræd, saa stor Gienvordighed — som i p. Reisen led." Holb. P. P. "Hvad Gienvordighed skulde være i Stand t. at nedslaa ham?" Balth. "De gærne Gienvordigheder, hvorved vi ledes t. se virkelige Vel." Rahbek. (adj. gienvordig adversus (hos Moth) er forældet.)

Gienvægt, en. 1. d. s. s. Modvægt. (S. D.) 2. At give, svare een Gienvægt: ligesaameget i Vægten, som man har modtaget. (Moth.)

Gienvæxt, en. ud. pl. den Omstændighed, at et organisk Regeme, der har mistet en Deel af sin Masse, voxer ud p. ny (organisk, vegetativ Reproduction.) Læren om Gienvæxt. (Luffen.)

Gierde, et. pl. - r. [Jsl. Gierdi. Gaard, 1.] 1. Begn omkring Jordsmænds Steen, Træer, Rids, m. m. s. Rids gierde, Flettegierde, Steengierde, Tanggierde, s. fl. Levende Gierder (af tætt plantede Rids ell. Træer.) Gierde af Jord kaldes: Dige. At sætte Gierde, at reise Gierder. "Hver Mand skal lukke sine Gierder, som alle Gierre samtykke." D. Lov. III. 13. 34. At sætte over Gierdet, hvor det er lavest angribe den, som mindst kan forsvare sig angribe fra den svageste Side. (Rahbek. S. II. 705.) "Alle vil over Gierdet, hvor det er lavest." Ordspr. 2. det, hvormed noget holdes sammen, befastes (i nogle Sammensættn. som: Landgierde; Fæstegierde, Fodgierde i en Seng.) = Gierdebrud, et. BOLD, Overlast, som sker p. Gierde. Gierdefang, et. 1. saameget Rum, som et Gierde indbefatter. (Moth.) 2. d. s. s. Gierdsel. Gierdegang, en. aarligt Syn, som foretages, ell. tilførs brugtes s. at erfare, om Gierderne vare i forsvarlig Stand. (Moth. Ogsaa Gierdegang.) Gierdefælle, en. s. hvormed Gierdefæver slaes i Jorden. (Moth.)

Gierdepæl, en. Pæl, som bruges i Flettegierder og andre Gierder. Gierderis,

a. pl. Dvifte, Rids, som bruges til
rdet. Gierdestiel, et. 1. Grændse
imellem Jorder, som bestaaer af et
rde. 2. Afdeling i et Gierde, som flere
kscierte ell. Raboer) skulle holde vedlige.
oth.) Gierdesmutte, en. En Fugl,
er en af de mindste indenlandske. Mo-
illa troglodytes. Gierdestage, Gier-
stave, en. En af de Stager ell. Pæle,
plaaes i Jorden, og hvormellem Rids
Lisorn befæstes, naar man sætter Rids-
pde. Gierdestætte, et. Stætte eller
pl, som indrettes i et Gierde, for at
sne stige derover. Gierdetyp, en.
et, hvormed Lisornegierdsel lægges imels-
m Staverne. (Moth.)

Gierde, v. a. 1. hegne med Gierde, sætte
lerde. At gierde for en Vel, en Mark.
lle Mænd skulle gierde f. deres Lofte,
e bogte (dyrkede) ere." D. Lov. II. 13. 35.
i gierde et Stykke Land fra (Markjorden)
pave. At gierde imellem Mark og Fæl-
d. "Gierd saa Gaard (x: Gierde) at
e vorder ei Gæd v. Enden." Drdspr. P.
12. "Den gierder ei vel, som flaver
e." Drdsprog. (Moth. f. indgierde, oms-
erde.)

Gierdsel, et. ud. pl. det, hvoraf man
tier Rids gierde og Flettegierde. At hugge
ierdsel. = Gierdselskov, en. Skov, som
n er tiellig til Gierdsel, som anvendes
at hugge Gierdsel; Underkov.

Gierne, adv. comp. hellere. (jvf. heller.)
perl. helst. [Jæl. giarna.] 1. med Lyst,
traa, Fornøjelse; m. god Villie, uden
vang. Jeg gjør det gierne. Jeg blev hel-
re hjemme. Han spiser hellere Rød, end
R. Jeg vil helst være i et Selskab, hvor
ic ere mine Venner. Sællere end gierne
meget gierne, m. største Lyst. Jeg vil
erne gøre det for hendes Skyld. "Det
n være muligt, at Rogen frivilligt ud-
tter sig for Besværlighed og Smerte;
lden gjør nogen det godvillig, og aldrig
erne, m. mindre det stær af højere Pligt-
telse." E. Heiberg. 2. lettelligen, uden
ansættelighed. Det troer jeg gierne. 3. ind-
endigen, meget. Jeg ønskede det saa
erne. 4. vel, nok (naar man samtykker
noget.) For mig maa han gierne rejse.
som oftest, i Almindelighed. Han pleier
erne hvert Aar at gøre en Reise. Saa-
es gaaer det gierne.

Gierning, en. pl.-er. [Jæl. Görningr.]
man gjør, foretager, udretter, (hvori
greberne om det, at gøre ell. Gøren,
det, som gøres ell. v. Gøren frem-
nges, ere blandede;) Arbejde, Forret-
g, Handling, Daad, Bedrift. At passe,
samme sin Gierning; være duellig, dyg-
e, efterladet, forsømmelig, langsom i sin
erhing. At leve af, forliene noget ved
e Pænders Gierning. En god, ond G.

(man siger derimod: en stor, ardel, dydig,
stærk Handling; og bruger overhovedet
oftere Gierning om det, der enten stær
blot v. legemlige Kræfter, ell. om saadan
Handling, hvortil ingen Anvendelse af
Stærkens højere Evner udfordres.) I vore
Bibelovers. forekommer det dog endnu overs-
alt, hvor vi hellere bruge Handling; f. Er.
"Vils mig din Tro af dine Gierninger."
Jac. 2. 18. "Enhver skal finde sin efter
sine Gierninger." Str. 16. 20. — "Gier-
ning har et større Omfang end Handling,
som er en v. Forestillinger frembragt ud-
vortes Udtryk af menneskelig Virksomhed.
Gierning bemærker ikke blot denne Virks-
somhed; men udtrykker tillige, hvad derved
nærmest er blevet udrettet." Müller. "Saa-
danne, som tage virksom Deel i den almins-
delige Gierning." Mynster. "Kraft t. at
fuldbringe nogen Deel af den Gierning,
du havde givet mig at gøre." Samme. —
Man siger: Det er Guds Gierning; ell.
taler om Guds Gierninger; men aldrig om
Gierninger af Dyr; skøndt man siger:
det har Hunden, Ratten gjort; da Subst.
Gierning, ligesaa vel som Handling, altid
medfører Begrebet om en fornuftig Virks-
somhed; hvad enten denne er legemlig,
ell. ulegemlig. — Man taler derfor heller
aldrig om uvilkaarlige Gierninger; men
hvad man gjør v. at gaae i Søve kan
kalde en uvilkaarlig Handling. — Det er
Alt hans Gierning x: Alt det, er gjort,
frembragt ved hans Handling og Virken.
Det er ikke een Mands Gierning (een allene
kan ikke udrette det. Moth.) Gierningen
priser Mesteren. "Den er Mand, som
gør Mands Gierning." Drdspr. (jvf. Hand-
ling; og Müllers D. Syn. II. 45. 46.) —
I Gierningen x: virkeligen (modsat: i Nav-
net, af Navn, i Tanker.) Da finder det sig
i Gierningen, at dette er de Christnes højeste
Glæde." P. Tidemand. "Den lader ufor-
staaelig og unyttig, uden at være det i
Gierningen." Ellchow. = Gierningskraft,
en. R. til at handle, Virkekraft. (M.)
Gierningsmand, en. pl.-mand. den, som
har gjort, begaaet noget; men bruges i
Alm. kun om den, som begaaer noget
Dndt. "Naar Helte Feil begaae, er Skieb-
nen Gierningsmanden." Wessel. Gier-
ningsmed, et. Hensigt, man har m. at
gøre noget; Viemed, Formaal. (Moth.)
Gierningsord, et. i Sproglæren: et Ord,
som udtrykker, at noget gøres ell. stær;
et Verbum. Gierningsag, en. virke-
lig Gierning ell. Handling; Riendsgier-
ning; Factum. (Engelstoft. "Giernings-
sagernes Hensættelse t. det Lovbegreb, hvort
under de høre." Drsted.) Giernings-
synd, en. Synd, som man gjør sig skyl-
dig i ved en Gierning ell. Handling (mod-

sat: Efterladenhedsynd; ell. Tankesynd. N. Mich. Kalborg.)

Gierrig, adj. [Isl. giarn, girugr.] 1. som beherskes af en overdreven, alt for stærk Begierlighed efter noget. **Gierrig** p. Roes. Bruges dog fielden undtagen i Sams menstæn. f. Er. hevingierrig, pengegierrig, ærgierrig. 2. som beherskes af en overdreven Begierlighed efter at vinde og eie meer end man behøver; som biger efter Penge, blot f. at eie dem, og tillægger dem et Værd f. deres egen Skyld; pengegierrig. (Da den, som begierer at eie mange Penge ofte tillige er færrig, ell. høist nødsigen giver Penge ud, forener Ordet gierrig i Alm. begge Bemærkelser. Dog kan den Gierrige stundom ell. v. enkelte Tilfælde være sødel; hvilket man ei tænker sig hos den Rærrige.) Jvf. færrig, gniðst, paa holden. = **Gierrighed**, sn. ud. pl. den Egenkab, at være gierrig. "Gierrighed er sin egen Stivmoder." Ordspr. (Moth.) "Gierrighed er af langt mindre Omfang; end Egennyttighed. Den Egennyttige kan ville tilfredsstille mange Ønsker; den Gierrige attraaer kun Penge, og kun for at besidde dem." Müller.

Giesling, f. Gæsling.

Giest, en. pl. - er. [Isl. Gesti. N. S. Gest. L. Gast.] 1. en Fremmed, uds lænding. (D. Bibel. f. Er. 4 Mosab. 35. 15. Eph. 2. 19. "Saa ere I ikke mere Giester og Fremmede; men Borgerne m. de Hells lige." Bib. 1550.) forældet. "Skulde vi ikke betænke, at vi ere Giester og Udlændinge p. Jorden?" Mynster. (Allerede hos Ulph. Gast. Ligeledes i ældre L. og Sv.) 2. den, som enten efter Indbydelse og frit, ell. for Betaling, spiser ved en Andens Bord, for en Tid opholder sig i en Andens Huus, eller søger et offentligt Besærtningssted. (Jvf. Krogieft, Møllegiest, i hvilket sidste Ord det bemærker en Kunde. Man bruger vel ogsaa, efter det L., Brødgieft, Badegieft om dem, der søge, t. et Bad ell. en Sundhedsbrønd.) At byde Giester p. Andres Pung. (Moth.) At byde een til G. At være til Giest hos een. = a) giestbyde, v. a. 3. byde een t. Giest. (Moth.) "Giestbuden i mit Huus." N. Bruun. (Digte. 289.) giestfri, adj. som glerne seer Giesten hos sig, finder Fornøjelse i at have sine Venner ell. andre Fremmede v. sit Bord. Deraf: Giestfrihed, en. ud. pl. — **Giestgiver**, en. den, som for Betaling giver Fremmede og Reisende Bolig og Bæverning for en Tid; Herbergerer. **Giestgiverbord**, et. Bord, hvor de Reisende og Fremmede i en Giestgivergaard spise tilligemed Giestgiveren (table d'hôte.) "Selstabet v. Giestgiverbordet." Bagg. (Labyr. II. 220.) **Giestgivergaard**, en. Giestgiversted, et. Huus, hvor Fremmede og

Reisende modtages og bevertes. **Giveri**, et. 1. den Enkel ell. Raring være Giestgiver. 2. Giestgiversted, Givergaard. (Moth.) giestfiar (Gold og giestmild, adj. d. f. f. giestfri. mildhed, en. Giestfrihed. = b) Giestbord; et. Bord, hvorved Giester "Did skal han vandre hen fra Giestebøhlenschl. Helge. Giestebud, et. samling af indbudne Giester t. Raad forlystende Underholdning; Gilde, Ar et G. Giestherberg, et. d. f. f. Givergaard, Herberg. "Mange Giester ondt Giestherberg." Ordspr. (Moth.) Giesthuus, et. d. f. f. Giestherberg. Giesting. N. S. Gesthus.) Giestfær, et. Bærelse i et Huus, som er bestemt til Ophold for Giester ell. Giestvenner. Giestfiar, adj. d. f. f. giestfri. (Moth; mindre brugeligt.) Giesteret, en. ud. 1. Rettighed til at modtages m. almindelig Velvilje og Frihed f. Bold ell. Dødsstraf, som en Fremmed og Reisende kan vinde. At kræve, overtræde Giesteret. 2. Ret, hvorved Sager imod Fremmede og Reisende i en Stad afgøres v. hvid Proces og Dom. (Deraf: Giesteretssag, Giesteretssag, o. fl.) Giestesal, en. bestemt f. Giester. Giesteseng, en. Seng i et Giestekammer. Giesteskest, et. Foræring t. en Giest. (Colding.) Giestestald, en. S. som er indrettet til huse Fremmedes Heste. (Moth.) Giestestue, en. offentlig Stue i et Børsthus ell. en Giestgivergaard, hvor enhver Giest har fri Adgang. Giestevæn, en. den som er Giest, er i Besøg hos een; ell. d. Fremmede, man modtager som Giest i et Huus; og som man igien giester v. Ad og ellers. Det Lat. hospes. (Dhlenschl. Nord. Digte. 261.) Giesteværelse, Giestekammer.

Gieste, v. a. 1. drage ind t. een som Giest, besøge een som Giest, for at opholde sig en Tid i hans Huus. At gieste en v. Ven p. en Reise. "Forsøgt Mand er g. at gieste." Ordspr. (Moth.) — **Giesten** t. ældre Skrifter som neutr. "Paa den giestede de i et Huus." Bedels Sam. S. 1. Elgel. S. 390. Men ogsaa som v. træn S. 36. S. 100. (Urigtigheden for: metis som Vert, beverte. Dhlenschl. Nord. Digte. 64.) — Ilegentlig, i ældre Skrifter: hie søge p. en fiendelig Maade, overfalde. "gieste een med Krig. (P. Claussen.) "gieste Bretland var hans Agt." Ester jvf. voldgieste.

Giesteri, et. pl. - er. 1. det, at holde Giestebud. (B. S. D.) 2. Giestgiver. At holde Giesteri (forældet.) 3. i gamle Dage: frit Herberge og fri Fortæring, f. Bønder maatte give Kongen, og fildige Herremanden ell. Riddersmanden, naar t.

om paa Gudsset, var p. Jagt ell. Reis-
v. d. hvilket fiden foranbledes til en
st (Giefteripenge; Giefteristat. Schytte.
v. Regier. II. 373.

giestne ell. giestne, v. a. At giestne
d. bestrøge de t. Bagning opslaaede
d m. Band, som langsomt tørres ved
en og derved danner en Pinde p. Brø-
e, hvilke derpaa luftes inden de fynes
agerovnen. (Moth.)

giethuus, et. [af det L. Giesshaus.]
gning, hvor Kanoner og Andet støbes;
Giehuus. (Forekommer i Navnet p. en til-
i dertil bestemt Bygning i Kjøbenhavn.)

giette, v. a. 1. [X. S. getarr. Sv. gäta.
gäta, finde, faae.] 1. yttre en Res-
gell. Dom over noget uden Vished, efter
modning, ell. blot efter Hændelsen.
njicere.) Giet engang, hvad jeg har

haanden. At giette rigtig, giette feil.
giette til noget (conjecturam facere.
th.) At giette sig til noget d. komme
Kundskab derom v. Gietning. 2. træffe

Rette v. Gietning; giette rigtig. (di-
are.) At giette (raade) en Gaade. Det
ikke let at giette. Deraf giettede jeg,
han maatte være kommen. = Gietning,

etten, en. det at glette. — giettelig, adj.
i kan giettes. Gietteri, et. idelig;
stagen Gietten. — Giettekonst, en. den
st, at kunne glette sig t. Sandhed. (B.

D.) Gietteleg, en. Leg, hvori
a morer sig v. at søge at giette Gaas-
Gietterium, et. Rum, der ind-
holder en Gaade. (Moth.) Giettes-

et, et. Sag, man ikke veed' ell. kiender
d Vished, men søger at glette sig til.
i domme over en Giernings Natur og

lær, er ofte blot et Gietteværk." Schytte.
Giev, adj. [Isl. gölgr, npperlig, ans-
lig, fornem. Sv. gäfs, heldig. Ihre.

1. Gæfa, Lykke, Held.] 1. npperlig, vel
fæet. 2. brav, retskaffen, forsvarlig. En
v Rand; gieve Krigssolk. (næsten for-

det.) 3. Bemærkelsen: affættelig, som
aer for fulde, anfører B. S. D. Gieve
rer, Penge. Deraf: Gievhed, en. ud. pl.

Gievon ell. Gievon, en. (Gievon. Moth.)
st. Gaupn.] saameget, som kan rum-
is imellem to sammenholdte Hænder. En

ievon fuld (ell. Gievonfuld) Hænder.
1. Gift, en. pl.-er. [af give. L. Gabe;
n hos Aldre Gift.] 1. det, som gives,

es bort, stænk. (i Sammens. f. Glem-
st, Medgift, Tilgift.) 2. i Særb. saas-
get Foder, som gives Dvæg ad Søn-

n. Ræerne skal nu have den anden Gift.
saameget af et Lægemiddel, som gives
n Enge p. eengang; Indgift. (Moth.)

2. Gift, en. pl.-er. [X. S. Gife, Geof,
st. L. Gift. jvf. det forr. D. og for-

naar det enten kommer i Mæden ell. gien-
nem et Saar i Blodet. At tage Gift. Dæ-
af G. Ikke enhver Gift er dræbende for

ethvert Dyr. G. i ringe Mængde bruges
som Lægeom. — figurl. det, som i fysisk
ell. moralsk Henseende er meget fædeligt.

"Ei havde han i ørkesløs Magelighed ind-
suget Easternes Gift." Kampmann. Vels-
lust er en Gift for Stælen. "Ei fremmed

Gift p. fremmed Ryst fordærve unge Søn-
mands Bryst." E. Grimann. = Giftblomst,
en. giftig Blomst ell. Urt. Giftblans-

der, en. den, som blander, tilbereder G.
i den Hensigt dermed at dræbe Andre.
Om et Fruentimmer bruges: Giftblans-

derffe, en. Giftblanding, en. 1. den
Mislægning at blande Gift i Mad eller
Drikke for Andre. 2. det, som er blande-

det m. Gift. Giftblære, en. Blære i
visse Dyr, som indeholder en giftig Bædste.
Giftbæger, et. Bæger fyldt m. en fors-

giftet Drik. Giftedrik, en. forgiftet D.
(Weiskings Theotr.) Giftmeel, et. falsk
des det v. Sublimering i egne Døse frem-

bragte Arsenik. Giftmiddel, et. Mid-
del imod Gift, Modgift. Giftpiil, en.
En forgiftet Piil. "Hendes Smil var mig

en Giftpiil." Ahlenscht. Giftplante, en.
Plante, som indeholder en giftig Bædste.
Giftskud, et. Skud m. et forgiftet Baar-

ben. "Eengang er det dog Lid, at de
Saarsrie føle dit Giftskud." Ahlenschlæger.
giftstridig, adj. som hindrer ell. forminds-

ker Virkningen af Gift. Giftvand, en.
hult Vand, hos visse Slangar, hvorigen-
nem de lade Giften af Giftblæren flyde i

det blide Saar.
Gift, adj. [f. v. gifte og gifte sig.] som
har, som har faaet en Egteskælle. En gift

Rand, Rone. Han er nylig bleven gift.
(f. nygift.) At være vel, lykkelig gift.
Gifte, et. bruges undertiden for: Gif-

termaal, Egteskab. 3 første, andet Gifte.
Gifte, v. a. 1. [Isl. gista.] give (at
Barn) hen t. en Egteskælle, give til Egte

(oftest om Døtre.) At gifte sin Datter
bort; gifte sine Børn fra sig. (Moth.)
Han har giftet Datteren med en gammel

rig Herremand. De giftede deres Børn
sammen. (jvf. ægte.) = Giftestærd, en.
Arbejde, Tilberedelser til ell. i Anledning

af et Giftermaal. giftestærdig og gifte-

stærd, (Moth.) adj. om en Pige, der er i

den Alder, at hun kan giftes; mandvoren.

Han har en giftestærdig Datter. gifte-

gal, adj. meget giftestyg. (i lav Tale.)

Giftegriller, pl. d. f. f. Giftestanker. Gif-

tegløst, en. Lust t. at blive gift, t. at gifte

sig. (Selt.) giftegløsten, adj. som gierne

vil giftes. Giftenyffer, pl. (f. Nyffe.)

det Indfald, endelig at ville gifte sig. Hun

har faaet Giftenyffer i Hovedet. (d. Tale.)

"Hans Giftenyffer kan han sikkert lade

føre." Gvald. (Hart. Patr.) giftesyg, adj. meget begierlig efter at blive gift. Giftesygge, en. ud. pl. Længsel, Begierlighed efter at blive gift. Giftestanker, pl. Tanker, som idelig ere henvendte t. Gifstermaal og hvad dette medfører. At have Giftestanker, gaae i Giftestanker. (b. Tale.) "Imens den Jomfru gaaer i disse Giftestanker, og daglig mere Luv og Lro sammensanker." Helt. Giftestid, en. den Tid ell. Alder, hvori Folk i Almindelighed, ell. af en vis Stand pleje at gifte sig. "Tiden til Børnernes Opdragelse er uvis; uvis er Levetiden, og ligesaa Giftestiden." Schytte. = Gifting, en. den, som i en meget ung Alder tænker p. Gifstermaal. (?) Roth. (Forældet, ligesom: Giftingsgods, et. Udspæning; Medgift. Giftingsmand, en. den, som raader f. en Piges Gifstermaal. f. indse L. I. 32.)

Gifte sig, v. rec. 1. indgaae Egtestab (som saadanne, der have ell. tage sig fri Raadighed dertil.) At gifte sig med een. Datteren giftede sig imod Forældrenes Villie. Hun giftede sig iglen kort efter Mandens Død. At gifte sig i en god Familie. — At gifte sig Penge til (saac v. sit Gifstermaal.) Gifstermaal, et. pl. d. f. [af v. gifte og gifte sig.] Indtrædelse i Egtestab; Egesteforening. Ved sit Gifstermaal blev han Fier af store Midler. At være lykkelig i Gifstermaal. At stifte et Gifstermaal. = Gifstermaalsager, pl. Sager, som vedkomme Gifstermaal.

Giftes, v. dep. (sælben uden i infin.) gifte sig, blive gift, indgaae Egestab. Hun vil aldrig giftes. De tænke paa snart at giftes. "Skald jeg giftes skal, da maa det skee i Dag." Bessel.

Giftig, adj. a. (af Gift, venenum.) som indeholder Gift. En giftig Plante. Giftige Slangar. figurl. meget skadelig, usund; slem, ond. En giftig Taage. At have en giftig Tunge. b. (af Gift, dosis, og give.) som giver megen Sød; frugtbar (om Korn, og Jord.) Rugen er ikke meget giftig i Aar. En giftig Jord. — Giftighed, en. ud. pl. den Egenkab, at være giftig (i begge Bemærkelser.)

Gige, en. pl. -r. [L. Geige.] et Slags Strængeleg, som en Fløil. (D. Bibel. B. S. D.) "Naar gammel Gige faaer nye Strænge, klinger hun med." Drdspr. (Roth.)

Gigt, en. ud. pl. [L. Ikt, som Ordet endnu hedder hos Almuen.] en rivende Smerte i Ledemodene og andre af Legets Døle, som tilskrives en kalkagtig Materie ell. Afsondring i de lymphatiske Kar. (kalder ogsaa: Værk, tør Værk.) = Gigtsfeber, en. Feber, som forvoldes af Gigt. Gigtknude, en. Knude, Hævelse i Ledemodene af Gigt. Gigtplaster, et. P.

som lægges p. de Døle, der lide af Gigtsmerte, en. den Smerte, som Gigt forarsager. gigtsyg, adj. som lider Gigt. Gigttaft, et. et Slags Taft, som anvendes mod Gigt. Gigttilfælde, et. pl. d. f. Sygdomstilfælde hvormed Gigt følger.

Gis, en. kaldes Stud ell. Stang som Tobaksplanter stude ud om Sommeren fra Bladhjørnerne, og som borttræder inden de vore til; hvilket kaldes at gis Tobakken. (Blussen Landoec. 248.)

Gild, adj. [L. gildr.] som har tilbørlige Egenstaber; dygtig, brav, i sin Stasse, god i sit Slags. En gild og Mand. (f. ugild.) "En gild Ungkar iblandte Danste." Bedels Saxo. 439. En Dre, Hest. (forældet.)

Gilde, et. pl. -r. [L. Gilde, Gild. A. S. Gylda. Ihre. Formodentlig af gield (L. gielda) betale, sammenstøde.] 1. f. dum: et Broderskab ell. fluttet Selskab hvis Medlemmet samledes til Bænkelaag, Drik i Gildehuset, og gjorde et vist Sammenstød af Penge, som tildeels anvendtes t. velglørende Viemed. 2. nuomstundt Giestebud, Spise og Drikkelag. (i det Almuenes Sprog, hvor det er almindeligt) At gilde et Gilde, holde G., være t. i Deraf: Barselgilde, Brøllupsgilde, Dølgilde, Julegilde, o. fl. "Saa gif den G. t. Gilde." Talemaade om den, som lader sig narre. = Gildebrotter, en. f. dum: den, som var Medlem af et Gilde (ligeledes: Gildesøster.) Gildesød, en. lovlig Fred og Sikkerhed, som en Gildbroder skulde nyde. (L. Roth.) Gildsfærd, en. 1. Forberedelser, Indretning t. et Giestebud. (B. S. D.) 2. Rejse t. et Gilde. Gildegjerd, en. det, hvorefter Deeltager betaler ell. bidrager t. et Gilde (forældet.) Gilddegods, et. fortum Gilddegods, som tilhørte et G. Gilddehuus ell. Gilddehuus, et. 1. f. som Gildde eiede, og hvor Gildebrødrene samledes 2. ethvert Huus, hvor der holdes et Gilde (2.) Gildelag, et. d. f. f. Gilde, 2. d. Samlingen af de Personer, som tage Del i et Gilde. Gildeskræa, en. fortum en af Gildebrødrene vedtagen for et Samling af Vedtægter for Gildet. Gilddestue, en. Stue, hvor Gilde holdes Gildetønde, en. En Tønde af ell. andet Drik, som er bestemt t. et Gilde og som samme fortæres.

Gilde, v. a. 1. [L. gielda, adj. gieldgold.] berøve en Mand ell. et Dre a Pankonnet Gode t. at forplante Arven En gildet Bøder kaldes Bede. = Gilderen, i Sammenf. f. Ex. Hestegilder, Gøienegilder. — Gilding, en. pl. Gildingar gildet Mand. (A. S. Gylte. jvf. Galt.) — Gilding, en. Gierningen af gilde.

Gilder, en. pl. **Gildre**. hos Roth: en ldre. [Isl. Gildra.] Fælde, Snare. (aldet.) At sætte Gildre for Dyr. (Roth.) "Røven gaaer ei to Gange i Gilder." Dyr. Deraf: gildre, v. n. 1. (Isl. dra.) sætte Fælde ell. Snare for Dyr. Roth.) "Det er ondt at gildre for gamle." Dyr.

Gildar ell. **Giltar**, et. pl. d. f. Kar, der det kogte Bl ses af Bruggertiedelen at giøre. (Roth. B. S. D.) Deraf: de, v. a. At gilde Bl s: komme det p. Karret. (B. S. D.)

Gille ell. **gillie**, v. a. 1. [Isl. gilla.] te, balle til, lokke t. Elskov. (Dette forbede Ord forekommer hyppigen i vore gamle Bøger og i gamle danske Bøger; som det endnu bruges i nogle afledede hos Almuen. Eigesaa i Dyrprog: Gr. "Enst og Willie lærer Svenden at le;" o. fl.) Roth tillægger det ogsaa bemærkelsen: at tilfredsstille sandelig Bets; hvortil nogle gamle Dyrprog synes henhøre.

Gilling, en. kaldes i Skibsproget den indhuling, som et Skib har agter paa, der Speilet. Gillingen p. et Skib er indhuling, det har i Underliget. (Schneiders Beilædn. 1817.)

Gimmer, en. [Isl. Gimbur.] et Faar, der endnu ei har læmmet. Forekommer kun i: Gimmerlam, et Lam af Gummene; modsat: Dæderlam.

Gimpe, en. pl. -r. Maskine ell. Indsætning t. at bevæges ell. vippe op og ned; hvoraf: **Gimpemølle**, en. En Maskine, hvor fire Stole hænge løst ligesom i allevinger, der omdreies, hvorved de i selene siddende Personer bevæges op og ned i en Kreds. (Dette Navn p. de saasatte russiske Synger forekommer hos Roth.) — **gimpe**, v. n. 1. bevæge sig op og ned; vippe. **Gimpefang**, en. Bipsfang.

Gimse, v. n. bevæge Hovedet op og ned, som Hesten, naar den plaget af Fluer. (Roth.)

Giord, en. pl. -er. [Isl. Giörd.] 1. hvormed noget, især Legemet eller en del af samme omvindes ell. giorde; hte, Baand. (Armgiord, Livgiord.) At hte Giord (Baand) om en Lønde. 2. tædt og tyndt Reb, dannet som en Giord. Deraf: Sadelgiord, Senggiord.

Giorde, v. a. 1. [Isl. girda.] bløde ell. Bælte om, befæste m. Giord. hte. At giorde sig, bælte sine Ar. "En anden afmaler dem, giorde m. Bælte." B. Thott.

Gips, en. ud. pl. et Navn, der tilskrives de Kalkarter, som deels ere forenede, deels m. Svovlsyre. (Lat. gyp.) = Gipsarbejde, et. Arbejde i Gips; dansk Ordbog. 1.

ell. det, som er gjort af Gips. **Gipsarbejder**, en. den, som arbejder i Gips; en Gipsar. **Gipsbillede**, et. Et i Gips afføbt Billede; en Gipsafføbning. **Gipsbrud**, et. Sted, hvor Gipssteen brudes. **Gipsdække**, et. Dække af Gips hvormed Loft og Vælder, m. de Bræder, som nages fast under disse, beklædes; kaldes ogsaa: **Gipsloft**. **Gipsmeel**, et. 1. G. som er i en jordagtig Tilstand; **Gipsjord**. 2. Gips, som er malet ell. knuset t. Pulver. **Gipssten**, en. G. i fast Form, hvoraf undertiden findes Lag i Flotsbjergene. **Gipsværk**, et. kunstigen formet Arbejde i Gips, Stuccatur.

Gipse, v. a. 1. overstrøge Loft ell. Vægge m. Gips. — **Gipsar**, en. pl. -er. 1. d. f. f. Gipsarbejder, 2. den, som i Særdeleshed gjør Gipslofter og Gipsarbejde i Bygninger. — **Gipsning**, en. Gierningen at gipse.

Gisning, en. f. gisse.

Gisp, et. pl. d. f. et kort og tungt Afskræddrag, som tillige er lydeligt. (f. Gr. hos Døende.) "I Dødens store Stund, mod sidste Gisp af Livet." Thaarup. "Hendes Skrig var Efterklang af mit bange Gisp." Ahlenschl.

Gispe, v. n. 1. (har.) [Isl. geispa, gabe.] 1. trække Beirer kort og med Besværlighed, give et Gisp. "Hun gisper og skæner saa bleg og hvid." Ahlenschl. (Helge.) 2. bære, som et Dyr nylig udtagne Pierte. palpitate. (Roth.) — **Gispen**, en. ud. pl.

Gisse, v. a. [Ev. gissa. G. to guess.] at glette t. noget, søge ved Gietning at komme efter. (Roth.) = Deraf: **Gisning**, en. pl. -er. det, man gletter sig til; Gietning. "Hans Egenstaber gave Anledning t. mange Domme, ell. rettere Gisninger." Guldb. "Det er en besværlig Ting, at gjøre sig nogen Gisning paa (om) Menneskets Sind." B. Thott.

Gissel, f. Gidsel.

Gisten, adj. pl. giftne. (gesten. Roth.) [Isl. gisinn.] som har Sprækker; utæt. (om Trækar, som v. at staa i Løkke aabne sig imellem Staverne.) — Deraf: **giftne**, (ell. **gisne**. Roth.) v. a. *fatiscere*. (Isl. gisna.) Karrene giftne, naar man om Sommeren sætter dem i Solen (Golding. Roth. Forekommer mest i Jylland.)

Gitter, et. pl. -er. [T. Gitter, Gatter. N. S. Gadder.] Luffe for noget, som bestaaer af tynde Stave, Stænger, Staaltraad ell. besl. som enten lodret og tæt sættes ved Siden af hverandre, eller krydsende, i Skikkelse af et Net. At sætte Gitter for en Dør, om en Have. "Bag Lovets skulende Gitter." Ahlenschlæger. = **Gitterdør**, en. Dør, hvis Ramme er udfyldt m. et Gitter. **gitterhegnet**, adj. som er hegnet, luffet, indeluffet v. Gitter.

Gitterport, en. En stor Gitterdør. **gitterflyngt**, adj. Indflyngt i hinanden, som Stavene ell. Traadene i et G. "Hvo glemmes bag de gitterflyngte Plader?" **Ohlenschl.** **Gittervindue**, et. B. som er lukket m. Gitter, i St. for m. Ruder. **Gitterværk**, et. kaldes især ethvert fælt staaende Gitter, ell. som ei er i Ramme. **Gitterværk** om en Altan, ved en Trappe. (Rækværk.)

Give, v. a. gav; given, givet. pl. givne, [3sl. gēfa. A. G. gīfan. E. to give.] A. 1. egentlig: række, slye (i Hænderne) over; ontvorde, overlære. At give een noget i hans egen Haand. At give een Mad, give een at spise, at drikke. At give og modtage. Foræringer. Jeg har givet alt det fra mig, som jeg modtog. At give en Tigger Almisse. Han gav Hesten Brød. — Uegentlig og figurl. br. dette Ord m. mange Bibegreber, særde. om en Handling eller Virksomhed, hvorved noget udgaaer fra den Handlende, ell. fra denne gaaer over t. en anden. Saaledes: 2. overdrage Brugen af noget t. en anden; lade faae, unde, forunde, tilstaae, overlade. At give een frit Valg; give een sin Frihed; give een sin Datter t. Ægte. Kongen har givet ham et godt Embed. At give sit Samtykke t. noget. 3. overlade uden Bederlag, Betaling; skenke, forære. Man kan give af sit eget; men ikke af Andres. Han givet meget t. Fattige. "Hvo en Anden vil give, skal ei bede ham komme iglen." "Ingen giver bedre, end det; han har." Ordspr. At give een Kosten (give ham sin Føde uden Betaling.) 4. bortgive, afstaae. At give sit Liv for en anden. 5. fremsætte, fremlægge for. Giv Måden p. Bordet. At give Dvæget Foder. "Det er ei borte, man giver sin Gris." Ordspr. It. lade gøre, anrette (hvor Tælen er om Maaltid eller Gæstebud.) At give et Bal, et stort Aftensmaaltid. 6. indgive. At give een Resedien, Gist, en Sovedrik. 7. tilføje, bringe, lade faae (om det, som er ondt.) At give een Hug, Drefgen, Riis. Det gav ham et Stød, som han aldrig forvinder. At give Hesten (af) Sporerne, Pidsken. 8. tillægge. At give noget Ravn; give een et slet Rngte, Berømmelse, Skyld f. noget. 9. meddele, fremsøre (mundtlig ell. skriftlig.) At give Raad, give sin Mening, Betænkning over noget. At give Efterretning, Underretning om noget; give Svar, Bæsteb, Vidnesbyrd. At give een en Frettesættelse. At give Undervisning i noget. At give gode Ord. 10. tilstaae, tilstaae. At give een Frist, give ham længe Tid t. noget. At give een Tilladelse, Lov t. noget; give een Adgang t. Forfremmelse. At give een Ret (tilstaae, at han har Ret.) 11. vølge, forarsage, lade

fremkomme, slye, staae. Hans Embd giver ham meget at bestille. At give noget at tænke paa. Det giver mig meget Hovedbrud. Bevægelse giver Mædelse. At give Anden t. Mistanke, give Fordomme, give et godt, slet Exempel, give noget Skikkelse. At give een noget at lade at skrive, at bestille, o. s. v. — Hertil hører det sælske Udtryk: Gud give, (at maa komme sig!) Gud give os bedre Beder! Gud give, jeg aldrig havde seet ham. 12. frembringe, give af sig; medføre. Røgen giver megen Mædelse. Denne Jord giver meget. Kornet giver kun lidt i Skieppe. Kar. Rilden giver godt, rigeligt Bæddelse. Træer give megen, god Frugt. Skyen giver Regn. At give Bæddelse, Smag. Denne Handel giver Fordeel. Trætte giver Ild. Det giver fornøiet Sind. (Jof. give af sig, nedv. E.) 13. give fra sig, lade see, høre. At give End, Skrig. Det gav et stort Bul. At give Skin, Løsning, Skint, Luc. At give Bink, Tegn om noget. 14. vølge, betale. At give Skat, Afgift, Rente, Skat, Jordtyld, Boder. At give een saameget om Karet. Hovormeget har han givet for Gaarden? I Flot gav jeg det bedste for dette Klæde. 15. uddele. At give Kort (t. de Spillende.) At give Raad Binen om, omkring v. Bordet. 16. tilklænde, lære. Fornustan giver det. vil Tiden give. Det giver sig selv (staaes af sig selv.) 17. udføre, udføre. Denne Konge gav gode Love. Givet vort Skot &c. (under Forordninger.) At give sin Haand for noget; give een sin fulde Magt. 18. oversætte, fortolke. At give noget paa Dansk, p. Latin; give en Ord f. Ord. 19. sætte i en vis Tilstand. At give en Fange løs, en Træl fri; give een sei for Skat, Arbejde, Ansvar. 20. bidrage, virke (Godt ell. Ondt) til at ligge Magt paa. Det giver (gør) hende til ell. fra. Det giver intet, om han kommer idag, ell. i Morgen. C. Der gives n. pass. og impers. findes, er til. At gives kun saa Rige i Landet. Man vil ikke troe, at der gives saa mange Gode den lille By. D. give sig, recipere, overgive sig, give sig tabt. Han vilde give sig, saalænge han endnu kunde Sværdet. — At give sig tabt &c. til at man har tabt, tilstaae sig overvunden. (f. Ex. i et Spil.) 2. begive sig, søge sig. At give sig p. Reisen, p. p. Veien. At give sig ud paa Søen, p. Fien. At give sig fra Duns og p. "Skibet vinder op sit Anker, giver sig Land og D." Bording. I. 239. Give sig (forlade) et Forsæt. At give sig i Ad (f. Flostergiven.) At give sig tabt &c. Trængsel. At give sig imod sin Fiende.

nde. 3. tage, tiltage sig. At give sig tid, Stunder, Rolighed. At give sig en jernem Mine. 4. (om Ting.) lade sig bære, rulle af Stedet, rulle sig. Søderet vil ikke give sig. Stoen giver sig efter Joden. Det vil hørtet give sig frem ell. tilbage. Musen har givet sig: har faaet et Hælb, ell. en Revne. At give sig fra hinanden. At give sig ind: trække sig sammen, samle ind, slaae en Bugt indad. Give sig op: have sig, soukne op. Give sig (trække sig) sammen. 5. jamre sig, vaande sig. Vi sorte den Syge give sig af Smerter. 6. vende sig. Hvis en Vællighed skulde give sig. Det kan vel give sig. 7. vise sig, hende. Det vil give sig i Enden, m. Tiden. 8. At give sig af med, besatte sig med. 9. At give sig fra, gaae løs fra. 10. At give sig i, indlade sig i; indgaae i; overgive sig i. Han gav sig i Spil, og tabte alle sine Penge. At give sig i Rast, sig, i Trætte, Klammeri, Slagemaal m. m.; give sig i Færd, i Lav m. noget; give sig i Selstab, i Samtale med een. At give sig i Hæstestab; give sig i Færd, Tjeneste hos een. At give sig i eens Ragt; give sig Gud i Bøld; give sig i Livsfærd. 11. At give sig om een: samle sig om en i fiendtlig Hensigt. 12. At give sig paa, ind p. een: gaae løs paa, anfælde. 13. At give sig til. a) slaae sig til, vende ind til. At give sig t. Krigen, t. et Haandværk, t. Graderinger. At give sig t. Sees, t. Hvil. At give sig ud p. Een en Baad. At give sig tilfreds, være forvædet, berolige sit Sind. b) begynde paa. At give sig til at synge, at græde. 14. At give sig ud for noget, foregive at være et, man ikke er. 15. At give sig under, underkaste sig. — E. Brugen af give med Propositioner efter, i visse Bemærkelser: At give af, s. afgive. — At give af sig, indbringe, frembringe. Dette Embede giver ikke meget af sig. Hvad Jorden giver af sig. — At give bort, b, s. s. give, 3. Jeg har det ikke mere; jeg har givet det bort. Han giver bort Alt hvad hun eier. Det er intet at give bort (er intet tilsværet.) At give sin Datter bort, love hende een i Hæstestab. At give sin Ret bort. — At give efter, neutr. a) lade sig indvælde, bære, rulle. Det giver efter for Rættet. Stenen (som laae fast) begynder at give efter. b) vise sig søielig, ei være taknaelig. At give efter for een. (Sv. a. eftergive, hvorfra det i Brugen er indse forskelligt.) c) vilge, være ringere, laae tilbage for. Han giver ingen efter i Erndom, i Lapperhed. — At give een noget for (at læse, at skrive) foresætte, foreskrive. — At give igien (sine tilbage, bringe igen) hvad man har laant. — At give d. a) d. s. s. give, 5. b. At give een noget ind for Gæderen. b) sive ind t. nogen. At give en Ansøgning ind i Cancelliet. (s. indgive.) — At give een noget med, sive ham, for at tage det med. — At give om, give, omdele p. ny. Røret maa gives om, — At give op. a) give en Bøld op, kaste den op. b) give Røden op, sive den af Gryden. "Det er ondt, at give Belling op m. en Sol." Ordsp. c) kaste op, sive. d) give Røret op, slippe Løvet løs p. hængende Marker. e) At give Sellet op: gjøre det løst. (Moth.) f) At give en Sag op: lade fare. (s. opgive.) — Give paa. 1. isse Klæder. Giv Barnet den nye Kiole paa. 2. slaae. At give paa een med en Riep; give paa Hestene m. Pibsten. 3. anstrenge sig, tage alvorligen paa. Nu maa vi give paa igien (naar man har hvilet.) Nu giver det ret paa at regne, blæse. 4. At give paa et Svøm, en Gaad, en Stud: sive, mærke. (Ogsaa uden præpos. At give et Svøm m. Erter. Deraf Talemaaden: Gaa sed som en given Galt.) — Give sammen. At give et Par Føls sammen: vie, ægtevie dem. — At give til, give mere, lægge noget til. Han maa endnu give noget til, hvis han vil have det. At give noget til p. Bægten, i Maaslet. (s. Tilgift.) Jeg vilde give meget godt til, om det kunde skee. — At give til Kiende (ell. tilkiende) vise, lade see, lægge f. Dagen, give Efterretning om, lade vide. Han gav til Kiende, at — At give een noget, tilkiende. — At give ud. 1. betale ud. At give mange Penge ud; give mere ud, end man tager ind. 2. sive ud, dele ud. At give ud hvad der behøves i Huusholdning. 3. lade udgaae i Trykken. At give en Bog ud. (s. udgive.) 4. foregive noget at være, hvad det ikke er. Han gav det ud for Sandhed, for sit Arbejde. At give sig ud f. en anden, end den, man er. F. Endeel andre Talemaader, hvori dette Ord bruges, kunne tildeels henføres t. nogle af de ovenfor udviklede Bemærkelser; s. Er. at give Agt paa noget; give Befaling til noget; at give sig blot (s. aabenbare sin rette Mening, ell. sit Sindelag, hvor man ikke burde det); at give een Forsikring, Haab om noget; at give en fri ell. løs (af Fangenskab); Hundene giver Hals (gør); at give een Hug; give een noget p. Haanden; give en End fra sig; at give een Lov, Tillæbelse t. noget; at give noget Ragt (bifælde, tilstaae); at give een Ragt til at gjøre noget; at give gode Ord; give een Skyld for noget; Roen vil ikke give Melk (lade Melken ud); Pennen vil ikke give Blæk; m. fl.

Giveskardig, adj. færdig, beredt t. at give. "Da hun dem rakte frem m. giveskardig Arm." A. Bull.

Giver, en. pl.-e. den, som giver, giver

noget bort; stænket. At holde af Gaven for Giverens Skyld. "Gud elsker en glad Giver." 2 Cor. 9. 7. "Han maa foragte den listige Givers mistænkte Gaver." Schytte. "Derfom du troede, at Livets Gaver ogsaa er dets Herre." Mynster.

Giælle, en. pl. -r. [Etv. Gel. N. S. Gealas, Svølg.] de blæbde Dele af Fiskens Hoved, som ere Redskabet for disse Dyr's Aandedrag, og hvis røde Farve kommer af den tallose Mængde Blodkar, hvormed de ere opfyldte. "Kaldes af Mogle: Trokken." W. S. D. = **Giælleaabning**, en. den ydre Åbning i Giællerne, hvorigennem Fisken lader det med Aandedraget indstrukne Vand løbe ud. *Apertura branchialis*. **giælleaandende**, adj. v. som aander igennem Giæller (modsat: lunges aandende.) **Giælleblad**, et. Et af de Blade, hvoraf Giællerne bestaae. **Giællebinde**, en. En sammenfoldet Binde p. den nederste Deel af Giællelaaget. **Giællelaag**, et. En bevægelig Klapp, som hos endel Fiske ligger over Giælleaabningen. (*Giælledække*.)

Giælle, v. a. 1. At giælle en Fisk 3: afstige Giællerne.

Giælle, v. n. om Lyden: (W. S. D.) s. gælde.

Giær, en. ud. pl. [Etv. Gäst. N. S. Gyst.] den bedste, skumagtige Materie, som ved Giæringen affondrer sig fra Mælk. **Gørgiær** ell. **Spundgiær**, kaldes den Giær, der sætter sig ovenpaa det glærende Mælk, og opsamles, naar den flyder over af Tønderne, i Truge. (s. Gørg.) **Bundgiær**, den flettere Giær, der sætter sig paa Karrenes Bund.

Giærd eller **Gierd**: Bænk, Pandling. [Isl. Gærd.] bruges endnu i Talemaaden: at være i Giærde, om noget, som man har for, som er i Bænk; især om det, som hemmeligen beredes ell. forberedes. "Men, som det bedst var ubi Gierde" (som Sagen bedst var i Gang.) Goldings R. Hist. "Man siger, at der nok et andet er i Gierde." Polb. P. P. Han har Noget, har et Anslag i Gierde.

Giærde, et. s. Gierde.

Giære, v. n. 1. (har.) [Isl. gá hren, gá sen, gá shen, ic. Etv. gása.] komme ell. være i Giæring. Bruges og som n. pass. at giæres. Deien begynder at giæres: = **Giære**, en. Tilstanden, at giære. Mælk staaer i Giære. (Talemaaden: At være i Giære, om noget, som hemmeligen beredes, ell. er i Bænk, er urigtig, og bør hedde: at være i Giærde. s. ovenf. Giærd.) — **Giæring**, en. pl. -er. 1. den indvortes Bevægelse, som Luft og Varme frembringer hos visse Legemer, hvorefter Delene affondres, og Legemet forandres, saavel i dets Blanding, som i dets Egenheder. Den geistige, den

sure, den raadne Giæring. **Bångiæring**, **Algiæring**. 2. figurl. a. indvortes Urolighed; Bevægelse i Tankernes Verden, i Sind og Meninger. Der havde længe været en indvortes Giæring hos ham. "Jf. f. at forekomme Giæring, der altid er uroligere, end Eigeguldighed." Birtner. b. Urolighed, Misforstaaelse, Forbud p. Dyr. blandt et Folk ell. en Mængde Mennesker. Der mærkedes en stor Giæring i hele Staden, i Forsamlingen. — **Giæringemiddel**, et. Middel, hvorefter noget sættes i Giæring. *Fermentum*.

Giærling, s. Gærling.

Giøde, en. ud. pl. Møg, som bruges til at giøde; **Giødning**.

Giøde, v. a. 1. [Etv. göda; af god. Isl. gæda, begave, giøre til Gode.] 1. jorde Jorden, v. at blande den m. saadum Legemer, der, m. Gensyn t. Jordens Bestanddele, giøre den mere frugtbar, jodgivende, særdeles v. Blanding m. dyrkelsesligheder (Møg, Giødning.) At giøde med Mergel, Langaste, Dynd, ic. En giødet Ager. (Run i d. Tale, og ikke rigtig, bruges det som v. n. p. f. den der 3: faster sit Skarn.) 2. fældet det for: fede, mæste. En giødet Kalk (heraf: **Giødekalk**, en. **Fedekalk**. **Giødesviin**, et. Et fedet Sviin, **Fedesviin**.) — **Giødning**, en. 1. Gierningen at giøde (Etv. **Gödning**, *melioratio*, Jhr.) 2. det hvormed man giøder Jord (i Gard. *Arctures Møg*, som dertil hyppigt bruges. At fiøre Giødning paa Ageren. — Deraf: **Giødningoplads**, **Giødningosted** (hvor samles; Schytte.) **Giødningvand**, o. s. v. — **Giødse**, **Giødse**, en. ud. pl. d. s. **Giødning**. 2. "Faaremoeg er en vort Giødse." Muffen. Landoc. 437. — **giødse**, v. a. 1. d. s. s. **giøde**. (W. S. D.) **Giødning**, en. d. s. s. **Giødning**, 1. (Muffen.)

Giøse, v. n. 1. (har.) [Isl. geya] f. om Hundens Lyd. Lønhunden giøse længe i Nat. Hunden giøse ad ham (jvf. **biæse**, der bruges om smaa Hunde svagere Lyd.) Deraf: **Giøsen**, en. ud. pl.

Giøg, en. pl. -e. [Isl. Gaukr.] en indenlandsk Fugl, bekiendt af dens egen Lyd, og af dens Drift t. at lægge sine Egg i andre Fugles Nester. *Cuculus canorus*. En Fugl, som saaledes ofte udruger sigens Unger, er **Græsmøtten**, (*Motacilla hippolais*) som derfor ogsaa kaldes **Grægemoderen**. "Og Grægemoderen — den giver Skoven mangen Gang en ganske udelagt, stiondt ikke konstig Sang." Zedl. — **Giøgemad**, n. s. Navn p. en Skovurt, hvis Blade uddrages og presalt; Etv. **Suurfløver**. *Oxalis acetosella*.

Giøgle, v. n. 1. [Isl. kukla. N. S. ghefn. T. gaudeln.] 1. frembringe

Brøgger m. Legemet, og underlige Sas-
ter ell. Fagter, der vække Latter; it. drive
Kartespil, udtidig Skemt. 2. ved Hurtigs-
hed og Behændighed forblinde Synet;
føre Giøglekonster, Tastenspiilkonster.
= Giøglen, en. Giøgleri, stussende Slags-
spil. "O Jordens Liv, bedrægelige Giøg-
len!" Ahlenschl. — Giøgler, en. pl. — e.
den, som idelig driver Kartespil, og
hvorefter søger at bringe Folk t. Latter. 2.
den, der forstaaer og bruger Giøglekonster,
s. p. andre Raader, v. Einledands, v.
at trætte om m. Dyr m. m. søger at more
Almuen. Deraf: Giøglerste, en. — Giøg-
leri, et. pl. — er, Konster, som en Giøgler
gjør ell. fremviser; Kartespil, Kartestret-
ter, saad Skemt. = Giøglebillede, et.
[i. i. Giøglestygge. Giøglekonst, en.
konst ell. Giøglespil, hvorved man narre
s. forblinder nogen. (Golding.) Giøg-
lelys, et. stussende, forvildende Lys; et
lys, der blander Diet og vildleder den,
som følger det; saasom Lygtemænd. (det
s. Trilich t.) "Men alt s. nær v. Jor-
den, gys s. hendes Søsters Giøgleylys."
Lagg. "Overtroens Giøgleylys." Thaarup.
Erstens Giøgleylys og Pøiheds Laage."
Lahbet. "Hvad er et broget Giøgleylys,
som det er nok saa farverigt." Ahlenschl.
Giøglestygge, en. Stykke, Indbildning,
deraf Synet forblindes; Giøglebillede,
antom. "Hvor Giøglestygger svæve om
den Fod." Ahlenschl. Giøglespil; et.
Giøgleres Spil og Leg, som de frem-
viser; Giøglekonster. "Spil, det være nu
Lobbel, Strængeleg ell. Giøglespil." Rah-
st. "Som var Sandhed og Ret kun et
Giøglespil, hvormed Dræsløse kunns for-
se sig." Winkler. 2. et Skuespil af lavere
st. "Da Statsmænd Giøglespil og Skies-
ter Love strev." Papes Krit. v. Schier-
ann. Giøglesyn, et. Et Sandserne
forblindende, stussende Syn. (Ingemann.)
Giøglevind, et. falsk, forvildende Vid ell.
tilfældighed. "Det vilde du — indbilde os
s. Regn og Giøglevind." Grundtv. giøg-
leborn, adj. naragtig, som idelig vil drive
Kartestreges. Giøgleværk, et. hvad en
Gøgler foretager sig; det, som kan for-
vilde, daare Synet; Giøglekonst, Blend-
værk. "Giøgleværk og Tant, hvormed Lys-
dighed ell. onde Begjeringer drive deres
Spil." Winkler.
Giøre, v. a. gjorde, gjort. [Zsl. göra.]
Almindelighed: virke, frembringe en For-
andring, frembringe v. sin Virksomhed,
s. udrette noget v. Handlen. (jvf. handle.)
At giøre forudsætter, at noget, hvilkets
Nærværelse, derved bliver virkeligt. — Lige-
som en kan giøre noget, uden at handle
saaledes handler den Stundeløse med
s. uden at giøre noget." Müller. I
ordelighed m. følgende Bemærkelser: 1.

absolut handle, være sig ad (uden at den v.
Handlingen fremvirkede Forandring næv-
nes.) Giør som du kan forsvare; giør hvad
du vil! Giør, som jeg gjorde! For mig
kan han giøre eller lade det, ligesom han vil.
Han kan giøre, hvad han ikke vil lade
(om den, hvis Trudsel man ikke agter.)
— Giør imod Andre, som du selv vil hær-
des. At giøre ret, vel, ilde i noget. Dert
gjorde du meget vel! Jeg har gjort mit
(anvendt den Flid, umage jeg kunde;)
giør du nu dit! — Det vil ikke giøre godt
(s. det vil ingen gode Følger have.) At
giøre ren Alpas. Hvad skal vi nu giøre?
(Hertil kan ogsaa henføres den Idiotisme,
hvori Ordet br. (ligesom do i det engelske)
som et Slags Pietspeverbum t. at udtrykke
en Gierning i den forbigangne ell. nærs-
værende Tid. Han er en dygtig Arbejder;
men drikke giør han imellem. "Sandt er
det, urimelig var hun, og stænde gjorde
hun." Rahb. D. I. VII. 12.) 2. frem-
bringe et Værk, bringe i Stand, bringe
noget til at være, forfærdige, lave. At
giøre Uhre, Vogne, Plove, Skoe, Lerred.
At giøre Ost, Pølse, o. s. v. At giøre
noget af Guld, Sern, Træ. At giøre
(opfinde) nye Ord. At giøre en Vel, en
Sti fra et Sted t. et andet. At giøre sit
Mesterstykke. — Ogsaa (men kun i lavere
Tale) frembringe ved Avling. At giøre
Børn. (giøre en Pige frugtommelig, ell.
med Barn.) Om Hun- og Fugle siges: at
giøreæg. — At giøre Malt (tilberede Korn
net t. Malt;) giøre Bers, giøre Bøger
(med Udtryk af Ringagt.) [Ordet kan
længt fra ikke bruges i ethvert Tilfælde,
om en materiel Ting, der frembringes;
men kun i saadanne, hvor Talebtugen ikke
har indført et eget Gierningsord. Man
siger saaledes: at bygge (ikke giøre) et
Hus; anlægge en Have, opkaste en
Skandse, sye Klæder, støbe Lys, fiærne
Smør, ic.] 3. frembringe et Forhold, en
Forandring; være Årsag i at noget sker,
virkes, forandres. (jvf. virke, volde, forårs-
sage.) Saaledes: a) i Alm. udrette, udføre,
værksette, udføre en vis Handling. (jvf. No.
1.) "Den Vis holder sig ofte fra at handle,
s. ikke at giøre noget utloget og uoverlagt."
Eporon. Alt dette maa endnu gøres, inden
Reisen sker. Det ene skal gøres, det ans
det ikke forsømmes. I denne Sag kan jeg
ikke giøre noget. At giøre Godt, Dødt;
giøre vel imod een; giøre Bold, Indbrud.
At giøre Skade, Fortræd. "Den stinke Pige
giør Gavn i Huset." Müller. [Saaledes
i denne og lignende Betydning, i en For-
bindelse m. Substantiver, hvorved stua-
dom et enkelt verbalt Begreb udtrykkes; s.
Er. at giøre Anfald (ansalde;) giøre Ans-
greb (angribe;) giøre Begyndelse (begynde;)
giøre Ed p. noget; giøre en Følgestab;

gjøre Forbud; gjøre Fortæll p. noget; gjøre Gield (sætte sig i Gield;) gjøre Pinsder i noget; gjøre Høveri; gjøre Indførsel i et Bo; gjøre Indsigelse imod noget; gjøre et Løfte; gjøre Mageskifte; gjøre Modstand; gjøre mange Omvend; gjøre Opbud; gjøre Ophold i noget; gjøre Oprør, Opstand; gjøre Overflag p. en Bøgn; gjøre Paastand p. noget; gjøre Regnskab, Rigtighed. f. noget; gjøre Regning m. een (at gjøre Regning uden Betænkten: p. egen Haand beregne ell. bestemme noget, som let slaar fejl;) gjøre en Rejse (gjøre en heldig, uheldig R.) gjøre Selvskab m. een: deeltage m. een i en Rejse ell. et lignende Foretagende; men: gjøre een Selvskab: tilbringe Tiden m. ham;) gjøre Synd i ell. v. noget; gjøre Udfast. t. noget; gjøre Udlæg; gjøre Uret imod een; gjøre Vederlag; gjøre Vold p. noget; o. a. fl.] At gjøre een noget: skade een. Jeg har ikke i Sinde at gjøre ham noget. b) virke, udvirke, skifte, bringe tilveie, bringe i Stand. Hans Anbefaling har gjort det meste. At gjøre et Gilde, Skjæb. At gjøre Fred, Forlig; gjøre et Giftermaal. At gjøre eens Bryllup: betyde det. c) opvække, komme afsted. At gjøre Oprør, Støi, Bulder; gjøre Uro i Huset. At gjøre Laler (Pudserier.) d) forvolde, forarsage. At gjøre een Sorg, Glæde, Fortræd. Det gjør Ondt (smerter.) Dette har gjort hans Lykke. At gjøre byr Tid p. noget. e) efterkomme, opfylde. At gjøre sin Pligt, sin Skyldighed; gjøre hvad een befaler. f) lade, lade p. en vis Maade; ell. lade, at en enten virkelig bliver til, ell. ansees for noget (m. præpos. til.) Vi skal gjøre det saa, at han ei mærker det. Han er i Stand t. at gjøre, at der intet bliver af. Kongen gjorde ham t. Ridder. At gjøre een t. sin Arving. At gjøre een til Rar for Folk. At gjøre sig til Skielm, Lyv, for en ringe Ting. At gjøre til Lagn hvad een siger. At gjøre en Bestyrelse til intet. g) bringe i en vis Tilstand, Forsætning (ikke blot om Menneket, men ogsaa om den physiske Natur, som virkende Karsag.) At gjøre een vred, glad, bedrøvet. "Regnen gjør vaad, og kan derved voldsomt Forkølelse." Müller. Lykken gjør Range overmodige. At gjøre noget rødt, blaat, mindre, større, ic.; at gjøre noget let, vanskeligt, muligt, umuligt f. een. "Den nøgne Armodstand mig Reisen let vil gjøre." Holb. (Plutus.) 4. bestille, forrette, fuldføre, foretage sig. Enhver af Folkene har sit at gjøre. At flye een noget at gjøre. Han gjør ikke andet, end spise, drikke og sove. Hvad han er om en heel Dag, kan en anden gjøre i en Time. 5. fremsætte, fremsige, fremsætte. At gjøre en Bøn t. Gud; gjøre Ed p. noget. At gjøre

et Spørgsmaal, en Undersøgning, et Forslag; gjøre Rede og Rigtighed for noget; gjøre Regnskab. 6. bruge, betjene sig af. At gjøre Complimenter, Ophavelser, Omstændigheder, Indsigelser. At gjøre mange Ord (bruge Vidtløftighed i sin Tale.) At gjøre med, bruge, anvende. Jeg ved ikke hvad han vil gjøre med alt sit Korn. I have nok at gjøre med (have Penge Midler nok.) Jeg har intet at gjøre med (sætter det fornødne Redskab.) 7. udgiøre, forestille, lade som. (simulere.) At gjøre sig rigere, klogere, end man er; gjøre mere af en Ting, end den er. At gjøre sig gal, syg; gjøre sig et Vred (lade som man har et Vred.) At gjøre sig haard (lade som man er haard.) 8. ligeledes: sætte sig i en vis Tilstand; at tage en vis Sindssætning. At gjøre sig vred, lystig, nærviss; gjøre sig starr (stærk) Mod t. sig; ell. lade som man har en Stærksstyrke, end man virkelig besidder; gjøre sig liden; gjøre sig færdig; gjøre sig usynlig, m. fl. Gjøre sig ud til Berns: sætte sig op imod den, man ellers atter. At gjøre sig t. Lyv f. en ringe Ting. 9. vde, bevise, lade faae. At gjøre en Ret og Skiel; gjøre Føldest for noget; gjøre een alt det Gode, man kan. Gjør os den Ære. At gjøre sig en Ære, Glæde af noget. 10. opnaae, erhverve. At gjøre Fremgang, Fremfærd i noget. At gjøre Lykke i Verden, v. Goffet; gjøre et godt Borte, et rigt Giftermaal. 11. slutte, indgaae. At gjøre (slutte) Fred, Forbund; gjøre (indgaae) Forlig med een. At gjøre et Kieb. "Man gjør et Kieb, og handler for at gjøre et Kieb." Sporan. (Dog sig oftere: at gjøre et godt, et Kiebmaal; og at slutte et Kieb.) At gjøre mange Bekendtskaber. 12. anrette, betyde. At gjøre et Gilde, Giestebud. Han gjorde Datters Bryllup med megen Pragt. At gjøre eens Begrøvelse. 13. anvende (af recipr.) At gjøre sin Fuld, sit Bæst; gjøre sig Fuld m. noget; gjøre sig al Hæder. 14. udgiøre. Hvormeget gjør det i det øde. 16 Pund gjøre et Lispund. En Mark gjør 16 Skilling. 15. Desuden i mange egne Talemaader; f. Ex. det er om at gjøre: det er Hensigten, det gaar i paa, ligger Magt p. Det er ham ikke om Penge at gjøre. Det er mig meget om at gjøre, at han ikke faaer det at vide. — At gjøre eet med een: slaae sig sammen. At gjøre Barfæl (føde et Barn;) gøre klar; gjøre Ord af (brønde af;) gjøre af. At gjøre sig Laster om sig (sætte Laster om.) At gjøre sig t. Rar for Folk. At gjøre sig, gjøre een t. Gode (gjøre sig m. Mad og Drikke o. d.) At gjøre i Penge: sælge det, Hæd f. at sælge Penge, som man behøver. Det gjør a

ndt (er mig uflært, fortrydeligt; acerbere.) Det gjør mig ondt for ham (miseret me.) m. fl. som under vedkommende 2d maa søges — 16. Med Præpositioner, g især i egne Udtryk og Talemåder: At gøre af. a) anvende til, ell. sætte i en vis Stilling. Jeg ved endnu ikke, hvad jeg vil gjøre af denne Karl. Hvad skal man gøre af Drengen? (hvortil skal man danne, ruge ham.) Hun gjør en Flane af den Datter; at gjøre en Gud, en Afgud af en. (Hertil hører ogsaa Udtrykket: at gjøre Lær af een, irridere.) b) Hvor har du gjort af Bogen? c) hvor har du lagt den, idet den komme hen. c) anbringe, rumme, huse. Han ved ikke hvor (ell. hvad) han skal gjøre af alle sine Penge. Hvor skal man gjøre af alle disse Folk? (hvor skal man huse dem.) d) At gjøre af een, gøre meget af een c: gjøre Lære, Væsen f. Han gjør nok ell. meget af det (c: gjør lig meget Brøderi, gjør Tingen meget anstelig.) e) At gjøre noget af m. een, afgjøre. Det vil vi strax gjøre af (bringe i Rigtighed; især om Pengesager.) Det maa gøres af uden Mellemmand. f) At gøre af med een c: faae Magt med, tage f Dage. (jvf. afgjøre.) — At gjøre efter, efterligne, efterabe. Han gjør Alt efter, hvad han ser. At gjøre een noget efter, drette det samme, som en anden. (f. eftergjøre.) — At gjøre for, være Årsag i noget, som man kunde afværge. Jeg kunde gjøre for, at han faldt. Han kunde ikke gjøre for, at Bognen vältede. (Gjøre ved ruges i samme Bemærkelse.) — Gjøre mod. At gjøre noget imod eens Willie, Befaling. At gjøre een imod c: fortrøne n. — At gjøre med. (s. ovenfor 6.) At gjøre alting med c: foretage sig det samme som Andre. Blandt unge Mennester gjør man alting med. At have med at gjøre, bestille sig, have at bestille med. Jeg vil ikke have med den Sag at gjøre. Det er ham, og har med at gjøre. Han er god at gjøre med (let at handle, at komme t. Rette m.) — Gjøre om, forandre, gjøre p. en anden Raade. At gjøre et Testamente om. Lade de Alæder gjøre om. Hvad der er fæet, kan ikke gøres om. — Gjøre op. At gjøre Regning op, bringe i Stand, i Rigtighed. (s. opgjøre.) — Gjøre paa. At gjøre Ild paa c: tænde Ild op. — Gjøre til. c) bringe, sætte i en vis Tilstand (s. ovenfor, 3. g.) At gjøre een til Træl, til sin Ven, t. sin Fiende. Han har gjort hende Rone. Han vilde gjort denne Søn t. sin fterfølger. At gjøre noget t. Lagn. Han vil gjøre Hvidt t. Sort. b) bidrage, virke, edvirke til (gjøre for.) Jeg har gjort mit til. c) være Årsag i (gjøre for.) Der kan Ingen gjøre noget til. (Moth.) Pigen vilde ikke gjøre noget til, at Barnet blev

føgt. d) lave til, danne. At gjøre Læder til. (Moth.) e) At gjøre sig til af noget, være stolt af, hovmode sig af. Han gjør sig til af sine Penge. "Forstand og Deilighed, og hvad det meer kan være, hvordaf man gjør sig til." Bølt. (jvf. ovenfor, 3. f.) — Gjøre ud, mage, at en Ting faaer et vist Udfald. Hun gjorde det ud, det blev saaledes gjort ud, at han blev indbudet at komme i Huset. (d. Tale.) J ældre Dansk: at gjøre ud, for: udruste; f. Er. at gjøre Skib ud. (1531. Ny D., Mag. VI. 128.) — Gjøre ved. a) tilføie, behandle, høre sig ad med. Hvad har Pigen gjort ved Barnet? Jeg ser ikke, hvad her ved er at gjøre. Hvad skal jeg gjøre ved dig? (hvorledes skal jeg hjælpe dig.) b) flye, sætte i Stand. At gjøre ved et Uhr. Den Stol maa gøres ved, c) bidrage til, være Årsag i. Det kan jeg ikke gjøre ved. Ingen kan gjøre ved, at han ved sin egen Uforsigtighed kom til Skade.

Gjøremaal, et. pl. d. f. Forretning, Sæssel, Arbeide. (forældet.)

Gjören, en. ud. pl. det, at gjøre, handle. Gjören og Læden. "Jo mere en Gjærnings Gjören og Læden hænge af et Menneske." Schytte.

Gjører, en. pl. -e. den, som gjør noget; Gjærningsmand. (fjelden.) "Han paasinder dem, som kun ville være Ordets Hørere, men ikke dets Gjærere." Mynster. (Præd. 1823. I. 494.) "Denne er ikke blev en forglemmelig Tilhører, men Gjærnings Gjærere." Jac. I. 25.

Gjorlig, adj. som kan gøres, mulig. Saa vidt det er gjorligt. "Dersom det var gjorligt, at forbinde disse Pligter m. det, man i Verden kalder Levemaade." Sneedorf. "At stoppe Munden p. den Undertrykte vilde, hvor der var lovfast Trykkesfrihed, ei engang være gjorligt." Birkner. Deraf: Gjorlighed, en. ud. pl. (B. S. D.) — gjorligen, adv. (forældet.) i Gjærningen, virkelig, klart, tydeligen. "Dersom den, der søges og tiltales, vil strax gjorligen rette f. sig." D. Lov. I. 5. 11. (jvf. Glossar. t. D. Rikskr. S. 320.)

Gjörn, et. ud. pl. et Slags fint, farvet Uldgarn, som tilforn var i Brug til Brodering. At sye, udsye m. Gjörn. (s. Garn. A. S. Gearn.)

Gjoss, en. Flag, som heises p. Stænger for i Skibet, især over den yderste Ende af Borsprydet.

Glad, adj. (n. glad. men fjelden.) [Jæl. gladr. A. S. glæd.] 1. tilfreds i Sindet, fornøiet, fro. At være, blive glad over noget (om en mere forbigaaende Virkning af det nylig indtrufne.) At være glad ved noget (vedvarende, noget man selv er Årsag ell. Ophav til, ell. som man besidder.) Jeg er ret glad ved vor Reise. "Han trak

hende t. den lille Bred, glad ved sin Svig." Svand, I sin Nøisomhed er han glad ved sine ringe Raar. (Ogsaa i neutr. br. og forekommer sædvanl. glad. Et glad Ansigt. (Moth.) "Sielben sukker glad Hierte; men tidt leer forrigfuld Mund." Ordsp. "I alt dette var hans Ansigt altid glad, og hans Hierte munter." Basth. 2. som viser Glæde, munter. Glæde Benner, Ansigter, Selstaber. 3. som bringer Glæde; behagelig. Et glad Budskab. Englad Dag, Tidende, Time. (s. Glæde.) — gladelig og gladeligen, adv. m. Glæde. (gladfor, adj. som er af et lystigt, muntert Sind. Moth. forældet.)

Glam, et. (Moth.) ud. pl. [Isl. Glamm, Glamr.] en stærk, høj Lyd, især af glæde endt Hunde; Hundeglam. "Pærpaukers hule Glam og Mesterflæg ei spartes." Bortding. (Heraf Ordet: Glamhul for: Lyds hul p. Klokketaarne.)

Glamme, v. n. 1. [Sv. glamma. Isl. glamra.] give Glam fra sig, glæse. Hund den glammer. Moth. (fieldent.) "Han hørte glamme høit i Sky Symers galne, bidste Hunde." Grundtvig.

Glands, en. ud. pl. [Isl. Glans og Glan, Blankhed f. G. af Gnidning, o. d.] den Egenkab v. et Legeme, at det enten giver mange Straaler fra sig, ell. ved sin glatte Overflade opfanger Lydsstraalerne og kaster dem fra sig. Solens, Stjernernes, Diamantens Glands. At give Marmoret, Staalet sin Glands. At sætte G. paa noget: glatte dets Overflade. Sort Silketoi med og uden Glands. Maanens G. p. Vandets Overflade. Farvernes Glands: deres Reenhed, Frihed, Elvelighed. "Glands kommer af jævnt Lys — men Glands virker stærkere paa Vinene end Klarhed; og Klarhed har ikke saa stærkt Lys, som Glands." Sporon. 2. figurl. a) om hyperlige Egenkaber, store, udmærkede Pandringer, o. d. Hans Bodristers Glands. "Dydens fremstraalende Glands." Jacobi. "Tilboiellig til, af de mindst betydende Ting at laane en Glands for sit Navn." Basth. "Man saae dog undertiden dette hule Embede i sin gamle Glands." D. Guldb. (Plin. Rort.) b) om udvortes Anseelse, Pragt, Herlighed, uden indvortes Værd. "Den samme Fred, uden holliken al Verdens Herlighed kun er en tom og forfængelig Glands." Mynster. "En Stiftelses Glands er sædvanlig en ældre og fornemmere Datter, end dens Rytte." Rahb. = Glandsbaand, et. Silkebaand, som der er sat G. paa. Glandsblad, et. Blad af Tin og Dværgsolv, som lægges bag Speilglas for at gjøre det t. Speil. (Folie.) Glandsforgyldning, en. uægte Forgyltning paa Kridgrund. (B. S. D.) glandsfuld, adj. som har megen Glands,

glimtende; figurl. meget pragtig, behagelig, berømmelig. Glandsbat, en. af Glandslerred. Glandsbat, et. et lysende ell. stærkt oplyst Hav; en uhyggelig Masse af Glands ell. Lys. "Stin, som ror p. Solen og drukner sit Blit i Glandsbat." S. Staffeldt. glandsbat, adj. som har en glimtsende hvid Farve Overfladen. Glandslerred, et. Slags Lerred, som der er sat Glands paa. Glandslerred, et. Lerred, som man sætter Glands efter at det er beredet. Glandsbat, et. Papir, som man, ved at sætte det, sætter Glands paa. glandsrig, d. s. glandsfuld.

Glandsfe, v. n. [Isl. glansa.] Moth. glandsfe.

Glandsfe, v. a. 1. sætte Glands paa (B. S. D. men er usædvanligt.)

Glar, v. n. 1. [Isl. glana, flere ey.] lukke Vinene vidt op; for at see paa eller efter noget. (Moth.)

Glapsti, en. [Isl. glapnaz, at tage feil.] Sti, hvor man tager feil af Maalelet, gaaer feil; Wildsti. Høres i Ordsp. get: Siensli bliver ofte Glapsti.

Glar, et. ud. pl. [Isl. gler og glær, klar, lys.] Glas. Enkelt er som Glar (forældet.) = Glarbiere, et. findes brugt for: Jisbiere, Jisbrøe. (Gletscher.) Glarhav, et. Hav, stort Vand, belagt med klar Jis. poet. om Himlen, den klare Luft. "Æthorens Glarhav." Baggeren eller om en stille og klar Vandflade. "En stille Glarhav, i hvis Speilbarm Himlen Bue fordobledes." Bagg. Glarhiende en. Hinden, der omgiver Glarvædsken. Diet. (Moth.) Glarmester, en. den som gjør Haandværk af at tilføre Glas og indsatte det i Vinduer, m. m. Glas speil, et. poet. (ligesom Glarhav) om en blank Glade. "De styrte frem, som Ror den vinden over Sneens Glarspeil." Fær som. Glarvædske, en. En meget klar Vædske, bagest i Diet. Humor vitreus (Moth.) Glarsine, n. s. pl. [Isl. Gler augu.] Briller.

Glas, et. [A. G. Glæs. jvf. Glar; o. det isl. glæsa, polere; Glæsi, Glæsi Glands, m. fl.] 1. ud. pl. en giennemskigtlig ofte vandklar, haard og glat Materie, der frembringes v. Sammensmeltning af Silkefjord m. Ledsalte. At brænde Glas, rui Glas: danne den flydende Glasmasse i et Blæserør i forskellige Former. Speilglas; Vinduesglas; Krystalglas; o. fl. 2. p. Glas. Et Drikkekar af Glas. Ringle. Vlgas. Et Glas med, uden Fod. Et Glas. 3. andre Redskaber af Glas, f. E. Limeglas, Weirglas, Dieglas. (Dag absul. for: Limeglas. At vende Glasstaae et Glas til Rovers: saalange Lim glasset løber.) = glassagtig, adj. som u

Glas. **Glasarbejde**, et. 1. Arbejde, som retages i og m. G. 2. noget, som er gjort G. **Glasarbejder**, en. den, som gjør Glasarbejde. **Glasbrænding**, en. den Kunst, at brænde Farver ind i G. (W. S. D.) **Glasbrændt**, adj. m. Farver indbrændt i Glas. **Glasbrændte Ruder**. (Moth. fæstbrændt. *Dhlerschl.*) **Glasdør**, en. dør, hvis øverste Deel bestaaer af Glas. **Glasfarve**, en. F. som ligner Glas; glasgrøn, søgrøn Farve. **Glasfærgning**, en. Gierningen at farve Glas. **Glasflætte**, en. F. af Glas. **Glasgalle**, en. Stummet, ell. de salts og jordagtige Dele, der svømme ovenpaa den smeltede Glasmasse, og ses af m. en Skæ. (Moth. *vitri.* L. *Glasgalle*. jvf. ogsaa *Galle*.) **glasgrøn**, adj. grøn som grønt Glas. **Glashandler**, en. den, som handler m. Glasvarer. **Glashuus**, et. Drivhus f. Bærter, hvor ingen kunstig Varme, men kun Solvarmen anvendes. "Glashuse i. folde Drivhuse." *Dluffsens Landoec.* 13. **Glashytte**, en. Bogning, hvor man brænder, forfærdiger Glas. **Glaslar**, et. pl. f. allehaande Driftelar, ell. andre Kar i G. (Moth.) **Glasliste**, en. R. hvori Tavleglas særes. (Moth.) **Glaslofte**, en. Et klokkedannet Glas, t. at sætte over noget. **Glasolbe**, en. Nederdelen af Destillereglas, som Blåmen sættes paa. (Moth.) **Glasram**, en. allelags Glasvarer. **Glasræmmer**, en. f. Glashandler. **Glasrurv**, en. Et Slags Rurv, hvori Tavleglas særes. **Glaslygte**, en. med indsat Glas. **Glaslæger**, en. en, som forstaaer at tilberede og danne Glas i Glashytten. **Glaslægeri**, et. Konsten, at forfærdige Glas og Ting af Glas. **Glaslæger**, en. den, som forstaaer at male paa Glas. **Glaslægeri**, et. 1. Konsten, at male p. Glas, især m. indbrændte Farver. 2. et Stykke, malet p. Glas. **Glaslæging** ell. **Glaslæging**, en. d. f. f. Glaslægeri, 1. **Glaslævn**, en. Dvænen i Glashytten, hvori Glaset brændes (*falcineres*) og smeltes. **Glasperle**, en. Perle af Glas. **Glasruster**, en. den, som v. Blæsing giennem et Rør, danner Glaset t. de forskellige Ting, der gøres af Glas. **Glasrusteri**, et. Sted, hvor der pustes Glas, Glashytte; it. d. f. f. Glaslægeri. **Glasrømme**, en. R. af Glas. **Glasræmme**, et. libet Stykke sønderflaet Glas. **Glasræb**, et. 1. Skab med Glasdøre. 2. S. til at giemme Glas i. (Moth.) **Glasræve**, en. 1. en Skive gjort af Glas. 2. f. f. Glasræve. (W. S. D.) **Glasrøm**, et. d. f. f. Glasgalle. **Glasræber**, en. en, som forstaaer at flibe Glas til forskellige Brug og Figurer i Glas. **Glasræbering**, en. og **Glasræberi**, et. den Gierning,

at flibe Glas. **Glastegning**, en. Tegning paa Glas. **Glasurt**, en. En ved Strandbredder, der ofte overstyldes, vorende Ilt, som naar den brændes, giver endel Rudsalt ell. Potaske. (*Salturt.*) *Salicornia herbacea*. **Glassie**, et. 1. Die, hvis Hornhinde har en Feil, der hindrer Synet. 2. et Die hos Menneſter af graablåa Farve. **glassiet**, edj. som har Glassine. En glassiet Fæst. **Glassere**, v. a. 1. [*L. glasuren*, *glasfuren*.] overdrage noget, f. Ex. Leertar, Porcelain, med en glasagtig, i Ilden brændt ell. hærdet Materie. — **Glassering**, en. 1. Gierningen at glassere. 2. den glasserede Overflade af noget. **Glasserimgen** flibes af v. Brugen. (Ogsaa, efter det Endste: *Glassur*.) **Glat**, adj. pl. glatte. [*L. og Sv. glatt.*] 1. som er uden følelige Ujævnheder paa Overfladen, jævn, flet. (modf. ru.) At høve, flibe noget glat. Saa glat som et Speil. 2. uegentl. a) som er uden Folder, Rynker ell. Kruser. Et glat Halsbind. Riolen sidder ikke glat i Livet, p. Kroppen. b) som er uden Strider, uden ophøiet Arbejde. Han holder meer af det glatte Silketoi, end af det blommede. c) flibrig; hvor man lettellig glider; ell. som let glider af Haanden. Glat Iis. Det er meget glat paa Gaden. Saa glat som en Aal. d) uden Haar. Glat om Hagen. Hans Hoved er raget ganske glat. 3. figurl. a) fin, flær. En glat Hud; et glat Ansigt. b) fletst, smigrende. Glatte Ord. "Gaaer glatte Ord og Snak for Bennetro." *Rein.* At have en glat Tunge. 4. glat, adv. figurl. a) reent, aldeles. Han huggede det glat af, tog det glat bort. (Moth.) Det gif glat med. b) frit, reent ud. At sige sin Mening glat ud. = **Glatfil**, en. fin Fil, som bruges t. Metallers Polering. **glathile**, v. a. file, polere m. en Glatfil. **glathæret**, adj. som har glat, ikke fletet Haar. **glathæget**, adj. flæglet p. Hagen. **glathudet**, adj. som har en glat, fin Hud. **glathugge**, v. a. 1. hugge Kanter, Ujævnheder af Lømmen. **Glat høvl**, en. Høvl hvormed Træ t. Bohave tilfids høvles ganske glat. "Den geistlige Magt bruger Glat høvlen; den verdslige Raspen og Strubhøvlen." *Schytte*. Deraf: **glathøvl**, v. a. 1. **Glatflibning**, en. Gierningen at flibe noget ganske glat. **glattalende**, adj. fletst, smigrende i Tale. (W. S. D.) = **Glatthed**, en. ud. pl. **Glattheden** at være glat. **Glatte**, v. a. 1. giøre glat, jævn. At glatte Haaret. At glatte noget op. a) stryge det op. b) giøre det paa ny glat. Dette Løi maa glattes op. At glatte noget over m. et Strigejern. At glatte Følger ud. = **Glatning**, en. pl. -er. **Gier-**

plagen at glatte. — Glattejern, Glattesteen, Glatte træ, Jern, Steen, Træ, som bruges til Glatning.

Glavind, et. ud. pl. 1. Spnd, Landse. (s. Bedels Særø. S. 197. 222.) (Forældet; men optaget af nyere Digtere; og skundom brugt for: Kaarde. I vore Bibelovers. forekommer ogsaa "Spnd og Glavind." i Sam. 17. 45. Job. 39. 26. Bib. 1550 og nyere Overs.) [Gl. L. Glese, Gleve. Sv. Glafwen. Hertil hører det Fr. glaive, G. glave, en Kaarde.] 2. i Middelalderen brugtes det ogsaa som Benævnelse for en Samling af Bevæbnede, en Ridder med hans Evende, o. d. (s. Jahn. Nordens Krigsvæsen. 103.)

Glemme, n. a. Glemse, Forglemmelse. At slaae noget i Glemme. (Moth.) Det er gaaet mig i (ad) Glemme. = Glemmebog, en. et Ord, der kun forekommer i Talemaaden: at slaae noget i Glemmebogen: glemme, ikke gøre sig Umage s. at huske, forsømme v. Glemsomhed. "Jeg den dog lidt desværre i Glemmebogen skrev." Ringo.

Glemme, v. a. glemte, glemt. [Isl. gleyma.] 1. miste Erindringen om noget, tabe af Husommelsen (enten imod sin Vilje, ell. v. egen Retfærdighed, Forsømmelse, ved: at slaae det af Tanker.) "Jeg minde mig, og skal aldrig glemme min Nat." Rahbet. At glemme hvad man har lært, glemme ens Navn. Velgierninger glemmes snart. At glemme sine Venner, sine Pligter, glemme det man skylder sin Vre. 2. ikke huske paa, (i et enkelt Tilfælde, s. Er. at medtage) forsømme at erindre. Jeg har glemt det glemme, i Haven (ladet det ligge.) Han havde lovet at tale for mig, men glemte det, glemte mig. = Glemse, en. ud. pl. det, at glemme ell. glemmes; Forglemmelse. "At jeg ei blev født t. Glemsele's Lod i Stilhedes Skieb." Bagg. "Oldergrandstere søge en Vre i at drage deres Navne frem af den langvarige Glemsele." Rahbet. — glemfom, adj. 1. som let glemmer hvad man skulde eller vilde huske paa. 2. som medfører Glemsele ell. Forglemmelse (usædvanl.). "Him indbyder t. Leg, og denge til glemfomme Glimmer." Herp. — Geraf: Glemfomhed, en. ud. pl. Tilbøielighed t. at glemme, hvad man burde huske.

Gleente, en. pl. — r. [Isl. Gledra.] en Rovfugl af Falkeslægten. Falco milvus.

Glib, en. pl. — c. et vist Slags Fiskergarn, som er befæstet p. Enden af en lang Stang; og som s. Er. bruges t. at fange Reier med. Deraf: glibe, v. a. 1. at glibe Kal, fange Kal m. Glib, som ogsaa kaldes: at gaae paa Glib.

Glid, et. ud. pl. det, at glide, Gliden. Et Glid med Foden. Paa Glid, i Sang. At komme, at faae noget paa Glid.

Glide, v. n. gled; gleden, glidet. p. gledne. (er.) [N. S. Glidan og glid, rig. Sv. glida. N. S. gliden.] 1. bægges med Lethed p. en glat Flade. I glide paa Is. "Nu Dalens muntre Søner glide p. Efter ned fra Fjeldets Ede." N. Bruun. Glæden glider let p. den nedre Vel. — uegentl. om anden Jern, leedsformig Bevægelse. Skibet, Baaden glider hen ad Landet, over Bølgerne. "Maanen frem p. Himlens Hvalving glider." P. H. Frimann. — figurl. om Tid (ligesom rinde, stride, o. fl.) Tiden glider hastig bort. Hvor let gled disse Dage hen. "Saa, tænkte jeg, mit Liv skal glide hen." Rein. 2. føres hastigen af sit Sted, enten v. egen ell. v. Stedets Glathed; falde v. Glid. Fadet gled ham af Haanden. Han gled og faldt p. Gaden. "Hvor mange der faldt ned, og, om ei ganske faldt, da gled." Bagg. Foden gled for ham, han gled ud m. Foden. Barnet gled ned i hendes Skieb. — Glidbane, en. En glat jævnet Bane paa Sne eller Is, hvor Drengene glide.

Glimme, v. n. 1. give et tændt Skin, funkle; coruscare, micare. Glimmende hvid. Moth. (Skonning. hed. Th. los. 1636. S. 336. 38.) jvf. det nu brugte lige glimre.

Glimmer, en. ud. pl. [Isl. Glimmer. Berelius.] 1. En tændende Lysning, som er mindre stadig end Glands, mindre stærk, end Funken. figurl. bruges hyppigen om det, som har udvortes Lyselse, Glands ell. Prægtighed, uden selv indvortes Værd ell. Fortieneste. "De, der ikke lade sig blende af slige Smøgt, falste Glimmer." Bagg. N. Klim. "Blad næsten allevegne mere Glimmer, end Bæddi." Rahb. 2. Glimmer (argilla micans) kaldes et Slags glimrende Mineral, der forekommer som oftest indsprængt i andre Steenarter; Glimmerguld, Glimmersten = Glimmerblad, et. glimrende Blad. "Den blinker blaat m. Smøgtets Glimmerblade." Ohlenschl. glimmerhvid, ell. glimrende hvid; hvid og glimrende tilf. "Af Sne var Skoven saa glimmerhvid." Ohlenschl. (Helge.) glimmerløs, ell. som er uden Glimmer; som ei vil glimre. Bagg. (Fabry. I. 131.) Glimmeret, et. Et meer v. glimrende, end virtuel Fortieneste, ell. v. udvortes Glands og hvoret Navn og Rygte. "Til Glimmer navn kun langsomt skal du haale." E. J. mann. Glimmerpragt, en. glimrende Pragt; P. som er mere glimrende, end rig og kostbar. "Du yttre — din Glimmerdom uden Glimmerpragt, dog herlig." Ohlenschl. i Glimmersand, et. glimrende Sand, som især br. til at slaae p. Skrid. Glimmerstjer, en. En af Glimmer

svarts sammensat fliseragtig Biergart. *Schistus micaceus*. Glimmerstads, en. Bynt, Stads, som bestaaer af glimrende Byg. "Da indtager denne falske Glimmerstads Vægt." Rahbek. Glimmersteen, en. d. s. Glimmer, 2. ell. en eftergiort Vælsken, som kun har Skin og Farve af den ægte. "Kronens Guld jeg fandt en daarlig Glimmersteen." Øhlenschl. Glimmervid, n. Vid ell. Bittighed, som er mere glimrende, end sand. (Pops Krit. v. Schjerve.) Glimmerværk, et. noget, som er gjort, frembragt, allene s. at glimre. "Jugen, som kun De har for Guld og Glimmerværk." Grundtvig.

Glimre, v. n. 1. (har.) 1. kaste en indrende lysning eller Glans fra sig. Diamanter glimre i Solmørke, funkle v. s. Sværdet glimrede af Guld og Vælsken. Det er ikke alt Guld, som glimrer. Jdspr. "En Ring glimrer formedelst af en endende Straalekast; den skinner formedelst vedholdende, den glimder formedelst i jævnt Lys, glimter formedelst igjennem et Skin, og funkler, naar den giver Ildstraaler." Sporon. (Dog ikke ganske efter Brug; thi ogsaa blanke, polerede Mesaller, og overhovedet det, som giver Glans fra sig, siges at glimre.) 2. falde i Visene; udmærke ell. søge at udmærke sig ved udbortes Anseelse, Pragt og hvad der er Opsyn. Denne Opfindelse er mere glimrende, end nyttig. "Man vurderer hinanden mere efter glimrende Egenheder, end efter sande Fortienester." Rahbek. Disse Regenter have mere lagt an p. en glimrende, end p. en god Regjering." Bagg. Han søger at glimre ved sin Rærdom, ved at gjøre store Selstaber. "Hendes Skønskab var alt det, hun søgte at glimre ved." Rahb. Et glimrende Hof. — Glimrende bruges undertiden ogsaa for: udmærket, oppretlig. Glimrende Fortienester; en glimrende Lykke. — Glimrelyst, en. Lyst til at ville glimre, ell. udbortes falde i Visene. Glimresyge, en. høj Grad af Glimrelyst.

Glimt, et. pl. d. s. et hastig forbigaaende Lys, en pludselig, snart forsvindende lysning. Man saae fierne Glimt af Raskonst. "Som Lysets sidste Glimt, naar Lænen selv har Ende." Tullin. "Det Lys, som saaledes giver, er kun et Glimt, der viser sig s. at forsvinde." D. Guldb. (Plin. forv.) Deraf: Lynglimt. — figurl. om et, som er flygtigt, af kort Varighed. Et Glimt af Haab, af Trøst. "Dog min lange Siæl undskydede disse Glimt af Konstet Fred." Evald. Jeg saae et Glimt af ham s. saae ham meget kort.

Glimte, v. n. 1. (har.) [Ev. glimma. d. glämen] give Glimt, lyse med et pludseligt Skin. Det glimter i Aningen

(Horizonten.) Det begynder at glimte (rettere: grue) af Dagen. "Alt Lys giver Skin, og kan komme t. at glimte. Det, som skinner, lyser stedse; det, som glimter, lyser af og til." Sporon. (Usædvanlig er den act. Brug: "Hvor man giennem Natsten glimter Straaler." Evald. St. III. 275.) — Deraf: Glimten, en. ud. pl.

Glimdre, v. n. 1. [Isl. glitra. Sv. glittra.] glindse, glimre. Atrebøe. (forældet.)

Glimdse, v. n. 1. (har.) [Isl. glansa. Glia, Glindsen, Blankhed.] have Glans, give Glans fra sig. (jvf. glimre.) "En Ring, som ikke er kantet ell. mangelfædt, kan ikke siges at glimre; og det, som er ujævnt, skarpt og kantet, kan ikke siges at glindse." Sporon. — Ofte siges den Ring at glindse, p. hols glatte Overflade Lysstraaler spille. (Bølgerne glindse i Raarøst; glindsende Silketoi. En Taare glindsende i hans Øie. At glindse i Ansigtet af Kedme.) Den Ring derimod glimrer, som kaster Lysstraalerne enkelte eller spredte tilbage. Heller ei bruges glindse figurl. saaledes som glimre. Urigtigheden siger Jacobi: "De Egenheder, der glindse i Fred."

Glip, adv. [Isl. Glöpp, uheld.] feil, forgieves. I de Talemaader: at gaae glip af noget s. ikke opnaae. "Da han var gaaen glip af den fyrstelige Værdighed, han havde attraaet." D. Guldb. Det slog glip (feil) for ham. (Usædvanlig er nu Talemaaden: gaae til Glippe s. slaae feil, glippe. "At det, som efterjages, til Glippe stundom gaaer, og ei saa let hentes." Bording. II. 349. "Gaaer din Agt til Glippe." Sammenst. 387.) — Glippgang, en. forgieves Gang. (Noth.)

Glippe, v. n. 1. [jvf. Glip. Isl. glapnaz, slaae feil, tage feil.] 1. glide, snuble m. Foden, træde feil. "Men vogt dig, at saa let dig Foden glipper!" S. Blicher. 2. slaae feil. "Har vi Rør og Rør, at trædes ved naar Havet længe glipper?" Evald. Det Haab glippede for mig. Synet glipper f. ham. "Mit Syn og Sind glipper mig aldeles." Vælsk Saro.

Glippe, v. n. 1. blinke. Glippe med Vinene. (forældet.) Deraf: Grit Glipping.

Glitte, v. a. 1. bruges i nogle Tilfælde for: glatte. At glitte Løi m. en Glittessteen (s. en Glasstugle, som dertil bruges.) Deraf: Glitning, en. — Glitter, en. den, som gjør Haandværk af at oppudse og glitte visse Slags Løi.

1. Gloc, v. n. 1. [Isl. og Sv. glöa. N. S. glova. E. to glow.] glindse, skinne. Det gloer som bare Guld. Den Kiøle kan ret gloe s. falde i Vinene (i Almuesproget.) "See den søle Drage, hvor den gloer paa Bølgerne." Øhlenschl. (Helge.)

2. Gloc, v. n. 1. (har.) [Isl. glugga.]

see fløvt og længe paa, stirre. At gløe paa, efter noget (i lavere Tale.) At gløe paa noget som en Ro paa en Læbedør, paa en malet Port.

Gloende, adj. v. [Isl. glóandi.] 1. glødet i Ild, glødende. At stude m. gloende Rugler. "Da samler du gloende Gløder p. hans Hoved." Rom. 12. 10. 2. uægentlig om det som har en meget stærk Hedsgrad, uden at gløde; brændende hed. Mas den var gloende hed.

Glose, en. pl. -er. [Lat. glossa.] 1. Ord af et fremmedt Sprog, m. dets Fortolkning. At lære latinske Gloser. "Der elster Sprog, men dog for Gloser ikke fegter." Holb. Skiensted. 2. Sielbnere: Ord af ethvert Sprog overhovedet. "Jeg seer, han frugtbar er p. danske Rilm og Gloser." Holb. P. Paars. 3. spodst, stiklende Ord. (dagl. T.) "Med Sielp af falsket Spot og pibret Glose." Bagg. f. Gluffer. = Glosebog, en. kort Ordbog over de almindeligste Ord og Talemaader i et Sprog. Glosekræmmer, en. foragtellig og i dagl. T. om den, der vil brame med fremmede Ord ell. med en ufrugtbar Sprogkundskab.

Glubende, adj. v. [Isl. glápa, jvf. det følgende Ord.] vild, farlig, rivende (om Stodnr; egentlig: slugen, gridst.) "Denne Orkens Beboere, hine glubende Dnr, der fyldte Lusten m. deres Hulen." Bastholm. [v. a. glube, (Isl. gleipa.) sluger, anfører Roth; og tillige m. Bemærkelsen: at flaae, rive Skindet af Creature.]

Glubst, adj. [Ev. glupsk, slugen, vorat (Jhre) af Glup, Svælg. Isl. gleypa, sluger, svælg.] bidst, voldsom, rivende. En glubst Hund. Den Karl seer glubst ud. "Lig en blodtørstig Ild, der glubst sit Rod opleder." Betlig. (3 ældre Skrifte: graadig, slugende. Skonning.) Glubsthed, en. den Bestaenhed, at være glubst; glubst Adfærd.

Gluffer, n. s. pl. spodste og fornærmede Ord. "Gluffer og Gloser." (D. Lov.) [jvf. det siællandste v. at gluffe. "At gluffe: give Gloser og Gluffer." Roth.] "Pan gav ham og hans Tilhængere gode Gluffer." Goldings R. Hist.

Glug, en. pl. -ger. [Isl. Gluggr; Gluggi, Windue.] Pul, Nabning til at see ud af; Enshul, = Glughul, et. det samme; ell. en mindre Glug. Glugmaaned, en. det danske Navn for Januar. Glugvindue, et. Et lidet Windue, f. Ex. en Rude i en Dør.

1. Glut, en. pl. -ter. et lidet Barn, uden Hensyn t. Alder. "Glutten, som nylig er tagen af Svøbet." C. Frimann. (Ordet bruges kun i Danmark og Staaene.) "Nuomstunder er en Glut et Hestskab udi Huset." Falster. (Om ældre Nigebørn,

ell. unge Nigebørn; br. det som Kæleord forældre, Stæfere ell. ældre Slægtninge. 2. Glut, en. Et forældet Ord, som forekommer i Ordsproget: "De ere al gode (ell. den er altid god) som Glutten folder," hvilket uden Tvivl ei kan henhænge t. forrige Ord. (Jvf. Jhres Glossar. I. 68 hvor dette Ordsprog henføres til Glug Svælg.) 3. Moths Ordbog forekommer Glut, en. 1. den tomme Larm (Certa men) intestinum jejanum. 2. Svælgesophagus.

Glæde, en. pl. -er. [Isl. Glædi. f. glædi.] 1. den Tilstand, at være glad, den behagelige Følelse i Sielen, som opstaar ved og ledsager Nydelsen af et Gode ell. forstillingen derom. "Er Følelsen af de behagelige Fornemmelser, Menneket under stærk, bliver Fornøjelsen t. Glæde." W. ler. At føle Glæde ved, over noget; føle sin G. i noget. At have Glæde af sin Børn. (pl. Glæder om flere Slags behagelige Følelser. Naturen skienker os mange skyldfrie Glæder. "Peltenes Fryd var har tidlige Glæder." Pram.) At giste nogen m. Glæde, m. Lust, gierne. 2. Yrme af Glæde. Man saac, hørte ikke andet end Glæde. Der var stor G. (at see) p. de Børnene. Der blev en Glæde i hele Sætet, Landet. "Da Menneket formaar at beherske sine Følelser, kan der ligesom gøres en stille Fryd, som en taus Glæde." Müller. 3. En Siensstand, som vakte G. Du er min Lust og Glæde. Jeg ser ham min Alderdoms Glæde. = a) glædedrukken, adj. v. ganske henrøst, lig som beruset af Glæde: "Mannens Glæde hed jeg finder i min glædedrukne Siel." Thaarup; ell. som vidner om, som ledser en saadan Sielstilstand. "Mannens glædedrukne Sværmerier." Bagg. glædefuld, glæderig, adj. som bringer Glæde, meget glædelig. Glædesfærd (Glædesfærd) en. glædelig Færd, Ryghed, Tildragelse. "Af den Forandring Glædesfærd." Bording, I. 233. glædefar, adj. far, tindrende af Glæde. (Diet. Rahbek.) glædeløs, adj. som uden Glæde, som ingen G. har ell. bringer. (Rahb.) "Dit Livs saligste Dieblid mod hvilke Alt synes dig tomt og glædeløst." W. nster. Glædesang, en. Sang i Anledning af en Glædesfest ell. glædelig Begivenhed. Glædesfrig, et. Etid som frembringes v. en pludselig ell. pludselig G. Glædesfud ell. Glædesfud, et. G. som løses t. Tegn p. offentlig ell. p. f. res Glæde over noget. glædesfy, adj. som fyret, er en Fiende af Glæden. (Bastholm.) "Skal jeg i Dødsbed hulle mig af glædesfy mit Liv bortfukke." Rahb. Glædesfygge, en. poet. noget, som kun ved bildningen viser os som Glæde; indbill

lede. "Gad Daarlighed i Drømme faae glædesfyggen fat." A. Stub. glæder m, adj. som er uden Glæde, uglad. Da sold mit glædetomme Pierte — med Andet af din Enst. Bagg. "Den Forladt glædetomme Eensomhed." Mynster. — Glædesbud, et Bud, som forkunder glædelig Tidende. "Jeg iler at forkunde ladesbud." Ohlenschl. (Balder.) Glædesdag, en. Dag, p. hvilken man nyder, tilforn har oplevet en stor, usædvanlig. En Glædesdag f. hele Landet. "Af enner jeg en Skare fandt i mine lyse ladesdage." S. Blicher. Glædesfest, et Festid, som holdes i Anledn. af en Glæde. "Denne Nation betragtede ladesfester som en politisk Sag." Ensl. Glædesgraad, en. Graad af Glæde; Glædestaarer. At fælde Glædesraad. Ohlenschl. Glædeshaab, et Haab om en forekkaende Glæde. (Ohlenschl. lader.) Glædesild, en. Ild, som stændes t. Legn p. en offentlig Glæde; er Enslid, Fyrværkeri. Glædesflang, et. Glædeslyd. "Hvorfor tæner ei Glædesflang?" J. B. Heiberg. Glædeslyd, et. Lyd, som vidner om Glæde, som frembringes v. Glæden. "Dg hilses fra hvort som blandet Glædeslyd." Rein. Glædesmaaltid, et. M. som gives p. en Glædesdag, v. en Glædesfest. Glædesord, et. glædelig Tale ell. Efterretning. "Dg rang de to fra Græsset v. dette Glædesord." Ohlenschl. Glædestaarer, pl. L. m. een udgøder af pludselig ell. overvæts Glæde. Glædestegn, et. det, der vidner om Glæde, der stæer, bruges t. Legn Glæde. Glædestid, en. Tid, hvori man nyder en stor, meer end sædvanlig Glæde glemme i denne korte Glædestid deres uagvarige Trældom." Schytte. Glædesne, en. Time, som tilbringes i Glæde. Glædesvarsel, et. noget, som bebuder, eller en glædelig Begivenhed. (Grundtvig.) = glædelig, adj. som medfører, naarfager Glæde, som er t. Glæde. En glædelig Dag, Tidende. Glæde, v. a. og rec. 1. [Isl. hlæa.] 1. at være glad, vække Glæde hos. At glæde (i sole Glæde) ved, over noget. Glædskab, en. d. s. f. Glæde; især udsprett Glæde, Enslighed. (næsten forældet.) "Ira alle Piørner fløi mig Glædskabs Lyd Røde." H. Bull. "Forbi for mig er Lynde og Leg, al Glædskab jeg forsøge." Rahbek. = Glædskabsbud, et. Bud, som bringer glædelig Tidende. Glædesbedag, en. Glædesdag. (Moth.) Glæde, en. pl.-er. [Isl. Glod.] 1. en stor Brand, et Kul, som gløder, eller hvoraf de vandagtige Dele ere bortdunstede, som de brændbare vedligeholde Ilden. (f. al.) Disse Gløder ere ikke ret udbrændte

de: de have endnu vandagtige Dele v. sig og give Røg. 2. bruges det om disse Slags metallisk Rost; hvoraf Sølvarglød (egentl. Blyglød.) = glødhed, adj. hed, som en Glød, gloende. Glødhe, en. den Hede, som et glødet Legeme har, gloende Hede. Jernet, Metallet varmes indtil Glødhe. Glødild, en. Ild, som vedligeholdes ved Gløder, Modsat Lucild, glødred, adj. rød, som Glødild ell. som glødet Jern, luerød.

Gløde, v. a. og n. 1. gjøre gloende i Ilden, opvarme noget t. den stærkeste Hede, som det kan modtage, uden at smeltes eller blive t. Afte. At gløde Jern, Staaltraad. At gløde Kul ud, lade dem udbrændes, At gløde Vijn, Brændevin ud. (Moth.) (f. udgløde.) — figurl. ophidsse. "Ei den, som gløder op t. Brede Frænders Barm." H. Bull. 2. v. n. være gloende, opvarmet t. Glødhe. Naar Jernet gløder, figurl. være giennemtrængt af en stærk Følelse; hvoraf adj. v. glødende, meget heftig. En glødende Andagt, Rærlighed. 3. uegentl. lyse, skinne, med en blussende rød Farve. "Lig Østens Sol — der snart fremtræde vil, i gyldne Glæde at gløde." W. H. Frimann. "Skovens Kant og alle Bakker gløde." S. Blicher. — Glødning, en. Gierningen at gløde. Jernets Glødning.

Gnaddre, v. n. 1. [Isl. gnætra, knælle; f. Er. om Lænderne.] i d. Tale: knurre, smaaftænde, være vredsliden. (Om Andens Røst. Moth.) jvf. snaddre.

Gnald ell. Gnalde, en. pl. -er, -r, en Smule, et lidet afbidt Stykke.

Gnalde, v. a. 1. [af Gnald, ell. frequent. af gnave.] bide, gnave smaaaligen i ell. paa noget. — Gnalding, en. pl.-er. d. s. f. Gnald.

Gnasse, v. a. 1. bide, gnave p. noget, som knaser imellem Lænderne. (W. S. D. egentlig et v. frequent. af gnave, som trædse af træde.)

1. Gnæv, et ell. en. I daglig Tale: en Person, som idelig gnaver, knurrer eller stænder.

2. Gnæv, n. s. Et Slags Spil m. Briske, som de Spillende ombytte hos hver andre. At spille Gnæv. = Gnævbriske, en. En af Briske, der høre t. Gnævspillet, som glemmes i og under Spillet tages op af Gnævposen.

Gnave, v. a. 1. [Isl. gnaga.] 1. søge m. Lænderne at bide ell. ville noget af et haardt Legeme. At gnave paa et Been. Musene have gnavet Østen. Faarene gnave Barken af de unge Træer. 2. uegentlig: bestadige ved at gnide. Rassen er bleven gnavet underveis. Støvlen har gnavet min Fod. Rebet er gnavet over. 3. i d. Tale bruges gnave som v. n. for: knurre,

flænde, give Dødt af sig (tale ikke om. Moth.) = Deraf: gnaven, adj. branten, fortrædelig; "som pleier at smaaflænde; men dog ikke m. sine Ord saarer, som den Bidste." Müller. (dagl. T.) "Da rysted Førgeskarlen Brynet, og mumled gnaven i sit Stiæg." Ohlenschl.

Gnægge ell. gnægge, v. n. 1. [A. S. hnægan, hinnire. Sv. gnägga.] siges om Døstens sagtere Død, naar den fattes Føder, ell. ved andre Leiligheder, f. Ex. Hoppen ad sit Føl; ell. naar en anden Døst kommer ind i Stalden, o. d. Deraf Ordspøget: "Døst staaer tidt hos Os og gnægger ad Palm." (Moth.)

Gnid, et. pl. Gniddet. Euseæg. — gnidebret, adj. besat med Gniddet.

Gniddre, v. a. 1. skrive noget yderlig smaat og tæt sammen. Gniddret Skrift.

Gnide, v. a. gned; gnedet, gnedet. [Isl. gnya. A. S. gnidan.] bevæge, rive en Ting haardt og ofte frem og tilbage p. Overfladen af en anden. At gnide Hænderne. At gnide en Raarde f. at saae den blank. At gnide Rind m. Salt. Gnide Legemet m. et Klæde. At gnide ind, gnide ud: bringe ind, ud v. Gnidning. Gnide Salve ind i huden. Gnide Pletter ud af Løi. Koen gnider sig p. Pølen. = Gnidesteen, en. Steen ell. Glasklump, hvormed man gnider noget glat. — Gnidning, en. pl. — er. Gnideringen at gnide. — Gnidsel, en. (br. kun om at "støve Tænder.") Tænders Gnidsel.

Gnidst, adj. [Formodentl. af Nid. Isl. nidskr. Sv. nidsk, nisk. I gl. Svensk er Niding ogsaa en Gnier; ligesom Nything i Nord-Englands Almuesprog.] meget gierig, i høi Grad karrig. "Den, som ikke blot i enkelte Tilfælde, men idelig gnier p. Pengene, han er gnidst." P. E. Müller. — Deraf: Gnidsked, en. ud. pl. en til det Smaalige dreven Gierighed. "Hun gav sin Gnidsked Navn af simpel Sparsomhed." P. M. Troiel.

Gnidste, v. n. 1. [af gnide.] At gnidste m. Tænderne, støve Tænder. (Moth.)

Gnie, v. n. 1. har. udøve overdreven Sparsomhed ell. Gnieri. (d. Tale.) "Vi maae ei gnie meer paa vores Proviant." Holb. P. Pears.

Gnier, en. pl. — e. [f. adj. gnidst.] den som er gnidst, karrig. "Striger Kærighed saa høit, at den Kærige endog føler Ulyst t. at anvende Pengene t. sin egen Nødsørst, da bliver han t. en Gnier." Müller. — (Gniefind, i dagl. Tale: en Gnier.) = gnieragtig, adj. som ligner en Gnier, passer sig for en Gnier. "En velhavende Handelsmand, som hverken er gnieragtig ell. ødsel." Sneeb. — Deraf: Gnieragtighed, en. ud. pl. — Gnieri, et. gnidst, gnieragtig Gandlemaade.

Gnifte, v. a. 1. smaaugne, gilde af (Höfberg.)

Gnist, en. pl. — er. [Isl. Neisti.] ganste Ilden Deel Ild; Ildgnist. Flammen giver Gnister for Staalet. En en G. Ild. "Dersom du blæser paa Gnist, skal den optændes." Sir. 28. — figurl. Iste en Gnist af Haab (ikke mindste Deel.) "Etundom tindrer en Gnist af Haab i hans Hjerte." Herp. — Gnistregn, en. ud. pl. En stor Mængde ufsaldende Gnister. (Ohlenschl.)

Gnistre, v. n. 1. (har.) 1. kaste Gnister fra sig. Ilden gnistrer p. Aften. "Ild gnistrer Ild og Flammer." Ohlenschl. "Han leved kun gnistrende Emme Grundts. "Havets vilde Graade, sig I p. tusind, vrede Bølger gnistrer." Forts. 2. figurl. tindre. Hans Vane gnistrer Brede. (Ufædvanlig er Brugen som v. "Diet gnistrer Hørd og Had." Thaar.)

Gnitter, (B. S. D.) f. knitter.

Gny, et. pl. v. f. [Isl. Gnyr.] knalder ell. Støl. "Da blev stor Brøl og Gny af Folkenes Mængde og Raabdrag." P. Claussen. Med Raab og Gny "Da brast de haarde Klipper høit i Gny." Ohlenschl. Deraf: Daabengus.

God, adj. n. og adv. godt. comp. bedre. superl. bedst. [Isl. gódr. N. S. I. god. E. good.] I Alm. som er forledes bestaffen, at det opfylder sin hensigt svarer t. sin naturlige Bestemmelse, den tilbørlige (physiske ell. moralske) Følelseskommenhed eller Dygtighed. — Blant mange Bemærkelser, det modtager i sig tilde Tilfælde, kan nævnes: 1. dygtig fuldkommen i sin Gjerning. (Modsat: uduelig, udygtig.) En god Digter, Læge, Krigsmand, ic. "Den gode Stompe syer gode Stoe; et godt Barn er et høit og stærkt Barn; en god General forstaa at anføre Hæere." Müller. "Deere alle gode Kotte, som bære lange Knive." Dødt. At tegne, male, spille godt. Han taler godt f. sig, men den anden endnu bedre. — Det er nok godt; men ikke godt nok (bene quidem est; sed non satis bene). (v. f. nok, 2 og 1, b.) Det er godt nok for ham, siden han ikke vil have det bedre. 2. fuldkommen, forsvaret, uden Feil i Ende; sund, stærk; ufordærvet. Et godt Skib, Huus. Godt Klæde, Lærre. I gode gode Arbejde. God Helbred, Dyr, Lugt, Smag, Fordøielse; gode Aarsager en god Legemsbestaffenhed. Gode Følelsesvare; godt Brød, Smør. — Godt kaldes det stærkere V i Modsetning til tyndt, dagligt V. — Et godt Hoved, det den, som har fortrinligt Hæmme, end almindelig Forstand. 3. ægte, uforfalsket; ic. oprigtig, ustrømt. Godt Guld, Søl. Gode Penge, Bætt, Bætt.

En god Ven, Christen, Patriot. 4. bræklig, tienslig. En god Havn. Godt Lømsker f. Hunsbygning. Dette Lømsker er godt til Skibstæer. Denne Kiole er god til at reise med. At komme i en god (berøst) Tid. I god Tid, betids. Det er endnu god Tid, tids nok. Det har god Tid, det hæfter ei. 5. gavnlig, nyttig, forerlagtig, sund. Det er godt f. Helbrede, Roven, Vinene. Jeg holder det for godt. Et godt Raad. — Det kom mig til Gode (til Fordeel) at jeg var ældre end han. Det er og en Belgiering, at gøre den i Gode, som nadvig tager imod sit eget Lavn." B. Thott. At gøre sig til Gode i. noget (nude leffer Kost.) jvf. tilgode. . onstelig, heldig, lykkelig, glædelig. Gode Læder; god Tilstand, gode Omstændigheder; god Bind. En god Tidende. Et godt Udfald, Tegn. Jeg kom her i en god (heldig, tienslig) Tid. At sige noget i en god (heldig) Tid, Time (sausto omine.) God Dag! God Nat! (At give nogen en god Dag : ikke agte hans Brede ell. Trudsel.) God Taar! en Pilsen, naar man drikker inanden til. 7. frugtbar. God Jord; gode Kar; en god Høst. Gården staaer godt i Kar. 8. rigelig, forbeelagtig, berødelig, som er i Mængde ell. i høj Grad. Godt Udkomme; en god Røringsvei. En god Deel Folk. Gode Renter, Indkomster. Han fik gode Midler m. sin Kone. Det er en god (rum) Tid siden; der er endnu et godt Stykke Vel t. Byen. At være god Fordeel af noget. Han fik et godt Sted. Giv een et godt Drefsen. Endog om lastværdige Egenstaber og Personer. Det var en god Løgn, han der forsvalte. Han er en god Svirebroder.) 9. chagelig for Sandserne; smuk. Det har en god Smag, Lugt. Han holder af god (leffer) Mad. Godt Veir. At see godt ud. Et godt Udseende; en god Udsigt. 10. i moralisk Henseende (subjective): som vil et Rette, som vil alle vel, ei føler Tilslæthed t. at stæde ell. gøre Ilret; velsænkende, velmenende. En god og from Mand. (jvf. from.) — it. som udtinder af en saadan Egenstøb (modf. ond.) "Det vil falde, ikke fordi det er brugbart, men fordi det har Værdi og for sig selv, kaldes i Særbeleshed godt." Müller. At ville, træbe efter, elste det Gode (modsat: Synsen, det Onde.) "Der gives noget, som kaldes det Gode, fordi det viser sig som noget, hvis uafhængige Værdi vi umiddelbart føle." Müller. Et godt Plerte. At tænke godt om een; handle godt mod een. Gode Handlinger, Gæder. En god (sæmnelig) Opførsel, Omgang. 11. velgørende, godgjørende. At være god imod en, imod den Fattige : gøre vel imod. Han gjør meget Godt (giver meget til

Trængende.) 12. heraf end vidvaagen, velvillig; mild, søelig, dig, høflig. Han er mig ikke godrig Mand er Ingen god, og værst." Drdspr. Han er god at at tiene. En god Herre mod sine gløve, Elendestofte (modf. streng. En god Fader, god Søn (: der sine Pligter som Fader, som Søn en god Villie : frivilligen. Han ikke m. sin gode Villie. At tale gæen, svare godt. At give gode denlige, milde, overtalende.) At get f. Penge og gode Ord. At blygen, lade sin Brede fæte. 13. dig, venlig. At være god af sig. At for god til at gøre ham imod Misbrug forbindes i dagl. Tale m Bemærkelse, især naar det siger Mand, et Bibegeet om Svaghed foldighed; f. Er. det er en god, Mand, som lader sig narre af en god Stakkel, Løffe.) 14. retfællig. Et godt Mavn og Angte. God Dannemænd, i Sprogproget: ubederhøftige Mænd. (Rigets, gode Mænd, tilforn: de Adelige, perste, Fornemme. Optimates.) Udelig, sikker; it. som indestaaer i god Betaler; gode Verker. At v (være Vorgen) for noget. 16. i stærk nok, dygtig til. Han er ikke at bære det, for at reise sig af for at bevise hvad han siger. "Et som han ikke var god for, tilbød udrette." B. Thott. "Ikke kender god for at være Hovding." P. 6 17. af en vis Værdi; agtbar, værdholde sig for god t. noget. Det er t. saadan Brug. Enhver er god f har sin Værdi. 18. deeltagtig, De vare lige gode om Byttet, o Misgierning. 19. let, ikke vanskel er god at faae i Tale. Dette B ikke godt at hugge. Han har god gøre det. Det har gode Veie, i gode Veie (det finder sig let, ha Bænelighed; kræver ingen Hast.) der gode Raad til (det falder ikke ligt, ikke kostbart at stæde, at 20. billig, ikke dyr. Godt Kieb. god at handle med. 21. vedbærlig, rigtig. At gøre god Rede for Dette er mig god Betaling. (f. Godt!) = godartet, adj. som god Art, Bestaafenhed. (modf. on En godartet Fæder; godartede — goddædig, f. godgjørende, velg — godgjørende, adj. v. som giet godt imod Trængende; velgiørende er godgjørende, som glerne und Rødtidende; den er velgiørende, vender sin Virksomhed t. Gavn

Medmennesker. Müller. **Godgjærnhed**, en. den Egenkab, at være godgjærende; Udvælsen af velgjærende Handlinger. — **Godhed**, en. ud. pl. 1. den Egenkab ell. Bestaenhed, at være god, at have den tilhørlige Fuldkommenhed (kan ikke bruges i alle Adjectivets Bemærkelser, og er især indskrænket til 2, 6, 9, 10 og 11.) 2. Velvillie, Benaagenhed. At ansættelse sig i, at misbruge eens Godhed. 3. Velgjærning, Tieneste. (her bruges ogsaa pl.) — **godhiertet**, adj. som har et godt Herte, et deeltagende, medlidende, men især hjælpsomt Sind. "Vel veed jeg, du troer mig vist en from godhiertet Laane." Ewald. (Fist.) (Ogsaa: godhiertig. Moth. "Seld den — som den daglig stufede Godhiertige er lærere, end den Gaardhiertede." D. Tilst. X. 644.) Deraf: **Godhiertighed**, en. ud. pl. (Moth.) "Ikke Svagbed, ikke stufet Eftergivenhed, ikke Mandens Lædighed er sand Godhiertighed." D. Tilst. X. 644. — **godlidende**, adj. [36. godlær.] venlig, mild, især af Kærlighed og Udfærd; (hyppigst br. dette adj. i Norge.) En godlidende Mand, Kone. "Dette Besøg og Bekendtskab — var saa simpelt, naturligt og godlidende." Bagg. (Labnr. I. 244.) **godmodig**, adj. (T. gut m u t h i g.) godfindet, godlidende, venlig, hiertelig. Den i Hiertet gode, velvillige, mod sine Medmennesker velgjærende Mand er derfor ikke altid godmodig; men kan undertiden være ubehagelig, frastødende i sit Udtryk. "En godmodig Mand er derimod den, hvis Tale og Udfærd røber, at han er stemt t. Velvillie." Müller. Deraf: **Godmodighed**, en. ud. pl. — **godfindet**, adj. godmodig. (Moth.) **godtalende**, adj. v. som taler godt, venligt t. Andre. (B. S. D.) **godtroende**, adj. v. som i Følge egen Godmodighed og Ærlighed troer enhver vel; trostfældig. "Du fandt Menneskene anderledes, end din alt for godtroende Forventning lovede." Mynster. **Godtroenighed**, en. Trostfældighed. (B. S. D.) **godvillig**, adj. som giver noget med god Villie; som gjerne vil tiene Andre. "Hans Rygte var saa fordecelagtigt — at de fleste Der gods villigen gave sig under hans Regjering." Guldberg. "Store Forældrene det ikke godvilligen, har Staten Magt at tvinge dem dertil." Schytte. **Godvillige Vidner** (D. Lov. I. 13. 3.) v. Vidner, som møde i en Sag uden Stævning; forsticllige fra: villige Vidner. "Frivillig siges om den, der giver noget uden Tvang; godvillig, af lyst." E. Heib. (Det sidste medfører derfor mere Begrebet om Selvbestemmelse, end det første. jvf. Müllers Synon. I. 198.) **Godvillig** siges undertiden ogsaa om den, der er fælielg af en godmodig Svagbed. "Han drifter frivilligt; siger man om den, der

ikke skifter om at lade sig næpe; godvillig, om den, der giver det af Færligheds mod Verten ell. Selstabet; gjerne, for han finder Smag deri." E. Heib. — **Godvillighed**, en. ud. pl. (B. Thott.) **Gode**, et. [Et i nyere Tid indført Substantiv] hvis pl. **Goder** ogsaa er brugt af Regler. 1. en god Ting, det, som udgjør ell. fremmer Menneskets moraliske ell. physiske Bønnen. (Bonum.) Det høieste Gode. Sundheden er et stort Gode. "Kiærligen har Gud smykket Jorden omkring os, og ladet os bringe os sit Gode." Mynster. 2. **Godi**. (m. Art. en.) Gavn, Nytte, Raad. Det giver aldrig Gode, giver ingen God (Moth.) Hvad Gode kan du have deraf (fielden.) Jeg vil ønske, det maa blive komme ham til Gode. "Borens Færd i Land t. meget Gode og Gavn." Bredt Sarg. 350. "Den Daad, dig selv til Gode kom, din Mund har aldrig tale om." Loh (jvf. god, 5.) 3. det Gode (af adj. god) bruges i adskillige Udtryk. Af det Gode af et godt, velvilligt Sind. — **Med Gode**, a) med Høflighed, p. en god Raad b) med fri Villie, godvilligen. 4. til Gode. At holde een noget til Gode, a) bære om med. "Hvo kan holde den en Last til Gode der af Forsæt, m. beraad Du begaer du sten?" Schytte. b) giemme, holde noget tilbage f. een t. en følgende Tid. — **At give sig til Gode**, pleie sig m. Raad og Drø. 5. til Gode, adv. (helst i et Ord: tilgode) At have noget tilgode hos een (have Gode fordring paa een.)

Goderaad, n. s. pl. et Slags Bættelse (f. god, 19.) **Goderaadsjern**, et. I gejern, hvori Goderaad bages.

Godhed, f. ovenfor under god.

Gode, et. [af god.] 1. ud. pl. **Gode** Formue, Eiendom. Kærligt, utræktigt Gode uretsfærdigt G. "Giv mig Folket, og jeg Gode t. dig." 1 Mose B. 14. "Du har begjært Rigdom, Gode og Ære." 2 Kor. 1. 11. (f. Arvegode, Børnegode, c. f. 2. ud. pl. **Bater**, Ridsmandsgode, Skibladning. Det er godt Gode (gode Færd, Skib og G. — Gode kaldes ogsaa, med teknisk Udtryk, Metallet i skibe Malm Arbejder. "Kanoner m. fuldt Gode." Overgode.) 3. **Gode**, pl. **Gode** Jordelenddom, Jordegode, Landgode (som deles et saadant, der bestaar af Brødgård og Bøndergode.) Et adelt Gode Stamgode. **Gode**s Bønder. — Deraf: **Godseier**, en. den, som er Eier af Gode, Jordbrot, Herremand.

Gode, adv. (f. under god.) — **I god** L. br. det ogsaa for rigelig, naar et Raad en Størrelse udtrykkes. Han er godt halvt Hoved høiere. Der var godt i Skieppe over Maalet.

Godt! bruges hyppigen, som et Slags braabsord, en Ytring, hvormed man falder ell. indgaaer noget, ell. blot tilsendegiver, at man har hørt, hvad en anden siger. I sidste Tilfælde ogsaa: det er godt!

Godtbefindende, et. ud. pl. vilkaarligt Skick ell. Skionnende, Bestemmelse efter egen Villie, eget Lykke. "Magt t. at handle efter sit Godtbefindende." Ellchow. At lade noget komme an p. eens Godtbefindende. "Han maa lade Alt beroe p. hans herres Godtbefindende." Birkner.

Godte ell. **gotte** sig, v. rec. 1. gjøre sig tilgode (m. Mad og Drik;) fornøie sig, lade Behag i. "Trods al den Bequemmesghed og Ragelighed, hvori man der besaaelig kan gotte sig." Bagg. At gotte sig med, ved en Flaske Vin. At gotte sig (more sig hierteligt) over et lystigt Indfald.

Godtgjøre, v. a. 3. (s. gjøre.) 1. gjensælde, vederlægge, erstatte. At godtgjøre en noget i sit Regnskab; godtgjøre een ens Udlaag. 2. bevise. At godtgjøre et Usagn. "At godtgjøre sin Herkomst." Balth. = Godtgjorelse, en. det, hvorved noget gjøres godt igjen, Vederlag f. et lidet Tab, ell. for noget ubehageligt, som er erstatet, ell. tilføiet een. (jvf. Erstatning, Voldstgjorelse, Vederlag.) "Godtgjorelse udtrykker et mere ubestemt Begreb, end disse Ord. Den, som erholder en Erstatning derfor ikke altid skadesløs, mindre Voldstgjort. — En Moder kan i sine Børns Ulykkelighed finde Erstatning f. de Sorger, hun har havt f. dem; men om Godtgjorelse kan her ikke være Tale." Müller.

Gold, adj. [Jæl. geld.] 1. ufrugtbar. Holde Marker, Agre. "En gold og øde Grund til Frugtbarhed opløve." C. D. Viehl. **Golde Straae** : uden Ar; golde Ar; uden Aarne; golde Grene, som ingen Frugt bærer; Bandgrene. (Moth.) 2. Om Creature, som ei give Melk, ell. ikke ere drægtige. En gold Ko. At malke en Ko gold. Koen staaer gold i Ar : har ei været m. Kalv. "Gold var aldrig Grise god." Ordspr. (Moth.) **Goldamme**, en. et Fruentimmer, som gæster og passer et Barn, men uden at være det Dø. — **Goldar**, et. 1. Ar uden Aarne. (B. S. D.) 2. en Græsart af Aggets Slægt med serradet Ar (Bngæs; Fandens Ar.) Hordenum murinum. **Goldhed**, en. ud. pl. Bestaffenheden, at være gold. — **Goldkorn**, et. svangt, ufrugtbart Korn. (B. S. D.) **goldmel**, et. adj. siges om en overløben Ko, som ikke malker lidet.

Goldes, v. n. pasa. [Jæl. geldaz.] blive gold, holde op at give Melk; miste sin Melk. (Moth.)

Gomme, en. f. Gumme.

Dansk Ordbog. I.

Graa, adj. pl. graae. [Jæl. grár.] som har en Farve imellem sort og hvid; meer eller mindre blandet af begge. Ensegraa, assegraa, mørkegraa. Graa Lust, graat Veir : lyst, mørkt, skiet. At vende det Graae (det Rødne) ud : blive vred. (Moth.) "Bønder ere ei Gæs, for de ere graae." Ordspr. Du skal kalde ham graa og lade ham gaae (: vi kunne gjøre ham mindste Stabe;) en Talemaade. = graablaffet, adj. som har en blaffet Farve, der falder mest i det Graae. — graablisset, adj. graa m. hvid Blis i Panden (om Dvæg.) Graabrødre, pl. kaldtes tilforn Franciscanermunkene, af deres graae Kapper. (Deraf: Graabrøderkirke, Kloster.) Graagaas, en. Biltgaas. graagrimet, adj. graa, m. hvide ell. sorte Streg over Hovedet (om Dvæg.) graahaaret, adj. som har graa Haar (især Hovedhaar.) graahjelm, adj. graa m. hvidt Hoved (om Dvæg.) graahovedet, adj. graahaaret p. Hovedet. graahærdet, adj. (Jæl. gråhærd.) graahaaret (siges kun om dem, som ere det af Alderdom. Det usædvanlige og nye v. dep. at graahærdes, blive graahaaret, forekommer hos Hæst. Bestr. Nr. 14.) graaflædt, adj. v. isort graae Klæder. graaladen, adj. som falder i det graae, noget graa. Graamunk, en. Franciscaner. (forældet.) Graasei, en. En stor Fisk af Torfslægten. Graasfimmel, en. En graaspættet Hest. f. Skimmelm. Graasfink, et. graat Skind af vilde Dyr. graasfægget, adj. som har graat Skæg. Graaspurv, en. den almindelige Spurv. Fringilla domestica. (s. Gualspurv.) graaspættet, adj. hvid og her graa; hvid m. graae Spætter ell. Pletter. Graasteen, en. Kampesteen. graasfribet, adj. forsonet m. graae Striber i hvid Bund. graatavlet, adj. hvidgraa, m. store, mørkere Pletter. En graatavlet Hest. Graaværk, et. Pelsværk af Graasfink. graasiet, adj. som har graae eller graaladne Viue. = Graahed, en. ud. pl. Bestaffenheden at være graa.

Graad, en. ud. pl. [Jæl. Grátr] det, at græde, at sælde Taarer. Fatter og Graad. At briste i G. = graadblandet, adj. v. blandet m. Graad. "Graadblandede Sultte." Hæst. Graaddug, en. poet. en mild, ikke heftig Graad. "Da Veemods søde Graaddug turde rinde." S. Staffeldt. graadfuld, adj. som græder ofte og meget, har megen Graad t. Folge. "Mod Himlen hver et graadfuldt Døt hæver." Fr. Guldb. graadfyldt, adj. v. fuldt af Taarer. "I sorgfuld Stilling, m. nedbøiet Hoved og graadfyldt Døt." Foersom. Graadhullen, en. En voldsom, hulkende Graad. (Bagg. Labyr. II. 119.) graadløs, adj. som ei kan græde; ell. som in-

gen Taarer medfører Graadløs Sorg.
"Da sad m. graadløs Synen en Moder."
Herp. "Det stirrende Die graadløst hvis-
ler paa Faderens Lilg." Samme.

Graadig, adj. [af Isl. Grád, Graadig-
hed.] som spiser med stor Begierlighed,
slugen, slugvorn. At være graadig til sin
Mad. — figurl. begierlig, meget higen-
de. Graadig efter Bifald, Magt, Vre, Rigs-
dom. "For Nølsomhedens stille Ro i graa-
dig Enst t. Meer sig tabte." Baggelsen =
Graadighed, en. ud. pl. 1. Bestaffenhed-
den at være graadig; Slugvornhed. 2.
figurl. umættelig og lastværdig Begierlig-
hed, Bindesuge. "Fadede af Bander og
Borgere for deres nedrige Graadighed."
Schytte.

Graane, en. pl. -r. [af adj. graa.] en
graa ell. mørk St. (Golding.)

Graane, v. m. 1 (har.) blive graa;
ell. være graaladen. (især om Fusten.)
Nylig var det klart; men nu begynder det
igien at graane. "Som den graanende
Taage, Bindenes Dragt, Ellernes Rattet-
skul." Ewald. "Ligesom Rattens Skogger
forvinde f. den graanende Dagbrætning."
Kampmann. (hvor gryende var et bedre
Udtryk.)

Grad, en. pl. -er. [Lat. gradus.] 1.
Bestaffenheds Størrelse og Bestemmelsen
af samme; Maal p. en Tings Egenstaber.
3 ringe, høj Grad; i lige, i større, mindre
G. Grader i Sundhed, Styrke, Lærdom.
Ti Graders Kulde, Varme (efter Indde-
lingen p. Varmemaalere.) 2. i Mathe-
matiken: den 360de Deel af en Cirkel. En
G. i Equator. 3. akademisk Udd. i
Magistergrad, Doctorgrad. 4. Grad =
Led, i Slægtst. = Gradbue, en. et ma-
thematisk Redskab; en Quadrant. Grad-
maal, et. Maal, hvorpaa Grader ere af-
satte. Gradstok, en. et Slags Grads-
maal, som bruges t. at bestemme Styr-
ken af Brændeviin. — gradviis, adv.
Grad for Grad, lidt efter lidt.

Gram, adj. [Isl. gramr. N. S. gram,
furiosus, molestus. Graman, ira.] me-
get vred, forstørnet, flendst. At være een
gram. "Gram og vred." Ohlenschl. Helge.

Grammatik, en. f. Sproglære.

Grams, et. pl. d. f. hastigt Greb efter
noget (m. Hænder ell. Mund;) Snappen.
At tage i Grams, gribe hastig efter noget
tilligemed Andre. At faste i Grams, faste
noget i Flæng blandt mange, f. at gramse
efter. (Moth.)

Gramse, v. a. og n. 1. (har.) gribe i
Hast, snappe efter. At gramse noget, gramse
efter noget. "Jeg seer, du er vel øvet i at
gramse." Ohlenschl. (Aladdin.) [Sv. grab-
ba, at snappe, rive t. sig. jvf. rapse, gribe.]
— Gramsetag, et. Gjerningen at tage ell.
snappe noget ved at gramse. (Ohlenschl.)

1. Gran, et. (Stovgran.) f. Grand.

2. Gran, et. pl. d. f. [Lat. granum.]
den mindste Bægt, hos Apothekere og Gulds-
mede; Tyngden af et Bygkorn. (Jvf.
Grand.)

3. Gran, en. (langt a.) pl. -er. [En.
Gran; i Upland Græn.] et i de nordlige
Lande almindeligt Naaletræ. Pinus abies.
= Granbar, et. pl. d. f. Naalene paa Gran-
træet. Granbræder, n. s. pl. B. savet
ud af et Grantræ. Granfogle, en. Gra-
nens Fuglemme; Grantap. Grantov,
en. S. af Grantræer. Grantap, en. t. f.
f. Granfogle. Grantræ, et. en entelt
Gran. Grantømmer, et. Tømmer af
Grantræer. granvoren, adj. poet. a.
en udmærket lige, rank Vært. "Den gran-
vorne Skoldens bandt Rem om hvidt
Arm." Ohlenschl.

Granat, en. pl. -er. 1. en mørk
Edelsteen. [i N. A. Lat. granatus.] 2.
en udenlandsk Frugt; Granatable. 3. a
huul, m. Krud fyldt Kugle, forsynet med
Brandrør, som tændtes med Lunte, og
fordum fastedes med Haanden af Gren-
aderne. (Fr. Grenade.)

Grand, adj. n. og adv. grandt ell. grant.
[Isl. grannr.] nøie, nøiagtig. Et grandt
Syn. Jeg saae, hørte, ved det grandt
"Hvert et Sted den grandt afbilder mig."
P. H. Frimann. "Min Pligt, din Til-
grant jeg kiendte." Fr. Guldb. = Hørf-
grandgivelig, (ell. grandgivelig) adj. ind-
lig, kiendelig, aabenbar. En grandgivelig
Sag. Det er grandgiveligt, at han har
taget fejl. Jeg saae det grandgiveligt
"Han hørte hende lige saa grandgiveligt
som han havde staaet under Taarnet." De
Quir. af C. Blehl. II. 59. Deraf: Grand-
givelighed, en. ud. pl. (Nøiagtighed. "A-
læse Skrifter med Flid og Grandgivelig-
hed." N. S. Bedel.) — grandhørende, adj.
v. som har en god, stærk Hørelse (indhør-
grandseende, adj. v. som har stærkt Ears-
"Den grandseende Mennefskiender." Aab-
bet. "Hans grandtseende Die gigan-
skuede den hende omgivende Atmosfære."
Samme. (grandsynet. B. S. D.)

Grand, ell. Gran, et. pl. d. f. [Isl.
Grand, Græn. Sv. Grand.] en meget li-
den Deel, den mindste synlige Deel af noget
Stovgrand, Solgrand. Der er Grand
Melken. Ikke et Grand, ikke det mindste
Bl et lille Grand! Han lader intet gaa
til Grand (= han spiller ikke det mindste.
Moth. — Skriver ogsaa Gran. "Hvert ad
spredt Gran af Stov." Tullin. "Se
Gran, der af et Blst til Intet Gran
føres." Baggelsen.

Grande, en. pl. -r. [Isl. Granni.] a.
bo. "Mangen er god Ven og ond Grande."
"Den skal sig selv love, (rose) som har en
Grander." Ordspr. (Ordet br. især i Norge.)

Bannen løste og Budstikken løb fra Grande nærmeste Grande." E. Storm, "Grande, m i Hungers Nød m. Grande deler sidste Nød." E. Frimann. "Et smt Farvel han kente Sine, og hen t. næste Grande drog." Hein. = Deraf: Grandebrev, et. var tilsendt i visse Egne Benværelse f. et Slags Bystaa. (Et Grandebrev af 1592. f. Naarsgaard om Lærningelehn. S. 248.) Grandekone, en. Grandemand, en. Rabokone, Rabomand. (E. Frimann.) Grandelav, f. Rabolav. (Golding.) "Et fredsomt Grandelav." S. Bull. "Blandt bedste Ting, som Himlen gav, er godt og roligt Grandelav." E. Frimann. Grandestævne, et. Møde af Raboerne i en Borsby, for at afgjøre Tvistigheder. At stæves til Grandestævne.

Grandste, v. a. 1. [af grand.] underge meget nøie (egentl. see nøie og nær l.) "De skulle komme p. Kastederne og a. grandste og besigte, hvorledes det haver g. dermed." D. Pov. I. 17. At grandste i Kristten. (f. eftergrandste, udgrandste, og f. forste, der er optaget efter det T., og prindelig bemærker: at spørge nøie efter, den br. hos os i samme Bemærkelse, som randste, uden Spor t. den af Sporonngivne fine Forstel.) = grandstelig, adj. m kan grandstes, udfindes v. Grandstning. Grandstelyst, en. Lust, Tilbøielighed til t grandste. "Hans Grandstelyst, v. hvilm han gjorde Dydagelser til de fildigste Slagters Nytte." Bandal. — Grandster, a. pl. - e. den, der søger at udgrunde, ade, kommer efter v. at grandste. Saaledes: Naturgrandster, Syroggrandster. — Grandsterblik, et. Tænkerens Blik ell. Bønskrift. "Med dybe Grandsterblik det lyses i Naturens hemmeligste Bøger." Znemann. — Grandstning, en. pl. - er. nøiegtig Undersøgelse; Grandsten. "De, der avendte af deres Skarpsindighed p. dyb Grandstning." Mynster. Grandstninger i Historien, Naturlæren. — Deraf: Grandstningsevne, en. (T. Rothe.)

Grandt, adv. f. adj grand.

Granit, en. ud. pl. [T. Granit; formosentl. af lat. granum.] en Biergart, som nemmelig bestaaer af Kvarts, Feldspath og Glimmer, og danner de ældste og høieste Bierge (Urbiergene) p. Jordkloven. I løse Blokke kaldes den hos os: lamp, Rampesteen, Graasteen.

Grante, v. n. 1. (har.) nytte Utilfredshed ell. Brantenhed, som Børn v. Allyn, Graad o. d. (usædvanligt.) "Eigesom i lidet Barn, naar det granter og er vindsigt." Ellschow. (Philos. Br. 87.)

Graffat, et formodentlig af det lat. rassar - opkommet Ord, der bruges i de Talemaader: at gaac, løbe Graffat o: løbe

om paa Gaderne, især om Natten, og begaae Uordener.

Graffere, v. n. 1. (har.) herse, være almindelig (siges kun om Landsarsot eller epidemiske Sygdomme.)

Grav, en. pl. - e. [Isl. Gröf. T. Grab.] 1. gravet Jordbning i Jorden. (jvf. Grøft.) At kaste Grave i en Mose. En Leergrav, Sandgrav. — Særb. Grav (Bundgrav) om en Fæstning ell. befæstet Stad; Fæstningsgrav, Stadsgrav. 2. Hule under Jorden, som vilde Dyr grave; f. Er. Rævegrav. 3. Bolested i Jorden for afdøde Mennesker. figurl. Død, Undergang, Udelæggelse. "Mangel p. velordnet Virksomhed er en. Grav f. Ungdommens Sæder." Engelst. = Gravand, en. En vild Fugl af Saaeslægten, der lægger sine Æg i Huller, som den graver i Sand v. Strandbredden; Gravgaas. Anas tadorna. Gravfæst, en. F. som holdes til en Afdøds Erindring, ell. ved hans Grav. (J. E. Heiberg.) Gravfred, en. den Fred, som de Afdødes Liig og Begravelser efter Loven bør nyde. At forstyrre Gravfreden. (Violatio sepulchri.) Drsted. Eunomia. II. 102. Gravhule, en. pl. - r. Huler i Jorden, i Bierge ell. Høie, som i Oldtiden brugtes t. Gravsteder.

Gravhund, en. Et Slags smaa, lavbenede Hunde, som afrettes t. at angribe Ræve, Grævlige og andre Dyr i deres Grave; (Moth) Grævlinghund. Gravhvælving, en. S. over et Gravsted, hvælvet Grav.

Gravhøi, en. pl. - e. Jordhøie, som nogle Folkesæd i Oldtiden, især Nordboerne, opstaaede over mærkelige Afdødes Gravsteder.

Gravkammer, et. 1. et betndeligt Rum i en Bygning, - et Bærelse, indrettet t. Begravelser. 2. i de nordste Gravhøie: den Steensætning inde i Høien, som udgjør det egentlige Gravsted.

Gravkiste, en. Liigkiste, Dødningsgeiemme, især af Steen; Sarkophag. (J. Münter.)

Gravkors, et. Kors, som undertiden sættes over Grave p. Kirkegaardsdene.

Gravlampe, en. Lampe, som brænder i en Grav, saaledes som Stik var hos Grækerne og Romerne.

Gravlund, en. Lund, hvor Gravsteder ere indrettede.

Gravminde, et. Mindesmærke, opreist over ell. ved eens Grav.

Gravmøle, et. egentl. d. f. f. Gravskrift; men bruges ogsaa for: Gravminde. (T. Grabmaal.)

Gravran, et. Ran, som begaaes i Afdødes Grave.

Gravrust, en. Rust, som aader sig ind i Staal, Jern ell. andet Metal.

Gravrover, en. den, som begaaer Gravran.

Gravsand, en. ud. pl. S. som opgraves af Jorden; mods. Strandsand.

Gravskrift, en. pl. - er. Skrift t. Minde om en Afdød, som opsættes over ell. ved hans Grav, ell. skrives i denne

Bensigt.

Gravso, en. 1. i lav Tale

brug: et Aldenførdigt Dvindsfolk. 2. "efter Almuens Overtro: et Spøgelse, der om Natten viser sig ved de Dødes Grave, i et Svulms Lignelse." Moth. Gravsted, et. Sted, hvor en Afsød begravet, ell. som er bestemt dertil. At udsee sig selv sit G. Gravsteen, en. Mindesteen, som lægges over en Grav, Ligsteen. Gravstue, en. b. s. s. Gravkammer, 1. (Herz. 162.) Gravstøtte, en. Mindestøtte over en Afsød v. hans Gravsted. gravsatte, v. a. 3. begrave, jorde. Gravsovn, en. ud. pl. hvile i Graven, Dødssovn. (Arrebo.) Gravtaushed, en. figurl. en meget dyb Stilhed ell. Taushed. (Bagg.) Gravtræ; et. d. s. s. Liigtræ. Gravvandring, en. B. til en Grav ell. imellem Grave. (Baggesen. Fabry. II. 98.) Gravel, et. Gilde ved eens Jordefærd.

Grave, v. a. grov og gravede; gravet. [Jæl. grava. A. G. grasan. Goth. graban.] 1. fæste Jorden om ell. op, især med en Spade; gjøre Jordnybning i Jorden v. at fæste den op; lede (Vand) v. ell. giennem gravede Rønder. At grave i Jorden. Denne Jord er ikke godt gravet. At grave en Have, en Grav, en Brønd, en Canal. (3 dagl. Tale neutr. for: rage, rode i. At grave i sine Kommer, iblandt Papirer.) At grave Vandet bort. At grave et Stykke Jord fra o: fiske det fra v. en Grav ell. Grøft. At grave en Mark ind o: indhegne den m. Grøfter. At grave noget ned i Jorden. At grave Jorden om o: grave den p. ny. Grave noget op af Jorden. Grave Vandet ud af en Mose o: fiske det ud ell. bort v. gravede Grøfter. Vilde Dyr grave sig ind i Jorden. 2. At grave ind ell. indgrave, br. i forskjell. Bemærk. om at fiske ell. fære noget i Metal, Steen ell. andre haarde Ting, m. et skarpt ell. spidst Redskab. At grave sit Navn ind i en Klippe. (s. indgrave.) = Heraf: Gravgaas, en. Et Slags Gæs ell. Fugle af Andeslægten, m. spraglede Farver, som grave deres Reder i Sand v. Pavbredden. Anas Tadorna. Gravrust, en. (s. forr. Side under Grav.) Gravstikke, en. pl. - r. et meget skarpt og spidst Redskab af Staal, hvormed man indgraver ell. graverer noget i Metal, og som især Kobberstikkere bruge. = Graver, en. pl. - e. 1. den, som arbejder v. at grave i Jorden; s. Gr. Grøstegraver, Skandsegraver. 2. en Rittebetient, som besørger Grave t. Afsøde, m. m. — Graverkarl, en. Karl, som er i Tjeneste hos en Graver. — Gravning, en. Stierningen at grave.

Gravere, v. a. 1. (Fr. graver.) s. indgrave, udgrave.

Greb, et. pl. d. s. [Jæl. Grip.] 1. Stierningen at gribe. At gjøre et Greb i, efter noget. It. en vis Raade at gribe paa.

At have, vilde det rette G. paa noget (s. staae at behandle det.) At gjøre et Greb paa Fiolken. 2. noget t. at gribe fat i, Haandgreb, Haandsang. Greb paa en Raarde. (Jæl. Greip.)

Greb, en. pl. - e. [s. gribe.] et Ræst af Jern ell. Træ, som en tregrenet Sæl, med Skaf, der bruges til at løse Gr. Gisodning) paa og af Bøgne. Grebsuld, saameget, som tages p. tænge med en Greb.

Grebe, v. a. 1. fæste, tage af ell. b. med en Greb.

Green, en. pl. Grene. [Jæl. Grein.] 1. Trærnes Stub ell. Udværter, naar de have naaet en temmelig Størrelse og Jæfelse. "Sielden er Grenen bedre end Bøllén." Ordspr. Mindre Grene, ell. den yderste Dele, kaldes Øviste. 2. en Flod. En Gassel m. tre Grene. 3. Læster, Gader paa Høstens Horn. 4. uegentl. en Arm af en Flod. 5. en Green, Linie af en Familie. 6. en Art af noget, heraf der gives flere lignende. Det er en G. af denne Sygdom. "Maaskee den ikke gjør større Nytte i nogen Green af den hede Regiering, end just i Opdragelsen." Schotte. = a) greenløs, adj. som er uden Grene. Greensvamp, en. S. som sætter sig paa visse Trærns Grene. — b) Grenebrænde, et. Bed, som er af Trærns Grene, ikke af Stammen. Javnsat G. En Javn Grenebrænde. grenesuld, adj. som har mange Grene. Grenehytte, en. En af Grene bygget ell. sammensat hytte. "De samlede Grene af Trærne, for deraf at danne sig Grenehytter." Schotte. Greneflod, et. En fremstødt Green; ell. Grenes Fremstøden p. Trær. (G. Frimann.) Grenespredning, en. den Maade, hvorpaa Grenene udvøxe fra Stammen og sprede sig i mindre. Hos forskjellige Slags Trær er Grenespredningen forskjellig. Grenefoam, en. et Slags fisdøde, grenefoam (Ramaria. Polmshold.) der ligner Køllesvampene, undtagen i Formen, og derfor af Nære regnes t. disse. — grenet, adj. som har Grene, er deelt i Grene.

Grene sig, v. rec. 1. dele, sprede sig i flere Grene. (Moth.)

Grenes, v. dep. faae Grene. "De tætte bare Trær skulle grenes og blomstret iglen." Tidemand's Postil. 1564.

Greve, en. pl. - r. [A. G. Gerela. I. Graf.] en fornem adelig Titel og arvelig Værdighed, som hos os først under K. Christian V. er optaget. (s. Lehnsgreve.) = Grevebarn, et. en Greves Søn ell. Datter. Grevebolig, s. Grevesæde. Grevekrone, en. den Krone, som en Greve har Tilhæd, at føre over sit Baaben. Greveskand, en. En Greves adelige Stand og Værdighed. Grevesæde, et. en Lehnsgreves Hæder.

grevetitel, en. Titel af Greve, som er lagt en Adelsmand, der ei har Greveskab. = grevelig, adj. som hører til en Greves Stand. — Grevinde, en. pl. -r. en, Greves Hustru. — Grevskab, et. pl. -er. arveligt Lehnsgods, som en Greve besidder og som udeelt gaaer over til hans ældste Søn eller den nærmeste Arving.

Grever, n. s. pl. (Grever, Længebet.) Tænder, Hinder og Kiertler, som blive tilbage naar Svinefæst, Dretalg ell. andet prikt Fedt affmeltes. [Se. Grevsar; Ljnsreswar, Tællegrever. Gl. T. Garewan, æres. Billekam. (132. VIII. 2.) efter Thres Kening.] (S. Sedtegrever, Tællegrever, Længegrever.)

Grib, en. pl. -be. en Slægt af Rovfugle, (Vultur) af hvis Arter ingen er indføjet.

Grib, n. s. forekommer i D. Lov, (hvor det maaskee staaer for Gribejord) i den Talemaade: at sætte Stene i Grib: sætte Stene i en Mark. "Steen, som indføres og sættes i Grib, og ikke indføres v. Landemænd, den bør igien at optages." D. Lov. 10. 10.

Gribbenille, en. i lav Talebrug: et i Udvaldtes ubehageligt, arrigt, stølende, vel ogsaa hæsligt og aldrende Avindfolk. [Se. Grybba, mulier male morata. Haldorsen.]

Gripe, v. a. greb; greben, grebet. pl. grebene. [Se. gripa.] 1. tage stærkt, hasigt fat p. med Fingrene ell. (om Dyr) i Alser og Næb. At gribe een i Haaret, Kiolen; gribe noget, som kastes t. een. At gribe efter noget, søge at gribe det. At gribe (stikke Haanden) i Lommen. At gribe (tage, faa) een om Livet. Man kan gribe om det m. Hænderne. Disse to Hænder, giul gribe ind i hinanden. — figurl. At gribe een under Armene: hjælpe, understøtte. "De troede sig forbundne til at gribe Messenierne under Armene." D. Lov. — At gribe feil (egentl. ikke naae det, man griber efter.) figurl. tage feil. Der greb han reent feil. "Saa gribe de den Trivsel feil af det, de egentlig vilde have." A. Orsted. 2. tage fat paa, anholde. De vilde undslippe, men blev greben. 3. komme over, overrumple. At gribe een i Hveret, i en Løgn, i Stjerningen. At gribe en i hans egne Ord (benytte hvad han har sagt imod ham selv.) At gribe (besidde) Leiligheden. "Fordele, der gribes, løbte og forsvinde." Walling. 4. At gribe ind i eens Ombede, Rettigheder, tiltage noget deraf paa en voldsom, ulovlig Maade. 5. At gribe om sig, neutr. udvortes sig (især m. Hastighed.) Ilden, Dyr, det greb om sig. 6. At gribe sig an, strænge sig. 7. At gribe til. a) Han greb hastig til, og holdt hende. b) tage fat p. for at betjene sig af. At gribe til

Kaarden; gribe til Baaben. c) beslutte sig til, tage sin Tilflugt til. At gribe til Flugten; gribe til et forsvundet Middel. = Gribejord ell. Gribsjord, en. Jord, som ingen Eier har; ell. egentlig i forrige Tidens Lovsprog: den Jord, som ikke var rebet ell. lagt i Boel, (matriculeret) og som derfor enhver, der vilde, kunde benytte sig af. (D. Lov. I. 18. 1. jvf. V. 10. 10.) — Gribsgods, et. En Ting, som er uden Eiermand, som enhver kan tage, der løfter.

Gridst, adj. [Se. Grid, Hestighed, voldsom Begierlighed.] 1. som er meget begierlig, hidsig efter noget. "Saa gridst han jager nu fra Fjend t. Fjend." J. Guldberg. Gridst efter Penge (pengegridst.) At være gridst paa Ræddom. 2. glubst, grum. (fienden.) — Deraf: Gridsthed, en. ud. pl. Gridsthed efter Penge.

Grif, en pl. -fer. et af de Gamle opdigtet Dyr ell. Uhyre, liig en vingeret Løve ell. firbenet Fugl. (Gryphus.) s. Grib (i hvis Sted Baggelsen synes at bruge Grif. Dvers. af N. Alim. i Cap.)

Griffel, en. pl. Grifler. [Se. Griffel. A. S. Græf.] en Stift ell. til Baaren Pind af fin Skifersteen, hvormed skrives paa Tavler af samme Steenart.

Griin, et. uhyrlig Latter, Grinen. (b. Tale.) s. grine.

1. Griis, en. pl. Grise. [Se. Gris.] Svinets unge (t. en Alder af et Aarstid.) = Grise, en. So, der har Grise. Grisesylte, en. En Gris, lagt i Sulte eller Saltlage, og i Presse. Grisefæ, en. Steg af en Griis.

2. Griis, en. i en Maltstølle: en muret Hvalving, m. langagtige Huller, opens over Røllens Åbning, hvorigiennem Varmen og Røgen kan stige op t. Maltet, og Ildens Lue og Guller dæmpes; en Røllensbiørn. (Brandforordn. 19 Jul. 1799)

Grille, en. pl. -r. [Se. og T. Grille.] Noget, man utdigen grubler paa; urimelig, ugrundet Indbildning ell. Indfald. "Skøndt man vidste vel, han havde egne Griller, som Læger gierne har." Holb. P. P. "Regenten betiener sig af Folkets Griller, som et Middel t. at opmuntre det til Dyrer." Schytte. At faae, falde p. en G. At forslage Griller, sætte en Griller i Hovedet. "Med den kan jeg faae Griller til at vige." Trotel. = Grillefænger, en. den, som er tilbøielig t. at faae Griller, ell. indbilde sig og gruble paa urimelige Ting. Grilleværk, et. noget, som blot er grundet i, er en Følge af Griller.

Grim, adj. pl. grimme. [s. det følgende Ord, hvormed det maaskee er beslægtet.] meget sng, hæslig. (br. kun om udvortes sandfælsige Stenstande.) "Grimt er det, som (udvortes) ikke behager, den modsatte Uderlighed af deilig, og falder, ligesom dette,

blot under Niets Dom." *Sporon*. *Jof.* styg og hæsliq. "Grim medfører Begrebet om en stor og paafaldende Hæslighed. Hvad der er grimt er derfor ikke altid stygt ell. fælt. Saaledes kan et grimt Ansigt være godmodigt." *Müller*. [Grim er efter nærværende Talebrug det stærkeste Udtryk for Hæslighed i udvortes Skikkelse, især Ansigtets; og man vil ikke let bruge det om et saadant, som f. Ex. Godmodighed giver et behageligt Udtryk. Det br. overhovedet nu mere hos Almuen og Digtere, end i det forfinede Talesprog; om Dyr fælden, og efter *Müllers* Mening neppe om andre, end saadanne, som man ogsaa tillægger Skønhed; f. Ex. en grim Hund. I Talesproget, især hos Almuen, br. det ikke blot om personlig Skikkelse; men jævnlig ogsaa om Ting. "En grim Kiedel." *informis*. *Bedels* *Saro*. 86.] = Grimhed, en. ud. pl. Bestaffenheden, at være grim; en høj Grad af Hæslighed. "Hun ei fra Arilds Tid i Grimhed havde havt sin Lige." *Bagg*. "Han forstager — at ophæve (forhæve) Regemets Indligheder, og hænge et Dække f. Grimhederne." *Schytte*.

Grim ell. Griim, en. Sværte af Røg ell. Lue; Sod. (*Moth*; som ogsaa har v. at grime, sværte, gjøre sort.)

1. Grime, en. pl. - r. 1. affarvet Streg over Hovedet, i Ansigtet. Barnet har en Grime over Panden. (*W. S. D.*) [s. adj. grimet. 2. Bindsel, der lægges om Hestens Hoved, for at binde ell. føre den i, i St. for i Tølle. At lægge G. paa en Hest. 3. et Skul for Ansigtet, t. at gjøre Personer ukiendelig; en Maske. (forældet; kaldtes og Rædgrime. *Jsl. Grima*, der ogsaa brugtes for: *Hielm*. Ordets almindelige Betydning synes saaledes at være: noget, der lægges paa ell. om Hovedet.) = Grimepenge, pl. kaldes de Drillepenge, som gives en Karl, der fører en kigt Hest t. Tieren. Grimefast, et. det Reb, som er fastgjort i Grimen, for at binde ell. føre Hesten i. Grimetoi, et. det, som hører til en fuldstændig Grime.

2. Grime, en. pl. - r. de store Raster paa et Togger ell. Fiskergarn, som gaar rudevils fra øverst t. nederst paa Garnet. (*Moth*.)

Grimet, adj. [af Grime, 1.] 1. siges om Dvæg, hvis Hoved ikke er eensfarvet, men har Streger ell. Baand af en anden Farve, end det øvrige Hoved og Kroppen; saaledes rødgrimet, sortgrimet. 2. fælds mere om Mennesker: sværet, ell. paa lignende Maade tilfælt v. Farvning. (s. ovenfor Grim ell. Griim.) "Jo helligere de ville anses f. at være, jo mere grime de ere de i Ansigtet." *Schytte*. (*Indv. Reg.* IV. 21.)

Grine, v. n. 1. har. (fældnere er imperf. green.) [*Jl. L. grinen*, vrænge

Munden, vise Lænder. *L. greinen*. *S. grinian*, dele. *Jhre. Jsl. grina*, fælt ne, adstille.] 1. vise Lænderne v. at aabne Munden og dreie den t. Siden. Panden, Ræven griner. At grine ad noget vise Mishag dermed ved Ansigtets Træk (Hos Almuen og i d. Tale siges om noget der har givet sig fra hinanden i en Sammenføjning ell. Sprække: det griner, det griner fælt.) 2. lee p. en uhøi, idelende Maade. (dagl. *L.*) — Deraf: Grinen, en. ud. pl. — Grinebider, en. den som leer idelig og p. en stug Maade. (d. *L.* Griner, en. pl. - e. (*Sneedorf*.)

Grissel, (ell. Gredsel,) en. En lækker Skuffe hos Bagere, hvormed Brødene stikkes ind i den ihedede Don; en *Stadst. Insurnibulum*. (*Colding. Moth*.)

Grisset, adj. af graaladen ell. blandt Farve, lidseende. (dagl. *L.*)

Groe, v. n. 1. gmede, groet; pl. groede (er og har.) [*Jsl. gróa*. *jvf. Grode*.] til tage v. vorende Kraft, fremmes i Bærvore. Planterne, Haaret vil ikke groe. Dette Træ har i lang Tid ikke mere groet. Denne Plante er groet saa høit op p. i 10 Dage. Grenene ere groede sammen, ind i hverandre. At groe igien, vore sammen. Haaret er groet igien (groet sammen.) [*jvf. vore*, som er det fældigere, fra det *Tædte* laante Verb. At groe bruges nu kun af Planterets Væxt, ell. om det, som har Planterart, f. Ex. Haar; og aldrig i en mere udvidet ell. figurlig Bemark. saaledes i vore.] "Bed at groe, voxer en Ting al men der er flere Maader, at vore træ end den, at groe. — Græsset groer godt naar det kommer vel op af Jorden; (*U. Grode*) det voxer, naar det, efterat det kommet op, bliver længere og større." *Sporon*. (Dog kunde man ogsaa i sidste Tilfælde ligesaa vel sige: at Græsset groer godt.) — Groening, en. det, at noget groer Væxt. At komme i Groening.

Grosserer, en. pl. - e. en (især i Kjøbenhavn giældende) Benævnelse for de Ristmænd, der ikke holde aaben Bod, men kun handle m. Varer i store Partier.

Grotte, en. pl. - r. (*Fransl.*) en (især kunstig anlagt) Hule ell. Steenhvælving i en Klippe ell. Bakke; en Steenhule.

Grov, adj. n. og adv. grovt. [*Jsl. grob*. Sv. *grof*. men er i Intet af disse Sprog ret gammelt.] 1. som bestaar af store eller tykke Dele. (modsat: *fin*.) Grov Ild, grovt Klæde, Brød, grove Grøn, grovt Salt. 2. stor, plam. Grove Lemmer, Ansigtstræk; grov Skrift. Pennen skriver for grovt. (modf. *ligesom fin*.) 3. tung, svær. Grove Varer; grov Vægt, Runt; grov Fæde. (modf. *let*.) 4. gjort uden Kunst; som fordrer mere Kræfter end Kunst ell. Nænsed. Grovt

Arbeide. En grov Tegning. Det Grove i et Arbeide, Konstaværk. (Grove Følt, i d. Tale: Tienestefølt, Arbeidsfølt, der for dette grovt Arbeide.) Ogsaa om Redskab, hvormed saadant Arbeid gøres. En grov Høvl, Gill, Pensel. En grov Sigte: m. store Huller. 5. som ei er forædlet, brødet, henvendt t. det høiere Andelige. En grov Smag, Følelse. Den grove Sandelighed. 6. ufsikkelig, uhøijst, plump. Grov Opførsel, Tale, Skiemt; grove Tænder. (Grovhed er i denne Bemærkelse en høiere Grad af Uhøijlighed, og en Følgeren af slet Opdragelse og Omgang, ell. vilige af en afgjort Villie t. at fornærme.) Uhøijlig er den, som viser Mangel af det Iustændige i Bæsen og Adfærd; grov en, som i dette Tilfælde) viser det virkelige Uanstændige." Sporon. 7. om en høi Grad i det, som er ondt ell. slet. En grov Synd, Vildfarelse; et grovt Tyveri; en grov Forbrydelse. 8. om Lyden: dyb, mørk. Et grovt Mæle. = Grovbrød, et. sigtet Rugbrød. Grovgrøn, et. kaldes et Slags tilførn brugeligt grovtraadet Idet Løv, der oftest farvedes grønt. (Moth.) Grovhudet, adj. som har en grov, tukt ell. hård (ikke lind, blød) Hud. Grovhøvl, n. p. som først bruges, til at høvle det grove af Træet; Strubhøvl. grovkornet, adj. som har grove, store Korn. grovleden, adj. grov af Udseende, som har grove Ansigtstræk. grovlemmet, adj. som har grove, store Lemmer. grovmaset, adj. v. malet, uden at være sigtet. Grovmalet Korn. Grovmaling, en. Raling, hvorved Melet ikke bliver sigtet. (modf. Sigtemaling.) grovmælet, adj. som har en grov Røst. (Moth.) Grovmed, en. S. som gør grovt Jernarbeide. grovtalende, adj. v. som bruger grove, høijste Udtryk. (B. S. D.) grovtraadet, adj. grov i Traadene; vævet af grovt Garn. grovtraadet Lærred. = grovelisken, adv. paa en grov Maade; meget, viligen. (om flette Handlinger.) — Groved, en. 1. ud. pl. den Beskaffenhed, at være grov. Løjets, Arbeidets Grovhed. figurl. Ubestedenhed, Plumshed, Mangel. Høijlighed ell. udvortes Dannelsel. (s. grov, .) "I Sæderne herjede Grovhed, i Tænkensaa den Bunkundighed." Schytte. "Groved ansees ofte s. Urlighed, og Bitterhed. Ridklæthed." Sneedorf. 3. pl.-er. grov Adfærd, fornærmelige Udtryk. At sige, vise en Grovheder. "Der gives nogle faa vilige Mennesker, at de kan sige Grovheder endog med et Slags Høijlighed." Sporon. - grovt, adv. s. grov. (modf. flint.)

Gru, adv. At ligge, sidde paa gru, Jæl. á grusu) m. nedbøjet Hoved. (Moth.) Jof. Glossar. til den gammel. Bibelovert.] Deraf: næsegrus.

Gru, en. ud. pl. Rødsel, Stræf, ell. det, som volder disse Følelser. Det er en Gru at see, høre derpaa. "Dødens Gru skal dog ei min Siæl betvinge." J. E. Heisberg. (s. v. n. grue.)

Grubbe, v. a. 1. male Korn saaledes, at allene Skallen aftages og Kærnen afrundes. [gl. L. giroupin, brude i Stykker, sønderrive. jof. Bryn og det L. Graupe.] = Grubbegryn, n. a. pl. Gryn, som males paa Grubbeværk; Bantebng, Perlegryn. Grubbemeel, M. som falder af, naar man maler Grubbegryn. Grubbeværk, et. Indretning i en Mølle t. at male Grubbegryn. — Grubning, en. den Sierning, at grubbe Korn.

Grube, en. pl.-r. (skrives ogsaa Grue ell. Gruve.) 1. en gravet Fordybning i Jorden. Deraf: Kalkgrube. (I Island bruges Grue hyppigen om et muret Jødesked, Arnested; en indmuret Kiedel.) 2. i Særd. de underjordiske Gange, som gøres ved Biergværker, for at søge og vinde Metaller og andre Mineralier. En Guldgrube, Sølvgrube, Saltgrube, Steenkulsgrube. = Grubebygning, en. den hele Indretning af Gruber i et Biergværk; og i Særd. den Sommerbygning, som gøres i Gruberne for at holde dem vedlige. Grubedrift, en. alt det, som hører til et Biergværks Drift og Vedligeholdelse. Grubedrift under og over Jorden. Grubefølt, n. s. pl. Biergmænd, som arbeide i Gruberne. Grubelod, en. Lod ell. Eiendel i en Grube, i et Biergværk; Aur. (M.) Gruberedskab, et. pl.-er. Redskab, som br. ved Grubedrift. Grubesump, en. En Bandedsamling i en Grube. Grubevand, et. Vand som samler sig i dybe Gruber.

Gruble, v. n. 1. (har.) [L. grubeln; allerede hos Ottfried grubilen; formodentl. af det Overtøjde gruben, at grave.] eftertænke en Ting længe og indtil de mindste Omstændigheder; foretage malsomme, og stundom unyttige Undersøgelser og Betragtninger. At gruble p. noget. "Man siger: at grunde, pænse paa en Ting; men at gruble over en Ting. — Philosophen kan siges at grunde — den Tungfindige at gruble." Sporon. "De Styer, som forsmædet hans grublende Blik." Herp. Han er falden t. at gruble over sin tilkommende Skiebne." Mændene gruble i Laushed og Sorg over kommende Dage." Herp. = Deraf: Grublen, en. ud. pl. "Alvorsdybe Grublen." Bagg. "Tro, uden Grublen, indprentedes som et Religionsbud." Wandal. "Grublen er de fleste Tider forbunden m. Betyrning; undertiden med Angstelse." Sporon. — Grublelyst, en. Tilbøielighed t. Grubleri, Lyst t. at gruble. (Grundtv.) — Grubler, en. pl.-e. den, som er hengiven t. at gruble. "Bore unge Mandfolk ere

ikke saadanne Grublere, som de østerlandske Folk." Sneed. Grubleri, et. pl. — er. idelig, længe gientagen Grublen.

Grud (kort Vocal) ell. Grudt, et. b. s. s. Gruus, hylket dog er mere brugeligt. (Moth.) [Isl. griot, Stene.] Deraf: Grudjord, en. gruusblandet Jord, Gruusjord. (Moth.) — grudtet, adj. blandet med meget Gruus. En grudtet Ager. (Moth.)

Grudte ell. grutte, v. a. 1. knuse, male Kornet grovt, saasom til Føde for Dyr. (Moth.) jvf. frace, b. og A. S. Grut, Malt. Grue, en. s. Grube.

Grue, v. n. 1. (har.) [s. n. s. Gru. Sv. grufwa sig. T. grauen.] føle Gru, Rædsel, Skræk ved, over noget. At grue for den Tid, det Arbejde, som forestaaer. "Eaften for din tause Skygge gruer." Rein. "Ei grue dit skyldfrie Pierte for den Alvidendes Glands, hvis Love du ærer." Berg. "Endskøndt jeg gruer ved at tænke Misligheden deraf." Rahbek. [Müller, d. Synon. II. 104, vil udlede dette Ord af gru, nedbøiet, som ei er rimeligt. Bemærkelsen er egentlig: føle en m. Gosen forbunden Skræk; horrere. Ihre og Adlung hensføre det til adj. ru, rauh.] = grues, v. n. pass. bruges i lignende Bemærkelse m. præp. ved. Det er et Syn, man maa grues ved. At grues v. at tænke p. noget. — gruelig, adj. som man maa grues ved, ræddes ved, føle Afsky for. En gruelig Synd, Straf, Piinsel. "Synet af Jhels slagne er rædselsfuldt; men have Eigene henligget i flere Dage, er det et grueligt Syn." Sporon. — Gruelighed, en. Beskaffenheden v. en Ting, at den er gruelig. — Gruelse, en ud. pl. Rædsel, Afsky. (Moth.) "Gruelse haver forfærdet mig." Es. 21. 4.

Grum, adj. pl. grumme. [Isl. grimur.] 1. tilbøielig t. at begaae haarde, voldsomme Handlinger mod andre Menneſter; som finder en Lyſt i Mishandling og Blodsildgjørelse; grusom. En grum Tyran. En grum Handling. At see grum ud. 2. om Dyr: glubst, glubende. Tigreren er et grumt Dyr. 3. haard, utaalelig. En grum Kulde. 4. gruelig, rædsom. — Grumhed, en. Beskaffenheden, at være grum; Grusomhed. — grumt, adv. (i dagl. T. bruges adv. grumme, for: meget, høiligen.)

Grums, et. ud. pl. faste Smaadele i flydende Ting, som, naar disse ere i Stillehed, synke til Bunds; Bundfald. [Sv. Grum, Grummel; Isl. Grugg, fæces, sedimenta. T. grömr, ureen. Ital. gruma, Wiinsteen.] — grumset, adj. som har Grums. Grumset Vand. [Sv. grumlog.]

Grund, en. pl. — e. [Isl. Grunn, Grunnr, Grund.] A. 1. den underſte

Deel af et hult Legeme, Bund; men i denne Bemærkelse især om Havets Bund. En sandet, ſtenet G. Undergrund. "G. Vand har dyb Grund." Ordſpr. "hvad der hæver ſig i Luften, Alt hvad røres i Havets dybe Grunde." Rasm. At ſtyde et Skib i G. 3: i Søen. Et gik til Grunde, ſanf. figurl. at gaa til Grunde, ødelægges, tabes aldeles. 1. og Grund, aldeles. 2. den underſte af en Bygning, hvorpaa det øvrige bygger. Grundvold. At grave, lægge Grunde et Huus. Grunden er tre Alen dyb. Bygge fra Grunden af. figurl. At forſtaa noget fra Grunden af, ell. Grunde 3: grundigen. "Naar hun havde fattet noget, indſaae hun til Grunde." Bagg. N. Allm. At lægge Grund til eens Lykke, Velſtand. figurl. De forſte Grunde til ell. i en Denſkab (Elementer.) 3. Pladsen, hvorpaa en Grundvold lægges, en Bygning opføres. Grunden er ikke ſaſt nok. En brændt Grund (Tømt.) At ramme i Grunden. (s. Pælegrund.) 4. i Steder ell. Lag i Jorden (i Medſætning Overfladen.) De bedſte Steenfulde her i Grunden. 5. det underſte (Bund) i Tøi; it. det underſte ell. forſte Farve i et Maleri. En lys, mørk G. Oliegrund, Kridgrund, Guldgrund. 6. Forhold. Sandbanke i Havet, et Sted i Havet, der er grundt. Skibet ſtodte p. Grund. At ſtyre uden om Grundene. (jvf. B. Caro. 458.) 7. Jordens Overflade, Jorden, Jordbund, enten m. Henſyn t. d. Beſtaffenhed, ell. til dens Herre, Mand. God, fed, mager, letet, ſa Grund. Paa danſt G. At jage, ſiſte ſin egen Grund. 8. figurl. et Menneſtes indvortes Beſtaffenhed; ell. overhovedet en Gienſtands ſande, virkelige Beſtaffenhed; Overeensſtemmelse imellem Ting ſelv og Forſtillingen om ſamme. Der er ingen god G. i ham. Af Piertens Grund med fuld Oprigtighed, inderligen. — Grunden, virkeligen, i ſig ſelv, naar man betragter Perſonen ell. Tingen i dens ſande Væſen og Beſtaffenhed. Det er i Grunden illegitimt. I Grunden er han et godt Menneſte. "Mig ſynes overhovedet det ſamme; i Grunden føler jeg ſom De." Pagg. — Dette er Tingens rette G. At komme t. Grunden i en Sag. B. 1. det, hvorefter man begriber, forſtaaer, forklarer, hvorefter en Ting er, og hvorfor den er og maa være ſaaledes, og ikke anderledes. (ratio.) At paafaae noget uden Grund. Paa hvad G. fordrer han det? At have G. til at troe noget. Jeg har mine Grunde til at gjøre det. Han har mange Grunde ſ. fig. Heri laae den ſande Grund t. hans Fald i Lykke. Man ſkal vanſteligen ſe det noget

til denne Handling. Dette Rygte er en G. (ugrundet.) "Grund synes egentlig og mest at bestemme Forstanden, Naarsag Billien. Man siger gierne: den Naarsag har ingen Grund; og: til at gjøre det har jeg ingen Naarsag." Sporon. At det een uden al G. (d. u. uden grundet Naarsag.) En tilstrækkelig, utilstrækkelig G. Naar en Naarsag ingen Grund har, eller des ingen at have, da er den det, vi kalder Paaskud." Sporon. 2. det, som anvendes for at bevise noget, ell. kan tjene til; beviseende Grund, Bevis. Alle disse Grunde bevise intet, overbevise mig ikke. Grunde, der skændt tidligt oppe, dog hofte lade sig af Grunde slaae." Helberg. tage imod Grunde (lade sig overbevise.) bygge noget paa, udele noget af Grunde. (jvf. Naarsag.) = Grundaarsag, virkende Naarsag, oprindelig Naarsag. (S. D.) Grundafgift, en. d. s. f. Grundskat. Grundarbeide, et. Arbeide Grundten t. en Bygning e. d. (Krafts Mech. II. 764.) Grundbegreb, et. B. er Grundten t. mange andre, hvorpaa andre stotte sig; ell. et væsentligt Begreb. De første Grundbegreber." (Elementer.) Kalling. Grundbiere, et. "Grundbiere ell. oprindelige Biere" hos Schytte; man siden har kaldet Urbiere. (Indv. II. 147.) Grundbillede, et. oprindeligt Forbillede, Idee, Tænkning. "At verdensstingene skulde dannes efter hiint uersandselige himmelske Grundbillede." Ruesius v. Bloch. Grundblanding, en. Blanding af Jordarter i Agerland; Jordblanding. "Det beroer p. en rigtig Grundblanding, om Jordmonnet kan bearbejdes m. Lethed." Oluffen. Grundbygning, en. den Bygning, som steer for at bygge Grundvolden ell. Fundamentet; Bygning under Jordens Overflade. G. ved en ro. (J. Kraft.) Grunddeel, en. i Naturloren: en Bestanddeel i et Legeme, som ikke videre lader sig adskille v. kemiske Idler. (Atom.) Grunddrift, en. Drift, som er væsentlig for Mennesket; ell. hvorafter andre Drifter have deres Udspring. Derfor maa man antage en Grunddrift, da der vel alle andre Drifter afledede eller forordnede." Wynnster. Grundegenkab, en. væsentlig Egenkab. Grundenddom, en. Jordenddom. (s. Grund, 7.) Grundeier, en. den, som er Eier af en vis Jord ell. Jordstrækning. Grundevne, en. væsentlig Evne; Evne, som indeholder Grundten til, Betingelsen for andre Evner. Grundfald, et. noget, som falder Grundten ell. t. Bunden. (Krafts Mech. 930.) grundfaldt, adj. aldeles falsk, falsk ugrundet. Grundfarve, en. 1. en Farve, hvorafter andre opstaae v. Blanding. 2. den i et Maleri især herskende

Farve. 3. den Farve, som er i Bunden ell. Grunden af Tøi ell. andet. grundfast, adj. 1. som har en fast Grundvold, meget fast. 2. som ei kan flyttes fra Grunden, uroffelig. "Jeg vil sælge dig mig selv, som andet Grundfast." Guldb. Plaut. Deraf: Grundfasthed, en. ud. pl. Grundfist, pl. F. som opholde sig mest p. Bunden i Søen. Grundflade, en. den Side ell. Flade, hvorpaa et Legeme hviler; Basis. (modf. Sideflade.) Grundforbedring, en. den Forbedring, som en Jordbund modtager inden den besaaes, ved Rydning, Vandets Afledning, Stødning, Jordblanding, ic. (Oluffens Landoec. 10.) Grundform, en. oprindelig Form, Hovedform. Grundforraad, et. F. som haves p. et Lands Grund ell. Jordbund; f. Gr. af Skov. "Hvorvidt Landets Grundforraad stager i Forhold t. Forbruget." Oluffen. grundforstællig, adj. forstællig fra Grunden af, aldeles, ell. i det Væsentlige. (Molbech.) Grundfæste, et. f. Grundvold. grundfæste, v. a. bygge p. en fast Grund. "Paa evig faste Bolde du denne Jord grundfæstet har." E. Frisman. Grundfæstning, en. Styringen at grundfæste. grundgierrig, adj. meget gierrig. (S. D.) grundgod, adj. som intet ondt er hos, iegod, meget godt. (Moth.) Grundgods, et. Skibsgods, som v. Strandinger synker t. Havets Bund og derafra optages. (Moth.) Grundgraver, en. den, som arbejder ved Grundgravning t. en Bygning. Grundherre, en. d. s. f. Grundeier. "Naar Grundherren ikke selv vil dyrke (drive) et Biers værk." Schytte. Grundjord, en. En enkelt, usammensat Jordart. (P. C. Abildgaard.) Grundklang, en. d. s. f. Grundstone. "Sammenstemning af det Endelige m. Evighedens Grundklang i hans Bryst." Baggesen. Grundkraft, en. K. som indeholder Grundten t. andre Kræfter, væsentlig Kraft, Grundevne. "Det dynamiske System antager, at Materien opfylder Rummet v. visse Grundkræfter." H. Vrsted. "Kan hver Grundkraft end sig selv forstærke; det store Alt t. Intet styrkes ned." Rein. grundkyndig, adj. som har grundig Kundskab i noget. (L. Rothe.) Grundlag, et. det underste Lag, hvorpaa andre hvile; figurl. den første Begyndelse t. et Værk ell. Foretagende. Grundleie, en. Leie, Afgift af en Grund (3.) Grundlinie, en. den underste Linie i en Figur. Triangelens Sider og G. Grundlod, et. Dybslod. Grundlov, en. Lov, der foreskriver og bestemmer Grundten for en Stats Forsatning eller Regleringsform. Grundlyd, en. En Hovedlyd, som ligger t. Grund f. en Forbindelse af flere Toner. (s. Grundtone.) grundlægge, v. a. 3.

lægge Grund eller Grundvold til noget. (Baggesen.) "Om man nu troer et Arbejd gjort, som allene er grundlagt." Kraft. Grundlægning. en. Gierningen, at lægge Grund, ell. Grundvold. grundlærd, adj. grundigen lærd, meget lærd. Grundlærdom, en. Hovedlærdom ell. Læresætning, hvorpaa en Række andre Sætninger ere grundede. (S. Kraft.) Grundlære, en. 1. Lære ell. enkelt Læresætning, som indeholder Grunden t. andre i en Videnskab; Hovedlære. (Eilschow.) 2. Indbegreb af Hovedsætningerne i en Videnskab, af dens vigtigste theoretiske Læresætninger. (M.) 3. hos Røgle: Philosophie; Metaphysik. grundløs, adj. 1. uden Grund, ugrundet. En grundløs Bestyldning. 2. uden Bund, uden Maal ell. Grændse. (fielden.) "Din grundløse Mistundhed." Bording. II. 243. "Den grundløse Strand." sammest. "Det maa liges med et dybt, grundløst Hav, som det ikke er muligt at vade hen over." P. Tidemand. 1555. Grundløshed, en. den Bestaaffenhed, at være ugrundet. grundmuret, adj. muret fra Grundvolden af; som bestaaer af Grundmuur. Et grundmuret Huus. Grundmuur, en. Muur, som heel igiennem er opført af Steen. (modf. Bindingsværk.) Grundord, et. Stammeord. Grundpille, en. Hovedpille, Grundstøtte. Grundpløining, en. dybere Pløining, end den sædvanlige. Grundpæl, en. Pæl som nedrammes i Grunden t. en Bygning. Grundpæling, en. Gierningen, at nedramme Grundpæle. (S. Kraft.) grundraadden, adj. raadden i Grunden; giennemraadden. Grundregel, en. R. hvorpaa andre grunde sig, Hovedregel. Grundrids ell. Grundridsning, en. 1. Udkast t. en Tegning, Grundstegning. 2. Udkast t. et systematisk Skrift, en videnskabelig Lære. Grundsandhed, en, almindelig Sandhed, som antages at have sin Grund i sig selv, og hvorfra andre Sandheder uledes og bevises. (Axioma.) Sneedorf. Grundstat, en. Stat, som betales af Jord ell. af Bygningsgrund til Grundherren ell. Staten. "En Mæringsstat, som erlægges af faste Eiendommers Indbringende, kaldes Grundstat." Olufsen. grundstielve, v. n. 3. stielve i sin Grundvold. (Baggesen.) Grundskrift, en. skriftligt Arbejde i Sproget, og den oprindelige Form, hvori det er skrevet; Grundtext, Original (i Modsetn. t. Oversættelse.) Grundstud, et. Stud, som træffer et Skib i Vandgangen. Grundspire, en. den første Spire, og figurl. den første Begyndelse; Anledning til noget. Grundsprog, et. 1. det Sprog, hvori en vis Bog først er skrevet. At læse Bibelen i Grundsproget. 2. et Sprog, der ei kan uledes af noget andet, nu tilværende; et

Stammesprog. Grundsteen, en. 1. af de Stene, som lægges til Grundvolden under en Bygning. 2. i Særb. den første af disse, der ved store og offentlige Bygninger plejer at lægges m. Høitidelighed. At lægge Grundstenen t. en Kirke. Grundstof, et. det væsentlige, oprindelige, v. hidtil bekiendte physiske Kræfter udsatte Stof, hvorfra en Ting bestaar. Grundstykke, et. det Stykke af en fast menstat Pille ell. desl., som er nærmest Grunden. grundstærk, adj. stærk i Grundvold, meget stærk. Grundstøtte, en. Støtte, som hviler i Grunden af en Bygning, ell. hvorpaa noget fornemmer sig hviler; Grundpille. figurl. "Grundstøtten for den borgerlige Frihed og Eidsked." Schytte. Grundsvælg, et. Svælg i Havets Dyb, i Jordens Grund; et bundløst Svælg. Grundstætning, en. en Sætning, hvorpaa andre Sætninger grunde sig; Hovedsætning. 2. Sætning Lære, Regel, som har ell. gives en praktisk Almindelighed, og hvorefter man i alle Tilfælde af en vis Art indretter sine Handlinger, sin Fremgangsmaade; Princip. "En Mening, som er bleven t. Regel, er en Grundstætning; og er den ugrundet, er den en Fordom." Sporon. grundstætte, v. n. 3. (om Skibe.) sætte p. Grund. "Fienden søgte at grundstætte, styde i Søen og opdrænde af Skibene Alt hvad muligt var." Baste. Grundtrænk, en. pl.-r. Trænk, som lægges i Grund f. Tænkningen selv. (Eilschow og.) Grundtækt, en. Tækt, hvorefter Grundstat paalægges og svares. Grundtægning, en. T. som viser Inddelingen af en Bygning ved Mure og Mellemvægge. Grundtext, en. f. Grundskrift. Grundtone, en. i Musikken: den haarde ell. høje Hovedtone, der gaaer igiennem, ell. ligger t. Grund f. et Musikstykke; i mere vidt løst Betydning: den dybeste Tone i et hver Accord. Grundtoug, et. faldet i et svært Toug, som v. et Skibs Risthalv befastes i dets ene Ende, tages under Masten, og m. den anden Ende gøres fast i Rind, ell. v. et andet Skib. (Roth. Schönder.) Grundtræk, pl. de første Hovedtræk, Omrids, Udkast t. noget. Grundtrækkene af en Mands Levnet. At udkaste Grundtrækkene t. et Maleri. Grundvand, et. Vand, som findes dybt i Jorden; ell. som kommer frem af en Grund. Grundvidenskab, en. V. hvorpaa andre videnskaber ere byggede. "En Grundvidenskab, der gaaer for alle philosophiske Kundskaber. (Metaphysik.) Eilschow. Grundvold, en. Muur, som opføres i Grunden af et Hus ell. en anden Bygning. (S. Vold, 2.) "Jeg undres ikke over, at en Bygning, opført paa saa god en Grundvold, kunde være

te." Guldb. Grundværk, et. i Bænderingskonsten: det underste Lag, eller Grundvolden s. det, som bygges ell. opføres i Bænder. Grundværket i Fastenbygningen. "At slaae Fastenerne fast med Pæle Grundværket." Kraft. Mech. II. 922. Grundvæsen, et. en Tings oprindelige og oprindelige Væsen. "Det onde Grundvæsen." Mynster. grundærlig, fuldkommen ærlig.

Grund, adj. n. grundt, [Isl. grunnr. Grund, 6.] lav, ikke dybt (om Vand.) "Men var der noget grund." Bedels Caro.

"Havet er under tiden dybt, undertiden grundt." sammest. 318. Grundt Vand. — Grundt, adv. ikke dybt. At pløie grundt.

Grunde, v. a. og n. 1. grundfæste, bygge p. Grundvold. At grunde et Huus p. Klippe. figurl. At grunde (bygge) sit p. noget. At være vel grundet i sine overbevisninger. En grundet (sandshalig) Stante, Formodning. "Saa fikter er grunden aldrig, hvor den grunder sin Grundighed p. Frøgt allene, som hvor den grunder den p. Tilid og Agtelse." Birks.

"Han havde intet at grunde sin Forsætning, Bestyrdning paa. (jvf. ugrundet.) hos Malere: give noget det første Overblik m. Farve. At grunde en Væg. — Der.

n. s. Grundig, Grundfarvens Paaordning. 3. At grunde en Plov o: stille sig saaledes, at den gaar dybt i Jorden. At grunde et Arbejde, et Træværk ud.

gøre det dybere p. et Sted, end p. et andet (s. Gr. Sædkeren med Høvlén.) Roth. 5. neutr finde Grund, naae Bund.

6. recipr. grunde sig paa, have t. Grund, Aarsag, Grundledning. Hans Paastand grunder sig p. Hermandens Besiddelse. Det grunder sig t. p. et Angte. "Den Bedtægt sig paa alle Støtter grunder." Baggesen.

2. Grunde, v. n. 1. [Isl. grunda.] at grunde dybt paa en Ting, overveie den til Grund (speculere.) "Da jeg ret alvorlig grunde grundet paa Tingen." Bagg. M.

im. Han stod længe og grundede. "Jeg gruber du grubler, og jo dybere du gruber." Bagg. Jvf. gruble. (s. udgrunde.)

er af: Grunden, en. ud. pl. Grundig, adj. 1. som gaaer t. Grunden, t. det Væsentlige af Tingen, dybt, nøiagtig. En grundig Lærdom, Kundskab. grundigt. (vel giennemtænkt) Skrift, Udvikling. (modf. overfladelig.) "Man siger, man har ingen grundig Aarsag dertil, d. e. man har ingen saadan Aarsag, som har Grund." Eporon. 2. som forstaaer, forstaaer, indseer en Ting t. Grunden, til Grund, nøiagtig. En grundig Lærd. At grunde grundig i en Videnskab, forstaae den grundigen. — Grundighed, en. ud. pl. Grundigheden, at være grundig.

Grunter, n. s. pl. sparede og glemte Penge. (dagl. T.) At have Grunter. ("En Grunte, en Dunge, Hob af noget; mest om Penge." Roth.)

Gruppe, en. pl. -r. [Fr. Groupe.] i de skønne Konster: en Forbindelse ell. nær Stilling af flere Figurer, som staae i et vist Forhold t. hverandre. (Sædvanlig kun om levende Stenstande; dog siger man: en Trægruppe.)

Gruset, adj. s. Gruus.

Grusom, adj. pl. grusomme. [af Gru.] d. s. s. grum. At handle grusomt. En grusom Straf. = Grusomhed, en. Grumhed. (pl. Grusomheder, grusomme Handlinger.)

Grutte ell. grudte, v. a. 1. (s. Grudt.) knuse, støde, male grovt. At grutte noget i en Morter. (B. S. D.) At grutte (straae) Korn. — Deraf: Grutning, en.

Gruus, et. ud. pl. [Isl. griot, Steen. s. Grud, Grudt.] smaa, ligesom knusede Stene, blandede m. grov Sand; Smaa dele af et ell. flere Slags Steen, som findes i naturlige Løier ell. Banker. Jord, blandet med G. Bygningsgruus, Muursgruus, af nedrevne ell. afbrændte Mure. "Hvis Borgen af sit Gruus igjen skal stige." Ohlenschl. = Gruusbakke, Gruusbanke, en. naturlig Bakke, hvis Hovedmasse bestaaer af Gruus. Gruusgang, en. En m. Gruus belagt Gang; s. Gr. i en Have. Gruusharpe, en. et Redskab, hvorpaa Gruus harpes ell. sigtes t. Bygninger ell. anden Brug. (s. Harpe, 2.)

Gruusjord, en. Jord, som er meget blandet med Sand.

Gry, et. bruges kun i de sammensatte Ord: Daggrø, Morgengrø. (s. v. n. grye.)

Gryde, en. pl. -r. [Isl. Gryta.] et rundt Kar, sædvanlig af støbt Jern, som i Stikkelse ligger en Riedel, og undertiden, som denne hænges i en Pant, men tillige har Fodder. At koge Mad i Gryder. At sætte, hænge en G. paa Jlden. En Leers gryde. Roth. (Leerkar, som ligne Gryder og bruges som disse, kaldes dog sædvanlig Potter.) = Grydesod, en. En af de tre Fodder, Gryden staaer paa. Grydefrog, en. Krog i Arnen, hvorpaa Gryder hænges, Riedelfrog. Grydelaag, et. Laag t. at lægge over en G. Grydeleer, et. Leer, som er tjenligt og br. til Gryder, ell. lignende Kar. (Roth.) Grydemalm, en. Jernmalm, som bruges til Gryder.

Grydeovn, en. Et Slags tilforn brugelige Ovn, sammensatte af Leerpotter. Grydestee, Grydeslev, en. stor Stee ell. Slev, hvormed man rører i Mæden ell. øser den op af Gryden. Grydesteen, en. En Art af den egentlige Talcsteen, der lader sig forarbejde til Potter og andre Kar, og i Jlden bliver hvid og haard som Glas. (Talcum proprium ollare.) Gryder

fleg, en. Dresteg, som, efter en vis Forberedning, steges i en Gryde. Grydestøber, en. den, hvis Haandværk er at støbe Jerngryder. Grydestøberi, et. Fabrik, hvor Gryder og lignende Jern-Arbejder støbes. grydesøden, grydesødet, adj. kogt i en Gryde. (Golding.)

Grye, v. n. 1. (fjelden i de sammensatte Alder. Sv. grya.) siges om Dagens ell. Morgenlysets første Frembrud. Dagen gryer. Det gryer ad Dagen. "Før det endnu første Gang i dette Aar gryede ad Morgen." Munster. "Glad seer jeg Sandheds Morgenrøde grye." Rein. "Døtters halsen snart skal rødne af gryende Dagsstær." Bergh. ("Den gryende Sol." Samme. 119. usædvanligt. Moth har Talesmaaden: det gryer ad Sommer.)

Gryle, v. n. 1. vrinkle i stor Mængde. (Moth, som ogsaa har n. s. Gryl.)

Grylle, v. n. 1. (om Kornet) begynde at spire og første Rod. (Moth.)

Gryn, et. pl. d. s. [Jsl. Grion.] Smaas Korn af Bøg, Havre ell. anden Sæd, som stilles v. Stallen og males grovt paa en Grynsmølle. At lave Grød, Belling af Bøggryn, Havresuppe af Havregryn. (uegentl. for: Grød ell. smaat Gruus.) = Deras: Grynbotte, Gryngrød, (i Rødsætning til Meelgrød,) Gryn Korn, (det bedste Korn, som bruges til Gryn. Moth.) Grynmeel (som sigtes fra de malede Gryn,) Grynsmølle, Grynsmøller, Grynspølse (modsat Rødspølse,) Grynqværn (hvorpaa Gryn males,) Grynfold (hvor i Gryn sigtes,) Gryn suppe, Gryntromle, en. (et Rødsæt v. Grynsmøller, hvori Meel og Støv sigtes fra Grynene,) o. fl. — grynet, adj. som er fuld med noget, der ligner Gryn.

Grynte, v. n. 1. (har.) bruges om Spisnets sædvanlige Eyd, — Deras: Grynten, en. ud. pl.

Græde, v. n. græd, grædt. (har.) [J. grāta. s. Graad.] sælde Taarer. At være let t. at græde. At græde af Glæde. — At græde for noget: a) fordi man ikke kan faae det, ell. s. at faae det. Hvad græder hun for? b) græde for noget, man har mistet, begræde. Hun græder for sit Barn. — At græde over (i Anledning af) noget. — act. Hun græd sine modige Taarer. "At aldrig Savnets Graad han græder." M. S. Buchholm. "Ildes Tiden du anvender, du, som græder Tiden bort." Rein. "D kunde Døde grædes end t. Live." Rahbek. (At græde sig, græde sine Vine fordærvet, t. Stæde.) At græde Milekul, ell. græde for sin Stivmoder (græde forstilt Graad.) Moth. — grædende, som ligner Graad. Med grædende Røst. = Grædedag, en. sorgelig Dag, Sorgens Dag. grædesærdig, adj. nær v. at græde. grædenem, adj. som lettelig græder (taaremild.) "uden

al grædenem Blødagtighed." M. Grædeqvind, en. (Moth.) "De Samlede Grædekvinder, som leledes til at græde i Elig." Rahbek. (Eller. IV. 445.) Grædsang, Grædevise, en. sorgelig Sang, M. Moth. (sædvanlig i Spot.) Grædesvøb, et. Skuespil t. at græde over. — Græde en. ud. pl. Med Græden og Klagen. "J hader al utidig Græden, og er af Tiigt ingen Ven." J. Smidth. = grædesiet, som seer forgrædt ud af Vine. (Moth.)

Græmme, v. a. og rec. [J. grāma, Gram. Jsl. gremja, fortørne, giøre vel volde Sorg (især lønlig;) frænte. Den i besættelse græmmede ham meget. (dog i det mest som dep. ell. recipr.) At græmme over noget. Hun gaaer bestandig og græmmes. ("Da græmmedes hans Aand i bader han saae Staden saa aldeles ugudelig Ap. G. 16. Bib. af 1550.) Hun har læst gaaet og græmmet sig. At græmme sig over noget; græmme sig til Døds. (i Harm, harme sig.) = græmmelig, som voldes Græmmelse. (B. S. D.) — Græmmelse, en. pl. -r. [J. Gram.] en Hæder af Harm, Sindstærkelse ell. v. varende lønlig Sorg, enten over Mangelgang, som tilføies os af Andre, ell. v. en stærk og varig Fortændelse af egne Fejld. Hun har længe haft en hemmelig G. I volde een Sorg og G. Anger og Græmmelse over hans Feiltrin har gjort ham tungsinnet. — græmsom, adj. som lettelig græmmer sig. (B. S. D.)

Grændse, en. pl. -r. [J. Grenze] 1. den yderste Kant, Strækning af Jordmon, især Land ell. Rige; Stiel, Landmærke. "Grændser ere i sig selv ikke noget, de ere det, hvori Tingen holder sig og være." Gilschow. At afstikke en Mark Grændser. At forsvare, at drive Grændser over Grændserne. At bestemme Grændser imellem to Riger v. en Tractat. 2. figurativt en vis, sammelig Indskrænkning. (i Skranke.) At holde sig inden for en vis Grændse. "Nogle gaae uden f. Fornustens Grændser og komme i uvilshed; andre træde over dens Skranke og komme i Bilerede." Sporon. uden Maal og Grændser. "Ved egen Tapperhed og Forbund med Anden vidste de at sætte Grændser f. Hersefærd." Guldberg. "Da vi fjelden ere fornuftig nok t. at sætte os selv Grændser, behøver vi undertiden Indskrænkninger." Sætted = Grændseegn, en. Egn langs med et Nærheden af et Lands Grændse. (P. S. Müller.) Grændsefæstning, en. J. l. er anlagt t. at forsvare et Riges Grændser. Grændsegrøft, en. Skillegrafs Grændsehegn, et. Hegn imellem to Grændse sende Jorder. Grændsehei, en. Hei som ligger v. Grændsen imellem to Lande eller Jordeiendomme. Grændseheide

Græds, som begrænder en Udstræk-
 3. "Hvor Horisonten lavt dets (Havets)
 endsekræds indfatter." P. H. Frimann.
Grændselinie, en. den Linie, som drages
 tænkes dragen til Grændse. 'figurl.
Grændselinien imellem Godt og Ondt.
Grændseløs, adj. uden Grændser, umaas-
 1, uendelig. "Satte han Skranker for
 0, eller Støv tvang grændseløs Al-
 1?" Pers. **Grændsemaal**, et. Maal,
 ved noget begrændes, yderste Grændse.
 1 Levnets Grændsemaal dog ei forlænge
 1. Bording. "Nu tog hun Grændse-
 1 til Land og Rongeriger." Ringo.
Grændsemuur, en. M. opført t. Grænds-
 1. **Grændsemøde**, et. Møde, som
 1es nær v. Grændsen imellem to Riger.
 1 andal.) **Grændsepæl**, en. P. hvore-
 1 en Grændselinie affattes ell. betegnes.
Grændserytter, en. En Grændsevogter,
 forretter sin Tjeneste til Hest. **Grænds-**
iel, et. det, hvorved Grændsen imellem
 der ell. Lande tilkjenbegives (egentl. d.
 Skiel.) "Du, som har sat det Grænds-
 iel, hvor Evighed begynder." E. Fris-
 1 an. **Grændseslot**, et. Grændsestad,
 1 Slot, Stad i Nærheden af en Grændse.
Grændsested, et. en By, Stad, Fæstning,
 ved Grændsen imellem to Lande.
Grændsesteen, en. Skielsteen. (Moth.)
Grændsestrid, **Grændsestridighed**, en. Strid-
 1 ed om ubestemte, tvivlsomme Grænds-
Grændsesætning, en. Glerningen
 1 ætte, afflikte en G. **Grændsetold**,
 1 old, som betales af Varer, der til-
 1 ds føres fra eet Land, een Provinds i
 1 anden; deraf: **Grændsetoldsted**, et.
 1 Grændsetold betales. **Grændsetvist**,
 1 Strid om Grændsen imellem Naboer.
 1 Bull.) **Grændsevei**, en. Wei, som
 1 er t. Grændsestiel, ell. som løber langs
 1 en Grændse. **Grændsevogter**, en.
 1, som er sat t. at vogte, forsvare en
 1 endse. **Grændseværn**, et. 1. Grænds-
 1 es Forsvar, Beskyttelse. 2. Grændse-
 1 ning.

Grændse, v. a. og n. 1. sætte Grændse,
 1 ke Grændsen. At grændse imellem to
 1 ecr. (fielden.) 2. stode umiddelbar til,
 1 Grændser med. Jylland grændser
 1 Sønden til Holsten. Disse to Lande
 1 ndse sammen.

Græs, n. coll. ud. pl. [N. S. Græs.
 og L. Gras.] en almindelig Benævn-
 1 p. den Klasse af vildt vorende Planter;
 1 Stilk ell. Stængel bestaaer af et lige,
 1 t, med Led ell. Knæ forsynet Straa,
 1 have lange, flade, spidbannede Blade, og
 1 Blomster danne et Slags Xr. (Gra-
 1. Om flere Slags Græs br. Græsarter,
 1 planter. Nogle Botanikere have deris-
 1 i nyere Tid, imod almindelig Sprogbrug

og imod Ordets Natur, indført pl. Græsse
 ell. Græsser.) At staae Græs. Afhugget og
 tørret Græs kaldes Hø. Dvæget gaaer p.
 Græs, sættes p. G. At blide i Græsset o:
 falde, dse i Strid. =. Græsager, en. f.
 Græsmark. Græsand, en. et Slags
 smaa Vildænder. Moth. **Græsart**,
 en. pl. - er. En Plante, som regnes til
 Græs, har Græssets Art og Natur. **Græs-**
bed, et. 1. Sted, hvor Dvæg kan græsse,
 Græsgang. 2. Dvægets Græsning. (fiel-
 den.) **Græsbiørn**, en. f. Myrebiørn.
Græsbleg, en. Bleg, som finder Sted p.
 en Eng, Græsplet ell. Blegdam (i Modf.
 t. den Bleg, hvorved kunstige Blegemidler
 anvendes.) **Græsblomst**, en. Blomst
 p. Græsarterne. ("Al menneskelig Herlig-
 hed er ligesom et Græsblomster." Laussens
 Postil. Winterd. 86.) **Græsbug**, en. tyf
 Bug, som Dvæget faaer v. at gaae paa
 Græs. (Moth.) **Græsbund**, en. Jord
 begroet m. Græs. græsbunden, adj. v.
 stærk begroet m. Græs. græsbunden Jord.
Græsbænk, en. Bænk ell. Forhøining af
 Jord, belagt m. grønne Græsterv. **Græs-**
eng, en. tør Eng t. Græsning. **Græs-**
enke, en. i Skienit og d. Tale: en Rone,
 hvis Mand er p. Reiser. (Fordum ogsaa:
 Enke efter en hængt Mand. Moth.)
Græsfarve, en. græsgrøn F. **Græsfø-**
der, et. grønt Foder. (modf. Høfoder.)
Græsfros, et. ud. pl. Fros af Græsarter.
 At staae G. i et Stykke Høvejord. **Græs-**
fros, en. En Fros af græsgrøn Farve, Løvs-
 fros. Rana arborea. græsfældet, adj.
 siges om Dvægets Lunge, naar den kryb-
 ber sammen i Palsen, saa det ei kan svøbe
 det stakkede Græs t. sig. (Moth.) græs-
 født, adj. v. opfødt med Græs eller paa
 Græsgang. græsfødt Dvæg. (Moth.)
Græsgaard, en. Avlsgaard, Bondegård,
 som har god Græsning og Høavl. En god
 G. **Græsgang**, en. 1. Sted, hvor
 Dvæg græsser ell. kan græsse, Græsbed.
 2. særbd. saadanne Jorder, som ligge bes-
 standig t. Græsning, uden at tages under
 Ploven ell. br. til Hø. (Overdrev, Fæl-
 led.) **Græsgield**, en. Penge,
 som betales for Græsning; Græsgangs-
 penge, Græskieie. græsgroet, adj. v.
 begroet med Græs. En græsgroet Høve.
Græsgroede, en. d. f. f. Græsvært. En
 rig, overflødig Græsgroede. græsgrøn,
 adj. som har Græssets grønne Farve.
Græshoppe, en. En Slægt af Insecter,
 som leve mest i Græsset, og v. deres lange
 Bagskædder kunne hoppe langt. (Gryllus.)
Græshø, et. Hø af almindelige, vildt-
 vorende Græsarter; i Modfætn. t. det Hø,
 der vindes af kunstige Foderurter. (Dluf-
 sen. Landoec. 431.) **Græsjord**, en. Jord,
 som er udlagt t. Græsning, ell. som længe
 ei har været under Ploven. **Græskar**,

et. en Plante, udmærket v. sin meget store, aflang kuglebannede Frugt. *Cucurbita pepo.* græsklædt, adj. v. bedækket m. Græs. Græsklædte Marker. Græskorn; et. kaldes i Holland og Fælster de saakaldte Mannagryu. Græskrande, en. R. flættet af Græs. Græslund, et. d. s. f. Græsmark. Græsløse, en. d. s. f. Græsgjeld. Græsløg, et. En Urt; Skovløg. *Ornithogalum luteum.* Græsmark, en. Mark, som er udlagt t. Græsning, som et er under Ploven. Græsmælk, en. Mælk af Kær, som faae grønt Foder ell. gaar paa Græs. (Ugeledes: Græsløse.) Græsmølle, en. En liden Vandmølle, der kun om Vinteren og om Foraaret har Malevand; Vintermølle. (D. Lov. V. 11. 2.) Græsoxe, en. Dre ell. Stud, som fødes p. Græs; mods. Staldstud. Græspenge, pl. d. s. f. Græsgjeld, Græsløse. Græsplante, en. et enkelt Græs; ell. en Græsart. Græsplet, en. et liden Stkke Jord, f. Gr. i en Have, bevoret m. Græs. Græsqvæg, et. Dvæg, som er opført paa Græs. (Moth.) græsrig, adj. som har meget Græs, overflødig Græsning. Græsrød, en. Roden af en Græsplante. Græsrytter, en. i Talemaaden: at blive til Græsrytter 3: falde af Hesten. Græsfæddel, en. Brev, som meddeles paa Græsningsret f. et ell. flere Dvægs-hoveder, f. Gr. paa en Fælled. (Forordn. 27 Apr. 1708.) Græsside, en. Græssiden af en Løv, den øverste Side (modsat Rodsiden.) Græsslette, en. En m. Græs begroet Slette ell. jævn Mark. Græsmutte, en. Navn p. en indenlandsk Sangfugl. *Motacilla hippolais.* Græsmør, et. Smør, klæret af Græsløse. Græspire, en. den første, tidligste Spire af Græsroden. (Moth.) Græstraa, et. egentl. Græssets Stængel; men br. ogsaa lidt for: Græsblad. Græstud, en. (Moth.) f. Græsqvæg. Græsfæd, en. Græsvært, som frembringes ved at faae Græsfæ. (Blussen.) Græstang, en. et Ravn, som undertiden gives den alm. Tang eller Bændeltang, (*Zostera marina*) hvis grønne Blade, lig Græs, beklæde Havbunden. Græstop, en. den øverste Deel af opvoksende Græstraa. Græstør, en. Sammenhæng af Græsrødder m. det deraf opvoksende Græs, enten fast p. Jordens Overflade (Græsvær) eller afstakket i Løv. Græsvang, en. Græsvænge, et. indhegnet Græsmark ell. Eng. Græsvæi, en. Vei, begroet m. Græs. (W. S. D.) Græsvært, en. 1. Græssets Grøning. Løven hindrer Græsværten. 2. voksende Græs, Græsgrode. En rig, vppig G. "Den skulte Væk, som knap kan trænge gienem den hule Græsvært." Foersom. At forbedre Græsværten i en Eng. græs-

ædende, adj. v. som nærer sig af Græs. Græsædende Dyr.

Græst, adj. som tilhører Græsterne, fra Græstenland. (tilførsel: græst.)

Græsse, v. a. og n. 1. føde paa Græs lade gaar p. Græs. Høden græsser Løget. Ved denne Gaard kan græsses m. Kær. 2. v. n. gaar paa Græs, sege. Føde p. Græs, p. Marken. Høden græsser i Engen. 3. neutr. Ruglen græsses naar en udstedt R. falder t. Jorden løstes nogle Gange op igien, og der særes længere frem. Moth. — Græsningsret, en. 1. det, at Dvæg græsser. "At f. Dvæget om Sommeren p. l. Græsningsret Blussen. 2. det t. Dvæg stiftede og f. nødne Foder paa en Græsningsret. At f. fri G. til to Kær. Denne Gaard har en Græsningsret. "Hvad et Dvæghoved behøver efter Græsningsretts Bestaffenhed." Blussen — Græsningsret, en. Ret t. at lade Dvæg græsser paa et vist Sted.

Græsselig, adj. [Z. gräßlich. I. grislic; og agrysan, horrere; R. gräsen. Z. grausen.] fæl, skrækkende af Udseende; forfærdelig, afskyelig, gyselig. Han ser græsselig ud. Græsseligt Syn. En græsselig Forbrydelse. Det var en græsselig Storm i Nat. "Det var en græsselig, en rædsom Døds-Øhlschl. (Hakon S.) (Det er nok, tyndt Hverkomst og overflødig.) = Græsselighed, en. Bestaffenheden at være græsselig.

Grætten, adj. pl. grætn. grædende (især om Børn,) gnaven, fortrædet (dagl. Tale.)

Grævling, en. pl. - er. [af grave.] indenlandsk Dyr af Bjørneslægten. Urdmeles. Deraf: Grævlingefæd, Grævlingegrav, (Grævlingens Jordhule) Grævlingehund, (d. s. f. Grævhund.)

Grød, en. ud. pl. [Zsl. Gravr.] Slags tykkere Steemad, som laves af Grøn, der koges m. Vand ell. Mel ell. af andre Ting, saasom Meel, der kogning bringes i en tyk Tilstand. Grøgrød, Risgrød, Meelgrød, Hvedgrød, Rødgrød, Sødgrød, Vandgrød, m. f. En Grøde Grød 3: fuld med kogt Grød = Grødfad, et. f. hvorpaa Grød kan sættes frem. Grødgilde, et. hos Bønder et Gilde, hvorved beværges med Sødgrød. Grødgrøde, en. G. som bruges t. at bage Grød i. Grødhoved, en. Dødsmerke, betegnende den døde Person. (d. Tale.) Grødmund, en. den, som er stor Elsker af Grød. (d. Z.) grødmundet, adj. kaldet i Tale den, der taler som han havde Grød i Munden, tykt, uforstaaeligt. = grøde adj. som i Bestaffenhed, Udseende ligner Grød. Suppen er bleven grødet. (J. greytaz, blive til Grød.)

Grøde, en. ud. pl. [Zsl. Grödr.]

li, Frugtbarhed. [s. groe.] 1. Bore, den Kraft i Naturen, som bringer telegemer til at groe. Der er endnu kommen G. i Jorden. Der er alt G. ærte. 2. Bort, Boren (om Planter aer.) At komme, at staae i Grøde. en Ager staaer i en herlig Grøde. 3. som groer op af Jorden, især efter fning, Afgrøde; Jordens Frugt. En overflødig Grøde. "Hvor den vorende de mig møtter." N. Brun. "Af Jorden Grøde har alle Føde." Ordsp. "En gt, som i sit Ansigt Sved afstøtter den gavnlige Grøde." Rahbek. Mars de v. hvad Jorden i et Aar frembringer. Høstgrøde, fildig Afgrøde. (jvf. Føtgrøde.) Grøde i Fjeldamme, Canaler, kaldes de Vandplanter, som enten op fra Bunden, ell. sætte sig p. Overen af Vandet. = Grødeaar, et. Aaret, henrynt t. Jordens Grøde. Et godt, flet grødeaar. — grødedrivende, adj. som er, fremmer Plantevæksten. grødes, adj. som bærer, frembringer megen de. En grødefuld Ager; et grødefuldt (Moth.) Grødekorn, n. s. coll. f. Sædekorn. Grødekraft, en. den urkraft, som driver Grøden frem, Borekraft. "Jordens Skieb m. Grødekraft bes." Joersom. (s. Grøde, 1.) Grødes, en. frugtbar Foraarsregn. (Moth.) derig, adj. som har en rig, overflødig Grøde. Den grøderige Mark. (E. D. hl.) Grødetid, en. den Aarstid, Grøden kommer i Jorden. Grødes, et. Beirigt, som fremmer Vækstens Grøde. Grødes, v. n. pass. komme i Grøde, lille Grødekraften. Jorden begynder at grødes. (Grøde, v. n. vore frem, fremme, komme i Grøde. Moth. Ringo.) Grøft, en. pl.-er. en Grav i Jorden, især i betydelig Længde, enten t. Hegn, t. for at aflede Vand. At grave, fæste Grøfter. At drage, grave Grøfter iglens en en Røse. (Grøft bruges altid om de Rønder t. Hegn; Grav om Stadsfæstningsgrave, ell. om Udgravninger for Damsang, men mindre Længde, f. Leergrav, Gruusgrav.) = Grøftgrav, ell. Grøftegraver, en. den, som lader icke t. at grave Grøfter. Grøftvold, Bold ell. Dige, som opkastes af den, der graves af Grøften. Grøfte, v. n. og a. 1. fæste en Grøft. lade grøfte paa begge Sider af Veien. grøfte om sine Marker. act. at grøfte Mark ind. (s. indgrøfte.) — Grøftning, Sierningen at grøfte. Grøfte, v. a. 1. At grøfte Korn. (B. D.) f. grutte. Grøn, adj. pl. grønne. [N. S. groen. l. grønn.] 1. Navnet paa en Hoved-

farve, som opstaaer v. Blanding af Blaat og Gult. Grønt Klæde. Grønne Blade. At male noget grønt. 2. Da denne Farve fortrinligen tilhører friske Urter, det vorende Græs og det friske Løv, overføres Begrebet om Farven paa disse Stienstande selv. Saaledes: Marken. Skoven er endnu ikke grøn (v. den første har endnu ikke nyt Græs; den sidste ikke udsprunget Løv.) At gaar, spadserer i det Grønne v. p. Marken, i Skoven. Grønt Foder, modsat: tørt. Grønt, Høvegrønt v. Høveurter. (Deraf: Grønkone, en. i Rissenhavn: en Kone, som sælger Høveurter.) 3. som ikke har naaet fuld Modenhed, umoden. Et grønt Æble; grønne Stikkelsbær. At male Kornet grønt. — uegentl. grønt Brænde, som nylig er fældet; (modf. tørt.) = Grønsager, en. Ager, som i flere Aar har hvilet, Hølleager. grønagtig, adj. som nærmer sig den grønne Farve; grønladen. grønfarvet, adj. farvet m. grøn Farve. grønguul, adj. som har en gul, med grønt blandet Farve. Grønjord, en. Grønager. Grønfaal, en. Afart af Kaalen. (s. Kaal.) grønflødt, adj. v. især grønne Klæder. Grønkone, en. som sælger Høvegrønt, Grønse. (Rissenhavn.) Grønland, et. d. s. f. Grønager, Grønnejord. grønpletet, adj. som har grønne Pletter (saaledes: grønspaglet, grønspattet, grøntribet.) grønsaltet, adj. som kun har ligget kort Tid i Saltlage. grønsaltet Fæst, Rødt. Grønspatte, en. En Fugl, grøn p. Røggen, der, som andre af dens Slægt, er meget stiftet t. at flattere op ad Træstammer, i hvis Bark den søger Dime og Insecter. *Picus viridis*. Grønsvær, en. f. Svær. [Isl. Svódr, et grønt, græsbeget Sted.] den p. Jorden fæste Grøstør. At afflikke, opløse Grønsværen. (Isl. Grassvódr.) Grøntør, en. 1. d. s. f. Grønsvær. 2. en affstikken grøn Grøstør. Grønvei, en. Markvei, beget med Græs. (B. S. D.)

Grønhed, en. ud. pl. grøn Farve, Betskaffenheden at være grøn. (Forekommer felden.)

Grønland, n. propr. Deraf: Grønlandsfarer, en. 1. en Sømand, som farer t. Grønland. 2. et Skib, hvormed denne Reise gøres. = grønlandst, adj. som er fra, hører t. Grønland. — Grønlander, en. den, som er født af grønlandst Forældre. (Grønlanderinde.)

Grønlig, adj. hvis Farve falder i det grønne; grønagtig, grønladen. (Moth.)

Grønnes, v. n. pass. imperf. grønnes des. (i de sammensatte Tider br. det ikke.) blive grøn. (saar Græsveget, Blade.) Markten, Træerne begynde at grønnes. "Alt grønnes nu de mørke Lunde." C. Frimann.

Det var i den Tid, da Skoven grønnes
des. — Grønnende Marker.

Grønning, en. pl.-er. 1. en m. Græs
bevoren Plads (s. Gr. i en Have, i ell. ved
en By) en Græslette. "Da saae de —
midt p. en Grønning lys en Kirke staae." *Ohlenschl.* 2. (fielddere.) en m. Klat ell.
Buske bevoren Plads. "Hænger de gyldne
Smykker — p. Buskene rundt om i denne
Grønning." *Ohlenschl.* (Stærkodd.)

Grønse, et. ud. pl. Havegrønt, spise-
lige grønne eller friske Urter og Rødder.
(Biborg.)

Grønfolding, en. pl.-er. [*Jsl. Grøn,*
Skag; Læb. Maastee: Grønfolding, af
Skaldet.] kaldes i Spot og m. Foragt en
ung, stægløs, halvoren Person.

Gubbe, en. pl.-r. [*Svensk.*] en gam-
mel Mand, Olding. (*Bording; Roth;*
enkelte nyere Digttere.) "Gammel nu i
gyldne Sal Gubben sidder ene." *Ohlenschl.*

Gud, en. [*Jsl. Gud. N. S. God.*] 1. ud.
pl. og uden substantivisk Art. ell. høist fielden.
(Saa sandt der er en Gud til.) Det høieste
Væsen, den ene, sande, evige Gud. At
bede til Gud. Troen paa Guds Forsyn.
At give sig Gud i Vold. I Guds Ravn!
For Guds Skuld! Guds Fred! (m. Lø-
sen p. det sidste Ord) en brugelig Hilsen
hos den flællandske Almue. (Hervaa var
Svaret tilførn, efter Roth: Gud giemme!
o: Gud bevare dig. Nu svares: Tak!)
Gud bedre mig! Gud hjælpe mig! — Tals-
maader, hvorved man udtrykker sin uhels-
dige Tilstand. Gud forbyde! (ell. forbyde
det. Deus omen avertat.) Gud give!
(utinam.) Gud give, hun snart maa kom-
me sig! 2. (pl. Guder.) Hos Hedninger:
et Væsen, som tillægges guddommelige
Kræfter; en Afgud. (s. Guddom, 2.)
Neptun var Havets Gud, G. for Havet.
"Du skal ikke have andre Guder for mig."
2 Mos. 20. 3. At ofre til Guderne.
"Bed alle Balhals Guder! Han skal ei
hindre mig." *Ohlenschl.* (s. Gudinde.) 3.
et Afgudsbillede, Gudebillede. Guder af
Steen, af Træ. "De have gjort sig Guder
af Guld." 2 Mos. 32. 31. "Seer du de
store Guder, hvor de staae alvorligt, og
stue strengt og truende herved." *Ohlenschl.*
(Hakon J.) = Sammensætninger: a) Guds-
barn, et. døbt Barn m. Hensyn til den
(det Fruentimmer) som har holdt det over
Daaben, ell. t. dem, som have været Fads-
dere ell. Vidner t. dets Daab. Efter deres
Kion kaldes Gudsborn enten Gudson ell.
Guddatter. — Gudsader, en. et Mands-
folk, som har staaet Fadder t. et Barn,
m. Hensyn og i Forhold t. Barnet. guds-
frygtig, adj. som har Vrefrygt for Gud,
og dyrker ham ikke blot v. udvortes Guds-
tjeneste, men v. et reent Hierte og dydigt
Levnet. (*Jsl. gudhræddr.*) "Deri er den

Gudfrygtige og den Angestløse lige,
de begge have meget at begiere." *Arnsf.*
Gudfrygtighed, en. den Egenkab, at v.
gudfrygtig, eller at besidde Guds-
frygt. "Gudfrygtighed er den Sindets Bestaa-
hed, naar Guds frygt hersker; den staa-
i samme Forhold til Guds frygt, som
Sindslag til en Følelse i Alm." *Woll.*
gudhengiven, adj. som viser Tilid
Hengivenhed i Guds Villie og Stærk-
høis Sind er vendt t. Gud. Et gud-
givent Sind. (*Basth.*) Deraf: Gud-
giveness, en. — gudindviet, adj. v. t.
er helliget, indviet t. Gud. Gudfæ-
en. hos Guldberg, om Gud, som det jeds-
Folk efter den mosaiske Religion betrag-
som sin Overherre ell. Konge. (*Theokr.*
Theokratie.) "Jatet Menneske er nu p.
Bierget, og Gudkongen taler t. alle f.
undersatter." *Verd. Hist. L. 102.* gud-
adj. ugudelig; som ikke kender Gud, f.
negter Gud. (*Jsl. gudlaus.*) "Doet i gu-
læs Bedrift." *Fibigers Sophist.* 2. Gud-
Gudløshed, en. ud. pl. Gudmoder, e.
Fruentimmer, som har holdt et Barn
Daaben, m. Hensyn t. Barnet. Gud-
sagn, et. guddommeligt Sagn, et f.
Guddommen udgaaet Sagn. (*Fibiger*
gudsendt, adj. v. poet. som af Gud,
en Guddom udsendes ell. tilsendes en. "I
gudsendt Drøm kom til mig i Søvn"
Fibigers Homer. Gudsødsfænde, n. a. f.
d. s. f. Daabsødsfænde. Gudson, en.
Gudbarn. — b) Gudeflo, en. En f.
af Guder ell. Afguder. (*Grundtv.*) Gud-
liv, et. det Liv, som de gamle hedens-
Nationers Guder tænkes at leve i den
overjordiske Boliger. Gudelære, en.
om hedenske Guder og Guddomme; *My-*
thologie. — c) Gudebarn, et. Et from
gudfrygtigt Menneske. (*dagl. T. eller p.*
den.) "Er du et Gudebarn, hvorfor
dig da disse Trængsler?" *Basth.* gud-
bespottelig, adj. som sigter til at spotte
ell. m. Ord at forhaane det høieste Væsen.
Gudsbespottelse, en. den Ugierning, at
spotte, haane Gud; gudsbespottelig Tale
Blasphemie. Gudsbespottelse, en. den, f.
gjør sig skyldig i Gudsbespottelse. Gud-
bord, ud. Art. (i eet Ord.) *Katol.*
Sacramente. At gaar til Gudebarn
Gudsbud, et. (undertiden i eet Ord.) f.
ti Gudsbud. Gudsdyrkelse, en. Guds-
ningen at dyrke Gud o: v. Bønner, guds-
lige Betragtninger og udvortes Etik-
henvende sin Siæl t. Gud og v. h. h.
Vrefrygt. (jvf. Gudsieneste.) Gud-
død! et Udtaalsord. Gudsforagter, en.
den, som ved Ord ell. Gjerninger utte-
Foragt mod Gud. (*Ohlenschl.* *Stærkodd.*
gudsforagten, adj. v. i h. h. h. h. h.
delig eller ryggesløs. En gudsfor-
Krop. (d. Tale.) Gudsforneelse, en.

helme. **Gudsforneget**, en. den, som gter Guds Tilbedelse; en Atheist. **Gudsrygt**, en. ud. pl. Arefrygt for Gud, og af stbende Attraa og Stræben. efter realt Keenhed. (Gudsfrygt kan under en bemærke d. s. Religion; men kun abstract Betydning. "Gudsfrygten er ingen re; den er et Sindelag. Der gives ingen offentlig Gudsfrygt; men vel offentlige Hvirvinger af samme." Müller.) **Guds**, n. s. (sædvanlig ud. Art.) Kirken, trons Tempel. At komme ofte, fælden i udhøus. **Gudsfundskab**, en. ud. pl. indskab, som Menneſket har ell. kan faae i det helleſte Væsen. (D. Guldb.) **Guds**, n. et. hos Catholiker: et Lam, der holder et Kors. Agnus Dei (af det bibelske trofom Christus: Guds Lam.) **Guds**, d. ud. Art. (ogsaa adskilt: Guds Ord.) i hellige Skrift, Bibelen. **Guds**, d. en. En hellig og klar Sandhed. (B. D.) **Gudstieneste**, en. ud. pl. det, der hører t. udvortes Gudsdyrkelse, religiøse, hellige ell. høitidelige Stikke, hvori Menneſkene ære Gud. (Dette Ord br. id om offentlige Stikke, hvori Mange tiltage. Gudsdyrkelse kan siges om hver kets Raade, at dyrke Gud paa.) **Guds**, d. et. en meget forunderlig, indlydlig Hændelse. (d. Tale.) **Guds**, d. et. Et meget haardt Uveir. (d. T.) **gudelig**, adj. s. nedenfor.

Guddom, en. 1. (ud. pl.) den eneste Guds Væsen, den guddommelige Maaſt. 2. (pl. Guddomme.) en hedenſt Guds, Afguds indbildte Væsen og Personlighed. — Af Ordet i første Bemærkelse forekommer, især hos Digtere, endel Sammenfatninger, hvor det staaer i St. for i guddommelig, s. Gr. Guddomsfyldt, engem.) **Guddoms**, glands, agnist, glæde, d. kraft, dygt, smagt, natur, sord, elde, o. fl. = guddommelig, adj. som ter t. og udbrinder af Guddommen, af Guds Væsen. De guddommelige Egenſkaber. — uel. meget herlig, hyperlig. En guddommelig Maaſt. "Om de stundom toge gudelige for guddommeligt, og hvad gribes kan, for ubegribeligt." Bagg. **Guddommelighed**, en. den Egenſkab være guddommelig. Christi Guddommelighed.

Gudelig, adj. 1. Gud hengiven. En gudelig Mand. 2. gudsfrygtig, som stemmer overens med, udbrinder af sand Gudsrygt. Et gudeligt Forsæt, Levnet. 3. som er, handler om Gudsrygt. En gudelig le, Sang, Bog. 4. som sigter enten t. Religionens Fremme og Udbredelse, ell. t. de velgørende, Gud behagelige Diemed. **gudelig** Stiftelse. At stienke sine Nid. i. gudelig Brug. — **Gudelighed**, en.

ud. pl. den Egenſkab, at være gudelig, (D. Bibel.)

Gudinde, en. pl. - r. en hedenſt Guddom, der tænkes at være af Kvindeskønnet.

Gudlig, adj. (Isl. gudlegr.) guddommelig. (Treschow; der ogsaa har Substantivet: Gudlighed.)

Guld, et. ud. pl. [Isl. Gull.] 1. det kostbareste, skønneste og (tilligemed Platin) mest ildebestandige og uforstørrelige Metal. Rent, reent, ublandet, gedigent Guld. At arbejde i G. At gøre Guld: søge at forvandle andre Metaller t. Guld. (I mange Sammensætn. bruges det, ligesom andre Metaller's Navne, adjectivisk, ell. til at betegne, at Tingene er af Guld; Gulddaase, Guldmynt, Guldring; Guldspænde, ic.) 2. Inderstiden br. det absol. om visse Ting, som ere af Guld, ell. besættes m. Guld; s. Gr. At betale i Guld: m. Guldmynter. At spise p. Guld. G. p. Klæderne (s. Guldguloner.) Guld paa Snittet, p. Bindet af en Bog (s. Forgyltning.) 3. hos Digtere og i høiere Stil jævnlig for: Rigdom, Penge. "Her Guldets Træl har ingen Vre; en rangsig Daare ingen Fryd." Thaarup. = Guldaare, en. Aare ell. Gang i et Biergværk, hvor Ertsen holder Guld. (B. S. D.) **Guldaar**, der, en. bruges 1. til at betegne en af Digtere skildret Tidsalder i Menneſkeſlagsens Historie, da fuldkommen Lyksalighed herskede p. Jorden og intet Ondt kendtes. 2. til at betegne den Periode i en vis Litteratur's Historie, da dens bedste Digtere og Prosaister blomstrede. **Guldarbejder**, en. den, som gør kunstigt, fint Arbejde i G. **Guldbaand**, et. Et m. Guldtraad indvirket Silkebaand. **Guldbarre**, en. Guldstang, som gaar i Handelen. **Guldbille**, en. En Slægt af Insecter (Chrysomela) især den prægtigste af disse, udmærket v. sin rige metalliske Guldglands. (C. fastuosa.) **Guldblåd**, et. yderst tyndt udhamret ell. valset Guld. (Bladguld.) **guldblank**, adj. blank, skinnende som Guld. "Fra dens Top guldblank Stjerne leer." E. A. Lund. **Guldblif**, et. Guld i tynde Plader; ell. forgylt Blif. **guldblinskende**, adj. v. skinnende, blinkende m. Guldglands. (Sneedorf.) **Guldbrand**, en. tilforn, og endnu i Almuesproget: den fjerde Finger p. Haanden, ell. Ringfingeren. (Brand i dette Ord er efter Rogles Forklaring det islandske Brandr, en Stage. Müller om det islandske Sprog. S. 148.) **Guldbryllup**, et. den Fæst, hvorved et Egtepar høitideligholder sin 50de Bryllupsdag. **Guldbræmme**, en. Bræmme om Klæder, udsnet med Guldtraad, eller af Guldguloner, **guldbremmet**, adj. forsynet m. en sliq Bræmme. **Gulderts**, en. Erts, Biergsteen, som indeholder G.

Guldfarve, en. En rødguul Farve, lig Guldet. Deraf: guldfarvet, adj. **Guldfinger**, en. den fjerde Finger fra Tomfingfingeren (fordi Guldringe ofte bæres p. den.) Moth. (s. Guldbrand.) **Guldfist**, en. et Slags smaa udenlandske Fist med guldglimdende Stæl. **Guldglans**, en. Glans p. ell. af noget, hvis Farvespil ligner Guldet. **Guldglimmer**, s. Glimmer, 2. guldglimrende, adj. v. som glimrer med Guldglans, m. Guldet Farve. **Guldglød**, en. Skum, der sætter sig p. smeltet Guld, Guldskum. (B. S. D.) **Guldgrube**, en. G. hvor Guld vinderes af Bierget. **Guldgrund**, en. En m. Guld ell. Guldfarve belagt Grund. (s. Grund, 5.) At male paa Guldgrund. **guldgul**, adj. som har Guldfarve. **Guldgylden**, en. et Slags udenlandsk Guldmynt. **guldhæaret**, adj. som har guldgult Haar. (Dhlenschl.) "Mens paa det stille Vand guldhæaret Søhund flyder." E. Frimann. **Guldharpe**, en. et Udtryk hos Digtere, hvormed sigtes t. Harpens guldfarvede ell. gualladne Strænge. **guldholdende**, adj. v. som indeholder Guld (guldholdig.) **Guldholdende Ertz**. **Guldkorn**, et. en. ganske liden Deel Guld, saaledes som dette Guld findes i nogle Floders Sand. **Guldkrone**, en. 1. en K. af Guld. 2. en til forn brugelig Guldmynt "som i Danmark gieldt 19 Mark." Moth. **Guldkyst**, en. Ravn, som tillægges en Deel af Guineaeskyten. **guldløkket**, adj. b. s. s. guldhæaret. **Guldlæder**, et. Et Slags, til forn brugeligt Læder, som p. den ene Side var prydet m. farvede Figurer og Forgylde ning. **Guldlæders Stole**, Betræf. **Guldmager**, en. den, som søger efter Konsten at gøre Guld; en Alchymist. Deraf: **Guldmageri**, et. og **Guldmagerkonst**, en. Alchymie. **Guldmine**, en. et Sted, hvor guldholdende Ertz vinderes. **Guldpapir**, et. Papir, som paa den ene Side er forgyldt. **guldprydet**, adj. v. forsynet m. gyldne Prydelser. **Guldprøve**, en. den Prøve, som foretages m. Gullet, for at erfare dets Fælnhed. **Guldpudding**, en. hos Bogbindere: et m. Skind overdraget Bræt, hvorpaa Boggullet støres. **Guldpulver**, et. Guld, som er opløst ell. bragt i Stikelse af Pulver. **Guldrasp**, en. et Redskab, hvormed Bogbindere raspe Bladene p. en Bog, før de skulle forgyldes. (Moth.) **guldrig**, adj. som har Overfladighed p. G. **Guldsand**, et. Sand i Floder, blandet m. Guldkorn eller Guldskov. **guldsaaet**, adj. v. beslaaet m. Guld. (Pram.) **Guldsflager**, en. den, som forfærdiger Bladguld ell. Bogguld. (Moth.) **Guldsmid**, en. 1. den, hvis Haandværk er at gøre Kar, Redskaber, Prydelser og andet Arbejde af Guld og Sølv. 2. Ravn p. et Insect m.

guldglimdende Krop og Binger. **Libellule** guldspraglet, adj. v. indsprængt m. Guld ell. m. Guldgult imellem andre Farver. "Den af guldspragtede Frugttræer frant fede Bel." Baggelsen. **Guldstang**, en. pl.-stænger. Guld, som er smeltet i Form af en Stang, Guldbarre. **Guldstof**, s. Gyldensstykke. **Guldstol**, en. "Stol, som bruges t. Barselkoner at sætte paa." Moth. (Jordemoderstol.) **Guldstykke**, et. en Guldmynt. **Guldskov**, en. de mindste og fineste Dele af Guld, som findes i Guldsand. **Guldtraad**, en. en spunden ell. fint udtrukken og ægte forgyldt Messingtraad, ell. en Silketraad, sammen spunden med Guld. **Guldtrækker**, en. den, som gjør Guldtraad og Guldgalener. **Guldtræt**, (B. S. D.) s. Guldvaske. **Guldtørst**, en. figurl. umættelig Begierlighed efter Guld: Rigdom. "Pan alder t. en fremmed Strand af Guldtørst din Sønnen sendte." Thaarup. "Pan ofte et Anfald, som i Dag, af Raseri, af Guldtørst." Dhlenschl. **Guldvaske**, en. den, som forstaaer og arbejder v. Guldvaske: den Gierning, at udvaske ell. udskylle Guldskovet af Flodsand. **guldvirket**, adj. v. v. v. broderet ell. udvirket med Guldtraad. **Guldvægt**, en. En meget nøjagtig Staalvægt, hvorpaa Guld veies. At lægge i Ord p. Guldvægten (tale m. stor Betænkning somhed.)

Gulerod, en. pl. Gulerødder. [af guldgul.] en almindelig Haveurt, med lilla gul Rod, som spises. *Daucus carota*.

Gulp, et. pl. d. s. Gierningen at gulpe. At give et Gulp. (Moth.)

Gulpe, v. n. 1. (ogsaa gylpe. *Sel. gylpe*, gabe m. opspændt Mund.) siges af den Gierning at bringe noget op af Halsen ell. Maven v. at fluges, og om Løben som derved frembringes. Fugle gulpe sig op til deres Linger. (Om Ragens og Ravnens Lnd. Moth.)

Gulv, et. pl.-e. [*Sel. Goll.*] 1. Gulv den ell. Grunden, som man gaar paa, et Huus ell. Værelse. *Rirkulgulv*, *Latulgulv*, *Stuegulv*. At lægge G. i en Stue. At feie, vaske Gulvet. At bone et indlagt Gulv. *Brædegulv*, *Leergulv*, *Stengulv*. 2. afdeelt Rum i en Kornlade. Et G. og to Gulve Bng. = **Gulvbræder**, pl. Bræder, som ere tienlige og bruges til Gulv. **gulvbrændt**, adj. v. siges af Korn, der bringes vaadt i Løden, og derved brænder sammen: forværres af Rødenhed; ladebrændt. **Gulvfeier**, en. den, som er sat t. at feie Gulve og Trapper i et stort Huus. **Gulvfeining**, en. Gierningen at feie Gulv. **Gulvfæl**, en. en Fæl, som udgør en Deel af et Gulv ell. er bestemt t. denne Brug. **Gulvfis**, en. tilhuggen ell. glat floden Strøm.

som anvendes t. at lægge Gulv. Gulvs
Rud, en. R. som bruges t. Gulvaffning.
Gulvofst, en. Fæletoft. (B. S. D.) gulv-
lagt, adj. belagt m. Gulv (ell. med Gulvs-
steen, Gulvfliser. Moth.) Stuen i mange
islandfke Huse er ikke engang gulvlagt.
Gulvlægning, en. Stierningen, at lægge
Gulv. Gulvmaatte, en. Bæst eller
Estramaatte, som lægges paa Gulvet.
Gulvsand, en. Sand, som bruges til at
strø p. Gulve; Strandsand. Gulvs-
krubbe, en. sit Børste p. en Stang, som
rørres i Vand ell. Rud og hvormed Gulve
føres. Gulvffuring, en. Stierningen
at strø et Steens ell. Brædegulv, for at
rense det. Gulvsteen, en. Steen eller
fliser, hvoraf Gulve lægges. Gulvtæppe,
t. Tæppe, som breides paa et Stuegulv.
Gulve, v. a. 1. (s. Gulv, 2.) At gulve
loru 3: lægge de hjemførte Korneg or-
entlig i Lædegulvene.

Gumle, v. n. 1. [af Gumme.] tygge
angstomt, tygge m. Summerne. — Deras:
humling, en. En liden Rabbid; ell. et
det Strøtte, man har bidt af. Moth.
dagl. L.)

Gumme, en. pl. - r. [Isl. Gómr, L.
gummen: Gane.] 1. de Dele af Rias-
ebenene og Riødet, som bedækker dem,
hvor Lænderne ere befæstede; Tandgierde.
Man har mistet alle Rindtænder, og maa
tygge m. Summerne. 2. i Bemærkelsen:
hane bruges det kun om Dyr, s. Gr. Ores-
ummer. (B. S. D.) "Min Tunge hæns-
er v. mine Summer." Ps. 22. 16. ("Bed
min Gumme." Bib. 1550.)

Gummi, en. ud. pl. [af det Gr.] Et als-
indeligt Navn p. den tykke, klæbende, seie,
fasten storknede ell. hærdeede Saft, som
afskyder af visse Træer (Dvade.) s. Gr. Rirs-
bærrærets Gummi; arabisk G.; elastisk
s. = gummiagtig, adj. som ligger G.
Gummivand, et. Vand, hvori G. er opløst.

Gump, en. pl. - e. [Isl. Gumpur.] Bags-
ende, Stiort, Rump. (bruges sjelden uden
om Fuglene; nemlig om Enden af deres
Lægeben (Rumpbenet) og Riødet, som be-
dækker samme, hvori Halesiedrene sidde.)
Gumpestykket af en Saas. = Gumphone,
n. pl. Gumphons. Et Slags Pans, som
er uden Halesiedre.

Gumpeskarre, en. pl. - r. et Riøret, m.
hjul, hvis Arel ligger i Midten under den
trante Rasse eller Fading, som derfor
under Riøret har en stødende Bevægelse
op og ned. (af v. n. gump, som i Almues
roget bemærker en saadan Bevægelse. s.
Gumpe.)

Gumre, v. n. 1. om visse Dyr's Løb, s.
r. Gaarets, naar det klender sit Kam.
Moth. L. medern. (Neppe almindeligt.)
Læderen "gumrer spankende ad sit krus-
bed' Gaar." Ringe.

Gunge, v. n. 1. bruges undertiden for
gynge. "Og Klippen, haard og høj, som
svage Brokar gunger." Arreboe.

Gunge, en. Hængedynd; Eng ell. Rose,
som hviler ell. svømmer oven paa et Vand.
"De vaade, men tillige svømmende Enge,
som vi kalde Gunger." Schytte. (Gunge-
jord. Moth.)

Gungre, v. n. 1. (har.) give en stærk,
bævende Løb, som af noget, der rystes ell.
voldsomt bevæges. (Moth.) Marken gung-
rede under Hestetravet. "Med Gru nu
Jorden gungrer v. Sangertravet." Øhlens
slåger. "Jorden gungred under Sang og
Dands." Grundtv. — Gungren, en. ud. pl.

Gunst, en. ud. pl. [L. Gunst; af
gōnnen, gunnen; A. S. unnan, do-
nare. (jvf. unde.) Isl. unna, fave.]

1. det Gind eller den Gindsbestaffenhed,
som bringer os t. at unde een vel ell. ynde
ham; Gndest, Bevaagenhed. (særb. i Fors-
holdet imellem en Høiere og en Ringere.)
At søge, miste eens G. Han var i stor
Gunst hos Kongen. At vise een Gunst.
At vinde Folkets Gunst. "Gunst er bedre
end Søl og Guld." Dedspr. 22. 1. (Bib.

1550.) "En Brud, hvis Medgift er den
Gunst, man har for hende." (Merope
v. Schiermarn.) jvf. Gndest. ("Gndest
er en Gølelse; Gunst medfører en Stræs-
ben. Gunst bruges derfor ogsaa om
Gunstbeviisning; hvilket ikke gielder om
Gndest." Müller.) 2. ubillig Gndest, Para-
stikthed. At gøre noget for Gunst og Gave.

= Gunstbeviisning, en. Stierning, hvori
ved man viser sin Gunst, Gndest for een.

— gunstig, adj. 1. som har Gndest for
een. Han er mig meget gunstig. Lykken
var ham altid gunstig. (afgunstig, mis-
undelig; vred paa, fortørnet. Moth.) 2.
fordeelagtig, heldig, som er til Fordeel;
føiellig. Et gunstigt Svar p. en Ansø-
ning. At sælde en gunstig Dom. En guns-
tig Blind. At henytte en gunstig Føiighed.

— Gunstling, (Stenersen.) s. Gndling.

Gurglefig, v. rec. [Lydst; af Gurgel,
Dværte, Svælg.] fylle Halsen m. Vand,
som man lader løbe ned i Svælget uden
at synke det. = Gurglevand, et. Vand,
tillavet med Urter eller andet, t. at fylle
Halsen med, imod Halspine.

Gusten, adj. pl. gustne. gultbleg af Uds-
seende. (bruges neppe uden om Ansigtssar-
ven.) "Du er jo gusten og bleg som en
Død." Rahbek. — Gustenhed, en. ud. pl.
gustent Udseende.

Gustne, v. n. 1. (er.) blive gusten af
Udseende. (Moth.)

Gut, en. pl. - ter. [Norst.] en Dreng,
ell. ung Karl. (Moth.) "O var jeg Mand,
som jeg er Gut, og var min Riep en
Landse!" Øhlenschl. (Belge.)

Guml, adj. pl. gule. [Isl. gulr.] Røynet

paa en lys Hovedfarve; som ved Straas lebrødningen i Prisma forekommer imellem Rødt og Grønt. Citrongul, guldgul, straagul, sovelgul, lysegul, mørsegul, bruungul o. fl. = gulagtig, adj. noget gul, som falder i det Gule. gularet, adj. som har gule, modne År. Gularet Korn. (Arreboe.) gulblaffet, adj. blaffet m. en Blanding af Guult. (gilvus, galbens. Golding. Moth.) En gulblaffet Ro. gulbruun, adj. mørkebruun og noget bruunladen, hvis Farve er imellem guult og bruunt. (fulvus.) gulgrøn, adj. grøn m. en Blanding af guult. gulhaaret, gulloftet, adj. som har guult Hovedhaar. — Gulrod, en. f. Gulserod. gulsoedet, adj. som har en gulbruun, uren gul eller gulblaffet Farve. (galbus. Golding.) Gulsot, en. En Sygdom, der opstaaer af Galdens uordentlige Afsondring, og er forbunden med en gul Subfarve. Gulspru, en. En Fugl, der i Størrelse ligner Spurven (Graaspurven) og ligesom denne søger Husene; men er af en anden Slægt. (Emberiza citrinella.) gulstribet, adj. som har gule Striber paa en lysere eller mørkere Grund.

Gulhed, en. Bestaffenheden at være gul af Farve.

Gulne, v. n. 1. (er.) blive gul. Moth. (ogsaa n. pass. gulnes.)

Gyde, en. pl.-r. [Isl. Giota, en Hule.] 1. et meget smalt, snevert Stræde i en By. 2. en snevert, indgierdet Wei.

Gyde, v. a. gød; gydet, gydt. [Isl. giota. A. S. geotan.] udøse, helde noget flydende af et Kar i nogen Mængde. At gyde Vandet af Randen, Fadet p. Jorden. At gyde smeltet Malm i Formen. At gyde Vand over Hænderne. — figurl. at gyde Trøst, Haab i eens Hjerte. (jvf. indgyde.) — Deraf: Gyden, Gyding, en. Hænderingen, at gyde. = Gydekande, en. Kande, som er indrettet til at man let kan gyde det flydende, den indeholder, ud af samme. (Moth.)

Gylden, adj. pl. gyldne. [af Guld.] 1. som bestaaer af Guld, er gjort af Guld. Gyldne Klæder. (jvf. Sammensætningerne m. Subst. Guld.) 2. forguldt, prydet m. Guld. (især i den høiere Stil.) Den gyldne Kongestol. "Jeg fødtes ei i gyldne Sale z. Konsten, at laae Folk ihjel." P. M. Troiel. 3. figurl. og poet. a) guldgul, ell. af en glindsende lysegul Farve, f. Ex. om Haaret. Gyldne Lokker. "De store Lokker i gyldne Pragt, om Halsen lagt, ei Svanebrøstet bedækker." Ahlenschl. b) meget heldig, ypperlig. Det var gyldne Tider. Fredens gyldne Dage. Ungdommens gyldne Ålder. c) Den gyldne Åre, Blodets Tiløb i Arterne omkring Endetars

mens Nabning og Udflod (Hæmorrhoidæ coecæ, den blinde gyldne Åre.) = Dett Adj. forenes i nogle Tilfælde uforandre m. et andet Adj. ell. Subst. f. Ex. gyldenblank, adj. blank, som Guldet. "Å blæste den Tager i gyldenblanke Lær." Ahlenschl. Gyldenglands, en. Guldglands. "Strax rinder Solen op m. Gyldenglands." Arreboe. Gyldenlever, n. Ravn p. en Plante, som voretvildt i Kratlove og for dens skønne blaa Blomster dyrkes i Haverne. (Adelslever, Blaaflær. Anemone hepatica. Gyldenlef, en

pl.-fer. en Plante m. smukke og velskende Blomster, tildeels af guldgul Farve som hyppigen dyrkes i Haver. Gyldensmykke, et. poet. et Smykke af Guld, Guldsmykke. "Gyldensmykkets ægte Glands. Grundtvig. Gyldensmykke, et. Et Elags Silketøj, hvori Blomster ell. andre Figurer indvæves i Guldgrund. En Gyldensmykkes Hue. (Baggesen. Ungd. A. 1. 190.) Gyldental, et. i Tideregningen: det Tal som angiver Ordenen af et vist År i Tallet af en Raane: Epklus, og tjener t. a. udregne Paafestesten f. hvert År. Gyldenvand, et. kaldtes tilforn et Elags Brændevin ell. Aquavit, hvori sømmede Emdele af Bladguld. Dandsiger Gyldenvand

Gyldig, adj. [af gielde. T. gældig Isl. gieldgængr.] 1. Egentlig: som er en vis bestemt og bekiendt Værdi, og tages t. en saadan Værdi. Men i den Bemærkelse br. nu mest: gangbar, gængs 2. som gielder, er gældende, er i Arbet har den Værdi og Virkning, som Ting skal ell. bør have. Verden, Forfærdigen er ikke længer gyldig. 3. figurl. Gyldig Grund. Denne Undskyldning tager jeg ikke tage for gyldig. Gyldige (tilfredsstillende) Beviser. = Gyldighed, en. Bestaffenheden, at være gyldig.

Gylpe, v. a. og n. d. f. gulpe. (Moth.) Gylt, en. [jvf. gilde.] 1. en Saltgrubung Galt. B. S. D. (A. S. Gylt, en Gilding.) 2. en hødet So. (B. S. D. 3. en Sogris. (Moths Ordb.)

Gynge, v. a. og n. 1. [Ev. gunga. Isl. n. s. nedensf. og v. gunge, ovenfor.] 1. sæt noget, der hviler p. et Punkt, i en svingende Bevægelse; ell. intrans. være i en saadan Bevægelse. Hah gyngede hende i Hænder. Det er ikke enhver, som kan taale at gynge. "Min Gorrig op og ned sig gynget m. mig." Bessel. (Sædvanl. bruges det Ord kun act. om Personer og om en Bevægelse, der sker i en Gynge. At fring er derimod at bevæge noget, som man bærer ell. bærer m. Armene, frem og tilbage allene m. disses Kraft, ell. at kaste det m. Magt i Gylden.) 2. intrans. br. det sæd vel om en saaledes t. Siden svingende Bevægelse, som om den, der egentlig er

gaar op og ned; f. Gr. Bølgerne. "Saa yngende gik for ei Bølgedands." F. Guldb. Baaden gynger p. Bølgerne. "Stolt gyngende slaader p. det Hav, som aldrig stummed . Kiolen for." Foersom. "Naar Jasminernes Blomst besneer den yngende Løvreen." Ohlenschl. — At gynges p. et Bræt : vippe og ned m. samme. — Gyngen, en. d. pl. Handlingen at gynges selv, eller paa andre. = Gyngesbræt, et. 1. Bræt, hvorpaa man vipper ell. gynger. 2. Bræt en hængende Gynges, hvorpaa den Gyngende sidder. Gyngegang, en. Gang, hvorved en gyngende Bevægelse finder Sted; paa Hængedynd. Gyngesest, en. Ifterligning af en Fæst, gjort af Træ m. i. der staaer p. afrundede Stænger og glides Børn til at ride eller gynges paa.

Gynges, en. pl. - r. Indretning t. at gynges paa, der sædvanl. bestaaer af et stærkt, i Punkter ophængt Løug, med et Sæde, hvorpaa den Gyngende sidder. Rusfiste gynger kaldes de, hvorved den i Gyngende v. et Drivværkenten bevæges op og ned i en Kreds, ell. dreies i en horisontal Kredsbevægelse.

Gynges, en. f. Gys.

Gyrtler, en. f. Giortler.

Gys, en (og et.) 1. Bandskyl, Regnskyl. (Moth; nu usædvanl. Jæl. Gysa. A. 3. Gys, Doversommelse.) 2. gysende fornemmelse, Gysen. "Dødens Gys." Ohl.

Gys, v. n og impers. gys, har gysed. egentlig: have en klæbende Fornemmelse, som fra de indvortes Organer udspreder sig over Legemets Overflade og bringer huden til at bæve. (T. schauern, chauer n.) At gyses af Kulde, af Stræk. Sammel Mand gyses og ved Varme." Jæspr. (Moth.) Det gys i mig. At gyses over hele Kroppen. "Gyses er beslægtet m. gys, Bandskyl, og er uden Tvivl først røgt om den Følelse, som opstaaer, naar man pludselig overses m. Vand." Müller. D. Syn. I. 398.) 2. betages af en pludselig Stræk; Læve v. en Forstrækelse, der pludselig opstaaer og ligesom giennefarer n (og saaledes især om Strækkens physiske Virkning.) Det gys i mig, da jeg saae barnet staa i det aabne Vindue. "Naar et Frygtelige viser sig, kan selv den Mægtige gys; men han vil snart fatte sig,

imodens den Frygtomme vil bæve." Müller. — Deraf mere uegentlig: at gyses for ell. ved noget : føle Afstyk for, Rædsel v. noget. Man maa gyses f. Følgerne af disse tælleløse Boldsomheder. "Børn og Narre de tør gjøre det, som Helten gyses ved." Storm. = Gysen, en. ud. pl. det, at gyses; pludselig Stræk og dens Virkning. Febergysen. En kold Gysen. "En strækfuld Gysen nu mig følger overalt." A. Bull. "En Gysen farer i Heltefarer, i Kongens Blod." Ohlenschl. — Gysning, en. pludselig klæbende Fornemmelse i Legemets ydre Dele, ledsaget af en indvortes Fornemmelse af Kulde. Med Feberen følge Gysninger. En Kuldegysning.

Gysel, n. s. en liden Bustvært, med guldgule Blomster og seie Grene, der anvendes t. Koste og er tienlig t. at dæmpe Flyvesand; men let spreder sig p. Marken som Ultrud. Spartium scoparium.

Gælle, en. (p. Fiske.) f. Gælle.

1. Gænge, en. ud. pl. og ud. Art. [Jæl. Gengi.] Fremgang; uhindret Virkning. Det har ingen Gænge. (Moth.) "Retten har ingen Gænge." Ringo. "Paa det Ret og Retfærdighed kan have sin Gænge." D. Lov. I. 24. 2. "Det — kan dog ei rettelig i Drift og Gænge føres." Bording. (II. 308.)

2. Gænge, en. pl. - r. [af v. gaee.] det, hvorom noget gaaer ell. bevæger sig; eller den Indretning, som fæstes under en Ting f. at kunne sætte den i den vis (gyngende) Bevægelse. Lidsen gaaer i sine Gænger. Struegænger, Gængerne i en Strue. At sætte Gænger under en Vugge.

Gængs, adj. pl. gængse (men ogsaa i sing. høres og skrives gængse.) [af gaee. N. S. gånge. T. gång und gebe.] 1. som er i Brug, i Skik, gangbar, brugelig. Denne Mynt er ikke mere gængs her i Landet. Gængse Ord og Talemaader. 2. herkende, udbredt, som udbreder sig. Febre have været meget gængse i Aar, ere meget gængse i denne Egn.

Gærtner, en. f. Gartner.

Gasling, en. pl. - er. [dimin. af Gaas.] Gaasens unge. (jvf. Gaas og Gasse.)

Gagle, Gagler, m. fl. en. f. Gagle, Gægler.

H.

Ha! et Udbrabsord t. at udtrykke en m. Forundring blandet Brede, som vel forekommer i poetiske Skrifter; menielden ell. aldrig i Talespoget, hvor det derimod ofte høres m. Gientagelse, (ha ha! Tonen p. det sidste) og udtrykker en vis Glæde over at man har udfundet, er kommen efter noget.

Saa, en. pl. -er. et Slags liben Haisfisk, hvoraf Skindet bruges t. Polering. (W. S. D.) **Maaskee** *Squalus canicula*. Ordet findes desuden i andre danske Navne v. Hvaldyr, f. Ex. **Saaliærling**, **Saamær**, **Saastør**. (Moth.)

Saab, et. [A. S. Hopa. S. Hope. Sv. Håpp.] Et tilkommende Godes Forsventning. (jvf. Forhaabning.) At gøre sig **Saab** om noget. Endnu har jeg godt S. At svære imellem **Saab** og Frygt. "Bese vi **Saabet** alt f. nsie, forsvinder det blandt Tvivl og Frygt." Evald. "Der hører ikke meget til at sætte sit **Saab** paa Herren, naar det, vi haabe, sees opfyldt og intet frygtes." Baltholm. — Det ellers usædvanlige Fleertal er brugt af Ohlenschl. ("Men, mine **Saab**! I kom ei f. at svinde." Arel og Balb.) Ligeledes: "Man bliver dog v. mange sige fælsplagne **Saab** vanskeligt t. at haabe." Rahb. (D. Tilf. IV. 611.) = haabefuld, adj. 1. som lover godt, som man kan gøre sig godt **Saab** om. 2. som har stærkt, sikkert **Saab** om noget. (fielddere.) "Til Himlen seer han haabefuld igiennem Træets aabne Krone." J. Smidth. — **Saabglimt**, et. poet. fornøjet, iglen opvakt **Saab**. "Sig ei v. troløst **Saabglimt** lade blende." Thaarup. — **haabløs**, adj. som er ganske uden **Saab**. "Medens haabløs Qual min Aand fortæred." Bagg. En haabløs Tilstand. (haabeløs. Thaar.) — **haabløshed**, en. ud. pl. haabløs Tilstand.

Haabe, v. a. 1. [A. S. hopan. E. to hope. N. S. hapen.] vente sig et tilkommende Gode; ansee Opfyldelsen af noget, man ønsker ell. venter, for rimelig. "Man kan vente baade Ondt og Godt; men man haaber det, som er godt, og frygter det, som er ondt." Sporon. — **Saa stor en Lykke turde jeg aldrig haabe**. At haabe paa Gud, til Gud (sætte sin Lid til.) Jeg haaber at see dig endnu engang. Jeg haaber, vil haabe (forventer) at han vil bære sig klogere ad, end sidst. At haabe bedre Tider. "Man haaber det, man synes at burde have; man forventer hvad Tid og Omstændigheder ville føde af sig." Sporon. (Den i ældre

Skrifter hyppige n. pass. Form: at haabes, (Sv. håppas) som endnu træffes paa enkelte Steder i Bibelovers. (f. Ex. Ruth. 2. 12.) er nu aldeles forældet.)

Haan, en. ud. pl. [A. S. Hohn.] Stan, Banære, som tilføies een af Andre. "Spot gør, at Rogen bliver beleet; **Haan** at han bliver foragtet." Sporon. (jvf. Spot, spott, og haane, nedensfor.) = **Haanblif**, g. S. Diekast, som udtrykker **Haan** eller Foragt. "Hvis Banvid, mellem os, er knap et **Haanblif** værd." Bagg. **haanfuld**, adj. som viser, yttret, indeholder en høj Grad af **Haan** ell. Forhaanelse. Et **haanfuldt** Erar. "Og ham kan du lønne m. **haanfuld** foragt?" Pram. (Størtodd.) **Haanlatter**, en. **haanlig**, **haanende** latter. (Rabbet.) "Haanlatter stegred under Jorden." J. gemann. **Haansmil**, et. **haanende** Smil, Smil, som udtrykker Foragt. Baggesen. (Verg.) **Haansvar**, et. **haanlig**, fornærmende-Svar. = **haanlig**, adj. foragtelig, som stærkt m. **Haan**. (jvf. adj. haan, 2.) En **haanlig** Mine, Afvisning. "Du derved du besøier, os andre haanligt ation agte." Lode. = **haane**, v. a. 1. [af Haan.] tilføie **Haan**, Foragt og Spot. (jvf. spott, som mere gaar ud p. latter; ligesom haane p. Stam og Foragt.) "Jeg kan haane folk p. en ganske alvorlig Maade; jeg kan ogsaa haane dem saaledes, at den Følelse af Foragt, jeg opvækker, forbinder sig m. Følelse af det latterlige." Birkner. (Jvf. Møllers b. Syn. II. 123. Denne Forf. antager en Forstiel i Grad imellem haane og forhaane, som et stærkere Udtryk om at vise en mere fiendelig **Haan** "v. Lader, Ord og Geringer.") = **haanes ved**, v. n. pass. stamme sig, blive stamfuld, undseelig over noget. (A. Bedel.) "Han haanes ved at tale Dansk, som falder ham saa tungt." Falster.

Haan, adj. 1. undseelig, stamfuld. At blive **haan** ved noget. "Da bliver han saa **haan**, at han rødes (rødmer) derved." B. Thott. I. 20. 2. spodst, foragtelig. (stærkt det i Skriftsproget; men høres i Almindelighed sproget.) I hiint forekommer dog adv. haant for: haanligen, med Foragt. ("En Bøtger smiler haant ad sit nedfaldne Hæd." Storm.) og Talemaaden: At lade haant om noget v. foragte, ringeagte. "Kom hi, min stolte Ven, som haant om Faren lod." A. Bull. "Han lod haant om hele Rensden, undtagen om sig selv." Bagg. (Latter. I. 356.) "Døden kommer; den trodser sigens Kunst, og lader haant om Graad."

Haarup. = **Haand**, en. ud. pl. 1. Spodfshed, Foragt. "Endelig blev hun rød, og blev mig med S. paa Døren." Holb. (den Bøgel.) 2. Stam, Haand. "At blive rød af Haandhed." B. Thott. I. 24. "Pro den Haandhed kan beskrive, som eder vergif?" P. Paars. "Palthiem kan jeg etre Skoldungens, Pothers Haandhed." Trvald.

Haand, en. pl. **Hænder**. [Sø. Hønd.] den yderste Deel af Armen p. det menneskelige Legeme, fra Haandledet t. Fingersenderne. "Nu saae man udstrakt Haand, nu saae man knyttet Næve." Holb. P. P. At give, rætte een Haanden, tage een i Haanden. 2. uegentl. a) Elde. Paa høre, enstre S. (altid om Personer.) b) Besiddelse. Beviset er i min S. At overgive en noget i egen Haand, i egne Hænder: t. ham selv, personligen.) Dette Guds at siden været i Manges Hænder. [Se enne Bemærkelse her br. ogsaa Formen: Hænde, til Hænde. s. nedenfor 4.] c) Ragt, Bold. "At have Guds og Eiendom Haand og Hævd." D. Lov. V. 5. 1. ("i Haand og havendes Bærg." V. 5. 2.) Det faaer i Guds S. At betro sin Belsærd i ens Haand. At falde i Rovers Hænder. (Jof. Talemaaden: Sals og Haand.) d) Bestrærelse, Behandling. At have noget under Hænder, have et Arbejde under Hænder. At være under en Røges Haand. Det faaer igiennem mange Hænder, inden det bliver færdigt. Paa sin egen Haand: under sin egen Raadighed, uden at høre til. Lyde andre. Det har han gjort paa sin egen Haand. At gaa p. sin egen S. Kun vder p. sin egen Haand: er ei i Tjeneste. e) den besiddende, handlende, virkende Person. At tage sine Varer fra første Haand (Salger.) Paa anden, tredje Haand: med Mellemhandling, igiennem en ell. to andre. Denne Gave er fra en tiær Haand. Jeg har det, har Efterretningen fra en tiær S. Arbeidet er fra hans S., fra hans egen Haand. At gjøre noget m. egen Haand (selv, uden fremmed Hjælp.) Der har været mange Hænder om dette Arbejde. "Saa snart en saadan kommer til Lyne, er der ogsaa hundrede Hænder om ham." Rahbek. f) en vis Maade at skrive paa, Skrift, Haandskrift. At skrive en smul. Det er ikke min S. Brevet er skrevet med hans egen, med en fremmed Haand. g) Navns Underkrift; it. skriftlig Forsikring. At sætte sin S. og Segl under et Document. Jeg har hans Haand derfor. At skrive eens S. efter. 3. i nogle Sammenlæggelser betegnes derved, at et Redskab er let at bruge m. Hænderne allene; Er. Haandqværn, Haandsav, Haandsore. Blandt en Mængde særegne Ildtærk og Talemaader kan mærkes: for Haanden

(tilstede.) s. adv. forhaanden. At gaa ud for Haanden m. een: i Livkamp. (Holb. Bagg. N. Alim. 37.) Ved Haanden, p. rede Haand ell. Hænder, tilstede. — Arbeidet gaaer ham godt fra Haanden: strider godt frem. — Paa egen Haand: uden Andres Raad, ell. Tilladelse. Jeg har gjort det p. min egen Haand. — Paa fri Haand: uden Hjælpemiddel. At tegne paa fri Haand (s: uden Anveendelse af Passer ell. andre Instrumenter.) At give Penge paa Haanden: forud. — Under Haanden: hemmeligen. — At gaa een til Haande: være een t. Hjælp. (Ogsaa i ældre Skrifter: hylde, undertæfte sig. "Han gjorde sit til, at Adelen og Ridskæderne gik Fredes til Haande." Bandal. Mindesm. I. 202.) At gaa fra Haanden (om Varer) sælges m. Lethed, snart. — At lægge Haand paa noget, p. et Arbejde, tage fat derpaa. At lægge Haand p. een: slaae, overfalde. Af Haanden i Munden: saa hastig fortæret, som fortient. "Ved saadant Arbejde kan ikke fortienet meer, end af Haanden i Munden." Holb. (Er. Mont.) — At have Haand i Hænde m. een: have Bevis for hans ulovlige Handlemaade, eller være i Stand t. at paase hans mislige Dpforsel. At slaae Haanden af een: aldeles forlade, opgive een; slet ikke mere ville hjælpe ham. At have noget, have Penge imellem Hænder: t. løbende Udgifter, ell. t. at drive sin Mæringsvei. — Ogsaa bør bemærkes de to Adverbier: i Hænde, i Besiddelse, i Glemme, i sin Bærg. Han har Beviset i Hænde. (Deraf: Hænderhaver.) til Hænde, i eens Haand, saaledes at han faaer det. Det er endnu ikke kommet mig til Hænde. = Haandarbejde, et. A. hvortil allene Hænderne bruges. Haandbiil, en. Haandsore. Haandblad, et. den Deel af Haanden, fra Haandledet t. Fingersendes Begyndelse, naar Haanden udstrækkes. Haandbog, en. 1. en Bog, som man ideo, daglig bruger. 2. en B. som indeholder i Rothed de første Grunde t. en Videnskab. Haandbred ell. Haandsbred, en. Bredden af en Haand. "Han var sex Alen og en Haandbred høj." 1 Sam. 17. 4. haandbred, adj. som har Haandsbrede. Haandbue, en. B. som spændes allene m. Haanden. (forstællig fra Laasbue.) Haandbuk, en. En Rambuk, som føres med Hænderne. Roth. (Hos Brolæggere: en Jomfru.) Haandbylt, en. En liden Bylt, som kan bæres i Haanden. (Roth.) Haandbæfken, et. B. t. Haandvaskning. Haanddast, en. Dast, Slag, som gives een i Haanden. Haanddug, en. Haandklæde. haandsaaet, adj. v. som er givet, fløet een i Hænde. "Haandsaaet Pant skal den, som det tager, glemme som sit eget Gode." D. Lov. Haandfang, et. det, hvori man

tager fat p. noget m. Hænderne, for at føre ell. bære det. haandfast, adj. stærk (egentl. i Hænderne.) "Hver af dem lang og før og haandfast som en Jette." Bagg. Deraf: Haandfasthed, en. ud. pl. Haandfavn, en. saa langt, som man kan fatte m. Haanden, spænde m. Fingrene. (usædvanl.) "For at vise mit Blik den nydeligste Gud indtil en Haandfavn fra Knæet." Bagg. (Kabnr. II. 175.) Haandflade, en. Den indvendige Deel af Haanden, naar den udstrækkes. "Dog knap løstede du dine Haandflader ud glennem Svælget." Ohlenschläger. (s. Haandblad.) Haandfuld, en. saameget, som rummes i en Haand; figurl. en-gangse liden Mængde. "Der som blind Forvoenhed allene havde bevæget ham t. at gaa med en Haandfuld Folk over t. Asien." Sneed. Haandfaste, et. noget, at holde fast i m. Hænderne; eller det, at tage fat, faae Greb i noget. At faae S. i noget. haandfaste, v. a. 1. fæste, tinge bort. (Golding.) Haandfastning, en. Pagt imellem Konge og Undersætter; (Wedel.) Forpligtning, Forpligtelse som Kongerne i ældre Tider gav fra sig, naar de tiltraadte Regjeringen. haandgaae, v. a. hylde, underkaste sig. (forældet. Deraf: haandgangne Mænd. "Hvor mange, m. Gie, Liv og Blod Hans Majestæt haandgange." Bording. II. 418.) Haandgave, Haandgift, en. det, som gives, flyes een i Haanden; eller Handlingen, hvorved det sker. (Moth.) Haandgemæng, (tydsk.) s. Haandmæng. Haandgevær, et. Haandvaaben. Haandgierning, en. 1. Arbejde, Gierning m. Hænderne. At forrette sin S. upaaklageligt. (Sneedorf.) 2. Voldsgierning, som udføres v. personligt Overfald. "Findes tiensdelig Tegn t. Haandgierning" (hos ufsøgte Børn.) D. Lov. VI 6. 9. "Er der flere i Haandgierningen, og have slaget, saaret ell. stædet den Dræbte." VI. 6. 2. (jvf. VI. 6. 14. VI. 9. 19.) Haandgreb, et. 1. d. s. s. Haandfang. 2. et Greb m. Haanden; men oftest figurl. om visse, v. Dvælske erhvervede Færdigheder, hvorved Haandgierning lettes. "De til et bekvemmere Liv nødvendige Konster og Haandgreb." Guldb. (s. Haandelav.) haandgribelig, adj. som enhver lettelig kan komme efter, begribe. (blot i denne figurl. Bem.) "Korn, Uld og andre Ting, hvis Nytte er saa haandgribelig." Sneed. "En Lærdom, der er saa frugtbar en Kilde t. de haandgribeligste Falskheder." Ellschow. "En Samling af de haandgribeligste Modsigelser." Birkner. (Kun ironisk ell. i Spøg br. det om Haandgierning e. d. Hans Kiærtegn blev alt s. haandgribelige. "Efterhaanden bleve disse Vittigheder meer og meer haandgribelige." Rahbek. Danst Tilskuer. V.

276.) Haandhammer, en. En liden Hammer, som føres med een Haand. (Moth.) Haandhest, en. Hest, som een leder selv ledig efter sig t. Brug i Nødstilfælde (s. E i Krig.) Haandhielp, en. Hielp v. Haandgierning. Haandhold, et. Haandfæste. At have Haandhold paa noget s: have det i Besiddelse; i sin Magt. (Moth.) Haandjern, et. J. som lægges om Hænderne paa Forbrydere. Haandkast, et. 1. saalangt man kan kaste m. Hænderne. 2. Slagsmaal. At give sig S. med een. (W. G. D.) Haandklap, et. Klappen m. Hænderne. Haandklæde, et. Klæde t. at tørre Hænderne i, m. a. Haandkort, pl. kaldes i Kortspil de høje Kort, som ei ere Trumf. At have gode S. Haandkraft, en. Hænders Kraft. At udføre noget allene ved S. (uden Maskiner.) Haandkruser, pl. Kruser i Skjorteærmer for Hænderne. (Mansfetter. J. Baden. ældre Skr. Haandruer.) Haandkuro, en. Hantekuro, som bæres i ell. over Haanden. (Moth.) Haandlys, et. Kns paa Haanden. haandlem, adj. lam, rammet paa Hænderne. (Moth.) Haandlanger, en. 1. den, som er Haandværksfolk, særdeles Muurmestere, t. Hielp ved deres Arbejde; om Vindfolk: Haandlangerste. 2. figurl. den, som gjør en Anden Haandbæfning, gaar ham t. Haanden. "Vrigheden var istun Præsternes Lidenere og Haandlangere." Balth. Haandleid, et. Ledet, som forener Haanden m. Armen. Haandlinning, en. Linning s. Hænderne p. Skjorteærmer. Haandlove, en. det Hule i Haanden. "Det er ondt, at rulle Haar af Haandlove." Ordspr. Haandleugning, en. L. som sker m. Hænderne. Haandlygte, en. liden Lygte, som bæres i Haanden. Haandlæge, en. br. under tiden for: Gaarlæge, Chirurg. (Rahb. D. Tilst. III. 163.) Haandlegning, en. Gierningen, at lægge Haanden p. een, t. Er. til Betsignelse. Haandløfte, et. L. som man giver Haanden paa at ville holde. haandløs, adj. uden Haand ell. Hænder. (I Wedels Sprog forekommer: haandløst Børge s: som kastes af Haanden, Læsevaaben; arma jactilia. S. 314. 313.) Haandmæng ell. Haandmænge, en. Strid, Begtning i Mørheden, Mand mod Mand, Haandslag. (W. G. D.) haandnem, adj. 1. nem i Haandgierning. 2. nem at tage paa, beqvem at faae i Hænderne. (Moth.) Haandpant, et. haandpant Pant. (Moth.) Haandpenge, n. s. pl. Penge, som gives forud, paa Haanden (især til hvervede Soldater.) Haandplov, en. et Slags Plov, som føres og bruges allene v. Haandkraft. Haandqværn, en. Dværn, Mølle, som driver allene m. Hænderne. Haandren, Haand-

ov, et. - Gierningen at røre det fra een, om han har i Haanden. (Moth. Danst. ov. VI. 15. 2.) **Haandring**, en. 1. som bæres om Haandlede. (D. Guldsberg.) **Haandruer**, pl. f. Haandruser. **Haandrækning**, en. Hielp v. at gaac een i Haande, Haandhielp. "Den ene Konst hjælper den andens Haandrækning." J. Jørg. **Haandsav**, en. liden Sav, som ræs m. een Haand. **Haandstilling**, en. Lege, man har v. Haanden t. daglige Ildgister. "Sag vis er paa, I en Haandstilling derved vandt." Holb. P. Paars. **Haandsthold**, et. Et mindre, i Alm. rundt Sthold. (Jahn. Nord. Krigsvæsen. 233.) **Haandstreven**, adj. v. strevet, i Modsetn. til trykt. **Haandstift**, et. pl. -er. en Haandstreven Bog, et Manuscript. Et Pergaments, lappes S. **Haandstift**, en. ud. pl. 1. d. f. Haand, 2. f. 2. Forstivning. At give en S. for noget. **Haandstriver**, en. en, som gaar een t. Haande v. Stivning; Secretair. **Haandstrue**, en. Struer, som bruges for at udyne Beklædninger. **Haandstud**, et. Stud m. Raswaaben. "Buestud og Haandstud." (P. Haussen. jof. Bedels Saxo. 16.) **Haandslag**, et. 1. et Slag m. Haanden. 2. Haandløfte. 3. hos Eldre: Haandmænge. Giv sig til S. komme i Haandslag." (A. J. Bedel.) **Haandslynge**, en. En Ståne, bestaaende af en Rem, hvori Stenen sættes, og hvormed denne slyngedes og afledes. (f. Stavslunge.) **Haandspiger**, en. Trækstang t. at løfte ell. vende noget angt; ogsaa Haandspær. (J. Spik, en Stof.) **Haandsprøite**, en. En liden Sprøite, som een Person betiener. **Haandpyd**, et. kort Epyd. **Haandsteen**, en. Steen, som fastes m. Haanden. 2. et Stkke Guld m. gedigent Guld ell. Sølv, som sættes særskilt. **Haandstroppe**, en. Stroppe, hvorefter noget bæres med Hænderne. **Haandstærk**, adj. stærk i Hænderne, nævnes stærk. (Moth.) **Haandtag**, et. 1. Gierningen at tage een i Haand. 2. Haandsfang. **Haandteen**, en. Teen, som holdes i Haanden, og hvorpaa man spinder i St. for p. en Rok. **Haandtegning**, en. egentl. enhver Tegning, som er gjort p. fri Haand; men br. især om Maleres Tegninger ell. tegnede Ildkast af egen Opfindelse; i Modf. t. Maleri. **Haandtryk**, et. Tryk i Haanden v. Haandtag, især lønligt. **Haandvaaben**, et. Ethvert Vaaben, som under Brugen ikke forlader dens Haand, som fører det (f. Ex. Sværd, Landse, Stridsvæbne, o. d.) i Modsetn. til Kæstevaaben. (jof. Haandværg.) **Haandvidie**, et. Flodstier. (forældet. At gaac m. Haandvidiet a: pløie; at være vant v. Haandvidiet. Moth.) **Haandvinde**, en. En Vinde, der kan bevæges m. Haandkraft

allene. (Krafts Mæch.) **Haandviift**, en. i dagl. T. noget, man snart kan blive færdig med. **Haandværg**, et. hvad man fører i Haanden til Værg, - som Riep, Raarde, Dolk. **Haandværk**, et. pl. -er. ved Dvæls og Dplæren erhvervet Færdighed i en vis Gierning, hvorefter noget forfærdiges til Brug ell. Nytte for andre; Profession. (modsettes ofte: Videnskab ell. Konst.) At lære, forstaae, drive (udøve) et S. At gjøre S. af noget, drive det som en daglig Syssel. "Krig var deres Haandværk, og Hiordene levede de af." Guldsberg. Deraf: **Haandværksbrug** (ligesom: Handelsbrug, Næringsbrug; ogsaa d. f. f. Haandværksffik.) **Haandværksdreng**, en. som er i lære hos en Mester. **Haandværksfolk**, pl. Folk, som driver et eller andet Haandværk (Haandværksmænd.) **Haandværkslaug**, et. f. Laug. **Haandværksmand**, en. den, som driver et Haandværk, han har lært. (At Nogle, f. Ex. Dlusen, i St. for dette Ord ville bruge Haandværker, er egentlig en Germanisme.) **Haandværksmester**, -svend. f. Mester, Svend. **Haandværksvarer**, pl. Varer, som ere gjort paa Riib af Haandværksfolk. — **Haandværn**, et. Forsvar m. Hænderne. (A. S. Bedel.) **Haandvære**, en. En liden, nem Dre m. kort Skaf, og som føres m. een Haand. = b) **Haandelag** eller **Haandelav**, et. Remhed, naturlig Bequemhed, Færdighed t. at bruge Hænderne, enten i Alm., ell. til et vist Slags Gierning. Han har godt Haandelav til alle Arbejder. "Alt m. Hensyn t. at gjøre Haandelav og Haandgreb stadige, bestemte, sikke." Walling. **haandeløs**, adj. 1. som intet har at holde sig fast ved. Han blev haandeløs, faldt haandeløs ned. (Moth.) 2. haandeløs Vaade, som een usforvarende gjør, v. at tabe ell. kaste noget fra sig. (forældet.) — **Haandevending**, en. et Dieblif, en ganske kort Tid. Det stete, det gik i en S. Han gjorde det af i en S. (Saaledes altid m. præp. i, og sielbnere om en tilkommende Tid.) "En Bn, som ikke lod sig indtage i en Haandevending." Engelstoft. Sielden forekommer det uden Artiklen: "I Haandevending see det hele Land at røres." Holb. (P. Paars. III. 2.) [Usædvanlig er ligeledes Brugen af dette Subst. som selvstændigt, ell. anderledes end i hlin Talemaade: "En Haandevending os er meer, end Evighed." Holberg. (Poet. Str. 1746. 141.) "Den Haandevendingens Lust i Haab kun varigt nyder." C. D. Biehl.] = c) **Haandbred**, en. d. f. f. **Haandbred**. **Haandgierning**, en. d. f. f. **Haandgierning**. **Haandkraft**, en. d. f. f. **Haandkraft**. = Usædvanligt er det afledede: **hændes stærk**, adj. haandstærk. (Rampen.) **Hændes vrid**, et. Gierningen, at vride Hænderne.

"Med vilde fortvilede Strig og Sander
vrid." Bagg. N. Klim. 163. "Med San-
devrid den frelste Hob i Morgenløst staae."
E. Blicher.

Haande, til Haande. (Jsl. til handa.)

f. ovenfor Haand, 4.

Haande, Slags. (jvf. det Jsl. handa.)

f. allehaande, flerehaande, mangehaande.
(3 ældre Litter brugtes det ogsaa m. Tals-
ord, for: Slags. "Et Menneſte haver
tvendehaande Brød." P. Lidenmands Post.
1564. "Her findes trehaande Disciple."
sammeft. 98. b.)

Haandel (Haandvol. Roth.) f. Sandel.
(paa Lærſtepleielen.)

Haandelig, adj. f. handelig.

Haandhave, v. a. 1. holde Haand over,
holde i Haand, vedlige; forsvare. At haand-
have Lov og Ret, ſin Magt, Værdighed,
Rettighed. "Lappert at haandhave den
Ret, ſom Fædselen havde forhvervet ham."
Bagg. N. R. "Alt dette vilde m. forenede
Kræfter haandhave Overtroen." Kamp-
mann. (Den ſamme Forfat. bruger det
ogsaa ſom recipr. "Den tiætte Beſlutning,
at haandhave ſig imod — ſaa overlegen en
Fiende;" hvilket er en uſædvanlig Tale-
maade.) — Deraf: Haandhaveſe, en. —
Haandhæver, en. pl.-e. "3 Sandhedens
Vidner, Dyd og Retfærdigheds Haand-
hævere blandt Menneſtene." Mynſter,

Haandtere, v. a. 1. [Jsl. handtéra.]
bruge m. Hænderne, bevæge imellem Hæn-
derne. (dagl. T.) Deraf: Haandtering,
en. — Ogsaa: Rærlingsvei, Maade at for-
tjene ſit Brød paa. (pl. Haandteringet.)
"Værlig Mand v. nyttig Haandtering vor-
ende ſiue ſin Mæring." E. Frimann. "De
ſøgte v. en ell. anden Haandtering at for-
hverve deres Brød." Bandal.

Haandværker, en. Haandværksmand.
(Golding. Dluſſen.)

Haane, v. a. 1. f. under Haan.

Haar, et. pl. d. f. [Jsl. Hár. N. S.
Hár. N. S. H a a r.] fine, rødbannede
Trevler, ſom udværes paa Menneſkets og
Pattedyrs Legemer. Gærd. om Menneſ-
kets Hovedhaar, hvis hele Samling ofte
ſlet hen kaldes Haaret. At bruge Pudder,
ſætte Ram i Haaret. Forhaar, Baghaar.
Paa et Haar 3: ganſte nøie, p. en Prik.
Paa et Haar nær, ganſte nær ved. Det
er truffet v. Haaret, om en Fortolkning,
Fortælling, ſom er alt for ſøgt ell. tvun-
gen. At komme i Haarene ſammen, eller
p. hverandre 3: i Slagsmaal. (d. Tale.)
"Han f. et Bogſtav kom m. Andre tidt i
Haar." Holb. = Haarbaand, et. 1. Baand
t. at binde om Haaret. 2. Baand, ſlets
tet ell. ſnoet af Haar. Haarbund, en.
Huden p. Hovedet, hvoraf Haaret frem-
væxer. Haarbørſte, en. B. hvormed
Haaret glattes og holdes reent. haardan-

net, adj. dannet ſom et Haar. Haardre-
et. Den Voldſglæring at trække een i hæ-
ret. haardrage, v. a. og haardrage
v. n. pass. trække een, trække hinanden
Haaret. (N. Bedel. Gærd. 227.) "Der
ſloges med deres Hår og vel ſaa vrede
haardroges." Bording. Haardug, en.
et Slags Løi, vævet af Hæſtehaar eller af
tre Dyr's Haar, ſom et er Uld. Ha-
duſt, en. ſammenbunden ell. ſlettet De-
af Haar. Haarfald, et. den Omſkæ-
dighed, at Haaret falder af, ſaaſom af H-
vedet v. Engdom. Haarførve, en. d.
vedhaarets Farve. En lød, mørk Haarførve.
Haarfedt, et. Fedt, ſom ſmøres i Haare
(Vomade.) haarfjin, adj. ſaa ſin, tru-
ſom et Haar. Haarfilt, et. træt L-
eller Filt, vævet af Kobaar eller dællig
Haarfletning, en. En Deel af Hovedhaa-
ret, ſanket i en Fletning. Haarfreb, en.
Haardrag. (D. Lov. VI. 7. 8.) Haarh-
en. Hue, vævet af H. Haarklade, en.
f. Haardug. Haarklover, en. den, ſom
glør ſpidsfindige, unyttige Indvendinge
imod noget. [N. S. Haarklover.]
Haarkloveri, et. en Haarklovers Frem-
gangsmaade. Haarkruſer, n. a. pl. Kru-
ſer, konſtig Kruſning i Haaret. Haar-
kruſning, en. Gjerningen at kruſe Haa-
ret. Haarkrolle, en. 1. krollet Haar-
lof. 2. Papir, hvormed Haaret krolles
Haarlof, en. pl.-er. en adſtalt, ell. af-
ſtaaret Deel af Hovedhaaret. Haarkrol-
adj. uden Haar. Haarnaal, en. Naal
hvormed Haaret fæſtes op og holdes ſam-
men. Haarnet, et. Net, ſom ſædes
om Haaret og Hovedet. Haarolie, en.
ſin, vellugtende Olie, hvormed Haaret
ſmøres. Haarpensel, en. ſin Maler-
pensel af Haar. Haarpidſt, en. f. Pids-
2. Haarpung, en. Pung, ſom Mand
ſolk tilforn brugte t. at putte Baghaaret
ned i. Haarpynt, en. 1. Gjerningen
at pynte ſit Haar. 2. Maaden, hvormed
Haaret er pyntet og opſat. Denne S. ſkæ-
der hende ikke. Haarreb, et. Red, ſom
gøres af H. Hår Svinehaar. Haarrem,
en. hos Garvere og Skomage: Rem-
fiden, Haarfiden p. Huden. haarrig, adj.
ſom har ſtærkt Haar, Mængde af Haar.
Haarring, en. Fingerring af Haar, ell.
med indlagte Haar, til Grindring em-
den, ſom de tilhørte. (Roth.) Haar-
rod, en. pl. -rødder. meget fine Rødder
eller Rødtrevler. "Trærnes fine Haar-
rødder." Dluſſen. Haarrot, et. meget
ſjunt Glasrot, ſom bruges ved phyſiſke
Forsøg. Haarsalve, en. S. hvormed Haa-
ret ſmøres. Haarsax, en. S. hvormed Haa-
ret klippes. Haarside, en. d. f. f. Haar-
rem. modf. Rødsfide. Haarſigte, en.
Sigte, hvis Bund er af Hæſtehaar. Haar-
ſime, en. Haarſnor, ſom bruges i riſ-

komme t. at trætte glennem Huden. affiel, et. Sted, hvor Hovedhaaret stik sig ad. Haarstorte, en. En Storte haardug, som Budsærdige forðum gif, at plage Legemet. Haarstærker, en. som gior Haandværk af at klippe og le Andres Haar. Haarsnor, en. or af Haar. (jvf. Haarstine.) Haars, et. Sold, hvis Bund er af Bæstehaar. Haarsæt, en. Sæt, Pose af Haardug. elen blev sort som en Haarsæt." Nab. 12. Ogsaa figurl. for: Haarstorte. artave, en. En liden Deel Haar. Haars, en. den øverste Deel af Hovedhaaret. artot, en. Endest sammensnoede af ne ell. afklippede Haar. Haarvært, Haarets Vært, Groening: En stærk vært. = haaret, adj. som har Haar, der er Haar paa. Et haaret Skind. vært haaret paa Kroppen. haard, adj. n. haardt. [Isl. hardr. A. heard.] 1. Egentl. som har den Egenhed, v. Delenes Læthed at modstaae Indvirkning, ikke let at forandres i sin Skikkelse. Altså: blod. Haarde Legemer. Staal haardere end Jern. Veien er haard. haardt Føre (Bæstere.) Haard (uforsellig Mod. At ligge haardt. 2. Ugentl. som ikke lader sig bevæge ell. røre; som Kraft modstaaer udvortes Indvirkning; udsat. (modf. om, Fælen.) "J ved, at har en Fader, der er haard som en Flinsren." Holb. (Jean de Fr.) Han var haard hendes Bønner og Tæarer. Han er haard, at intet Ondt bider p. ham. En haard Is. (s. Hals, 4.) b) ufølsom mod tre i Fremgangsmaade og Behandling; ung, barst. (modf. mild.) En haard Resning. At være haard mod sine Underne. (jvf. streng, 5.) "Den strenge Mand selv de Eldefser, han nødes t. at til: Andre — den haarde er ufølsom og rønlig." Sporon. c) stærk, revsende, lid; skodende. At tale haarde Ord til, give een et haardt Svar; haarde (tun: Bers. d) stærk, glennemtrængende. haardt Stød, Slag, Veir. En haard Ild, Vinter. e) tung; trykkende, besværlig. En haard Skiebne, Engdom, lid, Straf; haardt Arbejde. "At jeg beltestial saa haardt p. Prove satte." f) vanskelig. Det var haardt at i Stand. Det gif haardt til, stod rdt paa: det kostede Møie. Det at haardt, inden vi fik ham overtalt. have haardt Liv p: vanskelig Stols g.) = haardagtig, adj. som er noget rd. haardbarhet, adj. som har en et Værk. Et haardbarhet Træ. haards ndt, adj. v. som v. Brænding er bles haard. Haardbund, en. som har en d, ikke sid Jords ell. Græsbund. Haards do: Enge. Haardbunds: Hv, modsat:

Mosehe. haardfrossen, adj. v. haard v. Frost; som er frossen haard. haards for, adj. som kan taale Ondt, stærk (haard, 2. a.) it. som bidrager t. at blive det. "Deres Land fordrede meget Arbejde, og bannede et haardsort Folk." Guldb. En haardsort Opdragelse. "Din Hud er haardsort, som dit Hjerte." Ewald. Deraf: Haardsorts hed, en. ud. pl. — haardhalsket, adj. haards nakket. haardhiertet, adj. som har et haardt Hjerte, ikke let bevæges til Medlidendighed. Deraf: Haardhiertighed, en. (B. S. D.) haardholden, adj. v. paaholden, knap, glerrig. "En Mand, der ikke er for haardholden og karrig over sit eget." B. Thott. haardhudet, adj. som har en haard Hud. haardhændet, adj. som tager haardt p. det, han faaer i Hænderne. Haardknude, en. Knude, saaledes knyttet, at den vanskelig opløses. haardkoge, v. a. 2. koge noget t. det bliver haardt; mest i parti. om Vg: et haardkogt Vg. haardlivet, adj. plaget af Forstoppelse. haardmellet, adj. om Kær: vanskelig at malke. haardmundet, adj. om Bæst: som ikke let lader sig styre ved Vidfel. (modsat: blødmundet.) haardnakket, adj. stivfindet, halsstarrig, uftergivende. Haardnakket i Meninger (helst om Personer; dog siges ogsaa: en haardnakket Engdom, Forstoppelse.) "Jeg tænker, at vrage sligt var blot haardnakkethed." Ewald. "Den Gienstridige kan ikke ledes, fordi han vil være andre Imod; den Haardnakkede fordi han ei vil bøie sin Villie." Sporon. Haardnakkethed, en. Stivfindighed, ubøielig og urimelig Vedholdenhed. (B. S. D. af d. Endste.) "Med slig Haardnakkethed sin Mening at forlegte." Holb. P. Pæars. haardsindet, adj. haards hiertet. haardskallet, adj. som har en haard Skæl. haardsmeltelig, adj. som vanskeligen smeltes. Haardstaal, et. Staal, som sættes i Eggen p. skarpe Redskaber. (Moth.) haardsøden, adj. v. haardsøgt. haardtalende, adj. v. 1. som har en haard Stemme. 2. som taler haardt t. Folk. (B. S. D.) haardtravende, adj. v. om en Bæst, der støder meget i Trav. = haardeligen, adv. paa en haard Maade; strengeligen. "Den Mand — talede os haardeligen til." 1 Mosch. 42. 30. — Haardhed, en. den Egenkab, at være haard (i Adjektivets forskiell. Bemærk fælses.) haardne, v. n. s. hærdes. — haardt, adv. 1. paa en haard Maade. (modf. blødt.) At sidde, ligge, falde, støde sig haardt. 2. fast, stærkt. At tage haard paa een, banke haardt p. Øren. At sove haardt. 3. haardeligen, stærkt. At straffe een haardt, tale een haardt til. Haaret, adj. s. under Haar. Had, et. ud. pl. [Isl. Hatr. E. hate.

H. S. Hat.] hat Uvillie mod en Pers-
son eller Ting, (især dog det første;) en Eidskab, der bringer os til at taks-
tes og domme ilde, at sive og at ville
ondt ell. ilde mod en Person; det modsatte
af Kiærlighed. Had er en næret og forts-
sat Vrede. (jvf. Affv, som er en hylere,
men tillige ligesom mindre lidenskabelig,
mere uvilkaarlig Grad af denne Pæssion.
"Man hader, fordi man vil; man affvyr,
fordi man ikke andet, end kan." Sporon.
Man har Affv for Føde, Lægemidler, som
ere een modbydelige, for en Person, hvis
Nærværelse er os i høieste Grad imod, ell.
om hvis Næderighed og moraliske Slethed
man er overbevist. Man bærer Had til
den, af hvem man troer sig utilgivellig
krænket m. m. "Had har sin Grund i. For-
restilling om en Forurettelse; Affv i For-
restillingen om Tingens ell. Personens onde
Egenskab." Sporon.) At saae Had, fatte
Had t. een. At lægges for Had, blive
forhad, eller udsættes for Andres Had.
"Hvor tidt man lægges for Had, naar
man er sig de bedste Hensigter bevidst."
Rahbek. "Procuratorer — skulle ei derfor
af Vortigheden lægges for Had." D. For.
I. 9. 16. = hadesfuld, adj. som er tilbøies-
lig til Had, hvis Brede let gaaer over til
Had. Et hadesfuldt Sind. "Kan du tilgive,
vil du ei evig mig hadesfuld blive?" J. E.
Helb. — hadelig, adj. 1. som bærer Had
t. een, er fiendsk, hadst imod een. At være,
blive een hadelig. 2. som fortæner Had
ell. Affv; forhad. "De gjorde saare hades-
lige Gjerninger." Bilsd. 12. 4. "Hovmod er
hadelig f. Herren og Menneskene." Str. 10.
7. — hadeværdig, adj. som fortæner Had.
(Fibig. Soph. II. 126.) — hadst, adj. d. s. f.
hadelig. 1. ell. hadesfuld. ("Hadst, som ei
kan glemme sit Had, som bliver ved at
hade." Odii tenax. Roth.) At være hadst
p. een. "For ingen anden Sags Skyld ere
de os saa hadste." P. Tidemand. 1564.
"Kommer ogsaa du, bestandig at forøge
Skaden hadst m. Spot." Ohlenschl. (Bals-
der.) — Hadsthed, en. ud. pl. hadst ell. has-
desfuld Sindelag. "Den sande Bitterhed
og Hadsthed, som selv godmodige Mennes-
ker i deres blide Stæle huse mod mis-
fiendte Mennesker." Rahbek. (D. Tilskuer.
X. 647.)

Hade, v. a. 1. [H. S. hatian. E. to
hale.] bære Had til. At hade Synd og
Ondskab. At hade een af Hiertet. 2.
stræbe at udrydde; forfølge. At hade
Iktrud. Den ene And er hadet af Høn-
sene. 3. særb. om Træer, hvis Grene
man beskærer, kapper, klipper, bruges det
høvpigen af Almuen i visse Provindser.
(jvf. elste, 4.) — Hader, en. pl.-e. den,
som bærer Had til een; Fiende, Iven.
"Min Ivens Raad, min Haders Med."

Ringo. "Den fiendne Broder, som
Kampens Hader." Ohlenschl.

1. **Sage, en. pl. -r.** [361. Haki.
Haken] et Stykke Metal, som er k-
krumt ell. i Winkel, for at bære m-
paa, for at trække t. sig, o. s. v.; en S-
(f. Baadshage, Brandhage, Brøndha-
Deras: hage, v. a. 1. at gøre fast i,
v. Sager. At hage noget i, sammen.
Sagebolt, en. Bolt, i hvis ene End
en Hage. Sagebøsse, en. et Slags
dum brugelige svære Bøsser, som, naar
affyredes, lagdes p. en Saffelstang. 2.
af: Sagestytte, en. den, som var be-
net med Hagebøsse. (Bandal. Minde-
I. 382.)

2. **Sage, en. pl. -r.** [361. Haki.]
nederste, sædvanl. noget fremstaaende
af Ansigtet under Læberne. = Sagebe-
et. B. hvormed en Puc ell. desl. bu-
under Hagen. Sagebeem, et. B.
som danner Hagen. Sagedug, en.
som bindes om Halsen p. Børn. S-
duum, et. fint Sklag p. Hagen. S-
høi, adj. saa høit, at det naaer t. H-
p. Folk. Sageløst, en. Klost, D-
Hagen. Sagemaal, et. Maal, som a-
t. et Menneskes Hage. Sagesmaffe,
1. d. s. f. Sagedug. 2. Fedme under
gen, dobbelt Hage. Sagetap, en. S-
under Hagen (f. Er. paa egyptiske M-
og Statuer.)

Sagel eller Sagl, et og en. pl. -e.
begge Former forekomme. [361. H-
H. S. Hagol, Hagl] 1. frosne Re-
draaber, der falde ned i Skittet
smaa runde Gisstoffer. Et stort Sag-
"Stormene pidske de mægtige Sagl
knittrende Lynild." Berg. "Størtende
gel." Samme. (Best. Str. 179.) Deris-
collect. en Sagel. Der faldt en stærk
Saglens har paaet Gæden ned. 2. f-
Blyflugter, lig Sagel. Et Sagel, ti
gel, Saglene. = hagelblandet, adj.
en hagelblandet Regn. Sagelbyge,
Stormbyge, hvormed følger Hagel.
gelbøsse, en. B. hvormed skydes m. Hag-
Sageliling, en. d. s. f. Hagelbyge.
gelforn, et. enkelt Hagel. Sagel-
ell. -pung, en. P. hvori man fører Hag-
p. Jagten. Sagelskade, en. Skade, h-
aarsaget ved Hagelveir. Sagelsty,
Sty, som medfører en Hageliling.
gelveir, et. Veirigt, som medfører Hag-

Sagle, v. impers. 1. om Haglenes
Det haglede stærkt i Mørket. Det
haglet.

Sai, en. pl. -er. en Slægt af store, g-
bende Rovfiske. (jvf. Saa.) Squalus.
1. **Sak, et. pl. d. s. f.** Slag, Sag m-
en Hælle.

2. **Sak, et. pl. -ter.** Stær, Sids-
i noget (især det, som har en stærk Sam-

efte, en. pl. - r. et Redskab til at i Jorden med, bestagende af et tyndt, for Enden budt Jern, i hvis Die et haandgreb ell. Skæft besæftes.

afte, v. a. 1. [X. S. haccan] 1. ofte; a) deels m. en Hafte ell. et spidst Redskab: Fuglen hakker med det; at hakke i Jorden; at hakke Stene i Jorden; at hakke Græs ned; b) deels i stærkt Redskab, en Hakkedniv, Arum.

At hakke Kaal, Riød. 2. figurl. ens. At hakke i sin Tale, i sine Ord o: me, støde. (jvf. happe.) At hakke paa p. noget o: idelig at dadle. (d. Tale. h.) = Hakkedniv, en. Blot, hvorpaa hakkes. Hakkedniv, et. 1. en Plante, Rand om de tre Sider, hvorpaa Riød, r og andet hakkes. 2. et musicalsk rument af lignende Form. Hakkedniv, et. en Hafte af Jern. Hakkedniv, En stor, bred og buet Kniv, med to ndgreb, som br. især i Riøkkenet t. at r Urter, Riød, m. m. Hakkemad, Mad, tillavet af hakkede og sammens idede Ting. — Hakkemad, Hakkemad, en. rningen at hakke. = Hakkelse, en. ud.

smaaflaaret Palm, som især br. til foder. Deraf: Hakkelsefiste, en. Fode, fiste, hvori Hakkelse bæres. Hakkelsefiste, en. Kniven i en Hakkelsefiste.

hal, adj. langt a. [Jsl. hál.] 1. glat, rig (lubricus. Moth.) "Paa Verdens Jis." Ringo. (forældet; men br. endnu Mand.) 2. heldende og brat, som held nedad. (declivis, arduus.) Moth.

hal, en. (kort a.) pl. (hos Møgle) Haller. l. og E. Hall; og Hellir, en Klippe i Höll, kongeligt Slot.] en stor Sal; S. Heal. E. Hall. L. Halle.)

af ogsaa poet. og uegentlig for: Slot, rg. (Et forældet, af nyere Digtere at indført Ord.) "Paa Dannerkongen i sin l!" Ohlenschl. (Palnatofe. jvf. Nord. ite. 146. 195.) Forstikkelig herfra er jende:

hald, en. [Jsl. Hallr, Steen, Flintest. n.] et høit Fjeld, en Klippe. Vnen et paa høien Hald. "Pan hug i den de Hald" (i en af vore gamle Viser, r Ordet tidt forekommer; ogsaa: "den rde Steenhald.") Af denne høie Hald. igo. 71. Deraf: Frederikshald i Norge.

halde, en. f. Selde (Hælde.)

hale, en. pl. - r. [Jsl. Hala.] en bes jelig Udvært ell. Forlængelse af Rygbe hos Pattedyr og Amphibier; it. en lig de Deel, som udgjør Enden af Fiske Krop, og bestaaer af Finner; ligeledes hos Fuglene, hvor den bestaaer af ge Fiedre, og kaldes ogsaa Stierr. Hos me og Rynb kaldes den yderste, Poper modsatte Deel Halen. (f. Kump, som i Talebr. forblandes m. Hale.) = Sa-

lebraad, en. B. i Halen hos visse Insec- ter. Halesieder, en. En af de Fiedre, som danne Fuglenes Hale. Halesinne, en. pl. - r. som udgjør Fiskenes Hale.

haleløs, adj. som er uden Hale. (Moth.)

Halerem, en. Rem ved Seletol, der spæns des om Roden af Bøstens Hale.

Hale, v. a. 1. [Sw. hala. f. halen. E. to hale. m. fl.] trække langsomt og ved Hielp af Loug. At hale et Skib ind, ud af Havnen. At hale en Bieffe op. figurl. i dagl. L. At hale een ind o: indhente ham v. at løbe ell. stynde sig efter ham. Han veed baade at hale og fire o: at rette sig efter Omstændighederne, stikke sig i Liden. (Moth.) 2. figurl. at hale ud o: trække ud, forhale. Han haler det ud (ell. hen), saalange han kan. Det haler længe ud m. Brulluppet. 3. som v. n. i dagl. Tale: fare afsted i stærkt Løb ell. meget hurtig Gang. Han haledde efter dem. Denne Hest kan godt hale ud. = Halesæl, en.

En svær Pæl, nedrammet i en Havn, hvorm Loug gøres fast fra Skibe, der hales ind. (Moth.) Halereb, et. Reb ell. Loug til at hale med.

Hallen ell. hallende, adj. vissen, for- tørrer. (et fældent Ord.) Tophallende Træer, hvis Toppe ere borttørrede. (Moth. Langebef. jvf. D. Mag. I. S. 56.) Moth

ansører ogsaa v. n. at halle: Træet haller, halles, visner, bliver fornet ell. frøns net. En hallende Skov.

Halm, en. n. s. coll. [Jsl. Hálmr. X. S. Healm. L. Palm.] 1. Kors nets tørrede Stængler eller Straae, naar Regene ere udtørstne. (jvf. Langhalm og Straa.) Byghalm, Rughalm, Bredes halm, Ertehalm. 2. uegentlig et Aar, hvori en Ager har været besaaet m. Korn, ell. Agerens Korngrøde. At tage tre Halm me af Jorden inden den hviler. At tage Byg t. anden og Havre t. tredje S. = Halmbaand, et. Et af Halm snoet Baand, f. Er. til at binde Kornneg. Halmdyne, en. Baar, fyldt m. Halm i St. for Fiedre.

Halmfald, et. d. f. f. Halm, 2. Halmfoder, et, Dvægfoder af Halm. Halmhat, (Moth.) f. Straahat, Halmhæs, en. En stor Halmstak. Moth. (f. Hæs.) Halmhätte, en. et lidet Tag ell. Dæksel af Halm over noget, i Skikkelse af en Hatte. (Moth.) Halmkiær, en. et Halmknippe. (Moth.) Halmknippe, et. endeel sammenbunden f. Halmkub, en. Bifube af Halm. Halmkuro, en. R. flettet af Langhalm. Halmkros, et. Et Læs Halm. Halmneg, et. f. Halmknippe.

Halmreb, et. Et længere Halmbaand; ell. Reb, snoet af Halm. Halmstraa, et. Et enkelt Straa af Halm. Halmstak, en. Stak, ell. Dyne, fyldt m. Halm, som br. i Senge. Halmtag, et. Straatag.

Halmtorv, et. Torv hvor Halm sælges.
Halmviist, en. noget Halm, sammensnoet i en Vist.

Hals, en. pl. - e. [361. Hals.] 1. den Deel hos et Dyr, som forener Hovedet m. Kroppen. (ogsaa om den indvendige Deel af Halsen all. Struben.) At brække Halsen (bryde Raktebenet; men ogsaa i Almindelighed: slaae sig ihjel v. Fald.) At have ondt i Halsen, faae et Been i Halsen. Raabe af fuld H. : meget stærkt. At give Hals, raabe høit; gise (om Hunde.) At falde een om Halsen, omfavne ham. Dvæls Hals og Hoved, i største Hast, hovedfulds. — figurl. a) for: Liv, Hoved. Han maatte miste Halsen, er dømt p. sin H. sidder p. sin Hals : er fangen og kan vente Dødsdom. At være om en Hals, uden Redning. At have Hals og Haand over een : Ret t. at dømme ham fra Liv og Frihed (som tilforn var en af Adelsens Rettigheder.) "De, som nyde Frihed m. Hals og Haand over deres egne Tjenere." D. Lov. III. 2. 1. b) om byrdefulde, besværlige Ting. At have meget Arbejde p. Halsen. At faae en Proces p. Halsen, staae een noget af Halsen. "Han dog en hoben Folt p. Halsen derved faaer." (: faaer dem t. Fiender.) Holb. P. P. At være een paa Halsen, søge at staae ham. c) den Deel af et Klædemon, som bedækker Halsen. Riolen er for snever i Halsen. 2. den smallere, indknebne Deel af noget, Halsen p. en Flaske, Krukke, Flølin. 3. en smal, af Band p. begge Sider begrændset Landsstrimmel, som forener et Land m. et andet; en Tange, Jordhals. (Isthmus.) Ogsaa: om et snevert Indløb fra Havet t. en Fjord ell. Havn. (Moth.) 4. i nogle Tilfælde figurl. om et Menneske af en vis (ond) Bestaaffenhed. En haard Hals : halstarrig, ubøielig. "Hendes Brødre var de værste Hals mod Jarlen." Ohlenschl. (Pastor.) f. Syldehals, Skabhals, Slughals, Dovehals. = Halsaaere, en. En af de Aarer, som føre Blodet t. og fra Hovedet. Halsbaand, et. B. som bæres t. Pryddelse om Halsen. Halsbeem, et. det af Fed bestaaende Been, som forener Hovedstallen m. Rygbenet. Halsbind, et. Bind af Linned, Silke ell. desl. som spændes om Halsen. Halsbrud, et. den Hændelse, at brække Halsen. (Bording. I. 305.) "Vov en Ting, som der er Halsbrud ved, om ikke Hovedbrud." Bagg. N. Alim. Halsbrynde, en. ubehagelig Fornemmelse i Svælget, som forarsages af fed, usfordøjet Mad; eller af Svækkelse i Fordøjelsen. Halsbrynie, en. f. Brynieskrævt. Halsbrækkende, adj. v. hvorved man kan brække Halsen, komme i Livsfare. Halsbyld, en. B. i ell. udenpaa Halsen. Halsbug, en. d. f. f. Halsflud

ell. Halsflæde, som ere mere brugte. Halsfoder, et. alt det, som bruges til bedække Halsen, især af loddent Et. Halsflugge, v. a. 1. hugge Hovedet af Menneske.) Deraf: Halsflugning, Halsflugvel, en. et af Fedene i Halsen. Halsjern, et. en Jernbøtte, der lægges om Halsen p. Fanger og Forbrydere, f. naar de staae i Gæbestoffen. Halskædetel, en. Kærtel inde i Halsen. Halskæde, en. Kæde, som bæres om Halsen t. Pryddelse. Halsklud ell. Halsklæde, et. et langt Stykke fint Linned, eller Tørklæde, t. at svæbe om Halsen. (forste br. allene om et saadant Klædningsstykke hos Mandfolk.) Halskobbet, en. En tyk Læderrem, der lægges om Halsen p. Bognheste, og med en Lænke og Rind sættes foran p. Bognstangen. Halskorte, en. kort Halsstykke af fint Linned, især Mandfolk bære uden over Skjorten og i den for Vesten; eller en noget forkortet Krave, som Fruentimre bruge. Halslinning, en. Linning om Halsen paa Skjorte ell. Krave. Halsløs, adj. som er uden Hals. 2. som medfører Livsstraf. En Halsløs Sierning. Halsløser, pl. som bæres om Halsen t. Pryddelse. Halspibe, en. Strube, Svælg. (Moth.) Halspig, en. Pig i et Hunde: Halsbånd af Læder. (Moth.) Halspine, en. En af en ell. anden Halsrygdom. Halspude, en. 1. Pude, som bindes om Halsen (Moth) ell. lægges inden i et Halsstykke. 2. en udsløppet Læderpude, som lægges om Halsen p. Heste, der trække i Stavtøi, for at de ei skulle gnaves. Halsrank, adj. rank i Halsen, som holder Halsen rank ell. lige. "Halsranke Evasser." Ohlenschl. Halsrem, en. Rem foran i Skjorte. Halsret, en. Ret t. Hals og Haand over andre. (B. E. D.) Halsaar, et. Saar i eller uden paa Halsen. Halsmerte, en. Halspine. Halsnæve, et. Smykke, som bæres omkring eller neder for Halsen. Halsnor, en. E. for en ell. anden Grund bæres om Halsen. Halsstrimmel, en. kruset Strimmel, som Fruentimre bære om Halsen. Halsstykke, et. det Stykke af et slagtet Dyr, som bæres t. Halsen. Halssyge, Halsrygdom, en. S. der har sit Sæde i Halsen. Hals-tørklæde, et. d. f. f. Halsflæde. Halsurt, en. Navn p. nogle Arter af Slægten Campanula; især den almindelige Kløblomst. C. Trachelium.

Halsstarrig, adj. [et aldeles tyndt Dyr. trodsig, stivsinnet, haardnakket. (halsstarrig, contumax. Moth.)

Halt, adj. [361. halt. N. E. heok. som har eet Been kortere end det andet ell. har Stade i eet Been, og derved lammes

halter. — (Substant. **Salthed**, som
sh har, høres fælden.)
Salte, v. n. 1. (har.) [Zsl. helte.]
te ulige ell. svagere p. et af Benene, og
ved helde t. en af Siderne i sin Gang.
halte p. det høire, venstre Ben. (Pan
ter p. den ene Albue o: han fattes no
men ved ikke hvad det er. Moth.)
ne Eignelse halter o: passer ikke rigtig.
summeret, Bræderne halte o: falde el
i Lave." Moth. — Deraf: **Salten**, en.
pl. **Bestaffenheden** at halte.
Salv, adj. og adv. n. halvt. [Zsl.
L.] 1. som udgør den ene Deel af en
ag, der er deelt ell. tænkes deelt i to
Dele. En halv Alen, et halvt Able,
halve Klode. Han gav ham den halve
ge, og beholdt selv den anden halve (ell.
klodeel.) Han sit kun halv Betaling
mlig det halve af den fastsatte ell. al
ndelige.) At tiene for halv Løn. Det
lve, Halvdelen, Halvtien af noget. 2.
url. i Hens. til Tingenes Bestaffenhed:
ganste, mindre, ringere, ufuldkom
n. En halv Helligdag; halv Gierning.
halvgiort.) Det er kun halvt Bevilg.
vo blot lever, virker for sig selv, kun
er halvt." Foersom. Han har kun halvt
staaet mig. "Bed halvt at ville og
lot at troe, derved udrettes intet."
nnster. At være halv død, næsten død.
halv om halv, i daglig Tale: næsten,
t ved, saa godt som.) 3. i Sammens.
an Ordenstal, især fra 2 t. 20, udtryk
det Tillæg af en halv Enhed til det
egaaende Tal, f. Ex. halvanden o: 1½,
tvotredie 2½, halvellevte 10½, o. s. v.
n Klokketæt bemærker det den forløbne
re Deel af den Time, der nævnes; f.
Kloffen er halv tolv o: 11½. 4. adv.
lv og halvt. a) i Henseende til det Halve,
det Halve. Et halv forrettet Arbeide.
nden er kun halv fuld. Løiet er halv
te halvt) uldent og halv linnet, halv
muld og halv Silke. Salv saa meget;
lv saa lærd som en anden. (Salv mine
, (halv saa meget) forekommer i ældre
rister, Ordspog og Talemaader; f. Ex.
kan faaer ofte Lov for lidt, og Løst for
lv mindre." "Dnd Foged er ei god, for
lv værre kommer." P. Svvs Ordsp.)
næsten, noget. Han var allerede halv
o. Han blev halv vred derover. — halv
halv, næsten, saa godt som. De ere
lv om halv forlovede. Han har halv
halv lovet mig det. = De Ord, hvori
v forenes m. et efterfølgende Subst. ell.
i. (og i hvis Udtale Tønen altid, und
en i Talordene, falder paa den første
avelse, eller halv) ere især følgende:
vaaben, adj. ikke heel aaben, næsten
ben. At sove med halvaabne Vane.
lvcar, et. Halvdelen af et Aar. Det

første, andet Halvaar. halvvaarig, adj.
1. et halvt Aar gammel. 2. som varer let
halvt Aar, forandres, steer ved hvert halve
Aars Skifte. halvanden, f. ovenfor,
halv, 3. Salvanker, et. et Aar som
indeholder 1 Lønde af flydende Vare, ell.
et halvt Aker. halvbaaren, adj. v. om
et Foster, som Moderen kun har baaret
den halve Tid. Hun fødte et halvbaaret
Foster. Salvbroder, en. den, som har
Fader ell. Moder, men ikke begge Foræls
dre, tilføelles m. en anden. Salvbrud,
et. Brud, som kun gaaer p. det halve af Lin
gen. "Ageren gaaer i Salvbrud." (Moth.)
halvbrugt, adj. v. 1. halv forbrugt,
halv opbrugt. 2. noget brugt, halvslidt.
Salvbuss, en. Et Træ, som hører til de
mindste Arter, som er mindre, end en Buss.
Salvcirkel, en. Halvkreds. Salvdeel,
en. den halve Part af det, som er deelt i
to lige Dele; Halvtien. halvdele, v. a. 2.
dele ligeligen, i to lige store Dele. (usæd
vanl.) "Du skal halvdele den Tægt imels
lem dem — som vare uddragne i Striden,
og imellem al Menigheden." 4 Rose B. 31.
27. Salvdaet, et. Skibdaet, som kun
naaer over det halve Skib, ell. en Deel
af samme. halvdød, adj. næsten død.
Salvdør, en. Dør, som p. tværs er deelt
i tvende Dele, ell. den ene Halvdeel af en
saadan. Den øverste S. staaer aaben. "At
staae og hænge som en Hund p. en Salvs
dør" om den, som er i en ubeleilig, ubes
hændig Stilling. Moth. Salvfemsfinds
tyve (Moth) eller Salvfemtsfindstyve,
Hovedtal. (90. i Norge: niti.) Deraf
Ordenstallet: den halvfemtsfindstyvende.
Salvfiant, en. halvtosset Persen. Deraf
adj. halvfiantet. Salvfierdsfindstyve,
Hovedtal. (70. i Norge: sytti.) Deraf
Ordenstallet: den halvfierdsfindstyvende.
Salvforflæde, et. F. som kun naaer til
Knæerne. halvgaaen, adj. v. 1. om
et Fruentimmer, som har været sin halve
Tid frugtsommelig. 2. om Klokketæt, d.
f. f. halv, 3. Kloffen er halvgaaen eet o:
12½. Salvgaard, en. En halv Bondes
gaard. (modf. en heel ell. fuld Gaard.)
Deraf: Salvgaardsmænd, en. den, som
eier eller bruger en halv Føndegaard.
halvgal, adj. som er, eller synes at
være noget gal, vild, forstyrret. "Du
viftnot halvgal er, om du ei er det
fuldt." Bessel. halvgammel, adj. no
get aldrende, "som stunder til Alders."
Moth. halvgiort, adj. v. som kun
er halv færdigt, eller som ei er giort
tilgavn. Salvgiort Gierning, Arbeide.
Salvgud, en. underordnet Gubdom i de
Samles Mythologie. Salvhandste, en.
Fruentimmerhandste, som ikke bedækker
Fingrene. Salvhundrede, d. f. f. Hov
vedtallet halvtredfindtyve, Salvhuus,

hus ell. Bygning, som kun har Halvsøst en. Side ender med en Muur, naaer indtil Halvtagets Angning. "Tag Halvhuus." Halvkappe, en. som kun naaer midt p. Livet ell. ned Baarene. (Moth.) Halvkarl, en.

1), som endnu ikke tiener for før ell. Karl, men dog er nær v. Karlealder.

Halvkiste, en. En mindre Kiste. Flode, en., den halve Deel af Jordens. Den nordlige, sydlige S. halv.

adj. v. kun halv, ikke fuldkommen.

Halvkreds, en. Halvdelen af en.

At sidde i en S. Halvkugle, en.

delen af en Kugle. Halvlys, et.

fuldkomment, svagt lys. "Det Halv-

som frembræder imellem lys og

t." Tullin. halvlærd, adj. som

grundigen lærd. Halvmaane, en.

1), som er dannet i Eining med en

ell. tiltagende Maane. 2. et Slags

alt Instrument, hvorpaa der blæses.

Slags Bakkelse. (Moth.) Halv-

esse, et, Et M. der besidder de mens-

lige Glædeevner i en meget ufuldkom-

Grad. Halvmetal, et. Et Mavn,

man tilforn i Mineralogien gav visse

liste Legemer. Halvmørke, et. Et

e, der ikke er fuldkomment; Stums-

Halvotting, en. En Fierdedeel

Anker, ell. 1 af en Lønde; ogsaa

et, som indeholder dette Maal. Halv-

en. d. s. s. Halvdeel. Halvpottes,

en. 1. som rummer en halv Pot.

vædet, adj. v. hvoraf kun det Halve

inget; i den Talem. At forstaae en

vædet Vise 3: fatte en ufuldstændig

Halvring, s. Halvkreds. halv-

adj. som har Rundingen af en

reds. (Moth.) halvsagt, adj. halvt,

uldt udtalt. Et halvsagt Ord. (E.

1.) Halvstieppe, en. et Maalekar

halv Stieppe. halvstiel, adv. halvs

(2.) "Pan veed det saa halvstiel." (Nord. Digte. 258.) Halvstilling, en.

1), hvis Værdi er i Stilling. Halv-

e, en. Skjorte, som kun naaer midt

Livet. Halvstygge, en. svagere

ge. halvslidt, adj. v. temmelig

ved Løgen, halv opslidt. Halvslidte

er. Halvstamme, en. pl.-r. Frugts

1), som v. Tilslut ere indskrænkede til

Stammeholde. (Mussen; forskellige

stammede og høistammede Træer.)

strømpe, en. S. som ikke bedækker

1). Halvstøve, en. kort Støve,

kun naaer t. Læggen eller derunder.

særk, en. Sørk, der kun naaer til

stedet, og som Bønderfolk undertiden

(Moth.) halvsøden, adj. v.

lagt. (Moth.) Halvsødstende, n.

de, som kun have Fader ell. Mor

men ikke begge Forældre tilfælles.

Saaledes: Halvsøster. (s. Halvbrøder Halvsøn, en. En Mellemtilstand imellem Søn og Baagen, uden fuldkommen Børstthed. (Status semisopidus. For om Afstandigh. 92.) i Halvsøne, a

ikke ret vaagen. "At komme op i H-

søne." Bedels Sær. 375. Halvtag,

Tag, som kun har Straaning t. een S-

sm kun dækker een Side af et Bagh-

Sidehuus, Skuur ell. d. (Deraf: S-

tagostuur.) Halvtone, en. i Tonetone

Benævnelsen for begge Arter af de fere

Døhd (Intervaller) som forekomme

den nærværende Musik. Halvtosse,

Person, som er halvtosset 3: næsten taal-

lig eller vanvittig, halvgal, halvsnar

(Halvtossing. N. S. Bedel.) halvm-

findstyre, Hovedtal; halvhundrede. (50

Morge: femti.) Ordenstallet: den hal-

tredefindstyvende. Halvtønde, en.

Kar, som rummer en halv Tønde. Hal-

vei; i den Talemaade: paa Halvveien

p. Midtpunktet af en Belængde. At ma-

een paa Halvveien. figurl. At gaa f-

noget, forlade noget paa Halvveien. hal-

veis, adv. 1. i Midten af en Bel-ell

Færd. Vi vare omtrent komne halvvei

2. næsten, omtrent. Jeg har halvveis t-

sluttet det. halvvoxen, adj. v. som end-

ikke har naaet sin fulde Væxt, men ei

langt derfra. (s. voksen.) Halvvarm,

Varme, som kun bedækker det Halve, ell.

en Deel af Armen. Halv, en. et Kar

som paa tre Sider, ell. for den største De-

er omflødt af Vand, men paa een S-

hænger sammen m. et fast Land, ell. m.

en i Forhold til Halvsen betydelig 2.

Halvhed, en. ud. pl. den Bestaffenh-

v. en Ting, at den kun er halv. (med

Seelighed.) uegentl. ufuldkommenhed, r-

gere Grad ell. Bestaffenhed, end tilbørl-

er. Halvhed i Overbevisning, i Ans-

skab, Rærdom. "Den tvivlende og vaklende

Halvhed i Tro og Bestlutning." — "De

Halvhed, hvormed de fleste blive faaede

imellem Sandt og Falsk." Rynster.

Halvfemfindstyre, halvfierdfindstyre

halvtredfindstyre (Talord.) s. under halv

Halvned ell. Halvnet, n. s. Halvned

Halvte, forekommer i den hos Almu-

brugelige Talemaade: At faae til Halv-

ned 3: saaledes, at den, som lægger Sam-

forn til, vel ogsaa Heste t. Pløining m.

faaer den halve Afgrøde. (Moth.) At h-

Dvæg t. Halvned ell. Halvnedvæg 3

fore Dvæg for Eieren, imod at faae de

halve Væg. (Moth.)

Halvtig, n. s. et nu forældet, ell. t-

hos Almuen forekommende Ord, om D-

som ere Væg af tvende ulige Slags, s. d-

hybridus. Moth.

Sam, pron. s. han.

Ham, en. pl.-me. [Isl. *Hamr*, *Hams*.] Eftuul, udbendig Bedækning; Skind, ud, særdeles p. Snoge og Orme, som de er stiftet ell. affkudt. (jvf. Fiederham.) "Stikkelse af noget: habitus. En illo Kaareham." Roth.

Hamle, v. n. 1. [af det følgende Ord.] atte i Sammel; kun i den Talem. at samle op med. Denne Hest kan ikke godt samle op m. den anden. — figurl. At kunne samle op m. een, være ham voren i noget. Jeg, som neppe lærte ti Bøger hele Aaret igennem, kunde ei hamle op m. disse Bidskildere." Rahbek. (At hamles med een, v. n. uss. med samme Bemærk. De hamles i: forliges, komme godt overens. Roth; en er nu usædvanligt.)

Sammel en. pl. Samler. Et Stykke træ, som m. en Bolt i Midten fæstes til Vognstangen, og til hvis Ende Sammelstøtterne ell. Svinglerne, hvormed Hestene sættes i Bognen i Skaglerne, (Sammelrester) gøres fast. (jvf. bl. a. det 3. Hamla, træbaand, hvormed Aaren holdes t. Kaspinden.) — Sammelkapper, pl. kaldes træbeslaget p. Enderne af Hammelen. Sammelreb, et. en Skagle. (Roth.)

Sammel, adj. fyldig, ganske fuld, (plenus, foecundus;) fast, stærk (solidus.) Roth. — Dette Ord br. nu kun om Sæd. Sammelt Korn o: fuldmødet, godt, klærfast.

Hammer, en. pl. Hamre. [Isl. *Hammar*. T. *Hammer*.] 1. et Redskab t. at banke ell. hamre med, sædvanlig af Jern, og fæstet p. et Træstæft. Den bageste Deel af Dre kaldes ogsaa Hammer eller Dreham. 2. et Redskab t. at banke p. en luffet ert ell. Gadedør. 3. Tværbjelke, som ovenfor forbinder Stolperne i et Bulværk, i en Bro, ell. ved en Port. (s. Brohammer, Porthammer.) I Ordet Vedhammer findes rimod en fra disse aldeles forskjellig Betydning. = Hammermærke, et. Mærke, m. m. en Skovhammer hugges i udviste træer.

Hammermølle, en. et Mølleværk, hvor Metaller smedes og behandles af flere Hamre, som drives v. Vandhuul; Hammerværk. Hammerstæft, et. Træstæft, hvorpaa Hammeren besættes. Hammerstæl, n. s. pl. Smaadele, som gaar af træet, naar det smedes. Hammerstag, n. 1. Slag m. en Hammer. Hammerstag v. Auctioner. 2. d. s. s. Hammerstæl. Roth.

Hammerværk, et. d. s. s. Hammermølle. Hammerøre, en. Dre, hvis tag er dannet som en Hammer.

Hamp, en. ud. pl. [Isl. *Hanpr*. A. Hænep. T. *Hanf*.] en, bekiendt urt, hvis Hanz og Hunblomster vore to særskilte Planter. (Hanplanten: Gals; Hunplanten: Slothamp.) Canna-sativa. Ogsaa de tilberedede Træs-

ler af den tørrede, bragede og stættede Plante, som spindes og væves t. grovere Lerred, Seildug, m. m., kaldes Hamp. Et Risbund heglet Hamp. = Deraf: Sampeavl, Sampeblaar, (s. Blaar) Sampebrage, (s. Brage) Sampefrø, Sampegarn, Sampehegle, Sampefager, (Oliefager af det udpressede Sampefrø) Sampeleerred, Sampeolie, (som presses af Sampefrø) o. fl.

Hamre, v. a. 1. banke, udbanke, gisre tyndere ell. danne ved Hammerlag. At hamre Jern, Robber; hamrede Plader. — Deraf: Hamring, en. pl.-er.

San, personligt substantivist Pronomen, i tredje Person, som bruges i Stedet for at nævne den Person af Mandkønnet, om hvem der tales. Dets Bøininger ere i Gen. hans; i de øvrige. Casus ham. Det tilsparende pron. i Funktionet er; hun; hendes, hende; i Fælledskøn: den; dens, den; i neutr. det; dets, det. De tvende sidste bruges saavel om Dyr, som om livløse Ting; men Almuen bruger de personl. pron. han og hun baade om Dyr, og om endel livløse Gjenstande, som den tillægger forskjelligt Køn. — Ved Genitiv bet hans (hendes) udtrykkes Eiendomsforholdet f. den 3die grammaticalste Person, naar Udtrykket ei er tilbagevirkende; da sin bruges. (Sans Bog; hendes Riple; ligledes: Bogen er hans; Riolen er hendes. Men: San gav hende sin Bog. Lad ham bruge sit eget Bord.) — Hos Almuen er: San Selv, Sun Selv et substantivist Udtryk for: Manden, Konen i Huset. San Selv, Sun Selv er ikke hienmæ. Endog plur. De Selve bruges. (Jvf. de, som er Fleertallets Form for alle Køn.)

San, en. pl. Sanner. et Dyr af Hanzkønnet. At kiende Sannen fra Sunnen. Ogsaa i Sammensætn. med nogle Dyr. Navne; s. Er. Sanbiørn, Sandue, Sans hare, Sanhund, Sanfat, o. fl. Et Sanyd er i Alm. et Dyr af Hanzkønnet o: det mandlige Køn. (s. Sun.)

1. **Sandel**, en. [af Saand. A. S. Handle, *manubrium*.] 1. den Deel af en Pleiel, som Tærsteren holder med Hænderne. Pleielen bestaaer af en Sandel og en Slagel. 2. Sandel p. Ploven (Plovs handel) d. s. s. Plovstiert. (Roth.)

2. **Sandel**, en. [T. *Sandel*.] 1. Forretagende, Forretning, Dyrkelse. Den Sandel fik et slet Udsald. At blande sig i fremmed Sandel. "At skjule en Konges hemmelige Sandel." Tob. Bog. 12. 8. "Dyr og al ond Sandel." Jac. 3. 16. Sandel og Wandel o: Levemaade, Handedemaade. (pl. Sandeler findes ogsaa brugt; mest hos Eldre og i Bibelovers. "Alle hans Sandeler vare idel Røveri." 1 Macc. 13.) 2. ud. pl. den Forretning eller Røringsskel, som drives ved Rieb og Galg af Bæver;

Købmandskab. At drive *S.* paa et Land, p. Middelhavet. Boghandel, Kornhandel, Dræghandel, *ic. v.* *S.* med Bøger, med Korn, o. s. v. At lære Handelen. At staae i *S.* med een om Noget. At slutte en Handel. At komme til Handels m. een *v.* blive enig om Kjøbet og Prisen. = Handelsaand, en. Aand ell. Tænkemaade, som er dannet v. Handelsforretninger, som for nemmelig gaaer ud paa Handel. Handelsbetjent, en. Betjent hos en betydelig Kjøbmand, hos et Handelshuus ell. Handelselskab. Handelsbog, en. Bog, som en Kjøbmand fører over sin Handel. (Handelsbøger, Kjøbmandsbøger.) Handelsbrev, et. Brev, som angaaer Handelen, Kjøbmandsbrev. Handelsbrug, en. Brug, Stik, som finder Sted i Handelen og blandt Kjøbmænd. (*J. Bøye.*) Handelsfolk, et. *F.* hvis Hovednæring er Handel; en handlende Nation. Handelsfrihed, en. Frihed t. at handle, enten i Almindelighed eller p. visse Steder, m. visse Varer. Handelsfælde, en. den, som driver *S.* i Fællestid m. en Anden, i hans Forhold t. denne. Handelsgreen, en. En vis enkelt Deel af Handelen. Handelshuus, et. en stor og betydelig Handel, som drives, især med Udlændet, under et vist Handelsnavn, (Firma) enten af en enkelt Kjøbmand, ell. af flere i Forening. Handelskilde, en. Leilighed, Anledning t. Handel og Handelsforetagender. (Dlussen.) Handelsland, et. Land, som driver betydelig Handel, og dertil er belægt. (Rahbek. Dlussen.) Handelslære, en. Lære om Alt hvad der hører t. at drive Handel, hvad en Kjøbmand bør vide og forstaae. Handelsmand, en. Den, som driver Handel; en Kjøbmand. "Handelsmand er den, til hvis Borgervirksomhed Handel (men ikke altid udelukkende) hører. Baade Godselere og Fabricanter ere Handelsmænd — men de ere ikke Kjøbmænd." Müller. Handelsplads, en. By, hvor der drives betydelig Handel. Handelsregning, en. det Slags Regning, som br. og især finder Sted i Handelen. Handelsreise, en. Reise, som foretages paa Handelsens Vegne. (*J. Bøye.*) Handelsret, en. Retslæren, anvendt p. Handelen, og Indbegreb af Love og Vedtægter, som vedkomme Handelen; enten i et vist Land, eller i Almindelighed. Handelselskab, et. Forening af Mange, der stynde Penge sammen, for at oprette og drive en stor Handel. Handelsstib, et. *S.* som fører Handelsvarer, Kjøbmandsstib. Handelspærring, en. Hindring, som v. Spærring eller Forbud paalægges Handelen. (*J. Bøye.*) Handelsstad, en. Stad, som driver stor Handel. (Skives ogsaa: Handelsstad.) Handelsstand, en. Samfundet af Handlende i et Land. Handels-

stat, en. Stat, hvor Handelen fortrinlig fremmes og blomstrer. Handelsvar, en. Vare, hvormed drives *S.* som kommer i Handelen. Handelsværd, en. Værdi, som en Ting har i Handelen, taget som Handelsvar; modsat Brugsværdi. Handelsværende, et. Værende paa Handelsens Vegne, som een har en paatager sig. (*J. Bøye.*)

Handelig, adj. [af Aand.] Iet at bære, ell. at behandle, nem at bruge m. Hænderne; modsat: uhandelig. "Paa i ingen Maade knipst, men ganske handelig." Don Quix. af C. Biehl. II. 3 = Deraf: Sandelighed, en. (*B. E.*) hvor ogsaa v. a. handle, tage paa, bære med Hænderne er anført; forældet.)

Sandhave, Sandflåde, Sandlange f. haandhave, Saandflåde, Saandlange

Handle, v. a. og n. 1. A. v. act. [at] håndla. Sv. hanna. A. S. handlian. 1. bruge, behandle m. Hænderne, hantlere. Han forstaaer ikke at handle et Vær. (fielden.) At handle Deien; at handle fine Klæder godt, ell. slet. (*P. E. Müller.* 2. omgaaes med, medhandle. At handle fine Klæder ilde. At handle vel, ikke haardt med een. "Man seer jo, Puffen har ilde m. ham handlet." Holst. 3. Paars. (f. behandle, medhandle.) B. v. 1. (har.) 1. virke til Udførelsen, Opnaaelsen af noget; "være udførtes virksomhed Følge Forestillinger" (Müller;) gøre opføre sig. "Man gjør en Ting, som man blive til; man handler, for at en Ting skal blive til." Sporon. "Det er to forskellige Ting, at bedømme en Handling, og at bedømme den Handlende." Rahbek. De øvrige talte kun om Eagen men han forstod at handle. At handle klogt, retskaffent, efter Overbevisning "Mangen er bleven forledet t. at handle slet, fordi han havde intet at gjøre." P. E. Müller. — At handle siges kun om menneskelig Selvvirksomhed. Slaven handlede ikke. Naar Bienen bygger p. sin Kube, og Hesten trækker Ploven, arbejder de. Bienen handler ikke, naar det dier; og ingen handler i Søve. 2. drive Kjøbmandskab, købe og sælge (baade i enkelte Tilfælde, og som Hæringssæl.) At handle med Korn, Heste, Klæder. At handle p. Vestindien, p. Norge. At handle med en Kjøbmand (tage de Varer, man behøver hos ham.) — 3. de Talem. at handle om noget af, og: at handle sig noget til, t. det som v. a. — De Handlende v. de, som drive Handel, Kjøbmændene. "Enhver som t. en vis Tid driver Handel, er Handlende, enten saa dette er hans Hæringssæl, ell. ikke." Müller. (jvf. Handelsmand.) 3. søge at afgjøre, blive enig om, underhandle om (et Kjøb, ell. andre Sager.)

g har længe handlet m. ham om dette
us. "Da de længe havde betænkt sig,
Pæredsmændene havde handlet m. Fols
" 2 Macc. 14. Der handles nu om Fred,
gaae ud paa, indeholde, afhandle. Bogen
ndler om et forbedret Agerbrug. = Sand-
naade, en. Naade at handle, opføre sig
a; Adfærd. — Sandlen, en. ud. pl.
t, at handle. — Sandling, en. pl.-er.
Gjerning, Foretagende. Menneskets frie
andlinger. En ædel, stor, skøn S.
andling bruges som oftest om moralste
jerninger; eller udtrykker, efter Sporon,
get mere, værdigere, større, end Gjern-
ng. "Sandling br. helst, naar man vil
have det Indvortes v. Menneskets Virk-
mhed; Gjerning snarest, naar man sam-
ensætter i den samme Tanke Virksom-
den og dens Følge." Müller. (3 Sam-
ensætning har Ordet ogsaa den verbale
etrdning, som: Behandling, Mellem-
andling, Underhandling, o. fl. — Efter det
vdske, i nogle andre Sammensætninger:
Sted, hvor en vis Handel drives, f. Er.
Boghandling, Klædehandling.) 2. For-
indhold af et Skuespil. Sandlingens
enhed i en Tragedie.

Sandsel, en. [Isl. handselia, afhænde,
erantvorde. Handaal, Løste ved Paands
g.] de første Penge en Sælgende mods-
ger om Dagen. At give een Sandsel.

Sandske, en. pl. - r. [Isl. Handski,
landskiol.] Bedækning for Hænderne og
rmene. Fingehandsker, Halvhandsker.
t trække Sandske, drage Sandske, en
uleleg. (Moth.) = Sandskefinger, en. den
eel af Handsken, som omgiver enhver af
enkeltte Fingre. Sandstemager, en.

n, hvis Paandvært er, at forfærdige
andsker. Sandstefind, et. beredet
find, som bruges t. Handsker.

Sandtering, f. haandtere.

Hane, en. pl. - r. [Isl. Hani. H. G.
ana.] 1. Hannen blandt endeel Fugle,
m høre t. Hønseslægten; især den als
indelige Hane; Gaardhaane, Gallus;
hasianus gallus. (f. Kalkun, Urhane, o.
) 2. en Veirhane. 3. en løs Tud eller
ap, som indsættes i Taphullet p. Bands-
er, Tønder ell. Ankere, for at tappe af
mme. Messinghane, Træhane; it. en
gnende, men fast Tud p. Kaffeestander,
heemastiner, m. m. 4. den Deel af en
ssjelaas, hvori Rørstenen sættes fast. =
anebielke, en. Lvarbielke, som forbinder
varreværket i en Bygning. Haneffegts-
ng, en. Kamp imellem Hæner. Hane-
ed, et. en Hanes Stridt. Hane fod,

1. n. a. 1. en Hanes Fod. 2. Ravn p.
stellige Planter af Slægten Ranunculus.
hanegal, en. Hanes Strig ell. Galen.
er Hanegal har han af Huset Sønnen
revet." Holb. P. P. Hanefam, en. 1.

en rød Rødvært paa Hanes Fod. 2.
Ravn p. adskillige Planter; især Primula
officinalia. Haneffylling, en. Apylling
af Hantsonnet. Hanefflag, et. Røds
lapper under Hanes Neb. Hanespore,
en. hornagtig, spids Udvært fra Hanes
Been. Haneæg, et. meget smaa Høns-
seæg, som Hænen troedes af lægge. =
hane, v. a. 1. om Hønsen. Høledaad.
Hænen er hænnet. (Moth.)

Sang, en. ud. pl. Tilhørelighed, Drift
t. noget. (Et i nyere Tid optaget tr:
Ord, som dog ikke har fundet megen Ind-
gang. "Vi arve upaatvivlelig en Gøne,
maaskee endog et Sang t. at synde." Bøge-
gesen. Labpr. II. 162.) f. Sæng. (jvf.
Müllers d. Synon. I. 191.)

Sank, en. pl. - e. [Isl. Hunki, Rem.]
1. trumt ell. sammenbølet Paandsfang p.
viffe Kar, som Baller, Kopper, Krutter,
Kurve, m. fl. Kaldes ogsaa undertiden
Øre. At have Paand i Sank m. een o:
være i saadant Forhold t. een, at man
kan tvinge ham. = Heras: Sankballe,
Sankkop, Sankkrulle, Sankkurv, v.
fl. 2. Stropper, som snes i Lerred paa
Blegen. = hankeløs, adj. som er uden
Sank. Sankpenge, pl. det, som be-
tales herfor, foruden Blegeløn: — hanké,
v. a. 1. at hanké Lerred o: sje Hante deri.

Hanrei, en. pl. - er. [Tudst.] 1. en gift
Mand, hvis Kone et ham utro. 2. et
Slags Kortspil, hvori een tilfældt taber,
og siges at blive Hanrei. = Hanreissab,
et. Tilstanden at være H. (Begge Ord kun
i dagl. T. og lav Talebrug.)

Hans, pron. genit. f. han.

Happe, v. n. 1. (har.) flamme i sin
Tale. (dagl. Tale. "Han happer imellem
hvert Ord, han taler. At happe Ordene
frem." Moth.)

Har, v. a. f. have.

Hare, en. pl. - r. [H. G. Hara. Isl.
Héri.] et bekendt vilde Pattedyr. Le-
pus. At være saa bange som en Hare.
"Mange Hunde ere Harens Død." Ordspr.
= Harebælg, en. f. Hareffind, som er
mere brugeligt. Harefod, en. Fod af
en H. At stryge een om Munden m. en
Harefod o: give een Enak og Løfter, men
intet i Gjerningen. At stryge noget over
med en Harefod o: gøre det skidesløft.
Haregarn, et. Jægergarn, hvori Hæner
fanges. Harehaar, pl. Harene uden
p. Harens Skind. En Hat af Harehaar.
Harehagel, et. H. hvormed Hæner skydes.
Harehierte, et. At have et Harehierte:
figurl. om den, som er meget seig. (Moth.)
Harejagt, en. Jagt efter Hæner. Hare-
felling, en. Harens unge, Hareunge.
Hareleie, et. Sted, hvor Hænen har sit
Tilhold eller Leie. Hareffaar, et. en
Kloft ell. et Staar i Læben, som nogle

fødes med. Hareffind, et. Harens af-
trukne Skind. hareffy, adj. frugt-
bange som Haren. "En Bonde, som før
var hareffy, behleret gøres kan." Bors-
ding. Haresnee, en. tønd Enee, hvori
Harespor let sees. Harespring, et. S.
som Haren gjør, p. forstjellige og ofte for-
vildende Mgader, naar den jages. Hares-
føvn, en. Bøvn m. aabne Vine. (Moth.)
Haretavl, et. Et Slags Spil m. Brikker;
Harespil. Hareunge, en. Harekilling.

Harke, v. n. 1. [Isl. Hark, Anarten;
hrækia, spytte.] Støde Sliim op af Hals-
sen ved Velret, m. en vis Lyd. — Deraf:
Harken, en. ud. pl.

Harlekin, en. s. Giegler.

Harm, adj. vred, opbragt. (forældet.)

Harme, Harm, en. ud. pl. [Isl. Harmr
og I. Harm, Sorg.] 1. Sorg. "En
daarlig Søn er sin Fader en Harm." Drd-
spr. 17. 25. ("er hans Faders Sorrig."
Bib, 1550.) "En elsket Mages Harm
fordobler nu min Dvide." C. D. Biehl.
I denne oprindelige Bemærkelse bruges
det nu fielden. 2. Brede, Forbitrelse;
især blandet med Sorg og Sindstræng-
felse, over et tilføiet Onde, c. d. "Lad
vort Suk formilde Din- og Himlens Harm."
Ewald. "Undertiden er det en klar Er-
kendelse af Andres Uretfærdighed og Daars-
skab, der fremkalder Dreden; og da bliver
den til Harme." P. E. Müller. "Man
maatte være iskold; om man ikke sølte
nogen Harme over slige Misbrug." Rahs-
bek. (I det N. S. og E. er Harm, Skas-
de, Krænkelse.) = harmbleg, adj. bleg
af Sorg eller af Brede. "Tungt fra
harmbleg Kind nedfalder en moderlig
Taare" Perh. — harmefuld, harmfuld,
adj. som er fuld af Harme, betagen af
Harme; som medfører megen Harme.
harmelig, adj. som volder Harme, kræn-
kende; it. harmefuld. harmfri, adj. som
er uden Krænkelse, uden Sorg ell. Nag;
sorgfri. "Tidt Munterhed jeg troer at nære,
og harmfrit synes mig mit Bryst." Rein.
"Deres stille, harmfrie Liv, hvem meget
var negtet." Mynster. — harmgiven, adj.
v. sorgfuld, utrøstelig. (Golding.)

Harme sig, v. rec. og harmes, v. n.
pass. imperf. harmedes. føle Harme over
noget, krænkelse, ærgre sig. At harme sig,
harmes over noget. "Harmes da ei, fordi
Skialden tør hæve sin Røst." Heiberg. "Vi
harmes kun over Mennesker; vi kunne
vredes ogsaa p. Dyr, ja paa den livløse
Natur." P. E. Müller.

Harmonie, en. Samklang, Velklang,
Samstemning; ogsaa i Alm. Overens-
stemmelse; ell. Genhed, som forbinder De-
lene i et Heelt. "Himlens Bud, Fornuf-
tens Lære, staae i tvangløs Harmonie."

Thaarup. — harmonist, adj. samstem-
de, overensstemmende, velklingende.

Harnist, et. pl. -er. [I. Harnist
E. Harness. M. A. Lat. harnascha.
Befædning af sammensiede Jernplader
og Skinner til hele Legemet, eller Jær-
Dverktroppen. s. Brynie, Kyraas, Pændel.

Harpe, en. pl. -r. [Isl. Harpa. N. S.
Hearpe.] 1. musicalt Redskab, af næst-
trekantet Form, og besat med Strænge
som give Lyd v. at gribes med Fingrene.
Deraf: Harpeklang, ("Hvorhen man lø-
ter her i Landet, er lutter Harpeklang og
GitharLyd." Bagg.) Harpeleg: Harpe-
spil, ("Ei vil jeg stole min Fryd m. kast-
let Harpeleg." Ewald.) HarpeLyd, Harpe-
spil, Harpespiller, o. fl. (jvf. Mundharpe.)
2. et Redskab, bestaaende af en Karm ell.
Ramme, udfyldt med nærtstaaende Fjæ-
ell. tynde Træstykker, hvorigiennem Gruus
og Jord, undertiden ogsaa Korn, siges at
renses; en Gruusharpe, Kornharpe. —
Deraf: harpe, v. a. 1. rense giennem en
Harpe. At harpe Gruus, Korn.

Harpir, en og et. pl. -er. I Almindel-
den fede, brændbare Saft, som udspringer
af Naaletræer, eller udvikel sig af dem
ved og Rødder, og hvorfra brændes Tæ-
resina. (s. Rove.) I Særdeleshed: a
størket, stiv Harpir, som bliver tilbage
paa Bunden af Karret, naar man kogt
Serpentin. (Colophonium, Flol: Harpir.)
= harpiragtig, adj. som ligner Harpir
— harpire, v. a. 1. bestrøge, overdække
med Harpir. (Moth.) "En harpirat St-
korsbrand." Bessel.

Serpun, en. pl. -er. [M. A. Lat. Harpa
E. Harpoon. I. Harpune.] et Kast-
spyd, en lang Kastepil, hvormed præst
dræbes. = Sarpunerer ell. Sarpunier
en. den, som ved Svølsangst kaster Har-
punen.

Harst, adj. om fede Sager, som af
Velde fordærves, ell. hvis Fædme for-
drer sin Bestaafenhed og Farve og faar en
ubehagelig, streng og modbydelig Smag.
Harst Fæst; harste Stid; harst Olie. —
Deraf: Harsthed, en. ud. pl. [I det S.
er harst d. s. s. port harst, streng, hård; s.
harst(h.) — harstne, v. n. 1. blive harst.

Hart, adv. (s. haard.) forældet; men
høres i Almuesproget. 1. bestigen, stærkt
haardt. "Lykken gif ham saa hart imod."
Bedels Sars. S. 3. 2. hart hos, nær
ved. (I. hart an.) "Dronningen stod hart
hos." Bedels Sars. 17. "hart frem for."
S. 23.) "Er der en Blis, da hæng hart
ved ham." Str. 6. 36.

Hartad, adv. næsten, omtrent. [af
hardt (haardt) og ad. jvf. det I. ad.
hart, nær.]

Hartorn, et. ud. pl. et Ustrøf, som i
Danmark bruges om Jorden, efter den

Havdsætning ell. **Læring** til Landstat, i forhold t. dens Godhed. Enheden for ette i FladesIndhold ubestemte Jordmaal: en Tønde Hartkorn, som iglen deles 8 Stiepper, ell. 32 Fierdingkar, og Flerlingfarret i 3 Album. At lægge en Stat Hartkornet. Denne Gaard staaer høit S. 2: har gode Jorder, og er derfor høit indsat. Stattefrit, stattedende Hartkorn. i Tønder Hartkorn Ager og Eng. (jvf. Skovfyld, Møllefyld.)

Harv, en. pl.-e. [Gv. Harf. G. Harv. Gr. ἀρᾶξ.] Et Redskab, der udgjør et stat Firkant, af søere, p. Tværtræer og randede Træstykker, (Bullene) besatte med Jernpligge eller Tænder, hvormed en pleiede Jord jævnes, naar Sæden er lagt. "Pans Minde skal velsignet være, saalænge Plov og Harv kan være." Storm. "En m. Plov og Harv til jærns behandlet Jord." Oluffen. Landoec. 72. [Nogle skrive en Harve (saaledes angivet. B. S. D.) men totalen (i "Harven") m. den rigtige (hos Dahl: den stødsnede) Accent er i Almindelighed den samme som i: Marven, Værdet, Gullet, og taler for Harv.] = **Harvebul**, en. e (som oftest 6) ved Tværtræer (Slaerne) bundne Stykker i Harven, hvori Tænderne sidde. **Harvedrag**, et. Gierningen trække Harven over Ageren. **Harvekrog**, en. den ved Hammelen fæstede Jernkrog, der hænger i en Boile, i Enden af de to første Harvebulle. **Harvestede**, en. pl.-r kaldes hos Nogle, de Tværtræer, som forbinde Bullene i en Harve. (Ellers slaer, Harveslaer.) **Harvetand**, en. tand, Plg, af Jern ell. Træ i Harven.

Harve, v. a. 1. [Gv. harfwa; egentlig, gesom Isl. horsa, trække, slæbe.] flette l. jævne den pleiede og tilsaaede Ager m. Harven. "Hvo der pløier m. Katte, skal harve m. Muus." Drdspr. — **Deraf**: **Harvning**, en. pl.-er.

Hase, en. pl.-er. (langt a.) [Isl. hasa, rammes ved. jvf. det I. haselieren i Hasefuss.] en Person, som ved dragtig Adfærd gjør sig latterlig; en Hys. (dagl. I.) jvf. Müllers danske Syn. I. 79.

Hase (kort a) ell. **Hads**, i den Talem. at faae Hase paa 2: faae Bugt med, faae ende p. (i Almuespr. og dagl. I.)

1. **Hase**, en. pl.-r. den grønne Bælg, hvori Hasselnødder sidde. Modne Nødder lade let af Haserne. Roth. — **Deraf**: **Hase**, v. a. At hase Nødder, udpille dem af Haserne. (Roth.) jvf. afhase.

2. **Hase**, en. pl.-r. [Isl. pl. Hásinar.] entl. og i pl. de stærke Gener, som bag forene Raaret m. Benet; men bruges ogsaa tillige om den Puulning, som disse suet danne under Knæet. (ogsaa om Dyr.)

= **hasebinde**, v. a. 3. (s. binde.) At hasebinde et Kreatur: binde dets ene Forbeen op til Baghasen, for at hindre det fra at gaae. **Haseled**, et. kaldes Bagknæet hos Hesten, ell. den Deel af Hestens Bagbeen, som er imellem Stanken og Bagpiiben. (I. das Sprunggelenke.)

Hasp (Roth) ell. **Haspe**, en. pl.-r. [Isl. Hespa.] 1. et Jern, som sættes i. Løkkelse inden ell. uden paa en Dør, og hvis ene Ende m. en Krog falder over en Stabel ell. Krampe i Døren ell. Dørstolpen, hvor en Pind ell. Hængelaas sættes for. (I. die Haspe.) 2. et Redskab til at haspe Garn paa; en Garnhaspe. [G. Hasp. I. der Haspel.] (s. Talhaspe.) = **Deraf**: **Haspegreen**, en. En af Grenene ell. Armene p. en Garnhaspe.

Haspe, v. a. 1. vinde det spundne Garn af Tenen paa Hagsven, ved at ombreie denne. = **Haspepind**, en. Jernpind, hvorpaa Tenen sættes imedens den afhaspes.

Hassel ell. **Hæssel**, en. pl.-er. [Isl. Hasl. A. S. Hæsl.] et hos os almindeligt Busktræ, hvis Frugt (Hasselnødder) i Alm. kaldes Nødder. Corylus Avellana. = **Hasselbrom**, en. efter Roth d. s. s. Hasselrælle. **Hasselbust**, en. pl.-e. en enkelt Hassel. **Hasselhøne**, en. s. Agerhøne. **Hasselkrat**, et. Kraske af Hasselbuste. **Hasselmuus**, en. Et Slags Skovmuus. Mus avellanarius. **Hasselnød**, en. Hasselens Frugt. **Hasselrælle**, en. Hasselens Blomstersamling. Roth. (s. Rælle.) **Hasselstige**, en. ung Hovedgreen, som stiger fra Roden af en Hasselbust; Baandstige. **Hasselvaand**, en. Vaand, Kvist af en Hasselbust.

Hast, en. ud. pl. [Isl. Hast. G. Hast.] det, at man haster, iler; Isl. Skynding. Det har ingen Hast m. dette Arbeide (ell. Arbeidet har ingen Hast. I en Hast, pludseligen, hastigen. = **Hastarbeide**, et. Arbeide, som man skynder sig med, som derfor ikke er saa godt, som det burde være. **Hastbud**, et. Ilibud, Skyndebud.

Hastfærdig, adj. ilsfærdig, skyndsom. (Roth.) **Hastfærdighed**, en. ud. pl. Iilsfærdighed. **Hastmodig**, adj. ilsfærdig, snar til Brede. **Deraf**: **Hastmodighed**, en. "Hastmodighed var aldrig god Raadgiver." A. S. Bedel. **Hastværk**, et. en Gierning, som steer ell. maa stee i Hast: At have meget, stort S. "Alle havde saa stærkt Hastværk, at de ikke syntes at gaae, men fløve giennem Gader og Stræder." Bagg. N. Alm. "Prad der maa stee i en Skynding (foretages m. Iilsfærdighed) og bliver Hastværk." Müller. (pl. høres og forekommer sjelden. "Magellahedens Hastværker." Walling. Tale over Berner. 42.)

Haste, v. n. og impers. 1. (har.) [Isl. hasta. G. to haste.] 1. skynde sig, ile.

Hvorfor haster du saa stærkt? "Og skal du haste taus forbi den mørke Scene." Ewald. "Staten hastede, med fordobbele Skridt imod sin Uldergang." Schytte. Jeg maa haste m. min Reise. Det haster m. denne Sag (den kræver Hast.) "Den haster," som stræber efter, snart at naae sin Hensigt. Den, som iler, er hurtig i sine Bevægelser. Man kan derfor haste, skynde sig m. noget (s. Ex. med at komme t. et Sted) og dog af Svagelighed hindres fra at ile." Müller. 2. act. At haste paa een, haste paa noget, drive, skynde paa (som oftere bruges.)

Hastig, adj. og adv. [E. hasty.] 1. som steer m. Hast, iisom. En hastig Død; Forandring, Beslutning. (jvf. snar, snart.) "Man kan gjøre en Ting hastig nok, og derfor ikke snart nok; thi snart steer det, som steer inden den mulige Tid; hastigen det, som steer m. den muligste Bestræbelse." Sporon. 2. som gjør noget m. Hast, snar. At være hastig til sin Gierning, i sin Tale. (jvf. hurtig.) 3. let t. Brede, hastmodig. At være hastig af sig. (s. heftig, 2.) "En hastig Mand taler overilet; den heftige Mand handler letteligen voldsomt." Müller. = Hastighed, en. ud. pl. 1. Til, Skynding. "En fornøstlig Langsomhed kan være Aarsag t. at en Ting steer snarere end den vilde steet v. fremsusende Hastighed." Sporon. 2. Hastmodighed, Tilsinthighed, hastig opkommen Fortørnelse. "Maar det steer, at en Hastighed opstiger hos Kongen." 2 Sam. 11. 20. "Tugt mig ikke i din Hastighed." Ps. 6. 2.

Hat, en. pl.-te. [Isl. Hattr.] 3 Alm. det, hvormed noget oventil bedæktes; faaledes: Hatten p. en Brændeviisflædel; en Røghat; men fornemmelig: et Skjul ell. Klædemon t. Hovedet, som bestaaer af Puld og Skingge, og er glort af Filt, Straa, ell. andet stivt Lst. En rund, trekantet, hølpuilet, bredskingget Hat. En Filtehat, Straahat, Siltehat. At tage Hatten af for een. At løfte paa Hatten. = Hattesbaand, et, B. som bindes om Hattepullen. Hattedlof, en. B, hvorpaa Hattemageren former Hatten. Hattesilt, en. F. hvorfra Hatte gøres. (s. Silt.) Hattesoder, et. 1. Soder inden i en Hat. 2. Soder, t. at giemme en Hat t; Hattesæle. Hattesform, en. Hattedlof. Hattemager, en. den, hvis Haandværk er at gjøre Hatte, fornemmelig Filtehatte. Hattemageri, et. Gierningen, at gjøre Hatte. Hattespuld, en. den øverste Deel af Hatten, som egentlig omgiver Hovedet. "Hvis Hovder stikker i Nathuer eller og i Hattespulde." Bagg. Hattespygge, en. den fra Puld den udgaaende Rand p. Hatten, som stikker for Ansigtet. Hattesnor, en. Snor,

hvormed en Hat besættes t. Prydelse, el. som bindes om Pulden.

Haubits, en. pl. - er. [L. Haubitze.] et Slags tilforn ibrugelige korte og tykke Kanoner, m. Kammer som Rørsere, men noget længere Løb.

Hauge, en. f. Have.

Hav, et. pl. Have. [Isl. Haf.] et store Vand, som er samlet p. Jordklodens Overflade, og ved de Saldele, det inden holder, adskiller sig fra Indsøer ell. ferske Søer. At give sig ud p. Havet i en Båd, At leve af Havet. Havet, i det Hele taget (Verdenshavet) kaldes ogsaa Oceanet; a vis enkelt Deel deraf kaldes: et Hav (Det hvide H. det sorte H.) Roglehav, ell. Dele af Havet, kaldes Sø; s. Ex. Nordsøen, Østersøen, den spanske Sø (jvf. Sø, 1 og 2.) "Ved Havet forstaaes enten Verdenshavet, ell. enhver Bædesamling, der kan betragtes som en Fremstilling af dette." Müller. = Havbaad, en. Båd, som br. til Havfiskeri. (E. Frimant.) Havbakke, en. Strandbakke, Alint. (L. S. Bedel.) Havblis, et. fuldkommen stille Veir paa Havet. "Dig ser min Siæl i Storm, i Havblis dig igjen." T. Lin. figurl. "En Dyd, der udbreder sig stille et Havblis over Siælen." Balthasar. "Et Afsyn, der vidner om Siælens stille Havblis." Synesius. v. Bloch. — Havbælt, en. den yderste Kant af Landet, som Havet skyller op til; Strandbred. "Figur Stranden trækker sig tilbage, gaar Havbredden længere ud." Müller. Havbælt, et. den yderste Kant af et Høiland, som gaar ud over Havbredden. (Moth.) Havbugt, en. En mere bred, end den Deel af Havet, som gaar ind i Landet; en Vig. (s. Fiord, og Bugt, 2.) Havbund, en. den Deel af Jordklodens Overflade, som Havet bedækker. Havbunden, n. s. en Tangart; Bændeltang. Zoster marina. (Blussen. Danm. Brædeselv. 179.) Havbølge, en. B. p. Havet. Havdamp, en. Taage, som opstiger fra Havet; Estaaage. Havdyb, et. den dybeste Deel af Havet. "Strømmene fraad i Havdybets Skød." F. Schmidt. Havdyb, et. Dyr, som lever i Havet. Havfisk, en. Saltvandsfisk, Strandfisk. Havfiskeri, et. F. som drives p. Havet, i længere Afstand fra Stranden. Havflade, en. Havets Flade, især betragtet som jævn ell. ret. Dette Bleg er 3000 Fod over Havfladen. Havflod, en. Landets Oversømmelse ved Havets Stigen p. en vis Strækning. (A. S. Bedel.) Havfrue, en. et indbildt Væsen i Havet, halv Druide halv Fisk. (Saaledes ogsaa: Havmand.) Havfugl, en. Strandfugl. Havgaard, en. Ring om Maanen. (Golding. Moth.) Havgab, et. Stræde imellem to Lande. Hav-

gaffe, en. Ravn p. en Strandfugl, der i Svæg bruges om den, som boer ved Havet; over af Havet (ell. om et ilfsindet, arrigt Rennefte. Moth.) Havgræs, et. Tang. (Dhlenschl.) Havgud, en. i Mythologien: en Guddom f. Havet, og som troedes der at have sit Ophold. Havhest, en. f. Flodhest. Havhvirvel, en. d. f. f. Havsvælg. Havis, en. Is, som danner og samler sig ved Havet. Havflippe, en. Klippe, Stier ved Havet. "Hulers og Havflippers Grund." (Dhlenschl.) Havkyst, en. Strandbred. Havleds, adv. ad Havet, ud ad Havet. (Moth. f. således i Tillægget.) Havluft, n. den Luft, som hersker paa Havet og ved Strandkanten. (Olussen.) Havløg, f. Strandløg. Havmand, en. (see herom Havfrue.) Havmulm, et. poet. Skyer, Rørte, som hviler over Havet. (Foersoms Digte. II. 86.) Havodder, en. et Slags Odder, som især lever i de nordlige Have mellem Asien og Amerika, hvor den fanges. dens kostbare Skind, der bruges t. Pelsværk. Mustela lutris. Havore, en. Delfin. Trichechus manatus. Havsand, t. Strandsand. Havside, en. Kyst, Strandkant. At boe v. Havsiden af et Land. Havstum, et. Havbølgerens Graade. Havtøl, et. det, som Havet støtter op p. Landet. (Moth.) Havstille, et. Havblik. f. n. s. Stille.) "Karer brugte de under Rødvind og i et Havstille." Guld. (B. I. 583.) Havstrøm, en. Strøm i Havets Bænde, som gaaer i en vis Retning. Havsvælg, et. En ved Klipper i Havbunden forarsaget Hvirvel i Havet. Havtaage, en. d. f. f. Havdamp. Havvand, et. Havets bittersalte Vand. (See Vand.) = Havsnød, en. Fare for at lide Skibbrud, ell. at omkomme paa Havet. At omme, være i Havsnød. "Vænder det sig, at der kommer Storm og anden Havsnød." D. E. IV. 3. 22.

1. Have, en. pl. - r. et af Eldestykkerne i en Bognfading. Deraf: Færredshaver, Høsthaver, m. fl. (Haver paa en færredsvogn, Høstsvogn, ic.) Ordet høres næsten kun i pl. (jvf. det Ev. Hag, Gierde.) 2. Have, en. pl. - r. skrives af Mogle: Hauge. [Jel. Hagi; Sv. Hage, Græsgang.] 1. et, især t. Græsgang indhegnet Stykke Jord; br. nu kun i Sammensætning. (f. Bihave, Dyrehave, Høstehave, Køhave, Lammehave.) 2. efter en nyere Bemærkelse: en indhegnet Plads v. et Huus eller en Gaard, hvor Køkkenurter, Blomster, Frugttræer og andre Værter opeltes. (see Blomstehave, Frugthave (Abildgaard) Køkkenhave (Urtegaard), Kaaigaard, Humlehøve, Lysthave.) = Havearbejde, t. Arbejde, som en Haves Dyrkning udsvæver. Havebakke, en. Affæining af en bakkevis anlagt Have; Terrasse.

Havebed, et. f. Blomstehed, Urtebed. Haveblomst, en. B. som dyrkes i Haver; mods. Markblomst. Havebog, en. Bog om Havekunsten. Havebrønd, en. B. i en Have t. Vanding. Havebygning, en. Bygning i en Have, især t. Prindelse i Lysthaver. Havedyrkning, en. Gierningen, at dyrke en Have; den rette Maade at gjøre det paa. Havedør, en. Dør, hvorigennem et Indgang til en Have. Havefrugter, n. s. pl. Jords og Træfrugter, som dyrkes i Haver. Havefros, et. n. coll. Fros af Haverter. Havegrønt, et. Haverter, hvis Blade ell. Top spises; Grønsel. Havehuus, et. Huus i ell. ved en Have, enten t. at glemme Redskab, ber i, t. Bolig f. Gartneren, m. m. Havejord, en. god Muldjord, som findes i dyrkede Haver. Havekarl, en. K., som gjør Dagværk i en Have. Havekniv, en. K. med frunt Blad t. at beskære Træer med. Havekone, en. K., som arbejder i en Have. Havekunst, en. den Kunst, at anlægge en Have, især en Lysthave, som af Mogle kaldes: den skønne Havekunst. Haveskulptur, en. den, som har tagt sig efter Havekunsten. (Olussen.) Havemand, en. een, som arbejder i en Have, ell. har Opsyn m. en Have. Haveplads, en. Plads, hvor en Have anlægges ell. kan anlægges. Haveplante, en. pl. - r. Planter, som dyrkes i Haver, og der tildeels findes i en forandret og forædlet Skikkelse. (Schouw. Pl. Geogr. 10.) Haveplov, en. et Redskab, som trækkes af en Hest, og bruges til at stupe og rense Havegange, i St. for Stufferjern. Haveredskab, et. afslags K. til en Haves Dyrkning. Havesager, n. s. pl. Køkkenurter, Grønsel, Frugt. Havesav, en. Paandsav, hvormed Smaagrener sages af Træer. Havesax, en. En stor og svær Sax, hvormed Træer og Hækker klippes. Havesnegl, en. den almindelige lille Snegl m. forskellige farvet Huus, som i Mængde findes i Haver, og der gjør Skade paa Træer og Urter. (Helix hortensis ell. nemoralis; forskellige fra den hos os langt fieldnere store Havesnegl, som Mogle spise. H. pomatia L.) Havesue, en. Stue, hvorfra man gaaer umiddelbart ud i Haven. Havetromle, en. Tromle, som bruges t. at jævne Gangene i en H. (f. Tromle.) Haverter, en. pl. - er. Køkkenurter. Havevæsen, et. Alt hvad der hører t. Havedyrkning og Havekunst. Havevært, en. Enhver Vært, som planstes og dyrkes i Haver.

Have, v. a. & auxjl. Jeg har (haver,) havde, har havt. [Jel. hafa. præs. ek hefir.] Foruden at det bruges som HielpesVerbum til at danne de forbigangne Tider i de transitve Verbers activste Form, ligesom og i v. recipr. og i de fleste intransitive

Verber, udtrykker det, som selvstændigt Verbum, overhovedet en Besiddelse eller Eie, ell. et vist Forhold imellem Subjectet (som har ell. besidder) og et Prædicat; men de forskiellige Tilfælde og Bemærkelseser, hvori det bruges, ere saa mangfoldige, at her blot nogle af de vigtigste kunne finde Sted: 1. holde i Hænderne, have fat paa, bære p. ell. hos sig. Han havde Stok i Haanden, Raarde v. Siden, Hat p. Hovedet. At have Penge hos sig. Hold fast p, det du har! — figurl. naar man siger, rækker een noget: Der har du Penge! Her har du Alt hvad jeg fandt. 2. eie, besidde, være forsynet, begavet med. "Bedre er, selv at have, end Søster at bede." Ordspr. "Han har intet, siger man om den, der intet besidder eller intet eier." Müller. "Disse, stolte af den Lykke, de havde og haabede." Guldb. "Af det, man havde, har og albrig venter, gaaer Intet hans Opmærksomhed forbi." Evald. Jeg har nu ingen Penge. "Een savner, hvad en Anden har; een har hvad Andre savner." C. Frimann. At have mange Børn; have Evne, Magt, Tilladelse t. noget. At have god Forstand, Helbred, en smuk Stabning. At have een t. Ven, Fiende, Beskytter. At have noget paa 3: være iført. At have Klæder, Hat, Strømper, Støvler paa. At have Læs paa (nemlig p. Vognen.) — "Man kan have meget (s. Ex. Laster, Gield, Legemesfæll, o. s. v.) som man ikke kan sige at eie; og den Bog, man har udlånt, eier man endnu, uden at besidde den. — At besidde er at have en Ting saaledes i sin Magt, at man kan raade derover. Man kan ikke besidde, hvad man ikke har; men vel kan man besidde noget, uden at eie det." P. E. Müller. Ogsaa absol. for: have til Egte, faae til Egte. Han har en smuk Kone. Han friede t. hende; men hun vilde ikke have ham. 3. faae, beskemme, nyde. At have Fordeel af noget, have høie Renter af sine Penge. At have ondt, godt, have Vre, Skam af noget. Han vil have sine Penge. Hvormegit vil du have for Ringen? (3: hvad vil du sælge den for?) — Hun ved ikke selv, hvortledes hun vil have det. — At have det godt, slet, overflødigt, tarveligt. Der i Huset har hun det godt. Nu har han det bedre, end tilforn (lever bedre, er i bedre Tilstand.) — At have ondt, godt ved noget 3: have Bæmselighed, Lethed ved at gjøre noget. 4. føle, fornemme i Sindet. At have Glæde, Sorg af noget; have Godhed, Rædselighed, Agtelse, Værbødighed for een, Had, Afstø, Modbødighed imod een; have Medlidenskab med een; have Attraa, Tilbøielighed, Lust til noget. — At have noget for 3: have i Ginde, have et Forsæt. (s. Forhavende.) At have megen Sorg.

At have een Korr, have een mistant have Mistanke til een. 5. lide, stå staae. At have ondt i Hovedet, i Maves. At have Feber, Mæslinger, Brystsyge. At have Mangel paa det nødvendige. At holde, bruge, drive, udføre. At have Omgang med een. At have Folk i Arbejde have stor Næringsdrift. Han har mig Sager, Commissioner. At have meget at bestille, syge med. At have en Samtale underhandling m. een. 7. indbesatte, indbeholde. En Lønde har (holder) 8 Skæpper. Dette Land har en stor Folkemængde. Byen har mange prægtige Bygninger. Huset har mange Værelser. (Brugen alene lærer i dette og mangfoldige andre Tilfælde, hvor man kan anvende Ordet. Saaledes kan man ikke sige: Stuen har mange Folk; Stalden har for mange Heste, &c.) 8. være forbundet med, have t. Folge; at være, med en vis Bestaendighed. Denne Sag har stor Bæmselighed. Hermed har det en egen Bestaendighed. Tingen har sin Rigtighed. Det har ingen Rød, ingen Fare, ingen Hast 3: det er ingen Rød &c. 9. med et paafølgende infin. og conj. at, udtrykker den en Nødvendighed, Beskyldning, Magt, Pligt, Rettighed; Villie, Indvilling til at gjøre noget; undertiden ogsaa blot en Tilværelse, Omstændighed. Du har at indfinde dig. Han har at befale, at have at adlyde. Her har han intet at sige (3: befale.) Jeg har endnu meget at stå staae. Han har noget at fortælle dig. Jeg har noget at afgjøre m. ham. Hvad har du her at bestille? Hvad har De at befale? (en høflig Tiltale.) Jeg har intet derimod (nemlig: at sige, indvende.) Han har intet at leve af (hvoraf han kan leve.) Han har faaet Penge at reise for. Vi har endnu langt hjem. — At have sig, fors holde sig, være bestaend. Hvortledes har det sig m. den Sag? = have sig, adj. [i. habfüchtig. Ryt og fiendent forekommende D.] i høi Grad vindesyg. "Den har vefyge er saa pengebegierlig, at han sælger sig ulukkelig, naar han ikke erholder det attraaede Gods." P. E. Müller.

Saverie, et. pl.-r. Et fremmedt Ord, som bemærker: 1. Stabe p. Skib. Skibets redskab og Ladning, som lides i Seen ell. ved Stranding; Søstade. At gjøre 3. 2. Søstades Fordeling p. flere Rbedere; ell. Beregning af den Erstatning i Penge, som gives Skibets og Ladningens Glere for Søstade af dem, som have forfættet (assurureret) Skib og Gods &c. (s. D. for. IV. 3. 11.)

Havn, en. pl.-e. [Jel. Havn.] Byg, Indløb, hvor Skibe, enten i Følge Eie dets naturlige Bestaendighed, ell. ved Hjælp af Bygninger, Dæmninger, Balvarter og kunstige Indretninger, kunne ligge stille

Storm, og med Bequemhed løffe. =
havnebetient, en. den, som er ansat v.
Havn, har en Havnebetienting. **Hav-**
bygmester, en. den, som forstaaer at
 bygge og vedligeholde en Havn, ell. Alt
 id der hører til Vandbygningstekst.
havnebygning, en. 1. Anlæg af en fons-
 Havn. 2. Bygning, som er anlagt t.
 danne og fikke en Havn. **Havnes-**
bed, en. Betient, som har Opsyn med
 der foregaaer i en Havn. **Havnes-**
et. Fyr ell. Fyrtaarn ved Indløbet
 en Havn. **Havnefiade**, en. Riade
 at spørnde over Indløbet t. en Havn.
havnelag ell. **Havnelæg**, et. (Moth.)
 ttes forud en vis Deel Jordegods,
 oraf udgiordes Lebing i Krigstid. **Hav-**
løb, et. Indløb til en Havn. (Kraft.
 ch. II. 983.) **havneløs**, (havnløs)
 i. som er uden H. som fattes Havne.
 en havneløs Ryst." J. Bone. **Havnes-**
ster, en. Betient, som har Opsyn over
 Havn. **Havnemærke**, et. Sømærke,
 a sættes i Indløbet t. en Havn, t. Vei-
 aining for Skibene. **Havnepenge**, n.
 pl. Afgift, som betales af Skibe, der
 ge i en Havn. **Havnepæl**, en. Pæl
 t Bulværket, hvorved Skibe i en Havn
 ades fast. **Havnespærring**, en. Pands-
 gen, at hindre Skibes Indløb i en Havn
 udløb fra samme. (Olussen.) **Hav-**
told, en. et vist Slags Told af Varer,
 n indføres i en Havn. (Schytte. Indv.
 g. II. 410.) **Havnetønde**, en. Tønde
 . Boie, som lægges ud t. Havnemærke.
havnevægter, en. Vægter, som er ansat
 at holde Orden og have Tilsyn paa Las-
 pladser v. en Havn m. m.
Havne, v. n. 1. (er og har.) [af Havn.]
 mme i Havn, lægge ind i en Havn. Efter
 svar Storm havnede vi i Lissabon. "I
 or du havde havnet, i hvor du havde
 opæl sat, vi havde dig ei savnet." Fals-
 r. "Jeg efter lang Seilads mig lykkelig
 t havne." Holb. (Melampe.) — figurl.
 indtil en af dem havnede i Graven ell.
 Slutteriet." Rahbek. "Hvor jeg havde
 et, at havne her p. Jorden." Bagg.
Havre, en. ud. pl. [L. Haber, Sv.
 alra. Lat. avena.] en almindelig ins-
 alandsk Græsart, som især bruges til
 foder, og hvoraf gives to Arter:
 id og sort Havre. *Avena sativa*. "Hav-
 er kun halvt Korn." Ordsp. = Ders
 : **Havreager**, **Havreavn**, (Hulsteret,
 m indeslutter Havrefornet) **Havrebrød**,
 avrefoder, (Foder af Havre ell. Havre-
 lm) **Havregryn**, (H. malet til Gryn)
 avregræs, (en Græsart, som er en fors-
 nlig Foderurt; *Avena elatior*; men
 arnet tillægges ogsaa andre Græsarter)
 avregrød, (Grød af Havregryn) **Hav-**
 ord, (som er tienlig t. Havresæd) **Hav-**

remalt, (Moth) **Havremark**, **Havremeel**,
Havrerod, (pl.-rødder. en Plante, hvis
 Rod er spiselig og undertiden dyrkes som
 Røffenurt. *Tragopogon pratense*.) **Hav-**
rerusme, (Havrens Ar. f. Ruseme) **Hav-**
resaa pl. **Havresaaer** (Stallen af malet
 Havre. Moth.) **Havrestraa**, (Straet,
 grovmalet Havre) **Havrestraa**, **Havres-**
suppe, (Suppe kogt paa Havregryn, og
 afflet) **Havrevelling**, o. fl.

Havsnød, en. f. under Hav.

Hed, adj. n. hedt. [N. S. heet. N. S.
 hat. Isl. heitr.] som har en høj Grad af
 Varme; ell. som vækker en stærk Varme.
Hedt Vard; en hed Sommer, hed Dag; hede
 Vine (stærke og hidsende.) figurl. heftig, hids-
 sig. En hed Kamp. At have det meget hedt.
 Det er meget hedt (kærligt, fortroligt) imels-
 lem dem. (dagl. T.) = **Sede**, en. ud. pl.
 [N. S. Hete. Hkat.] en høj Grad af
 Varme. Det kogende Vands S. Solhede.
 — Ogsaa om en blot indvortes Fornemmelse
 af Hede. Den Enge har stærk S. At have
 Sede i Hovedet. — figurl. Hidsighed, heftig
 Eindsbevægelse. Da Kampen var i sin
 største S. Elskovs Sede. = **Sedeblegn**, en.
 hastig bortgaaende Bleg, opkommen af
 Hede. **Sedesot**, en. hidsig Feber. (fors-
 ældet.)

Sedde, v. n. og impers. imperf. hed
 og hedte. partic. hedt. (har.) [Isl. heita.
 T. heißen.] 1. kaldes almindeligen m.
 et vist Navn; Fornavn ell. Familienavn (om
 Personer) tillægges en vis Benævnelse (om
 Ting.) Plgen hedder Marie. Hvad hedder
 denne Bn? Hvad hedder den nye Præst,
 her er kommen? Det hedder (kaldes) paa
 Dansk en Bognfabing. "Det, som een ofte
 bliver kaldet, kan han komme til at hedde."
 Sporon. (Sedde udtrykker egentlig en lang
 og almindelig Brug af det Ord, hvormed nos-
 get kaldes.) 2. figes, fremsættes m. visse Ord.
 Det hedder i Bibelen, i Loven, i Terten.
 3. impers. a) Røgtet figer. Det hedder,
 at han skal reffe. Det hedte (ell. hed) sig
 engang, at han var forlovet. b) der fores-
 gives. Det hedder (ell. skal hedde) at han
 for Svagelighed har taget sin Afsted; men
 den rette Årsag er en anden.

Sede, en. pl. - r. [Isl. Heidi.] 1.
 egentl. en stor, jævn Mark, en Glette.
 (Saaledes kaldes den jævne og frugtbare
 Deel af Siælland imellem Kiøbenhavn,
 Røstilde og Ringe: Seden.) 2. Ofte
 bruges det om: et stort, skundom jævnt,
 ell. fladt, men ogsaa ofte bakket, udyrket
 Land, som hverken har Åger ell. Eng, men er
 især begroet m. Lynghvarter. De indste Se-
 der. = **Sedeblomst**, en. Urt, som allene
 ell. især vorer p. Heder; Hedeurt. **Ses-**
debo, en. pl. **Sedeboer**. Bonde, som boer
 p. Heden. **Sedebrunde**, en. Giernin-
 gen at afbrænde Lyngen p. en Hede, som

Heer efter Forening af alle dens Giere ell. Rodseiere; ell. Ild, som af Vanvare opkommer i en Lynghede. "Hedebrændende for medelst ulforfægtighed." Fr. 31 Octbr. 1766. jvf. D. Lov. VI. 19. Hedebrændsel, et. det, man i Hedergne har t. Brændsel, som Løv og Lyngh. Hedeegn, en. Landsstrækning, hvor der er megen Hede. Hedeegrøning, en. den Grøning, som falder p. Heden. Hedeheyrde, en. Hyrde ell. Dværgvogter i en Hede: Egn. (Baggesen. Kabpr. 275.) Hedejord, en. ubrødet, m. Lyngh bevoren Jord. Hede-lærke, en. en Art Lærke, der lever paa Buske og lave Træer, synger flønnest, og flyver høiest af hele Slægten; Lynghlærke, Skovlærke. Alauda arborea. Hedetør, en. Løv m. Lynghvært, som falder paa Hederne; Lynghvært. Hedeurt, en. Hedeblomst.

Hede, v. a. 1. [af adj. hed. Isl. heita. N. S. hastian] 1. gøre hed. At hede en Don. Denne Drik heder mig for meget. 2. give stærkt Varme fra sig. Solen heder stærkt i Dag. Denne Kaffeovn heder for stærkt i den lille Stue. = Hedevarme, en. den Varme, som frembringes i Vægerovnen, for ved den at bage Brødet, efterat Ilden er udtaget. (jvf. Bagvarme.)

1. Heden, adv. [Isl. hédan.] herfra, fra dette Sted, fra denne Verden. At fare heden. (næsten fortældet.) = hedenfaren, adj. v. pl. hedenfarne. død, af død. Vore hedenfarne (ogsaa: hedengangne) Benner. — Hedens fart, en. 1. Vortfart, Vortreise. "Han (Gesandten) sig til Hedens fart og lavel." Bording. II. 29. 2. Død, dødelig Afgang. (I ældre Skrifter br. heden v. flere Leiligheder for: hen, ogsaa i Sammensætn. f. Gr. hedengive sig for: hengive. Laussen.)

2. Heden, adj. [Isl. heidinn. N. S. hæpen.] som ikke er kristnet; hedenst. (det sidste er nu mere brugeligt.) Heden Jord (ell. sammendraget, ligesom de følgende, Hedenjord) v. Jord, som ikke er indvøst t. Gravsted eller Kirkegaard. At begraves i heden Jord. = Hedendom, en. ud. pl. den hedenste Tid, Hedenold. Denne Stik er en Levning fra Hedendommen. Hedenmørke, et. Mangel p. Oplysning, p. sand Religionskundskab i Hedenold. (W. S. D.) Hedenold, en. d. s. s. Hedens dom. Hedenstæb, et. den Tilstand, da Menneslægten, ell. en vis Nation, var hedenst; og Tidsalderen, hvori dette fandt Sted. I Hedenstæbets Tid. Overgangen fra Hedenstæbet til Christendommen. = hedenst, adj. d. s. s. adj. heden. — Hedenning, en. pl. — er. en Person uden sand Gudskundskab, Afgudsdyrker (hvortil regnes alle, som ei ere Christne, Jøder eller Mohamedanere.)

Seed, adj. s. hed.

Heel, adj. n. heelt. pl. hele. [Isl. heil. N. S. hel. D. heil. G. whole.] 1. hele alle sine Dele, som intet mangler i Fuldstændighed, ("som ikke er stilt ad i sine Stykker;") som indbefatter Alt, hvad tales om. En heel Tende, Ålen, et heelt Aar, et heelt Pund. Jeg vil enten have heelt, ell. slet intet. Hele Landet (ell. hele Land.) "Hvor Alt er evigt i sig selv og heelt, og Intet halvt, forgængeligt deelt." Baggesen. — At bære hele Byen (eller den hele Byrde.) Mit hele Agerstykke. Hans hele Sind var oprørt. I hele Huus (ell. hele Huset) er der nu faldet ned. Hele Verden er i Oprør. Landet sørgede v. denne Konges Død. Det Hele, et Heelt, en i sine Dele fuldstændig Ting. — Det Hele modsættes Afdelene, og en enkelt Deel især. At samle forene noget t. et Heelt. — "Det Guds sønnes os som Intet, naar vi ser hen t. Heles altid vorende Mængde." W. S. D. — "Fuldstændigt er det, hvori ingen Dele mangler. Endog det Halve af en Ting kan være fuldstændigt for sig, ell. det kan (i sig betragtet) være et Heelt." Erasmus. — (Enkelte Mænd have, i St. for et Heelt, villet bruge: et Hele, i Analogie med: Gode; men denne overflødige Røbet har ikke fundet Indgang.) — Talemaaden: heel Deel bemærker: mange, ikke sa endeel. I det Hele v. overhovedet, i Mindelighed. (jvf. ganske.) 2. i Betragtning af ubestådeligt, ikke stilt ad. Fadet blev bemærket, men Talleten gik itu. "Det er godt, at age p. hele Vogne." Ordsp. (W. S. D.) At slippe fra noget m. hele Lemmer. Være heel og holden. (jvf. v. a. hele.) Vægtig, sin Gierning voren. Han er en heil Mand i sin Videnstæb. At tiene for heil Karl. 4. adv. heel, a) ganske, aldeles Stykket er endnu ikke heel (ell. heelt) færdig. Benet er heelt af. (Woth.) Jeg ved det heel vel. (I denne Bemærk. br. og ser kommer vel undertiden n. heelt som ad men for ildtalens og Velklangens Efterskud langt oftere heel.) b) meget, overmægtig Heel saa Golt. Han blev heel forkræftet (I Bemærk. b) bruges allene adv. heel = Heelbroder, en. pl. Heelbrodere. Heelsøffende. — Heelgaardmand, en. den, som eier ell. bruger en heel Gaard heelskindet, adj. figurl.: ubestådeligt; ubestådelig. At slippe heelskindet fra nægten (dagl. T.) "Min Rudst lovede at bringe mig heelskindet hjem, naar han var kommet fløve langsomt." Rabbe (D. Tilf. II. 144.) Heelsøffende, n. a. pl. Heelsøffende, der have baade Fader og Moder tilfælles; modsat Halvsøffende. Efterskud: Heelbroder og Heelsøfter. Heelst, adj. br. af Baggesen i samme Bemark. som heelskindet (ell. egentl. v.)

agen. II. A. I. 27.) "At jeg var slappet
enledes heeløret af dette de Wises Land."
gg. N. Alim. 163. = Heelhed, en. 1.
Egenkab v. en Ting, at den er heel.
en Ting, betragtet som et Heelt; Totalis
Den menneskelige Aand i dens Heelhed.
Heers, adj. f. Søs.
Hefte, et. pl.-r. (f. det følgende.) 1. det,
med noget, som er løst ell. adskilt, heftes
sammen. 2. en liden Deel af en Bog ell.
et Bind, der udgives heftet. Bogens
ste Bind bestaaer af fire Hefter. 3.
Raardefæste. (Moth.) — hefteviis, adv.
hefter. Bogen udkommer hefteviis.
Hefte, v. a. 1. v. a. og n. [Isl. hafa.]
bringe noget, som er skilt ad, til at
nges sammen; fæste. At hefte noget m.
aad, Raal, Som. At hefte noget op,
hefte sammen, hefte ved. 2. sye Arlene
a Bog tæt sammen p. Snore, for ders
er enten at forsyne dem med Bind, ell.
Omflag af Papir ell. Pap, hvilket sidste
des en heftet Bog. Bøgerne ere fælsede
heftede, men endnu ikke indbundne.
fængsle. (A. S. hæstan, capere. Isl.
sta, impedire, comprimere.) At lade
a hefte for Gæld. 4. v. n. hænges fast
d. Det vil ikke hefte uden Liim. fæ
rl. paaligge som Forpligtelse. Der heft
en stor Gæld paa denne Eiendom. =
heftebænt ell. Heftelade, en. et Bogbind
redskab, hvori Bøger heftes. Hefte
al, en. Raal, som Bogbindere bruge til
efstning. Hefteplaster, et. klæbende
plaster, som lægges p. Saar, for at trække
t sammen. — Hefstelse, en. 1. Fængs
ng. 2. Gæld, Pantfættelse eller anden
orpligt, som hviler paa en Eiendom. —
heftning, en. pl.-er. Gierningen at hefte.
Hefstig, adj. 1. som har en høj Grad
indvortes Styrke og uytter denne; stærk,
voldsom. En heftig Storm, Ild, Strid.
særdeles: som er tilbøjelig til stærke
indsbevægelser og ikke let behersker dem,
efsig, opfarende. "Hefstig er nogen i Ord
Tanke; voldsom i Gierning og Idret."
poron. (Jvf. hæstig, hidfig.) "Hæstig er
en, som let vredes; heftig er den, som
er stærke Gindsbevægelser, og som derfor
t, ikke allene bliver vred, men opbragt."
E. Müller. = Hefstighed, en. ud. pl.
ldens, Stormens S. (bedre: Voldsoms
ed.) At fornærme een v. sin S., forsvare
a Mening med Hefstighed.
Hegle, en. pl.-r. [skrives ogsaa Hægle.
Hækle. Sv. Hækla. T. Hækel; af
Hæge; gh. T. Hæge.] et Redskab,
staaende af et med hvide Pigge besat
bræt, hvormed Hør og Hamp renses fra
Maar og Stæver. = Heglekammer,
a. omvandtende Handelsmand, der sælger
egler o. d. Hegletand, en. Tand ell.
ig i en Hegle.

Hegle, v. a. 1. renses ved en Hegle. At
hegle Hør, Hamp. figurl. i dagl. Tale:
stænde og trettefætte ideligen og i Uride.
At hegle paa sine Næstefolk. Hun har
altid noget at hegle over. At hegle en
igiennem o: overfænde. (Deraf: Hæg
ler, Hæglehoved.) = Hæglemester, en.
den, som forestaar et Hægleri. — Hæglen,
en. Gierningen at hegle (i egentl. og figurl.
Bent.) Man bliver fied af hans bestandige
Hæglen. — Hægleri, et. 1. Sted, hvor
der hegles Hør ell. Hamp. 2. Hæglen.
(figurl.) Hold op med det Hægleri. — Hæg
ling, en. pl.-er. Gierningen at hegle.

Hegn, et. pl. d. f. Efter den alm. Stæ
vemaade. [Hegn. W. S. D. Af det gamle
svenske Hag; A. S. Hage, Hæge, Hæde.]
1. det, hvormed Skov, Ager og Eng, ell.
have indsluttes og omgierdes t. Bestiers
mælse. Et forsvart, lovligt Hegn. "Run,
hvor et høit og trofast Hegn omgierder
Glæden." Evald. At sætte Hegn. — Le
vende Hæder, Hæderhæfter give et godt
Hegn. At holde S. og Fred m. sine Mas
boer. 2. et heget Sted, en Indhegning.
(W. S. D. Hæget. D. Hov. "Eiere —
naar de lægge deres Mark i Hæget." Ill.
13. 33. "Fælde een Hæde Hæled imod
anden Hæde Hæget." Ill. 13. 36.) =
Deraf: Hægdige, Hægdigt, Hægdfor
ordning, o. fl.

Hegne, v. a. 1. [A. S. hegan.] ind
slutte, forvare m. Hegn; frede, indgierde.
figurl. bestierne, vogte. At hegne sine
Marker. (f. indhegne.)

Hegte, en. f. Hægte.

Hæ! Hæda! Hædaabsord, hvorefter man
falder p. een eller flere, som ere i Afstand,
eller hvis Navn man ikke veed.

Hædukke, en. pl.-r. et Slags Dras
banter, ell. Livstær, af hvi og svar Legems
bygning, hvilke førstelige Personer tilforn
brugte i deres Følge naar de kørte ud.

Hæle, en. pl.-r. et Navn p. Brok
fuglen (Charadrius pluvialis,) som især
høres i Jylland.

Hæire, en. pl.-r. [Isl. Hæiri.] 1. en
Fugleslægt (Ardea) især: den almindelige
Hæire, som bygger i de høieste Træer. Ar
dea cinerea. 2. en Plante, der vore som
Ukrud især blandt Rugen. Bromus se
calinus.

Hæise, v. a. 1. [H. heisen.] trække ell.
hale noget i Weiret v. Hælv af Loug. (brus
ges i Alm. kun i Skibssproget. f. hiffe.)
At hæise Hæil, Flag. (det modsatte er:
stryge.) Derimod siges hæist: At hiffe no
get op v. en Vinde. — Deraf: Hæising,
en. pl.-er. Flaggets Hæising.

Heilbred, en. ud. pl. [Isl. Heilbrigdi,
Heilbragd, Heilubragd. Sv. Heilbregda.
Hertil svarer det forældede adj. heilbred,
sund, fast, uskadt. "En levende og

helbred Mand." A. S. Bedel.] Sundheds Tilstand. Hendes S. er bedre, end den forhen har været. En god, stærk. (men ogsaa: en slet, svag) Helbred. — Ordet er saaledes, efter den nærværende Etrags brug, ikke det samme som: Selsen, Sundhed; men dog medfører det ogsaa absol. snarere Begreb om Klarhed, end om Stræbelighed. f. Er. Naar man har Helbredden, finder man vel Udfomme. Han har ikke Helbreds Time. — "Helbred betynder egentlig Regemets Bestaafenhed i Almindelighed; dernæst dets gode Bestaafenhed; Sundhed kun det sidste." P. E. Müller. [Motsat er det forældede: Helbrud, Dødsfygdom, Død. "Vel stærk er Helbruds haarde Værk." Bording. I. S. 123. Hvortil ogsaa hører de nu usædvanlige: Seldræt, en Dødens sidste Mandedræt, (Moth.) Selseng (Dødsfeng. Moth.) ligesom ogsaa: Selsot og Selspætter. f. nedenfor.]

Helbrede, v. a. 1. [Isl. heilbrigða.] fordele en Sygdom, læge, gøre stærk. At helbrede en Syg, helbrede een for en Sygdom. Ogsaa: helbrede en Sygdom f. Er. Svindsot er vanskelig at helbrede. "Ogsaa helbrede Stælen kunde han med findrig Tale og venligt Ord." J. Smidth. = helbredelig, adj. som kan helbredes, læges. — Helbredelse, en. det, at helbrede, eller at helbredes.

Seld, et. ud. pl. [Isl. Heill.] Lykke, Medgang, lykkeligt Udfald. At have Seld m. noget (f. Er. m. Creature, som opses des.) Han har i den sidste Tid haft stort Seld i sin Handel. At være i Seld mods. i Uheld. (f. Lykke, som er af en vidtløftigere Betydning, og efter Møgles Mening udtrykker en højere Grad af Seld. "Lykke er alt det, som et Menneske tør ønske; Seld er det, han kan haabe." Sporon.) Rigtigere hedder det: "Seld bestaaer i, at et Foretagende gaaer efter Ønske; Lykke kaldes det, naar et Gode viderfares os, som vi ikke selv kunne bevirke." Müller. 2. Ynde, Behagelighed; Yndest, Gunst. Moth. forældet. "Bedre er Seld, end hundrede Mark." Ordspr. jof. Seldighed (favor, gratia) i Bedels Caro S. 117. 322. (Heraf det ligeledes forældede: helde, v. n. fælde, somme; som er tilovers i v. a. vanhelde.) = heldig, adj. som har Seld m. sig, lykkelig. "Den Seldige faaer, hvad han traagter efter; den Enkeltige stundom det, hvorpaa han aldrig tænkte." Müller. Hans Foretagende fik et heldigt Udfald. At være heldig i sine Bestraabelser. — Seldighed, en. ud. pl. Bestaafenheden, at være heldig. (Den forældede Bemærkelse: Gunst, Yndest, foreskommer hos Bedel.) heldigviis, adv. paa en heldig Maade, lykkeligviis.

Seld, et. (f. v. at helde.) Straaming, Fald, Renden har ikke Seld nok. Karret

flaaer p. Seld: saaledes, at det helde. Det er p. Seld m. Pengene: det er faa tilbage. [adj. held, staa, helde.] En held Bakke, Wei; (Moth.) er lid brugeligt.]

Selde, en. 1. et brat, ell. skilt Sted, hvor Velen gaaer nedad (Moth.) 2. brat ell. ujævnt Sted, Hul, Slag i Wei, hvor Vagne helde. (Moth.)

Selde, v. n. [Isl. halla, hallaz.] have en staa Stilling, staa p. Seld. Vænen holder t. den ene Side. "Naar Vænen holder, stoder enhver efter." Ordspr. Huset holder mod Gaden. "At det vil helde mest til den, som mindst formaaer." Falding. At h. med Hovedet. — figurl. Vægen holder: det er mod Aften. At helde t. et Parti, h. til vrang Meninger (x. tilbøielig til). "Det er Staternes Skik at handle taabeligt, naar de mest helde." D. Guldb. = Seldetræ, et. Et Træ, der lægges under ell. bag en Tønde, som staa p. Seld. Moth. = Selding, en. d. i. Seld; ell. det, at noget helde. fig. V. et p. Seldingen m. ham, med hans Førmue. 2. et heldende, staaende Jernmon. Huset ligger p. Seldingen af Bakke. "Bækkene vande de Seldinge og Sletter, hvorigiennem de fløge fig." (Schousboe. Vid. S. Str. 1800. I. S. 6.)

Selde, v. a. 1 og 2. [Isl. halla.] bringe noget i den Stilling, at det helde. At h. et Kar, for at lade Vandet løbe ud. At helde Hovedet (Moth.) 2. øse ud, gøde langsomt ud, fylde i eller af. (ved at helde Karret.) At h. Balden fra Østen; helde Lagen af Rødet (lade den løbe af.) At h. Dlie i Kampen. At h. een over med Vand; helde Wiin p. et Fad; h. noget ud af en Flaske. J. bære, støtte til. At helde sig Hoved t. een. At helde sig op t. en Mær.

Sele, v. a. 1. [af heel.] gøre hel, læge. At hele et Saar, en Stramme. Saaret heles af sig selv.

Selgen, en. pl. -e. [af hellig. S. Helgon.] et Menneske, som for sit helige eller udmærket fromme Levens Stund efter Døden af Paven canoniseres, der optages blandt de Helliges Tal. Deraf: Allehelgensdag (den 1ste Novbr.) = Selgenbillede, et. malet, udfaaet eller udhugget Billede af en Selgen. Selgenbroder, en. Munk, som fører et heligt Levnet. (Baggesen.) Selgendag, en. En Selgens Dødsdag, som i den katolske Kirke er indviet t. hans Minde. Selgenuglands, en. Glands om Selgenbilledets Hoved, Glorie. Selgenlevninger, pl. Reliquier. Selgenminde, et. En Selgens Erindring, Minde om een, som var ell. blev anset f. en Selgen. "Og lever i evigt Selgenminde." Grundtvig. Selgenstrøm, et. Strøm, hvori Selgen

en ell. Levnninger glemmes. Reliquia-
m. (Grundtvig.)

Selhest, en. [af Sel, Dødens Gudinde
en nord. Mythologie.] et indbildt Spø-
se, i Stikelse af en Hest m. tre Been.
en havde hørt Selhesten, en anden
den seet, een Underjordiske hørt." Holb.
Paars.)

Selle, v. a. og recipr. 1. egne, tilegne
vindicare. [Et forældet Ord, ("At
le sig Dvæg, Driftesæ til." Roth; hvoraf
elligomand. jvf. Ostersens Glossar. 2
g. S. 220) som høres i dagl. T. eller
Almuen i det Udtryk: helle mig halvt,
heelt! naar To p. engang finde noget.]
Sellebarde, en. pl.-r. T. Sellebarde.
T. Barte, en Øre; hvoraf Partisam.)
Hallebarde. Holl. Alabarde.) et for-
m brugeligt, i Middelalderen opkommet
våben, bestaaende af en Stridsøxe p. en
ig Stang, som kunde bruges saavel til
Stikke, som at hugge med; Korsegevær,
våbne.

Selleflynder, en. pl.-flyndere. en mes-
stor Saltvands-Fisk af Flunder-Slægt,
som spises, og af hvis Finner, med
Deel af Huden og Fedtet, i Norge til-
redes det saakaldte Kavi og Kaviing.
Euronectes hippoglossus ell. maximus.
Sellemisse, n. s. (Helgenmesse.) 1. falsk
endnu hos Almuen Alle Helgens Dag,
2 Novbr. (jvf. Kyndelmisse.) 2. lige-
es figurl. hos Almuen: en gammel,
el Hest; et Udgangsæg; (fordi man ikke
p. flige Heste Winterfoder, men v. Alles-
genstid, ell. efter at Winterfoden var
st, jog dem ud i Marken.)

Sellende, adv. meget; høres kun i de
tryk: sellende før, en sellende før Karl;
: sellende fuld. [Maaskee af det Isl.
sla, hardla, -valde.]

Seller, conj. [T. helldr. Sv. håller.] 1.
an ell. bag efter ikke, og for ved ingen:
aa ikke, ogsaa ingen; det lat. neque.
fle vil jeg ikke, heller ikke smigre. Han
ikke i Selstabet; ikke heller Broderen.
tte tør jeg heller ikke røre. — Der var
en Penge i Pungen, og heller ingen i
sen. Han er en klog Mand; men Bro-
en er heller ingen Tasse. 2. efter hvad,
n disjunctiv Sætn., for: enten saa,
d enten saa. Hvad heller jeg skal leve,
see. "Hvad heller Barnet er tinglyst,
ei." D. Lov. V, 2. 72. (Hertil hører Fors-
telsen af helst m. hvad og hvilken. s.
dsomhelst, hvilkenomhelst.)

Sellere, adv. compar. (til gierne.) sup.
t. [Isl. helldr. T det Fris. haves po-
v. hahl, gierne.] med større Lust, Bes-
; med bedre Valg, snarere, bedre. (po-
citius.) Hun vil hellere være hjemme,
ude. Man bør hellere indstrænke sine
nødenheder, end udvide dem. Du kan

hellere gaae ad Stien; (thi) den er kortere.
Jeg reiser hellere allene, end i Selskab;
men helst blev jeg hjemme. "At græde
helst, og tvungen kun at lee." J. E. Heiberg.
(I Udtalen som oftest heller.)

Sellig, adj. [T. helgr, heilagr. A. S.
halig.] 1. som besidder en meget høj, ell.
den højeste Grad af moralsk Ruldkommens-
hed. (sanctus.) "Sellig er meer end dys-
dig, og ubeluffer Hensyn t. endnu veds-
klæbende Usuldkommenhed. Sellig er den
Mand, hvis hele Slægt er opfyldt af gudes-
lige Tanker og Følelser." Müller. De hel-
lige Engle. Den hellige Aand (bruges
sædvanl. i eet Ord: Selligaand, og d.
altid m. best. Art. den Selligaand, ell. i
Sammens. ud. Art. Selligaands- Hospis-
tal.) — I ufordeelagtig ell. ironisk Betyd-
ning-bruges hellig ofte i d. Tale om den,
som vil synes meget dydig: (See hvor hel-
lig han gjør sig!) ligesom ogsaa om dem,
der ansee udvortes Alvor og visse Fader s.
en nødvendig ledsagelse t. et fromt og guds-
frygtigt Sind. Hun hører t. de Sellige,
er af de Sellige. "De Sellige spinde ikke
altid lutter hvid Silke." Arreboes Præd.
(jvf. skinhellig.) 2. i theologisk Betyd-
ning: opfyldt, drevet af Guddoms-Aand,
inspireret. De hellige Propheter, Apostle,
Evangelister. Den hellige Skrift. I den
catholiske Kirke: et Tillægsord t. Helgenes
og Kirkefædres Navne. Den hellige An-
dreas, Augustinus. — Om nogle nationale
Helgener siges endnu: Sellig Knud, Sel-
lig Anders, Sellig Oluf. Ved canonise-
rede Kongers Navne sættes Adj. bagefter.
Knud den Sellige. Oluf den Sellige.
Ludvig den Sellige. — Den hellige Joms-
frue. Den hellige Fader s: Paven. 3. ind-
viet t. Gudsdyrkelse. (sacer.) Et helligt
Sted, Tempel. Sellige Lunde, Stikke,
Forsamlinger. Den hellige Jld. (s. Sels-
ligdag.) "Dagen er aldrig saa hellig,
Gryden vil jo synde." Ordsp. 4. som bør
være fri for al Vold, ukrænklig. Kirken,
Domhuset er et helligt Sted. 5. ubrødes-
lig, som ei bør overtrædes. En hellig
Pagt. Et helligt Løfte. 6. som betragtes,
erindres m. Værfrygt, m. høj Værbadigs-
hed. Et helligt Minde. Guds hellige Navn.
7. som indgiver Andagt, Værfrygt. Luns-
denes hellige Stillehed. = helligen, adv.
At love, forstikke noget helligen. — Sels-
ligdom, en. pl. -me. en Ting, et Sted,
som holdes for helligt (3.) Sellighed,
en. ud. pl. Den Egenkab at være hel-
lig. Sans Sellighed, en Titel, som
tillægges Paven. = Selligaften, en. Af-
tenen næst foran en Selligdag. Selligs-
brøde, en. Overtrædelse af Anordninger
om Selligdage; Bøder, som betales derfor.
At begaae, betale S. både Selligbrøde
(s. Overfald p. Selligdage.) D. Lov. VI.

Helligdag, en. Dag, som er t. offentlig Gudsdyrkelse, og paa verdslige Foretagender og Forrets tildeels ere forbudne. **Helligs**

æder, (modsat: Sverdagssklader.) **giøre**, v. a. 3. giøre, bevirke, at noget helligt. (i Bibel: Sproget.) "Lad din min Gierning helliggiøre." Ringo.

Helliggiørelse, en. — helligholde, holde en Dag, en Fest høitidelig v. dyrkelse. At helligholde Søndagen, festen. Deraf: **Helligholdelse**, en. **ige**, v. a. 1. giøre hellig, helliggiøre. ge dem i din Sandhed." (D. Bibel.) de ikke ethvert Menneske hver Dag sig selv ved retfærdne Forsætter?"

er. 2. holde hellig. Kom ihu, at ligger Hviledagen. 3. indvie t. Guds: At hellige Gud et Tempel. entl. offe, andende paa. At hellige ne til eensom Betragtning.

me, n. s. en Sandværk. (Dec. Mag. 13.) s. Sielme.

me; v. n. 1. (har.) holde op med, s. At helme med noget. (dagl. T.) elme ikke for de have tilveiebragt sig skærket Herredømme." Bagges. M.

"Han helmer ikke, saalænge han kan paa noget, der kan giøre Stakkelen Rahb. (D. Tilst. IX. 171.)

misse, en. pl.-r. hos Almuen: en skæbt, gammel Hest. (Dgsaa: Sels Og og Sellemisse. s. dette Ord.) sen, (salutatio.) s. Silsen.

sen, en. ud. pl. [361. Heilsa.] Sund: den Regemets Tilstand, at man ikke. "Sporon. (Salus.) At have sin S. in Selsen igien, være ved Selsen.

kan i Almindelighed have en god, Selbred, skønt man engang ikke Selsen." Sporon.

for, en. ud. pl. [af Sel. s. Selhest.] m, som volder Døden, dødelig Syg. Dødsfor.

spætter, n. s. pl. blaalamne Pletter en, som forekomme i hidsige Febre dre Sygdomme, og af Almuen ans m Forbud p. Døden. (Moth.)

st, adv. superl. af hellere. s. d. Ord. : ogsaa for: især, særdeles. Man ngte for et Angreb, helst eftersom n klender vor Svaghed. — som helst, som oftest. "Eiden Gunver vandrer elst i Avel." Ewald.

Selt, en. pl. d. s. en Fisk af Læres en, som hyppigen fanges i Elmsfor: ialmo lavaretus.

Selt, en. pl. - e. en ved Krigstons, men særbd. ved Mod, personlig rhed og Krigsbedrifter udmærket, og fortrinligen om saadanne Mænd ldre Tid, i Heltealderen. Græken: Roms Selt. En nordisk Selt.

"Straataget dækker lidt en Selt, na alle Træl! du boer i Marmor." Eter Dgsaa. Freden har sine Selt. En Fruentimmer bruges: Seltinde. = Selt alder, en. den Alder i et Folks hids hvorfra især have Sagn og Fortællinger Selt og deres Bedrifter; herovf Alder. (i teold.) Nordens, Grækenlands Seltal tetaad, en. En Selt's Raadsmægier Seltbedrift. "Med Seltetaaden En var forbunden." S. Staffeldt.

Seltands, en. figurl. og poet. Krig, Krig "Jeg følger t. Seltedands ved Baad flang." F. Guldb. Seltedigt, et. D

om Selt's Bedrifter; særbd. epist D Seltedyd, en. Dyd, som træder Selt ell. store Opoffrelser. "Den Seltedyd, a Fordeel at opoffre Alt for Fædrelands Sneed.

Seltedyt, en. Strid, K imellem Selt. "En sand poetisk S dyt." Bagges. Seltedød, en. Dø,

sommer sig for en Selt. Han døde en tetaad.

Seltetard, en. Selt's frigt Tard og Bedrift. At drage i S. "Seltetard i Kampens hede Stund." S. Blich

Seltetierning, en. Seltetaad. Selt hierte, et. tappert; mandigt Mod, v mod.

Seltetraft, en. hoi Grad Kraft i Sielen, forenet m. Mod og L perhed (om den blot legeml. Størte, b ges snarere: Kampestyrke, Seltetraft

Seltetiv, et. 1. det Liv, en Selt h ell. har ført, ell. som sommer sig for Selt. 2. d. s. s. Heltealder, Seltetiv, det Liv, som ført i denne Alder. (Grund vig.)

Seltetmod, et. en Selt's frigt Mod. "Seltetmod er iltan frigt Gave." Storm. Seltetmodig, adj. m dig som en Selt.

Seltetavn, et. K af Selt, som tillægges een. "Grobrr, b er nu dit Seltetavn?" S. Blicher. S teold, en. Heltealder, Seltetid.

Seltetvad, et. Seltedigt. Seltetoes, u. Seltetrykte, et. Berømmelse, Ravn dighed, som vinder v. Seltetbedrifter.

finde Døden, hvor han fandt sin Selt roes." Ohlenschl. "Som digted hiet klækt om Danmarks Seltetoes." Grund

Seltetfang, en. Sang til Selt's Seltetfisk, en. Skit, som bruges, som ser sig for Selt. "Nu i din haand klemmer dit Sværd m. Seltetfisk." Ohlenschlæger.

Seltetflægt, en. Stamme flægt (Generation) af Selt. "Jeg en Seltetflægt at følge deres Gane." Seltetstyrke, en. udmærket legemlig St hos en S. "At m. din Seltetstyrke kun slet bevendt." Ohlensch.

Seltetværd, et. En Krigshelt's Sværd. "En Krig sig slynge om dit brede Seltetværd." Seltetfæd, en. figurl. Selt's Afton

Efterkommere. "At Seltetfæd blev under Naget." Grundtv.

Seltetfæd, en. figurl. Selt's Afton Efterkommere. "At Seltetfæd blev under Naget." Grundtv.

, som især var rig p. Helte, Heltealber.
teart, en. Helteflægt, Heltestamme.
erfom.)

Helvede, et. [N. S. Helle vite. Sv.
lwite; af Hel og Vide, N. S. Vito,
b, Straf.] Sted, hvor ugadelige
ffes efter Døden; de Fordømtes ell.
des Opholdssted efter Døden. gen.
lvedes bruges i dagl. Tale (ligesom
rvels, Sandens) om det, som er meget
et, hemt, ell. usædvanligt, ell. ved sin
errelse, Dugtighed vækker Forundring.
Sandens.) I sammensatte Ord borts
er sædvanl. e i Enden: Selvedangest,
lvedfært, Selvedgierning, (Rahbet)
lvedpine, ic.

Hemme, v. a. 1. [Sv. hemma. Jsl.
mia, at tømme.] standse, hindre, sætte
randser for. At hemme Vandets Løb.
stakket Brusen af hemmet Vand kun ses
Skum." Grimann. At hemme Ilordes
t. "Derfor lovgiveren mere betænke
om at hemme og forebygge Banstelligs
er, end at straffe dem." Schytte. "De
stende Daarligheder hemme meget Godt
lette meget Ondt." Rahb. "Hvor ofte
ns bedste Hensigter ere hemmede ved
dende Bansteligheder." Rahb. = Hems
Kæde, en. Kæde, som lægges om et
Baghiulene, for at hemme Bognens
rt ned ad en steil Bakke. (B. S. D.)

Hemmelig, adj. og adv. [N. S. hes
elisk. T. heimlich.] 1. lønlig, skult,
a holdes i Løn, i Skul. En hemmes
Sorg, Sammentomst, Raadgiver;
mmeligt Hgteskab. At være hemmelig
t. At holde noget hemmeligt. 2. ubes
belig, urandsagelig. 3. som ikke gletne
bner sig for Andre, tilbøielig t. at lægge
skul paa Alt. (Oftere: hemmeligheds
id.) = Hemmelighed, en. 1. Bes
ffenheden at være, at holdes hemmes
; Løn, Løndom. 2. pl.-er. noget, som
ltes ell. bør holdes hemmeligt. At gøre
S. af noget. Han gør ingen S. af sin
rlovelse (soger ikke at dølge den.) 3. en
andsagelig Ting, en Ting, man ikke tiens
t ell. ved noget om. Hemmeligheder i
aturen. Det er endnu en Hemmelighed.
hemmelighedsfuld, adj. d. s. hemmes
t. 3.

Hen, adv. [sammenbraget af heden.
l. hédan; men som nu i det Danske kun
t Bemærkelsen: herfra.] 1. udtrykker i
m. en Bevægelse til, en Retning imod
Sted, en Gienstand; enten i den ydre
rden, ell. i Tænkningen. At gaae hen
een, agte sig hen til et Sted. Hvor jeg
vender mine Tanker hen. At see hen
noget. 2. uegentl. a) d. s. s. bort.
undet søger hen. Det tæres, sønder hen.
enne Bemærk. har Ordet i adskillige
mmensfortninger.) b) om en Forhaling

i Tid. Det kan endnu staae hen i nogen
Tid. At trække Tiden hen. (Det kan gaae
hen for denne Gang 3: oversees, ikke ænds
ses ell. paatales.) c) om en Fremstriden
i Tid, en Nærmelse t. et Tidspunkt. Læns
gere hen paa Aaret, p. Sommeren. Sen
efter Nytaar; hen imod Juul. (s. henimod.)
d) om en Fremstriden i Rummet. Sen ad
Veien. Længere hen (frem) p. Veien, i
Skoven. Noget hen i Bogen. At gaae, at
sprede noget hen over Marken.

Henaande, v. a. 1. aande-sagtelig bort.
(Thaarup.) 2. aande hen over noget.
"Alt dette er imidlertid saa fint, saa let
henaandet over hans Bæsen." Bagg.

Henbringe, v. a. 3. s. bringe hen. Et
Bordet henbragt? 2. tilbringe. "Der
havde han foresat sig at henbringe Vinter
ren." P. T. Wandal. "Efter (at) jeg havde
henbragt otte Dage i Rolighed." Bagges
sen. N. Alim. — Deraf: Henbringelse, en

Henbære, v. a. 3. bære hen t. et Sted,
en Person. De henbære deres Sølv og Guld
t. Kongen. "Da skal den atter — henbære
did mit næsten glemte Navn." Grundtv.

Henbøie, v. a. 1. som oftest figutl.
henlede, hendreie. At henbøie Talen t. en
anden Gienstand.

Henbølge, v. n. 1. (er.) bevæge sig i
Bølger. "Alart henbølger din Sø, frands
set af frodig Skov." J. Smidth. — uegentl.
danne en Bølgelinie. (s. bølge.) "Dalen
— omrandet af ni, i hinanden henbøl
gende Smaabierge." Bagg. "Noar i den
lavere Kredt sig Luften i Storme henbøl
ger." S. Staffeldt.

Hendaane, v. n. 1. (er.) daane langs
somt hen. (Pram.) "Et et hendaanet Krø
de kan af Sønnen vække." Rein.

Hende, pron. s. Sun.

Hendrage, v. a. 3. drage efterhaanden
bort. At hendrages af Lyster, Begierligs
heder. 2. tilbringe, henleve. At hendrage
Livet i Sorg og Armod. "I Skul at hens
drage en sængslenbe Kæde af langsomme
Dage." Pram.

Hendreie, v. a. 1. s. dreie hen. At hens
dreie Samtalen til en vis Materie. —
Deraf: Hendreining, en.

Hendrive, v. a. 3. om Tiden: anvende,
bortdrive (især p. en slet, unyttig Maade.)
At hendrive sin Tid i Lediggang. "Dg med
uafsluttet Spøg hendrev jeg bedste Dage."
N. Bull. "Den Frygt, det bange Haab,
hvormed hun der hendriver den lange
Nat." Pram.

Hendømme, v. a. 2. tilbringe drøms
mende, ell. m. Drømmerier. "Hvad maa
da ikke skee dem, der bortsove, der hens
dømme deres hele Liv?" Wynnster.

Hendyffe, v. a. 1. bringe til at slumre,
ell. sætte Sjælen i en slumrende, halv tan

kelos Tilstand. (jvf. dyffe.) Sendyffet i en let Slummer. "Den almindelige Slummer i Naturen havde kunnet hendyffe enhver anden." Bagg. "Stælen hendyffes i alle Søndernes fuldkomne Tilfredsstillelse." Samme.

Hendse, v. n. 1. (er.) 1. bse bort. "Du nu var — hendøde Slægters Tempel atter fundet." Ohlenschl. "Bed den taler han, alligevel han er hendød." Ebr. 11. 4. 2. tabe sig, blive til intet. "Er Piems met der — hvor Barnets Graad i Smil hendøde?" Foersom. Denne Plan hendøde med Ophavsmanden. En svag, hendøende Tilværelse. "Held dig, himmelske Sød, ei længe i Furen du hendøe." Herp.

Hendøse, v. a. 1. tilbringe i Døs, Dorskhed. "At hendøse sin Tid i Lediggang." Bagg. "Pøbelen hendøser sit Liv i Uvirksomhed og yderlig Armød." Samme. "At hendøse Formiddagen, v. Gientaldelse af forrige Aftens Fornøjelser." Rahbek. "Den despotiske Fornedrelse og stammelige Forbøvelse, hvori det lod Mængden hendøse Livet." M.

Hensald, et. Død, Bedensart. (Golding.)

Hensalde, v. n. 3. (er.) 1. sædvanl. kun i den Bemærkelse: blive hengiven, forfalde til. At hensalde til Spil, Lediggang, Lungsindighed. 2. i Bemærkelsen: svækkes, blive kraftesløs (falde hen, 6.) "Som de i dit Legemes Aftmagt fælede, hvorledes Mennesket hensalder." Wynnster. — hensalden, adj. v. mager, indspunden, udtøret.

Hensalme, v. n. 1. (er.) salme langsomt, tabe sig (om Skønhed, udbortes Glæde. Ohlenschl.)

Hensfare, v. n. 3. f. fare hen. figurl. de henfarne (forbigangne) Dage, henfarne Tider. "Ingen tungsinelig smilende Skægger af af henfarne Glæder." Rahb. "Er ei henfarne Aar lig de henfarne Dage, og Alt en Drøm?" Thaarup. (hensfaren, ligesom hedsfaren for: afdød. "Vi skulle jo gierne fornøje de henfarne fortræffelige Mænds Erindring." Wynnster.)

Hensfart, en. Bortreise. (W. S. D.) f. Sedenfart.

Henslagre, v. n. 1. (er.) 1. slagre hen ad, hen over Jorden. (Bagg.) 2. act. (fieldest.) "Den lette Sommerfugl paa Blomstervover henslagrer Livet." J. E. Heiberg. (Digte. 1819. S. 118.)

Henslygt, en. ud. pl. Gierningen at flyve hen, flyve omkring. (Golding.)

Henslyde, v. n. 3. (er.) hentrinde, svinde uformærkt bort. Hans Liv henslød roligt og uden Sorger. "Kan vel din blotte Elskov byde i Glæder hendes Liv henslyde?" Rein. (i den egentl. Bemærk. br. oftest: flyde hen.) "Vandet de i Græsset gøde, og hvor Draaberne henslode." J. Smidth.

Henslye, v. n. 1. (er.) tage sin Tilflugt

til; flye hen t. (mest figurl.) At hense til Kongens Magde. "Kogle i Bon hense til Zephon." Herp.

Henslytning, en. pl. — er. Gierning at flytte noget hen til eller paa et andet Sted.

Henslyve, v. a. 3. figurl. for: henrime. Jil. "Pan tænkte m. Rummet de hensefløine Dage." Pram.

Hensfærd, en. ud. pl. 1. d. f. f. Sereise. 2. de. f. f. Sedenfart. Det. (S. Bedel.)

Hensføre, v. a. 2. føre, bringe hen et Sted. "Pan skal ogsaa hensesføres til Aven." Job. 31. 32. 2. anvise sit Et Dette Skrift kan hensesføres til forskjellige 2. hentyde, anvende. Denne Bemærkning maa hensesføres t. en almindel. Satem (Glednere m. præp. paa. "Den bestuer i Dyrin m. Eiegenlydighed uden at hensesdem p. sig selv." Pal. Müller.) — Dens Hensførelse, en. "I hvad Mening, i hensesførelse, i hvad Hensigt man og lagdet." Baggesen.

Hengang, en. Gierningen at gaa hense til et Sted.

Hengive, v. a. 3. give hen til, overgive (f. give.) "Deri bestaer den sande Hengbedring, at vi hengive Gud vore Hiert. Wynnster. — Ofteft br. det som v. recip. At hengive sig til noget: overgive sig ganske dertil. Pan hengav sig aldel til denne Eidenstab, Lyst, Tilbrægtighed. "Saaledes at Hiertet ret m. inderlig lid hengiver sig t. Gud." Wynnster. 2. hengive sig i eller til Guds Forn. Hengivelse, en. Gierningen at hengive sig. (fieldest.) Hengivelse i Guds Forn. (W. S. D.) — hengiven, adj. v. p. hengivne. 1. som har opoffret, hengive sig til noget. At være hengiven til Gid til Bølløst. (fieldest om gode Tilbrægtigheder.) 2. som har stor Tilbrægtighed, Kiærlighed, Venstab f. en Person. Pan ham meget hengiven. — Hengivenhed, en. ud. pl. 1. den Bestaenhed at være hengiven t. noget. 2. at have Kiærlighed, Venstab for en Person. 3. d. f. f. Hengivelse. "Billig Hengivenhed under og Hengivenhed imod Guds Willie." Wynnster.

Henglide, v. n. 3. (f. glide.) figurl. om Tiden: rinde let, ubemærkt hen. "Hvor skyldfri, glad hør Aften den hengled." Rahb. "Tid i festrolige Kreds hengled de fløilige Aftner." Herp. "At, hør Barndoms Dage snart henglide." Bagg.

Hengræbe, v. a. 3. tilbringe m. Guden. "Jeg har hengrædt søvnløse Natter." Thaarup. "Da maa du hengræde dit Liv i uendelig Nat." Bagg. "En Jim hengrædt i Barndommen." Wynnster. 2. i en egen og usædvanl. Bemærkelse: vthell. fremstille v. Raarer. "Hengræde jeg for

hengræbe mine Forestillinger, mine
 liller p. Papiret." Bagg. (Fabry. I. 279.)
 Hengræbe, v. a. 1. tilbringe i Græm-
 se. "En Slaves Liv, som hengræbes
 i quærende Sorg mellem truende Fas-
 ter." Rahb.

Hengst, en. s. Singst.

Henhold, et. det, at henholde sig. S
 enhold til min forhen ansatte Mening.
 Henholde, v. a. 3. opholde, forhale.
 henholde Tiden s. een. Man søgte at
 holde ham (holde ham hen) m. Enak.
 Man henholdt ham Tid efter anden m.
 ter." Rahb.

Henholde sig, v. recipr. 3. (s. holde.)
 aabe sig paa, holde sig til noget fores-
 ænde. At henholde sig til sin forrige
 tning, Erklæring, til enes Røste.

Henhvile, v. n. 1. (har.) 1. hvile sig,
 hvile. (fjelden.) "Freden gav Juul
 hvile; dog henhvilede han ikke i Røst-
 hed." Bandal. 2. blive uafgiort, ell.
 fortsat, fuldendt; henligge, henstaae. At
 en Sag, et Arbejde henhvile indtil videre.
 Henhvirvle, v. a. 1. henrive med den
 ast, som en Hvirvelvind eller Hvirvels-
 en. (Bagg.)

Henhøre, v. n. 2. (har.) vedkomme,
 til, udfordres til. Denne Sag hen-
 rer til et andet Collegium. Hvad der
 hører t. Livets første Fornødenheder.

Henimod, adv. nær ved; næsten, ikke
 alde. Naar det er henimod (mod) En-
 . Kloften er henimod ti. Henimod en
 nde, henimod en Time, henimod et
 nde Rigsdaler. jvf. omtrent. (Bor' ad-
 les fra: hen imod. Da vi kom hen imod
 en, var Kloften henimod tolv — havde
 gaaet henimod to Mil.) "Omtrent
 ligesaa vel betyde noget over, som
 get under; henimod tilfældegiver altid,
 noget endnu mangler" (i en angivet
 ertelse.) Sporon.

Henjamre, v. a. 1. tilbringe m. Sam-
 og Klager. "See mig henjamre mine
 ge." Rahb. (Digte. 1803. I. 170.)

Henjæstet, adj. v. sludstet, afjæstet. Et
 jæstet Arbejde. (dagl. I.)

Henkalde, v. a. 2. kalde hen t. et Sted.
 n lod ham henkalde i Skoven, i Gens-
 n. figurl. dse. Han blev henkaldt i sin
 fte Ungdom. — Deraf: Henkaldelse,
 (B. S. D.)

Henkaste, v. a. 1. kaste fra sig, især p.
 affides Sted. "Nogen — som var død
 henkastet bag Muren." Tob. 1. 17.
 figurl. En henkastet Ytring (tilfæl-
 anbragt, ikke forud betænkt.) "At
 v. en og anden Leilighed har hørt
 Ord henkastede af Espag." Rahb.

Henslynke, v. a. 1. tilbringe m. Alms-
 m. Klager. "Og ene m. sin Sorg den
 ge Nat henslynke." P. P. Grimann.

Henslynke, v. a. 1.

Hensfoge, v. n. 2. (er.) bortfoge, svinde
 v. Røgning. Vandet var hensfogat til det
 halve. — Deraf: Hensfogning, en.

Henskomst, en. ud. pl. Gjerningen at
 komme hen til et Sted.

Henlede, v. a. 1. lede noget hen til et
 Sted. At henlede Vand til en Rølle.
 figurl. At henlede Talen t. en Gienstand.
 "Da den hele Ytring af Folkets Kraft har
 været henledet p. det ene Punkt." M. At
 henlede Opmærksomheden paa noget. —
 Deraf: Henledning, en. Vandets Hens-
 ledning til lavere Egne.

Henlege, v. a. 1. tilbringe, fordrive (Til-
 den) m. Leg. "Han saae Elskeren først at
 henlege Livet i Retsind." Ohlenschl.

Henleve, v. a. og n. 1. tilbringe, hens-
 drage Livet. At henleve sit Liv i Gensoms-
 hed, sin Ungdom i Sorgløshed. "Hos dig
 henlever jeg — et stille Liv; i Fred s. Stas-
 dens Brimmel." Rahb. "Henleve Land-
 sngtigheds Dage." Pram. 2. absol. og
 intrans. "Vi have seet hele Nationer at
 henleve i Uvidenhed om denne Pligt."
 Sneedorf.

Henligge, v. n. 3. (har.) s. ligge. d.
 s. s. henhvile. Denne Sag har nu henlig-
 get i flere Aar.

Henslyne, v. a. 1. kaste, slynge hen m.
 Lynets Kraft og Snarhed. (Baggesen.)

Henlægge, v. a. 3. s. lægge. 1. lægge
 p. et vist Sted, lægge tilside. "Den maa
 henlægges p. et ophøiet Sted, og henligge
 i 7 ell. 8 Maanedes." Oluffen. 2. figurl.
 a) giemme, lægge i Forvaring. At hens-
 lægge noget t. Vinteren. Henlagte Penge.
 b) bestemme, tage t. et vist Brug. At hens-
 lægge et Gods til en Stiftelse, en Tiende
 til et Præsteskab. c) lade henligge, hens-
 hvile. Denne Sag henlægges indtil videre.

Henne, adv. 1. værende, fraværende,
 borteværende paa et fraliggende Sted, i
 nogen Afstand. Han er ikke hjemme; men
 hvor han er henne, veed jeg ikke. Hun er
 henne hos sin Moder. Der henne, hist
 henne paa Bordet, i Krogen, paa Gaden.
 2. udtrykker det et fremrykket Tidspunkt,
 ell. betegner et Sted, længere frem i Rum-
 met, end et andet. Vi er alt langt henne
 i Maaneden, i Aaret. Længere henne paa
 Veien er bedre Plads. Det staaer længere
 henne i Bogen. 3. fjelden i ældre Skrif-
 ter (efter det D. hin) for: borte, t. Ende
 o. d. "At min unge Tid er henne." Bor-
 ding. I. 276.

Hensover, s. hen over, hen, 2. d.

Hensraadne, v. n. 1. (er.) forgaae, fors-
 dæres ved at raadne. "Den Baad, som
 nogen Tid i Vandet ei har gaaet, hens-
 raadner." Kallster. "Hvor mange Anlæg ere
 ligesom hensraadnede uden Nytte." Mynster.

Hensregne, v. a. 1. regne med til, ans-
 sætte blandt. At hensregne til, iblandt

noget. Dette Dyr henregnes til Insecterne.

Henreise, en. Reise hen til et Sted. Modsat Siemreise.

1. Henrette, v. a. 1. f. rette, dirigere. ("At henrette sine Tanker paa noget." Moth.)

2. Henrette, v. a. 1. aflive den, som er dømt til Døds. (jvf. rette, ti.) At henrette en Forbrnder. — Deraf: Henrettelse, en. pl.-r. Gierningen at henrette.

Henrinde, v. n. 3. (er.) f. rinde hen. "Du seer de Draaber uden Tal i Ild stolende henrinde." 3. Smidth. — figurl. forløbe, bortløbe. Han lod ikke sin Ungdom unyttet henrinde. "Brat hans savre Tid mod Undergang henrinder." Joersom.

Henriole, v. n. 1. bevæge sig rislende hen ad Jorden. (f. risle.) "Gjennem Havnen slinger sig i mangfoldige Bugter en stille henrislende Bøl. Bagg.

Henrive, v. a. 3. [f. rive.] 1. fælden egentlig: "Han skal henrive dem maalløse hovedfulds." Wiisd. Bog. 4. 19. 2. d. f. 1. bortrive, 2. At lade sig henrive af Lidenstaber, Eyster, Begierligheder. "Ungdommen adspredt, Lidenstaberne henrive, Wren forblinder os." Bastholm. "Dersom du lader dig henrive af ugrundet Brede — da er du selv den Skyldige." Mnster. 3. yttre en uimodstaelig Virkning p. noget, og bevæge, tilskynde ved en saadan Virkning. Denne Taler forstaaer at henrive sine Tilhørere. "Det, som er beundringsværdigt og skönt, maa beundres, elskes og henrives t. Efterlignelse." Engelst. "Den, som vil henrive andre; maa først være henrevet selv." Müller. 4. bortrive, bortrykke. "Om I nu ikke rolig henrykke, om I pludselig henrives midt i eders Ulydighed?" Bastholm. — henrivende, adj. v. "Henrivende er alt det, som vækker et Velbehag, der synes os uimodstaeligt; saaledes en henrivende Skønhed, et henrivende Foredrag, en henrivende Musik." Müller.

Henrulle, v. a. og n. 1. act. rulle noget hen t. et Sted. 2. neutr. bevæge sig rullende hen. De henrullende Bølger. "Naar Bølgen da mod End og Best henruller." Grundtv. Man hørte den imellem Biergene henrullende Torden.

Henrykke, v. a. 1 og 2. br. mest figurl. om det, der ganske betager, bemægtiger sig, opfylder Sindet, og træder det fra andre Gienstande. Hendes Skønhed henrykkede ham. En (v. sin Skønhed) henrykkende Udsigt. "Naar det henrivende er saa stærkt, at det medfører en Sjæls Opfølelse, der bringer os til at glemme os selv, er det henrykkende." Müller. Begierstring henrykte ham. Henrykt i Betragtning, i Samtale. "Henrykt skal jeg læse i

dit Dile, at du har følt min Sang." Guald. — Henrykkelse, en. pl.-r. den Tilstand i Sjælen, at dens hele Virksomhed er udelukkende henvendt enten paa en udvortes Gienstand, ell. paa indvortes Beskuelse. Betragtning overhovedet. "Naar Mennesket glemmer sig selv over sin Fryd, bliver denne t. Henrykkelse; men denne stem kaldes ikke blot v. Fryd, ogsaa v. Beskuelse, Wrefrøgt" (og Kjærlighed.) Maa.

Henrykke, v. a. 3. f. række hen. paa henrakte Hovedet, Haanden. — Deraf: Henrykning, en. pl.-er.

Hense, v. n. 3. (har.) tage i Betragtning, have i Agt, tage Hensyn til. (Moth. Ofte bruges: at see hen til.

Henseende, en. pl.-r. den Omstændighed, at hense til ell. betragte, anse, betænke noget fra en vis Side, under en vis Betingelse. "Man skal have Henseende t. dens Piertelag, som gjør en Ting." Thot. (t. 119.) "At have Henseende t. Formue." Samme. L. 29. (br. mest i adv. med præp. i. jvf. Hensyn.) Her i enhver Henseende, i alle Henseender udfølgelig. I den H. kan jeg ikke følge. — I Henseende til hans Alder; (d: hvad en gaar, m. Hensyn til) da er han allerede gammel nok.

Hensegne, v. a. 1. i høiere Stil: iagttage hen. "Han byde, at du ikke falder, set t. hensegner i hans Skid." Guald. "Guds for du hensegner Trøst af Nat." J. Guald.

Hensende, v. a. 1. sende hen t. et Sted. Der blev han hensendt af Forældrene. "Jeg vil hensende ham til et hyggeligt Sted." Es. 10. 5.

Hensidde, v. n. 3. (har.) figurl. blive uden Forandring i en vis Tilstand. I henseidde i ustyrtet Bo. Enten kan den sidde, blive henseiddende ved Gaarden.

Hensigt, en. pl.-er. 1. det, man har til (figurl.) ell. foresætter sig, har t. et Maal; Diemed. "Som lod Legemets mange Dele — samle sig og tjene hver t. sin Hensigt." Mnster. "Deres forfærdelige Hensigter gjorde det t. en Last hos den ene, og hos den anden var ustyldigt." Bastholm. At skjule sine Hensigter. — Det var til min H., jeg har aldrig hørt til H. i gjøre det. "Det er en af Wiisdommens Egenskaber, v. saa Videre at opmærksom Hensigter." Sneedorf. "En Ytring i mangehaande Kræfter, m. saa liden Hensigt, som muligt." (Eeg.) Mnster. (jvf. Diemed.) "Det, man seer hen til, for at give Virksomheden en Retning, som den ligger nær, ell. være stærkt. Det kan i en Tilfælde kaldes Hensigt; men kan det det ligget stærkt, kaldes det Diemed. Müller. 2. den mere indlysende Hensigt af Ordet i St. for Hensyn, er en Hensigt. "Denne Dannelsen har ogsaa sin

igt baade t. Slædens og Legemets Due-
gheder og Kræfter," Schytte. (Indv. Reg.
V. 155.) = hensigtsfuld, adj. som har
lange Hensigter, ell. tager Hensyn t. mange
Sag. (Rahbek.) "Et Bæsen af saa hen-
igtsfuld en Vilddom." Sneed. (Patr. Tilst.
I. 460.) hensigtsløs, adj. 1. som er,
teer, foretages uden Hensigt. (Baggesen.)
Perionernes ironiske Charakter maa kom-
me hensigtsløs t. Synne." W. 2. som ikke
svarer til, strider imod, ikke fremmer Hens-
igten. "Intet er anstødeligere i Konsten,
end det Hensigtsløse." Ohlenschl. — hens-
igtsmæssig, adj. som svarer t. Hensigten;
enfigtsvarende. — hensigtsstridig, adj.
s. i. hensigtsløs, 2.

Hensigte, v. a. og n. 1. s. figte hen til.
i hensigtende Pronomen.

Hensikke, v. a. 1. d. s. s. henseende.

Henskrive, v. n. 3. figurl. om Tiden :
løbe uformærkt. "Men, naar Aarene
enskrive." Grundtvig.

Henskrive, v. a. 3. skrive for, skrive saas-
des at det skrevne bliver synligt s. Andre.
Da læser jeg der den samme Lov henskrev-
en for mig." Knudsen.

Henskyde, v. a. 3. figurl. tillægge, til-
rive. "Den ene Skylden vil henskyde p.
en anden." Bording. 2. At henskyde sin
Sag t. en højere Dommer, t. en Andens
Kiendelse (appellere.)

Henskyde sig, recipr. indskyde sig un-
der, hentyde til. At henskyde sig under
anden, under en anden Domstol. (jof.
afskyde, 5.)

Henskyde, v. a. 1. d. s. s. bortskyde.

Henslide, v. a. 3. henleve m. Besværs-
hed. At henslide sin Tid i Armod.
Rangden, som opføres i Blindhed, og
nslider sin Tid i Trældom." Sneedorf.
eller vilde han vove Alt, end henslide
tiden i denne Sindssvulighed." Bandal.

Henslumre, v. n. 1. (er.) slumre ind;
figurl. døe; tabe sig, forsvinde s. en Tid.
han ved, at disse henslumrede Kræfter
Tiden vækkes igjen." Rahb.

Henslæbe, v. a. 2. s. slæbe hen. figurl.
s. i. henslide. At henslæbe sin Tid, sine
dage i Sorg og Møle.

Hensmelte, v. n. 1. (er.) smelte bort,
be sig v. at smelte. "Bakken — hensem-
draabevis og sagte først nedglider." E.
Albionsen. "Grindings bløde Spor hensem-
elter og bortflyder." Popes Krit. ved
Hermann. — figurl. At hensemelte i
Daad, i Taarer; ogsaa: formindstes ell.
gaae. "At opløses og hensemelte i Na-
dens alt for tæt trykkende Vellystssavn."
Baggesen.

Hensmildre (Moth) ell. Hensmulre, v.
1 (er.) falde hen i Smuler, blive til
nul. "Første med Træl hensemulrer i
ov; vor Daad kun er evig." Herf. —

figurl. falde hen i Ruiner. "Hensmildrede
Templer og Byer sætte Reisende i Stræk
og Under." J. Boye.

Hensnige sig, v. rec. 3. s. snige. figurl.
om Tiden. Aarene hensnige sig uformærkt.
"Paa Tiden da hensnige sig, ubrudt vort
Venstreb staaer." Thaarup.

Hensove, v. n. 1. (er.) figurl. at døe.
Den Hensovede (Afsøede.) "Men er hens-
des Mand hensovet, da er hun fri at gif-
tes." 1 Cor. 7. 39. [Forstælligt fra v. a.
med Partikelen bag efter; s. Gr. At sove
Dagen hen v. bort.] Ogsaa v. n. bruges
med præpos. bag efter. Hun sov ganske
stille hen v. døde roligt.

Hensprede, v. a. 2. adsprede, sprede hen
ad en Vel, ell. hen over et Rum; sprede
noget saaledes, at det taber sig. At hens-
spredes af Vinden. "Som Abner lade sig
v. mindste Vel henspilde lettellig." Bors-
ding. — figurl. for: tilintetgjøre, udslutte,
e. d. "Det henspildes tankeløse Glæder."
Rahbek. (Digte. 1802. II. 174.)

Hensstaae, v. n. 3. (har.) 1. forblive
rolig i en vis Tilstand. "Naar man lader
klart Vand roligt hensstaae i en stærk Kul-
de." S. Ørsted. 2. beroe, henhvile, forha-
les. Den Sag, Bøgnig har nu hensstaaet
i et heelt Aar. Sagen hensstaaer endnu
uafgjort. Jeg kan ikke længere lade Pens-
gene hensstaae.

Hensstand, en. ud. pl. Ophold, Forha-
ling, Udsættelse. Uden al, uden videre Hens-
stand. At give een Hensstand med noget.

Hensstede, v. a. 1. give, indrømme et
Sted, henbringe, henlægge, hensejtte p. et
Sted. "At hensstedes i et Huus." L. Ros-
the. (Nat. Betr. III. 43.)

Hensstille, v. a. 1. [indst. s. stille.] over-
lade til, lade beroe, komme an paa. At
hensstille noget til eens Kiendelse, Afgjø-
relse, Godtbeholdende.

Hensstrøe, v. a. 1. strøe noget hen, om-
kring paa et Sted.

Hensstævne, v. a. 1. s. stævne. v. n.
figurl. søge hen til, tve hen til. "Men saa
kun vil til dem hensstævne" Grundtvig.

Hensutte, v. a. 1. figurl. hendirge (sit
Liv) i Guf og Bedrøvelse. (B. S. D.)

Hensvinde, v. n. 3. (er.) tabe sig efters-
haanden, vinde bort, vinde hen. Med
Ungdommen hensvinder Etienheden. "Som
en Drøm hensvinde vore Aar, som en
Stygge Livets Glæder." Thaarup. "End
fra den hensvundne Tid." Ohlenschläger.
"Jordens Glæde, som Snug for Storm
hensvandt." Ingemann. — Deras: Hens-
svinden, en. ud. pl.

Hensværme, v. a. 1. tilbringe i Sværm,
i en urolig, uordentlig Levemaade. "Hun
hensværmede der næsten sit hele Liv." Rahb.
(Fortæll. I. 219.)

Hensvæbe, v. n. 1. svæbe hen. (s. svæbe, a.) "Stille, dalende hensvæver Sønnens Moder glennem Luften." Ingemann. "En saadan Anelse ligesom hensvæbe i det Tilkommende." Bagg.

Hensyn, et. det, at see hen til noget, at lade sine Handlinger, sin Fremgangsmaade i et enkelt Tilfælde bestemmes af noget. Uden Hensyn (ikke: Henseende) til egen Fordeel. Med Hensyn til hans høie Alder. At tage Hensyn (ikke: Henseende) til noget. — hensynløs, adj. uden Hensyn, som ei tager Hensyn til.

Hensynge, v. a. 3. tilbringe m. Sang. "Til Lyst for mig og Verden gid jeg kunde hensynge saa mit Liv." C. Frimann.

Hensynke, v. n. 3. s. synke hen. — figurl. aldeles fordybe sig, tabe sig i. At hensynke i dyb Betragtning. Hensunken i Tungsindighed. "Enhver, hensunken i sig selv, uden Lyst til Meddelelse." Baggesen.

Hensætte, v. a. 3. sætte hen p. et Sted; sætte i Forvaring. At hensættes i Fængsel.

Hensørge, v. a. 1. tilbringe, henleve i Sorg. "For skal mit Liv jeg langt fra dig hensørge." Hammer. (Eleon.) "For i en Aftrog at hensørge Resten af et kummetfuldt Liv." Rahbek. (Fortæll. I. 201.)

Hentage, v. a. 3. borttage. "At dette Fængsels Aag fra dig hentages maatte sagtelig." Bording. 2. henribe, indtage ganske, betage. (B. S. D. fielden.) 3. hentagen, adj. v. som har en Rørelse, Kamhed i visse Legemsdele, apoplektisk. At være hentagen i den ene Side, i Benene. (Moth.)

Hente, v. a. 1. [Isl. heimta, fræve; drage til sig.] gaac til et andet Sted og bringe noget derfra. At hente Vand, Brændec. At hente noget i Urteboden. At hente Lølet ind fra Gaarden; hente een hjem; hente noget tilbage, som var bragt bort. At hente en Læge ud p. Landet. — Man bringer altid det, man henter, naar man faaer det; men ikke omvendt. Hente tilskændegiver et Forsæt, en udtrykkelig Bestemmelse, at ville bringe noget fra et Sted ved at gaac derhen; men den, som blot kommende bringer noget, har ikke hentet det. "Man henter ikkun, naar man blot for at hente begiver sig til et Sted; men man kan bringe noget med sig, endstøndt man i et andet Ørende baade gik bort og kom tilbage." Sporon.

Hentrylle, v. a. 1. føre hen, bringe hen v. Trylleri. "At hentrylle een i Sværmerier." Baggesen.

Hentumle, v. a. 1. henbringe, fordring i Tummel; Udspreddelse, Omverling. "Saa dan hentumler evigt jeg et kiedsomt Liv." Ahlenschl. (Balder.)

Hentvine, v. n. 1. s. tvine hen. "De sure Kar, hun havde maattet hentvine v. hans Side." Rahbek. (D. Tilf. IV. 492.)

[Ordet synes her at staa i transitiv Dømmelse; men da ikke sprogrigtigt.]

Hentyde, v. a. 1. henseer noget til en vis Betydning, tillægge det en Betydning ell. Grund. "Gudernes Historie søgte de at hentyde p. Naturens Virkninger." D. Guldberg. "Andre hentydede Bogens Etimologi paa deres Uvenner." Wandel. At hentyde noget til det værste; hentyde eens Dødsfald t. Stoltthed. "Men hvo er saa blafet dig, at han hentyder det p. sig." Falster. "En eneste Person, p. hvilken jeg kunde hentyde Deres Beskrivelser." Sæd. 2. sigte til, have t. Hensigt, Mening. Dette Foretagende synes at hentyde p. en Forsendring i hans Beslutning. Ved dette Utryk vilde han hentyde paa det Bæste, man havde givet ham. = Sentydning, en. pl.-et. den Handling, at hentyde noget; ell. den Omstændighed, at sigte til, tyde hen til noget. "Billeder, som enten virkelig, eller v. en Sentydning kunde tilkiendegive os, man ønskede." Guldberg.

Hentye, v. n. 1. (s. tyte.) tyte hen til, hentye. Jeg hentyer i denne Sag t. Dommerens Retfærdighed.

Hentære, v. a. 1. fortære; borttære i terhaanden. At hentæres af Engdem, Sorg. "Hun hentæredes af Anger og Kummer." Rahbek. — Deraf: Sentering, en.

Hentørre, v. a. 1. borttørre, udtørre lidt efter lidt. At hentørres i Solen, ved Solens Varme. Vandet i Parken er hentørret. "Hvis skienne Vaar — er som en længst hentørret Elv udrunden." S. Alscher. — Deraf: Sentering, en. pl.-et.

Henvandre, v. n. 1. (et.) vandre fra t. et Sted, vandre bort. (Grundtvig.)

Henved, adv. henimod, omtrent, noget nær. (bruges, ligesom omtrent, for: noget over ell. under den angivne Størrelse ell. Tid; dog snarest, naar man trækker det sidste. Det var henved Midnat. Et var vel henved et Tusinde Mennesker samlede. Han kan være henved 40 Aar gammel.)

Henvei, en. ud. pl. den Vei, man drager paa en Hentreise, Hengang. Vi mødte dem baade p. Henveien og Hjemveien.

Henvreise, v. a. 1. blæse bort. At henvreises, bortføres af Vinden, ell. med en Magt, som Vindens. "J seer en Elv af Stov henvrejet fra Østene." J. L. Heiberg. "For at hans Aand engang skal henvreises som en Lustning i det umaalelige Rum." Mynster. "Er de stræffelige følger henvreiede v. letfindige Ord?" Mynster.

Henvende, v. a. 2. vende, dreie til en Side, t. et vist Sted; og især figurl. handle. Alles Dine vare henvendte paa ham. "At Sjælen, ene m. Gud og sig selv, henvender sig til det Himmelste." Mynster. At henvende sig (søge, tyde hen) til en om Hjælp, Veiledning. "At løse Mennesker

fra de timelige Tanker, v. det deres Sind kunde henvendes t. det Guddommelige og Evige." *Wynster.* At henvende Opmærksomheden paa noget. — *Deraf: Henvendelse, Henvending, en.*

Henviste, v. a. 1. viste hen til, føre hen til v. *Bindpuft.* "Henvistet i dens Favn al Edens Vellugt boer." *F. Guldb.*

Henvinse, v. a. 1. vinse, kalde v. *Vinse* hen til et Sted. "Her Evigheds Blomst henvinse dig." *F. Guldb.*

Henvise, v. a. 2. anvise een, hvort han har at henvende sig; paavise et Sted. At henvise een t. *Ordsigten*; henvise en Sag (fra en Ret, hvorunder den ikke hører) t. en anden Ret. At henvise til et Lovsted, t. en Forordning, t. et Skrift, en Forfatter. — *Deraf: Henviisning, en. pl.-er.*

Henviisne, v. n. 1. (er.) 1. visne efter haanden bort. Alle Blomster henviisne ved den langvarige Løfte. 2. svækkes, afkræftiges, hentæres. "Hans Magt — som sender sin Kraft i henviisnede Lemmer." *Wynster.* — *Deraf: Henviisningen, en.* "Hvor kort er Legemets Blomstring, hvor langvarig ofte dets Henviisningen." *Wynster.*

Her, adv. [Isl. hér. L. hier.] betegner det nærværende Sted, Stedet, man er paa, ell. et Sted, som er i Nærheden, ikke ret langt fra den Talende; i Modsætning til: der og hist. *F. Ex.* Her ligger eet Stkke, og hist et andet. Her staaer Sæden godt; men der der henne staaer den tyndt. "Den ene laae kastet her, den anden der." *Wibsd. B. 18. 18.* Her i Byen, i Nabolavet. Man siger endog: her i Landet v: i dette Land; her i Verden v: i denne Verden; nedsat det tilkommende Tid.) Her og der eller hist og her v: paa eet og andet Sted. (jvf. hid.) — I Forbindelse med andre Adverbier beholder det sin Betydning, f. Ex. her oppe, her nede, her inde, her ude, ic. — I Talesproget bruges det ogsaa tidt som et Slags Udbrud. See her! Her har du Bogen. Her kommer han. Kom her! (rigtigere: Kom hid!) I figurl. bruges det undertiden (efter det Endste) om Tingen og om den nærværende Tid, og betegner: denne, den nærværende Ting, den Ting, det Tilfælde, som der er Dieblisset tales, det, der handles om. Her (i dette Tilfælde) maa handles. Her er det ikke Tid at spøge. Her er meget at overveie. Her see vi Virkningen. Her (da dette var sagt, sket) kunde han ikke lænere holde sig, følge sig. = Ligeledes i Sammensætning m. Præpositioner, hvor her, i de saaledes dannede Adverbier, altid henviser til den nærværende ell. nylig omtalte Ting (ligesom i de fleste Tilfælde der, i lignende Sammensætninger, til noget fiernere.) Saaledes: heraf, af dette, af denne Ting.

— herefter, i Fremtiden, efter denne Tid. — herfor, for dette, for den Ting. Herfor gives intet Raad. — herfra, fra dette Sted, fra denne Tid, Sag, Omstændighed. — herfra, frem til dette Sted. — herhen, hen til dette Sted, hid. (Bemærkelsen er forstellig, naar man siger: kom herhen! (v: hid) og: kom her hen v: netop her t. dette Sted.) — herhid, d. s. f. hid (men med mere Eftertryk, senere Paaviiisning af Stedet.) — herhos, 1. tæt herved. 2. foruden dette. Herhos er tilfælde at bemærke. 3. hermed, herved. Herhos sendes en Pakte. — heri, i denne, i dette. — heriblandt, iblandt dette, iblandt disse Ting — herigennem, gennem dette Sted. — herimellem, imellem disse Ting, — herimod, imod dette. — herind, ind p. dette Sted (bedre adskilt: han gik her ind.) — herinde, inde i Stedet, hvor man er (i Stuen, i Huset.) — hermed, med dette (som er sagt, gjort.) Hermed vil jeg sige; hermed er det forbi; hermed følger (Udskrift p. Adresse: Breve.) — herved, ved p. dette Sted. — herveden, her i Verden, paa denne Jord. "Taal Alt — det er den største Dyd herveden." *Baggesen.* — her næst, næst derefter, næst efter dette. — herom, omkring til denne Side. Vend dig herom; herom sigt. — heromkring, omkring dette Sted, i Egnen, i Nabolasvet. — herop, op til dette Sted. Kom selv herop. — herover, 1. over dette Sted, over t. denne Side. 2. formedelst dette, af den Årsag. — herpaa, 1. paa denne Ting, Omstændighed. 2. strax derefter. Herpaa begyndte han sin Tale. — hertil, 1. t. dette Sted, t. denne Ting. 2. desuden, endvidere. — herud, ud til dette Sted. (Ogsaa Udbrud: herud! herud med ham!) — herudover, af den Årsag. — herunder, under denne eller dette. — herved, 1. ved dette Sted. Han boer nær herved. 2. ved, i Henseende t. det, som tales, handles om. = herværende, adj. v. som er nærværende, som er her p. Stedet. Mine herværende Venner.

Herberg ell. Herberge, et. pl.-r. [Isl. Herbergi.] 1. Huus, hvor Reisende kunne finde Opholdssted; Vertshuus, Gæstgiversted. 2. Sted i en By, hvor visse Haandsværkslaug holde deres Sammenkomster. (f. Kro, 2.) 3. Bopæl, som en Person har for en Tid i et fremmedt Huus; Dvarteer. At komme i Herberge; ligge i H.; søge sig et andet H. "En Gæst, der kun een Dag har været til Herberge hos nogen." *Wibsd. B. 5. 15.* = herberge, v. a. 1. [Isl. herbergia.] give een Herberg, Dvarteer. (D. Bibel.) — herbergere, v. a. 1. bruges i lignende Betydning, men især om den, som holder Gæstgiversted og der tager Reisende i Herberge; (dog kun i dagl.

Tale og lavere Stil.) Moth. — Herbergere, en. En Glæstgiver. (Moth.)

Herfugl, s. Særfugl.

Herge, s. hærge, hærje.

Herkomst, en. ud. pl. [L. Herkunft.]

1. Ar, Byrd, Nedstammelse. (Moth.) "Børn, som — stule deres Forældres ringe Herkomst." Sir. 22. 7. (jvf. 4 Mose B. 1 C. Bib. af 1550 har: Fødsel.) 2. Udspring, Oprindelse. "Fornam du ikke ofte i dit Sind en Paamindelse, hvis Herkomst du ikke kunde forklare?" Mynster.

Herlig, adj. [Isl. herleggr] 1. som har en høj Grad af udvortes Anseelse og Pragt; prægtig, kostelig. Et herligt Maaltid, Dptog, Glæstebud. En herlig (meget fin) Udsigt. 2. meget fuldkommen i sin Art, nyperlig. En herlig Seier. Hun er en herlig Kone. Det gjorde en herlig Virkning. Herlige Gaver, Glæstevner. = herliggiøre, v. a. 1. gjøre herlig, prægtig, anseelig; forherlige. (D. Bibel og theolog. Skrifter; ellers fælden.) "Naar Næstefæne komme t. deres herliggiorte Tilstand." Ellishow. "Maafte Kongen vilde gjøre et Krigstog, s. at herliggiøre sin Regjerings Begyndelse." Guldb. — Deraf: Herliggiørelse, en. Forherliggelse. "Guds Navns Herliggiørelse." Ellishow. Phil. Br. 57. — Herlighed, en. pl. -er. 1. Bestaffenheden, at være herlig; Uperlighed, Pragt, Anseelighed. "Hvad siktrer mig, jeg kunde holde Jordlivets Herligheder ud?" Bagg. (Poet. Ep. 326.) — Ofte ironist: Den hele Herlighed er ikke meget værd. "Et Pust, og al din Herlighed som Sne i Gangen drysser ned." Storm. 2. visse Rettigheder (som Jagt, Fiskeri; Kalbsret) ved Jordegods, som tilhøre Grund- ell. Godseieren. Ved at sælge Bøndergodset, forbeholdt han sig Herligheden. 3. deraf i Almindelighed: Fortrin, Fordele, som en Eiendom har. Det er en stor Herlighed v. den Gaard, at den har Skov og Fiskeri. Denne Gaard har mange Herligheder. — Herligheds-eier, en. den, som eier Herligheden ved et Jordegods.

Hermelin, en. pl. -er. et Pattedyr af Bæls- og Slægten, hvis fine hvide Skind er et kostbart Pelsværk. Mustela erminea. Deraf: Hermelinskaabe, Hermelinskind. (Dyrets Navn br. ogsaa allene, om Skindet. En Kappe foret med Hermelin.)

Heroist, adj. [Lat. heroicus] som hører til, sommer sig for, vedkommer en Helt. Den heroiske Tidsalder. Et heroist Digt, Helteedigt. En heroist Handling.

Herold, en. pl. -er. høitideligt Sendebud, eller Udraaber ved høitidelige Leiligheder. Saaledes: Rigsherold, Ordensherold. — Heroldstav, en. hvid Stav, som Herolder forud bære.

Herom, herover, m. fl. s. her.

Herre, en. pl. -r. [Isl. Herra, Her-rádr.] 1. i Alm. enhver, som har at raade og befale over en anden, i Forhold t. denne. Tjeneren og hans Herre. At være en god, streng S. mod sine Folk, Under-saatter. "Som Herren er, saa følge hans Svende." "Hvo aarle vil være Herre, bliver længe Svend." Drdspr. At være sin egen S. s. fri, ikke afhængig af nogen: 2. færd. d. s. som raader for Hus, Hjem og Tjener; en Huusbonde, Huusfader. Herren og Fruen. 3. den, der, som Eier ell. Regent, har Raadighed, hersker, regierer over noget, især Land ell. Jordegods. At være S. over et Land. Han vilde være S. over hele Verden. Riget blev deelt imellem flere Herre. Han er Herre til dette Grevskab, til den Gaard. — figurl. At være S. over (beherke) sine Lidenskaber, Lyster, Tilbøieligheder. (jvf. Landsherre, Stamherre, o. fl.) 4. Herren, Vor Herre, bruges absol. f. Gud. Herrens Villie ske! 5. Herrelædes ogsaa absol. fornemme Felt ell. Adelsmand. En rig, gammel Herre. "Hvad blive vel Herre om de end sove til Næste dag." Drdspr. — Som Udsigtel bruges i Tiltale: Herre! Maadige Herre! Min Herre, mine Herre! Foran Tjener og Navne fortrædes det til Her, hviist forud kun sættes foran Ridderes Tjenestnavne (Fr. Peder Dre, Ridder.) = herreagtig, adj. som ligner, vil ligne en fornem Herre; bydende stolt. (B. E. L.) Herrebarn, et. B. af fornem Fødsel, en Herremands ell. Adelsmands Barn. "De bortgave Sognene til Herrebarn, som ingen Tjeneste gjorde." Bandal. I. M. Herreblad, et. pl. -e. i Kortspil: alle malede Blade. Herrebord, et. 1. Bordet, hvorved Herren m. sin Familie og sine Glæster spiser. 2. uegentl. Spiisning ved fornemme Herre, kostelig Spiisning, Herremaaltid. Herreborg, en. adelig Borg, Ridderborg. Herrebud, et. Bud; Befaling af en fornem S. "Høit er Herrebud, høiere er Guds Bud." Drdspr. "Jeg har et vægret mig at efterkomme dit Herrebud." Ohlenschl. Herrebøn, en. Bøn ell. Begiering, som en Herre ell. fornem Mand fremfører. "Herrebøn er Herrebud." Drdspr. Herredag, en. forud: Kon-samling af Rigets Stænder, ell. egentlig af Adelen og den høie Geistlighed, for med Kongerne deels at domme, deels at holde Raad om Rigets Sager. Deraf: Herredagsdom, Herredagsstævning. Herredragt, en. kostelig Dragt, fornemme Herrens Klædedragt. herrefast, adj. med en Herres Kraft, Stærke og Færdighed. "Du, hvis Fod staaer herrefast paa alle Jordens Stætte." Ohlenschl. (Poet. Str. II. 353.) Herrefolk, n. s. pl. fornemme Folk, Folk af høj Stand. (Nord. Børn.) Herre

agl, en. poet. om Ornen. "Ornen — er føler i Naturen sig dens Herrefugl." Ahlenschl. (Helge.) Herrefærd, en. 1. rægtigt Optog og Følge. "Hans anseelige herrefærd." A. S. Bedel. 2. Færd eller færd, som passer for store Herrer eller herrer. (Bedels Sær. 374.) "Tro mig, det er Herrefærd t. Orlog." Evald. figurl. om en vigtig Sag, der gøres stort Væsen af. herrefæde, en. kostelig, lefter Fæde. Herregaard, en. Gaard og Jordegods, m. adelsge Retsigheder; privilegeret Sædegård. herregilde, et. prægtigt Gilde, som hos store Herrer. Herregunst, en. store herrers Gæst, Bevaagenhed. "Paa Herregunst er ikke stort at bygge." E. Storm. Herregunst og Fuglesang klinger vel, men er ei lang." Ordspr. Herrehyldest, n. d. s. Herregunst; men nu forældet. Herrehyldest er ikke fattig Mands Arvesøn." Ordspr. Herrekloster, et. kaldtes Middelalderen de store Klosters i Danmark (s. Er. Sore, Skovkloster, Antvorskov, Estrom, o. fl.) der forestodes af Abbeder, hvoraf nogle jævnlig sadde i Rigsraadet. Herreklæder, n. s. pl. kostbare klæder, som de Fornemme bruge dem. "Hvor Armød gik i Herreklæder." Nord. Brun. Herreleynet, et. prægtigt, kosteligt, overflødigt Leynet. "Det var et andet Herreleynet, kun Skade, at det vadede saa fort." Rahb. Herreløste, et. som en Herre giver. herreløs, adj. som ingen Herre har. Herreløse Tjeneste. Et herreløst Rige. 2. som ingen Gierling ingen Besidder har. Herreløse Hunde. "Rettighed at bemægtige sig herreløse Ting." Longlev. Herremaaltid, et. kosteligt, overflødigt Maaltid. "Wellennets Søn selv Herremaaltid vrager." N. Brun. Herremagt, en. En Herres, Fyrstes Magt og Myndighed. "Naar det gielder, Herremagt at være." F. Schmidt. Herremand, en. En Mand, som er Gierling eller flere Herregaarde n. tilhørende Bøndergods. Herremøde, t. s. Herredag. Herrepragt, en. forstælig Pragt. "Til han m. Herrepragt sit Jædtog holde kan." Bording. Herreret, n. særdeles kostelig, lefter Ret. "Vand og Brød er Herreret, naar Venskabs Frændesøder det." Rahb. Herresal, en. Sal eller Slot, i en fornem Herres Bolig. Herresal og kongeligt Pallads." Arreboe. Ber. 178.) Herrestient, en. anseelig Bave af en Fyrste eller anden stor Herre. "At den Herrestient, du udgiver, er hele Bøer." B. Thott. Herrestifte, et. Omstiftning af Herre eller Herstæb. "Som det pleier at gaa, at Herrestifte forbedrer sig selv." P. Tidemand. 1539. Herrestik, n. Skif, som blandt store Herrer er brugelig. (Moth.) Herrestiold, et. 1. adelsigt Baaben, Skoldmærke. (B. S. D.)

2. aabenbar, retmæssig Krig. "At overskomme m. Trædsthed det, han ikke kunde naa m. Herrestiold." Bedel. (forældet; og Ordet hedder vel egentlig Herstiold.) Herreslot, et. Herreborg. Herresæde. Herrestads, en. Herrepragt. "Herrestads og Pragt." Bording. Herrestamme, en. forstellig eller adelig Stamme, Slægt, St. (Grundtvig.) Herrestand, en. høi og fornem Stand, Adelsstand. "Middelstandens umaadelige Stræben efter at flyve op t. Herrestandens Høiighed." E. Pontoppidan. "Man dog let kunde flende v. Mod og Skabning, at jeg er af Herrestand." E. Rose. At have een i Herrestand. (Vhl. Helge. 169.) Herresæde, et. Herregaard eller Borg, hvor en fornem Herre har sin Bopæl. Herreviis, paa S., adv. paa store Herreris Vilis og Raade.

Herred, et. pl. -er. [Isl. Herad.] en vis Deel af et Stift eller Amt, der har eller havde sin Provst (Herredsprovst) og Herredsfoged: Underdommer i Herredet. = Herredsbønder, pl. Bønder som boe i eet Herred sammen. (Herredsmænd. D. Lov. I. 16. 2.) Herredsskiel, et. Grændseskiel imellem Herreder. Herredsskriver, en. Skriver v. et Herredsting, eller Børnetingsget for Beboerne i et Herred. I tidligere Tider etc flere Herreder lagte under eet Herredsting.

Herredømme, et. [Isl. Herradæmi.] 1. Magt, Myndighed t. at raade, befale over andre. At have S. over en. "Hans Herredømme varer fra Slægt t. Slægt." Dan. 4. 3. 2. høieste Magt, Regtering. At have Herredømmet i et Land. Han kunde ikke efterlade Herredømmet til sin Søn.

Herse, en. pl. -r. fordom i Lehnstiden i Norden: en Lehnsmænd, ringere end Jarlen. [Isl. Hersir.]

Herstæb, et. [T. Herrschaft.] 1. ud. pl. Magt og Myndighed t. at raade og befale, Herredømme. At komme under eens Herstæb Konen har Herstæbet. 2. en fyrstelig, adelig eller anden fornem Familie; i Forhold t. dens Undergivne. Det kongelige Herstæb. Han tiener hos et fornemt S. Bønderne kunne ikke svare Herstæbet hvad de skulle. jvf. D. Lov. I. 5. 6. I. 11. 5. og fl. St. (Derfor: Herstæbsbord, et. modsat: Folkenes Bord, Tjenerbord. Herstæbskudst, en. Kudsst, som tiener et S. Herstæbsvogn, en. en Vogn, især Kæret, som tilhører et S. til Forstel fra: Spyrevogn.) 3. undertiden: en Landstrækning, betydelig Jordelenddom, som een er Herre over. s. Friherstæb. — herstæbelig, adj. som tilhører et Herstæb. Herstæbelige Godser.

Herste, v. n. 1. (har.) [T. herrschen.] 1. have Herredømme, byde, regiere. At herste over et Land, et Folk, i en Stat, Bn.

ende Magt i en Stat. Den hers-
 glion i et Land o: den af Stas-
 allig beskyttede. "Større Modsig-
 neppe tænkes, end Religion og
 rskende ved Evangslove." Birk-
 eherse, styre.) "At herse er at
 re over. Man herseer over det,
 ter, man i Følge sin Villie kan be-
 it beherske er at virke som Herre"
 ver, have Herredømme.) Müller.
 ie styre Andre ogsaa ved Raad;
 over dem v. Magt; men ganske
 rste, kan intet styres. 2. figurl.
 haand, hylde af de fleste. Den
 (mest gieldende) Smag, Mening.
 , Overtro, Vdselhed herse i
 teclasse. = Hersehaand, en. En
 e oplagt Aand; Hersekyt. "Om
 ersehaand al Jordens Rreds bes-
 . Bull. hersekyt, adj. som
 herse eller befale; hersekyten.
 mindre poet. Skr. 1746. 137.)
 st, en. den Konst at herse, at
 Enhver — forstod al Hersekonst,
 n Konst at spare." M. Brun.
 , en. ud. pl. Kyt til at herse,
 ere. hersekyten, adj. pl. her-
 hersekyt, hersekyng. herse-
 meget begierlig efter at herse.
 e, en. ud. pl. en overdreven,
 ig Begierlighed efter at herse og
 Herredømme. = Herseer, en.
 en, som har Herredømme, som
 Om et Fruentimmer: Herseer-
 eras: Herseeraand, en. den Aand,
 Herseer befæles, som styrer hans
 r. Herseerkraft, en. Kraft i
 at kunne herse. "Forborgen i
 dhed der var en Herseerkraft."
 Herseerliv, et. det Liv, en
 rer. "Jer Mornen har beskæret
 Herseerliv." Ohlenschläger.
 , en. pl. - er. [Isl. Hertugi.]
 rsteelig Værdighed. = Hertug-
 t: det Land, som regieres af en
 - hertugelig, adj. som tilhører,
 en Hertug. — Hertuginde, en.
 i Hertugs Høstefælle eller Ent.
 . Hesse, s. Hæs.
 . adj. s. hæslig.
 a. pl. - e. [Isl. Hestr.] et be-
 udyr. Equus caballus, Ordet
 vel om Hannen (Singsten) som
 ien (Soppen.) At holde Heste,
 et Par Heste. s. Arbeidshest,
 Rytterhest, Vognhest, o. fl. At
 hest, staa af Hesten. At være t.
 , være ridende. Jeg mødte ham
 "Den Hest har altid Lyde, som
 n faae." Ordspr. "Bedre er svang
 d tom Grime." (P. Rolle.) =
 K, n. s. pl. Krigsfolk, der tiene
 Hestfol, et. Fol af Pantions

net, Singstol. hestfor, adj. som ha-
 den Alder og Førlighed, at han kan rid-
 en Hest. (forældet.) b) Hestearbejde, et
 figurl. et meget besværligt Arbejde. H-
 steavl, en. Hestes Opdrag, Tilværg. H-
 stebeslag, et. det, som hører til at be-
 slaae eller stoe en Hest; ligesom og Et-
 one selv. At læse, skrive over Hestebri-
 get. Hestebiørn, en. et Ravn, som
 gives de største, mest glubste Biørne. H-
 stebrems, en. et tovinget Insect, der m-
 nes at lægge sine Egg paa Hestens La-
 ber, hvorfra de aflifkes og nedsluges
 (Singstue. Oestrus hæmorrhoidalis.
 Hestebyrde, en. saameget en Hest kan bær-
 Hestebønne, en. En Afart af Bitter-Bes-
 nen ell. den vælske Bønne, som bruges i
 Foder. (Solubønne.) Vicia faba minor
 Hestedoctor, en. i ældre Tid hestpigen, s
 endnu hos Almuen for: Dyrlæge. "En
 Hestedoctor os f. nølly vilde lær: en B-
 t. Maanen." Holb. P. Vær. Hestedom
 adj. uegentl. og i d. Tæle: meget den
 Hestedækken, et. uldent Dækken, som læg-
 ges p. Ryggen af Heste. Hestefedt, et.
 affmettet Fedt af en Hest. Hestefoder
 et. Foder, som gives Heste. Hesteføl
 Hesteføl, s. ovenfor: Hestfolk. Hesteføl
 Hestegilder, en. den, som forstaaer at gilde
 Heste. (Moth.) Hestegjødning, en. H-
 Heste. (modf. Rødgjødning, Hestegjødning
 ic.) Hestehaar, et. pl. d. s. H- af en Hest
 især af dens Hale og Man. Hestehale
 en. Hestens Hale m. dennes lange Paa-
 dust. Hestehandel, en. Handel med Heste
 Køb og Salg af Heste. Hestehandler
 en. den, som driver Hestehandel som sin
 tingsvel. Hestehave, en. indgjærdet
 Mark hvor Heste græsse. (Moth.) Hestehjælp
 en. Anvendelse af Heste s. at bær-
 ell. trække, ell. overhovedet t. et Arbejde,
 som v. mechanisk Kraft fremmes. Den
 Maskine drives uden Hestehjælp v. Bær.
 "Det Mandskab, som uden at oppebie Hestehjælpen
 bringer den første Sprøtte." Brand-
 Forordn. 1799. Hestehilde, en. Hilde af
 Hest, hvormed løsgaaende Heste (s. Gr. i d.
 vilddt Stutteri) fanges. Hestehold, et. 1.
 det, at holde og opfoede Heste. ("Maanedskr.
 f. Hestavl og Hestehold." 1831.) 2. d. i. l.
 Stutteri. (Langebet.) Hestehov, en. s.
 Sov. Hestekiender, en. den, som for-
 staaer sig paa at bedømme en Hests Fuld-
 kommenheder og Lyder. Hestekøb, et.
 Handlingen at købe Heste. At sætte af
 Hestekøb. Giftermaal er intet Hestekøb.
 Hestekød, et. Kødet af en slagtet Hest.
 Hestekobbel, et. (Moth.) s. Selskabel.
 Hestekraft, en. den Arbeidskraft, en Hest
 har og virker med (pl. Hestekræfter, flad.
 usædvanlig stærke Kræfter.) Hesteky-
 dig, adj. som er en Hestekiender. Hesteleie
 en. Betaling for en leiet Hest. Hest-

en. Dyrsløge. (forekommer i et D. fra 1485.) Sesteman, en. s. Ulan. temarked, et. Marked, hvor Peste (sæd- lig ogsaa andre Creature) sælges og købes. Sestemog, et. samlet Slodring af Peste. Sestemølle, en. Mølleværk, som drives v. en Pest eller flere. Sestemøller, en. den, som eier en Sestemølle. Sestematur, en. i dagl. T. og figurl. en meget stærk Natur. Sesteprang, en. Prangen m. Peste. Sestepranger, en. som tæller om i Landet og driver Pestsandel. Sestepære, en. i d. Tale: Pestens Slodning, naar den er fast og klar. Sesterenden, en. Beddeløb med Peste. (B. S. D.) Sesterumpe, en. s. Hestehale. Sesterøgt, en. Pestens Røgt eller i og uden for Huset. Sesterter, en. Staldkarl ell. den, som røgter Pesten i Marken. Sestestifte, et. Sted, hvor Reisende stifte Peste, og Glerningen stifte P. Sestesto, en. Jern, som bruges under Pestens Pover, og er dannet af disse Skikkelse. Sestestræbe, en. Stræbe. (Moth.) Sestestagter, en. den, som giver Mærking af at slagte Peste og sælge Skidd. Sestestagteri, et. Sted, hvor Peste slagtes. Sestesygdom ell. Sestesyg, en. Sygdom, som Pesten kan være berøstet. Sestesyn, et. offentligt Syn ell. Befigtelse af Peste. Sestetov, et. T. hvor Pestemarked holdes. Sesteter, pl. et Navn paa de almindelige Pester eller Fodervisser. (Vicia sativa.) Sesteryv, en. den, som stæler Peste. Sesteryveri, et. Glerningen, at stæle Peste. Sestetoi, et. Alt hvad der hører t. Seletoi Povedtoi for Røse- og Rideheste. Sesteværk, et. Mølleværk ell. andet Værk, som drives ved Peste. Hevn, en. ud. pl. [Isl. Hofud.] Enst og Stræben efter at giengielde en Fornærmelse ell. uret, man har lidt, ved at bringe Fornærmeren ell. bringe Straf over ham. At raabe om H. over een, søge Hevn over een. At tage H. for en Fornærmelse. At han udfører andres Hevn; men glemmer sin egen." Kampmann. (I St. for: Straf bruges det i D. Bibel.) = Hevn, en. Dom, hvorved en Fornærmelse straffes; Straffedom. (Baggesen.) hevn, adj. glad over at kunne hevne sig, glæder sig v. sin Hevn. "Oldingers infro Flok." Bergh. "Med flammende infro Blik." Samme. hevnigierig, som ikke let glemmer en Fornærmelse, er begierlig efter at hevne den. hevnigierighed, en. ud. pl. den Egenkab, være hevnigierig. hevnliar, adj. begierlig, hevnstro. "Drikker da Drkenen infriart Blod." Bergh. Hevnlyst, en. til at hevne sig, hevnigierighed. Det billig er din Parme, hvor ivrig

maa din Hevnlyst være." Ohlenschl. = Hevnsløge, en. Dag, p. hvilken Hevn ell. Straf udføres over een. "Der forestaaer en Hevnsløge, da enhver skal lønnes efter sine Gierninger." Baskholm.

Hevne, v. a. og rec. 1. [Isl. hefna.] giengielde en tilføiet uret ell. Fornærmelse, tage Hevn over. At hevne eens Død. At hevne et Overfald, hevne en Forurettelse paa den Uldige. At hevne sig paa een. At hevne sig selv, selv udføre sin Hevn. = Hevnelyst, en. d. s. s. hevnigierighed. — Hevner, en. den, som udøver Hevn. "Hevnen kilbrer Hiertet vel; men falder blodigst dog tilsidst p. Hevneren." Ohlenschl.

Hex ell. Hæx, en. pl. Hæxer. [A. S. Hægesse. T. Per.] et Dvindsfolk, som udøver, ell. troer at udøve Trolddomskonster; en Troldqvinde. = Af dette Subst. og v. at here: Hæxbog, en. Bog om Hæxkonster. (B. S. D.) Hæxedands, en. Dands og Enstighed, som Overtroen meente at Hæxer foretog til visse Aarstider, især St. Hans Nat. Hæxedrik, en. fortryllende Drik, Trylledrik. Hæxefærd, en. Reise, som Hæxerne troedes t. visse Aarstider at foretage t. deres Samlingssted, p. en overnaturlig Maade. Hæxeknude, en. Knude, som Overtroen tillagde Trolddomskraft. Hæxekunst, en. den Kunst, at kunne here. Hæxekonster, pl. Trolddomskonster. Hæxekraft, en. Trolddomskraft. (Ohlenschl.) Hæxemeel, et. Navn som tillægges det fine Støv, der udgør Frøet af en Mos-urt (Lycopodium clavatum) og som Overtro fordem tillagde hemmelige Kræfter. Hæxemeister, en. et Dvindsfolk, som meentes at forstaae Hæxekonster; en Troldmand. Hæxerord, pl. visse hemmelige Ord, som skulde anvendes ved Hæxekonster. Hæxeprove, en. Prøve, som foretoges med Dvindsfolk, for at komme efter, om de vare Hæxer, s. Ex. ved at kaste dem i Vandet. Hæxefang, en. S. som brugtes v. Hæxekonster; Tryllefang. Hæxestav, en. Stav, som tillagdes overnaturlige Virkninger; Tryllestav. m. fl. lignende Ord.

Hæx, v. n. 1. (har.) udøve Hæxekonster. Man troede, at hun kunde here. — Det bruges ogsaa som v. a. At here Pengene af eens komme. — Hæxeri, et. pl. — er. det, som stæer ell. troedes at stæe v. Hæxekunst; Trolddom.

Hialder, en. (to Stavelser.) taabelig Snak, Sludder. (dagl. T.) Deras: hialdre, v. n. (snakke uden Forstand, slubdre. Moth.) og hialdervorn, adj.

Hialte, et. [Isl. Hialt, Sværdknæp; Hialti, Sværd.] et forældet, men af nogle Nære optaget Ord: Greb paa Sværdet, Naardegreb, Sværdstætte. "En rusten Glasvind, udi Hialtet brusten." Ohlenschl. (I

denne Bemærkelse forekommer det ogsaa i Ræmpeviserne.)

Hiappe, v. n. 1. (har.) flamme, støde i sin Tale. At hiappe som en Hund i hed Gød. Talem.

Hiast, en. pl.-er. (een Stav.) f. Jast. en Klub, Plæt.

Hiaste, v. n. og a. 1. (Moth.) f. jaste. 1. bruges deels om at arbejde i noget, som er forbundet m. Søleri; deels om at røre i det, som er vaadt; fugtigt; handle uordentligt m. noget, tilføle ell. tilføle det. (dagl. T.) At hiaste m. noget t. langt ud p. Matten. At hiaste i Vandet, i Maden. At hiaste noget sammen, blande det sammen paa en uordentlig, skidensærdig Maade. At hiaste fine Klæder til. (f. afhiafte.) = Hiasteri, et. 1. Gierningen at hiaste. 2. noget, som er hiaftet sammen ell. afhiaftet.

Hid, adv. til dette Sted, her hen, til Stedet, hvor den Talende er. (modf. did.) Kom hid, nærmere hid, bring det hid. — Hid ad, hid efter, her hen imod; hid ned; hid over, her over; hid og did, snart her hen, snart derhen, fra een Side t. en anden. "Det skeete i det man gik hid og did." 1 Kong. 18. "Lad dem vante ustadige hid og did." Ps. 59. 12. — hid sammensættes m. adskillige Verber, især i partic. pass. hvor det beholder sin Bemærkelse uforandret, f. Er. hidbaaren, (hidbringe) hidbragt, (hidføre) hidført, hidfat, (hidsende) hidsendt, hidslæbt, hidvendt, o. fl. Desuden: Hidsførel, en. Gierningen at føre hid. Hidskomst, en. Ankomst til dette Sted. hidslede, v. a. 1. lede til dette Sted. Denne Skade paa kom, da man vilde hidslede Vandet (bedre: lede Vandet hid.) 2. figurl. udlede, søge Grund, Aarsag til. (Kun hos enkelte Næere; tvetydigt og overflødig. T. herleiten.) "Hvorfor vandre Næren, ved at hidslede den fra saa uædel en Hidskomst?" Schytte. "Retsfærdigheden hidsleder sin Oprindelse fra den Evige." Mønst. Hidsløb, et. Løb til dette Sted, Vandets Hidsløb. Hidsreise, en. Reise t. dette Sted. hidsrøre, v. n. 1. (har.) have sin Grund, Aarsag i. Denne Svagthed hidsrører fra hans Sygdom.

Hidindtil, adv. før ell. lige indtil denne Tid, indtil denne Dag.

Hidse (heise i Beiret.) f. hisse.

Hidse, v. a. 1. [af hede.] 1. forvolde Hede, især indvortes. Denne Viln hidser for meget. 2. figurl. oppegge, tilskynde een, v. at gøre ham vred, hidsig. At hidse een til noget. Moth. (ostere: ophidse.) 3. jage til Døde med Hunde. At hidse en Flok, en Hare. 4. tilskynde, egge til at fare paa, at angribe. At hidse en Hund p. een. At hidse Drengene, Hundene sammen.

Hidsig, adj. [T. hitzig.] 1. forenet med stærk indvortes Hede ell. Betændelse.

En hidsig Feber. 2. som vakter indtes Hede, hidsende. Hidsige Drift. forig, hetsig. En hidsig Natur. En hidsig Ordstrid. "Den hidsige best anstreges for ikke at lade en anden træve sig foran." Müller. 4. ivrig, opbragt, hetsig Brede. At blive hidsig over noget, især een. Han bliver let hidsig. "Hvis det nemmelig er Vreden, som frembringer Mandens Hetsighed, kaldes han hidsig Müller. 5. meget begierlig. At være hidsig efter, paa noget. (dagl. T.) = Den Hidsighed, en. ud. pl. (i alle Adjektiv Bemærkelser.) Hidsighed i Blodet. Den S. gaaer hastig over. "Hidsighed kommer nær at Menneket er ophidsat, eller at drives v. en fremmed Kraft." P. E. Müller.

Hidtil, adv. 1. indtil dette Sted, til og ikke videre. 2. indtil den Tid hidindtil. Hidtil er Alt gaaet godt. — Hidsaa: hidtildags.

Hie, et. (Spilssomt, om een eller Stavelser.) [Isl. Hi, Fritimer, Fritimer eller snarere: Hydi, Dyrrelie.] Hie Winterlele, Winterdiale; da den færdig ligger i Hie. (Hædvant: er Hædvant for dette Ord: "Naar Bigrnen fra Hie springer ud til Nord beredt." E. H. Bautast. S. 14.)

Hielm, en. pl.-e. I dette og de følgende lignende Ord udtales Si som Hi [Isl. Hialmr.] 1. Sernhue, Sernhat, forordum brugtes til Hovedets Beskyttelse. Bærn i Kampen. — I Baabentouren den Hielm, der anbringes over Baabens Skjoldet. "Forhøiet Rang, Forandring Baaben, et Skjold, en Hielm, Hiel eller aaben." Rehn. 2. om det, som ligger en Hielm, f. Er. Dæksel ell. Hat paa Brændevinspande ell. Destilleret. et last Tag paa Stolper, til at løfte og ned, hvorunder Såd gemmes. (D. 15. 18.) "Et Huus p. Marken, som man ved Avang ind i." Moth. = Hielmen, en. Fiederbust t. Prydsel paa Hielmhielmdannet, adj. v. dannet som en Hielm. Hielmdætte, et. i Baabentouren: Hielmdætte, der hænge ned paa begge Sider af Hielmen. Hielmdættet, adj. v. dækket m. Hielm, især en Hielm. "Paa Gæstefænen sidde mange hielmdætte Ervæder." Ohlenschl. Hielmgitter, et. den gængske nemstaarne, gitterdannede Deel af (aaben) Hielm, som slæbes ned for at sætte. Hielmkam, en. Bølle oven på Hielmen, hvori Hielmbuffen sættes. (Hielmding.) Hielmflap, en. den Deel af Hielmen, som slæbes ned for at sætte. Hielmsmykke, et. det, som til Smukt sættes i Hielmkammen. Hielmtag, et. Hielm, 3. og Kuppel. Hielmsmykke, et. Hielmsmykke, som een bærer til Hæder eller Mærke for at skelnes fra andre.

met, adj. egentl. forsynet m. Hielm; a br. især om Dværg, der har holdt Hoved og Kroppen af anden Farve. En rød hielmet Ro; en rød Ro, som er hielmet; forthielmet.

Hielme, en. (Ogsaa: Hielm.) Sands, som hører til Rør-Slagten, og er trinlig nyttig til Flyvesands Dæmpning; trætag, Senegræs. Arundo arenaria. Rev. VI. 17. 29.)

Hielp, en. ud. pl. [3st. Hialp.] 1. rningen at hielpe, Bistand. At komme til S., give een Hielp. At søge S. een. "Beskyttelse er mere end Hielp; den strækker sig ogsaa t. Forsvar imod fereftaaende Ulykke." E. Heiberg. 2. I rdeleshed: Raad, Redning i Engdom. søge S. hos en Røge. Der er ingen S. t den Engdom. = Hielpefilde, en. det, raf man faaer ell. kan staa sig Hielp. Hiet er den eneste S. han har tilbage. Hielp, adj. 1. uden Hielp, som ingen ls har ell. kan faae. Alle forlod ham Hielp. 2. som ei kan hielpes, helbres. Han er i en hielpels Tilstand. Hielperede; en. ud. pl. Udflugt, Forevens g, det hvorved man hielper sig ud af Sag. (forældet.) hielperig, adj. som rig Gøne til at hielpe. (Arreboe.)

Hielpe, v. a. hialp; hiulpen, hiulpet. hiulpne. [3st. hialpa. N. S. helpen. etymolog. Grunde (imperf. hialp) den rigtigere Skrivebrug: hialpe.] 1. bedre eens Tilstand, gøre den fuldkom e, enten ved at staa ham et attraet te, ell. ved at borttage, bortfiere et de fra ham. At hielpe een som er i Nød, lpe een m. Penge, m. et Laan; hielpe ud af en Fare, Forlegenhed. (jvf. under re.) At hielpe een til et Embede, t. en af Røne. Endnu er han ikke hiulpen n den, som længe har søgt Embedet.) rmed et vi begge hiulpne. Det staaet : til at hielpe (eller hielpes. Moth.) elp Gud! (et Ønske t. den som nyser.) Rønge kan hielpe een." Ordbr. "Hielp selv, saa hielper dig Gud." P. Volle. færdes: læge, helbrede. Røgemidler a her ikke hielpe. Naturen maa hielpe selv. Dermed har han hiulpet mangel g. Det hielper imod Hovedpine. 3. ite, gavne. Det hielper ikke at tale til m herom. Her hielper ingen tomme Ord. an saadan Straf ikke hielpe." D. Rev. 1. 2. 2. Hvad hielper det mig at gaa t. m? 4. forene sine Kræfter m. en Ans t. Opnaaelsen af et Møeed; bistaae, derstøtte. Hielp mig Sækken paa Nak. 1. Hielp ham at bære det. At hielpe een et Arbejde; hielpe een med Raad og ad. At hielpe een over et Vandsted, lpe een frem, over, bort, ud, o. s. v. At hielpes-ad, v. n. pass. hielpe hin-

anden. Vi maa hielpes ad, at bære det. — At hielpe sig, rec. nære sig, nøies med. Man kan hielpe sig med lidet. 5. Med præpos. At hielpe een af m. noget, stille ved, befrie fra. (jvf. afhielpe.) At hielpe een af Donen i Salmen (forværrer hans Tilstand v. Hielp ell. Raad.) — At hielpe een frem i Verden, forfremme, befordre. At hielpe een op (som er falden.) jvf. op-hielpe. — At hielpe paa een, komme ham t. Hielp. At hielpe paa en Sag, fremme den, bringe den i bedre Stand. — At hielpe til, tage hielpsom Deel i. Han hialp til v. Arbeidet. = Hielpeflaade, en. Krigsflaade, hvormed een Magt kommer en anden t. Hielp. Hielpelærer, en. den, der antages t. Hielp for de faste Lærere v. en Skole ell. d. Hielpeløgn, en. (Moth.) s. Nødløgn. Hielpemiddel, en. pl. -midler. det, hvoraf man betlener sig som en Hielp til at opnaae noget. S. imod en Engdom. S. t. at lære et Sprog. Hielpes ord, et. Ord, hvoraf man i Sproget be-tlener sig for at danne Verbernes Tider (verbum auxiliare.) Hielpepenge, n. s. pl. Subsidier. (B. S. D.) Hielpes præst, en. Capellan. hielperedes adj. villig, redebon til at hielpe. (forældet. hvitfeldt.) Hielpestat, en. 1. en Stat eller Tillæg til en Stat, t overordentlige Tilfælde. 2. Stat, som den mere Velhas vende ell. Rige maa betale s. den Fattige. (Moth.) Hielpetropper, n. s. pl. Krigsfolk, som een Stat sender den anden til Understøtning. hielpevillig, adj. hielpsom, hielperede. (Moth. usædvanligt.) = Hielper, en. pl. -e. den, som bringer Hielp, giver Andre Hielp. "En ærlig Ven, en trofast Raadgiver, en nidtiær Hielper." Balth. — hielpsom, adj. som gierne vil hielpe, være andre til Hielp. Deraf: Hielpsomhed, en. ud. pl. "Om end ikke Tabet, v. saa mange Medborgeres uforsær dede Hielpsomhed, var blevet formindsket." Rahbet.

Hiem, et. ud. pl. [3st. Heimi.] 1. Sted, Egn, Land, hvor een har hjemme, hvor han enten er født ell. fra sin tidligere Barndom opdragen. At forlade sit Hiem. Jeg har i mange Aar ikke seet mit Hiem. Enhver elsker sit S. "Digterens Hiem." — uegentl. om Dyr, Planter. Denne Bært har sit oprindelige Hiem i Amerika. 2. Huus, fast Bopæl, hvor en Person sædvanligen opholder sig, enten som Eder ell. Leier. Jeg gik i Aftes fra Hiemmet. At have Huus og Hiem; være bosiddende og føre Huusholdning. Han har intet fast Hiem, har ingensteds S. (om en Lands frønger.) = Til Substantivet høre følgende Sammensætninger: Hiembygd ell. Hiemsboigd, en. d. s. s. Hiemstavn. Hiemegn, en. Egn, hvor man har hjemme, er født,

ell. en lang Tid har levet. **Hiemeng**, en. Eng, som ligger i Nærheden af Jordbrugerens Gaard. (Deconomist Magazin. II. 327.) **Hiemføding** eller **Hiemføding**, en. 1. en Person, som ikke har været borte fra ell. ret langt uden for sin Hiemegn eller Hiemstavn. "Raa og ukundige Hiemfødinge, som aldrig have sat Foden uden for deres Fødested." Bagg. N. Klim. 2. hos Eldre: en Indfødt. Indigena. (Laußen. 4. Mosch. 15.) **hiemfødt**, adj. (Dluff.) s. **hiemmefødt**. **Hiemland**, et. Land, hvor man har sit Hiem, hvor man er født, ell. længe har levet. (Baggesen.) **Hiemlede**, en, ud. pl. Lede, uløst t. Hiemsnet. (Bording.) **Hiemlevnet**, et. det Levnet, som man fører hiemme i sit Huus. "Dette er nu Jesuiternes Hiemlevnet." N. N. Aalborg. 1607. **Hiemliv**, et. det Liv, som føres i Hiemmet; Ophold i sit Hiem. "Et uafbrudt S." Rahb. "At forlade den elskede Arne og det vante Hiemliv." Dlussen. **Hiemlod**, en. Jordlod, som ligger lige ved ell. nær ved Gaarden, Indmark. **Hiemlængsel**, en. Længsel efter Hiemmet. **hiemløs**, adj. som intet Hiem har. "Hans løse Stæl vil sværme hiemløs om i Stabningen." Baggesen. **Hiemsagn**, et. S. om Hiemmet, indenlandsk Sagn. (Bagg.) **Hiemstavn**, en. d. s. s. Hiemegn, Hiemland, Hiemsted. "Reent du dog gamle Hiemstavn ei forlade." Rahb. **Hiemsted**, et. Sted, hvor een har hiemme eller har sit Hiem. **hiemsyg**, adj. syg af Hiemlængsel, begierlig efter at komme hiem. (Vos Ewald: hiemmesyg. Fiskers. III. 1.) **Hiemsyge**, en. d. s. s. **Hiemvee**. **Hiemting**, et. Underret, hvortil en Sag først bør indstævnes; fordi Rets ten er p. det Sted, hvor Sagvolderen har sit Hiem; Bys, Herreds ell. Birketing. **Hiemtingsdom**, en. Dom, som affiges v. Hiemtinget. **Hiemvee**, en. høj Grad af Hiemlængsel, der gaaer over t. at blive en Engham. = **hiemlig**, adj. s. nedenfor. **Hiem**, adv. [Isl. heim.] til sit Hiem, Hiemsted, Huus, ell. Fødeland (domum.) At gaae, reise, komme hiem. At skrive hiem t. sine Forældre. Han er udenlands; men ventes hiem næste Aar. [vs. hiemme. — Hiem ad, hiem efter, p. Veien til Hiemmet. (Hiemad forekommer ogsaa sammentrukket. "Jeg — den samme Bane, man Cæsar henad vandte saae, betraadte hiemad." Bagg. Klimb. 246.) — Hiem forbindes m. endeel Verber, som bemærke: at færdes, bringe, føre, m. m. og derfra stammende Ord, hvoraf adskillige forklare sig selv: **hiemagt**, v. a. 1. føre hiem til Huset. **hiemavle**, v. a. 1. føre Eed hiem, bierge Eed. (Moth.) **hiembringe**, v. a. 3. "Han lovede, selv at besørge Alt hiembragt." Bandal. **hiembære**, v. a. 3. egentl. bære hiem; figurl.

a) erhverve, opnaae. "Den Binding, hiembar, er afsmittet Væ." C. D. B. "D Konge, nyd den Løn, din Siel hiembære." Metrop. Schiermann. b. bringe. "Alt hvad i Luften er, dig Laetis hiembærer." Arreboe. **Hiem**, et. den Omstændighed, at noget hiemder, er hiemsaldet. **hiemsalde**, v. a. tilfalde een, som den rette Eier; for t. een. En hiemsalden Arv. Hans Hiemsaldt til Kronen. **hiemsaren**, part. br. i den Talemaade: at være gift og hiemsaren. **Hiemfart**, en. **Hiemreise**. **Hiemfærd**, en. 1. **Hiemreise**. (Bording.) **Hiemfærd**, som unge Brudfolk gjøre efter deres Bryllup. (Moth.) 3. Medgift. (Hiemfærdige, v. a. 1. udrede t. en Hiemfærd m. fornøden Forberedelse ell. redning. "Det medfølgende Stib skulde hiemfærdiges." Wand. Mindesm. II. 192. (u. vanl.) **hiemføre**, v. a. 2. bringe, føre Hiemmet. "Paa Bruden hiemførte t. sit Huus." S. Staffeldt. "Den Aant, tro har dig hiemført — han vil og hiemføre." Grundtvig. **hiemgaar**, adj. v. som gaaer, drager, reiser, for ad Hiemmet til. "De hiemgaende Lebe." Bandal. **Hiemgang**, en. G. ningen at gaae hiem. **Hiemgave**, en. gift, en. d. s. s. Medgift. **Hiemgiæld**, en. Giæld i et Bo, som er giort Boets Rytte og Gavn (s. Ex. Præst Folkeløn, o. d.) At tage Skade for Hiemgiæld, Tale. 3. ingen Godtgjørelse. Fuldstigjærelse kunne fordræ, fordi selv er Skyld i Skaden, man har t. "Kanger han Skade derover, da har t. Skade s. Hiemgiæld." D. E. I. 24. 29. "At mindre han vil tage Skade s. Hiemgiæld om han det forsømmer." D. E. I. 24. **Hiemkald**, et. det, at man kaldes hiem. **Hiemkaldelse**. (Baggesen.) **hiemkalde**, v. a. 2. kalde den tilbage t. Hiemmet, som har forladt det eller er bortvæst i et figurl. om Døden. "Naar Livets paa selv hiemkalde vil hans Aant." R. Brun. **Hiemkørsel**, en. Hiemkørsel, føre hiem. **hiemkommen**, part. **hiemkomne**, som er kommen til sit Hiem. **Hiemkomst**, en. Tilbagekomst t. sit Hiem. **hiemlande**, v. u. (et.) komme hiem t. et det fra en Reise. (fieldest.) "Et Et hiemlandet fra den Grind Strand." Bording. II. 124. **Hiem**, et. Forlov t. at drage hiem. At tage paa sin egen Haand, begiere Hiem (Bedel.) "Hvorfor han maatte gaa derne Hiemlov." Bandal. "Han Hiemlov gav, og Leiren lod opbrude." B. bing. **Hiemreise**, en. Tilbagereise t. Hiem; modsat: Udreise, Hjemreise. **hiemsende**, v. a. 2. sende t. Hiemmet. **Hiemsending**, en. (Rahbek.) **hiemshille**, v. a.

klæde til. (usædvanl.) "Jeg derfor nu min
tes Gang — dig, Gud! hiemstille vil." —
hiemsøge, v. a. 2. føre Straf ell.
et ondt over (egentl. over eens Huus og
m.) "Nu foer en Sværm ud p. Havet, for
hiemsøge fremmede Kyster," Bogelius.
me By er ofte hiemsøgt m. Ildsvaade.
dermed sig forseer, hiemsøges skal
Straf." Bording. "Jeg et nult Hierte
hiemsøgte m. en Kniv." Bessel. (Riær.
Str.) I dagl. T. bruges det for: bes.
Deraf: Hiemsøgelse, en. (der ogsaa
om uvelkomne ell. besværlige Besøg.)
en Lykke — at være fri for all fiedsom-
og uvelkomne Hiemsøgelse. Rahbek.
Tilf. VI. 419.) Hiemtog, et. Til-
tog, Tilbagereise t. Hiemmet. "Dagen
aa fortsatte han sit Hiemtog videre."
ndal. Hiemvandring, en. Hiemsærd
føds. figurl. Død. Hiemvei, en.
en t. Hiemmet. Modsat: Fenvet. "Til
ferladte Land en taarevædet Hiemvei
"S. Staffeldt. Hiemvende, v. n. 2.
vende om t. Hiemmet, vende Reisen
ad. (Baggesen.) "Dg naar du hiem-
de fra Fare og Strid." Grundtvig.
ar engang jeg saae ham frelst hiem-
de." Fibigers Soph. Hiemvise, v.
i Lovsproget: afvise en Dom fra
retten t. Underretten, hvor den er af-
v. Grund af Feil i Formen. Deraf:
motioning, en.
hiemle, v. a. f. Hiimmel, nedenfor.
hiemlig, adj. [af n. a. Hiem.] som
t. Hiemmet, udgaaer fra, passer til
amet. (nyt D. efter det T. heimisch.)
hiemlig Areds." Bagg. (Poet. Ep.
"En almindelig Følelse af Borgers
og hiemligt Velbehag." M. "Det hiem-
stille Sovestammer." Bagg. (Fabry. II.
[Denne Forf. som først har brugt
stiver det ogsaa hiemmelig. "Gader,
Kanapper og Forstuer havde noget
ordentlig patriarchalt og hiemmeligt."
r. I. 244.]
hiemme, adv. [Tsl. heima.] i Hiem-
paa sit Hiemsted. (doml.) jvf. hiem,
— At være hiemme. Han sagde mig,
han vilde gaae hiem; men jeg fandt
ikke hiemme. Jeg har Bogen hiemme.
At have hiemme i et Land, en By o:
født der, have sit Hiem der, sin Hær
derfra. "I Mulm din Krop, i Lys
Gaal har hiemme." S. Blicher. — At
hiemme i noget, i en Videnskab o:
aae den tilgavn. "Stændt han har
kært, er han dog hiemme i alle Kunds-
skab." Storm. — Hiemme i vor By,
et Land (siges af dem, som er borte
aa.) Hiemme fra, fra eens Hiem, Fø-
d, Hiemsted. (Tsl. heiman.) At kende
hiemme fra. Det er sendt mig hiemme
Jeg kommer lige hiemme fra. =

hiemmeablet, adj. v. som er øvlet p. eens
egen Jord, ell. i Landet selv (i sidste Til-
fælde mods. udenlandst.) hiemmebrygs-
get, adj. brygget i Huset selv. Hiemmes
brygget Ml. hiemmebygget, adj. v.
bygget i Landet, i Hiemmet. "Hiemmes
bygget Kisl." (o: Skib.) E. Storm.
Hiemmedaab, en. Daab, som sker i Fors-
ældrenes Huus. (Ulsings Anm. t. Tingsr.
I. 329.) hiemmedøbe, v. a. 2. døbe et
Barn, ikke i Kirken, men i Forældrenes
Huus. Hiemmesøding, en. f. Hiemsø-
ding. hiemmesødt, adj. v. opfødt, til-
lagt i Huset eller Gaarden. Hiemmesødt
Dvæg. (Forekommer oftere i Formen hiem-
født. "Naar den, som kender sig ved
Fæet, siges det at være sit hiemsødt." D.
E. VI. 17. 8. "At disse Planter og Dyr
ikke ere hiemsødt i de Egne, hvor vi nu
see deres Lervinger." Olussen. Stand. Lit.
S. Str. 18 Bd. 49.) "Konstens Genius
syntes hos dem ligesom oprindelig hiem-
født." M. • hiemmegiort, adj. v. giort
hiemme i Huset, eller ved Huusmoderens
Omsoarg; ikke i Fabriker. Hiemmegiort
Tøi, Klæde; hiemmegiort Læred. (modf.
Kiøbelæred.) hiemmehørende, adj. v.
som har hiemme p. et Sted. De der hiem-
meørende Bærter, Dyr. "En i en vis
Stat hiemmehørende Forbrøder." A. Dns
sted. Hiemmesiddende, en. ideligt Ophold
hiemme i sit Huus. Hiemmesidder, en.
den, som er idelig hiemme, som stelden
gaaer ud. hiemmespundet, hiemmespyet,
adj. v. spundet, spyet hiemme i Huset, af
egne Folk. hiemmevant, adj. saa vant
t. et fremmed Sted, som om man der var
hiemme. Han er hiemmevant der i Huset.
hiemmevirket, adj. v. d. f. f. hiemmegiort.
hiemmevævet, adj. v. vævet i Huset selv.
At bruge hiemmevævet Læred.

Hiemme, v. a. 1. huse, give Hiem, Oph-
holdssted. At hiemme Fredløse. (Pøitsfeld.)
2. At hiemme sig, blive hiemme, faae et
Hiem, et varigt Blivested. (usædvanl.)
"De ædlere Konster og Videnskaber vilke
aldrig hiemme sig i en Stat, hvor Alle,
der ikke ere Ridsmænd — ere Kræmmere."
Baggesen.

Hiimmel, en. [Tsl. Heimmilld.] 1.
lovlig Adkomst ell. Retgrund t. en Tiens
dom, ell. p. Besiddelsen af en personlig Ret-
tighed, ved gyldige Bevisligheder. At have
S. for noget. "Pois de have lovlig Hiem-
mel p. den Myndighed, de herved udøve."
Rahbek. (D. Tilf. VI. 578.) 2. det, at
kunne lovliggen paavise den, som har overs-
draget, afhændet, tilstedet een noget. Han
kunde ikke stasse S. og blev sigtet som Tuv.
"Brøster ham Hiimmel." (D. E.) "Da bliz
ver han derfor et Tuv, om han kan stasse
sin Hiimmel." VI. 17. 14. 3. i Lovspro-
get: a) Tilstaaelse, ell. Forpligtelse, som

een paatager sig, at træde i en andens Sted som Sagvolder, ell. svare for ham i Retten. (s. D. Lov. I. C. 11. i øvrigt forældet.) "Hvo, som Himmel vil være til Ting, ell. i nogen Rettergang, paa sine egne, eller sit Herstabs Vegne." D. E. I, 11. 1. b) Tilladelse, Fuldmagt. (D. Lov. V. 10. 41.) = a) himmelfast, adj. som der er Himmel for, som s. et brøster. b) Hierneløb, et. Brev hvorved noget hiemles; eller hvorved Hiernelsmanden paatager sig at svare for en Andens Sag. (D. Lov. I. 11. 3.) Hiernelsmand, en. den, som giver en anden Himmel, hos hvem Himmel kan søges. Jeg har min S. for mig. Denne Forfatter er min S. Hierneløbspligt, en. Forpligtelse til at staae Himmel t. en Ting ell. Besiddelse. (D. Lov. I. 11. 3.) = himmel, adj. [Isl. heimill.] erhvervet m. Rette. Hiernelt Guds. (forældet.) = hiemle, v. a. give eller staae Himmel for noget. "At hiemle og værges Duus ell. Jord, som man sætter, m. nøisagtigt Skøde." D. Lov. V. 3. 12. "Da bør han at føre sin Ridsmand (Sælgeren) til Stede, som ham det (Dvæget) kan hiemle." VI. 17. 7. 2. uegentl. for: tilfikkre, bestrænge. "Hvad Pligt ham ydes bør, der hiemler hver sin Ret." P. Bull. (Forsøg i de st. Vid. IX. 149.) 3. i Lovsproget ligesledes: give Ret til, bevise Lovligheden af noget. "Da vilde alt det, som udfrævedes t. at hiemle Sagsmaalet, være tilstaaet." Østeb. (Enomia. III. 589.) At hiemle een noget. At hiemle sig noget til: til egne sig det v. Himmel. — Hiernler, en. d. s. s. Hiernelsmand. — Hiernling, en. Hierningen at hiemle.

Hierne, en. pl.-r. [Isl. Hiarni.] den bløde, i Hovedskallen indsluttede Materie, som staaer i Forbindelse med Rygmarven og ved den med Nerverne i hele Legemet. — figurl. Forstand, Tænkraft. At bryde sin S. med noget. At lægge sin S. i Blod for noget: søge at udforske det. "At uds grandste de langes Hierne og Hierte." Bagg. N. Klim. "En Pige stolt, med Hiernen tom og Hiertet koldt." Ohlenschl. = Hiernear, en. Aare i og omkring Hiernen. Hiernebor, et. Bor til at aabne Hiernes Skallen, Trepan. Hiernehoring, en. Hierningen, at udbore en Deel af Hiernes Skallen, naar den er bestadiget; Trepanering. Hiernebrud, et. figurl. d. s. s. Hovedbrud. (J. S. Schesteb.) "Hvo vilde sig m. Hiernebrud og daglig Fild fast quæle?" Bording. "Befrømrings Hiernebrud dem følger ud og ind." Samme. Hiernefoster, et. figurl. noget, man har udtænkt, et Foster af Tænkningen, Tænkfoster (mest i Skiemt. Bagg. Labyr. I. 93.) hiernegal, adj. affindig. (Moth.) Hiernehinde, en. Hinde, som omgiver Hiernen. Hiernehule, en. Hule i Hiernen.

Hiernehule, en. Hule i Hiernen. Hiernelære, en. den Deel af Anatomien, som handler om Hiernen; og i Lære om Hiernens Organer (eller Galls Theorie.) Craniologia. hierneløse, adj. som mangler s. Hierneløse (acephali.) figurl. som er uden Hiernelære. Hiernemarv, en. br. r. Hovedet om den hvidagtige Masse, der ad Hovedbestanddelen i den store og lille Hjerne (substantia medullaris;) men især om forlængede Hiernemarv (medulla oblongata.) Hiernepølse, en. Pølse, som er af visse Dyr's Hierner. Hierneskalle, en. Deel af Hovedets Been, som indslutter Hiernen; Hovedskal. Cranium. Hiernespind, pl. d. s. noget som er opspundet af, ell. Foster af Indbildningskraften, uden Styrke ell. Virkelighed. "Reened blev i tighed og Gudsfrugt Hiernespind." S. Østeb. "Ofte ere Mængdens Meninger et Hiernespind, arlet af Fordomme." S. Østeb. hiernesyg, adj. som har en ell. anden naturlig Bestaendighed i Hiernen og dens Organer. (Hovih.) Hiernesygdom, s. ueysyge, en. Sygdom, Feil i Hiernen. Hiernesom, en. Hierneskallens sammensætning. Sutura cranii. Hierneværk, en. Smerter i Hovedet, som kommer fra Hiernen. Cephalalgia. Reth.

Hiernep, en. pl.-r. En nordisk Fugl, Hønseslægten, der spises. Tetrao Bonasus.

Hierte, et. pl.-r. [Isl. Hiarta.] det fjerde af de ældre Form Hiertens forretningsnogle Sammensætninger. 1. den indre af Legemsdeelen hos Menneket og andre Dyr: Glasset, som har sit Sæde i Hovedet, og tjener til, ved sin Hæft og Sammentrækning, at optage Blodet i Blodaarrene, og igien udstøde det i Lungerne og siden i Pulaarrene. Hierte staaer (ved den naturlige) hanker (ved usædvanlig Bevægelse,) og siges at bid v. Døden. At have Ondt for Hierte. 2. I mange uegentlige og figurlige Maader bruges Hierte deels for den naturlige Følelse og Følelse i Al: d. s. for: Sind, Sindelag, (Gems) og Sjælelsens inderste Attraa, Tanker, Tilfælde, m. m. f. Ex. At være let, tung, Hiertet. At have noget p. sit S. "Jeg Barm jeg pleiede at udøse Alt, bestil laae mig paa Hierte." Bagg. N. Al Det stærker mig i mit S. At have et blødt, varmt S. Med tungt S. p. denne Dag i Røde. "De fødte det til, berplige det ængstede, troste det ved Hierte." Mynster. — At lægge v. Hierte (tage sig det. Eftertanke.) At gik ham til Hierte. At tagen noget til: røres, lade sig bevæge derved. dets Tilfælde eller nytte ind: naar man ville tage dem til Hierte." Mynster.

have siden mange gudsrigtige Men-
 r taget sig til Hjerte." Samme. At
 Hjerte og Evne t. noget. "Den ædle
 id, som Hjertets Stemme lød." Rein.
 ale af Hjertet, tale Hjertets Sprog
 forstilt, oprigtigen. "Hvor Hjertets
 te Sprog t. Skjal f. Rænker vælges."
 ling. "At de ikke paa nogen Maade
 e fristes t. at ville synge; som det fals-
 fra Hjertet." Rahb. (D. T. VI. 742.)
 lke een af Hjertet, aabne sit S. for
 vende sit S. fra een, kiente een sit
 og mange flere. — Ogsaa for: Mod,
 hed. Mod og Mands Hjerte. At have
 re til at gaac sin Kiende imøde. 3.
 i nogle Tilfælde: det inderste af
 et. At trænge ind i Hjertet af et Land.
 re i Hjertet af Vinteren. (Moth.) —
 rtebladene, de spæde, endnu ikke udr-
 de ell. inderste Blade p. visse Planter;
 r. Raal. 4. nogle Ting, som have
 hed m. et Hjerte. Hjertet i en Pompe.
 rtet i et Spændeden (Deel, hvorved Spæn-
 mmen holdes fast.) — Hjertes, kaldes en
 re i Kortspil. Deraf: Hjertedame,
 rteret, Hjerteti, o. s. v. = Hjerteans
 , en. høi Grad af Angest, der har sin
 ind i Trængsel for Hjertet; Hjertes-
 melse. (B. S. D.) Hjertebanken,
 usædvanlig stærk Bevægelse i Hjertet.
 rteblad, et. s. Hjerte, 3. Hjertes-
 d, et. det Blod, som strømmer ud af
 rtet. "Døden fra dig tog dit sidste Hjer-
 od." Tullin. hjertebrækkende, adj.
 gl. T. om Skrift ell. Tale, det p. en
 , latterlig Maade vil røre, gjøre et
 fr Indtryk. (Holberg.) hjertedannet,
 dannet som et H. Hjertefred, en.
 i Hjertet, i Sindet; Sindero. "Fød-
 Siæl med Kundskab, Hjertefred,
 infet Død." Foersom. hjertefrist,
 som ikke lider af nogen egentlig, ind-
 es Sygdom. (modf. hjertesyg.) hjertes-
 ad, adj. meget glad. hjertegod, adj.
 rlig god, god af Hjertet (oftere i dagl.
 hjertensgod.) Hjertegrandsfer, en.
 , som seer i andres Hjerte, som kan
 de og bedømme andres Sind. (Rahb.)
 tegreben, adj. v. fig. meget angreben,
 ft bevæget over noget. "Du er jo hjer-
 eben; stærke Helt!" Whl. (Palnat.)
 rtekammer, et. en af Hjertets to Afde-
 er. Det høire, venstre S. Hjertes-
 der, en. d. s. s. Hjertegrandsfer. "See
 din Throne ned, fiærlige Fader, du
 rtekiender." Thaarup. hjertekær,
 meget kjær. (dagl. T. oftere: hjertens-
 .) Hjerteklappen, en. d. s. s. Hjer-
 nken. Hjerteklemmelse, en. Hjer-
 tgeft. hjerteklemt, adj. bespændt af
 jst, Hjerteklemmelse. Hjertekryst, et.
 ntag, hjertelig Omfavnelse. "Et tro-
 Hjertekryst at Røte ham forføder."

E. D. Biehl. Hjertekule, en. den uds-
 vendige Fordybning paa det menneskelige
 Legeme, imellem Brystbenet og Raven.
 Hjertelag, et. Sind, Sindelag. At have
 et godt S. til een. "Han, som gav os
 Hjertelag t. at elske." Wnnster. "Vil hun
 — stedsse bære t. os det samme Hjertelag."
 Jac. Graa. "Den, som m. et godt Hjertes-
 lag tager mod en Velgierning." B. Thott.
 "Stu i dine Benneres Glæde Fædrelandets
 Hjertelag." Thaarup. hjertelet, adj.
 let om Hjertet, glad i Sindet. "Ved saas-
 dan Kongegunst — blev jeg saa hjertelet
 og lystig overmaade." Bording. Hjertes-
 lettelse, en. Lettelse i det, der trykker Sin-
 det. hjerteløs, adj. figurl. 1. uden
 følelse, Medfølelse, Medlidenhed; usøls-
 som. 2. umandig, ubehjertet, frig. "Slet
 ingen saa forsagt og hjerteløs kan findes."
 Bording. hjertemeent, adj. virkelig
 meent, oprigtig, hjertelig. "En hjertemeent
 Præis." (Betømmelse.) Pram. Stærkodd.
 18. "En hjertemeent Lovsang." Rahb. (D.
 Tilst. II. 763.) Hjertenag, et. træns-
 kende Nag ell. Sorg; Hjertesorg. (Jacobi.)
 "Mig har mit Hjertenag, min Skam —
 nu døbt i Skoven fulgt." Th. Stodfleth.
 Hjertepung, en. stærk, dobbelt. Hud, hvori
 Hjertet er indsluttet. Pericardium. Hjer-
 tero, en. Sindero, Siælsfred. Hjertes-
 rod, en. 1. den midterste Rod, Hovedro-
 den p. en Plante. "Paa disse Træer maa
 Hjeteroden ved den første Omplantning
 bortstøres." Olussen. (Ved nogle Træer:
 Pælerod.) 2. det inderste af Hjertet;
 (Fibræ cordis. Moth.) og figurl. Siælens
 Jnderste. (H. Tausen.) hjertesrørende,
 adj. s. rørende. (B. S. D.) Hjertesaar,
 et. Saar i Hjertet; men ogsaa figurl. for:
 døb, vedvarende Sorg Hjertesands, en.
 holere, ikke blot legemlig Sands ell. Fø-
 lelse. (N. Drd.) "Her, hvor man har Hjer-
 tesands f. Sang." Bagg. Hjerteskiold,
 et. i Waabenkonsten: et mindre Skjold i
 Midten af det større Waabenkiold. Hjer-
 testud, et. 1. Stud, som rammer Hjertet.
 "Som vilde Tiger sluer m. Skyttens Hjer-
 testud." N. Brun. 2. Stud, Spire af Hjertet
 ell. Toppen p. en Plante. Hjerteslag, et.
 1. Hjertets pulserende Bevægelse; Hjertes-
 banken. (Moth.) 2. det Kiød p. et slags
 tet Kreatur, som ligger bag og v. Siderne
 omkring Hjertet. (Moth.) Hjertesorg,
 en. Sorg, som kommer fra Hjertet, gaaer
 døbt t. Hjertet. Hjertesting, et. uegentl.
 et Sting, en stikkende Smerte i Brystet.
 hjertestyrkende, adj. uegentl. som styrker,
 opliver Nervekraften. Saaledes ogsaa:
 Hjertestyrkning, en. Hjertestød, et.
 egentl. dødeligt Saar, ell. Stød i Hjertet;
 figurl. Hjertesorg, Modgang, (især uvens-
 tet, som enten volder een Døden, ell. dog
 er pilselig at bære.) Det gav ham et Hjer-

testod. "Vor Jomfru deraf fik et saadant Hiertestod." Holberg. Hiertesuf, et.

dnbt Suf; Suf, som kommer fra Hiertet. "Han drager dnbt et Hiertesuf." J. L. Heisberg. Hiertesyg, adj. indvortes syg, als vorlig syg. Hiertesygdom, Hiertesyge,

en. 1. egentl. en Sygdom, der har sit Ede i Hiertet. 2. uegentl. indvortes Sygdom, hvorved hele Legemet lider. Hiertetrost, en. det, som trøster, beroliger.

Hiertetyo, en. figurl. i komisk Stil: den, som vinder en Andens Hiertell. Klærlighed. "Ordet Hiertetyo er mig en Afsty blevet." Bessel. Hiertevand,

et. Bædste inden i Hiertepungen. Hiertevarm, adj. poet. som har et varmt Herte, en varm, livfuld Følelse. "Støng ne hovedløse, hertevarme, vingefagre Fugl fra Paradis." Bagg. = hiertelig, adj. og

adv. som kommer fra Hiertet, inderlig, oprigtig; forenet m. en sand, levende Følelse. adv. inderligen, oprigtigen. Hiertelig glerne. Det er mig hiertelig kiært. —

Hiertelighed, en. den Egenkab, at besidde en hiertelig, levende Følelse, et varmt, kiærligt, deeltagende Sind. = Den genit. Form Hiertens bruges (især i dagl. T.) som adv. for hiertelig: inderlig, meget. (hiertens glerne; en hiertens god Kone,

o. d.) Egeledes i adskillige Sammensætninger, som: Hiertensfryd, n. s. Navn paa en frøddret vellugtende Urte, som dyrkes i haver. (Melissa officinalis) "Der

dustedede vellugtende de frijste Blade af Hiertensfryd." J. Smidth. Hiertensglæde, en. inderlig, ret stor Glæde. — Hiertensgod, adj. meget god. — af Hiertensgrund, adv. (ell. adjekt: af Hiertens Grund.)

1. ret oprigtigen, uden Skæmt. 2. ret tilgavns. — Hiertenslyst, inderlig Ænst. — Hiertensmening, alvorlig, oprigtig Mening; Hiertensoven, Hiertensønske, o. fl.

Hige, v. n. 1. (har.) [A. S. higan, aspirare, attendere; higan, contendere, festinare] attraae, trage efter m. Begierlighed. "At det er Hovmodets Bane —

at krybe lavest, naar den høiest higer." Storm. — At hige efter noget. "Alle levende Skabninger hige efter deres Tilstands Fuldkommenhed." Ellschow. "Dyd ei efter

Mængdens Pris v. Glimmer higer." F. Guldb. "Han troede vist, at Dyden taber sit Værd saasnart den higer efter Glands." Storm. "Et Dyr — som higer mod

den uviste Fremtid." Mynster. "Saaledes higer den unge videre ud i livet." Mynster. "Den higende Ænst til at gjøre Opfigt." Walling. = Deraf: Sigen, en. ud. pl.

Sigen efter Væ, Rigdom. "Umatteelig Sigen efter Væ." Mynster. "At samme Strand skal vise mig alt andengang min Sigenes Gienstand." Ohlenschl.

Hiin, pron. n. hiint. pl. hine. [Isl.

hinn, hin, hitt.] et henviende Pronomen, der betegner en Person eller Ting som er eller tænkes fiernere, og saaledes modsættes: denne, dette. I hine gaa længst forsvundne Tider. Paa hiin E

Naen (eller af Naen.) "Den misundte Gave, at more hiin m. Glas, og den m. Jøgenting." Bagg. Hiint er til min El

de, og dette vil ikke give mig stor Færd (jvf. denne, d.) Hiin og den (ell. den ell. denne og hiin: br. undertiden (efter

T: "dieser und jener") naar man sigter til, eller ikke vil nævne en bestemt Person; ell. for: Den og anden. "Der

om har ikke hiin og den gjort Det." Bagg. (ll. Arb. I. 116.) = hiinsides, ad paa hiin Side, paa den modsatte Side:

Hiinsides Naen ligger en Eng, som tilhører ham. — hiinsidig, adj. som hører til som udgør eller tænkes at være paa den modsatte Side. (N. Ord.) "Og stræber naae hiinsidig Strand." Foerster. (Dy. II. 55.) s. modsidig.

Hille, en. n. s. en Tilstand, som bringes ved Lufterets frampægtige Sammentrækning, hvorved Været udsendes en egen Lyd. At hille, faae Hille.

Hille, v. n. 1. (har.) [Isl. hilla] have Hille. Hil! et Udraabsord, hvormed man hilser ell. tilraaber, tilkøfter een Fæd. S dig! hil være eder! "Hil Danerkongen sin Hat!" Ohlenschl. (Palnat.)

Hilde, en. pl.-r. [Ev. Hella, Hald, Gl. L. Helde, Helte, compes, per. Ihre.] Reb ell. Baand, der bærer Fors og Bagbenene af Dyr, for at holde dem fra at løbe; Baand ell. Enare, der noget indvikles (hildes.) At fange Dyr m. en Hilde. — figurl. "Naar jeg saat Sanders Hilde." Thaarup. (jvf. Pløde hilde.)

Hilde, v. a. 1. sætte i Hilde; fange indvikle. Hesten har hildet sig i Læder. "Da blev min Fod i Daarstabs Enare hildet." Rein. figurl. besnære, fange, bag Ænst, forføre. Han lod sig hilde af den Stediges Løfter og Smiger. "Du Synd — mig alt for let at lade hilde." Bagg. (Gleng. 173.) "Det hildes den uværdig Trældom, saa dens Høfdom mere kendes." Mynster. "Lad Værd, heds Svogelser ei hilde din Fod m. den stulte Baand." Pram. = Deraf: Hildegarn, et. Garn, hvormed man bider fanger, f. Er. vilde Dyr; og figurl. hille, Forførelse. (Kingo.)

Hille og Hillemand! Udraabsord til Almuen, hvorved Forandring og Forbring udtrykkes. (Saaledes: Hille Dø og fl. lignende Udraab. Hille er her en forandret Udtale af hille.)

Hille, v. a. 1. [Isl. hilla] mæ...

de een Hilse, enten for sin egen Pers
n, ell. for Andre. At hilse een p. Gaden
at tage hatten af. At hilse een m. Kon-
narrn. (Bedel. Thaarup.) Han bad mig
hilse alle Venner. At hilse paa een o:
bragge en personlig Hilsen, besøge.

Hilsen, en. pl. -er. [361. Heilsan.] Ord,
egn, Bevægelser, hvormed man udtræks-
r Agtelse, Hengivenhed, gode Væbter for
n, som man møder, kommer til, o. s. v.
t faae en S. af een. At sende een sin
ned en Anden. Han bad mig aflægge,
rmede hans Hilsen. Der er Hilsener i
revet til alle hans Venner.

Simle, v. n. 1. (er.) [af n. s. Himmel.]
e. (i dagl. Tale og i Sklemt.)

Himmel, en. best. Himmelen og Sims-
n. pl. Simle. [361. Himin.] 1. oprins-
lig: ethvert huult eller hvalvet Loft over
get (s. nedensfor, 5.) men bruges nu i
ne Bemærkelse egentlig om den fra
orden sydlige Deel af Verdensrummet,
for Diet hæver sig, liig en Kuglehval-
ng, over Jorden; men tillige om Sam-
tgen af alle de Klover (Himmellegemer)
m vise sig i Verdensrummet. Man seer
te en Stjerne paa Himmelen i Aften.
Himmelen er klar, mørk, overtrukket idag.
Simlen er dog blaa, om end den Blinde
et det el." Ordsp. (P. Spv.) Solen er
thi p. Himmelen. Himmelenes Løb o:
stjerner og Planeters Gang. 2. det
ted, vi især tænke os, efter menneskelig
tis, som Guds Bolig, og tillige som de
aliges Opholdssted efter Døden. 3. mere
nurl. for: Gud, det guddommelige Væsen
to. Det var Himmelenes Villie. Simmes
n give det! "Sul gaar vel t. Simlen,
u end Taarene falde p. Jorden." Ordsp.

d. s. s. Himmelegn ell. Luftens Temper-
atur. Under en sydlig Himmel. "Dets
Himmel er vandfold, sludsfuld, ustadig."
lussen. 5. Loft, ophøiet Bedækkelse over
a Ting; s. Ex. Himmelen paa en Seng,
a Karret. At bære en S. over een. 6.
dagl. og lavere T. føies det t. nogle Ord,
der det faaer en forstærkende, men usor-
relagtig Bemærkelse; s. Ex. Himmelgal,
a Himmelstjern, en Himmelstorm, o. fl.

= himmelblaa, adj. blaa, som Luft Him-
elen synes for vort Øie. himmelblid,
dj. blid, mild, som en Himlens Beboer.
Baggesen.) Himmelblus, et. Et hastigt
emblussende lysende Meteor ell. Luftsyn.
Roth.) Himmelbrev, et. Brev, som
vortro antog for at være nedfaldet fra
Himmelen. (Bagg. II. Arb. I. 49.) Sim-
melbue, en. d. s. s. Himmel, 3. Simmel-
vg, et. en fortrinlig god Afart af Bng-
et. Hordeum coeleste. Simmelbyg-

ing, en. Forening af sydlige Himmelle-
gmer, Sole og Planeter (Verdenssystem.)
At hele denne nye Simmelbygning maatte

være frembragt af Hovedsimmel i min
forvirrede Hjerne." Baggesen. R. Klim.
Simmelbælte, et. astronomisk og fysisk
Afdeling af Himlens Kreds, med den til-
svarende Deel af Jordens; Zone. (v. Aphes-
len.) s. Jordbælte. Simmeldyb, et.

Himmelbue, Himmelhvalving. "Detumaas-
delige Simmeldyb." L. Rothe. Sim-

melegn, en. bruges om Jorden i samme
Bemærkelse, som Simmelbælte, og med
nærmest Hensyn til Luftens Varme eller
Kulde og øvrige Bestaendighed. At leve i
(under) en varm, behagelig, kold Sim-

melegn. himmelfalden, adj. v. nedfals-
den fra Himmelen. figurl. en himmelfal-
den (ganste uventet) Leilighed. Baggesen.
At være ell. blive som himmelfalden, siges
om den, som bliver meget overrasket, for-

bauset. (Rahb. D. Tilf. IX. 177.) him-

melfaren, adj. v. opfaren til Himmelen.

Himmelfart, en. Opfart til Himmelen.

Himmelfred, en. poet. den Fred, som ny-

des i Himlen, i de Saliges Hiem. "Hvo

den lyder, Himmelfred p. Jorden nyder."

Thaarup. "I din høie Himmelfred du rø-

res et af Jordens Uffelhed." J. Smidth.

himmelgiven, adj. v. poet. Hienket af Him-

len; som er en Gave af Gud. "Troens

himmelgivne Fred." C. Frimann. him-

melglad, adj. overmaade glad. (d. Tale.

Elgesaa: himmelgal, meget opbragt.) "Din

himmelglade Plig bærer, smiler ved sit

held." Thaarup. Simmelhiem, et. poet.

et Hiem i Himmelen, overjordist Hiem,

"Han længes overalt — paa Jorden efter

Digter: Simmelhiemmet." Bagg. (Sieng.

122.) Simmelhiørne, et. Kant, Leding

af Himmelen. Saalænge Vinden blæser

fra dette S. Simmelhvalving, en. d.

s. s. Himmel, 1. "Simmelhvalvingens

bundløse Dnb." L. Rothe. himmelhøi,

adj. overmaade høi; som naaer, ell. synes

at naae, op mod Stjerne. Simmelhøie

Bierge. himmelklar, adj. klar som en

reen, skyfri Himmel. "Fra det himmelklare

Øie en Taare trilled ned." Thaarup.

Himmelflode, en. Planet. (Baggesen. R.

Klim.) Simmelkorn, s. Simmelbyg.

Simmelkugle, en. Kugle, hvorpaa de faste

Stjerner og Stjernebillederne findes afs-

tegnede, m. m. Simmellegeme, et.

Stjerne eller Planet. Med Hensyn til det

Øns, de have, deels af sig selv, deels af

Solen, kaldes de ogsaa: Simmellys. "Hvor

rar en Vre — det forud holdtes for, et

Simmellys at være." Storm. (Ogsaa i

Særdelesh. poet. om Solen: "Du Sims-

mellyset bad m. uforandret Løb sin maalte

Bane følge." C. Colbjørnsen. "Hvo gaar

nu frem i Simmellysets Pragt, naar alle

Mattens Spøgelse sig stule?" Baggesen.)

Simmellangsel, en. poet. Længsel efter

Himmelen, efter et høiere Liv. "En Sims-

i os alle brænder." S. Blicher.
 ol, en. den Pol ell. det Punkt p.
 1, som tænkes at svare til en af
 ne. Himmelraab, et. figurl.
 høtt Raab. himmelraabende,
 figurl. i høieste Grad uretsfærdig,
 værdig. En himmelraabende Sønd,
 himmelstrigende uretsfærdig "Bæg-
 spr. II. 132.) himmelreen, adj.
 ren reen, skyldfri. "Den himmel-
 , at skue Brødres Glæde." Bagg.
 um, et. den f. os synlige Deel af
 gen eller Universum. (L. Rothe.
 r. I. 294.) himmelfendt, adj. v.
 n noget meget lykkeligt, heldbrins
 Den himmelfendte Fred. "Hvo
 te kunne glæntende denne himmels-
 blæst?" Snæffus ved Bloch. 5.
 eng, en. Seng med Himmel (3)
 himmelfindet, adj. figurl.
 andægtig. "Med et sagtmødt
 med himmelfindet Mine." P. M.
 himmelfisn, adj. overmaade
 B. S. D.) Simmelspræt, en.
 gen, at vippe ell. kaste noget høit
 . At lege Simmelspræt med een.
 er ogsaa har v. at himmelsprætte.
 lsprætning. Don Du. af C. Blehl.
 ar bleven himmelsprættet af Golt
 id og Been." sammesteds. II. 351.)
 stige, en. Stige, som tænkes at
 i Jorden op i Himmelen. Sim-
 r, en. meget stærk Storm. (Hol-
 Simmelsfreg, et. d. s. f. Hims-
 Simmelsyn, et. Et Syn, Ma-
 omen paa Himmelen. (L. Rothe.)
 tolte Simmelsyn (Regnbuen) som
 i bestue." Grundtv. (f. Luftsyn.)
 od, adj. poet. høist behagelig ell.
 ide. "Da er ei meer dens Smertter
 øde." Foersom. Simmeltegn, et.
 himmeltegn, o: Stjernebilleder i Dyr-
 1. Simmelvei, en. V. til Hims-
 Simmelveir, et. stærkt ubelv-
 orm. "Hvad saadant Simmelveir,
 idan Storm forvoldte." Holb. P. P.
 ielst, adj. som hører til, tænkes
 i Himlen. Vor himmelske Fader.
 l. meget skøn, vndig, fuldkommen.
 nelt Søn; en himmelsk Pige.
 ærige, et. [Isl. Himinriki.] d.
 mmel, 2. At komme i S. fortlæne
 ige. figurl. det høieste Gode. Et
 Jorden. "Mands Willie, Mands
 ige." Ordsp. (3 Bibelovers. fore-
 jævnlig: Simmeriges Rige.)
 f. hiin.
 inden, pron. indef. som udtrykker
 digt Forhold imellem to, gensidig
 af to. De elste, agte hinanden.
 te hinanden. "Deres Blik hinan-
 de, under glade Favnetag." Thaa-
 de fik hinanden til Agte. De ere

hinandens Lige. Om flere, end to, br-
 ges derimod ofte hverandre; men dog sa-
 ledes, at hinanden ridt træder i Sted
 der hvor Forholdet nærmest tænkes im-
 lem hver to af de flere. F. Ex. Alle gaa
 hinanden (ell. hverandre) Haanden. (ir-
 pron. recipr. fig.)

Sind, en. pl. -er. [Isl. Hind.] fien-
 tens Hun. Deraf: Sindkalv; (Geflitz
 modsat: Siortekalb.

Sindbær, et. pl. d. s. en Bustræ, s
 sammes Bær-Frugt. Rubus Idæus. Dæ-
 af: Sindbærbufl, Sindbæreddike, Sind-
 bærsæft, o. fl.

Sinde, en. pl. -r. [Isl. Himna; e
 hima, hema, tegera. Sv. Himna.] en m-
 get tynd Hud, hvormed noget overdraget
 Sinde paa Mælt. En S. over Diet. pær-
 nehinde, Larmehinde. = Sindesueb. a
 Sinde, der omgiver noget som et Etet
 hindevinget, adj. hindevingede Insecter
 en Classe af Insecter, hvis Vinger lig-
 en Sinde eller et Flor. Hymenoptera. -
 hindet, adj. som har flere, mange Pinder

Sinder, en. ud. pl. det, som stand-
 en Ting, en Handlings Fremgang. A
 gøre Sinder i noget, være een i. Sinder.
 "At rive det stærke Baand itu, som stræ-
 mes kun v. Sinder." Frimann. = bin-
 derlig, adj. som er tit Pinder, som hæ-
 dter, opholder, standser. (Roth.)

Sindre, v. a. 1. gøre Pinder i, røst-
 Pinder. At hindre een i, fra noget. "Hv
 kunde vel hindre dens Udbrud; men
 borttage dens Grund." D. Guldbærg. =
 Sindrang, en. pl. -er. det, som hindrer,
 volder Pinder. At have en Bæsteliæbet,
 borttage en Sindrang, overvinde en Væ-
 stand. (jvf. Vanskelighed.) "Uden Fædte
 ver Bæsteliæheden i. Sindrang, og uden
 Klokskab Sindrangen i Modstand." Exer-

Singst, en. pl. -er. [L. Sengst. Sv.
 Hingst.] Pannen blandt Hestene, saas
 længe den er ugildet. = Singstøl, d.
 Støl af Pantionnet.

Sinke, v. n. 1. lamme, halte. Roth.
 (L. hinken.)

Siord, en. pl. -e. [Isl. Hiord.] en
 samlet Flok Dvæg; ("i det mindste af 12
 Høveder" Roth) som græsser p. sd Mark,
 ell. drives fra Sted til Sted. "Som en
 Hinde søger efter sin Siord." Gjæh. 34.
 12. En Dvæghiord, Faarchiord. (Ged-
 hiord. D. B. 1 Kong. 20. 27.) "Eiend
 er Siord uden broget Mød." Ordsp. o:
 blandt en Mængde er altid nogle Elite.)
 [Om Heste, Svlin og vilde Dyr bruges
 ikke Siord, men Flok.] = Siordrang.
 en. f. Syrdedrang. Siordhund, en.
 Hund, som følger med Siorden; hørte:
 hund. Siordran, en. Løvet af Dvæg
 p. Marken. D. Pov. VI. 15. 4. f. Mar-
 keran. Siordrig, adj. hvor mange Siordi

ides, qvægriq. hiordvant, adj. v. ant til at følge med Hiorden. (Moth.)
 ordviis, adv. i Hiorde; hver Hiord for sig.
 Hiort, en. pl. - e. [Jæl. Hiörtr.] en lægt af vilde Pattedyr, hvis Kød spises; fornemmelig den største Art af samme, Kronhiorten, Cervus elaphus. (s. Daas, Dæchiort.) = Deraf: Hiortehorn, et. af en Hiort. Hiortejagt, en. Jagt efter Hiorte. Hiortekalv, en. Hiortens unge af antien. Hiortelæder, et. Læder af redet Hiorteskind. Hiortetæll. Hiortetælle, en. raspet Hiortehorn; ved pl. Hiortetæller forhaaes derimod Tælleme. Epidferne (Enderne) p. Hiortens Horn. Hiortetalg, en. p. fl.
 Hirse, en. ud. pl. en hos os fældet Plante, hvis Græs anvendes t. Mælk. Grøn. Panicum miliaceum. Deraf: Hirssegryn, Hirseskorn (Hirsens Grøskorn), Hirsemeel, Hirsesvelling, o. fl.
 Hisse, v. a. 1. [Jæl. hiss.] drage, hale. Beiret ved Tong. (s. heise.) At hiss en af op paa Loftet.
 Hisset og hift, adv. p. htiint Sted, paa færat, ell. færnere Sted (i Modsætning her.) Hift i den anden Etue; hift omme i Gaden; hift ude paa Marken; hift a, hift henne. Hift op her, allevegne omkring, her og der. "Man bringer hisset id Jarl Hakens Klig." Ohlenschl. (Hisset bruges, især i Taleproget, fældnere; og mest for: i den anden Verden, i det tilkommende Liv. Både her (p. Jorden) og hisset.) "Vi vide dog, at vi hisset skulle have den samme Gud, i hvem vi her leve, bres og ere." Mynster.
 Historie, en. pl. - r. [Lat. historia.] 1. indfærdig Fortælling om noget, som har draget sig, om Begivenheder. At fortælle en H. At skrive et Lands, den danske Historie. "Historier lære vi ikke." (i en Hise.) pl. Historier bruges i dagl. Tale ogsaa for: opdigtede Fortællinger. 2. eng. Historie og især best. Historien br. for: a) et videnskabeligt Indbegreb af historisk Kundskab; Historie som Videnskab. at studere, lægge sig efter Historien. At læse holde Forelæsninger over Historien. Prosessor i H. og Geographie. b) historisk, fortællende Kunst. At tage de Gamle til Konster i Historien. = Historiebog, en. bog, som indeholder historiske Fortællinger. Historiegrandstfer, en. den, som regger sig m. Flid efter Historien, og især udrer den i dens Kilder. En lærd Historiegrandstfer er ikke altid en god Historiefortæller. Historiegrandstfning, en. historisk Studium. historiskyndig, adj. om et vel hlemme i, ell. tilgavns har lært Historien. Historiemaler, en. En Maler, hvis Sag er at male menneskelige Figurer, Dyr og Handlinger. Histo-

riemaleri, et. historisk Maleri. Historiemalning, en. den Deel af Malerkonsten, som gaar ud paa historiske Malerier. Historiefortæller, en. den, som forfatter historiske Skrifter. En god, flet Historiefortæller. Historiefortælling, en. = Historiker, en. den, som er historiskyndig. historisk, adj. grundet i, hørende til, vedkommende Hiorten. Historisk Sandhed; historisk Stil, Fortælling; et historisk Skrift. Den historiske Tidsalder (hvorom man har paatidelig, historisk Kundskab.) Et historisk Maleri: det, hvis Genstand fornemmelig er menneskelige Handlinger.

Hitte, v. a. 1. [J. hitta.] komme usformodentligen, p. en uventet Maade over noget, uden at søge det. At hitte noget, som een har tabt. "Sitter Mand noget, da skal han det t. første Kirkestævne oplyse, og sige hvad han hittede." D. Lov. "Man finder det, man søger; man hitted det, som man handelssevls kommer over." Sporon. — Døg bruges, især af Almuen, hitte i alle Tilfælde for: finde; s. Gr. at hitte Bei, hitte ud af noget, hitte Rede i, hitte hjem, o. s. v. At hitte noget op, hitte paa noget: opfinde, finde paa (et Raad, Anslag, en Lst, o. d.) "Et Raad hun hitted op til sidst; det var en lille Dvindellst." C. Fris mann. = Sittebarn, et. pl. Sittebørn. et udsat Barn, et spædt Barn, som hitted, og hvis Forældre ere og ville være ukendte. Sittegods, et. Gods ell. Penge, som hittedes af nogen, der ikke er Eieren. (D. Lov. V. 9.) Sitteløn, en. d. s. s. Sindeløn. (D. R. V. 9. 4.)

Hiul; et. pl. d. s. [Jæl. Hiol. A. G. Hweol.] en Kreds, et kredsbannet Møde, som kan brolæs om en Arel, og ved sin Bevægelse kan tiene til at sætte andre Ting i Gang. Møllehiul, Bognhiul (ofte flet hen: Hiul; at flinge et Hiul (Moth) : hugge det til; at beslaae et Hiul.) Røfkehiul, Plovihiul, ic. = Hiularel, en. A. hvorom Hiulet dreier sig; s. Gr. Bognarel. (s. Arel.) hiulbenet, adj. som har krummede Been, med indadvendte Knæ. Hiulbeslag, et. Jernbeslag paa et Bognhiul. Hiulbænk, en. "Et bredt Stykke Træ, hvoraf Følgerne t. et Hiul ophugges." Moth. Hiulbør, en. Bør eller Kasse; m. et Hiul under, v. Enden (ell. i Midten) hvorved en Vyrde trilles frem. Hiul-doppe, en. pl. - r. de Nagler, ell. Pinde, hvorved Følgerne sammensættes. (Moth.) Hiuldrev, et. Et mindre Landhiul, der bevæges af ell. selv bevæger et større. (Ogsaa det saakaldte Stokkedrev kaldes Drev ell. Hiuldrev.) Hiulege, en. pl. - r. de tynde, runde Stokke, som besætte Bognhiulets Kreds eller Følgerne til Rabet. Hiulsælge, en. pl. - r. s. Sælge. Hiulflæde, en. Spærreflæde t. at hindre Hiulenes Rul-

ten ned ad flætte Bakker. (Ambergs Ordb.)
 Hiultnag, en. En paa et Hiul anbragt
 Nag. Hiulmand, en. den, som gior
 Bognhiul og andet Træværk til Bogne.
 Hiulnav, et. pl. d. s. et rundt, udboret
 Træ, hvortil Følgerne p. Bognhiulet bes-
 fæstes v. Egerne, og hvorved Hiulet dreier
 sig om Arelen. Hiulnaver, et. Bor t.
 at udbore Hiulnav med. (Moth.) Hiul-
 plov, en. En med Hiul forsynet Plov;
 modsat: Svingplov. Hiulrand, en. den
 yderste Rand p. begge Sider af Hiulsæl-
 gen. (Moth.) Hiulring, en. En Jern-
 ring, som lægges om Hiulnavet. Hiul-
 rok, en. Spinderok, m. fremstaaende Hiul,
 forstællig fra Opstander-Rok, hvor Hiulet
 er befæstet imellem det opstaaende Træ-
 værk. (W. S. D.) Hiulskinne, et. fladt
 Jern, som lægges uden om Hiulsælgerne.
 Hiulstive, en. rund Stive i visse Slags
 Ramhiul. Hiulstufte, en. (Amberg.) s.
 Hiultvinge. Hiulspiger, Hiulsom, et.
 Sam, med store Hoveder, hvormed Hiul-
 skinnerne slaaes fast t. Følgerne. Hiul-
 spor, et. pl. d. s. Spor, som Bognhiul
 efterlade i Veien. Hiulspænde, et.
 Rummet imellem to Hiul, der sidde p. een
 Arel. Hiulstol, en. Et Stykke Træ
 ell. Lømmør, hvoraf Hiulsælger tilhugges.
 (Moth. s. Hiulhænt.) Hiulsom, et. d.
 s. s. Hiulspiger. Hiultand, en. udstaa-
 ende Tand ell. Tap i Randen af et lille
 Ramhiul, s. Er. i Uhrværker. Hiultap,
 en. Tap i et Møllehiul eller andet stort
 Rasthiul. Hiultvinge, en. Indrets-
 ning til at standse Hiulenes Røb ned ad
 Bakker. (Radsperre. Ambergs Ordbog.)
 Hiultømmer, et. Træ, flenligt t. Bogne-
 hiul og andet Bognredskab. Hiulværk,
 et. Samling af Hiul, hvorved noget dres
 ves. (L. Råderwerk.)

1. Hipe, v. n. 1. (hær.) 1. drage Anden
 m. Besvær. (L. Feihen.) 2. drages m.
 en ikke heftig, men langsomt svækkende Syg-
 dom. Hun har længe hivet, inden hun blev
 alvorlig syg. — Deraf: Given, en. ud. pl.

2. Hipe, v. a. 1. kaste ell. slynge noget
 Tungt m. Magt fra sig, ell. ud af et Rum.
 (særd. i Skibsproget.) At hipe noget over
 Bord, ud i Søen. 2. At hipe p. Ankers
 touget s: drage det ind, naar Ankeret lettes.

Hiørne, et. pl.-r. [A. S. Hyrn. Sæl.
 Hyrning, Høushjørne.] 1. den yderste
 Spids af en Vinkel, som to sammenstø-
 dende lige Linier danne. Hiørnet af en
 Gade, af et Huus, i en Stue. At boe paa et
 S. At afstumpe, afrunde et Hiørne. 2.
 Kant ell. Strøg af Himmelen (s. Sims-
 melhjørne) ell. Jorden. Vinden har længe
 blæst i, blæst fra dette Hiørne. Hver løb
 i sit S. Fra alle Verdens Hiørner. "Til
 alle Hiørner kan han frit sig vende, og
 fare stoltelig i Magt fra Jordens ene til

dens anden Ende." Vhl. = Hiørnebaand
 et. Baand ell. Beslag, s. Er. af Jern
 hvormed Hiørnet paa en Ting fast-
 Hiørnehage, en. Vinkelhage. Hiør-
 huus, et. Huus, som ligger p. Hiørnet
 to Gader. Hiørnjern, et. Jern,
 slaaes p. Hiørnet af noget, s. Er. en Vind-
 duestamme; Vinkeljern. (Moth.) Hiør-
 netrog, en. et Stuehiørne. Hiør-
 mur, en. Mur, som danner Hiørnet
 en Bogning. Hiørnepille, en. P. som
 er sat i et Hiørne. Hiørneret, adj. som er
 ret i et Hiørne, i en ret Vinkel; vinkelret
 (Moth.) Hiørnestab, et. S. som er ind-
 rettet t. at slaa i Hiørnet af en Stue.
 Hiørnesteen, en. tilhuggen Grundsten
 under Hiørnet af en Bogning. Hiør-
 nestolpe, en. Stolpe i Hiørnet af et Fæ-
 dingsværks-Huus. Hiørnestue, en. S.
 i Hiørnet af et Hiørnehuus. (Ilegentl. be-
 det i Kiøbenhavn om en Stue, der har
 mere end 4 Hiørner; eller en saakaldt
 Skraastue.) Hiørnetand, en. En af
 de fire Tænder imellem Fortænderne og
 Rindtænderne; Dientand. Hiørnevind-
 due, et. B. paa det afstumpede Hiørne
 et Huus.

Hob, en. pl.-e. [Jek Hopr. A. S. Høp.
 L. p a u s e n.] en p. eet Sted samlet ell. ad-
 bygget Mængde, saaledes som Tilfældet har
 ført den sammen, og uden Bibeegrebem
 den. (jvf. Dyrge og Skof.) En Hob Mæ-
 nester. "Da tog han Folket, og delte dem i
 tre Hobe." Domm. 9. 43. En stor S. Per-
 ger laae p. Gulvet. At saate noget i Hobe
 sætte Kornet i Hob. (s. Trævehob.) En
 Steenhob. "Hob er det almindelige Ud-
 tryk p. en samlet Mængde, uden Bibeegrebem
 om, hvoraf den bestaaer, ell. hvortil den
 er samlet." Müller. (jvf. Dyrge, Stabel.)
 "Man siger ogsaa en Hob Mennester, d.
 e. en Samling af Mennester uden Orden
 og Henfigt." Sporon. — Hoben, den den
 Hob, bruges for: Almenen, Mængden.
 "Den vantundige Hob." "Hvorkunsten kan
 begribe, at den sande Værd ikke bestaar i
 Hobens Bifald." Sneedorf. "Deres her-
 melige Lærdomme skulde de for den store
 Hob." Bastholm. "Ogsaa Freden har sin
 Helte, flendte Hoben beundret dem med
 Bre." Engelst. = I Hobet, adv. i den
 Mængde. "Landet bar Frugt i Hobet."
 i Mosab. 41. 47. — hobovis, adv. i tre
 stelte Hobe, i endel, i mange Hobe.

Hoboe, en. pl.-r. [Fr. hautbois.] et
 Slags blæsende Toneredskab. — Hobovis
 en pl.-er. den, som forstaaer at spille paa
 Hoboe. og udøver denne Kunst.

Hof, et. pl.-fer. [Jek. L. og Es. Hof.]
 1. Samlingen af de til en regierende Per-
 son ell. en anden forstællig Person hø-
 lende, Raad, Huusvæsen og Beliening hø-
 rendes Personer. Hofet har forstædt

den. At faae en Betjening ved Hofet. Kongerne holdt tilforn Hof, snart paa et Slot, snart p. et andet. — Ofte br. det, i politisk Betydning, for: Regjering, Stat. Det franske, det engelske &c. Disse Hoffer stattede et Forbund. 2. I nogle sammenfatte og afstammende Ord forandres f til v, f. Ex. Hovarbeide, Hovgaard, Hovmark, Hovveri, o. fl., hvor Ordet Hof har den ellers ikke brugelige Bemærkelse: Herregaard. — Saaledes siges ogsaa: til Hove, ved Hove &c. ved Hofet. "Alle have et Rette til Hovetide." — "Et tiener t. Hove for en Mandes Lykke." Ordspr. Men hos Almenen: paa Herregaarden, ell. ved Hovarbeide. At møde til Hove, pløje, faae, lærste til Hove, jof. ogsaa Hovning. = Hofadel, en. Adel ell. adelige Personer, som søge Hofet, have Adgang til Hofet. Rahb. D. Tilf. II. 620.) Hofbetjening, en. Betjening ved et fyrsteligt Hof. Hofbetjent, en. den, som har en Hofbetjening. Hofbroder, en. i ældre Skrif-ter: den, som tiener t. Hove m. en anden. "En af Portugens Frænder slog sin Hofbroder ihjel." Bedels Saxo. 277. Hofdiger, en. den, som er lannet f. at skrive Bets t. Hoffester, t. fyrstelige Personers fødselsdage og detslige Anledninger, eller om gjør dette efter Bestilling. Hofdragt, en. En vis Dragt, som bruges af dem, der ere ved ell. have Adgang t. Hofet; Hofklædning. Hofembede, et. Embede ved Hofet, som en af Kongens eller Fyrstens Hoffolk. Hoffest, en. Fest, høitidelighed v. et Hof. Hoffolk, n. s. pl. folk, som ere ved Hofet, høre til dets Betjening, til Fyrstens Opvartning. Hoffruentimmer, et. F. af højere ell. ringere Stand, som er i Tjeneste ell. til Opvartning v. et Hof. (Hoffruentimre af fornem Stand faae Navn af Hofdamer, Hoffrøener, Kammerfrøener.) Hofgaard, n. s. Hovgaard. Hofgulv, et. G. i et Slot, i Hofværelser. "Belen var saa røn og glat, som et Hofgulv." Bagg. Hofgunst, en. Gæst, som een nyder v. Hofet, hos Fyrsten. (Rahb.) Hofhold, t. ell. Hofholdning, en. alt det, som hører t. et Hof ell. Hofstatens Underholdning. (Schytte.) Hofjunker, en. tilforn: en ung Adelsmand, som gjorde Hofstjeneste; nu en blot Titel (ligesom tildeels mange flere lignende Embeds- og Rangs Titler: Hofkirurg, Hoflægermester, Hoflæge, Hofmarskalk, Hofpræst, m. fl.) Hofklædning, en. og Hofklæder, pl. d. s. f. Hofdragt. Hofklædt, adj. Klædt i Hofdragt, ell. i sine bedste Klæder. "Bonden var næst af sin egen Søn, naar han bliv-der Hofklædt." Ordspr. (Moth.) Hofkryber, en. den, som i Hofstjeneste har vant sig t. Kryberi. "En gammel Hof-

kryber, der ved Gulligunst havde gjort og befæstet sin Lykke." Rahb. (Fortæll. II. 21.) Hofkryberi, et. Krybende Sind, lav Smig-ger, som læres v. Hoffer. "Hofkryberi f. de Mægtige, ell. Jacobtmekryberi f. Pæbes-ten." Rahbek. Hoflehn, et. Lehn, som overdrages een f. Hofstjeneste, e. d. "Hof-lehn ell. Wrelehn." Schytte. (Indv. Reg. II. 456.) Hoflevnet, Hofliv, et. det, at leve v. et Hof; Livet, Levemaaden, som føres v. Hofet. (Moth.) "At bygge eller føre Etibe var hans Sag; ikke Hoflev-net." Bandal. Hofmand, en. den, som lever v. et Hof, som forstaaer vel at stifte sig i Omgang m. Fyrsterne og de Store. Han er en fuldkommen, en fin S. Hof-maaneer, en. s. Hofstik. Hofmarskalk, en. En fornem Hofbetjent, som forestaaer hele Hofholdningen (ogsaa: Overhofmarskalk.) Hofmester, en. s. Hofmester. Hofnar, en. En lystig Person, som Fyr-sterne fordom pleiede at holde ved deres Hof, for at more dem v. Skiemt og Bits-tigheder. Hofpoet, en. Hofdiger. "Digt, Gladder, meer end af den bedste Hofpoet." Evald. Hofpog, en. fors-agteligt Udtryk om unge Hoffolk. "Duuns hagede Hofpoges udelukkende Eiendom." Rahb. Hofpragt, en. Pragt, som fin-der Sted i Levemaade, Forskjelser og Høi-tideligheder v. et Hof. "Tabt i Hofpragt, Adspredelse og Regleringsløvn." Baggesen. Hofpræst, en. Præst, som er ansat til at holde Gudstjeneste v. Hofet. (s. Slots-præst.) Hofraad, en. En Rangtitel, som her til Landsielden uddeles. Hofret, en. En Ret, som tilforn var Hoffol-lets Børneting. Hofrænger, pl. Ræn-ger, som opspindes v. et Hof, blandt Hof-folk; Hofcabaler. Hofsinde, en. pl.-t. den, som gjør Hofstjeneste; en Hofstjener. (Hvitsfeldt. Golding. forældet.) Hofstik, en. En listig, uredelig Hofmand. "Hofstikken det vel snart f. Fyrsten skal forblomme." Bording. Hofstik, en. den ved et Hof indførte udvortes Etik; Hof-Ceremoniel. Hofstriver, en. Regnskabsbetjent v. Hofholdningen. Hofsmigrer, en. Hofmand, der smigrer for den Fyrste, han tiener. "Hvor meget Dødt have Hofsmigrere kommet afsted." Engelst. Hofsnog, en. foragteligt Ord om en rænkefuld, hyllende og smigrende Hofmand. Hofstorg, en. Sørgedragt, som anlægges v. Hofet. Hofstrog, et. Udtryk og Tals-lemader, som især ere i Brug v. Hofet. "Som Somand fra Ungdommen, havde han ikke lært Hofstroget." Bandal. "Den Mistante, at hans Gæst og Agt var at vinde v. Smiger og Hofstrog." Rahbek. Hofstat, en. alt det, som hører til en Fyrstes Hof, ell. til hans personlige Opvartning og t. Hofholdningen. Hofstær-

der, n. s. pl. de v. et Hof, ell. v. Hofferne overhovedet herskende Sæder. De franske Hoffæder. "En Kiender stræbte at godt-gjøre, at Hofstene og Hoffæder just ikke vare de bedste og reneeste." Rahb. Hof-tieper, en. den, som tjener t. Hove, som hører t. Hoffolkene. (Moth.) Hof-tien-neri, et. usædvanl. Ord for Hof-tieneste, m. Bibegreb om Ringesagt. "Det forekom ham mere som Hof-tieneri; end som Krigs-tieneste." Rahb. (Fort. I. 274.) Hof-tieneste, en. Forretning, Embede, Bestit-ling v. et Hof. At være i S. tage Hof-tieneste. (D. Kob. V. 3. 6.) Hofstene, en. den ved et Hof herskende Tøne. (Rahb. D. Tilst. I. 231. s. Tøne.) hofvant, adj. vant t. Hofføvet ell. til Hof-tieneste. (Moth.) Hofvei, en. Veidier og Veie t. at opnaae noget v. Hofgunst o. d. "Hvæne have Hof-veiene Ord for at være; men hvad siger det, naar de kun bære t. Maalet?" Rahb. Hofvæsen, et. 1. hvad der hører til et Hof, t. Hofholdning og Hofstik. Hofvæse-rit er ikke nu, som i gamle Dage. 2. udvortes Hofmaneer, Hofmænds Væsen. Hun har faaet Hofvæsen siden hun kom t. Hovedstaden. = Af Hof maa desuden udledes følgende Sammensætninger: Hof-arbejde, et. d. s. s. Hovveri. (s. nedenfor.) Hofbonde, en. hoveripligtig Bonde. Hofbud, et. Bud, hvorved Bønder tilsi-ges til Hofarbejde. Hofdag, en. 1. Dag, paa hvilken der gøres Hovveri. 2. en Dags Hofarbejde. At gøre visse Hof-dage om Aaret. Hofdreng, en. Dreng, som gør Hofarbejde. Hoffolk, n. s. pl. Bønderfolk, som ere t. Hove v. gøre Hof-arbejde. Hofgaard, en. d. s. s. Hoveds-gaard, Herregaard. Hofkorn, et. n. s. coll. Sæd, som avles p. Hofgaards-marke. (B. S. D.) Hoflade, en. Her-regaardslade. (B. S. D.) Hofmaal, et. bestemt Maal ell. Deel i Hovveri. Hver Bonde har sit Hofmaal. (Moth.) Hof-mark, en. Mark, som hører t. en Hoveds-gaard. Hofmester, en. (skrives ogsaa Hofmester.) 1. tilforn: en af Rigets høis-te Embedsmænd; Rigets Hofmester. Til-telen: Overhofmester og Overhofmesters-inde bruges endnu undertiden for dem, som føre Overopsyn over en Prindses eller Prindsesses Opdragelse. 2. en Person, som er antaget t. at undervise og opdrage Børnene i et Huus; en Huuslærer. (Sielbnere bruges Ordet: Hofmesterinde.) Hof-reise, en. Rejse, som Bonden gør i Hov-veri; Hovreise. Hofstald, en. Stald v. en Herregaard. (B. S. D.) = Hovveri, et. og Hofving, en. s. nedenfor.

Hoffærdig, adj. som ved udvortes Bram vil opføre sig over andre, stolt og pragt-syg. [X. hoffærdtig. Af høi (hoch) og det X. S. Ferth, Sind, Aand, Op. (hvor-

af X. S. Heabferth, Hofmodighed.) Sam- (Bld. Selsk. Skr. V. 171) udsleder paa sam-me Maade flere lignende Ord: s. Er. hof-færdig, letfærdig, tungfærdig, retfærdig, spagfærdig.] = Deraf: Hoffærdighed, n. ud. pl. (Sv. Högfærd.) Stoltheds udvortes Utrring; hovmodig Adfærd. (Moth.) (Sv. Hofmod, hovmodig.) "Hoffærdighed brugtes i det ældre Sprog som eensbetydende med Hofmod. (D. Bibel. Skr. 10. 14.) End tænkte man v. Hoffærdighed nærmest at Menneftenes Adfærd; ved Hofmod nærmest p. deres Sind. Saaledes blev Hof-færdighed det samme som Georaghtighed naar Taleren var om vigtigere Gienstande. Müller. — hoffærde sig, v. rec. hove sig, vise sig opblæst, stolt. (Golding.)

Hofte, en. pl. - r. [X. S. Hype. 3. Hufte. Sv. Høft.] den udvendige Deel af det menneskelige Legeme, som gior Dæ-gangen fra Siden og Overtroppen t. fæ-ret, og dannes ved det store udskæet: Hoftebeem eller Hofteblad. (Os cor. 12. = hoftebrudden ell. hoftelam, adj. hofte-ved en Blade eller Svættelse i Hofte (hos Dyr: Frydslam, hovlam.) Hofte-led, et. Ledet, som forbinder Hoftebeem m. Laarbenet. Hoftemuffel, en. den blodfulde Deel, som bedækker Hoftebeem. Hoftepude, en. P. som Fruentimmerne tilforn brugte at lægge paa Hofterne under Sæderne. hofterørt, adj. rørt i Samhed ell. Slag i Hofte. Hoftesmer-te, en. pl. - r. de Baand, som holde Laarbenet i Hoftefkaalen. (Moth.) Hofte-smer-te, en. den Huulning i Hoftebeem, hvori de vedet af Laarbenet gaar ind. Hofte-smerte, Hofteværk, en. Gigtssmerter i Hof-terne. hoftestrogen, adj. v. faldet den Hest, hvis Hoftebeem er gaaet af sig. (Moth.)

Hofte, v. n. 1. (har.) [Jal. og S. hætta, desistero.] sagtnes, formindskes, lade af. (om Udvær, Regn, Sne; og om upersonligen.) Nu begynder det at hofte. (Moth.)

1. Hold, et. pl. d. s. 1. Gierningen at holde; det, at have fat p. noget. At have faaet Hold paa noget. 2. det, som holder noget tilbage. "Der er et Hold i Blandet, som Bøddet er hestet ved." Moth. 3. let-lig Adkomst t. noget. At have Hold p. en Gaard. (Moth. forældet.) 3. Støtte, som sættes til ell. under noget. At sætte Hold under et Huus. (Moth.) 5. Ophold i En-ten (Cæsar); Pause i Tale, o. d. Moth. "Der danske Smag i Bid og Sang et særligt Hold, en egen Tøne." J. Smidth. 6. en Smerte, som man antog at komme af Blodets Standning; Sting. Et Hold i Siden, i Brøstet, Skulderen. (Sv. Hall.) 7. en Samling, Afdeling, Flok af Per-soner, som have deelt sig i flere. De som

de p. een gang, men i tre Sold, eet 3. det det andet. (s. Baghold.) 8. Leilighed. At see sit Sold til noget, tage Leiligheden i Agt. "At jeg kan see mit Sold at hævne mig." P. Tidemand. 9. 3 tre Danst forekommer Sold ogsaa for: agthold, Vagt, Besætning. "At forsømme sit Sold." Bedels Saxo. "Han besatte orten p. Landstrædet m. et stærkt Sold." mmeft. S. 228. (jvf. S. 439.) = hold: st, adj. udholdende stadig; (tenax.) Moth. Aldgangs, adj. friges om en Mægel, der ved Besvær lader sig omdreie i Laasen. Moth.)

2. Sold, et. ud. pl. 1. Styrke, Bæghed. Der er intet Sold i dette Tæl. Pengeværd, Metalværd i en Mynt; behalt. (B. S. D.)

Solde, v. a og n. imperf. holdt. (pl. ældre Skrifter hulde. s. Bedels Saxo. 13.) part. holdt; er holden, holdet. pl. holdne. [36]. halda. A. S. healdan. Sp. alla.] A. v. a. 1. egentlig: have fat p. ved Hænderne, ell. p. en lignende Maade. At holde een i Riolen, under Armen; holde noget i Haanden, i Munden, med Hænderne, med en Tang. At holde om fastet af en Dre. Fuglen holdt det i læerne, i Rebber. 2. hindre fra at falde, ære, støtte. Støtter, som holde et Huus. vælvingen holder sig selv. At holde sig noget. At holde paa noget, p. een, som nær ved at falde. (Maaskee hertil kan enføres Udtrykket: en holden Mand (ogsaa: velholden) : velhavende, formuende. — Snarere derimod til 1ste Bemærkelse Ordspøget: Sug ere holdne Væ: noget, som man har i Hænde og maa bevælde.) 3. bringe noget (især en Legemsdel) i en vis, noget vedvarende Stilling; vedblive at give noget en Stilling, Retting, ell. at være i en vis Forsætning. At holde Hovedet lige, Kroppen i Rigeværst, holde Haanden frem, for Vinene. At holde noget op p. en Stang, holde noget i Belæst, holde Hovedet over Vandet. At holde andevæsen (: blive paa den.) At holde Riddetveien, holde Takt. Skibet kan ikke holde Seen. At holde Porten lukket, holde en Stue varm. (At holde Sengen : ligge. Sengs af Uvasselighed.) Den Enge maa endnu holde Sengen. At holde (bevare) noget skjult, hemmeligt. At holde sig rolig, tapper; holde sig færdig t. noget. At holde Fred m. sine Naboer (leve i Enighed.) Han vil ikke holde Fred. 4. hindre fra at komme løs ell. afsted; tvinge, tæmme. Der noget er, som holder mig, og trækker i min Kiortelsfig." Bagg. Han kunde ikke holde Hestene. Jeg kunde ikke holde ham længere (: faae ham t. at vie.) Han kunde ikke holde sig (fra Udbrud af en Ristning.) At holde i Ane, i Træng, i Tøm-

me. At holde sin Mund (tælle stille. dagl. S.) 5. have indsluttet, hindre fra at komme ud. At holde een i Fængsel, holde een i sine Snarer. Karret vil ikke holde Vand. "Sønderbrudte Brønde, som ikke kunde holde Vand," Jer. 2. 13. Stuen holder ikke godt Varme. Denne Engdom har holdt ham i en heel Maaned. At holde een klemme, inde. At holde sig inde, holde sig p. sit Værelse. — At holde noget hos sig selv : ikke tale derom til Noget. "De holdt det Ord hos sig selv." Marc. 9. 10. 6. hindre i sin ordentlige Gang, opholde. At holde sit Veir. Modvind holdt os der i otte Dage. 7. sysselsætte. Dette Arbejde vil holde mig et Aar. 8. forsvare; holde Stand, gjøre Modstand. Fæstningen kan endnu holde sig længe. Han holdt sig t. det yderste. (Ogsaa om den, som er i en ell. anden Forlesgenhed.) 9. have, bruge p. en vedvarende Maade; vedligeholde, underholde. At holde Benfæst, Omgang, Samkvem m. een. At holde en Samtale. At holde Maade, Dræben i noget. At holde (holde over) en gammel Skik. — At holde Huus for een : bestyre hans huuslige Indretning. s. Huusholder, Huusholdning. (At holde Huus, holde ilde, slemt Huus med noget, med een : behandle ilde; overskændig; daglig Tale.) At holde aabent Bord; holde mange Tjenestefolk. At holde Rudst og Tjener; holde en Ridehest. At holde en Søn i Skole, v. Universitetet. At holde sig selv m. Kost. At holde Aviser, Ilgeblade (anskaffe og betale dem s. en vis Tid.) 10. udholde, vedblive i en Handling. At holde det m. een i Arbejde, i Spil, o. d. (være ham voren. Moth.) 11. beholde, bevare. Dette Tæl holder ikke Farve, holder sig ikke i Vassen. Dette Træ brænder snart ud, og holder ikke Varmen. At holde Fred med Naboerne. At holde een i Live. (Det var det eneste, som holdt Livet i ham. dagl. S.) At holde noget i Væ (: vise Agtelse imod; ære.) "Dersom I Konger haver Enst t. Throner og Scepter, da holder Visdom i Væ." Visd. 6. 22. 12. indeholde, indbesatte. Dette Stykke holder 10 Alen. Mynten holder to Rod siint Sølv. At holde Maal, holde Prøve (: have sit rette Maal, staae sin Prøve.) 13. foretage, udføre, især p. en offentlig Maade, som Mæringsvei, ell. m. Høitidelighed. At holde Kro, Vertshuus, Kaffe-huus; holde aaben Bod; holde Skole, (s. Krohold, Skoleholder, o. fl.) At holde Marked, Auction, Ting, Ret, Mønstring, o. s. v. At holde Baller, Concerter (naar de ere offentlige, ikke i Privathuse.) At holde Vagt, holde et Slag; holde Bog (: Regnskab) over noget. At holde Juul, holde Paastrø (helligholde.) At holde Bøn, Prædiken, Faste, Messe. At holde en Tale. At holde Bryllup; holde

fit Indtog. "De holdt Høitid i syv Dage." Nehem. 8. 18., 14. opfyldte. At holde sit Løfte, sit Ord; holde hvad man har lovet. At holde Ord (efterkomme sit Tilfagn. s. vedholden.) 15. efterkomme, efterleve. At holde Guds Bud; holde Loven; holde Ord, holde sit Løfte. "Du skal holde og gjøre disse Skikke." 5 Moseb. 16. 12. At holde en Pagt, en Eed. (Matth. 5. 33.) 16. behandle. At holde sine Børn, Tjenestefolk godt; holde een som sit eget Barn. 17. ansee, agte, vurdere. (med præpos. for.) Jeg holder den for lykkelig, der ikke veed af noget Gavn. At holde noget for rimeligt, for ganske umuligt. Han blev længe holdt for død. "Han holdt hende for at være drukken." 1 Sam. 1. 13. At holde sig for god t. noget. At holdes for en ærlig Mand. Han holder sine Vare f. høit. (3 D. Bibel forekommer det uden præp. med pron. som. 3. Gr. "At holde een som en Fiende." 2 Theff. 3. 15. jvf. Ro. 15, hvortil Talemaaden maa ske kunde henføres.) At holde for, absol. mene, antage. (s. nedenfor C.) 18. vedde om, sætte ud til Beddemaal. Jeg vil holde ti mod een. Jeg holder paa ham, paa hans Paand o: jeg vedder, at han vinder. — Flere Bemærkninger i enkelte Tilfælde finde Sted, hvor dette Verbum har Præpositioner efter sig. (s. nedenfor.) B. v. n. 1. have fast Sammenhæng, enten i sine Dele, eller med andre Ting; have Styrke, Varighed. Denne Ralk, Elim holder (binder) godt. Løst seer godt ud; men Farven holder ikke. Dette Løi, disse Støpler vil ikke holde længe. Jern holder ikke at gaae paa. Traaden holder ikke at spæ med. — recipr. holde sig, bevares fra Fordærvelse, Forraadnelse. Rødet holder sig ikke længe i denne Hede. 2. gløse Ops hold, standse, ikke gaae, tiere, reise videre. Her vil vi holde en Times Tid. Vi kan holde (m. Vognen) under Træerne. Vognen holder for Døren. Han lod Vognen, Hestene holde en heel Time. Rytterne holde p. Landeveien. 3. styre med Vogn og Heste i en vis Retning. Hold til Siden! hold længere frem ad! Vi holdt efter de andre Vogne. At holde af til Venstre, til Høire (Side.) At holde ad sig, (o: til Venstre), holde fra sig (til Høire Side.) At holde om i en anden Gade. 4. vedblive, holde ved. Det har nu holdt at regne i otte Dage. C. Med Præpositioner: At holde af, v. a. elste, ynede, finde Behag i (naar Talen er om ringere, mindre vigtige Gienstande.) "At holde af br. i Overdagstalen om at udtrykke en Lust t. noget, som denne i Overdagslivet yttres sig. Man holder ikke af Gud, Fædrelandet, Kren; o. s. v., men man holder af Læring, Spil, af sine Forældre, Børn, o. s. v."

Müller. — holde for, act. og absol. antage, være af en bestemt Mening. "At holde for udtrykker et paa Eftertanke beroende Dømmeme, uden noget tilfældigt Bibegreb af Bished ell. Tvivl; men dog m. Antydning af større (subjectiv) Bished end at mene." P. E. Müller. (jvf. A. 18.) — holde for, v. n. tages i Brug; udbetale, straffes for. Han maa holde for enhver Leilighed. (dagl. T.) — holde fra v. a. hindre fra at komme til, afholde fra Dgaa recipr. At holde sig fra sit Skaf, stærkt Drif. — At holde een fra sig, lade opdrage, oplære. At holde frem o: vise sig, ikke trække sig tilbage, ikke gaae i Skul. (jvf. Bedels Caro. 493.) — holde imod, a) v. a. sammenligne. Hold eet Arbeide imod et andet. b) neutr. hindre. Der er noget i Saasen, som holder imod. — holde inde, act. 1. afholde: at komme ud af Huset. 2. tilbageholdet vilde udbetale. 3. tie med, ikke fremføre. Hold inde med saadan Tale. — holde med, v. n. bifalde, være paa eens Side. Deri maa jeg holde med ham. Jeg vil ikke holde med nogen af Parterne. — holde op, a) act. forsinke. At holde en m. Snak. (s. opholde.) b) neutr. standse med noget, lade af, opføre. Man maa holde op naar Tegen er bedst. Ordpr. Vi holdt op at spille, da det blev mørkt. (At holde op fra noget: forekommer i D. B. "De holdt ikke op fra deres Gæmninger." Sir. 16. 31.) Dgaa impera. "Da han saae, at det holdt op at regne og hagle." 2 Moseb. 9. 34. — "At holde op anvendes paa al Slags Virksomhed, som afbrødes; at lade af bruges om menneskelige Forsætter." Müller. c) holde sig op over noget, sætte ud sig, tale ilde om, criticere. — At holde over, absol. haandhave, holde i Kraft, i Værelse. At holde over sin Værelse, Mandighed, sine Rettigheder. At holde over Lønnen, over gamle Skikke. — holde paa, act. ikke lade fare, ikke give Slip paa; være ved. At holde paa en Farve i Korffpil. At holde paa sine Glæster, holde paa en Mening; holde paa det, man har. (s. vedholden.) — holde sammen, v. n. 1. egentl. s. Gr. At holde Hænderne sammen. 2. At holde to Ting sammen o: sammenligne. 3. spare. At holde sammen paa de Peng, man erhverver. b) neutr. blive sammen hængende. Karret vil ikke holde sammen. 2. holde m: hverandre, gjøre eet. — holde til, act. 1. holde, bringe nær til. At holde Dret til. 2. holde tilfattet. At holde Hørene til; holde Porten, Døren til. At drive, stynde een t. noget. At holde en t. Arbeide; t. at gjøre sin Pligt. 4. satse, anbringe een t. noget. At holde sin Børn t. Bogen, t. et Paandspil. b) neutr.

omme tidt p. et Sted. (dagl. T. f. Til-
2. At holde til i en Stue, et Væ-
: sædvanligen opholde sig deri. (Moth.)
At holde til med et Fruentimmer (leve
i et uhyldt Levnet.) — holde tilbage,
hindre fra at komme frem. Frngten-
et ham tilbage. Han har holdt Fades
Breve tilbage. 2. beholde, ei ville
fra sig. — holde ud. a) act. taale, ud-
e. Dette Arbejde holder han ikke længe
b) neutr. og act. vedblive med, ikke
op. At holde ud til Enden. Jeg vil
nu holde denne Maaned ud. — holde
act. hindre fra at komme ind. —
de ved. a) act. holde over, hænge ved.
holde ved gamle Sædvaner, Fordomme.
dit Sterte holde ved mit Ord." Ordspr.
4. At holde noget vedlige. h) neutr.
de ved, ikke aflade; vedvare. De holdt
at fnde hele Natten. Regnen holder
nu ved. "Krigen holder ved imellem
de disse Madsfater." Guldb. B. Bist.
803. (s. vedholdende.) D. v. recipr.
de sig, bruges deris egentl. f. Ex. At
de sig (støtte sig med Hænderne) ved
Kæftværk, Tong. At holde sig fast ved
get. Deels urgentl. om at værg, for-
re sig (s. ovenfor No. 8,) eller om at
te sig i en vis, vedvarende Tilstand (m.
Hil. Præpos. og Adverbier.) K. Ex. At
de sig lige, rant (om Egensstillingen.)
holde sig vaagen. At holde sig tiækt,
erert. — At holde sig fra noget (sine, und-
a: m. Forsæt, afholde sig fra.) "Den fal-
de sig fra Blin og stærk Drif." 4 Mosab.
3. "Dun havde holdet sig fra Mad halv
den Dag." Holb. P. P. — Jeg kunde
vre holde mig fra at lægge Haand paa
m. "Hold dig fra Uretfærdighed, saa
at Gønd vige fra dig." Sir: 7. 2. "Sol-
er Eder ikke fra hverandre." 1 Cor. 7. 5.
olde sig hjemme (ei gaar ud.) holde sig
de (i Puset, Bærelset.) holde sig op,
opholde sig. holde sig oppe, ei gaar
Engs. holde sig til, a) søge søge
l, tve hen til. At holde sig til Rættelov-
en, holde sig t. den varme Stue. "Hver
Kand agter at det er en ringe Sag;
lers skulde vi vel flittigere holde os ders
l." P. Tidemand. At holde sig til een :
ge Dmgang med. (hyppig i D. Bib.) At
olde sig t. sine Elge. "En Uldskal holde sig
et Kam." Es. 11. 6. b) blinde sig til; bes-
maabe sig paa. At holde sig til eens Ord,
æfte; holde sig til Lovens Bogstav. c)
ge p. lovlig Raade. At holde sig til sit
rant, til sin Cautionist. — holde sig til
age, figurl. ei ville nitte sin Mening. (s.
lbageholden.) = Af v. a. og n. holde
ledes: holdfast, adj. varig, stærk, som
an holde. (tenax.) Holdfast Vei; hold-
st Mad (drøi, stærk Føde.) En hold-
st Futommelse. (Moth.) Sfen er holds

fast. (B. S. D.) Holdhage, en. et
Røstak af Jern, med to spidse Hager i
Enden, som Lømmermænd bruge. (Moth.)
Holdfræ, en. En Skrue, der tjener til
at holde noget fast eller sammen, eller
hvorede Dele og Led heftes til hinanden.
Holdtag, et. Styrke i Haanden til at
holde fast p. det, man tager fat paa, At
have et godt Holdtag. (Moth.)

Holden, adj. v. ell. partic. af holde.
"Sug'ere holdne Væ." Ordspr. 2. ufsa-
det, i god Stand, som ei har lidt Tab;
(forenes ofte med heel. At være heel og
holden.) "Han kom over m. holden Skib
t. Jylland." Bedels Sær. 341. 3. En
holden Mand : velhavende.

Holdning, en. ud. pl. et nnt Ord, som
deels bruges: om en god, rant Egens-
stilling (det L. Hæltung;) deels: om
Fordelingen af Lys og Styrge i et Maleri.
I dette Stykke er ingen god Holdning.
(I øvrigt forekommer det i: Huushold-
ning.)

Holdt! Udraabsord, hvorede man bys
der een at standse.

Holt, en. pl. -e. 1. et Slags fladbun-
dede Fartøier, tienslige t. at føre Last. (for-
ældet. D. Riimkr. Poltsfeldt. K. S. Hulc.
jvf. B. S. D.) 2. en huul Træknub, der
lægges over et Rildvæld. (Moth.) 3. en
bred Jernring, der sættes om en Hølee ell.
Fork, f. at holde den t. Skafet. (At holke
sig Væ : slaac den i en anden Mands
Holt, og derved gløre Skaar i den. Moth.)
4. den Deel af Kornets Straa ell. Stæns-
gel, der, liig en Skeds ell. et Hølfster, om-
giver Kret, indtil det fnder op af samme.
(Moth; ogsaa Holt. B. S. D.) Kornet
holkes : faaer Holke. Moth.

Hollandst, adj. som er fra Holland,
har hjemme i Holland.

Hollænder, en. pl. -e. 1. een, som er
født i Holland. 2. den, som mod en aars
lig Afgift forpagter en Herregaards Kær
og Græsning; hvilken Forpagtning, med
deris hørende Indretning kaldes: et Sol-
lænderi. (jvf. ogsaa Nieieri.)

Holm, en. pl. -e. [Isl. Hólmi.] 1.
en D (hvora: Bornholm o. fl.) særdeles en
liden D, som, naar den blot bruges til
Græsning, kaldes en Græsholm. 2. en
liden, enten af Vand, Sump eller Agre
omgivet Eng; en Engholm. (Efter Moth
ogsaa om enkelte Kornagre, der ligge sær-
skilte, ell. udmærke sig imellem flere v. ris-
gellig Sædvært; og ligeledes om andre Ste-
der, hvor noget vorer i Mængde. En Rugs-
holm, en Bregneholm.) = Holmgang,
en. et forældet Udtryk for: Løftamp; fordi
denne tidt holdtes p. smaa Væ og Holme.

Holt, n. s. et forældet Ord, som til-
forn (ogsaa i det Isl.) brugtes for: Skov
(hvora: nogle Skove og Landsbyer endnu

have deres Navne, f. Ex. Røddebo-Holt, Grønholt) og endnu bruges i nogle Sammensætninger for: Træ; f. Ex. Ibenholt, Klaholt, Krumbolt, Pøkkenholt, Strøgholt, o. fl.

Honning, en. ud. pl. [Jæl. Hunang. A. S. Hunig. Sv. Honing.] den søde Saft, som Bier samle (trække) af Blomster og gemme i Borkfagerne, som de bygge, hvilket kaldes: at sætte Honning. = **Honningaar**, et. Et godt, flet **Honningsaar**, hvori Bistader give forholdsvis meget, ell. lidt Honning. (Fleischer. Biavl. 214.) **honningsagtig**, adj. som i Smag, Sødhed ligner H. **Honningbi**, en. den egentlige ell. almindelige Bi, som lever i talrige Sværme, og fornemmelig samler Honning. Apis mellifera. (jvf. Sumlebi.) **Honningblære**, en. Blære i Bieres Legeeme, hvori de samle og hjemføre Honningen. **Honningbrød**, et. d. s. f. **Honningkage**, 2. (Moth.) **Honningbyld**, en. et Slags Bylder, hvori sætter sig en tyk, honningsarvet Materie. **Honningbæger**, ell. **Honninggiemme**, et. en vis Deel af Blomstertronen. Nectarium. (Honningbæger, figurl. og poet. (ligesom det modf. Malurtbæger) om en god, lykkelig Skiebne. "Rætter Vren dig sit Honningbæger." Rahb. "Imidlertid, nød hun den almindelige Beundrings berusende Honningbæger." Samme.) Ligeledes: **Honningdrif**, en. "Som blande Malurt vil udi din Honningdrif." S. Monrad. **Honningdug**, en. et Slags klæbende Dug ell. Bædste, som findes om Efteraaret paa Planterne og Kornet. (Blussen. Landøconom. 188.) **Honningfugl**, en. et Navn, der gives de udenlandske Fugle, som høre t. Colibris Slægten. (Trachilus.) **honningsguul**, adj. lyseguul som Honning, honningsarvet. (Moth.) **Honninghøst**, en. Indsamling af Honning. (Moth.) **Honningkage**, en. 1. en Borkage, m. Honning i, en Biskage. (Moth.) "Og Sødmen af hver Art L. Honningkagen santer." C. D. Biehl. 2. en Kage, ell. et Slags Brød, lavet m. Honning, af hvilket de mindre kaldes: Peberkager. **Honninglugt**, en. En egen, noget vammel lugt, som Honningen har. **Honningmave**, en. den forreste Afdeling i Bugen hos Bier, hvori Honningblæren ligger. (Fleischer.) **Honningsaft**, en. den søde Saft i Blomster, hvoraf Bierne trække H. (Moth.) **Honningsfirup**, en. S. lavet af Honning. **Honningsfve**, en. En af en Biskage udskaaen Skive. **Honningsmag**, en. Smag efter H. eller lig Honningens. **Honningsyre**, en. Syre, som indeholdes i, ell. er uddraget af Honning. **honningsød**, adj. sød som Honning; meget sød. "Dens honningsøde Gist forvænte Sæner smagte." Storm. **Hon-**

ningsvand, et. en glerende Drif, som lavet af Vand med Honning m. m.

1. **Hop!** et Ildraabsord, som enten anvendes i det man lader een springe, eller til at opmuntre en Hest. (f. Syp.)

2. **Hop**, et. pl. d. s. Gierningen at hoppe i Beiret. (Hophilde ell. Hoppchilde, c. "Et Slags Bilde, der lægges om Hestenes Forbein, og hvormed de ei kan gaa men maa hoppe." Moth.)

Hoppe, v. n. 1. (har og et.) [Jæl. hoppa. A. S. hoppa.] have sig ved Fod af Benene hurtigen i Beiret, gjøre et løb og kort Spring, hvortil man ikke tager Tid (jvf. springe.) "Mennesker siges at hoppe naar det enten steer op og ned paa samme Sted, ell. den springende Bevægelse er i sig selv, at den synes at stee paa samme Sted." Sporon. At hoppe over en Vandrendestein. At hoppe som en Skade. Tag len, Græshoppen er hoppet ud af Kassen. Nu har han hoppet længe nok. — Lige figurl. om livløse Ting. Ved Kierlighed hoppede endel af Væbterne ud af Kassen. = **Hoppedands**, en. Dands, hvori bruges mange hoppende Spring; Springdands. (W. S. D.) **Hoppchilde**, en. Hophilde. — **Hoppen**, en. ud. pl. Gierningen at hoppe.

Hoppe, en. pl. -r. [Jæl. Hras.] bænken blandt Hestene. (f. Selhoppe, Andehoppe, Stodhoppe.) = **Hoppesæl**, en. Sæl af Hundfisken. **Hoppemølle**, en. M. af en Hoppe; kaldes ogsaa Hestemølle, da Hest er et sæls Navn for Sjægt og Hoppe.

Hør, n. s. ud. pl. [langt o; skrives her for ogsaa Høer, og bruges altid uden Artikel. Jæl. Hör.] utugtig Dmgang af en gift Mand ell. Kone m. et andet Fruentimmer ell. Mandfolk. = **høregtig**, adj. hengiven t. Hør, t. ukendt Kønnet. **Høragtighed**, en. ud. pl. — **Hørkerl**, en. pl. -e. 1. den, som bedriver Hør med et Høstemands Kone. 2. en gift Mand, der har ukendt Dmgang m. andre Kvindfolk. **Hørkone**, **Hørvinde**, en. 1. En gift Kone, som bedriver Hør. 2. et løst Fruentimmer, som en gift Mand holder til med. **Hørsag**, en. Sag, der anlægges imod een for Hør. **Hørstraf**, en. Straf, hvormed en Hørkerl eller Hørvinde straffes.

Høre, en. pl. -r. [Jæl. Høra. A. S. Hore. A. S. Har. G. Vhora.] 1. en Høstetone, der gjør sig skyldig i Hør. 2. et Fruentimmer, som en gift Mand holder til med; en Hørvinde. 3. egentlig og i lavere Talebrug d. s. f. Skioge, hvortil Bemærkelse ogsaa finder Sted i Sammensætninger. = **Horebarn**, et. Barn, avlet af en for Høstetab, af Forældre, hvoraf en af dem ene, eller begge ere gifte (forst. Høstet fra: Skillebarn, Skjæftbarn.) **Hore-**

en. et Mandfolk, der er meget for-
 en til Besagtlighed, driver Utugt i Flæng.
 refagter, pl. letfærdige Rader og Ge-
 der, som løbsagtige Vindfolk bruge.
 th. **Horehold**, et. En Horeverts
 andtering. **Horehuus**, et. Sted, hvor
 offentlige Skøger have deres Tilhold
 underholdes. **Horejæger**, en. d. s. f.
 rebuk. (Moth.) **Horeskipe**, en. fors-
 elig Benævnelse paa et gemeent Hore-
 is. (s. Kippe.) **Horeleie**, et. Leie
 Agteseng, hvor Hor hedrives. "Den,
 havde dræbt sin Kone p. Horeleiet."
 ntte. (Indv. Reg. V. 254.) **Hore-**
net, et. ufyldt Revnet, horagtigt Revnet.
Horeløn, en. Betaling, som en Skølge
 er for Utugt. **Horeqvinde**, s. Hore-
 nde (under Hor.) **Horesag**, en. Sag,
 anlægges mod Skøger, Horevertter og
 fterster. (jvf. Horesag.) **Horeseng**, en.
 s. Horeleie. **Horestiemt**, en. ufyldt,
 ærdig Stiemt. (Moth.) **Horesøn**, en.
 n af en Skølge; ell. den, som er avlet
 Hor. Efter Loven: et meget grovt
 ildsord. **Horevert**, en. den, som
 der Horehuus, ell. som i sin Bolls ung-
 holder offentlige Skøger for sin For-
 els Skyld. (s. Kuffer, Kufferste.) **Hore-**
vertskab, et. Horehold. **Horevise**, en.
 meen, letfærdig Vise. (Moth.)
Hore, v. n. 1. (har.) [Isl. hōra] bes-
 de Hor. At hore med en anden Mand
 one. (Ugentl. og i lav Talebrug: at
 erive Utugt med Vindfolk i Alm.) =
 oreri, et. pl. -er. Udøvelse af Utugt;
 er den, som iøvnligen Reer.
Horizont, en. Synstreds (saavel i astro-
 mi, som i optisk Henseende.) Solen er
 endnu ikke over Horizonten. = horizon-
 t, adj. i Jævnlinje m. Vandets Flade;
 ndret, jævnet.
Horse, en. pl. -e. en liden Ferskvands-
 af Aborrens Slægt. *Perca cernua*.
 Moth.)
Horn, et. pl. d. s. [Isl. Horn.] 1. en
 eer eller mindre forlænget, sædvanligen
 spidset Udvæxt af en særegen, haard
 Materie i nogle Dyr's Pander. Drens,
 uffens, Hjortens Horn. (Ordet's almin-
 lige Bemærkelse er: en fra Overfladen
 emstaaende spids Vinkel, ell. Forhøining.
 Gjorne, Isl. Horn; hvoraf ogsaa: Maas-
 ns Horn; Alterets Horn (D. Bibel;) **Horn-**
et p. en Ambolt, m. fl.) At have et
 horn i Elden paa een s: have Mag til,
 ere opbragt p. een. — Ved et i flere Sprog
 eldende figurl. Udtryk tillægges den Ag-
 mand, hvis Kone er ham utro, **Horn**,
 hvoraf adskillige Talemaader. "Den sales-
 ge Mand har sine Horn paa Hovedet,
 en at de trykkede Hiertet." Schytte.
 Indv. Reg. IV. 110.) 2. Et Horn, an-
 ndt t. Driftehorn, t. et blæsende Lønes-

redskab, t. at glemme noget i, ell. t. an-
 den Brug; deraf: Driftehorn, Jagers-
 horn, Posthorn, Blæthorn, Krudhorn,
 m. fl. 3. Ved Horn absol. forstaaes ogsaa
 den haarde Materie, hvoraf Dyrernes
 Horn, men særdeles Drens, ere dannede.
 At drele i S.; gjøre noget af Horn. =
 hornagtig, adj. som ligner Horn. Hestens
 Hov, Kærnes Klover ere af en hornag-
 tig Materie. **Hornarbeide**, et. noget,
 som er gjort af S. **hornbar**, adj. fals-
 des den Hest, som gi et støt. (Moth.)
Hornblæser, en. den, som forstaaer at
 blæse paa Horn (Valdhorn.) **Horn-**
dreier, en. Dreier, som især gjør Horns-
 arbeide. **Hornerts**, en. et Slags
 Sølverts, foretset ved Vitriol og Salts-
 syre. **Hornfil**, en. S. hvormed Hovsmede
 file ell. raspe Hestens Hov. **Hornfist**,
 en. En lang og ganske smal Fist af Gieds-
 deslægten, med et meget spidst Hoved og
 grønne Been. *Esox belone*. **hornføds-**
det, adj. hornføddede Dyr, kaldes de hvis
 Fod er af en hornagtig Materie. **Horn-**
guld, et. slet Guld, som kun holder 9 til 10
 Karath. (Funks N. Hist. III. 379.) **Horn-**
hinde, en. den yderste, gienneffigtige
 Hinde i Diet. *Tunica cornea*. **Horn-**
liim, en. fast Liim, som gøres af Horn,
 Klover, o. d. Smedkerliim. **Hornlygte**,
 en. Lygte, som er forsynet m. tynde Horns-
 stiver i St. s. Glas. **Hornnikke**, en.
 "et Redskab, der sættes p. uvane Dvægs
 Horn, at det maa lude og ei kan see over
 Bangen." Moth. **Hornqvæg**, n. s. coll.
 kaldes de hornede Huusdyr. **hornskaf-**
tet, adj. som har et Skaf af Horn. **Horns-**
stee, en. Stee af Horn. ("At give nogen
 en Hornstee, at faae en Hornstee s: give
 een Kurven, faae Afslag i at belle. Moth.
 Talemaaden høres endnu hos Almuen.)
Hornstifer, en. En Underart af Risløst-
 feren; alm. Risløstifer. (Funks Nat. Hist.
 III. 100.) **Hornstrab**, et. Affald af Horn
 hos Dreiere ell. Andre, som arbeide i Horn.
 (Dlussen.) **Hornsteen**, en. En Steen,
 beklendt af dens Brug som Probeersteen.
Silex corneus. **Hornsolv**, et. salts-
 suurt, ell. i Salpetersyre opløst Solv, der
 smeltes v. svag Ild, og da faaer et hornag-
 tigt Udseende. (Wollers pharm. Haandb. 86.)
Horntomhed, en. et Mavn, som Almuen
 giver en Engdom hos Hornqvæget, i hvilken
 Hornene blive kolde, Kreaturet udmagres,
 og Halen bliver blød ovenfor Duffen, som
 om Benet var borte. (Begtrup Agerd. i
 Jyll. III. 99.) **Hornugle**, en. En Art
 af den hos os almindelige Ugle. *Strix Otus*.
Hornværk, et. 1. et Slags Udenværk v.
 Fæstninger. 2. "det brogede Skilderværk,
 hvormed Smedkere indlægge Worde eller
 andet Bohave." Moth.
Hornet, adj. som har Horn; forsynet

med Horn. Hornede Dyr. Den hornede Ugle.

Hors, et. pl. d. s. [Isl. Hros. Hoppe. Jys. Ros; og om Forskiellen i det ældre Sv. mellem Hors eller Ors og Hest, s. Thres Gloss.] en Hest; bruges nu sielden, undtagen hos Almuen, og i Sammensætninger, (som dog ogsaa sielden høres ell. foreskomme) undertiden i Særd. for: Hoppe; s. Gr. Horsesæl, et. Hoppesæl; og Horsesplag ell. Horsesplag, en. Plag af Hunkionsnet. — Horsesbod, en. Et Skuur p. Markten, hvorunder Udgangsheste kan have Skul om Vinteren. (Moth.) Horsesgiog, en. Navn paa en Strandsugl, hvis Røst noget skal ligne Geds, ell. den vrinstende Hests. (Isl. Hrossa - gaukr. v. Aph. Nat. Hist. III. 492. Strøms Sandmør. I. 251.) Horseskiød, et. Hestekød. Horsesmoder, en. En Hesthoppe. (Moth.)

Hos, præpos. [Isl. hiá. G. L. az.] udtrykker Nærheden ved en Person: nær ved, i Nærheden af, i ens Bolig, Hiem; i ens Børge, Forvaring (altid om Personer; hvorimod ved bruges om Ting.) Sæt dig hos os. Bliv hos mig. At boe hos een: i hans Huus. At spise t. Midtdag hos een, sove hos een. Han har sin Søster hos sig: i sit Hiem. — Man fandt Lyvekosterne hos ham. (Hos br. om andre levende Væsenet, end Mennesker, hvor man tænker sig hos disse et Slags Følelse eller Tilbøjelighed; om livløse Ting kun, hvor man udtrykker en stærk Tilbøjelighed t. disse. Følelsen bliver længere hos Hoppen, end Hvalpen hos Punden. Dette Dyr har sine Unger længe hos sig. Han er altid hos Hestene i Stalden. Hun er helst hos sine Blomster. — Uegentl. hvor noget siges om, tillægges flere eller mange. Vi have Enge hiemme hos os. Det gaaer ikke bedre hos dem. Hos de Franske er det anderledes. Det var en Skik hos de Gamle. — 3 andre Talemaader: At sige, faae, finde Hielp hos een. Der findes ikke Svig hos ham. Han er i Yndest hos Kongen. Det findes hos denne Forfatter. — Hos sig selv: i sine Tanker. At holde, beholde noget hos sig selv: skult, hemmeligt. — Ogsaa adv. At staae hos, sidde hos. Jeg stod hos, og saae det. Der var ingen hos (nærværende) da det skete. — 3 Forbindelse bruges det med nogle Verber og Participier, og det uden personlig Siensstand; s. Gr. hosbunden; hosføie, v. a. føie til, vedføie. hosfølgende, som følger tilligemed. hosliggende, som er hoslagt; vedliggende. hoslægge, v. a. især partic. hoslagt, vedlagt. Saaledes: hosstaaende, hostegnet, hosværende (D. Ros. VI. 6. 14.) o. fl.

Hosbond, s. Husbonde.

Hose, en. pl. - r. [A. S. og G. Hosa. Ital. huose. L. Hosen, som kun bruges om Venenes Beskrædning Buxer.] et, som oftest bundet ell. i et Klædemon, hvormed Benene og Fødderne bedækkes; Strømpe. (Hose er egentlig danske Ord, som Almuen bruger for Strømpe.) At giere Hoser grønne: sige v. Smiger og Lighed at vinde eens Yndest. At staae en skal Hose: beføre, fortælle en; give en Spottegloser. Saa let som i Hose: siges i dagl. T. om det, som meget let at udføre, ell. at fatte. "Hose" ligefremt og saa begribeligt, som "Hose." Baggelsen. = Hosebaand, et. B. hvormed Hoserne bindes op; Strømpebaand. 2. en berømt engelsk Orden hed Hosebaands-Ordenen. Hosebind, en. Een som binder Hoser. Hosebinder, en. Hoser og Buxer, som gaae i eet. H. talons. (Moth.) Hosesod, en. pl. Hosesodder. den Deel af Hosen, som hedder Foden. Hosesone, en. En Række som bøder (eller binder) Hoser. (Moth.) Hoseskræmmer, en. den, som handler med Hoser, Berreder og andre alene og linnede Værer. ("Indetale, som fære Landet omkring og sælge Hoser." Moth.) Hosespind, en. Spind, som bruges t. at væve Hoser og lignende Ting; Strikter. Hosespæst, en. den Deel af Hosen, som bedækker Benet. Hosesøkker, n. a. p. den underste Deel af Hoserne. (s. Søkker) At gaae p. Hosesøkker: uden Sko eller Fødderne. Hoserwinde, et. "Sara, som man lader løbe op af Hoser til anden Brug." Moth. Hoserwæver, en. En Hoserwæver.

Hospital, et. pl. - er. 1. Engehus. 2. Pleiehuus for gamle, svage og trængende Personer. = Hospitalsforstander, en. den, som har Opsyn m. et H. Hospitalsalem, en. Person, som er indtaget i et H. og der under Bolig og Pleie.

Hoste, en. ud. pl. [A. S. Hwost. Hweostan. Holl. Hoeste.] en sygdomstilstand i Brystet, hvorved Lusten udsendes af Lungerne m. en stærk Ryd og uvilkaarlig krampeagtig Bevægelse. At have Hoste, faae Hoste: en sygdomstilstand, hvormed følger jævnlig og vedvarende Hoste.

Hoste, v. n. 1. (har.) udsende Lusten v. Hoste. Han gav ham et Legn ved at hoste. Ogsaa: være syg af Hoste, have Hoste. Han har hostet i flere Uger. At hoste Stimm op. — Hosten, en. ud. pl. det, at hoste.

Hou! Udraabsord, hvorved man erfarer, opmuntrer, tilskynder; s. Gr. Høi for Ploven.

Høng ell. Hov, en. pl. - e. a) fast staaende Kat i Brændetier (Barnhøng, høst)

men flyder ned fra Panden) og Brugg
(Tappehoug; s. dette Ord.) h) et
ell. en Bænk, hvorpaa Tønderne sæts
m. det gælende Al, for at samle den
r, der løber ned ad Tønderne, og op
s i Bøtter (Bøttegiær.) = Souggiær,
Sovgiær) en, tyndere Giær, som
s i Brøggerier ved Svalebakternes og
lderhougenes Udvaflning m. hedt Vand,
et. af Blændevisbrændere. Soug
pe, en. hvorved det Flydende poms
op af den lavt staaende Tappehoug.
raf ogsaa det Siællandske: Vandhoug,
sandtrug, en udhulet Træstamme, hvori
ature vandes.)

Sov (ell. Soug.) en. den Deel af et
t, hvori Fiske samles, og som ogsaa
es Kalven. Sagena. (Moth.) [Sv.
f. et lidet Gær p. en Stang, hvormed
le optages af et Fyrttesad e. d. Jhre.]
Sov, en. pl. - e og er. [361. Höl,
fr. A. S. Hul.] den hornagtige, udeelte
klædning, som omgiver Foden hos Dyr
besteflægten. = Deraf: hovbar, adj. d.
hornbar. Hovbeslag, et. d. f. f.
beslag. Hovblad, et. den underste
de af Hestens Fod. (Moth.) Hov
n, et. Jern, som Smeden bruger t. at
se og tilsludsse Hestens Fod, inden den
laaes; Virtejern. (Hovflinge. Moth.)
hovfløst, en. Kløst ell. Sprække i Hestens
Fod, og den smiglige Tilstand, hvorefter
saadanne frembringes. Hovkræft,
Engdom i Hestens Fod, hvorved denne
tares. Hovrand, en. den inderste
nd af Hestens Fod. (Moth.) Hov
ed, en. Smed, som beslaaer Heste; Bes
læd, Grovsmed. (Sv. Hovslagare.)
hovstræle, en. (Moth.) f. Stræle, 3.
hovsøm, et. pl. d. f. S. hvormed Hestes
en plaas fast t. Hoven. Hovtang, en.
ang, hvormed Smeden uddrager de gamle
m af Hoven. Hovtræng, en. (Moth.)
Engdom i Hoven, hvorved den trækker
for stærkt sammen om Foden; Wenghove.
Hovarbeide, Hovbonde, Hovdag, Hovs
erd, o. fl. f. under Hof 3: Herregaard.
Hove, v. n. (har) og a. i. [af Hu,
nd; i Jylland: Sov. Sv. Hog.] d. f.
hue, behage; og act. lide, synes om.
dtalen er deelt imellem hue og hove;
Ordet ikke meget brugeligt, uden i d.
ale og hos Almyen; skønt det findes i
trister.] "Dg agt ei heller om du hover
enhver." Falster. (Dv. Al. Breve. 4.)
angt bedre hove vi Vintrens Dage."
ahbek. "Jeg kan just heller ikke sige, jeg
vede det saa grumme godt." Samme.
D. Tilst. X. 605.) [jvf. hue, under Hu;
det Sv. og Jsl. huga, hugga, mene,
lde for, have i Sind.]
Hoved, et. pl. - er. [361. Hölud, A. S.
rafod. P. Hoofd.] 1. den øverste eller

yderste Deel af det menneskelige og de fulde
kommere Dyr's Legemer, hvor Piernen og
de vigtigste Sandseredskaber have deres
Sæde. 2. uegentl. a) om adskillige Ting,
som ligne et Hoved; f. Er. Raalhoved. At
sætte Hoved (om Raat, Salaf.) b) den
øverste, eller den vigtigste Deel af Noget.
Hovedet paa Søm, p. Knappendale, p. en
Kof. c) den yderste, den mest fremtræ
gende Deel af noget. Hovedet p. en Rive,
p. en Plov, p. en Tobakspibe. Et Bros
hoved, en Brostafse. At sætte Hoved,
p. en Brændestabel 3: lægge Brændestyk
kerne frødsvis p. hinanden f. begge Enden
af Stabelen, f. desbedre at holde p. denne.
Hoved kaldes ogsaa lidt: en høj Døde ell.
Landpønt. Deraf: Skovhoved, Knuds
hoved, og mange fl. d) Hovedet paa en
Seng, den øverste Ende, hvor man ligger
m. Hovedet, Hovedende; modsat: Fods
derne af Sengen. 3. figurl. a) den for
nemste Person i et Samfund; Hovedmand,
Overhoved (ofte i D. Bibel.) Han var Hov
vedet f. Sammensværgelsen, f. de Sam
mensvorne. "Imedens de beklædte samme
(Værdighed) vare de Hoveder for Raas
det." D. Guldb. (Denne Bemærkelse finder
ogsaa Sted i mangfoldige Sammensæts
ninger, for at betegne: det eller den for
nemste, vigtigste af flere; f. Hovedaarsag,
Hovedsag, ic.) b) en Person i Almindes
lighed. Et lystigt, vildt, uroligt Hoved.
"Urolige Hoveder kunde ved listige Fores
stillinger forlede Folket." D. Guldb. Eaa
mange Hoveder, saamange Sind. Kros
nede Hoveder 3: Fyrster, Konger. c)
Tænkeovne, Memme, Forstand, Begreb;
ell. en Person, der besidder disse Egenstas
ber i en vis Grad. Drengen har Hoved,
har intet H., et maadeligt H. Han er et
opperligt, udmærket Hoved. At faae no
get i sit Hoved 3: begribe det, eller blive
overbevist derom. At bruge Hovedet 3:
Tænkeovnen. "En Hoved bruger mest, en
Anden mere Hænder." Holb. (Skiensted.)
At bryde sit Hoved med noget 3: søge at
fatte, at begribe det. (Deraf: Hovedbrud.)
"For Kærdoms sultne Væ sit Hoved bryde
og sin Rattesøvn undvære." P. M. Kroel.
At lægge sit Hoved i Blod f. noget (dagl.
Tale) 3: grunde paa, søge at udfinde, ell.
at finde Midler, Udveje t. noget. — Han
er ikke rigtig, ikke vel forvaret i Hovedet
3: findesvøg. d) Hu, Sind, Villie, Tans
ker. At følge, gaae efter sit eget H. At
have meget, have mange Ting i sit Hov
ved. Det er ikke efter mit H. Det gik ikke
efter hans Hoved. At have noget i Hove
det 3: i Hukommelsen. (Ogsaa: at være
beslægtet.) Han har alt f. mange Ting
i sit Hoved. At være kort f. Hovedet 3:
hastig t. Brede, tilfindet. At støde een f.
Hovedet 3: gjøre ham vred. At gjøre een

Hovedet Kruket, valde ham Bryderi, Beskyrning; foruden flere særegne Talemaasber. = Ordet bruges, som ovenfor et bemærket (3. a.) i mange Sammensætn., m. adjectivisk Bemærkelse, for: den vigtigste, fornemste, betydeligste, hvilke derfor ikke trænge til alle at anføres, eller til videre Forklaring. F. Ex. Hovedaarsag, Hovedarving (egentlig Arving; den, som v. Arvesølge eller efter Testamente arver den største Deel af Arveladerens Formue), Hovedbanner (det fornemste Banner; figurl. Hovedafdeling af en Krigshær), Hovedbegreb, Hovedbog (almindelig Regnskabsbog hos Handlende), Hovedbygning (den fornemste Deel af en stor Gaard ell. Bygning), Hoveddeel, Hoveddnd, Hovedegenkab, Hovedfane (Hovedbanner), Hovedfeil, Hovedfienbe, Hovedforretning, Hovedgaard, Hovedgade (d. s. f. Herregård), Hovedgaard; deraf: Hovedgaardssaler, -stord, -stort, m. fl.), Hovedhenfigt, Hovedidret, Hovedindgang, Hovedkirke (Kirken i et Hovedsogn), Hovedlod (d. s. f. Bocklod, 2), Hovedlærd (grundlærd), Hovedlærdom, Hovedlære (vigtig Lærdom, Lære), Hovedmand (Ophavsmand, Anfører, Formand; at være H. for et Dyr, i et Selskab), Hovedmangel, Hovednagel (som er saaledes indrettet, at den oplukker alle ell. de fleste Laase, hvor den kan gaac ind), Hovedord (i Sproglæren: Substantivum), Hovedperson, Hovedquarteer (Sted, hvor den øverst befalende General opholder sig), Hovedregel, hovedrig, adj. (meget rig), Hovedsag (Sag, hvorpaa det især kommer an, som har den største Vigtighed), Hovedskildner (den, som skilder mest til et Bø), Hovedslag (afslørende Slag), Hovedsogn (det Sogn af to, til eet Præstekald forenede, som er det største, og hvor Præsten boer; s. Anner), Hovedsprog (hvorfra flere andre Sprog nedstamme), Hovedstad (den fornemste Stad i et Land, hvor Regjeringens Sæde er), Hovedsted, et. (Et fortrinlig vigtigt Sted i et Skrift, et Sted, som det i en vis Henseende især kommer an paa), Hovedstol, en. (1. en Pengesum, der udlænes p. Rente; Capital. "Skuldnerne indfandt sig da, f. at betale Hovedstolen og Renterne." Sneed. (Patr. Tilr. II. 695.) 2. d. s. f. Hovedlag.) Hovedstorm (p. en belejret Fæstning), Hovedstykke (Hovedafdeling i et Skrift m. m.), Hovedsum (det sammenlagte Tal af flere Summer), Hovedsætning, Hovedtal (Tallene i deres Grundform (een, to) i Rodsætn. t. Ordental (den første, den anden), Hovedstone, Hovedtrappe (som er foran i Huset; modsat Bagtrappe), Hovedvagt, Hovedvind (Arreboe), Hovedsiemed, m. fl. = Andre Sammens. henhøre t. Ordets egentl. Be-

mærkelse, f. Ex. Hovedaaag, et. Aag, i bæres p. Hovedet. Hovedager, en. Stykke Jord f. Enden af en Ager, hvorpaa man vender m. Ploven, og der pløies p. tværs. (Moth. Ogsaa: Sornning, m. m.) Hovedbaand, et. S. i bindes om Hovedet ell. Haaret. Hovedbor, et. f. Piernebor. Hovedbrød, Anstrengelse af Tænkningen. Hovedbund, en. Huden, som bedækker Hovedet, Hoveddug, en. (langt u. Dug, som bindes om Hovedet, Hovedtørklæde, Moth.) Hoveddyne, en. En f. Hovedpude. Hovedgierde, et. den f. af Sengen, hvortil den Liggende rækker Hovedet. Hovedgrus, adv. m. Hoved nedvendt. (Dette usædvanl. Ord bruges Arreboe ligesom næsegrus. Beram. 14) Hovedguld, et. poet. Guldsmykke, som bæres paa eller om Hovedet; Dind (Grundtv.) Hovedhaare, et. h. i vorer p. Hovedet. Hovedisse, en. 1. 1. 1. Fra Hovedissen t. Fodsaalen. Hovedklæde, et. S. som bindes om Hovedet, Hovedkulds, adv. 1. p. Hovedet, m. Hovedet nedad. At falde hovedkulds i en Trappe. 2. figurl. omvendt, m. Ersten ell. Toppen nedad. "Det færdig m. Skov og næste Lande, stod hovedkulds udi de spilleklare Bænde." P. S. Friis. 3. meget pludseligt, over Hals og Bryst. Pligen kom hovedkulds bort. Den r. Hovedkulds. "Hvis Bryn man saa ulykkelig havde begyndt, og hovedkulds maatte forlade." D. G. Hovedlag, et. den Deel af Hovedet, som lægges om Hestens Hoved og bag (Moth.) Hovedløs, adj. 1. uden Hoved. "Hvo vilde løbe f. en Hær af hovedløse Kropper." Falster. "Saaledes fel — to hovedløse Assessorer i Raadet." R. Klim. 2. som er uden Forstand. "Hovedløse Drengsbørn." Bagg. 3. m. Anfører, Formand. En hovedløs Hær. "Jlbe strider hovedløs Hær." P. S. "Ettellig at kunne overvinde en hovedløs Hær." Bandal. — Hovedmaal, et. Maaltid af Hovedets Omfang; ell. Hovedmaal om Hovedet. Hesten holder saameget af Hovedet. Hovedpande, en. d. s. f. Panden, h. m. det br. ogsaa om hele Piernefalken. (Moth.) Hovedpine, en. Smerte i Hovedet. Hovedprydelse, en. noget, hvormed Hovedet prydes. "De Hovedprydelser, som r. i Hovedet." Bagg. R. Klim. Hovedpynt, en. P. som lægges i Sengen under Hovedet. Hovedpynt, en. alt det, som lægges p. Hovedet t. Pynt. Hovedstul, et. Sæde i Hovedet. Hovedstul, et. d. s. f. Piernefalk. Hovedstul, et. M. Sted, hvor Forhoved og Bagstul sammenhænger. Hovedstul, et. m. m. Betydning p. Hovedet; hat, for, m.

Hovedsmytte, et. f. **Slor.** smytte, et. Smytte, hvormed Hov og Haaret prydes: (Bagg.) **Hoven**, en. huggen Steen, der sættes iterne af en Muur eller af Grundsten; Hjørnesteen. (Moth.) **Hovedet**, et. 1. paa en Fisk: det afslaaarne, hvorved Hovedet sidder. 2. Hovedet af en Seng; modsat Fodstykket. **Hovedsvimmel**, en. n. s. en Tilstand, hvori Hovedet synes at dreie sig om sin egen Aksen. **Hovedstandene** omkring. "Enten dragt af Hovedsvimmel i min forvitsningernes Indbildning." Bagg. N. Klim. **Hovedsvimmel**, adj. som er i en saadan Tilstand. "Med slig Berømmelse fast hoversvimmel, forglemte han sin Klogskab." (Schl. (Dakon J.) **Hovedsam**, et. med Hoved (i Modsætning t. Dyk, som ere Sam uden Hoved.) **Hovedet** med et stort og fladt Hoved kaldes Hovedet, Blødsom, Pumpsom. **Hovedet**, et. alt det, som Vindfolk bruge til Redskaber og Punt for Hovedet. **Hovedvand**, et. destilleret vellugtende Vand eller Spiritus. **Hovedvandsag**, en. Buddike af Sølv ell. Guld, som tilbruges t. Glemme for en i Hovedet dækket Svamp. **Hovedværk**, en. Hovedpine. **Hovedet**, adj. (af n. s. Hoved.) som er i Sammensætninger, der betegne dets Bestaendighed, f. Ex. barhovedet; Hovedet, typhovedet, v. f. v. **Hoven**, adj. pl. hovne, [Formodentlig af hoven.] opsvulmet v. Tiløb ell. hinen Omkøb af Vædder (om Legemsdele.) om Kinder. Et hoven, Been. (f. Ex.) = Hovenhed, en. ud. pl. Tiløb at være hoven. **Hovere**, v. n. 1. (hat.) [X. hofieren. Hofvera.] vise overmodig Glæde over noget. At hovere over noget. (dagl. X.) **Hoveri**, et. ud. pl. [af Hof; at arbejde hove.] Arbejde, som gøres af Fæstet i t. Hove ell. v. Hovgaarden; Hovet. At gøre Hoveri. (Jvf. nedenfor Hovering.) = Deraf: Hoveriforening, en. mellem Herremanden og Bonden, om at Hoveri, ell. Godtgørelse derfor i Hoveri. **Hoverifrihed**, en. Befrielse fra Hoveri. **Hoveripenge**, n. s. pl. aarlig, som Bonden betaler i St. for at Hoveri. **Hoveripligtig**, adj. som er til at gøre Hoveri. En hoveripligtig Sonde. **Hoverireise**, en. Reise, som en gør i Hoveri, Hovreise, o. fl. **Hovmester**, f. under Hof. **Hovmod**, et. ud. pl. [Ev. Högmod. och muth; kunde ogsaa uledes af: indst. Gov.] den Felt, at have for Tanker om sig selv og vise dette i en Adfærd og Opførsel. "Hovmod gaar

for Fald." Ordsp. "Laster indfatte sig under Dydens Masse; Hovmod tages f. et høit og ædelt Hierte." Solberg. (Plutus.) "Den Hovmod, som er grundet v. Fødselen afkønt, uden Fortienester." Sneedorf. "Mange, hvilke Guds Betsignelse lærte Ydmyghed, og ikke Hovmod." Mynster. = hovmodig, adj. som beherskes af Hovmod ell. Hovmodighed. Enkte gjorde ham hovmodig. "Da forsøger han det, om han kan gøre os foragtige, hovmodige og formeget dristige." P. Tidemand. 1564. "For at ydmyge dem, der vare hovmodige i deres Hiertes Tanke." Mynster. "Naar Enkten følger den Hovmodige, bliver han overmodig." Müller. — "Hovmodighed er en ubestødet Stoltthed, en Last i Umgang og Opførsel mod Andre. Hovmodighed er en opblæst Forsængelighed, der viser sig i Raser og Adfærd." Sporon.

Hovmode sig, v. rec. 1. blive hovmodig, yttre Hovmod. "Hver hovmoder sig, og ingen vil ydmyge sig." P. Tidemand. At hovmode sig af sin Enkte. "Det Gode, han m. Vre haver forhvervet, skal han hverken hovmode sig af, ell. flamme sig ved." B. Thott. "Lærde Folk, som hovmode sig af en Kundskab, der ikke er nyttig." Sneedorf. "At vi kunne ophøies uden at hovmode os, og nedtrykkes uden at forsage." Mynster.

Hovmodes, v. dep. d. f. f. hovmode sig. "Naar mere blev ham betroet, da hovmodes han ikke i sin Enkte." Mynster. (Præd. 1823. II. 157.)

Hovne, v. n. 1. (et.) [jvf. hoven.] blive hoven, svulme op. "Deres Klæder bleve ikke gamle, og deres Fødder hovnede ikke." Bib. 1550. (Nehem. 9. 21.)

Hovning, en. [jvf. Hof, 2. og Hoveri.] bruges undertiden, især hos Almuen, for: Hoveri ell. Hovarbejde. — Deraf: Hovningsarbejder, pl. (Schytte. Indv. Reg. II. 83.) **Hovningepligt**, en. Forpligtelse t. Hoveri. (Blussen. Danm. Brænde selv. 59.)

Hovsmed, en. f. Gov (Hestehov.)

Hu, en. ud. pl. [i ældre Skrifter: Sug. Jæl. Hug. Sv. Hog.] 1. Sind, Tanke. (mens, animus.) "Edelhed i Hu og Hierte." A. Bedel. "Der vil let Hu til tung Skiebne." Ordsp. "Harde han været saa snild i Hu, som snar til Gode." Bedels Sær. 300. At komme i Hu (ell. ihu.) mindes, erindre sig. (f. ihu.) Det gaar aldrig af min Hu, var aldrig i min Hu. "Glaa ham ikke af Hu, naar du er rig." Sir. 37. 6. "Hædret og elstet med trofast Hu hinanden." Pers. "Gaa pleier svigfuld Hu at røbe sig." Fibigers Sophokles. 2. Enst, Attraa, Agt. Min Hu staaer ikke dertil. "Det blev dit Helt; thi dertil stod din Hu." Thaarup. "Til Glands

og Glimmet skynder deres Su." F. Guldb.
 "Sæt og t. Dyden af din Su." Bording.
 At vende sin Su t. noget. "Hans Su var
 ganske vendt fra det, han havde at bestille,
 hen t. den Lyst, at spille." Storm. = Der
 af: hufæste, v. a. 1. glemme i Sindet, be-
 vare i Erindringen. hukomme, s. ihu-
 komme. (Det første forekommer lang fje-
 nere. "O dig jeg komme skal ihu, saa
 længe jeg mig selv hukommer," Rahbek.)
 Sukommelse, s. nedensfor. Suro, en.
 1. Ro og Tilfredshed i Sindet, glad Sind-
 stemning; (forældet; men bruges i Jys-
 land.) "Et større Trøst og Suro var paa
 denne Jordens Tue." Bording. 2. Tids-
 fordriv. Requies, oblectatio, (Moth.)
 Sufstifte, et. Forandring i Sind, i Til-
 bodelighed; Attraa ell. Forsæt, forandret
 Sind. (Moth.) Sufstud, et. Indfald,
 pludselig Tanke, Indfaldelse. (Kingo.) "Et
 daarligt Sufstud." Bedels Sero. S. 400.
 "De lade mere glæde deres eget Sufstud
 og Hastighed, end gode Raad." sammest. 46.
 (forældet.) hustolt, adj. stolt, opblæst
 i sit Sind. (Spø. Aldre; s. Er. S. Taus-
 sen.) husvale, v. a. 1. berolige Sindet,
 stille tilfreds v. Trøst, Opmuntring. "Om
 hun ei husvaler mit bange Pierte med det
 Saab." Evald. "Forladt af Ven og Trøst,
 ham intet Ord husvaler." F. Guldb.
 (Ugentl. og urigtigt for: qvæge: "Hun
 skal husvale først mig m. en kølig Drif."
 Ahlenschl.) Husvalelse, en. 1. Stærningen
 at husvale. 2. det, som husvaler. = Høraf
 ogsaa: huer, v. n. og a. tækkes, behage;
 lide; synes om. (s. ovenfor hove, som er
 den sædvanligste Udtale.) Den Almindelighed
 huer mig ikke. Det huer (behager) mig
 ikke her. "Mig huer, indtil Freden sluts-
 tes, Arig." Baggesen. (Danfana. I. 196.)
 "Først og fremmest hvad du bør; siden,
 hvad dig huer." Bagg. (D. Bærker III 374.)
 Sud, en. (pl. Suder kun om astrukne
 Skind.) [Jel. Hud. N. S. Huud. N.
 S. Hyd. E. Hide.] 1. Almindelighed
 det, hvormed vi se, især findende Ting
 overdrages, (s. Skind, 1.) Der havde sat
 sig en tynd Sud (Hinde) ovenpaa Bæd-
 sten. 2. særd. og egentlig: den udbændige
 Beklædning; Naturen har givet Menne-
 skets og endel Dyr's Legemer. Hun har
 en fin, blod Sud. "Hans Ansigt's Sud skin-
 nede." 2 Mosch. 34. 30. — At skilde een Su-
 den fuld (overvælde m. Skildesord.) "Han
 kommer her og skilder mig Suden fuld i
 mit eget Huus." Holb. (den Vægels.) Med
 Sud og Haar (om Dyr ell. Menneſter) o:
 ganske, uden at levne nogen Deel af Kro-
 pen. At miste sin Sud o: pidskes m. Riis,
 hudflettes. (D. Lov.) (Om de fleste Dyr
 bruges Skind, især om dem, hvis Hud er
 lodden ell. haarrig; men om Hesten, Dren,
 Roen altid Sud. jvf. Skind.) 3. i Norge:

et vist Jordmaal, hvorefter Landet
 stemmes, ell. en vis Takt for Eftel-
 ping, som svarer t. Sætkorn i Dan-
 = hudflette, v. a. 1. pidske saaledes.
 Huden gaar af. figurl. giennem-
 bagtale. hudflange, v. a. 1. d. s. f. f.
 flette. "De hudflange sig selv, indtil
 det dem forløber." N. M. Halsborg. (3.
 Historie. 1607.) "De bleve hudflangede
 Svæber og Riis." 2 Macc. 7. hudløs,
 som paa et eller andet Sted har mistet
 andre Hud. Sudløshed, en. ud. pl. i
 standen, at være hudløs. Sudstifte,
 Forandring, Fornælse af Huden. h
 stryge, v. a. 3. d. s. f. hudflette. Der
 Sudstrygning, en. (ell. Sudstrygelse.
 B. Ap. Gern. 22. 23.) Sudsygdom,
 Sygdom, der har sit Sæde i Huden.
 Sue, en. pl. - r. [Jel. Hufa. N.
 Huve.] et Klædemon, hvormed den ex-
 Deel af Hovedet og Baghovedet betælt
 og som slutter tæt til Hovedet. Al-
 Sue (Mathue) paa under Hatten. Al-
 m. Sue. = Suebaand, et. Baand, be-
 med Ovindehuer bindes under Hæ-
 Sueblof, en. Blof, hvorpaa Huet læg-
 og dannes. Sueklæde, et. Tørklæ-
 som bindes uden om Huen. (Moth.) h
 løs, adj. som er uden Sue, som ikke
 Sue paa. "Som en mængde Fornæ-
 naar Bonden hueles staaer s. hans Læ-
 Storm. Suetoi, et. Tøi, som er paa
 t. en Sue. Et Stykke Suetoi.

Sue, v. n. og a. s. under Su og
 hove.

Sug, n. s. ud. Nit. (langt n.) At
 paa Sug o: i en Eftilling, hvori Ar-
 og Knæerne bøies, og Hovedet lader
 over, ell. hvori man ligesom sætter
 men uden at naae Jorden eller Gnd.
 (jvf. det følgende v. hugge.)

Sug, et. pl. d. s. (kort n.) [Er. Hne
 s. hugge.] 1. Slag m. et skarpt Red-
 Træet falder ei for det første Sug. Lige
 At fiste Sug. Et Sabelhug, Træ-
 "Et Slag kan stundom være en sag-
 tærelse; et Sug er steds et bestemt Slag.
 Müller. 2. Skaar, som stæer ved at bage
 Han fik et Sug i Hovedet, over Ansigtet
 3. Sug, pl. Slag af Pidsk, Riis, Al-
 Prøgl. At dele Sug ud. At saae Sug
 "Bank kaldes ogsaa tørre Sug, i de
 sætning t. de Sug, der saare." N. M.
 = hugfri, adj. bestiermet mod Sug. Sug-
 fri og studfri. Sugstifte, et. en
 mæssigt Skifte af Sug i Trækamp. (Mith.)

Suge, v. n. 1. [Jel. og Er. hude
 fide p. Hug, ell. gaar m. krummet
 og forover ludende Hoved. (Moth.)

Sugge, v. a. 1. [i Talem ofte: im-
 hug. Jel. hoggva. N. S. hewan. i
 hau en.] 1. føre, bruge et skarpt Red-
 t. Hug. Han lærer at hugge. At hug

er een. At hugge med en Dre, m. en Reis m. et Huggejern. At hugge Armen af, hugge en Arm af; hugge et Træ; hugge en Stov ned. At hugge ær, hugge Kornet om. At hugge nogen igiennem: saaledes, at det skilles ad. hugge een ihjel. At hugge sig i Benet, sadige sig ved Hug. 2. frembringe, give en vis Skikkelse v. at hugge. hugge Hul paa en Muur. At hugge murer glat, krunt. At hugge et Huus tilhugge Sommeret t. Huuset. At hugge murer, Bogstaver ud i Steen. At hugge trænde: fælde det fældede og fælde Bed maa Stykker. Sugne (v. tilhugne) Sten, Kvaderstene. 3. fælde m. Dre, omme (om Træer.) Der er i mange Aar hugget i denne Stov. At hugge Gierds 4. figurl. om Fugle. Sønen vil hugge store Kyllinger (m. Nebbet.) Fuglen hugget Drengen i Fingeren. "En søn hugger ikke Diet ud p. den anden." dspr. 5. ligeledes figurl. i dagl. Tale: ic voldsomt, især f. at fælde ell. saare. en huggede Bøgeret i Gulvet, hen ad Gulvet. "Somme af dem have i deres rigthed vovet sig uden for, og hugge med een efter dette Duffetoi." Rahbek. D. 1. VII. 80. 6. neutr. figurl. om Skibe, ved Gøgang løstes op og fældes ned med noget haardt. Skibet stod fast og bestodte at hugge i Grunden. Fartøjet hugde mod Bulværket. 7. Med præpos. hugge noget fra: fælde det fra v. Hug. At hugge sig igiennem: om Rytteri, om omringet, baner sig Vel m. Sabelen. At hugge ind, act. bringe ind ved at hugge. At hugge Bogstaver ind i en Steen. neutr. om Rytteri, som gjør Anfald, især Fodfolk. Rytteriet kunde ikke komme til hugge ind. — hugge ned, nedsable, fælde v. Sabelhug. Rytteriet huggede ned i Fode. — hugge op: a) At hugge en fort op. b) fælde ad v. at hugge, hugge Stykker t. andet Brug. At hugge et smelt Stib op. — hugge til: 1. absol. hugge m. Fart, hugge saa man rammer. en løstede Dre, men turde ikke hugge. 2. act. At hugge noget til: give det ved Hugning den rette Skikkelse; tilhugge. — hugge ud i Steen. f. ovenfor. (2.) a) hugbar, adj. skiftet til at hugges. fældes (om Stov og Træer.) B. S. D. hugorm, en. f. nedenfor. b) Sugge, en. 1. et Wildsvin, en Wildbasse. en Slagsbroder. (Moth.) Sugge, en. Træblot, som bruges t. at hugge noget paa. Suggebant, en. Bant, hvorpaa Sommer tilhugges. hugge, adj. d. f. f. hugbar. Suggerus, et. Huus, ell. Afstutte i et Huus p. andet, hvor man hugger Sommer til. huggejern, et. pl. d. f. et i Enden skarpt, Danst Ordbog. I.

m. et Stæftast forsknet Jern, hvormed Sommermænd og Smedere hugge i Træ. Suggetaarde, en. bred Taarde t. at hugge med, Pallast. (Moth.) Suggetniv, en. Et langt og smalt Jern: Redskab, dannet som Enden af et Huggejern, med Haandgreb i hver Ende, hvormed man p. Landet danner adskiltigt Træ: Arbejde, medens Træet holdes fast i et Slags Huggebant. (Haandniv.) Suggeløn, en. Arbeidsløn for at hugge, især Brænde. Suggeredskab, et. Ethvert Redskab, som bruges t. at hugge med. Suggespaan, en. pl.-er. Spaaner, som fælde af, naar Sommer tilhugges. Suggestof, en. "Et kort tanget (fløftet) Træ m. tre Fodder, hvorpaa man tilhugger noget." Moth. Suggestol, en. (Moth.) Huggebant. Suggetand, en. pl.-tænder. lange, af Mundten fremragende, tilspidsede Tænder hos visse Dyr, Elefanter, Wildsvin, o. fl. Suggevaaben, et. pl. d. f. Vaaben, som ere rentlige t. at hugge med. Suggeøre, en. En større Dre m. længere Stæft, f. Tr. til at fælde Brænde (modsat Saandøre.) Moth. = Suggen, Sugning, en. Gierningen at hugge. — Sugget, en. En Taarde med skarp Side og bred Rng. (Moth.) = Sugst, en. pl.-er. 1. Gierningen at hugge ell. fælde Træer. (f. Stov: hugst.) 2. en vis Deel af en Stov, bestemt t. at fældes p. en vis Tid; eller en Stovstrækning, regelmæssig inddeelt til aarliggen stykkevis at fældes. Skoven er deelt i ti Sugster.

Sugorm, en. pl.-er. et Slags Snog eller Drm, hvis Bid anses for giftigt. Coluber berus.

Sui! Udbrabsord. Deraf: huj, v. n. 1. (har.) raabe høit af vild Glæde. — Sujen, en. ud. pl. Gierningen, at huj.

Suk, en. pl.-er. Glørne, Gjørnefant; udgaaende ell. indadgaaende Winkel, Indsnit i Winkelform. Alinten, Bierget danner her en Suk, gaaer ud i en S. Esen gjør en Suk ind i Landet. Fra Gaden gaaer en Suk ind i Gaarden. — Sukmaaling, en. Winkelmaaling.

Sukkert, en. pl.-er. et Slags smaa fladbundede Skibe. (Malling. B. S. D.)

Sukommelse, en. ud. pl. [af Su, hufomme.] den Gyne i Stælen, m. Bevidsthed at gienkalde forbigangne Forestillinger, ell. at fælde det forbigangne tilbage i Erindringen. En stærk, svag, varig S. Sukommelsen begynder at slaa ham feil. (jvf. Ihukommelse.) = Sukommelsesvært, et. det, som beror paa, er en Virkning af den blotte Hukommelse.

Sul, et. pl.-er. (Silforn ogsaa i pl. Sul. f. D. Lov. VI. 7. 3.) [Isl. og Sv. Hol, cavitas.] 1. Fordybning, Hulning. Et Sul i Jorden. Suller (Smilebæller)

i Rinderne. **Hullet** i en **Vel**. Dette **Sul** i **Stenen** er af **Draabesald**. 2. **Kabning** i noget, **Gab**, **Rift**. **Sul** i et **Ræt**, **Garn**, p. et **Gierde**. At virke, **se** **Huller** i **Is**. At rive **S.** paa sin **Kiøle**, have **Huller** i **Strømperne**. Der er gaaet **Sul** paa (om det, som faaer **Hul** ell. **Kabning** v. **Lils** fælde ell. af en naturlig **Karsag**, ikke ved forsætlig **Handling**.) 3. **Kabning**, som er gjort heel igennem noget, især det, der har en vis **Tøkkelse** og **Fasthed**. At bore **Huller** i et **Bræt**, **stikke** **Sul** p. et **Blins** sad, hugge **Sul** igennem en **Muur**, **stikke** **Huller** i **Drene**. 4. **særd.** et dybt **Saar**. At slaas sig et **Sul** i **Hovedet**. At have **Huller** i **Benene**. 5. en liden **Hule**, **Kabning** i **Jorden**, s. **Er**. hvor **Rotter** eller **Muus** have **Lilhold**. **Figur.** ogsaa: et underjordist, ell. meget snevert **Fængsel**, et **Fangehul**. 6. om at begynde at bruge af noget, som forhen var heelt; s. **Er**. at **stære** **Sul** paa en **Dst**, tage **Sul** paa en **Bonde**, **Flaske**. = **Sulnavn**, et. **Månes** mærke, som **ses** i **Is** m. **Hulsting**. (**B. G. D.**) **Sulsaar**, et. (egentlig: **Suulsaar**.) **Saar**, som er saa dybt, at det gaaer ind i **Legemets** **Huulhed**, i **Underlivet** eller **Brøsthulen**; eller overhovedet et dybt **Saar**. jvf. **D. Eov.** VI. 7. 3. **Hulsting**, et. pl. d. s. **Sting**, der **ses** saaledes i **flint** **kinneb**, at deri dannes **småa** **Huller**. **Sulsom**, en. **kinne**som, **svet** m. **Hulsting**. = **hullet**, adj. som har **Huller**. **Hullede** **Klæder**.

Guld, et. ud. pl. [**Jsl.** **Hold**, **Klød**.] den **Beslaffenhed**, at være **fyldig** paa **Legemet**, **Klødfuldhed**. At være v. godt **Guld**. At tabe **Guldet**. (**Jvf.** **hyldig**, adj. **Woth.**)

Guld, adj. [**Ev.** **huld**. **Jsl.** **holtr**, **trofast**, **hengiven**.] 1. **gunstig**, **hengiven**, **tro**. At være een **huld** og **tro**. "Den **Paand**, der er tilfals for **Guld**, er aldrig **trofast** eller **huld**." **Rahb.** Deraf: **Guldskab**, en. ud. pl. **hengivenhed**, **Troskab**. At **sværge** een **Guldskab** og **Troskab**. "Thi nu er **Guldskab**, nu er **Wenskab** brudt." **Wihlens** **schlæger**. (**Valnat.**) 2. (efter det **L.** **hold**) **elstværdis**, **undesuld**. = **Guldgudinde**, en. et af **Baggesen**, og efter ham af flere brugt **Orb**, for: **Gratie**. "Alle **Livets** **Guldgudinder**." **Wagg.** (**Poet. Epist.** 1814. S. 67.) — **huldrig**, adj. som er meget **huld**, viser megen **hengivenhed**; **vennehuld**. (Et efter det **L.** **holdreich** optaget **Orb**, der i sin **danste** **Form** ei kan **anbefales**.) **huldsalig**, adj. i høj **Grad** **elstværdis** og **indtagende**; **livsalig**. (**L.** **holdselig**; **amabilis**. **Woth.**) s. **livsalig**.

Hulder ell. **Guldre**, en. I **Norge**, efter **Almuens** **Overtro**: et **Slags** **underjordiske** ell. **Stov-Nympher**, om hvilke man troede, at de havde **Dvæg** (som **Alt** var **fullet**) og **blæste** i **Luur**. (**J.** **Hulda-folk**.) "Naar

Guldren i sin **Luur** med **flere** **Laur** **Kæde**." **L. Stodfleth.** Deraf: **Huldreskifter**, vife **Dandsemelobier**, som tilskrives **Huldrene**. (**Hornelen** af **E. Frimann**. jvf. **Forleg** i **Det** **R. Vidensk.** XII. 32. 74.) Mindre rigtigt br. **Ordet** **Guldre** af **Wihlenschl.** (**Selge.** 34.) for **Savmo**, **Savfrue**.

Hule, en. pl. -r. [**J.** **Sul**, 5. **Jsl.** **Holz** **L.** **Höhle**.] en stor **Kabning**, som gaar dybt ind i ell. under **Jorden**. En **underjordist** **Hule**. En **Klippehule**.

Hule, v. a. 1. [**af** **huul**.] frembringe en **Huulhed** ell. **Fordybning** i; gøre **huul**, **udhule**. At **hule** en **Dst**, et **Brød**. — **huling**, en. **Stierningen** at **hule**.

Hulle ell. **Brøndhulle**, en. **Travart** af en **Brønd** over **Jorden**. (**Woth.**) jvf. **Solk**, 2 og 4.

Hulle, v. n. 1. (**hæ.**) frembringe en **egen** **Lyd**, v. at trække efter **Beiset** under en stærk **Græd**. (i **dagl.** **L.** ogsaa: **hult** **græde**.) — act. at **hulle** noget op af **Åren**, om **Fugle**, der **støde** noget op af **Åren**, som de have **svælg**et. — **Hullen**, en. ud. pl.

Humle, en. ud. pl. [**L.** **G.** **Humel**. **Jsl.** **Humall**.] en **Plante**, hvis **Rogler** ell. **Blomster** og **Frugt**, af **beest** **Smag**, sættes til **Ølet**, naar det **brugges**. **Humulus lupulus**. = Deraf: **Humlerol**, en. **Humlens** **Dyrkning** og **Frembringelse**. **Humlesører**, en. den, som **fører** en **Humle** i store **Bogne** t. **Salg**. **Humle** **gaard** eller **Humlehave**, en. **indhegnet** **Jord**, hvor **Humle** **dyrkes**. **Humlehave**, en. **Plakke**, hvormed **Jorden** omkring **Humleplanterne** **ophaffes** og **løses**. **Humleknop**, en. **Humlens** **Rogler** ell. **Frugt**.

Humlekule, en. **Fordybning**, som **gaaer** i **Jorden**, t. at **nedlægge** **Humlerødderne** i **Humlekølle**, en. **Kølle**, hvorpaa **Humlerødderne** **torres**. **Humlepresse**, en. **Maskine**, hvor ved **Humlen** **presses** stærkt **sammen**, s. a. **bevares** **ufordærvet**. (**Wihlenschlæger** **Agar** **Redst.** VI. 1.) **Humleranke**, en. **Humlens** **lange**, **krøbende** **Stængel**.

Humle, en. En **Sl.**, hvorefter **Humlen** **stillet** i **urten**. (**Woth.**) **Humlespire**, en. **Humlens** **første** **unge** **Rodstod**. **Humlestang**, en. **Stang**, som sættes t. **Humlen**, for at **slønge** sig op ad. (**Humlerast**. **Woth.**) **humlestærk**, adj. **figes** om **Øl**, hvorpaa er **sat** **rigelig** **Ø.** **Humlesæt**, en. **Humle** **get** **stor** **Sæt**, hvort **Ø.** **pakkes** og **sendes** **Humleurt**, en. **urten** eller **Ølet**, som er **fogt** m. **Humlen**, men **endaa** ei har **givet**. (**W. G. D.**)

Humle, en. pl. -r. ell. **Humlebi**. [**L.** **G.** **Humel**. **J.** **die Hummel**.] et **Humle**, som gives flere **Slags** **lobne** **Bier**, for **stellige** fra **Honningbien**. **Apis mellifica** **terrestris**, o. fl. — "Paa **Øst**, hvor **Humle** har **Øg**" en **Humle** om den som **veed** meget **længere** **Woth.**)

Humme, v. a. 1. trække ell. rykke lang-
somt tilbage. Ad humme en Boga.

Summer, en. pl.-e. [Isl. Hampri, Hu-
mar.] En stor Krebs-Art. *Astacus ma-
rinus*. Fabr. Deraf: Summerflo eller
Summerfax, en. Summerens Klo. Sum-
merstål, en. o. fl.

Summer, et. pl.-e. et ganske lidet Bæ-
relse. (Eiellandsk. dagl. T.)

Sumpe, v. n. 1. (har.) gaae besværlig-
en, med haltende Trin. (T. humpeln.)

Sun, hendes, hende: personligt substantiv
hvist Pronomen i tredje Person, om een
om er af Kvindeskønnet. (Ev. bon. A.
3. heo, bio.) jvf. San.

Sun, en. pl. Sunner. et Dyr af Hund-
skønnet; et Hundyr. (En Sunkat; en
Sun-Kæb, Sun-Tiger, og saaledes om flere
Dyr. Bruges ogsaa om Planter, der liges-
edes ogsaa kaldes Sunplanter.) = Sun-
domst, en. En B. hvor Hundskønnet's Dele
indes allene, og affondrede fra Hundskøn-
net's. Sunfion, et. det kvindelige Køn;
en Dyr (og Planter.)

Sund, en. pl.-e. [Isl. Hundr.] et
bekendt, almindelig udbredt Hunddyr,
deraf gives en Mængde Afarter, og til
dis Blødt Ulven, Ræven og fl. Dyr høre.
Canis familiaris. f. Gaardhund, Hyrde-
hund, Jagthund, Lænk hund, Skide-
hund, Stuehund, o. fl. At sætte en S. i
Lænk. At slaa Sundene (Lænk hundene)
es. At komme f. tidlig, som Sund i heds
bød. 3 — Sammensætn. i d. Tale om det,
om er meget slet, f. Ex. Sundesøde, Sun-
deliv, ic. Som ligeværd, i lav Tale:
en gierlig Sund; en liberlig Sund. =
hundeaftig, adj. som ligner en Hund.
Pan tog til i Renneftelighed — og man
andt intet hundeaftigt i hans hele Dyr-
erfel." Sneed. Sundart, en, Art ell.
lfart af Hundeslægten. Sundebiaf, et.

Biaf, biaffe. Sundedage, n. s. pl.
altid m. best. Art.) Tiden imellem den
2 Jul. og 22 August. Deraf: Sundes-
agshede, Sundedagsveir. — Sundes-
reng, en. D. som passer Hunde. figurl.
ienende, Person, som een behandler med
foragt. Sundesøde, en. figurl. slet
føde, som kan passe f. Hunde. Sundes-
gaard, en. et Aflukke i en Gaard t. Jagt-
unde. Sundeglam, et. Hundens Biaf-
en og Gisen. "Pludselig des høres Styr-
en, Raab og Sundeglam." S. Blcher.
Sundegræs, et. en Plante, hvis Blade
hundene undertiden æde af. *Dactylis glo-
merata*. Sundehus, et. lidet Brædes-
uus t. Lænk hund. Sundehvalp, en.
hundens unge. Sundejagt, en. Jagt,
om drives m. Hunde. Hundekobbel,
t. to eller flere sammenkoblede Hunde.
Da gise de Hundekoblet, da led det Jæ-
erhorn." *Ohlenschl.* hundekold, adj.

figurl. i dagl. T. om et Sted, hvor der
er meget koldt; ligesaa: Sundekulde.
Hundekost, en. slet Kost, Hundesøde.
Hundelænk, en. Lænk, hvormed en Hund
binder. Sundemad, en. M. hvormed
Hunde fødes. (Moth. "Sundemang, tog
af Havremæll og Vand.") Sundepidst,
en. Jagtpidst. Sunderogter, en. den,
som passer Hundene p. en Gaard. Sun-
destind, et. raat ell. beredet Skind af en
H. hundesty, adj. som har Strøgt for
Hunde. Sundeslæde, en. Slæde, som
trækkes af Hunde; f. Ex. i Grønland.
Hundestald, en. Opholdssted f. Jagthunde.
Hundesteile, en. En ganske liden Fisl.
Gasterosteus. (Hundetage. Moth.) Sun-
destierne, en. En Stierne af første Rang
i Vlet paa Stjernebilledet: den store Hund.
Sirius. hundesulten, adj. i dagl. T.
overmaade sulten. Sundesvøbe, en.
Hundepidst. Sundetunge, n. s. Navn
p. en Plante, som tilforn brugtes i Læ-
gekunsten: *Cynoglossum officinale*; men
ogsaa p. flere indenlandske Planter; t. Ex.
Myosotis lappula. Sundevagt, en. til
Skib: den Vagt næst efter Midnat. Sun-
deveir, et. i dagl. Tale: meget ondt Veir.
= hundst, adj. 1. meget gierlig, larrig,
nidsk. (dagl. Tale.) 2. stamtes i Ord og
Stærning. (*cynicus*. Moth.)

Sundrede, hundred, Hovedtal. 100.
[Isl. hundrad. Goth. og A. S. hund.
Om Oprindelsen t. Ordets sidste Stavelse
(red, rede) jvf. Thres Gloss.] Sundrede
Aar. Et hundred Rigsdaler, to hundrede.
Sundrede Gange saa stort. — Ordenstallet,
som falden forekommer, er usforandret.
Hver hundrede Mand (3: een af hvert
Hundrede.) (Det i B. S. D. anførte Or-
denstal: hundrede er ikke brugeligt; saa-
lidt som det af Bloch anførte: hundredte;
Ingerer Badens: hundredste; stundt neppe
i Skrift.) — Sundrede (eller, som det ogsaa
skrives, Sundred) er vel oprindeligen et
Substantiv (ligesom og Tusinde) og har
derfor Artiklen et, som i Almuen's Sprog
næsten aldrig udelades foran Talordet.
Et stort Sundred 3: 120. = hundreds-
aarig, adj. 1. som har været til, været,
levet i hundrede Aar. En hundredaarig
Vlding. 2. som indtræffer hvert 100 Aar.
hundredfold, adv. hundrede Gange. hun-
dredfoldig, adj. som er taget 100 Gange,
er 100 Gange saa mange. En hundreds-
foldig Afgrøde, Fordeel. (B. S. D.) hun-
dredføddet, adj. som har hundrede Føds-
der. (B. S. D.) hundredpundig, adj.
som veier hundrede Pund; ell. som stöder
hundrede Pund. En hundredpundig Mors-
teer (en Hundredpundiger.) Sundreds-
tal, et. Et romersk Sundredtal. i Sun-
dredtal, adv. i meget stor Mængde. hun-
dredviis, adv. hvert Hundrede for sig.

(Derimod: i hundredviiis, d. s. i hundredtal.)

Hunger, en. ud. pl. [Jæl. og N. S. Hunger.] 1. den ubehagelige Fornemmelse af utilfredsstillet Madlyst. At lide Hunger; føle H.; måtte sin H. "Hunger er haardt Sværd i helbred Mave." P. Solle. — Efter Sporon er: "Hunger en Følelse af Begierlighed efter Føde; Sult derimod en Følelse af utilfredsstillet Hunger; eller en Virkning af Hunger." Talebrugen er heri vaklende. Sult bruges undertiden for en langvarig ell. ofte gjentaget Hunger. Man siger derfor: der kendes ingen Sult paa ham. Man siger: At bse af Sult (ikke: af Hunger). Derimod nævnes: Hunger og Dyrtd (s: en i et Land almindelig udbredt Mangel p. tilstrækkelige Fødemidler.) Hunger bruges ogsaa (ligesom Tørst) figurl. for: Begierlighed; men aldrig Sult. Dette Ord høres derimod nu næsten altid hos Almuen; men Hunger ikke ofte. 2. almindelig Mangel paa Fødemidler; Hungersnød. Der var Hunger i Landet. "Hvis seige Sløvhed kun Hungerens Sværd kan vække af Dørstheds Afsmagt." M. = Hungertvang, en. Tvang, Trængsel af Hunger ell. Sult. "Det — foruden Hungertvang et ganske Døgn kan leve." Arreboe. = Hungersdød, en. Død af Sult, af Mangel p. Mæring. "Her er Hungersnød, i bogstavelig Forstand, det samme som Hungersdød." M. Hungersnød, en. ud. pl. d. s. s. Hunger, 2. = hungrig, adj. som føler Hunger, er meget trængende t. Mad. "Den Rætte vil ei vide, hvordan den Sungrige lider." P. Solle. At måtte den Sungrige. "En hungrig Ulv sin Følgeret forglemt, og tog fra Ræven et m. Fæde staalet Kam." Storm. (jvf. sulten, der medfører et mindre stærkt Begreb.)

Hungre, v. n. 1. (har.) [Jæl. hungra.] føle Hunger, føle stærk Trang til Føde. Da han længe havde fastet, hungrede han. [jvf. sulte, som udtrykker især en længe fortsat Hungren. Man siger derfor baade neutr. at sulte ihjel s: bse af Sult, og act. at sulte een, (s: give ham meget knap Føde;) sulte een ihjel; men ikke: at hungre ihjel.] jvf. udhungre.

Hunkion, et. s. under Sun, en.

Hurra! ildraabsord, hvorved en Mængde udtrykker en glad Hilsen, der bringes een.

Hurre, v. n. 1. give en surrende, svirrende Lyd, som Vind, fusende Vand, eller som en Bispærm. (Moth.) Sv. hurra, dreie hurtigt og beftigt omkring.

Hurtig, adj. [Sv. og L. hurtig.] d. s. s. hastig, snar. At være hurtig (nem) til sin Gierning. En hurtig Arbejder. Et hurtigt (let fattende) Hoved. "Hurtigen kær det, der forrettes m. Raskhed i Bes-

væggelse; hastigen det, der foretages med Tilfærdighed i Beslutninger." P. E. Müller. — **Hurtighed**, en. ud. pl. Hastighed (hvor Tælen er om Begemets Bevægelse.)

Husar, en. pl. -er. [et ungersk Ord.] en let bevæbnet Rytter. Deraf: Husardragt, Husarhest (mindre end Rytterhest), Husarhue, o. fl.

Husblas, en. [fordærvedt, af det L. Hausenblase.] et Slags meget stærkt bindende Klim, som tages af Svømmetæren i nogle Fiskearter, især Husblas-Støren (Accipenser Huso;) Fiskeklim.

Husbond, en. (efter Udtalen Husbonde. Moth.) pl. Husbonder. [skrives ogsaa efter Etymologien: Husbonde.] 1. Mand, Husbader. Herre i Huset; i Modsetn. L. Tjende, Tjenestefolk. En god, en streng H. Husbonden og Madmoderen. "Det er ikke Ulydighed mod Foresatte og Husbonder, som forståes ved denne Frihed." Thaarup. (D. Tilf. I. 74.) 2. en Godeier, Jordbrot. 3. en Høstemand (som i ældre Dialekt kaldes blot Bønde.) — **Husbondhold**, en. i Lovsproget bl. a. den sædvanlige Kiendelse, en Bøndemaatte give Husbonden s. Tilladelsen, at opholde sig p. et andet Gods. D. L. III. 14. 6. (Jvf. om den anden Bemærk. Mandir Landvæs. Act. §. 132.)

Huse, v. a. 1. [af Huse:] give en Ophold i sit Huse. At huse og huse forbrøder. "Tvedragt, Brede, deilig Hærm aldrig huses i dens Barm." Thaarup. [Hos Lausen forekommer huse intrans. for: være til Huse, have Bopæl. "Da skulle de dog ikke længe huse v. en Sted." Winterb. af Postillen. 52.] (Ufærdig er Subst. en Huser. "Det er ligesom umuligt s. Forbrøderen at undfå, som at finde en Huser ell. Hæler." Bagger. M. Klim.)

Husere, v. n. 1. (han.) holde ilde Huse, tage voldsomt afsked. (d. Tale.)

Huste, v. a. 1. [af Hu ell. Sug. Jæl. hugsa, tænke paa, overveie.] have i Huset, minde, erindre sig. Han huskede fra han var fire Aar. Jeg huskede hans Navn. "At bevare og glemme havde Forestillinger, er at huse. Den huser paa modtagne Begierninger, som det v. en Trilighed falder ind, at have modtaget dem. Den erindrer sig dem, som, selv at henvende Tanken p. dem, hindrer at de glemmes." P. E. Müller. (Huse som er det ældre og mere danske Ord, især som det er det almindeligste Udtryk for Husemælsens Virken, bruges overhovedet hyppigt i d. Tale; noget sjældnere bruges erindre, og helst om vigtigere Gierninger; mindes i det nærværende Taleprog sjældnere; men hyppigt i Skriftsproget.) 2. At huse paa, (m. Accusativ; Præp.)

at tænke med Glib paa for at mindes
(ugsaa.) Hufte paa det, du har lovet mig.
eg hufte ikke paa, at han var i Stuen.
bringe een forbigangne ell. forestaaende
ing i Erindring. Jeg hufte ham paa
et Ungdomsbekendtskab. Hufte mig paa
et, om jeg skulde glemme det. 3. hufte
g om, gjøre sig Umage for at mindes
noget.

Hustru, en. pl.-er. [et det Isl. Hús-
eyja, og hedder i ældre danske Skrifter:
huusfrue. "Sin ægte og rette Huusfrue."
edels Caro. S. 8. Skrivemaaden: Huus-
o er aldeles falsk, og tillige mod al Anas-
gie, da dette Ord efter det danske Sprogs
natur maatte være et Adjectiv.] En Hús-
kone, huusfrue, Kone. At tage sig en
hustru: gifte sig. Han reiste bort med
hustru og Børn. "Jeg ønskede mig en Kone,
og ikke en Hustru." Rahb. (D. Tilf. II. 478. hvor Fors. m. det sidste Ord især
gter til Konens Stilling som Huusfrue
ler Huusmoder.) "En huldere Hustru,
negtelig en bedre Huusmoder, og vist ikke
i flattere Moder." Samme. (D. T. XI. 10.) "Den qvindelige Høfsefælle kaldes
one som gift, og i Høfsefælle t. (hendes
orhold til) Manden Hustru. ("Eders
hustruer skulle blive t. Enter." 2 Rose B. 2. 24.) "Kone er det vidtløftigere Be-
reb, og indbefatter baade Hustruer og
nter." Müller.

Husvale, s. under Hu.

Hutle, v. n. og a. 1. [T. hude n. G.
huddle.] handle ilde m. et Arbejde, flæ-
rette en Gjerning. At hutle m. noget.
agl. T. s. forhutle. At hutle sig hen, leve
larligt. Moth.) Deraf: Hutleri, et.
rakteri, daarligt Arbejde. (Moth.)

Huul, adj. pl. hule. [Isl. holr.] 1.
m i det Indre har et tomt Rum; som
er udfyldt. Et huult Træ, Rør. Rug-
a er huul. En huul Land. 2. forbybet
od Midten, indsyntende. (det modsatte
trind.) At slibe et Glas huult. Hule
inder. Hule (indsaldne) Vine. Den hule
aand (den indvendige Glæde af Haanden
ar man ved den danner en Huulhed.)
negentl. om Lyden og Røsten: ikke klar;
ov og dyb, dump. En huul Røst, Lyd.
inderlig huul, skændt bønlig og sultende
ared en Stemme." Bagg. (Thora.) 4.
url. trødt, tilbageholden; listig. "Han
huul og hammel: beslagen paa alle
anter" (meget listig.) Moth. = Huul-
re, en. den første Blodaaer, som gaaer
det høire Hjertekammer. Vena cava.
uulbor, et. Bor, som har en Huulning.
uulfil, en. F. hvormed man filer Mes-
huult. Huulhøvl, en. Høvl, hvor-
d man frembringer runde Furer eller
ulninger i Træ. (Moth.) Huuljern,
Drelejern, hvormed man dreier noget

huult. huulkindet, adj. som
indsaldne Kinder. (Moth.) 5.
en. Kaardetlinge, som er fle
Huulmark, en. Mark, som e-
men har en Fordybning imod
Huulmeisel, en. M. hvormed
ger noget huult. Huulmynt,
Mynt, som kun er præget paa
Bracteat. huulrund, adj. ru-
lige huul ell. indhulet; concav
huulrundet, adj. v. som er gjort
fordybnet i Kuglesnit. huulry-
høis Rng ei er jævn, men huul-
get. Huulsaar, et. s. Hulsaar.
Hool, en. Skool, høis Blad er
at kaste Korn, se Band bort.)
Huffe, en. d. s. s. Huulskool.
v. a. 3. gjøre huul v. Slibning,
get saaledes; at det faaer en
At huulslibe en Riv. Et huulst
(modsat: rundslebet.) Huul-
et huulstlebet, huulrundt Speil.
støbt, adj. v. som er saaledes stø-
indeni er huult. Huulstøb-
Gjerningen at støbe paa denne
huultandet, adj. som har hule
Huultegl, en. huul Tagsteen.
Huulvei, en. dyb Vei imellem
huuloiet, adj. som har hule,
Vine. Huuløxe, en. En Dre-
som en Skæppe, men med hu-
der br. af Stibstømmermand t.
Træ huult. = Huulhed, en. 1.
heden, at være huul. 2. et hu-
Huulning, en. pl.-er. En Fo-
et huult Sted.

Huule, v. a. s. hule.

Huus, et. pl. Huse. [Isl. Hús. A. 1.
Hus.] 1. egentlig: en til Beboe-
Bygning. At grundlægge, bygge
et H. "Den, som bygger Huus
Mands Raad, han faaer det
Raad." Ordspr. At reise et H.
merværket t. Huset. At boe i H.
det for i Huse. Huus for Huus
ene H. i en By til det andet. (i
huus, Forhuus, Sidehuus.) 2. i
Bemærkelse: enhver Bygning, hvor
vares, ethvert Sted, enhver Ting, i
t. at indslutte ell. glemme noget i,
Glemmested. S. f. Er. Beenhuus
dehuus, Waabenhuus, Blæthuus,
huus, Raalehuus, Sandhuus, o
saa om Naturgienstande: En
Gneglens Skal. Frohuus: det,
giver, indeslutter Plantens. Fro-
lig, Bopæl, Hjem, enten heel
ell. Bærelser i et Huus, som man
At have Huus og Hjem. At kom-
H. i; forbyde een sit Huus. At
Huse hos een: boe hos een i ha-
(og da enten blot have særskilt Be-
holdssted, som er den almindelig

ning; ell. tillige være Lem af Familien, have Røsten.) 4. i Modsetn. til Gaard: a) i Riststæderne: en Bygning, der ei har Indtækt, ell. Port, men kun Dør t. Indgang. b) paa Landet: en Bolig for en Huusmand, enten uden Jord (jordløst Hus) ell. med liden Jord til (jordfast S.) i Forhold t. en Gaards Jorder. Han flytter fra Gaarden og sætter sig et Hus. (jvf. Fæstehus, Gadehus.) 5. et Hus, indrettet t. en ell. anden særdeles Brug. S. f. Gr. Badehus, Bedehus (Capel), Brøggerhus, Fuggehus, Hønseshus, Væstehus, o. fl. 6. Herberg. En Fremmed, som beder om Hus. At laane S. for en Nat. Vi kunde ikke faae Hus i hele Byen. 7. alle de Personer tilsammen, som boe i eet Hus. Hete Huset skal flytte. 8. de Personer, som høre t. et Hus: Selst, Forældre, Børn, Tjende. Han har et stort S. at underholde. 9. Slægt, Familie. Det kongelige Hus. Kongehuset. Et af de ældste adelige Huse. Han har giftet sig ind i et fornemt Hus. 10. Handelselskab, Handelshus. Det er et af de største, ældste Huse i Byen. Dette S. har ophørt at betale. 11. hvad der henhører t. et Hus, Huusholdning. At bestille sit S.; sørge for Huset. At holde S. for een. "De vilde ikke blot holde, men ogsaa passe deres Hus." Rahb. (D. Tilf. XII. 428.) At holde godt, flet S. (med sine Midler) : være sparsommelig, ødsel. 12. Levemaade, Opførsel. De holdt et lystigt Hus i Aftes. Der er et galt Hus. Der vil ligge et Hus, naar han faaer det at høre (: han vil skændte, blive meget opbragt.) At holde ilde, godt Hus m. noget : behandle det ilde, vel. — figurl. i dagl. T. At holde S. med een : overskændte ham. = Husand, en. pl. — ander. sam. Xand. (modf. Vildand.) Husandagt, en. Andagt, som holdes hjemme i Huset. Husarbejde, et. Husgjerning. Husarme, pl. fattige Folk, som ei gaar om at tigge, men hjemme lide Nød. "Disse Husarme, som ikke have lært at grave, og flamme sig ved at tægle." Sneedorf. Husbagning, en. B. som stæer hjemme i Huset. husbagt, adj. v. hjemmegagt. Husbehov, et. hvad som behøves t. Huset (11), til Huusholdningen, til daglig Nødtørst. "Han blev sendt ind t. Staden, at købe noget t. sin Faders Husbehov." Storm. Han har til Husbehov, men intet Hloverb. "De, der saa at sige kun studere t. Husbehov." Rahb. Husbesøg, et. Besøg, som stæer i et Hus. (jvf. Husføgning.) Husbonde, en. f. Husbond. Husbreve, pl. Breve: Raber, som vedkomme et Hus og Egen: dom af samme; Husbrevstæder. (Moth.) Husbrud, et. den Boldsiglering, at bry-

de Døre op paa et Hus, bryde ind ind i Gierens Villie; (Moth.) ell. at borttage. Flytning noget af det Magelsfæst i et Hus. (M. Lov. 3. 14. 41.) Husbrug, en. 1. d. f. f. Husbehov. "Efterhaanden blev de henviste t. menig Mand Husbrug." D. Guldberg. "Brændsel til Husbrug." D. Luffen. 2. Husstik. Husbygning, en. 1. Gjerningen at bygge Hus. Maade, Stik, i at bygge Huse paa; Husbygningemaade. Huscapellan, en. f. "En Medtjener, som Præsten for Egenheds Skyld tillades at holde i sit Hus (personel Capellan.) Moth. 2. en Præst, som høre Herrer holde paa deres Slots allene for deres Familie og Husfælle. Husdag, en. Husmands Arbejde. At gære Husdage. Præsten har faaet Husdage af Sognet. Husdiar, en. figurl. a) en meget ond Husbond ell. Husbond, b) den, som sætter Splid i et Hus. Husdragt, en. Klædedragt, som man bruger hjemme i Huset. (M.) Husdue, en. den samme Due. husduelig, adj. m. lig t. Husgjerning (ell. d. f. f. duelig morgenduelig. Arbejde. Perarm. 142.) Hussegel, en. Tistap. (Moth. forstet.) Huseier, en. den, som er Eier af et Hus ell. Gaard i en By. Husfælle, en. Husbonde, Manden i Huset, i Forhold t. hans Børn og Tjende; i samme Henseende kaldes Konen Husmoder. Husfild, en. Fild, Stræbsomhed, der anvendes p. at arbejde ell. frembringe noget i Huset, v. Huset egne Folk. (huuslig Industrie.) husfittig, adj. som lægger Bind p. Husfælle. (D. Luffen. Grundtr. af Statsrecon. 14.) Husflue, en. den almindelige Flue, Husfluen. Musca domestica. Husfoged, en. 1. d. f. f. Husfoged. 2. et Embedsmænd i nogle Egne af Sønderland. Husfolk, n. a. pl. 1. Folk, som boe t. Leie i det samme Hus. 2. Folk, som udgjøre een Familie, saavel Forældre og Børn og Brødre, som Tjenestefolk, saavidt de boe sammen i et Hus. Husfælle, en. den, som samledes hver Aften alle sine Husfolk. (D. Luffen. coll. "Forældre havde samlet sig stræket Nægt over deres Børn, som over sit Husfolk." Schytte.) Husfred, en. 1. Fred, Sikkerhed i sit Hus og færd. den Sikkerhed f. Bold og Dødsfald, som Loven giver en Mand i sit Hus ell. Bopæl, og straffer Overtrædelse deraf (hvilken ogsaa benævnes Husfred) med højere Straf. (f. D. Lov. VI. 14.) Husfred, en. 1. Fred, Sikkerhed i Huset i Familien. husfri, adj. fritagen for at betale Husfælle. husfast, adv. At boe husfast. Husfugl, en. vild Fugl, der søger t. Huset, for at få Næring eller Opholdssted. (M. S. D. 14.) Husfugl i Tilt. Husfælle, en. pl. den, som boer m. en anden i samme Hus.

ahn. Nord. Rigsb.) Huussængfel, f. som een maa undertaaste sig i sit eget hus, i sin Bopæl; Huus-Arrest, Huus-
on, et. det, som gior Gavn i et Huus.
in har lært at giøre Huusgevn. Huus-
raad, f. Bostab, Bohave. Huusgiert-
ig, en. alt det Arbeide, som er fornø-
dt i et Huus. "At giøre al sin Huus-
rning." Suredorf. Huusgrund, en.
und, som et Huus staar paa, ell. har
aet paa. (Moth.) Huusgud, en.
id, som Afgudsdyrkere have i deres
ise, og tilbede, som disses Bestytter.
husherre, en. d. s. f. Huuseier, Huus-
et ell. Huusfader (men mindre bruges
t.) "Huusherrens Magt over Eieneste-
tet." Schytte. Huushjørne, et. det
ed p. et Huus, "hvor Siden samles m.
vlen." Moth. Huusholder, en. egentl.
: den, som forestaaer et Huus (11);
n bruges mest i de lidtrøst: at være en
d, en flet Huusholder d: være oecono-
st, sparsommelig; eller det modsatte.
den, som blot forestaaer at spare, exendau-
gen god Huusholder." Müller. ("Sta-
nes almindelige Huusholdere." Schytte.
ids. Reg. IV. 2.) huusholderst, adj.
l. haushälterisch.) sparsommelig i
Huusholdning, "som forestaaer rigtigheden
anvende Husets Forraad." (P. E. Mül-
: Et nyt Ord, derielden forekommer,
i ældre Dants hedder: huusraadig. jvf.
uelig, 2.) Huusholderske, en. et
uentimmer, der forestaaer en ugift Mand
uusholdning; eller under Huusmoderens
psyn bestyrer Huset, Køkkenet, m. m.
uusholding, en. (Deconomie.) f. det
lg. Huusholdning, som nu er den mere
ugelige Form. ("Hans Regiering vil al-
d blive et Exempel paa, hvormeget en
og Huusholding formaaer." Kampmann.)
uusholdning, en. det, som hører til et
hus, med Pensyn t. Familiens Fornøden-
der, Føde og Klæder, m. v. (Deconomie.)
un forestaaer selv sin S. At have en stor
; foren ordentlig S. "Den Mangel,
an lider i Begyndelsen, skal lære ham
sparsommelighed og en god Huushold-
ing." Sneed.) Datterengaaer i Huushold-
ingen d: har Tilsyn med Madlavning og
Huusholdningskonst, en. Deconomie.
Schytte.) Huusjomfru, en. En Jomfru,
er tjener i et Huus, enten som Huushol-
erske, for at sye ell. desl. Huuskarl, en.
Moth. "Rygende Hjelp af en Alt paapaa-
nde Huuskarl." Bagg. D. Bærf. VII 345.)
Karl (4) og Gaardskarl (som er den brue-
elige danske Benævnelse.) Huuskiøb, et.
tierningen, at købe et H. Huusklotte,
1. liden Klotte, som anbringes i Stuerne
l. udenfor en Port ell. Gadedør. Huus-
one, en. En Huusmands Kone ell. Enke.
huustors, et. stort Dnde, hvorfra man

plages i et Huus. Huuslede, en. Lede
t. Huus og Hjem, illoft t. at være hems-
me. (Reinike Foss af P. Welgere.) Huus-
laie, en. det, som betales for at boe til
Leie i et Huus. Huusleilighed, en. Le-
lighed, Bestaaffenhed ved en Bopæl. En
god, stor, indskrænket Huusleilighed.
Huusliv, et. Livet, som det føres i den
huuslige Kred, i Hjemmet; Familieliv,
det huuslige Liv. "Huuslivets Skille og
Indretninger hos de Gamle." M. Huus-
love, pl. Love, som vedkomme det huus-
lige Selskab. "Af Huuslovene faldt den
første Deel bort under den faderlige Magt."
Schytte. Huusly, et. Ophold, Tilflugt
i et Huus, for at bestiermes mod Veiret.
Huuslag, n. s. en fleeraarig, fastig Plante,
der groer paa Bønderhusenes Straatag.
Sempervivum tectorum. Huusmaler,
en. den Maler, der især kun gior sig af
m. at anstrøge ell. male Huse og Bærel-
ser; der enten ikke har lært, ell. ikke ud-
øver Maleriet som en Konst. Huus-
mand, en. den, der enten som Gæster ell.
Betveier beboer et Bondehuus Landsby-
huus. (f. Huus, 4. b.) Gaardmænd og
Huusmænd i en By. Huusmandskost,
en. tarvelig Føde. Huusmiddel, et.
Lægemiddel, man har i Huset; simpelt Læ-
gemiddel. Huusmoder, en. f. Huus-
fader. "Madmoderen viser sig i Ristfenet
og v. Spisebordet; Huusmoderen virker
gjennem den hele huuslige Kred." Müller.
Huusmonning, f. Monning. Huus-
nisse, en. f. Nisse. Huuspant, et. Pant
og Panteret i et Huus; ell. et Huus, der
sættes i Pant. At laane paa et Huuspant.
"Naar J har sat eders Penge i et Huus-
pant." Sneed. Huuspenge, n. s. pl.
Afgift, Leie af et Landsbyhuus. Huus-
plads, en. Huusgrund. (Moth.) Huus-
postil, en. Samling af Prædikener til
Huusandagt. (f. Postil.) Huusqvæg,
et. Dvæg, som holdes v. Husene; større
Husdyr. (Fibigers Sophist: II. 123.)
Huusraad, et. Raad mod en Sygdom v.
Huusmiddel. huusraadig, adj. huuslig,
sparsom. (Lassen.) "En huusraadig Vin-
de er hendes Husbonde en Glæde." Sir.
26. 2. (Bib. af 1550.) "Hvo ret huusraa-
dig er, vel og i Tide sparer." Bording. II.
338. "Viis i eet og Alt som Kone dig
huusraadig." E. Krümmann. Huusrad,
en. Enkeel Huse byggede i een Række.
(Moth.) Huusredskab, et. pl.-er. Red-
skab, som anvendes t. huuslig Brug, f.
Er. i Ristfenet. (D. Guldberg.) Huus-
rum, et. 1. Rum t. Beboelse i et Huus,
Huusleilighed. Stort, indskrænket Huus-
rum. 2. en vis Deel, et vist Rum i et
Huus. 3. dette Huusrum har han sit Bærf-
sted, sin Stald, Lade. Huusret, Huus-
rettighed, en. 1. den Ret ell. Rettighed,

som en Husfader har og udøver i sit Hus. 2. Udøvelse af dømmende Magt, som Husfaderen besad i ældre Tider, hos uciviliserede Nationer. "Husfaderen havde Rettighed t. at holde en Husret over en trodsig, forsømmelig, utugtlig Kone." Schytte. Husro, en. Ro i sit Hus; Husfred. (C. Frimann.) Husrotte, en. den almindelige Rotte. Mus rattus. Husfager, n. s. pl. Ting, Sager, som vedkomme en Mand's Husholdning eller huslige Tilstand. At bestyre sine Husfager. "Saa megen Tid, at han kunde drage hjem, og bringe sine Husfager i Rigtighed." Bandal. "Den Tid, han havde tilovers fra sine Husfager." Samme. Husfjelskab, et. det Samfund, som en Familie, Egteskab, Børn, Slægt og Tjende, udgjøre. (Schytte.) Husfinde, pl. Husfolk (2), Tjende og Familie. (forældet.) "At Præsterne m. deres Husfinde føre et stikkelig Levnet." D. Lov. II. 17. 7. Husstat, en. Stat, som lægges paa Huse og Bygninger. (Oluffen. Statsoecon. 1815. S. 252.) Husstif, en. sædvanlig Stof, som følges i et Hus. Husstiede, et. Stiede paa et Hus. Husstole, en. Stole ell. Børns Undervisning hlemme i Huset. (Roth.) Husfnegl, en. Snegl med Skal eller Hus. (Roth.) Husforg, en. Sorg over huslige Anliggender, Familiensorg, huslig Sorg. (Lurborph. Baggesen.) Husspøgelse, et. S. der troes at vise sig i et Hus. Husstand, en. ud. pl. den Stand, der indbefatter det gjensidige Forhold imellem Husfaderen og hans Hustru, Børn og Tjende; huslig Tilstand "Husstandens stille og jævne Glæder." D. Malling. "Den Strenghed, hvormed Lovene behandle visse Forbrydelser i Husstanden." A. Drsted. "Den Myndighed, som Forældre og Mænd har i Husstanden." Sneed. Husstraf, en. Straf, som Husfaderen anvender og er berettiget til at anvende i sit Hus. "De skulle have Magt til, i deres Huse at sætte Straf med Penge, ell. anden Husstraf" (for Sværgeren og Banden.) D. L. VI. 2. 4. Husfval, en. den Svaleart, der sædvanlig bygger Rede under Husstage. Hirundo. Husfvend, en. Tjenestekarl, Gaardskarl. (Sir. 37. 15. Luc. 16. 13.) Husfysfel, en. pl. Husfysler. Husarbejde, Husgjerning. (Rahbet.) Husføgning, en. Eftersøgning, Randsøgning, som sker i Huse, efter Væghedens Befaling. Husstavle, en. kaldes den Deel af Catechismus, hvori handlede om Pligterne i Husstanden. "Som en Husstavle du det udenad maa lære." C. Frimann. Husstænger, en. En Tjener, Tjenestekarl, som har sin Stofel inde i Huset. "Far ikke ilde

m. en Husstænger — ell. m. en Dagstænger. Sir. 7. 21. Husstoft, en. et lidet Stof. Jord v. et Hus. Husstomt, en. Stof hvorpaa et Hus har staaet, ell. stal borte. Husstroppe, n. s. Livvagte. Den første Konges Husstroppe. Husstræl, Træl, som gik Tjeneste i Huset. Husstugt, en. Tugt og Orden, som en Husfader holder i sit H. "Manden har sin Myndighed, Husstugten er for sig selv." Schytte. Husstyende, s. Husstyp. Husstyp, en. Typ, som staaer i det H. hvor han er ell. tjener. Husstyp, T. begaaet af en Husstyp. Husstypning, en. Gjerningen at lægge Tag paa et Hus. Husstømmer, et. Stømme, bruges t. Husbygning. Husstømand, en. den, der forstaaer det Løst arbejde, som hører t. Husbygning (i H. t. Skibstømmermand.) Husvante, vant til et Hus, ved længere Tid. Hus er endnu ikke bleven ret husvante. "Den husvante Svale." Trøiel. "Jeg som en gammel husvant Ben, brænder tilbage." Whlenschläger. "Hvor staaer husvant om de klare Ruder vinder." Staffeldt. Husvert, en. Husvert, Hensyn t. dem, som boe t. H. H. husvild, adj. som mangler Bopæl. "modte Døden, som just paa den Tid var ogsaa husvild bleven." T. Husvæsen, et. alt det, som hører til et Hus, til en Husholdning.

Husvillig, adj. 1. som hører t. et H. t. Husvæsen. Husvillige Svæler, St. 2. som elsker huslige Svæler; som m. Sparsommelighed bestyrer sit Hus; husvillig. En meget husvillig Kone (s. en Kone) "som gjerne virker og svæler i sit H. Møller. Ordet br. ikke let om en Husvillig men derimod vel husholderst.) = Husvillig Bemærkelse: Husvillighed, en. Husvillighed.

Hvad, pron. interrog. & relat. [hvad.] 1. det spørgende Pronomen er neutr. til hvo, hvem, og bruges upersonlige Stenstande, saavel substantivt (Hvad sagde han? Hvad vil, hvad du?) som adjectivt (Paa hvad Maade, hvad Farve elsker du mest?) — 2. den staaer det i St. for: hvortil, hvad? Hvad nytter det? Hvad behøver du? 2. det henfigtende Pronomen hvad tegeledes deels a) substantivt: Hvad (som) han der fortæller, er ugrundet. Han eler, er kun lidet. Hvad (for sig mig vedkommer; deels b) adjectivt: det ofte tager Partiklen for efter sigemeget, paa hvad, ell. hvad for en (ten) Maade det sker. Jeg need ikke, (hvilket) Land han er fra. "Hvad skulle vi have deraf?" Job. 21. 15. Binding er derhos? Ellig mig, hvad (hvilken) af disse Bøger jeg helst ber

had for et Huns vilke J bygge mig?" Ap.
 . 49. — Det staaer undertiden i St.
 hvor stor, hvor megen. Ingen veed,
 d Lærdom han besidder. Betænk hvad
 var dermed er forbundet. 3. et lidraad
 Brede og Misfortæelse, ell. af Forun-
 g. Svad!? tør du understaae dig at
 me her? Svad hun er smuk! Svad?!
 an død? 4. hvad andet, hvad ellers?
 forstaaer sig. — hvad da? hvad vil
 see? hvad er da at gøre? — hvad
 n. Svad enten han lever, eller døer.
 hvad for, hvilken, hvilke. (s. ovenfor.
 .) — hvad heller, d. s. s. hvad enten.
 vad heller han stoder p. sit eget, eller
 anden Mands Jord." D. Lov. V. 11. 1.
 ad heller han vil samtykke deri, ell. ei.
 uges mindre.) — hvad om, sat det
 fælde at. (efter: men.) Men hvad om
 døde forinden? — absol. som et
 ergemaal eller Forslag. Svad om vi
 te derhen idag? — hvadsomhelst, pro-
 m. rel. alt det, som. Svadsomhelst
 vede Faberen om." Joh. 16. — Forals
 er hvadhaande for: enhver; hvilken-
 helst. "J hvadhaande Synd Mogen har
 det." 3 Mos. 19. 15. ("Være sig hvad-
 ande Synd det er." 1550.)
 Sval, en. pl.-er. [Isl. Hvalr, Hval-
 kr.] et fiskeagtigt Pattedyr, som lever
 i det nordlige Polarhav; og kaldes ogsaa,
 endt uegentlig, Svalfist. (Balæna: Kar-
 lotterne, (phyceter) som ndgøre en dæ-
 n Slægt, kaldes sædvanl. ogsaa Sval.)
 Der kommer ei hvert Aar Sval t. Lande."
 Edspr. (Man nyder ei altid eens Lykke.)
 Roth. = Svalbarde, en. pl.-e. (mest i pl.)
 arde, traadagtige Trævler i Hvalens
 ndløse Mund, hvoraf gøres det saakaldte
 Rebeen. Svalfanger, en. pl.-e. 1. den,
 n styrer en Svalfangst; ell. arbejder der-
 d. 2. et Skib, som gaar ud paa Hval-
 ngst. Endnu er ingen af Svalfangerne
 mmen hjem. Svalfangst, en. Slevs-
 ngen at jage efter Hvalen med Baade,
 orfra den dræbes med kastede Hvalspyd
 . Harpuner. Svalfist, en. Hval.
 valfisteri, et. d. s. s. Svalfangst; men
 gentlig. Svalgaard, en. snevet Fiord,
 or Hvaler fanges. (Roth. N. E. V. 12. 11.)
 valkalv, en. Hvalens unge. (Roth.)
 valrav, et. en fed, hvid Materie, der
 ides i egne Hunsninger i Rastelottens
 ved. Sperma Ceti. Svalros, en.
 Ravn, som gives Flodhesten. Svals-
 yd, et. en Harpun. (Roth.) Svals-
 æk, et. det skeagtige Rind, eller den
 edtmasse, der findes under Hvalens Hud,
 hvoraf brændes (s. koges, smeltes)
 valtran.
 Svalp, en. pl.-e. [Isl. Hvelpr. N. E.
 velp.] Hundens unge; en Hundunge.
 inden (Læven) er med Svalpe, har

Svalpe. (Om andre Dyr br. det især kun
 om Bismens Unger. J lav Tale t. Spot
 om en Dreng.) = hvalpeagtig, adj. som
 har noget af en Hvalp. Svalpehaar,
 n. s. pl. Hunden har endnu ikke fældet
 sine Svalpehaar. Saaledes ogsaa: Sval-
 petænder. — Svalpenykker, n. s. pl. Uvas-
 ner hos Hvalpe og unge Hunde, s. Er. at
 rive itu. Hunden har endnu Svalpenykker.
 Svalt ell. hvalvt, adj. som hæver sig
 rundt som en Halvklode. Fornicatus, ar-
 cuatus. Roth. [egentl. partic. af det nu
 ikke mere brugelige v. hvalpe (Roth.) eller
 hvalle: hvalve.] "Hvor Glimt af guldne
 Sol og hvalte Himmelbue v. evig affagt
 Dom forbudet er at flue." Holb. (Poet.
 Str. 1746. 104.) "Den store Sal af Fær-
 drelandets hvalte Bagestove." Ohlenschl.
 (Helge.)
 Svass, adj. pl. hvass. [Isl. og Sv.
 hwass. N. E. hræt. Sl. L. was.] 1. inds-
 rettet t. at stære ell. stikke; skar. En hvass
 Kniv, Dre. Et. hvast Sværd. Svass
 Løve. "En Ting, som er hvæsset, foruden
 at den kaldes hvass, kaldes ogsaa skar."
 Sporon. 2. skar at føle paa; strid. En
 hvass Hud, et hvast Slæg. 3. figurl.
 giennemtrængende, bidende; skar i Ord,
 bitter. En hvass Kulde, Bind. At have en
 hvass Tunge, Pen. = hvasshaaret, adj.
 stridhaaret. (Roth.) hvasshudet, adj.
 som har en hvass, ujævn Hud. hvass-
 talende, adj. v. streng, bidende i sin Tale.
 (B. S. D.) = Svashed, en. den Bestaf-
 senhed, at være hvass; Skarphed. (Heraf
 ogsaa: hvæsse. s. nedensfor.)
 Svede, en. ud. pl. [N. E. Hvæl. Goth.
 Hwaitei.] en Kornart. Triticum aris-
 tatum. Heraf: Svedeager, Svedear,
 Svedebrød, Svedehalm, Svedehøst, Sved-
 dejord (J. tienlig t. Svedesød), Svedes-
 fage (Brød af Svedemeel, især et større),
 Svedeknop (et Slags smaa runde Sved-
 debrød, hvoraf glerne fire bages sammen.
 Roth), Svedeland, Svedejord ("Hans
 Plon gaar i Svedeland: han er meget
 heldig" Roth), Svedemalt, Svedemeel,
 Svedesimle (et Slags smaa Svedebrød),
 Svedestraa, Svedestrud, tilforn: Svedes-
 fage, lidet Svedebrød ("Lidselen er Roens
 Svedestrud." P. Syns Ordpr. II. 11.)
 Svedesød (den p. Marken vorende, eller
 den indhøstede Svede), o. fl. = Af Svedes-
 brød haves: Svedebrødsdage, pl. hvors-
 ved i Alm. og i dagl. Tale forstaaes den
 første Tid, som nygiste Mgtfolk tilbringe
 efter deres Bryllup. (L. Honigwochen.)
 uegentl. "Disse Linets Svedebrødsdage
 (den sorgløse Ungdom) forsvandt." Rahb.
 (D. Tilst. X. 471.) "Forlovelsesdagene, sig-
 jo alle Mennester, skal være Svedebrøds-
 dagene." sammest. VII. 118.
 Sveden, adv. [Isl. hvadan.] 1. hvorfor?

fra hvilket Sted. "Jeg veed, hveden jeg kom, og hvor jeg gaaer hen." Joh. 8. 14. 2. hvoraf. "Han vidste ikke, hveden det kom." Joh. 2. 9. (forældet.)

Hveg, adj. f. vög.

Hvege, v. n. 1. [Isl. hvika, N. S. vægan, vafle, rabe. Sv. weka.] 1. bevæges, viste hid og did m. Rethed. (hvæge. Roth.) Enset, Luen, Straæet, Røret hveger. At hvege med et Lys. (B. S. D.) "En hvegende Bind." Ringo. (Hos denne Forf. forekommer ogsaa det mindre forstaaelige Udtryk: "Tufinde Byrder i Kroonerne hvege." Udg. af 1827. S. 265.) Om Bandet hos Arreboe. Heraem. 101. 2. være ustadig, vafle. At hvege i sin Tale, i sit Udsagn. (Roth.) "Ederes Seet hveger her" (vafler, er ikke fast i sin Rørelse.) B. Thott. I. 95. Anden hveger p. hans Rørelse: han er nær ved at døe. (Roth.) 3. act. At hvege et Lys ud, slukke det v. at hvege ell. viste dermed. (Ordet er lidet brugeligt; men forekommer, m. flere beslagtede, i den jydsk Dial. jvf. vægelfindet, som Roth skriver hvægelfindet.) — Deraf hos Roth: hvægelfindet, adj. ustadig, vægelfindet. hvægtunget, adj. vafellende, ustadig i sin Tale.

Hvegne, v. a. 1. [formodentl. af det foregaaende hvege.] At hvegne et Gam, som er flaaet iglennem et Bræt og er lænsgere, end Brættet er tykt: ombøje den fremstaaende Ende og drive den ind i Brættet. (Roth har hvegne som v. n. Træet hvegnen af Frugt: bøjer sig.)

Hveir, en. "et fløstet Træ, der sidder fast i det bageste Wognrede (Bagvognen) og forbinder det m. Forvognen." (Roth. Ikke brugeligt i Siælland.)

Hvel ell. Hvel, en. kaldes den lille Sernarel, som Røfkehiulet løber paa. (Roth.)

Hvelge, f. hvalge, efter Hvalg.

Hvelve, f. hvalve.

Hvem, substantivist. spørgende Pronomen. I Skriftsproget dat., acc. og abl. af hvo. (Hvem gav du det? Hvem saae du? "Hvem skal jeg prøves for? hvem stræbe at behage?" Jacobi. "Hvem i Ultrofab har vel denne Mand til Mage." Holb. P. Paars. (her accus.) Af Hvem har du faaet det?) — I fildigere Tider har man især begyndt at bruge hvem, ikke blot som Dativ, men som Accusativ, for det relative som eller hvilken. "Thi enhver, hvem du lod bære mennesskelig Skikkelse, dannede du ogsaa i dit Billede." Mynster. (Præd. 1815. II. 46.) "Salig ogsaa den, hvem du luster i Smerte." Samme. — I Talesproget bruges det, altid ogsaa for nom. hvo, som Vaden derfor endog i Skriftsproget anseer for halv forældet, og i hvis Sted man jævnlig finder hvem brugt, baade

af ældre og nyere Forfattere. F. Er. "Hvem belønner Dyden meer end Guds Ewald. "Hvem seer dig, og elsker ei, Grumme?" Samme. (Balder.) "Hver er det, du røfter saa herlig en Kraand? Rein. "Hvem banker p. Dovers Etage? Hvem rufter hans Hovedgierde?" C. F. mann. (Alm. Sang. 121.)

Hvene, en. Hvene-græs, et. Rara, i tillægges adskillige Græsarter af en Elv (Agrostis.) Ogsaa Hvine-græs, maa af Lyden, det giver, naar Binden bliver. "Hvine-græs, der ligesom hvirvler, naar man ryster det over i Ledene." R.

Hveps, en. pl. - er. deels et almindeligt Navn p. flere Slægter ell. Slægter Insecter (især Vespæ), deels d. f. i. dehamus, Vespa crabro. Deraf: Hvesebo, Hveserode, en. Sted, hvor Hveser opholde sig og lægge Æg. (f. Vespæ)

Hver, pron. indef. (gen. hværs a. ten.) n. hvert. ub. pl. [Isl. hver.] ingen, intet (af det som nævnes) nogen; enhver (quisque.) Hver Dag. Hver Menneſte. — Hver een, hver og een, naar det ikke staaer absol. hver en: d. f. enhver; ligesom hvert et for: hvert ethvert. "Den uforfrægte Met giver en Møle sed, og hver en Byrde la." Bull. "Hvert et Træ, af Byrden bugner mig bød sin Frugt." Samme. "Som træ Wandrer glad fornø din Sang i hvert venligt En." Rein. "I hvert et År noget Kridt." Baggesen. (Poet. Gr. M.) "Hvis hver og een i Beddesang ridske maa tilkiende." Bagg. (I dagl. Tale saa: hver evige een; ligesom: hver en Dag, Nat, Time. "Da maatte vi gaa hver evige een." Ohlenschl. Jarnk.) — Genit. af hver bruges alle. genit. dog forekommer, men sjelden, i nyere Bøger overs. f. Er. "Hans Haand skal være hver, og hvers Haand imod ham." 1. feb. 16. 12; hvor Bib. af 1550 har: hvers Mands. "I Hvers Hierte." 2. Moseb. 31. [I St. for hver ell. enhver, m. pr. rel. f. efter, br. ogsaa hver den. F. Er. "Hver den, som elsker, er født af Gud." i Joh. 1. "Indtil jeg kan kundgiøre din Kraft hver den, som komme skal." M. 71. I St. for hver den, som komme skal. Hver den forekommer gehiz. hver den "Saa er hver dens Vel, som er hengivet. Glædelighed." Ordspr. 1. 18. — Hver forekommer det, men sjelden, at hver og hver forbindes umiddelbart m. et pron. p. i St. for: enhver af. "Kend et Verit, hver din Livet skal finde." Ohlenschl. Stærkold. — [Om Brugten af hver (partitivum) foran sin, sit og sine. jvf. Er. "Førend Israels Born indtage hver sin Arv." 4. Mosebog. 32. 18. (Bibel 1550) "De gif hver sin Vel." i Røg. 1. 4. "De toge hver sine Klæder." 2. Røg. 9. 13.]

— sprang ud af Stoven løkke Pas og lagde sig p. hver sit Fad" (3: hver get Fad.) Bagg. N. Alm.] 2. sjet bedtal: hver to, hver tre 3: to og to, tre, samlede for sig (hini, terni.) et blev saaledes uddelt blandt Mængden at hver ti fik en Sæt (at Ti vare om Sæt.) 3. sjet til Ordenstal: hver 1, hver tredje, hver tiende (i Rader, let; tertius quisque, decimus quisque) 4. hver tredje Mand blev udtaget. anden Dag (flistevils) er han sog. er for sig, hver især, 3: enhver sær. ell. een efter den anden. (singuli, pue separatim.) 5. hvergang, adv. et som. (Steldpære findes det adskilt: Gang.)

hverandre, pron. indef. som udtrykker ensidigt Forhold, glensidig Handlen, n, imellem flere Personer, end to. Sødskende ere hverandre meget ulige. næstene bør ikke hade eller forfølge andre. (jvf. hinanden, som er et nære da det hverken findes i Bib. 1550, nære Bibelovers. indtil 1750. I den forekommer snart hverandre (s. Ex. 13. 6.) snart hver anden. "Kans kunde ikke taale at de boede hos hver n." 1 Mosab. 13. 6. "Vi vandrede i Rab og Kvind og hadede hver anden." 3. 3.]

hverdag, en. pl.-e. søgn Dag; Dag n, som ikke er Søndag. Baade Sver og Søndag. Han pleier at komme om dagen; men sidst kom han en Sver. (Det modsættes oftest: Søndag; i sin Sognedag modsættes: Helligdag.) genit. hverdags bruges som adj. 1. hører til, finder Sted, stær enhver Dag. er nu blevet hans hverdags (daglige) etning. Deraf i Sammensætning: Enrdagsfeber. 2. som hører, passer til dagene i ligen, men ikke til Søndage høitidsdage; og deraf figurl. almindes som hyppigt, dagligdags fers, ubetyd. (triviel.) "Et slet og hverdags Piers Holb. P. Paars. = Ordet i gen.-tilføies anligen sit Substantivum; s. Ex. Sver ansigt, et. ubetydeligt, ofte forekomde Ansig. Sverdagsarbeide, et. (sæt: Søndagsarbeide.) Sverdagsid, et. Baand, Trang, som Livets aldelige Forhold paalægge. ("Som du, jeg tillige løs mig revet fra alle Sverbaand." J. E. Heiberg.) Sverdagsver, m. s. pl. (modf. Søndags Helligklæder.) Sverdagsoiv, et. det aldelige, daglige Liv, hvori intet betyde eller mærkeligt foresalder. Et indstet, eensformigt S. Sverdagsoiv, et. almindeligt, ubetydeligt Mens.

Sverdagsoiv, en. ubetydelig, el Enaf. Sverdagsoiv, et. og

Sverdagstale, en. det Sprog, den Tale brug, som kun anvendes i Hverdagsoivet; daglig Tale (og sædvanlig endog m. Bides greb om en lavere Grad af denne.) Sverdagsoiv, en. 1. d. s. s. Sverdagsoiv. 2. ubetydeligt, trivielt Arbeide. Sverdagstale, en. s. Sverdagsoiv.

Svergarn, et. ud. pl. et Slags hiems megjort, hos Almuen meget brugeligt Løi, som er vævet af halv uldent, halv linnet Garn. [Efter denne Skrivemaade kan det udledes af: hverve, hverre, hvirre, et jndst og stællandst Ord: at snoe, vende; fordi Traadene i Løiet see snoede ud. (s. hverve, nedensfor.) Hos Bønderne udtasles det derimod Sverken; og skrives saaledes hos Moth, der ogsaa anfører: Sverkenklæder, "baade af linnet og uldet." Hos C. Frimann forekommer Sverkenstøi. "Brug du dit Sverkenstøi, det glør dig ingen Stam." Alm. Sanger. 16.]

Sverken, pron. indef. ingen af to. Vi holde m. hverken af Parterne. "Sverken af dem fik Selvinding." Bedels Caro. 78. jvf. S. 73. (forældet.)

Sverken, conjunct. hvorved flere Led af en Sætning benægtes, (neque) og hvorefter følger: ei heller, naar Regtelsen har to Led; og eller, som gentages ved de efterfølgende Benægtelser, eller kun ved den sidste. Sverken trænger jeg til hans Penge; ei heller vilde jeg af ham tage Gaver. Han er hverken reist bort, eller sog, eller uvillig; men han har andre Forretninger. Jeg har hverken seet Manden, Konen, eller nogen af Børnene. — Sverkenstion, et. Et af nogle Nære i Sproglæren indført Konstord. Neutrum.

Svermand, bruges som substant. for: alle og enhver. "Svermand i Byen om Jndtoget taler." Bise af P. A. Heiberg. — Ofte i genit. Det er ikke Svermands Arbeide 3: noget, som ikke enhver kan gøre. Til Svermands Brug. At være Svermands Ven, søge Venstabs, Fortrolighed m. enhver. At gaae for Svermands Dør 3: gaae om og tigge.

Sverv, et. pl. d. s. Vrende, Forretning, Sag, som er een overdraget af udrette. "Rigets Sverv og Bedste." A. Bedel. "Hvor han f. Kongen selv fik Herstabs Sverv lod høre." Bording. (jvf. det Sv. Hvarf, som har andre Bemærkninger.)

1. Sverve, v. a. 1. [X. m. e. n.] søge at faae p. sin Side. At hverve Tilhængere, Stemmer i en Forsamling. 2. At hverve t. Soldat, formaae, overtale t. Krigstjeneste. At lade sig hverve. = Svervebrev, et. Fuldmagt fra en Regjering t. at hverve Krigssold f. den. (Egesom Carperbrev.) "At udgive Svervebreve." Bording. II. 172. Svervekonst, en. Sververens Konst og Elst i at løkke Følt t. Krigs-

tleneffe. "Jeg Hvervetonsten og mit Haandværk et forværer." Holberg. P. P. = Hverver, en. pl. -e. den, som har paa taget sig at hverve Krigssolk. — Deras: Hververhuus, et. H. hvor Hververe opholde sig, og Hverving steer. (Hvervingshuus. Kampmann.) Hververkneb, et. Rist, hvoraf Hververe betiene sig, for at lokke t. Krigstieneffe. (Hververfregger. Holb. P. P.) Hververplads, en. Bn, Sted, hvor Hververe stadig opholde sig, og hvor der hveres meget. — Hverving, en. Glerningen at hverde. At være, at ligge paa Hverving.

2. Hverbe, v. a. 1. vende, vende om; forvende. (forældet; men br. endnu hos Almuen, som udtaler det hverre. At hverve Synet; om Stoglere. "At hverre Ps;" fynst. "At hverre Gaasen," en Juleleg. Moth. jpf. D. Dial. 1er.) "Og Solen op iglen at hverve sig begynder." Bording. II. 90. — Deras: Solhverv.

Hvi, adv. [H. og A. S. hvi. E. hwy.] hvorfor, af hvad Aarsag? "Hvi tænke I saa ondt i eders Hierte?" Matt. 9. 4. "Hvi fanger Ratten Muus? hvi fanger Muus ei Ratten?" Bagg.

Hvid, en. pl. -e. en forðum brugelig liden Mynt, hvoraf tre gik p. en Stilling.

Hvid, adj. n. hvidt. [Isl. hvitr.] taltes den Farve, der modtager mest af Lyset, der holder ell. binder det meste Lyssstof, og saaledes i Farverner det modsatte af sort. Saa hvid som nyfalden Sne. Det Hvide (Hviden) i et Æg. — Hvidt, som subst. den hvide Farve. Hvidt klæder hende bedre, end Sort. At gaa i Hvidt. "Men Livets Hvidt m. Alderen bli'er sort." Bagg. At gøre Hvidt til Sort: gøre Ret t. Ilret, Sandhed t. Usandhed. "Som af bostiddende Bogtrykkere var gjort, af brave Mænd, der ei kan gøre Hvidt til Sort." Gold. = hvidagtig, adj. noget hvid, som nærmer sig til at være hvid. hvidarmet, adj. hvis Arme have en hvid Hud. hvidbarmet, adj. som har en hvid Barm. "Hvidbarmede Døttre." Berg. (Best. 1st. 3.) Hvidbiørn, en. En Art Biørn af hvid Farve, der findes i de nordligste Lande; Polarbiørn, Isbiørn. Ursus maritimus. hvidblaa, adj. som har en blaa Farve, der er blandet med hvidt, der mere nærmer sig det Hvide, end det Blaa. hvidblank, adj. skinnende hvid, blank og hvid. Hvidblik, et. forstinneth Jernblik. Hvidgarver, en. den, som bereder Skind uden Bark; Gelbereder. Hvidgarvning, en. (modf. Barkgarvning.) hvidgloende, adj. v. om Jern og andet Metal, som er glødet til en vis Grad, hvorved det faaer en hvidladen Farve. Hvidglødning, en. Gierningen, at gøre et Metal hvidgloende. (modf. Rødgled-

ning.) hvidgraa, adj. om en Farve, der er blandet m. hvidt, der mest i det Hvide. hvidgul, adj. m. hvidt Skær, meget Inegal. hvidhaaret, adj. som har hvidt Haar. hvidhals, adj. som har en hvid Hals. hviddet, adj. som har en hvid, lys Hud. Hvidfaal, en. ud. pl. en Art af Kaalen hvidladne Hovsder. (f. Kaal.) Hvidfaalsbue, et. Hvidfaalsen, en. Rødsuppe, hvori er tegt Hvidt hvidklædt, adj. iført hvide Klæder. hvidladen, adj. d. f. hvidagtig. Hvidell, Hvideløg, et. pl. d. f. en Teg: som dyrkes i vore haver. hvideløg, adj. som har hvide Pletter. Hvidell, Hvideroe, en. En Art af Røden (Brassica Rapa.) der ogsaa kaldes Hvideroe. hvidstummende, adj. v. fraader m. hvidt Skum. hvidspætt, adj. som har hvide Spætter i en Bund. Hvidsom, en. et Slags Urt, der med hvid Træd paa fint Rind (Moth.) Hvidtorn, en. En totraktet meget tætgrenet og t. levende Gierdet til trinlig Buskvæxt. Crataegus Oxyacantha. Hvidved, et. det hvide Træ, som er mest Barken; albunum. (Moth. jpf. 1. chiv f. Hvidensf. III. S. 227.) = Hviden, Hvidhvide. Hviden af tre Hvide, Hvideløg, f. Hvidløg, ovenfor. Hvidersis, n. s. en Pileart, som er nyttelig t. Sandflugts Dæmpning; Hvidle, Sandpil. Salix fusca. — Hvidsøndag, en. den første Søndag efter Fastedag. Hvidetirsdag, en. Tirsdagen i Fastelavnugen. = Hvidhed, en. d. den Bessaffenhed, at være hvid af Farve.

Hvide, en. (Hvidhvide.) f. oval under adj. hvid. Hvidling (Moth) eller Hvilling, en. pl. -er. en liden, hvidblank Saltvands af Torfslægten. Gadus merlangus. Hvidne, v. n. 1. (er.) blive hvid; d. begynde at blive det. Arreboe. 1st. 111. "Af hele Hvide Dvæg hvi hvidner Hvidens Hvidse." Storm. (Som v. d. Hvidnes, hvidet, frøst; Hvidsagt, standse, staae." Evald. "Hvid Angst, saasnart du seer at Hviden hvidnes." Samme.) Hvidte (ell. hvitte), v. a. 1. giøre v. at overstruge m. ganske tynd Rødt af Rødtvand. At hvidte en Bæg, et Skind, et Loft. — Hvidtefalk, en. sin Rødtfalk af Gips, opløst i Vand. Hvidtefalk, en. Rødt, hvormed man hvidter. — Hvidtefalk, en. Gierningen at hvitte.

Hviil, adj. som har sadet Hviil; hvilet. "En hviil Pst:" vegetior equus Bedels Saxo. 350. (br. endnu i Jylland.) Hviin, et. pl. d. f. en Farv, der er glennemtrængende Syd, som naar Bladet

er iglennem frange Rabninger, eller een striger m. klingende Røst. (s. 2.) "I Anglers Hviin og Sværdes og Dødsenglen faer forbi dit Bryst." Blicher. "Ofte er Hviin (s: Sorg og Ad) under hvidt Skind." Drdspr. (P. 1.)

Hviin ell. Hveen, n. s. Navn paa en Sært med blaaladue Blomster og flve aa, som nyttes t. at rense Tobakspis Melica coerulea.

Hviinsuur, adj. overmaade suur, edbt. ur. (Moth. Man hører ogsaa sige de Almuen: Det er saa suurt, at det er i Tænderne.)

Hvile, en. ud. pl. [3el. Hvilid.] Tilhvile, hvori man hviler efter Arbeide, efter ens Svøler og Baagen; Ro. At tage Hvile; komme til Hvile; lægge sig til Hvile.

"Den Ro, som han er, er ikke Hjertets Hvile, men Forsøns Søvn." Sneeb. At gaae til Hvile er t. Seng; figurl. ogsaa om Døden.)

Hvori hvoo kan være trng og sig til Hvile, naar han sit Rabolav i Luc seer at e?" Bording. Jorden ligger i Hvile. (f. hvile, 4, og Hvilejord.)

Hanen (en Bøffe) er i Hvile, naar den ei er vændt. (hvilt, adj. for: udhvilt, som hvilet nok, br. i Jylland. s. ovenfor.)

Hvile, v. n. og a. 1. og hvilte, hvilt. (r.) [3el. hvila; beslagtet med det L. ilen.] 1. give Legemet ell. Sjælen Ro og Arbeide; ophøre med Arbeide; tage Hvile; bringe Legemet i en rolig Stilling, at sidde ell. ligge. Jeg sover ikke; jeg ler kun p. Sengen. "Tryggelig Gaasen p. Tuen sover og hviler." Arreboe.

Hvile efter en lang Gang, Rørsel, efter vært Arbeide. En hvilende Stilling. lade Hestene hvile; høre med hvilte Re. 2. om materielle Ting, hvis Vægt ses ell. understøttes v. noget, ell. hvis Vægt er ophørt. Taget hviler p. Pils. Bælterne hvile paa Muren. Naar ulet, Maskinen hviler (er i Hvile.)

figurl. om Arbeide: indstilles, ophøre. tie Fortagende, denne Sag maa nu le indtil videre. 3. figurl. være bestanden over. Der hviler en fuldkommen Røhed over dette Aftenlandskab. Sorg hviler over hans Ansøn. "Befignelse hviler dit Huus." (D. Bib.) "Hevnens Aand hviler paa ham." Es. 11. 2. "Naar det Die tidt hviler smt og huldt p. mit." (hb. (s: fæster sig paa.)

4. om Jord: ge udyrket, ikke bruges t. Sæd. Denne er har hvilet i to Aar. 5. hvile over, Reisende; ligge over, blive liggende. vil vi hvile over en Nat. 6. hvile ud, fuldkommen Hvile. s. udhvile. 7. give Hvile, styrke, forfriske ved Hvile. hvile sit Hoved, sine trætte Lemmer.

"Hvor mangen tapper Helt nu hviler sine Been." J. Frils. At hvile Sindet. — recipr. At hvile sig efter en Gang. "Du hvile dig v. min Side her; du kender mit Helters rygte." Ahlenschl. "See glad op t. Himlen, og hvil dig fra din Anstrengelse." Rynster. At hvile sig ud. = Hvileaar, et. Aar, hvori en Jord hviler, eller ikke dyrkes.

Hvileager, en. Ager, som hviler. (4.) Hvileblund, et. en let og kort Søvn t. Hvile f. Legemet. (Kingo.) Hvilebo, en. Bo eller Opholdssted, hvor man finder Hvile eller tager Hvile; Hvilested. "En Spurre har sin Rede og sitte Hvilebo." P. A. Brorson.

Hvilebænk, en. Bænk til at hvile sig paa, især under aaben Himmel, ved Væien, o. d. "En Hvilebænk paa en Vej." Bagg. Hviledag, en. Dag p. hvilen man hviler, ell. ikke arbejder. At holde Hvile.

At hellige Hviledagen (Søndagen.) Hvilefrist, en. Tid, som tilstedes t. Hvile. En kort Hvilefrist. Hvilehøi, en. 1. Høi, hvor man tager Hvile, eller som er bestemt dertil. 2. Gravhøi. (C. A. Lund. Jørgerspr.)

Hvilejord, en. Hvileager. Hvilekammer, et. figurl. om Graven. hvileløs, adj. som er, Reer uden Hvile, uafslutelig; uafbrudt. "Mon dette vilde Hjerte vel røres ved min Graad og hvileløse Smerte?" Jacobi. "Men, o Time! rast du svinger dine hvileløse Ringer." Bøttig.

Hvilemark, en. Hvileager. Hvileplads, en. Plads, hvor man tager ell. kan tage Hvile; f. Gr. Hvileplads paa en Trappe, paa en Bro. (Bagg.) Hvilepunkt, et. det Punkt, hvor et Legemes Lyngde finder en saadan Modstandskraft, at det hviler; ell. det Punkt, hvor et Legeme, f. Gr. en Vægtstang, er i Rødvægt, og hvorom dets Bevægelse kan stee. (s. Krafts Mech. II. S. 14.)

Hvilefeng, en. Seng, der ikke saas meget er t. at sove i, som t. at hvile paa; Løibænk. Hvilestavn, en. Opholdssted, hvor man tager Hvile; Hvilested. (Kingo.)

Hvilested, et. Sted, hvor man hviler sig. Under dette Træ er et godt Hvilested. (figurl. om Graven.) Hviletid, en. Tid, hvori man hviler efter Arbeide. "Nogen Hviletid, nogen Adspredelse og Sindsforsfriskelse maa endog den flittigste Arbejder have." Rahb. Hviletime, en. Time, bestemt til Hvile, Fristime.

Hvilken, n. hvilket, pl. hvilke. [3el. hvilikr. A. S. hvilc. Goth. hvileiks. R. S. welkeen. — Hvilen, egentlig: hvilt een (hvilkir ein.) Man hører ogsaa i vort Almuesprog hvilken (hvilken) een.] (gen. hvilkes, for hvis er fælden, og egentl. ikke bruges lig; men forekommer dog. "At forsamle dem t. Strid, hvilkes Tal er som Havets Sand." Joh. Ab. 20. 8.) Et henfigtende (adjectivist og substantivist) og spørgende (som oftest adjectivist) Pronomen. A. pron. rel. Det

bruges deels adjectivisk: hvilken Beslutning (neml. den rigtig omstalte) vakte almindelig Forundring — deels substantivisk, i St. for som ell. der, naar det sigter til en heel foregaaende Sætning, ell. man vil undgaae Tvetydighed. Han reiste derpaa hemmellig ud af Landet; hvilket siden lagdes ham meget til Last. Fortællingen om vidunderlige Tilfælde, hvilke saa kun troede paa. (Brugen er næsten allene indskrænket til Skriftsproget.) — I henfigtende Betydning br. det ogsaa (objective) for: hvad, hvad for een, hvem. Jeg ved ikke, hvilket jeg skal vælge, hvilken det er. "Der som Husbonden vidste, i hvilken Natter vagt Tyven vilde komme." Matth. 24. 43. — Ligeledes i Begyndelsen af Sætningen. Hvilken Beslutning jeg endog vil tage. Hvilket, der er det rette, hvilken af Døtrene det er, kan jeg ikke sige. B. pron. interrog. adjectivisk: hvilken Dei (hvad for en) er den korteste? Hvilken (hvad for en) af dem er den bedste? Hvilket (hvad for et) skal jeg nu vælge? C. som et Udsagnis af Beundring ell. Forundring (da det gaaer foran et Subst. som oftest uden Artikel.) Hvilken Skønhed! Hvilken Belsættelse! hvilket deiligst Syn! hvilken forunderlig End! (egentl. elliptiske Udsagnis for: See, hvilken Skønhed! hør, hvilken End!) = hvilkensomhelst, pl. hvilkensomhelst. br. for: enhver, som; alle uden Undtagelse; hvad det end er, som. "Hvilkensomhelst Personen skal falde dertil." Ap. G. 3. 39. "Hvilkensomhelst Ting, der ere sande, hvilkensomhelst ærbare, hvilkensomhelst retfærdige — disse giver Agt paa." Phil. 4. 8.

Hvimmel (ell. hvingel), adj. i den indste Dialect: hovedsvimmel, hvoraf: hvimle, v. n. Det hvimler i Hovedet; og hvingel: hovedet, ustadig, vankelmødig; hvingel: syg, syg af Hovedsvimmel. Moth. (jvf. hvingle; og Isl. hvima, bevæge hastigt.) — Derafuden Trivl Ordet: Hvimmelbor, som skrives uden h. (s. Dimmelbor, Dimmelstast.)

Hvine, v. n. 1. ell. hveen, hvinet. (har.) [Isl. hvina.] give Hvin, lade Hvin høre. "Storm, du sagtes, hvin og hyl omkring mig." Evald. Binden hviner i Lougværket, i Taarnets Huller. "Naar Storm og Torden styrte ned, og Loug og Taffel hvine." C. Frimann. At græde og hvine. Hestens hvinende Lyd. "De hvinende Skrig ved Kampernes Liig." Evald. — Hvinen, en. ud. pl. det, at hvine.

Hvinegræs, s. Svene, Svenegræs.

Hvingle, v. n. 1. gaar m. en vakkende Gang, hvingle, være nær ved at falde omfald. (Moth; jndst.)

Hvippe, (Moth.) s. vippe.

Hvirre, v. a. og n. 1. (noe ell. dreie noget hastigen rundt, eller til begge Sider.

At hvirre noget omkring. At hvirre (noget sammen; hvirre en Tråd om get. Ogsaa neutr. at hvirre (ruste) Hovedet. (Moth, som dog ogsaa skrives virre. Sv. wira. N. S. wren. jvf. hve.

Hvirvel, en. pl. -er ell. Hvirler. [Hvirill. I. Wirbell.] 3 Alm. a) der løber rundt, ell. hastigen bevæget Kreds. "For at omdreies i en cirkel vel til Verdens Ende." Bagg. N. 1. "Snæfogs Hvirler den glædelige formørte." Foersom. — I særdeles Betydninger: a) et Sted i Havet, ell. i en Et hvor Vandet med stor Hastighed bevæger en Kreds, og danner derved ligesom en løbende Tragt; en Vandhvirvel. b) et vel p. Hovedet, et Sted, hvor Haare stiller sig ad og falder til alle Sider, vedhvirvel. c) en Luffelse s. en Dr. løber omkring paa et Sam eller en Pessulus. Moth. d) Hvirvel p. en Lame, et vist Slags meget hurtigt Løst slag. At slaa en S. = hvirvelslaa, som ligner en Hvirvel. Hvirvel

et. det øverste Led af Halsbenet, der Tap gaaer ind i Hovedbenet. (Ogsaa bene i Rygbenet kaldes: Hvirler.) 2) velbølge, en. pl. -r. poet. hurtigt skub eller ligesom i Hvirler fremrullende ger. "Og Naen mere tung i Hvirvel ruller." E. Holbiersen. Hvirvelen. Dands, hvori man meget hurtigt dreier sig rundt. "Liden edet snør i Hvirvels." J. Schmidt. Hvirvelslaa, hvori noget hvirvles om. Hvirvelslag, et. Gierningen at slaa s. paa Indmen. Hvirvelstorm, en. stærk Hvirvelvind. "Strax bryder — en uhyggelig velform fra alle Kanter løs." Bagg. Alm. Hvirvelstrøm, en. d. i. s. Hvirvelstrøm. Hvirveltop, en. den øverste vedtop, Sættop, hvor Jordbaal staaer. Hvirvelvind, en. Bindslid, som bevæger sig i en Kreds.

Hvirle, v. a. og n. 1. dreie noget stigen rundt ell. i en Hvirvel. Strømmen hvirlede Baaden ned i Dybet. "Derofra binde, som hvirler Hvirle Sten?" Thgarup. "Da frembrød Storm og hvirler ned den hele Luft — i Hvirle Sten." Foersom. "Til Vindstille Top — Kal Sangens Jubler hvirlede Bagg. 2. v. n. og recipr bevæges ell. sig i en Hvirvel. Strømmen hvirlede hvirler sig p. dette Sted. "Et stort Tordenstø om Baaden hvirlede sig om det dybt nedtrykker." C. Frimann.

Hvis, gen. af det spørgende faldende Pronomen: hvo? (Hvis det er hun? Hvis er denne hat?) og af den figtende Pron. som og hvo som. (Hvis hvis Huis brændte. Den, hvis Huis forsvare.) — Brugen af den pron.

hvad, ell. hvilken, hvilke, hvad som, foræ. det; f. Gr. Alt hvis han eliede. Hvis Her og Belønning I vilde unde g." A. Bebel. "Alt hvis han af Dømmes bliver tilspurgt om." D. Lev. I. 13. 7. "Hvis de fattige givet er, de det nyde bekomme. II. 7. 2. "Alt hvis som tvivlsdygt kunde være." II. 9. 3.

Hvis, conjunct. i Fald at, dersom. Hvis jeg er i Stand dertil. Hvis det skulde. "Hvis Rogen seer her i vort Nord — Skønhed uden Lige." Bagg. — "Nu skal dog give, og hvis ikke, vil jeg tage m. agt." 1 Sam. 2. 16.

Hvifte, v. n. og a. 1. (har.) [36l. hvi-
a.] tale meget sagte, tale til een i et. De sad længe og hviftede. "Hvo mes. hvifter, han meget lyver." Ordsp. At ifte som det regner p. Skrappeblade (i: hald høit naar man vil hvifte.) — "At hvifte een noget i Dret. "Da nos — i Dret hvifted mig: at gjøre Versingen Sag." Bagg. — Deraf: Hviſten, ud. pl.

Hvisle, v. n. 1. (har.) [A. S. hvislan. l. hvisla, at hvifte.] give et Slags som sagte pibende Lyd fra sig. At hvisle d. Munden, m. Læberne. "See hvisler angan et omkring det firkte Bryst." Evald. lens p. blodige Rng de hvislende Svæ-
de svinged." Pers. "Hvisler kun vee-
digt, Bover! hvor de gamle Helte so-
." Dylenschl. = Deraf: Hviſlen, en. pl. "Den laade Vandsnogs Hviſlen i det." J. Smidth. — Hviſlelyd, en. Lyd, Gr. i Talen) som er forbunden med islen.

Hvisme, v. n. 1. bevæge sig hurtig om-
ng (vimsse.) f. Gr. Punder om sin Perre.
reboe. (s. visme.)

Hviſſe, v. n. 1. om en sagte Lyd, bes-
get m. Hviſlen. At hviſſe for et Barn.
At hviſſe et Barn i Svov. (Moth.)

Hviſte, v. a. 1. svinge, kaste m. Lethed.
hviſte noget op mod Loftet. (B. S. D.)
de — saa fast i Rieppen vide, at du
n hviſte kan." Arreboe. 65. (At hviſte
uften, mod Jorden. sammest. 234.)
de Byrder — dem hviſter jeg fra mig."

ngo. (En Hviſteſkovl. Rasteſkovl. Moth.)
Hviſtflæde, et. Flæde, som svæbes om
aret, i St. for Hue. (Ev. Hvil.) Gols
ig. "Hviſtflæder og Glæder" (Glor.)
E. Pontoppidans Fastepræd. 1653. S.

5. Jof. Ef. 3. 23, i nyere Bibelovers.
rældet; af det ligeledes forældede v. at
ive, svæbe, indsvæbe, omhylle. "De hvis-
dem med deres Elin." Ræmper. II. 197.]

Hvo, spørgende substantivist Pronomen
ominativ. I Dat. og Accus. hvem, hvil-
dog i Talen ligeledes br. for hvo i No-
nativ.) Hvo har gjort det? Jeg veed
hvo (hvem) der engang skal træde i

hans Sted. "Hvem skal jeg min Angest
klage? Hvo vil sig min Rød antage?"
Bording. I. 225. "At I maa erkende, hvo
han var, hvem alle Naturens Kræfter ere
lydige." Mynster. [Om Brugen af dette
pron. see ogsaa hvem. — Forstiellem imels-
lem begge findes iagttaget hos Eldre, f.
Gr. i Bib. af 1550, hvor hvo overalt staaer
som nom. f. Gr. "Hvo sagde dig, at du
est nogen?" 1 Mos. 1. 3. Men: "Hvem
skal han da lære Forstand?" Ef. 28. 9.
"Send nu hvem du vil sende." 2 Mos. 4. 13.] — Hvo br. ogsaa med som efter,
for: den, enhver. Hvo, som gjør det, bli-
ver straffet. Ligeledes i samme Betydning:
hvoſomhelst. "Hvoſomhelst der vil be-
kende mig f. Menneſtene, den vil jeg be-
kende f. min Fader." Matth. 10. 32.

Hvor, adv. [36l. hvor.] 1. spørgende:
paa hvad Sted? (ubi.) Hvor boer han
nu? Hvor har du været? — I Sammens.
forandrer dette adv. Mening og Bemærkelse
efter Præpositionen, hvormed det forbindes;
f. Gr. hvorfra (fra hvad Sted), hvortil
(til hvad Sted). 2. paa det Sted, som.
Hvor han nu boer, har han ikke længe
boet. (Egentlig: Der, hvor o. f. v.) "Hvor
jeg gaaer hen, kan I ikke komme." Joh. 13.
33. 3. for: hvormeget; quam, quantum;
naar det staaer foran et adj. og adv. (foran
comparativa bruges derimod hvormeget.)
Hvor liden er denne Image! Hvor smuk
er denne Udsigt! Tænk paa, hvor uheldig
han er! — Ogsaa spørgende: hvor mange
Penge eier han? Hvor gammel er han?
Hvor stort er Skibet? — Med præp. eller
Partiklen i foran, danner det en Con-
junction: i hvor stor en Betsøftning, man
end anvender derpaa, vil Udbøttet dog
blive ringe. (Ogsaa uden Partik i. Hvor
flog han endog troer sig, bliver han dog
lidt narret.) 4. i dagl. T. for: hvorledes.
Hør, hvor han snakker! Hvor gaaer det?
(Hvor staaer det sig? Moth.) "Hvor skulde
jeg tilgive dig dette?" Jer. 5. 7. = hvor
sammensættes med endel Præpositioner og
Partikler, hvilke da bestemme Bemærke-
sen; og staaer det her, deels bestemt, deels
spørgende, i St. for pron. rel. hvilken,
hvilket. Saaledes: hvodraf (af hvilken, af
hvilke, af hvad Grund, Årsag), hvore-
fter (hvorefter skal jeg rette mig?), hvore-
for (af hvilken Årsag?), hvorfra (fra
hvilket Sted: Jeg veed ikke hvorfra jeg skal
tage det; hvorfra kommer han?), hvorhen
(i. hvad Sted), hvori (i hvilken Ting, i
hvilket Rum), hvoriblandt (blandt hvilke),
hvorigienem, hvorimellem, hvormed (m.
hvilken, hvilket), hvorom (om hvilket:
Det, hvorom han talte), hvorover (over
hvilken, hvilket: Broen, hvorover vi kørte.
Det, hvorover han blev vred), hvorpaa
(paa hvilken. Thronen, hvorpaa han sad),

hvortil (til hvilken. Maalet, hvortil han sigtede), hvorudover (af hvilken Aarsag), hvorunder (under hvilken. Raaben, hvorefter hun skulde det), hvorved (ved hvilket, ell. v. hvilket Middel). Ligeledes har Skrivebrug i sildigere Tid indført, at det saies til nogle Adjectiver og Adverbier, men skrives dog ogsaa ofte adskilt fra disse, f. Ex. hvorlidt (hvor lidt), hvormange (hvor mange), hvormeget, hvorofte, hvortidt. (s. nedenfor.)

Hvordan, adv. paa hvad Maade; af hvad Skikkelse; hvorledes. "Jeg skal forsøge ham, hvordan I Gudet driller." Westf. "I tøve! hvad? hvordan? I trodsse Kongebud?" N. Brun. "Hvordan seer hun ud? Hvordan forholder det sig? Ellig mig, hvordan det skal gøres. [Udsædvantlig er Brugen som adj. og med plur. (Ulig faadanne.) "Hvordanne vare de Mænd, som I fløge ihjel?" Domm. 8. 18. "De Tilhørere, som strax glemme, hvordanne de selv ere, og hvordan Sandheden er." Mynster. Præd. 1823. I. 494. "Hvordanne endog Lidenne vare." sammesteds. I. 479.]

Hvorledes, adv. har samme Betydning, som hvordan; men bruges oftere, end dette, i Skriftsproget. Mæsten ganske forældet er: hvorlunde.

Hvormeget, adv. 1. I Udbrud, eller spørgende: hvor stor en Mængde? quantum. (egentlig: hvor meget. s. hvor, 3.) "Hvormeget tabte han ei ved hendes Død! Hvormeget skylder du ham?" 2. til at forstærke Begrebet i det følgende adj. i comp. (quanto.) "Hvormeget fiærrere var hun mig den Tid! Hvormeget mere bør vi da stræbe herester. Hvormeget hellere, mindre, o. s. v.

Hvorpaa, adv. foruden Bemærkelsen: paa hvilken, hvilket, ogsaa: umiddelbart efter, strax derefter (i en betinget, men adskilt Sætning.) Han bragte sine Ting i Orden, og tog Afsted med sine Venner; hvorpaa han reiste bort, og ingen veed nu, hvor han er.

Hvorsomhelst, adv. paa hvad Sted, det end er, ell. skal være.

Hvorudover, adv. formedelst hvilket, hvorved, af hvilken Aarsag. (lidet brugeligt.)

Hvorvel, i hvorvel, conjunct. uagtet, endstændt; nesti. (forstælligt fra: hvor vel; quam bonum, quam bene.) Hun er smukkere end Søsteren; hvorvel (i hvorvel) denne er meget yngre.

Hvæde (Roth) ell. hvætte (brugeligt i Jylland.) s. hvæsse.

Hvædsteen, en. s. Hvæssesteen.

Hvælg, et. en Afgrund, et Svælg. (Roth; nu ikke mere brugeligt, saalidt som v. at hvælge, svælg, fluge, ingurgitare &c. Svælg br. dog i Jylland.)

Hvælg, v. a. og n. 1. helde, s. i Mængde (at hvælle i, ingurgitare. Roth. blive øst ud ell. ned (s. Ex. om Svælg. En hvælgende Regn. Roth. (Man s. nu: en øfende Regn.) 2. hvælgende hvællende: br. i ældre Dialekt om et Dnb. "Naen var hvællende dnb." Ed. Caro. S. 318. (Man siger nu: et fælgende Dnb.)

Hvælve, v. a. 1. (i partic. ogsaa hvælvet [X. wölben.]) 1. forsyne m. et muret bueformet Loft, lægge Hvælving over. hvælve en Bro, en Kielder. En hvælvet — figurl. Himlens hvælvet Bue. "Jhi, han hvælvede høit over Jorden Himlens Bue." Bergh. 2. lægge et hult Kar saaledes at Bunden vender opad. At hvælve en del. (Roth.) 3. recipr. hvælve sig. En rund Bue, en Hvælving. "Naar Mæns Himmel hvælver sig over mig." M. ster. (Udsædvant. og urigtigen i denne Mærk. som v. intrans. "Hvor Alvor! mon hvælve." Ohlenschl.) — Hvælving, pl.-er. [Ev. Hwall.] Muret, som sættes i Bueform. Kirkehvælving, Hvælving. Dgsaa: ethvert Sted, der forsynet med hvælvet Loft. — figurl. Hvælvingen. "I blinke ned fra Himlens Hvælving, I Mæns lysende Glæde." Mynster.

Hvæse, v. n. 1. (har.) [Sel. hvæsa, hvæse og væsa, at aande.] give en hæs hæslyd end fra sig, som Gaaen, ell. som den, aander hørligen af Trangbrøstighed. "Hvæse, som dog selv kun hvæse. Bilen mishager ham." Evald. "Hvæsende Støjer." Bergh. (bedre: hvislende.) = Hvæsen, en. ud. pl.

Hvæsse, v. a. 1. [Sel. hvæssa, hvæsse] giøre hæs, stærke, slibe Eggen paa. hvæsse er egentl. at give Eg, og stærke give Db. — Det, som hvæsses, kan siges at stærkes; men ikke tværtimod. Sporon. At hvæsse en Kniv, en hvæsse Pile." Sporon. (jvf. stærke. Hvæsse = Hvæssestaa, et. Staal, som bruges at hvæsse Knive paa, f. Ex. af Etong. Slagtere, o. d. Hvæssesteen, en. Hvæssesten. (I Jylland ogsaa: Hvæsse. Baggelsen har Hvæssesten. Hvæssestindelse. Ungd. Arb. I. 61.)

Hyacynth, en. pl.-er. en berømt lugtende Prægtblomst. Hyacinthus mentalis.

Syben, en. pl. d. s. Ber. Frugt. Sybentorn, eller den almindelige, Rose. Rosa canina. Gæltede Syben. Sybenfra, et. haarde, løse Frøer i Syben.

Sygge, en. [et norsk Ord.] Fortrøstning, Glæde, Alid. (s. i af G. Falsen. Fæsten i Ballad. 1796. Hallagers norske Ordbook.) "Sygge"

ding — skal samle sine Børn, sin hule
ders Sygge." E. Storm.

Sygge, v. a. 1. stotte, passe, tage i
t. (Moth. Isl. hyggia at, give Agt
a, lægge Mærke til.)

Syggelig, adj. taktelig, passelig, vel
drettet. En hyggelig Bolk, Stue. (Det
gælte comfortable.) [Egentlig et norsk,
en i fildigere Tid, endog i dagl. Tale op-
get Ord. Det isl. hyggilegr har en
nste anden Bemærkelse: betænksom, fors-
tig. jvf. omhyggelig.]

Sykke, v. n. og a. 1. (har.) [X. heus-
ein. Sv. hyckla.] 1. søge at bedrage.
andre v. i Ord ell. Handling at vise sig
ten bedre, frommere, gudfrægtigere, end
an i Hjertet er, ell. i Særdeleshed v. at vise
bedre, mere venstabelig findet imod An-
e, end man virkelig er. (jvf. smigre.)
Moth fortæller ogsaa sykke ved: at sige
n det til Behag, som man ikke mener.
dulari. jvf. Bemærk. 2.) At sykke for een,
sykke i sit Levnet. "Vore Hyttere sykke
ist under Grimodigheds Mærke." Rahbet.

Man smigter sædvanligt f. Eigemand og
iddermand — men man hytter f. Over-
mand, for at tilvende sig ulovlige For-
le." Sporon. — Daa act. At hytte
udfrægtighed. At hytte Vensteb, Beun-
ing for een. "Stulle vi hytte udvortes
nighed m. dem, m. hvis Tænkemaade vi
drig bør enes?" Mønster — En hyttet
omhed. "Snart — f. værdige Fader fors-
te hun min hyttelede Sorg med uhyttet
læde." Berg. 2. berømme m. en falsk,
stilt, utilbørlig Roes; smigre. "Ingen
des af Andre til at hytte for fremmede
ster." Eneeb. "Allerede da forstode Fos-
kene, at hytte for deres Herre og stasse
Føde f. hans Hytter." Guldb. — act. At
sykke Bisald. En hyttet Roes. = Syk-
fagter, pl. Hytteren udvortes Adfærd
Fagter. "Jeg væmmes ved den Feiges
sykkesfagter." E. Blicher. Sykkeskonst,

Konst, som anvendes f. at stasse een
Hytter ell. Falskhed. "Jeg kunde Syk-
konst og Bettersprog ei lære." N. Brun.
sykkesroes, en. falsk, ufortient, hyllende
erømmelse. "Men tør du t. Sykkesroes
ns Strænge, da gld hvert een de springe i
n Arm." E. Frimann. Sykkesang, en.
ang ell. Digt, hvori man hytter f. een.
En Grobrers Smil, naar Sykkesangen
er til hans blodstænkte Fod." Storm.
sykkeskrift, et. Skrift, som indeholder hys-
t Tale, falsk Roes. "Glor ham stor hos-
g, og et t. Sykkeskrifter." Tullin. Syk-
smil, et. falsk Smil, som hytter et vens-
t, kiærligt Sind t. Rogen. "Jeg leer af
sykkesmil, som har sin skjulte Pil." A. Stub.
Sykker, en. pl.-e. den, som hytter; især
Smiger ell. falsk Gudfrægtighed. "Mod
n, som underkæer sig at sige hvad han

Dansk Ordbog. 1.

tænker, skædes talsende trybende Syllere." Eneeb. "Smigreren søger at behage og nærer Forsængeligheden (hos Andre;) Syk-
leren bedrager under Værligheds Mærke, af
egennyttige Hensigter." Sporon. — Om
Fruentimre: Sykkeske. (Sykkeskeare, en.
Hvilegraad; falsk, hyllende Lærer. "Man-
gen Sykkeskeare randt." Grundtvig.)

Sykkeri, et. pl.-er. 1. Hytten, hytters
Adfærd. 2. falsk Roes. "At de, som selv af
Egennytte forledes til dum og nedrig Smis-
gren, bestolde Andre for Sykkeri." Eneeb.

Sykkeske eller hytterske, adj. som udvins-
der af Sykkeri, kommer fra en Hytter;
falsk, forstilt. Et hytterske Sind. "Syk-
keske Dandskab." Mønster. "De iagttagte
Lovens ringere Bud med hytterske Rols-
agtighed." Samme. Sykkeske Ord. "Lad
hytterske Talere og leiede Digttere forene
sig om at udslutte deres Laster." Kampm.
"Du bedrager dig, hvis du troer, at Gud
— finder Behag i sminket Dyrkelse og hys-
keske Tieneste." Bagg. N. Klim.

Syl, et. pl. d. s. Hylen, hylende Lyd.
"Han hører graadige Hunde med Syl at
stikke de blodige Skuldre." Berg. "Sylet af
en eensom ligle fra nære, truende Ruin."
Baggesen. "I Syl af Mattens Storme."
Samme. "Run Winden hører hans Raaben,
døvende Lyden med Syl." J. E. Heiberg.

1. Syld, en. pl.-e. [Sv. Hyll. N. S.
Ellarn; men Isl. Reiner. Nucl. L. Isl.]
et almindeligt indenlandsk Træ; Hylde træ.
Sambucus nigra. = Deraf: Syldeblomst,
Syldebær, Syldebøffe (Knaldbøffer, som
Drenge giøre af Hyldegrene), Syldefast
ell. Hyldebærfast, Syldefrup, hyldestudt
(forrøft, vanvittig, forvirret i Hovedet;
Golding), Syldeprøite (et Slags Sprøite,
giort af en Hyldegren; Bagg. N. Klim.
146. f. Syldebøffe), Syldehee (Thee,
lavet paa Hyldeblomster), o. fl.

2. Syld, en. ud. pl. [Isl. Hylli.] Gæst,
Hyldest. (forældet.)

Sylde, en. pl.-er. [Isl. Hilla.] et op-
slaaet, eller p. Rnage, p. Lister hvilede
Bræt, t. at sætte ell. lægge noget paa. (f.
Boghylde.) At være paa sin rette Sylde:
figurl. paa sit rette, passende Sted.

Sylde, v. a. 1. [Isl. hylla.] tilfuge En-
dighed og Hyldest ell. Trost. At hylde
en Konge. — figurl. vise udvortes Agtelse
og Erkiendelse af Fortienester, Dyrer, ell.
Fortrin. "Saa blomstrer Ilyld, hyldest af
enhver." Fr. Guldb. Alle i denne Kreds
kappedes om at hylde hendes Skionhed.
"Du veed jo, Glætte Jorden følger; den
første Hob kun Daarsteb hylder." Tode.
"Derfor endog disse Bud gave en vis Un-
dest blandt Menneftene, er det dog langt
fra — at de endog kun ere rgt hylde og
erkiendte af alle." Mønster. = Sylding, en.
pl.-er. den offentlige Handling, at hylde en

Fyrste. → Deras: Syldingsdag, en. D.
huorpa en Sylding steer. Syldingsed, en.
Ed, som aflægges t. en Fyrste, der hylbes.

Syldest, en. ud. pl. [*s. Syld og huld.*]
Gunst, Næst, Bevaagenhed. "For noget
Menneskes Syldest." Bødels Særø. 232.
("Under vor Syldest og Raade" var tilføjet
et i Kongebreve brugeligt Udtryk.)

Syldig, adj. [*f. Suld, n. s. Isl. byll-*
dinn.] som er ved godt Suld, trivellig,
flodfuld. (Roth.) "Du blev fed, blev tyk
og byldig." 5 Moseb. 32. 15.

Syle, v. n. 1. (bar.) [Söl. yla.] græde med høl, tudende, ynfellig End; ell. frembringe en lignende End. "Som Vinterstorm, der hylér giennem Rister af gamle Brag." Evald. "En rødsom Susen hyled giennem Bierget." Ohlenschl. Hundene tud der og hylér. "Møder Satyr sig en færdig Digter, selv naar han hylér v. en Færskes Grav." Evald. — Deraf: Sylen, en. ud. pl.

Sylke, en-pl. -r. Båndsvælg, Båndsvirvel. (Langekef.) Båndslang. (Galbing.) Isl. Hylki, capsa.

Hylle, v. a. 1 [Hyl. hylia.] lægge noget over t. Skul, svøbe om ell. over, bedække. At hylle et Klæde over noget. At hylle sig ind i sin Kappe. (s. indhylle, omhylle, tilhylle.)

Syllife ell. Sollife, en. pl. - r. [enten
af Sue ell. af hylle.] et Slags Barnehue,

Sylster, et. pl. - e. [af hylle. Goth. Hulistr, *velum*.] det, hvori noget holdes ell. glemmes. F. Ex. Pistolhylster. "Bor nøgne Krop t. Sylster, Skul og Dætte." Arreboe. 130. = Sylsterkappe, en, Læderklap paa Pistolhystere.

Synde, et. pl.-r. [361. Hægindi. Sv. Hyende.] Baar, udstoppet m. uld, Krols haar eller andet blødt, til at sidde paa. f. Bænkhynde, Pudehynde, Stolhynde. = Syndebænk, en. B. som er forsynet med Brude. "Paa Syndebænk, om ei p. Stol, jeg byder ham sig sætte." C. Frimann. Syndesæde, et. Sæde med Synde paa; f. Gr. i en Vogn.

Syp! Ildraabsord, som Riserende bruge
til Østene, f. at faae dem t. at gaae frem.

Syp n. s. ud. Art. et Slags Kortspil.
At spille Syp.

Syppe, v. a. 1. opdyngge Jorden i Hob omkring en Plante. At hyppe Raal, Rars tofter. = Deraf: Sypning, en. pl. - er, — Syppejern, et. Et Slags bred Haffe, hvormed man hypper. Syppeplov, en. Plov, hvormed Planter hyppes raddis. (Blussen. Sandoec. 171. 182.)

Hyppig, adj. [T. häufig.] som fleer, kommer for, foretages meget ofte, i Høbetal; idellig. Ved hyppig Brug opstod Sengen. Hans hyppige Besøg vakte Miss-tanke om hans Benfigter. "At noget fleer hyppigen, indbefatter baade Begreb om

Gienagelse og om Mængde." Müller. [I egentlig kun om en Mængde af Gienagelser. At "hyppigen ogsaa anvendes paa Rummet, men idelig blot paa Tiden," er mindre rigtigt. Man siger ikke: "at mindste Oplob paa Gaderne strømmes hyppigen til" (Müller) men bruger her Sobetal ell. i Mængde.] — Syppigen. ud. pl. den Omstændighed, at noget er hyppigt, stær hyppigen.

Syrde, en. pl. - r. [H. S. Hyrde. Jæl. hi
da, bevogte.] den, som er satt. at vogte Læ
i Marken. (jvf. Køgter.) En Køhyrde. Fæ
rehyrde, Evinehyrde. = Syrdebolig. =
en Hørdes Bolig; et Hørdehus. Sy
debreve, et. Omgangsbreve, som en
skop skriver til sine Præster om geistlige
ger; (af det figurl. Udtryk, at Præster
des Syrder, og Menigheden deres Sjæl
Syrdedigt, et. Jdøl, idyllisk Digt. Sy
dedragt, en. D. som Hørder bruge,
som ligner denne. Syrdedragt, en.

som tiener en Hørde; en ung Hørde. **Syrdefløite**, en. Fløite ell. Pibe, som har
 blæse paa. **Syrdefolk**, et. En Ration
 et Folkeskærb, som fører Syrdelin, som
 har Agerbrug og faste Opholdssteder. (**Syrde**
 Bøve.) **Syrdehorn**, et. H. hvori Syrdelin
 blæser t. Tegn f. Dvæget ell. p. hans
 vaagenhed. **Syrdehund**, en. H. som
 afrettet til at holde Dvæget sammen
 forsvare det; Fæhund. **Syrdehund**,
 Huns, Skind, Hutte p. Marken, hvori
 Hørde har sit Tilhold. **Syrdefløide**

en. Klokke ell. Bjarde, som hænges
palsen p. et ell. flere Dværgshoveder i
Blord, t. Veiledning f. Byrden. "Fra Dvæ
gets Hals her Syrdelfloffen flinger." H.
Lund. byrdelflædt, adj. flædt i
bedragt. "Jeg gaar ei byrdelflædt." H.
Brun. Syrdelenet, Syrdels, et. H.
Lund, som Byrder, ell. nomadiske Følles
føre. (J. Bone.) Syrdelen, en. H.
Lund, som gives en H. byrdels
adj. som er uden Byrde. "De mange by
rdeløse Kaar." Trolæ. Syrdels, et.

Hørdefløite. "Lidt den store Spillema-
 — kan slet p. Hørdepiben fløiter." Hør-
 Hørdepige, en. (s. Hørdebrødre.)
 Hørdestand, en. En Hørdes Stand, krommet
 Hørdestav, en. Stav, krummet i den
 Ende, som Hørder bruge; s. Hørde-
 Hørdestykke, et. Stuespil, hvis Hørde
 er taget af Hørdeklædet; Hørdespil.
 Hørdevisse, en. Hørdesang.

Syrdiinde, en. pl.-r: et Generations
der udfører en Syrdes Fortæling.

Syre, en. [N. S. Hyra. S. Havn.]
tinget han for Tjeneste ell. Arbejde; men
kun om Skibsfølts månedlige Løn-
betale en Matros sin S. Han faar
i Syre. "En Skipper — der gik
som betalt for Rejsen; men som

H. IV. 1. 27. Maanedshyre. — figurl. i l. T. at have sin Hyre, sin fulde Hyre noget a: have nok at bestille, have ondt at overkomme, at komme t. Rette med det. "En flakkels Tienestekarl kan have fulde Hyre med dem." Heiberg. (Julesg. 141.) = Desuden i folg. Sammenhænger: Hyrefarret, en. f. Hyrevogn. refudst, en. den, hvis Røring er at udhyrevogne. Syretienet, en. f. Leier. Syrevogn, en. Vogn, især Kærst, som en Hyrefudst udleier mod bestemt betaling, enten for en enkelt kort Kørsel (our), ell. for en heel Dag ell. længere Tid. Hyre, v. a. 1. [A. S. hyran.] betingefor. At hyre Matroser; at hyre (leie) en gn. "Naar de for en Reise ere hyrede, forlade Skibet." D. Lov. IV. 1. 3. "Enipper, som har hyret sit Folk til nogen Stad." sammest. IV. 1. 22. 2. At hyre bort, tage Tieneste til Gæst. **Syffe.** v. n. 1. [af Ildraabsordet: hys!] nge til Tausshed ved Lyden: hys! tusse. — **Syffen,** en. Gjerningen at hyffe. "Naar de uden Nytte have afbrudt Musik med lydelig Syffen." Rabb. **Syvsing,** en. ud. pl. et Slags tynde Kis ell. Tong, der snoes af tre Garn, og er get tykkere end Merling. **Sytte,** en. pl. - r. [A. S. Hutti. T. litte. Sv. Hydda. jvf. v. at hytte; T. then.] 1. Et Stue; et lidet Huus, som er bygget, (af Tømmer og Steen) men reist, dannet af Jord, Straa, Grene, træder, o. d. En Jordhytte, Straahytte. **Syboe** i Sytter. — Ilegentl. om et lidet og unge Huus. En Bondehytte. (jvf. Rønne, Huur.) 2. En Bygning, som bruges til de Fabrikker ell. Værksteder. F. Ex. Glasstte, Smeltehytte. 3. Skul, hvormed get hyttes ell. vogtes. Deraf: Fingersotte, Pibehytte. 4. Sytten kaldes paa tre Skibe et Dæk, der er omtrent 6 Fod er Standsen og gaaer fra Mesansmasten Agterspeilet. (Schneiders Beskrivelse. S. 1.) = Syttearbejder, en. den, som arbejder i en Smeltehytte o. d. **Syttefor.** d. Syttimester, en. den, som fører Dyr n ved en Hntte (2.) **Sytterog,** en. ldes v. Koboltværkerne den Arsenik, der Gressens Røstning sætter sig i det lange og lang, som et graat Pulver. (Funks. Dist. III. 429.) **Syttestreiver,** en. egnstabsbetient v. en Smeltehntte. **Sytsværk,** et. det, som hører til en Hntte (2.) **Sytte,** v. a. 1. [A. S. hyda. T. hyl. en.] vogte, tage i Agt, beskyrme. At sette en, hytte sig for Fare. At hytte arnet mod Kulden. At hytte sig for et eltrin, for at falde. **Syttetad,** et. en Kasse af Bræder, m. uller i og Raag over, til at glemme agne Fjæ i Øren.

Syttegarn, et. Garn, hvori man glennmer de Fiske, som i hver Dræt fanges om Vinteren p. Is, og som glennem en Waage hænger ned i Vandet. (Roth.)

Sæder, en. ud. pl. [Isl. Heidr.] uds vortes Væ, som vises eller tillægges een, Væsbetegnelse. "Blot v. Ord, ja v. Tansker kan man være een; men Sæder stæer især ved Handlinger." Sporon. "Eder. Manddoms Sæder følger, møder Eder i hver Gavn." Thaarup. "For din Sæder vil vi stride, dig til Sæder villig lide." Samme. "Væ følger store og ædle Gjerninger nødvendigen; men Sæder berøer v. Folks Velvillighed." Sporon. = a) hædersbaaren, adj. v. født af hæderlige ell. fornemme Forældre; velbaaren. (forældet.) hæderfuld, adj. meget hæderlig, som er stor Hæder værd. hæderkrandsset, adj. v. begavet m. stor Hæder. "Brammende og hæderkrandsset af Luffens Gunk." Synthesius v. Bloth. **hæderkronet,** adj. som er tillagt stor Hæder. (Storm.) **hæderløs,** adj. som er, stæer uden Hæder. **hæderstien,** adj. hæderlig stien, hæderværdig. "Er hver saadan Jdræt hæderstien." Fibigers Soph. **hæderværdig,** adj. som er Hæder værd. (hædersværd. Thaarup. poet. Str. 395.) — b) **Sæt-røbane,** en. d. f. f. **Væsbane.** **Sæderodag,** en. D. som er udmærket ved Høitidelighed; Dag, som bringer, medfører Hæder. **Sædersdragt,** en. 1. Dragt, som bæres ved høitidelige Leiligheder, Høitidsdragt. 2. Dragt, som stienkes een t. Hæder. **Sæderogang,** en. Gang, (Bane, Fremgang) hvortil Hæder vindes; Hædersbane, Hædersvei. "Som blev saa seent af Sæderogangen træet." Grundtv. **Sæderogjerning,** en. hæderslig G. **Sæderoglands;** en. figurl. uds vortes Ytring af, ell. Tegn p. en udmærket Hæder. (Roth.) **Sæderskald,** et. Et hæderligt, ærefuldt Kald. **Sæderas Kamp,** en. hæderlig Kamp. **Sæderasflæder,** pl. og **Sæderasfladning,** en. d. f. f. Hædersdragt. **Sæderløse,** en. En, der ikke bestaer i Penge, men i Hæder, udmærkelse. **Sæderomaaltid,** et. Maaltid, som gives v. en Høitid, ell. til Hæder for een! **Sæderomand,** en. hæderlig, førstient Mand. **Sæderominde,** et. Minde t. Hæder for nogen; Væsminde. "Stolte Dages Sæderominde." F. Guldb. **Sæderomærke,** et. Hæderstegn. (Engelstoft.) **Sæderonavn,** et. Navn, som gives Hæder, som tillægges een t. Hæder. (Thaarup.) **Sæderoplade,** en. P. som indrømmes een f. at hædre ham. **Sæderopst,** en. P. hvormed ingen En er forenet; men som giver den der betæder den, Hæder; Væsbopst. **Sæderopryd,** en. hædrende Prydselse. "Hvorledes kunde større Sæderopryd jeg dog fortælle?" Fibigers Sophist.

Hædersfagn, et. Sagn, udsagn, der er t. Hæder f. nogen. "Sandheds Ord, der selv f. senest Slægt som Hædersfagn skal lyde." F. Guldb. Hædersfang, en. S. til Hæder for een. Hædersmykke, et. S. der gives een til at bære som Hæderstegn. Hædersstand, en. hæderlig Stand. "Stolt af sin Hædersstand at være." Thaarup. Hæderssteen, en. S. som er sat t. Hædersminde over nogen. (C. A. Lund.) Hæderstegn, et. udvortes Tegn paa Hæder. Hædersvalg, et. Valg til en hæderfuld Post; hædrende Valg. (Herb.) Hædersvei, en. Vel, Kysbane, som fører t. Hæder. (F. Guldb.) o. fl.

Hæderlig, adj. 1. som er Hæder værd. En hæderlig Olding. En hæderlig Gierning, Stand. 2. som fører Hæder m. sig, som giver Hæder. At faae en hæderlig Begravelse. At være af hæderlig Slægt. — Deraf: Hæderlighed, en. hæderlig Egenkab, Bestaffenhed. "Ugtestandens Hæderlighed." Bandal. "Band Hæderlighed er ikke en Prydelse, hvormed man kun udvortes smykker sig." Mynster.

Hædre, v. a. 1. bevise Hæder, tillægge udvortes Vædsbevisning, Udmærkelse, Anseelse, som Tegn p. Fortienester. (Det er disse Hæder, ell. rettere Personen, som bevidner dem, man vil og kan hædre. Hvad der har væsentlig indvortes Værdi, maa man ære og agte.) "Sandhed, Religion, Gud — ere Ord (Begreber), hvorpaa Hæder ikke passer sig; skøndt vi agte og ære dem." L. Heiberg. (Dog kan man vel sige: at hædre ell. vise Hæder imod Religionen; f. Ex. ved den offentlige Gudsdyrkelse.) "Den eneste nye og værdige Maade, hvorpaa man kunde hædre ham, var, ikke at sige noget til hans Roes." Rahb.

Hæfte, v. a. f. heste.

1. Hæg; en. pl. Hægge. 1. Navn p. et Træ, som er hyppigt i Norge (det vilde Kirsebær. Prunus padus) hvorfra Hæggesbær, af hvis Saft laves Blin. "Jeg står i frugtbar Hæg min første Kiærlighed." Stenersen. 2. Navn paa en Buskvæxt. Rhamnus frangula.

2. Hæg, en. Stok, m. en frum og i Enden spids Jernhage, hvormed Jistersdrage store Jilt op i Baaden. (Moth.)

Hæge, v. a. 1. frede, holde Hævd over, holde i Stand. At hæge en Stov, en Have. At hæge sit Barn. At hæge sig, pynte sig, holde sine Klæder i Orden. (Nu mest i dagl. og Almuesproget.) [Forsmodentl. af Hæl. Hæge, Gæve, Rytte, og hæg, stille, lave, ordne; hægia er dets imod: at stille, lindre.]

Hægn, hægne, f. Segn.

Hægen, adj. pl. hægne. 1. meget begierlig efter noget; avidus. 2. fræsen, læfter; delicatus. 3. usforstammet; pro-

cus, petulans. (Moth; men i alle 3 Mærkelser forældet.)

Hægte, en. pl. - r. en liden Krog Staaell. Messingtraad, som heftes i Die ell. et Slags Ring af samme Metal (Malle), hvorved Klædemon fastes imen p. Kroppen. — Det er ikke en Hægværd; jeg agter det ikke for en Hægværd (Moth; om det, som er meget ringe. "Hægværd (Tidsfordriv) er mod min ei værd Hægte." Bagg. D. Bærker. III. 385.) Hægtering, en. Ring af Staaltraad i trætte Hægter paa. (Frimann. Alm. Sam. 206.)

Hægte, v. a. 1. heste sammen Hægter. At hægte sit Størt, sin Træ. At hægte noget op, paa, sammen. 2. ældre Skrifter: hindre, holde imod; fæste, heste. Deraf: Hægtelse, Fængsel. Hægtelse.) = Hægtning, en. Gierning at hægte.

1. Hæl ell. Hælle, en. pl. - r. [H. Hæg, Hegge. G. Hedge. L. Hecke.] levende og jævnt klippede Gierder, ell. plantede og sammenvorne Træ-Rader i Have. 2. et Slags aabne Krogter. Spoler ell. Hægter, som fastes i Stak oven over den egentlige Krogbe, og hvorpå lægges t. Hæsten. "Sviger du på Hællen, saa sviger han dig i Bækkens Drdfor. 3. Hylde, som anbringes over et Hædebur ell. Spisekammer, især i D. ell. Bred. Deraf: Østehæk. = Hælling, en. f. Hævesax.

2. Hæl, en. kaldes i Stibessproget Rum i et Roesartel, hvor Manden, som styrer, sidder. = Hertil kunne henføres adskillige Stibord, f. Ex. Hælbille, Hælle, der ligger tværs over Agterstævets Hælbom, en. pl. - me. to Bomme, der ligge agterud, over Hællebrættet ell. den øverste Deel af Agterspeilet, og i hvilken Hæljollen hænger. Hælløtter, pl. Hælløtter, som staae p. Hælløbillet og bærer Formen af Gillingen.

Hællebuur, et. [Snarere af det Hællen, om Fugle, der bygge Hælle og ligge Unger ud, end af det foregående Subst.] et større Fuglebuur, hvori Fuglene kunne vugle.

Hællfugl, en. Fugl, som sættes i Hællebuur. (B. S. D.)

Hæl, en. pl. - e. [Hæl. Hæl.] 1. den bageste, noget udstaaende Deel af Foden. At gaae, være, træde i Hælene p. en. følge ham overalt hvoo han gaar. "Hæl, det, hvor jeg gaaer, hun mig i Hælen træder." Bølling. "At hænge i Hælene de Stora." Rahb. (D. Tilf. IX. 319.) 2. vise Hælene, segte m. Hælene, brug Hælene vel; giv sig p. Flugt, løb for Hælen. "De ere tamme Dyr, de segte saa m. Hæler" (Hæle.) Holb. P. Hæle. 2. m.

noget forholdsde Deel af Skos ell. Støvles
solen, som er under Hælen; Skohæl,
Støvlehæl. 3. den bageste Ende af Plov-
hovedet. "At sætte Ploven til Hals, lade
den gaae til Hals 2: lade Ploven saa, at
den agterste Ende af Plovhovedet kan gaae
et t. Jorden." Moth. 4. en Hæl kaldes
et fladt flaaet Stykke Brød, som der er
egen Skorpe og lidt Krumme ved." Moth.
= Hælflis, en. d. s. s. Bagflis.
Hælflis, v. a. 1. d. s. s. bagflis. Hæl-
st, en. Grofthænder, som sætte sig i Hæl-
en. (Moth.) Hælkappe, en. et stivt
tøffe Læder paa Skoe og Støvler, der
ligger om Hælen. Hælstykke, et. "Den
bageste Deel af en Sko, som Dret er ved." Moth.
Hælstød, Hælslag, et. Stød,
slag m. Hælen. (Moth.) Hælsom, et.
som, der staaes i Støvlehæle.

Hæld, (Estraaning) og hælde, v. n. og a.
Hæld, hælde.

Hæle, v. a. og n. 1. [Isl. hæla.] 1.
entlig: skule, bølge; især. om Forbryn-
re, straffelidende Personer. Ingen maa
se ell. hæle en Morder, Tuv. (Tausen
siger det ogsaa i god Bemærk. for: laane
aus.) 2. v. n. At hyle med en Tuv 2:
rette ham behjælpelig, ved at modtage og
tage hans Tvekoster, ved at kisse dem
atterligen af ham, stæffe ham i Sikkerhed,
s. v. "En Brudgom, som kan stæle, ei
elger sig en Brud, som ei forstaaer at
stele." Wessel. [Synes at være et andet
ord. Isl. hylla med bisk.] = Hæler,
en. pl.-e. Den, som bølger ell. hæler m.
Tuv. "Hæleren er saa god som Stær-
ren." Orspr. (men uden Tvivl af sildigere
afkomst. Hos P. Syn findes: "Den er
a god, der stæler, som den, der stæler.")
Hæler er den, som understøtter Toven,
terat Forbrændelsen er begaaet; Medvider
en, som ved af Tovens Forsæt, eller
hjælper ham for det udføres. (Orsted om
overl. 76. 244.) — Om et Fruentimmer:
Hælerste, en. (Moth.) — Hæleri, et. pl.-er.
Hæleringen, at hæle. — Hælested, et.
sted, hvor Tvekoster modtages og bøl-
es. (W. S. D.)

Hælvte, en. d. s. s. Halvdeel (men min-
re brugeligt.) "Han kløvede ham Hælften
n Arel." Bedels Caro. 168. "Fordi jeg
angled Skionhed, fødte Hælvten bleg for
den, Hælvten blaa mod Foden ned." Hlenschl. Balder.

Hemme, v. a. s. hemme.

Hænde, i Hænde, til Hænde, s. Saand.

Hænde, v. a. 1. [af Saand.] br. i Lovs
roget i den Talemaade: at hænde Dom
over een 2: tage, saae Dom affagt over
n. (D. Lov. I 1. 5.)

Hænde, v. n. og rec. 2. (m. er og har.)
[Isl. henda.] 1. vederfares, overgaar,
fløder. Det er hændt ham en Ulykke,

Det har aldrig hændt mig før. 2. recipr.
impers. hænde sig, see, indtræffe, til-
drage sig. Det kan hænde sig (det er mus-
ligt.) Det hændte sig engang. Jeg ved
aldrig, at dette har hændt mig før. Der er
hændt sig (ell. hændt) en Ulykke.

Hændelig, adj. [af v. hænde.] som kan
hænde ell. see, som er tilfældig, men ikke
steer af Nødvendighed. "En hændelig ell.
tilfældig Ting kaldes den, som kunde være
anderledes, end den er." Gillschow. (Phil.
Br. 216.)

Hændelse, en. pl.-r. 1. det, som hændes,
steer; en Begivenhed, Tildragelse. (Isl.
Hending.) Mit Levnets Hændelser. Han
har haft mange besynderlige Hændelser.
2. Tilfælde, Træf, "noget tilfældigt, med
Hensyn til Mennekkelivet." (Müller.) En
lykkelig, ulykkelig, usædvanlig S. "Hæn-
delse er det, som man ikke kan formode;
Tilfælde det, som man ikke formoder." Sporon. (jvf. Tilfælde.) "Begivenheders
tilfældige Sammentræffen kaldes da især
en Hændelse, naar et Menneke er indvilt-
let deri." Müller. (jvf. D. Syn. II. 258.
59.) — Hændelsevis, adv. v. et Tilfælde,
uforvarende.

Hændes, v. n. pass. hænde sig, ind-
træffe, see. Det hændes tidt. Den Ulykke
hændtes i Fior., Det kan hændes enhver.
Det hændtes mig paa min Reise. Dersom
en Ulykke skulde hændes ham. (Den for-
bigangne Tidsform: det er hændt ell. hæn-
det, forekommer ogsaa. "Hvor ofte er ikke
det samme hændt i Christendommen?"
Mynster. Præd. 1815. II. 182.)

Hændig, adj. [af Saand.] nem til
Saandglerning, dexter. (Moth.) "Han var
stor og stærk for sin Alder, derhos hændig,
og smidig, haardsør og diærv." Rahbek.
(s. behændig.) = Deras: Hændighed, en.
ud. pl. Næmhed, Færdighed til Arbejde.
"Hvor Konst og Hændighed har Dyrker-i
hver Mand." Storm.

1. Hæng, et. det, som hænger; noget,
som hænger ned. ("Hæng om en Seng, i
Stuer. Drehang." Moth.) Bruges nu kun
i Sammensætninger; s. Gr. Forhang,
Omhang, Tilhang.

2. Hæng, et. [Et nyere Ord, optaget
efter det Indste Hæng.] Tilbøielighed,
Drift t. noget. "Jeg bør kalde det et na-
turligt, medfødt Hæng hos mig, mere end
en Tilbøielighed, grundet p. Balg." Evald.
"Jeg føler, at mit Glerte har intet Hæng
t. Falskhed ell. Formod." Samme. "Det
indvortes Hæng t. Welville, t. Anslet, at
see enhver Mand retsaffen ell. retsfærdig-
gjort." D. Tilf. X. 641.

1. Hænge, v. n. hang og hængte; hængt.
[Isl. hengia.] 1. figes om det, der saas
ledes er forbundet m. en anden Ting, at
det hviler, ell. er fast, men kan bevæges

t. Silberne, ell. er i en svævende Tilstand. Hatten hænger paa Sømmet, Vædet paa Grenen. Gaaret hang hende ned ad Ryggen. Klæden hænger i en Krog ned fra Loftet. Grenen hænger ud over Beien. Der hang en Mand i Gallien, som nylig var hængt. "For man lærer at hænge er man halv død." Ordspr. (Moth.) 2. uegentl. a) om den Siensstand, hvorved ell. hvors paa andre hænge. Loftet hænger fuldt af (ell. med) Klæder, Træet m. Frugter. b) helde, synke. Loftet hænger til den ene Side. c) opholde sig, dvæle, især ørkesløs. Han hænger der i Huset, i Klubben fra Morgen t. Aften. (b. L.) d) at hænge af noget 3. heroe paa, være afhængig af. Moth. (Helden.) "Være og Værdighed, og Alt hvad som hænger af Andres Domme." B. Thott. II. 170. "Jo mere en Siernings Siøren og Læden hænger af et Menneske." Schytte. (Indv. Reg. V. 251.) e) at hænge efter een, idelig følge ham. f) at hænge fast, sidde fast ved eller i noget. g) at hænge i noget, i Bøger, i Studeringer, idelig være sysselsat med. h) at hænge med en Legemsdeel, lade den hænge ned, synke. Punden hænger med Salen, Drene, Fuglene m. Blingerne. At hænge med Hovedet. i) at hænge over een, idelig være hos ham. (s. overhænge.) k) at hænge paa, sidde fast paa. At hænge paa Hesten. l) at hænge sammen, være fast, tæt forenet med. Punden hænger sammen m. Klædet. Deien er for løs og vil ikke hænge sammen. — figurl. Denne Tale hænger ikke ret sammen. Hvorledes hænger det sammen (forholder det sig) med denne Sag? (s. Sammenhæng. 3.) m) at hænge ved, hænge fast ved, klæbe ved. figurl. 1. blive ved, et vilde give Slip paa. At hænge ved en Mening, hænge ved Fordomme. "Fordi de blindt hængte ved det engang antagne." Rynster. "At hænge aldeles ved de ældre Fæder, og ved enhver Lærlighed lade haant om vore." Rahb. 2. være forbunden med, uadskillelig fra. "Der hænger ligesaa vel noget Comik, som noget Værdigt ved Alt hvad der er og teer sig gammeldags." Stoud. = Hægebirt, en. et Slags Birt, med hængende Grene. "Lad Sørgvæsen sig da bue, og Hægebirken hvælve sig." J. Smidh. Hægebro, en. Bro, som bestaaer af Tong ell. Klæder, besættede paa begge Sider af et Dyb ell. en Klost imellem Bierge og Klipper. Hængedynd, et. Rosebund, hvis Overflade er begroet med sammenhængende Græstørv, der er løs, ell. gængende at træde paa. "Paa den Vej, hvor de nu vare komne at sidde i dybt Hængedynd," B. Thott. (jvf. Bedels Caro. S. 307.) Hængefelt, et. P. som hænger ell. ligger ud over en Dal, en Vej, ell. et andet Sted under Fjeldet. "Du ved,

hvordan han lurer der blandt sine Hængefelde." C. Frimann. (Alm. Sang. 126. Hængehave, en. uegentl. en Have, der bragt p. en Bøgning over Jorden. "Det troes at have opført de prægtige Hængehave i Chaldæa." Schytte. Hængesæl, en. Røse, Skibssæl, der ei er fast, men hænger i Reb. Hængesæl, en. Sæl der hænger løs i en Krampe for Dem Hængeløst, et. Loft, som er befæstet Hængeværk. Hængemund, en. M. med nedhængende Underlæbe. Hængesæl, en. Rem, hvori noget hænger. Hængesæl, en. En ophængt, svævende Seng; Hængesæl. figurl. Rebe. "Svalen hen over Røret svaier for at bølge sin Hængesæl. Joersom. Hængesæl, et. Et lille, væggen hængende Stab. Hængesæl, et. Stuur ell. Straatag, som ikke bærer p. Vælfærd ell. Grund, men er gjort fast i en Væg. (B. S. D.) Hængesæl, a. Ensestige, indrettet t. at hænge. (Moth.) Hængesæl, en. Agestol, som hænger i Fædre og Remme. Hængesæl, en. d. l. Hængedynd. Hængesæl, en. En liden staaende Bille, som fra Sværmen kets øverste Spids naaer ned t. et ell. fra Loftets horizontale Billeværk, og rækker til at hæve og bære dette. (s. Hængesæl.) Hængesæl, et. L. som hænger ved et Skib t. at holde sig ved. (Moth.) Hængesæl, et. Træ t. at hænge noget op p. (Reinike Foss. 1555.) Ofte figurl. om ørkesløs Person, der idelig hænger (2. i) p. et Sted, ell. over een. Hængesæl, en. Bogn, hvis Fading hænger i Remme. Hængesæl, et. Tag og Billeværk, der ikke har Ruur eller Fild. Midten at hvile paa, men bæres eller understøttes ved en vis Forbinding af Stærkerne og ved anbragte Hængesæler. (s. B. S. D.) Hængesæl, pl. vide, løst hængende Værmer. "Det er kun een Dag i Aaret, at Støddere gaae med Hængesæl." Ordspr. (Moth.) = Hængesæl. id som har lange, hængende Grene. (Moth.) Hænge, v. a. 3. (som forrige.) 1. Alm. bringe noget i en saadan Stilling at det hænger. At hænge sin Hat p. Sømmen. At hænge noget for Døren. 2. hænge et Skildert op; hænge noget p. 3. hænge et Skilt ud. 2. sær. Hænge sig i Livet, v. at ophænge ham i en Bænk i Halsen. At hænge en Træ. "Hængesæl vil have hele Verden hængt." Bøge. "De drukner ikke, der hænges sig, uden at det gaar over Halsen." Ordspr. 3. At hænge sig 2. Hænge sig v. Hænge sig i Maade. At hænge sig ved, hænge sig p. v. noget, holde sig fast ved, i en bestemt Stilling. — Hængesæl: Hængesæl, et. komik Stil: noget, der er hængt p. et Sted ved at sætte det i en bestemt Stilling.

hængefærdig er heel tidt af Hængefærdig." old. P. Paars.

Hængel, en. pl. Hængler. Noget, som hænger ned, f. Ex. et Slags Hovedpynt & Fruentimre. (Ewalds Parl. Patriot. Act. 3 Ec.) Moth. Knjplingshængler. (ode.) "Blomsterhængler, som slænge sig ned broget Farvepragt ad Bæggen ned." blenschl. (Poet. Str. II. 395.) "Det prynt er med friske Rosenhængler." Samme. Hængsel, et. pl. Hængsler. 1. Beslag Metal, hvori noget (en Dør, Lem, et Indue, ic.) hænger, og hvorpå det kan væges frem og tilbage. 2. 3 Naturhist. Hængselet hos de tofallede Bløddyr den Deel af Skallerne, hvorved disse stætte i hinanden, ell. ved Tænder gribe i hinanden, og hvor de tillige ved et rørt, brustet Baand holdes sammen.

Hær, en. pl. -e. [Isl. Her.] 1. en stor længde af (eet Slags) Hængslande, samlet p. eet Sted, ell. som bevæge sig i een retning; Hærskare. En tallos Hær af Ienestær strømmede Togetimøde. En 5. Græshopper. "Den ganske Himlens 5." (Bibel.) 2. en til Krig rustet Mængde Mennesker, en Krigshær. = Hærblæst,

1. Blæsen i Trompeter ell. deslige for forkynde Strid eller Krigsfare; Alarmeren. At blæse Hærblæst. (Rahbek. tældet.) Hærbrot, en. den øverste anfører. Hærfader, n. a. et af dets Tilnavne. (Ohlenschläger. Nord. 1. 140.) Hærfart eller Hærfærd, en. Hærfærd; Krigstog. (Egesom Serresfiold, er dette Ord v. urigtig Etymologie Strivemaade blevet til Serresfiold.) Hærflot, en. Afdeling af en Hær. Moth. (J. Herdockr.) Hærfugl, en. Navnet p. en indenlandsk Fugl. Upupa Epops. ordl man forðum troede, at dens Skrig varlede Ufred.) Hærfølge, en. (det 3. Hærfølge.) personlig Forpligtelse at gaa med i Hæren ell. drage i Krig, naar Udsæd stætte; Ledingspligt. "En personlig Hærfølge af Adelen." Zahn. (om Calmar. S. 21.) Hærfør, adj. vaabenfør, krigsdygtig, kendsdygtig. Moth. (J. Ersler.) Hærførende, adj. v. som anfører en Hær. (Baggesen.) Hærfører, 1. den, som anfører en Krigshær (Feltmarsk, General.) Hærførsel, en. Hærførs Anførsel; Overbefaling over en Krigshær. (Rahb. D. Tilf. 1793.) Hærgods, 1. Gods og Redskab, som hører t. og følger med ell. efter en Hær. (Rahb.) Hærflædt, vaabenflædt. Hærmagt, en. Krigsmagt, Krigsmagt. (Baggesen. Engelstoft.) Hærmærke, et. Mærke, hvorved Folket i en Hær udmærket sig fra Fienden; Hærsagn. Hærpause, en. d. s. s. Riedelsomme. Hærraab, et. Raab af en tilslutning fremrykkende Hær, Krigsraab, Felt-

raab. Hærskare, en. d. s. s. Hær, 1. Hærskold, et. (urigtigt: Serresfiold.) At føre Hærskold, føre Krig, især mod Fædrelandet; Avindskold. (Isl. Herskiöldr.) Hærskævne, et. udbudet Møde af en Krigshær v. et vist Sted. Hærtegn, et. Hærmærke. Hærvei, en. almindelig Landevei, som en Krigshær følger; militær Bel. (Moth. 3. Heerstrasse. "Bel, hvorpå Folkene drog t. den af Anføreren bestemte Samlingsplads til et Krigstog." Schytte. Indv. Reg. II. 396.) Hærværk, et. (J. Herverk.) Vold, voldeligt Overfald p. Andres Huus, Gods og Eiendom. (J. D. Lov nævnes Vold og Hærværk samlede og uden indelig Forskiel. Det første synes dog nærmest anvendt paa personlig Overlast.) = hæreviis, adv. i Hærs, skarpt. (B. S. D.)

Hærde, en. pl. -r. [Isl. pl. Herdar.] Skulder. (br. nu kun i Dialecter; f. Ex. i Fyen.) = hærdebred, adj. skulderbred. (Moth.)

Hærde, v. a. 1. [Isl. herda.] 1. gjøre haard. At hærde Staal. "Pile, hvis hærdede Od var kølnet i giftige Urter." Berg. 2. gjøre stærk, haardfør. At hærde Lege-met. "Din Bølge hærder Bryst og Hænder." Ewald. "Lange hvile hærdede Kraften til Kamp." F. Guldb. "Stiebne vil tidligen hærde dig, at du endnu flidig skal være stærk." Wijnster. 3. gjøre følelsesløs, ufølsom. "Da hærdes ofte Hjertet i vort Bryst, og den milde Deeltagelse forsvinder." Wijnster. "Selv følelseløse og hærdede mod Deeltagelse og Medlidenhed." Samme. "Aldrig hærde sig mit Hjerte mod min Broders Graad." Thaarup. "Den haarde hærder sig end meer, og ei sin Broders Taarer seer." E. Grimann. — Hærdning, en. pl. -er. Gierningen at hærde.

Hærde, en. Haardhed. (usædvanligt.) "Den Hærde, man vidste at give Sværdene, gjorde dem søgte overalt." D. Guldb. (Verd. Hist. I. 2. 788.)

Hærje, v. a. og n. 1. [Isl. heria.] paaføre Krig. At hærje paa et Land. (Euhm.) it. ødelægge v. Krig, fordærve, plyndre. Bønderne hærjede de danske Kytter. (herie, hærge. Moth.)

Hæs, en. (kort æ.) pl. -se. Staf af hestet Gød, der sættes uden for Laden; Kornhob. (Derimod br. Staf sædvanlig om Hest; dog egentlig vel om Heststætte paa Marken; Hæs om de store Stætte ved Husene.)

Hæs, adj. (langt æ.) [Isl. hæs.] som har en uklar, sturrende Stemme, af Følelseløse i Halsen eller for stærk Raaben; raucus. = Deraf: Hæshed, en. ud. pl. (hæsblæsende ell. hæsblæsende, adj. som puster eller higer efter Anden af en stærk Bevægelse. Moth. Denne anfører ogsaa v. m.

at hæse, puste, være flaaand, hvoraf adj. kunde uledes.)

Hæslig, adj. (fort æ.) [T. hæslig. Gl. T. egislich, (Dittfrid) aislich. N. S. eisch, aist; af aisen, at grue for. Ales lung.] 1. slyg, grim (om Udseendet.) "Hvo kan forlibe sig i saadant hæsligt Dyr?" Holb. P. P. 2. slem, ond (i moralsk Henseende.) "Hver Fast dog altid hæslig er." Tode. Utafnemmelighed er en hæslig Fæll. 3. modbydelig, ubehagelig (om Fornemmelser.) Et hæsligt Veir. [Jof. slyg, der synes undertiden at være noget mildere i Udtrykket, end hæslig, hvilket sidste overhovedet forekommer siældnere i Skrifter og i det finere Talesprog; og da vel tiest om legemlig ufriskhed og Siensstande.] — Deraf: Hæslighed, en. ud. pl. (br. mest kun om Udseendet.)

Hæssel, en. f. Hæssel.

Hætte, en. pl.-r. [af Hæt. Isl. Hetta. N. S. Hæt, galerus, mitra.] et Klædesmon (sædvanl. faststet til en Kappe eller Kaabe) hvormed Hovedet og Nakken bedækkes. En Kaabe med Hætte i. At slaa Hætten op over Hovedet.

Hævd, en. ud. pl. [af have, S. Hæld.] 1. Besiddelse (en forældet, og uden Tvivl den oprindelige Bemark.) "Kommer Panset siden af hans Hævd, og anden Mand bekommer det." D. Lov. V. 7. 13. "Kiender Mand sig v. andre Roster i anden Mand Hævd." VI. 17. 10. (jof. V. 3. 13, V. 5. 1. VI 10. 3, 4.) Det br. ogsaa i Lovsproget (f. Ex. D. V. 10. 3) om enhver Eiendomsret. (jof. Hæfing. Anm. t. Tingr. I. 72.) 2. Haandhævelse, Bevaring, Fredning. At holde noget i Hævd; holde S. over noget. 3. lovlig Adkomst, erhvervet v. rolig, upaastalt Besiddelse eller Brug i lang Tid (20 Aar.) At have, faae S. paa noget. I Lovsproget skielnes imellem Brugshævd og Eiendomsævd. = Hævdetid, en. Tid, som udfordres t. at faae Hævd p. noget. Hævdsvidne, et. den, som v. sit Vidnesbyrd bekræfter en Andens Hævd.

Hævde, v. a. 1. [Isl. hefda.] 1. haande have, bestytte, holde over. At hævde en Rettighed, en gammel Skik. "Ingen stadelig Skik, hævdet ved Sædvane, bliver sparet." Kampmann. 2. erhverve Eiendomsformedels Hævd. At hævde sig noget til. (Moth.)

Hæve, v. a. 1. [Isl. hefja. T. hœben.] 1. jøre op i Veiret, løfte. At hæve en Steen fra Jorden ved Maskiner. "Lad Dalene hæves mod sierneste Skn, og Biergene søge blandt Dalene Ly." F. Guldberg. At hæve sig, løfte sig op. "Dg, vakt til Kvist, mit Pierte høit sig hæver." Bagg. Deien hæver sig (svulmer, løfter sig.) Moth. — figurl. At være hævet (ophøiet) over Forsdomme, over lav Egenytte. "Hvor hæves

(Riger) et mit Mod, naar jeg betænke kun, at det min Elsker er." Besset. 2. ophøie, bringe til Ansæelse. At hæve en Indligger, Slægtninge. 3. giøre noget mere tydeligt, sandseligt. At hæve Jærerne i et Maleri; hæve noget mere frem. At hæve (opløste) Røsten. 4. giøre End paa, bringe t. Ophør. At hæve en Egenbom, en Strid. "Maaskee jeg var saa lykkelig, om ei at hæve, dog at hindre i Sorg." Bagg. 5. oppebære. At hæve Jærkomsten af et Kald; hæve Renter. — Hævebielke, en. søer Røstestang. Hævehiul, et. S. hvorved noget hæves. = Hævelse, en. pl.-r. 1. Gierningen at bære (sielden.) 2. Opsvulmen i en Egenskab. "Der er en høid Hævelse paa Bøden." 3. Moseb. 13. 10. At have S. i Benet. — Hæver ell. Hævret, en. et Rør, hvorefter man, efterat det er gjort lufttæt, bringer flydende Ting til at løbe fra et Rør over i et andet.

Hævn, en. f. Hævn.

Hø, et. n. a. coll. ud. pl. [Isl. Hey. afhugget og tørret Græs, som nylig er foder. At slaa, sprede, rive, stætte S. At fore m. S. Radebrændt S. = Høet; en; og Høiering, en. Gierningen at hække bierge S. Høbaer ell. Høbaere, n. Indretning til at bære S. paa i Kærte. (Moth.) Høbund, en. Engbund. Høfork, en. Høtv (2.) Høfro, et. Græs, som samles af Høet, for at bruges til Udsæd. Høgaal, en. Kvist eller Stængel paa Røstet, hvoriglennem Høet tænder. (Moth.) Høgulv, et. en Udsæding i Sæden, som br. til S. (Moth.) Høhø, en. d. f. f. Høiering. Høtrog, n. Jerntrog p. en lang Stang, t. at rive S. ned af en Hæs. (Moth.) Høled, n. Rade, hvor S. glemmes; modf. Kornlade. Hølee, en. Lee til at slaa Græs ned. Høloft, et. Røst over en Stald ell. andt Udhuus; hvori S. glemmes. Hølet, n. en Bogn, læstet m. S. (Et Læs S. læs imod a: saameget S., som læstet og læst p. en Bogn; enten det er p. Bognen, der ikke.) Hømark, en. Græsmark, Høland. (B. S. D.) Høskede, en. Indligger i et Huns, hvor S. henlægges. (Høding.) Høslæt, en. Gierningen, at slaa S.; br. ogsaa om Høstet i det Hø. Høstak, en. pl.-r. Dyrge af S., som reises og pakkes sammen (stakket) p. Høsten, ell. ved Huset. Høstange, et. S. af Stænger, i Stedet for Røst, over Hødernes Stald og Udhuus, hvorpaa S. lægges. Høtorv, et. S. hvor S. lægges. Høtv, en. 1. den, som slaa S. i tværgrenet Gaffel af Jern, p. en Indligger, hvormed Høet stikkes op p. Røstet ell. Høget; Høfork. (i Jylland: Høfork; og i Tvege.) Høurt, en. pl.-r. Høur, Høur

er, som i Kan' brugt nyttet t. at tørre
giøre **hø** af. (Blussen. Landoec. 205.)
vand, et. Vand, som er kogt p. **hø**, og
n undertiden br. til Bøde for unge Kalve.
Blussen. Landoec. 429.) **Høve** eller
øve. en. et langt Reb, der snoes om St.
rne af Hølsæt. **Høvist**, en. f. Dist.
øve. en. Bogn, t. at tørre **hø** hjem;
som er læstet med **hø**. **Høvagt**, en.
idretning, hvorpaa et heelt Høls kan
les.

Høde, v. m. 1. [Høi. hōia.] true, især
opløstet Haand. At høde ad een. "Hvo
m — høder ell. truer nogen Mand med
ad **hø** ell. væbnet Haand." D. Lov. VI.
16. (Deraf det forældede: Hødsel,
ruds. "Ingen døer af Hødsel." P. Kolle.)
Høflig, adj. [H. hōflīch.] som i Tale
udvortes Adfærd viser andre den tilbørlige
Opmærksomhed, Artighed, Agtelse; ell.
m stemmer overens med den vedtagne
Bemærkning ("med Begreb om det Anstæn-
ge og Sammelige." Sporon.) En høflig
Mand, at tale med, at komme til. "Den
Mand — der høflig er, stædt lærd;
lærd høflig dog oprigtig." Pops Krit.
Schiermann. Et høfligt Brev. Det,
m i eet Land er høfligt, kan være uhøf-
ligt i et andet. "En høflig Stolthed stus-
te ofte et svigfuldt Hjerte." Baltholm. "En
høflig Mand kaldes den, som yder Enhver
Agtelsestegn, ham tilkommer (og snar-
re noget f. meget, end f. lidt.) En ær-
g Mand er den, som viser sig forekom-
ende og takkelig i Omgang." P. E. Müller.
: **Høflighed**, en. den Bestaaenhed, at
være høflig; "en Øvelse i at kunne i Tale
og Adfærd iagttage Høflighederne af det, som
sides Andre." Müller. (pl. Høfligheder
bruges (ligesom: Artigheder) for: Høflig-
heds-Bevistninger.) [Høf. artig. 2. Der
er mere til Artighed, som er en Folge
af høiere Forsinelse, og altid ledsages af
Bemærkning, end til Høflighed, som man
erlanges af enhver, og som ogsaa den
cultiverede kan besidde. "Høflighed gaar
ud paa, ikke at fornærme; Artighed stræ-
ver at vinde." Müller.] = Deraf: Høf-
ghedsbesøg, sbrev, o. fl.

Høg, en. pl.-e. [Høi. Hankr. Sv. Høk.
habicht.] en Slægt af Rovfugle, som
er i Falkenes Klasse, og hvoraf adskillige
arter ere indenlandske. (Duehøg, Spurve-
høg, o. fl.) "Høgen er i Hølden" siges,
naar den eller det, man taler om, er i
Færdigheden (lupus in fabula.) Roth. "Der
er Høg over Høgen," ell. Høg over Høg
der er en Stærkere, Mægtigere over den
andre.) = Høgebuur, et. Buur, som ud-
føres med et Net, til at fange Høge i.
Roth.) Høgenæb, et. Høgens Næb,
et Næb ligst Høgens. Høgerede, en.
Høgens Rede.

Høi, en. pl.-e. [Høi. Haugr.] en Høi-
høining p. Jordens Overflade; en Jord-
høi. "Da saae jeg Maanen ned bag Høien
glide, og tænkte: gid jeg var paa Høien
der." Bagg. At fælde, opfælde en Høi, ud-
grave en Høi. En Gravhøi. En Jordhøi
(men: en Sandbakke.) (Bakke ell. Bante
bruges sædvanlig om større og naturlige
Høie. Man siger aldrig: en opfældet Bakke.)
Høit, adj. n. og adv. høit. [Høi. hār. A.
S. hea, heag.] 1. langt den verticale Stills-
ling og Udmaalning; opløstet over Jordens
Overflade, over Horizonten; mere opløstet
end andre Stienstande; ikke lav ell. dyb. Høie
Huse, Taarne, Bierge. Et stort Huus kan
være baade høit og lavt. Et høit Land. Høie
Marker, som ligge høit. Det er høit Vand
idag. (f. Høivand.) Vandet staaer en Alen
høit over Marken. Høit p. Fjeldet; dybt
i Dalen. Solen er høit oppe. 2. stærk.
a) lang ell. høi af Vægt. (modf. lav, kort.)
Han er høiere end Broderen. Høit Græs,
høie Træer. b) som rager mere i Velret,
end andre Ting af samme Slags. At bruge
høie Hæle under Skoene. En høi Hat,
Pande, Årel. 3. ugentl. om Egenstaber
hos en Ting, hvorved den p. en ell. anden
Maade overgaaer, er mere, betydeligere,
fortrængligere, end andre af samme Art.
f. Er. a) om Magt, Værdighed, Myndig-
hed, Anseelse, borgerlig Stilling. En høi
(: forstelig, meget fornem) Person. En
høi Embedsmand, Post; høie Statsbæ-
der. Han er af høi Stand. Den høieste
Magt i Staten (Regleringen.) Den høie
Adel, Geistlighed. En høiere Ret (Over-
ret.) Høieste Ret. b) om Grad, Tal, ud-
vortes og indvortes Størrelse. At have høie
Tanker om een, om sig selv. Det høieste
Gode. Høie Priser. At spille høit Spil
(modf. lavt.) Høie Tal, et høit Nummer
(iblandt flere Tal, regnet fra Enheden; og
modsat lave Tal.) I høieste Maade. Det
var den høie Tid, den høieste (nederste) Tid.
— At sværge høit og dyrt paa noget. En
høi Fæst, Helligdag. En høit vigtig Sag.
(f. høit, adv.) Den høieste Rød, Fare.
Hans Bud var høiere, han bød høiere,
end jeg. At elste, agte en høit. (Deraf i
Sammenf. høiberømt, høifortient, høi-
lærd, høioplyst, høivigtig, o. fl.) — I
det høieste (naar man vil sætte, antage det
høieste Tal. Godset indbringer i det høieste
1000 Rdlr.) c) om Tid. Det er høi (den
nederste, sidste) Tid. En høi Alder. d) om
Stemme, Lyd. En høi (stærk) Røst. Et
høit Raal. At tale høit (lydeligt.) —
Høie (: fine) Toner (modf. dybe, ell. gro-
vere.) Hun gaar meget høit (i sin Sang.)
e) om Farver: stærk, klar, i Wine salvende.
(dog sjelden uden i adj. høirød.) f) om
Stærkesvner, Videnskab, Kunst, m. m. Den
høiere Mathematik, Poesie. At have et

hoit Sind, Mod. "Med et hoiit Sind for-
agtede han alle Lyffens Trudfær." Bana-
dal. At have en hoi Siæl (modf. lav.)
"Med en hoi Tænkemaade forestille vi os
altid noget ædelt; ved en lav noget for-
agtelligt." E. Selberg. En hoi Stil, den
hoiere Stil (s: den poetiske og oratoriske.)
4. paa en særegen Maade: om Soldaters
ell. andre Folks Opstilling i Rækker, hvis
Antal angives ved det uforandrede adj. hoi.
To, tre, fire Mand hoi. De red fire Mand
hoi igiennem Gaden. (Det synes, som Bes-
grebet bred ligget t. Grund f. denne Bemær-
kelse. jvf. høg, 4. Thred Gloss. I. 907.) =
hoiadelig, adj. af fornem adellig Byrd. (jvf.
hoiædel.) hoiagtbar, adj. meget agtvær-
dig. hoiagre, v. a. 1. agte høit, bære Hoi-
agtelsefor. Hoiagtelse, en. stor, meer end
almindelig Agtelse. "Hoiagtelse kan itkun
bruges m. Hensyn til det, der kan vække
Agtelse baade i hoiere og ringere Grad; men
ikke om det, der har Fordring p. ubetling-
get Agtelse." Müller. hoialdrende, adj.
meget aldrende, bedaget. (Moth.) Hoi-
alter, et. det fornemste Alter i en catholik
Kirke. hoianseelig, adj. meget anseelig.
hoiarlet, adj. 1. som har hoi Arter, Stul-
dre. 2. som har den ene Arter hoiere end
den anden. Hoibaadsmand, en. et
Slags Under-Officer t. Skibs. hoibaas-
ren, adj. 1. som er af hoi ell. fornem Fæd-
sel. "En hoibaaren Mar — hvis Fortrin
just det er, uretset dum at være." Pops
Krit. v. Schiermann. 2. ogsaa en Titel
t. fyrstelige Personer ell. den høieste Adels.
hoibedaget, adj. hoialdrende. hoibega-
vet, adj. som har store Naturgaver. (s.
begavet.) hoibenet, adj. som har hoi
ell. lange Been; langbenet. hoiberom-
melig, hoiberomt, adj. meget berømt.
hoibetroet, adj. som er meget betroet, har
stor Tillid. Kongens hoibetroede Mand.
Hoibord, n. s. Høisædet v. Bordenden. At
sidde t. Hoiboards, sætte een t. Hoiboards.
Hoi bryst, et. den tykkeste Deel af Brystet
p. en Dre. hoibrystet, adj. som har et
høit Bryst, ell. hoi og fulde Bryster (hos
Fruentimmer: hoibarmet; modf. fladbrys-
tet.) hoibyrdig, adj. af hoi, fornem
Ar; hoibaaren. "En Stamme af Mennes-
ker — der aldrig vil lade sig forlede t. at
drømme sig de Hoibyrdiges Lige." Raba-
bet. hoierfaren, adj. meget erfaren. (B.
S. D.) hoifornem, adj. meget fors-
nem. hoifortient, adj. v. meget fortient.
hoifrugtsommelig, adj. nær v. at søde (om
Fruentimmer.) hoifyrstelig, hoigrevelig,
adj. Tillægsord t. Fyrsters, Grevers Titel.
hoigunstig, adj. meget gunstig. hoihalfet,
adj. 1. som har en hoi Hals. 2. som gaar
høit op om Halsen. En hoihalfet Kiole.
hoihellig, adj. som holdes meget hellig.
hoihierttet, adj. 1. som har et høit Hierte ell.

høit Sind. (B. S. D.) "Høihierdet
snarere friste disse Hoihierttede." Sæd
"De hoihierttede Siæle, som have saa
Begierlighed t. at herske over deres Hoi-
Sneed. 2. behiertet, hoiimodig. "At
væges en hoihierttet Overmand." Sæd
(Hoihiertighed. Sneedorf. Patriotisk
Kuer. I. 87. II. 787.) hoihæit, s.
forsynet med en hoi Hals. (om Stær-
ke Støvler.) Hoi kant, en. den sm-
lle Kant eller Side af et Legeme, s.
Gienemsnit et er en ligesidet Firkant
saaledes: Kanten af en Billeke ell. En-
der ikke holder p. Fladen, men p. en af
smalle Sider. At sætte Steen p. Hoi-
lægge en Billeke, en Plante p. Hoi-
Hoi kirke, en. (m. best. Art.) kaldes udi
tiden den over Jorden mere oplyste
af en Kirke; i Modsæt. t. Lavkirke
(Skibet.) "Hoi kirken 6 store Hoi-
ville p. tolv Piller af hugne Sten."
Atl. V. 625. hoikongelig, adj. det
kongelige Herfæd. Efter hoikongelig
faling. Hoi land, et. Land ell. Land-
ning, som (især i Forhold. t. et andet om-
gende ell. i Nærheden af samme beliggende
Land) ligger høit over Havet, ell. er borte
Hoi landet eller Gieslandet (i Modf.
Marfken.) De største Hoi lande, hoi-
byggere ogsaa kaldes Hoi lande. (s.
Lavland.) Hoi loft, et. Salen, s.
Stokværk i et Hus. (forældet.)
Hoi lovlig, adj. br. fælden uden som Hoi-
ord til visse Samfund ell. Collegier;
naar en afdød Konge omtales, hvis Na-
da undertiden tilføies: hoilovlig Ipho-
melse, eller: af h. J. Hoi land
en. pl. -e: den, som beboer et Hoi-
"De aflatte Hoi lande." L. Nothe.
Jorden. S. 170.) hoilandet, s.
om Jord, som har en hoi Bellagning.
En hoilandet Ager. hoiland, adj.
get lærd; (br. mest som Hoi land).
Hoi lande" kaldtes tilforn Kie-
professorer.) hoimastet, adj. med
Mast. Hoimesse, en. 1. Gudstjen-
om Formiddagen i vore Kirker. Den
Hoimessepræst (som prædiker kun til
2. i catholske Lande: en høitidelig
der holdes Søndage og Helligdage.
mod, et. (Whlenschl. Nord. D. S. 97.)
Hoi modighed. hoimodig, adj. som
et høit, ædelt, mod det Vordige, Hoi-
perlige henvendt Sind; stormodig, s.
modig. (jvf. disse Ord.) "At se
hans hoimodige Sind noget langt borte
end Døden." Bogellus. "Oftt stier
higende Lyft til at gjøre Dødt noget,
synes hoimodigt; men et det dog
Maling. "Den Stormodige søger at
mindelige; den Hoimodige det
lige; den Hoi modige det Hoi-
Hoimodighed, en. ud. pl. den Hoi-
modige.

være høimodig; et høimodigt Sind. —
 imægtig, adj. meget mægtig (Deras
 aturen: "Hans Kongelige Heimægtig-
 d," som brugtes under Frederik I. Ny
 Mag. VI. 123 r.) høimælet, adj.
 kræftet, 1. figurl. og poet. "Heimælet
 ordenen om Himlens Hærling lyder."
 smann. "Heimælet Torden stralder."
 laarup. Heiopløst, adj. meget opløst.
 ipandet, adj. som har en høj Pande.
 S. D.) heiprifelig; adj. som for-
 ner høiligen at prises. Heipynt, en.
 høieste Punt af et Bierg ell. Fjorberg,
 en anden ophøiet Gienstand. (Grundtv.)
 eiraad, et. Fyrstens høieste raadgivende
 amfand; Statsraad. (Foersoms Shafsv.)
 eiribber, n. s. pl. hos Slagtere: de lange
 bbeen i Lyndbrøstet af et slagtet Rød.
 eiryg, en. den øverste Ryg ell. Rygning
 en Biergklæde. "Appenninernes Hei-
 g." M. heirygget, adj. 1. m. en høj
 ryg; heiryggede Stole. 2. som har en
 i Rygning; "heiryggede Agre." (Oluf-
 1.) heirød, adj. af en stærk skin-
 ade, noget lysere Farve; Farlagetød.
 iræftet, adj. 1. som har en stærk, høit
 dende Røst; høimælet. 2. som raaber,
 ler meget høit, opløfter Røsten. Hei-
 l, en. Gal p. et Slot, som bruges ved
 eget høitidelige Fæstligheder. Kongernes
 eifale. "Ens i en kongelig Heisale." Perp.
 best. 3fr. 105.) Ohlenschl. (Nord. G. 224.)
 isfelig, adj. bruges som Hædersord til
 både Kongers og Fyrsters Navn. Hei-
 ng, en. en høj, høitidelig Sang. (Bag-
 sen.) Mest m. den best. Art. om en vis
 og i Bibelen. heisindig (høisindet),
 lj. d. s. s. høimodig (men mindre brugel.)
 Al Alt, hvad han gjør, skal han tillige
 ere beqvem og heisindig." B. Thott.
 eraf: Heisindighed, en. Høimodighed.
 Den Heisindighed, som veed vel at bære
 n onde og gode Lykke, sommer ethvert
 lenneke." B. Thott. Heistole, en. et
 niveritet, Academie. Heistov, en.
 or Stov. (Christ. III. Reces. Jacobi.)
 od. Understov, Kraststov. (s. ogsaa
 lellemstov. Ved Heistov forståes egent-
 de fuldt udvorne Træer; i Rødsætn. t.
 ngstov. Olussen. Landoc. 385.) heis-
 uldret, adj. høiarlet. Heistlette, en.
 jævnt Land, som ligger i en betydelig
 side over Havfladen. "Landet hæver sig
 en betydelig sammenhængende Masse,
 m ovenil danner en Heistlette." Schouw-
 uropa. 69. heistammet, adj. (om
 træer.) som har en høj, rank opstuds-
 tamme; færd. heistammede Frugttræer
 ll. Heistammer) s: saadanne, som kun i
 agdommen bestæres, s. at give Kronen
 ledelform; men siden overlades til deres
 naturlige Væxt. (Olussen. Landoc. 361.)
 lodf. lavstammet og halvstammet.) Hei-

sæde, et. ophøiet Sæde; Kongesæde, Thron-
 ne; Sæde v. Bordenden, som agtes for
 det fornemste. "Ved eget Bord Heisædet
 mit maa være." C. Frimann. høitalende,
 adj. som taler høit; høimælet. "Sindig,
 men derhos mandig og høitalende skal den
 sige." Walling. høitonende, adj. v. som
 toner, lyder høit. høitoppet, adj. som
 har en høj Top (ell. Krone; om Træer.)
 høitravende, adj. v. figurl. som bruger
 mange billedlige, poetiske, eller indviklede
 og ikke let fattelige Udtryk i sin Tale eller
 Stille; svulstig. "Nu skriv de deres Mos-
 dersmaal saa høitravende, at ingen kan
 forståe det." Sneed. høitydft, adj. br.
 fornemmel. om den tydske Sprogart, som
 af den oversariske Dialect er uddannet til
 det nuværende tydske Skriftsprog; og mods-
 sættes plattydft. Heitydfter, en. T. n.
 som har hjemme der, hvor der tales høit-
 tydt. Heivand, et. pl. Heivande.
 Heivandets Stigen p. et vist Sted v. Flob.
 høivelbaaren, adj. en Titel, som tillægs-
 ges den fornemme Adels og Personer af en
 vis Rang. (i Tiltale: Deres Heivelbaa-
 renhed.) høivis, adj. meget vis. (tils-
 forn ogsaa en Titel for Vridigheden i Klæb-
 stæderne.) Heivinter, en. Vintervinter.
 (Jacobi.) høivristet, adj. som har en
 høj Vrist p. Foden. høiværdig, adj.
 værdig til den høieste Agtelse. (selvbet.)
 Det høiværdige Sacramente. høiædel,
 adj. Titel t. Personer af en vis Rang. (Sub-
 stantivet bruges ikke.) høiærværdig, adj.
 Titel til den høiere Gæstfærdighed. (i Tiltale:
 Deres Heiærværdighed.)
 Heide, en. 1. ud. pl. den Udstrækning
 af et Lægeme, der maales ved en lodret Linie
 fra dets Grundflade op ad. (modsatte saas-
 ledes saavel: Dybde, som: Længde, og
 Brede.) 2. Afstanden fra et høit Lægemes
 øverste Top t. dets Grundflade. At maale
 Heiden af et Bierg, Laarn. Træet har ikke
 naaet sin fulde Heide. (pl. Heider. De
 største Heider, man har maalt p. Jordflo-
 den.) 3. ud. pl. den Bestaffenhed, at være
 ophøiet over Horizonten eller Jordfladen.
 Den Heide, hvori Stjerne holde sig, er ikke,
 overalt eens. Nogle Stjerne holde sig i Heiden;
 andre lavere ved Jorden. At tage Heiden
 (s: maale Polens Heide over Middagslinien
 p. et vist Sted; Polihøiden.) 4. pl. Hei-
 der. en ophøiet Deel af Jordfloden; Bierg-
 høide. 5. ud. pl. figurl. en høj, fortrinlig
 Grad i noget. Han har drevet det til en
 stor Heide i sin Konst. = Heidemaal, et.
 Maal p. et Lægemes Udstrækning i Heiden.
 Heidemaal, en. Et Redskab t. at maale
 Heiden, ell. til at tage Polihøiden. Hei-
 demaal, en. Gierningen 1. at maale
 en Heide, s. Gr. en Bierghøide; 2. at
 tage Polihøide.
 Heihed, en. 1. ud. pl. den Egenkab, at

5. overhøre. At høre een i det, han har lært. 6. erfare v. Røgte, Fortælling; spørge. Man hører, der høres saamange Røgte. Jeg hører, at han er bleven gift. "Hvortedes skal de troe paa den, om hvilk den de ikke have hørt?" Rom. 10. 14. Af hvem har du hørt det? Jeg har hørt det sige (sama accepi. Moth.) Jeg har hørt sige, (spurgt, erfaret) at han vil stilles fra Ronen. At høre Tidende fra een, om noget. 7. følge, lyde, adlyde. At høre, ell. høre efter eens Raad, Formaning. "Dersom I alvorligen høre mine Bud." 5 Mos. 11. 13. 8. bønheare. Hør min Bøn! "At du vilde høre dine Tjeneres og dit Folks ydmyge Begiering." 1 Kong. 8. 30. 9. lade sig bebreide eller tilregne; modtage Bebreidelse for. (daglig Tale.) Den Forseelse, Beforsning maa han høre hver Dag. At lade een høre noget : bebreide, tilregne som Feil. 10. Til Sprog : Egenheder maa regnes : At høre vel, ilde for noget : blive vel, ilde omtalt derfor. — At være vel ell. ilde hørt : anseet, lidet, taalt. Sandhed er ilde hørt. — At lade sig høre. a) opløste Røsten. b) Sangerinden lader sig høre paa Theatret. At lade sig (offentligen) høre paa Fløite. — At høre til, en Svag (spørge, ell. lade spørge til.) At høre til noget, høre til een, høre Tale om, have Tidende om. Jeg har intet hørt til ham i et heelt Aar. Man hører intet mere til Kongens Reise. [Den særegne Brug af dette v. med Dbjects Infinitiv efter, er lig den indste Sprogbrug. Man siger saaledes: Jeg hører ham komme (at han kommer.) Jeg hører ham tale (at han talte), synge, læse, spille, kalde. Vi har hørt det sordne. — Det active Infinitiv faaer endog undertiden Passivets Bemærkelse. Jeg hørte dit Navn nævne (at det nævnedes.) Jeg hørte sige i Gaar, at Prindsen var død. Jeg har hørt tale om, at han skal reise. Man hører ham rose (roses) overalt.] = Afledede Ord: Høregang, en. Drets Sneglegang; Dregangen. Høretedskab, et. Hørelsens Organer. Hørerør, et. tragtformet Rør, hvorigiennem man taler til tunghørende Folk; Drehorn. Høresal, en. Sal, hvor Forelæsninger og offentl. Taler holdes, = hørbar, adj. hørlig. (Sander.) — Hørelse, en. ud. pl. 1. den Sands, hvorved man hører. "Dersom det ganske Legeme var Dø, hvor blev da Hørelsen?" 1 Cor. 12. At have en stærk, fin, svag Hørelse. 2. Høren. "At have noget af Hørelsen." Lauffen. "Gaa et Troen af Hørelsen." Rom. 10. 17. (hvor Bibelen af 1550 har "af Prædiken.") — Høren, en. det, at høre. = hørig, adj. (af høre, 7.) som lyder, som maa og vil lyde en anden. At være een hørig og lydlig. Hørlighed, en. Lydig-

hed; Afhængighed. "Hørlighed bekræfter, at Mogen er agtsom paa en Andes Billie; Lydighed deri, at han retter sig efter hans Befalinger." Epikon. — hørlig eller hørelig, adj. som kan høres. (uuhørlig.) — hørsom, adj. lydlig; adlydende. Hørsomme lundergiøne. "Naar vi hørsomt lytte til hans Stemme." Leds Deraf: Hørsomhed, en. ud. pl.

Høre, v. n. 2. Følgende Bemærkelse (som vi kun have tilfælle med høren den nedertydske Dialect og m. høre i den Svenske, og hvori Ordet især br. m. præpos. eller adv. til, hvorpaa Løsen nogle Tilfælde falder) ere ganske afvigende fra den oprindelige, og anføres af mig Sproglærde f. at udgøre et eget Ord. 1. vedkomme; være en Deel af. Disse høre til denne Bogn. Han paaftod at Besætningen skulde høre Gaarden til. Den hører ikke til Sagen. Bladet hører til den anden Bog. (f. henhøre.) 2. tilkomme; være Pligt for. Det hører ham til, at gjøre Tjeneste idag. Det hører til hans Embede. Det hører sig til : det er saaledes Stil. Som det hør og bør (ell. hør sig). som Pligt er, som tilhørende er. — Denne Sag høres under Retskommissionen. 3. være beslægtet, paarsvarende. Han høret ikke os, vor Familie til. 4. være en Gienstand. Bogen hører ikke mig til. "Eders Dværg og eders Guds hører os til, og som hører edet til." 1 Marc. 12. 23. (f. høre.) 5. udfordres, behøves til. De hører meget til, at underholde en Familie. 6. At høre hjemme p. et Sted, hører til sit Fødested, eller hjem. (Moth.) 7. At høre op med noget, lade af, holde op med. (f. ophøre.) "Frydestriget hører jeg lade høre op." Es. 16. 10. Det har nylig høret (holdt op) at regne. Han hører ikke op (holdt ikke op) før han kommer i Altske. (Moth.) "At holde op medfører Begrebet om at standse, og anvendes snarest paa den til afbrudte Virksomhed; hvortil hører siges helst om den, som er bragt i Gang. Måller. (Egensk. er høre op et mere end holde op et mere bant Udtryk.) 8. At høre sammen, siges om flere Ting, der bør være adskilte.

Hører, en. pl. -e. 1. den, som hører efter. "De, som kun ville være Døds Hørere, men ikke døds Slørere." Mønst. 2. tilførn: en Underlærer v. de Skoler, som nu kaldes Adjunkt. (af høre.)

Høre, en. (langt s.) 1. Høved. (f. høre det; i Folge Moth brugeligt i Estn. "En Svinehø, Lammehe, paa Jodt & halvt Høved." Moth.) 2. Brud, som groer ud fra Høvedstakken. Carilago carnia adnata. Moth. 3. Tandklædt. (Gingiva. Moth.)

Høsten eller **Høsten**, en, pl. — er. en laar ell. tid og noget frummet Læders, som af Skomageren sættes oven p. den, til at forhøje Skoen ell. Støvlen i Bristen. (Moth.)

Høst, en, ud. pl. [Jsl. Haust.] 1. aningen at høste. **Høsten** er nemlig best. I **Høstens Tid**. 2. det, som høst, Jordens Grøde. En rig, overflødig, maadelig **Høst**. Kornhøst, høst, høst. 3. den Tid p. Aaret, da høsten er; og den Tid, som følger derpaa, og i Overgang til Vinteren: **Efteraar**. **Høsten**. En tør, saad, smuk **Høst**. **Høstarbeide**, et. A. som hører til at høste. **Høstblomst**, en. **Efteraarsblomst**. **Høstdag**, en. Dag, hvorpaa en Mand gjør arbejde. At gjøre Præsten en **Høstdag**. (Moth.) **Høstdands**, en. Dands i høst Tid ell. ved et høstgilde. "Til Høstet rast og til **Høstdansen** let." Bagn. **Høstfeber**, en. Feber, som hersker om høsten, **Efteraarsfeber**. **Høstfri**, et. Fister om **Efteraaret**. (modf. **arffisteri**.) **Høstfolk**, n. s. pl. Folk, der ere sammensatte med at høste og bierge den. **Høstgilde**, et. Gilde for høstene, naar høsten er t. Ende. **Høstgrøde**, en. Græs, som vorer anden Gang i høstet; **Eftergrøde**. (Moth. I Dans Bibel ogsaa for: Grøde i Almindelighed. **Høst**, 2. s. Amos. 7. 1.) **Høstgræs**, pl. Eldestatter paa en Høstvogn, en **Bagsmætte**. (Moth har det ogsaa i en **Høsthøve**.) **Høstkarl**, en. Høstmand. (Kahbet.) **Høstluft**, en. **Efteraarsluft**. **Høstmaan**, en. August Maaned. **Høstmand**, en. Den, som forretter arbejde; en **Høstkarl**. Ligeledes: **Høstmand**, en. (Moth.) **Høstfild**, pl. S. som høstet om **Efteraaret**. (modf. **Daarfild**.) **Høstid**, en. d. s. s. **Høst**, 3. **Høstveir**, 1. Belæstet i **Høstens Tid**. I Dag er godt S. 2. **Efteraarsveir**. **Høstveir**, en. Vogn, hvorpaa den høstede Grøde føres hjem.

Høste, v. a. 1. afstære og bierge den nye Aal, Afgrøde ell. Sæd; gjøre høstide. I Dag har vi begyndt at høste. Folkene ere ude at høste. At høste: en Anden har faaet (nyde Frugten af) Indens Arbeide. [Jvf. indhøste.] Dgs om Træfrugt: at høste **Æbler**, **Pærs**, **Viindruer**, **Sioldnere** om Jordfrugt, om mest br. opgrave, optage. 2. saae Grøde af den Sæd, man har faaet. Man næppe høstet det (saameget som) han

saade. — figurl. At høste Frugten af et Arbeide. = høstefærdig, adj. stillet t. at høstes, moden. **Høstefærdigt Korn**. (D. Kon. III. 13. 46.) "Som en høstefærdig Aget, hvor Stormen hid og did den griddte Luc jager." Jacobi.

Høstlig, adj. som hører t. høsten, **Efteraaret**. **Høstligt Veir**.

Høvding, en, pl. — er. [Jsl. Høfdingi.] en mægtig, fornem Mand, som har at byde over andre; **Overhoved**; **Landskøveding**.

Høved, et, pl. — er. et Stykke stort Dvæg (Dre, Ro ell. Dvie;) et Dvægshoved, et Hoved. Horden udgør 30 Høveder. Et Slagtehoved. [Jsl. Høfud, Høved.]

Høvedsmand, en, pl. — mænd. Ansæter, Befalingsmand (enten over Krigsfolk, eller over en Provinds, et Dehn.) forældet. **Høvedsmand** paa et Slot. **Høvedsmand** over Tusinde. (D. Bibel.)

Høvisst, adj. [af Jsl. Hof, Sammelighed.] anstændig, sædelig, ærbar, tugtig. ("især m. Hensyn t. det, som i Talem berører Kvindens gjensidige Forhold." P. E. Müller.) Det kan ikke siges f. høvisste Dren. "Høvisste Jomfruer." Bedels Caro. 82. — Deraf: **Høvissthed**, en, ud. pl. [Munæsten, forældet. I ældre Tider brugtes det for: Anstændighed overhovedet. J. Er. "Trofasthed i Rødsstid og Levnets. Høvissthed." (probitas morum.) Bedels Caro. S. 307.]

Høvl, en, pl. — e. [Jsl. Høfill. M. S. Høvel, Høvel. L. Høvel.] et Bærkstøi, bestaaende af et skarpt Jern, indsat p. Staa i Midten af et Håndfang, hvormed Snekere danne og jævne Bræder og andet Træ. Banen paa en Høvl er: den nederste Deel af samme. **Strubhøvl**, **Slidhøvl**, **Slidhøvl**. = **Høvlblot**, en. Træet i Høvl, ell. den Deel af Høvl, hvortil Jernet besættes. (Moth. Det benævnes som oftest blot Høvl; i Modf. til Jernet.) **Høvljern**, et. Jernet ell. Kniven i Høvl. **Høvlspaan**, et. fruset Spaan, som med Høvl slødes af Træet. **Høvlstrøg**, et. 1. Gjerningen, at strøge med en Høvl over noget. 2. Spor, som Høvl efterlader. (Moth.) **Høvltang**, en. den Jernklemme, hvormed Jernene i den dobbelte Høvl (Dobbelthøvl) holdes sammen.

Høvle, v. a. 1. jævne, flette, glatte, danne noget m. Høvl. = **Høvling**, en. Gjerningen at høvle. — **Høvlebænk**, en. B. hvorpaa Bræder og andet, som man vil høvle, besættes.

J, præpos. [Jst. i.] Denne Præpositions mangfoldige Brug. lader sig især henføre til følgende to Hovedbemærkelser: A. udtrykker den 1. egentlig en Væren, en værende Tilstand, med Angivelse af Stedet, der ligesom indeholder ell. omgiver Gienstanden (i de fleste Tilfælde det modsatte af udenfor); 2. i fiernere og mere uegentl. Bemærkelse: en Tilstand, Forsatning, hvori Gienstanden befinder sig ell. den angivne Handling sker; 3. et Forhold, Hensyn til en Gienstand; 4. selve Objectet (Gienstanden) for en Handling, en Forandring, ell. for en blot Bestaaenhed (et Prædicat); 5. et Middel, et Redskab; 6. en Grund; 7. Form, Maade, hvorpaa en Ting er eller sker; Maal, Maade, hvorefter den deles. — Enhver især af disse Bemærkelser, med flere deraf udgaaende og dermed beslagtede, kunne oplyses v. følgende Exempler: 1. At ligge i Sengen; sidde i en Sænestol (men: paa en Stol.) Han er i Byen, opholder sig i Frankrige. At holde noget i Haanden, holde een i sine Arme. At være i sin Stue, i Selstab, i Eensomhed. At sidde i Fængsel, boe i en smuk Egn. Der er intet i Flaasken. Det staaer i Roven, i Aviserne. At have Ondt i Raven, i Hovedet. — Hertil høre ogsaa de Tilfælde: a) hvor der tales om at være inde imellem, komme ind iblandt noget. Dvæget er i Kornet. Han forsvandt i den store Folkemængde. Ringen blev borte i Græsset, i Sandet. b) hvor der er Tale om den Egenkab, som tillægges en Ting, den Materie, som Tingen bestaaer af, ell. som udgør enten hele Tingen, ell. en uadskillelig Bestanddeel af samme. J. Gr. Der er god Kalk i den Kløkke, godt Lømmet i Huset, godt Staal i Antven. — Mere siges ogsaa: Der er god Lyd i Fløiten, en god Gang i Skoene. Der er Styrke i Lømmet, Kraft i Talen; Mening i det han siger. c) hvor Talen er om Klædning ell. Rustning, som man bruger, har paa, ell. er iført. At gaae i Løst, i Overkiole, i Sættelæder. Hun er alt i sin fulde Punt. En Ridder i fuld Rustning. Soldaterne rode i Gevær (under Waaben.) d) hvor der tales om Ting, som ere anbragte paa nogle Dele af Legemet, ell. paa Klæderne, ell. fastgjorte v. disse. At have Sølvsnapper i sin Trøie, Ringe i Ørene. At gaae m. Pids, Pung i Haaret, m. Spænder i Skoene. At have Hængter i Riolen. e) hvor en Handling udtrykkes, der foregaaer ligesom i det Indre af en Gienstand. At blade,

læse i en Bog. At gaae op og ned i Stuen. At reise omkring i Landet; arbejde i Haven; gaae, søge, samle i Markene. At sætte sig i Vandet. Jeg kan ikke røre mig i til Klæder. — Ligeledes endel figurlige Udtryk: At være een i Veien. At sætte sig i sit Hoved (satte det.) At have nært Erindring; ligge i Haarene v. hinanden. — 2. Han er i maadelig Tilstand, i de Omstændigheder. At være i et Embed, være i Bevægelse, i Gang, i Drift, i Jakt. At leve i Aegteskab, i Flo, i Overflod, i Armod, i Beskab, i Flendskab m. een. Glore noget i Sovne, se noget i Drømme. I Brede, i Spøg, i Skat, Overlelse. — 3. fornemmelig i mange Udrud og Talemaader, som danne Adverbier: Gr. I Almindelighed, i Særdeleshed, visse Maader, i det Hele, i Hensyn, i Hensende til, i Mangel af, i Betragtning af, i Forventning, i Grunden, i sig selv, m. — 4. At fordybe sig i Læsning. At gaae i t. Haande i Forretninger. At vinde, tabe i Spil. At tage noget i Betragtning, tage noget i Tvivl. At overgaae een i Erindringen i Kundskaber. At være en Mester i Fegen i Dandsen; langsom i sin Gang, dogtig i Styrning. Pligen staaer i Bælt (er i Hænde med), i Brygning, i Styrning. Jeg var i Kirke, i Aftenang, i Skole (d. jeg tog i Gudstjenesten, i Underretningerne forstiekligt fra: i Kirken, i Skolen, m. i Bygningen.) 5. At tale i Vers, i Hænelser. At drikke sig fuld i Bilm; holde sig i Lømmet; baste een af i en Sæt. 6. At gjøre noget i en god Hensigt, i den bedste Mening, i Haab om Binding. I reise i egne, i Andres Øreender. — 7. At ståe i min Hærværelse, i Altes Paasyn. Det er gjort i Hast. Brylluppet gik af Stillehed. At tale i en bydende Tone. I hat, i ringe Grad. I det højeste, i det mindste. Hans Formue bestaaer i Jord og gods. I en Fjirtant, i to Rader, i en næstelig Etikkelse. At betale i Guld, i sølv. At vels noget ud i Pund og Læ. At sælge i Alen (alendis), i hele Stuen i store Partier. — B. br. præpos. i om Tiden, naar noget sker, er iført, ell. kan ske; (paa Spørgsmaalene: naar) dog ei i Almindelighed; men kun i et bestemt Tidrum, der angive et bestemt Tidrum. I Aar, i Fier, i Gaar, i Dag, i Aften, i Morgen, i næste Uge, i Vinter, i Juletiden. I Formiddag, i Eftermiddag (naar denne Tid paa Dagen endnu ei er udsøben. I Formiddag faar

ikke Tid dertil. Jeg skal komme i Eftermiddag. Man siger dog ogsaa baade: an var her i Formiddag og i Formiddags.) I min Ungdom. Det er sket i et Aar. I denne Ilge ventes han. — præpos. i styrer derimod Genitiv, naar en forbigangen Tid paa Dagen eller Dag i sig selv betegnes; (i sidste Tilfælde bruges om en tilkommende Dag: paa.) I Morges, i Formiddags, i Eftermiddags, i Aftes (i aar Aftes), i Mandags, i Onsdags (i sidste Mandag, Onsdag.) b) om en vedvarende (forbigangen ell. tilkommende) Tid. Spørgsmaalet: hvorlænge? Han har været borte i et Aar. Jeg har ikke været borte i tre Aar. Det var gjort i et Dieblit, en halv Time. I tre Timer kan vi være Roestilde. Om et Aar agter han, at komme; men i et Aar kan meget hændes. — I udtrykker denne præp. en Bevægelse i et Sted, en Retning eller Stræben i Læring ell. Handling imod noget, eller hen til det Indre af Tingen. 1. om det, ell. om en egentlig Bevægelse, en Handling, hvorved noget sættes, bringes ind til, ind i noget, ind i et Rum. At sætte Blin af Glasen i Glaset. At komme ind i Posen. At gaa ind i Huset, putte sig i Kommen, i Armen. At tage, holde i Haanden. Det vil ikke gaa i (nemlig i et Rum, som er for lidet.) At indføre noget i Guld, søbe i Papir, hulle i en Kappe. At sætte sig i Haanden, sætte sig i Diet, rive sig i Haaret. At slaa ham i Bæggen; drive en Pæl i Jorden; dyppe sin Finger i Vand. At gaa i Kofte, i Kirke, i Selskab, i Concert (nemlig for at deeltage eller være nærværende ved, der foretages. Men: jeg gik ind i Kirken, ind i Skolen, for at se mig om.) At se een i Ansigtet, se een noget i Dret. Tilsvarende i mange uegentlige Talemaaske: f. Ex. At falde een i Talen. At forsætte sig i en Plig. At blande sig i en Sag. At tage noget i Agt, i Besiddelse, i Værn, i Beskyttelse. At sætte sig Indsigt i noget. Han gaaer i sit tyvende Aar: han er det 19de. 2. om en Tilstand, som indgår i Begreb m. at sættes i ell. sætte noget som forberedes, ell. som efterhaanden bliver til. At komme i Ulfke, i Mistanke, i Mod. Det satte mig i Forundring. At sætte een i Forglemmelse. At falde i Sygdom, i Tanke; gaa i Opfyldelse. At sætte noget i Gang, sætte een i Arbejde. — Tilsvarende om Deling af en Ting: At skære, kappe, brønde noget i Stykker. At lade en og indvinde i tre Bind. 3. om en Materie, som visse Arbejder gaa ud paa. At sætte i Bæm, i Horn, i Træ; arbejde i Jern, i Guld; stikke i Kobber; udskære gurer i Træ; affløbe i Gips. — D. bruges præp. i om Udstrækning, Maal paa Danse Ordbog. 1.

Størrelse, Rummelighed (som ellers kunde henføres til A. 7.) Huset har 20 Alen i Længden. — Saaledes: i Bredden, i Høiden, i Dybden, i Omfang, i Diameter. E. som adv. bruges præpos. i kun i nogle faa Udtryk og tildeels elliptisk. Luk Vinduet, Døren i. Døren vil ikke gaa i (lade sig lukke.) Jeg kan ikke faae Vorten (luffet) i. "Og i slog han Døren bag efter saa brat." Bagg. — At være i med en Person: i i Forbindelse med. Han var i med, da det skete (tog Deel i Handlingen. dagl. Tale.) Hun ligger i med Karlen (har hemmelig Omgang med.) = (De med præp. i sammensatte brugelige Ord findes nedenfor anførte; og deriblandt nogle Participier, som kun i denne Form bruges.)

J, en afstilt Partikel, ell. Forstavelse, der sættes foran nogle Pronom. og Adverbier. Den svarer t. den lat. Partikel *cumque*, og tildeels t. det tydske *je*, det A. S. æg. I hvilken Mand det træffer. (A. S. æghvilc, *unusquisque*.) I hvo det er (ell. hvo det end er.) I hvordan det gaaer (hvordan det end gaaer.) I hvad Udfald Tingen faaer. (A. S. æghvæt, *quodcunque*.) "I hvad jeg hørte, hvad jeg saae, i hvad min Tante kun saaldt paa." Rahbek. — "I hvor jeg seer en Mar, der leet jeg ufortrøden." P. M. Troel. (A. S. æghvær, æghvar, *ubique, circumquoque*.) — Brug af denne Partikel er nu næsten ganske forældet; og man anvender conj. end til en lignende Forstærkning af Udtrykket. Saaledes f. Ex. i de her anførte Tilfælde: "Svor jeg end seer en Mar;" og: "Svad jeg end hørte, hvad jeg saae."

J, personligt substantivist Pronomen; den anden Person i Fleertallet, som bruges naar flere end een tiltales. (gen. eders, dat. og acc. eder; ogsaa jeres, jer.) — Foruden brugtes J ogsaa i Tiltale til enkelt Person, som man vilde vilse Agtelse; nu finder denne Brug kun Sted hos Almuen, hvor den endnu er almindelig, selv blandt Slægtninge. [Almindelig Skrivebrug fordrer, at pron. J overalt betegnes m. stort Bogstav; om man endog skriver alle andre pron. (og selv eders, eder) med mindre Bogstav.]

Jagttage, v. f. 3. (f. tage.) 1. give notice, og m. udtrykkelig henvendt Opmærksomhed, Agt p. noget som er, sker eller foregaaer. At jagttage en Solformørkelse, jagttage Børnes Levemaade, jagttage Fiendskabs Bevægelser, Foretagender. "Hvad der sker, kan (ogsaa ved en Hændelse) blive bemærket; kun det, hvorpaa Opmærksomheden forud har været spændt, kan blive jagttaget." P. E. Müller. 2. have Agt paa, have i Agt, for at opfylde, efterleve. At jagttage Lovene, sine Pligter. (I Bemærkelsen: passe paa, lægge Mærke t. no-

J.

(V o c a l.)

J, præpos. [Jst. i.] Denne Præpositions mangfoldige Brug. lader sig især hense til følgende to Hovedbemærkelser: A. udtrykker den 1. egentlig en Væren, en værende Tilstand, med Angivelse af Stedet, der ligesom indeholder ell. omgiver Gienstanden (i de fleste Tilfælde det modsatte af udenfor); 2. i fiernere og mere uegentl. Bemærkelse: en Tilstand, Forsatning, hvori Gienstanden befinder sig ell. den angivne Handling sker; 3. et Forhold, Hensyn til en Gienstand; 4. selve Objectet (Gienstanden) for en Handling, en Forandring, ell. for en blot Bestaaenhed (et Prædicat); 5. et Middel, et Redskab; 6. en Grund; 7. Form, Maade, hvorpaa en Ting er eller sker; Maal, Maade, hvorefter den deles. — Enhver især af disse Bemærkelser, med flere deraf udgaaende og dermed beslagtede, kunne oplyses v. følgende Exempler: 1. At ligge i Sengen; sidde i en Bænestol (men: paa en Stol.) Han er i Byen, opholder sig i Frankrige. At holde noget i Haanden, holde een i sine Arme. At være i sin Stue, i Selstab, i Gensomhed. At sidde i Fængsel, boe i en smuk Egn. Der er intet i Glasen. Det staaer i Loven, i Aviserne. At have Ondt i Raven, i Hovedet. — Her til høre ogsaa de Tilfælde: a) hvor der tales om at være inde imellem, komme ind iblandt noget. Dvæget er i Kornet. Han forsvandt i den store Folkemængde. Ringen blev borte i Græsset, i Sandet. b) hvor der er Tale om den Egenkab, som tillægges en Ting, den Materie, som Tingen bestaaer af, ell. som udgjør enten hele Tingen, ell. en uadskillelig Bestanddel af samme. F. Ex. Der er god Malm i den Klokke, godt Lømmet i Huset, godt Staal i Antven. — Mere siges ogsaa: Der er god Lyd i Fløtten, en god Gang i Skoene. Der er Styrke i Lømmet, Kraft i Talen; Mening i det han siger. c) hvor Talen er om Klædning ell. Rustning, som man bruger, har paa, ell. er iført. At gaae i Tøfler, i Overkiole, i Sørgelæder. Hun er alt i sin fulde Pynt. En Ridder i fuld Rustning. Soldaterne rode i Gevær (under Waaben.) d) hvor der tales om Ting, som ere anbragte paa nogle Dele af Legemet, ell. paa Klæderne, ell. fastgjorte v. disse. At have Solknapper i sin Trøje, Ringe i Ørene. At gaae m. Pids, Pung i Haaret, m. Spænder i Skoene. At have Hæfter i Riolen. e) hvor en Handling udtrykkes, der foregaaer ligesom i det Indre af en Gienstand. At blade,

læse i en Bog. At gaae op og ned i Stue. At reise omkring i Landet; arbejde i Have; gaae, søge, samle i Mark. At jage sig i Vandet. Jeg kan ikke røre mig i Klæder. — Ligeledes endel figurlige Udtryk: At være een i Veien. At faae sig i sit Hoved (satte det.) At have noget Erindring; ligge i Haarene v. hinanden. — 2. Han er i maadelig Tilstand, i de Omstændigheder. At være i et Embed, være i Bevægelse, i Gang, i Drift, i Hæst. At leve i Nødsnød, i Ro, i Overflod, i Armod, i Benkst, i Fiendskab m. een. Glore noget i Søvn, see noget i Drømme. I Brede, i Spøg, i Skat, i Overlelse. — 3. fornemmelig i mangel af Talemaader, som danne Adverbier: Ex. I Almindelighed, i Særdeleshed, visse Maader, i det Hele, i Hensyn, i den seende til, i Mangel af, i Betragtning af, i Forventning, i Grunden, i sig selv, m. — 4. At fordybe sig i Læsning. At gaae m. t. Haande i Forretninger. At vinde, tabe i Spil. At tage noget i Betænkning, tage noget i Tøvl. At overgaae een i Læden i Kundskaber. At være en Mester i Jægt, i Dandsen; langsom i sin Gang, dogtig i Styrning. Pigen staaer i Bælt (er i Hænde), i Bryllup, i Strøgning. Jeg var i Kirke, i Aftenang, i Skole (d. i. jeg var i Gudstjenesten, i Undervisningen) forstieffigt fra: i Kirken, i Skolen, d. i. i Bygningen.) 5. At tale i Vers, i Hænder. At drikke sig fuld i Vin; holde sig i Lømmet; banke een af i en Stue. 6. At gjøre noget i en god Hensigt, i den bedste Mening, i Haab om Binding. At reise i egne, i Andres Hænder. — 7. At ståe i min Mærkværdighed, i Alles Hænder. Det er gjort i Hast. Brylluppet gik af Stillehed. At tale i en bydende Tone. At tale i ringe Grad. I det høieste, i det mindste. Hans Formue bestaaer i Jod og gods. I en Fjerkant, i to Rader, i en næstelig Etikkelse. At betale i Guld, i sølv. At vee noget ud i Pand og i Hænder. At sælge i Alen (alenolig), i hele Stue i store Partier. — B. br. præpos. i om Tiden, naar noget sker, er gjort, ell. kan ske; (paa Spørgsmaalet: naar dog ei i Almindelighed; men kun i et Udtryk, der angiver et bestemt Tidspunkt ell. Tidrum. I Aar, i Høst, i Somer, i Dag, i Aften, i Morgen, i næste Uge, i Winter, i Juletiden. I Formiddag, i Eftermiddag (naar denne Tid paa Dagen endnu ei er udløbet. I Formiddag færdig)

ikke Tid vertil. Jeg skal komme i Eftermiddag. Man siger dog ogsaa baade: an var her i Formiddag og i Formiddags. I min Ungdom. Det er fleet i tre Aar. I denne Uge ventes han. — præpos. i styrer derimod Genitiv, naar en forbigangen Tid paa Dagen eller Dag i sig betegnes; (i sidste Tilfælde bruges om en tilkommende Dag: paa.) I Morges, i Formiddags, i Eftermiddags, i Aftes (i Aar Aftes), i Mandags, i Onsdags (i Aar Mandag, Onsdag.) b) om en vedværende (forbigangen ell. tilkommende) Tid. Spørgsmaalet: hvorlænge? Han har været borte i et Aar. Jeg har ikke været borte i tre Aar. Det var gjort i et Dieblis, i halv Time. I tre Timer kan vi være Roestilde. Om et Aar agter han, at komme; men i et Aar kan meget hændes. — I udtrykker denne præp. en Bevægelse i et Sted, en Retning eller Stræben i Læring ell. Handling imod noget, eller i forhold til det Indre af Tingen. 1. om et Sted, ell. om en egentlig Bevægelse, en Handling, hvorved noget flyttes, bringes ind til, ind i noget, ind i et Rum. At komme ind i Vognen i Glasen i Glaset. At komme ind i Posen. At gaa ind i Huset, putte sig i Kommen, i Barmen. At tage, holde i Haanden. Det vil ikke gaa ind i (nemlig i et Rum, som er for lidet.) At indstille noget i Guld, svøbe i Papir, hulle i en Kappe. At sætte sig i Haanden, sætte sig i Diet, rive sig i Haaret. At slaa i Sam i Bæggen; drive en Pæl i Jorden; dyppe sin Finger i Vand. At gaa ind i Skole, i Kirke, i Selsteb, i Concert (nemlig for at deeltage eller være nærværende ved, der foretages. Men: jeg gik ind i Skolen, ind i Skolen, for at see mig om.) At see een i Ansigtet, see een noget i Dret. Ligeledes i mange uegentlige Talemaader: f. Ex. At falde een i Talen. At forle sig i en Pige. At blande sig i en Sag. At tage noget i Agt, i Besiddelse, i Værn, i Bestyttelse. At sætte sig Indsigt i noget. Han gaaer i sit tyvende Aar: han er det 19de. 2. om en Tilstand, som indgår i Begrebet m. at sættes i ell. sætte noget som forberedes, ell. som efterhaanden bliver til. At komme i Ulfte, i Ristante, i Mod. Det satte mig i Forundring. At sætte een i Forglemmelse. At falde i Sygdom, i Tanke; gaa i Opfyldelse. At sætte noget i Gang, sætte een i Arbejde. — Ligeledes om Deling af en Ting: At sætte, sætte, bryde noget i Stykker. At lade en sig indbinde i tre Bind. 3. om en Maade, som visse Arbejder gaa ud paa. At sætte i Bær, i Horn, i Træ; arbejde i Guld, i Sild; stikke i Kobber; udskære i Træ; affløbe i Gips. — D. bruges præp. i om Udstrækning, Maal paa

Størrelse, Rummelighed (som ellers kunde henføres til A. 7.) Huset har 20 Alen i Længden. — Saaledes: i Bredden, i Høiden, i Dybden, i Omfang, i Diameter. E. som adv. bruges præpos. i kun i nogle faa Udtryk og tildeels elliptisk. Luk Vinduet, Døren i. Døren vil ikke gaa i (lade sig lukke.) Jeg kan ikke faae Porten (lukket) i. "Og i slog han Døren bag efter saa brat." Bagg. — At være i med en Person: i i Forbindelse med. Han var i med, da det skete (tog Deel i Handlingen, dagl. Tale.) Hun ligger i med Karlen (har hemmelig Omgang med.) = (De med præp. i sammensatte brugelige Ord findes nedenfor anførte; og deriblandt nogle Particler, som kun i denne Form bruges.)

J. en afstilt Partikel, ell. Forstavelse, der sættes foran nogle Pronom. og Adverbier. Den svarer t. den lat. Partikel *cumque*, og tildeels t. det tydske *je*, det N. S. æg. I hvilken Mand det træffer. (N. S. æghvilc, *unusquisque*.) I hvo det er (ell. hvo det end er.) I hvordan det gaaer (hvordan det end gaaer.) I hvad Udfald Tingen faaer. (N. S. æghvæt, *quodcumque*.) "I hvad jeg hørte, hvad jeg saae, i hvad min Tanke kun faldt paa." Rahbek. — "I hvor jeg seer en Nar, der leer jeg ufortrøden." P. M. Troiel. (N. S. æghvær, æghvar, *ubique, circumquaque*.) — Brug af denne Partikel er nu næsten ganske forældet; og man anvender conj. end til en lignende Forstærkning af Udtrykket. Saaledes f. Ex. i de her anførte Tilfælde: "Svor jeg end seer en Nar;" og: "Svad jeg end hørte, hvad jeg saae."

J. personligt substantivisk Pronomen; den anden Person i Fleertallet, som bruges naar flere end een tiltales. (gen. eders, dat. og acc. eder; ogsaa jeres, jer.) — Forsdam brugtes J ogsaa i Tiltale til enkelt Person, som man vilde vise Agtelse; nu finder denne Brug kun Sted hos Almuen, hvor den endnu er almindelig, selv blandt Slægtninge. [Almindelig Skrivebrug fordrer, at pron. J overalt betegnes m. stort Bogstav; om man endog skriver alle andre pron. (og selv eders, eder) med mindre Forbogstav.]

Jagttage, v. d. 3. (f. tage.) 1. give notice, og m. udtrykkelig henvendt Opmærksomhed, Agt p. noget som er, skeer eller foregaaer. At iagttage en Solformørkelse, iagttage Biernes Levemaade, iagttage Flensdens Bevægelser, Foretagender. "Hvad der skeer, kan (ogsaa ved en Hændelse) blive bemærket; kun det, hvorpaa Opmærksomheden forud har været spændt, kan blive iagttaget." P. C. Müller. 2. have Agt paa, have i Agt, for at opfylde, efterleve. At iagttage Lovene, sine Pligter. (I Bemærkelsen: passe paa, lægge Mærke t. no

get for sin Fordeels Skyld, bruges hellere: tage i Agt. At tage Leiligheden, tage sin Fordeel i Agt.) = Jagttagelse, en. pl.-r. 1. Giøringen at jagttage. 2. den Erfaring, som v. Jagttagelse erhverves. Han har gjort gode physiske, astronomiske Jagttagelser. (jvf. Bemærkning.) "Jagttagelse medfører, at en Bemærkning v. foregaaende Lærning er bleven fremkaldt." Müller. = Deraf: Jagttagelsesaaend, en. Evne, Duellighed til at jagttage. — Jagttager, en. den, som jagttager, som forstaaet at jagttage. En god Jagttager.

Ibanket, partic. bragt i v. Bankning. Sammet er ikke ret ibanket.

Ibenholt, et. ud. pl. et Slags uden Landst, meget haardt og tungt Træ af sort Farve. (Lat. Ebenus.)

Iberegne, v. a. 1. indbesatte tillige i en Beregning. Dette maa ogsaa iberegnes. Hans Indkomster, de uvisse iberegnedes, udgjøre saameget. — Iberegning, en.

Iblandet, partic. blandet imellem.

Iblanding, en. Blanding imellem andre Ting, Indblanding.

Iblandt, præp. som bemærker: i Hob, i Samling m. flere Gienstande, uden Hensyn t. Orden ell. til et vist Sted (har ders for altid pl. eller et Collectiv efter sig.) Brevet laar iblandt andre Papirer. Man kunde ikke opdage ham iblandt Mængden. ("Man siger om en Mængde Mennesker: Den ell. den var iblandt dem; men: de havde ham imellem sig. I første Tilfælde sigtes t. Mængden overhovedet; i det sidste til Mogle af Mængden." Sporon.) Der fandtes efterglorte Edelstene iblandt de ægte. At kaste Penge ud iblandt Folket. At tælle, regne een iblandt sine Benner. — Ogsaa t. at betegne: een af flere. Den Klogeste iblandt (af) dem alle. Han var iblandt saa mange den eneste ærlige. (jvf. imellem.) I St. for iblandt bruges, og kan overalt bruges, det forfattede blandt. — 2. som adv. for: undertiden. Jeg kommer der iblandt (sielden og kun i dagl. Tale.)

Iboende, partic. 1. som boer i; som har sin Bopæl. Huset og de iboende Folk. (sielden.) 2. figurl. som findes i. "En uboende Kraft." Treschow. "Giertets Ubødelighed v. den iboende Kraft." Mynster. — (Sielden, og kun i forældet-Stil, fores kommer v. iboe i andre Tider: "At der ikke er Skov t. den Gaard, som Præsten iboer." D. Lov, II. 12. 2.)

Id, en. ud. pl. [Idia, Idni, Idtighed.] 1. Giøring, Syssel, Foretagende. "Fordi (derfor) er Verden vid, at hver Mand har sin Id." Ordspr. "Alt det du tager dig til Id" (foretager dig.) Børning. I. 246. 2. Hensigt, Hu. Det var ikke min Id at vinde Rigdom (en nyere,

oversført Brug.) = idios, adj. som inter foretager sig, selskels.

Ideal, et. pl.-er. Phantasieens Billede ell. anstuelige Forestilling af Noget, som tænkes i det høieste væsentlige ell. mange Fuldkommenhed; Tankebilledet, eller den anstuelige Fremstilling af en Idee. Enheds, Godheds Ideal. Kunstnerens Ideal. Et I. af uindelig Skønhed. — idealst, adj. som svarer t. Forestillingen af et Ideal, som man tænker sig som Ideal. En idealst Skønhed. Et idealst Kunstværk (hvori Kunstneren har fulgt et Ideal, der stræbt at udtrykke en Idee.)

Idee, en. pl.-r. Dette fremmede Ord bruges hyppigen, saavel (efter det Frænde for: Tanke, Forestilling, Begreb; som i den nyere Tid (efter det Græske) om Filosofiens høieste Fornuftbegreber.

Idel, adj. som br. uden Forandring. [A. S. idel. Holl. ydel.] som ikke indeholder, ikke er blandet med noget andet; luter, bar, blot. Hans Tale var idel Pral. Idel gode Mennesker. Af idel Kunst "See," det vare opkomne idel Tidsler for Ageren." Ordspr. 24. 31.

Idelig, adj. [Idell, idelleg.] som ofte sker, ofte gjentages, hyppig. I styrke sin Helbred v. idelige Reiser. "At de kunne siden des ideligere komme til dem." D. Lov. II. 7. 3. "Hvad der inttraffer saa hyppigen, at Mellemrummen bemærkes, siges at ske ideligen." Mynster. 2. vedvarende, uafbrudt. Idelig Aars. "Et godt Mod er et ideligt Gæstebud." Ordspr. 15. 15. "Man bør idelig have sin Næstes Trang for Øine, og ofte komme ham til Hielp." Sporon. — ideligen, adv. 1. med hyppig Gjentagelse. 2. uden Afbrudelse, altid. "En Stridsmand af den som vare ideligen hos ham." Ap. G. 10. 7. — Idelighed, en. det, at en Handling gjentages. (Langebek.)

Identist, adj. som er fuldkommen een med, ell. eet og det samme som en anden Ting. (philos. Konf. ord.) — Deraf: Identitet, en. (Eenhed; eller, i en anden Betydning, efter nyere philos. Systemers Indbrug, maaſkee snarere: Modſætningsenhed.)

Idret, en. pl.-ter. [Idell, Idrett.] 1. egentl. Øvelse, Legemsøvelse, legemlig Gæstighed (hvoraf ogsaa det gamle: Idretsmænd, Paandværtsmand. "En straffet Idretsmænd." Th. Stodfleth. (Forlegit. st. Vid. XII. 46.) "Held vorde dem, som Folket lære! Held vorde hver en Idretsmænd." Thaarup.) 2. derfra i det nye Sprog overført til: Handling, Foretagende, Udsæd, moralsk Opførsel. "Hvad raske Skridt han ileb hen mod sin Idrets Maal." Ohlenschl. "Hvor han ansomfuld overvele sit Eids Idret." Mynster. "Præ-

ten vore Jdrætter velignes med Held, er vi maae lide uskyldt." Samme. Mens Folket i Ro fuldbyrder sin Jdræt." leislings Theokrit. 3. undertiden ogsaa: Virksomhed, Flid. "Fryd er Jdræts lønster, Ro dens høst." Thaarup.

Jdyl, en. pl.-ler. Synedigt. — idyl, f. adj. som hører til dette Slags Poesie. Jdomt, partic. som een er dømt til, satagt ved Dom. At betale de idømte eder.

Jfald, conj. i det Tilfælde at, dersom, is. Jfald han kommer, naar jeg er borte. Jfeng, adv. f. Sleng.

Jflette, v. a. 1. bringe ind i, indimels n v. Fletning. Baandet maa først iflets. Han udpillede den iflethede Silkesnor. Jfyldning, en. pl.-er. Gierningen, at lde noget i en Fordybning.

Jfyldt, partic. som er bragt i n. Fylds ng. Veien er bleven jævn ved det ifyldte ruus.

Jfaldet, partic. som er faldet ind i get. Man ser let det ifaldede Stykke. Jfødt, partic. f. medfødt.

Jføre, v. a. 2. om Paaklædning. At ore sig de Klæder, man nylig havde af rt sig. Han var iført sin Høitidsdragt. Rindre sprogrigtigt med den gjentagne raposition: "Da rev han sine Klæder, og ørte sig i en Sæt." 2 Kong. B. 19. 1. Du, o Herre! Marken klæder, du ifører n i Grønt." G. Frimann.) figurl. i Bi l: Oversættelser: paatage sig, forsvne sig ed, tilegne sig. = Deraf: Jførelse, en.

Igaar, v. n. bruges kun i partic. i n Talemaade: de ere, vare meget igaaede ed hinanden o: meget nøie forbundne, rtrolige. (d. Tale.)

Igiæld, en. [Jel. Idgiæld.] Wederlag, iengleld; br. kun i Røvsproget, om enkelt rstatning for det Staaalnes Værdi; ligger m Twigiæld om dobbelt Erstatning.

Igien, adv. [A. S. agen. Sv. igen.] 1. tter, paa ny. Nu er han der igjen. Nu lorde han det igjen. "Iht du er Stov, g skal blive t. Stov igjen." 1 Mosch. 3. t gaar igjen, spørge, vise sig efter Døden. ligeledes, t. Stengleld. Han elster hende, g hun ham igjen. At staae igjen (naar an bliver staaet.) 3. tilbage (til eller a.) Han gik, og vil komme igjen om en ime. Han har faaet sit mistede Løstigen. t give igjen, hvad man har faaet; tage jien hvad man har givet. — "Jgien bruges elst naar derved især tænkes paa, at noget ommer tilbage t. samme Sted, ell. at no et kommer i St. for noget andet, ell. naar n vis Modsatning skal antydes. Atter etegner ikke blot en anden Gang; men hentagelse i Almindelighed." Müller. 4. lovers. Der er ikke meget igjen. "Hans broder er død, og han er allens bleven

igien." 1 Mosch. 42. 38. (J Sammensæta ninger bruges gien, i St. for igjen, med følgende Undtagelser.)

Jgiensfødsel, en. ud. pl. det, at fødes paa ny, ell. Tilstanden at være igiensfødt. (Begge Ord forekomme i Bibel-Overs. og theol. Skrifter. Sædvanligen br. giensføde, giensfødt, Giensfødsel.)

Jgiengive, v. a. 3. give tilbage. (f. giengive.) "Da skal du igiengive ham det førend Solen gaar ned." 2 Mosch. 22. 26.

Jgientælde, v. a. findes brugt (stændt felden) for: gientælde (f. Gr. i D. Bibel Esther. 8. 5.) — Jgientældelse, f. Giens faldelse.

Jgientræve, v. a. 1. træve tilbage hvad man har givet, overdraget, flyet en anden. "Da kan Skyldneren Pantet et igientræve." D. Lov. V. 7. 1.

Jgienlevende, adj. v. [af igjen, 4.] som af flere er endnu i live, overlevende. Den eneste Jgienlevende af hele Familien.

Jgienløse, v. a. 2. udløse ved Penge, løsløse. 2. befrie fra evig Fordærvelse, forløse. (Jfar om Kristus.) — J begge Bes mærkelser forekommer det mest i D. Bibel og theolog. Skrifter; ligesom ogsaa snbst. Jgienløsning, en. (Begge Ord forekomme ligeledes i Formen: gientløse og Giensløs ning.)

Jgiennem, præp. og adv. [Jel. gégnum.] 1. præp. om Stedsforhold, hvor igiennem i Almindelighed udtrykker Forholdet af en Virkning, en Bevægelse, der a) adskiller et Legemes Dele fra een Ende t. en anden (trans), ell. b) strækker sig langs med de allerede adskilte Dele (per, trans.) a) At hugge noget igiennem. At stikke een igiens nem m. sin Kaarde. Ruglen gik igiennem Muren. Regnen er trængt igiennem alle mine Klæder. Solstraalerne kunne ikke trænge igiennem Taagen. At trænge sig igiennem en Foltchob. At vade igiennem et Vand, en Sump (men: over en Bøl.) At staae, hugge sig igiennem Fienden. b) At see igiennem Vinduet, igiennem et Glas (v. Hjelp af de indtrængende Lysstraaler.) At reise igiennem et Land; føre igiennem Bøen, igiennem Gaderne; ride igiennem en Skov; flige igiennem et Ful. At see igiennem Fingre med een o: ikke nøie nok paasee hans Handlinger. c) figurlige Tales maader: At gaar en Sygdom igiennem o: udholde den, At staae sig (tarveligt, kums merligen) igiennem. 2. adv. om Tiden (da det altid staaer bag efter Substantis vet.) Hele Dagen, ilgen, Maaneden igiens nem. Et heelt Aar igiennem (o: fra Beg yndelsen t. Enden.) = J Sammensætnin ger bruges nu overalt giennem, efter hvils ket Ord de findes anførte.

Jgientage, v. a. 3. findes brugt (i Bi belovers.) for gientage. "Og disse Ord —

Kal du igientage for dine Børn." 5 Mose B. 6. 7.

Igle, en. pl. - r. et Slags Orme, der i begge Enden have en klodagtig Skive, forsynet m. betydelig Sugkraft. Blodiglen (Hirudo medicinalis) bruges i Lægekunsten. "Mindet — klæbde fast ved hans Siæl, som Iglen ved blodrige Åre." Berg. (Det isl. Igull bemærker, ligesom det I. Igel, et Pindsvin; men denne Bemærkelse, som nogle Naturkyndige have optaget, findes ikke i det Danske.) = Iglefætning, en. Gjerningen, at sætte Blodigler p. Kroppen for at udsuge overflødig eller skadeligt Blod. (Lodes Skr. III. 17.)

Igt, en. ud. pl. 1. d. s. i. Gigt. (hos Almuen.) Isl. Ikt. 2. Materien, som trækker til en Byld. (B. S. D.)

Ih! Ildraabsord, af Forundring eller Skrak.

Ihefte, v. a. 1. hefte fast i. De ved Enden iheftede Blade høre ikke til Stristet selv.

Ihiel, adv. [Isl. i hel. af: Hel, Helia, Død.] til Døde, saaledes at Døden paafølger. At slaae, stikke, stude een ihiel. At drikke, arbejde, lee sig ihiel. — Deras: ihieleskyde, ihieleslaae, ihielestikke.

Ihu, adv. [ogsaa afstilt: i Hu.] i Erindring, i Minde. Bruges kun i den Talemåade: At komme ihu, erindre, mindes. "For vel jeg kommer kun ihu den Tid, da jeg var glad som du." Rahbek. "Mindt i mine Glæder kommer jeg det sørgeligt ihu." Bagg. = ihukomme, v. a. 3. (s. komme.) 1. gienkalde det Forbigangne i Erindringen; mindes, fornye Mindet om noget. At ihus komme Belgierninger; ihukomme store Mænds Erindring. ("Ligesom at huske nu br. oftere i dagl. Tale, end erindre, saaledes br. erindre oftere end ihukomme; dette findes derimod hyppigst i ældre Skr. og i Bibelovers. og har derved faaet mere Eftertryk i Bemærkelsen." Müller.) 2. have i Agt, have i Tankerne, erindre sig, komme ihu. At ihukomme sine Pligter. "Ihuskom din Fader og Moder, naar du sidder iblandt store Herrer." Sir. 23. 19. — ihukommelig, adj. 1. som vil, kan erindres. 2. som kommer ihu, erindrer sig. (B. S. D.) — Ihukommelse, en. ud. pl. 1. Erindring, Minde, Amindelse (forstikkelt fra Iuhukommelse.) Dette giorer t. min Ihukommelse. Folket bevarer store Færsers I. "Mange Navne, mange Tildragelser, som fortjene at leve i hæderlig Ihukommelse f. alle flidigere Slægter." Wynsker. 2. den Virksomhed i Siælen, at have i Erindringen, at erindre sig. Sine Pligters Ihukommelse. "Med dem stærk Syns dernes Ihukommelse aarligen." Ebr. 10. 3.

Ihægte, v. a. 4. sætte fast i en Hægte. Troen er ikke ret ihægtet.

Ihændehaver, en. pl. - e. den, som er Besidder af en skriftlig Aftens, især af Siælsbevis; som har det i Hænde. Disse Obligationer lyde paa Ihændehaveren.

Ihængende, adj. v. 1. meget paaflaaret, som i at forfegte sin Mening. 2. overhængende ved Trugleri. (B. S. D.)

Iid, s. Id.

Iil, en. ud. pl. [I. Eile; hos Osrid: Ila.] Hast, Skynding. (jvf. il.) = Iilbud, et. Et Bud, som i stor Skynding bringer et Brevde ell. et Budskab afsted; Skyndebud. (Curat.) — Iilsærdig, adj. 1. som skynder sig meget, alt for meget. 2. som stær i stor Skynding, hastig. Iilsærdighed, en. Bestaffenheden, at være iilsærdig; den Skyndes Afsærd. Iilsærdig, en. Reise, som foretages, udføres i stor Skynding. Iilsindet, adj. let t. Borte, hastig i Sindet, hastmodig. "Den, der i Hæstighed vtrrer sig i Dieblisset, ender i Død ell. Sierning, kaldes opfærende; den, hvis Hæstighed vtrrer sig i Beslutninger, er iilsindet." Müller. Iilsindighed, en. ud. pl. Bestaffenheden, at være iilsindet.

Iilstrift, en. Strift, hvori man v. Tegne udtrykker enkelte ell. flere Ord, for at skrive meget hastigt. Iilstrift, en. den, som har Hærdighed i saadan Strift. Iilsom, adj. som stær, giort m. Iil, hastig, skyndsom. Iilvogn, en. En let Vogn, som kan trækkes med ringe Kraft. (B. S. D.)

Iilregn, en. (B. S. D.) s. Iling.

Iis, en. ud. pl. [Isl. Is. A. S. Is, Is.] 1. i Alm. frofent Vand. Der er Iis p. Fanden. Det har frofset Iis i Kat. 2. Overfladen af en Sø, en Vandsamling, ell. af Havet, som v. Kulde er størket t. Iis. At gaafise v. Isen. At reise over Isen. Man kan endnu ikke bære. 3. en Blanding af spiselige Ting, som v. at sættes i Iis bringes i froffen Tilstand; Conditør: Iis. Flodeis, Frugtiis, Jordbærriis, ic. = Iisbaad, en. En stærkt bygget Baad, der om Vinteren, naar Havet deels er iset, deels islagt, bruges til Overfart, især i det store Belt. Farten med Iisbaade er begyndt. At gaaf over Beltet med en Iisbaad, et. Bød, hvortil bruges Iis eller isholdt Vand. Iisbaane, en. Glidebane, v. Isen. Iisbjerg, et. store Masser af Drivis, som i Polarhavene danne sig af flydende Blerge ell. Iisbanter. "Alippehek Iisbierge fremstode sig af Havet." Bænd. Iisbjørn, en. d. s. s. Svidbjørn. Iisblink, en. i Grønland: en Strækning af den faste Landis, der bedækker en Del af det indre, højere Land, i betydelig Afstand fra dets ytre Kyster. (jvf. Iigest. Samleren. I. 102. Dansk Iigest. I. 124.) Iisbom, en. Isøre Kommerstøtte, der lægges uden for Bræer og Bulvarter, for at forhindre

irkningen af Ortviss. Jisbrage, en. cone, Klost i Isen. Jisbro, en. Bro, der bygges over Isen, hvor den ikke er stærkt nok til at bære, ell. har Revner. (Moth.) Jisbrod l. Jisbrodde, en. pl. -brodder. Jernpigge, m. befastes under Fodtøiet p. Rennefødder, og under Hestens Sko, for et at glide p. Jis. l. glat Føre. Jisbrud, et. 1. Isens opbrud v. Lovet og Blæst. 2. den Beskæffenhed v. Havet, naar det efter Jisbrud er fuldt af løse Jisstykker ell. Jisflager; p. Landjorden d. s. s. Brudføre. (Moth.) Jisbræ, en. kaldes i Norge den Jis, som flyder fra Sneen p. de høje Fjælde, v. deels is Smeltning, strider ned i Dalene, og der leirer sig i store Masser, m. forandring i Stikkelse og Udstrækning. (L. Gletscher. Isl. Skrid - jökull.) [Maaskee af isl. bræda, smelte; ell. Breid, en jævn flade. Man siger ogsaa blot: en Bræ.] Jisbrækker, en. Pæl, ell. Bygning i Vandsiden af Træ ell. Steen, der anbringes ved Bro, ell. uden for et Havnemulvært d., for at modtage og bryde Stødet af en m. Strømmen uddrivende Jis. (Kraft leham. 2 D.) Jisbrændt, adj. v. kaldes en Jordsplet, hvor Græs ell. Sæd er læst bort deraf, at Isen er bleven meget længe liggende paa samme om Foraaret. (Luffen. Land. Dec.) Jisbager, et. Bager, hvoraf kunstig Jis (3.) nydes. Jisdrøv ell. Jisdrift, en. Tilstanden, naar en opbrudt og løse Jis driver om i Havet. Jisdrift, en. Iisfald Drift. Jisdræfte, et. sammenhængende Dække af Jis over frozne Bænder. Jisdræftet, adj. v. dækket m. Jis. (Pram.) Jisfield, et. en m. Jis og Sne til alle Lider, ganske l. tildeels, dækket Fjeld. Jisfiskeri, l. Fiskefangst om Vinteren paa Isen. Jisflage, en. et stort, løsrevet Stykke Jis. (Isl. Flaki, Flade, fladt Stykke.) Jisform, en. Form, hvori Jis (3.) tillægges, og hvori den bringes til at fryse. Jisfri, adj. fri f. Jis, ikke mere belagt m. Jis. "Dg Jisfri klare Rilde rinder." Thaastrup. Jisfrossen, adj. frossen t. Jis, ell. overtrukken med Jis. Jisfrosne Binduer. Jisfugl, en. En Fugleslag, hvoraf en meget selds Art (Alcedo ispida) er indendisk. Jisfangslet, adj. v. poet. belagt m. Jis. Det Jisfangslede Hav. (Herg. befr. Nr. 218.) Jisgang, en. 1. Isens Drift i Floder og Sund v. Strømmen. Broen er bestadiget ved J. Jisgangen i Beltet. 2. Åbning i Isen, for at lase Skibe ind og ud. Jisgarn, et. Fiskergarn, som bruges v. Jisfiskeri. Jisglat, adj. glat, ibrig som J. (B. S. D.) Jisgraa, adj. maalt, som J. Jisgraat Haar. (B. S. D.) "Den vise Gud, m. Jisgraat Skæg, l. klædt i Badmelstaaben." Wylenschl. Jisgrøtt, adj. v. poet. tæt belagt m. Jis. "Jis-

grøede Klipper, sneedækkte Jord." J. L. Heiberg. (Psynche. 101.) Jisgrube, en. d. s. s. Jisfjelder. Jishav, et. Polarhavet, især det nordlige. Jishud, en. Betædning af Planter p. de Skibe, som seile i Jishavet. (B. S. D.) Jiskalb, en. et Slags Jisklost ell. Frostrevne i Træer, hvorved Barken enten ikke er bleven sprængt, eller senere er voret sammen over Jisklostet. (Archiv for Søvesenet. III. 207.) Jiskamp, en. en tyk Klump Jis. Jiskfjelder, en. Grube ell. dyb Jordfjelder, hvor Jis bevares Aaret igennem uden at optøe. Jisklage, en. et stort Stykke Ortviss. (Langebet.) Jisklint, en. et Jiskfjeld. (Pram.) Jisklippe, en. En m. Jis dækket Klippe. "Jisklippens gæsbende Klost." Pram. Jisklædt, adj. v. dækket m. Jis. Jisklost, en. 1. dyb Revne i Isen; Klost i den faste Landis. 2. en af Frostens forarsaget Revne i Egetræer; en Frostrevne. (Archiv f. Søvesenet. III. 207. 209.) Jiskold, adj. meget kold, kaldet som Jis. Jiskrav, et. Vand, som begynder at fryse, ell. Jis og Sne, som er ved at tæ. (Langebet.) Jislagt, adj. belagt med Jis. Jislagte Bænder. "Saa manges maa skælve paa Jislagte Steen." C. Frimann. Jislæg ell. Jislægning, en. den Virkning af Kulden, hvorved Havet ell. Søer belægges m. Jis. Jisplov, en. Et Redskab t. at glennemskære Isen med i Canaler, c. d. (v. Aph.) Jispol, en. poet. for: Nordpol. "Jispolens Sø, hvor gav dig Fred?" S. Blicher. Jispost, en. Bagt, som i strenge Vintre udsættes paa Isen f. at hindre Rømningsmand. Jispæl, en. Pæl, som nedrammes v. en Bro, f. at bryde ell. svække Jisgangen. Jisfæ, en. Sæd, hvormed Isen giennemfæses naar et Skib skal lase ell. man vil vække. Jisfæ, en. pl. -fæ. S. som er indrettet t. at gaa p. Jis med. Jisfred, et. f. Sneefred, Fjeldfred. Jislag, et. Regn ell. stærk Laage, som fryser i det den er nær v. at falde p. Jorden, og danner et tyndt Jislag. Jislagen, adj. v. overtrukken m. Jis. (Heldent.) "En Jislagen Raabe." Bedels Caro. 197. Jispose, en. Braad, som man struer eller sætter fast under Fodtøet, for desbedre at kunne gaa p. Isen. Jisstykke, et. en løsrevet Deel af Isen; Jisflage. At svømme omkring i Havet paa et J. Jisstædig, adj. om Heste, der ere frngt somme for at gaa p. Jis. (Moth.) Jisfukker, et. hos Sukkerbagerne: et Slags klar og glat Overflade af smeltet Sukker paa Rager. (Ambergs Ordb.) Jistar, en. pl. -pe. spidse Stykker Jis, som hænge ned fra Tag eller Tagfag, og dannes af Tagdrøv imellem Is og Frost. "Fra frozne Tagfag, og fra Strømmens Bænderfald — Jistappen hænger." Færdsom.

Jisvaage, en. Et Hul, som man vækker i Isen, ell. som v. Stormens Magt frembringes. **Jisvagt**, en. d. s. s. Jispost. **Jisvand**, et. Vand af smeltet Is. **Jisvinter**, en. Vinter m. vedholdende Frost, hvorved Indsøer og Havet ved Kyster og i Bugter lægger til med Is.

Jisbeen, et. [af en anden Oprindelse. N. S. Jisbeen.] den nederste Deel af det saakaldte Bæcken hos Mennesker og Pattedyr; især den Deel deraf, som ogsaa kaldes Skambenet. Os pubis. (B. S. D.)

Jisne, v. n. og impera. 1. (er og har.) [skrives ogsaa isne.] 1. egentl. størne til Is; hvilken Bemærk. dogielden forekommer 2. blive kold som Is, blive iskold. "Hans Blod strax isnede, hans Pierte blev t. Steen." Holb. (P. Paars.) "Tidt er jeg varm, og isner i min Varme." Ingemann. "Blodet isnede i mine Aarer." "Og Piertet isnet var i det beflemede Bryst." Jacobi. 3. have en Fornemmelse, lig den af en smertelig Kulde. Det isnede i mig af Stræk. Det isnede i mine Tænder. (Udsædvanl. og ikke sprogrigtig er Brugen som v. act. "Til Overtroens Rødsler isner Alle." Foersoms Digte. II. 90.)

Jfte, [Jst. ecki. jvf. ei.] et benegtende adv. som kun bruges i Forbindelse m. andre Ord ell. i en heel Sætning, hvorved man benægter, og hvis Mening undertiden forandres v. Stedet, hvor Adverbiet sættes, og Forbindelsen, som det faaer. (f. Ex. Jeg er ikke aldeles (d: ikke ganske) fornøjet m. ham. Jeg er aldeles ikke (d: slet ikke) fornøjet m. ham.) — Forstieffen imellem ikke og nei, er den, at det første altid er et virkeligt Blord ell. adv. (m. Undtagelse af det ene Tilfælde, hvor det staaer som Spørgsmaal); det sidste derimod en selvstændig negtende Partikel. (f. Ex. Har du flyttet Bordet? — Nei! eller: nei! jeg har ikke. Men: Jeg har ikke flyttet Bordet.) Kun som Spørgsmaalsord efter en benegtende Sætning kan ikke staa absol. (Han er endnu ikke kommen. — Jfte?) — Jfte bruges tillige i Forbindelse m. endeel andre Ord, især i adv. Udtryk; f. Ex. ikke allene, non solum (i disjunctive Sætninger. Han gav ikke allene Barnet Klæder; men holdt det ogsaa i Skole.) Jfte Andet! (et Udtryk, hvorved man i dagl. T. yttre, at noget synes ubetydeligt ell. ligegyldigt.) Jfte desmindre, desuagtet, nihilo minus. — Jfte endda ell. endda ikke, desuagtet ikke. — Jfte det? br. spørgsmaalsviis, ligesom ikke? — Jfte engang, ne quidem. (Han har ikke engang betroet sin Kone det. — Eller, hvor: end sige, langt mindre følger efter. Han er ikke engang velhavende, langt mindre rig.) Jfte heller, conj. f. heller. — Jfte mindre, (m. end efter.) Han har ikke mindre end tre Rideheste. — Jfte nær, langt fra ikke.

Jfte nær saa god, saa rig. — Jfte nok (ell. til; foruden at, det var ikke nok, at. Jfte nok, at han har adet sine Penge; men ogsaa Helbredden har han tilsat. — Jfte om a) Jfte om han bød mig det dobbelte, vil jeg lade ham faa det. b) Det er ikke om det er ikke noget om, d: det er usandt ugrundet. (d. Tale.) I samme Bemærkelse siges: det er ikke saa. — Jfte saa? bruges ogsaa spørgsmaalsviis for: ikke sandt eller: er det ikke saa? og absol. som Udtryk af Misbilligelse. "Jfte saa, min Sønnen! thi det er ikke et godt Røgte som jeg hører." 1 Sam. 2. 24. — Jfte sandt? (spørgsmaalsviis; enten absol. naar man ligesom vil yttre, at en Anden v. d. han siger, har truffet eens Mening; eller naar man vil udtrykke, at man anser noget for afgjort. Jfte sandt? Du selvsagt med os i Dag?)

Jftun, adv. (sammenbraget af ikke uden) bruges (i Skrift) i samme Bemærkelse som kun; dog ikke, hvor en negtende Partikel følger efter (og især i 1, 2, 3 og 4 Bemærkelse af kun.)

Jflæde, v. a. 2. isøre et Klæde. At iflæde og aflæde sig. "Om vi og ikke iflædte, ikke nøgne." 2 Cor. 5. 3. Hvar er iflædt (klædt i) sin Sorgedragt, sin Bestads. — Deraf: Jflædning, en.

Jld, adj. [Jst. illr.] ond, fælsk, vred, forstærket. (forældet.) "Jld fandt Ari Røse." Ordsp. = Deraf: Jldgierning, en. Misgierning, ond Gierning. (Vest. "Hans Manddomsgierning har udblettet alle afstavelige Vinters Jldgierning." Ohlenschl. Jldgierningsmand, en. Misdæder, Jldbrøder. (P. Claussen. Roth; og er en af Myere. "Ei længer dræbte Enger, ei Jldgierningsmand." Ohlenschl. Jer. Gud. 229.) ildvillig, adj. som har en Villie, ondt Sind. (Claussen.) m. fl. Ord som Roth anfører. (jvf. ilde.)

Jld, en. pl.ielden, og da enten Jld ell. Jld, som P. Syn har. [Jst. Elldr. A. E. Eld.] 1. den Virkning, som frembringes ved det i Forbrændingen frigjorte varme Stof, og som yttre sig ved Røg og Røge. (f. Ex. Brand, Glød, Luc.) Sædvanl. staaer Jld og Røg i Art. ell. med ubest. Art. Jld og Røg. Jld styr hverken Jld ell. Vand. At slaa Jld (v. Slæp af Staal og Jernsteen.) At tænde Jld op, gjøre Jld paa. Læren om Jld og Røg. — En Jld d: Jld optændt i et brændbart Stof. (f. Baal, Bhus, Boms, Svr.) De leirede sig om en stor Jld. De varme sig v. Jlden. "Den, som sættes i ledet i Aften." Ordsp. 2. Waade. Jld er Jld løs i Byen. Han reddede sin Hustru fra Jlden. At sætte J. paa et Hues. (f. Jldvaade.) 3. Skydegeværs Afspiring, Angreb. At give J. paa Fienden. At føre Skibet ind i Jlden; bringe Fienden i en død.

t. J. Geværild, Kanonild. 4. figurl. straalende Glands. Demantens Jld. orsunden er mit Dies Jld." Baggesen. Ildfuld Kandskraft, Kandsfyrighed. især er den uttrækt sig i udvortes Handlemaade. En gamle Mand har endnu megen Jld. vis den Jld, der besjælede ham, endnu er var nok til at byde Fængten og jennyttens Trods." Birkner. c) Styrke, Fyrighed i Ildensfæber. Riekligheds, Brenns Jld. d) Mand og Liv i Tale, i Stil. Digt fuld af Jld og Liv. = a) ildagtig, j. som ligner Jlden i Udseende. Ildagte Lustson. Ildbagt, adj. bagt over den. En ildbagt Røge. (Langeb.) Ildstandig, adj. som modstaaer Jldens Virkning, som ei kan fortæres ell. opløses af den. (Brannich. Deraf: Ildbestandig d.) Ildbiery, et. ildsprudende Bierg. (Sagg.) Ildblandet, adj. v. blandet m. d. (Berb.) Ildblif, et. figurl. fægt, Ildfuldt Blif. Ohlensch. (Nord. Gud. 17.) Ildbrug, et. Anvendelse af Jlden i et vist Viemed; eller Sted, hvor dette er. "Ildbruget i Risttenet." "De vigtigste og almindeligste Ildbrug ere Arnes der og Stueovne." Oluffen. (Danm. Tændselv. 211. 234.) Ildbuk, en. En buk, et Redskab til at sætte over Jlden, at bære noget. Ildbækken, et. Bænk t. at lægge Gløder i ell. paa, Rulstænk. At varme en Stue v. et J. Ildamp, en. D. som opstiger af Jld. Ildprøvelse, en. Jldens Tilbedelse. (Sneed.) Ilddyrker, en. den, der tilbeder Jlden, som en Gudsdom. "Disse Ilddyrkere holde et for Eynd, at dæmpe Ildbrand med vand." Schutte. Ildfad, et. f. Fyrstid. Ildfarve, en. ildrød ell. orangesul Farve. Ildfarvet, adj. som har i luerød Farve. Ildfast, adj. som modstaaer Jlden, eller i det mindste en etydelig Virkning af samme. Ildfast er. "De Legemer, som behøve en stor varme, f. at gaar over t. Damp, kaldes Ildfaste." S. Orsted. Deraf: Ildfasthed, n. — Ildfork, en. F. hvormed man rager Jlden. Ildfuld, adj. figurl. meget fyldt; fuld af Liv og Fyrighed. Et Ildfuldt Blif, Die. Ildfængende, adj. som let trækker Jld ell. fænger. Ildgitter, et. G. som stynes for et Sted, hvor Jld brænder. Ildglands, en. Ildfarvet Glands. Ildgnist, en. 1. d. f. f. Gnist. 2. en liden deel Jld (ogsaa: Ildognist, en Gnist Jld.) Ildgrube, en. Ildsted, Arnested. Ildryde, en. et Slags støbte Jerngrunder, hvori lægges Jld, for derpaa at tage Mad. Brændsels Besparing. Ildhage, en. brandhage. Ildhæb, et. figurl. en stor, idt udbredt Jldmasse. Ildhede, en. hede, som udgaar fra en brændende Jld. Ildhiul, et. i Fyrværker: et. Hiul, som

v. Omdreiningen kaster Jld fra sig. Ildhuus, et. i Norge: et eget Huus v. Bøndegaarden, hvor man har Arnested t. Brøgning, Bagerovn, m. m. Ildkar, et. Kar, som bruges i Risttenet over Jlden. Ildkasse, en. et Redskab af Jernblik til at bære Gløder i. Ildklemme, en. Redskab m. to Arme, lig en Tang, t. at tage noget ud af Jlden, ell. lægge Brændene til Rette. Ildklode, en. Klode, som bestaaer af Jld; Ildkugle. Ildkraft, en. ildnærende Kraft. (S. Orsted.) Ildkrands, f. Begkrands. Ildkuro, en. Jernkuro i en Døn ell. et Fyr, hvorpaa Jlden lægges. Ildluft, en. En reen Lustart, der i høj Grad befordrer enhver Brand, og bl. a. kan uddrives af Metalrust; ildnærende Lust. Ildløs, en. i d. T. Ildsvaade. En stor Ildløs. Ildmaling, en. Maling p. Ildfaste Legemer (saasom Porcelain), der siden brændes ind. Ildmørser, en. f. Fyrsmørser. Ildnærende, adj. v. som fremmer Jlden, befordrer Varmesildvækning i brændende Legemer. Et ildnærende Stof. (S. Orsted.) Ildoffer, et. Offer, som brændes v. Jld. Ildpande, en. et stort Ildbækken, en Varmepande. Ildplade, en. d. f. f. Fyrplade. Ildpotte, en. et Ildkar, hvori kommes Gløder, t. at varme Fødderne paa. Ildprøve, en. Prøve, som skeer i ell. ved Jld; i Særb. d. f. f. Jernbryd. Ildpulver, et. en chemist Sammensætning, som har den Egenskab at antænde sig selv v. Berøring af Luften. Ildpuster, en. En liden Blæsebælg til at oppuste Jlden i en Døn ell. paa en Skorsteen. Ildrage, en. et Redskab, hvormed Jlden rages ud af en Bagerovn. Ildregn, en. En nedfaldende Mængde af Jld. Ildrig, adj. fuld af Jld, ganske brændende. poet. "Solen p. Himlens ildrige Hvalving straalere." Troiel. Ildrist, en. Rist i en Døn, hvorpaa Jlden lægges. Ildrød, adj. som har en rød-blussende Farve, lig visse Legemers i Jlden. Ildrør, et. 1. Rør, hvorigennem Jldens Kraft virker. 2. Røret i en Blæsebælg. Ildstaar, et. Pottestaar, hvori bæres Gløder. Ildstee, en. Jernstee t. samme Brug. Ildstierm, en. Stierm t. at sætte f. en brændende Jld ell. for en Rastelovn. Ildstusse, en. Jernstusse, som bruges t. at ruge Jlden og tage Gløder paa. Ildsty, adj. som er bange f. Jlden. Ildslange, en. et Slags Fyrværk. Ildsprudende, adj. som spruder ell. udfaster Jld. Et ildsprudende Bierg. Ildsprudning, en. (B. S. D.) Ildsted, et. Sted, hvor man gjør Jld paa, Arne, Arnested. Ildstraale, en. Straale, straalende Glands, ell. Varmestraale, som udgaar fra Jlden. (D. Guldb. Verb. Hist. I. 106.) Ildstribet, adj. som har ildrøde ell. brøngule

Striber. (Pram.) **Ildstrøm**, en. En findende ell. sig fremad bevægende Mængde af Ild. **Ildsvælg**, et. Kanoner og andre Støtter, som bruges i Krigen (i hollere Stil.) **Ildtang**, en. d. s. f. Ildklemme. **Ildtræk**, et. Lusttræk f. Ilden p. et Ildsted. "Ildtræk i en Døn." Olufsen. **Ildtønde**, en. T. som antændes t. Glædesild. **Ildtørst**, en. hestig, brændende Tørst. "Af Ildtørst har jeg længe været plaget." Ohlenschl. (Hakon Jarl.) **ildvarig**, adj. 1. som længe modstaaer Ildens Virkning. 2. som længe holder Ild. (B. S. D.) **Ildviste**, en. Fiederviste, hvormed Ilden oppustes p. Arnestedet. = b) **Ildsfare**, en. F. som Baadeild medfører. At redde et Huus fra I. **Ildsgnist**, en. d. s. f. Gnist. "Af en liden Ildsgnist bliver en stor Hob Gløder." Eir. 11. 39. **Ildslue**, en. Lue, som opkommer af en klart brændende Ild. **Ildsnød**, en. den Nød, som Folk komme i v. Baadeild. **Ildsvaade**, en. ud. pl. Baaderild; Skade v. Ildens Magt; en skadelig, ødelæggende Ild. = c) **Ildbrand**, en. 1. d. s. f. Brændsel. Huusleie og J. (dagl. T.) 2. Baadeild, Ildsvaade. Schytte. Indv. Reg. IV. 24. (Ordet er en Overs. af det t. Feuersbrunnst. Det tel. Elldibrænd er: en gloende Brand.) **Ildesbrændsel**, et. f. Brændsel.

Ilde, v. a. og n. 1. a) hebe, opvarme. At ilde en Badstue, en Døn. b) neutr. lægge Ild i ell. under. At ilde under en Kiedel, Gryde. At ilde stærkt i Dønen. — **Ilding** ell. **Ildning**, en. Gierningen at opvarme eller ilde.

Ilde, adv. (har comp. værre, og superl. værst tilføjes m. adj. ond; det Isl. illr.) udtrykker det Modsatte af: godt og vel, m. adskillige af disse Ord's Bibegreber. At handle ilde mod een. At fare ilde med en Ting. At tænke, tale ilde om een. Det gik ham ilde (uheldig.) At komme ilde af Dage. Det var ilde, at han ei var tilstede. At være ilde faren. Det lugter ilde (ubehageligt.) At sidde ilde (ubequemt.) Du gør ilde i, ikke at høre hans Raad. "Men jeg troer, han gjorde ilde, om han vilde sig indbilde." Bessel. At bære sig ilde ad m. noget (urigtigen, ubehændigt.) Det klæder, lader ilde (upassende.) At stifte sig ilde. At tage noget ilde op (ugunstigen.) At være ilde (flet) tilfreds m. noget. Han har ilde anvendt sin Tid. (jvf. flet.) At fare ilde (søde i lidde.) At høre ilde for noget (blive dabet.) — Dette adv. forbindes i Skrivebrugen m. nogle saa partic. til eet Ord: (ildetlingende, ildelugtende, ildelysdende, ildesindet, ildesmagende; ligesom de Modsatte: velklingende, vellugtende, ic.) Dog kunne de uden Feil adskilles i Skrivning. — Subst. **Ildebefindende** (en Ild-

stand, hvori man befinder sig Ilde) brugt af Røvere.

Ilder, en. pl.-e. Et lidet Pattedyr, som hører til Roddyrene af Baselens Elagt *Mustela putorius*. — Deraf: **Ildersæld**, en. (t. at fange Ildere i.) **Ilderskind**, en. Ilderens Skind, som bruges til Focerværk.

Ile, v. n. 1. har. [af Iil.] anvendt hastighed i Gang, Bevægelse eller anden Gierning; haste, skynde sig. Han ilede ind i Huset. At ile efter een. "Munter iler i dit Maal imod." Bagg. (II. Arb. I. 210.) At ile een t. Hielp. Der iles med Brokusp. Et ilende Sendebud. En ilende Færte. Flugt. "Man kan ile uden at haste. Der som iler sin Undergang i Nøde, haster der for ikke efter dette Maal." Müller. (H. 1.) Kiellen er egentlig den, at haste kan betyde om Mennesker, om en forsættlig, bevidst Skyndsomhed; ile derimod ogsaa om anden Gienstandes hastige Bevægelse.) "Se ta Skyer Solen ile sin bestemte Bane hen." Bagg. (II. Arb. I. 207.) — **Ilen**, en. Ildhastighed.

Ilig, adj. f. ilsfærdig, ilsom.

Iligemaade, adv. paa samme Maade ligelede, saa og; (kan ogsaa skrives adstilt: i lige Maade.)

Iling, en. pl.-er. [Isl. El. 3 Jylland. Kel.] Drivsn, som medfører Regn og Hagel; en Byge. "Som Ilinger, der ildselben falde overflodigt p. den Plet, hvor de ikke behøves; men savnes, hvor de mest nødvendige." Rahb. Vi fik en J. ved os undervejs. Det kom en stærk Hageliling. = **Ilingveir**, et. Bygeveir.

Iller, en. f. Ilder.

Imedens, adv. [ogsaa forkortet: medens Isl. medan.] udtrykker en forbigaaende ell. endnu vedvarende Tid, m. Henvisning til en Handling ell. Handlinger, som foregaar i samme. (Imedens staaer sædvanlig i umiddelbar Forbindelse med en efterfølgende Sætning; imidlertid derimod altid absol.) Han kom t. mig imedens jeg sad og skrev. Vi vil gaae i Haven imedens de andre spille. "Medens Fæsten varede, turde Værdigheden ikke lægge Haand paa noget Misbæder." Schytte. (Men: Vi kan imidlertid gaae i Haven.)

Imellem, præp. og adv. [Isl. 6 milli, millum, i millum.] A. præp. 1. udtrykker egentl. en Bæren p. et Sted, en Beliggenhed i et Rum, der adskiller to eller flere Ting. En ligger imellem Sjælland og Jylland. Hun gik imellem begge sine Brødre. — Ogsaa om Rummet eller den blotte Afstand. Der er 4 Mil imellem Roskilde og Ringsted (fra Roskilde til R.) ligesom om Mellemrum ell. Afstand i Tiden, ell. for at betegne, at noget indtraff eller er færd i et Tidrum. Imellem Jule og Fastelavn er 9 Uger. Rydelsesskifte fælder

imellem Juni og Fastelavn. Han er
lem 18 og 20 Aar. — Imellem Aar
Dag 3: hele Aaret igennem. At svæve,
imellem Paad og Frygt. 2. en Bes-
else til et Sted ell. Rum, som adskiller
Gienstande. Han satte sig imellem dem.
i faldt midt imellem dem. — figurl. Der
immet dem noget imellem 3: de ere bleve
lge, neens om noget. [Imellem har
n det T. zwischen) fornemmelig Pens-
to; iblandt (som det T. unter) til
e Gienstande; det første bruges hvor
i tænker sig Orden, en vis Stilling;
andet, hvor man ei tager Hensyn her.

Han satte Bogen imellem de to andre
uden: Han kastede den iblandt de an-
paa Gulvet. Man kan sige: Han gik
dem de svrige i Røden; men: han tabte
iblandt Rængden. Man siger: At stifte
skab imellem, og: at sætte Splid iblandt
t.] 3. Saaledes bruges denne præp.

entl. i flere Tilfælde, om to Ting, der
en tredje forbindes ell. adskilles, eller
i udtrykke Forholdet, hvori de staae t.
anden. Der er Krig imellem disse Stas

Der er Forskiel imellem at tale og at
de. At gjøre Sammenligning imellem
Ting. At stifte Splid imellem to Brø-
imellem Egteskift. Der har altid hersket
ghed imellem dem. "Er der ikke een
iblandt eder, som kunde dømme imellem
Brødre?" 1 Cor. 6. 5. — Det staaer

dem begge 3: Udsaldet er endnu uvisst,
Forsætningen er maadelig. Det bliver
dem os, eller: imellem os sagt (3: det
i Fortrolighed.) = 3 Sammensætn.
ges ikke imellem, men det forfattede
lem. (s. nedenfor Mellemarbejde, o. fl.)
Imellem, adv. bruges for: undertiden,
enkel Gang. Elgesaa: imellemstunder,
ang imellem. (mest i d. Tale.) Han
mer der engang imellem. "Jeg taler
dem uden at tænke." Sneedorff.

Imidlertid, adv. imedens, i den Tid
noget meer. (s. imedens.) Nu laves Mas
til; imidlertid vil vi bese Slottet.
dertiden udtrykker det blot en Overgang
alen, og staaer i St. for: dog, des-
tet, alligevel, ikke desmindre, ell. lige-
de Udtryk.)

Imod, præp. [Zsl. môt, i môt, i
i.] 1. udtrykker egentl. en Gienstands
ning ell. Bevægelse hen til en anden
afstand (i en Linie, der fører t. denne.)
et vender imod Nord. De seilede imod
n. Fienden rykkede imod Staden. Han
haanden ud imod mig. At vende sig
bøjet. (modf. fra ell. bort fra.) 2.
il. udtrykkes derved at en Person, v.
loratist Tilstand, v. en Bestaenhed i
det, Følelsen, Villien, er sat i et For-
t. en anden Gienstand, ell. at han v. sin
lemaade sætter sig i et piftforhold t. en

Anden. At være aabenhjertig, rebellig, op-
rigtig, fiendtlig findet imod sine Venner,
taknemmelig imod sin Belgiser, mistroisk
imod andre Venner. At opfylde sine Plig-
ter imod Staten, imod sin Familie. Han
er streng, haard, mild, eftergivende, uel-
gørende imod sine Undergivne. At gjøre
vel imod een. Hun er, viser sig altid høf-
lig, venlig imod ham. Lyndighed, ulyndighed
imod Forældre. Had imod Uvenner. Elge-
gryldighed imod Trudler. (jvf. til og for,
som bruges i andre lignende Tilfælde; s.
Er. Kiærlighed til een, Agtelse for een, ic.)
3. særbd. med Bibegreb om en Modkraft,
Modstand hos den Gienstand, som Bevæ-
gelsen søger til; om en Modvirkning, Mods-
stræben, der hindrer den Handlende; eller
om en fiendtlig Hensigt og Stræben hos
denne. At seile imod Strømmen, imod
Vinden. At løbe Panden imod en Væg.
At kæmpe imod Overmagten, imod Ulyk-
ten. De gjorde Oprør imod Kongen. Et
Middel imod (som virker imod) Feber. At
forsvare sig imod Fienden. At søge Ly imod
Ulyk. 4. ligeledes m. Bibegreb om Strid,
Uoverensstemmelse, Modsatning, eller
Uheld. Dette er imod mine Grundsætning-
ger. At handle imod eens Befaling. Det
stete imod min Villie. Imod Forventning,
Formodning. 5. med Bibegreb om Sam-
menligning: At holde en Ting imod en
anden. Imod een duelig, er der mange
uuelige. Døden er intet imod et smertes-
fuldt Liv. 6. med Bibegreb om Erstatning,
Omdbytning. At have en Gaard til Brug
imod en aarlig Afgift. Jeg betalte ham
Pengene, imod hans Brev. Han blev løs-
ladt imod at stille Sikkerhed. At sætte,
vælde ti imod een. 7. med Bibegreb om
noget, som gives, ræktes ell. tilbydes: At
tage imod en Gave, et Tilbud. At tage
imod os paa Kostet. (s. modtage.) 8. m.
Hensyn t. en Nærhed ell. Nærmelse, (s.
henimod, henved, nær ved) saavel om Tid,
som om Sted. Imod Enden af Bogen.
Imod Aften, imod Sommeren. [Saavel
i alle sammensatte Ord, som næsten uden
Undtagelse i ethvert af ovenansatte Til-
fælde, kan mod bruges for imod; kun ikke
hvor denne præp. sættes bag efter. Objec-
tet. s. No. 9. Dgsaa br. efter Berber oftere
imod, end mod: At handle imod, opføre
sig imod, ic. Ligeledes, naar denne præp.
forbindes med andre præp. ell. med adv.
s. Er. hen imod, lige imod, op imod, ud
imod, ic.] 9. a) som adv. bag efter et
Verb. og dets Object, (ell. for: i Møde,)
forekommer imod i ældre Skrifter, og hos
enkelte nyere Digtere. "Dg vandrer den
flygtende Skare imod." Pram. (Stærkødd.
10.) "Munter danser hun sit Maal imod."
Bagg. "Jeg lyste længselsfuld hvert Træ
imod." Samme. (Skabn. Hall.) b) lige-

ledes i nogle, til Bemærkelsen 4 henhørende Udtryk, hvor et Subst. ell. Pronom. gaaer forud: At være een imod, giøre een imod. Han vilde nemlig giøre Kongen imod (s: handle imod hans Vnste, Villie.) Det er mig imod (imod mit Vnste.) Enffen, Menningen, Stiebneen er ham imod. Han er mig altid imod.

Imode, adv. s. Mode.

Ind, adv. [Isl. ipn.] udtrykker en Bevægelse, ei blot til et Sted, men til det Indre, Dybere af Stedet, som p. en eller anden Maade er adskilt fra det ydre Rum, hvorfra Bevægelsen stæer ind ad; (ind er saaledes ilgefrem Modsatningen af ud.) At lægge, sætte, bringe, føre noget ind (modf. lægge det ud, ic.) Han tog ham ind m. sig (i Huset, i Stuen.) — Hvor Stedet udtrykkelig nævnes, forbindes ind altid m. en Præposition (i, ad, af, paa, til, igiennem.) At gaae ind i Huset, selle ind i Akerlsen. At see ind (i Huset) af Døren, af Vinduet. Hæren trak sig dybere ind i Landet. — Undertiden br. ind om en Bevægelse t. et Sted, som er ell. tænkes indsluttet ell. affondret. F. Ex. At reise ind til Byen (modf. ud p. Landet.) Eligeledes om at bringe noget ganske nær, ell. tæt op t. en Gienstand. De lagde Skibet lige ind v. Bulværket. At trykke een ind t. Bærgen. At løbe een ind p. Livet. — Man siger: "At slaae Ruder ind" (F. Guldb. Digte. 1803. I. 147) nemlig ude fra Gaden, eller saaledes, at de falde ind i Huset. — Om Tiden (m. Verb. gaae) udtrykker det en Tids Begyndelse. I Dag gaaer Karet, Maanedens ind. Kar ud og Kar ind s: eet Kar efter det andet, uden Afbrudelse. — Ind ad br. med Hensyn t. en Bevægelse fra et Sted, igiennem et andet, og til ell. ind i et tredje. (Han gik ind ad Hovedporten. Jeg saae ham gaae ind ad Døren.) Ind af br. eller skulde bruges især m. Hensyn t. det Sted, hvorfra man gaaer eller kommer ind. Han kom ind (i Huset) af (ell. fra) Haven, af Gaarden. (Høisgaard's Synax. S. 287.) I dagl. Tale siges dog: At gaae ind af Døren. At see ind af Vinduet. (jvf. nedenfor adv indad.) = ind er ogsaa en Partikel, der ligesom forstærker Begrebet af det adj. eller v. hvortil den føies; f. Ex. indarrig, indond, indærgre sig (dog kun i saa Tilfælde, og kun i dagl. Tale.) — Om et Slags Bibegreb ved ind i Ordene indhøste, indrive, indsalte, see ved disse Ord.

Indaande, v. a. 1. trække ind v. Aandedraget. "Elgesom Legemet føler sig let, naar det p. hals, frie Steder indaander den renere Luft." Mynster. figurl. "Seg der indaande kan din hele Klarlighed." Rahb. 2. figurl. indbløse, indstøde. "Den Tanke — virker vældigen p. deres Mod og ind-

aander dem ædel Rappelyst." Synchas Bloch. 51.

Indad, adv. (L. einwärts.) udtrykker en Retning, Bevægelse, Bøining t. indre, indvendige Deel ell. Side, i Modsættn. til: udad. — Den Side, som er indad, er den smukkeste. At boie, træde noget indad. At gaae indad paa Stien (ind til Beens, m. krummede Been, s: ledes at Fodspidserne vendes indad i imod hinanden.)

Indage, v. a. 1. føre ind p. Begn. indage Korn. — Deraf: Indagning, Indtørsel.

Indanke, v. a. 1. appellere. (usædvanlig) "At indanke en Sag til en højere Ret" (Orsted's Eunomia. III. 554.) "At indanke Brandrettens Dom til højeste Ret." Bæverf. 1799.

Indarbeide, v. a. 1. bringe ind v. I arbeide, v. megen Umage. At indarbeide Jern i Staal. — figurl. At indarbeide sig i en Sag s: sætte sig ind i den, giøre sig fortrolig med den ved Flid og Arbeide.

Indarrig, adj. meget arrig; indærgre arrig. (dagl. Tale.) "Hans Brud tog ham indarrig v. Haanden, og førte ham bort." Rahb. D. Tilf. XI. S. 123.

Indartet, adj. medfødt, medgivet Naturen. (Langebek.)

Indavle, v. a. 1. avle og høste Jordebrøde. (med Hensyn til at den føres ind i Loden.) Han har indavlet (avlet, høstet) mindre Korn i Kar, end i Fior. "At træde det indavlede Korn." Dec. Mag. IV. 32 (s. indhøste.) = Deraf: Indavling, indavling "de Arbejder, hvorved Markens Afgrøder høstes og blerges" (Høstergning, Kornhøst, Blægning, o. s. v.) Blussen. "Egall bruges endnu i de Lande, hvor Indavling ikke er stor." Schytte.

Indbaade, v. a. 1. føre ind p. Bæde At indbaade Gods i Canalerne. (Math.)

Indbage, v. a. 2. omgive noget med noget m. en anden Ting (saasom Mælk med Dej) og derefter bage det. Frugter indbagte i Sukker. At indbage Kied. Indbagte Høns.

Indbanke, v. a. 1. bringe ind v. Bænk flaae eller banke. At indbanke et Eem.

Indbart, en. ud. pl. den indre, indre Bart paa Træer; Bast.

Indbarke, v. a. 1. garve, berede sig (Læder) v. at lade det tilgavns giennemtrækkes af Barklub. (B. S. D.) s. bark.

Indbede, s. indbyde. (At indbede hos een s: anbefale sig til eens Gæstgænge.)

Indbefatte, v. a. 1. have, besidde, indeholde, indholde; indbegribe. De fleste indbefatter følgende Landstæder. — er indbefattet under Regjeringen, i den

men. (At indbefatte meget i faa Ord.)

Deraf: Indbefatning, en.

Indbegreb, et. 1. det, at indbegribe, befatte. Ved J. af disse Poster, som sammen ud. 2. det, som indbegriber, indholder et vist fuldstændigt Heelt. Et J. det, som hører t. Statskonsten. Et J. den hele Lære om Electriciteten.

Indbegribe, v. a. 3. d. s. s. indbefatte; d. i Bemærkelsen: henføre en Deel til større Heelt, regne med iblandt; ibesætte.

Indberette, v. a. 1. indgive, indsende beretning om noget. Han indberettede sagen for Øvrigheden, til Cancelliet. = Indberetning, en. 1. Glieringen at indberette. 2. Skrift, hvori noget meldes, berettes. Han skrev en vidtløftig J. om. "En Indberetning er en indgiven beretning, hvilket forudsætter, at den er skriftlig forfattet. En Sag, hvorom der er et foreløbig Udeløst, kan siden blive enstand for Vedkommendes Indberetning." Müller.

Indbierge, v. a. 1. bringe i Hues. (jvf. bierge.) At indbierge Gæden. — Deraf: Indbiergning, en.

Indbilde, v. a. og rec. faae een til at se det, som er oplyst, ikke virkeligt. (Indbilde.) De indbilde ham, sit ham indbildt, at Kongen vilde see ham. — At indbilde sig, bruges som: bilde sig ind, Bem. 1 og 2. Jeg søgte at indbilde mig forledes den hele Begivenhed var gaaet. Han indbilder sig at være syg. "Mans begynde m. at indbilde sig selv noget, som de dog ikke ret troe." Mynster. (Men rimod: Han bilder sig meget ind paa U. af) sit Udeløst.) — indbildt br. ofte: ugrundet, ikke virkelig. At være stolt indbildte Fortienester. Hun lider af en indbildt Engdom.

Indbildning, en. 1. ud. pl. den Tilstand i Etalen, da Indbildningskraften virker. At gientalde sig noget i, at see noget ved Indbildningen. 2. pl. — er. en i Etalen paa en opvakt eller gientaldt Forestilling. 3. en falsk, ugrundet Forestilling. Hans Engdom er kun J. Han ser sig mange sære Indbildninger. "Tro mig, Indbildningen om Fødselen og Bøst vil leve op hos Folk." Merope v. Schiermann. 4. særbd. en ugrundet, overdreven Forestilling om egen Fuldkommenhed eller Fortieneste, der opstaaer af Formod. (s. indbildstbed.) Han er fuld af Indbildning.

Indbildningskraft, en. ud. pl. Evne i Etalen t. med Bevidsthed at fornye en Forestilling, ell. til at afdrage Forestillingsmen fra det Nærværende, det Sandfælske, v. Afsondring og Forbindelse at danne nye Forestillinger, Billeder og Ideer;

Phantast. "En spillende Indbildningskraft tæmmet af Skionsomhed." Jacob. "Indbildningskraften viser hans evig vaagne Tanke hendes Ynde." Foersom. Indbildningskraften deles i den fornyende (reproductive) og den skabende (productive.)

Indbildst, adj. som har en overdreven Forestilling ell. Indbildning om sin egen Fuldkommenhed, Bigtighed, Betydenhed; som tillægger sine Egenheder større Værd, end de virkelig have (ell. som det i dagl. S. hedder: som bilder sig noget ind.) At være indbildst af sin Skionsomhed. "Et Mennekte kan enten tillægge sig selv visse Fortrin, uden at besidde dem, ell. tillægge sig selv Værd p. Grund af Fortrin, som intet Værd kunne meddele. I begge Tilfælde er han indbildst, ell. troer at besidde Goder, som kun ere hans egen Indbildningskrafts Fostre." Müller. = Deraf: Indbildsthed, en. ud. pl. Bestaenheden, at være indbildst. Indbildsthed er ofte en Folge af Forsængelighed, Formod af Stoltshed. Den Formodige udsætter sig f. Had, den Indbildst f. Latter. "Indbildsthed forudsætter Mangel p. Estertanke; Opblæsthed rober Dumhed. — Det er kun den taabelige Stoltthed, der kaldes Indbildsthed." Müller.

Indbinde, v. a. 3. forsyne (en Bog) m. Bind. Mogle af Bøgerne ere heftede, andre indbundne. 2. At indbinde Dvæg, tage det ind fra Marken f. at staldfore det. "Naar Staldstudene indbindes om Efteraaret." Aagaard om Thye. 114. — Deraf: Indbinding, en. Bøgenes Bevaring beroer meget paa Indbindingen.

Indblande, v. a. 1. blande imellem, lade komme iblandt. At indblande fremmede Ord i sin Tale. "Skal intet Hjernespind — indblande Angst og Anger i min Fryd." Øhlenschläger. — Deraf: Indblanding, en. Hans Indblanding i en Sag, der ikke vedkommer ham.

Indblik, et. det, at see ind i en Giensstand, at lade Synet, Blikket falde ind i samme. "Indblikket i Schweiz og Udsigten rundt omkring — henrykkede os alle tre." Baggesen.

Indblæse, v. a. 2. bringe ind i v. at blæse (oftere blæse ind.) figurl. indstøde, indgive. Dette Forsæt har en anden indblæst ham.

Indbløde, v. a. 2. lægge i Blod, lade gienneblødes. (B. S. D.)

Indbo, et. ud. pl. Gods, som findes og bruges inde i Huset, Bohave, Bostab.

Indboer, en. pl. — e. Bønde, som boer inde i Byen; mods. Udflytter. (B. S. D.)

Indborde, v. a. og rec. 1. d. s. s. indstibe (men seldent.) "Jeg besluttede at indborde mig paa Torveffibet." Baggesen.

Indbore, v. a. og rec. 1. f. bore. Ormen havde indboret sig (boret sig ind) i Træet. Deraf: Indboring, en.

Indbringe, v. a. 3. a) egentl. f. bringe. Nabningen var saa trang, at Instrumentet ikke kunde indbringes. b) give Fordeel, Binding, Indkomst; faste af sig. Dette Embede indbringer ikke meget. En indbringende Post, Handel, Forretning.

Indbrud, et. pl. d. f. voldsom Indtrængen, især for at stæle. At gøre Indbrud i et Huus.

Indbryde, f. bryde ind, bryde ind. — figurl. trænge ind i, overskride, "Snart vil en Hær af Ulkøfter indbryde i et saadant Rige." Kampmann. "Det er dem, som angiver f. Karsag t. den indbrydende Fordærvelse." D. Guldberg. — "Saaledes Borgers Hær indbryde paa mit oprørte Brøst." Rein. "Naar Mangel og Trængsel indbryde i Selstabet." J. Bøye.

Indbrænde, v. a. 2. brænde ind i ved Gld, v. gloende Jern ell. d. At indbrænde et Mærke i noget. 2. betegne v. et saaledes paasat Mærke; f. Gr. paa Hornene af Dvæg. "Areature, som indbrændes til Grænsning." Fr. 27 April 1768. — Deraf: Indbrænding, en. pl.-er.

Indbugt, en. Havbugt, som gaaer langt ind i Landet, Fiord. (Bib. Selsk. Skr. IX. 184.)

Indbutte, v. a. 1. butte, bøde noget indad. — Deraf: Indbutning, en.

Indbyde, v. a. 3. (f. byde.) bede, anmode een om at komme, indfinde sig p. et Sted, for at være Gæst, deltage i en Forretning, ell. i anden Hensigt. At indbyde een t. Middag (Middagsmaaltid), t. Aften. At indbyde til et Bal. "Hid indbød hans Fader og Slægt." Pers. (Beskr. Jfr. 71.) figurl. Et indbydende (tillokkende) Syn. — Deraf: Indbydelse, en. pl.-r. At modtage, aflaae en Indbydelse.

Indbygge, v. a. 1. indlutte m. Bygninger. At indbygge en Gaard. 2. bygge indvendigen. "Skal Kirken indbygges ell. prydes med Taarne." D. For. II. 22. 65. 3. bygge inden i en anden Bygning. "Vilse hellige Steder, som mestendeels vare indbyggede i et Tempel, ell. fandtes v. Siden derpaa." Guldberg. — Indbygning, en.

Indbygger, en. pl.-e. den, som er bosiddende i et Land ell. i en By. Danmarks, Kiøbenhavns Indbyggere. Island fik sine første Indbyggere fra Norge. (Derimod Beboere om Folkene i et enkelt Huus.) "Man taler ikke om den hele Jord's Indbyggere, men om dens Beboere, fordi Menneffene boe p. Jordens Overflade, ikke inde i Jorden; ligesom man taler om Fjeldboer, ikke om Fjeldets Indbyggere." P. G. Müller.

Indbyrdes, adv. og adj. [Jæl. innbyr-

dis.] 1. adv. paa begge Sider, een traad den. (mutuo.) De hjalp, understøttede hinanden indbyrdes. "De forpligte dem indbyrdes til at leve saaledes, enhver i Kald." Sneed. "Svo maa ikke vente, at indbyrdes have været uenige?" Guldb. (Hift. I. 23.) "Borgernes Kiærlighed til Højheringen, til sig selv indbyrdes og til hele Stat." Schytte. — "De forene alle Borgerclasser m. hinanden indbyrdes, m. deres Første." Engelst. (Ordet her og i flere Tilfælde egentl. overført.) Saaledes: de afgjorde Sagen indbyrdes imellem dem selv. 2. adj. gienkædig; hver, stær fra begge Sider. Indbyrdes Bistand: "Derfor J have indbyrdes Kiærlighed." Joh. 13. 35. Bib. af 1550. (Træ kan her dog gierne staae som adv.) "Der indbyrdes Fordindelse imellem Kæjters og Pavestolen." Schytte. (Indv. Reg. I. M. jvf. I. 364.) "Indbyrdes Uundervæsening tilmed stærkt i Gang; men en og anden Misbrug gaaer hermed og i Svang." Blicher. (Nordlyset. XII. 342.) (3 Et indbyrdes Krig br. nu hellere: indbyrdes Krig.) — Ikke fælden, især i noget af Skrifter, staaer det overflødig; f. Gr. "Den indbyrdes Uenighed, som brædder imellem Adels og Almuen." Kampmann. "Da vilde Folket ogsaa p. denne Dag have sin indbyrdes Pagt." Mønst. Fr. 1823. I. 479.

Indbytte, v. a. 1. faae ind ved Bøtte indverle.

Indbære, v. a. 3. bære udenfra ind. "Han lod indbære den Trøllestol." Blicher. — Deraf: Indbæring, en.

Indbøie, v. a. 1. bøie indad. Et indbøiet (mod Stængelen bøiet) Blad. — Deraf: Indbøining, en.

Indcassete, v. a. 1. indtræve Penge.

Inddele, v. a. inddeelte, inddeelt. f. et Heelt, stille ad i visse Parter ell. Afdelinger. Danmark er inddeelt i Stifter, Amt og Herreder. At inddele sin Tid rigtig. "Foretages Delingen regelmæssigt, saaledes at et Heelt adskilles i mindre Dele af et bestemt Antal og Størrelse, kaldes det at inddele; og udtrykker man denne Inddeling v. sandfællige Tegn, er det, at afdele." Müller. (Man kunde sige: at inddele har nærmest Hensyn t. det Hele, som deles; afdele nærmest t. Delene ell. Lodderne, ell. til en enkelt af disse. Man inddeeler en Mass i Lodder; man afdeeler et Stykke af Massen til Skovplantning o. d.) — Deraf: Inddeling, en. 1. Giernings, at inddele. 2. Bestaaenheden, at være inddeelt i Maaden, hvorpaa det er stillet. Man vil have Markens Inddeling forordnet. Danmarks gamle J. i Bygler og Herreder. Talens rigtige J. — Inddelingsgrund, en. Grund, Regel, hvorefter en Inddeling st. r.

iddige, v. a. 1. indluffe ell. afluffe
noget v. Diger. At inddige et Stykke
— Deraf: Juddigning, en.

idddrage, v. a. 3. trække ind ell. indbyde;
e til sig. At inddrage Sællene. 2.
e under, bringe, samle under. At inde
e Lande under sit Herredømme. Hans
ser bleve inddragne under Kronen.

idderie, v. a. 1. dreie en Ting ind i
anden; bringe ind i v. Dreining. At
reel Figurer i Elfenben.

iddriffe, v. a. 3. saae i sig v. at driffe,
ddrif en tilbøjelig Død af sinuende Ghrye
r." H. Bull. "Han — som Bageret
et med fladige Haand — og Døden
rifter m. gyseligt Naal." Acla. "Hvis
lffe langsomt, ordentlig og med fuld
idstthed inddrifies." Bagg. — figurl.
iddriffe Billedsaetser m. Undermællen.

red inddrifies den unge Herre en beo
fig Xistis for de numdens Friheds
udførelser." Mahbet. At jeg i sidste
netog inddriffe man dit sidste Kanden
r." Samme. (I en anden og usædvanl.
g, for: giennebrændes af, forekomme
det hos D. Guldb. "Gaa inddruffet
det af afgubige Meninger." Berd.
1. 105.)

idddrive, v. a. 3. drive ind. "Imels
Stene kan inddrives en Nagle." Elc.
2. (I Intrans. Bemærk. br. partic.
inddrivne Breg. — figurl. indtræde
Strengbed. At inddrive udtalte Afs
r. "Man kan lffe befale Folk at tænke,
den Raade, som man inddriver Stato
ell. anfører en Arigshær." Sæedorf.
Deraf: Juddriving, en.

idddryppe, v. a. 1. bringe noget draa
le, droppende ind. — Juddrypning, en.

idddyffe, v. a. 1. f. dyffe. "Hver Blad
inddyffes i frebeligt Blau." Prom.
at Ratten inddyffer hele Naturen."

f. — fig. At inddyffe Samvittigheden.
inde, adv. [3el. inni.] indtræffer i sin
rdning overhovedet det samme Forhold
nd, som ude i. ud, henne i. hen, hieme
i. hiem, ude i. ud, oppe i. op; ell.
ningt. Endelsen e betegner en Ræson
i ell. en Bæren paa ell. i (dat. ell. abl.);
ilmod disse Adverbier, uden denne En
e, betegne en Bevægelse ell. Rærmelse
Etudet (acc.) — Saaledes er inde: a)
Udsf. af ude: i Huset, lffe under aaben
mel. At Gaden er inde. Han man
nu ligge inde (om en Eng.) I Dag
er jeg inde; i Morgen vil jeg gaa ud.
inden.) Jeg saae ham nylig gaa ind
uset) og jeg troer, han endnu er inde.
det Udsf. af uden for. Jeg var inde i
ten; men han blev udenfor. Han sit lffe
et sidde inde i Stuen; men maatte
e i Klokket. At luffe sig inde i sit
it, paa sit Værelse. Etibet frøs inde

(i Havnen) 3: blev omgivet i
frosset, indefrosset. c) Kærnet
re, fra Grandjerne. Langt i
Dybt inde i Afrika. — figurl.
m. Penge (lffe udbetale dem e
for dem.) Fienden havde B
sin Magt.) "Han havde l
og Staderne deri." i Macc.
holde inde, holde op m. sin Ka
brænde, v. a. 2. tage een af i
tandg Ild paa Huset, hvor
Kongen blev indebrændt m.
— indefryse, v. a. deraf parti
sen, omringet, omfrosset m. 2
nen ligge endel indefroene Ga
indefroene Etib, som Klippe
ringe." Jastker. — Indehaver,
dehaver. — indeholde, v. a
1. rumme; udgiøre (om Sto
Kaler indeholder 42 Potter.
deholder 24 Tommer. 2. ind
l. Indhold. Dette Skrift indeh
nyttige Sandheder. 3. holde
detale. At indeholde noget
— indeflemme, v. a. indflutte
i et snævert Rum. Jeg stöder
flemt. Han blev indeflemt im
dens. — Indelighen, en. I
ligge inde. — indeluffe, v. a
laase f. en Person, saaledes at
komme ud, ell. for en Ting,
man el kan komme til den. Jo
indeluffede i Laarnet. Han l
efter sig, og nu var jeg indelu
indeluffet hos Bager da han
indeluft Plads 3: afluft, in
Indeluffe, et. pl.-s. en ind
begnet Plads eller Mark;
meget betydelig Størrelse. I
i Indeluffet. Indelutning
ningen at indeluffe. — inde
bruges kun figurl. i den Men
have i sin Børge, imellem Si
tillbage hos sig; med Bidegre
lighed. At indefiade med offi
ler. Dog siges: Han sad ind
besad) med mange Penge, —
en. Gidden, Dphold inde i Hu
set. Den bekendte J. Fader
bred, — indeflutte, v. a. 1.
fra det, som er udenfor, inde
indeflutter sig ofte paa sit Wa
holder sin Rone bestandig inde
være indefluttet i sig selv 3:
mellighedsfuld. 2. omgive,
m. noget, saaledes at Udgang
meent. Fodfolket blev indefluti
rtet. (jvf. indflutte, som i b
mærk. oftere bruges.) — indej
a) (om Formue, Penge) være
pitalen indeftaer i Godset, i l
beriet. b) være ansvarlig, ga
for. Han har lovet at indefta

flagen. Jeg indeftaaer for Følgerne. At indeftaae f. cens Tilstedeværelse. — indelukke, v. a. 1. indelukke i et afstængt ell. snevert Rum (stænge inde.). — indevant, adj. som er vant til idelig at være inde, som kommer lidet ud. — indeværende, adj. nærværende (om et begyndt Tidsrum.) I indeværende Aar, Maaned.

Inden, adv. og præpos. [Isl. innan.] 1. adv. i det Indre, indvendigen; intus. (jvf. indvortes.) Huset blev malet baade inden og uden. "Dette Slot brugtes da til Fængsel, og blev baade inden og uden meget fordærvet." N. (f. nedenfor de sammensatte adv. indenad, indenfor, indenfra, indeni, indentil, o. fl.) 2. præp. a) om Stedet, med Hensyn til dets Adskillelse fra et Rum udenfor Stedet, ell. til et indelukket Rum. (intra.) Det stete inden (ell. inden for) disse Vægge. At holde sig inden sine egne Grændser. Inden Retten: for Retten, medens den holdes, f. Dommeren. "Den Tilstaaelse, som gives inden Retten." (confessio judicialis.) N. Orsted. (Eunomia III. 474.) (En Levning af det ældre Sprogs Bøining og Brug ere de Udtryk: inden Ting, inden Gaarde, inden Døre, inden Huse, ic. hvor Substantivets Endelse er den gamle Genitivus, som præp. inden styrede, hvilket ogsaa i Adverbierne: indenbords, indenbyes; ic. er tiendeligt.) — Inden for Byens Grændser. Kom inden for (ikke: inden) Døren. Han har en Trøle inden for Vesten. (Om Forstel mellem: inden mine Døre og inden for mine Døre, inden Landets Grændser og inden for Grændsen, f. Høisgaards Syn. s. 1733.) — Inden i Huset findes intet Spor af den gamle Bygningensmaade, som man uden paa endnu opbager. Inden i Pyramiderne findes Gravkammer. Inden i Kirken ophængte man prægtige Tæpper, og uden paa (udvendigen) pyntedes den med Blomsterkrands. "Inden i vort eget Bryst — lyser mangen Gang en Straale af det glædeligste Haab." Mynster. — (Saaledes er Forstel mellem inde i og inden i. Det første er egentl. modsat uden for, og har nærmest Hensyn t. en anden Gienstands Væren i Rummet og til Afstanden fra det, som er udenfor Rummet; det andet modsættes baade uden paa og uden for, og har Hensyn til det indre Rum selv og dets Bestaenhed. F. Ex. Han var, han blev længe inde i Gulen. — Jeg fandt nogle Forsteninger inden i Gulen, andre uden for den. — Men derimod: Jeg fandt dem dybt, langt inde (ikke: inden) i Gulen. Jeg var længere inden i Gulen, end han. — Jeg glemte det inde i, længst inde i Skabet. Men derimod: Inden i Skabet ere mange Rum.) — Inden om: indenfor og tillige i en Strækning langs

m. ell. omkring noget. At gaae inden Gierdet. At ride inden om Borden. Inden paa, paa den indvendige Side. Kline noget inden paa Døren. Mødt. ud paa. b) om Tiden: før, før end, tidligere end; ante, intra. (p. Spørgsmåket naar?) Det maa ske inden Åsten. Ind paaften kommer han neppe igien. Det vil sig inden saa Dage (ere forløbene), inden Åld. 3. Ved Sammensætning med den ere følgende adv. dannede: inden At læse indenad: i Bog (modf. udenad; mindre brugeligt.) — indenbords, inden Borde, i Skibet; indens og udenbords — indenbyes, i Byen; ikke uden for (mest som adj. indenbyes Folk.) — indidig, adv. inden for Diget. — indidørs, inden Døre, inde, hjemme i Huset. Han drifter vel indendørs, men alene udenfor Huset. — indenfields, inden et Fjeld ell. en Fjeldstrækning. (B. E. S.) — indenfor, til, i det Indre; det modsat af udenfor. Kom indenfor! (til den, der beder at træde ind i Huset, i Stuen.) Jeg hørte ham indenfor. Nogle flode uden for Kredsene; Andre indenfor. — indenfra det Indvendige, fra et Sted, fra indenfor. Døren maa oplukkes indenfra — indengårds, adv. inden for Gaardens ell. Gaardspadsens Grændser. — indengierds, inden for Gierdet. — indeni, ell. i det Indvendige; indvendigen. Et forgyldt indeni. (Men: Inden i Huset) — indenlands, adv. inden for Landets Grændser, hjemme i Landet. At reise indenlands. — indenlandst, adj. som hlemme i, hører til, frembringes i et Land. Indenlandst Handel; indenlandst Færdsel — indenom, f. ovenfor v. præp. inden om. — indenrigs, inden Rigets Grændser (br. som adj. og er da egentl. det for Rigslyds Skyld forkortede: indenrigst. Endes: indenrigs Handel, Told, Skat.) — indenstærts, inden for Skærene. At indenstærts. — indentil, paa den indvendige Side, indvendigen. (modf. udenpaa jvf. uden, 3. — indenvolds, adv. uden for Borden. (Ringe.)

Inden, conj. førend, forinden. (antequam.) Inden Sol gaar ned. Jeg vilter at see ham, inden han reiser. Jeg kan kaldes lykkelig, inden han er død.

Inden, Indere — en adjectivisk Endelse, der af nogle ansees for comparativ inde; men kun br. med best. Art., og da mentruffet t. indre, (ligesom ogsaa i indersk; f. nedenfor) i Bemærkelsen: længere, dybere inde; ell. blot for: indvendig. Den indre og den ydre Side. Den indre Side seer endnu op ud. De indre Dele. "Det Indre er, hvad der er under Overfladen; det Ydre er, hvad der er paa den. Det Indre omfatter da

ndvendige og det Indvortes." Müller.
 inderst.) = 3 Sammens. bruges ders
 følgende Ord: Inderdeel, en. den in
 ndvendige Deel af noget; det mods. af
 deel. Inderfald, et. t. Skibs: et vist
 6 Lougværk. Inderfladt, en. indvends
 lade. Inderfiortel, en. R. som man
 m. under en anden; mods. Overs
 l. (N. Mich. Nalborg.) Inderfaale,
 den inderste, Foden nærmeste Saale i
 og Støvler; Bindsaale. Inder
 en. den Elde, som vender indad.
 sat: Inderfide, Ildfide.) Inderfæ, et.
 som er til Befædning, som sidder
 f. andet Fæ; Dræt. Inderærme,
 Erme i et Klædebon. der bæres inden
 andet. = Ligeledes bruges Indre som
 st. dog ei med ubest. Art. Husets In
 ell. det Indre af Huset. Menneftets
 re. Sjælens Indre. "Omhed aanded
 af hans Indre?" S. Staffeldt. "Ei i
 dens mørke Indre, der hvor ingen
 rner tindre." J. E. Helberg. "Hvor
 gen ind i Kundens Indre sig slænger i
 fket Stiul." J. Smidth.
 nderlig, adj. 1. egentlig: indvendig,
 ortes, som er inden for, inden i noget;
 er denne Bemærk. næsten ubrugelig.
 ilgiv, om jeg imellem lidt svag dig sp
 jeg er det inderlig ei." Bagg. Thora.
 ang; hvor dog ligesaa godt, og hellere,
 de have staaet indvortes.) 2. (efter det
 innig.) som kommer fra Menneftets
 re; virkelig, levende, hiertelig, dybt
 . En inderlig Kiærlighed, Høilagteise,
 røvelse, Glæde, "Den inderlige, fors
 lige, i Raad og Daad samvirkende Fors
 g." Mønster. Det er mit inderligste
 te. "At vise, hvor inderlig vi ønskede
 sterlignende, om ikke opnaae dette Mønster."
 bef. — adv. Han havde hende inderlig
 . — Inderlighed, en. ud. pl. Hierte
 ed, Oprigtighed, sand og levende Følelse.
 Inderst, adj. superl. af (indere eller)
 re. som er længst, dybest inde. De ins
 ste Bærelser. Rigets Inderste. Det kom
 hans Hiertes Inderste. "Din Lov er
 dit Inderste." Ps. 40. 9. (jvf. Indre,
 der inder.) — adv. inderst i Stuen, i
 len. "Inderst er det, som er mest
 nt fra Overfladen, eller Ildfiden. —
 n indre Dør er nærmere Ildgangen,
 den inderste Dør; men alt det Indre
 latter tillige det Inderste. Et Menne
 Indvortes eller Indre er tillige dets
 derste; thi Alt er her usynligt." Müller.
 Inderste, en. pl.-r. den, som p. Læns
 sidder til Huse, boer til Leie, enten
 en Gaardmand eller Huusmand; en
 fiddet.
 Indeslæde, indeslutte, indeflaae, m. fl.
 venfor under inde.

Indfald, et. pl. d. f. 1. en Flendes
 Indbrud, Indtrængen i et Land. De Svens
 kes J. i Norge. 2. en pludselig opstaaet
 Tanke; Mening, noget, som uden Efters
 tanke rinder een i Sinde. "Ret som jeg
 kom ud i Lusten, fik jeg et Indfald."
 Holb. (Barselst.) "En Tanke, hvis Ri
 melighed er enten ingen, eller ikke prøvet,
 kan kaldes et J." Sporon. 3. en uforbes
 redet Vittigheds Uttring (dog altid med
 Tillægsord.) Et vittigt, artigt, blidende J.
 Han har undertiden gode Indfald. (En
 Indfaldskræmmer: den, som alt f. hypp
 pigen kommer frem med Indfald. Rahbek.
 Fortæll. I. 5.)

Indfald, et. Substantivet t. falde ind
 br. ei i egentlig Bemærk. men deraf haves
 i det mathemat. Konstsprog de Udtryk:
 Indfaldslod, Cathetus; Indfaldspunkt,
 punctum incidentæ; Indfaldsvinkel, an
 gulus incidentiæ.

Indfalde, v. n. (f. falde ind.) bruges
 aldrig i egentlig Bemærk. og fælden for:
 indtræffe, (Mystaarsdag indfalder i Mar p.
 en Søndag) ell. for: indbrænde: tage sin
 Begyndelse. "Den indfaldende Nat nødte
 dem at blive hvor de vare." Bandal. (Mins
 desm. II. 194.) — Derimod part. indfalden.
 1. som er falden ind, styrtet omkuld, især
 indad. En indfalden Bæg. 2. indsvunden,
 mager, som har mistet sit Fuld. Mager og
 indfalden i Ansigtet. Indfaldne Kinder.

Indfælde, v. a. 1. fælde ell. føle sammen
 ell. ind i, v. Hielp af en Fals. At indfælde
 et Ark i en Bog. At indfælde et Stykke
 Træ. — Deraf: Indfælsning, en.

Indfange, v. a. 1. fange, ell. fdae i sin
 Magt den, som er undløben ell. sluppet ud.
 At indfange en Bisværmer; indfange bort
 løbne Slaver.

Indfare, v. n. 3. f. fare ind. br. kun
 i Talemaaden: At komme indfarende. Han
 kom indfarende (ell. farende ind) i Stuen.
 Da Skibet kom indfarende i Havnen.

Indfart, en. 1. Stierningen at fare ind,
 løbe ind, drage ind. En stor Folkestare
 ledsagede ham v. hans J. i Staden. Skis
 bet stødte paa v. dets J. (Indseiling) i
 Havnen. 2. Wei, Adgang, Indløb for
 Skibe. (f. Indløb.) Denne Havn har en
 smal Indfart.

Indfatte, v. a. 1. omgive, indslutte m.
 en Rand ell. Ramme. At indfatte en Dia
 mant. Adelskæne indfattes sædvanlig i
 Sølv. At indfatte et Billede i en Sølv
 ramme. — Indfatning, en. pl. — er. 1.
 Stierningen at indfatte. 2. det, hvormed
 noget er indfattet ell. omgivet. Et Billede
 m. kostbar J. Indfatning om et Blom
 sterbed.

Indfed, adj. fed indent; gennemfed.
 (B. S. Ordb. Dec. Mag. II. 326.)

Indfile, v. a. 1. bringe ind i v. Fiels af en Fil. At indfile en Ridse, Rende i Jern. At indfile Figurer. — **Indfiling**, en.

Indfiltre, v. a. 1. d. s. f. filtre. (W. S. D.)

Indfinde, v. rec. 3. (s. finde,) komme, møde, vise sig nærværende til en vis Tid, i en vis Hensigt. Han vil nok indfinde sig t. rette Tid. At indfinde sig for Retten, i en Forsamling, ved et Møde. Han har endnu ikke indfundet sig med Pengene.

Indflaade, v. a. 1. bringe Sommer ind, samlet i Flaader. At indflaade Trælast i Havnen. (Langebet.)

Indflette, v. a. 1. bringe ind i v. Fletning. At indflette Perler i Haaret. 2. blande imellem paa en passende Maade. Denne Fortælling har han smukt indflettet i sit Skrift. "De Meninger, som kaldes de herskende, fordi de ere indflettede i de Flerstes Tanker." Mynster. — **Indfletning**, en.

Indflikke, v. a. 1. (mest sig. i dagl. L.) blande ind imellem, og især uden Hensyn t. det Passende. Han har indflikket mange uvedkommende Ting i Bogen. Dette er noget, han selv indflikker i Fortællingen. — Deraf: **Indflikning**, en.

Indflugt, en. den Gjerning at flye ind. (W. S. D.) Kiendens Indflugt til Byen.

Indflyde, v. n. 3. (et.) s. flyde ind. Der er indflydt meget Brag p. Stranden. 2. figurl. komme iblandt, blandes imellem. At lade Stiemt indflyde i sin Tale. Jeg kan vel ogsaa lade et Ord indflyde i Sagen.

Indflydelse, en. [af det foregaaende v. men br. aldrig egentlig, og kun i følgende Bemærk.] Evnen at virke p. andre Ting ell. Personer, og Uttringen af denne Evne. Lustens J. paa Menneſkets Sundhed. At have Indflydelse ved Hoffet, hos Kongen.

Indflye, v. n. 1. lye hen til, søge sin Tilflugt til. At indflye t. Kongens Raade. (Heldent.)

Indflytte, v. a. 1. flytte noget ind i ell. paa et Sted. At indflytte sit Gods fra Landet (t. Byen.) jvf. v. n. flytte ind. — **Indflytning**, en. Gjerningen at flytte ind (saavel i transitivt, som intrans. Bemærkelse.) Ved Løjets J. led det megen Skade. Han fortslede sig ved Indflytningen til Byen.

Indflyve, s. flyve ind. At komme indsflyvende.

Indfolde, v. a. 1. folde noget indad, lægge en indadsværet Fold paa noget. 2. sætte (Creature) i Fold. (W. S. D.)

Indfordre, v. a. 1. indkræve. 2. indskalde, opfordre til at møde. — Deraf: **Indfordring**, en. pl.-er.

Indføre, v. a. og rec. isøre, spæde i varme, tykke Klæder s. at modstaae Kulden. At indføre sig mod Kulden. Drengen blev godt indført.

Indfragt, en. Fragt ind til et Sted. Fragt af indgaaende Væter. Indfragt og udfragt. (Langebet.)

Indfrede, v. a. 1. indbegaae, frede Begn. At indfrede en Mark, en Etos. "Tætte Begn indfredet Holen holder." L. Lund. — Deraf: **Indfredning**, en. pl.

Indfrie, v. a. 1. i Almindelighed: folde en Forpligtelse, man selv har reakt sig. At indfrie et Løfte, Tilfagn. "for lige (v. et Angreb) at indfrie den Udmaning, han havde givet." Kabb. (D. VI. 552.) 2. give Penge ell. Penges Bæf. af faae noget tilbage, man har givet sig; indløse. At indfrie et Pant, en Skrivning, Obligation. = indfrikelig, som kan indfries. — **Indfrielse**, en. pl.

Indfrosen, adj. v. br. i dagl. L. (men neppe sprogrigtigt) for: indfrosket (s. indefryse under inde.) Derimod rigere: Stenen var indfrosen i Isen heel ell. trindt omgivet af Isen.

Indfulgt, partic. af det ikke brugte indfølge. Han blev indfulgt til Børn en stor Skare.

Indfælde, v. a. 1: d. s. f. fælde. 5. maa indfældes et heelt Stykke i Kiolen. Deraf: **Indfælding** ell. **Indfældning**, en.

Indfængsle, (W. S. D.) s. fængsle.

Indfærd, en. Indreise, Indfart (1.)

Indfæste, v. a. 1. giøre noget fast i anden Ting. (s. fæste, 1.) At indfæste Som. En indfæstet Maal. 2. faae i fiddelse ved Fæste. (s. v. a. fæste, 2.)

Indfæstning, en. 1. Gjerningen at indfæste. 2. Kiendelse, som en ny Fæstet en Bondegård ell. anden Jord giør Gieren. Han gav 500 Rigsdaler i J.

Indføding, en. pl.-e. den som er i Landet, af indentandske Forældre; Indfødt. (modf. Udlandning.) A. S. D. Golling.

Indføderet, en. Lov, som bestemmer Indfødtes Rettigheder og Adkomster, som for Fremmede; it. Rettigheder, som den Lov giver. Han har faaet Indføderet.

Indfødt, adj. v. (s. føde.) født i et Land, med Hensyn og i Forhold til den En indfødt Dans. At giøre Forfælder indlem Indfødt og Udlandinge. De Indfødtes Ret.

Indføie, v. a. 1. bringe ind i og frem v. Sammensætning. (W. S. D.) "I store Bygning, hvor alt Tilværende indføiet, i den vilde, frie Natur." M. s. indfætte, som oftere forekommer.

Indføre, v. a. 2. bringe ind, føre (s. føre ind.) At indføre Korn, indføre fremmede, forbudne Væxer i Landet. 3. ledsage een ind med en vis Hensigt. At indføre fremmede Gæstgæder hos Kongen. 3. føre i Brug. At indføre nye Læge, et nyt Sprog. 4. fremføre, indlede

Bruger undertiden at indføre Vers i Prædiken. 5. skrive ind, føre til. At indføre en Post i sit Regnskab.

At indføre et Brev i Copiebogen. (om Skuespil) fremstille i, anbringe. m. m. Digtere have undertiden indført etlige Personer i deres Lustspil. 7. i sproget: tilægge Skuldherren en Deel Skuldnerens Gode, i Mangel af rede.

At gøre Udlæg i Skuldnerens Gienstande; gjøre Udlæg i Skuldnerens Gienstande. "Sagsøgeren kan og lade sig indføre i, som den Skyldige arvet haver." D. 1. 24. 30. "Haver Rogen sig i en Afsagens Sordegode — ladet indføre." V. 7. = Indførelse, en. Gierningen at føre, i Alm. ell. især i Bemærk. 2-6.

Indførsel, en. 1. Gierningen at føre ind og Bæret ind. (s. indføre, 1.) Indførsel af fremmede Bæret. Deraf: Indførselstold. 2. den Retshandling, at føre sig en Skyldners Giendoms efter foreværende Dom og Udlæg. At gjøre J. i eens.

"Da skal Indførsel og Udlæg skee, i det næste Gode." D. 8. 1. 24. 25. "Lager Rogen Nam ell. Indførsel i anden andes Gode." V. 6. 9. Deraf: Indførselsdom, en. (D. Lov. 1. 24. 28. Roms m.) Indførselsforretning, en. Udførselen af den Retshandling, hvorved Indførsel skeer, og sammes skriftlige Optegnelse.

Indgaae, v. n. 3 indgik, (er) indgaaet (indgangen.) 1. i den egentl. Betydning: gaae ind) forekommer det vel i alle Skr. og i Bibelovers. samt undertiden i flere Stil; men ellers neppe, ell. kun i poet. "J, som indgaae ad disse Porte." Ps. 7. 2. "Da han var indgangen i Huset i Folket." Marc. 7. 17. "At ligge Almisser dem, som indgik i Templen." Ap. G. 2. 2. figurl. komme ind med, indgive. At indgaae med en Forestilling t. Kongen. — Indgaaende, part. (s. gaae ind, 2.) J indgaaende lige, med indgaaende Raaned (s. indkommende, begyndende.) Indgaaende Bæret s. Bæret som indføres.

Indgaae, v. a. 3. indlade sig i, slutte sig til (forbindelse.) At indgaae en Pagt, Forbund, et Forbund, Forlig med een. "Et Forbund, der kan indgaaes og ophæves efter Behag." Mynster. (Præd. 1823. II. 2.) At indgaae Egetestam. m. en. Disse Testam. vilde han ikke indgaae.

Indgang, en. pl. -e. 1. Gierningen at gaae ind, Indgaaen. J. og Udgang gienskab i en Port. — Ugentl. a) Udgang. At gaae fri J. til een. b) Bifald, Fremgang, Ansøgning, Forestillinger sandt ingen. hos Ministeren, Collegiet. "Taler jeg om vens Ord, og jeg finder Indgang hos dig." Mynster. 2. Stedet, man gaaer ell. kommer ind igennem; Aabning, Mundning, Str. Hovedindgangen t. Slottet. "Meden under disse Kamre var Indgangen fra

Uften." Ez. 42. 9. "Den er en stor Stab ved Indgangen til Landet." 1 Macc. 5. 46. Gibraltar ligger v. Indgangen til Middelhavet. 3. Begyndelse. Ved Kærets J. Kærets første J. 4. Indledning t. en Tale, Prædiken. "Den Indgang var for lang." (P. Paars.) = Indgangspenge, pl. det som betales for at blive indladt paa et Sted, m. m. Indgangsret, en. Rettighed til at gaa ind til et Sted. Indgangseddel, en. S. som giver Ihændehaveren Indgangsret. (W. S. D.) Indgangstale, en. Tale, som een holder v. et Embedes Tiltrædelse ell. d. (Langeb.) Indgangstold, en. d. s. f. Indførselstold.

Indgiæld, en. ud. pl. Giæld, som skuldes til et Bo. "Indgiæld og Udgæld." D. Lov. V. 2. 27.

Indgiemme, v. a. 2. giemme inde i Huset. (Langeb.) Snarere: indgiemme. Indgiemme, v. a. 1. s. giemme. At indgiemme Dvæget.

Indgierde, v. a. 1. indelukke, indhegne m. et Stierde. At indgierde en Mark, Skov. — Deraf: Indgierdelse, en.

Indgift, en. pl. -er. -det, som gives ind, især: saameget af et Lægemiddel, som p. eengang indgives. (Dosis.) En Indgift af to Unser.

Indgive, v. a. 3. (s. give ind. At indgive sig i en Munkeorden. (Hvitfeldt.) 1. give ind, levere ind. At indgive en Ansøgning, et Forslag, en Klage. 2. bringe een paa noget, indstøde; bibringe. "Som tidligt mig den Følelse indgav, at det er skolt at være sødt i Norden." Grundtvig. "Denne Roes, din Elskov dig indgav." Rahb. At indgive een et Anslag. "Kun Overbevissning formaaer at indgive os Agtelse f. en hidtil mistænkt Person." Birtnær. — Deraf: Indgivelse, en. 1. Indstødelse, Tilskyndelse. At gjøre noget efter en Andens J. En guddommelig Indgivelse. 2. noget som indgives, indleveres. Efter min J. til Dyrigheden. (I denne Bemærkelse bruges ogsaa, især i Embedsstil, Indgivende.) — Indgivning, en. i Alm. Gierningen, at give ind. Indgivning af Lægemidler.

Indgnide, v. a. 3. (s. gnide.) bringe noget ind i v. Gnidning. At indgnide en Salve i huden. — Deraf: Indgnidning, en.

Indgrave, v. a. 3. bringe ind i v. Gravning ell. Udgravning. (jvf. udgrave.) At indgrave Figurer i Staal. Indgravet Arbejde. Indgravet Skrift. (Sir. 45. 20.) Røven har indgravet sig i Hølen. — figurl. dybt indgravet (bevaret) i Erindringer, Husommelse.

Indgreb, et. Indsnit, Indstaaet Hul i en Ting, som tiener til at gribe og holde den i. (Langeb.)

Indgreb, et. pl. d. f. Stade, Krænkelse, Forurettelse. "Indgreb af en selvraadig Billie." D. Guldb. (B. Bist. II. 230.) At giøre J. i eens Rettighed, Embede. "Da gjorde han bestandig Indgreb udi Bondens Ret." Ohlenschl. (Gafon J.) "En Stat — der maatte lide eet Indgreb i dens Ræring og Grændser efter det andet." J. Bone. "Er det fordi — vi frngte f. ethvert Indgreb i Lovens Herredomme?" Mynster.

Indgribe, v. a. f. gribe ind. — Indgribning, en. Et Plus J. i et andet.

Indgroe, v. n. 1. (er.) egentlig: groe ind i, groe tæt i hinanden. Træerne ere indgroede i hinanden. figurl. indgroet: lange tilvant, rodsættet. Et indgroet Fod. Indgroede Forbomme. "Det var dem en indgroet Bane." Guldb. (B. Bist. I. 767.) "Eigensidigheden derover er saa indgroet med Banen." Baltholm.

Indgrændse, v. a. 1. indskrænke, sætte Grændser om eller for noget. (Kingo.) "Saa maa den ene endelige Mulighed sætte Skranke for den anden, den ene indgrændse den anden." Gillskov. "Hvorvidt deres Magt var indgrændset af Lovene, har man ikke sagt os." D. Guldb. (B. Bist. II. 229.) At indgrændse (afgrændse) en Mark. "Man indgrændsede disse Eendomme v. visse Markeskiel." Guldberg. — Deraf: Indgrændsning, en.

Indgroft, en. pl. - er. Groft, som er inden for noget, inden for et Gierde.

Indgrofte, v. a. 1. indhegne, adstille v. Grofter. At indgrofte en Mark. — Deraf: Indgroftning, en.

Indgyde, v. a. 3. f. gyde. — 2. figurl. give, bibringe. At indgyde een Haab, Trøst, Tillid. "Skulde denne Riærlighed ikke indgyde ham Enst til at adlyde ogsaa denne Befaling?" Balth. "Først Evigheden dig skal Trøst indgyde." Pram.

Indhage, v. a. 1. sætte en Hage i noget; sætte een Ting i en anden v. Hjelp af en Hage.

Indhale, v. a. 1. f. hale, 1. At indhale et Tong. "Hvor snart m. lette Baad var Skibet at indhale." Bessel. — Deraf: Indhaling, en. Sællens Indhaling.

Indhamre, v. a. 1. bringe ind i ved Hammerflag. At indhamre et Mærke i noget. — Deraf: Indhamring, en.

Indharve, v. a. f. nedharve.

Indhave, et. d. f. f. Indbo. (sælbent og næsten forældet.)

Indhavn, en. pl. - e. Havn, som ligger indenstærst, ell. inden i en Fiord og saaledes, at Havet ikke staaer lige paa den; modsat: Udhavn.

Indhavne, f. havne, v. n.

Indhed, adj. indvortes hed; gienemhed. (Moth.)

Indhefte, v. a. 1. (jvf. heste.) bringe ind i v. Fæstning. At indhefte et last Kærl i en Bog. (Derimod: at heste en Bog.) — Indheftning, en. Løse Røbberes J.

Indhegne, v. a. 1. omgive, indelæsse med Hegn. At indhegne en Mark med levende Gierder. "Store Gletter, som Jægen indhegner, besaaer eller bebooger." Snerd. "Haver Rogen Mark, som ei med Gierde ell. Groft p. nogle Steder indhegnet er, men med Aa." D. Lov. III. 13. 41. — figurl. "Hvor ubestegne Klipper indhegne Fred." Evald. = Indhegning, en. 1. Gjerningen at indhegne. 2. Hægen en Mark. Hæget har brudt igjennem Indhegningen. — Indhegningsgroft, en. G. som tjener til Hegn.

Indhente, v. a. 1. (f. hente.) 1. nær een, som er forud. Han var alt saa langt forud, at vi ikke kunde indhente ham. 2. bringe t. Veie v. Anmodning, Ansøgning. At indhente Dørlighedens Tilladelse, Annemandens Erklæring. 3. modtage, indføre v. Sendebud. Han blev indhentet m. for Høitidelighed. — Deraf: Indhentning, en.

Indhold, et. ud. pl. 1. det, som en Ting rummer, indbefatter, ell. kan rumme. Et Bryggerkar af 50 Toners J. At udmaale et Legemes kubiske J. 2. det, som et Skrift, en Tale handler om, gaar ud paa. Han fortalte os Talens Indhold i Korthed. En Bog af blandet, af historisk J. 3. Tavle, Fortegnelse over en Bogs Indhold: Indholdsliste, Indholdstale. Indholdet findes v. Enden af Bogen. = Indholdsfylde, en. Rigdom paa Indhold; Bestaaenheden ved en Gienstand, at give meget Stof t. Eftertanke, Betragtning, Rørelse, m. m. (J. E. Friberg.) indholdsig, adj. som indeholder meget, er rig paa Indhold.

Indholt, et. pl. - er. [af A. S. og A. E. Holt, Træ.] Træer eller Ribben i et Skib, som udgiøre det indvendige Støt, og hvortil Planterne sættes. (Bib. S. Sk. 1800. II. 268.) f. Indtommer.

Indhug, et. den Handling, at Røttet hugger ind. Røttet gjorde Indhug paa høire Fløi.

Indhugge, v. a. d. f. f. hugge ind i transitiv. Bemærkelse. At indhugge Røttet i Steen. — Deraf: Indhugning, en.

Indhule, v. a. 1. hule noget indet ell. indentil. Strandbassen er indhulet af Havet. (B. S. D.) — Indhulning, en. Gjerningen, at indhule noget.

Indhuul, adj. huul indad, hult; concav. — Indhuulhed, en. ud. pl. Bestaaenheden, at være indhuul. (B. S. D.)

Indhuus, et. pl. - huse. Stuehus, Huus p. Landet, som Familien bor i; Modfærtning til Udhuus. (Deen. Mag. I. S. 61.)

Indhvalve, v. a. 1. bedække ell. indslutte (Rum) indentil m. Hvalvinger. Et indhvalvet Rum: (B. S. D.)

Indhulle, v. a. 1. svøbe ind i, lade et bedækkes m. Klæder ell. andet Stul. indhulle sig i sin Kappe. Hun var indhullet fra Hoved til Fod. "Et romantisk — der halv indhyller, halv fremhæver de kraftige Ledemod." E. Hauch. — et. Denne Sag er endnu indhyullet i et Mørke. "Overgangen i det tilkomende Liv er indhyullet i Mørke for os." Anst. "Stiebner, som indhyller Menskets Vel i Mørke." Samme.

Indhælde, v. a. 1. overgive i eens Hænder, lade noget komme een til Hænde. (B. S. D.)

Indhænge, v. a. 1. ophænge noget inde i, som for hang ude. Alt Løst maa nu indhænges i Aften.

Indhøst, en. ud. pl. det, som indhøstes, Høst, Afgrøde. (B. S. D.)

Indhøste, v. a. 1. bringe Sæden i Høst, sætte Sæden i Løden. (Moth.) Bygget er i Høst med at høste, og Rugen fik vi høstet i Gaar. (Eigesom høste br. om atllige Markarbejder, som høre til at re, tørre og bierge Sæden: saaledes høste især om at føre Sæden hjem og i us; hvorfor man undertiden m. dette Ord aa forbinder et Bibegreb om, at Høsten tilendebragt, og brugt det absol. De fleste Bønder her i Egnen have indhøstet.) = Deraf: Indhøstning, en. (s. Høst.)

Indianer, en. pl. -e. Een, som har hjemme i (Øst- ell. Vest-) Indien, som er af indiske Forældre. — Indianerinde, et indisk Fruentimmer. (indiansk, s. indisk.)

Indigo, en. Et blaat Farvestof, der findes af adskillige Planter (af Slægten indigofera.) = indigoblaa, adj. som har en blaa Farve, der frembringes ved Indigoplante, en. P. som giver Indigo.

Indise, v. a. 1. bringe (et Skib) ind i en giennem Isen, ved at hugge den op. indise et Skib fra Rheden. — Deraf: Indisning, en.

Indisk, adj. som er fra Indien, tilføjer ell. kommer fra Indien. (Ogsaa: indiansk; dog er det første mere brugeligt.)

Individ, et. pl. -er. (af Lat. individuum.) en enkelt, i sit Væsen fuldstændig særskilt Gienstand af en vis Art eller Lægt. (Fr. Individe. Særveesen. v. Aph.)

Indjage, v. a. 3. s. jage. — figurl. At indjage een Fugt, Skrak o: bibringe, sætte i Skrak.

Indkalde, v. a. 2. s. kalde. (At kalde en ind fra Gaden.) — Ugentl. a) forbre, een skal møde, enten s. Retten ell. ved det Råde. At indkalde (indkægne) een

f. Polikretten. At indkalde Soldaterne f. deres Regiment. Indkalde Arvinger efter en Afsød (i Aviserne.) b) siges det om de Studenter, der efterat have m. Udmærkelse giennemgaaet en Examen, indkaldes (navnligen fremkaldes) og offentlig berømmes. — Deraf: Indkaldelse, en. I. i Aviserne. At møde efter Indkaldelse.

Indkaste, v. a. 1. s. kaste ind. De indkastede Bomber. (At indkaste o: indgræfte en Mark. f.elden.) — Indkastning, en.

Indkig, et. ud. pl. Leilighed t. at kunne kigge ell. see ind. At have Indkig i Naboens Gaard. (dagl. Tale.)

Indkigen, en. ud. pl. Stieringen at kigge ind.

Indkile, v. a. 1. drive Kiler ind, eller noget, der er dannet som en Kile. At indkile et Stykke Træ. "Rubinen rød, indkilet i Klippefjælen." Ohlenschl. (Nord. Sud. 155.) — Deraf: Indkiling, en.

Indkitte, v. a. 1. sætte ind m. Kit. At indkitte en Rude, et Stykke Glas.

Indkiæde, v. a. 1. figurl. bringe flere Ting i en nøie sammenhængende Forbindelse. At indkiæde et Spørgsmaal i et andet. "Indkiæder ikke hver Art af levende Væsener sig i den anden?" E. Rothe. — Deraf: Indkiædning, en. "Alle Delenes Indkiædning i hinanden." E. Rothe. (Nat. Betragt. III. 8.)

Indkiøb, et. pl. d. s. 1. Handlingen at kiøbe ell. indkiøbe. At giøre J. til Huusholdningen. Det har kostet saameget af. (i) første Indkiøb. 2. det, som kiøbes, som er indkiøbt. Dette er mit hele Indkiøb. = Indkiøbspris, en. den Pris, hvorfor man har kiøbt noget. At sælge noget for Indkiøbsprisen.

Indkiøbe, v. a. 2. (s. kiøbe ind.) kiøbe enten til eget Forbrug i Huusholdningen, ell. til Udsalg i mindre Dele. Jeg har indkiøbt Brænde til Vinteren. At udsælge de Varer, man har indkiøbt.

Indkiøre, v. a. 2. føre ind paa Bogn. At indkiøre Korn. (intrans. At komme indkiørende.)

Indkiørsel, en. pl. -er. 1. Stieringen at kiøre ind. Kornets J. 2. Sted, hvor man kan kiøre ind. Der er ingen god Indkiørsel til denne Gaard.

Indklamre, v. a. 1. indslutte noget (i Skrift ell. Tryk) imellem Klamre ell. Hæger. Det Indklamrede er Tillæg af Udgjæver. — Deraf: Indklamring, en.

Indklemme, v. a. 2. klemme, trykke noget indad. Indklemt Brod. (forst. fra indklemme.) — Indklemning, en.

Indkline, v. a. 1. (s. kline.) bringe ind imellem, sætte i v. Klining. At indkline (kline) Leer i Sprækker, Ribser. Indkline et Blad i en Bog. — Indklining, en.

Indflippe, v. a. 1. (s. Flippe.) At indflippe et Mærke i noget.

Indflæde, v. a. 2. a) At indflæde en Monne: høitidelig isøre hende den bestemte Dragt, og indlemme hende blandt Klostersøstrene. b) figurl. foredrage, fortælle, fremsætte noget uden at bruge de egentlige Ord og Udtryk, eller paa en formildende Maade. At indflæde noget i en Bignelse, Fortælling. "Grækerne indflædte Alt i lærerige Fabler." Schytte. "De indflædte Alt i Billeder, og hyllede Sandheden ind i Fabler." D. Guldb. "De Billeder og Bignelser, hvori den indflæder sine Lærdomme." Mynster. Han søgte at indflæde det sørgelige Budskab saa godt han kunde. — **Indflædning**, en. pl. -er. 1. Gjerningen at indflæde (a). 2. indflædende, billedlig Fremstilling ell. Foredrag. "I Stedet for at sige sine Tanker lige ud, begyndte han at tænke p. en Fortælle, en Indledning, en Indflædning." Rahbek. "Disse Grunde indeholde det samme, under en sandfællig Indflædning." Birkner.

Indknebe, v. a. 3. egentlig: knibe eller klemme sammen, i et mindre Rum; figurl. indskrænke. At indknebe sine Udgifter. "Efterat han havde indknebet Fienden næsten t. denne ene Bn." Kampman. En meget indkneben (trang) Bolig. "Da disse første Renneker — vist ikke have været fornøiede med at boe saa indknebne, som vi." D. Guldb. "Den jordiske Rødtørst, Gierret indknebende og kummerfulde Tjeneste." Mynster. — Deraf: **Indknibning**, en.

Indknuge, v. a. 1. knuge, trykke noget indad, ell. saaledes at en Fordybning frembringes.

Indknytte, v. a. 1. s. Knytte. At indknytte (knytte) noget i et Torkløde. (At indknyttes i Forbindelser. B. S. D.)

Indkoble, v. a. 1. dele i Kobler. At indkoble en Mark. (B. S. D.)

Indkoge, v. a. 2. a) formindste v. Rogning, bortkoge. At indkoge noget til Halvdelen. b) neutr. indsvinde ved Rogning. Man maa lade Gæften indkoge (koge ind) til det Halve. — Deraf: **Indkogning**, en.

Indkomme, v. n. 3. 1. egentl. (s. komme ind.) "De fangede ham og alle dem, som vare indkomne m. ham." 1 Mac. 12. 48. 2. indfinde sig m. noget, fremkomme. (forst. fra komme ind.) Han indkom med en Begiering t. Øvrigheden. "Færend han noget s. Medhjælperne lader offentlig indkomme." D. Lov. II. 9. 6. At indkomme med en Ansøgning, Klage. Hans Beretning er endnu ikke indkommen. 3. vdes, betales. Pengene, Skatterne ere endnu ikke indkomne. 3. tilstunde, forestaae. I ligen, som indkommer. (dagl. Tale.) Ogsaa: i indkomende ilge, Maaned.

Indkomst, en. pl. -er (der oftest bruges.) 1. den egentl. Bemærkelse: Gittningen at komme ind (s. Er. Hans Indkomst i Stuen), er næsten ikke brugelig, skøndt ganske sprogrigtig. 2. hvad man har i Indtægt, - hvad der indkommer i privat eller offentlig Kasse. (Indkomme som hyppigen findes i D. Bibel og alle Skrifter er forældet.) Statsindkomster. At have betydelige, sikre, uviste Indkomster. "En Første er ikke allene rig v. sine Indkomster." Schytte. (jvf. Indtægt.) (Indkomst er den rene ell. sikre Indtægt som een har; og Indkomst br. derfor altid om en Embedsmands Lønning. Man taler ikke om Embedets Indtægter, men om dets Indkomster (ell. uviste Indtægter). Den Indkomst, Gieren har af en Gaard er langt mindre end Indtægterne af Gaarden; først naar Indtægt og Udgift er sammenholdt, kan man sige Indkomsten Beløb." Müller.) — **Indkomststat**, en. Stat, - som paalægges Statsborgerne af i Forhold til deres aarlige Indkomster.

Indkredse, v. a. 1. indslutte med et Kred, indbringe. Et indkredset Sted.

Indkrog, en. pl. -e. En skulst Krog. (Langebek.)

Indkrybning, en. 1. Gjerningen at krybe ind; Indkryben. 2. Indsvinden. (s. krybe ind.)

Indkrympe, v. a. 1. d. s. s. krympe. (B. S. D.) — Deraf: **Indkrympning**, en.

Indkrænge, v. a. 1. krænge noget ind. (B. S. D.) egentl. d. s. s. krænge.

Indkræve, v. a. 1. kræve noget, det indbetales. At indkræve Skatter, indkrævende Gæld. — Deraf: **Indkrævning**, en.

Indlaan, et. pl. d. s. Laan af Arter. d. s. s. Laan; i Medsætning til Udlån. (Langebek.)

Indlade, v. a. og recipr. 3. a) kaldet Adgang t. et Sted, lade gaae ind. For dem der aabnede Porten og indlod Gæster. Der indlades flere Tilskuere, end Porten kan rumme. "Deels v. at indlade sig danne, som komme s. sig, midt iblandt sig." Rahbek. b. recipr. give sig i Ind med, begynde paa, give sig af med, forbinde sig. At indlade sig i en Handel, i et Foretagende, i et Gæstebud, i Samtale med een. Han har indladt sig med et berømt Fruentimmer. Han er ikke værd at indlade sig med. At indlade sig i Ordstrid m. en. (Baggesen.) Dette Tilbud, disse Betingelser kan jeg ikke indlade mig paa. — **Indlædelse**, en. det, at indlade ell. at indlades.

Indlade, v. a. 1. d. s. s. lade. omme. At indlade og udlade (loftet Sted). (Langebek.)

Indland, et. pl. -e. den Del af Landet, som er dybest inde, langt fra Kysterne. Mange af Indlands Bæltet.

aldrig til Rysterne. — Indlandshav, Et af Land ganske omgivet Hav, en get stor Indsø. (I. Rothe.)

Indlede, v. a. 1. føre ind. (s. lede.) in var saa svag, at han maatte indledes i salen. — Indlede en Barselkone, Kirke- angskone (kalder den Stik p. Landet, at æsten modtager og tiltales Barselqvins- n, første Gang, hun gaar i Kirke.) 2. m Tale og Skrift:) forberede, stasse idgang. Han forstaaer godt at indlede i Grunde. Han indlede de Bekendtsk- at indbyde hele Familien t. sig. — Ind- dning, en. pl. - er. 1. En Barselkones Vandets Indledning (ell. Indleden til) laden. 2. Forberedelse til et Skrift; et Udvalgt, Grundrids af en Lære ell. denstak. En Indledning t. Philosophien. Indledning til et Skrift.

Indleie sig, v. rec. 1. leie sig en Bo- i hos nogen, i et Huus. At indleie sig ier leie sig ind) hos en Bonde, paa et ertshuus.

Indleire sig, v. rec. 1. s. leire sig. At dleire sig mellem Biergene. (Langebet.)

Indlem, et. s. Indvold.

Indlemme, v. a. 1. optage som Medlem i Samfund. At indlemme en Provinds i Riget. "Almuens Møinger, som Poe- ene havde indsmukt, lag Philosopherne dlemmet i deres Lærebøger." Guldb.

forene m. et lille Bælt. At indlemmes i et Selskab, i en Familie (v. Svogerstak.)

Si forandre ikke vor Natur, fordi vi ind- mmes i de kunstige Selskaber, som vi lde Stater." Schytte. figurl. "Fienden er i vort eget Bierte, og er indlemmet i vort eget Rind." Baltholm. — Indlem- else, en. Indlemmelse i et Samfund.

Indlevere, v. a. (indgive.) s. levere.

Indliggende, adj. (af det ei brugelige dligge.) som ligger inden i noget. Ind- ygende Skrivelse.

Indlime, v. a. 1. fæste ind i ved Elim. indlime et Blod i en Bog.

Indliste, v. a. 1. (s. liste ind.) At ind- te forbudne Værer. "Intet saa flummelt ragsel, hvor ikke en enkelt Solstraale lde indliste sig." Baggesen.

Indlodde, v. a. 1. fæste ind i b. Lod- ng, v. at lodde. At indlodde et Blikst- t andet.

Indlodse, v. a. s. lodse. — Indlods- ng, en. pl. - er. Glæringen at indlodse Stib.

Indloffe, v. a. s. loffe (ind.)

Indluffe, et. (indluft, indhegnet Mark- maadelig Størrelse.) s. Indeluffe, un- r inde.

Indluffe, v. a. 1. indhegne; b. s. s. ffe ind, b. At indluffe sin Gaard med ankeværk. (Derimod: At luffe een ind- nuem Bagdøren. Dog i partic. Da han

ikke kunde blive indluffet, ell. luffet ind, gif han sin Vel.)

Indlyse, v. a. 2. s. lyse ind. Han blev indlyst (lyst ind) af to Stenere.

Indlysende, adj. v. [det I. einleuch- tend.] om noget, der mundtlig ell. skrift- lig fremsendes ell. fremsættes: fuldkommen klar, tydelig, overbevisende. En indlysende Grund. "Disse Sandheder ere indlysende, indtil den højeste Grad af Visshed." Engelst. "Lad Sandheden vende os indlysende, at den ikke skal fordunkles s. os, naar vi mest behøve at se den." Rynster. "At Sæt- ningens Rigtighed er os indlysende v. en umiddelbar Forestilling." Samme. (nyt Ord.)

Indlæg, et. pl. b. s. 1. det, som lægges inden i, som indsluttes i noget. Med Bre- vet fulgte et I. 2. Fold, som er indlagt p. Klæder. At gjøre I. paa en Kiole. 3. Indlæg af Soldater (Indquartering.) 4. skriftlig Klage, Forsvar, eller Forestilling, som indgives til Retten af de tvistende Parter i en Sag. (tilførn: et Forsæt.)

Indlægge, v. a. og rec. 1. s. lægge ind. 1. egentl. At indlægge et Brev i et andet. At indlægge Gods i, Forvaring i et Pak- huus. 2. At indlægge Krigsfolk, Besæt- ning i en By. s. lægge, 2, c. 3. komme frem med, bringe frem. At indlægge et godt Ord s. een. At indlægge (samlægge) et Document i Retten. 4. hos Smedere: belægge Træ: Arbejde med fint udskærne Stykker i dertil passende Forbryninger, m. m. At indlægge et Bord m. Skuffeben, Ibenholt. Indlagt Arbejde. 5. recipr. a) Han har indlagt sig (rigtigere: lagt sig ind) paa et Vertshuus. (s. lægge, 3.) b) erhverve, opnaae. At indlægge sig et udsædligt Navn. Han har indlagt sig me- gen Ære v. denne Handling. — Indlæg- gelse, en. Soldaters I. i Husene. — Ind- lægning, en. bruges helst i Bemærkelsen: at lægge (en Kiole) ind; og om indlægge, No. 4. Ved Indlægningen et Kiolen bte- ven s. fort. Bordets Indlægning m. bro- gede Stene.

Indlænding, en. pl. - e. een, som er født og opvoren i et Land, m. Forsyn til dette Land, og modsat: Udlanding. (Man finder Indlændet brugt om en Person, der er født dybt inde i et Land: "En Ind- lændet, der aldrig før saae Oceanet." J. Bone. Statens Ven. III. 173; men denne Form er ikke sprogrigtig, eller hørbet ved Brugden; uagtet man siger: en Langelæn- der, en Østerlændet, m. m.)

Indlænke, v. a. 1. hæfte i en Lænke, hæfte Klædeled sammen. At indlænke Klæ- den i sin Page. At indlænke et nyt Stykke i en Klæde. — Deraf: Indlænkning, en.

Indløb, et. pl. d. s. 1. det, at løbe ind. At standse Vandets Indløb. At gjøre

Indløb (s: Argreb) v. Flenden. (B. S. D.)
2. Sted, Aabning, hvor Vand løber ind, Munding, Indfart. Denne Havn har et snevert I. Indløbet til det sorte Hav. (Indløbssted, et. von Aph.)

Indløbe, v. n. og a. 3. s. løbe ind. a) neutr. 1. At komme indløbende til Født. Der var indløbet en stor Mængde Vand. 2. indfalle. Just som Skibet indløb (rettere: løb ind.) 3. ankomme, komme til Stede, til Hænde. Brevet er endnu ikke indløbet. Denne Tidende indløb i Gaadm. Posten. 4. komme imellem, indflyde (om Tale.) Han lader meget indløbe (løbe ind) i sin Tale, som hellere maatte være usagt. 5. hælde sig, indtræffe, møde. Der er indløbet et Uheld for ham. Der kan indløbe mange Hindringer i saa lang en Tid. "Indtil saadanne Hændelser indløbe, der gøre Foreningen unaturlig." Schytte. b) act. 1. indhente v. at løbe. At indløbe en Fæst. (B. S. D. oftere: At løbe op.) 2. løbe omkring. Saa stort et Stykke Jord, som een kan indløbe i en Time.

Indløfte, v. a. 1. bringe ind ell. ind i v. at løfte. At indløfte een igiennem Binsduct. At indløfte Porten, Hængselen i sin Stabel.

Indløse, v. a. 2. b. s. s. indfri; dog sædvanl. kun om Gode og Pant. (Der imod: indfri et Brev, en Forstrivning. — Deraf: Indløsning, en. Gaardens Indløsning paa Grund af Obelsret. — Indløsningsret, en. Ret t. at kunne indløse noget.

Indmaal, et. Maal af Ting, Varer, som man tager imod. At vinde baade paa Indmaal og Udmaal. (Langebek.)

Indmaale, v. a. 2. maale det, som kommer ind, som man tager imod; modsat: udmaale. — Deraf: Indmaaling, en. Korsnets Indmaaling og udmaaling.

Indmad, en. ud. pl. de spisselige Indvolde i et slagtet Kreatur. Slagteren har beholdt Indmaden af Svinet. "Da Bøvene brændt de havde og smagt Indmaden." Fibigers Homer.

Indmager, adj. i høj Grad mager. B. S. D. (dagl. L.)

Indmane, v. a. 1. indfordre paa en eftertrykkelig Maade. At indmane Gæld. (Langebek.) At indmane en Skyldner (efter den tilforn gældende Lov og Retsbrug: opfordre ham, naar Betalingen udeblev, t. at indfinde og opholde sig, efter sin givne Forpligtelse, paa et vist Sted, indtil han betalte.) s. D. Lov. I. 22. og flere St. — Deraf: Indmaning, en. (Obstagium.) "Haver Mogen sat Pant s. Penge, og desuden forpligtet sig t. at lide Indmaning." D. L. V. 7. 16. jvf. Maning.

Indmark, en. pl.-er. Mark, som lig-

ger nærmest ved en By ell. Gaard; modsat: Udmark.

Indmelde, v. a. 2. melde eller angive noget, man vil indføre, ell. en Person, som vil indføres, optages i et Samfund c. l. Der var indmeldt langt flere, end der kunde optages. (modf., udmelde.)

Indmuddre, v. a. 1. At indmuddre Frugttræ, som udplantes (L. ein schläm men) s: helde det gravede Hul halvt fuld af Vand, hvort sin Muldjord omrøres, og Træet deri ned sættes, samt den øvrige nødvendige Jord lægges paa. (Dassien. Landoecon. 2 Udg. 365. jvf. Fleischers pachtb. S. 626.)

Indmure, v. a. 1. befæste en Ting i en anden v. Rast o. d., ell. omgive den med Muurværk. At indmure en Steen, en Tæppe i Væggen. En indmuret Brøggerkæde. 2. at omgive med Mur. At indmure en Kirkegaard. (B. S. D. ufordømt.) At indslutte inden i en Mur, eller inden i Mure. Hun blev levende indmuret. At indmure i et Laarn (hvor Døren eller Dørgangen er tilmuret. jvf. Edvardsen om Skibstr. S. 498.) — Deraf: Indmuring, en.

Indnagle, v. a. 1. naale et Gjem, en Nagle ind. At indnagle et Gjem. (B. S. D.)

Indoculere, s. indpode.

Indond, adj. meget ond, ondskabsfuld. B. S. D. (d. Tale.)

Indpaffe, v. a. 1. lægge noget tæt og fast sammen i et Glemme eller Grob. At indpaffe sit Is i en Kuffert, Badstue, et Klæde. At indpaffe sig (i Skriftebogen) mod Kulden. — Deraf: Indpaffning, en.

Indpante, v. a. 1. tilegne sig Gode ell. Pant, i St. for Penge, man har tilkøbt. At indpante udestaaende Penge, Gode. B. S. D. At indpante sig (s: tage Pant i) en andens Gode. Hvittfeldt. (jvf. pant og udpante.)

Indpas, et. (ogsaa: en) ud. pl. [A. S. Synas.] 1. Afgang (især i ufordørlig Betydning.) At have Indpas et Gode. Han forstod at skaffe sig I. Glige Fæl i et ikke gives I. i Sproget. "Faar forsker først noget Indpas hos et Født, brødt i snart frem med en uimodstaaelig Magt." Rahbek. 2. Indgreb, Afbræk, Skade. At gøre een I. i hans Røring. "Om nogen i din Rang dig Indpas gøre vilde." Følger.

Indpasse, v. a. 1. passe en Ting, ind skal slutte tæt i en anden. Stykker må ikke indpasses, inden man kimer det fast. — Deraf: Indpassning, en.

Indpassere, v. n. 1. (er-) et fremmedt Ord, som bruges for: vride ind, tæmme, brage ind. At anmeldte indpassende Adsende, s. passere.

Indpine, v. a. 2. s. pine. Saa meget i stor Evang ind i et Sted; eller gøre det mindre i Omfang ved at betænde og stryke.

Med stor Umage fik jeg det indpiint. indpine sig ved Snarliv.

Indplante, v. a. 1. indhegne, afslutte d. Planteværk. (B. S. D.)

Indplante, v. a. 1. flytte Værter fra arken, ell. fra fri Jord. At indplante omrister i Haven, i Potter. — figurl. indse, medgive, indprente. Rærlighed til det har Naturen indplantet ethvert Menne. "De Diister, som Forsynet har indsat i vore Siæle s. at gøre alle Pligter: behagelige." Sneedorf. "En indplantet Kærlighed af Velbehag for Dyden." Homig. Den oprindelige Stræben, som er indsat i Naturen." Mynster. — Deraf: indplantning, en. pl. — er.

Indpløie, v. a. 1. At indpløie et Bræt et andet. s. pløie, 3. — Indpløining. — Sierningen at pløie ind. Indpløining a en andens Mark.

Indpode, v. a. 1. indbringe, bibringe Podning. Denne Green er indpodet. indpode Børnekopper. — figurl. bibringe Lære og Lærdom. "Dersom Kornst og verlæg tilligemed det latinske Sprog altid er indpodet Menneffene." Birkner. — Deraf: Indpodning, en. pl. — er.

Indpramme, v. a. 1. føre, bringe ind i a Pramme. Gudsset maa indprammes i aonen.

Indprente, v. a. 1. s. prente. br. med figurl. for: lære m. Flid, bibringe v. giengen Lære, Paaundelse, Advarsel. At indprente Barnet Kyndighed, Løst t. Arbejde. Deres Læser angreb disse Læster, og indprentede de modsatte Dyder." D. Guldberg. At indprente Folket Væ. "Schytte. "Selv ve de indprentet Religionen i Folkets hjerter." Gamme. — Deraf: Indprenting, en.

Indpresse, v. a. 1. bringe ind i ved at presse, trykke stærkt. 2. trykke sammen, gøre mindre i Omfang b. at passe. det kan indpresses endnu mere. — Deraf: indpresning, en.

Indpriske, v. a. 1. bringe ind i ved at riske. At indpriske et Navn i en Plade. omgive m. Priske. At indpriske et Ord, i Linie (i Skrift.)

Indproppe, v. a. 1. s. proppe ind. figurl. bibringe m. Besvær. At indproppe lærn en Mængde unyttige Sager.

Indpræg, et. noget, som er indpræget; præg.

Indpræge, v. a. 1. bringe ind i v. Prægning. At indpræge (præge) noget i Staal. Iftere figurl. d. s. s. indprente, bibringe en noget paa en Maade, at det ikke let lemnes. "At indpræge deres Tilhørere forvisning om det evige Liv." Mynster. Menneffer — som Følelsen af Underdagsighed bliver dybt og uudslettelig indpræget." Rahb. At indpræge noget i Husoms-

melsen. Hans sidste Ord ere dybt indprægede i mit Sind. "At eengang det indprægede Ord — vil mange Gange rinde os i Sinde." Mynster. — Deraf: Indprægning, en.

Indpræke, v. a. 1. søge at bibringe en noget, faae en overbevist om noget ved megen Snakten og mange Forestillinger. (dagl. Tale.)

Indpæle, v. a. 1. indslutte, indhegne m. Pæle. En indpælet Plads. — Deraf: Indpæling, en.

Indquartere, v. a. 1. lægge i Quarteer, anvise Opholdssted (kun om Krigsfolk.) At indquartere Soldater i Husene, hos Borgene. — Indquartering, en. Handlingen at indquartere, indlægge Krigsfolk i Husene. (3 dagl. T. ogsaa: de indquarterede Folk. Vi have saet Indquartering.)

Indraabe, v. a. 2. s. raabe. At indraabe Folk fra Gaden.

Indramme, v. a. 1. At indramme Pæle (indramle, B. S. D.) s. nedramme.

Indre, adj. (der kun br. med bestemt Art.) er anført under inder.

Indrebe, v. a. 1. d. s. s. rebe, (maale m. Reb.) At indrebe en Mark. — Deraf: Indrebning, en.

Indrede, v. a. 1 og 2. br. undertiden for: indrette, især om den Indretning, som stæer i det Indre af et Hus ell. en Bgning.

Indrede, et. (s. Rede.) indvortes Indretning. Indrede i et Hus.

Indreise, en. Reise hen til, ind til, ind i en By ell. et andet Sted. Paa Indreisen til Kiøbenhavn var Været bedre, end paa Udreisen.

Indreisende, indreist, partic. af det ellers ikke brugel. indreise. At komme indreisende (t. Byen) fra Landet. Indreisende og Udreisende. Han er alt iglen indreist (til Staden.)

Indrende, v. a. 2. d. s. s. v. a. indløbe. At indrende en Hest.

Indrenden, en. ud. pl. Sierningen at rende ind. En uophørlig Indrenden og Udrenden.

Indrente, v. a. 1. indbringe, give Indkomst, Fordeel. (Den passiviske Form kan el bruges.) Dette Gods indrenter 1000 Rdlr. aarlig. Biergværket indrenter ikke saameget, som det koster at drive. "Det ikkun indrenter Fortræd og Ulykker, at trodse mod dem." Pram. (Stærkodd.)

Indrette, v. a. 1. bringe noget i Stand, i en vis Skik og Orden, og t. et vist Væsen med; lave, stifte, sætte i Lave. At indrette en ny Stat, en Skole, et Værksted. En vel indrettet Huusholdning. Jeg har indrettet min Reise saaledes, at jeg om otte Dage kan være hjemme iglen. At indrette sit Foredrag efter Tilhørernes Fattelvne.

= Indretning, en. pl. - er. 1. Stier-
ning, at indrette noget. Han bestyrer selv
Husets J. 2. noget, som er indrettet t. et
vist Niemed, en vis Brug, og Stedet, hvor
dette findes. En vigtig, gavnlig Indrets-
ning. En J. til Vandets Afledning. "Ind-
retning er Raaden, hvorpaa en Gienstands
Indvortes Forhold ere ordnede; og hvor
man ei kan tænke sig en Flecshed af disse
Forhold, kan man ikke anvende Ordet
Indretning. Man kan ligesaa lidt tale om
en Kampesteens Indretning, som om dens
Tilstand (men vel om dens Bestaaffenhed.)
En Stat kan til en bestemt Tid kun have
een Forsatning, men mange Indretnin-
ger." Müller.

Indride, v. n. og a. 3. f. ride ind. At
komme indridende i Byen. 2. act. naae,
indhente til Hest. (B. S. D. felden.) 3.
act. Ride rundt omkring. At indride en
Mark. — Indridelse, Indriden, en. Giers-
ningen at ride ind. Jesu J. i Jerusalem.

Indridse, v. a. 1. ridse noget p. Overs-
fladen af en Ring, saaledes at Stregerne
gaar ind i samme. (f. ridse.) At indridse
sit Navn i en Steen, i en Kobberplade. —
Deras: Indridning, en.

Indrist, en. pl. - er. 1. d. f. f. Rist.
2. Rist inde i noget, ikke paa Udkanten.
Indrifter i et Stykke Klæde. (B. S. D.)

Indrinde, v. n. 3. f. rinde ind. Det
indridende, det indrundne Vand.

1. Indringe, v. a. 1. sante p. en Ring.
At indringe sine Nøgler. (Langeb.) 2. ind-
slutte i en Kreds, omringe. At indringe
Fienden m. Rykkeri. "Stene, som tilforn
havde indringet disse Høie." Bandal. "I
al den Herlighed, som Skabningen indrin-
ger." Tullin. 3. At indringe Svulm. f.
ringe.

2. Indringe, v. a. 1. kalde Folk ind v. at
ringe m. en Klokke; ell. ringe t. Begn paa
at noget begynder. At indringe Høstfolk fra
Marken. (B. S. D.) Smaattinget i Bis-
borg indringes. — Indringning, en.

Indrive, v. a. 3. f. rive ind. — At have
indrevet, faae indrevet (neml. Høst) bru-
ges, ligesom indhøste, 2, i den Bemærk-
kelse: at blive særdis m. at rive alt op til
at sættes i Stak.

Indrode, v. rec. 1. f. røde. Svinet har
indrodet sig under Huset. — figurl. og i
bagl. Tale: at indrode sig i Processer, i
uvedkommene Ting.

Indrulle, v. a. 1. føre ind v. at rulle.
At indrulle Lønder i et Pakhuus. 2. rulle
sammen. At indrulle et Landkort, et Stykke
Blaad. (modf. oprulle.) — Indrulling, en.

Indryk, et. Ankomst, Besøg, Færdsel t.
et Sted. (d. Tale.) Her er et uophørligt
Indryk i dette Huus. ("At give denne
Verdens Mammion Indryk." S. Laussen.)

Indrykke, v. a. 1. rykke ell. støtte in-
dere ind, tilbage eller inden for en-
Grændse. Efter Jdebranden blev der
indrykkede i mange Gader. 2. give Pls
i, indføre ell. indsatte iblandt (noget,
betsindsiges ved Trykken.) At indryk-
noget i en Tidende, indrykke en Affaa-
ling i et Raanedeskrift. (jov. v. n. r.
ind. Da Besætningen var indrykket i Ka-
ningen; hellere: var rykket ind.) — In-
rykning, en. [i Bemærkelsen 1 og 2, f.
velform i den intransitiv. at rykke in-
ved Trykernes Indrykning (ell. Indryk-
ken) i Staden.]

Indrynke, v. a. 1. rynke, rynke sam-
men. (Langeb.) — Indrynning, en.

Indrække, v. a. 3. f. række ind. Dette
indrækt (i Stuen) gennem Blindet.

Indrømme, v. a. 1. [I. e. indrømme].
1. overgive, overlade een et Rum, et Sa-
holdssted. At indrømme een nogle Betæ-
ler, sei Bolte. Han indrømmede ham Gaa-
den for sin Livstid. "Sine udsøgte Mæ-
kytter derimod indrømmede jeg ti Gaa-
saa megen Plads." Bagg. 2. tilstaae, give
Ret i, erklære for rigtig. Denne Paa-
stand vil jeg indrømme ham. "De, det tilstaae
Dyrene Stæle, uden at indrømme den
Fornuft." Gillschorn. 3. tilstaae, bevilge.
At indrømme en Begiering. (Hvitseld.) At
indrømme een for megen Frihed. "Hvad
Gienordigheder have kun den Magt over
os, som vi indrømme dem." Rynster. "Det
Erfaring lærer han, at det ikke kan in-
rømmes ham, at ande og bruge den hele
Verden." Samme. "Er man saa villig at
indrømme dem, hvad man paa sin Ede
fordrer af dem?" Bickner. — "Naar det er
sindelige Begreb af indrømme overføres i.
Talen, bemærker det: i Folge en vis Brø-
stigt at antage en Paastand f. gøldig. Det
synes at medføre en Erklæring om noget,
der f. en Deel beror p. Villien. — Men
hvor der ei kan være Spørgsmaal om at
handle godvilligt, bruges indrømme ikke.
Ioven indrømmer ikke, at han har Raa-
let, men han tilstaaer det." Müller. —
Indrømmelse, en. Gierningen, at ind-
rømme noget. Indrømmelsen af dens
Paastand.

Indrøre, v. a. 2. røre sammen med,
blande i v. at røre. At indrøre noget i Ma-
den. (Langeb.)

Indsaale, en. f. Indersaale.

Indsalte, v. a. 1. lægge i Salt, forlede
noget, der glemmes i Rør ell. Træder, med
Salt; nedsatte. At indsalte Ried, der
har endnu ikke indsaltet til Høstsa-
gen. — Deras: Indsaltning, en.

Indsalve, v. a. 1. oversmore, indsmøre
med Salve. (B. S. D.)

Indsamle, v. a. 1. bringe til Sammen
Gentlen, samle sammen. — Indsamle

til Hjælp for Brøndhede. Mogle Dyr
smale Forraad til Vinteren. — Deraf:
samling, en.

indsamle, v. a. 1. d. s. f. indsamle, men
des feldnere. (jvf. samle og sanke.)
indsats, f. Indsæt.

indsæve, v. a. 1. støre ind i med en
1. At indsæve en Skure i en Plante.
(geob.) — Indsævning, en.

indsæe, v. a. indsæe, indseet. satte,
1. b. v. Hjælp af Forstanden. "Saadan
frivillig Forening kunde ikke stee, saas-
ge Folk endnu ikke indsæe Nytten
af." Sneedorf. Jeg indseer ikke denne
tninges Rigtighed. Han indsæe ikke
gerne af denne Handlemåde. "Vi indse-
det, hvis Indvortes Bestaaenhed ligger
en for vort Blik. — Der hører et gien-
strængende Blik til at indse, et overs-
ende til at begribe." P. C. Müller. (At
se m. noget x: have Tilsyn med; fors-
et.) jvf. Indsigte.

Indseende, ud. pl. Tilsyn, Opsyn. At
e Indseende m. noget. "De skulle have
ig Agt og Indseende med, at Kongens
holdes og efterkommes." D. Lov. III.

2. "Af deres Forsømmelse, som burde
Indseende dertil ad Tilbe." Goldings
tehist. (Nu ikke meget brugeligt.)

Indsegl, et. pl. d. s. f. [K. S. Insegl.]
roft Segl for et Brev eller Document.
et brugel. og mest i figurlige Udtryk.)

et Troværdigheds Indsegl, som den
rtiske Fremtid kan trykke p. sine Domme.
"Rahb. (D. Tilf. VI. 584.) "At trykke
usvigeligt Indsegl paa noget" 3: det
et ubedragelige Kiendmærke. sammest.

32.

Indseiling, en. pl.-er. 1. det, at seile
1. Skibet stodte paa v. Indseilingen i
vnen. 2. Indløb, Indfart. Der er en
adelig Indseiling til denne Bj.

Indsende, v. a. 2. fremsende, stikke ind:
indsende en Beretning, en Ansøgning
et Collegium. Han var indsendt t. Vnen
fin Herre. (Derimod: Herren sendte
m ind til Vnen i et Brev.)

Indsidder, en. pl.-e. d. s. f. Inderside.
Indsidderste, en. (Ambergs Ordb.)

Indside, en. d. s. f. Inderside. (B. S. D.)

Indsigelse, en. pl.-er. 1. Indvending.
giøre Indsigelse imod noget. 2. færd.
opspøget om Alt hvad der fra den Sag-
tes ell. Indstævntes Side fremsendes imod
agemaal, for at giøre det ugunstigt eller
have bets Virkning, enten ganske, eller
deels og for en Tid; Exception. At an-
ge, forfatte en Indsigelse ved Retten.

f. om Brugen af Indsigelse i denne
mærk. Orstedes Eunomia. III. 539—41.)

Indsigte, en. pl.-er. 1. egentl. d. s. f.
Tilsyn; men lidet brugeligt. 2. ligesaa
rdvanlig er Brugen for: Indseende,

Tilsyn. "De Pligter, m. holste ingen mens-
nestelig Domstol har Indsigte." Gillschov.
(Philos. Br. 133.) 3. tydelig Kundskab,
Kundighed. "Hvor Magten ikke er grun-
det p. Blindhed og Frugt, men p. Indsigte
og Kiærlighed." Sneedorf. "3 Besiddelse
af en Kundskab, hvortil al vor Indsigte
kun er som Tusmørket mod Dagen."
Wynster. "Ved Kundskab veed man en
Ting; ved Indsigte begriber ell. gien-
stuer man den." Sporon. At have gode,
grundige Indsigter i en Videnskab. "Med
en dyb og svæt Indsigte forenede han et
godt og mildt Sindelag." D. Guldb. "Du
kan have Forestilling om mangeslags Ting,
uden at samle dem t. rigtig og fuldstændig
Indsigte." Wynster. Efter min 3: efter
mit Begreb, saavidt jeg kan satte. — ind-
sigtesfuld, adj. som har megen Indsigte ell.
Kundighed i et vist Fag eller i flere.

Indstaa, et. d. s. f. Indstaa.

Indstaaelse, v. a. 1. omgive m. Bolde
og Standsere t. Værn, forstaaelse (som mere
bruges.)

Indstaaere, v. a. (B. S. D.) f. staaere.

Indstaae, v. a. f. bringe ombord p. et
Skib. At indstaae Tropper, Været. Han
indstaaede sig i England for at gaae til
Amerika. — Deraf: Indstaaelse, en.
pl.-er.

Indstaaelse, v. a. 1. f. indsende. 2. d. s. f.
bestikke, indstaaelse. (forældet.) "Agttestab
er indstaaet af Gud." P. Skonnings heb.
Philos. (1636.) S. 454.

Indstaaelse, v. n. 3. f. staae ind. Foden
under Huset er indstaaet. — Deraf: Ind-
staaelse, Indstaaelse, en. Huset, Bats-
kens Indstaaelse.

Indstaaelse, en. pl.-er. Skrift, som er
sat paa ell. indgravet i en Gienstand, til
Erindring ell. Forklaring om noget; In-
skription. Indstaaelse paa et Mindesmærke,
paa en Mønt.

Indstaaelse, v. a. 3. optegne, skrive ind
i en Bog, et Register eller dsl.; færd.
optegne eens Navn, som Medlem af et
Samsund, som Deeltager i noget. At ind-
staaes som Student. "Enhver Angkarl,
tyve Aar gammel, skal indstaaes til Sol-
dat." Guldb. (B. Hist. I. 1094.) At lade
sig indstaae (for at reise) med Posten. —
Deraf: Indstaaelse, en. — Indstaa-
ningspenge, pl. det, som betales for Ind-
staaelse.

Indstaaelse, v. a. 4. bringe ind i ved at
staae. En indstaaet Bolt. — Deraf: Ind-
staaelse, en.

Indstaaelse, v. a. 1. sætte Stranker,
Grændser for, formindske Indstrækningen,
Omfanget af noget. At indstaaelse noget
i et mindre Rum. "Enhver endelig Ting
er indstaaet, og den ene sætter den an-
den Stranker." Gillschov. "Et Tid, et noget

Lad indskrænke min Barighed." Thaarup. (br. oftest figurl. om det, som vedkommer Slæden.) At indskrænke sine Ønster, Fornødenheder, Udgifter. "Fordomme indskrænke Slædens Kræfter." Sneed. "Hvorledes Naad det og Folket indskrænkede Kongen, og igjen bleve bestyrede af ham." D. Guldb. En indskrænket monarkist Regleringsform. — At indskrænke sig, absol. formindste sit Forbrug, sine Udgifter. — indskrænket, adj. v. ikke udstrakt, ikke vid; knap, sparsom. En indskrænket udsigt, Levemaade. Han boer meget indskrænket. — figurl. Et indskrænket Begreb. Et indskrænket (børneret) Hov. "Indskrænket er den, som ikke formaar at fatte, hvad der ligger uden for den snevre Kreds, hvori han pleier at virke." P. E. Müller. — Indskrænkning, en. pl.-er. 1. Handlingen at indskrænke. At foretage Indskrænkninger i sine Udgifter, i sin Levemaade. 2. indskrænket Tilstand. "Slæden føler sig opblojet over al det timelige Livs Indskrænkning," Mynster. "Det nærværende Dieblis Indskrænkning og Rødtørst." Samme. — Indskrænkelse, en. flidligere for: Indskrænkning. Ellshaw. (Phil. Br. 327.)

Indstud, et. pl. d. s. 1. det, som indstudies; de Penge, der sammenstudies eller betales t. et vist Mængde, hvori flere tage Deel. At gøre Indstud i Entekassen, i et Handelselskab. 2. i Børning: d. s. s. Istet, (B. S. D.) = Indstudspenge, pl. Penge, som betales i Indstud, ell. s. Gr. ved Indtrædelsen i et Etablissement. "Vælges han imidlertid igjen — betaler han kun halve Indstudspenge." Rahbek. (D. Tilf. 1791.) — Indstudsfeng, en. Seng, som paa tværs er deekt, saaledes at den ene Deel kan stodes ind i den anden, og Sengen derved blive fortere.

Indsture, v. a. 1. gøre en Forordning i v. at sture. Denne Rende er indsturet v. Lougets Snidning. — Indsturing, en.

Indstøde, v. a. 3. s. støde ind. Støffen er ikke rigtig indstødt. De (i Staden) indstødte Rugler. 2. betale Penge ind t. et vist Brug, t. Sammenstud; gøre Indstud. Enhver Deltager indstød 100 Rdlr. 3. tilskynde til, indgive et Forsæt, tilraade. Det har en Anden indstødt ham. "Maaskee havde uløffelig Kiærlighed bidraget t. at indstøde ham denne Beslutning." Rahb. 4. d. s. s. indgyde, 2; bibringe. "Hvorfor han og — indstøder mere Tillid og Fortrolighed, end noget andet Menneske." Bagg. (Labyr. I. 136.) 5. recipr. At indstøde sig (støde sig ind) under en højere Domstol. Biskoppen indstød sig (eller sin Sag) under Paven. "Jeg for Gud vil mig indstøde." Bording, I. 235. = Indstødelse, en. pl.-er. 1. Indgivelse, Overtalelse, Tilskyndelse. Efter onde Menneskers J. En

overnaturlig, guddommelig J. (Jesu tilkom.) "Lilbøieligheder, hvoraf de fleste saa meget ere grundede i Menneskets Natur og Varsen, som i de Indstødelser, faae af Andre." Sneed. 2. Appel, Imposition. En Sag's Indstødelse under anden Domstol.

Indstølle, v. a. 1. bringe ind, lægge ind ved en stollende Bevægelse (om Bønder). At udsæ det af Havet indstøllede Rens. At rense Jorden fra Tang, som havet har indstøillet (opstøillet). Derimod neutr. Bønder støllede ind gennem Nabningens

Indstøre, v. a. 3. bringe ind i v. støre; gøre Størr, Indstørr i. At indstørr i et Træ. (Der er størr i et Træ.) — Deraf: Indstørring, Indstørring, en. Størringen at støre ind i noget.

Indstærpe, v. a. 1. paavinde, erindre, advarer, foreholde m. Alvor og Stræng. At indstærpe en hans Pligter. "Indstærpe Folket Endighed." Jacobi. "Jeg har p. nu indstærpet ham, at afholde sig derfra." — Deraf: Indstærkelse, en.

Indslaae, v. a. 3. s. slaae ind. Hun blev indslaaet.

Indslag, et. det, at noget slaaer ind; trænger ind igennem v. Kald. Indslag af Regn og Sne (gennem Taget.) B. S. D.

Indslagte, v. a. 1. slagte Kreaturer til Nedsættning og Forraad i Pundholdningerne (i dagl. Tale og sædvanl. absol.) At indslagte til Vinteren. Vi har endnu ikke indslagtet. — Deraf: Indslagting, en.

Indslibe, v. a. 3. bringe ind i v. Slibe. At indslibe Figurer i Glas. Renset er indslibet. — Deraf: Indslibning, en.

Indsluge, v. a. s. sluge, nedsluge. — Indslugning, en. (B. S. D.)

Indslumre, v. n. 1. (er.) s. slumre ind. (Hun var netop indslumret.) "Jeg har digtets Skid indslumrer Slæden rolig." C. Colbjørnsen. "Haderen, mættet af mættet Tog, indslumrer paa Hødet." Samme. figurl. "Efterdi Skiansomhed — saa ofte fattes os, saa ofte indslumrer i os." Mynster. "Jeg de Limer — i hollte dit ind i begynder at indslumre." Samme.

Indslutte, v. a. 1. lægge ind i, gøre me i en anden Ting. J. Brevet var indsluttet en Beret. Det kan Alt indsluttes i samme Omslag, i en Pakke. 2. indslutte, indeslutte. Fangerne bleve indsluttede i et Taarn. 3. omringe, omgive fra alle Sider; undertiden for at hindre Udgang og Fortgang. "Emaa Sletter, som er indsluttede af Floder og Bierge." Samme. Byen er indsluttet af Fienden. Indsluttet blev indsluttet af Røtteriet. 4. indslutte, indbegribe. Disse vare ikke indsluttede i Fredsforbundet. At indslutte sig i sine Brøder. — Deraf: Indslutning, en.

Indslynge, v. a. 1. fæste ind m. voldsom Kraft. (s. slynge.) Den indslængede een. 2. slynge tæt sammen eller ind i landem. "At slyge en fast indslængt Knude i ikkun langsomt løses." *Ohlenschl.* (Port. t. II. 317.) 3. flette ind imellem, knytte i. Hun havde indslængt Perler i hendes Haarfletninger. Et Bånd med indslængede Guldraade. — **Indslyngning**, en.

Indslæbe, v. a. 2. s. slæbe ind. De indslæbte Kasser.

Indslænge, v. a. 2. s. slænge ind. Det indslængte Løi.

Indsløre, v. a. 1. indhylle i Slør, tilsløre. "Da blev hun til et Slør, af Stamsløret." *Ohlenschl.* — figurl. indslørede andheder. Denne Sags rette Bestaffelse er indsløret i dyb Hemmelighed.

Indsmelte, v. a. og n. 1. bringe forarsmet Metal paa ny i flydende Tilstand. indsmelte Mønter. At lade sit Sølv indsmelte. 2. neutr. formindstes v. Smeltning. (s. smelte ind, smelte sammen.) figurl. tage, formindstes. Hans Indkomster ere meget indsmeltede. (B. S. D.) — **Deras**: indsmeltning, en.

Indsmigre, v. roc. 1. vinde Indbælt, løre sig antaget, vundet ved Smiger, ved edst Tale. Han har p. ny indsmigret sig huset. "Dommere, som for deres egen fordeels Skyld gierne vilde indsmigre sig os Regjeringen." *Birkner.*

Indsmugle, v. a. 1. bringe hemmeligen ind, indføre Varer, som ere forbudne, ell. foras Tolden et er betalt. At handle m. indsmuglede Varer. — **Indsmugling**, en.

Indsmøre, v. a. 3. bestrøge vel med Smørelse, lade glennemtrænges af paa smurt Olie, Salve ell. desl. At indsmøre en Bøffelaas. Indsmøre Haaret m. vellugtende Olie. — **Deras**: Indsmørelse, en.

Indsnævre, v. a. 1. bringe i et snævrere Rum, indstrænke. — **Indsnævring**, en.

Indsnige, v. a. og recipr. 3. bringe ind i en hemmelig ell. forbuden Maade. "Er Tolden for stor — da undrer man sig ikke paa, at Klobmanden søger at indsnige Børene." *Schytte.* "Fremmedt og bedre arbejde vilde da indsniges." *J. Bøye.* "Her ved dette Sammensbørd — gad jeg et fornuftigt Ord mellem os indsnige." *Bagg.* — Mere brugel. som recipr. faae formærkt. ell. lidt efter lidt Indpas. "Saa løi hun hen og sig i saadant Huns indsniger." *Holb.* (P. Paars.) "Da han aldrig engang kunde indsnige sig i hendes Omgang." *Rahbek.* "At indsnige sig i en Stand v. nedrige Mibler." *Sneed.* Mange lordener have indsnaget sig i Bestyrrelsen. "Endstændt Overdaadighed — efterhaanden indsneg sig blandt disse Krigere." *Treshow.*

Indsnit, et. pl. b. s. Snit, Staar, som frembringes ved at støre ind i noget. Han gjorde et dybt Indsnit i Rødet.

Indsnoe, v. a. 1. snoe tæt sammen, snoe eet ind i et andet. Det er saaledes indsnoet, at man ikke kan faae det opløst.

Indsnøre, v. a. 1. hilbe, indvile i Snare ell. Garn. Røven blev indsnøret. Fuglen har indsnøret sig i Garnet.

Indsnærpe, v. a. 1. d. s. s. sammensnærpe. (s. snærpe.)

Indsnøre, v. a. 1. omhinde, binde tæt sammen med Bånd ell. Snore. At indsnøre sig om Livet m. et Bælte. Den Pafke er godt indsnørt. Hun gaaer hele Dagen indsnørt (ell. snørt i Snorliv.) — **Deras**: Indsnørelse, Indsnøring, en.

Indspinde, v. a. 3. omgive, indslutte m. Spind. Edderkoppen indspinder de store Fluer. Silkeormen har indspundet sig.

Indsprænge, v. a. 2. s. sprænge. Døren blev indsprængt m. Magt. (B. S. D. retstere; sprængt.) — indsprængt, adj. v. som har flere, tæt i hinanden blandede Farver; farveblandet, spraglet. Graat indsprængt Klæde. (jvf. spættet.) "Er noget bestrøet med smaa og hyppige Pletter af en anden Farve, kaldes det indsprængt. Elgerens Skind er spættet; det graae Klæde er indsprængt med Sort og Hvidt." *Müller.* Granit indsprængt m. Kvarts. (d. e. sammengroet med ganske smaa Kvartsdele.)

Indsprøite, v. a. 1. bringe noget flydende ind v. Hjelp af en Sprøite. At indsprøite noget i eens Dre: indsprøite et Lægemiddel i Aaren p. en Pest. — **Deras**: Indsprøitning, en.

Indspænde, v. a. 2. fæste, heste i ved Hjelp af et Spænde. At indspænde en Rem i Seletøiet. 2. snøre tættere sammen v. Hjelp af Spænde. At indspænde sine Skoe, sit Bælte. (B. S. D.)

Indspærre, v. a. 1. indelukke saaledes at Udgangen formenes. At indspærre Fanger i et Laarn. Han sad indspærret p. sit Kammer. — **Deras**: Indspærring, en.

Indstage, v. a. 1. indgrændse, afgrændse, ell. sætte Mærke, Skiel imellem v. Stager; (et tilforn i Røvsproget brugeligt Ord; ligesom indstene. "Saa vildi som de haver der nu indstenet og indstaget." *Doc.* af 1558. *Ny D. Mag.* VI. 138.)

Indstalde, v. a. 1. sætte paa Stald, bringe ind i Stalden fra Marken. At indstalde Dværg, Stude. — **Indstaldning**, en.

Indstampe, v. a. 1. bringe ind i, ned i ved at stampe. At indstampe en Pæl i Jorden. (B. S. D.)

Indstemple, v. a. 1. bringe ind i v. et Stempel. At indstemple et Mærke i Sølvstøi. (B. S. D.)

Indstifte, v. a. 1. indrette, stifte. 4 Mos feb. 28. 6. (br. fælden, undtagen om reli-

gløse Høitider og besl.) "Den første Fæst, der indstiftedes i de christne Menigheder." Rynker. (Præd. 1823. I. 434.) — Deraf: Indstiftelse, en. Radverens Indstiftelse. Festers J. (Guldb. Berd. Hist. I. 370.)

Indstikke, v. a. 3. s. stikke ind. — Deraf: Indstikning, en.

Indstille, v. a. og rec. 1. overlade til eens Velbehag, Afgiørelse. "Vi indstille det ganske t. hans Lykke, om han vil velberlægge Begjæringer eller ei." B. Thott. 2. forebringe en Sag til høiere Afgiørelse. (mest i Cancelliesskl.) Sagen er indstillet til Cancelliet. Collegiet har indstillet ham t. dette Embede. 3. recipr. At indstille sig, indfinde sig. "Endnu maatte de, mod Dagbrædningen, indstille sig p. det forordnede Sted." D. Guldberg. — Indstilling, en. Giæringen at indstille; særd. det Bæsentlige af en Forestilling fra et Collegium, der indstilles til Kongens Afgiørelse.

Indstimle, v. n. 1. s. stimle ind. Den indstimlede Mængde.

Indstoppe, v. a. 1. s. stoppe ind. Den indstoppede Fylding.

Indstrande, v. n. (er.) d. s. s. strande. Skibet indstrandede imellem Fiskeleierne. (Malling.)

Indstrøe, v. a. 1. strøe iblandt, bestroe. — Det br. mest figurl. for: anføre blandt andre Ting, anbringe hist og her. Han indstrøer mange Bibelsprog i sin Prædiken. — Deraf: Indstrøelse, en.

Indstrømme, v. n. 1. (er.) s. strømme ind. Vandet kom indstrømmende. Den indstrømmede Mængde. (Hos Baggesen som v. a. "Havet indstrømmer sig Nordhugt.") — Indstrømmen, Indstrømning, en. "De Indstes Overmagt og uophørlige Indstrømmen." Engelst. "Bed hlin Indstrømning af Lusten til Sidsædet." Olussen.

Indstuve, v. a. 1. pakke, stuve tæt sammen. At indstuve Kisten i et Skib. (B. S. D.)

Indstykke, v. a. 1. sælde ind i, sætte Støtter ind i. (B. S. D.)

Indstyrte, v. n. 1. (er.) s. styrte ind. Han kom hovedfulds indstyrtende. — Deraf: Indstyrting, en.

Indstændig, adj. og adv. alvorlig, inderlig, m. Iver og Eftertryk. "Hagtet min indstændige Begjæring. Han bad saa indstændigen derom, at jeg ikke kunde negte det." "Inderlig antyder, hvad der kommer fra Mennekets Indre; indstændig hvad der kræber at trænge derind. — At bede indstændig, er at bede vedholdende. Ved at bede inderlig, er man selv rørt; ved at bede indstændigen trængter man efter at røre." Müller. — Deraf: Indstændighed, en. At bede med J. om noget.

Indstænge, v. a. 1. indslutte, indgierde

m. Stænger. At indstænge en Plads, indestænge.)

Indstævne, v. a. 1. indkalde for Retten v. Stævning (om Personer.) Han er indstævnet som Vidne. "Hagtet Bevis ligger lidt er blevet ført fra Sagsøgerens, fra den Indstævntes Side." Døstet.

Indstøde (en Sag) for Retten ell. Domlen. At indstævne en Sag for Høiere (s. stævne.) — Deraf: Indstævning, en.

Indstøde, v. a. 2. s. støde ind. Den Bunden p. Karret blev indstødt. — Deraf: Indstødning, en.

Indsuge, v. a. 1. trække til sig ligesom v. at suge, suges i sig. Svampen indsuger Vandet. Legemet indsuger Fugtighed i Lusten. figurl. At indsuge Bidskæns Fordomme. — Deraf: Indsugning, en.

Indsukke, v. a. 1. spalte, nedlægge, Suffer. (B. S. D.)

Indsvinde, v. n. 3. (er.) forminskes i Størrelse, Omfang, Mængde. Indsvinde ind. "En udstrakt Indsvinder et Skær." Grimann. Kornet er indsvundet (svundet) p. Koftet. "Man har suget at Kæret v. at opvarmes indsvinder, selv det taber en Mængde Fugtighed." p. Svæb. Magre, indsvundne (indsvalde) Kinder. — Deraf: Indsvinding, en. Kornet Indsvinding ved Tørringen.

Indsvovle, v. a. 1. bestrøge, glænseløse noget indent m. Svovel. (B. S. D.)

Indsvøb, et. d. s. s. Svøb, Omvøb. (B. S. D.)

Indsvøbe, v. a. 2. lægge en Ting ind i noget, ell. omgive den m. noget, selv bevare den. At indsvøbe (svøbe) noget i Papir, i et Klæde. At indsvøbe sig i Jærnværk mod Kulden. "Indsvøb dig i dig selv et Dieblit, min Kæde, og sving dig op i Kædens Rige." Bagg. — Indsvøbning, en.

Indsyde, v. a. s. indkøge.

Indsyge, v. a. 1. bringe ind i v. at sætte indsvøbe i noget, som hestes ved Svæbning. At indsyge Ravn i Linned, Bladet i en Bælg. At indsyge noget i en Maatte, indsyge et Pakke i Kærred. — Deraf: Indsygning, en.

Indsylte, v. a. 1. d. s. s. sylte. (B. S. D.) — Deraf: Indsylvning, en.

Indsyn, et. ud. pl. 1. det, at se ind, eller at kunne see ind. At have J. fra et Vindue i Raboens Gaard. 2. Tilsyn, Indseende, Opsyn. At have J. med noget.

Indsynke, v. n. 3. (er.) s. synke ind. Grunden er indsynken. — Deraf: Indsynkning, en. "Grubernes Indsynkning." Olussen.

Indsæbe, v. a. 1. indsmøre, besmøre m. Sæbe. At indsæbe een, der skal smøres; indsæbe Tøi t. Vask. — Deraf: Indsæben, Indsæbning, en.

Indsæt, et. pl. d. s. 1. Stamme og indsætte; Indsætten. (Seldn.) 2. det

indsættes, indskydes; Indskab. (Kans. f.) Foruden det første Indsæt maatte der endnu tilskyde 10 Rdlr. (3 dagl. e. br. Indsats.)

indsætte, v. a. 3. i egentl. Bemærk. sette ind. At indsætte en Rude. Stenen gien indsat i Muren. 2. hængsle, hense i Forvaring. Han blev indsat i Stats almindelige Fængsel. 3. giøre Indsæt. At indsætte Penge i en Handel. 4. give t. Salg: At indsætte Tøi paa enuktion. It. salbnde t. en bestemt Pris. Han var indsat for høit, og blev derfor solgt. 5. bestikke, udnævne til, sætte i Embede af. Kongen indsatte ham igien i Embede (modf. affatte fra.) Sogneskrænk bliver idag indsat af Provsten (modf. Bestikkelse offentlig kundgjort f. Reskripten.) At indsætte een til sin Arving. Indsættelse, en, (i alle Bemærkninger.) Indsø, en, pl. — er. en paa alle Sider Land omgivet af, hvis Vand sædvanlig er ferskt. Det Caspiske Hav er en Indsø, der har samme Bemærkelse, ligesom dog undertiden ogsaa om Havet; Gr. Søen gaar høit idag. Indsø dersom alene som ovenfor.)

Indsole, v. a. 1. besuble noget ved at gænge ell. trække det igennem Sole; tilsole. (B. S. D.)

Indsom, en, pl. — me. Som ell. Rantsang, som vender indad.

Indsomme, v. a. 1. somme et Klædesøm indentil ell. rundt omkring. At indsomme et Skjort. (B. S. D.)

Indtage, v. a. 3. lade komme ell. bringe ind, optage, faae ind, modtage. (s. ge ind.) Skibet har indtaget sin Ladning. At indtage (optage) fremmedt Dværg. Regjeringen indtager betydelige Summer af Tolden. (s. Indtægt.) 2. indtage, trække ind. Sellet maa indtages i skæbet. 3. fylde, optage. At indtage med en Plads. "Mange Regemer indtage, i et de stærke, et større Rum, end før." Drsted. 4. faae i sig, svælge. At indtage Medicin, Gist. 5. sætte sig i Besiddelse af (enten s. en vis Tid, ell. for stedse. det følgende.) "I hans Fraværelse kunde enhver Borger indtage hans Plads." Guldsmyd. "Stille Sorg rundt om indtaget har en fordom glade Kreds." Pram. 5. erobre, faae i sin Magt. At indtage en Fæstning. 6. Storm. At indtage Lande og Stæder. Han havde en overveienende Indflydelse p. Staden, vække stærk Tilhørslyst (for eller mod,) lokke, bedaare. "Med den kan jeg indtage hver en Pige." Troiel. Han indtager enhver ved sin Høflighed, Mildhed, Redelighed. At være indtagen for, imod noget: være stemt t. et gunstigt ell. ugunstigt Omstaaende. Han har vidst at indtage Kongen for denne Plan. At lade sig ind-

tage af Skonhed, af Forbomme, af Belustens Tilskuelser. — Deraf adj. v. indtagende, som let behager, saavel v. udvortes Indre, som v. Aands-Evner. (s. takkelig.) En indtagende Pige. Et indtagende Væsen. "Indtagende er den Person, som pleier at indtage Andre for sig, eller som vækker et udeelt Velbehag, der folder vort hele Sind. — At være indtagende beroer ikke p. een selv; men paa færdne Gaver." Müller. — indtagelig, adj. som kan indtages, erobres. De allerfleste Fæstninger ere indtagelige. — Indtagelse, en. Stærkeningen at indtage (fælden uden i Bemærk. 5.) Fæstningens Indtagelse.

Indtale, v. a. 2. kræve tilbage, fordrer ind v. Rettens Hjelp. "Det (Dværg) som er forkommet, skal igien indtales." D. Lov. II. 22. 27. At indtale sin Ret, indtale en Rettighed. "De Betingelser, der skulle hjemles ham den Ret, han indtaler." A. Drsted.

Indtale, en. (B. S. D.) s. Paatale.

Indtappe, v. a. 1. forbinde, sammensælde v. Tappe og Huller, hvorfra disse passere. At indtappe en Stolpe i et Godstykke. (B. S. D.) "Forneden indtappes dette Stykke Træ i Plovhovedet." Thøgers Landoc. r. Drevsen. III. 39. — Deraf: Indtapning, en.

Indtegne, v. a. 1. indføre, optegne i en Bog ell. desl. Hans Navn er indtegnet i Bogen. — Deraf: Indtegnelse, Indtegnning, en.

Indtigge sig, v. rec. 1. (B. S. D.) At indtigge sig i eens Gunst, s. tigge.

Indtil, præp. og conj. a) som præp. udtrykker det en Bestemmelse af Grændsen i Rummet for en Bevægelse, en hvilende Stilling, ell. en Udstrækning; Grændsen i Tiden for dennes Udstrækning, for en Handlings, en Tilstands Varighed, Tidspunktet, hvorfra en Handling begynder, ell. hvor den ophører. (jvf. til, I. h., der saaledes ofte bruges for: indtil.) Jeg fulgte ham indtil (til) Porten. Vi reiste sammen indtil den franske Grændse. Vi stode i Vand indtil (til) Halsen. (Forstelligt fra præp. ind til; s. Gr. Vandet var gaaet op lige indtil Muren. Han trøkkede ham ind til Muren. — Det Stykke af Veien herfra indtil Bommen. Her gaar Veien ind til Bønen.) — Om Tiden: "Jeg er med eder alle Dage, indtil Verdens Ende." Matth. 28. 20. Vi vaagede indtil Midnat, indtil den lyse Dag. Jeg har lovet at biev indtil (til) i Morgen. Indtil denne Dag. Indtil videre (ad interim.) Det kan beroe indtil videre (om en ubestemt Tid.) b) som conj. bruges det blot om Tiden, naar dens Maal ell. Grændse udtrykkes ved et Verbum ell. en Sætning. "I dit Ansigt Svend skal du arde Brødet, indtil du bliver til Jord igien." 1. Mos. 3. Han maa vente,

indtil jeg faaer Likhed. Jeg vil blive her, indtil jeg seer de andre komme. Lige fra han kom, indtil han rejste bort.

Indtilbeens, adv. br. kun i den Talesmaade: At gaae indtilbeens: saaledes at Fodspidserne vende indad ell. mod hinanden.

Indtinge, v. a. og rec. 1. stasse een Borlig og Kost i et Huus, imod fastsat Betaling. "Hos en god Ven, hvor jeg har indtinget hende i Kost." Holberg. At indtinge sig p. et Vertshuus. s. tinge. — Deraf: Indtingelse, Indtingen, en.

Indtog, et. pl. d. s. høitidelig Maade, hvorpaa Een drager ind i en Stad. Kongen, Seierherren holdt sit J. utallige Mennesker havde samlet sig for at see p. Indtoget. — Deraf: Indtogshøitid, Indtogsvogn, o. fl.

Indtold, en. ud. pl. Told af indgaasende Varer, Indførselstold. (B. S. D.)

Indtolde, v. a. 1. give Told af Varer, som indføres, (B. S. D.) fortolde (som oftere bruges.)

Indtrine, v. n. 1. d. s. s. indtræde, 1. (Ohlenschläger.)

Indtryk, et. pl. d. s. 1. Sierningen at indtrykke. (B. S. D.) s. Indtrykning, som rettere bruges. 2. Spor af Indtrykning, Fordybning frembragt v. Tryk. Man saae Indtrykket af hans Fod i Sandet. 3. fig. Birkningen af udbortes Ting og Begivenheder p. Sindet og Følelsen. "De J. som udbortes Ting gjøre p. os." Sneed. Hans Tale gjorde et stærkt, levende J. paa Tilhørerne. "Over Sands mod glade Indtryk tager." Bessel. "Først maa Sindet være dannet for det gode Indtryk, før det kan modtage det." Wijnster. "Da vorer — den store Forestillings levende Indtryk i mit Hjerte." Samme.

Indtrykke, v. a. 1. bringe noget ind i v. at trykke. At indtrykke et Mærke i noget. "Ungdommen er som et blødt Voks, der man kan indtrykke hvad man vill." N. Hemmingsen. 1572. At trykke en Ting saaledes, at den giver sig ind, bøier sig indad. Hverneffallen var indtrykt p. den ene Side. = Indtrykning, en. pl. -er. Sierningen, at trykke ind i noget, ell. trykke noget indad.

Indtrylle, v. a. 1. bringe ind i ved Tryllekraft, ved Tryllekonst. "Tilgiv, at atter jeg stræber at indtrylle mig deri." Bagg. "At indtrylle Forsædres Ønder i Unglingens Hjerte." Engelst. "Dg Liv igien indtrylle i det Døde." Grundtvig.

Indtræde, v. n. 3. (er.) 1. egentl. s. træde ind. Gaasnaert han var indtraadt i Salen. "J, som indtræde, for Evigheds Farvel til Gaabet siger!" S. Staffeldt. 2. komme ind i, give sig ind i. At indtræde i Egteskab, i en Munkeorden. Han er i Gaar indtraadt i sit 20de Aar. 3. begynde, tage sin Begyndelse. Vinteren er indtraadt

m. en tidlig Kulde. 4. d. s. s. indtræde. Dersom det Tilfælde skulde indtræde. Under den Betingelse, at Forpligtelsen ophøre, naar en eller anden Begivenhed indtraaede." A. Ørsted. = Indtrædelser. 1. Sierningen at træde ind. Ved min J. i Stuen. 2. figurl. Begyndelse, Tiltrædelse, Indgang. Ved hans J. i Embedet i et nyt Egteskab. — Han har holdt sin Indtrædelsestale, prædiken.

Indtræde, v. a. 3. træde noget, saaledes at det gaaer ind ad, brødes ind ad. Bunden i Karret blev indtraadt. 2. træde ind i v. at træde. Pesten har indtraadt i Sam i Foden. 3. træde stærkt indad. At indtræde sine Stoe. (Langebet.)

Indtrædt, adj. meget trædt, sædig (B. S. D.)

Indtræffe, v. n. 3. (er.) 1. ankomme, komme til et Sted. Posten indtraf s. Nat. 2. møde, foresalde, brødes. Der indtraffet en Hindring. Det er et Tilfælde som fielden indtræffer. 3. gaae i Dødsbølge. Hans Spaadom indtraf virkeli.

Indtrække, v. a. 2. s. trække ind. Han blev indtrukken m. Magt. Han er bleven indtrukken i denne Sag ind sin Villie. 2. trække sammen. At indtrække Skilene. 3. indsamle, indfordre. At indtrække Pengene. Berler. — Deraf: Indtrækning, en.

Indtrænge, v. a. 2. faae ind, pressende m. Magt eller m. megen Møie. Der laa ikke en Bog mere indtrænges. At indtrænge sig i et Embede. "De understod sig, at indtrænge sig i et borgerligt og sluttet Selskab." Rahb. "Naar vi samles alle disse Grindringer, da vil Mismod mangengang indtrænge sig." Wijnster. (v. n. trænge ind.) — figurl. En indtrængende (kraftig, dybt virkende) Tale. Indtrængende Formaninger. (Wijnster.) "Der laa lede derom m. stærke, indtrængende Ord." Samme. (Præd. 1815. II. 51.) "Et stort indtrængende Blik i de menneskelige Forhold." A. Ørsted. "Saaledes er dette indtryk — saa opvækkende s. Samvittigheden, saa indtrængende i ethvert menneskeligt Hjerte." Wijnster. — Deraf: Indtrængen, en.

Indtugte, v. a. 1. indpræge ved Tugt, v. Straffemidler. (usædvanl.) "Dg under Straffens Riis — indtugtes der, hvad han som Mand bør glemme." Fr. Guldberg. (Digte. 1803. I. 220.)

Indtvinge, v. a. 3. s. tvinge ind. At indtvinge noget m. Magt. Vi fik Brændigien indtvungen.

Indtvære, v. a. 1. røre tørre Gær ind i noget flydende. At indtvære Mel i Suppen. (B. S. D.) Mere brugeligt at udvære.

Indtægt, en. pl. -er. 1. hvad man læser ind, faaer ind af Penge ell. Penges Bærd

le og Brug; Indkomst. At rette Ud-
 efter J. Han har saa Indtægter i
 ge, men de fleste i Naturalier. Deraf:
 tægtbog; Indtægtskilde (det, hvoraf
 trækker Indtægter), o. fl. [Indtægt
 overhovedet hvad man af Penge eller
 ges Bærd faaer i Besiddelse, ofte med
 syn t. en vis Tid (aarlige, maanedlig
 ell. til en Sammenligning m. Udgif-
 En Handelsmand, der sælger i Smaat,
 daglige Indtægter; men hans aarlige
 ist kan være større, end hans rene Ind-
 st. (s. dette Ord.) "En Casserer kan
 meget til Indtægt i sine Bøger, og
 have en ringe Indkomst." Müller.]
 heldnere.) Land, Jord, som indtages,
 rages inden for visse, s. Er. en Byes
 endser eller Grænser. (forekommer i
 re Skrifter og med Art. et.)

Indtælle, v. a. 3. tælle det, som kom-
 ind. At indtælle og udtælle Penge. —
 af: Indtælling, en.

Indtændt, adj. snedig, listig. En ind-
 dt Skaff. (P. Syns Ordspr.) I dagl.
 e: indtændt (s: meget) ond, arrig.

Indtære, v. a. og n. pass. 1. d. s. s. hens-
 e, hentæres. (B. S. D.) Indtæret af
 en. At indtæres af Sorg, Sygdom.

Indtømmer, et. ud. pl. Tømmer, som
 ges inden i Skibe og Huse.

Indtør, adj. tør indeni, glennemtør.
 ngebet.)

Indtørre, v. a. 1. tørre inde i Huset,
 der Tag. At indtørre vasket Løi om
 teren. (Langeb.)

Indtørres, v. n. pass. indtørredes, ind-
 ret. formindstes, svinde ind v. Tørring.
 ven indtørres v. at staa i Solen. Det
 næsten ganske indtørret. — Deraf:
 dtørring, en.

Indvaaner, en. pl. -e. (Z. Einwoh-
 e.) s. Indbygger. (Pram. Stærkoder.)
 or dette overflødige Ord, af nyere Op-
 belse, bruges, der anvendes det paa
 æderes, men ikke p. Landes Indbyg-
 e. (jvf. Müllers d. Synon. II. 81.)

Indvalke, v. a. 1. bringe ind i, ind-
 lem ved Vaskning. At indvalke sine
 ar blandt de grove. (B. S. D.)

Indvarpe, v. a. 1. s. varpe. Skibet blev
 varpet (varpet ind.)

Indvarfle, v. a. 1. d. s. s. indstævne, 2.
 talde v. offentlig Bekendtgørelse. "At
 varfle Giere af bierget Brag." (Fr. 12
 arts 1790.) s. Varsel. — Indvarsling, en.

Indveie, v. a. 1. veie noget, som kom-
 t ind, som man tager imod. At indveie
 udveie Varer.

Indvende, v. a. 2. (den egentl. Bemærk-
 vende ind ad, er lidet brugelig. At ind-
 vende sin Kløstel, Røppe. Langeb.) anføre
 dgrunde, fremsætte en modsat Mening.
 har intet at indvende derimod. Per-

imod kan indvendes, at han ikke havde
 givet sit ubestrykkelige Bæste. — Indvending,
 en. pl. -er. Gierningen at indvende; ell.
 det, som indvendes, fremsæres imod en
 Mening, Paastand. Det maa stee uden al
 J. At gøre ugrundede Indvendinger imod
 noget.

Indvendig, adj. som vender ind ad,
 (mods. udvendig); som er inden til ell. in-
 den i. Den indvendige Side af Muren,
 af Plankværket, af Skindet. Legemets
 indvendige (indvortes) Dele. Det Ind-
 vendige i Huset er forfaldet. "Det Ud-
 vendige af et Plankværk er det, som staaer
 t. Gaden, fordi det af Alle kan sees; det
 Indvendige er det, som vender t. det in-
 delukke Rum; t. den Side, hvor saa have
 Udgang." Sporon. — indvendig, indvæn-
 digent, adv. indvortes, indeni. "Du er
 indvendig heed; vils dig og heed udvæn-
 dig." Wessel. jvf. indvortes.

Indverle, v. a. 1. faae v. Ombytning,
 bytte sig til. At indverle Ducater f. Sølv-
 penge. — Deraf: Indverling, en.

Indvie, v. a. 1. hellige t. gudelig, hols-
 tidelig Brug. At indvie en Kirke, et Alter;
 indvie noget til Guds Vre. 2. høitidelis-
 gen indsatte i et geistligt Embede. (s. vie.)
 At indvie een til Biskop. — Indvielse, en.

Indvig, en. pl. -e. Vig ell. Fiord, som
 gaaer dybt ind i Landet, ell. ligger inden
 for Der og Skjærgaarde.

Indvifle, v. a. 1. s. indsvøbe. 2. vinde
 eet ind i et andet, ell. flere Ting saaledes
 sammen, at de komme i Urede. Garnet er
 ganske indviflet (speget.) figurl. at blive
 indviflet i Processer, i Fortrædeligheder.
 "Menneskene, alt s. indvifledes i Omhyg-
 gigheden s. dette Livs Mæring." Mønstet.
 At indvifle sig i Forretninger. "Raadet,
 som ikke vilde indvifle Riget i nogen Krig."
 Kampmann. En indviflet (s: viltsom,
 forvirret) Sag. "Naar flere Ting ere ind-
 vifledes i hinanden, er det Hele forviflet."
 Sporon. (Begge Ord ere dog af nyere og
 tydt Oprindelse, og indviflet mest bruges
 ligt.) — Indvifling, en. 1. Gierningen
 at indvifle (1 og 2.) 2. indviflet Tilstand
 eller Bestaaenhed. Indvifling i Foredrag-
 get. (Sporon.)

Indvilge, v. a. 1. samtykke, bifalde,
 give sit Samtykke til. (tydt.)

Indvinde, v. a. 3. indsvøbe noget v. at
 vinde. At indvinde noget i Bændler, i
 Linned. (B. S. D.) 2. bringe noget uden-
 fra ind v. at vinde ell. tridse det. At ind-
 vinde et Ankertoug. (B. S. D.) 3. vinde
 tilbage, faae tilbage v. Magt, v. Baaben.
 At indvinde de tabte Lande under Kronen.
 (A. Bedel.) — Deraf: Indvinding, en.

Indvirke, v. a. 1. s. ve ell. være ind i
 noget. (s. virke, 2, b.) At indvirke Gulds-
 traade i Silkesoi. "Dig (Ballet) indvir-

for den smilende Mø sin Eftedes Selre." Berp. (Betr. Jør. 33.)

Indvirke, v. n. 1. have Indflydelse paa, gjøre Virkning paa. (et nyt Ord.) At indvirke p. Folkets Sæder. — Indvirkning, en. Indflydelse, Virkning p. en Ting "Med et klarere Blik at overskue Tingenes gjensidige Indvirkning." Engelstoft. "Ingen fremmed Indvirkning formaaer noget over ham." Myrster.

Indvise, v. a. f. vise ind. De bleve indviste i Byen.

Indvogne, v. a. 1. føre ind p. Vogne. At indvogne Gods. (Rangeb.)

Indvold, et. pl. - e. [Ev. Inselfvor.] de indvortes Dele hos Dyr, som have deres Sæde i Bryst og Bughulheden; i mere indskrænket Bemark. om Mæven og Tarmene. (Forekommer som oftest i pl.) — Indvoldsorm, en. Orm, som lever inden i andre Dyr, især i Indvoldene.

Indvortes, adj. og adv. [Jæl. innanverds, innvortis.] som er inden i, inden til. (modsat: udvortes.) Indvortes Arig (Borgerfrig.) Indvortes Uroligheder i Riget. Statens indvortes Forsatning og udvortes Forhold. Det Indvortes i et Huus (s: Husets Styrelse, Huusholdningen.) Menneskets indvortes Dele. En indvortes Skade, Svaghed. Han har sin Skade indvortes. At være indvortes syg. "Denne er indvortes Leer, men udvortes Robber." Tillæg til Dan. 14. 6. — Ogsaa om Menneskets aandelige Natur. At føle en indvortes Uro, Angstelse. Menneskets Indvortes (Indre, Sind, Tanker) er vanskeligt at bedømme. (Indvendig har især Penson t. Tingens meer ell. mindre synlige Stilling; indvortes til noget, som enten slet ikke er, ell. ei engang kan blive synligt, t. et Begreb, et oversandseligt Forhold; det første bruges baade om Legemer og livløse Ting; det sidste om Aander og om levende Væsener.

Indvove, v. n. 1. f. vove ind. Reglen er indvoret i Riøbet.)

Indvride, v. a. 3. faae ind i ved at vride. Reglen er bleven indvredet i Laas sen. (B. S. D.)

Indvælde, v. a. 1. bringe noget ind v. at vælte det. At indvælde Stene i Gaarden. — figurl. at indvælde sig paa een s: uden Anledning oversalde m. Uartigheder, Skelsbørd, ic. (intrans. "Den dermed indvæltende Pragt, Bellsst og Overdaarsdighed." Schytte.)

Indværelse, et. pl. - r. Værelse i det Indre af et Huus, ell. Værelse som bruges t. Beboelse, som ikke er Uldrum. "Naar Bonden under eet og samme Tag kunde gaar af sine Indværelser i sit Uldhuus." Dec. Mag. IV. 354.

Indværf, et. Indvendig Indværf i en Ting. Indværf i en Laas. (v. Kædet)

Indvæve, v. a. 1. bringe ind i v. Blanding. At indvæve Blemmer i Etiket figurl. blande ind imellem. Han har indvævet det Overnaturlige i sit Digt. Deraf: Indvævning, en.

Indvæve, v. a. f. indpode.

Indvænde, v. a. og rec. 1. gjøre indstæffe Indest, Bisald. At indvænde sig i een. (Et nyt og ikke vel dannet Ord.)

Indvæde, v. a. og rec. 3. figurl. træde ind i v. en ætsende, opløsende Kraft. Søren, Rusten har indvædt sig i Mættet (At indvæde sin Brede s: skule den; i dag Tale. "Den Undergivne maa tie og lide eller indvæde sin Parme." Birtner.)

Indvæde, v. a. f. ædse.

Indvælde, v. a. 1. bringe ind i, sætte med ved Keltning. Disse Forsteninger a ligesom indvæltede i Kalkstenen. Det indvæltedes i Deien. "At blande Tængen i Lørd, og indvælde den tilgavns deri." Ders. — Deraf: Indvæltning, en.

Indvælde, v. a. 1. indfælde, indføre indstævne. (Ildet brugeligt.) — Deraf: Indvæltning, en.

Indvælde, v. a. 2. f. øse ind. Det indvæltede Band. — Deraf: Indvæltning, en.

Infanterie, et. coll. ud. pl. Krigst. Fods, Fodfolk, Fodfælgere. — Infanterist, en. pl. - er. Soldat til Fods.

Ingefer, en. ud. pl. den tørrede Rod af en Plante (Amomum Zingiber) der bruges som Krydderi.

Ingen, adj. n. intet. pl. ingen. (uden Artikel og uden Sammenligningsgrad. [Jæl. ringi, eingin] udtrykker den negtende Modsetning til en og nogen (en, ikke nogen) og ophæver i et bestemt Tilfælde Tilværelsen af det Subst. som med det forbindes. Hun har ingen Børn. Han har ingen Venner. Der gives intet bedre Middel. Ingen anden end du. Ingen Ting, egentlig: slet intet, men ofte for: en meget ringe, ubetydelig Deel ell. Mængde. Han saar ingen Tær. f. Huset, naar han vil sælge det. Det var f. ham som ingen Ting s: det ansaae han for meget lidet ell. ubetydeligt, eller: gjorde han med stor Lethed. "Der — gjorde Rodens Potentater af ingen Ting som ingen Ting." Bagg. "Som freder sig over Ingenting i Mangel af andet Samme. (Aldeles og slet forholdsvis stærke det negtende Udtryk. Der er aldrig ingen Fare. Der var slet ingen Gid i ham.) — Absol. staaer det som Subst. intet Menneske, ingen Ting ell. som et nomen. Ingen veed sin Skæbne. Ingen her i Byen kender ham. "Jeg kan begribe, at et menneske er en Mand, som har Talent, naar han er

er noget." Sneed. Noget (3: Elbet) er
 re end Intet. Han gider Intet bestille.
 en flikkeste Wei til at blive roest, er at
 re Intet." Sneed. "Den, som vil Alt
 Intet gøre, gør noget, der er intet i."
 ggesen. At holdes f. Intet, agtes for
 tet af een. (Ap. G. 4. 11.) At blive til
 tet, gøres til Intet. "Den — som gør
 Trædskes Anslag til Intet." Job, 5. 12.
 endes Mand — hørte og gjorde det ikke
 Intet." 4 Mos. 30. 12. (jvf. tilintets
 re.) — For Intet 3: uden Betaling; ell.
 en Karlag, Anledning. At blive vred
 Intet. Det skal han ikke have gjort
 Intet (3: det skal nok blive ham giens
 dt.) — Laan mig en Bog, et Gevær! —
 har ingen, intet. (S. d. Tale br. det
 intet forklortede inte som negtende adv.
 : ikke.) = 3 Sammensætning bruges:
 enlunde, adv. aldeles ikke, paa ingen
 måde (i ældre Skrifter: ingenledes.)
 enfinde, adv. ei nogenfinde, aldrig. —
 ensteds, adv. ikke nogensteds, p. intet
 ed. Ingensteds i Verden. Han er in-
 steds at finde. Jeg gaaer ingensteds
 . Ingensteds fra var Hielp at vente.
 ingentid, adv. aldrig. (det Modf. af
 id.) "Vil du din egen Digtning over-
 ve, som ingentid er før p. Jorden seet?"
 gg. — ingenting (ingen Ting) f. oven-
 . — ingenvegne, adv. (modf. allevegne.)
 . f. ingensteds. "Hvad var Himlen selv,
 s ingenvegne vort Hierte der sandt Spor
 foun den Lyft?" Baggesen.
 Insect, et. pl.-er. et Dyr, hørende t.
 Klasse, der bl. a. udmærker sig v. at
 e flere end fire Fødder, ved at mangle
 t Blod, og som oftest at have Legemet
 lt i tre Indsnit (hvoraf det lat. Navi-
 lectum;) et Kryp. — Insectlære, en.
 en om Insecternes naturl. Bestaens-
 , Ekielnetegn, m. m. (Entomologie.)
 Instrument, et. pl.-er. [Lat. instru-
 ntum.] Redskab, Værktøj. Et musi-
 k J. (Toneredskab.) At spille paa et J.
 a behandler sit J. med stor Færdighed.
 Instrumentmager, en. pl.-e. den, som
 ærdiger Instrumenter, især musicalke,
 e mathematiske, physiske og chirurgiske.
 Interessant, adj. (fransl.) som har den
 fassenhed i en mærkelig Grad, at vække
 Deeltagelse; som har en mærkelig aan-
 g Indflydelse paa os; vigtig, tiltræk-
 de, underholdende, morende, m. m. En
 reffant Mand, Begivenhed, Fortælling.
 være interessant i Samtale. At behandle
 nteressante Gienstande i en Videnskab,
 Interesse, en. ud. pl. (det fr. intérêt.)
 ltagelse; tiltrækkende Egenkab; Vigt-
 ed. At have, vise J. for noget, finde
 i noget. En Sag af megen Interesse.
 Interessent, en. f. Deeltager, Lodtas
 Lodseier.

Interessere, v. a. og rec. 1. virke paa
 Siælens Følelser; vække Deeltagelse, røre,
 indtage. Denne Efterretning maa interes-
 sere enhver. Hans Skiebne, Fortælling,
 Tildragelsen interesserer mig meget. At
 interessere sig f. een, for noget (deeltage,
 gøre sig Umage for, ic.) f. interessant.

Intet, adj. n. f. ingen. (uegentl. bru-
 ges det for: ganske lidet, en meget ringe
 Deel. Dette er Intet imod det, han eiede
 tilforn.) Føiet t. et Adjectiv, skrives begge
 adskilte: intet betydende, intet giældende;
 dog finder man: intetfigende.

Intet, et. som Substantiv: noget, som ei
 er til, noget utilværende; uegentlig: noget
 ganske ringe, ubetydeligt. Begrebet om et
 Intetfattes vanskeligere, end Begrebet
 om et Noget. "Sammenligner da eders
 virkelige Intet m. eders indbildte Noget."
 Baltholm. At synke tilbage i sit forrige
 Intet.

Irettesætte, v. a. 1. dable, bebrejde een
 hans Ord ell. Gierninger, straffe ham der-
 for m. Ord og Liltale, mundtlig ell. skrift-
 lig; (kun om Personer, og m. Tilbegrebet,
 at den, som irettesætter en anden, er hans
 Overmand, ell. har Myndighed over ham.
 Dable og laste anvendes baade p. Perso-
 ner og Ting.) "Man irettesætter nogen,
 naar man overtyder ham om, at han har
 handlet urigtigt, og bebrejder ham det m.
 Advarsel og Erindring." Sporon. Han
 blev irettesat for sin Forsømmelse, Uagt-
 somhed. Vil du sætte mig i Rette? (begge
 Former bruges; men irettesætte som oftest
 i de sammensatte Tider.) = Irettesættelse,
 pl.-r. en. Handlingen at irettesætte, ell.
 Udtrykkene, hvori det skeer. At faae, at
 give een en J. En mundtlig, skriftlig J.
 Jegang, f. Vildgang, Labyrinth.

Irist, en. pl.-rr. en Sangfugl af Fin-
 kslægten. Fringilla canabina.

Jrlys, f. Veirlys, Lygtemand.

Ironie, en. En Taleform, hvori man
 mener det modsatte af hvad man siger;
 forblommet Spot. — ironist, adj. og adv.
 som grunder sig paa Ironie; fremtende.
 En ironist Roes. Man seer tydeligt, at
 det er ironist sagt.

Irre, v. a. 1. [Isl. erra.] gøre vred,
 opirre, ophidsse. "Vi irre let en Hund, til
 Fred ham strax dog bære." Holberg (Poet.
 Skr. 1746. 137.) "Hun blev ved, dem meer
 og meer at irre." P. Paars. I. 3.

Irre, v. n. f. seile, tage Fæll, fare vilb.
 Irring, en. f. Vildfarelse, Seiltagelse,
 Tvist, Misforstaaelse.

Ise, v. a. og n. 1. (af Iis.) hugge Isen
 op, gøre Nabning i Isen. At ise langs
 m. Landet. At ise for Dvæget. At ise et
 Stib ind i Havnen (bane det en Wei, ved
 at giennemføre den tykke Is.) Stibet
 maatte ises ud af Havnen.

Isen, [N. S. Isen, Jern.] bruges i folg. Sammensætninger for: Jern: Isens bod, en. pl. -er. Krambod; hvori Isentram falholdes, en Isentrammers Bod. — Isens farve, en. 1. Jernfarve, jerngraa Farve. 2. silkeagtigt Blyant: Erts, som bruges til at give Jernovne Glands. — isengraa, adj. jerngraa, isensfarvet. (B. S. D.) Isentram, en. Jernvarer og andre Sager, der sælges i Isenboder. Isentrammer, en. En Handelsmand, der i sin Bod sælger Isentram og mangehaande andre Ting (i Kjøbenhavn forskillig fra Jerntræmmen.)

Istienke, v. a. 1. s. stienke i. Den istienskede Wiin.

Island, n. pr. Heraf: islandst, adj. islandst uld. Det islandste Sprog. — Islandsfarer, en. et Skib, der seiler paa Island. — Islænder, en. pl. -e. den, som er født i Island.

Islæt, en. ud. pl. det Garn, som anses for Bævningsen indskydes i Rensbegarnet.

Isne, v. n. s. isne.

Isoleret, adj. v. [Fr. isolé.] affondret, eenlig, særskilt, adskilt fra andre.

Isop, en. En udenlandst, krydret Plante, som dyrkes i haver. Hyssopus officinalis.

Ispænde, v. a. 2. s. spænde i. Er Remmen ispændt?

Iffe, en. pl. -r. [Isl. Hiaffi.] 1. den øverste Deel af Menneskets Hoved (ogsaa, skøndt overflødig: Hovedisse.) En skal det Iffe. "Frygt ei f. Solens Brand, som falder paa din Iffe." Tullin. 2. figurl. undertiden f. Top. Fjeldets Iffe. "Påint Blerg, hvis Iffe Skyn truer." P. S. Frimann. = Iffebeen, et. kaldes de af Hovedets 8 Been, der danne dets øverste Hvelving. Iffekant, en. den talte Kant ell. Rand, som sammensætter Iffebeenene og danner Pilesammen. Iffeplade, en. den hele flade Deel af Isen og Iffebeenene. Iffepunkt, et. det Punkt, som tænkes paa Himmelhvelvingen lige over vort Hoved; Topunkt, Zenith.

Istandsætte, v. a. 3. gøre til Rette; bøde, lave, forbedre noget, der har lidt Skade. "Naturen bruger en vis Tid f. at istandsætte den Uorden, som den engang har lidt." Balth. (Ogsaa: sætte i Stand. Hvor det bemærker: at opbølge, bringe paa Gode, bruges den sidste Form. Han var kommen meget tilbage; men denne Kro sætte ham i Stand igjen.) — Deras: Istandsættelse, en. pl. -e.

Istede, et. det forældede danske Ord for: Stigboile. (Bruges endnu i nogle Egne af Sjælland.)

Istemme, v. a. 1. begynde at synge (især om Fleres Sang.) At istemme et Chor, en Lovsang, en Drikkevis. (jvf. stemme i.) 2. samtykke, give sin Stemme til noget. Han vilde ikke istemme dette Forslag. (B.

S. D.) "Den, som ubetinget antager og istemmer en Andens fremsatte Mening. Rahbet.

Ister, et. ud. pl. [Isl. Istur.] Fær: Særdelesh. det bløde Fædt, der samles i visse Dyr af Bøgen, Tarmene, m. m. (Glomme.) Sveinister, Gaaseister. (Imod: Dretalg ell. stalle, Faaretalg.) Isterbaand, et. d. s. f. Tarmehæfte. (Meth. Isterbug, en. En tøj, fed Bag. Ister fed, adj. som er fed af meget Ister, jvf. af J. Soen var istersfed. Isterflomme, en. d. s. f. Glomme. Isterhoved, et. Sjælland: et Slagtebyr, som har Ister modsat dem, som have Lalg. Istermad, en. fed Epise, blandet m. Ister. (Golding. Isterroom, en. s. Isterbug.

Iser, adv. 1. d. s. f. adv. fornemmelig i Særdeleshed, fremfor andet. 2. i alle Skr. og Bibelovers. for: særskilt, i Generum. "Og han tog ham især fra Følket." Marc. 7. 33. — Hver især: enhver Særdeleshed, enhver særskilt, for sig selv.

Italiener, en. pl. -e. den, som er født i Italien. — italiensk, adj. som herer til kommer fra, har hjemme i Italien. Den italienske Historie, Literatur. At tale, at lære Italiensk: det italienske Sprog.

Item, adv. et latinsk Ord, som især i ældre Tid brugtes hyppigen for: ligeledes, saa og, fremdeles, end videre.

Iver, et. s. Iver.

Iver, en. ud. pl. [L. Eifer. Isl. yfir yfinn, vred, fortørnet; hvoraf Bemærkelsen Brede, Harm, som dog nu er lidet brugelig.] 1. Ridselighed, Hestighed, Eftersigt, i et ell. Handling, især for at forsvare ell. ved sætte sig noget, og grundet p. Overbevisning ell. Tro. At forsvare en Sag m. Iver. At modsigge een m. Iver. "Jeg troer, han laster ei af Iver, men af Galde." Holberg. "Det er den faste, levende Klarhed i det Gode, der skal vække al Iver med i Os." Knudsen. Iver er deri forklædt fra Sidsighed, at denne er altid en Følge af Ildenskabelig Overbevisning; men ogsaa kan Rolige kan være ivrig. 2. i en meget forstærket Bemærk. br. det ogsaa om en alvorlig, med en vis Anstrengelse foretagen Bestræbelse ell. Virksomhed. At virke, at betide m. Iver (det Møds. af Længsel, Ereløshed, Dorsked.) "Iver, som af Vilddom, i Selstab m. Gengældighed." Kampmann. "I medfødt Iver med tunge Raab." J. Guld. = Iverskab, et. som har, som viser nogen Iver. (B. S. D.) Iversyg, adj. og Iversyge, v. a. (kommer af det L. eifersüchtig og Eifersucht) er brugt af saa Mænd, og især med Blandingen, af 18de Aarh. (B. S. D. 1786) for Rindsyg (s. Rindsyge) og man elster, for Utrofasthed.

ides aldeles ikke i Taleproget; og har en Indgang faaet i Striftsproget. jvf. rd. Tidsskr. IV. 161. (Moth har Ivers og iverfotig, som formodentlig kun ere gjorte Ord.)

Ivre, v. n. og rec. 1. (har.) vise sin i Ord og Gierning, tale ell. handle Iver, m. Modfærdighed for ell. imod no. At ivre imod Udselighed, Overdaadig. 2. recipr. blive ivrig, hestig i Sind Tale. "Han ivred sig her, da han blev et Ø med I i Enden; freg: man a af Parme bse!" Holberg.

Ivrig, adj. 1. som viser Iver i Tale og handling; modfærdig; ell. som stcer m. Iver. ivrig Bestyrer af de Fortrængte. Det en af hans ivrigste Bestyrere, Kenner. være ivrig for noget, i en Sag. "Ivrig at haandhave Alles Sikkerhed og Ro." Guldb. (B. Bist. I. 513.) "En hids Mand føres t. sit Viemed af Drift; en ig Mand derimod føres dertil af Vidskabshed, antændt v. Overbevisning." Expo-

ron. 2. som anvender vedholdende Flid og Bestræbelse p. noget. En ivrig Arbejder, Tilhører. 3. (fieldnere.) vred, opbragt, hidsig. Et ivrigt Sind. — Ivrigheid, en. ud. pl. Bestræbenheden, at være ivrig; Modfærdighed.

Iværksætte, v. a. 3. bringe i Udførelse, udføre, fuldbyrde. At iværksætte en Plan, en Beslutning, et Forsæt. Hastig t. at beslutte; seen til at iværksætte. "Fordi de Modler, hvorved du skulde iværksætte dine Pensigter, synes dig under din Værdighed." Mynster. (At iværksætte et Forsæt, en Handling, er egentlig at give sig t. at udføre den; og først naar, dette er fæet, er den fuldbyrdet.) = iværksættelig, adj. som kan iværksættes, lader sig udføre. "Om en saadan Indretning er iværksættelig." Engelst. Deraf: Iværksættelighed, en. (Engelst. om Nat. Opdr. 282.) — Iværksættelse, en. Udførelse. "Beslutning og Iværksættelse følge hastig paa hinanden." Kampmann.

J,

(hvor det begynder Ordet; eller Consonanten J o d.)

a! [Jøf. Jå.] 1. et bekræftende; samfende, bifaldende Ord; hvorved man en bekræftende (bejaende) svarer p. et spørgsmål; eller samtykker i en andens d, bifalder hans Mening og Udsagn, tager hans yttrede Forsæt m. m. Ligeledes bruges det som et svarende Udbrud, som man kalder een v. Ravn, og i andre Tilfælde som et Udbrudsord (s. Ex. Ja! hvad herved at gøre? Ja! hva havde troet!) 2. undertiden staaer det mere som v. hvor det bruges for at lægge Vægt t. , der siges, eller udtrykke en forstærket, enende Mening. (Hans Slægt, hans Ven; ja enhver, som havde kendt ham, gæde over hans Død. Han formanede, i advarede dem, ja han lagde endog udeler til.) — Det forbindes ogsaa m. tre Adverbier, for at forstærke Bekræftelsen; s. Ex. ja sandelig! ja vist, ja vist, ja end mere, o. s. v. (jvf. ogsaa jo.) som Subst. bruges det for: Minde, indtryk, Bekræftelse, Tilstaaelse. At se sit Ja og Minde til noget. Han sit gens Ja, sit Ja af Pigen (om en Friar.) sit Ja er saa godt som Dit Nei. Han o mig sit Ja derpaa. At sige Ja til get o: samtykke, bekræfte det. = Jæbroder, en. pl. — brødre. den, som siger Ja, som samtykker Alt hvad Andre sige, som rne smatter Golt efter Munden. — Ja-

herre, en. d. s. s. Jæbroder. (Hvittfeldt.) Jaord, en. Forlovelse, der stcer ell. bekræftes i Vidners Overværelse. At holde Jaord, brikke Jaord. (I en mere egentlig Bemærkelse om Pogens Ja til Friaren. "Jaordet slap fra den elskede Mund; siden jeg kendte ei Smerte." Betlig. Poesier. S. 136.)

Jag, et. Jil, Styrning, Færdsel, Rummel. (d. Tale.)

Jage, v. a. 1. (Jagaa: jog, jaget; men kun i Bemærkelserne 2, b og 3.) [J. jaggen. So. jage.] forfølge Vilbt eller vilde Dyr, for at fælde dem. (s. bede.) At jage Ræve. At jage en Piort. "De Store jage bestandig de Smaa, een Konge jager den anden." S. Blicher. — At jage Pæren af Leiet. Jagaa absol. og neutr. I Jag er han ude at jage (er p. Jagt.) At jage p. en Andens Vilddane. At jage efter Ræve. (Jagaa intrans. om at forfølge, uden Hensigt at fælde, ell. for Spøg. Rattetillingen jager efter Røllingerne. Drengen jagede efter Hønsene i Gaarden. — Man siger ogsaa act. Den lille Hund jagede, kan jage den store o: forfølge, forbrise, forjage ham.) 2. fig. a) act. forfølge. s. Ex. om Skibe. Briggen blev jaget af en Fregat. b) neutr. haste, synde sig meget m. en Gierning. Du behøver ikke at jage saa stærkt med dit Arbejde. (dagl. Tale.) — Jagaa om stærk Riden ell. Rørsel. Han

jog ind t. Byen p. en Alne. At jage afsted i fuldt Flirspring. c) hlge, tragte meget iyrigen efter. At jage efter Forlystelser. "Ead Hofmanden jage efter en Lister." Sneedorf. 3. (imp. jog, partic. jaget.) drive m. Magt t. eller fra et Sted. Han jog Hunden ud af Stuen. Fienden blev jaget ud af Byen, jaget paa Flugt. At jage Dvæget ind, jage det sammen. At jage een p. Døren (vise ud af Huset.) At jage Drengene ind fra Gaden. Jage Folt fra hverandre. Han blev jaget af sin Eleneste, jaget fra Gaard (om en Fæstebonde.) — Ilegentl. Han jager sine Folt uden Ophør frem og tilbage. = Jageline, en. En lang Line, hvori man holder en Fæst, som man jager ell. lader løbe for at røre sig ell. for at afrettes. Jagelyst, en. d. s. s. Jagtlyst. (B. S. D.) Jaggeplads, en. et Sted, hvor der jages. Jagetroffe, en. til Skibs: et Slags kabe-laaet Tong, der br. til Warming eller Buxering. — Jagen, en. Gjerningen at jage, gaae paa Jagt. Riden og Jagen er hans tiæreste Syffel.

Jager, en. pl.-e. 1. et Krigsskib, som udsendes for at forfølge et andet Skib. 2. et lidet trekantet Skib, der sættes til uden for Rhyvereh p. Jagerbommen. 3. de to forreste Kanoner i Krigsskibe, hvis Ruger kaldes Jagtportene.

1. Jagt, en. (pl.-er forekommer ikke, ell. er usædvanl.) [J. Jagd.] 1. Gjerningen at jage, at forfølge Wildt, s. at dræbe ell. fange det. At-gaae, ride paa J. Kongen er paa Jagt. I dag holdes her en stor J. At have en god Jagt v. fange ell. fnyde meget Wildt. (s. Andjagt, Harejagt, Rævejagt, ic.) 2. den Idæet ell. Konst at kunne jage ell. bede Dyr. At have lært Jagten, være øvet i Jagten. 3. hvad der hører til at jage, t. Jagten. Han er ansat v. Kongens J. Sele Jagten kom her forbi. 4. Jagtrettighed, Jagtsfrihed. Der er ingen J. til denne Gaard. Han forbeholdt sig Jagten p. sin Livstid. Jagten paa dette Gods er bortforpagtet. = jagtbar, adj. kaldes hos Jægere det Wildt, der er i den Stand, at det efter Reglerne kan fnydes. En jagtbar Glort (hvis Katter i det mindste have 10 Endst.) Jagtbetiening, en. B. ved en fyrstelig Jagt. Jagtbetient, en. den, som har en sandan Betiening. Jagtbog, en. B. som handler om Jagten. Jagtbøsse, en. et Gæver, som bruges t. Jagten. Jagtdag, en. Dag, hvorpaa der holdes J. Jagteier, en. den, som har Jagtherlighed ell. Jagtrettighed t. en vis Grund. Jagtelser, en. den, som holder af Jagt. Jagtembede, s. Jagtbetiening. Jagtfolt, n. s. pl. Jægere og andre Folt, som have m. Jagten at bestille. Jagtforordning, en. B. som vedkommer Jagten.

Jagtsfrihed, en. Rettighed ell. Tilladelse t. at jage. (D. Lov. V. 10. 30, 39.) Kongen gav ham J. i Biddbanen. Han har J. for sin Person. Jagtsfugl, en. F. bruges t. Jagten. "Halle ell. andre Jagtsfugle." Bagg. N. Klim. 216. Jagtskib, et. 1. Følgeskab, som een har m. sig, han drager p. Jagt. Kongen havde et Jagtskib. 2. Ret til at forfølge anstude Wildt paa en andens Grund. Schotte. (Indv. Reg. II. 314.) Jagsgaard, s. Jagergaard. Jagtgræs, en. Jagtbøsse. Jagtgrundse, en. E. eens Biddbane ell. den Egn, hvor een J. J. Jagtrettighed, en. En Grunders Jagtrettighed p. sin Eiendom. Jagtherre, en. d. s. s. Jagteier. (Schotte. Indv. Reg. II. 400.) Jagthest, en. En Hest, som bruges p. Jagten. Jagthund, et. alt det, som hører t. Jagten af Jagtskibe, Heste, m. m. Jagthorn, et. hvori blæses p. Jagten. Jagthund, et. som er afrettet t. Jagten. Jagthus, et. S. i Skoven, t. Bequemmelighed f. dem, som holde Jagt. Jagthund, en. En Titel i Danmark. Jagtjæger, pl. Klæder, som bruges p. Jagten, sædvanlig af grøn Farve. Jagtkniv, et. En Kniv ell. Daggert, som bruges p. Jagten. Jagtkonst, en. s. Jagt. 2. "H. Stikken imellem de gamle og nyere J. Jagtkonst." Schotte. (Indv. Reg. II. 314.) Jagtkrud, et. fint og poleret Krud, som bruges t. Jagtbøffer. Jagtkyndig, et. som har lært og forstaaer hvad der hører til Jagten. Jagtkyndighed, en. Jagtsigt i det, som hører til Jagten. (B. S. D.) Jagtlyst, en. Lust, Kiærlighed t. Jagten. Jagtmaaned, en. En af Maanedene, i hvilke man har brugt at jage. (B. S. D.) Jagtmaleri, et. et Billede, som forestiller en Jagt. Jagtmusik, et. Musik, som bruges v. Jagten, især t. paa Jagtord. Jagtord, et. Konstord, hørende t. Jagtskibet, t. Jægersproget. Jagtorden, en. 1. en Ridderorden, som nogle Fyrster pleiede at uddøle paa Jagten. 2. en Stilling af Krigsskibe i et Søslag, som der befales en almindelig Jagt p. Fienden Skibe. (B. S. D.) Jagtpidst, en. d. s. Sundepidst. Jagtport, en. 1. Porten i Biddbanen. 2. de to forreste Kanoner i Krigsskibe. (s. Jager, 3.) Jagtpol, en. et Billede, som tilfældigvis giveren Jagtgrundse. Jagtraab, et. Raab, som Jægere bruge p. Jagten, s. at opmuntre Hunden ell. paa hverandre Tegn. Jagtrettighed, et. et Skab, som bruges v. Jagten, s. J. Jagtgarn, n. m. Jagtret, Jagtrettighed, en. den Ret, at kunne jage p. en Grundsegrund, Jagtherlighed. Jagtskib, en. et S. til Jagt. Jagtskibet, et. Proces angaaende Jagtskibet. Jagt

26, et. en Samling af flere Personer, **Jage p. Jagt.** Jagtskilt, et. Egen Skilt, som Jægere, Skytter og Jagtskibe bære. (D. Lov. V. 10. 32.) Jagtskib, et. Skrig og Raab p. Jagten, f. at paa Hundene eller stræmme Bittet. 2. Stotte knæsende Skib m. Jagtskrog i Garnet." Kampmann. Jagtskrog, Skib, hvor en Fiske opholder sig i tiden. Jagtsproite, en. et eget og mindre Sprøiter, som høves i Ris og an. (Brandforordn. 1799.) Jagtskud, et. Spyd som bruges p. Jagten, især Bidskud. Jagtskrænkning, en. Egen Landkrænkning, hvor der findes Bidskud, Jages, og hvor Grundbejeren ell. Herrens Befidder har Jagtret. "At bortlægge langt bortliggende Jagtskrænkning." Schytte. Jagtskylte, et. 1. Musik som spilles ell. blæses p. Jagten. 2. Jagtmaleri. Jagtskøder, pl. et eget og Rideskøder, som bruges paa Jagt. Skovend, en. i ældre Tider: en ringere af Kongens ell. fornemme Herrens Skov. Jagtskæppe, en. d. s. f. Jægerskæppe. Jagtskud, en. den Tid om Foraars og Efteraaret, da Jagten begynder; den Tid af Aaret, hvortil Jagten vedne er indskrænket. (Schytte. Indv. V. 172.) Jagtskud, et. Jagtskudskab. vant, adj. v. vant til, oplært til Jagt. "En jagtvant Hvalde." Bergh. Bestr. 82. Jagtskud, en. Bei glennem den ell. over Marker, indrettet f. Jagtskud. Jagtskud, et. B. som er vant t. Jagt. Jagtskud, en. let n, som bruges p. Jagten. Jagtskud, et. Alt hvad der hører til Jagt og Skovdighed. Jagt, en. pl. Jagter. [Doll. og L. h. t.] et Slags let sellende, meget delige eenmaastede Skibe, der i Almindelighed føre et Skipskib ell. Gaffelskib paa Skibet, et Skipskib, en Skipskib, og en over paa Boprydet. Jagtskæppe, en. pl.-r. en kort Skole. (tydsk. 3. D.) Jammer, en. ud. pl. [L. Jammer.] 1. en Klage, Klageskrik m. Graad og Syn. Man hørte J. af Kvinder og Børn. (L. Emji, Emjan, Emjur.) 2. Uaf, lig, uafværdig Tilstand, Elendighed. entl. og oprindelig: Uttring af Rød og Elendighed. "Jammer er en tydelig, vedholdende Uttring af den ubehagelige Følelse, som Ondt, der misder os, medfører." L. Heide. "Men Angst om denne Jammer og til Kiernen af Landet tilte." Storm. Jammerdal, en. En Benævnelse, som delige Skrifte gives Jorden, m. Hen til Livets Sorger og Møjsommeligheder. "Og see det øvrige — igennem Taa som en Jammerdal." Trolle. jam-

merfuld, adj. fuld af Jammer og Elendighed; meget elendig, beklagelig. Jammerklage, en. d. s. f. Jammer, 1. Jammerleie, et. Leie, hvorpaa en Eng liber for Smerte og Pine. Jammerfang, en. Klagesang, Sørgerang. (dagl. L.) Jammerfæde, en. for, uafværdig Skade (mest ironisk og i d. Tale.) Jammerfugl, et. uafværdig Skrik, Rødfugl.

Jammerlig, adj. 1. uafværdig, sørgelig. Et jammerligt Syn. 2. flet, uaf, som intet dner. At skrive jammerlige Vers. En jammerlig Person.

Jamre, v. n. og rec. 1. klage, vaande sig. (recipr.) Den Eng jamrer sig. 2. beklage sig; klønte, klage over sin Tilstand. Han jamrede over sit Tab. Ofteft dog rec. At jamre sig f. een. — Jamren, en. ud. pl. Jaord, et. f. under Ja.

Jarl, en. pl.-er. var tilforn i Norden det Navn, som tillagdes Rænd af den højeste Værdighed og Rang næst Kongerne. (Sildgere, da Værdigheden ophørte, optoges de udenlandske Titler: Hertug, Greve, o. fl.) Isl. Jarl. G. Earl. = Deraf: Jarldomme, et. 1. en Jarls Værdighed og Embede. 2. det Land, som en Jarl styrede under Kongen. Jarlesæde, et. en Jarls Bopæl ell. Gaard.

Jast, en. f. Jast. jaste, v. n. f. hiasse. Jasmin, en. et Navn, som gives flere Træer ell. Buskarter, hvoraf een indenlandsk. Philadelphus coronarius.

Jaspis, en. ud. pl. En ædel Steenart. Jeg, [Isl. eg. Eng. I, udt. ei. i Isl. land: æ og a.] -pron. pers. sing. i Dat. og Acc. mig. pl. vi. Ordet, hvorved den Talende udtrykker sin egen Person; i Sprogslæren: den første Person i Enkelttallet. "Man paastaar, det skal være ubestemt at sige: Jeg paastaar, jeg mener, jeg saar, jeg finder, o. f. fr." Rahb. (Tilf. III. 189.) — Som Subst. Mit Jeg (i: min intellectuelle Person.) Hans eget Jeg er ham altid det vigtigste. Hun er mit andet Jeg. (Jeghed, et i Filosof. brugt Konf. L. Schell.)

Jer, pron. Dat. og Acc. af J. for: Jder. f. pron. J.

Jern, et. ud. pl. undt. hvor det bemærker hele Stykker Jern ell. Jernredskaber, og da liig sing. [Isl. Jarn.] det almindeligste, haardeste, smidigste, og f. Rennesket nyttigste og vigtigste Metal. — At have mange Jern i Jlden i: have mange Ting for p. engang. — Ofte bruges det for Ting, Redskaber, Værktøi, giorte af Jern. At klæde sig i Jern i: i en Rustning af J. At lægge en Forbryder i J. i: i Fænger. En Dreier bruger mange Jern. Et Røgejern, Røsejern, ic. = Jernaare, en. En Gang, et Strøg af Jernmalm i Bjerget. jernagtig, adj. som ligner Jern. En jernagtig

rig Smag. Jernalder, en. bruges hos Digtere om den mest forfærdede og mindst lykkelige af de fire Verdensalder. (s. Guldalder, Sølv-, Kobberalder.) Ligesaa om den fletteste Periode i et Lands Literatur. Jernanker, et. en stærk Jernstang, som med Enderne sættes i en Muur, for at stifne og styrke den. Jernarbeide, et. det, som gøres af Jern. figurl. et meget besværligt Arbeide. Jernbaand, et. Løndebaand af J. Jernbeslag, et. s. Beslag, 1. jernbeslagen, adj. v. beslaet m. Jern (ogsaa: jernbeslaet.) jernblaa, adj. blaa, som anløbet Jern ell. Staal. (Kampmann.) s. staalblaa. Jernblis, et. tyndt udhamret ell. valset Jern. (s. Blis.) Jernbolt, en. s. Bolt, 1. Jernbrev, et. kaldtes tilforn: et Beskyttelsesbrev, som gaves en Skyldner, s. at befrie ham i en vis Tid fra at sættes fast af sin Gældsherre. jernbunden, adj. v. d. s. jernbeslaet. Et jernbundet Strik. Jernbyrd, en. den i gamle Tider brugelige Udflydigheds-Prøve, som bestod i at bære ell. træde p. gloende Jern. Jerndraaber, pl. d. s. s. Jernolle. Jernerts, en. En Ertz ell. Bjergrsteen, som indeholder Jern; Jernmalm. Jernfang, et. Redskab, Bostab af Jern. Træs og Jernfang. (af Jæl. Fång, Fortaad.) Jernfarve, en. jerngraa Farve, Isenfarve. Jernfjilspaan, en. pl.-er. smaa Gran, som falde af ved Jernets Filling (det fineste heraf: Jernfjilstøv.) Jernflid, en. figurl. en ivrig og længe vedvarende Flid. Jerngang, en. d. s. s. Jernaare. Jerngitter, et. Gitter af J. Jerngløds, en. et Slags Jernerts. Jernglimmer, en. En bladet magnetisk Jernmalm ell. Blodsteensmalm. (Mica ferrea W.) jerngraa, adj. graaladen som Jernet. Jerngreb, et. Raardegreb af Jern. (s. ogsaa: Greb, en. Jerngrube, en. Grube, hvoraf Jernmalm vinder. jernhaard, adj. haard som Jern, meget haard. Jernhage, en. Krog, Hage af Jern; Baadshage, Jernhammer, en. 1. s. Hammer, 1. 2. Hammerværk, hvor Jernet udsmides t. Stænger, Plader, m. m. (Brunnich.) Jernhandel, en. Handel m. Jern og Jernvarer. Overriges Jernhandel. Jernhandler, en. En Kjøbmand, som handler m. Jern, især i det Store (forstjelligt fra Jernkræmmer og Jernkræmmer.) Jernharv, en. En Harv m. Jerntænder. Jernhat, en. et Slags Helm af Jern; en Stormhue. Jernhelbred, en. figurl. en overmaade stærk Helbred. jernholdende, adj. v. som indeholder Jerns Dele. Denne Malm er meget jernholdende. (ogsaa: jernholdig hvoraf Jernholdighed.) Jernhytte, en. Smeltehytte, hvor Jernmalm smeltes og støbes. (s. Hytte, 2.) Jernjorb, en. (blaa

Jernjorb.) En jernholdende Jordart, som findes i visse Egne, især i Moser. Jernkalk, en. Jern i halspyret (oruberet) Tilstand jernklædt, adj. isort Harnist, Rustning af Jern. Jernkræm, en. allehaande Eger af Jern, især gamle ell. brugte. Jernkræmmer, en. den, som driver Handel m. gammelt Jern ell. Jernkræm. (s. Jernkræmmer.) Jernlæs, et. saameget Jern som føres p. en Bogn. Jernmalm, en. d. s. s. Jernerts. Jernoffer, en. et Mineral, som indeholder Jern i halspyret Tilstand. (Ferrum ochraceum.) Jernolie, en. et Lægemiddel; flydende saltspirt Jern (Oleum Martis.) Jernopløsning, en. En Vædske, hvori Jern er opløst. Jernovn, en. Ovn i en Stue af støbt Jern af Pladejern; (mindre rigtigt kaldes den: Jernkelovn.) Jernplade, en. tyndt udhamret Jern. Jernplov, en. Plov, hvor de Dele, der omvælter Jorden, ere af Jern (modf. Træplov, hvori Alt er af Træ.) Jernprøve, en. 1. Prøve, som foretages m. Jern, for at undersøge dets Styrke, Styrkehed, ic. 2. d. s. s. Jernbyrd. Jernpulver, et. Jernfjilspaaner, støbte og rene i en Jernmørtel t. Pulver. Jernredskab, et. 1. af Jern. Jernrist, en. s. Rist. Jernrind, en. Rive m. Jerntænder. Jernrust, en. Jernkalk, af brunnrod Farve, som i dets Virkning sætter sig p. Overfladen af Jern. Jernsand, et. jernholdende Sand. Jernseng, en. et Sengested, gjort af Jernstænger. Jernsinner, pl. udbrændt Jernerts; ell. Hammerstæl af Jern. Jernstæft, adj. forsynet m. et Stæft af Jern. Jernstjerne, en. Stjerne, særb. Hjulstjerne af Jern. Jernstriin, et. Strik, alle heelt af Jern ell. stærkt jernbundet. Jernstæl, pl. Hammerstæl af J. Jernstykke, et. Et Stykke Jern m. Trækst, der bruges som Rødder til at drive Riller ind. Jernsmag, en. Smag af Jern, efter Jernsmed, en. Smed, som arbejder i Jernsmeltning, en. Jernets Smeltning af Malmen. jernsort, adj. bruges om sort Farve m. metallisk Glans. Jernspaan, s. Jernfjilspaan. Jernstang, en. Stang af Jern. (s. Stangjern.) Jernsteen, en. 1. d. s. s. Jernerts, Jernmalm. 2. enhver Steenart, som indeholder Jerndele. (Junkes Naturhistorie. III. 267.) jernstærk, adj. figurl. meget stærk, meget haardfor. Jernstøberi, et. Støberi, hvor Jernvarer støbes. Jernstøbe, en. et Slags sort Farvestof, tilberedt af rustet Jern, som blandt andet bruges til at farve Læder. Jerntraad, en. s. Staaltraad. Jerntrøi, et. d. s. s. Jernfang. Jernurt, en. En Argent. Væhena officinalia. Jernvæde, et. Væde, hvori smaa Jerndele ere opløst. Jernvarer, pl. alle slags Jern ell. Jernst.

n ere t. **Salg.** At handle m. **Jernvarer.** **rnvitriol,** en. **Jern,** opløst af **Witriol** og **krystalliseret.** **Jernvægge,** en. **Dagge.** **Jernværk,** et. **Biergværk,** or **Jernmalm** vindes og smeltes. **Jernarktsi,** et. **Redskab,** **Bærtsel** af **Jern.** **Jerpe,** en. s. **Sierpe.**

Jertegn, et. pl. d. s. [**Jsl. Jarteikn.**] **Tegn** t. **Bevitt** p. **Rigtigheden** af noget, n siges; foregives; **Bevittstegn.** "At give **rtegn** og **Mærke.**" **Deraf Bemærkel-** i: **overnaturlig** **Glerning,** **linderværk,** **irakel.** "Man troer ti **Helgen,** for han **rt Jertegn.**" **Ordspr.** "Og **Jertegn** **ændserne** f. **Tænkraften** **strev.**" **Storm.** **Bærkel,** **Forbud** f. **ndget.** Det blev holdt et **J.** "Siældne **Jertegn** snart kundgør **Helgens Død.**" **P. S. Frimann.** (Et **get** gammelt nordisk **Ord,** som overalt **rde** bruges for **Mirakel;** men er nær v. **gste** at **forældes.**)

Jesuit, en. pl. — er. [**Lat. Jesuita.**] et **blem** af den ved **Ignatius Loyola** stiftede **Munkorden.** (Lansen bruger det i **emærkelsen:** en **Jesu Tilhænger.** "Gode **hriftne** og **Jesuites.**") **Deraf:** **Jesuites-** **oster,** **Jesuitesorden,** o. fl. — **jesuitisk,** **lj.** som **hører** til, **udgaar** fra **Jesuiterne.** **Jette,** en. pl. — r. [**Jsl. Jotun.**] et **Mens-** **ke** af **meer** end **sædvanlig** **Legemsstørrelse;** **Kæmpe** (det gamle **Nordens** **Giganter.**) **Deraf:** **Jettegryde,** en. et **Ravn,** som **ves** et **Slags** **Bierghuler** i **Norge.** **Jets-** **høi,** en. s. **Kæmpedøffe,** **Kæmpehøi.** **Jettekamp,** **Jettekrig,** en. **Kamp** m. **Jets-** **c** (**Jettes** og **Åfers** **Strid,** i den **nord.** **Mythologie.**) **Jetteqvinde,** en. **En** **Qvinde** af **Jetteslag.** **Jettestue,** en. kaldes **ensatte,** med **Jord** **bedækkede** **Gravstuer** i **Hedenold,** som findes **hif** og **her** i **Dan-** **art.**

Jevn, adj. s. **jævn.**

Jo, et **bekræftende,** **samtvillende** **Ord,** **r især** bruges: 1. **hvor** man **bekræfter** **et** **modsatte** af et **Spørgsmaal,** som **frem-** **ttes** p. en **negtende** **Maade.** **Har** han **gen** **Børn?** — **Jo,** han har mange. **Wil-** **ikke** **gaar** med os? — **Jo,** meget **gjerne.** **han** **endnu** **ikke** **reist?** — **Jo,** han er. **af.** **Ja,** som i **batte** **Slags** **Tilfælde** **aldrig** **n** **bruges;** men **næsten** **altid** **br.** **hvor** **spørgsmaalet** **ingen** **Negtelse** **indeholder.** **hvor** man **vil** **bestyrke** en **bekræftende** **ætning,** **der** **indbefatter** en **Indvending** **od** **det,** en **anden** **har** **fremfat** **ell.** **paa-** **saet,** **ell.** en **Grund** for den **Mening,** som **udsættes** en **Andens,** o. d. **Man** **har** **jo** **g** **aldrig** **kunnet** **bestyrke** ham f. **urede-** **shed.** **Du** **har** **jo** **selv** **tilladt** **Drengen,** **ad** **du** **nu** **vil** **forbyde** ham. **Det** **holdes** **dog** **for** **sundt,** **at** **bevæge** sig. 3. **hvor** **an** **vil** **bekræfte** **noget** v. en **negtende** **Sæt-** **ing** (da **det,** i **St.** **for** **ikke,** **følger** **efter** **ingen,**

ell. **ikke** **nogen,** **ikke** **noget,** **og** **intet.**) **Det** **er** **intet** **saa** **vanstelig,** **som** **jo** **Mennesket** **har** **forsøgt.** "Der findes et den **Glands** **saa** **klar,** **som** **Stoggen** **jo** **man** **følge."** **Bors-** **ding.** I. 257. "Der er **ingen,** **som** **jo** **er** **en** **mild** **Dommer** **mod** **sig** **selv."** **B. Thott.** "Der er **vel** **heller** **ikke** **noget** **Menneske,** **som** **jo** **opfylder** **viffe** **af** **sine** **Pligter."** **Basth.** "Et **nogen** **Mand** **er** **til,** **som** **Døden** **jo** **borttager."** **Holberg.** (P. Paars.) 4. i en **betingende** og **afdeelt** (**disjunktiv,** **distribus-** **tiv**) **Sætning,** **hvor** **Betingelsen** **udtrykkes** **ved** **jo** (det **I.** **ie**), og **hvor** **det** i **Følges-** **sætningen,** **ell.** **det** **andet** **led,** **enten** **glen-** **tages** (s. **Er.** **jo** **far,** **jo** **hellere.** **Jo** **mere,** **jo** **bedre.** **Det** **bliver** **jo** **længere,** **jo** **værre.** **Jo** **høiere** **man** **stiger,** **jo** **meer** **er** **man** **udsat** **f.** **at** **salde.** "En **Sneebold,** **der** — **jo** **meer** **den** **vælttes** **frem,** **jo** **meer** **den** **Kraft** **ter** **saaer."** **Holb.** P. Paars.); eller **hvor** **den** **disjunktive** **Partikel** **des** **ell.** **desto** **bruges** i **Følgesætningen** (s. **Er.** **Jo** **mere** **man** **har,** **desmere** **vil** **man** **have.** **Jo** **mindre** **man** **forhaster** **sig,** **desto** **før** **naar** **man** **Maas-** **let.**) — **Gjentages** **Partikelen** **jo** i **flere** **led** **af** **Forsætningen:** **saa** **afstiller** **altid** **des** **ell.** **desto** **diffe** **fra** **Slutningen.** (s. **Er.** **Jo** **mere** **man** **søgte** **at** **berolige** **ham,** **jo** **flere** **Grunde** **man** **ansørte,** **jo** **mere** **venligt** **man** **tiltalte** **ham:** **desto** **hidfigere** **blev** **han.**) **lindertiden** **kunne** **Sætningsledene** **vendes** **om,** **og** **jo** **komme** i **det** **sidste.** "En **Syg-** **dom,** **som** **man** **gaaer** **desbedre** **igienem,** **jo** **yngre** **man** **er,** **naar** **man** **saaer** **den."** **Rahb.** 5. et **ironisk** **ell.** **spottende** **udraab,** **naar** **man** **mener** **det** **Modsatte** **af** **hvad** **der** **bekræftes.** **Jo!** **han** **hat** **Wre** **af** **sin** **Dys-** **førsel!** — **Jo!** **nu** **skulde** **jeg** **vel** **strax** **dandse** **efter** **hans** **Pibe!** — **Jo,** **hun** **er** **af** **de** **Dys-** **dige!** 6. **gjentaget,** **som** **udraab,** i **dagl.** **Tale,** **og** **da** **øftest** **meer** **ell.** **mindre** **iron-** **isk.** **Jo,** **jo!** **han** **er** **ikke** **lidt** **stolt** **af** **denne** **Wre.** **Jo,** **jo!** **du** **kan** **troe;** **jeg** **blev** **artig** **narret!** 7. i **Forbindelse** m. **nogle** **andre** **Partikler** og **Adverbier,** i **indvilgende,** **til-** **ladende,** **bekræftende** **udtryk,** **som** v. **Lils-** **sætningen** **forstærkes.** **F.** **Er.** **Maa** **jeg** **laane** **Besten?** — **Jo** **gjerne!** (og **er** **det** p. **Wils-** **kaar,** **med** **Indskrænkning,** **ell.** **ikke** **ganste** **villigen,** **da:** **jo** **nok!** — **Maa** **han** **blive** **ude** i **Åften?** — **Jo** **nok,** **naar** **han** **ikke** **kommer** **f.** **silde** **hiem.**) **Jo** **vist!** **forstær-** **ker** **Bekræftelsen** **af** **noget,** **som** **en** **Anden** **tilforn** **har** **benegtet.** — **Jo** **men!** **eller** **Jo** **mænd!** (**Mænd** **menes** **nemlig** **af** **Nogle** **at** **være** **et** **gammelt** **udtryk** **for:** **hellige** **Mænd,** **Helgene.** jvf. **Sillemand.**) **er** i **dagl.** **Tale** **snart** **en** **forstærket** **Bekræf-** **telse** (**Jo** **men** **har** **jeg** **seet** **ham!**) **snart** **et** **udraab** **af** **Forundring,** m. m. **Jo** **mænd!** **er** **det** **muligt?** **Jo** **mænd!** **det** **kan** **gjerne** **vare** **et** **heelt** **Åar** **endnu.**) **Jo** **saa** **men** **ell.** **mænd!** **ligeledes,** **et** **bekræftende,**

forstikkende, ell. med nogen Ulyst indvilligende Udbrud; m. fl. a.

Jod, et. Ravn p. Bogstavet J, hvor det er medlydende, eller begynder en Stavelse.

Jolle, en. pl. - r. [Se. Jalle. 3 holl. Ordsoger forklarer Jol ved: et lille indst. Fartoi.] 1. i Alm. en liden Baad. 2. et vist Slags Baad, hørende t. større Skibe; Seilsjolle, Skibsjolle. 3. til Skibs: et Loug, der farer gennem en censket Blof (Jolleblof) og bruges til at heise Seil, Lougværk, Stænger; m. m., op og ned v. Af- og Tilfalding. = Jollebom, en. pl. - me. korte Stykker Træ, uden p. et større Skib, hvorpaa undertiden nogle af Skibets Baade hænges. Jolleroer, en. pl. - e. en af Mandflabet, der roer Skibsjollen. = jolle, v. n. 1. br. i dagl. Tale; egentl. vel om at roe i en Baad; men mest om at føre paa en lille, let Bogn. At jolle afsted.

Jomfru, en. pl. - er. [J. Jungfrau.] 1. en urørt Pige, en Må (næsten ikke mere brugeligt i denne Bemærk.) 2. en Kreds titel t. ugifte og høderlige Piger, der søies saavel t. Osbenavne, som t. Slægtnavne, og brugtes i ældre Tider kun om Adelsens Døtre (A. Bedel skelner S. 281 imellem "velbrydige Jomfruer" og "høilste Møer;") ell. endog om Kongedøtre (f. Ex. D. Riksmøn. B. 3708. 4537.); men nu om ethvert ugift Fruentimmer, der ei er af Bondestand og ikke Tjenestepige. 3. et ugift Fruentimmer, der tjener i et Huus s. at gaae Huusmoderen t. Haande, m. m. At tjene for J. Jomfruen i Huset. (jvf. Huusjomfru, Kammerjomfru, Selstabsjomfru, Syjomfru.) 4. ved Misbrug: i Stedet f. Skige. f. Jomfruhuus, Salsjomfru. 5. Jomfruen, et af de 12 Himmeltegn i Dyrtebsten. Virgo. 6. hos Brølløggere: et jernbeslaget Redskab, hvormed Brostene slaaes fast. 7. til Skibs: en rundagtig Blof, med flere Huller i, hvori Rallerebene stikkes, og der bruges i Want og Stag. = jomfrugtig, adj. som passer sig for, ell. ligner en Jomfru. Jomfruborg, en. En Borg, hvori forðum Kongedøtre og andre fornemme Jomfruer undertiden henvattedes t. Bevogtning. (Engelst.) Jomfrubuur, et. hos de gamle Nordboer: det Værelse ell. særskilt liggende Huus, hvor Døtrene og de ugifte Kvindfolk i Familien opholdt sig. Jomfrudragt, en. D. som passer sig for ell. bruges af Jomfruer; Pigeragt (som er mere brugel.) Jomfrufarve, en. frist, ungdommelig Ansigtssfarve. Hun har endnu sin J. "Hans Haar havde J." Ræmpe. Jomfruhonning, en. 1. den hvideste og reneeste Honning, som rinder ud af Bistadets øverste Deel. 2. Honning, som en ung Bisværme giver, det første År, den er sat i Kube. (Saaledes

ogsaa: Jomfruvor.) Jomfrubud, en. sin og glat Bud. Jomfruhuus, et. f. hvor der holdes Skiger; Skigebud. Jomfrukammer, et. Værelse, hvor først jomfruen ell. Døtrene i Familien opholdt sig. Jomfrukarl, en. et blidagtigt kvindagtigt Mandfolk. Jomfrukloster, et. en Stiftelse, hvor usørgede Piger af Borgerstand have Bolig og Underholdning. Jomfruklæder, pl. Klæder, som en Pige gaaer med, imedens hun er ugift. Jomfrukrands, en. et Hovedsmykke, en Krands som ugifte Piger gaae med; ell. d. s. f. Brudekrands. Jomfrukræfter, en. de som berøver en Pige hendes Kærl. Jomfruleg, en. Pigeleg; Leg med Jomfruer (A. S. Bedel.) Jomfrulevnet, et. 1. Levnet i ugift Stand. (Jomfrulev. f. berg. Psyche. 52.) 2. et ærbart, for ung Piger sammeligt Levnet. Jomfrulever, en. et poetisk og nyt Ord for: Sabat. "Som Jomfrulever i Egyptens Sand." Ohlenschl. (Nord. S. 189.) Jomfrulike, en. den fineste og hvideste Bomulst, som først flyder af Persien. Jomfrupergament, et. meget fint Pergament, som beredes af ganske unge Kammerkind. (B. S. D.) Jomfruran, et. Et ugift Fruentimmers Bortførelse med Vold. Jomfruvor, et. det samme. Jomfruvor, en. den, som begaaer Jomfruvor. Jomfrufind, f. Pigefind. Jomfrustand, en. Tilstanden at leve som ugift Pige, Pigestand. Jomfrustævne, et. Pigers, Jomfruers Møde ell. Sammentkomst. Jomfrusvend, en. d. s. f. Jomfrukarl, Pigesvend. Jomfrusvovel, et. gedigent Svovel. Jomfrusværn, en. En Sværn, der udgaaer fra en Bistade i det første År, efterat en ung Sværn er sat i Kube. (Fleischer om Biavl.) Jomfrusygge, en. d. s. f. Blegfot. (B. S. D.) Jomfruvand, et. Et Slags Sminkvand. Jomfruvor, et. det hvide og meget klare Vær af en ung Bisværme.

Jomfrudom, en. ud. pl. d. s. f. Modom. Jomfruelig, adj. som egner, passer sig for, hører til en Jomfru eller ugift Pige. Jomfruelig Ynde. Et jomfrueligt Bæln. "Det er en sm, jomfruelig Betænkning, hvorfra min Manna rødmer." Evald. "Den jomfruelige Frugt, som hun hidsindtil mig viste." J. E. Geib. Den jomfruelige Uafseelse, Tugt, Rydshed. "Jomfruelig sm, men og kvindelig sm, samt rødmande Bruden i Brudgommens Arme." Baggesen.

Jord, en. ud. pl. undt. i Bemærk. f. [Isl. Jörd.] 1. den Planet, Jorden beboer; Jordkloden. Jorden dækket af Solen. En Luftkreds (Atmosfære) omgiver vor Jord. — Ugentl. for: Jordkloden m. Person især til den første, den menneskelige Verden. Det gælder, at

ledes til p. Jorden. Den første Mand, den har seet. Den syndefulde Jord. Jordklodens Overflade. At gaae, ligge, falde p. Jorden. At bøde sit Ansigt p. Jorden. At boe under Jorden; (s. underjordist) leve over Jorden, modsat: i ell. der J. — figurl. om Gravsted, Grav, gravelse. (s. Jordefærd.) At stede et Lig Jorden: begrave det. ("At flye Lig Jorde." Job. 19. 40.) At følge een til Jorden. At blive begravet i kristen Jord. i Naturlæren: et enkelt, ubrændbart grundstof af forskjellig Art, s. Gr. Kalk, Leerjord, Kalkjord, Kiseljord, o. fl. i Landhuusholdningen: en Blanding af Jordarter m. forraadnede Dele af Planter, Dyretiget. En fed, mager, tør, fugtig, dig J. Et Læs J. At tøre J. til en Ve. Muldjord, Sandjord, Leerjord (i anden Bemærk. end ovenfor; nemlig Jordblanding, hvori Leet er herskende.) Jord, pl.-er. Agerjord, Agerland, Mark. dyrke, pløje, saae, harve, gløde Jorden. Gøde, stette, ufrugtbar, tørre, fide Jorder. Et Huus m. nogen Jord, m. et lille J. til. Bøens Jorder ere udskiftede. Leerjord, Sandjord, Stenjord, Rugjord, Hedejord, ic. Jordens Frugter, Grøde. Deraf: Kisejord, Odelsjord, Ildjord, o. = Sammensætninger: a) Jordaand, en. -aander. underjordiske Væsener, Aander, som troedes at leve under Jorden. jorddig, adj. som ligner Jord, har Bestaffenheder tilfælles m. Jord. Jordalder, den hele Aldrum af Jordklodens Eksistens (ell. en vis, v. en stor og almindelig Revolution bestemt Periode af samme.) paa undrer man sig, hvorledes den har kunnet blive færdig i en Jordalder." Bagg. bnr. II. 329.) Jordart, en. et enkelt grundstof, s. Gr. Leerjord, Kalkjord, ic. Jord, 3) ell. en vis Bestaffenhed, Blanding af Jord (s. No. 4.) En frugtbar, en blandet Jordart. Jordarve, en. en paa en i Have og Marker meget mindel. Plante; Arve; Fuglegræs. (Alte media.) Jordare, s. Arve. jorden, adj. v. født p. vor Jord. Jordare, s. Bætte, Jordhøi. Jordbane, Jordklodens aarlige Bane om Solen. Jordbeboer, en. een, som beboer Jorden, v. Jorden levende Væsen. (Baggesen.) Jordbed, et. Bed, som er assat, inddeelt i Have, ell. paa Marken; Havebed. "Der er fra Havens Jordbed op mod Ensets." J. E. Seiberg. (Psyche. 48.) Jordbæ, et. Ravn, p. flere brændbare Mineraler (Bitumen), Jordharpir, Asphalt. Jordbefsiddelse, en. B. af Jordegods, af Jordeiendom. "Ret til Jordbefsiddelse." Baggesen. Jordbeskrivelse, en. B. over Jordklodens naturlige ell. physiske og politiske Bestaffenhed; Geographie. Jord-

beskriver, en. Geograph. jordblande, v. a. 1. blande forskjellige Jordarter p. en Ager. (Blussen.) Jordblanding, en. 1. forskjellige, sammenblandede Jordarter. 2. Gjerningen at frembringe en saadan Blanding; Grundblanding; Naturlig, konstig Jordblanding. (Blussen.) Jordbo, en. b. s. f. Jordbeboer. Jordbot, et. Et Redskab, som bores ned i Jordstørpen, og drages op, fyldt m. Jord, hvorfra Jordlagenes Bestaffenhed findes. Jordborer, en. 1. b. s. f. Jordbeboer. 2. en Beredningsborer, Cosmopolit. "En f. Europas Skikke aldeles fremmed Jordborer." Baggesen. "Den Mængde og Forskellighed af Jordborere." Samme. (Kabnr. I. 203.) Jordboring, en. Jordens Undersøgelse v. et Jordbor. Jordbrand, en. Brand, som opstaaer under Jorden; underjordisk Ild og dens Udbrud, s. Gr. i Island. Jordbristning, en. Revne i Jordens Overflade v. Jordstærk ell. Jordbrand. Jordbrug, et. Jordens Dyrkning, Agerbrug, Kulsbrug. At leve af J.; forbedre Jorden brugt. Det engelske J. jordbrugende, adj. v. agerdyrkende. "Et jordbrugende Folk." Guldb. (B. Hist. I. 509.) Jordbruger, en. En Agerdyrker, Landmand. Jordbund, en. Jordens Overflade, med Hensyn t. dens Bestaffenhed og dens Frugtbarhed. En tung, haard, stiv, fast, let, slør, tør, fugtig, sandig, frugtbar, gold Jordbund. Jordbær, et. Bærret, ell. rettere Frugtbunden af en bekendt Plante, som vore vilde og dyrkes i Have (Mark, jordbær, Havejordbær); ogsaa Plante selv. *Fragaria vesca*. (Deraf: Jordbærbæd, Jordbærplante, Jordbærseft, v. fl.) Jordbæver, en. kaldes de Bævere, som leve eensomt i Jordhuler. Jorddamp, en. Damp, Lauge, som stiger op af Jorden. Jorddeling, en. Gjerningen at dele ell. udskifte Jord i visse Lodder og efter visse Jordmaal; Jordskiftning. (Deraf: Jorddelingslære.) "Naar en almindelig, offentlig Jorddeling skulde have fundet Sted." Blussen. Jorddige, et. Dige opkastet af Jord; Jordvold. Jorddrift, en. Maade at drive, dyrke Jorden. (Blussen om Danm. Brændselv. 40.) Jorddrot, en. pl. Jorddrotter. b. s. f. Gode ejere, Herremænd. Jorddyrker, en. b. s. f. Jordbruger, Agerdyrker. Jorddyrkning, en. Agerdyrkning. (Jorddyrkingslære, Læren om det, som hører til et rigtigt og fordeelagtigt Jordbrug. Blussen.) Jorddæmning, en. En af Jord opført Dæmning. Jorddøn, et. underjordisk Døn, Hulder, som frembringes v. Jordrustelsen. jordegen, adj. 1. som selv eier sin Jord. Jordegne Bønder. 2. jordeget Gode v. Jordegods, som man eier, Eiendomsjord. (Hvissfeld.) Jordegn, en. Egn, Stræt-

ning paa Jorden. "Eh! her en Jordegne
jeg har bereist." Baggelsen. Jordeie, en.
Jordebefidelse. (B. S. D.) Jordeiens
dom, en. Eiendom, som bestaaer i Jor-
degods. Jordeier, en. den, som eier
Jordegods. Jordsald, et. Jordens Ind-
syntning i underjordiske Paaflinger; Jor-
dsyntninger. Jordsfarve, en. 1. en sortags-
tig, sortegraa Farve; lig Jordens; Muld-
farve. 2. et Farvestof af jordagtige Dele.
jordsfarvet, adj. som har Jordsfarve; muld-
farvet. jordsfast, adj. fast i Jorden, urørlig.
Jordsfaste Eiendomme. Jordsedme, en.
pl.-r. brændbare Egemer, som findes i Jor-
den, ell. flydende p. Vand; Jorrbeg, Jorrbolle.
Jordflade, en. det Øverste ell. Øverste af
Jorden, Jorrbloeds Overflade. Jords-
foster, et. noget, som er frembragt af ell.
p. Jorden. "Jordsfostrets Røring." Ewald.
(S. Str. I. 444.) jordsfri, adj. om en
Eiendom, hvoraf ingen Jorrbøld svares.
En jordsfri Grund. (B. S. D.) Jordsfrost,
en. den Bestaaenhed ved Jorrborpen, at
den er giennemtrængt af og bunden v. Fro-
sten. Jordsfrugt, en. pl.-er. 1. i Alm.
Frugter, som Jorden frembringer. 2. i
Særd. saadanne Frugter, som avles af
Sæd; i Modf. til Træfrugt. jordsfug-
tig, adj. som trækker Fugtighed t. sig af
Jorden. En jordsfugtig Kielder. (B. S. D.)
Deraf: Jordsfugtighed, en. Jordsfund, et.
Noget, som findes under Jordens Overflade;
jordsfundet Gods. Jorrbøld, et. Jord,
som bruges t. at opfylde et Rum. Jorrb-
fælleskab, en. den Indretning, at Ager-
jord bruges i Fælleskab, ell. lodvis, i fælles-
vise af flere Eiere eller Ørtere. jorrb-
faste, v. a. 1. begrave, jorrb. Jorrb-
gang, en. 1. en underjordisk Gang. 2. en
Gang eller Gangsti i en Have eller Mark.
Jorrbange og Grusgange. 3. figurl. for:
Jorrbvandring. "Du min Jorrbgangs første
Ørde." F. Schmidt. (Digte. 1811. S. 169.)
jorrbgiemme, v. a. 2. glemme, nedgrave i
Jorden. Jorrbgiemt Gods. Jorrbgiøds-
ning, en. G. som enten heel, ell. for en
Deel bestaaer af sed Jord. Jorrbgods,
et. kaldes de mellemste Blade p. Tobaks-
planten, der stude oven over Sandgodset,
ell. de underste og ringeste Blade. (Bluf-
sen. R. Dec. 248.) Jorrbgrav, en. Grav
ell. Kule, gravet i J. jorrbgravet, adj. v.
nedgravet i Jorden, jorrbgiemt. (M. Lov.)
Jorrbgrund, en. d. s. f. Jorrbund; men
br. fældnere. Jorrbgrøft, en. f. Grøft.
Jorrbgud, en. poet. om Menneftet. "Jorrb-
guden Kiender kun de store Stogger af
Staberne." Ewald. Jorrbgulv, et. G.
i et Huus, som bestaaer af den blotte Jord.
Jorrbharpe, en. et Redskab t. at harpe ell.
figte Jord. f. Harpe, 2. Jorrbhumle, en.
et Ravn, som gives to Atter af en indens-
landsk Planteflag. *Hypericum perfora-*

tum og quadrangulum. Jorrbhuns,
og Jorrbhytte, en. Huus, Hytte, østet.
Jorrb. (Jorrbhuus. usædvanl. Østet.
Helge.) Jorrbhøi, en. En naturlig
ell. ved Mennefthænder opstaaet Høi af
Jorrbhøi, f. Bierghøi, Steenhøi. Jorrb-
iis, en. Jis, som findes i Jorrbhøi
Jorrbild, en. Jorrbbrand, underjordisk
Jorrbkielder, en. K. som er gravet i Jo-
den, uden at være under et Huus. I
glemme Kartofler, Korn i en J. Jorrb-
fiærlighed, en. (usædvanligt.) en Sm-
lighed, der omfatter hele Jorden, af
Stabninger. "Jorrbfiærlighed og Men-
nefthærlighed allene ere uforgængelige." B-
gelsen. Jorrbfiøb, et. Fiøb, som staa-
om en Jorrbieiendom. Jorrbfiode, a
d. s. f. Jord, 1. it. Jordens Afbildning
en Kugle (Globus), Jorrbfugle. Jorrb-
flump, en. En sammenhængende Mafte
Jorrb. Jorrbfløst, en. Aabning, Rant
Kløst i Jorrbforpen. Jorrbfreds, en. i
Insect af Græshoppernes Slægt. *Gryl-*
lus gryllotalpa. Jorrbfreds, en. Jorrb-
dens Omfreds; ell. en Rreds, som tænk-
draget om Jorrbfoden. Ugentl. for Jorrb-
foden, ell. Jordens Overflade. "It
fornehmer at Ingen, som jeg, Jorrbfod-
sen behersker." Herf. Jorrbful, et. Ful-
ful, som findes under Jorden. (v. 12.)
Jorrblag, et. pl. d. s. et Lag af en
Jorrbart, som findes under Jorrbfoden.
Jorrblegeme, et. 1. Et særskilt, organisk
Legeme, der forekommer paa Jorden. 2.
det Legeme, som et Væsen, og i Eard-
leshed Menneftet, har i det jordiske. f. a.
1. Jorrbleie, et. Leie p. den blotte Jord, el-
redet v. Jorden. 2. Jorrbleie, en. d. s. f.
Jorrbfyld. Jorrbliiv, et. det mennef-
lige Liv p. Jorden, det jordiske Liv. "Jorrb-
livets Herligheder." Bagg. "Et Østet af
af staaet Jorrbliivs Glæder." Jagem. "D-
Jorrbliivet skulde have tabt sine Smert-
Mynster. Jorrbliod, en. et vist østet
afmaalt Stykke Jord. Jorrbloppe, en.
et lidet Insect, som gior Stude p. unge Be-
veplanter. *Chrysomela oleracea.* Jorrb-
lyd, en. Lyd, som kommer fra Jorden, el-
fra dens Overflade. (Baggelsen.) Jorrb-
lyn, et. antændte brændbare Dunster nær
Jorrbfoden; Engtemænd. (B. S. D.) jorrb-
løs, adj. som er uden Jord; som ingen
Jord eier. Jorrbløse Huse. "Den jorrbløse
Almue." D. Gulberg. Jorrbloving,
en. En Jorrbieiendoms Indvielse. Jorrb-
maal, et. Et Flademaal, hvorefter Jorrb-
ders Størrelse (Areal) angives. Jorrb-
maaler, f. Landmaaler. Jorrbmaaling,
en. d. s. f. Landmaaling. Jorrbmand,
en. En Rodurt, som underliden vædt i
Kjøkkenhave. *Cyperus esculentus.* (Duf-
sens Randoecon. S. 298.) Jorrbmarv, en.
d. s. f. Mergel. (B. S. D.) Jorrbmarv,

Jordmon. Jordmøs, et. en Møstert, der vokser p. Jorden (s. Forskiel fra: Steens og Træmøs.) Jordmuns, en. Jorden, som leve i fri Mark; Agermuns, Jordmuns, Størmuns. Jordnær, adj. Adv. nær v. Jordens Overflade. "Brede Jordnær op til Drenens Bane harer den Jord selv, som ellers jordnær næver." Jordnød, en. En Bødt, som dertilken dyrtes for dens spiselige og frugtbare Rod. *Lathyrus tuberosus*. Jordnød, en. En flydende Jordfedme. (særb. i Argolic. *Bitumen petroleum*.) Jordseiler, en. den, som har seilet rundt om Jordkloden. Jordomseiling, en. Jordens Omseiling. Jordomvæltning, en. Jordens forandring i Jordens Skikkelse, ell. i dens Overflade; Jordrevolution. (s. Bone.) Jordplet, en. 1. et ganske stykke Jord. 2. Plet p. Løi, som har faaet v. at ligge p. Jorden. Jordranger, en. den, som, for at vinde, hyppig fisker og sælger Jordegods. (Dlussen.) Jordran, et. 1. Gierningen at berøve en anden noget af hans Jord v. at pløie ind p. hans Ager ell. fornytte Markskiel. 2. Ran ell. fra en andens Jord og Ager. Jordrømming, en. Jordmaaling (fordi det forðum skete ved Reb.) Jordrotte, en. et Dyr af Rotteslægten, som lever i fri Mark. Jordrydning, en. Gierningen at rydde en Mark fra Træer, Stubbe, Stene, o. d. Jordrystelse, en. Jordbælv. Jordrøg, en. Røg, som staaer op af Jorden, eller Røg, som driver langs hen ad Jorden. Jordfalt, et. s. Steensalt. Jordsand, en. Sand, som graves af Jorden. Jordsejle, en. et Redskab til at fiske Havjerd. (s. S. D.) Jordskade, en. Skade, som kommer p. en Andens Jord. Jordskiel, en. s. s. Markskiel. Jordskifte, et. 1. Gierningen at skifte, udskifte en Jord i andre Lodder. "Saaledes stiger Jordskifte t. de ældste Læder." Guldb. (B. Bist. I. 9.) 2. Gierningen at bytte Jord m. en anden. (s. Mageskifte.) Jordskiftning, en. s. s. Jorddeling, Jordskifte, 1. (Dersom Jordskiftningssolære.) Jordskiel, et. Jordstorpens Rystelse, som frembringes v. derjordiist Jld ell. anden Naturvirkning. Jordstørpe, en. Jordklodens øverste Deel, øverste Jordlag. Jordstred, et. den Naturvirkning, at en Deel af Jordstørpen flyder ell. synker fra et høiere Sted til et lavere. (ogsaa: Jordstød, Jordsynkning.) Jordstus, et. i Røvsproget: den Gierning, ved den at slaae en anden til Jorden. (s. Røvs. VI. 7. 8.) Jordstyld, en. Afstyld af Jord t. Grundeieren (s. Landgilde), Skat, som betales af Jord; Grundskat. Deraf: Jordstyldbog. (s. Matrix.) Jordslag, et. Pletter p. Løi, som ligger p. fugtig Jord og derved er ble-

vet jordslaget. Jordslange, en. En Slange ell. Snog, som lever paa Landet (særb. fra Vandslange.) Jordsmag, en. jordagtig Smag. Jordsmuld (ell. Jordsmul), et. ud. pl. sin Jord, Støvjord, der ligesom er hensmuldret. "Lo med Jordsmuld bedækkede Steenhobe." Bagg. (Fabry. I. 363.) Jordsnegl, s. Landsnegl. Jordspilde, en. d. s. s. Jordskade. Jordspætter, pl. s. Jordplet, 2. (Kangebet.) Jordstrimmel, en. et smalt Stykke Agerland; et smalt Land imellem to Have. Jordstrækning, en. en vis Deel Jord ell. Land, af nogen Størrelse og Udstrækning. Jordstrøg, et. en Egn, Landstrækning; særb. et vist Strøg p. Jordkloden, m. Hensyn t. Klima. Et koldt, hødt J. Jordstød, et. 1. Jordrystelse. 2. Stød eller Stub af et fældet Træ, som er bleven tilbage i Jorden. Jordsvale, en. En Fugl af Svaleslægten. *Hirundo riparia*. Jordsvamp, en. enhver Svamp, som vokser p. Jorden (s. Forskiel fra Træsvampe og Søsvampe.) Jordsynkning, en. d. s. s. Jordfald. Jordrette, v. a. s. d. s. s. jorde, begrave. (B. S. D.) Jordtaage, en. Taage, der stiger op af Jorden. Jordtavle, en. En Tavle, et Landkort, hvorpaa Jordklodens Lande og Have ere aftegnet. Jordtue, en. En liden Forhøjning p. Marken. (s. Tue.) Jordtunge, en. Spids ell. Ende af Landet, som strækker sig ud i Vandet; Isthmus. (B. S. D.) Jordudstykning, en. Jorddelendoms Udskykning i smaa Dele; Parcellering. (Dlussen.) Jordvand, et. B. som samler sig paa ell. under Jorden; især om Vandet, der frembræder af Jorden i Bælt; i Rødsætning t. det fra Atmosfæren nedfaldende. (Fleischer.) Jordvandring, en. figurl. Menneskets Levetid p. Jorden. Jordvæi, en. Vei, som ei er steenlagt ell. fyldt med Grus. Jordvinde, en. En horisontal ell. staaende Vinde. (Krafts Mech. II. S. 214. s. Gangspil.) Jordvold, en. En af Jord opkastet Vold. Jordvædste, en. Fugtighed i Jorden. Jordvæg, en. Væg, som blot er opført af J. Jordvæxt, en. Et Plankelegeme, som vokser p. J. (modf. Søvæxt.) = b) Jordeblee, en. (særb. anl.) Jordeblagen, Eliglagen. (Bagg.) Jordebog, en. Fortegnelse over Hovjerd og Bøndergods, som hører til en Herregaard, og over de Indtægter, som Godset yder Eieren. Jordeførd, en. Handlingen at føre et Lig til Jorden og begrave det; Eligførd, Begravelse. Jordegods, et. en større Jorddelendom, særb. en Herregaard m. Bøndergods. (Deraf: Jordegodsseier, en. Godseier. Jordegods-handel, en. Dlussen.) Jordeklæde, et. d. s. s. Jordeblagen. Jordeklæder, pl. d. s. s. Liigklæder. Jordeblagen, et. d.

f. s. **Ættagelagen.** Jordeliin, et. **Ætta,** Høvedklæde, som gives en død Kvinde med i Graven. (Baggesen.) **Jordemoder,** en. pl. **Jordemødre.** [Ev. **Jordgumma.**] Jæstrentimmer, som hjælper fødende Kvinder i deres Fødsel. [Maaskee af den Oldtidsskik, at optage det nyfødte Barn fra Jorden og række Faderen det; hvoraf muligen ogsaa det L. **Hébammæ.** Ihre tænker sig, at Ordet oprindelige Skikkelse kunde have været **Jodgumma, Jodmoder,** af **Jel. Jod, Afskom, Barn;** hvoraf **jodsiuk,** som er i Barns sygdom; **Jodsøtt, Fødselsmerter.**] Deres af: **Jordemoderkonst** (Fødselsvidenskab), **Jordemoderstole,** en. o. fl. — **Jordepragt,** en. **Pragt v. Jordefærd, Ælgspragt.** (C. D. Biehl.) "At ødelægge sig v. utidlig Jordepragt." Rahbek. **Jorderige,** et. (men bruges i Alm. nd. Art.) Jorden m. dens Indbyggere, det menneskelige Liv p. Jorden. (i højere Stil.) **Jorderiges Sorger, Pragt, Herlighed.** "For Blergene bleve til, og du dannede Jorden og Jorderige." Ps. 90. 2. **Jordested,** et. f. **Gravsted.** **Jordetoi,** et. **Ættagelæde, Ættagstol.** = c) **Jordsmon,** et. 1. i Alm. **Jord, Jordstrækning, Jordeiendom.** 2. **Jord** af en vis Bestaafenhed, **Jordbund,** eller det øverste, med Muld blandede og til Gædtenlige **Jordlag.** Ikke ethvert J. er lige tjenligt til enhver Gædteart. "Underlaget, ell. det **Jordlag,** som findes umiddelbart under det dyrkede Lag, ell. **Jordsmonnet.**" Oluffen. **Jordspaaftælse,** en. br. om den høitidelige Handling, at kaste Jord p. den Døde i Graven. **Jordspæd,** en. d. s. s. **Jordlod.**

Jorde, v. a. 1. [Isl. iarda.] nedlægge i Jorden, begrave. At jorde et Lig. (At jorde br. nu i Gæd. om de Dødes christelige Begravelse, ligesom **Jordefærd, Jordeklæder,** o. fl. "Man nedgraver Dyr, begraver Mennesker, jorder de Christne, bisætter de Fornemme." — "Forbrøderen begraves under Galgen; han bliver ikke jordet. Paa en Balplads blive de Døde ikke jordede, men hobevis begravede i Auler." P. E. Müller.) — **Jordelse,** f. **Jordefærd.**

Jordet, adj. **jordagtig.** En jordet Smag. (B. S. D. usædvanl.)

Jordist, adj. [L. irdisch.] 1. som hører til Jorden, findes paa Jorden. Et jordist Paradis. (Ordet br. dog aldrig om Jorden, som Planet, om dens materielle Bestaafenhed, eller om hvad der findes paa dens Overflade. Dette finder kun Sted f. Gr. i de sammens. adj. **overjordist,** **underjordist.** I øvrigt br. Subst. i Sammensætninger til at udtrykke det adjective ell. Egenstabsbegrebet af Jord; **terreus, terrestis.** jvf. ogsaa **Land, 1.**) 2. figurl. som hører til denne Verden; ell. til Men-

neskets sandfællige Natur; sandfællig, gængelig. (i Modsættn. til himmelsk og evig.) **Jordist Enskalighed.** Det jordist Liv. En jordist Enst, Glæde. Det jordist Gode. Det var intet jordist Bæsen, som her aabenbarede sig.

Jubel, en. nd. pl. stor, lydelig Glæde, Frydseraab, Høitid. (af det Lat. **Jubilum.**) = **Jubelaar,** et. 1. det første Aar, i et nyt Aarthundrede; eller Aaret, hvor med den anden Halvdeel i et Aarthundrede begynder. 2. et Aar, da man står 100 ell. 50 Aars Forløb høitideligen erinder en heldig eller glædelig Begivenhed. Heraf ogsaa: **Jubeldag,** en **Dag,** p. hvilken en saadan Jubelfest ell. Jubelhøitid holdes. **Jubeldigt,** et **Digt,** og: **Jubelprædiken, Jubeltale,** en **Prædiken** ell. **Tale,** i Anledning af en Jubelfest. — **Jubelglæde,** en. d. s. s. **Jubel,** ell. Glæde ved, over en Jubelhøitid. **Jubellærer,** en. Den, som har forestaaet et præsteligt ell. Lærestænde i 50 Aar. **Jubelmunt,** en. Glædepenge, staaet til Erindring om en Jubelfest. **Jubelraab, Jubelstyg,** et. br. Glædesraab. **Jubelsang,** en. heitid Glædesang, især hvori Mange deltog. "Og deres vilde Jubelsang er et som ra." Baggesen.

Juble ell. **jubilere,** v. n. 1. (har.) (af sidste Ord kun i d. Tale.) give sin Glæde lydeligt tilkiende; glæde sig høitil, og yttre sin Glæde lydeligt.

Julius, n. s. den syvende Maaned i Aaret, hvis danske Navn er **Ormenæand.**

Junge, en. pl. -r. en Spand, som hænges i Brøndstangen ell. Brøndkæde, t. at drage Vand op med; en **Brøndjung, Brøndspand.** (B. S. D.)

Junius, n. s. den fiette Maaned i Aaret; paa Dansk: **Skarsommer.**

Junker, en. pl. -e. [Tysk.] 1. en ung Adelsmand, en Adelsmands Søn. "Si fremmere ere ikke nok, f. at have en selvraadig Junker under bestandig Opfigt." Schott. (Fordum brugtes det om Prindsen og Kongesønner.) Han vil være Junker, i dagl. L. om den, som vil vise sig fornem i Dragt, Adfærd, m. m. uden at være det; vise sig junkeragtig, paatage sig et Junkerses. 2. en Rangtitel, som bruges i Sammensætninger. f. **Kammerjunkers, Hofjunkers, Jagtjunkers, Ridejunkers.** — **Junkerslev,** et. fornemt Leve, Herreløve.

Junkerere, v. n. 1. i dagl. L. og af Spot: føre sig fornemt op, ville leve som Herrevæls. — **Junkerering,** en. (Rahbek)

Juridist, adj. som vedkommer Lov og Ret, hører til Lovkundighed og Retsvidenskab; som stemmer overens m. Lov og Ret, retsgældende, loyformelig. **Juridisk Examen.** Det juridiske Facultet, de jur-

de Professorer. Et juridist Skrift. Et juridist Brevs.

Jurist, en. pl.-er. den, som lægger sig til ret ell. som har studeret Lovkyndigheden. Lovkyndig, Retslærd.

Just, adv. netop, hverken meer eller mindre; om Tiden: i det samme. Just meget, som der behøves. Just, som han er; just, som Klokken slog. (d. Tale.)

Justere, v. a. 1. afpasse, afmaale nøjagtigen, give nøjagtigen det rette Maal, den rette Vægt. Enjusteret Aalen, Skieppe, v. Bægt.

Justits, en. ud. pl. Retsspleie; Rettens overholdelse ell. udøvelse. = Justitsbetjening, en. Rettsbetjening, Dommerembede. Justitsbetient, en. den, som er bestillet at overholde Lovens Efterlevelse; Rettsbetient. — Justitsraad, en. En Rangtitel.

Justitsfog, en. En criminal Rettsfog, en p. Statens Begne anlægges mod den, som har begaaet en Forbrydelse. (i Lovroget.)

Juul, en. ud. pl. [Jæl. Jøl.] 1. den stiftid, som helligholdes t. Minde om Christi Fødsel den 25de December. Tiden imellem Juul og Fastelavn; fra J. til Paaſte. At helligholde Juul. 2. Tiden nærmest efter Juledag, saasom indtil Nytårsdag, eller indtil Helligtrekongersdag den 6te Januar, hvilken Tid, især tilforn, pleiede at tilbringes m. Glædestab og Lystighed. (som oftest i best. Art.) At glæde sig til Juul. At tilbringe Juul p. Landet, reise p. Landet Juul. — Ogsaa figurl. om den Lystighed, som finder Sted i Juul. At holde Juul, ge Juul. (s. Juleleg, Julestue.) At bære Juul ud, ell. af Dør (komme i Juul i fremmedt Huus, uden at ville nyde noget.) = Juleaften, en. Aftenen før Juledag. Juleblus, et. Blus ell. Ens, som smuen især tilforn pleiede at brænde Juul nat. Julebuk, en. En udklædt og anklæbt Person, der tilforn pleiede at drive teg og skræmme Børn i Julestuer, og endnu p. Landet ikke ganske er aflagt. (s. Holbergs Julestue.) Juledag, en. 1. den 25de December, paa hvilken Julefesten indfalder. (første J.) 2. en af de Dage, som i Anledning af Juul helligholdes. første, anden (og tilforn tredje) Juledag. Julefest, en. d. s. s. Juul, 1, Julestiftid. Julegave, en. Gave til Glægtninge og Venner, som gives i Juul. Julegilde, et. G. eller Glæstebud, som holdes i Juul. Juleglæde, en. Fornøjelse, Lystighed i Juul. Julehelligt, et. kaldes tilforn Tiden imellem Juul og Helligtrekongers Dag, da Julefred maatte holdes, og ingen Mettergang finde Sted. Julehold, et. Juulens helligholdelse. Julehoitid, en. d. s. s. Juul, 1; Festen til Minde om Christi Fødsel. Julekage, en.

et Slags Kryderbrød, som især bages i Juul. Julekalv, en. Kalv, som fødes v. Julestiftid. Juleleg, en. Leg, som foretages i Julestuer; ogsaa i Alm. Panteleg, Selskabsleg. Julelys, et. s. Juleblus. Julemaaned, en. Maaned, hvori Juul indfalder; December. Julemorgen, en. første Juledags Morgen. Julemærke, et. oftere pl. Julemærker. visse Tegn i Betryllet, i de første 12 Dage efter Juul, hvorefter Bønderne ville forudsige Veirret, hele Aaret igiennem; figurl. om andre Riendmærker, Varselstegn. Hvis ikke alle Julemærker staae seil. Julenat, en. Natten før Juledag. Juleoffer, et. D. som gives Præsten Juledag. Juleqveld, en. Juleaften. Juleredsel, et. Smaaredsel, som gives Præsterne i Juul. Julepsalm, en. Ps. som synges til Julestiftid. Julefnee, en. Sne, som falder v. Julestiftid. "Naar Julefnee bebuder varig Frost." J. Guldb. Julestue, en. et Selskab, samlet i Juul t. Lystighed og Juleleg; (egentlig Stuen, hvor dette foregaaer.) At holde Julestue; gaae i J. Julestiftid, en. den Tid, hvori Juul helligholdes. (s. Juul, 2.) Juletonde, en. En Tonde fortrinlig godt Øl, brygget til Juul. Juleuge, en. Ugen, hvori Juledag indfalder. Julevis, en. Sang, Vise, i Anledning af Juul, som ei er en Psalm.

Juvel, en. pl. Juveler. en Edelsteen, især fleben og indfattet. Deraf: Juveler, en. (ogsaa: Juvelerer.) den, som forstaaer at indfatte Edelstene i Smykker, og som tillige handler med Juveler og Guldarbejde.

Jyde, en. pl. -r. den, som er født i Jylland. = Jydekar, et. pl. d. s. kaldes et vist Slags sorte Leertar, som gøres i nogle Egne af Jylland (saaledes ogsaa: Jydepande, Jydepotte.) Jydekarl, en. jydsk Bondekarl. Jydestrømper, pl. uldsstrømper, som bindes i Jylland. (Ewald. S. Str. IV. 314.) — jydsk, adj. som er fra Jylland, hører til Jylland. At tale Jydsk: den jydsk Dialect.

Jæger, en. pl. -e. [af jage.] den, som forfølger Vildt, s. at sælde ell. fange det, og som deri besidder Færdighed. Han er en god J. En Herregaardsjæger. (s. Skytte.) — Det bruges ogsaa om et vist Slags lette Fodfolk. Et Regiment Jægere. = Jægerbolig, en. Bolig p. Landet, indrettet s. en Jæger ell. Skytte. Jægerdragt, en. D. som Jægere ell. Skytter bruge. Jægerdreng, en. D. som er i Lære hos en Jæger. Jægergaard, en. En Gaard, et Huus, hvor fyrstelige Jægere boe, hvor Jagthunde holdes, og hvad der ellers hører t. Jægtens bevarer. Jægergarn, et. Garn, hvori Jægere fange Fugle ell. andet Vildt, ell. hvorved Vildtet i Skovene til store Jægter

indspærres og drives sammen. Jægerhorn, et. s. Jagthorn. Jægerhuus, et. en Jægerbolig. Jægerkonst, en. den Kyndighed og Erfaring, som hører til at forstaae Jagten. Jægerlevnet, et. det Levnet, som Jægere og Jagtskylere føre. Jægermester, en. den, som har Opsyn m. det, der hører til en Førstes Jagtvæsen, ell. som blot har Titelen deraf. Jægersret, en. 1. hvad der efter Jagtskik og Jægerens Bedtægt holdes for Ret. 2. et Slags Ret, som holdes i Anledning af Forsceller, begaaede p. Jagten. Jægerskilt, et. s. Jagtskilt. Jægersprog, et. Samlingen af Jægerens særegne Ord og Talemaader. Jægetaske, en. Taske ell. Læderpose, som Jægere pleje at bære i en Rem over Skuldrene; Skydepose.

Jætte, en. s. Jette.

Jætte, v. a. 1. love, tilfige. (er næsten forældet; ligesom Jæt, Løfte.) s. forjætte.

Jævn, adj. [Jel. iasna.] 1. egentl. som er uden fremstaaende Forhøjninger, ligesom uden Huller ell. Fordybninger; glat, flæt. En jævn Ager, Mark, Wei. Brøttet er ikke jævnt høvet. 2. ugentl. og figurl. a) om flydende Ting: noget tyk, men uden Klumper. Jævn Suppe, Belling. (s. Jævnning.) b) eens, lige stor. En jævn Desing, Bægt. (s. mange af de sammensatte Ord.) c) eens; uden Forandring, og tilsvarende i en hverken for stor eller for liden Grad. At gaae en jævn Gang, ride i jævnt Trav. At tale i en jævn Tone. d) ligefrem, simpel, ikke hovmodig ell. stolt. Uagtet hans høje Stand, har han Ord s. at være en meget jævn Mand. Jævne Søder; jævne Borgerfolk. e) ikke rigelig, overflødig ell. kostbar, farvelig, maadelig. En jævn Levemaade. Jævn daglig Mad. "Jævn er jeg selv — min Rundskab jævn og ligesaa min Gang; jævn er min Dragt, min hele Levemaade; min Lykke jævn og det foruden Raade." Rein. f) om Stilen: ikke høitragende ell. mørk, fattelig, simpel, tydelig. = jævnaarig, adj. som er lige mange Aar gammel (jævnaldrende, 1.) "J jævnaarig Areds oprinde — Stien af hiin forlums Rand." Rahbek. jævnaldrende, adj. 1. af lige Alder, lige gammel m. en anden. 2. som leve ell. have levet p. en Tid, samtidig, jævnstidig (som er mindre tvetydigt.) Goethe har overlevet de fleste jævnaldrende Digtere. jævnbaaren, adj. v. af lige god Byrd ell. Herkomst. (Langeb.) jævnblandet, adj. v. blandet i lige Forhold; ell. vel, jævnt sammensblandet. Jævndannet; en. i ældre Skrifter, for: Meddannelsen. Jævndannelse, en. 1. lige, eensdannet Skikkelse. (B. S. D.) 2. lige Forhold imellem flere Ting, Proportion. (Roth.) jævndannet, adj. v. 1. eensdannet. (B. S. D.)

2. proportioneret. (Roth.) jævnadelt, adj. v. deelt i lige Dele, ligelig delt. Jævndag, et. pl. d. s. de to Dage m. Næst, i hvilke Dag og Nat ere lige lange. Aequinoctium. (Deraf: Jævndagsnæie, Jævndagsstorm.) jævnføre, v. a. sammenligne med, holde v. Siden af, se efter i en Bog. "At dit Navn kan jævnføres m. din Broders." Subm. At jævnføre et Sted hos en Forfatter med et andet; br. hyppigen forkortet (jv.) i Skrifter, hvor man henviser til andre. jævn gammel, adj. d. s. s. jævnaldrende (Subm.) jævn god, adj. 1. ligesaa god. 2. god og alts. (Vhlenschl.) jævngyldig, adj. ligesaa gyldig. Jævnhold (eller Jævnhold), m. præp. til, som adv. til daglig Brug. Til Jævnhold spiser Bønder den første Kød. (West i Almuesproget.) jævnlig, som oftest. jævnhold v. a. 3. sætte i Røgn med, jævnhold (Birkner.) jævnbygge, v. a. 1. bygget jævnt, flæt. Jævnlinie, en. d. s. s. Jævndagslinie. Aequator. (B. S. D. men lidt beugel.) jævnlobende, adj. v. som løber i lige Afstand, parallel. Jævnmål, et. lige Mål, vandret Mål, en Waterpas. Muren holder ikke J. Jævn menneske, et. Medmenneske. (S. Lørdag Sneedorf.) jævnfides, adv. ved Siden af (i Jævn ved.) De boe jævnfides. "Stedet for at Gaderne i andre Stæder ligger jævnfides." Bagg. (Kobur. II. 65.) (Det bruges i d. Tale, flødt, som det frak overflødig, i Forening med: ved og hos.) jævnfidig, adj. som er, ligger v. Siden af Jævnfidige Blikker. jævnfindet, adj. hvis Sindsbefæftelse er sig selv lig; som har et jævnt, roligt Sind, uden store jævnstiftet, adj. stiftet, deelt i lige Dele (B. S. D.) jævnstøge, adv. i en jævn løbende, parallel Røgt. (B. S. D.) jævn tidlig, adj. som leve eller have levet p. samme Tid, samtidig. jævntrædet, adj. som er jævn, eens i Trædene. Jævntredet Lerred. jævntryk, adj. eens trykt overalt. jævntræt, adj. eens træt overalt. (B. S. D.) Jævnvide, en. lig eller parallel Afstand. (v. Aph.) Jævnvægt, en. d. s. s. Bælgvægt. Jævnvægts Brændser. (Lutken.) "Altings Vægt og Vægt i Jævnvægt Naar hver Dag." Lullis. Jævne, v. a. 1. [Jel. iasna.] 1. glat, jævn, flæt, glat. At jævne Seien, jævne et Gulv. 2. bringe Nede i, bilægge. At jævne en stridig Sag. "Gud, din Rådmand Rand kan alting jævne." Rein. 3. blødgøre noget i en flydende Ting, at den bliver jævn (2, a.) At jævne en Suppe m. Mel. 4. At jævne med sine Medmennesker i et lige med. (D. Lørdag) — Jævne, en. Hændingen at jævne. Jævning. — Jævne i Jævning. —

Jøfel, en. pl. **Jøfler**. [Jël. Jökull.]
et med bestandig Is og Snee bedækket
Bjerg; **Jiellerg**, **Sneefjeld**. (Forekommer
kun i **Stoffler**, som handle om Island.):

R.

Dragt, som i vor Tid hos os igten er ind-
ført.) "Dyd er Danneqvindes Kaabe."
Ordspr. At bære Kaaben paa begge Skul-
dre. = Kaabedfeng, en. D. som bærer
Kaaben efter een. (Langeb.) Kaabeløs,
adj. som er uden Kaabe.

Raad, adj. [Isl. kátr., glád, lyftig.]
1. lyftig, overgiven, vild. (nu mest om Dyr.) En Raad Hest, Dvie. 2. letfærdig, uforstammet. At have en Raad Mund. "Den Raade Sladdertunge har saa mangt et Die vædet." C. Frimann. Raade Dreng. "Ret som man seer den Raade Dreng, der nys er sluppen ud fra Svang og Skole." C. Storm. 3. løstagtig, veltigt. = Raadhed, en. ud. pl. 1. Overgivenhed, Wildskab. "Verbar, som en Mand, han uden Raadhed slog, og ifkun Daarlighed, ei Dyden Stræk indjog." Storm. "Raadhed er en til Andres Fornærmelse sig yttrende Wildskab; og Ryggeløshed er en, t. en høiere Grad drevne Raadhed." Sporon. 2. Letfærdighed. "At Alvorligheden aldrig udartede t. Barstthed, ell. Munterheden t. Raadhed." Bagg. N. Alim. — Raadmundet, adj. som bruger mange upassende, unyttige Ord. Den Habenmunderede siger Alt hvad han spørges om, fordi han ei kan tie; den Raadmunderede snatter allepegne og om Alt, ogsaa uspøgt. "En Habenmundet fortæller det, han ikke burde sige; en Raadmundet ogsaa det, han ikke burde tænke." Sporon. — Raadmundighed, en. ud. pl. (Whlenschl. Lungebet har: Raadmundhed. Begge, men særdeles det sidste, høres ikke.)

Raage, v. n. 1. lige, see ud omkring. (Holberg; ellers forældet.)

Kaal, en. ud. pl. [Isl. Kál. N. S. Cawl. Lat. caulis.] Navn p. flere Slags Madurter af een Planteslægt (Brassica) og Suppen, som deraf Raages. f. Blomkaal, Grønkaal, Rødkaal, Langkaal, Svøbekaal, o. fl. At gjøre Kaal paa noget; figurl. ødelægge, gjøre Ende paa. "Gjør p. den sidste Flaas Kaal." Baggesen. = Kaalbed, et. Sæved, hvor Kaal er plantet. Kaaldag, en. Dag i ilgen, da man pleier at løse K. Kaales, et, Redskab, til at hakke eller stampe Kaal; Kaaljern. (W. S. D.) Kaalgaard, en. Kaalhave, Urtehave, Stokkenhave. Kaalgrøn, adj. i Farve lig Grønkaal. Kaalhoved, et. den luskede Top af visse Slags Kaal. Kaaljern, et. f. Kaales. Kaaljord, en. S. som er tienlig til at saae og plante Kaal i. Kaalkniv, en. En bred, v. et Bræt besættet Kniv t. at flære Kaal med. Kaallugt, en. Lugt af Kaal, især kogt. Kaalmarv, en. den midterste Deel af Kaalstokken. Kaalorm, en. Orme ell. Larver, som opholde sig p. Kaal. Kaalrabi, en. pl. d. f. en Afart af den almindelige Kaal. (Kaalroer. Fleischer.) Kaalsmag, en. S. af eller efter Kaal. Kaalskud, en. fuldvorne Kaalplanters Stængel. Raaltorv, et. T. hvor Raal og andre Madurter sælges.

Kaalbøtte, f. Kolbytte.

Raar, et. pl. b. f. [Isl. Kór.] 1. Raagt ell. Raadelse at vælge. At have Raaret imellem at leve og dø. "Mit Raar staaer v. sit første Raar." Rost. (Dob. 41.) 2. pl. Tilstand, Tilfaar, Fortilstand men fornemmelig m. Hensyn til Fortil Gode, flette, trange Raar. "Den trange Raar, som kun m. Raar tas, hverde det Nødvendige." Müller. At bedre sine Raar. "Dog deler gierne den trofast Mandens Raar." Whlenschl. (Balder.)

Raarde, en. pl. -r. [Isl. Hior, Slags Svind. Staanst: Raare. 3. Isl. og Sv. br. Ordet ikke.] Et Raar til at stifte ell. hugge med (dog især i første), som bæres v. Siden; et Sværd Bærg. At trække Raarden med een; se med K. At gaar m. Raarde, bær. "Sværd er det ældre Ord, og br. først i dagl. Tale, end Raarde; hiint har de for mere Eftertryk, og anvendes mer den høiere Stil." Müller. (Raarde ses kommer ikke i vore Bibelsverf. men allerede i et Diplom af 1485. Jahn om Randens Krigsb. S. 455.) = Raardebue, a Duff, som bæres til Udmærkelse i Raarde sættet. Raardeblade, en. den flade Skind af Raarden. At slaar een m. Raarde den. Raardefæste, et. den øverste Deel af Raarden, hvori Klingen er sættet; Raardegreb. Raardehug, et. Hug med a Raarde. Raardeflinge, en. Klingen Bladet i en Raarde. Raardefnap, a Knappen, Ruglen p. Raardefæstet. Raardeflade, en. Pladen for ved eller med Raardefæstet. Raardestif, et. Stif m en Raarde; Raardestøb.

Raare, v. a. 1. [Isl. kōra. Sv. kora.] vælge, udvælge. "Eli Konge skal Raaret være." Thaarup. "Der, hvor den selv sin Bollig Raarer." Rein. = Raarelse, en. Gierningen at raare; Raarelse (fieldest.) Raarerige, et. Raarelse (H. S. Wedel.)

Raas, en. ud. pl. [Fr. coura.] egentlig det Strøg i Esen; som et Stib seller at komme t. et vist Sted; Gurs. f. enhver Bei, Gang ell. Fart. At gaar sin K. (dagl. T.) At lade een fare sin Raas (Hvitfeldt.) "Maar jeg har faaet mit Raas, saa vandrer jeg min Raas." Doh. P. 9.

Rabe, en. pl. -r. Ragn eller Esmerter, som sættes i Indløb til Havet for at vise Skibene Bei. — Rabepenge, pl. de Afgift, som Esfarende betale herfor.

Rabel, et. pl. -er. [Doll. og L. Raabel.] det spæreste Skibstog, Raabel, Raabeltong. = Raabelgarn, et. et Garn, en enkelt Stræng af gammelt Ragn. Raabelængde, en. Længden af et Raabel, eller Raabeltong (eller om det 100 Favn.) Raabelgarn, v. a. f. Raabelgarn.

ugværk saaledes (nemlig mod Solen),
n det bruges til Sværtoug og Anfertoug.
f. Tros ell. Troffe.) Kabeloug, et.
[f. Kabel.

Kabellaring, en. kaldes til Skibs et
idere Toug, der befæstes til Anfertoug,
for at kunne, i Stedet for dette, som
til er alt for tykt og ubøjeligt, vindes
kring Gangspillet.

Kablicu, en. pl. d. f. Et Slags stor
rft (Gadus morrhua), som bruges sal-
ell. tørret; Klipfist, Stokfist.

Kabuds, en. pl. - er. [Lat. caputium.
S. Kabuns-Hood.] En Hætte, især
Slag ned for Ørene; en lodden Hue.
raf: Kabudskaal, et Slags Kaal.

Kabys, en. pl. - ser. [Hollandst.] Skibs-
fien. = Kabyskedel, en. En stor Nads-
del, som bruges i Kabysfen. Kabysør,
Jernør, som fra Kabysfen gaaet op p.
effet, og tlener som Størsteen.

Kaffee, en. ud. pl. 1. Frugten af Kafe-
træet, Kaffebohne. 2. Drikken, som
aves af brændt Kaffee. At lave, koge,
re, trakte Kaffee. = Kaffebruun, adj.

un, som brændt K. Kaffebrænder,
et Jernredskab, hvori Kaffee brændes
ristes til en vis Grad. Kaffebrød,
Et Slags Hvedebrød, som dnypes i K.

ffeegrums ell. -gruus, et. Bundsaldet
kogt Kaffee. Kaffehuus, et. Sted,
r Kaffee, undertiden ogsaa Thee og
re Drikkevarer, stienkes for Betaling.

ffeehænde, en. Kande, hvori Kaffee trags
og hvorfra den stienkes. Kaffehedel,
K. hvori malet Kaffee koges m. Vand
r Jlden. Kaffeemølle, en. et Red-
s, til at male brændte Kaffebohner.

ffeeselskab, et. S. der kommer sammen
at drikke Kaffee, der indbydes paa K.

ffeesøster, en. et Fruentimmer, som
ne drikker K. og figurl. en Sladderse-
.

Kaffeetragt, en. T. hvori brændt
malet Kaffee trages i kogende Vand.
Kag, en. pl. - er. [N. S. Kaak.] 1. en Pæl.
Stotte, hvorved Forbrænders hudstrnges.
strnges til Kagen, pldfles af Bøddelen.

n Borneleg m. Stene. At spille Kag. =
ghore, en. En ret gemeen Skisge.
gpidsf, et. P. som gives ved Kagen.
pidsfe, Kagsstryge, v. a. hudstrnge ved
gen. figurl. i dagl. T. At Kagsstryge
s Mavn og Rygte. "En anden Slagt
Kagsstryger dem i Flæng foruden Kaas-
'Rein. — Deraf: Kagspidsfning, Kags-
gning, en. pl. - er.

Kage, en. pl. - r. [E. Cake. N. S. Kofe.]
dagværk, tillavet af Meel, Smør, Kg,
fker, m. m. Glødefage, Pandefage, Vbles-
r, m. fl. (Det br. ogsaa, især i Provinds-
te, om Brød. En Hvedefage, et Brød af
edemeel.) 2. Noget, som v. at perses,
ned at storkne i en Form, har faaet

Stikkelse af en Kage. F. Gr. Sørkager
(Hørstfager), Oliefager, Kærefager, m.
fl. 3. Biernes Værk af Vor i Ruben;
Bifage. 4. Noget, som er sammenfiltet i
en Klump. Hans Haar fiddet i en Kage.
= Kagebager, en. den, som lever af at
bage og sælge Kager. Kagebrød, et.

Brød af fint Meel, æltet uden Suurdei.
Kageform, en. Form af Kobber ell. Blif,
hvori Kagedelen bages. Kagemand, en.
En Mand, der gaaer omkring og sælger
Kager ud. (Rahb. Tilst. I 199.) Kages-
mund, en. den, som gierne spiser Kage.
(dagl. Tale.) Kagesproite, en. En
Haandsprolte, der br. i Ristfener til at
forme Deien til visse Slags Kager.

Kagle, v. n. 1. (har.) [N. S. kackeln.
E. cackle.] give Lyd, som Hønsene, naar
de ville til at lægge, ell. nylig have lagt
Kg. "Hvo som vil æde Kg, maa og lide
at Hønsene Kagle." Ordsprog. — Deraf:
Kaglen, en. ud. pl. — Kagler, en. En
Sladder, Ordbogder, (Moth.)

Kahyt, en. pl. - ter. [Holl. og N. S.
Kajnte.] den til Værelse og Sovesteder
for Skibets Jører, Officerer, Styrmand
m. fl. indrettede Deel af et Skib. — Ka-
hytdreng, en. Skibsdreng, som glør Ops-
vartning i Kahytten. Kahytsskriver, en.
Betjent p. store Skibe, som fører Regnskab
og er Capitainens Haandskriver.

Kai, en. pl. - er. [Fr. Quai. S. Kaai.
N. S. Kade.] steenlagt Bulværk, Dige
eller Gade langs med en Flod eller Havn.
(W. S. D. med dette kan maafee være bes-
slagtet det oprindelige danske Ord: Kais-
dige, i Ribe Amt: et Slags lavere straa-
Jorddiger, som lægges for ved Hoveddis-
gerne, og gaae ud i Vandet.)

1. Kaie, v. n. 1. om Kaens ell. Allis-
kens Røst. (Moth. f. Ka.)

2. Kaie, v. a. 1. Skibsdryft: at Kaie
et Skib, forandre dets Stilling fra en Side
af Vassen til en anden. At Kaie en Kaa.

Kakelak, en. pl. - fer. et meget skadeligt
indst Insect. (Blatta.)

Kaffe, v. n. 1. give sit Behov. Moth.
(lav Talebrug; af N. Gar., N. S. og Holl.)

Kaffel, en. pl. - er. (forældet.) et Leers-
far, en Leerspotte, eller Leersflise, som fors-
dum bruges til Døne. (N. S. Rachel.)
Deraf (foruden: Kaffelgrøde, Kaffels-
flue, Kaffelvarme, med flere forældede)

Kaffelovn, en. pl. - e. 1. egentl. en Døn-
af Kaffeler, Grødeovn, Potteovn. 2. i
Almind. enhver Stueovn af Jern ell. ans-
den Materie. At lægge i Kaffelovnen. —
Deraf: Kaffelovnstrog, en. Krog v. Sis-
den af ell. bag v. en Kaffelovn. Kaffels-
ovnsplade, Kaffelovnsør, Kaffelovns-
varme, m. fl. — Kaffelovnskele, en.
Kølle ell. Indretning paa en Døn til at
tørre Malt, hvilket kaldes Kaffelovnsomt.

Kal, en. ud. pl. 1. Karerne i Træer, rundt omkring Marven ell. Klærnen; it. Marven selv. (Fleischer.) 2. raadent ell. trostet Ved i Stammen, omgivet af frist Træ. (Moth.) — Deraf: Kallet, adj. trostet midt i Bullen (især om Egetræer.)

Kald, et. pl. d. s. [Jæl. og Sv. Kall.]

1. Gierningen at kalde. 2. Indkaldelse f. Retten. Lovligt K. og Barsel. "Kald (i Stævningemaal) er egentl. Stævningens Forskyndelse; fordi den Skyldige derved kaldes f. Retten." Troial. (til D. R. I. 4.) Deraf: Kaldseddel, en. Breven Stævning. (især den, som skrives og udstedes af Sagsøgeren selv.) 3. indvortes Drift. At føle K. til noget. 4. Embede, Bestilling. At rygte, passe sit K. især: geistligt Embede. Biskopskald, Præstekald, Degnekald. Byskypigen bruges det absol. for: Præstekald. Et stort, godt, ringe Kald. At søge, faae et K. (3 Sammens. bemærker det ogsaa: Gierningen, at kalde, udnævne til Præst.) = Kaldsarbejde, et. det Arbejde, som hører t. et Kald ell. Embede. Kaldsbog, en. Kirkebog. (B. S. D.) Kaldsbrev, et. aabent Brev, hvorved een bestiftes til Præst. At løse sit K. Kaldsherre, en. den, som har Kaldsrettighed; Kirkepatron. (B. S. D.) Kaldsmænd, pl. de, som forkynde Stævninger; Stævningmænd. (D. R. I. 4. 3.) Kaldspligt, en. Embedspligt. Kaldoret, Kaldsrettighed, en. Rettighed, at kalde t. Præst-Embete ved en vis Kirke.

Kalde, v. a. 2 og 1. (Kaldte og kaldt er den i Talen allene brugelige Form.) [Jæl. kalla.] 1. bede eller byde een: at komme. At kalde een til Bords. At kalde ad een, p. een. "Sæg kaldte ad Eder, og Svarede ikke." Jer. 7. 13. "Om jeg end striger og vaander mig og kalder nok saa høit, er det, som han slet ikke hørte mig." Rahb. At kalde (indkalde, indstævne) een for Retten. At kalde een frem, kalde een for sig, kalde een ind fra Gaden. At kalde Folket sammen. "Kongen kaldte Jøderne t. Pleip." 1 Macc. 11. — Han lod kalde Præsten t. sig. Hvorfor lod du kalde mig? (Ved en Egenhed i sprogets Ordforning siger man ogsaa, og forøvrigt: Han lod Præsten kalde. Hvorfor lod du mig kalde?) At kalde een tilside, kalde een ud. At kalde noget i Tvivl 3: tvivle derom. 2. nævne, give Navn. (jvf. hedde, nævne.) "En Ting hedder m. det Navn, som den ifølge sin Natur har, den kaldes m. den Benævnelse, som Willie, Bane, Omstændigheder have givet den." Sporon. At kalde en Ting v. sit rette Navn. Hvorfor vil du kalde ham hvad han ikke hedder? "Der ere Ting, som ikke allevegne kunne kaldes, som de hedde; derfor komme de omsider til at hedde, som man kalder dem." Sporon.

Hvad kaldes (hvad Navn har) den Plant? — At kalde op, give Navn efter. een. Figen blev kaldt op (opkaldt) efter Adam. Han lod sin Fader kalde op 3: gav Sønnesønnen dennes Navn. 3. udvælge, bestikke, udnævne (især, og næsten alene, om geistlige Embeder.) At kaldes til Præst. Greven har kaldet ham og Kongen betragtet Kaldet.

Kalender, en. pl. - e. Fortegnelse over Maanedes, Uger og Dage i et Aar, med Høitidsdage, Maanedstifter, og andre Forandringer i Naturen, som kunne fornødt bestemmes; en Almanak.

Kalfatre, v. a. 1. [Hollandst.] tilføjer Revner og Gab i et Skib og overtrækker dem m. Beg og Lære; tætte et Skib. dagl. T. vende op og ned paa Roget. Deraf: Kalfatring, en. pl. - er.

1. Kalf, en. pl. - e. [K. S. Calc. i Kelch.] Bøger, Kirkens Kalf. Kalf og Dist. — figurl. br. det ligesom Bøger og det ubehagelige, der lides. "Vi Tranakke Kalf maae først udtømme." Bording. "De blivne Kalf da blidt udtømmer." Dhiem. "Gist Dyden tømte Skændsels Kalf." B. S. Buchholm. = Kalfdist, en. En lille Talletten til Kirkebrødet, som sættes paa Kalken. (s. Dist.) Kalfdug, en. et Kalkdæksel, et. Dug ell. Dæksel, som lægges over Kalken paa Alteret.

2. Kalf, en. ud. pl. 1. en vis Jærte (Steenkalf) som ved Jlden betoges med brændbare Stof, derefter lædtes m. Kalk (Meelkalf) og endelig, blandet med Sand ell. Gruus og Vand (Muurkalf), anvendes t. Bygninger. At brænde, lædste, slaa K. 2. i Chemien: ethvert Product af et bly, som ved Lust, Jld, eller paa en anden Maade er betaget dets brændbare Stoff som opløses af Syrer og m. dem dannet et Middelsalt; f. Gr. metallisk Kalf. = Kalkagtig, Kalkartet, adj. som ligner Kalf har noget af Kalkens Egenskaber. Kalkbiery, et. Flatsbiery af Kalksteen. Kalkblødt, adj. blandet m. Kalk ell. Kalksteen. Kalkblod, en. Gierningen, at bløde noget i Kalkvand. At lægge Kalk i Kalkblod. Kalkbrud, et. Kalk, som Kalksteen brydes i Jorden. Kalkbrøder, en. den, hvis Bestilling er at bryde Kalk. Kalkbrøderi, et. Sted, til Retning, hvor Kalk brændes i Muur. Kalkbrænding, en. Gierningen, at brænde Kalk. Kalkbræt, et. det Bræt, som paa Muurvænden holder Kalkens mure. Kalkbyld, en. et Tegemet, som indeholder smaa Kalk. Kalkbæuf, en. et Trug ell. en Kalk, som man slaaer K. Kalkfri, adj. fri for m. Kalk. Kalkgrube, en. et Sted, hvor Kalksteen brydes. 2. K. f. Kalk. Kalkgrund, en. Jordbund, som indeholder

Kalkgruus, et. smuldbrende Dele Kalk ell. af Kalksteen. **Kalkhammer**, en. dyk, hvormed Kalkslageren slaaer Kalk. **Kalkhuus**, et. ell. **Kalkhytte**, en. Stiu. Brædehytte, hvor man glemmer eller aer Kalk. **Kalkjerd**, en. 1. Jordart, n v. Jld lader sig forvandle t. ulædset alk, ell. som fremkommer v. at forkalke etaller. 2. en m. Kalkdele blandet Jord; Ex. Kalkmergel. (Dluffens Landoecon.) **Kalkkule**, en. Grav eller Kule Jorden, hvori man enten lædset og glemmer Meelkalken, ell. lægger noget (s. Ex. ider) i Kalk; Kalkgrav. **Kalkkulle**, en. alle til at slaae den m. Gruus blandede eelkalk. **Kalklever**, en. Svovel, op af brændt Kalkjord, og forenet med ne. **Kalklud**, en. En af ell. med alk tillavet Lüd. **Kalklæder**, et. Læ, beredet m. Kalk; (modsat: Barklæder.) **Kalkmeel**, et. finkstødt Meelkalk. **Kalkmergel**, en. Mergel, hvori Kalken er mest Overhaand. (modsat: Leermersl.) **Kalkopløsning**, en. Kalk, som bragt i en opløst Tilstand. **Kalkovn**, en. Dvn, hvori Kalksteen brændes. **Kalks**, en. tilberedet Kalk ell. Gips, hvorend en Muur jævnt overdrages. **Kalkrig**, j. overflødigen forsynet ell. blandet med alk. **Kalksand**, en. Kalk, som er uldret, litg Sand. (Brünnich.) **Kalkse**, en. s. Muursee. **Kalkstifer**, en. alkblandet Stifersteen. **Kalkstovl**, alkstusse, en. et Redskab, hvormed Kalk stusses sammen ell. omsæres. **Kalkstuger**, en. den, som arbejder v. at slaae alk og blande den m. Vand og Gruus t. muurarbejde. **Kalksuld**, et. S. hvori K. ldes ell. sigtes. **Kalkspade**, en. Spade, n bruges t. at røre i Kalk. ell. til at fylde n i ell. af Kalkbænten. **Kalkspand**, en. S. som bruges v. Muurarbejde og Kalkng. **Kalkspath**, en. En vis Art Kalksten, hvilket er Navnet p. enhver Steen, r indeholder Kalk, og hvoraf Kalk brændes. **Kalkstøbning**, en. Stærningen at be ell. lædset K. **Kalkstøv**, en. K. m er smulret t. Støv. **Kalkstrug**, et. hvori K. bæres frem v. Muurarbejde. **Kalktønde**, en. Tønde, hvori ulædset Kalk Kalksteen føres. **Kalkuld**, en. Uld, n v. Hjelp af ulædset K. tages af Stindet. **Kalkvand**, et. V. hvori Kalk er opløst. **Kalkvogn**, en. Vogn, hvorpaa Kalk føres. **Kalke**, v. a. 1. belægge, overstrøge m. alk. At kalke en Muur, en Bag. 2. gge i Kalk, bløde i K. Kalkede Huder. **Kalkning**, en. Stærningen at kalke. æggens, Hunders Kalkning, en. (hos Roth ogsaa: Forkalkning. jvf. dette D.) — **Kalkkost**, en. Kost t. at paastrengesynd Kalk til at hvidte med. (Hvidtekost.) **Kalkes**, et. Redskab t. at kalke Bægge med.

Kalkun, en. pl. -er. et Slags udenlandskt Høns; hvoraf: Kalkunst, adj. En Kalkunst Hane, Høne.

Kalleqbørn, en. Vandmølle m. lodret staaende Axel, paa hvis øverste Ende Løberen ligger. (W. S. D.)

Kaller, adj. (trøstet.) s. Kal.

Kallun, et. pl. -er. [N. S. Kallunen. M. A. Lat. Calduna.] egentlig: Inds voldene, og særdeles Mæven og Tarmene, afslagtet Dvæg; men i Alm. regnes dertil ogsaa Hoved og Fødder af samme. (i lav Tale: om Menneskets Indvolde. Holberg.) = **Kallunsmand**, en. den, som sælger Kallun og dekl. (Forordn. af 1788.) — **Kallunpølse**, en. P. af hacket Kallun. (Roth.) **Kallunsuppe**, en. Suppe, kogt paa Rind og hacket Kallun.

Kalmus, en. pl. -er. 1. et affatist Høst. 2. Kalmus, et. ud. pl. et Slags tykt uldent Tøi.

Kalmus, en. ud. pl. en Vandplante, hvis Rod har Lægetræster. *Acorus calamus*.

Kalotte, en. pl. -r. [af det Fr. Calotte.] Overstoe, som drages uden paa andre Stoe eller Støvler. (Roth.)

1. **Kalv**, en. spl. -e. det Stykke af et Bod, hvori Fistene samles. Deraf: kalve op, v. n. trække Boddet op, for at tage Fistene af Kalven.

2. **Kalv**, en. i Træ ell. Lømmen, kalde Skibsbjggere en Feil, som opkommer derved, at Træet bøies voldsomt af Vinden, saa at Barken løsner sig fra Hvidvetet paa en Deel af Træets Omkreds, hvorved en Rundstørre fremkommer. (jvf. Jiskalv.)

3. **Kalv**, en. pl. -e. [Isl. Kalf. N. S. Cealt, Cælf.] lingen af en Ko, og af flere andre Dyr, som Høften, Raadnyret, Rensdyret. Koen har faaet en K. har kastet sin K. (s: kalvet i Ulide.) En Tyrkalv, Dvieskalv. En Hørtkalv, Rensdyrkalv. At pløie m. en andens K. s: bramme med; besnytte sig af Andres Rundstører, Feil, Arbejde. = **Kalvebaas**, en. Baas, Aflukke t. at sætte Kalve i. **Kalvebrissel**, en. den, saakaldte Brissel (s. d. D.) p. en K. (Thymus.) **Kalvebryst**, et. Bryststøkket af en slagtet K. **Kalvebør**, en. Børen ell. Høsterleiet hos Køer. (W. S. D.) **Kalvedands**, en. 1. Raamelk, (som malkes af Koen første Gang efter at den har kalvet) ell. en Ret, som deraf laves. (Gram's Nucl.)

2. en Ret; ell. et Slags Gelee af fræde Kalves Rind, som spises med Runderier. (J. Smidth.) **Kalvedrik**, en. blandet Drik, som gives Kalve. **Kalvesfeber**, en. Sygdom, som Køer undertiden faae efter Kalvningen. **Kalvesfierding**, en. Fiersbedelen af en slagtet Kalv. **Kalvegryn**, n. s. coll. Grynsuppe, kogt p. Kalvetød. (Røst.) **Kalvehave**, en. Bænge, Indelukke, hvor Kalve gaar p. Græs. Kal-

vehorn, et. Kalvens spæde Horn; som den fiden fliter. Kalvekro, et. 1. Kroset ell. Tarmheftet i en Kalv. 2. Bryststrim mel p. en Mandstrave ell. Skorte. (udt. og skrives mindre rigtigt: Kalvekryds. "Med nyvendt Kiole, Kalvekryds, og m. Mansfetter." Bagg. (II. Arb. I. 44.) Kalvekudst, en. i Siælland: en Herregaards kudst, som tiorer Kalve og andre Fødevarer t. Torvs i Hovedstaden. Kalvekølle, en. Bagfierdingen af en Kalv. Kalveløbe, en. den fjerde Mave hos nyfødte Kalve; it. Materien, hvormed den er fyldt. (s. Løbe.) Kalverede, et. Efterbyrd hos Køen. (Viborg.) Kalvestind, et. Pus den af en Kalv. Kalvesti, en. Stald, hvor Kalve opfødes. Kalvesyukning, en. kaldes den udvortes synlige Svulning, som Køen imod Kalvetiden faaer bag til p. hver Side af Halen. Kalvetand, en. 1. en af de 20 Tænder, hvormed Kalben fødes. 2. i Bygningskonsten: en Pindelse, der anbringes i Hovedgehimset af de tre første Skælbordener, og har nogen Ellighed m. en Tand. Kalvevogn, en. i Siælland: en af de Herregaardsvogne, som Kalvekudsten tiorer til Staden.

Kalve, v. n. 1. (hat.) føde en Kalv. (oftere bruges Kælve, især af Almuen.) — Kalvetid (Kælvetid), en. den Tid, p. hvilken Køen kalver ell. kælver.

1. Kam, en. pl. - me. [3el. Kambr.] 1. særdeles og hyppigst: et Redskab m. spidse Tænder, t. at rede og rense Hovedhaaret, Uld, o. a., eller t. at fæste Hovedhaaret op med. En Redekam, Rømmekam, Uldkam. En Hornkam, Stalkam. At sætte en Kam i Haaret. At kære alle over een Kam: behandle alle p. lige Maade. 2. i flere Tilfælde har Kam Bemærkelsen af noget Udsaaende, Ophøiet, Fremstaaende, og bør maaskee ansees for et andet og forskielligt Ord. Saaledes: a) den Deel p. Enden af en Nøgle, hvormed Laasen oplukkes. b) Tafferne paa et Kamhiul i en Rølle. c) en flødet, taffet Udvæxt paa Hanernes og nogle andre Fugles Hoveder. (s. Haneskam.) d) den opstaaende Rand paa en Hielm; Hielskam. e) den opstaaende Rand p. et pløiet Bræt. (Moth.) f) (fielbnere.) Tinden af en Muur; den øverste Deel af et Kælværk; Udvæxten af et Fiold. 3. (beslægtet m. No. 1.) Kammen p. en Væv er den Kamme, igiennem hvis tynde Stave Rindegarnets Tråde gaar, og hvorved de holdes fra hverandre. = Kambørste, en. B. hvormed Kamme renses. Kambræt, et. pløiet Bræt m. en Kam, der passer i Furen i et Pulbræt. (B. S. D.) Kamfoder, et. Siemsel t. Kamme. Kamgarn, et. Garn, spundet over en Kam. (Moth.) Kamgierde, et. Stierde, bestaaende af Pæle, Stager ell. Stævre, ell.

og af små Træer, der sættes til høje i fort og lige Afstand. (B. S. D.) Kamhiul, et. Et Røllehiul m. Taffer i Hiulringen, som fide lodret, ell. parallelt med Axelen. (B. S. D.) Kambhul, en. den Deel af en Plovhul, som danner Kammen (e); modsat: Mothul, der danner Røsten, ell. Furen, i sammenpløiede Brøder. Kamlade, en. den Deel af en Bæ, hvori Kammen fideer. Kammager, en. den, som gior Kamme. Kammaling, en. En Afdeling af de Staldyr, som hører t. Østers-Slægten. Kamæste, en. Kæ, hvori Kamme glemmes.

2. Kam, en. [beslægtet m. Kamme.] et stort Kar, hvori Springvand ell. rindende Vand flyder af en Post; en Vandtan.

Kameel, en. pl. Kameler. 1. et firbeet Huusdyr i Østerlandene, som bruges især til at bære Byrder og til at ride paa (Dromedaren, og den egentlige Kamel.) 2. i D. Bibel Matth. XIX. 24 benævnt saaledes et tykt Loug. = Kameeldron, en. den, som styrer ell. driver en ell. fl. Kameler. Kameelgarn, et. Garn, der spindes af Haarene p. den angoriske Gø, (Capra hircus Angorensis) der af nogle kaldes Kameelged. Kameelhaar, et. pl. d. s. Haar, som vore p. Kamelens Bæ.

Kameelparder, en. et stort afrikansk Fætedyr; Giraffen. Giraffa camelopardalis.

Kameelblomst, en. pl. - er. (egentlig en rettere Kamille.) En Urt af størst, træet Lugt, der bruges i Lægekunsten. (Anthemis nobilis og Matricaria chamomilla.)

Kamin, en. pl. - er. et muret Trude m. Skorstensrør, t. at gior Stid paa at opvarme et Værelse. (Af Gr. kamin.)

Kammer, et. pl. Kamre. [L. kamer. M. Ald. Lat. camera.] 1. i tydelig Bemærkelse: et huult Rum, en Værelse; Kammeret i en Morter og en bits, Hiertekammer, o. fl. 2. et lidt Værelse. En stor Stue m. et Kammer i den. "Enhver Stue og ethvert Kammer er et Værelse; men en Stue er et stort Værelse; et Kammer er et mindre. — Man siger baade paa og i et Kammer: men altid kun i en Stue." Svoren. Et Siæstekammer, Pigekammer, Gæstekammer, Spisekammer. Et Konnkammer (Kabinet) 3. et Værelse ell. Afstakke, hvor noget glemmes (i Sammensætningstr.) Enkelte: Bogkammer, Geværkammer, Konstkammer, Krudkammer, Statkammer, Solstue o. fl. (Man siger vel ogsaa: en Bogstue, men aldrig: en Konststue, Krudstue, Statstue, o. s. v.) 4. Stedet, hvor de Reger samles, som have m. Bestyrelsen af offentlige Statsindtægter at gior; it. nogle disse Personer selv. Rente-kammer, Indtægts-kammer, Statkammer. At indgive en Indsøgning t. Kammeret. = Kammeret:

t. en. den, som fører Rentekammerets
ager. Kammerbetient, en. pl. — e.

re Herrers ell. rige Folks fornemste Op-
rtere (saasom Kammerjunker, Kammer-
nere, Kammerfrøener, Kammerjom-
fruer, ic.) Kammerbord, et. Anretning
det fornemste Tjende hos store Herstas-
er.

Kammerbud, et. Bud v. Rentek-
ammeret ell. et andet Kammercollegium.
Kammerdreng, en. kaldtes tilforn store
errers Bordtjende (Pager.) Kammer-
øfen, en. En Pige af fornem Stand,
m er t. Opvartning v. et Hof; særdeles
Danmark: Dronningens første ugifte
osdame. Kammerfrue, en. gift Kone,
m er kongelige og forstelige Personer til
opvartning. Kammergods, et. pl. — er.

Benævnelse i nogle Lande v. Krøngodser,
i. en vis Art af samme. (Schytte. Indv.
eg. II. 81.) Kammerhetre, en. egentl.
Adelsmand, udmærket m. en Høderes-
egle, som giver Opvartning v. et Hof (op-
vartende K.); men som oftest kun en Titel.

Kammerherrinde, en. En Kammerherres
ustru. Kammerhøse, en. Frille, Bols-
ab. (Moth.) Kammerjomfru, en. Jom-
u, som er til Opvartning hos et gift ell.
gift Fruentimmer. Kammerjunker, en.

gentl. en adelig Betient, som er til Op-
vartning v. et Hof; men for det meste kun
i Rangtitel. Kammerjæger, en. 1. en
tjener i Jægerdragt. (B. S. D.) 2. en
ottefanger, Rottjæger. Kammerlas-

i, en. den fornemste Sakel hos en fyrstes
g Person. (s. Lakei.) Kammerleie, en.
le, som gives af et Kammer. Kam-
mermester, en. fordom: d. s. s. Kammer-
erre. (s. D. Mag. I. 73.) Kammermusik,

i. M. som opføres i Bærelser; ell. som Fyr-
er lade deres Capel opføre for dem og
offet allene. Kammerpige, en. P. som
til Opvartning hos en Frue ell. Frø-
n, og holdes ringere, end en Kammer-

jomfru. Kammerpotte, en. Natpotte,
Kammerraad, en. er hos os en blot Rangs-
tel. Kammerret, en. hos os fordom:

i Ret, som udgiktes af Kammer-Colle-
iets Medlemmer; og tilforn i Tyskland:
en højeste Rigsret, som holdtes i Beglar.

Kammersegl, et. Rentekammerets eller
oldkammerets Segl. Kammerforg, en.
offorg, som anlægges blot ved Hoffet.

Kammerspeil, et. i Artilleriet: et Red-
ab, hvormed Kammeret i en Morterer
l. Kanon maales. Kammerstjend, en.

tilforn: d. s. s. Kammerstjener ell. Kammer-
stjener. (Vhlenschl.) Kammerterne, en.

Kammerpige. "Den fiedste Kammerterne,
er vil indsmigre sig hos sit naadige Her-
ab." Birkner. Kammerstjener, en.

ornemme ell. rige Folks ypperste Tjener.
Kammertone, en. En vis Tone ell. Tones-
emning i Musikken, som er en heel eller

halvanden Tone dybere, end Chortonen.
Kammervæsen, et. (s. Kammer, 4.) hvad
der hører til Statsindtægterne og deres
Bestyrelse; Cameralvæsen. (Schytte. Indv.
Reg. II. 16.)

Kammerat, en. pl. — er. den, som deels
tager m. en anden i noget, Fælle, Sel-
stabsbroder. — Deras: Kammeratskab, et.

Kammerdag, et. ud. pl. et Slags mes-
get fint Fined, der har Navn af Staden
Cambrai, hvor det først gjordes.

Kammers, et. (Almuens udtale.) s.
Kammer.

1. Kamp, en. ud. pl. [3sl. Kamp.] et
alm. Navn for Graniten og andre haarde
Stene i store Stykker ell. Masser. Haard som
Kamp. (jvf. Jiskamp.) = Kampesfield,
et. Kampesklippe, en. Granitfield. (Veh-
lenschl.) Kampeshaard, adj. meget haard,
steenhaard. (Velt.) Kampessteen, en.
bruges især om større Stene, der findes
adsprede paa Marken eller i Jorden.

2. Kamp, et. ud. pl. Bed, Brænde af
et Træ, der er fældet nogen Tid efterat
det var udgaet. Fra Kamp gaaer Bræns
det over t. Trøffe. — Deras: Kampbrænde,
et. d. s. s. Kamp. Kampbrænde er ringere
end Savneved og bedre end Trøffebrænde.
— Kampet, adj. som bestaaer af Kamp, ell.
er nær v. at gaae over t. at blive Kamp.
(B. S. D.) Kampet Brænde.

3. Kamp, en. [3sl. Kapp. K. S. Camp.]
Strid, Fegtning; saavel egentl. som figurl.
Kamp er det almindeligste Udtryk af de
Orb, som betegne Strid imellem Fiender.
En K. paa Liv og Død. En K. imellem
Enset og Mørket. At gaae i K. At give
sig i K. med een. "Kamp er en alvorlig
Strid; den kan finde Sted imellem Dyr
og Mennesker, imellem Bo, og imellem
Lusinder. En Kamp kan føres m. Hæns-
derne, eller m. Baaben; men ikke m. blotte
Orb." Müller. = Kampdag, en. D. paa
hvilken der kæmpes, ell. et Slag holdes.

(J. Guldberg.) Kampdommer, en. En
Dommer i Veddekamp. (Rahb.) Kamp-

dyft, en. alvorligt Anfald i en Kamp;
Fegtning, som holdes imellem Kæmpende.

Kampførd, en. Krigsførd. Kampgang,
en. d. s. s. Kamp. (Baggesen.) Kamp-

leg, en. frigerst Leg, Veddekamp. Kamp-
lysten, adj. begierlig efter Kamp ell. Krig.

(Engelstoft.) Kampplads, en. P. hvor
der kæmpes, Balplads.

Kan, s. Kanne.

Kande, en. pl. — r. [3sl. Kanna.] 1. et
Drickekar, forsynet m. Laag, Hank og Tub
ell. Pibe (hvorimod Kruus er uden Pibe
ell. Tub.) 2. andre Kar, som i Stikkelse
have nogen Ellighed m. en Kande, saasom
en Vandkande, Maltkande, Smørkande,
Tærskande, m. fl. 3. et vist Maal, især
for flydende Varer, som hos os holder to

Potter eller 108 danske Cubitkommer, = Kandeboard, et. en Stient, et Stientesbord. (Chr. Pedersen.) Kandebank, en. et Slags Stab t. at sætte Kar paa. Kandeberste, en. B. til at rense Kander med. Kandedrik, en. Drik af en Kande. Kandedrykke, en. kaldes i dagl. T. den sidste Drik af en K. Kandemaal, et. Et M. der holder en Kande. Kandestob, et. Stob ell. stort Bøger p. to Potter. Kandestøber, en. den, som gør Tinfat, en Tinstøber. Kandetud, en. den, øverst p. en Kande fremstaaende Tud, indrettet t. at slette af. Kandevis, adv. efter Maalet af en Kande; i Kandetel.

Kands, en. beqvem Leilighed, god Anledning t. noget. At see sin Kands t. noget. (dagl. T. og fieldent.) "Jeg seer her ingen Kands." Holb. (P. Paars.) "Nu vil han bide mig, saasnart han seer sin Kands." Bagg. (Poet. Ep. 283.) "Men, saasnart han seer sin Kands, er han Styrversfænger." Samme. (Dansana. II. 207.)

Kane, en. pl. - r. [Isl. Kani.] et Slags pynnelig Stæde, med jernbeslagne Meder. At tiere i Kane. = Kanebiælde, en. pl. - r. Biælde p. Sætolet t. en Kanehest. Kanefart, en. Reise i en Kane, Kanekørsel. Kaneføre, et. Velens Besqvenhed t. Kanefart. Kanegyng, en. G. i Stikkelse af en Kane, som dreies om i en Kreds. Kanehest, en. P. som bruges for Kane. Kanemed, en. pl. - r. de rundbøiede Stænger, hvorpaa Kanen glider. Kanenet, et. Net, som sættes p. Kanehestens Ryg, og udsprendes imellem Hesten og Kanen. Kanestænger, pl. Stængerne imellem hvilke Hesten gaar, og hvori den trækker Kanen. Kaneteppe, et. T. af Stind ell. Pelsværk, som den, der sidder i Kanen, har over sig. Kanetop, en. En m. Fiedre ell. debl. prydet Top, som Kanehestens føre imellem Ørene. Kanetoi, et. Sætolet t. en Kanehest, med Alt hvad der hører t. Kanen, Kanepidst, Kaneteppe, m. m.

Kaneel, en. ud. pl. den sammenrullede, tørrede Bark af det indiske Kaneeltræ, som bruges til Kryderi; Kaneelbark. = Kaneelbruun, adj. bruun, som Kaneelbark. Kaneelfarve, en. Kaneelbruun Farve. Kaneelolie, en. O. som destilleres af Kaneelbark. Kaneelrose, en. En Rose, hvis Blomst har Kaneellugt. Kaneelsukker, et. Kaneel indbagt i Sukker. Kaneeltræ, et. Træet, som giver Kaneelbark. Kaneelvand, et. Vand ell. Brændevin, destilleret over K. Kaneelviin, en. B. som er sat paa Kaneel.

Kanin, en. pl. - er. et firføddet Dyr af Hareslægten. Lepus canniculus. = Kaningaard, en. et Sted, hvor Kaniner opfoddes. Kaningarn, et. G. til at fange

Kaniner. Kaninstind, et. Stind af en Kanin.

Kannik, en. pl. - er. i catholske Lande: en geistlig Mand, som er Medlem af et Domcapitel, besidder et Præbende ved et Domkirke; en Canonicus, Domherre. (I det Kannik brugtes tilførn hos os, i den catholske Tid, og medens Domkapitlerne vedvarede; men er nu forældet.) = Kannikedom, et. Et Canonicat. Kannikgaard, en. G. hvor Kanniker have deres Bopæl. (Moth.) Kanniksgaard, et. Sted, hvor et Domcapitel findes, hvor Kanniker have deres Ophold.

Kanon, en. pl. - er. [Ital. Canone: af Lat. canna, Rør.] et Slags grov Styt, bestaaende af et langt, snar Metalrør, som tiøres p. en Støvkrog. = Kanonbaad, en. et Røsfartoi, besat med ell. to svære Kanoner. Kanonberst, en. B. paa en lang Stang, hvormed Kanoner renses. Kanonhals, en. det næreste Sted p. en Kanon, hvor den har et Sædal. Kanonhoved, et. det forreste tykke Stykke p. en Kanon. Kanonild, en. Skuden m. Kanoner. Kanonkrud, et. grodt K. som bruges t. Kanoner. Kanonledning, en. 1. Stieringen at lade en Kanon. 2. oftere: Rør og Røgle ell. Stroe, hvormed en Kanon lades. Kanonløb, et. den rundborede Hulsning i Kanonen. Kanonmetal, et. blandet Metal, hvormed Kanoner støbes. Kanonmunding, et. Åbningen i Kanonens Løb. Kanonpet, en. pl. - e. - firkantede Åbninger p. Siderne af Krigsstibe f. Kanonerne. Kanonprøve, en. P. som sættes i Kanonens Munding. Kanonprøve, en. P. som foretages m. en Kanon. Kanonstøberi ell. Kanonværk, et. Sted, hvor Kanoner støbes. Kanontap, en. den Tap, hvormed Kanonen hviler p. Kaperten, og hvormed den stilles højere ell. lavere. Kanonvogn, en. Støvkrog. (Løvet; Kapert.)

Kanonert, v. n. 1. styde m. Kanoner. — Deraf: Kanonering, en.

Kansee, adv. d. s. s. maaske. (d. Tyle.)

Kant, adj. et Ord, som forekommer i den Talemaade: at være kant og klar i fuldkommen færdig. "Da Flaaden kant og klar omfærd lod sig finde." C. Rose.

Kant, en. pl. - er. [Isl. Kantr.] 1. egentl. den yderste Rand, Linien, som dannes af to under en Vinkel sammenstødte Flader. Kanterne af en Terræng. Gidskant, Endekant p. Christaller. Bordkant, Ristekant. At afhvile en K. 2. den plade Bred ell. Rand af noget. K. paa et Glas. Et Glas m. forgyldt K. 3. et Sted, en Gyn; m. Den paa t. de fire Verdenshiem. Østerkanten, Vesterkanten. Fra alle Kanter. Den er fra en anden K. i Glæde. = Kantfil, en. Gill med skarpe Kanter.

anthage, en. En stær Jernhage til at
te og slæbe Lømmet med. Kanthugge,
3. hugge Kant p. noget. At kanthugge
Lømmestof. Deraf: Kanthugning, en.
anthovl, en. Et vist Slags Pøvl; der
vanl. kaldes Støfthovl. — Kantet, adj.
har Kanter. Et rundt og et kantet
rd. Trekantet, firkantet. (forsk. fra
-tic. Kantet.)

Kante, v. a. 1. sætte Kant, Borde ell.
ømme p. eller om noget. At kante et
iort, et Par Stoe. 2. vælte, sætte ell.
ge noget p. Kanten. — Kantning, en.
Gierningen at kante. 2. d. s. f. Kant, 2.
Kantre, v. n. 1. vælte om paa Siden.
aden, Jagten Kantrede. (bruges især
Fartsier, og udt. af Skibsfolk i Alm.
tre.) Skeldnere som v. a. At Kantre
Skib. I Smandsproget: Strømmen
strer 3: vender sig t. den modsatte Side.
Kantning, en. det, at katre. Ved Baas
is Kantning.

Kap, et. (sagt a.) Forbieth, Næs.
Kap, [det. 361. Kapp, Strid.] bruges
ene som adv. med om, for at udtrykke
eres Stræben t. eet Maal, ell. efter at
ergaae hverandre. At løbe, ride, fære,
se om Kap. (s. Kappes, Kappelyst.)
Kaper, en. pl.-e. [Fr. Capre.] En Fris-
ter, privilegeret Sørover; it. Fribottes-
as Skib, Kaperskib. At føre en K. = Ka-
rbrev, et. B. som meddeles Kapere af
res Land's Regjering, uden hvilket de ansees
n Sørovere. Kapercaptain, en. den,
n fører et Kaperskib. Kaperfartoi, et.
udrustet og bemandet t. Kaperi. (Saas
es: Kaperbaad, Kaperjolle, Kapers-
b.) Kapertog, et. Stog m. et Ka-
rskib. — Kaperi, et. pl.-er. den Snævel,
optage, bemægtige sig Handelskibe i
sen. At drive K. gaar paa K. — Kapre,
a. 1. opbringe, tage (et Handelskib.)
skibet blev kaperet i aaben Sø. 2. figurl.
i d. Tale: bortsnappe, bemægtige sig
ed List.

Kapers, en. pl. d. f. Blomsterknopper af
fremmed Bustvært (Capparis spinosa),
r soltes m. Salt og Eddike, og bruges t.
nppelser.

Kappe, en. pl.-r. [361. Kapa. s. Kaabe.]
i Alm. det yderste Skul, den yderste
eklædning paa noget (hvoraf dette Ord
rug i forsk. særlige Bemærkelser, s. Et.
ardinkappe, Sammelekappe, Kappen p.
foe og Støvler, forklædes.) 2. et Klæ-
mon, der bæres oven over de andre Klæ-
r, især imod Regn, Kulde ell. Støv. En
eisekappe, Rytterskappe. En Sørgeskappe.
t tage noget paa sin K. 3: paatage sig
folden for noget. 3. et Hovedskul, som
ruentimre bruge. (s. Natkappe.) Hun gif-
t med Hue; nu gaar hun med K. =
appebaand, et. B. hvormed en Kappe

blindes sammen om Halsen, ell. hvormed
Fruentimre binde ell. smykke deres Kapper.
Kappedrager, en. den, som bærer Kappen
efter een. (Holberg.) Kappedue, en. et
Slags Duer, der have ligesom en Kappe
p. Maffen. Columba cucullata. — Kaps-
pehatte, en. En Regnhatte, Rabuds, et
Reiseflag til Hovedet, enten løst, ell. paa
en Kappe. Kappelrave, en. Rave om
Halsen ell. Overdelen af en Kappe. Kaps-
pelæder, et. Bagstykket af Overlæderet p.
Stoe ell. Støvler. Kappeløs, adj. uden
Kappe. Kappeslag, et. den nedhæng-
gende Deel af en Kappelrave; ell. omboiede
Flige p. Siderne af en Kappe. Kappes-
som, en. et vist Slags Stræddersom, hvore-
ved en omboiet Rand af Tøiet synes med
Forsting over en Som. (Moth.) Kaps-
petra, et. Et Træ m. Knage t. at hænge
Kapper og andre Klæder paa.

1. Kappe, v. a. 1. forsøne m. (en vaas-
syet) Kappe. At Kappe Hoser, sætte Kaps-
per paa Hælen af Hoser. (Langebek.)

2. Kappe, v. a. 1. [T. og N. S. kapp-
pen.] hugge over, hugge af, hugge Topp-
pen af. At Kappe et Træ; Kappe en Green.
"At kue og Kappe de vilde Skud hos alt
for frodige Genier." Rahb. (D. Tilst. XII.
508.) At Kappe Maffen, Kappe et Anter-
toug (som ogsaa uegentl. kaldes: at Kappe
Anter.) = Kapning, en. Gierningen at
kappe.

3. Kappes, v. n. pass. imperf. Kappedes.
stræbe m. en Anden ell. med Flere til eet
Maal, ell. at gjøre noget snarest, bedst.
At Kappes m. een om en udsat Pris. At
Kappes m. een i Løstning, i at løbe, svøm-
me. De Kappedes om, hvo der kunde holde
længst ud. = Kappelyst, en. Eyst til at
kappes om noget med andre. Det vækker
Kappelysten. Kappestrid, en. Beddes-
strid. (B. S. D.) Kappesfyge, en. ængs-
stelig Flgen efter at vinde i Kappestrid.
(B. S. D.) Kapperviis, adv. om Kap.
"Eilighed til at bruge og Kapperviis fors-
bedre deres Duellighed." Guldb. (B. Hist.
I. 1013.)

Kapre, v. a. s. under Kaper.

Kapsel, en. pl. Kapsler. Glemsel, Fos-
deral, som omslutter noget. Deraf: Frø-
Kapsel, Frøhuus.

Kapsun, en. pl.-er. [T. Kappzaum.]
et Bidsel med Jern over Hestens Næse, i
St. for Mundbid. figurl. At lægge Kaps-
sun paa een 3: tvinge ham, holde ham i
Stranker, i Ave.

Kapsed, en. ud. pl. i Norge: Blands-
forn af Vng og Winterrug, eller Vng og
Havre.

Kapun, en. pl.-er. [Ital. Capone,
Lat. Capo] en gildet Hane. Deraf i
dagl. T. Kapune ell. Kapunere, v. a. at
giøre t. Kapun. — Kapunstopper, en. den,

som stopper og sælger gisbede eller fede Kapuner.

Kaput, adj. og adv. (et fremmedt Ord, brugeligt i hverdagssproget.) fortabt, som det er reent ude med.

Kar, et. pl. d. s. [Jæl. Kér.] 1. i Alm. ethvert huult Redskab t. at indeslutte, optage og bevare noget i. Østekar, Ølieskar, Saltkar, Guldkar, Kobberkar, Leerskar, Trækar. At slaae Vand i et bundløst Kar: gjøre forgievet Arbejde. 2. særdesles: Trækar, sammensatte af Staver og Baand. Bryggerkar, Mæstekar, Røstekar. 3. i dyriske og Plantelegemer: Kar, hvori Bædder bevæge sig. Blodkar; de indsugende Kar. = Karbaand, et. Baand, hvormed Staverne i et Kar (2.) holdes sammen. Karbad, et. Bad, tillavet i et Kar. Karbørste, en. B. eller Rost, hvormed Kar renses. Kargang, en. et Slags tilforn i Norden brugelig Trekamp, hvorved to søgte i et Kar m. Træskaller. Kargjord, en. Jernbaand, Jernstikke om et Kar. Karflud, en. Flud, hvormed Ristekkar optoes og reengjøres. Karmager, en. d. s. s. Bødder. Karmon, et. ad. pl. alle slags Kar, Gryder, Potter, m. m. Karmærke, et. 1. Mærke, som brændes i Kar. 2. d. s. s. Bomærke. (B. S. D. rettere: Karomærke.) Karstøl, et. Band, hvori Kar, især Røstekar, ere stilled. At føde Grise m. Karstøl. Karspulle, en. Gul i Bunden af et Kar, t. at lade Bædder løbe ud. (B. S. D.) Karstol, en. Indretning t. at sætte Kar paa, f. at tørre dem. Karvand, et. Vand, hvori Ristekkar ere optoede. Karviff, en. Palmviff, til at sture Kar med.

Karakter, en. s. Charakter.

Karavane, en. pl.-r. et stort Selskab af Reisende i Østerlandene med Kameler og andre Lastdyr. figurl. om et Selskab, endel Personer, der gaae ell. reise i Følge.

Karde (ell. Karte), en. pl.-r. [hyppigst i pl. G. Card. N. S. pl. Kaarten.] et Redskab, bestaaende af et Bræt, besat m. smaa, bøjelige Jernstænder, til at rede og rense Uld. Et Par Karde. = Kardebolle, en. Frøhuset af en Urt (Dipsacus fullonum), som bruges i Uldvæverier t. at reise Ulen p. Uldstær; it. Planten selv. Kardemager, en. den, som gjør Karde. Kardepige, Kardekone, en. Pige ell. Kone, hvis Syssel er at karde Uld. Kardetand, en. En af de Hager ell. Tænder af sin Staaltraad, som sættes i Karde. Kardetidsel, en. den Urt, som giver Kardeboller.

Karde, v. a. 1. [udtales i Alm. Karte, ligesom og Substantivet. N. S. Kaarten.] rede Uld med Karde. — Kardning, en. Gierningen: at karde.

Kardus, en. pl. Karduser. [af det Fr. carouche.] 1. en rund Pose af tykt Pappir

eller Pap, hvori en Årbladebladning til Aarsnet foldes. 2. en Papierspose, hvori Aarsren Røgtobak foldes. En K. Tobak. 3. i dagl. og lav Tale br. det for: Hovedhaar, Haartop. At tage, gribe een i Kardus = Kardusform, en. F. hvorefter Karduser (1.) tannes. Kardusfiste, en. Riste, hvori foldte Karduser glemmes. Karduspapir, et. tykt Pappapir, som bruges til Karduser ell. til at pakke ind i Kardustobak, en. Røgtobak, pakket i Karduser. (s. Kulletobak.)

Karfunkel, en. Et Ord, der ferdigmer hos nyere danske (og tyske) Digter; og er d. s. s. Carfunkel. "Ringen — glimter m. en Karfunkel saa rød." Østergaard (Helge.)

Karl, en. pl. -e. [Jæl. Karl. I. S. Ceorl, Carl, masculus, rusticus.] 1. en Mandsperson i Alm. (Deraf: Karlshøj, Karlshøj.) 2. den, som er admet i Manddom, der viser sig som en Karl. Han stod sig som en Karl. Han er A. for at bære det ene. At være K. for sin Fæder: vide at forsvare sig, at staæ p. sin Ære. 3. et fuldvorent Menneske af Manddom (modsat Dreng) og særbd. et ung Mand med en Haandtering, der ikke længer tjener som Dreng. At gøres t. Karl (m. Kræmmerdreng, Striverdreng. s. Elverkarl.) 4. en Tjenestekarl. s. Kistekarl, Gaardskarl, Staldkarl, o. fl. = a) Karlsfolk, et. Mandfolk. (modsat: Qvindfolk.) Karlshøj ell. Karlshøj, et. Mandshøj. b) Karleaar, n. s. pl. den Tid, da Mandfolk bære Navn af Ungkarle eller Ugesvende, Karlealderen. Karleagtig, adj. som hører til, ligner, passer sig f. en Karl ell. Mand. Karleagtig, et. mandlig Ansigt. (Saaledes: Karlehænder, Karlelader, Karlemod, Karlerøst, Karlestykke.) Karlehænt, en. Bænt i en Bønde eller Borgestue, hvor Tjenestekarlene staa (Saaledes: Karlekammer, Karlestue i Kirken, Karlestue.) Karlegiærning, en. fuldt Arbejde, som en Karl bør gjøre. Den Pige gjør Karlegiærning. Karlesyg, adj. lysten efter Mandfolk. (Roth.) Karlekarling, en. et Mandfolk, som blander sig i Qvindesjæl. (Roth.) Karleklæder, pl. Mandsklæder. Karlelav, et. vorne Karles Lav ell. Sammenkomst. Drengene skal holde sig fra K. Karleløn, en. Løn, som gives den, der tjener for fuld Karl. (modf. Drengeløn.) Karlestykke, et. en Giærning af en brød, af Karl; Manddomsgjærning. (Roth.)

Karlevognen, n. s. (altid m. best. Art.) Hovedstierne i Stiernebillets den første Bistær.

1. Karm, en. pl. -e. en Kammer ell. Indfatning omkring noget, især af kirkelig Form; Træværk, der omgiver noget ell. ind-

det sammen. En Windueskarm, Dør-
m. K. om en Brønd. K. i en Rølle 3:
rdærfet, som omgiver Røllestenen. =
armfod, en. den underste Deel af en K.
Fr. af en Windueskarm.

Karm, en. pl. - r. En luffet Vogn
b Himmel over. (Dette Ord brugtes i
re Tider for Karreet og om alle Slags
fede Vogne.) "Da Phoebus Maanens
arm skal høibedrovet fløre." Arreboe.
raf: Karmhest, Karmhingst, Karm-
de, en Elæde m. et Skjul over, Karm-
due, 2c. (Ev. Karm.)

Karnallie ell. Kanallie, en. Et efter
Fr. canaille dannet grovt og pøbelagt
t Skieldsbord. (Holbergs Com.) jvf. Mål-
s Danst Synon. II. 144.

Karnap, en. pl. - per. Udbogning p. et
us, f. at have ildstigt til flere Sider. —
arnapstue, en. det Bærelse, hvorved en
arnap er anbragt.

Karniffel, en. pl. Karniffer. 1. en Stof,
vgl. (Moth. d. Tale.) 2. Knechten i
prvult. Deraf i Almuesproget: Karnifle,
a. 1. bante, prøgle. (P. Svvs Ordspr.
vanings d. Bibel.)

Karnis, en. pl. - ser. i Bygningskon-
n: Overdelen af et Hovedgesims. =
arnishøv, en. fruset Høvl, hvormed
nedkere flattere flister.

Karpe, en. pl. - r. en Ferskvandsfisk.
prinus carpio. = Karpedam, en. D.
ori Karper holdes, enten til Spilning
til Yngel. (jvf. Legedam, Sattedam,
ngledam, o. fl.) Karpegrund, en.

rund i Søer ell. Damme, passende for
rper. Karpeleg, en. Karpens Gæd.
arpeyngel, en. ud. pl. unge Karper.

Karre, en. pl. - r. [I. Katten. Sv.
arra. Lat. carrus.] en Vogn m. to Hjul,
n i Alm. trækkes af een Hest. Brødkarre,
udkarre, Reiskarre. = Karrebom, en.

tængerne paa en Karre, imellem hvilke
sten gaaer. (B. S. D.) Karredriver,
Rudsten, som gaaer ved Siden af en

løffet Karre; Karretudst. Karrehest,
Hest, som bruges til at gaae for Karre.
Karreet, en. pl. Karreter. en til alle
der luffet Vogn p. fire Hjul, hvis Faa-
g hænger i Fiedre og har Winduer.

Dette fremmede Ord har i flidigere Tider
veles fortrængt det danske Karm.) =
arreetbom, en. pl. - me. opstaaende Jerns-
mme, hvori Karreetfadingen hænger.

arreetbust, en. Rudstefædet paa en K.
arreetfading, en. den luffede Overdeel ell.
isse p. en K. Karreetglas, et. Glas,

n bruges t. Karreetvinduer. Karreet-
st, en. H. som bruges blot for Karreet.
arreethimmel, en. Dækket over Karreet-
dingen. Karreetfielder, en. Glems-

gior Karreter. Karreetfriin, et. Glems-
mested under Gæderne i Karreten.

Karrig, adj. [Isl. kargr.] gnieragtig,
meget paaholden, som nødigen vil give
Penge ud. (Karrig mæfæret i en vis Pens-
seende et stærkere Begreb (nemlig om smaa-
lig Paaholdenhed), end gierrig. Den Giers-
rige tænker altid paa at vinde, at stræbe
sammen; men kan stundom være adfel-
Den Karrige smutter sig v. enhver Udgift,
og seer mest paa at beholde hvad han
har.) "Hvad jeg nu haver, vil jeg hverken
alt for karrigt glemme paa; ikke heller
alt for rundeligt udse det." B. Thott.
"Med karrig Haand udmaales Glædens
Tid." Rahbek. "Den Paaholdne vil ikke
giarne give Penge ud; den Karrige stæ-
en hver Udgift saa længe muligt." P. E.
Müller. = Karrighed, en. (skeldnere Kars-
rigstæb.) den Egenstæb, at være karrig.
"Karrighed af Glæde gavmild bliver."
Storm. "Det var især Karrighed mod
hans Sønner og Stivsønner, som styrkede
ham i Ulykke." Bandal. "Jffun den Paa-
holdenhed kaldes Karrighed, som berøer
paa det høie Værd, man tillægger Pens-
gene." Müller.

Karriol, en. pl. - er. en let Karre, især
t. Enstaktsel. — Karriolhest, en. H. som
altid gaaer f. Karriol. Stiv som en Kar-
riolhest 3: meget ubøielig, stivfindet.

Karse, en. ud. pl. [K. S. Cærese.] en
Plante, som br. til Salat og Raal; Kar-
sekarfe. *Lepidium sativum*. Desuden flere
andre bittere Planter, som anvendes paa
lignende Maade; saasom: vild Karse,
Cardamine pratensis; bitter Karse, Blands-
karfe ell. Brøndkarfe, *Cardamine ama-
ra*, o. fl.

Karst, adj. som er v. god Helbred og
ingen Brøst ell. Svaghed har; sund og af
gode Kræfter. (br. blot om Mennesker.)
"De Karste have ikke Lægen behov." Matth.
9. 12. "Karst er et ældgammelt Ord, dans-
net af Karl (Isl. karsk, *virilis*, *stre-
nuus*) og har oprindeligen betegnet den
Tilstand, hvori Karlen ell. Manden virker
m. fuld Egenmægtighed." Müller. ("Karste
Heste" for: dygtige, raske, forekommer hos
P. Clausen. Eigesaa: Karst til Fods. jvf.
Bedels Baro. S. 333.) [K. S. karst; og
i Preussisk Tydsk: karsch. f. Brem. B.
B.] = Deraf: Karsthed, en. ud. pl.
(ægte danske Ord, som i flidigere Tider
næsten ere fortrængte af: frisk, sund og
Sundhed.)

Karte, en. Karter. f. Karde, Karder.

Kartnegl, en. pl. - e. [Isl. Kartnøgl.]
en syg, vanstæbt ell. fordærvet Negl. (uds-
tales ofte urigtigen Kartnegl.)

Kartoffel, en. pl. Kartoffler. en almins-
delig udbredt, af Herkomst amerikansk Plan-
te (*Solanum tuberosum*) og dens spiselige

Kobfrugt. At lægge, hvybe, optage eller hylte Kartofler. = Kartoffelavl, en. Kartoflers Dyrtning. Kartoffelhakke, en. Redskab t. at hvybe Kartofler med; hvybejern. Kartoffelmos, en. kogte Kartofler, revne ell. stødt t. en Mos. Kartoffelplov, en. et Slags Plov, hvormed en Kartoffelager hvybes. Saaledes: Kartoffelstærer, en. et Redskab til at sonderstøre, og Kartoffelvaske, en. Indretning til at reenvaske raue Kartofler. Desuden: Kartoffelbrandevin, Kartoffelbrød, Kartoffelmeel, Kartoffelsuppe, o. m. fl.

Kartove, en. pl. - r. et Slags svære Kanoner, udmærkede især v. Korthed og Tykkelse. Man havde hele og halve Kartover. (s. Carronade.)

Karuds ell. **Karudse,** en. pl. - r. En Ferskvandsfisk af Karpeslægten. *Cyprinus carassius.* = Karudsedam, en. Dam, hvori Karudser ere satte og opelstes.

Karve, en. ud. pl. det mørste Ravn p. Rummen. — Karvefage, en. et Slags Brød med Rummen i.

Karve, v. a. 1. [Sv. karwa. G. carve. N. S. karven.] 1. store Ribser ell. Stuer i. 2. store i smaa Stykker. At farve Tobak. (norst.) = Karvebræt, et. Bræt til at farve eller sonderstøre noget paa. Karvetniv, en. Niv, som dertil bruges. Karvemærke eller Karvmærke, et. Bosmærke, Navnemærke i St. for Underkrift. (Moth.) Karvestof, en. Stof eller Klæde, til at store Mærker i om noget, man vil erindre. At skrive p. Karvestofsen. "Har alt et x for u paa Karvestofsen skrevet." Holb. (P. Paars.)

Kase, en. pl. - r. Dyrge, Hob. (kun brugel. i Ordet Kofase; men bruges i andre lignende Bemærkninger i Norge; s. Gr. om en opdyngget Samling af Bed og Grene til Braatebrænding, m. m.)

Kasselot, en. pl. - ter. et Dyr af Hvalslægten. Physeter.

Kasse, en. pl. - r. [It. Cassa. Fr. Caisse. Goth. Kas, Kar.] 1. en Kade, sammensat af Bræder, t. at gemme ell. føre noget i. (jvf. Kiste.) En Bogkasse, Rejskasse. En Kasse Bøger, en K. Thee. 2. et Skrin, hvori Penge gemmes; og deraf figurl. 3. de Penge man har i Beholdning. Hans K. er i flet Tilstand. 4. Penge, som ere bestemte og anviste til et vist offentligt Brug. F. Gr. Brandkasse, Krigskasse, Skolekasse, Statskasse. = Kassebeholdning, en. den Pengesum, som er, ell. bør findes i en K. Kassebetient, en. den, som enten forestaer, ell. er ansat v. en offentlig Kasses Bestyrelse. Kassebog, en. Regnskabsbog over en Kasses Indtægt og Udgift. Kasse-mangel, en. Mangel i Kassebeholdningen. Kassemeister, en. den, som forestaer en Kasse; en Kasserer.

Kasserolle, en. pl. - r. (Frans.) en Kobbervande uden Fodder, m. Haag, som bruges ved Madlavning.

Kast, et. pl. d. s. 1. Gjerningen at kaste. Et K. med en Steen, m. Lærninger. I komme een i Kastet o: faae Leilighed at komme i Kædb m. een. 2. den Affekt, hvori noget kan kastes. F. Gr. et Sterkt. 3. en hurtig Bending ell. Bevægelse ved Kroppen. At giare et Kast i Dand. 4. saameget Græs eller Korn, som sælde m. Een v. eengang. 5. det Antal Frejder p. eengang kastes ud m. Haanden, naar man tæller; især om 4 Stykker. Toh 3. i Tostillinger o: 48 Stykker. 6. saameget ligger som sædes v. eengang. Et Kast Skik, Hvalpe. 7. som adv. med prap. i. At give sig i Kast med een o: indlade sig med, give sig i Kædb, i Strid med. Han træk i Kast (i Lang, i Skib) med Bedrag. At komme i Kast med Fienden.

Kastanie, en. pl. - r. den spistlige Frugt af Kastanietræet. *Fagus Castanea.* Vilde Kastanier kaldes den f. Rønnen eller lignende Frugt af et andet Træ. Rønnen = Kastaniebrunn, adj. brun som Stalken af modne Kastanier. Kastaniekartoffel, en. et Slags udmærket gode og fine Kartoffel. Kastanieolie, en. Olie som presses af Kastanier.

Kaste, v. a. 1. (i ældre Skrifter og Bibeloversættelser forekommer partic. p. Kast for; Kastet.) [Isl. kasta.] 1. jmf. noget hurtig Hart giennem Luften, især m. fri Haand. At kaste en Steen. At kaste m. Stene. At kaste sit Gevær fra sig. At kaste (slænge) noget p. Gulvet. — b) a) om Klæder, som man i Skandning tager paa. At kaste en Morgenklædning p. sig, er Tørklæde om Halsen; kaste en Rude om sig. "De kastede et Purpurklæde om ham." Johan. 19. 2. b) At kaste, lade en kaste (sætte) i Gængsel. 2. løse af, afføre sig, aflade at bruge. (om Klæder.) At kaste sin Trøie, sin Klæde. At kaste Parfæen. 3. lade synke. At kaste Bod, kaste Aker. 4. miste v. en naturlig Bestaenhed, sælde. Piorten kaster Søfjerne. At kaste Fiendene, Haarene. 5. udskyde, give fra sig. At kaste Straale, Skygge. 6. røre, bevæge m. et Redskab (især om Korn.) At kaste Kornet p. Fod, v. Koftet. 7. hugge om, sælde. At kaste Kornet p. Marken. — figurl. drive fra, lade til at forlade. Fienden blev kastet af alle sine Stillinger. Godfolket blev kastet af Rytteriet. 8. opføre, tilbringe med Gravning. At kaste et Dig, en Skat, en Vel. De kastede en Gang tab i Døden. 9. spe sammen, spe i. At kaste to Stykker Iod sammen; kaste Rømerne i en Skål. 10. føde, faae "langer" Haanden har kastet ser. Hvalpe. (Ogsaa om Dyr, der føde

de. Roen har Kasted. (Golding.) 11. el. især om Sønnet's Anvendelse: vende, vende. At Kaste et Bille til een; Kaste i en Bog; Kaste et mildt Ord til een. aa i andre figurl. Bemærkninger om nos der udsæres ved hurtige Bevægelser. Er. At Kaste Tropper i et Land. Han Rytteriet Kaste sig p. Fiendens hære. 12. recipr. Kaste sig. a) At Kaste paa Sengen. At Kaste sig (i): vælte i Sengen. Kaste sig p. en Hest, i en ad (slige hurtigen 'il Hest, i Baaden.) Kaste sig ind i en Fæstning. (s. No. 11.) Kaste sig op (sætte sig op) imod Vorige. At Kaste (give) sig under eens Hærsomme. b) absol. Træet Kaster sig i: der skælv. Blot har Kasted sig i: en bet forligt. 13. med Præpositioner: Kaste af. Hesten Kastede ham af. At Kaste Bro af: afbryde den. Læreren har Kasted af (eller rettere: afkastet) i: er dig med at kaste Kornet. At Kaste af, vis Bevægelse i Dands. Kaste af sig, e Fordeel, indbringe. Denne Post Kaster meget af sig. — Kaste noget bort, e det forkomme af Uagtsomhed; eller e det hen som unyttigt. At Kaste Penge i: give dem ud til Unytte. "Han er ikke mere sine Penge paa at være der Tag med hende; men Kaster dem for at komme senere til hende." Rahm. (D. Tilst. X. S. 797.) — At Kaste er een m. en Steen. Graven blev Kasted i: opfyldt. — At Kaste sig hen, frivilligen give sig i ringere Raar, i et udsægende Forhold. — At Kaste Folt ind i beleiret By. (s. No. 11.) At Kaste en i ind paa begge Sider i: indgræfte den. Kaste om. At Kaste een om (i: omkuld) Gulvet. At Kastede Blad om (i en Bog.) Kaste om; neutr. for: kaste Rod om. Kastede om, hvem der først skulde døe. Kaste om sig m. Trudsel, m. Skildes, med store Ord. — Kaste op: egentl. at Kornet er Kasted op p. Loftet. uegentl. Kaste et Ord op i en Ordbog. neutr. Kaste op i en Bog (blade efter, lede etc.) At Kaste (grave) en Dæmning, old, Skandse op. neutr. og absol. At Kaste op i: syne, brætte sig. — Kaste over. Kaste en Steen over Taget. Kaste en ppe over sig. At Kaste noget over Væerne (s. at skule dem.) Pøbelen Kastede m over m. Stærn. — Kaste paa. At Kaste ppen paa, Klæderne paa sig i: isøre sig m hastigen. At Kaste Foragt, Had paa n. De Kastede Skylden paa ham (gav m Skylden.) — Kaste til. At Kaste til n m. en Steen. At Kaste Graven til i: lde den m. Jord. — Kaste ud. At Kaste (rave) Vandet ud af en Dam. At Kaste n ud af Huset (i: jage, drive ham ud.) n maatte lade ham Kaste ud d. Retten.

Middel (om en ulovlig Opfylder ell. Besøger.) = Kastehold, en. En Bold, som kastes fra Haand til Haand. figurl. At nære Enffens X. i: friske mange Enffensister. "Den betragter en Nation for at blive — en foragtelig Kastehold," Engelskost. Kastebro, en. bevægelig Bro til at kaste over en Flod eller et Vandsted. Kastebul, en. et Slags Bul ell. Livstykke, som fortill er aaben, (B. S. D.) Kastesfoster, et. Foster, som sædes i iltide, (B. S. D.) Kastegarn, et. Garn, som sættes i Seen, for at fange Fisk; Sænsed, Vandgarn. Kastegevær s. Kastespyd, Kasteaaaben. Kastegods, et. G. som udkastes af Skibet i Havensod. (Moth.) Kasteskappe, en. Skappe, som er sga vid, at dens ene Flig kan kastes over Skulderen; Slængskappe. Kastekiep, en. 1. egentl. en Kiep uden Værd, som man ikke ændser at kaste bort; mest i den Talem. At være en X. i: en ubetydelig, ringagtet Person. Jeg vil ikke være hans X. 2. et Slags Mønster i Bædning, særd. i Dreiel, kaldes Kastekieps-Mønster. Kasteklade, et. Klædemon, som man hurtig kan kaste over sig; s. Er. et stort Tørklade. Kastekrog, en. Krog, som udkastes efter noget, eller hvorpaa noget kastes; s. Er. i et Slags Ringspil. Kastekølle, en. Stridskølle, som kastedes mod Fienden. (Moth.) Kasteline, en. et Reb, en Line, som udkastes efter noget. Kastelo, en. Afdeling i Roen, hvor Kornet kastes. (s. Kaste, 6.) Kasternet, et. Net ell. Garn, som kastes over s. at bedække ell. fange noget. Kastepil, en. Pil, som kastes af Haanden. Kasteplads, en. Sted, hvor noget henkastes. Kastespos, en. til Skibs: en Vandspand, som hænger i Reb; til at drøge Vand op af Havet. (jvf. Stangpos.) Kasteredsflab, et. d. s. s. Kastetoi. Kasteruse, en. Ruse, som nedsendes i Vandet; modsat: Satteruse. Kastestive, en. Stive, som kastes til Maals. Kastestovl, Kasterstufte, en. Stovl ell. Stufte til at kaste noget med; s. Er. Korn. Kastestygge, en. i Maleri og Perspektiv: d. s. s. Slagstygge. Kastespyd, et. G. som kastes af Haanden mod Fienden. Kastesteen, s. Slyngesteen. Kastestige, en. Stige, som kastes op ad noget for at hænge fast; Rebstige. Kastesøm, en. et vist Slags Strøddersøm. Kastetræ, et. Et Stofke Træ, hvormed Bevægelse v. Kastning fremmes. Kastetroe, en. hos Bønder: en Trøle uden Armer, som Karlsfolk bruge, og under Arbeidet kaste af. Kastetoi, et. en Indretning af Reb, hvorpaa man betiener sig s. at kaste Heste til Jorden. Kastetorsflade, et. s. Kasteklade. Kasteaaaben, et. Ethvert Aaaben, der af Haanden, og blot m. Legemets Kraft, kastes mod Fienden.

den. Kastevind, en. pludselig opstaaende og heftig Wind; Windstød. Kastevinde, en. Indretning til at spinde Stibsgarn paa. Kastevod, et. d. s. s. Kastegarn. Kasteværge, et. Kastevaaben; især Kastespyd. = Kasten, en. ud. pl. og Kastning, en. pl.-er. Stærningen at kaste. En bestandig Venden og Kasten. Kornets Kastning.

1. Kat, en. pl.-te. [361. Köttr. E. Cat.] i Naturhist. Navnet p. en Slægt af Pattedyr, hvis Arter alle høre til Rovdyrene; men bruges i Alm. kun om den Art, som er et bekendt Huusdyr. Felis Catua. Huuskatten. At kaste Katten i Gassen o: kaste noget ubeseet, uden at tænke det. At være saa bled af noget, som Kat af Sennep. At forliges som Hunde og Katte. Han skal ikke faae den K. i min Sæt (han skal ikke narre mig.) Han skal holde mig en K. i Solen (ikke have gjort det ustraffet.) = a) Katblof, en. til Stibset et Slags svære, trestivede Blokke m. Jernhage. Kathage, en. En stor Jernhage, t. at lægge Ankeret op med. Katost, n. s. en Plante. Malva rotundifolia. Kattrygget, adj. kaldes et Stib, hvis Dæk er buet. Katugle, en. et Slags stor Igle. Strix passerina. "En sæl Katugle man p. Kæget ogsaa faae." Holb. (P. Paars.) Katsunge, en. s. Katteskilling. Katsiet, adj. som har graa eller guuladne Vline, lig Kattens. — b) Katteart, en. 1. Art af Katte. En god K. 2. Kattens Natur, Kattenatur. Kattebyld, en. Edderbyld p. Fingenderne. (W. S. D.) Katteskede, en. det, som Katte æde. Katteguld, et. Et Slags guul Glimmer. (W. S. D.) Kattejagt, en. Jagen efter Katte; Kattens Jagen efter hverandre. figurl. i d. Tale: megen Stoi og Urolighed. Katteskilling, en. Kattens Ilng. Kattesklo, en. Kattens Klo. Katteskur, en. Kattens knurrende Lyd. Kattenegl, en. s. Kartnegl. Kattepine, en. i d. Tale og i Spøg: om den, som er i Knibe, i Forlegenhed. At være i K. Katterist, en. Saar, revet af en K. (Moth.) Kattesty, adj. rød s. Katte, som ei kan taale Katte i Nærheden. Katteslag, et. de lange og stive Haar om Kattens Mund. Kattesolv, et. Glimmer af Solvfarve. (Moth.) Kattetarm, en. T. af en Kat. Strønge af Kattetarme. Kattesie, et. Kattens Vle; Vline hos Mennesker af en graa ell. guulgrøn Farve. At have Kattesie, siges figurl. om den, der seer godt i Mørke.

2. Kat, en. pl.-te. et Læderbelte, indrettet til at glemme Penge i; en Pengesat.

3. Kat, en. Svæbe af Lougværk, m. ni ell. flere Ender, hvorpaa der er Knuder, som til Stibs bruges til Pidskning. At faae Kat. = Deraf: Katte, v. a. 1. tampe m. en

Kat. — Katning, en. Stærningen at kaste

Katalog, en. pl.-er. s. Catalog.

Katechet, en. Katechisere, Katechismus s. Catechet, ic.

Kathedet, et. s. Cathedral.

Katholik, Katholikt. s. Katholik, cathol.

Kave, v. n. 1. blæsse ell. strige som en Kær. (Grams Nucl. lat.)

Kavet, adj. bagvendt, vrang, æt (Moth; formodentl. et Provindstord, hæv Kavaand, Kavhaandet; s. Kvithaad.)

Kavring, en. pl.-er. Brød, som er i Gange bagt; tvebagt Brød, som Tæstet. (mest brugeligt i Norge.) Deraf: Kavringbrød, et.

Kedel, en. pl. Kedler. [361. Ketil. I. E. Cetil. Holl. og N. S. Ketel. Strikt s. Kiedel.] et rundt og dybt Kar af træt slaget Metal, til at koge i. En Messingkedel, Kobberkedel. En Brøggerkedel. En Kedel, Kassekedel. = Kedelarne, en. i muret Hul i Stenstenen til Kedler og Grøder, en Gomsur. Kedelbund, en. Sæden i en Kedel. Saa sort som en K. (uden paa.) Kedelbøder, en. den, som gaar omkring og boder gamle Kedler; en Kedelskiffer. Kedelsører, en. den, der sælger om f. at sælge Kedler og andre Kæbers og Messingkar.

Kedelgrub, a. Grub ell. Pant af Jern p. Kedelen, hør man bærer og hænger den. Kedelgrub, en. God, der sætter sig p. Kedler. (B. E. D.) Kedelgrube, en. d. s. s. Kedelarm.

Kedelhage, en. Hage, hvorpaa en K. hænges over Ilden. Kedelhvælving, a. d. s. s. Kuglehvælving. Kedelkobbe, a. tinde Kobberplader, hvorpaa Kedler gøres.

Kedelkrog, en. et Slags Krog m. hæng i, hvorved de kunne lænkes op og ned, f. at hænge Kedelen høit ell. lavt i Stærken.

Kedelstee, en. d. s. s. Kedelkrog. (Moth.) Kedelstød, en. Kobberstød som især gjør Kedler.

Kedelstern, a. Vandets jordagtige Del, som v. Regnen bundsfældes og sætte sig fast i Kæden, færd. i dem, som have Raag. Kedelstrømme, en. d. s. s. Pante, Pærpante.

Regle, en. pl.-r. [E. Keul, Kayle, I. Regel.] 1. i Mathematiken: et Legeme, der opkommer naar en retvinklet Triangel roter sig om sin Ase. Conus. 2. det daglige om Legemer, der nærme sig denne Form. 2. ni fegledannede Trækstier, hvorpaa man i Reglespil kaster med Bøffelen. 3. spille Regler. Et Spil Regler. 4. i Strikstøbere og Bogtrykkere: en Fiksel, som udgør de støbte Bogstavets Bæse. = Reglebæne, en. den Bæse, hvor man spiller Regler, m. den tilhørende Indretning. En luftet K. figurl. et Bortspil m. Reglebæne. At gaar p. Reglebænen. Reglebord, et. Bord, indrettet til at spille p. med smaa Regler. Regleboff, en. Idr.

le, hvormed man taster efter Reglerne. **Reglebræt**, et. B. hvorpaa Reglerne opes. **Regledannet**, adj. som har Stifte af en Regle; conist. **Regleform**, conist, regledannet Stikkelse. **Regave**, en. Gave, hvor der er en offentlig giebane. **Reglereiser**, en. den, som Reglespil sætter de faldne Regler iglen p. es Plads. **Reglesnit**, et. i Mathes tiken: visse Afsnit af en Regle (1.) **Regle conica**. **Reglespil**, et. 1. Spil Reg m. Regler. 2. Regler og Reglespil, som høre sammen til et Spil. **Reglespiller**, en. den, som er i Færd med spille Regler, ell. den, som glerne og onligen spiller dette Spil. En god, stet K. **Regle**, v. a. 1. stable op i Regleform. **Regle Løv**. (Moth.) **Reigbyld** eller **Riagbyld**, en. pl. — er. lsbjld, Halsstik, Knude i Halsen. (s. ag.) **Reile** ell. **Reilgaas**, en. et Slags Wildas. (Moth; der ogsaa har v. n. at Reile, fte Halsen for at see sig om, som en lsgaas.) **Reise**, v. a. 1. [Ssl. kioaa.] vælge, are, udkaare. (forældet.) At Reise een til unge, til Arving. Bedels Caro 170. 453. **Reiser**, en. pl. — e. den høieste Værdighe og **Restitel**, som tillægges Regenter. vælges, krones til Reiser. = **Reisersomme**, et. de Riger og Lande, som en R. rfter over. **Reisergylden**, en. En Rynth Endjland. **Reiserkrone**, en. Kronen, n Reiserne bruge, ell. hvormed en R. krones; url. Reiser værdighed. **Reiserkroning**, . Handlingen, at en Reiser krones. **Reis: Løs**, adj. som er uden R. som mangler R. (Hvitsfeldt.) **Reisermagt**, en. R. m følger Reiser værdigheden. **Reiserode**, et. en Sammentomst, som Reiserne lde. **Reisernavn**, et. R. og Titel af eiser. **Reiserpibe**, en. Et Slags lange er: Tobakspiber. (Baggesen.) **Reiserst**, en. kaldtes tilforn (s. Er. hos Hvitsfeldt) den romerke Ret. **Reiserrige**, et. s. s. Reiserdomme. **Reiserfrit**, et. en s Operation i haarde og umulige Fædler, i Barnet udføres af Moderens Liv; sædnligen dog først efter Moderens Død. **Reiserstad**, en. den Stad, hvor en Reiser er sit sædvanlige Ophold. **Reiservalg**, . Handlingen, at vælge een til Reiser. **Reiser værdighed**, en. reisertlig B. At tage, ophøies til Reiser værdigheden. = **Reiserinde**, en. 1. en Reiseres Wgesfælle. et Slags store Pærer. — **Reiserlig**, adj. m tilkommer, tilhører en Reiser, hans værdighed, Stat og Hof. **Reite**, en. den venstre Haand. — **Deraf**: **Reithaand**, en. det samme. **Reithaandet**, l. som helst og bedst bruger den venstre aand. — **Reitet**, adj. egentl. d. s. men br.

(mest i Almuesproget) oftest for: ubehændig, flodset, ikke haandnem. (Fr. gauche.) s. Favet.

Rette, v. n. 1. strige som en Gaas. "Den Gaas, Hovedet er af, fætter ikke mere." Ordsprog. — **Retten**, en. ud. pl. Gaasens Røst eller Strig.

Relp, en. (et stotst Ord.) Tangaste. (s. dette D. ligesom: Tangbrænder, Tangbrænding, o. fl.)

Reltring, en. s. Kieltring.

Rere sig, v. rec. 1. At Rere sig om noget, bryde sig om, ændse, agte efter. (Kun i dagl. Tale. K. S. carian. Rere sig i den indste Dialect derimod: bedres efter Engdom, forbedre sine Raar.)

Rersei ell. **Rirsei**, et. Et Slags tykt og tæt vævet uldent Tøi ell. Klæde.

Rerte, en. pl. — e. Rys, Fattel. (forældet. Ohlenschl. i Jylland for: Rysfæge.) [Ssl. Kerti. (kétr, opreist.) R. Rerze.] = **Deraf**: **Rertemisse**, n. s. d. s. s. Ryndelmisse. **Rertestof**, en. En hoi Rysfæge. (Moth.) **Rertesvend**, en. Hoffvend, Hoffbetjent, Hoffunker. (forældet.)

Rertel, en. s. Kiertel.

Retser, en. pl. — e. 1. Redskab til at fæste Riaderbold. 2. et Slags Ristegarn eller Ruse. (E. catcher. R. Resser.)

Rid, et. pl. d. s. Gedens lunge. "Sam af Raarene, og Rid af Gederne." 5 Moseb. 14. 4. (Gedekid. 1 Moseb. 27. 9.) = **Ridsfind**, et. Stindet af en ung Ged. **Ridsfinds** Håndker.

Ried, adj. som føler Ulyst, Røde v. eller over noget. **Ried** af den idelige Glentagelse. **Ried** af at leve, af Livet. = **Riede**, en. ud. pl. Riedsomhed, Riede. (fielden.) **Riedelig**, adj. som Rieder, volder Riedsomhed. — **Riedsom**, adj. pl. Riedsomme, og **Riedsommelig**, adj. som vækker og underholder Riedsommelighed. Det er et Riedsomt Liv, han fører. At være Riedsommelig i sin Tale. En Riedsommelig Sindstemning (som medfører Riedsomhed.) — **Riedsomhed**, **Riedsommelighed**, en. ud. pl. 1. den Tilstand i Sjælen, da man føler Ulyst og Utilfredshed m. sig selv eller m. sit Selvskab, da Sjælens Virksomhedsdrift enten ikke, ell. paa en urigtig, utilskrækkelig Maade er sysselsat. At føle R. fordrive R. 2. den Bestaffenhed, at være Riedende ell. Riedsommelig. **Selvskabets R.**

Riede, v. a. 1. forarsage Riedsomhed. Hans Selvskab Rieder mig. En Riedende Samtale. "Jeg vilde gjerne vide, om der er nogen Lov, som forbinder Folk til at lade sig Riede af Riedsommelige Raboer." Rahbek. — **Riedes**, v. n. pass. og **Riede** sig, v. rec. føle Riedsomhed og Ulyst. Jeg Riedes v. hans Vidtløftighed. "I Sjælens Evighed er Tiden, som du Riedes ved, kun som et Stønk i Havet." Qvald. At Riedes

ved Livet; Kiede sig ved en Forretning; i eens Selskab.

Kiede, en. (Catena.) s. Kiærde.

Kiælder, en. pl.-e. [N. S. Cellare. L. og N. S. Keller.] et indrettet Rum, Aflukke ell. Bærelse i den underste Deel af et Huus, enten ganske eller tildeels under Jordens Overflade, som benyttes; enten til at gemme noget i, ell. til Beboelse. At lægge Brænde, Vi, Vin i Kiælder. En hvalvet K. At boe i en K. Urteboden er i Kiælder. Huset er foruden Kiælder (Kiælder: Etage) tre Stokværk høit. En Wiinkælder, Viskælder, Brændekælder, ic. En Jordkælder: en i Jorden, eller i en Bække gravet K. En Fangekælder, et underjordigt Fængsel. = Kiælderdræng, en. D. som stager ell. tiener v. Udsalget i en Vin- ell. Viskælder. Kiældersolk, n. s. pl. Folk, som boe til Leie i en K. Kiælderfødding, en. den, som er født ell. opfødt i en Kiælder. (Plaffen om Brænds. 78.) Kiælderhals, en. Trappe, Medgang fra Gaden ell. Gaarden til en Kiælder, hvorover er indrettet et Slags Tag ell. Staur. Kiælderhul, et. 1. Pusthul i en Kiælder, i Stedet for Vindue. 2. et lidet Aflukke i en K. Kiælderkone, en. En Kiældermands Kone, ell. en Enke, som boer i en K. Kiælderlem, en. Lem ell. Faldør s. Medgangen til en K. Kiældermand, en. En Mand, som beboer, boer til Leie i en Kiælder. Kiældermester, en. den, som har en betydelig Wiinkælder under Opsyn. Kiælderpige, en. i Vertshuse: den Tjenestepige, der stænger Drikkevarer for Gæsterne. Kiælderpost, en. P. hvorved Baudet postes af en Kiælder. Kiælderrum, et. Rum under et Huus, indrettet til Kiælder. Kiælderfriver, en. den, som s. Ex. ved Høffet fører Regnskab over Wiinkælder. Kiælderstue, en. 1. Stue i Kiælder: Etage. 2. Skienestue i et Vertshuus. Kiældersump, en. Forsvøbning i en fugtig Kiælder, hvor Vandet trækker til, og hvorfra det postes op. Kiældersvend, en. 1. Svend ell. Tjener i en Wiinkælder. 2. d. s. Kiældermester. (forældet.) Kiældertrappe, en. L. som gaaer ned til en Kiælder. Kiældervinde, en. En Indretning, bestaaende af to Træer, sammenslede med Tværstykker, hvorpaa man lader store Tønder og Gade glide ned i Kiældere. (Moth.)

Kiælden, adj. s. Kiælen.

Kiælle, en. pl.-r. et Slags smaa Glæder ell. Kaner. (Moth.)

Kiælling, en. pl.-et. [Sv. Kältring.] 1. en Præker, Stodder, Landløber; een, der hører til Udsuddet af den ringeste og laveste Almue. 2. een, der i sin Tænkesmaade og Opførsel viser sig fra en slet, gemeen, nedrig Side; en Bedrager, slet

Karl. [Efter Müller er "Grundbogen" af en Kieltring den, som selv ingen Erindring har og derfor er tilbøjelig til at gribe sig p. Andres.] Det sidste Mærke forenes dog ikke nødvendigvis med Erindringen i Almuens Sprog og dagl. Tale i Kieltring (at blive til en Kieltring): den, som saaledes forarmes, at han ikke kan svare hvad han skal, ell. betale sin skyld. Kieltringer kaldes ogsaa Jylland de saakaldte Rarmændsfolk. De ville udsætte Ordet af det gamle Kert en ringe Huusmand, Høtteboer. (Karl. Kongespillet. S. 327.) L. Kertner. E. cottager. Man kunde tænke det svenske källa, overhænge, træde s. figurl. et Slags meget smaa Rør, trebakker, som i Alm. sælges efter B. (S. S. D.) [Det bruges i endel Sammenligninger, s. Ex. Kieltringagtig, (efter Kieltringers Skik og Art), Kieltringevnet, spaf, skif, unge, paa Kieltringvis; men aldrig i den ædle Stil.]

1. Kiende, en. En liden Deel, ganske liden. Det er en Kiende for stort. "En Kiend Sual til Brødet, det faaer J, en maae." Ohlenschl. (Helge.) 2. Ogsaa en liden: br en Kiende, en lille Kiende. (i Tale.) "Det skulde du betænkt en Kiend for; nu er det alt s. fide." Ohl. (hals Jarl.) — Kiendemaal, et. anfører sig til samme Bemærkelse.

2. Kiende, et. Mærke, Tegn, sandt Middel, hvorved noget kiendes ell. gaaes kiendes. At tage K. paa een. (Sieders br. at tage K. af noget. "Man kan ogsaa tage Kiende af det, hvorpaa der ikke er sat Mærke." Müller.) At lægge et K. i en Bog. "Kiende p. en bestemt Christenligkation." B. S. D. = Kiendemærke, et. pl.-d. s. Kiende. sær. et udsortes Mærke ell. Kiendetegn, som gives en Ting, som den er af Naturen. At sætte Kiendemærke paa noget. "Han tog den Steen — og opvaskte den til et Kiendemærke." i Møt. 28. (Mindesmærke.) "Kiendemærke paa holder sig til Mærke, som Kiendetegn s. Tegn. Man seer paa Mærket, hvad det betegner; og slutter af Kiendemærket, hvad Tingen er." P. E. Müller. = Kiendetegn, et. pl. d. s. Kiende, hvorefter man kan stille sig ell. domme om noget; sær. et Kiende, som Tingen har af Naturen, som er grundet i dens Natur. At domme om visse Kiendetegn. Det er et K. paa en god, stort Hest. "Reisren lod ham indtage m. alle Kiendetegn p. Maade og Opførsel." Bandal. "Kiendetegn er et Tegn, hvorefter noget kan slutes. — Hver et Tegn umiddelbart vækker Forestilling om det tegnede, er det intet Kiendetegn. Det er ikke Tankernes Kiendetegn; men det er Tegn." Müller.

ende, v. a. 2. [Isl. kunna.] 1. have tydelig Forestilling om noget, saaledes, at ved dets Bestaafenhed og Egenstaaelse. saaledes at man kan skelne det andre Ting. At Kiende mange Planter og andre Egenstaaelser; at Kiende de Steder fra de uftadelige. At Kiende holdt fra

At Kiende een naale; Kiende een af dem (personligen), af Udseende, af Navn have hørt een nævne, omtale. "Histories

lærer os at Kiende mange Mænds karakter, som vi hverken kunne forstaae, begribe." P. E. Müller. Jeg har Kiendt fra min Barndom. Jeg Kiendte engang en smuk Mand. Jeg lærte at Kiende

p. min Rejse. (Med en hyppig og utilstændig Sprogskell sætter man i lignende

emaader Objectet foran Infinitivet: lærte ham at Kiende.) Barnet har

at Kiende Bogstaver. Det er mange siden vi lærte at Kiende hinanden.

Vi lærte snart at Kiendes." Wbl. Baron (1794.) "At Kiende har en mere ubestemt

ordning, end at fatte, forstaae, begribe; det bemærker i Alm. at kunne danne sig

(meer eller mindre tydeligt, fuldstændigt, tilstrækkeligt) Begreb om en Gienstand.

— Man kan Kiende noget uden at forstaae det; men Ingen kan forstaae, han ikke Kiender." Müller. — At Kiende

noget, Kiende til een, er deels d. s. s. deels bruges det for: have Erfaring

, vide af at sige. Her Kiender man kun til Jis og Sne. 2. mærke, bemærke.

Det pass. lade sig tilsyne.) Der Kiendes en Mød, Mangel p. ham. "Allerede her

se Kiendes det ikke fælden, at der ere glæde," o. s. v. Wynnster. (Præd. 1823. 280.)

mindes det, man tilforn har Kiendt; Kiende. At Kiende een paa Røsten, p.

ingen. Jeg Kiendte hende, saasnart jeg hende. Han er let at Kiende ved sin

underlige Dragt. 4. vedgaae, tilstaae.

Kiende sig skyldig, Kiende sig at være noget skyldig. At Kiende sig ved noget, noscere. (jvf. vedkiende sig og Kiendes

d.) "Den, som Kiender sig ved Færet." D. VI. 17. 8. "Ingen vover at Kiende sig ved

saaledes bandlyst Menning." Rahb. (D. V. 36.) 5. domme, affige Dom. "Dg

refter Kiende og domme, som de agte at svare." D. Lov I. 5. 20. "Han, min

ommer, har mig ei fra Livet Kiendt." Alfster. Retten Kiendte ham skyldig. At

ende i en Sag. "Ehi Kiendes for Ret" Domsformular: s. paakiende, tilkiende,

underkiende. (Bemærkelsen: lær, underse, er forældet. "Gud os sin Bille

kiendte." Rings. "Mød Kiender nogen Rone (spinde." Ordspør.) = Kiendelig, adj. og

lv. som kan Kiendes, som lader sig Kiende, skille fra andre Ting; mærkelig, for-

smmelig. Kiendelighed, en. ud. pl.

Bestaaenheden, at være Kiendelig. (B. E. D.) Kiendelse, en. pl.-r. 1. en Dom,

der affiges i en Sag om en vis under Sa-

gen opkommen stridig Post, førend den egentlige Dom fældes. 2. en Dom af Volds-

giftsmænd ell. andre, som et ere egentlige Dommere. 3. en Afgift (forældet.) 4.

Penge, som enten betales i Straf for Over-

trædelse af Vedtægter ell. anden ubetydelig

Ferseelse, ell. til Nederlag for en modtaget

Kiendelse. At betale en K. til de Rattige; give nogen en K. for hans Umage. —

Kienden, en. ud. pl. det, at Kiende noget. = Kiendeerne, en. Gyne til at Kiende,

tydelig Forestillingsevne. "Den menneske-

lige Kiendeernes Natur." A. Orsted. (Euz-

nomia. II. 279.) Kiendelyst, en. Enst,

Attraa til at Kiende noget. "Da intet mere

frister min Kiendelyst, end det Originale." Bagg.

Kiendenem, adj. som let Kiender

udvortes Gienstande. (B. E. D.) = Kiens-

der, en. pl.-e. den, som har en tydelig

Forestilling om noget, har Forstand paa

noget. En K. af Oldsager, Malerier. (Deraf: Kiendermine, en. At give sig en

K. Kiendersie, et. At see noget med

Kiendersie.) — Kiending, en. 1. Kiens-

den, Rundskab. (Deraf: Landkiending,

Moeth. Bogstavkiending. Sorterup.) At

have K. af Land, til Skibs: at Kiende af

Kysternes Udseende, hvilket Land man har

for sig. "Af gamle Mærker tag naale Kiens-

ding." S. Blicher. 2. en Bekendt. (Hol-

berg.) "Han tør ikke blues derved hos sine

Kiendinge." Bib. af 1550. Str. 30. — Kiens-

dingsflag, et. Flag, som et Skib fører, for

at vise hvilken Nation det tilhører, eller

hvor det har hjemme.

Kiendes, v. n. pass. vedstaae, vedgaae

at man Kiendes, vedkiende sig, erkiende.

Han vil ikke Kiendes ved sin fattige Slægt.

At Kiendes ved sin Eiendom, Kiendes ved

staaalne Roster. Hun Kiendes ved det, da

hun saae det. (Tilforn ogsaa ud. præp.

ved. At Kiendes Gjerningen s: tilstaae.)

Kiendeson, en. Søn, som er avlet uden

for lovligt Ægteskab; naturlig Søn. (for-

ældet.) "Kongens Kiendeson." Bording.

II. 172. [Formodentl. af v. a. Kiende, og

m. Sønson til Vedkiendelse eller Adoption

af en saadan Søn. jvf. Isl. Kenningar-

son.]

Kiendetegn, et. s. Kiende.

Kiendsgjerning, en. pl.-er. En Gjer-

ning, hvorom man har vis og tydelig

Rundskab, som ligger klart for Dagen;

haandgribelig Sag; Factum.

Kiendsag, en. d. s. s. Kiendsgjerning.

"Bitterlige og Kiendsager." D. Lov. I. 6.

22. "Vi kunne holde os til den afgjorte

Kiendsag, at disse Bygningsværker uden

Tvivel ere de ældste Monumenter." M.

Kiendstab, et. ud. pl. 1. det, at kiende Ting eller Personer; især Kundskab om Personer v. Omgang. At have K. til en Sag. Jeg har ikke meget K. til ham. "Kort var mit Kiendstab kun til dine Brødre" Whlenschl. (Hakon J.) At komme i K. med een. 2. Personer, som man kiender (Bekiendtskab.) Jeg har intet, et vildtloftigt K. der i Byen. Een af mit K.

Kiendt, adj. v. bruges baade som egentl. partic. af Kiende (jeg har kiendt ham længe), og som adj. for bekiendt. At være vel kiendt i et Hus, i en Egn.

Kiep, en. pl. - pe. [Jsl. Képpr.] en Stav, især til at støtte sig ved, en Stok. (jvf. Stok, 2. "Kiep var den almindelige Benævnelse p. det Stykke Træ, der, f. Ex. som en tynd Green, berødet sine Sideskud, beqvemt kunde føres i Haanden. — Ogsaa til Vognhjul og Redskaber kunne Kieppe bruges." Müller. f. Vognkiep.) At gaa v. Kiep, støtte sig p. en Kiep. En Haffelkiep. Han er voret fra Riset til Kieppen. "Der hører en sei Kiep til en trædt Røg." Ordspr. = a) Kiephest, en. Kiep, som Børn ride paa, i St. for en Hest. figurl. en vis Gienstand, som een har megen Kiærlighed for, ell. idelig taler om. "Enhver menneskelig Antter rider iglennem Verden p. sin særegne Kiephest." Bagg. (Labnr. I.) Kiephoi, adj. overmodig, ubesteden. (i B. S. D. Kaphoi, af Jsl. Kapp.) Kiepsstok, en. de to Stykker Træ i Vognen over Axelen, hvori Vognkieppene sættes fast. b) Kieppebaand, et. pl. d. s. tynde Baand til Bøtter og Gierdinger, som dannes af flattede Haffelkieppe. c) Kiepslug, et. pl. d. s. Lug, Slag som gives een m. en Kiep. (Stavslug. D. Lov. VI. 9. 18.)

Kierne, v. a. 1. [Jsl. kirna. K. S. cernan.] gjøre Smør af Fløden ved at støde og bevæge den i en Kieme. At Kieme Smør. 3 Dag Kieme vi. = Kiernemelt, en. den m. ostagtige Dele og nogle Smaadele af Smør blandede Melt, som bliver tilbage naar Smørret v. Kierning har adsilt sig. [M. S. Kiernemelt.] Kiernesværk, et. en stor Kieme p. Herregaarde, som drives v. Hjul, der omdreies v. Hestes kraft. — Kierning, en. 1. Kierningen af Kieme. 2. saameget Smør, som p. eensgang kiernes.

Kierne, en. pl. - r. [K. S. Cerene. M. S. Karc.] et rundt Træstykke, dannet som en høj Bøtte, hvori man adsiller Smørret fra Ballen og de ostagtige Dele i Fløden, ved Hjælp af en Stang (Kiernestaven ell. Kiernestangen), som bevæges op og ned. = Kiernest, en. S. som trækker et Kiernesværk. Kiernehorn, et. en Hjørning, der sættes over Kiernestangen, og luffer for Aabningen omkring denne i Kiernelaaget. Kiernehus, et.

Hus paa en stor Høstgaard, hvor Kiernest. Kiernesværket er. Kiernesværk, et. Kiernesværk (under v. Kieme.) Kiernestang, en. En Stang, forsynet i Enden m. et Bræt med Huller i, der stødes op og ned i Kiernen. Kiernevinde, en. Ell. Indretning, hvorved Kiernestangen i tere bevæges. (B. S. D.)

Kierne, en. (Frugtkierne.) f. Kiernest. Kiertel, en. pl. Kiertler. Sammenlede i dyriske Legemer, der tiene til Bædsters Afsondring: f. Ex. Spermatisches Kiertel, o. fl. = Kiertelbyld, en. S. i Halsen, Hævelse i Halskierterne. Sema (B. S. D.) Kiertelhævelse, en. en naturlig Hævelse i Kiertlerne i en vis gemdeel. Kiertelknude, en. En Hævelse i Kiertelhævelse. Kiertellære, en. Lære om Kiertlerne i det menneskelige Legeme (Adenologia.) Kiertelsyge, en. syge Tilstand i Kiertlerne i hele Legemet.

Kieule, en. pl. - r. [Jsl. Keli] rundagtigt Stykke Træ af maadelig Endelse. (f. Rodkieule.)

Kige, v. n. og a. 1. og Feg, Fegret. [M. S. Kieken.] see nøle til, ind i, efter at paa noget. At Kige efter en Forbigaaende. Kige iglennem et Glas, Kige ind at Læren, ud ad Vinduet. At Kige p. Jæll. Kige frem: vise sig, stille frem. 2. v. a. i den Talemaade: At Kige Stærkt (At Kige kommer frequent. Kiste, v. a. s. see hurtigt, ofte og løst i al. p. noget; dog kun i dagl. Tale.) = Kigglas, et. Glas, hvorved Snæret forstærket Seeglas. — Kighul, et. Hul, til at Kige iglennem. Kighul paa en Dør. — Kiggert, en. f. Kikkert. — Kigen, en. Kierningen af Kige.

Kighoste, en. ud. pl. [M. S. Kiech hooft.] en frampagtig, af en hvid End ledsaget Hoste, som Børn især paa faae.

Kiil, en. Brok (som nu ikke bruges). Larmeløb. (Golding. Grams Nærl. L.)

Kiis, en. ud. pl. i Mineralogia: en metallisk Blanding af forskellige Art: Jernkiis, Kobberkiis, Svovlkiis, &c.

Kikkert, en. pl. - er. [M. S. Kieker.] et optisk Redskab til at see fjern Gjenstande, bedre end m. de blotte Øjne, dannet som et Rør, og forsynet m. flere flade Glas: Seerør.

Kilde, en. pl. - r. [K. S. Quelle. Jsl. Keld, et Rør. 3 Jylland er Kiold en Bræk.] 1. Sted, hvor Vandet vælder op af Jorden; it. Vandet, der vælder op og rinder fra Bældet. At følge Kildens Fod. "Jeg seer i Kilden ned; og saa mit Kiephender." M. S. Buchholm. 2. figurl. spring, Ophav, Aalebning. "Og dem Kiens Smilt mit Hælses Kiold." C. D. Biehl. Kilden til mit Hælses Kiold. Degen

ere Kilden til den nyere Forgivning. øvene begyndte at blive en Kilde til Rigdomme." Kampmann. "Betragtningen af den hele Skabning kan være os Kilde til den største og reneste Glæde." nster. Historiske Kilder, kaldes samtlige Forfattere, Aarbøger, Actstykker, m. v. Kildeaare, en. Bandoare i Jorden. dehad, et. af Jorden opvældende varmt. (Moth.) Kildebred, en. Kildens, bækkens Bred. Kildebæk, en. d. Bæk; i Sørd. Bækken, i Mørheden Kilden ell. Bældet. Kildedrik, en. Drik Vand af en Kilde. (Ohlenschl.) defre, en. den almindelige Frø. Rana lenta. Kildegang, en. Vandets ende Løb i en Kilde; Kildeløb. (Ohlenschl.) Kildegiest, en. den, som ger en Sundhedskilde ell. en Kildehøls Kildeløb, et. Kildegang. Kildearked, et. Marked, der tilforn holdtes idstellige Kilder i Danmark, som Alen paa en vis Aarstid, især ved St. Isdag, besøger. Kildereise, en. R. til en Kilde (som Kjøbenhavnernes K. Dyrhaven.) Kildesalt, et. S. som s af Saltskilder. (Brünnich.) Kildesand, et. reent og hvidt Sand, som ved bevæld fremstilles af Jorden. Kildesang, et. Kildevæld. (Arreboe. Ber. 106. 1 Skold mod Stormens Magt, du despringets Moder." Tullin.) Kildesand, en. den Tid paa Aaret, hvori Folk e at besøge en Kilde (hos Kjøbenhavnernes den saakaldte Dyrhave: Tid.) rdt Mode eller Bane drager dem til rehaven i Kildetiden." Rahbek. (D. VI. 698.) Kildevand, et. Vand af K. Kildevang, en. Bang ell. Eng, r en Kilde har sit udspring, ell. som den r igiennem. (Grundtv.) Kildevogn, Vogn, hvorpaa man ager til Kilden Dyrhaven.) Kildevove, en. Kilde eller Bækkens Volge. "Den blanke devove saa høit i Straaler spræng." andtv. Kildevæld, et. Sted, hvor den vælter op; it. det af Jorden opvældende Vand. Kildebeen, et. pl. d. f. [af en anden komst.] Laarbeen paa Høns og andre gle. Kilden, adj. pl. Kildne. [Kildren. Ewald. Kildre Danst: Fiddel.] 1. som let kan Kildes, tilbøjelig til at føle Nerverne pirrede Berøring ell. Kildren. 2. figurl. a) som kan stødes ell. blive vred, pirrelig, smændende. "Og Drengen — er lidt fremskudt, lidt rast, lidt Kildren." Ewald. b) afstelig, betænkelig at røre ved. En Kildren Sag. (B. S. D.) = Kildenhed en. pl. Bessaffenheden, at være Kilden. Kildre, v. a. 1. berøre een sagtelig p. gemets mest pirrelige, smændende Dele, Danst Ordbog. L

og derved vække en pirrende, til Grad behagelig i en højere Grad i agtig Fornemmelse. "Syfleren, segrer ham og Kildrer ham t. Døde." 2. figurl. fornøje, tilfredsstille; i Al som oftest i ufordeelagtig Mening. drede hans Stolthed, Egentlighed fængselighed. "Det Hinderfulde Kildre mere, jo mere det er uden Sammen og Betydning." Mynster. "Med grunde Perioder at Kildre Dreene." (N. Kilm. 238.) En Kildrende Høvn. "Naar de Kildrede Dret med spil og Kilm." Sneedorf. "Den hvile Herte Kildredes sødt af den Bagg. = Deraf: Kildren, en. "Lad Daarer sig m. flygtig Kildren Baggelsen.

Kile, en. pl. - r. [Ew. Kil. 2. N. S. Kiel. jvf. Keyle.] 1. i langagtigt, enten fladt, rundt eller tet Regeme, som er tilspidset, ell. i Ende smallere, fladere, tyndere og end i den anden. Saaledes: en Jern (Bægge) ell. Træ til at fløve med; et Stykke Is af denne S som sælbes ind i noget; et Stykke Kiledannet Form; Kilen p. en M. m. 2. i en herfra noget afvige mærkelse br. det for: et afstaaende Stykke. En Kile Brød, Flesk Sale.) = Kilebeen, et. Et vist Hjørnestallen. Kiledannet, adj. Skikkelse af en Kile. Kilestrift, vist Slags Strift, der findes paa persiske Monumenter.

Kile, v. a. 1. drive Kiler i, so Kiler. At Kile en Plov. At Kile nogen. (Som v. n. i Hverdagspro. Kile paa 3: stonde sig. N. S. Kilen Kilen, at rende, løbe bort.)

Killing, en. pl. - er. [Jel. Ké Kattens, Harens og Kaninens li Harekilling, Katteskilling.

Kilte, v. a. 1 [Jel. kiölyä.] bl Klæder op over Hosterne ell. paa i for ei at hindres af dem. At Kilte K op; Kilte op om sig. Og saa rec Kilte sig op. = Kildebaand, et. hvormed man filter Klæderne op. tebrog, en. og Kildebuxer, n. s. p og vide Buxer. (forældet.) K en. En stor Kniv, der hang v. Kildet. (forældet.) Kiltetsted, et. B — Kiltning, en. Dyfiktning.

Kime ell. Kiim (B. S. D.) en. mer. [N. S. Kiem.] Spire (som brugeligt), Sødspire, Frøspire. telæren Kiernes imellem Kimen lum) og Spiren. "Kimen er der ligste Deel af Frøet, og ligger giellem to Frøklapper. Af Kimen Spiren sig, og deler sig i to Dele

gelspiren og Rodspiren." Müller. (D. Synon. II. 321.) "Maaskee der lagdes ned den første Kime til al vor Fremtids Held." J. Smidth. = Deraf: Kimeblad, et. pl.-e. de første Blade, som følge efter Frøbladene. (Blussen.) Kimekraft, en. Spirekraft. — Kime, v. n. 1. stude Spirer, spire (som er mere danst og mere brugeligt.)

Kime, v. n. 1. [G. chime.] 1. slaae Slag i Slag m. Knevelen p. den ene Side af en Kirkeklokke. Det kimer. At kime paa Klokken. 2. lyde som Klokkerne naar der kimes. Klokkerne kime. (Vhlenschl.) — Deraf: Kimen, en. Kimen med Klokkerne. Kimer, en. pl.-e. den, som er i Arbejde med at kime.

Kiming ell. Kimming, en. i Søsprøget: den yderste Grænse af Synsviden ell. af den synlige Horizont; Synskreds. "Det glimter i Kimmingen." Thaarup. [Holl. og N. S. Kim, Kimme, den yderste, fremragende Rand af noget (f. Ex. af Staverne i en Tønde); men især om Horizonten.]

Kimse, v. n. 1. (har.) 1. Østen kimses, naar den slaaer m. Ratten, f. at forjage Fluier og Bremse, der stikke den. 2. At kimses ad noget, kaste m. Ratten ad noget 3: forsmaae, foragte det. (dagl. T.) "Hun, der ad Mandfolk kimses, døer som Pige." S. Blicher. (Jsl. kima, spotte, gjøre Nar af.)

Kind, en. pl.-er. [Jsl. Kinn.] Eldes delen af Ansigtet neden for Dinene og indtil Hagen. "Falmet er den Kind, som Ungdoms Rose har." M. S. Buchholm. = Kindbeen, et. et af de parrede Ansigtsoverflader, som danne den mest fremstaaende Deel af Kinden. (Ossa zygomatica.)

Kindgrøft, en. Jorddybning i Kinderne, Smilehul. (B. S. D.) Kindhest, en. [Jsl. Kinnhestr.] et Drefsen. "En Kindhest taale og den stikke i sin Romme." Holb. P. Paars. Kindkiæde, en. Kiæden, som gaar fra den ene Blidselstang til den anden. Kindklove, en. Engdomstilfælde hos Heste, hvorved de ei kunne tygge Foderet. Kindflæg, et. Flæg, som voxer p. Kinderne. (Kongespættet. Danst Dvers. S. 288.) Kindtand, en. pl.-tænder. de Tænder bag i Munden, som især tiene til at knuse og male Foden. (Kæltand.)

Kinding, en. det udstaarnde Hul i det Stykke Træ i Forboegen, (Kindingsstræet) hvori Vognstangen sættes. (Moth.)

Kindsteen, en. pl. d. f. [uvls Oprindelse.] Eldestenene i en Steentiste, der indfatte det aabne Rum, som kaldes Sluget. (Gierfings Anvisn. i Landoec. I. 42.)

Kiortel, en. pl.-er og Kiortler. [Jsl. Kyrtil. N. S. Cyrtel.] udtales steds (undtagen i det høitidelige Sprog) og skrives i Alm. Kiøle. Et Kiølebon m. 2er:

mer, af forskelligt Snit og Form. Deraf: Kiørtelig ell. Kiølelig (Bagg.), Kiøleknep, Kiølekrave, Kiølelomme, Kiøleflod (den nederste Deel af Kiølen, som denfor Røgstykket ell. Bæltstøbet), Kiøleærme, o. fl. lignende. — Kiølefladt, af. som gaar med Kiøle, har Kiøle paa.

1. Kippe, en. pl.-r. et flæt Huds, af ringe Bolig. [Især om Bæltstøbe; det 2. Kneipe. N. S. Klippkro; og Kippe, en uffel Hætte. Brem. B. B.] "E:nd i Lade, som i Ro, saavel i Kippe, som i Kro." Bagg (Danfana. II. 259.) Danst. Forekippe. — Kipperender, en. den, som løber om i gemene Krohuse og Portstæde (Moth.)

2. Kippe, en. En spæd Kalv. (Moth. dagl. T. mest som et Ord, hvormed man kalder paa Kalve.)

1. Kippe, v. a. 1. [Jsl. kippa.] 1. m. drage hurtigen. At kippe til sig. (Moth. 2. til Stibet: At kippe Anterret 3: bringe Anterfligene op p. Siden af Stibet m. a. Kiphage. 3. Roer og Faar kippe op, naar de ikke ville lade Rellen ned i de maltes. 4. at kippe en Munt 2: betage saameget af dens Metal, som den overvægtig.

2. Kippe, v. n. 1. bevæges hastig, banke, slaae. Hiertet kippes. (dagl. T.)

Kipper, et. ud. pl. Bomuldstri, som vovet saaledes, at Mætten kryder sig begarnet, ikke i lige, men i Kiøve Binde. — Kippes, v. a. 1. vove sig som Kipper mest i part. pass. Kippeset sig.

Kirke, en. pl.-r. [Jsl. Kyrkia.] 1. en Bygning indviet til Gudstjeneste, som den christelige; et Gudshus. (Om kristne Religioners Gudshuse bruges som steds Tempel; om Jødernes: Synagoge; om Mahomedanernes: Moskee.) jof. Tempel. "Bore Kirker kunne undertiden i en bestemt Mening vel kaldes Tempel; og der er Tilfælde, hvor det bliver baade auktoritativt og høitideligt, at bruge dette Navn. Sporon. 2. en Menigheds Forsamling i Gudstjeneste i en saadan Bygning. 3. gaae i Kirke, forsømme Kirken. "Egde Kirken ikke blot gavner dem, der selv staa i den holde sig til den." Munk. Jeg har i Dag været i Kirke. [Derimod: Jeg var engang i Kirken (som det raader om); men kom ikke ind i Choret.] 3. Samfund af de Menneſter, der betiende sig til een Gud have een Religion. Den christelige Kirke. Den romersk-catholiske, den lutherske. At sættes i Kirken Band. "Kirken er et Samfund af flige Menneſter, der have samme Forestillinger om Gud og beres hold til ham." Munk. 4. i en anden betydning forstaes v. Kirken de Gudstjenestegjænder og den Magt, som tiene til at styre og opretholde det christelige Samfund. Kirken

de. (s. Kirkeret.) Strid imellem Kirkens
 Statens Magt. = Kirkeaar, et. det
 istillige Aar, der regnes fra første Advent-
 ondag. Kirkeager, en. Ager, som til-
 rer en K. Kirkeandagt, en. Andagt,
 udsættelse i en Kirke. Kirkeandagt og
 udsættelse. Kirkebatte, en. B. hvori
 en Kirke er bygget og Kirkegaarden an-
 gt. Kirkebestilling, en. et Embede v.
 Kirke; Kirkeembede. Kirkebetient,
 . den, som har et Kirkeembede, især et
 vere. "Præster og Kirkebetiente." D. L.
 kirkebillede, et. Helgenbillede i en Kirke.
 kirkeblot, en. Blot i ell. udenfor Kirken,
 hvori Gaver nedlægges. Kirkebod, en.
 en Straf ell. Poenitentse, som Kirkelovene
 rekrive. Kirkebog, en. 1. Bog, hvori
 edte, Vgtebilde og Døde i en Menighed
 dføres. 2. Regnskabsbog for en Kirke.
 kirkebro, en. brolagt Kirkevei. (Moth.)
 kirkebrud, et. Indbrud i en Kirke. (Moth.)
 kirkebryder, en. den, som gjør Indbrud
 en Kirke; en Kirketjuv. Kirkebryllup,
 . B. som sker ved Vielse i en Kirke;
 edf. Stuebryllup. Kirkebrød, et. Kir-
 oblat. Kirkeby, en. Landsby, hvori
 ognekirken er. Kirkebygning, en. 1. en
 gning, som er bestemt til Kirke. 2. Ars-
 idet v. en Kirkes Opførelse. Kirkebon,
 . Bøn, som er befaleet at holdes v. Guds-
 tjenesten. Kirkebaab, en. D. som for-
 ttes i en K. modf. Hiemmedaab. Kir-
 dag, en. D. hvorpaa der holdes Kirke-
 tjeneste. (Moth.) Kirkedegn, en. s.
 regn. Kirkedøbt, adj. v. døbt i en K.
 modf. hiemmedøbt.) Kirkeier, en. den,
 m ejer en K. med dens Tiender og andre
 etligheder og Eiendomme. - Kirkeem-
 de, et. d. s. s. Kirkebestilling. Kirke-
 der, en. pl. - fædre. Færefædre i Chris-
 endommens første Aarhundreder. Kir-
 fest, en. 1. en Religions- Høitidelighed i
 lm. 2. særd. i catholske Lande: den aars-
 ge Høitid til Erindring om en Kirkes
 ndvielse. Kirkeslekte, en. En Fleske
 l. liden Br, som har Sognekirke. (Bogs-
 sen. Babyr. II. 303.) Kirkeforbedring,
 . bedre Indretning af Kirkevæsenet og
 en udvortes Religion; Reformation. "Bed-
 kirkeforbedringen beholdt den engelske Kir-
 endeel af de catholske Skikke." Schytte.
 kirkeforretning, en. F. eller Handling,
 m hører t. Gudstjenesten og dens Skikke.
 kirkeforsamling, en. høitidelig Forsam-
 ng af valgte Repræsentanter for en Kirke
 3); Kirkemøde, Concillium. Kirkefor-
 ander, en. s. Kirkeværge. Kirkesfred,
 . offentlig Sikkerhed for Kirken, Guds-
 tjenesten og dem, som besøge den. Kir-
 sfærd, en. Reise til en Kirke. Kirke-
 aard, en. En til Begravelse bestemt og
 ndviet Plads ved ell. omkring en Kirke;
 nu ogsaa borte fra Kirkerne.) Deraf:

Kirkegaardsmuur, o. fl. Kirkegang, en.
 1. Vel, man har at gaae til Kirke. (B. S.
 D.) s. Kirkevei. 2. en af de Gange i en
 Kirke, som dannes ved Pilleraderne. 3.
 Gjerningen at gaae i Kirke, blivane Guds-
 tjenesten. At holde sin Kirkegang (om
 en Kone, der første Gang efter Barsels-
 seng gaaer i Kirke, og som paa Landet
 kaldes en Kirkegangskone.) Kirke-
 gods, et. Gods, som tilhører en Kirke.
 Kirkeherre, en. Kirkeier, Kirkepatron.
 Kirkehielp, en. Hielp, Bidrag, v. Sams-
 menstud af Kirkerne i et Land, især til en
 enkelt Kirkes Bygning eller Forbedring.
 (Hertels Bestr. over Aarhus Domk. I. 1.
 S. 83.) Kirkehimmel, en. et Kirkeloft.
 Kirkehistorie, en. Beretning om den chris-
 stelige Kirkes Stiebn. (s. Kirke, 3.)
 Kirkejord, en. 1. J. som tilhører en Kirke.
 2. uegentlig for: Kirkegaard. "Dg Kon-
 gehoi m. Kirkejord ombytted." Grundtv.
 (Dværl. S. 211. 202.) Kirkesiob, et.
 1. K. som sluttet om en Kirke. 2. Pris,
 hvortil Kirkens Korn ansættes; ell. gangs-
 bar Kornpris i et Sogn. Kirkesiørsel,
 en. K. som Bønderne maae gjøre s. deres
 Sognekirke. Kirkeslotte, en. Slotte
 i eller ved en Kirkebygning. Kirke-
 flæder, n. s. pl. 1. Klæder, som Kirkebes-
 tiente bærer under Gudstjenesten, 2. Høi-
 tidsklæder. Kirketnap, en. den øverste
 Spids p. en K. eller et Kirketaarn. Kirke-
 laage, en. En liden Dør p. en Kirkegaards-
 muur. Kirkelade, en. L. hvori Kirkens
 Tiendeforn skulde glemmes. (D. Lov. II.
 22. 72.) Kirkelehn, et. L. som tilhører
 Kirken, geistligt Ehn. Kirkeleie, en.
 L. som betales til en Kirke. Kirkeleig,
 et. L. som skal begraves i en K. Kirkelov,
 en. geistlig Lov. Kirkelys, et. Alterlys,
 ell. andre, som bruges i Kirken. Kirke-
 lærer, en. 1. Een v. en Kirke ansat Læ-
 rer; ell. en geistlig Lærer. "Kirkens Uns-
 derbestyrelse blev betroet til en Forsamling
 af Kirkelærere i hver Menighed." Schytte.
 2. d. s. s. Kirkesaber. (D. Guldb.) Kirke-
 messe, en. d. s. s. Kirkefest 1, 2. Kirkemøde
 ell. Kirkemøde, et., en Kirkeforsamling.
 Kirkemusik, en. Musik, som er indrettet
 til at bruges ved Kirkefester; Musik, som
 opføres i en K. Kirkeoblat, en. pl. - er.
 D. som br. ved Nadverens Sacramente.
 Kirkeordinants, en. Anordning s. Kirkes-
 stikkene; nu: Ritual, Kirkeritual. Kir-
 kepatron, en. Kirkeherre. Kirkepille,
 en. opmuret Pille, som bærer en Kirke-
 hvælving. Kirkeport, en. Hovedind-
 gang p. en Kirke (ell. Kirkegaard.) Kir-
 kepsalme, en. s. Psalme. Kirkeraad, et.
 Samsund af flere Mænd, der have Opsyn
 med ell. dømme i geistl. Sager. Kirke-
 ran, et. den Forbrydelse, at frastjæle ell.
 paa anden Maade berøve en Kirke dens

Geindom. Kirkerestgæst, et. Restgæst over en eller flere Kirkers Indkomster og udgifter. **Kirkeret**, en. Indbegreb af Kirkelove; canonisk ell. geistlig Ret. **Kirkeritual**, et. s. Kirkeordinants. **Kirkerotte**, en. i Talemaaden: "Saa fattig som en Kirkerotte" o: yderlig fattig. **Kirkerov**, et. 1. Kirkeran. 2. det, som er ranet fra en Kirke. **Kirkerover**, en. den, som bestier, rover fra en Kirke. **Kirkesag**, en. geistlig Sag. "Man hørte deres Betænkning og Raad i Kirkesager." **Schytte.** **Kirkesamfund**, et. Samfund af Mennesker, som have een Religion. Det christne K. **Kirkesang**, en. høitidelig Sang, der udgør en Deel af Gudstienesten. **Kirkesanger**, en. den, som er bestiftet til at forestaae Sangen i en Kirke. (en ny Benævnelse i Stedet for: Degn.) **Kirkestat**, en. 1. Stat, som Kirkerne udrede til Staten. 2. Kostbarheder, som en Kirke eier. **Kirkestift**, en. pl. - stikke. **Stikke**, som efter Anordning og Vedtægt følges v. Gudstienesten. **Kirkestole**, en. Hovedstole i et Sogn. (Saaledes stiknes i Kjøbenhavn imellem Kirkestoler og Fattigstoler.) **Kirkestov**, en. Stov, som tilhører en K. **Kirkestriver**, en. Regnskabsbetjent v. en K. **Kirkesmøtte**, et. **Smøtte**, **Klenodie**, som tilhører en Kirke. **Kirkesogn**, et. d. s. Sogn. **Kirkespiir**, **Epiir**, lidet Taarn v. en K. **Kirkesplid**, en. Splid om Religionsmeninger i et nyt Kirkesamfund. "Den s. saa mange Slækte forargelige Kirkesplid." Wandal. (Minsesm. I. 107; hvor det br. for: Schisma.) **Kirkestade**, et. **Stolestade**. **Kirkesti**, en. **Sti**, **Gienvei** til en K. **Kirkestol**, en. **Stolestade** i en Kirke. **Kirkestraf**, en. **Straf**, som tilkiendes efter Kirkeloven. **Kirkestævne**, et. **Møde**, som Sognemændene holde uden for deres K. **Kirkesvale**, en. et Slags Svale. *Hirundo apus.* **Kirkesyn**, et. **Syn** ell. **Besigtigelse** over en Kirkebygningens Tilstand. **Kirkesolv**, et. 1. **Solvstøi**, som tilhører en K. 2. **Solv**, strabet af en Kalk ell. andet Solvstøi i en Kirke, hvormed dreves Duerro. **Kirkestaarn**, et. Et paa eller ved en K. opført Taarn. **Kirketavle**, en. T. hvorpaa Gaver indsamles under Gudstienesten. **Kirketid**, en. Tid at gaa i Gudstienesten. **Kirketiende**, en. den Trediedeel af Tienenden (ell. hver tredivte Kiær), som tilhører Kirken. (s. Tiende.) **Kirketiener**, en. d. s. Kirkebetjent. **Kirketieneste**, en. offentlig Gudsdyrkelse i en K. **Kirkestof**, en. **Tost** ell. **Markt**, som tilhører en Kirke, og ligger ganske nær ved samme. (Grundtv.) **Kirketugt**, en. ud. pl. 1. **Haandhævelse** af den udbortes Gudsdyrkelse blandt et Kirkesamfund, og **Straf** s. **Dpertrædelser** af Kirkenes Love, ell. for et

forargeligt Kevnet, som tilkiendes efter Love. 2. Ordens **Haandhævelse** v. Gudstienesten. (B. S. D.) **Kirketrong**, a **Religionstrang**, som udgaaer fra en bestående Kirke. (Grundtv.) **Kirketrov**, a den, som begaaer Kirkeran. **Kirketrov**, en. et Slags Ugle, der bygger i Tøm og gamle Mure. *Strix ulula.* **Kirketrov**, en. **Bei** til en vis Kirke. **Kirketrov**, en. 1. **Gjerningen** at indvie en K. 2. **Teielse**, som stæer i en K. **Kirketrov**, a B. som bruges v. **Utergang**. **Kirketrov**, due, et. B. i en Kirke, ell. som ligger i Binduer, der pleie at findes i en Kirke **Kirkeværdighed**, en. geistlig **Værdighed** **Kirkeligt** **Embede**. "Den dobbelte **Kirkeværdighed** faldt ham nu besværlig." **Sandal.** **Kirkeværge** ell. **Kirkeværger**, a den, som fører Opsyn m. en Kirkes Indkomster, og i andre Maader paajætt den **Tarv**.

Kirkelig, adj. som hører til en Kirke (3), vedkommer Religionsstikke og **Stikke** **Kirkelige** **Indretninger**, **Anordninger** "De kirkelige Samfund." **Wasser.** **Jul.** 1823. I. 4. (brugt i senere Tider; men almindeligt.)

Kirsebær, et. pl. d. s. **Frugten** af **Kirsebærtræet** (*Prunus Cerasus*) med dens arter, ligesom og af de forædlede **Kirsebær** af det vilde **Kirsebærtræ** (*Prunus avium*). Deraf: **Kirsebærbrandevin**, **Kirsebærkærne**, **Kirsebærsteen**, **Kirsebærvin**, m. fl.

Kis, en **Epd**, hvormed man lokker **Kis** hvoraf Ordet bruges i dagl. T. for: **Kat**. (Jøl. Kisa.) Der skal **Jagen** **Kis** til min **Kat** derfor o: **giøre** mig **Kis** derfor. (Talem.)

Kisel, en. i Mineralogien: en vis **Sten** art. *Silex*. Deraf: **Kiselartet**, **Kiselskud**, **Kiselsvædste**, o. fl. i **Naturvidenskaberne** **gellige** **Sammenfætninger**. (s. ogsaa **Kis** — **Kiselsteen**, s. **Slintesten**.)

Kiselinke, en. pl. - r. i dagl. og i Tale: et ufrødt, lefsærdigt **Fructum** (**Holbergs Comedier**.)

Kiste, en. pl. - r. [Jøl. Kista. I. Cyst.] 1. i Alm. et lukket **Stemmel** saasom i nogle **Sammenfætn.** en **Daarst** **Stærnkiste**, **Stærnkiste** (under en **Bei**); i andre Tilfælde: et **Fangsted**, en **Fangst** **Kalkiste**, **Jilderkiste**. 2. en **Kasse**, en fast **Paag** og **Lukke** ell. anden **Lukke** v. K. med **Slæb**. En **Pengeskiste**, **Kasse** (Kiste br. ogsaa ofte i d. Tale for **Lomme**) = **Kistebeslag**, et. **Bænger** og anden **slag** v. en K. **Kistebord**, et. B. med **Slab** under. (Roth.) **Kistebund**, a **Bunden**, de underste **Flader** i en Kiste. **Kiste** **giemme** sine **Penge** v. **Kiste** **stebænk**, en. B. i en **Kiste**, m. et **Slab** under, der oplukkes **opad**, som en **Kiste**

"Et Ky, som var en K. af lutter hyblige Handlinger." Samme. At danne en Kiæde siges om Fodfolk, naar de segte adspredt. At gære Kiæden 3: en vis Bending i Dands. 3. Kiæden hos Bævere d. s. f. Kændegarn. = Kiædebom, en. den Bom i en Bærv, hvorom Kændegarnet vindes op. Kiædedands, en. et vist Slags Dands. (B. S. D.) Kiædedragen, adj v. Kiædedragen Jord, som er afmaalt v. Kiædemaaling. Kiædegang, en. 1. Fleres Gang i sammenhængende Række. figurl. Begivenhedernes K. 2. et vist Slags Snering paa Rinned. (B. S. D.) Kiædehund, f. Lænk hund. Kiædeled, et. enkelt Led i en K. Kiædelinie, en. den frumme Linie, som en i begge Ender op hængt Kiæde ell. Snor frembringer. Kiædemaaling, en. Jordmaaling v. Hjælp af en Maaletænde. Kiædemonster, et. Et Slags Snering. Kiædeplov, en. En Plov uden Hjul, m. en Jernkiæde fra det bageste af Næsen hen til Stillebaalen; en Svingsplov. Kiædepompe, en. et Slags Pompeværk, som gaaer v. Kiæder. (Paternoster-Værk.) Kiæderegning, en. Oplosning af geometriske Proportioner, hvori forekomme flere end fire Sætninger. Kiæderim, et. Rilm, som forekomme flere end to Gange i et Vers. Kiædering, en. 1. d. s. f. Kiædeled. 2. en Fingerring, sammensat af Kiæder. Kiædeslutning, en. i Logiken: et vist Slags Slutninger. (Sorites.) Kiædesting, et. Et vist Slags Sting i Snering, som ligne en K. Kiædesøm, en. En Søm, spæt m. Kiædesting. Kiædeviis, adv. i Stikkelse af Kiæder.

Kiæde, v. a. 1. d. s. f. lænke. At Kiæde noget sammen.

Kiæft, en. [Isl. Kiastr. Sv. Käst.] 1. (pl.-er bruges neppe.) d. s. f. Kiæve ell. Mund. (kun i lav Talebrug, hvor det ogsaa bruges for: Person. Ikke en Kiæft 3: slet ingen.) 2. Kiæfter paa en Hjulbar: de to udstaaende Ender, hvori Hjulaxelen gaaer. (Moth.)

Kiæg, en. (forældet.) d. s. f. Kiæve. (Deraf: Kiægbyld. f. Keigbyld. Kiægs Kiæde. (Moth.) f. Kindkiæde.)

Kiægle, Kiægles, f. Kiæve.

Kiækt, adj. pl. Kiække. [L. Lect. Isl. kiækr. Gudm. Andr.] modig, uforsagt, dristig, som et stærkt Faren. "Den Fælgeste kan blive kiækt, den Kiækteste et Drog." C. Frimann. At gaae Faren kiækt i Møde. At svare kiækt. = Kiækthed, en. ud. pl. det mods. af Forsagthed. — Kiækthed vis ses ofte ogsaa uden for Krig og Strid. Tapperhed br. altid om Kiækthed i Strid. "Det er v. Tapperhed, at man handler, v. Kiækthed at man vil handle. — Kiækthed er egentlig det Modsatte af Blødhed (Fors-

sagthed) og Tapperhed Frihed for Frugt; (ell. det Modsatte af Feighed.)" Sporon. — Kiætmødig, adj. som har kiæst, dristigt Mod.

Kiælle, v. n. 1. give en Lyd fra sig som Gæs, naar de gaar i Selvtal, og ellers, naar de ikke ere vrede. (Moth.) "Den Gæs Kiæller ikke mere, som Hovedet er af." Ordpr. Er formodentl. samme Ord, som kvælle, hvilket dog ikke gjerne siges om Gæs.

Kiæle, v. n. 1. [Isl. gæla, opmuntre.] yttre Kiærtegn mod een, behandle m. overbæren Omhed; lokke, smigre for. At Kiæle for et Barn, s. en Pige. = Kiæledægge, en. (s. v. a. dægge.) et Barn, som især yndes, som det Kiæles meget for. figurl. Effens, Natarens K. (Sneedorf.) "Du, Elskov, er mit Liv! du, Dyd, min Kiæles dægge!" Bessel. "Man kan ikke bestynde Hovedet s. at være den Kiæledægge, der fremstilles p. Hiertets Befordring." Rahb. (Tilf. XI. 333.) (Hos Baggelsen forekommer v. a. at Kiæledægge. "Seg kan mig, inden fire Bægge, utrættet lade Kiæledægge." Poet. Ep. 324.) — Kiæleord, et. pl. d. s. Ord, hvormed man Kiæler for een; smigrende, loffende Ord.

Kiælen, adj. pl. Kiælne. (et for det d. Sprog særegent Ord.) 1. som let modtages udbortes, behagelige ell. ubehagelige Indtryk. "Den Kiælne lærte at trodse Besværligheder og Farer." Engelst. "Fortæl, hvordan det Kiælne Herte blev haardt, og turde ruste sig mod Dødens Frugt." Evald. "Den Møie, hvormed de hærde deres af Naturen spæde og Kiælne Legemer." Rahb. (Ogsaa om Dyr og Væxter.) "For at opstille haardsøre Træer, som ikke ere for Kiælne mod Vinden." Oluffen. 2. særd. som let nemmer Kiærlighed; om, nem til at elske. En Kiælen Pige. "Han glemmer over den sin unge Kiælne Kone." Baggelsen. Barnet er saa Kiælent, at det aldrig vil være fra Moderen. — Deraf uegentlig: Et Kiælent Blik, Smil. En Kiælen Stemme. 3. som et kan taale Ondt ell. Besværlighed; blødagtig. Han er s. Kiælen til haardt Arbejde. 4. som fremmer Kiælenstab eller Blødagtighed; ikke haardsør. "En Kiælen Opdragelse." Sneed. (Patr. Tilf. II. 576.) — Kiælent, adv. Han er for Kiælent (blødagtig) opdraget. = Kiælenstab, en. ud. pl. den Egenskab, at være kiælen; det, at vise sig kiælen. "Dorsthed og Kiælenstab i Sindet gjorde dem nedslagne, gienstridige, folkeske." Sneedorf.

Kiæmme, v. a. s. Kæmme.

Kiæmpe, en. s. Kæmpe.

Kiær, et. s. Kær. (palus.)

Kiær, adj. [Isl. kær.] 1. som man holder af, ynder, elsker, finder Behag i.

En Kiær Ben, Pige. Et Kiært Barn. En Kiær Tidende. Det er en af mine Kiære Bøger, Forfattere. At have een Kiær. Det er mig Kiært, at du kommer, at see Dig. "Min Kiære, Hiertens Kiære," om en elsket Pige. (forældet.) s. Kiæreste. 2. a) som elsker en vis Gienstand, har den Kiær. (Denne Bemærk. forekommer i Sammenlæggelser s. Er. fredkiær, bondkiær, roestkiær (Evald), bydkkiær, stidkiær (J. Guldb.), o. fl.) b) begiærlig, bigende. At være Kiær efter Noget, meget Kiær af et Adfærd (holde meget af Noget; bruges i Jylland.) "Derester vil en Siæl længes, som er Kiær af sin Gud." Worms. Tilg. m. Dr. Lovise. 1721. S. 48. 3. Sammenlægn. mandkiær, pengekiær, ærkiær. = Kiærholden, adj. v. afholdt, yndet, elsket. (Moth.) Kiærkommen, adj. v. let komme, Ankomst er Kiær, behagelig. En Kiærkommen Tidende. Kiærkommen Brev, Giæster. Et Kiærkommen Brev. — Kiærtegn, et. pl. d. s. udbortes Tegn og Indtringer af Kiærlighed til en Person. s. carresse. (v. Aphelen.) "Kiærtegn, som vist Siæl i Elskovs Trollesnare hilder." Jæm som. [Nu et temmelig almindeligt Ord.]

Kiæreste, en. pl. - r. [superl. af Kiær, der bruges som subst.] den, som er elsket (om begge Kiøn.) Hun har faaet en K. Hans Kiæreste er reist bort. Du har faaet oplyst sin K. (Udansk et Brev af Brud for Kiæreste, om en Pige. J. St. for Kiæreste br. vel i ældre Dage oftest Sæstemand og Sæsteme; dog ogsaa det første. En Ridder siger p. sin Datter: "Min Kiæreste sad aldrig over mit Fod." Bisen No. 193 i Rørups Udgave.)

Kiærlig, adj. som viser ell. røber Kiærlighed og Venlighed; venlig, elskende, om, ærbøielig. En Kiærlig Hustru, Fader, Moder, Son. Et Kiærligt Brev. En Kiærlig Omgang, Afsted, Viljen. "Hans Hustru er Kiær, thi den var Kiærlig; og mægtig, i dens Grund var ærlig." Evald. — Kiærligen, Kiærligt, adv. At tale Kiærligt t. en.

Kiærlighed, en. ud. pl. 1. den Følelse, hvormed vi elske en Gienstand, ell. hvo med den bliver os fortrinligen og i et Grad Kiær og behagelig. En reen, ægte, nyttig K. 2: den, hvorved vi glemmer os tilfidesætte os selv for den elskede Gienstand. K. til Gud, til Fædrelandet, til Kærlig, til sig selv, t. hele Mennesket. 3: det Gode, t. det Skønne, t. Kærlig. 4: s. K. for een. "Denstab seer man i Lænkemaaden; Kiærlighed mere p. den fælle." E. Selberg. "Kiærlighed er en Sindstæmning, hvorved man ikke blot er noget Kiært; men tillige faaer det Kiær det egen Skyld." Müller. 2. almindelig Velvilje, et mildt, Kiærligt, s. Kiærligheder eller Medmennesker afvænde sig.

des Flo, hendes hele Siæl var R. as R. for sine Plelebørn var ligesaa, som for hans egne. At vise R. imod. (I denne Bemærkelse br. ikke præp. men for ell. imod.) 3. en, oprindes i p. Rionsdriften grundet, v. Fornuft ell. ved de høiere Skæbener forædlet, v. ell. mindre lidenskabelig Tilbøielighed en Person af et andet Rion. (s. Flo.) At indtages, behæftes, henrives af til en Pige. En reen, ustyldig, utillægs R. Det var hans første Riærlighed. uegentl. enhver overvætted stærk ell. lidenskabelig Tilbøielighed til Riddelsen ell. Riddelsen af en Ting. Riærlighed t. Vin, Hæe, til en Skødehund. = Riærlighedsbrev, et. Brev fra en Elsker-til sin Ferinde, ell. omvendt. Riærlighedsst. et. D. hvis Gienstand er R. Riærhedserklæring, en. den Yttring, hvormed man tilstaaer en Person sin Riærlighed. (3.) Riærlighedsforstaaelse, en. en fidsig Riærlighed imellem et Mandfolk Fruentimmer, og det derved opstaaende Forhold imellem begge. At have en Riærhedserforstaaelse med nogen. Riærhedsergierning, en. velglørende Hæder, hvortil vi drives af almindelig Velvillie (Riærlighed 2.) Riærlighedshandling, en. Forhold til en Person af det andet Rion, som man elsker; og de Handlinger, som deraf udrinde. (br. oftest om utilbøielig ell. hemmelig R.) Riærlighedsbæltid, et. M. som holdes af Personer, som have R. eller Velvillie for hverandre. theol. Skrifter om Nadverens Sacramente. 10f. Schotte. Indv. Reg. I. 297.) Riærlighedsminde, et. Erindringstegn om R. Riærlighedsopant, et. det, som er et ant, Vidne, en Forstærkning om Riærlighed. Riærlighedspligt, en. Pligt, som Riærlighed, almindelig Velvillie paalægger os. Riærlighedsprøve, en. 1. det, hvorved R. prøves. 2. en Handling, der er et Vidnesbyrd om R. Riærlighedsprøve, en. s. Elskovsvisse. Riærling, en. pl. - er. [Isl. Kérla, Riærling. Udt. i Danmark Riælling; i Norge Riærring.] en gammel eller dog drende Rone. (Kun i dagl. Tale og lav stil, da Ordet medfører hogen Ringeagt; arbeides naar det bruges om en Rone, den egentligt Person til Alderen.) En roov, gemeen R. Bonden har en smuk R. deraf: Risterrærling, Rendeærling, Glæderærling. figurl. en feig, qvindagtig Mand. = Riærlingagtig, adj. som passer for Riærlinger; qvindagtig, klæen, foragt. Riærlingsfabel, en. dum, fabelagtig Fortælling ell. Overtro. Riærlingsraad, en. hyppig, utidig Graad. (P. Paars.) Riærlinghøfte, en. tør Høfte. Riærlingmand, en. 1. en Riærlingagtig M.

2. en Mand, der lader sig styre af sin Rone. (W. S. D.) Riærlingraad (ell. Riærlingeraad), et. Raad, Ragemiddel, som gamle Riærlinger pleie at give. (P. Paars.) Riærlingsfladder, -snak, en. taabelig, uforstandig Snak, som af gamle Riærlinger. Riærlingstøi, et. ubetydelige Smaatting, som det ikke sømmer sig f. Mand at ændse. Riærlingunge, en. et forklædet Barn. Riærlingværk, et. Riærlingstøi. (Disse og flere andre Sammensætn. forekomme dogielden, undtagen i dagl. Tale.)

Riærlinge, v. n. 1. klæe utidigen for een. At Riærlinge for et Barn. (dagl. R.)

Riærminde, en. pl. - r. en bekjendt (af Viborg først saaledes benævnt) Plante. Myosotis palustris. Forplet mig ei.

Riærne, en. pl. - r. [Isl. Kiærni.] 1. i Alm. et Legeme, indsluttet i og omgivet af noget huult; s. Er. hos Malmstøbere den indre Form. Riærnen i et Træ, det midterste af Vedet i Bullen. Riærnen i Hør og Hamp 3: den egentlige Lave, naar den er Rilt fra Skæver og Blaar. 2. visse Bærter Frø; Frøkiærne, Frugtkiærne, Vblekiærne, ic. (i dagl. Tale br. det i nogle Tilfælde for Korn. Svinet maa have mere R.) 3. Huulningen, Lobet i en Ranson fra Mundingen til Bunden. (s. Riærneffud.) 4. Huulheden i Hestens Skæretænder, hvorved dens Alder tildeels bedømmes. 5. figurl. bruges det ofte (i Rodesætn. til Stallen) om det Fortrinligste, Bedste, Kraftigste af en Ting. "Riærnen af en Ration." Snesdorf. "Røgtet om al den Jammer og Rød til Riærnen af Lænsdet tilte." Storm. = Riærneffrugt, en. Træffrugt, forsynet m. Frugtkiærner, som Vbler, Pærer; mods. Steenffrugt. Riærneffuld, adj. 1. som har mange Riærner. 2. kraftfuld, fyndig. En Riærneffuld Tale. Riærnefføde, en. Huusdyrs Føde af Kornarter. Riærnehinde, en. tynd Skæl ell. Hinde om Frøkiærner. Riærnehuus, et. Glemmestedet for Riærnerne i Riærneffrugt. Riærnekraft, en. Kraft, som er i ell. udgaaer fra Riærnen, fra det Underste af en Ting. ("Røgtfrugtens Riærnekraft." Keresboe. 130.) Riærnelinie, en. hos Ars tillerister: Kanonens Midtlinie i Riærnen (3.) Riærnelæder, et. det bedste, stærkeste Læder, som faaes af den mellemste Deel af en Hud, eller Røgtstrimmelen. (Bergsøe om Garv. 146.) Riærneløs, adj. som fattes Riærne; (ogsaa uegentl. eller modsat Riærneffuld, 2.) Riærnemuur, en. den indvendige Muur i en Smelteovn. Riærneord, et. fyndigt Ord. (W. S. D.) Riærnesat, adj. som har faaet Riærner. Sæden er Riærnesat. Riærneffæl, en. Skæl, der omgiver en R. s. Er. visse Frugtæærner. Riærneffløre, en. En Sygdom i det indvendige Ved i Træet, ved Nabins

ger, der enten danne smaa Sprætter, ell. ere opfoldte med en svampagtig Matetie. Den kaldes af Skibsbjergere ogsaa Marbfiore. (Archiv for Søvesen. III. 233.) Kiærneffiole, en. den Afdeling af en Træstole ell. Frugthave, hvor unge Stammer opelstes af Frø. (Dlussen.) Kiærneffud, et. Stud af en horizontal stillet Kanon; modf. Bueffud. Kiærneffygge, en. i Stnggelæren: Seelftygge ell. den stærkeste Deel af Slagffoggen. (Ogsaa i Astronomien d. s. s. Seelftygge, ell. den Maanestygge, der under en Solformørkelse vifer sig paa de Steder, hvor Solen er total formørket; og modsættes Halvstygge.) Kiærnestamme, en. Et ungt Frugttæ, opvokset af en Frøkiærne. Kiærnesteen, en. Steen ell. Rød i en Steenrugt. Kiærnesvøb, et. Kiærneffinde. Kiærnetropper, n.s.pl. udvalgte Tropper. Kiærnetung, adj. vægtig i Kiærnen, som har fulde og tunge År. Den Kiærnetunge Sø. (Storm.) Kiærneved, et. det inderste Bed i et Træ, som omgiver Marven. (Arch. f. Søvesen. III. 226.)

Kiærre, en. s. Kærre.

Kiæro, en. pl.-e. [Isl. Kérh.] 1. et Reg, Kornreg. At tage Tienden i Kiærven; modsat: i Skieppen 3: efter Dværeenkomst. 2. tre sammenbundne Kornreg. (B. S. D.) 3. figurt. Høsten, Sødværten. At tage sex Kiærve af Jorden, 3: lade den bære sex Åar efter hverandre.

Kiætter, en. pl.-e. [N. S. Ketter. L. Ketter. Afstammelsen er uvis.] den, som er vrangtroende, som i sine Religionsmeninger afviger fra de Rættroende ell. fra et vist Systems Lære. = Kiætteraand, en. Kiætterst Aand, Tilbøielighed til Kiætteri. Kiætterbaal, et. Baal, hvorpaa Kiættere brændes. "Man lærde Kiætterbaal, at opløse ham med." Rahbek. (D. Tilf. VI. 494.) Kiætterbog, en. Bog, som indeholder vrange Religionslærdomme. (B. S. D.) Kiætterlære, en. vrang, ell. fra et vist System afvigende Religionslære. (Sneed.) Kiættermager, en. den, som er tilbøielig til at udgive Andre for Kiættere. (B. S. D.) Kiættermening, en. M. som strider imod den antagne Tro. Kiætterret, en. Ret, som dommer Kiættere. Kiætterfind, et. Kiætterst Sind, Tilbøielighed. — Kiætteri, et. pl.-er. vrang Mening og Lære i Religionen; ogsaa: Kiætterst Lænkemaade i Alm. At forfalde til Kiætteri. — Kiætterst, adj. som er stridende imod den rette Tro.

Kiætting, en. pl.-er. til Skibs: Jernslænker p. adskillige Steder i Skibet og ved Takkelværket. Saaledes: Ankerkiætting, Raakiætting, o. fl.

Kiæve, en. pl.-r. [N. S. Kisse, Kæve. jvf. Kiæft; og N. S. ceovan, tygge.] 1. de tvende Been, hvori Tænderne sidde

hos Pattedyr, og hvortil det underste bevægeligt. maxilla. Over- og Underkiæve. 2. d. s. s. Kind, gena. (dog kun i lav Tætte, opblæste Kiærver. 3. Kiærven en Tang 3: de Stykker, hvormed Tænder holder eller kniber. = Kiærvebaand, En Hestesygdom; Mundflemme. Trium Kiærvebeen, et. d. s. s. Kiærve, 1. Kiærveffæde, en. d. s. s. Kindffæde. Kiærveffule, en. Fordybningen imellem Bagvends Grene. (B. S. D.) Kiærven den Rem p. Hestens Hovedstol, som ligger bag om Kiærven. Kiærvestærk, adj. stærk i at stændes, mundhugget. (B. Nucl.) Kiærvetand, en. s. Kindtand.

Kiævole, v. n. 1 (har.) stændes, Brede, Misforståelse i mange Ord. Kiævole over ingen Ting. (dagl. T.) Kiævole i det jævne Benneslag om Dialekt, om Glosse og om Smag. — Kiævles, v. n. pass. stændes. "Maar Kiævles saaledes, at de synes ikke selv at vide, hvad de ville, men nok dette, at de ville forliges, siges de at Kiævles." Ler. = Kiævlen, en. ud. pl. det, at Kiævles. — Kiævleri, et. Stænden; Stændet. At komme i K. med een. "Maar Kiævleri varer længe, bliver det Kiævleri." R.

Kiøb, et. [Isl. Kaup.] 1. Handelen at købe; Erhvervelse af en Ting medelst Betaling. K. og Salg. At købe noget til Kiøbs (tilkøbs.) Været, s. v. Kiøb (modf. bestilt. Arbejde.) 2. Kiøb; men fielden.) den om en Afhændelse og Erhvervelse sluttede Handling. At slutte et K. (flere Kiøb.) fra sit Kiøb. Det er med i Kiøbet. At i K. om noget, være i Handel om. Kiøbet er gaaet tilbage. 3. Prisen, hvormed noget købes. Godt, let, billigt, dyrt. At gjøre dyrt K. paa noget. At faae noget oven i Kiøbet 3: uden forbehold beprist. At give Kiøb 3: faae af i den drede Pris. = Kiøbsfærd, en. [Isl. Kaupferd.] 1. Handelsfærd, Kiøbmand. 2. Handelsreise. — Kiøbmand, en. som driver Handel, som nærer sig af Kiøb og Salg. Kiøbmanden maa købe, s. ligeledes kunne sælge. (I større Stæder kaldes den, der handler i Stort; og modf. Kjøper. s. dette Ord.) "Kiøbmand er hvois hele Borgervirksomhed gaaer ud paa Handel." Müller. (s. Handelsmand.) Deraf: Kiøbmandsgaand (Handelsmands Kiøbmandsbog (Handelsbog), Kiøbmandsbrev, Kiøbmandsbrug (Større Brug blandt Handelende), Kiøbmandsgods (S. indrettet til Handel), Kiøbmandsgods, adj. (god, affættelig i Handelen), Kiøbmandsgods (Handelsvare), Kiøbmands Karl (den, der i Gmaakøberne har for Dreng hos en Kiøbmand, og er givet til Svend eller Karl), Kiøbmands

kømandsstib (Handelsstib), **Køb-**
destand, **Købmandsstil** (som bruges
i kømandsbreve), **Købmandsstolthed**,
kømandsvæsen, o. fl. — **Købmandskab**,
ud. pl. 1. Handel, Væres Køb og
g, en Købmands Næringsvei. At drive
kømandskab. "Skal hver en Købmand
sit Købmandskab begive?" Selt. 2.
f. **Køb**. At gjøre et godt, flet Køb-
skab.

Købe, v. n. 2. [Jsl. kaup. R. S. fō-
.] saae, erhverve v. **Køb**, handle sig
At **Købe** dyrt, for dyrt (til en høj,
høj Pris.) At **Købe** paa Borg, for
Penge. At **Købe** sig fri. "Vel ved jeg,
ingen ved Almisse **Køber** sig fri fra de
lige Pligter, han har at opfylde." Myns.
At **Købe** een løs (af Fængenskab,) At
begravne sig fra noget. At **Købe** Brænde ind;
begravne ind til Huusholdningen. Jeg har
betalt alle mine Penge op (j: brugt dem
at **Købe** for. f. opkøbe.) At **Købe** een
noget. At **Købe** sig ind i et Embede.
Købe een ud, som har Part i noget
af hans Andeel af ham.) = **Køben**, en.
pl. **Køben** og **Sælgen**. — **Køber**, en.
— r. den, som **Køber** af **Sælgeren**. —
Købebreve, et. Brev, Document, hvorved
skæft af en fast Eiendom stadfæstes.
Købebrød, et. B. som **Købes** hos Bager-
en (i Modsetn. til: hjemmebagt Brød.)
saaledes: **Køb**efløde, **Køb**elerred, **Køb**-
el, o. fl. **Køb**eforening, en, Fors-
ning, som sluttet imellem to Personer om
Køb. **Køb**egaard, en. Gaard, hvoraf
v. **Køb** er bleven Eier (modf. Arve-
gaard. f. Er. paa Bornholm. Hertilgærlig
Privatret. II. 1. S. 315.) **Køb**egods,
1. Væres, som ere tilkøbs. 2. Arbejde,
n er forfærdiget for at sælges, og derfor
mindre Omhyggelighed. 3. Jordegods,
n ei er arvet, men købt. **Køb**ejord,
d. f. f. **Køb**egods, 3. **Køb**elyst, en.
st, Begierlighed t. at **Købe**. **Køb**elys-
n, adj. begierlig efter at **Købe**. **Køb**-
pris, en. den Pris, hvorfor noget er
købt ell. kan faaes tilkøbs. **Køb**eseds-
el, en. S. som sættes p. noget f. at til-
købegive, at det er tilkøbs. **Køb**esum,
den Pengesum, hvorfor noget er købt.
Købesyg, adj. meget **Køb**elysten.

Købing, en. pl. - er. en **Køb**stad. (for-
et; men tilovers i endeel af vore
ældres Måne: **Køb**ing, **Køb**ing, **Køb**ing,
røes**Køb**ing, m. fl.)

Købmand, en. f. under **Køb**.
Købstib, et. Handelsstib, **Køb**mands-
b. (P. Clausens Snorre. 227. forældet.)
Købslaae, v. n. 3. (f. slaae.) [Jsl.
upalaga,] handle, gjøre **Køb**mandskab,
at **Køb**. At **Køb**slaae m. een om noget.
Det er bedre at **Køb**slaae med Vilddom,
d at **Køb**slaae m. Guld." Ordsp. 3. 14.

Købslutning, en. pl. - er. den **Køb**-
slutning at slutte et **Køb**.

Købstad ell. **Køb**sted, en. pl. **Køb**-
stæder, **Køb**steder. [Det sidste efter Etno-
mologien rigtigst. Jsl. Kaupstadr. Det
første er begyndt at komme i Brug, til-
deels vel for Artiklens Skyld; da man
nu siger et, tilførs en Sted.] en **By**, hvor
der drives Handel og Haandværksnæring,
og som dertil, og i anden Henseende,
er begavet med Rettigheder og Friheder.
= **Køb**stedagtig, adj. som ligner **Køb**steds-
brug. **Køb**stedbarn, et. den, som er
født i en **K**. **Køb**stedbygning, en. pl. - er,
Huse, saaledes som de i **Køb**steder pleie at
bygges. **Køb**stedfolk, n. s. pl. Indbygg-
ere i en **Køb**stad; modsat: Landsbyfolk.
Købstedfrihed, en. pl. - er. Rettighed,
Privilegier, meddeelte en **By** som **Køb**-
sted. Denne **By** har mistet sin **Køb**steds-
frihed.

Købstedgierning, en. Ar-
bejde, som forefalder i et **Køb**stedhuus.
Den Plig er ikke vant til **K**. **Køb**steds-
gods, et. Jordegods, som tilhører en **Køb**-
stad. (D. Lov. I. 24. 25.) **Køb**stedgrund,
en. Jord, Bygningsgrund, som tilhører en
K. **Køb**stedhuus, et. Huus i en **K**.
eller bygget som Huse i **Køb**steder pleie at
være.

Købstedjord, en. J. som tilhø-
rer en **K**. **Køb**stedkald, et. Præstekald
i en **K**. **Køb**stedkone, en. **K**. som lever
i en **K**, som har **Køb**stedstif; modsat:
Landsbykone. **Køb**stedlevnet, et. Lev-
net, Levestif i en **K**. **Køb**stedlæs, et.
Borgerlæs; modsat: Bondelæs. **Køb**-
stedmad, en. Føde, som bruges i **Køb**stæ-
der; modsat: Landsbykost. **Køb**steds-

mand, en. Indbygger i en **K**. **Køb**-
stednæring, en. den Næringsdrift, som
Købstedfolk bruge. (Modsat: Landbonæ-
ring.) Sluffen. **Køb**stedpige, en. 1.

en **P**. som er født ell. lever i en **K**. moda-
sat: Landsbypige. 2. en **P**. som tjener i
en **K**.

Købstedret, en. 1. Samling af
Love og Anordninger for en **K**. Stadsret.
2. Domstolen i **Køb**sted.

Købstedrettig-
hed, en. Rettighed, som Lov ell. Privilegier
hjemle en **K**. og dens Borgere.

Købstedstif, en. pl. - te. Stif, Gæder, som
hørte i **Køb**steder. **Køb**stedstole, en.

Borgerstole. **Køb**stedvant, adj. vant
til **Køb**stedlevnet og Stif. Hun er endnu
ikke **Køb**stedvant.

Købstedvæsen, et.
udvortes Væsen, Måneer, som bruges i
Købsteder.

Købstavne, et. [Jsl. Kaupstefna.]
Marked. (forældet. P. Clausen.)

Kød, et. ud. pl. [Jsl. Köt.] 1. i Alm.
alle de bløde Dele p. dyrte Legemer, ell.
som ei ere Been, Hud ell. Brusk (og Fedt.)
Der er kun lidt **K**. paa den Fugl. Denne
Fist er grov i **Kødet**. 2. Jærd. de bløde
spiselige, trevlede Dele hos Dyrene. Fedt,

magert, salt, røget, ferst, kogt, stegt Kiød. Hønskiød, Drenkiød. — I denne Bemærk. bruges det ogsaa i Modf. til Gift. Et Kiøndt han er Catholik, spiser han baade Kiød og Gift i Fasten. 3. uegentl. den bløde Deel p. endel Frugter og Planter, som spises. 4. figurl. Slægt, Natur, Art. Det er ham i Kiødet baaret. — I Bibelovers. alle levende Skabninger; det hele Menneſteſtion; den menneſtelige Natur; Sandſelighed, sandſelige Enſter. = a) Kiødbalde, en. f. Balde, 1. Kiødbeen, et. B. hvorved endnu ſidder noget Kiød. Kiødbloſt, en. B. til at hugge K. paa. Kiødbod, en. En Slags terbod. Kiødholle, en. B. af hakket K. og Tælle. Kiødbroſt, en. et Slags Kiøds Udvært, eller uegentlig Broſt. Sarcocole. Kiødbyld, en. rød Udvært i Næſen eller andre Legemsdele; Polyp. (B. G. D.) Kiøddag, en. Dag i Ilgen, paa hvilken ſædvanligen ſpises Kiød. (ogsaa modsat: Faſtedag.) Kiøddei, en. Dei, hvoraf Kiøds boller og Kiødpølſer laves. Kiøded, en. En grov, ublu Ed. (d. Tale.) At bande Kiødeder. (Holb. d. Vægell.) Kiødsfarve, en. bleg rød, rødlig Farve, ſom ſubens i Ansigtet ell. paa Kroppen. Deraf: Kiødsfarvet, adj. (forſtiellig fra Kiød rød.) Kiødſlig, en. et Stykke af en Muſkel. (B. G. D.) Kiødsfuld, adj. ſom har meget K. Kiødsfylde, v. a. fylde, udfylde med K. "Du — de dybe Saar Kiødsfylder." Arreboe. 130. Kiødsføde, en. Føde af Dyreriget; mods. Planteføde. Kiødgaſſel, en. G. hvormed Kiød tages op af Kiødgryden. Kiødhammer, en. Træhammer, hvormed Kiød eller Kiøddei bankes. Kiødhinde, en. Hinde over Muſklerne under Overhuden. Kiød hoved, et. i d. Tale: en Døsmer. Kiød hævſe, en. Hævſe, Udvært i Kiødet, ſom beſtaaer af vildt Kiød. Kiødkniv, en. Slagterkniv, Kiøffenkniv. Kiødskrog, en. K. til at hænge K. paa. Kiødsmåd, en. Måd, lavet af K. Kiødsmåd og Fiſtemåd. Kiødsmaddik, en. Larve af Weg, ſom Inſecter lægge i Kiød. Kiødsmund, en. den, ſom glerne ſpiser Kiød. Kiødspølſe, en. Pølſe, lavet af Kiøddei. Kiødret, en. En Ret Kiødsmåd. Kiødrig, adj. Kiødfuld. Kiødrød, adj. ſom har en Farve, lilg rødt, blodigt K. (B. G. D.) Kiødſaar; et. G. der trænger ind i Kiødet, i Muſklerne. Kiødſaft, en. den naturlige Vædſte ell. Saft, ſom findes i raat Kiød, og tildeels ud drives v. Kogningen. (Duff.) Kiødſide, en. den Side p. Læderet ell. paa Hud, der har vendt indad mod Kiødet; modsat: Marvſiden. Kiødsmule, en. En gånſke liden Deel Kiød. Kiødſpiøning, en. Glerningen at ſpiſe Kiød. Kiødſpiſe, en. Kiødsmåd, Kiødret. Kiødſtykke, et. Et ſtørre Stykke K. iſær et ſaadant, hvori der findes lidet ell. intet af Been. Slagtes

ren vilde ikke hugge ſaa ſtort et K. Kiødsuppe, en. Suppe, kogt paa Kiøden allene, eller med tilhørende Kiødtart, en. K. ſat af Dyrigheden, efter Slagtere i Stæderne ſulde ſælge det. Kiødtorv, et. K. hvor Kiød ſælges, Slagtertorv. Kiødtrøle, en. Tøle, hvoraf Kiødet beſtaaer; Muſkel. Kiødtønde, en. K. hvori ſaltet Kiød gemmes. Kiødvarer, en. Kiød af ſkjætte Dyr, betragtet ſom Handelsvare. Kiødædende, adj. v. ſom lever af dyrisk Kiød. Kiødædende Dyr (i Modf. til: Kiødædende, græsædende.) Kiødøre, en. bred Dre, hvormed Slagtere ſænder Kiødet. — b) Kiødølyſt, en. i Bibelen ſættelſer: ſandſelig Begierlighed; Kiødbrift. = Kiødelig, adj. (bruges alene uegentlig Bemærk.) 1. ſom er af Kiøds Art, af eet Kiød og Blod. (for det ad overflødigt.) Kiødelige Søſtende (p. Søſtende), Kiødelige Søſtendebørn. Kiødelig. Kiødelige Enſter, Begierning — Kiødet, adj. ſom er af Kiød, ell. har meget Kiød. De Kiødede Dele p. et Kreatur. Kiøffen, et. pl. -er. [A. G. Cyrene. S. K. K. Sv. K. K. Den oprindelige danſke Benævnelse er Gregero.] 1. et Sted i et Huus, hvor Måden tilberedes og tages. 2. uegentl. Mådens Tilberedning. Alt hvad denne udfordrer. At ſerkiøffe, paſſe, beſørge Kiøffenet. 3. foldt Kiøffen (efter det Tødſte) v. Kiød, ell. andet til lavet Måd, ſom ſpises fold. = Kiøffenarbejde, et. K. ſom ſtær i Kiøffenet, og hører til Mådlavning. Kiøffenbrug, en. Brug i Kiøffenet, Anvendteſe til Mådlavning. Kiøffenbank, en. Bank i Kiøffenet, Retterbank. (Saaledes: Kiøffenbord, Kiøffendor, Kiøffenſkab, Kiøffenſtol, o. fl. deſl.) Kiøffenhøve, en. p. hvor Kiøffenarter dyrtes; Urtebank. Kiøffenkar, et. K. ſom bruges i Kiøffenet. Kiøffenkælle, en. En Køſſerølle. (B. G. D.) Kiøffenkniv, en. K. ſom bruges i Kiøffenet, v. Mådlavning. Kiøffenkogning, en. den Kogning, der ſtær i Kiøffenet, v. Kiøffenforſtene. (Duff.) Kiøffenkølle, et. ſlet, barbariſt Latin. Kiøffenmester, en. Opſynsmand over et Kiøffen, Køgemester. "At ſætte en Gattig i Kiøffenet, er det ſamme ſom at gjøre en hængſel til Kiøffenmester." Waggſen. K. Kiøffenſager, n. pl. allelygt Kiøffen, Kiøffenſaber, Mådvarer, ſom bruges i et K. Kiøffenſalt, et. d. f. f. Kogſalt. Kiøffenſeddel, en. ſtreven Fortegnelse over de Retter, ſom v. et Måltid ſulde ſættes p. Bordet. "Om han har ſtrevet andet, end Kiøffenſedler ſer." Guald. (p. Guald.) Kiøffenſtee, en. d. f. f. Måltid, Måltid. Kiøffenſtorſteen, en. G. af Kiøffenet. Kiøffenſtribet, en. Kiøffenet.

t forfæltigt Kiøffen; som fører Regns over udgifterne t. Kiøffenet og Spilss en. Kiøffenfludste, en. fludstet og entlig Rokkepige. "En Kiøffenfludste, forjager hver Tante om personlig Mæts Dussen. Danm. Brændselv. 219. Kienstykke, et. Maleri, som forestiller . og hvad der findes. Kiøffenterne, Rokkepige. (Dussen. Danm. Brænds 218.) Kiøffentrappe, en. Trappe, gaar op til Kiøffenet; Bagtrappe. Kientoi, et. Redskab, som bruges i Kienet. Kiøffemurter, pl. Urter, bruges i Kiøffenet, Madurter. Kiøf væsen, et. Alt hvad der hører til Kiøf t og til Madlavning. (Dussen.) Kiøf, en. pl.-e. [Jæl. Kiøll, Kiølr. X. Ceol.] det underste, langstids løbende nmer i et Skib ell. Fartoi, som udgør erlaget for Bundstøtterne, og forbinder flavnen m. Agerflavnen, ell. er ligesom indvolden f. Skibets Bygning. At lægge olen til et Skib. = Kiøfbrudt, adj. es det Skib, hvis Kiøf buer sig op r i Midten. Kiøfbrækkelig, adj. Et brækkeligt Skib, hvis Bygning gjør, det let bliver Kiøfbrudt. Kiøfbrækk g, en. det, at et Skib er eller bliver brudt. Kiøfbygget, adj. Et Kiøfbyg Skib ell. Fartoi : som er bygget p. ol, som ei er fladbundet. (Kagaard om re. S. 32.) Kiøldannet, adj. som i Skib e ligner en K. Kiølgang, en. En de underste Planke i Skibet v. Kiø . Kiølhale, v. a. 1. At Kiølhale et. ib : vende det p. Siden, f. at eftersee flve Kiølen, ell. Skibets Sider under indgangen. 2. at Kiølhale Skibsfolk, efte dem v. et Tong i Vandet under Skibet i tilforn brugelig Straf.) Deraf n. s. olhaling, en. Kiølplanke, en. den derste af Klædningsplanterne i et Skib. . S. D.) Kiølrende, en. den Rende Brædbanken, hvori Kiølen glider, naar Skibet løber af Stabelen. Kiølsviin, et. svar og stor Planke nederst i Skibet, ags m. Kiølen. Kiøltræ, et. Et omagget Træ (sædvanl. en Bøg) hvoraf en fibskiol kan dannes. Kiølvand, et. det Vand i Havet, som et seilende Skib ennemstøter, og det Spor, som det ved Fart efterlader. 2. det Vand, der samr sig i et Skib eller Fartoi ved Kiølen. 3. S. D. Denne ellers mindre brugelige emærkelse forekommer i Bagg. Fabvr. 116.) Kiølvende, v. a. 2. Kiølvende Skib : vende det saaledes, at Kiølen nmer i Betret. Kiøle, Kiølig, adj. f. Køle, Kølig. Kion, et. pl. d. f. [Jæl. Kyn.] 1. lægt, Slægtstøb, Familie. (Kielden.) At se en i Gulb og Kion. Det hele menneskelige Kion eller Mennefktion. 2. Art,

Slags (forældet.) Deraf alffens, afslags (al Kions, als Kions.) 3. Indbegreb af de enkelte Væsenet af een Art, som have de til Artens Forplantelse bestemte Dele (Kionsdelene) tilfælles. Mandkion, Kvindkion (om Mennefker.) Hankion, Punkskion (om Dyr.) Det stærkere, det svagere, det smukke Kion. (Ugentlig siges : Ordes nes, Substantivernes Kion; og Kiølnes imellem Sagkion, det Kion, Gienstandene af Naturen have, og Ordkion, det som Sprogbrugen tillægger dem, og som i Danfken er to Slags: Fælledskion og Intetkion (Hverfktion.) Blochs Sprogl.) = Kionsbøining, en. i Sproglæren: den Forandring i Enden, som Ord modtage v. at fste Kion. (Dichman. Bloch.) Kionsdele, n. s. pl. de Begrebsdele, som især tilkiøndegive Kionsnet, og hvorved Forplantningen fteer. Kionsdrift, en. Drift til Samlele, Avelsdrift. (om Dyr: Parreløst.) Kionssegenskab, en. den Bestøffenhed ved et Begeme, der udgør Kionsnets Særkiønde. Kionsord, et. brugt af Rogle i Sproglæren for: Artikel. Kionsøre, en. den Ore, som tilkommer og følger ubesmiltet Rødsfshed; og det især hos Kvindfktionnet. "Et Fruentimmer, hvis Kionsøre er ubesmiltet." Drsted. (Eunomia. II. 140.)

Kion, adj. pl. Kionne. [f. Kion.] 1. smuk, takkelig. (afildseende.) En Kion Pige. "Saa lader en Kone dog Kiont i et Huus." Bagg. "Du fandt dog selv mig Kion v. mine Vers at høre." Jacobi. (Overs. af Sappho. Bes dre havde her staaet smuk.) 2. artig, velsartet, høvst, takkelig (i Adfærd, Mæner.) En Kion jævn Mand. Et Kiont Væsen. (dagl. T.) 3. betydelig, anseelig. En Kion Hob Kolt, Penge. (d. T. "Kion kan, ligesom Kion, anvendes i dagl. T. med Hensyn til Røtte og Brug; men kun m. Hensyn til, at noget er i anseelig Mængde. Man siger: Den Gaard har kostet Kionne Penge. Der var en Kion Forsamling." Møller.) [Bemærkelsen: tapper, modig, dristig (det tydske: Kuhn), er forældet.]

Kiore, en. stor Hast. Det gik, han gjorde det i een Kiore. (dagl. T.)

Kiore, v. a. og n. 2. [Jæl. keira, egentl. drive frem.] A: v. a. 1. føre paa Vogn. At Kiore Lømmen, Brænde. At Kiore Ps, Brænde ind. Han Kiorte hende hjem. At Kiore Gienbning ud (p. Ageren.) Han lod sig Kiore fra det ene Sted til det andet. 2. føre og drive Heste ell. andre Dragere for Vogn, Plov, ic. Han lærer at Kiore. At Kiore fire Heste under een Lømmen. At Kiore Plov, Harv : føre Hestene, som trække Ploven. "Naar Bonden Kiører samme Plov, der Kiortes alt af fellig Oldes fædre." J. Guldb. — At Kiore et Par Heste ihjel; Kiore sin Vogn i Stykker. At Kiore et Par Heste til : vænne dem til at gaae

f. Bogn. Kiør til! 3: lad Hestene løbe. (jvf. age, som nu mest kun br. af Almus- en.) "Age (J. aka) betydede oprindelig- at føre eller bringe fremad; Kiøre (Jel. keyra) betydede at drive, nemlig Hesten. Ved det første Ord tænkte man altsaa mest p. Rasten; v. at Kiøre p. Kraften, hvorved Vognen bragtes videre." Müller. 3. i dagl. Tale: drive, jage; kaste sammen uden Orden. At Kiøre een ud af Stuen. At Kiøre det ene iblandt det andet. B. v. n. age, særdes p. en Bogn. At Kiøre med fire Heste. Jeg vil hellere Kiøre end ride. At Kiøre afveien for een. Rudsten er Kiørt efter Løgen (s. at hente ham.) Vi vil snart Kiøre hjem. At Kiøre ind i Gaarden. At Kiøre frem (m. den forspændte Bogn.) At Kiøre omkring i Gaderne. At Kiøre op med Kanoner, m. et Batterie (Kiøre frem med Kanonerne t. Stedet, hvor man vil føre.) At Kiøre over en Bro, Ka. Barnet blev Kiørt over p. Gaden (overkiørt.) At Kiøre p. en Steen. At Kiøre ud i Skoven. Han er nylig Kiørt ud. At Kiøre vilb, Kiøre seil, Kiøre en urigtig Vel. = Kiørebane, en. Bane, hvor Veddekiørsel skeer, eller Heste tilkiøres. (B. S. D.) Kiørebro, en. B. som man kan Kiøre over. Kiørebrug, en. En Hest til Kiørebrug, Bognhest. "Den danske Hests Fortrinlighed til Kiørebrug." Bibl. f. Physik. 18. S. 254. Kiørehest, en. Bognhest, s. som allene ell. i Spænd bruges f. Bogn. Kiørefarl, en. Kiøres svend. (Fr. 17 Jun. 1806.) Kiøreløst, en. S. til at Kiøre. Kiøreløn, en. det, som betales for at befordre Ting ell. Perso- ner til Bogns; Bognsfragt. Kiøres- pidst, en. P. som Rudsten bruger. Kiørs- reredskab, et. hvad der hører til at kunne Kiøre m. en Bogn; Bognsredskab. Kiørs- svend, en. den, som m. Lønne og Pidst styrer Hestene for Bognen; Rudst, Bogns- svend. Kiørsfæde, et. Rudstefæde. Kiørs- retoi, et. 1. det, som udfordres t. at Kiøre: Bogn, Heste, Seletoi. Denne Rudst holder sit K. i god Stand. 2. i Gærd. det, hvori man Kiører, Bogn. (det fr. voiture.) Han holder tre Slags Kiørsretoi. Kiørsretoms- me, en. S. som bruges for en Bogn. Kiørsvei, en. Vel som er f. Bogne (modf. Ridevel, Gangsti.) Kiørs vending, en. det, at vende en Bogn, og Plads dertil. Der er ingen K. i Gaarden. figurl. i en Kiørs vending 3: med stor Hast, i en Fart. = Kiøren, en. ud. pl. det at Kiøre. Riden og Kiøren. — Kiørsel, en. pl. Kiørsler. 1. Gjerningen at Kiøre. Bønderne maa giøre Kiørsler til Betarbejdet. Kornkiørsel. 2. Færdsel m. Bogne. I denne Gade er mes- gen K. (s. Giennekiørsel, Indkiørsel, o. fl.) Kiørvel, en. ud. pl. [N. S. Cersille. N. S. Karvel.] en almindelig Madurt, som dyrkes i Kiøstehaver. Scandix cere-

folium. (Spanst Kiørvel. S. odorata.) = Kiørvelskaal, Kiørvelsuppe, en. Kiør- suppe, hvori koges hakket Kiørvel m. n. Klee, v. a. f. Klee.

Kladde, en. det første udkast t. noget som skrives; Concept. (N. S. Kladde.) At skrive noget i Kladde. At renskrive i Kladde. = Kladdebog, en. Bog, hvori man skriver Breve og desl. i Kladde.

Kladderi, et. pl. -er. [Jel. Kladr; kl- tra, at miste, tabe.] Ting af ringe ell. lavt Værdi. (d. Tale.) — Deras: Kladderom adj. som ikke duer, nyttig, ubrugelig. (Grams Nucl. lat.)

Klade, en. pl. -r. En Dunge, et Stak (Kangebet.) En K. Jis, Løse. (Reth.)

Kladst, et. 1. Lyden, som høres, naar man smækker m. noget; et Smælt. 2. et Slag, der frembringer en saadan lyd. Deras: Kladsse, v. n. f. smælde.

Klasse, v. a. 1. bagtale, bagvæste. (An- go; forældet. jvf. Müllers D. Synon. I 29.)

Klaffer ell. Klafferi, et. Bagtalelse; Bagvæstelse. (Lidet brugeligt, ligesom Sam- mensættn. Klafferdigt, Klaffertand, Klaf- fertunge, o. fl.)

Klaffer eller Klaffrer, en. Bagtale, Bagvæst. (forældet.) "Hvad kan Al- lers Bagtale — giøre dig?" Berting. I 234. "Fri fra Klaffers Mund." (samm. Redd. (Ogsaa: Klaffermund.)

Klag, Klage ell. Klagge, en. ud. pl. 1. Dynd, Weidynd. (Moth.) 2. Fret i Jorden (norst: Tale.) Klagen er m. i Jorden. (Kangebet. Fleischer.) Jel. Klal

Klage, v. n. og a. 1. [Jel. klaga.] 1. v. n. 1. udtrykke ubehagelige Fornemmel- ser, en lidende Tilstand, enten v. Ord og Tale ell. ved uarticuleret Lyd. Han gir ikke andet end sukke og Klage. At Klage over dyre Lidelser, over sin Skiebne. At Klage over eens Paardhed. — recipr. Klage f. a) vaande sig, jamre sig. b) beklage sig. Han Klagede sig for mig. At Klage sig for Penge. — At Klage sig i sit Hoved, for sit Bryst (siges i dagl. T.) 2. indgive Klage- gemaal, besvære sig (for Urigigheden, Dem- meren.) Han vil Klage for Kongen, for Urigigheden. B. v. a. føre Klage over noget ell. over en Person. At Klage sin Ret f. een. At Klage over een, paa een. Der Klages meget over hans Færdsommelst. = Klager, en. pl. -e. den, som klager, fører Klagemaal. Han mødte (i Retten) f. Klageren. (Sammenf. Ord. f. andt Subst.)

Klage, en. pl. -r. 1. lidet, hørt, som man giver sin Rød, Sorg ell. Andet tilkiende. Den Gattiges K. Der er Sam- mer og K. i Huset. 2. Befordring, Akt, Klagemaal over Andre, over Skade, uret, Bold, man har, ell. mener at have lidt. At føre K. mod een, indgive en K. over

At skrive, opsætte en Klage. = Klage, et. B. som indeholder Klager ell. Børlinger. Klagedigt, et. en Elegie, Klagesang. Klagesuld, adj. en Klages Tale. Klagegraad, en. En medger blandet Graad. "Du har høvt Røds m. min Klagegraad." Rahb. Klauus, et. S. hvor Sorg og Klage hers; Sørgehuus. Klagekyd, en. Kyd fra der klaget sig; klagende Kyd. Klageles, som intet har at klage over. (Langeb.) Klagemaal, et. d. s. s. Klage, 2. (Sieds for: Klage, 1. "De Faderløses Strig, Enfers Klagemaal." Tulln.) Klauvinde, en. Kvinder, som for dums ledes t græde og klage over en Ksdød. (Jer. 9. 17.) Klageraad, et. hørsstet Klagekyd; Klagekyd. (Thaarup.) Klagerium, et. s. Klagedigt. Klagesang, en. Elegie, Klagekyd. Klageskrift, et. 1. Skrift, der holder Klager, Beklagelser. 2. Skrift t Klagemaal. Klageskrig, et. Skrig hvorved man giver Rød eller Smerte til; Sammerkrig. Klagestemme, klagende Røst, Klagekyd. (Baggesen.) Klagesul, et. høit, klagende Sul. (Vhl.) Klagetaler, en. Tale, hvori man beklager, som indeholder et Klagemaal. "Paa iner Dre til Folkets Klagetaler, som til s Jubelsange." D. Walling. Klagesne, en. Klagekyd. Klagevers, et. Klagekyd. = Klagekyd, adj. som passer sig til klager, ynkelig, sørgelig. Med Klagekyd. (B. S. D.) Klak, en. pl. -ke. 1. Plet, som freminges ved en Draabe, der falder fra et dende Legeme. En Blakklak. figurl. mitte p. eens Navn og Rygte. 2. d. s. s. ladde. Det var først skrevet i Klak. (Holrg.) = Klakbog, en. s. Kladdebog. Klakpapier, et. blødt Papir, som trækker lakklakke til sig. Klakke, v. a. og n. 1. sætte Klakke paa. Klakke Papiret over m. Blak. 2. neutr. de Klakke fra sig. Pennen Klakker. Klam, adj. pl. Flamme. [R. S. t lam. S. Clam, et Baand; og R. S. lamm, en Klump.] 1. som er libet gtig. (jvf. Klæg.) Kinnedet er Klamt. En am Baand. Klamme Røber. (Vhlenschl.) Eneen er Flam (361. kramr) naar den gynder at tse, og v. sin Blødhed let lader sammentrykke. "Klam og bleg, som iergets Enee." J. Smidth. = Deraf: lamhed, en. ud. pl. — Flamme, v. n. ene Flamme: er flam. (Moth.) Klamme ell. Klammer, en. pl. Klamre. ager ell. Klemmer, hvormed noget holds fast ell. tørt sammen. (Klamre i Bogstetterier og i Prent. s. indKlamre.) Klammer, en. Støt af mange Talende; iv, Klammeri. "Man kunde ei røre ved træerne uden stor Klammer." Goldings

K. Bist. "Hvor ret tog Overhaand den store Strid og Klammer." Holb. (P. P.) "Bacchus m. Glasset driver nidste Klammer." Stenersen. (forældet; ligesom de heraf sammensatte: Flammeragtig, Klammerbroder, Flammervorn, o. fl.)

Klammeri, et. pl. -er. Riv, Trætte, som yttres sig i vrede, fornærmende Ord; Skænderi. At vype K. komme i Klammeri m. een. "Klammeri er hørsstet Riv." P. G. Müller. (jvf. Strid, Trætte.)

Klampe, en. pl. -r. Smaastykker Træ af forskellig Bestemmelse og Brug, s. Gr. til Skibe, til at vinde Lougvært om; Klampe (Træballe, Klods) der sættes om Foden p. Bæste, Creature og Gæ, for at hindre dem i Gangen, m. m. (B. S. D.)

1. Klamre, v. a. 1. gjøre noget fast v. Klamre ell. besl. At Klamre sig fast med Hænderne. "Hvor ængstlig de — Klamre sig v. Masten m. den anden Haand." Ewald.

2. Klamre, v. n. 1. gjøre Støt, Bulder. At Klamre m. Fødderne, m. Døren. (Langebek.)

3. Klamres, v. n. pass. Klamredes. trættedes, skændes, fives. (Hos Moth ogsaa Flandres.) "Vore Theologer, som Klamres hver anden Dag om Guddommens Egenskaber." Bagg. R. Klim.

Klang, en. (pl. Klange er brugt af nogle Nære.) [I. og R. S. Klang.] en klar, tonende Kyd af nogen Varighed, helst en behagelig. Klokkens, Glassenes Klang. "Lyd er alt det, som høres; Klang derimod en vedvarende Kyd (dog kun af en vis Bestaffenhed.) En Tone er kun een og enkelt; men Klang kan være baade enkelt, og sammensat af flere Toner." Sporon. — usgentl. og fig. ogsaa om Ordernes Kyd; helst naar man et tænker paa Meningen. "Fordi de helligste Navne — vare bleve de fleste til en tom Klang." Wunstler. (I Sammensætn. Kaaer det undertiden for: Kyd. s. Efterklang, Gienklang, Misklang, Samklang, Velsklang. Saaledes br. det ogsaa om Talesstemmens harmoniske ell. rhythmiske Kyd. Dette Sprog har ingen behagelig Klang. Versets Klang. "Mængden dømmes helst en Digers Vers af Klangen." Popes Krit. v. Schiermann.) = Klangfigur, en. i Naturlæren: en Figur, som frembringes p. et fladt Legeme, hvorpaa en Bevægelse, forenet m. Klang, virker. Klangfuld, adj. rig p. Klang, tonerig. Klanghul, et. Kavning, hvorigennem en Klang høres; Kydhul s. Gr. paa et Klokketaarn. Klanghuus, et. i Jylland: et Klokketaarn, Klanglære, en. Lære om Klang og Kyd. (Kustil.) Klangløs, adj. som er uden Klang. (Baggesen.) Klangmaaler, en. Redskab til at maale Klangens ell. Kydens Størte. Klangspil, et. klingende Spil, Spil paa et klingende Toneredskab. (Bagg.)

Klap, en. pl. **Klapper**. [**K. Klappe**.] 1. et m. Hængsel forsynet, ell. paa lignende Maade befæstet Saag, som kan falde til, ell. lukkes ned for en Åbning. **K. Gr.** Klap ell. Ventil i en Pompe, Klappen paa et Statol ell. Stab. 2. et bevægeligt Bræt ell. Bænkseade, som kan lades op og ned. (s. **Bordklap**.) 3. en Smætte, som hænges f. noget; s. **Gr.** Bureklap. 4. noget der sættes for Vinene p. Hesten (**Styklapper**), ell. lægges om Halsen ell. Foden paa ustyrlige Dyr. (**B. S. D.** s. **Klampe**.) = **Deraf**: **Klapgrime** ell. **Klappegrime**, en. En Grime af to Stykker Træ, hvori Hovedstolen er befæstet. **Klaphorn**, et. Et fuldtomnere Slags Waldhorn, forsynet med Klapper, hvorved Enden faaer mere Omsfang. **Klapmusling**, en. En Slægt af Staldyr. (**Spondylus**.) **Klaptoir**, et. Lær m. **Klapgrime**. **Klaporet**, adj. om Heste, der have hængende Øren, o. fl.

Klap, et. pl. d. s. Enden, som fremkommer v. to klangløse, ikke ganske haarde Legemers (især Hændernes) Sammenstød; it. Bevægelsen, Handlingen, som frembringer denne Lyd. Man hørte lydelige Klap, Haandklap. At give en et **K.** paa Rinden. (uegentl. Slag, Bank; Han fik dygtig Klap, blev klappet. dagl. Tale.) = **Deraf**: **Klapfist**, en. d. s. **Stoffist**. (**Moth.**) **Klapjagt** ell. **Klappejagt**, en. et Slags Jagt, hvorved en Skovstrækning omringes af Jolt, som v. at flappe i Hænderne og slaae m. Klappe p. Bustene drive Wildtet frem.

Klaphingst, en. pl. -er. en halvgildet Hingst.

Klapholt, et. det Træ, som Bødkere bruge til Bunden i Kar og Tønder.

Klappe, v. n. og a. 1. [**361. klappa**.] 1. frembringe Lyden, som kaldes Klap. Sele Forsamlingen klappede ad ham. At flappe i Hænderne. Der blev ikke klappet (paa Comedien.) Piertet klapper (banker.) At flappe efter Ræve, harer o: foretage en Klapjagt. 2. slaae sagte, venligen med Haanden. At flappe een p. Rinden. At flappe p. Øren. At flappe Smør (for at faae Balden ud.) — Det er klappet og klart o: alting er færdigt, i Stand. At flappe af, i Dands o: give tilkiende v. Klappen, at Dandsen er forbi. 3. uegentl. banke, slaae. At flappe een dygtig af, At faae en klappet (banket) Træle o: faae Prægl. (**Reenberg**.) 4. Klappes, v. n. pass. klappe hinanden. At kyskes og klappes. = **Klappen**, en. ud. pl. og **Klapning**, en. (**B. S. D.**) Gierningen at flappe. **Klapper**, en. pl. -e. den, som klapper. "De brutale Klappere" af Gvald. — **Klappetræ**, et. Et Redskab, bestaaende af en Stang med en Stiel paa Enden, til at flappe Jorden f. **Gr.** i Hævede.

Klapperflange, en. pl. -e. et meget giftige Slangar; Rangleflange. **C. talus**.

Klapperstech, en. et Slags huslremalm. **Atites**. (**Brünnich**.)

Klappre, v. n. 1. (**har.**) [**K. flappre**] give en vedholdende, bankende Lyd fra At flappre m. Tænderne af Rulde. men flapper ved Vinden. At flappe Bingerne. (**Stodfleth**.)

Klar, adj. [**Lat. clarus**. **K. klar** clear.] A. 1. om Lyset: klart, ublandt, ublandet. Et klart Skin. En klar Klar Maaneklin. (**361. glær**. **E. to g** at lyse.) 2. om Legemer: glennende, ikke mørk, lys, oplyst. Klar Luft, mel. Den klare Dag. En klar Rilde. det er ikke klart. Klare Perler. En (klar, glennende) Hud. Klart teldug (tyndt, aabent.) En klar 3. At have et klart Syn o: se tydlig. B. om Lyden: tydelig, reen, ikke dumpe eller tyk. Hun har en meget Stemme. C. heraf figurl. 1. forstaa tydelig, begribelig. Et klart Brev. gjøre en Ting klar og tydelig. Et Foredrag. Et lyst, klart Hoved. Stand, færdig, afgjort. At gjøre en klar; gjøre sig klar; gjøre en Regnskab klar. (**Holberg**.) "De meente, at det en klar Sag, og Tryghed paa begge Der." **A. Wedel**. Skipperen er klar i seile. At gjøre Anteret, Louget klart. gjøre klart (ryddeligt) Skib (til at mod Angreb.) — **Klarlig**, **Klarligen**, adv. mest figurl. klart, adv. derimod uegentl. og figurl. Lyset, Jlden bræklar. Jeg seer det klart, at han har "Vi see klarligen, at Herren er med i 1 Moseb. 26. 28.) undertiden br. som Sammensætn. som adv. f. **Gr.** Klarlyse, klarseende, klarstinnende. = **Klar**, adj. et Udtryk i Mælelset. f. lyden (fr. **clair-obscure**.) **Klarsynet**, adj. v. seer klart, har klart Syn. (**Malm**) **Klartraadet**, adj. om visse Slags Tøler. (**Ambergs Ordbog**.) **Klar**, adj. som har klare (glennende) fæger. **Klarvingede Insecter**. **Hymenoptera** **Klarøiet**, adj. som har klare Øine, Øine ikke ere blandede. "Et venligt fast fra en Klarøiet Pige." 3. **Gr.** = **Klarhed**, en. Egenstaben at være i (i Ordets forskellige Bemarkelser.) **Klarmens**, **Klarsets**, **Klarsens** A. "Brugte gelse forsøge Jldens Klarhed." **E. Klarhed** i Begreber. "Han arbejder meget p. at bringe disse dunkle fæger til Klarhed, at ingen sandheds røre ham." **Sneedorf**. (**Klarhed** et fuldere Lyd, end Skin; men en klar Grad i Lyset, end Glæde. "Formet Skin lader en Ting sig tilse; formet

Hed ses den i sin fulde Form." Spos

Klare, v. a. 1. gjøre klar; befrie en
fra Dele, som gjøre den uklar. At
noget igiennem graat Papir. At klare
Kaffee. At klare Brændevin (i:
Lære det andet Gang.) — Klare, v. n.

Allet maa staae noget s. at Klare.
Klare Pintol, vaskede Klæder i: skylle
ny efter Vasken, s. at hænge det op
tørring. 3. figurl. afgjøre, bringe til
gøre færdig. Det kan ikke klare
en. At klare et Regnskab. At klare
sin Gæld, sin Landgilde. 4. til

At klare op p. Dækket i: gjøre ryd-
t. At klare (frigjøre) et Tølg. — At
Kysten, Riffet, Broen i: komme forbi
Skibet uden Skade. At klare sig for
fra Isen (komme ud af, gjøre sig fri

"Dg klar dig fra Grunde v. hurtig
ding." S. Blicher. = Klarekiedel, en.
hvorin noget klares (2.) Klarepung, en.

ulden, tegledannet p. hvorigiennem
et fies s. at klars. Klarevand, et.
vand, hvori Pintol klares. 2. den vands
ge Bædste, som bliver tilbage i Kiedes
efterat Brændevinet er klaret. = Klars
en. Skæringen af klare.

Klare, v. n. 1. (har.) blive klar (i
ret.) Nu begynder det at klare. Opad
gen begyndte Himmelen at klare op. —
ledes bruges n. pass. at Klare. Luftens
es. "Nu klaredes det over Havets Skid,
Morgenstjernen nære Dag forlyndte."
Buldb. (Gjeldnere forekommer recipr.
se sig, for: blive klar. "Vinene de maae
klare." Grundtvig. Dvædl. 408.)

Klarere, v. a. 1. afgjøre, betale (d. s. f.
re, 3.) At Klarere sin Regning; Klarere
Berten. (d. Tale.) 2. et Skib Klarerer
den ell. ved Toldstedet, naar Ladningen
ives og den paabudne Told betales.

Klase, en. pl. - r. [Jsl. Klasi.] en
unge, især af Frugter p. een Stilk. En
Druer, Rødder, Bær. (mest om Blin-
er.) — Klasestilk, en. Stilk, som bær
en Klase paa en Bært.

Klasse, en. s. Classe.

Klat, en. pl. - ter. [Jsl. Klatr, en ringe,
ottig Ting.] 1. en liden Deel, en Smule.

K. Smør. En lille K. Jord. 2. d. s. f.
af, 1. ell. en liden Deel Ureenlighed.
er er kommen en Klat paa. At sætte Klat
p. noget. = Klatfinger, en. den, som
Skidesløshed ikke holder p. hvad han

er i Hænderne. (d. T.) Flatsodet, adj.
n tilføds. (Moth.) Klatgield, en.

maagield; Plutgield, som man hvi og
er er skoldig. Flathaaret, adj. som har
tet, uredt Haar. Klatuld, en. flats

ureen uld. (Ambergs Ordb.) Flats
is eller Flatteviis, adv. i Smaadele;
nste lidt ad Gangen. Flatsvorn, adj.

ubehørdig, Flatsfingret. (d. T.) Flatsiet,
adj. som har størket Bædste i Vinene ell.
Olenhaarene. — Flatter, adj. som har
Klatter paa sig, er flathaaret. Et flattet
Haar. "En flattet Fole kan blive en Pest."
Ordspr. Ulden er flattet (sammenfiltet.)

Klatte, v. a. 1. staae Klatter, anbringe
Klatter. Muursvenden har flattet lidt
Kalt hvi og her p. Bæggen. 2. J. d. Tale:
at flatte bort i: spille, udgive til unytte,
og flatsvis. (Jsl. klatra, miste, tabe.) Han
flatter mange Penge bort om Karet.

Klatteri, et. pl. - er. [af n. s. Klat og
v. flatte.] noget, som er gjort i Klatter,
flatsvis ell. ikke forsvarligt. (dagl. Tale.)
Hans Arbejde er kun Klatteri; han kom-
mer een Dag, og er borte to, tre Dage.

Klatte, v. n. 1. (har.) [T. - flettern.]
kravle opad, arbejde sig opad m. Hænder
og Fødder. (s. Klavre, kravle, krybe.) At
klatte op i en Mast, i et Træ.

Klaveer, et. pl. Klaverer. et m. Stræns
ge beklædt musicalt Instrument, der spils-
les ved m. Fingrene at bevæge Tangenter,
hvis Stifter i Enden staae an mod Stræns-
gene. Deraf: Klaveermusik (som er inds-
rettet s. Klaveret), Klaveernoder, Klav-
veerspil, Klaveerspiller, o. fl.

Klavre, v. n. 1. [M. S. klauern.]
arbejde sig frem ved at bruge Hænder og
Fødder (br. ogsaa ligesom klatte om at
krabe opad.) At klavre ind igiennem et
Bindue, op i et Træ, over en Muur, ned
af en Rebstige. (jvf. krybe og flyve.) —
Deraf: Klavren, en. ud. pl.

Kleg, en. og Kleg, adj. s. Klæg.

Klein, adj. [Jsl. klén.] liden, spæd,
spædlemmet, spinkel. Klein af Lemmer.
En Klein (fin, spæd) Stemme. (d. Tale.)
= Kleinmodig, adj. forsagt, mismodig.

"De vare Kleinmodige, for der var lidet
Bund." Jud. 8. 9. "Den Kleinmodige
bliver let modløs, fordi han kun besidder
en ringe Deel af Mod; men han er det
ikke altid: Mistilid t. sig selv og Rummer
gjør Kleinmodig." Sponon. — Kleinmalet,
adj. som har svagt, kleint Mæle. Kleins-
med, en. En Laasemed. Kleintærende,
adj. smaatærende. (Arrebo.) = Kleinhed,
en. ud. pl. Bestaffenheden at være klein.
(W. S. D.)

Kleine, en. pl. - r. et Slags Bækkelse, der
tages i Smør eller Fedt. [J ældre Str.
forekommer Klein i lignende Bemark.
En. Kleinat.]

Klette, Klettelig, s. Flætte, Flættelig.

Klem, en. (uforanderligt og ud. Artis-
felen foran Ordet.) 1. paa Klem, Vins-
buet, Døren staaer paa Klem i: næsten
luffet, men dog aaben; saa nær luffet, at
den kunde flemme. 2. figurl. Jund, Gf-
tertryk i mundtlig ell. skriftlig Tale. Det
har ingen Klem m, hans Tale. Den Tale

har Fynd og Klem. "Et Hoved, talte Fredens Sag med Fynd og Klem." Storm. — Klemhage, en. Et Bødderredskab, hvormed Endebaandene spændes p. Karrene. Klemstrue ell. Klemmestrue, en. et Redskab t. at klemme Ting sammen ved Krafsten af en Strue.

Klemme, en. pl. - r. 1. Redskab til at klemme med; s. Gr. Jldklemme. Rigets Klemme kaldtes tilforn Rigets store Segl. (Deraf: Klemmebrev.) 2. ud. pl. Tilstanden, at klemmes; Sted, hvor man er i en Snevring, hvor man ikke let kan komme ud. At sætte en Bog i K. At komme, være i Klemme. 3. en frampeagtig Sygdom hos Menneſter og Dyr, hvorved Klævebenene drages sammen, saaledes at Munden kun med Bøld kan aabnes. Trismus. Mundklemme. 4. figurl. Betrøst, Forlegenhed, Nød. "Den Edderfugl var haardt i Klemme." Gvald.

Klemme, v. a. Klemte (Klemmede), Klemte. [K. k l e m m e n. jvf. Flam.] 1. trykke haardt, paa en smertelig Maade. Skoene Klemme. 2. trykke noget fast ell. tæt imellem to Legemer, ell. med en Klemme. Krebsen Klemmer med sin Klo. At Klemme sin Finger imellem Døren (og Armen.) At Klemme en Dør til (eller i.) Han Klemte sig tæt op til Muren. At Klemme med en Tang. Klem til m. Tangen! — figurl. nøde, tvinge een til noget. (dagl. Tale.) At Klemme paa, drive, stynde paa noget. (d. T.) = Klemmejærn, et. Jernredskab til at klemme med, Klemmeredskab, et. ethvert Redskab som bruges til at klemme. Klemmering, en. Ring, der sættes paa noget for at klemme det tæt sammen. (Amsbergs Ordb.) — Klemmen, Klemning, en. Gierningen at klemme. — Klemmelse, Klemfel, en. Tryk, Trykning, det, at klemmes. (s. Beklemmelse, Hierteklemmelse.)

Klemt, et. pl. d. s. Lyd af Klemten. Vi hørte kun eet Klemt.

Klemte, v. n. 1. (har.) slaae langsomme, afmaalte Slag m. Knevelen p. Kloffen; i Alm. for at tilkiendegive Jidsvaade. At Klemte m. Kloffen. — Klemten, en. ud. pl.

Klenodie, et. pl. - r. en kostbar, dyresbar Ting; en Stat, Belønning. Rigsklenodier, Smykker, som bruges v. Kongens Krøning. [K. Kleinod. M. A. Lat. clemodium.]

Klepper ell. Kleppert, en. [Jsl. Klepphestr. K. Klepper. N. S. kleypen, løbe hurtigt.] en liden, men raſt Hest.

Kleptæ, et. Træstykke paa et Træ. (Er et jydsk Ord. s. Begtrup om Agerd. i Jnl. I. 407.) jvf. Klapgrime, Klaptør.

Klerk, en. pl. - e. [af Lat. Clericus.] en Præst, geistlig Mand.

Klev, en. pl. - er. en snever, skarpt afstaaen Fjeldkloft. (Norſk.)

Klever, (en lrt.) s. Klover.

Klid, et. n. s. collect. [Et. K. Chl. K. l e v e. Sv. Kli.] Smæddeskallen p. visse Kornarter, som sættes i Melet. "Hvis Dyd, naar Rangen sig fra, befindes Klid at være." Falſker. I blande K. i Brødet. Hvedekliid. (Kornkliid.) = Klidbrød, et. B. af Klid blandet med Klid. Klidpose, en. hvori Klidet falder ved Melets Egn.

Klidvand, et. varmt Vand, st over Klidet, adj. fuld af Klid. Klidet B.

1. Klif, en. Smitte, Plet, Spde. Jsl. Talemaade: At sætte en K. paa eens Rans. Det er en Klif paa hans ærlige Rans.

2. Klif, ud. Art. At slaae Klif, som om Bøssen, naar Fængstrubdet ikke faar Jld. — figurl. Det slog Klif for ham: det lykkedes ham ikke.

Kliffe, v. n. 1. (har.) slaae Klif. Træsen kliffede for ham.

Klima ell. Klimat, et. (i pl. altid Klimater.) 1. egentl. en Deel af Jordkloden beliggende imellem to Kredse, som runde jævnløbende m. Equator. De hede, varme tempererede Klimater. Det br. dog ogsaa om enhver større ell. mindre Egn paa Jorden m. Hensyn til Veirliget og Luftens Beskaffenhed. 2. Veirligets Beskaffenhed i en vis Egn. Mange Lande have nu et mildere Klima, end i gamle Dage. = Klimafieber, en. Feber, som i Alm. de hede søges af, der flytte til et hede Klima for et koldere. — Klimatist, adj. som hører til Klimatet.

Klimp, en. pl. - er. [Jsl. Klimpa] en liden sammenhængende stor Masse; en klump (især af Jord. Job. 38.) En Jordklump. = Klimpegn, en. Egn, hvor Jorden er klimpet ell. fuld af Klimper. (Saggesen.) Klimpevaltsse, en. Et Agerdringsredskab t. at giennemføre og adskille Jordklumper. (Olussen. Dec. Ann. VII 33.)

Klimpre, v. n. (har.) frembringe en sagte Klang, saasom v. at røre Metaller der ell. Strange. At Klimpre p. en Hark, et Klaveer. — Deraf: Klimpren, en.

Kline, v. a. 1. [Jsl. kline] glæde sig fast ell. tætte noget m. en flæbende Materie. At Kline Blade ind i en Bog. Kline Papir p. Væggen. At Kline (tillike) et Revne. At Kline en Væg: luffe den med Leerklining. = Klineleer, et. L. som bruges til Klining. Kline loft, et. L. der er klineet som en Væg. Klinepæ, en. Redskab til at kline Vægge med. Klinevox, et. Vox, som bruges til at kline i Sprækker. (M. G. Ravn.) Klinevæg, en. leerklinet Væg. = Kline, en. pl. - den, som arbejder med at kline. Klinevæg, en. pl. - er. 1. Hverken af kline. 2. det, som er klineet paa. Det er Klinevæggen falden af.

Klinge, en. pl.-r. [Z. Klinge.] Glas
i en Kaarde, Daggert ell. et lignende
ben. Kaardeklinge, Sværdklinge.
ren aldrig sad paa Spidsen af en Klin-
felt. At gaae een p. Klingen, trænge
p. een m. Waaben, ell. figurl. i Ords-
: bringe een i Forlegenhed. "Den Ans-
derimod ham stærkt p. Klingen gik."
b. (P. P.)

Klinge, v. n. (har.) Fling (fjelden:
gede), Flinget. [Zsl. klingia.] 1. give
ng fra sig, lyde m. Klang. En Flingende
tm, Biælde. Med Flingende Spil. Det
ig i Sarpens Strænge. "Bed saadant
d det sang og flang i hendes Røfter."
b. (P. Paars.) 2. figurl. deels om
en, ikke egentlig flingende Lyd (Dette
Flinger ilde); eller blot om Taleus
røft (Det flinger unaturligt, at bruge
danne Talemaader); deels om Maaben,
paa noget optages af den hørende.
Fling godt, ikke godt i hans Øren.
Klingedigt, Klingerim, et. Sonnet.
Syn. Roth.) — Klingen, en. Biæl-
nes uophørlige Klingen.

Klinger, adj. som lyder fint, skarpt.
Flinger Lyd. Hans Flingre Stemme.
et Flingre Panegal." Ringo. (Udg. 1827.
430.) "Jo Flingere Lyd, jo haardere
tm." Bording. I. 312. "Med Flingre
d at quæde." Grundtv. (Blowulf. 265.)
Klingre, v. n. 1. (har.) et v. frequent.
Klinge, der udtrykker en mere fin eller
ger Lyd, end dette, og tillige dens Glens-
else. Hvor længe vil du gaae og Flingre
de Biælde? Pengene Flingrede (ikke
ng) hen ad Gulvet; Ruderne falde
grende (ikke Flingende) ned p. Gaden.
Man siger: en Flingrende (fjeldnere:
gende) Frost : en reen og stærk Frost,
er den snees og tisdækkede Jord ligesom
grer under Fædderne.

Klink, v. a. en Børneleg, hvori Penge
es mod en Bæg. At spille Klink.

Klinke, en. pl.-r. [Z. og S. Klinka.]
tuffelse paa en Dør, som bestaaer i et
n, der falder i en Hage i Dørfarmen
infchage.) 2. flade Metalkrampe, hvori
noget holdes sammen, ell. sønderbrudte
ig (Glas, Porcellain) igjen forenes. =
infabaand, et. Snor, hvormed Klinken p.
Dør bevæges. Flinkbygger, adj. om
a Fartsier, der ere saaledes byggede, at
Planke ligger m. Ranten ovenpaa den
en. (s. Krævelbygger.) Deraf: Klin-
ygning, en. om denne Bygningsmaa-
af Stibe. Klinkfald ell. Klinker-
g, et. Krampe ell. Sværjern over Klink-
, hvori den bevæges op og ned. Klinker-
je, en. (s. ovenf. Klink, 1.) Klinker-
r, et. bevægeligt Jern, som gaaer igien
a Døren, s. at kunne oplukke Klinken
nfor, Klinkelaas, en. kunstig Klink m.
Danst Ordbog. I.

enLaas. (B. S. D.) Klittenagle, en. og
Klinkesom, et. et Som, som klinkes ell.
nettes; en Metnagle. Klinketrykker, en.
det Redskab, hvormed Klinken oplukkes,
naar det er fast (Klinkjern.)

2. Klink, en. pl.-r. et Stags smaa,
lette, haardt brændte Muursteen. Hollands-
ke Klinker.

1. Klink, v. a. 1. banke et Som, en
Bolt eller Nagle, som er drevet igennem
Træ, flad i den tynde Ende, for at det
kan holde bedre fast. 2. sammensætte med
Klinker (2.) At klink et Fad, en Tøller-
ten. — Deraf: Klinkning, en.

2. Klink, v. n. 1. (har.) støde noget
(især Glas) sammen, at det giver Klang.
At klink m. een (i det man drikker med
ham.) At klink m. Glassene. — Klinken,
en. ud. pl. Klinken med Glassene.

Klint, en. pl.-er. [Zsl. Klettr. jvf.
Klit.] et Fjeldberg, en maadellig Bierghøide,
Bergstrækning v. Havet. Møns, Støvs
K. "Klint er en nogenlunde høj Deel af et
Land, som m. en næsten lodret Side vens-
der ud til Vandfladen." Müller. = Klints
bred ell. Klintebred, en. den yderste Rand
af en K. eller Straubbredden under en K.
Klintbrud, et. Sted, hvor Klintsteen bryd-
des. Klintespids ell. Klintspids, en.
den øverste Top af en K. Klintsteen,
pl. Steen, som brydes paa en Klint.

Klinter, en. ud. pl. et Ufrud i Korn.
Agrostemma githago. = Klintebrod,
et. B. hvori der er megen Klint. Klint-
tefuld, adj. En Klintefuld Ager. Klintes-
korn, et. Klintens Froskorn. Klintesold,
et. Sold med smaa runde Huller, hvori
Klinten sælbes fra Kornet. (Golding.)

Klip, et. pl. d. s. Snit m. en Sax. At
gøre et Klip i noget.

Klipst, en. (egentl. Klippest.) visse
Tørstearter, som kaldes saa, fordi de, først
saltede, ophænges p. Klipper s. at tørres.
Saaledes ogsaa: Klipstuller, en. Tuller
tørret paa samme Maade.

Klippe, en. pl.-r. [Zsl. Klippi, en
Klump, Masse.] en stor og isoleret Steens-
masse; en enkelt Deel af et nægent Fjeld.
(Bjerg og Fjeld bruges derimod sædvanl.
om større Klippemasser.) "Bed Klippe for-
staaes et Bjerg af fast Steen. Ligesom man
v. Ordet Klippe tager Hensyn til Bjergs-
massens Fasthed, saaledes p. Fjeld især til
dens Høide." Müller. En K. i Havet (et
Skær.) Korallippper. At bestige en Klip-
pe. = Klippeblok, en. En stor, uformelig
Fjeldsteen. (Dhlenschl.) Klippebrud, et.
1. et fra en K. afrevet Stykke. (B. S. D.)
2. Brud, Revne ell. Steenbrud i en Klippe.
Klippebygger, en. den, som bygger, boer
p. en K. (Arrebo.) Klippebæk, en. B.
som falder ned fra Siden af et Bjerg.
"Med glennem Fjeldet dandsed en sølvklar

Klippebæst. Øhlenschl. Flippedanget, adj. dannet som en K. Klippeegn, en. en. Fjeldegn. Klippeelv, en. Elv som rinder imellem Bierge. Klippefast, adj. fast, uroffelig som en Klippe; grundfast. Klippefuld, adj. som har mange Klipper; bjergfuld. Et Klippefuldt Land. Klippegang, en. Gang, som fører op ad en Klippe, ell. er indhugget i en K. (J. E. Seiberg. Psyche. 75. 86.) Klippegrund, en. En Grund, som bestaaer af Bierg ell. Klippe. At bygge et Huus paa K. En Klippegrund i Havet. Klippehaard, adj. meget haard. Klippehal, en. Hal ell. Hal i et Bierg. (Øhlenschl.) Klippehule, en. Hule ind i et Fjeld; Bierghule. Klippehvælving, en. En ved Natur eller Kunst hvælvet Klippehule. Klippekløft, en. Biergkløft, Fjeldkløft. Klippekyt, en. Kyt, som bestaaer af Klipper, bjergig Kyt. Klippeland, et. bjergigt Land, Biergland. (Grundtv.) Klippeleie, et. Leie p. en Klippe. (M.) Klippeluft, en. Biergluft. (Øhlenschl.) Klippemalm, en. Malm ell. Erts, som indeholdes i Klippen ell. Bierget. "J. Steen og Klippemalm." Arreboe. (Heraem. 182.) Klippemos, et. Fjeldmos. Klippemuur, en. En steil Klippe, der reiser sig, lige som en Muur. Klipperede, en. Fuglerede paa en Klippe. (Arreboe. Heraem. 203.) Klipperovne, en. Røve, Sprække i en K.; Klipperist. Klipperis, et. Et Rist, en Grund i Havet, som bestaer af Klipper. Klipperist, en. Klipperovne. (Øhl.) Klippested, et. d. s. s. Biergstred. Klippestat, et. Biergstat. Klippestids, en. den øverste Spids eller Top af en tegledannet K. Klippepring, et. 1. Rildvæld i en Klippe. (B. S. D.) 2. et Spring fra en K. Klippesteen, en. Fjeldsteen. Klippesteil, adj. steil, som en brat Klippe. "Gaa Klippesteil og rante i Wolden findes kunde." Bording. (II. 421.) Klippestrand, en. Strand eller Kyt, som er bjergig, som dannes af Klipper. "Hvilke hvide Klippestrande stige hist af mørke Sø?" Ingem. Klippestykke, et. en betydelig, fra et Fjeld løsteven, ell. særskilt forekommende Steenmasse; eller en fremstaaende Deel af en Klippe. (Bagg. Eabyr. II. 9.) Klippestærk, adj. overmaade stærk. Klippetind, en. d. s. s. Klippestids. Klippevei, en. Vei, som er banet p. Klippegrund. (P. E. Müller.) Klippevæg, en. En stor og jævn Side af en Klippe; en Fjeldvæg.

Klippe, v. a. 1. [361. klippa.] Støre m. Sar. At flippe Gaaret; flippe Lerred, Gaar, Træer, Pækker. At flippe et Stykke af. At flippe ind i et Stykke Løi. At flippe et Brev op; flippe et Baand over. At flippe sig i Ringene. At flippe Lerredet, Klædet til. At flippe Figurer ud i Papir.

— figurl. formindste. Hans Indtomler er meget flippede. = Klippetid, en. Tid da Gaarens flippes. — Klipping, en. pl. Klipper, en. ud. pl. Stærningen at flippe hold op m. den Klipper! — Klippe, v. n. 1. At flippe (blinde) ad Dinene. s. glippe.

1. Klipping, en. pl. -er. Stundet af ulden paa af et Lam, slaget efter et Hansdag. (jvf. Analing.)

2. Klipping, en. pl. -er. et Slogt i Mynt i ældre Tider.

Klir, et. -klirrende Lyd, Klirren. "Lidret af Sværde." Gvald. "Klir af Sværterne." Øhlenschl. (Helge. S. 194.)

Klirre, v. n. 1. (har.) bruges om klirrende, skarpe Lyd, som høres i Luften naar en Kaarde slædes mod en anden, eller Glas sønderslaaes, eller dsl. Sættes Klirrede. Klirrende Spor. "Naar En Klirrer og Spydets hviler." Bagg. "Hvorter reise sig, og Lænker Klirre." Aia. Deraf: Klirren, en. ud. pl. Sværdeklirrenes Klirren.

Klister, et. s. Klyster.

Klister, et. ud. pl. [361. Klistu.] en. sei, bindende Materie, hvormed faste Ting mer forbindes. Stivelsklister, Klister = Klisteragtig, adj. som ligner K. Klisterhorn, et. d. hvori Stomagerne gemmes deres K. Klisterpotte, en. Potte, hvori Klister koges.

Klistre, v. a. 1. forbinde, sammensætte m. Klister. At klistre noget sammen; klistre et Blad i en Bog. (Klistre sammen i dagl. S. ogsaa som v. n. Dine Klister sammen.) — Deraf: Klistring, en.

Klit, en. pl. -ter. [361. Klettir, en. Klit, Klint. Sv. Klint.] Sandbatter i Sanden, især dannet af Flyvesand; ogsaa en Strækning af slige Batter (og da m. pl. At boe i Klitten, plante i Klitten.) Klitter, løse Sandbatter, som bruges for Binden. = Klitterbeide, et. Arbejde ved Klitternes Fredning og Beskyttelse. Klitbatter, en. d. s. s. Klit. Klitbælt, et. en stor Klitbatter. Klitbo, en. Hus bygget i Klitten. Klitregu, en. Hus hvor Klitter og Flyvesand findes. Klitfaar, et. Faar, som gaar p. Græs i Klitten. (Langebet.) Klitfoged, en. En sønemand over Plantning og Beskyttelse af Klitterne i en vis Deel af en Klit. (Begtrup om N. Jylland. III. 217.) Klitterfredning, en. Klitternes og de i dem plantede Værsters Fredning. Klitregu, en. Bondegård i en Klit. Klitregu ogsaa: Klithuus. Klithuus, s. Klitregu. Klithugst, en. En Hugst af asphugge de i Klitterne plantede Træer. Klitreise, en. En Reise i Klitterne ell. befalet at gå, som ved Klitterne.

Klitsogn, et. Sogn, hvort Klitter es. (Dalgas Bestr. over Ribe Amt.) rstrækning, en. Ryststrækning, hvort Klitter findes. **Klitterov**, en. Tørv, som es i Klitegne. **Klitvippe**, en. Sædpe af Klittag ell. Sielme, som affæres samles til at besaae Klitterne med. (Sagrup om Jnl. III. 222.) **Klitværm**, Børn mod Sandflugt og t. Klitternes dning. **Klitvært**, en. B. som groer Klitter og Flyvesand; Sandvært.

Klittag eller **Klittetag**, n. s. [af det ste Tag s: Tættehalm.] en Rørplante, i vore hyppigen i Flyvesand ved Havet, tjener til at fæste og dæmpe den; Siels, Senegræs. *Arundo arenaria*.

Klo, en. pl. **Kløer**. [Jæl. *Klō*.] 1. de se, frummede Negle v. Fugles og nogle ttedyr's Tæer. Rattens **Kløer**. Ornen sin **Klo** i Kammet. 2. Tænger eller ire, hvormed Krebs og lignende Dyr ere spæde. **Krebsflo**, **Hummerflo**. 3. **Klō** i Gaffelen, til Skibs: den nederste Ende Gaffelen til Mesanen. (jvf. *Klov*.) = **høhammer**, en. Hammer med kløftet n, hvis ene Flig er længere end den den. (B. S. D.)

1. **Klod**, en. (fort o.) pl. **Blodder**. [Jæl. *klōt*.] en rund Knap ell. Kugle. (fielden.) værdets **Klod**. (*Klodde*. P. Clausen.) 2. **Klod**, en. (fort o.) pl. -de, i Jplid og Fyrn: d. s. s. Plag.

Klode, en. pl. -r. [af f. *Klod*. Lat. *glossa*.] et rundt Legeme, en Kugle. (fielden en om Jorden og andre Himmelleger.) **Klodfloden** ell. **blot Kloden**. At sejle rundt i **Kloden**. En Jord- og **Himmelklode**, *bus terrestris, coelestis*. = **floderund**, i. fuglerund. (Arreboe. *Seraem*. 55.)

Klods, en. pl. -er. [J. *Klotz*.] 1. et st, udannet Stykke Træ. 2. en Tøffel i tykke Træsoiler. At gaae m. **Klodser**. (Roth.) 3. figurl. et plumpt, ubehøvlet ubehændigt Menneske; en Dømer, Tøler. (i d. Tale; *Klodrian*. M. S. *Klōdret*; og formodentlig beslægtet m. **Flus** e. At bære sig ad som en *Klodrian*. En *Klodrian* er den, som af ubehændig d gør noget galt." P. G. Müller.) = **klodsregning**, en. **Cubitregning**. (Roth.) **klodssto**, en. et Slags Sto m. Træklo d under, som Fruentimre bruge i flet are. **Klodstørv**, en. tykke Trædstørv. **Klittetørv**, som dannes uden Former. (J. S. *Formetørv*.) it. store Skæretørv Rosens øverste Størpe.

Klog, adj. [Jæl. *klōkr*. Sv. *klok*. M. S. *loof*. A. S. *gleaw*.] som har en, især v. gtsomhed og Erfaring erhvervet, v. Nas anlæg fremmet Indsigt i Tingens Sam enhæng og Livets Anliggender; som foræ raet at stille sig i ethvert Tilfælde, bes øtte enhver Omstændighed og til sit Vies

med vælge de tienligste Midler; ligel. om det, som virkes, udrettes, tilveiebringes v. denne Egenkab. "En Klog Mand vil altid det Gode, fordi det er det rigtige; naar en fin Mand vil det, da er det, fordi det nu fører til hans Maal." **Sporon**. Et Klogt Raad, Anslag, Foretagende. "Af Skade bliver man Klog, men fielden rig." **Ordspr**. 2. i dagl. T. om den, som har Indsigt i, forstaaer sig p. noget vist (med præp. paa.) At være Klog paa sin Fordeel, p. Himlens Rab. Jeg kan ikke blive Klog derpaa (saae Indsigt dert; komme under Veir dermed.) Dgsaa om den, som har almind. Menneskeforstand, ell. Anlæg til Klogskab. Han er ikke Klog, ikke ret Klog. Han bliver aldrig Klog. Et Klogt Barn. = **Klogelig**, Klogt, adv. m. Klogskab, p. en Klog Maade. "Derfor vil Klogelig skæde enhver Eellighed t. Strid." **Basth**. "Nu, I Konger! handler Klogeligen." Ps. 2. 10. — **Klogskab**, en. ud. pl. **Egenskaben**, at være Klog; Indsigt i Livets Anliggender og Evne til at stille sig i Bers den, til at vælge tienlige Midler til sit Viemed. (Visdom er en høiere Klogskab, en dybere Indsigt i Tingenes sande Væsen; hiin seer paa Tingene, paa Viemedet selv; denne p. Maaden at opnaae det.) "Visdom er altid Visdom; men det, som paa een Tid er Klogskab, er det derfor ikke strax p. en anden." **Sporon**. — **Klogskabslære**, en. s. som gaaer ud paa Klogskab, hvori Begrebet om Klogskab er lagt til Grund. **Klogskabsregel**, en. Forstrift, Leverege, som Klogskab tilfiger.

Kloffe, en. pl. -r. [M. S. *Kloffe*. T. *Glocke*. G. *Clock*.] 1. egentl. et-huult og rundt Redskab, oven til luffet og smalt lere, nedentil aabent og videre, som man ved en indeni hængende Knevel, ell. stundom v. Hammerslag udenpaa bringer til at give Klang. At ringe en K.; time, flente med Klofferne. En **Bordkloffe**, **Huuskloffe**, **Portkloffe**, **Madkloffe**. 2. et Uhrværk, som ved Slag tilkiendegiver Tiden og Timerne; et **Seierværk**. **Kloffen** slaaer, viser tolv. At stille **Kloffen**. Hvad er **Kloffen**? (s: hvad Tid p. Dagen er det?) **Kloffen** to venter jeg ham. 3. uegentl. a) adskillige Ting, som i Skikkelse ligne en K. En **Glasfloffe**, **Dykkerfloffe**. b) en Blomst af kloffedannet Form. c) et Underflørt, som Qvindfolk bruge. En **Bomuldsfloffe**, **ulden Kloffe**. En **Barnesfloffe**. = **Kloffearm**, en. Træt, der gaaer ud fra Kloffearelen, og hvori Rebet er befæstet, hvormed Kloffen ringes. **Kloffeareal**, en. En i Tappe bevægelig Sielke, hvori Kloffen hænger. **Kloffeblomst**, en. kloffedannet Blomst; i Særdeleshed af Planteslægten *Campanula*. **Kloffedaab**, en. den catholiske Ceremonie, at bære og navngive en K. **Kloffedannet**, adj. i

Stiftelse lig en K. Klokkesaar, et. F. med en Ilden Klokken om Halsen, der leder en Fløt. figurl. et ensfoldigt Menneske. (Rahbek. Tilf. I. 91.) Klokkeseform, en.

1. Stiftelse, lig en Klokkes. 2. Form, hvori en Klokke støbes. Klokkese, en.

et Slags Frøer, der give en huul Lyd; Peder Dres Frøer. Rana hombinata. Klokkeshammer, en. S. i et Selerværk, som v. at falde p. Klokken slaaer Timer og Kvarteer. Klokkeshul, et. d. s. f.

Klanghul, Lydhul. Klokkeshuus, et.

en Træbygning, hvori Kirkeklokker hænge i St. for i et Taarn. Klokketlang, en.

Klokkers klingende Lyd. Klokketnevel, en. f. Knevel. Klokketo, en. (f. Klokkesaar.)

Klokkelyd, en. enhver Lyd, som frembringes v. en Klokke. Klokkemalm, en. blandet Malm, hvoraf Klokker støbes.

Klokkeping, n. s. pl. P. som betales til Kirken for Klokkers Ringning. Klokkereb, et. K. hvormed en K. ringes.

Klokkerem, en. tyk Læderrem, hvormed Knevelen spændes i Klokkeringen. Klokketfang, en. Enden af et Sangværk.

Klokketfast, et. Gaandfang p. en Bordklokke. (B. S. D.) Klokketuum, et. d. s. f.

Klokketuum. Klokketlag, et. Et enkelt Slag, som en Klokke (2) giver. Klokketflæt, et.

Bestemmelsen af et vist Tidspunkt efter Klokken. At indfinde sig til, at sætte een et vist K. "Der maa være et indvortes Uhrværk hos enhver især, efter hvilket man regner sit Klokketflæt." Eilschow.

Klokketnor, en. Snor, hvori man trækker f. at ringe p. en Huusklokke. Klokketspær, et. f. Klokketaarn, Kirkespær.

Klokketespil, et. d. s. f. Klokketang. Klokketstabel, et. Stilleværk af Bieller, hvori en Klokke hænger.

Klokketstang, en. Stang hvori man trækker f. at ringe p. en Dør ell. Portklokke. Klokketstol, en. d. s. f.

Klokketstabel. (Moth.) Klokketstræng, en. Stræng af Staaltraad, hvorved en Huusklokke bringes til at give Lyd.

Klokketarn, et. T. hvori Klokker ere ophængte. Klokketist, en. d. s. f. Klokkerem. (Moth.)

Klokketviser, en. Tidviser p. et Uhrværk. Klokker, en. pl. -e. tilforn (og under tiden endnu p. Landet) den, hvis Bestilling er at ringe Kirkeklokkerne, en Ringer; nu: den fornemste Underbetjent v. Klostredt.

Klokkerembede, et. en Klokkers Bestilling. Klokkerkone, en. En Klokkers Hustru.

Klokkerpenge, n. s. pl. P. som gives Klokkeren f. at tegne til Altergang; Legpenge.

Klore, v. a. (af Klo.) krabse, rive. (Moth. Moth. Suhm.)

Klos, adv. [G. close.] tæt ved, tæt ind paa, Klos til; Klos paa. (br. hyppig gen til Skibe.)

Kloster, et. pl. Klostre. [f. claustrum.]

1. en affondret, indelukket Bygning, hvori leve et enligt og andægtigt Liv. lig

Såmfundet af de p. et saadant Sted leve de Personer. At gaar i K. give sig i K. forestaae, forlade et K.

2. i lutherisk Lære: en Stiftelse, hvor ugifte Piger og Enter nyde Bolig og Opbald til de sig ell. dse. Et Frøekloster, Jomfrukloster, Frueløster. Klosteret v. Kiebenhavns Universitet: en Stiftelse til Understøttelse for 100 Studenter. = Klosterbetjent, en.

B. i ell. ved et Kloster, som ei har givet Klosterløfte. Klosterbog, en. B. som

hører, bruges i et K. Klosterboud, en. B. hvis Gaard tilhører et K. Klosterbroder, en. Munk ell. Særbroder i et K.

Klosterbrug, en. Anvendelse til Røttelse af Ele for et Kloster. "Han havde formaaet Kongen til at give dette Gods hen til Klosterbrug." Suhm.

Klosterbygning, en. B. hørende til et K. Klosterdel, en. i Sletdaler (4 Mark) som efter Art 17 i Stedet f. Spilning gaves Studenterne v. Communitetet ell. Klosteret i Kisteb.

Klosterdønt, en. Gjerning, som sker i et Kloster, hører til Klosterlivet. (Bogge.) Klosterdragt, en. den D. som er forbeholdet Munke og Nonner at bære.

Klosterfoged, en. den Betjent ell. Klostermand, som har Opsyn med Klosterskolen.

Klosterfolk, pl. Munke, Nonner. Klosterfrihed, en. Frihed, som Reglerne af stede Munke og Nonner under Klosteret.

"Man finder ikke, at den sædvanlige Klosterfrihed er bleven ham indskrænket." Bandal. (Mindesm. I. 290.) Klosterfrue, en. Klosterfrøken, en. En Gæst adelig Jomfru, som har Plads i et Kloster (2.)

Klostergaard, et. G. ved et K. især en firkantet, af Klosters Bygninger indelukket Gaard. Klostergang, en. G. i et Kloster, ell. omkring Klosterskolen.

Klostergive fig. v. rec. gaar i Kloster. (Hvilsfeld.) En Klostergiven Jomfru: Nonne. (Golding.) Klostergods, en. Jordegods, tilhørende et K.

Klosterjomfru, en. 1. tilforn: en Nonne. (H. Taussen.) 2. f. Klosterfrøken. Klosterkirke, en. en til Klosteret hørende Kirke, hvor Munkene ell. Nonnerne holde Guds

tiensete. Klosterlem, et. Hospitallium (da Hospitaller ell. Fattighuse heres i det tidlige tidsalderes Klostre.) Klosterlem, et. flint Lærred. (Holbergs Er. Munkene.) Klosterlevnet, Klosterliv, et. det Liv som Munke ell. Nonner efter visse den

regterne Regler maa føre i deres Kloster. "Bel oplærte i Klosterlevnet." Guldberg.

Klosterlov, adj. siges om Munkene, som have bestemt dem til at gaar i et Klosterlyst, en. Lyd til at gaar i et Kloster.

Klosterløfte, et. *f.* som et Mandfolk eller æntimmer aflægger, at ville indtræde i geistlig Orden og leve efter dens Regel. **Klostermark**, en. Mark ell. Ager, som tilhører et Kloster. **Klostermuur**, en. *M.*

omgiver et Klosters Bygninger, Gaard Have. **Klostermø**, en. Klostersøster, *rine.* (*J. Friis.*) **Klosterport**, en. *P.* i Klostermuren. **Klosterprovst**, en.

des Provsten, som forestaaer Communisitet i Kjøbenhavn, og den Adelsmand, som forestaaer et Frøentkloster i Holsten. **Klosterpræst**, en. *P.* ved et Nonne-ell. et Frøekloster. **Klosterregel**, en. Forfæst,

de, der leve i et Kloster (*i*) maae rette efter. **Klosterret**, en. den Ret, som des over en Munk ell. Nonne, der har seet sig. **Klosterstif**, en. Stif, som

der Reglerne følges i et *K.* **Klosterale**, en. Stole, som holdes i, ell. er forenet et Kloster. **Klostersøster**, en. Nonne. **Klosterugt**, en. Orden og dens Overhol-

se i et *K.* **Klostervang**, en. den ang, som Klosterløftet og Klosterlivet fører. **Klosterøvelser**, pl. religiøse øvelser som foretages i et Kloster.

Klov, en. pl. Klove (eller Kløve.) *el. Klauk. Sv. Klöv. f. Kløve og Kløft.* kløstede Horn p. nogle Pattedyrs Fødder. Saa at Klov imod Klov, Horn imod

horn regnes." *D. Lov. III. 13. 29.* "Kløvet tigger Drøv, og den har ikke Kløve." *Moseb. 11. 4.* ("En Hare tigger og Drøv, men han stiller ikke Kløvene ad." *11. 6. b. 1550.*) "Intet Dyr's Kløver skal røre."

Ezech. 32. 13. = Klovdyr ell. Kløvdyr, et. Dyr som har kløstede Fødder ell. Klove. (*Jsl. Klauddyr.*) **Klovjav**, en. Slags Plankejav. (*B. S. D.*) **Klov-**

syge, Klovesyge ell. Kløvesyge, en. En sygdom i Kløvene hos Hveddyr. (*B. S. D.*) **Klov**, en. [*L. Kloben.*] en Tang at tage noget med. En Jernklov, Ild-

svov, Jernklov. (*B. S. D.*) **Klove**, en, pl.-r. [*L. Kloben.* Den mindelige Bemærkelse er et kløstet Redskab.] 1. et Træ, som lægges om Halsen

Drøv, f. at binde det fast i Baasen; en Klove. (*N. S. Klove.*) 2. Bolt og Træn, som Forbryderes Hænder og Fødder sættes i. (forældet.) "Indsæt dine Fødder i dens Stok, og din Hals i dens Klove."

ir. 6. 26. "At ligge i Klover og Jern." *ibid.* (Gaandklover. *Sir. 21. 21.*) = Klovebaand, et. *B.* ved Kloben, hvormed Drøvet bindes til Baasen. (*Dec. Mag. 371.*) Klovebinde, v. a. 3. at binde

Klove (*i*.) At Klovebinde Drøv. **Klovebunden**, adj. v. bunden v. Klove (om Drøv, der holdes paa Stald.) Et Klovebunden Hoved. **Kloveles**, adj. Klove-

st Drøv, som ei er bundet. **Klub** ell. Klubbe, en. pl. Klubber. [*Eng. Club. Sv. Klubba.*] 1. et kort, tykt Stykke Træ; en Kalle. (forekommer i ældre Skr. og br. i Norge.) 2. en Jordflump. (*B. S. D.*) 3. En Klub eller

Skrueklub kaldes en stærk og tyk Jernramme, hvori indsættes forskellige Skruesnit (de saakaldte Batter), hvilke, naar Klubben v. dens to Haandsfang ombredes, stræker af Jern ell. Staal.

2. Klub, en. pl. -ber. [*E. Club.*] et stuttet Selskab, der samles til indbyrdes Moro, og et saadant Selskabs Samlingssted. At være Medlem af en Klub, gaae ind i en Klub. At gaae (hen) i Klubben.

(Dette engelske Ord er traadt i Stedet for vort danske Gilde.) = Klubbal, et. Bal, som gives i en *K.* Klubgang, en. jævnlig Besøg i en Klub. (*Rahb. D. Tilf. I. 234.*) Klubgiæst, en. den, som er Medlem af,

og jævnlig søger en Klub. Klubliv, et. den Maade at leve paa, som i Klubber finder Sted. (*Rahb.*) Klubven, en. Person, m. hvem man i Klubben omgaaes som et Slags Ven. Klubvenskab, et.

Venskab, indskrænket til Klubben. (*Rahb.*) Klubvert, en. Spisevert i en *K.* Klubvæsen, et. Alt hvad der hører til Klubber og Klubliv. (*Rahb.*)

Klud, en. pl. -e. [*Jsl. Klutr.*] 1. et libet Stykke Løi, især gammelt ell. revet; en Lap. En linned, ulden *K.* "Ingen sætter en Klud af nyt Klæde p. gammelt Klæde." *Matth. 9. 16.* At lægge en Klud p. Saa-

ret; binde en Klud om Fingeren (hvorefter ogsaa kan forståes en længere Strimmel; heller ikke br. Lap i dette Tilfælde.) 2. et Klæde, som bindes om Halsen; Halsklud, Halsduk. (*Holb.*) = Kludebøde, v. a. 1.

lappe m. Klude. Kludebøder, en. den, som bader gamle Klæder; en Lappestrædder. (*Woth.*) Kludehandel, en. *f.* med Klude og gamle Klæder. Kludehynde,

et. Hynde m. Baar, sammensyet af brogede Klude. Kludekniv, en. Redskab, hvormed Kludene sønderføres i Papirfabriker. Kludekram, en. alle Slags gamle

melt, ubrugbart Løi. Kludekrammer, en. den, som handler m. Kludekram. Kludepapir, et. *P.* forfærdiget af linned Klude. (forstælligt fra Bomuldpapir.) Kludesamler, en. den, som gaaer om og samler

Klude t. Papirfabriker, som befatter sig m. Kludesamling. Kludeklub, et. *S.* hvor Klude og brugt linned glemmes. Kludestrædder, en. d. s. f. Kludebøder. Kludetappe, et. Guldetappe, sammensyet af Klude.

Klude, v. a. 1. lappe sammen af Klude, både m. Klude. En Kludet Trøie. (*B. S. D.*) Kluder ell. Kludrer, en. pl. -e. den, som gjør sit Arbejde daarligh, uforsvarligh; en Fustler. = Kluderagtig, adj. Kludesløst

gjort, fustleragtig. Kluderarbejde, et. og

Kluderværk, et. kluderagtig Gjerning. **Kludervare**, pl. flet giorte Vare. **Kludervorn**, adj. som arbejder flodesløst, kluderagtigt. — **Kluderi**, et. pl. -er. Kluderværk; Rapperi. "Med den Fliften og Bøden det er Kluderi." Ingemann.

Kludre, v. n. og a. 1. giøre Kludervare beide. At Kludre (fuste) i, ved noget. At Kludre noget sammen.

Kluf, et. 1. Enden, som en Høne giver, naar den ligger p. Egg ell. falder p. Kulslingerne. (Deraf: Klufhøne. W. S. D.) Om Rattergalens og Lurtebuens End. Baggelsen. 2. den End, som høres i Halsen v. hastigen at synke noget flydende. — Uegentlig: "Med Hyl i Skovens Kroner, og m. Strandens, Bølgers Kluf — blanded sig hans dybe Suk." Bagg. 3. en Saar, en Mundfuld Drikke. At faae sig en Kluf. (Holberg.)

Kluffe, v. n. 1. (har.) siges om Høns, der give bemeldte End; ogsaa om Raven (Grams Nucl.) og andre Fugle. "Romsmer Luna, Rattergalen Kluffer smt p. hendes Karm." S. Staffeldt. (Nye Digte. 151.) 2. At Kluffe af Glasen 3: drikke med en kluffende End. (Langebek.)

Klump, en. pl. -er. [Jsl. Klumbr. N. S. Klump.] 1. en sammenhængende eller uformelig Masse. En K. Bly. En Jordklump. (s. Klimp.) 2. særdeles: en af Meel eller Brød lavet Bolle. (N. S. Klump.) = a) Klumpdaler, en. et Slags meget tyk Solvmynt. — Klumpfod, en. pl. -fodder. en vanskabt og alt for tyk Fod. Klumpfodet, adj. som har Klumpsfodder. — b) Klumpebly, et. Bly, som støbes i tykke Stykker; modsat: Rullebly, Tavlebly. Klumpejern, et. 1. Jern, støbt i Klumper. 2. et Jern, dannet som en Sax med Klumper i Enderne, til at brænde Haartresser. (W. S. D.) Klumpemelt, en. Bollemelt. Klumpenuld, en. uld, hvort er mange Klumper. Klumpesviis, adv. i Klumper, i Klumpetal.

Klumpe, v. a. og rec. 1. giøre til en Klump, bringe sammen i Klumper. (Moth.) — Klumpet, adj. v. som er i Klumper; ell. som indeholder Klumper. Grøden er Klumpet. — Klumpe sig, recipr. antage Skikkelse af en Klump.

Klunt, en. pl. -er. [N. S. Klunt.] en Klods, Klump. — Kluntet, adj. flodset, ubehændig. (dagl. og lav Tale.)

Klyds, et. det Hul for paa et Stib, hvorigiennem Ankertougene lades ind. (Ogsaa: Klydsbat.)

Klygt, Flygtig, s. Kløgt, Fløgtig.

Klyne, en. pl. -r. [N. S. Klyn.] fed Mosetørn. (i Jylland.) Deraf: Klynearstet, adj. Klynjerd, Klynful (Lørveful), Klynspadel, og flere i Skrifter om Jylland forekommende Ord.

Klynge, en. pl. -n. en tæt samlet Mængde; især om levende Væsener. En Klynge Mennesker, Bier. Alle stode i en K. "Da ham stod det forsamlede Folks opmærksomme Klynger." Berg. = Flyngeviis, adv. i Klynge. "Og Ratte Flyngeviis i de Grupper male." Trolch.

Klynge, v. a. og recipr. 1. [Gy. a. cling, cling together.] a) recipr. samle sig hobevis, slutte, hængende sig ved. Bierne Klynge sig. Børnene Klynge sig om ell. til Moderen. "At Klynge sig i Masten." Evald. "Naar Børn sig om i Klynge ved snurrigt Eventyr." Baggelsen. b) v. a. At Klynge op. At Klynge sig op et Træ, op ad en Stang 3: arbejde sig op med Arme og Been. "At Klynge en op i Galgen" hængende ham. Baggelsen. "At Klynge noget sammen. (W. S. D.)

Klynge, v. n. pass. samle sig i Klange. Dvæget, Bierne Klynge. (Langebek.)

Klynke, v. n. 1. (har.) klage sig, jamne sig m. svagere Røst. En Klynkende Stemme. Ogsaa uegentl. At Klynke (klage) over de besværlige Tider. "Han Klynkede og jublede, beklagende sin Stand." C. Frimann. = Deraf: Klynken, en. ud. pl. — Klynker, en. den, som idelig klager eller klager sig. Klynkeri, et. pl. -er. idelig, gjentagen Klynken. — Klynkerst, a. klagende Røst. "Børn den Spædes Klynkerst, dæmp den Forladtes Raab." Trolch. Klynkestemme, en. En Stemme, som den Klynkendes; en klagende Stemme. (Kingo.) Klynketone, en. Klage tone.

Klys, s. Klyds.

Klyve, v. n. 1. ogsaa Fløve, Flyvet. (ha og er.) [Jsl. klifa, klifra. Sv. Klifa.] stige op ved at fløve. At Klyve op i Rødder, over et Gierde. At Klyve som en Kat. "I Gange man Fløve op i Masten." Berg. 2. "Hvo som Flyver høiest op, m. lød Falb til Jorden fastes." S. Blicher. (Da br. i St. for dette v. krybe, som dog naturlig har en forskjellig Bemarkelse.) = Deraf: Klyven, en. ud. pl. — Klyvetog, en. En Stang m. udstaaende Spæde i begge Sider og en Krog i Enden, til at klyve op ad som paa en Stige; jens Klyvetog. (Moth.)

Klyver, en. pl. -e. [maaskee af v. a. Fløve.] de forreste, træante Stokke. Storklyver, Middelklyver, Storklyver. = Deraf: Klyverbarduner, pl. Længde støtte Klyverbommen 3: den Stang, som paa Klyverne hejles; o. fl.

Klæbe, v. n. dga. 1. [N. S. kleba. I. kleben. N. S. kleven. Gr. γλα, kila.] a) neutr. blive hængende 3: formet til i Fugtighed. Beget Klæber ved Fingre. b) act. d. s. j. kline, ell. klevet at noget bliver hængende ved. "Hvi ligger du der det — og Klæber dig fast som en Jule træ

ampen?" Meisslings Theatrit. "I Gansens Blod han sin Kiortel Klæber." Vhschlager. = Klæbersteen, en. et Slags sten, hvoraf i Norge gøres Dyne, Gry og andre Ting. *Steatites cretaceus*. (rännich.) = Klæbrig, adj. (L. klebes.) som let klæber v. noget, som har en Fugtlighed v. sig. — Deraf: Klæbrig, en. ud. pl.

1. Klæde, en. (men aldrig med ubest. tikel.) ud. pl. det, man klæder sig i; æder, Klædning. At give een Fæden og æden.

2. Klæde, et. ud. pl. [Isl. Klædi.] et ags Uldstøi, som Mandfolk sædvanl. gaae i. At være K. Et Stykke Engelsk, sabant K. — Gen. Klædes br. som adj. i Klædestrøje, Klædesburer. = Klæbød, en. Bød, hvor en Klædekræmmer lger Klæde og andre Varer. Klædebrif, en. F. hvor Klæde forfærdiges.

Klædefarver, en. Uldfarver. Klædeandel, en. F. med Klæde. Klædeandler, Klædekræmmer, en. den, som

andler m. Klæde og flere til Paaklædning endende Varer. Klædelist, en. Rand, evet af grovere Uld, hvormed et Stykke læde p. begge Sider i Længden indfattes.

Klædemager, en. f. Dugmager. Klædemøl, et. Ipscet, hvis Larve fortærer læde. *Phalæna sarcitella*. Klædeopg, et. Udsalgsted f. Klæde. Klædem, en. Klædemøl. Klædeperse, en.

hvor Klæde og andre Uldstøier presses. Klædepialt, en. et afrevet Stykke Klæde, l. af en Klædning. (f. Pialt og Klud.) De skal forvandles som en Klædepialt." lingo. Klæderamme, en. R. hvori Klæde udspændes f. at tørres. Klædefax,

n. S. hvormed Klæde overflæres. Klædevalker, en. den, som tilbereder Klæde v. balfning. Klædevaret, pl. forskellige slags Klæde som Handelsvare. Klædeæver, en. Dugmager. Klædevæveri,

t. Sted, Indretning, hvor Klæde væves. Klædevævning, en. Vævningen, at være; t forfærdige Klæde.

3. Klæde, et. pl. -r. [Isl. Klædi.] 1. t Stykke Løi, tlenligt t. at bedække noget ned. At binde et K. om Hovedet, om Halsen. Deraf: et Bordklæde, Forklæde, haandklæde, Halsklæde, Riggklæde, Rulleklæde, Strøgeklæde, Tørklæde, m. fl. 2.

Klæder, allene i plur. Klædebon; det, som iener til Skuk, og tildeels til Prydelse f. det menneskelige Legeme. (f. Gangklæder, hverdagsklæder, Høitidsklæder, Overklæder, Underklæder.) Flinnede, uldne Klæder. Hun syer selv sine Klæder. At hjælpe en i, af Klæderne. Der er ingen Klæder v. Gengeklæder i Gengen. (Sammensættninger, som hertil høre, have Ordet Klæde sing.) = Klædeborste, en. K. hvormed

man børster Støv af Klæderne.

degjemmer, en. den, som har Klædevaring og under Opsyn. Klædefist, et. Klædefiste, en. Kammer, Kiste Klæder glemmes. Klædefuro, et.

Kurv til-at bære Klæder, væstet o. besl. i. Klædepragt, en. P. i S i Klædedragt. Klædestab, et. E Klæder glemmes. Klædestifte, et

stiftning af Klæder. (N. S. Bedel.) Klædestif, en. Stif i Klædedragt, Klædestif; Mode. "Fremmed Klædestif."

ding. l. 64. Klædestuffe, en. Stab eller besl. hvori Klæder glemmes. Klædesnor, en. S. hvorpaa væste klæder ophænges til Lørring.

Klædet, en. Klæders Væfning. (D. l. 14. 8.) Klædetov, et. L. hvor Klæder sælges.

1. Klæde, v. a. og rec. 2. isøre I give ell. tage Klæder paa. At flæ Klæde. Hun flædte Datteren i Silke. Hun flædte et Fig. At være flædt efter I

gaae flædt i Silke. At være for flædt. Han gaaer altid flædt i (Participlet sammensættes undertiden

Adjectiver: hvidflædt, sortflædt, vel — recipr. At flæde sig o: isøre sig der; ell. gaae flædt. Hun flæder sig

andres Hjælp. At flæde sig tarvelli At flæde sig paa, flæde sig af (isøre sig Klæderne.) At flæde sig om andre Klæder paa. Hun flædte alle

nene op o: gav dem nye Klæder. At flæde sig ud i Fruentimmerklæder (om et folk.) 2. beklæde. At flæde en Bo

Brøder, m. Skilderier. Klæde et E Planker. Engene flædes med Gr

heraf: Klædebon, et. [Isl. Bunad] behør:] ethvert Stykke, som bruges i flædning. Klædedragt, en. Art og

at flæde sig paa. Klædemon, et. (f. b. f. f. Klædebon. = Klædning, en. 1. det, som hører t. en Persons Paaklæ

hendes Klædning (Paaklædning) for meget om Karet. 2. et Sæt Klæder, et Dragt. (Ogsaa allene om Kiolen.) f

fig gisre en ny K. En ny Klædning være en gammel Dragt. "Dragt sædvanlige Maade, hvorpaa man

fig; Klædning betegner det Løi, f klæder Legemet, ell. som man bærer. kan tale om en Stands Dragt; m

om dens Klædning." Müller. hvormed noget er beklædt; Beflæ Klædningen p. et Skib. — Klædestykke, et. pl. -r. en enkelt Deel

Klædning (1 og 2.) Klædningsstøi, som bruges til Klædning.

2. Klæde, v. n. 2. (har.) synes at lade, passe sig; (saavel om Dragt, f

Adfærd og Handlinger.) Gort flædte fleste godt. Denne Kiøle, Dragt

henbe ikke. Det klæder ikke den unge (ell. hos den unge), at ville dable de Eldre. "For Alting vær besteden; det klæder alle unge Bøger godt." Baggelsen.

Klæg ell. Kleg, (B. S. D.) en ell. et. ud. pl. [N. S. Clæg. N. S. Klei. Isl. Kleggi, en sammenhængende Masse.] fed Leer; det fede Dynd, som udgør det saakaldte Marstrand. "Overst i Marstengen ligger Klæget, et Leerlag meer ell. mindre blandet m. Muld; men her for det meste ogsaa blandet m. Sand." Dalgas om Ribe Amt. 17. ("Blaaleer ell. Kleg, som er Fiordens Bundfald." B. Seibell om Hjørning N. 40.) = Klægslag, et. Jordlag, som bestaaer af Klæg. "Marstbundens Godhed berøer p. Klægslagens Tykkelse og Klægets Rønhed." Dalgas. Klægside, en. Klægside p. Løv: den Side, som vender mod Jorden; modsat: Græsiden.

Klæg ell. Kleg, adj. som indeholder en bindende Fugtighed, er fugtig og set ell. sammenholdende (klæbende), saasom Leer eller Leerdynd. Klægt (ell. Klegget) Brød. Kleg (leertleg) Jord ell. Klegjord: fed, leret Jord. (Grams Nucl. lat.) "Det Klegge Dynd." Urreboe. (Peraem. 249.) — Deraf: Klæge eller Klegge, v. n. blive set, kleg. Brødet Klegger. (B. S. D.) Klæget ell. Klegget, adj. d. s. s. Kleg. Den Kleggede Grund i Marstrand. — Klægthed, en. ud. pl.

1. Klæffe, v. a. 1. [Isl. klekia.] At Klæffe ligger ud: udbruge; om Fugle. At Klæffe op: opføde, opfostre. At Klæffe et Lam op, som Moderen er død fra. "Og siden sidde der og fede Gvin, og Klæffe Høns og Gæs op til Fjolk i Kjøbenhavn." Rahb. (D. Tilst. VII. 55.) (Om Børn. Holberg.) = Klæffetid, en. Fuglenes Ruggetid. (B. S. D.)

2. Klæffe, v. n. 1. (har.) forslaae, strække til. Det Klæffer kun lidt. (fjelden.) — Deraf: Klæffelig, adj. som kan forslaae, tilstrækkelig. En Klæffelig Hielp, Binding. "Et vist, efter Omstændighederne Klæffeligt Antal." Guldberg. "Klæffelige Aar." Baggelsen. (Rimbr. 1807. S. 181.)

Klæe, en. ud. pl. (to Stavelser.) En stærkt pirrende ell. kildrende Fornemmelse i Hud, som, naar den stiger til en meget høj Grad, bliver smertende.

Klæe, v. a. og n. 1. (een Stavelse.) [Isl. klæa.] 1. v. a. gnide ell. rive Hud, f. at standse ell. formindste Klæe ell. Kriken. At Klæe sit Hoved; Klæe sig i Hovedet. Deraf: Klæen, en. (to Stav.) Gjerningen at klæe. 2. v. n. og impers. føle, frembringe, være forenet med Klæe. Ryggen, Gaaret, Hudens Klæer. Det Klæer over min hele Krop.

Kløft, en. pl. — er. [Isl. Klaufr, Klofi. N. Klust. v. s. v. at Kløve.] 1. Kevne,

Sprække, aaben Fordybning. En Kløft i Klippen, Biergkløft. At have en Kløft i Hagen. Malmkløft, Ertekløft i Bælgene. 2. undertiden: noget, hvori der er en Kløft, som er kløftet eller grænsede Kløftet, adj. som har en Kløft; ell. m. Kløfter er deelt. Deraf: tvækloftet, m. Kløftet, n. — Kløftfodet, adj. Kløftfodede Dyr, Kløftdyr. (B. S. D.) Kløfthage, en. kløftet Hage. Kløftholt, n. som har en kløftet Hage. Kløfttholt, n. et tvækloftet Stokke Træ; en Træ. (B. S. D.) Kløftnæse, en. N. med en Kløft i Midten. Nasus bisulcus. (Moth.) Deraf: Kløftnæset, adj. — Kløftstærget, n. med et tværdelt Stær. (Kangebet.) Kløftvei, en. trang Vel gennem en Biergkløft.

Kløftig, adj. som let lader sig kløve. Kløvelig. (B. S. D.)

Kløge, v. a. og recipr. 1. [uvis Person.] siges om den indvortes modbydelige Fornærmelse, som bringer een t. at spye ell. brække sig; ligesom ogsaa om Virkningen ell. Smagen selv. (næsten forældet.) At Kløge sig de af sig. (Moth.) At Kløge sig. — Kløges, v. n. pass. "Pan Kløges (Kløgdes) Vandet fra sig." N. S. Bedel. — Kløgdrift, en. et Brøkmiddel. (Gelding.) Kløgelse, en. Brøkning. (Dvalme, Brømmelse. B. S. D.)

Kløgt, en. (pl. Kløgter. Kevnede.) [af Kløg.] Snildhed, Fånhed, Stærkhed, Sindrigbed; især som vi ser i Ord og Tale. "Paa samme Maade, som vi lære Ord og alle slags Kløgt og Fånhed af hyperandre." Mynster. "Kløgtenes Kløgt udtænker nye Løstbelsen." Samme. At vise Kløgt. "Hvad fine Kløgt jeg satte roligt Mod." J. G. Sahl. Der er K. i hans Tale. "Det som vi med ordrig Kløgt vil lære de Gæster." Herh. "Kløgt br. helst om en praktisk Fånsfærdighed, om en Færdighed t. at finde det træffende, især m. Hensyn til Jælen." — "Vid har især at gøre m. Sæternes Betegning, ligesom Mand m. dens dybere Rod, og Kløgt m. at udfinde den gienfaldige Forhold." P. G. Müller. (undertiden i usfordeelig Bemærkelse om en falsk ell. ilde anvendt Kløgskab. "Den kløftige Kløgt, som forvirrer Sandheden i tomme Ord." Mynster. f. Ordkløgt.) = Kløgtig, adj. 1. som besidder Kløgt, snild, sindrig, opfindsom. En Kløgtig Mand. "Meer rig p. Spøg, end Kløgt, meer Kløgtig dog, end Kløg." P. Bull. At være Kløgtig til noget. Den Kløgtige Drøgt ligner til at blive en Kløg Mand. 2. som viser om Kløgt. En Kløgtig Tale; Kløgtige Ord. "Har ei de mest opløste Følselskløgtige sig v. Kløgtige Bedrag?" Kehn. "Et Kløgtigt Svar er ikke altid et Kløgt Svar; de Omstændighederne kunne gøre det Kløgt,

at vise sin Klogt." Ruller. — Klogt-
id, en. den, som især lægger sig efter
atter høi Priis paa Klogt og Fiinhed.
edvansl. og nyt Ord.) "Agter et hvad
: falske Klogtmand til eder hviste."
gg. (D. Bærker. IV: 157.)

Klor (i Kortspil.) s. Klover. (forstiell.
Klor. pl. af Klo.)

Klov ell. Klove, en. pl.-r. [Jæl. Klif.
S. Clyfa. Sv. Klef, Klefsadel, Klöf-
el.] et Slags Sadel, indrettet for Heste
hierglænde til at bære Byrder, ligelig
deelte p. begge Sider. Clitellæ. Ogsaa:
ovsadel. (Kløftsadel. J. Baden.) —
ovrede, et. det, som hører til en Klov-
el. (Norst.)

Klovdyr, et. d. s. s. Klovdyr. (s. Klov.)
Klove, v. a. 1. [Jæl. kluva. N. S. klō-
n. E. to cleave.] stille noget ad p. langs,
gs igennem. At Klove Brænde; Klove
jet m. Kiler. Klovst Favnved. = Klov-
brænde, et. Ved, som lader sig klove.
ovjern, et. Jernredskab til at klove

d. Klovefile, en. s. Kile. — Klov-
ig, en. pl.-er. Gierningen, at klove.
Klover, et. [N. S. Clæser. N. S. Klā-
r. Ihre henfører det til v. Flove,] 1.

. pl. en Planteslægt, hvoraf een Art er
et bekendt som Gøderust. Trifolium
atense Det skrives ogsaa Klover. (Deraf:
loveravl, en. Kloverblad, et. Et

felt Blad af Kloveren; figurl. om et
ital af tre. Klovereng, en. (s. Eng.)
lovergræs, et. græs, afslaaet Klover.
loverhø, et. tørret Klover. Klover-
ro, et. i Baabentonsten: et Kors m. et

loverblad i hver Ende. (Fr. croix treflée.)
lovermark, en. Kloverflæt, en. s. Slæt.
loverstub, en. Stubben af en slaaet Klov-
rmark; o. fl.) 2. den Farve ell. Figur

et Spil Kort, hvis Dannelsse ligner et
loverblad. (udtal. forkortet Klor.) 3 pl.
lovare. Jeg havde fem Klovare p. Haand.

n. Klover-Gs, Klover-Knegt, Klover-
v. s. v.

Klovst, en. s. Kløst.

Knae (eller Knae), v. a. 1. at ælte.
lorst. Deraf: Knae-Ost.)

1. Knag, et. pl. d. s. en knagende End.
nag og Brag. 2. Bræk, Revne i noget
m er knækket. "Leerpotte faaer lettelig
nag." P. Svns Ordspr.

2. Knag, en. pl.-e. 1. en Træ-Nagle
et Pind, med en Knop eller opstaaende
vining i Enden, som er gjort fast i en
æg, et Stab, ell. desl., til at hænge nos-
t paa. Hæng Kiolen paa Knagen. 2.
atter i et Møllehiul, der tage i Grebet.

Knag p. et Kæstast; Haandgreb, hvori
ides med venstre Haand. [G. Knag, en
nast, Knort. Jæl. Naggr, en starr Spids.]

Knaghiul, et. d. s. s. Kambhiul. Knag-
ul p. en Kornharpe. Dalgas. Ribe N. 130.

Knagræffe, en. En Række Knage til at
hænge Klæder paa.

Knage, v. n. 1. (har.) give End som et
haardt Legeme naar det brækkes, ell. er nær
derved. Isen, Bielen knagede. Det kna-
gede og bragede i hele Skibet. "Men trafs-
ligt spred selge det knagende Rør."
Ohlenschl. "Høit Bielen knager og Læs-
ren brager i tørre Mos." Samme. —
Deraf: Knagen, en. ud. pl.

Knald, et. pl. d. s. [Sv. og L. Knall.]
End, som høres, naar sammentrykket Luft
pludselig udvides ell. giennemstøres; mest
om Enden af Stud ell. antændt Rød. (om
Lorden br. Skrald.) Jeg hørte Knaldet af
Bøffen. Knald (Smæld) af en Pidsst. =
Knaldblus, et. Blus af noget, der sændes,
ledsaget af Knald. Knaldbly, et. salpeters-
suurt Bly, der giver et stærkt Knald, naar det
lægges p. Gløder. Saaledes: Knaldguld,
Knaldolie, Knaldpulver, Knaldsolv, og
flere lignende kemiske Sammensætninger.
— Knaldglas, et. en liden tynd Glas-
kugle, fyldt m. Luft ell. Vand, som, naar
den bringes t. Jlden, springer itu m. stærkt
Knald. Knaldluft, en. En Luftblanding,
hvis Forbrænding ledsages af Knald.
Knaldpidsst, en. (ell. rettere: Knaldepidsst.)
En Evsbe, stillet til at give Smæld, til
at smælde med. "Pøskillioner — smeldende
med deres tykke Knaldpidsste." Baggesen.
(Eabnr. II. 372.)

Knalde, v. n. 1. (har.) 1. give et Knald
fra sig. Man hørte Geværerne knalde. "Saa
ligger i Dybet, naar Lordenen knalder,
den salige Østers i tryggeste Staller." P.
M. Trojel. 2. frembringe, forårsage
Knald. At knalde m. en Pidsst, m. et Ge-
vær. "De faste store Potteskaar, der knal-
des over hele Landet." J. E. Heiberg.

Knæst, en. (s. Knae.) et Slags norst Ost.

Knap, en. pl.-per. [Jæl. Knappr.] 1.
et lidet rundagtigt eller fladrundt Legeme,
der sættes p. Toppen ell. Enden af noget.
Knappen p. et Spil, p. en Stof, p. en
Flagstang. Sadelknap. 2. særd. et saadant
rundagtigt Legeme, som, v. Hjælp af Knaps-
huller, tiener t. at sammenhefte Klæderne.
En Riolknap, Bureknap. Solvknapper. En
(m. Klæde) overtrukken K. En Silteknap.
= Knapform, en. 1. et rundt Stykke
Træ, som sæses ind i det Træ, hvormed
Knappen skal overtrækkes. 2. Form, hvori
Knapper støbes. Knaphul, et. Indsnit
i Klæderne, hvori Knapperne sættes.
Deraf: Knaphulnaal, en. N. hvormed
Knaphuller sæses. Knapmager, en. den,
som forfærdiger alle Slags Knapper.
Knappost, en. et Slags Ost, i Form af en
liden Briske. — Knappenaal, en. s. nedensf.

Knap, adj. pl. Knappe. 1. snever,
trang. Kiolen er for Knap. 2. utilstrækkes-
lig, indskrænket. Liden er dertil for Knap.

Der er Knap Rum. At tage for Knap Maal. (Heraf de i d. Tale brugel. Ord: Knapmaal og Knapnaring 3: ringe Erhverv, smal Løring,) 3. paaholden, glerig. At være Knap af sig. — Knap, adv. ringe, tarryeligen. Det gaar Knap til i Puset. Han blev holdt Knap hos Forældrene. = Knaphed, en. ud. pl. den Egenkab, at være Knap. Rummet's Knaphed. (Ofteft i Adject. 3die Bemærkelse; Paaholdenhed.) Knappe, v. a. 1. egentl. formindste; bruges i Talemaaden: At Knappe af 3: formindste, indskrænke sine Udgifter. At Knappe af i sin Huusholdning, i sin Levemaade, i Maal og Vægt.

Knap, adv. neppe. Det seer Knap i Dag. "Jeg seer i Rilden ned, og Knap mit Ansigt tiender." M. S. Buchholm.

1. Knappe, v. a. 1. [af n. s. Knæp.] gjøre fast, hefte sammen v. Knapper. At Knæppe sin Kiøle. Knæppe Kiølen til, op. At Knæppe en Knap i. At Knæppe (Klædningen) sammen om Halsen.

2. Knappe, v. a. (indskrænke.) s. Knap.

Knappenaal, en. pl. -e. En Naal ell. spids Stift af Metal, m. et Hoved ell. en Knap i den anden Ende (Knappenaals-hoved), til at fæste Løi ell. Klæder sammen med. (s. Naal, og Naalemager.) Et Brev Knappenaale. — Knappenaalspenge, s. Naalepenge. Knappenaalsrist, en. Rist i huden af en Knappenaal.

Knark, en. pl. -e. En vanstelig, sær, pranten Person. En gammel K. (Bessel.) "Endnu er til saamangen Knark fra Berdens gamle Tider." Storm.

Knarke, v. n. 1. (har.) give en ujævn, grov og sturrende Lyd fra sig. Døren Knarfer. "Bognen gaar, Alligevel den Knarfer." Ordsp. (Om en lignende, men finere Lyd bruges Knerke ell. Knirke.) — Deraf: Knarfen, en. "Man hørte Knarken nu i Bænke, nu i Senge." Holb. P. Paars.

Knarre, v. n. 1. [s. knarren.] bruges omtrent i samme Tilfælde, som Knarke. Hængslerne Knarre. Bognen Knarrer, naar den er smurt. "Nye Bogne Knarre mest." P. Syvs Ordsp. — (Knarre, en. Stralbe. Golding. Tydsk.)

Knarvorn, adj. [Müller udsleder det af Knarre, Knarke.] som idelig knurrer eller tiender; fortrædelig, pranten. (Sneebors. Bastholm. Handel. Taler. 1779. I. 196.) Snypigere br. nu Knurvorn. — Deraf: Knarvornhed, en. ud. pl. (Langebef.) "Gnaven og Knarvorn betegner een, der pleier at smaaftiende; men Knarvornhed br. til at betegne baade noget stærkere og mere rodfæstet, end Gnavenhed." Müller.

Knas, et. (langt a.) uden Art. i de Talemaader: At knase i Knas, gaar i K. 3: i smaa Stykker. 2. Suffertoi, Elsker. At gaar med Knas i Kommen.

Knase, v. n. 1. (har.) give en Lyd, naar noget haardt brydes imellem Tænderne. Det er saa tørt, at det Knaser (til det kaldes Knastor.) Brødet Knaser imellem Tænderne (naar det er meget haardt, og blandet med Sand.)

Knaste, v. a. og n. 1. a) knase n. Tænderne, tygge noget, der giner en tænder Lyd. (B. S. D.) b) støre Tænder, gnas i noget med Tænderne. (B. S. D.)

Knast, en. pl. -er. Knort, Knak Træ. (B. S. Knast.)

Knaster, en. ud. pl. et Slags Røgelse [s. Canaster, Knaster. Af det s. Canastro, en Rørfuro, hvor Tobak smulder.]

Kneb, et. pl. d. s. (langt e.) 1. Geringingen at knibe, Klemmen, Kniben i Fingre ell. Tænder. Et K. i Armen. And paa Klæder 3: Stedet, hvor de er knæbne i Livet. (B. S. D.) 2. Kneb: Boven, Bugvid, Larmvid. 3. figurl. i Rænker. "Til mange Kneb kan Frankrang forlede." Baggesen. "Forat som et begreb de trende Søstres overlag Kneb." Bagg. At bruge Kneb i et. At gjøre Kneb. "Dertil anvendte han de Kneb, som den falske Statskonst lærte." D. Guldberg.

Knebbre, v. n. 1. give en strakt Lyd, især om Storken, naar den slår Nebbet sammen. "Mofens Knebbrende Lærte fandt hans Loner alt s. høje." Gæst. At Knebbre med Tænderne af Kulde. (B. S. D.) figurl. lade Munden løbe, sludre. (Moth.) = Knebbet ell. Knebbet en. En Stralbe. (Moth.)

Knebel, en. s. Knevel.

Knebe, v. a. 1. [s. knoda, knyde i Norge: knæ, knæ, knæ. En knode] ælte, ælte Dei. (forekommer et i Skriftsproget.) — Deraf: Knebet eller Knæbet en. den Svend i et Bageri, hvis Arbejde er at lægge og gjøre Deien, især t. flint Bred.

Knegt, en. pl. -e. [s. Knecht. I. S. Cnecht, Cniht.] 1. et ungt, halvvoert Menneske af Mandkøn (saa i dag Tale eller i Spøg.) 3. Paas og foragt bruges det om ethvert Mandfolk. En lidelig K. En Tyndknegt. 2. en Knekt, som er i en underordnet Tjeneste. 3. Sammen. Ridesknekt, Brøggerknekt; ved Bingerker: Spilletknekt, Løndeknekt. 3. tilføje en Soldat. (Deraf: Krigsknekt, Landknekt (ell. Landsknekt), Stridsknekt) 4. et af de malede Blade ell. Perleblade i et Spil Kort. Ruderknekt, Kløverknekt. 5. figurl. og i Sammenjætt. om almindelige Redskaber, der gjøre en vis Knekt; s. Er. en Knekt (3: Stiver) under en Knekt, Blister Knekt p. en Knekt 3: Dødsdøds, som bærer Røstehovedet. Stridsknekt. Sporetknekt, o. fl.

Kneise, v. n. 1 og 2. (har.) [s. Kneise]

Danste Sprdg.] staae opreist; bære edet høit eller i en noget bag over et Stilling. "Dvergen, som kneiser, gaaer derfor ikke, at man seer ham over edet." Stoud. At kneise med-Ratten. (figurl. a) om livløse Gienstande: rage i Betret. Rirken kneiser fra Blerget i den hele By. "Og Laarnet dybest et, som høiest kneiste." J. J. Lund. b) **Mennester:** bryste sig, vise sig stolt i Ver og Adfærd. (Kneisenakke, i d. Tale, der saaledes viser sig.) = Deraf: kneisen, en. ud. pl. K. med Ratten. **Knep,** en. pl. d. f. [K. Knipp.] en kort, rkkende End, som naar noget haardt vedes, eller man spænder en Finger mod anden; it. en Handling, der frembringer en stg End. Det gav et K. At se een et Knep p. Næsen. At staae K. d. Fingrene.

Kneppe, v. n. og a. 1. [K. knippen, i p[er]sen.] give End, som et Knep. 2. frembringe en saadan End, staae Knep. At kneppe m. Fingrene. act. At kneppe een Panden, paa Næsen.

Knev ell. **Knøv,** adj. artig, net, pynte, behændig. (hos Almuen. Sorterup.) **Knevel,** en. pl. Knebler. [K. Knevel.] 1. et kort tykt Stykke Træ; især naar det sættes ell. lægges p. Tværs. At sætte en K. i Munden p. een. — Deraf staa det tilforn brugelige: Knevelspyd, Spyd med et Tværsjern nedenfor Spidsen, en Partisan, et Jagtspyd. (Venaalium. f. Bedels. Caro S. 484.) 2. en uledaagnet Rasmfang, der hænger ind i Kloften, og ved Ringningen staaer dens Sider. Knevelen hænger i Klostreringen. 3. Kneveler, pl. Hørens Frøse. (f. nedenfor v. Knevele, 2.) = Knevelsbart, en. et tydt Ord: det Stik, man lader vore over Randen af Overlæben. Knevelstik. B. S. D.) Sv. Knævel-ar. "Spyd, Bøffe, Knevelbart al Ild af droppen drev." Holberg.

Knevele, v. a. 1. stoppe Munden p. een med en Knevel. (K. knebeln.) 2. At kneble Høren: afstige, afstige dens Frøse. Deraf: Kneveljern, Kneveleredsfab, hvormed dette seer.

1. **Knibe,** en. pl. -r. (B. S. D.) Tang, klemme, som er mere brugeligt.

2. **Knibe,** en. ud. pl. Nød, Forlegenhed, Fare. At være, komme i Knibe. "Pan lod da ene udi Kniben." Goldings R. Hist. "De kom her m. denne Høvel i en reent ortviolet Knibe." Bagg. (H. Arb. I. 78.)

Knibe, v. a. og n. kneb, knebet. [Kn. knipa. Jsl. knipa; og knipa, at snøe, knibe.] 1. klemme med en Tang, eller haardt med Fingrene. At knibe een i Dret. Ugentl. At knibe Dienstaagene sammen. 2. spare, tage det knapt m. sine Ild-

gister, Ronen kniber i Huusholdningen. (b. L.) At knibe Vinden, til Skibs: lægge Skibet saa nær Vinden, som det vel er muligt. 3. impers. Det kniber for ham: han er i Forlegenhed. Nu vil det knibe: nu kommer det vanskelige. = Knibes tand, en. L. som er stikket til at knibe ell. klemme med. **Knibetang** ell. **Knibtang** (som det udtales), en. En L. med skarpe Klæver og krødsvis befæstede Been eller Paandgreb, til at knibe med, ell. til at tage fat p. det, man vil holde meget fast. At trække Som op m. en K. — **Kniben,** Knibning, en. Gjerningen at knibe.

Knibst, adj. [af knibe? Det L. sch nips pisch (N. S. knipst) har en lignende Betydning. N. S. kneepst derimod: vel voren, smal i Livet.] paa en uhyggelig Maade tilbageholden; let at støde, spodst, spids i Svær (siges blot om Fruentimre.) — Deraf: **Knibsthed,** en. ud. pl.

Kniple, v. n. 1 (har.) [N. S. knüppeln.] slænge Traad med Kniplestofke efter et vist Mønster, gjøre Kniplinger. Hun har lært at kniple. = **Kniplebræt,** et. Et fladt, udstoppet Bræt til at kniple paa; en Kniplepude. **Kniplepige,** en. Pige, som fortjener sit Ophold ved at kniple. **Kniplepind** eller **Kniplestof.** en. En liden Stok, hvormed Traadene slænges, naar man knipler. **Kniplestriin,** et. en Indretning til at knipse paa. "At sidde Dag ud og Dag ind ved Sytrammen ell. Kniplestrinet." D. Ellstuer. **Knip-letraad,** en. L. som bruges til Kniplinger. = **Kniplen,** en. Gjerningen at kniple. = **Kniplinger,** pl. et Slags virkede, i et vist Mønster forfærdigede Baand, som man frembringer ved Kniplen. [sing. Knipling bruges kun i sammens. Ord: Kniplingsgrund (aaften Grund, itig Kniplinger, i udsøet Lø), Kniplingskrammer (som gaaer om og sælger Kniplinger), Knip-lingsmønster (hvorefter Kniplinger gjøres), Kniplingsflor (et Flor af Kniplinger), med flere.]

Knippe, et. pl. -r. [Jsl. Knippi.] flere Stykker, endeel af eet Slags, som er bundet i Høb; et Bundt. Et K. Røgler Et Knippe Hs, Halm. At binde noget i Knippe. "Sanker Rintin tilfammen og binder den i Knipper." Matth. 13. = **Knippebrænde,** et. Ridsbrænde, bundet i Knippe per. - **Knippedannet,** adj. lignende et K. **Knippestaal,** et. Staal i tynde, knippevis sammenbundne Stænger. **Knippevis,** adv. hvert Knippe for sig.

Knippe, v. a. 1. binde i Knippe. At knippe Røgler p. en Ring. "At knippe er uden Tvivl beslægtet med at knibe, spænde haardt om noget; og betegner, at binde noget paa Led. Derfor bruges Knippe især om forholdsmæssigen lange og smalle Gien-

stande; thi, ligge pleie kun at være bundne enten paa tværs, eller i den ene Ende." P. E. Müller.

Knippel, en. pl. Knipler. [T. Knip-pel.] et langt Stykke Træ; en tyk Stof, en Prægl. = Knippelbrænde, et. ud. pl. d. s. s. Grænebrænde.

Knipse, v. a. (indst.) s. kneppe.

Knirke, v. n. 1. (har.) s. knarke. Støene knirke. Suen knirker under Fødderne. "Da knirkede Døren." Bagg. (ll. Arb. II. 98.) — Deraf: Knirken, en. ud. pl.

Knistre, v. n. 1. (har.) [T. knistern.] siges dels om Jldens Lyd, naar Gnisterne sprutte (s. gnistre); dels bruges det hos Almuen for: snise, grine.

Knittre, v. n. 1. (har.) [T. knittern.] bruges omtrent i samme Bemark. som det foregaaende Ord, om en lignende, men stærkere Lyd. Knittrende Gnister. (B. S. D.) "Madr Tordner knittre." Evald. "I den knitrer fra Døst i. Døst." Ohlenschl. (Helge.) "Luften knitted af tattede Løn." Berg.

Kniv, en. pl. -e. [T. Hnifr. A. S. Cnif.] et Redskab til at skære med; sædvanl. bestaaende af et Blad, skarpt p. den ene Kant, tykkere og butt. p. den anden, og befæstet i et Skæft. (Saaledes: Bordkniv, Guldkniv, Ristkniv, Lommekniv, Penskniv, Ragerkniv, Tøllekniv eller Tælkniv, o. fl.) Ogsaa om lignende Redskaber i Maskiner; s. Gr. Kniven i en Paktelstift o. fl. = a) Knivbestik ell. Knivebestik, et. Et Sæt Bordknive med Gaffler i et Foder: Knivdanner, adj. i Skikkelse lignende en K. Knivfoder ell. Knivhuus, et. hvori Knive glemmes. Knivmad, en. Mad, som spises m. Kniv og Gaffel; Eftermad. (modf. Skeemad, Søbemad.) Langebef. Knivskaar, et. 1. d. s. s. Knivsnit. 2. Skaar i en Knivseg. Knivskæft, et. Haandskaft paa en K. Knivskede, en. Skede, hvori Knivbladet stikkes. Knivsmed, en. Haandværksmand, som gjør Knive. Knivsnit, et. Snit, Stramme, gjort med en Kniv. Knivstaal, et. 1. Staal, som lægges for Døden p. Knive. 2. Staal til at hvæsse Knive paa. Knivspids, en. d. s. s. Knivspod. Knivstik eller Knivsting, et. Stik m. en K. Knivstol, en. Et lidet Redskab, dannet som en Bænk, der sættes s. enhver Person v. Spisebordet, til at lægge Knivbladet paa, for at staane Borddugen. Knivstikken, adj. v. giensnemstikken m. en Kniv. — b) Knivsbag, en. Bagen, Ryggen p. en K. Knivsblad ell. Knivblok, et. Bladet p. en K. Knivseg, en. Eggen, den skarpe Side p. et Knivblad. Knivspod, en. Døden, Spidsen paa en Kniv. it. saameget, som derpaa kan ligge. Tag en K. af Pulperet. Kniveryg, en. d. s. s. Knivblad.

Knive, v. a. 1. At knive Smør v. Smør op med en Kniv, ell. skære det igjennem med en Kniv for at røre det.

Knives, v. n. pass. imperf. knives at slaas med Knive. (Rothe.)

Kno, en. pl. -er. [T. Hnol. Knoge.] de fremstaaende Enden af et Ben paa Fingre og Tæer.

Knogle, en. pl. -r. [ogsaa: Knoffel; pl. Knoffler. A. S. Cnucl] d. s. s. Ben. Ogsaa særbd. om Knuderne paa Ben. Enden, hvorved de sammensættes m. and. At have store, fremstaaende Knogler. "Efter bleve hans Been og Knogler stærke." G. 3. 8. (Knof for: Knogle. Pader. S. D.) = Knoglebeen eller Knoffelbeen, et. Been, som har en Knoffel. Osse pitatum. (Rothe.) Knoglebygning, den hele Samling af Been i et dyr. geme. En stærk K. Knoglefør, adj. har store, store Knogler. (Lingo.) — Knoffel, et. Led, som to sammensættede Ben danne. (B. S. D.)

Knold, en. pl. -e. [A. S. Hnol, Cnoll] 1. en Knude, Knub, Knort, Knort, som paa Træer, eller paa andre Legemer. 2. særskilt fremstaaende Deel ell. Stuk et Bierg; en Biergknold. (B. S. D.) 3. figurl. en ubehøvlet, plump Person. Bondekold. = Knoldrod, en. Rod, som er forsonet med en rund Knold, her Knoldtræer udgaar, s. Gr. Esq. Knoldvært, en. Plante med Knoldrod. (B. S. D.) — Knoldet, adj. som har Knolde, bestaaende af Knolde. En Knoldet Rod.

Knop, en. pl. -per. [T. Knoppr. A. S. Knop. G. Knob. s. Knub, Knop.] 1. i Almindelighed fremstaaende, fugledannet, af en Størrelse. Knopper paa Foglens og andre Sted. 2. særbd. de rundagtige Knuder hvori Træernes unge Blade og Blomster ligge indviklede, inden de springe ud. Træer har Knopper, stunder Knopper. En Blomstknop, Frugtknop, Rosenknop. = Knopdannet, adj. dannet som en K. Knop humle, en. H. hvis Knopper ender i have aabnet sig. (B. S. D.) Knoptræ, en. Navn p. adskillige Tongarter. = Knoppet, adj. som har Knopper.

Knoppes, v. n. pass. knoppedes. at knoppes, stunder Knopper. Træer begynder at knoppes. — Knopning, en. det, at knoppes. (T. Rothe.)

Knorpel, s. Brusk.

Knort, en. pl. -e. [T. Knortez] en liden, ujævn Knold ell. Knude. Knorte i Træ, paa en Riep. — Knortefuld, adj. som har mange Knorte. — Knortefors, en. Knortestok, en. Riep, besat med Knorte, s. Gr. af Liern eller Skovabild. — Knortet, adj. fuld af Knorte; ujævn, Knortet. Veien er knortet af Frosten. "En knortet Walbirt." Gubm.

knub, en. pl.-be. [f. Knop, Knude.] 1. Klods, et uhandeligt Stykke Træ; en E, en Stub. (P. Claussen. Langebek.) "Jeg sidder paa denne Knub." 2. figurl. d. s. f. Knold, 3. = Knub; et. "et Slags smaa fladbundede Skibe paa Baad, udhulet af et heelt Træ;" en Ege. (ing. Moth.) Knubstol, en. Stol af et Stykke Træ. (Moth.) — Knubbet, adj. knortet, knudret. (B. S. D.) 2. figurl. trodsig, stridig. At give knubbede Ord, trodsigt. "Ler du give mig knubbede?" Holberg. (den Børgels.) "Jeg kom et Bertshuus, og gav Berten endeel knubbede Ord." Bagg. N. Klim. 182.

Knubbe, v. a. 1. baste, give Hug. (d. c.) Ogsaa om Feste, der gnave sig ell. hinanden med Lænderne. Festens Læbes. (Langebek.)

Knude, en. pl.-r. [Jsl. Hnuder. N. S. 1. Hnuta.] 1. Alm. en rundagtig uregelmæssig hævelse p. et Legeme; og uegentl. et rundt, uregelmæssigt, haardt Legeme. Saa: 1. Udvaart p. et Træ; Knort, Knast; nært ell. Hævelse paa ell. inden i dyriske emner. Denne K. maa høyles af. En i Brøstet. 2. Led, Knæ paa Bøtter. (Hnuder.) 3. en rundagtig Forhøjelse, som opkommer naar et bølsligt Læs (Traad, Baand, Reb, o. d.), knyttes ell. slænges sammen p. en vis Maade. knytte en Knude, slaae K. paa noget, de, trække i K. Baandet gik i Knude. Haardknude, Drageknude, RendeKnude. 4. figurl. en vanskelig ell. indviklet Sag; en indring, som ikke er let at bortrydde. et Stykke Ved, som er giennemvoret med Knuder og Knorter, og derfor besværet at fløve og hugge. I denne Favn findes mange Knuder. At fløve en K.

Knudebrænde, et. B. som bestaar af mange Knuder. Knudefuld, adj. som har mange Knuder. Knudefryndser, pl. F. atte med Knuder. (Moth.) Knudekors, et. en Græsart. Phleum nodosum. Knudekodet, adj. som har store Anfeltoder. Knudevorn, adj. knudefuld; indviklet, vanskelig, uregierlig. (B. S. D.) = Knudret, j. fuld af Knuder, knortet; ujævn. Knudret Træ. En Knudret Vel. "Egenes Lødder, i hinanden slængte i Knudrede." Bagg. (Thora.) figurl. en Knudret til.

Knude, v. a. 1. at slaae Knuder; binde sammen i Knude; (B. S. D.) f. Knytte.

Knug, et. pl. d. s. 1. Trykning, Knus, Klemmelse. 2. Storm, Uveir med Sne og Slud. figurl. Skade, Rodgang. Det var ham et haardt Knug. (d. Tale.)

Knuge, v. a. 1. [Jsl. hnydra.] trykke, trykke, klemme. At knuge noget sammen. At knuge Gaften ud af noget. Knuges i en Trængsel. "Heller at knuge

Skertet sammen i vort Brøst, end at udvide det i store og glade Jølelser." Wynnster. figurl. plage, tvinge. Kulden knuger Døren. At knuges af Kolden, Feberen. — Knugget og studdet Maal: rigeligt. (Luc. 6. 38. Bib. af 1550 og nyere Overs.) — Deraf: Knugen, Knugning, en.

Knur, et. En knurrende Lyd, Knurren; uegentl. onde Ord, Skænden. "Naal og Knur er ond Aftenkost." Ordspr. "Lydløshed, foruden Knur og Klage, lover jeg, din Skabning, Dig." Storm. "Skændt deres Dyd forbød dem Knur." Baggesen. (H. Arb. I. 159.)

Knurre, v. n. 1. (har.) [Jsl. knurra.] 1. br. egentlig om en vis Lyd af nogle Dyr, som Hunde og Ratter. Hunden knurrer af Bredde, Ratten af Velbehag. 2. figurl. skende, give Ondt af sig, klage, være gnasven. At knurre over noget, knurre p. een. At knurre imod Dyrigheden. "Skal jeg udforsomt knurre mod din Glæde?" Evald. "Vel knurrede de ei mod Himlen for en Torn blandt tusind Roser." Bagg. "Vi skulde knurre, men imod os selv; og denne Misfornøielse vilde jeg billige." Bastholm. "Ere da Alle de virkelig uløstelige, som knurre over deres Lykke?" Samme. — Knurren, en. ud. pl. — Knurrebasse, Knurrepotte, en. den, som idelig knurrer, er vranten. (d. Tale.) Knurborn, adj. vranten, som idelig knurrer og skender. (Man finder ogsaa: Knurvorn. Bastholm. Hand. Taler. 1779. I. 196. Knuragtig. D. Lov. II. 19. 10.) — Deraf: Knurvornhed, en. ud. pl.

Knuse, v. a. 1 og 2. [Jsl. knuska; af knuge.] knuse eller støde noget i smaa Stykker. At knuse noget imellem Lænderne, i en Morter. Han fik Benet knust i Røllehtulet. — figurl. om Stælsidelser og Affecter, som gjøre en voldsom og smertelig Virkning. "Min Hånd er knust, det bange Hjerte banker." Evald. "Og Fred er Gravens Løn f. knuste Hjertes." J. Guldb. — Knusen, Knusning, en. Gierningen at knuse.

Kny, et. en næsten umærkelig Lyd, den mindste Lyd, een kan lade høre. Han gav ikke et Kny.

Knyer, v. n. og a. 1. (har.) give et Kny fra sig, tale, svare med ganske sagte Raab. Han turde ikke knye. "Men lad dem knye et Ord." Evald. "Naar i den hele Klynge det mindste Barn ei knyer." Bagg. (Hos Claussen findes Knyft og knyste.)

Knyg, et. d. s. f. Knug, 2. Deraf: knyge, v. n. 1. (ell. knøg, knøget.) om Uveir, naar det sneer m. Blæst og Storm. Det knyger og snøget, at man ikke kan see Veien.

Knytte, v. a. 1. [Jsl. hnyta.] 1. gjøre Knuder, binde i Knude, ell. med Knude.

At knytte en Knude, knytte noget sammen, At knytte noget i Knude. — knytte, figurl. at forene. "Erængsel og Møle knytte Menneſtens Hjerte faſtere til hverandre." Rynſter. 2. klemme, trykke ſammen. At knytte ſin Næve, ſlaae een med knyttet Næve. Melken knytter ſig (ell. knyttes) i Brøſterne: ſætter ſig i Knuder. 3. binde, ſtrikke. At knytte et Par Strømper. "Min knyttede Traad mig minder om Livet." G. Grimann. — knyttes, v. n. pass. Blomſten knyttes, naar den gaar over t. Frugt. Raalen knyttes, naar den ſætter Hoved. = Heraf: Knyttegarn (Binddegarn), Knytteknode (en Haardknude), Knyttepind (Strikkepind), o. fl. — Knyttelse, en. det, at knyttes, at være knyttet. Melkens Knyttelse. — Knyttten, Knytning, en. Gierningen at knytte.

Knæ, et. pl. Knæ (undertiden Knæer. ſ. Gr. Skibsknæer.) [Isl. Hnæ, Kne. N. S. Cneon.] 1. i Alm. noget, ſom er boiet i en Huf; deraf ſærb. den fremſtaaende Deel af Benet hos Menneſter og endee Dyr, ſom dannes v. Foreningen af Laar og Skinnebeen. At falde paa Knæ, bøie Knæ for een. At ſtaa i Band til Knæene. At ſtøde ſine Knæ. At ligge v. ſine Knæ. — figurl. At komme paa Knæerne: forarmes. [I Alm. høres denne Tale. m. r i Fleertallet; og ſaaledes oftere med beſt. Art. i pl. Nære Bib. Overs. have baade Knæ og Knæer (Dan. 5. 6), Knæene (Ez. 47. 4) og Knæerne. Bib. af 1550 altid Knæene. jvf. 5 Moſeb: 28. 35. Nah. 2. 11.] 2. i Bygningskunſten br. det i flere Tilfælde om noget, ſom danner en Vinkel, ſ. Gr. Knæ under en Bieſte. Dgsaa: Knæ paa et Dværg. Knæ p. Skorſteensrør. (Brandsforordn. 1799.) 3. Knæ i et Skib: et Stykke Lømmen, ſom er voret ſaaledes, at det omtrent danner en ret Vinkel, og er ſkiftet til at befæſte Siderne i Skibet. (i pl. altid Knæer.) 4. Knæ: Led, Knuder, p. Græs og andre Væxter. = Knæbaand, et. 1. Baand, ſom bindes om Benet under Knæet. 2. Strimmel om korte Buxer nedefor Knæet. (Knæbæ. Moth.) Knæbyld, en. Byld i ell. ved Knæet, en Heſteſygdom. (B. S. D.) Knæbøiet, adj. v. ſom ligger paa Knæ. (B. S. D.) bedre: Knælende. Knæbøining, en. Gierningen at knæle, bøie Knæ. Knædyb, Knædybt, adj. ſaa dybt, at det naaer til Knæene. Knæfald, et. Gierningen at falde paa Knæ. At giøre K. "Al Gul og Ben, al Knæfald var omfonſt." Holb. (P. Paars.) Knæforflæde, et. ſ. Halsforflæde. Knægigt, en. Gigtſmerter i Knæet. Knæhæ, en. den Deel bag Knæet, hvor det bøies. (B. S. D. ſ. Hæ.) Knæhøi, adj. ſaa høi, at det naaer til Knæene paa en Mand. Knæhøit Græs.

Knæled, et. Ledet, ſom dannes v. Knæ (Langeb.) Knærem, en. 1. d. ſ. Knæbaand. 2. Rem; hvormed Skæmmet holde Læſten faſt til Knæet. Knæret, et. Rør (ſ. Gr. Dværg), ſom har et Knæ i Huf. Knæſkal, en. et rundt Fodder ligger over Laarets Forening m. Skinnebenet. Knæſkinne, en. Plade i Harniſt, ſom dækker Knæet. Knæspænde, et. S. hvormed Knæbaandet m. Buxer ſpændes faſt. Knæſtykke, et. den Deel af noget (ſ. Gr. af et Rør), ſom danner et Knæ ell. en Vinkel. 2. et Følede, der foreſtiller en Perſon indtil Knæet. Knæſætte, v. a. ſætte een paa ſit Knæ figurl. løſe i Ruſd og Riis, antage i Barnet. Deraf: Knæſætning. Knæſtemer, et. L. ſom er tienlig til Skibſtan.

Knæk, et. pl. d. ſ. 1. den Led, ſom er haardt Legeme-giver, naar det knækkes el. brydes. Det gav et K. 2. den Sted, hvor noget ſaaer naar det knækkes, men uden at gaae heelt i Stykker. Glasſet, Glasen knæk et K. — figurl. Skade, Brøſt, Lidelſe, hans Helbred, Velſtand har ſaaet et Knæk, ſom han aldrig forvinder. = Knækſten, en. En Talhaſpe. Knæktoog, et. Toget ſagte Farten af et Skib, ſom løber i Stabelen, imedens de, eet efter det andet, knække itu.

Knække, v. n. knækkede ell. knæk; knækket. giør Knæk; brydes med et Knæk. Brødet er ſaa haardt, at det knækkes i Lem Lønderne. Det knæk i Træet. Knække med Fingrene. Naſken knæk mit over. (Skiondt det ofteſt er haardt og ſtøre Legemer, der ſiges at knække, knæges det dog ſtundom ogſaa om bløde og ſeie Ting, ſ. Gr. Tong, naar de pludſelg gaae itu ved en ſtærk Paavirkning, der brifte.) — Deraf: Knækkebrød, et. et Slags meget haardt og ſtørt Brød.

Knække, v. a. i. (i den act. Form imperf. knæk ikke brugeligt.) [L. knæcken. Sv. knäcka. Eng. to crack] bryde, brække noget haardt, ſom der ved giver et Knæk. At knække Naſen, knække et Glas. Han knækkede Jæren. figurl. At knække eens Mod, Stædighed. "Kun Joſſen ſonger end ſin gamle Søn, dens Mod ei bliver ſelv i Jædet knæket." Ohlenſchl. "Det Gaſte, ſom ei kan holdes oprejt, bliver knækket. Saaledes kan opſaa det knækkes hos Menneſket, der formaaer at give dets Handſke Jædet, ſ. Gr. Kraften, Modet, Haardt." Holb.

Knæle, v. n. 1. [G. knœl.] bøie Knæ, falde paa Knæ, ligge paa Knæ. At knæle for een. En knælende Stilling. = Deraf: Knælen, en. ud. pl. Gierningen at knæle. — Knæling, en. pl. -er. 1. en giørende Perſon; en Dværg, Pindling. (Germ. Nacl. Lat. Arrebor. Germ. 182.) 2.

et af Lam, slagtede imellem Paaske
 og t. Pansdag.
 Knappe, v. a. (af Knap.) f. Knappe.
 Knappe, en. pl.-er. en halvvoeren Dreng;
 en riste ung Karl. "Naar sliq en Knæp
 er til og bliver en voren Karl." Storm.
 Det Sv. er Knæds Toppen af en Balle
 et Bierg.)
 Knæst, en. ud. pl. et (norst) Navn p.
 svampen. Boletus fomentarius.
 Ko, en. pl. Køer. [Isl. Ku. N. S. Ko.]
 udsdyr, som er Tyrens ell. Drengs Hun
 s taurus), og faaer dette Navn, naar den
 te Gang har fælvet. (f. Kalv, Qvie.)
 en er med Kalv, er drægtig. En gold
 . Denne Ko faaer længe gold. En
 ilfeko. = Kobaas, en. f. Baas. Ko
 de, en. B. som hænges om Halsen p.
 Ko; Kofloffe. Koblomme, en. En
 ante. Caltha palustris. Kobrens,
 Et Insect. Oestrus bovis. Ko
 ygge, en. En vis Deel af et Skibsbæt.
 driver, en. den, som driver Køer (i
 af Marken, eller fra et Sted til et
 det for at sælges.) Kofod, en. pl.
 sfodder. 1. Foden af en Ko. 2. en
 rnstang m. en Klost i Enden; et svært
 ækkejern. Koforpagter, en. d. f. f.
 llænder, 2. (Langeb. I nogle Egne af
 land: Kofader.) Kogang, en. Græs
 ng f. Køer; ogsaa Kohave. Kohiord,
 En Floed, en samlet Flok af Køer.
 lagg.) Kohold, et. det, at holde og op
 de Køer t. Møllens Brug. Kohorn, et.
 rnet af en Ko. At tude i et K. Kohud,
 . Skindet af en Ko. Kohyrde, en. den,
 u vogter Køer i Marken. Kofase, en.
 ernes Skarn, som de kaste i en flad og
 nd Hob. Kofied, et. Kisdet af en
 o. (forst. fra Oxtied.) Kofloffe, en.
 Kobialde. Koflov, en. f. Klov.
 oflove, f. Klove. Kofopper, pl.
 opper ell. Blegner, m. en smittende Væds
 , der sætte sig p. Køernes Hver, og ved
 adpodning kunne forplantes t. Menneſtet.
 ariolæ vaccinae. Kolade, en. Kofald.
 oleie, en. det, som betales f. Brugen af
 i Ko. Kolandet, adj. et Udtryk om
 i Hest, hvis Lænd har en vis Fordybning;
 ogsaa forrygget. (Sorterup.) Komell, en.
 R. af Køer. Komell blandet m. Faaremell.
 lomog, et. Køens Skarn. Kopande, en.
 anden p. en Ko. En Hest m. Kopande,
 ar Panden er meget bred og stor. (Sort
 rup.) Kopranger, en. den, som hand
 er m. Køer. Forrygget, adj. f. Polæn
 et. Kofarn, et. Komog. Kofald,
 n. Stald, hvor Køer særstilt indblin
 es. Kotage, en. et Insect, som findes
 i Huden af Køer. Kovang, en. d. f. f.
 togang, Kohave. Kovom, en. Kovom
 net, adj. Udtryk, der bruges om en Hest,
 om har en meget tyk og fid Bug. Ko-

vær, et. f. Vær. Kocie, et. (meget
 store Vine hos Menneſter.)
 Kobb, en. pl.-er. d. f. f. Sælhund.
 Deraf: Kobbefangst, Kobbefind, o. fl.
 1. Kobb, et. pl.-er og Kobler. [L.
 Koppel.] 1. det, der lægges om Hals
 sen p. Dyr (særd. Hunde og Heste ell. andre
 Dragere f. en Vogn ell. Plov) for at foble
 dem ell. holde dem sammen; et Halskob
 bel. At lægge K. paa Jagthundene. At
 sætte i K. løse af Kobbet. 2. flere v.
 Kobb med hinanden forbundne Dyr (om
 Hunde sædvanl. kun to. Et K. Heste: om
 et ubestemt Antal.) = Kobbelaand, et.
 Baand, hvorved Jagthunde føres i Kobb.
 Kobbelhunde, pl. Jagthunde, som føres i
 K. Kobbelfiæde; Kobbelerem, en. Fiæde
 eller Rem, hvormed Hestens Halskobb
 spændes til Vognstangen. Kobbelering,
 en. Jernring i Enden af Kobbelfiæden.
 2. Kobb, en. pl. Kobler. en indhegnet
 Mark eller Ager (L. og N. S. Koppel.
 Moth.) særd. en saadan, der er inddeelt
 til Kobbeldrift. = Kobbeler, en. et
 Agerland, inddeelt i Kobler. Kobbeld
 drift, en. den Landbrugsmaade, hvorefter
 Jordelendom deles i Kobler, eller lige store
 Marker, som nyttes i en bestemt, verlende
 Omdrift. (Kobbeldinddeling. Duff.) Kob
 belvæsen, et. (B. S. D.) f. Kobbeldrift.
 Kobber, et. ud. pl. [Isl. Kopar. M.
 A. Lat. cuprum.] 1. et bestemt Metal af
 rødsladen ell. rødguul Farve. Grydekobber,
 Riedekobber, Garkobber o: fuldkommen
 reent K. — At stikke i Kobber o: indgrave
 Figurer og Tegninger i en Kobberplade,
 som afstrykkes m. Bogtryktersvæte. (Kob
 ber som et coll. bruges a) for: Kobbers
 far, Kobbertal. At have meget Kob
 ber i sit Riik. At fuge i Kobber.
 b) for: Kobberpenge, Kobbermynt. At
 bytte en Rigsdaler i Kobber.) 2. Kob
 ber, et. pl. Kobbere. d. f. f. Kobberstik
 ell. Kobberstykke. En Bog med Kobbere.
 At sætte et K. i Ramme. = Kobberagtig,
 adj. som har Lighed med K. Kobber
 alder, en. En af de fire, i Digterværker og
 Myther skildrede Verdensaldere. (imellem
 Solvalderen og Jernalderen.) Kobbers
 arbejde, et. noget, som er forfærdiget af K.
 Kobberasse, en. K. i en halvsuret Tilstand.
 Kobberbiere, et. B. som indeholder Kob
 ber. Kobberbiedgærk, f. Kobberværk.
 Kobberblandet, adj. blandet med Kobber.
 Kobberblandet Søl Kobberblik, et. en
 meget tyndhamret Plade af K. Kobbers
 daler, en. spensl Regningsmynt (en Daler
 Kobbermynt.) Kobbererts, en. Erts
 ell. Biergsteen, som især bestaaer af Kob
 ber; Kobbermalm. Kobberfarve, en.
 ud. pl. rødguul Farve liig Kobbererts.
 Kobberfarvet, adj. v. som har Kobberfarve.
 Kobberfast, adj. At gjøre et Stik Kobber-

forsyne det under Bygningen med og Bolte af Kobber. Kobberz-
ing, en. 1. Gierningen, at for-
bejlede et Stib med Kobberplader.
rdningen selv, som dertil anvendes.
fører, en. d. s. s. Kiedelfører. (Astr.
1. 101.) Kobbergrube, en. G.
obbermalm vindes. Kobbergys-
den, som forstaaer at støbe Kar-
e Ling af K. (Golding.) Kob-
mer, en. 1. en stor Hammer, hvore-
bberet hamres til Plader; en Bred-
2. et Hammerværk, hvor Kob-
arbejdes. (B. S. D.) Kobber-
en. (af Kobber, 2) den, som
med Kobberstykker. Kobberholz
adj. v. som indeholder K. (Brün-
Kobberhud, en. (paa et Stib.)
obberforhudning, 2. Kobberhytte,
hvor Kobbermalm smeltes. (B. S.
Kobberkalk, en. halvsnret K. af jords-
seende. Kobberkar, et. pl. d. s.
iøstkar af Kobber. Kobberlue,
rød, kobberød Lue. (Dhlenschl.)
malm, en. (s. Malm, 1.) Kob-
en. Gang, Strøg i Bjerget, hvor
nalm brudes. Kobbermynt, en.
myntet af Kobber. Kobberop-
en. Bædte, hvori K. er opløst.
penge, en. pl. d. s. Kobbermynt.
plade, en. Plade af K. særdeles en-
som af Kobberstikkeren er udgravet.
presse, en. P. hvorved en stikken
lade afstrykkes. Kobberrust, en.
ust ell. Ralt, som sætter sig p. Kob-
r.) Kobberrod, adj. kobbers-
Kobberrog, en. 1. en grønags-
t, der sætter sig v. visse Kobbererts-
neltning. 2. Sink opløst v. Vitris
(Brünnich.) Kobbersamler, en.
m samler p. Kobbere (2.) Kob-
ing, en. Samling af Kobberstykker.
sar, en. S. hvormed Kobberblif-
Kobberstat, en. Stat, som
Kobber. Kobberstilling, en.
nynt af en Stillinges Bærdi. Kob-
et. S. som stunder ovenpaa det
Kobber. Kobberstæl, pl. Stæl,
aadele, som falde af v. Kobberets
g; Kobberslag. Kobbersmed, en.
som gør Kobberkar. Kobberstif,
enf af de i en Kobberplade stukne
ravede Figurer. Kobberstikker,
som forstaaer at stifke i Kobber.
stikkerkonst, o. fl.) Kobberstif-
n. Gierningen at stifke i Kobber.
uffen, adj. v. som er stikken i K.
stykke, et. d. s. s. Kobberstif. Kob-
r, en. s. Kobbergysder. Kobber-
Som af K. eller m. Kobberhoved.
tag, et. Tag af Kobberplader.
table, en. d. s. s. Kobberstykke.
titel, en. Et kobberstuffed Titelblad.

Kobbertraad, en. En dræsen ell. smide
Traad af K. Kobbertrykker, en. en
som afstrykker de stukne Plader i Sten-
pressen. Kobbertrykkeri, et. Jærn-
ning, hvor Kobbere afstrykkes. Kobber-
trykning, en. En Kobberplades Afstrykning.
Kobbertækket, adj. v. forsynet m. Kobber-
tag. Kobbertoi, et. alle slags Tøi (s.
Kioffentoi), gjort af Kobber. Kobber-
vand, et. B. som indeholder Kobber-
Kobbervitriol, en. En stærk blaa Vitriol
som bestaaer af Kobber = Dele, opløst i
Svovlsyre. Kobberværk, et. 1. Bær-
værk, hvor Kobber vindes. 2. Bættel-
hvor Kobber smeltes og forarbejdes. 3.
Bog, som bestaaer af Kobberstykker, der
har en Mængde Kobbere. = Kobber, adj.
Kobberagtig. (B. S. D.)

Koble, v. a. 1. (af Kobbel.) 1. læg
i Kobbel sammen, forbinde med Kobbel.
At Koble Jagthunde. At Koble Carer: i
Talemaade i Esmands sproget 2. færd
a) stifte Giftermaal (i foragtelig Betn-
At Koble Folk sammen. "Hvor hus r. is-
derlig Myndighed og Familie-Overh-
Kobledes til en Mand." Kobb. b) klan-
og tilkynde til udført Dmgang imod
Mand og Kvindfolk; drive Rufferi. (ahol-
eller som v. n.) Hun lever af at koble.
= Kobler, en. den, som hjælper til at
stifte Giftermaal (kun i lan og foragtede
Betn.), men særbd, den, som hjælper til
udført Dmgang. (s. Ruffer.) Om et fæ-
entimmer: Koblerffe, en. — Kobler, en.
Gierningen at koble (2.) At drive Kobler.
Kobling, en. Gierningen at koble; m.
Bemærkelsen 1. Hundenes Kobling.

Kobolt, en. ud. pl. et meget tungt me-
neralt Legeme, som regnes til de saakaldte
Halvmetaller, og hvis Ralt giver et blaa
Farvestof. — Deraf: Koboltagtig, adj.
Koboltblaat; et. (den blaa Farve, som
faaer af K.), Kobolthytte, Koboltst-
Koboltværk, o. fl.

Kode, en. pl. -r. det runde, afk-
ende Breen paa hver Side af Foden over
Bælen (hos Mennesket og visse Dyr), Is-
fæltode, Kodebeen. — Fodet, adj. som har
store Koder. (Moth.)

Koffardi; et af det Holl. Koophardij
dannet Ord for: Eshandel. Deraf: Koff-
fardifart, Handelsfart, Handelsfart.
Koffardistib, et. Handelsstib (hos Søfart
ogsaa: Koffardimand), o. fl.

Koffert, en. pl. -er. [K. S. og Fr. Coffre.
M. A. Lat. Coffrum, Cosrum.] en stik-
m. Laas for, til at gemme Ristoi der
andre Sager i. Reiskoffert, Reiskoffert.
Deraf: Koffertlaas, en. Koffertnagel,
en. og flere.

Kofte, en. pl. -r. en kort Riale der
Raabe; en Bondetjole. (Formodentlig af
Kappe, Raabe.)

1. Kog (fort o) eller Kogge, en. pl. kogger. [Isl. Kuggi.] et lidet, fladbundet Fartoi, som især bruges p. Liimfjorden i Island. "Der kom en liden Kog seilende dem forbi." Claussens Snorre. 548. Deraf: Koggefart, Koggesolf, Kogskipper; og v. a. kogge. At kogge Gods ad Fjorden (føre det i Kogger. Langeb.)

2. Kog, en. (langt o.) pl. -e. et plads, et Ord, som bruges i Sønderjylland til et nyt indbyggert Stykke Markland. At bygge en Kog af Fastlandet. "Saa månsommer Sommer kom og svandt, du dæmmed og paa Kog." S. Blicher.

3. Kog, et. (langt o.) ud. pl. Kogning, kogende Tilstand. Vandet maa holdes i jævnt Kog. At være i Kog, gaa af og (ophøre at koge.) "Meer og meer — mit Blod og Galde kom i Kog." Bagg. 2. Klim. 159.) = Foghed, adj. som har sin til Kogning fornødne Hede. Kogende, en. den Varmegrad, hvorved et vedvarende Legeme bringes i Kog.

Koge, v. n. og a. 1. [Isl. kocka.] A. n. (har.) 1. syde formedelst Virkning af Ilden. Gryden, Suppen koger. Vandet er kogt, men er gaaet af Kog. Melken, smønden koger over, koger i Ilden. — ogsaa transitivt, med et adv. Det halve i Suppen er kogt bort, kogt hen. Det er kogt ind i. en Trediedeel. — 2. figurl.) om flydende Ting, som p. stærkt Bevægelse stumme og syde. "Pør Stranden koge og sprudle Laage." Ewald. "Om Stavnen følger kogende sig have." F. Guldberg.) om stærke Sindsbewægelser og deres indvirkning hos Mennesket. (d. T.) Bredden kogte i mig. Det kogte i ham v. t høre p. dette; men han holdt sig dog fra at svare. B. v. a. bringe i Kog, lade syde, have v. Kogning. At koge Mad, Suppe. At koge til et Bryllup. At koge Garn, trered, Vast. (o: lade det udblandes i kogende Vand-ell. Rud.) At koge noget om (p. ny.) At koge Mad op (som tilforn har været kogt.) At koge Suppe p. Been, p. Drekke. = Kogebog, en. Bog, hvori Madens Tilberedning læres. Kogegryde, en. S. til at koge i. (forstellig fra Stegegryde.) Kogehus, et. S. hvor der er Indretning til at koge i det Store. Kogeld, en. S. til at koge ved. Kogekar, et. pl. d. s. kar til at koge i. Kogekone, en. K. som forstaaer Kogekunsten o: den Kunst, at tillave Mad, især mange og finere Retter. Kogeovn, en. En Stueovn, saasom indrettet, at deri tillige kan koges Mad. (Blussen. Danm. Brændselv. 261.) Kogepotte, en. P. til at koge i. Kogepunkt, et. Punktet paa en Varmemaalers, som viser det kogende Vands Varmegrad. Kogerum, et. det Rum i et Kar, som er fornødent f. at noget deri skal kunne koge, Danm. Ordbog. 1.

uden at koge over, og som derfor lades tomt, naar Karret fyldes til Kogning. Kogesild, en. Sild, som spises efterat være kogte. (Saaledes om flere Ting: Koggeerter, Kogesvamp, som v. Kogning kan blive spiselig, v. fl.) Kogeskib, et. S. hvorpaa der koges Mad for Søfolk, f. Gr. paa en Flaade af Roerfartsier. Kogested, et. Sted, hvor der koges eller kan koges. = Kogen, Kogning, en. Sierningen at koge; eller det, at noget koger. — Kogeri, et. 1. Kogeindretning, Kogested. 2. Madkogning.

Kogger, et. pl. -e, [N. S. Cocer. Isl. Kofur. Nuch. Isl.] rørdannet Siemsel til at føre Pile i; Pilekogger.

Kogle, en. pl. -r. [Kongel. B. S. D. Norst. f. Forsøg i de st. Bid. XII. 31.] visse Naaletræers Frøgisme, m. træagtige Skæl, der ligge p. hinanden, som Tagsteen p. et Tag. Granfogler, Fyrrefogler. — Deraf: Foglebærende Træer. Fogledannet, adj. som har Skikkelse af Fogler. Frøhuset paa denne Plante er fogledannet.

Kogle, v. a. og n. 1. [T. g a u f e l n. Isl. Kuki, Kogleri.] frembringe Blendværk ell. Gøgleri ved legemlig Hændighed og skulte Konster; forblinde (fortrylle) v. slige Konster. "At han skulde gjøre sig til en Kogler, og kogle for dem hvad som de havde lyst til." P. Tidemand. 1564. "Kogelende Trolde." Bagg. "At den Riefsomhed, der ligesom var bleven koglet p. mig i 2ften." Rahb. (D. T. V. 22.) [Nu ikke meget brugt. f. det beslægtede gøgler; og jvf. trylle.] = Koglen, en. Sierningen at kogle. "At den Koglen, hvorved Livet dør." Whlenschläger. — Kogler, en. pl. -e. [Isl. Kukulari.] den, som giver sig af m. at kogle; en Trolde. "De ægyptiske Koglere." Om et Frøentimmer: Koglerste, en. — Kogleragtig, adj. (Langeb.) som ligner en Koglers Adfærd. — Kogleri, et. pl. -er. Kogleres Blendværk ell. foregivne Trylleskonster; Gøglerier. "Her er Kogleri under." Holberg. — Koglesmill, et. tryllende Smill, Tryllesmill. (Rahb.) Koglespil, Kogleværk, et. d. s. f. Kogleri.

Kogsalt, et. ud. pl. det almindelige Ristensalt, bestaaende af en særegen Syre, forenet med Soda. (f. Baisalt, Kildesalt, Steensalt.) — Kogsaltsyre, en. mineralsk Syre, som vindes af Kogsaltet; Saltsyre. Acidum mariaticum.

Koie, en. pl. -r. [N. S. Kote. Holl. Koy. jvf. Kove.] Skibsfeng, bestaaende enten af et Stykke Seildug, ophængt i de fire Hjørner (Hængekoie, Hængeseng) eller af et ved Skibets Side indrettet og luftet Sengested (en fast Koie, Standkoie. Seilskoier kaldes Afdelinger i Skibet, hvor Passagererne ligge.) At gaa til Kois. = Koiesflader, pl. Sengestæder, hvorpaa man

ligger, eller hvormed man tilbøtter sig i Koien.

1. **Kof**, en. pl. - fe. [Jæl. Kockr, Klump.] en Dyrge, Hob. (d. Tale.)

2. **Kof**, en. pl. - fe. [Jæl. Kockr.] den, som forstaaer, og hvis Syssel det er, at tage og tillave Mad. En Overtok (Mesterskof), undertok, Mundtok, Skibtok. = **Koffedreng**, en. D. som tjener under Koffen i et stort Kistten. **Koffekniv**, en. En stor Kniv, som Koffe bruge i Kisttenet. **Koffepige**, en. Tjenestepige, hvis Syssel er at lave Mad og passe Kisttenet. **Koffestue**, en. Madstue, Madstov. **Koffetøs**, en. Koffepige. (P. Paars.) — **Kofsmat**, en. (langt a.) undertok til Skibs. [E. Mate, en. Hjælper, Medhjælper. Jæl. Måti, socius.]

3. **Kof**, en. pl. - fe. en Hane. (indst.) — Deraf: **Koffes**, v. n. pass. slaes som to Hænder. (Moth.)

Kolbe, en. pl. - r. [E. Kolbe, Kolben. Jæl. Kolfr, en. Knevel.] 1. den nederste tykke Ende paa en Bøsse; Geværkolbe. 2. I Chemien: en Destilleerkolbe: Glasfar med en rund Bug og snever Hals. 3. hos Bogbindere: en Glaskolbe, Glaslump, hvormed Skindbind glattes.

Kolbytte, en. pl. - r. [af uvis Oprindelse. jvf. Jhres Glossar. Formodentl. af Kol, Kul eller Kuld, Jffe, Top; hvoraf Kuld: faste, Kuldseile, omfuld, o. fl. Jæl. Kollhynsa.] en hurtig Bending med Kroppen, hvorefter denne fastes hovedfulds frem, ved Hjælp af Hænder og Fødder. At støde (støbe?) **Kolbytter**. (Ev. stupa kullbytta.)

Kold, adj. [N. S. kold. E. cold. Jæl. kaldr. A. S. ceald.] 1: egentl. som har ingen ell. en meget ringe, umærkelig Grad af naturlig Varme. Et koldt Legeme kalder vi i Alm. det, der har mindre følelig Varme, end vort Legeme. **Kold Mad**: som ei er opvarmet ved Jlden. Dyr med koldt Blod. **Kold Luft**, **koldt Veir** lig. "Kold Sommer giver varmt Fædegulv." P. Polle. 2. uegentl. a) som mangler indvortes Liv ell. levende Følelse. Et koldt Hjerte. "Forstanden kan overbevises, og Hjertet dog blive koldt." Engelst. b) som er uden Kraft og Iver. "Hvor dorste, hvor Kolde ere ikke de fleste i denne ædle Pfligt." Mynster. c) som stærm. Kolighed, Sindighed, uden Iverell. Østf. En kold Tale. At tage koldt (uvenligt) imod een. "Et koldt Venstreb fortjener ikke mere sit Navn." Mynster. At være kold (rolig, uforøst) i Faren. Med koldt Blod: roligen, m. Overlæg. "Sæt den Koldeste Dommer til at domme i sin egen Sag, og see hvorledes han forklarer Loven." Rahb. = **Koldblod**: det, **koldblodig**, adj. som har koldt Blod. **Koldblodige Dyr**. At være koldblodig (rolig) i Faren. **Koldbløde**, v. a. ud-

bløde i koldt Vand. (B. S. D.) Dyr: **Koldblødning**, en. I Chemien i Gen. udblodning uden Jld: maceratio (helt skielig fra Digestion.) **Koldbrand**, en. Sygdom i en Deel af det hårdeste Legeme, hvorefter det organiske Liv i denne Del ganske uddør. Sphacelus. **Koldfeber**, en. Feber m. afværende Hede og Kulde i Legemet; Kolden, Koldesygge. **koldfrøsen**, adj. v. ganske forfrossen. (B. S. D.) **Koldfyrr**, s. **Koldbrand**. **koldgarvet**, adj. koldgarvet Læder: garvet i kold Færlud. **koldhamre**, v. a. hamre et Met. uden at hede det i Jlden. (Brands.) **Koldmeisel**, en. Et stærkt forstaaet Hjulgejern, hvormed koldt Jern overhugges. **Koldpis**, en. Sygdom, hvori Blandet lader m. Smerte og i ringe Mængde; Strængurle. (B. S. D.) **koldfindig**, adj. 1. som ikke let kommer i Eidskab eller i bringende Sindsbevægelse; (modsattes hidig.) 2. lunken. "Den koldfindige har den færdige deel, at han ikke er hidig; den Lunke har den Mangel, at han ei engang er ierig." Sporon. 2. færdigere: som er uden levende Følelse, og som røber dette (koldfindig). Deraf: **koldfindighed**, en. ud. pl. "En koldfindighed, som ikke er en Birtning af Dorsthed og Lunkenhed, men af Følelighed og Midtørhed." Sneed. **Koldstædal**, en. ud. pl. en kold Stædal af Bl og Blin, hvori brydes Brød og som træder m. Sukker m. m. **koldstær**, adj. koldstær Jern, der gloende let lader sig smelte, men let brækkes, naar det er koldt. (mod. rødstær.) Deraf: **Jernets koldstær**. **koldstær**, adj. v. koldstær Læder: det af Aske og koldt Vand. (Moth.) **Koldvand**, en. Agervand, som giver Jorden kold og suur. (et norsk Udtryk. Dec. Mag. VI. 14. E. Frimann. Almuens Sange. 128.)

Kolde, en. (næsten altid m. best. Art.) d. s. s. **Koldfeber**. At have Kolden. Et Anfald af Kolden. "Og vips! ser Kolden i hans Krop." Bessel. "En Kold uden Kul, en Feber uden Brand." P. (Poet. Str. S. 9.) "Jeg frygter, jeg kan Kolde af Rædsel skulde faae." P. Paars. IV. 3.) **Andendags-Kolden**. Lyf: **Koldesygge**.

Kolv, en. pl. - e. [Jæl. Kolfr.] en Pils. Rømpen og P. Svns Drøst. (helt ældet.) "Kolvne stinger om Stærken lydt." Baggesen. (Jliss. I.)

Komet, en. pl. **Kometer**. Et Gløbebevægelige Himmellegeme, hvis Baner er saa store, at de kun sjelden blive synlige, og som udmærke sig ved en lysende Dugfærd, der følger dem paa en cirkulær Ban. (Kometens Sæle.)

Komædie, en. pl. - r. et Skuespil. (Lig overhovedet for: Skuespil. At gøre en Komædie.)

Komist, adj. grundet i Siælens Sands og Følelse for det latterlige; ell. som vækter, nærer denne Følelse. Et komist Digt, Optrin, Skuespil.

Komme, v. n. (er.) kom, kommen. pl. komne. [381. koma.] 1. egentl. og i den mest udstrakte Bemarkelse: vorde nærværende p. et Sted (som enten nærmere betegnes v. Præpositionen, eller forstaaes af sig selv.) Han kommer (hid) om nogen Tid. Alle Gæster ere komne. At komme gaasende, ridende, færende, fællende. — At komme f. Anker, t. Ankens: ankre. Kom ikke mere for mine Dine! — Ugentl. med mange Præpos. og Adverb. til at udtrykke Forandringer, Omstændigheder, Forsætninger, hvori man sættes; ogsaa m. Beskræb om Varighed i Tid, f. Ex. at komme fare; komme i Ulykke; komme i Besiddelse af noget; komme i Slægtskab med en; komme i fare, i Fortræd, i Strid; komme i Langdrag, i Rolighed, i Stand, i Bilerede, o. s. v.; komme til Skade, i Kræfter; komme i Slaveriet; komme t. Postet (: besøge Posten; ell. blive ansat i en Postbestilling); komme af Bane m. noget. 2. m. livløse Ting: a) egentl. blive nærværende, gøres nærværende. Posten er kommen. Den Dag vil komme. "Og kun barnagtige m. den Glæde, som kommer, og som var." Evald. "Naar vi beslutte hos os selv, at hvad der end er, og hvad der end kommer." Rynster. At lade Værelse komme. b) ugentl. i mange Talemaader, om en Forandring, som foregaaer: Det kom til Blagsmaal. At komme for Dagen. At komme i Gang, komme af Brug, komme af Dage, f. af Dine, f. af Rave, af Veien, ic. c) ligeledes for: opstaae; udspringe, have sin Oprindelse; stee, hændes; koste, betales med. Det kom Døxtid i Landet. Det kommer af hans Uforsigtighed. Han er kommen af stikkelige Forældre. Hvoraf kommer det, at han er allene? En Ulykke kom over den anden. Det kan vel komme sig. Hvor høit kommer denne Riold? Den kommer paa 20 Rdlr. Det vil komme ham værre at staae (han vil komme til at undvære det.) 3. Af Talemaader, hvori dette B. forbindes med Præpos. og Adverbier, kan især mærkes: At komme ad noget: gaae, bekomme det. — At komme af med noget: blive fri for; afsætte (komme af n. sine Værelse), miste. — At komme affæd. affæd, 3. — At komme an paa: berøse paa. Det kommer an paa ham selv. — At komme bag paa een (uventet.) i. bag. — At komme bort. a) drage bort fra et Sted. Skipperen er endnu ikke kommen bort (affæd.) b) blive borte, tabes. c) komme af sin Tjeneste. Hun kom bort for Utrøst. — At komme efter: følge efter. Han kom efter Broderen i Embedet. At

komme efter noget, udforske, faae Rundskab om. At komme efter en Kunst, et Bedrageri. At komme efter Sandheden. — Han kom efter Tyven med sin Pids, og bandede ham af. (Derimod: Han kom selv efter Bogen: for at hente den; m. Tøneholt p. Verb.) — At komme for. a) foresalde, indtræffe. Dette Tilfælde kommer fælden for. b) blive foretaget. Sagen kommer for (i Retten) i Morgen. c) fortælles, bringes for. Det kom for Kongen. d) synes, forekomme. Det kom mig for (ell. fore) som jeg saae ham. e) At komme for Skade: have et Uheld, en uheldig Hændelse. "At han omfæder kom for Skade, og fik en Hals for Ildt. (Bagg. Ungd. N. l. 77. At komme til Skade bemærker derimod egentlig eller nærmest: faae Skade p. en Legemsdeel.) At komme for Orde: blive omtalt. At komme for tidlig (om Fruentimre: misfælde, fare ilde.) At komme en Pige for nær. — At komme fra noget. a) At komme fra sit Embede, fra Huus og Gaard: miste. b) At komme fra det, man vilde sige, fra det, man talte om: forvildes, bringes fra. c) At komme vel, ilde, galt fra noget: udsøre, rede sig ud af. — At komme frem: a) forfremmes, have Fremgang. Han kommer nok frem. Han er kommen godt frem. b) At komme frem med noget, m. en Mening, Sætning: fremsætte, fremsøre. — At komme i, overhøves det: gaae over fra een Tilstand i en anden, der angives v. det af Præpos. styrede Substantiv. (s. ovenfor No. 1.) At komme i et Huus: have Adgang der. At komme i med, komme i Færd med, i Forbindelse, i Bane med. At komme i med et Arbejde; komme i med een: i Forbindelse med; komme i med at drikke (faae Bane til.) At komme i Ord for noget (blive bekendt for.) At komme i et ondt Ord (i Banrøgte.) — At komme iblandt Folk: komme ud i Verden, f. i Selskab. Det er kommet iblandt Folk, blevet udspreidt. — At komme igiennem, hjælpe sig frem, rede sig ud af. At komme vel igiennem Verden. Han troer, at han allevegne kan komme igiennem med Penge. — At komme imellem. Det er kommet dem noget imellem: de ere blevene uenige. — At komme imod. Han kommer ikke imod hans Forgænger i Duellighed, i Færdom (kan ikke lignedes med.) — Det er kommet mange Penge ind: indbetalt. (s. Indkomst.) At komme ind til en stor Formue, til mange Børn: gifte sig til. "At komme ind etsteds" : komme i et eller andet Embede. Rahbet. (D. Tilst. IX. 24.) At komme ind med en Klage, Ansøgning: indgive. — At komme med (Tøneholtet paa Præpos.) komme i Følge med. Nu kan der ikke komme flere med. At komme med noget (Tones

holdet paa Verb.) bringe frem, fremføre.
 — At komme op. Gæden kommer op (af Jorden.) At komme op af en Sygdom, blive helbredet. Den Stif er nylig kommen op, bleven indført. Hans Bedragerier vilde engang komme op: blive aabenbarrede. At komme op at slaaes, at stændes m. een. — At komme over. a) træffe paa, faae i sin Bولد, At komme over en fienden Bog. Han kom over ham (greb ham) i Gierningen. b) ramme, vorde giengielbt. Det vil komme over ham, naar han mindst venter det. c) komme een i Sinde, falde ind. Det kommer undertiden over ham, at være adsel. "Hendes Høflighed kommer kun over hende efter Umstændighederne." D. Tilstuer. d) formaae. s. overkomme. — At komme overens, være enig. De komme godt overens. At komme overens (blive enig) m. een om noget. — At komme paa. a) blive til, frembringes. (s. ovenfor No. 2.) Der er kommet Jis paa Vandet, et Hul i Kiolen. b) hændes, opkomme. Der kom en Storm paa. Dersom noget uventet skulde komme paa. Festen kommer (indtræffer) paa en Mandag. Natten kom paa (faldt paa) inden vi vidste af det. c) At komme paa een, naar han mindst venter det. At komme snigende paa een. At komme een paa Livet. d) mindes, falde paa. Jeg kan ikke komme paa Navnet. Hvorledes kom du paa det Indfald? e) At komme paa Bane (bringes p. Bane); komme paa Fald, p. Fode, paa Gang, paa Spor efter, paa Valg. Han kommer ikke paa Valg denne Gang. Det kom paa Tale; ic. — At komme sammen, forsamles, samle sig. "Fire Dage vare bestemte, paa hvilke Folket selv, uden nogen Kundgiørelse, kom sammen." Guldb. 3 d. Tale: At komme sammen: blive gift. — At komme til noget: a) opnaae, erholde, komme i Besiddelse af. Hvorledes er du kommen til den Gæst? At komme til noget med Rette, p. en lovlig Maade. (Jældre Skrifter: at komme ved noget.) At komme t. store Møbler, til Værelse og Bærdighed; komme t. Kræfter; komme til sit igien. At komme til Skade, til Ulykke. (At komme til Ulykke — om et enkelt ulykkeligt Tilfælde. Han kom til Ulykke og brækkede Benet. Hun kom t. Ulykke og slog det kostbare Fod itu. — At komme i Ulykke: i Almindeligh. i en ulykkelig Forfatning.) — Barnet kunde let komme til at falde. b) absol. At komme til: finde Leilighed til at handle. Jeg kan ikke komme til for ham. c) blive til, falde ud til. Det vil komme ham til Skade, til Gode. At lade det komme til Proces. Det kom til Forlig. d) nødes til. Jeg kommer t. at gjøre det. Han vil komme til at fortørpe det. e) vederfares, tilfødes (noget uheldigt.) "At det var intet Spil,

at vove sin Person, om ham kom noget til." Gulb. 9. Paars. f) At komme til Agters; komme til Ende m. noget; komme til Orde; komme til Rette m. een, om noget; komme til sig selv igjen: faae sin Samling; komme t. Stede, t. Stue, m. R. — At komme ud. Det er kommet ud, udiblandt Folk: blevet bekendt, afsløret. At komme ud af sin Siel, komme ud af en vanskelig Sag: rede sig ud af. At komme ud med lidt, med det man har: behjelpe sig. Dermed kan jeg komme ud et Kar. (s. Udkomme.) Det kommer ud paa eet: er ligegyldigt. "Det kommer mig p. eet ud, om min Kæbe bestaaer mig af Træng eller af Had." Silshov. — At komme ved, angaae; være paarende. Den Sag kommer ikke ham ved. Han kommer mig ikke ved. (s. vedkomme.) 4. At komme sig, recipr. a) faae sin Helbred; komme til Kræfter, komme i Stand igjen. At komme sig af en Sygdom: blive frisk igjen. Han er endnu ikke ret kommen sig efter sin Sygdom, efter sit Fald: kommen til Kræfter, til Høflighed igjen. b) blive mindre fattig, mere velhavende. Han var en Tid fattig; men nu kommer han sig godt. c) hændes, træffe sig. Det kunde vel komme sig. Jeg ved ikke hvoraf, hørerledes det kommer sig.

2. Komme, v. a. kom, kommet. bringe, staae noget tilveie i ell. paa et Sted, bringe det ikke for var. At komme noget af et Kar i et andet; komme Salt i Maden; komme Sukker p. Kagen. At komme flere Ting sammen. At komme i Hu, erindre sig. At komme een paa noget: huske han paa det. At komme noget af Lave, i Lave. At komme een til at see, til at græde.

Komme, et. (?) ud. pl. [Kommenet erit. s. Udkomme.] Gierningen at komme (Ikke komst.) Alle pentedem. Kængsel hans Komme. "Maaskee han s. dit Kæsen Kæer, naar mindst du troer hans Komme." Østerr. "All Dagens Vorde ham v. Kattens Komme lettes." C. D. Biehl. "Den Stad, hvor hans Komme saa længe var beredet." Træster. (Kahbet skriver: "Nu er din Komme kun p. Smertor rig." Digte. 1802. II. 24.) (Komst bruges derimod kun i Sammensætn. s. Adkomst, Ankomst, Besøgt, Gienkomst, Opkomst, Tilkomst.)

Kommen, en. s. Kumsen.

Kommende, partic. act. af komme, b. for: tilkommende. Det kommende Aar. De kommende Tider.

Kone, en. pl. -r. [Jel. Kona. Gæt. Qvena, Qvine Gr. γυν. s. Kvind.] 1. et Kvindfolk, som er eller har været gift. Koner og Piger. Konen i Huset (Kvinden moderem) "Kone er det velsigende Begreb, og indbefatter både Gæst og Kæser." Müller. 2. en Hustru, Kone

vinde (i Forholdet til hendes Mand.)
 Mand og Kone. At tage sig en Kone. At
 tage en Pige til Kone. *vsf.* *Sustru.* "Den
 vindelige Egteskælle kaldes Kone, som
 gift, og m. Person til Manden *Sustru.*"
Müller. (Man hører dog ofte den Pleo-
 nasme: en gift Kone; og Ordet *Sustru*
 i Talesproget næsten forsvundet.) =
 Konebaad, en. i Grønland: en stor Skinds-
 baad, som roes af Dwindfolk. Kone-
 broder, en. *Sustruens Broder* (*Svoget.*)
 Konefader, en. *Svigersfader.* Konehas-
 der, en. den, som hader Dwindkønnet.
(B. S. D.) Konefiær, *f.* *qvindefiær.*
 Konelod, en. Arvepart, som tilfalder Kon-
 en ell. Enken i et Bo. Konemorder,
 en. Mand, som myrder sin *Sustru.*

Konge, en. pl.-r. [*Jsl. Kongr, Ko-
 nung.*] en Regent over et Kongerige, en
 Fyrste, som i Rang følger næst efter *Ris-
 ere.* Kongen af Danmark. En Valgkonge,
 Arvekonge. (Før en et Navn taber Ordet
 i Enden.. Kong Frederik den Siette.
 Kong Georg af England.) — *Ugentl.* den,
 som er den fornemste i visse Laug ell. Sels-
 kab. *f.* *Er. Fuglekonge.* *figurl.* den ell.
 det fortrinligste i sit Slags; *f.* *Er. Kongen*
Reglespil, i Skataspil. Ornen kaldes *Fug-
 enes, Esven Dyrnes K.* Dagens Konge,
 poet. om Solen. "Den lyse Dagens Konge
 gled igiennem gyldne Purpurfyer." *Bagg.*
 — *J. Metallurgien* kaldes Konge (*Regu-
 us*) det rene Metal, som findes i Bunden
 af Digelen v. visse Mineraliers Smeltning,
f. *Er. Arsenikkonge, Koboltkonger, o. fl.*
 = Kongearv, en. Arv, som tilfalder Kon-
 gen, hvor andre Arvinger fattes. Konge-
 gebaad, en. *Kartsai,* som bruges i Kongens
 Tjeneste. Kongebarn, et. Søn ell. Datter
 af en K. (Kongesøn, Kongedatter.)
 Kongeblood, et. 1. en Konges Blod; *figurl.*
 en Konges Liv. At udgøde K. "Den tør-
 ster efter Kongeblood." *Ohlenschl.* 2. kong-
 elig Slægt. At være af Kongeblood, være
 ødt af K. Kongebo, en. (*Ohlenschl.*)
 og Kongebolig, en. Hus ell. Slot, hvor
 en K. boer. Kongebord, et. kongeligt
 Spisebord, *Taffel.* (*M. Brun. Jonathan.*
S. 111.) Kongeborg, en. et kongeligt
 Slot. Kongebrev, et. 1. Brev, For-
 ordning, som udgaar under Kongens Navn.
 2. særbd. en kongelig Bevilling til at ægte-
 nies uden Tilløbning og af en selvvalgt
 præst. Kongebrud, en. En Konges
 Brud ell. Trolovede, den Dag Brylluppet
 holdes. (*Jngemann.*) Kongebrøde, en.
 Brøde, Forbrydelse mod Kongens Person
 u. *Bærdighed.* (*Woth.*) Kongebud, et.
 kongelig Befaling. "Hvordan? I trodse
 Kongebud?" *M. Brun.* Kongebyrd,
 en. Fødsel af kongelig Slægt, som beret-
 iger til en Throne; Kongefødsel. "Saa
 det stolt vanæret du din Kongebyrd."

Ohlenschl. Kongedaad, en. Daad, Gier-
 ning af en K. eller som passer sig for en
 Konge. (*Troiel.*) "Ved Kongedaad du lette
 Trældoms Lænke." *Thaarup.* Konge-
 dyd, en. Dyd, som især egner en Konge.
(D. Walling.) Kongedomme, et. 1.
 kongelig Magt, *Bærdighed.* (*Jsl. Ko-
 nungsdomr.*) "Kongedømmet vanslægtede
 i en Hast til Tyrannie." *Schytte.* 2. de
 Lande og Folk, som en Konge behersker.
 Kongeflag, et. Flag, som føres paa et
 Skib, hvor Kongen er ombord; eller kong-
 eligt Flag, som Krigsskibe allene maae føre.
 Kongefødsel, en. Kongebyrd. (*Ohlenschl.*)
 1. Kongefølge, en. a) Konges Følge paa
 hinanden i Regjeringen. I et Valgrige bes-
 stemmes Kongefølgen ikke ved Fødselen.
 b) Række af Konger, som efter hinanden
 have regieret; Kongerække. (*Suhms Fort. t.*
Danm. Hist. 1 D.) 2. Kongefølge, et.
 en Konges, eller et kongeligt Følgeskab.
 Kongegaard, *f.* Kongsgaard. Konge-
 gods, et. Kongods. Kongegunst, en.
 Gæst, som en K. viser een. "Misundere
 og Fiender følge næsten altid m. Forties
 næster og Kongegunst." *Bandal.* Konge-
 gehad, et. Had til en Konge; ell. til Kon-
 get i Almindelighed. "Det Kongehad, der
 bævner sig p. hans langt mindre skyldige
 Eftermand." *Rahbek.* Kongehuus, et.
 1. Kongeslægt; den kongelige Familie. 2.
 Kongestamme, Kongeat. Kongehær, en.
 Krigshær, som en K. anfører, eller som
 itrider *f.* en Konge. (*Grundtv.*) Konge-
 gejagt, en. En Jagt (et Skib) bestemt t.
 at fære Kongen eller kongelige Personer.
 Kongekroning, *f.* Kroning. Kongekro-
 niske, en. Kroniske ell. Historie om Konges
 Bedrift, om en Kongerække. Kongelig,
 et. det Liv, en K. fører. Kongelov, en.
 egentl. enhver Lov, givet af en Konge; særbd.
 det danske Riges Grundlov. Kongelys,
 n. s. en Plante. *Verbascum Thapsus.*
 "Kongelyset reiste hver Sommer høit sin
 gule, lodne Blomst." *J. Smidth.* Konge-
 løfte, et. Løfte, som gives af en Kon-
 ge. Kongeløs, adj. som er uden Konge.
 "En ubekendt Marsag har i nogen Tid
 gjort dette Rige kongeløst." *D. Guldberg.*
(B. Hist. I. 166.) Kongemagt, en. kong-
 elig Magt og Myndighed. "Vi bruge
 Kongemagt, han bruger Kongenavn."
Selt. Kongemoder, en. den, som er
 Moder til en Konge. "Og Kongemoder
 skianne Navn det vorde dit." *Thaarup.*
 Kongemord, et. Mord, som stæer paa en
 Konge. Kongemorder, en. den, som
 myrder en Konge. Kongemo, en. poet.
 Kongedatter; kongelig Prindsesse. "End
 særdes overalt den skianne Kongemo."
Ohlenschl. Kongemøde, et. M. som
 flere Konger holde. Kongenavn, et.
 Navn, Titel af Konge. "Nad selv du vil,

faa nærne Alle dig med Kongenavn." **Øhlenschl.** Kongeord, et. En Konges gtone Ord ell. Tilfagn. "Jeg lider p. hans Kongeord." **Rahbek.** Kongepligt, en. Pligt, som paaligger en K. Kongepompe, en. et Slags store eller dobbelte Skibspomper, der sættes i Bevægelse ved en paa Stormasten anbragt Bægstang. Kongepragt, en. kongelig Pragt. Kongereise, en. Færd, som Bønderne maae gjøre efter Øvrighedens Tilfælde. Kongerige, et. Rige, som beherskes af en K. Kongerække, en. En Række af paa hinanden følgende Konger. Kongesal, en. Sal i en Kongeborg. Kongestat, en. En Konges Etat ell. Statskammer. "At hvad man fandt i Stoven til Kongestatten faldt." **Øhlenschl.** Kongeslib, et. Et Skib, som fører en Konge, hvor en Konge er ombord. (**Øhlenschl.**) Kongestifte, et. Forandring i Regieringen v. en Konges Død ell. Afgang. "Imidlertid stætte Kongestifte i Danmark." **Bandal.** (Mins desm. I. 278.) Kongeslot, et. en Konges borg. Kongeslægt, en. d. s. f. Konges huus, 1 og 2. Kongesmykke, et. S. som bæres af en K. til Tegn p. hans Værdighed. "Kongesmykket fritager aldrig den, der bærer det, fra den retskafne Mandes Forpligtelse." **D. Walling.** Kongesnekke, en. poet. d. s. f. Kongeslib. (**Øhlenschl.** **Helge.**) Kongespiir, et. Scepter. Kongestad, en. Landets Hovedstad, hvor Kongen opholder sig. Kongestamme, en. Slægt af Arvekonger, som efter hinanden have behersket et Land. Kongestat, en. S. som en Konge behersker. (**D. Guldb.**) Kongestav, en. d. s. f. Kongespiir. Kongestol, en. Et Kongesæde, en Throne. Kongesæde, et. 1. Kongestol. 2. Kongens sædvanlige Opholdssted. Leire har været et K. i Danmark. Kongesøn, en. Søn af en K. Kongetal, et. Navnetal, Register p. Konger. Kongetiende, en. den Trediedeel af Tienden, som tilfalder Kongen. Kongetiger, en. et Roddyr af Katteslægten; Tiger. *Felis tigris.* Kongeting, et. Ting, Folketsforsamling, under Forsæde af en K. (**Øhlenschlæger.**) Kongetitel, en. kongelig Titel, Kongenavn. Kongevalg, et. den Handling, at vælge en Konge. Kongevand, et. en Blanding af Salpetersyre og Kogsaltssyre, som opløser Guldet. Kongevei, en. En Hoved- Landevei, Adelvei. Kongeven, en. Ven af en Konge eller af Kongemagten. "Og om hver Mærtheds Daad hver Kongeven opklare." **N. Brun.** Kongeviis, en. kongelig Skif, Blis. Paa K. Kongevælde, en. en Konges Magt, Kongemagt. (**Thaarup.**) Kongeværdighed, en. kongelig V. Kongeæt, en. d. s. f. Kongereise. Kongeat, en. kongelig

Slægt. At være af K. (**Thaarup.**) = Kongegaard, en. kongelig Gaard, Kongeslot. (**Øhlenschl.**) Kongestol, en. f. Kongestol. = kongelig. adj. som tilhører, egner en Konge, udgaar fra en K. De kongelige Huus. De kongelige Børn; kongelige Forordninger, Statter. Et kongeligt Slot. At leve kongeligt: meget prægtigt, overflødigt. Kongelig Majestæt, kongelig Høhed: Titler, som i Tiltale og Omtale gives Konger og Kongebørn. Deres, Høst, Høndes kongelige Høhed.

Kongel, en. f. Kogle, n. s. **Konst**, en. pl. - er. [3 alder gamle Skrifter: **Kaanst.** (Bib. 1550 har endaa **Kaanst**; men ogsaa **Konst**, **Konstelig**, o. s. v.) **Sw. Konst.** **T. Kunst.** **Isl. Kanna**, **Kundstab.**] 1. ud. pl. i vidtstillet Betydning: menneskelig Viden, Vidskab, Paafund; i Modsætning til Naturen og Naturens Kræfter. Det er intet Værk af Naturen (Naturproduct), men et Værk af Konsten. **Konst** maa ofte staa tilbage f. Naturen. 2. en erhvervet Færdighed i at frembringe, danne noget, i at foretage vilkaarlige, til et vist Viemed hørende Handlinger; ogsaa Indbegrebet af de Regler, som følges i Udvælsen af en saadan Færdighed. (**Konst** forudsætter ikke blot **Kundskab**, men ogsaa **Færdighed**; og adskiller sig derved især fra **Viden**.) 3. et ethvert Haandværk kalder man en **Konst**; men i Særdel. saadanne, i hvis Udvælsen lægges Vind p. fortrinlig stræbes Fuldkommenhed, og som ikke blot gaar ud p. det Nødvendige og Nødtørre, men tillige p. det Skønne og Forlystende. Deraf: **Konstbreier**, **Konstfarver**, **Konstmaaler**, **Konstsnedker**, ic.) **Malerkonst**, **Kobberstikkerkonst**, **Bogtrykkerkonst**, **Skidekonst**, **Fegtekonst**, **Dandskonst**. Dog kaldes Haandværker ogsaa: mekaniske **Konst**, i Modsætning til de skønne **Konst**. — **Lægekunst** (practisk Færdighed i Lægevidenskab.) "Lægens **Konst** ophører her." **Sir. 38. 3.** (Bib. af 1550.) At lære, at lægge sig efter, forstaae en K. At reise f. en **Konst** (for at lære den fuldkomnere.) At være Mester i sin **Konst**. "Vidsdom, som er alle **Konsters** Mesterinde, lærte mig det." **Wisd. 7. 21.** (Bib. af 1550.) At dyrke de skønne **Konst**. Den K. at skrive, at omgaaes med Guld. 3. i indskrænket Betydning. bruges **Konst** og **Konsterne** for: de skønne **Konst**. (Deraf: **Konstlærebog**, **Konstlærer**, **Konstform**, **Konstflender**, o. s. v.) 4. **Eftertanke**, **Skid**, **Skid** hvorved en Færdighed er erhvervet, et Værk udført. Man maa beundre hans K. **Konsten** spores alt for meget dert. Man har gjort sig al Umage f. at lære **Konsten**. 5. i ond Betydning: **Skid**, **Skid**, **Rænker**. At bruge **Konster**. At opnaa

og et v. Kunst og Forstillelse. "K. gaar
ste for Magt." Ordpr. (Ogsaa om det,
er stær ved Behændighed og lader som
logleri. At gøre, vise sine Konster.) 6.
Ordet Wandkonst, et kunstigt Værk.
Kunst, en vis Mastine i Biergværker.)
= Konstanlæg, et. 1. Anlæg, medfødt
beqvemhed til en Konst. 2. Indretning,
iort m. Konst. Konstarbeide, et. konst-
igt Arbeide, noget, som er frembragt ved
konst, udarbeidet med K. (s. Konstaværk.)
Konstarbeider, en. Haandværksmand, som
arbeider m. særdeles K. Kunstberider,
n. B. som har drevet Færdighed i Ride-
kunsten til en stor Høide. Kunstbog, en.
3. hvori Konster (s. No. 5) og Opfindelser
skrives og læres. Kunstbroder, en.
en, som dyrker den samme K. som en
anden. (Rahbek.) Kunstdommer, en.
en, som videnskabeligt bedømmer, kritiserer
Konst- og Literaturværker; en Kriti-
ker. (Sneedorf.) Kunstdreier, en. En
Dreier, som giver fint og kunstigt Arbeide,
sær i Bern, Elfenbeen, Kæb, m. m. (jvf.
Blokke-dreier, Koffe-dreier.) Kunstdrift,
n. medfødt Drift (Instinct) hos Dyr,
vorved de frembringe det, som ligner
menneskelige Konstaværker. Kunstelsker,
n. den, som er Elsker af de skønne Kon-
ster og af Konstaværker. Kunsteng, en.
En kunstig dyrket, med ædlere Græsarter
besaet Eng. (W. S. D.) Konsterfaren,
dj. kyndig, vel bevandret i en K. (Lan-
gebef.) "Meer end een kyndig og Konsterfas-
en Mand." Malling. Deraf: Konsterfas-
enhed, en. (S. Baden.) Kunstfag, et.
Indbegreb af de Færdigheder, som høre t.
a vis Konst. Kunstflid, en. ud. pl.
flid, som anvendes i Udvælsen af en K.
særd. paa Naturproducters Forædling. (s.
Dindstibeligbed.) Indenlandsk Kunstflid.
Konstforagter, en. den, som lader haant
om Konsterne. (Langebef.) Kunstform,
n. En vis, v. Konst overhovedet, ell. ved
den skønne Konst betinget, eller i Følge
dens Ideer og Virksomhed frembragt og
udført Form. "En vanskabt og vanskabende
Kunstform, hvori Naturens skønne Fors-
kald forstyrres." Bagg. Kunstforvalter,
n. Opsynsmand v. en Konstsamling, et
Konstkammer. (Langebef.) Kunstfri, adj.
s. s. Konstløs. "Begge sang i muntre,
konstfrie Toner." Bagg. Kunstfulden-
selse, en. Anvendelse, Udvælsen af fuldkendt
K. (Bagg.) Kunstfærdig, adj. nem i at
udøve en Konst. Kunstfærdighed, en.
Behændighed; Næmhed i det, som hører t.
præktig Udvælsen af en K. Kunstgart-
ner, en. Lustgartner. (S. Baden.) Kunst-
gave, en. det, som Konsten har skænket,
som er opnaaet v. Konst. "Blidhed er ikke
altid den Færdes Naturgave, og kan vansk-
kelig hos ham blive Kunstgave." Malling.

Kunstgrundster, en. den, som uale grunde-
ster over Konsten. Kunstgrundstning,
en. (Rahbek.) Kunstgreb, et. pl. b. s.
1. ethvert Haandgreb, som er fornødent t.
at udøve en Konst. 2. særd. en med List
forbunden Behændigheds-Gjerning; Kneb,
Kænker. (s. Konst, 5.) "Hvormange Konst-
greb optænte vi ikke, s. at bræbe vor Tid."
Basth. Kunsthandel, en. Handel med
Konstfager. Kunsthandler, en. den,
som driver Kunsthandel. Kunsthave, en.
En m. Konst anlagt, efter visse Kunstreg-
ler indrettet Have. (Rahb. Tilst. I. 115.)
[Modsat: Naturhave; hvorved dog ogsaa
forstaaes en efter den nyere Havekonst
anlagt Kunsthave.] Konstkammer, et.
Værelse, hvor en Samling af Kunstfager,
af kunstige Arbeider og Gieldenheder glem-
mes; figurl. om Samlingen om selv.
Konstkiender, en. den, som forstaaer sig
paa, er en Kiender af de skønne Konster
og af Konstaværker. Konstkynig, adj.
som forstaaer sig p. Konst i Almindelighed,
ell. paa en enkelt Konst og dens Udvælsen.
Konstlære, en. Lære om de skønne Kon-
sters Theorie (Æsthetik.) Konstløs, adj.
som er uden Konst, hvori ingen K. viser
sig. Et konstløst Arbeide. (s. ukonstlet.)
Konstmaler, en. En M. der driver, Ma-
leriet som en skøn K. Konstmester, en.
den, som besidder megen Dygtighed i en
Konst; Værkmester. (Arreboe. Gram's
Nucl.) Kunstminde, et. Mindesmærke,
som tillige er et Konstaværk. (Engelstoft.)
Konstnid, et. Misundelse hos dem, der
dyrke sælles Konst. (W. S. D. s. Brødnid.)
Konstnydelse, en. N. som Konsten og
Konstaværker yde. Konstord, et. Ord,
som udtrykker et Begreb, der er egent for
en vis Konst ell. Videnskab. Hvert Haand-
værk har sine K. Philosophiske Konstord.
Konstregel, en. pl.-regler. K. for Udvæ-
lsen af en K. Konstrig, adj. som be-
sidder stor Konstfærdighed; ell. som vidner
om megen K. Konstrigtig, adj. overs-
eensstemmende med Konstens Regler.
Konstfager, pl. kunstigen dannede Ting,
kunstigt Arbeide. Konstsamling, en. S.
af Kunstfager, Konstaværker. Konst-
sandhed, en. Overeensstemmelse imellem
Form og Udtryk i et Konstaværk og Ideen
for det Skønne. Konstsans, en. Evne
t. at fatte og føle det Konstfærdige. Konst-
stat, en. En rig, kostbar Samling af Konst-
værker. Konstsmag, en. En til en vis
Grad dannet, og i en vis Form udviklet
Konstsans. Græfernes K. En rigtig, en
falsk Konstsmag. (Rahb.) Konstsnecker,
en. En S. som giver fint og kunstigt Ar-
beide. Konstspil, et. S. hvortil Konst,
Snildhed, Behændighed adskrives. Konst-
sprog, et. Talebrug, egen s. en vis Konst,
Indbegrebet af dens Konstord. Konst-

stykke, et. 1. en kunstig udarbejdet Ting. (jvf. Kunstværk.) Dette Bord er et sandt K. 2. en v. Behændighed udført Forandring. (s. Konst, 5.) Konsttegn, et. vilkaarligt Tegn. (J. Kraft.) Konstudsstilling, en. offentlig udstilling af Kunstværker, Konstsager. Konstvare, en. Handelsvare, som er en v. Konst frembragt Gienstand; et Kunstprodukt. "De simple Konstvare til Nationens egne Forsynelse." Oluff. (Statoecon. 1815. S. 56.) Konstven, en. 1. d. s. s. Konstelser. 2. en Ven, som tillige er eens Kunstbroder. (Rahbek.) Konstvirket, adj. v. virket, frembragt ved Konst. (Baggesen.) Konstværd, et. det Værd, en Ting har fra Konstens Side. Kunstværk, et. Et ved Konst frembragt Værk, et Kunstprodukt. (Bruges især om det, som frembringes v. de skønneste Konster; ligesom Konstarbejde, Konstsager, Konststykke om det, som mere er et Værk af mekanisk K.) Konstynder, en. d. s. s. Konstelser. (Rahbek.)

Konstig, adj. 1. frembragt v. Konst (i Mods. til naturlig.) Konstige og naturlige Blomster. Man har en konstig Arm. At udrette noget v. konstige Midler. 2. virket, udarbejdet m. Konst, m. konstig Opfindelse. En meget konstig Laas. At udføre Konstigen i Træ. 3. konstyndig. En konstig Smedker. 4. listig, snedig. Et konstigt Paasund. — Konstighed, en. ud. pl. konstig Bestaaenhed. Arbejdets Konstighed. (B. S. D.)

Konstle, v. n. og a. 1. anvende overskreden, upasselig Konst p. et Arbejde; ell. arbejde m. ængstende, tvungen Konst uden Frihed og Lethed. At konstle s. længe, for meget paa et Arbejde. "Endnu havde man ikke konstlet meget paa disse Bedragerier." Schytte. En konstlet Klugt, Stil. Det konstlede modsættes det Naturlige i et Kunstværk. — Deraf: Konstler, en. ud. pl. — Konstleri, et. pl. -er. Gierningen, Virksomheden af at konstle. "Jo overdaadigere m. Konstlerier et Skrift er." Rahbek.

Konstner, en. pl. -e. 1. den, som udsøver en Konst, har Færdighed i en Konst. 2. særbd. og fortrinligen: den, som lægger Bind p. og udsøver en ell. flere af de skønneste Konster, (seldnere br. det dog om Digtere.) Deraf: Konstneranlæg, Konstnerbane, Konstnerovne, Konstnerhaand, Konstnershæder, Konstnerliv, Konstnerskole (Samling af Lærlinge, som en enkelt Konstner har dannet; ell. Konstnere, som alle følge en vis Maneer), Konstnerstand, Konstneroværd (Værd, een besidder som Konstner. Bagg.), o. fl. — Konstnerinde, en. (om et Fruentimmer, der arbejder i en K.)

Kop, en. pl. -per. [361. Koppr.] 1. en liden Drikkestaal, især af Porcelain. En Overkop (med ell. uden Gank.) En Underkop.

En Theetop, Kaffeetop. En Kop Kaffe. 2. smaa bagede Skruffer af Glas ell. Metal, som sættes p. den ridsede Hud, for at trække Blod ud. At sætte Kopper, især ogsaa kaldes: at kopsætte. = Koppemål. en. En Spise, lavet af Mælk og Wa, indmet i Kopper. (Roth.) Koppesmer, a. Smør, som formes, bringes t. Salg i Kopper. (Langebet har v. a. at kope Smør.)

Kopper, n. s. pl. en (smlt som Hebræer og Engdom, som frembringer røde Pletter: Hud, her siden blive til Bplder i undertiden, naar de falde af, efterladt: Hullet ell. Ar; Børnekopper, Smælskopper. At indpode Kopperne. Man har Kopper, har havt Kopper. = a) Koper, a. pl. d. s. Ar efter Kopper. Koperet, adj. som har endeel Koper. — b) Kopperbleg ell. Kopperbyld, en. B. som fremkommer da, hvor Kopperne bryde ud. Kopperbræ, en. B. som følger m. Kopperne. Koppergift, en. d. s. s. Koppesmitte. Kopperindpodning, en. Gierningen, at bibringe een Koppesmitte gennem Skif ell. Rids i Hud. Koppesmitte, en. den særegne Smitte, som er ved Kopperne og udbrydes v. dem. Koppesygdom, en. S. der følger med Kopperne.

Kopsætte, v. a. Kopsætte, Kopsat. s. under Kop, 2. — Deraf: Kopsætning, a.

Koral, en. pl. -ler. (fort a.) [Af Gr. og Lat. corallium.] 1. en steenagtig kalkagtig Bolig for visse Plantedyr ell. for Lyper i Havet; ligesom og Polyperne sct, hvoraf gives flere Slægter: Gallekoral, Hornkoral, Ledkoral, o. fl. 2. a. Slags Rugler ell. Perler, som gives af Koraller, især af den ædle Koral. (Corallium.) = Korallagat, en. En Agat med røde Pletter, der ligne Koraller. Koralfisser, en. den, som opfisker Koraller. Koralfiskeri, et. Gierningen, at optage Koraller af Havet. Korallgreen, en. en fæstet S. af et Koralltræ. Korallippe, en. kalkagtig Klippe i Havet, der bestaar af store, sammengroede Koralsamlinger. Korallperle, en. d. s. s. Koral, 2. Koralltræ, et. en Koralsamling, i Skikkelse lig et Træ.

Kordeel, en. pl. Kordeler. 1. i Skiftsproget: et Slags Tongværk, som tilfærs brugtes. "I Kordelernes Sted bruges nu Drelerer." Schneiders Veiledning. S. 41. 2. hos Hvalfangere: et Slags kort Læder, hvori Spættet nedlægges.

Kore, en. pl. -r. en Bræmme, Ramning paa Klæder. (Kore, v. a. s. bejætte, fænte m. Bræmmer; brugeligt i Jylland.)

Kork, en. ud. pl. [G. Cork. sp. Corcho.] den lette, sumpagtige, elastiske Bark af Korktræ Quercus suber. = Korkarbejde, a. det fligste Arbejde af Kork. Korkbånd, a.

atype af Kortstoffer som Handelsvare.
 Kmos, en. et Slags Steenmos, som
 er brugt. Lichen saxatilis. Kork,
 en. Prop ell. Stol af Kork. Kork,
 en. Saale, Raaren af Kork. At
 je Korksaaler i Støvlerne. Korksto,
 lette Stoe m. Korksaaler. Korktol,
 d. s. s. Korkprop. Korktræ, et. d.
 Kork-Læg. Korktroie, en. Svams-
 roie, foret med Kork.
 Korn, et. pl. d. s. [361. Korn.] 1. 3
 1. ethvert ganske lidet rundt ell. rundt
 et Egeme. (Korn, Sigtekorn, Sigtet
 et Gevær.) Guldet findes undertiden i
 en. Deraf: Sandkorn (eller Sandes-
 n), Pagetkorn, Frøkorn, Senepeskorn,
 verfkorn, Bygkorn, Hvedekorn. (figurl.
 . Tale: et lille Korn 3: ganske lidet.
 et lille Korn! ikke et Korn 3: aldeles
 et.) 2. n. coll. Frøet af de Planter,
 i bruges til Brød, al Slags Sæd
 radkorn, Sædekorn eller Sædekorn.)
 mmerkorn, Vinterkorn, Baarkorn.
 rnet begynder at komme op; Kornet
 aet godt, er dyrt i Aar. At handle m.
 rn. At høste, tørste, male Kornet.
 Korn bruges i Sæd, baade i Siælland,
 flere Egne i Danmark, om Byg, som
 almindeligste Sædart.) — Sielden (som
 sfældet er v. flere Genstavellesord) fore-
 mmer genit. i den ubest. Form. "3
 ge Korns tunge Renter af ham." Amos
 11. = Kornaager, en. Kornpuger. (B.
 . D.) Kornaager, en. s. Kornpuger.
 ornaar, et. Aaret m. Hensyn til Frugt-
 righed ell. Ufrugtbarhed. Et godt, maa-
 ligt K. Kornafgift, en. d. s. s. Korn-
 at. Kornafgrøde, en. hvad Jorden
 embringer af Korn. Kornager, en.
 n med Kornsaad besaaet Ager. Kornagre
 Kartoffelagre. Kornart, en. et vist
 Slags K. Fremmede Kornarter. Korn-
 ol, en. Kornets Dyrkning, Frembrin-
 lse, Nol. Kornax, s. Ax. Korn-
 and, et. Baand, snoede af Straae eller
 iv, hvormed Sæden bindes i Røg.
 Kornbehov, et. den Mængde af Brøds og
 aafekorn, som et Land, en Provinds aar-
 gen behøver. (B. S. D.) Kornbier-
 ng, en. Kornavl, Kornhøst. Korn-
 omst, en. En Ilet, som vorer hyppigen
 Vinterkornet; Blaaurt, Blaabælle. Cen-
 urea Cyanus. Kornbrand, en. s.
 brand, 7. Kornbrændeviin, et. B. som
 andes af Korn. (forskelligt f. Ex. fra
 ruebrændeviin.) Kornbeigd, en.
 orst.) d. s. s. Kornegn. Korndyrkende,
 dj. v. som dyrker Korn, ell. hvor Korn
 ykkes. "Et Korndyrkende Land." Olussen.
 Kornegn, en. Egn, hvor Kornavlens lys-
 es vel. En god K. Kornfede, v. a. 1.
 de m. Korn, m. Kiærne. Et Kornfedet
 viin. Kornflæst, et. F. af kornfedede

Entin. Kornfrø, et. kaldes Frøet af
 Agertaal (*Brassica campestris*) og Ager-
 sennep (*Sinapis arvensis*) som bruges til
 Føde f. Sangfugle. (3 Fyen: Riddike; i
 nogle Egne Bygsfrø. J. Smidth.) Korn-
 føde, v. a. d. s. brødsføde, 1. Kornførs-
 sel, en. Tilførsel af Korn. (B. S. D.)
 Korngaard, en. Gaard, Sædegård, hvis
 Marker især drives til Kornavl og dertil
 ere stikede; mods. Græsgaard. Korn-
 gulv, et. Afdeling i Laden, hvor den hien-
 sorte Sæd lægges. Kornhalm, s. Salm.
 Kornhandel, en. Handel med Kornvare,
 især i det Store. Kornhandler, en.
 den, som driver Kornhandel. Korn-
 harpe, en. s. Sarpe, 2. Kornhielm, en.
 Bygning af fire Hiørnestøtter m. et bevæ-
 geligt Tag, til at glemme Sæd under.
 (Moth. Nucl. lat.) Kornhule, en. H.
 i Jorden, hvor det afstørste Korn glemmes.
 Kornhuus, et. Kornmagasin, hvor afstør-
 stet Korn glemmes i Mængde. (Schytte.)
 Kornhøst, en. Gjerningen at høste Korn
 net. Kornkaster, en. den, som arbejder
 v. at kaste Korn f. at rense det. Korn-
 felder, en. Kielder, Jordkielder, hvor K.
 glemmes. (Moth.) Kornkiøb, et. 1.
 Handel om Korn. 2. d. s. s. Kornpris.
 Kornkrud, et. kornet Brud; mods. Meel-
 krud, hvori ingen Korn findes. Korn-
 lade, en. s. Lade. Kornland, et. L.
 som har stærk Kornavl. Kornlo, en.
 Lo, hvor Kornet tørres. Kornloft, et.
 L. hvor afstørstet Korn glemmes. Korn-
 lærke, en. En Fugl af Gullspurvens
 Slægt; Bomlærke. *Emberiza miliaria*.
 Kornlæs, et. saameget Korn, som føres
 paa en Vogn. Kornmaal, et. det i et
 Land brugelige Maal f. Kornvarer. Korn-
 maaler, en. den, som er bestillet til at
 maale ell. udmaale Korn. Kornmagasin,
 et. Kornhuus. Kornmangel, en. M.
 paa det fornødne Korn i et Land. Korn-
 mark, en. En med Korn besaaet Mark.
 Kornmarked, et. Salgeplads for Korn,
 Sted, hvor Korn kan bringes til Torvs og
 faaes til Riis. (Martsfelt.) Kornmo-
 ell. Kornmod, et. Et electrisk Lustsyn, liig
 Ennild. Kornueg, et. s. Ueg. Korn-
 nem, adj. vigtig til at frembringe Korn.
 Kornnem Jord. (B. S. D.) Kornoplæg,
 et. Forraad af Kornvarer, samlede p. eet
 Sted. Kornorm, en. Insecter, som
 fortære Kornet, især det afstørste. Korn-
 plantning, en. Gjerningen, at udplante
 enkelte Kornplanter. (B. S. D.) Korn-
 prang, en. Prangen m. Korn. Korn-
 pranger, en. den, som opkøber Korn og
 søger at holde det i høj Pris. Korn-
 puger, en. d. s. s. Kornpranger (især om
 den, der lader Kornet længe ligge hen, der
 driver Kornpugeri. Kornrenser, en. 1.
 den, som renser Korn; en Kornkaster. 2.

Maskine til Kornrensning. Kornrig, adj. som har Overflodighed af K. Et kornrigt Land. Kornrust, en. Sygdom v. det vorende Korn; Rust i Kornet. Kornstat, en. Landstat, som ydes i Korn. Kornstib, et. S. hvorpaa Korn føres til Søes. (D. Guld. V. Hist. II. 1. S. 238.) Kornstovl, Kornstusse, en. S. hvormed Korn lastes. Kornstriver, en. den, som fører Regnskab over et Kornoplag. Kornstyld, en. Landgilde i Korn. (D. Lov.) Kornsold, et. Sold hvori Korn sælges. Kornsti, en. Sti glennem en Kornmark. (B. S. D.) Kornstraa, et. s. Straa. Kornstænge, et. Stænge (Kost) hvor Sæd glemmes. (s. Stænge.) Kornstør, en. Stang, hvorpaa Korneg sættes, for at veltes. (norst.) Kornsvinding, en. Kornets Indsvinding ved at ligge østørstet. Kornsed, en. 1. Kornet, som saaes ell. er saaet. 2. Gjerningen at saae K. Kornsej, en. Sæd, sødt m. Korn, ell. bestemt dertil. Kornstiende, en. Stiende, som ydes af Kornet. Korntørring, en. Gjerningen at tørre det tørstne Korn. Kornvarer, pl. alle slags Korn som Handelsvare. Kornvogn, en. V. hvorpaa Korn føres. Kornvægt, en. En Vægt, hvorved Kornets Tyngde i Forhold til dets Størrelse ell. Løndemaal kan veies og bestemmes.

Korne, v. a. 1. danne noget i Skikkelse af Korn. At korne Krud. — Kornes, v. n. pass. blive til Korn, antage Skikkelse af Korn. — Deraf: Korning, en.

Kornet, adj. som har Skikkelse af Korn, dannet i Korn. Kornet Krud.

Kors, et. pl. d. s. [Sv. Kors. Isl. Kross. jvf. Kryds.] 1. i Alm. ethvert Løsgeme, enhver ret Linje, der overføres af en anden under en ret eller skævt Vinkel; sædvanl. dog i fire rette Vinkler. At skrive et K. paa Bordet. Korsets Figur. At gaae Korsets Tegn; staae et K. for sig (med Haanden.) At sætte et K. ved noget (til Mærke.) At lægge Benene, Hænderne over Kors. Et K. af Guld; et Guld Kors, Demant Kors, Grav Kors. 2. et Redskab, i Skikkelse af et Kors, hvorpaa i gamle Dage Forbrydere udspiledes og nagledes fast (korsfæstedes.) Det hellige K. Christi. Korsets Død: den Dødsmaade, at korsfæstes. Christi Redtagelse af Korset. At krybe til Korset: ndmøge sig, tilstaae sin Ilret. 3. figurl. Nød, Lidelse, Elendighed. At bære sit K. med Taalmodighed. "Enhver, som ei i Alager brøder ud, skøndt han et dagligt Kors maa bære." J. Guld. Hun har et stort K. med den syge Mand, (s. Sunkors.) 4. et Udraabsord, som tilkiendegiver Forskrækkelse. Kors! hvor jeg blev bange. = Korsbaand, et. B. som gaaer over Kors. s. Krydsbaand (i Bygninger.) Korsbanner, et. Ban-

ner ell. Fane, hvori Korsets Tegn er fastslået. Korsbier, pl. Bier, som bage deres Rager forsvilt. (Fleischer.) Korsbladet, adj. kaldes den Plante, hvis Blad sætte sig saaledes, at de danne fire Kants. Korsblomster, pl. de Blomster, der bærer korsdannede Kroner. (Corollæ cruciatæ.) Korsbroder, en. kaldtes de, som i Tiden belalderen drog i Korstog (havde taget Korset, bære et Kors p. Klæderne.) Korsbrud, en. Bue i en Hvalving, der overføres af en anden. (Langeb.) Korsbygning, en. Bygning, som er opført i Skikkelse af et K. Korsbyrd, en. tilførsel: Høstidsbøge, da Frakkerne bære et Kors omkring i Processioner for at indvilde Landet til Frugtbarhed (Korsmissen.) Korsdannet, adj. v. dannet som et K. Korsdrager, en. den, som bærer et K. (i Processioner.) Korsdrum, en. et Korstanner. Korsfæstelse, v. a. 1. at nagle ham t. et K. Korsfæstelse, en. Korsgade, en. Gade, som overføres hinanden (Læstegade.) Korsgang, en. Gang, som overføres af en anden i en ret Vinkel, ell. som gaaer i Krumgang rundt om en Bygning (s. Korsløst.) Korsgevær, et. Svend m. m. korsdannet Sværd. (Knevelssværd, Partisan.) Korsherre, en. Ridder, som bærer et Kors paa sine Klæder. Korshvalving, en. Hvalving med Korsbuer. Korstærke, en. Kirke, bygget i Skikkelse af et K. Korstien, et. Innedt Klæde, Lin, som frændene blandt Almuen sætte omkring Panden under Huen. Korslænd, en. den Del af Ryggen, som er imellem Høfterne. (B. S. D.) Forslægge, v. a. 3. lægge scud over Kors, forsvilt. Med Forslagte heder. Korsmesse ell. Korsmissen, en. 7 Døllig dage, som fejredes i de catholske Kirker. K. om Baaren (d. 3 Mai.) K. om Høsten (d. 14 Septbr.) Korsnag, en. en Fugl. (Loxia curvirostra.) Korsridder, en. d. s. s. Korsherre. Korsstærke, en. et Slags K. med en sort Streg langs ad Ryggen, som overføres af en anden, herimod Hælsen. Vulpes cruciatus. Korsstærke, et. s. Krydsstærke. Korsstærke, et. Korsets Tegn, et aftegnet K. Korsstærke, v. a. tegne med, indvie ved Korsets Tegn. Korstog, et. Krigstog, som i Middelalderen foretoges mod Bantvænde og Kirttere. Korsvei, en. Sted, hvor to Veie overføres hinanden. Forsvilt, adv. i Skikkelse af et Kors, over Kors.

Korse, v. a. og rec. 1. betegne med et Kors, gjøre Korstegn over. At korse sig (figurl. Man maa korse sig derved, det ved: forbauses, forfærdes.)

Kort, et. pl. d. s. [E. Card. K. Karte. Ital. og R. A. Cart. Carta.] 1. mælt, og m. Figurer betegnede Blade, hvormed man spiller; Spillekort. Et Spil K. At spille

Køst, en. [udt. med aabent o, ell. som et fort. aa. Sæl. Kostr.] A. 1. allene i pl. **Koster**. særligt Guds; dog nu kun om det Rige, og sædvanlig med Tillægget:

hjaalnt Koster, Lyvelkoster. "Lages Koster bort af Andens Gaard." D. E. VI. 16. 3.
 2. Omkostninger, udgift. Kun i den jurid. Talemaade: At dømmes i (til) Kost og Læring. = Heraf de Sammens. kostfri, adj. uden Omkostninger. En kostfri Rejse. At holde een kostfri; hvoraf: Kostfrihed, en. (Moth.) Kostfuld, adj. betydelig. (Hvitefeld.) Kostgiæld, en. Bederlag, som skyldes for anvendt Betøstning. (Moth.) Kostgiæld. D. Lov. III. 17. 19. B. allene i sing. og coll. 1. Mad; Fødemidler, Spise; m. særdeles Pensyn t. dens sædvanlige, ell. under visse Omstændigheder, ved visse Leiligheder bestemte Bestaaffenhed; ell. ogsaa t. en vis Tid, da den nydes. God, lækker, tarvelig, grov Kost. Huusmandskost 3: daglig Mad. Bryllups-, Barselkost. Søndagskost. Frokost; Aftenkost. 2. Underholdning, Føde overhovedet m. Alt tilhørende. Kost og Løn. At have fri Kost, "At tære Kongens Kost." Holb. (P. Paars. 4 Bog. 1. S.) At sætte een i Kost, tinge sig i K., have een i Kost. "Kost indbefatter baade Spise og Drikke. — Vand og Rødder udgøre stundom Gremittens Kost; Barselsgrød hører til Barselkost." Müller. = Kostdag, en. En vis Dag, p. hvilken een nyder sin Kost ell. Føde i et Huus. Kostforagter, en. den, som vrager daglig Kost. Han er ingen K. 3: han forsmæer, vrager intet. Kostgænger, en. den, som (frit eller for Betaling) daglig faaer sin Føde i et Huus (og særbd. der, hvor han tillige brer ell. opholder sig. En Gæstgivers ell. Spiseverts Kunder ere ikke hans Kostgængere, men Gæster ell. Bordgæster.) At tage Kostgængere i Huset. (Fr. pensionnaires.) Han er ikke Spisevert; men holder sluttet Bord for Kostgængere (Bordgæster.) "Jeg kan ikke troe, at du vil være din tilkommende Kones Kostgænger." S. Blicher. Kosthold, et. Penge, Betaling til Føde og Ophold. (D. Lov.) Kostholder, en. den, som giver Kost, holder Spisning. (Langeb.) Kostjomfru, en. 3. som er i Kost i et Huus. (Ambergs Ordb.) Kostpenge, pl. Penge, som gives een (især Lyende) i Stedet f. Kost. Koststole, en. Indretning, hvor unge Mennesker for Betaling nyde Kost og Underviisning i et Huus. Kostvert, en. den, man er i Kost hos, Plelesfader. (B. S. D.)

Kostbar, adj. [K. kostbar.] 1. som kræver stor Betøstning, dyr. En kostbar Bygning, Rejse. Det Koi er mig for kostbart. "Kostbarhed og Dyrdhed betegne Tingenes høie Værdi (ell. Pris, der maales v. Sammenligning); og denne berøer enten paa det, man giver for at erhverve Tingen; ell. paa det, man faaer v. Tingens Besiddelse. I første Tilfælde staa

noget at være kostbart, i sig selv, at det dyrt." Müller. 2. som koster ell. ber et meget. Kostbare Klæder. En kostbar Færing. (figurl. At gjøre sig kostbar give sig en falsk, overdreven Bistand 3. dyrebare; af stor Værdi. (f. kostelig. = Kostbarhed, en. 1. ud. pl. den Gæst, at være kostbar. 2. pl. Kostbarhed kostbare Gæster. "Man kan erholde Kostbarheder for godt Køb, og betale Småting dyrt." Müller.

Koste, v. a. 1. [af Kost, Fæ.] at koste, underholde, føde. At koste og Læ en. (Helden.)

Koste, v. a. og n. 1. [af Kost, Fæ.] at koste, at koste. 1. v. a. giste Betøstning paa, anvende Penge paa. Han kostet meget p. sine Børn. recipr. Han sig for Penge. At koste sig en en Klæning. 2. v. neutr. a), udforbre Dækninger, udgifter. Denne Gæst kostet meget at underholde. Han kostet ham mange Penge. b) være betalt med. Det Huus kostet mig ell. har kostet mig 10 Rblr. c) gælde, være i en vis Pris. Det kostet mig saameget. Hvad kostet den? (3: en Klen af Tøiet,) d) få udtræve (om andet, end Penge.) it vil Tabet af. Det vil koste Møle og Jæ. De kostede hende bittre Taarer, at forlade. Siem. Seieren kostede Blod. — Det kostet ham hans Helbred. Det vil koste hans = Kostning, en. (forældet; ogsaa: Kostnet.) f. Betøstning, Omkostning.

Kostelig, adj. 1. b. f. f. kostbar, kostelig Spise. (Moth.) "Han salte m. kostelig Dille." Jud. 10. 3. "Det fandt en meget kostelig Perle." Mat. 13. 46. 2. dyrebare; dyrt, som af stor Værdi. "Kosteligt kaldtes (i alder Tid) det, som istun f. mange Penges anskaffes. Nu br. dyrt (ell. kostbart) det, som koster meget; kosteligt om det der i sig selv er dyrt. f. En kostelig Musik; et kosteligt Maa. Müller.

Kostfri, adj. gavmild, velgørende, liberal. (forældet; ligesom Substantiv.) "Derfor er den ikke kostfri, der giver sig selv meget." B. Thott. L. 109. — Derfor Kostfrihed, en. Gavmildhed, Liberalitet. "Det, som er Kostfrihed, Miltid og Barmhertighed, naar man gjør det med en anden." B. Thott.

Kove ell. Kove, en. 1. en Driftstøt (Moth.) 2. til Skibs: et Die ell. en Dæmning p. Enden af et Long, hvori ind en Jernring; hvis Kant er skæbning.

1. Kove, en. ud. pl. Dæmning, som stæder af Træer. (Moth.)

2. Kove, en. [3. Kove] et særligt Afstykke i et Huus eller i en Gade, f. hvor Sengen staaer. (Moth.)

Thora. I. (En Lærskove, et Lær-
r. frøst.)
kras, en. pl. -e. (jvf. Kro.) 1. en
 mave, Kro. (B. S. D. fælden.) 2.
 , Severen, Doved, Puls, Binger og
 af en slaget Fugl; sær. af en
 . Gaasekras. — Kraasefuppe, en.
 e, fagt paa Gaasekras.
krabast, en. [X. Krabat sche.] Svov-
 lamp af Rødderremmer, Reb, ell. dsl.
 g.) Deraf i d. Tale: krabaste, v. a.
 med en K.
krabat, en. et vildt, ustyrligt Mens-
 , en overgiven Dreng. (i d. Tale og
 m. et Tillægsord. En vild, overgi-
 listig Krabat.)
Krabbe, en. pl. -r. en Slægt af
 dyr (Cancer), som leve i Havet.
Krabbe, en. pl. -r. et Slags An-
 som Fiskere bruge til at holde deres
 garn og Ruser i Dybet, og som bes-
 af Stene, der hvile p. to krydsvis
 Træer, og fastholdes v. sammensnoede
 er ell. Hæsselgrene. (Moth. Morst.)
kradse, v. a. 1. [Isl. krassa.] rive,
 e ell. rids m. et hvast ell. spidst Red-
 At kradse med Neglene, Klørne,
 sene kradse (krabe) i Jorden. At kradse
 i noget. At kradse ild (trække den
 nem Jernhager p. et Bræt.) At kradse
 op p. Klæde. At kradse en Tobaks-
 ud (kradse Åsten ud af den.) = **Krad-**
srte, en. B. af Messingtraad, som
 alarbejdere bruge. **Kradsejern**, et.
 redskab, som bruges til visse Arbejder.
Kradsekniv, en. et Agerdyrkningsredskab.
Krarrificator. B. S. D.) — **Kradsen**,
 edning, en. — **Kradsen**, en. 1. den,
 kradser (s. Gr. ild.) 2. et Redskab t.
 kradse med. — **Kradsuld**, en. ud. pl.
 groveste ild.
Kraft, en. pl. **Kræfter**. [Isl. Kraptr.
 Kraft.] A. 1. Evne og Grund til
 bevægelse, til legemlig Virken (hvad enten
 er til at frembringe eller til at hindre
 .) a) hos levende Væsener: legemlig,
 sif Kraft, Styrke. Muskelkraft, Ung-
 skraft. Han har mange Kræfter (med
 Styrke), megen Kraft i Armene. Af
 Kraft ell. af alle Kræfter. — "Jægeren
 der ikke Dyrer v. sin egen Kraft; han
 Evne til at fælde det ved Kraddets
 styrke og den udstødte Kugles bevægende
 kraft." Müller. (jvf. Styrke.) Det er
 mine Kræfter. At arbejde over sine
 kræfter. At samle Kræfter; komme t. sine
 kræfter igjen (efter en Sygdom.) b) hos
 løse Ting: 1. fysisk, naturlig Egen-
 skab, Grund til visse Virkninger ell. Phæ-
 nomener. Den electricke, magnetiske Kraft.
 gemers tiltrækkende, frastødende, udvis-
 nede, sammentrækkende K. ic. 2. i me-
 nist Henseende: Grunden til et Legemes

Bevægelse og til dets Virken paa et andet
 Legeme (v. Tyngde ell. Elasticitet.) En
 død (hvilende), levende Kraft. Tyngdens
 K. Kraft og Last (v. den bevægende og
 den Bevægelsen hindrende Kraft.) "Hertil
 behøves en udvortes Kraft; altsaa en
 Kraft, aldeles forskellig fra de i Maskinen
 værende Kræfter." E. Smith. B. i
 uegentl. og vidtløftigere Betydning: Grund
 og Evne til al, ogsaa aandelig Virken;
 virkende Evne til at frembringe Forans-
 bringer. Det højeste Væsens uendelige K.
 (s. Magt, Almagt.) Naturens Kræfter.
 Vinsens oplivende, berusende K. Plantens
 lægende Kræfter. Et Fødemiddels nærende
 K. Sjælens høiere, lavere Kræfter. "Les-
 diggang fortæller ikke blot Tiden; men
 ogsaa de ædelste Kræfter." Mynster. Livs-
 kraft, Tænkraft, Lægekraft, Ailekraft,
 Indbildningskraft, ic. (s. Evne.) "Kraft
 er den i en Tings Væsen grundede Egen-
 skab, v. hvilken den virker; Kraften kald-
 des Styrke, hvor den tænkes at overvinde,
 ell. dog at modstaae Hindringer; Evne,
 for saa vidt den betragtes blot som Mulig-
 hed t. at kunne virke." Müller. C. figurl.
 a) Magt, Myndighed; mest i den adv.
 (af det Endste laante) Talemaade: i Kraft
 af v. i Følge, i Medfør af, formodetst.
 b) Eftertryk i Sierning, Fynd i Ord. At
 handle, tale, virke, drive noget igiennem,
 sætte sig imod noget m. Kraft. Der er K.
 i hans Tale, udtryk. c) Gyldighed, ju-
 ridisk Virken. At sætte en Lov i K. Denne
 Lov, Anordning er ikke mere i Kraft. =
 Kraftanvendelse, en. Brug af en Kraft.
Kraftbrød, et. B. af Kraftmeel. **Krafts-**
deel, en. pl. **Kraftdele**. de kraftigste, stær-
 feste, ell. mest nærende Dele af et Legeme.
 At udbrage Kraftdelene af noget v. Røg-
 ning, Destillering. **Kraftforandring**, en.
 Forandring af den virkende Kraft. "Krafts-
 forandring ell. Phænomenet af den dyna-
 miske Berørelse." Oluffen. (Grundtr.
 af Statsoecon. 48.) **Kraftfro**, adj. som
 glæder sig ved Følelsen af sin K. (Bagg.)
Kraftfuld, adj. fuld af Styrke, Kraft. En
 kraftfuld Natur, Tale. Et kraftfuldt Ud-
 tryk, Sprog. **Kraftfylde**, en. ud. pl.
 Overflødighed af K. **Kraftfølelse**, en.
 Følelse, Bevidsthed om sin Kraft. **Krafts-**
liv, et. Et Liv, hvori betydelige Kræfter
 med Fethed udvikle sig. (Vhlenschläger.)
Kraftlære, en. Lære om Legemernes Kræf-
 ter, ell. om de Egenskaber, hvorved de virke
 paa hinanden; den dynamiske Naturlære,
 Dynamik; i Modsætn. til Bevægelseslæ-
 ren ell. Mechanikken. (S. Østred.) **Krafts-**
løs, adj. som er uden Styrke eller Kraft,
 uden Eftertryk, afmægtig, svag. En Krafts-
 løs Regjering. En kraftløs Tale. (Doms-
 men er kraftløs v. ugyldig, magtesløs.
 B. S. D.) Deraf: **Kraftløshed**, en. ud. pl.

Kraftmaaler, en. Maskine, som viser, hvormegen Kraft der anvendes, f. Ex. til at drage en vis Last, eller overhovedet til at sætte en Maskine i Bevægelse. **Kraftmeel**, et. 1. de fineste Dele af Korn, Kartofler o. dsl., hvorefter Stivelse laves. 2. et meget fint Meel, som faaes af Stivelse. **Kraftmiddel**, et. stærkt virkende Middel. (W. S. D.) **Kraftolie**, en. destilleret, væsentlig Olie. **Kraftsprog**, et. kraftfuldt Sprog, stærke, diere Udtryk; it. et syndigt, klævnfuldt Tankeprog. **Kraftsuppe**, en. meget stærk, nærende Kødsuppe. **Krafttærende**, adj.-v. som svækker, forærer Kræfterne. (Zode.) **Kraftvand**, et. styrkende Vand ell. Decoct. (Moth.) **Kraftvirkning**, en. Virkningen, Ytringen af en Kraft. **Kraftvædske**, en. ved Destillation udtrukken Vædske ell. Spiritus. (W. S. D.) **Kraftvæsen**, et. de kraftigste Dele af noget, Quintessens. (v. Aphelen.) **Kraftyttring**, en. Ytring af en Kraft. = **Kraftig**, adj. (L. kraftig.) som ejer Kraft, virker med Kraft, kraftfuld, eftertrykkelig. (Holberg.) **Kraftigen**, **Kraftigt**, adv. **Kraftelig**, **Krafteligen**, adv. med Kraft, paa en kraftig Maade. (Sjældnere. L. Rothe. Grundtvig.)

2. **Kraft**, en. [et forældet Ord; af det Lat. crypta.] en underjordist Kirke under en anden. Ogsaa **Kraftkirke** (f. Ex. **Kraftkirken** i Viborg.)

Krage, en. pl. - r. [Jsl. Kraka.] en almindelig Fugl af Ravnslægten *Corvus Cornix*. 2. et grenfuldt Træ med halv afhugne Grene, ell. en Kræstang, m. indsatte Pinde til at krybe op ad; en Krybestang, et Krybetræ. (A. S. Bedel. Moth.) = **Kragebær**, n. s. en Buskvært (*Empetrum nigrum*) og dens Frugt. **Kragegedands**, en. i d. Tale: en vis Maade at hoppe paa, i det man holder om Benene m. Hænderne. **Krageguld**, et. Et Slags gul Glimmer. (Brünnich.) **Kragejolle**, en. En stor klinkbygget Baad, høj og spids i begge Ender. (W. S. D.) **Kragemaal**, et. forvendt, uforstaaeligt Sprog. **Kragetæer**, pl. figurl. slet skrevne Bogstaver, ulæselig Skrift. **Kragetorn**, en. En tornefuld Buskvært. *Onosis spinosa*. **Kragetræ**, et. kaldes de Træstykker, som lægges forbiis paa Mønningen af straatatte Guse. **Krageunge**, en. Kragens Unge.

Kragsteen, en. pl. - stene. (L. Kragstein.) i Bygningskonsten; en af Muren fremragende Steen, til at lade noget hvile paa; it. et stort Led i Hovedgesimsen af den romerske og korinthiske Søjleorden, forestillende et Blækskoved. (W. S. D.)

Kraf, **Krafte**; en. (pl. **Kraf** ell. **Krafter**. L. og N. S.) en Viden, udsel, mager Delt. (W. S. D.)

Kraft, en. opdigtet Sællighe i Havet. (Pontoppidan.)

Kraftmandel, en. pl. - mandler. Bæller, som ere i deres Skal. (W. S. D.)

Kram, en. ud. pl. [Jsl. Kram.] 1. Bælle som sælges ud i det Smaa, i aakboderne. **Urtekram**, **Senkekram**, **Klædekram**. Det tiener, duer ikke i hans A. x. i ham ikke tiensigt, behager ham ikke. **Kram**, et. a) Redskab, Værktøj. (forældet.) b) i d. Tale: allehaande tydelige Sager; **Krammeri**: it. om særlige, nedrige Føle. = **Krambod**, aaben B. hvor Varer sælges. (v. Kramboddreng, **Krambodlaie**, og **Kramdulle**, en. D. som sælges i Kramboderne til Legetøj f. Børn; figurl. en Gruentimmer, der alt f. meget efter Kramhandel, en. Smaghandel. **Kramfiste**, en. R. hvori Kramvare gemmes og føres omkring. (figurl. om en Hob Ragerier.) **Kramlerred**, et. fint Radered. (modf. hjemmegjort L.) **Kramled**, et. M. hvor Kramvare sælges. (v. Dværgmarked, **Hestemarked**.) **Krampose**, en. Pose, Sæk til Kramvare. (figurl. ligesom **Kramfiste**.) **Kramtøj**, et. Tøj, som klobes i Kramboderne. (v. Kramvare, pl. allehaande Varer, som Krammere sælge. = **Krammeri**, pl. - er. smaa, ubetydelige Varer, Enkeltting, Ragerier. = **Krammer**, en. pl. - r. En Kjøbmand, som sælger ud i det smaa som holder aaben Bod. **Høsekrammer**, **Krammer**, **Senkekrammer**, **Klædekrammer**, **Urtekrammer**. "Krammere og Høsekrammer den mindre Handel, og sælge langt efter end de klobe." Müller. (v. Kjøbmand og **Bissekrammer**.) "Krammeren bestod ofte med Kjøbmandens Varer. Krammeren er ofte, og kan tillige være Krammer. En Kjøbmand kaldes jaaledes for han klobes; en Krammer fordi han sælger." Sporon. [Denne vil udlede Ord af Jsl. *kremia*; A. S. *cramma*, kramme, trykke, behandle imellem Hænderne.] = **Kram**: **Krammerand**, en. lavere Handelsand ("som ved Krammer afstiller sig fra Kjøbmandsstand, m. h. den har Bindsage tilfaldet." W. S. D.) **Krammerdreng**, en. d. f. f. **Krammerreg**, en. Eggen (x. det Skarv ell. den yderste Kant) p. visse nye Bælle Disse Lærklæder have endnu deres K. ere ikke vaskede. Kribben har endnu sin K. x. er ikke sleben. **Krammerfjæl**, pl. f. af **Krammerstanden**. **Krammerfjæl**. Et sammensvabt, i Enden bundet, Guld dannet Stykke Papir, til at glatte are i. "Saalænge Specie til Krammerfjæl trænger." E. Storm. **Krammerfjæl**, e. 1. en Krammers Guld. 2. et Stof som driver Kramhandel. **Krammerfjæl**.

Falder i Spøg og Spot: slet Latin.
 Kræmmerlaug, et. Laugsforening imellem
 Kræmmere. Kræmmerleie, en. Sted,
 Kræmmere eller Handelsmænd have
 Opholds- og Udsalgstied; Handels-
 St. (Reser. 5 Febr. 1732.) Kræmmers-
 Ke, et. M. som Kræmmere sætte paa
 Barer, f. at tilfienbegive Prisen re.
 Kræmmerpige, en. P. som forestaer Uds-
 et i en Krambod. (B.S.D.) Kræm-
 regning, en. R. over Barer, fiste hos
 R. Kræmmersvend, en. Bodsvend
 en R. Kræmmervægt, en. Vægt,
 Kræmmere bruge, som er almindelig
 Kramboderne. K. og Apothekervægt.
 Krampe, v.a. 1. [Jæl. kremia. K. S.
 rman, trykke, knuse, smulre.] trykke
 Hænderne, knuge, røre meget ved, bes-
 . At kramme noget imellem Hænderne.
 Kramme en Fugl ihjel. At kramme v.
 get, nogen. — Deraf: Krammen, en.
 pl. Handlingen at kramme.
 Kramme, en. pl.-r. en tynd Jernskinne
 Ring, der lægges om noget, f. Ex. om
 ærskoe. (Krampe.)
 1. Krampe, en. pl.-r. [Jæl. Krappi.]
 Kroge af Jern ell. andet Metal, til at
 ste noget sammen med, til at hænge en
 engelaas i, m. m. 2. Hægte, hvormed
 ndet om en Bog hages sammen. 3. et
 ot Baand med en Knap, til at fæste en
 attestngge op; Hattetrampe.
 2. Krampe, en. ud. pl. [L. Krampf.
 S. Kramp. Sv. Krampa. jys. frym-
 .] En sygelig Tilstand, der bestaer i
 hastig, ufrivillig, meer ell. mindre smer-
 ig Sammentrækning af Musler og Ses-
 r i Legemet. (Spasmus.) Brøstkrampe;
 alskrampe, Mavekrampe, Moderkrampe,
 fl. = Krampeaal, en. den electriske
 al. Gymnotus electricus. Krampes-
 re, en. unaturlig opsvulmet Blodaare.
 B. S. D.) Krampeagtig, adj. som lig-
 r K. Krampeagtig Bevægelse, latter.
 Krampedrag, et. den Tilstand, at drages
 Krampen, Krampetrækning. (Bagg.)
 Krampedraget, adj. v. betaget af Krampe.
 J. Baden.) Krampefist, en. Et Slags
 ktrist Rokke. Raia Torpedo Linn. (Ar-
 boe. Heraem. 185.) Krampeknude, en.
 . paa Legemet, frembragt ved Krampen.
 Krampelatter, en. uvilkaarlig krampeagtig
 latter. Krampeslag, et. en meget stærk
 rad af Krampe, hvorved Bevidstheden
 bes; en Art af Slag, sigsald. Kram-
 smil, et. krampeagtigt, uvilkaarligt
 smil. (Jagemann.) Krampestillende,
 adj. v. som ophæver ell. lindrer Krampen.
 et krampestillende Middel. Krampe-
 styrke, en. En usædvanlig, v. høj Anstrens-
 else frembragt Styrke. "Fortvivlelsens
 krampestyrke." Rahb. Krampesyg, adj.
 om lider af K. Krampetilsælde, et.

Sygdomstilsælde, som bestaer i K. eller
 er forbundet m. Krampe, Krampetræk,
 et. og Krampetrækning, en. Birkning af
 Krampen. At have, faae Krampetræknin-
 ger.

Kramsfugl, en. pl.-r. et Navn, som
 tillægges flere Drossel-Arter; særdeles: den
 egentlige Kramsfugl. Turdus pilaris.

Kran, en. pl.-er. (med langt a.) [L.
 Kran. G. Crane. M. A. Lat. Gerani-
 um.] 1. en sammenfat Raststue, hvoraf
 man betleer sig, f. Ex. i Havne og paa
 Skibsdærster, til at have meget store og
 tunge Legemer i Veiret. 2. en Vægt, hvor-
 paa meget svære Ting veles i Veierhuset.
 (Moth.) 3. til Skibs forlortet: d. s. f.
 Kranbielke, 2. Ankeret hænger f. Kranen.
 = Krananker, et. Et af de to svære An-
 kere, som hænge under Kranbielkerne.
 Kranbielke, en. 1. den vandret ell. paa
 skraa liggende Hovedbielke i en Kran (1.)
 2. to korte Bielker, som ligge frem i For-
 delen af et Skib, og hvorpaa de største
 Ankere hænge. Kranhiul, et. Hulet i
 en K. hvorved Lasten vindes op. Kran-
 hoved, et. den øverste Deel af Kranbiel-
 ken, 1. Kranhuus, et. Huus, hvori en
 Krap er bygget. Krammester, en. den,
 forestaer Brugen af en K. Krampenge,
 pl. det som betales f. Brugen af en Kran.
 Krantaffel, et. Samlingen af de Gier og
 andet Tongværk, som høre til en Kran.
 m. fl. Ord.

Krands, en. pl.-e. [Jæl. Krans. L.
 Kranz.] 1. I vidtsæftig Bemærk. noget,
 der er dannet, som en Ring, en ringdant
 Ting, enten særstilt, ell. omgivende
 især Overdelen af en anden Ting. Saales-
 des f. Ex. Begkrands; Bordkrands, til
 at sætte Kade paa Spisebordet; Maltes-
 krands; Tongkrands, Kuglekrands (hvori
 Kugler lægges paa Skibsdækket.) Krands-
 sen om en Sengehimmel. 2. særbd. en
 rund Fletning eller Sammensyning af
 Blomster, Løvgrene ell. besl. til Prydelse.
 At binde, flette, vinde en K. En Bloms-
 terkrands, Rosenkrands, Laurbærkrands,
 Egekrands. — figurl. og i symbolist Betnde-
 ning: At vinde Krandsen =: Prisen, Bes-
 lønning. "Risund ei Krigeren sin Krands,
 tag Fredens hen!" Baggelsen. En Seiers-
 krands, Hæderkrands, Borgerkrands, Soms-
 frukrands, Brudekrands. = a) Krandsa-
 aare, en. En Blodaare, som løber p. den
 øverste Deel af Hjertet. Vena coronaria.
 Krandsblomster, pl. Blomster, tienslige t.
 Krands. (Langebet.) Krandsblomstret,
 adj. En Krandsblomstret Plante, hvis
 Blomster sidde som i en K. omkring Stæns-
 gelen. Krandsdannet, adj. v. dannet
 som en K. Krandsliste, en. En Liste,
 der sættes til Prydelse trindt om noget,
 f. Ex. et Bord. Krandsring, en. Ring

hvorefter man binder en K. (S. Baden.)
 Krandsurter, pl. d. s. s. Krandsblomster.
 Krandsværk, et. det, som er gjort i Stik-
 telse af Krands; en Samling af flere
 Krands paa eet Sted. (Golding.) — h)
 Krandsbinder, en. den, som binder Krands.
 Krandsbunden, adj. v. ombunden med
 Krands. Krandsfage, en. Bagværk,
 dannet som Krands, hvorefter en lægges
 ovenpaa den anden. Krandskone, en.
 K. som sælger Krands. (B. S. D.)

Krands, v. a. 1. sætte en Krands paa,
 smykke m. Krands, bekrands. 2. flette i
 Krands. At krands, for 3: binde Hals-
 kette i en Krands. (Langebet.) — Deraf
 Krandsning, en. pl.-er.

Krank, adj. [Jel. kránkr, fng.] svag,
 skrøbelig, slet, uheldig. En krank Lykke.
 (forældet.)

Krap, en. ud. pl. 1. en Urt af hvid Rod
 og Blad laves rød Farve. Rubia tinctor-
 rum. At plante, dyrke Krap. 2. Farve-
 stoffet, som denne Urt giver. At farve m.
 Krap. (Farverne falde i Særdelesh. den
 tørrede og malede Rod Krap, i Modsetn.
 til Farverøde. Dlussens Landoecon.) =
 Krapavl, en. 1. Krappens Dyrkning. 2.
 den vundne Høst af Krap. Krapfarve,
 en. den røde Farve, som faaes af Krap.
 Krapfarver, en. den, som farver med
 Krap, som har et Krapfarveri, som gi-
 ver sig af med Krapfarvning. Krap-
 land, et. og Krapmark, en. En Mark,
 besaaet m. Krap. Krapmølle, en. M.
 hvorpaa de tørrede Kraprødder males til
 Støv. Krapplante, en. En enkelt P.
 af denne Væxt. Krapplantning, en. 1.
 Styrningen, at plante Krap. 2. en Ager,
 hvor K. dyrkes. Kraprod, en. Krap-
 plantens Rod. Kraprød, adj. som har
 den røde Farve, der faaes af Krap. At farve
 Kraprødt.

Krap, adj. haard, knap, trang, vans-
 kelig. (forældet. Jel. krapp.) Deraf:
 Krapflaet Tongværk 3: som er snoet for
 stærkt og derved blevet svagt. — Krapse,
 en. siges om Havet i Skibesproget, der
 hvor det banner korte, tæt paa hinanden
 følgende Bølger (Tøpølger.)

Kras, n. s. Smaastumper, Bidlinger.
 At slaa i Kras. "Lykke og Glas gaae snart
 i Kras." Ordsp.

Krase, v. n. 1. d. s. s. Knase, hvilket er
 mere brugeligt. (Moth, der ogsaa har:
 Krastor.)

Krasle, v. n. 1. (har.) give en sagte
 raslende Lyd. Det kraslede i Palmen.
 (Moth.) — Deraf: Kraslen, en.

Krat, et. ud. pl. [eget for det danske
 Sprog.] Stov af Buxte og Smaatræer,
 Understov, Rissestov. Ellekrat, Hællekrat,
 Tisnekrat. (Talemaaden: Revel (eller
 Revle) og Krat (maaskee af jydsk Oprind-

hede), er. d. s. s. Rind og Stov 3: et
 hobe, saaledes at ei det mindste
 iglen.) = Kratballe, en. En m. Rind
 bevoren Balle. (Ligesom Stovballe. S.
 Labpr. II. 62.) Kratbux, en. En
 Bux, en enkelt Bux i et Krat. A.
 Stov, en. d. s. s. Krat. Kratvæxt,

Væxt, som har en lav, varig Stam-
 der nedentil deler sig i Grene. (B. S.)

Kratte, v. a. 1. [Jel. krota, udgr.
 s. Kradse. rive, kradse noget løseligen, u-
 ved noget med et skarpt, stift Redskab.
 kratte m. Neglene, kratte i Jorden m.
 Rive, en Pind. — Krattebørste, en.
 Børste med meget rive Haar. (Golds-
 Moth.)

1. Krav, et. pl. d. s. [Jel. Krasa.]
 Styrningen at krave, Kraven. At
 drage en Anden Udførselen af et Arev.
 lyde Naturens Krav. 2. Rettighed til
 krave, Fordring. At have et K. paa
 = Kravfri, adj. som ei kan kræves;
 er fri s. Krav, som Ingen har Krav
 Kravløs, adj. d. s. s. Kravfri. At hælde
 Kravløs. (Kravløs. D. Lov. V. 2. 65.)

2. Krav, et. ud. pl. Dristis i Er-
 stykker; Sikrav. (B. S. D.)

Krave, en. pl.-er. [J. Kraven. 3]
 E. bemærker Crag, Halsen; (En. Kra-
 i det Skotske: Raffen.) 1. den opstaaende
 fremragende, tildeels ombædede Deel af
 stillige Klædebon, der gaae om Hals
 Kraven paa en Kiole, Kappe, Stie
 Trøje, ic. 2. et særskilt linnedt Klæde-
 stykke, som Mandfolk bære under Red-
 Dvindfolk paa adskillige Maader om
 Halsen og over Barmen. (s. Halskrave
 ligeledes en egen Halskrave, som fra-
 bruge. (s. Pibekrave, Bladkrave, Ki-
 krave.) 3. Krave p. Støvler. s. Støv-
 krave. 4. Kraver i Skibs, en Ombynd-
 af tiæret Seildug, der anvendes p. for-
 Steder. (jof. Rassekrave, Pompekrave
 o. fl.) = Kravebaand, et. B. hvormed
 Halskrave bindes. Kravebeen, et.
 Been p. Bryttet imellem Stalderbladet
 Brytbenet. Kraveflip, en. Flip, E.
 af en Krave. (B. S. D.) Kravjern.
 Et Strøgejern til Halskraver eller Pibe-
 ver; Pibejern. Kravekaabe, en. Da-
 bekaabe med Krave eller Sleg. (Moth)
 Kravelinning, en. Halslinning paa
 Krave. Kraveløs, adj. uden Krave
 Kraveffind, et. Stind, som bruges
 Støvelkraver.

Krable, v. n. 1. (har.) [Jel. krab-
 frybe m. Vanskelighed, p. Gænder og
 der. At krable omkring paa Gulvet (s.
 smaa Born.) At krable over et Sted
 illegentl. "Delphinen krable sig, som
 dum stod bin Borg." — Deraf:
 Kravlen, en. ud. pl.

creatur, et. pl. -e. Egentlig enhver levende Skabning (af Lat. creatura); men bruges mest om Dværg. (jvf. Kræ.) At se mange, for saa Creature. — I Forsæll. i lav Talebrug om Mennesker. Et rigt Creatur.

Krebs, en. pl. d. s. [K. Krebs. R. S. og I. Krevet, Kreef. jvf. Kræft.] Navn p. en talrig Slægt af Insecter, som leve i vandet (Cancer); særde. den hos os almindelige Art: Blodkrebse. C. Astacus. a) Krebsdam ell. Krebsedam, en. D. et Krebs ere satte ell. findes. Krebsgang, en. Krebsens Maade at gaae bag og paa. At gaae Krebsgang: gaae længs; figurl. vandskiftes, forringes i sin stand. "En gaaer en Sneglegang, en den Krebsgang." S. Blicher. Krebsse, en. den bageste Deel af Krebsens op. Krebshoved, et. Krebsens Hoved en Ordet br. ogsaa om dens Bryst og Brystkammer. Krebsflo, en. pl. -floer. Krebsens forreste Fødder, som ligne en Sax. Krebsruse, en. Ruse til at fange Krebs i. Krebsfald, en. Krebsens Skæl, særdeles is store Brystskæl. Gyldte Krebsfaller. Krebssteen, en. kaldes to smaa runde kalkrige Egemer, som til visse Tider findes i Siderne af Blodkrebsens Mave. Krebs, et. pl. d. s. Krebsens Wg, som den bærer der halen. Krebsse, et. pl. -sine. Krebsens Die. 2. urigtig Benævnelse af Krebsene. — b) Krebsfangst, en. fangningen, at krebe eller fange Krebs. (jvf. Krebsfiskeri.) Krebsesuppe, et. Slags Suppe, hvori tillige koges Krebs. et Slags Boller af Krebs.

Krebs, v. n. 1. (har.) at fange Krebs, at paa Krebsfangst.

Kreds, en. pl. Kredse. [K. Kreis. Det ældre nordiske Ord er Kring.] 1. en cirkelrund Linie, Cirkel, Kretslinie. At staae en Kreds, sidde i en (eller: i Kredse.) At gaae i Kredse om noget. At flytte en K. i Rille, sætte nogle Personer saaledes at de danne en Kreds. at aabne Kredsen. 2. den Glæde, som en af en Cirkellie begrænses. Midt i Kredsen. At træde ind i, ud af Kredsen. Bredde af K. (s. Omkreds, Omkreds.) figurl. Grændserne s. eens Omkredninger, Virkefelt, Omgang. Det ligger udenfor min K. Regnet, der ligger indenfor den dem angaaende Kreds. Mønster. Han virkede meget i min K. (Deraf: Virkefæls.) "Vor egen erfarings snevre Kreds." Mønster. 3. egentl. en Forsamling, et Selskab. En Kreds, munter K. En K. af Tilhørere, Tilhørere. At leve i en talrig, indskrænket Selskab. 4. en vis Inddeling i et Land. At gaae i Kredse (fordum) i Tydskland. = Kredsbaner, en. B. som udgør en Kreds. Planeternes K. om Solen. (L. Mothe.)

Kredsbrev, et. en Omgangs skrivelse (Circulaire.) B. S. D. Kredsday, en. forsdum: Forsamling af Stænderne i en af Tydsklands Kreds. At holde, udskrive en K. Kredsdays, en. Days af endel Personer i en K. Kredsannet, adj. som har Stikelse af en K. Kredsflugt, en. Omflytten i Kreds. "Sofuglen i Kredsflugt fløver Sneglegangens Lag." Jorfom. Kredsformet, adj. kredsdannet. Kredsforsatning, en. den Forsatning, at et Land er inddeelt i Kredse. Kredsfyrste eller Kredsherre, en. kaldtes den Fyrste, som havde Forsædet i de tydske Kredsdage og udskrev dem. Kredsgang, en. 1. Gienningen, at gaae i Kreds. 2. en Gang, Omgang, som gaaer trindt om et Rum. Kredsgreve, en. d. s. Kredsfyrste. (Holberg. Geert Westphaler.) Kredshvirvlet, adj. meget hastigen omsnoet, hvirvlet omkring i en Kreds. "Orkens Sand, Kredshvirvlet af kæmpende Binde." Herf. Kredsløb, et. Omløb, Circulation. Bledets K. Lingenens, Begivenhedernes K. i Verden. "Karens Kredsløb." Herf. Kredsløbende, adj. v. som løber om i en K. Kredsoverste (Kredsoberst), en. den, som havde Befaling over Kredstropperne, som enhver af de tydske Kreds tilforn i Krigstider maatte ruste. Kredsrund, adj. fuldkommen rund, cirkelrund. Kredsnit, et. Snit, der stæer trindt omkring et (runt) Legeme. Kredstene, pl. Stene, der staae i Kreds. Kredsvingning, en. Gienningen at svinge noget i Kreds. (B. S. D.)

Kredse, v. a. 1. gaae Kreds om noget. At kredse noget ind. (s. afkredse, indkredse.)

Kregle, v. n. 1. trætte imod, kiæble. (Udsædvanligt; men forekommer uden Tvivl i Almuesproget.) "Og snart med Grunde, snart med Skældord mod dem kregle." P. M. Trolch. Saml. Digte. I. 39. (Kreglen. sammest. I. 32.) Holl. kregelig, krekelig. vanskelig, vranten.

Kreiert, en. pl. -er. Navn p. et Slags tilforn brugelige mindre Skibe. D. Atlas. IV. 97. Bandals Mindesm. I. 108. (Ogsaa: Kreg. jvf. Ny D. Mag. I. 179.)

Krep, et. ud. pl. [Fr. crêpe.] et Slags Tøi, vævet af fine, stærkt snoede Tråde, som lægges i fogende Band, hvoraf det bliver kruset. — Krepflor, et. Et lignende Slags Flor; Kruusflor. = Kreppe, v. a. 1. [Isl. kreppa.] sammenkrumpe Krep eller Krepflor i fogende Band. 2. kruse Haaret med Brændejern og Kam. (B. S. D.)

Krid, et. ud. pl. [ogsaa: Kridt. Isl. Krit. R. S. Krite.] en fast og fin Kalkart, der indfuger Vand og Syrer, og farver af v. en let Berøring. (Calcareus creta.) 2. andre faste Jordarter, som kunne bruges til at skrive med. Sort Krid (ell. Sortkrid)

et Slags Skifer. Rødkrid, en Leerart. (Bulus rubrica.) = Fridagtig, adj. som ligner Krid. Kridbakke, en. en Bakke, som ganske ell. foren Deel bestaaer af Kridsteen. (Dec. Ann. VIII. 417.) Kridbiery, et. Fløtsbiery af Krid og Kridflint. Kridblandet, adj. blandet m. Krid. Kridbrud, et. Sted, hvor Krid brydes. Kridflint, en. En Flintart, som findes lagvis i Kriddet. (Brünnichs Mineral. 50.) Kridgrund, en. 1. Kridblandet Jordbund. 2. en hvid, glat Grund af K. og Limvand, som stryges paa Træ. At male, forgyde, lakere paa Kridgrund. Kridhuus, et. En liden Daase ell. Buddike af Blik, med dobbelt Raag, som Almuen bruger (nu mest til at føre Smaamønt i; tilførn formodentl. ogsaa til at føre et Stykke Krid i, til at skrive med.) P. Paars. 3 B. 1 Sang. Kridhvid, adj. som har Kridrets rene Hvidhed. Kridjord, en. Fridagtig Jord, smuldrer Krid. Kridflint, en. Kridbiery v. Havet. Kridleer, en. En Kridblandet Leerart, som i Island anvendes t. at forbedre Jorden. (D. Atl. IV. 22.) Kridlinie, en. L. som slaas med Kridsnoren. Kridmangel, en. Kridblandet Mangel. (Brünnich.) Kridsnor, en. En med Krid overskrogen Rettefnor, som Haandværksfolk bruge t. at affætte en lige Linie. Kridsteen, en. 1. Kriddet, saaledes som det forekommer i Bakker og Bjerge. 2. store, udbugne Stykker Krid, især af den haardeste Art. Et Huus bygget af Kridsteen.

Kride, v. a. 1. farve, overstrøge med Krid. At kride en Snor, Traad. At kride en Linie af v. betegne, affætte den med Krid eller med en Kridsnor.

1. Krig, en. pl.-e. Bugt, Plørne ell. Krog, især som en Legemsdeel danner; f. Ex. Krig i Tindingerne, som Haaret danner; Mundkrig, Laarkrig, Diekrig. Krig p. en Due, Parok. (Langeb.) [Isl. Kryki, en Braa, Krog.] = Kriget, adj. som har en Krig ell. Bugt. En Kriget Due. (Langeb.) Et Kriget Blad.

2. Krig, en. ud. pl. [Et nyere Ord. L. Krieg.] 1. i mere udstrakt Bemærk. men kun i enkelte Udtryk i dagl. Tale: Tvist, Uenighed. At ligge i K. med een; begynde K. over noget. Han vil have sin Krig (sin Villie) frem v. han er meget paastaaende. At gøre noget paa Krig v. af Ondskab, Skadelyst, Trættestierhed ell. for at drille en Anden. (Gvalds Skr. IV. 307.) 2. aabenbar Feide imellem Folk og Stater, Ufred, Orlog. At ruske sig til Krig; at føre K. (krige.) At paaføre et Land Krig; forkynde K. At gaae i Krig (tage Krigstjeneste); tiene i Krigen. Landkrig. Søkrig. Borgerkrig, indvortes Krige. "Feide er det ældre Udtryk for Krig, men høres nu selden i d. Tale; og kun i høiere

Stil som eensbetydende m. Krig." Møller. (jvf. Orlog og Leding.) = a) krigellende, adv. krigelysten, som elsket (modf. fredelig, fredelystende.) krigrende, adj. v. som ere i Feide, som fører. En Krigførende Stat. De Krigførende Magter. Krigfindet, adj. (af Krig, i trættestier. (Moth.) krigvækkende, adv. som vpper, opvækker K. (St. Jernsk.) — b) Krigsaand, en. krigersk Aand, Jernfemaade. Krigsaar, et. Aar hvori føres K. Det første, andet K. Krigsadel, en. K. erhvervet ved Krigstjeneste. Krigsanstalter, pl. Anstalter, Tilberedelser til at føre Krig. Krigsartilleri, p. Love, gjældende for Krigsskudet, Krigstjeneste. Krigsbedrift, en. pl.-er. Mandtjenestening i Krig. Krigsbefalingsmand, en. En hoi Anfører for Krigsskudet. Krigsbehov, et. hvad der hører til at føre Krig. Krigsvæsenet; Krigsfornødenhed. (jvf. feldt.) Krigsbeslutning, en. den A. begynde Krig. (L. Rothe.) Krigsbemanning, en. B. ved Søen, v. Krigsskibet. Krigsblæst, en. d. s. f. Søblæst. (J. Clausen.) Krigsbroder, en. den, som tjener i Krig med en anden. (Moth.) Krigsbrug, en. Skif, Bedragt i K. mod al Krigsbrug stribende Beskrivelse. Bandal. I. 359. Krigsbud, et. Bud som forkynder K.; ell. som sendes for at opbyde Folket til Krig. Krigsbudskabet, et. B. om Krig. Krigsbulder, en. Bulder, Uro, som Krigen medfører; Søbengning. Krigsbygmester, en. den, som forstaaer hvad der hører til Krigsbygningskonsten (Ingenieur.) Krigsbygningskonst, en. den Konst, at befæste et Sted; Befæstningskonst. Krigsbytte, en. Byrde, Tyngsel, som Krigen volder Land og Folk. Krigsbytte, et. Bytte, som gøres i Krig. Krigsbet, en. offentlig B. som er anordnet at holdes i Krigstid. Krigscasse, en. Pengeskrin, som føres m. en Hær. Krigsdag, en. Dag, som udføres i Krigen, Krigsbedrift. (Bagg.) Krigsdommer, en. D. som paadømmer Lovligheder i Krig, blandt Krigsskudet. (Bagg.) Krigsdug, en. D. som bruges i Krigstid. Krigsdug, adj. vaabendugtig; svet i at bruge Sværdet, i Krigsskudet. "Det Krigsdug Mandskab." Guldberg. (B. Bist. I. 100.) Krigsed, en. Sed, som Krigsskudet fører naar de træder i Tjenesten, Krigstjeneste, som har prøvet, lært meget i Krigen. (B. af: Krigserfarenhed, en. ud. pl. — Krigserfaring, en. En enkelt Krigstjeneste, som gjør i Krigen. Krigsforlystelse, en. Lyst til en anden, ell. vil at se sig selv i Krig. Krigsfange, en. pl. — Krigsfanger, en. en, som under Krigen af Fjenden er taget til Fangt.

Krigsfare, en. K. hvorfor man er udsat,
 eller sig i K. Krigsfælle, en. Kæll,
 i begaard i Krigens Fælle. Krigs-
 aede, en. Drigsskader. Krigsfolk,
 Koll, som tiene i Krig, Soldater.
 1. a drog den her og antog andre frem-
 de Krigsfolk." 1 Mact. 4. 35. (Krigs-
 Fæ, sing. def. bruges beclmod som col-
 t.) "Ihi han saae — at Krigsfolket
 ude forledt ham." 1 Mact. 15. 12.
 Krigsforsaren, adj. f. Krigsforsaren. Krigs-
 høer, et. K. som optager i en Krigstert.
 Krigsforsødenhed, en. d. f. f. Krigsforsøden-
 Krigsforsøden, et. Samling af Krigsforsøden-
 denhedet. Krigsforsøden, en. 1. Forsø-
 den, som gaar ud paa Krig, Krigsforsø-
 den. (G. Pontoppidan. 1653.) 2. en
 i Handlernaade, Krigsforsøden i Krig. (Kabb.)
 Krigsforsøden, adj. som har den fornødne Forsø-
 den, Største til at tiene i K. (Moth.)
 Krigsgud, en. Gud f. Krigens hos bedensse-
 lsefærd. Krigshaandværk, et. Krig-
 træget som en Kæll. Et drive Krigs-
 håndværk. Krigshandel, en. Krigs-
 rd, Krigsfælle. (P. Clausen.) Krigs-
 ld, et. Fælle i Krigsfælle Forsødenet,
 Kæll Krigshandel i Krig. Krigs-
 lt, en. løpper Krigstert, den, som udsæ-
 der Krigsforsødenet. Krigshærd, en.
 Hærd. Krigshærd, en. den Hærd
 i Mact, som fører en Krig, og betill-
 ger Krigsfælle i Kæll. "Krigshærdne til-
 m, som Krigshærd, den hørde Deel af
 randskatten." Jadas Udsættelse. 455.
 Krigshærd, en. d. Udsættelse, beskæft. Brug
 Krig. (G. Wiberg.) Krigshærd, en.
 Kæll af Krigsfælle og Krigsforsødenet
 r, som en Kæll glæde en anden. 2. d. f. f.
 Krigshærd, Krigshærd. (Z. Kotte.) Krigs-
 istorie, en. Kæll Krigshærd om Krig
 i Krigshærdet. Krigshærd, en.
 d. d. Krigshærd. Krigshærd, en.
 f. f. Krig, 2. (Krieg.) Krigshærd,
 Krigshærdsmænd, en. d. f. f. Krigshærd-
 ngsmænd. Krigshærd, en. Krigs-
 færdet, Jæll i Krigshærd. (D.
 buldberg.) Krigshærd, en. Krig-
 hærd i Krig, Kæll i Krigshærd.
 Krigshærd, pl. Kæll, som dr. i Krig.
 Krigshærd, en. d. f. f. Krigshærd.
 Bagg.) Krigshærd, en. Kæll i
 i udsættelse, Krigshærdet lærer; og
 Jællbetet af de Kæll, hvorpaa de
 Jællbetet betætt, Kællbetet Krigshærd.
 Krigshærd, adj. fæll i Krigshærd.
 Krigshærd, en. En Kæll Krigshærd.
 Kæll.) Krigshærd, en. Kæll, som for-
 tum gætt f. Kæll i Krig. (Z. Kotte.)
 "Krigshærd ell. Kællbetet vætt de, hvorpaa
 Kællbetet glætt Krigshærd." Kæll.
 Krigshærd, en. Kæll, hvor en Krigshærd
 Kæll i Kæll. Krigshærd, en. Kæll paa
 Kæll; som Kæll i Krig. Krigshærd,

et. den Evemaade, som finder Sted i Kris-
gen. "Dane i tidligere Tid udstillede Eft
til Krigslivet." M. Krigsløv, en. l.
som gikder i Krigstid eller for Krigsfolk.
Krigslue, en. figurl. Krigens Udelæggelse.
"Det varede ikke længe, før den Krigs-
luen udbrød." Kampmann. Krigslyd,
en. krigers Lyd. Krigslyste, en. Krigs-
held. "Køerling i Krigslysten." (M.)
Krigslyst, adjs. begierlig efter Krig.
Krigsløse, et. l. som gjøres i Krigen.
Krigsløn, en. Belønning f. Krigstjeneste.
(J. Nothe.) Krigsløsen; et. a) f. Løs-
sen, l. b) Tegn, som fortjender en Krigs-
uddrud. Krigsmagt, en. Samlingen
af et Lands Krigsfolk, ell. en Mængde til
Krigsudrustede Folk. Krigsmagt t. Lands
og til Blands. Krigsmænd, en. pl.
Krigsmænd. En Krieger, Soldat. Krigs-
musik, en. Lyd af krigerske Instrumen-
ter. Krigsomkostninger, pl. de Udgif-
ter, som en Krig medfører. Krigsope-
bud, et. Ordreb af saadendyggtigt Mand
flad i Krigstid. (J. Nothe. Om Jorden.
S. 19.) Krigsorden, en. vedtagen
Orden, Ellk i Krig. Krigspude,
et. d. s. f. Krigstilk. Krigsråd, et. R.
som høres i Krig, v. Tilfald, efter en Sejer
ell. besej. 1. Krigsråd, et. Forsamling
af Hærforen og Krigsoverster for at raads-
slaae om vigtige Krigssager. 2. Krigs-
råd, en. En Titel. Krigserdfab, et.
Medfab, som bruges i Krigen. Krigs-
rentemeester, en. den, som forestaaer Pen-
sionsvæsenet og Udgifterne ved en Krigs-
hær. (Noth.) Krigsvært, en. 1. den
Hær, som Krigten medfører eller menes
at medføre; Krigens Hær. 2. Indbegreb
af Krigslovens. At løse over Krigsværten.
3. de i en Hær samlede Personer, som
komme i Krigssager. Krigsvestning,
en. 1. Udrustning til en forsvarende Krig.
2. en Krigsmands Rustning og Væben.
Krigsvrygte, et. Begrebet om en værdig
slaaende K. Krigsfag, en. 1. en Sag,
der vedkommer Krigsvæsenet. 2. en Hæts-
sag, der hører under Krigsretten. Krigs-
sang, en. G. digtet m. Henføn i. Krigten.
Krigsskade, en. Skade og Tab, som et Land
og Indbyggernes heri lide, ved og i Udsæ-
ning af Krig. Godtgjørelse f. Krigsskade.
Krigsskat, mng af en
som brugt
Fiebne, en
Krigsførende
Krigsdrag-
hvore unge
denfaben.
et. Krigst
152.)
og Gane,
Kyt, et. 2

ges i Krigen. **Krigsspil**, et. Et Slags Spil med Brikker, som forestiller Krig. **Krigsprog**, et. det Sprog, de udtryk, som bruges om Krigssager, Krigsfolks Raabensøvelser, m. m. **Krigsspyd**, et. Spyd, der tiener til Krigsbaaben. (Bagg.) **Krigsstand**, en. 1. Krigerens Stand. 2. den Deel af et Folk, som udgør Krigsmagten. **Krigsstyr**, en. d. s. H. **Krigsstat**. (P. E. Bandal.) **Krigssyssel**, en. Forretning, som hører t. Krigen. (M.) **Krigstid**, en. den Tid, da Krig hersker. (modf. Fredstid.) 3 Krigstider. **Krigstidende**, en. L. om det, som sker i Krigen. **Krigstieneste**, en. En Krigers, Krigsmands Tieneste og Forretning. At tage (gaac i) K. At staa i K. gjøre K. **Krigstog**, et. Et Tog for at angribe en Fiende. **Krigstugt**, en. den fornødne og forestrevne Orden i Soldaternes Levnet i Krigstid; og de Midler og Straffe, der anvendes f. at overholde samme. At holde (ell. holde over) streng Krigstugt. **Krigstummel**, en. Krigsbuider; Tummel og Ilro, som Krigen medfører. **Krigstynge**, en. d. s. Krigsbyrde. (Rahb.) **Krigsurolighed**, en. pl.-er. urolig Tilstand i et Land, som Krig medfører. **Krigsbaaben**, et. Baaben, som bruges i Krig. **Krigsvidenskab**, en. V. som lærer at føre Krig. **Krigsviis**, en. Krigsbrug. **Efter K.** **Krigsvild**, adj. behersket af krigers Vilddom. (Vhlenschl.) "De haarde, krigsvilde Hierter." M. (Ditmarsh. 81.) **Krigsvogn**, en. Vogne, som foruden bruges i Krigen; Stridsvogn. "Siden opfandt man de berømte Krigsvogne, hvori en tapper Soldat sad, og som en anden Mand førte." Guldb. **Krigsvæsen**, et. Alt hvad der hører til Krig og krigerske Foretagender. **Krigsæble**, et. pl. - r. Benævnelse p. et Slags haarde Væb, som høre til Glemmeæbler eller Winterfrugt. (Langeb. Nyt phys. oecon. Bibl. V. S. 442.) **Krigsære**, en. Ære, som indlægges ved Krigsbedrifter. (L. Rothe. Nord. Statsforf. II. 362.) **Krigsøvelse**, en. 1. Udøvelse af Krigenes Øvelser. At være opdraget i K. 2. (mest i pl.) Øvelse i de Haandgreb og Bevægelser, som høre til Baaben at føre K. paa. At holde Krigsøvelser. **Krigsoverste**, en. pl. - r. Overansfører i Krigen ell. over Krigsfolk; Krigshovedsmand. (Bandal. Mindesm. I. 83.) "Han satte Krigsoverster over Folket." 1 Kron. 32. 6.

Krige, v. n. 1. (har.) at føre Krig, selde. De krigende Magter. = **Krigelyst**, en. ud., pl. Lyst til at føre Krig. (D. Guldb.)

Kriger, en. pl. - e. den, hvis Øffel og Bestemmelse er at føre Baaben, at tiene i Krig, og som dertil er oplært. = **Krigsgaard**, en. En Krigers Mand og Drift

til at opfylde sit Raab, krigers Mand og Bindelag. (Engelst.) **Krigerbarn**, en. den Levetid, en Person tilbringer som Sanger. **Krigerdaad**, en. En Krigers Dåd, Krigsbedrift. **Krigergrund**, en. Krigsgrund. (J. E. Helberg. Psuche. 23.) **Krigers**, et. Krigsliv. **Krigermod**, et. Mod og Siæthed, som bør findes hos Krigen. "Det høje Krigermod og den blide Jomfrusommelighed." Engelst. **Krigersværk**, et. en Krigers udsortes Værdsel. **Krigerstand**, en. d. s. Krigsstand. **Krigerstat**, en. En Stat, hvis Borgere alle ere Krigere, ell. hvor Krigersstanden er den mest gieldende. (J. Bone.) **Krigersværd**, et. Udsmykket til Afgjørelse, som den kære, værdige Kriger eler. **Krigersværd**, en. den Værd, en Kriger vinder; og den Værd, han bør besidde. = **Krigersværd**, et. Et Fruentimmer, som tiener i K. (Engelst.)

Krigerst, adj. 1. svet i Krig, krigersmandlig. Et krigersk Folk. (Deraf: **Krigerst**, en. L. Rothe.) 2. tilbøjelig til Krig. 3. som hører til Krig, bebuder K. **Krigerst**, et. Tilberedelse. **Krigerst**, et. (Ofstere udtrykkes dette Adjectives Begreb i Genitivet Krigs.)

Krigst, adj. d. s. krigers (men i fældent.) "Valhals krigst Mær." Guldb. (Balder. III. 2.)

Krif ell. **Krifte**, en. pl. - r. en ring, daarlig Hest. "En Karre, forsynet med (med) tvende Krifte, blinde, mørke, lamme, halte, smaa." Baggensen. (L. Rothe.)

Krifand, en. pl. - ander. det mindste Slags Bilband. Anag querquedula.

Krille, v. n. 1. (har.) flae, vire, kille i huden. Det kriller under huden, i ansigten. (Sieldnere som v. a. for: kille.) = Deraf: **Krillen**, en. ud. pl. At kille i huden. — **Krillehøst**, en. et Slags Høst, der følger m. en krillende nemmelse i Halsen. **Krillesyge**, en. en frampagtig Sygdom, der udtænder sig i huden. **Raphania**. (B. E. D.)

Krimstrams, et. i d. Tale: allesteds unyttige Smaating, regellose Figurer, og dsl. (Baggensen.) "En Mængde uanstændige Krimstrams." Dec. Mag. VII. 210.

Kring, adv. [Jel. i kring, af Kring, en Kreds.] br. kun i nogle Sammenhænge. f. omkring. = **Kringboie**, v. a. boie i en Ring. En kringboiet Gæde. Deraf: **Kringboining**, en. (B. E. D.) **Kringgaard**, en. En indelukket Gaard; en Gaard, som omgiver et Sted. (Rothe.) **Kringløb**, et. Bevægelse omkring noget, Omkøb. **Kringløbende**, adj. v. som løber omkøbt om noget. **Kringløb**, v. a. At kringløbe en Hest, lægge Hest under alle sine Fødder. (Langeb.) **Kringløb**, v. a. 1. omringe. (Rothe.) **Kringløb**, v. a. 2.

te i Kreds. En Plads kringfættet med
ene. De kringfættede Væle. Kringvel,

Vel, som gaar i Bugter, Krogvel,
uvel. (Grens Nocl.) Kringvreden,

— som er saaret eller vundet krumt. (v. Voh.)

Kringel, adj. [af kring, og kring.] krum,
bøjet. (Moth.) = Kringelbugt, en. En i

ringe Bugter saaret Krumning. (J. Røden.

G. D.) Kringeldriver, en. Gadedræ-

er. (Svælgelæst. [forældet.] Kringels-

ang eller Kringelgang, en. En Gang eller

sti, der gaar i Bugter eller krogen sig meget.

Deres regellose, i Blatler og Bugter frem-

ende Kringelgange." Bagg. Kringels-

træet, adj. om Dyr, som have saarede eller

uglede Horn. En Kringelhornet Væ-

re. (Langeb.) Kringelfrog, en. (udt.

saar: Kringelfrog.) et Sted med vilde

omme Kroge og Bugter. (dagl. Tale.)

enl. Dmjsed, Dmjsed.

Kringle, en. pl. - v. egentl. og oprin-

delig: en Kreds, Ring, Rundling (Jol.

-ingla. jvf. Gleser. til Beretninger for

b.). men bruges nu i Alm. kun om et

lille Brød og Bagværk, balet sammen i

en eller to Ringe. — Deres: Kringlebrød,

en større Kringla eller Brød i Kringler

— Kringledet, en. Del, hvorefter Kringe-

ler bages.

Kringle, v. n. 1. [G. crinkle.] gaar i

vingler; løbe rundt. Det kringler for

inden. (Kerboer.)

Kristal, f. Kryстал.

Kristelig, Kristen, f. kristelig, Christen.

Kritik, en. 1. egentlig: Tænk om Be-

ømmelsen af den rigtige Læsemaade, som

er antaget og fulgt i ældre Forfatters

skrifter. Den høiere, lavere K. Bidrags-

er. Ordskrift, Sagskrift. 2. i vidtløftigere

emærk. Færdighed i at bedømme et vis

usædvanligt Arbejde eller Konkvart efter

gængelige Grundsatninger. At anvende K.

saar de fluenne Konkvater. Efter Kritikens

egter. Konkvat, æstetisk K. 3. An-

delst af en saadan videnskabelig Færdig-

hed i enkelte Tilfælde; kritisk, videnskabelig

bedømmelse. En Krog, grundig, stærk K.

and K. over dette Skrift bliver trost.

= Kritik (Criticus), en. f. Konkvat-

er. — Kritik, adj. 1. som hæder til, en

Wort af Kritikken. 2. som fordrer om-

hyggeligt Overlæg, forsigtig, betænkelig. En

kritisk Periode. Et kritisk Tilfælde.

1. Kro, en. pl. - er. [K. G. Croppa.

— Crow. K. Krog. Jol. Krog, Krog,

stulte, affædte Kroge.] den færdigste Maade

at de forme eller fremdende Fugle, hvorefter

deres Fode først opblødes, inden den gaar

over i den egentlige Maade; Fuglekro.

2. Kro, en. pl. - er. [Jol. Krog. G.

— Krog. J. G. Krog udtales den Kro; i Jol.

— i Kroer.] 1. Bertshaus, Giesgiver,

Slags. At holde Kro; tage ind i en K.

2. Sted, hvor Gaandværlsbrønde i en Kreds

Ked holde deres Forsamling og Silde. Bæ-

gerke, Smekke, Sommerke, o. s. v.

= Krodag, en. i Gaandværlslaugene;

visse Dage om Karet, paa hvilke Gorn-

derne samles i deres Kro for at afgjøre

afmættelige Kalligender og betale Bidrag i

laugskaffen. St. Hans Krodag. Rytters

Krodag. Krosaden, en. kaldes endna

Berten i en Kro for et Gaandværlslaug.

Krogang, en. jævnligt Besøg i Kroer.

Krogist, en. den, som jævnligt besøger en

vis Kro. Krohold, et. Kringelbrødet,

at holde Kro. At leve af K. Kroholder,

en. den, som holder Kro, en Bertshaus

holder, Giesgiver. Krohus, et. d. f. f.

Kro, (D. f. f.) Krofæne, en. Kro-

mands Hus (en en Gæst, som holder

Kro.) Kroliu, et. 1. det Lio, som føres

i en Kro, Bertshausliu. "Det varste Kro-

liu mig et fortræffet." Jagem. 2. jævnligt

Opførsel i Kroer. Kroliu forbereder Bø-

den. Kromand, en. d. f. f. Kroholder.

Kroerthighed, en. M. til at holde Kro.

Kroftil, et. Stille, som giver tilfælde,

hvor der er Kro. Krofugning, en. Kro-

gang. (Giesgiver.) Krovert, en. Kromand,

= Kroerthighed, en. d. f. f. Krofæne. (Giesgiver.)

Kroe sig, v. roc. [af Kro, Fuglekro.]

visse Kroen op, som Fugle; færdig. brode

sig, v. sig opblødt. (d. Tale.) "Ordneder,

du, som troer dig af Retfærdighed og Gode-

hed." Øhlschl. (Kladden.)

1. Krog, en. pl. - e. [Jol. Krog, Krog,

Kryki.] et affædte Sted, en Wæd. At Krole

sig i en K. At Krole alle Kroge. (f. Krog.)

2. Krog, en. pl. - e. 1. [Jol. Krog.]

noget, som er balet krumt, eller af Naturen

er kroget; færdig, et Krog af Jern, Træ

eller andet, som er balet krumt eller i en

Winkel. At Krole en K. i Baggen til at

hænge noget paa. Der er en K. paa Wren-

nen. En Brøndkrog, Kiedekrog, Widen

krog. At Krole med Krog. At Krole Kro-

gen for Døren. At Krole Kroge for en

3: Krole Gaden om en Andens Børn, med

hvem man Krole, for at faae ham til

at falde. 2. en Bugt, Winkel, et Skjær.

Widen i

Krog.

Krog. (i

Jern, o

er, at de

er. III.

= Krog

(Giesgiver)

halst,

baend,

med K

blades

et. Kro

mundet

Snor og Medetrog. Krogfod, en. En troget Fod. (At kaste Krogfod for en : spænde Krog. jvf. P. Paars. IV. 1 Sang.) Krog Hals, en. troget, stærk Hals. Krog haset, adj. om en Felt; hvis Haset ere f. spidse. Kroghaspe, en. Haspe m. Kroege. (Moth.) Krogkier, en. K. med en Krog i Enden. Krogkær, en. kaldes Pankæren, fordi den har en Krog p. Underkæven. (W. S. D.) Krogliniet, adj. f. frumliniet. Kroglov, en. Lovens Fordreelse, svigfulde Udflugter og Rænter t. at forvende Retten. (N. S. Bedel.) "Jungen Kroglove, Kumsheb ell. Partisthed kan besmykkes." Bagg. R. Klim. Krognohle, en. Dirik. Krogpind, en. P. med en Krog ell. Page i den ene Ende. Kroggraster, pt. d. f. f. Kragetræer. Krogreb, et. det lange Reb, hvormed Sæffet p. en Hestvogn bindes fast. (W. S. D.) Krogstaal, en. S. med en troget Pant t. at hænge den paa. (W. S. D.) Krogstast, et. S. som har en Krog i Enden. Krogspyd, et. Et Slags S. med bølgebannet Spids, eller hvis Spids var forsonet m. een ell. to Kroege, som forud brugtes. (Jel. Krokaspiot. jvf. Jahn om Nord. Krigsv. S. 220.) Krogstav, en. 1. Krokke, Krogkier. 2. Bispestav. (W. S. D. Mag. I. S. 4.) Krogvand, en. pl. - tænder. hos Hesten: de rundagtige Tænder imellem Stærktænderne og Klævetænderne. Krogtang, en. En Tang med krogede eller ombøiede Spidser. Krogstømmer, et. frumboret eller frumbøiet Stømmer. Krogvei, en. Wei, som viger af fra den lige Linie, Omvei. figurl. At bruge, gaae ad Krogveie ; bruge ulovlige, ikke ærlige Midler til at opnaae noget.

Kroege, v. a. 1. [Jel. krukka.] bøie noget troget. At kroege en Green. "Alt som meer den løsteb, den kroged op sin Rng." Whlens schlæger. (Nord. Gud. 83.) — At kroege sig, danne en Krog ell. Bugt; bugte sig. Wei en kroger sig. 2. At kroege en Dør : lukke for den med Krog.

Kroget, adj. [af Krog.] som er afbøiet fra den rette Linie, frum. (Begge Ord bruges tilfælles. En kroget ell. frum Næse. Krogede, frumme Been. "Til et kroget Gul en kroget Nagle bær." Bording. "Det, falskt og kroget er, at gjøre ret og lige." Holb. P. P. Kroget br. dog undertiden om det, som er mest ell. stærkt bøiet i een Ende; frum om det, som har en mindre, men længere Bøining.) At gaae kroget (ell. krogroget.)

Krone, en. pl. - r. [Lat. corona.] 1. et rundt Hovedsmykke, som især v. høitidelige Leiligheder bæres af Keisere, Konger og andre Fyrster. Keiserkrone, Kongekrone. En hertugelig, fyrstelig, grevelig K. over et Waabenstøld. 2. figurl. a) Regentens Værdighed (især den keiserlige og kongelige)

og det dermed følgende Herredømme. b) et Hovedsmykke, afstaae Kronen. c) et Hovedsmykke, afstaae Kronen. b) et Hovedsmykke, afstaae Kronen. Den danske Kronens (i Rigets, Statens) Smitte, Skove, Indkomster. c) det fortrinligste Slags; ell. det, som er een tilfældig Hæder. 3. uegentl. den runde Top p. et Træ. "Læg dig under Hestens store Krone som hænger over Brinken." Jøttson. 4. Kronen p. en Urt (Corolla) : den af Blomsterbladene bestaaende Deel, Blomst. 5. Kronen p. en Land : den over Landet fremragende Deel. Kronen p. et Hestesod : den øverste Rand af det. 6. et Slags Sølvs og Guldmynter, som tilforn meget brugtes, og hvis en Sædvanl. bær Præget af en Krone. (En Krone var i Danmark 4 Mark; en Guldkrone 19 Mark.) — a) Kronedækket, et. dannedet som en Krone. Kroneskid, et. ondartet Saar i Kronen p. Hestens Hals. Kroneguld, et. tilforn: Guld af en Sædvanl. Hæder. Kronemarket, adj. v. m. en Krone. Kronepodning, en. En vis Maade at pøde Frugttræer, v. at pøde Podqvisten ned imellem Barken og Elæmen; Barkpodning. (Fleischer.) Kronpryd, et. v. prydet, smykket m. Krone. Kronering, en. 1. et ringdannet smykke, lig en Art af Krone; et Diadem. 2. Ringen eller den underste, Hovedstamme mest omsluttende Deel af en Krone. i undertiden: en egen Ring inden i en Krone; f. Ex. Kroneringen i den længste af de Jernkrone. — b) Kronering, a. den, som er Arving til et Rige. (D. D. ling.) Kronbeen, et. Et lidet Been i Hestens Fod, forbundet med Krokken. Kronbetient, en. En af Rigets høie Embedsmænd. (Snedorf.) Kronblad, et. kaldes de Blade, hvorefter Kronen er af Blomst bestaaer. Petala. Kronblis, et. det fineste Slags Blis (fordi det mætt m. en Krone. Saaledes ogsaa: Kronblis). Kronbælle, en. et Slags udenlandsk Etym. Kronglas, et. fint og stort Glas, som blæses i store runde Skiver. Kron gods, et. pl. - er. Forbegods, som tilhører Staten og hvis Indkomster tilfalde Krongoden. (f. Krone, 2. h.) Kronhammer, en. Skovhammer, hvormed udvokses i de træfulde Skove. (Moth.) Kronhiort, et. det største og anseeligste (i Jægerordenen) Dyr af Hjorte-Slægten. Cervus Elaphus. Kronhiul, et. d. f. f. Kronhiul. (Malling. Tale over Sænen. S.) Kronjern, et. det bedste Slags Stangjern. (f. Kronblis.) Kronlehn, et. et Hovedsmykke, som staaer under Rigets Lehnsherre, f. Lehnsherre Kongen er. Kronmynt, et. M. hvorpaa en Krone er prydet. (Moth.) Kronprinds, en. En Konges (ell. Keiser) ældste Søn. Kronprindske, en. 1. en

ges ældste Datter. 2. Kronprindsens
tesfælle. Kronage, v. a. røge Haaret
paa Tjlen i en Kaldet Kredsflade, som
Munk (give Konsuren.) Kronsko,
et Slags stor Lommerfab. (Moth.)
Kronstade, en. Stade, Gaar i Hestens Kro-
n. Kronbeen. Kronstaldet, adj. Kaldet
Kronstaldet. (jvf. Klenstaldet.) Kron-
st, en. Stal, som betales i Penge t. Kro-
st: Regenten ell. Overherren, (D. Bib. 1
acc. 10 og 11. Bib. af 1550 har: Kronest.)
Kronstilk, en. den Deel af en Plante, som
bærer Blomsten, Blomstestilk. Kron-
sting, en. Træets Udtørring i Toppen
Kronen. (B. S. D.) Krontin, et.
Kronblik. Kronvildt, et. Vildt,
som bestaar af Kronhiorte; modf. Daa-
vildt og Kaavildt. Kronvært, et. Et
Slags stort Udenvært ved Fæstninger.
Krone, v. a. 1. i den mest abstrakte Be-
tydning: pryde med et Hovedsmykke, som
æderstegn, bekræftelse; og deraf figurl.
bedre, pryde m. Hæder og Ære, give en
æderstegn. Et kronet Digt, Prieskrift
som er tilfældigt en udsat Pries.) Han
er kronet m. Gier og Ære. "Vi maae
antage det f. vist, at vi skulle være blandt
dem, der kronet m. en høj Alder." Basth.
Hans Baaben, bleve kronede m. Gier."
D. Guldb. Dette Giftermaal har kronet
hans Døster. Enden kronet Bæret. "For
ham selv, men for hans Enke her at
krone, gav Himlen ham en deilig Krone."
Bagg. Kronede Dage (3: lykkelige, gode,
glædelige.) 2. færd. og almindeligt: hellig-
eligen påsætte en Krone, som et Ginde-
stykke p. kejserlig eller kongelig Magt og
æderdighed. At kronet til Keiser, Konge.
Han lod sig krone af Paven. Kronede Ho-
veder (Keisere og Konger.) 3. Træerne
krone (v. n. pass.) ell. krone sig 3: udtør-
res i Toppen, fordi denne da bliver mere
ædergrund. (Fleischer.) = Kroning, en.
1. -er. Handlingen, at en Keiser ell. Konge
krone. Deraf: Kroningsdag, Kronings-
aler ell. Kroningsmynt (som slaas til
mindring om en K.), Kroningsdigt (D.
Anledn. af en Kroning), Kroningsdragt
(som en Monark bruger ved sin Kroning),
Kroningshøitid, Kroningsstat (som på-
reges i Anledn. af en Kroning), Kro-
ningsstog, v. fl.

1. Krop, en. ud. pl. [L. Kropf. jvf.
M. S. crop, vertex og Sv. Kropp,
Kroning, Menaas.] 1. en haard og tyk
Kierdel: Hævelse paa Halsen hos Men-
ner, der undertiden bliver til en stor
æderhængende Udvært. Struma. 2. en
Krop, egen for Hesteslægten, og af no-
gen Lighed m. Enue hos Mennesket; og
da kaldet Uværte. = Kropand, en. En
Krop af Andeslægten. Anas clypeata.
Kropbyld, en. 1. hos Mennesket: en

Halvbyld, Kierdelbyld i Halsen. 2. Byld
i Kierdelstulen hos en Hest, der har Krop.
Kropdue, en. En Afart af den almindel-
lige Due, med meget stor Kro. Columba
gutturosa. (Kaldes ogsaa: Kroppert.)
Kropflod, et. Slimet Flod af Næseborene
hos Hesten, naar den har Krop. Krops-
hals, adj. som har Krop (1.) i Halsen.
(om Heste: tykhalset.) Krophoste, en.
Hoste hos Hesten, der kommer af Krop.
Krophoved, et. en Fødding af Meel og
Gryn i Hestehovedet. (Moth.) Kropp-
knude, en. a) d. s. f. Krop, 1. b) Kropp-
hævelse i Kierdelstulen hos en Hest. Kropp-
salat, en. Afarter af Salatskaktus (Lac-
tuca sativa) der lusse sig i faste Hoveder;
Hovedsalat. (B. S. D.) Kroppmiddel,
et. Lægemiddel imod Krop. Kroppulver,
et. Pulver, som gives Hesten mod Krop.
Kropsmitte, en. den Mitte, hvorved K.
eller Uværte forplanter sig.

2. Krop, en. pl. -pe. [361. Kroppr.
Lat. corpus.] 1. d. s. f. Legeme (naar
Talen er om et levende Væsen, enten
Menneske eller Dyr.) "Der var en Bi-
sværm i Levens Krop." Domm. 14. 8.
Siæl og Krop. Han er neppe Klæder p.
Kroppen. Han tænker mere paa at pleie
Kroppen, end paa at danne Siælen. At
straffes p. Kroppen. En død K. 3: et Lig.
"Da skal hans døde Krop ikke blive Rats-
ten over i Træet." 5 Mosebog. 21. 23.
(3 dagl. Tale ogsaa: et Menneske; men
ikke i god Mening. En døden, ugudelig,
gudsfor-gaaen Krop.) 2. med et ind-
skrænkende Begreb: Legemet uden Hoved,
ell. med Udelukkelse af dette. At stille Ho-
vedet fra Kroppen. En Dretekrop (3: af en
slagtet Dre), Faaretekrop. (Denne indskræn-
kede Brug er dog langt fra ikke saa almin-
delig ell. udelukkende, som Sporon mener.)
= Kropdrøi, adj. svær af Krop, forlem-
met. (Sorterup.) Kroplos, adj. som
er uden Legeme. "Kon noget af alt dette
— har igivet en eneste Siællos Siæl, en
 eneste Kroplos Legeme?" Bagg. (Lab. II.
166.) — Kroppet, adj. anføres i B. S. D.
i samme Bemærk. som Kropdrøi; men
bruges egentlig kun i enkelte Sammensæt-
ninger; saasom: bredkroppet, langkroppet.
Kroppe, v. a. 1. at fylde, stoppe i.
(Langebet.)

1. Krud, et. (langt u.) pl. Kryder.
[M. S. Krud. L. Kraut.] Urt, Vært.
(forældet; forekommer i nogle Ordspog og
Talemaader, f. Ex. "Ondt Krud for-gaar
ikke"; og i Sammensættn. med pl. Kryder.
(f. nedensfor.) Deraf ogsaa: Kottekrud,
Ukrud, og de forældede Ord: Krudbod,
Urtbod, Krudkræmmer, Urtkræmmer, og
Krudpotte, Urtpotte.)

2. Krud, et. (fort u.) ud. pl. [Sv. Krut.
udt. ogsaa hos os sædvanl. i dagl. Tale:

Krudt.] en nøje forenet Blanding af Salpeter, Svovel og Trækul, som bringes i Form af Meel (Meelkrud) og siden dannes til Korn (kornes.) Bøfkrud, Kanonkrud (Støtkrud.) = Kruddamp, en. Damp af antændt Krud. Krudflamme, en. Luen, som frembringes i det Dieblis, K. antændes. Krudforraad, et. en samlet Mængde Krud. Krudhorn, et. Et udhulet Horn ell. et lignende Glemfel, hvori Jægere føre deres Krud. Krudkammer, et. 1. til Skibs: et Afstykke dnt nede agter i Skibet, hvor Kruddet glemmes; Kiste. 2. det nederste Rum i en Kanon, Formorsker, Bøf, hvor Krudladningen kommer t. at ligge. Krudkarre, en. K. hvorpaa Krud føres i Patroner og Karduser til Brug i Krigen; Krudvogn. Krudkiel, der, en. K. hvor Krud glemmes. Krudkorn, et. Et enkelt Korn Krud. Krudkul, et. Kul, som er tlenligt til Krud. Krudladning, en. Kruddet, som lades i et Skudegevær eller Støffe; it. saameget K. som hører til en Ladning. Krudlugt, en. Lugt af ell. efter K. Krudmaal, et. Maal til Krudladningen for en Bøf. Krudmine, en. f. Mine. Krudmølle, en. Møllen v. et Krudværk, hvor Krudmassen ved Stampning ell. Balsening meget nøje formes. Krudplet, en. Plet i huden, brændt v. Krud. Krudprøve, en. Gieringen, at prøve K. Krudprøver, en. Redskab, hvormed K. prøves. Krudrende, en. Rende eller Rør i Miner og Brandere, hvorigiennem disse antændes (Krudrør.) Krudrøg, en. d. f. f. Kruddamp. Krudstib, et. Stib, som er ladet med Krud, hvorpaa Krud føres. (D. Maling.) Krudsty, adj. som ei kan taale Krud ell. Stød. (Langeb.) Krudsold, et. eller Krudsigte, en. Pergamentsold, hvorigiennem den stampede Krudmasse ell. Meelkruddet rystes, f. at kornes. Krudsprænge, v. a. 2. sprænge ved Hjelpe af Krud. At Krudsprænge Steen til Gierder. (Dlussen.) Krudsvamp, en. Fyrsvamp, hvori silnstedt K. er indgnedet. Krudtaarn, et. Et Taarn, ell. en anden særstilt stærk Bygning, hvor Krud bevares. Krudtønde, en. T. fyldt m. Krud, eller bestemt dertil. Krudvogn, en. Krudkarre.

Krukke, en. pl. - r. [N. S. Kruke.] et nogenlunde høit Leerkar, m. flad Bund, uden Fodder, m. en udbugning i Midten, og en meer ell. mindre vid Åbning oven til. En Vandkrukke, Oliekrukke, Smørkrukke. = Krukkedannet, adj. som har Stikkelse af en K. — Krukkehant, en. Hant ell. Dre p. Siden af en Krukke.

Krum, adj. pl. krumme. [N. S. crumm. T. krum m.] bøiet fra en ret Linie; Kroget. (modf. lige, ret.) En K. Linie, Bei. Et krumt

Kæb. At ligge krum, flutte en krum (en Straf.) — figurl. At giøre ret det, som krumt v. galt, urigtigt. (jvf. Kroget fiev.) "Krumt er det, hvis ulige Bannet en Runding (Bue); Kroget er det, hvis Under bukke sammen i en Linie. Krum og Kroget kan en Ting være at være bøiet; thi den kan være lodret Naturen." Sporon. "Krumt er det, som ikke er lige; men fiev er det, som har anden Retning, end det skulde have." Smidth. (En krum Næse er noget anderledes end en fiev v. til Siden bøiet Krum = Krumbenet, adj. Kroget, hinkel, Krumbil, en. Dre, som Sommermand bruge til at hugge hugt med. Krumbugtet, adj. f. bugtet. Krumboi, adj. bøiet krum, Kroget, nedbøiet. (Udvalg.) Krumcirkel eller Krumpe, en. En Passer med krumboiede Been, med runde Legemers Kværmaal maalt Krumdannet, adj. dannet i en krum Stikelse. Krumdreiet, adj. dreiet ell. ret krumt. Krumfod, en. f. Kroget. Krumgang, en. krum Omgang, bugt. Bei. (B. S. D.) Krumgang, en. G. m. krummede ell. buedannede Sider. (Se tel om Aarhus Domk. I. 1.) Krumhals, en. Kroget, fordreiet Hals. Krumhalset, adj. som har en krum eller bugtet Hals. Krumholt, et. f. Krumtømmer. Krumhorn, et. krumt Blåshorn, Skalmie. (Roth.) "Disse Bageblæse hver Midnat i et stort Krumhorn." Bagg. (Labyr. II. 340.) Krumhornet, et. som har krumme Horn. Krumhulet, et. indhulet i en Krumning. (B. S. D.) Krumkage, en. et Slags meget tunde Leget, som bages i et dobbelt og rundt Jern. m. lange Haandsfang (Krumkagejern) og krumme imedens de ere varme. Krumkam, en. krumboiet Kam, hvormed Hørene holdes sammen. Krumkniv, en. En krummet Kniv af forskellige Stikkelse, f. Ex. en krum Høvekniv; en Høftekniv, som bruges i Ristlenet; en Bøftekniv. Krumknæet, adj. som har krumme, indadboiede Knæe. Krumliniet, adj. som bestaar af indsluttes af krumme Linier. En krumliniet Figur, Triangel. Krumløbende, adj. v. som snoer sig i Bugter. Krumløbende Vete. Krumnæbbet, adj. som har krumt Næb. Krumnæset, adj. som har en krum, ell. fra Roden t. Spidsen buet Næse. Krumpasser, en. f. Krumcirkel. Krumplet, adj. som har krumme Rifter. Krumrygget, adj. f. Krogetrygget. Krumstift, adj. som har krumt Stift. Krumstift, v. a. 1. lægge i Bolt og Jern (flutte krum. Krumslutning, sen. Kr. 31 Aug. 1813.) Krumsoet, adj. v. snoet i Bugter. Krumspring, et. lette og konstige Spring, som i Dands. "De adfærdige Ørter, som

Forargelse af ethvert Krumspring." G. Rabt. II. 200. (figurl. At gøre K. nyttige Omstøb.) Krumstav, en. Krumtang, en. G. til at bøje Messing og Staal med. S. D.) Krumtap, en. Krumbolet i et Mølle-ell. Rasthjul. Krummer, et. Træ, som er voret krumt, ell. Kunst bolet f. at bruges t. Skibstæne; træ. Krumvei, f. Krogvei. Krumet, adj. voret i en Bue ell. Krumning. Krumunden, adj. v. krumsnøet. = Krumme, en. ud. pl. Betslægheden at være krum. "Konstnerens Haand frygter endnu Krumheder (Krumninger) og Udbøining." Guldb. (B. Hist. I. S. 1003.) Krumme, v. a. 1. bøje, gøre noget krum. At krumme en Green; krumme noget træ. At krumme sig, blive kroget, saae sig; bøje, bukke sig; figurl. ydmyge. At krumme sig f. een. "Han ikke nødig, for nogen sig at krumme." Holberg. Paars. = Krumning, en. pl. - er. 1. Krumningen, at krumme. 2. en Bugt, Krumning. Krumme, en. pl. - r. [N. S. Cruma.] en Smule, Brødsrule. "Krummer ere aa Brød." Ordfor. 2. det Bløde inden Brødet. (modf. Skorpe.) Krumpe, v. a. f. krumpe. Krumpen, adj. kroget, krumbolet, sammentrympet. (Holberg. P. Paars. II. 2.) Hun var krumpen, og kunde ikke aldeles op." Luc. 13. 11. Krus, et. f. Krus. Kruse, v. a. 1. [T. Kruse(n).] 1. frembringe følgende Golder ell. Ujævnheder i et paa Overfladen af noget. At kruse karene (m. Kam ell. Brøndejern.) Kruse de Lokker, kruset Haar (siges ogsaa om et, som af Naturen er krollet.) En sagte ind kruser Vandet. "Der gaaer den sagte ind, det blanke Vand at kruse." Helt. Som naar krusede Røg af Stormene krolles." Ders. Kruset Flor. Kruset aal. (f. Kruskaal.) 2. lægge Rynker, og i noget, som var glat. At kruse Kalskrød. 3. figurl. At kruse Hovedet paa en, eller at gøre ham Hovedet kruset: lide Bryderi, Fortrød, forstyrre, og derved gøre een vred. "Gjør mig ei mit gamle Hoved kruset." Bagg. = Krusen, en. ud. pl. og Krusning, en. pl. - er. Siernius at kruse. = Krusejern, et. Jern, hvorefter Haalet kruses. Saaledes: Krusenaal, krusespind, en. Redskaber, som tilføjes til det samme. Kruse ell. Krus, et. pl. Kruser. [T. Kruse.] en Krolle i Haaret (kruset Lok), Kintoi, ell. desl. Kruser i Haaret. "Hvorin en Smag herfter ikke i hver en Kruse." Need. (P. Tilf. III. 26.) At lægge noget Kruser, sætte Kruser i en Palstrave, for

Sænderne. (f. Saandræet.) At gøre Kruser (o: Rynker) i Vandet. — figurl. At gøre Krus af een, ell. gøre Kruser for een: gøre meget Bøsen af een.

Krusemynte, en. pl. - r. en stærkt lugtende kryderagtig Plante m. krusede Blade. *Mentha crispa.*

Krus, adj. [N. S. Krus.] krollet, kruset. Br. kun i Sammensætninger. = Krusbladet, adj. som har krusede Blade. Krusflor, et. d. f. f. Krepflor. Krushaar, et. kruset, krollet Haar (om Mennekes Hovedhaar. jvf. Krolhaar.) Krushaaret, adj. som har kruset Haar, især Hovedhaar; krolhaaret. En Krushaaret Dreng. Krushoved, et. i dagl. T. den, som har Krushaar; og figurl. en egenfindig, sær, vredebladen Person. Kruskaal, en. ud. pl. en Art af den almindelige Kaal med udbredte, meget krusede Blade; kruset Grøntaal. Kruslok, en. kruset Haarlok. (Langeb.) Krusuldet, adj. som har kruset Uld. (Kingo.) Modf. glatuldet (langhaaret.)

Krus, et. pl. Kruse. [N. S. Krus. Dært. Krus. T. Krug.] et Drifteskar (af Leer, Glas, Sten, ic.) af valsesormet (cylindrisk) Dannelsen, forsynet med Hant, og undertiden m. fast Raag. Et Viskrus, Tinkrus, Leerkrus. At drikke et Krus V. m. een. At drikke det sidste af Kruset, drikke Kruset ud. (Marc. 7. 4. forekommer i pl. Krus; i ældre og nyere Overf.) — Et Kruslaag af Sten.

Kry, adj. [Ov. kryg.] modig, trodsig, selvtilfreds. At gøre sig kry. At blive kry ved (eller af) noget. Han blev ganske kry af al den Roes, han fik. (Bemærkelsen: munter, livelig, anført af Langeb, er ikke almindelig.)

Kryb, et. pl. d. f. kaldes alle små, p. Jorden krybende Dyr, saavel vingeløse (Slanger, Orme, Snegle, ic.) som vingege (Insecter.) "Paa Lyffens Træ et Kryb vil naae t. Toppen." Lode. = Hæraf: Krybdyr, et. pl. d. f. 1. d. f. f. Kryb. 2. i en anden Bemærkelse: kødblodede Dyr, Amphibier, som enten bevæge sig blot ved at krybe (Slanger), eller som have fire meget korte Fødder, og en slæbende, lang som Gang (de øglæggende firføddede Dyr. Både Dyrhist.)

Krybbe, en. pl. - r. [N. S. Crybbe. N. S. Krubbe. Ov. Krubba.] et Slags, over Gulvet ophevet Trug eller Kasse (af Træ ell. Sten) i Hestestalden, hvori Hesten gives tort Foder. (I Jylland ogsaa: Faarekrybbe, Rokrybbe.) = Krybbebider, en. kaldes en Hest, der enten af en vis Sygdom, ell. af Bane, idelig bider i Krybben. Krybberum, et. d. f. f. Krybbe.

Krybe, v. n. krøb; krøben, krøbet. pl. krøbne. [N. S. cypian. Isl. kriupa,

afkæde.] 1. fløtte sig frem v. en seer og vanstelig Gang (s. Gr. om Orme, Insecter ell. Kryb.) "Brimmel, som kryber p. Jorden." D. Bibel. Om Knekket; hjælpe sig fremad baade med Hænder og Fødder. (s. Flyve, som mere bruges om at krybe op ad i Høiden.) Barnet har begyndt at krybe. At krybe p. alle fire, p. Hænder og Fødder. En krybende Gang. — Røven krob ind i Hulen (v. kom ind m. Banstællighed, v. at gøre sig lavere.) Punden kom krybende. Han krob bag Bengen, i Krogen v. stulte sig. At krybe i Skul. At krybe ind i et Hul, krybe ind igennem et Bindue. (At krybe ind, om Tsi: krympe sig sammen, blive kortere. Klædet er krobet en halv Alen ind.) At krybe ned ad, op i et Træ. At krybe omkring. Han begynder at krybe noget omkring, siges om en Eng, der kommer sig. Krybe over et Stierde. At krybe sammen af Kulde, af Alderdom v. drage Kroppen sammen, falde sammen i Lemmerne. At krybe under Bordet. 2. negentl. om Planter, hvis lange Stængel vorer henad Jorden, m. m. En krybende Stængel, Rod. (Deras: Krybbønne, en Afart af Snittebønne.) 3. negentl. vrime, være fuld af krybende Smaadyr. Ofte kryber af Ribber. Rødet kryber af Raddiker. 4. figurl. a) ydmuge sig v. en vanærende Maade, fornede sig v. Ydmugghed. "Forsulgte, krybe de, og ved alting at taale." P. M. Troiel. "Hans Fiender krybe og hans Venner hyle for ham." Sneed. At krybe for de Store. En krybende Tænkemaade; krybende Smiger. (Thaarup.) En krybende (alt for ydmug og smigrende) Roes. "Disse, ligesaa krybende i deres Slaveri, som grumme i Magtens Udvælsse." Schytte. b) om Stilen: en krybende v. enten en lav Stille, i Modsetn. til den høje, den stulstige; eller med Hensyn til Tønen: en alt for ydmug Stille. "Stilen i deres Skrifter er paa en latterlig Maade enten opstruet, eller krybende." Sneedorf. = Kryber, en. pl. -e. 1. een, som er meget seendragtig i Gang eller Arbejde. 2. Ofte figurl. en lav Smigrer, een som forneder sig ved vanærende Ydmugghed. "For stolt til nedrig Krybers Kunst at prøve." J. Schmidt. (Digte. 1811. S. 18.) — Kryberi, et. nedrig Ydmugghed og Smigren s. den Mægtige, Fornemme ell. Rige. "Men vilid — jeg elsker Frihed, hader Kryberi." Tode. (Bruges altid i denne figurl. Bemærk.) = Krybbønne, en. s. ovenfor No. 2. Krybdyr, et. s. under Kryb. Kryberter, pl. Grter m. lav, krybende Stængel. (Bluffsens. Landocc. 309.) Krybefrage, en. Et Slags Stige, som bestaaer af en enkelt Stang, m. paaflaede Trin. ("Krybefragter ell. Alpestænger" nævnes i Brand-

forordn. 19 Juli 1799.) Krybskotte, en. den, som hemmeligen flyder Blod i Andens Stov; en Bildtyn. Deras: Krybeskytteri, et. ulovlig Jagt; Bistandskrybsvorn, adj. seendragtig. (Roth.)

Kryder, pl. af Krud, lrt. Bragt. Sammensætninger i Bemærk. af det i aromata: kryderagtig, adj. som har kryddret, aromatisk ved sig. (s. Krydder, kryddret.) Kryderbad, et. Bad i Fuld, hvori Urter eller Krydderier ere uddragede. Kryderbrød, et. Brød, ællet m. Krydderier, silnt Hvedebrød af adskillige Slags. Krydderdrif, en. stærkende, helbredende Drif, lavet af Sægerter ell. Krydderier. Kryddereddike, en. G. sat paa kryddrede Urter. Krydderfringle, en. et Slags Aringler, som regnes til Krydderbrød. Krydderlugt, en. stærk, kryddret Lugt. (v. Kph.) Krydderur, en. Mad, som er stærkt kryddret. Rabb. (2. T. 14. 2. S. 791.) Kryddermyrthe, en. Et Slags Myrthetræ, hvis umodne, tørrede Bær kaldes Allehaande. (Jamaica-Pæren.) Kryddernelliker, pl. et stærkt og bidende Krydderi. (s. Nellike.) Krydderost, en. Ost, hvori kommer kryddrede Planter. Krydderpose, en. P. hvori kraftige Urter og Krydderier ere indsnøde, og som bruges i Sægeteksten. Krydderskab, s. Krydderisfab. Kryddersmag, en. kryddret, aromatisk Smag. Krydderthee, en. tørret, tørrede Blade og Blomster af Sægerter, hvoraf Kræften uddrages v. teget: Vand, som derpaa drilles som Thee. Kryddertvebak, en. Krydderbrød i Form af Tvebak. Krydderurt, en. (egentlig af samme Ord i en dobbelt Form.) kryddret, aromatisk lrt; Krydderur. (S. S. 2.) Kryddervand, et. Vand, hvori kryddrede Urter ere kogte ell. udblødte; ell. som af Læddanne er destilleret. s. Urtevand. Sees des ogsaa: Krydderviin, en. (S. S. 2.) Krydderi, et. pl. -er. det, hvorved noget kryddres; kraftige, aromatiske Urter og Frugter (Specier.) At komme Krydder paa Mæden. = Krydderisfab, et. Et, hvori Krydderier o. desl. gemmes.

Krydre, v. a. 1. komme Krydder paa noget, give Mæden en stærkere, mere stærkende Smag v. Krydderier. Krydre Stæder. At krydre Mæden med Salt, Fedt. 2. figurl. forhøje en behagelig (ogsaa indvortes) Fornemmelse v. noget. At krydre sin Tale m. Skiemt, Bittigheder. En luttelig Samtale krydrede det luttelige Maaltid. "Du, som Driften krydrer med Månedbrag." S. Staffeldt. = kryddret, adj. v. br. ogsaa om det, som af Naturen har kraftige, aromatiske Egenskaber, og som derved frembragt behagelig, luttende Smag. Krydrede Urter. En kryddret Smag, Lugt. — Kryddring, en. pl. -e. Kryds, et. pl. d. s. [M. S. 1. 1. 2.]

en 3. E. Cross.] 1. d. f. f. Kors, 1. g bruges det kun i enkelte Tilfælde, og den aldrig med best. Art.) At slaae K., te et Kryds v. noget. Paa Kryds, over rs. 2. d. f. f. Korskend (mest om Dyr.) Krydsbaand, et. d. f. f. Korsbaand. ydsbeen, et. 1. hos Rennefler: det hele Been. Os sacrum. 2. hos Dyr: et Been, der sidder i Krydset, og hos Rennefler kaldes Bækket. (B. S. D.) ydsbind, et. hos Saarlæger: et Bind, lægges over Kors om en Legemsdeel. ydsbom, en. 1. en Bindbom. 2. en røddannet Bom, der omdreies p. en Væl. ydsbord, et. B. der slaaet p. en Kryds. ydsbue, en. d. f. f. Korsbue. ydsdannet, f. røddannet. Krydsfod, . Fod under noget, hvis nederste Deel er nnet som et Kors. Et Bord, en Stol a K. Krydsforbind, et. en Raade lægge Muursteen i Rad i en Bygning, aledes at Midten af een Steen ligger et Sammensætningen af to andre. rydshammer, en. Et Slags Hammer m Muurmestere bruge. Krydsholt, et. t Bødkerredskab, m. m. Krydshug, et. t Hug, der krydser et andet. Krydsælvet, adj. som er bygget m. Krydshvælvinger. En Krydshvælvet Gang. Krydsælving, en. d. f. f. Korshvælving. Krydshøvl, en. H. som i den forreste Ende r to Haandgreb. (B. S. D.) Krydsild, t. Ruglestub, som gaae i krydsende Baner. Krydsjern, et. Et Redskab hos Bødkere, krydsholt. (jvf. krydse, 7.) Krydsknokkel, t. f. Krydsbeen. Krydsam, adj. lam over krydset, som et kan reise Bagdelen (om Dyr.) Deraf: Krydsamhed, en. ud. pl. krydsælvende, adj. som gaaer over Kors, om krydser hinanden. Krydsælvende Veie, lougværk. Krydspind, en. pl. - e. vinde, som ere satte over Kors. Krydsunket, et. det Punkt, hvori to Linier overkreder hinanden. Krydspæl, en. pl. - e. væle, satte over Kors. Krydsraa, en. laa eller Tværtræ paa Krydsstangen. Krydsrem, en. Rem i Seletstet, der spænes over Hestens Kryds. Krydsseil, et. seilet p. Krydsstangen. Krydsnit, et. nit, som gøres p. Kryds over et andet. Krydspil, et. Gangspillet til en Krydsælvinde. Krydspor, et. hos Jægere: aar Dværgen gaaer tværs over de Spor, et forhen har gjort. Krydspring, et. 5. hvorved Benene bringes over Kryds i et de ere over Jorden. (Capriole.) Krydsstang, en. Stangen p. Mesanmaslen, der kan stodes op for at forhøje Seilene. Krydssting, et. pl. d. f. et Slags Snoring m. Sting, der gøres krydsvijs. (B. S. D.) Krydstreg, en. Streg, der iøres forsvijs over en anden. Krydsom, en. et eget Slags Som i Strædder-

snoring (Krydsstikning.) Krydstæ, et. Et Stykke Træ, slaaet forsvijs over et andet. Krydstøile ell. Krydstomme, en. Tomme (til at styre to Heste) hvis indvendige Linier krydse hinanden. Krydsvei, en. f. Korsvei. Krydsvijs, adv. paa Kryds, over Kors. Krydsvinde, en. Vinde, som omdreies ved Krydsbomme. Krydse, v. a. og n. 1. 1. gaae over Kors, støre hinanden i rette ell. flæve Vindter. Veiene, Linierne krydse hinanden. figurl. Tanker, Forestillinger, som krydse hinanden 3: afbryde. 2. gøre Kors ved noget, mærke m. et Kryds. At krydse v. de Steder i en Bog, man vil udmærke. (fælden.) 3. seile ved Vinden, ell. med Sidenvind i krydsende Linier, for at vinde op imod Vinden. Skjævt Vinden var stik imod, krydsede vi over p. fem Timer. At krydse sig op imod Vinden. — figurl. gaae idellig frem og tilbage p. et Sted. "Det er efter den unge Jomfru, jeg gaaer og krydser." Holb. (Pern. forte Fæstet.) 4. neutr. holde sig krydsende i Søen p. visse Øsøder, i et vist Streg. At krydse efter, mod Søstøvere. At krydse langs med en Kyst. — figurl. "Hvor forlegen hun krydser nu imellem Haab og Stoltthed." Gvald. 5. At krydse en Halskrave, en Brøststrimmel, o. desl. 3: lægge den i sine Røg til Punt. 6. At krydse Arter eller Racer af Hunde dyr i Parringen 3: lade Dyr af een Race parre sig med Dyr af en anden, og deraf ved frembringe en ny Mellemart. 7. At krydse en Tønde, hos Bødkere: at indsøre Juren i Enden af Tøndestaver med Krydsjernet. = Krydser, en. pl. - e. et Skib, som seiler p. Krydstog. figurl. een, der idellig gaaer frem og tilbage; en Spelsder. — Krydsning, en. pl. - er. 1. Stærningen at krydse. 2. om Hundedyr, hvis Afarter blandes eller krydses. "Af Faaret — kunne v. Parring ell. Krydsning fremkomme endnu flere Afarter." Oluffen. = Krydsbaad, en. Baad, som bruges til at krydse m. ved en Kyst; f. Gr. mod Smuglere. Krydstog, et. Stog m. et ell. flere Skibe for at krydse i Søen i en vis Hensigt. Flaaden, Fregatten er ude paa et Krydstog.

Kryffel, en. pl. - r. [L. Krefle. G. Crutch. M. A. Lat. croca, crocea. jvf. Frog, Froget.] En Stav eller Riep, oventil forsynet m. et Tværtræ, hvormed halte, lamme og skræbelige Folk hielpe sig frem, enten v. at sætte den under Armene, ell. støtte sig derpaa m. Haanden. At gaae ved Kryffel, ved Kryffter. = Kryfftedansnet, adj. i Skikkelse liig en Kryffel. Kryfftegang, en. Gang ved Hjælp af Kryffel. Kryfftefærling, en. og Kryfftemand, en. om Krablinge, der gaae v. Kryffel. (B. S. D.) Kryfftefors, et. i Baabentonen:

et Kros, der ligner en Krykkestof. (Fr. croix potencie.) Krykkestof, en. d. s. f. Krykkestof. Krykkestof, en. Stof, Bædringsstof, med et Lægered øventil, og lig en Krykkestof.

Krympe, v. a. 1. [f. frum. R. S. krimp pen. Sv. krympa.] bringe noget til at trække sig sammen. At krympe Klæde (v. at lægge det i Vand.) 2. som v. n. At krympe sammen, trække sig sammen, krybe ind. (B. S. D.) 3. v. rec. krympe sig, trække sig sammen. At krympe sig som en Orm. "Paa Dødens Spidsse den sig krymper nu og vridder." Tullin. "Den mindste Ræddelse krymper sig f. Døden." Ellshov. At krympe sig af Kulde. "De ildfærdige maatte krympe sig af Fugt for ham." 1 Macc. 3. 6. figurl. At krympe sig v. noget i samme sig ved, ville nødig gen til. (Sjældnere: at krympe sig for noget. "At afpresse dem den Underdanighed, de krympede sig for." Guldb. B. Bist. I. 2. S. 743.) "At holde Tro og Love, det krymper man sig ved." C. Frimann. = Deras: Krympning, en. pl. -er. (f. Senekrympning.) — Krympkraft, en. Evne til at krympes, ell. trække sig sammen. "Ildens Krympkraft." Oluffen. Landoec. 441.

Krympling, en. et lidet, vantrent, sammenskrumpet Menneske ell. Dyr. (Moth. Rahb. D. Tilst. II. 630. jvf. Krøbling. Sv. Krympling.) — Krympler, pl. om smaa vantrente Træer forekommer hos Oluffen. "Dette Krat bestaar blot af Purl og Krympler." Om Danm. Brændselv. 313.

Kryst, et. pl. d. s. [f. kryste.] Handlingen at kryste; Krysten. "Hvilket Favnag, hvilket Kryst!" Bagg. (Danfana. II. 363.)

Krystal, en. pl. -ler. 1. en klar, glensnemfægtig, i Almindelighed fersk, farvet ell. usfarvet Quarz-Årt; Bjergekrystal. (Silex quartzum crystallus.) 2. i Naturvidenskaben og Chemien: ethvert uorganisk Legeme, som Naturen selv danner i regelmæssige Former, med jævne, og lige Linier begrænsede Flader; eller som ved Bundfældning og Afdampning fremkommer i en saadan Figur. = krystallagtig, adj. som har nogen Lighed med Krystaller. Krystallagtige Former. Krystallform, en. Stikelse, Dannelsen af Krystaller. Krystallglas, et. Et meget fint, reent og klart Glas. Krystalgrube, en. S. hvor Bjergekrystal findes. Krystallhinde, en. Hinde, som omgiver Krystallindsen i Diet. Krystallklar, adj. aldeles klar, klar som Krystal. Krystallindse, en. en vis Deel af Diet. Lens crystallina. Krystallsalt, et. naturligt Salt, som findes i store Krystaller. (B. S. D.) Krystallspath, en. et Slags GipsSPATH, der har Lighed m. Bjergekrystal. = krystallist, adj.

som har Lighed m. Krystal, har antag en regelmæssig Form, lig Krystaller. Krystalliseres, v. n. pass. og trykkes sig, recipr. antage Krystallform (afstøbe i Krystaller.) Krystallisering, en. pl. -er. (Krystalliserings. v. Kryst.)

Kryste, v. a. 1. [3el. kreista.] trække Hæmme haardt (især m. Paraderne og Lemmene.) At kryste eens Haand, kryste i sine Arme (omfavne.) "Aldrig kryste jeg Eens saa fast i sin Faan." Ohlenschl. "En Ben et heller til sit Dierte kryste." S. Blicher. At kryste Easten af Træ. At kryste noget igennem et Klæde. Træet er trind, som af kryste Eas. Ohlenschl.

Kryster, en. pl. -e. [3el. Kreister.] een, som intet kan taale, ell. intet uddur en Støffel, ildling. (Selt.) "Hans hæl kun en Kryster, som ingen Ting har giort." Troiel. "Hvis jeg var en fortæret Kryster, troer du jeg drog saa lang en Bæ?" Ohlenschl.

Kræ, et. pl. d. s. et Dyr; særlig en Dværg, Creature (mest i Almindelighed dagl. Tale.) Både Mennesker og Dyr. "Hvert Menneske, hvert Kræ, har sin Stilling vaagnet op." Tullin. Et uselt Kræ (vantrent Kreatur; i Foragt om et fæls, enfoldigt Menneske.)

Kræft, en. ud. pl. [3. Kræft. 2. S. Kræft. Sv. Kræft. jvf. Kræft.] 1. en Sygdom hos Mennesker, der begynder m. en haard og langsomt vorende Siertidshævelse, som gaar over i en ædende Kræft. Cancer, Carcinoma. [Egentlig saar Død, som Kræft; men med en alder, der beholdt-ildtale og Strivemaade.] 2. en Sygdom hos Træer, hvorved først Barken og siden Stammen delvis fortares. = kræftagtig, adj. som ligner Kræft. Kræftbyld, en. Byld som opstaaer ved Kræft. Kræftknude, en. den haarde Hævelse, som med Kræft begynder. Kræftmiddel, en. M. imod Kræft. Kræftsaar, et. Saar, som fremkommer v. en aaben Kræftbyld. Kræftsalve, en. S. som bruges mod Kræft hos Mennesker. Kræftskade, en. skadet Kræftsaar. Kræftvand, et. Vand, som med Kræftknuder og Kræftbylder dækket.

Kræge, en. pl. -e. et vildtvorende Træ af Rissebærslægten. Prunus immitia.

Kræf, en. f. Kryb.

Kræmmer, en. f. under Kram.

Krænge, v. a. 1. [af fring.] vandre om p. Brangen. At krænge en Hænde, en Strømpe. At krænge et Ridsarm af 2. flaac. B. S. D. (egentl. afbøje det at krænge Skindet af.) At krænge en Hænde. 3. At krænge et Støb v. lægge det p. Støben. — neutr. Stillet krænger, lægger sig. Siden ved Støben. "Understøden kan Støb

Krænge glubst v. Elden." Zode. (Poet. L. 314.) — Krængning, en. pl.-er. vænke, v. a. 1. [K. krængen.] 1. volde de, gjøre Brud paa; forurette, betage v. lovlig Maade. "Fræthed gode, Gæder Her." Storm. At krænke eens Rettigheds eens gode Navn og Rygte. En krænkelserbestribning. At krænke (overtræde) Ret. (Roth.) 2. bryde, plage, volde Sorg, rummelse. Sorg krænker Sindet. Det skede ham, at see sig tilfidsat. 3. besæ, besøge. At krænke en Ms. — Kræns, en. pl.-r. Rettens K. Sindets K. undskrænkelse.) At lide for Krænkelse. Kræs, et. ud. pl. [Jæl. Kræs.] Rættel, ter Mad. (forældet.) Kræs efter Mas. (Golding.)

Kræse, v. n. 1. (har.) tilfredsstille Kræshed, give latter Gode. "Kræses her ei p. den fornemste Mode." Falster. At se f. een, kræse op f. een. ("Han kræfine Gæster vel" forekommer hos J. E. hefted.) = kræselig, adj. det, som besæjer den Kræse; latter, velsmagende. (l. kræsilegr.)

Kræsen, adj. pl. Kræse. [Jæl. kræsinn.] som kun finder Behag i visse Retter og søgt Mad, vanskelig og forvænt v. læk Koft. — figurl. vanskelig at tilfredsstille. være Kræsen i sit Balg. "At man paa gaard ikke just var Kræsen paa Grunde." Bagg. (ll. Arb. I. 77.) ("Staders Kræse sagt." B. Bull. Forsøg i de st. Bid. V. O.) 2. d. f. f. kræselig. (fieldnere.) Kræsen Mad; Kræse Retter. (Golding.) At sidde væmmelig v. mange Kræse Retter." Bessel.

Kræve, v. a. 1. [Jæl. krefia. f. Krav.] giere at faae, fordræ (f. d. D.); især noget, an kan giøre Paastand paa. At Kræve Løn, Betaling; at Kræve det, man har gode. "Hvo Giæld vil Kræve, synderlig er død Mand, bør sit Krav at bevise." Lov. V. 14. 47. "Thi jeg Kræver ikke Beslag; men jeg begierer det kun." B. Thott. 122. At Kræve Regnskab af een, Kræve n til Regnskab for noget. "Med Spøg n nu blot muntre latter Kræver, og hvo odstod den blide Sangers Krav?" Pram. Kræve een for noget (som man har ell. ber at have tilgode.) "Han skal ikke Kræve Ræste, ell. sin Broder." 5 Mos. 15. 2. Kræveigien hvad man har laant. At Kræve Statter ind. — Kræven, en. ud. pl. lerningen at Kræve. (f. Krav, 1.)

Kræbhel, adj. [K. kræbhelig. f. Kræbling.] lam eller lemlæstet paa et flere Lemmer; vanskt; Kræbelig, ussel. (Roth.) = Kræbelgang, en. daarlig ang, som Kræblingens ell. den Vanskes. (angebet.) Kræbelstaae, v. a. 3. lemlæstet, staae til Kræbling. Kræbeltræ, lidet, lapt, forværet Træ, Dværgtræ.

(Det. Mag. V. 349.) Kræbelvært, en. lav Vært, Overvært. (B. E. D.)

Kræbling, en. pl.-er. [Jæl. Kryppling. K. Kræppl. K. E. Kræppl.; og Kræppl. n, krybe frem, komme langsomt frem.] et vanskt, lemlæstet Menneke; een, som ikke har sine Lemmers, især Benenes, fulde Brug, ell. som er aldeles lam. At blive til en Kræbling, staae een til Kræbling. "De havde med dem Halte, Blinde, Dumme og Kræblinge." Matth. 15. 30. (Bib. af 1550. 3 nyere Overs. Kræblinge.)

Krøge, v. n. og a. 1. [Jvf. Krog og Kroget.] 1. v. n. At blive kroget; krumme sig. "Det skal aarte Krøge, som god Krog skal blive." Ordspr. 2. giøre kroget, krumme. At Krøge en Green. 3. Krøge Jorden v. pløie den med Krog. "At Krøge Jorden ned," pløie den ned m. en Krog. Dlussem. Randoec. 173. (f. Krog, 4.)

Krølle, en. pl.-r. [M. E. Krælle, Krælle. Morst-Krølle; af Krog.] 1. noget som er kruset, foldet; Kruudning; Fold, Rynke. At sætte Krøller i Haaret (v. giøre det kruset; ell. vinde det om noget Papir.) Haaret staaer Krøller i Ratten. "Krøller staae v. gamle, vrangne, stridige Parykker." Bagg. At lægge en K. i en Bog. Der er kommet Krøller i Tøiet. 2. At strive i Krøllen, sætte i Krøllen, Talemaader, som bruges i Epil.

Krølle, v. a. og n. 1. [Jæl. krølla. M. E. krøllen, krølleln.] bringe et Legeme til at bugte sig eller rynkes, sætte Krøller eller Folder deri; (forstikkelig fra kruse, der kun gaaer til Overfladen.) At krølle Haaret, krølle Haaret op, krølle et Tørklæde, krølle sine Klæder. 2. neutr. staae Krøller, lægge sig i Krøller. Børnets Haar krøller af sig selv. Et smukt krøllet Haar. Krøllede Fiedre. 3. krølle sig, recipr. d. f. f. v. n. at krølle. Hens des Haar krøller sig af Naturen. = Krøllerter, pl. togte gule Erter, der spises medens de end ere hele. (B. E. D.) Krøllehaar, pl. ved Kunst krusede og elastiske Peshaar, som bruges til Udstopning. Et Krøllehaars Stolesæde. Krøllehaaret, adj. d. f. f. frumhaaret. Krøllehaaret, adj. som har krøllet Haar i Ratten. (Langebet.) Krøllefiag, et. krøllet, kruset Skæg. (B. E. D.) Krøllestraa, et. fort og urde Straa ell. Palm. (modf. Langhalm. v. Aph.) = Krøllejern, et. Jern til at krølle eller kruse Haaret.

Krønike, en. pl.-r. [Lat. pl. chronica. E. Chronicle. 1. Historie, der fortælles efter Aarenes Folge, i Form af Aarsøger. Middelalderens Krøniker. "Jeg mine Plagers Krønike vil giemme til bedre Tid og Sted." Bagg. M. Klim. 2. i dagl. Tale: fabelagtig, opdiget Fortælling. —

Kronikefriver, en. den, som skriver Kroniker; en **Karobogfriver**. (Annalist.)

Kros, et. pl. d. s. [T. Gekrøse; Krøb, Krøse. jvf. Mægger, i T. II.] en dobbelt binde i Underlivet, der er en Fortsættelse af Bughinden, og tjener t. at befæste Tarmene i deres naturlige Leie. (mesenterium.) 2. d. s. s. **Kalvekros**. "Hvert Kros, hver Strimmel havde sit tilbørlige Fald." S. Blicher. (Nordins. VIII. 20.) — **Krasaare**, **Krosbetændelse**, **Krosbinde**, **Krosfiertel**, **Krosnerve**, o. fl.

Krosbolt (**Bødderredskab**.) s. **Krydsholt**, og **Krydse**, 5.

Kube, en. pl. -r. [jvf. det Isl. Kuf, en Top, Forhøining, convexitas.] en rundagtig, halv ægdannet Kuro, som gives Bler t. at bygge i; **Bikube**. "Han skal krybe til Kuben for Ragen, han aad." Ordspr. (P. Syn. II. 255.) — **Egentlig**: enhver Kuro af saadan Dannelse; hvoraf: **Kalekube**, **Fiskerkube**. (Roth.) Ilegentl. bruges det om Biernes Huse, selv naar de ere af Træ og sirligtede. (jvf. **Qværnkube**.) = **Kubebinder**, en. den, som sætter Bikuber af Straa. **Kubehul**, et. d. s. s. **Glyvehul**. **Kubemager**, en. **Kubebinder**. **Kubetag**, et. 1. Dæksel af Langhalm ell. desl. over en Bikube. 2. den rundede Overdeel p. Kuben. (Birg. Georg. af Ravn. 83.)

Kudst, en. pl. -e. [et forðærret tydt Ord (Kutscher), der undertiden (som i R. Chr. IV. Breve) har været brugt for: Karreet.] en Kjøresvend, Vognsvend. At holde K. og Tjener. At tjene s. **Kudst**. = **Kudstebæret**, et. **Godbæret** s. **Kudsten** p. en Karreet og lignende Vogn. **Kudstehynde**, et. **Hynde** p. **Kudstesædet**. **Kudsteskappe**, en. stor og vid Kappe, som Kudste bruge i ondt Veir. **Kudstesæde**, et. **Buf** p. en Karreet ell. et lignende Kjøretøj; det forreste Vognsæde i andre Vogne.

Kue, v. a. 1. [Isl. kuga.] 1. tvinge. "Guld trodser Gnyd og Skold, Guld fuer Heltemod." Nord. Brun. "De Sørger, han taalte, fuede ikke hans Mod." Rynster. "De maae altsaa enten søies, eller fuees til at tie." Rahbek. "At fue et Land til Lydighed." D. Guldberg. (B. Hist. II. S. 227.) 2. undertrykke, tæmme. "De Bøen, som fuees under Barten, trives m. Lidet bedst." Ohlenschl. "I Osten ere store Riger, og et evigt Slaveri; i Vesten smaa Stater og en fuet Frihed." D. Guldberg. (s. **forkue**, **underkue**.) **Deraf**: **Kuen**, en.

Kuf, en. et Slags fladbyggede Håndelsstube; et **Kuffid**. (Redertydst.)

Kugle, en. pl. -r. [Isl. og Sv. Kula. T. Kugel.] 1. et Legeme, som dannes, naar en Halvcirkel bevæger sig om sin Diameter. 2. ethvert (om end ikke fuldkommen) kuglerundt Legeme; en **Klude**. Jorden er en K. **Kuglen** i Keglespil. 3. **Kugler** kaldes ogsaa

fler hen de **Kugler** af Metal, som bruges til at skyde med. **Kugler** og **Kud**. **Bøsseskugle**, **Kanonkugle**. **Kuglens** **Kugle** **Kugler**. **Gloende Kugler**. = **Kuglebane**, en. 1. Banen, ad hvilken **Kugler** kastes i Keglespil. 2. en **Bane**, hvormed spilles **Kuglespil**. 3. en udskudt **Kuglebane** ell. **Strøglinie**. **Kugleblomst**, et. et Blomster, sammensat af flere Enkelblomster, som danne et rundt Hoved. (S. D.) **Kuglebly**, et. **Bly**, tiende til **Bøsseskugler**. **Kuglebøsse**, en. 1. en **Bøsse**, hvoraf skydes med **Kugler**. (jvf. **Gr. Hagelbøsse**.) 2. i **Græsk** en **Kugle** m. riflet Løb; en **Riffel**.

Kugledannet, adj. dannet som en K. **Kuglesæt**, et. som modstaar **Kuglers** Magt. En **Kuglesæt** **Muur**. **Kugleslade**, en. **Dæksel** af en K. **Kugleslugt**, en. den udskudte **Kugles** **Slugt** ell. **Fart**. At betegne **Kugleslugtens** **Hastighed**. **Kuglesod**, et. et kugledannet **God**, s. **Gr.** under et **Stk**.

Kuglesoder, et. det, som sædes om **Bøsseskugler**, s. at de skulle slutte tæt i **Kugleform**, en. 1. kugledannet **Stift**. 2. **Form** til at støbe **Kugler** i. **Kuglesmet**, adj. kugledannet. **Kuglesn**, et. som **Kugler** ei kunne støbe, **trange** **Kuglesn**.

Kuglehvalvet, adj. **hvalvet** som en **Halvkugle**; **rundhvalvet**. **Kuglehvalving**, en. **H.** der er bygget i **Form** af en **hul Halvkugle**. (**Kiedelhvalving**, **Kugle**.)

Kuglekammer, et. **Afslut** i et **Stk**, hvori **Kugler** gemmes. **Kuglekiste**, en. 1. samme **Brug**. **Kuglekrands**, en. **Krands**, **Runddeel** af **Løngvort** paa **Stiftet**, hvori **Kugler** lægges. **Kugleledning**, et. **Ledning** (i en **Bøsse** ell. **Kanon**) m. **Kugle**. **Kuglelygte**, en. kugledannet **Slæde**. **Kuglemaal**, et. Et **M.** af **Træ** ell. **Stk**, hvori (**Kanon** ell. **Riffel**) **Kugler** mødes. **Kugleovn**, en. **O.** hvori **Kanonkugler** gøres **gloende**. **Kugleplaster**, et. d. s. **Kuglesoder**. **Kuglepøse**, en. **P.** til at gemme **Kugler** i. **Kugleprover**, en. c. **Kuglemaal**.

Kugleregns, en. **Regns** af **stor Mængde** p. **engang** udskudte **Kugler**. **Kugleriffel**, en. d. s. s. **Riffel**. **Kugleriffel**, en. **Jernriffel**, hvorpaa **Kugler** gøres. **Kuglerund**, adj. **rund** som en **Kugle**, **fuldkommen** **rund**. **Kuglesæt**, et. **S.** **hvalvet** ved en K.

Kuglesker, en. et **Kud**, hvormed **Kugler** drages af **Caar**, ell. **for** **gloende** **Kugler** **bæres**. **Kugleskud**, et. 1. **Skud** m. en K. 2. den **Udfald**, hvori en udskudt **Kugle** naaer. (**Ofte** **Kugleskud**, **Kanonskud**, **naar** **Talen** **er** **om** **hvalvet** **i** **Rummet**.)

Kuglesnit, et. i **Geometrien**: et **afsluttet** **Stykke** af en K. (jvf. **Keglesnit**.) **Kuglespil**, et. Et **Slags** **Spil** m. **Kugler**, som **hvalvet** **p.** **en** **Bane**. **Kuglestøber**, en. den, der **Beslutter** **et** **støbe** K.

K, hvor Kugler støbes, - hvor Kugle-
 smisning sker. **Kugletang**, en. **T.** hvor
 Kugler uddrages af Saar; en **Kug-**
æfter (som ogsaa bemærker et Redskab,
 med Kuglen og den øvrige Ladning
 fæses ud af Kanoner.) **Kuglevaag**, et.
g, der står v. Stemmegivning v. Kug-
 (Ballotering.) **Kuglevagt**, en. den
 at, en Kugle af en vis Størrelse har.
Kujon, en. pl. -er. [Ital. Coglione.]
 feig Udsling, rød Staffel, som let lader
 fæse. (dagl. Tale. Ligeledes: Kujonere,
 i. tvinge, fæse. **Kujoneri**, et. Feig-
 , Frøgtagtighed.)
KuF. en. (Kufmand: i Jnl.) s. **Gjøg**.
Kuffe, v. n. 1. (har.) om Gjogens Røst.
 Fuffe som en Gjøg.
Kul ell. **Kuld**, n. s. [Jsl. Kollr.] et
 ældet Ord: Jse, Top; hvoraf: hoved-
 ds, omfuld, Kuldkaste, Kuldeisele. (jvf.
 aa Kolbytte.)
Kul, et. pl. d. s. [Jsl. Kol.] en sort
 asse, som frembringes af visse (især veges-
 vilke) Legemer, naar de bringes i Gløde-
 de, uden fri ell. tilstrækkelig Adgang af
 n udbændige Luft. Trækul, Bøgetul,
 lekul. At brænde, soie Kul. En Glød
 et gloende, ell. endnu brændende Kul:
 øde (v: udbændte, udsutte) Kul. (Kul
 sol. bruges og for: Steentul.) = **Kul-**
fe, en. de jordagtige Dele, som blive
 bage naar Kul eller Steentul ere aldes
 s udbændte. **Kular**, et. s. Brandar.
 ilblandet, adj. v. blandet med Kul
 ulbrud, et. Steentulbrud. **Kul-**
rænde, et. Brænde, som er tienligt t. at
 ie Kul af; Kulved. **Kulbrænder**, en.
Kulsvier. **Kulbrænding**, en. **Kulsvieri**.
 ulbækken, et. Bækken ell. Pande til at
 egge ell. føre Gløder i; **Kulpande**, **Frø-**
æffen. **Kuldamp**, en. D. af gloende,
 fe udbændte Kul. **Kuldrager**, en.
 n, som bærer Kul v: Stibes Løsning og
 ndensheds. **Kuldrift**, en. Driften af en
 ulgrube. (B. S. D.) **Kulfad**, et. Jerns
 id, hvori udbændte Kul lægges for at
 ufte dem. (v: Aphelen.) **Kulfløte**, en.
 . s. s. **Kulgang**. **Kulfører**, en. den,
 om fører Kul. **Kulgang**, en. Gang
 nder Jorden; hvori Steentul har sit Leie;
 kulmine. **Kulgløder**, pl. Gløder, op-
 ændte af udbændte og slukkede Kul.
Kulgrube, en. Steentulgrube. **Kul-**
andler, en. den, som driver Handel med
 Kul. **Kulhuus**, et. S. hvor Kulforraad
 glemmes. **Kulild**, en. Jld, som er ops-
 ændt af Træs ell. Steentul. **Kulfiels-**
er, en. K. hvor Kul glemmes. **Kulkube**,
 n. et Slags Kurvesading v. Kulvogne.
 (Moth.) **Kulkuro**, en. Kuro hvori
 Kul bæres. **Kullag**, et. **Kulstøls**,
 Kulga:g. **Kulmand**, en. den, hvis
 Byskel er at brænde Kul eller føre Kul.

(Moth.) **Kulmile**, en. En opstillet, m.
 Jord ell. Græstov dækket Dunge af Ved,
 som antændes og langsomt forfuldes. **Kul-**
mine, en. **Kulgang**. **Kulmørk**, adj. aldes
 les mørk. (Kulmørke, et. B. S. D.)
Kulmule, en. En Fisk af Torfslægten.
Gadus carbonarius. **Kulovn**, en.
 Ovn, hvor Torv eller Steentulbrændes til
 Kul. **Kulpande**, en. Pande til at lægge
 Gløder paa for at varme sig ved, Jldpans-
 de. **Kulpulver**, et. Kul, stødt til fint
 Støv. **Kulrager**, en. i: Redskab til
 at rage i Kulild. **Kulstib**, et. Stib,
 som fører Kul (Steentul.) **Olussen**. **Kul-**
stipper, en. den, som fører et Kulstib.
Kulstiver, en. Betient v. Blergværker og
 Smeltehytter, som fører Regnskab over
 Kullene t. Bærkets Drift. **Kulstuffer**, en.
 et Redskab, hvormed udbændte Kul stuf-
 fes. **Kulsort**, adj. saa sort som Kul,
 ganske sort. **Kulsted**, et. Sted, hvor der
 brændes K. **Kulsteg**, en. Steg, som
 er stegt over Kulild. (B. S. D.) **Kul-**
stift, en. et Stkke tilspidset K. som Malere
 bruge. **Kulstof**, et. den Materie i Kul,
 som v. Forbrænding m. Sauerstofgas giver
 Kulsvregas. **Kulstov**, et. 1. Kulpulver.
 2. Steentul i ganske smaa Dele. **Kul-**
svur, adj. som indeholder Kulstof, i Fors-
 ening m. Sauerstof. **Kulsvier**, en. den,
 som nærer sig ved at soie ell. brænde Kul.
 (Deraf: **Kulsvierhytte**, m. fl. D.) **Kul-**
svieri, et. Glerningen at soie K. **Kul-**
sviertro, en. (optaget efter det T. Røh-
 lerglaube.) en blind Tro. "Han selv
 var saare skeptisk, skøndt han fordrede en
 blind Kulsviertro af alle Andre." Rahbek.
Kulsvyre, en. En Svre, der bestaaer af
 Kulstof og Sauerstof. **Kulsvyregas**, en.
 En vis, uaabbar (qvælende) Luftagt (for
 Luft; ogsaa Kulstofgas.) **Kulsvyret**, adj.
 kaldes det Legeme, som indeholder Kulsvre.
Kulstak, en. Stak hvori Kul føres. **Kul-**
stov, et. T. hvor Kul sælges. **Kultønde**,
 en. Tønde, hvori Kul føres eller maales.
Kulved, et. d. s. s. Kulbrænde. **Kul-**
vogn, en. B. hvorpaa Kul føres i Tønder
 ell. Sække. **Kulværk**, et. B. hvor der
 brædes Steentul, Steentulværk.

Kuld, et. pl. d. s. [Bv. Kull.] 1. Af-
 som af samme Røgtstak. (s. Særkuld.)
 To Kuld Børn. Børn af første K. At
 lyse een i Kuld og Rion v: erklære sit uægte
 Barn s. ægte og lovlig Arving. (Deraf:
 Kuldlyse, v. a. 2. og Kuldlysning, en. Kan-
 geb. K. Udsings Num. til Tingsretten. II.
 164. "Det Kuldlyste Glegfredsbarn." sam-
 mesteds. I. 186. 190.) 2. hos Dyr: Pus-
 gel, som fødes ell. udfækkes paa een gang.
 Grise af eet Kuld. Et K. Grise. "En So
 var Moder til et talrigt Kuld af Grise."
 E. Storm.

Kuld eller Kulde, en. ud. pl. [Jsl.

Kulldi. M. S. Kulde.] 1. den Egenskab v. et Legeme, at det er koldt, fordi dets Varmestof er bunden ell. i ringe Mængde. Vandets, Jernets K. (især absol. om Luftens K.) En stærk, streng, glennemtrængende K. At kunne godt taale Kulden. Kulden strenges, tager til. At ligge i Kulden 3: i et koldt Værelse. (Kuld læses overalt i vore Bibelovers. og i ældre Skr.) 2. den Følelse i det menneskel. Legeme, som Formindskning af den naturl. Varme frembringer. At gys, skælve af K. At faae Kulden efter Føden (i Feber.) 3. Forkølelse. At være fuld af K. i Kroppen. Snue og Kuld. 4. figurl. Mangel paa levende Følelser og Sindsbewægelser; Koldhed i Sindet. At modtage een m. Kulde. Med K., gift han Dødsfaren i Røde. "Med fremmed Kulde gliengielder Verden lidt det varme Bryst." Heiberg. "Misundelse og Kulde imellem de fortællende Stænder taber sig i fælles Borgerskælske." Engelst. = a) Kuldegrad, en. pl. — er. et vist Maal p. Kulden efter Graderne p. en Varmemaal (et Thermometer.) Under denne K. fryser Dværgsølvet. Kuldegysen ell. Kuldegysning, en. Gysen, frembragt v. en Følelse af Kulde i Kroppen; Febergysen. b) Kuldfriktion, en. Forandringen i Været, naar det tøer imellem Frost, og denne derved bliver stærkere. Kuldfrosen, adj. v. forfrosen, stiv af Kulde. Kuldfri, adj. [Maaskee af Isl. skiarr, stv; hastig løbende.] som let fryser, som taaler liden Kulde. Kuldfrihed, en. ud. pl. (Kangebet.) Kuldslaae, v. a. 3. borttage den meste Kulde, eller en Deel af samme, fra noget. (mest i pass. og partic.) At lade Vædet kuldslaaes inden man drikker det. Kuldslagen Væst. Kuldsot, en. Forkølelse. (Kangebet.) Kuldsvie, v. a. om en pludselig Kuldes Virkning p. Sæd og Urter. Kuldsveden Sæd. (M. S. D.)

Kuldet ell. Kullet, adj. [Ev. kullig. Maaskee af Kuld, vertex.] som er uden Horn. En Kuldet Ko. — Sielbner: kaldet. En Kuldet Iffe. "Det er vel, at Stakke sig ikke Hale og Kuldet Ko Horn." Ordsp. ell. Talemaade om den, som truer og gjør sig vred. "Den kullede Greve" var den højstænste Grev Geerts Dgenavn. — figurl. En Kullet Kirke 3: som er uden Taarn. Et Kullet Taarn, som intet Spiir har.

Kuldfaste, v. a. 1. [s. det forældede: Kuld, Iffe, Top.] 1. egentl. faste omkuld, omskryt. ("Han kuldfastede sig m. Pesten i Havet." A. S. Bedel.) "Da først rykker den Jordens Grundvolde og kuldfaster Stæder og stolte Palladser." Birkner. 2. br. det især figurl. for: gjøre til intet, ophæve, omskryt. At kuldfaste et Testamente, Gavebrev; kuldfaste en Plan, en Regjering. "Det maa ei en Rabe eller to kuldfaste; men alle skulle holde Bedtægt."

D. Lov. IV. 13. 31. "Kunde der ønske noget, som med eet Kuldfastede alle de antagne Regler." Sneed. "hvad kuldte en Lytte, som din Fiende selv beskær?" Ewald. — Deraf: Kuldfastning, en.

Kuldløse, v. a. 2. (Kangebet.) s. evigt under Kuld, Aftom.

Kuldsæile, v. n. 1. (bar.) seile saaledes at Fartøiet kastes om ell. Boaden lægges sætte til i rum Ss. Han havde nar kuldsæilet. (Stibet kuldsæilede. Kangebet.) Sæilere som v. a. At kuldsæile et Stib 3: sætte det i Søen, seile p. et Stib, saa det seiler. (Moth.) — Deraf: Kuldsæiling, en.

Kule, en. pl. — r. [Ev. Kula. se. Knyl. M. S. Kule,] et stort hul i Jorden; en Jordhule (især som opløst ved Røst.) At grave, kaste en Kule. En Stærnkule, Rastertule. En Kule (Dan. G. 6.) "J have gjort mit parti i en Røvertule." Matth. 21. 13. = Deraf: Kulegrave ell. Kulegrave, v. a. grave i Jord dybt, og saaledes at Græs og Græsrodder komme til at vende op og bedækkes med et Jordlag for at røde. Deraf: Kulegravning, en. — Kulever, en. den, som graver Kuler. (Moth.) Kulemog, et. Mog, Gødning, som samlet i Kuler og deraf udføres.

Kule, v. a. 1. nedgrave i Jorden, i en Kule. At kule et Madsel.

Kule, en. [Isl. Kula.] en frisk, løbende Vind: en Veirule, Kuling.

Kule, v. n. 1. (bar.) tage paa at kule stærkt. "Det begyndte tillige at kule i stærkt, at de danske Skibe bleve afspredt." Bandal. "Før Stormen atter kulede i Norden." Ewald. Det begynder at kule. En frisk, kulende Vind. = Kuling, en. d. s. s. Kule. I Sørd. en hastig optøende Vind, en Stormbyge. Vi fik en stærk K. Den K. gik snart over. "Naar friske Kulinger gunstigt soier, jeg munter Velgættelse pløier." C. Frimann. — Kuleveir, et. utroligt Veir med Stormbyger. (Kangebet.)

Kulle, en. 1. Strube, Spiserør, Gælle. 2. saamegen Vædse, som p. en gang indges igennem Svælget. At tage en god K. (dagl. Tale.) = Deraf: kulle, v. a. hælde flydende Ting (især m. Pensel til Tæppe, hvormed det stæres.) At kulle af flader. At kulle i sig. (Kangebet.) og: kulle, v. a. give end, som flydende Ting, naar de med Hastighed svælges. Det kulle i sig. (M. S. D.)

1. Kuller, en. pl. d. s. En Hise af den flængten. Gadus Aeglefinna.

2. Kuller, en. ud. pl. [A. Koller.] en Hestesygdom, der bestaar enten i et Stak Raseri, ell. i en stille Dødsbed (hvormed til vanvittig Tungfærdighed.) Den kaldes den stille Kuller. Stovkuller, en. = kuller, adj. om Pesten, der har Kuller.

lerstald, en. Stald, hvor kullerffe. Besættes affondrede. = Kulre, v. n. pttre n til Kuller.

kumme, en. pl.-r. [N. S. Kummec.] En dyb, rund Staal. "Kummer af Staal." Bagg. N. Alm. (s. Spølkum.) Et Kar af samme Stikelse, hær til at le Vandet fra en Post ell. et Springvand ndfang, Vandfam.)

kummen, en. ud. pl. [N. S. Cyman. cummin.] en bekiendt indenlandst nte, af sed og krydret Smag; it. Plans Frø. Carum carvi. = Kummens ndeviin, et. B. sat p. Kummen, eller Heret anden Gang m. Kummen. Kuma have, en. Plads i en Have ell. Mark, Kummen er saet. — Kummens gle, en. Et Slags bagte Kringler, som fter koges og bestrses med Kummen.

kummer, en. ud. pl. [et tyds Ord.] en vorende Sorg; Græmmelse, Bedrøvelse. ed Kummer stalt du dig deraf nære alle Givsdage." 1 Mos. 3. 17. (Bib. 1550. ledes B.-16, hvor de nyere Overs. have rigtigere; "Du skal føde Børn m. Smerer") "Som v. Jlden' Guld, v. Kummer nden prøves." F. Guldb. "Med Stielven nu den ulskellige imellem Livets Fryd Dødens Kummer." Heiberg. "Dg stiens mig, sin Glædes og sin Kummers ad." Ohlenschl. "Kummer gør kleins dig." Ordspr. "Kummer frembringes Forestillingen baade om nærværende og ommende Under; det er en dyb Bedrøse, forenet m. stor Betyrning." Muls = kummerblandet, adj. sorgblandet.

kummerblandet Fryd." Bagg. kums fri, adj. som er fri f. Kummer; sorgs (Rahb.) kummerfuld, adj. som har en Sorg, Modgang, Græmmelse; sorgs). kummerløs, adj. d. s. f. kummerfri. In Tid han vilde da — henleve kums løs og uden al llmage." Bording.

kummerfaaret, adj. v. poet. angrebet af g ell. dyb Kummer og Sorg. "Vi græde kummerfaaret Bryst." Pram. = kums rlig, adj. og adv. (tyds.) ussel, høist velig og trangt. Et kummerligt ldkoms. At nære sig kummerligt, leve kums rligt. "Blandt skarpe Torne — maa sen blomstre kummerlig." Bording.

kun, adv. [jvf. ikkun.] udtrykker i Alm. ldelukkelse ell. Indskrænkning: 1. en abt ut ldelukkelse af alle andre Ting, undtas den, man nævner (blot, bare.) Han gør kun af Frygt. Jeg eler kun (ikke meer) een Rigsdaler. Jeg var der kun (ikke ere end) een Gang. Gør det kun denne Gang. Kun (ingen anden end) den er telig, der ikke higer efter at være det. ldelukkelse med Bibegreb (relativ Inds ænkning.) a) om en utilstrækkelig Størse, et for ringe Antal, en for liden

Mængde, Værdi, m. m. Der er kun to Stykker. Han er kun ferten Kar. Han er endnu kun en Begynder. Jeg fik kun halv Betaling. b) Indskrænkning af noget foregaaende; en Betingelse (især efter men ell. dog.) Han tillod ham at gaae ud; men (dog) kun midt om Dagen. 3. en Inds krænkning, der forstærker Begrebet. Det bliver kun værre deraf (s: kan ikke andet end blive.) Naar kun (blot) det mindste rører sig. 4. et Slags bekmret Onske, en besteden Tvivl. Vilde han kun denne Gang være sjeellig! Dersom han kun ei bliver vred! Jeg meente, syntes kun saa. Jeg veed kun ikke, om en saadan Rettighed er billig. (Egeledes, med at efter: si modo. Jeg vil tillade det; kun at Ingen saa misbruger denne Frihed! "Den, som forsætlig kan overtræde en eneste af Herrens Befalingen, han maa kunne overtræde dem alle, ikkun at han føler Følelse dertil." Baskh.) 5. en Tilladelse, især m. Eigegyldighed, i Brede, eller m. en Trudsæl. Gaa kun din Vel. Lad ham kun komme, om han tør!

kund, adj. n. kundt. aabenbar bekiendt, vitterlig. (forældet. Pvijs.) = Heraf: kundbar, adj. d. s. f. kund. At gøre noget kundbart. En kundbar Sag. Kundbars hed, en. ud. pl. (J. Baden.) — kundgiøre, v. a. 3. gøre kundbart, vitterligt; bekiendtgøre, give Oplysning om. At kundgiøre en Befaling, kundgiøre noget for Folket. "Himmelen uden Sprog kundgiør hans Kræfter." Arreboe. "Steldne Tællegn snart kundgiør en Helgens Død." P. S. Fris mann. "Hvor hans Stjerner blive kunds giorte." Wynnster. — kundgiørelse, en. 1. den Handling at kundgiøre noget. "Fire Dage, p. hvilke Folket, uden nogen kunds giørelse, kom sammen." D. Guldb. 2. et Skrift, hvori noget kundgiøres. En K. af Dørligheden. En skriftlig kundgiørelse.

kunde, en. [E. der Kunde.] en Pers on, der sædvanligen handler med en vis Kjøbmand, lader arbejde hos en Haands værksmand, ell. overhovedet jævnlig giver een Penge at fortjene; i Forholdet til den sidste. Han er een af mine Kunder. En ny Kunde. (J. Talepr. og dagl. Tale.)

kundskab, en. pl.-er. 1. Kendskab til Personer, Bekendtskab. (N. S. Bedel.) "Han havde megen kundskab m. Greven." P. Claussen. "At komme i K. med een." Golding. (Ordets oprindelige, men nu forældede Bemarkelse.) 2. Efterretning. At bringe, give, indhente K. om en Sag. 3. Kendskab til Ting, det, at kende, vide, have erfaret, lært noget. At have K. i en Ting. (Jældre Skr. kundskab paa noget. "Han haver givet mig en sand kundskab paa alle Ting, som ere til." Bib. Bog. 7. 17.) — "Kundskab har man, naar man veed noget, naar man har lært og erfaret

noget. Det, som een veed at fortælle om en vis Ting, det er hans Kundskab" (om denne Ting.) Sporon. Historisk Kundskab om noget. Sprogkundskab, Verdenskundskab, Naturkundskab. (jvf. Indsigt, Kynsighed, Videnkab.) En Mand af mange, af store, af grundige Kundskaber. (Man siger derimod ikke: en Mand af Kundskab; men: en Mand af Erfaring.) 4. Vidnessbyrd. "Præsterne Kundskaber." D. Lov. En Gaandværtskvinde K. 3: hans Vidnessbyrd fra Gaaget. 5. Speiden. At gaa paa Kundskab. (Langeb.) At stikke een ud p. Kundskab. A. S. Bedel. (forældet; ligesom Substant. en Kundskaber, Speider.) = Kundskabsdrift, en. Drift til at erhverve sig Kundskaber. (Mynster.) Kundskabsfrugt, en. Frugt, Virkning af K. (Whlenschl.) Kundskabstidst, adj. meget begierlig efter Kundskab. (Ewald. Str. IV. 348.) Kundskabemand, en. den, som gaaer ud paa Kundskab (5); en Speider. "Han holdt Kundskabemand rundt omkring p. Landet." Walling. Kundskabsvæsen, et. hvad der hører til Kundskab i Alm. eller i et vist enkelt Fag. Det lærde Kundskabsvæsen.

Kunne, v. n. (intrans.) jeg kan (vi kan ell. kunne; det sidste ikkun i Skriftsproget.) imp. kunde; part. kunnet. (har.) [Jsl. kunna.] A. 1. i Alm. have Evne, Mulighed til, formaae. (Ogsaa om livløse Gienstande.) Jeg vil gaae saa langt jeg kan. "Altid bare de mest, som bedst kunde." Kampmann. Den Steen, man ei kan løfte, maa man lade ligge. Hvad een ikke kan, det kunne flere. "Mod dem din Vælde intet kan." S. Staffeldt. Jeg har kunnet gjøre det, da jeg var yngre. At ville er eet, at kunne et andet. Det kan vel skee. Det kunde vel træffe sig. Det, som kan skee, er muligt. Løftet kan nu ikke falde ned. (Ogsaa om den Evne, man forudsætter som mulig. Han kunde have været her for længe siden. Det kunde jeg have sagt dem.) 2. i Særb. a) være i Stand til, være dygtig til, have Færdighed i noget. Drengen begynder at kunne læse. Han kan godt ride, dans, tale Fransk. b) have juridisk ell. moralsk Evne, ikke hindres, tilbageholdes ved Ret ell. Pligt. (sædvant. i negtende Sætninger.) Det kan Ingen forbyde mig. Det er en Rettighed, som Ingen kan gjøre mig stridig. Saaledes kan en rettskaffen Mand ikke handle. Man kan ikke fordrø mere af ham. Den, som kan taale en saadan Spot, har liden Vesselselse. Han kunde ikke (gjøre) andet. Jeg kunde ikke andet end gaae hen til ham 3: der var en Nødvendighed i. c) have Lov til; være beføiet til ved en Tilladelse. Man kan (tor) vel see paa hende, uden at fornærme hende. Han kan gaae naar han vil. For mig kan (maa)

han komme der saa tidt han vil. (Ogsaa naar man ligesom paalægger een noget. Du kan gjerne sige ham, at x. Du lær troe mig, han er ikke din Ven.) B. x. Kiende, forstaae, have Kundskab om, ta lært. (s. ovenfor 2. a.) At kunne Fris Latin, Lydst (forstaae det; uden lærers tid at kunne tale det.) Dette Barn ta meget for sin Alder. Det har jeg fundet siden jeg var et Barn. At kunne (frænge) noget udenad. Drengen kunde ikke sige det.

Kuppel, en. pl. Kuppeler. Jeg byggede som en hval Halslugle, eller smittede denne Stikkelse; Dilemtrag, Engleboer, Kurfyrste, en. s. Churfyrste.

Kure, v. n. 1. [Jsl. kyrr, rolig; Kura Ro; kura, ligge i Ro.] holde sig i Ro. At sidde hjemme og kure. (Med Sønen kurer over sine Kpplinger. "Lige som en Søne p. Vg ell. Kppling." indhære. Goding. (Berat ogsaa det forældet n. s. Kure, en Bøgeter, adfat Bøgeter. D. Rilmstron. Arreboe. Særaem. 42.)

Kurre, en. pl. -r. Knude, Uærlighed. En K. paa Traaden. "Vor Tid har Kurrer af Haab og af Fregt." Bøge (At kurre, v. n. saae Kurrer. Traade kurrer. Langebet.)

Kurre, v. n. 1. (har.) [J. gien om Duernes egne End. "See den Kurre Kurrendue kurrende p. Grenen naar." 3. E. Helberg. (Digte. 1819. S. 24.) — Datter. Kurren, en. Duernes Kurren.

Kurve, en. pl. -e. [Jsl. Korf. R. S. Korf] et Glemsel, stættet af Rille, Straa, Enkel, ell. bekl., med ell. uden Raag. At bide, kurve. En Brændekurve, Brødkurve, Løbekurve, Madkurve, Bæstkurve, m. s. l. saae Kurven 3: saae Afslag af et Fæstetimmer, man frier til. At give en Loven, give en Frier Mel. = Kurvearbejde. et. stættet Arbejde, saaledes, som et kugeligt t. Kurve. Kurvearbejdet p. en Kasse. Kurvebinder, en. Kurvemager. Kurvebro, en. Bro, af Riistnipper ell. Fader, som fastes over Grave ell. Mødder. Kurvefading, en. Fading ell. Overdel af en Bogn af Kurvearbejde. Kurvefletning, en. En F. med Overtræk, stættet af Små ell. tynde Vidier, for at bevare den fra at flaaes i Stykker. Kurvefletning. a.

Gjerningen at flette Kurve. Kurvefletter, en. Kurvemager. (Jagem.) Kurvehant, en. Hant til at bære en Kasse. Kurvekeam, en. alle slags Kurvemagerarbejde. Kurvemaahte, en. Glemsel af Kurvearbejde. Kurvemager, en. m. s. som gjør Kurve til Ealg. Kurvepale. Et Piletræ, hvis Grene er stættet til Kurvefletning. Kurvepale, en. pl. -e. Dviste, som bruges til Kurvefletning. (Blussen.) Kurvefletning, en. En af Kurvearbejde. Kurvefletning, en. En af

Kig **Spøning**, der ligner Fletning. At rke kinned med Kurvesting. (W. S. D.) **Kurvevogn**, en. B. med Kurvestading. (Siallevogn.) **Kurvevugge**, en. som heel er af Kurvestarbeide. = **Kurvevugge**, en. Saameget der gaar i en Kurv. **Kurvevuld** &c.

Kusse, v. a. 1. [af Kue.] bringe til at se ell. holde sig rolig (f. Gr. en Hund); aa figurl. for: kue, tvinge til Kyndighed. (Sale.) "Koner, der ikke mere lade dem se efter urimelige Mænds Godtbesindede." Rahb. (D. Tilst. XI. 320.)

Kutter, en. pl. - e. [G. Cutter.] Et ags smaae, tomastede, letseilende Krigsskibe.

Kutting, en. pl. - er. en liden Tønde. Bimpel (til Brændeviin) i det mindste af 4 Potter. (W. S. D.)

Kuulgrave, v. a. f. Kule.

Kux, en. pl. - er. [X. der Kux.] en Part af Biergbæret, en Grubelod.

Kydst, adj. [X. keusch. Holl. kuisch; stus. Egentl. maaskee reen. jvf. S. knihen, at tense.] afholden, maadeholden at tilfredsstille Kionsdriften. (f. blufærg, tugtig, ærbær.) = **Kydsthed**, en. pl. den Egenkab, at være kydst. "De aatte gifte sig, naar Mogen ikke havde kydstheds Gaver." Goldings R. Histor. **Kydsthed** kaldes Sædeligheden i Kionsdriften, m. Penson t. den moraliske Kraft der viser sig i at beherske Kionsdriften." Müller. (jvf. Blufærdighed, Tugtighed.)

Kyle, v. a. 1. faste, især m. en stærk, oldsom Gært. At kyle noget ud af Vinduct.

Kylling, en. pl. - er. [Isl. Kyklingr] en af en Høne. En Hønekilling. Hønekilling. At udruge Kyllinger. = **Kyllingebæret**, et. B. med smaa Høner, hvori Kyllinger gives Vand og Føde. **Kyllingebæret**, et. B. hvorunder Kyllinger undersøger om de er smaa. **Kyllingehøne** ell. **Kyllingehøne**, en. H. som er en Flok Kyllinger. **Kyllingemad**, v. a. 1. Grøn ell. Grød, som gives spæde Kyllinger at æde. (Moth.)

Kyllingeforg, v. a. 1. ringe, ubetydelig Sorg. **Kyllingetid**, v. a. 1. den Tid paa Aaret, da Kyllinger især lede at udlægges.

Kynde, en. ud. pl. 1. Rundskab, Indsigt, Kyndighed. "Sandsigende Kynde." Bagg. 2. Bekendtskab. At komme i Kynde m. een. forældet, ligesom flere andre Bemærkelser, saasom: Art, Charakter; Etik, Sædvane. (L. S. Bedel.)

Kynde, v. a. 2. give tilkiende, forkynde (som nu bruges.) "Dommeren skal kynde dem fredløs." Hvittfeldt.

Kyndelmisse, en. [af Isl. Kyndill, lys.] en Festdag i den catholiske Kirke (d. 2 Februar), da Lys til Brug i Kirkerne og ved Optog indvies. — **Kyndelmisseknude**,

hos Almuen: streng Frost, som undertiden indfalder ved Kyndelmissefest.

Kynder, n. s. pl. smertefulde Forvarsel hos den fødende Kvinde; Beer. (Moth. Sartorh.)

Kyndig, adj. [Isl. kunnugr, bekiendit; kyndugr, listig.] 1. som har Kundskab om, Indsigt i en Ting, er vel bekiendt med; forsaren. "Med Kundskab er en Mand kyndig; en kyndig Mand er den, som besidder Kundskab." Eporon. At være kyndig i en Videnskab, i Lov og Ret. Deraf: frigskyndig, konfiskyndig, lofskyndig, naturskyndig, sprogskyndig, søfskyndig, m. fl. 2. bekiendt, kundbar. En kyndig Sag. Det er landkyndigt: bekiendt over alt Landet. (Moth.) = **Kyndighed**, en. den Egenkab, at være kyndig; Forsarenhed.

Kynding, en. pl. - e. den, som man har Kiendskab til; en Bekiendt. "De ledte efter ham iblandt Elægtinge og Kyndinge." Luc. 2. 44. (Laußen. pl. Kyndinger. B. Thott. I. 93.)

Kype, en. pl. - r. En stor Kiedel til Uldfarvning; en Blaafarvekiedel.

Kyper, en. pl. - e. [N. G. Kuper.] en Svend hos Wiintappere, som forstaaer at tappe og omgaars m. Wine; en Wiinkyper.

Kyrads eller **Kyras**, en. pl. - er, - ser. [X. Kyras. Fr. cuirace.] et Harnisk, Brøstpanser (af Jern eller Læder.) Deraf: **Kyrasseer** ell. **Kyrasseter**, en. Ryttter med Harnisk, som hører til det svære Rytteri. **Kyrasseerhest**, **Kyrasseerregiment**, o. fl.

Kys, et. pl. d. f. [N. G. Coss. G. Kis. X. Kus.] et Tryk med Munden paa et Legeme, især paa en Andens Mund. At kyde, give een et Kys. (f. Kyffe.)

Kyse, en. pl. - r. [af uvis Oprindelse.] en stor fremstaaende (i Alm. sort) Kvindes behætte, liig en Gruentimmerhat, hvis Pul og Slugge gaar i eet.

Kyse, v. a. f. os. (sleednere: kysede, W. S. D. kyste. Baggesen.) kysset. [jvf. det gl. Sv. Kuse, 2: hos Jhre.] stramme, gøre ræd, sætte Stræk i. "Deres Hensigt er ikke saa meget at kysse de Mægtige selv, som at opægge Mængden imod dem." Rahb. At kysse Lyve bort. "Den kyses ei fra Lovens Bistand bort." Rein. At kysse een fra noget. "I Stedet for at kysse dem fra Arbeidsomhed v. Haardhed og Svang." Ramphmann. Han lod sig kysse (forstrække.)

Kysse, v. a. 1. give Kys, trykke Munden p. noget, særdeles p. en andens Mund. At kysse een paa Haanden, paa Munden, paa Kinden. Han kyskede hendes Haand. At kysse Pavens Fod. — Deraf: **Kysse**, en. ud. pl. = **Kyssefiær**, **Kysselysten**, adj. som er meget for at kysse. **Kysseleg**, en. Juleleg, hvori der kyskes. (Langebek.) **Kysselyst**, en. Attraa efter

at kysse. Kyssefyg, adj. meget kyssekysten.
= Kysse, v. n. pass. kysse hinanden: De
kyssede da de sagde hinanden farvel.

Kyst, en. pl. -er. [E. Rüste. G. Coast. M. A. Eqt. costa.] den Deel af et Land, der strækker sig langs m. Havet; Kystant. (Ved Kyst forstaaes dog ofte ikke blot Strand eller Strandbred, men tillige en Deel af det tilgrændsende Land.) "Kysten gaaer høiere op i Landet, end Strandbredden, og tænkes mere i sin Udstrækning, end blot i sit Forhold til Havet." Müller. At gaae i Land p. en K. At seile langs m. Kysterne. "Paa Danmarks minderige Kyst spaae Farer selv kun Roes og Lyst." Ewald. = Kystbaad, en. B. som bruges til at seile langs ad, ell. i Nærheden af Kyster. Kystbefalingsmand, en. Anfører f. Kystværnet. Kystfarer, en. et lidet Kartsel.

Kystfarer, en. et lidet Fartoi, som især bruges til Kystfart. (3 Sørd. et Ekib der farer p. Kysten Guinea.) **Kystfart**, en. Skilads langis m. et Landis Ruz

ster., en. Rystfisker, et. F. som drives i
Nærheden af Rysterne. Rysthandel, en.
S. som drives p. et Landets Ryster, ell. v. Ryst-
fast. Rystladning, en. Ekstladning.

Et smalt Land, der, i en betydelig Længde paa den ene Side grændser til Havet, og

ligesom blot bestaaer af Kyfter. "Hvor det
tales om Kyften Guinea, ell. den malabas
riske Kyft, der menes Kyftlande." Nord.
Sidskr. III. 70. Kystmiliti, en, s. Kyft=

værn, 2. Kystseilads, en. Kystfart. Kyst, :d, en. Stad, som ligger enten lige ved Strandbredden, eller i Nærheden af denne, ikke meget høit oppe i Landet.

Kyststrækning, en. En vis Deel, Strækning af et Lands Kyster. Kysttog, et.
 Togt langs m. en Kyst. Kystvag, en.

B. som sættes langs m. Rysterne; **Strands**
vagt. Rystvogter, en. den, som er sat t.
at vogte en Ryst mod fiendtligt Anfald.

Kystværn, et. 1. i Alm. bet. som hører t.
Kysters Forsvar mod Angreb fra Søiden.
At anlægge Standser til A.; sætte Kyst-

værnet i god Stand. 2. i Sørd. væbnede Folk, som ere bestemte til at forsvare Kystene. At anføre Kystværnet. (s. Landesværn.)

Kyle, v. a. f. fyle.

Kayle, J. Fiable.

Kælv, v. n. 1. (af Kælv.) føde en Kælv. Kvæn har Kælvet idag. — Kælver tid, en. Tiden, naar en Ko kælver.

Kæmme, v. a. 1. [af Kam.] rede med en Kam. At Kæmme sit Haar. At rede Haaret (m. en aaben Kam, Redekam) og siden Kæmme det (m. en tørt Kam, Kæmmekam.) At Kæmme Hestens Man. At Kæmme Uld. At Kæmme sin Pidsk ud. — Deraf: Kæmmen, Kæmning, en. = Kæmmekam, en. K, hvis Tænder sidde ganske tørt.

Kæmner, en. pl. — e. [Af det L. Kämner. M. N. Lat. camerarius.] en Embedsmand, der har Opsyn m. visse offentlige eller private Kasser, og fører Regnskab over samme; særdeles i større Stæder, ved rigtig Goldstæder, eller ved en forstædig Pensions-Poststat. Kiøbenhavns Kæmner. (Se. L. Lov. III. 5. 1.) Kæmner (ogsaa Kæmnerer) ved Øresunds Goldbod. — Kæmnerembede, Kæmnerkasse, Kæmnerregnskab. — Kæmneri, d. s. Kæmnerregnskab. (D. Lov.)

Kæmpe, en. pl.-r. [Sæl. Kappi, Kæpa.] 1. en Stridsmand, Kæll. (hera) Den af Ewald brugte Form Kæmper (sing.) er usædvanlig. 2. et Menneske

meer end afminderlig Størrelse; en Sch.
(gigas.) Denne Bemærkelse (som ogs.
finder Sted i mange Sammensætninge,
hvor Ordet har adjectivisk Betødning,

Er. Kæmpesod, Kæmpehaand, Kæmpe
høide, Kæmpestridt, Kæmpestridje, 1.
fl.) er den mest brugelige. = Kæmper
en. Kæmpes Natur. Gæsteb. "Skue

men faa af K." Ohlenschl. Krone
billede, et. B. i Kampetserrelse, colorat
Billede; Colos. (Langeb.) Kampetser-
en. Heensat Sordhai hvori man i Ohlenschl.

en. Hæmmer, Dødshest, høst man i Døds-
begrov Hæste og udmærkede Mand; Kæm-
pehest, Kæmpegrav. Kæmpefolk, d. et
Folk af Kæmper; figurl. et tappert, stærkt
Folk. "Et hæst, en hest, en hest"

digte Gøit. "Et herligt, trofast, læstet
Kæmpesfolk." Øblenschl. Kæmpes-
en. Gang, som en Kæmpe; figurl. og
poet. ualmindelig stor og magtig Digt

eller Fremgang. "Hør egen Skjalder
om dine Fædres Kampgang." S. B.
het. "Alverdens Herres Kampgang."
Samme. Kampgrav, en. f. Kampen.

Kæmpehei, en. d. s. s. **Kæmpedyffe**. **Kæmpehei**, adj. ualmindelig høj. **Kæmpeheide**, en. — ualmindelig Fegemshæide; orlossal Høide. **Kæmpekraft**, en. ualmindelig

delig Egenskyrte. Kämpetrop, et.
(C. Frimann.) Kämpeland, et. land
beboet af Kämpere ell. Jetter. (Ophersk.)
Kämpelav, et. Selstav, Samfund af Kämpere.

per. (Grundtvig.) Kampelig, af 6
Størrelse, Stabning af. Rod og Blad-
dom lig i R. (Langeb.) Kampemel-
mandiat og ubøieligt Rod. Kamp

muur, en. ualmindelig stær og stær. **Bæmpemæssig**, adj. d. s. f. **Bæmpelig**, en
 loddal. **Bæmpeold**, en. **En Bæmpel**.
 (Grundten) **Bæmpel**, en. **En Bæmpel**

Kæmper, Helte opholde sig. (Mærkel)
 Kæmpesang, en. Kæmperise. (Gædel)
 Kæmpesind, et. mandigt Sind. (Gædel)
 "Xt hoie for det Ræde Kæmpesind."

"At bote laa det sterke Kampen
Grundtv. Kampen, en. Det, den
af Kampen. Kampen, et. Den
delig langt Strid; figuri. i pl. Det er
umærket Fremgang i noget. At gøre A.

Kultur. Kæmpeslag, et. vældigt Slag.
slaae K. Kæmpeslagt, en. Slagt
 Kæmper ell. Helte; Kæmpeart. "Hvilken
 samme, hvilken herlig Kæmpeslagt!"
Kenschl. Kæmpestamme, en. Kæmper
 st. (Dhlenschl.) Kæmpestene, pl. ualmindelig
 store Stene, som findes p. Marken.
Koth.) Kæmpestrid, en. Strid imellem
 to Jetter, Kæmper. Kæmpestyrke, en.
 kæmpekraft. Kæmpestærk, adj. ualmindelig
 stærk, stærk som en K. Kæmpes
 trælse, en. ualmindelig, colossal Størrelse.
 Kæmpestøtte, en. colossal Støtte,
 kæmpebillede. (Langeb.) Kæmpesund
 d, en. ualmindelig stærk og varig Sund
 d. (Tode.) Kæmpesværd, et. ualmindelig
 stort Sværd; en Kæmpes Sværd.
 kæmpetid, en. pl. - er. den Tid, da Kæm
 p og Jetter, ell. vældige Krigshelte vare al
 indelige; Heltealder; Jettetid. Kæm
 pvis, en. Kæmpers Skik, Maade, Sæds
 elne; Kæmpestil. Kæmpeviser, en.
 en p. de gamle danske Folkeviser. "De
 gamle Kæmpeviser, som ikkun Kiærlighed
 Mod og Trofasthed priser." Grundtvig.
 kæmpevalde, en. mægtig, uimodstaaelig
 valde. "Giv os Naturen i sin Kæmpes
 valde." Bagg. Kæmpeværk, et. Værk,
 som kræver ualmindelig Kraft, Møje og
 Arbejde. Kæmpeart, en. Kæmpeslagt,
 kæmpestamme. "En Drot af Kæmpeart."
 Grundtvig.

Kæmpe, v. n. 1. (har.) [f. Kamp.] stride,
 gte, prøve Styrke m. een. At kæmpe for sit
 ædreland; kæmpe imod Fordom. (Ogsaa
 et. i Udtrykket: at kæmpe en Kamp.)
 Subst. en Kæmper (Helte, Stridsmand),
 som findes hos Ewald, og hvoraf Dhlens
 chlaget har dannet Kæmperhaand, Kæm
 perleg, er ellers ei brugeligt.]

Kæphoi, adj. (B. S. D.) f. Kiephoi.

Kær, et. pl. d. f. [Isl. Kíorr.] en Sump,
 løse, et stillestaaende Vand. (f. Gadelær.)
 - Kær br. oftest om et dybere Jordmon,
 hvor Bandsamlingen er større; Mose om
 i vidtløftigere Jid Jordstrækning. Sump
 baade enhver Bandsamling p. et Sted,
 hvor den ikke burde være (Grubesump,
 felderisump), og d. f. f. Mose. Morads
 glerne om et muddret, sølet Udsø. =
 Kærager, en. Moseager; eller Ager, som
 gger v. et Kær. (Moth.) Kærland, en.
 Slags Bilsand; Sumpand. Anas pa
 stris. Kærblomst, en. B. som vore
 Moser. Kærdynd, et. Mosedynd,
 sumpdynd. Kærgræs, et. Mosegræs.
 Kærjord, en. Mosejord. Kærsv, et.
 l. d. f. Giv, der vore v. Bredden af Kær.

Kære, v. n. 1. (har.) klage, beklage sig,
 age over; anklage. (forældet. A. S. cea
 an. Sv. kára.) — Deraf: Kæremaal,
 Klage, Klagemaal.

Kærre, en. pl. - r. en liden Bogn; en
 Kærre, (f. dette Ord.)

Kærling, en. f. Kiærling.

Kærv ell. Kærve, en. d. f. f. Skaar,
 Jodsnit. (Moth.) jvf. v. Karve.

Køgemester, en. pl. - e. [af Køge.] talde
 tes tilforn en Hofbetjent, der havde Til
 ssyn m. Riistket og Madens Tilberedning;
 ell. en Staffer v. Bryllupper og høitidelige
 Maaltider.

Køl, adj. bruges undertiden (i dagl.
 Tale) for: kølig; og forekommer hos nyere
 Digtere. "Eders dunfle, milde, køle Bø
 ligs stille, dybe Skød." Baggesen. (Danf.
 II. 358.)

Køle, en. ud. pl. [Isl. Kal.] kulsens
 kølige Bestaendighed; en sval Wind, et Winds
 pust i Seilene tilføes. (Moth.) "Vestenvind
 dens Køle." Baggesen.

Køle, v. a. 1. [Isl. kœla.] gjøre kold
 ell. kølig, sval. At køle Blod. Det køler
 Blodet. (f. afkøle.) En kølende Drif, et
 kølende Pulver. — figurl. om at formindste
 heftige Sindsbewægelser. At køle sin Hars
 me, sin Brøde, sit Sind. Kiærligheden vil
 nok køles. = Køledrif, en. svalende Drif,
 Svaledrif. Kølesad, et. Sad ell. Kar,
 hvori noget afkøles; Køleskar. Kølemid
 del, et. kølende Middel. Kølepande, en.
 Pande ell. flad Riedel (f. Ex. i Sufferisde
 rier) hvori noget afkøles. Køleplaster, et.
 og Kølesalve, en. kølende Plaster, Salve.
 Kølestof, en. et stort, fladt Køleskar i
 Bryggerier. Kølesvaber, en. til Skibs:
 en Svaber (Rost) hvormed stærkes Vand
 p. Kanonerne f. at køle dem. Køletrug,
 et. T. hvori Smedene køle gloende Jern.
 Køletønde, en. (i Brænderier.) f. Svales
 tønde. Kølevand, et. B. hvori noget
 afkøles; f. Ex. glødet Metal. (Dhlenschl.
 Balbur.)

Kølig, adj. noget kold, sval; svalende.
 — Deraf: Kølighed, en. ud. pl. kulsens,
 Bærelsets Kølighed.

Køling, en. 1. Handlingen at køle ell.
 afkøle noget. 2. Bestaendigheden at være
 køl eller kølig; Svale. (Aftenkøling.) 3.
 en sagte Wind. (Moth.)

1. Kølle, en. pl. - r. [efter den ældre
 Skrivemaade; Kølve; Isl. Kylna.] en Don
 med muret Glade, hvorpaa Korn, som har
 været lagt i Støb, udbredes for at tørre
 og gjøre det til Malt v. Sielp af Varmen.
 = Køllebiørn, en. En liden Ørving m.
 aabne Huller, hvor Regnen farer ind fra
 Køllerøret, for at damppe Snistørne og Sl
 dens Magt. (Moth. Forordn. 9 Mai 1749.)
 f. Biørn, 2. Køllebrandt, adj. v. kaldes
 det Malt, som af for stærk Hede er svædet
 p. Køllen. (køllebrantet.) Kølledør, en.
 Døren ind t. Køllens Don. Køllefiæl, en.
 pl. - e. Bræder m. Huller i, hvorpaa Kornet
 lægges p. Køllen. Kølleflager, pl. Plas

der af Robber ell. Jern, ell. flettede Vis-
dier, der bruges som Kollesfiæle. Kølles-
ild, en. Ild af stort Brænde under Kols-
len. Køllemalt, et. M. som er tørret
paa en Kølle (til Forstiel fra: vindtørret
Malt og Kaffelovnmalt.) Køllesør, et.
muret Rør, som gaaer op fra Ildstedet til
Køllestønnen. Kølletørret, adj. v. tørret
paa en Kølle.

2. Kølle, en. pl. -r. [tilførn Kølve.
361. Kysla.] 1. et Slagvaaden, bestaa-
ende af en svær Stok, som bliver tykkere
mod Enden, ell. ender sig m. en rundag-
tig Knub; en Stridskølle. 2. det bageste
tykke Been eller Laar af et slagtet Dyr.
En Dyrskølle, Kalveskølle, Hammeskølle.
= Køllebeen, et. kaldes to Been for paa
Brystet. Ossa claviculæ. (Moth.) Kølles-
dannet, adj. v. i Stikkelse lig en Kølle.
Kølledrager, en. den, som fører en Strids-
kølle. Køllehoved, et. den tykke Ende
ell. Knub p. en Kølle. Køllehug, et.
Hug, Slag med en Kølle. "Køllehug og
Kandebrik de følge ikke." Ordspr. (P. Epp.)

Køllefæst, et. den Deel af Køllen, hvi-
ved den føres i Haanden. Køllefag.
Køllehug. Køllesvamp, en. En Sl.
af langagtige Jordsvampe. (Clavaria)

Køllet, en. pl. -er. [K. Køllet.]
Slags Læder-Harnisk eller Korset, ell.
Armer, som bedækkede Bryst og Arme,
brugtes meget tilførn af Rytteriet.

Kølne, v. n. 1. (er.) [jvf. Køl og Køl-
blive fold, afstøles; (Kølden; ligesom
n. pass. at Kølne.) "En Ridtkærlig, is-
ikke Kølne hos ham indtil hans Livs
Dieblit." Bandal. Mindesm. II 244.

Kønrøg, en. ud. pl. [M. S. Kør-
rook. L. Kienrusk.] et sort Røg-
som faaes af den Sod, der sætter sig i
nen ell. Storkenen, hvor fedt Græs
Fyrretæ antændes. (Kønrøgen.)

Køter, en. pl. -e. (Tysk.) Kær, hvi-
gives de almindelige Gaardhænde. "En
Køter, som tillige betegner en Bødder-
hører ogsaa til de Stieldord, som ere
te fra Dyrene." P. E. Müller.

L.

Laad (Larptonet) eller Lod, et. ud. pl.
[361. Lod.] 1. sin Uld; egentl. Winteruld;
ell. den Uld, der om Baaren af sig selv fal-
der af Faarene. ["Sommeruld kaldes (af
Almuen) To ell. Tou." Moth.] 2. "Laad
kaldes den Uld, der faaes v. Foraarsklip-
ningen af Faar, som klippes to Gange om
Aaret; den er af mindre Værdi, end Ul-
den." Oluffen. Landocc. 2 Udg. 441. - 3.
fine, uldagtige Haar, f. Gr. paa visse Frug-
ter og Planter; Duun p. Sagen. = laads-
haget, adj. duunhaget. (Moth.)

Laadden, adj. ell. lodden, som det of-
test skrives. pl. laadne ell. lodne. [af Laad.
361. lodinn.] besat, bedækket m. Laad, m.
sin Uld ell. uldagtige Haar; hirsutus. En
laadden Gue (som er besat med Foerværf
eller Uldspind.) En laadden Hund; laads-
den p. Kroppen (modsatte glat ell. glats-
haaret.) "Man skal ei Alt stole, som lods-
dent er." Ordspr. "Hans Hænder vare
laadne, som Glaus." 1 Mos. 27. 23. [I
Bib. af 1550 skrives det laaen (og lyder i
Almuens Udtale ofte løien;) i sildigere Vi-
belovers. for det meste laaden og laadne.]
= Leraf n. s. Laaddenhed, en.

Laag, et. pl. d. s. [361. Lok.] Dæffel,
Luffe, p. en Daaf, Wite, Kruus, Riste
ell. lignende Ting. Et Kruus m. Solvs
laag. Ristelaag, Wistelaag, Kandelaaag. =
Laagbænk, en. Ristebænk, Slagbænk.
(Rostgaard.) Laagkande, en. Kande

ell. Kruus m. Laag paa. Laagles, ad-
som er uden Laag. (B. S. D.)

Laage, en. pl. -r. en Uden Dør (f. ex.
p. en Indhegning.) En L. i Plantetræ-
ket, i Muren. En Havelaage. En L. i en
Port (som kan oplukkes, uden at hele Træ-
ten behøver det.) En L. ved Eiden af en
Port. (Laage kaldes ogsaa en Dør, hvi-
er deelt paa tværs, f. Gr. en Staldlaage)
jvf. Luge, Lem og Led.

Laan, et. pl. d. s. [361. Lån.] 1. Ge-
ningen at laane. L. til Brug (com-
datum.) L. til Gie (mutuum.) At bringe
et Laan i Stand, slutte et L., sætte et
Laan i Banken. 2. det som laaet, det
laante Ting. At giøre Laan (laane til
Andre.) "Laan bør gaae lydelst hvi-
Ordspr. At tilbagebetale ell. betale et L.
Til Laans: som et Laan. At have noget
til Laans. "Den, som tager til Laan,
er den Mandes Tjener, som udlæns."
Ordspr. 22. 7. = laanløs, adj. som er uden
Gjæld; gjeldfri. (Gerner.) Laantegn-
en. den, som tager noget til Laans af en
anden; en Laaner. (modf. Udlæneren.)
"Forkommer den laante Ting v. Laan-
gerens Forsælse, da er han pligtig at hæ-
dertil." Schytte.

Laane, v. a. 2. [361. låna.] 1. at
tage en Andens Ejendom, enten til Brug
for en Tid, imod at give den selv tilbage
(Laan til Brug), ell. til Ryddelse, imod at

de iglen (betale) en Ting af samme Slags
 er Bærdt (Laan til Gie.) At laane en
 st af een. At laane Penge. Han laante
 Brød hos Naboen. "Laant Guld vens
 s til Din." — "Man laaner sin Ven
 kræver sin Iven." Ordspr. — figurl.
 ette Ildtrost er laant af (hos) en gams
 el Forfatter. At laane Huus 3: tage
 d paa en Reise i et fremmdt Huus, for
 søge Rattetele, En mod Iloveir, eller
 el. 2. give en anden noget til Brug, t.
 ans; laane ud. Jeg laante ham min
 verfiøle. "Jngen giver sig selv noget,
 gesaa Ildt som han laaner sig noget." B.
 hott. At laane (laane ud) p. Pant. Han
 ar laant mange Penge ud (bort.) (jvf.
 orge, forstrække.) "At laane betyder, at
 lingen, enten den samme, ell. en ligedan,
 al gives (Ildlaaneren) iglen; at borge
 cynder, at den bør engang siden p. en ell.
 nden Maade betales." Sporon. (jvf. be-
 roe, 2. — Det hedder derfor: "Man kan
 orge en Mand et Kraus Vi, medens han
 rikker det." Elgeledes: "Gud kan vel borge
 en et Skielmestykke." P. Svns Ordspr.
 I. 254.) 3. i dagl. Tale: række een det,
 an ei kan naae. = Laanebank, en. B.
 vor Penge kunne faaes til Laans mod Hø-
 othet. Laanegods, et. Ting man har t.
 aans for at bruge. (Moth.) Laanehuus,
 t. Huus, Indretning, hvor Trængende,
 nod Pant og Renter, kunne faae Penge til
 laans. Laanekorn, en. laant Korn til
 Bæd eller Spise. Laanesum, en. den
 Sum Penge, et Laan udgjør. Laanes-
 ætning, en. Sætning, som tages fra een
 Bidskab til Dplysning af en anden. =
 Laaner, en. pl. - e. d. s. f. Laantager.
 Laar, et. pl. d. s. [361. Lær, Læri.]
 den Deel af Legemet, som er imellem Hofs-
 ten og Knæet. — At fide Laaret af een:
 Talemaade om alt for flittige Besøgere,
 eller brodsomme Venner. "Saa at de nu,
 som Ordsproget siger, ere færdige til at
 fide Laaret af os." Rahbet. (D. Til-
 stuer. VI. 420.) "Man maa vel fide
 sin Ven nær; men dog ei fide Laaret
 af ham." Moth. — Ogsaa om Dyr (s.
 Er. Lammelaar); skiondt til disse ogsaa
 haves andre Benævnelser. (s. Bov, Kølle,
 Skinke.) "Kan I ei Forstiel see p. Svines
 laar og Laar af Faar?" Bessel. — egentl.
 om det, som stuler Laarene; s. Er. Buxelaar.
 = Laarbeen, et. Benet, som forbinder
 Hoften m. Knæet. Laarbov, en. det
 Tufte af Laaret. (Hyttf. s. Bov.) Laars-
 brok, et. et Slags Lyskebrot. Hernia cru-
 ralis. Laarbrud, et. Brud af Laarbes-
 net. Laarkrig, en. den Bugt, Paul-
 ning, Krig, som Laaret danner m. Bugen;
 Lyske. Laarskinne, en. den Deel af et
 Harnisk, som bedækker Laaret. Laars-
 stykke, et. Riødet af et slagtet Kreatur,

som hører til Laaret. Laarstærk, adj.
 stær, stær af Laar. Laartyk, adj. som har
 Tykkelsen af et Laar hos Rennestet.

Laaring, en. pl. - er. kaldes den Ranz-
 ding, et Skib har nedentil, agter paa Stæ-
 derne; hvoraf de Fartøier, som hænge her
 under Jollebomme, kaldes Laaringsfars-
 tøier.

Laas, en. pl. - e. [361. Lås.] 1. en
 Indretning af Metal, med Spændesieder,
 som tiener til Lukkelse for Døre, Stabe,
 Rister, o. desl., enten ved at slaas fast,
 ell. ved at hænges for i en Krampe (Hænge-
 laas.) Laasen lukkes op og i v. en Nogle:
 At sætte L. for noget. At lukke i Laas.
 "Døren lukkes haardt i Laas for sandser
 Mand." Ordspr. (P. Svns 1. 375.) At holde
 noget under Laas. Det er under Laas og
 Lukke. "Findes de Roster, som man haver
 lyst efter, under Bondens Laas." D. Lov.
 VI. 17. 17. Han slog Døren i L. Døren
 er i Laas 3: lukket v. Laasen. (jvf. Bag-
 laas.) 2. Redskab paa et Studevaaben,
 hvorved Fængkrubdet antændes. Pistollaas.
 Geværlaas. 3. forældet er den figurl. Be-
 mærkelse, hvori Ordet tilforn brugtes i Røvs-
 tyndigheden for: endelig Dom og Indførs-
 sel (Execution) i Gieldsfager (hvoraf Laas-
 sebreu.) = a) Laasblif (eller Laaseblif),
 et. den tynde Plade, hvorpaa Laasens Dele
 ere anbragte. Laasbue ell. Laasebue,
 en. et Slags tilforn brugelige Buer med
 Laas, hvorved Pilen afstøttes. Laas-
 fieder, en. Fieder af sammenrullet Staal
 inden i en Laas. Laasgang ell. Laase-
 gang, en. de Stykker inden i en Laas,
 hvortil de indstaarne Nabninger i Nøgles
 kammen passe; ogsaa: Laasgænge. Laas-
 knude ell. Laaseknude, en. En K. som ikke
 ell. meget vanskelig kan opløses, "en Bals-
 knude." Moth. Laashane, en. P. paa en
 Geværlaas. Laasstrykker, en. et Haand-
 sang, hvorved Skodden i en Laas ombrydes,
 for at lukke en Dør op eller i. b) Laas-
 sepung, en. P. med Laas for. Laase-
 strue, en. Strue, hvormed en Laas eller
 Delene i samme sættes fast. Laasefmed,
 en. S. som især befatter sig med at gjøre
 Laase og Nøgler. Laasefom, et. pl. d. s.
 smaa Lom, hvormed Laase slaas fast.

Laase, v. a. og n. 1. lukke med Laas;
 sætte Laas for. At laase f. sine Glemmer.
 At laase en Dør. At laase op, laase i.
 (B. S. D.)

Lab, en. (forttonet.) pl. Labber. en
 Dyrerod. (færd. om Biørnen.)

Labe, v. a. 1. [N. S. lapian, fliske.]
 bringe noget flydende ind i Munden ved
 Hielp af Tungen; søbe som Ratten os
 Punden. Ratten laber Melk. — Deraf:
 Laben, en. ud. pl.

Laber, adj. sagte, ikke stærk (Semande-

udtryk om Vinden.) En lader Kuling: [Doll. labber, vog.]

Labsalve, v. a. 1. overstrøge et Skibs Sider og andet Kommer i Skibet m. tynd Tiære o. d. (Smandsord.)

Labyrinth, en. pl.-er. vildsom Gang; Vildgang. — figurl. Vilderede. "Som ledte dig igennem Fjend og Graad, og gienem Livets mange Labyrinth." Rein.

Lad, adj. (langtonet.) [Jsl. latr. A. S. lat.] som et gider arbejde, megen doven. "Om hun i gammel Tid saa lad og doven var." Holb. P. P. "Doven er den, som ei gider arbejde; lad den, som ei engang gider røre sig." Sporop. At lægge sig p. den lade Side, overgive sig til Dovenskab. = Ladhed, en. ud. pl. den Egenkab, at være lad. "Af Ladhed talte hun hvert Skridt hun skulde gaa." Holb. (P. P.) "Ladhed og Dovenskab viser sin Virkning v. Uvillie; men Dorstighed ved Ulyst ell. ved Utrast." Sporop.

Lad, et. (korttonet.) pl. d. s. [Jsl. Hlad, brolagt Plads, omgierdet Forhøining.] 1. en forhøiet Indretning ell. Stilling, hvorpaa enten et Arbejde foretages, ell. hvorpaa noget lægges. (s. Drejelad, Savelad, Sengelad, Tøndelad.) At lægge Tønder paa Lad. 2. Stabel (s. Gr. af Tømmer) der opføres i en vis Orden. [Jsl. Hladi.] At lægge Tømmer, Bræder i Lad. (Moth; som hertil ogsaa henføres Udtrykket: at staae, ell. være Guld i Lad (filis immittere aurum), - som forekommer i gamle Biser.)

Lade, en. pl.-r. [Jsl. Hlada.] 1. Guds, hvori hjembragt Gød og Gø glemmes; Gø-lade, Kornlade. Kornet fylder mere i Kar i Laden, end i Skleppen (giver mere Straa, end Korn.) Logulvet i Laden. (jvf. Lo.) 2. i nogle Ord (efter det Tydske): et Skrin, en Kasse. En Farvelade, Skrivelade. jvf. Boglade. = ladebrændt, adj. v. ladebrændt Korn, som er fordærvet v. at søres fugtigt i Laden; gulvbrændt. (ladesuurt. Golding.) Ladefoged, en. Avlskarl p. en Herregaard, som har Tilsyn med Hovedgaardens Avlsdrift. Ladegaard, en. 1. den Deel af en Herregaards Bygninger, som udgjøre Laden og de øvrige Udhuse, med Gaarden, som de omgive. (jvf. Borgegaard.) 2. tilførn ogsaa: egne Avlsgaarde, som anlagdes nær ved og hørte t. Slotte, Klostre, ic. Ladegulv, et. 1. Gulv i Laden, hvor Kornet lægges. 2. G. i Laden, hvor der tærstes; Logulv. "Kold Sommer gjør varmt Ladegulv." Ordsp. Ladehuns, et. G. som tjener til Lade. Ladestuffe, en. Kornskovl, Gurulskovl. (B. S. D.)

1. Lade, v. a. 1. [Jsl. hlada.] 1. bringe Fast i, forsyne med Ladning. At lade et Skib. "Hver vil lade sit Skib dybest." Ordsp. (P. Gyn.) 2. forsyne (et Skibe-

vaaben), med Krud og Kory Ladning. Lade en Bøsse, Kanon. At lade (uden) skarpt (med Rugle.) Ogsaa: lade en Electriscermaskine, en Lustrum = Ladsbrev, et. Document, som meddes en Skipper p. det, som hans Skib er bet med, ell. en Deel deraf. (Connossement) Ladepenge, pl. P. som betales for at lade et Skib. Ladeplads, en. Sted, m. en Plads, hvor Skibe kan lægge t. og indtage Ladning under tiden m. Bibegreb om de ved et dant Sted opbyggede Huse. Man finder imellem en By (Kjøbsted) og en Ladeplads Ladestee ell. Ladestuffe, en. At lade Robber, hvormed løst Krud bringes i Kanon naar den lades. Ladestee, Stedet v. en Havn ell. Ladeplads, hvor lades og losses. (Slæbsted.) Ladestof, en. tynd Stof, hvormed Ladningen er fast i Bøsselyben. Ladetoi, et. det, hører til at lade en Kanon. = Ladestof, en. pl.-er. 1. Stjerningen at lade (et Skib ell. Skibegevær.) Kanonen sprang i Ladningen. 2. det Gode, som lades i et Skib. At tage sin L. ind. Skipteren tar sin L. inde. "Og m. hver Ladning Guds kom tusind Fæster hjem." Tullin. En L. Korn, Tømmer, Skibsgods. Skibet er fuld, halv L. 3. saameget af Krud og Rugler, Straa, Sagel, ic., som lægges i et Skibevaaben, man vil affyre. At tænde Ladningen ud af en Bøsse.

2. Lade, v. a. lod, ladet (og i Sels sproget sammentruffet: ladt.) [Jsl. lita, 1. det Mødsatte af giøre: efterlade, v. lade, forholde sig lidende ell. ikke handle (intermittere.) Han vidste ikke i dette Tilfælde, hvad han skulde giøre ell. lade. Det er ikke nok at lade det Døde; man maa ogsaa giøre det Gode. 2. give Slip paa, overlade, forlade. Han lod mig (saar) det for mit Fortrød. Han maatte lade sit Liv. At lade en i Stikken. 3. ikke hindre, tilskede noget at ske. (sinere, permittere.) Lad ham fremme ind. Lad dig dog overtale! At lade en have fri Raadighed. "Lad dem ei domme mig, som mig anklage." Rahb. "Lad dem i roget Kro kun see og høre alle de Bødder, bankte Rng og Dre." Stenersen. At lade noget stee, som man kunde hindre. At lade Døren staae aaben. — I nogle Udtryk ogsaa uden efterfølgende Verb. At lade en løse. Roen vil ikke lade ned, lade Mellem ved. Lade Toiet ned v. afbidde en Hest. Man kan vel lade Dret til (høre paa hvad en siger.) At lade Hesten til Hoppen. Han lod intet (være) tilbage. At lade noget efter sig (v. et Sted, som man forlader, ell. ved sin Død.) "De lode deres Bannvittigheds Anvendelse efter sig." Vilb. 10. 3. At lade v. s. udelade. (I Gærd. br. det med et efterfølgende Verb. i infinit. i mange Udtryk, ic. Gr. At lade noget berøe. At lade blive (efter

e), Lade falde, lade fare (give Slip paa), lade ligge, lade staae, lade være (holde op med ell. lade noget tilovers). — recipr. ell. lex. udtrykker det en subjectiv Tilstand, hvori man er villig til noget, hengiver sig til noget., At lade sig bruge. At lade sig lide med. At lade sig loffe, besove. At lade sig overtale, overtyde, besnaffe, forsøge. Ogsaa om upersonlige Gienstande, hvor det udtrykker en Mulighed. Grevnen vil lade sig bise. Det lader sig ikke gøre: kan ikke skee. Denne Undskyldning lader sig høre (kan tages for guldig.) Pers. lod sig meget sige. 4. indrømme, tilstå. "Han taler som en Pelt, det maa hver ham lade." Bessel. Man maa lade ham, at han er en ducelig Arbejder. Man maa lade ham den Vre, han fortjener. Lad være, at: om endog, sæt at, om, end tilstaae; at.) 5. vorde Marsag, Anledning til, foranstalte at noget skeer (med sin act. efter.) At lade bygge et Skib ell. lade et Skib bygge.) At lade et Skrift udskrive, lade een hente, falde, lade een lære noget. At lade een vide noget (melde), lade en mærke; at man er vred. At lade een stikke i Fængsel. Han lod ham reise udenlands p. sin Betøftning. At lade see, vise. Han lod see, at han ikke var bange. recipr. At lade sig høre (p. et Instrument) spille offentligen. At lade sig see: vise sig. At lade sig mærke med noget: vise sig, give tilkiende.) s. mærke, 3. 6. Pers. l. hører ogsaa den Sprogbrug, at man som i det Tydske) udtrykker ved dette Verb. den befalende Maade en Paamindelse, Opfordring, Tilskyndelse. Lad os nu gaae. Lad os først see (s. prøve; erfare), om vi unnd naae ham, om han virkelig kommer. Lad hver beholde sit! Lader os alle om een modsætte os Fienden. Lad os helbrede bruge Overtalelse, end Magt. 7. Talesmaaden: at lade en Xare, er forældet. s. aarelade (og Ladejern.) 8. intrans. br. lade af for: ophøre med, ikke blive ved med, ikke fortsætte. "De lode af at bygge Staden." 1 Mos. 11. 8. (s. aflade.) "At lade af fra Synden." 1 Petr. 4. = Laden, n. ud. pl. det verbale Subst. i Bemærkelsen No. 1. "Hvor vidt enhver, m. Retens Velbehag, tør vove sig i Gieren og i Laden." Baggesen.

3. Lade, v. n. lod, ladet. (men fældende sammens. Tider.) domme, tykke, afgjøre en Mening om. (næsten forældet.) At lade vel, ilde om noget. "De skulle vel lade ilde p. Andre, som have anden Troesbekendelse." D. Lov. II. 4. 10. At lade ringe om: ringeagte; lade haant om: spotte. "At de v. enhver Keilighed lade haant om vore Tider." Rahbek. "Det skeer vel skeer end mig, hvor spodst man herom lader." B. Pelt.

4. Lade, v. a. og impers. lod. 1. have Anseelse af, synes. "Den lader usforstaaelig og unyttig, uden at være det i Sierningen." Gillschow. Vinteren lader til at blive streng. 2. synes, give sig Anseelse af (pers. sonl.) Han lod som han sov. Han lader kun, som han var vred. Han lod, som intet var (foregaaet; eller som han intet vidste.) Han er ikke den, han lader. Han lader t. at være en ducelig Arbejder. 3. have Anseelse, klæbe, synes. Det lader smukt, ikke, underligt. "Ligesom det lader en Krøbling at danske." Bib. 1550. Ordsp. 26. 7. "Gaa Ord lader en Zomfru bedst." N. Hemmingsen. (1572.) "En Rone lader dog kiont i et Hus." Bagg. 4. impers. Det lader (synes) som han hamforandret sin Mening. Det lader til at blive Krig. Det lader til Regn.

Ladejern, et. [af lade, aarelade.] Et Jern til at aarelade med. (Rancet.)

Lader, n. a. pl. sing. er usædvanl. [Isl. Læti, pl. it. Látbragd, Látgædi, af Lát, Bøielighed.] udvortes Adfærd i Henseende til Legemets, særdeles Ansigtstrækkenes, Bevægelser og Forandringer; især for saa vidt som disse bedømmes efter det udvortes Passende eller Upassende. (I. Geberde. jvf. Miner, Sagter.) "Lader betegne enhver Legemsbevægelse, som er bleven et Menneske siendommelig. Et Menneske kan ligne et andet i Gang og Lader. Men da det Siendommelige mest bemærkes naar det stader, ville Lader oftest erholde Tilslagsordet underlige, stemme, o. s. v." Møller. (Ikke ofte, men dog undertiden, især hos Eldre, i god Betjdn.) "Thi hans Klæder, Lader og Gang give ham tilkiende." Bib. af 1550. Sir. 19. 26. "Hvor forsigfulde Lader den Stakkel paa sig har." Pelt. "Det er ikke Ladernes Forbedring, som Religionen søger; det er Siertets." Bosth. "Hvor hun lærte Suk og hellig Andagts Lader." P. M. Troiel. "Med beskedne Ord, Riffelige Lader og Fagter, baade imod Dommeren og Bedetparten." D. Lov. I. 12. 1. "De lastede alting med Strengbed, indtil Lader og Smil." Bagg. N. Klim. At have underlige Lader. "At anstille sine Ord, Fagter ell. Lader andersledes, end man er findet." B. Thott.

1. Lag, et. pl. d. s. [Isl. Lag.] 1. det, som ligger ell. er lagt i en vis Orden, i et ordentligt Reie. Et Lag Steen, Bræder. Guldene ligger i Lag i Tønden. "Gneens Lag bedækker dem, og dog spire muntert frem Foraaesroserne derunder." J. E. Heib. 2. et vist Reie ell. Strøg af Jordarter ell. Steenarter i Bierge og Bakker; Jordlag, Sandlag, Leerlag, Muldrag, Underlag (under det dyrkede Jordlag.) Lag i Biergene: en vis Steenart, som strækker sig i horizontal Retning. (Klippelag, Bierlag, Granitlag.) 3. en ell. flere Rader Kanoner

p. hver Side i et Stik; st. deres Afhænging p. engang. At give Henden det glatte Lag. "Men, som vor Hvitfeldt mandigt slog, og Lag paa Lag udsendtes." Rahbet. 4. figurl. a) Maade, Stik, Orden. (361. Lag.) At træffe det rette Lag. Ja paa det Lag! ironisk Udtryk, naar een er langt fra at naa Hensigten, ramme sit Maal. — Om Stedet: Hvor paa Lag (hvor omtrent) ligger Huset? Om Tiden: Det er snart v. det Lag, at han pleier at komme. Det var ved det L. at Kloften slog tolv. b) Bigtighed, Værd. Der ligger ikke, intet Lag paa. = lagvis, adv. i Lag. Det ligger lagvis.

2. Lag, et. [361. Lag.] Selskab, Samskoven, Brøderskab. At være i et godt Lag, i Bønnelag. "Lige Brødre gør bedst Lag." Ordspr. (s. Laug, som er det samme Ord; men udtales i nærv. Tilfælde: Lag eller Lav.)

Lage, en. ud. pl. [N. S. Lasse. (jvf. det L. Lauge, Pub.) Sv. Laka.] Gasten af Risd, Gist o. besl., som affondrer sig, naar disse Ting lægges i Salt; ligel. Salt, opløst i Vand, hvort Risd ell. andet nedlægges. At lægge Agurker i Lage. Risdet ligger i sin egen Lage, i Saltlage. = Lageballie, en. B. hvort Risd nedsaltet, eller indgibes med Salt. Lageslynder, en. saltet og fiden tørret Slynder. Saaledes: Lageskaller, en. (B. S. D.)

Lage, v. a. 1. komme Lage paa, lægge i Saltlage. At lage Sild. (Nagaard om Thye. S. 41.) Lagede Slyndre.

Lagværg, Laugværg, en. (s. Lavværg.)

Lak, en og et. ud. pl. 1. (m. Art. en.) forskellige harpiragtige Stoffer (især af Insectet Coccus lacca), som opløses og dannes til en Fernis. Gummilak, Florentiner Lak, Bladlak. 2. en haard, let smeltende Materie, tillavet af Gummilak, Terepentin, Sinner eller andre Farvestoffer, som bruges til Forsegling; Seglak. = Lakfernis, en. En ved Oplosning af Lak (No. 1) tillavet Fernis.

Lakere, v. a. 1. overdrage Træværk ell. andre Ting m. en Lakfernis. = Lakere, en. den, som forstaaer Konsten at lakere (en Forgulder.) Lakering, en. 1. Gierningen at lakere. 2. den paastrøgne Lakfernis. Lakeringen er p. dette Sted affaldt.

Laffe, v. a. 1. overdrage, forsyne m. Lak (2.) At lakke en Flaske. (dagl. S.)

Laffe, v. n. og impers stride jævnt frem, stundetill; nærme sig. Det lakker mod Aften, mod Vinteren. Det lakker ad Enden. "Det snart ad Tiden lakker." Bessel. "Det jager den, naar det ad Aften lakker, til Misselsheim." Whlenschl. Tiden lakker hen. (d. Tale.) [3 ældre Dansk br. lakke ogsaa om egentlig Gang ell. Løben. "Lakked saa til hendes Dure." Ages og Eises Vise.

("At lakke hjem 3: gaar sagte hjemad." Moth.) "Da kom han ind til Laarnet, og stormede dertil, og lakkede fast til Laarnbøren." P. Tidemandes Dverf. af Domm. S. 14. Sv. lacka. "Raven lakker ad Hens Dør: en Juleleg." Moth.]

Laffelos, adj. seilfri, uden Stik; ufordærvet. (af det forældede Lak der Laffe, Stade, Ryde.) "Laaen skal gaa laffeløst hjem." Ordspr.

Lakmos, en. ud. pl. en blaa Farve, der især tillaves af Planten Croton tinctorum. = Lakmosfarve, en. den blaa Farve, som faaes af Lakmos.

Lakrits, en. 1. en udenlandsk Plant (Glycyrrhiza glabra) hvis træagtige Rod bruges i Kogekonsten. 2. den udføgte og stærkede Safft af denne Plantes Rod; Lakritsaff.

Laktuf, en. ud. pl. En Plantelag, hvoraf især een Art (Lactuca sativa: den almindelige Salat) er en almindelig Hødvægt.

Lalle, v. n. 1. (har. 361. lalla.) sakte uforstaaeligt; især om sporde Børn, da begynde at tale. "I en Alder, da Lalle næppe have ophørt at lalle." Bøstholm. — Lallen, en. ud. pl. Barnets Lallen.

Lam, et. pl. d. s. [361. og N. S. Lam] Gaarets (Gedens og Raadprets) Hare; (hyppigst dog, og uden vidttere Tilæg om Gaarets Yngel. Man siger derimod: et Gedelam (oftere Gedefid), et Rølam.) jvf. Gimmerlam, Væderlam. = Lammebov, en. Boven, Forbøven af et Lam. (s. Bov.) Lammefierding, a. den sønderhuggede Hjerdepart af et flagt Lam. Lammegrime, en. to Pinde, som bindes for Munden af et Lam, s. at hindre dem fra at patte. (Moth.) Lammehov, et. Hovedet af et Lam. Stegte Lammehoveder. Lammeflod, et. Rind af et flaget Lam. Lammeflodesuppe. Lammelaar, et. Bagfierding af et flaget Lam (Lammekalle.) Lammefind, et. Pind af et Lam, med ell. uden Uld. Lammesnee, en. "den Snee, der falder mellem Paaske og Pindsedag." Moth. Lammefleg, en. Steg af et Lam. Lammekød, en. o. fl.

Lam, adj. pl. lamme. [N. S. og N. S. laem, lam. 361. lama og lamadr; af v. lama, at svælle, trække, quæle.] En har saadan Skade i et Lem, at han end har ingen, ell. ikke den fulde Brug deraf. Lam p. Foden, Tungen, i Elden. Hættelam, bovlam, krydelam. — figurl. i Ord: plovlam. — Lamhed, en. ud. pl. Blydsenheden at være lam. = lamme, v. a. og n. 1. v. a. gjøre lam. (361. lama, forst. bestadige.) "At lamme Kræfterne." Erschow. "Kold Syfen lammer mig her Lem." Whlenschl. 2. v. n. at helte.

Lama, en. Et americanst Vattedyr; Kameelged. *Camelus lama*.

Lamme, v. n. 1. (har.) af n. s. **Lam**. e **Lam**. Gaaret har lammet. (Ogsaa nme.)

Lampe, en. pl. -r. [Jsl. *Lampi*. L. *Lamps*] et Kar, hvori en Bøge brænder v. Olie andet Fædt, s. at lyse ell. hede. = **Lamper**, is, et. Blus, lysning af en L. **Lamp**, et. Fyr, indrettet med lamper, i s. for m. optændt Stb, ell. Blusfyr, Steensfyr. **Lampesfyrsad**, et. F. hvor den frembringes v. en Lampe, i St. for Kulld. **Lampeild**, en. Stb af en ndt L. At varme noget ved **Lampeild**.

Lampelys, et. **Lampeblus**. **Lampeolie**, . D. som er tienlig til at brænde i **Lamp**.

Lampepudser, **Lamperøgter**, en. n, som passer endeel tændte lamper eller gter. **Lampesod**, en. den Sod, der mler sig af tændte lamper; **Lampesvætte**. **Lampevæge**, en. s. Væge.

Lampret, en. pl. -ter. en Havsift, der rer til Bruststene. (Moth.) Lat. *lam-eta*.

Lancet, et. pl. -ter. s. **Ladejern**.

Land, et. pl. -e; men kun i Bemærl. o. 5. [Jsl. *Land*.] 1. den tørre Deel af ordkloben, i Mods. til Hav, Vand, Sø. et faste Land. (Deraf: **Landdyr**, **Landandel**, **Landkrig**, **Landmagt**, **Landstad**, s. Ord.) At saae L. i Sigte (p. Havet.) t styre mod Landet. At reise til Lands neds. til Vands.) At vade til Lands : en til Landet. (s. adj. **paalands**, **fralands**.)

Jordbund, **Jordsmon**, **Jord**, m. Hens yn til Dyrtningen. **Agerland**, **Sædeland**, **bræsland**. Et magert L. En Tønde Land : saamegen Jord, som en Tønde Korn an saaes i (i Alm. 14,000 Qnadr. Alen.) ti Tønder og fem Skipper Land. (Deraf: **landbrug**, **Landeiendom**, o. fl.)

3. i ogle Tilfælde: et (stort) Hæved. Et L. ned Erter. Tre Land (ikke Lande) Aspars es eller: tre Asparges Land. 4. (altid m. est. Art.) Egnen udenfor Riststæder. At lytte paa Landet. At elste Landet. Han ligger (opholder sig) p. Landet s. sin Heds veds Skyld. Han boer p. Landet (enten en Landsby, ell. paa en særskilt Gaard) nen eier en Gaard i Byen. (Deraf: **Landsby**, **Landbo**, **Landsted**, o. fl.)

5. pl. Lande. en vis begrændset Deel af Jorden; et Rige; et Landskab, en Egn, Lands trækning (særlig dog om en Landstræking, beboet af et heelt Folk.) At rømme Landet. Fienden oversvømmede hele Lands det. Disse Lande grændse til hinanden, Raae under een Ronge. (Deraf: **Lands hielp**, **Landeplage**, **Landslov**, o. fl.) 6. særb. og især i ældre Dansk: et Lands kab, en Provinds. Byen er et frugtbart

L. "Bort Land Jylland" i Rongebreve.

= Sammensætninger: A. **Landadel**, en. Adelsmand, som boe paa Landet (3.) **Landalmue**, en. Almuen p. Landet; Bønder. **Landarmee**, en. Krigshær t. Lands; Landtropper. (Et overflødigt Ord, da Ar mee kun bruges i samme Bemærkelse. s. **Landhær**, **Landmagt**.)

Landbestrielse, en. geographisk Beskrivelse over et Land; **Chorographie**.

Landbo, en. pl. **Landboer**. (ell. **Landboer**, pl. **Landboere**.)

1. den, som boer p. Landet, og især den, som driver Landbrug, som har Jord enten i Eie ell. til Leie; en Jordbruger, især af Bondestand. (Deraf: **Landbolovgivning**, **Landbonæring** (Olussen), **Landbosag**, o. fl.)

2. i ældre Tider i Særdeleshed: den Jordbruger, som havde Jord i Fæste; en Fæstebonde. **Landbred**, en. Ryst, Strandkant, **Strandbred**. (usædvanligt.)

"Som man er søsøg endnu p. **Landbrede** den." Bagg. "Stibet — snart mod frels sende **Landbred** gaaer, snart vender sig atter ud mod viltsomt Dnb." Berg.

lands brede, v. a. 2. At landbrede Jor : uds brede den paa Engen, i Stedet for at rode eller rødne den. **Jørrens Landbrede** ning. (Olussen. *Landoe*. 240. "Landrø det Jor." Moth.)

Landbrug, s. **Jordbrug**. **landbrugelig**, adj. som er efter et Lands Brug og Skik. (J. Baden.)

Landbygning, en. B. paa Landet, lands lig B. Deraf: **Landbygningskonst**, den Deel af Bygningskonsten, som lærer at opføre slige Bygninger.

Landcadet, en. militair Lærling, der undervises i det, som hører til Landkrigen. (s. **Socadet**.)

Lands dag, en. Forsamling af et Lands eller et Landstabs Stænder. **Landdige**, et. D. som vender imod Landet.

Landdrost, en. s. **Drost**. **Landdrot**, en. (Moth.) s. **Jorddrot**.

Landdyr, et. Dyr, som leve p. Landet (1.) mods. **Sedyr**. **lands egen**, adj. egen, eiendommelig s. et Land. **landegne** (endemiske) **Engdomme**.

Landrie, et. (Jsl. *Landrign*.) **Landstrækning**, som een eier; saameget Land, som tilhører en Stat, en By, en enkelt Besidder (Terr ritorium.)

Landfarsot, **Landfarsyge**, en. 1. smitsom Enge, der hersker over et heelt Land, Epidemie. 2. en landegen (en demisk) **Engdom**. "Risse **Landfarsoter**, ell. til bestemte Tider gængse **Engdomme**."

Guldb. (B. Hist. I. 474.) **landfast**, adj. sammenhængende m. et andet, større Land; ikke adskilt v. Vand. Denne Odde, Hals har i ældre Tider ikke været landfast. Deraf: **Landfasthed**, en. (P. E. Müller om det isl. Spr. 20.)

landflygtig, adj. som er flygtet ell. forvilst fra sit Fædreland, ell. fra det Land, hvor han levede. **Landflygtighed**, en. ud. pl. den Tilstand at være landflygtig.

Landfoged, en. i de tydske Provindes

(saasom i Ditmarsken) en Amtmand, Amtsforvalter. **Landfolk**, pl. Folk, som boe og leve paa Landet; modf. Kjøbstedsfolk. **Landfragt**, en. 1. Vares Forsel til Lands. 2. Frigten, som betales f. saadan Forsel. **Landfugl**, en. F. som allene opholder sig p. Landet; modf. Søfugl. **Landforsel**, en. Forsel af Gods og Varer, som stier t. Lands. **Landgang**, en. Handlingen at gaae i Land fra et Skib ell. andet Fartoi. **Fiendernes**, Krigsfolkets L. At gjøre L. **Landgangssted**, et. B. hvor der er beqvem Landgang, ell. Sted, hvor Landgang stier. **Landgilde**, en. aarlig Afgift, som en Fæstebonde svarer af den Jord, han bruger; **Landskyld**. (Egentlig vel Landgiæld, eller Landgiælde. f. D. Lov. III. 1. 6. III. 13. 14. V. 3. 24, 25.) **Landgods**, et. d. s. f. Jordegods. **Landgreve**, en. En fyrstelig Titel i Tyskland. (Landgrevinde, Landgrevskab.) **Landgrænse**, en. 1. et Lands Grænse i Almindelighed. 2. et Lands Grænse, hvor det stoder til et andet Land; modsat dets Søgrænse. **Landgangs**, adj. brugelig i Landet. "Den Skif, som Landgangs er, man faaer at osterleve." Bording. **Landhals**, en. Isthmus. (B. S. D.) **Landhandel**, en. Handel, som drives ved Vares Forsel til Lands. (modf. Søhandel.) **Landhellig**, adj. som helligholdes over hele Landet. ("Ikke alle Fester ere landhellige." Brunsmands stedssevarende Kalender.) **Landhus**, en. Hus eller Udpynt af et Land mod Søen, Landpynt. **Landhuus**, et. 1. i Alm. et Huus bygget p. Landet. 2. d. s. f. Landssted. **Landhuusholder**, en. (B. S. D.) f. Landmand. **Landhuusholdning**, en. hvad der hører til Agerbrug og til Landmandens hele Næring; Landoeconomie. **Landhær**, en. Krigshær t. Lands. **Landhøide**, en. En Egn, der hæver sig over det omliggende Land. En jævnt stigende Landhøide. **Landinspecteur**, en. kaldes Landmaalere, der tillige have Kynighed i at dele og udskifte Jorder og dertil ere prøvede. **Landjord**, en. d. s. f. Land, 1. Dyr, som baade kunne leve i Vandet og paa Landjorden. **Landjunke**, en. Benævnelse p. en Adelsmand, der altid har levet p. Landet. **Landkende**, et. Mærke p. Landet til Veiledning f. Seilende. At tage L. af et Bierg, af et Laarn. **Landkiending**, en. d. s. f. Landkende; it. bet. at man fra Havet siner og fiender en Kyst. "Deres Styrmandskonst havde intet Gielpemiddel uden den simple Erfaring, den blotte Landkiending." Guldb. **Landkøb**, et. f. Landekøb. **Landkort**, et. Aftegnning af et Land med dets Grænser, naturlige Charakterer, Stæder, Landsbyer, m. m. (modsattes ogsaa Søkort.) **Landkrig**, en. Krig, som føres t. Lands. **Lands**

friger, en. den, som gjør Ardstykker t. Lands. (modf. Søfriger.) **Landhellig**, adj. t. som fiender, har Kæmpet t. Landet. (D. Guldberg.) 2. som er beklædt kundbar over alt Landet. "Det er Landhelligt og vel beklædt." Fort. til Arctis Heraem. **Landkonet**, et. den Konet, som føres p. Landet (4.) modf. Søkonet. **Landlyse**, v. a. 2. landsforvisse. (Rahb.) **Deraf**: Landlysning, en. Landforvisning, Proscription. (Rahb. 3. B.) **Landlyst**, en. (kort y.) Lust, Fornøjelse, som man nyder p. Landet ell. ved Landkonet. (Bagg. Rahb.) **Landløbe**, v. a. (om Skibe.) d. s. f. landsætte. "Den maa landløbe Skibet" et Brev af Christ. II. (17 Apr. 1644.) **Ogsaa neutr.** It løbe med et Skib. (D. Lov. IV. 3. M.) **landløs**, adj. som ikke hænger sammen med Landet, ligger langt fra Landet. En løsløs Grund i Havet. (Roth.) **Landløber**, en. den, som flakker om i et Land uden fast Opholdssted. (Landløber.) **Landmaal**, et. Maal, hvorefter Størrelsen af Land eller Jord bestemmes; Jordmaal. **Landmaaler**, en. En prøvet og beklædt Embedsmand, hvis Forretning er at ommaale og udskifte Jord. **Landmaalning**, en. Glæningen at opmaale og optage Jord over Jord. (Landmaalingskonst.) **Landmagt**, en. 1. en Krigsmagt til Land. 2. en Magt (Stat) hvis Krigskraft ligger i Landhæren. **Landmand**, a. 1. den, som boer p. Landet, og hvis Forsel er Agerbrug og Landhuusholdning. "Landmænd ere de, som leve paa Landet (4), og ernære sig af Landet, i Retning til Byerne. — Fiskere høre f. saadant ogsaa til Landmænd; men oftest forstaaer man herved Agerdyrkere af alle Stænder." Ditlev. 2. i Ordets udmærkede Betødning: den, som forstaaer Landvæsenet. En god, en maadelig Landmand. "En kan være en stor Landmand, uden dog at være et Stykke Jord." Müller. **Landmærke**, a. M. som ikke holdes i en Kistebåd, men p. Landet ell. i en Landebåd. **Landmål**, en. f. Landvæn, Landsoldat. **Landmærke**, f. Landkende. **Landnæring**, a. Næringsbrug, som Stier t. Lands Landgive. "Et Fiskeri, der ikke stoder Landnæringen." Lybæcker. (Betr. over Fiskeri. 1792. S. 194.) **Landpart**, en. En Del af et Land. **Landprang**, en. den Gæst, at fiske og sælge p. Landet de Varer, som egentlig kun skulde falholde i Kistebåden. **Landpranger**, en. den, som driver Landprang. **Landpynt**, en. d. s. f. Landhus. **Landregn**, en. almindelig Regn, som falder sig over en stor Deel af Landet. **Landreise**, en. 1. Reise, som stier til Land. 2. Reise ud p. Landet fra en By. **Landret**, en. Ret ell. Domstol i et Land.

Landryg, en. En høj Strækning af Land, som dog et er blegigt. **Land**, en. pl. Landsaatter. Indbygger i et L. (forældet. E. E. Pontoppidan. Fæsteb. 1653. S. 121. L. Landsassen.) **Landfide**, en. 1. den Side ell. Kant, som ligger mod Landet eller fra Søen; mods. **Søfide**. 2. den udsøiede Side af en Ager, **pløies**, ell. den Side, hvorfra Pløies mæhlen afstøres. (modsat: Surefiden.) **Land**, en. af Langjernet dreies noget t. Venstre mod Landfiden, og Ryggen mod Fjenden. Thæers Landboec. v. Drewsen. III. **Ploven** brøder i Landfiden 3: skærer Furen reent af. 3. om Ploven selv: En venstre Side af Ploven kaldes **Land**, en. den højre Surefiden. Oluffsens Landboec. 2 Udg. 169. **Landstat**, et. 1. nedensfor. **Landstat**, en. 1. Stat, som betales af Landet, Jord, Jordskyld. (i Mods. til Kjøbstedstat, Formuestat, o. a.) 2. Landstat ell. **Landestat**, almindelig Stat, der udstreder sig over hele Landet; (mest hos Aldre. Ogsaa: **Landstyr**.) **Landstilkpadder**, en. kaldes de store af Stilkpadderlægten, som leve p. Landjorden. **Landskyld**, en. d. s. s. Jordskyld, **Landgilde**. **Landsnegl**, en. S. som kun lever p. Landet. **Landsoldat**, en. en neppligtig Karl, som er udstreuet til Krigstjeneste, som hører til Landmilitien. (i Mods. hervede Soldater.) **Landstot**, en. En i et vist Land sædvanlig og herkende Sygdom; **Landesuge**, **Endemie**. **Landspids**, en. Døde, Ræd, Pynthen af en Landtunge. **Landstad**, en. Stad, som ligger inde i Landet; modsat **Søstad**. **Landsted**, et. Ensted til Sommerophold i Landet; **Landhuus**. **Landstigning**, en. Landgang (som oftere bruges.) **Wandsch. Mindesm.** II. 75. **Landstrimmel**, en. et langt og smalt Stykke Land. **Landstripper**, en. En Landløber, Landstryger. (i sædv. L.) "En Landstripper, der var kommen fra sin Herre." E. E. Pontopp. Fæsteb. 1653. S. 181. **Landstryger**, en. d. s. s. Landløber. **Landstrækning**, en. og **Landstrøg**, et. en vis Deel ell. Strækning af et Land. **Landstutteri**, et. mindre Stutteri, som anlægges omkring p. Landet til Private eller for offentlig Regning (i Modsætning til det kongel. Hovedstutteri.) **Landstyr**, en. almindelig Landestat. (W. S. D. usædv. L.) **Landstæde**, et. Hovedstæde p. Landet. (W. S. D.) **Landstætte**, en. a. 3. sætte (Folk) i Land fra et Skib. b. at landstætte et Skib 3: lade det i Storm lide paa Land. Deraf: **Landstætning**. **Landso**, en. (J. Boye.) s. Indso. **Landstjeneste**, en. Krigstjeneste t. Lands. **Landstog**, et. Tog, Krigstog t. Lands. **Landstold**, en. L. som betales af Varer, der føres til Lands eller igennem et Land. Schytte. Indv. Reg. II. 414.) **Land**

toning, en. i Skibssproget: den Maade, hvorpaa et Land viser sig i en fiernere Afstand p. Søen. (Fortøning.) **Landtoug**, et. L. hvormed et Fartøj gøres fast ved Landet. **Landtunge**, en. et langt og smalt Stykke Land, der strækker sig ud i Havet (bruges ogsaa f. Isthmus, Jordhals.) **Landvei**, en. Vel over Land; mods. **Søvei**. Det er sørt hid p. Landveien. "Mere sikker end Skovens Landvei er min strakte Sølers flades slebne Speil." Ohlenschl. **Landveis**, adv. over Land, p. Landvel. (modf. søledes, søveis.) **Landviin**, en. V. som vore i Landet selv, hvor den drikkes. **Landvind**, en. Vind, som blæser fra Landet. **Landværn**, et. 1. Landets Beskyttelse ved Fæstninger ell. Krigsmagt. (Grændseværn.) "At ligge til Landværn" (i en Fæstning.) **Wandal. I. S. 386.** 2. en Samling eller et Opbud af de i den regelmæssige Hæst udtiente, Folk t. Landets Forsvar i Feides tid. (Landværnsmand, Landværnsofficer.) **Landvæsen**, et. Alt hvad der hører til Jordbrug, Agerdyrkning, Dvægsavl, m. v. **B. Landefabel**, en. almindelig udbredt falsk Rygte. (A. S. Bedel.) **Landefeide**, en. indvortes Feide. (Bedel.) **Landefred**, en. 1. almene Fred og Sikkerhed i Landet. (Rahbet. Thagrup. saml. Digte. 40.) 2. Fred til at leve usørføgt i et Land. (modf. Fredløshed.) "At han maaatte beholde Liv og Landefred." W. Claussen. **Landehjelp**, en. overordentlig Stat, som kræves over hele Landet. (Moth.) **Landekjøb** ell. **Landkjøb**, et. almindelig Pris hvori noget (især Korn) er over hele Landet. "Langt mindre betale Varene med Penge, holere end som ret Landkjøb er." D. Lov. III. 13. 14. **Landemode**, et. Provste og Præstemøde i hvert Stift, som holdes under Biskoppens Forsæde to Gange om Aaret. **Landemærke**, et. Stiel imellem Lande og Landstæder, Grændse, Grændsestiel. "Maar Herren gjør dit Landemærke videre." 5 Mos. 12. 20. **Landeplage**, en. et haardt, trykkende Døde, hvoraf et heelt Land hiemsøges. "Om Trældom et kan kaldes Landeplage, saavel som Pest og Krig." Evald. "Der behøves ikke Krig, ikke Landeplager til at ødelægge et Folk." Kampmann. **Landeplager**, en. den, som plager, trykker, besværer et heelt Land eller Folk. (J. Boye. Statens Ben. III. 169.) **Landeret**, en. Lov og Ret, som gielder i et Land. "Billie er ikke Landeret." Ordsp. **Landery**, et. Rygte, som er almindeligt over et heelt Land. "Nu angstes mit Gemt af Landery og Rygte." C. Rose. **Landesorg**, en. almindelig Sorg i hele Landet. "En stor og almindelig Landesorg." Sneed. P. Tilf. I. 157. **Landestifte**, et. 1. Deling af et Land blandt flere; eller Ombytning af

Lande. 2. Landemærke, Landsgræns. "Det Landskifte, som af gammel Tid haver været imellem Norge og Sverrige." P. Claussen. Landesygge, en. d. s. s. Landsot. (Sneedorf.) Landesæd, en. Lands Skif og Brug. (P. Claussen.) Landevei, en. Hovedvei gennem et Land; alfar Vet. — C. Landsbarn, et. den, som er født og opdragen i et L. (W. G. D.) Landsbrug, en. almindelig Skif i et L. Landsby, en. d. s. s. Bondeby [men kun Landsby bruges i Sammensætninger, f. Ex. landsbyagtig, adj. Landsbyfolk (modsat Kjøbstedfolk), Landsbykald (Præstekald paa Landet), Landsbykirke, Landsbykost (landlig Mad, Bondekost), Landsbylevnet, Landsbypige, Landsbypræst, Landsbytugt (Reenberg), o. fl.] Landsdommer, en. Overdommer, som sad v. de afstaffede Landsting i Danmark. Landsegen, adj. som er egen f. et vist Land, som der allene er brugelig; landegen; nation. (Golding.) Landsegn, en. En vis Deel af et Land; en Landstrækning. (regio. Golding; dog mindre end et Landskab, en Provinds.) Landsfader, en. Regenten, betragtet som Landets, Folkets Fader. Deraf: landsfaderlig, adj. Landsforræder, en. den, som forræder, begaaer Forræderi imod sit Fædreland. Landsforræderi, et. F. imod Fædrelandet. Landsforvise, v. a. 2. fratage een sin Ret som Borger i et Land, og forbyde ham at opholde sig i Landet. "Dem landsforviser du med naadig Staausel." Ohlenschl. Landsfyrste, f. Landsherre. Landsherlighed, en. Indbegrebet af de Rettigheder og Herligheder, som tilhøre Fyrsten eller Regjeringen i et Land. Landsherre, en. regierende Fyrste i et Land. "Han vil ikke drage fra sin Arv og Gie og rette Landsherre." P. Claussen. "At Geistligheden er deres Landsherre Lydigheid skyldige." Schytte. (Indv. Reg. I. 338.) Landshøiheid, en. den øverste Magt i et Land. Landshøvding, en. En Embedsmand, som forestaaer en Provinds eller en betydelig Deel af samme. Landstnegt, en. kaldtes tilforn (efter det Tydske,) en Soldat til Fods. (Golding. Ofte forekommer i ældre Skrifter blot: Anegt.) Landseie, en. Jordsætte. (forældet.) Landslov, en. Lov, som gielder enten f. et heelt Land, ell. for et Landskab. Landsmand, en. den, der har sælles Fædreland m. en anden. (Om et Fruentimmer: Landsmandinde.) Landsmandskab, et. 1. den Omstændighed, at have Fædreland tilfælles med en anden. 2. en Samling eller Forening af Personer, som ere fra eet Land. Landsøverret, en. Overret, som (1805) oprettedes i Danmark, i St. for de afstaffede Landsting. Landsfaat, en. pl.-ter. br. i Love og Anordninger for: Underfaat. (f. Ex. Fr. 6 Septbr.

1709.) Landskift, en. d. s. s. Landbrug. Landsprog, et. Sprog, som tales over et heelt Land, i et vist L. (P. En.) Landsting, et. tilforn i Danmark: Den retten, hvortil Bøger indskrævedes fra Landstinget (Herredsting og Birketing.) Den Landstingshører, en Embedsmand, som skulde være tilstede naar Rettens holdt v. Landstinget, og udfædte Tinget: senere Tid jævnlig (dog ei v. Jylland) Landsting den samme som) Landstingsforren. Landsøvrighed, en. den i et Land af Regjeringen indsatte Øvrighed.

Lande, v. n. 1. (har.) gaar i Land i et Skib; lægge til Land m. et Fartøj. Landede i Bugten, ved Broen. Landeplads, en. og Landsted, et. Fiskell. Sted, som er beqvemt til at lande. — Landing, en. pl. — er. d. s. s. Landgang. Landingssted, et. d. s. s. Landsted.

Landse, en. pl. — r. [L. Lance. Lancian. Fr: lance. ic.] et langt og smalt Sværd, som var et især fordam hos Jyder brugeligt Vaaben. (Et Spar. Ant.) = Landfedrager, en. En m. Landse net Kriger. Landsekamp, en. f. i seer m. Landse. (P. G. Müller.) Landseod, Landsepsids, Landsested, o. fl.

Landskab, et. pl. — er. [L. Landschaft] 1. en vis, ved naturlige, ell. fra gammel Tid vedtagne Grændser særskilt Deel af et Land; en Provinds. (f. Land, 5.) 2. a mindre Deel af Landet, en Egn, især se saa vidt som den kan overfløet eller i Svædet. Et smukt, malerisk, billedt. At optage, aftegne et L. = Landskabsmaler, en. den Maler, der har lært sig efter at tegne og male Landskaber. Landskabsmaleri, et. M. som forestiller et L. (Landskabsbillede.) Landskabsmaleri, en. Gjerningen at male Landskaber: den Green af Malerkonsten, som hermed besatter sig. Landskabsmøde, et. Møde, Forsamling, som holdes af Udvalgte fra et Landskab. Landskabsord, et. Ord, som allehe br. af Almuen i en vis Provinds. (L.) Landskabsordbog, en. Ordbog over de danne Ord, over et Lands Mundtælle. Dialecter. Landskabstegning, en. 1. Gjerningen at tegne et L. 2. en Tegning som forestiller et Landskab.

Lang, adj. længere, længst. [M. lang.] 1. udtrækker i Alm. den største Udstrækning i Rummet, som et Legeme har, i en sætning til bred, og undertiden til dyb og tyk. Puset er tyve Alen langt. 2. som har en betydelig Udstrækning i Længden. En lang Gade. Denne Bei er længere end den anden. Bordet er for langt. 3. vedrører p. Tiden: a) om dens Bælgthed i sig selv. Saa lang som Dagen er. b) om dens Længde. Deraf: aarlang, dagelang, ugentlang, o. fl. lang. b) som har en betydelig Bælgthed.

varer længe, eller længere, end man
 es om. En lang Tale. At gøre een
 en lang. (jvf. adv. længe.) = lang-
 ig, adj. noget lang, som har nogen Ud-
 stækning i Længden. langarmet, adj.
 har lange Arme. (Saaledes: langbe-
 , langfodet, langhaget, langhals-
 ghændet, langlaaret, langnæset, lang-
 . o. fl.) Langbiil, en. En lang og for-
 vidt Sommer-Vre. Langbold, en.
 Slags Egg af flere, som dele sig i to
 id, med en Bold, der slaaes i Veis-
 med et Træ. At spille Langbold.
 ngbom, en. d. s. s. Langvogn (som
 er mere almindeligt.) Lang-
 ds, en. et Slags Dands af mange
 r, der holde hinanden i Hænderne.
 ngdrag, et. br. uden Art. og adv. At
 ikke noget i Langdrag: forhale det, ud-
 te at bringe det til Ende. At gaa i
 ngdrag; lade noget komme i L. Lang-
 ægtighed, en. ud. pl. Seenhed, Seens-
 ægtighed. (usædvanl.) "Den gjør dog
 nu s. sin Langdrægtighed." Bording.
 310. (langdrægtig, seendægtig. Moth.)
 ngdæks, adv. s. langstibs. langfingeret,
 ij. som har lange Fingre. figurl. tyvagtig.
 angfredag, en. Fredagen før Paaste.
 ngfør, adj. som varer længe; langvar-
 g. (Moth. forældet.) langhaaret, adj.
 m har langt Haar. langhalet, adj.
 m har en lang Hale. Langhalede Åber.
 anghalm, ep. de længste, af Pleielen ikke
 iækkede Straa af Hvede og Rug, som
 ter Tærstningen kæmmes (paa en Lang-
 almskam) og bindes i Knipper. langhal-
 et, adj. som har langt Straa; langstraet.
 Langhalmet Korn." J. Bøye. (Statens
 en. III. 73.) Langhilde. At gaa i Lange-
 ilde: i Langdrag. (Nu mindre brugeligt.)
 nghvælvet, adj. v. hvælvet i en lang
 strækning og hult; som en Skibsbund. (Gols-
 ing.) langhændet, adj. (s. langarmet.)
 langhøvl, en. En stor Høvl med langt
 ad, som Høer Sommermænd bruge.
 langjern, et. det lange, smalle, nedentil
 niobannede Plovjern, der sidder fast i Plov-
 asen, og som skærer Juren i Dybden (lods-
 et), hvorefter Torven væltes om v. Plov-
 læret. Langkaal, en. En Ret af Grøn-
 aal, som spises til Rismad. Lang-
 iole, en. sid Rirole for smaa Børn, Glæ-
 iole. (norst.) langledes, v. n. pass.
 ledes ved. At langledes ved noget (A. S.
 Bedel. Moth.) langledet, adj. som har
 ange Led. langlede, adv. paa langs. Gols-
 ing. (langlænde. B. S. D.) Langleg, en.
 Et Slags Strangeleg, m. fire Metalstrænge,
 endnu brugelig i Norge og Island. (Saf-
 tebræt.) langlivet, adj. 1. som har en
 lang Overlev; ell. (om Klæder) en lang
 Overdeel. En langlivet Rirole. 2. som
 varer længe. (Moth.) langmodig, adj.

som længe varer over m. det, som er uret, ell.
 med Fornærmelser. Deraf: Langmodig-
 hed, en. ud. pl. "Han hersker med Lang-
 modighed, og knuser ei i Flæng." Storm.
 Langmærker, pl. til Sæes: visse Somers-
 ter i smalle Farvande. (s. Tværmærke.)
 languæbbet, adj. som har langt Næb.
 Langreb, et. Reb, hvormed Læstetræet bin-
 des fast bag p. Hestvognen. Langreise,
 s. Langægt. langrund, adj. langagtig
 rund, elliptisk, ægrund (bval, "langleds
 rund." Golding.) Langsaling, en. jvf.
 Saling. Langsø, en. et vist Slags
 Storsø. Langside, en. den længste
 Side af noget. Langsiden af et Skib. (modf.
 Bredsiden.) langstastet, adj. som har
 langt Skaf. Langstib, et. Navn p. et
 Slags lange Krigsstibe, som i ældre Tider
 brugtes. langstibs, adv. efter Længden
 ell. Langsiden af et Skib. At styde langstibs
 ind: for eller agter ind paa et Skib.
 Langstrue, en. Strue bag i en Rok p. Ops-
 standeren. (Moth; ogsaa: Svandstrue.)
 langsluttet, adj. v. en langsluttet Hest siges
 undertiden for langlivet eller langtroppet.
 langspidset, adj. med en lang Spids.
 Langspil, et. d. s. s. Langleg. (Storms
 Digte. 1785. S. 76.) langstillet, adj.
 med lang Stil. Langsting, et. pl. d. s.
 Snening m. lange, aabne Sting. (B. S.
 D.) langstraet, adj. som har langt
 Straa. langstrakt, adj. v. meget ud-
 strakt i Længden; uforholdsmæssig lang.
 langstrækkende, adj. v. som strækker sig
 langt (om Gangen). En langstrækkende
 Hest. B. S. D.) langsynet, adj. som
 seer tydeligt i en vis Afstand. Langsø,
 en. i Søsproget: naar Havet i rum Sø
 bevæges i store, lange Bølger; (modf. kort
 Sø, Krapsø.) langtavet, adj. som har
 lange Tæver. Langtavet Hø. langton-
 net, adj. som fordrer langt Tonehold. En
 langtonet Vocal. Et langtonet Ord. lang-
 travende, adj. En langtravende Hest, som
 gjør lange Skridt i at trave. Langtrin,
 et. det bevægelige Trætræ, som gaar hen
 til Skaglen ell. Trædestolten paa en Rok.
 (Moth.) langtrukken, adj. vidt udtræks-
 ten. En langtrukken Stil, Fortælling.
 Langtømme, en. den Tømme eller Line,
 som paa hver Side fra Rudfens Haand
 gaar over Hestens Ryg til den udvendige
 Ring i Mundstykket. langvarig, adj.
 som varer længe. (br. fornemmelig m. Pens-
 syn til Lidsbegrebet og Tidens Længde;
 og ikke, som varig, med Bibegreb om
 Styrke, Hold.) Langvarige Sygdomme.
 En langvarig Krig. Deraf: Langvarig-
 hed, en. ud. pl. "Hvillen Langvarighed,
 naar man skulde skrive meget, da at male
 saa meget." Guldb. langveis, adv. 1.
 fra et langt borte liggende Sted. Han er
 kommen langveis fra. 2. ad en lang Vej.

At reise langveis bort. "Thi gik han langveis bort, sin Føde der at hente." Bøtt. "Ingen Præst maa reise langveis hen i Stiftet." D. Lov. II. 11. 8. "Langveis fra Stolen." II. 18. 9. "Eiden Byrde er langveis tung." Ordspr. "Udlandingen, som kommer langveis af fremmede Land. Længsen. (Det forekommer ogsaa i ældre Skr. som adj. f. Ex. i Bib. 1550: "Af langveis Land." Blisb. 14. 17.) Langvød, et. Et Slags store Vød, som især i Norge bruges til Fiskefangst, og der ogsaa kaldes Vot. (Sebeder om Fiske og Fiskerier. 1792. S. 261.) Langvogn, en. det Stykke, som, v. at sættes m. Volte i Forarelen og Bagarelen, holder Forvognen og Bagvognen sammen. langvoren, adj. v. lang af Vært, opløben. (Golding.) Langvægt, en. lang Rørsel ell. Vægt. (Chr. II. Lovbog.) = Langhed, en. ud. pl. Bestaffenheden, at være lang. (Moth.) "Med den kom ind i Verden Langheds Plage, og Kortheds Paradis blev tabt." Baggelsen. = Længde, en. [36. Længd.] 1. Udstrækning (i Rummet), Bestaffenheden, at være lang (1 og 2.) Det holder saa mange Alen i Længden. Velens L. (jvf. Lange.) 2. Vedvaren, Varighed. At maale Tidens L. efter Aar og Dage. 3. Længden, i Tidens L. : i en noget lang (tilkommende) Tid. 3. i Astronomien: Solens, en Stjernes ell. Planets Sted p. Himmelen, angivet v. en Bue af Ekliptiken (Direktionsen.) 4. i den mathematisk Jordbeskrivelse: Stedets Beliggenhed Østen ell. Vesten f. en antagen Meridian (Midnagslinie.) modsat: Stedets Brede. — Længdecirkel (Længdefreds), en. i Astron. enhver Cirkel, som tænkes parallel med Ekliptiken. Længdeforskiel, en. Afstanden imellem to Stedets Midnagslinie, angiven i Grader ell. Tid. Længdeggrad, en. Grader i Equators Paralleler, hvorved et Steds Længde angives. (modf. Bredegrad.) Længdemaal, et. 1. Maal paa en Udstrækning i Længden. 2. et Redskab, hvormed Udstrækningen maales. (modf. Tyngdemaal eller Vægt.) Længdemaalning, en. Gierningen, at maale ell. beregne en Længde. Længderegning, en. den Regning, hvorved Længden (3, 4) udfindes i Astronomie og mathemat. Geographie. — (længe, længes, Længsel, f. nes denfor, efter alphab. Orden.)

Lange, v. a. og n. [3. langen.] 1. naae. Han kan ikke lange det, ikke lange til Fadet. (dagl. T.) "Og skulde Modgang til min flære Gustru lange." Falster. (Dvils Klagebr.) 2. række, flve. (Moth.) At lange Os op (paa Postet.)

Langs, adv. efter Længden; i Strækning med. Paa langs (modf. paa Tværs : i Bredden.) Langs ad Stranden; langs m. Muren. Han trøb langs ned ad Mus-

ren. (Stednere forekommer det uden præpos. Han gik langs Stranden. (Moth.) Hans Bei faldt engang langs en Dal." Grimann. Almuens Sanger. 179. S. 261.)

Langsom, adj. [36. langsamer.] 1. især kræver lang Tid, som varer længe; især Et langsomt Arbejde. Det gaaer langsomt. "Seen var min Bedring, og heft langsomt kom jeg atter til Kræfter." Rask. "Det er kun Rummeren, som langsomt kommer." Rein. "Hvad den fornemmelig fremstiller til Exempel, er en langsom Stræbing." Bagg. (Labyr. II. 20.) 2. som er snar eller hastig. Langsom i Gierning langsom til Brede. "Langsom er den, som ei er hurtig; seendragtig den, som kan være hurtig (af Rangel paa Træ. Rasthed.) Langsom er man ofte af Kløbskab; seendragtig altid af Uvirksemhed." Sporon. 3. lang (om Tiden); langvarig, langsommelig. (fielbon.) "Naa her i Langsom Tid vel haver Rumling hørt." Bagg. II. 405. 4. fledsom, fledende. = Langsomhed, en. ud. pl. Bestaffenheden, at være langsom. Hans L. i sine Årder er alt for stor. — langsommelig, adv. som varer eller har været længe. Han har ikke været her i langsommelig Tid. (v. L.)

Langt, adv. der har Adjectivets Betydning. 1. om Rummet og Udstrækningen: Da Bøffe skyder langt. Jeg var endaa ikke kommen langt paa Veien. — Langt fra (lang Afstand) saae det ud som et Punkt (modf. nær ved.) [skrives som adv. rigtig i et Ord. Det er langt fra ikke (: det ikke) min Mening. Men derimod: Det er langt (adj.) fra at være min Mening.] Langt bort, langt borte; langt frem og fremme; langt hen og henne; langt ind og inde, og saaledes m. andre Steds-Adverbier. 2. om Tiden; især naar Tiden tænkes som en Genhed, et Heelt, ell. naar et Tidspunkt angives; hvorimod længe bruges om den vedvarende. Tid. Der var langt (: lang Tid) imellem Epoket og Stralbet. (Men: det varde længe inden Stralbet kom.) Der er langt imellem Jule og Paaſte i Aar. — Langt tilbage, langt frem i Tiden. Langt op ad Dagen, langt ud p. Natten. Langt om længe, f. længe. 3. uegentl. (ligesom vidt) om en Bestaffenhed ell. Handling, der tænkes som fremfribende. Han er kommen langt i sit Arbejde. Han var langt henne i sit Tale. 4. br. det til Forhøielse, Forstærkning af Begrebet; ligesom meget. Han er langt fløgere, rigere, end man troede. Han er ham langt overlegen. Dette er langt andet, langt smukkere. Det er langt anderledes, end jeg ventede.

Lanter, en. et Slags flidstykke, brugeligt Kortspil, der spilles med 2 Kort, af tre, fire f. for Personer. (Moth.)

en derimod enhver en konstig Lanter
er." Holb. (Poet. Skr. 1746. S. 200.)
Lanterne, s. Lygte.

Lappe, en. pl. - per. [Jæl. Leppr. A. S.
Lappe. E. Lap. L. Lappen; og lapp,
en Klud, især til at bøde med; en
et afrevet Stykke; s. Er. en Lap
e: en Klud) Papir. At sætte en Lap
noget.

Lappe, v. a. 1. bøde, sætte Lapper paa.
Lappe en Kiole, Sto. = Lapning, en.
-er. Gierningen at lappe. — Lapperi,
noget, som er lappet; figurl. det, som
meget ringe, af ingen Værdi. (dagl. T.)
h. b. D. Tilst. I. 330. — Lappestrædder,
d. s. s. Kludestrædder. Lappeværk,
Kludværk, Lapperi.

Laps, en. pl. - er. en ung indbildt,
sviis, taad Person af Mandkøn. [Et i
ere Tid, især i Kiøbenhavn opkommet
d, som snarere stammer fra det Tydske
Lappe og Lapp (hvoraf Lappisch) end
det Jæl. Lapi.] "Laps synes oprinde-
en at betyde et ungt Menneske, der op-
er sig som en Dreng. Men Betydningen
bleven senere bestemt. Det er (Hoveds-
dens) Byvæsen, der udgør Lapsens
ærkende." P. E. Müller. = Høraf: Laps-
freg, Lapsvæsen, o. fl. i d. Tale og
vere Stille brugel. Ord. — lapsset, adj.
n passer til en Laps; nævils, taad.

Laring, en. pl. - er. i Sprog: en
gte Wind, der snart gaaer over.

Larm, en. ud. pl. [T. Lärm.] 1. Støi,
ummel, Bulder. "Vilde Daarers tanke-
le Larm." F. Guldb. "Hvor Dret døves
en forvirret, støiende Larm." Rahbek.
D. Tilst. VI. 460.) "Ihørt hver hendes
on i den raslende Larm sig tabte." Bagg.
Larm er en stærkere Lydsforømmelse end
støi; muntre Børn støie, vilde Børn
arme." Müller. 2. Raab og Skrigen. (P.
aars.) At gøre en stor L. for ingenting.
t staae Larm o: kalde Krigsfolk til Baa-
n ved Trommen; hvoraf: Larmblæser
Larmplads. B. S. D. (I det militære
prog bruges det endnu mere fremmede:
t staae Allarm, Allarmtromme, o. fl.)

Larme, v. a. 1. [T. Lärmen.] støie,
re Bulder, buldre. "Larm man nyder
gte Fryd; men larmet s, at dæmpe Klæ-
e." F. Guldb. Ugentl. stende, klamres.

Larve, en. pl. - r. [Lat. Larva.] 1. en
Raste. "Er et Gienfærd ei en jordist Larve
er en evig Aand?" Ohlenschl. 2. Insec-
et i dets første Forvandling som Orm.
- figurl. og poetisk: "Derfor jeg glædes i
dag, thi under en vinterlig Larve aner
eg Sommerens Tid." J. E. Heiberg.

Las (langt a) ell. Lase, en. pl. Lase-
pialt, afrevet Stykke Løi. Klæderne hang
Laser p. ham. = laset, adj. pialtet; m.
evne Klæder. En laset Ligger. Hans

Kiole er ganske laset. [Jæl. lasinn, revet,
bestadiget.]

Last, v. a. 1. [T. laschen; og Las-
sche, et indfældet ell. paasnet Stykke Løi.]
sne sammen af Stykker, sælde Stykker i
Løi (Moth.) Hos Stomagerne og Stræddere:
en Raade at sne paa, hvorved Stingene
ikke gaae, heelt igiennem begge Stykker, der
snes sammen. 2. i Bygningekonsten: sælde
ell. sælde Sommer sammen v. indstaaene
Fuger, saaledes at det udgør et heelt Stuk-
ke. At lasse en Raft, en Raa. En lastet
Planke, Bielle. 3. At lasse sig, giøre sig
tilgode, spekke sig. (Moth. forældet.)

Lastet, adj. meget fed, klødsfuld, som
har hængende fedt Kød.

1. Last, en. ud. pl. 1. (T. Last.)
Byngde, Byrde, Besvær. Kraft og Last
(modsatte i Mechaniken, og Last er da
den Modstand, Kraften har at overvinde.)
At være sig selv og andre t. Last (rettere:
til Byrde.) "Da — er Døden vores Pligt,
og livet kun t. Last." Schiermanns Merope.
(jvf. Byrde.) 2. det, hvormed et Skib er ladet,
Ladning. At stuve, aabne Lasten. At brøde
Lasten (tage noget ud af den, især paa
ulovlig Raade.) jvf. Trælast, Tømmers-
last. 3. den Deel af Rummet i et Skib,
hvor Ladningen lægges. Han faldt ned i
Lasten. 4. Besværing, Klage, Daddel.
(Jæl. Last.) "Man faaer ofte Lov for
lidt, og Last for halv mindre." Drdspr.
(forældet. Høraf ildtryktet: At lægge een
noget til Last "einem etwas zur Last le-
gen" o: tilregne ham det som noget, der
fortjener Daddel. Dog kunde dette ogsaa
henregnes under 2 Last.) = lastbar, adj.
stikket til at føre Byrder. (Arreboe.)
Lastdrager, en. pl. - e, den, som giver
sig af m. at bære tunge Byrder. Last-
dyr, et. Dyr, som er stikket til at bære
Byrder; Trældyr. "Da gaaer han, Jors-
dens Herre, i en tungere Trældom, end
Lastdyret." Rynster. Lastpenge eller
Lastpenge, pl. en vis Toldafgift af ladede
Skibe efter deres Drægtighed. Lastport,
en. En stor Port i Agter-Enden af Skibe,
som lades m. stort Tømmer, giennem hvils-
ten dette føres ind i Lasten. Laststib,
et. Førselsstib. (Transportstib.)

2. Last, en. pl. - er. [Jæl. Löstr. T. das
Faster.] Tilbøielighed t. og Færdighed i det
Ondes Udvælgelse; moralsk Lyde, Udyd. (Las-
ten, ahaol. modsatte Dyden. En Last er
Tilbøielighed t. en vis Synd.) jvf. Synd,
Udyd, Feil, Lyde. "Enhver Last medfø-
rer Færdighed i den tilsvarende Synd og
forudsætter, at denne oftere er bleven øvet.
— Laster findes blot hos Mennesker; Ly-
der og Udyder ogsaa hos Dyr; og Feil
tillige hos Ting." Müller. = lastefuld,
adj. som har mange Laster, er besmittet
v. Laster. Han var lastefuld, men søgte at

Male det. Et lastefuldt Liv. Beraf: Lastefuldhed, en. som dogielden forekommer. ("Den menneskelige Fordærvelse kaldes Lastefuldhed m. Pensions til dens Virksomhed i Menneskets Indre." Müller.) — lastfri, adj. som er uden Last. (s. brødes fri, skyldfri.)

1. **Laste**, v. a. 1. [Sæl. lasta.] tillægge Feil og Mangler (om Personer; da det undertiden medfører et stærkere Begreb end dadle) ell. nedsætte en Tings Værdi, ved at angive dens Mangler. Det er en slet Riidsmand, der laster sine egne Værer. At laste een for hans Dpførsel. Han fortjener snarere at roses, end at lastes. jvf. dadle. "At dadle er at opsoge smaa Feil efter eget Lykke, og koldfindigen at fremsætte dem; at laste er at angribe noget f. sande (betydning) beliggende) Feil, og udslige det uden Sty. — Man dadler noget, naar man tillægger det Feil; man laster noget, naar man frastriker det Værd." **Sporon.** = **Lastestrift**, et. Skrift, Smædestrift, hvori een angriber og lastes. (Moth.) **lastesyge**, adj. dadlesyg. (Moth.) **Lastesyge**, en. Dadlesyg. (Moth.) **lastværdig**, adj. som fortjener at lastes. **Lastværdighed**, en. ud. pl. Bestaffenheden, at være lastværdig.

2. Laste, v. s. 1. [af Last, Stibslast.] bruges undertiden for: lade, nævem onerare. Stibet var lastet med Sommer.

Latin, et (og en.) det latinske Sprog. At tale, at skrive, at lære Latin. At holde en Tale paa Latin. "At intet er saa sundt som Glæde, man os har sagt p. godt Latin." Rahbet. = Latiner, en. den, som forstaaer vel at tale eller skrive Latin. — latinsk, adj. — En latinsk Bog.

Latter, en. ud. pl. [3sl. Hlstr.] 1. Stjerningen at lee, og den derved frembragte Ryd. At briste udi L. At flaae en hoi L. op. At flaae noget hen i (med) Latter. 2. figurl. Spot: en latterlig Stenstand. At være, blive til Latter for alle Folk. At gjøre sig til L. for Andre. = latterfuld, adj. rig paa Latter. (Bagg.) latterfærdig, adj. færdig til at lee, nær ved at brude ud i Latter. "Saa sagde hun med latterfærdig Mine." Tode. (Poet. Skr. I. 275.) — latterlig, adj. som vækker Latter, opfordrer til at lee, fortjener at udlees. En latterlig Stenstand, Person. Det er latterligt at høre hans forfængelige Selvroes. "Det var muligt, at jeg af blot Bidsfarelse ansaae en alvorlig Stenstand fra en latterlig Sted." Birkner. — Latterlighed, en. 1. ud. pl. Beskaffenheden at være latterlig. 2. pl. - er. noget, som fortjener at beles; Daarlab. — lattermild, adj. 1. som er nem til at lee, som let falder i Latter. "Hvil var den store Mand saa lattermild og faad?" Holb. (Poet. Skr. 1745. S. 142.) "Snart trykker til sin Barm de lat-

fermilde Smaa." S. Dull. (Forslg i: L. B. V. 155.) 2. blandet m. megen latter "Med lattermilde Ord og gisgelskeds-
der." Stenersen. — Deraf: Latter-
hed, en. ud. pl. (B. S. D.)

Laug. **Lagell.** **Lav,** en. ældre Strøm.
af Ordet **Lov** [**Jsl. Lag. pl. Lög**] **Laugdag** (ell. **Lavdag**), en. den Dag, hvorefter foreskrives den Indførte endelig at skulle møde (nu afføkket.) **Laugmand**, en. tilforn: en Dommer ved Laugtinget i Norge og Jsl. **Laugting**, et. [**Jsl. Lögþing.**] tilforn: en Døret i Reyk og Jsl., svarende t. Landstinget i Danmark (afføkket 1797 og 1800.)

Laug, et. pl. d. s. [3sl. Lag.] 1. en-
 enhver Forening, et Selskab, Fællesskab
 hvilket Tilfælde det dog sædvanl. kaldes
 Lag ell. Lav. s. ovenfor Lag.) 2. ind-
 en Forening, et Gilde ell. Samfund af de
 Arbeidere (Mestere og Svende), der hører
 eet Haandværk, og som v. Laugets Betyd-
 ter træde i en vis Forbindelse. = Laug-
 artikler, pl. Forskrifter for et ell. flere
 Laugsbrev, et. Bevis, som gives en
 hans Optagelse i et L. Laugbroder, a-
 den, der er af samme Laug, som en anden
 Laugsbrog, en. Skif, Bedstegt i et Laug.
 Laugshyrde, en. Hyrde, som paafører
 Medlemmerne i et Laug. Laugsforsam-
 ling, en. F. af Laugsmestere. Laug-
 frihed, en. 1. den Rettighed og Frihed, som
 er tilfaldt et Laug. 2. Frihed for al Ind-
 strænkning i Haandværker v. Laugets Or-
 dning. Laugsgilde, et. G. som et Laug
 holder. Laugshuus, et. Huus hvor et
 L. holder sine Sammenkomster. Laug-
 indretning, en. den F. som finder Sted
 Haandværker v. Laugene. Laugsmester,
 en. den Haandværksmand, som efterat han
 gjort Mesterstykke, optages til Medlem
 Laug. Laugspenge, pl. Bidrag til
 Laugets Casse, som dets Medlemmer betaler
 (jvf. Tidspenge.) Laugserettighed, a-
 d. s. s. Laugsfrihed. Laugsforsamling, a-
 d. s. s. Laugsforsamling. Laugsforsamling, a-
 Laugsbrog. Laugssvend, en. den, som
 efterat have gjort Svendestykke, optages i
 Svendelaug. Laugsvang, en. den
 Lvang ell. Indstrænkning i Haandværks-
 ildovelse, som Laugindretningen indfører.

Laurbær, et. pl. d. f. egentlig: for
ten af Laurbærtræet. *Laurus nobilis*.
Et. for hyllet Ord man sæter hos sig
tere, m. best. Art. Lauren. "Saa
Myrthens Glem." (Hjems.) Saa
mens. Saaet Laurbær for Duet; f. h.
Laurbærblad, Laurbærgreen, Laurbær-
fronds, af Træets Grene og Blad, Lau-
bærtrone, Laurbærfronds (for Duet-
Duet, saet derfor Laurbærgreen og
Glemteb.), Laurbærblad (Hjems), Lau-
bærlov, Laurbærgreen. — Hjems. f. h.

i pl. for: Seier, Krigshæder. At vinde i første Laurbær. "Han glæder sig et Laurbær, han vandt." P. A. Heiberg. Lav, et. Forsamling, Selstab. f. Lag Laug, 1.

Lav, forældet udtryksmaade; for: Lov (ovenfor Laug), hvoraf i Røvsproget somme nogle Sammensætn. f. Er. Lavver, en. den ved Roven fastsatte Myndigheds-Alder. "Er han ved sin fulde Lavalders?" D. R. VI. 21. 6. lavbyde, v. a. 3. de en Eiendom op til Ting, inden den kan sælges. (D. Lov. V. 1. 9.) Ogsaa: lavbyde. Lavdag, en. f. under Laug.

Lavhævd, en. ved Rettens Dom overvundet Stadfæstelse p. sin Eiendom. "At de Lavhævd p. en Eiendom." D. Lov. 5. 5.

Lavmand, en. f. under Laugmand. Lavværge, en. den Mand, som Enke vælger t. at gaae hende t. Haande Raad, og underskrive m. hende til Betsalighed; (skrives ogsaa: Laugværge.)

Lav, en. Et svensk Ord, som Naturskandige have optaget t. at betegne Classen, der indbefatter Steens og Træ-Mos. (Lichen.) [Ordet synes at være brugeligt i Jylland. Begtrup om Agerd. III. S. 101.] Deraf: Lavart, en. pl.-er. (B. S. D.)

Lav, adj. [Jsl. lágr, Holl. laag, leeg.] A. entl. 1. (m. Hensyn t. Størrelse) ikke høj, ringe Høide. Bordet er for lavt. Hun er meget lav af Væxt. 2. (m. Hensyn t. Belliggenhed) som er, liggerdybere, end andre Steder. En lav (sid) Eng. Den lave Glette og det lave Bierg. En lav Belliggenhed. — Lavt (rundt, ikke høit) Vand. B. figurl. 1.

. Hensyn til Høikomsf, Stand. At være lav Stand. At være yndet af Høie og lave. 2. med Hensyn til Tænkemaade, karakter: uden Vresfølelse, nødel, nesig, gemeen. At fornede sig t. lav Smist. "En lav Tænkemaade er den, som angler Sands for noget (aandeligt) høiere." Müller. Smaa og lave Stæle. "Jeg saa ei i mit Bryst saa lav Mistanke nær." Bessel. (jvf. nedrig.) "Nedrig er nok værre end lav; thi det Lave hos Mennesket betegner kun Fraværelsen af det høiere, det Nedrige Virksomheden af det høiere." Müller. 3. m. Hensyn til Præst, lærdi: ringe, ikke høj ell. dyr, let. Lave Præst. At spille lave Spil. 4. om Stilen i Sproget: jævn, ikke rhetorisk, ligefrem ogsaa: nødel: et lavt udtryk. "Lave udtryk ere saadanne, der kun høres i Almues Sprog." Müller. — Det lave Romiste: udsættes det høiere eller finere (men er mindre passende udtryk naar man oversat vil bruge det i Stedet for: det stærke Romiste.) 5. om Stemmen, Tonen: a) lav, ikke stærk. En lav (svag) Stemme. At tale i en lav Tone. At begynde sin Tale lavt. (Roth.) b) i Musikken forstaars v.

lave Toner de grovere ell. dybere. At begynde en Sang, Melodie for lavt. = lave benet, adj. som har lave, korte Been. lavbyde, v. a. 3. (forst. fra det ovenfor anførte lavbyde ell. lovbyde.) byde et Arbejdes Udførelse op for hvem, der vil paatage sig det for den laveste Betaling; licitere. (brugel. i Jylland.) Lavland, et. Et Land ell. en Landstrækning, som overskredet, ell. i Sammenligning m. et andet i Nærheden af samme, ligger lavt, ell. lidet ophøiet over Havfladen. Lavmælet, adj. 1. som har et lavt Mæle, ingen stærk Røst. 2. figurl. om Stilen. "Sagagvadet elfter den konstløse lavmælede Tone." Grundtv. (Dvæbl. S. 290.) lavstammet, adj. som har en lav Stamme (om Træer.) Lavvande, pl. bruges af Søfolk for at betegne det Tidspunkt, naar Vandet ved Ebben staaer lavest. = Lavhed, en. ud. pl. Betsaligheden at være lav (i Adjektivets forskellige Bemærkelser.) Lavhed i Tænkemaaden. Vandets L. Kornprisernes L. (Man siger dog gjerne: Egnens lave Betsalighed.)

Lava, en. ud. pl. de sammensmeltede Fossiler, som udkastes ell. udsinde af ildsprudende Bierge. = Lavastrøm, en. En Strøm af flydende Lava.

Lave, uforanderligt Subst. der bruges som adv. i Lave: i ret Stil og Orden. Det modsatte: af Lave. At bringe, sætte noget i Lave. "Thi var det tilbørligt, at de førte det i Lave igien." Goldings R. Hist. At faae noget i Lave. (Arreboe. 66.) Nu er Alt i Lave. Det er reent kommet af Lave (eller i Llave.) "Alle Lemmer paa hans Legeme gif af Lave." 2 Macc. 9. 7. — Han er reent af Lave: siges om den, der af overdreven Eystighed eller deslige bærer sig underligt og forstyrret ad. "Men Amor er saa tidt af Lave og Bacchus drifter, som man veed." Rahbek. "Han pludselig sig staaer, som han var reent af Lave." Bagg. (Dansana. II 225.) (At lægge sig i Lave f. een: en egen Tænkemaade, der forekommer i D. Lov. "Oversalder nogen Anden — ell. haver lagt sig i Beten og Lave f. ham." VI. 12. 2.)

Lave, v. a. 1. [Jsl. laga.] 1. bringe noget i Stand, i Stil, danne, gøre til Rette. Det Arbejde har han lavet flet. Han har lavet det ilde for sig. At lave Mad. "Bisse dertil forordnede Koffe maatte baade lave og koge Mæden." Gulbb. Den Ret forstaaer hun ei at lave. — At lave til, gøre færdig, rede til. At lave Bognen til (for at fløre.) At lave en Seng til. — figurl. At lave (rede) til Barfæl: være frugtsommelig. At lave sig til, gøre sig færdig. 2. istandsætte, flye det, som er blevet brøstfaldigt, bestadiget. Plulmanden er v. at lave Bognen. 3. recipr. og

impers. At lave sig til en Reise. "Hærene lavede sig til Krig." 1 Macc. 6.33. Det lavede (stillede, hændte) sig saa. ("Det kunde ikke saa lave sig" 3: stille sig, gaar an. 1634.) Det laver sig til ondt Veir. = Lavepas, et. tilbørlig Orden, Stik eller Indretning; passende Maal ell. Størrelse. (Holberg. Nu sieldent.) "Det elegiste Maal og Lavepas." Rahb. (Tilf. III. 528.) Han fik sit Lavepas 3: han var vel bestemt. (Moth.)

Lavendel, en. pl. Lavendler. en velsugtende Plante, som dyrkes i haver. Lavandula spica. Deraf: Lavendelolie, Lavendelvand, o. fl.

Lavere, v. n. (Plattysdt.) s. Frydse, 3.

Lavet, en. (Tonen v. sidste Stavelse.) pl.-ter. et fremmedt Ord, som bemærker den Indretning, hvorpaa Kanoner lægges, for at kunne deels føre, deels stille dem (Kanonblok, Kanonvogn, Støtvogn.)

Lavlig, adj. beqvem, passelig, som er t. Pas. (P. J. Golding. jydsk.) Sv. læglik.

Lavning, en. pl.-er. [af adj. lav.] en Jordvævning; en liden Dal i Jordmonnet.

Lax, en. pl. d. s. [A. S. Loax. G. Lax. T. Lachs.] en stor Fisk, som lever i havet og i floder. Salmo salar. = Laxefangst, en. 1. d. s. s. Laxefiskeri. 2. det, som fanges af Lax; Laxefiskeriets udbøtte. En god, rigelig, ringe L. Laxefiskeri, et. Gierningen at fange Lax, m. hvad der til hører. Laxegaard, en. indhegnet Plads i en Flod ell. Sø, for at fange Lax, som gaar derind i Legetiden. (D. Lov. V. 10. 44.) Laxegarn, et. G. til Laxefangst. Laxefar ell. Laxefiske, en. En Indretning, lavet af Træstænger tværs over en Elv til at fange Lax i. Laxeværpe, en. et andet Slags Indretning til at fange Lax i, fornemmelig v. Munden af en Elv. (norst.) Laxerred, en. En mindre Fisk af Laxeslægten. Salmo trutta. (ogsaa: Laxforelle.)

Laxere, v. n. 1. (har. Af det Lat. laxo.) lade Mægen og Underlivet renses v. afførende Lægemidler. Deraf: Laxeredrik ell. Laxeredrik, Laxermiddel, Laxerpulver, afførende Pulver, o. fl.

Lazaret, et. pl.-ter. (S. Lazareth.) et Sygehuus, Hospital (br. især om Felt- og Hospitaler og Quarantaine-Indretninger.)

Lazur, en. ud. pl. 1. en skøn, himmelblaa Farve; Ultramarin. (Moth.) 2. en æolittartet Steen, som v. Polering antager en blaa Farve, Lazursteen, hvoraf Ultramarin tilvædes. Silex lazulus. = lazurblaa, adj. blaa som Lazur eller Ultramarin. (Moth.) Lazurfarve, en. lazurblaa F.

Lectie, en. [af Lat. lectio.] 1. Stykker af Bibelen, som v. Gudstienesten forelæses i. Alteret. 2. et Lærestykke, som foresættes Lærlinge i en Skole. At lære, læse over p. sin Lectie. 3. Klasse, Afdeling i

en Skole (Klasse er nu mere brugelig. 4. figurl. i dagl. S. Frettesættelse, Anordning. At give een en Lectie. (Holberg.)

Lector, en. pl.-er. (Lat.) en offentlig Lærer v. et Academie, Gymnasium eller anden lignende Lære-Anstalt.

1. Led, et. pl. d. s. [361. Lidr. S. 511.] 1. Lemmernes Sammensætning i Legemet, i Stedet, hvor et Lem forbindes m. et andet. At vride, støde Armen af Led, sætte den i Led. Høfteskaalen gik af Led. (1 Macc. 33. 25.) At føle Smerte i et Led. (s. Føleled, Haandle, Rygled.) 2. Lem, led mod. Led for Led. Deraf: ledfor, ledmyg, o. fl. 3. Knæ, Knude paa Strik, Rør og andre Værter. 4. Lænk, Ring i en Kæde. "Naar eet Led er af Lænk, er den ei længer heel." Ordsp. 5. Græs.

ell. Trin i Slægtstam. Aftom i andet, ned til Led. De forbudne Led i Regtsh. (B. S. D.) s. Arveled. 6. i Regnetalen: Dele, Stykker i et Forhold. 7. Række, Række af Krigsfolk. At stille Soldater i Led. At staa i første, i sidste Led. = a) Ledafkætning, en. Afkætning af et Led ell. saaret Led. (Amputation.) Ledet, en. (af Led, 5.) den Arvegangsmæssig, hvorefter de Personer, som ere Arveløse i nærmere Grad beslægtede, foretrækkes dem, som ere det i en fiernere Grad. (Successio gradualis. Høftigkants D. Frøret. II. 1. S. 267. jof. Linicaro.) Ledbyld, en. Byld, der har sat sig i et Led.

Ledsøining, en. Ledenes Forbindelse. Ledfor, adj. som har føre Lemmer. (Moth.) Ledkrave, en. En Deel af Armbeholdningen, der hørte til den fuldstændige Harnisk eller Pandser-Arustning. (Jahn om Ridderskrig. S. 242.)

ledmyg, adj. smig, færdig i at boie og bevæge Lemmerne. Det Ledmyghed, en. ud. pl. Ledregning, en. Udregning af Slægtstam. ell. Arveledsætte, v. a. 3. sætte et Lem i Led. Arveledsætning, en. (B. S. D.) Ledsmærke, en. Smerte, som føles i et Led. (Ledsmærke, en. et i B. S. D. selvgiort Ord s. Ligning.)

ledviis, adv. Led for Led. ledvæden, adj. v. forvæden i et Led, væden af et Led.

Ledvædse, en. s. Ledvand, 1. = b) Leddehule, en. den Hulhed, der omfatter Benet i et Ledmod, paa det Sted, hvor det er et Led. (B. S. D.)

ledelos, adj. 1. løs i Ledene; som ingen Fasthed ell. Styrking har. Han er ganske ledelos. En ledelos Stol. 2. som er uden Led. (Schæffer.)

Ledeloshed, en. ud. pl. Ledmod, d. pl. d. s. (361. lidamod.) Spænd. 1. i Led, 1, ell. Lemmernes Sammensætning i et Led; men ogsaa bruges det for: et Lem, en Legemsdeel, der bevæger sig i et Led. (B. S. D.)

Ledesmerter, en. d. s. s. Leddehule. Ledesmerter, en. d. s. s. Leddehule.

Ledesvamp, en. En svamp, som

Lede i et Led, særb. i Knæet. **Leder** m. d. en. 1. en Bøddle, som findes i ell. i Ledet; Ledbøddle. 2. en Engdom i et Land, der bestaaer i en vandagtig Hævelse. **Ledvært** m. **Ledvært**, en. Smerte, Vært i ell. flere Led; Gigt.

2. **Led**, et. pl. d/s [Jsl. Hlid.] **Leds** se, Raage for en Siennemforsel i et Land ell. Segn, der bestaaer af Sparrer og Ræger, som staaes horisontalt og med Bøininger imellem p. lodrette Endetræer. **Bøiled**, **Markled**, **Bangeled**. = **Leds** us, et. og **Ledhytte**, en. Hus, Hytte, hvor en Ledvogter boer. **Ledklynke**, en.

ell. Staa, som lukker f. et Led. **Leds** ærn, en. en lang Stang, der staaes p. Traa over Ledet. (Moth.) **Ledstee**, en. af de Tværtræer, som holde et Led sammen. (Moth.) **Ledstolpe**, en. En af de Stolper, der sættes i Jorden, og hvorpå Ledet hænges og lukkes. **Ledvogter**, en. den, som er sat til at holde et L. lukket.

3. **Led**, en. [Jsl. Hlid.] 1. Kant, Lede, Stilling. Vend det paa den anden Side. **Berendsled**, **Berendshjørne**. "I Berendleden." A. S. Bedel. (jvf. Lid, Lide.) 2. en Dagsled for: Dagsreise, forekommer i gammeld. Haandskr. (jvf. v. n. 3. lide.)

3. **Led**, Reise, Vel. 3. Hertil kan ogsaa anføres den uadskillige Endelse: ledes, i Leden anderledes, hvorledes, nogenledes, alledes, ligeledes. (eneledes 3: allene, i Leden, forekommer i et gammeld. Haandskr.)

Led, adj. [Jsl. leidr.] 1. fng, fæl, fnyelig, modbydelig. En led Trold. Et led Ansyn. Et ledt Menneske. "Led er en Tale, du giftige Trold." Storm. "Hver Inding er ham led, om ikke haansig, som hans valgte Næringsvei tilbyder." Ewald. "Ket og eet bliver snart ledt." Drdspr. betagen af en stor Ulyst til, af Modbydelighed, Afstn for noget. At være led og led af noget. "Gud vorder den vred, som Embed er led." Drdspr.

Lede, en. ud. pl. [af adj. led.] 1. Modbydelighed, Afstn for noget, stærk Ulyst. At have, læde til noget. Hun fik Ledet ham. (Deraf: Madlede, Siemlede.) 2. Alidsomhed. At finde L. ved noget. Tiden er ham til Lede. (Deraf: Tidslede.) "Led bemærker ikke blot hvad der vækker Lede; men lige den, som føler Lede." Müller.

1. **Lede**, v. a. 1. [Jsl. leida. A. S. lætan. L. leiten.] 1. styre eens Gang, re ved Haanden, ved en Ledesnor, eller bl. At lede et Barn, en Blind. At lede en ved Haanden. At lede en Ro til Land. At lede een igiennem en mørk Vov. At lede een paa Veien til et Sted, rigtig Vel. "Jeg leder Dig paa de rette Stier." Drdspr. 4. 11. (s. aflede, bortlede, emlede, indlede.) "Mod og Kraft bør de Foretagender i vanskelige Tilfælde;

men Forstand og Eftertanke ledsage dem." **Sporon**. 2. uegentl. om Bandet. At lede Band ind p. sine Marker, ind i sin Have (3: bringe det til at flyde derhen.) 3. figurl. styre eens Handlinger, raade over. "Den kloge Mand leder sig ikke lede."

Sporon. Hun leder ham ligesom hun vil. Denne Fyrste lod sig lede af Yndlinger. "Til Retfærdighed og Fromhed kunne Menneskene vel ledes, men ikke tvinges." Wytusker. = **Leden**, en. Stieringen at lede (sleddnere **Ledning**, som derimod br. sammensat. s. Afledning, Veiledning, o. fl.) **Leder**, en. En Belleder. (Witt figurl.) Han var min Ungdoms Lærer og Leder. I **Physiken**: en electrisk L. (gode, flette **Ledes** re.) En **Barmeleder**, **Tordenleder**. — **Lede** baand, et. Baand, hvori een ledes. (ofs. test figurl.) At gaa i eens L. 3: lade sig aldeles styre af ham. "Bedre fri sig at forville, end at gaa trængt i evigt **Lede** baand." Ingemann.

Lede barn, et. Et Barn, som endnu ei kan gaa ene, som gaaer i **Lede** baand. E. Frimann. (Poet. Arb. 1788. S. 56.) **Ledes** nor, en. et **Lede** baand. D. Guldb. (Verd. Bist. I. 72.) **Lede** stierne, en. En Stierne, som tiener (s. Ex. Søfarende) til **Veiledning**. "I denne Uvisshed er der endnu en **Lede** stierne tilbage." Ellschow. "Dit Ord er **Lede** stiers nen for min Daad." C. Hauch. **Lede** svend, en. **Leds** ager, **Belle** der. **Lede** traad, en. br. kun figurl. for: **Veiledning**, **Undervisning**. En **Lede** traad (3: Lærebog) i Religionsundervisning.

2. **Lede**, v. n. og a. ledt, ledt. [Sv. leta Jsl. leida. jvf. Jhres Gloss.] søge, ranssage, for at finde noget. At lede om, efter noget, som er blevet borte. "Den, som leder, søger smaaingen fra det ene Sted til det andet. At lede udtrykker saaledes p. en stærkere Maade det samme Begreb, som søge. Man kan ikke lede efter et Stib p. Oceanet." Müller. "Man skal lede om Mennesker der, hvor disse forud søgte om Plads." Guldb. (B. Bist. I. 758.) "At lede om det, som da først ganske tabes, naar det er fundet, forekommer mig yderst urimeligt." Baggesen. — At lede en Bog igiennem. At lede noget op (staae det til at vee v. at lede.) At lede (søge) Løi sammen. At lede ud hvad man vil have. (s. udsøge.) — **Leden**, en. Sagen, Eftersagen. (Baggesen.)

Ledes, v. n. pass. [s. led, adj. og Lede. Jsl. leidaz.] 1. **Ledes** ved. At ledes ved Tiden, v. eens Selstab. 2. **sa**ae **Lede** til, **Modbydelighed** for. At ledes ved **Mad**.

Ledig, adj. 1. tom. (J. lidugr. L. ledig.) Dog br. **ledig** oftest om en ubetagen Plads, et ubesat Sted, tom om et (cubist) Rum, som ei er besat, optaget, opfyldt. En **ledig** Bænk, Stol; en **ledig** Plads p. Vognen.

(Men: en tom Tønde, Glaske.) Bærelset er nu ledigt 3: ingen beboer det. Bærelset er ganske tomt 3: uden alt Bøstak. Huset staaer ledigt (ubeboet. Roth.) "Ledigt er det, som der intet er paa; tomt det, som der intet er i." Sporon. (Dog siger man ogsaa: Der var tomt for Mennesker p. Torvet. Ligesom: Der var tomt i Skuespilhuset.) "Man kalder en Bogn tom, for saa vidt som den intet indeholder, ledig s. saa vidt som den intet fører. Man kan sige om een: han kørte p. en tom Bogn; men da var den ikke ledig." Sporon. — figurl. ubesat. Et ledigt Embede. Denne Post er endnu ledig. 2. som er uden Arbejde, Forretninger, som intet tager sig for; som ei er udsolgt ved Arbejde. Han har aldrig en ledig Time, er aldrig ledig. "Og han gik ud — og saae andre staae ledige paa Torvet." Matth. 20. 3. "Ledig er den, som (for en Tid) intet bestiller; ørkesløs den som (i længere Tid, jævnlig) intet gider bestille." Sporon. "Lufinde Arme, som før havde været ledige, bleve derved satte i Bevægelse." Rammann. "Det er bedre, at være ledig, end at gøre ingenting." Rahb. (efter Plin. D. L. IV. 506.) 3. som er ubunden, sin egen Herre; særb. om den iligste. At være løs og ledig. Ledige Tjenestefolk (som ingen Tjeneste have.) = Lediggang, en. ud. pl. det, at man (i en vis Tid) ikke tager sig noget for. (s. Ørkesløshed.) "Den travle Lediggang," Rahb. Lediggænger, en. den, som intet tager sig for; Dagdriver, ørkesløs Person. "Dersom Lovgivningen undertiden synes at besatte sig m. Lediggængere, saa er det kun naar de ere fattige." Rahb. Ledighed, en. ud. pl. Bestaffenheden, at være ledig. (mest i Bemærk. No. 2. 3. s. Tienstledighed.)

Ledike, en. pl. - r. [egentl. **Lædike**, af **Lad** og **lade**.] 3 Alm. et lidet Glemme; fornemmelig: et lidet afdeelt Glemme med Raag over i større Rister og Skrine.

1. Leding, en. ud. pl. [Isl. Leidánger.]
et forældet Ord, som egentl. bemærker:
a) Estrig, Estog, og b) den til saadant
Tog udskrevne ell. lovbestemte Skat; Krigs-
styr. At fare i L. byde L. ud. (V. Claus-
sen.) Af nyere Digtene er det optaget og
brugt for: Orlog, Krigstog i Almindel.
"Naar han i Leding drog med Nordens
raske Helte." Stenersen. "Orlog og Lea-
ding forholde sig efter deres gamle Bes-
mærkelse t. hinanden, som Arig og Krigs-
tog. Naar der var Orlog paa Farde bød
Kongen Leding ud." Müller. = Ledings-
bud, et. Opbud til Krigstog. (B. S. D.)
Ledingsfærd, en. Krigsfærd, Krigstog.
Ledingsmand, en. Krigsmand, Soldat.
(B. S. D.) Ledingspenge, pl. Krigs-
styr; Krigsfolks Lønning. (K. Ancher.)

Ledingspligt, en. Forpligtelse t. at træde i Krig eller til at være Krigsfør. En ei tilbørnes fan, sin Ledingspligt at lade Bording. **Ledingsstat, en.** d. s. l.

ding, b. (Ledingsgierd, forældet.)
 dingsstyr, en. d. s. f. Ledingsstat.
 dingstog, et. Leding, Riststog. "Thi
 des der attet t. Ledingstog." G. Fræn

2. Leding, en. d. s. s. Led, Berden
led, Berdenskant. (A. S. Bedel.) "Om
ger Himmelten, fra Leding indtil anden
Arreboe. 154. Saaledes ogsaa hos W.
Norleding (Bording), Sonderleding (A.
reboe. 170), Østerleding. o. s. v.

Ledsage, v. a. 1. [Isl. segja leid, v. a. 1. segja leiða.] 1. egentl. visse Bei, v. a. 1. "Man skal ledsage Eder til Sandhed." Bibel. "Man leder den, som ei kan v. a. 1. vil gaae; man ledsager den, som ikke kan finde Bei. Den Svage leder den ubefigndte ledsager man." Ex. 2. uegentl. følge, gjøre Folge med; følge, lade følge med (som et de 13 brugel. Bemærkninger.) At ledsage en hans Reise. At ledsage Sangen med Instrumenter. = Ledsager, en. [Isl. Leidsögumadr.] Beileder, Fører; Folgesch. Om et Fruentimmer: Ledsaginde, en. — Ledsagelse, Ledsagning, en. Gienge at ledsage. [Isl. Leidsögn.]

Ledtog, n. s. br. altid uden *Art.* i
adv. med præp. i. [af *Led*, *Jel. Led*
Bei, og, i Følge *Gram*, det gl. *Thob.*
Fælledstøb; hvoraf *N. S. Gethofia*.
Fælle, *Gethofstæppe*, *Fælledstøb*, og
N. S. Str. V. S. 178.] *Forening*, *En-*
qvem m. andre til og i et *Foretagende*.
være i *Ledtog m. een*. De være mægt
Ledtog (sammen.) *Lyden* hende *Led-*
L. med sig. (Paa en usædvanl. *Art.*
br. det af *Jacobi*, som selskandsligt *Est.*
"Tre danske Herrer ere med i *Ledtog*."
Saml. Str. S. 64.)

Lee, en. pl. - r. [Sø. Liær. En. L.
N. S. Lehe.] et skarpt Redskab, til
sættes paa et Skæft og bruges sædvan-
lig til at slåa Græs og melet Korn. = Le-
drag, et. 1. Skæftet p. en Lee. (s. Dr.
4.) 2. den Strækning, som en Lee
kan naae med Leen; eller saameget Græs
eller Korn, som paa een gang slaas af
en Leen. Leehylse, en. den Ring, som
med Leen fastses til Skæftet; Lerring. Le-
karl eller Leemand, en. En Elsker.
Leeskæft, et. den noget fremmede, en-
kneget eller Svandsfang forsvædede Stang,
hvorpaa Leen fastses ved Øjlene.

Lee, v. n. loe, leet. (her.) (Sel. bla.
X. S. hlihan, hlahan. En ylm.
1. give den uvillkaarlige, med Bøhne-
Stroffhuulheden og Bevægelser i Munk
forbundne Syd (Latter), som vakkert a. her
stielige, især behagelige, festsænde, un-

ende Indtryk p. Sjælen, ell. ved en blot
 nyffte Birkning (som Rildren, Krampe.)
 t. stikke i at lee. "Den leer bedst, som
 er fæst." Ordspr. At lee i sit Hierte (glæde
 3 hemmeligen; eller føle Driften til Vats
 r; men undertrykke den.) At lee af een
 spotte een ved latter. — At lee ad, det
 samme: ("Han bespottede dem, og loe ad
 dem." 1 Macc. 7. 34.) Og saa: lee, smile t.
 n. Hun loe saa mildt ad ham. 2. figurl.
 ligesom smile:) vise sig i en behagelig,
 idragende, indbydende Stillelse. "Alt hvad
 t. Die langt fra seer, saa blidt, saa yndigt
 i dig leer." Tode. ("Dg min Stemme
 ang, mit Die loe" J. Guldberg. I lig-
 ende Indtryk br. det ikke saameget om den
 gentlige latter, som om Smilet.) At lee
 f. ell. over noget. At lee een ud. (s. udlee.)
 Leeg, en. s. Leg.

Leen, et. s. Lehn.
 Leer, et. ud. pl. [Jsl. Leir. Sv. Ler,
 era.] en fed ell. flæbende Jordart, bestaa-
 nde af den rene Leerjord, blandet m. forstiel-
 ge fremmede Tilfættninger, hvorved de man-
 e leeragtige Jord- og Steenarter dannes. (s.
 Jibeleer, Pottemagerleer, Teglleer, Mergel,
 Bassejord, m. fl.) At ælte, danne Leret
 i Muursteen. = Leerager, en. A. med
 eerblandet Jord. leeragtig, adj. lig-
 ende Leer, blandet m. Leer. Leerart,
 n. pl. — er. en vis særskilt Leerjord eller
 eerblanding. leerblandet, adj. blandet
 ned Leerjord imellem andre Jordarter.
 Leerbund, en. leret, leerblandet Jordbund.
 Leerbygning, en. s. Leerhuus. Leers-
 vænk, en. "En af Leer opsat Bænk i Børs-
 erstuer." (Moth. Nu næsten overalt gaaet
 af Brug.) Leerdunk, en. s. Dunk.
 Leerdynd, et. Leer ell. Leerjord, blandet
 n. Vand. Leergrav, en. Sted, hvor
 leer graves. Leergrund, en. d. s. s.
 Leerbund. Leergulv, et. G. som er
 agt af stampet Leer. Leerhuus, et. G.
 vis Vægge enten ere flinede m. Leer, ell.
 opsatte af stampet Leer blandet m. Straa.
 Leerjord, en. 1. Leer, som er chemisk ad-
 fælt fra alle fremmede Dele: reen Leerjord.
 Argilla pura. (Alunjord.) 2. leerblandet
 Jord. Leerkar, et. pl. d. s. et af Leer
 dannet Kar. (Leerfad, Leerpande, Leers-
 potte, Leerstaal, o. s. v.) leerklinet,
 adj. v. som er klined med Leer, har
 flinede Vægge. "En leerklinet Hytte."
 (Pram.) Leerklining, en. Stærkins-
 gen, at kline Vægge. leerklæg, adj. sei,
 vedhængende som Leer. (B. S. D.) Leers-
 mølle, en. Redskab til at banke ell.ampe
 t. med. Leermergel, en. Blanding af
 Kalk og Leer, hvor Leret er i størst Mængde.
 (Mussen. Landoec. 38.) Leermuld, en.
 Muldjord blandet med L. Deraf: leermuldet,
 adj. leermuldet Jord. Leermølle, en.
 Indretning ell. Maskine, hvorved man ælter

Teglleer; ell. hvørved Leer, som man vil
 have fint og renset, gienemføres ved
 Knive, anbragte i en Basse. Leerpibe,
 en. d. s. s. Kridpibe. Leerstifer, en. Et
 Slags Stifersteen, hvis Grund-Bestands-
 deel er hardet Leerjord, og som undertiden
 danner hele Bierge. Argilla schistua.
 Leersteen, en. En halv haard, mager Leers-
 jord. Argilla argitithus. Leervei, en.
 Vel, hvis Grund er leret. (modf. Jordvei.)
 Leervæg, en. Minet, ell. af stampet Leer
 opsat Væg. Leervælte, en. et Sted,
 hvor der er dybt Leerdynd. = leret, adj.
 1. som indeholder Leer, er blandet m. Leer.
 En leret Jordbund. 2. som er belagt,
 overstrøget, tilfætt med Leer. Gulvet er
 ganske leret.

Leervænge, en. i Skibsproget: 1. en
 Træbom, der ligger tværskibs over Dækket
 p. Galeaser og Jagter, og hvorpaa Fokke-
 Riødet vandrer med en Stroppe. 2. en
 Gulvtruppe med langt Skaf. (Schneider.)

Lefle, v. n. 1. (har.) [Maaskee af A.
 S. leof; Jsl. liufr, kjær, elsket. G. love,
 at elste.] drive letfærdig Spøg, have
 letfærdig Omgang med en Person af et
 andet Kion. At lefle med en Pige. Han
 lefler med alle Mandfolk (er coquet.)
 — figurl. "Han harmes over det Rosen-
 blad, som lefler i Binden og leger." Ohlens-
 schläger. = Deraf: Leflen, en. ud. pl. let-
 færdig Adfærd; Tale, Miner, Spøg, som
 gaaer ud paa Letfærdighed eller sandelig
 Kiærlighed. — Lefleri, en. pl. — er. d. s. s.
 Leflen. "Bed Lefleri og Bolerstens Konst-
 greb." Rahb. "Hun havde Vid uden Dnds-
 skab, Munterhed uden Lefleri, og Leves-
 maade uden Falskhed." Rahb. (D. T. X.
 592. Her udtrykker det nærmest: Coquets-
 terie.) "Leflerier, Raadheder, ja vel Uteers-
 ligheder." sammest. XI. 331. — Leflebro-
 der, en. Mandfolk, som er hengiven til
 Leflen; en Lefler. (Moth.) lefleliær, adj.
 leflesyg. (Moth.) Leflekonst, en. Fær-
 dighed i at lefle. "Lad Leflekonsten ei bes-
 daare dig." Rahb. Digte. II. 24. "Den
 skønne Gud — som de ei kan fange mere
 m. Leflekonst." Ohlenschläger. (Balder.)
 Leflelyst, en. Lyst til Leflen. leflesyg,
 adj. hengiven t. Lefleri. (coquet.) B. S. D.
 Leflesyge, en. Tilbøielighed til Leflen.

1. Leg, en. pl. — e. [Jsl. Leikr.] 1. En
 Handling, som foretages blot til Moro ell.
 Fornøstelse, som ikke har noget alvorligt
 Maal; Lystighed, lystigt Spil, Skiemt og
 Gammen. (Ofteft m. Bibegreb om en Ders-
 med forbunden Bevægelse. jvf. lege, S.)
 Drengene have en Leg for. At finde p. en
 Leg. At drive Liden bort m. Leg. "Hvor
 henfigt indtræder, er Legen forstyrret."
 Mynster. (s. Børnleg, Gletteleg, Jules-
 leg, Panteleg, o. fl.; og jvf. Spil, der
 bruges om visse Slags mere kunstige Lege,

ell. som tillige gaar ud p. Fengevinding.) "Baade Spil og Leeg have visse Regler; men disse ere færre v. Legen, der ofte bliver Munterhedens naturlige Udbrud." Müller. — I Jylland bruges Leg særde. om Dands og Dandssejlsbe. 2. musicalt Instrument og Spil p. samme; Strængeleg. (s. ogsaa Langleg. Ellers forældet.)

2. Leg, en. ud. pl. [L. Leich.] Bistenes og Frøernes Sæd. (s. Frøleg.)

Lege, v. n. og a. 1. [Jel. leika.] 1. v. n. drive Leg, forlyste sig m. Leg. Barnet leger med sig selv. Pigen leger med Drengens Legetoi. Han legede med sine Børn. "Han legede m. Søster, som m. Rid." Bir. 47. 3. — figurl. At lege m. Faren: agte den ringe. "Holdes det m. Billedet for barnagtigt, at lege i vigtige Ting." Gilschow. — Ogsaa om Dyr: Rattetillingen leger m. Hundene. 2. act. foretage sig, syse med en vis Leg; men kun om saadanne, hvis Viemed er blot Lyst og Moro; da spille br. om dem, der tillige, ell. fornemmelig gaar ud p. Kunst, Held og Vinding. At lege (spille) Bold; lege Skul, Blindebul, Rødder i Hænder, ic. (Derimod: At spille Kort, Læringer, Skat, Regler.) 3. spille p. et Instrument. At lege p. Harpe. (forældet.) 4. v. n. om Fiskene: kaste Rogn og (2) Leg. — Om visse Fugle: (s. Ex. Urhøns) at søge Parring. 5. v. en figurl. (ell. maaskee særegen) Bemærkelse br. det undertiden om en hastig, bærende Bevægelse. Hesten leger m. Dreene. (Golding.) Vandet leger p. Strandbredden. (Moth.) Urten leger (siges om det sydende Bl.) s. spille, 1. = Legeaar, pl. de Aar, hvori Barnet finder sin Lyst i Leg. Legebane, en. Plads indrettet til offentlige Lege. (Circus.) B. S. D. Legebold, en. Bold til at lege med, Spillebold. figurl. At være eens L. o: behandles som Middel, vilkaarlig. Legebroder, en. den, som deeltager i en Andens Leg, især i den barnlige Alder. "Trods Søsters Bøn og Legebroders Raad." Rein. Legedam, en. (s. lege, 4.) Dam, hvori Karper eller andre Damfiske sættes for at yngles; en Yngle-dam. (Det. Mag. II. 169.) Legedukke, en. Dukke til at lege med. "De Legedukker hos mig laae." R. B. Legesøster, n. s. pl. udvortes spægende Udsæd og Læder. "Ret som du kunde see m. Skiemt og Legesøster." S. A. Brorson. Legekarpe, en. (s. lege, 4.) En Hun-Karpe, der sættes i den dertil bestemte Dam f. at yngle. Legeplads, en. Plads at lege paa, s. Ex. ved en Skole. Legested, et. Legeplads, Sted at lege paa. (Dhlenschl.) Legestue, en. hos Bønderne d. s. f. Lækestue. Lege-sværm, en. En Sværm af legende Personer. "En Legesværm, som vilde omtumle sig i dunkle Nat." Pram. legesyg, adj.

begierlig efter Leg. (B. S. D.) Legesøster, en. om Piger, i samme Betydning som Legebroder. Legetanter, pl. Læter, henvendte til Leg og Spag. "De Legetanter nu f. Elfsøsterner søge." P. J. Frimann. Legetid, en. 1. Tid, som anvendes paa Leg. "Eventyr — fra barnets Barndoms Legetid." Bagg. 2. Fikens Parringstid. (s. lege, 4.) Legetime, n. Fritime, som Børn have til at lege i. Legetoi, et. Sager, som Børn lege med. Legeværk, et. Arbejde, der behandles m. Leg, ell. gøres saa let, som det var en L. Drengens Læsning er endnu kun L. En svære Arbejd var ham kun et Legeværk.

Legem ell. Legeme, et. pl. Legemer. [Jel. Lik, Likami.] 1. enhver, v. de materielle Sandser fornemmelig ell. tiendelig (materiel) Ting. Physiske, organiske, uorganiske Legemer. Et haardt, blødt, gennemsigtigt, elastisk L. Jøiske, metalliske, færdigede Legemer. Synlige Legemer. Etter L. bestaaet af Dele. "Forblindede af en Begierlighed gribe vi oftest Stiggen i Stedet f. Legemet." Balth. 2. et m. ell. mindre organisk (o: levende, organiseret) Legeme; hvortil Dyr og Planter regnes (de sidste dog, efter alm. Talebrug, kun egentlig.) 3. Særd. Organet for en dyrtist Liv: en Krop; i Modsæt. til Sjælen. En sund Sjæl i et sundt L. At være Legemet. (Man bruger Krop ligeledes: Modsæt. til Sjælen; men ogsaa til Sjæl vedet. Saaledes siges i Alm. At sjæl vedet fra Kroppen; ikke: fra Legemet; i Alm. bruges Krop, ikke Legeme, en fl. flagtet ell. dødt Dyr. jvf. Lig.) = legemlig, adj. 1. som har et Legemes Egenskab, kan fornemmes ved Sandserne, og er deelig; materiel; modsat: aandelig og ulegemlig. Legemlige Væsenet. Den legemlige (materielle) Verden. 2. som har til, vedkommer, findes v. Legemet. Legemlige Feil, Svagheder, Smætter. Legemlig Omgang med nogen. ("At have legemlig Omgængelse med uberygtet Dyr." J. Pov. VI. 13. 7.) Legemlighed, n. s. pl. legemligt Væsen, legemlig Bestaaelse (Corporalighed.) B. S. D. = legemløs, adj. som er uden Legeme, er til uden Legeme. "Legemløse Aander." Rastel. — Legemverden, en. den sandfælsige, materielle Verden; Sandseverdenen; mods. Åndeverdenen. (Treschow. 3. Bøe.) = Legemløshedsbestaaelse, en. Legemets Art; Constitution. En stærk, svag L. Legem-bræk, Legemsværm, en. Skade, Læde ved Legemet. Legembygning, en. Legemets Sammensætning i Hensænde til dens Dele og disses Forhold og Stærkelser. (Jvf. Organisme. Gilschow.) Legemssdannelse, en. Legemets Udvortes Skikkelse. En smuk, ædel, fin L. [I Bemærkelsen: Dandske.]

vikling af Legemets Evner (modf. Kands-
mælse) bruges hellere: legemlig Dans-
[c.] Legemseil, en. d. f. f. Legem-
øft. Legemsfylde, Legemsfyldighed,
Legemets fuldige, riidsfulde Beståf-
fene. Legemsfærdighed, en. Færdighed
at bruge Lemmerne, i Legemsovelser.
ngelstoft.) Legemshøide, en. et
ennesselligt) Legemes Høide. Le-
mestraft, en. det Maal af Styrke i Le-
met, een har af Naturen (br. oftere i pl.)
egemølyde, en. Legemseil. Legem-
eie, en. Omfarg for Legemet ved Mad,
rikke, Sovn, Bevægelse, Hvile, m. m.
egemøstiftelse, en. d. f. f. Legemodans-
lse. Legemsmerte, en. S. som føles
egemet. (B. S. D.) Legemstilling,
1. Maade at føre, holde Legemet paa.
egemøstaf, en. Straf, som een lider p.
egemet. Legemøstyrke, en. d. f. f. Le-
mestraft, legemlig S. Legemøsvagthed,
1. legemlig Strobellighed eller Svagthed.
egemøvelse, en. pl. - r. Dvelse, hvorved
egemet dannes og dets Kræfter udvikles.
Legende, en. pl. - r. (Lat.) Helgenes
evnet, ell. enkelte Sagn og Fortællinger
f samme.
Lehn, et. pl. - e. [Isl. Len, Lien. L.
ehen. N. S. Lehn. Sv. Lån; som
hre udleder af låna, låna. N. S. Lean,
perces, stipendium.] forðum: ethvert
fordegods, eller et heelt Land, som af
tieren eller Hertigheds - Gieren (Lehnsher-
en) blev overdraget en Anden til Bes-
ddelse og Brug, enten imod en vis For-
ligtelse ell. aarlig Afgift (som tilforn Kros-
ens Lehn ell. Godset), ell. imod en Aien-
else (Lehnspilgt) og Forpligtelse til at er-
liende Lehnsherrens Overherredømme. Ved
Lehn forstaaes nu hos os Grevskaber og
friherstaber. At tage et Land til Lehn.
[f. forlehne.] = a) Lehnsgods, et. (Schnt-
e.) f. Lehnsgods. Lehnstager, en. den,
om tager noget t. Lehn af en Lehnsherre.
(B. S. D.) b) Lehnøafgift, en. Lehn-
nandens Afgift af Lehnet til Lehnsherren.
Lehnøarv, en. Arv, som finder Sted i
følge Forlehning. Lehnøarving, en.
en, som er lovlig Arving til et Lehn.
Lehnøbesidder, en. den, som har et Lehn
Besiddelse og Brug. Lehnøbrev, et.
Brev, Diplom, hvorved et Lehn oprettes
er overdrages een. Lehnødygtig, adj.
om har de fornødne Egenstaber t. at mods-
age et Lehn. (E. Rothe.) Lehnøed, en.
Kroftabsed, som aflægges til Lehnshers-
en. Lehnøforbindelse, en. Lehnøfors-
hold. "Lehnøforbindelsen paalægger Lehn-
nanden en Mængde Pligter." Schntte.
Lehnøforfatning, en. den Etik og Indrets-
ning, som finder Sted ved Lehn og Forles-
ninger. Lehnøforhold, et. Forholdet
mellem Lehnsherren og Lehnmanden.

Lehnøfri, adj. som ikke hører til noget Lehn.
Lehnøfrit Gods. Lehnøfølge, en.
den færegne Arvefølge, som er bestemt
for Besidderen af et arveligt Lehn.
Lehnøgods (eller Lehnogods), et. Gods,
hvilket een besidder som Lehn. Lehnø-
greve, en. Greve, som besidder et Lehnø-
grevskab m. de samme tillagte Rettigheder.
Lehnøherlighed, en. den Hertighed ell. det
Overherredømme over et Lehn, som tilkom-
mer Lehnsherren. Lehnøherre, en. den,
som har Lehnøshøhed over et Lehn og dets
Besidder. Lehnøhylding, en. den Pand-
ling, at en Lehnømand v. Forleningen hyl-
der sin Lehnøherre. Lehnøshøhed, en.
d. f. f. Lehnøherlighed. Lehnøindretning,
en. d. f. f. Lehnøforfatning. Lehnømagt,
en. Magt, som en Lehnøherre har over sine
Lehnømand. "Overtro hialp Lehnømagten
t. at mishandle Borgerfriheden." E. Rothe.
Lehnømand, en. 1. den, som har et Gods
til Lehn, eller paa anden Maade staaer i
Lehnøforhold; en Vasal. 2. tilforn: en
kongelig Befallingsmand over et af Kros-
nens Lehn. 3. i Norge: en Betient, der
staaer under Fogeden, og svarer omtrent
til en Sognesfoged i Danmark. Lehnø-
pligt, en. den Forpligtelse, som paaligger
Lehnømanden. Lehnøpligtig, adj. bun-
den v. Lehnøforhold og Lehnøpligt. Lehnø-
regiering, en. Regiering, hvor Fyrsten har
mange og mægtige Lehnømand under sig
(Feudal-Regiering.) Lehnøret, en. 1.
Rettighed til at forlehne Gods ell. Land t.
Andre; Lehnøshøhed. 2. den Deel af Lov-
givningen og Lovkyndigheden, som vedkom-
mer Lehnøvæsenet. Lehnørettighed, en.
N. som erhverves v. Forlehning ell. Lehnø-
brev. Lehnøfag, en. 1. enhver Sag,
Forhandling, vedkommende Lehnøvæsenet.
2. Sag for Retten, som angaaer en Lehnø-
stridighed ell. Arveret til et Lehn. Lehnø-
stifter, en. den, som erhverver Lehnøbrev
p. at oprette et Lehn af sit (Allodials) Gods.
Lehnøstrid, Lehnøstridighed, en. Strid om
Besiddelsen af et Lehn, ell. om Lehnøfølgen.
Lehnøstæde, et. Sted, hvor Gieren ell. Besids-
deren af et Lehn har sit Ophold. Lehnø-
tagelse, en. Gierningen at tage Land ell.
Eiendom til Lehn af en Overherre. (F. v.
Jahn.) Lehnøtid, en. det Tidrum i
Middelalderen, da Lehnøvæsenet var i sin
første Kraft og udvikling. Lehnøvæsen,
et. Alt hvad der hører til Lehn og Lehnø-
forfatning, enten i Almindelighed (som i
Middelalderen) ell. i et enkelt Land.

Lei, adj. ubehagelig, modbydelig, Neds-
sommelig. [Morst. Høres undertiden i dagl.
Tale; dog i mindre ond Betød. end led.
Sv. Mållers d. Synon. II. 23. 24.]

1. Leide, en. ud. pl. [Sv. Leid. maafee.
af det Isl. Leid, Vel.] Tilfagn, Løfte, især
om personlig Fred og Sikkerhed. Han sit L.

1. at drage igennem Landet. ("At tage Leide 3: Tilsagn paa noget." N. S. Bedel.) — Leidebrev, et. Skriftlig Forstikring om Leide.

2. Leide, en. pl. - r. 1. det Stykke Sommer, som lægges langs omkring en Bygning oven p. Muren, og hvori Spærretræne sættes; Muurlægte, Edder. (Solsding. Moth.) "Fra Grundvolden indtil Leiderne." 1 Kong. 7. 9. (jvf. Deton. Mag. I. 62.) 2. "Rarm til Vinduer, Dørre o. d. gjort som et Tag." Moth.

3. Leide eller Leider, en. i Skibssproget: et Stykke Tong, langs ad hvilket et Skib hælles op ad. (Schneider.)

Leie, et, pl. - r. [361. Leg.] 1. Sted, hvor man ligger. At gjøre, rede sig et Leie. 2. Tilstanden, at ligge. At komme i. Leie. Der er intet godt i. i Sengen. Kornet gaar i Leie. (i. Leiesæd.) 3. vilde Dyr's Opholdssted over ell. paa Jorden. At sage Pæren af Leiet. 4. undertiden absol. for: Gifterleie. "Gaar, spørg enhver, som kender dem p. Leiet." Ewald. (Gifterne, 223. jvf. S. 158. 167. 203.) 5. i Mineralogien: Biergarternes Leie 3: Strøg, Strækning, som en vis Biergart indtager ell. ligger i. Børdeles fortaales p. Leie et tykkere Lag af en Biergart, som er indsluttet i større Masser af en anden, og jævnsløbende med dennes Lag. (i. Bredsdorffs Geognose. 1827. S. 19.) = Leiermaal, et. i. nedenfor. — Leiested, et. [ogsaa Leirsted. (Leiersted. Moth.) Det tykke Lagerstætte.] 1. d. i. i. Leie, 1. Mattelie. (Kingo.) 2. Grav, Gravsted. (N. S. Bedel.) At følge een til sit Leiested. — Leiesæd, en. kaldes den Sæd, der ved Straaets Fælde og Tynge, eller i Folge stærkt Regn, er gaaet i Leie, ell. plevet paa Ageren har hølet sig mod Jorden og ikke iglen reist sig for høsten.

Leie, v. a. 1. [361. leigia. Sv. lega.] 1. erhverve Ret i. Brugen af en Ting for en bestemt Afgift; hyre. At leie et Hus, en Havn; leie Børrelser. 2. tingene en Person til Arbejde f. Betaling. At leie Arbejdskraft; leie en Mand til at arbejde ugevis. At leie Enigmordere til at dræbe een. Hun lod sig leie til Uktugt. "Jeg stier det Sted, hvor Leiet Lovsang lyder." Thaarup. (Deras: Leiehær, Leiesvend, Leietropper, o. fl.) 3. overlade Brugen af sin Eiendom (eller Person) til en anden for en vis Betaling. Han har leiet mig sit Hus. Disse Børrelser ere leiede bort. At leie Heste ud. (At leie Folk ud af deres Børrelser 3: bringe Husbjerten til at opfige dem ved at byde højere Leie.) = Leiebolig, en. Bolig, som man har leiet (modsat: egen Bolig.) Leiebrev, et. - skriftlig Forening om Leie (Leiecontract.) Leiebræt, et. B. som hænges ud p. et Hus f. at gjøre bekendt, at Børrelser der ere i. Leie. Leiedreng, en. Tjenestdreng. Leieforening,

en. B. som stiftes om Leie. Leiebolig, et. Ting, som leies af eller til noget. Leiehest, en. Hest, som leies til Drag. Leiehus, et. Hus, som man har leiet ell. som er til Leie. "Foranstæn engang til p. Jorden gik, og søgte hvid og her et Leiehus at finde." Tullin. Leiejord, a. i. Sæstejord. Leiermaal, et. en vis Leien bestemt Tid. "Det (Hus) beholder og bruger han som sit eget, indtil Leiermaal er ude." D. Lov. V. 8. 13. Leierqvæg, et. Qvæg, som adleies. Leiersvend, en. Svend, Karl, som leder sig leie til Arbejde eller Tjeneste. "Se her forlagt og told hien Leiersvend adgaar Storm. Leiesøgende, adj. v. den, der søger Huseleilighed, Bopæls. Leietager, en. i Lovsproget d. i. i. Leier. (i. Udsings Anm. i. Tingst. II. 105.) Leietid, en. d. i. i. Leiermaal. Leietient, en. En Tienter, Dyrtter, som leder sig leie dagvis, uden fast Tjeneste. Leierning, en. Leiebolig. Leiervidne, et. den, som leder sig hvide til at vidne om noget. Dlusen. (Guldbaaen.) Leiervogn, a. Vogn, som man leier; Dyrevogn.

Leie, en. ud. pl. [361. Leiga.] 1. gienfædig Forening om at leie (af og til en anden). Huset, Kielederen er til L. At hie til Leie, have et Hus, en Havn til Leie. Leie gaar f. Leie. Ved denne L. tæter Eren. 2. Afgift, Betaling for det, som er leiet. Han har endnu ikke betalt sin Leie. Hvormeget gaar i L. af dette Hus? At hvide (boe) for en dyr, hoi Leie.

Leier, en. pl. - e. den, som leier (Hus, Børrelser, e. d.) af en anden. (modf. Leier. Udleier.) At opfige sine Leiere. Leiermaal, et. ud. pl. [af Leie, a. og Maal. 361. Mål, Sag.] Gienfædig bellige et ugift Avindsfælt ell. en Ent, og m. hende avle Barn, for saavidt faades bliver Gienstand for Rettens Paatale eller Straf. At begaae Leiermaal. — Leiermaalboder, pl. Pengestraf efter Leiermaal. (Leiervide. Solding.)

Leiervold, en. [egentl. et Sværsmord og d. i. i. Lægervold (N. S. S. Leger: Ball) en Strandbred, Kyst, som Bister bærer paa; dog bruges kun det sidste Ord i denne Bemærk.] Betryl, Forlegenhet, Fare. At være, komme i Leiervold f. noget. At slippe ud af en Leiervold. (d. I.)

Leilighed, en. pl. - er. [i. i. i. Leilighet. Sv. Lagenhet. jvf. beilelig.] 1. beqvem, stiftet Plads til noget, især til Ophold eller Bolig. (i. Huseleilighed.) En ringe Leilighed. Husets L. er indskrænket. At se en L. paa Landet. (i. ældre Skrifter ogsaa: Belliggenhed, Lands Beskaffenhed.) 2. en Forbindelse af Tilfælde og Omstændigheder, hvorved en Handling forarsages, lettes eller fremmes. Occasio. (i. Anledning, der har

om det, der nærmest forårsager noget.) Anledning kan være det, som i en Række forårsager nærmest frembragte Virkninger; det kan ogsaa være den første Anledning til en vis Række. Leilighed betegner de udsatte Omstændigheder, hvorved en Kraft udtre sig. — Den Doone finder ofte Anledning til at lade den bedste Leilighed være unyttet bort." Müller. "Leilighed gjør det." Drdspr. At give een Leilighed t. at mærke sig. Han sandt god L. til at berige sig. "Saa vigtig bliver enhver Tante, enhver Begierlighed, enhver Hændelse, betragtes som Midler, Anledninger og Leiligheder t. at haabe et bedre Liv." Sneed. At de en god, beqvem L. gaar unyttet forbi. At tage Leiligheden i Agt; at gribe Leiligheden. "Den snarraadige Anfører — som nær Leiligheden, og griber den." Kampmann. — Ogsaa om beleilig Tid, Stund. (otium.) Det maa bli til jeg faar. 3. Eftermiddag har jeg bedre L. dertil. Tilstand, Bestaaenhed, Evne. (conditio, facultas.) "Sagens Leilighed." A. Bedel. Min L. er ikke dertil. "Saa mange Borgemeister og Raadmænd, som byens Leilighed udtræver." D. Lov. III. 1. Jeg har ikke L. til at gøre stor Besøftning. 4. tilfældig Befordring p. Reiser. At træffe en L. til Hovedstaden. Han er i L. m. en Leilighed fra Landet. = Leilighedsarbejde, et. A. fremkaldt mere ved Omstændigheder, end v. Drift og Forsæt. Leilighedsdigt, et. D. som skrives i en vis Anledning. Leilighedsdigter, en. den, som skrevet ell. fornemmelig skriver Leilighedsvers. Leilighedsfrist, et. S. som fremkalder v. en Tidsumstændighed. Leilighedsminister, en. den, som i Haab om Fordeel griber enhver forekommende Leilighed til at smigre f. en Person. (Malling.) Leilighedstale, en. Tale, som holdes v. en vis, især mindre betydende Leilighed. (f. Gr. Eiigprædiken.) Leilighedsviis, adv. ved Leilighed, naar L. gives; ikke strax ell. til enhver Tid.

Leilanding, en. pl.-er. i Norge: d. s. f. Gæstebonde.

Leir, en. pl.-er. [Gl. L. Legar. Over L. og Sv. Læger. f. Leie, et.] Plads under aaben Himmel, som indrettes t. Opholdsted og Natteleie f. Krigsfolk i længere Tid. At slaae Leir v. indrette Leiren v. at opslaae Telte o. d. At ligge i Leir. At assistere, forstaae en L. (Ugentl. br. det undertiden om Hæren, som ligger i Leir. At bryde op m. Leiren.) = Leirkonst, en. den K. at indrette og befæste en Leir. (Zahn.)

Leire sig, v. rec. 1. slaae Leir. Hæren leirede sig nær ved Floden. "Han laae i Bogaborgen, og Folket havde leiret sig omkring ham." 1 Sam. 26. 5. 2. ugentl. sætte eller lægge sig, især hvor flere ere

samlende. Selskabet leirede sig i Græffet. — figurl. "Han, hvis Brede leirer sig omkring mit Hegn paa Jorden." Ewald.

1. Lem, en. pl. — mr. [Isl. Hlemmr.] Luffelse (af Brædder) f. en Abning p. et Huus o. d.; Dør, der tjener i St. for Vindue; ell. der lukkes ovenfra, som et Paag. Deraf: Kielderlem (der baade bruges om Luffelse f. et Kioldervindue og f. Redgangs gen til Kiolderen), Løstolem. f. Luge.

2. Lem, et. pl. — mer. [Isl. Limr. A. S. Lim.] særskilt Egemedsdeel, Ledemed. "Saa ere nu Lemmerne mange; men der er eet Eegeme." 1 Cor. 12. 20. At føle Smerte i alle sine Lemmer. — figurl. d. s. f. Medlem. Et Lem af Menigheden. Saaledes: Almisseslem, Hospitalslem. = lemlødt, adj. d. s. f. lemlæstet. (B. S. D.) lemlæste, v. a. f. (af Isl. Lesta, fordærve, forslaae.) stille v. et Lem, fordærve et ell. flere Lemmer p. een. At saare og lemlæste een. Deraf: Lemlæstelse, en. (Lemlæstning. Malling. Stand. Mus. 1803. II. 2. 13.) lemrørt, adj. v. rørt af Slag paa en Egemedsdeel; paralytisk. (Golding.) lemslagen, adj. v. saaret ell. præglet p. sine Lemmer. (B. S. D.) — Lemmebygning, en. Lemmernes Dannelselse og Forhold i et Eegeme. En fin, svær, veldannet Lemmebygning.

Lemsældig, adj. [formodentlig af Lempe.] lempelig, saansom, ikke haard eller streng; overbærende. (lemis, mitis.) En lemsældig Dom, Straf. "Paa det ikke Rodgen v. lemsældig Dmgang skulde give dem Mod til dristige Forsøg." Guldberg. — Deraf: Lemsældighed, en. ud. pl. "Mildhed er — den Mægtiges Lemsældighed imod sin Undermand, naar han skal straffe." B. Thott. "Man viser sig sagtmodig, fordi man venter sig mere Fordeel af sin Lemsældighed, end af Hævngrædighed." Baskh.

Lemon, en. pl. — er. (ell. Simon.) en i Sydlandene almindelig Frugt, hvoraf gives flere Arter og Afarter (især: Citronen og Pomerantsen.) Citrus. = Lemonasia, en. Lemoner syltede i Eddike og skarpe Krydderier. — Lemonade eller Limonade, en. (Frans.) En Drik af Lemonsaft, Vand og Sukker.

Lempe, en. ud. pl. [Isl. Lempi. A. S. Lempe. jvf. det Tydske Glimpf og glimpflich.] 1. forsigtig, behændig, besindig, sagtferdig Adfærd og Fremgangsaade. At gøre noget med Lempe. At fare m. Lempe. 2. Leilighed, beleilig Tid. (Bedel. "Man har i Sind, om dertil Raad og Lempe stander, at gaar p. Fransken løs." Bording. II. 409. forældet.) 3. godt Mavn og Rygte. (forældet. "Tre Ordene ikke nogens Vre og Lempe for nær." D. Lov. VI. 21. 4.) = lempelig, adj. [Isl. lempilagr.] 1. som seer m. Lempe, sagtelig, ikke haard, lemsældig. Paa en lempelig Maas.

de. En lempelig Straf. At tage lempelig v. noget. "Han satte sig saa lempelig v. Sengen v. den Enkelliges Kædder." Baggelsen. (Det br. fælden om Bestaafenhed hos en Person, staaet efter Sporen: "en lempelig Mand er den, som ved at passe Tid og Stund, Orden og Maade; føielig den, som forstaaer at give efter for mødende Hindringer.") 2. passelig, beleilig. (A. S. Bedel. forældet.)

Lempe, v. a. 1. [Ev. lempa.] lave, stille, passe, indrette. At lempe det ene efter det andet. "Han stulde derefter lempe sin Mening og Forslag tvært imod." Guldtings R. Hist. At lempe sin Tale efter Selstabet, man er i. At lempe sig (føle sig) efter Andre, efter Tiden, Omstændighederne. "Egen Fordeel maa tvinge, endog den Uvillige, til at lempe sig efter hans Ønsigter." Kampmann.

Lend, en. pl. - er. [Isl. og A. S. Lend. L. Lende. Sv. Länd. E. Loin. Skriver maaden varier imellem Lend og Länd; den første er at foretrække.] 1. den Deel af Ryggen, Eiderne og Underlivet hos Mennesket, som er imellem Ribbenene og Hosterne. Lumbus. "Læg din Haand under min Lend." 1 Mos. 24. 2. "Vinde Underklæder — fra Lenderne indtil Kaarene." 2 Mos. 28. 42. "Hver haver sit Sværd om om sin Lend." Ps. 3. 8. "Han havde et Ræderbælte om sin Lend." Matth. 3. 4. At spænde et Bælte om sin Lend. At have Smerte i sin høire Lend. 2. i mere udvidet Bemærkelse forstaaer man v. Lenderne ogsaa den øverste Deel af Laaret, fra Hosten indtil Bædet. At slæbe Lenderne efter sig. (Moth.) 3. hos Bøsten forstaaer man ved Lend den Deel af Overkroppen, som ligger imellem Ryggen og Krydset, eller udgjør den bageste Deel af Ryggen, med 6 Lendehvirvler. = Lendebeen, et. d. s. f. Hostebeen. Os coxae. (Moth.)

Lendeblood, et. en Sygdom hos Hornkvæg, naar Blod løber ud af Karerne i Endetarmen, og samler sig der i størkede Klumper; hvorved forarsages Dmhed over Lenden og Ksmagt i Kroppen. Lendebrud, et. 1. Lendens ell. Hostens Brud v. Fald e. dsl.; Hostebrud. 2. Bryden ell. Bort i Lenden. (Lumbago. Moth.) Lendebrudt, adj. v. hostebrudten, hostelam. (Moth. Ogsaa om Bæste, som have Pul eller brudt Skade i Lenden ell. Krydset. B. S. D.) Lendehyld, en. B. der sætter sig paa Lenden. Lendefang, en. Sygdom hos Bæste, der medfører en Lamhed i Bagkroppen, eller Uformuenhed til at føre denne Deel af Kroppen frem m. sædvanlig Kraft. (3 St. for denne, hos Almuen forekommende Benævnelser bruges i Alm. Krydelamhed.) Lendegigt, en. f. Lendeværl. Lendehvirvel, en. pl. -hvirvler. De fem nederste

Hvirvelbeen i Rygraden. Lendelam, adj. hostelam; krydelam. Lendepude, en. P. som tilforn undertiden brugtes til at lægge over Hosterne ell. under og omkring Lenderne. Lendesmerte, en. Smerte i en Lend. Lendestykke, et. det Enste St. af et slaget Hoved, som tages af Lenderne, og indbefatter Hovedbræden; Hovedbrædestykket. (E. Sir-loin.) Lendeværl, en. Bort ell. Gigtsmerte i Lenden; hosteværl. (Lendefuge, Lendevæg. Moth.)

Lendse, v. n. 1. [Holl. lenzen.] i en Storm at seile paa den for Vinden, med saa ell. ingen Seil, for ved Skibets Rast, enten at seile fra Bølgestrykingerne, ell. i det mindste formindste de indbrædes Kraft. At lendse for en rebet Føl, tre Takkel og Tong. (Jof. prange.) "Med et i mandigt Bryst han seiler, pranger, lendser." P. A. Helberg. (Chinasat.) = Lendseport, en. Guldport ell. Skodde, som sættes f. Røghedsvinduerne naar man ledes i en Storm.

Lens, adj. [Holl. lens.] tom. At helle Skibet lens (frit for Band) ved Pompei. At være lens for Penge.

Lense, v. a. 1. samme, gjøre røddelig. At lense sine Kommer, sin Pang.

Lente, v. n. f. lænte.

Leopard, en. pl. - er. et Roddyr af Ratteslægten. Felis leopardus.

Leret, adj. f. Leret.

Lerred, et. pl. - er. [Isl. Lærest. Sv. Lerst.] Løst, isom er vævet af Per eller Hamp. (f. Linned.) Hørlerred, Hampelerred, Blålerred. At gjøre Lerred. = Lerredsbod, en. Krambod, hvor Lerred og Pintol m. m. sælges. Lerredshandel, en. B. med Lerred. Lerredshandler, en. og Lerredstrammer, en. den, som driver Handel m. Lerred. Lerredstorte, en. S. af Lerred. (Saaledes: Lerredsburet, o. fl.) Lerredsvæver, f. Linvæver (Planedvæver.)

Lespe, f. læspe.

Let, adj. [Isl. létt. Sv. Lätt.] 1. egentlig: som ikke veier meget, som i Forhold t. sin Størrelse har megen Længde; ikke tung. En let Bæde. Lette Baaben. Saa let som en Fiedel. En let Vant (som er fuldvægtig.) 2. hurtig a) som ikke tønger, besværrer. Let Maad. En let Wit (som er bevaer.) En let Rids (af tyndt Læd.) b) som er bevaeret: Lette Tropper, Rigsfolk o: let bevaeret. Et let (munter) Sind. "Let, som den unge Piges Sind." Bagg. (Poet. Ep. 172.) At være let om Hiertet (sorgløs.) "Det viser sin Kraft til at gjøre Livet ogsaa udvortes glædere og lettere." Mynster. c) hurtig; ikke seendragtig, tvungen ell. tung i Bevægelse. At være let til Fods. Han danser meget let. "Bædet er ikke i de Lettes Magt." Præd. 9. 11. En let (o: nem, utvungen) Haand, f. Et. til at Rids, isom

(ogsaa overført paa Arbejdet. At skrive let Haand. En let udfæstet Tegning.) som ikke koster Møje; det Modf. af nstellig. Det er en let Sag. Det er ikke at gøre efter. At have let ved noget. komme let til noget. Døren gaaer let p. engjæerne. Han bliver let vred. Han er at løfte, at overtale. "Naturen har gjort vore Pligter lette; men vi gøre dem v. besværlige." Sneed. "Du skal mangen gang gøre dig Livet majsomt, naar du ikke gøre dig det let." Rønster. Veten er v. haard, ikke tung at høre paa. e) m ei er dyr. Let Køb. Lette Priser. Let Evested. (adv. let sammenslæst ter den nyere Skrivebrug med adskillige participier.) = letbevæbnet, adj. v. som er saa og ikke tunge Baaben. letflyvende, adj. v. som let smelter (om Metaller; modsat strengflydende.) letfodet, adj. snar, hurtig til Fods. letfølende, adj. v. som let røres ell. tager sig noget ær. (B. S. D.) lethændet, adj. som har nem, let Haand. letnemmet, adj. som har let v. at lære, har let Memme. modf. tungnemmet. Ogsaa: letnem. "Letsomme Folk." Grundtv. (Deraf: Letnemsed, en. B. S. D.) letseilende, adj. v. som seiler let, hurtigt. Et letseilende Farsk. — Letfind, et. (hos nogle Nære) d. s. s. Letfindighed. letfindet, adj. som har et let, sorgløst, ubekymret Sind: (B. S. D.) modf. letfindig (nedenfor.) — letsmeltelig, adj. letflindende. letspringende, adj. v. (Ewald.) letsvævende, adj. v. (Pram.) letsovnet, adj. som let vaagner, som ei sover haardt v. tungt. lettroende, adj. v. tilbøjelig til at troe Alt hvad der siges, t. at antage enhver Ting uden tilstrækkelig Grund. Deraf: Lettroenhed, en. ud. pl. letvæbnet, adj. d. s. s. letbevæbnet.

Letfærdig, adj. [L. leichtfertig.] 1. i ældre Skrifter: let at føre. "At de Danske havde ikke saa letfærdige, men vældigere og stærkere Baaben, end de." Bedels Caro. 29. — Egeledes forældet er Bemærkelsen: letfindig, Modløs. "Er Rogen i Gierningen letfærdig ell. i Bestillingen seendragtig." M. Rich. Halsborg. (Jesuit. Hist. 1607.) 2. usømmelig, ufikkelig, utugtig, ikke ærbar ell. anstændig, fornemmelig i Fader og udvortes Adfærd; men ogsaa om Handlemaade og Levnet. En letfærdig Qvinde. Ess og letfærdig Snak. "Et letfærdigt Levnet; letfærdigt Selvskab." D. Eov; hvor det baade bruges for udydsk, løssagtig, VI. 13. 3 og 29, og for usømmelig. "Letfærdig og forargelig Egen om Juul." D. E., VI. 3. 11. See 2—2—1. "Letfærdige Folk" kaldes de, som letfærdigen sværge og bande." VI. 2. 3.) 3 Talebrugen ere Graderne i Udsprok: letfærdig, udydsk, vellystig, løssagtig, liderlig. = Letfærdighed, en. ud.

pl. letfærdig, usømmelig, utugtig Adfærd. "De klammrede sig ved, om ikke at være udydsk i Piertet, saa dog at vise aabens bare Tegn til Letfærdighed." Schytte. "Letfindig Egegnidighed s. Anstændighedens Regler, der har udydsk Ord og Gebærder til Følge, kaldes Letfærdighed; ved flette Baner og Folesløshed for det Anstændige bliver den til Gemeenhed." Müller. (pl. Letfærdigheder forekommer selden for: letfærdige Handlinger. "Hvad, om det er Letfærdigheder, Lestier, Raadheder, ja vel Uteerligheder, hvortil man lader Barnet være Vidne?" Rahb. Tilst. XI. 331.)

Lethed, en. ud. pl. Bestaffenheden, at være let, i egentl. Bem. og figurl. fordeles i Bemærk. 2, c. d. e. Byrdens L. Lethed i Gang. Priserne Lethed. At tale, skrive med Lethed.

Letfindig, adj. som ikke betænker, overvejer sine Handlinger, før de foretages, og er ligegyldig v. deres Virkninger eller Følger; som tager alting let, det Vigtige med det Ubetydelige. "J fortrød letfindige Tro til besnærende Tale." Pers. — Da den Letfindige sædvanlig er ustadig, ubeständig, uden Fasthed, br. Ordet ogsaa i disse Bemærkelser. "Letfindig er den, som ikke hæfter Opmærksomheden p. noget, som hersker overvejer, hvad han er, ell. hvad han vil." M. E. Müller. — Letfindighed, en. ud. pl. Bestaffenheden, at være letfindig. "Men hvorledes forenes Grundighed og Letfindighed m. hinanden?" Basth. (Aand. Taler. 1779. I. 333.) "Hverken den Ubeständige ell. den Foranderlige ere derfor altid letfindige. Det er kun den Ustadige, hvis Adfærd røber Letfindighed." Müller.

Lette, v. a. 1. [Isl. letta.] 1. gøre let, mindste Bøgen af noget. egentl. At lette en Byrde. — figurl. borttage det Vanskelige, Tunge; lindre, formilde, husvæle. Denne Hjælp har lettet mig Arbejdet. "Den Trang, som Arbeidsomhed kan lette, opmuntret Bindstibeligheden." Sneedorff. En god Vel letter Reisen. At lette eens Sorgen. Denne Trøst lettede mit Sind. "Den, som villig letter sin kummerfulde Broders Nød." Thaarup. 2. løste fra sit Sted. "Den Steen, man ei kan lette, maa man lade ligge." Ordspr. — At lette Anker. Ogsaa absol. Skipperen har lettet i Morges. "Naar Tingen forlader Grunden, er den lettet. — Man siger: at lette Anker; thi det gøres løst fra Grunden" (og løstes fra Stedet, hvor det er fastet.) Sporon. At lette een af Sadelen. At lette p. Skuldbrene, lette p. Patten (løste den lidet fra Hovedet.) (At lette bemærker Gierningen, hvorefter ved noget bringes fra sit Sted s. at løstes, der udtrokker Gierningen at bringe det i Veiret. Dog siger man: at lette noget fra Jorden, naar det kun stævi en ringe Støide.

"For at løfte, maa man først lette; men en Ting kan lettes uden at løftes." (Sporon.) jvf. løfte og reise. — Lettelse, en. 1. Gjerningen at lette, gjøre noget lettere (i Bemærk. No. 2. bruges hellere Letning. Interests Letning.) 2. figurl. Hjælp, Underskøttelse, Lendring, Trøst. Det var hende en stor Lettelse, at hun fik Gaarden solgt. — Lettefile, en. pl. - r. kaldes to løse Kiler i Ploven, hvorved Kafen, der hviler med en Tap gaaet ind i Kædet, kan hæves ell. sænkes nogle Tommer. (Ogaa: Lettere.) Gierfings Landoc. I. 416. (Lettetægler. Roth.)

Lettelig, letteligen, adv. let, p. en let Raade, hurtigt, nemt, uden Vanskelighed.

Letter, pl. (paa en Bogn.) s. Lætter.

Lev eller Leve, en. pl. Leve, Lever. [Jel. Leifr.] blødt Brød, Kage, et heelt Brød. (forældet; men i Almuesproget endnu brugeligt.)

Leve, v. n. 1. (har.) [Jel. Lisa. M. S. Leven.] 1. være til som organisk, selvvirksomt Væsen, have Liv. (Sægentl. lidtræk om hele Naturen, ell. om ethvert organiseret Væsen; saaledes ogsaa om Planter; men dog egentl. og fornemmelig kun om Stabninger, som have dyrisk Liv.) At leve op iglen, komme til Live, faae Liv p. ny. — act. At leve et lykkeligt, virksomt, mælsomt Liv. At leve sin Tid hen; leve sine Dage hen i Ro. At leve een over. (s. overleve.) 2. uegentl. a) op- holde, vedligeholde Livet. At leve af Plan- tesøde. "Mennesket lever ikke allene ved Brød." Matth. 4. 4. At leve af et Haands værk. Han har det, han kan leve af. Han kan ikke leve af sit Embede. "At leve i nogle Aar saaledes, at man siden har intet at leve af." Sneed. b) tilbringe sit Liv. At leve p. Landet, i Byen, v. Høstet. c) indrette, føre sit Liv, opføre sig. At leve roligt, stille, gudfrøgtigt, tarveligt, overs- daadigt. At leve som en Eremit. At leve som Folk pleie. At leve i Vensteb, i Fortrolighed med een. En Mand, som veed, har lært at leve s: har en god, sin Levemaade. d) i d. Tale og hos Al- muen: faae noget at leve af s: at spise.

= Leveaar, et. pl. d. s. Aar af eens Le- vetid. Levealder, en. 1. den Tid, en Stabning, og især et Menneske lever; Livetid. Elefanten har en lang L. Men- neskets længste L. "Disse ældgamle Stater have, v. at ombanne sig selv, givet sig et nyt Liv for at begynde en ny Levealder." D. Guldb. 2. den Levetid, som efter lds- regning i Gennemsnit tillægges Menne- sket; en Menneskealder, Generation. Le- vebrød, et. Mæring, Livsophold; især den, som følger med et Embede, en Bestilling, Tjeneste. (s. Bestilling, 2.) At hjælpe een til et godt L. "Da Betieninger, i Stedet s. at være Levebrød, og bortgives for at

hjelpe Personer, nu blive Embedet." Arbd. Levedag, en. En Dag af Livet, en Dag at leve i. "En mægtig Rød af Rødt Le- vedage." Grundtv. Levedage, pl. s. s. tid. Jeg har aldrig i mine Levedage tæ- nst. Leveevne, en. Levekraft. "Guds trift Stød hver Leveevne faaer." Stern. Levefrist, en. Levetid, som er tillagt et Tilfælde een. "At forunde de Alders Ar- nester en længere Levefrist, end deres In- tom." Ellschow. Levetid, adj. tid i Livet. (Roth. Kruse.) Levetid, et. som besidder Levetidsskab s: Færdighed til at vælge den rette Fremgangsmaade i Livets forskellige Forhold. Levekraft, en. Kraft, som vedligeholder Livet, hæ- ved Livet bestaaer; Livskraft. (Stern.) "Jeg foretrakter — vilde Levekrafts Anarchie for uoløs Orden i Culturens Bagg. Levetreds, en. det Levets, hvori man sædvanligen tilbringer sit Liv. "Man betragte hans Levetid og Levetred saavel i Island, som i Norge." P. A. Sand- dal. Levelyst, en. Lust til at leve læn- gere, Lust til at nyde Livet. (Bagg. Læst. II. 90.) "Det er saa langt fra at Leve- sten aftager, at den endog vører og til- værger." Pal. Møller. Levemaade, en. ud. pl. 1. Raade at leve, at opføre sig paa. (s. leve, 2. c.) En nordentlig L. 2. færd. en god Raade at opføre sig paa, : det selskabelige Liv, m. Betsen til at- tæres Adfærd og Sædighed. Han er uden L. Deri viste han ingen L. En Mand af L., af almindelig, af god, af sin Le- vemaade. "De Folks Grovhed er næsten u- gesaa stænde, som de Andres Sædighed og Levemaade." Rabbel. "Levemaade er et slægtet med Sædighed og Artighed, ut- dog at være det samme. Den har over- vedet hjemme i det selskabelige Liv — s: sin Levemaade eller Siinhed, der er sin sig som en i hoi Grad stærkt Gæds i det Belæstændige, (især) i de høire St- skabskrede." P. E. Møller. (jvf. ogsaa be- leven, Belevenhed, der Raar i samme Forhold til Levemaade, som Artighed til Sædighed. "Naar Artighed er fortæret m. Færdighed i at behandle Hverdags- talens Gienstande paa en tæstelig Maade, bliver den til Belevenhed." Møller.) 3. i Almuesproget: Føde, Mad og Drik. God, daarlig L. Leveorden, en. Or- den, som man iagttager i sit Liv, i Erk og Drikke m. m., Levestil. Leveplan, en. Plan, Regler, hvorefter man indtræ- fer sit Liv. Levevæg, et. L. som er be- stemt til at slagtes. (modf. Slagtevæg. Saaledes: en Levegris, et Levevæg, s. fl.) Leveregel, en. Forskrift for hoi- lemaaden i Livet. Levestil, en. En vis- fort Stille. Brug i en enkelt Person ell. i et Mangdes Levemaade. (M.) Levestil.

Stand, hvori een lever, som han tilhører. (Frimann.) **Levested**, et. 1. Opholds-
for levende Bøssener i Alm. "Dette
es Gang er af Naturen indrettet efter
Levested." (M.) 2. Opholdssted for
mennesker, især m. Hensyn t. Omkostning.
Et dyrt, billigt L. **Levetid**, en.
Tid, livet varer, livstid. I denne
anges L. **Levetraad**, en. figurl. Ud-
tryk for: Levealder, levetid. "Og ei skal
tvivlelse være for Tiden min Levetraad"
Rahb. (Digte. 1802. I. 143.) **Leves-**
ret, adj. fræt af at leve, levested, livs-
ret. (F. Guldberg. Digte. 1803. I. 273.)
Levevei, en. Raade, som een vælger til
nære sig. En usikker, farlig Levevei.
Levevæld, et. figurl. Kilde, Ophav til
og Røring; Livskilde, Røringskilde.
Det Levevæld, som flyder fra Staten i
ns Skib. Ewald.
Levende, partic. af leve, br. hyppigen
m adj. i Bemærkelsen: som har Liv, som
lever, er i Live. (L. levendig; modsat:
død, død.) **Levende Bøssener**. At blive
levende igjen. Ingen levende Gæst (intet
Lenneste.) "Alt det Levende havde med
det tillige faaet Kraft til at sørge f. Liv-
et." Guldberg. 2. figurl. som bestaaer i,
er sin Grund i et levende Bøssener. Et
levende Vidne, Vidnesbyrd, Exempel. Et
levende Sprog (som tales.) 3. Elgeledes
andre figurl. Udtryk: En levende Følelse
tærf, kraftig, som har Indflydelse paa
Almen. "Din Kundskab er bleven virks-
om, din Tro er bleven levende." Rønster.
Et levende (livfuldt) Indtryk. Levende
forestillinger. Et levende Billede (udtrykss-
fuldt, livfuldt.) At være af et levende (lives-
gt) og muntert Temperament. "Det op-
afte, det raske, det levende Hoved." Rahb.
Der er meget levende (livfuldt) i denne
Bog, Gade (megen Færdsel, Rørelse.) En
levende Kraft (i Mechaniken: som frem-
bringer Bevægelse.) **Levende Kilder** (som
inde.) **Levende Gærde**, l. Degn (som be-
staae af plantede Træer eller Buske.) **Le-**
vende Blomster (virkelige, naturlige; modsat:
kunstige, efterglorte.)
Lever, en. [Jsl. Lifar.] et Indvold
hos Pattedyr, hvis Bestemmelse er at af-
skinde Galden. = Leverbetændelse, en. In-
flammation, B. i Leveren. **Leverbrand**,
en. Leversygdom hos Hornkvæg og Faar.
Leverbrunn, adj. som har Leverens lys-
brune Farve. **Leverbyld**, en. Byld i
Leveren. **Levererts**, en. Et Slags
Dværgsølv = Gæts. Hydrargyrum hepa-
ticum. **Leverfarve**, en. leverbrunn
farve. **Leverfarvet**, adj. leverbrunn.
Levergang, en. Canal, hvori Galden
føres fra Leveren (ductus hepaticus.) B.
B. D. **Levergroet**, adj. forstøvet i
Indvoldene. (B. E. D.) **Leverift**, en.

En vis Sygdom hos Dyr, især Faar.
Levermalm, en. Et Slags Sølverts.
(Brünnich.) **Leverorm**, en. Orm, som
avles i Leveren hos Dyr. **Leverplet**, en.
leverbrune Pletter, som fremkomme i Hud-
den hos Mennesket, og som, naar de ere
mindre, kaldes Fregner. **Leverpølse**,
en. Pølse af hakket Lever (især Gaaselever)
m. m. **Leverriim**, et. Stiemterium, som
man tilforn brugte at gøre v. Raaltider,
naar man spiste Fiskelever. **Leverfyg**,
adj. som har Skade i Leveren. **Lever-**
fyge, en. Skade, Sygdom i Leveren. **Le-**
vertran, en. L. som koges af Sødys Le-
ver. = leveret, adj. [Jsl. lifradr.] siges
om Bøddler, især Blod, der løbe sammen
og størkne, lig en Lever. **Leveret Blod**.
Levere, v. a. 1. [af det L. lifern] i
dagl. Tale: 1. give, rætte, give. (Jeg
leverede ham Brevet i egen Haand. "At
man stiller sig v. det, man har, og lever-
rer det til en Anden." B. Thott. I. 110.)
2. sige, svare, afgive til. Der skal leveres
100 Rds Pæ til de kongelige Stalde. Bøss-
derne kunne levere Korn i Stedet for en
Deel af deres Statter.
Leveroi, en. pl. - er. En vellugtende
Blomst, som dyrkes meget i Haveene.
Cheiranthus.
Levne, v. a. 1. [Jsl. leifa. A. S. læsan,
relinquere.] lade tilovers, lade blive, ef-
terlade. At levne Mad paa Talletenen,
Gadet. Jlden levnede intet. "Nei, levn
dem ingen Tid, at føle det, som saarer."
M. Brun. = Levning, en. pl. - er. det,
som er levnet, som ei er brugt, fortaet,
forgaaet. At glemme Levninger (af Ma-
den.) Levninger fra Oldtiden. F. m. lev-
ninger (Reliquier.)
Levnet, et. ud. pl. [Jsl. Lifnadr.] et
Menneskes hele udvortes og indvortes Maas-
ke at leve paa, Opførsel, Wandel; "Ind-
begreb af Alt, hvad Mennesket gjør og læ-
der." At føre et ordentligt, dydigt, røgs-
gæstet Levnet. (Men: At leve et langt,
lysteligt Liv; da Levnet især gaar ud
paa den moralske Opførsel og paa det virs-
kende, handlende Liv.) "Levnet er Maas-
den, hvorpaa et Menneske tilbringer sit Liv
— og indbefatter altsaa meer end Wandel.
Der gives intet evigt Levnet, men vel et
evigt Liv; thi Levnet forudsætter en jor-
dlig Tilværelse." Rüller. At fortælle, be-
skrive eens Liv og Levnet. Det var en
Plet i hans Levnet. "Findes de at ligge
i et ondt Levnet-tillsammen." D. 8. VI.
13. 13. = Levnetbane, en. figurl. d. s. s.
Levnetsløb; et enkelt Menneskes Liv med
dets særskilte Skiebne. (Gram. Dlusen.)
Levnetsbeskrivelse, en. Fortælling om et
Menneskes Levnet; Biographie. **Lev-**
netsbeskriver, en. Biograph. **Levnets-**
forhold, et. Forhold, Stilling i alment

"For at løfte, maa man først lette; men en Ting kan lettes uden at løftes." (Sporon.) jvf. løfte og reise. — Lettelse, en. 1. Gjerningen at lette, gjøre noget lettere (i Bemærk. No. 2. bruges hellere Letning. Ankerets Letning.) 2. figurl. Hjælp, Understøttelse, Lindring, Trøst. Det var hende en stor Lettelse, at hun fik Gaarden solgt. — Lettefile, en. pl. - r. kaldes to løse Riller i Ploven, hvorved Aasen, der hvorer med en Tap gaaet ind i Aarbet, kan høves ell. sænkes nogle Tommer. (Ogsaa: Lettere.) Gierfings Landoc. I. 416. (Lettetenagler. Roth.)

Lettelig, letteligen, adv. let, p. en let Maade, hurtigt, nemt, uden Vanskelighed.

Letter, pl. (paa en Bogn.) s. Lætter.

Lev eller Leve, en. pl. Leve, Lever. [Jsl. Leifr.] blødt Brød, Aage, et heelt Brød. (forældet; men i Almuesproget endnu brugeligt.)

Leve, v. n. 1. (har.) [Jsl. lifa. N. S. Leven.] 1. være til som organist, selvvirksomt Væsen, have Liv. (J ugentl. lidtrøst om hele Naturen, ell. om ethvert organiseret Væsen; saaledes ogsaa om Planter; men dog egentl. og fornemmelig kun om Skabninger, som have dyrisk Liv.) At leve op igien, komme til Live, faae Liv p. ny. — act. At leve et lykkeligt, virksomt, mælsomt Liv. At leve sin Tid hen; leve sine Dage hen i Ro. At leve een over. (s. overleve.) 2. ugentl. a) op- holde, vedligeholde Livet. At leve af Plan- tesøde. "Mennesket lever ikke allene ved Brød." Matth. 4. 4. At leve af et Haands værk. Han har det, han kan leve af. Han kan ikke leve af sit Embede. "At leve i nogle Aar saaledes, at man siden har intet at leve af." Sneed. b) tilbringe sit Liv. At leve p. Landet, i Byen, v. Høffet. c) indrette, føre sit Liv, opføre sig. At leve roligt, stille, gudfrygtigt, tarveligt, over- daadigt. At leve som en Eremit. At leve som Folk pleie. At leve i Vensteb, i Fortrolighed med een. En Mand, som veed, har lært at leve s: har en god, sin Levemaade. d) i d. Tale og hos Al- muen: faae noget at leve af s: at spise. = Leveaar, et. pl. d. s. Aar af eens Le- vetid.

Levealder, en. 1. den Tid, en Skabning, og især et Menneske lever; Livstid. Elefanten har en lang L. Men- neskets længste L. "Disse ældgamle Stater have, v. at omdanne sig selv, givet sig et nyt Liv for at begynde en ny Levealder." D. Guldb. 2. den Levetid, som efter lds regning i Gienemsnit tillægges Men- nesket; en Menneskealder, Generation. Le- vebrød, et. Mæring, Livsophold; især den, som følger med et Embede, en Bestilling, Tjeneste. (s. Bestilling. 2.) At hjælpe een til et godt L. "Da Betieninger, i Stedet s. at være Levebrød, og bortgives for at

hjælpe Personer, nu blive Embeder." Jsl. Levedag, en. En Dag af Livet, en Dag at leve i. "En mægtig Stod af Reth Levedage." Grundtv. Levedage, pl. s. s. tid. Jeg har aldrig i mine Levedage trængt. Leveevne, en. Levetskræft. "En trist Stod hver Leveevne faaer." Ettev. Levefrist, en. Levetid, som er tilføjet til altsallden een. "At forunde de Tider Aa- nester en længere Levefrist, end det er tom." Ellschow. Levetid, adj. tid af Livet. (Roth. Kruse.) Levetid, adj. som besidder Levetidsskab s: Fartighed til at vælge den rette Fremgangsmaade i Livets forskellige Forhold. Levetid, en. Kraft, som vedligeholder Livet, hvorefter Livet bestaaer; Livskraft. (Sneed.) "Jeg foretrækker — vilde Levetidsskab Anarchie for livløs Orden i Culturens Bagg. Levetids, en. det Skæb, hvori man sædvanligen tilbringer sit Liv. "Man betragte hans Levetid og Levetid, saavel i Island, som i Norge." P. L. Sand- dal. Levetid, en. Tid til at leve læn- gere, Tid til at nyde Livet. (Bagg. s. s. II. 90.) "Det er saa langt fra at Leve- sten aftager, at den endog væxer og til- værger." Pal. Møller. Levemaade, en. ud. pl. 1. Maade at leve, at opføre sig paa. (s. leve, 2. c.) En nordentlig L. 2. s. s. en god Maade at opføre sig paa, i det selskabelige Liv, m. Hensyn til at- tæres Adfærd og Sædighed. Han er uden L. Deri vilste han ingen L. En Mand s. L., af almindelig, af god, af sin Le- vemaade. "De Folks Grovhed er væsen- gesaa stielende, som de Andres Sædighed; Levemaade." Rahbek. "Levemaade er be- slægtet med Sædighed og Artighed, men dog at være det samme. Den har end- vedet hjemme i det selskabelige Liv — og sin Levemaade eller Siinhed, der om- sig som en i høi Grad stærkt Sædighed i det Belangende, (især) i de høiere Skabetskrebs." P. E. Møller. (jvf. ogsaa de- leven, Belevenhed, der staar i samme Forhold til Levemaade, som Artighed til Sædighed. "Maar Artighed er foruden m. Færdighed i at behandle Hordags- talens Gienstande paa en tæftelig Maade, bliver den til Belevenhed." Møller.) 3. i Almuesproget: Føde, Mad og Drikke. God, daarlige L. Leveorden, en. Den, som man iagttager i sit Liv, i Eten og Drikke m. m., Levestil. Leveplan, en. Plan, Regler, hvorefter man indretter sit Liv. Leveqvæg, et. D. som er be- stemt til at slagtes. (modf. Slegteqvæg. Saaledes: en Levegris, et Levefvin, s. s.) Leveregel, en. Forskrift for hu- lemadden i Livet. Levestil, en. En vis for- stikell. Brug i en enkelt Person eller i et Mængdes Levemaade. (M.) Levestil,

Stand, hvori een lever, som han tilhører. (Frimann.) **Levested**, et. 1. Opholds-
for levende Væsener i Alm. "Dette
s Gang er af Naturen indrettet efter
s Levested." (M.) 2. Opholdssted for
mennesker, især m. Hensyn t. Omkostnings-
Et dyrt, billigt L. **Levetid**, en.
Tid, Livet varer, Livstid. I denne
nges L. **Levetraad**, en. figurl. Ud-
t for: Levealder, Levetid. "Og ei skal
trivselse være for Tiden min Levetraad"
Rahb. (Digte. 1802. I. 143.) **Leves-**
et, adj. fræt af at leve, levetsed, livs-
et. (F. Guldberg. Digte. 1803. I. 273.)
Levevei, en. Raade, som een vælger til
nære sig. En uflækker, farlig Levevei.
Levevæld, et. figurl. Rilde, Ophan til
og Røring; Livstilde, Røringstilde.
Det Levevæld, som flyder fra Staten i
ns Skib." Evald.

Levende, partic. af leve, br. hyppigen
m adj. i Bemærkelsen: som har Liv, som
ver, er i Live. (L. levendig; modsat:
død, død.) **Levende Væsener**. At blive
vende iglev. Ingen levende Siæl (intet
leveske.) "Alt det Levende havde med
vet tillige faaet Kraft til at sørge f. Si-
et." Guldberg. 2. figurl. som bestaaer i,
er sin Grund i et levende Væsen. Et
vende Bidne, Bidnesbyrd, Exempel. Et
vende Sprog (som tales.) 3. Egeledes
andre figurl. Udtryk: En levende Følelse
tært, kraftig, som har Indflydelse paa
Sjælen.) "Din Kundskab er bleven virk-
om, din Tro er bleven levende." Mynster.
et levende (livfuldt) Indtryk. **Levende**
forestillinger. Et levende Billede (udtryk-
fuldt, livfuldt.) At være af et levende (lives-
gt) og muntert Temperament. "Det op-
akte, det raske, det levende Hoved." Rahb.
Der er meget levende (livfuldt) i denne
Sn, Gade (megen Færdsel, Rørelse.) En
levende Kraft (i Mechaniken: som frem-
virker Bevægelse.) **Levende Rilder** (som
inde.) **Levende Gierde**, l. Pegn (som be-
staae af plantede Træer eller Buske.) **Le-**
vende Blomster (virkelige, naturlige; mods-
at: kunstige, eftergjorte.)

Lever, en. [Jsl. Lifur.] et Indvold
hos Pattedyr, hvis Bestemmelse er at af-
sondre Galden. = **Leverbetændelse**, en. In-
flammation, B. i Leveren. **Leverbrand**,
en. Leversygdom hos Hornkvæg og Gaar.
Leverbrunn, adj. som har Leverens lys-
brune Farve. **Leverbyld**, en. Byld i
Leveren. **Levererts**, en. Et Slags
Dværgsølv: Cuts. Hydrargyrum hepa-
icum. **Leverfarve**, en. leverbrunn
farve. **Leverfarvet**, adj. leverbrunn.
Levergang, en. Canal, hvori Galden
løber fra Leveren (ductus hepaticus.) B.
S. D. **Levergroet**, adj. forstøvet i
Indvoldene. (B. S. D.) **Leverist**, en.

En vis Sygdom hos Dyr, især Gaar.
Levermalm, en. Et Slags Silverts.
(Brünnich.) **Leverorm**, en. Orm, som
avles i Leveren hos Dyr. **Leverplet**, en.
leverbrune Pletter, som fremkomme i Hu-
den hos Mennesket, og som, naar de ere
mindre, kaldes Fregner. **Leverpølse**,
en. Pølse af hakket Lever (især Gaaslever)
m. m. **Leverriim**, et. Stiemterim, som
man tilforn brugte at gøre v. Maaltider,
naar man spiste Fiskelever. **Leverfyg**,
adj. som har Stade i Leveren. **Lever-**
fyge, en. Stade, Sygdom i Leveren. **Le-**
vertran, en. L. som toges af Gødys Le-
ver. = **Levret**, adj. [Jsl. lifradr.] fges
om Vædsker, især Blod, der løbe sammen
og størkne, lig en Lever. **Levret Blod**.

Levere, v. a. 1. [af det L. liêfern] i
dagl. Tale: 1. fløe, rætte, give. (Jeg
leverede ham Brevet i egen Haand. "At
man stiller sig v. det, ma. haver, og lever-
rer det til en Anden." B. Thott. I. 110.)
2. yde, svare, afgive til. Der skal leveres
100 Læs Ps til de kongelige Stalde. Bøn-
derne kunne levere Korn i Stedet for en
Deel af deres Skatter.

Levfoi, en. pl. - er. En vellugtende
Blomst, som dyrkes meget i haverne.
Cheiranthus.

Levne, v. a. 1. [Jsl. leifa. A. S. læsan,
relinquere.] lade tilovers, lade blive, es-
terlade. At levne Raad paa Talerkenen,
Fadet. Jlden levnede intet. "Nei, levn
dem ingen Tid, at føle det, som saarer."
M. Brun. = **Levning**, en. pl. - er. det,
som er levnet, som ei er brugt, fortaet,
forgaaet. At glemme Levninger (af Ra-
den.) **Levninger** fra Oldtiden. f. m. : levs-
ninger (Reliquier.)

Levnet, et. ud. pl. [Jsl. Lifnadr.] et
Menneskes hele udvortes og indvortes Maas-
de at leve paa, Opførsel, Wandel; "Inde-
begreb af Alt, hvad Mennesket gjør og las-
der." At føre et ordentligt, dydigt, røg-
gesløst Levnet. (Men: At leve et langt,
lykkeligt Liv; da Levnet især gaar ud
paa den moralske Opførsel og paa det virk-
kende, handlende Liv.) "Levnet er Maas-
den, hvorpaa et Menneske tilbringer sit Liv
— og indbefatter altsaa meer end Wandel.
Der gives intet evigt Levnet, men vel et
evigt Liv; thi Levnet forudsætter en jor-
dlig Tilværelse." Müller. At fortælle, be-
skrive eens Liv og Levnet. Det var en
Plet i hans Levnet. "Findes de at ligge
i et ondt Levnet tilsammen." D. E. VI.
13. 13. = **Levnetsbane**, en. figurl. d. s. s.
Levnetsløb; et enkelt Menneskes Liv med
dets særskilte Giebne. (Pram. Blussen.)
Levnetsbeskrivelse, en. Fortælling om et
Menneskes Levnet; Biographie. **Levs-**
netsbeskriver, en. Biograph. **Levnets-**
forhold, et. Forhold, Stilling i Livet,

"For at løfte, maa man først lette; men en Ting kan lettes uden at løstes." (Spor-
ton.) (vsf. løfte og reise. — Lettelse, en.
1. Gjerningen at lette, gjøre noget lettere
(i Bemærk. No. 2. bruges hellere Letning.
Ankerets Letning.) 2. figurl. Hjælp, Un-
derstøttelse, Lindring, Trøst. Det var hende
en stor Lettelse, at hun fik Gaarden solgt.
— Lettefile, en. pl. - r. kaldes to løse
Kiler i Ploven, hvorved Aksen, der hvor
den med en Tap gaar ind i Arbejdet, kan
hæves ell. sænkes nogle Tommer. (Ogsaa:
Lettere.) Gierfings Landoc. I. 416. (Lets-
tenagler. Roth.)

Lettelig, letteligen, adv. let, p. en let
Raade, hurtigt, nemt, uden Vanskelighed.

Letter, pl. (paa en Bogn.) s. Lætter.

Lev eller Leve, en. pl. Leve, Lever.
[361. Leifr.] blødt Brød, Kage, et heelt
Brød. (forældet; men i Almuesproget end-
nu brugeligt.)

Leve, v. n. 1. (har.) [361. lifa. N. S. le-
ven.] 1. være til som organisk, selvvirksomt
Væsen, have Liv. (Uegentl. udtryk om hele
Naturen, ell. om ethvert organiseret Væsen;
saaledes ogsaa om Planter; men dog egentl.
og fornemmelig kun om Skabninger, som
have dyrisk Liv.) At leve op igien, komme
til Liv, faae Liv p. ny. — act. At leve et
lysteligt, virksomt, mæisomt Liv. At leve sin
Tid hen; leve sine Dage hen i Ro. At leve
een over. (s. overleve.) 2. uegentl. a) op-
holde, vedligeholde Livet. At leve af Plans-
tesøde. "Mennesket lever ikke allene ved
Brød." Matth. 4. 4. At leve af et Haands-
værk. Han har det, han kan leve af. Han
kan ikke leve af sit Embede. "At leve i
nogle Aar saaledes, at man siden har intet
at leve af." Sneed. b) tilbringe sit Liv.
At leve p. Landet, i Byen, v. Høffet. c)
indrette, føre sit Liv, opføre sig. At leve
roligt, stille, gudfrygtigt, tarveligt, overs-
daadigt. At leve som en Eremit. At
leve som Folk pleie. At leve i Venstreb,
i Fortrolighed med een. En Mand, som
veed, har lært at leve s: har en god,
sin Levemaade. d) i d. Tale og hos Al-
muen: faae noget at leve af s: at spise.

= Leveaar, et. pl. d. s. Aar af eens Le-
vetid. Levealder, en. 1. den Tid, en
Skabning, og især et Menneske lever;
Livstid. Elefanten har en lang L. Men-
nesheds længste L. "Disse ældgamle Stater
have, v. at omdanne sig selv, givet sig et
nyt Liv for at begynde en ny Levealder."
D. Guldb. 2. den Levetid, som efter lds-
regning i Gennemsnit tillægges Men-
neshed; en Menneskealder, Generation. Le-
vebrød, et. Røring, Livsophold; især den,
som følger med et Embede, en Bestilling,
Tjeneste. (s. Bestilling, 2.) At hjælpe een
til et godt L. "Da Betleninger, i Stedet
s. at være Levebrød, og bortgives for at

hjælpe Personer, nu blive Embeder." Act.
Levedag, en. En Dag af Livet, en Dag
at leve i. "En mægtig Råd af flere Le-
vedage." Grundtv. Levedage, pl. s. m.
tid. Jeg har aldrig i mine Levedage været
sligt. Leveevne, en. Levetid. "En
trist Stød hører Leveevne faar." Sam.
Levestift, en. Levetid, som er tillagt i
tilfalden een. "At forunde de Liders Læ-
nester en længere Levestift, end deres Liv
kom." Gillschow. Levestid, adj. tid af
Livet. (Roth. Kruse.) Levestog, s.
som besidder Levestogsskab s: Færdighed
til at vælge den rette Fremgangsmåde i
Livets forskellige Forhold. Levestof,
en. Kraft, som vedligeholder Livet, hvor-
ved Livet bestaar; Livskraft. (Sam.)
"Jeg foretrækker — vilde Levestofets
Anarchie for livløs Orden i Gultana."
Bagg. Levesteds, en. det Sted,
hvor, man sædvanligvis tilbringer sit Liv.
"Man betragte hans Levetid og Levested,
saavel i Island, som i Norge." P. L. Ba-
dal. Levelyst, en. Lust til at leve i
gode, Lust til at nyde Livet. (Bagg. Sam.
II. 90.) "Det er saa langt fra at Leve-
sten aftager, at den endog vorter og til-
væxer." Pal. Møller. Levemaade, en.
ud. pl. 1. Raade at leve, at opføre sig
paa. (s. leve, 2. c.) En nordentlig L. 2.
særb. en god Raade at opføre sig paa, i
det selskabelige Liv, m. Hensyn til at-
væres Adfærd og Sædighed. Han er uden al
L. Deri vilste han ingen L. En Mand af
L., af almindelig, af god, af sin Le-
vemaade. "De Folks Grovhed er næsten
gesaa stænde, som de Andres Sædighed og
Levemaade." Rabbe. "Levemaade er de
slægtet med Sædighed og Artighed, men
dog at være det samme. Den har end-
vedet hlemme i det selskabelige Liv — og
sin Levemaade eller Siinhed; det er
sig som en i høj Grad stærkt Gæds for
det Belangende, (især) i de høiere Sels-
kabskredse." P. E. Møller. (vsf. ogsaa
levn, Belevenhed, der staar i samme
Forhold til Levemaade, som Artighed til
Sædighed. "Naar Artighed er forsvunden
m. Sædighed i at behandle Fortjen-
talens Gienstande paa en taktfuld Maade,
bliver den til Belevenhed." Møller.) i
i Almuesproget: Føde, Mad og Drikke.
God, daarlige L. Leveorden, en. Den
den, som man iagttager i sit Liv, i Ede
og Drikke m. m., Levestil. Leveplan,
en. Plan, Regler, hvorefter man indretter
sit Liv. Leveqvæg, et. N. som er
bestemt til at slagtes. (modf. Slegtqvæg)
Saaledes: en Levegris, et Levevin, &
fl.) Leveregel, en. Forskrift for den
levemaaden i Livet. Levestil, en. En
først Stille. Brug i en række Paaar ell. i
Mængdes Levemaade. (M.). Levestof,

Stand, hvori een lever, som han tilhører, (Frimann.) **Levested**, et. 1. Opholds-
sted for levende Væsener i Alm. "Dette
er Gang er af Naturen indrettet efter
et Levested." (M.) 2. Opholdssted for
Mennesker, især m. Hensyn t. Omkostning-
ene. Et dyrt, billigt L. **Levetid**, en.
Tid, Livet varer, Livstid. I denne
anges L. **Levetraad**, en. figurl. Ud-
tryk for: Levealder, Levetid. "Og ei skal
du tvivle paa, at Tiden min Levetraad
er." Rahb. (Digte. 1802. I. 143.) **Leves-**
et, adj. træt af at leve, levestied, livs-
et. (F. Guldberg. Digte. 1803. I. 273.)
Levevei, en. Raade, som een vælger til
nære sig. En usikker, farlig Levevei.
Levevæld, et. figurl. Rilde, Ophav til
og Røring; Livstilde, Røringstilde.
Det Levevæld, som flyder fra Staten i
dens Skid." Gvald.

Levende, partic. af leve, br. hyppigen
m. adj. i Bemærkelsen: som har Liv, som
lever, er i Live. (L. levendig; modsat:
død, død.) **Levende Væsener**. At blive
levende igen. Ingen levende Siæl (intet
Menneske.) "Alt det Levende havde med
vet tillige faaet Kraft til at sørge f. Liv-
et." Guldberg. 2. figurl. som bestaaer i,
har sin Grund i et levende Væsen. Et
levende Vidne, Vidnesbyrd, Exempel. Et
levende Sprog (som tales.) 3. Egeledes
andre figurl. Udtryk: En levende Følelse
stærk, kraftig, som har Indflydelse paa
Sjælen.) "Din Kundskab er bleven virk-
som, din Tro er bleven levende." Rynster.
Et levende (livfuldt) Indtryk. Levende
forestillinger. Et levende Billede (udtryk-
fuldt, livfuldt.) At være af et levende (lives-
agt) og muntert Temperament. "Det op-
fattede, det raske, det levende Hoved." Rahb.
Der er meget levende (livfuldt) i denne
Bog, Gade (megen Færdighed, Rørelse.) En
levende Kraft (i Mechaniken: som frem-
virker Bevægelse.) Levende Rilder (som
levende.) Levende Gierde, l. Pægn (som be-
staae af plantede Træer eller Buske.) Le-
vende Blomster (virkelige, naturlige; modsat:
kunstige, eftergjorte.)

Lever, en. [Jsl. Lifar.] et Indvold
hos Pattedyr, hvis Bestemmelse er at af-
skaffe Galden. = Leverbetændelse, en. In-
flammation, B. i Leveren. **Leverbrand**,
en. Leversygdom hos Hornkvæg og Gaar.
Leverbrunn, adj. som har Leverens lys-
brune Farve. **Leverbyld**, en. Byld i
Leveren. **Levererts**, en. Et Slags
Aargæld: Gælds. Hydrargyrum hepaticum.
Leverfarve, en. leverbrunn
farve. **Leverfarvet**, adj. leverbrunn.
Levergang, en. Canal, hvori Galden
løber fra Leveren (ductus hepaticus.) B.
S. D. **Levergroet**, adj. forstøvet i
Indvoldene. (B. S. D.) **Leverift**, en.

En vis Sygdom hos Dyr, især Gaar.
Levermalm, en. Et Slags Sclerotid.
(Brünnich.) **Leverorm**, en. Orm, som
avles i Leveren hos Dyr. **Leverplet**, en.
leverbrune Pletter, som fremkomme i Hud-
den hos Mennesket, og som, naar de ere
mindre, kaldes Fregner. **Leverpølse**,
en. Pølse af hakket Lever (især Gaaslever)
m. m. **Leverriim**, et. Skiemterim, som
man tilforn brugte at gøre v. Maaltider,
naar man spiste Fiskelever. **Leverfyg**,
adj. som har Stade i Leveren. **Lever-**
fyge, en. Stade, Sygdom i Leveren. **Lever-**
vertran, en. L. som koges af Sædernes Le-
ver. = **levret**, adj. [Jsl. lifradr.] siges
om Vædder, især Blod, der løbe sammen
og størkne, lig en Lever. **Levret Blod**.

Levere, v. a. 1. [af det L. lifera] i
dagl. Tale: 1. sige, rætte, give. (Jeg
leverede ham Brevet i egen Haand. "At
man stiller sig v. det, man har, og lever
er det til en Anden." B. Thott. I. 110.)
2. sige, svare, afgive til. Der skal leveres
100 Ræd Ps til de kongelige Stalde. Bør-
derne kunne levere Korn i Stedet for en
Deel af deres Statter.

Levfoi, en. pl. - er. En vellugtende
Blomst, som dyrkes meget i haverne.
Cheiranthus.

Levne, v. a. 1. [Jsl. leifa. A. S. læfan,
relinquere.] lade tilovers, lade blive, ef-
terlade. At levne Mad paa Tallerkenen,
Fadet. Jiben levnede intet. "Nei, levn
dem ingen Tid, at føle det, som saarer."
R. Brun. = **Levning**, en. pl. - er. det,
som er levnet, som ei er brugt, fortaeret,
forgaaet. At glemme Levninger (af Mas-
den.) Levninger fra Oldtiden. F. a. : lev-
ninger (Reliquier.)

Levnet, et. ud. pl. [Jsl. Lifnadr.] et
Menneskes hele udvortes og indvortes Maas-
de at leve paa, Opførsel, Wandel; "Ind-
begreb af Alt, hvad Mennesket gjør og las-
der." At føre et ordentligt, dydigt, rygs-
gesløst Levnet. (Men: At leve et langt,
lysteligt Liv; da Levnet især gaaer ud
paa den moralske Opførsel og paa det virk-
kende, handlende Liv.) "Levnet er Maas-
den, hvorpaa et Menneske tilbringer sit Liv
— og indbefatter altsaa meer end Wandel.
Der gives intet evigt Levnet, men vel et
evigt Liv; thi Levnet forudsætter en jords-
dig Tilværelse." Müller. At fortælle, be-
skrive eens Liv og Levnet. Det var en
Plet i hans Levnet. "Findes de at ligge
i et ondt Levnet tilsammen." D. E. VI.
13. 13. = **Levnetsbane**, en. figurl. d. s. s.
Levnetsløb; et enkelt Menneskes Liv med
dets særskilte Skiebne. (Pram. Oluffen.)
Levnetsbeskrivelse, en. Fortælling om et
Menneskes Levnet; Biographie. **Levnets-**
beskriver, en. Biograph. **Levnets-**
forhold, et. Forhold, Stilling i Livet,

hvori et Menneske staaer t. andre. **Levnetsløb**, et. Indbefattning af et Menneskes Levnet; Række af Tilbragelser, Begivenheder, der udgjøre eens Levnet. **Levnetsmidler**, pl. de Ting, som tiene til Livets Ophold; Godevarer.

Levning, en. s. under levne.

Levret, adj. s. Lever.

Levse, en. pl.-r. (s. Lev.) i Norge: blødt Brød. (forst. fra Gladbrød.)

Lexicon, et. s. Ordbog.

Li, en. Isl. Hlid, Side, Biergside. s. Lid ell. Lide. "Paa højre Haand, paa venstre Li." Baggelsen. (i Norge bruges: Fjeldli, Nordli, m. fl.)

Liberi, et. pl.-er. [det franske livrée.] Tienerdragt, udmærket v. Farve, Snorer, Besætning eller andet Afstegn, som Herrer give deres mandlige Tjende. (Moth.)

Lid, en. ud. pl. [Isl. Lid, Hielp.] Tillid, Fortrosthed. "O min Lid, som hjælper mig i Nødens Tid." Bording. I. 232. At staae, sætte sin Lid til noget. "Gud bedre den, som skal til fremmed Hielp staae Lid." Bording. Man kan ikke sætte Lid til hvad han siger, lover (s. troe, stole paa.)

Lid ell. Lide, en. [Isl. Hlid.] 1. Side, Kant, Verdensegn. (s. Led.) "I denne Lid." Alimtr. Østerlide, Vesterlide: fores kommer hos nyere Digtere. 2. Bakke, Straaning, Biergside. "Thi Sol gaar under Lide" (gaar ned.) Arreboe. Heraem. 64. "Tæt under Lide der løber en Sti." Storm. (Zinkl. Vise.) "Under Biergelid." Arreboe. 148. 3. Eng, Glette. Pratum. Moth; der ogsaa tillægges det Bemærkelsen: høj Agerjord, ager clivousus.) "Stov, Mark og grønne Lide." Arreboe. "Nu slunger Kerken lydt, høit over grønne Lide." Gamme. Heraem. 202. (Ordet er i alle 3 Bemærkelser forældet; ell. forekommer kun hos Digtere.)

1. **Lide**, v. a. led, lidt. [Isl. lida.] 1. udstaae, taale, gennemgaae, udholde. At lide Nød, Mangel, Gult. "Man lider ofte Ilret, fordi man er s. svag til at staae sig Ret; og taaler ofte Ilret, fordi man seer, at man ikke er tiemt m. at staae sig Ret." Speron. Han har lidt meget Dødt. En Lidende s. Eng. (Lide, forholde sig lidende, bruges ogsaa om den, der kun modtager Virkninger udenfra; og modsættes da: at handle, virke.) 2. fordrage, finde sig i, taale. Der lides ingen Angivere. Jeg lider ingen Falskhed. Denne Sag lider (taaler) ingen Opsættelse. "Haver Rogen Grinde, som ikke lider Ophold." D. Lov. VI. 3. 5. (jvf. taale.) 3. synes om, holde af, ynde. (br. i Alm. i god Mening; men bestemmes dog ofte nære v. Tillægsord.) De to har altid kunnet lide hinanden. Jeg lider hende meget vel. Han kan ikke lide

dette Slags Nød. "Det, som man kan lide, behøver man ingen Røst for at taale." Speron. 4. som v. n. befinde sig være i en (god ell. fl.) Tilstand. Hvorfor lider den Eng? "Og at han uden mig kunde lide vel." Besset. (Mærken forældet. = lidelig, adj. [Isl. lidanlegr.] taaler som kan udholdes. (s. ulidelig.) Lidelig Vilkaar. (N. S. Bedel.) — Lidelig, en. pl.-r. 1. Tilstand, hvori man ligger i Liden. 2. Lidelser var han taalmodig. 3. det Dødt, som lides; Smerte, Smerte, Krænkelse. "Naar Smerten bliver varig og derved undertrækker Kræften, da den vækker Bevidsthed om en aftagende Kraft, bliver den til Lidelse." Alimtr. Han udholdt mange Lidelser. "Vi lare egne Lidelser at have Medlidenshed m. Indres." Bagg. (N. Alim.) Sindslidelse, Siælslidelse.

2. **Lide**, v. n. (boles som foregaaende men bruges neppe i de sammenf. Lid.) stole paa, forlade sig paa, sætte sig til. At lide p. eens Ord, Røstet. Du kan lide paa, at det er sandt. "Hvo Dødt vil lide vel, p. Svenden lider el." Bording. "Du lide i en Til den Daarstap har begaaet, at lide paa en Hofmands Smil." Storm.

3. **Lide**, v. n. imperf. led. [Isl. lida.] lide frem, gaae fremad, forløbe. Liden lider. (s. forleden.) Det lider ad Liden at vi skulle hjem. (Moth.) Da det led ad Aften. Det lider mod Enden m. ham. In beidet lider godt. Det vil ikke lide a la beidet. (En modsat intransitiv Bemærkelse, vente paa ell. efter, er forældet; nu brugelig i Jylland. "Min Fader vent efter mig lide." en gl. Vise.)

Liden, adj. n. lidt, pl. smaa, comp. mindre, superl. mindst. [Isl. litill, litill, lille.] som ei har betydelig Størrelse, Udstrækning, Omfang, Digtighed; i modsatte af stor (eller af megen, meget.) En liden Pige; et lidt Barn. Han var kun liden (ringe) Marsag dertil. Af liden Bærd. Giv mig lidt (eller lidt) mere. Lidet er bedre end Intet. "Tag kun den signelsen ei bort, saa er mit Lidet lidt stort." G. Grimann. (Måttet smaa ell. br. som pl. af liden og lidt, forekommer det dog med Abj. best. Artikel. (det Små, det Smaa) som sing. (I den fladestemte Mundart siges endog: den Smaa, den smaa Dreng.) Man siger altid: i det Smaa (ogsaa: i Smaat); og det er en ganske usædvanlig Talebrug, naar det skrives: "Hvis man var i lidt mere, end i det Lille stor." Dansana. I. 186. (Liden br. fælden i saadan figurl. Bemærk. (han stor og høj); men oftere smaa; dog forekommer i Modsetn. af høj, end af stor. L. Helberg. Hos Speron laves: "Et Småmeri, som røber en lille Små, i det mindste

Daglig Tale og **svær Stil** bruges fl. n. **lille**, (især hvor Taleren er om legemlig størrelse) saavel for **liden**, som **lidet**. **En pige**. **Det lille Barn**. **Lille Hans**. **Lille Karen**. **Den Lille** 3: det lille Barn. **Lidt** sammendragne neutr. **lidt** bruges vel, men aldrig med **Art**. **Han bad om et Brød**. **Lidt ell. meget**. **Men: et lidet** 1. **Det lidet (eller lille) Skrift.** = **Denhed**, en. ud. pl. **Bestaffenheden** at se **liden**. **Det Modf. af Storhed**.

Lidenstabs, en. pl. -er. [af det **L. Lidenstabs** (s. h. a. s. t.) en i **Stedet** herskende, stærk varig Tilbøielighed eller Begierlighed, n, v. sin Magt over Villien, svækker saavel andre Tilbøieligheder, som Fornuftens Raadighed, der, hvor denne kommer i trid m. **Lidenstaben**. "**Lidenstabs** betegner en Tilstand, hvori Sjælen ligesom drages af en fremmed Magt, der virker i dens andre. — Man føler **Lidenstabs** for noget, effect (**Standslidelse**) ved noget." Müller.

Lidenstabelig, adj. 1. som let kommer **Lidenstabs**, som har stærke **Lidenstaber**. grundet i **Lidenstabs**, meget heftig. **En Lidenstabelig Rærlighed**, **Begierlighed**. — **Lidenstabelighed**, en. ud. pl. en af **Lidenstabs** behersket Sjælestilstand.

Liderlig, adj. [**L. lidenstabelig**.] i høj Grad hengiven k. **Belyst** og **Løst**agtighed; meget ukyndig, løstagtig. — **Deraf: Liderlighed**, 1. ud. pl. (der br. baade om **Tilbøieligheden**, og om dens Uttring i Handling og Evnet.) jvf. **Løst**agtighed. "**Løst**agtigheds største Grad kaldes **Liderlighed**." P. E. Müller.

Lidet og **lidt**, adv. af **liden**. [**L. litt.**] 1. meget. — **Men** det br. ogsaa a) for: ikke, et ikke. **Det hjalp ham lidt**, at han viste sig uartig. b) i negtende Sætninger. **Det var ligesaa lidt i Dag**, som det stete i Gaar. **Han vil ligesaa lidt tvinges**, som svinge Andre. c) for: noget. **Han blev lidt vred**. **Det falder lidt kostbart**. — **Lidt** 1. **lidt**, efterhaanden, paulatim.

Lidfiob, et. **Riob**, fladstætt v. **Drif**. At rille **Lidfiob**; i dagl. Tale: **Lidfiob**. gl. **L. Lyckoy**.) Hos **Golding**: **Lidfiob**, ponsio. (Om **Ordet**s Oprindelse, see **Ros** og **Anthers** saml. **Skr.** II. S. 447. 733.)

Lidse, en. pl. -e. [**L. Lids**. **Lissur**, *limbus vestium*] et snoet, smalt Bånd, en tynd Snor. At tante m. **Lids** 1. **En Silkelidse**, **Snorelidse**. — **Lidse** 1. **Lids**, en. pl. -e. den, som væver **Lids** 1. **Snore** og **besl**.

Lieutenant, en. pl. -er. [**Frans**. **ubta** 1. **her: Leitmant**.] **Officer** af den rindende Grad, i **Søs** og **Landmagten**.

Liffig, adj. [**L. liff**, af **liuf**, **blid**, 1. **her**.] behagelig, yndig, sød (især om det, som paa en mild Maade vækker behagelige Fornemmelser i Lustens, Smagssens, Smas-

gens Sands.) **En liffig Lust**. **En liffig Sang**. **Liffige Toner**. **En liffig Drift**. "**Hans Torden** være liffig i mit Dre." **Quald**. — **Liffighed**, en. ud. pl. **Behagelighed**, **Sødhed**.

Lig, adj. s. **liig**. [**Endestavelsen** **lig** i **Adjectiver**, oftest tilføjet et **Substantiv**, udtrykker en m. dets Begreb beslagtet, ell. dette tilkommende, tilhørende Bestaffenhed: barnlig, borgerlig, fyrstelig, hjertelig, hunselig; undertiden en Gienlagelse i en vis Tid: aarlig, daglig, maanedlig; tilføjet et **Verb**, en **Duelighed** ell. **Mulighed**: tænkelig, rørlig; og føjet t. et **Adj.** d. s. s. agtig: blaalig, rødlig, fyrkelig.]

Lig, et. s. **Liig**.

Lig (**Liig**), et. pl. d. s. det **Toug**, der er indsyet i Kanterne af et **Sell**, s. at hindre det fra at revles og sønderrives, og hvoraf, efter Seilenes Skiftelse og Stilling, gives: staaende **Lig** ell. **Standerlig**, **Underlig**, **Agterlig**, **Kaalig**, o. fl.

Lige, adj. og adv. (uden Forandring i **Ris** ell. **Tal**.) [**L. liki**.] 1. som et er troget, **flad** ell. **frum**. (**L. gerade**.) **En lige Linie** 3: den korteste imellem to Punkter. **Veien** er ikke lige, men gjør mange Bugter. **Den lige Vel** er den bedste. **Saa lige** som en **Snor**. 2. som er af samme Bestaffenhed (i en vis Deel eller Hensigt, men især m. Hensyn til Størrelse eller **Tal**) som en anden; eens, ligedan. (**L. gleich**.) De være lige i Alder, Stand og Herkomst. At være lige med en Anden, lige berettiget. "**Du** haver gjort dem lige m. os, som have baaret Dagens Byrde." **Matth.** 20. 12.

"**Det** fornemste ved **Benstabs** er, at gjøre sin **Ben** lige ved sig selv." **B. Thott**. Af lige Størrelse, **Witkaar**, **Bestaffenhed**. At dele noget i to lige Dele. "**Naar** du hører dem kaldes sagtmødige, som lade Alt være sig lige." **Wynster**. 3. i **Regnekunsten**: et lige **Tal** 3: et saadant, der uden Overflud lader sig dele m. to (modsat: et ulige **Tal**.) At lade fem være lige 3: være sorgløs, ligegyldig. 4. adv. a) (til adj. No. 1.) At gaae, staae lige, strive lige, holde sig ligesom. b) (til adj. No. 2.) De ere begge lige gode. **Det** er endnu lige nær. **Lige** stor, lige lang, lige mange, lige faa. c) **Tallet** gaaer lige op (i Division.) d) **nets** op, **note**. At staae lige til. **Lige** til **Pas**. **Sag** kan ikke saa lige sig det. "**At** lade hendes **Blifte** sig hvad selv hun vilde et saa lige." — "**En**, hvis **Ravn** saa lige jeg huster ikke meer." **Baggesen**. "**Men**, hvor det findes, ved jeg ei saa lige." **J. E. Preisberg**. — **Lige** i **Øieblikket** 3: strax, uopholdelig. e) om **Tid** og **Rum**, hvor det mere udtrykkelig bestemmer det angivne Punkt eller Sted, og staaer undertiden overflødig. **Lige** til den lyse Dag. **Han** fulgte hende lige til (indtil) **Huset**. **Haren**

ell. som tillige gaae ud p. Fengevindning.) "Baade Spil og Leeg have visse Regler; men disse ere færre v. Legen, der ofte bliver Munterhedens naturlige udbrud." Müller. — I Island bruges Leg særde. om Dands og Dandssegilde. 2. musicalt Instrument og Spil p. samme; Strængeleg. (s. ogsaa Langleg. Ellers forældet.)

2. Leg, en. ud. pl. [L. Leich.] Fistesnes og Frøernes Sæd. (s. Frøleg.)

Lege, v. n. og a. 1. [Isl. leika.] 1. v. n. drive Leg, forlyste sig m. Leg. Barnet leger med sig selv. Pigen leger med Drengens Legetøj. Han legede med sine Børn. "Han legede m. Søster, som m. Rid." Bir. 47. 3. — figurl. At lege m. Faren: agte den ringe. "Holdes det m. Villighed for barnagtigt, at lege i vigtige Ting." Ellerschow. — Ogsaa om Dyr: Rattetillingen leger m. Hundene. 2. act. foretage sig, syse med en vis Leg; men kun om saadanne, hvis Viemed er blot lyst og Moro; da spille br. om dem, der tillige, ell. fornemmelig gaae ud p. Kunst, Held og Vinding. At lege (spille) Bold; lege Skul, Blindebuk, Nadder i Hænde, ic. (Derimod: At spille Kort, Tærninger, Skak, Regler.) 3. spille p. et Instrument. At lege p. Harpe. (forældet.) 4. v. n. om Fjælene: kaste Rogn og (2) Leg. — Om visse Fugle: (s. Ex. Irl. hønse) at søge Parring. 5. v. en figurl. (ell. maastee særegen) Bemærkelse br. det undertiden om en hastig, bærende Bevægelse. Pesten leger m. Dreene. (Golding.) Vandet leger p. Strandbredden. (Roth.) Urten leger (siges om det sydende Bl.) s. spille, 1. = Legeaar, pl. de Aar, hvori Barnet finder sin lyst i Leg.

Legebane, en. Plads indrettet til offentlige Lege. (Circus.) B.

S. D. Legebold, en. Bold til at lege med, Spillebold. figurl. At være eens L. v. behandles som Middel, vilkaarlig.

Legebroder, en. den, som deeltager i en Andens Leg, især i den barnlige Alder. "Trods Søsters Bøn og Legebrodres Raad." Rein.

Legedam, en. (s. lege, 4.) Dam, hvori Karper eller andre Damfiske sættes for at yngle; en Yngle-dam. (Det. Mag. II. 169.)

Legeduffe, en. Duffe til at lege med. "De Legeduffer hos mig laae." R. B.

Legesøfter, n. s. pl. udvortes spægende Udsæd og Lader. "Ret som du kunde stee m. Skiemt og Legesøfter." P. A. Brorson.

Legekarpe, en. (s. lege, 4.) En Hun-Karpe, der sættes i den dertil bestemte Dam s. at yngle.

Legeplads, en. Plads at lege paa, s. Ex. ved en Skole.

Legested, et. Legeplads, Sted at lege paa. (Dhlenschl.)

Legestue, en. hos Bønderne d. s. s. Zulestue.

Legesværn, en. En Sværn af legende Personer. "En Legesværn, som vild omtumler sig i dunkle Nat." Pram.

Legesyg, adj.

begierlig efter Leg. (B. S. D.) Legesøfter, en. om Piger, i samme Betydning som Legebroder. Legetanter, pl. Tanter, henvendte til Leg og Spøg. "De Legetanter nu s. Elfskonstanter vege." P. A. Frimann.

Legetid, en. 1. Tid, som anvendes paa Leg. "Eventyr — fra det Barndoms Legetid." Bagg.

2. Tidens Parringstid. (s. lege, 4.)

Legetime, n. Fristime, som Børn have til at lege i.

Legetøj, et. Sager, som Børn lege ud.

Legeværk, et. Arbejde, der behandles som Leg, ell. gøres saa let, som det var en Drengens Lærning er endnu kun L. At svære Arbejde var ham kun et Legeværk.

Legem ell. Legeme, et. pl. Legemer. [Isl. Lik, Likami.] 1. enhver, v. bestræftes Sandset fornemmelig ell. kiendelig (materiel) Ting. Physiske, organiske, uorganiske Legemer.

Et haardt, blødt, glæmsomt, elastisk L. Fosfale, metalliske, færdigede Legemer. Spælske Legemer. Ethvert L. bestaaer af Dele. "Forblinde af en Begierlighed gribe vi oftest Støtten i Stedet s. Legemet." Balth.

2. et uer ell. mindre organisk (v. levende, organisk) Legeme; hvortil Dyr og Planter regnes (de sidste dog, efter alm. Tale, kun egentlig.)

3. Særd. Organet for et dyrt Ekv: en Krop; i Modsetn. til Sielen. En sund Slægt i et sundt L. At være Legemet.

(Man bruger Krop ligeledes i Modsetn. til Sielen; men ogsaa til at vide. Saaledes siges i Alm. At stille sig vedet fra Kroppen; ikke: fra Legemet; i Alm. bruges Krop, ikke Legeme, en flægtet ell. dødt Dyr. jvf. Lig.) = legemlig, adj.

1. som har et Legemes Egenheder, kan fornemmes ved Sandserne, og er beleilig; materiel; modsat: aandelig og ulegemlig. Legemlige Bæfener. Den legemlige (materielle) Verden.

2. som deraf til, vedkommer, findes v. Legemet. Legemlige Feil, Svagheder, Smertter. Legemlig Omgang med nogen. ("At have legemlig Omgængelse med uberygtet Dvæd." L. Eov. VI. 13. 7.)

Legemlighed, en. et. pl. legemligt Bæfen, legemlig Bæfaffend (Corporalighed.) B. S. D. = legemlig, adj.

som er uden Legeme, er til uden Legeme. "Legemløse Aander." Rabtel. — Legemverden, en. den sandfæltige, materielle Verden; Sandseverdenen; modf. Aander-verdenen. (Treschow. 3. Bøst.) = Legemsbæfaffend, en. Legemets Art; Constitution. En stærk, svag L. Legemsbræk, Legemsbrøst, en. Skade, Lyde ved Legemet.

Legemsbygning, en. Legemets Sammensætning i Hensænde til de Dele og denses Forhold og Størrelse. (Jes. Organisme. Ellschow.)

Legemsdannelse, en. Legemets udvortes Skikkelse. En smuk, ædel, sild L. [3. Bemærkelsen: Dandis,

vikling af Legemet's Evner (mots. Kands-
danneelse) bruges hellere: legemlig Dans-
[ic.] Legemseil, en. d. s. s. Legemes-
seil. Legemseilde, Legemseildighet,
Legemet's fuldige, tiidfulde Bestaaelse.
Legemseildighet, en. Færdighed
at bruge Lemmerne, i Legemesøvelser.
Legemseilstof. Legemseilde, en. et
lemmefærdigt Legemes Seil. Le-
meseil, en. det Maal af Styrke i Le-
met, een har af Naturen (br. oftere i pl.)
legemseilde, en. Legemseil. Legemes-
seil, en. Omfarg for Legemet ved Mad,
rikke, Gavn, Bevægelse, Hvile, m. m.
legemseilstillelse, en. d. s. s. Legemesdanne-
else. Legemesmerte, en. S. som soles
Legemet. (S. S. D.) Legemesstilling,
1. Maade at føre, holde Legemet paa.
legemesstraf, en. Straf, som een lider v.
Legemet. Legemesstyrke, en. d. s. s. Le-
meseil, legemlig S. Legemesvaghed,
1. legemlig Stræbelighed eller Svaghed.
legemesøvelse, en. pl. - r. Øvelse, hvorved
Legemet dannes og dets Kræfter udvikles.
Legende, en. pl. - r. (Lat.) Helgenes
evner, ell. enkelte Sagn og Fortællinger
af samme.

Lehn, et. pl. - e. [Jsl. Len, Lien. T.
Lehn. N. S. Lehn: Sv. Län; som
sine udleder af lāna, låna. N. S. Lean,
merces, stipendium.] forðum: ethvert
fordegods, eller et heelt Land, som af
Kieren eller Herligheds-Kieren (Lehnsher-
ren) blev overdraget en Anden til Bes-
iddelse og Brug, enten imod en vis For-
pligtelse ell. aarlig Afgift (som tilforn Kros-
sens Lehn ell. Godser), ell. imod en Aien-
delse (Lehnspilgt) og Forpligtelse til at er-
kende Lehnsherrens Overherredømme. Ved
Lehn forstaaes nu hos os Grevstæder og
Friherstæder. At tage et Land til Lehn.
[s. forlehne.] = a) Lehnsgods, et. (Schyts
c.) s. Lehnsgods. Lehnstager, en. den,
som tager noget t. Lehn af en Lehnsherre.
(S. S. D.) b) Lehnseilgift, en. Lehn-
sændens Afgift af Lehnet til Lehnsherren.
Lehnseil, en. Arv, som finder Sted i
følge Forlehning. Lehnseilving, en.
den, som er lovlig Arving til et Lehn.
Lehnseilbesidder, en. den, som har et Lehn
i Besiddelse og Brug. Lehnseilbrev, et.
Brev, Diplom, hvorved et Lehn oprettes
eller overdrages een. Lehnseildygtig, adj.
som har de fornødne Egenstæder t. at mod-
tage et Lehn. (T. Rothe.) Lehnseil, en.
Trofasthed, som aflægges til Lehnshere-
ren. Lehnseilforbindelse, en. Lehnseilfor-
hold. "Lehnseilforbindelsen paalægger Lehn-
manden en Mængde Pligter." Schytte.
Lehnseilforfatning, en. den Skik og Indret-
ning, som finder Sted ved Lehn og Forles-
ninger. Lehnseilforhold, et. Forholdet
imellem Lehnsherren og Lehnmanden.

Lehnfri, adj. som ikke hører til noget Lehn.
Lehnseil Godt. Lehnseilfolge, en.
den særegne Arvefølge, som er bestemt
for Besidderen af et arveligt Lehn.
Lehnsgods (eller Lehnsgods), et. Gods,
hvilket een besidder som Lehn. Lehnseil-
grev, en. Greve, som besidder et Lehnseil-
grevskab m. de samme tillagte Rettigheder.
Lehnseilherlighed, en. den Herlighed ell. det
Overherredømme over et Lehn, som tilfoms
mer Lehnsherren. Lehnseilherre, en. den,
som har Lehnseilsheds over et Lehn og dets
Besidder. Lehnseilhylding, en. den Pand-
ling, at en Lehnsmænd v. Forleningen hyl-
der sin Lehnsherre. Lehnseilsheds, en.
d. s. s. Lehnseilherlighed. Lehnseilindretning,
en. d. s. s. Lehnseilforfatning. Lehnseilmagt,
en. Magt, som en Lehnsherre har over sine
Lehnsmænd. "Overtro hialp Lehnseilmagten
t. at mishandle Borgerfriheden." T. Rothe.
Lehnseilmand, en. 1. den, som har et Gods
til Lehn, eller paa anden Maade staaer i
Lehnseilforhold; en Vasal. 2. tilforn: en
kongelig Befalingsmand over et af Kros-
sens Lehn. 3. i Norge: en Betjent, der
staaer under Fogeden, og svarer omtrent
til en Sognesfoged i Danmark. Lehnseil-
pligt, en. den Forpligtelse, som paaligger
Lehnseilmanden. Lehnseilpligtig, adj. bund-
den v. Lehnseilforhold og Lehnseilpligt. Lehnseil-
regiering, en. Regiering, hvor Fyrsten har
mange og mægtige Lehnsmænd under sig
(Feudal-Regiering.) Lehnseilret, en. 1.
Rettighed til at forlehne Gods ell. Land t.
Andre; Lehnseilsheds. 2. den Deel af Lovs-
givningen og Lovmyndigheden, som vedkom-
mer Lehnseilvæsenet. Lehnseilrettighed, en.
R. som erhverves v. Forlehning ell. Lehnseil-
brev. Lehnseilsag, en. 1. enhver Sag,
Forhandling, vedkommende Lehnseilvæsenet.
2. Sag for Retten, som angaaer en Lehnseil-
stridighed ell. Arveret til et Lehn. Lehnseil-
stifter, en. den, som erhverver Lehnseilbrev
p. at oprette et Lehn af sit (Allodial-) Gods.
Lehnseilstrid, Lehnseilstridighed, en. Strid om
Besiddelsen af et Lehn, ell. om Lehnseilfølgen.
Lehnseilstæde, et. Sted, hvor Kieren ell. Besids-
deren af et Lehn har sit Ophold. Lehnseil-
tagelse, en. Giæningen at tage Land ell.
Giendommen til Lehn af en Overherre. (S. S.
Jahn.) Lehnseiltid, en. det Tidrum i
Middelalderen, da Lehnseilvæsenet var i sin
første Kraft og udvikling. Lehnseilvæsen,
et. Alt hvad der hører til Lehn og Lehnseil-
forfatning, enten i Almindelighed (som i
Middelalderen) ell. i et enkelt Land.

Lei, adj. ubehagelig, modbydelig, fæds-
sommelig. [Morst. Pæres undertiden i dagl.
Tale; dog i mindre ond Betjdn. end led.
Jvf. Møllers d. Synon. II. 23. 24.]

1. Leide, en. ud. pl. [Sv. Leid. maaflæ-
af det Jsl. Leid, Vel.] Tilfagn, Løfte, især
om personlig Fred og Sikkerhed. Pan sit L.

1. at drage iglennem Landet. ("At tage Leide
2: Tilfagn paa noget." N. S. Bedel.) —
Leidebrev, et. Skriftlig Forsikring om Leide.

2: Leide, en. pl. - r. 1. det Stykke Sommer, som lægges langs omkring en Bygning oven p. Muren, og hvori Spærreerne fæstes; Muurlægte, Edder. (Etsding. Moth.) "Fra Grundvolden indtil Leiderne." 1 Kong. 7. 9. (jvf. Deton. Mag. I. 62.) 2. "Karm til Vinduer, Døre o. d. gjort som et Tag." Moth.

3. Leide eller Leider, en. t Stibespros
get: et Stykke Tong, langs ad hvilket et
Stil heftes op ad. (Schneider.)

Leie, et, pl.-r. [361. Leg.] 1. Sted, hvor man ligger. At gære, rebe sig et Leie. 2. Tilstanden, at ligge. At komme t. Leie. Der er intet godt L. i Sengen. Kornet gaar i Leie. (s. Leiesæd.) 3. vilde Dyr's Opholdssted over ell. paa Jorden. At jage Paren af Leiet. 4. undertiden absol. for: Fisserleie. "Gaae, spørg enhver, som kender dem v. Leiet." Ewald. (Fisserne, 223. Yof. S. 156. 167. 203.) 5. i Mineralogien: Biergarternes Leie v: Strøg, Strækning, som en vis Biergart indtager ell. ligger i. Gørdeles fortaaes v. Leie et tykkere Lag af en Biergart, som er indsluttet i større Masser af en anden, og jævnsløbende med dennes Lag. (s. Bredsdorffs Geognosie. 1827. S. 19.) = Leiermaal, et. s. nedenfor. — Leiested, et. [ogsaa Leirsted. (Leirsted. Moth.) Det tyndste Lagerstætte.] 1. d. s. s. Leie, 1. Rattleleie. (Ringo.) 2. Grav, Gravsted. (N. S. Bedel.) At følge een til sit Leiested. — Leiesæd, en. kaldes den Sæd, der ved Straaets Rødder og Tynge, eller i Følge stærkt Regn, er gaaet i Leie, ell. pletvitts paa Ageren har båret sig mod Jorden og ikke ligesom reist sig før høsten.

Leie, v. a. 1. [Æt. leigja. Sv. lega.] 1. erhverve Ret t. Brugen af en Ting for en bestemt Afgift; hyre. At leie et Huus, en Have; leie Bøvælses. 2. tinge en Person til Arbejde f. Betaling. At leie Arbejdsfolk; leie en Mand til at arbejde ugevis. At leie Snigmordere til at dræbe een. Hun lod sig leie til Uugt. "Jeg stier det Sted, hvor leiet Røvsang lyder." Thaarup. (Deras: Liehær, Liefsvend, Lietropper, o. fl.) 3. overlade Brugen af sin Eiendom (eller Person) til en anden for en vis Betaling. Han har leiet mig sit Huus. Disse Bøvælses ere leiede bort. At leie Feste ud. (At leie Folk ud af deres Bøvælses: bringe Husbjerten til at opfige dem ved at byde højere Feste.) = Liebolig, en. Boslig, som man har leiet (modsat: egen Boslig.) Liebrev, et. -skriftlig Forening om Feste (Festecontract.) Liebræt, et. B. som hænges ud p. et Huus f. at gjøre bekendt, at Bøvælses der ere t. Feste. Liebsdreng, en. Tjenestedreng. Liebsforening,

en. B. som stattes om Lede. Længde,
et. Ting, som ledes af eller til nogen.
Leicheft, en. Bøst, som ledes til Drag.
Leichuus, et. Buss, som man har led,
ell. som er til Lede. "Fornæsten engang sø-
p. Jorden gif, og søgte hif og her et Le-
huus at finde." Tullin. Leirjord, en.

f. Sæftejord. Læmmaal, et. en vis 'z
 Leien bestemt Tid. "Det (Dus) behøver
 og bruger han som sit eget, indtil Læ-
 maal et ude." D. Lov. V. 8. 13. Læ

qvæg, et. Dvæg, som udleies. Lief-
svend, en. Svend, Karl, som leder et;
leie til Arbejde eller Tjeneste. "Se her
forsagt og sold hvin Liefsvend udgaar."
Storm. Liefsejende, adj. v. den, der

fager Huusleilighed, Bopært. *Leier*.
 tager, en. i Bopært d. s. s. Leier. (3.
 Udg. Anm. t. Tinger. II. 105.) *Leier*.
 tid, en. d. s. s. Leiermaal. *Leier*.
 En Leier, Opvært, som lader sig leie
 dagvis, uden fast Leiest. *Leier*.

ning, en. Erlebolig. Leirvidne, et. der,
som lader sig kobe til at vidne om noget.
Blussen. (Gulddaalen.) Leirvogn, a.
Vogn, som man kører; Hærvogn.

Leie, en. ud. pl. [**361. Leiga.**] 1. glømskdig Forening om at leie (af og til for anden). Huset, Kælderen er til **L.** Vi har til **Leie**, have et Hus, en Have til **Leie**. **Leie** gaaer f. Gte. Ved denne **L.** taber Vi eren. 2. Afgift, Betaling for det, som er leiet. Han har endnu ikke betalt sin **L.** Hvor meget gaaer i **L.** af dette Hus? Vi fik (boe) for en dyrt, høi **Leie**.

Leier, en. pl.-e. den, som leier (Suri,
Børrelser, e. d.) af en anden. (modf. En
Udleier.) At opfige sine Leiere.

Leiermaal, et. ud. pl. [af **Leie**, n. og **Maal**. **Jøl. Mål, Sag.**] **Gierninger** :: bellige et ugift **Dvindselt** et. en **Enst**, n. m. hende **oule Barn**, for **saavidt** **saader** bliver **Gienstand** for **Rettens** **Paatale** en **Straf**. At begaae **Leiermaal**. — **Leiermaalsbøder**, pl. **Pengestraf** efter **Looven** for **Leiermaal**. (**Leiervide**. **Golding**.)

Leirvold, en. [egentl. et Svæfselet
og d. s. s. Lægervol (R. Car. Leger-
Wall) en Strandbred, Ryst, som Bøden
bærer paa; dog bruges kun det første Ord
i denne Bemærk.] Betrøf, Forlegenhed,
Fare. At være, komme i Leirvold s. æ-
get. At slippe ud af en Leirvold. (d. I.)

Leilighed, en. pl. -er. [**L.** Gelegenheit. **So.** Lågenhet. **vsf.** beileilig.] 1. beqvem, stiftet Plads til noget, især til Ophold & Bellig. (s. **Snusleilighed**.) En ringe **L.** lighed. Husets **L.** er indskrænket. At se en **L.** paa Landet. (Jældre **Strifter** og **Beliggenhed**, **Land**s **Befæstethed**.) 2. en Forbindelse af Tilfælde og Omstændigheder, hvorved en Handling foranfares, letter eller fremmes. **Occasio**. (s. **Åndledning**, der især

om det, der nærmest forårsager noget.)
Leidning kan være det, som i en Række
 Aarsager nærmest frembragte Virkninger
 ; Det kan ogsaa være den første Aarsag
 i vis Række. **Leilighed** betegner de ud-
 res Omstændigheder, hvorved en Kraft
 yttre sig. — Den Døgne finder ofte
 ledning til at lade den bedste Leilighed
 være unyttet bort." Müller. "Leilighed gjør
 ve." Ordsp. At give een Leilighed t. at
 mærke sig. Han fandt god L. til at berige
 . "Gaa vigtig bliver enhver Tanke, en-
 er Begierlighed, enhver Hændelse, betrag-
 e som Midler, Anledninger og Leiligheds-
 e t. at haabe et bedre Liv." Sneed. At
 de en god, beqvem L. gaae unyttet forbi.
 tage Leiligheden i Agt; at gribe Lei-
 gheden. "Den snarraadige Anfører — som
 nær Leiligheden, og griber den." Kamp-
 ann. — Ogsaa om beleilig Tid, Stun-
 t. (otium.) Det maa bli til jeg faaer
 . 3 Eftermiddag har jeg bedre L. dertil.
 Tilstand, Bestaenhed, Gyne. (condi-
 o, facultas.) "Gagens Leilighed." A.
 5. Bedel. Min L. er ikke dertil. "Gaa-
 lange Borgemeister og Raadmænd, som
 vens Leilighed udtræver." D. Lov. III.
 . 1. Jeg har ikke L. til at gjøre stor Be-
 ofting. 4. tilfældig Befordring p. Reiser.
 et træffe en L. til Hovedstaden. Han er
 eist m. en Leilighed fra Landet. = Lei-
 ghedsarbejde, et. A. fremkaldt mere ved
 Omstændigheder, end v. Drift og Forsæt.
 Leilighedsdigt, et. D. som skrives i en vis
 Anledning. Leilighedsdigter, en. den, som
 lot ell. fornemmelig skriver Leilighedsvers.
 Leilighedsfrist, et. S. som fremkalder v.
 en Tidsomstændighed. **Leilighedsfria-**
 ger, en. den, som i Haab om Fordeel gri-
 ber enhver forekommende Leilighed til at
 smigre f. en Person. (Walling.) **Leilig-**
 hedstale, en. Tale, som holdes v. en vis,
 især mindre betydende Leilighed. (f. Gr.
 Eigprædiken.) **leilighedsvis**, adv. ved
 Leilighed, naar L. gives; ikke strax ell. til
 enhver Tid.

Leilanding, en. pl.-er. i Norge: d. s. s.
 Fæstebonde.

Leir, en. pl.-e. [St. L. Legar. Over L.
 og Sv. Læger. f. Leir, et.] Plads under aas-
 ben Himmel, som indrettes t. Opholdssted
 og Rasteleie f. Krigsfolk i længere Tid. At
 slaae Leir v. indrette Leiren v. at opslaae
 Telte o. d. At ligge i Leir. At assiste,
 forstaae en L. (Ugentl. br. det undertid-
 den om Hæren, som ligger i Leir. At bryde
 op m. Leiren.) = **Leirkonst**, en. den K.
 at indrette og befæste en Leir. (Zahn.)

Leire sig, v. rec. 1. slaae Leir. Hæren
 leirede sig nær ved Floden. "Han laae i
 Bognborgen, og Folket havde leiret sig
 omkring ham." 1 Sam. 26. 5. 2. negentl.
 sætte eller lægge sig, især hvor flere ere

samlende. **Leirede** sig i Skellet.
 — figurl. "Han, hvis Brede leirer sig om-
 kring mit Hegn paa Jorden." Ewald.

1. **Lem**, en. pl. — mr. [361. Lemmer.]
 Luttelse (af Brædder) f. en Kabning v. et
 Huus c. d.; Dør, der tiener i St. for Vind-
 due; ell. der lukkes ovenfra, som et Laag.
 Deraf: Kielderlem (der baade bruges om
 Luttelse f. et Kieldervindue og f. Redgangs-
 gen til Kielderen), Loftolem. f. Luge.

2. **Lem**, et. pl. — mer. [361. Limr. A. S.
 Lim.] særskilt Legemsdeel, Ledemod. "Gaa
 ere nu Lemmerne mange; men der er eet Le-
 geme." 1 Cor. 12. 20. At føle Smerte i alle
 sine Lemmer. — figurl. d. s. s. Medlem. Et
 Lem af Menigheden. Saaledes: Almis-
 lem, Hospitallem. = lemlødt, adj. d. s. s.
 lemlæstet. (B. S. D.) lemlæste, v. a. 1.
 (af 361. Lesta, fordærve, forslaae.) stille
 v. et Lem, fordærve et ell. flere Lemmer v.
 een. At saare og lemlæste een. Deraf:
 Lemlæstelse, en. (Lemlæstning. Walling.
 Stand. Mus. 1803. II. 2. 13.) lemrørt,
 adj. v. rørt af Slagpaa en Legemsdeel;
 paralytisk. (Golding.) lemlagen, adj. v.
 saaret ell. pruglet v. sine Lemmer. (B. S.
 D.) — Lemmebygning, en. Lemmernes
 Dannelselse og Forhold i et Legeme. En fin,
 svær, veldannet Lemmebygning.

Lemsældig, adj. [formodentlig af Lempe.
 pe.] lempelig, saansom, ikke haard eller
 streng; overbærende. (levis, mitis.) En
 lemsældig Dom, Straf. "Paa det ikke No-
 gen v. lemsældig Dmgang skulde give dem
 Mod til dristige Forsøg." Gulberg. —
 Deraf: Lemsældighed, en. ud. pl. "Milde-
 hed er — den Mægtiges Lemsældighed
 imod sin Undermand, naar han skal straffe."
 B. Thott. "Man viser sig sagtnodig, fordi
 man venter sig mere Fordeel af sin Lem-
 sældighed, end af Hævngierrighed." Balth.

Lemon, en. pl. — er. (ell. Limon.) en i
 Sydlandene almindelig Frugt, hvoraf gives
 flere Arter og Afarter (især: Citronen og
 Pomerantsen.) Citrus. = **Lemonasia**, en.
 Lemoner syltede i Eddike og skarpe Kryd-
 rier. — **Lemonade** eller **Limonade**, en.
 (Frans.) En Drik af Lemonsaft, Vand
 og Sukker.

Lempe, en. ud. pl. [361. Lempi. A.
 S. Lempe. jvf. det Tydske Glimpf og
 glimpflich.] 1. forsigtig, behændig,
 besindig, sagtsørdig Adfærd og Frem-
 gangsmåde. At gjøre noget med Lempe.
 At fare m. Lempe. 2. Leilighed, beleilig.
 Tid. (Bedel. "Man har i Sind, om dertil
 Raad og Lempe gaader, at gaae p. Frans-
 ken løb." Bording. II. 409. forældet.) 3.
 godt Ravn og Rygte. (forældet. "Gre Dre-
 bene ikke nogens Dre og Lempe for nær."
 D. Lov. VI. 21. 4.) = **lempelig**, adj. [361.
 lempilegr.] 1. som seer m. Lempe, sagtelig,
 ikke haard, lemsældig. Paa en lempelig Maas-

de. En lempelig Straf. At tage lempelig p. noget. "Han satte sig saa lempelig p. Sengen v. den Enkeltes Kædder." Baggelsen. (Det br. fælden om Beskaffenhed hos en Person, stundt efter Sporon: "en lempelig Mand er den, som ved at passe Tid og Stund, Orden og Maade; følgelig den, som forstaaer at give efter for mødende Hindringer.") 2. passelig, beleilig. (A. S. Bedel. forældet.)

Lempe, v. a. 1. [Ev. lempa.] lave, stikke, passe, indrette. At lempe det ene efter det andet. "Han skulde derefter lempe sin Mening og Forslag tvært imod." Guldtings R. Hist. At lempe sin Tale efter Selstabet, man er i. At lempe sig (føie sig) efter Andre, efter Tiden, Omstændighederne. "Egen Fordeel maa tvinge, endog den Uvillige, til at lempe sig efter hans Ønskytter." Kampmann.

Lend, en. pl. - er. [Isl. og A. S. Lend. L. Lende. Sv. Länd. E. Loin. Strives maaden vaffer imellem Lend og Lænd; den første er at foretrække.] 1. den Deel af Ryggen, Elterne og Underlivet hos Menestet, som er imellem Ribbenene og Hosterne. Lumbus. "Læg din Haand under min Lend." 1 Mosch. 24. 2. "Einhede Udsverklæder — fra Lenderne indtil Laarene." 2 Mosch. 28. 42. "Hver haver sit Sværd om om sin Lend." Psal. 3. 8. "Han havde et Ræderbælte om sin Lend." Matth. 3. 4. At spænde et Bælte om sin Lend. At have Smerte i sin høire Lend. 2. i mere udvidet Bemærkelse forstaaer man v. Lenderne ogsaa den øverste Deel af Laaret, fra Hosten indtil Bædet. At slæbe Lenderne efter sig. (Moth.) 3. hos Hesten forstaaer man ved Lend den Deel af Overkroppen, som ligger imellem Ryggen og Krydset, eller udgjør den bageste Deel af Ryggen, med 6 Lendehvirvler. = Lendebeen, et. d. s. f. Hostebeen. Os coxae. (Moth.) Lendes blod, et. en Sygdom hos Hornkvæg, naar Blod løber ud af Årerne i Endetarmen, og samler sig der i størkede Klumper; hvorved forarsages Dmhed over Lenden og Afsmagt i Kroppen. Lendebrud, et. 1. Lendens ell. Hostens Brud v. Fald e. desl.; Hostebrud. 2. Bryden ell. Bælt i Lenden. (Lumbago. Moth.) lendebrudt, adj. v. hostebrudten, hostelam. (Moth. Dgsaa om Heste, som have Hul eller brudt Skade i Lenden ell. Krydset. B. S. D.) Lendehyld, en. B. der sætter sig paa Lenden. Lendefang, en. Sygdom hos Heste, der medfører en Lamhed i Bagkroppen, eller Uformuenhed til at føre denne Deel af Kroppen frem m. sædvanlig Kraft. (3 St. for denne, hos Almuen forekommende Benævnelser bruges i Alm. Krydselamhed.) Lendegigt, en. f. Lendeværk. Lendehvirvel, en. pl. - hvirvler. De fem nederste

Hvirvelbeen i Rygraden. Lendelam, af hostelam; krydselam. Lendepude, en. P. som tilforn undertiden brugtes til at lægge over Hosterne ell. under og omkring Lenderne. Lendesmerter, en. Smerte i en Lend. Lendestykke, et. det Enkelte Sted af et slagtet Hoved, som taget af Lenderne, og indbefatter Hjernebræden; Hjernebrædestykket. (E. Sir-loin.) Lendeværk, en. Værk ell. Gigtsmerter i Lenden; Hjerneværk. (Lendesygge, Lendeværk. Moth.)

Lendse, v. n. 1. [Holl. lenzen.] i en Storm at seile plat hen for Vinden, og saa ell. ingen Stil, for ved Stikets Ledsart, enten at seile fra Velgesteruingerne, ell. i det mindste formindste de indbringes Kraft. At lendse for en rebet Jæt, i Taktel og Tong. (Sv. prange.) "Med det i mandigt Bryst han seiler, pranger, landser." P. A. Helberg. (Chinasar.) = Lendseport, en. Faldport ell. Skodde, som sættes f. Røghvinduene naar man kører i en Storm.

Lens, adj. [Holl. lens.] tom. At kigge Stiket lens (frit for Band) ved Penge. At være lens for Penge.

Lenze, v. a. 1. samme, gløse rødder. At lenze sine Kommer, sin Pung.

Lente, v. n. f. lænte.

Leopard, en. pl. - er. et Roddyr af Ratteslægten. Felis leopardus.

Leret, adj. f. Lert.

Lerred, et. pl. - er. [Isl. Lérer. Sv. Lerst.] Lert, isom er vævet af det damp. (f. Linned.) Lerlerred, Lerred, Lerred, Lerred. At gjøre Lerred. = Lerredsbod, en. Krambod, hvor Lerred og Pintol m. m. sælges. Lerredshandel, en. B. med Lerred. Lerredshandler, en. Lerredstrammer, en. den, som driver Handel m. Lerred. Lerredstorte, en. B. af Lerred. (Saaledes: Lerredsbælt, v. f.) Lerredsvæver, f. Linvæver (Lindvæver.)

Lespe, f. læspe.

Let, adj. [Isl. lettr.] 1. egentlig: isom ikke veier meget, som i Forhold t. sin Størrelse ei har megen Tyngde; ikke tung. En let Bæde. Lette Baaben. Saa let som en Fiedel. En let Vant (som ei er fuldvaegtig.) 2. hurtig. a) som ikke tønger; besvarer. Let Med. En let Wit (som ei beruser.) En let Rids (af tyndt Læd.) b) som ei er besværet: Lette Tropper, Krigsfolk c) let bevæget. Et let (muntert) Sind. "Let, som den unge Piges Sind." Bagg. (Poet. Ep. 172.) At være let om Hjertet (forglet.) "Da viser sin Kraft til at gjøre Livet ogsaa udvortes gladere og lettere." Maastr. c) hurtig; ikke seendragtlig, tvungen ell. tung i Bevægelse. At være let til Gode. Han danser meget let. "Løbet er ikke i de Lertes Magt." Præd. 9. 11. En let (d. n. utvungen) Haand, f. Ex. til at skrive, ligesom

(ogsaa oversført paa Arbejdet. At skrive let Haand. En let udfæstet Tegning.) som ikke koster Møie; det Modst. af besværlig. Det er en let Sag. Det er ikke at gøre efter. At have let ved noget. Komme let til noget. Døren gaaer let p. anglerne. Han bliver let vred. Han er at lokke, at overtale. "Naturen har gjort os vore Pligter lette; men vi gøre dem os besværlige." Sneed. "Du skal mangle at gøre dig Elvet malsomt, naar du ikke gøre dig det let." Mønster. Veien er os haard, ikke tung at fløe paa. e) n ei er dyr. Let Køb. Lette Priser. Let Revested. (adv. let sammensat et den nyere Skrivebrug med adskillige participier.) = letbevæbnet, adj. v. som er saa og ikke tunge Vaaben. letflyvende, adj. v. som let smelter (om Metals; modsat strengflydende.) letfodet, adj. snar, hurtig til Fods. letførende, adj. v. som let røres ell. tager sig noget til. (B. S. D.) lethændet, adj. som har nem, let Haand. letnemmet, adj. som har let v. at lære, har let Memme. modst. tungnemmet. Ogsaa: letnem. "Etsomme Folk." Grundtv. (Deraf: Letnemsed, en. B. S. D.) letseilende, adj. v. som seiler let, hurtig. Et letseilende Farsk. — Letfind, et. (hos nogle Nyere) d. s. s. letfindighed. letfindet, adj. som har et, sorgløst, ubekymret Sind. (B. S. D.) letfindig (nedenfor.) — letsmeltelig, adj. letflydende. letspringende, adj. v. (Ewald.) letsvævende, adj. v. (Pram.) letsovnet, adj. som let vaagner, som ei sover haardt. let tungt. lettroende, adj. v. tilbøjelig til at troe Alt hvad der siges, t. at antage enhver Ting uden tilstrækkelig Grund. Deraf: Lettroenhed, en. ud. pl. letvæbnet, adj. d. s. s. letbevæbnet. Letfærdig, adj. [X. leichtfertig.] 1. i ældre Skrifter: let at føre. "At de Danske havde ikke saa letfærdige, men vældigere og stærkere Vaaben, end de." Bedels Caro. 29. — Ligeledes forældet er Bemærkelsen: letfærdig, slødesløs. "Er Rogen i Gierningen letfærdig ell. i Bestillingen seendragtig." M. Mich. Aalborg. (Jesuit. Hist. 1607.) 2. usømmelig, uistfælsk, utagtig, ikke ærbarell. anstændig, fornemmelig i Fader og udvortes Adfærd; men ogsaa om Handlemaade og Levnet. En letfærdig Kvinde. Løs og letfærdig Snak. "Et letfærdigt Levnet; letfærdigt Selskab." D. 2ov; hvor det bande bruges for udydsk, løsagtig, VI. 13. 3 og 29, og for usømmelig. "Letfærdig og forargelig Egen om Juul." D. 2., VI. 3. 11. See 2—2—1. "Letfærdige Folk" kaldes de, som letfærdigen sværge og bande." VI. 2. 3.) 3 Talebrugen ere Graderne i Udsigteslet: letfærdig, udydsk, vellystlig, løsagtig, liderlig. = Letfærdighed, en. ud.

pl. letfærdig, usømmelig, utagtig Adfærd. "De flammede sig ved, om ikke at være udydsk i Piertet, saa dog at vise aabensbare Tegn til Letfærdighed." Schytte. "Letfindig Eiegenlydighed f. Anstændighedens Regler, der har udydsk Ord og Gebærder til Følge, kaldes Letfærdighed; ved flette Baner og Folesløshed for det Anstændige bliver den til Gemeenhed." Müller. (pl. Letfærdigheder forekommer sjelden for letfærdige Handlinger. "Hvad, om det er Letfærdigheder, Eeflerier, Raadheder, ja vel Uteerligheder, hvortil man lader Barnet være Vidne?" Rahb. Tilst. XI. 331.)

Lethed, en. ud. pl. Beskaffenheden, at være let, i egentl. Bem. og figurl. særdeles i Bemærk 2, c. d. e. Byrdens L. Lethed i Sang. Priserne Lethed. At tale, skrive med Lethed.

Letfindig, adj. som ikke betænker, overveier sine Handlinger, før de foretages, og er ligegyldig v. deres Virkninger eller Følger; som tager alting let, det Vigtige med det Ubetydelige. "J fortrød letfindige Tro til besnærende Tale." Pers. — Da den Letfindige sædvanlig er ustadig, ubeständig, uden Fasthed, br. Ordet ogsaa i disse Bemærkelser. "Letfindig er den, som ikke hæfter Opmærksomheden p. noget, som hvorsken overveier, hvad han er, ell. hvad han vil." P. E. Müller. — Letfindighed, en. ud. pl. Beskaffenheden, at være letfindig. "Men hvorledes forenes Grundighed og Letfindighed m. hinanden?" Baskh. (Aand. Taler. 1779. I. 333.) "Overken den Ubeständige ell. den Foranderlige ere derfor altid letfindige. Det er kun den Ustadiige, hvis Adfærd røber Letfindighed." Müller.

Lette, v. a. 1. [Isl. letta.] 1. gøre let, mindste Bøgen af noget. egentl. At lette en Byrde. — figurl. borttage det Vanskelige, Tunge; lindre, formilde, husvælc. Denne Hjælp har lettet mig Arbejdet. "Den Trang, som Arbeidsomhed kan lette, opmuntret Bindstibelligheden." Sneedorff. En god Vel letter Reisen. At lette eens Sorgen. Denne Trøst lettede mit Sind. "Den, som villig letter sin kummerfulde Broders Nød." Thaarup. 2. løfte fra sit Sted. "Den Steen, man ei kan lette, maa man lade ligge." Ordspr. — At lette Anker. Ogsaa absol. Skipperen har lettet i Morges. "Naar Tingen forlader Grunden, er den lettet. — Man siger: at lette Anker; thi det gøres løst fra Grunden" (og løstes fra Stedet, hvor det er fastet.) Sporon. At lette een af Sadelen. At lette p. Skuldrene, lette p. Hatten (løste den lidet fra Hovedet.) (At lette bemærker Gierningen, hvorefter ved noget bringes fra sit Sted f. at løstes, der udtrykker Gierningen at bringe det i Veiret. Dog siger man: at lette noget fra Jorden, naar det kun stæer i en ringe Støbe.

"For at løfte, maa man først lette; men en Ting kan lettes uden at løftes." (Exposition.) jvf. løfte og reise. — Lettelse, en. 1. Gjerningen at lette, gøre noget lettere (i Bemærk. No. 2. bruges hellere Letning. Ankerets Letning.) 2. figurl. Hjælp, Understøttelse, Lindring, Trøst. Det var hende en stor Lettelse, at hun fik Gaarden solgt. — Lettefile, en. pl. - r. kaldes to løse Kiler i Ploven, hvorved Aksen, der hviler med en Tap gaaet ind i Aædet, kan hæves ell. sænkes nogle Tommer. (Ogaa: Lettere.) Gierfings Landboc. I. 416. (Lettetenagler. Moth.)

Lettelig, lettelligen, adv. let, p. en let Maade, hurtigt, nemt, uden Vanskelighed.

Letter, pl. (paa en Bogen.) s. Lætt.

Lev eller Leve, en. pl. Leve, Lever. [Jsl. Leifr.] blødt Brød, Kage, et heelt Brød. (forælt; men i Almuesproget endnu brugeligt.)

Leve, v. n. 1. (har.) [Jsl. lifa. N. S. Leven.] 1. være til som organisk, selvvirksomt Væsen, have Liv. (I ugentl. Udtryk om hele Naturen, ell. om ethvert organiseret Væsen; saaledes ogsaa om Planter; men dog egentl. og fornemmelig kun om Stabninger, som have dyrisk Liv.) At leve op igjen, komme til Live, faae Liv p. ny. — act. At leve et lykkeligt, virksomt, mælsomt Liv. At leve sin Tid hen; leve sine Dage hen i Ro. At leve een over. (s. overleve.) 2. ugentl. a) op- holde, vedligeholde Livet. At leve af Plan- tesæde. "Mennesket lever ikke allene ved Brød." Matth. 4. 4. At leve af et Haands værk. Han har det, han kan leve af. Han kan ikke leve af sit Embede. "At leve i nogle Aar saaledes, at man siden har intet at leve af." Sneed. b) tilbringe sit Liv. At leve p. Landet, i Byen, v. Høffet. c) indrette, føre sit Liv, opføre sig. At leve roligt, stille, gudfrygtigt, tarveligt, over- daadigt. At leve som en Eremit. At leve som Folk pleie. At leve i Vensteb, i Fortrolighed med een. En Mand, som veed, har lært at leve v: har en god, sin Levemaade. d) i d. Tale og hos Al- muen: faae noget at leve af v: at spise. = Leveaar, et. pl. d. s. Aar af eens Le- vetid.

Levealder, en. 1. den Tid, en Stabning, og især et Menneske lever; Livstid. Elefanten har en lang L. Men- neskets længste L. "Disse ældgamle Stater have, v. at ombanne sig selv, givet sig et nyt Liv for at begynde en ny Levealder." D. Guldb. 2. den Levetid, som efter Ud- regning i Gennemsnit tillægges Menne- sket; en Menneskealder, Generation. Le- vebrød, et. Mæring, Livsophold; især den, som følger med et Embede, en Bestilling, Tjeneste. (s. Bestilling. 2.) At hjælpe een til et godt L. "Da Betieninger, i Stedet f. at være Levebrød, og bortgives for at

hjælpe Personer, nu blive Embeder." Jsl. Levedag, en. En Dag af Livet, en Dag at leve i. "En mægtig Mængde af disse Le- vedage." Grundtv. Levedage, pl. s. Liv- tid. Jeg har aldrig i mine Levedage tæn- slet. Leveevne, en. Levekraft. "Glo- riest Stød hvet Leveevne faaer." Curn. Levefrist, en. Levetid, som er tillagt en Tilfalden een. "At forunde de Liders Mæ- nester en længere Levefrist, end deres F- tom." Gillschow. Levekied, adj. fikt af Livet. (Moth. Kruse.) Leveklog, adj. som besidder Leveklogskab v: Færdighed til at vælge den rette Fremgangsmaade i Livets forskellige Forhold. Levekraft, en. Kraft, som vedligeholder Livet, hæ- ved Livet bestaaer; Livskraft. (Curn.) "Jeg foretrækker — vilde Levekraften Anarchie for livløs Orden i Culture." Bagg. Levekreds, en. det Omkreds, hvori, man sædvanligen tilbringer sit Liv. "Man betragte hans Levetid og Levekreds, saavel i Island, som i Norge." P. Z. Ban- dal. Levelyst, en. Lust til at leve læn- gere, Lust til at nyde Livet. (Bagg. s. l. 90.) "Det er saa langt fra at Leve- sten aftager, at den endog væxer og til- vækser." Pal. Mullet. Levemaade, en. ud. pl. 1. Maade at leve, at opføre sig paa. (s. leve, 2. c.) En uordentlig L. 2. færd. en god Maade at opføre sig paa, i det selskabelige Liv, m. Betsyn til andre- tes Adfærd og Sædelighed. Han er uden al L. Deri vilste han ingen L. En Mand af L., af almindelig, af god, af sin Læ- remaade. "De Fjolske Grovhed er næsten u- gesaa stielende, som de Andres Sædelighed er Levemaade." Rahbek. "Levemaade er be- slægtet med Sædelighed og Artighed, uden dog at være det samme. Den har endog vedet hjemme i det selskabelige Liv — og sin Levemaade eller Siinhed, der er sin sig som en i høi Grad stærkt Gands for det Belangværdige, (især) i de høiere Livs- stabskredse." P. E. Møller. (jvf. ogsaa de- leven, Belevenhed, der staaer i samme Forhold til Levemaade, som Artighed til Sædelighed. "Naar Artighed er fortaet m. Færdighed i at behandle Hvermands- talens Gienstande paa en tænkkelig Maade, bliver den til Belevenhed." Møller.) 3. i Almuesproget: Føde, Mad og Drikke. God, daarlige L. Leveorden, en. Den, som man iagttager i sit Liv, i Ede og Drikke m. m., Levestil. Leveplan, en. Plan, Regler, hvorefter man indretter sit Liv. Leveqvæg, et. D. som er be- stemt til at slagtes. (modf. Slagtekvæg. Saaledes: en Levegris; et Levefvin. s. fl.) Leveregel, en. Forfæst for den Leveorden i Livet. Levestil, en. En visst for- stillet. Brug i en enkelt Person ell. i en Mængdes Levemaade. (M.) Levestil,

Stand, hvori een lever, som han tilhører. (Frimann.) **Levested**, et. 1. Opholdssted for levende Væsener i Alm. "Dette er Gang er af Naturen indrettet efter Levested." (M.) 2. Opholdssted for enmæster, især m. Hensyn t. Omkostninger. Et dyrt, billigt L. **Levetid**, en. 1. Tid, Livet varer, Livstid. I denne Mængde L. **Levetraad**, en. figurl. Udtryk for: Levealder, Levetid. "Og ei skal tvivlelse være for Tiden min Levetraad." Rahb. (Digte. 1802. I. 143.) **Levesæt**, adj. træt af at leve, levesskied, livssæt. (F. Guldberg. Digte. 1803. I. 273.) **Levevei**, en. Raade, som een vælger til nære sig. En usikker, farlig Levevei. **Levevæld**, et. figurl. Rilde, Ophavn til V og Røring; Livstilde, Røringstilde. Det Levevæld, som flyder fra Staten i sine Skieb." Ewald.

Levende, partic. af leve, br. hyppigen m. adj. i Bemærkelsen: som har Liv, som lever, er i Live. (L. levendig; modsat: død, død.) **Levende Væsener**. At blive levende igen. Ingen levende Siæl (intet Rennefte.) "Alt det Levende havde med Livet tillige faaet Kraft til at sørge f. sig selv." Guldberg. 2. figurl. som bestaaer i, at sin Grund i et levende Væsen. Et levende Vidne, Vidnesbyrd, Exempel. Et levende Sprog (som tales.) 3. Egeledes andre figurl. Udtryk: En levende Følelse stærk, kraftig, som har Indflydelse paa Sjælen.) "Din Kundskab er bleven virksom, din Tro er bleven levende." Mynster. Et levende (livfuldt) Indtryk, Levende Forestillinger. Et levende Billede (udtryksfuldt, livfuldt.) At være af et levende (livseligt) og muntert Temperament. "Det opvakte, det raske, det levende Hoved." Rahb. Der er meget levende (livfuldt) i denne By, Gade (megen Færdsel, Rørelse.) En levende Kraft (i Mechaniken: som fremvirker Bevægelse.) Levende Billeder (som levende.) Levende Gierde, l. Begn (som bestaae af plantede Træer eller Buske.) Levende Blomster (virkelige, naturlige; modsat: kunstige, eftergjorte.)

Lever, en. [Jsl. Lifur.] et Indvold hos Pattedyr, hvis Bestemmelse er at afskille Galden. = **Leverbetændelse**, en. Inflammation, B. i Leveren. **Leverbrand**, en. Leversygdom hos Hornkvæg og Gaar. leverbrunn, adj. som har Leverens lysebrune Farve. **Leverbyld**, en. Byld i Leveren. **Levererts**, en. Et Slags Dværgsly: Cysts. Hydrargyrum hepaticum. **Leverfarve**, en. leverbrunn Farve. **Leverfarvet**, adj. leverbrunn. **Levergang**, en. Canal, hvori Galden løber fra Leveren (ductus hepaticus.) B. S. D. **Levergroet**, adj. forstøppet i Indvoldene. (B. S. D.) **Leverift**, en.

En vis Sygdom hos Dyr, især Gaar. **Levermalm**, en. Et Slags Svulst. (Brünnich.) **Leverorm**, en. Orm, som avles i Leveren hos Dyr. **Leverplet**, en. leverbrune Pletter, som fremkomme i Hud den hos Mennesket, og som, naar de ere mindre, kaldes Fregner. **Leverpølse**, en. Pølse af hakket Lever (især Gaaslever) m. m. **Leverriim**, et. Stiemterim, som man tilforn brugte at gøre v. Maaltider, naar man spiste Fiskelever. **Leverfyg**, adj. som har Stade i Leveren. **Leverfyge**, en. Stade, Sygdom i Leveren. **Levertran**, en. L. som koges af Sødrys Lever. = **levret**, adj. [Jsl. lifradr.] siges om Vædske, især Blod, der løbe sammen og størkne, lilg en Lever. **Levret Blod**.

Levere, v. a. 1. [af det L. liifera] i dagl. Tale: 1. slippe, røkke, give. (Jeg leverede ham Brevet i egen Haand. "At man stiller sig v. det, man har, og leverer det til en Anden." B. Thott. I. 110.) 2. yde, svare, afgive til. Der skal leveres 100 Ræd Ps til de kongelige Stalde. Bønderne kunne levere Korn i Stedet for en Deel af deres Skatter.

Levfoi, en. pl. - er. En vellugtende Blomst, som dyrkes meget i haverne. *Cheiranthus*.

Levne, v. a. 1. [Jsl. leifa. A. B. læsa, relinquere.] lade tilovers, lade blive, efterlade. At levne Mad paa Tallerkenen, Gadet. Jlden levnede intet. "Nei, levn dem ingen Tid, at føle det, som saarer." M. Brun. = **Levning**, en. pl. - er. det, som er levnet, som ei er brugt, fortaget, forgaaet. At glemme Levninger (af Måden.) Levninger fra Oldtiden. Levninger (Reliquier.)

Levnet, et. ud. pl. [Jsl. Lifnadr.] et Menneskes hele udvortes og indvortes Maaske at leve paa, Opførsel, Wandel; "Indbegreb af Alt, hvad Mennesket gjør og lader." At føre et ordentligt, dydigt, rygsæst Levnet. (Men: At leve et langt, lykkeligt Liv; da Levnet især gaar ud paa den moralske Opførsel og paa det virkende, handlende Liv.) "Levnet er Maaske den, hvorpaa et Menneske tilbringer sit Liv — og indbefatter altsaa meer end Vandel. Der gives intet evigt Levnet, men vel et evigt Liv; thi Levnet forudsætter en jordisk Tilværelse." Müller. At fortælle, beskrive eens Liv og Levnet. Det var en Plet i hans Levnet. "Findes de at ligge i et ondt Levnet tilfammen." D. E. VI. 13. 13. = **Levnetsbane**, en. figurl. d. s. s. Levnetsløb; et enkelt Menneskes Liv med dets særskilte Skiebne. (Gram. Blussen.) **Levnetsbeskrivelse**, en. Fortælling om et Menneskes Levnet; Biographie. **Levnetsbeskriver**, en. Biograph. **Levnetsforhold**, et. Forhold, Stilling i Livet,

hvort et Menneske staar t. andre. **Levnetsløb**, et. Indbefatning af et Menneskes Levnet; Række af Tildragelser, Begivenheder, der udgjøre eens Levnet. **Levnetsmidler**, pl. de Ting, som tiene til Livets Ophold; Godevarer.

Levning, en. s. under levne.

Levret, adj. s. Lever.

Levse, en. pl.-r. (s. Lev.) i Norge: blødt Brød. (forst. fra Gladbrød.)

Lexicon, et. s. Ordbog.

Li, en. **Lid**, **Side**, **Biergside**. s. **Lid** ell. **Lide**. "Paa høire Haand, paa venstre **Li**." Baggesen. (i Norge bruges: **Fjeldli**, **Nordli**, m. fl.)

Liberi, et. pl.-er. [det franske livrée.] Tienerdragt, udmærket v. Farve, Snorer, Besætning eller andet Aftegn, som Herrer give deres mandlige Vende. (Roth.)

Lid, en. ud. pl. [**Lid**, **Sielp**.] **Lidid**, Fortrosthing. "O min **Lid**, som hjælper mig i Livets **Lid**." Bording. I. 232. At staa, sætte sin **Lid** til noget. "Gud bedre den, som skal til fremmed **Sielp** staa **Lid**." Bording. Man kan ikke sætte **Lid** til hvad han siger, lover (s. troe, stole paa.)

Lid ell. **Lide**, en. [**Lid**, **Hlid**.] 1. **Side**, **Kant**, **Verdensegn**. (s. **Led**.) "I denne **Lid**." Rilmtr. **Vesterlide**, **Vesterlide**: fores kommer hos nyere Digtere. 2. **Bakke**, **Skraaning**, **Biergside**. "Thi Sol gaar under **Lide**" (gaar ned.) Arreboe. Hærem. 64. "Tæt under **Lide** der løber en **Est**." Storm. (Zinkl. Vise.) "Under **Biergelid**." Arreboe. 148. 3. **Eng**, **Stette**. **Pratum**. Roth; der ogsaa tillægger det Bemærkelsen: høj Agerjord. ager clivosus.) "Stov, Mark og grønne **Lide**." Arreboe. "Nu flunger Lærken indt, høit over grønne **Lide**." Samme. Hærem. 202. (Ordet er i alle 3 Bemærkelser forældet; ell. forekommer kun hos Digtere.)

1. **Lide**, v. a. led, lidt. [**Lid**, **lida**.] 1. udstaae, taale, glennemgaae, udholde. At lide **Rød**, **Mangel**, **Gult**. "Man lider ofte **Uret**, fordi man er s. svag til at staa sig **Ret**; og taaler ofte **Uret**, fordi man seer, at man ikke er tiemt m. at staa sig **Ret**." Sporon. Han har lidt meget **Dudt**. En **Lidende** s. **Eng**. (**Lide**, forholde sig **lidende**, bruges ogsaa om den, der kun modtager Virkninger udenfra; og modsættes da: at handle, virke.) 2. fordrage, finde sig i, taale. Der lides ingen Angivere. Jeg lider ingen Falskhed. Denne Sag lider (taaler) ingen Opsættelse. "Haver Rogen Grinde, som ikke lider Ophold." D. Lov. VI. 3. 5. (i v. taale.) 3. synes om, holde af, vnde. (br. i Alm. i god Mening; men bestemmes dog ofte nære v. Tillægsord.) De to har altid kunnet lide hinanden. Jeg liden hende meget vel. Han kan ikke lide

dette Slags **Rød**. "Det, som man kan lide, behøver man ingen Røst for at tale." Sporon. 4. som v. n. best. sig være i en (god ell. slet) Tilstand. **Liden** liden den **Eng**? "Og at han uden mig kunde lide vel." Bessl. (Rastens forældet.) = **lidelig**, adj. [**Lid**, **lidanleg**.] **lidelig** som kan udholdes. (s. **ulidelig**.) **Lidelig** **Wilkaar**. (N. S. Bedel.) — **Lidelse**, en. pl.-r. 1. Tilstand, hvori man lider **Liden**. 2. **Lidelse** var han taalmodig. 3. **Lidelse**, som liden; **Emerte**, **Krænkelse**. "Naar Smerten bliver varmere, og derved undertrykker Kræften, ell. naar den vækter Bevidsthed om en aftagende Kraft, bliver den til **Lidelse**." Malm. Han udholdt mange **Lidelse**. "Vi liden egne **Lidelse** at have **Udelidende** m. **Indres**." Bagg. (N. Alm.) **Indres** **Lidelse**.

2. **Lide**, v. n. (boles som foregaar; men bruges neppe i de sammens. **Liden**) stole paa, forlade sig paa, sætte sig til. At lide p. eens Ord, Løfte. Du kan lide paa, at det er sandt. "Hvo Dyst vil vel, p. Svenden liden el." Bording. "Du liden i en **Lid** den **Daarst** har begaaet, liden paa en **Hofmands** **Smil**." Storm.

3. **Lide**, v. n. imperf. led. [**Lid**, **lida**.] **liden** frem, gaae fremad, forløbe. **Liden** liden. (s. **forleden**.) Det liden at **Liden** vi skulle hjem. (Roth.) Da det led med **Aften**. Det liden mod **Enden** m. **hjem**. **Liden** liden godt. Det vil ikke liden m. **Liden** liden. (En modsat intransitiv Bemærkning: vente paa ell. efter, er forældet; men brugelig i Jylland. "Min Fader maa efter mig liden." en gl. Vise.)

Liden, adj. n. **lidet**, pl. **smaa**. **compar.** mindre. **superl.** mindst. [**Lid**, **hull**, pl. **lille**.] som ei har betydelig Størrelse, Udstrækning, Omfang, Vigtighed; is. modsatte af stor (eller af megen, meget.) En **liden** Pige; et **lidet** Barn. Han kan liden (ringe) **Marlag** dertil. Is **liden** **Bardi**. Giv mig **lidet** (eller **liden**) **Liden**. **Liden** er bedre end **Intet**. "Tag kun **Liden** signelsen el bort, saa er mit **Liden** **stort**." C. Frimann. (Uagtet **smaa** ell. **br.** som pl. af **liden** og **lidet**, forekommer det dog med **Adj.** best. **Artikkel**. (det **Smal**, det **Smal**) som sing. (I den **Smal** **Mundart** siges endog: den **Smal**, den **smal** **Dreng**.) Man siger altid: i det **Smal** (ogsaa: i **Smal**); og det er en ganske usædvanlig Talebrug, naar **Smal** skriver: "Hvis man var i **lidet** **mer**, end det **Lille** **stort**." Danfana. I. 205. ("Liden **br.** **stelden** i **saadan** **figur**. **Bemærk**. (en **stort** og **høi**); men senere **smal**; **høi** **stort** i **Redsætn.** af **høi**, end af **stort**." **Freiberg**. **Hos** **Sporen** **liden**; "i **Smal** **meri**, som **taber** en **Liden** **stort**." **pl.** **mindre**.)

daglig Tale og jern Stilk bruges til m. lille, (især hvor Taler er om legemlig størrelse) saavel for liden, som lidet. En le Pige. Det lille Barn. Lille Hans. Lille Karen. Den Lille 3: det lille Barn. et sammendragne neutr. lidt bruges vel en, men aldrig med Art. Han bad om et Brød. Lidt ell. meget. Men: et lidet barn. Det lidet (eller lille) Skrift.] = lidenhed, en. ud. pl. Bestaffenheden at liden. Det Modf. af Storhed.

Lidenstabs, en. pl. -er. [af det L. Lidenstabschaft.] en i Sindet herskende, stærk varig Tilbøielighed eller Begierlighed, m. v. sin Magt over Villien, svækker saavel andre Tilbøieligheder, som Fornuftens Raadighed, der, hvor denne kommer i Strid m. Lidenstaben. "Lidenstabs betegner en Tilstand, hvori Stælen ligesom drives af en fremmed Magt, der virker i dens Indre. — Man føler Lidenstabs for noget, Effect (Sindslidelse) ved noget." Müller. = lidenstabelig, adj. 1. som let kommer i Lidenstabs, som har stærke Lidenstaber. grundet i Lidenstabs, meget heftig. En lidenstabelig Rørslighed, Begierlighed. — lidenstabelighed, en. ud. pl. en af Lidenstabs behersket Stælsstilstand.

Liderlig, adj. [L. liederlich.] i høi Grad hengiven t. Belskyt og Løslighed; meget uforsigt, løslig. — Deraf: Liderlighed, en. ud. pl. (der br. baade om Tilbøieligheden, og om dens Uttring i Handling og Væsen.) jvf. Løslighed. "Løsligheds største Grad kaldes Liderlighed." P. E. Müller.

Lidet og lidt, adv. af liden. [Jel. litt.] et meget. — Men det br. ogsaa a) for: ikke, et ikke. Det hjalp ham lidt, at han viste sig uartig. b) i negtende Sætninger. Det er ligesaa lidt i Dag, som det stede i Aar. Han vil ligesaa lidt tvinges, som vinde Andre. c) for: noget. Han blev lidt vred. Det falder lidt kostbart. — Lidt efter lidt, efterhaanden, paulatim.

Lidkøb, et. Køb, Kjøbskøbet v. Drift. At ikke Lidkøb; i dagl. Tale: Ligkøb. gl. L. Lyckoyt.) hos Golding: Leikøb, ponsio. (Om Ordets Oprindelse, see Ros og Anders saml. Skr. II. S. 447. 733.)

Lidse, en. pl. -r. [L. Litze. Jel. Lissur, limbus vestium] et snøet, smalt Baand, en tynd Snor. At kante m. Lidser. En Silkelidse, Snorelidse. — Lidser væver, en. pl. -e. den, som væver Lidser, Snore og besl.

Lieutenant, en. pl. -er. [Frans. ubtalt her: Leutnant.] Officer af den rindende Grad, i Sø- og Landmagten.

Liffig, adj. [Jel. linslegr, af linsr, blid, lær.] behagelig, endig, sød (især om det, som paa en mild Maade vækker behagelige Fornemmelser i Lugtens, Smagssens, Smag

gens Sands.) En liffig Lugt. En liffig Sang. Liffige Toner. En liffig Drift. "Hans Torden være liffig i mit Dre." Evald. — Liffighed, en. ud. pl. Behagelighed, Godhed.

Lig, adj. s. liig. [Endestavelsen lig i Adjektiver, oftest tilføjet et Substantiv, udtrykker en m. dets Begreb beslægtet, ell. dette tilkommende, tilhørende Bestaffenhed: barnlig, borgerlig, forstelig, hjertelig, huuslig; undertiden en Glentagelse i en vis Tid: aarlig, daglig, maanedlig; tilføjet et Verb. en Duellighed ell. Mødelighed; tænkelig, rørlig; og føjet t. et Adj. d. s. s. agtig: blaalig, rødlig, lyrlig.]

Lig, et. s. Liig.

Lig (Liig), et. pl. d. s. det Tong, der er indsyet i Kanterne af et Sæll, s. at hindre det fra at revles og sønderrives, og hvoraf, efter Sællenes Stikkelse og Stilling, gives: staaende Lig ell. Standerlig, Underlig, Agterlig, Kaalig, o. fl.

Lige, adj. og adv. (uden Forandring i Ræn ell. Tal.) [Jel. liki] 1. som et er troget, jævnt, frum. (L. gerade.) En lige Linie 3: den korteste imellem to Punkter. Veien er ikke lige, men gjør mange Bugter. Den lige Vej er den bedste. Saa lige som en Snor. 2. som er af samme Bestaffenhed (i en vis Deel eller Hensigt, men især m. Hensyn til Størrelse eller Tal) som en anden; eens, ligedan. (L. gleich.) De være lige i Alder, Stand og Herkomst. At være lige med en Anden, lige berettiget. "Du haver gjort dem lige m. os, som have båret Dagens Byrde." Matth. 20. 12. "Det fornemste ved Venstabs er, at gjøre sin Ven lige ved sig selv." B. Thott. Af lige Størrelse, Silkaar, Bestaffenhed. At dele noget i to lige Dele. "Maar du hører dem kaldes sagtmødige, som lade Alt være sig lige." Rynster. 3. i Regnekunsten: et lige Tal 3: et saadant, der uden Overflud lader sig dele m. to (modsat: et ulige Tal.) At lade fem være lige 3: være sorgløs, ligegyldig. 4. adv. a) (til adj. No. 1.) At gaae, staae lige, skrive lige, holde Regemet lige. b) (til adj. No. 2.) De ere begge lige gode. Det er endnu lige nær. Lige stor, lige lang, lige mange, lige faa. c) Tallet gaaer lige op (i Division.) d) nets op, nøie. At staae lige til. Lige til Pas. Jeg kan ikke saa lige sige det. "At lade hendes Blikke sige hvad selv hun vilde et saa lige." — "En, hvis Navn saa lige jeg husker ikke meer." Baggesen. "Men, hvor det findes, ved jeg ei saa lige." J. E. Preisberg. — Lige i Øieblikket 3: strar, uopholdelig. e) om Tid og Rum, hvor det mere udtrykkeligen bestemmer det angivne Punkt eller Sted, og staaer undertiden overflødig. Lige til den lyse Dag. Han fulgte hende lige til (indtil) Huset. Haren

løb lige over Beien. Lige for Porten, lige for hans Vne. Denne Bel fører lige til Slottet (s: ingen andensteds hen.) = De følgende Sammensætninger skrives sædvanl. i eet Ord: ligeaarig, adj. af eens Alder, ligealdbrende. "Ligeaarig med ham, flødt modnere af Forstand og Flerte." Rahbek. "Ildlig trænger Barnets Flerte dog til ligeaarig Ven." Samme. ligearmet, adj. som har lige (ikke krumme) Arme. En ligearmet Bøgtstang. ligeartet, adj. af een Art, Bestaffenhed; eensartet (homogen.) Treschow. ligedan, adj. eens, lige (2), af samme Dannelsen, Bestaffenhed; lignende. Den anden er ligedan. Begges Udsende var ligedan. "Mennesket — stemmes m. det samme til en ligedan Tænkesmaade og Udførelse imod sine Medmennesker." E. Smith. Vi havde ligedanne Lærere, Følelser (mest i d. Tale.) ligedan, adv. paa samme, paa eens Maade. Her gaaer det altid ligedan til. Ligedanshed, en. lige Bestaffenhed, Elighed. (Rostgaard.) Erlangers Ligedanshed (Similitas.) B. S. D. ligedannet, adj. dannet, fløket p. samme Maade. To ligedannede Ting. ligefrem, adv. der ogsaa bruges som adj. 1. lige ud, uden Bøining, ikke vildsom. Beien er ganske ligefrem (som adv. i denne Bem. skrives det helst adskilt. Rør lige frem! Vi flørte lige frem en halv Mil's Bei, og brøiede saa af til Høire.) 2. uden Omsvøb ell. Tvivl; klar. Den Sag er ligefrem. Det er ligefrem, at han har Forret. 3. jævn, oprigtig, ikke falsk, ikke stolt (neppe uden m. ubest. Art.) En meget ligefrem Mand. At sige sin Mening ligefrem. (3 dagl. T. ogsaa i pl. ligefremme Folk.) Ligefremhed; en. Elmskelhed, Jævnhed. (dagl. Tale. B. S. D.) ligefuld, adv. ikke besmindre, besuøgtet. Støndt han er fraværende, faaer han ligefuld sin Deel. ligegyldig, adj. (forst. fra lige gyldig.) 1. som ei ligger Nægt paa, uvigtig, ubetydende. Det er mig ligegyldigt, om han kommer, eller ei. Han er en ganske ligegyldig Person i denne Sag. Hans Dom er mig ligegyldig. (Men: Forfærdningen er lige gyldig, om den er p. stemplet Papir, ell. ikke.) "At fremstille disse ganske uvigtige og ligegyldige Ting som betydelige og alvorlige." Rahbek. 2. som hverken søler Enst ell. Ulyst v. noget, som ikke let røres til Deeltagelse; faldsindig. At være ligegyldig ved Andres Uheld. At være ligegyldig i sine Embedspligter; vilse sig ligegyldig i en Sag (modsat: ivrig, varm, deeltagende.) Ligegyldighed, en. ud. pl. Bestaffenheden, at være ligegyldig. Tings Ligegyldighed. Hendes L. ved Mandens Død var paa faldende. "Den Ligegyldighed, med hvilken han ansaae al Overflødighed." Eneeb. ligeblørnet, adj.

retblørnet, retindflet. Ligefantet, m. som har lige (ikke afstumpede, afstumpede) Ranter. (B. S. D.) ligeliniet, adj. har, som bestaaer af lige Linier. Lige Linie. En ligeliniet (retliniet) Textus ligelydende, adj. v. 1. som har eens L. To ligelydende Kløfter. 2. ordret eensstemmende. En ligelydende Stems ligeløbende, adj. v. som gaaer i en ell. ret Linie. Lige løbende Sange i Kirke. (s. jævnløbende.) Ligemael, m. Overensstemmelse imellem Delene og i Høire, rigtigt Forhold, Symmetrie. (B. S. D.) Ligemand, en. den, som i indvortes el. udvortes Egenheder kan maale sig en anden, ell. er hans Lige. (modf. Overmand og Undermand.) "Jeg er eens Ligemand med en Anden, og ikke min egen; thi jeg er sin egen Ligemand?" B. Thott. Ligemand i Død er Ligemand i Levende. Bessel. ligemeget, adv. uden Forskel, ligegyldigt. Det er mig ligemeget. Dette være ligemeget, enten han samtykker, eller ikke. ligemodig, adj. usforættelig og Stemning, eens i Sindet; (det Lige gleichmuthig, og forsigtigt fra Ligefindet; men usædvanl.) "Da han var ligemodig under alle deres Forhørdninger." Wijnster. (Præd. 1814. I. 148.) ligesaa, adv. 1. ligeledes. "Saf bort og gaa ligesaa." (D. Bibel.) Ligesaa hos os. 2. samme Grad, Forhold, Rangs. Han er ligesaa godt Arbejder, som Mesteren. De ene sit ligesaa meget som den anden. Han er ligesaa trængende, som Broderen. ligesaa vel, s. saavel. ligesidet, adj. 1. som har lige, ikke fløvede Sider. En ligesidet Bøgning. 2. som har ligeside Sider. En ligesidet Triangel. ligesindet, adj. 1. som er af eens Sind, af samme Tanke maade; eensindet. Han er ikke altid ligesindet. To ligesindede Venner. 2. som altid har eet Sind, jævnindet. "En søvrig, ligesindet Støtighed." M. ligesindet, adj. (modf. frumfløst) En ligesindet Dre. ligesom, 1. adv. saaledes, saadan som, som om. Det er ligesom ikke meer var den samme. Børst saaledes ligesom at ville forandre sig. Han er ligesom noget forbauset. 2. conj. a) som forbinder to Sætninger, som ofte har samme Subjekt. Jeg affløg stærk den Begiering; ligesom jeg ogsaa erklærede, o. l. b) i en Forættning, hvorefter saaledes følger. Ligesom han altid vilte sig som en Borger, saaledes ogsaa i dette Løfte. c) (om Liden.) ret som, da, i det Tilfælde. Ligesom Kløften sig selv. (Klør i denne Bemærk. ogsaa adskilt.) ligesom, adv. (recta.) Han lod sig ikke holde tilbage; men gik ligetil. ligeindflet, adj. som har eens ell. lige store Bløfter. (Forst. i retindflet.) To ligeindflette Triangler. En

lethed og ligevinfligt Flaar. **Ligevægt**,
 . Lige Tvingde ved to forskellige Ting,
 . en lige Fordeling af Tvingden p. begge
 sider af Tvingdepunktet; Jævnvægt. "Staae
 p. din Kist, hvil p. din Ligevægt." **Lige**
 uilin. figurl. siges to lige stærke Kræf-
 ter at være i Ligevægt, at holde hinanden
 L. "Modstanden har derfor været i Li-
 gevægt m. Angrebet." Guldb. "Kongedoms-
 et, Raadet og Folkets Forsamling synes
 at have holdt hinanden i Ligevægt." D.
 Guldb. "Indretninger, som holde Staterne
 i Ligevægt m. deres Naboer." Sneedorf.
 Hælekræfternes Ligevægt. Den politiske
 . — ligevægtig, adj. 1. lige tung med
 noget andet. 2. figurl. lige gældende, lige
 betydende. "At denne Vægt agtes ligevægt-
 ig med Livet." Baltholm.

Lige, en. pl. d. f. (af adj. liig.) 1. Ege-
 else, liig Skikkelse. (forældet.) 2. Een,
 som er en Anden liig i visse Egenskaber ell.
 dvortes Billaar; Egemand; Mage. "Lige
 siger Lige." "Dybe Gut skal lige, at knap
 Naturen kendte hendes Lige." Ewald.
 Man finder ikke let hans L. i Arbejdssom-
 hed. Hun har ikke sin L. i Taalmodighed.
 "De, som nylig havde været hans Lige
 A. Overmand." Baggesen. N. Alim. Det
 passer sig ikke for mig og mine Lige. (jvf.
 Mage, 1.) "Hvad der er hinandens Lige,
 kan sættes ved Siden af hinanden; hvad
 der er Mage til noget, kan sættes i dets
 Sted." Müller. "Aldrig har jeg kendt hende
 des Mage; kendt jeg har kendt meer
 end Een, hendes Lige." Rahb. (Erindringer.
 IV. 84.) — At give een Lige for Lige
 : gøre Siengjæld. Det er Lige for Lige
 : Een, som forskyldt. — At gøre Lige for
 : oprette, erstatte. "Den gjør dog Lige
 nu f. sin Sangdrægtighed." Bording. II. 310.
 [Det kan bemærkes, at n. s. Lige i ældre
 Dialekt ofte br. for: Ret, Skiel; ligesom
 n. s. Ulige forekommer hos Svendsen for:
 Uret. "For hver Ulige ham var Ret." **Lige**
 Man har ogsaa den Talemaade: At gøre
 hver Mand Lige og Ret.]

Ligeledes, adv. (af lige og Led, Vel.)
 paa samme Vis, Maade; ligedan, liges-
 vis; ogsaa. Jeg gaaer ligeledes derhen.
 Vi gjorde ligeledes.

Ligelig, adj. jævn, efter lige Forhold.
 En ligelig Delling. "Han vil sin Omhu-
 dele ligelig til alle Samfundsled." F.
 Schmidt. = ligeligen, ligeligt, adv. paa
 en ligelig Maade, i lige Forhold. "Arves-
 godset deelte de ligeligen." Guldb. "Begge
 ligeligt afveier han, som holder i sin Haand
 den store Klæde." S. Blicher. — **Ligelig-**
 hed, en. ligeligt Forhold, ligelig Adfærd;
 Billighed. (fjelden.) "Den udsuede og op-
 bragte Almue raabte om Frihed og Liges-
 lighed." D. Guldberg. "Kunde han siden

herste med den Landesfaderens Ligelighed,
 som var saa nødvendig." Kampmann.

Ligerviis, adv. (forekommer nu fjelden.)
 1. ligesaa, ligeledes, i lige Maade. Gjør
 du ligerviis. 2. (m. som efter.) ligesom,
 saasom, p. samme Maade som. "Ligerviis
 som den Bondestanden skienkede Frihed
 aabner Vel til Oplysning." Rahb. (Tilf.
 I. 78.)

Liges, v. dep. enes, forliges. (forældet.)
 "De kunde ei liges derom." Svendsen.
 ("Hvorn og Lyven liges vel." Ordsp. hos
 P. Sny.)

Ligge, v. n. laae, ligget. (har.) [Jel.
 liggia. A. S. licgan. T. liegen. jvf. lægge,
 lagde, lagt, der uophørlig i Skibssels Tale,
 færd i København, men aldrig af Almuens,
 forberles m. ligges ligesom sætte m. fædde.]
 1. egentl. om Legemer ell. Ting: hvile m.
 den største Udstrækning af sin Længde eller
 Overflade. At ligge p. Siden; at staae p.
 Enden (v. levende Væsener modsættes det:
 staae og fædde.) At ligge i Græsset, i Sæ-
 gen, p. Jorden. (Man siger act. at ligge
 Græsset ned. Sønen ligget Knælinger ud.)
 At ligge p. Knæ; ligge med Ansigtet paa
 Jorden. At ligge paa Badstadsen : være
 slagen. At ligge (død) p. sine Stærninger.
 — figurl. Det ligger mig paa Sierte. At
 ligge een p. Halsen : være ham til Byrde.
 Alting, alt Arbejde ligger (hviler) p. ham.
 At ligge under for noget : bukke under,
 overvindes af. Roth. (det T. underlies-
 gen.) "Er det da Ret, naar du ligger un-
 der i denne Fristelse?" Mynster. (Præd.
 1823. II. 131.) Det ligger mig p. Tungen
 (om noget man vil sige, men i Øieblikket
 ikke husker.) Der ligger ikke Magt paa :
 det er ei af Bigtighed. — Ved en Omvendt
 af Begrebet siger man; Bordet ligger fuldt
 af Bøger (: der ligger en Mængde Bø-
 ger paa Bordet. jvf. hænge, No. 2, a.) 2.
 uegentl. være p. et Sted, til en vis Tid,
 ell. i en vis Tilstand; opholde sig. At ligge
 paa en Reise. (At ligge for en Reise, er
 derimod: være i Færd m. at foretage den.)
 At ligge p. Laur, ligge i Skul. At ligge
 paa Landet. At ligge i Reir, i Winterleie;
 ligge i Marken mod Fienden. Han laae et
 Aar i Göttingen for at studere. At ligge i
 Erøtte, Strid med een. — Gærd. br. det
 ogsaa om Mattedele. Vi maatte ligge (ell.
 ligge over) i Kroen. At ligge over paa et
 Sted, i en By (naar man er p. en Reise.)
 Her ville vi ligge over et Par Dage. At
 ligge over p. et Sted om Vinteren (ligge
 Vinteren over. hibernare. f. overvintre.)
 At ligge ude (udenfor sit Hjem; ell. under
 aaben Himmel.) 3. være beliggende; om
 et Sted p. Jordkloden, en By, et Bærg, en
 Bygning, m. m. Staden ligger v. en Flod.
 København ligger i Skælland. Huset lig-
 ger til Høire af Broen. Lad Skoven ligge

til Høire, naar du kommer ud af Bøen (3: gaar til den modsatte, venstre Side.) 4. opholdes, standses, tøve, dvæle p. et Sted; lide Afbræk; være udsat. Skibet maatte ligge to Uger for Modvind. At ligge for Anker. — At ligge bi kaldes t. Skibs, naar man, s. at standse Skibets Fart saa meget som muligt, giver forskellige Seil en modsat Stilling for Vindsanget. — figurl. Hans delen ligger 3: er i ingen Drift. Sagen ligger hen (høfter, er henlagt.) Denne Uger har ligget (høilet) i to Uar. (Heraf det eiendommelig danske Udtryk: liggende Fæ, som vel rigtigere skrives samlet. s. nedensfor.) 5. henføre. Denne By ligger t. hans Kald, til en anden Kirke. Det ligger til hans Embede. "Det er ikke Meninger, men Handlinger, der ligge under Statens Opsyn." Birkner. 6. indeholdes i, være, indbefattes t. Deri ligger en skult Mening. "Jeg har ingen anden Plan lagt, end den, som laar i Begivenhederne selv." Bagg. (Lab. 1. 20.) 7. have sin Grund i, beroe paa. Feilen ligger i Sammensætningen. Skylden ligger hos ham. Det ligger mere i Mangel p. Kræfter, end i Uvillie. 8. absol. bruges det saapel for: at ligge i Sengen; som for: at være syg, og som en Følge deraf, sengeliggende. (Man siger ogsaa: at ligge syg.) Han ligger til Kloften nl. Han laar, da jeg kom t. ham. "Som man reder til, saa ligger man." Ordsp. At ligge paa den lade Side 3: være doven, uvirksom. (At ligge hos, beligge, have le og gemlig Omgang med. At ligge i med en Andens Røne.) I Gaar laar han; idag er han oppe. Han har længe ligget syg. At ligge af en bidtig Feber. (At ligge for Døden. (s. ovenfor No. 3.) At ligge p. sit Yderste; ligge i sidste Aanddrag.) 9. ligel. absol. ligge paa Æg. Denne Høne vil ikke ligge. = Ligger, en. ud. pl. Tilstanden at ligge. — Ligger, en. pl.-e. den eller det, som ligger. (Liggere kaldtes tilforn et Slags Betiente p. de kongelige Slotte, der brugtes som Sendebud, Expresser, Courerere; ell. som et Slags Slotsfoged. Moth.) Nu kun i Sammens. Overligger, underligger. Liggeren i en Røle, den underste, hvilede Rølesteen; modf. Løberen. = Liggerdag, en. pl.-e. 1. et vist Antal Dage, som en fragtet Skipper skal tøve i Havnen efter Reederens Bestemmelse, m. m. 2. Hviledag p. en Rejse. Liggerhøne, en. Høne, som ligger p. Æg. Liggerkub, en. Et Slags Fisteruse. Liggerid, en. T. hvori fugle ligge paa deres Æg, Rugetid.

Liggendefæ, et. pl. d. s. [af ligge (4) og Fæ (3el. Fé) i den forældede Bemærkelse: Gods, Midler, Penge.] en Stat, Beholdning af sankede Penge, opsparet Rigdom. "Et Liggendefæ, der aarlig indbragte ham saa betydelige Indkomster."

Bagg. (N. Alm. 38.) "Samlet Gætt et L. i Himlen." Matth. 6. 20. "Randbager efter den, som efter skulte Liggendefæ." Ordsp. 2. 4. Ordet (som ei i Skrivning er adstillet) er nu fældent, og forekommer kun i høiere, ell. i komisk Stil.

Ligfiøb, et. s. Lidfiøb.

Liglag, et. en af Mavnerne hos Dyr: tyggere. (Bladefallen. Moth. Fagblat, Fagløp. B. S. D.)

Ligne, v. n. og a. 1. [af adj. liig.] 1. v. n. [3el. likiaz.] være liig; have Lighed med. Sønnen ligner Faderen. Han ligner sig ikke selv (om den, som har stæmmet sig meget.) uegentl. svare til, passe til. Denne Adfærd kan ligne ham. Det ligner ingenting (i 2. Tale, om noget, der slet ikke passer.) 2. v. a. [3el. likia.] udspige om to Ting, at være hinanden liig, gjøre Lignelse imellem, sammenligne. Han er ei at ligne med (samt i Ligning med) sin Fader. At ligne sig ugle ved en Dn. Han er at ligne sig Løven i Fabelen. "Hvo som holder sig ved den, hvem kan han lignedes ved?" Ez. 25. 12. "Mit Pierte kan ei ligne Gald med Dyd." Ewald. 3. v. a. fordele ligeligen, jævne. At ligne Staten paa Bønderne. "Egentlige Røringskatter ere vanføelige at ligne." Oluffen. At ligne Indtægt og Udgift. (partic. lignende bruges ofte om det, der har Lighed m. noget andet, uden at være eens dermed ell. være det ganske liig.) = Lignelse, en. pl.-r. 1. det, at ligne, sammenligning (her bruges oftere: Ligning.) "Det, man gjør en Lignelse af, kan ikke være uden noget, som man ligner det ved." B. Thott. 2. Billede, Skitse, som ligner en Gienstand. "Kenneket er godt efter Guds Lignelse." (D. Bibel.) "Der er ingen Lignelse, vi mindre frugte os for, end vor egen Lignelse og Skikkelse." F. Tidemand. 1569. 3. et billedligt Udtryk; en billedlig Tale, Fortælling, hvorved en Bæresætning p. en mere fattelig ell. befarlig Maade forklares; Parabel. "Og han talede meget til dem v. Lignelser." Matth. 13. 3. lignelsesviis, adv. v. en Lignelse, i et figurligt ell. billedligt Udtryk. = Lignedrag, et. pl. d. s. Ansigtstræk, der ligner en Andens. "Han har Lignedrag efter sin Fader." Moth. (usædvanl.) Lignedøer, en. Døer efter at ligne Andre, efter at blive en anden liig. (Bandal. Mindet. L. 18.) Lignelyst, en. ud. pl. Lust t. at efterligne. (Treschow.) "At opflamme Mænds Jæle og vække Lignelysten." Engelst. (om Kal. Dpdr. 264.) = Ligning, en. pl.-r. 1. det, at sammenligne. Der er ingen L. imellem de to Ting (de kunne ei lignedes.) 2. det, at fordele ligeligen. Bøtters L. At gjøre Ligning og Delling imellem flere. (Moth.) 3. i Bogstavregning: en Regning.

Lig, adj. pl. lige. [361. likr. N. G. ic. Hollandsk lik.] 1. I Atmindelighed: om har samme Væsen, Stikkelse, Bestaffenhed, som en anden Lig; som (indvortes eller udvortes) er overensstemmende. Saaledes: a) om Størrelser (æqualis.) En Rigsdaler er lig 96 Skilling. (jvf. lige, 2.) b) om Stikkelse, Delenes forhold, Dannelsen, udvortes-ildseende (similis.) Han er faderen meget lig. Saa lig, som to Draaber Vand, som et Ug og et andet. Maleriet er ham ikke lig. c) om Egenheder, Bestaffenheder, Pandes naade, o. d. At være sig selv lig. De ere hinanden lige i Alder, i Kræfter, i Rundsaber, i Erfaring. En Opsørsel, lig denne, har jeg aldrig seet. "Et dødeligt Menneſte, lig alle andre." Wiisd. 7. 1. "Lige Børn ege bedst." Ordspr. Lige Hensigter, Sysser, Tilbøieligheder. 2. voren, mægtig. par.) forældet. "Den er ei lig Byrden at bære, som ikke kan løste hende." Ordspr. b. rimelig, sandsynlig. (forældet. Hvite eldt. P. Claussen. S. 136.) = Liighed, n. Bestaffenheden at ligne, ell. være lig. pl. Liigheder bruges (ligesom Uliigheder) om flere Dele, Omstændigheder, Bestaffenheder, hvori een Lig er en anden lig.) "De lærte Menneſtene at agte p. Lingenens Liigheder og Fødsel." Sneeborff. (Patr. Tilf. III. 171.) Liigheden imellem dem, i dette Maleri (Billede, Portrait) er ikke stor. — Liighed i Stand, i Rettigheder. "Der, hvor rene Gader i Liigheds Pega betrygge Friheds Glæder." Baggelsen. **Lig**, et. pl. d. s. [361. Lik. N. G. Lic, Lice, Lichama, Legeme.] 1. et Menneſtes afførte Legeme. (jvf. Adsel.) At ligge Lig, siges om den Afdøde, til han er begravet. "Hvor Naturens Skabning ligger Lig." Bagg. At have Lig i Huset. At følge Lig (følge en Død, som bæres t. Graven.) 2. i d. Tale: Begravelse, Ligfærd. At bede til Lig, siere til Lig. = Liigbaal, et. B. hvorpaa Døde forðum brændtes. Liigbaare, en. Bør, hvorpaa lig i Risten bæres til Graven. Liigbesængelse, en. høitidelig Raade, at begrave en Død; Jordfærd. Liigblee, en. d. s. f. Liiglagen. (361. Likhlaa.) Liigblus, et. Fattel, som bruges v. Ligfærd. Liigbærer, en. Een, som har den Forretning, at bære Lig til Graven. Liigbør, en. Ligbaare. Liigdragt, en. Jordklæder, Ligklæder. "Den hvide Liigdragts Sørgeklæder." J. E. Heiberg. Liigfattel, en. Ligblus. Liigfald, et. en Art Epilepsie ell. faldende Sørge. Liigfarve, n. dødbleg, gulsten Farve, som et Lig. Deraf: liigfarvet, adj. Liigfest, en. høitidelighed i Anledning af eens Jordfærd; Gravol. (G. Hanch.) Liigfærd, en. d. s. f. Ligbegængelse. (361. Likfær.) "Pist

kommer — i Ligfærds sorte Dragten Benneſtare." J. Guldb. Liigfølge, et. de Personer, som følge en Afdød til Graven. Liighest, en. H. som bruges f. Ligvognen. Liighuus, et. 1. et offentligt Huus, hvor Døde henlægges i nogen Tid, indtil Begravelsen. 2. d. s. f. Sørgehuus. Liigkaal, en. En hvidbladen Grønkaalsplante, som Overtro antager for et Ligvarsel. Liigkappe, en. Sørgekappe. Liigkaffe, en. Kaffe, hvortil Medlemmerne betale et aarligt Indskud, imod en Understøttelse til deres Jordfærd. Liigkiste, en. K. hvori Liget lægges og jordes. Liigkød, et. Kød af Lig, ell. som har Ligfarve. (Baggelsen.) Liigklage, en. Graad og Klage over en Afdød. Liigklokke, en. Klokke, som ringes f. Lig eller ved en Jordfærd. Liigklæde, et. 1. et sort Klæde, som bres des under eller over Ligkisten i Ligstuen. 2. Liigklæder, pl. Klæder, som Liget iføres, Jordklæder. Liiglagen, et. Lagen, hvori den Døde sættes i Risten. Liiglang, et. Lang, Forening af Ligbærere. Liiglugt, en. L. som et Lig giver fra sig. Liiglys, et. L. som brænder i en Ligstue, ell. om en Ligseng. Liigmaaltid, et. M. som gives, især paa Landet, efter en Jordfærd. (Moth.) Liigplade, en. P. med Indskrift, som staaes paa Ligkisten. Liigplet, en. visse Pletter i Hud, som tillægges en overtroet Årsag. Liigpragt, en. Pragt, prægtigt Optog v. Jordfærd. Liigprædiken, en. Tale over en Afdød, som Præsten holder fra Prædikestolen. Liigpsalme, en. Psalme, der synges v. Begravelser; Ligsang, Gravsang. Liigriim, et. Bør over en Afdød; Ligsvers. (Moth.) Liigringning, en. Klokkerne Ringen v. Jordfærd. Liigseng, en. Forhøining i et Værelse, hvor en Død i Ligkisten udstilles til Skue. (Castrum doloris.) Liigstammel, en. Stammel, hvorpaa Ligkisten staaer i Ligstuen, eller sættes til Hvile undervejs, naar den bæres til Graven. Liigstare, en. Et talrigt Ligfølge. Liigstorte, en. S. som den Døde iføres. Liigspætter, pl. d. s. f. Hølspætter. Liigstads, en. Ligpragt. Liigsteen, en. Steen m. Indskrift over den Afdøde, som lægges paa ell. reises v. Graven. Liigstue, en. den Stue, hvor Lig henlægges indtil Begravelsen fæer. At holde Liigstue ell. Waagestue: en tilforn bruges lig Stik, hvorefter den Afdødes Slægt samlede om Matten i Sørgehuset og Lys brændtes i Ligstuen. Liigsvod, en. Dødsved. (Whlenschl. Hakon J. Nord. D. 398.) Liigsvøb, et. d. s. f. Liiglagen, Jordklæde. Liigværk, en. Sært, som et dødt Avindsfolk iføres. Liigtale, en. Enhver Tale, der holdes v. Graven over en Afdød. Liigtegn, et. Mærke, som betegner et

Quus, hvor der findes Ligt. **Ligtorn**, en. (S. Reichborn. N. S. Liekdoorn; af det gl. Lie, Liek, Legeme.) en Borte ell. Forskædelse i Huden, der sætter sig p. Foden, især p. Tærne, hos Mennesker, og v. Træl er smertelig. **Ligtræ**, et. Et Træ med Gravskrift paa, som Bønderne have brugt og endnu bruge til at lægge over Grave, i St. for en Ligtkepp. "Det er et Ligtræ, lagt af Vennehænder." Thaarup. (Digte, S. 170.) **Ligtoi**, et. Klæder, hvormed den Døde lægges i Graven; ell. Tøi, som paa anden Maade bruges v. Begravelsen. (W. S. D.) **Ligvagt**, en. Vagt, som holdes ved ell. over et Ligt. **Ligvarfel**, et. det, som antages at bebude Ligt i et Huus, en Familie. **Ligvers**, et. d. s. s. **Ligriim**. **Ligvogn**, en. B. hvorpaa Ligt føres til Graven. "Den forsolvede Ligvogn, hvori det livløse Stov føres i Triumph." Rahbek.

Lim, en (og et.) ud. pl. [Jel. Lim. L. Reim.] en sej, bindende Materie, som for det meste uddrages af dyriske Legemer. (s. Fuglelim, Hornlim, Mundlim, Snekkerlim.) At tage Lim. = limagtig, adj. som ligner Lim, er klæbende; glutinosus. (Moth.) **Limfarve**, en. F. blandet med Limvand; modf. Oliefarve. **Limfager**, en. den, som tilbereder Lim, forestaaer et Limfageri. **Limfogning**, en. Gjerningen at tilberede Lim ved Røgning af Horn, Been eller andre Materialer. **Limpensel**, en. Pensel ell. Koft, som Malere bruge til Limfarvning ell. til at paaskryde en Limgrund. **Limpend**, en. En m. Lim besmuurt Pind ell. Dvæst, som Fuglesængere bruge. **Limpotte**, en. En Potte (ofte af Bly) hvori Snekker m. fl. varme Limen, de bruge. **Limstang**, en. S. hvorpaa Fuglesængere befæste deres Limspinde. At løbe m. Limstangen v. gøre forgievet Arbejde, gaae forgievet. "Folk af gammel Urlighed, der ikke — gave andre Limstangen at løbe med." Baggesen. (Fort. til N. Lim.) [Muligen kunde dette Ord have en anden Oprindelse, af det jydsk Lime (der udt. Lim) v. en Koft; og Limstang blev da et Koftekaft. Hos Følster forekommer ogsaa: "Lad ham omløbe med sin Limstang udi Haanden, at sele hvert et urent Sted." **Limtvinge**, en. hos Snekker: en Indretning, hvori det Træ, der skal limes, sættes i Klemme. **Limvand**, et. L. opløst i Vand til Malning. **Limvor**, et. Et Glas Bor i Bluberne, hvormed Bierne tætte Ruben, m. m. (Rampmanns Overs. af Birg. jvf. Forvor.)

Limstang, en. (At løbe med Limstangen.) s. ovenfor under Lim.

Lim, et. ud. pl. 1. Hør. (Jel. Lin. L. Reim.) mest brugt i Norge (ogsaa i danske Provindser, s. E. Holland.) jvf. Linned. 2. et

linet Vandellæde, en Vandellæde, som Dvæstfolk af Bondestand meget bruge (der forskelligt fra Rosellæde, at det ligger glat og tæt til Hovedet, og sædvanl. er uden Kniplinger.) "I landlig Dragt, m. hvidt Lin om Panden, hvorunder Paaret sæt sig bølgen i Kofter." Bagg. — 3. uges. Sammens. bruges Ordet (som da skrives Lin, og er forttonet) i adjektivisk Formelse: som er af Hør, kommer af Hør. **Linkage**, en. R. af Rampet Hørtes i. Hør for Creature; Olieage. (Moth.) **Linflæde**, et. Klæde ell. Dug, vævet af Hør (ell. Hampen) Garn; linet Klæde (i Hør sæt. til det uldne.) **linflæde**, adj. v. klædt i Linned. (Moth.) **Linolie**, en. Olie, presset af Hørtes. **Linse**, a. Treklæ, udplukkede af Hørtes, som bruges af Saarlæger. **Linstrømpe**, en. Traadstrømpe. **Lintoi**, et. Tøi, Klæder af Lerted; Linned. **Linsvæver**, en. den, som væver Linned; Linsvæver (i Modf. til Uldvæver, Silkevæver.)

Lilie, en. pl. - r. en befleddet Pflanze, og dens Blomst, som dyrkes i haver; h. Lilie. *Lilium candidum*. = **Lilieblat**, et. Lillens Blad; ell. oftere: dens Blomst. **Lilieconvall**, en. En velsmaget Markblomst. *Convallaria majalis*. **Liliehvid**, adj. som har Lillens Hvidhed. **Liliekind**, en. poetisk: en meget hvid Kind. "Og Morgensøden blomstred paa hende Liliekind." Øhlenschl. **Liliekraap**, en. En Lilles et udsprungne Blomstertor. **Liliekors**, et. i Baabenkorsen: et Kors m. en Lille p. hver Ende. **Liliekors**, en. October. (S. Thomesens Pflanzebog.) **Lilieren**, adj. figurl. og i Digterprosa: fuldkommen ubesmittet, uskyldig. **Lilienstängel**, en. Lillens Blomstestängel. **Lilievand**, en. d. s. s. Lillestängel. J. Vædd. (Forekommer hyppigen i vore gamle Sprog, hvor det mest skrives Lilievand og Lillievand: en ung, rank, smækker Mand; eller i Alm. en ung Pige.)

Lille, adj. pl. smaa. bruges i dagl. L. altid, og ofte i Skrift, for liden. (s. den Ord.) Tilgædes altid, hvor lille tilfries for at forhøje Udtrykket. En lille bitte Best. En lille bitte Smule. En Lille. a Barn. Den Lille, Barnet (i dagl. Tale.) Som Diminutiv: Faerlille, Morslille, Brærlille. (Ellersom kaldes det ogsaa L. Rom. propr. Grethelille, Karenlille.) — **Lillefinger**, en. den mindste Finger p. Haanden. **Lillehuus**, et. Handhuus, Privet.

1. **Lime**, en. pl. - r. Dødt, Dødt, Frie Koft. (forældet; men bruges i Jylland.) Jel. Lim. Sv. Lima. (jvf. Limstang; under Lim.)

2. **Lime**, en. En vis Mængde Hør. "En Lime Hør v. et Rulpe af 20 Rulter ell. 24 Rulter." Moth.

Lime, v. a. [af Liim.] fæste, forene, sammensætte v. Hjælp af Lim. (Jsl. lima.) Jordpladen er revnet; den maa limes. At lime en Skilderamme. At lime noget fast, lime en List paa Døren.

Lind, en. pl. -e. [A. S. Lind.] Et skient, især i haver dyrket Træ; Lindesrø. Tilia Europæa. Deraf: Lindebark, Lindebast, Lindeblomst, Lindefrø, Lindeful, Lindestov, Lindeved, o. fl.

Lind, adj. [Jsl. linr. Sv. len. L. i n d, g e l i n d.] 1. bløddig, ikke stiv eller haard; blød, smidig. Lindt Bør. "Lindere end Smør." E. C. Pontoppidan. 1653.) En lind Hud. Lindt at føle paa. "Sagtmodighedens Linde Baand, som venselig båndt Krigsgudens Vildhed." Ohlenschl. 2. lemsældig, mild, ikke skarp. En lind Birn. "Du mig ofte viste mildt i Møde, lettes Linde Duft!" Bagg. Et lindt Lægemiddel. En lind Straf. Lind (let) Epile. = Lindhed, en. ud. pl. Bløddhed, Røgsed; Lemsældighed, Mildhed. Lindplaster, et. blødende, blødgørende Plaster. (B. S. D.) Lindsalve, en. smertestillende Salve. (B. S. D.)

Linde, v. a. 1. løgne, gøre lindt det, som var stramt. (Linne. Roth.) At lindre et Baand, et Halsklæde. At lindre Spunden i Tønden. 2. stille, sagtne, formilde. (Jsl. lina.) Dette Middel lynder Smerten. Ogsaa impera. Det linder i Saaret. — Lindelse, en. det, at noget lindes; Løse, Rettelse. (Roth.)

Lindorm, en. pl. -e. Et i ældre Skrifte ofte forekommende Navn paa en stor Slange, en Drage. (Jsl. Lingormr, beslægtet m. Jsl. Lingvi, Linni, en Slange, og uden Tvivl m. Lindi, et Bændel, Bælte; ligesom m. det Sv. linda, at svæbe, vinde omkring.)

Lindre, v. a. 1. [af adj. lind.] Stille, sætte, sætte Løse. Dette Middel lindrede Smerten. At lindre eens Rød, Trang, Borger. "Man siger rigtigheden: at formilde Straf, og at lindre Smerten. — "At formilde, er at gøre svagere; at Lindre; at gøre taaleligere. Ved blint gøres det Onde selv mindre; ved at lindre gøres dets Virkning mindre følelig." Sporon. — I egentlig br. lindre undertiden for: formilde, formilde, gøre lemsældigere. "Af samme Aarsag blev den strenge Tugt lindret, saasnart et Felttog begyndte." Guldsberg. "Hvor er Blidhed, som lindrede Stolttheds Jib?" Ohlenschl. (Balder.) = Deraf: Lindring, len. pl. -er. At faae L. i sin Smerte. "Du, en blid Smertes milde Lindring." Thaarup. "Omsonst jeg søger nu en Lindring f. mit Sind." Bessel.

Lindse, en. pl. -r. en spisselig Bølge, frugt. Ervum lens. = lindsedannet, adj. stiftet som en Lindse. Lindseglass, et.

det convere, især forstørrende Glas i et Mikroskop (kalder ogsaa blot: Lindse) Lindsefage, en. Lindsefuppe, en. Kage, Suppe, lavet af Lindser.

Line, en. pl. -r. [A. S. Line.] en Snor, et tyndt Toug ell. Reb. At fiste m. Liner. At dandse p. Line. Ogsaa for: Sommer. At fiste fire Heste under een L. = Line-dands, en. den Kunst, at kunne holde sig i Egeværge og dandse p. en udspændt Snor. (Skriver ogsaa Liniedands.) Linedandsfer, en. den, som er svet i sig-Dands. Linefisteri, et. f. som sker ved lange Liner, hvorpaa i mindre Snore hænges Kroge med Mading. (f. Snorfisteri, Garnfisteri.)

Lineal, en. pl. -er. [af Linie.] Redskab af tyndt, ligesaaet Træ, hvorefter man trækker lige Linier p. Papir; et Reetholt.

Lineament, f. Ansigtstræk.

Linguist, en. pl. -er. den, som dyrker flere, især nyere Sprog; en Sprogkundskaber.

Linie, en. pl. -r. [Lat. Linea.] 1. i Mathematiken: Udstrækning i Længden, fra Punkt til Punkt; tænkt uden Brede og Tykkelse. En ret (lige), en krum Linie. 2. en Streg. At slaae en Linje (m. Passeren.) At trække en lige Linie m. Stynt. At skrive efter Linier. "Stregen er Linies Billede, og kan ogsaa kaldes en Linie; men Linien kaldes kun en Streg, naar den v. Kunst er frembragt." Müller. 3. Linien, den Cirkel, som deler Jorden (og Himmelen) i den nordlige og sydlige Halvkugle: Aequator. 4. i nogle Tilfælde: det, som danner en lige Linie eller Række; f. Ex. en streven, ell. trykt L. Træerne slaae i lige L. (jvf. Række, Række.) "En Linie er (i nogle Tilfælde) en sammenhængende Række; en Række bestaaer af enkelte Stenstande, anbragte v. Siden af hinanden (i lige Linie); en Række kaldes en Række med Hensyn til dens Længde." Sporon. [Husene slaae i Linie. En lang Række Huse. Husene ligge i Række.] 5. Række af Krigsfolk ell. Skibe. Hærføreren ved imellem Linierne. Admiralen brød den fiendtlige L. 6. den Orden, hvori Ledene i Slægtregisteret følge. Den op- og nedstigende L. At nedstamme fra een i lige Linie (fra Fader til Son.) Den mandlige, kvindelige L. 7. et Længdemål: den tolvte (ell. tiende) Deel af en Tomme. = Lineaarv, en. Arvemaade, hvorefter de Slægtninge af Arveladeren, som ere i en nærmere Linie, foretrakkes f. dem, som ere i en fjernere. Successio linealis. (f. Ledaarv.) Liniebræt, et. Et smalt og tyndt Bræt ell. fladt Træ, hvorefter man trækker Linier; en Lineal; et Reetholt. "Det gaaer den, der skriver efter Regler, som den, der skriver efter Liniebræt; det er snorklige, men stift." Stoud. Liniedands, f. Linedands. Linieftib, et. Dre-

logftib af en vis Støttelse, der i Slaget lægges i Linien; Rangftib. Linietrop: per, pl. svede Tropper, Kiernetropper (i Modf. til lette Tropper eller Landværn. Saaledes: Linie-Regiment.)

Linier, v. a. 1. flaae Streger, forsynes m. Linier. At linier en Bog Papir.

Linke, v. n. 1. halte. (forældet.) Sv. linka. L. lincken. Han er ei saa lam, som han linker til: ikke saa fattig, som han linker til. (Moth.) "Fattig Ingl kommer hinkende, kommer linkende." (i en gl. Vise.)

Linne, v. a. f. linde.

Linned, et. ud. pl. [af Linn.] afslags Tøi, som gøres af Hør. (Lerred kaldes det, saalænge det er i Stykker eller usyet; Linned ell. Lintoi er det, som er syet af Lerred.) = Linnedspind, et. Spind, spuns det Garn af Hør. Linnedsyning, en.

Gjerningen at sye Lerred. Linnedsom, en. Som, Ragtning p. Linned; it. d. f. f. Linnedsyning. At sye Linnedsom. Linnedvæver, en. d. f. f. Linnvæver.

Linnet, adj. (skrives ogsaa, men mindre analogisk rigtigt, linned.) som er gjort af Hør, af Traad, af Lerred. En linnestriktel. Linnede Strømper. Uldne og linnede Klæder.

Linning, en. pl. -er. [Sv. Linning.] en foldet ell. dobbelt Kant, der syes p. tværs til Skjorten om Halsen, ell. ved Enden af Armet (Halslinning, Paandlinning.) it. et lignende Stykke paa andre Klædemønstre; f. Ex. Burelinning. (Egentl. maaskee Linding [af v. a. linde, fordi Klædemønnet derved lindes ell. løses; ell. af Jsl. Lindi, Bælte.]

Lippe, en. f. Læbe.

Lire, en. pl. -r. [Lat. Lyra.] Egentlig: en Strængeleg, Harpe (hvorfor Digtere bruge Ordet Lyre); men bruges mest om et Slags smaa Orgler m. Balse, der omvæles v. et Haandgreb. = Liredreier, en. den, der gaaer omkring m. en Lire og giver Musik; (udtales Liredreier) en Liremand, Lirespiller.

Lirke, v. n. 1. (har.) [Jsl. og Sv. lerka.] tage eller røre lempelig v. noget, for ei at gøre Skade, ell. for at Lyden ei skal høres. Han stod og lirkede v. Raasen. At lirke et Sam ud.

Lirre, v. n. 1. efter Moth d. f. f. lirke; men det forekommer hos Stub, som det synes, i en anden Bemærkelse. "Nu lirrer Groen med sin Mund." (N. Stubs Viser 1771. S. 55.) Maaskee det her staaer for lirer (N. S. Liren) af n. s. Lire.

Lise, en. ud. pl. [Sv. Lisa. jvf. N. S. Lisse, remissio.] Lindring, Lettelse, Ro, efter byrdesuldt Arbejde ell. efter Smerte. "Eensommes Lise, venskabeligt lindrende Glummer." Evald. "De vil stabe savnet

Lise i deres egen, i hver andes Barm." Pram. "Hvert Smærtebrød, som gør hans Hunger Lise." Bagg. (Ungd. N. l. 41.)

Lispund, et. pl. d. f. en Bøgt af 16 Pund. At sælge i Lispundvise. [L. Lisset; pfund; ogsaa Høll. og N. S. Lyspond. Maaskee af Livesche Pond: Lysant; Bøgt.] = Lispundsbismer, en. B. broo paa et og flere Lispund kan veies. Lispundslod, et. Et Lød, der veier 16 Pund.

1. List, en. ud. pl. [Jsl. List.] konstig Paafund, Snildhed; (Come til at bræge konstige Paafund.) sædvanl. i ond Bemærkelse: Rænke, Suedighed, Svig. En bemættig L. Mere ved List end ved Magt. (Bemærkelsen: Lempe, Lemphelighed, er forældet.) jvf. Rænke. "List er et enfoldt Paafund, hvorved man misleder Andre. Rænkens findes ikke ene; det er fledest Rænke, man taler om." Müller. = listelig, adv. m. Snildhed, behændigen; flukt. — listig, adj. den, som er oplagt til, dreven i List, for forstaaer at bruge List; snild, snedig. (ofte i ond Bemærk.) En listig Streg. Et listig Paafund. Man kalder Ræven et listig Dyr. "En listig Mand gaaer til Mødet ved Kunst og Hemmelighed." Svær. (f. snedig, underfundig, trædsk.) Listighed, en. ud. pl. den Egenkab at være listig ell. oplagt til List.

2. List eller Liste, en. pl. Lister. [L. S. List. Jsl. Listi.] 1. Kant, En, Bræmme om noget, ved Enden ell. ved Begyndelsen af Tøi; f. Ex. paa et Stykke Klæde (Klædelist.) N. S. List. 2. et Bind, som med Barnesvøb omvindes, Svøblist. i et langt, tyndt Stykke Træ, der slaars omkring paa andet Træ; enten som en Løst. Prydelse, f. at tætte en Rids, ell. hælde noget sammen. Lister paa Døre, Stole, i Binduer, ic. Forguldte Lister i en Enkellegentl. om en udstaaende Kant p. Plak ell. Muurværk. = Listehøv, en. et Slags Plovehøv, hvormed Suedkere gøre List ell. opstaaende Kanter p. Træværk. Listetæppe, et. Gulvtæppe, flættet af Klædelister. Listeværk, et. Træværk, bestaaende af ell. forsynet m. Lister. Listeværk paa et Paneel.

Liste, v. a. n. og rec. 1. [jvf. det sædvanlige Lise, Lempe; med Liste, sagtelig, lempelig.] act. at tage hemmeligen, sagte, usformærkt. At-liste noget bort, liste noget fra een, ud af eens Lemme. "Hvorned du kunde liste din lille Fugl fra Nafte." Ohlenschl. (Digte. 1803. S. 45.) it. saae noget usformærkt ind. Han fik liste det ind igennem en Bagport. 2. v. n. og rec. gaae sagte, snige sig. Han kom listende ind. Da han blev opdaget, listede han af sig. om Tiden. Haret lister af. Jorden lister hen uden at man mærker det. — At liste sig ind (som Lyve, Rætte, N.) At

te sig bag paa een. Røven lifter sig til Borte. Det har han listet sig til.

Liste, en. pl. - r. Fortegnelse, Opstrift a flere Ting eller Personer i en Række. saaledes: Dodeliste, Folkeliste, ic. G. List. r. Liste.

Litanie, et. pl. - r. en Kirkesang, der beholder Bønner til Gud om Frelse fra Død og Fare. (Lat. Litaniam.)

Litsenbroder, en. pl. - brødre. Tjenestefolk eller Drager ved Postvæsenet. [M. G. Hamb. Litsenbroder; af de Lidser eller Snore til at bløde og bære Tøiet, hvorved de maae være forsynede.]

Liturgie, en. pl. - r. Indbegreb af Kirkeskikke. Den catholske L. = liturgist, adj. som vedkommer Liturgien. Liturgiske Skrifter. Den liturgiske Feide.

Liv, et. pl. d. s. men flieben. [361. Liv. A. 5. Liv, Lyf.] 1. den Tilstand hos et organisk Væsen, hvori det virker m. levende Kræfter, eller m. de Kræfter, som hører t. dets Organisme, og er i Stand t. at foretage villkaarlige Bevægelser og Handlinger. Der var endnu noget L. i Dyret. — At komme, være i Live (levende.) At komme til Live igjen. Kom du fra Galgen før i Live, du nu s. Hvor hængt skal blive." Bagg. ("Det taar til Live" s. der er Haab om Liv. Bessel. 1787. I. G. 269.) At tage Livet af een, af sig selv (dræbe.) At dømmes fra Livet. — I Live, adv. levende. I levende Live, medens man endnu lever, sin Livstid. At stienke een noget i levende Live. "Da jeg dog virkelig endnu p. en Maade er i Live; om just ikke saa ganske i levende Live, som det hedder." Baggesen. 2. den Tid, hvori et Væsen lever; især om Mennesker; Levetid. Et langt, kort, lykkeligt, mærkværdigt Liv. Hans hele Liv var en Række af Ulykker. Aldrig tilforn i mit L. Det er første Gang i mit L. jeg seer ham. Elsket i Livet og æret efter Døden. At forlorte sit L. sætte Livet til. At svæve imellem Liv og Død (være meget farlig syg.) En Kamp paa Liv og Død. Havde jeg end hundrede Liv. At opholde Livet; at fjerne det nødvendige til Livets Ophold. ("At hun for Livets Gode maa nødes til at sælge Jorden." D. E. V. 3. 7. s. Livsophold.) [gen. Livsens var især i ældre Tider brugelig. Livsens Herre. Livsens Træ i Paradis.] 3. Livet, absol. ell. uden B hensyn t. et vist Individ, br. deels ubestemt om Tilværelsen i Almindelighed; deels om den menneskelige, ell. Menneskelighedens Tilværelse. "Livet, som er ei forbi, Livet, fort i vore Dage, Livet, som man lever i." Bagg. 4. Levemaade, Levnet; "Menneskets indre Virksomhed." (Müller.) At føre et rogesløst Liv. At leve et stille, roligt, virksomt, eensformigt Liv. (At fortælle eens Liv og

Levnet. s. Levnet. "Det er ingen Gjentagelse, naar Liv og Levnet sætes sammen i Talem; thi det er Selvvirksomhed betragtet fra den indre og ydre Side." Müller. Deraf; Herreliv, Klosterliv, Krigsliv, Munkeliv, Studieliv, o. fl. 5. Ytring, Udtryk af et kraftigt Liv; Livlighed, Frygtighed, Munterhed. Der er intet Liv i Drengen. Han gjør alting m. Liv og Eyst. Liv og Charakter i et Ansigt. Hans Tale var fuld af Kraft og L. Et Digt, Maleri eller andet Kunstværk siges at have Liv, naar det deels er udført m. Aand (Genie), deels virker kraftigt, liveligt p. den Modtagende (Læseren, Tilhøreren, Betrueneren.) 6. Eyst, Glæde, hvad een især finder Bæghag i at gjøre ell. nyde (mest i dagl. T.) Sagten er ret hans Liv. (Deraf Ordene: Livsfarve, Livhund, Livhest, som man især har Hær, Livret, Livspise, som man særdeles gjerne glæder spise, o. fl. "Viser og Ballader ere hans Livdigte" (Vindlingsdigte.) Bagg. Labyr. II. 26.) 7. den Deel af det menneskelige Væsen, som gaaer fra Halsen t. Hosterne ell. Bælttestedet; Kroppen. a) Overkrop, Overliv. At tage, gribe een om Livet, gaae een ind p. Livet. At ville een til Livs, søge Strid, Trætte m. een. Smækter om Livet. At rive Klæderne af Livet p. een. b) Underkrop, Underliv, Bug. At have ondt i Livet (bedre: i Mavesen.) Tarmene hang ud af Livet p. ham. (Det bruges undertiden uegentl. for Moderen, Frugtmoderen; uterus. Livs Frugt. Barnet i Moders Liv.) 8. den Deel af et Klædemon, som bedækker Overkroppen. Riolen sidder ikke godt i Livet. At have fort, langt L. i sin Riolen. Deraf: Livsfylde, Snarliv, o. fl. 9. Stolgang, Aabning. At have tyndt, haardt, aabent Liv. = Sammensætninger: a) livagtig, adj. 1. legemlig, virkelig, sand. "Han skal — livagtig være bleven seet og kendt p. Gaden." Bagg. 2. saa ligg ell. lignende, som det var levende, eller den samme Person. Datteren er Moderens, livagtige Billede. En livagtig Efterligning. Det er livagtig som man saae ham. "Hvor Hestens Håndlinger afbilde ham m. de livagtigste Træk." Kampmann. Livbaand, et. Baand, som Dvindsfolk binde ell. spænde om Livet. Livbælte, et. s. Bælte, Livgiord. Livchirurg, en. En Chirurg, som Fyrster have t. deres særskilte Tjeneste. (Saaledes: Livlæge, Livjæger, Livfudst, Livtjener, og flere.) Livcompagnie, et. det første og fornemste G. i et Regiment. livegen, adj. vore ned, ufri. Livegenskab, et. s. Vornedskab. Livfane, en. den fornemste Fane v. et Regiment. Livsfarve, en. Vindlingsfarve. (s. Liv, 5.) livfuld, adj. som har meget Liv ved sig, meget livlig, fyrig. (jvf. levende, 3.) Livgarde, en.

L. Livvagt. Livgædning, en. (tydsk.) det, som en Mand bestemmer i. Underholdning f. sin Enke efter sin Død (sædvanl. kun om Dronninger ell. forskellige Enker; dog ogsaa om Grever og Baronet, ell. andre Stams hændelsesbesiddere.) **Livglord,** en. Giord, Bælte, som spændes om Livet, f. Ex. til at bære Raarde i. **Livjæger,** en. 1. et Slags Tjener hos fornemme Herrer. 2. Benævnelse paa et Slags lette Tropper. Kongens Livjægere. **Livkarl,** en. En Betjent, som p. Jagten og ved høitidelige Leiligheder, til Best og beværnet m. Bøsse, følger Kongens Person. **Livkiortel,** en. K. som slutter tæt om Livet; Kiøle. "Livkiortel, hold som Sne, til holde Haar han bar." N. Brun. (Jon. 121.) **Livknekt,** en. f. Ridsknekt. **Livlæge,** en. f. ovenfor Livchirurg. **Livløs,** adj. 1. som ei er levende, ei har Liv. Den livløse Materie. "Dødt er det, som ikke har Liv, fordi det har mistet Livet; livløst det, som ikke har Liv, fordi Liv tilkommer det ikke." Sporon. 2. død, som har mistet Livet. Han laa ligesom livløs. "At den bliver brods løs, som gjorde mig armløs ell. beenløs, om ikke livløs." Abrahamson. (D. Ellst. VII. 110.) 3. figurl. uden Liv (4), uden Livsbe- træng, mat, kraftløs (det mods. af livfuld.) Deraf: **Livløshed,** en. ud. pl. **Livsrem,** en. f. Livglord. **Livrente,** en. højere Rente, end den sædvanlige, som een nyder p. sin Livstid af en indskudt Capital, imod at miste denne. **Livret,** en. Yndlings- ret. **Livråd,** adj. bange for sit Liv. (B. S. D.) **Livsfrig,** adj. i høj Grad mild, venlig, elskværdig. "En Datter, saa besteden og støn, livsfrig, munter og flø- stig." Bagg. (Thora. 1 S.) (Snarere maa- see af det isl. liufr, mild, venlig.) Deraf: **Livsfrig,** en. — **Livsfrig,** en. f. Livkarl. **Livsmit,** et. En vis Dannelse af Livet i Klæder. (f. Liv, 7.) **Livspænd,** et. for- trinligt Spænd Heste. Kongens L. **Livs- spænd,** et. S. paa et Livbaand. **Livs- stikke,** et. 1. Klædemøn, som bruges til Overtroppen og slutter tæt om denne (især hos Kvindfolk.) 2. Snarliv. **Livvagt,** en. Krigsfolk, som bevogte en Fyrstes Person og Huus. (Deraf: **Livvagtsskole,** som tjener i Livvagten.) **Livsare,** en. levende Creature. (særligst.) — b) **Livs- aand,** en. levende Aand; Livskraft; År- vefraft (og da oftest i pl.) At oplyse, styrke Livsaanderne. "Hvor behagelig var den Hvil, hvori alle mine Livsaander ligesom afspændtes." Bagg. **Livsare,** en. Afkom, Efterkommere; Børn og deres Af- kom i nedstigende Linie; mods. Udarvin- ger. "Haver Huusbonden ingen Livsar- vinger, men Udarvinger, dog i eens Led og lige nær." D. L. V 4. 7. "En Mand kunde, naar han ingen Livsarvinger havde,

giste Testamente." D. Guldb. Livsbetragtning, en. Bedrift, udmærket Handling i et Liv.
"Hvert Tegn da lyser, som en Livsbetragtning."
Dhlenschl. (Nord. Tid.) Livsbetragtning, et. Kristelig Forsikring om at ende godt for sit Livstid. (Roth.) Livsbetragtning, et. Livsophold. (Roth.) Livsfare, en. Fare for at miste Livet. I være, komme i L., udskaane en Livsfare.
"Nu mødte ham Besværigheder og Livsfarer af samme Art som tilforn." Bente.
Livsforhold, et. Et i det menneskelige forekommende, stedfindende Forhold. (Sjælfed. Eunomia. II. 72.) Livsfrugt, en. Barn, Foster; Afkom. Livsfylde, en. Fylde, Rigdom v. indvortes Liv og Kræfter. (M.) Livsgierming, en. G. der fortjener Livsstraf; halsløs G. (B. E. S.) Livsgeist, s. Livsaand. Livsglad, adj. som glæder sig v. Livet, utrækker Glæde af sin Tilværelse. Livsfied, adj. fied af Livet; levelfied. (usædvanl.) "Livsfied var Elælen hen i Mandens Bryst." Fortæl. (Digte. II. 65.) Livsfilde, en. Dets Årsag, til Livet. Livskraft, en. 1. Kraft, som frembringer et organisk Leven. "De sidste Ytringer af organisk Livskraft." Oluffen. 2. den Kraft, som opholder Livet; Levetskraft. "Naar et Livskraft mættat strømme gennem mine Nerver ind." H. Guldb. Livsolyst, en. Lust, Glæde i Livet, som Livet medfører. ("Trikt vil spredes din Kraft, antændt af gasnede Livsolyst." Berg. Bestr. Jstr. 33.) Livsløb, et. den hele Tid, som een lever. Livsnetsløb. Livsmaal, et. Maalet, den rettede Tid s. eens Liv. Ingen veed sit Livsmaal. Livsmiddel, et. det, hvorved man opholder Livet, og som hertil er fornødent. (Med.) Livsnydelse, en. Nydelse af Livet, d. Livet giver. (Grundtvig.) Livsophold, et. det, som tjener til, er tilstrækkeligt til at opholde Livet. "Den, som ikke har andet for sit Arbejde, end det allernødvendigste Livsophold." Sneeb. Livsordning, en. Ordning af Livsfare; it. det, hvorved Livet reddes; Livsretelse. Livssag, en. G. hvad man sigtes p. Livet. Livsplanc, en. den, som er dømt t. Slaveri (Færtningsarbejde) i Livstid. Livsstof, et. Stoff, Livstraften. Livsstraf, en. Straf, som bestaar i Livets Tab. (Modsat Legemsstraf, Pengestraf, Kresstraf.) "I Originalen staar ikke, at de anførte Ting ere forbudne — under Livsstraf, men under Legemsstraf." Rask. (D. Tillæg. IV. 518.) Livstegn, et. 1. til Liv, Livsytring. Han gav intet Livstegn mere. "Det var kun et kort Livstegn denne Epimenides gav." Skjøttel. (J. A. VII. 58.) Livstid, en. den Tid, som een lever; Levetid. Det er ikke indtruffet min L. "Jeg har aldrig hørt min Livstid"

lærde Gøtt ere enlige." Holb. den Bøggels.
bømmes til Fængsel paa Livstid.
ostraad, en. f. Levetraad. Livsvaade,
Livsfare. Livsvillkaar, et. en vis
Kaffenhed ell. Omstændighed v. et enkelt
ennesses Liv; Raar i Livet. Livs-
Kjæmhed, en. B. hvori Livet og Livs-
isten pttter sig. "Liv, Livsnydelse og kraf-
Livsvirkfomhed er det Maal, han har
Die." Pal. Måller. Livsvædste, en.
af de Bædster, som ere fornødne til at
bligeholde Livet. Livsvækkende, adj. v.
n vækker, fremkalder Liv og Livsyttin-
r. En livsvækkende Yttring. (M.)
Livsvæld, et. Levevæld, Livsfilde. (S.
taffeldt. Nye D. 21.) Livsyttning, en.
vortes Tegn, Yttring af Liv.

Livagtig, adj. f. ovenfor under Liv.
Livelig, adj. som pttter Liv (bruges
in om det indre, aandelige Livs Yttring.
Liv. 4.) En munter og livelig Pige. —
gurl. om livløse Gienstande, der muntre,
olive Sindet. En lys og livelig Egn, Bos-
g. En livelig udsigt. — Livelihood, en.
d. pl. Bestaffenheden, at være livlig.

Livne, v. n. og a. 1. At livne op, komme
Livne leve op. (forekommet hos Holberg.)
act. satte Liv i, oplive. "Du livner den
olde Natur m. din Luc." Ohlenschl.

Lo, en. pl. — er. [Sv. Loge, Lofwe;
oo.] det Rum i en Kade ell. i et Udhæng,
vor Kornet tørstes. — Logulv, et. Gulv
en Lo; sædvanl. af stampet Leer. Lo-
ive, en. Rive, som bruges i Roen efter
Lærstningen.

1. Lod, et. pl. Lodder. [Isl. Lód. L.
oth.] i Alm. et tungt Legeme og dets
Bægt; saaledes: 1. Loddet 3: Bægten p.
n Bismar (Bismarlod.) 2. Lod i et Uhr
n. Seirværl 3: Bægten, som driver det.
1. et Stykke Bly, bundet til en Linie, som
bruges til Skibs til at lodde med (at kaste
Loddet ud), af Bygmestere til Waterpas.
Deras: lodret.) Muren staaer i Lod 3:
er lodret. 4. Tyngher af Metal, som have
en vis Bægt, og bruges i større og mindre
Bægtstaae. Et Pundslod, Halvpundslod,
Bispundslod. 5. pl. Lod. en Bægt, som
udgør $\frac{1}{4}$ af et Pund ell. Halvdelen af en
Unze. To Lod Gulb. = Lodline, en.
Snor med Blylod, hvormed Dybet loddes
til Bæst, ell. hvormed en lodret Linie be-
stemmes. Lodpiil, en. et Slags fordam
brugelige Pile, hvortil man sættede brænd-
bare Sager og stod dem ind i fiendtlige
Stæder. (Zahn. Nord. Krigsvæf. S. 363.)
lodret, adj. hvis Retning følger Blylo-
dets lige Linie; perpendicular. Moth. (jvf.
vinkelret.) Deras: Lodrethed, en. ud. pl.
— Lodstid, et. (f. Lod, 3.) 1. Gler-
ningen at lodde i Havet. (B. S. D.)
2. Havets Dybde, som kan maales ved
Lodlinen. Vi loddede, men fik intet Lods-

tid. 3. de med Tal efter Favnemaal
affatte Dybder paa Søfort.

2. Lod, en (og et.) pl. Lodder. [N. S.
Hlodd, Hlot. Isl. Hluti, Hlutr.] 1. Hliff-
tet Deel, Part, Andeel. At have, tage L.
og lDeel i noget. Byens Marker deeltet i
20 Lodder. Præstens, Degnens Lod. (f.
Jordlod, Udlod. En Gaardlod. J. Bøne.)
2. (med Art. et.) et Nummer i Lotteriet,
som man har besat eller købt. At tage et
Lod i Classelotteriet, vinde det store Lod.
3. ud. pl. Maaden, at lade Tilfældet af-
gøre en Sag. At kaste Lod, trække Lod
om noget. it. den Deel, som derved til-
falder een. Lodden faldt ikke heldigt for
mig. Jeg trak netop den Lod, som jeg
ønskede mig. "Ynglingen dæmpe sin vær-
dige Lyft til Lodden ham vinker." Pers.
4. heraf figurl. hvad der tilfalder een ved
Hændelse ell. Skiebne's Tilstiftelse: Skieb-
ne; "det Gode eller Døde, som tildeles et
Menneske i Livet." (Måller.) "Jlige Staa-
ler veier Bidsdoms Gud til hver en Stæl
dens Lod af Fryd og Rummer." S. Bl-
cher. "Den varige Sindro, hvorpaa sand
Lykke grunder sig, bliver ikke vor Lod."
Malling. Det blev min Lod i Livet. En
lokkelig, en tung, sørgelig Lod. "Saaledes
vill du bruge — den fortrinlige Lod, som
tildeeltet dig." Synesius v. Bloch. — "Lod
kan allene nævnes i Forbindelse med det
enkelte Menneske; om Skiebne kan man
tale, som den Nødvendighed, Alle maae
underkaste sig. Det er Skiebne, som til-
deleer Enhver sin Lod." Måller. Det faldt
ikke i min L. at blive rig. "De, der altid
misundelige begiere just den Lod, som er til-
falden en Anden." Mynster. (pl. er her ikke
brugelig.) = loddele, v. a. dele ved Lods-
kastning. "Snart loddeelte de drog i for-
skjellige Hobe fra Høien." Pers. Lods-
deling, en. pl. — er. Handlingen at lods-
dele. Lodfald, et. Udfald af en Lods-
kastning. lodfalden, adj. v. tilfalden
ved Lodsastning. (B. S. D.) Lodsfælle,
en. pl. — r. den, som m. Andre har Deel,
tager Deel i noget; Lodtager, Interessent.
(Bordning.) Lodkast, et. et Kast (med
Lærninger) f. at afgøre noget. lodkaste,
v. n. (B. S. D.) kaste Lod om noget (som
er brugeligere.) Lodkastning, en. Hand-
lingen at kaste Lod. At afgøre noget, at væl-
ges v. Lodkastning. lodlagt, adj. v.
stiftet i lige Lodder. (Moth.) lodløs, adj.
som ingen Lod faaer. (exsors. Moth.)
Lodsfeddel, en. 1. skriftligt Bevis for den
Lod, som een har eller tager i noget. 2.
Lotterisfeddel. Lodskiel, et. Grændsekiel.
imellem Jordlodder. Lodskifte, et. Hand-
lingen at dele eller stifte noget v. Lodkaste-
ning ell. Lodder. lodskifte, v. a. 1. d. f. f.
loddele. (Moth.) lodtagen, adj. v. som
har faaet Lod og Deel i, delagtig. At være

Lodtøgen med Andre. "Naar flere end een ere lodtagne i en Jord." D. E. V. 10. 4. At være lodtagen i en Aro. "D lad mig Redse være lodtagen i den store Fred."

Storm. Lodtager, en. d. s. f. Lodsælle. Lodtager i en Aro. = Lodseier, en. pl. -e. den, som er lodtagen i noget, som eier en Lod ell. Part i noget, der har flere Eiere i Fællesskab. Han er den største Lodseier o: han eier de fleste Lodder (især Jordlodder.)

1. Lodde, v. n. og a. 1. [af Lod, sors.] a) neutr. faste Lod om. At lodde om noget. (Helden.) "Lader os ikke sønderstøtte den, men lodde om hvis den skal være." Joh. 19. 24. b) act. maale Dybden m. Lodline, ell. prøve en Bygnings Lodrethed. At lodde Dybet. At lodde sig frem imellem Grunde. At lodde en Muur. — Loddeline, en. d. s. f. Lodline. — Lodning, en. Dybets Lodning.

2. Lodde, v. a. 1. [L. lodhen. Jsl. og Sv. Loda, flæbe, hængende ved.] bringe Metaller t. at hænges sammen ell. udgiøre eet Stykke, v. Hjelp af Messing ell. andet flydende Metal. At lodde m. Bly; lodde noget sammen. "Bedre er Deelt, end m. Guld loddet." Ordsp. = Loddebolt, en. Jernbolt; som glødes og bruges v. Blylodning. Lodderlim, en. et Slags Lim, som br. ved Staalets Lodning. (Junkes Mat. S. III. 415.) Loddepande, en. En P. hvori gloende Kul lægges naar man lodder. Lodderør, et. Redskab som br. v. Lodning af fine Sager. — Lodning, en. pl. -er. Gierningen at lodde.

Lodden, adj. [Jsl. lodinn.] f. laadden (af Laad.)

Lods, en. pl. -er. (langt o.) [N. S. L o o d s, L o o d s m a n n.] en Sømand, der når kender et Farvands Dyb og Grunde, og er bestillet til at vejlede (lodse) Søfarende ved Kyster, i Fjorde og Havne. At faae L. ombord. At give Tegn, heise Flag, styde efter Lods. = Lodsbaad, en. En stærk og letsejlende Baad, som Lodser bruge, især i Storm og haardt Veir. De sejlingske Lodsbaade. Lods fartøi, et. En Lodsbaad. Lods farvand, et. S. hvor Lods maa bruges. (B. S. D.) Lodsflag, et. eget Flag, som føres p. Lodsbaade, ell. hvorved gives Tegn til Lodsen. Lodshyre, en. Betalingen, som Lodsen faaer for sin Image. (Fr. 1799. 25 Oct.) Lodsjolle, en. mindre Lodsbaad. Lodsemand, en. d. s. f. Lods. "Hvor en Skipper kommer p. Lodsemands Farvand." D. Lov. IV. 3. 23. Lodmærke, et. Mærke paa Grundene i Havet, hvorefter Lodser og Søfarende rette sig. Lodsoldermand, en. Formand f. et Selskab af Lodser. Lodspenge, pl. d. s. f. Lodshyre. Lodselskab, et. Forening af flere Lodser p. eet Sted. Lodstegn, et. Tegn, som gives fra Skibet, for

at faae Lods ombord; Lodsflag. Lodstjeneste, en. den Bestilling, at være Lod ell. den Tjeneste; det Arbejde, en L. gør. Lodseisen, et. det som hører til Lodstjenesten, t. Lodsernes Pligter og Rettigheder paa et vist Sted, eller i et bestemt Land.

Lodse, v. a. 1. bringe et Skib sikker eller ud af Havn, eller igennem et farligt Farvand (siges kun om Lodsen, ikke om Skibsføreren eller Stormanden.) At lodse et Skib ind i, ud af en Havn, Fjord, fra en Punt.

Lofst, et. pl. -er. [Jsl. Loft.] 1. det øverste Rum i et Hus, ell. det Hænder som er imellem Taget og det øverste Støbtæppe. (L. Boden.) "Hvo der ligger p. Jorden, falder et af Loftet." Ordsp. v. indrette Kamre p. Loftet. At ligg p. Loft, hænges Løi p. Loftet. (f. Brænde loft, Sko loft, Kornloft, o. fl.) 2. det, som dækker Bælkene oven til i Husets Bænk, eller tjener Bærelset til Dætte; hænges altid forstaaes et tæt Dætte af Brænde, Planke, Gips, o. d. (L. Simmerdætte.) At hænges noget under Loftet. Almalest. Brædeloft, Gipsloft. 3. Stokværk (Tag). "De vare tre Loft høje, og havde ikke Vind i sig." 42. 6. "Husene vare to Loft høje." L. S. Bedel. Deraf i vore gamle Bøger høje Loft o: hvad vi nu kalde Skaft (Ordet er i denne Bemærkning forkert, men dog det eneste egentlig danske Udtryk for Tingen. Det findes brugt i Diction. nec. Ann. X. 186.) = a) Loftkammer, et. Kammer, indrettet p. Loftet, oven over det øverste Stokværk; Tagkammer. Lofst lægge, v. a. 3. belægge, forsyne med Loft. Loden, Stalden er ikke lofstagt. (Bogst. om Agerd. i Jyll. I. 407.) Lofstænder, et. Maleri, anbragt, efter egne principer, viste Regler, p. Loftet. Lofstænd, et. Betjent p. Sufferhuse, der har Opsyn med Sufferets Lørring p. Lofterne. (B. S. D.)

— b) Lofstøder, en. Dør op til Loftet. Lofstølem, Lofstøuge, en. Lem, som tænder i St. for Lofstøder; Luge i St. f. Binde p. et Loft. Lofstøyle, en. St. til et Lofstøder. Lofstørum, et. Rum, Plads paa Loftet. I dette Hus er meget Lofstørum. (Lofstørum. D. E. V. 8. 15.) Lofstøtrappe, en. L. som gaar fra øverste Støbtæppe op til Loftet. Lofstøvind, en. Indretning til at vinde Gods og Bærr fra Jorden op p. Loftet. Lofstøvindue, et. H. paa Loftet; Tagvindue.

Lofte, v. a. 1. [af Loft.] 1. giøre loft, lægge Loft. 2. føre op paa Loftet. At lofte Korn. (Moth. 3 begge Bemærk. af Lofst.)

Lofugl, en. en Strandfugl med rødt Hæb og lysrøde Fodder, der tilførses i Stalden (og efter Moth bl. a. skal findes p. Seierse;) Strandfugl. Hematopus ostralegus. "Knap ved Lofuglen

Den fra Stranden skal t. Orden tye." *et som Digte. II Deel.*

Log, en. til Skibs: en Indretning, ved Hastigheden af Skibets Fart maas (hvilket undertiden kaldes: at logge.)

Deraf: Logbog, en. B. hvori det, som falder og bemærkes angaaende Skibets Lads og Cours dagligen optegnes. Logglas, et. Timeglas, som bruges naar man logger. Logline, en. Snor, som bruges til en Log. Loguhr, et. Uhr, som bruges i St. for Logglasset. = **Loge**, en. Gierningen at logge.

Log, et. f. Laag.

Loge, en. f. Laage.

Loge, en. pl. - r. (et fransk Ord; udt. *loze*.) særskilt Afstak i et Skuespilhaus til Illucere.

Logik, en. [Lat. Logica.] 1. en Deel Philosophien: Videnskab om Tænkning, Tænkelse, Fornuftlære. 2. et Strift, som afhandler denne Videnskab.

Logre, v. n. 1. (har.) egentl. om Hunde: bevæge Halsen frem og tilbage, som

Tegn p. Venlighed ell. Kiærtegn. Hunden logrer ad sin Herre. Hanhunden logrer ad Løven. "Som Løvehunden, han kommer logrende til den, som byder det bedste Snul." *Ohlenschl.* (Hakon J.)

figurl. At logre for een: smigre, hykle, give flegste Ord, f. at vinde een. [Maaskee forestillet m. det L. locker, løs, ell. med ordet n, og flere dithørende Ord.] — **Logren**, en. ud. pl. det, at logre.

Lof, en. pl. - fer. [N. S. Loc, Locca. J. Lärlockr. Lökr, det som hænger ned.] en Duff, Tot; en særskilt, nedhængende ell. frølsk Deel Haar. En Lof Hør (Hørlof.) En Lof Silke. At have naturlige Loffer, sætte kunstige Loffer i Haaret. At klippe en Lof Haar af eens Hoved. f. Haarlof. = **lofs**, et, adj. som falder i Loffer eller Krøller. **Loffet** Haar, = **loffe**, v. a. 1. stille ad i Loffer; lægge i Loffer; frække. At **loffe** Hør, Silke. At **loffe** Haaret.

Lofte, v. a. og n. 1. [Isl. locka] 1. v. a. drage til sig ved indbydende Midler f. Gr. Dyr ved henlagt Føde.) At **lofte** fugle i Garnet, Dyr i Snaren. "Han skal løfte dig hen i Skoven mellem Træerne." *Ohlenschl.* — **figurl.** formaae een til noget ved milde Midler, venlige Ord, Smiger, Overtalelse. "Hans List og Snildhed forstod at løfte lettelig vor Ungdom." *Ohlenschl.* "Den er let at løfte, som efter vil hoppe." *Ordspr.* At **lofte** een t. noget. "For ham at løfte til Snak om Husets skulede (Kulte) Forraad." *Wagg.* (Thora.) "Dit Gaderkind os løfter t. sig ind." *H. A. Brorsen.* At **lofte** noget fra een (saar det ved Smiger, Overtalelse.) Han fik ham løftet paa sin Side. Det milde Weir har løftet mange Foll ud. At **lofte** een ud paa glat

Jts. Jeg fik løftet ud af ham, hvor han vilde hen. At **lofte** en Hund ind i Huset: At **lofte** en Pige: besove hende. 2. v. n. bruge løftende Midler, stille, formilde ved løftende Midler. Han løftede hvad han kunde f. Hunden; men den vilde ikke tie. Han løftede saa længe for hende, til hun søiede sig efter ham. = **Loffelse**, en. pl. - r. Gierningen, at løfte; Tilloftelse. "Ja, at saavel Trudsel, som Loffelser have været lige forgievne." *Bastholm.* "Naar Himmelens og Jordens Loffelser ikke kunne bestaae med hinanden." *Samme.* (Rand. Taler. 1779. I. 204.) — **Loffebarn**, et. Et lidet Barn, som m. ringe Ting lader sig løfte. Han er intet L. mere. (*Woth.*) **Loffefugl**, en. F. der er afrettet til at løfte andre til sig, som derved fanges. Saaledes ogsaa: **Loffedue**, en. (*figurl.* et løst agtigt Fruentimmer.) **Loffekonst**, en. Konsten, at løfte, overtale andre t. noget. (*Wording.*) **Loffemad**, en. egentl. Føde, hvorved Wildt, Fugle løftes og fanges. "Hvor mistænkelig er ikke Røven imod den Loffemad, som skal drage ham i den henslagte Gar?" *J. Smith.* **figurl.** om Tilloftelser, hvorved Mennesker overtales, forledes til noget. "Du behøved kun et Bink, for strax at slagte efter Loffemaden." *Ohlenschl.* **Loffemiddel**, et. pl. - midler, et. M. hvorved man løfter, eller søger at løfte een. **Loffepibe**, en. P. hvormed Fuglefængere løfte Fuglene. **Loffeplads**, en. Plads, hvor Jageren i Skul løfter Wildt eller Fugle. **Loffestemme**, en. efterlignet Lyd, hvormed Dyr løftes. **Loffesang**, en. Sang, hvormed man løfter een, hvoraf man lader sig løfte. "Naar ei, fortryllet af dens Loffesang — forblundet han dens Banner griber." *Grundtvig.* **Loffesmål**, et. tilloftende Smål. "Trods søde Loffesmål." *Wagg.* **Lollik**, en. pl. - er. en Person, som er født i Holland.

Lomber, en. et fremmedt Navn p. et Slags Kortspil. At spille en L. — **Deraf**: **Lomberbord**, **Lomberselskab**, **Lomberspiller**, o. fl.

Lomme, en. pl. - r. [J. Staane: *Lomma.* (Sw. Ficka.) Isl. luma, at glemme hemmeligen.] en til Klæderne sættet og syet, ell. om Livet bunden Pose eller Taske, til at glemme i hvad man vil bære hos sig. At have Lommen fuld af noget. = **Lommebog**, en. En liden Bog, som beqvemt kan føres i Lommen; **Legnesbog**. (Saaledes ogsaa: **Lommebælte**, **Lommefu**, **Lommepæll**, **Lommeuhr**, o. fl.) **Lommefoder**, et. Foderet, hvoraf en Lomme spæses i Klæder. **Lomme penge**, pl. Penge, som man bærer hos sig til Smaasudgifter. **Lomme procurator**, en. En flak Sagsfører, som i Smug ophidder Foll

Lil Protek (haanligt.) **Lomme**puffert, en. En liden Pistol, **Lomme**pistol. **Lomme**tyv, en. Tyv, som m. List og Behændige hed stæler af Gølls Lomme, som begaaer **Lomme**tyveri. **Lomme**terflæde, et. Lærflæde, som bæres i Lommen, især til at synke Næsen; Næsedug.

Loppe, en. pl.-r. [N. S. **Loppe**. Jsl. Flø.] et betiendt Insect, der findes hos Mennesker og nogle Dyr. *Pulex irritans*. Deraf: **Loppe**bid ell. **Loppe**stik, et. **Loppe**fangst, en. o. fl.

Loppe, v. a. og rec. 1. lille **Lopper** af. Hunden **lopper** sig.

Lort, en. pl.-e. Starn af Mennesker og Dyr. (i lav Tale.) Jsl. *Lordenza*, *Lordura*, Smuds, Starn. [jvf. det gl. L. Adj. ord, smudsig; og det fr. ordure.]

Los, en. pl.-fer. et Rovdyr af Ratterægten (i Norge: *Gaupe*.) *Felis lynx*. = **Lossie**, et. figurl. skarpt Syn. At have **Lossie**. B. S. D. (oftere: *Falkesne*.) **lossiet**, adj. skarpsynet. B. S. D.

Los, adj. (kort og aabent o.)... heres hyppigen i Skibsproget og hos Søfolk for: **Los**. Gør Touget **los**!

Losse, v. a. og n. 1. [Sv. *lossa*; af *los*, *lōs*. L. *lōschen*.] tage Ladningen ud af et Skib. At lade og **losse** et Skib. Skipsperen har endnu ikke **loset**. (Man siger ogsaa: Skibe kunne her beqvemt **losse**. "Skibet skulde der **losse** Værene." Ap. G. 21. 3.) = **Losse**plads, en. Sted ved en Havn hvor Skibe kunne **losse**. **Losse**pram, en. Pram, hvori Ladningen bringes af et Skib, naar det ei kan lægge lige til **Losse**pladsen. **Losse**sted, et. **Losse**plads.

Lostik, en. En Plante, der egentlig har hlemme i Syd-Europa, men jævnlig findes i vore Bønders Have. *Ligusticum levisticum*. "Den stærke **Lostik** — vorte til Lægedom for Dvæget." J. Smidth.

Lots, en. j. **Lods**.

Lotterie, et. pl.-r. et Slags stort Lykkespil, hvori Regleringer deeltage med Undersaatterne. **Tallotterie**, **Glasselotterie**. At sætte, at spille i **Lotteriet**. = **Lotterie**seddel, en. Seddel, med det valgte Nummer (i **Glasselotteriet**) ell. de besatte 5 Tal (i **Tallotteriet**) som udstedes af **Lotteris** **Collecteuren**.

1. **Lov**, en. pl.-e. [Jsl. *Lag*. (egentl. *Stik*, *Bedtægt*.) pl. *Lög*.] 1. i Alm. For- skrift, nødvendig Rettefor for Handlinger ell. Forandringer ved Tingene. Naturens **Lov**. Tyngdens **L**. Moralløven. Stats- love. Kirkelove. **Lov** og Ret. (j. Ret.) *Dia* *Willie* er min **Lov**. "At overtræde en **Lov** er noget andet, end at handle imod en Regel; thi "Løve er lagt, at den skal holdes" hedder Ordspøget; og derimod siger man: ingen Regel er uden Undtagelse. Regler kunne være mangeflags; men

en **Lov** er en nødvendig Regel." **2. V**irighedens, den regulerende Sag- skriftlig forfattede og offentlig bekræftede Bud eller Forskrift for Undersaatters og Borgeres Handlemaade, enten i en- tilfælde (j. Anordning, Forordning) eller i Gærd, i en Samling (**Lovbog**.) At give **Løve**. At ophæve en **L**. "Der er mange Ting, som der er ingen **Lov**, en. B. Thott. Denne **L**. er sat ud af Kraft, er endnu i Kraft. "Intet er Ret, før det staaer i **Loven**; men **Loven** besejler, at det skal ansees for Ret; det, som er i **Loven**, kaldes rigtigere lovligt." **3. Den** jydste **L**. gælder i Gærd: *Jesaja*. **Loven** om Indfødsretten, om Statsborger- dets Retsning. Den danske **L**. (Artikler udelades ofte. Norske **Lov**. Danske **Lov** skette **Bog**.) Efter **Lov** og Dom, træder i Lovsproget: efter lovlig Fremgangs- maade (Udførelse efter **Loven**.) uden **L**. og Dom 2: uden Lovmaal eller lovlig Sagsmaal. Han blev uden **Lov** og Dom henrettet. 3. uegentlig: Bedtægt, j. private Selskaber i en Stat have fortæ- sig om at erkiende. Klublove. 4. i Alm. Skrifter og i vore Bibeloversættelser **Loven** absol. i adskillige egne Bemærk- ser; j. Ex. om den mosaiske Lovgivning; i Gærd., om det gamle Testaments **L**. (modf. *Evangelium*) 2c. = **lov**befælt, 2c. foreskrevet, befælt v. en **Lov**. **Lov**greb, et. Retsbegreb, Begreb om en Wienskab i Lovmyndigheden. "Gjernings- sagerne henføres til det **Lov**begreb hvorunder de høre." A. Drsted. **Lov**bestemmelse, en. Forskrift, som lægger giver i et vist Tilfælde. **lov**bestemt, adj. v. udtrykkelig bestemt v. **Loven**. **Lov**bestemte Tilfælde, Betingelser, Rets- mærker. (A. Drsted.) **Lovbog**, en. Samling ell. ordnet Indbegreb af de i en Stat gældende Love. **Lovbryder**, en. den som overtræder **Loven**. (Roth.) **Lov**bud, et. Forskrift, som indeholdes i en **L**. "Evangelium er et **Lov**buds Kraft, naar det adlydes af Kræfte." J. Guld. **lov**bunden, adj. v. bestemt, forpligtet v. **Loven**. "En **lov**bunden Tilstand." J. Ber. "En **lov**bunden Frihed i alle Gærd." Guld. (B. Hist. II. 231.) "Løvbunden Frihed gav Kongen; men ingen **lov**bunden Frihed." Walling. **lov**bryde, v. 2. 1. offentlig at tilfældigvis Salge af en fast Eiendom (j. Ex. Odelsgods og Ederbønders Gaarde) hvortil de nærmest Grænder ell. Andre have Forfølgelses- ret. "Da han **lov**bød Jorden (paa) tre Ting i sin næste Grænder." D. Lov. V. 3. 1. — **Lov**bydelse, en. "Ristningsgods er **lov**byd og maa sælges uden **lov**bydelse." D. V. 3. 4. **lov**dele, v. a. 1. anlegge sig imod, actionere. **lov**fast, adj. 1. fast

3 som Loven fordrer, lovlig. **Lovs Bidnesbyrd.** (Bidenst. Selsk. Str. 227.) 2. edbøgtig, som kan aflægges lovlig Ed, ærlig, ubøgtet (af Lov, i det ældte Lovsprog ogsaa bemærkede: iisførelse v. Ed.) "Lovfaste og bosatte i Memænd." D. Lov. "Lovfaste Pers = ell. Birkemænd." I. 18. 1. "I tvende faste Mænds Paahør." I. 13. 4. "Det vilis, der grunder sig p. to lovfaste Bids censemmeige Udsagn." A. Drsted. 3. ret v. Loven og grundet i denne. "Hvor var lovfast og kraftig Trykkesfrihed." Rfner. Deraf: **Lovfasthed**, en. **Lovsbedring**, en. Lovens bedre Indretning. **Lovforflaring**, en. Lovfortolkning. **Lovformelig**, adj. overensstemmende med Lovens Forfæst, især med Hensyn til den vortes Form; lovstiftet. **Lovformeligt** vilis, Document. "Stemmer en Pands sig overens m. det, Loven fastsætter om Raaden, hvorpaa noget skulde vilse sig, lides den lovformelig." Müller. **Lovsforflag**, et. Forflag til et nyt Lovbud. **Lovfortolker**, en. den, som udlægger, forarer Loven. **Lovfortolkning**, en. En Lovs Fortolkning; ell. Forflaring af et ens et Lovbuds Mening. **Lovforvunden**, adj. dømt efter Loven, især p. sin Væ; ugild. (forældet. modsat lovgild.) **Lovfuld**, adj. m'gier Loven fuldest, tilbørlig, lovlig. (usædvanl.) "Lovfulde Raaden." Gold. **Lovsfulde**, v. a. 1. samme een skyldig efter Loven. "Jeg kiender saa Grovheder, større end den, naar Folk, uden at være lovfældte, uden at være anklagede, raddbræktes." Lahb. (I Lovsproget br. Ordet i mere ræstilt bestemte Meninger; deels om ens ver, over hvem en Dom er affagt, saarunge den ikke er opfyldt; deels i Gærd. m. en saadan Dom i Væssager. Jvf. Brorsons Forkl. til D. 2. I. 9. 1. og A. Incher's jur. Str. II. 836.) Deraf: **Lovsfuldelse**, en. — **lovfærdig**, adj. d. s. f. lovfast, 2 (men usædvanl.) "Uvillige og lovfærdige Dannemænds Bidnesbyrd." Bessels Caro. 245. **lovfæste**, v. a. giøre Lovbud, lægge Beslag paa (i visse Tilfælde; og egentlig kun i det norske Lovsprog. s. R. Lov. I. 4. 7. og flere Steder. Jvf. Rigsfesta.) **lovgild**, adj. som ei er dømt eller lovfældt, ulastelig, lovfast. (modf. ugild.) "Hvor en vis Handling — foretages paa en aldeles aabenlys Raade, under en lovgild Mænds Ansvarlighed." A. Drsted. **lovgivende**, adj. som hører til, udfordres til at give Love. Man stier i Staten imellem den lovgivende, den dømmende og den udøvende (fuldbyrdende) Magt. **Lovgiver**, en. den, som har og udøver den lovgivende Magt; den, som har givet en Lov. Denne Konge er navnlig kundig som L. Dette kan ikke antages som

Lovgivende Mening. **Lovgivning**, en. 1. Stieringen at give en Lov. 2. Indbegrebet af de i et Land gieldende Love. **Lovgivningen** i Danmark. 3. en enkelt Forordning. **Lovgrund**, en. Grund, som tages af et Lovbud, ell. som ligger i Lovens Ord "Saavel efter Bogstaven, som efter Lovgrundten." A. Uefing. Anm. til Tingstr. I. 103. **lovgrundet**, adj. grundet i Lov og Ret; retmæssig. **lovgyltig**, adj. gyldig p. en lovlig Raade, overensstemmende m. Loven, lovlig. **Lovgyldigt Bidne**, Bevilis. Deraf: **Lovgyldighed**, en. ud. pl. — **Lovhever**, en. den, som hever Lovens Overtrædelse. (Herz. Best. Jfr. 181.) **lovhiemlet**, adj. v. hiemlet, stadfæstet v. Lovbud; lovgyltig, som har Lovs kraft. "Da disse Love forbigaae — hvad der var lovhiemlet som gammel Vedtægt." Rosenvinges Lovhist. **Lovhiemmel**, en. p. efter Lovens Forfæst; lovlig Hiemmel. **Lovhistorie**, en. p. om Lovgivningen i et Land og de Forandringer, den har undergaaet. **Lovhævd**, s. Lavhævd. **lovflog**, adj. lovfyltig, lovlærd. (G. Boye.) **Lovkundskab**, en. Bekendtskab m. Lovene, Lovgivningen i et Land (udtrykker mindre end Lovkundighed.) **lovfyltig**, adj. som har grundfæstet og kiender et Lands Love; forsaren i Lov og Ret. En Lovfyltig, Jurist. **Lovfyltighed**, en. 1. Forsarenhed i Lov og Ret. 2. Bidskab om det, som hører til Lov og Ret; Retsvidenskab. Den danske, romerske L. **lovlyse**, v. a. 2. kundgiøre offentlig efter Lovens Forfæst. **lovlærd**, adj. som besidder en lærd, grundig og omfattende Lovkundskab. **Lovlærer**, en. En som lærer andre Lovkundighed; en Lovlærd. (Luc. 5. 17. i Tim. 1. 7.) **lovløs**, adj. 1. ulovlig. 2. som ingen Lov agter, som er uden for Loven og dens Bestielse (exlex.) 3. som er uden Lov, hvor ingen Lov haandhæves. Et lovlost Land. "Storre Dnde er ei til, end lovlost Færd." Fibigers Soph. — Deraf: **Lovløshed**, en. 1. Lovs løs Tilstand. 2. Ulovlighed. "Som i sin Lovløshed nu vorder den ypperste Lov." G. Etstfeldt. **Lovmaal**, et. 1. d. s. f. Lov, 2. (P. Syn. forældet.) 2. Rettergang, en Sags Forfølgelse v. Domkolene, Proces. Han lod ham uden L. og Dom henrette. **lovmaessig**, adj. (Guldb. B. Hist. I. 552.) "Lovmaessigt bemærker ikke blot, at noget ei er lovstidigt; men at det stemmer overens med noget, som i Loven er fastsat." Müller, (s. lovstiftet; lovmaessig har, som de øvrige m. maessig sammensatte Ord, for stærkt Præg af det tyske, og er ikke at anbefale.) s. lovgyltig, lovlig. Deraf: **Lovmaessighed**, en. Lovgyldighed, Lovlighed. "Om end mine Stieringer vare giorte i Lovmaessighed." Rynster. (Præd. 1823. I. 400.) **Lovsamling**, en. S. af flere

næste Love eller Lovstykke. Lovstift, et, adj. v. indrettet efter Lovens Forskrift.

Lovsprog, et. Indbegrebet af de i Lovene, og i Rettergang bruges de særegne Ord og Udtryk.

Lovsted, et. Et enkelt Sted, en Sætning, Artikel i Loven. At anføre, forklare et L.

Lovstrid, en. Strid, Uoverensstemmelse imellem enkelte Lovbud i gældende Love. "At stridde sig i en uopløselig Lovstrid." A.

Lovstridig, adj. stridende imod Lovens Forskrift, ulovlig, uretsfærdig. Deraf: Lovstridighed, n. ud. pl. — Lovstykke, et. en vis, enkelt Deel af en Lov.

Lovsøge, v. a. 2. ansege Sag imod. Han blev Lovsøgt for denne Forbrydelse.

Lovtagen, adj. v. vedtagen som Lov. (forældet. s. Vid. S. Str. 1. 257.)

Lovtrækker, en. den, som forreter Loven, bruger Kroglove i Rettergang og Sagsførelse, hvilket kaldes: Lovtrækkeri, et.

Lovværge sig, v. rec. forsvare sig mod Klage ell. Beskyldning p. den Lovsfalede Raade. (Moth. Egentlig i det gamle Lovsprog: værge sig m. Lov 3: Ed; og forældet.) = Lovskraft, en. Gyldighed, gældende Kraft som Lov.

2. Lov, en og et. ud. pl. 1. Roes, Berømmelse, Pris; laus. (Jsl. Lof.) "Det vresfalder vel, at en Ting er Lov værdig, og og maa straffes." B. Thott. Lov og Pris ære Gud! "Du, blide Morgen! skal opve den Røst, som synger Evnens Lov."

Bessel. "Han stammed frem din Lov med en nyskabte Lunge." Storm. Gud ske Lov! Han agter hverken Lov eller Rast. (p. Eyn.)

2. Rygte, Studsmaal; fama. (ædvanl. med Art. et.) Et godt, ondt Lov. Han gav ham ikke det bedste Lov. = Af bemærkelsen 1: Lovprise, v. a. 2. d. s. s. prise, berømme høiligen; deraf: Lovpriisning.

Lovsang, en. Sang til eens pris og Ære; især til Guds Pris. At synge Lovsange. En L. for Freden. "Eftertiden troer ikke de Lovsange, som Frygt forsvang, ell. Fordeel." Kampmann.

Lovsønge, v. a. prise i en Lovsang. At Lovsynge et høieste Væsen. "Stolen skal — Lovsynge høit den store Gudsdoms Navn." Ingem. "Hvo bad mig at høre — Lovsynende Toner?" Rein. "Lovsungen Tid, om lys og blid, liig Vaaren, hver Skønsed — tiende." S. Staffeldt.

Lovtale, n. Tale til Berømmelse for en Person og hans Handlinger. At holde en L. over en. Det er en egen Sag, naar en Undersaat gaar frem, at holde sin Fyrstes Lovtale." Rahb. (D. Tilst. VI. 584.)

Lovtaler, n. den, som taler til eens Berømmelse, om skriver ell. holder en Lovtale. "Carls Lovtalere selv vove ikke at undskylde denne Blerning." Wandal. = lovlig, adj. 1. retfærdig, berømmelig. (laudabilis; pro-

bis, probandus.) En god og lovlig Skik. "Det Lovlige følge vi ikke for andet, end sin egen Skuld." B. Th.

"Dnd og Udnd, lovlig Gjerninger straffelige." R. Hemmingsen. (Om W. Rab. 1572.) "Lovlig Thufommelse."

del. (s. høilovlig.) 2. temmelig, noglunde. (i d. Tale, og mest adv.) Det var dog lovligt m. hans Helbred. Det var lovlig længe. "Lovlig er ikke at lade Ordsp.

3. Lov, n. s. altid ud. Art. [Jsl. L. Tilladelse, Forlov, Frihed. Det har du L. til. At give een Lov til at gjøre noget. Du faaer vel Lov at gjøre det (3: du maa gjøre det, enten du vil, eller ikke.) At i Lov fra Skolen. Rectoren gav hele Skolen Lov. (s. Siemlov.)

Love, ud. Art. i Forbindelse med Tro paa Tro og Love 3: p. eens Ræste og Forsagn. En Mand af Tro og Love. At bryde Love. (Golding.) "At holde Tro og Love, det frymper man sig ved." E. Mann. "Din Tro og Love." Bagge. (Maaskee ikke af v. love, men af det gamle Lov ell. Love. Jsl. Lof, den indviede Haandflade. "Dndt er at plukke Paar Haandlove." Ordsp.)

3 ældre Dnskt dog Love ogsaa absol. ligesom for: Tilid; s. Er. "Vi sætte den Love til Guds Dødsfeldt.

1. Love, v. a. 1. [af Lov, Berømmelse, prise, berømme. (Jsl. loka. A. S. loka. At love og prise Gud. Det maa man love ham for. Enhver lover sit eget. "Han skal sig selv-love, som har onde Tænder." Ordsp. "Ingen siges at love sig selv; ingen kan berømme det, han blot tør omtale til en Enkelt. — Vi rose det, der vort Bifald; vi (love og) berømme det, hvis Fæder vi ville udbrede." Møller. 2. sætte Pris paa, værde. Hvor høit lovedu det? (Moth. Nu usædvanligt.)

2. Love, v. a. 1. [Jsl. loka, promittere, permittere.] 1. tilsige, give Forsikring om at ville gjøre ell. lade noget, give een noget ic.; jette, give Ræste om. At holde hvad man har lovet. At love en sin Datter til Ægte. At love med Haand og Mund. Hvad du beder om, er alt lovet bort (t. en anden.) At love sig bort, love sig ud 3: give Ræste om at ville komme til, hvor man bydes hen. "Dette Glæde Bæghed kan ingen Forsatter, der siger Gæstehed, love sig fri for." Rahb. — Han fik hvad der var ham lovet. At love een Guld og grønne Skove 3: gjøre store, prægtige Tæter. 2. neutr. At love for een 3: gaar i Morgen for, give Forsikring om. (s. Forlover.) Jeg lover for, at han vil gjøre sig Bedste. Ham tør jeg nok love for! (3 deel. Tale bruges det oftest ironisk eller i halv Spøg. Det skal jeg love for, at han ikke

nte sig selv 3: det tvivler jeg ikke om.)
Loven, en. ud. pl. [Isl. Lofan.] Gier-
 gen, at love. "Loven er ærlig, holden
 ærlig." Ordspr. = Løfte, et. pl. - r.
 fikking, hvorved man lover noget, Til-
 n. (f. Forjættelse.) At gjøre et Løfte. At
 de, at bryde sit L. At give een L. paa
 et. Han har L. om (paa) det første le-
 e Kald. Han har længe havt L. paa
 te Embede. Klosterløfte. "At være i
 rgen og Løfte for noget." D. Lov. VI.
 14. At gaae i L. (i Borgen) for een-
 en, som gaaer i Løfte, gaaer i Krav." Ordspr. — Løftebrev, et. skriftligen givet
 ste; skriftlig Forfikking. Løftebrud,
 en Handling, hvorved man bryder et
 et Løfte. "Kærlighed til Sandhed for-
 rsagede dette Løftebrud." Bandal. I.
 9. Løftebunden, adj. v. bunden, fors-
 gtet ved et Løfte. Løfterig, adj. som
 der meget, gjør mange Løfter. (P. S.
 imann. Bagg.) Deraf: Løfterigdom,
 . Baggesen. "Trods al min Løfterig-
 oms Overflod." (Poet. Ep. 311.)
 3. Love, v. a. 1. have Kærlighed til,
 mme i Elskovsforbindelse med. (forældet,
 forekommer i Ræmpeviserne; f. Er. "Hans
 em lysted en Jomfru at love." B. om
 ermand Gladensvend. Ogsaa som recipr.
 l. med Dativ af det personl. Pron. f. Er.
 Love du dig en Jomfru væn.") "Kong-
 elge, hendes Fader, loved en Havets
 liv." Ohlenschl. (Grolf. Kræft.) [Er enten
 love, 1; ell. A. E. lufan, elste, ynede.
 to love.]
Lovlig, adj. 1. overensstemmende m.
 oven, ret, rigtig (justus, rectus.) (Nest
 ældre Skr.) "De, der kun elste det Lov-
 ge for Løns Skyld." B. Thott. (I. 72.)
 De lovlige Gjerningers Løn bestaaer i
 em selv." Samme. 2. grundet i Loven,
 etmæssig (legitimus, probus, licitus.)
 At have lovlig Ret til noget. En lovlig
 handling. Et lovligt Bidne. "Det er fast-
 at, naar Krige lovligten kan begyndes."
 Bogellus. "Lovligt er hvad der ikke er
 overstridigt; og da enhver Handling i det
 orgerlige Liv, der ikke strider imod Retts-
 oven, af denne nyder en vis Beskyttelse,
 aa ligger især dette i Begrebet lovlig, der
 betyder, hvad der i Loven finder Medhold."
 Müller. En lovlig Mæringsvel. At gaae
 sit lovlige Kald, Vrende. — Deraf:
 Lovlighed, en. ud. pl. Bestaaenheden, at
 være lovlig. (Legalitas.) En Handlinges
 Lovlighed. "At Forbrydere træde tilbage
 uden Lovligheds Grændser." A. Drsted.
 (Enomia. II. 59.)
Lu, en. ud. pl. [Ev. Lugg. beslægtet m.
 et Isl. Ló.] det Lodne p. Klæde ell. lignens-
 de Isl. At kradsse Luen op p. Klæde. Luen
 er afflidt. = luslidt, adj. v. som Luen er
 lidt af, som har mistet sin Lu. En gam-

mel luslidt Klæde. "Blis ikke Løsten frem
 p. dens luslidte Side." Bessel. — Lutrads-
 ser, en. den, som optræder Luen p. Klæde.
Lubbet, adj. lastet, fed, tidsfuld. (Col-
 ding.)

1. **Lud**, en. [Isl. Lut. E. Lohé.] Op-
 løsning af Planteafte, hvorved Vand mæts-
 tes, ell. af Garvestoffet i Plantedele. Afslud,
 Garvelud. Det br. ogsaa om Oplosninger
 af Kalk (Kalklud) og andre mineralste Stof-
 fer. At sætte Lud 3: komme Vand p. Afte
 f. at blive til Lud. = ludagtig, adj. som
 ligner Lud. Ludasse, en. A. som bruges
 til Lud. Ludballe, en. B. hvori noget
 blødes i Lud. Ludfist ell. Ludesfist, en.
 Lørfist, udblødt i Lud. Ludfar, et. Kar,
 hvori man sætter Lud. Ludfuro, en.
 Indretning til at komme Afte i ell. hænge
 Afteposen i, naar man sætter Lud. Lud-
 pose, en. Pose, hvori man kommer Afte
 til Lud, eller hvoriglennem Lud fies.
 Ludsalt, en: det rene Salt, som kan ud-
 drages af Plantelud; Planterludsalt, Plans-
 tesalt, Potasse (Soda.) Slygtigt Ludsalt
 kaldes et kemisk Præparat. Ammoniam
 carbonicum. Ludvass, Ludvassning,
 en. Vass, hvorved Klæderne først koges i
 Lud, siden skylles og udvasses i Vand. =
 lude, v. a. 1. udbløde i Lud, udlude. At
 lude fist. — Deraf n. s. Ludning.

2. **Lud**, en. [Isl. Lúdr.] Krigshorn,
 Trompet; Morst: Luur. "Døden blæser
 ikke ikke i Lud for sig." Ordspr. (Dette
 forældede Ord forekommer tidt i vore gamle
 Viser. f. Luur.)

Lude, en. pl. - r. et Stuur, et lavt
 Huus; et udbygget Tag p. et Huus, t. at
 sidde eller lægge noget under, men uden
 Sidevægge. (Moth.) f. v. at lude.

Lude, v. n. 1. har. [Isl. lúta.] bise
 Hovedet og Overkroppen for over. At lude
 m. Hovedet. "Den skal lude, som har lave
 Døre." Ordspr. Han luder meget naar
 han gaaer. Ogsaa: helde, hænge ned;
 (men fioldnere.) Grenen luder mod Vans-
 det. "Saa langt, som Grenene lude og
 Roden rinder." D. Lov. V. 10. 20. Muren
 luder til denne Side. "Det er ondt, at
 støtte sig ved ludende Væg." Ordspr. "Hvor
 fældet fellest over Dybet luder." J. E. Hei-
 berg. (Psyche. 76.) = Luden, en. ud. pl.

Luder, en. pl. - r. i den laveste Tale-
 brug: en Skibe. (Bessels Digte. 1787.
 II. 130. Baggesen. Alimbr. 1807. S. 282.)

Luder, et. hos Artillerister: Bomuld,
 dnyppet i fransk Brandeviin og Meeltrub,
 som lægges overst i de Brandrør, der sæt-
 tes i Bomber og Granater. [Formodentlig
 det L. Luder, (Ital. ludro) Loffemad.]

Lue, en. pl. - r. [Isl. Log, Logi.] Blus
 af en stærkt brændende Ild, Flamme; Ildes-
 lue. Huset staaer i Lue. Ilden brænder i
 Lue. "De optændte Ild, at den gav Lue."

Lue. 13. 15. **Luen.** flaaer ud af Dypnen. — figurl. Elstovs, Kjærligheds Luer. "Da brændte hellige Luer, Hævnens Luer i hans Pletter." Balth. (Rand. T. 1779. I. 389.) — **Ysf. Flamme.** "Naar Ilden truer m. at fortære et Huus, siger man: Huset flaaer i lys Lue; derimod taler man ikke om Luen, men om Flammen af et Hus." Møller. = **Lueblis**, et. syrigt, ildfuldt Blis. "Hvo gav dig disse Lemmer, og dette Lueblis?" Ohlenschl. (Nord. Gud. 106.) **Luebrænde**, v. n. 2. at brænde i Lue. **Luedrukken**, adj. poet. begejstret, opildet. "Det Luedrukne Mod." Ohlenschl. **Lueforgylt**, adj. stærkt forgylt, ægte forgylt. **Luegab**, ét, Åbning, hvorefter Ild og Lue stiger op; s. **Grater** p. en Vulkan. (Roth.) **Luegylden**, adj. d. s. s. lueforgylt. "Stavnen af den luegyldne Snekke." Ohlenschl. **Lueild**, en. Ild, som brænder i Lue. (modf. Kulild.) **Luerød**, adj. Udred, rød som Luen. **Luesveden**, adj. v. svæden, brændt paa Overfladen af Ildens Luer. **Luesvedne** Klæder.

Lue, v. n. 1. hør. [Jøl. loga.] gløve
 lue, brænde i lue, blusse. Jlden luede
 stærkt. — figurl. være meget hed; yttre en
 stærk, forig Sindssbevægelse. Hendes Rins
 der luede (blussede.) Han luede (blussede,
 brændte) af Stridslyst. Et luende Mod.
 (jvf. v. flamme.) "Dinene siges baade at
 lue og flamme; thi deres Jld kan synes
 bevægelig; men Rinderne kunne ikke flams
 me; de kunne derimod lue og gløde."
 P. F. Müller.

Luft, en. ud. pl. [361. Loft; beslagtet m. Loft.] 1. den usynlige, men fornemmelige, flydende, og meget elastiske Materie, som deels optager ethvert saakaldet tomt Rum, ell. hvori intet andet synligt Legeme findes, deels v. Indaanding optages i dørstke, v. Indsugning i vegetabiliske Legemer, 2c. At sammenpresse Luften, udsømpe Luften af et Kar. Luftens Tyngde, Tryk. Brændbar, fulsuur, atmosfærisk &c. De forskjellige Bestanddele, som findes i Luften, og de kunstige Luftarter, som p. chemiske Veie frembringes, benævnes nu ofte m. det franske-Ord Gas, og i pl. Gasarter. — At trække Luft 3: drage Anden, trække Veiret. Den Enge kan ikke saae &c. 3: har vanskeligt v. at aande. 2. den Luft, som i en vis Afstand omgiver Jorden; Atmosphære, Dunstkrebs. En reen, klar, fugtig, tyn, let, tung &c. Biergluft. Soluft. Aftenluft; Morgenluft. — Ofte med et Bibegreb af Hvide. Fri som Fuglen i Luften. At sprænge noget i Luften. Skibet fløi i Luften. Hans Plan gik i Luften, blev til intet. At bygge Rasteller i Luften. (jvf. Veir, 5.) 3. den ydre, frie Luft, Luften under aaben Himmel; i Mods. til den i Huse indsluttede Luft, ell. Stugluft. At lade

noget tørres i Luften. Den Syge kan end
 ikke taale Luften. Bevægelse i fri L.
 tage frisk L. 3: opholde ell. bevæge sig
 der aaben Himmel. — figurl. At kaffe
 L. 3: befrie ham fra Byrde, Tvang.
 give Hjertet Luft v. Meddelelse. 4.
 dertiden ogsaa om den i Bevægelse i
 Luft, eller Luftning. Der strøger en i
 Luft glennem Dalen. (Ständt pl. og
 i denne Bemærk. er imod Eprognose
 finder man den i Sammensætninger i
 nyere Digtere, optaget efter det L.; s. f.
 hos Ohlenschl. "Milde, lune Aften
 hvorhen vinker I min Pn?" = luftacht.
 adj. som giver Luften fri Tilgang. Lu-
 eabne Guse. Luftart, en. foregen 3
 af Luft, Gasart. Luftbad, et. det,
 udsatte Legemet, især blottet, for Lufts
 Indvirkning. (Jus. Bad.) Luftbegre-
 hed, en. noget, som foregaar i Luft
 et Meteor. (Bugge.) Luftbillede
 et. Et i Luften ell. Luftkredsen dannet Bi-
 lede, uden fast legemlig Form. (Malings-
 luftblaa, adj. himmelblaa. (Ohlenschl.)
 Luftblanding, en. B. af forskellige Es-
 arter. Luftblære eller Luftdoble, en
 Doble, fuldt med Luft, der dannet sig p.
 Overfladen af Vand ell. andre dræbende
 Legemer. Luftkastel, et. figur-
 Giernes spind, noget, man indbilder sig, men
 ikke er eller kan vorde virkeligt. At bygge
 Luftcasteller. Luftdætte, et. nedbrun-
 gende Tøpper ell. Beredsstoffer, som fra-
 stille Luften eller koster over Stuepladser
 Luftdøn, et. Døn, Knald i Luften, Bør-
 døn. Luftegn, en. 1. d. s. s. Himmelen
 2. Luftkreds, Atmosphære. "Af Væstent
 Bind Luftegnen neppe røres." L. Stockh.
 Luftfang, et. 1. d. s. s. Bindsfang. 2. for-
 rør. (B. G. D.) Luftfarer, en. luftfæ-
 himmelblaa F. luftfri, adj. som til-
 vis Grad er uden Luft, lufttom. (3. Kraft)
 Luftglas, s. Veirglas. Lufthimmel, en.
 d. s. s. Luft, 2, Atmosphære. (Bagger)
 Luftkul, et. en liden Kugle, hvoraf
 Luften har friere Strøm. (Luftkugle)
 Ventil. B. G. D.) Luftild, en. 1. i
 Luftsyn ell. Meteor. 2. Forværet. (L.
 gesen.) Luftklap, en. Ventil, Luft-
 klap. (B. G. D.) Luftkreds, en. At-
 sphære. (s. Luft, 2.) Luftlag, et.
 d. s. Lag, Afdelinger i Luftkredsen.
 holere, lavere Luftlag. (Dassen.)
 let, adj. saa let, som Luftens. "En To-
 stogge af luftlette Drummerier." L.
 Luftmaaler, en. Redskab til at maale
 tens Betskaffenhed. (Endometer, Gage-
 ter.) Luftmalning, en. Mærkning
 male Luften i et Landkartsmaaleri. Paa
 megen Størrelse i L. Luftmækt, et.
 tørret Mætt. Luftmækt, en. G.
 retning til Luftskibet. Luftpomp,
 et Redskab til at udsugte, pumpe

Luften. Luftprøver, en. Redskab til at prøve og bestemme Luftens Reenhed. (Gasmeter.) Luftreen, adj. som har, ell. er omgivet af en reen Luft eller Luftfreds. "Luftrene Bierge." J. Boye. (Statens Ben. III. 15.) Luftreise, en. R. som fører i Luften. (Vagg. N. Klim. S. 15.) "At de p. visse Dyr gjorde Luftreiser giennem Sknerne." Baltholm. Luftrenser, en. Indretning til at rense Luften; s. Ex. paa Skibe. (Ventilator.) Luftrensning, en. Luftens Rensning ved anvendte Midler. Lufttrum, et. Et med Luft opfyldt Rum. Lufttrør, et. 1. Rør, hvorigiennem Luften føres til og fra et Sted. 2. Vandtrør, Vandtrøben i Palsen. Luftsalt, et. Saltdele, hvormed Luften p. visse Steder er blandet. (B. S. D.) Luftseilads, en. Gierningen at seile eller have sig i Luften, ved Hielp af en Luftkugle. (Ballon), fyldt med lettere Luft, end den atmosfæriske. Luftseiler, en. den, som foretager en Luftseilads. Luftstib, et. en Luftmaskine. Luftstirn, et. lysende Meteor, Luftson. Luftstygge, en. Stygge i Luftmalning. Luftstot, et. s. Luftkastel. "En Kære, der aa ubarmhertig nedbrød mine Luftstotte." Rahb. (Fortæll. I. 479.) Luftspring, et. onstigt, høit Spring, som man seer Gisser og Luftspringere at gjøre. Luftstille, et. Mangel p. strømmende Bevægelse i Luften; stille Veir, Luftstillehed. (Blussen. Randoec, 28.) Luftstrøg, et. den bevægede Lufts Strøg eller Gang. Luftstrøm, en. En Mængde af stærkt bevæget, ligesom strømmende Luft. "En stærk Luftstrøm befordrer Jordampningen." Dr. led. Luftstøtte, en. den Deel af Luften, som trykker p. et vist Legeme, p. en vis given Flade. (Kraft. Mech. II. 559.) Luftstøv, t. de fineste, neppe synlige Støvgran, der dres omkring i Luften. Luftsyg, adj. og af Luftens Indvirkning. "Som man er syg endnu p. Landbredden, saa var jeg luftsyg p. Gaden." Vagg. Luftsyn, et. Forandring, Begivenhed, som viser sig i Luften, Meteor. (Moth.) "Elligt usædvanligt Luftsyn maatte betyde en overhængende Nipke." Vagg. N. Klim. Luftsyre, en. s. Rulsyre. Lufttegn, (Moth.) Luftsyn. Lufttom, adj. som er uden Luft, ell. ansees for at være det. Et lufttomt Rum. Deraf: Lufttomhed, en. ud. pl. Lufttragt, en. et Slags Luftrenser, dannet som en Tragt. Lufttryk, et. det Tryk, hvormed Luftmassen i Atmosfæren virker p. Legemerne. "Det formindskede Lufttryk maa forsøge Ildudstigningen." Schouw. (Pl. Geogr. 101.) Lufttræk, en. Luftens frie Træk eller Giennemfart. lufttæt, adj. saa tæt, at Luften ei kan trænge igiennem. Lufttæthed, en. Mængde af Luft i Forhold til Rummet, hvori

den indeholdes. Lufttørrer, adj. v. tørrer i fri Luft. Lufttørrer Malt; lufttørrede Munnsteen. (Blussen.) Luftvand, et. Vand, der samler sig ved Nedslag af Luften. "Ethvert løst Jordlag, hvoraf nogen Deel kan modtage Regn, Sne og andet Luftvand." S. C. Ørsted. Luftsægt, s. Luftprøver, Veirglas.

Luft, v. n. og a. 1. [af Luft.] 1. neutr. om Vinden ell. Luftstrømme: komme eller være i en jævn, ikke stærk blæsende Bevægelse; blæse sagtelig. Det begynder at lufte i Seilene. Skøndt det er ganske stille, lufte det dog lidt p. Vindet. 2. act. udsætte s. Lufttræk, veire. Klæderne ere udsætte for at lufte. At lufte noget ud. (s. udlufte.) = Luftning, en. pl.-er. 1. en-sagte Vind. Der strøg en mild L. giennem Dalen. "En venlig Luftning fra vort rette Hiem bortviser Sønens sidste Smerte." J. Guldb. "Maar de forhen saa milde Luftninger henaande giftige Enger over Landene." Rynster. "Maar hver en Luftningaander Fred, hver Kund er Harmonie." Boersom. 2. Gierningen at lufte, at udsætte noget.

Luftig, adj. [af Luft, 3.] som giver Afgang til den frie Luft; som indeholder en tilstrækkelig Mængde god og reen Luft. Paa Biergene er det luftigt. Høie og luftige Bærelser. "Jeg vil bygge mig et meget høit Huus og luftige Sale." Jer. 22. 14. — Deraf: Luftighed, en. ud. pl. "En Goveftue, hvor Reenhed og Luftighed herskede." Riber. (D. Till. VI. 668.)

Luge, en. pl.-r. [N. S. Luge.] 1. en Aabning i Loft og Bæge i Huse, i Dæk og paa Siden af Skibe, til at føre noget igiennem, og som lukkes m. en Lem. Agterlugen, Storlugen p. et Skib. At tage Hø ned igiennem Løstlugen. 2. Dør ell. Lem, hvormed en Luge lukkes. At lukke Lugerne. En Kielderluge. (s. Lem og Laage.) = Lugebræt, et. Faldbræt s. en Dør; Stigbord. (B. S. D.) Lugekarm, en. Karm eller Kamme om en Luge, eller hvori Lugen passer. Lugestang, en. Stang, der sættes s. en Luge til Luffelse.

Luge, v. a. 1. [N. S. luge, egentl. trække.] trække Ildrud af Jorden, rydde for Ildrud. At luge en Have, et Bed. "Hvo Ildrud luger — maa luge det op m. Trevl og Rod." Ohlenschl. (Belge.) = Lugehakke, en. S. som bruges ved Lugning. Lugejern, et. Et Jern, en liden Spade, hvormed Ildrud graves op. Lugekone, en. R. som forretter Lugning i Haver. Lugeplov, en. et Slags Hæveplov, hvormed Ildrud pløies op. Lugespade, en. s. Lugejern.

Lugge ell. Lug, en. [Isl. Lög.] Slutre, som Bødleren slæber i Gaderne af Løndestaver, og hvori Bunden indfældes.

(Moth.) = Deraf: lugge, v. a. at røre Luggen i Staverne, og sanke disse om Bunden. (Moth.) Lughammer og Lugøre, en. Hammer og Øre, som bruges til dette Arbejde. (Moth.)

Lugger, en. pl. -e. et Slags skarpt bygget, letsellende tomastet Krigsskib. (E. Lugger.)

Lugn, f. luun.

Lugt, en. ud. pl. [361. Lykt.] 1. den Sands, hvorved Tingenes behagelige eller ubehagelige Ildduftning fornemmes. At have en fin, stærk Lugt. 2. den Ildduftning, som v. Lugtens Sands kan fornemmes. En god, krydret, søden, slem Lugt. At sætte L. (Bellugt) p. noget. Blomsterlugt, Madlugt. = Lugteslætte, en. Lugteglas, et. Lugtekrulle, en. Glas, Glas, Krulle, fyldt med vellugtende Sager. Lugtenerve, en. Nerven, hvori Lugtens Sands har sit Sæde. — lugtlos, adj. 1. som mangler Lugtens Sands. 2. som ikke lugter, er uden Lugt (2.) (Moth.) "Vi forsøge dem medens de leve, og kaste efter deres Død, nogle lugtløse Blomster paa deres Grav." Rahbek.

Lugte, v. a. og n. 1. [361. lykta.] 1. v. a. fornemme v. Lugtens Sands, gien- nem Næsen. "Man lugter noget skarpt, og fornemmer at det er Krud." Sporon. At lugte Rosens Bellugt. Man kan lugte Blødtet over hele Huset. 2. intrans. trække Lugt t. sig. At lugtet en Blomst. At lugte paa Riødet om det er friskt. 3. v. n. give Lugt fra sig. Her lugter godt, ilde. Han lugter af Hovedvand, af Tobak. Det lugter efter Tiære. Ogsaa absol. for: lugte ilde, stinke. Riødet er saa gammelt, at det lugter. = Lugteredskab, et. det Organ, som er Sædet for Lugtens Sands.

Luffe, et. (pl. -r. fielden.) 1. det, hvorved noget holdes luffet; Luffelse, Laas. At glemme noget under Laas og Luffe. "De Glendomme, der ikke kunde bevares under Luffe, vare ligesom under Bestyrelse af en forborgent Magt." Rynster. "Han kan ei bryde giennem sorte Luffe." Øhlenschl. (Digte. 1803. S. 40.) 2. et aflukket, indelukket Sted. (s. Afluffe, Indelukke, og Lyffe.) Han søgte i alle sine Luffer og Glemmer.

Luffe, v. a. 1. (man hører ogsaa luffe, lufft.) [361. loka. A. G. lucan.] bringe det f. en Åbning, som passer til, er bestemt t. at fylde ell. tilslutte den. At luffe en Dør, en Port, et Vindue (det mods. af aabne, opluffe.) En luffet Bog (som har Dæk over; mods. sat en aaben B.) En luffet Stol i Kirken. — Ordet bruges egentl. mest om Åbninger, m. Flid indrettede til at luffes. Man siger derimod: At stoppe, tilstoppe et Hul (dog ogsaa: luffe Gierder, eller Gab paa et Gierde.) At luffe en Bog (luffe Bogen i eller sammen.) — Med præpos. har luffe

ofte Bemærkelsen: laase. At luffe en Dør af 3: luffe den i Laas. — At luffe efter en 3: luffe en Dør, som han har ladet staa aaben; eller luffe den i Laas efter ham. — At luffe for noget 3: glemme det under Laas. "Man luffer ei for Guld sk den guldne Ålder." Bessel. — At luffe i Vindue i (modf. luffe det op.) Luff i ven i. — At luffe i Laas 3: laase for noget. Luff Stabet, Porten i Laas. — At luffe een ind ad Gadedøren 3: aabne den for ham. b) At luffe en Mark ind 3: indhegne. At luffe et Stykke ind fra Mark til Have. — At luffe een inde 3: laase for ham saaledes, at han ei kan komme ud. — At luffe op 3: aabne det, som var lukket. Luffe Vindene op; luffe en Dør op. "Hvordan Stabet luffes op og i?" J. E. Pabst. — luffe sig, opføre at være aaben, staa sig sammen. Blomsterne luffe sig. Den luffer sig af sig selv. Raalen begynder at luffe sig. — At luffe sig inde 3: laase Døren til Værelset hvori man er. — At luffe til, modsat: at luffe op. — At luffe en ud, aabne Døren f. ham. — At luffe en ude 3: luffe, laase for ham, saaledes at han ei kan komme ind. it. holde ude, lufte fra at komme ind. Der blev sat Bøj, f. at luffe (holde) Folket ude. (jvf. de luffe.) = Luffelse, en. pl. -r. det, hvorved noget kan luffes; Laas, Kram, Skodde, m. m. Der er en flad Luffelse i denne Dør. — Luffen, Luffning, a. 1. Gierningen at luffe. Portens Luffning. 2. det, hvormed noget tilluffes, tilstoppes. "Hvis Luffningen for Røret ikke er maa man med Bøj tætte den." Ørsted.

Lulle, v. n. og a. 1. siges om den Sagen. Rynnen, hvormed Børn døffes i Sengen. At lulle for et Barn. At lulle et Barn i Sengen. [Se. lulla. E. lull.]

Lum, adj. hed, meget varm, uden at brænde. (Moth. Se. lum, lunket.) Deraf: Lumhede, en. (Moth.) = lumbrænde v. n. være hed, uden dog at være i Brand (Golding.) — Deraf ogsaa:

Lummer, adj. om en tung, trykkelig Hede, især i Lufsten. En lummer Fuld Lummert Veir. "Jordblertid blev Dagen alt mere lummer, Lufsten mere afsluttet og tung." Rahbek. "En brændende Vildhed i Hænder, som lægger sig lummer og trykkelig p. Menneskets Bryst." Rynster. (Udv. vanl. er Brugten hos Bøgg. "En Stol-hvis magelige Sædes lumre Varme." Ryn. A. I. 175.) Det er meget lummet ell. lummervarmt i Lufsten. "Den lange Sommer brændte lummervarmt." S. Blicher. — Deraf: Lummerhede, Lummervarme, en. Hed med tung og trykkelig Vægt.

Lumpe, v. a. 1. [E. lumpe.] forhaane, foragte; br. kun i det Råd at lade sig lumpe. at lade sig

ade sig nedsatte, forringe, foragte. (af et Tybste.)

Lumpen, adj. pl. lumpne: slet, ringe, lars, nedrig, som ikke duer. (d. Tale.) Jsl. lumpinn, *stupidus*, *ignavus*. (jvf. et L. Lump og flere derhen hørende.)

— Lumpenhed, en. ud. pl. Slethed, Mærtrighed, Skarnagtighed. "Man tænker for edelt, til at kunne nedlade sig til slige Lumpenheder." Rahb. (D. Tilst. IV. 738.)

Lumre, v. n. 1. [f. lum og lummer.] bruges a) for at udtrykke en meget stærkt Fede, hvis Virkning er meget sødelig. En lumrende Fede. (Golding.) "Nu Østenvind vifter m. lumrende Barme fra Biergene høje, ustadige Raft." M. Brun. Her er saa hedt, at det umrer om Drene. b) brænde uden at blusse, iden Lue, som en tilhyllet Brand. (jvf. lumbrænde under lum.) "Nu blusser op den Ild, som lumred under Asten." E. Frimann. (Hagen Adelt.)

Lumst, adj. [Jsl. lymskr.] 1. som har ondt Sind, onde Hensigter og er trængt i at fiule dem. En lumst Morder. "Den Lumste fiuler Hensigter og Handlinger, allene desvissere at overrumple og undertrykke." Sporon. Hundene er lumst. "De lumste Svinn æde Rassen, de galne løbe udenom." Drdspr. 2. som gaaer ud paa, iværksættes med nedrig Svig. Et lumst Overfald. At begaae en lumst Handling. "Fordi han røgtes den lumste Død." Ohlenschl. (Selge.) = Lumsthed, en. ud. pl. Bestaffenhed at være lumst.

Lund, en. pl.-e. [Jsl. Lundr.] en lille Stov; en Løststov. "En Stov ei byder Raar m. Lunden, der sin Stil af lærde Pænder faaer." P. Bull.

Lund, Jsl. Lund, Maade; et forældet Ord, som i vort Sprog endnu findes i de sammensatte Adverbier: hvorlunde, ingenlunde, mangelunde, nogenlunde.

Lundstikke (Roth.) eller Lunstikke, en. pl.-r. [Gv. Lunta, Luntsticka. P. Luns. Jsl. Hlunnar, Bognarel. B. S. D.] en Jernpind, der sættes i Enden af Arelarmen for Piulet, for at holde det paa Arelen.

Lune, en. pl.-r. (Mogle Møere bruge Art. t. Sit Lune. Rahb. D. L. II. 732.) [M. S. Lune. L. Laune. Jsl. Lund, Sindsbeværelse.] 1. Sinds Stemning, Sindsforfatning t. en vis Tid, især m. Hensyn t. dens udvortes Uttring og dens Foranderlighed v. de hyppigste Aarsager. At være i god, i slet Lune være vel, ilde til Mode, t. Sinds.) "Jeg andt ham i en god Lune." Roth. "Min L. rister mig vel ofte t. at laste." P. M. Troiel. 7 Sat.) Hun har mange Luner: Særheder, er meget foranderlig. At handle efter Luner og Indfald. "At jeg, din blinde Lune t. Behag, skal ændre Blisdoms Veie." Ewald. 2. undertiden br. det absol. for: god, oprømt Lune, Munterhed, Vittighed

(Humor.) 3 Dag er han i Lune. At skrive m. Lune. Han fortalte det m. megen L. = lunefuld, adj. 1. som har mange foranderlige Luner; vægelsindet. "Lunefuld er den, hvis forfælede Sind kan forstemmes v. den mindste Paavirkelse." P. E. Müller. 2. munter, vittig. En lunefuld (humoristisk) Forfatter. (B. S. D.) Lunefænger, en. den, som idelig og let falder i ond, mørk Lune. (B. S. D.) Lunelet, adj. som v. Lune og Vittighed har faaet en let Form ell. Indfaldning. Lunelet Spøg. "Lunes lette Poetier." Baggesen. lunevis, adv. efter Lune, eftersom eens Lune er. Hun er lunevis behagelig. (Roth.)

Lune, v. a. f. under lum.

Lunge, en. pl.-r. [Jsl. Lunga.] det Indvold hos Menneket og et stort Antal Dyr, som er Aandedragets Redskab. At have stærke Lunger. At ryste eens Lunger: bringe een t. at lee. = lungeaandende, adj. v. om Dyr, som aande glennem Lunger, have Lunger t. Aandedraget; (i Modf. f. Gr. til: gilleaandende.) Lungeaare, en. A. som fører Blodet fra Hjertet til Lungerne, og tilbage. Lungebetændelse, en. Inflammation, Betændelse i Lungerne. Lungekierte, en. Kierte i Lungen. Lungemos (eller moes), en. ud. pl. en vis Ret Mad; d. s. f. Sinker. Lungeprove, en. Prove, som foretages med et dødt Barn, for at erfare, om det har levet efter Fødselen. Lungepølse, en. et Slags Pølser, stoppe med hakket Lunge, Lever, o. desl. Lungeslag, et. en medfødt rødblaa ell. rødbrun Plet i Ansigtet ell. paa Kroppen. (Roth.) Lungesot, en. tærende Sygdom i Lungerne; Lungesvindesot, Lungetæring. lungesyg, adj. som har angrebne Lunger, har Lungesot. Lungesyge, en. Lungesot.

Lunken, adj. pl. lunkne. [Gv. ljum. (f. lum.) Jsl. blyr. A. S. bleovan, at varme.] som har en ringe Grad af Varme, som hverken er hed ell. kold. (f. koldslaaet.) Lunken Velt; lunkent Vand. figurl. koldfindig, ligegyldig, uden Sver og Varme. At være lunken i Venstreb, i Riærlighed, i sine Pligters Opfyldelse. "Man er i at undersøge Tingene koldfindig og lunken, i at dømme overilende og hidfig." Kraft. "Denne Frihed er ikke givet dem, f. at være lunkne og forsømmelige i deres Gudsdienset." Sneed. "Meget lunken maatte han være for Alt hvad der er ædelt og godt." Stoud. "Saa gør han kun det Nødvendigste, og dette lunkent og slet." Wynnster. = Lunkenhed, en. ud. pl. Bestaffenheden, at være lunken, saavel egentlig, som figurl. Bandede L. "Det er ikke en Virkning af Dorstighed og Lunkenhed; men af Forsigtighed og Midfærdighed." Sneed. "At see ham straffet for sin Lunkenhed i at opfylde det af ham

gløne Bøtte." Bandal. "Koldfindighed har ofte sin Grund i Indsigt og Redelighed, Lunkenhed gemeenlig i Bankundighed og Ubefymring." Sporon. — Lunke, v. a. og n. 1. blive lunken. (B. S. D. Snarere: lunkes.) 2. gjøre noget lunkent. (3 sidste Bemærkelse anfører Moth ogsaa: at lunke, ligesom dep. at lunkes.)

1. Lunte, en. pl.-r. [Sv. Lunta.] et Stykke Reb, snoet af løse Sampeblaar, som bruges især t. at antænde Kanoner, Fyrværk, o. desl. At staa tilrede m. brændende Lunter. "At lugte Lunten" o: mærke hvad Andre have i Sindet. = Luntebøsse, en. forhen brugelige Bøsser, som affyres des m. Lunte. Luntestok, en. Stok, m. en Jerngaffel i den ene Ende, hvorom Luntten vindes, for saaledes at holde den ved Affyringen.

2. Lunte, en. [Ssl. Lon, Dphold, Dphør.] et lidet Stykke Rei (som er tilbage, inden man naaer et Sted.) 3 Almuesproget. Der er endnu en lille Lunte til. En Mill og en Lunte.

Lunte, v. n. 1. (hør.) [Sv. lunka.] gaae langsomt, nøle, være seent i sin Gang ell. i sit Arbejde, i Rørsel, ic. Han kom mer luntende efter. "Thi hvorfor skal Armeen ligge og lunte?" Holb. (Pol. Rand.) = Luntegang, en. langsom Gang. Luntetrav, en. sagte, jævnt Trav.

Luntstikke, en. s. Lundstikke.

Lure, v. n. og a. 1. (hør.) [N. S. luren. E. lurk. L. lauern.] 1. lytte efter. (Ssl. ilera.) At lure ved Døren. At lure p. hvad Andre tale. Hvad lurer du efter? "Paa dette tause Sted — hvor Ingen lytter, lurer ell. leder." J. E. Heib. (At lytte udtrykker blot en opmærksom Henvenden af Drets Sands til en vis Gienstand; men den, som lurér, lytter i en meer ell. mindre lastværdig Hensigt, og altid hemmeligt; ligesom lure ogsaa overhovedet har den mere udstrakte Bemærkelse af hemmelig Opmærksomhed, Oppassen.) 2. vente hemmeligen paa noget, som man efterstræber, tracter efter at opnaa. At lure p. Leiligheden. At lure paa eens Død, Embede. "Han længe luret har paa denne kostbar Skat." Holb. (Relampe.) "Vogt dig for Golt, som lure mindre p. din Snak, end p. dit Gode." Bessel. 3. ligge i Baghold s. at efterstræbe, passe op. "Som en Løve lurer efter Rov." Str. 27. 10. Rovernelurede i Skoven p. de Rejsende. Han lurede paa ham udenfor Døren for at overfalde ham. At lure sig paa een, liste sig paa, komme bag p. een. 4, act. besnære, narre, føre bag Enset. Han lader sig ikke let lure. Du lurer ham ikke. (lav Tale.) = Luren, en. ud. pl. Stjerningen at lure. — Lur, en. d. s. s. Luren; men kun med præp. paa i Talemaaderne: At staa, ligge, være paa

Lur. "De havde sat nogle paa Lur efter ham." 1 Maccab. 11. 68. "Hos sidder paa Lur ved Fjergaardene." T. 10. 8. "Jeg efter skulte Stødet gik paa Lur." Pram. "Dens Glands ei længst skal forhindre, bag blomsterprødet Støt staae paa Lur." Samme. — Luretraa, en. hemmeligt Sted, hvor man lurer p. noget. — Lurer, en. pl.-e. den som staaer p. Lur, som lurer efter Andes Tale ell. Stærninger. = Lurendræer, en. en snedig, listig Bedrager. [Bemærkel: Snighandler, een, som indsmugler og hævler m. forbudne Varer, ell. Varer, hvortil Tolden er svægen, anfører Moth; men der er mere svæst, end nu brugelig i Dansk.] M. S. Lurendræer i Bremen. Börterb. hvor det (efter Frisch) gives en anden Oprindelse.] — Lureri, et. pl.-a. Luren; Spillet; hemmelig Efterstræben.

Lure, v. n. flumre. s. Lur, vedst. Lurvet, adj. flet i Klæder, plattet, revet; figurl. ringe, flet, uffel. (Ssl. Larfr, plattet Klædebon. 3 Norge: Lure, en plattet, flet Klædt Person.)

Luste, v. n. og a. 1. (hør.) [Sv. luse og det Lydste lausch en.] 1. listig, snige omkring s. at lure, gaae paa Lur, søge p. en listig Maade at spilde ell. udfrutte. At luste omkring som en Lyn. I luste om i Mørke. At luste (snige) sig til noget. At luste af, snige sig kramfald bort. (Ssl. ludra.) 2. act. At luste noget af een, udfrutte, faae at vide paa en listig Maade. (lav Tale.)

Lustid, adj. s. under Lu.

Lut, en. [Sv. Luta. E. Lante.] en Strengelig, Githar. (forstærkt fra Lut. Lur.) At spille, staae p. Lut. = Lutnist, en. (gammelt Ord.) en Lutspiller.

Lutheraner, en. pl.-e. Een, som hender sig til den evangelisk-lutheriske Tr.

Lutherst, adj. som hører til, vedkommer den af Luther reformerede christelige Religion. Den lutheriske Lære, Menighed, Troesbekendelse. Den evangelisk-lutheriske Kirke. Hun er lutherst, men hendes Mand catholisk.

Lutter, adj. [N. S. hluter.] reen, puer, ublandet (bare.) br. som adv. eller uforandret i neutr. og uden Sammenligningsgrader; fælden ell. aldrig m. bestemt At. Han fik sin Betaling i Lutter (bare) Guld. Vi bevertedes med Lutter udsøgte Retter. Man saae kun Lutter Guld og Guld. — Det er Lutter Lagn (intet uden Lagn.) At Lutter Omhu s. Andre glemte han sig selv.

Luttre, v. a. 1. ruse, flue n. Uværlighed eller v. fremmede Dele. At Luttre Guld i Silben. "Du har Luttre os ligesom Guld bliver Luttre." Ps. 66. 10. Luttre Guld. — fig. forædle. Menestret Luttre a. Møt gang. "Dig er det tængt, at Luttre her.

hrt forbundne Lidelser." Gvalb. En reen
Luttre Smag. "Luttre Rydelse i Haas-
ts Staalder dine rene Bæber ei forsmæde."
Græffeldt. = Luttreedig, Luttrepon,
Digel, Don, hvori Metaller og Miske-
Lier luttre. — Luttren, Luttring, en.
Metallers Luttring.

Lud, en. f. Lud.

Luun, adj. pl. lune. [Jæl. Logn, Lygna,
abblit. Sv. lugn.] 1. egentl. uden Blæst,
Ue, beskyttet mod Wind, Vætr og Kulde. Et
varmt Sted. 3 Skoven er det luunt. Lune
tætte, varme) Bærelser. 2. om Vætr:
vildt, noget varmt. Hvor Solen skinner, er
et luunt. Den lune Vestenvind. "Naar
Saaren, regnsfuld, luun og blid, m. Sydens
varme vandrer over Jorden." F. Guldb.
Subst. Luun, Stilhed, Rolighed, et ro-
igt Sted, er forældet.) = Luunhed, en.
ad. pl. Betsaffenheden, at være luun. Der
er ingen L. i disse Bærelser. "Eaa falder
dagl midt under Somrens Luunhed ned
Ellen." Ohlenschl. (Balder.) — lune,
v. a. og n. 1. gjøre luun, stasse Ly. Skoven
luner fra denne Kant. "3 Hyttens Draa,
som svagt f. Stormen luner." Ohlenschl.
Det luner et Bærelse, at hænges Tæpper
for Døren. (Sieldnere neutr. Vætr luner,
fagtnes. Jæl. lygna.)

Luur, n. s. Luren. (At staae p. Luur.)
f. ovenfor under lure.

Luur, en. ud. pl. [Jæl. Lur, Dorsthed.
S. luyeren, være dorst.] et Blund; en
Elummer, let og kort Søvn. At tage, staae
sig en Luur; som ogsaa i dagl. T. udtryk-
kes ved v. n. at lure. (Jæl. lura, blunde.)

Luur, en. (norst.) et langt Blæsehorn,
som især Hørderne bruge. At blæse i Lu-
ren. (f. Lud.) "Hvit Lurene skalde fra
nærmeste Fielde." Ohlenschl. (Den sædvanl.
pl. er ellers Lurer.)

Luus, en. pl. d. f. [Jæl. og N. S. Lns.]
en talrig Slægt af uvingede Insecter, der
findes paa de fleste Dyr. (Pediculus.) At
krybe som en L. paa en Tærespaan, gaae
yderlig langsomt. = Lusefalv, en. S. som
bruges mod Luus. Lusefurv, et. Skurv
i Hovedet, hvori Luus sætte sig. Luse-
syge, en. Sygdom hos Mennesker, hvorved
Luus avles i stor Mængde. Lusetorv,
et. f. Pialtetorv. — luse, v. a. pille Luus
af. — luset, adj. fuld af Luus.

Luv, en. (Sømandsord.) Den Side,
Binden kommer fra (ogsaa Luvside.)
3 Sammensætninger om Tongværk og
Dele af Skibet, som ere paa denne Side,
f. Ex. Luvbræser, Luvvant, ic. Skibet vins-
der i Luv, naar det v. Krydsning nær-
mer sig mere og mere det, som er til Luv-
art. — Heraf Talemaaden: At tage Luv-
ven fra een v: overgaae ham, eller blive
mægtigere, mere formaaende, end han.
[Jvf. det Holl. luuw og ly.] = Luvart,

bruges om Skibet i samme Bemærkelse
som Luv, og modsat Læ ell. Læfiden. Til
Læ, til Luvart. "Til Luvart vendte sig
den Mand." Bessel. (Skrifter. 1787. II. 86.)
— luv, v. n. 1. at stille i Binden med et
Skib, holde v. Krydsning Skibet mere ind
i eller imod Binden. (Ogsaa: luffe.) At
luve op til Binden, arbejde sig ved Kryds-
ning op til Binden. (Et Skib, der seiler
godt ved Binden, ikke har megen Afdrift,
kalder: en god Luvholder; og denne Skib-
ets Egenkab: Luvholdning.) "Skibets
Luvholdning, naar det trodser sig op imod
Binden." Walling over Gerner. S. 17. 19.

Lux, en. f. Lvs. [N. S. Lox. N. S.
Lofs. T. Luchs.] Derimod bruges Lux
i dagl. T. om en listig, snedig, falsk Per-
son, som man maa tage sig i Væge for.

Luxus, en. ud. pl. [Lat. Luxus.] Uppig-
hed, Overdaadighed, Betsøstning, andendt p.
det Undværlige, det Overflødige, det Præg-
tige og Glimrende. (jvf. Overdaadighed,
Uppighed, Odselhed.) Luxus er hvad der
overfløjer Nødsrft. "Overdaadighed er
det Modsatte af Tærværlighed, Luxus af
Nødsrft. Hlun medfører unyttige Betsøst-
ninger, denne uundgaaelige." P. E. Müller.

Ly, et. ud. pl. (jvf. Læ.) Skul, Skerm
imod Lustens og Vætræts Umildhed ell. ubes-
hagelige Birkning. [N. S. hleovan, op-
varme. Hleov-stede, et luunt, varmt
Sted.] At søge Ly mod Regnen, mod de
brændende Solstraaler. Der ere vi i Ly
for Vætræ. "3 Lysets Ly de tusind Stes-
der, som var din Fryd i Gensomhed." J.
Smidth. "Dg under Mattens Binger Ly mod
Kummer." F. Guldb. (Digte. 1803. I. 270.)

1. Lyd, en. Farve. [Jæl. Litr.] f. Lød.
At fælde Lyd v: blegne. (P. Syn.)

2. Lyd, en. (pl. Lyd forekommer i
Skrifter, neppe i Taleproget. Lyde have
nogle Nære brugt.) [Jæl. Hliod. T. Laut.]
1. den Rystning af Luften, som virker paa
Høretsfladerne og saaledes fornemmes v.
Hørelsen. En sagte, stærk, grov, fin Lyd.
Lyden af en Klokke, af en Blæse. Man
kan ikke høre Lyd f. ham (om den Stols-
ende.) "D hørte 3 de underfulde Stems-
mer, de Lyd fra Gud?" Bagg. Forstels-
lige Navne p. Lyden efter dens Betsaf-
senhed ere: Brag, Stralb, Knald, Bul-
der, Dump, Pladst, Knæst, Brøl, Strig,
Stemme, Røst, Klang, Tone, o. fl. (jvf.
bl. a. Klang, Tone.) "Lyd er alt det,
som høres; Klang er en varende Lyd. —
Naar man slaaer p. et Bræt, ell. et Stykke
Træ, staaer man en Lyd; men slaaer man
paa en Klokke, da følger baade Lyd og
Klang." Sporon. 2. Laushed, Stilhed
hos Andre, for at een som vil tale, kan
blive hørt; Tilladelse til at lade sin Røst
høres. "Rongen begjærede Lyd af Almuen."
N. S. Bedel. Siv Lyd! (vær stille.) Folket

gav Lyd. At slaae Lyd, slaaet. Lyd: give Tegn til Stilhed. At Riste L. imellem to (som stae, flammes) : bringe dem til at være stille. (Næsten forældet.) "Da vinked med sin hvide Haand til Lyd hun flar." Ohlenschl. (Balder. 192.) Heraf det forældede Ulyd : Stoi, Bulder. = Lydsbølge, en. i Naturlæren: den bølgende (gltrende) Bevægelse som en Lyd frembringer i Luften, og giennem hvilken den forplanter. (Millingtons Naturl. S. 119.) Lydsdeel, en. enkelt Bestanddeel, hvori en sammensat Lyd kan opløses. De Lyddele, hvorefter af et Ord bestaaer. Lydhul, et. Hul ell. Åbning, hvorigiennem en Lyd høres; f. Ex. p. Klokketaarne, ell. paa Sangbunden i et Instrument. Lydhør (ell. lydhørende), adj. som hører let og nøie. (modf. tungbør.) Lydhørighed, en. den Egenkab, at være lydhør. Lydlængde, en. den Tidslængde, hvori en Lyd varer; og i Sproglæren den forskellige Varighed i Toneholdet v. Stavelser. "Vocalernes Lydlængde." Dahl. Lydlære, en. den Deel af Naturlæren, der handler om Lyden og dens Frembringelse. (Akustik.) Lydløs, adj. (S. hliodlaus.) som ingen Lyd har ell. kan frembringe; maalløs, klangløs. Lydskrift, en. Skrift, som udtrykker de enkelte Lydsdele, hvorefter ethvert Ord bestaaer. (Dahl. Phonetisk Skrift. 3 Modf. til Tankekrift, Billedskrift, ideologisk Skrift. (Hieroglypher.) Lydsprog, et. Sprog, som anvender en Samling af articulerede Lyd til at betegne Forestillinger; Taleprog. (Mynster. Modsat: Tegnprog, Gebærdesprog.) Lydsvingning, en. i Naturlæren: den svingende Bevægelse i et tonende Legeme, hvorefter Lyd frembringes. Lydtegn, et. 1. Skriftegn, som bemærket en vis enkelt Lyd i Talen, f. Ex. Bogstaver; Tone tegn i Musikken; Note. 2. færd. Tegn eller Ord, som tilkiendegive deres Udtale og Tonehold; Accent. = lydelig, adj. som godt kan høres. Med lydelig Røst. adv. lydeligen og lydeligt. Han talte lydeligt f. alt Folket. — lydt, adv. med høj Lyd ell. Røst, lydeligen. (f. overlydt.) "Selv mindste Bølge høretes lydt at trille." G. Guldb. "Lydt gliens nemstingre Storm og Torden." Baggesen.

1. Lyde, v. n. Lød, lydt (fælbner lydet.) [N. S. hlydan. Jsl. hlioda.] 1. give Lyd, lade en Lyd, Røst, Stemme, Klang, o. f. p., høres. "Eli en Hvalving, uden Sands og tom, den tænker ikke, men den lyder." Lods. "Da jeg er bleven en lydende Malm ell. en klingende Bield." 1 Cor. 13.1. Hornet lyder smukt i Stoven. Tordenen lyder stærkest blandt Biergene. Hvorledes lyder denne Melodie? 2. uegentl. indeholde (vise Ord, udtryk), have i. Indhold og Mening (om Tale og Skrift.) Gaales des lyde Ordene, lød hans Tale. Passet

lyder p. hans Malm. Skibets Papirer lød paa England. Obligationen lyder paa J. stilet til) Jhænderhaveren. — Deraf: Lydelse, en. Efter Brevets, Documentets Lydelse (Ord, Indhold.) "Efter Lydelse, som de skulle lære dig." 5 Moseb. 17. 11.

2. Lyde, v. n. 1. [Jsl. hlyda. Jhænder høre efter, lytte. At lyde paa Jnglesang (er næsten forældet, undtagen i Almarstræget.) f. lytte.

3. Lyde, v. a. (intrans.) Lød, har lød [Jsl. hlyda.] indrette sine Gjerninger eens Villie, adlyde. [Imperf. i ældre St. lydde. "Efterdi du lydde din Hustru Røst." 1 Moseb. 3. 17. baade i Bib. 155.] og i de nyeste Bibeloever. Det kan bemærkes, at den passive Form ikke er brugelig; og partic. lydt fældent.] At lyde for Forældre. "Saa snart man selv vil lode, maa man til Bederlag en Anden lyde." Bagg. De negtede at lyde (adlyde) Kongens Befaling. Han vilde ikke lyde en Raad. "Da lyde ogsaa betyder at høre efter, br. dette Ord helst, hvor tillige sætages Hensyn til, at noget bliver bet. Adlyde br. snarere, naar den styrende Bille tilkiendegives v. andre, end hørlige Tegn." Müller. (jvf. lystre, efterkomme.) = lydig, adj. som villigen adlyder hvad der befælses, hørsom. At være sine Forældre lydig. Ledige undersøatter. (3 ældre Skrifter. Iagtig. "Det elste Land, som før lydagigt var hans Bink." S. Bull.) Lydighed, en. ud. pl. den Egenkab, villigen at lode, at være lydig. At forbre L. af een. "Er tvungen Lydighed er ingen Lydighed." Basth. At vise L. mod Fodene, mod sine Forældre. "Den Stat, hvor Lydighed tilvelebringes v. slavisk Fugt." Kampmann. "Ikke med Gienstridighed, men med villig Lydighed og Røst." Mynster. (jvf. Serighed.) "Lydighed bestaaer egentlig deri, at Mogen udrefter en Andens Befaling; Serighed deri, at han vil udrette den." Sporon. — Lydbiskop, en. pl. — per. [Jsl. Lydbiskup.] en Biskop, der staaer under en Erkebisp ell. en anden Biskop. Episcopus suffraganeus. (Guhm.)

Lyde, en. pl. — r. [Jsl. Lyti.] 1. egentl. Slade, Meen, physiske Feil. En naturlig Lyde. Feiten er uden Lyde. "Der var ingen Lyde paa ham, fra hans Fodsale indtil hans Hovedisse." 2 Sam. 14. 25. (Danste. Bib. af 1550.) "En Lyde er en (fællagtig) Bestaenhed hos et Menneske eller Dyr, som vækker Misbæg. — Af de udtryk, som betegne Feil hos Mennesket, medfører Læst det største Misbæg, Lyde det mindste." Müller. 2. moralsk Feil, Udet. At opregne eens Dyrer og Lyder. "Eg er en ond Lyde p. et Menneske." Ste. 20. 24. "Da haver jeg befundet nogle Lyder hos

rig, som vare aabenbare f. Alles Kænn." B. Thott. "Lustind nye Lyder fortrængte de medskabte gamle Døder." Storm. "Jeg onger ikke — min Næstes Feil og min Naboes Lyder." Bagg. = lydefri, adj. om er uden Lyde, feilfri. "Hver Dyd er yddefri til Provens Dieblif." Rahb. lydefuld, adj. som har mange Lyder, feilfuld. lydeløs ell. lydesløs, adj. uden Lyde, uden Feil ell. Skade; heel og holden. "Naan skal lydesløst hjemkomme." D. Lov. Dgsaa: lydeløs: "Dog lydeløse for de vare for hans Die." Arreboe. Her. 226.) "Et heelt og lydeløst Regeme." D. Guldb. B. Bist. I. 258.)

4. Lyde, v. a. 1. (partic. lydet og lydt.) [3sl. lyta.] vanstabe, skæmme; tilføie Lyde, aare. "Bor der Nands Lemmer lydet." D. Lov. — Deraf: lemlødt, lemløst, og neenlydt, som har samme Bemarkelse.

Lyer, v. n. 1. give Ly, skæmme f. Bind og Veir. Skoven lyer f. Puset. (B. G. D. ieldent.)

Lygte, en. pl.-r. [3sl. Lykt.] et Redskab, forsynet m. Glas, tyndt Horn eller anden giennemfigtig Materie, hvorved Lyset eller den brændende Væge vogtes mod Lufttræk, uden at Røgningen hindres. At lyse een hjem m. en L. En Gadelygte, Gaandlygte, Staldlygte, Hornlygte. = Lygtearm, en. frum Stang, hvorpaa en L. er fæstet. Lygteglas, et. Glas til at sætte i en Lygte. Lygtelys, et. kort Lys, som bruges i Lygter. Lygtelysning, en. Oplysning ved tændte Lygter. Lygtemager, en. den, som gjør L. Lygtemand, en. et Jldmeteor, liig en blaalig, bevægelig Lue, der undertiden sees i Rosser og fide Enge. (f. Veirlys.) "Et blot Veirlys, en simpel Lygtemand er det dog neppe." Bagg. (Labyr. II. 291.) "Dens rene Lys er ingen Lygtemand, som leder vild." Ohlenschl. Lygtepæl, en. Pæl ell. Stang, hvorpaa Gadelygter fæstes ell. ophænges. Lygtestat, en. Stat, som betales til Vedligeholdelsen af offentlige Gadelygter. Lygtestin, et. Skinnet af en L. Lygtevend, en. den, som bærer Lygten for en anden. (Golding.)

1. Lykke eller Løkke, en. pl.-r. [af v. luffe.] en indhegnet Mark, Wang, Tost; et Indelukke. (J Norge: Enstgaard uden for en Stad.) "Gaardens Skovspart, ell. Have og Lykke." D. Lov. 3. 13. 21.

2. Lykke, en. pl.-r. en Knude, som letløses, Dragknude. (modf. Gaardknude.)

3. Lykke, en. ud. pl. [3sl. Lucka.] 1. Held, heldig Tilfælfelse ell. Skiebne; heldig Forening af saadanne Tilfælde og Omstændigheder, der ei staae i vor Magt, og hvorved det attraaede Gode, det, vi holde for ønskeligt, opnaaes, eller det Onde afværges. "Der hører Lykke til at blive rig

uden Arbejde og Stræbsomhed." Sporon. "Mange har faaet for meget af Lykken; men Ingen har faaet nok." (Eller: "Lykken har meget til Mange, og nok til Ingen.") Ordspr. At have Lykken med sig, have L. i noget. (jvf. Geld.) "Et Foretagendes heldige Udfald betragtes med Jøle som en Lykke, fordi Mennefteneielden blot v. egen Kraft kan bevirke, at deres Onfter opfyldes." Müller. Lykkens Gaver. At friste Lykken, forsøge sin L. At ønske een til L. Lykke p. Reisen! Til Lykke med dit nye Huns! 2. heldigt Tilfælde, Held i et enkelt Tilfælde. (f. Lykketraf.) Det var hans L. at Planken holdt. Det var en stor L. at han ikke slog sig ihjel ved dette Fald. Lykken var bedre, end Forstanden. Til Lykke, lykkeligvis. Til Lykke (ell. til al L.) var han endnu ikke reist. Paa L. og Fromme: p. Glump, uden Plan ell. Besregning af det, der kan ske. 3. Indbegreb af de Omstændigheder, som udgiøre og fremme eens Vel ell. Belsærd, saavel indvortes, som udvortes; Medgang. (jvf. Lyksalighed.) "Siden man har begyndt at sætte Lyksalighed allene i det udvortes, og derfor at kalde al rimelig Belsærd Lykke." Sneed. At være eens i Lykke og ulykke. Lykke ell. Lykken har gjort ham overmødig. Det, vi holde for ulykke, bliver tidt vor L. At giøre Lykke: faae Held, blive udvortes lykkelig, sættes i heldige Omstændigheder. "Hvad Lykke har en Dyd vel gjort, som m. bestedne Miner fremstilled sig?" Storm. At giøre sin Lykke v. Giftermaal, v. Handel. At sætte sin høieste L. i noget (: ansee det for.) At have en tønd (liden) L. 4. Lykken (især med best. Art.), bruges ofte for Skiebnet (den heldige Skiebne; Fortuna.) Alle søge Lykken; faa finde den. "Det er sædvanligt at betragte Lykken, der jo saa ofte besøger den Gode, som en Person." Müller. Lykken er ham gunstig. Lykken er ustadig. Den ustadige L. "Den blinde Lykke fører tidt en Fæster." S. Blicher. At fide i Lykkens Skid. (f. ovenfor No. 1.) = Lykkeboble, en. figurl. om forgængelig Lykke ell. hastigt Lykkefiste. "Hvor er J, Elvers falske Lykkeboble?" Foersom. Lykkedrukken, adj. v. overvældet, ell. ligesom beruset af en alt f. stor ell. pludselig Lykke. (Bording. II. 450.) "Det lykkedrukne Folk dem strax opoffre vil." R. Brun. Lykkefrist, et. Boveslykke, dristigt Foretagende. Lykkefrister, en. den, som frister, som dristig prøver Lykken; en Bovehals. Lykkehiul, et. det Hiul, hvorafor Lotterienummere udsættes. "Mogle af de mange Familier, som dette Lykkehiul har gjort ulukkelige." Rahb. (D. Tilf. VI. 455.) Lykkejager, en. Lykkefrister. Lykkerig, adj. som har meget Held, er meget lykkelig. (Kingo.) "Er

han 'saa lykkerig, som han sig vel tør vove." Bording. **Lykkestifte**, et. Dms Ristning af Lykken, af held til uheld, ell. omvendt. **Lykkestud**, et. d. s. s. Slumpespil. **Lykkestud**, figurl. Slumpelykke. (W. S. D.) **Lykkespil**, et. Spil, hvori udfaldet allene, ell. næsten allene beror p. Tilfældet; Bospil. **Lykkespiller**, en. den, som er hengiven til Lykkespil. **Lykkespring**, et. figurl. en meget pludselig ell. hastig Lykke. "Hvo vil misunde ham Læstiers Lykkespring?" P. M. Troiel. **Lykkestierne**, en. Stierne, som varsler om Lykke. "Se Julens store Lykkestierne." J. E. Helberg. (Julespøg. 34.) "Hvad i Lyset Lykkestierne, Diamanten er i Guldet." Samme. (Driftig vovet ic. S. 115.) **Lykkeskræf**, et. heldigt Tilfælde, Slumpelykke. At lade det komme an paa et L. "Om Tingenes tusindslags forunderlige Skikkelser — ere bleve v. et Lykkeskræf, v. døde og blinde Kræfter." Mynster. "Vil man betegne, at noget vigtigere er truffet ind efter Anse, da taler man om Lykkeskræf." Müller. (jvf. Slumpelykke.) **Lykkesvarsel**, et. B. om en forestaaende Lykke. (Fibigers Sophocl.)

Lykkelig, adj. 1. som har Lykke, har Lykken m. sig, er i Besiddelse af det, som regnes til Lykke, til indvortes ell. udvortes Belsærd; it. som hører til, er grundet i en saadan Tilstand. Et lykkeligt Menneske. Han har altid været lykkelig i sin Stand. At være lykkelig i sit Huus, i sin Familie, være husselig lykkelig. At gøre een lykkelig. En lykkelig Stiebne, Ungdom, Opdragelse. (jvf. lyfsalig.) 2. som er heldig i sine Beskræbelse; som opnaaer et godt, ønskeligt Udfald paa det, der gaaer, eller for den største Deel beror p. Tilfælde og Stiebne; it. (object.) som medfører, bringer held. At være lykkelig i Spil. En lykkelig Spiller, Elsker. Et lykkeligt Udfald. At ønske een en lykkelig Reise. Denne Maler er lykkelig (heldig) i at træffe. — (Som oftest bruges heldig om det, som hører t. udvortes Lykke, og lykkelig mere om Menneskets indre, aandelige Vel.) jvf. lyfsalig. — **lykkeligvis**, adv. paa en lykkelig Maade, til Lykke.

Lykkes, v. dep. **lykkes**. [Jel. luckaz. L. glücken.] have god Fremgang og heldig Udgang; falde heldigt ud; have held til. Skøndt det er lykkes mig tilforn, vilde det ikke lykkes denne Gang. Det lykkes ham, at faae hende overtalt. Fiskeriet vil ikke lykkes i Aar. "Om Herren havde ladet hans Reise lykkes, eller ei." 1 Moseb. 24. 21. "Saa byggede de, og det lykkes for dem." 2 Kron. 14. 7.

Lyfsalig, adj. som nyder, eller giver, er forbunden m. en høj Grad af indvortes Lykke (i Bemærkelsen 3.) Prits ingen lyfsalig for hans Endeligt. "Lyfsalig er den

Mand, som har en god Sættelse." Sir. 26. 1. Et lyfsaligt Elv. ("Lykkeligt faldes u (især) det, som er godt formedelst de her med forbundne Omstændigheder; lykkelig det, som er godt formedelst sin Natur." Sporon.) "Lykkeligt faldes Mennesket: Henseende til udvortes Goder; men lyfsalig prises man allene i Henseende til indvortes Guldkommenheder." Spørsmål: Bloch. "Prits ingen lyfsalig, for hvi Endeligt kommer." Sir. 11. 34. "Lyfsalig er den, som føler fuldkommen Tilfredshed, fordi (alle) hans udvortes Forhold ere overensstemmende med hans Ønsker." P. E. Müller. — **lyfsaliggjøre**, v. a. 3. gøre lyfsalig, meget lykkelig, lykkeligheds. (Bastholm. Treschow.) "I hvad der af udvortes Ting skal lyfsaliggjøre Mennesket, maa ligge foran ham i en vis Afstand." Bagg. "Hvor ofte Riighed har lyfsaliggjort vor Tilværelse." Mynster. Deraf: **lyfsaliggjørelse**, en. "Menneskets Lyfsaliggjørelse udtrævede Underverk og overnaturlige Virkninger." Samme. — **lyfsalighed**, en. ud. pl. Tilstanden, Betsættelsen at være lyfsalig; en fuldendt Lykke. (3 dagl. Tale ofte for: Lykke, Rædsel, Glæde. Deri sætter han sin høieste L.) — **lyfsalighedsdrift**, en. naturlig Drift hos Mennesket til at søge en Tilværelse, hvori det føler sig lykkeligt. "Lyfsalighedsdriften, parret m. Fornuft." Demis. **lyfsaligheds lære**, en. Lære, hvis Formaal er Lyfsalighed; lær. en filosofisk Lære om et System, hvorfor Ideen om Lykke, Lyfsalighed, jordisk Rædsel, og Stræben efter samme, er lagt t. Grund. (Eudæmonisme.)

Lyfsalig, v. a. 1. at i nyere Tid af det Endste overført Ord, for: ønske een til Lykke; bevidne Deeltagelse i eens Lykke. Hvoraf: **lyfsalig**, en. pl. — er. "De løbe omkring, ligesom Europæere p. Antarskudagen, og plage hverandre med Lyfsaligheder." Schytte. (Judo. Reg. IV. 23.)

Lyf, et. pl. d. s. [Se. Ljunge. 36. Liomi; Glands, Skin. A. S. Leoma.] Glimtet af den elektriske Ubladning, som gaaer forud for Tordenen. Det ene Lyf fulgte hastig paa det andet. Med Lynets Hastighed. "Derfra stortede jeg m. Lynets Gort igennem toft Mørke." Baggisen. M. Klim. "For den, der elsker lykkelig, flyve Dag og Nat med Lynets Binge." Rahbet. = **lynafleder**, en. Indretning, hvorved Lynilden, naar den slaar ned, ledes til et vist Punkt, og saaledes bortledes fra Gienstanden, som den rammer. (Tordenleder.) **lynblitz**, et. figurl. et hurtigt og udfaldt Blik. "Helt en øjeblikkelig og udsender et Lynblitz." Demis. **lynblus**, et. Et stærkt, ligesom blussende Lynglimt i Mørke. (Fibigers Sophocl.) **lynflugt**, en. Lynsnarben. Lynsnarben

ne Strøm m. Lynflugt iler." Thaarup. **lynglimt**, et. d. s. s. **Lyn**. **Lynild**, en. pl. d. s. s. **Lyn**, men bruges om Phœnomenet, Luftens elektriske Udladning, i et Hele; ligesom **Lyn** mest om den enkelte Irfning af samme. Vi hørte Tordenen, en saae ikke **Lynilden**. (Et stærkt **Lyn**. **Lynglimt**.) **Lynslag**, et. Virkning af at **Lynilden** slaaer ned. At dræbes et **L**. **lynslagen**, adj. v. truffet af **ynild**. figurl. Han stod som **lynslagen** af kræft. "Han blev som **lynslagen** v. dette ventede Brev." Rahb. **lynfuar**, adj. istig som **ynet**, overordentlig hastig. Bor **lynfuar** Giennemfart." Bagg. (Læb. II. 375.) "Men Frygten dræbes af sine Sandser, og **lynfuar** iler han derhen." Samme. "Og flyder Risen **lynfuar** ennem Havets Stum." Ohlenschl. — **lynfuarhed**, en. overordentlig Hastighed. Den Endighed og **lynfuarhed**, hvormed han p. første Blik blev opvartet." Bagg. (Læb. II. 26.) **lynstraale**, en. **ynet**s mnlige Skikkelse, hvori det, lig en **straale**, strer ud af den elektriske Sky.

Lyne, v. n. impers. 1. har. [361. lioma, inne, fraale.] om **ynildens** Udladning Tordenveir. Det **lyner** stærkt i Osten. figurl. Et Par **lynende** (straalende, funklende) Mine. 3. dagl. L. At **lyne** og tordne: bande og stænde med opbragt Sind. Poet. forekommer det som v. act. "Mit Sværd skal **lyne** Skræk, min Røst skal ordne Fare." Ewald.) = **Lynen**, en. ud. pl.

Lyng, en. ud. pl. [361. Ling.] En Planteragt; især: almindelig **Lyng** (*Erica vulgaris*), der er en meget udbredt Plante p. Fodegnene, eller i udryktet, ringe og sandig Jord. (Bruges som collect. ligesom: Græs.) At stære **Lyng**, brænde **Lyng**, tælle med **Lyng**. **Lyngen** vorer Sandbund. = **Lyngart**, en. En enkelt Art af **Lyngens** Planteragt. **Lyngbakke**, **Lyngbanke**, en. En med **Lyng** bevoxen Banke. **Lyngfoder**, et. affaaen **Lyng**, som i Fodertrang gives Creature. **Lynggræsning**, en. Græsning p. **Lynghe**der. **Lynghe**, en. Fodejord, udryktet **Lyng**, som er overgroet m. **Lyng**. **Lyngjord**, en. 3. hvori **Lyng** vorer ell. trives. Thær's Landecon. af Drewsen. III. S. 111.) "Fugtig **Lyngjord**." Hornemann. **Lyngknappe**, et. affaaen **Lyng** bunden i Knappe. **Lyngkost**, en. Feiekost, bunden af **Lyng**. **Lynglee**, en. Lee eller Segl, til at stære **Lyng** med. **Lyngorm**, en. Hugorm, Staalorm. "Helten faldt — som en Lille for **Lyngormens** Tænder." Ewald. **Lyngslæt**, en. Gjerningen at slaae **Lyng** m. en Lee. **Lyngspade**, en. Spade af en vis Dannelselse, til at fiske Fodetsrv ell. **Lyngtorv**. **Lyngvibe**, en. en Peile, Drossfugl. (Moth.)

Lyre, en. (Lat. Lyra.) s. **Lire**.

Lyre, en. pl.-r. (361. Liōri.) **Lyshul** eller **Roghul** i Taget. (Moth; forældet, men brugeligt i Island.)

Lys, adj. [361. liōs.] 1. som har **lys**, oplyst, klar; ell. som giver **lys**, lysende; det mods. af mørkt. Et lyst Regeme, Bærelse. En **lys** Aften (om Sommeren, eller v. Maanestien.) Det begynder at blive lyst (det dages.) Ved høj **lys** Dag. — At gøre lyst, figurl. gøre ryddeligt, bortrydde hvad der er een til hinder. "Du gør lyst hvor du farer frem." Bedel. 2. om Farver: som modtager og tiltrækker ell. binder en betydelig Deel **lyst**stof. **Lys** Farver. Tøiet er lyst i Bunden med mørke Blomster, Striber. At tegne p. **lys** Grund. Heraf: **lyseblaa**, **lysebrun**, **lysegrøn**, **lyserød**, o. s. v., i Modsætning til mørkeblaa, mørkebrun, ic. 3. figurl. om Stælen og Stærleevnerne: dyrket, dannet, nem t. at fatte, som har klare Begreber. Et lyst Hoved. En **lys** Forstand. **Lys** (klare) Forestillinger. (s. Klar, C. 1.) = **lysdunkel**, adj. et i Konstproget indført Ord (fr. clair-obscur.) til at betegne den umærkelige Overgang fra **lys** til Stogge i et Maleri (det **lysdunkle**.) **lysfarvet**, adj. som har en **lys** Farve. (s. **lys**, 2.) **lyshaaret**, adj. som har guult, gulbrunt eller lysebrunt Haar. **lysvaagen**, adj. ganske vaagen, fuldkommen aarvaagen. "Snart troede jeg, at jeg drømte, uagtet jeg var **lysvaagen**." Baggelsen. N. Klim. **lyssiet**, adj. som har lyse, lysfarvede Mine.

Lys, et. [361. Liōs.] 1. ud. pl. den Virkning p. Diet og **ynet**, som frembringes ved **lyst**stoffet, og hvorefter vi sættes i Stand til m. meer ell. mindre Klarhed at see de udsortes Gienstande. Dagens **Lys**. Sollystet, Maanelystet. "Gud sagde: vorde **Lys**, og der blev **Lys**." i Mosch. 1. 3. **Lys** set (Stinnet) af en Lampe. — figurl. Klarhed, Oplysning, Sandhed, rigtig Indsigt. Underretning. "Lys er Gist s. mørke Stærle." S. Blicher. (Bautastene. S. 23.) At faae **Lys** i en Sag. Der gik et **L**. op for mig. At bringe noget for **Lys**et (gøre det beklendt.) = Heraf: **Lynglimt**, et. enkelt lysende Glimt. "De tænkte sig samme som enkelte **Lynglimt** i en langvarig Nat." Hovig. **Lyshul**, et. Hul, Nabning, hvorigiennem **lyst**et falder ind. **Lyshugle**, en. En lysende Materie, i Skikkelse af en Kugle; som viser sig i Luftens, ell. tilberedes v. Fyrværk og kastes i Belæst. **Lyshmyg**, en. et Navn p. den almindel. Myg. (*Culex pipiens*.) **Lystrand**, en. oplyst Rand om et mørkt Regeme. Maanens **Lystrand** (i Central-Formarkelser.) **lysrød**, adj. som frygter, som ei kan taale **lyst**et; ell. figurl. som frygter Oplysning. "Fornuftens, Sandhedens og Mandfrhedens **lysrøde**

Glende." R. Lybby, adj. som lyer, et
 rødt f. Lyset. Lybstof, et. den Materie,
 som v. sin Indvirkning p. Vædet frembrin-
 ger Lyset; Lybmaterie. Lybstraale, en.
 de Smaadele af Lybstoffet, som virke eller
 bevæge sig i en lige Linie. Lybstrøm, en.
 figurl. et stærkt, fra en Gienstand ligesom
 udstømmende Lyb. (Vædet.) 2. (ud. pl.)
 den oplyste Deel, Overflade af et Fægenie,
 ell. den lybfarvede, lyst malede Deel af et
 Maleri, kaldes Lyb i Modsetn. til Skyg-
 gen. Den rette Blanding af Lyb og Skyg-
 ge. (f. Skygge.) 3. (pl. Lyb.) Noget,
 som ved Kunst er indrettet til at see ved;
 især Talg ell. Bør, som smeltes og støbes
 i runde Stykker ell. Stænger. (Tallclys,
 Børlys, Formelys, Spiddelys.) At støbe,
 tænde, brænde L. Lyset gik ud, er snart
 udbrændt. At arbejde, at spise v. Lyb. =
 Deraf: Lybarm, en. En Bølle af Metal,
 Glas eller andet, hvori Lyb sættes. Lyb-
 arme p. Bæggen, i en Lybkrone. Lyb-
 bord, et. 1. et lidet Bord til at sætte en
 Lybestage paa, med Lyb i. 2. hos Lybestø-
 bere: en Indretning, hvorpaa Lybebrillerne
 hænges. Lybebrille, en. hos Lybestøbere:
 en rund Træbrille, hvorpaa Bægerne hæn-
 ges, naar Spiddelys støbes. Lybebusk, en.
 En Stof ell. Stage med Fod under og en
 Lybepibe, som Bønder sætte paa Gulvet og
 bruge i St. f. Lybestage. Lybform, en.
 Rør ell. Form, hvori Lyb støbes. Lyb-
 gaas, en. Gaasesteg, som Gaandværtsme-
 nere give deres Folk Rikkes: Aften, naar
 de begynde at arbejde v. Lyb. (B. S. D.)
 Lybgar, et. Garn, hvoraf Lybevæger
 snoes. Lybekasse, Lybekiste, en. R. til
 at føre ell. gemme Lyb i. Lybkrone,
 en. Indretning af Metal ell. Glas m. Lyb-
 searme, som hænges under Loftet, til at
 sætte Lyb i. Lybelad, et. en Indretning
 til at hænge Spiddelys paa for at svaale.
 Lybpenge, pl. Penge, som gives ell. til-
 staaes t. Anskaffelse af Lyb, f. Gr. v. Kirker.
 Lybepibe, en. et kort Rør i en Lybeplade ell.
 oven i en Lybestage. Lybepind, en. Pind i
 en Stage t. at sætte Lyset fast i, i St. for
 Lybepibe. Lybeplade, en. Et Fod m. en
 Lybepibe i, der bruges som Lybestage. Lyb-
 sepudser, en. Opvarter, som pudser Lybene.
 Lybesax, en. et Redskab m. Arme og Vinge
 som en Sax, t. at pudse Lyb med. Lyb-
 skerm, en. En Indretning eller Skerm til
 at vogte Vinene mod Lysets Skin. Lyb-
 slukker, en. en Stang m. et Glads Horn
 paa Enden til at slukke Lyb med, som ere
 høje ell. fide høit. Lybeped ell. Lyb-
 spid, et. Stang, hvorpaa Bægerne hæn-
 ges t. Spiddelys, i St. for en Lybebrille.
 Lybestage, en. Redskab m. en høj Lybepibe
 til at sætte Lyb i p. Bordet. Lybestøber,
 en. den, som giver Gaandværk af at støbe
 Lyb. Lybestøbning, en. Gierningen at

støbe Lyb. Lysetande ell. Lysetæne, en.
 den udbrændte Deel af Bægen i et Lyb
 Lybevæge, en. det snoede Garn i et Lyb
 hvorefter Tællen eller Boret støbes.

Lyse, v. n. og a. 2. [361. lysa.] 1. v. a.
 give Lyb, Skin fra sig. (jvf. skine.) "De
 lyser, der giver Lyb; det skinner, der
 sig selv at have Lyb. Lyset skinner for os,
 hvor vi kunne see det; men det lyser f. os,
 hvor vi kunne see ved det." Møller. Er-
 len lyser om Dagen, Maanen om Natten.
 Et lysende Fægenie. "De Blus skal lyse for
 høit i Landet." Ohlenschl. "Den Samme,
 for nogen Dag lyfte over Jorden, som har
 bliver efterat den sidste Dag er sket."
 Mynster. — figurl. At lyse v. oplys, tæne
 til Oplysning, til Belejdning for andre.
 "Mange — hvis Jbrat lyser end f. sendt
 Fremtids Dage." Fr. Guldb. "Naar I
 lode eders Bændel lyse for eders sønne
 Brødre." Mynster. — Lysende (glimrende)
 Bedrifter. At lyse frem, advarle sig. (f.
 fremlyse.) "De, der lyse frem v. høj For-
 stand." Mynster. "Jeg har seet Retfærdig-
 hed lyse frem i svære Pligters Dødsbede."
 Samme. 2. v. a. bære Lyb f. een, veilede
 een m. Lyb. At lyse een ud, ned ad Træ-
 perne; lyse een omkring i Bæretterne; lyse
 een over Gaden med en Lygte. "At lyse
 efter Folk (søge efter med Lyb) og komme
 Tønder trille." Holberg. (Poet. Str. 1746.
 S. 142.) 3. figurl. kundgiøre, gjøre be-
 kiendt p. et offentligt Sted, p. en offentlig
 Maade. At lyse til Rægtstap (fra Prædi-
 kastolen.) At lyse Fred over noget. (f. fred-
 lyse.) At lyse et Barn i Ruld og Rør.
 At lyse Betsighelsen (ved Gudsstiensten.)
 At lyse noget op (som er fundet) = gjøre
 offentlig bekiendt, at det er fundet. "Ly-
 ser Mand ikke op det, han hittede, da vi
 ver han Lyb derfor." D. Lov. V. 9. 2. — At
 lyse i Aviserne efter een som er bortkom.
 (f. efterlyse.) "Findes de Røfter, som man
 haver lyst efter." D. Lov. VI 17. 17. At
 lyse om noget, som man har mistet. =
 Deraf: Lysoning, en. i den Bemærkelse:
 Gierningen at bekiendtgjøre noget fra et
 offentligt Sted. Lysoning fra Prædikestolen.
 "Hvis han ikke efter tredje Lysoning har
 indfunden sig." D. Lov. I. 24. 48. (f. Afly-
 soning, Efterlysoning, Tillysoning.)

Lyfte, en. pl. — r. [361. Liški.] den
 Jordbæining ell. Guldning, som er smeltet
 Døsten og Rensdelene hos Rensket;
 saarfrig. = Lyftebrok, et. Brok, hvorved
 Tarmene styde ned i Lyften. Hernia in-
 gualis. Lyftebyld, en. B. i Lyften.

Lyfte, v. a. 1. [361. luskra.] vilke lidt af, træse f. ind.
 Hun lyftede Drengens Hoved. Hun
 lyfter sig med Ræddet.

Lyone, v. n. 1. har. [af Lyb.] 1. give
 Lyb, lyse. Fallerne lyone over det Lyb

en. 2. blive lyst, daget. Jsl. lysa. "Det verner, og Vindenes vilde Stod bebude død." F. Guldb. Det begynder at lygne i Jsten. "Den opgaende Sol, den rødmende vei, den lysnende Stov." Bagg. (Läbr. 270.) — Lysning, en. 1. den Egenkab t lyse; Skin, lys. Solens Lysning. 2. Bestaffenheden at være opløst, at have lys. Der er ikke god L. i dette Værelse. Lysningen (Belysningen) er for svag. 3. Dagning, Dagbrækning. (B. S. D.) "Naar Solens Straaler første Lysning give." S. E. Heiberg.

Lyst, en. (korttonet y.) [Jsl. Lyst.] . ud. pl. behagelig Fornemmelse, Fornøjelse, Glæde, Behag. "Eiden Lyst glæder langt langfar Skade." Drdspr. (P. Syn. S. 295.) "Der er et Sted, hvor Lyst ned Gysen sig forener." Tullin. "Lyst nedfører nærmest Forestillingen om noget os selv; Behag om noget hos Andre." Müller. At have L. af noget, finde sin L. i noget. "En Mand — som rose kan med Lyst hvad Godt hans Fiende giver." Papes Krit. Det var hans højeste Lyst. Diens Lyst. Riisets L.: sandelig Lyst. "Egner om man undertiden f. Lyst og Keeg binder noget tilhøbe." B. Thott. 2. ud. pl. Attraa, Tilbøjelighed, Tragten efter. At have Lyst til noget. At følge sin egen L. Lysten driver Været. (Deraf: Riiselyst, Læselyst, Madlyst, Reiselyst, Samlelyst, o. fl.) 3. i Særd. (og ofte pl. Lyster) sandelig Begierlighed og Attraa at tilfredsstille den. At styre (tilfredsstille) sin Lyst p. noget. At lade sig henvise af sine Lyster. Onde Lyster. "Bed Lyster (pl.) forståes de Begierligheder, som opstaae umiddelbar af den sandelige Lystfølelse." Müller. Den Frugtsommeliges Lyster. At tæmme sine Lyster. "Bed Afholdenhed beherske vi vore Lyster, ved Maadehold vore Begierligheder." Müller. = a) Sammensætning. hørende til No. 1: Lystanlæg, et. Anlæg, Høveantæg, o. d., som blot ere til Fornøjelse. (Oluffen Statsoec. 250.) Lystarbejde, et. A. man gjør af Fornøjelse, af Lyst. (Rahbek.) Modsat: Pligtarbejde. Lystbaad, en. B. som kun bruges t. smaa Lystfarter, ikke til alvorlig Seilads eller Fjæleri; et Lystfartoi. Lysteng, en. Eng, som v. Kunst er tilveiebragt ell. anbragt i en Lysthave o. d. "Kunsten gjorde disse Moser radser til beboelige Lystenge." Schytte. Lystfart, en. Lystreise (til Bads og til Lands. En L. til Dyrehaven.) Lystfyrværkeri, et. Fyrværk, som tilberedes og afbrændes blot til Fornøjelse (i Modsætning til det alvorlige, som indrettes til Krigsbrug og anvendes i Krigen.) Lystfølelse, en. behagelig Fornemmelse; Følelse, som vækker Lyst. "Det Behagelige, det, som opvækker Lystfølelse, er ikke altid godt."

P. E. Müller. "Den Lystfølelse, som maa være Virkningen af ethvert sandt Kunstværk." M. Lystgaard, en. Gaard paa Landet, hvor man opholder sig til sin Fornøjelse om Sommeren (forst. fra Nyløsgaard, Herregaard, ic.) Lystgang, en. 1. Gang i en Have, besat m. Træer eller Hækker ved Siderne; Trægang, Allee. (B. S. D.) 2. d. s. s. Lystvandring. Lysthave, en. En Have, som er anlagt blot eller fornemmelig til Forlystelse. (i Modsætning til Riiskenhave, Urtehøve, Frugthave, ic.) Lysthuus, et. Et Huus, bygget i en Have, til Ly mod Sol og mod Veiret, ell. for der af og til at opholde sig. Lystild, en. Glædesild, Fyrværkeri. (Jacobi.) Lystjagt, en. 1. en Jagt, som foretages til Forlystelse. 2. et Lystfartoi. Lystkamp, en. Strid, Fegtning, der foretages allene til Forlystelse for de Fegtende ell. for Tilskuerne. Lystleir, en. Leir af Krigsfolk, der ere samlede til Raabens øvelse (Øvelsesleir) ell. til Fyrstens Forlystelse. Lystlund, en. Lund, anlagt i eller ved en Have til Forlystelse. (Rahbek. J. Smidth. Danske Haver 33.) Lystmad, en. Mad, som bestaaer blot i Lækkerier (P. Claussen) eller som et mere til Skue, end til Mættelse; Skueretter. (Moth.) Lystplads, en. P. bestemt ell. indrettet t. Forlystelser. (B. S. D.) Lystquarteer, et. Blomsterquarteer, Blomsterplads i en Have. Lystreise, en. R. som man foretager blot for at forlyste sig. Lystrov, en. En lille Lystlund. "Jeg nødte vil i Lystrov møde en Grav." J. Smidth. Lystslot, et. Slot, hvor Fyrsten kun opholder sig en kort Tid til Forlystelse, især om Sommeren. Lystspil, et. 1. egentlig: et forlystende Spil. 2. et Skuespil af forlystende Indhold; en Komædie; i Modsætning til Sørgeespil (og Syngespil.) Lyststed, et. et Landsted, Høus uden for Staden, hvor man opholder sig om Sommeren til sin Fornøjelse. Lystsyn, et. Et Syn, som fornøier, bringer Lyst; et forlystende Syn. L. Stodfleth. Forsøg i de skionne Bidskaber. XII. 34. Lystvandring, en. Gang, Vandring i fri Lyst, som man gjør til sin Fornøjelse; Spadsfering. (v. n. at lystvandre er brugt af Rahbek.) Lystvare, en. pl. Lystvarer. Ting, der blot tiene til Lyst ell. Fornøjelse, betragtede som Handelsvarer; (modsat Nødvendighedsvarer. Rahbek. D. Tilst. III. 92.) Lystvei, en. Vei, som man gaaer ell. færdes p. til sin Fornøjelse. Lystværk, et. en Gierning, som man driver m. Lyst, ell. foretager til sin Fornøjelse. (Falster.) Lystøvelse, en. D. som kun stæer for Lyst, hvor det ikke gaaer ud paa Alvor. (J. E. Schesteb.) = b) til Bemærkelsen No. 2 hører: lysthavende, adj. v. som har Lyst

et; især til at fløbe det. Ouset, som lges, forevise de Lysthavende. Der dt sig saa Lysthavende ved denne n. Lysthaver, en. den, som har, lyst t. noget. "En nymodens Vise, an faaer at lade Lysthavere'qvæde." n. Lysthaveri, et. Tilbøielighed Sussel, Konst eller Virkelighed, der forenet m. videnskabelig Indsigt ell. ærbødighed. (M. Ord. F. Liebhaber "Naturvidenskabens var f. ham mere thaveri, end et Studium." Rahbek. II. I. 263.)

e, v. a. og n. 1. [A. S. lystan, oupere.] have lyst til, attraae, ønske at faae. er at bede det Overmand lyfter, og at faae det." Ordsp. "De Lande, de ia, besatte de, saavidt de kunde og lys D. Guldb. — "Den, som lystede at fraliggende Folks Søder." Bandal. id Pierte lyfter. "Han sadler dristig op, saa tidt hans Pierte lyfter."

Lyfter De mere af denne Ret? De Thee ell. Kaffe? (kun i denne aade br. det i d. T.) h) neutr. og i. behage, finde Behag i. "Andre efter den samme Lyfte og Xre." B. Hist. I. 60. "Dog var der saa vi kunde lyfte efter at vide." sam I. 1. S. 233. (Usværvant. med denne og overhovedet er den upersonl. Form st.) Lyfter (det) Dem at gaar i Pas Det lyfter mig ikke. "Et lyfter mig ig at see, naar Fortvivlelsen falder nd." Mlenst. Det er ligesom (ef) det lyfter ham. At lyfte efter, ad (Moth.) c) lyftes, v. n. pass. 1. I. faae lyst, Attraa til. "At han et skal, igjen at komme det." Bording. e lyst, Behag i noget. (med præp. At lyftes v. Elvet, v. at reise. Han i ikke v. hendes Selskab. Sielbnere: es efter noget. "Han lyftes efter m." Thaarup. (D. Hist. I. S. 75.) lig, adj. glædelig, fornøielig. "En erubden Ting er lystelig at see til." Babyr. I. 269.)

n, adj. pl. lystne. som har stærk gierlighed efter noget. Lysten efter Xre. Hun blev lyften (ell. i Lyfte) igt (om frugtfulde Dwindfolk.) naa være lyften efter Rød, som Skoven og bider Snegle." (P. Ordsp.) — Lystenhed, en. ud. pl. heden at være lyften; Begierlighed. mmeliges Lystenheder." Holvig.

., en. pl. -e. [Isl. Liostr.] en m. en Fork ell. et grenet og med rhyt Jern i Enden, som bruges nge Kal; Kælgierd.

, adj. 1. indtaget af behagelige ielser, og derved udvortes glad, it. object. som glæder munter,

medfører Lystighed. Han har et lystigt Selskab. Han er altid lystig i Selskab, og alene naar han er ene. Et lystigt Selskab, lystig Dag, Reise. "Munter og lystig er bleven den sorgfulde Klang." J. L. S. berg. Lystig Skemt. At gjøre sig over een 3: drive Spot med. 2. indtagende, behagelig f. Diet. Et lystigt Landskab, en lystig Egn. (forældet.) = Lystighed, en. 1. Bestaffenheden at være lystig; Munterhed. "Lystighed er en bred breven Munterhed." Sporon. 2. lystig Dag, Fortrystelse i Samkvem. At være i Lystighed. (dagl. Tale.) Jof. Jodph. "Den fornemme Verden er fælden endnu sielbnere lystig. Ved Høstet glæder aldrig Lystigheder; men kun Fortrystelser." Müller.

Lystre, v. n. 1. har. [af lyde.] følge en andens Villie, adlyde. (bruges med en Dyr, om livløse Ting, ell. hos Menneker om en ubetinget, fuldkommen og hurtig Lydighed.) "At lystre er at lyde strax, og ligesom umiddelbart; det siges derfor om fornøstløse Gienstande." Müller. Jof. vil ikke lystre Kommen. Gunden lystrer sin Herre. Skibet lystrer ikke Kommen. Drengen vil ikke mere lystre sin Fader. "Den ene har ikke nødig at lystre den andens Befaling." Ellchow. "En — der altsaa er forpligtet t. at lystre hver af hans Lener." Rahbek. = Deras: Lystrer, en. ud. pl.

Lytte, v. n. 1. har. [Isl. hlýða 2, hlýsta till, høre-paa. A. S. hlýstan, jf. v. n. lyde.] høre nære efter, gjøre sig fald for at høre. At lytte til eens Tale; lytte til, ell. efter en Lyd. "De raabe t. Døren og lytte paa Svar." J. Guldb. At lytte efter hvad der tales. At staa og lytte ved Døren. (jof. lure.) = Lytten, en. ud. pl. Glerningen, at lytte.

Lyve, v. n. løi, har løiet. [Isl. luga. A. S. lügen.] fige, foregive, berøbe med Forsæt det som er Løgn, som er sandt. "Den lyver tidt, som meget vil tale." Ordsp. (Da lyve ved Talebrugen er blevet et haardere Udtryk, end: at fige Usandhed, bruges det første efter om den, der siger grove Usandheder, eller ved sin Løgn skader andre.) At lyve for een 3: fige ham Usandhed. At lyve paa een 3: paafige ham, besvilde ham for det, som er usandt. "Kviseerne have gammel Dædd v. at lyve baade for og paa Publikum." Rahb. At lyve i sin egen Prang, at give sig for rigere, end man er, løst til sin egen Skade. 2. act. At lyve en død, foregive falskeligen, at han er død. At lyve een sin Xre fra. At lyve sig fri (løst sig fri v. Løgn.) "Aldrig har jeg foregivet at løiet mig fra et Løfte." Rahbek. (D. I. I. 290.) At lyve een noget-paa, oplyse

n ham til hans Glæde. = Lyven, en. pl. det, at lyve. — Lyvekraft, en. one til at kunne lyve. "At i en Hast den Lyvekraft dem pludseligt forlod." Bagg. (H. Arb. I. 78.) Lyvestærne, et. pl. Stærne. At sætte een L. : sætte een stjerne til at møde, og selv blive bort. Lyvesyge, en. Drift t. at lyve eller: "Enst at fortælle usandsfærdige og ofte utrolige ventur, for det meste om sig selv." Rahb. Lyvetale, en. usandsfærdig Tale, Løgn. Forstum; da Trister, med din Lyveske." Grundtv. (Dnædl. S. 343. "Fører an en Lyvetunge." sammest. S. 407.) = Løgn, en. pl. -e. [Jæl. Lygi, Lygd.] i vidtløftig Betydning, det, som er modsat Sandhed. (Falskhed, Viltsfarelse, Hykleri, forstillelse: i hvilke Bemærkelser det forekommer i vore Bibelovers.) 2. i sædvanl. Bemærk. en forsættelig fremført Usandhed i Ord og Tale. (Ordet har ved Talebrug naet et haardt og krænkende Bibege, og bruges derfor kun i lav Tale, om grov, fornærmelig Usandhed, og som et æreskrænkende Udtryk. Hos Almuen har Ordet derimod en langt mildere Betydning, og br. næsten om enhver Usandhed.) "Det oprindelige Begreb af Løgn er uden Tvivl det af en Tale, hvori Sandheden fordøles; det tilkiendegiver en Modsigelse mellem den Talendes Ord og hans Mening. — Siden blev Løgn en vis Art af Usandhed, nemlig den pligtstridige." Müller. At gribe een i en Løgn, overbevise ham paa Stedet om Usandheden. — Løgnagtig, adj. 1. opdigtet, usand, falsk. Løgnagtige Beskyldninger. Et løgnagtigt Rngte. 2. hengiven til at lyve. Et løgnagtigt Mensneste. (J lav Tale: en Løgnchale.) Løgnagtighed, en. 1. Usandhed. 2. Hengivenhed til Løgn. — Løgner, en. pl. -e. (Jæl. Lygari.) den som lyver; især den, som jævnliggen siger Usandhed, som er hengiven til at lyve. Man troer en L. kun een gang. Om et Fruentimmer: Løgnerisse. Læ, et. [Jæl. Hæie. M. S. Eee. S. Ly.] har samme Bemærk. som Ly; men br. helst uden Art. og m. præp. i. At ligge i Læ, krybe i Læ for Regnen. (Derimod siges oftere: At søge Ly, finde Ly.) "Og finder vndigt Læ p. grønne Bænk v. skyggesfulde Træ." Pram. 2. til Søes bemærker Læ og i Læ den Side, som er modsat Luvart, ell. den Side, hvorfra Vinden ikke blæser. Skibet er i Læ : under Vinden. Roer i Læ! — J Sammensætninger om Skibets Dele paa Læiden. f. Gr. Læbord, Læbov, Læseil, m. fl. (Et Skib siges at være i Læ af Landet, naar det m. Fralandsvind er saa nær under Landet, at Stormens Virkning taber sig.)

Læbe, en. pl. -r. [A. S. Lippe. Sv. Läpp. Lat. Labrum, Labia; men Jæl.

Vör.] de fremstaaende, bevægelige Dele af Ansigtet, som danne en Rand om Munderns Åbning. Overlæbe, Underlæbe. — figurk. Munden, som Talens Redskab. "Bedre end veiet Guld er Raad fra Oldingens Læber." Berg. Saa snart jeg aabnede Læberne (begyndte at tale.) Der er ikke Svig p. hendes Læber (hun er fuldkommen oprigtig.) At have søde Ord p. Læberne og Falskhed i Mertet. Det ligger mig p. Læberne (om noget man vil til at sige.) = læbedanner, adj. som har Stikfæls af Læber. læbeløs, adj. uden Læber. Læbekraft, en. Kræftstade i Læberne. Læbesødhed, en. figurk. om overdreven Søflichkeit i Talen. (Sødtalenhed.) "En vis Læbesødhed, hvori den ene Compliment efter den anden dryppede fra hans Tunge." Bagg. (Labyr. I. 182.)

Læder, et. ud. pl. [Jæl. Ledr. A. S. Lepr.] garvet ell. beredet Skind (især om det tykkere Slags, som Saaelæder, ell. det, som er garvet m. Bark; da det hvidgarvede sædvanl. kaldes Skind.) At berede L. Vel garvet Læder. Hestelæder (men Kalveskind. For Drejelæder bruges sædvanl. Hud eller Saaelæder.) = Deras: læderagtig, adj. som ligner Læder. Læderarbejder, et. noget, som er gjort af L. Lædersgarvning, Læderhandske, Lædermynt (Rødmønt af Læder), Læderrem, Læderslange (hvorigenem Band ledes), Læderstol (Stol, beklædt med Læder, eller Agestol af Læder), Lædersæt (Pose eller Sæk, syet af Læder. "Saa for Lædersæt, det leer Tællekniv af." P. Pølle), Læderskæppe, Lædertouger (een som tilbereder garvet Læder), Lædertoi, og fl. Sammens.

Lædse, en. f. Lædse.

Lædse eller lædse, (lædse. Moth.) v. a. 1. [J. löschen. Sv. läska.] slukke, stille Tørsten. Vand lædser (eller lædser Tørsten) bedre end Bilen. Giv mig en Drit Vand, at lædse mig paa. Deras af uegentl. forfriske, vederqvæge (ogsaa om styrkende Drikke.) En lædsende Drit for en Eng. 2. At lædse Kalk : mætte den brændte Meelkalk m. Vand. Lædset, ulædset Kalk. 3. At lædse Kul, hos Smede: stærkt Vand v. dem f. at dæmpe deres Brand. = Lædse-drik, en. lædsende Drit; Dvægedrit. "For ham skal altid kold Lædse-drikken staa." Ahlenschl. Lædsestok, et. R. til at lædse Kalk i. Lædsestøft, en. Lædsetrug, et. Redskab, som Smede bruge til at lædse Steenful. — Lædsefæls, en. 1. Tørstens Slutning; Vederqvægelse. 2. noget, som lædser og vederqvæger. (J ældre Skrifter forekommer n. s. Lædse. "Lædse var altid dem tilrede." D. Lyndsay v. J. Madsen. 1591. S. 18.) — Lædsefning, en. (br. mest om Stærningen, at lædse Kalk.)

Læggetid, en. Sansens: den Tid p. Naaret, hvori de lægge Æg. = **Læggen**, en. og **Lægning**, en. (kort æ.) Gjerningen at lægge. (Begge høres ikke meget, undtagen i Sammensætn. Brolægning, Benlægning, ic.) Kartoflers Lægning. "Til Lægning bør de sundeste og kraftigste Kartofler vælges." Thøgers Landoc. Jordens Lægning: dens første Pløining.

Lægne, en. pl. -r. En Indretning af Jern, der sættes i Midten af et Løir ell. lignende Reb, f. at hindre det fra at snøe sig og komme i Urede ved Dværgs Bevægelser. (I Jylland: Lægild.)

Lægte, en. pl. -r. [N. S. Lætta. I. Lætta. f. c. Ital. Latta. Sv. Läckte.] en lang og tynd Stage ell. Rast af unge Fjortetræer, som især bruges t. at slaa p. Sparreværket f. at bære Tagstenene. = **Lægtehammer**, en. et eget Slags Hammer til at slaa Lægter fast med. (B. S. D.) **Lægteskov**, en. En Stagekov af Naaletræer. **Lægteskov**, et. lange og tynde Som, som bruges til at fæste Lægterne til Sparreværket. **Lægtetræ**, et. Et ungt Træ, hvorfra en L. dannes. **Lægteværk**, et. det, som er slaaet sammen af Lægter, omhegnet med Lægter. L. paa en Muur til Blintranter. L. omkring en Have. = **lægte**, v. a. At lægte et Huus, et Tag, slaae Lægter paa Sparreværket. (B. S. D.)

Læk, adj. [Isl. lekr. N. S. blæc.] som et kan holde Vædske inde, ell. hindre den fra at trænge ind; utæt. Karret er lækt. At seile m. lækt Skib. (i B. S. D. læt Skib.) = **Læk**, en. [Isl. Lekki.] Revne, Sprække, Absværging p. Skibe og Kar. Skibet fik en Læk v. at støde paa. (Deraf ogsaa: Lækkads, en. Holl. Lekkage, som i Søsproget bemærker deels d. f. f. Læk; deels Tab p. Ladning eller Skibsforraad ved Karkenes Utæthed, m. m.) = **lække**, v. n. 1. (har.) [I. lecken; og Leck, en Sprække, Rids. Isl. leka.] 1. have Læk, saaledes at Vædsken rinder ud. Karret, Tønden lækker. Figesledes om Skibe. "Naar alting brister, alting brækker, naar Massen raver, Skrogget lækker." Bagg. (Poet. Ep. 198.) 2. droppe ud ved Utæthed. Det meste af Vinen er lækket af Tædet. (Efter det Indste men seldent. Moth anfører det ogsaa t. act. Bemærk. at klare, fle en Vædske, gennem Træpapir ell. en Lækkese, Filtreerpose.) = **Lækning**, en. Utæthed; Formindskning, som sker ved at lække. — **Lækkevin**, en. V. som lækker af et Tæd. **Lækkværk**, et. f. Drypværk.

Lækat, en. pl. -te. Et Navn, som ogsaa gives Hermellinen. *Mustela erminea*.

Lækker, adj. pl. læktere. [I. lecker; efter Adelungs Mening af lecken, lam-bere.] 1. velsmagende, af en fin, Gaaren tilvarende Smag. "Med hver lækker

Ret besat, som lærde Kof kan ud-bere." Tode. 2. som sætter megen Vm paa lætter Mad, og drager den rigere; træsen. = **Lættersiden**, en. (told et lækkert Stykke Mad. **Lættersiden**, en. den, som er meget for lætter Mad en Kræsentand. **Lættersulten**, adj. f. ikke har egentlig Sult, men fra Lættersult, ell. lyst t. Lættersiden. **Lættersiden**, en. En høj Grad af Lættersiden ell. lyst t. Lættersiden. "Den usunde og væmmelige Sulten og Lættersyge." Rahb. (D. III. XI. 320.) **Lættersiden**, en. d. f. f. Lættersiden. (Moth.) = **Lættersiden**, en. 1. Bestaffenheden ved Mad, at være lættersidsmagende. 2. lyst til lætter Mad Kræsentand. 3. **Lættersiden**, en. pl. -r. br. ogsaa, seldent seldent f. Lættersiden. "Bare ikke lystig v. megen Lættersiden." Str. 12. 36. — **Lættersiden**, et. pl. -er. lætter Erik, Kræ, Ellættersiden. — lætter, v. n. 1. fra pleie med lætter Spise. (seldent.) "I Scorpion, som lætter f. sin Tunge." Arneboe. 248.

Læmme, v. n. 1. (har.) [af Lam.] føde Lam. — **Læmmetid**, en. den Tid, hvor et Faar føder, ell. skal føde; it. Tid p. Naaret, hvori Faarene sædvanliges læmme. **Læmpe**, læmpelig, f. Lempe. **Læn**, et. f. Lehn. **Lænd**, en. f. Lend. **Lændse**, en. pl. Lændser. kaldes i Norge en Bom ell. Sammentværdning af Stotte, der lægges tværs over Elvene, f. at standse og fange det flydende Lømmet; ogsaa: Lømmehængsel.

Læne, v. a. og rec. 1. [I. lehn. En. läna.] lade Legemet ell. en Deel af samme holde imod noget: holde, støtte sig til f. at hvile. (Moth.) At læne sig, at læne sig mod et Planteværk. At læne (Rott, hvile) sin Arm p. noget. "Dødt han stred ned i Støvet, lænende sig p. sin Stav." Bagg. — **Læne**, et. det man læner sig til ell. paa. (B. S. D.) f. Armstød, Rygstød. = **Lænebænk**, en. Bænk med Ryglæn, ell. indrettet til at lægge sig paa; Rottbænk. (usædvanl.) "Paa Lænebænk f. Ro bag Døren sig at bage." Børding. II. 354. **Lænestol**, en. En magelig Stol m. Rott eller Armstød.

Længde, en. f. under lang.

Længe, en. pl. -r. [af lang.] den Strækning af en Gaards Rygninger, der ligger i een Linie; en Rist; it. en Rast Huse (f. Ex. Poppens Længe: en Gades Rast). Denne Gaard bestaar af tre, fire Længer. (Udtalen fordrer tydeligen denne, fra Ordet Længde forstielige Strækmåde.) **Længe**, adv. længere, længst. [Isl. lengi.] 1. om den nærmeste Tid: i lang Tid, i et langt Tidrum, langvarigen. (jvf. adj. lang, 3. og adv. langt, 2.) Gaa

længe jeg lever. Det har været længe nok. Det vil være længe endnu. Bistillef. længe. Langt om længe, endelig engang, omfluer, efter lang Tiden. For længe siden, for lang Tid siden; olim, jam dudum. Ved en Germanisme bruge Nogle i nyere Tid længst i St. for: for længe siden. "Kan det de længst hendøde Aander vælte?" S. Blicher. — Saa længe som han ikke kommer (tam diu). Saa længe til vi høre Udfaldet. 2. om Rummet bruges det ei i posit. men derimod i compar. og superl. som adv. langt mangler. Længere borte, længst borte. Dette Røgte kom længere (videre, fiernere), end man havde tænkt.

Længe, v. m. 1. gjøre længere. f. forlænge. — længes, n. pass. blive længere. Dagen begynder at længes. "Dit Liv det længes paa Jorden her." Dr. Michael.

Længes, v. n. pass. imperf. længtes. (partic. har længtes.) [Isl. lengiaz.] søle en med Savn blandet Attraa efter noget fraværende, eller noget som skal ske. At længes efter sit Fædreland. (Du ikke gierne m. præp. til. "Du længtes saare til din Faders Hus." i Mos. 31. 30.) "Jeg har længtes meget efter ham." Moth. ("Jeg har ventet herteligen længst efter." Luc. 22. 15. Men i Bib. 1550. "Jeg har ventet herteligen forlængt." iof. Rom. 15. 23. "Hvor jeg har længtes efter dig!" Thaatup. (Saml. Digte. 18.) "Har ingen Dre længtes efter at spalte Ledet i hans Nakkebeen?" Ohlenschläger. (Poet. Str. II. 294.) At længes hjem. "Maar vi saa kunne længes derfra, hen i den tause Ro." Rynster. At længes efter sin Klæreste. Jeg længes efter at høre Sagens Udfald. — "Han vil måske længes tilbage til de Kar, da Andre bevogtede hans Fieb." Rynster. (Bemærkelsen: at lides ved, f. Ex. at længes ved Tiden, er forældet; men fortiente at bevares.)

Længsel, en. pl. Længsler. [af lang og ænges.] Savnets Attraa; et v. Savn opstaaet Ønske og dermed forenet varende Attraa; den Tilstand, at længes. At have, føle L. efter noget. "Gjærs vilde Gud ikke have agt i Mennesket den dybe og uudslettelige L. efter det Tilkommende." Rynster. "Hvorledes den baade vedligeholder og stiller den Længsel i vort Bryst, som sikkert ikke skal dørdes." Samme. Synet af denne Egn afte min L. At vente m. Længsel paa noget. "Aldrig er din Længsel stillet, den er evig, som dit Savn." J. E. Heiberg. = ængstfuld, adj. som har stor L., er forsynet m. en høj Grad af L. Et længselfuld Ønske. "Begge Parter syntes længselfulde efter denne vigtige Dag." Wandal. — Længselfrig, Længselful, Længselfø, rare, o. fl. hos Digtere forekommende sammensætninger.

Læning, en. f. Lønning.

Lænke, en. pl. — r. [Isl. Hleekr. Sv. Länk, en Ring, et enkelt Led i en Kæde. G. Link.] en Række af sammenhængende, i hinanden hængte ell. fælede Ring: ell. Led, særdeles af Metal. "Maar eet Led er af Lænken, er den ei længer heel." Ordspr. Ofte i pl. i samme Betydning. (Jof. Kæde, der som oftest bruges i de uegentlige Betydninger. Beller ikke bruges Lænke om andre, end Metal-Kæder. 2. ofte figurl. for Fængsel, Fængsel; eller Trældom, Undertrykkelse, Afhængighed. "Elgesom den hist har dømt sig til haanlige Lænker, og her forsværer sin Frihed." Guldberg. (B. Dist. I. 1053.) "Uafhængig, meer v. at slippe Lænker, end ved at bryde dem." Rahb. (Fort. I. 263.) "Mangen Ungling knyttede her et Baand, som for det hele øvrige Liv blev ham en Lænke." Rahb. = lænkebinde, v. a. 3. binde, fængsle i Lænker. En lænkebunden Træl. "Lænkebunden til Ufriheds Forsnedrelse." Engelst. "Ved fremmed Røst han ligger lænkebundet." Ingem. (Digte. 1817. 333.) "Dg villig lod enhver sig lænkebinde." Rahb. "Dg lænkebindes i mange Fannes Døb til faste Bund." Joersom. (Digte. II. 104.) "En sygelig Medlidenshed min Aand ei lænkebinde." Ohlenschl. — lænkefri, adj. uden Lænke, som ei bærer L. Lænkegarn, et. Garn, som har været rensdet af Væveren. Lænkehund, en. Gaards hund, som staaer i Lænke; Bindehund. Lænkeknæp, en. to v. en liden Lænke forenede Knapper, f. Ex. til at sammenhæfte en Hals eller Haandlinning. Lænkefugl, en. to v. en Lænke forenede Rugler, som man tilførn fæd af Kanoner. Lænkeled, et. Led, Ring i en Lænke. Lænkeled, et. et tilførn brugeligt Værge, bestaaende af en Ruge, hængende ved et Haandsfang. (Golding. Moth.) lænkeløs, adj. d. f. lænkefri. (Baggesen.) lænkeløst, adj. v. løst af Lænken, befriet f. Lænken. (Bagg. II. Arb. I. 113.) lænketrykket, adj. v. besværet af Lænker; og figurl. trykket af Trældom. "Lænketrykkede Slaver." Baggesen. (Labyr. II. 62.) lænketung, adj. tung; som en Lænke. "Man bød et afstøjet Baand, at binde lænketungt en spag, uvilling Haand." M. S. Buchholm. Lænke, v. a. 1. [G. to link. Sv. länka.] lægge i Lænke, heste, forbinde med Lænker. At lænke en Forbryder. At lænke to Slaver sammen. At lænke Sommerstokke. — figurl. At være lænket til et Sted, til sine Forretninger (ei kunne vige derfra.) 2. At lænke af, gjøre Lænken løs. At lænke op, lænke ned, heste en Lænke op, og slippe den ned iglen (Moth.) 3. i Holland br. dette Ord alm. for: at strikke, binde. En lænket Trøle. (Deraf: Lænkepind, en. Strikkepind. Lænke-

troie, en. (En skrevet Troie.) — Læse-
ning, en. Oflæringen af læse.

Læse, v. a. f. læse.

Læse, v. a. 1. (har.) [formodentlig af
lang. Moth har læste og længte; det
skrives hyppigen læste; men høres nu
kun sjelden.] love, ble, blive nde. Han
læser vel længe i Dag. "Og læser
sagnet Gylt i sin Illbøgegang." D. Bull.
"Blev Bøttet mere rigt, ei hæmsfuld Stans
de læser." C. Solbiersen. "Han hævner
sig, hvor længe han end læser." Storm.
Det læser (gaar frem) med Arbeidet.
(Derfor; Læsepsalm, som tilforn kaldtes
en Ps. man sang, imedens man i Kirken
ventede p. Brudsfelt o. a.)

Læp, en. (egentl. Læp, en liben Læp.)
et Stofke hængende Rind. f. Doglæp,
Drelæp.

Lærd, adj. n. lærd bruges ikke gjerne.
[361. lærdr.] 1. som har grundig og om-
fattende Indsigt i en ell. flere Videnskaber,
forskeren i boglige Kunster. (f. boglærd.)
Lærd kaldes den, som ikke blot har lært
meget (belært), men ogsaa har grundigt
og gennemtænkt (studeret) de erhvervede
Kundskaber, og bragt dem i videnskabeligt
Sammenhæng. En lærd Syroggrandfater,
Historiker, Mathematiker. Han er lærd i
sin Videnskab. "Et er at være lærd, et
andet vils og flok." Holberg. (D. Paars.)
"Den er lærd, som har omfattende viden-
skabelige Kundskaber. Hæst naar Viden-
skabmanden har haft Fællighed til at til-
fredsstille sin Videnskab, vorder han lærd."
Müller. 2. som hører t. Lærdom. Lærd
Arbejder. En lærd Skole. Et lærd Skol-
skab (Selskab af lærde.) 3. En lærd o:
en lærd Mand, staderst Mand. Lærd og
Lag.

Lærdom, en. [361. Lærdomr.] 1. ud-
pl. grundig og omfattende Indsigt i en ell.
flere Videnskaber. Theologisk, juridisk L.
Ringegat for Lærdom røder Mangel paa
Dybsind. "Et Forraad af Kundskaber
kaldes Lærdom med Hensyn til dets Om-
fang, Videnskab m. Hensyn t. dets Grun-
dighed." Müller. "Folket forundrede sig
saare over hans Lærdom." Matth. 7. 28.
2. ud. pl. Undervisning (d. Tale.) f. Læ-
relærdom. "De Vidste — skal man holde
dobbelt Mte værd; mest dem, som arbeide
i Tale og Lærdom." 1 Tim. 3. 17. 3. pl.
Lærdomme. Tætte, Læresætning, antagen
Mening. "Hvad er denne for en ny Læ-
rdom?" Marc. 1. 27. Religions-Lærdoms-
me. Falske Lærdomme. 4. Advarsel, Erin-
dring, Forbuds at efterfølge. "Naar de
Ting bruges efter Menneskenes Bud og
Lærdom." Col. 2. 22. Han slog de Lærdoms-
me, jeg havde givet ham; den i Veie og
Blind. = Lærdomsfag, et. Et vist Fag,
hvor lærd Indsigt erhverves, Videnskabs-

fag (Disziplin.) Lærdomshistorie, en.
f. om Videnskabernes Dyrkning, Udvik-
ling og Fremgang; Historiehistorie. (W. G. D.)
Lærdommand, en. den, som besidder Læ-
rdom, som er lærd; en Videnskabsmand.
"Mange Lærdommand i Landet tørk
som du." Malling. (Tale over Grev.
Lærdommand, en. den, som vorder Lærdom
og Videnskab. Lærdommand, et. f.
Skole, skoleligt Værk, som røder Lærdom
hos Forfatteren.

Lære, v. a. 2. [361. lærer.] 1. Udvik-
ling. Andre det man selv ved og forstaaer, ve-
derst, lære fra sig. (L. G. lærer.) 2.
lære een at skrive; lære een Andet, Ma-
thematik. Det har jeg selv lært mig. (31.
Kale dr. det med Begreb af en Lærd.
Jeg skal lære dig at være høflig.) 2. ud-
tage Undervisning, komme til Indsigt i
egen Grundfag og Erfarings L. ved en-
dret Skoledning. (L. G. lærer.) Læ-
relære, fæ du vil lære Andet. At lære noget
af een (blive undervist af ham.) At lære
een noget af o: kommerst en Kunst, Fæ-
dighed, som en Andet besidder, ved at læ-
re ham udvise den. Den Kunst har jeg lært
ham af. Man kan lære, saalange man
lever. "Man maa lære at krybe for man
lærer at gaa." Dybsind. Hun lærer at
danske. At glemme det, man har lært.
At lære om hvad man een gang har lært.
"Hvad ei god spilde Tiden med og at lære
om Igen." Bagg. At lære udenad (fæ i
Hukommelsen.) Dgaa blot: At lære fra
Præken. (De afstudede Ord stades under
n. a. Lære.)

Lære, en. bruges i samme Betyd. som
Lærdom, 2, 3 og 4; nemlig: a) Unde-
visning. At danne den unge ved Lære og
Eksempel. i Gærd. Undervisning, Skole-
ning

en L
af L
b) f.
Gudi
lære
c) L
Lær
Gudi
Nær,
vildt
L. f.
Lær
der i
fæmi
gred
get;
(En
holder en fort forstærket Skoledning til en
Videnskab. En L. i Mathematiken. At
lære (holde-forelæsning) Lære en Lære-
bog. Lærebrev, et. f. skoleligt Videns-
skab, som gives een, der har lært fæ

læreaar. "Hvo der for Dreng har hent og
aaet sit Lærebrev." Holberg. (M. Paars.)
Lærebygning, en. d. s. s. Lærebog.
"Mogle efterlode enkelte Sandheder; andre
amle dem til Lærebygninger." Walling.
Læredigt, et. Digt, hvis Forkaarl især
gaaer ud p. at lære og undervise. Læ-
redigter, en. den, som skriver Læredigte.
(Rahb.) Læredreng, en. D. som staaer
Lære hos en Haandværksmester. "En Læ-
redreng og Svend de ere to ulige." Holb.
(M. Paars.) Lærembede, et. G. hvis
Bestemmelse er at lære og give Undervis-
ning; særd. geistligt eller præsteligt G.
Lærefader, en. geistlig Lærer; Kirkefader.
Lærefag, et. Et vist Slags Kundskab,
hvor der undervises. Lærefrihed, en.
Tilladelse, Frihed til offentlig at lære efter
Overbevisning og Grundsaetninger. Læ-
regaver, pl. Duellighed, Gaver til at un-
dervise. Læregienstand, en. En vis Ting,
hvor der undervises. Lærflud, en. R.
hvorpaa man læter at sige figurl. noget,
som man over sig paa, inden man har op-
naaet Færdighed. "En Lærflud, hvorpaa
jeg mig har villet ove." Høtt. Lærelyst,
en. Lust til at lære. Lærelysten, adj.
begierlig efter at lære. Lærmaade, en.
En vis Maade (Methode), hvorpaa en Lære
foredrages. Læremester, en. den, som
lærer, underviser andre. (Om et Fruentim-
mer: Læremesterinde; ogsaa: Læremoder.)
Jf. Lærer. Lærenem, adj. nem, hastig t.
at lære. (modsat: tungnem.) Deraf:
Lærenemhed, en. (Rahb.) Lærepenge,
pl. egentl. det, som betales f. Undervis-
ning; men br. mest figurl. om den: Stude,
den liden naar han prøver p. det, han ei
forstaaer. At give Lærepenge. Lære-
prøve, en. P. som en Lærling aflægges p.
in Fremgang; Skoleprøve. (Sorterup.)
Læreregel, en. Forstrift, der indeholder
en vis Lærdom. Lærerig, adj. som er rig
p. gavnlig Lærdom, som kan riene ell. virke
il Kundskab, Erfarings Udvikelse. (Læ-
rerighed, en. B. S. D.) Lærerigtig, adj.
overensstemmende med den rette Lære.
(B. S. D.) Lærefal, en. Fal, hvor
offentlige Forelæsninger holdes. Lære-
stand, en. de Geistliges og Lærdes Stand.
(Moth.) "Christendommen, naar den skal
være Folkerehgion, medfører Lærestand." E.
Rothe. Lærestol, en. 1. Talestol,
hvorfra Forelæsninger holdes, Catheder.
2. egentl. Lærembede v. en Stole, især
pøstole. Lærestykke, et. noget, som
oresættes Lærlinger, at lære; en Ecclie.
Læresætning, en. S. der indeholder en vis
Lære; theoretisk Sætning. Læretid, en.
den Tid, hvori een er i Lære, eller som
udfordres til at lære noget. Læretime,
n. T. hvori en Lærer underviser. = Læ-
rer, en. pl. -e. d. s. s. Læremester. Dog

br. Lærer nu langt hyppigere, og altid
hvor Talem er om den, som underviser
flere, ell. offentligt. At ansættes som Læ-
rer v. en Stole. Lærerne v. denne Stif-
telse ere godt lønnede. Han glemte aldrig
sin Ungdomslærer. (Derimod siges: Ma-
turen havde været hans eneste Læremester.)
Jof. Foltelærer, Hunslerer, Skolelærer,
og flere. — Om et Fruentimmer: Læ-
rerinde, en. = Lærling, en. pl. -er. den,
som modtager Undervisning, som er i Lære.
= lærvillig, adj. (ikke: lærevillig.) som
er villig, har Lust til at modtage Unders-
visning. Lærvillige Barn. "Lærvilligt
lyder Doret især hans Røst." Joerfom.
Deraf: Lærvillighed, en. ud. pl.

Lærke, en. pl. -r. [N. S. Lascree. N.
S. og Høll. Lewerk. G. Lark.] en al-
mindelig Sangfugl (Alauda), hvorefter ad-
skillige Arter ere indenlandske, og den mest
udbredte af disse Sanglærken. (A. arven-
sis.) Deraf: Lærkebuur, Lærkesangst,
Lærkegarn (hvor Lærker fanges), Lærke-
høg (et Slags smaa Høge. Falco subhu-
teo), Lærkespid (hvorpaa Lærker steges),
Lærketræ, et. (at Lærker i Mængde drage
fra een Egn til en anden), Lærketarv
(en liden Græstarv, som lægges i Lærke-
buur), o. fl.

Lærketra, et. pl. -er. et Maaletra af
Fyrretræet (i Norge: Lærketra.) Pinus
Larix.

Lærling, lærvillig, f. under v. lære.

Lærred, et. f. Lerred.

Læs, et. pl. d. s. [Jørl. Hlass.] saame-
get, som føres paa en Bogn p. een gang.
"Tidt vælter Luen et Læs; tidt strander
Skibet paa mindste Læs." Øhlenschl. —
Deraf: Læsmed, en. d. s. s. Læstetræ.
(Siøllandst. falcarius. Golding. f. Meder.)
= læsse, v. a. lægge Byrde paa en Bogn
ell. et Trædyr. At læsse en Bogn f. stærkt.
"For at læsse hans Bogn m. en tung Byrde."
Sneeb. (Patr. Bist. III. 133.) At læsse p.
en Bogn, p. en Hest, p. et Gset. At læsse
af, tage Læsset af Bognen. At læsse om,
tage Læsset af og læsse p. ny; ell. læsse af
een Bogn paa en anden. — Læsser, en.
pl. -e. den, som arbejder ved at læsse paa
Bogne. = Læsning, en. (fort a.) Stet-
ningen at læsse. — Læssepenge, pl. det, som
betales f. at læsse. — Læsserb., et. Arb., der
snoes om et Læs p. ell. Svøb. — Læssetræ, et.
Et tykt, rundt Træ, som lægges ovenpaa
et Korn: ell. Holæs, og surres fast m. Røb
(Krogreb, Læssereb) f. at holde Læsset. (B.
Siølland: en Læsmed.) — læsseris, adj.
i hele Læs; eller Læs for Læs. Man sætte
den forbrævede Svøb i læsseris ud af Svøb-
den. Høet sælger han ikke efter Vægt, men
læsseris.

Læse, v. a. og n. læste, læst. (langt a.)
[Jørl. lesa. T. le [e a.] 1. samle skrævet Bog-

flaaver ell. andre Tegn f. Død, og enten frem-
 fige disse høit, ell. forestille sig dem tydeligt
 uden at udtale dem. (Bemærkelsen: samle,
 sanke op, hvoraf man vil forklare hiin, og som
 det Isl. og Tydske have tilfælles, forekom-
 mer ogsaa i ældre Dansk. "De læste Pileme
 tilsammen." Bebel. "At læse Erter." "Han
 har læst det bedste ud." Moth.) At læse
 Skrift. At læse i en trykt Bog (3: læse
 noget i den.) At læse en Bog (siges naar
 man agter at læse den ud, ell. til Ende.)
 At læse i Bog 3: læse uden Hielp, inden
 i. Drengen kan godt læse i Bog (modsat:
 læse udenad 3: fremsige det man har lært
 udenad.) At læse noget efter, læse senere
 efter. At læse noget for een. (f. forelæse.)
 At læse et Brev, en Bog igiennem. At
 læse sin Lecture op, læse noget op af en Bog.
 At læse over p. sin Rolle, p. sin Prædiken
 (f. at lære den udenad.) At lade noget læse
 (3: offentlig oplæse) til Ringe. 2. holde
 Forelæsninger. Professorerne have endnu
 ikke begyndt at læse. 3. bede, holde Ban.
 At læse til, fra Bords. (Rosentrandsen
 eller Paternosteret kaldtes fordem Læse-
 baand. At læse p. sit Baand, bede Pater-
 nosteret.) At læse Messe (holde en catholisk
 Messe.) — Læsebog, en. Lærebog eller
 Haandbog, som bruges ved Undervisning.
 En L. i Historien. En skanst, engelst L.
 (som indeholder valgte Læsestykker.) Læ-
 sebord, et. B. hvorved der læses. Læse-
 burt, et. B. hvoraf Børn lære Bogstaver
 (Fibel.) Læsedag, en. Dag, p. hvilken
 der læses, holder Forelæsning, ell. desl.
 (Moth.) Læseglas, et. forstørrende
 Glas, hvoraf svagsynede Personer betiene
 sig under Læsningen. Læsekammer, et.
 Stue til Læsning og Studering. Læ-
 sekunst, en. den K. at kunne læse, ell. at
 lære Børn at læse. (B. S. D.) læselig,
 adj. som godt, let kan læses; tydelig.
 (Deraf: Læselighed.) Læselyst, en.
 Lyst, Attraa efter Læsning. "Virningen
 af en almindelig Læselyst hos Folk af alle
 Stænder." Sneed. Læselysten, adj. be-
 gierlig efter at læse. Læsemaade, en.
 en vis Maade at læse p. enten i Alm., ell.
 i Skole, enkelte Ord i et Skrift. Forskiel-
 lige Læsemaader. (Variantter.) Læse-
 mester, en. tilforn brugeligt for: Rector.
 Læsepult, en. Indretning til at lægge
 Bogen paa, medens man læser; Bogstol.
 Læsefal, en. En Gat, indrettet til der at
 læse, ell. til at holde Forelæsninger. Gaa-
 leden ogsaa: Læsestue. Læsestol, en.
 1. en Stol m. egen Indretn. til beqvemt
 at kunne læse siddende. 2. d. s. f. Læsestol,
 Catheder. (Moth.) Læsesyge, en. En
 overdreven, utidlig, skadelig Læselyst. Læ-
 setime, en. T. som tilbringes m. Læsning.
 læsetræt, adj. træt af at læse. (Sorterup.)
 Læseverden, en. den læsende Deel af Folk

et, det læsende Publicum. Den danske
 Læseverden. (Grundtvig.) "Saa min Læ-
 severdens Mark og Gede den Gamle sig
 jeg har, at sprede." Bagg. "Den Deel
 vor L. der blot læser for sin Fornøielse.
 Rahbet. læseværdig, adj. som fortjener
 at læses. Læseværelse, en. D. i at læse
 har høit. — Læsen, en. Sierningen
 læse. — Læser, en. pl. -e. En Person
 som læser. Denne Bog har fundet mange
 Læsere. Enhver Forfatter ønsker at behage
 sine Læsere. — Læsning, en. 1. Siernin-
 gen at læse; Oplæsning, Siernemlæsning.
 At sysselsætte sig med L. 2. det, man læ-
 ser. (Fr. Lecture.) Det er ingen L. for
 Børn. Paa Landet er det ofte vanstændigt,
 at faae god L. "At de ere Mestere i sig
 Læsning, som blev aldrig læst." Rahbet.
 3. Rundskab, erhvervet v. at læse. En Mand
 af megen Læsning. 4. At gaae i. Læsning
 3: forberedes af Præsten til Confirmation.
 Læspe, v. n. [X. S. Hlop, Sv. lespe.
 jvf. det L. i speln.] tale utydeligt, og
 med en noget hvulende Lyd, ved at røre
 Tungen mod Tandene. Hun læsper noget
 naar hun taler. En læspende Udtale. "De
 Læspendes Tunge skal hastes til at tale."
 Es. 32. 4. (Bib. af 1550 har: de stamme
 Tungen.) — Deraf: Læspen, en. ad. pl.
 Sierningen at læspe. [adj. læsp, (Isl.
 hlestr, Gr. λατρός.) som taler utydeligt
 eller læspende, høres sielden. "Dis læspe
 Tunge." Arreboe. Hexæm. 180. "Den
 Læspe retlig taler." Samme.]

Læste, v. a. f. under Læs.

1. Læst, en. pl. -er. [X. Læst.] 1. et vist
 Maalt p. Bæver, der udmaales tondenvis, af
 forskjellig Størrelse. En L. Korn er 12 Pund
 ell. 18 Lønder. En Læst Salt, Stenful,
 Bæst er 18 Lønder. En Læst Kalk, Kul,
 Smør, Guld, Rind, m. m., er 12 Lønder.
 2. et Maalt p. Stides Størrelse ell. Drægt-
 tighed. (Den danske Commerce-Læst regnes
 til 4000 Pund; en Trælast-Læst til 5200
 Pnd. B. S. D.) — Læstemaal, et. Maal,
 Udmaalning efter Læster. læstevins, adv.
 i Læster, efter Læstemaal. Disse Kornlæ-
 stinger sælges læstevins.

2. Læst, en. pl. -er. [X. Læst.] en
 Træform, efter Gødens Skikkelse, hvorover
 Stomagerne (se Gloe og Støler; Stoma-
 gelæst, Stoklæst, Støvelæst. At flaae alle
 over een Læst 3: behandle alle eens. —
 Læstrem, en. f. Spandrem.

Læste, v. a. flade, bestadige. (forældet.)
 f. levnæste.

Lætter, n. s. pl. Sideskytter ell. Paver
 p. en Vogn, bestaaende af Stænger med
 mellemfattede Vinde; Pøstlætter. (3 Isl.
 land: Leirer.) [jvf. Lægte og det Tydske
 Latte.] Deraf: Lættevogn, en. Vogn
 med Lætter; forskjellig fra Jærtevogn.

Løb, et. pl. d. f. [Isl. Hlop.] 1. egentl.

stig og stærkere Bevægelse med Benene, at komme fremad. Løb er forskellig fra hurtig Gang. At standse een i Løbet. "Løbet er ikke i de Fettes Magt." Præd. 9. 11. 2. gurl. a) om enhver anden hurtig og fremrydende Bevægelse. Etternernes, Flodens — (om Skibe bruges Fart.) Røg p. Himmelens Løb. Tidens Løb. "Mi Gange havde jeg lagt Karet's Løbetilbage." G. D. Biehl. b) om Begivenheder, deres Følge og Skifter. Verdens Løb: Tingenes Omkastning, de p. hinanden følgende Forandringer. "Den, som i Verdens Løb kun løbet dreven er." Holb. Livets L. "En Forandring i Tingenes sædvanlige Løb." Sneed. "Har du i dit Livs Løb aldrig set Guds Under?" Mynster. Et Menneskes Levnetsløb. "Penge og Varer have deres frie Løb" (i: Omløb.) Schutte. Indv. Reg. II. 246.) — Pengene gik i Løbet, tilfattedes, forbrugtes. 3. Løb i Musikken: Tonerens hurtige Falden og Stigen. L. Huulningen i en Bøffe og Kanon, hvori Ladningen bringes. En Bøffe m. glat, m. riflet Løb. 5. det dybeste Strøg i et Farsvand imellem Lande eller Sandbanker; Rende, Skibsløb, Seiløb. (s. Indløb.) Rongedybet kaldes et Løb uden for Rindenhavn. 6. Løb p. Ploven. s. Plovløb. Løbe, v. n. løb; løben (som dog ielden høres) og løbet. (er og har.) 361. blaup. 1. egentl. bevæge sig hurtigt fremad v. Hjelp af Benene. Du har løbet for stærkt. Hunden er løbet bort. "Ethvert Dyr kan siges at løbe, naar det flytter sig hurtigere affted, end dets sædvanlige Gang er." Sporon. (s. rende, som bruges om Dyr, og tillige om Mennesker; om livløse Ting derimod blot: løbe.) "Man løber for at komme frem; render for at komme bort." Sporon. (3 dagl. Tale iagttages dog ikke altid denne Forskiel.) At løbe for en: sine for ham, løbe af Frygt. At løbe (rende) sin Vej, rumme, undvige. At løbe Storm p. en Fæstning. At løbe Ild, forfælle sin Vej. At løbe med Elmslangen, blive narret. 2. uegentl. a) hyppigen i dagl. T. om at skynde sig hen til et Sted, uden just egentl. at løbe. Karlen er løbet p. Posthuset. b) ligeledes: om at komme hyppigen p. et Sted. Han løber er tidlig og sildig. Han løber paa alle troer. Hun løber om i Byen for at høre nyt. Pigen maatte løbe i Byen hele Forsiddagen. -c) At løbe af sin Tjeneste: overlade den hemmelig og i Iltide. 3. om vløse Tings hurtige Bevægelse (egentl. og gurl.) og om Tiden. Strømmen løber stærkt. Skibet er løbet af Stabelen. Tiden løber hurtigt hen. "Løber nu Tiden ikke ter Døste, og falder den os enten langter fortrædelig." Ellschow. Lagen løber a Rødet. Der løber et Rygte i Byen.

At løbe Munden løbe: tale meget hurtigt og overlagt. "At gjøre det umuligt f. hende, at løbe Munden løbe uden Opsæt, uden at sige noget." Rahb. 4. blive flydende (især om Metaller.) 5. blive utæt, rinde. Tønden, Karet, Theemastiken løber. 6. tage en vis Retning, føre hen til. Denne Vej løber (gaaer) lige til Byen, Veien til Gaarden løber af p. vens Bre Spand. 7. om Dyr: yttre Parredrift. 8. med Præpositioner: Løbe af. At løbe een Rangen af (vinde Fortrinnet f. ham.) At løbe af med noget: opnaae, erholde (helst uden sin Fortieneste.) Ithret er løbet af: gaaer ikke mere. Proven, Forsøget løb vel, ilde af: fik et godt, slet Udsald. "Men det løb forbandet galt af for mig." Holb. (Pol. Rand.) — Løbe an, siges om blanke Metaller, der tabe deres Glans og modtage en Begyndelse til Rust. Staal løber an ved Fugtighed. (T. anløben.) jvf. anløben (og v. a. anløbe, som herfra er ganske forstøstigt. Ligeledes partic. anløbende, i den Talemaade: at komme anløbende.) — Løbe hen. Tiden løb hen (forløb) m. Samtaler. — Løbe i. Hesten løber i Spring, galopperer. At løbe i Skul (skuls sig); løbe i Hob (samle sig). At løbe i Ring (løbe om i en Kredse.) At løbe i Taaget, handle uden Overlæg. Dine løb i Vand. Urter løbe i Græs. At løbe i Traad: lykkes, have Fremgang. At løbe i Penge, blive dyrt betalt, koste meget. — Løbe ind. Dette Løb vil løbe meget ind i Bassen (blive kortere, smallere.) Det løber ind i mit Fag (staaer i Forbindelse med.) Det kan undertiden løbe ind (indløbe, hælde sig.) act. At løbe en Dyr ind: løbe saaledes til den, at den viger, falder ind. At løbe een ind: indhente ham i Løb. At løbe een ind p. Livet. — At løbe med. Det kan t. Nød løbe med, gaae an. At løbe med (udbrede) Gladder, m. et Rygte. — At løbe om noget: søge det iverigen, m. Hast og paa flere Steder. At løbe Landet om; løbe om i Landet. At løbe een om (omfuld.) — Løbe op. a) være hurtig op. Børn kan snart løbe op. En lang, opløben Dreng. Ilfrud løber op naar Haven ikke luges. b) formeres, tage til. Renten er løben op til en betydelig Sum. c) stilles ad, løses fra hinanden. Riolen er løbet op i Gommen. Der er løbet endel Master op i Strømpen. d) act. At løbe een op, indhente ham v. at løbe. At løbe en Dyr op: støde den op ved at løbe til den. — Løbe over. Karet (Bandet i Karet) løber over, flyder over Bredderne. "De skal vende til en Bæk, som løber over." Jer. 47. 2. Det løber over min Gvne (strækker sig høiere, udgior mere end.) Han løber mig over hver Dag (overhænger. s. overløbe.) At løbe over (rumme) til Floden.

(f. Overløber.) Runden løber over p. ham (o: han taler meer end han burde.) — Løbe paa. Jeg løb paa ham i Mørke. Stibet løb (stodte) paa Grund. At løbe blindt paa. At løbe een paa Døren (overløbe ham.) Det er godt, at der er noget at løbe paa (noget tilovers, noget at tage til.) — Løbe sammen. Følt løb sammen (stimlede) paa Torvet. Der løbe to Bøle sammen (Røde sammen.) Melten løber sammen, oftes, storkner (det samrø kaldes ogsaa: stilles ad.) — At løbe til en Gjerning, fotetage den m. ubesindig Til. Det er ikke at løbe til, ikke saa let at løbe til (o: det er noget, som ikke kan gøres saa let, eller i en Hast.) — Løbe ud. Gløden løber ud (har sit Udlyd) i Havet. Der løber et Forbjerg ud i Vandet (strækker sig frem.) Berelen løber ud (er forfalden til Udbetaling) i Morgen. Terminen (Betasingsstiden) er udloben. Uthret, Almeglasse, er løbet ud (udløbet.) Det løber ud i et (forvirres, blandes sammen.) Det løber (kommer) ud p. et. Det løber ud v. Besdraget (har t. B. enst.) = Løbebaand, et. Baand ell. Snor, som trækkes igennem et Løb ell. en Løbegang paa Kløder. L. i en Kiole, i Gardiner. Løbebane, en. egentl. en Rendebane. (f. Bane.) fig. Levetid, ell. en vis Deel af Livet, som anvendes p. en vis Maade. At nærme sig til Enden af sin L. Hans L. som Statsmand, var kort, men glimrende. Løbebro, en. bevægelig Bro, som kastes over en Grav, ell. fra et Skib t. Landet (Kastebro, Stormbro.) Roth. Løbedag, en. løbbestemt Frist f. Udbetalingen af en Verel ell. Obligation efter den angivne Forsaldstid. Løbedegn, en. tilforn: en Degn, som ikke havde fast Kald (Gædedegn) men gik omkring til flere Kirker f. at synge v. Guds tienssten. Løbegrav, en. 1. Gang ell. Grav, hvilken Beløbetne kaste og forsyne m. Bæstværn, for m. mindre Fare at kunne nærme sig Fæstningen. 2. en Gang paa Krigstide, hvor man kan komme til at stoppe Stadhuus tæt over eller under Vandgangen. Løbehimmel, en. d. s. f. Forstær. (Roth.) Løbeild, en. 1. en Maade at syre paa, hvorved Soldater i flere Rækker vedligeholde en bestandig Gesværild. 2. Til, hvorved Miner ell. Lødnungen i en Sten, der skal sprænges, antændes (enten v. Evobelltraad ell. Løbebrud o: Krud, som spredes tyndt i en lang Strækning.) Løbeknude, en. R. som kan trækkes op, Trækknude. Løbekraft, en. Gyne, Kraft til at løbe. "Det giver Trætte Løbekraft." G. Grimann. Løbekugle, en. f. Rendebugle. Løbejini, en. Einse, hvori et Legeme (f. Gr. en Kugle) løber. Løbenummer, et. Tal, Nummer af en fremløbende Række, som

viser hvad Plads een har, ell. best. Løbepas, et. flet Stubsmaal, Bortvisning af Tiensste. At give een sit L. Løberygte, et. omlobende, udført Stogte. Løbesejdel, en. Sejdel, bestemt t. at bringe et Budskab hurtig omkring fra een til en anden. Løbestykke, en. En omlobende Stykke, uden fast Opholdssted. "Der fremmed Løbestykke, som har Løst i Stykke." Grundtv. Løbetid, en. en Tid paa Karet, da Dyr ere parreløst; Parringstid. (f. løbe, 7.) Løbevogn, en. 1. d. s. f. Gangvogn. 2. Vogn, som bærer een der løber (Draifine.) B. S. D. = Løben, en. ud. pl. Gjerningen at løbe. — Løber, en. pl. -e. (M. S. Løber.) 1. een, som har Færdighed i at løbe. han er en god Løber (ogsaa om Heste.) 2. den, som bruges til at bringe hurtige Brevender til Gods; færd. en Løber, som store Herrer bruge at løde løb foran deres Vogn, til at gaae Brevender, m. m. 3. Løberen i en Rulle, den øverste Rullesteen. (modf. Liggeren.) 4. en Brille i Skakspil. 5. en Sten til at rive Farve med. 6. til Skibe: et Løb, som forener to Blokke. (Af Bemærk. Nr. 1: Løberhue, Løberstilt, Løberstok, som bruges af Løbere.) = løbst, adj. (M. S. løbst.) 1. om Heste, som faar et pludseligt Anfald af Frugt v. Wildhet, og løbe affted i Fjerspring uden at løste Kommen. Hesten løb løbst. Hesten er løbst (har Tilbøjelighed til at løbe løbst.) 2. om riste Hundr, især Hunde: parreløst. — Løbsthed, en. ud. pl. Bestaaenheden at være løbst, eller Tilbøjelighed dertil.

Løbe, en. [Isl. Hlaup. L. Løb. bel. Lebbe.] den sammenløbne, ostantige Mælvædste, som findes i unge drøvtyggende Dyr. Mave (Løbeblære, Løbemave), tilhørende Maven selv, som tørres og bruges t. at løbe Melten o: bringe den til at stilles ad v. Ostelavning. Ogsaa: Osteløbe. "All den storste Ost kan næsten behøves en heel Løbe." Nagaard om Thye. 124. = Løbelage, en. Saltlage, hvori man opløser den tørrede Løbe, og som undertiden bruges i St. for Løben selv. (Nagaard/ S. 124.)

Løbe, v. a. 1. At løbe Mest o: bringe den til at oftes ved Hielp af Løbe.

Lød, en. (Isl. Litr.) Farve (brugt især i Sjøland; og deraf: Lødgryde, Farvegrunde, Lødfedel, Lødfone.) "Derfor taler Verden saa derom, ligesom den Blinde dommer p. Lød og Farve." P. Eldemand. 1543. "Den, som hister Drifteser, skal opløse det v. Alder, Lød og Mærke." D. Kon. = Deraf det indste: at lodde eller lodde, farve (især om at farve blaat.)

Lødeguld, et. (af lodig.) det fineste, aldeles ublandede Guld. (Lødesølv, rent Sølv. Roth.)

Lodemart, en. et Slags Myrt i ældre Eider: H. Rigshaler. (Ofteren.) Ogsaa en vis Vægt af Guld eller Sølv.

Lodig, adj. (Z. 18thig.) bruges til at betegne Sølvets Reenhed. 16lodigt (ell. blot lodigt) kaldes det ganske rene; 12 lodigt, det som har 12 Dele reent Sølv og 1 Dele Tilfættning; o. s. v. — **Lodighed**, en. Sølvets Bestaffenhed i Hens. til dets Fjinhed. At prøve Sølvets Lodighed.

Løe, v. n. 1. (har.) siges om Roer, naar Hveret og Fodseksdelene svulme, imod den Tid, Roen skal falde. Hos Moth: løde ell. løe. "En løende Ro." (Om Faasret br. qvæge. Svdsfæll. og Falsker.)

Løfte, et. f. under love.

Løfte, v. a. 1. [Zsl. lypta.] bringe noget i Betret (enten m. Hænderne og Arme, eller ved Hielp af Maskiner.) jvf. lette. "Man letter det, som man blot bringer fra sit Sted; man løfter det, som man bringer i Betret, og reiser det, som man bringer overende." Sporon. At løfte en Steen fra Jorden; løfte en Sæt p. Rygsen. At løfte een p. Pesten; løfte (lette) een af Sadelen. — At løfte et Vindue af, løfte en Dør af Hængslerne (bringe den af ved først at løfte den i Betret.) At løfte paa noget. a) forsøge om man kan bære det. Løft p. Sækken, om du kan bære den. b) undersøge Lyngden af en Ting ved at løfte den. Løft p. Drengen, hvor tung han er. — At løfte sig, ophovne, have sig. Ragen, Deien vil ikke løfte sig (rastes.) — **Løften**, en. ud. pl. Gjerningen at løfte. = **Løftestang**, en. Vægstang, hvormed noget løstes ell. lettes fra Jorden. **Løftedag**, et. løft Dag, som kan løstes op og ned. **Løftebært**, et. mekanisk Indretning t. at løfte noget i Betret. (Donkraft.)

Løg, et. pl. d. f. [Zsl. Lankr. A. S. Leac.] En Planteflægt (Allium), hvoraf adskillige Arter bruges som Madurter. (Rødbøg, Winterløg, Sommerløg, spanske Løg, m. fl. Afarter.) Allium cepa. Hvidt løg. (Allium sativum.) Purreløg. (A. purrum.) Purloeg. (A. schoenoprasum.) m. fl. At sætte et Løg i Stykker. At sætte (plante) Løg. (Ordet br. ogsaa som collect. med Art. en. Løgen staaer godt i Aar.) = **løgagtig**, adj. som ligner Løg, har noget af Løg. En løgagtig Smag, Lugt. (Oftere: Løgsmag, Løglugt.) **Løgbed**, et. Havebed m. Løg i. **løggrøn**, adj. grøn, som Løgens Blade. **Løgknippe**, et. og **Løgreve**, en. Løg, bundne sammen i et langt Knippe. **Løgsuppe**, en. Suppe m. mange Løg, ell. kogt paa Løg. **Løgurt**, en. pl. -er. almindelig Benævnelse p. de Haveurter, hvis Løg br. til Mad. (Dijffens Landoec. 298.) **Løgøært**, en. kaldes alle de Blomster og Planter, der have en løgdannet Rod. (Svdsfæll.

bært.) **Løgøble**, et. Et Slags Tøiet, i Skikkelse lignende Løg.

Løgn, en. pl. -e. f. under lyve.

Løgte, en. f. Lygte.

Løi, adj. 1. doven, lab. Deraf: **Løibænt**, en. udstoppet Bænt, til at ligge ell. strække sig paa. [Maaske dog af Zsl. Lui, Træthed, og hvinn, trætt; mødig.] 2. til Skibs, om Vinden: sagte, svag. En løi Ruling. (f. laber.) — **Løie**, br. i Norge for: Ophold i Stormen, Uveirret.

Løie, v. n. 1. (har.) være ørkesløs, giøre sig magellig, dovene. At ligge og løie. Vinden løier af os: blæser svagere.

Løier, n. s. pl. (ud. sing.) det, som er lystigt, som morer og vækker Latter; det som siges ell. gøres af Skiemt, uden alvorlig Hensigt. [Ev. Løie, Latter. Zsl. hlæia, hlæge; Goth. hlaiian; at lee.] At giøre Løier; fortælle Løier: finde paa L. Jeg gjorde, sagde det kan f. Løier. At giøre, at have Løier m. een (drive Glæde m. ham.) = **løierlig**, adj. 1. som medfører Løier, vækker Skiemt, skiemtesuld, pudseerlig. Et løierligt Indsald. En løierlig Historie. [Ev. løilig, løielig, latterlig.] 3. Dans derimod er en bestemt Forskiel imellem latterlig (lächerlich) og løierlig (drolisch.) 2. underlig, sær, besunderlig. En løierlig Person, Handling.

Løiert, en. pl. -er. Et Slags Svøb f. spæde Børn.

Løtte (Indelukke), f. Lytte.

Lommel, en. pl. Lømler. [af det Z. Lummel.] et grovt Skieldsbord, som "let kan blive et utilbørligt Ord." "Ved Lommel forståes en opløst Kart, der ikke giør noget Gavn; og udtryktet br. aldrig om gamle Folk." Müller.

1. **Løn**, n. s. [Zsl. Leynd, Leyni.] br. som adv. ud. Artikel. i **Løn**, hemmeligen, i Skjul, ikke aabenbart. "Af Sorg henvisned den i Løn." Rabb. = Deraf, ell. af **Løn**, i adject. Bemærkelse (hemmelig) haves følgende sammensatte og afledede Ord: **Lønbo**, en. et skjult Opholdssted (dansk Ravn p. Planter med skjult eller utydelig Blomstring. Cryptogamia.) **Lønbrev**, et. Brev om hemmelige Sager, som sendes i Løndom. **Lønbud**, et. hemmeligt Budskab. (Moth.) **Løndør**, en. skjult Dør. **Løngang**, en. hemmelig Gang over eller under Jorden. (br. ogsaa for: bedækket Gang, Buegang. Deraf: **Løngangsport**, o. fl.) **Løngrav**, en. hemmelig, skjult Grav eller Grøft, som man tilforn brugte at opkaste omkring Fæstninger, f. at stæde Beleirerne. (Zahn. Nord. Krigsb. 365.) **Løngrube**, en. hemmelig Grav ell. Grube under Jorden. **Lønshore**, en. Lovindsøtt, som følger sin Løbsagtighed. (Moth.) **Lønkammer**, et. hemmeligt Værelse, Kammer, som man har

for sig selv alene. **Løntone**, en. Frille, Bolstøb. (Golding.) **Løntrog**, en. stult Aftrog. **Lønleie**, et. hemmelig Ulydshed, hemmeligt Samleie. (Moth. jvf. Leiermaal.) **Lønlem**, et. Aplelem, Rønsdele. (Moth.) **Lønmord**, et. hemmeligt Mord, Giftmord. **Lønport**, en. hemmelig Port ell. Udgang. (Bording.) **Lønraad**, et. 1. Raad, som gives een hemmeligen. 2. stult Bestikkelse eller Styrrelse. (jvf. 2. Raad.) "Guds vilse **Lønraad**." Thaarup. "Du skal Gimmens **Lønraad** fremme." F. Guldberg. **Lønstrift**, en. Skrift m. hemmelige, uforstaaelige Tegn. (Cryptographie.) **Lønstri**, en. f. Lønvei. **Løntrappe**, en. stult Trappe i et Hus. **Lønvei**, en. hemmelig, stult Vej; figurl. at gaae ad Lønvei (om stulte og utilslæbellige, urosværdige Handlinger.) **Lønvræ**, en. hemmelig Vraa, stult Aftrog. (Boersoms Digte. II. 70.)

2. **Løn**, en. et indenlandsk Træ, med meget hvidt Bæb, som dyrkes i haver og Lunde; Balthisk, Rørr. *Acer pseudoplatanus*.

3. **Løn**, en. ud. pl. [361. Laun.] 1. i vidtløstigt Bemark. det Gode ell. Onde, som tildeles een for hans Gjerning; Bederlag, Giengeeld. Dyden er sin egen L. "Løn kan være noget ondt; thi man kan faae Løn som forskoldt." Müller. Denne Resdrige faaer vel engang sin Løn. "Over Overtrædelse og Ulydighed fik sin rette Løn." Ebr. 2. 2. Han fik sin fortlønte Løn (baade om den, det gaaer ilde og vel.) f. Belønning. "Løn kan man kalde det, enten Gode, eller Onde, man ved en Handling fortjener sig; Belønning det Gode, som efter en Andens Vilje følger derpaa." Müller. 2. Bederlag, Betaling for Arbejde ell. Tjeneste hos en privat Mand. At give een Kost og Løn. At tjene for en ringe L. En Arbejder er sin Løn værd. "Hvo som berøver en Daglønner sin Løn, udgyder Blod." Str. 34. 23. 3. aarslig Besoldning, Lønning. At forbedre en Embedsmands Løn.

Løndom, en. pl. **Løndomme**. Hemmelighed. I **Løndom**, hemmeligen, i Stil. "Guds **Løndomme** ere os aabenbarede." Laussen. "At drage Sløret fra Ordens **Løndomme**." Rahb. (D. Tilst. 1795.) — **Løndomsværk**, et. pl. -er. noget, som gøres hemmeligt; hemmeligt Værk ell. Arbejde. (Rahb. D. Tilst. II. 731.)

Lønlig, adj. som er eller sker i Løn, stult, hemmelig. "Lønlig Ting skal man lønlig bære." Ordsp. **Lønlig** Glemmer. "Et besunderligt Sted, hvor hun troede, den lønlige Skat laae." Bagg. "Jeg lærte at forlaae min Gælle og lønlige Attraa." Rein. — **Lønlighed**, en. Hemmelighed,

Løndom. "En Stierig sælge dig i Lønlighed sin Stemme." Merope v. Schermer.

Lønne, v. a. 1. [3. launa.] give Bederlag f. Arbejde ell. Tjeneste; giengeelde. (jvf. betale, 3.) At lønne een vel, ilde. I Lønne (giengeelde) Belgierninger m. Uafnemmelighed. En vel lønnet Embedsmænd. Dette Foretagende lønner sig godt. En lønner ikke umagen. "Naar Arbejdet er betalt, saa er Arbejderen lønnet. — Det er en stet Arbejder, som man hellere maa betale f. sit Arbejde, end Lønne, fordi han arbejder." E. Heiberg. (jvf. belønne.) "At Lønne er at tildele een det, han ved en Handling enten virkelig ell. formæentligen har fortjent. At belønne er at give en Person noget t. Giengeeld f. en Handling." Müller. = **Lønning**, en. Betaling, Bederlag, som gives for Arbejde ell. Fortjening; Besoldning. Embedsmænds Lønning. At dele L. ud til Soldaterne. Der af: **Lønningsdag**, en. den Dag i Ugen, da Arbejdere, Soldater, faae deres Lønning. [At bruge Lønning f. Lønning om Soldaternes Gold (Müllers Gænen. II. 125) er kun en falsk, efter det L. dannede Udtale og Skrivemaade.]

Løs, adj. og adv. [361. laus.] 1. ikke fast, hvis Dele ikke ere tæt forenede; aaben. Løst (aabent) færdig; løs Jord. Dette Løi er meget løst. Der er kun et løst Sammenhæng imellem disse Sager. 2. ikke strammet, ikke tæt sammensvøbt ell. sammenstrøket; slap. Alæderne hang løse om Kroppen. At ride med løs Samme. Et let slagrede løst for Binden. Med løst Hovedhaar (modsat: bundet, flettet.) 3. ikke fast ell. fæstet; uden Besættning, uden Sammenhold ell. Sammenhæng. Ved den stærke Røstning ere alle Stykkerne bleve løse. Rebene, Baandene gif løs. At løse, rive, brude noget løs. Han tog alting med, baade løst og fast. At have en løst Løs: ikke være ret flog. 4. ikke bundet, ikke indskrænket. At give een løs af Fangenskab. "Han lod ham løs og forlod (efter gav) ham Gielden. Matth. 18. 27. Daa get gager løst (utviret.) Der er 30 løs. 5. figurl. ikke bunden v. Løst, Fjerning, Tjeneste, Ugtetkab. Han er løs og ledig (ugift.) Løse Født (som ei ere i Tjeneste. jvf. Løsgænger.) Løse Dvinder (Stilger.) At være løs v. Traaden (letfærdig, velslyst.) 6. figurl. ugrundet, som ei fortjener Tillid. Løs Enat; løse Røgt, Røster. Et løst Ord. 7. (om Stilen) løs, ubunden Stil: Prosa; (modsat: bunden Stil.) 8. som adv. udstrækker det gæder tiden en hastig opkommen Bevægelse, en hastig Voldsomhed i Gjerning. At løse løs (ikke løst), storme løs, faae løs paa een; gaae løs paa Fienden. Det gif løs v. Vinen, paa hans Sang; (der han ikke

paret paa.) jvf. nedenfor adv. løst. 9. om Endelsesord bemærker det en Mangel paa, ell. en Frihed for noget; f. Ex. arvesløs, barnløs, faderløs, hjælpeløs, troløs, — angerløs, brødeløs, skadeløs. = løssagtig, adj. i høj Grad hengiven til Ildsjæthed og Velsøst, liberlig. Deraf: Løssagtighed, en. ub. pl. "Viser Utydskhed sig som en Tilbøjelighed til at bedrive Utugt, kaldes den Løssagtighed. Utugt er Synd, Løssagtighed er Løst." Müller. (jvf. Løderlighed, Løsfærdighed, og flere.) — Ulegentl. og usædvanl. er Brugen om upersonlige Gienstande: "Uroset bliver ei et Skrifts Løssagtighed." Papes Rist. v. Schiermann.) løsbryde, v. a. 3. bryde om noget, saaledes at det gaaer løs. (Eggesædes: løsbinde, løsgjøre, løskoble, løssykke, løsskære.) Løsgang, en. den Omstændighed, at gaae løs, ikke at være fængslet, tæret, bunden, o. d. Dværgets Løsgang. (Dalgas Bestr. over Ribe Amt. S. 151.) løsgive, v. a. 3. give een fri, løslade. At løsgive een, som var fangen. "Han udstaaet har sin Ret; han skal løsgives." Holb. P. P. Deraf: Løsgivelse, en. Løsgænger, en. den, som ikke har fast Opholdssted, Tjeneste eller Næringsvei. Løsgængerste.) Løsgænger, et. den Tilstand, at leve som Løsgænger. Løshammel, en. Hammel, som bevæger sig om en Bolt (modf. Stivhammel.) Løsholt, et. Trætræ imellem Stolperne i en Bygning af Bindingsværk, hvorved Stolperne stives og holdes sammen. løshul: det, adj. som ei har fast Rib. (Roth.) løskjende, v. a. 2. domme fri, frikjende. løskjæbe, v. a. 2. skaffe een løs ell. fri for Penge. At løskjæbe Slaver. løskynde, v. a. 2. opsigte, forkunde Ophævelse af en Contract eller indgaaet Forpligtelse. "Da maa de Tjenerne løskynde i nogle af Byens ell. Sognesolkets Nærparelse." D. L. III. 19. 9. løslade, v. a. slippe løs den, som var bunden ell. fangen, løsgive, give fri. Deraf: Løsladelse, en. — løslivet, adj. som har løst Liv, rynd Stølgang. (Golding.) løsrive, v. a. 3. rive løs, rive fra, hvad der var fast ell. fæstet; figurl. at løsrive sig om: befrie, unddrage sig fra. "At døde det mindste Skridt for at løsrive sig af disse sammelige Bænder." Baggesen. løsfige, v. a. 3. fige fri, kjende fri. At løsfige sig fra et Løste. løsfudt, løslagen, løspændt, adj. v. (f. ovenfor løsbryde.) Løssøre, et. collect. Gods, som Gieren kan føre fra Stedet, som ikke er jordsaft eller nagelsaft; Bohave. (Creature regnes dog sædvanl. ikke blandt Løssøre.) "Riøsteds gods er Løssøre." D. Lov. V. 3. 4. "Er Slotte ei længer faste Gienomme, men kun Løssøre, rørligt Gods?" Ahlenschl. Aladdin.)

Løse, v. a. 2. [Isl. leysa.] 1. gjøre løs, gjøre fri, løsne. At løse en Hund af Lænken. At løse Dværgen. At løse en Knude (det mods. af binde.) "Da løses og da fastes hver en Lænke." Fr. Guldb. — At løse (ell. løsne) en Due (modf. at spænde, stramme den.) — Dgslaa neutr. at løse f. noget. At løse for en Sæt. "Om han og vilde slet for Bindens Bælger løse." Arreboe. 2. figurl. a) for: ophæve. "Uden Endighed mod de Love, hvilke intet Menneſte tør løse." Mynster. (Præd. 1813. II. 151.) b) frigjøre, fritage. Undersaatterne løstes fra deres Ed. "Han løste Saxerne fra deres Trostabsed." Schytte. c) udløse, befrie, løskjæbe. At løse Fanger, Slaver af Trældom. At løse een af Gæld. (f. udløse, Løsepenge og Løsning, 2.) 3. indløse, gjøre Gjæld for. At løse et Pant. 4. affrye. At løse en Bøsse; løse Kanonerne. (f. Løsen, 1.) 5. forklare, udlægge. At løse en Gaade; løse en svær Opgave. — At løse af, ombytte Bagtposter. (f. afløse.) At løse Pant ind. (f. indløse.) At løse en Knude op; løse op f. Sætten. (f. opløse.) At løse ud. (f. udløse. = løselig, adj. [N. S. løstik.] 1. som kan løses, opløselig. 2. ikke fast, ikke grundigt, skidesløst, ikke vel overveiet. Et løseligt Arbejde, Forslag. — løseligt, løseligen, adv. At omtale noget løseligt; giennemløbe en Bog løseligen. = Løsen, en. 1. Affyring. (f. løse, 3.) Kanonerne Løsen. Danst Løsen 3: 3, 9 ell. 27 Skud. 2. Tegn, eller Ord, hvorved egne Folk i Krigstid kunne kendes fra Fienden. (Pasrole, Feltraab.) 3. Pant, som sættes for det, man er skyldig, naar man ei strax kan betale. (Roth.) Løsenagel, en. Pavens L. 3: Magt t. at forlade Synder. Løsepenge, pl. P. som betales f. at løskjæbe een (af Fangenskab), eller for at indfri, løse noget (som er under Beslag, sat i Pant, ell. desl.)

Løsne, v. a. og n. 1. act. gjøre løs (kun i Bemærk. No. 1 og 3.) 2. neutr. blive løs, gaae løs. (W. S. D. rettere efter Løsebrugen recipr. løsne sig.) = Løsning, en. pl.-er. 1. Gierningen at løse. Arzatures L. Kanonerne L. At føre hele Løsninger i Rad. 2. Indfrielse, Indløsning. Pantets Løsning. Deraf: Løsningssag, en. Gave, hvorved noget indløses, ell. en Person udløses. (Løsepenge.) "Til Løsningssag f. Sonnen." Fibigers Dommers Sl. Løsningsspenge, pl. Løsepenge. Løsningoret, en. Ret t. at kunne indløse Gods ell. Pant.

Løst, adv. bruges, saavel som løs; men dette oftere om noget som løses, som bliver ell. gjøres løst; adv. løst om det, der siges at være eller skulle være løst (adj.) Daandet sidder løst. (Derimod: Stær

Baandet løs. Bind Trølen løs.). Trølen var løst bunden om Rivet.

Løv, et. pl. **Løv**. [N. S. Leaf. Sol. Lauf.] Træernes Blade. Grønt, viscent **Løv**. Det affaldne **Løv**. (Ofteft br. det saaledes collect.) **Løvet** springer ud, grønt, visner. — Gieldnere med ubest. Art. eller i sing. om et enkelt **Blad**. Dog siger man: Han er bange naar et **Løv** rører sig. Det var et viscent **Løv**, der faldt. "Get **Løv** p. Riolen hvilst, et sunkende sig høved." Whlenschl. — "Han lægger ikke **Løv** imellem naar han slaaer." Sælem. (Moth.) = **Løv**bue, en. **Løv**krands, ophængt i en **Buc**. **Løv**bærende, adj. som bærer **Løv**. Et **Løv**bærende **Træ**. (**Løv**træ.) **Løv**dæffe, et. Skul af **Løv**. **Løv**dæffet, adj. v. bedækket med **Løv**, skult af **Løv**. "Løvdæffede **Grene**." Pers. **Løvsald**, et. **Løvet**s Af-sald om Efteraaret. "Løvsaldet begynder i mørkende Skove." S. Blicher. **Løv**slettet, adj. sammenbundet af **Løv**, indflettet m. **Løv**. "En **Løv**slettet **Krands**." Pram. **Løvfoder**, et. **Dvægsfoder**, som bestaaer af **Løv**. **Løvsro**, en. et Slags lysegrøn **Frø**. Rana arborea. **Løvsuld**, adj. som har meget **Løv**. "En **Løvsuld** **Bag** dens Leie overstygged." Storm. **Løvgang**, en. En **Løv**dæffet **Lyf**gang i en **Have**. (Moth.) **Løv**green, en. S. med grønt **Løv** paa. **Løv**grøn, adj. 1. som har det grønne **Løvs** Farve. 2. forsonet med grønt **Løv**. Et **Løv**grønt **Træ**. "Blort og Spind i **Løv**grøn **Skov** spadserer." Arreboe. 43. **Løv**hegn, et. Hegn, Omgivning, **Løv** af **Løvsfulde** **Træer** eller **Buste**. "Mellem **Bustens** **Løv**hegn strakte hun sneekar **Arm**." Pers. "Det tatte **Løv**hegn lydt at giennemtrænge." Bagg. **Løv**hvalvet, adj. poet. om **Skoven**, hvis **Løvsfulde** **Grene** danne ligesom **Hvalvinger**. "Laagen hyllet i **Morgenslør** **Løv**hvalvede **Skove**." Pers. **Løv**hytte, en. **Lyf**thaus i en **Have**, bestaaende af nær plantede, overstyggende **Træer**. **Løv**hang, et. hængende **Krands** ell. **Hængler** af **Løv**. "Der spæver **Ranken** ikke i **Løv**hang fra **Træ** til **Træ**." Athene. II, 441. **Løvs**knop, en. R. som stoder ud i **Blade** (modf. **Frugtknop**). **Løv**krands, en. R. af **Løv**, af **Løvs**grene. **Løv**kronet, adj. poet. om **Træer**, der have **Løv**rig **Top**. "Løvkronede **Geg**." Pers. **Løv**rig, adj. **Løvsuld**. "Nu slaaer en **hval** og **Løv**rig **Lund** til trætte **Bandrer**s **Hvil**." Thaarup. **Løvsal**, en. **Flor** **Løv**hytte. "I alle dets grønne,

blomstrende, frugtbuende **Løvsale**." Bag-gesen. (Jedernes **Løvsalofest**.) **Løvs**samling, en. En **Dysamling** af **tørt** **Løv**. **Løvs**kov, en. **Skov** af **Løv**træer; modfat: **Barf**kov, **Kaalef**kov. **Løvs**tygge, en. S. som ydes af **Løv**rige **Træer**. (Athene. II, 443.) **Løvs**spring, et. **Løvet**s **Udspring** om **Foraaret**; it. den **Tid**, da dette sker. **Løvs**trøelse, en. **Strøelse** under **Dag** af **tørt** **Løv**. **Løv**træ, et. **Træ**, som bærer **Løv** ell. **Blade** (modf. **Kaale**træ.) **Løvs**tæt, adj. som har **tørt** ell. **tøft** **Løv**. "Naar du aldrig havde hvilet under det **Løvs**tatte **Træ**s **Stygge**." Mynster. "Fuglens **Dvæls** dren fra **Løvs**tatte **Bolig**." Ingemann. **Løvs**værk, et. 1. **Samling** af **Løvet** p. et enkelt, ell. paa mange **Træer**. (seuillage.) "Det **modne** **Foraars** hele **Løvs**værk blegner." Joersoms **Digte**. II. 14. 2. **konstigt** **udarbejdede** **Prindelser**, **dannede** som **Løv** ell. **Løv**krands. **Løvs**vært, en. 1. **Løvet**s **Vært** p. **Træerne**. En **stærk**, **fredig** **Løvs**vært. 2. en **Vært**, som har **Løv** ell. **Blade**. "En **Egn** — uden vilde ell. **samme** **Løvs**værter." Bagg. (Fabry. I. 246.) **Løvs**et, et. p. **Frugt**træer d. s. s. **Blade**et. (Diasen. Landoec. 367.) = **Løve**, v. a. **besatte**, **pynte** m. **Løv**; **male**. — **Løves**, v. n. **pass**, **saae** **Løv**, **springe** ud. **Skoven** **løves** ikke i **Kar**. "Der **blomstrer** **Skov**, der **løves** **Ris**." (en gl. **Vise**.)

Løve, en. pl. -r. [Sol. Lion.] et **Pats** **tedyr**, som hører til **Rovdyrene**, af **Kattes** **slægten**. Felis Leo. figur. i **Sammen** **sætn**. **Løve**hierte, **Løve**mod, stor **Rich** **hed**, **uafmindeligt** **Mod**. "Driftig som en **islandsk** **Løve** o: et **Jaar**." P. Svends **Dvæls** **fyrog**. II. 95. = **Løve**hvalp, en. **Løves** **unge**. (Ringo; usædvanl.) **Løve**kule, en. (Kule, hvor **levende** **Løver** **beværr**.) **Løvetand**, en. **Løvens** **Tand**. (Dglaa **Ravn** p. en **hø** og **almindelig** **Art**. Leon-todon Taraxacum.) **Løve**unge, en. **Løvens** **unge**. (ikke: **Løve**hvalp.) **Løvs**vild, adj. **ubændig** **vild**, **vild** som en **Løve**. (Solb. P. Paars.) — **Løvs**inde, en. pl. -r. **Løvens** **Hun**.

Løve, v. a. 1. [Sol. langa.] **tæ**, **veste**. (forældet; ligesom n. s. **Løve**, **Bød**, **Bød** **vand**, **Karvand**. [Sol. Lang.] "Kalt ikke **Barnet** ud m. **Løven**." Ordsp.) **Løve**dag, en. (Sol. Langardagr.) **liges** **levende** **Dag**.

Løste, s. **Løfte**, under **love**.

Molbech

(30)

MOLBECH

DANSK

CHRISTIAN

I

1-1

Vet.

